Digitized by Google

[illegible] sag mg
Acc. 25163.

Zwwbw skwio swzkwoltd dkw qwm
nccm zww

Acc 25163

UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK GENT

Digitized by Google

HISTORIA

B. PLATINAE

DE VITIS PONTIFICVM ROMANORVM.

A D. N. IESV CHRISTO VSQVE AD PAVLVM II. VENETVM PAPAM, LONGE QVAM ANTEA

ONVPHRII PANVINII acceſſione nunc illuſtrior reddita.

CVI ETIAM NVNC ACCESSIT SVPPLEMENTVM PONTIFICVM, Primum per eundem Onuphrium vſque ad PIVM V. *& deinde per Antonium Cicarellam porrò ad* VRBANVM VIII. *qui hodiè Cath.Rom.Eccleſiæ præſidet. Quæ omnia breuis & commoda* CHRONOLOGIA *illuſtrantur.*

ACCESSERVNT NVNC DEMVM OMNIVM PONTIFICVM VERAE EFFIGIES, RERVM VERBORVMQVE

Index locupletiſsimus, cum noua Pontificum ſerie.

Omnia ſummo ſtudio emendata & correcta.

COLONIAE AGRIPPINAE,

Ex Officina Choliniana, ſumptibus Petri Cholini.

ANNO M. DC. XXVI.

Cum gratia & priuilegio Cæſ. Maieſt.

Digitized by Google

Eugenius Wachter

ILLVSTRISSIMO
REVERENDISSIMO NEC NON EXCELLENTISSIMO PRINCIPI AC DOMINO,
D. FRANCISCO A LOTHARINGIA,

Marchioni de Mouy, Comiti Chaligni, Epiſcopo & Comiti Virdunenſi, S. R. Imperij Principi, Metropolitanæ Colonienſis Eccleſiæ Decano, &c.

Domino Clementiſſimo.

CLARORVM & magnorum virorum res geſtas, adeoque totius quam egerunt vitæ ſeriem accuratè literis conſignandas & poſteris diligenter euoluendas etiam Ethnici cenſuerunt. Et ſanè ita eſt. Quum mortalium vita omnis, aut præceptis regatur, aut exemplis: horum tamen maiorem vim apud pleroſque deprehendimus quam illorum: ſiquidem præcepta rationibus tantum, quas intelligere atque explicare non cuiuis procliue eſt, nituntur, exempla etiam in oculos incurrunt. Iam illud quoque fatendum eſt, quanto digniores ac ſublimiores ij ſunt quorum res geſtæ ſeu vitæ deſcribuntur, tanto vtiliorem eorum eſſe operam qui deſcribunt. Quod ſi extra controuerſiam eſt (vt ſanè apud verè Catholicos extra controuerſiam eſt.) Romanos Pontifices, vtpote Dei in terris Vicarios, ſummum dignitatis gradum inter homines obtinere: facilè intelligi poteſt, non vtile modo, ſed quodammodo etiam neceſſarium eſſe vt eorum hiſtoriæ ad poſteros propagentur. Qua in re quum præclaram operam poſuerit B. Platina, & qui reliquas continuarunt, mirum nõ eſt monumenta eorum quæ in deſcribendis Pon-

tificum vitis elaborauerunt tanti hactenus æſtimata, vt non ſemel cuſa ſint ac recuſa. Cum ijs nihil mihi rei eſt, qui tanquam araneæ nihil niſi venenum quærunt, & magnificè ſibi incedere adeoq; triumphare videntur, ſi quid in huius vel illius Pontificis vita reperiant, tanti faſtigij ſanctitate minus dignum. Iniqui iudices! Non hoc agitur, vt Romanorum Pontificum perſonæ (quod in naturam humanam non cadit: quamuis eorum multi extra omnem calumniæ aleam ſint poſiti) quo ad mores & facta, omnis peccati expertes demonſtrentur; ſed vt diuina prouidentia Catholicæ Eccleſiæ ſemper aſſiſtens, eamque per mille hæreſeon & perſequutionum pericula conſeruans, adeoque illuſtriorem reddens, euincatur. Quidquid tamen blaterent, quidquid calumnientur ſcioli & inuidi hæretici, inuenient ſanè inter Pontifices tam antiqui quam recentioris æui, quorum vitam ex ſanctiſſima Catholicæ Religionis diſciplina tranſactam, vt ipſi imitari nolunt, ita ſine impietatis ſcelere & ipſius conſcientiæ remorſu allaterare & carpere non poſſunt. Sed ne curioſus ego qui apud Illuſtriſſ. & Excellent. Celſ. V.ram his de rebus diſſeram, de quibus ipſa omnium optimè iudicare poteſt.

Venio ergo ad id quod inſtituti huius mei proprium eſt, vt ſcilicet cur Illuſt. & Excellentiſſimæ Celſ. V.ræ nomini & tutelę nouam huius libri editionem inſcripſerim, paucis exponam. Præcipua cauſarum eſt, vt Eidem non multo ab hinc tempore ad Epiſcopalem Virdunenſis Eccleſiæ Cathedram & Imperij Principatũ euectæ, humilimè gratuler, ac omnia comprecer Auguſta: vt quæ ex ea familia originem traxerit, quæ inter paucas firmiſſimum Eccleſiæ Catholicæ columen & firmamentũ ſemper fuit. Ex quo magna ſpes bonos omnes tenet, fore vt Deus traditam

ditam

ditam à pientiſſimo fratre, raræ hoc æuo pietatis & religionis exemplo, lampadem Illuſtriſſimæ & Excell.^mæ Celſitudinis V.^ræ radijs magis magiſque accendat, & Catholicæ religionis ſemina iam diu contra atroces admodum hæreſum tempeſtates tota illa Diœceſi conſeruata, indies vberiore cum fructu ſuccreſcere ſinat. In quo omine deſino: Deum interim Optimum Maximum votis omnibus comprecans, vt ad eandem communem Eccleſiæ ſuę vtilitatem, Auguſtæ Lotharingicę familiæ ſplendorem, omniumque virtutis & Religionis amantium commodum quam diutiſſimè conſeruet incolumem. Quod ſupereſt, humilimè rogo atque oro, vt Illuſtriſſ. & Reuerendiſſima Veſtra Celſitudo, hunc animi mei affectum bonam in partem accipiat, meque ſuorum Clientum numero quam clementiſſimè adſcribere dignetur. Coloniæ XXVIII. Martij, Anno M. DC. XXVI.

Illuſtriſſ. Reuerendiſſima & Excellentiſſima
Veſtra Celſitudinis

Humilimus Cliens,

Petrus Cholinus.

R. P. F. Nieulant, ord: pr

S. D.

Digitized by Google

S. D. N. PIO V. PONTIFICI MAXIMO, ONVPHRIVS PANVINIVS VERONENSIS FRATER EREMITA AVGVSTINIANVS S. P. D.

QVum maxima ſit, Pie V. Pontifex maximè, rerum omnium quæ cæli terræq; ambitu continentur, varietas, atque in his variæ quoque hominum propenſiones, diſſimilia ſtudia, & inuenta ſint, inter omnes ingenij, & ſtudiorum ſolertia præſtantes, eximia ſemper laude digni præter cæteros, ij potiſſimùm viſi ſunt, qui aut excellentiam regnorum, rerúmue publicarum, aut clariſſimorum hominum res geſtas monumentis literarum tradere, eaſq; ab obliuione vindicare ſtuduerunt. Quandoquidem eorum opera & induſtria fit, vt aduerſus edacis temporis iniuriam, fortiſſimis quaſi quibuſdã armis ac præſidijs muniti, res ferè vniuerſas, præclarè olim excellenterq; geſtas, memoria tuentes, imitemur. Hinc illæ faces, quibus ad immortalis gloriæ ſtudium præclaræ indolis animi vehementer inflammantur, contraq; à vitijs improbi, quum ſceleratorum hominũ memoriam exagitari intelligant, omnino deterrentur. Verùm enimuerò ſi tanta ijs omnium hominum iudicio gloria debetur, qui clariſſimarum gentium origines, & res publicè priuatimq; geſtas, qui locorum & regionum ſitus, vel vetuſtiſſimarum ciuitatum, aut populorum mores, & ritus ſuis cõmentarijs oſtenderunt, quum

adres

Digitized by Google

ad res profânas omne ſtudium contulerint, quonam eos præconio extollendos cenſebimus, qui ſacrarum & eccleſiaſticarum rerum memorias temporum vi, & eorum hominum qui ſuperioribus ætatibus vixerunt, negligentia prorſus obſcuratas, litteris illuſtrandas ſuſceperunt? maiore haud dubiè, & honorificentiore: nam vt profanis ſacras hiſtorias, ſic harum ſcriptores longè illis proferendos puto, tum propter excellentioris argumenti dignitatem, tum quod rari ſemper fuerint homines, qui ſibi in hoc ſcribendi genere laborãdum duxerint. Nec ideò dico, quaſi improbem illorum ſtudia, qui rebus Romanis, Græcis, & Barbaris tradendis, ornandisq́; ſe totos dederunt, ſed quod antiquitatem Chriſtianam, qua nihil antiquius nobis eſſe debet, negligant, & valde miror, & plurimum doleo. Atque ego quidem huius, penè dixerim criminis, & quidem eiuſmodi, quo nullum tetrius eſſe exiſtimem, labem vitaturus, poſt profana, quæq́ue multis commentariȷs à me explicata, ad res eccleſiaſticas conſcribendas, maiorumq́; noſtrorum memoriam renouandam animum conuerti: acceßit ſummorum virorum auctoritas, & dignitas, à quibus, cum de Romanorum Pontificum, & Cardinalium rebus geſtis librum in manibus haberem, rogatus, vt dum ea immenſi propè laboris commentaria vnus ipſe confeciſſem, Platinæ hiſtoriam, quam de vitis Romanorum Pontificum conſcripſit, emendatiorem & locupletiorem, ſtudio, curaq́ue mea edendam curarem, vt eſſet interea, quod Chriſtianæ hiſtoriæ ſtudioſi ad ſubleuandos ſeuerioribus ſtudȷs affectos animos per otium lectitarent, donec ederem ea, quæ ego maxima iam ex parte eodem argumento conſcripſi: honeſtißimis poſtulatis refragari non auſus, Platinæ ſatis pro illa temporum conditione diligentis ſcriptoris librum infinitis librariorum mendis repurgatum, & aliquot annotationibus cognitu non indignis, Pontificúmque vitis

auctum in lucem cum ſanctiſsimi nominis veſtri præſcriptione emiſi. Cui enim aptiùs dicari de maximis Pontificibus liber ſcriptus potuit, quàm Pontifici maximo, & ei Pontifici, qui diuinitùs nobis in hac temporum, hominúmque prauitate datus eſt. Qui pietate religione, iuſtitia, prudentia, & humanitate eccleſiæ ipſi iam in ſenium vergenti, & ferè collapſæ pias manus porrigit, eam iacentem attollit rurſum, atque penè confectam ſua virtute, & Dei beneficio, quantum in ſe eſt, reſtituit. Eum igitur S. V. libenter accipiat, qui quum ad alia complura, ſi quando per aſsiduas Chriſtianæ reipublicæ curas ei licebit, non inutilis legenti futurus eſt: tum ad id conducet præcipuè, vt ex eo multa poſsit appoſitè præclariſsimarum actionum ſuarum exemplum, non ſine magna animi voluptate, non dubia laude conferre. Deus optimus maximus ſanctitatem veſtram diu eccleſiæ ſuæ ſeruet incolumem. Romæ Kalend. Nouemb. Anno ſalutis M.D.LVII.

(∵)

BAP.

BAP. PLATINÆ VITA EX LIBRO IO-ANNIS TRITEMII ABBATIS SPANHEIMENSIS, DE SCRIPTORIBVS ECCLESIASTICIS.

BAP. cognomento Platina, patria Cremonenſis, Apoſtolicus quondam Abbreuiator, vir vndecunque doctiſſimus, Philoſophus & Rhetor celeberrimus, ingenio ſubtili & vehemens, eloquio diſertus & mulcens, animo conſtans & validus, multas à Paulo Papa II. calamitates ſuſtinuit, adeò, vt bonis omnibus & dignitate ſpoliatus, poſt equulei ſuſpenſionem, in carcerem crudeliſſimè detruſus, vſque ad mortem ipſius Pauli detentus ſit. Qui à Sixto mox liberatus, ad imitationem Eutrandi Picinenſis diaconi à Berengario Rege Italiæ ſimilia paſſi, Pauli mores per antipodoſim non inſulsè notauit. Scripſit enim ad Sixtum pontificem IV. de geſtis Romanorum Pontificum, Librum vnum epiſtolarum ad diuerſos, & quædam alia. Moritur Romæ ex peſte ſub Frederico Imperatore III. & Sixto Pontifice IV. Anno Domini M.CCCC. LXXXI. indictione XIV.

Hæc Tritemius: Cæterùm de proprio ipſius Platinæ nomine, controuerſia quoddam eſt Baptiſtane ſit, an Bartholomæus: nam vetuſtiſſima quæque exemplaria habent abbreuiatè ſcriptum, BAR. recentiſſima, BAP. Nos, vt quibus non ſatis conſtaret, vtrum rectiùs eſſet, recentem lectionem ſecuti, veteru te admonitum volumus, vt ſit de quo ſententiam & ipſe feras: tantummodò, ne fortuitò aut temerè per nos deprauatum putetur.

HVIC OPERI PRAETER VITAS ET CHRONICON Summorum Pontificum hæc etiam acceſſerunt.

Interpretatio multarum vocum Eccleſiaſticarum, quæ obſcuræ, vel barbaræ videntur.

De ſtationibus vrbis Romæ.

AD

AD XYSTVM IIII.
PONTIFICEM MAX.

B. PLATINÆ IN VITAS ROMAnorum Pontificum.

PROOEMIVM.

MVlta quidem in vita vtilia eſſe, Beatiſſ. Pontifex, & humano generi commoda, nemo eſt qui ambigat. Scripsère Philoſophi multa, ſcripsère Mathematici excogitata & inuenta, ad ingenia hominum excolenda. Magnum fuit (ne mentiar) ſecreta naturæ rimari, & cælos ſcandere: atque inde ad nos doctrinam & artem earum rerum traducere, quæ auctor & parens omnium Deus procul ab oculis mortalium collocauerat: vt cùm tantam pulchritudinem, tantum ac tam perpetuum ordinem admirantes intueremur, maieſtatem diuini numinis meritò collaudaremus. Negari certè non poteſt, quin ex hac philoſophandi ratione magna vtilitas ad homines peruenerit, ingenio præſertim vtentes: quippe qui pulchritudine diuinitatis commoti, humana contemnentes, vitam cæleſtem in terris ducere nituntur. Verùm (vt ait Poëta) non omnia poſſumus omnes. Inuenienda igitur via fuit, quæ omnibus aditum ad felicitatem præſtaret, ne ſolis philoſophis conſultum videretur. Ea certè rerum antea geſtarum cognitio eſt, quas ipſa hiſtoria continet, ex qua non quid vna, ſed quid omnes ætates egregiè fecerint colligentes, magiſtram vitæ noſtræ vetuſtatem ipſam habituri, priuati etiam quouis imperio digni exiſtimamur. Præterea verò ex hac cognitione, ad prudentiam, ad fortitudinem, ad modeſtiam, ad omnes denique virtutes animi hominum ita

conci-

Digitized by Google

concitantur, vt laude ipſa nil antiquius, turpitudine autem nil deteſtabilius exiſtiment. Quòd ſi veteres illi, apud quos virtus in precio fuit, celebrari maiorum ſuorum ſtatuas in foro collocatas, pro templis & alijs in locis publicis volebant, ad vtilitatem hominum reſpicientes: quanti à nobis facienda eſt hiſtoria, quæ non muta, vt ſtatua; non vana, vt pictura, veras præclarorum virorum imagines nobis exprimi, quibuſcum loqui, quos conſulere & imitari vt viuos fas eſt? Addo præterea, quòd hiſtoriæ lectio, quæ vitam hominum continet, ad eloquentiam, ad humanitatem, ad vſum rerum quauis facultate gerendarum confert plurimum, atque adeò quidem, vt eos etiam, qui rebus geſtis nequaquam interfuêre, dum aliquid compoſitè atque eleganter narrant, ſupra cæteros ſapere & intelligere arbitremur. Tu itaque Theologorum ac Philoſophorum princeps, Maxime Pontifex, hac hominum vtilitate motus, ſimulq́ dignitati Eccleſiaſticæ cõſulens, non fruſtra mandaſti, vt res geſtas Pontificum ſcriberem, ne illorum benefacta perirent negligentia ſcriptorum, qui ſuo ſudore & ſanguine hanc rempubl. Chriſtianam, tam amplam nobis, tamq́ præclaram reliquêre: vtq́ deinceps haberent poſteri noſtri, quo ad benè beateq́ viuendum incitarentur, cum legendo perdiſcerent, quid imitari, quidúe fugere oporteret. Non ſum tamen neſcius, futuros quoſdam, qui dicant me hoc onus fruſtra ſuſcepiſſe, cùm id antea à pleriſq́ factum ſit. Leguntur certè multi (Damaſum ſemper excipio) qui nullum florem orationis, nullam compoſitionem & elegantiam ſequuntur: non de induſtria (vt ipſi iactitant) ornatum fugientes, quòd eleganti ſtylo res ſacræ ſcribi non debeant, ſed inſcitia & ignoratione bonarum litterarum. His autem obijcere Auguſtini, Hieronymi, Ambroſij, Gregorij, Leonis, Cypriani, Lactantij eruditionem & doctrinam ſit ſatis, qui hac in re Ciceronis auctoritatem ſequentes,

arbi-

arbitrati ſunt, nil eſſe tam incultum & horridum, quod non ſplendeſceret oratione. Non negauerim tamen huic generi ſcribendi, ac minus Latinis quædam exprimenda ſunt, quæ in noſtra Theologia continentur. Hæc autem ad latinitatem qui referat, magnas perturbationes ingenijs noſtrorum temporum hac conſuetudine imbutis afferat neceſſe eſt, mutatis præſertim terminis, vnde omnis diſputandi ac ratiocinandi ſeries colligitur. Sed habeat hanc quoque auctoritatem ætas noſtra, vel Chriſtiana Theologia potius. Fingat noua vocabula, Latina faciat, nec veteribus tantummodo id licuiſſe videatur. Verùm iam tandem huic Proœmio finem imponam, vbi lectores prius admonuero, non eſſe mirandum, ſi, cum Pontificum vitas, & mores ſcripturum me pollicitus ſum, Imperatorũ quoq;, Principum, ac Ducũ res geſtas inſeruerim: adeò enim hæc ſimul connexa ſunt, ſi primos Imperatores, dum Chriſtianis aduerſantur, ſi vltimos dum fauent, inſpicis, vt alterum integrè ſine altero exprimi nequiuerit. Legant ergò æquo animo, & ſi quid emolumenti ex hac ſcriptione noſtra perceperint, tibi ſoli, Pontifex optime, gratias agant, cuius ſanctiſſimo imperio libenter obtemperaui.

INDEX

Digitized by Google

INDEX ET SERIES ROMANORVM PONTIFICVM, QVI IN ECCLESIA A CHRISTO DOMINO AD HAEC VSQVE TEMPORA REGNARVNT:

iuxta antiqua ac veriſsima, tum Romanæ Eccleſiæ, tum concordem Hiſtoricorum ſententiam.

Quorum prior numerus ſeriem Pontificum, ſecundus annum Chriſti, tertius pagnam denotat.

SANCTI Patres hanc vnam, cæteris Eccleſijs poſthabitis in Romana Eccleſia Pontificum incorruptam ſucceſſionem tanti fecerunt, vt eo velut fortiſſimo demonſtrationis genere ad veram tum doctrinam, tum Religionem probandam vſi fuerint. Nam Irenęus *lib.3.cap.3.* nulla aliarum Eccleſiarum ſucceſſionis habita ratione, Romanæ tantummodò Eccleſiæ Pontifices à Petro vſque ad Eleutherium tunc ſedentem enumerat, vt veram Eccleſiam, & cum ea veram doctrinam oſtendat, quæ veræ Eccleſiæ eſt comes. Et *lib.4.cap.42. Quapropter*, ait, *eis qui ſunt in Eccleſia, Preſbyteris obedire oportet his qui ſucceſsionem habent ab Apoſtolis, ſicut oſtendimus, qui cum Epiſcopatus ſucceſsione, chariſma veritatis certum acceperunt, reliquos verò qui abſiſtunt à principali ſucceſsione, & quocunque loco colligũtur, ſuſpectos habere, vel quaſi hæreticos, & malæ ſententiæ.* Et Tertullianus qui ſecunda Eccleſiæ ætate poſt Irenæum vixit in lib. de Præſcriptionibus cùm Alex-

(?)(?) andri-

andrinæ Eccleſiæ,quæ à Marco fundata fuerat,aut Hieroſolymitanæ quæ à Iacobo, Epiſcopos recenſere potuiſſet, qui in his adhuc Eccleſijs incorrupta ſucceſſione vigebant,ſola Romanorum Pontificum ſucceſſione aduerſus Hæreticos præſcribit,his verbis:ſi quæ audent *(inquit cap.32.)* ſe interſerere ætati Apoſtolicæ,vt ideò videantur ab Apoſtolis traditæ, quia ſub Apoſtolis fuerunt; poſſumus dicere: *Edant ergo origines ſuarum Eccleſiarum: euoluant ordinem ſuorũ Epiſcoporum,ita per ſucceßiones ab initio decurrentem, vt primus ille Epiſcopus aliquem ex Apoſtolis, vel ex Apoſtolicis viris, qui tamen cum Apoſtolis perſeuerarunt, habuerit auctorem & anteceſſorem. Hoc enim modo Eccleſiæ Apoſtolicæ cenſus ſuos deferunt.* Hieronymus cont. Lucifer. cap. 9. illam tantùm veram Eccleſiam eſſe affirmat,in qua Apoſtolica hæc ſucceſſio viget:*In illa Eccleſia*, inquit,*permanendum eſt, quæ ab Apoſtolis fundata, vſque ad hanc diem durat.* Auguſtinus paſſim,ac copiosè hanc doctrinam tradit:nam *contra epiſtolam Fundamenti cap.4.* præcipuè hoc argumento inter cætera,ſe in Eccleſia Catholica teneri affirmat: *Tenet me*,inquit, *in Eccleſia ab ipſa Sede Petri Apoſtoli vſque ad præſentem Epiſcopatum, ſucceſſio Sacerdotum.*Idem quoque habet ſuper Pſalm.44. explicans locum illum:*Pro patribus tuis nati ſunt tibi filij.*Hoc ipſum etiam diſertè docent Optatus Mileuit. *lib.3.contra Parmen.*Epiphan.*Hæreſ.27.*Athanaſ.*Orat.2.cõt.Arian.*& in quæſtionibus ad Antioch.*q.44.* Cyprian. *lib.1.epiſt.6.* & alij Patres vnanimi conſenſu id docent.

Series

Series & ſucceſſio Romanorum Pontificum ſic eſt.

1 PRimus Ieſus Chriſtus Summus Pontifex, ac Sacerdos ſecundùm ordinem Melchiſedech, totius Eccleſiæ caput, à Deo conſtitutus, cùm Pontificatum 33. annis ac tribus ferè menſibus tenuiſſet, Petrum totius Eccleſiæ Catholicæ Pontificem ſibi Vicarium inſtituit, tum Romanæ Eccleſiæ Epiſcopum deſtinauit, anno ſalutis 34. fol 3

2. Petrus ſecundus Pontifex Chriſti Vicarius, cum Antiochiæ ſeptem annis ſediſſet, poſtea iubente Chriſto Romam venit ſub Tiberio Cæſare, & Romanā Cathedram viginti quinque annis adminiſtrauit, ac Romanus Pontifex primus appellatus eſt, tum Petro ſucceſſit Linus. 34. 3

3. Linus ergo primus poſt Petrum gubernauit Eccleſiam, cùm ſediſſet annos vndecim, menſes duos, dies viginti tres capitali ſupplicio afficitur. 70. 8

4. Cletus qui præfuit Eccleſiæ annis duodecim menſibus ſeptem diebus duobus, Domitiano Imperatore, martyrio coronatus eſt. 81. 9

5. Clemens Romanus vixit in Pontificatu annos nouem menſes ſex, Martyr. 03. 10

6. Anacletus Græcus, poſt interregnum quatuor menſium & decem dierum Pontifex eligitur, ſedit annos nouem, menſes duos, & decem dies, Martyr. 103. 12

7. Euariſtus Græcus ſedit annos decem, menſes ſeptem, dies duos, Martyr. 112. 13

8. Alexander I. Romanus ſedit annos decem, menſes ſeptem, dies duos. 14

9. Sixtus Romanus, ſedit annos decem, menſes tres, dies viginti vnum, Martyr. 132. 15

10. Teleſphorus Græcus, ſedit annos vndecim, menſes tres. 140. 16

11. Higinius Græcus, ſedit annos quatuor, menſes tres. 154. 17

12. Pius Aquilenſis, ſedit annos nouem, menſes ſex, Martyr. 158. 18

13. Anicetus Syrus, ſedit annos nouem (alij vndecim) menſes quatuor, Martyr. 167. 19

14. Soter Fundanus, ſedit annos quinque (alij nouem) menſes tres, dies viginti vnum, Martyr, 175. 20

15. Eleutherius Græcus, ſedit annos quindecim, dies viginti tres, Martyr. 179. 21

16. Victor Afer, vixit in Pontificatu annos nouem, menſem vnum, & dies 28. Martyr. 194. 22

17. Zepherinus Romanus, ſedit annos decem & octo, totidemq́; dies, Martyr. 203. 22

18. Calixtus Romanus, ſedit annos quinque, menſes decem, Martyr. 221. 23

19. Vrbanus Romanus, ſedit annos ſex (alij quatuor) menſes decem, Martyr. 226. 25

20. Pontianus Romanus vixit in Pontificatu annos quinque (alij nouem) menſes 5. Martyr. 233. 26

21. Anterus Græcus, ſedit annum vnum, menſem vnum, alij dicunt, quod ſedit annos vndecim, Martyr. 238. 27

22. Fabianus Romanus, ſedit annos quatuordecim, menſes duos, Martyr. 238. 28

23. Cornelius Romanus, ſedit annos duos, menſes duos, Martyr. 254. 29

24. Lucius Romanus, ſedit annum vnum (alij tres) menſes octo. 256. 30

25. Stephanus Romanus, ſedit annos tres (alij ſeptem) menſes quinque, Martyr. 257. 30

26. Sixtus II. Græcus, ſedit annum vnum, menſes vndecim, Martyr. 260. 31

27. Dionyſius, cuius originem Damaſus inuenire non potuit, ſedit annis 11. (alij ſex) menſes duos. 261. 32.

28. Felix Romanus, ſedit annos duos, menſes quinque, Martyr. 273. 33

29. Eutichianus Tuſcus, ſedit annos nouem, Martyr. 275. 34

30. Caius Dalmata, ſedit annos duodecim, menſes quatuor, Martyr. 284. 34

31. Marcellinus Romanus, ſedit annos ſeptem, menſes vndecim, dies viginti tres, Martyr. 297 35

32. Marcellus Romanus, ſedit annos quinque, menſes ſex dies viginti vnum, Martyr. 304. 37

33. Euſebius Græcus, ſedit annos duos (alij ſex) menſes ſeptem. 309. 37

Digitized by Google

34. Melchiades Afer ſedit an. duos, men. duos. Martyr. 311. 38
35. Silueſter Romanus ſedit an. viginti vnum, men. decem. 314. 39
36. Marcus Romanus vixit in Pontificatu duobus an. menſibus octo & diebus viginti. 336. 44
37. Iulius 1. Romanus ſedit an. quindecim men. duos. 337. 45
38. Liberius Romanus. } ab anno 352. vſque ad annum. 367. 46
39. Felix ſecundus Romanus. } 47
40. Damaſus Hiſpanus Luſitanus ſedit vsq. an. decimum octauum inchoatum. 367. 49
41. Siricius Romanus ſedit an. tredecim, (alij quindecim) 385. 50
42. Anaſtaſius 1. Romanus ſedit an. quatuor. 398. 51
43. Innocentius 1. Albanus ſedit an. quindecim, men. tres. 402. 53
44. Zoſimus Græcus, ſedit an. vnum, men. tres, dies 12. 417. 54
45. Bonifacius Romanus ſedit an. quatuor, men. decem. 419. 56
46. Cæleſtinus Campanus, ſedit an. octo, men. quinque dies decem & ſeptem. 423. 56
47. Sixtus III. Romanus ſedit an. octo 432. 57
48. Leo I. Magnus Tuſcus, ſedit an. viginti vnum dies vndecim. 440. fol. 59.
49. Hilarius I. Sardus, ſedit an ſex: men. decem. 461. 60
50. Simplicius Tiburtinus, ſedit an. quindecim, men. quinque. 468. 61
51. Felix III. Romanus, ſedit an. nouem. 483. 62
52. Gelaſius Afer, ſedit an. quatuor, men. octo, dies decem & ſeptem 492. 63
53. Anaſtaſius II. Romanus, ſedit an. duos. 497. 64
54. Simmachus Sardus, ſedit an. quindecim, men. octo. 498. 65
55. Hormiſda Fruſinonius ſedit an. nouem, dies 18. 514. 66
56. Ioannes I. Tuſcus, ſedit an. duos, men. nouem, dies quatuordecim. 524. 66
57. Felix IV. Samius, ſedit an. quatuor, men. duos, dies tredecim. 526. 68
58. Bonifacius II. Romanus ſedit an. duos. 530. 68
59. Ioannes II. Romanus, ſedit an. tres 632. 69
60. Agapetus Romanus, ſedit an. duos, dies viginti vnum. 535. 69
61. Silverius Campanus, ſedit annos tres, & quartum inchoauit. 537. fol. 70
62. Vigilius Romanus, ſedit annos quindecim, menſes ſex, dies viginti 6 540. 71
63. Pelagius Romanus, ſedit an. quatuor, menſes decem, dies decem & octo. 555. 72
64. Ioannes III. Romanus, ſedit annos tredecim. 560. 73
65. Benedictus Romanus, ſedit annos quatuor, menſes duos. 573. 74
66. Pelagius II. Romanus, ſedit annos duodecim, menſes tres. 577. 75
67. Gregorius Magnus Romanus, ſedit annos tredecim, men. tres, dies decem. 590. 76
68. Sabinianus cuius patria ignoratur, ſedit menſes quinque, dies decem & nouem. 605. 78
69. Bonifacius III. Romanus, ſedit annos nouem. 616. 79
70. Bonifacius IV. ex Valeſia Marſorum ciuitate ſedit annos 6. menſes octo, 607. 81
71. Deusdedit Romanus, ſedit annos tres. 615. 82
72. Bonifacius V. Neapolitanus ſedit annos ſeptem, men. decem. 618. 83
73. Honorius Campanus, ſedit an. duodecim, menſes quinque, dies decem & 7. 626. 83
74. Seuerinus primus Romanus Pontificatus ſui anno primo moritur. 639. 85
75. Ioannes quartus Dalmata Pontificatus ſui anno primo, men. 9. die nono moritur. 640. 85
76. Theodorus I. Græcus, ſedit an. 7 men. 5 641. 86
77. Martinus Tudertinus, ſedit an. 6. men. tres, dies 12. Martyr. 649. 87
78. Eugenius I. qui per imaginem quandam ſedebat, mortuo prædeceſſore, legitimus iam Pontifex, nouo accedente conſenſu, ſedere cœpit Qui tamen cum ſediſſet ab obitu Martini legitimè men. 6. dies viginti tres, ſecunda die Iunij moritur. 654. 88
79. Vitelianus Segninus, ſedit an. 14. men. 5. 655. 88
80. Adeodatus I. Romanus, ſedit an. 7. men. duos. 669. 89
81. Donus I. Romanus ſedit an. duos. 676. 90

82. Aga-

Digitized by Google

82. *Agatho Siculus ſedit an. quatuor. 678.* 91
83. *Leo II. Siculus ſedit men. decem. 683.* 92
84. *Benedictus II. Romanus ſedit menſes decem. 684.* 93
85. *Ioannes V. Sirus Pontificatus ſui anno primo & diebus vndecim, moritur. 685.* 93
86. *Canon Thrax ſedit menſes vndecim, & dies 23. 686.* 94
87. *Sergius I. Sirus ſedit annos tredecim, menſes octo, dies 23 668* 95
88. *Ioannes VI. Græcus ſedit annos tres, & menſes duos, dies duodecim. 701.* 97
89. *Ioannes VII. Græcus, ſedit annos duos, menſes ſeptem, dies decem & ſeptem. 705.* 98
90. *Siſinius I. Syrus vigeſimo Pontificatus die, ſeptima Februarij repentinè moritur. 708.* 98
91. *Conſtantinus I. Syrus, ſedit annos ſex, menſem vnum. 708.* 99
92. *Gregorius II. Romanus. ſedit annos ſexdecim, menſes octo, dies 20. 715.* 100
93. *Gregorius III. Syrus, ſedit an. decem, menſes nouem. 731.* 103
94. *Zacharias I. Græcus ſedit annos decem, menſes tres. 741.* 104
95. *Stephanus II. poſt quartum diem vita fungitur, & ob temporis breuitatem in Serie Romanorum Pontificum à nonnullis omittitur, cum tamen verè Pontifex fuerit. 752.* 106
96. *Stephanus III. Romanus, ſedit annos quinque & dies 28. 752.* 109
97. *Paulus Diaconus eius frater, illi in Pontificatum ſubrogatur ſedit annos decem, & menſem vnum. 757.* 108
98. *Stephanus IV. Siculus ſedit annos tres, menſes ſex. 768.* 119
99. *Adrianus Romanus ſedit an. 23. men. decem, dies tredecim. 772.* 111
100. *Leo III. eodem die obitus Adriani, magno omnium conſenſu ſubrogatus eſt: Romanus, ſedit annos viginti, menſes quinque, dies 17.* 114
101. *Stephanus V. Romanus, ſedit menſes ſeptem. 816.* 116
102. *Paſchalis Romanus inuitus & reluctans, è Monaſterio S. Stephani eductus, cui præſidebat, Pontifex creatur ſedit annos 7. menſes 3. dies 16. 817.* 117
103. *Eugenius II Romanus ſedit annos tres, menſes 2. 824.* 118
104. *Valentinus Romanus, ſedit dies 40. 827.* 119
105. *Gregorius IV. inuitus & renitens ac latebras quærens Pontifex eligitur, ſedit annos 16. 827.* 119
106. *Sergius II. ſedit annos 3. & menſem vnum. 844.* 120
107. *Leo IV. Romanus ſedit annos octo, menſes tres. 847.* 122
Hic fingitur Ioannis Papæ fœminæ fabula. 853. 125
108. *Benedictus III. defuncto Leone abſque mora ſubrogatur omnium conſenſu, ſed Pontificatus ſui anno ſecundo menſe 6. die 9. moritur. 855.* 128
109. *Nicolaus I. Romanus fugiens, & tantum onus declinans, à S. Petri baſilica abſtractus ſacris acclamationibus in Patriarchium Lateranenſe introductus, Apoſtolico ſolio imponitur, ſedit annos nouem, menſes 6. dies 20. 858.* 129
110. *Adrianus II. Romanus poſt menſis vacationem admirabili omnium Ordinum conſenſu eligitur, ſedit annos 4. menſes 10. 867.* 131
111. *Ioannes VIII. Romanus ſedit annos 10. 872.* 132
112. *Martinus II. ſedit annum 1. & dies 20. 883.* 133
113. *Adrianus III. ſedit annum 1. menſes 3. dies 19. 884.* 133
114. *Stephanus VI. dictus V. ſedit annos 6. 885.* 134
115. *Formoſus Portuenſis cuius mors incerta. 891.* 135
116. *Stephanus VII. dictus VI. ſubrogatur, pulſo Bonifatio intruſo, ab intruſo, in ſerie tamen Pontificum numeratur, quia ad periculum ſchiſmatis auertendum illum vniuerſus Clerus approbauit, totaque Chriſti Eccleſia pro Chriſti Vicario, & Petri ſucceſſore agnouit. Sed præualente poſtea in vrbe Romanorum factione aduerſus Adalbertum, Tuſciæ Marchionem, Stephanus Apoſtolicæ ſedis inuaſor, & ipſe pulſus detruditur in carcerem vbi ſtrangulatur, & creatur. 897.* 136

117. *Romanus quidam nomine, quem vixiſſe, tantum menſes 4. & dies 20. tradunt 900.* 137
118. *Theodorus II. Romanus die 20. ſui Pontificatus moritur.901.* 137
119. *Ioannes IX. Tiburtinus ſedit annos tres & dies 15.* 137
120. *Benedictus IV. Romanus ſedit annos duos circiter.905.* 138
121. *Leo V. Ardeatinus poſt quadraginta dies moritur.907.* 138
122. *Sergius III. poſt annos duos moritur.908.* 139
123. *Anaſtaſius III. Romanus, ſedit annos duos, & totidem menſes.910.* 140
124. *Lando ſucceſſit Anaſtaſio defuncto, ſed modico interlapſo tempore ex hac vita migrauit.912. 140.*
125. *Ioannes X. Romanus ſedit annos ſedecim.912.* 141
126. *Leo VI. Romanus ſeptimo menſe, die 15. Pontificatus ſui moritur.928.* 142
127. *Stephanus VIII. dictus VII. Romanus ſedit annos duos menſem vnum. 929.* 142
128. *Ioannes XI. ſedit annos quinque.931.* 142
129. *Leo VII. Romanus ſedit annos tres, menſes ſex.936.* 143
130. *Stephanus IX. Germanus, ſedit annos tres menſes quatuor.940.* 143
131. *Marinus II. ſedit annos tres, menſes 3. dies tredecim.943.* 143
132. *Agapetus II. Romanus ſedit annos decem, dies ac menſes decem.946.* 144
133. *Ioannes XII. Romanus ſedit annos nouem.955.* 144
134. *Benedictus V. cuius obitus neſcitur annus certus.964.* 145
135. *Ioannes XIII. Romanus ſedit annos ſex, menſes vndecim.966.* 146
136. *Donus II. Romanus poſt tertium menſem obijt.972.* 148
137. *Benedictus VI. Romanus qui à Bonifacio Franconе Cardinale, ſceleratiſſimo viro, capitur, in carcerem detruditur, & ſtrangulatur, ſedit annum vnum, menſes tres & dies aliquot. 974.* 147
138. *Benedictus VII. Romanus ſedit annos nouem.975.* 149
139. *Ioannes XIV. à prefato Bonifacio etiam in carcerem detruſus, fame perit.985.* 149
140. *Ioannes XV. Romanus ſedit annos decem, & menſes aliquot.* 152
141. *Gregorius V. ſedit annos duos, menſes circiter 8. 996.* 151
142. *Silueſter II. ſedit annos tres. 999.* 152
143. *Ioannes XVI. alij XVII. poſt quinque menſes moritur.1002.* 152
144. *Ioannes XVII. alij XVIII ſedit annos ſex.1003.* 154
145. *Sergius IV. Romanus ſedit annos duos, menſes 8. 1009.* 155
146. *Benedictus VIII. ſedit annos duodecim.1012.* 155
147. *Ioannes XVIII. alij XIX. alij XX. ſedit annos decem, & menſes aliquot.1024.* 156
148. *Benedictus IX. Tuſculanus, qui cum non iuſtè viueret, & Silueſter ſedem inuaſiſſet; ille à Gratiano, iſte à B. Nilo, perſuaſus ſedem depoſuerunt, & omnes vnanimi conſenſu ipſum Gratianum tanquam Eccleſiæ Dei liberatorem, elegerunt, eumque mutato nomine.1033. 157.*
149. *Gregorium VI. vocauerunt, ſed cum videret durum ſchiſma conflãdum, Gregorium Nazianzenum imitatus, ſponte Pontificia dignitate ſe priuauit, eique ceſſit, 1044.* 158
150. *Clemens II. qui veneno potatus poſt nonum menſem vltra montes defunctus eſt.1046.* 159
151. *Damaſus II. Romanus per vim ſedē occupans, nullo Cleri populiq; conſenſu, ſed 20. ſui Pontificatus die moritur veneno, aiunt, eſſe à Benedicto illo ſedis Apoſtolicæ inuaſore ſublatum. 1048.* 159
152. *Leo IX. ſedit an. quinque, menſes duos.1049.* 160
153. *Victor II. ſedit an. 2. menſes 3. 1055.* 161
154. *Stephanus X. moritur Pontificatus ſui menſe 9. 1057.* 161
155. *Nicolaus II. Florentinus ſedit an. duos.1059.* 162
156. *Alexander II. Mediolanenſis ſedit an. vndecim.1061.* 163
157. *Gregorius VII. ſedit an. duodecim.1073.* 164

158. Vi-

158. *Victor III. ſedit an. duos, & men. aliquot. 1086.* 170
159. *Vrbanus II. ſedit an. duodecim. 1088.* 171
160. *Paſchalis II. Tuſcus ſedit an. 18. 1100.* 174
161. *Gelaſius ſedit annum vnum. 1118.* 180
162. *Calixtus II. ſedit annos quinque. 1119.* 182
163. *Honorius II. ſedit annos quinque. 1124.* 183
164. *Innocentius II. ſedit annos tredecim. 1130.* 184
165. *Cæleſtinus II. qui vixit in Pontificatu menſes quinque. 1143.* 186
166. *Lucius II. Bononienſis ſedit aliquot menſes. 1144.* 187
167. *Eugenius III. ſedit annos nouem. 1145.* 188
168. *Anaſtaſius IV. vixit in Pontificatu menſes quinque. 1154.* 187
169. *Adrianus IV. ſedit annos quatuor, menſes decem. 1154.* 187
170. *Alexander III. Tuſcus ſedit annos 23. & aliquot menſes. Hic Pontifex ad dies Petri plus cæteris, Pontificibus propinquius acceſſit. 1156.* 190
171. *Lucius III. Tuſcus, ſedit annos quatuor, menſes duos, dies octodecim. 1181.* 195
172. *Vrbanus III. Mediolanenſis Pontificatus ſui anno primo, menſibus decem, diebus 25. clauſit ſuum diem 1185.* 197
173. *Gregorius VIII. ſedit tantum menſem vnum, & dies 27. 1187.* 198
174. *Clemens III. Romanus ſedit annos duos, & menſes aliquot. 1188.* 198
175. *Cæleſtinus III. Romanus ſedit annos ſex, & aliquot menſes. 1191.* 200
176. *Innocentius III. Anagninus ſedit annos octodecim, & menſes ſex. 1198.* 201
177. *Honorius III. Romanus ſedit annos decem, menſes ſeptem. 1216.* 203
178. *Gregorius IX. Anagninus ſedit annos quindecim. 1227.* 205
179. *Cæleſtinus IV. qui 18. ſui Pontificatus die moritur. vacat ſedes anno vno & amplius, quia Fridericus Imperator tres Cardinales in carcere detinebat. 1241.* 200
180. *Innocentius IV. Genuenſis ſedit annos vndecim, menſes quinque. 1243.* 208
181. *Alexander IV. Segninus ſedit annos ſex, menſes quinque. 1245.* 210
182. *Vrbanus IV. ſedit annos nouem, & aliquot menſes, 1261.* 213
183. *Clemens IV. Gallus ſedit annos tres, vacauit ſedes biennio & tribus menſibus. 1265.* 215
184. *Gregorius X. Placentinus ſedit annos quinque 1271.* 218
185. *Innocentius V. poſt quintum menſem, & aliquot dies, improuiſa morte ſublatus eſt. 1276. 221.*
186. *Adrianus V. Genuenſis aliquot dies vixit. 1276.* 222
187. *Ioannes XXI. Vlyſſiponenſis ſedit octo menſes, & aliquot dies. 1276.* 222
188. *Nicolaus III. Romanus ſedit annos tres, & aliquot menſes. 1277.* 223
189. *Martinus II. dictus IV. ſedit annos quatuor, menſem vnum. 1281.* 225
190. *Honorius IV. Romanus ſedit annos duos. 1285.* 227
191. *Nicolaus IV. ex Ordine Minorum Tuſculanus ſedit annos quinque, & aliquot menſes. 1288. 228.*
192. *Cæleſtinus V. Moronus poſt quinque menſes cedit Papatui. 1294.* 230
193. *Bonifacius VIII. Anagninus ſedit annos. 9.* 231
194. *Benedictus X. dictus XI. ſedit menſes 8. dies 17. 1303.* 234
195. *Clemens V. Guaſconius ſedit annos octo, menſes decem, dies quindecim. 1305.* 234
196. *Ioannes XXI. dictus XXII. ſedit annos 17. 1316.* 239
197. *Benedictus XII. ſedit annos ſeptem, menſes quatuor. 1334.* 242
198. *Clemens VI. Lemouicenſis ſedit annos nouem, menſes ſex, dies octodecim 1342.* 244
199. *Innocentius VI. Lemouicenſis ſedit annos nouem menſes ſeptem. 1352.* 246
200. *Vrbanus V. Lemouicenſis ſedit annos octo, menſes tres. 1362.* 248
201. *Gregorius XI. Lemouicenſis ſedit annos ſeptem, menſes quinque. 1371.* 249
202. *Vrbanus VI. Neapolitanus Pontificatus ſui anno ſecundo, diebus 27. moritur. 1378.* 252

203. Bo-

203. Bonifacius IX. Neapolitanus ſedit annos quatuordecim, menſes nouem. 1399. 257
204. Innocentius VII. Sulmonenſis ſedit an. duos. 1399. 262
205. Gregorius XII. Venetus qui vt ſchiſma ab Eccleſia tolleretur ſpontè cedit Papatui, & à Cardinalibus depoſito Benedicto Antipapa. 1406. 265
206. Alexandrum V. Mineritam crearunt, viuente adhuc Gregorio XII. quò Pontificatus ſui menſe octauo mortuo creatus. 1409. 267
207. Ioannes XXIII. dictus XXIV. Neapolitanus qui tamen à Concilio Conſtantienſi depoſitus fuit, & ipſe ſuæ depoſitioni aſſenſum præbuit. 1409. 268
208. Martinus V. Romanus, ſedit an. tredecim, menſes tres. 1417. 272
209. Eugenius IV. ſedit an. ſedecim. 1431. 279
210. Nicolaus V. Sarzanus ſedit an. octo, & dies nouemdecim. 1447. 291
211. Calixtus III. Hiſpanus ſedit an. tres, menſes quatuor. 1455. 299
212. Pius II. Senenſis ſedit an. ſex 1459. 303
213. Paulus II. Venetus ſedit an. ſex, menſes decem. 1464. 312
214. Sixtus IV. Ligur ex Ordine Minorum, ſedit an. vndecim, & aliquot men. 1471. 325
215. Innocentius VII. Genuenſis ſedit an. 7. & aliquot men. 1484. 332
216. Alexander VI. ſedit an. vndecim, men. 8. 1492. 337
217. Pius III. Hetruſcus die vigeſima ſexta ſui Pontificatus moritur. 1503. 342
218. Iulius II. Ligur ſedit an. nouem. 1503. 343
219. Leo X. Florentinus ſedit an. 8. 1513. 347
220. Adrianus VI. Teutonicus Pontificatus ſui anno primo menſib. 8. diebus 24. moritur. 1522. 352.
221. Clemens VII. Florentinus ſedit an. decem. 1523. 360
222. Paulus III. Romanus ſedit an. 15. & dies 25. 1534. 366
223. Iulius tertius Italus ſedit an. quatuor & aliquot men. 1550. 385
224. Marcellus ſecundus poſt diem 22. ſui Pontificatus moritur. 1555. 393
225. Paulus quartus Neapolitanus ſedit an. quatuor & aliquot menſes. 399
226. Pius quartus Mediolanenſis ſedit an. quinque, & men. aliquot. 1559. 412
227. Pius quintus Alexandrinus ſedit an. quinque, & aliquot men. 1566. 427
228. Gregorius XIII. Bononienſis ſedit an. 12. men. 10. dies. 27. 1572. 438
229. Sixtus quintus Picenus, ſedit an. quinque men. 4. 1585. 458
230. Vrbanus ſeptimus Romanus die duodecima à ſua aſſumptione moritur. 1590. 486
231. Gregorius XIV. Mediolanenſis ſedit annum vnum & aliquot men. 1590. 493
232. Innocentius IX. Bononienſis poſt duos menſes moritur. 1591. 500
233. Clemens VIII. Florentinus ſedit in Pontificatu an. tredecim & men. vnum. 1592. 504
234. Leo XI. Florentinus poſt viginti ſex dies à ſua aſſumptione moritur. 1605. 108
235. Paulus V. Romanus ſedit an. 15. & aliquot men. 1605. 509
236. Gregorius XV. Bononienſis ſedit an. tres. 1621. 530
237. Vrbanus VIII. nunc ſedet ad gubernacula eccleſiæ quam diu & feliciter regat. 537

PLA-

PLATINAE DE VITIS PONTIFICVM HISTORIA, QVAM A VITA CHRISTI MERITO AVSPICIATVS EST, AD XYSTVM IV. PONTIFICEM.

D. N. IESVS CHRISTVS.

MAXIMAM nobilitatis partem duci ex his maioribus,qui clari,iuſtiq́; fuêre, quiq́ue ob ſingularem aliquam virtutē imperauerunt,nemo eſt qui ambigat, niſi qui Platonis auctoritatē non adeò probat, cuius quadripartitam de nobilitate diuiſionem, quantum ad genus pertinet,Chriſtus Rex noſter cōſecutus eſt. Quem enim ex gentilibus habemus, qui gloria & nomine cum Dauid & Salomone,quiq́ue & ſapientia & doctrina cum Chriſto ipſo conferri meritò debeat ac poſsit?Neminem certè. Naſcitur Chriſtus ex tribu Iuda,nobiliſsima quidem, ob vetuſtatem & imperium inter Hebræos, vnde Propheta Iacob inquit: *Nō auferetur ſceptrum de tribu Iuda,quoad venerit,qui mittendus eſt: Is erit profectò exſpectatio gentium.* Quot autem reges vel duces, vel pōtifices in ea tribu fuerint,non attinet dicere,cùm libri tùm noui, tum veteris teſtamenti, huius nobiliſsimæ genealogiæ mentionem faciant. Verùm cùm poſt longiſsima tempora inter Ariſtobolum & Hyrcanum Alexandri regis & pontificis filios, orta ſeditio de principatu eſſet, tandē Herodi alienigenæ regnum Iudæorum à Romanis traditur: ex patre enim Idumæo & matre Arabe natus, & Iudæorum legiſperitos interfecit, & genealogias incendit ad integendam generis ſui notam. Ceſſauit ergo, ac meritò quidem eorum vnctio, hoc eſt Imperiū,quia ex Danielis ſententia ſanctus ſanctorum venerat, quem Maria virgo Angelo annunciante ex Spiritu ſancto concepit, & peperit in Bethleem Iudæ, Quirino tum Syriæ præſide, anno ab vrbe condita DCCLII. Imperij verò Auguſti Cæſaris, qui tum orbi imperitabat anno xiij. Imperium enim à Caio Cæſare,tum propinquitatis,tum hæreditatis iure accipiens: vel potius pulſis ac interfectis parricidis tyranniſq́ue Remp. vſurpare conantibus, monarchiam orbis terrarum in meliorem formam redigēs,ſuis temporibus miram felicitatem præſtitit. Nam pacatis rebus,tum externis,tum domeſticis, tanto in honore nō ſolum apud ſuos,verumetiam apud exteros reges fuit, vt eius nomine ciuitates conderent, quas Sebaſtias vel Cæſareas appellârunt. Venêre etiam multi reges ad vrbem viſendi hominis cauſa: quos ita comiter & perbenignè ſuſcepit, vt ex amicis ſibi amiciſsimos redderet. Cum ciuibus autem ſuis humaniſsimè vixit: in delinquentes clemens,erga amicos liberaliſsimus eſt habitus: in comparandis amicis carus,in retinendis cōſtantiſsimus.Liberalium artium adeò ſtudioſus fuit,vt nullus penè laberetur dies, in quo non legeret aliquid,aut ſcriberet,aut declamaret. Ingenio & doctrina Saluſtij, Liuij, Virgilij, Horatij, Aſinij Pollionis,Meſſalę,Coruini oratoris inſignis, delectatus eſt, quorum ſcriptis etiam eius res geſtæ immortalitati commendatæ ſunt. Vrbem Romam ita exornauit, vt gloriatus ſit ſe vrbem lateritiā inueniſſe, marmoream relinquere .Hanc felicitatem, quæ (ne mentiar) magna fuit:maiorem certè reddidit ſaluberrimo ortu ſuo Chriſtus rex noſter. Interceſsêre autem à creatione mundi vſque ad hunc feliciſsimum natalem diem, anni * quinque millia centū & xcix. Naſcitur puer ſine dolore matris: quippe qui diuinus erat, non humanus partus: vnde mater integra ſtatim ſurrexit, & infantem de more pannis inuoluit.E taberna aūt meritoria in Tranſtiberina regione ex terra oleum erupit, vt ait * Euſebius, fluxitq́ue toto die ſine interuallo,Chriſti gratiam gentibus oſtendens.Narrat Oroſius, Auguſtum Cæſarem eadem die mandaſſe, ne quis ſe Dominū deinceps vocaret:diuinantem credo,verum principem orbis terrarum ac mundi totius natum eſſe. Idem quoque mandauit, vt in orbe Romano omnium hominum capita cenſu notarentur: ac ſi maiori principi rationem gubernati imperij aliquando redditurus eſſet.Huic au-

Chriſti nobilitas.

Herodis genus & crudelitas.

Auguſti Imper. magnificentia & comitas.

Chriſti natiuitas.

Fons olei.

Auguſti moderatio.

tem cenſui Quirinum virum conſularem ex ſenatuſconſulto præfecit. Pax præterea & quies tanta fuit, tùm domi, tum foris, quanta nunquam antea. Hunc enim iuſtitiæ & pacis regem prophetæ appellarunt. Defertur autē octaua die ad templum circumciſionis cauſa: neque enim venerat abrogare legem, ſed adimplere. Erat autem circumciſio teſtamenti ſignum inter Deum & homines, vt ait Auguſtinus. Die verò tertiodecimo adoratur à Magis, & muneribus donatur, qui ex Oriente Hieroſolymam eius rei cauſſa venerant. Magos enim, quidam Orientales populi reges ſuos & ſapientes appellant. Ne verò legem Moſeos prætermittere videretur, mater purificationem ſumptura, licet intacta & incorrupta luſtratione minimè indigeret, puerum ad templum defert. Húc autem Simeon vir iuſtus & ſingularis religionis, in vlnis retinens, diuino numine afflatus, regem ſuū & ſaluatorem profitetur, vnde Ieſus Chriſtus appellatus eſt. Nam Ieſus nomen ſaluatoris eſt, Chriſtus verò regis, qui myſtico illo Chriſmate vnctus, quo reges omnes: Meſsias hebraicè dicitur. Vt enim Romani imperatores purpura, ſic Hebræorum reges vnguento cæteris inſigniores habebantur. Idem fecit Hanna ſpiritu prophetico incitata. Quid de Chriſto ſenſerint Sibyllæ, non eſt cur ſcribamus, cùm omnes ferè eius ſaluberrimum aduentum prædixerint. Celebrata hac luſtratione, recognitoque iure primogenitorum ſecundùm legem diuinam, in Nazareth patriam rediêre ciuitatem Gallilææ, vbi per quietem Ioſeph, exiſtimatus Chriſti pater, ab Angelo admonetur, vt fugiens in AEgyptum, puerum ſecum & matrem deferat. Futurum enim paulò pòſt, niſi id fecerit, vt Herodes puerum occideret. Verum id agere tunc quod deſtinauerat, homo crudeliſsimus non potuit. A filijs enim ob ſæuitiam accuſatus Romam ad cauſſam dicendam proficiſcitur: qui ſimulata concordia in prouinciam rediens, Ariſtobolum & Alexandrum filios, adoleſcentes quidem egregios & doctos, quippe qui ad Cæſarem Auguſtum fuerant educati, in Cæſarea laqueo peremit. Ad necem deinde puerorum conuerſus homo regnandi cupidus, quod natum eſſe alterum regem Iudæorum à prophetis intellexerat, omnes qui tum in Bethleem erant & finibus ſuis, à bimatu & infra occidi iubet, ſecundùm tempus quod à Magis exquiſierat: nec filio proprio eius ætatis parcit. Vnde ferunt Auguſtum Cæſarem crudelitatem hominis deteſtatum, hoc dixiſſe: Maluiſſem Herodis porcus eſſe quàm filius. Iudæi enim ex lege non modò deguſtare, ſed tangere etiam ſuillam carnem prohibentur: quare fit, vt neque eos alant, neque comedant: hanc ob rem in porcos clementes dicuntur. Ioſeph autem ſeptennio in AEgypto commoratus, vbi Herodem tyrannum tabe & ſacro igne mortuum intellexit, Hieroſolymam cum puero proficiſcitur: nec diu ibi immoratus, quod Archelaum Herodis filium regnare intellexerat, in partes Gallilææ alterius imperio optemperantes, ſeceſsit, & Nazareth ciuitatem incoluit, vnde puer Nazareni nomen ſumpſit. Dum autem in AEgypto eſſet, cæcidêre (vt Hieronymus ait) Deorum omnium ſimulacra, ceſſarunt oracula, & mors quorundam dæmonum ſubſecuta eſt ex vaticinio prophetæ: Ecce, inquit, leuem nubem conſcendet, & mouebuntur ſimulacra Aegypti ab eius conſpectu, & cor AEgypti in eius medio tabeſcet. Annum verò xij. agens, Hieroſolymam cum parentibus de more ad diem feſtum celebrandum proficiſcitur. Hi verò poſtea peracto ſacro abeuntes, cùm puerum ſubſequi non viderent, ſollicitudine pleni ad templum redeunt, eumque doctores ſciſcitantem offendunt, quod maximè adoleſcentem deceret. Supra ætatem enim ſapiebat: quia (vt Euangeliſta ait) Dei gratia & virtus in illo erat. Parentes deinde benè monentes ſecutus, in patriam reuertitur. Quid verò egerit in hac ætate vſque ad trigeſimum annum, quo à Ioanne Zachariæ filio aqua baptizatus eſt, dicere prætermittam, cùm non ſolum Euangelia & epiſtolæ rebus à ſe optimè ac ſanctiſsimè geſtis plenæ ſint, verumetiam eorum libri qui ab eius vita, moribus & inſtitutis abhorrnêre. Flauius ille Ioſephus, qui lingua Græca antiquitatem Iudaicam viginti libris conſcripſit, cum ad Tiberij principis imperiū veniſſet: Fuit, inquit, eiſdem temporibus Ieſus, vir quidam ſapiens, ſi tamē virum eum nominare fas eſt. Erat enim mirabilium operum effector, ac hominum doctor, eorum maximè, qui quæ vera ſunt, libenter audiunt, hâc ob rem multos tum ex Iudæis, tum ex gentibus ſibi adiunxit: Chriſtus hic erat. Hunc autem cùm Pilatus à principibus noſtræ gentis inſtigatus, in crucem agendum cenſuiſſet, non tamen hi deſeruêre, qui eum ab initio dilexerant. Eiſdem præterea die tertio poſt mortem viuus apparuit, quem-

Chriſtus circumciditur.

Adoratur à Magis.

A Sybillis prædictus.

Herodes filios ſuos in Cæſarea laqueo peremit.

Maluit Auguſtus Herodis eſſe porcus quàm filius.

Deorum ſimulacra in Aegypto cecidêre. Iſaiæ 9.

Lucæ 2.

Ioſephi teſtimonium de Chriſto Antiquitatum li. 18. c. 2.

quemadmodum diuinitus inſpirati prophetæ, & hæc, & alia de eo innumerabilia miracula futura eſſe prædixêre. Perſeuerat & vſque in hodiernum diem celebre Chriſtianorum nomen ab ipſo ſumptum: perſeuerat & genus. Idem quoque Ioſephus Ioannem Baptiſtam verum prophetam, & ob eam rem ab omnibus in precio habitum, iuſſu Herodis, magni Herodis filij, paulò ante mortem Chriſti cæſum fuiſſe affirmat in caſtello Machærunta, non quòd ſibi & regno timeret, vt idem ait, ſed quòd Herodiadem Agrippæ ſororem, ac Philippi fratris viri optimi vxorem, inceſtis nuptijs ſibi coniunxerat. Hic eſt ille Ioannes, quo nemo maior inter natos mulierum fuit, Saluatoris noſtri ſententia. Interficitur & Chriſtus verus Dei filius, veritatis, iuſtitiæ, pietatis, religionis aſſertor, anno decimooctauo Tiberij Cæſaris, ætatis verò ſuæ anno trigeſimotertio, & eo magis, quòd ei vita propagata eſt ab octauo Kalendas Ianuarij, vſque ad octauum Kalendas Aprilis, quo die conceptus in virginis vtero eſt de Spiritu ſancto. Accuſatus à Iudæis, quòd Sabbatis non vacaret, ſaluti hominum quouis tempore conſulens: & quòd baptiſmum circumciſioni anteferret: quibus in rebus Iudaicæ religionis ſacramenta conſiſterent. Cædis autem tam nefariæ etiam cœli ipſi ſigna dedere. Nam & ſolis tanta defectio facta eſt hora ſexta diei, vt & dies in obſcuram noctem verſus ſit: & Bithynia etiam, licet multum ab Hieroſolymis diſtet, terræ motu concuſſa: & multa Nicænæ vrbis ædificia corruère: & velum templi, quod ſeparabat duo tabernacula, ſciſſum: audita & vox ex adyto templi Hieroſolymitani, Tranſmigremus ciues ex his ſedibus. Admonitus Tiberius à Pilato de Chriſti morte ac dogmate, ad ſenatum retulit, cenſuitque Chriſtum in Deos referendum, ac templo honorandum. Fieri id non modò ſenatus vetuit, quòd non ad ſe priùs, ſed ad Tiberium ſcripſiſſet Pilatus, verumetiam pellendos vrbe tota Chriſtianos cenſuit. Propoſita ſunt accuſatoribus præmia, quos Tiberius à tanto ſcelere minis & morte prohibuit. Auctores autem tam nefarij parricidij pœnas dedêre. Nam & Iudas laqueo vitam finiuit, & Pilatus maximis calamitatibus vexatus, ſibi manum iniecit: licet ſint qui ſcribant eum ſceleris pœnituiſſe, ac veniam à Deo meritum. Iudæi autem amiſſa libertate, iuſti ſanguinis meritas pœnas adhuc luunt. Hæc ſunt ferè, quæ de vita Chriſti regis ac Pontificis noſtri quàm breuiſsimè ſcribenda cenſui, quo & mihi facilior aditus ad opus mente conceptum daretur, & legentibus gratior fieret lectio, quæ tanquam irriguus fons ab Imperatore Chriſtianorum in Pontifices Romanos per ordinem vſque ad tempora Xyſti quarti deriuaretur.

Ioannes Baptiſta ab Herode acciſus.

Chriſtus occiditur.

Prodigia in morte Chriſti.

Tiberius Chriſtũ Deum vult prædicari, quod Senatus impedit.

S. PETRVS APOSTOLVS.

POST Chriſti mortem & reſurrectionem, completis iam diebus Pentecoſtes, Spiritum ſanctum accepère diſcipuli: quo imbuti, varijs linguis res geſtas ſummi Dei locuti ſunt, etſi plerique eorum ſine vlla eruditione ſint habiti, maximè verò Petrus & Ioannes. Eorum autem vita ad vtilitatem communem reſpiciebat: nil proprij habebant, quicquid ante pedes eorum ob religionem ponebatur, id totum vel participiebantur inter ſe ad commoda naturæ, vel pauperibus erogabant. Hi verò prouincias partiti ſunt: Thomas Parthos ſortitus eſt, Matthæus Aethiopiam, Bartholomęus Indiam citeriorem, Andreas Scythiam, Ioannes Aſiam, vnde & apud Epheſum cõmoratus, poſt longos labores & diutinas ſolicitudines è medio ſublatus eſt. Petro autem principi Apoſtolorũ Pontus, Galatia, Bithynia, Cappadocia obtigit. Petrus enim natione Galilæus ex Bethſaida ciuitate Ioannis filius, Andreæ Apoſtoli frater, primus ſedit annis ſeptem in Epiſcopali ſede apud Antiochiam Tiberij tempore: qui Auguſti priuignus & hæres, annis viginti tribus variè imperauit. Neq; enim inter malos omnino

Apoſtoli regiones inter ſe partiuntur.

Tiberij mores.

Digitized by Google

ninò, neque inter bonos Principes numerari poteſt. In homine fuit multa litteratura & grauis eloquentia: bella per ſe nuſquam, ſed per legatos geſsit, tumultus exortos prudenter ſuppreſsit. Multos Reges à ſe blanditijs euocatos nunquã remiſit, maximè verò Archelaum Cappadocem, cuius regnum in prouinciam vertit. Multos ſenatores proſcripſit, quoſdam etiam interfecit: magnis quoque ſupplicijs ab eodem necatur C. Aſinius Gallus orator, Aſinij Pollionis filius. Moritur & Vocienus Montanus Narbonenſis orator in Balearibus, eò enim relegatus à Tiberio fuerat. Fratrem quoq; Druſum veneno eius iuſſu necatum tradunt hiſtorici. Hac tamen moderatione vſus eſt, vt publicanis quibuſdam & preſidibus prouinciarum augenda eſſe vectigalia dicentibus, reſponderit: Boni paſtoris eſſe tondere pecus, non deglubere. Mortuo Tiberio, C. Cæſar cognomento Caligula à caſtrenſi loco ducto, Imperium occupat. Filius enim Druſi Auguſti Cæſaris priuigni, & ipſius Tiberij nepos habebatur, homo omnium ſceleſtiſsimus. Nil enim vel domi, vel foris ſtrenuè geſsit. Auaritia omnia expilauit. Tantæ libidinis fuit, vt etiam ſororibus ſtuprum intulerit. Tantæ crudelitatis, vt ſæpius exclamaſſe dicatur, Vtinam populus Rom. vnam ceruicem haberet. Exſules quoque omnes interfici iuſsit. nam cùm vnum ab exſilio reuocaſſet, quærereté; quid potiſſimum exſules optarent, cùm ille imprudenter reſpondiſſet, mortem principis, omnes paſsim ſuſtulit. De conditione temporũ ſuorum ſæpè etiam quæſtus eſt, quod nullis calamitatibus publicis inſignirentur, velut Tiberij tempora, quibus obrita fuerunt ad viginti millia hominum caſu theatri apud Tarracinam. Ita autem Virgilij & Liuij gloriæ inuidit, vt paulũ abfuerit, quin eorũ ſcripta & imagines ex omnibus bibliothecis amouerit: quorum alterum, vt nullius ingenij minimæque doctrinæ: alterum, vt verboſum in hiſtoria, negligentemque carpebat. Dicebat Senecam, harenam eſſe ſine calce. Præterea Agrippam Herodis regis filium, à Tiberio in carcerem côiectum, quòd Herodem accuſauit, liberat: & regem Iudææ facit: ipſum autẽ Herodem perpetuo exſilio Lugdunum relegat: ſeipſum verò in Deos transfert: imagines in templo Hieroſolymitano collocat. Poſtremò autẽ à ſuis tandẽ necatur, imperij anno tertio, menſe decimo. Duo libelli in ſcriptis eius reperti ſunt: quorũ alteri pugio, alteri gladius pro ſigno erat impreſſus. Ambo lectiſsimorum virorum vtriuſque ordinis ſenatorij & equeſtris nomina & notas continebant morti deſtinatorum. Inuenta eſt & ingens arca variorum venenorum, quibus mox Claudio Cæſare iubente demerſis, infecta maria traduntur, non ſine magno piſcium interitu, quos euectos in proxima littora paſsim æſtus eiecit. Libuit hominum mõſtra perſcribere, quo facilius appareret Deũ vix potuiſſe tum retineri ab excidio orbis terrarum mundique totius, niſi & filium miſiſſet, & Apoſtolos, quorũ ſanguine humanum genus Lycaonem imitatum, ab interitu redimeretur. Horum itaque temporibus fuit Petrus ille, quem his verbis Chriſtus allocutus eſt: Beatus Simon Bar Iona; quia caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed Pater meus qui in cælis eſt: &, Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam: ac, Tibi dabo claues regni cæleſtis, poteſtatemé; ligandi & ſoluendi. Is verò omnium diligentiſsimus, vbi Aſiaticas Eccleſias ſatis confirmaſſet, confutatis eorum opinionibus, qui circumciſionem approbant, ſecundo Claudij anno in Italiam venit.

Vocienus Montanus Narbonenſis orator.

Caius filius fuit Germanici Cæſaris, & huius Druſi nepos, nõ filius.

Caligulæ peſsimi mores.

Herodẽ in exiliũ mittit.

Mors.

Matt. 16.

Claudius enim C. Caligulæ patruus, quem nepos in ludibrium reſeruauerat, imperium accipiens, quintus ab Auguſto Britanniam, quam neque ante Iulium Cæſarem, neq; poſt eum quiſquam attingere auſus eſt, in ditionem accepit. Orcadas Inſulas Romano adiecit imperio, Iudæos tumultuantes Roma expulit, compreſsit & ſeditiones in Iudæa à quibuſdam Pſeudoprophetis concitatas. Obtrita etiam ſunt triginta millia Iudæorum in portis Hieroſolymitani templi Azymorum diebus, Cumano eius iuſſu procurãte Iudæã. Laboratum eodem quoque tempore annonæ caritate vbique eſt, Agabo propheta tantam calamitatem prædicente. Ab externo hoſte ſecurus, perfecit aquæductum, cuius ruinas apud Lateranum cernimus, à Caio inchoatum. Emittere quoq; Fucinum lacum eſt aggreſſus, non minus compendij ſpe quàm gloriæ, cum quidam priuato ſumptu emiſſurum ſe polliceretur, ſi ſibi ſiccati agri cõcederentur. Per tria autem paſſuum millia partim effoſſo monte, partim exciſo, cuniculum ægrè abſoluit poſt vndecim annos, triginta millibus hominum ibi ſine intermiſsione elaborantibus. Portum quoque Oſtienſem, quem adhuc cum admiratione intuemur, extruxit, ducto dextra læuaque brachio ad o-

S. Petrus quo tempore Romam venit.

Act. 18. Agabus propheta. Act. 11.

Claudij opera.

ërecundos

ercendos maris fluctus. Meſſalina vxore conuicta probri interfecta, Agrippinam Germani fratris ſui filiam contra ius faſque ducit vxorem, à qua poſtea imperij decimoquarto anno boletis veneno illitis necatur. Petrus itaque Romam caput orbis terrarum tunc venit: & quòd hanc ſedem pontificali dignitati conuenientem cernebat, & huc profectum intellexerat Simonem Magum Samaritanum quendam, qui præſtigijs ſuis eo erroris iam deduxerat populum Romanum, vt Deus crederetur. Romæ enim iam titulum adeptus erat inter duos pontes poſitum, ac Latinis litteris ſic ſcriptum: Simoni Deo ſancto. Hic dum in Samaria eſſet, tamdiu ſe credere in Chriſtum ſimulauit, quo ad baptiſmum à Philippo vno ex ſeptem diaconis acciperet, quo quidem poſtea in malam partem vtens, multarum hæreſum fundamenta iecit, cum Selene impudica muliere, quam ſceleris ſociam habuit, prouocare Petrum miraculis morte pueri homo nefarius auſus eſt: quem eius carmina primo mouere viſa ſunt. Verùm cùm poſteà nihilominus puer iaceret, in nomine Ieſu Petro iubente ſurrexit. Hanc ob rem indignatus Simon, vidente populo ſe volaturum ex Capitolino monte in Auentinum pollicetur, ſi Petrus ſubſequi vellet: ea ratione dignoſci poſſe, vter ipſorum ſanctior haberetur, & Deo charior. Cùm iam volaret, rogatu Petri ad cœlum manum tendentis ac rogantis Deum, ne deludi magicis artibus tantum populum fineret, Simon decidit, ac crus infregit: cuius dolore non ita multò pòſt Ariciæ mortuus eſt. Nam eò poſt tantam ignominiam delatus à ſuis fuerat. Hinc Simoniaci hæretici originem habent, qui donum Spiritus ſancti emere ac vendere conſueuiſſent: quique affirmabant creaturam non à Deo eſſe, ſed ex ſupernâ quadam virtute prouenire. Côuerſus deinde ad propagandum verbum Dei Petrus ſermone & exemplo, Rogatur à Romanis, vt Ioanni cognomento Marco, eius in baptiſmate filio conſcribendi Euangelij negotium tradat. Probata namque erat eius vita, probati mores. Is enim, vt Hieronymus ait, in Iſraël ſacerdotium agens ſecundum carnem Leuita, id eſt, additus vel appoſitus, ad Chriſti fidem conuerſus, in Italia Euangelium ſcripſit, oſtendens quid generi ſuo deberet & Chriſto. Extant eius Euangelia teſtimonio Petri comprobata. Deinde verò in AEgyptum miſſus, vt ait Philo Iudæus ſcriptor

Act. 8. De Simone Mago.

Simoniaci. Act. 8.

Marcus Euangelium ſcribit.

egregius, vbi docendo & ſcribendo Alexandrinam Eccleſiam optimè conſtituiſſet, doctrina ac moribus inſignis, 8. Neronis anno Alexandriæ moritur & ſepelitur, in locumque demortui Anianus ſufficitur. Anno verò anteà moritur & Iacobus, cognomento Iuſtus, Domini frater. Nam ex Ioſeph & alia vxore natus erat; vel, vt alij volunt, ex ſorore Mariæ Chriſti matris. Hic enim, vt Egeſippus ait, Apoſtolorum temporibus vicinus, in vtero matris ſanctus fuit, vinum & ſiceram non bibit, nil carnis deguſtauit vnquam, intonſus, nec balneo, nec vnguento vſus eſt, veſtibus lineis tantummodo indutus. Sancta ſanctorum ingreſſus, ita aſsiduè flexis genibus pro ſalute populi orabat, vt eius genua camelorum more occalluerint. Verùm abeunte ex Iudæa Feſto ipſius prouinciæ gubernatore, priuſquam ei Albinus ſuccederet, pontifex Ananus Anani filius, compellens publicè Iacobum Chriſtum Dei filium negare, recuſantem lapidibus obrui iuſsit: qui cum præceps de pinna templi deiectus eſſet, ſemiuiuus adhuc, & manus ad cœlum tendens pro perſecutoribus oraret, fuſte, quo fullones vtuntur, tandem necatur. Refert autem Ioſephus hunc tantę ſanctitatis fuiſſe, vt propter eius necem publicè creditum ſit, Hieroſolymam eſſe ſubuerſam. Hic eſt ille Iacobus cui Dominus poſt reſurrectionem apparuit, cuique panem benedicens ac frangens, dixit; Mi frater, comede panem tuum, quia filius hominis è morte reſurrexit. Annis verò triginta Hieroſolymitanæ Eccleſiæ præfuit, id eſt, vſque ad ſeptimum Neronis annum. Cuius ſepulchrum iuxta templum, vnde deiectus fuerat, cum titulo, Hadriani temporibus adhuc exſtabat. Mortuum quoque Barnabam Cyprium, qui Ioſeph leuites, cognominatus eſt, ante Petri martyrium conſtat. Hic enim cum Paulo gentium Apoſtolus electus, vnam tantum epiſtolam ad Eccleſiam pertinentem conſcripſit, licet ea quoque inter apocryphas ſcripturas habeatur. Diſſentiens item à Paulo ob Marcum diſcipulum, in Cyprum proficiſcitur, Marco comite: vbi Chriſti fidem prædicans, martyrio coronatur. Paulus autem, qui antea Saulus dicebatur, ex tribu Beniamin & oppido Iudææ Giſcalis originem ducebat: quo à Romanis bello capto, cum parentibus ſuis Tarſum Ciliciæ commigrauit: inde Hieroſolymam ob ſtudia legis miſſus, à Gamaliële viro doctiſsimo eruditur. Acceptis deinde epiſto-

Iacobus Domini frater.

Eius inſignis pietas.

Occiditur.

Ioſephus antiq. lib. 20. cap. 16.

Hieron. ex Euangelio ſecundum Hebræos.

Barnab.

Act. 4. Act. 13. Act. 15. Paulus Apoſtol. Act. 7.

Saulus Chriſtianos perſequitur.

Digitized by Google

lis à Pontifice templi, eos perſequens, qui Chriſtum verum Deum eſſe profiterentur, *Act. 9.* Stephani protomartyris neci interfuit. At verò cùm Damaſcum pergeret Spiritu diui- *Conuertitur.* no ad fidem compulſus, vas electionis vocari meruit: nomenque à Paulo proconſule Cy- *Galat. 2.* pri accepit, quem prædicatione ad fidem redegerat. Vna deinde cum Barnaba multis vr- *Act. 27.* bibus peragratis, Hieroſolymam rediens, à Petro, Ioanne, Iacoboque gentium Apoſtolus eligitur. Hic autem poſt Chriſti mortem anno vigeſimo quinto, id eſt, Neroniani imperij ſecundo, eodem tempore, quo Feſtus *Vinctus Romam ducitur.* procurator Iudææ Felici ſucceſsit, Romæ vinctus, Ariſtarcho concaptiuo comitante, vt ciuis Romanus mittitur: vbi biennio in ſatis libera cuſtodia manens, cum Iudæis quotidiè diſputabat. Dimiſſus tandem à Nerone, & *Pauli quot epiſtolæ. Act. 28.* prædicauit multa, & ſcripſit. Exſtant eius decem ac quatuor epiſtolæ: ad Romanos vna, ad Epheſios vna, ad Philippenſes vna, ad Coloſſenſes vna, ad Theſſalonicenſes vna, ad Thimotheum duæ, vna ad Titum, ad Philemonem altera: quæ ad Hebræos eius nomine fertur, incerta habebatur propter ſtyli ſermoniſque differentiam. Erant etiam olim, qui hanc, & Lucæ, & Barnabæ, & Clementi *Petri epiſtolæ.* aſcriberent. Scripſit & Petrus duas epiſtolas, quæ Canonicæ nominantur. Secunda à pleriſque eius eſſe negatur, quòd à ſtylo primæ diſsideat. Verùm quia pluribus intentus eſſe non poterat, cùm orationi & prædicatio- *Petrus Neronem fugit.* ni vacaret, duos Epiſcopos ordinauit, Linum ſcilicet & Cletum, qui ſacerdotale miniſterium Romano populo, & aduenis benè ſentientibus exhiberent. His rebus intentus vir ſanctiſsimus tantum nominis ſibi apud omnes comparauerat, vt iam ferè pro Deo coleretur. Hanc ob rem indignatus Nero, mor- *Lib. 3. cap. 3.* tem hominis quærere: vnde Petrus monentibus amicis ad declinandam inuidiam & iram Principis, via Appia ab vrbe diſcedens, ad primum lapidem Chriſto, vt verbis Egeſippi *Chriſtum videt.* vtar, fit obuiam, quem quidem adorans rogat; Domine, quo vadis? Tum Chriſtus: Romam iterum crucifigi. Extat ſacellum eo in loco, vbi hæc verba ſunt habita. Tum Petrus de martyrio ſuijpſius dictum exiſtimans, quòd in ſe paſſurus videretur, ad vrbem re- *Verba Petri ad Clementem.* dijt, ac ſtatim Clementem Epiſcopum conſecrat, eique cathedram & Eccleſiam Dei commendat his verbis: Eandem ego tibi poteſtatem ligandi & abſoluendi trado, quam mihi Chriſtus reliquit: ſpretis ac contemptis rebus omnibus, cum corporis, tum fortunæ, oratione & prædicatione ſaluti hominum, vt bonum paſtorem decet, conſule. Cùm hæc autem ita diſpoſuiſſet, non multò poſt vnà cum Paulo iuſſu Neronis necatur, vltimo *Petrus occiditur cum Paulo.* eius anno, diuerſis tamen cruciatibus. Petrus enim cruci affigitur capite in terram verſo, eleuatiſque in ſublime pedibus: ita enim voluit quòd diceret ſe indignum eſſe, qui mortem Saluatoris imitaretur. Sepultus eſt autem in Vaticano via Aurelia ſecus hortos Nerouis, non longè à via Triumphali, quæ ad Apollinis templum ducit. Sedit autem annis 25. Paulus verò eodem die capite mulctatus, funeratur via Oſtienſi, anno poſt mortem Chriſti trigeſimo ſeptimo. Hoc idem approbat Caius hiſtoricus in Proculum quendam Cataphrygum diſputans: Ego, inquit, trophæa Apoſtolorum habeo, quæ oſtendam: ſiue enim via Regali pergas, qua ad Vaticanam ducit, ſiue Oſtienſi, trophæa eorum inuenies, qui hanc ſtabiliuêre Eccleſiam: duo certò fuêre, Petrus & Paulus. Præterea verò in iiſdem Neronianis hortis multi cineres ſanctorum martyrum reconditi ſunt. Nam cum in- *Incendij tempore Neronis.* cendium tempore Neronis à cliuo Scauri ad Eſquilias vſque ſex diebus vagatum, multas *Lib. 15.* fortunas ciuium conſumpſiſſet, ac omnis culpa principi aſcriberetur, ipſe, vt ait Cornelius Tacitus, abolendo rumori intentus, falſos teſtes ſubornauit, qui id factũ à Chriſtianis cauſarentur. Vnde tot capti & interfecti ſunt, vt ex eorum cadaueribus per aliquot noctes lumina continuata dicantur. Sunt tamen qui dicant illud incendium ab eo excitatum fuiſſe, vel vt Troiæ ardentis ſimilitudinem cerneret, vel offenſus deformitate veterum ædificiorum, & anguſtijs flexibuſque vicorum, homo libidinoſus, intem- *Neronis crudelitas & luxuria.* perans, ſæuus, & auunculo Caligula omnibus in rebus nequior ac ſceleratior. Nam & magnam partem ſenatus interfecit, & turpiter in ſcena videntibus omnibus cecinit ac ſaltauit. Tantæ præterea luxuriæ fuit, vt frigidis lauaretur vnguentis, retibuſque aureis piſcaretur, quæ attrahere funibus purpureis conſueuerat. Hæc omnia vitia principio Imperij ſui ita occultauit, vt bonam ſpem omnibus præſeferret. Nam cùm admoneretur, vt in ſupplicio cuiuſdam capite damnati ex more ſubſcriberet, Quam vellem, inquit, neſcire litteras. Splendidè tamen cùm in vrbe, tum foris ædificauit. Nam & thermas ſuo nomine Romæ, & domum auream, & porticum trium

trium millium paſſuum mira celeritate perfecit: & portum Antij, quem ego nuper mira cum voluptate inſpexi, ſumptuoſiſsimis operis exſtruxit. Ad ſæuitiam eius redeo, qua in Senecam præceptorem, in M. Annæum Lucanum poëtam egregium, in matrem Agrippinam, in vxorem Octauiam, in Cornutum philoſophum præceptorem Perſij, quem in exſilium egit: in Piſonem, in omnes denique, qui aliquo in precio apud ciues ſuos erant, vſus eſt. Tandem verò populi Rom. iram & odium in ſe concitauit, vt ad pœnas quæſitus quàm diligentiſsimè fit. Quæ tales profectò erant, vt vinctus in publicum ſub furca duceretur, & virgis vſque ad necem cæſus, in Tiberim proijceretur. Verùm is fugiens ad quartum militarium, in ſuburbano liberti ſui inter Salariam & Nomentanam viam ſemetipſum interfecit, ætatis ſuæ anno xxxij. imperij verò xiiij.

Nero ſeipſum interfecit.

IN VITAM B. PETRI APOSTOLI, & quatuor ſequentium Pontificum Annotationes.

B. Platina, qui ante nonageſimum annum in vrbe vixit, ſub Xyſto Papa IV. (à quo bibliotheca Pontificia, quam in Vaticano magna librorum copia inſtructam reſtituerat, præfectus fuit) vitas Romanorum Pontificum ſcribere aggreſſus, Damaſum Papam, qui à Petro Apoſtolo initium faciens, opus vſque ad ſua tempora perduxit, & qui eum ſuppleuerunt, auctores eſt ſequutus. Hi fuêre Anaſtaſius monachus, & S. R. E. Bibliothecarius, id eſt, Cancellarius, qui à Damaſo ipſo vſque ad Nicolaum I. ſcripſit. Guillelmus alter Apoſtolicæ ſedis Bibliothecarius, qui ab Hadriano II. vſque ad Alexandrum II. & Pandulphus Piſanus, qui à Gregorio VII. vſque ad Honorium II. eaſdem vitas perſecuti ſunt. Martinus Polonus ordinis Ciſtercienſis à B. Petro incipiens, vſque ad Honorium IV. vitarum opus edidit. Ex cuius libro, quæ ab Innocentio II. vſque ad Honorium IV. Damaſo adiecta fuêre excerpta ſunt. Quæ poſt eundem Vrbanum IV. pertinent, Theodoricus à Niem Germanus, qui diuturni ſchiſmatis tempore vixit, & de eo egregium volumen compoſuit, & alij quidam collegêre. Quæ deinceps ab Vrbano VI. vſque ad Martinum V. (eò enim vſque vitarum liber, qui ſub Damaſi nomine circumfertur, perductus eſt). Ex his igitur omnibus auctoribus, adiuncto fratre Ptolomæo Lucenſi ordinis Prædicatorum, qui ſub Bonifacio VIII. Romanorum Pontificum res geſtas inſigni opere conſcripſit, Platina quæ de Pontificum actis vſque ad Eugenium IV. concinnauit, ad verbum ferè, ſtylo paululum elaboratiore, aſſumpſit. Quibus externa & prophana ex alijs ſcriptoribus interponens, opus illud, quod de Romanorum Pontificum vitis nuncupauit, conſtituit. Ab Eugenio deinde vſque ad Paulum II. quo in Pontifice operi finem impoſuit, qui videre potuit, vel iis, qui viderunt, audiuit, monumentis tradidit litterarum. Vir fuit pro temporum conditione ſatis diligens & eruditus. Cæterum, cum in quibuſdam rebus ab eo diſſentiam (poſterior enim hominum diligentia, multa quæ ante parum comperta fuerunt, inuenit,) breuiſſime omnia ſingulis in locis ſuggeram, de quibus mihi cum eo non admodum conuenit, quo rerum ipſarum clarior cognitio habeatur.

5.9.

Atque ante omnia à prima quinque Pontificum ſucceſſione, de qua maxima, tum inter Græcos, & Latinos: tum inter Latinos ipſos controuerſia eſt, ſcribendi initium faciam, cùm res ſit meo iudicio neceſſaria, & cognitu non digna. Hanc porrò quæſtionem accuratè in libro, quem de rebus geſtis Romanorum Pontificum edidi, accuratius vero & latius in hiſtoria Eccleſiaſtica tractaui, & quæ dixi multis argumentis & veterum ſcriptorum ſententiis confirmaui. Cuius tractationis ſumma, quam nunc breuitatis cauſa ſine rationibus, argumentis, & auctoritatibus ipſis, referam, hæc eſt. Petrum Apoſtolum poſt Chriſti mortem annos xxxiiij. menſes iij. & dies aliquot vixiſſe cenſeo. Si enim Chriſtus xix. anno Tiber. Cæſaris, ætatis ſuæ xxxiij. mēſe iij. Olympiadis ccij. quarto, Galba & Sylla conſulibus, vt in Faſtorum commentarijs probaui, cruci affixus eſt: & Petrus nouiſſimo Neronis anno, Chriſti verò lxix. Auſo & Capitono conſulibus (vt D. Hieronymus & Damaſus tradunt) occiſus, profectò id, quod dixi omninò neceſſe eſt. totidē enim anni interiacent: Ex his nouem primis, vſque ad initium ſecundi anni imperij Claudij, Petrum Iudæa nunquam exceſſiſſe, ex actis Apoſtolorum, & Pauli epiſtola ad Galatas apertiſſimè conſtat: idem in Chronico refert Euſebius, & alibi multis rationibus probaui. Si igitur, vt inter omnes auctores conuenit, ſecundo imperij Claudij anno (is decimus fuit à paſſione Chriſti) ex Agrippæ vinculis diuinitus liberatus Romam venit, illud certè neceſſarium videtur, eum, ante ad vrbem aduentum, Antiochiæ ſeptem annis non ſediſſe, cùm ante ex Iudæa nunquam diſceſſerit, ſed hanc eius Anthiochenam cathedram alio tempore fuiſſe. Quam rem ex vetuſtiſſimorum auctorum teſtimonio ſic conſtitui. Decimo poſt Chriſti paſſionem anno, qui adhuc ſecundus erat impe-

Hanc Onuphrij opinionem de Eccleſia Antiochena & annis Petri in Iudæa ex actis diligenter refutat Baron. to.1. Annalium, anno Chriſti 39. n. 12. & ſeqq. Item Bellarminus to.1. Controuerſ. lib.2. de Ro. Pontif. ca.6.

Digitized by Google

imperij Claudij, quanquam in fine, Petrus poſt annuam prædicationem, quam ex carcere liberatus ad vrbem peregrinando fecit, Romam xv. Kal. Febr. primum ingreſſus eſt. Vnde ea etiam die Cathedra S. Petri Romæ ſolemnitas recens eſt reſtituta: à quo tempore vſque ad illius obitum anni plus minus xxv. interſunt, quibus, & ſi eum Romæ ſediſſe veteres ſcribant, non tamen proptereà ſequitur, ipſum ſemper in vrbe commoratum eſſe. Nam ſeptimo Claudij anno, quarto verò eius ad vrbem aduentus, poſtquam Simone Mago exſtincto, Romanam Eccleſiam conſtituiſſet, edicto Claudiano, quo Iudæi pulſi ſunt, Roma exire coactus (nullum enim adhuc inter Iudæos, & Chriſtianos diſcrimen noſcebatur) Hieroſolymā reuerſus eſt, Agrippa, cuius metu ex Iudæa aufugerat, iam mortuo. Ibi concilio Apoſtolorum de abroganda circumciſione, & morti beatiſſimæ Virginis interfuit. Inde Antiochiam, relicto Hieroſolymis Iacobo Apoſtolo profectus, ſeptem ibidem annis, vſque ad Claudij obitum, & Neronis imperium permanſit. Cuius imperij initio Romam cum Marco Euangeliſta reuerſus, Romanā dilabentem reparauit Eccleſiam, Linum, Cletum, in Choreppiſcopos, ſiue Marcum, vt Euangelium ſcriberet, monuit. Peregrinatione deinde per vniuerſam ferè Europam ſuſcepta, Romam, Nerone in Chriſtianos tanquam publici incendij auctores deſæuiente, cum Apoſtolo Paulo rediens, nouiſſimo eius imperij anno, cum Clementem Epiſcopum Romanum, poſt ſe futurum delegiſſet, iij. Kal. Iul. martyrium crucis paſſus eſt, xxiiij. anno, menſe v. & die xij poſtquam primum ſub Claudio in vrbem venerat. Hæc ego ex Actis Apoſtolorum, epiſt. Pauli ad Gal. c. 1. & 2. item Dionyſio Corinthiorum Epiſcopo, & Caio antiquo ſcriptore apud Euſebium lib. 2. c. 25. hiſtor. Eccleſiaſt. Iuſtino in Apologia ad Imp. Anton. Pium; Irenæo lib. 3. c. 1. & 3. Tertulliano pluribus in locis; Origene tomo 3. in Geneſin, Euſebio Cæſarienſe lib. 2. c. 25. & in Chronico: Damaſo in vitis quatuor Pontificum Petri, Lini, Clementis, & Cleti: Hieronymo in libris de viris illuſtribus, in martyrologio, & contra Iouinianum: Epiphanio lib. 1. Tomo 2. Geneſis 27. Lactantio lib. 4. c. 2. Oroſio lib. 7. c. 6. & alijs vetuſtis authoribus collegi.

Errat. Nam is Simon Magus non ſub Claudio, ſed ſub Nerone perijt. Vide Baronium to. 1. Annal. anno Christi 44. nu. 54.

S. LINVS.

LInus natione Tuſcus, patre Herculaneo, ab vltimo Neronis anno vſque ad Veſpaſiani tempora peruenit: à conſulatu Saturnini & Scipionis vſque ad Capitonem & Rufum conſules. *2. Pont.*

Hoc autem interuallo imperârunt, ſed breui tempore, Galba, Otho, Vitellius. Galba enim vir antiquiſsimæ nobilitatis in Hiberia imperator à militibus creatus, vbi Neronis mortem comperit, Romam confeſtim venit. Verùm cum omnes auaritia ac ſegnitia offenderet, inſidijs Othonis Romæ ad lacum Curcij iugulatur, ſeptimo imperij ſui menſe, cum Piſone nobiliſsimo adoleſcēte, quem in filium per adoptionem ſuſceperat. Vir certè fuit vita priuata, inſignis militaribus ac domeſticis in rebus, Sæpè tamen conſul, ſæpè proconſul, frequenter dux fuit grauiſsimis bellis. Hunc vt laudem, facit M. Fabij Quintiliani doctrina, quem ſecum Galba ex Hiſpania Romam duxit. Otho verò materno genere quam paterno nobilior, vita priuata, mollis, quippe qui Neronis familiaris fuerat, inter tumultus, vt dixi, cædeſque inuaſit imperium. Cùm autem ciuile bellum contra Vitellium in Germania Imperatorem creatum molitus, tribus leuibus prælijs ſuperior fuiſſet, vno ad Alpes, alio apud Placentiam, tertio ad Caſtorem, quarto apud Bebriacum ſuperatur: vnde rerum deſperatione ſibimet manum iniecit, imperij ſui menſe tertio. At Vitellius familia magis honorata quam nobili Romam veniens, ac imperio potitus, in omnem nequitiā, ſæuitiam & ingluuiem prolapſus eſt. Nam tantæ voracitatis

Galba Impera. *Occiditur.* *Otho Impera.* *Seipſum interfecit.*

Digitized by Google

citatis fuit, vt ſępius in die comederet, & vna cœna ſuo iuſſu duo millia piſcium, & ſeptem millia auium appoſita ſunt. Verum vbi comperit, Veſpaſianum apud Iudæam Palæſtinæ ab exercitu Imperatorem creatum; cum legionibus aduentare, primum deponere Imperium conſtituit: poſtea verò à quibuſdam animatus, ſumptis armis, Sabinum Veſpaſiani Fratrem cum Flauianis in Capitoliū compulit: Quare ſuperueniente Veſpaſiano, cum nullum veniæ locum ſibi reliquiſſet, è cella palatij, in qua delituerat, turpiſsimè tractus per viam ſacram nudus ad ſcalas gemonias ducitur, vbi excarnificatus in Tiberim proijcitur.

Vitellius occiditur.

Hoc itaque tempore Linus fuit Petri ſucceſſor. Sunt qui hunc locum Clementi aſſcribant, & Linum ac Cletum prætermittant, quos non ſolum hiſtoria, verùm etiam Hieronymi auctoritas reprehendit: Quartus, inquit, poſt Petrum Romæ Epiſcopus Clemens fuit: ſiquidem Linus ſecundus, Cletus tertius ſunt habiti, tametſi Latinorum plerique poſt Petrum ſtatim Clementem numerent: quem certè conſtat (tantæ modeſtiæ fuit) coëgiſſe Linum ac Cletum ante ſe munus Pontificatus obire, ne poſteris hæc principatus ambitio pernitioſi exempli haberetur: licet eidem Petrus, quaſi ex Teſtamento ſucceſsionis locum tradiderit. Linus verò ex mandato Petri conſtituit, ne qua mulier, niſi velato capite, templum ingrederetur. Præterea verò ex ſacris ordinibus in vrbe habitis, presbyteros decem & octo, epiſcopos xj. creat. Scripſit & res geſtas Petri, maximè verò eius contentionem cum Simone Mago.

Lini constitutio.

Huius autem temporibus fuit Philo Iudæus natione Alexandrinus, qui multa ita eleganter & grauiter ſcripſit, vt dictum meritò ſit, aut Plato Philonem ſequitur, aut Platonem Philo. Is autē ſua doctrina & elegantia, Appionis temeritatem contra Iudæos ab Alexandrinis miſſam compeſcuit. Romæ verò imperante Claudio, conſuetudinem cum Petro habuit. Inde multa de laudibus Chriſtianorum conſcripſit. Ioſephus quoque Mathathiæ filius, & Hieroſolymis ſacerdos à Veſpaſiano captus, ac cum Tito filio tantiſper relictus, donec Hieroſolymæ caperentur, Romam veniens, Iudaicæ captiuitatis libros ſeptem patri ac filio obtulit, Lini Pontificatu, qui etiā in bibliothecam publicam repoſiti ſunt, & auctor ipſe ob ingenij gloriam ſtatua, ac meritò certè, donatus eſt. Scripſit & alios xxiiij. antiquitatum libros, à principio mundi vſque ad xiv. Domitiani Cæſaris annum. Linus autem cum ſanctitate & moribus in precio haberetur, vt dæmones fugaret, & mortuos in vitam reduceret, à Saturnino conſule, cuius filiam à dæmonibus liberauerat, capitali ſupplicio afficitur: ſepeliturque in Vaticano iuxta Petri corpus die xj. Kal. Octob. cùm ſediſſet in pontificatu annos xj. menſes iij. dies xij. Sunt qui ſcribant, Gregorium Epiſcopū Oſtienſem corpus ſanctiſsimi Pontificis Oſtiam ex voto tranſtuliſſe, & in templo D. Laurentij magnificè collocaſſe.

Philo Iudæus floret.

Ioſephus Mathathiæ filius.

S. CLETVS.

Cletus patria Romanus, de regione Vicopatricij, patre Aemiliano, adhortante Clemente pontificatus onus inuitus ſuſcepit, licet doctrina, moribus, & dignitate plurimum apud ſuos valeret. Fuit autem temporibus Veſpaſiani & Titi, à conſulatu Veſpaſiani VII. & Domitiani V. vſque ad Domitianum & Rufum conſules, vt Damaſus ſcribit. 3. Pont.

Veſpaſianus enim, vt antea dixi, Vitellio ſucceſsit, bellumque Iudaicum antebiennio protractum, Tito filio commendauit, quod quidem biennio pòſt conſtantiſsimè abſoluit. Nam capta Iudæa euerſis Hieroſolymis, temploque ſolo æquato, ad DC. millia hominum interfecta referuntur: licet Ioſephus Iudæus eo bello captus ac vita donatus, quod & mortem Neronis, & Veſpaſianum Imperatorem breui futurum prædixerat, vndecies centena millia ferro ac fame eo bello perijſſe ſcribat: captaque ad centum millia, ac publicè venundata. Nec id verò diſſonum videri, cùm referat Azymorum dies tum fuiſſe, quo tempore ex omni Iudæa Hieroſolymam

Veſpaſianus bellū Iudaicum gerit.

Iudæorū clades memorabilis.

mam tanquam in publicum carcerem: tum vel maximè die Paſchæ, quo Chriſtum occiderunt, ſunt profecti daturi pœnas, & frequentis cõtra populum Romanum defectiõnis, & ſceleris atque perfidiæ, qua Chriſtum innocentem peremère. Deuictis itaque Iudæis triumphàrunt pater & filius, eodem curru vecti, ſubſequente Domitiano equo albo inſidente. Exſtant adhuc in via noua huius triumphi monumenta: apparent inſculpta candelabra, apparent tabulæ veteris legis è templo ablatæ, & in triumphum ductæ, hac etiam in victos humanitate vſus, vt omnes qui ex familia Dauid ſuperfuiſſent, velut ex regia ſtirpe conquiſitos in precio habuerit. Idem quoque imperio ſemper modeſtiſsimè vſus eſt. Tantæ enim lenitatis & clementiæ fuit, vt reos etiam maieſtatis, verbis tantum caſtigatos dimitteret: petulantium & loquacium dicta contemneret, offenſarum & inimicitiarum immemor. Colligendarum tamen pecuniarum nimium ſtudioſus habitus eſt, licet ex alieno non raperet, eis denique pecunijs ad liberalitatem & magnificentiã vteretur. Nam & templum Pacis foro proximum diui Claudij cœptum perfecit, & amphitheatrum, cuius partem cum admiratione adhuc cernimus, inchoauit. Virtutem autem Titi filij tanti ſemper fecit, vt tumultuantibus quibuſdam ob cupiditatem imperandi dixerit, aut neminem, aut filium Imperio potiturum: & meritò quidem, cùm ob virtutem & integritatem animi, Titus amor & diliciæ humani generis haberetur. Nam & eloquentiſsimus in pace, & fortiſsimus in bello, & clementiſsimus in delinquentes eſt habitus: ita comis & liberalis, vt nulli quicquam negaret. Hoc cùm reprehenderent amici reſpondiſſe, fertur; Neminẽ à vultu principis triſtem diſcedere oportet. Addidit & illud, recordatus quòd nihil cuiquam muneris dediſſet, *amici, diem perdidi*. Nemo ante ſe magnificentia maior fuit, abſoluto atque dedicato amphitheatro, thermiſque edita venatione ferarum quinque millium. Reuocauit etiam ab exſilio Muſonium Rufum philoſophum inſignem, & Aſconij Pædiani viri doctiſsimi familiaritate delectatus eſt. Perijt autem anno imperij ſui ſecundo; delatuſque ad ſepulchrum eſt publico luctu, ac ſi parente orbati omnes eſſent.

Veſpaſiani moderatio.

Tenacitas.

Ædificia.

Titi inſignes dotes.

Mors.

Cleti Pontif. virtutes.

Sunt autem qui ſcribant, anno ſecundo Veſpaſiani, qui annis decem imperium obtinuit, Cletum Lino ſucceſsiſſe. Vtcunque ſit, conſtat Cletum virum optimum ac ſanctiſſimum fuiſſe, nihilq; prætermiſiſſe, quod ad augendam Eccleſiam Dei pertineret. Huius autem temporibus fuit Lucas medicus Antiochenſis, Græci ſermonis apprimè doctus, Pauli Apoſtoli imitator, & omnis peregrinationis eius comes ac ſocius. Scripſit autem Euangelium quod à Paulo laudatur: Vnde merito Euangelium illud ſuum eſſe Paulus dicit. Apoſtolorum verò res geſtas, quemadmodum viderat, conſcripſit. Vixit annos octoginta quatuor, vxorem non habens in Bithynia, ſepultus eſt Conſtantinopoli: ad quam vrbem xx. Conſtantij anno eius oſſa cum reliquijs Andreæ Apoſtoli de Achaia translata ſunt. Philippus quoq; eadem tempeſtate ex Scythia, quã viginti annis in fide, exemplo, prędicatione retinuit, in Aſiam rediens, Hieropoli moritur. Cletus aũt cũ eccleſiam Dei optimè pro tempore conſtituiſſet, redactis in ordinem ex mãdato Petri vigintiquinque presbyteris, ſub Domitiano martyrio coronatur, ac ſepelitur apud beati Petri corpus in Vaticano, quinto Kal. Maij. Affecti & alij multi martyrio, inter quos eſt habita & Flauia Domicilla, Flauij Clementis conſulis ex ſorore neptis, in Inſulam Pontiam relegata, quia Chriſtianam ſe faſſa eſt. Sedit autẽ Cletus annis xij. menſe vno, diebus xj. Sedes autem huius morte diebus viginti vacat.

Lucas Euangeliſta.

Cleti martyrium.

S. CLEMENS I.

CLemens patria Romanus, de regione Cælij montis, patre Fauſtino, Domitiani temporibus fuit: qui ab Auguſto nonus Tito ſucceſsit.

4. Pont. Domitianus Tito ſucceſſit.

Neroni aut Caligulæ ſimilior quam patri Veſpaſiano aut fratri: moderatior tãmẽ pri-

Eius vitia. mis annis eſt habitus. Mox in ingentia vitia prorupit: libidinis, deſidiæ, iracundiæ, crudelitatis, quibus criminibus tantum odij in ſe concitauit, vt penè patris ac fratris nomẽ aboleuerit. Multos autem ex nobilitate interfecit, pleroſque in exſilium miſit, eoque in loco truncari iuſsit. Tantæ verò deſidiæ fuit, vt in cubiculo ſolus muſcas præacuto ſtilo configeret, vnde quidam prodiens interrogatus, Eſſetne quiſpiam cum Cęſare? reſpondit per iocũ. Ne muſca quidem. Eò præterea dementiæ & iactantiæ venit, vt ſe dominum ac Deum vocari, ſcribi, coliq; iuſſerit. Hic autem ſecundus poſt Neronẽ Chriſtianos perſequitur. Exquiri quoq; q æſtionibus & tormẽtis genus Dauid inter Iudæos mandauit, conquiſitumq; funditus perdi ac deleri. *Mors.* Tandem verò diuina ſuperueniente vltione, in palatio à ſuis interficitur anno imperij decimoquinto. Huius verò cadauer per veſpillones delatum ignominioſè ſepelitur. Philix enim in ſuburbano ſuo Latina via illud funerauit.

Clemens autem quartus, vt dixi, tum erat Romæ poſt Petrum Epiſcopus. Nam Linus ſecundus eſt habitus tertius Cletus, tametſi plerique Latinorum ſecundum poſt Petrum putauerint Clementem fuiſſe: quòd etiam epiſtola ad Iacobum Hieroſolymitanum epiſcopum planè ſignificat: Simon Petrus vbi finem vitæ ſuę adeſſe ſenſit, in corona fratrum poſitus, apprehenſa manu mea, Hunc, inquit, vrbis epiſcopum conſtituo, qui mihi in rebus omnibus poſteaquam Romam veni, comes fuit. Subterfugiebam ego tantum onus. Tum ille: tibi tantummodò conſules, populum Dei in fluctibus ambulantem deſeres, cum periclitanti ſubuenire poſsis? Verùm hic omnium modeſtiſsimus, vt dixi, Linum & Cletum ſpontè ſibi in tanto honore prætulit. *Clementis ſcripta.* Scripſit idem Romanę Eccleſię nomine ad Corinthios epiſtolam quidem perutilem, nec characteri epiſtolæ differentem, quæ ſub Pauli nomine ad Hebræos fertur. Legitur hæc publicè à nonnullis: extat & ſecunda eius nomine, quàm veteres non adeò probarunt. Diſputationem quoq; Petri & Appionis, longo ſermone ab eodem conſcriptam, Euſebius in tertio hiſtorię ſuę volumine coarguit. *Ioannes quando ſuum Euangelium ſcripſerit.* Perueniſſe autem ad hæc vſq; tempora Ioannem Apoſtolum conſtat, Zebedæi filium, Iacobi fratrem. Hic verò omnium nouiſsimus, Euangelium ſcripſit, ac ea confirmauit, quæ à Matthæo, Marco, Luca conſcripta fuerant. Ferunt & id ob eam rem à Ioanne poſtremò factum, quò Ebionitarum dogma conſurgens infringeret, qui aſſerebãt & impudenter quidem, Chriſtum ante Mariam non fuiſſe: eius enim diuinam naturam Ioannes explicat. Scripſit & alia multa, tum verò Apocalypſim, religatus à Domitiano in Pathmos inſulam, quo poſtea interempto, & actis eius ob nimiam crudelitatem à ſenatu reſciſsis, imperante Nerua Epheſum redijt: ibiq; vſque ad Traianum principem conſilio & ſcriptis Eccleſias Aſiæ ſuſtentans, ſenio cõfectus, ſexageſimooctauo poſt paſsionẽ Chriſti anno in domino quieuit. Clemens autem pietate, religione, doctrina multos ad fidem Chriſti quotidiè traducebat. Quamobrem P. Tarquinius ſacrorum princeps cum Mamertino vrbis prę̨fecto Traianum in Chriſtianos cõcitat. *Clementis exiliũ & martyrium.* Cuius imperio in Inſulam Clemens deportatur: vbi ad duo millia Chriſtianorũ ad ſecanda marmora damnatorum inuenit. Dum ibi verò aquę penuria laboraretur, quã ſexto milliario repetebant, Clemens collem haud longè poſitum conſcendens, agnum vidit, ſub cuius dextro pede fons diuinitus abundantem aquam ſcaturiebat, qua quidem recreati omnès ſunt, & multi ad fidem Chriſti conuerſi. Hanc ob rem motus Traianus ſatellitibus ſuis quoſdam mittit, qui Clementẽ in mare proijcerẽt, alligata ad collum ancora, cuius ſacratiſsimũ corpus non ita multò pòſt ad littus delatum eſt: atq; eo loci ſepultum exſtructo templo, vnde fons diuinitus emanauerat. Hoc autem factum narrant xix. Kalend. Decembris, anno tertio Traiani principis. Sedem verò retinẽs annis nouem, menſibus duobus, diebus decem, & regiones ſeptem notarijs diuiſit, qui diligenter res geſtas martyrum ſcriberent: & habitis quoque de more ſacris ordinibus Decemb. menſe, presbyteros decem, diaconos duos, epiſcopos quindecim creat. Eius autem in morte dies xxij. ſedes vacat.

ANNOTAT.

SI S. Clemens Papa, & martyr poſt Petri mortem epiſcopatum Romanum ſuſcipiens, ſedit annos ix. menſes iiij. & dies xxvi. vt in Damaſi libro, ex conſulatum ordine elicitur, idemq; Euſebius in annorum numero confirmat, illud profectò neceſſe eſt, eum non ſub Traiano, vt Platina tradit, ſed Veſpaſiano relegatum eſſe. Quum præfectus vrbi Chriſtianis tanquam Iudaizantibus parum tunc æquus fuiſſet: nam Veſpaſianum Auguſtum aliquid ijs moleſtia intuliſſe, non memini me legiſſe. obijt autem, auctore Damaſo, Veſpaſiano Auguſto vij. & Tito Cæſare v. conſulibus.

Digitized by Google

ſulibus. Is fuit annus imperij Veſpaſiani octauus.

Clementis verò Pontificatus menſe tertio, ix. Kal Octob. eodem quo Petrus anno, Linus Choreпiſcopus ſiue Petri in Epiſcopatu Romano coadiutor interfectus eſt, ſacerdotij ſui anno 12. menſe quarto, vt auctor eſt Damaſus.

Clementi porrò, in exſilio vita functo, Cletus Chorepiſcopus, ſiue Coadiutor alter ei ſuperſtes, anno ſalutis 77. ſub Veſpaſiano Imperatore ſucceſsit, ſeditq́, vt ex Damaſi conſulatibus & faſtis intelligitur, annos 6. menſes 5. & dies 3. Poſt cuius mortem, ſeptimo vacantis ſedis die 4. Non. Maij, anno Chriſti 84. imperij Domitiani ſecundo, Anacletus Romanam ſedem obtinuit, ſeditq́, annos 12. menſes 2. & dies 10. Hæc ex Damaſo in horum pontificum vitis, Ioanne Papa 3. in quadã epiſtola decretali ad epiſcopos Germaniæ & Galliarum & faſtis conſularibus.

Qua ratione fit, vt nullo pacto audiendi ſint auctores quidam tam Græci, quam Latini, qui Cletum cum Anacleto confundunt, quum tam ex Damaſo, quam ex Eccleſiaſtica traditione, quam omnibus ſcriptoribus hac in re propono, manifeſtè liqueat, Cletum ab Anacleto, nomine, Patre, Patria, rebus geſtis, mortis tempore, & die diuerſum eſſe. Ille enim fuit natione Romanus, Aemiliani filius, ſub Veſpaſiano creatus, & initio imperij Domitiani 6. Kalen. Maij occiſus: hic verò natione Græcus, patria Athenienſis, patre Antiocho, & nouiſsimis Domitiani temporibus 3. Idus Iunij interfectus, vtriuſque etiam tanquam diuerſi feſtum diem ſancta mater Eccleſia adhuc diuerſum celebrat.

S. ANACLETVS I.

3. Pont. Nerua Imperat.

ANacletus natione Græcus, patria Athenienſis, Antiocho patre natus, Clementi ſuccedit, Neruæ Traiani temporibus, Nerua enim moderatæ vitæ, tum publicæ, tum priuatæ princeps, æquiſsimum ſe atque vtilem reipubl. præſtitit. Præterea verò eius opera ex ſenatus decreto Domitiani acta abrogatã ſunt, vnde multi ab exſilio rediêre. Plerique verò bona ſua, quibus anteà ſpoliati fuerant, huius beneficio recepêre. At Nerua cùm iam ſenio premeretur, & mors inſtaret, reip. cauens, Traianum principem in filium per adoptionem accipiens, ſecundo & ſeptuageſimo ætatis anno moritur, imperij verò ſui anno primo, & menſe quarto.

Traiani bella & res geſtæ.

Nerua itaque Traianus genere Hiſpanus, cognomento Crinitus, imperium accipiens, militari gloria, vrbanitate, & moderatione omnes principes ſuperauit. Nam fines imperij longè & latè diffudit. Germaniam Tranſrhenanam in priſtinum ſtatum reduxit; Daciam, & multas trans Danubium gentes imperio Romano ſubegit; Parthos recepit; Albanis regem dedit; trans Euphratem & Tigrim prouincias fecit; Armeniam, Aſsiriam, Meſopotamiam, Seleuciam, Cteſiphontem, Babylona vicit & tenuit, vſque ad Indiæ fines, & mare rubrum acceſsit, in quo etiam claſſem conſtituit, qua Indiæ fines vaſtaret.

Anacleti conſtitutiones.

Anacletus aũt inſtitutis & moribus Eccleſiam Romanam cõfirmaturus, conſtituit, ne præſul, neue clerici barbam vel comam nutrirent, neue Epiſcopus à paucioribus quàm à tribus Epiſcopis ordinaretur: vtq; clerici publicè, non priuatim, ad ſacros ordines adſciſcerentur. Omnibus quoque fidelibus præcepit, vt peracta conſecratione communicarent, qui verò nollent, è ſacris ædibus eliminarentur. Augebatur hac ratione mirum in modum Chriſtiana reſpub. Quare Traianus veritus, ne quid detrimenti Romanum imperium inde caperet, tertiam perſecutionem in Chriſtianos conceſsit, qua quidem multi interempti ſunt: maximè verò Ignatius, Antiochenę eccleſię tertius poſt Petrum epiſcopus, qui captus & damnatus ad beſtias, dum Romã à ſatellitibus traheretur, quos decem leopardos vocat, omnes Chriſtianos in itinere, oratione vel literis in fide cõfirmabat; ſic inquiens: Vt Ieſum Chriſtum inueniam, crux, beſtiæ, cõfractio oſsium, & totius corporis contentio, & tormenta diaboli in me veniant, dummodò Chriſto fruar. Cùm autem iam audiret leonum rugitum, Frumentum ſum, inquit, dentibus beſtiarum molar, vt panis mundus inueniar. Moritur autem vndecimo Traiani anno, eiuſque reliquiæ Antiochiæ iacent extra portam Daphniticam.

Traianus Chriſtianos perſequitur.

Ignatij martyrium.

Lib. 10. Epiſt. de Chriſt. ad Traianum.

Digitized by Google

cam. At verò Plinius Secundus, qui tum prouinciam gubernabat, miſericordia ob multitudinem interemptorum motus, ad Traianum ſcribit: Innumera hominum millia quotidiè obtruncari, in quibus nihil omninò ſceleris deprehenderetur, aut aliquid quod Romanas leges offenderet, niſi hoc ſolum, quòd antelucanos hymnos Chriſto cuidam canerent Deo: adulteria verò & huiuſmodi crimina apud eos illicita haberi. Vnde permotus Traianus, reſcribit, Chriſtianos quidem non eſſe requirendos, oblatos tamē puniri oportêre. Perijt etiam illo tumultu Simeon Domini conſobrinus, Hieroſolymitanus epiſcopus in cruce poſitus, filius Cleophæ, qui centū & viginti compleuit annos. Hæc autem, quæ dixi, ſub hoc Pontifice geſta ſunt, non autem ſub Cleto, vt Euſebius tertio hiſtoriæ ſuæ libro oſtendit. Damaſus enim Cletum ab Anacleto patria, & genere mortis, differre oſtendit. Nam Cletus natione Romanus, ſub Domitiano: Anacletus verò Athenienſis, ſub Traiano principe moritur. Hic autem & memoriam Petri compoſuit, & ſeorſum à plebe loca, vbi martyres ſepelirentur, aſsignauit: & ſacris ordinibus ſemel menſe Decembri habitis, presbyteros quinque, diaconos tres, epiſcopos diuerſis in locis ſex numero creauit, quo quidē vltimo ſupplicio perempto, vacat epiſcopatus diebus tredecim. Sedit autem annis nouem, menſibus duobus, diebus decem.

Traianus Plinij literis motus perſecutionem remittit.

ANNOTAT.

Poſt S. Anacletum, Romanus Pontifex quartodecimo Domitiani anno creatus eſt Euariſtus, cui imperij Traiani duodecimo ſuffectus eſt Alexander. Qui decimonono eiuſdem principis anno moriens, ſucceſſorem habuit Xyſtum. Ex Damaſo, Euſebio in Chronicis, hiſtoria Eccleſiaſtica libro tertio, & Faſtis conſulum. Cæterum, cùm in ſingulorum ferè Pontificum annis à Platina diſſentiam, qui eos longa, difficili, & operoſa ſupputatione formaui, & nimis faſtidioſum eſſet vnicuique Pontifici meam ſententiam adiungere, in libri fine breuem omnium Romanorum Pontificum catalogum cum annorum, quibus vnuſquiſque ſedit, numero adijciam, ex Vetuſtis, probatiſq́; auctoribus à me conſtitutum. Quæ omnia poſtea latius explicabo in meo de Romanorum Pontificum rebus geſtis libro, quem haud ita multò pòſt ſum publicaturus.

S. EVARISTVS.

EVariſtus natione Græcus, parte Iudeo, nomine Iuda, ex Bethleem ciuitate, ad Traiani tempora peruenit.

6. Pont. *Traianus Imperat.*

Cuius principis ob ſingularem iuſtitiam & humanitatem libenter mentionem facimus. Nam vbique terrarum ita ſe æqualem omnibus prębuit, vt vſque ad Iuſtinani tempora in creatione principum ſit acclamatū, Felicior ſit, Auguſto, ac Traiano melior. Prętereа verò tantæ comitatis & humanitatis fuit in viſendis ægrotis, ſalutandis amicis, celebrandiſque paſsim feſtis diebus, inuitātiumque conuiuijs, vt ei tanta benignitas vitio daretur, vnde dictum illud Imperatore dignum prodijt. Talem priuatis Imperatorem eſſe oportêre, quales ſibi priuatos optat habere. Honores autem, diuitias, facultates, præmia, benemerentibus æquè diſtribuit. Nulli quicquam iniuriarum fecit augendi ærarij gratia, Immunitates ciuitatibus inopia laborantibus dedit. Fluminum traiectiones ac itinera periculoſa, tuto & ſaluberrimo opere compoſuit. Portum Anconitanū, ducto prealto & lato muro ad coërcendos maris fluctus, muniuit. Nihil in vita agens, niſ cogitans, quod ad communem vtilitatē non pertineret. Hac tanta gloria belli domiq́ue parta, apud Seleuciam Iſauriæ ciuitatem profluuio ventris perijt, anno Imperij eius decimo octauo, menſe ſexto: cuius oſſa Romam poſtea delata ſunt, & in vrbe ſepulta, vrna aurea in foro, quod ipſe ſtruxit ſub columna cochlide, quam adhuc cernimus: cuiuſq́ue altitudo centum & quadraginta pedum eſt.

Traiani comitas & benignitas.

At Euariſtus (vt Damaſus ait) titulos in vrbe Ro-

Euariſti actiones.

be Roma presbyteris diuiſit, & ſeptē diaconos in ordinem redegit, qui cuſtodirent epiſcopum prædicantem, propter ſtylum veritatis. Idem conſtituit, ne plebis in epiſcopū accuſatio reciperetur. Ordinationes ter habuit menſe Decembri, ac presbyteros ſex, diaconos duos, epiſcopos per diuerſa loca numero quinque creauit. Huius tempore Papias fuit Ioannis auditor, Hieropolitanus Epiſcopus, qui non tantum hiſtoria, veterum diſcipulorum Domini, quantum voce Ariſtonis & ſenioris Ioannis adhuc viuentis, delectatus eſt. Vnde apparet ex ipſa nominum dinumeratione, cùm omnium ferè Apoſtolorum mentionem feciſſet, alium eſſe Ioannem, qui inter Apoſtolos locatur: alium ſeniorem Ioannem quem poſt Ariſtonem numerat, qui certè doctiſsimus eſt habitus: quēque etiam multi ſecuti ob doctrinam ſunt, vt Irenæus, Apollinaris, Tertullianus, Victorinus Pictauienſis, Lactantius Firmianus.

Papias floret.

Quadratus quoq; Apoſtolorū diſcipulus, Eccleſiam Dei tum periclitantem, fide & induſtria ſua quoad fieri potuit, ſuſtentauit. Nam cùm Hadrianus tum Athenis hyemem agens, ſymmiſteſque Eleuſinæ omnibus penè ſacris initiatus, occaſionem ſæuiendi in Chriſtianos dediſſet, Quadratus ipſe librum Hadriano porrexit de honeſtate religionis Chriſtianæ compoſitum, plenum fidei & rationis. Idem fecit Ariſtides Athenienſis philoſophus, ſub priſtino habitu Chriſti diſcipulus: volumen namque noſtri dogmatis rationem continens, eodem tempore, quo & Quadratus Hadriano principi obtulit. His autem Apologeticis libris factum eſt, vt Hadrianus iniuſtum fore exiſtimans, Chriſtianos indicta cauſſa vbique occîdi, Minutio Fundano Aſiæ proconſuli ſcripſerit, neminem occidendum, niſi de accuſatore & crimine conſtaret.

Quadratus & Ariſtides fidem Chriſtianam propugnant.

Euariſtus autem (vt quidam tradunt) martyrio coronatur vltimo Traiani principis anno. Sed melius cenſent, qui ſub Hadriano nondum in Chriſtianos placato, id ei contigiſſe ſcribunt, annis enim nouem ſedit, menſibus decem, diebus duobus. Sepultus eſt autem Euariſtus in Vaticano apud beati Petri corpus, ſexto Kal. Nou. vacat tum ſedes dies xix.

Euariſti martyrium.

S. ALEXANDER I.

Alexander patria Romanus, patre Alexandro, ex regione Caputtauri, iuuenis ætate, moribus ſenior, vſque ad Aelij Hadriani tempora peruenit.

7. Pont.

Hadrianus enim conſobrinæ Traiani filius imperium accipiens, primo quidem Chriſtianis aduerſatus eſt, poſtea (vt deinceps dicetur) cognita eorum religione & pietate, in eos admodum beneficus fuit. De populo Romano benemeritus patriæ pater ſtatim appellatur: eiuſque vxor Auguſtæ nomen ſuſcepit. Vtraque verò lingua erudítiſſimus, & leges multas compoſuit, bibliothecam inſignem Athenis retulit, Plutarchi Cheronæi. Xyſti, Agathoclis & Enomai philoſophi doctrina ac familiaritate delectatus. Athenienſibus autem leges petentibus, ex Draconis & Solonis ſententia iura compoſuit. Idem quoque ſacris Eleuſinæ initiatus, multa Athenienſibus dona contulit, eorumque pontem reſtituit, quem Cephyſus fluuius inundatus alluuione diſſoluerat. Fecit & Romæ ſui nominis pontem, qui adhuc exſtat, & ſepulchrum in Vaticano apud Tiberim, quo nunc Pontifices pro arce vtuntur. Tiburtinam quoque villam miro ſumptu ædificauit, quæ quidem hodie Tibur vetus appellatur, in eaque prouinciarum & locorum celeberrima nomina inſcripta erant. Peluſium autem veniens, Pompeij tumulum magnificentius exſtruxit: murū duxit in Britannia octoginta millia paſſuum, qui barbaros Romanoſque diuideret: Septitio Claro prætorij ſui tum præfecto & Suetonio Tranquillo epiſtolarum magiſtro; multiſque alijs, qui apud Sabinam vxorem in iuſſu eius fami-

Hadrianus Imperat.

Eius eruditio & opera.

Digitized by Google

familiarius ſe tunc egerant, quàm reuerentia domus aulicæ poſtularet ſucceſſores dedit.

Alexandri conſtitutiones. At verò Alexander Romanus Pontifex, primus ob memoriam paſsionis Chriſti in ſacrificio addidit, Qui pridiè quam pateretur, vſque ad hanc clauſulam, Hoc eſt Corpus meum. Inſtituit item, vt aqua, quam ſanctam appellamus, ſale admixta interpoſitis ſacris orationibus, & in templis, & in cubiculis ad fugandos dæmones retineretur. Voluit quoque aquam admiſceri vino in conſecratione ſanguinis & corporis Ieſu Chriſti, quo ſignificatur Chriſtum Eccleſiæ coniunctum eſſe. Oblationem quoque ex azymo, non autem ex fermentato, vt antea, fieri mandauit: quia hoc modo purior haberetur, & Ebionitis hæreticis calumniandi occaſio auferretur. Huius verò temporibus *Agrippa cognomento Caſtro.* fuit Agrippa cognomento Caſtor, qui Baſilidis hæretici volumina in Euangelium ſcripta, ſua doctrina mirificè confutauit: Barcaban & Marcob eius prophetas, conficta ſcilicet ad terrorem nomina, & Deum maximum eiuſdem Abraxan, deridens. Mortuus eſt autem ea tempeſtate Baſilides: qua & *Adrianus Iudæos domat.* Cochebas dux Iudaicæ factionis, Chriſtianos varijs ſupplicijs perſecutus eſt. Huius verò atque Iudæorum omnium pertinaciam Hadrianus Imperator vltima cæde perdomuit, præcepitque, ne cui Iudæo facultas introeundi Hieroſolymam daretur, Chriſtianis tantummodò ciuitate permiſſa, quam mœnibus & ædificijs inſtaurans, de ſuo nomine AEliam appellauit. In eadem verò ciuitate Marcus ex gentibus primus epiſcopus conſtituitur, ceſſantibus ijs, qui fuerant ex Iudæis. Huius quoque Pontificis tempore *Martyres.* martyrium pro fide Chriſti Saphyra Antiochena, Sabina Romana mulier paſſæ ſunt: & Fauorinus, Palæmon, Herodes Athenienſis, Marcus Byzantius rhetores inſignes habentur. At Alexander poſt ordinationes tres, quas habuit menſe Decembri, quibus preſbiteri quinque, diaconi tres, epiſcopi per diuerſa loca quinque creati ſunt, martyrio coronatur cum Euentio & Theodulo diaconis, ſepeliturque in via Nomentana, vbi interfectus eſt ſeptimo ab vrbe milliario, V. Nonas Maij. Sedit annis x. menſibus vij. diebus duobus. Vacauit autem ſedes dies vigintiquinque.

S. XYSTVS I.

XYſtus natione Romanus, patre Paſtore: vel vt alij volunt, Heluido, fuit Hadriani tempore, vſque ad Verum & * Anniculum conſules. *8. Pont. * alias Bibulum.*

Quem quidem Hadrianum inter bonos principes numerandum cenſuimus. Liberalis enim, ſplendidus, magnificus, ac clemens fuit. Nam & ſeruum in ſe gladio furentem, medicis curandum tradidit, & ægrotos bis terue in diem inuiſit, & Alexandriam à Romanis euerſam ſua inſtaurauit impenſa: Romæ Pantheon reſtituit, ac munera aromatica populo dedit. Moriens hos verſus feciſſe dicitur.

Animula, vagula, blandula,
Hoſpes, comesq́; corporis.
Quæ nunc abibis in loca
Pallidula, rigida, nudula:
Nec vt ſoles, dabis iocos.

Moritur autem morbo intercutaneo, xxij. Imperij ſui anno, ac ſepelitur Puteolis in villa Ciceroniana. *Hadriani mors.* Xyſtus autem rei diuinæ (vt par erat) curam gerens, conſtituit ne à quoquam niſi à miniſtris ſacrorum, myſteria & vaſa ſacra tangerentur, maximè verò à fœminis: neue, quod ſacerdotes corporale vocant, ex alio quam ex lineo panno, & quidem puriſsimo fieret. *Xyſti ſtatuta.* Idē cenſuit, ne epiſcopi ad ſedem Apoſtolicā vocati, redeuntes à ſuis reciperentur, niſi ſecum deferrent litteras plebem ſalutantes. In celebratione verò mādauit, vt Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus ſabaoth, cantaretur. Nuda primò hæc erant, & omnia ſimpliciter tractabātur. Petrus .n. vbi conſecrauerat, oratione pater noſter, vſus eſt. Auxit hæc myſteria Iacobus Epiſcopus Hieroſolymitanus: auxit & Baſilius,

lius, auxêre & alij: Nam Cœleſtinus Miſſæ introitum dedit, Gregorius Kyrie eleyſon; Gloria in excelſis Deo Teleſphorus, collationes Gelaſius primus, epiſtolam & Euangelium Hieronymus. Alleluia verò ſumptum eſt ex eccleſia Hieroſolymitana. Symbolum in Concilio Nicæno: Mortuorum autem commemorationem Pelagius inuenit: Thus, Leo tertius; Oſculum pacis, Innocentius primus. Vt caneretur Agnus Dei, Sergius Pontifex inſtituit. Cùm verò Xyſti temporibus propter frequentes cædes pauci reperirentur, qui nomen Chriſti profiteri auderent, & Galli Chriſtiani præſulem ſibi depoſcerent, eò Peregrinum Romanum ciuem miſit, qui confirmatis in fide Gallis, Romam rediens, vltimo ſupplicio afficitur in via Appia, eò loci, vbi Chriſtus diſcedenti Petro apparuit. Eius corpus in Vaticanum per fideles delatum apud ſepulchrum Petri reconditur. Aquila quoque Iudæus natione Ponticus, cum Priſcilla vxore edicto Claudij diſcedens, vſque ad hæc tempora (vt nonnulli aiunt) ſuperuixit, ſecundus Moſaicæ legis interpres, poſt illos lxx. qui Philadelphi temporibus fuêre. At verò Xyſtus vbi ordinationes ter menſe Decembri habuiſſet, quibus presbyteros xj. diaconos xj. epiſcopos per diuerſa loca xv. creauit, martyrio coronatur, & in Vaticano apud Petrum, ſepelitur. Sedit autem annis decem, menſibus tribus, diebus viginti vno. Vacat tum ſedes biduò tantùm.

Aquila cum Romæ.

Xyſti mors.

S. THELESPHORVS.

9. Pont.

TEleſphorus natione Græcus, ex patre Anachoreta, Antonini Pij temporibus fuit. Cuius quidem imperatoris paternum genus è Gallia Ciſalpina originem habuit. Imperauit autem cum filijs Aurelio & Lucio annis ij. ac viginti, menſibus tribus, tanta cum modeſtia & benignitate, vt meritò Pij cognomētum adeptus ſit, ac pater patriæ appellatus, Nulli enim vnquam tum priuatim, tū publicè acerbus fuit: aut in redimendis pecunijs, aut exactione tributi, quod quidem interdum ita remiſit, vt cautionibus incenſis omnium debita relaxaret. Quid plura de hoc principe dicam? Qui religiōe, pietate, gratia, humanitate, clementia, iuſtitia, modeſtia cū Numa Pompilio bonorum omnium ſententia comparari poteſt. Is prætereà cū Tiberis inūdatione plurima Romę vexaſſet ædificia, tum priuata, tum publica, ſua impenſa ciues in reſtituenda vrbe liberaliſsimè iuuit. Tarracinenſem quoque & Caietanum portum miris operibus, vt nunc etiam apparet, reſtituit. Eius quoq; impenſa erectam eſſe columnam illam cochleam putârim, à qua vrbis celeberrima regio nomen accepit.

Antoninus Pius.

Teleſphorus autem, quem diximus Xyſto ſucceſſiſſe, conſtituit, vt ſeptem hebdomadibus ante Paſcha ieiunium obſeruaretur: vtq; in natali Ieſu Chriſti noctu tres Miſsæ celebrarentur: prima in dimidio noctis, quo Chriſtus in Bethleem naſcitur: ſecunda, illuceſcente aurora quando à paſtoribus cognitus eſt: tertia eadem hora diei, qua nobis dies redemptionis & veritatis illuxit, cum omni reliquo tempore ante horam tertiā celebrare interdictum eſſet, qua hora Dominus noſter in crucem ponitur, vt Marcus ait. Conſtituit item, vt ante ſacrificiū hymnus ille caneretur, Gloria in excelſis Deo. Huius tēporibus multum elaborauit pro fide Chriſti Iuſtinus philoſophus ex Neapoli vrbe Palæſtinę, qui & Antonino Pio principi, ac filijs eius librum dedit cōtra gentes ſcriptum, & dialogum contra Triphonem principem Iudæorū habuit. Inuectus eſt in Marcionem, qui Cerdonis dogma ſecutus, alterum bonum, alterū iuſtum Dominum aſſeruit, tanquā duo contraria principia creationis & bonitatis. Impugnauit & Creſcentem Cynicū vt guloſum, mortis timidum, luxuriæque ac libidinum appetentiſsimum. Chriſtiq; blaſphemum: cuius inſidijs ad extremum circumuentus pro dignitate Chriſtiani nominis ſanguinem fudit. Hunc autem Iuſtini hoſtem non philoſophum fuiſſe, ſed Philopompum, id eſt, amatorem arrogantię, ſcribit Euſebius. Eodē quoq; tempore inualuiſſe Valentinianam hæreſim conſtat. Hi quidem Valentini cuiuſdam Platonici

Iuſtinus Philoſ.

Valentiniana hæreſis.

ronici ſectatores, dicebant Chriſtum de corpore virginis nil ſumpſiſſe, ſed per eam tanquam per fiſtulam quandam purum tranſijſſe. Photinus autem tum Lugdunenſis Epiſcopus, vir certè ſingularis virtutis & doctrinæ, (vt ait Iſidorus) iam nonagenarius, martyrij coronam conſtanti animo perpeſſus eſt. At verò Teleſphorus cum ordinationes quatuor menſe Decembri habuiſſet, creaſſetque presbyteros xv. diaconos viij. epiſcopos xiij. martyrium ſubiens, apud B. Petri corpus in Vaticano ſepelitur. Sedit annis xj. menſibus iij. diebus xxij. Vacat tum ſedes dies ſeptem.

S. HIGINVS.

HIginus natione Græcus, patria Athenienſis, patre philoſopho, Antonino Pio imperante, Teleſphoro ſucceſsit.

Laudes Antonini Pij Imp.

Addere verò aliquid etiam de laudibus Pij, antequam ad Higinum veniam, hominis virtus me cogit. Qui adeò moderatæ gloriæ fuit in re militari, vt defendere magis prouincias quàm augere ſtuderet: vtque hanc Scipionis ſententiam ſæpius vſurparet, ac diceret, Malle ſe vnum ciuem ſeruare, quàm mille hoſtes occidere contra Domitiani inſtitutum, qui populi Romani exercitum hoſtibus obijciebat, quò rarior in patriam reuerteretur, adeò multitudinem oderat & reformidabat ob eius ſæuitiam. Tantæ autem iuſtitiæ Pius fuit, vt multi reges: multæque nationes poſitis eius iuſſu armis, ad hominem controuerſias ſuas, liteſque deferrent, eiuſdem ſententiæ ſtatim parerent. Ob hæc autem merita, quæ maxima ſunt, populus Romanus mortuo & flaminē, & Circenſes, & templum, & ſodales Antonianos, lachrymantibus omnibus conſtituit.

Higinij ſtatuta

At Higinus vrbis Romæ epiſcopus, tum maximè clerum prudenter in ordinem redegit, gratus diſtribuit, inſtituitque ne templa ſine celebratione dedicarentur, neue augerentur diminuerenturque ſine arbitratu metropolitani vel epiſcopi. Vetuit item ne tigna, reliquaúe materies ad ædificanda templa congeſta, in prophanos vſus conuerterentur, poſſe tamen ad ſtructuram alterius templi vel cœnobij, concedente epiſcopo transferri. Voluit item vnum ſaltem patrimum vnamúe matrimam baptiſmo intereſſe: ſic enim eos appellant, qui infantes teuent dum baptizantur, licet reuera patrimus & matrima aliud ſignificent. Eſt enim patrimus (teſte Feſto) qui cum pater ſit, patrē adhuc habeat: idem de matrima dicendū eſt. Inſtituit præterea, ne metropolitanus epiſcopum prouinciæ ſuæ alicuius criminis reum faceret & dānaret, niſi prius à prouincialibus epiſcopis cauſa diſcuſſa & cognita fuiſſet. Sunt tamen, qui hoc poſtremum Pelagio pontifici aſcribant. Huius quoq; tempore fuit & Polycarpus Ioannis Apoſtoli diſcipulus, Smyrnæus Epiſcopus ab eo creatus, ac totius Aſiæ religione & doctrina tum facile princeps. Is aūt Romā veniens, plurimos fidelium Marcionis & Valentini falſa perſuaſione deceptos, ad fidem reduxit. Cum autem Marcio fortè huic obuiam factus, diceret. Mene cognoſcis? Reſpondit, Cognoſco quidem primogenitū diaboli. Negabat enim patrem Chriſti Deum eſſe Creatorem, qui per filium mundum fecerat. Poſteà verò imperante M. Antonino & L. Aurelio Commodo, quarta poſt Neronē perſecutione Smyrnæ ſedente proconſule, igne crematus eſt. Melito quoque Aſianus Sardenſis epiſcopus, Frontinuſq; oratoris diſcipulus, librum de doctrina Chriſtiana M. Antonino tradidit. Huius ingenium Tertullianus mirum in modum laudat: dicitq; à pleriſque noſtrorum prophetam habitum eſſe. Scripſit & Theophilus Antiochenſis eccleſiæ epiſcopus librum contra Hermogenis hæreſim, qui materiam non naturam introducens, Deo nō autem naturæ eandem comparauit, materiā elementorum & Deum appellās. Higinus autem benè de Eccleſia Dei meritus, cum ordinationes 3. Decembri menſe habuiſſet, creaſſetque presbyteros quindecim, diaconos quinque, epiſcopos ſex, moritur, & apud B. Petri corpus in Vaticano ſepelitur, tertio Idus Ianuarij. Sedit annos quatuor, menſes tres, dies quatuor. Sedes autem quatriduo tum vacat.

Patrimus quid ſit.

Polycarpus Ioānis Apoſtoli diſcipulus

Marcion hæreſiarcha.

Digitized by Google

ANNOTAT.

A S. Petro Apoſtolo vſq; ad Teleſphorum, omnes Pontifices ob Chriſti confeſsionem capitis pœnas dediſſe, Damaſus auctor eſt. Vulgò etiam traditur, omnes quotquot deinde fuerunt, epiſcopos Romanos vſque ad ſanctum Syluestrum martyrio vitam finiſſe, quod (ſalua ſemper veritate) à veteribus hiſtoricis traditum non reperio. Quin etiam non ſemper quæſtiones capitis in Chriſtianos exercebantur. Traianus reſcripto ſuo inquiſitionem in hos fieri prohibuit. Hadrianus Pius, & Marcus neminem, quòd Chriſtianus eſſet, in ius vocari voluerunt, vt ex ipſorum reſcriptis, quæ adhuc extant, conſtat. Et quanquam populorum, vel præſidum rabie eiuſmodi decreta, quæ Chriſtianis fauere videbantur, ſæpe infringerentur, & ipſi in Chriſtianos atrociſsimè deſæuirent, non tamen perpetua erat perſequutio, nec ſemper crimen capitale cenſebatur Chriſtianũ nomen. Hygenus, & Pius, in optimi Principis Antonij Pij tempora inciderunt, quem & perſequutiones in nos cohibuiſſe, & Chriſtianis æquum fuiſſe refert in epitoma Dionis Xyphilinus. Martyrij inſuper ipſorum nulla in Damaſi libro mentio eſt. Inſuper extat in bibliotheca Pontificis Vaticana vetuſtiſsimus liber ante ſexcẽtos annos in membranis ſcriptus, in quo omnes Romani Pontifices vſque ad Siluestrum II. exarati ſunt, ab accuratiſsimo quodam ſcriptore collecti. in his ante S. Silueſtrum Papã Anacletus, Eleutherus, Zephyrinus, Antherus, Dionyſius, & Miltiades apertè, & clarè cõfeſſores, reliquorum verò pars martyres appellantur. Sũt enim aliquot, qui neque martyris, neque confeſſoris adiectionem habent. Porrò autem omnes hi Põtifices fortè Martyres dicuntur, quod etſi violenta morte non deceſſerint, multa tamen pro Chriſti confeſsione à furente plebe, & iniquis magiſtratibus, qui perpetuum in Chriſtianos odium retinebant, paſsi ſint, ſed eiuſmodi à B. Cypriano confeſſores video appellari.

Perſecutiones in Chriſtianos non vniuſmodi fuerũt.

S. PIVS I.

11. Pont. Marcus Antoninus Verus Imperat.

PIus natione Italus, patria Aquileienſis, patre Ruſino, M. Antonini Veri tempora attigit, qui tum vna cum L. Aurelio Commodo fratre annis decem & nouem imperium æquo iure adminiſtrauit.

Bellum autem contra Parthos ſimul ſuſceptũ, admirabili virtute & felicitate geſſerunt, de hoſtibuſque triumphârunt. Verum non ita multò poſt apoplexiæ morbo è medio ſublato Commodo fratre, Antonius ſolus imperium obtinet: quem certè ob eius præſtantẽ in omni genere virtutis animum, mirari facilius,

quam laudare licet. Hic enim & quia teneris annis eiuſdẽ animi, eiuſdemq; vultus in quauis fortuna ſemper eſt habitus, & quia benignitas naturæ cum doctrina à Cornelio Frontone oratore habita, in eodem viro certabat, ab omnibus Philoſophus meritò appellatus eſt. Platonis ſententia, quam ſemper (Capitolino teſte) in ore habuit ſæpius repetitã, Tum demum florêre ciuitas, ſi aut philoſophi imperarẽt, aut imperantes philoſopharẽtur. Adeò autem doctrinæ auidus fuit, vt imperator etiã Apollinum philoſophum & Sextum Plutarchi nepotem legèntem audiuerit. Frontonis quoque præceptoris ſtatuam honoris cauſſa in ſenatu collocauit.

Hoc tempore Pius Pontifex cõſuetudinem, & quidem magnam cum Hermete habuit, qui librum ſcripſit titulo paſtoris inſignitũ. Quo quidem in libro angelus paſtoris perſonã induens, ei mandat, vt omnibus perſuadeat Paſcha die Dominico celebrari: quod etiam fecit. Conſtituit item Pius, ne hæreticus quiſpiam ex Iudæorũ hęreſi ſuſciperetur & baptizaretur. Rogatu primò Praxedis ſanctiſsimæ fœminæ thermas Nouati in Vico patricij in honorem ſororis ſuæ diuæ Prudentianæ dedicauit: Multaque dona huic templo obtulit, ac ſæpius eodem in loco ſacrificium Deo præſtitit. Vbi & fontem baptiſmi conſtituit, ac benedicens conſecrauit, multoſq; venientes ad fidem in nomine Trinitatis baptizauit. Illis quoq; pœnam cõſtituit, qui negligentes ſunt in attrectando Chriſti ſanguine & corpore. Pœnitentiam (inquit) agant quadraginta diebus, quorum negligẽtia in terram aliquid deciderit: ſi ſuper altare, tribus diebus: ſi ſuper linteum, quatuor: ſi in aliud linteum, nouem diebus.

Hermes.

Pij decreta.

Digitized by Google

diebus. Vbicunque deciderit, ſi recipi poteſt, lambatur: ſin ſecus, aut lauetur aut radatur: lotū & raſum, aut comburatur, aut in ſacrarium reponatur. Huius tempore in precio eſt habitus Apollinaris in Aſia Hierapolitanus epiſcopus, qui inſigne volumē de fide Chriſti M. Antonino ſecundo tradidit. Scripſit & in Cataphrygas, qui tum etiam cum Priſcilla & Maximilla inſaniebant vaticinantes, incipiēte tamen Montano, quorum omnium hæc erat opinio, aduentum Spiritus ſancti non in Apoſtolis, ſed in ſe traditum fuiſſe. Illis quoque tēporibus laudabatur & Tatianus vir doctiſſimus, quam diu ab opinione Iuſtini martyris præceptoris ſui non diſceſsit. Nam poſtea inflatus opinione ſui nouam hæreſim condidit, quam poſtea Seuerus auxit, vnde Seueriani appellati, Hi vinum non bibunt, carnes faſtidiunt, & vetus teſtamentum ac reſurrectionē non recipiunt. Prætereà verò Philippus Cretenſis epiſcopus, præclarum contra Marcionem librum hoc tempore edidit. Nam (ſicuti dixi) Marcioniſtæ Cerdonis dogma ſequebantur. Scripſit & Muſanus librum contra quoſdam, qui ad Encratitarum hæreſim declinabant: Horum quidem opinio cum Seuerianis conuenit. Omnem enim coitum ſpurcum putabant, ciboſque damnabant, quos Deus generi humano propoſuiſſet. At verò Pius vbi in ordinationibus ſuis, quæ quinque fuēre, menſe Decembri presbyteros decem & nouem, diaconos vnum & viginti, epiſcopos decem creaſſet, moritur, & apud B. Petri corpus in Vaticano ſepelitur, quinto Idus Iulij. Sedit verò annis xi. menſibus iiij. diebus iij. Vacauit tum ſedes dies xiij.

Apollinaris Aſiæ Hierapolitanus.

Tatianus hæreticus.

Muſanus contra hæreticos.

S. ANICETVS.

11. Pont. ANicetus natione Syrus, patre Ioanne de Vicomurco, vel (vt Damaſo placet) Humiſia, eiuſdem Antonini Veri tempore fuit, de quo in Pio diximus.

Quem quidem Antoninum philoſophia nequaquam à rebus in bello gerendis retardauit. Nam Germanos, Marcomannos, Quados, Sarmatas ingenti virtute & felicitate vnà cum filio Commodo Antonino ſuperauit, ac triumphum egit. Iturus autem ad hoc bellum, cùm non haberet vnde ſtipendia militibus præberet exhauſto ærario, omnem imperatoriā ſupellectilem, omnemq; ornatum vxoris in foro Traiani haſtæ ſubiecit. Verùm cùm poſtea ſuperato hoſte in patriam rediſſet, emptoribus precia reſtituit. Nemini tamen moleſtus fuit, qui reddere empta noluiſſet: parta victoria, in oēs de rep. meritos liberalis fuit. Tributa quibuſdam prouincijs remiſit. Fiſcalium titulorum monumenta in foro congeſta cremari iuſsit. Leges ſeueriores nouis conſtitutionibus temperauit. His rebus geſtis factum eſt, vt ab hominibus ita diligeretur amareturque, vt ſacrilegi nomen incurreret, qui eius imaginem domi non habuiſſet.

Antonini Imperat. moderatio.

Anicetus autem eccleſię Romanæ cōſulens, ne moribus petulantium quorundam labefactaretur, inſtituit, ne clericus vllo modo comam nutriret ſecūdum Apoſtoli pręceptū: neue epiſcopus conſecrari poſſet à paucioribus, quam à tribus eiuſdem ordinis viris, quod poſteà Nicæna ſynhodus confirmauit. Vbi verò Metropolitanus conſecrandus eſt, omnes prouinciales intereſſe debent. Statuit pręterea (vt Ptolomęus ait) ne epiſcopus crimen Metropolitani ſui ad alium quam ad primatem aut ad ſedem Appſtolicā deferret, quod & dicta ſynhodus, & auctoritas ſummorum Pontificum deinceps confirmauit. Eiuſdem etiam inſtitutum fuit, ne archiepiſcopi niſi ex ſingulari titulo primates nominarētur. Hi autem meritò patriarchæ vocantur, cæteri autem archiepiſcopi nominentur: vel (vt quidam volunt) Metropolitani. Huius temporibus Egeſippus laudator fidei noſtræ fuiſſe dicitur, qui omnem à paſsione Domini vſque ad ſuam ætatem Eccleſiaſticorum operum texuit hiſtoriam ſermone ſimplici: vt quorum vitam quàm diligentiſsimè obſeruauit, eorum quoq; dicendi genus imitaretur. Affirmat autem ſe Romam Aniceti tempore, decimi poſt Petrū epiſcopū peruenisse, ac perſeueraſſe vſq; ad Eleutherium, qui Aniceti quondam diaconus fuerat. Multa verò in idololatras ſcripſit quod tumulos mortuis templaq; facerent, vt Hadrianus, qui in hono-

Aniceti ſtatuta.

Egeſippus hiſtoricus floret.

honorem Antinoi ſerui, quem in delitiis habuerat, gymniacum agona conſtituit apud Antinoum ciuitatem, quam de nomine ipſius conditam vocauit, ac flamines in templo ſtatuit. Sunt qui & Dionyſium huius ætate fuiſſe dicant. Variantur hoc loco tempora, cùm alij Pium, alij Anicetum præponant: variantur & hiſtoriæ. Vtcunq; ſit, in tam remota hiſtoria, tantaque maiorum neglĩgētia, ſatius erit res ipſas paulò ante vel poſt geſtas aliqua ex parte attingere, quàm eas omninò permittere. Anicetus autem vbi ex ordinationibus quinque, quas menſe decembri habuit, presbyteros XIX. diaconos IV. epiſcopos IX. creaſſet, martyrio coronatus, ac ſepultus eſt in Caliſti cœmiterio via Appia XV. Kal. Maij. Sedit annos II. menſes 4. dies 3. Sedes verò dies 17. poſt eius mortem vocat.

ANNOTAT.

Anicetum & Victorem martyrio vitam finiſſe tradit Damaſus, Idem martyrij Soteris, Eleutheri, & Zephyrini nullam mentionem facit, & certè ſingulorum obitus dies in quieta & pacifica Eccleſiæ tempora inciderunt, & in vetuſtiſſimo bibliotheca Platinæ libro apertè confeſſores, vt paulò antè dixi, vocantur.

S. SOTER.

15. Pont. SOter natione Campanus, patria Fundanus, ex patre Concordio, L. Antonino Commodo imperante fuit.

Hoc ſub eius patre Marco, non ſub Commodo factũ fuiſſe cõſtat.

Hic enim omnibus incommodus, vt Lampridius ait, nil commune cum patre habuit, niſi, quod & ipſe contra Germanos, adiuuantibus Chriſtianis militibus, feliciter pugnauit.* In eo bello cum exercitus Commodi penuria aquæ laboraret, ferunt precibus Chriſtianorum militum aquam diuinitùs è cælo miſſam, pluraq; fulmina in Germanos & Sarmatas cecidiſſe, quod etiam Imperator ipſe accidiſſe litteris ſuis teſtatus eſt. Cæterum ad vrbem rediens, in omni luxuriæ & obſcœnitatis dedecore prolabitur, nihil virtutis & pietatis habens. Gladiatorijs quoq; armis in ludo Neronem imitatus, depugnauit. In amphitheatro feris ſeſe frequenter obiecit. Plurimos quoque ſenatores interſecit, & eos maximè, quos nobilitate induſtriaque excellere animaduertit.

Soteris decreta.

Soter autem à tantis malis animum ad rem diuinam cõuertens, inſtituit, ne monacha vlla pallá attractaret neue thus in acerram poneret, dum ſacrificia fierent. Eius exſtabat epiſtola hac de re ſcripta ad Epiſcopos Italiæ. Inſtituit item, ne legitima haberetur vxor, niſi cui ſacerdos ex inſtituto benedixiſſet, & quã parẽtes ſolemni pompa more Chriſtiano marito collocaſſent: quamque etiam paranymphæ de more cuſtodiuiſſent. Hoc autem conſtituit, multa pericula reijciens, quæ in nouas nuptias cadere ſolent ex præſtigijs & magicis artibus quorundam improborum. Gratianus tamen hoc decretum Euariſto aſſcribit. Vtri verò ſit attribuendum legentes dijudicent. Non enim multũ refert, illinè an huic attribuatur.

Dionyſius Corinthi Epiſcopus.

Soteris temporibus fuiſſe Dionyſium Corinthiorum epiſcopum ſcribit Euſebius, qui tantæ eloquentiæ & induſtriæ fuit, vt nõ ſolum ſuæ ciuitatis & prouinciæ populos, verumetiam aliarum vrbium ac prouinciarum epiſcopos ſuis epiſtolis erudiret. Inſtructus enim Pauli Apoſtoli doctrina, facilimè potuit, ſanctitate & eruditione alios in officio continere.

Appelles hæreticus.

Multa & Theodotion genere Aſianus, Thatiani diſcipulus, ad laudẽ religionis noſtræ tum ſcripſit. Maximè verò Appellem hæreticum ſcriptis ſuis percommodè irridet, quod Deum, quem coleret, ignorare ſe diceret. Affirmabat enim Chriſtum non Deum in veritate, ſed hominẽ in phantaſia apparuiſſe.

Cataphrygarũ hæreſis.

Non deſunt, qui dicant Cataphrygarum hæreſim hoc tempore ortam auctore Montano. Clemẽs prætereà Alexandrinæ Eccleſiæ presbyter multa conſcripſit, è quibus illa ſunt, Stromatum, id eſt, varietatum libri octo, Hypotypoſeon, id eſt, informationum libri totidem; contra Gentes vnus.

Origenes Clementis diſcipulus.

Huius autem diſcipulum Origenem fuiſſe conſtat. Huius quoq; ætati & Pinytum Cretenſem virum eloquẽtiſſimum, & Oppianum, qui Halieutica ſcripſit poëtam inſignem, & Herodianum grammaticum quidam aſſcribunt. Soter autem vbi per ordinationes quinque, menſe Decembri

Digitized by Google

habitas, presbyteros viij. diaconos ix. epiſcopos xj. creaſſet, moritur ac ſepelitur via Appia in cœmeterio Caliſti. Sedit annos 9. menſes 3. dies 21. Vacat tum ſedes dies totidem.

S. ELEVTHERIVS.

14. Pont. ELeutherius natione Græcus, patria Nicopolitanus, patre Habundio, temporibus L. Antonini Commodi fuit, cuius flagitioſæ vitę vrbs ipſa pœnam tulit.

Nam Capitolium fulmine ictum vnà cum egregia illa bibliotheca maiorum cura parata, concrematur. Aedes quoque in proximo ſitæ, eandem calamitatem ſenſere. *L. Antonino Imperat.* Exortum eſt deinde aliud incendiū, quo & ædes Veſtæ, & palatium, bonaque vrbis pars exuſta eſt, ac ſolo æquata. Tantæ prætereà temeritatis fuit, vt & ſuæ imaginis caput coloſſo permagno & egregio, priore detracto, imponi iuſſerit, & menſem Decembrem ad imitationē Auguſti Cæſaris, Commodum appellari voluit, quæ omnia poſt mortem eius abrogata ſunt, ipſeque mortuus etiam humani generis hoſtis iudicatus eſt: adeò eius vita flagitijs contaminata omnibus erat odio. Strangulatus in domo Vectiliani duodecimo imperij ſui anno & menſe ſeptimo, è medio ſublatus eſt.

Eleutherius Britannis prædicatores mittit. Eleutherius autem, quem diximus Soteri ſucceſſiſſe inito pontificatu, ſtatim epiſtolam accepit à Lucio rege Britāno, qua rogabatur, vt ſe ac ſuos in Chriſtianorum numerum reciperet. Quare Fugatium & Damianum viros optimos eo miſit, qui regem ipſum ac populū baptizarent. Erant tum in Britānia pontifices quinque & viginti, quos flamines vocabant. Inter hos autem tres archiflamines habebantur, quorum in loco archiepiſcopi tres conſtituti ſunt, vt Ptolomæus ait. Protoflaminum verò loco primitiua eccleſia patriarchas inſtituit. *Eius decreta.* Idem etiam ſtatuit, nè quis ob ſuperſtitionē cibi genus vllum reſpueret, quo humana conſuetudo veſceretur, noluit prætereà quempiam de gradu ſuo deijci, niſi accuſatus, reus criminis conuinceretur, exemplo Saluatoris, qui errorem Iudæ, licet rei, nondum tamen conuicti, ita æquo animo tulit, vt quicquid interim egiſſet, pro dignitate apoſtolatus ratum firmumque manſerit. Prohibuit etiam, ne abſente eo quem accuſator reū facit, vlla in cauſſa decerneretur, quam quidē ſententiam & Damaſus Pontifex, & ius Pontificum poſtea confirmauit. Huius autem Pontificatu & eccleſijs pax data eſt ac quies, & nomen Chriſtianum per omnem terram mirum in modum auctum, Romæ potiſsimum, vbi multi ex nobilitate Romana cum coniugibus & liberis in fidē recepti, baptiſmi charactere notati ſunt. *Appollonius orator inſignis.* Solus verò Appollonius orator inſignis, martyrium tum paſſus eſt, habita prius oratione de laudibus Chriſtianæ fidei, quod illis temporibus capitale habebatur, mortuo Appollonio, multæ hæreſes inualuère. *Hæreſes multæ inualuere.* Marcionis quippe ſecta varie diuiſa eſt. Alij enim vnum principium fatebantur, alij duo, alij tria: & tres naturas confirmantes, fidem prophetis abrogabant. Florinus quoque & Blaſtus noua contra veritatem machinabantur figmenta, Deum creaſſe mala, contra illud, Deus omnia bona fecit. Cōtra hos ſenſere Quolitiani, affirmantes Deū non creaſſe mala, contra id quod ſcriptum eſt. *Quolitiani. Iſai. 45.* Ego ſum Deus creans malum. Sunt qui dicant, & Galenum Pergamenum medicum inſignē, & Iulianum legum latorem, & Frontonem rhetorem his temporibus fuiſſe, quod ego in tanta perturbatione temporum & hiſtoriæ, nec affirmo, nec refello. De Modeſto verò & Bardeſane affirmare auſim: quorum alter in Marcionem ſcripſit, alter vero in Valentinum. Nam cuius primum ſectator fuerat, eius poſtea cōfutator factus eſt. *Bardeſanes Syrus.* Hunc Hieronymus concitatiſsimum in dicendo fuiſſe affirmat, cùm eius ſcripta ex Syra lingua in Græcam conuerſa vidiſſet; Et ſi inquit, tanta vis eſt in interpretatione, quantā putabimus eſſe in ſermone proprio? Eleutherius autem vbi ex tribus ordinationibus menſe Decembri habitis, presbyteros xij. diaconos viij. epiſcopos xv. creaſſet, moritur, & apud B. Petri corpus ſepelitur 7. Kal. Iunij. Sedit autem annos xv. menſes iij. dies ij. Vacat tum ſedes dies v.

ANNOTAT.

Eleutherum, non Eleuthertum, item Zephyrinum non Zepherinum paſsim in vetuſtis codicibus, tam Græcis quam latinis ſcriptum inueni.

S. VICTOR I.

15. Pont. Aelius Pertinax VIctorem natione Afrum, patre Felice, fuiſſe Aelij pertinacis tẽpore crediderim. Qui quidem Aelius cum grandis natu eſſet, ſeptuageſimum enim agebat annum, ex præfecto vrbis, quem magiſtratum tum gerebat, ſenatusconſulto imperator creatur. Rogatus deinde, vt & vxorem Auguſtam faceret, & filium Cæſarẽ appellaret, id facere recuſauit, teſtatus ſufficere, quòd ipſe imperaret inuitus. At verò quoniam in imperatore nihil auaritia turpius eſt, cum illiberalis ac ſordidus haberetur, quòd dimidiatas lactucas & carduos conuiuis apponeret, nemine contradicente, à Iuliano Iuriſperito in palatio occiditur, imperij ſui menſe ſexto. *Iulianus Iuriſp.* Hic eſt ille Iulianus, qui perpetuum edictum compoſuit, quique ſeptimo menſe, poſteaquàm imperare cœperat, apud pontem Miluium victus à Seuero ciuili bello, & interfectus eſt.

Paſchatis celebratio. At Victor Pontifex reip. Chriſtianę, vt par erat, curam gerens, conſtituit, vt Paſcha Dominico die celebraretur, ex Eleutherij ſententia (vt Damaſus ait) à quartadecima luna primi menſis vſque in xxj. *Quar a decimani hæretic.* Cuius decretis obtemperans Theophilus Palæſtinæ vrbis epiſcopus, contra eos ſcripſit, qui xiv. luna cum Iudæis Paſcha celebrabant. In hanc verò opinionem inuectus eſt Polycrates Epheſiorũ epiſcopus, qui ex vetere cõſuetudine, xiv. luna cum Iudæis Paſcha celebrabat. Se enim Apoſtoli Ioannis & veterum auctoritatem ſecutum oſtendit: Nos (inquit) inuiolabilem celebramus diem, neque addentes quicquam, nec diminuentes. Hanc verò opinionem ſecutus eſt Philippus Hierapoli mortuus: hanc Ioannes, qui ſupra pectus Domini recubuit, & pontifex eius fuit, auream laminam in fronte portans: hanc Polycarpus, Thraſeas, Melito, & Narciſſus Hieroſolymitanæ eccleſiæ epiſcopus. Idem quoque Victor decreuit, vt in quauis aqua baptiſmum petentes, baptizarentur, ſi neceſsitas inſtaret: hanc ob rem quidam exiſtimant concilium in Palæſtina habitum eſſe, cui Theophilus, Irenæus, Narciſſus, Polycarpus, Bacchylus, Aſianæ prouinciæ inſignes epiſcopi interfuêre. *Concilia in Palæſtina qui interfuerunt.* Res tamen integra in Nicænum concilium tranſlata, in quo etiam conſtitutum eſt, vt Paſcha poſt quartamdecimam lunam celebraretur, ne Iudæos imitari videremur. Fuêre huius pontificis tempore multi doctiſsimi viri. Nam & Appion tum Hexameron fecit, & Paulus Samoſatenus vna cum Theodoro Coriario, exiſtimauit Saluatorem purum hominem fuiſſe, *Samoſatenis hæreſis.* & Sextus de reſurrectione conſcripſit, & Arabianus opuſcula edidit ad Chriſtianam doctrinam pertinentia. Iudas quoque chronographiam ſuperiorum temporum vſque ad decimum Seueri annum conſcripſit, in qua tamen erroris arguitur, quòd aduentum Antichriſti ſuis temporibus futurum dixerit, in quem errorẽ ideo incurriſſe putamus, quòd & vitia hominum & crudelitatem eò perueniſſe cernebat, vt diutius tolerari humanum genus à Deo non poſſet, quæ res & Lactantiũ poſtea & Auguſtinum fefellit. Victor autem, compoſitis etiam quibuſdam de religione voluminibus moritur, *Victoris mors.* & apud beatum Petrũ in Vaticano ſepelitur: cuius diem feſtum quinto Kalendas Auguſti celebramus. Sedit autem annis decem, menſibus tribus, diebus decem. At ſedes dies xij. tum vacat.

S. ZEPHYRINVS.

ZEphyrinus natione Romanus, ex patre Habundio, Seueri temporibus fuit. *16. Pont. Seuerus Imper.* Qui genere Afer, ex oppido Lepti vnà cum imperio cognomẽtum Pertinacis Iuliano cæſo accepit. Is enim fiſci procurator, mox tribunus militaris per gradus alios vſque ad imperium peruenit. Parcus admodum, natura ſæuus, multis bellis laceſsitus, fortiſsimè quidem remp. licet laborioſiſsimè gubernauit. *Seueri bella.* Ad bellicam gloriam, laudem quoque literarum addidit, philoſophiæ admodum ſtudioſus.

Foris

Foris Parthos & Adiabenos ſuperat. Arabas autem interiores ita cecidit, vt regionem eorum prouinciam Romanam faceret. Hanc ob rem triumphans, vt in eius arco ſub Capitolio poſito adhuc apparet, Parthicus, Arabicus, Abdiabenicus, cognominatur. Aedificijs præterea publicis vrbem exornauit. Nam & thermas Seuerianas & Septizoniū exſtruxit, non longè à Circo maximo Palatinum inter & Cælium montem. Paululum autem abfuit, quin Pauli ſecundi Pontificis iuſſu lapicidæ quidam ſuperioribus annis eam partem Septizonij, quæ adhuc exſtat, demolirentur.

Zephyrini ſtatuta. At Zephyrinus Pontifex rei diuinæ magis, quàm humanæ intentus, conſtituit, vt adſtantibus clericis & laicis fidelibus, & leuita & ſacerdos ordinaretur, quod poſtea in Chalcedonenſi concilio confirmatum eſt. Statuit item, vt conſecratio diuini ſanguinis in vitreo vaſe, non autem in ligneo, vt antea fieret. Hæc quoque inſtitutio ſequentibus temporibus immutata eſt. Vetitum enim eſt, vt neque in ligno fieret propter raritatē, qua ſacramentum imbibitur, neque in vitreo propter fragilitatem, neque ex metallo ob tetrum ſaporem, quem inde concipit: ſed fieri voluere ex auro argentóue, aut ex ſtanno, vt in Tribarienſi & Remenſi concilio ſcriptum apparet. Idem prætereà inſtituit, vt omnes Chriſtiani annos pubertatis attingentes, ſingulis annis in ſolemni die Paſchæ publicè communicarent. Quod quidem inſtitutum Innocentius tertius deinceps non ad communionem ſolum, verumetiam ad confeſsionem delictorum traduxit. Mandauit item, ne epiſcopus, vel à patriarcha, vel à primate, vel à metropolitano ſuo in iudicium vocatus, ſine auctoritate apoſtolica damnaretur. Voluit poſtremò, presbyteros omnes adeſſe celebrante epiſcopo, quod etiam (vt dictum eſt) Euariſto placuit. Huius autem temporibus fuēre & Heraclius, qui in Apoſtolum commentarios ſcripſit, & Maximus, qui famoſam quæſtionem inſigni volumine diſcuſsit, & Candidus qui Hexameron compoſuit, & Origenes, qui decimo Seueri Pertinacis anno perſecutione in Chriſtianos mota. Leonida patre interempto, quem ipſe adoleſcens ad martyrium adhortatus eſt, cū ſex fratribus & matre vidua pauper relinquitur, redactis in fiſcum paternis bonis, quod Chriſtum verum Deum profiterentur, vnde grammatica ſibi ac ſuis victum quæſiuit. *Heraclius, Maximus, Cādidus, Origenes.*

Origenis labor. Diſcipulum autem Plutarchum habuit, qui poſtea martyrio coronatus eſt. Totus deinde ad religionem conuerſus, catechizandi, hoc eſt, prædicandi officium habuit. Tanti autem ingenij fuit, vt nulla eum lingua, nulla litteratura latuerit. Mira vtebatur continentia in cibo & potu, abſtinentia in rebus alienis. Nam & paupertatē Chriſti imitatus eſt, & multis annis nudis ambulauit pedibus: illud quoque quod in Euangelio dicitur, ſecutus eſt etſi puerile habetur. Quia ſunt eunuchi, qui ſe ipſos caſtrauerunt propter regnum Dei. Huius virtutem plerique imitati, martyrium pro fide Chriſti æquo animo paſſi ſunt: maximè verò Potamiena mulier, calida pice in caput eius fuſa.

Zephyrini mors. Zephyrinus autem cum ex ordinationibus quattuor menſe Decembri habitis, presbyteros tredecim, diaconos ſeptem, epiſcopos tredecim creaſſet, moritur Seueri tempore: ac in via Appia non longè à cœmiterio Caliſti ſepelitur ſeptimo Kalend. Septembris. Sedit autem annos octo, menſes ſeptem, dies decem. Vacat tum ſedes dies ſex.

S. CALISTVS I.

17. Pont. Caliſtus natione Romanus, patre Domitio, ex regione vrbis Rauennatum, vſque ad Seueri tempora peruenit, cuius cum animo fortuna mutata eſt.

Nam vbi quintus à Nerone perſecutionē in Chriſtianos mouet, continuò varijs periculis & bellis diſtrahitur: hinc à Peſcennio Nigro, qui magnos in Syria motus concitauerat: hinc à Clodio Albino, quē tamē in Gallia non incruento prælio ſuperauit. Inde verò in Britanniā profectus, deficientibus ferè ſocijs omnibus, variis caſibus afflictatus, apud

Ebo-

Eboracum Britanniæ moritur anno imperij ſui decimoſeptimo, duobus filijs relictis, Baſſiano & Geta : quorum Geta hoſtis publicus iudicatus eſt ac interfectus, cùm ob vitam eius omnibus probris contaminatam, tum vel maximè,* quia Papinianum iuris ciuilis alterum aſylum, ſua manu necauerat. At Baſſianus ſumpto à ſenatu Antonini nomine, imperio potitus eſt: ac Caracallæ cognomētū accepit à genere veſtis, quam populo dono dedit. Is autem patre aſperior, & omnium libidine intemperantior, nullum genus facinoris in vita prætermiſit. Nam & fratrem Getam occidiſſe putatur, licet Geticum triumphum eius nomine duxerit, & nouercam ſuam in vxorem duxit. Nihil egregium de ſe reliquit præter thermas Antoninianas, quas ipſe inchoauit, & Alexander perfecit: muniuit & viam Nouam. Eos præterea capitali pœna aſfecit, qui remedia quartanis ac tertianis collo geſtarent. Damnati præterea ab eo ſunt, qui ad ſtatuas minxiſſent. Hic poſtremo dum bellum in Parthos mouet, inter Edeſſam & Charras ab hoſtibus circumuētus, occiditur ſeptimo imperij ſui anno, dum leuandæ veſicæ cauſa ex equo deſcendiſſet.

Hoc à Caracalla, nō à Geta factum. *Caracalla.*

Caliſtus autem Pontifex in tanta rerum perturbatione tamque ſceleratis Imperatoribus, nequaquam ab inſtituto ſuo diſcedens, conſtituit, vt ter in anno ieiunaretur, die ſabbati, præſertim frumenti, vini & olei gratia, ſecundùm prophetiam, videlicet quarto mēſe, ſeptimo & decimo inchoando annum Hebræorum more. Verùm poſtea mutata ſententia, id in quatuor anni tempora tranſtulit, in vernale ſcilicet æſtiuale, autumnale, & hyemale, quibus temporibus deinceps ratio ſacrorum ordinum habita eſt, cum antea id quidem tantummodo Decembri menſe fieri conſueuiſſet. Idem quoque inſtituit, ne clericorum delatores & accuſatores vel infames, vel ſuſpecti, vel inimici, in accuſationibus & iudicijs reciperentur. Eos verò hæreticos putauit, qui arbitrantur ſacerdotes poſt crimen admiſſum, etiamſi dignam pœnitentiam ſubijſſent, ad priſtinos honores redire non poſſe. Hunc ædificaſſe Baſilicam in Tranſtiberina regione in honorem beatæ Virginis, Damaſus ſcribit. Non tamē crediderim hanc illam eſſe, quam hodie tam celebrem & amplam cernimus: cùm ea tempeſtate ob crebras perſecutiones occulta eſſent omnia & ſacella potius, atque eadem abdita, & plerumque ſubterranea, quàm apertis in locis ac publicis fierent. Cœmeterium quoque de ſuo nomine condidit via Appia, eò loci, vbi multorum martyrum cineres antea repoſiti fuerant. Vnde mirum cuipiā videri non debet, ſi prius multos eiſdem in locis ſepultos diximus, cum nomen illud poſtea à notiore perſona traxerit. Inuiſi ego hæc loca cum amicis quibuſdam religionis cauſſa. Viſuntur adhuc cineres & oſſa martyrum, viſuntur ſacella, vbi priuatim ſacrificia fierent, quæ publicè quorundam imperatorum edicto exhiberi Deo non poterant. Huius temporibus fuit Tertullianus Afer, Centurionis procōſularis filius, quem Hieronymus primum poſt Victorem & Appollonium inter doctos Latinos cōmemorat. Acris enim ingenij fuit, multa volumina ſcripſit. Vidi ego, (Hieronymus inquit) Paulum quendam concordiæ, quod oppidum Italiæ eſt, qui ſe beati Cypriani notarium cū ipſe admodum adoleſcens eſſet, Romæ vidiſſe diceret, referretque Cyprianum nunquam abſque Tertulliani lectione vnam diem præterijſſe. Is verò cum vſque ad mediam ætatem presbyter manſiſſet, inuidia deinceps & contumelijs clericorum Romanæ vrbis ad Montani doctrinam lapſus contra eccleſiam volumina compoſuit, maximè verò de pudicitia, de monogamia, de ieiunijs. Scripſit & contra Appollonium libros 6. Eiſdem quoq; temporibus multa præclara geſſit Origenes. Nam & Hebioneorum hæreſim impugnauit: qui & Chriſtum ex Ioſeph & Maria natum, purum eſſe hominem dicebant, & legem Iudaico ritu ſeruandam prædicabant. Hoc idē & Symmachus ſentiebat. Traduxit etiam ſua doctrina ad veram fidem Ambroſium quendam Valentiniani dogmatis (vt ait Euſebius) imitatorem, vel (vt Hieronymo placet) Mar-

Pſal. 4. *Ieiunium quatuor temporū.*

Caliſti ſtatuta.

Tertullianus.

Fit Mōtaniſta.

Origenes multa præclara geſſit.

Marcionitem,cui pro Theoctiſto presbytero liber Origenis de martyrio inſcribitur. Hũc quidem etſi hoſtem ſibi Porphyrius deſumpſerit,Chriſtiani nominis acerrimus perſecutor, ita tamen interdum laudat, vt nunc doctiſsimum, nunc philoſophorum principem vocet : & cùm dicat eum omnia Platonis ſecreta conſecutum,carpit tamen quòd religioni Chriſtianæ ſe addixerit. Scripſiſſe Originem ad ſex millia volumina librorum, Hieronymus ipſe refert. Errauit tamen(vt eidem & Auguſtino placet)in plerîſque maximè verò in libro de principatu, quem Periarchon appellauit. Hunc verò & Pamphylus martyr, & Euſebius,& Ruffinus Aquileienſis presbyter,mirificè commendant. At Caliſtus vbi ex ordinationibus quinquies per menſem Decembrem actis,presbyteros ſedecim, diaconos quattuor,epiſcopos octo creaſſet,martyrio coronatus eſt, ac ſepultus in cœmiterio Calepodij via Aurelia,tertio ab vrbe miliario, pridie Idus octobris. Sedit annos ſex, menſes decem, dies decem. Vacat tum ſedes dies ſex.

Caliſti martyrium.

S. VRBANVS I.

VRbanus natione Romanus,patre Pontiano, M. Aurelio Antonino imperatore fuit,anno Chriſti ducenteſimo vigeſimo ſexto : ab vrbe verò condita, noningenteſimo & ſeptuageſimo.

18. Pont.
Marcus Antoninus Imp.

Hic autem (vt putabatur)Caracallæ filius, (Erant enim qui dicerent eum vulgò conceptum)Romam veniens, magna omnium exſpectatione imperium adeptus. Elagabali nomen ſumpſit à Sole, cuius ſacerdos erat edito templo. Phœnices enim Elagabalũ ſolem vocant. Verum ita prǽter exſpectationẽ is vixit, vt nullam de ſe, niſi flagitiorum, totiusq́; obſcœnitatis memoriam reliquerit. Nam & in virgines Veſtales inceſtum commiſit;& probroſas mulieres ſemper domi habuit,& iracundia incitatus, Sabinum cõſularem virum (ad quem Vlpianus ſcripſit)è medio tolli iuſſit. Dignitates autem & honores malis ac flagitioſis committebat, quos quidem ita aliquando deridebat, vt cùm ſecũ accubuiſſent, ſtratis follibus in cœna, eiſdemque reflatis, ſubirò ſub menſa omnes reperirentur. Ita autem inhoneſtè ridebat, vt publicè in theatro ſolus audiretur. Primus Romanorum holoſerica veſte, menſis, ac capſis argenteis vſus eſt. Admonentibus amicis, caueret ne ad inopiam redigeretur, reſpondit : Quid melius, quàm vt ipſe mihi hæres ſim & vxori meę? Eò veſaniæ interdũ prouectus eſt, vt decem millia pondo aranearum collegerit,qua ex re dicebat magnitudinem vrbis Romæ comprehẽdi poſſe. Exhibuit prætereà decem millia murum, mille muſtelas, mille ſorices. Hac verò inſania adeò contemni cœptus eſt, vt tumultu militari exorto,ipſe cum matre necaretur. Aiunt, cum ei à ſacerdotibus Syrijs dictum eſſet, vi moriturum, eum paraſſe funem ſerico & cocco intortum, quo vitam laqueo finiret. Moritur autem quarto imperij ſui anno, quo tẽpore in Palæſtina Nicopolis vrbs, quæ prius Emmaus dicebatur, cõdita eſt, legationis induſtriam eius rei gratia ſuſcipiẽte. Africano rerum ac temporum ſcriptore.

Elagabali flagitioſa vita.

Nicopolis.

Vrbanus verò, qui huius monſtri tempore fuit, non autem Diocletiani (vt quidam volunt) multos ſanctitate vitæ, & doctrina ſingulari ad fidem traduxit. Inter hos autem Valerianum virum præſtantiſsimum, beatæ Ceciliæ ſponſum,& Tiburtiũ eiuſdem Valeriani fratrem,qui poſtea martyrium conſtanti animo tulêre. Quam conditionem etiam virgo ipſa ſubijt in domo paterna iam antea ſuo rogatu ab Vrbano Deo dicata. Eiuſdem quoque Vrbani inſtitutum fuit, vt eccleſias, prædia, ac fundos, à fidelibus oblatos reciperet, partireturque prouentus clericis omnibus viritim, nihilq́; cuiuſpiam priuatum eſſet,ſed in commune bonum,quod hodiè obſoleuit,tanta eſt hominum rapacitas & libido. Sunt qui huic attribuunt diſtinctionem quattuor temporum ac ieiunij,quæ antea confundebantur hominum imperitia. Huius temporibus Tryphonem Origenis auditorem fuiſſe conſtat, qui librum præcipuè cõpoſuit de vacca ruffa in Deuteronomio. Minucius item Felix, inſignis tum Romæ cauſidicus dialogum

Vrbani ſtudiũ in propagãda religione Chriſtianã.
Cecilia virgo Martyr.

Tryphõ.
Minutius

Digitized by Google

Alexander. ſcripſit, quo Chriſtianum & ethnicum diſputantes inducit. Scripſit & contra mathematicos, cuius etiam Lactantius meminit. Alexander, quoque Hieroſolymitanus epiſcopus bibliothecam illam Hieroſolymis tum inſtituit, vnde tantum laudis conſecutus eſt. *Vrbani martyriũ.* At vbi ex ordinationibus quinquies menſe Decembri habitis presbyteros nouem, diaconos quinque, epiſcopos nouem creaſſet, martyrio coronatus eſt, & ſepultus in cœmiterio Prætextati via Tiburtina. Sedit annos quatuor, menſes decem, dies xij. Sedes autem dies xxx. tum vacat.

S. PONTIANVS.

19. Pont. PONtianus natione Romanus, patre Calpurnio, temporibus Alexandri imperatoris fuit, anno ab vrbe condita, DCCCCLXXIII. anno verò Chriſti CC. & XLV.

Inter imperium verò Elagabili & Alexandri tres imperatores ſunt habiti, Macrinus, Diadumenus, & Albinus: quorum nomina prætermittere inſtitui, cùm quia parum imperarunt, tum vel maximè, qua nihil memoria dignum geſsêre, *Albini voracitas.* ſolus tamen Albinus ob edacitatem nomen aliquod apud poſteros conſecutus eſt, vt ait Cordus, qui centum perſica Campana, decem melones Oſtienſes, quingẽtas ficus paſſarias, quadraginta oſtrea vna cœna comedebat. Sed omittamus hæc monſtra, *Alexander vnicum virtutis exemplar.* ad Alexandrum venio vnicum virtutis exemplar, qui ſenatus ac militum ſtudio imperator creatus, ad componendam remp. vitio ſuperiorum principum labefactatam, animum adiecit. Adiutores autem ad hanc rem habuit, Iulium Frontinum virum doctiſsimum, Vlpianum & Paulum viros in iure ciuili præſtantiſsimos. Iuſtitiam verò ita coluit, vt nemo vnquam de illata ab eo iniuria queſtus ſit. Procul omni pompa & ambitione vixit, vnde ſemel tantum, dum conſul eſſet, picta toga vſus eſt. Si quis autem inter ſalutandum caput flexiſſet, aut blãdius aliquid dixiſſet, vt adulator reijciebatur. Erat præterea tantæ prudentiæ, vt à nemine decipi poſſet: vnde Turinum, qui munera accipiebat, quòd magnæ eſſe auctoritatis apud imperatorem videretur, in foro Tranſitorio ad palum alligatum fumo necari iuſsit, præcone clamante: Fumo punitur, qui fumum vendidit. Pecunias autem, quarum mater Mammæa, vt mulier, ſtudioſa fuit, omninò contempſit. Gemmas reiecit, vt res muliebres, dictitans in Virgilio (quem Platonem poetarum vocabat) plures & meliores gemmas eſſe. Leonum vectigal & meretricum & exoletorum, in ſacrum ærarium inferri vetuit, idque ſumptibus publicis aſsignandum cenſuit, quo & theatrum, & circus, & amphitheatrum, & ſtadium inſtaurarentur. Statuas ſummorum virorum vndique conquiſitas, in foro tranſitorio locauit: Thermas verò Antonini Caracallæ; quæ hodie Antonianæ vocantur; perfecit & ornauit. Templum Chriſto ædificare voluit, eumque inter Deos recipere. Habuit præterea Chriſtum ipſum, Abraham & Orpheum in larario ſuo. Alexander igitur tot virtutibus inſignis, iuuenis admodum imperator creatus, bellum ſtatim contra Perſas ſuſcepit, ac Xerxem eorum regem conſtantiſsimè vicit. Diſciplinæ verò militaris adeò ſeuerus emendator fuit, vt quaſdam etiam integras legiones exauctorauerit. Qua ſeueritate factum eſt, vt militari tumultu apud Maguntiacum in Gallia occideretur.

Pontianus autem Pontifex Romanus, inſtigantibus ſacrificulis idolorum, mandatõ principis ab vrbe Roma in Sardiniam inſulam cum Philippo presbytero deportatur, *Pontiani exilium.* eo potiſsimum tempore, quo Origenes Germanum presbyterum Antiochenum, & Beryllum Arabiæ epiſcopum, ab hæreſi ad veritatem reduxit. Negabat Beryllus Chriſtum ante incarnationem fuiſſe. Aliqua opuſcula hic ſcripſit, maximè verò epiſtolas aliquot, quibus Origeni pro ſana doctrina gratias agit. Exſtat & dialogus Origenis & Berylli, in quo Beryllum hæreſeos arguit. *Librarij Origenis.* Tanti autem ingenij fuit Origenes & doctrinæ, vt ſeptem notarij ſibi inuicem ſuccedentes, homini vix ſufficerent. Librarios

habuit

Digitized by Google

habuit totidem, & puellas apprimè eruditas, quos omnes ingenij copiam & vbertatem effundendo defatigabat. Ab Antiochia verò accerſitus Romam à Mammæa Alexandri matre, in quam filius vnicè pius fuit, in precio habitus Origenes, mulierem Chriſtianam fidem edoctam relinquens, Antiochiam rediit. *Pontiani mors.* Pontianus verò multas calamitates & grauia tormenta pro fide Chriſti in Sardinia paſſus, tandem moritur: cuius corpus poſtea à Fabiano pontifice Romam cum magna veneratione ac totius cleri ſupplicationibus reportatum eſt, ac ſepultum via Appia in Caliſti cœmeterio. Hic autem ex ſacris ordinibus bis menſe Decembri habitis, ſex presbyteros, diaconos quinque, epiſcopos ſex creauit. Vixit autem in Pontificatu annis nouem, menſibus quinque, diebus duobus. Vacat tum ſedes à martyrio eius dies decem.

ANNOTAT.

Pontianum in exſilio Sardinenſi naturali morte, Caliſtum verò, Vrbanum, Anterum, Fabianum, Cornelium, Lucium, Stephanum, & Xyſtum II. martyrio vitam finiſſe tum ipſa tempora, quæ Chriſtianis horribilia perſequutionum immanitate fuerunt, tum omnes penè quotquot exſtant, veteres ſcriptores declarant.

S. ANTERVS.

10. Pont. ANterus natione Græcus, patre Romulo, Pontifex creatur Maximino imperante, qui anno ab vrbe cōdita, DCCCCLXXXVII. ex corpore militari, poſteaquam bellum in Germania proſperè geſſerat, ſine vlla ſenatus auctoritate imperator electus eſt.

Fuit autem ingentis ſtaturæ vir, adeò vt pedes octo excederet. *Maximini proceritas, & edacitas.* Pedem habuit tantæ magnitudinis, vt poſtea in prouerbij locum ceſſerit, cum de longis & ineptis hominibus loquimur. Maximini caligam requirit. Pro annulo autem vxoris dextrocherio vtebatur. *Adagiū.* Tantæ verò bibacitatis erat, vt vini amphoram vna cœna biberet. Verùm cùm ſextus à Nerone Chriſtianos cædibus perſequeretur, tertio anno poſteaquam regnare cœperat, à Pupieno Aquileiæ quam obſidebat, vnà cum filio Maximino interfectus, perſecutioni ſimul & vitæ finem impoſuit, *Maximinus imp.* Mammææ mulieris Chriſtianæ & Origenis mortem permaximè cupiens. Ferunt in ea obſidione Aquileienſes fœminas funes ex capillis ſuis feciſſe, cùm nerui deeſſent aut funes, ad emittendas ſagittas. Vnde in honorem matronarum, templum Veneri Caluæ ſenatus dedicauit.

Anterus autem primus ſtatuit, vt res geſtæ martyrum diligenter exquiſitæ à notarijs ſcriberentur: conſcriptas recondi in * ærario eccleſiæ mandauit, *Alias, aerario.* propter Maximinum quendam, qui martyrio coronatus eſt, ne vnà cum vita benè agentium memoria aboleretur. *Epiſcopum non ſua ipſius cauſa transferri ad alium epiſcopatū poſſe.* Cenſuit item epiſcopum omiſſo primo epiſcopatu ad alium neceſſitatis cauſa & vtilitatis, non ſui ipſius, ſed creditarum ouium poſſe transferri, interpoſita ſummi pontificis auctoritate, quod hodie à pleriſque contra fit: ad vtilitatem enim propriam reſpicientes, imò voluptatem, vt habeant vnde expilent, ad vberiorem ſemper reſpiciunt. *Abuſus horū tēporū circa epiſcopatus.* Non quòd oues, & qua ratione paſcendæ ſint quærentes quod eſt officium boni paſtoris, ſed ſciſcitantes quantum ſingulis annis inde excerpi poſſit. De cura animarū parua fit mētio, de augēdis prouētibus magna: quo multa iumenta & plures ſeruos, ac eos quidem ignauos & ſtolidos, domi alant. Huius autem temporibus Iulius Africanus fuit inter ſcriptores nobilis, conſtituta etiam (vt Euſebius ait) Cæſareæ ſuo nomine inſigni bibliotheca. *Iulius Africanus.* Hic ſub M. Aurelio Antonino legationem ſuſcepit pro inſtauratione, Emmaus, quæ poſteà Nicopolis appellata eſt vt antè diximus. Scripſit item epiſtolam ad Origenem, qua oſtendit fabulam Suſannæ apud Hebræos non haberi, contra quem poſtea Origenes ob hanc rem grandem epiſtolam ſcripſit. *Geminus Heraclas.* Geminus quoque Antiochenæ eccleſiæ presbyter, & Heraclas, Alexandrinæ eccleſiæ pontifex, tum quidem in precio ſunt habiti. *Anteri mors.* Anterus verò vno tantummodo Epiſcopo creato, martyrium ſubiens, in cœmeterio

Digitized by Google

Caliſti via Appia ſepelitur, tertio Nonas Ianuarij. Sedit annis vndecim, menſe vno, diebus duodecim. Vacat tum ſedes dies tredecim.

S. FABIANVS.

21. Pont.

FAbianus natione Romanus, ex patre Fabio, à Gordiano & Philippo vſque ad Decium imperatorem peruenit.

Gordianus Imp.

Gordianus enim imperium adeptus, cum Parthos iam erumpentes ingenti clade ſuperaſſet, ad triumphum rediens, à Philippis necatur. Cuius hæc fuit præcipua laus, quod ad ſexaginta duo millia librorum in bibliotheca habuiſſe dicitur. Philippus autem anno ab vrbe condita noningenteſimo nonageſimo ſeptimo, reductis militum copijs è Syria in Italiam, vna cum filio Philippo annos quinque imperat. Hunc autem primum imperatorem Chriſtiani habuêre: qui quidem myſteria adire nunquam eſt auſus, nil confeſſus. Poſt tertium verò imperij ſui annum milleſimus ab vrbe condita annus impletus eſt: vnde & ſæculares ludi celebrati ſunt, qui centeſimo quoque anno repetebantur: inſtituti à Valerio Publicola poſt exactos reges à ſeculo nomen ducentes, quod eſt humanæ vitæ ſpaciũ. Hi tamen Decij fraude, licet diuerſis in locis, interfecti ſunt: nam Philippus pater Veronæ, ſed Romæ filius occiditur.

Philippus Imperat. Chriſtianus.

Fabiani ſtatuta.

Fabianus autem Pontifex ſeptem diaconis regiones diuiſit, qui à notarijs martyrum res geſtas colligerent ad cæterorum exemplum, qui Chriſti fidem profitebantur. Ita quoque in cœmeterijs pro dignitate martyrum ædificauit. Statuit præterea, vt ſingulis quibuſque annis in cœna Domini Chriſma renouaretur, ac vetus in Eccleſia combureretur. Huius tempore exorta eſt Nouatiana hęreſis. Nouatianus enim vrbis Romæ presbyter, ob cupiditatem epiſcopatus, omnia diuina atque humana miſcebat, ne in manus Cornelij, qui Fabiano ſucceſsit pontificatus deueniret. Ab Eccleſia enim ſeparatus, ſemet ac ſuos καθαρούς. id eſt, mundos appellabat. Negabat apoſtatas etiam pœnitentes, recipiendos eſſe. Hanc ob rem Romæ concilium ſexaginta Epiſcoporum, totidem presbyterorum cum diaconis pluribus habitum eſt, quo Nouatiani opinio vt falſa improbatur, quòd Saluatoris exemplo nemini pœnitenti deneganda ſit venia. Eiſdem quoque temporibus Origenes hæreſim quorundam ſuſtulit, affirmantium animos hominum vnà cum corporibus interire, rurſumque in anaſtaſi (quam noſtri reſurrectionem vocant) vnà cum corporibus ſuſcitari. Suſtulit & hæreſim Helcheſaitarum, qui Paulum Apoſtolum omninò reſpuunt: quique aſſerunt negantem in tormentis Chriſtum, nihil criminis habiturum, modò integri & recti ſit cordis. Scripſit etiam idem auctor in Celſum Epicureum Chriſtianos impugnantem. Litteras quoque de fide ad Philippum & Seueram eius vxorem dedit. Ad Fabianum poſtremò de ordine fidei multa conſcripſit. Alexander Verò Cappadociæ Epiſcopus, cùm deſiderio ſacrorum locorum Hieroſolymam perrexiſſet, cogitur à Narciſſo eiuſdem vrbis Epiſcopo iam ſene, adminiſtrationem Epiſcopatus ſecum ſuſcipere. Verùm ſub Decio ardente perſecutione, quo tempore Babylas Antiochiæ martyrium paſſus eſt, Cæſaream ductus ob confeſsionem Chriſti necatur. At Fabianus Pontifex, cui dum Antero ſucceſſor quæreretur, columba, vt creditum eſt, ſupra caput aſtitit eiuſdem formæ qua illa viſa eſt, quæ Spiritum ſanctum ſuprà caput Ieſu ad Iordanem detulit, martyrio coronatur, vbi ex quinque ordinationibus menſe Decembri habitis, presbyteros duos & viginti, diaconos ſeptem, epiſcopos vndecim creaſſet, ſepultus eſt autem in cœmeterio Caliſti via Appia xiiij. Kalendas Februarij. Sedit annos xiiij. menſes vndecim, dies vndecim. Vacat autem ſedes diebus ſex.

Nouatiana hæreſis.

Concilium Romæ.

Fabiani martyrium.

S. CORNELIVS.

22. Pont.

COrnelius natione Romanus, patre Caſtino, Decij temporibus fuit.

Decius imp. mouet perſecutionem in Chriſtianos.

Qui in Pannonia inferiore Budaliæ natus, interfectis Philippis, imperium ſumpſit, odio in Chriſtianos exardens propter Philippos eiuſdem ſectæ imitatores. Verùm cùm poſteà biennium cum filio Cæſare imperaſſet, à barbaris

baris opprimitur, adeò vt eius cadauer nuſquam repertum ſit. Digno certè damnatus iudicio, qui ſeptimam poſt Neronem perſecutionem in Chriſtianos mouens, multos ſanctiſsimos viros interemit.

At verò ſub Epiſcopatu Cornelij qui apoſtaras recipiendos cenſebat pœnitentes præſertim, Nouatus Nouatianum extra Eccleſiam ordinauit, & in Africa Nicoſtratum: quam ob rem confeſſores, qui à Cornelio ſeceſſerant, cum Maximo presbytero ac Moyſe ſentientes, ad Eccleſiam reuerſi, veri confeſſoris nomen adepti ſunt. Verùm poſtea inſtantibus hæreticis, Cornelius Centumcellas in exilium mittitur, ad quem Cyprianus Carthaginenſis Epiſcopus in carcerem coniectus litteras mittit, quibus intellexit & amici calamitatem, & exſilij ſui confirmationem. Extant & aliæ Cypriani ad Cornelium epiſtolæ plenæ religionis & fidei, ſed illa poriſsimum elegans habetur, qua Nouatum diſcipulum quendam ſuum accuſat & damnat. De eadem quoque hæreſi & Dionyſius Alexandrinæ vrbis Epiſcopus, Origenis olim auditor, ad Cornelium ſcripſit Nouatianum præterea alia epiſtola reprehendit, quòd à communione Romanæ Eccleſiæ diſceſsiſſet, quodque etiam ſe inuitum ad pontificatum obeundum diceret eſſe deductum. Tum ille, ſi inuitus Nouatiane (vt dicis) deſignatus es, probabis, cùm volens ſeceſſeris. Cornelius autem priuſquam in exſilium mitteretur, inſtante Lucina matrona ſanctiſsima, corpora Petri & Pauli è catacumbis, vbi minus tuta eſſe videbantur, noctu leuauit. Paulum Lucina in prædio ſuo via Oſtienſi collocat, eò loco vbi interfectus fuerat: Petrum verò Cornelius apud locum reponit, vbi crucis martyrium ſubierat, in templo Apollinis ad radices aurei montis tertio Kalendas Iulij. At verò Decius, vbi intellexit Cornelium litteras à Cypriano accepiſſe, eum à Centumcellis Romã perduci iubet, quem ita in Telluris templo, adſtante vrbis præfecto, alloquitur: Sic (inquit) obſtinatè vitam ducere inſtituiſti, vt neque Deos cures, neque præcepta vel minas principum timeas? & contra rempub. litteras accipias ac mittas? Huic Cornelius: De laudibus Chriſti, de ratione redimendorum animorum, nõ de imminutione imperij, litteras accepi & reddidi. Tum Decius iratus, ſanctiſſimum virum plumbatis cædi, genus id flagelli eſt, atque deinceps ad templum Martis duci iubet, vt ſimulachrum eius adoraret: id ſi facere abnueret, pœna capitali afficeretur. At vir ſanctus dum ad ſupplicium duceretur, omnia bona ſua Stephano archidiacono commiſit. Poſt hoc verò tertio Nonas Maij obtruncatur. Huius corpus beata Lucina vnà cum quibuſdam clericis noctu ſepeliuit in harenario prædij ſui, via Appia non longè à cœmiterio Caliſti. Sunt qui ſcribant, hunc Pontificem ſub Gallo & Voluſiano paſſum. At ego multò magis Damaſo credo, qui Decij iuſſu hoc factum affirmat. Cornelius autem menſe Decembri ſacrorum initiandorum poteſtatem bis fecit, vnde presbyteros quatuor, diaconos quatuor, Epiſcopos ſeptẽ creauit. Sedit annis duobus, diebus tribus. Sedes autem diebus quinque & triginta tum vacat.

Cypriani epiſtola.

Cornelius Decio fortiter reſpondet

Occiditur.

ANNOTAT.

Poſt S. Fabiani obitum, & Cornelij electionem, primum in Eccleſia Romana ſchiſma fuiſſe conſtat. Nouatianus enim quidam presbyter S. R. E. ambitionis ſpiritu inflatus, Nouato presbytero Afro, magni nominis viro, & quibuſdam confeſſoribus, eiuſdem Nouati dolis, & fallacijs circumuenientis auctoribus (hi duo pro Chriſti fide in vinculis fuerant) Pontificatum contra Cornelium, Romæ aſſumpſit, occaſione accepta, quòd Cornelium Papam, & qui ei conſenſiſſent, in hæreſim prolapſos eſſe diffamaſſet, cùm præter ipſius & ſociorum eius ſententiam, eos, qui idolis ſacrificauerant, pœnitentes in Eccleſiæ communionem ſuſcepiſſent. Nouati enim ſocij, lapſis, & immundis ſacrificijs coinquinatis, quanquam eos dignè pœnituiſſet ſpem omninò Eccleſiaſticæ reconciliationis denegabant, Deo eiuſmodi cauſſam remittentes, qui ſolus peccata dimittere poſſet. Diu autem in ſchiſmate contra Cornelium & eius ſucceſſores Romæ Epiſcopus fuit. A quo hæreſis Nouatianorum manauit. Hæc Euſebius libris VI. & VII.

Nouatiani ſchiſma.

VII. hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, & Damaſus in vitis Fabiani & Cornelij pontificũ. Huius Nouatiani in Epiſcopatu ſucceſſores Romæ vſque ad Caleſtini Papæ pontificatum permanſerunt, à quo deinceps publicè Epiſcopum habere prohibiti ſunt, vt auſtor eſt Socrates libro VII. cap. XI. hiſtoriæ Eccleſiaſticæ. Huius ſchiſmatu & hæreſis frequens mentio eſt in epiſtolis ſancti Cypriani, qui hoc tempore vixit.

S. LVCIVS I.

23. Pont. LVcius natione Romanus, patre Porphyrio, imperante Gallo Hoſtiliano, Pontifex eligitur.

Gallus Imperat. Gallus enim cum Voluſiano filio imperiũ obtinuit: quorum temporibus in vltionem Chriſtiani nominis tanta peſtis exorta eſt, vt paucæ domus, nedum ciuitates & prouinciæ exſtiterint, quæ non tantam calamitatem ſenſerint. Verùm Gallus & Voluſianus, dum contra Aemilianum res nouas agitantem, bellum ciuile moliuntur, Interamne necantur, nondum completo imperij ſui biennio. Aemilianus verò obſcuro loco natus, tertio menſe occupatæ tyrannidis opprimitur. *Valerianus & Gallienus Imperat.* Mox autem Valerianus in Rhetijs & Norico ab exercitu, Gallienus Romæ à ſenatu imperatores eliguntur. Quorum imperium perniciosum Romano nomini fuit, principum ignauia, & in Chriſtianos ſæuitia. Nam & Germani Rauennam vſque peruenêre, ferro ac flamma omnia vaſtantes, & Valerianus in Meſopotamia bellum gerens, à Parthis captus, in ſeruitute turpiter vixit. *Valerianus à Perſis captus.* Eo enim vt ſcabello Sapores Perſarum rex equum inſcenſurus vtebatur: ac meritò quidem, cùm ſtatim vbi imperium arripuit, octauus à Nerone adigi tormentis Chriſtianos, idola colere, abnegantesque interfici vbique iuſſerit. Territus autem tam claro Dei iudicio Gallienus, pacem Eccleſijs tribuit. Sero tamen: iã enim Dei voluntate barbari omnes in fines Romanos eruperant, & tyranni quidam pernicioſi exorti ſunt, qui, quod domi relictum erat ab externo hoſte peſſundarent. *Gallienus occiditur.* Gallienus verò cùm remp. deſeruiſſet, ac Mediolani libidinibus operam daret, occiditur.

Lucius igitur mortuo Voluſiano exſilij pœna liberatus, Romã veniens, conſtituit vt duo presbyteri, diaconi tres, vbique locorum epiſcopum comitarentur, eius vitæ & actionis teſtes. *Cyprianus.* Huius autem temporibus martyrium paſſus eſt Cyprianus, qui primò rhetoricam docuit: deinde ſuadente presbytero Cæcilio, vt Hieronymus ait, à quo & cognomen ſortitus eſt, ad Chriſtianos tranſiens, omnes facultates ſuas pauperibus erogauit. Presbyter primò, deinde Carthaginẽſis epiſcopus creatus, ſub Gallo & Voluſiano martyrij pœna afficitur. Cuius vitam & martyrium Pontius eiuſdem Cypriani presbyter & exſilij comes, egregio volumine compoſuit. Ante verò quàm moreretur Cyprianus, venerat in ſententiam Eccleſiæ Romanæ non eſſe rebaptizandos hæreticos, ſed ſola manus impoſitione in gratiã recipiendos. *Lucij martyrium.* Hac enim de re inter Cyprianum & Cornelium magna fuerat olim contentio. Lucius verò antequam ad martyrium iubente Valeriano duceretur, omnem poteſtatem Eccleſię Stephano archidiacono ſuo permiſit. Ter autem dandis ordinibus ſacris vacauit Decembri menſe, vnde presbyteros quatuor, diaconos quatuor, epiſcopos ſeptem creauit. Sepultus eſt in cœmeterio Caliſti via Appia octauo Kalendas Septembris. Sedit annis tribus, menſibus tribus, diebus tribus. Dies quique & triginta ſedes tum vacat.

S. STEPHANVS I.

STephanus natione Romanus, patre Iulio, cùm iam de imperio Romano actum videretur, pontifex eligitur, eo potiſsimum tempore, quo Poſthumus in Gallia tyrãnidem occupat, cum maximo reip. emolumento. 24. Pont.

Nam annis decem ingenti moderatione vſus, pulſis hoſtibus, prouinciam in priſtinam formam redegit. Huic deinde militari tumultu apud Maguntiacum interfecto, Victorinus ſucceſsit, vir quidem in re militari ſtrenuus: ſed dum nimiæ libidinis eſſet, & aliena matrimonia corrumperet, Agrippinæ occiditur. *Victorinus occiditur.*

Stepha-

Stephani ſtatuta. Stephanus autem ad ordinandam eccleſiam conuerſus, inſtituit, ne ſacerdotes & leuitæ veſtibus ſacris alibi quam in eccleſia & peragendis ſacris vterentur: ne ſi ſecus facerent, pœnam Balthaſar regis Babylonis ſubirent, qui vaſa ſacra prophanis manibus attigerat. De rebaptizandis autem his qui ad fidem redijſſent, eadem ſenſit quæ Cornelius Pontifex: neque vllo modo his communicandum eſſe qui rebaptizarēt. Vnde Dionyſius, qui antea hac de re cum Carthaginēſibus & Orientalibus ſenſerat, mutata ſententia, ad Stephanum ſcribens, eum bono eſſe animo iubet, cū eccleſiæ tam Aſianæ quàm Africanæ, mutata opinione, in ſententiam Romanæ ſedis iam veniſſent. Iuuit & eccleſiā Dei illa tempeſtate *Malchion presbyter* Malchion eloquentiſsimus Antiochenę eccleſiæ presbyter. Hic enim contra Paulum Samoſatenum epiſcopū Antiochenum ſcripſit, quòd dogma Artemonis inſtaurare conaretur, affirmantis Chriſtum communis naturæ hominē tantummodò fuiſſe, ſed à Maria ſumpſiſſe principium. Quæ opinio poſtea in Antiocheno concilio omnium conſenſu improbata eſt. Hac autem de re idem Malchion grandēm epiſtolam nomine Synhodi ad Chriſti fideles ſcripſit. Stephanus autem cum opere & verbis multos gentiles ad fidem Chriſti conuertiſſet, *Stephani martyrium.* conquiſitus à Gallieno, vt quidam volunt, vel ab his qui ex Deciano edicto Chriſtianos perſequebantur, vna cum pleriſque ſuorum ad martyrium rapitur. Capite enim mulctatus, in Caliſti cœmeterio via Appia ſepelitur, quarto Nonas Auguſti, cum iam ex ordinibus ſacris bis menſe Decembri propoſitis, presbyteros ſex, diaconos quinque, epiſcopos tres creaſſet. Sedit annis ſeptem, menſibus quinque, diebus duobus. Sedes autem ad dies duos & viginti tum vacat.

S. XYSTVS II.

XYſtus ſecundus, natione Græcus, patria Athenienſis, ex philoſopho Chriſti diſcipulus factus eſt, durante adhuc Deciana & Valeriana perſecutione. *23. Pont.*

Sed non erit à re noſtra alienum reliquos tyrannos, vt cœpimus, ſparſim ſcribere, quoad verum principem attigerimus. Nam & Victorino in Gallia interempto, Tetricus ſenator, qui tum Aquitaneam gubernabat, abſens à militibus imperator creatur. At verò dum hæc in Gallia agerentur, per Odenatum Perſæ victi, defenſa Syria, Meſopotamia vſq; ad Cteſiphontem recepta eſt.

Eaque tempeſtate exorta doctrina eſt apud Ptolemaidem, quæ olim Barce vocabatur, Pentapoleos ciuitātem, plena blaſphemijs in Deum Patrem & in Chriſtum, quem ſummi Dei Filium eſſe negabat, primogenitumq; omnis creaturæ, ſimul etiam Spiritus ſancti intellectum auferebāt. *Sabelliani, & alij heretici.* Hi Sabelliani à Sabellio auctore, tam peruerſæ ſectę inuentore, vocati ſunt. Qui dicam de ſpurciſsimo Cherinti dogmate? Qui poſt mille annos futuram anaſtaſim, & regnum Chriſti in terris dicebat: vnde Chiliaſta à Græcis vocatus eſt. Is autem quia libidinum & cupiditatum impatiens erat, voluptates ipſas in promiſsionibus futuri regni ſanctis proponebat, abundantiam ciborum, & mulierū copiam. Idem ſentiebat & Nepos in partibus Aegypti epiſcopus. In delicijs .n. corporis & voluptatibus omnibus regnaturos in terra ſanctos cum Chriſto dicebat. Hinc Nèpotiani, tam turpis ſectæ imitatores, vocati ſunt. *Nepotiani.* Confutare & extinguere has opiniones Xyſtus aliquando meditabatur, verū accuſatus quòd Chriſti fidem contra imperatorum

Digitized by Google

ratorum decreta prædicaret, captus ad Martis templum ducitur, vt aut Marti ſacrificet, aut ſi id facere noluerit, pœnam capitis ſubeat. Euntem ad ſupplicium Laurentius Archidiaconus ita alloquitur: Quò, (inquit) progrederis ſine filio pater? Quò, ſacerdos optimè, ſine miniſtro properas? Cui Xyſtus: Ego te non deſero, fili; maiora tibi pro fide Chriſti ſuperſunt certamina; poſt triduum me ſequèris ſacerdotem leuita. Interim autem ſi quid in theſauris habes, id pauperibus diſtribue. Eodem verò die vnà cum Xyſto diaconi ſex interficiuntur: Felicisſimus, Agapitus, Ianuarius, Magus, Innocentius, Stephanus, ſexto Idus Auguſti. Laurentius verò triduò poſt vnà cum Claudio ſubdiacono, & Seuero presbytero, & Creſcentio lectore, & Romano oſtiario, varijs cruciatibus necatur quarto Idus Auguſti. Exuſtum igni Laurentium ferunt. Vincentius verò, quem Xyſti diſcipulum fuiſſe conſtat, in Hiſpaniam profectus, huic martyrio intereſſe non potuit. Xyſtus autem in pontificatu ſuo ſacrorum ordinum poteſtatem bis fecit menſe Decembri, vnde & presbyteros quatuor, diaconos ſeptem, epiſcopos duos creauit. Xyſti corpus in cœmeterio Caliſti via Appia ſepelitur. Reliqui verò martyres iacent in cœmeterio Prætextati in agro Veranio via Tiburtina. Sedit autem Xyſtus annos duos, menſes decem, dies tres & viginti. Vacat tum ſedes dies quinque & triginta.

Xyſtus capitur.

Laurentius.

ANNOTAT.

Ita certum & manifeſtum eſt, Xyſtum Papam II. & eius archidiaconum Laurentium cum pleriſque alijs clericis, & laicis fidelibus Romanis, ſub Valeriano, & Galieno imperatoribus martyria conſummaſſe, quàm ea, quæ auribus & experientia percipi conſueuerunt. paſſim tamen eos ſub Decio imperatore occiſos fuiſſe legimus, hiſtoricorum quorundam procul dubio incuria, Decium cum Valeriano cõfundentium. Nam Fabianus quidem ſub Decio: Cornelius ſub Gallo, & Voluſiano: Lucius, Stephanus, & Xyſtus II. ſub Valeriano pro Chriſto capite pœnas dediſſe, ex temporum ordine, atque ex aliquot epiſtolis D. Cypriani, Damaſi, Euſebijq́; libris VI. & VII. hiſt. Eccleſiaſtica manifeſtè liquet.

Poſt Xyſti II. mortem, ob perſequutionis ſæuitiam, Romanam ſedem annum I. menſes XI. & dies XV. paſtore vacaſſe tradit Damaſus, qui etiam presbyteros, vacanti Eccleſiæ præfuiſſe inter pontificatus tempora refert.

Sed hoc institutum in fine operis oſtendam.

S. DIONYSIVS.

Dionyſius, cuius originem Damaſus inuenire potuiſſe negat, ex monacho Pontifex creatus, presbyteris Eccleſias & cœmeteria in vrbe Roma ſtatim diuiſit. Parochias & diœceſes foris diſtribuit, quo quiſque finibus ſuis limitibuſùe contentus eſſet.

26. Pont.

Huius temporibus fuiſſe Claudium exiſtimauerim: qui, vbi ex voluntate ſenatus imperium ſuſcepit, Gotthos annis iam quindecim, Illyricum Macedoniamque vaſtantes, bello adortus, incredibili clade ſuperauit. Hanc ob rem in curia aureus clypeus, in capitolio aurea ſtatua eidem à ſenatu decreta eſt. Morbo autem correptus apud Syrmium moritur, nondũ expleto biennio in imperio Quo mortuo ſtatim Quintillus frater ab exercitu imperator eligitur, vir quidem vnicæ moderationis, & qui ſolus fratri præferri poſſet. Is quoque decimoſeptimo imperij die interficitur.

Claudius imperat.

Dionyſij verò temporibus, Paulus Samoſatenus ab orthodoxa fide deſciſcens, Artemonis hæreſim ſuſcitauit. Nam in Demetriani locum Antiochenus Epiſcopus creatus, ſuperbè nimium ſeſe habebat. Inter eundum enim præ ſuperbia & litteras relegebat, & dictabat epiſtolas, multis conſtipato agmine præcedentibus ac ſubſequentibus, vnde propter hominis arrogantiam, Chriſtianam religionem plerique deteſtabantur. Sed quid facerent noſtra tempeſtate, qua nil vel ſuperbiæ, vel pompæ, nolo dicere luxuriæ, addi poteſt, ſi tot adoleſcentes ante ambulones ſericatos & coccinatos in equis præ ferocibus, ac phaleratis viderent? Sique ſubſequentium presbyterorum turbam cernerent, chlamydibus

Paulus Samoſatenus hæreſiarcha.

dibus optimi cuiuſque coloris hinc inde ab equis deauratis pendentibus? Exſecrarentur eos ſat ſcio: dicerent nil eis cum Chriſto pręter ſimilitudinem quandam religionis commune eſſe. Ad Paulum redeo, quem tutius reprehendere licet. Is enim inflatus opinione ſuijpſius, ac tribunal altius quærens, negabat Dei filium è cœlo deſcendiſſe, ſed à Maria cœpiſſe originem, & initium è terra habuiſſe. Hāc ob rem in concilio Antiocheno omnium
Gregorius Cæſarienſis Epiſcopus episcoporum, qui aderant, conſenſu, publicè damnatus eſt: maximè verò Gregorij Cæſarienſis epiſcopi, viri ſanctiſsimi ſententia, qui tanto concilio interfuit: & poſtea pro fide Chriſti martyrij pœnam ſubijt. In Paulum verò Malchio Antiochenus preſsbyter multa diſſeruit & ſcripſit, quia Artemonis hæreſim (vt dixi) inſtaurare conabatur. Huic autem concilio propter ſenium intereſſe Dionyſius non potuit. Ea tamen de re ad eum per Maxi-
Dionyſij mors. mum Alexandrinum epiſcopum latè perſcriptum eſt. Mortuus autem Dionyſius, ſepelitur in cœmiterio Caliſti, vbi ex inſtitutionibus duabus, menſe Decembri habitis, preſsbyteros duodecim, diaconos ſex, epiſcopos ſeptem creaſſet. Sedit annis ſex, mēſibus duobus, diebus quatuor. Vacat tum ſedes dies ſex.

ANNOTAT.

Huius Dionyſij eccleſia, quod ſciam ſolennem memoriam non colit. Quem naturali morte deceſſiſſe ex eo opinor, quòd diu vixit: & nemo eius martyrium commemorat, atque in tranquilla eccleſiæ tempora, pace à Gallieno edictis publicis, Chriſtianis data, mors eius incidit. Liber quoque bibliothecæ Vaticanæ, quem ſuprà citaui, eum confeſſorem apertè nominat. Damaſus Felicem, & qui huic ſucceſſit Eutychianum, item Caium, Marcellinum, & martyres prodit: ita etiam eos eccleſia celebrat.

S. FELIX I.

27. Pont. Aurelianus Imp. FElix natione Romanus, patre Cōſtantino, Aureliani tempore fuit.

Qui anno ab vrbe condita milleſimo ac vigeſimo ſeptimo imperium adeptus, vir militari diſciplina clarus, Gotthos apud Danubium graui pręlio ſuperat. In Aſiam deinde traijciens. Zenobiam, quæ occiſo Odenato marito orientis tenebat imperium, apud Thymas haud longè ab Antiochia terrore magis quàm prælio vincit, eamq; in triumphum vnà cum Tetrico ducit, quo apud Catalaunos ſuperato, Gallias recuperat. Aureliani tamen clementia & humanitate Zenobia honorificè in vrbe conſenuit: vnde Zenobia familia Romana originem habuit: & Tetricus conſeruatus,

Lucanis deinde præfuit. Ad pacis verò opera conuerſus imperator, & templum Apollinis, & muros vrbis magnificentiſsimis operibus exſtruxit. Hic autem poſtea mota in Chriſtianos perſecutione, nonus à Nerone, de cælo tactus inter Conſtantinopolim & Heracleam in Zenophrurio occiditur.

Felix autem martyrum gloriæ conſulens, ſtatuit, vt quotannis ſacrificia eorum nomine celebrarentur, vtque nullibi, quam in ſacro loco & à viris ſacris initiatis ſacrificiū, quod Miſſam appellant, celebraretur, neceſsitatem ſemper excipiens. Quòd ſi de conſecratione templi ignoratum fuerit, vtpote vetuſtate & abolitione monumentorū conſecrari denuo mandat. Neque enim (vt ipſe aiebat) iteratum dicitur, quod factum eſſe neſcitur. Huius tempore Manes quidam gente Perſa, vita & moribus barbarus, profiteri ſe Chriſtum auſus eſt, *Manes Perſa.* adſcitis in ſocietatem duodecim diſcipulis, quò fidem rebus in omnibus faceret. Vt autē tum impugnatur Manes ob impietatem & ſuperbiam, ita maximè laudatur Anatolius Laodicenus epiſcopus propter religionem & doctrinam. *Anatolius Laodicenus* Auſus etiam eodem tempore Saturninus eſt nouam Antiochiam cōdere, exercitus opera fretus. Verùm dum audacter nimium imperium quoque molitur inuadere, Apameæ tandem occiditur. Felix autem vbi repetitis ſacris ordinibus menſe Decembri, presbyteros nouem, diaconos quinque, epiſcopos quinque creaſſet, martyr via Aurelia *Felix martyr.* ſepelitur, tertio Kalendas Iunij in baſilica, quam antea in honorem Dei condiderat, ſecundo ab vrbe milliario. Sedit autem annis quattuor, menſibus tribus, diebus quindecim. Vacat tum ſedes dies quinque.

Digitized by Google

S. EVTYCHIANVS.

21. Pont. EVtychianus natione Tuſcus, patre Maximo, temporibus Aureliani fuit.

Tacitus imper. Cui quidem interempto Tacitus ſuccedit, vir certè idoneus reipub. gubernandæ ob eius virtutem & integritatem. Verùm in Ponto ſexto menſe poſt adeptum imperiũ occiſus eſt. Florianus quoque qui Tacito ſucceſsit, tertio demum imperij ſui menſe, apud Tarſum occiditur.

Falerianus ſucceſsit Tacito. Eutychianus autẽ inſtituit, vt in altari fruges benedicerentur, maximè verò fabæ & vuę. Conſtituit item, ne, qui martyres ſepelire vellent, ſine Dalmatica, colobioue purpureo id facere auderent, ſe neſciente præſertim. Sunt qui ſcribant huius temporibus Dorotheum eunuchum fuiſſe, virum certè Græca & Hebraica lingua doctiſsimum, cuius doctrina mirificè delectatum Aurelianum ferunt. Nam ita primis imperij ſui annis Chriſtianis fauit, vt Pauli Samoſateni ſectam ab eccleſia ſeparauerit. Verùm poſtea malis cõſilijs ſubornatus, in Chriſtianos (vt dixi) perſecutionem mouens, ſcriptis iam ea de re ad Præſides prouinciarum litteris, diuino iudicio interimitur. *Dorotheus.* Ipſius autem Dorothei ſcripturas ſacras exponentis, auditor Euſebius etiam adoleſcens fuit. Anatolius quoque Alexandrinus Laodiceæ Syriæ epiſcopus, multæ doctrinæ vir, præclara quædam in mathematicis & ſcriptura ſacra tum compoſuit. *Anatolius. Alexandrinus epiſcopus Laodiceæ.* Inuectus eſt & in Manichæorum hæreſim, quæ tum maximè inualuerat. Hi ad reliquos errores & duas ſubſtantias introduxerunt, bonam & malam, dixêreq; animus ex Deo quaſi ex aliquo fonte manare. Teſtamentum vetus omnino reſpuebant: nouum verò aliqua ex parte recipiebant. At Eutichianus vbi ex ſacris ordinibus menſe decembri habitis, presbyteros quatuordecim, diaconos quinque, epiſcopos nouem creaſſet, martyrio coronatur, & in cœmeterio Caliſti via Appia ſepelitur, octauo Kalendas Auguſti. Sedit annum vnum, menſem vnum, diem vnum. Vacat tum ſedes dies octo, menſibus decem in pontificatu vixiſſe: ſed ego multò magis Damaſo credo, qui primæ ſententiæ auctor eſt.

S. CAIVS.

CAius natione Dalmata, patre Caio, ex genere Diocletiani imperatoris, primum Probi tempore fuit, deinde Caio & Carino imperantibus. *29. Pont.*

Probus autem rei militaris gloria inſignis, ſuſcepta reipublicæ adminiſtratione, Gallias à barbaris occupatas ingenti felicitate reſtituit. *Probus imper.* Saturninũ imperium vſurpare conantem in oriente, Proculum & Bonoſum Agrippinæ magna celeritate oppreſsit. Apud Syrmium tamen vir acer & iuſtus tumultu militari & licentia occiditur, anno imperij eius ſexto, *Occiditur.* poſt quem Carus Narbonenſis imperium ſuſcepit ac biennio tenuit. *Carus Narbonenſis.* Hic cum filios duos, Carinum & Numerianum ad gubernacula imperij traduxiſſet, bello Parthico captis etiam Charris & Creſiphonte nobiliſsimis vrbibus, in caſtris fulmine ictus cõcidit. Numerianus verò, qui tum cum patre erat rediens, Apri ſoceri ſui fraude necatur. Carinus autem probris omnibus contaminatus, à Diocletiano, difficili tamen bello in Dalmatia victus, ſcelerum ſuorum pœnas tandem luit.

Caius verò ordines in eccleſia diſtinxit, quibus tãquam gradibus quibuſdam ad epiſcopatum aſcenderetur. *Caij decreta.* Hi erant oſtiarius, lector,

ctor, exorciſta, acolytus, ſubdiaconus, diaconus, presbyter, epiſcopus. Idem quoque (vt quondam Fabianus) regiones diaconus diuiſit, qui res geſtas martyrum conſcriberent. Conſtituit etiam ne prophanus quiſpiam ſacris initiatum in iudicium vocaret, neue paganus, aut hæreticus accuſandi Chriſtianum hominem poteſtatem haberet. Huius tempore fuiſſe Victorinum Pitabionenſem epiſcopum conſtat, qui multa commentaria in ſacros codices ſcripſit. Inuectus eſt etiam hæreſes omnes, licet non æquè Græcam linguã ac Latinam nouerit, vt Hieronymo placet, qui affirmat eius ſcripta grandia ſenſu, compoſitione viliſsima apparuiſſe. Pamphilus verò presbyter Euſebij Cęſarienſis epiſcopi neceſſarius, adeò diuinorum voluminũ cupidus fuit, vt magnam partem librorum Origenis ſua manu deſcripſerit: quos quidem libros Hieronymus affirmat ſe vidiſſe in bibliotheca Cæſariẽſi tanta auiditate, vt Crœſi diuitias conſecutum ſe arbitraretur. Scripſit idem Pamphilus Apologeticum pro Origene, quod etiam Euſebius non multò pòſt fecit.

Victorinus Pitabionenſis epiſcopus. Pamphilus Euſebij neceſſarius.

At verò Caius orta in Chriſtianos tempore Diocletiani tanta perſecutione, quanta nũquã antea, in ſubterraneis locis, quas cryptas vocant, diu latuit. Captus deinde à perſecutoribus, vnà cum Gabinio fratre, eiuſq; filia Suſanna, martyrio coronatur, & via Appia in cœmeterio Caliſti ſepelitur, decimo Kal. Maij. Sunt etiam qui ſcribant, Luciam, Agatham, Hagnetem non multò pòſt martyrium paſſas fuiſſe. Sedit autem Caius annis vndecim, menſibus quatuor, diebus duodecim. Quo quidem tempore presbyteròs quinque & viginti, diaconos octo, epiſcopos quinque creauit, quater ordinibus ſacris menſe Decembri habitis. Vacat tũ ſedes dies vndecim.

Caius martyrio coronatur cum alijs.

S. MARCELLINVS.

30. Pont.

MArcellinus natione Romanus, patre Proiecto, Diocletiani Dalmatæ obſcuro loco nati, & Maximiani temporibus fuit.

Diocletianus Imperat.

Diocletianus enim anno ab vrbe condita M.XLI. ab exercitu imperator electus, Aprũ qui Numerianum interfecerat, ipſemet occidit. Verùm moto in Gallia tumultu potius, quàm bello, eò cum exercitu Maximianum cognomento Herculeum miſit, qui agreſtes facilè compeſcuit. At verò circumſtrepentibus vndique bellis, cum ſolus Diocletianus reſiſtere tot periculis non poſſet, Maximianũ Auguſtũ; Conſtantium verò & Maximianum Galerium, Cęſares creat. Maximianus autem

Herculeus Carauſio fraude Alecti interẽpto, Britanniam poſt annos decem recipit. At Cõſtantius, cùm primò in Gallia malè pugnaſſet, renouata ſecundò pugna, multa millia Alemanorum occidit, qui eò venerant mercede conducti, ac Gallias pacatas reddidit. Diocletianus interim captam Alexandriam, quã Achilleo reſiſtente menſibus octo obſederat, diripiendam militibus dedit. Prætereà verò Maximianus Galerius cum duobus prælijs cõtra Narſeum benè pugnaſſet, poſtremò inter Galletium & Charras ſuperatur. Atque tam ſiniſtra pugna amiſsis copijs ad Diocletianum confugit: à quo ita arroganter acceptus eſt, vt per aliquot millia paſſuum purpuratus ante currum eius cucurriſſe dicatur. Is autem hac contumelia motus, repetito bello hoſtes ſuperat ac domat.

Alemanni caſi.

Pacatis hoc modo vndique rebus Diocletianus in oriente, Maximianus verò Herculeus in occideute vaſtari eccleſias, Chriſtianos affligi, interficique mandant, decima poſt Neronem perſecutione, quæ certè omnibus diuturnior & immanior eſt habita. Nam & ſcripturæ ſacræ igni exuſtæ ſunt, & ſi quis Chriſtianus in magiſtratu fuiſſet, eò ſublato remanebat infamis. Prætereà verò ſerui, qui in Chriſtianiſmo perdurabant, libertatẽ cõſequi non poterant, milites item Chriſtiani cogebantur aut immolare idolis, aut militiã pariter vitamque deponere edicto principis in foro poſito. Hoc verò quidam lacerare auſus, pelle nudatus, ſuperfuſo aceto & ſale tam diu cruciatur, quoad vita ſuperfuit. Hunc in fide confirmârunt Dorotheus, & Gorgonius, viri clariſsimi. Iiſdem diebus fortè fortuna in vrbe Nicomediæ regia domus incendio conſla-

Decima Chriſtianorũ perſecutio.

conflagrare cœpit, vnde imperator à Chriſtianis id factum falſâ ſuſpicione exiſtimans, multos interfici, pleroſque viuos in ignem conijci iubet. Eadem quoque ſæuitia vſi ſunt, qui in Melitene prouincia, in Syria, in Africa, in Thebaide, in AEgypto cum imperio erant. In planitie verò Palæſtinæ & Tyri multi ſæuiſsimis beſtijs expoſiti ſunt. Nullum autem genus tormenti Chriſtianis tum non adhibitum eſt. Pro vngulis enim teſtas fictilium vaſculorum adhibebãt: quibuſdam verò arundines acutæ ſub vnguibus figebantur. Hoc etiã tormento vexatæ mulieres ſunt, arundinibus ipſis per pudenda corporum adactis. Vrbs quædam in Phrygia tota combuſta eſt, quia ciues idolis ſacrificia exhibere recuſarunt, Adaucto Romano viro ſanctiſsimo eos in fide retinente: ad hæc poſtremo venêre ſæuiſsimi tortores, vt oculis effoſsis, ac cauterio aduſtis ſæuirent. Paſsi etiam martyrium ſunt Anthimus Nicomediæ epiſcopus: Lucianus presbyter Antiochenus vir doctiſsimus, Pamphilius Cæſarienſis, Phileas Aegyptius, qui & Thumuenus epiſcopus vocabatur. Is enim capitali pœna afficitur, quòd & librum de laudibus martyrum compoſuit, & impugnare iudices malè iudicantes auſus eſt. Quid plura? cùm Damaſus referat xvij. millia hominum vtriuſque ſexus diebus xxx. per diuerſas prouincias martyrio coronata fuiſſe. Omitto eos, qui in inſulas relegati ſunt, vel ad metallum, vel ad opus metalli, vel ad fodiendas arenas, excidendoſque lapides damnati, quæ multitudo propè infinita eſt habita. At Marcellinus Pontifex ad ſacrificia gentium ductus, cum minis inſtarent carnifices, vt thura dijs exhiberet, metu perterritus, Deos alienos adorauit. Habito deinde non ita multò poſt concilio C. & Lxxx. epiſcoporum in Sinueſſa vrbe Campaniæ, eò & Marcellinus ſquallidus & puluerulentus ac cilicio indutus proficiſcitur, petitque vt ſibi pro inconſtantia, debita pœna tribuatur. Qui eum damnaret, in tanto concilio nemo vnus inuentus eſt, cum dicerent omnes ea fermè ratione Petrum peccaſſe, ac flendo peccati pœnam luiſſe. Redijt Romam Marcellinus iratus, Diocletianum adijt, hominemq; increpat, qui ſe impulerit dijs gentium immolare. Ducitur ad martyrium Diocletiani iuſſu Marcellinus cum Claudio, Cyrino, Antonino Chriſti fidelibus. Inter eundum verò Marcellum presbyterum admonet, ne Diocletiani præceptis obtemperet in rebus maximè ad fidem pertinẽtibus: neue corpus ſuum ſepulturæ traderet, quòd diceret ob negatum Saluatorem ſe id nequaquã mereri. Horum autem ſimul interemptorum corpora, Diocletiani iuſſu ad dies ſex & triginta inſepulta iacuerunt via publica. Vnde Petri Apoſtoli iuſſu, qui Marcello in ſomnis apparuit, via Salaria in cœmiterio, quod Priſcillæ deinceps nomen habuit, ſepeliuntur ſexto Kalendas Maias apud beati Creſcentionis corpus. Tandem verò aperuit oculos Deus (vt Euſebius ait) & eo Diocletianum compulit, vt depoſito imperio priuatus viueret. Idem fecit & Maximinianus eius collega, acerrimus perſecutionis Chriſtianæ auctor, qui poſt aliquot annos multis, varijſque morbis vexatus, ac poſt longos cruciatus, inſania mentis percitus, furijſq; ſcelerum agitatus, ſeipſum tandem peremit. Hanc autem calamitatem, quã noſtri paſsi ſunt, à Deo permiſſam refert Euſebius, propter corruptos nimia libertate & indulgentia Chriſtianorum mores, maximè verò eccleſiaſticorum, quorum peruerſitatem diuina iuſtitia frenare hac perſecutione inſtituit, dum ſimulationem in vultu, dolum in corde, fallaciam in eorum verbis cerneret. Hi enim liuore, ſuperbia, inimicitijs, odijs, inter ſe certantes, tyrãnidem potius quã ſacerdotium ſapere videbantur, Chriſtianæ pietatis omninò obliti, ac diuina myſteria profanantes, potius, quam celebrantes. Sed quid futurum noſtra ætate arbitramur: qua vitia noſtra eò creuere, vt vix apud Deum miſericordiæ locum nobis reliquerint. Quãta ſit auaritia ſacerdotum, & eorum maximè qui rerum potiuntur, quanta libido vndique conquiſita, quanta ambitio & pompa, quanta ſuperbia & deſidia, quanta ignoratio tum ſuiipſius, tum doctrinæ Chriſtianæ, quam parua religio, & ſimulata potius, quam vera, quàm corrupti mores, vel in profanis etiam hominibus (quos ſæculares vocant) deteſtanda, non attinet dicere, cum ipſi ita apertè & palam peccent, ac ſi inde laudem quærerêt. Venient (mihi credite, vtinam falſus ſim, vates) veniet Turcus hoſtis Chriſtiani nominis, Diocletiano & Maximiano violentior. Italiæ clauſtra iam pulſat. Nos deſides & ſomniculoſi interitum communem exſpectamus, voluptati priuatæ potius, quam communi vtilitati conſulentes. Ad Marcellinum venio, quem vtinam aliquando imitati, ad ſanitatem redeamus. Hic enim (vt dixi) cognito errore ſuo, quo à fide defecerat, ad ſe rediens, martyrium pro fide Chriſti conſtanti animo paſſus eſt, vbi ex ſacris ordinibus bis menſe Decem-

Immanis perſecutorũ crudelitas.

Anthimus Epiſcop. Lucianus presbyt. Phileas Aegyptius.

De hac hiſtoria Baronius dubitat quem vide.

Maximiani pœna.

vel ipſi in loco heretici Turcis nihilo meliores.

Decembri habitis, presbyteros quatuor, diaconos duos, Epiſcopos quinque creaſſet. Sedit autem annis nouem, menſibus duobus, diebus ſedicim. Vacat tum ſedes dies quinque & viginti.

S. MARCELLVS I.

31. Pont.

MArcellus natione Romanus, patre Benedicto, ex regione viæ latæ, à Conſtantio, & Galerio vſque ad Maxentium peruenit.

Conſtantius & Galerius Imperat.

Conſtantius enim & Galerius abdicantibus ſe ab imperio Diocletiano & Maximiano, imperij gubernacula ſuſcipientes, prouincias inter ſe partiti ſunt. Nam Galerius Illyricum, Aſiam & Orientem ſortitus eſt: Conſtantius verò ſingulari moderatione vſus, Gallia tantùm & Hiſpania cõtentus fuit, licet ei & Italia ſorte obtigerit. Vnde Galerius duos Cæſares legit, Maximianum quem orienti præfecit, & Seuerum, cui Italiam commendauit. Illyricum ipſe retinuit, quòd ea barbaros hoſtes populi Rom. iter facturos ſentiebat. At Conſtantius vir ſingularis manſuetudinis & clementiæ, Gallis omnibus chariſsimus fuit, præcipuè verò quòd & Diocletiani vaſrum ingenium, & Maximiani crudelitatem non ſine magno diſcrimine euaſerant. Moritur autem Conſtantius Eboraci in Britannia, principatus ſui anno decimotertio, atque in diuos ſummo omnium conſenſu refertur.

At Marcellus diuino cultui intentus, vbi Priſcillam matronam Romanam impuliſſet, cœmeterium ſuis ſumptibus via Salaria conſtruere, titulos quinque & viginti in vrbe Roma conſtituit, quaſi diœceſes ad commoditatem baptiſmi & oportunitatem eorum, qui ad fidem ex gentibus quotidiè veniebant, conſultum iri & eo modò ſepulturis martyrum videbat. Maxentius verò vbi Lucinam matronam Romanam inſtituiſſe Eccleſiam Dei rerum ſuarum hæredem intellexiſſet, iratus, & mulierem ipſam relegauit ad tempus, Marcellum captum impellere minis conatus eſt, vt & epiſcopatu ſe abdicaret, & Chriſtianum nomen deponeret, quem vbi contemnere & deridere ſua præcepta vidit, in catabulum ad cuſtodienda animalia publica (vt quidam volunt) ſtatim incluſit: quo in loco nec orationes vnquam, nec ieiunia prætermiſit. Parochias item non ſecus ac ſi liber eſſet, epiſtolis gubernabat. Menſe autem nono captiuitatis ſuæ à clericis noctè à catabulo liberatus eſt, qua exire maiore percitus ira Maxentius, ſanctiſsimum virum in catabulum redegit: vbi cum fœdè, & incommodè habitaret, pedore & ſitu mortuus eſt. At verò Lucina ſanctiſsimi viri corpus via Salaria in cœmeterio Priſcillæ condidit decimoſeptimo Kal. Februarij. Poſtea autem re Chriſtiana creſcente, catabuli domus in Eccleſiam erigitur beati Marcelli nomine, quæ etiam ætate noſtra inuiſitur. Sunt autem qui ſcribant, Mauritium cum vna Chriſtianorum legione apud Rhodanum flumen à perſecutoribus cæſum. His additur Marcus, Sergius, Coſmas, Damianus, aliȷ́que complures, qui vbique terrarum cędebantur. Marcellus autem annis quinque ſedens menſibus ſex, diebus vno & viginti, ex ſacris ordinibus menſe Decembri habitis, presbyteros ſex & viginti, diaconos duos, Epiſcopos vnum & viginti creauit. Vacat tum eius morte Romana ſedes dies viginti.

Maxentius Imp.

Marcelli afflictiones & mors.

Marcus, Sergius, Coſmas, Damianus martyres.

S. EVSEBIVS.

EVſebius natione Græcus, patre medico, ponti- 3. Pont.

pontificatum adijt Conſtantino & Maxentio imperantibus.

Conſtantinus Imperat.

Nam mortuo Conſtantio (ſicut dixi) Claudij ex filia nepote, Conſtantinus eius & Helenæ in gratiam Herculei repudiatæ filius, occidentis imperium maximo omnium conſenſu adeptus eſt. Romæ intereà prætoriani excitato tumultu, Maxentium Maximiani Herculei filium, Auguſtum nuncupant. Vnde Maximianus ſpe recuperandi imperij ex ſolitudine Lucaniæ Romam venit, litteris Diocletianum adhortans, vt idem ipſe faceret. Contra hos motus miſſus à Galerio Seuerus cum exercitu, dum vrbem Romam obſidet, fraude militum, qui cum Maxentio ſentiebant, circumuentus, fugiens denium Rauennæ occiditur. Paululumq; etiam abfuit, quin

Maximiani mors.

Maximianus patri, militum beneuolentiam pollicitationibus & largitionibus quærẽs, à filio Maxentio occideretur. Is autem in Gallias ad Conſtantium generum profectus, dum circumuenire hominem ſtudet, detecto per Fauſtam eius filiam dolo, quæ rem omnem marito apperuit, fugiens, ac Maſsiliæ oppreſſus, ſuorum ſcelerum pœnas tandem luit: vel ſeipſum (vt quidam volunt) deſperatis rebus interfecit.

Inuentio S. Crucis. Iudas crucis inuentor.

Dum autem Euſebius in pontificatu viueret, Crux Domini inuenta eſt quinto Nonas Maij, & ab Helena Cõſtantini matre exornata, ac in magna veneratione habita. Baptizatur & Iudas crucis inuentor, quẽ poſtea mutato nomine Cyriacum vocarunt. Hæreticos quoque idem pontifex reconciliauit, impoſita tantummodò manu. Inſtituit præterà, ne prophani quos laicos vocant, Epiſcopum in iudicium vocarent. Huius verò temporibus

Lactant. Firmian.

fuiſſe Lactantium, Firmianum conſtat Arnobij diſcipulum. Hic cum Rhetoricam Nicomediæ doceret, in frequentia diſcipulorum motus, quod in Græca ciuitate ageret ad ſcribendum ſe contulit, qua in re tantùm valuit, vt poſt tempora Ciceronis ab eo ſecũdus habeatur. Multa ſcripſit, ſed illa potiſsimum exſtant, quæ contra Gentiles, de opificio hominis, de ira Dei conſcripſit. In extrema ſenectute conſtitutus, Cæſaris Criſpi, filij Conſtantini præceptor fuit, in Gallia Euſebius quoq; Cæſareæ Palæſtinæ epiſcopus, ac bibliothecæ diuinæ cũ Pamphilo martyre diligentiſsimus inueſtigator, multa eiuſdẽ temporibus ſcripſit, maximè verò libros Euangelicæ hiſtoriæ, in Porphyrium Chriſtianorũ hoſtem acerrimum. Apologias item ſex pro Origine compoſuit: de vita Pamphili martyris, à quo ob amicitiam cognomentum accepit, libros tres. Euſebius autem Pontifex, habita ſemel ratione ſacrorum ordinum menſe Decembri, cùm presbyteros tredecim, diaconos tres, epiſcopos quatuordecim creaſſet, Romæ moritur, ac in cœmeterio Caliſti via Appia ſepelitur, ſexto Nonas Octobris. Sedit autem annis ſex, menſe vno, diebus tribus. Vacat tum ſedes diem vnum.

ANNOTAT.

Quod ex Damaſi (vt videtur libro) Platina tradit, crucem Chriſti ab Helena Imperatoris Conſtantini matre ſub Euſebio inuentam fuiſſe, quanam ratione fieri potuerit, non inuenio: cum nihil tum Conſtantinus in Syria iuris haberet, quæ incredibili Maximini tyrãnide premebatur, neq; adhuc ipſe plenè in Chriſtum credebat, quòd poſt crucis in cœlo viſionem ardentiſsimè fecit. Inſuper Ruffinus libro primo, cap ſeptimo, & viij. Theodoretus libro primo, cap 18. Sozomenus libro 2. cap. primo, & ſecundo, & Socrates libro primo, cap. 17. hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, id 25. ferè anno poſt, Niceno iam Concilio celebrato, quod magis quadrat, factum fuiſſe referunt.

S. MILTIADES.

Miltiades natione Afer, Maxentij, Licinij & Maximini temporibus fuit. *33. Pont.*

Licinius enim ex Dacia oriundus, à Galerio in partem imperij recipitur propter eius in re militari præſtantiam. Hi, quod Conſtantinum videbãt apud omnes magno eſſe in pretio, Chriſtianis parcebant. Maxentius tamen milites clanculum mittebat, qui obuium quemque cæderent. Arte quoque magica delectatus, grauidas, maximè verò Chriſtianas, funeſtis ſacris adhibitis ſcindebat infantum cauſſa, quorum cineribus in magia vtebatur, vt oſten- *Maxentij immanis crudelitas.*

vt oſtenderet tyrannidem ſeruari etiam per nefas poſſe. Simili veſania & crudelitate Maximinus quoque in Oriente vtebatur, qui magorum magiſtris & malarum artium doctoribus præmia etiam decernebat, augurijs ac diuinationibus fidem præſtans. Sæuior cæteris in Chriſtianos hæc omnia contemnentes eſt habitus. Vetera autem delubra renouari, ac more veterum ſacra dijs exhiberi iubet. In hos verò Conſtantinus mouens, & Maxentium graui prælio victum apud pontē

Pons.

Miluium ita ſuperat, vt dum præ dolore ſuarum fraudum oblitus, pontem ad decipiendū hoſtem ſtructum decipulis tranſit, cum magna parte ſuorum ſatellitum ſubmergatur. Et Licinium ſororium nauali ac terreſtri prælio victum, apud Nicomediam dedere ſeipſum

Maximini pœna.

coëgit, vitamque Theſſalonicæ priuatam ducere, ac meritò quidem, cùm à fide ob inuidiam deficiens, Chriſtianos Conſtantino fauentes grauibus ſupplicijs perſequeretur. Maximinus verò diuina vltione inflatis ſubitò viſceribus ſuppuratiſq; inteſtinis ita diſtenditur, vt inter ſe & putridum cadauer nil intereſſet, ſcatentibus vndique vermibus, & tabo ſerpente, tanto podere, vt ſuſtineri fœtor non poſſet. Hoc volebant eius merita, qui & noſtros ad cœmeteria conuenire vetabat, & ſimulacrum Antiochiæ conſecratum, ſubornatis ſacerdotibus, qui ex adytis id enunciarent, clamaſſe dicebat; pellendos ab vrbibus Chriſtianos, & præmia in prouincijs diſtribuit ſacerdotibus ſimulacrum, qui contra Chriſtianos agerent. Tandem verò tyrannus pœnitentia ductus, medico verum dicente, decreto publico vetuit Chriſtianos lædi, eoſque ſuis legibus vti ſinit, ſed hoc nihil ei pro-

Mors.

fuit, cum vi fierent omnia. Nam grauiſsimis morbis diutius cruciatus, viuendi finem tandem fecit, homo ſeuus & varius: nunc enim in Chriſtianos nunc pro Chriſtianis agebat.

Dorothea quā alio nomine Catharinam dictam putant.

His autem cladibus multi Chriſtiani interfecti ſunt: maximè verò Dorothea virgo ſanctiſsima & pulcherrima, quæ mortem potius quam ſtuprū tyranni pati voluit, Saphronia quoque à Maxentio ſæpius de ſtupro appellata, cùm diutius vitare periculum non poſſet, ſeipſam interfecit, Lucretiam imitata. Miltiadis autem inſtitutum fuit, ne dominico, neue quinta feria ieiunaretur, quia hos dies pagani quaſi ſacros celebrāt. Multa quoque in oblationibus faciendis cōſtituit, quod

Miltiadis ſtatuta.

Manichæorum hæreſis in vrbe Roma tum maximè inualeſcebat. His a itèm peractis Maximini iuſſu ma. t rio coronatur. Idem fatum ſubiêre & Petrus Alexandrinus Epiſcopus, & Lucianus Antiochenus presbyter, vir moribus & doctrina inſignis, & Timotheus preſbyter Romanus, alijque complures epiſcopi & ſacerdotes. Sepultus eſt autem Miltiades via Appia in Caliſti crypta quarto Idus Decembris. Viuens adhuc ex ordinibus ſacris ſemel habitis, presbyteros ſeptem, diaconos ſex, epiſcopos duodecim creauit. Sedit autem annis quatuor, menſibus ſeptem, diebus nouem. Vacat tum ſedes dies ſeptendecim.

Martyrum.

ANNOTAT.

Maxentium, qui Romæ Marcelli, Euſebij, & Miltiadis temporibus tyrannidem geſsit, hoſtili aliquando in nos animo fuiſſe, Marcelli Papæ acerba mors, quam ipſi tyrannus intulit, teſtimonio eſſe poteſt. Mitiorem deinde in Chriſtianos factū, perſecutionemq́; prohibuiſſe refert lib. primo contra Donatiſtas, Optatus, Afer, Epiſcopus Meleuitanus, Sub quo Euſebium etiam morte naturali conſumptum eſſe exiſtimo, tum propter eam, quā dixi, ratione, tum etiam, quod eius martyrium nec Damaſus, nec eccleſia profitetur.

De Miltiade (non vt vulgò legitur Melchiade) dubium eſſe non debet. Nam eum Romæ vinum poſt Maxentij necem. ſub Pij Conſtantini imperio, & ab ipſo imperatore iudicem datum cum quibuſdam alijs epiſcopis in cauſſa Ceciliani epiſcopi Carthaginenſis, libro primo refert Optatus Meleuitanus. & Euſebius hiſtoria eccleſiaſtica lib. 10. c. 5. idem propemodum tradit. Sed nec Damaſus vllam eius martyrij mentionem facit, vir in his enumerandis alioqui diligens. Liber quoque vetuſtiſsimus bibliothecæ Vaticanæ eum confeſſorem vocat. Nam quòd Platina ſcribit eum Maximini iuſſu cæſum fuiſſe, fieri omninò non potuit, cùm nullum Maximini Romæ, vel in occidente imperiū fuerit. Euſebius, & Optatus ſub Conſtantini principatu, poſt Maxentij, & Maximini ipſius obitum Romæ vixiſſe tradant, Conſtantino III. & Licinio III. Auguſtis conſulibus. Quo etiam anno IV. Idus Decembris mortuus eſt, Silueſtro ſucceſſore relicto, auctor Damaſus.

S. SILVESTER I.

SIlueſter natione Romanus, patre Rufino, Conſtantini temporibus fuit anno ab vrbe cōdita milleſimo, nonageſimo primo, Domini verò anno CCCVI. 34. *Pont.*

Conſtant. Imperat.

Sub hoc tandem principe Chriſtiani, à tyrannis antea oppreſsi, nō nihil reſpirare incipiunt. Nam corporis ac animi dotibus cum optimo quoque principe comparari Conſtantinus potuit, militaris .n. gloriæ appetentiſsimus fuit, in bello fortunatus. Pacem petentibus

bus libenter dedit, liberalibus ſtudijs vbi per ocium licebat, delectabatur, liberalitate & gratia omnium beneuolentiam ſibi comparabat, multas leges rogauit ex æquo & bono, ſuperfluas abſcidit, ſeueras nimium emēdauit, vrbem in Bizantij ruinis de nomine ſuo condens, eam Romæ magnitudine ædificiorum parem facere conatus, ſecundam Romam vocauit, vt litteræ ſub æqueſtri eius ſtatua indicabant.

Conſtantinopolis conditur.

Is igitur tantus princeps omnia circumſpiciens, omnia conſiderans, vbi honeſtatem Chriſtianæ religionis intellexit, qua ſeruare parſimoniam paupertate gaudere, manſuetudinem colere, paci ſtudere, ſimplicitate & conſtantia vti iubemur, eam ita complexus eſt, vt iturus ad bellum, non alio quàm crucis ſigno vteretur. Quod ſereno cælo dum in Maxentium tyrannum copias mouet, & viderat & adorauerat, adſtanteſq́ue Angelos audierat, dicentes: Conſtantine, ἐν τούτῳ νίκα, quod etiam fecit, ac tyrannos omnes a ceruicibus populi Romani Chriſtianorumq́ue omnium depulit, maximè verò Liciniū, qui Chriſtianos & domo & militia pulſos, aut relegatione, aut carcere (vt dixi) ad mortem vſque macerabat: aut leonibus obijciebat, aut ſuſpenſos tanquam porcos, membratim lacerans diſsipabat. Tantum itaque principem ac tam humanum Silueſter nactus, relicto Soracte monte, quò à tyrannis ſæuientibus relegatus fuerat (vel vt quidam volunt) ſeceſſerat, Romam veniens, Conſtantinum erga Chriſtianos benè animatum, promptiorem ad optimè de Eccleſia Dei promerendum reddidit. Nam & pontificibus diadema aureum diſtinctum gemmis concedebat: quod quidem Silueſter adſpernatus, tanquam religioſo capiti minimè conueniens, phrygiā mitra & candida tantummodò contentus fuit. Permotus autem Conſtantinus ſanctitate Silueſtri, Eccleſiam in vrbe Roma condidit in hortis Equitij, non longè à thermis Domitianis, quæ titulum Equitij vſque ad tempora Damaſi præſeferebat. Cui quidem Eccleſiæ imperator munificus hęc etiam dona præſtitit, patenam argenteam librarum viginti, ſcyphos duos xx. librarum, calicem aureum duarum librarum, & alia vaſa, tum argentea, tum aurea, quæ enumerare longum eſſet. Fundum quoque Valerianum dono dedit in agro Sabino poſitum, vnde quotannis ſolidos lxxx. capiebat. Hortum intra vrbem ad regionem Duorum amantium, vnde ſolidi quindecim capiebantur. Domum in regione Orphea intra vrbem, vnde ſolidi octo & quinquaginta proueniebant.

Conſtantini beneficia in Sylueſtrū & Chriſtianos.

Dona Eccleſijs collata.

Verùm, dum hæc Romæ agerentur, apud Alexandriam presbyter quidam Arius nomine, vir ſpecie & forma magis quā virtute inſignis, & laudis ac gloriæ potius quam veritatis cupidus, ſerere diſcordiam in fide Chriſti cœpit, ſeparare enim filium ab æterna & ineffabili Dei patris ſubſtantia conabatur his verbis: Erat aliquando quando erat, nō intelligens filium patri coæternū nō eſſe, & eandem in trinitate ſubſtantiam, cùm dictum ſit: Ego & Pater vnum ſumus. Cùm autem Alexander Alexandrinæ vrbis Epiſcopus fruſtra reuocare Arium ab errore tentaſſet, Conſtantini mandato adhibita etiam impenſa munificè quidem, apud Nicæam vrbem Bithyniæ concilium generale indicitur: cui trecenti & octodecim Epiſcopi interfuère. Diſputatum eſt in eo loco aliquamdiu, & quidem acriter. Nam viri aliquot in quæſtionibus callidi, Ario tum quidem fauebant, ſimplicitati fidei noſtræ aduerſantes, licet ex his quidam doctiſsimus philoſophus diuino ſpiritu motus, vno momento fidem noſtram, quam antea impugnabat, vt ſanctam & integram ſtatim amplexus ſit. Tandem verò re ipſa in concilio diligenter diſcuſſa, concluditur ὁμοούσιον ſcribi debere, id eſt, eiuſdem cum patre ſubſtantiæ filiū confiteri. Qui verò cum Ario ſentirent, fuère ad decem & ſeptem, affirmantes extrinſecus creatum eſſe Dei Filium, & non ex ipſa patris diuinitate progenitum, cognita autem tantæ controuerſiæ veritate, Conſtantinus decretum concilij affirmat, propoſito contradicentibus exſilio vnde ſex tantum cum Ario exſulauère, reliqui enim in ſententiam benè iudicantium venère. In eodem damnatos ferunt & Photinianos

Arius hæreticus.

Concilium Nicænū.

Photiniani & Sabelliāi hæretici.

Digitized by Google

nianos, & à Photino epiſcopo Gallogræciæ nomen ducentes, qui Ebionitarum hæreſim imitati, affirmabant Chriſtum à Maria pio coitu fuiſſe conceptum, Damnati & Sabelliani, qui vna tantum perſona patri & filio & ſpiritui ſancto, aſſcribunt. In eodem verò Concilio quærimoniarum libellos (vt fit) epiſcopi ipſi Conſtantino dabant ſe inuicem accuſantes, expetenteſque à principe iudiciũ: quibus ita imperator optimus reſpondet, combuſtis eorum libellis, eos Dei tantummodo, & non hominum iudicium exſpectare debêre. Præterea autem in eodem concilio decretum eſt ne, qui ſe impatientia libidinis caſtrarent, in clerum amplius reciperentur: neue neophytus (antequam cautius examinaretur clericus fieret: & ne in militiam Dei adſcitus cum extraneis mulieribus habitet: cum matre verò, ſorore, amita id tantummodo licere, ne epiſcopus in ordinem adſciſceretur, niſi ab omnibus vel ſaltem à tribus prouinciæ epiſcopis: & ne, quem alius epiſcopus expulerit, vel clericum, vel laicum, alius ſuſcipiat. Decernitur etiam, ac quidem ſanctè, ne cuiquam fieret iniuria, vt ſingulis annis concilium in prouincia habeatur. Quare hoc ſanctum inſtitutum aboleuerint noſtræ ætatis pontifices, non video, niſi quòd cenſuras benè viuentium ac ſentientium reformidabant. Conſtitutum quoque eſt, vt qui abſque tormentis in perſecutionibus lapſi fuerint, annos quinque inter catechumenos vitam ducant. Poſtremò verò decernitur, ne quis de minore eccleſia ad maiorem tranſeant ambitionis & auaritiæ cauſſa, quòd certè non obſeruatur, cum ſiccis faucibus, tanquam lupi famelici, precibus, pollicitationibus, muneribus, largitione, vberiores epiſcopatus, omiſsis primis, omnes quærant & efflagitent. Silueſtri autem conſtitutiones hæ ſunt habitæ, vt chriſma ab epiſcopo tantùm conſecraretur, vt epiſcopi baptizatum ſignarent propter hæreticam ſuaſionem, vt baptizatum chriſmate liniat presbyter, occaſione mortis. Addit præterea, laicus clericum in iudicium ne vocet. Diaconus in eccleſia celebrandi cauſſa dalmatica induatur, & palla linoſtima læua eius tegatur. Clericus cauſſas in curia ne agat: nec ante iudicem ſæcularem cauſſam dicat. Presbyter celebraturus neque ſerico, neque panno tincto vtatur, ſed lineo, & quidem albo. Sic in albis celebrandum eſſe dicebat, quemadmodum in linea ſindone & alba Chriſti corpus ſepultum fuit. Gradus quoque in ordinibus eccleſiaſticis conſtituit,

Decreta Concilij Niceni.

Sylueſtri conſtitutiones.

vt vnuſquiſque vno tantum ordine contentus ſit, & vnius ſolum vxoris vir. Conſtantinus autem augendæ Chriſtianæ religionis cupidus, Baſilicam Conſtantinianam (quã Lateranenſem vocant) ædificauit, doniſque plurimis eandem exornauit. Nam & faſtigium argenteum templo obtulit, habens in fronte Saluatorem ſedentem in ſella quinque pedum, centum & triginta librarum, & xij. Apoſtolos, in quinis pedibus librarum nonaginta cum coronis argenti puriſsimi. Saluatorem quoque addidit reſpicientem in apſida, ſedentem in throno V. pedum, cuius pondus centum quadraginta librarum erat Angelos quatuor ex argento ponderis centum & quinque librarum, coronas quatuor ex auro puriſsimo cum delphinis viginti librarum, altaria ſeptem ex auro puriſsimo ducentarum librarum. In vſum verò luminum maſſæ Gargilionæ prouentum ex agro *Sueſſano conſtituit ſolidos CCCCC. Additur & maſſa Vrbana, quę in Agro Antiati eſt. Sacrũq; præterea fontem inſtituit apud eandem Baſilicam ex lapide Porphyretico, cuius tota pars illa, quæ aquam continet, ex argento erat. In medio autẽ fontis columna porphyretica poſita erat, in qua aurea phiala 50. librarũ balſamo plena, in celebritate paſchæ vſum nocturni luminis præſtabat. In labro fontis ſtabat agnus auri puriſsimi, vnde aqua fundebatur. Non longè ab agno erat Saluatoris ſtatua argenti puriſsimi centum lxx. librarum. Ad alterã partẽ ſtabat Ioannis Baptiſtæ ſtatua argentea centũ librarum, hunc titulum præ ſe ferens. Ecce agnus Dei qui tollit peccata mundi. Septẽ verò cerui aquã fundebant: quorum ſinguli Octoginta librarum erant. Prouentus autem ſacri fontis ex maſſa Statiliana in agro Corano, ex fundo Baſsi, ex domibus & hortis, aliquot in vrbe poſitis, ex quibuſdam fundis in Africa, Numidia, & Gręcia ſitis. Idem etiam Conſtantinus rogatu B. Silueſtri Petro Apoſtolorum principi Baſilicam in Vaticano ædificat, non longè à templo Apollinis, quo in loco eiuſdem Apoſtoli corpus ſplendidè, ac mirificè collocauit: ex ære enim & cupro vndique clauſum erat, ſupra beatiſsimi Apoſtoli ſepulchrum crux centum & quinquaginta librarum exſtabat, ex auro puriſsimo. Aderant circunquaq; candelabra iv. argento concluſa, cum ſigillis argenteis, vnde apoſtolorum actus cernebantur. His addidit calices aureos tres, librarum duodecim, calices argenteos xx. quorum ſinguli x. librarum erant. Metretas argenteas iiij. cc.li-

Conſtantini in Eccleſias magnifica liberalitas.

Sinueſſano.

Digitized by Google

cc. librarum. Patenam auream cum thure & columba ornatam gemmis hyacinthinis & margaritis xxx. librarum. Ipſum autem altare erat clauſum argento & auro, diſtinctumque pluribus gemmis. Hos verò prouẽtus huic baſilicæ addidit, in Antiochia domũ Daciani, ſolidos centum & L. præſtantem. Cellam in Aphrodiſia ſolidos D.xv. præbentem. Horum Maronis thermas complures, popinas, piſtrina condonauit, vnde multum colligebatur ad vſum ſacerdotum. Idem quoque Conſtantinus inſtante Silueſtro, Baſilicam Pauli via Oſtienſi extruxit: corpus verò Apoſtoli ita condidit, vt de Petro diximus.

Baſilica Pauli ædificatur.

Vaſa etiã aurea, argentea, ænea, totidem donauit, quot diuo Petro, maximè autẽ crucem auream centum & quinquaginta librarum, ſupra loculũ B. Pauli collocauit. Venêre prouẽtus ad eandem Baſilicam ex Tarſo Ciliciæ, ex poſſeſsione Tyri venit oleum, venêre aromata & caſsiæ: venit balſamum ex locis hæc eadem ferentibus: venit crocum, ſal, piper, cinnama. Aedificatur etiam Imperatoris iuſſu Baſilica in atrio, Seſſoriano ſub titulo S. Crucis in Hieruſalem, vbi ſanctæ Crucis partem aliquam repoſuit, inuentam ab Helena, matre, fœmina incomparabilis fidei, & religionis. Hęc enim magnitudine animi mota & viſis nocturnis, Hieroſolymam petijt, vt lignũ crucis perquireret. Difficile id quidem erat, quia ab antiquis perſecutoribus eò loci ſimulachrum Veneris collocatum fuerat, vt Chriſtiani Venerem Saluatoris loco adorarent. At mulier religione percita, vbi locum ipſum ruderibus purgaſſet, tres confuſo ordine cruces reperit. In vna inſcriptio illa legebatur tribus linguis, IESVS NAZARENVS REX IVDAEORVM. Adſtabat autem Macarius illius vrbis tum epiſcopus, qui vnam ex his manibus cum religione retinẽs, veram eſſe dicebat: at tertia mulieri mortuæ admota, eidem vitam reſtituit. Hanc ob rem Conſtantinus motus, edicto vetuit, ne quiſpiam deinceps eo ſupplicio vteretur. Helena verò ædificato eo in loco templo, vbi crucem repererat, abiens, clauos, quibus Chriſti corpus cruci affixum fuerat, ſecum ad filiũ portat. Horum ille vnum in frenos equi tranſtulit, quibus in prælio vteretur, alio pro cono galeæ vtebatur, tertium in mare Hadriaticum (vt ait Ambroſius) ad compeſcendas ſæuientis maris procellas deiecit. Illa autem crucis pars, quam eadẽ mulier ſecum in thecis argenteis detulerat, gemmis & auro diſtinctã in Baſilica Seſſoriana collocatur. Huic

Helena.

Crucis inuentio quomodo facta.

Claui crucis Christi quibus vſus eſt Conſtantinus declarantur.

hæc munera adduntur, argentea candelabra quatuor, argentei ſcyphi quatuor, calices aurei decem, patena argentea, auro cluſa librarum L. altare argenteum CCL. librarũ, agros, quoque circa palatium poſitos, eccleſiæ dono cedit. Ex Faliſcis autẽ & Nepeſino agro fundos quoſdam donauit. Sunt qui ſcribãt & Baſilicam ſanctæ Hagnetis Conſtantini iuſſu ædificatam eſſe rogatu, Conſtantiæ eius filiæ, & baptiſterium eccleſiæ additum; vbi & filia & ſoror Conſtantini eiuſdem nominis, baptizatæ ſunt. Huius Baſilicæ hæc fuêre munera: patena aurea librarum viginti, calix aureus librarum decem, calices argentei quinque, fundus ex agro Fidenatium fundus ex vico Piſonis. Idem quoque imperator baſilicam ſancti Laurentij extra muros ædificat in agro Veranio ſuper harenarium cryptæ, graduſq; exſtruxit: quibus aſcenſus ac deſcenſus his daretur, qui ad viſendum B. Laurentij corpus accederent. Templi ornamentum erat, capſis, argento & porphyreticis lapidibus, ornata. In aditu cryptæ, lucerna erat ex auro puriſsimo librarum viginti. Ante corpus martyris erant lucernæ x. argenteæ librarum xv. Fundus autem Cyriacetis fœminæ, quem fiſcus perſecutionum tempore occupauerat, huic baſilicæ aſsignatur: fundus item Verianus, vnde ſolidi lx. veniebãt. Via etiam Lauicana idem imperator inter duas lauros baſilicam beatis martyribus, Marcellino presbytero & Petro exorciſtæ ædificat. Non longè verò mauſoleum erexit in honorem matris, quam ſepulchro porphyretico incluſit. Huic templo martyrum & matris gratia hęc dona data ſunt, patena ex auro puriſsimo librarũ quinque & triginta, candelabra argentea IIII. auro cluſa in pedibus XII. calices aurei tres cum gemmis praſinis & hyacinthinis: amæ aureæ duæ; ara ex argento puriſsimo librarum cc. ſcyphus ex auro puriſsimo librarum viginti: fundus Laurentinus cum balneo iuxta formam prodeuntis aquæ poſito, fundus Auguſtæ Helenæ, vnde ſolidos trecentos & viginti ſacerdotes quotannis habebant. Sunt qui ſcribant (ſine auctore tamen) Sardiniã cũ fundis ſuis, & Meſanam, & Maritinam cum monte Argentario, ac fundis omnibus huic eccleſiæ dono datam. Ad has baſilicas in vrbe Roma ædificatas, alias quoq; foris exſtruxit. Nam & Oſtiæ non longè à portu eius mandato templum ædificatur in honorẽ beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli ac Ioannis Baptiſtæ, quibus etiam hæc dona eius munificẽtia oblata ſunt: patena argentea librarum xxx.

Baſilica S. Agnetis eiuſq; ornamẽta.

Templum S. Marcelli & Petri.

Templum SS. Ioannis Baptiſtæ.

cali-

Digitized by Google

calices argentei x. patena argentea chriſmatis librarum x. peluis ex argento ad vſum baptiſmi librarum xx. His muneribus additi & Gracchorum fundi Ardeatini agri, fundus Quirini in agro Oſtienſi. In Albano quoque Ioanni Baptiſtę templũ ædificat, cui hęc dona obtulit, patenã argenteam librarum triginta, ſcyphium argenteum deauratum librarum duodecim: amas argenteas librarum viginti, fundum Laurentinum cum adiacentibus prędijs; fundum cum lacu Albano, fundum Ti. Cæſaris. Caput etiam baſilicam Apoſtolorum condidit, quam ciues Conſtantinianam appellarunt. Cui & hæc dona oblata, patenæ argenteæ xl. librarum, candelabra Græca IIII. cum pedibus x. His additur fundus ex agro Caietano, & fundus Paternus ex agro Sueſſano. Aliam poſtremò baſilicam Neapoli ædificauit, vt ait Damaſus, in cuius honorem eam erexerit, non ſatis conſtat. Proinde reticere donaria templo dedicata inſtitui, ne videar cum alijs errare. Sunt etiam qui ſcribant, Silueſtrum titulum ſuum in tertia regione vrbis apud thermas. Domitianas inſtituiſſe, Equitium quidã vocãt. Huic titulo multa dona Conſtantinus obtulit; vt patenam argenteam librarum xx. ceroſtrata ænea xvi. fundũ Barbatianum ex agro Ferentinati, fundũ Sulpicianum ex agro Corano. Ne autem nouæ Romæ ſacerdotes imperatoriæ munificentiæ expertes eſſent, duas item baſilicas Conſtantinopoli ædificat, quarum altera Irenę, altera Apoſtolorum vocatur, euerſis prius paganorum templis, aut in vſum Chriſtianorũ translatis ſublatiſque è medio tripodibus Delphicis, vnde infinita mala oriebantur. Hæc ſunt Cõſtantini dona, quæ antea narrauimus, quibus hoc etiam addidit. Certum enim vectigal à ciuitatibus pendi ſolitum, eccleſijs prouincialibus cleroque diſtribuit. Dationẽ verò ipſam, decreti ſui auctoritate validam in perpetuum eſſe voluit. Vt autem virginibus, & qui in celibatu viuerent, teſtari liceret, aliquidq; ſacerdotibus ex teſtamento relinquere, (qua ex re ego arbitror eccleſiæ patrimoniũ auctum eſſe) legem ſuſtulit antea latã propagandam ſobolem, qua illi vetabantur hæreditatem adire, qui vigeſimo quinto ætatis anno vxorẽ non duxiſſent. Hinc ius illud triũ liberorũ inuẽtum à principibus eſt, quo in amicos prole carentes plerunque vtebantur. Hæc Socrates & Sozomenes in tripartita ſua accuratè ſcribunt. Fuere autem & Silueſtri temporibus multi præclari viri, quorum opera & labore gentes & nationes pleræque ad fidem noſtram venêre, maximè verò Iuliani, Frumentij & Ediſij prædicationibus: quos philoſophi quidam Alexandrini eò perduxerant. Iberorum quoq; gens, quæ ſub axe Pontico iacet, fidem Chriſti intelligunt à captiua muliere, & credunt, Baccurio rege omnes ad id cohortante. Valuit etiam multum illis temporibus ad monendos homines Antonij eremitæ ſanctiſsimi auctoritas, cui literis & nuncijs Helena ſe ac filios ſæpius cõmendauit: eius cibus ſolus panis erat, aqua potus: nec vnquam, niſi in occaſu ſolis comedebat; homo AEgyptius omninò contemplationi deditus. Huius quidem vitã Athanaſius Alexandrinę vrbis epiſcopus inſigni volumine perſcripſit, Silueſter autẽ vbi ex ſacris ordinibus ſepties menſe Decẽbri habitis, preſbyteros duos & quadraginta, diaconos ſex & triginta, epiſcopos quinq; & ſexaginta creaſſet, moritur, ac ſepelitur in cœmeterio Priſcillæ via Salaria, tertio ab vrbe miliario, pridie Kalend. Ianuarij. Sedit autem annos tres & viginti, menſes decem, dies vndecim, Vacat tum ſedes dies quindecim.

Hæc parentheſis in pleriſque deſideratur.

Iberi cõuerſi.

Antonius eremita.

Athanaſius Alexandriæ epiſcopus.

ANNOTAT.

Conſtantini tempore omnium ſcriptorum ſententia, optima pax, quies & libertas ſub Silueſtro Papa, hoſtibus noſtris Galerio, Maxentio, & Maximino mortuis, atque Licinio necato, vniuerſis Chriſti Eccleſijs, quæ in toto orbe Romano erant, non ſolum à Conſtantino Imperatore conceſſa eſt, ſed etiam optimis legibus, & multis ſanctionibus aduerſus vim & audaciam aduerſariorum noſtrorum, circa annum Chriſti CCCXXV. (qua celeberrima CCCXVIII. patrum Nicæna Synodus contra Arij hæreſim celebrata eſt) ſepta, & communita fuit: Poſtquam diabolus Chriſtianorum hoſtis, & hoſtis quidem atrox, atque immanis, Romanorum Principum miniſterio, & præſidum prouinciarum ac populorum furentiũ opera, annis plus minus CCC. ingentem inermem, atque imbellem omnem ſæuitia ſua vim nouem perſecutionibus fruſtra effudiſſet. Quarũ primam Nero iuſsit, ſecundam Domitianus indixit, tertiam Traianus, quartam ſub Marco Aurelio furentes populi, & peßimi prouinciarum aliquot rectores imperatore conniuente, quintam Seuerus, Sextam Maximinus, ſeptimam Decius, octauam Valerianus, nonam omnium acerbißimam, ac maximè diuturnam duodecim annorum Diocletianus, inſtaurârunt, Cui per Conſtantinum (vt dixi) ſublatæ, decima omnium longè periculoſior hæreticorum Arianorum à Conſtantino Magni Conſtantini filio Imperatore incepta ſucceſsit, quæ per continuos xl. annos adeò in Chriſti

Eccleſiam debacchata eſt, vt cuius ſuperiorum, vel temporis diuturnitate, vel ſuppliciorum magnitudine comparari potuerit. Multa de ea apud Euſebium, Rufinum, Epiphanium, Socratem, Sozomenū, Theodoritū, Damaſum, D. Hieronymū, & alios veteres hiſtoriæ ſcriptores, tradita ſunt.

S. MARCVS I.

33. Pont.

MArcus natione Romanus, patre Priſco, Magni Conſtantini temporibus fuit, de quo varia ſcribunt hiſtorici.

Conſtantinum an Arium ab exilio reuocauerit.

Sunt enim qui affirmant Conſtantinum vltimis imperij ſui annis, inſtigante ſorore, Ariū ab exſilio reuocaſſe, quod inuidia damnatum hominem mulier diceret, in eiuſque dogma declinaſſe. Hos ego deceptos ſimilitudine nominis puto, & patri illud aſſcribere, quod filij ſcelere factum eſt. Neque enim ſimile veri eſt, principem illum ſapientiſsimū, quod ſemper improbauerit, ea potiſsimum ætate, qua ſapere datur, illud idem collaudaſſe. Scribunt prætereà, Conſtantinum ab Euſebio Nicomediæ Epiſcopo Ariani dogmatis imitatore, baptizatum eſſe. Quod quidem falſum eſſe, & religio principis oſtendit, & baptiſterium huius rei cauſſa Romæ ab eo magnificentiſsimis operis ædificatum.

De Conſtantini baptiſmo.

A Silueſtro enim vnà cum Criſpo filio baptizatur, pulſis ab vrbe tyrannis, fidemque edocetur. Aiunt qui aliter dictum ſentiūt, Conſtantinum tantam rem diſtuliſſe, quoad ei ad Iordanem peruenire contingeret, in quo ad imitationem Saluatoris baptizari cupiebat. Verum dum in Parthos proficiſcitur, Meſopotamiam incurſionibus veſtantes xxxj. imperij ſui anno, ætatis verò 46. apud Nicomediā via publica diē extremum obijſſe: nec ad Iordanem baptiſmi cauſſa peruenire potuiſſe: atque illic tum demum extremo vitæ tempore baptizatum fuiſſe. Miſceant iſti, vt volunt, rem hanc: & nos quòd omnes fermè ſentiunt, credamus. Conſtātinum, qui in ſigno crucis toties hoſtes vicerat, qui tot templa in honorem Dei ædificauerat, qui ſacris concilijs interfuerat, qui toties cum ſanctis patribus in myſterijs orauerat, baptiſmatis charactere, vbi ſapere cœpit, muniri etiam contra hoſtem humani generis voluiſſe. Non latet me certè, quid Socrates & Sozomenes in tripartita ſua velint, quidque alijs plerique: veritatem ſequor, optimi principis religioni & pietati cōuenientem.

Conſtantinus an leproſus factus fuerit.

Quòd verò in lepram inciderit, vt vulgò dicitur, baptiſmoque mundatus ſit, conficta prius de ſanguine infantum neſcio qua fabula, nullo modo credo, Socratem hac in re ſecutus, qui affirmat Conſtantinum ipſum, vbi ſexageſimum quintum ætatis annum attigiſſet, ægritudine captum, ex vrbe Conſtantinopoli ad aquas calidas egreſſum valetudinis cauſſa, nulla de lepra mentione habita. Prætereà verò hac de re à nullo ſcriptorū fit mētio, non dico ab his, qui Ethnici ſunt habiti, ſed ne à noſtris quidem. Non reticuiſſet hoc Oroſius, non Eutropius, non illi, qui Cōſtantini res geſtas, quàm diligentiſsimè ſcripsêre. Ante verò tanti principis mortē, ſtellam crinitam inuſitatæ magnitudinis (quā Græci cometem appellant) fulſiſſe aliquandiu conſtat.

Marci ſtatuta & opera.

Marcus autem Romanus Pontifex ad curā Chriſtianæ religionis conuerſus, inſtituit, vt epiſcopus Oſtienſis à quo Romanus conſecratur, pallio vteretur. Voluit prætereà diebus ſolennibus ſtatim poſt Euangeliū ſymbolum à clero & populo magna voce decantari: & eo modo quo fuerat in Nicæno concilio declaratum. Duas item Eccleſias Romæ condidit, vnam via Ardeatina, in qua ſepultus eſt: alteram in vrbe Roma ad Palatinas, quas quidem Conſtantinus his muneribus exornauit & auxit: Fundo Roſarū cum omni agro campeſtri, patena argentea librarum xx. ſchypho argenteo x. librarum, corona argentea librarum x. Fundo Antoniano, qui eſt via Claudia, Fundo Marmoreo via Ardeatina.

Iuuencus Hiſpanus prebyt.

Huius autē & Cōſtantini temporibus fuit Iuuencus Hiſpanus presbyter genere nobilis, qui tetrauāgelia hexametris verſibus ferè ad verbū trāſferens, quatuor libris compoſuit. Scripſit & quædam eo genere metri ad Sacramentorum ordinem pertinentia.

Marci mors.

Marcus autem poſteaquam ex ſacris ordinibus bis menſe Decembri habitis, presbyteros xxv. diaconos vj. epiſcopos xxviij. creaſſet, moritur, ac ſepelitur in cœmeterio Balbinæ via Ardeatina 3. Nonas

nas

Digitized by Google

nas Octobris. Sedit autem annis duobus, menſibus octo, diebus viginti. Vacat tum ſedes dies viginti.

S. IVLIVS I.

56. Pont. Conſtantinus Imperat.

IVlius, natione Romanus, patre Ruſtico, tẽporibus Conſtantij fuit: qui cum Conſtantino & Conſtante fratribus imperij adeptus, annis quatuor & viginti imperauit.

Habitus eſt etiam inter ſucceſſores magni Conſtantini Delmatius Cæſar fratris filius, adoleſcens ſanò præclaræ indolis, qui haud ita multò pòſt tumultu militari opprimitur, ſinente potius Conſtantio quàm iubente. Intereà verò Ariana hæreſis inualuit, fauente Conſtantio, qui noſtros cogebat Arium recipere. Secundò itaque Conſtantij anno apud Laodiceam vrbem Syriæ, vel, vt alij volunt, apud Tyrum concilium indicitur. Eò conuenere Catholici & Ariani; diſputatur quotidiè, homuſionne, an ſecus. Chriſtum cum patre vocarent. Inſtabat Athanaſius Alexandrinus Epiſcopus rationibus & argumentis, affirmans filium patri humuſion eſſe. Id cùm refellere Arius non poſſet, ad conuicia verſus, magicas artes Athanaſio viro ſanctiſsimo obijcit, prolato in loculis Arſennorachio. Dãnatur itaque violenter iubente Conſtãtio Athanaſius: qui quidem fugiens, ſex continuis annis in lacu ciſternę carentis aqua ita delituit, vt ſolem nunquam viderit. Indicante deinde ancilla quadam, cum in eo eſſet vt caperetur, Dei monitu ad Conſtantis partes confugit, qui fratrem Conſtantium minis certe coëgit Athanaſium recipere. Arius interim epiſcoporum & populi frequentia ſtipatus, dum leuandi ventris cauſſa ad publicũ locum declinat, egerere conatur, inteſtina omnia in cuniculum latrinæ demiſit, mortem certè paſſus vita turpiſsima condignam.

Ariana hæreſis.

Athanaſ. Alexandrinus.

Arij mors probroſa.

Iulius autem pontifex multis incommodis vexatus in tanta rerum perturbatione, tandẽ poſt menſes decem Romam ab exſilio rediјt, audita præſertim Conſtantini morte: qui bellum fratri Conſtanti inferens, dum apud Aquileiam inconſultè dimicat, occiditur, non deſtitit tamen Iulius orientales epiſcopos reprehẽdere, maximè verò Arianos, qui in iuſſu Romani pontificis Antiochiæ concilium indixerant, cùm id ſine eius auctoritate fieri nõ poſſet, quod Romana eccleſia cæteris præceſſet. Confutabant id orientales, non ſine ironia, quod dicerent à ſe ad occidentem Chriſtianę religionis principes commigraſſe, hanc ob rem ſuam eccleſiam, tanquam perennem fontem, vnde tanta gratia manauerat, cæteris præferendam. Conſtat autem Iulium ipſum omiſsis his cõtentionibus, duas ædificaſſe baſilicas: vnam iuxta forum Romanum, aliam in Tranſtiberina regione. Tria item cœmeteria exſtruxit, vnum via Flaminia, aliud via Aurelia, tertium via Portuenſi. Conſtituit prætereà ne ſacerdos alibi, quam apud iudicem eccleſiaſticum cauſſam diceret. Voluit item, vt omnia ad eccleſiam pertinentia, per notarios aut per primicerium notariorum conſcriberentur: hos hodiè (vt arbitror) protonotarios vocamus, quorum officiũ eſt res geſtas præcipuè conſcribere. Verùm noſtra ætate adeò pleriq́ue (nolo dicere omnes) litterarum ignari ſunt, vt vix ſciant nomen ſuum latinè exprimere, nedum aliorum res geſtas perſcribere. De moribus nolo dicere, cum è lenonum numero, & paraſitorũ quidam in hũc ordinem relati ſint. Conſtantini autem & Conſtantij tempore in precio fuit Marcellus Ancyranus epiſcopus, qui multa ſcripſit, maximè verò contra Arianos. Feruntur tamen contra hunc Aſtrij & Apollinarij libri, eum Sabellianæ hæreſis arguentes, eiuſdem quoq; erroris eum Hilarius arguere conatur: quem certè Marcellus refellens, ſe tamen nequaquã cum Iulio & Athanaſio ſentire oſtendit. Cõtra hunc prætereà ſcripſit & Baſilius Ancyranus epiſcopus librum vnum de virginitate. Nam Baſilius Macedonicæ partis vnà cum Euſtachio Sebaſteno princeps fuit. Theodorus quoque Heracleæ Thraciarum epiſcopus, elegantis copioſæq́ue elocutionis vir, multa tum ſcripſit, maximè verò commentarios in Matthæum, in Ioannem, in Pſalterium, in Apoſtolum. Iulius verò cum ex ſacris ordinibus ter menſe Decẽbri, in vrbe habitis, presbyteros octodecim, diaconos tres, epiſcopos nouem creaſſet, moritur, ac ſepelitur via Au-

Iulij opera.

Marcellus Ancyranus.

Alij ſcriptores Eccleſiaſtici.

Iulij obitus

relia in cœmeterio Calepodij, ab vrbe Roma milliario tertio, pridie Idus Auguſti. Sedit annos quindecim, menſes duos, dies ſex. Vacat tum ſedes dies quinque & viginti.

S. LIBERIVS I.

37. Pont. Liberius natione Romanus, patre Auguſto, Conſtantij & Conſtantis tẽporibus fuit.

Conſtans & Conſtans Imperat. Conſtantinus enim (vt antè dixi) dum Cõſtantem fratrem bello incautius perſequitur, ab eius militibus opprimitur. Cõſtans autem varia fortuna contra Perſas vſus, cum nocte intempeſta ſeditione militum ſuſcipere prelium cogeretur, tandem vincitur. Verùm poſtea cum de ſeditioſis militibus ſuſcipere pœnas inſtituiſſet, Magnentij dolo ac fraude in oppido Helena interficitur anno imperij ſui xvij. ætatis verò xxx.

Mortuo autem Conſtante, rurſum in Athanaſium conſurgunt veteres illi Arianæ hæreſis ſuſcitatores. Nam concilio apud Mediolanum habito, omnes qui Athanaſio fauebant, in exſilium pelluntur. Præterea verò cùm in ſynhodo Ariminẽſi oriẽtales ſacerdotes callidi homines & acuti occidentales ſimplices & imperitos argumentis ac fallacijs cõuincerent, prætermittere eam diſputationem pro tempore ſatius viſum eſt. Chriſtum enim cum patre Homuſion eſſe negabant. *Liberius in exiliũ pellitur.* Hoc autem quia primum Liberius Pontifex apertè impugnabat, quodque etiam damnare Athanaſium iubente Imperatore nolebat, in exſilium ab Arianis pellitur, atque ita triennio ab vrbe abfuit. *Fœlix in locum Libery ſubſtituitur.* At verò ſacerdotes congregata ſynhodo, in Liberij locum, Felicem presbyterum virum optimum, Pontificem crearunt, qui ſtatim octo & quadraginta Epiſcoporum conuentu duos presbyteros, Vrſatium & Valentem ab eccleſia ſeparauit, quòd cum Conſtantino Auguſto in fide ſentirent. Hanc ob rẽ rogatu & precibus eorundẽ, Conſtantius Liberium ab exſilio reuocat, qui Imperatoris beneficio motus, cum hæreticis in rebus omnibus (vt quidam volunt) ſentiens, illud tamẽ cum Catholicis tenebat, hæreticos ad fidem redeuntes, non eſſe rebaptizandos. Ferunt Liberium apud cœmeterium ſanctæ Hagnetis aliquandiu habitaſſe cum Cõſtantia Conſtantij ſorore, quò eius rogatu & auxilio vrbem tutius ingrederetur: ſed mulier catholica dolũ ineſſe ſentiens, id ſe facturã omninò recuſauit. Tandem verò Conſtantius, inſtigantibus Vrſatio & Valente, pulſo Felice, Liberiũ introduxit. *De hac re vide Baronium to. 4. Annalium in Liberio.* Vnde perſecutio ita vehemẽs exorta eſt, vt in Eccleſijs ipſis presbyteri & clerici paſsim necarentur. Sunt tamen qui ſcribunt, mulieres Romanas in circenſi ſpectaculo reditum Liberij ab Imperatore precibus impetraſſe. Pontifex autem tametſi cum Arrianis ſentiebat, Eccleſias Dei quam diligenter exornauit, maxime autem ſepulchrum B. Hagnetis, & Baſilicam, quam de nomine ſuo fecit apud Macellum Liuiæ. Fuit autem hac miſera tempeſtate Euſebius Emiſſenus, qui multa contra Iudæos, Gentes, & Nouatianos doctè admodum, & eleganter ſcripſit. Triphylius quoq; Cypri Ledrenſis, ſiue λευτίωνος epiſcopus, in Cantica canticorum copioſè & accuratè commentarios compoſuit. *Donatus hæreticus.* Præterea verò Donatus Afer (à quo Donatiani nomen ſumpſere) multa in Catholicos ſcribens, totã penè Aphricam & Iudæã ſua perſuaſione decepit. Affirmabat enim patre minorem eſſe filium, & Spiritum S. minorem filio, catholicosq́; rebaptizãdos eſſe. Exſtabant autem Hieronymi tempore eius multa ſcripta ad hæreſim pertinentia, & de Spiritu S. liber Arianæ doctrinæ conueniens. *Aſterius Arianæ factionis philoſophus.* Et ne quicquam Arianę perfidiæ tum deeſſet, Aſterius eius factionis philoſophus, imperãte Cõſtantio, multa ſcripſit in epiſtolam ad Romanos, in Euangelia, in Pſalmos, quæ ab hominibus ſuę hæreſis ſtudioſiſsimè leguntur. *Lucifer Caralitanus epiſc.* Lucifer præterea Caralitanus Epiſcopus, cum Pancratio & Hilario Romanis clericis ad Conſtantium à Liberio miſſus, cùm nollet ſub nomine Athanaſij Nicænam damnare fidem, relegatus, cõtra Conſtantium Imperatorem ſcripſit, librumque ei legendum miſit: moritur tamen ſub Valentiniano principe. Ferunt autem Fortunatum Aquileienſem Epiſcopum Liberium fidei cauſa in exſilium per[illegible], vt in hæreſim & diſcordiam laberetur, ſolic[illegible]. Serapion quoque, qui ob elegantiam ingenij, ſcolaſtici cog[illegible]-

cognomen meruit, edidit tum aduerſum Manichæum librum egregium: nec vnquam Cõſtantij minis a Confeſsione veritatis deſtitit: ad hominem enim profectus, quò eum pacatiorem magno Athanaſio redderet, minis tanti principis è gradu conſtantiæ nunquam decidit. Ideò autem Athanaſius magnus eſt habitus, quod paganis & hæreticis conſtanti animo ſemper reſtitit. Liberius verò, vbi ex ſacris ordinibus bis in vrbe Roma habitis preſbyteros octo & decem, diaconos quinque, epiſcopos decem & nouem creaſſet, moritur, ac ſepelitur via Salaria in cœmeterio Priſcillæ IX. Kalend. Maij. Sedit autem annos ſex, menſes tres, dies quatuor. Vacat ſedes dies ſex. Iuxta Baronij computationem, ſedit annos 15. menſes 4. diem vnum. Vide tom. 4. Annal. anno 367. num. 2.

S. FOELIX II.

38. *Pont.* FOElix ſecundus, natione Romanus, patre Anaſtaſia, Conſtantij temporibus fuit.

Conſtant. Imperat. Qui ſolus poſt interfectum à Magnentio Conſtantem, imperio potitus eſt. Mox Iulianum patruelem ſuum, quippe qui ex Conſtantio patris Conſtantini fratre natus erat, Cæſarem creatum in Gallias ſeditione quorundam tyrannorũ tumultuantes miſit, qui breui & Gallorum, & Germanorũ motus virtute ſua compeſcuit: vnde militum omnium conſenſu Auguſtus appellatur. Quo audito, *Conſtantij mors.* Cõſtantius rebus Parthicis occupatus, ad bellum ciuile conuerſus, apoplexia in itinere obijt inter Ciliciã, Cappadociamq; in Moſopcrene oppido, anno imperij quarto & vigeſimo, ætatis quinto & quadrageſimo. Hoc autẽ morbo dixêre medici hominem interijſſe ob dolorem animi & grauem cogitationem, in quã rebellante Iuliano inciderat. Ob eius autem moderationem (Chriſtianorum cauſam ſemper excipio, in qua vnicè impius fuit) & comitatem, inter diuos more veterum, referri meruit. Nam poſt ſuſceptum imperium, Romam cum triumpho via Flaminia ingreſſus, aureo carponto ciues obuiam factos, mira benignitate ſuſpexit & veneratus eſt, dictitans illud Cyneæ, Pyrrhi legati verum eſſe, tot ſe videre reges in vrbe Roma quot ciues. In vna tamen re populum Romanum ad riſum potiùs, quàm ad indignationem concitauit, quòd portas vrbis ingrediens, celſas & faſtigiatas, arcuſq; triumphales præaltos & latos, homo paruæ ſtaturæ caput incuruaret, more anſerũ læſionem veritus. *Ridiculum ſi verum.* Is prætereà campum Martiũ cum admiratione inſpiciens, ſepulchrum Auguſti Cæſaris tot ſimulacris marmoreis & æneis ornatum, forum Romanum, Iouis Tarpeij delubra, thermas, porticus in prouinciæ modum auctas, amphitheatrum Tiburtino lapide exſtructum tantæ altitudinis, vt eò vix inſpicere humanus oculus poſſet, Pantheon mira altitudine ſpatioſis molibus fornicatũ, templum pacis, Pompeij theatrum, circum maximum ſeptiſolium, tot arcus triumphales, tot aquæ ductus, tot ſtatuas per vrbem ad ornatum poſitas, obſtupuit: ac tandem dixit, naturam vires omnes in vnam vrbem effudiſſe. Stabat Traiani equus in atrio, cuius inſtar alterum ſibi fieri Cõſtantinopoli Conſtantius petebat ab Hormiſda architecto, quem ſecum duxerat. Cui Hormiſda ſtabulum quoque tale condas oportet, ſi voles equum latè ſuccedere. *Hormiſdæ Perſæ dictum.* Idem quoq; Hormiſda à Conſtantio interrogatus, quid de vrbe Roma ſentiret, Id tantum ſibi placere reſpondit, quòd didiciſſet ibi quoque homines mori, vt philoſophum dicebat, locutus.

Felix autem quem diximus in Liberij locum à Catholicis ſubrogatum eſſe, licet id factũ ab hæreticis Euſebius & Hieronymus affirment, quod certè miror, ſtatim vbi pontificatum inijt, Conſtantium magni Conſtantini filium, hæreticum, & ſecundò rebaptizatũ promulgat ab Euſebio Nicomedienſi epiſcopo in Aquilone villa non longè à Nicomedia. Hinc autem deprehendi error poteſt, quo ducuntur nonnulli, qui hanc hæreſim Magno Conſtantino aſſeribunt. Quod profectò (vt ex hiſtoria vides) in tantum principem, tam que religionis Chriſtianæ amantiſsimum nec debuit cadere, nec potuit. Dum autem altercatio eſſet, & quidem magna (vt diximus) inter Liberiũ & Felicem, Ariana hæreſis bifariã diuiditur: Nã Eunomius (vnde Eunomiani) vir corpore & animo leproſus, nec ſecus interius *Eunomij hæreſis.*

quàm exterius morbo regio correptus, affirmabat in rebus omnibus & filium diſsimilẽ patri, & Spiritum ſanctum cum patre & filio nihil habere commune. *Macedonius hæreticus.* Macedonius autem, quem noſtri ante errorem Conſtantinopolitanum epiſcopum fecerant, ab Arianis expellitur, quia filium patri ſimilem fatebatur, licet Spiritum ſanctum non ſecus atque illi blaſphemaret. Aiunt quidem Felicem concilium octo & quadraginta epiſcoporum habuiſſe, in quo decernitur, vt epiſcopi omnes aut ad concilium generale veniant, aut litteris rationem reddant, quare id facere nequeant; quod quidem inſtitutum, Carthaginenſi in concilio poſtea renouatum eſt. Huius autem temporibus fuit Acacius, quem quia luſcus erat, μονόφθαλμον vocarunt. *Acacius.* Hic verò Cæſarienſis eccleſiæ in Palęſtina epiſcopus, multa in Eccleſiaſtem conſcripſit: tantæque auctoritatis ob eloquentiam & verſutiam apud Conſtantium fuit, quemadmodum Hieronymus ait, quòd ego certè miror, vt Romæ in Liberij locum Felicem Arianum epiſcopum conſtituerer: quem profectò catholicum fuiſſe conſtat (vt ſcripſimus) & Arianos ſemper damnaſſe. *Felix occiditur.* Felix autem poſtremò cùm nulla in re orthodoxæ fidei deeſſet, ab aduerſarijs captus, vnà cum multis ſecum benè ſentientibus interficitur, ſepeliturque in baſilica, quã ipſe ædificauit via Aurelia, ſecundo ab vrbe Roma milliario, duodecimo Kal. Decemb. Sedit autem tantummodò annum vnum, mẽſes quatuor, dies duos, propter ſeditionem à Liberio motam, quem Damaſum ſecutus, licet immeritò, inter pontifices numerari.

ANNOTAT.

Marcellus Papa II. vir ſempiterna memoria dignus, antiquum Romana eccleſia regiſtrum ab horum temporum clericis ſcriptum mihi aliquãdo deſcribendi copiam fecit, quod ille Eugubij in monaſterio S. crucis de Auellana litteris vetuſtiſſimis, & maiuſculis in membranis ſcriptum inuenerat. In eo accurata huius ſchiſmatis inter Liberium & Felicem deſcriptio exſtat, ab eo, qui tunc vixit, procul dubio facta. Res autem ſic ſe habet. Conſtantius Auguſtus Athanaſio epiſcopo Alexandrino Ariana hæreſis, cui imperator addictus erat oppugnatori conſtantiſſimo infenſus, cùm eum omnibus modis ſede ſua eÿcere vellet, epiſcoporum ſynhodum congregari iuſſit: ex cuius decreto, iuxta Caſaris ſententiam, ſedem ſuam, alio ſubrogato ſanctus Pontifex amiſit. Hunc (inquit) illorum temporum ſcriptor Ammianus Marcellinus rerum geſtarum libro 15. per ſubſcriptionem adÿcere ſede ſacerdotali paria ſentiens cateris iubente principe, Liberius monitus, perſeueranter renitebatur, nec viſum hominem, nec auditum damnare nefas eſſe ſæpè exclamans, apertè ſcilicet recalcitrans imperatoris arbitrio. Id enim ille Athanaſio ſemper infeſtus licet ſciret impletum, tamen auctoritate, qua potiuntur æterna vrbis epiſcopi, firmari deſiderio nitebatur ardenti. Quo non impetrato Liberius ægrè populi metu, qui eius amore flagrabat, cum magna difficultate noctis medio potuit aſportari. Hac ille. Exſtat apud Theodoretum lib. 2. cap. 16. hiſt. Eccleſiaſtica Liberÿ ipſius colloquium ſuper hac re cum imperatore conſtantiſſimè, antequam in exſilium pelleretur, habitum. Porrò autem antequam Liberius ex vrbe diſcederet, clerus omnis Romanus ſanctiſſimo interpoſito iureiurando ipſi pollicitus eſt, ſe nullum alium Pontificem vnquam illo viuente ſuſcepturum, caterum eo relegato, ſtatim Felix archidiaconus eius contra ſacramẽti fidem epiſcopus ordinatus in ſciſmate Romanum inuaſit ſacerdotium, quod vniuerſus populus Romanus valdè ægrè ferens, ſe ab eius ſeperauit communione. Biennio pòſt Conſtantio Romã venięti populus Romanus pro Liberÿ reditu ſupplicauit. Cui annuens Liberium ad vrbem reuocauit, Felice à populo & ſenatu notato, & vrbe pulſo. Qui nihilominus ſacerdotÿ iura in ſciſmate, dum vixit, contra Liberium modò in vrbe, modò extra in alia ciuitate annos x. menſes iÿ. & dies xi. retinuit: obÿt enim x. Kal. Decemb. Valentiniano, & Valente Auguſtis conſulibus. Tum Liberius miſericordia motus, clericos omnes, qui peierauerant, abſoluit, & locis ſuis, quibus viuente Felice priuati fuerãt, reſtituit. Et anno ſequenti, qui ſalutis erat CCCLVI. Gratiano, & Dagalaipho conſulibus, viÿ. Kal. Octob. rebus humanis exceſſit.

Quo mortuo, presbyteri aliquot, & diaconi S. R. E. Liberiana partis ſtatim Vrſicinum diaconum pontificem conſtituunt, & à Paulo epiſcopo Tiburtino ordinari faciunt. Hi verò, qui Felici adhaſerant, Damaſum in ſchiſmate etiam ipſe pontificem Romanum renuntiant, atque ita peſſimum ſchiſma & ciuilis ſeditio vrbem vexare cœpit, quæ eò vſque populo in duas factiones diuiſo ſuccreuit, vt in baſilica Sicinÿ armatis vnà concurrentibus ad c. & xxxvÿ. interfecti ſint. Quòd cùm Imperator Valentinianus cognouiſſet, ſeditionis vrbana ſchiſmatiſquè tollendi cauſa, Damaſo in pontificatu confirmato, Vrſicinum vrbe expulit anno primo, & menſe ſecundo ordinationis eius, atque ita ſolus Damaſus præſul Apoſtolica ſedis permanſit. Hac ex vetuſtiſſimo illo Regiſtro excepi, qua multò magis Ammiani

Marcelli-

Digitized by Google

Ruffini lib. 1. c. 12. & lib. 2. c. 10. Socratis lib. 2. c. 27. & lib. 4. c. 29. Theodoreti 2. c. 15. 16. 17. Sozomeni lib. 4. c. 11. & lib. 6. c. 23. & aliorum hiſtorijs quadrant, quàm ijs, quæ vulgò circumferuntur de Liberio & Felice. Neque enim Liberius vnquam Arianus fuit, neque Felix legitimè pontificatum adeptus eſt, aut quid contra Cõſtantinum geſſit, vel ab eo capite eſt caſus. Hæc Anaſtaſius bibliothecarius (vt opinor) primus credidit, & vt pleraq; alia Damaſi libro interpoſuit. Hac igitur ratione ſchiſmata duo fuerunt, breui tempore ſub quatuor pontificibus ferè continuata. Et Felix cùm ſchiſmaticus fuerit, nulla ratione inter legitimos Romanos Pontifices enumerandus eſſet: duo enim ſimul Papæ eſſe non poſſunt, ſed hæc in meo libro apertius, & diſtinctius conſcripſi.

De hoc Felice martyre vide to. 3. Annalium anno 357. nu. 63. notanda.

S. DAMASVS I.

39. Pont. *Iulianus Imperat.*

DAmaſus natione Hiſpanus, patre Antonio, Iuliani temporibus fuit, viri certè egregij, ſi domi, ſi foris eius ingenium reſpicis, nam & Eubulo ſophiſta & Libanio philoſopho præceptoribus vſus, liberalibus diſciplinis ita erat imbutus, tum Græcè, tum Latinè, vt cuiuis optimo principi comparari poſſet. Multæ erat memoriæ, ingentis facundiæ, in amicos liberalis, prouincialibus iuſtiſſimus, gloriæ cupidus. Verùm hæc omnia ad extremum euertit, dum Chriſtianos perſequitur. Callidior tamen cæteris perſecutor, non vi, neque tormentis primò, ſed præmijs, honoribus, blanditijs, perſuaſionibus maiorem ferè populi partem, quàm ſi atrocior fuiſſet, elicuit. Vetuit autem, ne Chriſtiani auctorum gentilium ſtudia adirent, neue ſcholæ, niſi his, qui deos deasq; venerarentur, paterent. Vni tamen Prohæreſio viro doctiſſimo conceſſum eſt, vt Chriſtianos publicè doceret, quam gratiã ipſe indignatus contempſit. Militare cingulũ dari niſi Gentilibus vetuit. Statuit præterea, procurationes prouinciarum iuriſque dictionem Chriſtianis non debere permitti, quippe quibus lex ipſa Chriſtiana proprio vti gladio vetat. Athanaſium tamen apertè oppugnat, atque in exſilium mittit à magis & auguribus inſtigatus, quorũ artibus maximè delectabatur, quod dicerent Athanaſium obſtare, quò minus eorum artes in precio eſſent. Cùm Daphne quoq; in ſuburbano Antiochiæ iuxta fontem Caſtalium litaret Apollini, & nulla ex his, quæ quærebantur, reſponſa ſuſciperet, cauſſaſque ſilentij percontaretur à ſacerdotibus, dæmones aiunt ſepulchrũ Babylæ martyris propè adſtare, & ideò reſponſa nõ reddi. Tum Iulianus Galilæis imperat, hoc enim nomine Chriſtianos appellabat, vt ſepulchrum martyris inde auferant. Qui dum ſepulchrum mira exſultatione traherent, dicentes: Confundantur omnes, qui adorant ſculptilia, & qui gloriantur in ſimulachris ſuis. Ita iram Iuliani principis concitarunt, vt multos præter inſtitutum ſuum interfici iuſſerit. Miror ego id à Iuliano factum, cùm diaboli artes iam vanas eſſe cognoſceret. Semel enim magum quendam in ſpeluncam ſecutus, cum voces dæmonum perhorreſceret, ſigno crucis vſus eſt, quo fugati ſunt dæmones. Cùm verò Iulianus diceret, ſigno crucis aliquid mirum ineſſe, reſpondit magus dæmones etiam genus illud ſupplicij formidare. Hanc ob rem Iulianus pertinacior quã antea factus eſt, adeò vanitati magicæ deditus erat, licet prius Chriſtianam religionem ſimulato animo amplexus fuiſſet, vt Conſtantij odium vitaret, legiſſetq; publicè diuinos codices, ac Baſilicam nomine martyrum ędificaſſet. Præterea verò idem Imperator, quò noſtris ſtomachum faceret, Iudæis templum Hieroſolymitanum reſtituit, cùm dicerent ſe alibi ſacrificare non poſſe. Qui certè tanta arrogantia elati ſunt, vt maiore impenſa, quàm anteà reſtituere templum conarentur. Verùm non ita multò pòſt terræ motu templum corruens, & multos Iudęos ſimul oppreſsit, & illud approbatum eſt, lapidem ſupra lapidem poni non debere. Sequenti autem die incendio diuinitus immiſſo, & ferramenta ipſa conſumpta ſunt: & eo miraculo multi Iudæi perterriti, ad fidem Chriſti venêre. In Perſas verò proficiſcens Iulianus, quos intellexerat res nouas moliri, in reditu ſuo malam quidem rem Chriſtianis minatur. Cùm autem ſuperatis hoſtibus incompoſito agmine victor redi-

Iuliani dotes & eruditio.

Chriſtianorum callidus perſecutor.

Magorum amicus.

Iudæis templum reædificare permittit, ſed irrito conatu.

Occiditur.

Digitized by Google

rediret, apud Cteſiphontem confoſſus perijt.
A ſuis, an ab hoſtibus id factum ſit, incertũ
eſt, quanquam ſunt qui ſcribant, ſagitta ex in-
certo miſſa transfixum fuiſſe, eundemq; ex-
Viciſti Galilæe. clamaſſe manu ad cælum extenſa. Viciſti Ga-
lilæe, viciſti: nam Chriſtum Galilæum appel-
labat & fabri filium: vnde illud adoleſcen-
tis in Libanium ſophiſtam, interrogantem
quid ageret ſabri filius: Iuliano inquit, locel-
Iuliani mors. lum componit: nam paulò poſt eius cadauer
locello auectum eſt. Sunt etiam qui ſcribant,
hunc antea clericum fuiſſe, ac poſtea à fide
noſtra defeciſſe, vnde hominem apoſtatam
vocant. Perijt autem poſt annum, & octo im-
perij ſui menſes, anno verò ætatis ſecundo &
trigeſimo. Huic deinde ſuccedit Iouinianus,
qui ab exercitu imperator electus, non prius
Iouinianus imp. profiteri imperatoris nomen voluit, quam
omnes conclamarent ſe Chriſtianos eſſe.
Quibus collaudatis, & imperium ſuſcepit, &
exercitum è manibus barbarorum liberauit.
Ni ſibi ac magna Meſopotamiæ parte Sapori
regi Perſarum relicta. Hic autem octauo im-
perij ſui menſe, cruditate ſtomachi, ſiue tetro
odore prunarum moritur.

Schiſma. Damaſus autem electus ad Pontificatum
obeundum, Vrſicinum diaconum competi-
torem habuit in baſilica, quæ Sicini appella-
tur, vbi multi vtrinque cecidere in ipſo tem-
Vrſicinus. plo, cum res non ſuffragijs tantũ, ſed vi & ar-
mis tractaretur. Verùm non ita multò pòſt,
ſacerdotum ac populi cõſenſu Damaſus epiſ-
copus confirmatur, & Vrſicinus ad Neopoli-
tanam eccleſiam traducitur. Damaſus aũt a-
Damaſus adulterij accuſatus. dulterij accuſatus, publico concilio cauſsã
dixit: vbi & innocens abſoluitur, & Concor-
dius atque Calliſtus diaconi falſi accuſatores
damnati ac reiecti ab eccleſia ſunt. Cautum-
que lege eſt, vt deinceps pœnã talionis ſub-
eant, qui aliquem falsò accuſauerint. Pacata
tandem eccleſia Damaſus otio litterario de-
lectatus, vitas pontificum omnium, qui ante
ſe fuere, conſcripſit, eaſque ad Hieronymum
miſit. Non deſtitit tamẽ & templa, & cultum
Templa ædificat, eaq; donarijs ornat. diuinum augere. Duas enim baſilicas ædifica-
uit: vnam iuxta theatrum, alterã via Ardea-
tina ad catachumbas. Dedicauit & Platoniã,
vbi corpora Petri & Pauli aliquando iacue-
rant. Verſibus quoque elegantibus ſanctorũ
corpora eò loci ſepulta exornauit ad memo-
riã poſteritatis. Præterea verò baſilicã quam
ipſe in honorem D. Laurentij non lõgè à the-
atro Pompeiano condiderat, maximis mune-
ribus ornauit, patena argentea librarũ xx. a-
ma argentea librarũ xv. ſcypho argẽteo ana-
glypho librarũ x. calicibus argenteis v. coro-
nis argẽteis v. domos quoq; circa baſilicã po-
ſitas dono dedit; fundum etiam Papirianum
agri Ferentinatis: fundum Antonianum, bal-
nea non longè à templo poſita, vt pſal. quoq;
alternis vicibus in eccleſia canerentur, in fi-
neq; eorum verba hæc ponerẽtur, Gloria pa-
tri & filio & ſpiritui ſancto inſtituit. Primus
etiã Hieronymi ſcriptis auctoritatẽ dedit, cũ
prius lxx. interpretum ſcripta tantũmodò in
precio eſſent. Nam & biblia Hieronymi legi *Biblia*
cœpta eſt, vt pſalmi eiuſdem fideliter ex he- *Hierony-*
braico traducti, cum antea apud Gallos po- *mi appro-*
tiſsimum incompoſitè legerentur. Mandauit *bat.*
itẽ, vt in principio celebrationis (quam Miſsã
vocant) confeſsio diceretur, vt hodie fit. Idẽ
verò Damaſus, vbi ex ſacris ordinibus quin-
quies habitis, presbyteros 31. diaconos 11. epi- *Moritur.*
ſcopos 62. creaſſet, moritur, ac ſepelitur via
Ardeatina cum matre & ſorore in baſilica à
ſe condita, tertio Idus Decemb. Sedit annos
19. menſes 3. dies 11. vacat tum ſedes dies 21.

SIRICIVS I.

SIricius natione Romanus, patre Tiburtio, *4. Põt: Valentiniani imperat.*
Valentiniani temporibus fuit.
Qui à Iuliano multa incommoda ob fidem
Chriſti paſſus, pulſusque militia cùm ſcuta-
torum princeps eſſet. Mortuo autem Iouinia-
no, militum omnium conſenſu imperator e-
lectus, Valentem fratrem in partem imperij
accipiens, eidem orientẽ aſsignat. Poſteà ve-
rò imperij ſui anno tertio Gratianum filium
necdũ benè puberem, ſocerus & vxoris hor-
tatu Auguſtũ creat. Procopium quidem apud
Conſtantinopolim res nouas molientẽ, cum
ſatellitibus ſuis mira celeritate opprimit.
Sed Valens ab Eudoxio Ariani dogmatis
epiſ-

Eudoxius dogmatis Arianus episcopus.

epiſcopo baptizatus, in ſæuiſsimam hæreſim declinans, noſtros perſequitur, & in exſilium pellit, mortuo præſertim Athanaſio, quo viuente res Chriſtiana ſex & quadraginta annis mirificè ſuſtentata eſt. Inſtabat Lucius hæreticus hoſtilem in modum noſtros perſequens, neque illis quidem parcens, qui in eremo erant; eos enim immiſsis militibus aut trucidabat, aut in exſilium mittebat. Magnæ auctoritatis tūc erant Antonij diſcipuli, Macarij duo in Syria, quorum alter in ſuperiore, alter in inferiore habitabat eremo. Iſidorus quoque tum in precio erat. Paphnutius

Macarius. Iſidorus.

Pambos, Moſes, Beniamin, Paulus Alpheliotes, Paulus Phocenſis, Ioſeph, qui mons Antonij dicebatur. Hos cùm exſilio vexaret Lucius, mulier phanatica proclamabat, viros Dei in inſulam Aegypti nequaquam mittendos eſſe, Mannia quoque Saracenorum gentis regina, cum frequentibus prælijs Romanorū opes attriuiſſet, Palæſtini & Arabici limitis

Moſes Anachoreta ab Arriano Epiſcopus conſecrari renuit.

oppida vaſtàs, orata pacem non aliter repromittit, niſi Moſen Chriſtianum virum ſanctiſsimum, genti ſuæ epiſcopum deſignarent. Id agere Lucius conabatur. Verum Moſes inclamat, Arguunt te, ô Luci, per metalla damnati Chriſtiani, in inſulas relegati, & carcere incluſi: quare manus tuas ad me conſecrandū nunquā inijcies. Reuocatis itaque epiſcopis qui ſe conſecrarent, datur reginæ præſul, ac pax Romanis redditur. Sæuiebat in Chiſtianos Valēs & Lucius, licet Themiſtij philoſophi litteræ eum Valentem aliquantulo mitiorem reddiderint. Sæuiebat & Athanaricus Gotthorum rex, qui plurimos barbarorum martyrio affecit.

Themiſtius philoſophus.

Interim verò Valentinianus Saxones, gentem in Oceani littoribus poſitā locis inuijs, & Burgundiones virtute ac rei militaris ſcientia oppreſsit. At verò dum Sarmatæ ſeſe per Pannonias effudiſſent, bellumq; in eos parat, ſubita ſanguinis effuſione apud Brigionem oppidum moritur. Tum Gotthi ſedibus ſuis pulſi, per omnes ſe Thracias effundūt: quibus dum Valens ire obuiam cum exercitu parat, reuocatis pri[illegible], ſed ſero ab exſilio epiſcopis & monachis, quos etiā militare coëgerat, prælio victus, igni exuritur. Hęc quidem clades Romani imperij ac totius Italiæ exitium fuit.

Valens Arrianus exuritur.

Siricius autem (dum hæc agerentur) cenſuit monachos, quorum vita probata eſſet, poſſe ſacris initiari à primis ordinibus vſq; ad epiſcopatū. Cenſuit item ordines per interualla dandos. Manichæos prætereà, qui in vrbe erant, vetuit communicare cum fidelibus. Pœnitentes autem & redeuntes ad gremium orthodoxæ fidei, recipiendos eſſe cenſuit, ſi monaſterium ingrederentur, atque ibi ieiunijs & orationibus ſe toto ſuæ vitæ tempore macerarent. Viaticum ſiquidem tū demum ab eccleſia reciepibant, vbi de optima eorū vita conſtaret. Conſecrari autem preſbyterum ab epiſcopo tantum cenſuit. Inſtituit item, vt quicunque aut viduam, aut ſecundam vxorem duxiſſet, ab officio eccleſiaſtico pelleretur. Hæreticos quoque per manus impoſitionum recipiendos cenſuit. Huius temporibus Hilarius fuit, vrbis Pictauorum Aquitaniæ epiſcopus, qui & cōtra Arianos duodecim libros ſcripſit, & alterum cōtra Valentem & Vrſatiū: atque non ita multò pòſt Pictauis moritur. Victorinus autem natione Afer, Romæ tum primum rhetoricā docuit: poſteà verò in extrema ſenectute fidei noſtræ ſe tradens, contra Arium libros more dialectico ſcripſit. Multa quoque compoſuit ad commendationem fidei noſtræ Gregorius Bæticus Iliberi epiſcopus. Photinus autem Gallogræcus, Marcelli Ancyrani epiſcopi diſcipulus, Hebionis hæreſim inſtaurare tū conatus eſt, Hebion enim Chriſtū pio coitu Mariæ natum, virum iuſtum putauit. Is quidem à Valētiniano imperatore pulſus, plura ſcripſit volumina, ac præcipua contra gentes. At Didymus Alexandrinus, à teneris annis oculis captus, & ob id etiam primarum litterarū ignarus, ita geometriam, & dialecticam, quæ magno vſu indigent, iam grandis natu cū primis elementis didicit, vt præclara quædam opera in mathematicis ſcripſerit, in Pſalmos quoque & in Euangelium Matthæi ac Ioannis, & contra Arianos multa edidit. Optatus quoque Afer epiſcopus Mileuitanus, libros ſex contra Donatiſtas compoſuit. Seuerus autem Aquileus Hiſpanus, agnationem ab illo Seuero ducens, ad quem Lactantij duo exſtāt epiſtolarum libri, volumen compoſuit, quod Cataſtrophen vocauit. Siricius verò compoſitis eccleſiæ rebus, & creatis ſex & viginti presbyteris, diaconis ſedecim, epiſcopis duobus & triginta, ex ſacris ordinibus quinquies habitis, moritur ac ſepelitur in cœmeterio Priſcillæ via Salaria, octauo Kal. Martij. Sedit enim annos quindecim, menſes vndecim, dies quinque & viginti. Vacat tum ſedes dies viginti.

Siricij ſtatuta.

Hilarius Pictauorū epiſc.

Victorinus Afer.

Greg. Bæticus.

Photinus hæreticus.

Didymus Alexād.

Optatus epi. Mileuitanus

Siricius moritur.

ANASTASIVS I.

ANaſtaſius natione Romanus, patre Maximo, imperante Gratiano vrbis Romæ epiſcopus creatur.

41. Pōt.

Gratianus Imp. Alemannos vincit. Nam Gratianus adoleſcens religione clarus, militia ſtrenuus, apud Argentaream oppidum Galliæ, vno prælio ad triginta millia Alemannorum fines Romanorum vaſtantes, cum minimo ſuorum incommodo interfecit. In Italiam deinde rediens, pulſa Ariana hæreſi, totam prouinciam ad veram Chriſti fidem redegit. At verò cum inſtantibus Gotthis, remp. in magno diſcrimine videret, *Theodoſius Imp. varias Gentes ſuperat.* Theodoſium ex Hiſpania oriundum virum clariſſimum, ſocium ac imperij comitem ſibi delegit, qui ſuperatis Alanis, Hunnis & Gotthis, Orientale Imperium reſtituit, icto cum Athalarico rege Gotthorum fœdere, quo quidem mortuo, ac Conſtantinopoli egregiè ſepulto, omnes eius milites Theodoſium virum optimum ſecuti ſunt. *Maximus Tyrannus Gratianum interficit.* Interim verò Maximus in Britannia tyrannidem occupans, ac in Galliam traijciens, apud Lugdunum Gratianum interfecit: quare Valentinianus iunior frater metu perterritus, ad Theodoſium in Oriente confugit. Sunt autẽ qui ſcribant, hos quidem fratres in tantam calamitatem incidiſſe, matris Iuſtinæ crimine, quæ Arianam hæreſim fouens, Chriſtianos perſequebatur, maximè *Ambroſius.* verò Ambroſium, quem etiam inuitum populus Mediolanenſis tum Epiſcopum delegerat. Mortuo enim Auxentio hæreticorum epiſcopo, ſtatim ſeditio Mediolani exorta eſt. Cùm hãc itaq; reprimere Ambroſius conaretur, qui tum conſularis eiuſdem prouinciæ faſces regebat, Eccleſiamque ingreſſus, multa de concordia partium diſſeruiſſet, ab omnibus ſuclamatum eſt, non alteri quàm Ambroſio epiſcopatum committi debere, quod etiam factum eſt. Ex catechumeno enim Chriſtianus factus, & ſacris initiatus, Mediolanenſis epiſcopus creatur. Cuius doctrina & ſanctitas quanta fuerit, eius vita ac opera doctiſſimè & elegantiſſimè ſcripta oſtendunt.

Anaſtaſij decreta. Tunc autem Anaſtaſius rei diuinæ cauens, conſtituit ne ſacerdotes vllo modo ſederent, ſed curui & venerabundi ſtarent, cùm ſacrũ Euangelium aut caneretur aut legeretur in Eccleſia Dei: Neue peregrini, maximè autem tranſmarini, in clerũ reciperentur, niſi quinque Epiſcoporum præſeferrent chirographa. Hoc autem factum eſſe aiunt propter Manichæos, qui tum in Africa magno in precio erãt, & ad corrumpendam fidem de ſuis quoquo verſum mittebant. Conſtituit item, ne debiles & manci, neue aliquo membro carẽtes, in numerum clericorum reciperentur. Baſilicam quoque, quę Creſcentiana vocatur, in regione ſecunda via Mamurtina dedicauit. Huius & Damaſi & Siricij tempora, illuſtrarunt non modò optimi Imperatores, Iouinianus, Valentinianus, Gratianus, Theodoſius, verumetiam ſanctiſſimi atque excellentes in *Gregorius.* quauis facultate doctores, tum Græci, tum Latini. *Baſilius.* Gregorium nobis Chriſtianis cum Baſilio Cappadocia genuit, vt ait Euſebius: ambo fuère nobiles, ambo Athenis eruditi. Baſilius enim Cæſareæ Cappadociæ, quæ prius Mazaca vocabatur, Epiſcopus contra Eunomium egregios libros edidit. Scripſit volumen de Spiritu ſancto, & monachorũ inſtituta. Duos habuit fratres, Gregorium & Petrum viros doctiſſimos. Gregorij exſtabant Euſebij temporibus aliqua volumina. *Greg. Nazianzen.* At Gregorius Nazianzenus, qui Baſilium ad monaſterium perduxit. Hieronymi præceptor multa ſcripſit, maximè verò in laudem Cypriani, Athanaſij, Maximi philoſophi. Scripſit & contra Eunomium libros duos, contra Iulianum Imperatorem librum vnum. Laudauit & nuptias & virginitatem hexametro verſu. Leuauit & Conſtantinopolitanos ab hæreſi rationibus, & ſuo elegantiſſimo dicendi genere, in quo Polæmonem virum eloquentiſſimum ſecutus eſt. Is poſtremum dum ſenex admodum eſſet, ſucceſſorem ſibi deligens, ruri vitam monachi duxit. Baſilius autem ſub Gratiano, hic verò ſub Theodoſio moritur. *Epiphan.* Epiphanius quoque Cypri Salaminæ Epiſcopus, hæreſes omnes elegantiſſimis voluminibus impugnauit. Compoſuit tum etiam multa ſermone Syro, *Ephræm Edeſſenus.* Ephræm Edeſſenæ Eccleſiæ diaconus, qua ex re ad tantam venit dignitatem, vt poſt lectionẽ Scripturæ ſacræ, publicè in quibuſdam

dam

dā eccleſijs eius ſcripta legeretur. Anaſtaſius autē vbi ex ſacris ordinationibus bis in vrbe menſe Decēb. habitis, presbyteros octo, diaconos quinq;, epiſcopos decem creaſſet, moritur, & ſepelitur in cœmeterio, ad Vrſum pileatum quinto Kalen. Maij. Annos verò tres, dies decem ſedit. Vacat tum ſedes dies 21.

Anaſtaſii obitus.

S. INNOCENTIVS I.

42. Pont. Theodo. imp. Maximus occiditur.

INnocentius natione Albanus, patre Innocentio, particeps Theodoſij temporū fuit. Qui ſingulari celeritate & conſilio vſus, Maximum tyrannum Gratiani interfectorē, apud Aquileiam occidit. Hanc calamitatem Maximo ipſi Martinus vir ſanctiſsimus anteà prædixerat, dum Britanniam militaribus copijs ſpoliat, in Italiam contra ius faſque venturus. Tunc enim à Circio Scoti, ab aquilone Picti, inſulā vacuam militibus ingreſsi, longè ac latè omnia vaſtarunt. Theodoſius autem diuino auxilio fretus, & Andragatium Maximi comitem, & Victorem eiuſdem Tyranni filiū, Arbogaſtē & Eugeniū tyrānos, mira celeritate vſus opprimit, vnde meritò Claudiani poëtæ carmina in laudē Theodoſij exſtāt:

O nimium dilecte Deo, tibi militat æther,
Et coniurati veniunt ad claſsica venti.

Theodoſius ab ingreſſu eccleſiæ prohibitus.

Accidit Theodoſio ad diſciplinam militarem laus ingens, qua plurimum valuit, & religionis. Nam cùm Mediolani ingredi Eccleſiam vellet miſteria viſurus, prohibitus ob quoddam facinus (vt fieri ſolet) ab ingreſſu Eccleſiæ, niſi pœniteret, ita æquo animo id tulit, vt vltrò ipſi Ambroſio gratias egerit, atque pœnituerit. Huius vxor Flaccilla fuit, ex qua Arcadium & Honorium ſuſcepit. Iratus ſemel Theodoſius, quòd Theſſalonicenſes in theatro militem occidiſſent, vel (vt alij volunt) iudicem ſuum, ægrè retentus à ſacerdotibus Italicis eſt, quò minus omnes Theſſalonicenſes occideret. Qui poſtea ad ſe rediens, re cognita, & lacrymis pœnitentiam propè patrati ſceleris egit, & legem tulit, & ſententiæ principū ſuper animaduerſione prolatæ, in * tertium diem differentur, quò miſericordiæ vel pœnitentiæ locus daretur. Ferunt principem ipſum, ſi quando ita percitus fuiſſet, hac deinceps cunctatione vſum, vt notas omnes litterarum expreſſe recenſeret, quod interim iræ daretur locus. Affirmant quidam, principem ipſum familiaritate cuiuſdam Ioannis monachi anachoretæ in Thebaide vſum, cuius conſilio tum bellum, tum pacem gerebat. Theodoſius autem quinquageſimum ætatis agens annum, Mediolani moritur.

** alias, xxx.*

Innocētij ſtatuta.

Innocentius verò tanta imperij tranquillitate & benignitate principis vſus, multa ad religionem Chriſtianam pertinentia meditatus eſt. Conſtituit enim, vt ſabbato ieiuniū celebraretur, & quòd tali die Chriſtus in ſepulchro iacuiſſet, & quòd eius diſcipuli ieiunaſſent. De Iudæis quoque & paganis, deq; monachis regulas quaſdam tulit. Cataphrygas autem hæreticos, quorum auctores fuêre, Montanus, Priſcilla & Maximilla, vt antè dixi, ab vrbe expulit, Theodoſio annuente, vel in monaſteria (vt alij volunt) relegauit. Præterea verò Pelagium monachum, & Cæleſtinum hæreſeos damnauit, & quòd liberū arbitriū diuinæ gratiæ anteferrent, & quòd dicerent ad implenda diuina iuſſa voluntatem per ſe ſufficientem eſſe. Contra hos quoque multa ſcripſit Auguſtinus. Pelagius autem in Britanniam proficiſcens, totam inſulam errore ſuo infecit, adiuuante Iuliano tanti mali comite & ſocio. Baſilicam verò Geruaſij, & Prothaſij dedicauit, Veſtinæ mulieris impenſa ſtructam & ornatam, diuenditis eius bonis ex teſtamento relictis iuſto precio. Templi dona hæc fuêre: patenæ argēteæ duæ lx. librarum, coronæ xij. ceroſtrata argentea quatuor. Ad ornatum baptiſterij ceruum obtulit quinque & xx. librarum fundentem aquam, vas chriſmatis ex argento librarum v. ſcyphos duos argenteos anablyphos xx. librarum. Dos autem templi erat domus ad baſilicam Liuianam, balneum ad templum Mamuri domus, item in cliuo ſalutis balneatæ, fundus in agro Cluſino, alter fundus in agro fundano. His addita domus Emeriti in cliuo Mamurtino, domus altera in vico longo, balneum quoque in eodem vico. Curam verò & adminiſtrationem huius baſilicæ & ſanctæ Hagnetis, Leopardo ac Pau-

Pelagius & Cæleſtinus dānantur.

Eccleſiarum donaria.

ac Paulino preſbyteris commiſit. Huius temporibus fuit Appollinarius Laodiceæ Siriæ *Apollinarius Epiſcopus.* epiſcopus, vir ſanè in diſputando vehemens, & ita acutus, vt auſus ſit dicere, corpus, non animam à domino in diſpẽſatione ſuſceptum, poſtea verò cùm rationibus vrgeretur, ait eum quidem habuiſſe animam, non tamen ex ea parte qua rationalis eſt, ſed ex ea ſolũ, qua corpus viuum reddit: ad ſupplementum verò rationabilis partis, ipſum verbum Dei fuiſſe perhibebat. Quæ quidem ſententia, & à Damaſo anteà, & Petro Alexandrino epiſcopo *Apollinariſtæ.* exploſa eſt. Hinc Apollinariſtæ originem habuêre. Marcianus autem Barcilonæ vrbis epiſcopus, caſtitate & eloquentia inſignis, benè *Cyrillus.* cum fide ſenſit & Nouatianos ſcriptis ſuis impugnauit. Cyrillus verò Hieroſolymitanus epiſcopus, ſæpè pulſus eccleſia & receptus, ad extremum ſub Theodoſio principe annis octo epiſcopatum tenuit, multaque ſcripſit. Euzoius item apud Theſpeſium rhetorẽ cum Gregorio Nazianzeno epiſcopo adoleſcens Cæſareæ erudițus, plurimo labore. Origenis & Pamphili corruptam bibliothecam membranis inſtaurare conatus eſt, ſcripſit & ipſe mul- *Hieronymi habitatio.* ta. Eodem quoq; tempore Hieronymus preſbyter in Bethleem habitans, ingenio ac facundia ſua Chriſti fidem mirum in modum *Synodus Burdegalenſis.* auxit: quod etiam eius ſcripta declarant. Improbatur item eo tempore in ſynhodo Burdegalenſi Priſcilliani dogma, ſumptũ ex Gnoſticorum & Manichæorum hæreſi, de qua ſuperius diximus. Innocentius verò vbi per ſacros ordines quater in vrbe habitos, preſbyteros 30. diaconos 12. epiſcopos 54. creaſſet, moritur, ac ſepelitur in Cœmeterio ad Vrſum pileatum 5. Kal. Auguſti. Sedit annis 15. menſib. 2. diebus 25. Vacat tum ſedes dies 22.

ZOSIMVS I.

43. Pont. ZOſimus natione Græcus, patre Abrahamo, mortuo Theodoſio, Arcadij & Honorij, qui patri in imperio ſucceſſere, temporibus fuit.

Arcadius & Honorius. Hi quidem gubernacula imperij ſuſcipientes, paribus auſpicijs illud rexêre, diuiſis tantummodò adminiſtrationibus. Arcadius .n. Orientem, Honorius verò Occidentem gubernabat, licet Theodoſius filijs adhuc adoleſcentibus tres duces reliquerit, qui Romanum gubernarent imperium, Rufinum qui Orientem, Stiliconem qui Occidentem, Gildonem qui Africam regerent. Qui deinceps cupiditate imperandi moti, ſpretis paruulis re- *Tres tyranni.* gnum occupare conati ſunt. Gildoni res nouas in Africa molienti, Maſcezel fratris eius

crudelitatem veritus, cum exercitu obuiam factus, hominem fundit fugatque: qui vel dolore animi, vel veneno, nõ ita multò pòſt, moritur. Item quoque Maſcezel tanta victoria elatus, cùm nec Deo, nec hominibus parceret, à militibus occiditur. Rufinus verò ab Arcadio opprimitur, dum Orientale imperium conatur inuadere. Ingreſſus tum Italiã Rhadagaſus Gotthorum rex immaniſsimus, ferro ac flamma omnia vaſtabat. Verùm Romani comparato exercitu, barbarum in Feſulanis montibus opprimunt, duce Stilicone. Huic verò ſucceſsit Alaricus, quem Stilico regni cupidus, cùm ſuperare poſſet, & fouit & iuuit. Verùm poſtremò cùm Alaricus in Galliã proficiſcens, concedente eò loci ſedes ad incolendum Honorio, apud Polentiam conceſſiſſet, Saulum gente & religione Hebræum à Stilicone cum militibus immiſſum, quo fœdus turbaretur, hoſtẽ ſenſit. Facilè enim fuit barbaros nil tale ſuſpicantes, & diem paſchæ obſeruantes, incautos perturbare. Verùm ſequenti die ſumptis armis, & Saulum exercitu ad internecionem cædit, & omiſſa Gallia, in Stiliconem & Romanos mouet. Quibus *Roma capitur à Gotthis.* ſuperatis, vrbem Romam poſt longam & grauem obſidionem capiunt, anno eiuſdem con- *Alarici moderatio.* ditæ milleſimo ac centeſimo & ſeptuageſimo quarto: ſalutis verò Chriſtianæ, anno duodecimo & quadringenteſimo. Hac tamen moderatione Alaricus vſus eſt & clementia, vt ſuis mandauerit à cæde & ſanguine, quoad fieri poterat, abſtinere: vtque confugientibus ad Baſilicas Petri ac Pauli, parceretur. Rex verò tertia die ab vrbe diſcedens, minus calamitatis quàm putaretur perpeſſa (parum enim incendij ſenſerat) in Lucanos & Brutios proficiſcitur, vbi apud Conſentiam vi captam & direptam, moritur. Cui ſtatim omnium Got- *Mors.*
thorum

thorum conſenſu Athaulphus ob affinitatem & genus ſuccedit, quem quidem ad vrbē Romam cum exercitu redeuntem Galla Placidia ſuperioris Theodoſij filia, eius vxor, ita placauit, vt à cædibus & rapinis temperatum, & ſuis magiſtratibus vrbs dimiſſa ſit. In animo certè ei prius fuerat, vrbem Romam delere, ac nouam condere, eamque Gotthiam appellare, & imperatoribus nomen de ſe relinquere, vt non Augusti deinceps, ſed Athaulphi vocarentur. Mentem hominis Placidia non modò à tanto facinore auertit, verumetiam fœdus inter Athaulphum, Honorium & Theodoſium iuniorem compoſuit, Arcadij iam mortui filium.

Zoſimi ſtatuta. Zoſimus autem in tanta rerum perturbatione rem diuinam nunquam omiſit. Conſtituit enim vt diaconi, dum celebraretur, læuas tectas haberent linoſtimis. Cōceſsit item vt in parochijs cerei ſancto Sabbato benedici poſſent. Bibere autem in publico clericis vetuit: in cellis fideliū, id fieri poſſe non negauit. Vetuit etiam, ne ſerui in clerum reciperentur, quod huiuſcemodi viros liberos & integros eſſe oporteret. Adſciſcūtur nunc non modò ſerui, & vulgò cōcepti ac nati, verumetiam flagitioſi omnes ex flagitioſo quoq; geniti: quorum ſceleribus eccleſia Dei magnum aliquod incommodum tandem capiet. Ferunt tum Zoſimum miſiſſe ad Carthaginenſe Concilium Fauſtinum Epiſcopum, duoſque vrbis Romæ presbyteros, vt oſtenderet nil vſquam publicè agi debere ſine conſenſu eccleſiæ Romanæ. *Lucius Arianæ partis epiſcopus.* Huius autem pontificatu fuit Lucius Arianæ partis epiſcopus, qui variarum hypotheſeon libellos ſcripſit. Diodorus quoque Tarſenſis epiſcopus, dum Antiochiæ presbyter eſſet, multa tum ſcripſit, Euſebij ſententias, non autem eloquentiam imitatus, propter ignorationem ſæcularium litterarum. *Tiberianus. Euagrius.* Scripſit & Tiberianus apologeticum ob ſuſpicionem hereſcos, quia cum Priſcilliano accuſabatur. Euagrius prætereà acris & feruentis ingenij, vitam beati Antonij de græco Athanaſij, in ſermonem noſtrū tranſtulit. *Ambroſius Alexandrinus. Ioannes Chryſoſt.* Scripſit & Ambroſius Alexādrinus auditor Didymi, in Apollinariū volumen prēclarum. Fuêre tum etiam in precio Ioannes Conſtantinopolitanus & Theophilus Alexandrinus illuſtres epiſcopi. Hunc ego arbitror Ioannem Chryſoſtomum fuiſſe, qui ob elegantiam dicendi hoc cognomentum meritò adeptus eſt, quiq; Theodorum & Maximum condiſcipulos ſuos ad fidem Chriſti traduxit, relictis præceptoribus Libanio & Andragathio philoſophis. Interrogatus Libanius iam morti propinquus, quem potiſsimum in ſchola ſucceſſorem relinquere vellet, non alium quàm Chryſoſtomum dixit, niſi hominem Chriſtiani ad ſe traduxiſſent. Perlata tum etiā ſunt ad Zoſimum ſynodalia decreta, quibus confirmatis, Pelagiana hæreſis vbique damnatur. Sunt qui ſcribant, & Petronium Bononienſem epiſcopum virum ſanctiſsimum, & Poſsidonium Africæ prouinciæ epiſcopum, magnam ſanctitatis opinionē de ſe tum cōcitaſſe. Scripſit & multa contra hæreſes Primaſius ad Fortunatū Epiſcopum. Sunt qui ſcribant, Probam Adelphi pro conſulis vxorem, Centonas Virgilij in laudem Chriſti, tum compoſuiſſe. Hanc certè laudem quidam Eudoxæ aſſcribunt, Theodoſij iunioris vxori. Auguſtinus verò B. Ambroſij in fide diſcipulus, homo certè omniū, qui tum fuêre, doctiſsimus, Hippone in Africa Epiſcopus, fidem noſtram ſcriptis & diſputationibus tum maximè tuebatur. At Zoſimus creatis in vrbe Roma presbyteris 10. diaconis 3. epiſcopis 8. moritur, ac ſepelitur via Tyburtina apud corpus B. Laurentij martyris 7. Kal. Ianuarij. Sedit annum vnum, mēſes tres, dies duodecim. Vacat tum ſedes dies vndecim.

ANNOTAT.

Zoſimum hunc fuiſſe natione Græcum Aſiaticum, patria Cæſarienſem in Cappadocia, eiuſq; Hermogenis nepotem, qui in Cōcilio Niceno ſymbolum edidit, facilè ſuſpicari poſſumus ex quadam epiſtola Baſilij Cæſarienſis Epiſcopi, quàm ad Papam Innocentium ſcribit, in quo eum virum depingit (quem ex multis circumſtantijs Zoſimum hunc eſſe intelligitur) qui cùm eſſet vir doctiſſimus, & ſanctiſſimus, propter eius incredibilem virtutem à Baſilico Epiſcopo Cæſarienſe (cùm eſſet ſuæ Eccleſiæ presbyter) ad prædeceſſorem ſuum Innocentium Papam miſſus Romam veniens, ſtatim poſt Innocentij mortē omnium ſuffragijs Romanus Pontifex Theodoſio iuniore Auguſto 7. & Palladio 5. Conſulibus anno Chriſti 416. renunciatus, ſedit annos 3. menſes 4. & dies 8. Poſt cuius obitum altero die Bonifacius presbyter in ſciſmate Romanus Pontifex ordinatus eſt cum Eulalio archidiacono. Qui Eulalius menſe 3. die 15. initæ dignitatis coactus abdicauit, & factus eſt epiſcopus in Campania; Bonifacius verò Apoſtolicā ſedē in pace obtinuit. Fuit hoc ſchiſma 5. in Roman. eccleſia, ab Anaſtaſio Bibliothecario, & in eo Regiſtro, de quo ſuprà dixi, accuratiſſimè, & ſingulatim deſcriptum, de quo ego plura in meo de Pontificibus libro. Cæterum, de ijs quæ de Zoſimo dixi, monuit me vir doctiſſ. & præſtantiſſimus Guilbelmus Syrletus, ſedis Apoſtolicæ protonotarius.

S. BONI-

Digitized by Google

S. BONIFACIVS. I.

44. Pōt. Honorius imp erat. Schiſma.

BOnifacius natione Romanus, patre Iucundo presbytero, Honorij temporibus fuit, orta quidem tum in clero ſeditio eſt. Nam dum Bonifacius in baſilica Iulij, vrbis Romæ epiſcopus creatur, Eulalius in Conſtantiniana electus, huic ſtatim obijcitur. Quod vbi Honorius, qui tum Mediolani erat, intellexiſſet, inſtante Placidia cum filio Valentiniano, ambo ab vrbe pelluntur. Reuacatur tamen ſeptimo menſe pòſt Bonifacius, & ſolus vrbis præſul conſtituitur.

Vallias Gotthorū rex.

Intereà verò mortuo Athaulpho, Gotthorum rex Vallias decernitur, qui Dei iudicio perterritus, Placidiam apud ſe tamen honeſtè habitam, Honorio fratri reddidit, pacemque cum eo datis dilectiſsimis obſidibus inijt. Idem fecêre Alani, VVandali & Sueui. Placidiam verò Honorius Conſtantio, quem Cæſarem declarauerat, in matrimonium collocat: vnde Conſtantius Valentinianum filium ſuſcepit: quæ poſtea à fratre pulſa, ad orientē cum filijs Honorio & Valentiniano proficiſcitur.

Bonifacij decreta. Donaria.

Bonifacius autem Pontifex tum conſtituit, ne mulier vlla aut monacha ſacratam pallam attrectaret, aut thura contingeret: neue ſeruus aut obnoxius, vel obæratus, in clerum reciperetur. Condidit prætereà oratorium in cœmeterio ſanctæ felicitatis martyris, eiuſque ſepulchrum ornauit marmoribus & argento. Nam & patenam argenteam dono dedit librarum viginti, & ſcyphum argenteum librarum decem, coronas argenteas tres, calices minores duos. Huius quoque pontificatum inſignem reddidere multi præclari viri, maximè verò Hieronymus presbyter, patre Euſebio, natus oppido Stridonis, quod à Gotthis euerſum, Dalmatiæ quondam Pannoniæque in finibus fuit. Quātum iſte iuuerit eccleſiam Dei, vita & ſcriptis, non attinet dicere, cum & vita eius ſanctiſsima omnibus præluceat, & ſcripta eius ita in precio & honore ſint, vt nemo magis legatur, ab eruditis præſertim. Moritur autem Hieronymus in Bethleem, ætatis ſuæ anno lxxxxj. pridie Kalendas Octobris. Laudatur & Gelaſius Cæſareæ Palæſtinæ poſt Euzoium epiſcopus, vir accurati elegantiſque ingenij. Scripſit & hiſtoriam Dexter Paciani filius ad Hieronymum. Laudauit & Spiritum ſanctum Amphilochius eleganti ſtylo. Laudat & Sophronium Hieronymus, quòd de euerſione Serapis librum copioſè ac doctè ſcripſerit. Aiunt & Lucianum presbyterum Deo innuente, tum quidem reliquias Stephani protomartyris & Gemalielis Pauli præceptoris inueniſſe, deque ea re ſermone græco ad omnes eccleſias ſcripſiſſe: quam ſcriptionem poſteà Abundius presbyter Hiſpanus latinam fecit ad Oroſium presbyterum. Sunt etiam, qui huic ætati addunt Ioannem Caſſianum & Maximinum viros doctiſsimos. De Eutropio autem Auguſtini diſcipulo, non ita ambigitur, qui hiſtoriæ Romanæ Epitomen fecit, ab vrbe condita vſque ad tempora ſua ſatis eleganti ſtylo & oratione. Scripſit & ad duas ſorores Chriſto dedicatas de pudicitia & amore religionis. Laudatur & Iuuenalis, qui tum * Conſtantinopolitanus epiſcopus erat. Fuit etiam in precio Heros vir ſanctus, ac beati Martini diſcipulus, Arelatenſis epiſcopus iniuria pulſus. Bonifacius autem vbi ex ſacris ordinibus ſemel habitis, diaconos tres, epiſcopos ſex & triginta creaſſet, moritur, ac via Salaria ſepelitur apud corpus ſanctæ Felicitatis martyris octauo Kal. Nouembris. Sedit annis tribus, menſibus octo, diebus ſeptem. Mortuo Bonifacio, clerici quidam Eulalium ſtatim ad vrbem reuocant, qui vel indignatione, vel contemptu rerum humanarum reuocationem ſpernens, anno poſt Bonifacium moritur. Vacat tum ſedes dies nouem.

Hieronymus preſbyter. Scriptores Eccleſiaſtici. Gelaſius epiſcopus. Caſſianus Eutropius. * aliàs, Hieroſolymitanus. Eulalius reuocatus, ſed redire contemnit.

CAELESTINVS I.

45. Pōt. Theodoſius.

CAeleſtinus natione Campanus, Theodoſij iunioris temporibus fuit.

Hic enim mortuo Honorio principe clariſsimo, Valentinianum Placidiæ amitæ ſuæ filiū Cæſarem creatum, ad regēdum occidentale

tale imperium mittit. Qui ſtatim totius Italiæ conſenſu imperator creatus, gubernacula imperij apud Rauennam ſuſcipiens, hoſtes Romani nominis, maximè verò Ioannem tyrannum, mira felicitate in Italia compeſcuit. *Gothi Africã inuadunt.* Intereà verò VVandalorum, Alemannorum, & Gotthorum effera gens, ab Hiſpania in Africam Genſerico rege traijciens, prouincia ferro ac flamma depopulata, fidẽ quoque Catholicã Ariana impietate fœdauit, pulſis etiam in exiliũ quibuſdam epiſcopis benè ſentientibus, in qua perturbatione beatus Auguſtinus Hipponenſis epiſcopus, tertio obſidionis menſe quinto Kalend. Septemb. moritur, ſeptimo & lxx. ætatis anno, VVandali autem capta Carthagine in Siciliam traijcientes, inſulam depopulantur & vaſtant. *Auguſtinus moritur.* Idem fecêre Picti & Scoti, inſulam Britanniam occupantes. Accitus autem à Britannis in auxilium Aetius patritius, vir bellicis artibus inſignis, non modò laborantibus auxilium non fert, verumetiam regnandi cupidus, Hunnos ad inuadendam. Italiam ſolicitat. Vnde Britanni ab Aetio deſtituti, ab Anglis auxiliũ petiêre, quos hoſtes deinceps, non auxiliares ſenſere. Ab his enim oppreſſi, & patriam ſimul & nomen amiſere. *Britanni ab Anglis opprimuntur.* Interim verò Theodoſio Conſtantinopoli mortuo, ſeptimo & vigeſimo imperij ſui ac patrui Honorij anno, Bleda & Attila fratres Hunnorum reges, Illiricum ingreſſi, omnia incendunt & vaſtant.

At Cæleſtinus diuino cultui intentus, cõſtituit vt pſalmi Dauid ante ſacrificium antiphonatim ab omnibus canerentur, quod antè fieri non conſueuerat. *Cæleſtinus acceſſio.* Perlecta enim epiſtola & Euangelio, finis ſacrificio imponebatur, Refert Martinus Caſſinas, Iudica me Deus & diſcerne cauſam meã, quod in principio ſacrificij dicitur, eius inuentum fuiſſe. Graduale quoq; huic aſſcribitur. Multa prætereà conſtituit de omni eccleſia, quæ tum in archiuijs legebantur. Dedicauit & baſilicam Iuliam, cui etiam hæc dona obtulit, patenam argenteam librarum v. & xx. ſchyphos ij. argenteos xx. librarum, annulos argenteos xx. librarum, candelabra argentea duo lx. librarum, cantharos, ceroſtrata ænea quatuor & viginti magni ponderis. *Donaria eccleſiæ collata.* Neſtorius autẽ Conſtantinopolitanus epiſcopus, nouum tum errorem inducere conatus eſt. Prędicabat enim Chriſtum ex Maria hominem tantum, & non Deum natum, atque diuinitatem collatam eſſe pro meritis, cui impietati & Cyrillus Alexandrinus epiſcopus, & Cæleſtinus Pontifex mirum in modum aduerſati ſunt. *Neſtorius Cõſtãtinop. hæreſiarcha.* Nam habita apud Epheſum ſynodo cc. epiſcoporũ, impius Neſtorius cum hæreſi nominis ſui, cũque Pelagianis omnibus, qui dogma illud prope extinctum iuuabant, omnium conſenſu xiij. canonibus eorum ſtultitiam impugnantibus damnantur. *Synhodus Epheſina.* Prætereà Germanum Antiſiodorenſem epiſcopum in Britanniam mittit, qui deturbatis hæreticis, inſulares ad Catholicam fidem redigeret. *Germanus.* Miſit ad Scotos Chriſti fidem optantes Palladium, quem ipſe epiſcopum creauerat. Huius certè atque ſuorum opera, magna pars occidentis ad veram Chriſti fidem conuerſa eſt. Ferũt hoc tempore diabolum perſonam Moyſi indutum, multos Iudęos decepiſſe, dum eos ex Creta in terram promiſsionis ad ſimilitudinem hiſtoriæ veteris ſicco pede per mare deducere pollicetur. *Diabolus perſonam Moyſi indutus.* Multi enim ex his falſum Moyſen ſecuti, in vndis periêre. Aiunt autem illos ſolos euaſiſſe, qui tum Chriſtum verum eſſe Deum credidêre. At Cæleſtinus vbi ex ſacris ordinibus ter in vrbe menſe Decembri habitis, presbyteros duos & triginta, diaconos duodecim, epiſcopos duos & lx. creaſſet, moritur, ac ſepelitur in Cœmeterio Priſcillæ via ſalaria, octauo Idus April Cõſederat annis octo, menſibus decem, diebus ſeptem. Vacat tum ſedes dies vnum & viginti. *Cæleſtinus moritur.*

XYSTVS. III.

ZYſtus III. natione Romanus, patre Xyſto Valentiniani tempora attigit. *46. Põt.*

Qui occidentalis imperij gubernator, pacem cum Genſerico VVandalorum rege inijt, ac certis finibus Africam ſibi ac Genſerico diuiſam, VVandalis incolendam dedit. Subornatus deinde Genſericus ab Arianis, eorum impietatem extolles, varijs terro- *Genſericus Catholicos in Afri a perſequitur.*

ribus epiſcopos noſtros perſequitur. Interim verò dum Valentinianus Conſtantinopolim proficiſcitur, & Theodoſij filiam in vxorem ducit, VVandali Genſerico duce Carthaginẽ iterum capiunt ac diripiunt, anno quingenteſimo & lxxxiiij. poſteaquam Romanorum eſſe cœperat. Dum hæc autem in Africa gererentur, Attila cum Belda fratre Hunnorum reges, non contenti occupaſſe Pānonias, Macedoniam, Myſiam, Achaiam, & vtraſq; Thracias ferro ac flamma deuaſtat, Beldamque fratrem obtruncat, quò ſolus regno potiretur. Inde verò animos ſumens ad occupandũ occidentale imperium, copias vndique celeriter colligit, atque iter ſtatim carpit. Quod vbi Actius intellexiſſet, legatos de pace ſtatim Toloſam ad Theodoricum regem mittit, cum quo fœdera ita ſunt inita, vt communi impenſa & paribus copijs bellum contra Attilam gereretur. Romanorum ac Theodorici auxiliares copiæ fuère, Alani, Burgundiones, Franci, Saxones, atque omnes ferè occidentales populi. Tandem verò ſuperueniẽte Attila in campis Catalauuicis, magno ardore animorum prælium vtrinque committitur. Pugnatum erat aliquandiu atque acriter, cũ vox ſuperueniens incerto auctore, certamini finem impoſuit. Ad centum & octoginta millia hominum in eo prælio vtrinque cecidiſſe conſtat, neutra inclinante acie, aut cedente. Ferunt tamen Theodoricum Thuriſmundi regis patrem, eo prælio cecidiſſe.

Valentinianus imper.

Carthago a Vādalis capitur.

Attila.

Grande prælium.

At Xyſtus pōtificatum iniens, à Baſſo quodam reus in iudicium accerſitur. Hic autem congregata ſeptem & quinquaginta epiſcoporum ſynhodo, ita cauſſam dixit, vt ab omnibus vno conſenſu abſolueretur. Damnatur Baſſus calumniator iniquus, annuente Valētiniano & Placidia eius matre: in exſiliumq; mittitur, ita tamen, vt vltimo die viaticum ei ob pietatem eccleſiæ non negaretur. Eius autem prædia non fiſco, ſed eccleſiæ aſſcribuntur. Aiunt Baſſum poſt exſilium non multum vixiſſe, tertio enim menſe diem extremum obijt: cuius corpus Xyſtus epiſcopus linteaminibus inuolutum, & aromatibus conſperſum, proprijs manibus ad ſanctũ Petrum ſepeliuit in loculis parentum. Aedificauit autem Xyſtus baſilicam beatæ Mariæ virginis, quæ ab antiquis Liberij cognominabatur iuxta maxcellum * Liuiæ. Accepit deinde nomen ad Præſepe: Poſtremò verò ſancta Maria maior, vocata eſt. Xyſtum autem huius templi auctorem fuiſſe, titulus ipſe in frōtiſpicio primi fornicis declarat his verbis: XYSTVS EPISCOPVS PLEBE DEI. Per x enim in principio & y ſcribitur Græca orthographia, licet noſtra ætas conſuetudini ſeruiens, Sixtum ſcribat per s & iota. Huic quoque templo pōtifex hæc dona obtulit, altare argenteum puriſsimum CCCC. librarũ, ſcyphos argenteos quinque, calices decem, coronas argenteas octo & viginti, cādelabra argētea tria, thymiamaterium librarũ quindecim, fundum Scauri in agro Caietano, fundum Cleris, ceruum argenteum fundentem aquam in fontem baptiſterij. Ornauit & ambonem eccleſiæ porphyreticis lapidibus, quem nos ſuggeſtum appellamus, vbi euangelium & epiſtola canitur. Præterea verò rogatu Xyſti Valentinianus templa quædā ſanctorum mirificè excoluit. Nam & ſupra confeſsionem beati Petri auream Saluatoris imaginem gemmis aureis diſtinctam collocauit, & faſtigium argenteum baſilicæ Conſtantinianæ à barbaris ſublātum reſtituit. Ornauit & confeſsionem beati Petri ex argento. Aiunt prætereà huius temporibus Petrum epiſcopum natione Illyricum ædificaſſe diuæ Sabinæ in monte Auentino non longe a monaſterio ſancti Bonifacij, in quo diuus Alexius iacet. Quod ego factum Cæleſtini primi tempore crediderim, vt etiam carmina heroica indicant, quæ adhuc leguntur his ferè verbis.

B. ſus quidam Xyſti ſuſus & punitur.

Xyſti pietas.

Culmen Apoſtolicum cùm Cæleſtinus haberet,
Primus & in toto fulgeret epiſcopus orbe:
Hæc, quæ miraris, fundauit presbyter vrbis
Illyrica de gente Petrus. vir nomine tanto
Dignus, ab exortu Chriſti nutritus in aula.

Pauper-

Paupertas locuples, ſibi pauper, qui bona vita
Præſentis fugiens, meruit ſperare futura.

Sunt etiam, qui ſcribant huius temporibus fuiſſe Euſebium Cremonenſem & Philippum Hieronymi diſcipulos, qui pleraque eleganti oratione ſcripsêre. Laudatur & Eucherius Lugdunenſis epiſcopus doctrina, dicendi copia. *Hilarius.* Non improbatur poſtremò Hilarius Arelatenſis epiſcopus, vir ſanctitate & doctrina ea tempeſtate inſignis. Xyſtus autem cum omnia, quę habuerat, aut in ædificijs & ornamẽtis eccleſiarum, aut pauperibus erogaſſet, *Xyſti mors.* creatis presbyteris octo & viginti, diaconis duodecim, epiſcopis duobus & quinquaginta, moritur, ac ſepelitur in crypta, via Tiburtina apud corpus beati Laurentij. Sedit autem annis viij. diebus ix. Vacat tum ſedes dies duos & viginti.

LEO I.

47. Pőt. LEo natione Tuſcus, patre Quintiano.
Attila Aquileiã capit. Eo tempore fuit, quo Attila à pugna Catalaunica rediens, in Pannonias comparatis magnis copijs, Italiam hoſtili manu ingreſſus, ac primo Aquileiam in limitibus prouinciæ poſitam, triennio obſedit. Verùm cùm iam deſperatis rebus in eo eſſet, vt ſtatiua moueret, vidiſſetq́; ciconias ex vrbe in agros pullos ſuos deferentes, auſpicio motus, adhibitis machinis, miſeram ciuitatem acriter oppugnatam, tandem capit, diripit & incendit: nec vlli generi hominum parcit, flagellũ *Attila flagellũ Dei.* Dei ſe vocitans. Inde Hunni veluti ruptis clauſtris, per totam Venetiam ſeſe effundentes, vrbes omnes occupant, Mediolanum, ac Ticinum diripiunt. Iturus deinde Romã infeſtis ſignis, cùm eò loci conſediſſet, vbi Mincius Padum influit, amnem traiecturus, vir ſanctiſſimus Leo Pontifex calamitatem Italiæ & vrbis Romæ miſeratus, adhortante etiam Valentiniano, ei fit obuiam, perſuadetq́; *Leo Attilã placat.* Alarici exemplo, qui ſtatim Dei iudicio poſt captam vrbem mortuus eſt, ne vltra progrediatur. Monitis pontificis optimi obtemperans Attila, quod dum ſimul loquerentur, cernere duos viros ſupra caput ſuum ſtrictos tenentes gladios, ac mortem minitãtes, niſi pareret, viſus eſt. Ij Petrus & Paulus apoſtoli putati ſunt. Inde mouens, Pannonias repetit: vbi non ita multò poſt, effundente ſe vbertim propter ebrietatem è naribus ſanguine, moritur.

Leo verò ad vrbem rediens, totus ad confirmandam Catholicam fidem conuertitur, quæ tum potiſsimùm à multis hæreticis impugnabatur, maximè autem à Neſtorianis & *Neſtorij error.* Eutychianis. Neſtorius enim Conſtantinopolitanus epiſcopus, virginem non Dei, ſed hominis tantummodò genitricem dixit, vt aliam carnis, aliam diuinitatis perſonam faceret, & ſeiunctim alterum eſſe Dei filiũ, *Eutychetis error.* alterum hominis oſtenderet. Eutyches autẽ Conſtantinopolitanus Abbas, ne ſentire cum Neſtorio videretur, diuinam cum humana natura in idem compoſitum receſiſſe affirmabat, vnumq́ue factum, nec vllo modo inter ſe diſtingui debere. Hanc hæreſim cùm Flauianus Conſtantinopolitanus epiſcopus damnaſſet, Theodoſio annuente, ſynhodus Epheſina indicitur, in qua Dioſcoro Alexãdrino epiſcopo præſidente, Eutyches reſtituitur, Flauianus verò damnatur. At Leo, mortuo Theodoſio, in eiusque locum ſuffecto *Concilium Chalcedonenſe.* Marciano principe catholico, conciliũ Chalcedonenſe indicit, in quo ſexcentorum & triginta epiſcoporum auctoritate decernitur, credendum duas naturas in Chriſto fuiſſe: vtque vnus idemque Chriſtus Deus homo *Neſtorius Conſtantinopolitanus epiſc.* crederetur, ac ſtatim Neſtorius & Eutyches nefandus Manichæorum præſul damnarẽtur. Combuſti etiam publicè ſunt Manichæorum libri, calcata & depreſſa eſt Dioſcori ſuperbia atque hæreſis. Interim verò mortuo à ſuis Valentiniano, Maximus tyrannus imperium occupat, Eudoxiamque quondam Valentiniani vxorem, ſibi violentis nuptijs adiungit. Hanc ob rem VVandali ex Africa acciti, Gẽ- *Vandali Romam capiũt & diripiũt.* ſerico duce Romam hoſtili manu ingreſſi, Maximum in illo tumultu ab Vrſo milite Romano occiſum, in Tiberim proijciunt, vrbem diripiunt atque incendunt, templa &ſa-

& ſacraria ſpoliant, nec Leonem Pontificem exaudiunt clamantem & dicentem, vt vrbi & templis parcentes, prædam quò vellent abigerent. Abeuntes, quartodecimo die poſt vrbem captam, atque Eudoxiam cum filia & ingenti captiuorum numero ſecum trahêtes, in Africam reuertuntur. *Leonis ædificia.* At Leo ad reparandam vrbem & templa conuerſus, Demetriam ancillam Dei impulit, vt baſilicam beato Stephano via Latina tertio ab vrbe milliario in fundo ſuo conderet. Ipſe verò in honorem beati Cornelij epiſcopi baſilicam via Appia ædificauit. Templa diffracta reſtituit, ſacrorum vaſa comminuta aut oblata vel denuò renouauit, vel ex integro quoad fieri potuit, reſtituit. Cameras prætereà tres condidit in tribus baſilicis, Ioannis, Petri ac Pauli. Sepulcris quoque Apoſtolorum cuſtodes addidit ex clero Romano: hos cubicularios appellauit. Prætereà verò monaſterium prope ſanctum Petrum condidit, conſtituitque vt intra actionem myſterij diceretur: Hoc ſanctũ ſacrificium, &c. neue vlla monacha velamen capitis benedictum acciperet, niſi approbatũ fuiſſet, eam quadraginta annis caſtè & integrè vixiſſe. *Acephalorum hæreſis.* Dum autem his curis vir ſanctus intentus eſſet, ſubitò exorta eſt. Acephalorũ hæreſis: qui ideò Acephali vocati ſunt, quia ſine cerebro & ſine auctore habebantur. Hi autem Chalcedonenſe concilium improbât, proprietatem duarum ſubſtantiarũ in Chriſto negant, vnam tantùm in eiuſdem perſona naturam prædicantes: quam quidem hæreſim epiſtolis ſuis eleganter & doctè ad Chriſti fideles ſcriptis acerrimè confutauit. *Paulinus, Proſper, Mamercus.* Sunt qui ſcribant, Paulinum Nolanæ vrbis epiſcopũ, Proſperum Aquitanum virum doctum, Mamercum Viennenſem epiſcopum, in precio tum fuiſſe. Primus enim Mamercus (vt aiunt) ſupplicationes, quas Græci litanias vocant, inſtituit ob frequentes terræ motus, qui tum maximè Gallias vexabât. Leo poſtremò creatis ex inſtitutione ſacrorum lxxxi. presbyteris, diaconis xxxi. epiſcopis ſex & lxxx. moritur, ac ſepelitur apud Sanctum Petrum in Vaticano 4. Idus Aprilis. Sedit annis vno, & viginti menſe vno, diebus tredecim. Vacat tum ſedes dies octo.

HILARIVS I.

48. Pont. Hilarius natione Sardus, patre Criſpino, ad Leonis tempora peruenit.

Leo primus imperat. Leo enim primus ex Græca natione, in locum Marciani imperatoris demortui ſufficitur, qui ſtatim filium ſuum eiuſdem nominis, Auguſtum creat. Sub hoc quidem imperatore reſpublica Romana magnas calamitates paſſa eſt, ſubortis quibuſdam tyrannis imperium vſurpare conantibus. Hac verò opportunitate illectus Genſericus VVandalorum rex, ex Africa in Italiam ſtatim nauigat, Romanum imperium inuaſurus, quod vbi intellexit Leo, *Baſilicum patritium cum valida claſſe in auxilium Anthemij Principis Romani mittit. Hi coniunctis copijs & animis ad Populoniam Genſerico fiunt obuiam, hominemque claſſe decernere impellunt: qui quidem ſuperatus ingenti clade, turpi fuga in Africam redijt. *Genſericus vincitur.* Vexare intereà vrbem Romanam parabat Ricimer ille patritius, qui Biorgum Alanorum regem in montibus Tridentinis ſuperauerat, elatus tanta victoria, ni Epiphanius Ticinenſis epiſcopus, hominem Anthemio vrbem defendenti conciliaſſet.

Hilarius autem in tanta perturbatione rerum, diuinam rem intermiſit nunquam. *Hilarij ſtatuta.* Prætereà verò inſtituit, ne pontifices deinceps ſucceſſorem ſibi deligerent, quæ inſtitutio ad omnes eccleſiaſticos gradus pertinet. Fecit & decretalem, ac per vniuerſum orbem ſparſit. Epiſtolas quoq; conſcripſit de fide catholica, tres ſynhodos confirmantes, Nicænam, Epheſinam, & Chalcedonenſem, quibus item Eutychem, Neſtorium, & Dioſcorũ cum ſectatoribus damnat. In baptiſterio autem Conſtantinianæ baſilicæ tria oratoria ædificauit, auro & precioſis lapidibus diſtincta, tribus ſanctis dedicata, Ioanni Baptiſtę, Ioanni Euangeliſtę, & ſanctæ Cruci: quorum ianuæ erant æneæ argento cælato clauſæ, in oratorio autem τοῦ σταυροῦ erat lignum crucis auro clauſum, & ornatum gemmis. Stabat & eò loci agnus au-

reus

Digitized by Google

cens duarũ librarum in columna onychina, ante oratorium erant columnæ miræ magnitudinis, quæ dicuntur hecaton. In fonte Ioannis erat lucerna aurea librarum decem, cerui argentei tres, octoginta librarum, aquam fundentes, columba aurea duarum librarum. Addidit & oratorium ſancti Stephani baptiſterio Lateranenſi. Duas quoq; bibliothecas apud eundem locum ædificauit. At Lunam verò, monaſteriũ in vrbe ſtruxit. Omitto dona templis oblata, quę quidem propè infinita fuère, ex auro, argento, marmoribus & gemmis. Sunt qui ſcribant, Germanum Altiſiodorenſem & Lupum * Trecharenſem epiſcopos, huius temporibus fuiſſe, qui tum multum iuuère Chriſtianam fidem, gentilium ac Pelagianorum opera plurimũ labefactatam. Gennadius præterea Conſtantinopolitanus Epiſcopus, ingenio, doctrina, & moribus Eccleſiæ Catholicæ multum profuit. Victorinus autem natione Aquitanus arithmeticus inſignis, rationem Paſchæ ad curſum lunæ tum redegit, Euſebium & Theophilum ea in re ſuperans. Sunt qui Merlinum Anglum vatem inſignem his temporibus aſcribant, de quo plura fortaſſe, quam ſatis eſt, ſcribuntur. Hilarius autem vbi ea peregiſſet, quæ ad optimum pontificem pertinebant, tum in exſtruendis templis ornandiſque, tum etiam docendo, admonendo, caſtigando, eleëmoſynaſúe vbi erat opus præbendo, moritur, creatis prius de more quinque & viginti presbyteris, diaconis quinque, epiſcopis duobus & viginti. Sepelitur autem in crypta ſancti Laurentij apud corpus beati Xyſti. Sedit annos ſeptem, menſes tres, dies decem. Vacat tum ſedes dies decem.

Trecaſenum. — *Gennadius epiſc.* — *Victorin. Aquitã.* — *Merlin. vates.* — *Hilari mors.*

ANNOTAT.

Vt ex antiquis litteris argenteis, & muſiuis, quæ adhuc extant in baptiſterio Lateranenſi, Hilarus, non Hilarius dicendum eſt, quod etiam in aliquot vetuſtis codicibus ſcriptum animaduerti.

SIMPLICIVS I.

49. Pont. SImplicius patria Tiburtinus, patre Caſtino, imperante Leone ſecundo & Zenone fuit.

Leo ſecũdus, & Zeno Imperat. Nam Leo primus valetudine correptus, Leonem ſecundum ex Ariadne ſorore ſua nepotem, & Zenonis Iſaurici filium, ſucceſſorem imperij deſignauit: qui non ita multò pòſt graui morbo oppreſſus, cùm finem vitæ ſibi adeſſe cerneret, patri Zenoni imperium reliquit. Interim verò Odoacer cum maxima Turcilingorum & Herulorum manu Italiam ingreſſus, Oreſtem patricium apud Ticinum

Odoacer Italiam inuadit.

ſuperatum & captum Placentiæ inſpectante exercitu interfecit. At Zeno calamitates Italiæ miſeratus, Theodoricum Gotthorum regem iam antea apud ſe in honore habitum, contra Odoacrem cum ingentibus [illegible]is in Italiam properè mittit, qui duces O[illegible]cris non procul Aquilea vel Liſontium amnem graui prælio ſuperat. Eadem quoque fortuna contra Odoacrem ſæpius vſus, hominem triennio Rauennam obſidentem eò pepulit, hortante etiam Ioanne Epiſcopo, vt ſe imperij ſocium acciperet. Verùm ſequenti die cum filio contra datam fidem interficitur, vnde ſtatim nemine aduerſante Theodoricus totius Italiæ imperio potitus eſt.

Simplicius autem vir ſanctiſsimus has baſilicas interim dedicat, baſilicam Stephani protomartyris in Cęlio monte, baſilicam Andreę Apoſtoli non longè à templo ſanctæ Mariæ maioris, in qua adhuc veſtigia quædam antiquitatis apparent, quæ perſæpè flendo etiam inſpexi ob incuriam eorum, quibus ipſa templa iam ruinam minantia, commiſſa ſunt. Hoc autem in templo hæc carmina legiſſe memini muſiuo opere deſcripta. *Simplicij opera.*

Hæc tibi mens valdè decreuit prædia Chriſte,
Cui teſtator opes detulit ille ſuas:
Simpliciuſq; Papa ſacris cæleſtibus aptans
Effecit verè muneris eſſe tui:
Ne quod Apoſtolici deeſſent lumina nobis,
Martyris Andreæ nomine compoſuit.
Vtitur hæc heres titulis eccleſia iuſtis,
Succedenſq; domo myſtica iura locat.
Plebs deuota veni, perq; hæc comercia diſce
Terreno cenſu regna ſuperna peti.

Dedicat & aliam baſilicam Stephani Simplicius apud ſanctum Laurentium, baſilicam quoque Vibianę martyris ad Palatium Licinianum,

Digitized by Google

num,vbi corpus virginis repoſitum eſt. Hebdomadas quoque inſtituit, vt presbyteri, tum ad Petri, tum ad Pauli, tum ad Laurentij martyris templa viciſsim manerent propter pœnitentes & baptiſmum requirentes. Vrbem præterea presbyteris in quinque regiones diuiſit, prima erat Petri, ſecunda Pauli, tertia Laurentij, quarta Ioannis Lateranẽſis, quinta ſanctæ Mariæ maioris. Inſtituit poſtremò, ne clericus vllus poſſeſsionem beneficij à laico recognoſceret, quod poſtea à Gregorio & alijs Pontificibus confirmatum eſt. Romam autem ſedem eſſe primam omnium eccleſiarum, declarant Acatij epiſcopi Conſtantinopolitani, & Timothæi viri doctiſsimi ſcripta, quibus rogatur Simplicius Pontifex magnus, vt Petrum Alexandrinum epiſcopum Eutychetis imitatorem, hæreſeos damnet. Quod etiam factum eſt, hac conditione tamen, vt pœnitenti tempus aſſcriberetur. Sunt qui dicant huius temporibus fuiſſe Remigium Remenſem epiſcopum, virum ſanctiſsimum, qui Clodoue[illegible]t hiſtoriæ referunt) regem Francorum bap[illegible]uit. Scripſit etiam multa eo tempore contra Eutychetem Theodorus Syriæ epiſcopus: edidit & decem libros eccleſiaſticæ hiſtoriæ, Euſebium Cæſarienſem imitatus. Tum verò omnes ferè Aegyptij declinarunt in Dioſcori hæretici errorem, de quo multa ſuperius diximus. Vexauit & Catholicos in Africa Hunnericus VVandalorum rex, Arianos imitatus. Quamobrem Eudoxia Theodoſij neptis, mulier catholica eius vxor, ſimulans ſe Hieroſolymam voti cauſſa ituram, à marito heretico diſcedens, Hieroſolymis poſt lõgam peregrinationem, & mulieri præſertim grauem, moritur. Ferunt ea tempeſtate & Eleſei oſſa in Alexandriam tranſlata eſſe, & corpus Barnabæ Apoſtoli, cum euangelio eius manu ſcripto repertum. At Simplicius cùm eccleſiam Romanam non inſtitutis ſolum, verumetiam donis auxiſſet, creaſſetque ex ordine ſacrorum presbyteros octo & quinquaginta, diaconos vndecim, epiſcopos ſex & octoginta, moritur, ac ſepelitur in Petri Baſilica ſexto Nonas Martij. Sedit autem annos quindecim, menſem vnum, dies ſeptem. Vacat tum ſedes dies ſex & viginti.

Remigius epiſc. Remenſis.

Theodoretus.

Eudoxia virum hereticũ deſerit.

Simplicius moritur.

FELIX III.

50. Pont. Odoacre.

FElix tertius, patria Romanus, patre Felice presbytero, ex regione Faſciolæ, & rege Odoacre, qui annis quattuordecim Italiæ imperauerat, vſque ad Theodoricum peruenit.

Qui etſi Rauennam ſedem regni feciſſet, tamen vi bene Romam quoad fieri potuit, exornauit: & ſepulchrum Octauij inſtaurauit, & ſpectacula de more exhibuit, & ædificia ac baſilicas pleraſque reſtituit, nihilque omiſit, quod ad optimum principem pertineret. At verò vt regnum aliquando ſtabiliret, & Clodouei Franciæ regis filiam Anteſledam in vxorem duxit, & ſororem Hunnerico VVandalorum, & filiarum ſuarum alteram Alarico Veſegotthorum, alteram Gundibato regibus in matrimonium collocauit.

Theodorici opera.

Felix autem tum maximè intellexerat Petrum Eutychianum, quem ante diximus ob hæreſim in exſilium pulſum, inſtigante Acatio, tunc demum ab eodem reuocatum eſſe. Quare ſanctus Pontifex fraudem ſubeſſe veritus, ex auctoritate ſedis Apoſtolicæ concilio benè ſentientium approbata, Petrum & Acatium damnat. Poſt annos verò tres, cum Zeno fidem faceret hos homines pœnitere, Felix eò miſit Epiſcopos duos, Meſſenum & Vitalem, qui re cognita damnatos abſoluerent. Hi itaque Heracleam ciuitatem ingreſſi, pecunia corrupti, nihil ex ſententia Felicis egère. Vnde Pontifex meritò indignatus, habita de more ſynhodo, hos vt præuaricatores & Simoniacos à communione deiecit. Meſſeno tamen pœnitentiæ tempus aſſcriptum eſt, qui errorem ſuum faſſus eſt, pœnitendique tempus petijt. Idem quoque Felix baſilicam ſancti Agapeti ædificauit non longè à baſilica Laurentij martyris. Conſtituit item, vt eccleſiæ non niſi ab Epiſcopis conſecrarentur. Aiunt autem huius tempore Theodorum presbyterum Græcum, librum contra hæreticos ſcripſiſſe de conuenientia veteris ac noui

Legati Pont. pecunia corrupti & puniti.

Theodorus presbyter.

Ioannes Damaſcenus.

noui teſtamenti. Sunt etiam, qui huic ætati aſſcribant Ioannem Damaſcenum, virum doctiſsimum ac Theologum inſignem. Hic enim librum ſententiarum compoſuit, in quo Gregorium Nazianzenum, Gregorium Nyſſenum, Didymum Alexandrinum imitatus eſt, libros quoque medicæ artis compoſuit, quibus morborum cauſſam & medelas deſcribit.

Felix moritur.

At Felix cum ex inſtitutione ſacrorum ordinum, quos in vrbe Roma menſe Decembri bis habuit, presbyteros octo & viginti, diaconos quinque, epiſcopos triginta creaſſet, moritur, ac ſepelitur in Pauli baſilica. Sedit annos octo, menſes vndecim, dies decem & ſeptem. Vacat tum ſedes dies quinque.

ANNOTAT.

Felicem hunc non tertium, ſed ſecundum appellarem, cum is, qui in ſchiſmate contra Liberium creatus eſt, Papa dici non potuerit.

Gelaſius, de quo mox Platina ſcribit, Canonicos (vt vocãt) regulares ordinis ſancti Auguſtini Laterani primus collocauit, qui ibidem vſque ad Bonifacium VIII. à quo expulſi ſunt, permanſerunt. Ex archiuis baſilicæ Lateranenſis.

GELASIVS I.

51. Pont.

Gelaſius natione Afer, patre Valerio. Eo tempore fuit, quo Theodoricus Clodoueo ſocero ſuo Francorum regi bellum intulit,

Theodorici bella.

quòd Alaricum generum Velogotthorum regem in agro Volgadenſi interfeciſſet, Vaſconiamque occupaſſet, vterque affinis erat. Iuſtior habebatur Alarici cauſa, vnde ſocerum genero prætuliſ. Superatis itaque Francis ingenti prælio, Vaſconiam recipit, receptamque pro Almarico Alarici filio, donec adoleſceret, gubernat. Idem Theodoricus Siciliam, Dalmatiam, Liburniam, Illyricum, Narbonenſem Galliam, Burgundiam ſuo regno adiecit. Tridentum vrbem in alpibus muro cinxit, & Italiam ab externo hoſte tutatus eſt, collocatis Erulis in extremis Italiæ partibus apud prætoriam Auguſtam, quorum regem adhuc adoleſcentem in adoptionem ſuſceperat.

Gelaſius Manichæos Romæ pellit.

Gelaſius autem Manichæos in vrbe deprehenſos exſilio damnat, eorumque libros apud baſilicam diuæ Mariæ publicè comburit. Inſtante præterea ſynhodo, cognita Meſſeni pœnitentia, eum libello prius ſatisfacientem, purgatum Eccleſiæ ſuæ reſtituit. Cùm verò intellexiſſet Petri & Acacij ſeditionibus multa flagitia & parricidia in Eccleſijs Græciæ committi, confeſtim eo miſit, qui hos, ſi non ſtatim pœniterent, in perpetuum damnarent. Erat autem conſuetudo primitiuæ Eccleſiæ, diutius exſpectare ad gremium pietatis ſuæ aliquando redituros. Confugerat tum Ioannes Alexandrinus Epiſcopus, vir Catholicus illorum ſeditionibus vexatus, ad Pontificem Romanum, à quo perbenignè & comiter ſuſceptus eſt. Dedicauit Gelaſius Eccleſiam Euphemiæ martyris in ciuitate Tiburtina. Dedicauit & baſilicam ſanctorum Nicandri & Eleutherij via Labicana, & baſilicam ſanctæ Mariæ via Laurentina in fundo Criſpi vigeſimo ab vrbe lapide.

Gelaſij ſcripta.

Clerum quoque amauit & auxit. Pauperes ſemper mira beneuolentia & charitate complexus eſt. Ciuitatem Romanam à multis periculis liberauit, maximè verò ab inopia rerum & fame. Hymnos etiam compoſuit ad imitationem beati Ambroſij, edidit & libros quinque contra Eutychen & Neſtorium, duos item contra Arium. Orationes habuit elegantes & graues. Epiſtolas præterea ad amicos & domeſticos fidei ſcripſit, nõ minus graues quàm doctas: quæ opera in publicis bibliothecis tum legebantur.

Anaſtaſius Imp.

Sunt qui ſcribant Gelaſium excommunicaſſe Anaſtaſium imperatorem Conſtantinopolitanum, Zenonis ſucceſſorem, quòd hæreticis & Acacio faueret, vnde conſtat, imperatorem errantem in fide & monitum, ſi non paruerit, à pontifice Romano excommunicari poſſe. Eadem auctoritate vſus eſt etiam contra VVandalos eorumque regem, qui Ariana infecti hæreſi, Catholicos cruciatibus & ſupplicijs perſequebantur.

Viri clari huius temporis.

Fuere etiam in primo huius Pontificis tem-

Digitized by Google

Viri clari huius tempore.

tempore Germanus & Epiphanius, quorum alrer Ticinenſis, alter verò Campanus Epiſcopus fuir. Hi multum auctoritate & ſanctitate ſua Italiam à barbaris vexatum iuuêre, orationibus & blandicijs barbarorum corda mollientes. Multum prætereà tum in Gallia profecêre, & Lannociatus abbas Carnotēſis, & Aurelianus & Mezentius Pictauienſis viri optimi ac docti, qui Clodoueum regem Franciæ, ac Crocildim eius vxorem eò perpulêre, vt Chriſtianiſsimi fierent, & fidem Catholicam vbique tutarentur. Sunt qui hanc laudem Remigio viro ſanctiſsimo aſſcribant. Gelaſius autem poſteaquam presbyteros duos & triginta, diaconos duos, epiſcopos ſeptem & ſexaginta creaſſet, moritur ac ſepelitur in baſilica beati Petri Apoſtoli xj. Kalendas Decembris. Sedit annis quattuor, menſibus octo, diebus decem & ſeptem. Vacat tum ſedes dies ſeptem.

Gelaſij mors.

ANASTASIVS II.

52. Pont. Anaſtaſius imp.

ANaſtaſius ſecundus, patria Romanus, patre Fortunato, Anaſtaſio imperante fuit. Quo tempore Tranſamundus VVandalorum rex, & Catholicas Eccleſias claudit, & centum ac viginti Epiſcopos exſulatum in Sardiniam mittit. Ferunt tum apud Carthaginem Olympium quendam Arianum Epiſcopum, ſanctam Trinitatem publicè in balneis deteſtantem, tribus fulminibus ictum concidiſſe, eiuſque cadauer exuſtum omninò fuiſſe. Cumque item Barbas quidam Arianus epiſcopus, neſcio quem baptizaturus eſſet his verbis, Baptizat te Barbas in nomine Patris, per Filium in Spiritu ſancto, ferunt aquam nuſquam comparuiſſe, quo miracolo permotus, qui characterem exſpectabat, confeſtim ad noſtros tranſijt.

Olympium de caelo tactum.

Miraculum contra Arianum.

Anaſtaſius verò (vt quidam ſcriptores referunt) Anaſtaſium Imperatorem excommunicauit, quòd Acatio faueret, tametſi poſteà ipſe ab Acatio ſeductus, dum eum reuocare clanculum tentat, clerum à ſe grauiter alienauit, qui ſe à communione pontificis tum maximè ſubtraxit: quòd etiā ſine Catholicorum conſenſu Photino Theſſalonicenſi diacono communicaſſet, qui tum Acatij errorem imitabatur. Hanc ob rem ferunt diuino nutu hominem ſubitò morbo correptum interijſſe. Sunt qui dicant, eum in latrinam effudiſſe inteſtina, dum neceſsitati naturæ obtemperat. Huius temporibus Fulgentius natione Afer, Ruſpenſis Epiſcopus, qui in Sardiniam quoque cum alijs Catholicis Africæ à Tranſamundo exſulatum miſſus eſt, nil prætermiſit, quod ad veram Chriſti fidem pertineret docendo, prædicando, monendo. Edidit & libros de Trinitate, de libero arbitrio, de regulis fidei. Scripſit & contra Pelagianam hæreſim. Orationes quoque habuit ad populos elegantes quidem & graues. Iuuit etiam ſcriptis ſuis Eccleſiam Dei Egeſippus vir doctiſſimus, qui & monachorum regulas compoſuit, & ſancti Seuerini Abbatis eleganti ſtylo vitam edidit. Fauſtus autem apud Gallos epiſcopus multa tum ſcripſit copioſè & ornatè, ſed eius illud opus potiſsimum laudatur, quod contra Arianos ſcripſit, in quo oſtendit τρίαδα, hoc eſt, triniratem eſſentialem eſſe. Scripſit & contra eos qui dicunt, increatis aliquid incorporeum eſſe, qua in re oſtendit, tum patrum ſententijs, dum diuinæ ſcripturæ teſtimonijs, ſolum Deum incorporeū dici poſſe, ne etiam creata incorporea dicerentur. Hæc de Anaſtaſio & eius pontificatu, qui ex ſacris ordinibus ſemel Decembri mēſe in vrbe habitis, presbyteros duodecim, epiſcopos ſedecim creauit. Sepultus eſt autem in baſilica Petri XIII. Kalendas Decembris. Sedit annum vnum, menſibus decem, dies quatuor & viginti. Vacat tum ſedes dies quatuor.

Anaſtaſij Imper. mors funeſta.

Fulgentius.

Egeſippus.

Fauſtus eiuſque ſcripta.

Anaſtaſij Pontif. mors.

SYMMACHVS I.

53. Pont.

SYmmachus natione Sardus, pare Fortunato, mortuo Anaſtaſio, Pontifex creatur, non ſine magna diſcordia. Nam dum pars cleri Symmachum apud baſilicam Conſtantianam Pontificem decernit, pars altera apud baſilicam Mariæ in via Noua, Laurentium in locum demortui Anaſtaſij ſufficit: ſeditio ingens in ſenatu ac populo Romano bifariam diuiſo orta eſt, vnde omnium conſenſu concilium Rauennæ indicitur: diſcuſſaque re præſente Theodorico, Symmachus tandem in ponti-

Schiſma.

pontificatu confirmatur, qui certè magna clementia vſus, Laurentium competitorem Nucerinis epiſcopū dedit. Verùm anno quarto pòſt clerici quidam ſeditionibus gaudentes, adiuuantibus Feſto & Probino ſenatorij ordinis viris, Laurentium reuocant, qua ex re indignatus rex Petrum Altini epiſcopum Romam mittit: qui pulſo vtroque ſedem teneret. Verùm Symmachus habita centum & viginti epiſcoporum ſynhodo, & obiecta conſtanti animo diluit, & omnium ſententijs obtinuit, vt Laurentius & Petrus malorum omnium capita relegarentur. Orta autem ob hanc rem tanta ſeditio Romæ eſt, vt multi tum ex clero, tum ex populo paſsim cæderentur, nec ſacris virginibus parcerent. Opprimitur eo tumultu Gordianus presbyter, vir optimus ad vincula ſancti Petri, nec finis tantæ cædis factus fuiſſet, ni Fauſtus cōſul clericos miſeratus, contra Probinum tanti mali auctorem arma ſumpſiſſet.

Seditio Romæ.

Gordianus presbyter.

Reſpirante deinde aliquantulum repub. Chriſtiana, Clodoueus pulſis Arianis hæreticis, & Catholicos reduxit, & Pariſiorum ciuitatem regni caput conſtituit.

Symmachus Manichæos pellit, eiuſque alia facta.

Symmachus verò Manichæos tum ab vrbe expulit, eorumque libros ante fores Conſtātinianæ baſilicæ concremauit. Baſilicas verò multas aut ornauit, aut à fundamentis erexit. Nam & templum beati Andreæ Apoſtoli apud ſanctum Petrum ædificauit, multoq; argento & auro exornauit, & templum ipſius Apoſtolorum principis, ac porticum cū marmoribus opere vermiculato in anguſtiorem formam redegit. Gradus quoque ipſius baſilicæ ampliores fecit, aliosque gradus ſub diuo dextra læuaque, epiſcopia præterea conſtruxit. Aedificauit etiam baſilicam Agathæ martyris via Aurelia in fundo Lardario. Baſilicam ſancti Pancratij cum arcu argenteo librarum quindecim. In baſilica Pauli renouauit apſidam, cui ruina imminebat, picturiſq; ornauit, poſt apſidam verò aquā introduxit, balneumque fundamento erexit. In vrbe autem baſilicam ſanctorum Silueſtri & Martini à fundamētis exſtruxit iuxta Traiani Thermas, vbi & ſuper altare Ciborium fecit argēteum librarum centum viginti, arcus argenteos librarum decem: confeſsionem argenteam librarū quindecim, ſuggeſtum quoque erexit porphyreticis & cruſtis marmoreis inſignem. Fecit & gradus baſilicæ Ioannis & Pauli poſt apſidam. Auxit & Baſilicam archāgeli Michaelis, aquamq; introduxit Sanctorum Coſmi & Damiani oratoria à fundamētis erexit via Tiburtina in fundo Paciano, adiuuantibus Albino & Glaphyra illuſtribus viris. Pauperibus quoq; ad Baſilicas Petri & Pauli habitacula exſtruxit, curauitque ne quid eis deeſſet, quod ad victum pertineret. Amator enim pauperum fuit, & epiſcopis ac cæteris clericis in Africa & Sardinia propter catholicam fidem exſulantibus, pecunias & veſtes ſubminiſtrabat. Reparauit etiam baſilicam ſanctæ Felicitatis: & apſidam beatæ Hagnetis cum Baſilica, quę ruinam minabantur, in meliorem formā reſtituit. Redemit & captiuos in diuerſis prouincijs multa pecunia. Cōſtituit item, vt die dominico, vel natalitijs martyrū caneretur hymnus, Gloria in excelſis Deo. Cœmeterium quoq; Iordanorum vel fecit, vel in meliorem formam redegit. Nil poſtremò omiſit, quod ad omnipotentis Dei gloriam pertineat. Huius quoq; tempore eccleſiam Dei multum iuuit Gennadius Maſsilienſis Epiſcopus, qui diligens Auguſtini imitator, & librum de dogmatibus compoſuit: & quid cuique ad ſalutem neceſſarium eſſet, declarauit. Scripſit idem de viris illuſtribus, Hieronymum imitatus. Symmachus autem creatis duobus & lxxxx. presbyteris, diaconis xvi. epiſcopis cxx:j habitis de more ſacris ordinibus, moriens, ad baſilicam Petri ſepelitur xiv. Kalendas Auguſti. Sedit autem annis xv. menſibus ſex, diebus xxij. Vacat tum ſedes dies ſeptem.

Epiſcopia.

Ciboriū.

Gennadius Maſſilienſis Epiſcopus

ANNOTAT.

Schiſma hoc pernicioſum, & atrox à primo Nouatiani ſchiſmate quartum fuit, cuius præter bibliothecarium in dialogis lib. iij. cap. xl. beatus Gregorius mentionem facit, vbi de Paſchaſio

Diacono loquitur. Reliqua ſchiſmata in meo indice diligenter annotabo.

HORMISDA I.

54. Pont. HOrmiſda, patria Fuſinonius, patre Iuſto, ad Theodorici & Anaſtaſij tempora peruenit, à conſulatu Senatoris vſque ad conſulatum Boëthij & Symmachi.

Theodorici ira in Boëthium. Quos Theodoricus ob ſuſpicionem affectatæ libertatis, exſilio primò, mox carcere afficit. In hac calamitate cõſtitutus Boëthius, multa ſcripſit quæ adhuc leguntur. Tranſtulit & pleraque ex Ariſtotole, in eademque commentatus eſt. In Mathematicis doctiſſimus eſt habitus, quod eius muſicæ & Arithmeticæ oſtendunt. Poſtremò verò cum Symmacho ſenatore Theodorici iuſſu necatur. *Boëthius necatur.* Sunt autem qui ſcribant, Boëthium tantam calamitatem ſubijſſe, quod in Arianos inueheretur, ad quos Theodoricus declinauerat. Superior ſententia mihi verior videtur.

Hormiſda autem hortante Theodorico, prouincialem ſynhodum in vrbe habuit, omniumque conſenſu Eutychianos iam antea improbatos, damnauit. Ioannem quoque Cõſtantinopolitanum Epiſcopũ litteris & nuncijs adhortatus eſt, vt ab eadem hæreſi deſiſteret, crederetque duas in Chriſto naturas eſſe, diuinam & humanam. Deſijt parere Ioannes Anaſtaſij viribus fretus, quem non ita multò pòſt fulmine ictum, dediſſe pœnas creditum eſt, tum propter hæreſim quæ grauis erat, tũ vel maximè, quia legatos ab Hormiſda miſſos contra iius gentium magna affecerat contumelia: reiectos enim à ſe naui quaſſa & rimoſa ea conditione nauigare iuſſit, vt recta in Italiam redirent, nec vllum Græciæ littus attingerent. *Anaſtaſij Imp. proteruia.* Hæc etiam eiſdem mandata ad Pontificem redijſſe referũt, vt ſciret imperatoris proprium eſſe imperare, & non imperata pontificis, aut cuiuſuis alterius accipere. Fuere autẽ legati, Euodius Ticinenſis Epiſcopus, Fortunatus Catinenſis, Venantius vrbis Romæ presbyter, & Vitalis diaconus. Mortuo itaque Anaſtaſio vii. & xx. imperij anno, Iuſtinus orthodoxæ fidei amator, imperium accipit, ac ſtatim nuncios ad Pontificẽ mittit: qui & ſedis Apoſtolicæ auctoritatem confirmarent, & pacem Eccleſijs omnibus exquirerent, quantum per religionem concederetur. *Iuſtinus Imperat.* Quare permotus Hormiſda Theodorico annuente Germanum Capuanum epiſcopum, Ioannem & Blandum presbyteros, & Felicem ac Dioſcorum diaconos, legatos ad Iuſtinum mittit, qui eos nullo non genere honoris adhibito effuſa obuiam honoris gratia monachorum, ac magna orthodoxorum & illuſtrium virorum multitudine, honorificè accipit, congratulante clero vnà cum Ioanne Conſtantinopolitano Epiſcopo. At qui cum Acatio ſentiebant, iſtorum aduentum veriti, ſe in templo quodam munitiſsimo incluſerunt, & nuncios habita conſultatione ad imperatorem miſere, affirmantes ſe nullo pacto in ſententiam Apoſtolicæ ſedis venturos, niſi eis reddita fuerit ratio, quamobrem Acacius damnatus eſſet, hos omnes Iuſtinus ex templo atque ab vrbe expulit. *Acatiani tumultuantur.* Idem fecit Hormiſda contra Manichæos, iterum in vrbe Roma pullulantes, eorumque codices ante fores baſilicæ Conſtantinianæ incendio conſumpſit.

Eodem tempore mortuo in Africa Tranſamundo VVandalorum rege, Ildericus filius, quem ex captiua Valentiniani filia ſuſceperat, regnum obtinet. *Ilderici VVandali pietas.* Hic non hæreſim paternam imitatus, ſed matris Catholicæ monita ſecutus, omnes Catholicos, quos Tranſamundus in exſilium miſerat, reduxit, atque eos ſuo inſtituto viuere permiſit. Dona præterea multa ac precioſa eodem tempore Romam ad ornandas baſilicas ſanctorum ſunt miſſa. Gemmas enim magnæ æſtimationis Clodoueus rex Franciæ miſit. Delata & dona cum aurea tum argẽtea: Delata Euangelia cum tabulis aureis gemmis diſtinctis à Iuſtino Imperatore voti gratia. Miſit & patenam auream librarum viginti cum hyacinthis, ſcyphum aureum gemmis circundatum. Ornauit & templum beati Petri Theodoricus rex trabe argentea M. & xl. librarum, ceroſtratis argenteis duobus librarum lxx. Certauit & Hormiſda muneribus cum his principibus. Locauit enim ante altare Conſtantinianæ baſilicæ

Digitized by Google

ſilicæ coronam argenteam librarum viginti, cantharos argenteos ſex. Ornauit etiam templum Pauli ſcyphis argenteis decem, amis argenteis tribus. His demum ex ſententia peractis, cùm etiam de more presbyteros vnum & viginti, epiſcopos quinque creaſſet, moritur, ac ſepelitur in baſilica Petri octauo Idus Auguſti, conſulatu Maximi. Sedit annis nouem, diebus octodecim. Vacat tum ſedes dies ſex.

Hormiſdæ obitus.

IOANNES I.

55. Pont.

IOannes, natione Tuſcus, patre Conſtantio, à conſulatu Maximi vſque ad conſulatum Oliberij peruenit, Theodorici regis temporibus & Iuſtini Auguſti, qui orthodoxæ fidei diligentiſsimus obſeruator, vt tandem hæreticorum nomen extingueret, Arianos expulit, eorumque Eccleſias Catholicis aſsignauit. Quam quidem rem Theodoricus ægrè ferens, Ioannem Pontificem, Theodorum, duoſque Agapetos oratores ad Iuſtinum mittit, qui eum adhortarentur, vt Arianos reſtitueret: ſin ſecus animatus eſſet, ſciret ſe omnes Italiæ Eccleſias, Catholicas præſertim, demoliturum. Magnificè & perbenignè primò quidem excepti legati ſunt, qui vbi rationem legationis expoſuêre, cùm flectere Iuſtinum non poſſent, ad lachrymas verſi, ac ſuppliciter petentes, vt perituræ Italiæ vnà cum Catholicis omnibus ſubueniret, eo tandem pium hominem pepulêre, vt Arianos reſtitueret, atque eos viuere ſuis legibus & inſtitutis fineret. Sunt qui ſcribunt, Theodoricum rabie ſæuiendi tum incitatum Symmachum & Boetium reuocatos ab exſilio & carcere, eo tempore occidiſſe. Vtcunque ſit necatos Theodorici iuſſu conſtat, nec multum refert Hormiſdæne, an Ioannis temporibus aſcribant. Ioannes autem Rauennam ad Theodoricum rediens, in carcerem properè conijcitur: ac parum abfuit, quin eum ſtatim occideret: adeò in hominem exarſerat, & fide & moribus cum Iuſtino ſentientem. Perijt tamen ſanctiſsimus homo in carcere pedore, ſitu, & inedia: quam quidem ſæuitiam ira diuina non ita multò pòſt grauiore pœna compeſcuit. Apoplexia enim Theodoricus moritur, eiuſque anima (vt quidam eremita vir ſanctiſsimus retulit) in ignem Lipareum immerſa eſt.

Theoderici Italiæ regis furor in Catholicos.

Eius mors & damnatio.

Theodorico autem in regnum Amalaſiuntha filia ſucceſsit, cum gnato Athalarico, quem ex Eucherio marito ſuſceperat. Quæ quidem mulier ſupra ſexum prudentia vſa, & patris decreta mala præſertim emendauit, & Boethij ac Symmachi filijs bona paterna in fiſcum delata reſtituit, & filium optimis diſciplinis erudiuit aduerſantibus Gotthis, & acclamantibus, non litteris, ſed rei militaris diſciplina, regem ſuum imbuendum eſſe. Iuſtinus autem ſenex admodum, eodem fermè tempore Iuſtiniano ſororis ſuæ filio imperatore relicto moritur, & Clodoueus Franciæ rex, filijs quatuor in regno relictis. Fuêre tum in precio & Benedictus Nurſinus, qui rationem monaſticæ vitæ Italis dedit, & Brigida Scotica mulier ſanctiſsima, & Ioannes Antiochenæ Eccleſiæ presbyter, qui multa contra eos ſcripſit, qui in vna tantum ſubſtantia Chriſtum adorandum cenſebant. His addidit Iſidorus Cyprignium quendam Epiſcopum Hiſpanum, qui eleganter in Apocalypſim ſcripſit.

Amalaſuntha reginæ inſignes dotes.

Benedictus. Brigida.

Ioannes autem Pontifex antequam Conſtantinopolim proficiſceretur, tria cœmeteria reſtituit. Primum fuit Nerei & Achillei via Ardeatina: Secundum ſanctorum martyrum Felicis & Adaucti: Tertium, Priſcillæ. Ornauit etiam altare ſancti Petri gemmis & auro. Detulit & ſecum Iuſtini imperatoris munere patenam auream librarum viginti, calicem aureum gemmis librarum quinque, quæ dona vnà ſecum perijſſe arbitror. Creauit etiam habitis de more ſacris ordinibus epiſcopos xv. Ferunt corpus viri ſanctiſsimi Rauenna ad vrbem delatum, ſepultumque in baſilica Petri vj. Kalendas Iulij Olibrio conſule. Sedit autem annis duobus, menſibus octo. Vacat tum ſedes dies octo & quinquaginta.

Ioannis opera.

I 2 FELIX

Digitized by Google

FELIX IV.

56. *Pont.* *Iuſtinianus.* FElix quartus, natione Samius, patre Caſtorio, Iuſtiniani tempora attigit.

Qui Beliſario duce in prælijs vſus, de Perſis & VVandalis triumphat, quorum gentem in Africã traijciens, idem dux præſtantis animi & ſingularis virtutis ſuperauit, ac propè deleuit, capto eorũ rege Gilimero, & in triumphum ducto. Amalaſiuntha verò ſeditionibus Gotthorum diu vexata, mortuo filio Athalarico, quo cum moleſtæ vixit, Theodahatum conſobrinum ſuum regni conſortem fecit. *Theodahatus.* Erat autem Theodahatus ita Græcis & Latinis litteris edoctus, vt & temporum ſuorum hiſtoriam eleganter ſcripſerit, & Platonicam diſciplinam optimè calluerit: ſegnis tamen ad res agendas habebatur. Verùm hortante Amalaſiuntha, Burgundiones & Alemannos felicibus prælijs ſuperauit.

Felicis opera. Felix autem rei diuinæ interim curam gerens, & Patriarcham Conſtantinopolitanum declinantem à fide, anathemate notauit, & ſanctorum Coſmæ & Damiani templa, quæ adhuc exſtant in vrbe via Sacra apud forum Romanum ædificauit, quod carmen vermiculato opere notatum adhuc indicat. Baſilicam quoque ſancti Saturnini via Salaria incendio conſumptam, reſtituit. *Caßiodorus.* Sunt qui ſcribant Caſſiodorum hac ætate fuiſſe, qui ſenator de regenda repub. multa conſcripſit: & monachus pſalterij ſententias eleganti oratione ac ſtylo edidit. *Priſcian. grammaticus.* Ferunt etiam Priſcianum Cæſarienſem grammaticum inſignem, librum ſuum grammatices tum compoſuiſſe. Arator quoq; vrbis Romæ ſubdiaconus, verſibus hexametris euangelia conſcripſit. Laudatur & Iuſtinianus Valentinæ Eccleſiæ Epiſcopus: multa enim prædicauit & ſcripſit ad doctrinã Chriſtianam pertinentia. At Felix habitis de more ſacris ordinibus, vbi presbyteros quinque & quinquaginta creaſſet, diaconos quatuor, epiſcopos nouem & viginti, moritur, ac in baſilica Petri ſepelitur quarto Idus Octobris. *Mors.* Annis quatuor ſedit, menſibus duobus, diebus tredecim. Vacat tum ſedes dies tres.

BONIFACIVS II.

BOnifacius ſecundus, patria Romanus, patre Sigeuulte Iuſtiniano imperante fuit. 57. *Pont.*

Quem quidem imperatorem tanti conſtat ingenij, tantæque doctrinæ fuiſſe, vt mirum non ſit, ſi leges Romanas ſparſas & incompoſitas in ordinem ad vtilitatem hominum redegerit, eaque abſciderit, quæ ſuperuacanea & inutilia videbãtur. *Iuſtiniani labor circa ius ciuile.* Hac tamen in re, conſilio & opera Ioannis patricij Treboniani, Theopholi, & Dorothei vſus eſt, qui tum doctrina & auctoritate inſignes habebantur. Immenſum namque illud librorum pelagus (ad duo enim ferè millia librorum fuiſſe conſtat) coaceruatis ſimul ab vrbe condita vſque ad hæc tempora tot iudicijs in quinquaginta libros titulatim digeſſit, quos nunc Digeſta, nunc Pandectas appellant: quòd omnem ciuilem doctrinam contineant. Idem quoque legum Epitomen fecit librorum quatuor. Has autem leges, inſtitutiones vocat. *Iuſtiniani codex.* Dicimus etiam Iuſtiniani codicem & volumen eſſe. Sunt præterea qui dicant. Iuſtinianum ipſum libros de Incarnatione Domini eleganter ſcripſiſſe, templumque in honorem Dei patris (nam filius ſapientia eſt) ſanctæ Sophiæ, quo nullum eſt in orbe maius, ſua impenſa, ſuoque iuſſu ædificatum.

Huius itaque tempore Bonifacius Pontifex

ſex creatur, non ſine cōtentione tamen: nam & Dioſcorus diuiſo bifariā clero, in demortui Felicis locum ſubrogatur. Exagitatus autem clerus hac ſeditione diebus octo & viginti, morte Dioſcori à tanta perturbatione *Bonifacij decreta.* tandem liberatur: vnde Bonifacius ad confirmandam Eccleſiam conuerſus, inſtituit ne quiſpiam ſibi in epiſcopatu ſucceſſorem deligeret, quod poſteà multi pontifices confirmarunt. Inſtituit item vt in demortui locum alter pontifex, ſi fieri poſſet, tertia die ſufficeretur, ne dilatio ſeditionem faceret. Diuiſit *Benedictini monachi clarent* & populum à clero dum celebraretur. Hoc eodem tempore multi ex Romana nobilitate Benedicti ſanctitate moti, in montem Caſsinum peruenêre religionis gratia: inter quos Maurus quidem ac Placidius inſignes habentur. Laudatur & Dionyſius Abbas, qui tum Romæ Paſchæ calculum mira ratione compoſuit. Facundi quoque ſcripta contra Eutychianos quoſdam tum pullulantes, laudantur. Martinus prætereà gentem Sueſsionum prædicatione & ſcriptis ab Ariana hæreſi ad *Bonifacij obitus.* noſtros traduxit. At Bonifacius cùm in pontificatu ſediſſet annis duobus, diebus duobus, moritur, & in baſilica Petri ſepelitur. Sedes autem menſibus duobus tum vacat.

IOANNES II.

58. Pont. IOannes ſecundus, patria Romanus, patre Breiecto ex Cælio monte, Iuſtiniani tempore fuit: qui ſtatim vbi pontificatum inijt, Anthemium Epiſcopum damnauit, quod in *Iuſtinianus ſedem Rom. veneratur, eique munera mittit.* Arianam hæreſim declinaſſet. Sunt qui ſcribant, hunc Epiſcopum Cōſtantinopolitanum fuiſſe. Iuſtinianus verò ſedem Romanam veneraturus, Hyppatum & Demetrium Epiſcopos Romam cum muneribus mittit, qui & Romanum Pontificem ſuo nomine ſalutarent, & munera hæc beati Petri templo offerrent, ſcyphum aureum circundatum gemmis librarum ſex, ſchypos argenteos duos librarum duodecim, calices argenteos duos librarum quindecim. Interim verò, dum hæc dona miſiſſet, Mundus exercitus Iuſtiniani dux, Salonas vrbem munitiſsimam capit, ac Gothos prælio vincit non in cruenta victoria. *Mundus Gothos vincit, & occiditur.* Vnà enim cum filio egregiæ virtutis adoleſcente, Mundus eo prælio occiditur, quo nihil potuit Iuſtiniano moleſtius nuntiari: tanti faciebat hominis virtutem & fidem. Ioannes autem pontifex, de quo pauca admodū ſcribunt hiſtorici, moritur, vbi ex ſacris ordinibus ſemel habitis, presbyteros quindecim, epiſcopos vnum & viginti creaſſet, ſepeliturque in baſilica Petri ſexto Kalend. Iunij. Sedit annis duobus, menſibus quatuor. Vacat tum ſedes dies ſex.

ANNOTAT.

Huius Ioannis mentio exſtat in antiqua tabula, ſita in pauimento baſilicæ S. Petri ad vincula, his verbis.

* SALBO PAPA N. IOANNE CO-
GNOMENTO MERCVRIO. EX
SANCTAE ECCLES. ROM. PRES-
BYTERIS ORDINATO EX TIT.
S. CLEMENTIS. AD GLORIAM
PONTIFICALEM PROMOTO
BEATO PETRO APOST. PATRO-
NO SVO A VINCVLIS EIVS SE-
VERVS PRESBYT. OFFERT. ET
IT. P.C. LAMPADI ET ORESTIS
VV. CC. VRBICLVS CERDINVS
EST.

AGAPETVS I.

AGapetus, patria Romanus, Gordiano *59. Pont.* presbytero Eccleſiæ ſanctorum Ioannis & Pauli,

Digitized by Google

& Pauli, pontifex creatus à Theodahato, ſtatim ad Iuſtinianũ mittitur, ei infenſũ, quod Amalaſuntham Athalarici matrem, in inſulam lacus Vulſinienſium relegauerat, interficique iuſſerat. Erat enim hæc fœmina ita Græcis & Latinis litteris imbuta, vt cũ quouis docto diſputando congredi auderet. Prætereà verò ita linguas barbarorum omnium callebat, vt ſine interprete cum his omnibus loqueretur, quintum Romanum inuaſerant imperium. Huius autem mulieris interitum Iuſtinianus ita ægrè tulit, vt bellum Theodahato ſe illaturum minaretur. Agapetus itaq; eò miſſus, ac benignè & honorificè ſuſceptus, cùm pacem impetraſſet ab imperatore, tentatur, vt Eutychianam opinionem confirmaret. Verùm cùm Iuſtinianus ab ea re hominem ſanctiſsimum abhorrere cerneret, precibus minas addidit. Tum Agapetus, Ego, inquit, ad Iuſtinianum Chriſtianiſſimum principem venire optaui, ſed Diocletianum inueni, quem Chriſtianorum hoſtem fuiſſe conſtat. Hac libertate loquendi & Dei nutu Iuſtinianus permotus, & fidem Catholicã amplexus eſt, & pulſo Anthemio Conſtantinopolitano epiſcopo, qui Eutychianam hæreſim tuebatur, Mẽnam Catholicum in eius locum ſuffecit Agapeto conſecrante, qui haud ita multò pòſt Conſtantinopoli moritur, cuius corpus loculis plumbeis occluſum, Romam defertur, ac in baſilica Petri ſepelitur. Sedit autẽ menſibus 11. diebus 21. Vacat tum ſedes menſem vnum, dies nouem & viginti.

Amalaſuntha.

Iuſtinianum Eutychianiſmum propugnat.

Agapeti mors.

SILVERIVS I.

60. Pōt. Silverius, natione Campanus, patre Hormiſda epiſcopo, Theodahato iubente pōtifex creatur, cùm antea non regum, ſed imperatorũ auctoritas interueniret. Plus autẽ valuère Theodahati minæ, quàm decreti ratio. Mortem enim his clericis minatus eſt, qui nomina ſua non ſubſcriberent in creatione Silverij.

Hanc ob rem, & vt etiam Amalaſunthæ necem vlciſceretur Iuſtinianus, Beliſarium patritium cum exercitu in Italiam mittit. Nauigans hic primò Siciliam attigit, eamque in fide imperatoris retinuit. Interim verò mortuo Theodohato, cùm Gotthi regem cõtra voluntatem Iuſtiniani creaſſent, Beliſarius è Sicilia mouens, Italiam à tyrannide Gotthorum liberaturus, in Campaniam veniens, Neapolim mandata imperatoris nequaquam facientem vi capiens ac diripiens, Gotthos omnes qui in præſidio erãt, ac magnam partem ciuium interfecit, abactis inde virginibus ac pueris cum omni præda. In tãto autem belli furore & templa ſpoliata, & virgines ſacras violatas fuiſſe cõſtat. Inde verò Romam cum exercitu properans, noctu vrbem ingreſſus, tantùm terroris Gotthis, qui in præſidio erant, incuſsit, vt omnes relictis portis ac mœnibus Rauennam confugerint. Beliſarius autem ſuperuenturum Vitigin cum ingenti exercitu ratus, cui aperto Marte nequaquã par eſſe poſſet, mœnia vrbis pro tempore vallo ac foſſa opus eſſe videbatur, quàm celerrimè muniuit. Superueniente deinde Vitige cum ingenti exercitu, ad centum namque millia hominum ſecum duxiſſe fertur, continere ſe mœnibus Beliſarius contentus fuit, cum non amplius quinq; millibus hominum ſecum duxiſſet. Caſtrã inter duos aquæductus locat Vitigis quo munitiora ſint: quorum alter ad Latinam viam, alter verò ad Præneſtinam vergit, ſeque inuicem iungunt quinto ab vrbe milliario: & nę aqua ad vrbem Romam influeret, omnes aquæductus, quos ad quatuordecim fuiſſe conſtat, interciſi ſunt. Portum quoque Vitigis cum parte copiarum occupat, qua ex re magna calamitas Romanis illata eſt, cum & bello ſimul & fame laboratum ſit.

Beliſar ij repetitio in Gotthos.

Vitigis.

Intereà verò inſtigante Vigilio diacono ciue Romano & apocriſario, Theodora Auguſta Silverio imperat, additis etiam minis, vt pulſo Menna ab vrbe Conſtantinopoli, Anthemium reuocet, quem diximus ob Eutychianam hæreſim damnatum eſſe. Id autem cùm facere pontifex recuſaret, ſcribit ad Beliſarium mulier, vt pulſo Silverio, in eius locum Vigilium ſufficiat. Beliſarius autem rei bellicæ intentus, rem Antoninæ vxori ſuæ committit, quæ quidem ſubornatis à Vigilio teſtibus, qui affirmarent Silverium vrbem Romam

Sylverius calumnijs oppreſſus Pontificatu priuatur.

Gotthis

Gotthis hoſtibus prodere voluiſſe, hominem coëgit abdicare ſe pontificatu: ac poſito pallio cucullam monaſticam ſumere, qui in Pontiam inſulam in exſilium miſſus, non ſine opinione ſanctitatis moritur. Ferunt Gallos hoc tempore nuncijs & litteris Benedictum rogaſſe, vt vnum aliquem ex diſcipulis ſuis ad ſe mitteret, qui Gallos monaſticam vitam edoceret. Quare Benedictus Maurum eò miſit, qui omnibus vita & moribus rationem benè ac beatè viuendi dedit: quique etiã multa monaſteria conſtituit. *Vigilius pontifex creatur.* Vigilius autem clericis Romanis ex Antodinæ ſententia ita detentibus, pontifex creatur. At verò Siluerius vbi annum vnum, menſes quinque, dies duodecim in pontificatu vixiſſet, vt dixi, in inſula Pontia moritur ac ſepelitur xij. Kalendas Iulij. *Silverij mors.* Vacat tum quidem epiſcopatus dies ſex.

De hiſce duobus Pontificibus Siluerio M. Vigilio, vide to. 7. Annal. Baronij ab anno Chriſti 538. & deinceps.

VIGILIVS I.

61. Pont. VIgilius patria Romanus, patre conſule, imperante Iuſtiniano, Pontifex creatur, cuius temporibus Conſtantinopoli quinta ſynhodus habita eſt contra Theodorum & omnes Hæreticos, qui affirmabant beatiſsimam Virginem ſolũ hominẽ, non etiam Deũ, & hominem peperiſſe: qua quidem in ſynhodo ſtatutum eſt, vt beata Virgo θεοτόκος diceretur, quòd Deũ ſuo partu nobis edidiſſet.[1] *Synhodus Conſtantinopolitana.*

Beliſarij de Gothis victoria. Interim verò Beliſarius auctis copijs, cum per annum integrum & dies nouem mœnia vrbis tutatus eſſet, egredi conſtituit, & collatis ſuis cum Vitige decernere. Is autem copijs finis diffidens, incenſis caſtris Rauennam magnis itineribus proficiſcitur, Eò & Beliſarius pr operè monet, ac Vitigin in vrbe captum cum omni familia & magna procerum parte, recuperataque ferè tota Italia, Conſtantinopolim ſecum ducit, quinto anno poſteaquam in Italiam venerat. *Item de Mauris.* Idem quoque Mauros Africam vaſtantes, mira celeritate perdomuit, deque hoſtium manubijs crucem auream gemmis diſtinctam librarum centum, ceroſtrata duo magni pretij, Petro Apoſtolorum principi dono miſit. *Eius pia opera.* Duo item Xenodochia, quæ nos domos hoſpitales appellamus, ſua impenſa Romæ ædificat: quorum alterum in via Lata, alterum via Flaminea exſtabat. Condidit & monaſterium ſancti Iuuenalis apud Hortam vrbem, additis fundis, vnde monachi paſcerentur.

Vigilius hæreticũ reſtituere delectãs capitur. Inſtabat tum Theodora, vt Vigilius pontifex Conſtantinopolim proficiſceretur, Anthemiumque, vt pollicitus fuerat, reſtitueret. Negat Vigilius ſe id facturum, quòd malis promiſsis ſtandum non ſit. Cenſere enim ſe quæ Agapetus & Siluerius contra Athemũ hæreticũ egiſſent, iure facta eſſe: & propterea eorum acta nullo modo ſibi reſcindenda videri, Irata Theodora, Romanis quibuſdam adiuuantibus, Vigilium in iudicium vocat; & quòd eius fraudibus Siluerius circumuentus exſulatũ abierit, & quòd ipſo iubente, adoleſcens quidam à nepote Vigilio Aſterij cõſulis filio cæſus ad necem ſit. At verò ne iudicij pœnam Vigilius refugeret, Anthemium quendam cum his mandatis Romam mittit, vt Vigilium parêre recuſantem, ad ſe vi etiã perduceret. Is verò Romam veniens, mandata facturus, in baſilica ſanctæ Cæciliæ hominem comprehendit, munera populo ob diem natalem ſuum diſtribuentem more Romano, ac captũ quibuſdã Romanis adiuuãtibus Cõſtantinopolim perducit. Ferunt Vigiliũ naui per Tiberim deuectum, fuſtibus & ſaxis cum exſecratione à populo impetitum: cumq; hac exprobatione: Male meritus de Romanis es, mala omnia tecũ veniant. In Siciliã verò perueniens concedentibus his, qui captũ ducebant, quoſdam ad ſacros ordines adſciuit, ex hiſq; Ampliatũ presbyterũ, & Valẽtinum epiſcopum, qui clerũ & Romanã eccleſiam interim gubernarent. Ei verò è Sicilia Conſtãtinopolim mouenti, Iuſtinianus cum magno comitatu fit obuiam. Ingrediuntur vrbẽ clero præcedente, vſq; ad tẽplum ſanctæ Sophię. Tentare tum Theodora Vigilium, vt quod pollicitus erat, præſtaret. Cui ille, malle ſe quoduis ſupplicium pati reſpondit, quã ſententiam mutare: & cùm mulier, & qui ſecum aderant, minis inſtarẽt, ad Diocletianum ſe,

uon

Vigilius ignominioſè tractatur. non ad Iuſtinianum, quemadmodum arbitrabatur veniſſe, dicens, ita cæſus eſt, vt paulum abfuerit, quin occideretur. Fugiens itaque in templum ſanctæ Euphemię, quod haud procul aberat, inde à graſſatoribus trahitur, & iniecto in collum eius fune, tanquam latro per totam vrbem vſque ad veſperam trahitur. Deinde verò carceri incluſus, pane & aqua tantũmodò aliquandiu vitam duxit, ita patienter & æquo animo, vt ſemper diceret ſe etiam peiora meritum, ſi digna pro peccatis pœna irrogaretur. Clerici autem, qui hominem ſecuti fuerant, partim in exſilium, partim ad excidenda metalla deportati ſunt. Verùm poſteà rogantibus Romanis omnibus, qui iam ſententiam mutauerant, & inſtante Narſete, quem Iuſtinianus contra Gotthos Romam miſerat, Vigilius ac exſules omnes in patriam remittuntur. *Moritur.* At verò, cùm Syracuſas in Siciliam perueniſſent, Vigilius quem tot mala, tot curæ occidere non poterant, ex calculo moritur: eiuſque corpus Romam defertur, & apud ſanctum Marcellum via Salaria ſepelitur. Vixit autem in pontificatu cùm Romæ, tum alibi annis decem & ſeptem, menſes ſex & viginti. Vacat tum ſedes eius morte menſibus tribus, diebus quinque.

ANNOTAT.

Huius Vigilij ingreſſus parum legitimus fuit, cùm præter eccleſiaſticas regulas prædeceſſore ſuo Silverio viuente, & Pontificatus adminiſtratione ſubmoto, per vim pontificatum Romanum occuparit. Et idcirco ſextum ſchiſma, quod Silverij morte finitum eſt, notaui. Procul dubio Vigilius ambitionis ſpiritu diu laborauit. Nam paulò antè ſub Bonifacio Papa II. ſe in pontificatu coadiutorem creari procurauerat, & ea re ille tunc ex animo ſuccedente, aliquo tempore pòſt, Silverij locum inuaſit. Quæ omnia illi Silverius exſul in epiſtola quadam, quæ ſecundo conciliorum tomo excuſa eſt, vehementer exprobrat. Author Bibliothecarius.

PELAGIVS I.

62. Pōt. PElagius primus, patria Romanus, patre Ioanne Vicariano.

Totila Gotthorum rex. Eo tempore fuit, quo Totila Gotthorum rex Taruſio mouit cum magno exercitu, Italiam inuadens ac diripiens, adeò vt propter ſæuitiam & rabiem, flagellum Dei vocatus ſit, perueniens deinde ad montem Caſsinatem in Campaniam iturus, gregarij militis habitu à Benedicto viro ſanctiſsimo dignoſcitur: & minis deterretur, ne tantoperè in Chriſtianos *Totilæ progreſ.* ſæuiat. Inde verò mouens, in Samnium proficiſcitur, Beneuentum oppugnat, vrbis mœnia

demolitur, Neapolim obſidet, Cumas recipit, *ſua & moderatio.* & magna benignitate ac modeſtia vſus, pleraſque matronas Romanas ibi captas, Romam ad ſuos intactas remittit. Capta deinde Neapoli, atque occupata omni illa Italiæ parte, quæ ad Siciliam vergit, in Romanos mouet, quos quidem occupato prius portu, vnde ſubuehi commeatus poterant, tam acri obſidione preſsit, vt inopia rerum, humana quidam veſcerentur carne. Tandem verò Totila per O- *Romam capit.* ſtienſem portam vi irrumpens, vrbem capit, ac direptam incendit. Sunt tamē qui ſcribant, ei in animo fuiſſe vrbem ſeruare, miſiſſeque noctu præcones per vrbem, qui militibus mādarent, vt vrbi parcerent. Hoc verò vbi Iuſtinianus comperit, Narſetem Eunuchum cum magno exercitu in Italiā properè mittit. Nar- *Narſes mittitur.* ſes enim, vt nonnulli ſcribunt, primò quidem bibliopola fuit, hunc cùm in cubiculum ſuum accepiſſet imperator, cognita hominis virtute, eum in ordinem patriciatus adſciuit. Pietatis enim, religionis, miſericordiæ, munificentiæ, gratiæ poſtremò vnicum exemplar tum in omnibus erat. Is igitur acceptis etiam auxiliaribus copijs ab Alboino Longobardo- *Alboinus.* rum rege, Gotthos inuadit, obtruncat, perſequitur. Nam & Totila apud Brixellum malè pugnans occiditur, & Theias in eius locum ſuffectus, non longè à Nuceria fortiter pugnans, virtute Narſetis opprimitur. Atque ita ſecundo & ſeptuageſimo anno poſtea quam Theodoricus eorum rex primò Italiā ingreſ- *Gotthi Italia pelluntur.* ſus eſt, Gotthorum nomē cum rege interijt. Iuſtinianus quoque non multò pòſt quadrageſimo imperij ſui anno moritur, vir quidem *Iuſtinianus moritur.* memoria dignus, cum merito ſuo Alemannicus, Go[illegible], VVandalicus, Perſicus, Africanus,

Digitized by Google

carus, more veterum imperatorum appellari poſſet, licet aliorum opera & ſuo conſilio hęc geſta ſunt.

Pelagij ſtatuta. Pelagius autem eccleſiam Dei in tantis perturbationibus non deſerens, cõſtituit, vt hæretici & ſchiſmatici coërceri etiã ſæcularium manu poſſent, quando ad ſanitatem rationibus non deducerentur. Hic autem accuſatur, quod malorum Vigilij cauſſa fuiſſet, cùm Iuſtinianus eum Vigilio præferret, vidente populo & clero crucem tangens & euangelium iure iurando ſuſcepto, ſe à tanto crimine purgat. Inde Narſes ad vrbem veniens, ſupplicationes pro rebus benè geſtis à ſancto Pancratio vſq; ad ſanctum Petrum celebrat, vrbemque à Gotthis liberatam, quoad fieri poteſt, inſtaurat. Vna verò cum Pelagio inſtituit, ne vllus ambitione vel precio ad quoſuis ſacros ordines admittatur. Pelagius pręterea Valentinum notarium ſuum, virum probatæ fidei & religionis, theſauris eccleſiæ præficiens, baſilicam Apoſtolorum Iacobi & *Caſſiodorus.* Philippi inchoat. Sunt qui ſcribant, Caſſiodorum monachum virum doctiſsimum, vſq; ad tempora Pelagij perueniſſe, qui primum conſul, inde ſenator factus, poſtremò monaſticam vitam, ſpretis rebus omnibus, com*Victor Capuanus.*plexus eſt. Aiunt & Victorem Capuanum epiſcopum librum Phaſe tum cõpoſuiſſe, quo potiſsimum Dionyſium abbatem Romanum inſcitiæ arguit, qui Paſchalem calculum in*Viri clari.*eptè nimium compoſuiſſet. Ornarunt etiam Pelagij tempora ſanctitate & doctrina Sabinus Canuſinus, Gregorius Lingonenſis, Vedaſtus beati Remigij diſcipulus, & Attrebatum epiſcopus. Herculanus verò Peruſinus antiſtes à Totila interemptus, in ſanctos re*Pelagij obitus.*fertur. Pelagius autem vndecimo ſui pontificatus anno, menſe 10. die 28. moritur, & in baſilica Petri ſepelitur: vbi ex ſacris ordinibus bis menſe Decemb. habitis, presbyteros ſex & viginti, diaconos vndecim, epiſcopos vndequadraginta creaſſet. Vacat tum ſedes menſibus tribus, diebus ſex & viginti.

IOANNES III.

63. Pont. Iuſtinus Iuſtiniano ſucceſſit. IOannes tertius, patre Anaſtaſio ex illuſtri genere orto, Iuſtini temporibus fuit, qui Iuſtiniano ſucceſsit, cuius certè nulla in re ſimilis fuit.

Auarus enim, improbus, rapax, deorum atque hominum contemptor habitus eſt. Hanc ob rem, cùm totus auaritiæ & cupiditati inhæreret, libidine habendi inſaniam vertitur, cuius vxor Sophia imperium vſque ad Tiberij ſecundi tempora gubernauit: hæc autem

mulier inſtigantibus quibuſdam delatoribus, qui Narſetem oderant, hominem ab Italia ad ſe cum ignominia verborum reuocat, videlicet vt Eunuchus ad lanam & penſa rediret. Ferens; id iniquo animo, vt par erat, Narſes, reſpondet ſe talem orſurum telam, quæ inextricabiles errores æmulis atque inimicis ſuis præſtaret, quod etiam fecit. Alboinum namque Longobardorum regem cum omnibus copijs è Pannonia in Italiam ad capeſſandas ſedes vberiores, quas in Pannonia occupauerãt, litteris & nuncijs accerſit. Obtemperans itaque Narſetis monitis Alboinus Italiam per Syrmium ingreſſus cum coniugibus & liberis, cumque exercitu lectiſsimo, primò quidem omnem Venetiam occupat, inde Inſubriam ingreſſus, Mediolanum vi capit ac diripit. Papiam triennio obſeſſam, in poteſtatem ſuam tandem redigit. Hac autem victoria lætus Alboinus, Veronam ſe contulit, quam regni totius ſedem conſtituerat. Ibi verò conuiuio exhilaratus, Roſimundam vxorem ea patera bibere compellit, quam ex patris ipſius mulieris capite à ſe occiſi, in poculum redegerat. Erat autem in exercitu Alboini Helmechidis Longobardus adoleſcens forma inſignis, & nobilitate atque armis præſtantiſsimus, cuius conſuetudine Roſimunda quidem delectabatur: quemque in cubiculum ſecretò ducens, propoſita regni ſpe, Alboinum obtruncare compulit. Verùm cum aduerſantibus Longobardis de ſpe regni decidiſſent, ambo ad Longinum, qui tum Rauennæ præerat, cõfugêre. Nec ita multò pòſt, ſeipſos inuicem veneno petentes, diem extremum claudunt. Multas clades tum paſſa Italia eſt, irrumpentibus in prouinciam barbaris, quas quidem portendere prodigia illa

Narſes iniurijs prouocatus, Longobardos in Ital. vocat.

tempeſtate viſa, & igneæ acies in cælo apparentes: ita etiam in immenſum Tiberis creuit, vt inundatione ſua populo Romano magnas calamitates intulerit.

Ioannis acta. Interim verò Ioannes pontifex & ſanctorum cœmeteria reſtituit, & Iacobi ac Philippi eccleſiam à Vigilio inchoatam perfecit: & Narſetem Romanis non diſſimulanter iratū, quod de ſe malè opinarentur, idque ad Sophiam ſcripſiſſent, è Neapoli ad vrbem ducit: vbi haud ita multò pòſt Narſes moritur, cuius corpus loculis impoſitum Conſtantinopolim defertur. Actum tum demum de nomine Italico putaſſem in tanta rerum perturbatione, niſi ſanctiſſimi viri perituræ prouinciæ ſuccurriſſent. *Paulus Patriarcha. Viri clari.* Nam & Paulus Patriarcha Aquileienſis, & Felix epiſcopus Taruiſinus, Alboinum vbi Italiam attigit, mitiorē ciuibus ſuis & prouinciç reddidère. Et Fortunatus vir ſingularis litteraturæ & eloquentiæ, Gallos ad mitiorē cultum redegit ſcriptis & exemplo. Ad Sigebertum enim eorum regem, libellum de gubernando perſcripſit, ac beati Martini vitam eleganter compoſuit. Sunt qui ſcribant, Germanum Pariſienſem epiſcopum, virum quidem ſanctiſsimum, hoc tempore fuiſſe, qui Franciæ Reges ſemper in officio continuit, & adeò quidem, vt inter ſe certatum religione, pietate, gratia, humanitate ſit. Nil enim in Germano cernebant, quod ipſi non imitarentur, *Paſtoris boni exempla.* tantum valent boni paſtoris exempla. *Ioannis mors.* Ioannes autem, cuius temporibus Armenij fidem Chriſti recepère, moritur, ac in baſilica Petri ſepelitur pontificatus ſui anno duodecimo, menſe vndecimo, die ſexto & vigeſimo. Vacat tum ſedes eius morte menſibus decem, diebus tribus.

BENEDICTVS I.

64. Pont. Benedictus, patria Romanus, patre Bonifacio, Tiberij ſecundi temporibus fuit.

Tiberij virtutes. Quem quidem Iuſtinus per adoptionem in filium & regni hæredem ſuſceperat, ac meritò certè, cùm in homine ea ornamenta eſſent, quæ in optimo principe requiruntur, clemētia, iuſtitia, pietas, religio, ſapientia, conſtantia & perpetua fortitudo. Verùm inter alias eius virtutes benignus & liberales in omnes, potiſsimum verò erga pauperes habitus eſt, & ob eam rem dominus largas opes ei miniſtrauit. Nam dum ſemel per ædes ſuas contentius inambularet, cerneretque in pauimento marmoream crucem, eam religionis cauſſa, *Tiberius magnum theſaurū inuenit.* ne pedibus conculcaretur, auferri iuſsit, melioríque loco atque honeſtiore reponi. Poſt hanc verò vna atque altera inuenta eſt: ſub qua tantam vim auri & argēti reperit, quantam hominis beneficentia requirebat: cuius quidem magnam partem pauperibus erogauit. Ferunt etiam Narſetis theſauros ad eum ex Italia delatos fuiſſe, quibus conflatis ad munificentiam & liberalitatem vſus eſt. Ad Sigebertum namque Francorum regem, qui ſe per legatos inuiſerat, cum reliquis muneribus, quæ magna fuère, aureos etiam quinquaginta ſingularum librarum miſit: quorum pars vna imagine principis ſignata erat his litteris, Tiberij Conſtantini perpetui Auguſti: Altera verò pars quadrigam continebat cum aſcenſore: atque his litteris, Romanorum Gloria. Et ne quid ad integram eius felicitatem deeſſet, exercitus, quem in Perſas miſerat, victor rediens, tantam prædam cum elephantis viginti euexit, quantam nullus vnquam antea. *Eius victoria & felicitas.* Hoc requirebant eius merita erga genus humanum: hoc religio in Deum Saluatorem noſtrum: hoc poſtremò eius beneficentia erga populum Romanum, quem armis, quoad fieri potuit, ab hominibus tutatus eſt: & immiſſo ex Aegypto frumento, à ſæuiſsima fama liberauit, interuenientibus *Amor in pontificē.* Benedicti Pontificis precibus, quem Tiberius mirum in modum dilexit & obſeruauit, adeò enim Longobardi longè & latè Italiam vexauerunt diutino bello, vt ex illa vaſtatione rerum omnium caritas & inopia oriretur. Dum hæc in Italia agerentur, Ioannes Conſtantinopolitanæ vrbis epiſcopus Orientalem Eccleſiam quoad fieri potuit, in fide continuit, legendo, diſputando, ſcribendo, monendo, docendo, licet multos aduerſarios habuerit. Idem quoque fecit Leander Toletanus, vel (vt quidam volunt) Hiſpalenſis epiſcopus, in quo doctrina & eloquentia pari lance

Leander Toletan. lance certabant. Multa enim compoſuit, tum ad confirmationem noſtri dogmatis, tum ad confutationem Arianæ perfidiæ, quam tanquam teterrimam labem VVandali ex Africa in Hiſpaniam à Beliſario pulſi, ſecum detulerant.

Benedicti mors. Benedictus autem (vt quidam ſcribunt) ſolicitudine & dolore, quem in calamitatibus vrbis Romæ & prouinciæ Italiæ conceperat, moritur quarto pontificatus ſui anno, menſe vno, & diebus octo & viginti. Vacat tum ſedes menſibus duobus & diebus decem.

PELAGIUS II.

65. Pont. PElagius ſecundus, patria Romanus, patre Vingildo, à Tiberio ad imperatorem Mauricium Tiberij generum peruenit.

Huic enim etſi Cappadox erat, imperium tamen ob virtutem & ſtrenuitatem in rebus agendis commiſſum eſt. *Longobardi ſibi regem creant.* At verò Longobardi, cùm poſt mortem Alboini viginti annis ſub ducibus fuiſſent, Autharim regem ſibi creãt, quem & Flauium appellarunt: quo quidem cognomento omnes Longobardorum reges deinceps vſi ſunt. *Mauricius Tiberij gener.* Mauricius autem pellere Italia Longobardos conatus, Sigibertum Francorum regem mercede ad id bellum ſolicitat, qui ſtatim comparato Gallorum & Germanorum magno accepto incommodo ſuperatur. *Longobardi Italiam vaſtant.* Hac autem elati victoria Longobardi, vſque ad fretum Siculum peruenêre, vrbes Italiæ in poteſtatem ſuam redigentes, quò minus verò vrbe Roma diu obſeſſa potirentur, fecêre imbres, & quidem frequentes: quibus hoſtes à mœnibus propelluntur. Tanta enim tum aquarum inundatio fuit, vt Noë diluuium renouatum crederetur.

Hæc autem vna fuit cauſſa, quare Pelagius iniuſſu principis tum pontifex creatus ſit, *Aquarũ inundatio.* cùm extra obſeſſam ab hoſte vrbem mitti quiſpiam non poſſet. Nil enim tum à clero in eligendo pontifice actum erat; niſi eius electionem imperator approbaſſet. Miſſus itaque Conſtantinopolim ad placandum imperatorem Gregorius diaconus vir optimus atque doctiſsimus, *Gregorij ſcripta.* vbi ex ſententia pontificis omnia peregiſſet, nequaquam otio & ingenio ſuo abuſus, & libros moralium in Iob compoſuit, & Eutychium quendam Conſtantinopolitanæ vrbis Epiſcopum, ita præſente Auguſto diſputationibus cõuicit, *Cum Eutychio diſputatio.* vt omnia, quæ in libro ſuo de reſurrectione conſcripſerat, retractare coactus ſit. Dicebat enim corpus noſtrum in illa reſurrectionis gloria vento aëreque ſubtilius futurum, & ob eã rem tangi non poſſe. Quod contra illud dominicum eſt, Palpate & videte, quia ſpiritus carnem & oſſa non habet, quemadmodum me videtis habere. *Luc. 24.* Pelagius autem vbi Gregorium rogatu populi Romani ad vrbem reuocaſſet, & domum paternam in xenodocheion pauperum ſenum redegiſſet, Hermetiſque martyris cœmeterium ac baſilicam Laurentij martyris à fundamentis exſtruxiſſet, *Pelagij obitus.* peſtilentia moritur: quæ tum maximè Europam omnem vexabat, anno pontificatus ſui x. menſe ſecundo, die decimo. Sepultus eſt autem in Eccleſia beati Petri in Vaticano. Vacat tum ſedes menſibus ſex, diebus octo & viginti.

ANNOTAT.

In eo, quod Platina ſcribit, Pelagium Pontificem iniuſſu Principis creatum, nihilq́; tum à clero in eligendo pontifice actum eſſe, niſi eius electionem imperator approbaſſet, non ita accuratè rem hanc attigiſſe viſus eſt, quæ ſic habet. Gotthis Italia omni per Narſem patricium pulſis, eaq́; cum vrbe Roma Orientalis imperij parte facta: ſub Iuſtiniano imperatore, ex auctoritate Papæ Vigilij nouus quidam in comitijs Pontificijs mos inoleuit. Is fuit, vt mortuo Papa, noua quidem electio more maiorum ſtatim à clero S.P.Q.R. fieret, verùm electus Romanus Pont. non ante conſecrari, atque ab Epiſcopis ordinari poſſet, quam eius electio ab imperatore Conſtantinopolitano confirmata eſſet, ipſeq́; litteris ſuis patentibus licentiam electo Pontifici concederet, vt ordinari & conſecrari poſſet, atque ita iuriſdictionem pontificatus tum obtineret. Pro qua licentia conſequenda electo neceſſe erat certã pecuniæ quantitatem imperatori tranſmittere. Qua venia obtenta, ipſe poſtea conſecrabatur, & Romanum adminiſtrabat Pontificatum. Anteà enim idem

Imperatoris conſenſus in electione Pontificis requiſitionis vnde originem habuerit.

dies comitiorum, & conſecrationis Pontificis renuntiati erant. Hoc autem ideò Iuſtinianum imperatorē, vel ex eius auctoritate Vigiliū Papam conſtituiſſe credendum eſt, vt imperator certus eſſet de conditionibus noui Pontificis, cuius tū maxima eſſe auctoritas cœperat, imperatoribus præſertim Italia abſentibus, ne aliquo pontifice factioſo, vel imperatoris hoſte ordinato, Vrbs & Italia eo auctore ab orientali imperio deficeret, ſeq; finitimis barbaris traderet, quod Siluerium Papam aliquando quæſiſſe ſibi perſuadebat. Qua ratione fiebat, vt in nouis comitijs eum potiſſimū Romanum Pontificem crearent, quem imperatoris, à quo confirmandus erat, amicum eſſe ſcirent; & de quo ille confideret, nihil in Italia contra imperium moliturum, barbaris præſertim Longobardis, eam paulò pòſt vexantibus. Perdurauit hæc conſuetudo vſque ad Benedictum II. cuius ſanctitate permotus Conſtātinus imperator, Heraclij permotus Conſtantinus imperator Heraclij pronepos edicto ſuo iuſsit, vt deinceps quem clerus S.P.Q.R. Pontificem ſummum delegiſſet, is nulla amplius imperatoris confirmatione expectata, more vetuſtiſſimo, ſtatim ab epiſcopis ordinaretur. Rurſus Hadrianus primus hoc ius, & paulò amplius Carolo magno Francorum Regi, & eius ſucceſſoribus Regibus Francorum, primum, deinde imperatoribus Romanorum conceſsit: quod ſucceſſoribus eius ab Hadriano III. ereptum Othoni primo Germanorum Regi, & Romano imperatori reſtituit Leo VIII. Id poſtremò Gregorius 7. Henrico 4. ademptum Cardinalibus, & clero S.P.Q.R. primum, deinde alij Pōtifices, qui ſecuti ſunt, Cardinalibus tantū permisêre, quod ad noſtra vſq; ſæcula perdurat. Ex epiſtola S. Gregorij 4. libri primi, Anaſtaſio Bibliothecario in vitis Pelagij 2. Vitelliani, Agathonis, & Benedicti 2. Romanorum Pontificum. Item poſt Carolum magnum, Gregorij 4. Sergij 2. Leonis 4. Benedicti 2. Romanorum pontificū. Itē poſt Carolū magnū, Gregorij 4. Sergij 2. Leonis 4. Benedicti 3. & Nicolai, Abbate Vrſpergēſe ex Ademaro monacho S. Germani in eorundē Pōtificū enarrationibus Regiſtro Gregorij Papæ 7. Sigeberto in Chronico, Guillelmo Tyrio l. 1. c. 13. de bello ſacro, Gratiano in decretis diſtinctione 63. Cōcilij Lateranēſis ſub Alexādro 3. Papa celebrati actis, & alijs vetuſtis S.R.E. monumentis.

GREGORIVS I.

ac. Pōt. Gregorij Pontifica-

GRegorius, patria Romanus, Patre Iordiano, viro ſenatorio, vno omnium conſenſu inuitus etiam pontifex creatur, anno Domini DCX. Monachus namq́ue erat, ac Leuita. Is autem, cùm principis conſenſus requireretur, vt antea dixi, nuntios cum litteris miſerat, qui Mauritium obſecrarent, ne pateretur electionē cleri & populi Romani in ea re valere. Interceptæ ſunt litteræ à præfecto vrbis, ac diſcerptæ, ſcriptæq; aliæ, quibus rogabatur, vt quem populus ac clerus in pontificem legiſſet, eundem imperator confirmaret, quo nihil ei nunciari iucundius ac gratius potuit, cùm ſecum familiariter, dum Conſtantinopoli erat, Gregorius vixiſſet, filiumq́ue eius è fonte baptiſmatis leuaſſet. Remittit itaque Mauritius nuncios, ac quidē properè, qui Gregorium confirmarent, cogerentq́ue hominem ſanctiſsimum pontificatus gubernacula in tanta perturbatione rerum ſuſcipere. Is itaque non ſibi ipſi, ſed vtilitati hominum, ac honori diuino conſulens, quem certè ob religionem & pietatem rebus omnibus ſemper antetulerat, ſpretis opibus, poſthabitis voluptatibus, atque omni ambitione, & potentia gubernacula reipublicæ Chriſtianæ ſuſcipiens, ita vixit, vt vſque ad tempora noſtra neminem ex ſucceſſoribus parem habuerit, nedum ſuperiorem vel ſanctitate vitæ, vel diligentia in rebus agendis, vel doctrina & ſcriptis. Nam & librum de ſacramentis compoſuit, & Antiphonarium tam diurnum quàm nocturnum, & commentarios in Ezechielem, & quadraginta homelias in euangelia, in Iob quoque (vt dixi) allegoricè ad mores & hiſtoriam reſpiciens, eleganter ſcripſit. Edidit & libros quatuor in dialogo: & librum, quem Paſtoralem appellauit, ad Ioannem Epiſcopum Rauennatem de ratione gubernādæ eccleſiæ. Inſtituit præterea, ne quid ornatus & concentus inter ſacrificandum deeſſet, vt antiphonæ canerentur: hæc vulgò Introitus vocatur. Sixtus quoq; inuen-

Gregorij inſignes virtutes,

Scripta.

Cōſtitutiones variæ.

Digitized by Google

inuentum eſt, vt nouies Kyrie eleyſon caneretur, & Halleluia, interpoſitis ſeptuageſimę diebus vſque ad Paſcha. Cantatur etiam poſt Euangelium, poſt communionem ſuo mandato. Idem quoque in canonem redegit, Dieſque noſtros in tua pace diſponas. Prætereà verò ſupplicationes maiores, quas Græci litanias vocant, primus inſtituit. Stationum quoque magnam partem, maximè autem, quę in baſilica Petri habentur die natali IESV CHRISTI, in epiphania, in dominica paſſionis, in albis paſchæ, in aſcenſione, in pentecoſte, in natalibus apoſtolorum, in tertia dominica aduentus, in dedicatione eiuſdem baſilicæ, die feſto ſancti Andreæ, in cathedra Petri; dum maior Litania fit in ſabbatho quatuor temporum. Quid plura de hoc ſanctiſſimo viro commemorē? cùm omnis inſtitutio Eccleſiaſticī officij, veteris præſertim, ab eo ſit inuenta & approbata: quem quidem ordinem vtinam ſequeremur. Non abhorrerent hodie à lectione officij viri docti, quemadmodùm faciunt propter barbariē, neſcio quā illi latinitati & compoſitioni additam. Neverò vlla in re vir ſanctiſsimus eccleſię deeſſet, ſynhodum habuit apud ſanctum Petrū quatuor & viginti epiſcoporum, qua certè multa ſuſtulit, quæ nocitura: multa etiam addidit, quæ profutura fidei noſtræ videbantur. Miſit & viros optimos in Britanniam, Auguſtinū, Melitum, & Ioannem, cumque his monachos quoſdam probatiſsimæ vitæ: quorum monitis & prædicationibus fidei noſtræ dogma Angli tum primum integrè receperunt. Redière etiam Gotthi Gregorij opera ad vnionem catholicæ fidei. Sunt prætereà qui ſcribant, Gregorium Dialogū ſuum de moribus ad Theudelindam Longobardorum reginam miſiſſe, cuius lectione præferocem & indomitum viri ſui Antharis animum, ad religionem & mitiorem cultū redigeret. Erat enim mattona inſignis, & fidei Chriſtianæ ſtudioſiſsima. Nam & baſilicam beati Ioannis Baptiſtæ Modoëtiæ ædificauit, quod oppidum decem millibus paſſuum à Mediolano diſtat, & eandē eccleſiā prędijs ac vaſis aureis ornauit.

Angli & Gothi recipiunt fidem.

Theudelinda reginæ pietas.

Ferunt eo tempore, quo Hermichildus, à patre Leuigildo Gotthorum rege interfectus eſt, quod fidem Catholicam confiteretur, IESV CHRISTI tunicam, quę ſorte vni militum obtigerat, inuentam eſſe apud vrbē Zaphat in arca marmorea eo loci repoſitā, Thomæ Hieroſolymitani epiſcopi, & Ioannis Conſtantinopolitani, ac Gregorij Antiocheni tempore. Intereà verò Mauritius, ſuperatis in Etruria & Campania, Exarcho Romano duce, Longobardis in omnia vitia & omnem arrogantiam prolapſus, legem tulit, vt qui Romanæ militiæ adſcriptus eſſet, niſi finita militia, aut mancus, & debilis ex vulnere factus, Deo militare non poſſet. Hanc ob rem motus Gregorius, hominem admonet, ne eius religionem impugnet, cuius benignitate ex infima ſorte hominum ad ſummum gradum dignitatis peruenerat. Prætereà verò cùm Ioannes Conſtantinopolitanus epiſcopus habita Græcorum ſynhodo, ſeipſum œcumenicū, id eſt, vniuerſalem patriarcham creaſſet, monuiſſetque Gregorium Mauritius, vt Ioanni obtemperaret, reſpondit homo conſtantis ingenij & fidei, poteſtatem ligandi & ſoluendi Petro traditam, eiuſque ſucceſſoribus, non epiſcopis Conſtantinopolitanis: proinde deſineret, iram Dei in ſe concitare, dum ſeditiones ſtudioſè nimium in eius eccleſia ferit. Nequaquā verò his malis cōtentus Mauritius, reuocatis militibus ſuis, qui in Italia erāt, Longobardos adhortatur, vt ſpretis fœderibus iam ictis, è Gallia Romanos adorirētur: quare Agilulphus Ciſalpina mouens, vaſtatis longè ac latè Etruriæ agris, qua iter faciebat, vrbem Romam magnis illatis calamitatibus integrum annum obſedit: quo quidem tempore Seuerus Aquileienſis Epiſcopus in Hæreſim prolapſus eſt, quæ multorum malorum ſeminarium fuit. Nam Seuero mortuo, Aquileienſis Eccleſia bifariam diuiſa eſt, cùm Agilulphus Longobardorum rex, Ioannem Aquileienſem, Gregorius Candianū Gradenſem Foroiulianis Epiſcopos præfeciſſent. Agilulphus verò, omiſſa ſpe potiundæ vrbis, obſidionem ſoluens, Mediolanum rediijt. At Mauritius non ſponte, ſed coactè pœnitentia ductus, cum Gregorio mitius agere cœpit. quòd intellexerat quendam monachi habitu indutum, ſtrictū gladium in manu tenentem, in foro Cōſtantinopolitano clamaſſe, imperatorem breui gladio moriturū: hoc idem eius ſomnium confirmauit, quo ſe vxorem ac liberos cædi videbat. Interim verò milites ſtipendijs ſuis defraudati, Phocā centurionem imperatorem creant, & Mauritium obtruncant vndeuigeſimo imperij ſui anno, At Gregorius exornatis quibuſcunque rebus potuit baſilicis Romanis, dedicataque Gotthorū eccleſia, quę in Sabura eſt. Agatæ martyris nomine, Fl. Ricimerij viri conſularis opus (vt litteræ muſiuæ indicant) paternā domum in Cliuo Scauri poſitā non longè à Circo maximo, in monaſteriū redegit, quo in lo-

Mauritius Imp. in vitia prolabitur.

Ioannis Epiſcopi Conſtant. arrogantia.

Seuerus Aquileienſis.

Mauritio mors prædicitur.

Phocas creatur imperat.

Mauritius occiditur.

Digitized by Google

co & hoſpites continuò accipiebat, & pauperes vndique confluentes, cibo & potu in vita retinebat. Vir certè omni laude dignus, ſi vitam, ſi mores, ſi doctrinã, ſi ſolertiam in rebus tũ diuinis, tum humanis inſpicis. Neq; eſt, cur patiamur Gregorium hac in re à quibuſdam litterarum ignaris potiſsimum carpi, quòd ſuo mandato veterum ædificia ſint diruta, ne peregrini & aduenæ (vt ipſi fingũt) ad vrbem religionis cauſſa venientes, poſthabitis locis ſacris, arcus triumphales, & monumenta veterum cum admiratione inſpicerent. Abſit hæc calumnia à tanto pontifice Romano, præſertim cui certè poſt Deum patria, quàm vita charior fuit. Multa profectò ex collapſis ædificijs exedit vetuſtas. Multa præterea demoliuntur homines ædificandi gratia, vt quotidiè cernimus. Impacta illa foramina, quæ tum in concauo fornicum, tum in coniuncturis marmorũ quadratorũmue lapidum videntur, non minus à Romanis quã à barbaris auellendi æris cauſſa crediderim. In fornicibus enim, quo leuior eſſet moles, ollas cum numiſmatibus collocabant. Lapides verò quadratos æneis clauis firmabant. Factum id quoque à Romanis, dixi, ſi Epirotę, Dalmatæ, Pannonij, & fex totiùs orbis terrarum huc miſſa, Romani appellari poſſunt.

Gregorius à calumniis vindicatur.

Gregorius autem confirmata omni ratione eccleſia Dei, anno XIII. menſe ſexto, die decimo, pontificatus ſui moritur: Phocæ verò imperatoris anno ſecundo, ſepeliturque collacrymantibus omnibus in baſilica Petri ante ſecretarium, quarto Idus Martij. Eius verò in morte menſibus quinque, diebus decem & nouem, ſedes Romana tum vacat.

Gregorij obitus.

ANNOTAT.

Multa de hoc Pontifice dicenda eſſent, à Platina vel omiſſa, vel leuiter tacta, quæ ego in meis Romanorum Pontificum vitis accuratè & copioſè deſcribam, puta de ſtationibus, ritibus eccleſiaſticis, cantoribus, ſeptem Romanæ eccleſiæ officijs, videlicet primicerio, ſecundicerio, acario, ſacellario, adminiculatore, primicerio defenſorũ, & protoſcriniario cum xij. ſcriniarijs & alijs multis. Illud tantum de eius ſepulchro dicã: Quod moriẽs in extrema porticu ante baſilicam S. Petri Apoſtoli, propè ſecretarium, quod nunc dicitur, ſancta Maria de Febre (vbi etiam ſepulti fuerunt Leo, Simplicius, Gelaſius, Symmachus, & aliquot alij Romani pontifices) conditus eſt, vt libro quarto eius vitæ tradit Ioannes Diaconus, cuius corpus poſtea Gregorius IV. intra baſilicam trãſtulit, & ſub B. Andreæ apoſtoli altare collocauit. Priori eius tumulo hoc epitaphiũ poſitũ fuit.

Suſcipe terra tuo corpus de corpore ſumptum
Reddere, quod valeas, viuificante Deo.
Spiritus aſtra petit, lethi nil dura nocebunt.
Cui vitæ alterius mors magis illa via eſt.
Pontificis ſummi hoc clauduntur membra ſepulchro,
Qui innumeris vixi ſemper vbiq; bonis.
Eſuriem dapibus ſuperauit, frigora veſte,
Atque animas monitis texit ab hoſte ſacris.
Implebatq; actu, quidquid ſermone docebat,
Eſſet vt exemplum, myſtica verba loquens.
Anglos ad Chriſtum vertit pietate magiſtra,
Acquirens fidei agmina gente noua.
Hic labor, hoc ſtudium, hæc tibi cura, hoc paſtor agebat.
Vt Domino offerres plurima lucra gregis.
Huq; Dei conſul factus lætare triumphis,
Nam mercedem operum iam ſine fine tenes.

SEDIT BEATAE MEMORIAE SANCTISSIMVS GREGORIVS PAPA ANNOS XIII. MENSES VI. DIES VIII. OBIIT XIII. IDVS MARTII. INDICTIONE VII. ANNO DOMINICAE NATIVITATIS DCIIII.

SABINIANVS I.

SAbinianus, cuius patria ignoratur, ac meritò quidem Gregorio ſucceſsit. Homo enim obſcuro loco natus, obſcurior moribus, rebus geſtis Gregorij viri ſanctiſsimi aduerſatus eſt. Nam cùm ſuo pontificatu fame laboraretur, inſtarentq; pauperes, vt pietatem Gregorij eleemoſynis imitaretur, nil aliud reſpondebat, quàm Gregorium popularem, famam aucupantem, patrimonium eccleſiæ, largitionibus diſsipaſſe. Paululum etiã abfuit, quin libri eius comburerentur, adeò in Gre-

67. Pont.

Sabiniani maleuolentia in Gregorium.

Digitized by Google

in Gregorium ira & inuidia exarſerat homo maleuolus. Sunt qui ſcribãt, Sabinianum inſtigantibus quibuſdam Romanis, hoc in Gregorium molitum eſſe, quòd veterum ſtatuas in tota vrbe dum viueret, & obtruncauerit & diſicerit; quòd quidem ita à verò diſſonũ eſt, vt illud, quod de abolendis ædificijs maiorum, in vita eius diximus. Iacent ſtatuæ tũ propter vetuſtatem collapſæ, tum etiam quia baſibus ſublatis, vel æris, vel etiam marmorum cauſſa, ſtare tantæ moles non poterant. Quòd autem capitibus careant, mirum nequaquam videri debet, cùm ipſius ſtatuæ caſu ea pars vtpote fragilior, & accipiendam læſionem paratior, potiſsimum frangatur. Sed quid ego has coniecturas quæro? Videmus ſtatuas excisis capitibus, non diffractis iacere, quia facilius eſt, caput ſtatuæ, quã totum corpus deferri: quod hodie quoque fit ab his præſertim, qui antiquitatis ſtudioſi ſunt. Non eſt igitur, cur tantum facinus Gregorio obijciatur. Ad Sabinianum redeo, cuius hoc fuiſſe inſtitutum ferunt, vt & horæ in eccleſijs diſtinguerentur officij gratia, & accenſæ lampades continuò retinerentur, potiſsimũ verò in eccleſia beati Petri.

Statuas antiquas an Gregorius deiecerit.

Sabiniani ſtatuta.

Sunt qui ſcribant, Phoca annuente, pacem tum cum Longobardis ictam, reddita Agilulpho eorum regi filia, quæ in bello capta fuerat. Tanta verò hoc tempore apparuerũt prodigia, quanta nunquam anteà, quibus certè futuræ calamitates portendebantur. Nam & cometes viſus eſt perlucidus, & Bizantij puer quadrupes naſcitur. Et apud Delon inſulam, duo marina monſtra omnino humanam ſpeciem habentia viſa ſunt. Sirenes fortaſsè fuêre Acheloi filiæ, vt aiunt Poetę: quod ſi ita fuiſſet, nequaquam pro monſtra habendae rant, cùm elementum aquæ, animalia terreſtribus ſimilia, in omni ſpecie producat. Sunt qui ſcribant, tempore Sabiniani & Ioannem patriarcham Alexandrinũ virum pietate & doctrina inſignem, & Latinianum epiſcopum Carthaginienſem Ioanni nequaquam diſsimilem, digni tatem vtriuſque eccleſiæ mirum in modum auxiſſe. Seuerus quoque Latiniani familiaris, vir doctiſsimus, multa tũ in Vincentium Cæſarauguſtanum epiſcopum ſcripſit, qui in Arianum dogma declinauerat. Idem quoque de virginitate librum ad ſororem ſcripſit, quem aureolum appellauit.

Prodigia.

Viri clari.

At Sabinianus cùm annum vnum, menſes quinque, dies nouem, in pontificatu ſediſſet, moritur, funusque eius à ſancto Ioanne per portam Aſinariam, & pontem Miluium ad baſilicam Petri defertur. Vacat ſedes eius morte, menſes vndecim, dies xxvj.

Sabiniani mors.

De hoc Pontifice vide Baronium in Annalibus to. 8.

BONIFACIVS I.

BOnifacius tertius, patria Romanus, à Phoca imperatore obtinuit, magna tamẽ contẽtione, vt ſedes beati Petri Apoſtoli, quę caput eſt omnium eccleſiarum, ita & diceretur, & haberetur ab omnibus: quẽ quidem locum Eccleſia Conſtantinopolitana ſibi vendicare conabatur, fauentibus interdum malis principibus, affirmantibuſque eo loci primã ſedem eſſe debere, vbi imperij caput eſſet. Affirmabant Romani Pontifices vrbem Romã, Vnde Cõſtantinopolim Colonia deducta eſt, caput imperij meritò habendam eſſe, cùm etiam Græci ipſi litteris ſuis Principem ſuum, τῶν ῥωμαίων αὐτοκράτορα id eſt, Romanorum Imperatorem vocent, ipſique Conſtantinopolitani etiam ætate noſtra ῥωμαῖοι nõ Græci vocentur. Omitto, quòd Petrus Apoſtolorum princeps ſucceſſoribus ſuis pontificibus Romanis, regni cœlorum clades dederit, poteſtatemque à Deo ſibi conceſſam reliquerit, non Conſtantinopoli, Sed Romæ.

62. Pont. Phoca imperat.

Illud tantùm dico, multos Principes, maximè verò Conſtantinum comparandæ ſynhodi, ac diſſoluendæ, confutandi vel confirmandi ea, quæ in ſynhodis decreta erant Romanæ ſedi tantummodò conceſſiſſe.

Meritò igitur ſedes Romana cæteris antefertur, cuius integritate, & conſtantia cunctæ hæreſes confutatæ ſunt, & exploſæ. Idem quoque Bonifacius inſtituit, habita ſynhodo Epi-

Romana Eccleſia caput aliarum.

Digitized by Google

du Epiſcoporum duorum & 70. presbyterorum 30. diaconorum trium, ne quis ſub anathematis culpa in locum demortui Pontificis aut Epiſcopi ſubrogaretur, niſi tertia ſaltem poſt obitum eius die, vtque anathematizarentur, qui largitione, & gratia ad pontificatum, vel Epiſcopatum aditum ſibi quærerent. Voluit item electionem Epiſcopi à clero pariter, & populo fieri, eamque ita ratam fore, ſi à principe ciuitatis approbata eſſet: & ſi ſummus Pontifex denique his verbis auctoritatem ſuam interpoſuiſſet, Volumus & Iubemus: ſancta quippe inſtitutio & pernecessaria, noſtris præſertim temporibus, quibus in peius omnia dilabuntur. Eſt enim ſimile veri, clerum & populum, ac principem ciuitatis, ſi libera ſuffragia ſunt, non alium electurus, quàm qui meritò poſsit & debeat alijs præeſſe, quòd eſt Epiſcopi proprium, vt vocabuli etymologiam, huic rei accommodatam repetamus. Licet reuera (pace bonorum dicam) multi Epiſcopatum deſiderent explendæ auaritiæ, & libidinis ſuæ cauſſa, non quo communi vtilitati, vt eorum expoſcit officium & nomẽ conſulant. Quæritur enim, quantũ reddat Epiſcopatus, non quot oues paſcuæ in eo ſint. Sed de his ſatis. Ad Bonifacium redeo, cuius cum vita, vt video, etiam decreta extincta ſunt, pontificatus ſui menſe nono, Sepultus eſt autem in baſilica Petri. Vacat tum ſedes menſe vno, diebus ſex.

Largitionibus non quærendus Epiſcopatus.

Bonifacij morte decreta eius etiam abolita.

ANNOTAT.

Vetuſtiſſima patriarchalium ſedium priuilegia in concilio etiam Niceno canone 6. approbata fuêre, vt Romana ſedes primum locum, ſecundùm Alexandrina, & tertium Antiochena, obtinerent. Nam Hieroſolymitana longo tempore pòſt inter patriarchales Eccleſias connumerata eſt. Conſtantinopoli verò condita in concilio generali ſecundo in ea vrbe ſub ſeniore Theodoſio congregato, decretum eſt, vt Conſtantinopolitana ſedes ſecundum poſt Romanam locum, & ante Alexandrinam obtineret, quòd Conſtantinopolis eſſet noua Roma. Ita eiuſdem concilij vulgatus canon 3. & Socrates hiſtoria Eccleſiaſtica libro 5. cap. 8. Quem tamen canonem ſuppoſititiũ eſſe, & à Græcis fictum fuiſſe apertè in concilio Chalcedonenſi proclamarunt legati Leonis Papæ, & S. R. E. qui in concilio Papæ nomine præſidebant. Vt ex eiuſdem ſynodi actione 16. liquet. Nam cùm eius canonis occaſione Cõcilium Chalcedonenſe prærogatiuam ſupra omnes Eccleſias poſt Romanam, tamen ſedi Conſtantinopolitanæ de nouo tribuiſſent, repugnarunt ijdem legati, affirmantes nihil [illegible] vnquam ei Eccleſiæ ante id tempus fuiſſe conceſſum. & [illegible] tum illud, quod cæterarum Eccleſiarum dignitatem tolleret, iniquum eſſe. Vtcunque autem ſit, illud ſatis conſtat, quod Epiſcopi Conſtantinopolitani ambitione, & regiæ vrbis magnificentia, ſplendoreq́; elati, non ſolum ſuper cæteras ſedes locum ſibi vendicaſſe contenti, maiora etiam auſi, ſub Leone Papa, vnus eorum Anatolius cæterarum ſedium priuilegia, & earundem Epiſcoporum conſecrationem ad ſe vnum reuocare, eoſq; in ordinem cogere, & ſibi ſubdere conatus, acerrimum oppugnatorem habuit Leonem Papã. Is enim ſcribens ad ipſum Anatolium epiſtola 51. Poſt illa (inquit) ordinationis tuæ non culpata principia, poſt conſecrationem Antiocheni Epiſcopi, quam tibimet contra canonicam regulam vindicaſti, doleo etiam in hoc dilectionem tuam eſſe prolapſam, vt ſacratiſſimas Nicænorum canonum conſtitutiones conareris infringere, tanquam opportunè ſe tibi hoc tempus obtulerit, quo ſecundi honoris priuilegium ſedes Alexandrina perdiderit, & Antiochena Eccleſia proprietatem tertiæ dignitatis amiſeris, vt HIS LOCIS IVRI TVO SVBDITIS omnes Metropolitani Epiſcopi proprio honore priuentur. De eadem re Martiano imperatore, & Pulcheriæ Auguſtæ ſcripſit epiſt. 52. & 53. eius Regiſtri. Cuius poſtremò induſtria res turbatæ, compoſita ſunt. Cæterùm aliquo tempore pòſt ſub Pelagio II. Ioannes, & qui ei ſucceſſit Cyriacus patriarchæ Conſtantinopolitani, longè maiora moliti, & aduerſus ipſam ſanctam ſedem Apoſtolicam inſurgere auſi. Vniuerſalis ſibi Epiſcopi nomen, & primum in Eccleſia locum, in præiudicium non ſolum omnium Eccleſiarum, ſed etiam Romanæ aſſumere conati, Gregorium Papam eorum ſuperbiæ reſiſtentem habuere. Cuius in Regiſtro ſuo de hac controuerſia aliquot graues epiſtolæ exſtant, vt lib. 4. epiſt. 76. 78. & 80. 82. & lib. 6. epiſt. 168. 169. 170. Et cùm res Mauritij inertia ſub S. Gregorio tranſigi non poſſet, eo mortuo ſub Bonifacio III. ab Imperatore Phoca ita conſtituta eſt, vt Romanus pontifex, iuxta Apoſtolica dogmata, & vetuſtiſſimam ſanctorum Patrum traditionem, primum omninò locum in Catholica Eccleſia retineret, ſecundum verò Conſtantinopolitanus antiſtes. Ita Beda in libr. de temporum ratione: & Paulus Diaconus hiſtoriæ Longobardicæ libr. 4. cap. 21. & lib. 15. hiſtoriæ Romanæ Eutropio adiunctum. Proceſſu temporis, & præſenti poſt Photium Patriarcham Conſtantinopolitanum vtraque parte conueniente illud vſurpari cœptum, vt ambo Epiſcopi, Romanus ſcilicet & Conſtantinopolitanus Oecumenici, id eſt, vniuerſales appellarentur. hic quidem vniuerſalis patriarcha, non quòd ſibi vni alio-

De hoc vide Baronium.

Digitized by Google

aliorum iura vendicaret, ſed quòd ijs dignior eſſet, primumq́, poſt Papam locum haberet: ille verò vniuerſalis Papa. Auditumq́, vt Papa nomen, quo omnium vocabulorum Epiſcopalium excellentius eſſe ſtatutum eſt, ſolus Romanus pontifex, cùm ante omnibus commune eſſet, Epiſcopis retineret: quo vno, & illi tantum particulari nomine, poteſtatis, eius dignitas, & ſupra cæteras Eccleſias vetus prærogatiua deſignaretur: cæteri verò quatuor Epiſcopi præcipuarum ſedium, videlicet Conſtantinopolis, Alexandriæ, Antiochiæ, & Hieruſalem patriarchæ vocarentur. Ex his porrò Epiſcopus Conſtantinopolitanus Oecumenici nomen, quod initio vſurpauerat, etiam continuauit, & præſertim poſt Photium, atque ita ſcribere ſolitus eſt: N. miſeratione diuina Archiepiſcopus nouæ Romæ Conſtantinopolis, & Oecumenicus Patriarcha. Epiſcopus verò Romanus ſuperbi nominis ambitioſo titulo ſemper abſtinuit, neque alio quam humillimo nomine, videlicet N. Epiſcopus, ſeruus ſeruorum Dei; vel Catholicæ Eccleſiæ Epiſcopus ſe appellauit. In publicis tamen acclamationibus, quæ in miſſarum ſolennijs, & celebratione conciliorum fieri ſolebant, tunc titulum ſibi ab alijs attribui ægre permiſit, ſic. D.N.N. vniuerſalis Papa vita, &c. Atque hic fuit litis finis inter duos ſummos Chriſtiani orbis Epiſcopos. Quam rem ego ex hiſtoriarum tum Græcarum, tum Latinarum varia lectione obſeruaui. Sed hæc alio abundantius.

BONIFACIVS IV.

69. Pont. Mariæ Rotunda. BOnifacius quartus, natione Marſus, patria Valerienſis, patre Ioanne medico, templũ ſanctæ Mariæ rotundæ, quod veteres Pantheon, quia Cybeli, & omnibus dijs cõmune eſſet, à Phoca imperatore obtinuit, conſecrauitque quarto Idus Maij in honorem beatæ Virginis, omniumque martyrum, eiectis prius gentium ſimulachris, luſtratoque templo. Vnde poſtea Virgo ad martyres appellata eſt.

Perſarũ irruptiones. Hoc eodem tempore Perſæ, Rege Choſdroë in Romanas prouincias irrumpẽtes, ſuperato Phocæ exercitu, Hieroſolymam occupant. Templa Chriſtianorum profanant & diripiunt. Lignum dominicæ crucis inde auferunt. Zachariam virum ſanctiſsimum eiuſdem ciuitatis patriarcham, in captiuitatem abducunt. Hanc ob rem ab omnibus, potiſsimum verò à ſenatu ſpretus Phocas, ab Heraclio copiarum Africæ prouinciæ duce ac vita priuatur. Phocas occiditur. Cacanus verò Bauarorum rex, per Pannoniam & Illyricum in Italiam irrumpens, Longobardorum reges ita ſuperat, vt paulum abfuerit, quin prouinciam ipſam caperet, ita tamen Forumiulij proditione Romildæ eius amore captæ diripuit, vt vix ipſius prouinciæ cernerentur veſtigia. Ioannes Gerundenſis. Dum hæc agerentur in Italia, Ioannes Gerundenſis epiſcopus religionem Chriſti prædicatione & ſcriptis vbique tuebatur. Hic enim genere Gotthus, in Luſitania natus, vbi ſapere aliquid per ætatem cœpiſſet, Conſtãtinopolim proficiſcens, ita Græcè & Latinè doctus inde diſceſsit, vt in Luſitaniam rediens, Arianam hæreſim, quæ tum inualuerat, facillimè confutaret, hanc ob rem Barchinonam ab hæreticis relegatur. Verùm poſteà mortuo Lemungildo rege, qui hæreticis fauebat, in patriam rediens, & multa ſcripſit ad doctrinam noſtram pertinentia, & monaſterium condidit, rationemque viuendi monachis conſcripſit. Eutropius quoque Valentinus Epiſcopus Hiſpanos doctrina & exemplo in fide continuit. Præterea verò Columbanus abbas vir ſanctiſsimus, genere Gotthus, vt quidem affirmant, ex Scotia in Burgundiam primò veniens, Luxouienſe monaſterium egregium id quidem exſtruxit: inde in Italiam abiens, apud Bobium in Apennino aliud monaſterium amplum ſanè ædificat inter Hetruſcos, Ligures & Inſubres. S. Columbanus.

His autem hac in re nequaquam cedens Bonifacius pontifex, domum paternam in monaſterium redigit, fundoſque ſuos monaſterio aſſcribit in monachorum vſum. Verùm non ita multò pòſt diem extremum obiens, ſexto pontificatus ſui anno, menſe octauo, die XIII. quo quidem tempore, peſte, fame, & inundatione aquarum laboratum eſt, ſepelitus Bonifacij obitus.

tur in baſilica Petri. Vacat tum ſedes eius morte menſibus VII. diebus quinque & viginti.

DEVSDEDIT I.

70. Pont.

Deuſdedit pōtificis ſanctitas.

DEusdedit, patria Romanus, patre Stephano ſubdiacono, pontificatum omniū ſuffragijs adeptus, clerum mirum in modum dilexit & auxit. Ferunt quidam hunc tantæ ſanctitatis fuiſſe, vt quendam obuium elephātiæ morbo laborantem, oſculo ſuo lepra ſtatim liberauerit. Conſtituit autem vir optimus, ne filius patrimi puellam è ſacro fonte à patre leuatam ducere in vxorem poſſit.

Heraclij imp geſta, & victoria de Perſis.

Eodem quoque tempore Heraclius magno comparato exercitu, multas prouincias a Perſis occupatas, in poteſtatem ſuam redegit, Ducem Perſarum ſingulari certamine ex equo deturbat & interficit. Choſdroën regem Perſarum opprimit, filiū eius captum & baptizatum, in regnum paternum reſtituit. Perfidem ingreſſus, turrim Choſdroæ theſauris plenam capit, quorum partem militibus tribuit, partem verò reparandis templis, quæ Perſæ deripuerant, & vaſtauerant, deſignat. Ipſe prætereà alia onuſtus prǽda, cum ſeptem elephantis Hieroſolymam rediens, crucem Domini à Perſis ablatam ſecum deferens, eò loci reponit, in quo antea fuerat. Captos à Perſis, in patriam remittit. Rediens deinde Conſtantinopolim, litteris & ocio delectatus, ad aſtrologiam ſe contulit. Sororis tamē

Inceſtus & in hæreſim prolapſio.

ſuæ filiam, tantus imperator contra ius, faſq; in vxorem accipit: & vt ſceleri ſcelus adderet, quod fieri conſueuit, vbi quis in peiora labitur, ad Eutychianos tranſijt, eo potiſsimum tempore, quo Anaſtaſius Perſa monachus pro nomine Chriſti à ſuis captus, martyrium paſſus eſt: cuius reliquiæ poſtea Romā aduectæ ſunt, & in monaſterio beati Pauli repoſitæ ad aquas Saluias, vt vulgò dicitur. Ferunt eodem tempore Siſebutum Gotthorum regem, plurimas Hiſpaniæ ciuitates, quæ ad Romanos deſecerant, in fidem recepiſſe. Iudęoſque omnes in regno deprehenſos, grauioribus ſupplicijs ad Chriſti fidem compuliſſe, rogatu (vt aiunt) Heraclij, qui in fatis habuerat, ſibi cauendum à circunciſis eſſe; cùm tamen poſteà haud ſatis fati neceſsitatem circumſpiciens, à Saracenis circuncìſionem obſeruantibus oppreſſus ſit. Agebantur hæc in oriente, nec ſuis athletis pro fide Chriſti carebat Occidens. Arnulphus enim Metenſis Epiſcopus conſilio & ſanctitate Dagobertum Francorum regem in officio continebat, Adiuuante Amando Traiectenſi epiſcopo, viro quidem optimo, & religionis Chriſtianæ defenſore acerrimo. Hiſpanis quoque Iſidorus Hiſpalenſis epiſcopus Leandri ſucceſſor, multa tum ſcripſit, quæ fidem Chriſtianam mirificè iuuant. De ſummo enim bono, de viris illuſtribus, de vocabulis grammatices, & etymologijs libros compoſuit. Hiſtoriā prætereà ab Adām vſque ad tempora Heraclij, vitas quorundam ſanctorum, hiſtoriam Longobardorum, & breuem quandam coſmographiam ſtilo ſatis eleganti edidit. In eo homine pluris facienda eſt certè ſanctitas, quam eruditio. Sunt qui ſcribant Iſidorum Germanum fuiſſe, quanquam Hiſpani hunc ſuum eſſe affirment: vtcunque ſit, ſatis conſtat, eum fuiſſe quauis laude dignum ob doctrinam & ſanctitatem.

Siſebutus Gotthorū rex

Arnulph. Metenſis.

Amādus Epiſcopus Traiect.

Iſidorus.

Deusdedit autem, cuius tempora adhæc etiam, quæ diximus, notiora fecêre & terręmotus, & ſcabies quædam ita ad elephantiā tendens, vt deformitate cognoſci homines non poſſent, moritur pontificatus ſui anno tertio, die tertio & vigeſimo, ac ſepelitur in baſilica Petri, ſexto Idus Nouembris. Eius morte epiſcopatus tum vacat menſem vnum, dies xvj.

Deuſdedit moritur.

ANNOTAT.

Hic ante pontificatum presbyter Cardinalis fuit tituli ſanctorum Ioannis & Pauli, cuius mētio exſtat in vetuſto diplomate S. Gregorij Papæ tabulæ marmoreæ inciſo, quæ adhuc eſt in ipſorum Sanctorum titulo his verbis.

Gregorius Epiſcopus, ſeruus ſeruorum Dei, dilectiſsimis in Chriſto filijs Deuſdedit Cardinali, & Ioanni archipresbytero tituli SS. Ioannis & Pauli, & per vos in eodem titulo in perpetuum. Creditæ ſpeculationis impellimur cura, &c.

BONI-

BONIFACIVS V.

71. Pont. Eleutherius patricius.

BOnifacius quintus, natione Campanus, patre Ioanne, eo tempore pontificatum inijt, quo Eleutherius patricius Romam ab Heraclio miſſus, vindicata Ioannis Exarchi morte ſemetipſum regem Italiæ creat.

At verò cùm Romam proficiſceretur, à militibus ſuis necatur, eiusque caput Conſtantinopolim mittitur. Huius in locum poſteà Iſaatius patritius Conſtantinopolitanus, Exarchus ſuffectus eſt. At Theudelinda (vt diximus) mortuo Adoaldo marito, vnà cum filio regnum Longobardorum ſapienter & integrè gubernans, inter Longobardos & Italos pacem decennio continuit, eccleſias multas donis & muneribus exornauit, fundos quoq; his adiecit, quorum prouentibus ſacerdotes vterentur. Anno verò duodecimo Heraclij Mahometes Arabs, vt quidam volunt, vt alij, Perſa, nobili genere natus, patre, qui Deos gentium coleret, matre Hebraica Hyſmaëlitici generis, magnum in Chriſtiano populo excitauit incendium, & ita magnum, vt verear ne eius ſecta, noſtra potiſsimũ ætate, reliquias Chriſtiani nominis penitus exſtinguat: adeò tepidiſsimus & animo ac corpore languidi interitũ noſtrũ exſpectantes, cõcidimus. Inualeſcit eius ſecta nunc multò magis quàm anteà. Nam tota Aſia & Africa, magnaque pars Europæ Mahumetanis principibus ſubiecta eſt. Inſtant nunc Turci terra, ac mari, vt nos tanquam cuniculos ex his Europæ latebris eruant. Sedemus otioſi, alterũ exſpectantes, quaſi hoc malum vniuerſæ reipublicæ Chriſtianæ non immineat. Exſpectãt ſacerdotes, vt à ſecularibus hoc tantum bellum, & tam neceſſarium ſumatur. Exſpectant item ſæculares, vt presbyteri tuendæ religionis cauſſa pecunias in ſumptus bellicos polliceantur & ſubminiſtrent, nec in peiores vſus effundant, quemadmodum facere plerique conſueuère, pecunias eleemoſynis, & ſanguine martyrum comparatas, in aurea & argentea vaſa, & prægrandia quidem fundentes, parum de futuro ſoliciti, Dei, quem tantùm vtilitatis gratia colunt, & hominum contemptores. Ad Mahometem redeo, virum adeò verſutum, & acris ingenij, vt cum inter Chriſtianos diu verſatus eſſet, omneſq; omnium, qui ante fuère ſectas cognouiſſet, nouam quandam ſuperſtitionem introduxit, vt videmus, qua propè noſtra religio extincta eſt. Auſus eſt etiam comparato ingẽti Arabũ exercitu, fines Romani imperij turbare, cuius motus Heraclius citò compeſcuit, ſolicitatis eius ad defectionem militibus, pollicitationibus, & præmijs.

Mahometes Arabs.

Mahometiſmi initium & progreſſus.

Mahome tu verſutia.

Bonifacius autem pontifex vir ſingularis humanitatis & clementiæ, magna in homines benignitate & gratia vtẽs, nullum genus officij, quod bonum paſtorem deceret, prætermiſit. Inſtituit præterea, ne, qui ad eccleſias confugerent, inde vi retraherentur: neue acolyti reliquias martyrum attrectarent, quod eſt presbyteri, aut ſubdiaconi officiũ. Mandauit item, vt quouis in loco ſacrilegij anathematizarentur: vtue teſtamentũ iuſſu principis vbique valeret. Cœmeterium autem beati Nicomedis fecit, & dedicauit. In clericos verò integrè viuentes, vnicè liberalis & munificus fuit. Gallus autem beati Columbani diſcipulus, ita in occidẽte tum viuebat, vt etiam in vita ſancti nomen mereretur. Huius veſtigia ſecutus eſt Euſtachius abbas, ſecuta & ſancta Aurea, in cuius honorem beatus *Eligius monaſterium virginum ædificauit. Ferunt etiam Baſilium quendam Iſidoro æqualem vita, moribus & doctrina inſignem tum habitum fuiſſe. Moritur autem Bonifacius Pontificatus ſui anno quinto, die decimo, & in baſilica Petri collacrymãtibus omnibus ſepelitur. Eius autem in morte diebus tredecim ſedes tum vacat.

Bonifacij decreta.

Bonifacij mors.

HONORIVS I.

72. Pont.

HOnorius, natione Campanus, patre Petronio viro conſulari.

Eo tempore pontificatum inijt, quo Theudelinda moritur, eiuſque filius Adoaldus è regno deijcitur, ſuffecto in eius locum Arioaldo. Inſtabat tum (vt dixi) Heraclius, qui de Perſis triumphauerat, vt omnes iudei

Theudelindæ & Adoaldi mors.

Digitized by Google

Saraceni Heracliũ ſuperant. imperio ſubiecti baptizarentur. Hanc ob rem Saraceni & Arabes arma ſumentes, à natiuitate Chriſti anno DCIII. ac vigeſimo, ita Heraclij duces ſuperaruut, vt hominem felicem primò, mox infeliciſsimum reddiderint, duce Mahometo, qui cum magnum ſe Dei prophetam affereret, magicis artibus Aſianos & Africanos deludens, ita populos quoſdã concitauit noua à ſe religione imbutos, vt paulum abfuerit, quin omninò imperij nomen deleret, capta Alexandria, multisque alijs *Stephanum à Sarrachia vrbe.* Syriæ & Ciliciæ vrbibus. Saracenos ſectatores ſuos habuit, * à Sara Abrahæ legitima vxore ita appellatos, quaſi legitimos diuinæ profeſsionis ſucceſſores & hæredes. Secutus eſt homo callidiſsimi ingenij hac in re Hieroboam exemplum, qui tribui ſuæ alios colendi ritus conſcripſit, ne vnquam Iudæorũ imperio ſubeſſent. Idem poſteà fecêre Græci à *Græci ob ſchiſma & hæreſes imperiũ amiſerũt.* Catholicis diſſentientes, non ob religionem tantummodò, ſed ob imperium, cuius gratia Neſtorianorum, Iacobitarum, & Hebionitarũ errores ſecuti ſunt. Verùm poſtremò hac pertinatia eò deducti ſunt, vt vnà cum religione & ſecta imperiũ omninò amiſerint, in turpiſsimam ſeruitutem redacti. Mahometes autem (vt in Alcorano legitur) quò magis ſe*Mahometis peſtiferum conſilium.*ctatores ſuos à religione Chriſtiana ſeiungeret, hæreticos quoſdam in componendis legibus, maximè verò Neſtorianos ſecutus eſt, multa hincinde contra legem Moſeos, & euangelij Dei aſtutè colligens, ac in vnũ quaſi corpus redigens. Ferunt Heraclium tum quidem deſperatione, & fœdam pacem cum Sa*Heraclius fit Monothelita.*racenis inijſſe, & Pyrrhi patriarchæ Conſtãtinopolitani & Cyri Alexandrini Epiſcopi fraudibus deceptum, in hæreſim quoque Monothelitarum incidiſſe, vnam tantummodo voluntatem in Chriſto eſſe dicentium, vnd nomen accepère.

Hos tamen poſteà tanti erroris auctores, *Errores reliquit.* hortante Honorio, & verum ante oculos litteris & nuntijs ponête, relegauit Heraclius. Honorius autem à rebus externis aliquantulũ quietis adeptus, doctrina & moribus ſanctiſsimis omnem propè clerum renouauit. Baſilicam beati Petri tegulis æneis ex Ioue *Honorij opera.* Capitolino ſumptis cooperuit. Aedem Hagnetis martyris via Momentana, vt carmen in apſide indicat, ædem Pancratij via Aurelia reſtituit. Templum quoq; S. Athanaſij ac aquas Saluias, templum quatuor coronatorũ martyrum, templum beati Cyriaci via Oſtienſi milliario ſeptimo, templum Seuerini apud vrbem Tiburtinam magnificentiſsimis operis ædificauit: & argento, auro, porphyreticis & marmoreis lapidibus, incruſtatione parietum, opere tectorio, opere vermiculato exornauit. Reſtituit etiam cœmeterium Marcellini & Petri via Lauicana. Eccleſiam quoque beatæ Hagnetis apud ſanctum Siluestrum, eccleſiam beati Hadriani in tribus foris, huius mandato, & impenſa ædificatas fuiſſe, ſcribunt nonnulli: vt verò vnoquoque ſabbatho à ſancto Appollinari ad diuum Petrum iretur cum litanijs, primus inſtituit. Moritur autem vir ſanctiſsimus anno ponti*Honorij obitus.*ficatus ſui duodecimo, menſe vndecimo, die decimo ſeptimo, ac in baſilica Petri ſepelitur quarto Idus Octobris. Eius morte annum vnum, menſes ſeptem, dies decem & octo ſedes interim vacat.

Annotat.

Video in ſexta ſynodi Conſtantinopolitanæ tertia vulgatis codicibus, ſanctiſsimo huic viro Monothelitarum hæreſis crimen impingi, cum falſiſsimum ſit ipſum ei hæreſi vnquam ſubſcripſiſſe, immò conſtet eam condemnaſſe, vt ex Maximi monachi eius contemperanei, qui ſub Martino Papa vixit, epiſtolis Græcis, & dialogo contra Pyrrhum patriarcham Conſtantinopolitanũ hæreticum Monothelitarũ, quæ in bibliotheca Palatina exſtant, ſatis manifeſtum eſt. Eundem enim pontificem catholicum ſemper fuiſſe ſcriptis confirmarunt Emmanuel Calleca Græcus, qui paulò pòſt concilij ſecundi Lugdunenſis ſub Gregorio X. Papa anno CCLXXIIII. celebrati tempora vixit, & inſignem librum pro latinis contra omnes Græcorum hæreſes ſcripſit. Io. de Turrecremata in lib. de primatu S.R.E. & noſtris tẽporibus Albertus Pighius in libris de Eccleſiaſtica Hierarchia. Cæterùm, vulgata ſextæ ſynhodi exẽplaria

plaria à Græcis corrupta, eiusque canones, in quibus Honorius condemnatur, ſuppoſitos eſſe ex Theophane Iſauro Græco hiſtoriæ eccleſiaſticæ ſcriptore docet Anaſtaſius bibliothecarius in hiſtoria ſua Latina, quam ex eodem Theophane, Nicephoro, & Georgio abbate compoſuit. Hæc animaduertit Guillelmus Sirletus Apoſt. ſedis protonotarius, vir doctrina, pietate, & omni virtutum genere cumulatiſſimus.

S. SEVERINVS I.

73. Pont. Electio nẽ põtifi- cũ imper. cõfirmare ſolebat. SEuerinus, patria Romanus, patre Labieno in demortui Honorij locum ſubrogatus, ab Iſaatio totius Italiæ Exarcho in Pontificatu confirmatur. Vana tunc enim habebatur cleri ac populi electio, niſi ad imperatores, aut eorum Exarchi confirmaſſent. Iſaatius itaq; ob eam cauſſam Romam profectus cum pontificem confirmaſſet, ne gratuitò tãtum laboris ſuſcepiſſe videretur, theſaurum & ſacrarium baſilicæ Lateranenſis adiuuan-
Iſaatius exarchus ſacr rũ ſpoliat. tibus Romanis quibuſdam ſpoliat, reſiſtentibus aliquandiu, fruſtra tamen ſacerdotibus templi, quorum primates omnes poſtea in exſilium miſit. Indignabatur enim Iſaatius, eos tantum in theſauris habere, neque quicquam in vſus bellicos conferre, præſertim cum milites inopia rerum omnium tunc laborarent. Huius prædæ partem militibus conceſſit, partem ſecum Rauennam detulit, reliquum verò ad imperatorem miſit.

Saraceni multas prouincias occupant. Saraceni autem, quos precio conductos ab Heraclio diximus, cum eis auarè, maligneq; pacta merces perſolueretur, in Syriam profecti, Damaſcum imperio ſubiectam vi capiunt. Deindè verò cum reliquis Arabibus, qui domi remanſerãt, coniuncti, commeatibus & armis adiuti, Mahometis furore incitati, Phœnicem & Aegyptum peruagati, reſiſtẽtes cum imperio ſuo, tum legi Mahumetanæ paſſim cædunt. Verſi deinde in Perſas, Hormiſda Perſarum rege interempto, non prius vaſtandi omnia finem fecêre, quàm Saracenorum legem, & imperium ſuſcipiunt. Verùm Heraclius audita Saracenorum licẽtia, capta præſertim Antiochia, veritus ne Hieroſolymam occuparent, crucem Domini Cõſtantinopolim deferendam curauit, ne iterũ in Agarenorum manus deueniret. Agarenos *Agar vñ vindicti.* enim Græci Arabas appellarunt ob ignomiã, quaſi ab Agar ancilla Abrahæ ortos: neque ita multò pòſt Hieroſolyma capta eſt. Mahometo autem (vt quidam ſcribunt) ad Mecham mortuo, in principatu Calipha ſuccedit. Poſt hunc Hali. Quo quidem pulſo, quòd nimium ſuperſtitioſus eſſet, quòd Romanum vexaret imperium, Sigebutum Gotthorum regem omnes Hiſpaniæ ciuitates Romanis ademiſſe; ac dum demùm Romanos imperare in Hiſpania deſiſſe, ſcribunt.

Seuerinus autem pontifex vir ſingulari *Seuerini mors.* pietatis, & religionis, amator pauperum, in calamitoſos benignus, in omnes munificus, in reparandis templis ſplendidus, pontificatus ſui anno primo, menſe ſecundo moritur, ac ſepelitur in baſilica Petri quarto Nonas Auguſti. Vacat tum ſedes menſes quatuor, dies vndetriginta.

IOANNES IV.

IOannes quartus, natione Dalmata, patre Venantio, pontificatum iniens, ſtatim mira 74. Põt. pietate vſus eſt. Ex reliquis enim theſauris, quos Iſaatius apud Lateranum reliquerat, captiuos omnes, quos potuit, Iſtros & Dalmatas à captiuitate redemit.

Rhotaris Arioaldo in regno ſucceſſit.

Ariana ſecta.

Intereà verò Rhotaris, qui Arioaldo in Lōgobardorum regnum ſucceſſerat, licet iuſtitia & pietate inſignis habitus ſit, ad Arianos tamen declinat, paſſusque eſt, vt eodem tempore omnibus regni ſui ciuitatibus duo Epiſcopi pari poteſtate præeſſent: alter enim Catholicus, alter Arianus habebatur. Tanti præterea ingenij fuit, vt leges, quæ ſola memoria & viu retinebantur, in ſeriem quandam redegerit, codicemque ipſum edictum appellari præceperit. In re autem militari, ita præſtans fuit, vt Etruriam omnem, & Liguriā cum ora maritima Maſsiliam vſque in ſuam redegerit poteſtatē. Anno deinde ſexto regnū filio reliquit. Ferūt ſacerdotem quendam Rhotaris corpus apud templum Ioannis Baptiſtæ ſepultum, noctu aperto tumulo ſpoliaſſe: ſolent enim precioſa quædam cum regum corporibus reponi. Hinc ob rem beatus Ioannes homini apparens, ei mortem interminatus eſt, ſi deinceps templum ſuum ingrederetur. Huic enim ſancto Rhotaris mirum in modum in vita deditus fuerat. Idem contigit temporibus noſtris Alouiſio Cardinali, Patriarchæ Aquileienſi. Eruto enim ſepulchro ab his ſpoliatur, quos ipſe ex infima ſorte hominum ad dignitatem ſacerdotalem, & meliorem fortunam euexerat. Rhodoaldus igitur regni gubernacula ſuſcipiens, Gundibergam reginæ Theudelindæ filiam in vxorem accepit, quæ religionem matris imitata, vt illa Modoëtiæ, ſic ipſa Terracinæ Ioannis Baptiſtæ templum ædificat, plurimoque auro & argento exornat. At Rhodoaldus in adulterio deprehenſus, à marito adulteræ interficitur. Huic autem ſucceſsit Aripertus Gudualdi filius, Theudelindæ reginæ frater, qui apud Ticinum Saluatoris oraculum condidit, varijsque ornamentis inſigniuit, & fundis dotauit.

Rotharis regis bellicoſitas.

Miraculum.

Ioannes autem Pontifex veritus ne corpora Vincentij & Anaſtaſij aliquando in manus barbarorum deuenirent, vt Romam quàm diligentiſsimè ferrentur, curauit, ac iuxta fontem Lateranenſem in oratorio beati Ioannis Baptiſtæ magna cum veneratione collocauit. Sunt qui ſcribant huius Pontificis tēpore & Vincentium Beluacenſem Epiſcopū, & Muardum Archiepiſcopum Remenſem, ſanctitate & doctrina in precio fuiſſe. His addunt & Riginulpham Gallam matronam, genere & ſanctitate inſignem: & Renaldum Traiectenſem Epiſcopum, vita & miraculis clarum. Iodocus quoque his nequaquam inferior eſt habitus, qui Britonum regis filius, ſpreto regno, cum aliquandiu in eremo vixiſſet, tandem in pago Pontio moritur. Ioannes autem pontificatus ſui anno primo, menſe nono, die nono moriens, in baſilica Petri ſepelitur, quarto Idus octobris. Vacat tum ſedes menſem vnum, dies tredecim.

Viri clari.

Ioannis mors.

THEODORVS I.

72. Pont.

THeodorus, natione Græcus, patre Theodoro Epiſcopo Hieroſolymis oriundo, pontificatum iniens, omnia, quæ ad dignitatem religionis Chriſtianæ pertinere arbitrabatur, circunſpiciebat, vt bonum paſtorem decet: in omnes, maximè autem erga pauperes, mira benignitate vtens.

Heraclij mors.

Conſtantinus filius in locum Heraclij ſufficitur.

Intereà vero Heraclius trigeſimo imperij ſui anno, morbo intercutaneo perijt, cùm paulò ante Theodorum cognomento Calliopam mortuo Isaatio Exarchum in Italiam miſiſſet. In locum verò demortui Heraclij primo ſufficitur Cōſtantinus filius, qui quarto ſuſcepti imperij menſe, veneno opprimitur Martinæ nouercę & Heracleonis inſidijs, quos quidem ad tantum facinus (vt aiunt) Pyrrhus Patriarcha inſtigauerat. Heracleon itaque mortuo fratre imperium occupat, eo potiſsimum tempore, quo Cyrus, Sergius, & Pyrrhus Acephalorum hæreſim inſtaurantes, vnam operationem in Chriſto, humanitatis ſcilicet & diuinitatis, vnamque voluntatem prædicabant. Ex his autem Pyrrhus audita Heraclij morte, redeūdi in patriam cupidus, ex Africa vbi exſulabat, Romam veniens, ac errati veniam petens non ex animo, ſed fictè, à Theodoro viuendi formam accepit. Verùm prius vitam amiſit, quàm tanto ſcelere quæſitam dignitatem potuerit obtinere. Senatus enim populusque Conſtantinopolitanus cognito

Pyrrhi ficta pœnitentia & mors.

Digitized by Google

gnito ſcelere, in Martinam, Heracleonemque conſurgens, cum hunc Naſo, illam lingua mutilatam relegaſſet. Pyrrhum de fuga retractū interficit. Cōſtantium verò Conſtantini dolo necati filium Imperatorem creat. In locum autem Pyrrhi, Paulum Epiſcopum ſufficit, quem Theodorus Pontifex Romanus dignitate priuauit, quia orthodoxæ fidei normā & rationem ſuſcipere recuſabat, adiuuante eius ſtultitiam Conſtantio, in eādem hæreſim ſtolide nimium prolapſo. *Theodori opera.* Conuerſus deinde ab hoc certamine pontifex ad ornanda ſanctorū corpora. Primi, & Feliciani martyrum reliquias ex harenario viæ Nomentanæ ablatas in vrbem deferens, in baſilica Stephani protomartyris in Cælio monte collocat: multis ornamentis, tum ex argento, tum ex auro adhibitis. Idem quoque baſilicam ædificat via Flamminia, non longè à ponte Miluio, & ſtatim dedicat. Duo poſtremò oratoria conſtruxit, & ornauit: quorum alterum erat apud Lateranenſem baſilicam beato Sebaſtiano: alterum verò via Oſtienſi, Eupolo martyri dedicatum. *Mors.* His ita conſtanter, & ſanctè peractis, moritur pontificatus ſui anno ſexto, mēſe quinto, die decimooctauo: ſepeliturque in baſilica Petri pridiè Idus Maij. Epiſcopatus autem diebus duobus & quinquaginta tum vacat.

MARTINVS I.

76. Pont. Martinus primus, patria Tudertinus, patre Fabritio, in Theodori locum ſuffectus; legatos ſtatim Conſtantinopolim miſit, qui Paulum adhortarentur, vt omiſsis erroribus ſuis, aliquando veritatis callē ingrederetur. Is autē non modò pōtifici benè monēti non obtemperat, verumetiam eius Legatos, Conſtantij auctoritate abuſus, in diuerſas inſulas relēgat. Quam ob rem indignatus Martinus ſynhodum centum & quinquaginta Epiſcoporum Romæ habuit, in qua Cyri Alexandrini, Sergij, ac Pyrrhi damnationem renouauit, & Paulum patriarcham omni anathematis vinculo damnatum priuauit.

Pax Italia turbata. Intereà verò, dum hæc ita agerentur, pax Italiæ, quæ inter Romanos & Longobardos annis triginta durauerat, turbari iam cœpta eſt, Longobardis omnia ad vtilitatem ſuam trahentibus: contrà verò recuſantibus Romanis, quæ præter ius faſque mandarentur, maximè verò cum Rhotaris Ariana labe inquinatus, nullam fermè ciuitatem haberet, cui non Arianum pariter, & Catholicum Epiſcopum præpoſuiſſet. Hunc autem errorem emendare conati Theodorus & Martinus, rem ſæpius fruſtra tentauerant Ob has igitur cauſſas inſtante etiam Theodoro Italiæ exarcho, bellum Longobardis indicitur. Non detractarunt illi certamen. Ad Scultennam ſiquidem Mutinæ amnem acriter vtrinque pugnatum eſt. Tandem verò Theodorus ſuperatus funditur, & fugatur. Quo quidem in prælio ex ſuis ad ſeptem millia deſiderati ſunt. Rhotaris autem tanta victoria elatus, Liguriam omnem haud magno negotio breui in poteſtatem ſuam redegit.

Cōſtantij impietas. Intereà verò Conſtantius fortunam cum duce mutaturus, reuocato Theodoro, Olympium Exarchum in Italiam ſtatim mittit, qui primò quidem, & Monothelitarū ſectam per omnem Italiam ſpargeret: & Martinum pontificem aut interficeret, aut captum ad ſe perducendum curaret. *Olympius pontificē capere tētat.* At Olympius Romam veniēs, vbi iam ſynhodus habebatur cōtra hūc, atque alios orientalis eccleſiæ errores, cum virus conceptum ſpargere non poſſet, lictorem ſuum immiſit, qui Martinum in eccleſia ſanctæ Mariæ maioris caperet, & ad ſe perduceret, vel ſaltem parēre recuſantem interficeret. Facturus mandata lictor, Dei miraculo ſubita cæcitate corripitur. Atque ita diuinæ maieſtatis nutu tantum diſcrimen tum Martinus euaſit. *Rhodus à Saracenis capitur.* Hac verò oriētalis & occidētalis Eccleſię diſcordia freti Saraceni, Alexādria cū ingenti claſſe ſoluētes, Rhodū peruenēre: captaq; vrbe, coloſsū fama celeberrimū demoliti ſunt, ex cuius ære nongētos camelos onuſtos ferūt. Erat enim ſeptuaginta cubitorū, cui⁹ auctor Chares Lyſippi diſcipulus habitus eſt. Deinceps verò occupatis multis Aegei maris inſulis, in Siciliā nauigātes, multis damna

Digitized by Google

damna Siculis intulère, ob quod Olympius Martini precibus motus, eos inſula depulit, non ſine magna nauium, militum, ac ſuiipſius iactura: ibi enim morbo correptus moritur. Conſtantius verò tot calamitatibus nihilo melior factus, Theodorum Calliopam cum his mandatis iterum in Italiam mittit, vt primo quoque tempore Martinum pontificem ad ſe vinctum mitteret: eique rei ſocium addidit Paulum Pellarium, qui tantum facinus curaret. Theodorus à Romanis perbenignè exceptus, cum ſalutandi cauſſa adire pontificem ſimularet, homini cathenas inijcit, eumque Conſtantinopolim mittit. Vnde poſtea in Cherſonneſum Ponti exſilij cauſa deportatur: vbi quondam beatus Clemens Romanus præſul exſulauerat. Martinus autem multis calamitatibus circunuentus, ac inopia rerum omnium preſſus, tandem in exſilio moritur, pontificatus ſui anno ſexto, menſe vno, diebus ſex & viginti. Sedes autem Romæ quatuordecim menſibus tum vacat, quia nil certi de ſanctiſsimi viri morte habebatur.

De hac re vide Baronium tom. 8. in hoc pontifice.

EVGENIVS I.

77 Pont.

EVgenius primus, patria Romanus, patre Rufiniano, è Cælio monte Martino in pontificatu ſucceſsit, eodem fermè tempore, quo Petrus in locum Pauli hæretici Conſtantinopoli ſufficitur.

Hic enim etſi melius aliquantulum de religione ſenſit quàm Paulus, non tamen vſque adeò eandem fidei normam tenuit, quam ſancta Romana Eccleſia prædicat & ſeruat. Cuius quidem litteræ Romam miſſæ duas operationes, & voluntates in Chriſto negantes, ita ſunt exploſæ, vt clerus ipſe interdicere pontifici auſus ſit, quò minus in Eccleſia ſanctæ Mariæ maioris ſacrificaret, niſi prius tam profanas litteras reieciſſet.

Litteræ ad Eugenium negantes duas operationes & voluntates in Christo.

Intereà verò Grimoaldus dux Beneuentanus Rhomoaldo filio Beneuenti duce relicto, cum ingenti exercitu in Galliam Ciſalpinam mouens, Papia Pertherim, Mediolano Gundibertum Arithperti filios expulit. Quod vbi Clodouæus Francorum rex intellexiſſet, caſum adoleſcentum miſeratus, magnas copias ſtatim in Italiam miſit, quæ adoleſcentes in regnum paternum reſtituerent. In Tranſpadana regione prælium vtrinque magna virorum concitatione committitur, cùm illi redire in ditionē paternam, hic retinere bello partum conarentur. Tandem verò ſe inclinante ad Grimoaldum fortuna fuſi ac fugati Galli Italia expelluntur. Sunt tamen qui ſcribant, Gallos hac ratione deceptos eſſe. Longobardi enim ſimulata fuga caſtra rerum omnium copia, ac vini potiſsimum plena relinquentes, haud longè in inſidijs conſtiterant: Galli verò caſtra ingredientes, rati veram eſſe hoſtium fugam, in omnem voluptatem effunduntur, epulis, & vino replentur: quare ſuperuenientibus hoſtibus, cum ſomnolentia grauati paſsim, veluti pecora ſine cuſtode iacerent, ita ab hoſtibus cæduntur, vt vix nuncius ſuperfuerit, qui tantam cladem Clodouæo nuntiaret. Hac victoria fretus Grimoaldus, omnem prouinciam ſtatim in poteſtatem ſuam redegit.

Galli ſimulata hoſtium fuga victi.

Eugenius autem pontifex, vir miræ pietatis, & religionis, manſuetudinis, comitatis, munificentiæ, pontificatus ſui anno ſecundo, menſe nono moritur: ac in baſilica Petri ſepelitur quarto Nonas Iunij. Vacat tum ſedes menſem vnum, dies octo & viginti.

Eugenij mors.

VITALIANVS I.

VItalianus, patria Signius, ex oppido Volſcorum, patre Anaſtaſio, eo tempore pontifi- *78. Pont.*

Perſarũ regina fit Chriſtiana. pontificatum inijt, quo Cæſarea Perſarum regina, neſciente marito, cum paucis fidelibus Conſtantinopolim venit, anno ſexcenteſimo tertio ac LXXX. Quæ quidem ab Imperatore honorificè ſuſcepta, non multo pòſt characterem baptiſmi ſuſcepit, cuius rei cauſſa profectò venerat. Hoc vbi intellexiſſet Perſarum rex, legatos ſtatim Conſtantinopolim mittit, qui vxorẽ ab imperatore repetant. Reſpondet imperator, in arbitrio reginæ eſſe ſtandi vel diſcedendi, proinde eam ſciſcitetur. Interrogata regina reſpondet, nunquam redituram in patriam, niſi rex Chriſtiani nomen ſuſciperet, *Item ipſe rex Perſarum.* qui ſtatim re cognita cum quadraginta millibus hominum Conſtantinopolim pacato agmine veniens, perbenignè ab imperatore ſuſceptus, vnà cum militibus ſuis baptizatus, in regnum cum vxore reuertitur. Poſteà verò Conſtantius Conſtantino filio in partem imperio ſuſcepto, comparata ingenti claſſe, Conſtantinopoli ſoluens, Tarentum peruenit, copias etiam terreſtres nauibus onerarijs ſecum vehens. *Conſtantius in Italiam mouet.* Inde verò terreſtri itinere in Samniũ veniens, obſidere Beneuentum inſtituerat. Verùm vbi intellexit vrbem valido præſidio, multiſq́; commeatibus Rhomoaldi diligentia munitam eſſe, Luceriam mouens, vrbem vi cœpit: ac direpram ſolo æquauit. Inde autem Acherontiam profectus, cùm vrbem munitiſsimam capere non poſſet, Beneuentum oppugnare adortus, ſtatim obſidionem ſoluit, quòd intellexerat Grimoaldum propediem cum magnis copijs adfuturum, vt filio Rhomoaldo opem ferret. Neaoplim igitur primò, mox Romam, inde Cõſtantinum petens, magna incommoda in itinere paſſus eſt. Saburro autem ciue Romano cum viginti millibus hominum apud Formias relicto, qui hoſtes reprimeret, tandem ad vrbem peruenit, prodeunte obuiam pontifice cum clero, & populo vſque ad ſextum lapidem honoris cauſſa. Ductus per vrbem plaudente multitudine ad baſilicam Petri, pallium auro intertextum ſancto obtulit. Interim verò Rhomoaldus patris auxilio fretus, Saburrum aggreditur, & ſuperat, ac plurimos Græcos interficit. *Romam expilat.* Hac deſperatione motus Cõſtãtius, quinta poſtcà, quàm vrbem ingreſſus eſt die, ad direptionem conuerſus, omnes ſtatuas ex ære, & marmore ad ornatum vrbis locis inſignibus poſitas, omnia eccleſiarum ornamenta paulò decentiora diſtrahit, ac nauibus ad id ſubuectis imponit: pluſque ipſe ornamentorum ſeptem diebus vrbi detraxit, quàm barbari anteà ducentis quinquaginta octo annis, ne dicant maleuoli, hiſtoriarum ignari, Gregorij pontificis iuſſu comminutas eſſe maiorum ſtatuas & monimenta. Duodecimo autẽ die Roma in malam rem abiens Græculus nequam & perfidus, Neapolim contendit: *Diſcedit homo nequam.* inde quoque in Siciliam proficiſcitur, vbique tributa adeò acerbè colligens, vt filij obærati à parentum complexibus diuellerentur. Commoratus aliquandiu in Sicilia homo auariſsimus, dum Syracuſis in balneo libidini vacat, à ſuis occiditur: in eiuſque locum Mezentius, *Occiditur.* cuius fraude necatum putant Conſtantium, Imperator à militibus creatur. Magna fuit in hoc homine varietas. Nam primò quidem vbi intellexit, Vitalianum pontificatum inijſſe, nuncios miſit, qui ei ſuo nomine gratularentur: quique Euangelia aureis litteris ſcripta, ac multis gemmis ornata, beato Petro condonarẽt. Deinde verò mutata ſentẽtia, nec dijs, nec hominibus pepercit, diuina humanaque omnia confundens. At Vitalianus cultui diuino intentus, & regulam Eccleſiaſticam cõpoſuit, & cantum ordinauit, adhibitis ad conſonantiam (vt quidam volunt) organis. *Cantus ordinatur ab Vitaliano.* Theodorum quoque Archiepiſcopum, & Hadrianũ Abbatem viros doctiſsimos atque optimos in Britanniam mittit (quam Angliam vocant) cum magna poteſtate ligandi & ſoluendi, quò Britannos in fide, prædicationibus, & exemplo continerent. *Angliæ prædicatores mittuntur.* Fecère mandata ac quidem diligenter viri optimi. Librũ prætereà Theodorus ſcripſit, quo delcarauit, qua pœnitẽtia dilui vnumquodq; peccatum poſsit. Sunt tamen, qui hoc opus Theodoro Pontifici adſcribant. Vitalianus autem benè, & ex ſententia quantum in eo fuit, gubernata Eccleſia, anno XIV. pontificatus ſui, menſe vj. moritur: *Vitaliani mors.* ac ſepelitur in baſilica Petri, vj. Kalendas Februarij. Epiſcopatus autem tum vacat menſibus quatuor, diebus quindecim.

ADEODATVS I.

ADeodatus, patria Romanus patre Iouiniano, ex monacho pontifex creatur, eo tempore potiſsimùm, quo Lupus Forouliañorum dux, regnum Italiæ occupare conatus eſt. *79. Pont.*

Grimoaldus enim (vt diximus) à filio Rhomoaldo duce Beneuentano, contra Conſtantium imperatorem in auxiliũ accitus, Lupo (vt aiunt) regnum, & oues commendauit. *Lupus Forouliañorum dux.* In Etruria enim, Aemilia & Tranſpadana Italia omnia tumultu Lupus inuoluit. Hanc ob rem Grimoaldus Auaros duce Cacanno in Lupum pecunijs, & pollicitationibus mouet: qui primo congreſſu à Lupo ſuperati ſunt. Verùm ſe-

Digitized by Google

quenti die prælium repetentes, Lupum ſuperant, & obtruncant, ac totum Forumiulij diripiunt. Grimoaldus autem abeunte ex Italia Conſtantio in Ciſalpinam rediens, Forum Pompilij ſabbato ſancto aggreſſus, cæſis omnibus, diripuit, ac ſolo æquauit propter iniuriam, quam eo loci à Rauennatibus acceperat, cùm in auxilium filij proficiſceretur. Dum verò Arneſites Lupi filius, adiuuantibus Dalmatis ducatum paternum repetit, ad Natiſonem fluuium à Longobardis ſuperatus, duce Vectari Vincentinorum comite cæditur. Opitergini quoque hanc calamitatem ſenſere. Domo enim, & patria pulſi ſunt, quia Arneſitis ſtudioſi erant. In Sicilia verò tum quoque laboratum eſt: eò enim ex omnibus prouincijs Romanis profecti milites ſunt ad opprimendum Mezentium, cuius dolo Conſtantius interfectus fuerat. Quo ſublato, cùm omnes paſsim dilaberentur ſuperuenientibus cum magna claſſe Saracenis, & Syracuſæ, & tota inſula occupatur. Vnde poſtea onuſti præda Alexandriam redeuntes, vrbis quoque Romę ea ornamenta ſecum detulêre, quæ Conſtantius Syracuſas aduexerat eo animo, vt inde Conſtantinopolim traijcerentur. Indicabat profectò tot clades, tot mala, & ſtella crinita, quam Græci cometem appellant: quæ tribus continuis menſibus apparuit: & pluuiæ magnæ, ac frequentia tonitrua, qualia nunquam antea fuêre. Sed cæcum eſt humanum genus: etſi enim futura præuidet, non tamen, vt deceret, ſibi cauet. Ferunt autem his frequentibus pluuijs, omnes ſegetes conculcatas iterum renatus eſſe: & ad maturam frugem perueniſſe, in Ciſalpina potiſſimum.

Saraceni Siciliam ſpoliant.

Cometis apparitio.

Intereà verò Adeodatus vir religione & omni comitate præditus, in delinquentes clemens, in pauperes beneficus, in hoſpites benignus, erga calamitoſos miſericors, Eccleſiā beati Petri via Portuenſi iuxta pontem Meruli tum inſtaurauit, ac dedicauit. Auxit & Monaſterium ſancti Eraſmi in Cælio monte ædificijs, & fundis, vbi ipſe monaſticā vitam duxerat. Supplicationes quoque frequentes habuit ad abolenda prodigia, quæ diximus tum apparuiſſe. Demum verò peractis pontificatus ſui annis IV. menſibus II. diebus V. vir ſanctiſsimus moritur: & ab omnibus fletus ad baſilicam Petri ſepelitur, ſexto Kalendas Iulij. Vacat tum ſedes menſibus quatuor, diebus viginti.

Adeodatus moritur.

DONVS I.

DOnus, patria Romanus, patre Mauritio, eo tempore pontificatum inijt, quo Grimoaldus Longobardorum rex moritur IX. die poſt phlebotomam in brachio factam, dum arcu in columbam ſagittam acriter intendit, quod fieri non ſine magna neruorum, & venarum contentione ſolet, vnde ſanguis ſine vlla intermiſsione prodijt. Fuêre in hoc rege multæ præclarę corporis & animi dotes. Tantum enim prudentia & conſilio valuit, non ſolum in rebus externis, verum etiam in domeſticis, vt quædam capitula ac quidem vtilia, Rhotaris regis edicto addiderit, quæ poſteà legis formam accepêre. Fuit prætereà mediocris ſtaturæ, corpore validus, capite caluo, promiſſa barba, nec animo minus in rebus agendis, quàm corpore promptus. Sepultus eſt autem Papiæ in baſilica beati Ambroſij, quam ipſe ſua impenſa ædificauerat. Perthaus autē Arithperti regis filius, quem pulſum à Grimoaldo diximus, dum exſul ex Gallia in Britanni am

80. Pont.

Grimoaldus Longobardus.

Grimoaldo dotes.

tanniam traijceret, incerta voce admonetur, vt mortuo Grimoaldo regnum paternum repetat: qua quidem voce permotus, licet incertus haberetur auctor, in Italiam rediens tertio menſe poſt Grimoaldi mortem, regno paterno ſine contentione potitus eſt. Eodem ferme tempore Dagobertus Francorum rex, vir callidi & aſtuti ingenij, nec conſilio minus, quàm manu promptus moritur, cuius animam è manibus dæmonum Lypaream inſulam propè attingentium, liberatam ferunt Dionyſij ac Mauritij martyris, ac etiam Martini, confeſſoris auxilio, quos ſemper, dum vixit, vt patronos coluit, & templis honoratiores reddidit.

Dagoberti mors.

Donus autem pontifex honori, & cultui diuino conſulens, veſtibulũ beati Petri (quod paradiſum vocant) quadriporticum marmoribus ſtrauit, ſublatis (vt arbitror) ex illa pyramide, quæ in vaticano eſt è regione molis Hadrianæ. Inſtaurauit prætereà, & reſtitutas dedicauit eccleſiam apoſtolorum via Oſtienſi, & eccleſiam beatæ Euphemiæ via Appia ſitam. Clerum quoque diuerſis ordinibus diſtinxit, & honoribus auxit. Monachos verò quoſdam Syros cum Neſtorianis ſentientes, in monaſterio Boëtiano deprehenſos & caſtigatos, in varia monaſteria diuiſit: Boëthianumque Romanis incolendum tradidit. Prætereà autem tantum doctrina & ſanctitate vitæ emicuit, vt Rauennatam eccleſiam à Romana iam pridem ſegregatam, & ob eam rem Allocephalim appellatam, ſedi Apoſtolicæ obtemperantem reddiderit, Theodoro eiuſdem eccleſiæ præſide in hanc opinionem deſcendente. Sunt etiã qui ſcribant, huius temporibus & Proiectum epiſcopum in agro Cameracenſi ob fidem Chriſti martyrij pœnam & gloriam ſubijſſe: & Mezelindim fœminam incomparabilis pudicitiæ tum habitam, quæ ab Ardenia amatore petita, & varijs cruciatibus affecta, etiam pro perſecutore ob crimẽ, Dei nutu obcæcato, ita orauit, vt eius precibus homini ſceleſto & intemperanti lux tandem ſit reddita. At Donus pontificatus ſui anno v. menſe v. die x. moritur, ac ſepelitur ad baſilicam Petri Apoſtoli 4. Idus Aprilis, cuius in morte Epiſcopatus vacat menſibus 11. diebus ſexdecim.

Doni opera.

Rauenna Eccleſia hactenus ſchiſmatica Romanæ reconciliatur.

Mezelindis pietas.

Doni obitus.

ANNOTAT.

In antiquo muſi·o. quod eſt Romæ in Eccleſia ſancti Martini. hic pontifex Domnio, non Donus, ſiue donnus appellatur: ſic in antiquis codicibus Cuno, non Conon alius, qui p… poſt pontifex fuit vocatus.

AGATHO I.

AGatho, natione Siculus, patre Romano, anno Domini DCCII. ex monacho pontifex creatur, vir certè tantæ ſanctitatis, vt leproſum obuium factum oſculo ſuo ſtatim liberauerit. Tantæ prætereà manſuetudinis, & humanitatis fuit, vt neminem à ſe vnquam triſtem dimiſerit. Nactus itaque imperatorem moribus ſuis haudquaquam diſsimilem Monothelitarũ cauſſa concilium habere conſtituit. Exſpectauit itaq; donec Conſtantinus à bello in patriam rediret, qui Saracenos à ſe victos, imperio Romano vectigales reddidit. At verò cum Bulgari ex Scythia venientes, Thraciam tum inuaſiſſent, eorumque impetum retardare imperator conaretur, ab hoſtibus Pannoniam inter & Mœſiam ingenti clade ſuperatur. Hanc ob rem pacem non æquis conditionibus inire neceſſe fuit. Pannonia ſiquidem & Mœſia his ad incolendũ conceſſa eſt, non ſine magno reipublicæ Chriſtianæ emolumento & cõmodo. Hi enim tanquã propugnatores noſtri bellum iam ſeptingentis & ſeptuaginta annis contra Turcas Chriſtiani nominis hoſtes, aſsiduè gerunt. Pace itaq; hac ratione parta, Agatho pontifex ſtatim legatos Conſtantinopolim mittit, Ioannem Portuenſem Epiſcopum, & Ioannem Romanæ eccleſiæ diaconum. Hos perbenignè ſuſceptos, mira charitate Conſtantinus adhortatus eſt, vt omiſsis cauillationibus & ſophiſticis altercationibus ex æquo & bono, omni controuerſia ſublata, duas eccleſias vnam tãdem facerent. Aderant in ea ſynodo ducenti, & 89. Epiſcopi. Delati in medium ſunt imperatoris iuſſu è bibliotheca Conſtantinopolitana libri, vnde antiquorum patrum

81. Pont.

Conſtantinus Saracenis deuictis Romam redit.

Monothelitarum nequitia. ſententiæ, & decreta perlegerentur. Inuertebant veras maiorum ſententias Georgius Patriarcha Conſtantinopolitanus, & Macarius Antiochenus, vnam tantum voluntatem & operationem in Chriſto eſſe dijudicantes. Verum cùm orthodoxi rationibus & auctoritatibus inſtarent, ac Georgium in veram ſententiam deduxiſſent, Macarium pertinacem anathematizant, eiuſque ſectatores: & Theophanem abbatem vera ſentientem, in locum Macarij Antiocheuum Epiſcopum creat. Hac autem re ex ſententia feliciter geſta, vt Deo gratiæ agerentur, quòd vtranque Eccleſiam vnam feciſſet, ſententia, & animis, Ioannes Epiſcopus Portuenſis octaua Paſchæ coram principe ac patriarcha, coramque populo Conſtantinopolitano in baſilica ſanctæ Sophiæ miſſam latinè celebrat, approbantibus omnibus, qui tum aderant, verum eſſe, ac ſanctum illum ſacrificandi morem: & qui aliter ſentiunt, à recto & honeſto diſcedere. Hæc *Sexta Synhodus.* eſt autem ſexta vniuerſalis ſynhodus ducentorum & octoginta nouem Epiſcoporum Conſtantinopoli habita, qua Cyrilli, Athanaſij, Baſilij, Gregorij, Dionyſij, Hilarij, Ambroſij, Auguſtini, Hieronymi, ſententia concluſum eſt, duas naturas, & operationes in Chriſto eſſe, exploſaque illorum pertinacia, qui vnicam eſſe in Domino voluntatem dicerent, vnde Monothelitæ vocati ſunt. *Prima Synhodus Nicena. al. às Silueſtro.* Prima enim ſynhodus trecentorum & XVIII. patrum (vt antea diximus) Nicænæ habita eſt, Pontifice Iulio * ac Conſtantino principe, *Secunda.* contra Arium, qui diuerſas in Trinitate ſubſtantias ponebat. Secunda Conſtantinopoli centum & quinquaginta Patrum, Gratiani principis & Damaſi Papæ temporibus, contra *Tertia.* Macedoniũ & Eudoxum, negantes Deum eſſe Spiritum ſanctum. Tertia in Epheſo ducentorum patrum, Theodoſio iuniore principe & pontifice Cæleſtino, contra Neſtorium Conſtantinopolitanum Epiſcopum, qui Virginem non Dei, ſed hominis tantum genitricem appellauit: quique aliam perſonam carnis, aliam faceret diuinitatis: & ſeiunctim alterum eſſe Filium Dei, alterum hominis *Quarta.* prædicaret. Quarta Chalcedone, quæ vrbs è regione Bizantij eſt, ſexcentorum & triginta Patrum, Leone Pontifice & Martiano principe, contra Euthycen Conſtantinopolitanum Abbatem: qui aſſerere non dubitabat Chriſtum poſt humanam aſſumptionem, non ex *Quinta* duabus naturis conſiſtere, ſed ſola diuina contentum eſſe. Quinta Conſtantinopoli, [illegible] Theodorum & hæreticos omnes, qui Mariam Virginem ſolum hominem peperiſſe dicebant, non Deum & hominem: qua in ſynhodo cõſtitutum eſt, vt beata Virgo theotocos diceretur, quia verum Deum & hominem pepererat. De ſexta ſynhodo ſatis ſuperius diximus, in qua etiam plurimum valuère literæ Damiani Epiſcopi Ticinenſis, Manſueti archiepiſcopi Mediolanenſis nomine miſſæ, quibus hęc potiſsimũ inerãt: Hęc eſt vera Dei & hominis fides, vt duę credantur in Deo voluntates, duæ operationes: Ego (inquit) quantum ad diuinitatem, & Pater vnum ſumus: quantum verò ad humanitatem pertinet, Pater maior me eſt. Pręrereà verò ſecundùm humanitatem eum in naui dormientem cernis, ſi diuinitatem inſpicis, ventis, & mari imperat. Agatho verò, cuius tempore poſt lunæ ac ſolis eclipſim peſte, ac grauiſsima quidem laboratum eſt, pontificatus ſui anno ſecundo, menſe ſexto, die quintodecimo moritur, ac ſepelitur ad ſanctum Petrum quarto Idus Ianuarij, cuius morte annum vnum, menſes quinque ſedes tum vacat. *Agathonis obitus.*

LEO II.

LEo ſecundus, natione Siculus, patre Paulo, vir doctiſsimus fuit, latinè ac græcè, vt eius ſcripta indicant. Prætereà verò adeò muſices peritus eſt habitus, vt pſalmodiam compoſuerit, hymnoſque ad meliorem concentum redegerit, artem exercitatione confirmans, Idem quoque inſtituit, vt in celebratione pax populo daretur.. Sextam verò ſynhodum (de qua in Agathone diximus) ita ſuſcepit, vt eoſdem Anathematizauerit, quos ſancta ſynhodus præſente Conſtantino damnauerat. Contudit etiam ſuperbiam præſulum Rauennatum, quod Agatho [illegible] *82. Pont. Leo bonus Muſicus. Sextã Synhodum approbat.*

I[illegible]-

Aliæ eius ſtatuta. Inſtituit enim, ne electio cleri Rauennatis valeret, niſi eadem Romanæ ſedis auctoritate confirmata fuiſſet. Antea verò Exarchorum potentia freti, diuina atque humana omnia pro arbitrio animi miſcebant, nemini obtemperantes, quaſi Romanis Pontificibus pares. Leonis quoque inſtitutum eſt, ac quidem ſanctum (quod vtinam hodiè obſeruaretur) ne ad archiepiſcopatum aſſumptus, pro vſu Pallij aliorumúe officiorum quicquam eccleſiæ perſolueret, cum ex largitione multa quotidiè mala orirentur.

Romoaldus Apuliam occupat. Agebantur hæc à Leone, cùm Rhomoaldus dux Beneuentanus comparato magno exercitu, Tarentum, Brunduſium, ac totam Apuliam occupat, eiuſque vxor Theodata mulier pientiſsima, ex his manubijs non longè à Beneuento Baſilicam in honorem beati Petri ædificat, addito ſacrarum virginum cœnobio. Moritur deinde Rhomoaldus, cui Grimoaldus filius ſine ſtirpe virili ſuccedens, Giſulpho fratri ducatum reliquit.

Leonis pietas & mors. At Leo, in quo præter doctrinam & eloquentiam ſingularis religio, mira pietas & clementia fuit, quique omnes verbis & exemplo ad iuſtitiam & fortitudinem, humanitatem, benignitatem adhortabatur, pontificatus ſui menſe decimo moritur, ſepeliturque collacrymantibus omnibus tanquam publico parente orbatis, ad baſilicam Petri quarto Kalendas Iulij. Poſt eius mortem menſibus vndecim, diebus vno & viginti epiſcopatus vacat. Breuis fuit huius ſanctiſsimi viri pontificatus, ſed gloria tanta vt diutius vixiſſe appareat, cùm eius nomen omniũ laudibus meritò celebretur.

BENEDICTVS II.

83. Pont. BEnedictus iunior, patria Romanus, patre Ioanne, ab ineunte ætate Chriſto militans, diuinæ Scripturæ ita operam dedit, vt doctrina & exercitatione in rebus diuinis ſingularis tum haberetur. Addo eius humanitatem, pietatem, gratiam in omnes, maximè verò erga pauperes, quibus virtutibus hominum corda ita ſibi deuinxit, vt tum vnus haberetur, qui omnium ſuffragijs in locum demortui Leonis meritò ſubrogaretur. Ad hûc

Conſtantini ſanctio de Pontifice. autem Conſtantinus Imperator hominis ſanctitate permotus, ſanctionem miſit, vt deinceps quem clerus, populus, exercitúſque Romanus in Pontificem delegiſſet, eundem ſtatim verùm Chriſti vicarium eſſe omnes crederent: nulla aut Conſtantinopolitani principis, aut Itali exarchi exſpectata auctoritate, vt antea fieri conſueuerat. Id enim ra-

tum erat in creando pontifice, quod princeps confirmaſſet, vel qui eius vices in Italia gerebat.

Longobardorũ rex & regina templa ædificant. Pertharis verò Longobardorum rex, religionem Benedicti & pietatem imitatus, monaſterium Papiæ in honorem ſanctæ Agathæ ædificat. Eius autem vxor Rhodelinda viri exemplo permota, extra mœnia Ticinenſium baſilicam beatæ virgini exſtruxit, quæ ad Perticas dicitur.

Hoc autem fecêre æmulationem moti, quòd intellexerant Benedictum Pontificem, Romæ beati Petri Apoſtoli, Laurentij martyris in Lucina, beati Valentiniani via Flaminia, virginis genitricis ad martyres templa magnis ſumptibus reſtituiſſe: eademque ophitico, & porphyretico lapide, incruſtatione parietum, opere tectorio & vermiculato, argenteis atque aureis vaſis, veſtibus inauratis, & holoſericis exornaſſe.

Pertharis fortitudo & clementia. Erat & Perthari in animo maiora templa exſtruere, ſed eum retraxit Alalchis Longobardus Tridentinus dux, qui elatus victoria, quòd Bauaros ingenti clade ſuperaſſet, in regem ſuum arma mouet. Verùm Pertharis cõparato exercitu hominem primo impetu fundit, ac fugat, clauſum Tridenti aliquandiu obſidet: quo quidem noctu fuga inde abeunte, Tridento potitur. Tanta præterea Pertharis regis clementia fuit, vt & hominem ad ſe redeuntem in gratiam reciperet, & eum Brixianorum ducem creauerit.

Sunt qui ſcribant, Benedicti temporibus ſtellam iuxta Vergilias per aliquot dies & noctes apparuiſſe ſereno cælo inter natalem Domini & Epiphaniam. Stellã ipſam apparuiſſe non negauerim, & quidem crinitam [illegible]-

que aliquid portendentē. Sed de ortu Vergiliarum non cohæret, niſi id quoque prodigioſè factum arbitremur. Aequinoctio enim verno oriuntur Vergiliæ, cum ſol Arietis ſignum ingreditur: quod fieri conſueuit nono Kalendas Aprilis, occidereque incipiunt æquinoctio autumnali. *Veſuuij montis incendiū.* Quod autem ex Veſuuio monte Campaniæ, tantus ignis tum eripuerit, vt loca circumquaque poſita exuſta ſint, minus mirum videtur, cùm Plinius ille, qui naturalem hiſtoriam ſcripſit, ex claſſe, cui tum iuſſu Traiani præerat, ad viſendum ſpectaculum profectus, conſumptus incendio dicatur. Vtcunque ſit, conſtat tamen non ita multò pòſt, cædes, rapinas, incēdia, mortes principum ſubſecutas eſſe, maximè verò *Benedicti mors.* Benedicti pōtificis, qui vt æque ab omnibus in vita charus fuit, ità poſt mortem omnibus & ſanctus, & benè de humano genere meritus celebratur. Moritur pontificatus ſui menſe decimo, die duodecimo, ſepeliturque apud beatum Petrum Idibus Maij. Eius autem in morte ſedes vacat menſibus duobus, diebus quindecim.

IOANNES V.

84. Pont. Iuſtinianum ſe. & dm, filius Conſtantini imp. IOannes quintus, natione Syrus, patria Antiochenus, patre Cyriaco, pontifex creatur fermè tempore, quo imperator Conſtantinus decimo ſeptimo imperij ſui anno moritur filio Iuſtiniano ſecundo in imperio relicto.

Saraceni Africam inuadūt, & ſel. ſunt. Qua quidem tempeſtate Saraceni Lybiam, & Africam inuaſere, omniaque mari expoſita haud magno negotio occuparunt. Verùm Iuſtinianus confirmato aliqua ex parte imperio, comparatoq; ſatis magno exercitu in Saracenos mouens, eorum duci Abimelech (quem Admiratum vocant) tantum terroris incuſſit, vt vltrò pacem petierit, atque Africam reſtituerit. Sunt qui ſcribant, pacem in decennium his conceſſam, hac conditione tamen, vt mille nummos aureos, ſeruum vnum ex gente ſua equo inſidentem Romano imperatori ſingulis diebus penderent.

Ioannes itaque vir ſingularis religionis & manſuetudinis, vno omnium conſenſu pontifex creatus in eccleſia Saluatoris, quæ Conſtantiniana appellatur ad Lateranum, ea ratione, qua Leo ſecundus conſecratur, à tribus epiſcopis, Oſtienſi, Portuenſi & Veliterno: quem quidem morem poſteri deinceps tenuère. Huius pontificatum celebrem eius fecère, & Felix Flauiani patruus, vir tantæ integritatis & doctrinæ, vt Condiperthus A- *Viri clari* rithperti filius Longobardorum rex, ei baculum argēto & auro inſignitum, virtutis gratia dono dederit: & Ioannes Bergomatum epiſcopus, cui ob ſanctitatem & doctrinam reges etiam & principes honoris gratia aſſurgere conſueuerant. Ioannes autem, & anteà, & in pontificatu valetudinarius, cùm libellum de Pallij dignitate compoſuiſſet, pontificatus ſui anno primo moritur, ſepeliturque ad ſanctum Petrum IV. Nonas Auguſti. Eius in morte ſedes vacat menſibus duobus, diebus XIX.

CONON I.

COnon Thracia oriundus, in Sicilia educatus, inde Romanæ eccleſiæ militans, ex *85. Pont.* presbytero pontifex creatur. Nam dum Romani Petrum archiepiſcopū, exercitus verò Theodorum presbyterum in Ioannis demortui locum ſufficere conarentur, tandem poſt longam altercationem in hanc ſententiam *Cononis dotes.* venere omnes nutu diuino impulſi, vt Cononem

nem eligerent, virum certè tanto principatu dignum, ſi animi dotes, ſi corporis inſpicimus. Erat enim moribus, litteratura, pietate, religione, dignitatis ſpecie inſignis, quem nonnulli angelicum ob venerandam caniciem, & dignitatem formæ appellarunt: animi ſupplicis & integri, modeſtiæ & iuſtitiæ ſingularis, conſtantiæ & prudentiæ pluſquã humanæ ſemper eſt habitus. Hanc ob rem è veſtigio omnes, ad quos pertinebat, eum cõfirmarunt cum maxima acclamatione laudũ ſuarum. Idem fecit Theodorus Exarchus Rauennas, cui quidem in magiſtratu mortuo, non ita multò pòſt Ioannes Platina in Exarchatu ſucceſsit: hunc ego crediderim dediſſe nomen meo natali ſolo, quod Platina appellatur, in agro Cremonenſi poſitum. Nam cùm inter Exarchos & Longobardorum reges, frequentia bella committerentur, haud diſſonum verò ſit, cùm ille locus propè medius inter Rauennam & Papiam ſit, quarum altera Longobardorum, altera Exarchi ſedes haberetur, ibidem aliquando, vel pugnatum eſſe, vel caſtra habita: quibus ex rebus locis ipſis plerunque nomina indita legimus: vt in eodem agro Vitellianam, oppidum à Vitellianis caſtris, & vicum Bebrignanum non longè à Bebriaco Othonis clade inſignem videmus. Ad Cononem redeo, qui poſt initum pontificatum ſtatim in valetudinem incidit: vnde Paſchalis * archipresbyter, ac theſauri pontificij diſpenſator, regnandi cupidus, Ioannem Exarchum pecunia ſollicitat, vt eius ſuffragijs poſt mortem Cononis pontificatus ſibi decernatur. Accepit pecuniam Exarchus: quanquam nihil eorum, quæ promiſerat, deinceps præſtiterit. Non erat certè alio præmio quã fruſtratione dignus, homo auarus, & imperandi cupidus, qui theſaurum eccleſiæ, quem mandato Cononis, tum in eleemoſynas pauperum, tum in reſtitutionem tẽplorum erogare debuerat, in largitionem effuderit: quo nihil poteſt eſſe, in viro præſertim eccleſiaſtico, deteſtabilius. Hoc nõ feciſſet Gubertus epiſcopus Britannus, vir ea tẽpeſtate doctrina & integritate vitæ inſignis: non Leodegarius martyr epiſcopus Auguſtodunenſis, qui Theodorici Francorum regis iuſſu interfectus eſt, quòd eum perſæpe tyrãnidis arguerit. Non Audoenus Rhotomagenſis archiepiſcopus, doctrina & ſanctitate nulli ſecundus. Hi enim non in ambitione & auaritia, ſed in Deo & doctrina ſpem omnem ſuam collocarunt: vnde poſtea condignam, cum apud Deum, tũ apud homines accepère

Platina in agro Cremonenſi.

Paſchalis archidiac. pecunia ſollicitat pro pontificatu, ſed fruſtratur.

Viri clari.

mercedem felicitatis æternæ ac gloriæ. Moritur autem Conon pontificatus ſui menſe vndecimo, die tertio, ſepeliturque ad ſanctum Petrum, vndecimo Kal. Octob. Vacat tum ſedes menſibus duobus, diebus tribus & viginti.

Cononis mors.

SERGIVS I.

SErgius, natione Syrus, patria Antiochenus, patre Tyberio, Adeodati põtificis tempore Romam veniens, in clerum Romanum adſciſcitur. Deinde verò ob eius doctrinam & diligentiam circa myſteria, ac rem diuinam, per ordines conſcendens, ſanctæ Suſannæ ad duas domos presbyter cum titulo eius loci creatur. Frequentare tum magis atque magis cœmeteria cœpit, eiſdemque in locis ſolemnia celebrare, qua ex re tantum ſibi nominis comparauit, vt defuncto Conone in eius locum ſuffectus ſit, non ſine altercatione tamen. Populus enim Romanus bifariam diuiſus, hinc Theodorum, hinc Paſchalem archidiaconũ petebat. Irruperat iam Theodorus cum factione ſua interiorem partem epiſcopatus Lateranenſis: exteriora verò Paſchalis occupauerat ab oratorio ſancti Silueſtri vſque ad baſilicam domus Iuliæ, quæ campo imminet. Verùm cùm ibi tanta altercatio & rixa eſſet, vt de pugna non ambigeretur, cum alter alteri ceſſurus non videretur, niſi vi & armis pulſus, principes ciuitatis, cleri, militiæque Romanæ, vnum in locum ſecedentes, quid maximè fieri oporteret ad tollendam ſeditionem, conſultant. Tandem verò reipſa diſcuſſa, cùm neutri eorum, qui ob ambitionem tantos motus concitauerant, demandandum pontificatum cenſerent, Dei nutu nemine aduerſante, Sergium

85. Pont.

Populi diuiſio ob electionẽ.

pon-

Digitized by Google

pontificem deligunt: eundemq́; è media tur-
ba humeris tollentes, primò in oraculũ Cæ-
ſarij martyris, mox in Lateranenſem epiſco-
patum detulerunt, refractis vi foribus, re-
pulſiſque his, qui locum occupauerant. At
verò Theodorus cognito omnium conſenſu,
Sergium Pontificem ſalutat & oſculatur. Idē
fecit Paſchalis alter competitor, licet inui-
tus, cogente multitudine, quæ armis circun-
ſtrepebat. Hic tamen clanculum Ioannem
Platinam Exarchum Rauennatum literis,
nuntijs, & pollicitationibus adeò concita-
uit, vt quæ anteà pollicitus erat, largitione
corruptus tãdem præſtaret, vt idem Ioannes
Romam confeſtim veniret nullis præmiſsis
nuntijs, quò negligentes & incautos oppri-
meret. Verùm vbi intellexit Sergium omniũ
conſenſu pontificem declaratum, inſtaretq́;,
vt quæ Paſchalis pollicitus erat, ſibi præſta-
rentur, aduerſante Sergio, quòd tantã largi-
tionē improbaret, donaria quædam ex baſi-
Paſchalis turbarũ author incarceratur.
lica Petri ſuſtulit. Verùm Paſchalis tanti mali
cauſa, magices accuſatus & conuictus, vt ſor-
tilegus archidiaconatu priuatur, in mona-
ſteriumque pœnitẽtiæ cauſſa retruditur: vbi
quinquennio poſt eadem ſemper pertinacia
vſus, moritur. Intereà verò Iuſtinianus cùm
in Deum tum in homines, mira inconſtantia
Iuſtiniani impietas.
vſus, & Sarracenos & Bulgaros præter fœ-
dera pacis initæ adoritur, a quibus certè plus
incommodi accepit, quàm intulit: & Conſtã-
tinopolim rediens, à ciuibus omnibus odio
habitus, quòd ſæuitiam præfecti vrbis non
compeſcuiſſet, ſynhodum habuit, in qua non-
nulla approbata ſunt, orthodoxę fidei nequa-
quam congruentia. Eadem quoque Sergij a-
pocriſarius, qui tum Conſtantinopoli erat,
ſubſcriptione ſua ſtolidè nimium confirma-
uit. Verùm cùm poſteà Romam delata à Ser-
gio exploderentur, qui non vnam, ſed duas in
Chriſto naturas tenebat, ac Virginem θεοτόκον
fuiſſe, ita percitus Iuſtinianus, Zachariã pro-
toſphatariũ (quem nos principem militię di-
cere poſſumus) Romam miſit, qui Segium ad
ſe vinctum traheret: quod vbi ſenſere milites
exarchatus Italici, raptis properè armis, non
ſolum pontificem à tanta iniuria tutati
ſunt, verumetiam parum affuit, quin
Zachariam occiderent: quem pontifex ad
ſe confugientem, in cubiculo ſuo aliquandiu
conſeruatum, clanculum ad imperatorem re-
miſit.

Expulſio.
Agebantur hæc Romæ, cùm Leontius an-
nuente Gallinico patriarcha, plebe Conſtan-
tinopolitana ad arma excitata, refractis om-
nibus cuſtodijs vrbis; vnde multi nexi pro-
dière, Iuſtinianum imperio deiecit, ac truncis
naribus exſulatum in Cherſoneſum Ponti
mittit. Hæc cùm intellexiſſet Abimelech Sa-
racenorum admiratus, Africam ſtatim inua-
dit ſeditionibus Conſtantinopolitanorũ fre-
tus, eò properè & Leontius copias ſuas mit-
tit, quæ barbarorum impetum retardarent.
Tiberius Leontiũ incarcerat.
Verùm non ita multò pòſt ſeditione inter
eos orta, Tiberium quendam ciuem Conſtan-
tinopolitanum imperatorem creant: qui cõ-
feſtim Conſtantinopolim cum exercitu ad-
nauigans, Leontium capit, & eodem affectũ
ſupplicio, quo Iuſtinianum diximus, in car-
cerem conijcit, maiori ludibrio hominem re-
ſeruans. Philippum præterea Nicephori pa-
tricij filium, qui ei in adipiſcendo imperio fa-
uerat, in exſilium mittit, quòd ęqualibus ſuis
natrauerat, ſe per quietem vidiſſe aquilam
caput ſuum alis obtegere, veritus ne imperiũ
adoleſcenti portenderetur. Dum hæc Con-
ſtantinopoli agerentur, Pipinus Auſtriæ gu-
bernator, & dux, occupandi regnum Francię
fundamenta iecit. Cùm enim intellexiſſet
Pipinus Franciæ rex.
Bertarium quendam ignobilem, cuius opera
Theodoricus Franciæ rex plurimum vteba-
tur, omnibus odio eſſe, coactis in vnum ingē-
tibus copijs, in Galliam traijcit, ac Theodo-
ricum cum Bertario obuiam factum, collatis
ſignis fundit, fugatq́;. Salutem ſibi Bertarius
fuga quæſiuit. In regnum verò Theodoricus
ſeſe recipiens, Pipinum victorem pace ſeque-
ſtra regni gubernatorem & maiorem domùs
(vt Galli aiunt) efficit. Is autem in Auſtra-
ſiam rediens, quod à Germanis & Sueuis ve-
xari ſuos intellexerat, ſuperatis hoſtibus: in
Franciam denuò redijt, quòd mortuo Theo-
dorico regnum ad Childebertum fratrem
eius perueniſſe cognouerat, eò perueniens,
& à rege perbenignè ſuſceptus, cùm filium
Grimoaldum domus regię gubernatorem in-
ſtituiſſet, in Sueuos & Germanos iterum re-
bellantes infeſto animo redijt.

Sergij opera.
At verò Sergius pontifex, relegato Iuſti-
niano pace ac quiete vſus, baſilicam Petri ab-
latis ruderibus, renouatiſque tignis, ſtillici-
dijs, ac parietibus, in antiquam formam re-
ſtituit. Frontiſpicium baſilicæ operæ fermi-
culato exornauit, candelabra atq; alia tem-
pli ornamenta ex auro & argento conficit in
eadem baſilica, & partem dominicæ crucis
inuenit in capſula ænea: & beati Leonis cor-
pus vilius vſque ad tempora ſua iacens, quàm
eius merita requirebant, honeſtiore, ac cele-
bratione loco repoſuit. Statuas Apoſtolorum
vetu-

Digitized by Google

vetuſtate exoletas renouauit. Multarum prę
tereà eccleſiarum, quas commemorare longum
eſſet, ornamenta collapſa, vel reſtituit,
vel noua de integro fecit. Conſtituit prætereà,
vt in fractione dominici corporis, caneretur,
Agnus Dei, qui tollis peccata mundi,
miſerere nobis: vt litaniæ quoque à ſancto
Hadriano quotannis dicerentur per vrbem
die Annuntiationis ſanctæ genitricis, ac Simonis,
inſtituit. Rauẽnatibus autem Damianum,
Berſſauardum verò Britãnis Archiepiſcopos
dedit. Eccleſiam Aquileienſem quintã
ſynhodum non omninò approbantem, ad ſanitatem
doctrina & auctoritate ſua tandem
perduxit. Sunt qui ſcribant, Lambertum virum
ſanctiſsimum, apud Leodium ea tempeſtate
martyrium ſubijſſe; quòd Pipinum reprehenderit,
qui vxori pellicem Elpiadem
ſuperinduxerat. Hoc autem facinus ipſius Elpiadis
fratrem commiſiſſe, qui poſteà morbo
pediculari conſumptus eſt. Sunt etiam qui
ſcribant, Sergij virtute & ſanctitate Saxones
tum primum fidei noſtrę characterem ſumpſiſſe.
His tot rebus vir ſanctiſsimus inſignis,
pontificatus ſui anno XIII. menſe octauo, die
III. & XX. moritur, in baſilica Petri collacrymantibus
omnibus præ dolore ob amiſſum
pontificem, communem omnium parentem,
magno funere ſepelitur VI. Idus Septembris.
Vacat tum ſedes menſem vnum, dies
viginti.

Lambertus epiſcopus.

Sergij obitus.

IOANNES VI.

87. Pont. IOannes ſextus, natione Græcus, eo tempore
pontificatum inijt, quo Theophylactus
Exarchus Italiam petens, primò in Siciliam
venit. Quod vbi ſenſere milites Itali,
veriti ne quid mali eius aduentus portenderet,
quòd ſuperioribus temporibus ferè magis
cum pontificibus, quàm cum imperatoribus
ſenſiſſent, ingreſſurum vrbem Romam
interficere conſtituerant. Verùm Theophylactus
auctoritate Ioannis pontificis defenſus,
qui ſequeſtrum ſe inter ducem & milites
fecerat, compoſitis rebus omnibus Rauennã
proficiſcitur. Intereà verò Giſulphus Beneuentanus
dux, militum & Exarchi diſcordia
fretus, Campaniam inuadit, Soram & Arpinum
occupat, villas incendit, ruſticos, & pecora
abigit: quibus malis permotus pontifex,
legatos ad Giſulphum mittit, qui ei mãdent,
vt omiſsis Campaniæ & Hernicorum oppidis
in Samnium reuertatur: quòd ſi ſecus fecerit,
breui ſenſurum omnipotentis Dei in ſe
iram. His monitis perterritus Giſulphus oppida,
quę ceperat reſtituens, Beneuentum reuertitur.
Captiuos autem omnes, quoad
per ærarium eccleſiæ ſibi licuit, Ioannes redemit
ex toto Samnio conquiſitos.

Giſulphus Pontificis monitis obtẽperat.

At Iuſtinianus (quem diximus) à Tiberio
in Cherſoneſum Ponti relegatũ, inde fugiens
ad Cacannum Bauarum peruenit, à quo primò
ita perbenignè ſuſceptus eſt, vt ei filiam
in vxorem ſponderit: verùm poſteà pecunia,
& muneribus à Tyberio corruptus, hoſpitem
& generum ei prodere inſtituerat. Hoc
vbi Iuſtinianus intellexiſſet, ad Trebellium
Bulgarorum regem confugit, à quo etiam nõ
ita multò pòſt vi, & armis in imperium reſtituitur.
At verò dum hæc in Europa agerentur,
Sarraceni occupata Lybia, & Africa, ex
Lepta ſoluentes tranſmiſſo Athlantico freto,
omnes Hiſpanias præter Aſtures & Cantabros
occupant. Hi enim ſicuti vltimi fuêre in
Hiſpania, quos Romanum ſubigeret imperiũ,
vltimi quoque, qui ab eo deficerent; ſoli poſtremò,
qui Viſigotthorum à ſe diſcuterent
iugum, ita nunc demum accepta Chriſti fide,
& religione armis ſe à perfida Saracenorum
gente conſtantiſsimè tutati ſunt. Africa igitur,
quæ à Beliſario primi Iuſtiniani duce recuperata,
centum & ſeptuaginta annis Romano
paruit imperio, Sarracenis vna cum
Bætica Hiſpania (quam nunc Granatam vocant)
tum occupata eorum moribus & legibus
iam ſeptingentis & quadraginta annis
obtemperat, cum maxima Chriſtiani nominis
ignominia: etſi Hiſpani, qui iactare ingenium
& fortitudinem ſolent, nequeant tantam
labem ab Europa propellere. Sunt qui
ſcribant, Bedam, qui eiſdem temporibus fuit,
hanc calamitatem litteris ad principes Chriſtiani
nominis, ſcriptis lamentatum fuiſſe,
quò

Iuſtinianus in Imperiũ reſtituitur.

Saraceni occupata Lybia & Africa, Hiſpanias occupant.

Africa in Saracenorũ poteſtatẽ venit.

Beda venerabilis.

Eius ſcripta. quò bellum in hoſtes Dei atque hominū ſuſciperent. Beda enim præter Græcæ atque Latinæ linguæ doctrinam, quàm non mediocriter tenebat, ob religionem etiam atque modeſtiam, Venerabilis cognomentum adeptus eſt. Scripſit enim multa in actus Apoſtolorū, in Lucam edidit & librum de temporibus, & homelias pleraſque, quibus multum Gallici ſacerdotes vtuntur. Strabo quoque & Haymo viri doctiſsimi, Bedæ fratres ſunt habiti: quorum alter pleraſque homelias eleganti ſermone compoſuit, alter verò Geneſin commentatus eſt. *Strabo & Haymo Bedæ fratres.*

Ioannes moritur. At Ioannes pontifex reſtituta baſilica ſancti Andreæ in Vaticano, ſartoque tecto diui Marci, atque ornato altari principis Apoſtolorum Petri, ductis columnis dextra læuaq́;, moritur põtificatus ſui anno iij. mẽſe 3. martyrio, vt quidam volunt. Sed à quo martyriū paſſus ſit, non ſatis conſtat. Sepultum ad catechumbas S. Sebaſtiani via Appia quidam affirmant. Eius ex morte vacat tnm ſedes menſem vnum, dies vndeuiginti.

IOANNES VII.

88. Pont. IOannes ſeptimus, natione Græcus, patre Platone.

Iuſtinianus reſtitutus Tyberiū & Leontiū occidit. Eo tempore pontificatum inijt, quo Iuſtinianus Conſtantinopolim reuerſus, Tiberiū & Leontium, à quo fuerat imperio deiectus, ſpectante populo interfici iuſsit. Multos prętereà ex inimicis è medio ſuſtulit vario genere mortis, pleroſq́ue in carcerem coniecit: quorum de numero quotidiè aliquem ſupplicio afficiebat, cum nares emungendo illatæ iniuriæ reminiſcebatur. Præterea verò Callinicum patriarcham Conſtantinopolitanum confoſſum oculos, Romam exſulatum miſit: Cyrumq́ue abbatem, cuius munificentia in Ponto vixerat, in locum Callinici patriarcham ſufficit.

Iuſtiniani impietas. Eadem verò ſtultitia vexatus, qua fuerat ante amiſſum imperium Sergio põtifice duos metropolitanos Romam miſit, qui Ioannem adhortarẽtur, vt habita ſynhodo, quæ de homuſio crederent orientales, eadem vera etiam occidentales affirmarent, præpoſitis libellis, in quibus ei ſubſcribendum erat. Homines autem re infecta ad imperatorem pontifex remiſit, neque tamen (vt par erat) errores malè de Deo opinantium emendauit cenſuris & interdictis, quemadmodū conſtantẽ pontificem decuiſſet. Sunt qui ſcribant (ſine auctore tamen) Arithpertum Longobardorū regem religione motum, donaſſe alpes cottias beato Petro: & quicquid à Taurinis, & Medullis Genuam vſque Liguſticamque protenditur. Alij autem affirmant, donationem ipſam ab Arithperto confirmatam fuiſſe. Verùm cùm de donatione nil certi habeatur, paleamq́ue pontificij iuris periti appellant, quòd ſine frumento ſit, nihilque Conſtantinianæ elegantiæ ac dignitatis habeat, quomodo de confirmatione conſtabit? Ad Ioannem pontificem redeo, virum certè multæ eloquentiæ & ſanctitatis, qui in baſilica Petri oratorium (ita enim appellant locum orandi) in honorem Dei genitricis exſtruxit, cuius parietes vermiculato opere intecti, dextra læuaq́ue quorundam ſanctorum patrum vultus oſtendebant. Baſilicā prætereà ſanctæ Eugeniæ reſtituit, iampridẽ vetuſtate collapſam. Cœmeteria quoque ſanctorum martyrū Marcellini, Marci, Damaſique pontificis exornauit. Poſtremò verò multas baſilicas pictura, & ſtatuis ſanctorum cultiores reddidit. Has autem qui cernebant, ipſum pontificem intueri videbantur, vnde exemplaria grauitatis & dignitatis pictores, ac ſtatuarij ſumpſerant. *Ioannis opera.* *mors.* Moritur autem Ioannes ſecundo pontificatus ſui anno, mẽſe ſeptimo, die xvij. ſepeliturq́ue in baſilica Petri ante altare Dei genitricis, quod ipſe exſtruxerat, quintodecimo Kal. Nouembris. Eius autem in morte tribus menſibus ſedes vacat.

SISINNIVS I.

89. Pont. SIſinnius, (vel vt alij volũt,) Zoſimus, natione Syrus, patre Ioanne, xx. tantum diebus in pontificatu vixit, quo quidem tempore ferunt ſancti Benedicti corpus è monte Caſ-

fino

ſino furto ſublatum, propter ſolitudinem loci, & in Galliam translatum fuiſſe. Siſinnius autem licet podagra, & chiragra ita laboraret, vt neque ambulare, neque cibum capere poſſet, tamen ita vrbis Romæ, & reipub. Chriſtianæ curam geſsit, vt nil prætermiſerit, & ante pontificatum, & in ipſo magiſtratu, quod bonum pontificem deceret. Iam enim materiã omnem parabat, qua & mœnia vrbis, & templa vetuſtate collapſa, in meliorem formam reſtitueret, celebrarioraq́; redderet. Verùm ſubita morte correptus, in baſilica Petri ſepelitur octaua Idus Nouembris. Vacat tum ſedes menſem vnum, & dies decem & octo.

Siſinnij continens. *mors.*

CONSTANTINVS I.

90. Pont. Conſtantinus, natione Syrus, patre Ioanne, eo tempore pontificatum inijt, quo Romæ triennio fame laboratum eſt: qua quidem in re ita omnes, tum vel maximè pauperes iuuit, vt Conſtantinum cælitus miſſum homines arbitrarentur. Intereà verò Iuſtinianus odio pontificij nominis Mauritium patricij ordinis virum, & Heliam Spathariũ in Cherſoneſum, vbi exſulauerat, cum claſſe mittit, qui omnes pubertatem ſupergreſſos occiderent. Fecère mandata præfecti claſsis, vt rabiem imperatoris explerent. Et ne in homine ſolam crudelitatem fuiſſe exiſtimes, tantæ ingratitudinis fuit, vt Trebellium regem, cuius ope & copijs in imperium reſtitutus fuerat, cum Thracibus contendentem, de improuiſo hoſtili manu adortus ſit; quem certè Trebellius non modò ſuſtinuit, verùm etiàm cum detrimento repulit. De priſtina vita ob calamitates quas perpeſſus fuerat Iuſtinianus, nil immutauerat, præter hoc tantum, quòd ſedem Apoſtolicam, contra atque anteà conſueuerat, veneratione deinceps obſeruauit, tutatuſque eſt. Nam cùm Felix archiepiſcopus Rauennas ordines à Romano pontifice accepiſſet, cogiturque de more formulam obtemperandi ſcripto, & pecuniam Romam mittere, neque id præ arrogantia faceret, Iuſtinianus re cognita Theodorum patricium claſsis præfectum ſtatim admonet, vt primo quoque tempore ex Sicilia in Rauennates moueat. Is autem dicto imperatoris obtemperans, & Rauennates prælio ſuperatos, maximis affecit cladibus, & Felicem cathenis vinctum Conſtantinopolim miſit, quem poſteà Iuſtinianus in Pontum relegauit, orbatum prius luminibus æneo vaſe concauo, ac quidem candente diu inſpecto. Inde enim pyramis ignea exit, quæ facillimè oculorum aciem perſtringit & obcæcat. Nequaquam tamen hanc ſæuitiam Conſtantinus probauit: redigere enim hominem ad ſanitatem volebat, non tantis malis affici.

Iuſtiniani Imp. eiuſque crudelitas.

Intereà verò cùm hæc à Pontifice & imperatore agerentur, Ariſprandus regnum auitum repetens, auxilio Bauarorum fretus, in Italiam deſcendẽs, collatis ſignis cum Arithperto dimicat & vincit, regnoq́; Longobardorum potitur, Arithperto ipſo dum trepidè nimium aufugit, in rapido flumine ſubmerſo. Verùm Ariſprandus non ita multò pòſt moriens, Luithprandum filium regni ſucceſſorem approbantibus omnibus reliquit.

Iuſtinianus autem videndi Conſtantini pontificis admodum ſtudioſus, hominem rogat, vt ad ſe proficiſcatur, præmiſſa claſſe quo

Iuſtinianus Ro. Pontif. honorat.

tutiùs nauigaret. Appropinquāti autem vrbi regiæ Conſtantino, Tyberius Iuſtiniani filius cum regio comitatu, & Cyrus patriarcha cū omni clero honoris cauſſa ad octauum lapidem obuiam prodeunt, eumque Camelanto pontificali amictu indutum, ſolemni pompa vrbem ingreſsi, in regiam perduxêre. Inde verò Nicomediam proficiſcens, quò venturus & imperator, Nicæa erat, non ſecus quàm Conſtantinopoli, à Nicomedienſibus ſuſcipitur. Iuſtinianus autem non ita multò pòſt vrbem ingreſſus, non ſolum pontificem amplectitur, verumetiam eius pedes venerationis cauſſa exoſculatur. Cùm verò ſequentibus diebus multa inter ſe colloquuti fuiſſent, confirmaſſetq; Iuſtinianus pontificū decreta, Conſtantinus abiens hominē adhortatur, ne in Philippicū magnū in Gerſonnelo exſulantē grauius aliquid decerneret, veritus ne aliquid mali oriretur, quòd Philippicū magni animi eſſe & conſilij virū intellexerat. Verū Iuſtinianus cōſilio pontificis benè monentis nequaquā obtemperans, claſſem in Pontum mittit eo animo, vt Philippicum interficeret: qui quidem deficientibus ad ſe militibus, eadem claſſe vſus, duodecimo ab vrbe Conſtantinopoli miliario, cum Iuſtiniano & Tyberio dimicans, eos vincit & interficit, imperioque ſtatim omnium conſenſu potitur. Deinde verò Cyro patriarcha in Pontum relegato, quòd benè cum pontifice Romano ſentiret, in eius locum Ioannem monachum hæreſiarcham ſufficit. Cuius quidem dogmata ſtatim Romam miſit, mandauitque vt omnium conſenſu approbarentur. At Conſtantinus habita ſynhodo, non modò Philippici & Ioannis monachi opiniones improbat, verumetiam decernit, vt ſanctorum patrum imagines, qui concilijs ab omnibus probatis interfuerant, in porticu beati Petri depingerentur, cum intellexiſſet eas à Philippico è parietibus ſanctæ Sophiæ ignominiæ cauſſa abraſas fuiſſe. Prætereà verò idem pontifex conſtituit, ne imperatoris hæretici nomen publicis ſcriptis, aut priuatis in ære, argento, plumboue reciperetur. At Anaſtaſius cognomento Arthemius, ſumptis armis Philippicum imperio deiecit, anno primo, menſe imperij vij. eumque captum oculis priuauit. Litteras prætereà ad Conſtantinum pontificem mittit, quibus ſe Catholicæ fidei, ac ſanctæ ſynhodi acerrimum defenſorem futurum pollicetur. Verùm hic quoq; triennio pòſt à militibus ſpretus, imperio deijcitur cogiturque à Theodoſio, qui in eius locū ſuffectus eſt,

Philippicus fit Imperator, & imaginū hoſtis.

Imagines ſanctorū Patrū depinge in parietib.

Imp. hæreticus.

ſacros ordines recipere, ne ei ſacris initiato amplius redire ad imperiū liceat. Theodoſius autē Catholicus imperator, ſtatim imagines ſanctorum patrū (vt diximus) à Philippico demolitas, reſtitui priſtino in loco mandauit. Felix verò (quem diximus) in Pontum à Iuſtiniano relegatus, à priſtina hæreſi diſcedens, in patriam reuertitur, ac ſedem, vnde pulſus fuerat, repetit. Declaratum eſt etiam eodem tempore Ticinenſem epiſcopum Romanæ ſedi tantum, non etiam Mediolanenſi archiepiſcopo obtemperare debere. Ea enim de re magna & diuturna inter vtrunque antiſtitem contentio fuerat. Sunt qui ſcribant, duos reges Saxonum hoc eodem tempore Romam voti & religionis cauſſa veniſſe, mortuoſque ibidem eſſe peſte, vt arbitror. Poſt hos verò non ita multò pòſt moritur Conſtantinus vij. pontificatus ſui anno, die xx. ac in baſilica Petri ſepelitur ij. Idus Februarij. Sedes autem huius in morte menſem vnum, & dies x. tum vacat.

Ticinenſis Epiſc. cui vt obtemperet decrerū.

Conſtantini Pōt. mors.

ANNOTAT.

Primus omnium Romanorum pontificum imperatori Græco Philippico, qui Iuſtiniano iuniore Orthodoxo principe occiſo, imperium inuaſerat, in eos reſiſtere palàm auſus fuit, Conſtantinus Papa: Imperator enim in Iconomachiæ hæreſim lapſus, ſanctas imagines vbique tollendas eſſe, etiam Romano pontifici iuſſerat, quòd ille facere conſtantiſſimè recuſauit. Leoni verò III. Augusto ſimilia iubenti, Gregorius, qui Conſtātino ſucceſſit, maiora auſus, Italicum imperium, quod de Longobardis ſuperat, iure eripuit anno Domini DCCXXIX. Gregorius deinde III. quem ſecundus moriens ſucceſſorem reliquit, orientalibus destitutus auxilijs, primus ad Francorum opes longè lateq; patentes confugit, & ab ipſorum duce Carolo Martello Pipini poſteà regis patre auxilia contra Longobardos Romam vexantes implorauit. Quæ res ſemel incepta cum Longobardici regni excidio finita eſt. Ex Anaſtaſio S. R. E. bibliothecario, in ſupradictorum pontificum vitis. Paulo diacono lib. 6. cap. 11. & 13. hiſt. Longobardica. Aymonio, qui ex Ademaro monacho de rebus geſtis Francorum ſcripſit, lib. 4. cap. 57. itē annalibus Conſtantinopolitanis, qui ſub Eutropij nomine circunferuntur, lib. 21. Quorum auctor fuit Nicephorus patriarcha Conſtantinopolitanus, qui ante annos 70. vixit, eoſq; Anaſtaſius bibliothecarius è græco in latinum vertit.

GREGORIVS II.

GRegorius ſecūdus, patria Romanus, patre 91. Pont.
Marcello, ſub Sergio pontifice ſacris initiatus, ſacellis & bibliothecæ præfuit, tantæ

fidei

fidei & integritatis eſt habitus. Sumens deinde diaconatus ordinem, Conſtantinopolim cum Conſtantino pontifice proficiſcitur: vbi cùm acriter diſceptaretur, quibuſdam de rebus ad fidem pertinentibus, ita acutè reſpondit, vt omnibus ingenij ſui & doctrinæ admirationem inijceret: tantæ enim eruditionis & facundiæ erat, vt facilè conuinceret malè de fide noſtra opinantes. Inito autem pontificatu, & mœnia vrbis aliqua ex parte vetuſtate collapſa inſtaurat, & trabes baſilicæ principis Apoſtolorum, Laurentijq́, martyris extra muros, annoſitate quaſſas reſtituit reſartis tectis ac parietibus, introductiſque de more aquis, compaginatis fiſtulis iamdudũ vetuſtate, & hominum incuria vitiatis. Alias quoque eccleſias reſtituit, muneribuſque tum aureis, tum argenteis exornauit: quas quidem enumerare longum eſſet. Nõ reticebo tamen, reſtitutum eſſe ab eo monaſterium in via Oſtienſi poſitum, non longè à baſilica Pauli, cuius ruinas adhuc cernimus, Reſtitutumque etiam monaſterium beati Andreæ quòd Barbaræ nuncupatur, ibique diſpoſitos monachos, qui die ac noctu laudes Deo canerent. Huius prætereà hæc peculiaris laus eſt, quòd eius opera Germani ad fidem noſtram conuerſi ſunt, miſſo eò Bonifacio monacho, qui eos è tenebris educeret propoſita veritatis luce. Ipſorum autem Germanorum magnam partem Romam venientem, ſuis manibus vir ſanctus baptizauit. Impulit item ſua auctoritate Luithprandum, primò quidem recuſantem Arithperti donationem (de qua anteà diximus) confirmare: qui quidẽ Luithprandus principio regni ſui, & Baioariç magnam partem occupat, & Rauennam obſidet, ac capit. Eiuſdẽ temporibus Tiberis adeò in immenſum creuit, vrbem porta Flaminia influens, vt & in via Lata hominis magnitudinem aqua ferè æquaret, & à ponte Miluio vſque ad gradus ſancti Petri nauigaretur lintribus non paruis. Durauit autem hæc illuuies diebus ſeptem cum maximo ciuium damno & detrimento, euerſis domibus, ac erutis arboribus, ſatiſque. Luna quoque eclipſim tum paſſa, vſque ad mediam noctem colorem ſanguineum præ ſe tulit. Dedit & ſigna futuri mali cometes, extenſa ad ſeptentrionẽ cauda. Gregorius autem, quo ſummi Dei iram à ceruicibus Chriſtianotum auerteret, frequẽtes ſupplicationes vrbe tota facit. Dum hæc Romæ à pontifice agerentur, nunciatum eſt Longobardos Beneuentano duce arcem Cumanum inſidijs occupaſſe: qua ex te Gregorius vehementer commotus, Lõgobardos admonet, vt arcem præter fœdera pacis, fraude occupatam reddant, aliter eos breui indignationem omnipotentis Dei ſenſuros: cùm hoſtes ſæpius moniti, res repetitas non redderent, Neapolitanos pontifex adhortatur propoſito præmio, præmiſsiſque etiam quibuſdã militibus Romanis, vt arcem vi occupẽt. Hi verò m̃data ſtrenuè facientes, Theodoro ſubdiacono hanc rem curante arcem recipiunt, cæſiſque trecentis ex his qul in præſidio erãt, ad quingentos viuos capiunt, ac Neapolim perducunt, vbi ſtatim militibus præmia reddita ſunt. Pace itaque foris parta Gregorius reparandis locis ſacris animum adijcit, baſilicam namq; ſanctæ crucis in Hieruſalem iãpridem deſtitutam reſtituit, porticus circũquaque poſitas inſtaurat fornicibus & tectis. Oratoriũ Suſannæ in monte Cælio, à fundamentis exſtruxit. Domum paternam mortua matre in honorem Agathæ Chriſti martyris dedicauit, eoque loci monaſterium exſtruxit, additis ſuburbanis & ruſticis prædijs ad monachorum vſum & commoditatem.

Gregorij egregia facta.

Bonifacius in Germaniam mittitur.

Germani ad fidem conuerſi.

Tiberis inundatio.

Lõgobardi pacem violantes coerciti.

Saraceni autem diſcordia Chriſtianorum freti ex Lepta Africæ in Hiſpaniam traijcientes, prouinciã omnem præter Bæticam à ſuis iam antea poſſeſſam depopulantes, ad Aquitaniam vſque cum coniugibus & liberis peruenêre, eam quoque prouinciam occupaturi. Erat tum Carolus Martellus Pipini ducis filius magno apud omnes in precio: duos enim filios Pipinus tum habuit, mortuo Grimoaldo, Carolomannum, & Carolum Martellum, qui poſteà ſolus hoc quoque mortuo regnum Franciæ obtinuit, multis tamen aduerſantibus:

Saraceni in Galliã penetrãt.

Martellus.

Digitized by Google

bus: maximè verò Eudone Aquitaniæ duce & Chilperico rege, quē Franci quidā poſt Theodoricum æmulatione moti regem conſtituerant. Verùm Carolus Martellus tranſmiſſo Sequana fluuio in Aurelianos mouens, vno impetu hoſtes fundit fugatque, ac regno Frãciæ ſolus potitur. Rhenum deinde traijciens, Saxones, Alemannos, Sueuos, Bauaros regno ſuo adijcit. Verùm cum intellexiſſet Saracenos ab Eudone in Galliam euocatos, magnis itineribus in hoſtem proficiſcitur: pugnandique poteſtatem facit, & vincit non longè à Turonū finibus. In eo autem prælio ſcribunt hiſtorici ad trecenta & lx. millia Saracenorū cecidiſſe: ex Francis verò mille tantummodo centum & quinquaginta deſideratos. Sunt tamen qui ſcribant Eudonem tanto periculo motum, poſtremò cum Carolo ſenſiſſe. Hac itaque ratione Saraceni beneficio Caroli à ceruicibus Hiſpanorum & Gallorum pulſi, rabiem omnem & indignationem ex tanta clade conceptam, in Conſtantinopolitanos vertere: vrbem enim terra marique triennio obſident. Verùm cùm fame, frigore, peſte, bello, poſtremò magna incommoda paterentur, obſidionem ſoluentes, ad ſua quique redêre. Ex Conſtantinopolitanis autem ad trecenta millia eadem peſte conſumpta traduntur. In Italia verò Longobardi duce Luithprando, Rauennam diu obſeſſam, tandem capiunt, & diripiunt: inde Ticinum, auferẽtes quicquid præclarum in vrbe erat, vnde crediderim tū equum illum æneum viro inſidente, Papiam aduectum, quem accolæ Regis ſolem vocant. Sed ita fit: in rebus humanis viciſsitudo eſt, quod enim Theodoricus, alijque reges Gothorum, atque deinceps Exarchi Rauennates Roma Rauennam detulerant, id poſtea in varia loca diſiectum eſt.

Caroli Martelli virtus.

Saraceni funduntur magna clade.

Conſtantinopolim triennio fruſtra obſident.

Longobardi Rauennam capiunt & ſpoliant.

Interim verò Romæ à quibuſdam ſeditioſis in pontificem coniuratur principibus coniurationis Baſilio, Iordano cartulario, Ioãne ſubdiacono cognomento Lurion, Marino ſpathario, qui ducatui Romano imperatoris nomine tum præerat. Verùm dilata in aliud tempus res eſt. Quòd Marinum imperator reuocauerat. Tentare & Paulum Exarchum coniurati cœpêre, quo quidem duce in tanta re vti volebant. Sed Romanus populus re ipſa tandem patefacta, arma capit, Ioannem & Lurionem interficit, reliquoſque coniuratos diſsipat. Baſilium monaſterio includit: vbi & vitam finiuit. Paulus autem vehemẽter pontifici infenſus, quòd ab eo prohiberetur, quo minus noua vectigalia exigeret, clam & apertè mãdato Imperatoris viri ſanctiſsimi mortem quærere, ſed Romani & Longobardi ſumptis armis quò minus id fieret, prohibuêre. Tum verò Leo tertius Imperator, cùm apertè inuehi in Pontificem non poſſet, edictum proponit, vt omnes qui ſub imperio Romano eſſent, ſanctorum omnium, martyrum & Angelorum ſtatuas, atque imagines è templis abraderent, & auferrent, tollendæ (vt ipſe dicebat) idololatriæ cauſa: qui verò ſecus feciſſet, eum ſe pro hoſte publico habiturum. Gregorius autem tantæ impietati non modò, non obtemperat, verumetiam omnes Catholicos admonet, ne in tantum errorem timore, vel edicto principis vllo modo dilabantur. Qua cohortatione adeò certè animati ſunt Italiæ populi, vt paulum abfuerit, quin ſibi alium imperatorem deligerent. Quo minus autem id fieret auctoritate ſua obſtare Gregorius annixus eſt. Rauennæ tamen tanta ſeditio orta eſt, cùm alij Imperatori, alij Pontifici obtemperandum dicerent, vt in ipſo tumultu Paulus Exarchus cum filio occideretur. Mittitur deinde ab Imperatore Eutychius Eunuchus, qui pollicitationibus & donis Longobardos à beneuolentia & ſocietate Romani Pontificis ſepararet. Verùm cùm id fruſtrà quæreretur, rem toties tentatam ad tempus omiſit, vnde Pontifex tanta moleſtia liberatus, loca pauperū & baſilicas inuiſere cœpit, eaq; reſtituere, quæ ob vetuſtatem & incuriam, ruinam minabantur. Pacem prætereà inter regẽ Longobardorum, & duces Spoletinum ac Beneuentanū cõpoſuit. Hos .n. rex ipſe opprimere inſtituerat, cuius animum adeò Pontifex ad manſuetudinẽ redegit, interpoſita Saluatoris noſtri auctoritate, vt omiſſo bello, armillas, baltheū, enſem, ac reliqua arma templo principis Apoſtolorū offerret: cum exercitu enim vſq; ad Vaticanū peruenerat, pacato tamen agmine, hac de re cum pontifice locuturus. Leo autem Impertor phanatico ſpiritu iterum incitatus, omnibus mandat, vt ſimulacra, vel lignea, vel ęnea, vel marmorea ad ſe deferant, & delata ſtatim incendit, non deferentes verò capit, & obtruncat Germanum patriarcham, id potiſsimum improbantem, in exſilium mittit, in eiuſque locum Anaſtaſium malè ſentientem ſufficit, quem poſtea Gregorius ſynhodo habita priuauit, & ab officio diuino ſemouit, niſi ad Catholicam fidem reuerteretur. Sæpius prætereà, vt ſanctiſsimum virum decuit, literis Imperatorem admonuit, vt omiſsis quorundam improborum erroribus, veram tandem ample-

Coniuratio in Pontificem.

Leo Iconomachus.

Seditio Rauennæ propter Imperatorem & Pontificem.

Germanus Patriarcha in exſiliũ mittitur.

amplecteretur fidem: & aboleret ſanctorum imagines deſineret, quorum memoria, & exemplari ad virtutem & imitationem excitarentur homines. Sunt qui ſcribant, Bonifacium huius Pontificis tempore è Britannia Romam veniſſe, & ex monacho ob eius ſanctitatem Epiſcopum factum, ac in Germaniam ad confirmandos prædicatione & exemplo Germanos in fide miſſum, quod quidem ita egregiè fecit, vt Moguntinus Epiſcopus creari meruerit: in Friſiam deinde proficiſcens, tum verbum Dei elegantiſsimè prædicaret, ab hoſtibus Chriſtiani nominis occiditur. Ferunt & ſanctum Egidium natione Græcum, exemplo & miraculis inſignem tum habitum fuiſſe, & Petronacem ciuem Brixianum ex voto baſilicam beati Benedicti propè derelictam, ſua impenſa reſtituiſſe. At Gregorius, qui ſuo exemplo omnes ad virtutem & ſanctitatem incitabat, Pontificatus ſui anno ſextodecimo, menſe nono, die vndecimo moritur, ſepeliturque ad baſilicam Petri, tertio Idus Februarij. Eius in morte Epiſcopatus tum vacat dies quinque & xxx. Cētum autem & vij. ac xl. Epiſcopos toto ſuo Pontificatu creaſſe dicitur.

Bonifacius occiditur.

Gregorij mors.

GREGORIVS III.

92. Pont.

GRegorius tertius, natione Syrus, patre Ioanne, anno Domini ſeptingenteſimo quinquageſimonono, omnium conſenſu pontificatum inijt. Fuit autem vir ſingularis doctrinæ, & humanitatis præcipuæ, græca atque latina lingua eruditus, mentem diuinæ Scripturæ ita callens, vt nemo tum diſertior prædicatione atque interpretatione rerum occultarum & admirabilium haberetur. Præterea verò, ne verbo tantum & cohortatione populos mouiſſe arbitreris, omnia, quæ exemplo mouere poſſunt, ita aſsiduè obibat, vt iudicare difficilè ſit, promptiorne lingua quam opere habendus eſſet. Orthodoxæ fidei ita acerrimus defenſor fuit, vt ob eam rem maximorum principum graues ſimultates & inimicitias ſuſceperit, non armis, non potentia, non minis cuiuſpiam è gradu conſtantiæ ſuæ deiectus. Tantæ poſtremò humanitatis fuit, vt pauperes mira charitate complecteretur, ac eleëmoſynis foueret, captiuos redimeret, ære alieno nexos ſolueret, viduas & pupillos, quò minùs à potentibus circumuenirentur, tutaretur adeò, vt ferè omnium parens ac paſtor meritò vocaretur. Hic ſtatim vbi pontificatum inijt, cleri Romani conſenſu Leonem tertium Imperatorem Conſtantinopolitanum, imperio ſimul & commune fidelium priuat, quod ſanctas imagines è ſacris ædibus abraſiſſet, & ſtatuas demolitus eſſet, quodq; etiã de homouſio malè ſentiret. Interim verò cum Luithprandus Longobardorum rex cupiditate imperandi motus, vrbem Romam obſideret, captis circumquaque oppidis omnibus, Gregorius legatos naui, quia terreſtri itinere non licebat, ad Carolum Franciæ principem ſtatim mittit, qui hominem rogarent, vt primo quoque tempore laboranti Romæ & Ecclesiæ auxilium ferret. Conſueuerant autem Pontifices Romani, ſi quid mali ad externo hoſte immineret, auxilia ab imperatore Conſtantinopolitano petere. Quod facere Gregorius ſubſtitit, cùm ob eaſdem cauſſas, quas paulò antè commemoraui, tum vel maximè, quod vrbem regiam ægrè Leo à Saracenis tutaretur, nedum alios defenderet. His itaque rationibus accidit, vt tunc primum tutela Eccleſiæ ab Imperatoribus Conſtantinopolitanis ad alios tranſlata ſit. Carolus autem rogatu Gregorij patrocinium Eccleſiæ ſuſpiciens, Luithprandum regem amicum & compatrem rogat, vrbem ne obſideat, ac Pontificem ne vexet, hac re nil ſibi fieri moleſtius quicquam aut grauius poſſe. Obtemperat Carolo Luithprandus, atque vrbem obſidione ſoluit.

Leo tertius Imp. à Gregorio & imperio communione fidelium priuatur.

Nam inito iam antea inter ſe fœdere, Carolus Pipinum filium in Ciſalpinam Galliam ad Luithprandum miſerat, vt ei capillum de more ſacrorum ſuccideret, vnde compatres more Chriſtiano inuicem facti ſunt, quod eſt quoddam affinitatis vinculum. Remiſerat puerum ad parentes Luithprandus multis ac maximis donatum muneribus. At Carolus pacatis Italiæ rebus, in Burgundiones

Caroli pietas.

Digitized by Google

nes verſus, eos vi capit, & præ modeſtia ſocios appellat, Friſones idololatras opprimit: Lugdunum Arelate, Maſsiliam de Veſogotthis occupat, qui Athimum Saracenorum regem in auxiliũ vocat. Is itaque cum magno exercitu Rhodanum traijciens, Auinionem vi capit, opportunitate loci pro arce viſurus. At Carolus re cognita, eò properè cum exercitu mouit, & Auinionem recuperat, interfectis Saracenis omnibus, qui in præſidio erãt. Inde Narbonam proficiſcitur, quò aufugiſſe Athimum cognouerat. Ab obſidione Narbonæ diſcedens, quòd Amorcum alterum ex Saracenis Hiſpaniæ regem, venire in auxilium Athimi cum magno exercitu intellexerat, haud procul inde in vallem Corbariam deſcendit: vbi inerat planities ad dimicandum aptiſsima. Amoreus autem arbitratus Carolum deſperatione rerum in fugam verſum, in vallem ingreditur, ſtatimque pugnandi copiam facit. Non detrectat certamen Carolus, licet hoſtium numerus propè infinitus eſſet. Tandem verò vbi acriter aliquando vtrinque pugnatum eſſet, cadente autem in primis aciebus Amoreo, funduntur hoſtes fuganturque: quorum pars magna in proximis paludibus & ſtagnis, quò confugerant, oppreſſa eſt. Athimus vero forte Fortuna nauigium nactus, inde in Hiſpaniam vlteriorem fugiens, omnes inſulas, quas adijt, deſperatione rerum ferro ac flamma vaſtat.

Auguſtini corpus Papiã delatum eſt.

Eodem fermè tempore beati Auguſtini corpus, quod antea ducentis & quinquaginta annis ab Hyppone in Sardiniam tranſlatum fuerat, cum VVandali prædabundi Africam vaſtarent, diligentia Luithprandi ex inſula ipſa Papiam delatum eſt, & egregio in loco reconditum. At Saraceni his cladibus domiti, intra Pyreneum ſe deinceps continent, vnde Veſogotthi omnes, qui citeriorem Hiſpaniam & partem Galliæ occupauerant, auxilio carentes, in poteſtatem Caroli deuenêre, atque ita

Gotthi funditus deleti.

Gotthi, qui trecentis propè annis imperauerant, funditus deleti ſunt præter paucos, quos Barchinonenſes ab interitu liberarunt. Sunt qui ſcribant, Luithprandum copias auxiliares in tanto bello Carolo miſiſſe, atque ita rebus benè geſtis ſuos omnes onuſtos præda domum rediſſe.

Gregorius Eccleſias ornat.

Interim verò Gregorius pontifex nequaquam ocio & pace abutens, ad exornandas Eccleſias animũ adijcit. Nam & altare B. Petri ſex columnis onychinis auguſtius reddidit, dextra ac læua poſitis ad Philopareas vetuſtate ferè comminutas. Stabant in his columnis trabes argento delibutæ. In trabibus verò æquis ſpatijs, Saluatoris & Apoſtolorũ ſimulachra diſtinxit. Struxit & oratoriũ in eadẽ baſilica, in quo de reliquijs ferè ſanctorũ omniũ recondidit, celebrariq; eo loci quotidiè mandauit, atque in canone celebritatis hæc verba addidit, marmoribus circumquaque poſitis inſculpta.

Verba Canonis, quæ nunc non dicũtur.

Quorum ſolennitas in conſpectu tuæ maieſtatis celebratur Domine Deus noſter toto in orbe terrarum, &c. Quibus verbis nunc ſacerdotes in ſecretis non vtuntur. Præterea verò huic baſilicæ multa argentea vaſa donauit, eius quoque iuſſu & impenſa aurea Dei genitricis imago Saluatorem amplectens exſtructa eſt, & in baſilica ſanctæ Mariæ ad Præſepe collocata. Reſtituit etiam tectum ſancti Chryſogoni, eoque in loco monachos collocauit, qui rem ſacram quotidiè celebrarent. His addidit & fundos vnde viuerent.

Monaſteria reſtaurata vel exſtructa.

Monaſteria quoque multa partim reſtituit, partim verò à fundamentis exſtruxit, addita regula, qua monachi integrè & ſanctè viuerent. Inſtaurauit & mœnia vrbis, magna ex parte vetuſtate collapſa. Idem etiam Centumcellis fecit iam propè deſertis propter collapſa mœnia. Inſtituit prętereà vt ferè ſine interuallo, & à presbyteris hebdomadarijs & à monachis in eccleſia S. Petri diuina officia celebrarentur: vnde apparet & monachorum & presbyterorum ſæcularium domicilia multis in locis contigua fuiſſe, qui æmulatione moti, Deo quam diligentiſsimè ſeruiebant.

Gregorius moritur.

Gregorius verò benè de Deo & hominibus meritus, anno pontificatus ſui decimo, menſe octauo, die quarto & vigeſimo moritur, ac in baſilica Petri ſepelitur quarto Kalendas Decembris, collacrymantibus omnibus tanquam communi parente orbatis. Sedes autem dies 8. tantummodò tum vacat.

ZACHARIAS I.

93. Pont. Zacharias inſignis pontifex.

ZAcharias, natione Græcus, ex patre Polycronio, inter optimos pontifices annumeratur. Fuit enim vir mitiſsimi ingenij, miræ ſuauitatis & gratiæ, omni virtute præditus, cleri ac populi Romani amator: ad iram tardus, ad miſericordiam & clementiam promptiſsimus, nulli malum pro malo reddens, ſed ad imitationem Saluatoris malum in bono vincens: & adeò quidem, vt quos habuerit æmulos & inimicos, eos poſteà inito pontificatu honoribus & præmijs affecerit. Cùm autem initio pontificatus ſui ardentem bellis Italiam offendiſſet, legatos de pace componenda ſtatim ad Luithprandum Longo-

Digitized by Google

Longobardorum regem miſit, perſequentem bello Tranſamundũ Spoletinum ducem. Verùm cùm à legatis ea de re nil fieret, ipſe comitante clero Romano in Sabinos proficiſcitur. Ferunt autem octauo milliario à Nernia regem pontifici honoris cauſſa obuiam factum, ex equo deſcendiſſe, ac pedibus virum ſanctiſſimum in vrbem comitatum fuiſſe. Qui ſequenti die inter Miſſarum ſolennia orationem publicè habuit, & quidem elegantem, qua oſtendit, quid maximè regem Chriſtianum deceret, ſiue pacem, ſiue bella gerat. Hac oratione ita permotum regem ferunt, vt ſtatim arbitrium omne componendæ pacis ei commiſerit. Iam verò Tranſamundum ducatu Spoletino rex priuauerat, in eiuſque locum Agrandum nepotem ſuum ſuffecerat. Accipitur tamen in gratiam Tranſamundus rogatu pontificis: & ex duce in clericatum aſſumitur. Redduntur item Romanis oppida ſua ex Sabinis capta: redditur Narnia & Ancona ex Picentibus: & quicquid à Longobardis triginta iam annis in Etruria occupatum fuerat. Redduntur & captiui omnes eo bello capti. Mira etiam humanitate pontifex vſus eſt: adhibito enim rege in conuiuium, nullum genus comitatis & gratiæ prætermiſit. Inde vero rex pacato agmine abiens, non ita multò pòſt moritur, anno regni ſui trigeſimo ſecundo.

Paci ſtudet.

& perficit.

Fuit autem vir tanto regno dignus: quippe qui ſapientia, prudentia, conſilio plurimum valebat, ac ita manu promptus erat, vt nemo veteranus eo pugnacior haberetur, vt Iuſtitia aût & clementia ita inſignis habebatur, vt difficilè iudicaretur, vtra in re maiorẽ laudem mereretur. Huic autem in regno Aldeprandus nepos ſuccedit: quo quidem poſt menſes ſex defuncto, Rachis dux omnium ſuffragijs rex decernitur, vir certè omni laude dignus, ſi vitam eius, ſi mores, ſi animi integritatem inſpicis. Redintegratum quoq; fœdus cum hoc rege à pontifice eſt miſsis legatis, quibus omnia ex animi ſententia rex ipſe pius & religionis amator, benigniſsimè conceſsit. Poſt quartum verò regni ſui annum, rex diuino numine tactus, ſpreto regno, vitam monaſticam amplectitur: vxorem & filios, vt idem ipſi facerent, adhortatus. Huius quidem frater Aiſtulphus regnum occupat, qui ob aſtutiam ingenij & ferocitatem animi omnibus arma intentabat, maximè verò pontifici & Romanis: quorum ditionem ſibi vendicare armis conabatur. Interea verò Carolus Martellus graui morbo correptus, ſuadentibus amicis, regna à ſe armis occupata filijs ſuis diuidit. Nam Carolomanno maiori natu Auſtraſia & Sueuia, Pipino verò iuniori Burgundia, & pars Franciæ obtigit. Moritur aût Carolus vir animi magni & ſapientię ſingularis villa Cariſiaco apud Iſarim fluuium, anno magiſtratus ſui (quem Maiorem domus vocant) quinto & trigeſimo, ſepeliturque Pariſijs in baſilica Dionyſij martyris. Habuit & alium filium Carolus ex prima vxore ortum, quem Grifonem appellabant, cuius cum nomine etiam mores conueniebant. Rapere enim ex alieno conſueuerat, vnde & bella fratribus intulit, & Saxones, gentem ferociſsimam contra eos ſollicitauit. Carolus autem & Pipinus hoſtili manu prouinciam Saxonum ingreſſi, Theodoricum gentis principem in deditionem accipiunt. Ab hac autem expeditione digrediens Carolomannus, Romam venit: ibique dimiſſa imperiorum & regni gloria, in montem Caſſinatem ad monaſterium ſancti Benedicti proficiſcitur: vbi & monachi habitum & mores ſuſcipit.

Luithprandi regis virtutes.

Rachis rex Longobardorum fit monachus.

Carolus Martellus filijs regnum diuidit & moritur.

Grifonis mores.

Carolomannus rex fit monachus.

At Pipinus regnandi cupidus, legatos ſuos ad Pontificem mittit, cumque rogat, vt regnum Franciæ ſibi auctoritate ſua confirmet. Annuit pontifex eius poſtulatis accepti beneficij & veteris beneuolentiæ memor, quæ inter pontifices & principes huius familiæ interceſſerat, atque ita eius auctoritate regnum Franciæ Pipino adiudicatur, anno Domini ſeptingenteſimo quinquageſimo tertio: ex Maiore namque domus qui poſt regem ſummus erat apud Francos magiſtratus reges Franciæ deinceps à Pipino ſecundo eiuſque familia originem habuêre. Ferunt Carolum, quem diximus monachi habitum ſumpſiſſe, ex monte Caſſino cum alijs monachis ad Zachariam pontificem veniſſe: ab eoque precibus obtinuiſſe,

Pipinus fit rex Franciæ.

nuiſſe, vt eis liceret repetere ſancti Benedicti corpus furtim ablatum, quod tum in Floriacenſi monaſterio regni Franciæ collocatum fuerat. Annuit iſtorum precibus Pontifex, & litteris Pipinum adhortatur, vt patiatur monachos S. Benedicti corpus repetere. Quod quidem rex haud grauatè conceſsit, quia inde furtim ablatum à monachis quibuſdam ſenſerat. Zacharias autem pace iam vbiq; parta, multas baſilicas ruinam minantes reſtituit. Porticum quoque & turrim ante baſilicam Lateranenſem à fundamentis erexit: vbi & cancellos & portas æneas exſtruxit. In ipſo Frontiſpicio porticus, vbi orbis terrarum imago deſcripta erat, ſanctorum imagines vetuſtate exoletas renouauit. Lateranenſes ædes auxit & exornauit. Bibliothecam beati Petri reſtituit. Vectigal prætereà vnicuique baſilicæ aſsignauit, vnde oleum pro lampadibus emeretur. Condonauit veſtem altari B. Petri, auro gemmiſque diſtinctam, in qua depicta inerat Ieſu Chriſti natiuitas. Idem quoq; baſilicam B. Gregorij in Velabro condidit, eoque loci caput ipſius ſancti collocauit. Aedificauit & oratorium B. Cęciliæ via Tiburtina quinto ab vrbe milliario. Huic autem baſilicæ oratorium quoq; addidit in honorem B. Cyri abbatis: addidit & fundos, vnde ſacerdotes viuerent. Reſtituit & tectum Euſebij martyris, quod ſuo tempore corruerat. Conſtituit item, vt buccellarij quotidiè eleemoſynas è Lateranenſi palatio cuiuſuis generis præberēt. Venetis prætereà inhibuit ſub anathematis pœna, ne ſeruos Chriſti ſigno notatos, Saracenis & gentilibus venderent, vt mercatores facere conſueuerunt. Poſtremò verò, ne litteras in tanto rerum faſtigio eum prætermiſiſſe arbitreris, quatuor libros Gregorij in dialogo è latino in græcum tranſtulit, vt habent Grȩci, vnde benè viuendi rationem perdiſcerent. Cùm verò ita ſanctè & integrè populum Dei annis 10. menſibus 3. cum maxima omnium beneuolentia gubernaſſet, moritur, ac ſepelitur in baſilica Petri Idibus Martijs. Eius autem ex morte Epiſcopatus tum vacat diebus duodecim.

Zacharia ædificationes.

Et dona Eccleſijs collata.

Mors.

STEPHANVS II.

94. Pont.

STephanus ſecundus, natione Romanus, patre Conſtantino, per gradus Eccleſiaſticos ad Pontificatum peruenit, licet defuncto Zacharia Stephanum quendam presbyterum Romanum Pontificem populus ſtatim creaſſet, qui tertia die Pontificatus ſui ſomno excitus, dum res domeſticas diſponere incipit, morbo apoplexiæ correptus interijt. Poſt hunc verò cleri ac populi conſenſu in templo ſanctæ Dei genetricis ad Præſepe, Stephanus ſecundus pontifex creatus, humeris omnium (adeò omnibus erat gratus) in baſilicam Saluatoris, quæ etiam Conſtantiniana dicitur, deportatur, atque inde in patriarchatum Lateranenſem. Erat autem vir ſingularis religionis & prudentiæ, amator cleri, Eccleſiarū reſtitutor, Chriſtianæ doctrinæ diligens prędicator & ſcriptor, pater pauperum, pupillorum & viduarum defenſor acerrimus, fortiſſimus & conſtans in rebus agendis, non tamē pertinax. Placare enim Aiſtulphum, Romanorum agros & fines bello vexantem, primò quidē verbis & muneribus conatus eſt. Nam tributum ſibi rex auariſsimus pendi volebat à populo Romano, quotannis ſingulis aureis in capita collatis: vnde Pontifex coactus ad externa auxilia confugere, ad Conſtantinum Imperatorem Conſtantinopolitanum legatos mittit, qui auxilium petant cōtra Aiſtulphum totam Italiam vexantem, quique iam Rauennā Exarchatus ſedem & magnam partem Flaminiæ cœperat. Verùm cum id fruſtra ac ſæpius tentaſſet, eius rei cauſſa proficiſci ad Pipinum regem Francię inſtituit. Mittit itaque legatos ad regem, qui Aiſtulpho mandēt, vt ei tutò liceat iter facere per regnū ſuum. Poſtulata conceſsit Aiſtulphus Pipini rogatu. Stephano iam fines regni Franciæ attingenti, Carolus Pipini filius, cuius poſteà à rebus geſtis Magno cognomentum fuit, ad centeſimum lapidē honoris cauſſa fit obuiā. Idem facit Pipinus tertio ab vrbe lapide, qui ex equo deſcendens, & pedes ſanctiſsimi viri exoſculatus eſt, & à freno equi, quo Pontifex vehebatur, pedes ipſe nunquam diſceſsit, donec hominem in vrbem perduceret, & in cubiculo,

Stephani virtutes.

Aiſtulphus Italiam vexat.

Stephanus in Franciam proficiſcitur

biculo,

biculo,vbi diuerſaturus erat,collocaret. Aiſtulphus autem veritus,ne quid mali in ſe Stephanus moliretur,Carolomannum monachum ad fratrem Pipinum mittit, qui eum adhortaretur ne Stephani gratia bellum Lõgobardis inferret: qui certè non modò monacho non obtemperat, verumetiam eum in Viennenſe monaſterium relegat,vbi nõ multò poſt dolore animi & cruciatu moritur. Intereà verò cum pro anni tempore bellũ geri nõ poſſet, Pipinus veteri amicitiæ multũ tribuens,legatos ad Aiſtulphum mittit, qui hominem adhortentur, res repetitas reddere: aliter enim ſe eas bello & armis breui repetiturum. Non paruit ſanis admonitionibus Aiſtulphus, vnde Pipinus appetente iam verè, copias in Longobardos mouet,præmiſsis leuis armaturæ militibus, qui Aiſtulphi præſidia è clauſtris alpium deturbarent. In planitiem deinde Inſubrium deſcendens,cum longè ac latè omnia depopulatus eſſet, nemine obſtante,Papiam Longobardorum ſedem obſidione cingit & oppugnat,defendẽte Aiſtulpho,& qui cum eo in præſidio erant. At Stephanus tot calamitatibus hominis pertinaciſsimi & prouincialium motus: pacem vltro Aiſtulpho pollicetur, modò ablata reſtituat. Accepit tandem conditiones pacis Aiſtulphus,& plura etiam, quàm quæ peterentur, promiſit iureiurando interpoſito. Hanc ob rem Pipinus ſatisfactum Pontifici arbitratus, ſoluta obſidione in patriam reuertitur, relicto Varreno huiuſce pacis arbitro.

Pipinus Aiſtulphũ bello premit.

Papia Longobardorum ſedes.

Eunt Romam Stephanus & Varrenus arbitrati Aiſtulphum promiſſa breui præſtiturum, qui contractis celeriter vndique copijs tumultuario magis quàm iuſto exercitu eos ſubſecutus,Romam obſidione cingit: ac ſuburbana omnia vaſtat & incẽdit, maiore propè damno ex hoc latrocinio accepto,quàm trecentis iam ante & quatuor ac quadraginta annis ab inclinatione imperij ſenſiſſent. Rogatus denuò Pipinus à Pontifice, vt vrbi Romæ perfidia & rabie Aiſtulphi laboranti opem ferret, exercitum quanta maximè celeritate poteſt,comparat.

Aiſtulphi perfidia.

Interim verò Turci meliores ſedes expetẽtes,Alanos primò,mox Colchos, & Armenios, inde minoris Aſiæ populos, poſtremò Perſas & Saracenos vincunt, & opprimunt, anno Domini ſeptingenteſimo quinquageſimoquinto. Sunt qui ſcribant, hos fuiſſe Scythas,ex his præſertim quos Alexander Macedonum rex intra Hyperboreos ferreis repagulis clauſit,hac metaphora vſi,quòd gentem indomitam in angulum illum tanquam in ergaſtulum incluſiſſet. Verùm cùm pòſt multas illatas inuicem & acceptas clades,de pace inter Saracenos & Turcos conueniſſet,decretum eſt,vt Turci qui in Perſide habitabãt, Saraceni appellarentur: atque ita æquiore animo Saraceni in Aſia regnare Turcos paſsi ſunt:& quòd etiam eos breui accepturos Mahumetanam ſuperſtitionem videbant, adeò erant eorum ingenia ad malum prona.

Turci quos vicerunt.

Pipino autem iam in Italiam cum exercitu deſcendenti, Gregorius Conſtantini quarti Imperatoris protoſecretarius fit obuiam, hominem Imperatoris nomine admonet, ne Exarchatum Rauennatem oppreſſum à Longobardis,ad ſe pertinentem,vel Pontifici,vel Romanis dedat, ſi ei contigerit Longobardos ſuperare. Cui Pipinus ita reſpondet, ſe quidem in Italiam ideò veniſſe, vt & Pontifici, & populo Romano rem gratam faceret,conſulturumque eorum commodis quoad eius fieri poterit. Deinde verò Papiam mouens, ita Aiſtulphum obſidione preſsit, vt breui eum coëgerit priſtinas conditiones pacis accipere. Redditus itaque Romanis Exarchatus eſt: quicquid Padum & Apenninum interiacet à Placentinis vſque ad ſtagna Venetorum: & quicquid intra Iſaurum flumen, Apenninum & Hadriaticum cõtinetur. Addo etiam, quæ Aiſtulphus de Etruſcis & Sabinis cœperat. Pipinus autem,qui ad radices Alpium tamdiu conſtiterat; donec deditio fieret,relicto abbate Pholcado cum parte copiarum, qui Aiſtulphum in venatione apoplexia interijſſe,nondum planè deditione facta. Deſiderius autem qui dux Etruriæ erat, copias Longobardorum ſtatim vndique contrahit, regnum inuaſurus. Idem quoque facit Rachiſius Aiſtulphi frater, quem diximus monachi habitum ſumpſiſſe. Hunc autem Longobardi omnes, præter eos,qui in Etruria erant,ſecuti ſunt. Verùm Deſiderius multa Pontifici & Romanis pollicitus,eos ſtatim in ſententiam ſuam trahit, qui quidem properè legatos ad Rachiſium miſère, atq; inter hos Pholcadum abbatem, qui homini mandaret, vt ab armis diſcederet,ac Deſiderio obtemperaret. Atq; ita Faentia & Ferraria poſtremò Pontifici reddita,nomẽ Exarchatus ceſſat,qui centũ & ſeptuaginta durauerat annos à Narſete vſq; ad captam ab Aiſtulpho Rauennam. Foris itaque pace parta,atque aucta mirum in modum Eccleſiæ ditione, Stephanus habita ſynhodo, oues ſuas atq; earum paſtores recenſet, delinquentes caſtigat ſeruata clementia

Aiſtulphus tandem domatur & fit pax.

Pholcadus alij Holcadus.

Exarchatus ceſſat.

Stephani ſynodus.

errantes in viam rectam deducit, ignaros docet & admonet, quid deceat epiſcopum, quid presbyterum, quid denique omnes ſacris initiatos, præponit. Litanias prætereà inſtituit ad placandam Dei iram. Itum eſt primò ſabbato ad ſanctam Dei genitricem ad Præſepe, ſecundo ad beatum Petrum in Vaticanum, tertio ad ſanctum Paulum via Oſtienſi. Reſtituit & baſilicas quaſdam ab Aiſtulpho, dum vrbem obſideret comminutas, non tamen recuperauit ſanctorum reliquias, quas idē rex Papiam ſecum detulerat, ibique non indecore in quibuſdam baſilicis collocauerat. His itaque artibus Stephanus vir ſanctiſsimus benè de Deo, de patria, de ciuibus ſuis, deque omnibus Chriſtianis meritus, pontificatus ſui anno v. menſe primo moritur, ac ſepelitur in baſilica Petri collacrymantibus omnibus, tāquam communi parente orbatis, vj. Kal. Maij. Vacat tum ſedes dies duos & xx. *Mors.*

PAVLVS I.

95 Pont. PAulus, natione Romanus, patre Conſtantino, Stephani ſecundi frater, in patriarchatu mores & doctrinam eccleſiaſticam perdidicit, ſub Gregorio ſecundo & Zacharia pontificibus, à quo in diaconatus ordinem cum fratre adſcitus eſt: verùm mortuo fratre in ipſo pontificatu cùm ſucceſſor quæreretur, fuêre qui Theophylactum archidiaconum proponerent. Fuêre item qui dicerent Paulum ob integritatem vitæ & doctrinam in demortui fratris locum ſubrogādum eſſe. Exploſo itaque poſt longam contentionem Theophylacto, ſolus bonorum omnium ſuffragijs Paulus pontifex decernitur Conſtantini & Leonis temporibus. Erat autem Paulus vir mitiſsimi ingenij clementiæque ſingularis, & adeò Saluatoris noſtri imitator, vt nulli vnquam malum pro malo redderet, ſed contra malos à quibus perſæpe iniuria afficiebatur, in bono vinceret. Hic autem tantæ pietatis & humanitatis fuit, vt noctu cum duobus, & eò amplius tribus familiaribus cubicula pauperum ægrotantium circuiret, vnumquemque eorum & verbis & eleemoſynis ad recuperandam valetudinem cohortatus. Carcerem quoque frequenter adibat, indeque pleroſque ære alieno nexos, perſoluto creditoribus precio dimittebat. Pupillos & viduas circumuentas fraude cauſidicorum tuebatur, & eleemoſynis ſuſtentabat. Idem quoque congregato clero, vniuerſoque populo Romano, corpus beatæ Petronellæ Petri filiæ, vnà cum ſepulchro marmoreo his litteris notato, Petronellæ filiæ dulciſsimæ ex via Appia in Vaticanum detulit, canentibus (vt fit) ſacerdotibus, populoque celebritatem agente. Atque corpus ipſum ſanctiſsimum in templo Apollinis ad caput Baſilicæ patri dedicatæ collocauit. Intereà verò cùm Conſtantinus Imperator ſacras imagines vbique demolitus, Conſtantinum regiæ vrbis epiſcopum, impietati ſuæ reſiſtentem verberibus necaſſet, in locumque demortui Nicetam ſpadonem ſui ſacrilegij conſcium ſuffeciſſet, pontifex ipſe omni ex parte religioni conſulens, nuncios Conſtantinopolim mittit, qui imperatorem adhortarentur, vt ſacras imagines & ſtatuas reſtituere: id ſi facere recuſaret, eidem anathematis cenſuram minarentur.

Paulus māſuetudo & aliæ virtutes. *Cōſtātini Copronymi impietas.*

Sed Conſtantinus in ſacrilegio ſuo pertinax, & ſanas admonitiones contempſit, & Sabinum Bulgarorum regem in demoliendis ſacris imaginibus eius impietatem imitatū, in gratiam recepit, cùm antea bello Bulgaros perſecutus fuiſſet. Adſcito deinde Leone filio eius nominis quarto in partem Imperij, cui Irenen Athenienſem mulierum omnium pulcherrimam in matrimonium collocarat, fœdus cum Saracenis inijt, ſtomachum orthodoxis Chriſtianis facturus. Intereà verò Pipinus & Taxillonem Bauarorum ducem ſuo imperio ſubijcit, & Saxones in amicitiam recipit, hac tamen cōditione, vt ccc. equites, quoties bellū gerere oporteret, auxilio mitterent, cum Aquitanis diuturnum ei fuit bellum: quod quidem poſtremò Carolo adoleſcenti commiſit, cum ipſe ſenio confectus, intereſſe non poſſet. Hoc bello abſoluto, Carolus Borbonium, Claremontem, & multa de Aluernis oppida vi cepit: At Pipinus, quem diximus, annis grauem eſſe, non ita multò *& pertinacia.* *Pipini mors.*

pòſt

moritur, duobus filijs Carolo, ac Carolomãno in regno relictis. Sunt qui ſcribant, hoc tempore mortuum eſſe. Aiſtulphum Longobardorũ regem, quem diximus multa ſanctorũ corpora Romæ Papiã ſecum detuliſſe: eorumq; ſacella ædificaſſe, ac monaſteria virginũ, vbi & filias Deo dicauit. Monachos autem ſupra modum dilexit, quorũ etiam in manibus regni ſui anno ſexto, menſe quinto moritur. In principio regni nimium ferox & au-
Aiſtulphi vita & virtutes. dax, in fine moderatus. Tantæ præterea litteraturæ fuit, vt edicta Longobardorum in leges retulerit. Huic (vt dixi) Deſiderius dux militaris ſucceſsit, langueſcente iam ob delitias Longobardorũ virtute. Moritur & Paulus in baſilica Pauli via Oſtiẽſi, reſtitutis qui-
Pauli obitus. buſdã eccleſijs vetuſtate collabentibus, pontificatus ſui anno x. menſe j. eiusq; corpus magna ac ſolemni pompa in Vaticanũ defertur. Vacat tum ſedes annum vnum, menſem vnũ.

STEPHANVS III.

96. Pont. STephanus tertius, natione Siculus, patre Olibrio, anno domini ſeptingenteſimo ſexageſimo octauo pontificatum inijt, vir certè doctus atque eruditus, & in rebus agendis, maximè verò eccleſiaſticis, ſtrenuus admodum ac conſtans. Hic enim à teneris annis Romã veniẽs, mãdato Gregorij 3. in monaſterio ſancti Chryſogoni rationem benè viuẽdi, & doctrinam eccleſiaſticam perdidicit, accepto clerici ac monachi ordine. Vocatus deinde à Zacharia pontifice in patriarchatũ Lateranenſem. cum eius vita & doctrina ab omnibus probaretur, ſanctæ Cæciliæ presbyter cum titulo inſtituitur, quem tamen & Zacharias & Stephanus, & Paulus à ſe nunquam dimiſere: tantæ probitatis erat & præſtantiæ in agendis rebus. Mortuo autẽ Paulo, quem nũquam ne in extremo quidem ſpiritu reliquit, Deſiderius, quem ex duce regem Longobardorum creatum eſſe adiuuante Paulo, diximus, liberatus omni metu Pipini morte, Totonem Nepeſinum ducem adhortatur, vt Cõſtantinum fratrem vi etiam, quando largitio-
ne & ambitione fieri non poſsit, pontificem *Conſtãtinus laicus initiatur ſacris.* deligat. Is itaque Romam cum exercitu profectus, Conſtantinum fauentibus quibuſdam amicis largitione & pollicitationibus corruptis, pontificem creat. Fuêre etiã, qui Philippum quendam huic præponerent, qui ſtatim abdicare ſe magiſtratu armis compulſus eſt. Cogitur & Gregorius Præneſtinus epiſcopus, Conſtantinum ipſum laicum ſacris ſtatim initiare atq; epiſcopũ inũgere, cuius manus ita ob eã rẽ exaruiſſe miraculo dicuntur, vt eas ori admouere non poſſet. Cùm verò Conſtantinus munera pontificatus per annũ obſtinatè exercuiſſet, tandem è ſede deijcitur à populo Romano, ira & indignitate rei percito: in eiuſque locum omnium ſuffragijs
Stephanus tertius ſufficitur. Hanc ob rem Cõ- *Conſtantinus Antipapa deponitur.*
ſtantinus in baſilicam Saluatoris perductus,
videtibus omnibus ac ſacris canonibus per-
lectis, vt fieri ſolet, depoſito põtificali habi-
tu, magiſtratu ſe abdicat, in monaſterio vitã priuatam ducere iuſſus. Tunc verò Stephanus in baſilica ſancti Hadriani inter tria fora à tribus epiſcopis conſecratus, & ab vniuerſo clero ac populo vt verus pontifex ſalutatus, ad corrigendos mores quorundam improborum, labefactare integritatẽ eccleſiæ Romãnæ volentium, animum adijcit. Indicto itaq; concilio, Carolum litteris ac nuncijs adhortatur, vt primo quoq; tẽpore epiſcopos quoſdã Galliæ ad hãc rem doctrina & integretate morum idoneos, Romam quamprimum mit-
tat. Idem quoque cæteris principibus Chri- *Conciliũ Lateranenſe.*
ſtiani nominis ſcribit. Obtẽperarunt omnes
mandato pontificis. In Lateranenſi baſilica concilium habetur. Multa inter ſe de componendis eccleſiæ rebus collocuti, Conſtantinum ad ſe perduci iubent. Nam cum Deſiderij Longobardorum regis ſubornatione & Pauli cognomento Aphiarthæ imperatoris Conſtantinopolitani fraude, crebræ ſeditiones in populo Romano orirentur, quòd Deſiderius reuocare animos Romanorum à Carolo ad imperatorem ſtuderet: & interfecti
plerique ſunt, & Conſtantinus, cuius cauſa *Conſtantinus excecatur.*
tot mala committebantur, ab aduerſa factio-
ne reclamante Stephano & indignante, ocu-
lis capitur. Sed ire obuiam populo in furorẽ

verſo non licet. Perductus itaque in medium Conſtãtinus & accuſatus, quòd nullis ſacris initiatus, Sedẽ Apoſtolicam occupaſſet, omne crimen in vim populi & quorundam facinoroſorum reijcit, quòd ſe etiam inuitum coegerint pontificatum obire. Cum verò in pauimento pronus & ſupplex iaceret veniam petens, commiſeratione moti qui aderant, eũ è medio duci iubent: atque ita rem integram in ſequentem diem reijciunt, maturius conſulturi, quid in tali re facere oporteret. Verùm Conſtantinus ſequenti die in concilium rediẽs, mutata ſententia, oſtendit quæ adhuc egerat, maiorum exemplo feciſſe: quòd & Sergius Rauennatum Archiepiſcopus, & Stephanus Neapolitanorum, ex laico Epiſcopus creatus ſit. Ob hanc verò impudentiam indignati, qui in concilio aderant, eum turpiter eijcientes, ad componendam Rempub. Chriſtianam animum adiecère, abrogatis primò Conſtantini decretis. Inſtitutum eſt autem omnium conſenſu, ne quiſquam laicus, niſi per gradus Eccleſiaſticos aſcendens, pontificatũ occupare auderet ſub anathematis pœna. Promulgatum eſt item, vt qui Epiſcopi dignitatem Conſtantini tempore conſecuti fuerant, magiſtratu ſe abdicantes, ad priſtinos ordines reciderent. Quod ſi iſtorum vita & doctrina à populo probata fuiſſet placere, & ad Sedem Apoſtolicam venientes, denuò conſecrarentur. Idem de presbyteris & diaconis adiudicatum eſt. Vetitum tamẽ eſt, ne qui iſtorum maiores gradus attingerent: vetitos credo, ne quid erroris, aut ſecta aliqua inde oriretur, tanquã ex ſeminario quodam diſcordiæ ac ſeditionis. Conſtitutum eſt præterea, vt quæ Conſtantinus in re ſacra egiſſet, irrita haberentur, præter baptiſmum & chriſma. Poſtremò verò abrogata ſynhodo Conſtantiniana, qua decretum inter Græcos fuerat, vt Sanctorũ ſimulachra & ſtatuæ è templis abraderentur, eijcerenturue: conſtitutum eſt, vt eædem ſtatuæ vbiq; reſtituerentur, anathematizantes execrabilẽ & pernicioſam illam ſynhodum: qua Dei immortalis conditio peior quam hominum fieret. Referre enim ſtatuas mortalium benè de repub. meritorum licet, ne ingrati videamur, vtque eorum facta æmulatione imitari cogamur: Dei non licet, quem ſemper ante oculos, ſi fieri poſſet, habere deberemus, ſi eius merita erga humanum genus, ſi naturæ diuinę dignitatem inſpicimus? His verò ex ſententia peractis, decretum eſt, vt ſequenti die ſupplicationes haberentur, quibus & Deo gratias agerent, & iram ipſius, ſi qua ex hominũ peccatis cõcepta eſſet, placarent. Itum eſt autem à Lateranenſi baſilica ad S. Petrum cum maxima omnium religione nudis pedibus, & à pontifice, & ab omnibus, qui tum aderant.

Impudẽtia.

Decreta concilij Lateranenſis.

Nunc verò adeò refrixit pietas & religio, nõ dico nudis pedibus, ſed caligati & cothurnati vix ſupplicare dignantur. Non flẽt inter eũdum, vel dum ſacrificatur, vt illi ſancti Patres: ſed rident, & quidem impudenter: de his etiã loquor, quos purpura inſigniores facit, non hymnos canunt: id enim ſeruile videtur, ſed iocos & fabulas ad riſum cõcitandum inter ſe narrant. Quid plura? quò quis dicatior eſt & petulantior, eo maiorẽ in tã corruptis moribus laudem meretur. Seueros & graues viros reformidat hic noſter clerus. Quid ita? quia in tanta licentia malũt viuere, quã benè monenti, aut cogenti obtẽperare, & ob eã rẽ Chriſtiana religio quotidiè in peius labitur.

Cleri vitia taxantur.

Ad Stephanum virum ſanctiſſimum redeo, qui peractis ſupplicationibus, ſtatim quæ in cõcilio acta erant, & voce apocriſarij & ſcripto promulgauit, pœnamq́, anathematis illis propoſuit, qui abrogare auderẽt, quæ in ſancta ſynhodo inſtituerãt. Verùm non ita multo pòſt mortuo Sergio Rauennatum Archiepiſcopo, Michael eiuſdẽ Eccleſiæ ſcriniarius ſedem occupat, nullis ſacris initiatus, adiuuante Deſiderio rege & Mauritio Ariminenſium duce, quos Michael pecunia & largitione corruperat, pulſo Leone archidiacono, quem potiſſimum clerus expetebat. Auſi quin etiam miſsis ad Stephanum legatis eum pecunia ſubornare, vt eundem Michaelem in eccleſia confirmaret: qui non modò dona reiecit, verùm etiam edictum propoſuit, quo ille anathematis pœna notaretur, niſi ſedem relinqueret, quam contra ius faſque occupauerat. Tam diu tamẽ vi Rauennatum eam obtinuit, quamdiu aliquid habuit & profanum & ſacrum, quod Deſiderio munerũ cupientiſsimo elargiretur. Verùm cùm pontifex eò legatos ſuos miſiſſet, cum oratoribus Carolis regis ob eam rem in Italiam miſsis, admonuiſſentq́; quid maximè põtifex expeteret, ſtatim eiecto Michaele Leonem deligũt, quem pontifex confirmauit. At verò cum ob hanc rem à Deſiderio clanculum vexaretur, Carolum rogat, vt Deſiderium admoneat, vt ab iniuria inferenda caueat. Fecit id Carolus, & quidẽ perdiligenter, retinere tamen hominem in officio armis non potuit, quòd ei mortuo fratre, qui ſecum paribus animis biennio regnauerat, multa bella obire neceſſe fuit.

Michael Rauennatem Epiſcopatũ inuadit.

Eijcitur.

Caroli bella.

Aqui-

Aquitanos enim, quod Bellum pater inchoauerat, in poteſtatem ſuam redigit, Vaſcones domuit in Aquitania poſitos. Deinde verò tranſmiſsis Pyreneis montibus, fuſis ac fugatis Saracenis, vſque ad Bætim flumen peruenit, quò nũc in Hiſpania Saraceni Granatæ ſe continent. *Stephani mors.* Interim verò Stephanus paſtor, quam diligentiſsimus, & verus Petri ſucceſſor, ac Chriſti imitator, quarto Pontificatus ſui anno moritur menſe quinto, die vij. & xx. ſepeliturque in baſilica Petri. Eius autem ex morte dies ix. ſedes tum vacat.

HADRIANVS I.

97. Pont. HAdrianus primus, patria Romanus, patre Theodoro ſummæ nobilitatis viro, pontificatum iniens, nequaquam à maioribus ſuis degenerauit. Nam magnitudine animi, conſilio, doctrina, & ſanctitate vitæ, cum quouis optimo pontifice comparari poteſt. Cuius amplitudinem Deſiderius Longobardorum rex veritus, ſtatim de pace ineunda, & de amicitia mentionem per legatos fecit. Verùm Hadrianus cognita hominis perfidia pluſquam punica, in aliud tempus pacem diſtulit. Interea verò mortuo Carolomanno, Berta eius coniunx, Hildegardæ Caroli vxori amplitudinem mariti inuidens. Adoarij cuiuſdam conſilio vſa, cum filijs ad Deſiderium regem in Italiam confugit, qui eam perbenignè ſuſcepit: & quòd ſe tutiorem futurum hac ratione ab impetu Gallorum exiſtimabat, & quod Francos propoſitis Carolomanni filijs, facilius ſumpturos arma in Carolum regem, ſi quid in ſe moueret, arbitraretur. *Deſiderij inquietus animus.* Verùm cùm obtinere ab Hadriano precibus non poſſet, vt filios Carolomanni reges inungeret, ad vim conuerſus, in Rauennates mouens ditioni Romanæ obtemperantes, Fauentiam & Comaclum vi cepit. Præerat tum Rauẽneæ Archiepiſcopus & tribuni tres, qui primo quoque tempore ab Hadriano auxilium petiêre. Pontifex autem primò quidem Deſiderium nuntijs & literis adhortatus eſt, vt ſuis finibus ſe contineret, nec ditionem Eccleſiæ inuaderet. Deinde verò vbi intellexit eum Vrbinum, Senogalliam, & Eugubium cepiſſe, tum magis minari, cùm paulò poſt ad futurum Deum vindicem violati fœderis diceret. Qui quidem in tantis minis nihil aliud dicebat, quàm Pontifici in ſuas partes tranſeundum eſſe. Separare enim hominem ab amicitia Caroli omninò nitebatur, & ob hanc rem cum precibus & pollicitationibus id obtinere non poſſet, minabatur ſe vrbem breui obſeſſurũ. Iam enim Spoletum cum Aldagaſio Carolomanni filio venerat, inde tamen ad vrbem peruenturus (vt ipſe dicebat) pacato agmine voti gratia. Verùm Hadrianus redactis in vrbem reliquijs omnium baſilicarum, quæ extra vrbis mœnia habebãtur, tres epiſcopos ad Deſiderium miſit, qui ei ſub anathematis pœna minarentur, ne vllo modò fines Romanos attingeret. *Pontifici anathema minanti acquieſcit.* Rex igitur veritus ne iram Dei incurreret, in Ciſalpinam ſtatim redijt. Intereà verò Carolus ab Hadriano de iniuria ſibi illata certior factus, Deſiderium per legatos admonet, ac fruſtra quidem, vt res iniuria ablatas Pontifici reſtitueret: aliter ſe breui cum exercitu adfuturum, vt quod ſponte nollet, id vi facere cogeretur. Vtrinq; igitur magni parantur exercitus, ſed Carolus mira celeritate vſus, præmiſſa parte copiarum, quæ in tranſitu Alpium Iouis montem occuparet, cum reliquo exercitu per montem Ciniſium in Italiã deſcendit, fuſoque ac fugato Deſiderio obuiam facto, omnia longè ac latè populatur & capit. Deſiderius autem deſperatis rebus tanto accepto incõmodo, Papiam ſe recepit, vxore ac liberis Veronã miſsis. At Spoletini, Reatini ac Longobardi omnes, qui eas regiones incolebant, audita Deſiderij calamitate Romam venientes, ſe ac ſua omnia Romani Pontificis fidei cõmittunt, adhibito iureiurando, depoſito capillo & barba: quod apud eam gentem maximũ verè deditionis ſignũ erat. *Longobardi ſe dedunt Pontifici.* Horum ſecuti exemplũ Anconitani, Auximates, Firmani, Pontifici ſe ac ſua liberè dedunt. Longobardis autẽ ad ſuos redire nolẽtibus, Vaticani ſedes ad incolendum conceſſa, quò poſteà ex tota Italia multi ſuæ gentis confluxêre, iſtorum exemplo permoti. At Carolus relicto Bernar-

Digitized by Google

Bernardo patruele ſuo in obſidione Ticinenſis vrbis, cum parte copiarum Veronam proficiſcitur: quæ quidem ciuitas haud ita multò pòſt inclinante in partes Francorum, Bertæ ac Carolomanni filijs deditionem fecit. Aldegiſius verò Deſiderij filius inde abiens, ad Imperatorem Conſtantinopolitanum confugit. Carolus autem acceptis in deditionem omnibus fermè Tranſpadanæ Italiæ vrbibus, Romam petit, vnà cum pontifice reſurrectionis feſtum celebraturus: cui iam vrbi appropinquanti ad tria millia iudicum honoris gratia accurriſſe, Bibliothecarius ſcribit: iudices eos vocans, qui nequaquam ſordidis artibus impliciti eſſent. Exſpectabat hominē Hadrianus cum clero ſuo in gradibus ſancti Petri: quem quidem accedentem mira beneuolentia complexus eſt, nec retinere eum potuit, quò minus pedes ſuos exoſcularetur.

Carolus Magnus Romam venit, & honorificè excipitur.

Inde poſt datam acceptamque ſalutem baſilicam ingreſsi, cùm ad altare Apoſtoli ſimul perueniſſent, iurauerunt mutuò Carolus ac pontifex Romani ac Franci, & perpetuam ſe amicitiam ſeruaturos: & communes eorum hoſtes fore, qui alteram partem laceſsiſſent. Vrbem deinde ingreſſus, omnes baſilicas piè admodum & religioſè inuiſit, ac muneribus quibuſdam ornauit. Nudius verò quartus, poſteaquam vrbem ingreſſus fuerat, quod dono pater Pipinus Gregorio tertiò dederat, eadem ipſe amplioribus priuilegijs confirmauit iureiurando interpoſito. Quæ quidem (vt Bibliothecarius refert) hæc ſunt quicquid in Liguria ab vrbe Luca iam pridem euerſa vſque ad alpes Italiæ fines pertinet, huic ditioni additur & Corſica inſula, & quicquid Lucam & Parmam interiacet. Additur & Forumiulij cum Exarchatu Rauennatum, cumque Beneuentano & Spoletino ducatu. His autem rebus ita compoſitis, Carolus cum bona Hadriani gratia in Tranſpadanam rediens, ſexto menſe poſteà quàm obſideri cœpta eſt, Papiam deditione occupat.

Facit fœdus cum Pontifice.

Multa donat Eccleſiæ Ro.

In Deſiderium autem clementia vſus, hominem ſpoliatum regno non etiam vita, Lugdunum cum vxore & liberis exſulatum mittit. Verſus deinde Arachinum Beneuētanum principem Deſiderij generum, qui eius furores iuuerat, hominem pacem petere breui coēgit, duobus filijs obſidibus datis. At verò dum iter in Ciſalpinam facit, ad Caſsinum diuertens religionis cauſſa, omnia monaſterij dona ab alijs principibus diuo Benedicto data confirmauit. Atque ita ſedatis in tota Italia rebus, propoſitiſque Ciſalpinæ firmiſſimis præſidijs, cum magna præda & gloria in patriam reuertitur, Caroli fratris vxorem & liberos ſecum ducēs, quos quidem ſemper in honore habuit. Paulum quoque Longobardorum Aquileienſis patriarchatus diaconum, Deſiderio ob doctrinā & ingeniū admodum charum, ſecum in Galliam ducens, libertate donauit. In prætioque aliquandiu habuit. Verùm cùm poſteà comperiſſet hominem Deſiderij libertatem quærere, eum in Diomedis inſulam relegauit, vnde poſt aliquod annos aufugiens, & ad Arachim perueniens, rogatu Adelpergæ Deſiderij filiæ & Arachis vxoris, Eutropij hiſtoriæ duos libros addidit, à Iuliano principe vſque ad primi Iuſtiniani tempora omnia perſcribens. Mortuo inde Arachi, Caſsinenſe cœnobium ingreſſus, reliquam vitæ ſanctiſsimè vſque ad mortem ducens, ſæpè ad Carolum regem literas elegantes, & humanitatis plenas ſcripſit, ab eodemque, à quo fuerat ob literaturam ſeruatus, viciſsim accepit.

Deſiderium Longobardorū regem in exilium mittit.

Paulus Diaconus rebus Deſiderij ſtudens relegatur.

Eius hiſtoria.

Longobardi itaque quarto & ducenteſimo anno poſtquam in Italiam venerāt, regnum amiſere, anno Domini ſeptingenteſimo ſeptuageſimo ſexto. Carolus autem nulla interpoſita mora in Saxones idololatras, qui ob eius in Italiam diſceſſum rebellauerant, mouet eoſdemque, quibus cùm ad triginta annos bella geſſerat, vincit, & fidem Chriſti omninò ſuſcipere cogit. Conuerſus deinde in Hiſpanos, à noſtra quoque fide alienos, Pampalunam & Auguſtam vi captas militibus diripiendas conceſsit. Neque Hiſpanis pacem & quietem daturus erat, niſi ipſi quoque integrè fidem Chriſti recepiſſent. In Galliam verò tum quoque rediens, rebus ex ſententia geſtis, dum Pyrenæos tranſit, in Vaſconum inſidias incidit: quo in prælio licet ſe acriter tutatus ſit, Anſelmum tamen & Egibardum ſummos in bello duces amiſit. Sunt qui eo quoque prælio cecidiſſe ſcribant Rolandum Caroli ex ſorore nepotem, poſt editam ingentem hoſtium cædem & ſtragem. Perieritne ſiti (vt aiunt) an vulnere haud ſatis conſtat. Vaſcones verò tandem à Carolo ſuperati, defectionis ac perfidiæ meritas pœnas dedêre. Mouēt bellum in Francos, Taxillo Baiouariæ dux, Deſiderij gener, ſolicitatis Hunnis, quod quidem celeritate ſua prius penè Carolus confecit, quam inchoatum ſit: huic quoq; pacem non negauit acceptis prius obſidibus: Dum hæc in Gallia gererentur, Conſtantinus Orientis Imperator elephantiæ morbo correptus, vnde fortaſſe nata eſt illa de lepra magni Cōſtantini vana opinio, ob ſimilitu-

Longobardorū regnum finitur.

Carolus Saxones & Hiſpanos domat.

Rolandi mors.

Vaſcones ſuperat.

Conſtantini Copronymi mors.

militudinē nominis, moriens Leonem quartum imperatorem reliquit, qui adeò gemmis delectatus eſt, vt direpto ſacrario ſanctæ Sophiæ, coronam magni ponderis ac precij ſibi conſtitueri,qua quidem ita frequenter vtebatur, vt aut propter pondus, aut ob frigiditatem lapillorum ſubitò morbo correptus ſit. Idem quoque accidiſſe noſtra ætate Paulo ſecundo putauerim, qui adeò his muliebribus delinimentis delectatus eſt, conquiſitis vndiq; magno precio gemmis, & exhauſto penè eccleſiæ Romanæ ærario, vt quotieſcunque in publicum prodiret, Cybeles quædam phrygia ac turrita, non mitrata, videretur. Hunc ego ortam tum ſudore præpinguis corporis, tum gemmarum pondere apoplexiam illam puto, qua correptus ſubitò morbo interijt.

Pauli II. vanitas.

Leone itaque mortuo, Irene eius vxor & filius Conſtantinus ſextus imperium acipientes, conſilio trecentorum & quinquaginta epiſcoporum in Nicæna vrbe ſecundo habito inſtituère, vt qui ſacras imagines delendas dicerent, perpetuo anathemate notarentur. Quam quidem conſtitutionem Conſtantinus adoleſcens patris flagitia ſecutus, quorundā improborum ſuaſu, non ita multò pòſt & abrogauit, & matri omninò adminiſtrationem imperij abſtulit. Repudiata deinde vxore, Theodoram eius ancillam corona imperij auguſtiorem redditum, in ſuos complexus traduxit. Subornauit & duces ſuos, quos in Italia habebat, contra finitimos hos quidem vnico nuncio ſua auctoritate Carolus in officio continuit, qui tum in Sclauos & Hunnos (quos Vngaros meritò dicemus) copias mouerat, quòd horum incurſionibus circa Danubium vexarentur omnia, quibus citò perdomitis, in Franconiam duxit maiorum tuorum natale ſolum, vnde Franci nomen ſumpſere. Qua quidem prouincia haud magno negotio in poteſtatem ſuam redacta, biennio pòſt Theophylactus & Stephanus epiſcopi inſignes Hadriani nomine ſynhodum Francorum Germanorumq; epiſcoporum habuère: in qua & ſynhodus (quam ſeptimam Græci appellabant) & hęreſis Feliciana de tollendis imaginibus abrogata eſt.

Concilium Nicænum II. pro imaginibus retinendis.

Synhodus ſeptima abrogata & hæreſis Feliciana.

Hadrianus verò opera & auctoritate Caroli à terrore bellico ſecurus, ad exornandam vrbem ſacraſque baſilicas animum adijcit. Nam & corpus beati Pauli laminis argenteis inclufit, & altare Petri pallio exornauit auro intertexto, in quo depicta hiſtoria inerat, quemadmodum angelus beatum Petrum è vinculis liberauerat. Reſtituit item & ſtrauit marmoribus Pauli Apoſtoli atrium, iam antea vetuſtate collapſum. Inſtituit item vt ſingulis diebus centum pauperes in atrio Lateranenſi paſcerentur, in quo etiam diſcumbentes paupcres picti cernebantur. Reſtituit præterea magna impenſa aquæ ductus quoſdam & vetuſtate & hoſtium maleficio collapſos: Alſietinum potiſsimum ductum, iam antea ab Auguſto via Claudia ex lacu Alſietino duobus ac viginti millibus paſſuum in ſubiacentem Tranſtiberinam regionem magis ad vſum hortorum, naumachiæ, thermarumúe, quam ad potum, cum aqua illa inſalubris haberetur. Sabatinum verò ex lacu Sabatino nomen ducens, quem quidem lacum alio nomine Angularem appellant, à tribus angulis, quos præſefert, via Aurelia in Vaticanum duxit, vt eo vterentur ſacerdotes beati Petri, tum ad vſum baſilicæ, tum ad lauandos Chriſti pauperes, qui in Paſchate eleēmoſynam accepturi lauabantur ad imitationem Apoſtolicæ doctrinæ & religionis. Molendi quoque vſum ea aqua interdum præſtabat, è Ianiculo in planum cadens. Sabatinum autem lacum Angularem etiam appellatum fuiſſe declarat emptio Polæ Rutiliæ, quæ fundum hac ratione in ripa lacus Sabatini, vel Angularis emit, vt quicquid agri exhauſto lacu deficcaretur, id fundo Polæ adiudicaretur, quaquà verſum fundus tenderet. Reſtituit & Iuliam à duodecimo lapide via Latina in vrbem ductam, quæ quidem (vt ait Frontinus) Tepulæ ex agro Tuſculano ductæ riuū intercipitur. Ita verò Claudiam formam reparauit via ſublacenſi conceptam ad trigeſimum octauum lapidem ex duobus fontibus ampliſsimis, vt eius aquæ pars in baptiſterium Saluatoris ad Lateranum deriuaretur. Reſtituit etiam Virginis formam ab octauo lapide via Collatina in vrbem introductam. Tecta quoque multarum baſilicarum ob vetuſtatem ruinam minantia, reſarſit. Dum verò his operibus detineretur Hadrianus, adeò in immenſum excreuit Tiberis, vt & portam Flaminiam à fundamentis euerterit, & pontem Antonini Pij, quem olim Sublicium vocarūt, inter Ianiculum & Auentinum, & multa vrbis ædificia demolitus ſit, ſecum & arbores, & ſegetes, & vrbis ornamenta trahens. In tanta autem calamitate hac diligentia Hadrianus vſus eſt, vt per vicos naucelas mitteret, vnde cibaria ob excreſcentiam aquæ egredi domo nequeuntibus ſubminiſtrarentur. Eos præterea, qui tanta calamitate magis

Hadriani pia opera.

Statuæ.

Sabatinus lacus

Tiberis inundatio.

Hadrianus miſeris ſubuenit.

Digitized by Google

ac magis vexati fuerant, & verbis & muneribus cōſolatus eſt. Turres & vrbis muros collapſos reſtituit, centum auri libris in eo ſumptu expenſis. Quid plura? nil prætermiſit in vita Hadrianus, quod ad bonum principem & ad optimum Pontificem pertineret. Nam & religionem Chriſtianam, & libertatem ciuium ſuorum, & vitam pauperum, pupillorum, viduarum acerrimè tutatus eſt. *Moritur.* Moritur autem Pontificatus ſui anno tertio & vigeſimo, menſe x. die decimoſeptimo: ſepeliturque magna cum laude in baſilica Petri ſexto Kalend. Ianuarij.

ANNOTAT.

Sub Hadriano Papa, Deſiderio Longobardorum rege à Carolo Magno prælio victo & capto, ipſorum regnum, quod CC. & amplius annis durauerat, in Italia defecit. Auctores Anaſt. Bibliothecarius in vita Hadriani Papæ. Annonius ex Adimaro lib. 4. c. 69. 70. & 71. Eginardus in vita Caroli Magni, & Abbas Vrſpergenſis:

Nemo porrò poſt Apoſtolum Petrum Romanorum pontificum diutius in Pontificatu, quam Hadrianus Papa vixit. Sedit enim, vt ex eius ſepulchri elogio intelligitur, annos 23. menſes x. dies 17. Huius autem Epitaphium, quod à Carolo Magno editum, ſepulchro eius in baſilica S. Petri collocatum eſt, ſubijcere placet, quod eſt eiuſmodi.

Epitaphium Hadriani à Carolo poſitum.

Hic pater Eccleſiæ, Romæ decus, inclytus auctor
Hadrianus requiem Papa beatus habet:
Vir cui vita Deus, pietas, lex, gloria Chriſtus,
Paſtor Apoſtolicus promptus ad omne bonum.
Nobilis ex magna genitus iam gente, parentum,
Sed ſacris longè nobilior meritis.
Exornare ſtudens deuoto pectore paſtor
Semper vbique ſuo templa ſacrata Deo.
Eccleſias donis, populos & dogmate ſancto
Imbuit, & cunctis pandit ad aſtra viam.
Pauperibus largus, nulli pietate ſecundus.
Et pro plebe ſacris peruigil in precibus.
Doctrinis, opibus, muris erexerat arces,
Vrbs caput orbis honor inclyta Roma tuas.
Mors cui nil nocuit, Chriſti quæ morte perēpta eſt
Ianua, ſed vitæ mox melioris erat.
Poſt patrem lachrymans Carolus hæc carmina
ſcripſi:
Tu mihi dulcis amor, te modò plango pater.
Tu memor eſto mei, ſequitur te mens mea ſemper
Cum Chriſto teneas regna beati poli.
Te clerus, populus, magno dilexit amore,
Omnibus vnus amor optime præſul eras.
Nomina iungo ſimul titulis clariſſime noſtra
Hadrianus Carolus rex ego, tuq; pater.
Quiſq; legas verſus deuoto pectore ſupplex
Amborum mitis dic miſerere Deus.
Hæc tua nunc teneat requies, chariſſimè mēbra,
Cum ſanctis anima gaudeat alma Dei.
Vltima quippe tuas donec tuba clamet in aures,
Principe cum Petro ſurge videre Deum.
Auditurus eris vocem ſcio iudicis almam:
Intra nunc Domini gaudia magna tui.
Tum memor eſto tui nati, pater optime, poſco,
Cum patre dic natus pergat & iſte meus.
O pete regna pater felix cœleſtia Chriſti,
Inde tuum precibus auxiliare gregem.
Dum ſol ignicomo rutilus ſplendeſcit ab axe,
Laus tua, ſancte pater, ſemper in orbe manet.

Sedit beatæ memoriæ Hadrianus Papa annos xxiij. menſes x. dies xvij. obijt 7. Kal. Ian.

LEO III.

LEo tertius, patria Romanus, patre Azzupio Pontifex creatur, ac meritò quidem: *98. Pont.* Ab ineunte enim ætate ita erat educatus & eruditus diſciplina Eccleſiaſtica, vt dignus eſſet, qui cæteris anteferretur. *Leonis III. virtutes.* Fuit prætereà vir caſtus, integer, pudicus, facundus: doctorum virorum ita amator, vt eos vndequaque ad ſe præmijs alliceret, eorumq́ue conſuetudine mirum in modum delectaretur. Prætereà verò ægrotos viſere, eoſq́ue ad patientiam adhortari, eleemoſynas indigentibus præbere, deſperatos conſolari, errantes in viam rectam deducere, prædicationibus admonitionibusque, quibus plurimum ob eloquentiam & doctrinam valebat, ei peculiare fuit. Homo certè ita mitis ingenij, vt omnes diligeret, neminē odio haberet, tardus ad iram, ad miſerandum promptus, inſignis pietate, fortiſsimus rerum Eccleſiaſticarum honoriſq́ue diuini procurator & defenſor. Creatur itaque (vt dixi) Pontifex vno omnium conſenſu in natalitijs Stephani protomartyris, ſequentiq; die acclamantibus omnibus præ fauore, in ſede Petri collocatur.

Iiſdem

Digitized by Google

Irene Conſtantini imp. mater.

Ijſdem verò temporibus Conſtantini imperatoris mater Irene, filij flagitia nequaquã ferens, impellentibus quibuſdam ciuibus Conſtantinopolim reuertitur, ac Conſtantinum captum oculis in carcerem conijcit: vbi & meritò tanquam ſacrilegus minimæque pietatis, quippe qui matrem relegauerat, vitam finiuit. Interim verò cùm Carolus multis rebellantibus vndique laceſſeretur, Pipinum filium in Vngaros miſit, quos quidem grauibus prælijs ſuperatos, tandem ad deditionem compulit. Adelphonſus autẽ Aſturiæ & Galliciæ rex, acceptis à Carolo auxiliaribus copijs, ſuperatiſque Saracenis, Vlyxibonam vi cepit, qui verò in præſidio Barchinonæ erant, Carolo audita Adelphonſi victoria, ſe confeſtim dedunt. Superantur & Bauari, qui Foroiulianos vexabant, ab Henrico Caroli præfecto.

Caroli victoria de Vngaris.

Leo III. malè tractatur.

Intereà verò Leo tertius, dum ſupplicationes à beato Gregorio inſtitutas, Romæ agit cum populo & clero, Paſchalis primicerij & Campuli presbyteri fraudibus apud ædem beati Siluestri captus, ac pontificali amictu priuatus, multiſque verberibus adeò cæſus, vt oculis & lingua captus putaretur, in monaſterio S. Eraſmi in vincula cõijcitur: vnde poſtea Albini cubicularij induſtria cuſtodes fallens, in Vaticanum ſeſe proripuit: ibique tam diu latuit; quoad Vinigiſius Spoletinorum dux clanculum accerſitus, eum incolumen Spoletum perduxit, cohortibus militum in itinere ſtipatum, ne aliqua hoſtium vi obrueretur. At ſeditioſi cùm ſæuire in Leonem & Albinum non poſſent, eorum domos à fundamentis diruunt. Ijdem quoque (adeò audaces erant & temerarij) ad Carolum, qui tum bellum contra Saxones gerebat, quoque Leonem profectum intellexerant, accuſandi hominis cauſſa peruenere. Verum Carolus reiecta in aliud tempus diſceptatione, pontificem cum egregio comitatu Romam mittit, ſe eò breui peruenturum pollicitus, cõponendarum rerum Italicarum gratia. Leoni verò ad pontem Miluiũ honoris & gratulationis cauſſa clerus ac populus Romanus obuiam factus, virum ſanctiſsimum in vrbem introducunt. Carolus autem non diu immoratus per Maguntiacos in Belgis poſitos, Noricumque montem in Forumiulij deſcendens, Taruiſinos graui ſupplicio afficit, quòd Henricum præfectum occidiſſent. Creato verò in huius demortui locum altero, Rauennam primò, mox Romam exſpectatus proficiſcitur. Vrbem ingredienti omnia certè, & meritò quidem honoris genera adhibita ſunt, Octauo autem die poſteaquam vrbem ingreſſus fuerat, in baſilica Petri adſtante populo & clero, epiſcoporum omnium, qui eò ex tota Italia & Francia conuenerant, ſententias de vita & moribus pontificis rogat. Verùm ab omnibus vna voce reſponſum eſt, ſedem apoſtolicam omniũ eccleſiarum caput, à nemine (laico præſertim) iudicari debere. Omiſſa autem ob tam graue reſponſum à Carolo quæſtione, Leo pontifex, qui id iudicium maximè expetebat, ſuggeſtum conſcendens, ac euangelia in manibus retinens, iureiurando affirmauit, ſe omnium rerum, quæ ſibi obijcerentur, inſontem eſſe. Fuit is dies Idibus Decembris ſalutis anno octingenteſimo. Dum hæc autem Romæ agerentur, Pipinus mandato patris Beneuẽtanos duce Grimoaldo finitimos ſuos vexantes aggreſſus, magnis cladibus ita perdomuit, vt ægrè ſe mœnibus tuerentur: cui bello Vinigiſium Spoletinum ducem præficiens, ad patrem reuertitur imperij coronam breui ſumpturum. Nam pontifex Carolo optimè de eccleſia Dei merito aliquã gratiam relaturus, cùm videret imperatores Conſtantinopolitanos ægrè id nomẽ tueri, ac ob eam rem vrbem & Italiam ipſam magnas calamitates paſſam, in baſilica Petri poſt ſolemnia ſacra populi Romani ſcito ac precibus ipſum Carolum magna voce Imperatorem decernit, ac diademate donat, ter acclamante populo Romano: Carolo Auguſto à Deo coronato magno & pacifico imperatori vita & victoria. Põtifex item hominem inunxit vnà cum Pipino filio, quem Italiæ regem ſolemni decreto pronunciauit. Accepta itaque imperij poteſtate Carolus, Campulum & Paſchalem coniurationis reos, capite plectendos cenſet. At pontifex omni ex parte clemens, à Carolo rege tamen obtinuit, vt his vita condonaretur, in Franciam tantummodo relegarentur. Pòſt hoc verò fuêre, qui Carolo ſuaderent, vt omnes Longobardos Italia expelleret. Verùm cum id nequaquam tutum videretur, quòd multis Italiæ populis ſanguine & affinitate coniuncti eſſent, cenſuêre ſimul & Carolus & Leo, vt Longobardorum nomen ibi tantummodò remaneret, vbi ea gens præcipuè ſedem habuiſſet.

Seditioſi multa mala perpetrant.

Sedes Apoſtolica omnium eccleſiarũ caput.

Carolus Magnus imperator proclamatur.

Longobardi vbi tolerati.

Pipini bella.

Pipinus autem cum in Samnium rediſſet, fruſtraque per aliquot menſes Beneuentum oppugnaſſet, Theate ſe conferens, oppidum vi captum incendit ac diripit. Inde Ortonam & Luceriã mouens, eas ciuitates timore perculſas, in deditionem ſtatim accipit, ac Grimoal-

dum Beneuentanum ducem Luceriæ capit: qui non ita multò pòſt dolore animi perijt. Intereà verò Conſtantinopolitana imperatrix, miſsis in Italiam legatis, cum Carolo pacem & fœdus init, imperiumque his terminis diuiſit, vt Irene ea Italiæ parte potiretur, quæ ad dexteram Neapoli incipiens, ad ſiniſtram Syponto (quæ vrbs nunc Manfredonia dicitur,) infero ſuperoque mari clauditur vnà cum Sicilia. Reliqua verò Italiæ pars Carolo ipſi ex fœdere obtigit, ea tamen loca ſemper excipio, quæ ditionis Eccleſiaſticæ habebantur. At Nicephorus patricius ægrè ferens Irene mulieris imperium, cùm eam dolo captam Lesbum in exſilium miſiſſet, fœdus iam anteà initum per legatos cum Carolo renouat, qui tum Saxones toties deficientes, migrare in Franciam cum vxoribus & liberis compulit, eos in itinere cum legionibus ſubſequens, ne quid maleficij inter eundum committerent.

Irenes & Caroli Magni fœdus.

Nicephorus patricius Irenē in exſiliū pellit.

At Leo cùm ſeditionibus ſemper vexaretur, ab vrbe diſcedens, Mantuam proficiſcitur ad viſendum Chriſti ſanguinem, qui tum miraculis magno in precio erat. Is autē à Mantuanis perbenignè ſuſceptus, approbato Chriſti ſanguine ob frequentia miracula, ad Carolum proficiſcitur, vt hominem veritatis cognoſcendæ cupidum, eius rei certiorem faceret: ſimulque etiam, vt de componendis rebus Italicis inuicem colloquerentur. Rediens deinde in Italiam, adiuuante Pipino rege, mandato patris, de coniuratis quibuſdam & ſeditioſis non ſine clementia ſupplicium ſumpſit.

Leo Pontifex primū Mantuam, deinde ad Carolum proficiſcitur.

Carolus autem iam ſenio grauis, cùm intellexiſſet Pipinum, quem (vt diximus) Italiæ regem præfecerat, Mediolani mortuum eſſe, Ludouicum filium minorem natu, Aquitaniæ regem & imperij ſucceſſorem, Bernardum verò nepotem Italiæ regem declarat, eique mandat vt Ludouico rebus in omnibus obtemperet. Fines imperij hos eſſe voluit: in Gallia Rhenum ac Ligerim, qui in Celtis Oriens, eos à Biturigibus diuidit: in Germania verò Danubium & Sauum fluuios: his autem prouincijs Aquitaniam, Vaſconiam magnam partem Hiſpaniæ, Ciſalpinam, Galliam, Saxoniam, vtramque Pannoniam, Iſtriam, Liburnos addidit; maritima verò Dalmatiæ imperio Conſtantinopolitano ſubiecta erant. Rebus autem ita compoſitis, dum Aquiſgrani eſſet valetudinis cauſſa, propter aquas calidas, quæ ibi ſcaturiunt, febre ac dolore laterum moritur, ætatis ſuæ anno ſecundo & ſeptuageſimo, quinto Kalendas Februarij: ſalutis verò anno octingenteſimo ac quintodecimo. Eius autem corpus nullo non genere honoris adhibito, in templo beatæ Virginis, quod ipſe magnis ſumptibus Aquiſgrani exſtruxerat, ſepelitur hoc addito epigrammate.

Carolus filijs regnum diuidit.

Moritur.

MAGNI CAROLI REGIS CHRISTIANISSIMI, ROMANORVMQVE IMPERATORIS CORPVS HOC SEPVLCHRO CONDITVM IACET.

Fuit autem Carolus, ſi eius res geſtas tum domi, tum foris inſpicias, tantæ amplitudinis & integritatis imperator, vt poſteà neminem ſuperiorem, nedum parem habuerit. Adeò autem (cum ei per otium liceret) ſtudijs litterarum delectatus eſt, vt primus (ſuadente tamen Albino) gymnaſium Pariſienſe inſtituerit. Tres autem menſas argenteas habuit, quarum vnam (in qua vrbs Conſtantinopolitana inſculpta erat) baſilicæ beati Petri: aliam (vbi imago vrbis Romæ cernebatur) Eccleſiæ Rauennati dono dedit: tertiam filijs reliquit, vbi inerat orbis terrarum deſcriptio. Sunt item qui ſcribant, hanc auream fuiſſe.

Carolus qualis fuerit.

At verò Leo Pontifex reſtituto ſancti Pauli tecto, quod terræmotu conciderat, ædificatoque à fundamentis apud ſanctum Petrum ampliſsimo hoſpitali, quod Græci xenodochion vocant, necnon inſtitutis trium dierum ſupplicationibus ante diem Aſcenſionis, quibus prima die ab Eccleſia Dei genitricis ad Præſepe, ad baſilicam Conſtantininam; ſecunda ab Eccleſia beatæ Sabynæ martyris ad ſanctum Paulum; tertia à ſancta Cruce in Hieruſalem ad S. Laurentium extra muros ibatur: moritur primo ac vigeſimo pontificatus ſui anno, quo etiam cometes apparuit (vt nonnulli putant) tantæ calamitatis indicium. Sepelitur autem in baſilica Petri pridie Idus Iunij. Eius in morte ſedes tū vacat diebus 10.

Leonis obitus.

STEPHANVS IV.

Stephanus quartus, patria Romanus, patre Iulio, Pontificatus ſui menſe tertio ad Ludouicum Imperatorem in Gallias proficiſcitur: quamobrem autem id fecerit, haud ſatis conſtat. Sunt tamen qui coniectant, id ab eo factum ad vitandam ſeditionem & reliquias Campulianæ coniurationis, quæ iam inualeſcebat mortuo Leone. In Aurelianis tunc erat Ludouicus Imperator cognomento Pius: qui vbi intellexit pontificem aduentare, ſtatim ei honoratiſsimum quenque obuiam miſit: maximè verò Theodolphum Aurelianorū epiſcopum, cum clero & magna populi parte. Ipſe

99. Pont.

Ludouicus Pius Imperat.

PASCHALIS I.

Ipſe verò ad primum lapidem prodiens, cùm hominem vidiſſet, ex equo deſcendit: atque eum, data acceptaque ſalute, cum maxima veneratione in vrbem intruducit, præcedente clero, ac ſæpè carmen repetente, Te Deum laudamus. Erat enim Stephanus ex nobili genere ortus, tantæ doctrinæ & integritatis, vt facilè apud omnes ſanctitatis nomen nanciſceretur: quippe qui duobus ſanctiſsimis viris Hadriano & Leone educatus, rationem benè ac beatè viuendi didicerat. In vrbem introductus, ſuſtentante eum imperatore propter impetum multitudinis ſtudio videndi concurrentis, in regiam diuertit, vbi & ſæpè cum imperatore de componẽdis Italiæ rebus collocutus eſt: & ita ſe mutuò conuiuijs excepêre, vt raro alter ſine altero conuiuaretur. Retinuiſſet hominẽ apud ſe diutius imperator, niſi tum grauibus implicitus bellis, ſeſe obijcere hoſti neceſſe fuiſſet. Nam & Vaſcones ab imperio defecerant, quos breui in poteſtatem ſuam redegit: & Britones res nouas molientes, armis in officio continuit, & conuentu Aquiſgrani habito, legatis Saracenorum Cæſaream Auguſtam incolentium, pacem conceſsit. Abiturus itaque Stephanus ad imitationem Saluatoris noſtri, qui etiam inimicis pepercit, à Ludouico impetrauit, vt exſulibus omnibus, & captiuis, quos ſceleris conuictos in Leonem admiſsi Carolus multauerat, redire ad vrbem Romam liceret. Secum quoque detulit crucem magni ponderis magnæq; æſtimationis, quam Ludouicus ſua impenſa beato Petro dicauerat. At verò ſanctiſſimus Pontifex ad vrbem rediens, ſeptimo pontificatus ſui menſe vita functus in baſilica Petri ſepelitur. Sedes autem eius morte dies vndecim tum vacat.

Stephani laus. *Manſuetudo.* *Mors.*

PAſchalis, patria Romanus, patre Bonoſo, nulla interpoſita Imperatoris auctoritate Pontifex creatur: hanc ob rem vbi pontificatum inijt, ſtatim legatos ad Ludouicum miſit, qui eius rei culpam omnem in clerum & populum reijcerent, quòd ab his vi coactus eſſet pontificium munus obire. Accepta hac ſatisfactione Ludouicus reſpondit populo & clero, maiorum inſtituta & pacta ſeruanda eſſe, cauerent ne deinceps maieſtatem læderent. *100. Pōt.*

In conuentu autem apud Aquiſgranum habito, Lotharium filium maiorem natu imperij ſocium ſibi deligens, Pipinum ſecundum à Lothario Aquitaniæ, Ludouicum tertium Bauariæ, reges appellauit. At verò cum Bernardus Italiæ rex inſtigantibus quibuſdam Epiſcopis & ſeditioſis ciuibus ab Imperio defeciſſet, coëgiſſetque ciuitates quaſdam & populos in ſua verba iurare. Ludouicum in ſe concitauit, qui præfectos quoſdam cùm ſatis valida manu in Italiam miſit: Horum verò impetus retardare conatus Bernardus, in Alpibus ſuperatur. Seditionis auctores ſtatim capti necantur. Ipſe verò Bernardus quamuis ſupplex veniam peteret, Aquiſgrani ſupplicio capitali afficitur. Epiſcopi autem tanti mali auctores, ſynhodali decreto in monaſteria quædam releguntur: Sedato itaque Italico tumultu verius quàm bello, in Saxones, qui ab imperio defecerant, copias mouet, eorumque tyrannum Viromarchum regnum affectantem, & ſecum congredi auſum ſuperat atque interficit. *Bernardus Italiæ rex.* *Deteſtatur.*

Deinceps verò Lotharium filium regem Italiæ declaratum, ad Pontificem miſit, à quo in baſilica Petri inungitur, & Auguſtus appella-

Digitized by Google

pellatur. Intereà verò tumultuante Italia, & ad res nouas ſpectante, cùm Lotharius tantis motibus nequaquam ſe parem cerneret, maiores copias paraturus, ad patrem ſe contulit. Hanc ob rem Theodorus Primicerius, & Leo Nomenclator Romæ in Lateranenſi palatio per ſeditionem confoſsis oculis necantur. Fuêre qui tantum crimen in Paſchalem reijcerent, qui quidem in ſynhodo tringinta Epiſcoporum habita, & coniecturis, & rationibus, & iuramēto à tanto ſe crimine liberauit. Accepit hanc ſatisfactionem Ludouicus, &, vt Bibiliothecarius ait, cum Paſchali reſcriberet, ne deinceps ſeditio ex re incerta oriretur, ciuitates Etruriæ imperio ſubiectas literis declarauit: Arretinum, Volaterras, Cluſium, Florentiam à patre Carolo reſtitutam & auctam, Piſtorium, Lucam, Piſas, Peruſiam, & vrbem veterem: cætera verò eccleſiæ Romanæ aſſcribebat. Addidit & Tudertum in vmbria, & vltra Appenninum Flaminiam, ac Rauennæ vrbis Exarchatum.

Libera poteſtas eligendorum Epiſcoporum Paſchali data.

Idem quoque bibliothecarius ſcribit, Ludouicum liberam eligendorum epiſcoporū poteſtatem Paſchali dediſſe, cùm antea ea quoque in re imperatores conſulerentur: quam poteſtatem ab Hadriano pontifice Carolo conceſſam, idem auctor refert.

Paſchalis opera.

Paſchalis itaque, quem Stephanus ob eius virtutem & doctrinam, dum viueret, monaſterio beati Stephani martyris in Vaticano præfecerat; pontificatum iniens, & corpora ſanctorum minus religioſè iacentia, in vrbem cum maxima veneratione introducta, honeſtiore loco recondidit, & captiuos perſoluto creditoribus precio, è vinculis liberauit. Idem quoque Praxedis beatiſsimæ Chriſti martyris templum à fundamentis exſtruxit, non longè à veteri, quod iam ob vetuſtatem & incuriam ſacerdotum ruinam minabatur: quo quidem in templo à ſe dedicato & perſæpè celebrauit, & multorum corpora ſanctorum collocauit, iam ante in cœmiterijs paſsim & ſine veneratione iacentia. Exſtat & in eadem baſilica oratorium beatæ Hagneti dedicatum, quod ipſe pluribus ornamentis auguſtius reddidit. Idem quoque beatæ Cæciliæ templum exſtruxit, quod carmen in abſide notatum nunc etiam indicat, eò quoq; loci & ipſius virginis & eius ſponſi Valeriani, Tiburtij, Maximi martyrum, Vrbani, Lucij, Pontificum corpora collocauit, multis additis muneribus & ornamentis ex auro, argento, & quouis genere marmorum. Reſtituit præterea beatæ genitricis templum ad Præſepe vetuſtate quaſſum, eiuſque abſida in meliorem formam redegit. Qui non ita multò pòſt nullo religionis, pietatis, humanitatis, benignitatis exemplo prætermiſſo, ſeptimo Pontificatus ſui anno, menſe tertio, die decimoſeptimo moritur, ſepeliturque in baſilica Petri. Vacat tum ſedes dies quatuor. *Mors.*

EVGENIVS II.

EVgenius ſecundus, patria Romanus, patre Boemundo, tantæ religionis, ſanctitatis, doctrinæ, humanitatis & eloquentiæ fuit, vt omnium conſenſu, pontifex crearetur, eò maximè tempore, quo Lotharius in Italiam veniens, magiſtratum delegit, qui populo Romano ius diceret. Romani enim imperante Carolo ac filijs, libertate aliqua poſt longam & grauem ſeruitutem vſi ſunt. *101. Pont.*

Ludouici res geſta.

Interim verò Ludouicus cùm quadraginta diebus ferro ac flamma Britanniam vaſtaſſet, acceptis obſidibus Rhotomagum petit, vbi Michaelis Conſtantinopolitani Imperatoris oratores audit, eum conſulentes, quid de ſacris imaginibus faciendum cenſeret, abolendæne, an reſtituendæ viderentur. Hos autem ad Pontificem reiecit, cuius maximè intererat ea de re decernere. Bulgaros deinde Pannoñias inuadentes, primò quidem repulit: verùm cum Haydo Aquitaniæ præfectus rebellaſſet. Abderamanni Saracenorum regis auxilijs fretus, omittere tantum bellum neceſſe fuit, hanc ob rem Bulgari per medias Pannonias in Dalmatiam infeſto agmine penetrarunt. Sed antequam Ludouicus in Haydonem mouiſſet, magnam Hiſpaniæ partem deficientibus populis iam occupauerat, dimiſſa circumquaque claſſe, quæ maritimas ciuitates vexaret. Solus autem Bernardus Barchinonenſium comes terra mariq́ue vexatus, in Imperatoris fide permanſit.

At Eu-

Digitized by Google

Eugenij pia opera. At Eugenius dignitate corporis & præſtantia animi inſignis, ſpretis rebus omnibus humanis, vel potius fortunæ bonis, ad munificentiam & liberalitatem verſus, adeò rem frumentariam curauit, vt nullibi vilius, quá Romæ, annona venderetur. Prætereà verò pauperum, pupillorum, viduarum cauſſas & vitam ita tutatus eſt, vt ab omnibus meritò pauperum pater diceretur. Hoc autem genere viuendi & ante pontificatum vſus eſt: & dum beatæ Sabinæ in Auentino presbyter eſſet, quam ædem Pōtifex in meliorem poſtea cultum reſtituit: & dum baſilicæ Lateranenſis Archipresbyter eſſet, quo ex loco deinceps tantæ integritatis & modeſtiæ fuit, ad Pontificatum omnium ſuffragijs, traductus eſt. Huius pręterea opera & precibus, captiui omnes & exſules ex Gallia tādem ad vrbem rediêre, quos bonis paternis & fortunis omnibus ſpoliatos, ſuis facultatibus ſuſtentauit, & in vita retinuit. Per eum quoque non ſtetit, quò minus Sico dux Beneuentanus Neapolitanos obſidione ſolueret, quos tum vehementer premebat: vnde B. Ianuarij corpus Beneuentum tranſtulit, & in maiori baſilica cum Deſiderio & Feſto honorificè collocauit. Siconē namq; mouere in Saracenos Pontifex adhortabatur, qui Panhormum in Sicilia iam ceperant. Cùm his itaq; artibus in pontificatu annis quatuor vixiſſet, moritur Pontifex optimus collacrymantibus omnibus & ſuam vicem potius, quam mortem ſanctiſsimi viri,
Mors. dolentibus, cùm mors ei ad felicitatem via optatiſsima eſſet: ſepelitur autem in baſilica Petri Apoſtolorum Principis.

VALENTINVS I.

102. Pōt. VAlentinus, patria Romanus, patre Leontio, tantæ virtutis & ſanctitatis fuit, vt nondum presbyter, ſed diaconus ſummum pontificatus gradum meruerit: nec mirum, quippe cùm apud Paſchalem & Eugenium viros ſanctiſsimos & doctrinam & rationem benè ac ſanctè viuendi a teneris annis vſque ad maturam ætatem didiciſſet. Non ludis, non iocis, aut voluptatibus intentus, vt plerique omnes adoleſcentes facere conſueuerunt, ſed doctrinam & beatè viuendi normam ex lectione veterum & exemplo ſanctorum pontificum ſumens. Fuit præterea in homine tanta ingenij dexteritas, tanta eloquentia, vt facilè quod vellet, ſuaderet & diſſuaderet: nil niſi ſanum, & quod doctrinā ſaperet ac modeſtiam proponens. Poſtremò autem pietate, clementia, liberalitate, tum in vita priuata, tum in Pontificatu, nulli maiorum ſecundus eſt habitus. Has ob res omnium cōſenſu Pontifex creatus, meritis hominū, qui tum erant, id fortaſſe exigentibus, quadrageſimo Pontificatus ſui die moritur, ac in baſilica Petri ſepelitur, conquerentibus omnibus eum hominem ſibi morte ſublatum eſſe: quo ſtante labefactari Romana libertas, & Chriſtiana religio vix poterat. Vacante autem ſede, Sicardus dux Beneuentanus, qui patre mortuo tyrannicam vitam ducebat, Deuſdedit montis Caſsini Abbatem, à quo pecunias expetebat, in carcerem coniecit, quo in loco non ſine opinione ſanctitatis mortuus eſt. *Abbas Caßinus incarceratus moritur.*

GREGORIVS IV.

GRegorius quartus, patria Romanus, patre Ioanne, tituli ſancti Marci presbyter, eo tempore pontificatum inijt, quo & Saraceni Aſiam occupantes, ad ſancta Palæſtinæ loca Chriſtianis aditum interclusere. *103. Pōt. Saraceni Aſiam occupauerunt.*

Et

Digitized by Google

Mauri Siciliam vaſtant.

Et Mauri in Siciliam claſſe delati, ipſius inſulæ magnam partem vaſtauerunt, occupato (vt dixi) Panhormo. Nec prohibere Veneti potuêre, quò minus id facerent, eò claſſe rogatu Michaelis imperatoris Conſtantinopolitani contendentes. Maior enim erat Maurorum claſsis, maiores etiam nauales copiæ.

Veneti inualeſcūt.

Creſcebat tum res Veneta, quæ originem à Venetis omnibus habuerat, eo maximè tempore, quo Hunni Attila rege Aquileiam, Cōcordiam, Altinum, aliaſque Venetæ prouinciæ vrbes ceperunt, ac diruerunt, à ſæuitia barbarorum ſolis æſtuarijs & paludibus ſe ipſos tuentes, Dux Venetorum Iuſtinianus Patritius tum erat, cuius nomen ideò commemorare libuit, quòd ſuis temporibus corpus ſancti Marci Alexandria à mercatoribus Venetis in patriam delatum eſt: vbi nunc in maxima veneratione habetur, exſtructo egregio templo in celebriore vrbis loco, multiſque donarijs in ipſo facello recōditis. Hinc primum Veneti Marci imaginem vrbis patroni in vexillas retulere.

Corpus S. Marci à Venetis mercatoribus in patriam delatum eſt.

At verò Gregorius cùm intelligeret à Venetis barbaros pelli ex inſula non poſſe, legatos ad Ludouicum & Lotharium miſit, qui eos rogarent, vt primo quoque tempore Siculis auxilium ferrent. Tergiuerſabantur hi, cùm dicerent, id bellum ad Michaelem imperatorem Conſtantinopolitanum pertinere, ſe tamen paratos eſſe communi impenſā cōmunibuſque copijs rem ipſam gerere. Intereà verò cùm legati ea de re vltrò citroque mitterentur, Bonifacius Corſicæ comes cum fratre Bertario, & auxilijs quorundam populorum Etruriæ claſſe in Africam delati, inter Vticam & Carthaginem quater cum hoſtibus congreſſus, tantam hominum ſtragem edidit, vt coacti ſint Mauri, vt olim à Scipione vexati, ſuos ex Sicilia reuocare, qui patriæ laboranti auxilium ferrent. Hac igitur ratione Sicilia à barbarorum manibus liberata eſt. Redijt itaque ex Africa in Corſicam Bonifacius cum claſſe victrici, ingenti præda onuſta. Sunt qui ſcribant, dum omnia vbique in Italia pacata eſſent, Lotharium ægrè ferentem, quòd Ludouicus Carolum natu minimum, cui poſteà Caluo cognomentum fuit, rebus in omnibus ſibi præferret, patri vincula indidiſſe, nec ita multò pòſt eum liberum dimiſiſſe: eaque opportunitate barbaros illectos, ex Africa cum ingenti claſſe in Italiam delatos, Centumcellis applicuiſſe: vrbemque (quæ nunc Ciuitas vetus appellatur) vt quidam volunt, deleſſe, atque inde Romam mouentes, vrbem ipſam cepiſſe, quod quidem vero diſſonum eſt. De Centumcellis non negauerim. Barbaros verò vrbem oppugnare adortos conſtat: ſed Guidone Ciſalpinæ Marchione eam acriter defendente, incenſis ſuburbijs ac baſilicis Petri & Pauli via Latina, in ſaltum Caſsinatem mouentes, vbi ſancti Germani oppidum, & monaſterium beati Benedicti in monte poſitum auertiſſent, iuxta Lyrim fluuium ad mare deſcendentes, claſſe ab Oſtia eò aucta, Tarentum & Siciliam inuaſere: atque (vt dixi) Bonifacij virtute in patriam à ciuibus bello oppreſsis reuocati ſunt. Crediderim ego tum Bartholomæi Apoſtoli corpus ex Lypari Siciliæ, Beneuentum tranſlatum fuiſſe à Sicardo Beneuentanorum principe, qui tanto bello interfuit, ne ſanctiſsimi Apoſtoli corpus in hoſtium Chriſtiani nominis manus deueniret. Ad Gregorium redeo, qui tantæ modeſtiæ fuit, vt electus à clero populoque Romano, non prius pontificium munus obire voluerit, quam à legatis Ludouici imperatoris ob eam cauſsā Romam miſsis, qui diligenter tantam electionem diſcuſſerant, confirmatus eſſet. Fecerat id Ludouicus non ſuperbia motus, ſed ne iura imperij amitteret, quippe qui natura clemens & humaniſsimus eſt habitus, quique iura eccleſiæ & dignitatem ſemper tutatus eſt. Inſtituit enim, ne Chriſti ſerui vlli ſeruituti humanæ ſubiecti eſſent: & vt vnaquæq; eccleſia ſuos prouentus haberet, vnde ſacerdotes viuerent, ne ob inopiam rerum cultum diuinum deſererent, neue ob neceſsitatem quæſtui ſeſe dederent. Idem præterea octingenteſimo ac trigeſimo Dominicæ incarnationis anno, ſynhodum multorum epiſcoporum habuit, * excogitatam ad honorē Dei & vtilitatem eccleſiaſticæ dignitatis: in qua quidem conſtitutum eſt, ne epiſcopi & clerici cuiuſuis gradus pretioſas & exquiſitas veſtes, vtpote ſericas & coccinei coloris aut bracteatas ferrent: neúe in digitis gemmas, niſi dum præſules ſacrificant, ne in ſingulis, calceis, aut crepidis aurum & argentum ferrent, quæ certè procul ab omni religione ſunt, & magnæ incontinentiæ ac vanitatis ſigna manifeſtiſsima. Vtinam noſtris temporibus, Ludouice, viueres. Indiget nunc Eccleſia tuis ſanctiſsimis inſtitutis, tua cenſura, adeò in omnem luxum & libidinem ſeſe effundit Eccleſiaſticus ordo, coccinnatos & trabeatos nunc inſpiceres non homines, quod leue fortaſsè videretur, ſed equos & iumenta præcedente, dum incedunt, magno adoleſcentum, & alte-

S. Bartholomæi corpus Beneuentum trāſfertur.

** Forte, coactam.*

Querela Authoris de luxu clericorū.

& altero presbyterorũ agmine ſubſequente, non in aſinis, vt Chriſtus noſtri dogmatis auctor, & bene viuendi vnicum in terris exemplar, ſed in equis præferocibus & phaleratis, ac ſi ex hoſte deuicto triumphum ducerent. De argenteis vaſis, & egregia eorum ſuppellectile, deque cibarijs nõ attinet dicere, cum & Siculæ dapes, & Attalica ornamenta, & vaſa Corinthia, ſi hæc inſpicias, nullius pretij dici poſsint. Quid verò ex hac intemperantia naſcatur, prætermittam, ne os (vt ipſi aiunt) in cælum ponam. Ad Ludouicum redeo, qui his artibus & humanis & diuinis rebus conſulens, imperij ſui anno trigeſimoſexto moritur, ſepeliturq; Metis in baſilica beati Arnulphi. Hunc autem non multo poſt ſecutus eſt Gregorius pontifex, nobilitate inſignis, ſanctitate clarus, doctrina & eloquentia præcipuus, diligentia ac ſolicitudine, tum in rebus diuinis, tum in humanis admiratione dignus. Nam & populi ſui commoda mirum in modum curauit: diuites in officio continẽdo, pauperes paſcẽdo, deſperatos ſolando, errantes ſanis admonitionibus in viam rectã deducendo, Eccleſias quoque multas vetuſtate collapſas reſtituit. Electos in ſortem domini doctrina & exemplo quoad vixit, in officio continuit. Tranſtulit idẽ ſanctiſsimus pontifex beati Gregorij corpus: atque eo loci collocauit, vbi nũc iacet, magnis adhibitis ornamentis, quo in loco multi temporibus illis, religionis aut voti cauſſa excubare conſueuerãt. Ferunt & ab eodem corpora Sebaſtiani & Tiburtij à cœmiterijs, in quibus ante iacebãt, ad baſilicam Petri tranſlata fuiſſe. Sunt qui ſcribant, rogatu Ludouici Gregoriũ Sanctorum omnium celebritatem Kalendis Nouembris instituiſſe, eamque rem magnopere à Rabano monacho theologo inſigni, carminibus & proſa laudatam fuiſſe. In his enim duobus dicendi generibus vir doctus, vt illa maximè tempeſtate, ſatis valebat. Cõmentatus eſt idem Rabanus in librum Paralipomenon, & Machabæos. Habuit etiam ſermones ſatis elegantes ad populum, ſed is potiſsimùm laudatur, quem habuit in celebritate omnium Sanctorum. Moritur autem Gregorius pontificatus ſui anno decimoſexto, ſepeliturque in baſilica Petri, ac ſedes eius in morte, diebus quindecim vacat.

Ludouicus Imp. moritur

Et Pontifex Gregorius IV.

Rabanus Maurus inſignis Theologus.

SERGIVS II.

104. põt.
Nomina pontificũ immutã-

Sergius ſecundus, patria Romanus, patre Sergio, è regione quarta, eo tempore pontificatum inijt, quo Michael imperator Conſtantinopolitanus moritur. Sunt qui Sergium primo quidẽ Os porci appellatum fuiſſe dicant, & ob turpitudinem cognomenti, Sergij nomen ſumpſiſſe, eamque conſuetudinem ad noſtros manaſſe, vt qui pontifices crearentur, ſuo omiſſo, maiorum nomina ſibi inderent, licet ab omnibus non ſit obſeruatum. Vtcunque eſt, conſtat Sergium ex illuſtri familia ortum, nequaquam à maioribus ſuis degeneraſſe, adiuuantibus eius præclarum ingenium Leone tertio, Stephano quarto, Eugenio ſecundo, & Gregorio quarto: ſub quorum moribus & doctrina ita vixit, vt ſolus mortuo Gregorio dignus haberetur, qui pontificium munus obiret. Exarſerat tum inter Ludouici filios tantum odij, propter imperij diuiſionem, vt in Antiſiodorenſi agro apud Frontanetum acerrimè à Ludouico & Carolo cõtra Lotharium fratrem dimicatum ſit, quo quidem multi vtrinq; cecidere. Lotharius enim tandem victus, Aquiſgranum confu[…]it, atque inde quoque deturbatus inſtantibus hoſtibus Viennam cum coniuge & liberis ſe contulit. Inſecuti & eò cum exercitu fratres, ad quos quidem placandos non ſolum multi regni ipſius proceres, ſed ex Italia quidam iuſſu Sergij profecti ſunt, inter quos Gregorius archiepiſcopus Rauennas primus eſt habitus: qui cum ſecundo prælio apud Lotharium componendæ rei cauſſa eſſet, ac fortuna ad Ludouicum & Carolum inclinaſſet, totum comitatum in prælio amittens (eò enim cum trecentis equitibus venerat) vix ſolus è tanta ſtrage fuga prolapſus eſt. At verò hi communem totius regni calamitatem & interitum miſerati, fœdera pacis in hunc modum ineunt, vt pars illa occidentalis regni,

di cõſuetud. vnde ump-ſerit,

Vide Baronium tom 10. an 844. num. 1.

Bellum inter Ludouici filios

Q quæ

quæ à Britannico oceano vſque ad Moſam flumen pertinet, Carolo obtemperaret, in eaque etiam Francorum nomen maneret: vtque Ludouico Germania contingeret vſq; ad Rheni fluenta, & trans Rhenum quicquid genitor poſſediſſet. Lotharius autem cum imperij titulo vrbem Romam obtineret cum Italia & ea parte Galliæ, quæ olim Narbonenſis, nunc Romana prouincia vocatur: huic autem addidère eam quoque partem, quæ inter Schaldin & Rhodanum fluuios, Lotharingiæ nomen accepit à Lothario, vt arbitror. Rebus autem ita compoſitis, Lotharius Ludouicum filium, quem regni ſocium adſciuerat, in Italiam cum ingenti exercitu mittit: huic ſocios addidit Drogonem Metenſem epiſcopum atque alios viros eccleſiaſticos prudentia & auctoritate dignos, quorum conſilijs vteretur. Is autem adoleſcens nimia felicitate elatus, quacunq; iter facit, cædib. omnia & rapinis vaſtat, incendit, & diruit. Verùm cùm vrbi appropinquaſſet, eique obuiam honoris cauſſa Romani ciues prodijſſent, depoſita ferocitate illa Gallica, mitior eſſe cœpit, quòd ei præter ſententiam ingredi vrbem pacato agmine liceret. Prodeunt & obuiam ad primum lapidem ſacerdotes cum crucibus & hoc cantu, Benedictus qui venit in nomine Domini, Oſanna in excelſis. Atque eum vſque ad gradus ſancti Petri comitantur ibi pontificem offendens, mutuo oſculo, mutuaque ſalute data & accepta, ad argenteas portas ſimul peruenère clauſas quidem. Tum pontifex: Si pacato magis, quàm hoſtili animo ad nos veniſti, ſicque ad reipub. Chriſtianæ vtilitatem magis reſpicis, quàm ad voluptatem fruiendi prædandique, meo iuſſu ingredere: ſin aliter animatus es, fores ne tetigeris: nam ſupra caput enſem habes ſcelerum omnium vltorem. Cùm autem bono animo eſſe pontificem iuſsiſſet, ſtatim eius iuſſu fores patuere. Ingreſſi itaque pariter magna Romanorum ac Francorum multitudine tum præcedente, tum ſequente, cùm ad altare beati Petri perueniſſent, procidentes ſimul, omnipotenti Deo & Apoſtolorum principi gratias egerunt, quòd ſine vllo maleficio res ex ſententia acta eſſet, Pentecoſtes octaua. Verum cùm poſteà à multitudine militum ſuburbia vaſtarentur, parumque abeſſet, quin vrbem prædandi cauſſa irrumperent, octauo, ex quo venerat, die videntibus omnibus qui aderant, Ludouicum regem oleo ſancto inungit, corona donat, Italiæ regem decernit. Ad quem Siginolpus dux Beneuentanus ſalutandi hominis cauſa ſtatim venit, qua quidem multitudine & arbores truncatæ, & pecora diſtracta, & ſegetes (vt fit) in pabulum equorum ſucciſæ ſunt: His itaque pontifex quicquid petière, honeſtum præſertim, facilè conceſſit, quò citius ab vrbe diſcederent. Vnde Romani tyrannicæ immanitatis metu liberati, ſanctiſſimum pontificem verum Chriſti vicarium & vnicum patriæ parentem prædicabant. Qui quidem ad ornanda templa conuerſus, baſilicam ſanctorum Silueſtri & Martini vetuſtate collapſam reſtituit, in eaque vnà cum ipſis confeſſoribus, Fabiani, Stephani, Soteris, Aſterij, Cyriaci, Mauri, Smaragdi, Anaſtaſii, Innocentij, Quirini, Leonis, Arthemij, Theodori, Nicandri corpora collocauit. Struxit & à fundamentis ipſius baſilicæ latus, in honorem Petri ac Pauli monaſterium, vbi continuò res diuina agebatur. Demum verò ſanctiſsimus pontifex re eccleſiaſtica benè ac integrè gubernata, tertio pontificatus ſui anno moritur, ſepeliturque in baſilica Petri. Vacat tum eius in morte Romana ſedes menſibus ij. diebus xv.

Margin notes: Ludouicus Lotharij filius ferox. — Ludouicus inungitur. — Ludouicus Italiæ rex decernitur. — Sergij piæ opera. — Obitus.

ANNOTAT.

Quæ hic Platina ex Martino tradit, Sergium II. primum fuiſſe, qui nomen mutauerit, apud neminem veterum auctorum inueni, immò ex Anaſtaſio Bibliothecario, qui hoc tempore vixit, contrarium magis elicitur, eum ſcilicet etiam antè pontificatum Sergiū vocitatum eſſe. Fortè Sergij prænomen ſemper habuit, Os porci verò cognomen & pontifex factus, cognomen, prænomine tantùm retento omiſit. Sed iſta nec ſic concinnata mihi quadrant. Ioannem XII. ego primum inueni, qui priſcum nomen Papa creatus mutarit, cùm antè pontificatum Octauianus diceretur, vt infra oſtendam.

LEO IV.

LEo quartus, patria Romanus, patre Radulpho, anno incarnationis octingenteſimo quadrageſimooctauo pontifex omnium conſenſu decernitur, ac meritò quidem. Vir enim fuit in omni vita, priuata etiam, religione, innocentia, pietate, humanitate, gratia, liberalitate, doctrina eccleſiaſtica præcipuè inſignis. Tantæ prætereà prudentiæ & virtutis fuit, vt euangelij ſententia ſerpentis aſtutiam, vbi oportebat, & columbæ ſimplicitatem imitaretur. Tam conſtanti autem fama impulſus Sergius ſecundus Romanus

Margin note: 105. Pő.

Digitized by Google

manus pontifex, hominem totius virtutis exemplar, ex ſubdiacono presbyterum creat, eundemque titulo ſanctorum quatuor coronatorum præficit. Vnde poſtea mortuo Sergio ad Lateranenſem baſilicam ductus, ac in ſede Petri collocatus, vt verus & dignus pontifex ab omnibus ſalutatur. Exoſculati ſunt etiam eius pedes, qui propè aderant, morem antiquum ſeruantes. Sunt qui arbitrantur huius ſanctiſsimi viri orationibus

Saracenorum naufragium.

Deum permotum, Saracenorum rabiem naufragio, dum onuſti præda domum redeunt, compeſcuiſſe. Nam ſuperato apud Tarentum nauali prælio Theodoſio Michaelis imperatoris duce, Italiam nemine obſtante longè ac latè populati, captaque Ancona ac direpta, vexatoque item Dalmatico ſinu, dum læti domum redeunt, volente Deo procellis fluctuum obruuntur. Liberatus Saracenorum metu Leo, & ſedilia in veſtibulo atrij Lateranenſis poſita ex marmore conſtruxit, & ſolarium à Leone tertio inchoatum perfecit.

Leonis 4 ſtatuta.

Inſtituit item pius antiſtes, vt quotannis à cuncto clero in baſilica Pauli, ipſius apoſtoli natalis dies hora veſpertina celebraretur. Mandauit præterea, ne laicus quiſpiam presbyterium ingrederetur, dum ſacra fierent. Habitæ ſunt etiam eius iuſſu eiſdem fermè diebus ſupplicationes ad auertendam iram Dei, quam frequentes terræ motus præſeferebant. Crucem quoque quam Carolus Romanorum Imperator Conſtantinianæ baſilicæ donauerat, furto gemmis ſpoliatam, mirum in modum exornauit.

Baſiliſcus oratione pontificis occiſus.

Hunc autem tantæ ſanctitatis fuiſſe conſtat, vt & baſiliſcum ſerpentem (quem Latini regulum appellare poſſunt) ſuis orationibus è fornice ſanctæ Luciæ virginis in Orthea expulerit, cuius halitu & veneno multi mortalium perierant: & incendium illud ſigno crucis exſtinxit, quod diu per domos Saxonum & Longobardorum vagatum, diui Petri baſilicæ appropinquabat.

Item incendium reſtinctum.

Hoc autem factum eſt octaua die ab aſſumptione beatæ Dei genetricis, qui dies poſtea vt feſtus celebratus eſt, non longe a baſilica Laurentij martyris extra mœnia. Eo namque loco ipſius virginis templum exſtabat, cui munificentiſsimus pontifex multa dona ex argēto auroq; obtulit. Præterea vero opus muſiuum baſilicæ ſancti Martini & Silueſtri in montibus, incruſtationemque parietum à Sergio inchoatam ipſe perfecit, vt epigramma indicat, quod ſolū ſupereſt: nam pictura iam pridem corruit, vel incuria hominum, vel vetuſtate & ſitu. Eius quoq; iuſſu crux illa, quæ ante pontificem à ſubdiacono fertur ex auro facta, gemmis ornatur: dū nullum genus ornamenti relinqueret, quod ad dignitatem Saluatoris noſtri pertineret. Reſtituit quoque vrbis mœnia, & portas vetuſtate collapſas. Adhæc vero xv. turres propugnacula vrbis à fundamentis erexit, harū duas maximè neceſſarias, hinc dextera, hinc ſiniſtra Tiberis amnis poſuit infra Ianiculum & Auentinum, ne ſubuehi naues hoſtium ad diripiendam vrbem poſſent. Idem quoq; ſua diligentia corpora ſanctorum quatuor coronatorum inuenit, eorumque templum in ſplendidiorem formam inſtaurauit. Sanctos ipſos ſub altari collocauit, Sempronianum, Claudium, Nicoſtratum, Caſtorium. His addidit & corpora Seueri, Seueriani, Carpophorij, Victorini, Marij, Feliciſsimi, Agapeti, Hippolyti, Aquilæ, Priſcæ, Aquilini, Narciſsi, Marcellini, Felicis, Appollinaris, Benedicti, Venātij, Diogenis, Liberalis, Feſti, Marcelli. Addidit & caput ſancti Proti, Cæciliæ, Alexandri, Xyſti, Sebaſtiani, Praxedis. At verò dū his reb. vt ſanctiſsimum virum decebat, quàm diligentiſsimè vacaret, nunciareturque Saracenos cum magna claſſe diripiendæ vrbis cauſſa aduentare, & Neapolitanos ac cæteros illius oræ maritimæ paulò poſt ipſi vrbi auxilio futuros, ipſe ſtatim cum quanta potuit manu Oſtiam proficiſcitur: eoque omnes auxiliares copias conuocat, cum hoſtib. dimicaturus, ſi copiam pugnandi feciſſent. Suos autem ſanctiſsimus pontifex ad communionem primò adhortatus, vbi id obſequentiſsimè feciſſent, orationem ad Deum

Oratio pontificis prima.

his verbis habuit: Deus, cuius dextra beatū Petrum ambulantem in fluctib. ne mergeretur, erexit, & coapoſtolum eius Paulū tertio,

naufragantem de profundo pelagi liberauit; exaudi nos propitius, & concede vt amborum meritis, horum fidelium tuorum brachia contra inimicos Eccleſiæ tuæ ſanctæ dimicantia, omnipotenti dextera tua corroborentur & conualeſcant: vt de recepto triumpho nomen ſanctum tuum in cunctis gentibus glorioſum appareat. His dictis, ſtatim facto ſigno crucis pugnanti copiam fecit, qui ita alacriter pugnam iniêre, ac ſi victoriam certam ſibi propoſitam viderent: tandem verò poſt longum & acre certamen hoſtes ſuperantur fuganturque: multi in ipſo prælio, vtpote nauali, periêre: plerique tamen viui capti, & Romam perducti ſunt. Placuit etiam ciuibus Romanis quoſdam ad terrorem non longè a portu Romano furca ſuſpendere, aduerſante tamen Leone ob manſuetudinem & clementiam, qua potiſsimum inſignis habebatur: ſed ire obuiam multitudini, in tanto præſertim furore, non licuit. Eorum verò opera, qui viui Romam perducti ſunt, vſus eſt Leo in reſtituendis Eccleſijs, quas ipſi Agareni quondam diruerant & incenderant, in exſtruendis mœnibus, quibus Vaticanum cinxit, Leonianamque vrbem de ſuo nomine appellauit: Idque potiſsimum effecit, ne deinceps hoſtibus liceret Eccleſiam beati Petri vna vel leui incurſione ſpoliare & incendere, vt ante conſueuerant. Non caruere ſuis precationibus portæ. In ea enim, quæ ad ſanctum Peregrinum ducit, hæc erant in marmore inciſa: Deus, qui Apoſtolo tuo Petro collatis clauibus regni cœleſtis ligandi atque ſoluendi pontificium munus tradidiſti, concede, vt interceſsionis eius auxilio à malis nexibus liberemur: & hanc ciuitatem, quam nouiter te adiuuante fundauimus, fac ab ira in perpetuum manere ſecuram, & de hoſtibus, quorum cauſſa constructa eſt, nouos ac multiplices habere triumphos. In ſecunda verò porta, quæ apud Hadriani molem ad prata ducit, hæc verba inerant: Deus, qui ab ipſo huius mundi principio hanc ſanctam Catholicam, & Apoſtolicam Romanam Eccleſiam ab hoſtibus cuſtodire & confirmare dignatus es, iniquitatis noſtræ chirographum propitiatus emenda: & vrbem hanc, quam tuo ſancto nomini per Apoſtolorum Petri & Pauli ſuffragia nouiter dedicauimus, ab omnibus inimicorum inſidijs ſecuram permanere concede. Tertia autem precatio erat in frontiſpicio portæ, qua ibatur ad ſcholam Saxonum, his verbis: Præſta quæſumus omnipotens & miſericors Deus, vt ad te toto corde clamantes, intercedente beato Petro Apoſtolo, tuæ pietatis indulgentiam conſequamur, vt vrbs, quam ego famulus tuus Leo quartus Epiſcopus Romanus, te auxiliante meo nomine Leonianam vocaui, nouoque opere dedicaui, vt ſecura atque illæſa permaneat, apud clementiam tuam iugiter exoramus. Hanc autem vrbem primo Pôtificatus ſui anno inchoatam, demum ſexto abſoluit: eamque Corſis, quos Saraceni ex inſula depulerant, incolendam dedit, aſsignatis viritim agris, vnde viuerent. Sed miror in portis ipſis aliam nunc inſcriptionem legi verſibus hexametris ineptis quidem, quos certè Leonis nullo modo eſſe arbitror, licet ſub eius nomine ferantur. Ex manubijs verò Saracenorum dona quædam, tum ex auro, tum ex argento baſilicis Romanis obtulit. Sunt qui ſcribant, eius mandato etiam baſilicam ſanctæ Mariæ in via ædificatam fuiſſe, & turrim in Vaticano apud ſanctum Petrum, quam adhuc cernimus. Fores præterea ſancti Petri ab Agarenis direptas, ex argento reſtituit, Synhodum ſeptem & quadraginta Epiſcoporum habuit, in qua ex decretis maiorum ſuorum Anaſtaſium presbyterum Cardinalem ſancti Marcelli, multis criminibus conuictum damnat, & ab Eccleſia reijcit, eò maximè, quòd parochiam ſuam per annos v. contra canonum inſtituta deſeruerit. Colonias præterea ex Sardinia Corſicaque, quæ pulſis Saracenis iam reſpirare cœperant, Oſtiam cultoribus propter inſalubritatem aëris & frequentes direptiones vacuam, duxit. Lothario poſtremò egregiè ſatisfecit, qui delatione quorundam impulſus Romam venerat, quòd intellexerat Leonem transferendi imperium ad Conſtantinopolitanos conſilia iniſſe. De delatoribus in mendacio deprehenſis (vt par erat) ſupplicium ſumitur, atque amicitia inter vtrunque integratur. Sunt qui ſcribant, Ioannem Scotum huius temporibus fuiſſe, virum in rebus diuinis doctiſsimum, qui in Franciam veniens, regis Ludouici iuſſu hierârchiam beati Dionyſij è Græco in Latinum tranſtulit, nec ita multò poſt (vt aiunt) à diſcipulis ſtylo confoſſus perit. Tanti ſceleris cauſa nuſquam traditur. Ferunt item Alidulphum Angliæ regem, ob religionem, inſulam vectigalem Eccleſiæ Romanæ feciſſe, ſingulis nummis argenteis in ſingulas domos quotannis collatis. Moritur autem Leo vir ſanctiſsimus, & optimè de Eccleſia Dei, deque vrbe Roma ac nomine Chriſtiano meritus, conſilio, auctoritate,

Saraceni victi.

Leoniana vrbs.

Oratio Pontificis ante portam primã.

Secunda.

Tertia.

Ioannes Scotus.

Anglia Pontifici vectigalis facta.

Digitized by Google

ritate, diligentia, doctrina, magnificentia præclarorum operum, anno Pontificatus ſui octauo, menſe tertio, die ſexto, xvj. Kalendas Auguſti, ſepeliturque in Baſilica Petri. Vacat tum ſedes menſibus duobus, diebus xv.

IOANNES VIII.

106. Pit. IOannes Anglicus, ex Maguntiaco oriundus, malis artibus (vt aiunt) Pontificatum adeptus eſt. Mentitus enim ſexum, cum fœmina eſſet, adoleſcens admodum Athenas cum amatore viro docto proficiſcitur: ibique præceptores bonarum artium audiendo tantum profecit, vt Romam veniens, paucos admodum etiam in ſacris litteris pares haberet, ne dum ſuperiores. Legendo autem diſputando doctè & acutè, tantum beneuolentiæ & auctoritatis ſibi comparauit, vt mortuo Leone in eius locum (vt Martinus ait) omnium conſenſu Pontifex crearetur. Verùm poſteà à ſeruo compreſſa, cum aliquamdiu occultè ventrem tuliſſet, tandem, dum ad Latheranenſem baſilicam proficiſceretur, inter theatrum (quod Coloſſenum vocant à Neronis coloſſo) & ſanctum Clementem, doloribus circumuenta peperit: eoque loci mortua, Pontificatus ſui anno ſecundo, menſe vno, diebus quatuor, ſine vllo honore ſepelitur. Sunt qui ob hæc ſcribant, Pontificem ipſum, quando ad Lateranenſem baſilicam proficiſcitur, deteſtandi facinoris cauſſa, & viam illam conſultò declinare, & eiuſdem vitandi erroris cauſſa, dum primo in ſede Petri collocatur, ad eam rem perforata, genitalia ad vltimo diacono attrectari. De primo non abnuerim, de ſecundo ita ſentio, ſedem illam ob id paratam eſſe, vt qui in tanto magiſtratu conſtituitur, ſciat ſe non Deum, ſed hominem eſſe, & neceſsitatibus naturæ, vtpotè egerendi ſubiectum eſſe, vnde merito, ſtercoraria ſedes vocatur. Hæc quæ dixi, vulgò feruntur, incertis tamen & obſcuris auctoribus: quæ ideò ponere breuiter & nude inſtitui, ne obſtinatè nimium & pertinaciter omiſiſſe videar, quod ferè omnes affirmant: erremus etiam nos hac in re cum vulgo, quanquam appareat, ea quæ dixi, ex his eſſe, quæ fieri poſſe creduntur. Sunt qui dicant, huius temporibus beati Vincentij corpus è Valentia citerioris Hiſpaniæ ciuitate, è quodam monacho in pagum Albienſem vlterioris Galliæ deportatum. Dicunt prætereà, Lotharium iam grandem natu, ſumpto monachorum habitu, filium Ludouicum Imperatorem reliquiſſe, qui ſtatim in Germaniam prouinciam rediens, omnes ad arma ſpectantes ſua præſentia in officio continuit.

ANNOTAT.

Hanc Ioannis fœminæ fabulam, etiam antequam in hiſtoriarum penitioribus ſtudijs verſari cœpiſſem, ſemper ſuſpectam habui, & iure: neque enim mihi veriſimile vnquam videri potuit, homines hac tempeſtate adeò ſtupidos, & ſtultos fuiſſe, vt in tanta poteſtatis gradu ignotum hominem, & qui per longa tempora ipſis probatus non fuiſſet, imò fœminam pro maſculo collocare potuerint. Quòd ſi tantæ fuiſſet huius ſaculi inercia, vt hoc facinus committere potuiſſent, non eſt exiſtimandum, Deum tuliſſe, vt ſedem Petri, quam ipſe conſtituerat, à qua Eccleſia ſancta dirigitur, fœmina nullius ordinis capax polluiſſet. Ceterùm cùm multos & magni nominis viros hiſtoriam hanc ſuſcipere, eam quoque vulgò veram exiſtimari, animaduertiſſem, diu ipſe mecum haſitaui, poſtremò in animum induxi, vt vnde huius rei origo manarit, eiuſq; auctorem, ſi fieri poſſet, inuenirem, & ſubtili examinatione rem totam diſcuterem. Vetuſtiſsimis igitur tam bibliothecæ Vaticanæ, quàm aliarum libris diligenter perlectis, cæteriſq; vetuſtis Eccleſiaſticis monumentis accuratè perluſtratis, tandem in apertam, & manifeſtam totius fabulæ cognitionem deueni. Oſtendam igitur primum, rem hanc nulla ratione vnquam fieri potuiſſe, ſed fabuloſam eſſe; deinde, vnde originem habuerit, & qui de ea primum ſcripſerint, repetam. Multis autem argumentis non grauabor rem omnem, quæ Romanæ Eccleſiæ tantam ignominiam, & dedecus attulit,

lit, diſſoluere, & meras nugas eſſe, demonſtrare. Primum autem incipiam de tempore diſputare, in quod huius Pontificatum, qui de ea ſcripſerunt, conijciunt. Omnes igitur, qui de ea meminerunt auctores, Ioannæ fœminæ Pontificatum annorum duorum, menſium V. & dierum trium, inſuper menſtrua vacationis ſedis inter Leonis 4. & Benedicti 3. ſacerdotium præter vnum tantum mendoſum indicem in fine ſeptimi libri Othonis Friſingenſis collocatum interponunt. Quo tempore Anaſtaſius S.R.E. bibliothecarius, qui vitas Romanorum Pontificum, vſque ad Benedicti 3. ſucceſſorem Nicolaum ſcripſit, viuebat, & creationibus Sergij 2. Leonis 4. Benedicti 3. Nicolai 1. Hadriani 2. & Ioannis 8. vt ipſemet refert, interfuit. Is non ſolum nullam biennalis Pontificatus Ioannæ fœminæ mentionem facit, verumetiam Romanam ſedem, poſt Leonis 4. obitum, dies tantum quindecim vacaſſe ſcribit, ſubijcitq́ꝫ Leoni mortuo non Ioannem aliquem, ſed Benedictum ipſum iij. ſtatim ſuffectum. Cuius verba hæc ſunt: Sanctiſſimus Leo Papa iiij. obdormiuit in Domino xvi. Kalendas Auguſti, ſepultus ad ſanctum Petrum, & ceſſauit Epiſcopatus dies quindecim. Quo mortuo mox omnis Clerus Romanæ ſedis, vniuerſi proceres, cunctusq́ꝫ populus, ac ſenatus congregati ſunt, Domini clementiam exorantes, vt beatificum illis in omnibus demonſtrare dignaretur paſtorem, qui Apoſtolatus culmen regere valuiſſet tranquillè. Qui diuinitus, æthereoq́ꝫ lumine inflammati, vno conſenſu, vno conamine Benedictum pro tantis, quibus pollebat, ſacris operibus, Pontificem promulgauerunt erigere. Miro verò vniuerſa & alacri ſtudio plebs, & populi cætus ad Calliſti titulum properantes, eum cum hymnis & canticis ſpiritualibus, ad Patriarchium Lateranenſe perduxerunt, &, vt moris eſt, in Pontificali ſolio collocârunt. Hæc ille. Nullam igitur de hac fœmina mentionem facit Anaſtaſius. Ex quo etiam illud apertè intelligitur, Ioannem ipſam, veritate illius hiſtoriæ ſtante, nulla ratione hoc tempore eſſe potuiſſe. Sed faciamus Anaſtaſium ipſum eam ipſo loco collocaſſe, hoc quoque fieri non poteſt, cùm temporum, & annorum ratio, quibus Romani Pontifices huius temporis ſederunt, apertè repugnet, neque biennij ſpacium inter ſe ab Hadriano 1. vſque ad Ioannem viij. illorum Pontificum anni, qui ex horum temporum monumentis concinnati ſunt, capiant. Ab anno enim Chriſti D.CCLXXII. quo Hadrianus primus creatus eſt, vſque ad annum D.CCCXXII. in quo obijt Ioannes viij. ne menſis quidem vnus, nedum duo anni alieni Pontificatus interijci poſſunt, ſtante maximè temporum, & annorum ſerie quam ego accuratiſſimè ex Anaſtaſio ipſo nec non vetuſtis inſcriptionibus, diplomatibus, & inſtrumentis conſtitui. Deinde cùm annus agatur D.CCVI. ex quo hanc fœminam Pontificem fuiſſe ſcribant (eius enim creationẽ in annum Chriſti circiter D.CCCLV. conijciunt) quanam ratione fieri potuit, vt non ſolum Anaſtaſius bibliothecarius, qui hoc tempore vixit, ſed nemo, qui vitas Romanorum Pontificum, aut ex inſtituto, aut obiter ſcripſerunt, (plures autem fuêre) vſque ad annum Chriſti D.CCCL. per annos continuos quadringentos, nullam omninò de ea mentionem fecerunt? Paulò poſt Anaſtaſium hiſtoriam, in qua frequenter ſummorum Pontificum meminit, edidit Ademarus monachus ſancti Hermanni Lutetiæ Pariſiorum, quem Annonius eiuſdem monaſterij monachus ante quadringentos annos ſequutus eſt. Rhegino quoque Abbas Prumienſis ante ſexcentos annos, Hermannus Contractus, & Lambertus Schafnaburgenſis ambo monachi ante quingentos, Otho Friſingenſis ante quadringentos, Chunradus de Lichtenavv Abbas Vrſpergenſis ante trecentos, chronica vel hiſtorias ſuas ſcripſerunt, & nemo hunc Ioannem profitetur, diligentes alioqui in Romanorum Pontificum ſucceſſione enumerãda. Sed nec Leo Oſtienſis Epiſcopus, Ioannes Cremonẽſis presbyter, aut alius quiſpiam aliud de ea tradiderunt. Exſtant in bibliotheca Palatina ſex vel ſeptem Romanorum Pontificum breues enumerationes, ſiue indices, quorũ vnus verſibus exaratus eſt, quem paulò [illegible] ſubijciã, ante Innocentium 4. varijs in libris ſcripti, nullus in his eſt Ioannes Papa fœmina. Inſuper in vetuſtis quinq; Damaſi, Bibliothecarij, & Pandulphi Piſani vitarum libris nulla huius fœminæ memoria eſt, ſed in margine inter Leonem 4. & Benedictum iij. alienis characteribus, ab exemplaribus vetuſtis longè differentibus, huius rei fabula à poſteriore auctore eſt addita. Deinde quanam ratione Leo nonus, qui ducentis plus minus annis poſt vixit, ſcribens ad Conſtantinopolitanum patriarcham Michaëlem

Digitized by Google

Cerularium, & Leonem Acridonum epiſcopum in hæreſin & ſchiſma lapſos, tu quadam Epiſtola reprehendere potuit eccleſiam Conſtantinopolitanam, quòd fœminam & eunuchos in patriarchatu ſuo collocaſſet, (Nicetam, & Ignatium intelligit) ſi fœmina etiam Romæ ſummum ſacerdotium, quòd longè peius eſt, tenuiſſet? Scribit enim in epiſtola illa magna ſiue libello aduerſus Græcorum hæreſes, cap. 23. Abſit autem, vt velimus credere, quod publica fama non dubitat aſſerere, Conſtantinopolitana eccleſia contigiſſe, vt eunuchos contra primum S. concilij Niceni capitulum paſſim promouendo, fœminam & in ſede pontificum ſuorum ſublimaſſe aliquando hoc tam abominabile ſcelus, & deteſtabile facinus, etſi enormitas ipſius, vel horror, fraternaq; beneuolentia non permittit nos credere: conſiderata tamen incuria veſtra erga ſanctorum cenſuram canonum, quod eunuchos & aliqua parte corporis imminutos non ſolum ad clericatum, ſed & ad pontificatum indifferenter ac ſolemniter adhuc promouetis, fieri potuiſſe penſamus. Sed etſi faceremus multos eam ſcriptores commemoraſſe, id tamen fieri non potuiſſe, ex fabula ipſius contextu etiam oſtendam. Nemo Romæ legitimus vnquam pontifex creatus fuit per annos plus minus nongentos, à Sancto Petro Apoſtolo vſque ad Formoſum papam, qui ab ineunte ætate Romana in Eccleſia educatus non eſſet, & per omnium ordinum eccleſiaſticorum gradus ad diaconatum ad minus, vel ſacerdotium ſaltem non aſcendiſſet. Quod facilè pontificum ſeriem conſideranti, inuiolabiliter obſeruatum fuiſſe manifeſtum erit: & modò fœmina ignota, incerta originis & patriæ, ſine vllo ordine, & teſtimonio anteactæ vitæ ita inconſulto pontifex fieri potuit? Qua demum ratione eius fabulam concinnarũt? Ioannes (inquit auctor fabulæ, ex quo Platina, & alij acceperunt) Anglicus natione Moguntinus, ſedit annos ij. menſem vnum, & dies iiij. -alias, menſes v. & dies 3. & ceſſauit epiſcopatus menſem vnum. Vide inſcitiam ſcribendi: Anglicus natione Maguntinus. An Maguntia fortè eſt in Anglia, & non in Germania? Sed Platina diligentior præter auctoris ſententiam, eam quidem natione Anglicam refert, verum Maguntiæ oriundam. Subijcit: Hic (vt aſſeritur) fœmina fuit, & in puellari ætate à quodam ſuo amaſio in habitu virili Athenas deducta, ſic in diuerſis ſcientijs profecit, vt nullus ſibi par inueniretur. Athenas profectam fabula narrat. Et cur? vt (inquit) literis operam daret? Rectè: cùm neque Athenæ eo tempore, neque in ijs amplius vllũ gymnaſium eſſet, ſed omnia tunc in Attica, vt ex horum temporum ſcriptoribus intelligitur fœda barbarie oppreſſa teneretur. Adiungit: Adeò vt poſtquam Romæ fuit, per biennium leges, magnos magiſtros diſcipulos, & auditores haberet, & cum in vrbe vita, & ſcientia magnæ opinionis eſſet, in papam concorditer eligitur. Duo hic ſuffarcinat mendacia, primum eam tum bonas litteras publicè in vrbe profeſſam eſſe, quod omninò falſum eſt, cum huius temporis hominibus nihil minus curæ eſſet, quam vt in vrbe quiſpiam doceret: quod ex hiſtoriarum contextu facilè liquet: alterum biennij ſpacio pontificatum adeptum eſſe, cùm vt dixi non niſi presbyteris, vel diaconis cardinalibus in Romana eccleſia ab incunabilis enutritis pontificatus demandari perpetua conſuetudo tunc fuerit. Sequitur. Sed in papatu per ſuum familiarem impregnatur. Verum tempus partus ignorans, cum de ſancto Petro in Lateranum tenderet anguſtiata inter colloſſeam & eccleſiam ſancti Clementis peperit, & mortua ibidem (vt dicitur) ſepulta. Hic animaduerſione dignum, quod huius fabulæ auctor, qui rem hanc ita imperitè tradidit, eam difficilem creditu etiam ipſe exiſtimauit, & ideò initio hic (vt aſſeritur) inquit fœmina fuit. Nunc (vt dicitur) ſepulta eſt, ſcribit. Rem non affirmat, ſed per, vt aiunt, & tradunt, eam refert. Cæterum hæc mulier non niſi in papatu impregnatur? & quæ diu ante põtificatum, amatorem habuerat ſine partu aliquo nunc ſenex (vt veriſimile eſt) papa ingrauidata peperit? Nonne ante partum vterum intumeſcentem præſeferebat? & nemo ex tot familiaribus, ex tot aulicis, qui Romanum pontificem comitari ſemper ſolent, rem tam claram non animaduertit? Non, Quia cum duobus, vel tribus tantum familiaribus clauſa in palatio permanebat, immò è contra, nam ſi pauco ante partum tempore, in quo magis veriſimile eſt eam quieſcere debuiſſe, à ſancto Petro Lateranum profecta eſt, multò magis antea quoque grauida, ſui conſpiciendi & alloquendi omnibus copiam faciebat. Fieri non poteſt, vt ſint, qui exiſtiment omnes huius ſæculi homines adeò ſtupidos, & ineptos tunc deueniſſe, vt nemo fuerit, qui à maſculo fœminam quidem nouem menſibus grauidam, tot moleſtijs, quæ partus permittere ſolet circumuentam? non habebat ſeruos, familiares, medicos, aulicos, & nemo tam longè duorum annorum interuallo rem cognouit. Res certè Martino Ciſtercienſi monacho auctore digna eſt: qui vitas Romanorum Pontificum ſcribens, primus quod ſciam, ante trecentos annos rem euulgauit. Sed antequam de hoc vere loquar, fabulam expediamus. Et quia Dominus Papa eandem viam ſemper obliquat, creditur à pluribus, quòd ob deteſtatio-

ſtatio-

Digitized by Google

ſtationem facti hoc faciat. Nec ponitur in Cathalogo ſummorum Pontificum propter mulieris ſexum. Hæc ille. Porrò autem, quòd Papa Lateranum illac non pergat, ea non eſt cauſſa, ſed quia per medium amphitheatrum, cui via illa correſpondet, ob loci anguſtiam magna hominum, & equorum manu comitatus tranſire nequit, ſiniſtra ad coloſſeum deflectit, deinde rectã progreditur verſus SS. Petrum & Marcellinum, ne tot giris obequitans, comitatus ordinem confundat, reuertendo denuò circum amphitheatrum ad viam, quæ ſub SS. IIII. coronotis Lateranum ducit. Eadem ratio eſt cùm reuertitur. Quam tamen rem à multis Pontificibus omninò neglectam ſcio. De ſacello verò, quod nunc eo loco exſtat, in quo eam ſepultam tradunt, item ſedibus porphyreticis Lateranenſibus, ex quibus Papa an eſſet maſculus cognoſcebatur, aliquid dicere ſuperfluum eſſe & inane exiſtimo, cum omnia fabuloſa ſint & ab imperito vulgo ficta. Primus autem (vt dixit) qui huius fœmina fabulam tradiderit, fuit Martinus quidam (vt ferunt) Polonus monachus Ciſtercienſis & Papa Innocentij IV. pœnitentiarius, qui vitas Romanorum Pontificum vſque ad ſua tempora, item librum, cui Mirabilia Romæ nomen eſt, conſcripſit, ab alio poſtea grauioribus mendacijs auctum: & non eſt hic, vt quidam perperam intellexerunt, celeberrimus ille vir Martinus Cromerus Polonus, qui hiſtoriam Polonicam accuratiſſime & peritiſſimè edidit, ſuiq; regis diu apud Imperatorem Ferdinandum optimum & integerrimum oratorem egit. Homo moribus, doctrina, rerum gerendarum experientia, & omni virtutum genere cumulatiſſimus, ſed ad Martinum illum redeamus, fabulæ huius (vt opinor) auctorem: Eam enim in nullo, qui ante ipſum ſcripſerit, inueni, præterquam in vno Sigeberti chronico: in quo inter Leonem & Benedictum ita ſcriptum eſt. Ioannes Papa Anglicus. Fama eſt hunc Ioannem fœminam fuiſſe, & vni ſoli familiari tantum cognitam, qui eam complexus eſt, & grauis facta peperit, Papa exiſtens, quare eam quidem inter Pontifices non numerant, ideò nominis numerum non facit: Ita ibi. Cæterum hanc rem ex inſectionibus Galfridi monachi, qui poſt Martinum vixit, aut Roberti, qui Sigebertum ſuppleuit, eſſe, teſtimonio eſt, quod in antiquis, veris & germanis Sigeberti exemplaribus non exſtet. Porrò autem, vt quis hic Martinus, qui hanc rem primus ſcripſit, fuerit, quantaque illi fides adhibenda ſit, intelligamus ſcitu dignum, hunc auctorem eum eſſe, ex quo Mirabilium vrbis Romæ liber manauit, qui ſcripſit. Primus ſucceſſor Romuli Pompilius pater Numæ, ſecundi Romanorum Regis pontifex, eodem libro Virgilius, Numa Pompilius Romæ tribunus plebis, qui portas Oſtienſem, Capenam & prope arcem ſancti Angeli Collinam vocat. Qui Pantheum Agrippæ, Cibeles ædem dicit. Qui amphitheatrum templum ſolis fuiſſe tradit. Statuam M. Aurelij æneam equeſtrem Ruſticum Tiburtinum cum bubone, equos Quirinalis à philoſophis factos, templum pacis nocte Natalis Chriſti corruiſſe, & multa alia eiuſmodi primus ſcripſit. Ab hoc igitur haud multum occupato, ſed potius ſimplici ſcriptore Ioannis fœmina fabulam, omnes quotquot poſt eum ſcripſerunt, hauſere. Sed Platina rem totam ſtylo paululum elaboratiore, quibuſdam de ſuo additis, tradit. Cui quantum credendum ſit, iam multis argumentis oſtendi. Sed quoniam omnia inſignia mendacia ab aliqua veritate originem habent, hanc fabulam ex Ioannis Papæ XII. viri impuri vita manaſſe crediderim. Is Ioannes per vim, patris Alberici Romani principis potentia adhuc. penè adoleſcens Papa factus, aliquot concubinas, vt Luithprandus Ticinenſis illorum temporum ſcriptor lib. 6. cap. 6. & 7. tradit, habuit: in his præcipuè erant Ioanna, Raineria, & Stephania. Ex Ioanne igitur Papa, & eius item ſcorto Ioanna, ad cuius fortè arbitrium tanquam Papa omnia Romæ pendebant, Ioannis fœmina Papæ fabula manauit, quæ proceſſu temporis aucta, in hiſtoriæ auctoritatem imperiti alicuius ſcriptoris opera paulatim irrepſit.

Baronius tom. 10. Annalium ann. Chriſti 853 nu. 56. auctorem huius fabulæ credit Marianum Scotum vide eũdem Baronium ibidem prolixè de hac re diſſerentem. Florimundus quoque

Remundum peculiarem de hac fabula tractatũ edidit. Vide etiam Nic. Serarium rerum Mogunt. lib. 1. cap. 41. & deinceps.

Mendacia ferè ſemper ab aliqua veritate originem trahunt.

BENEDICTVS III.

BEnedictus tertius, patria Romanus, patre Petro, meritò Benedictus appellatus eſt ob ſanctitatẽ vitæ & rerum diuinarum gratiam. Sub Gregorio enim militans, cum ab eo ſubdiaconatus gradum accepiſſet, ita deinceps vixit, vt mortuo Leone vnus Benedictus tanti pontificis dignus ſucceſſor habere- 107. Pōt.

tur

Benedictus inuitus fit Pōtifex. tur. Ad hunc itaque concurrentes omnes tanquam ad vnicum & benigniſsimum ſidus à Deo in terras miſſum, eum pontificem decernunt. Qui flens, & Deum ac ſanctos teſtes faciens, ſe nequaquam dignum eſſe, qui tantæ ſedi præficeretur, dicebat. Acclamantibus itaque omnibus, & electionem approbantibus, inuitus tandem pontificium munus ſuſcipiens, in atrium Lateranenſe perducitur, & in ſede Petri collocatur. Inde verò in equo albo ſedens, ad eccleſiam ſanctæ Mariæ ad Præſepe ductus, ieiunijs triduò & orationibus vacauit, Deum rogans, vt ſibi liceret ſanctè & integre eccleſiam ſuam gubernare. Eò autem poſt diem tertium iterum venêre omnes, & eius pedes de more oſculati ſunt. Hi potiſsimùm, qui Rhodoaldi Portunenſis epiſcopi factionem ſecuti, alium neſcio quem: vel (vt quidam volunt) Anaſtaſium à Leone pontificatu deiectum, hominem ignotũ pridie eius diei Benedicto præferre conati fuerant: ſed cognito errore (vt dixi) veniam petentes, in ſententiam bonorum tandem venêre, & hominem ſanctiſsimum de more adorarunt. Idem fecêre & Ludouici imperatoris legati, ad confirmandam cleri ac populi electionem Romam miſsi. Sequenti verò die comitante populo ad baſilicam Petri deductus videntibus omnibus, vt mos eſt, & antiqua traditio dictat, conſecratus inſignia pontificis ſuſcepit, acclamantibus omnibus & plaudentibus. *Benedicti manſuetudo.* Tantæ enim manſuetudinis fuit, tantæ dignitatis corpore & animo, vt tam in magiſtratu conſtitutus, quàm in vita priuata charus omnibus & gratus videretur. *Opera.* Hic quidem ad cultum diuinum conuerſus, multas eccleſias vetuſtate collabentes reſtituit, & dona pleraq; in earundem ſacraria repoſuit. Inſtituit prętereà, vt funeribus epiſcopi preſbyteri, aut diaconi, pontifex vnà cum clero intereſſet honorandi corporis defuncti, commendandæ animæ gratia: mandauitque, vt viciſsim clerus mortui pontificis funus celebraret. Ipſe verò, quod inſtituit, dum in vita eſſet, non verbis tantùm, ſed re ipſa comprobauit. Sacerdotum enim funeribus ſemper interfuit. Aegrotos præterea inuiſit, pauperes aluit, deſperatos & calamitoſos conſolatus eſt, viduas & pupillos acerrimè tutabatur. His artibus vitam ſanctiſsimam traducens, ſuo magis quàm populi Romani tempore, moritur pontificatus ſui anno ſecundo, *Mors.* menſe vj. die ix. Sepultus eſt autem ante fores baſilicæ beati Petri Apoſtoli. Interim verò dies xv. epiſcopatus vacat.

NICOLAVS I.

NIcolaus primus, patria Romanus patre Theodoſio, bene ac ſanctè à teneris annis educatus, primò quidem ſubdiaconus à Sergio, mox verò diaconus à Leone creatur. In quo ordine adhuc conſtitutus, nullum genus pietatis omittens, Benedicti corpus ſuis manibus tumulo collocauit, non ſine multis lacrymis. At verò cùm peracto de more funere, creare alterum pontificem neceſſe eſſet, cumque ieiunijs, vigilijs, orationibus inſtarent homines, vt talem à Deo conſequerentur pontificem, qualem amiſerant, in baſilica ſancti Dionyſij confeſſoris atque pontificis (eò nanque eius rei cauſſa conuenerant) poſt longam conſultationem Nicolaum abſentẽ Pontificem creant: & fugientem in Vaticanum, latitantemque vitandi honoris cauſa, conquiſitum in atrium Lateranenſe perduxerunt; & nolentem etiam in ſolio Apoſtolico collocarunt. Deinde verò in baſilica Petri conſecratus, ſumptaque de more pontificia corona, multa cum Ludouico Cæſare, qui tũ aderat, collocutus eſt, tum ad pontificatum, tum ad imperium pertinentia. Cùm verò Ludouicus ipſe ab vrbe diſceſsiſſet, conſediſſetque in loco quem Romani Quintum appellabant, eò profectum Nicolaum ferunt cum proceribus vrbis Romæ, itaque honorificè ſuſceptum, vt imperator ad mille paſſus pontifici obuiam factus, ex equo deſcendens, eum freno manibus attrectato in caſtra perduxerit. Erat enim tantæ venerationis & maieſtatis, & tantæ eloquentiæ & doctrinæ, vt ab omnibus tanquam numen coleretur. Habito autem ſimul longo & ſecreto colloquio poſt epulas, oſculoque inuicem dato & accepto, ad vrbem pontifex redijt: quam quidem ex-

108. Pō. *Nicolaus ad Imp. proficiſcitur.*

excreſcentia Tiberis ita vexatam inuenit, vt non niſi lintribus de vico ad vicum tranſire liceret: Nam & Eccleſiam ſancti Laurentij in Lucina, & monaſterium beati Silueſtri, & totam illam planitiem, quæ à via lata ad radices Tarpeiæ rupis, ad viam Argentariam, ad Auentinum ducit, ita occupauerat, vt inſtare diluuium vulgò putatum ſit. Hac inundatione & multæ domus euerſæ ſunt, & plures arbores euulſæ, & ſata paſsim diſiecta. Neque hoc ſemel eo anno, ſed iterum Decembri menſe Romæ accidit. Emendare hæc damna vel potiùs delinire Pontifex enixus, nullum genus officij & pietatis in ciues ſuos omiſit. Interim verò Michaël Theophili filius Conſtantinopolitanæ vrbis Imperator, legatos cum muneribus Romam miſit, qui & limina Apoſtolorum & Pontificem inuiſerent. Hæc autem munera fuere, patena aurea, & calix aureus iuſti ponderis cum gemmis magnæ æſtimationis. Hic eſt ille Michaël, quem poſtea Baſilius conſors imperij factus, dolo necauit, vt ſolus imperio potiretur. Habiti ſunt autem à Pontifice perbenignè legati, & domum viciſsim cum muneribus miſsi. Nicolaus verò pontificiæ dignitati admodum conſulens, Ioannem Archiepiſcopum Rauennatem, ad ſedem Apoſtolicam propter obiecta crimina venire recuſantem, dignitate priuauit. Is autem Papiam ad Ludouicum confugiens, ab Imperatore literas commendatitias ad Pontificem obtinuit, & legatos, qui à Pontifice impetrarent, vt Ioanni Archiepiſcopo Romam ad cauſſam dicendam tutò proficiſci liceret: quod haud grauatè Pontifex conceſsit. Ioannes autem facta dicendi copia in magno præſulum conuentu in domo Leonica, nil aliud factus eſt, quàm ſe maieſtatis reum eſſe, ob eam rem & à Pontifice, & ab his, qui eo in conuentu aderant, ſe veniam petere. Motus hac confeſsione Pontifex, & precibus eorum, qui tum aderant, his conditionibus Ioannem in gratiam recipit, vt & ſe in concilio de hæreſi purgaret, vtque quotannis Romam ſe profecturum polliceretur, quoad fieri poſſet: & ne electos etiam canonicè in Flaminia Epiſcopos, conſecrandi facultatem haberet, niſi id ſibi à ſede Apoſtolica literis concederetur, néue eoſdem Epiſcopos Romam proficiſci quotieſcunque vellent, prohiberet, vtque ei nullam exactionem, quam ſacri Canones non recipiunt, nullum morem, nullam conſuetudinem introducere liceret. Poſtremò verò ei ſub anathematis pœna mandatum eſt, ne de bonis Eccleſiæ quicquã immutaret aut decerneret in conſulta ſede Apoſtolica: néue etiam profana ei recipere liceret, niſi id placere ſummo Pontifici intellexiſſet. Has autem ſanctiſsimas iuſsiones tota ſynhodus ita approbauit, vt ab omnibus ter acclamatum ſit, Rectum iudicium ſummi præſulis, Iuſta diffinitio paſtoris vniuerſalis Eccleſiæ, Salubris inſtitutio Chriſti diſcipulis omnibus placet. Omnes autẽ eadem dicimus, eadem ſapimus, eadem iudicamus. Tum verò Ioannes videntibus omnibus, eadem ſe conſeruaturum iureiurando & ſcripto confirmauit. Atque ita ſoluta ſynhodo, Ioannes Rauennam ad ſuos redijt. Liberatus autem hac moleſtia Pontifex, Eccleſiam Dei genitricis (quæ priùs antiqua, nunc vulgò noua appellatur) reſtituit, egregijsque picturis exornauit. Regem Bulgarorum cum omni prouincia ad fidem Chriſti literis & ſanis admonitionibus conuertit, eiſdemq; Bulgaris epiſcopos & presbyteros dedit, qui Neophytos in fide cõfirmarẽt, pulſo Photino, cuius fraude in errorem Bulgari dilapſi fuerant. Pacem præterea inter Ludouicum Imperatorem & Andalſium Beneuentanum ducem compoſuit. Saracenos Beneuentum vſque aliquando peruagatos repulit. Poſtremò verò approbante Ludouico Imperatore inſtituit, ne princeps vllus ſecularis aut Imperator concilijs clericorum intereſſe auderet, niſi de fide ageretur, licere tum ac par eſſe cenſuit. Sunt qui ſcribãt beatum Cyrillum ex Gerſona Ponti, ſancti Clementis corpus Romam tum detuliſſe: idq; in Eccleſia his temporibus ſancti Clementis appellata, reconditum fuiſſe, nec ita multò poſt Cyrillum mortuum eo loci ſepultum iacere. Nicolaus autem in omni genere virtutis vnici viri exemplar, ſeptimo Pontificatus ſui anno, menſe nono, die decimotertio moritur, & ante fores baſilicæ beati Petri ex teſtamento ſepelitur. Sunt qui ſcribant poſt mortem eius annis octo, menſibus ſeptem, diebus nouem ſedem vacaſſe.

Reſtituitur certis conditionibus. *Bulgaris Epiſcopi dati.* *Nicolai obitus.*

ANNOTAT.

Ad hunc vſq; Nicolaum Romanorum pontificum vitas, quæ adhuc apud me ſunt, ſcripſit Anaſtaſius monachus, & S.R.E. bibliothecarius, ſub quo, & eius ſucceſſoribus, Hadriano II. & Ioanne 8. in Vrbe floruit. Quæ ſequuntur, concinnauit Guillelmus quidam alter bibliothecarius, quæ in libro, qui ſub Damaſi nomine circumfertur, extant. Porrò autem cùm ſequentes pontifices, vſque ad Clementem 2. neque perpetuum quendam habeant ſcriptorem, & maiorem ſuorum

rum actorum partem amiſerint, tempora adeò incerta, & obſcura habent, vt neque quo loco, neque quo ordine aliquot Romanorum pontificũ nomina reponerentur, ſatis liqueat. Quidam verò etiam noui irrepſerunt pontifices, vt poſt Marinum Agapitus, & poſt Hadrianum 3. Baſilius, quos Sigebertus in chronicis prodidit. Quibus ſtante maximè hiſtoria veritate, & temporum ratione, locus in hac ſerie eſſe non poteſt. Hi enim vel ijdem, nominibus mutatis, cum aliquot alijs pontificibus, vel ſchiſmatici fuerunt, vel omninò nunquam exſtiterunt. Vnumquodque autem horum aſſerere dubium eſt, & incertum, cæterùm ſi qua alia animaduerſione digna occurrent ea non omittam.

HADRIANVS II.

109. Pōt.

HAdrianus ſecundus, patria Romanus, patre Talaro epiſcopo, Sergio pontifici familiaris fuit, à quò cum aliquando denarios quadraginta dono accepiſſet, domum rediens, diſpenſatori mandauit, vt eos peregrinis & pauperibus, qui in veſtibulo domus ſuæ adſtabant, erogaret. Facere illa mandata conatus, cùm videret ne minimæ quidem parti tantula re ſatisfieri poſſe, ad Hadrianum rediens, rem ipſam exponit. Tum Hadrianus accepta pecunia ad pauperes veniens, & ternos denarios ſingulis præſtitit, & totidem ſibi, rei familiari ſatisfacturus reſeruauit, admirante diſpenſatore miraculo rei. Cui Hadrianus, Vides, inquit, quàm benignus & largus ſit Dominus, his præſertim, qui liberales & munifici in pauperes ſunt? Hac & alijs virtutibus tanto in precio apud omnes fuit, vt cum de pontifice creando ſermo haberetur, certatim omnes vnicum Hadrianum deligerent, quem etiam ab eccleſia ſanctæ Dei genetricis ad Præſepe, ad Lateranenſem baſilicam nolentem detulere, ac ſtatim pontificem crearunt. Non eſt habita in tanto tumultu cuiuſpiam ratio. Hanc ob rem Ludouici legati, qui eius rei cauſſa aderant, indignati, quòd nuſquam (vt par erat) dum hæc agerentur, intereſſe potuiſſent, & auctoritatem imperatoris in creando pontifice interponere. Legatis autem hac ratione ſatisfactum eſt, quòd dicerent multitudinis voluntatem in tanto tumultu moderari non potuiſſe, eos tamen rectè facturos, ſi virum optimum, quem & clerus & populus elegerat, de more pontificem ſalutarent. Facere id legati, quanquam apertè cernerent, clerum & populum eligendi pontificis totam auctoritatem ſibi vendicare, ne deinceps principis cuiuſpiam nutus exſpectaretur: fortè etiam vt libertas eccleſiaſtica tum inoleſceret. Superuenère à Ludouico imperatore litteræ, quibus Romanos admodum laudat, quod ſummum pontificem ſanctè & integrè creaſſent, non exſpectato aliorum voto, qui fortè ea in re ob ignorationem perſonarum minus iudicij habuiſſent. Qui enim fieri poſſe dicebat, vt peregrinus & hoſpes dignoſcere poſsit, in aliena repub. quis potiſsimum cæteris præferendus ſit? id maximè ad ciues pertinere, & ad eos præſertim, qui cum inquilinis familiariter vixere. Hadrianus aũt Pontificatũ adeptus, omnia quæ ad honorem ſummi Dei pertinerent, diligenter circũſpiciebat, verbis, exemplo, auctoritate, tum ſua, tum maiorum, vnumquemq; ad benè beateq; viuendum cohortatus: Circumuentos etiam aliorum iudicijs & potentia, acerrimè tutatus eſt. Habere enim ſynhodum Conſtantinopoli paſſus eſt, qua & pulſus eſt Photius vir ſeditioſus, & reſtitutus Ignatius iam anteà iniuria pulſus. Habita etiam in eadem ſynhodo longa contentio eſt, Bulgari (quorum legati tum aderant) ſedi ne Romanæ, an Conſtantinopolitanæ ſubiecti eſſent. Tandem verò Baſilio cõtradicente, Romani ſedi adiudicantur. Quare Hadrianus à Bulgaris rogatus, vt virum vita & doctrina in prouinciã mitteret, cuius auctoritate & exemplo in fide Chriſti retinerentur: tres ſanctiſsimos viros eò cum ſumma poteſtate miſit, qui Eccleſias illas ex ſententia ad meliorem cultum redigerent. Hi autem fuere Syluester ſubdiaconus, Leopardus Anconitanus, Dominicus Taruiſinus, qui rem omnẽ ex ſententia pontificis breui cõpoſuêre. Quanquã Bulgari nõ ita multò pòſt donis & pollicitationibus à Conſtantinopolitanis corrupti, pulſis Latinis ſacerdotibus Græcos receperint: quæ quidem

Miraculum circa eleemoſynas.

Legati Imp. indignantur, ſed placantur.

Imperatoris moderatio.

Photius expulſus & Ignatius reſtitutus.

Bulgaris Epiſcopi miſsi.

Digitized by Google

Ad Græcos deſciunt. ſeditio multorum malorum incendia inter Græcos & Latinos ſuſcitauit. Hadrianus verò ſeſe omnibus Eccleſiæ hoſtibus, quoad fierī poterat, obijciens, cum mortuo Ludouico Carolum filium inunctus eſſet, moritur *Tribus diebus ſanguine pluit.* Pontificatus ſui anno quinto, menſe IX. die xij. Eius autem ante mortem & tribus diebus ſanguine apud Brixiam pluit, & locuſtæ Gallias mirum in modum vaſtarunt, tam calamitoſæ mortis indicia permaxima.

ANNOTAT.

Synhodus, cuius leuiter Platina meminit, à Latinis octaua vniuerſalis Conſtantinopolitana iiij. appellatur, CCCXXCIII. Epiſcoporum, cui Donatus Oſtienſis, Stephanus Nepoſinus epiſcopi, & Marinus S.R.E. diaconus, poſtea Papa, Apoſtolicæ ſedis legati præfuerunt. Quam ex græco in latinum Anaſtaſius bibliothecarius, qui ei interfuit, conuertit. In qua Photio patriarcha eius ſedis inuaſore pulſo, Ignatius ex papa Hadriani auctoritate eſt reſtitutus, ſed de hac relatius alias. Huius ſynhodi tam græca quàm latina exemplaria extare dicũtur. Latina autem apud me ſunt. Eius etiam meminit Annonius libro quinto, capite vigeſimoſeptimo de rebus geſtis Francorum.

IOANNES IX.

110. Pōt. Carolus Imper. IOannes nonus, patria Romanus, patre Gũdo, initio pontificatus ſui Carolum, qui tũ Romam venerat, imperatorem decernit. Hanc ob rem indignati duo Caroli, Ludouici regis Germaniæ filij, contractis vndique copijs in Italiam deſcendunt, patruum Carolum imperio ſimul & vita priuaturi. Is autem Tridentinos ſaltus nepotibus clauſurus, cum exercitu Veronam properans, apud Mantuam valetudine correptus, venenata potione moritur, quam Sedechias Iudæus, quo medico vtebatur, curandæ valetudinis cauſſa (vt credendum eſt) ei dederat, ea re cognita, Ioannes pontifex omnibus viribus annitebatur, vt Ludouicus rex Franciæ Caroli filius, Imperator decerneretur. Quò minus autem id faceret, obſtitêre Romani proceres. Carolum tertium Germaniæ regem, qui cum fratre Carolomanno iam partem Italiæ occupauerat, *Pontifex capitur* Imperatorem eſſe cupientes. In tanta verò ſeditione cùm non deeſſent, qui etiam Ludouico fauerent, pontifex capitur, & in vincula conijcitur. Hanc ob rē non ita multò pòſt, adiuuantibus quibuſdam amicis, è vinculis prolapſus, ad Ludouicum cognomento *In Galliam fugit* Balbum, in Franciam confugit: vbi per annũ immoratus, & regem inunxit, & controuerſias quaſdã inter eccleſiaſticos ortas ſuſtulit. Nam Gibertus Neumanenſis epiſcopus Leonem abbatem poſſeſsione monaſterij ſui vi priuauerat. Erat enim monaſterium ſancti Petri, in quo beati Egidij corpus quieſcebat. Situs autem loci Flauianus appellatus eſt à valle Flauiana, quam Flauius quondam rex beato Egidio donauerat: is poſteà eò loci in honorem Petri & Pauli monaſterium condiderat. Multis itaque epiſcopis & iudicibus adſtantibus, pontifex cognita cauſſa Leoni monaſteriũ adiudicat; Arelate hæc contentio *Conſilium celebrat* extincta eſt: vnde Ioannes abiens, annuente Ludouico, apud Trecas ciuitatem conſilium habuit: in quo & multa ad fidem pertinentia ſunt inſtituta, & Flandris, qui tum primã ex *Flandris Epiſcopus datus* locis nemoroſis ad meliorem cultum venerant, epiſcopus datus eſt. Verùm cùm Italia à Saracenis vaſtaretur, cumque iam montis Caſsini monaſteriũ cepiſſent ac diripuiſſent, Ioannes Romam accitus, adiuuantibus principibus Chriſtianis, Agarenorum *Saraceni Italia pelluntur* magnam partẽ Italia ac Sicilia expulit. Carolum præterea, quò ei liberiũs in vrbe viuere liceret, imperij corona donauit, tertiuſque Carolus appellatus eſt. Qui poſtea in Normã- *Normanni fidem Chriſti ſuſcipiunt.* nos mouens, Franciam & Lotharingiam vaſtãtes, ita eos perdomuit, vt Rhotifredus eorũ rex pacem petere, & fidem Chriſti ſuſcipere coactus ſit: quem imperator in gratiam recipiens, è baptiſmatis fonte leuauit, vt ſcribit *Anaſtaſius bibliothecarius* Anaſtaſius, qui tum in precio erat, Romanæ eccleſiæ bibliothecarius, vir ſanè ita vtraque lingua doctus, vt è Græco in Latinum & ſeptimam vniuerſalem ſynhodum, & Hierarchiam Dionyſij Ariopagitæ, & vitas multorũ ſanctorum, Caroli gratia in latinum eleganter & docte tranſtulerit. Sunt qui ſcribant, *Viri clari.* Carolum ipſum multa monaſteria condidiſſe ac rem diuinam auxiſſe. Sed hæc eius præcipua

Digitized by Google

pua laus, quòd multos ad ſcribendum impulit. Nam & Milo beati Amandi monachus, eiuſdem ſancti vitam accommodatè perſcripſit, & Ioannes Scotus quædam noſtræ religionis acutiſsimè diſputata, grauiſsimè cõpoſuit. Non caruit etiam hac laude ſcribendi Ioannes pontifex dum adhuc priuatus eſſet. Diaconus enim, primi Gregorij vitam quatuor libris egregiè conſcripſit. Cùm verò in pontificatu annis decem, diebus duobus vixiſſet, moritur, & in baſilica Petri ſepelitur.

ANNOTAT.

Ioannes hic omnino VIII. non IX. eſt, vt à Platina deſcribitur, nam etſi Ioannes fœmina papa, quam profitetur, fuiſſet, non tamen numeri notam habere debuiſſet, ſacri ordinis non capax. Adde, quòd in omnibus huius pontificis hiſtoriis, bullis, & inſtrumentis, Ioannes VIII. ſemper appellatur, Ad quem Ioannes quidam diaconus Cardinalis S.R.E. quatuor libris vitã S. Gregorij, ex eius potiſsimum operibus excerptam, diligenterq; in vnum collectam, quæ etiam circumfertur, conſcripſit. Annonius in hiſtoria Francorum libro 5. à cap. 32. vſq; ad 37. de hoc Ioanne in Galliam profecto, multa, & maximè memoratu digna litterarum monumentis commendauit. Huic ſoli Romanorum pontificum accidit, vt breui temporis ſpatio tres imperatores coronaret, Carolum Caluum, Ludouicum ij. Balbum, & Carolum ij. Craſſum. Annonius in locis ſupra citatis, & Otho Friſingenſis libro hiſtoriarum 6. cap. 7. & 8.

MARTINVS II.

111. Pōt. aliàs Marinus. MArtinus ſecundus, natione Gallus, patre Palumbo, poſt Ioannem pontificatum inijt. Sunt qui hunc Marinum vocent, quos ego ſimilitudine ſcriptionis deceptos puto. Martinus itaque appellatur: cuius vita ideo breuior eſt, quia breui tempore in pontificatu vixit, imperantibus apud Conſtantinopolim Leone & Alexandro Baſilij filijs, in occidente vero Carolo tertio, quem ab Ioanne octauo coronam accepiſſe ſcripſimus: quemque Normannos Galliam infeſtantes, ita continuis prælijs attriuiſſe, vt eos & fidem Chriſti, & leges victoris accipere cogeret. Sunt qui ſcribant, Martini fraude, vt in Formoſo dicetur, Ioannem Pontificem ita ſeditionibus agitatum fuiſſe, vt ei in vincula coniecto aufugere neceſſe fuerit. Martinus autem malis artibus pontificatum adeptus, *Ambitio nulla laude digna.* breui moritur. Annum enim & menſes quinque tantummodò in pontificatu vixit, nil dignum memoria gerens, vel ob breuitatem temporis, vel quòd nil tum accidit, quo nomen eius fieret illuſtrius, vel quòd Dei nutu malis artibus principatus acquiſiti, veram gloriam, vnicum optimi principis cibum amittunt.

ANNOTAT.

Pontifex hic, quem Martinum II. Platina vocat, in eius diplomatibus, inſtrumentis ſuo tempore confectis, & vetuſtis libris hiſtorijsq;, vt Leonis Oſtienſis, Guillelmi Bibliothecarij, Annonij ſimilium, Marinus vbique vocatur, non natione Gallus, ſed ex Galleſio Faleriorum in Etruria oppido ortus, quemadmodum & eius affinis Romanus, qui & ipſe paulò pòſt Papa fuit. Hoc ex antiquo Bibliothecario Guillelmo animaduertit Antonius Maſſa Galeſius in patria ſuæ deſcribenda vetuſtate diligentiſsimus. Vir probitate, doctrina, fide & humanitate in vrbe clariſsimus, & de me optimè meritus. Idem de Martino III. dicendum eſt, qui vbiq; in iiſdem, quæ ſupra citaui, monumentis Marinus II. ſiue iunior vocatur. Quare Martinus IV. & V. ſecundus, & tertius vocandi eſſent.

HADRIANVS III.

HAdrianus tertius, patria Romanus, patre Benedicto, tãti animi fuit, vt initio pontificatus ſui, ſtatim ad ſenatum populumque retulerit, anno Domini octingenteſimo nonageſimo quinto, ne in creando pontifice imperatoris auctoritas exſpectaretur, vtque libera eſſent & cleri & populi ſuffragia: quòd quidem inſtitutum à Nicolao primo tentatum potius, quam inchoatum diximus. Illectum credo hac opportunitate Hadrianum quod Carolus imp. ab Italia cum exercitu diſcedens, in Nortmannos rebellantes mouerat. 112. Pōt.

 Fue-

Digitized by Google

Fuerat ei in animo, gentē inquietam omninò delere. At verò cùm id difficilè videretur, nec fieri ſine magna ſuorum clade poſſet, partem illam Galliæ ad incolendum his conceſsit, quæ vltra Sequanam flumen eſt, quæque hodie à gente ipſa, Normandia vocatur. Pendere autem quotannis vectigal regibus Franciæ ſunt iuſsi, ne vi, ſed begnitate imperatoris Caroli loca illa obtinuiſſe viderentur. Intereà verò Guillielmus cognomento Pius Aquitaniæ dux & Aluerniæ comes, cùm ſtirpe virili careret, Cluniacenſe monaſterium in fundo paterno Burgundiæ pago Maſticenſi magnificentiſsimis operibus inchoauit, eidemque loco Bernonem abbatem præfecit, deſignatis prouentibus, vnde monachi viuerēt. Ante tempus verò Guillielmus moriens, monaſterium impefrectum reliquit, Elbo comite Pictauienſi hærede inſtituto, qui rem ipſam ex teſtamento curaret.

Normãnia vnde dicta.

Cluniacenſe monaſteriũ ædificatum.

Hadrianus autem pontifex, de quo clerus populuſque Romanus magnam ſpem conceperat ob eius virtutem & magnitudinem animi, anno primo & menſe ſecundo pontificatus ſui moritur, ſepeliturque in baſilica Petri, collacrymantibus omnibus & ingemiſcentibus, tantum parentem iniquo tempore tam repentè ſibi ablatum eſſe.

Hadriani mors.

STEPHANVS V.

114. 8x.

STephanus quintus, patria Romanus, ex via Lata, patre Hadriano, pontificatum inijt eo tempore, quo Normanni adiunctis ſibi Dacis omnem fermè Galliam ruptis fœderibus vaſtârunt.

Timore verò tantæ incurſionis beati Martini corpus Turonis Antiſiodorum deportatum eſt, & in ecclesia ſancti Germani collocatum. Accidiſſe miraculum tum ferunt, orta inter monachos diſcordia, cui potiſsimum ſancto nomen eccleſiæ aſſcriberetur. Hanc ob rem diſcutiendæ ambiguitatis cauſſa leproſus in medio vtriuſque ſancti collocatus, ea parte ſanatur, quæ ad Martinum vergebat: conuerſus deinde in alteram partem virtute beati Martini integer omninò redditur. Hoc totum à Germano hoſpiti ſuo tributum creditur, ne de ſanctitate eius ob translationem quicquam diminutū videretur. Sunt qui ſcribant, huius pontificis tempore Carolum cognomēto Craſſum, qui iam annis duodecim imperauerat, poteſtate deiectum ab optimatibus ſuis fuiſſe, ob ſegnitiem corporis & ingenij tarditatem: in locumque eius Arnulphum nepotem ſuffectum fuiſſe, qui ſeptimus à Carolo Magno imperator eſt habitus. Hac itaque perturbatione rerũ illecti Hunni gens Scythica (vt Vincentius & Martinus ſcriptores referunt) in Pannoniam inferiorem ad conſanguineos Vngaros deſcendentes, pulſis inde Gepidis & Auaribus, ipſam occupant: Inde in Germaniam hoſtili agmine mouentes, ad Belgicam vſq; Galliam peruenêre, ferro ac flamma omnia vaſtantes. Stephanus verò in tanta rerum perturbatione, ſanctitate Luithprandi Ticinenſis eccleſiæ diaconi, Valdridi Bauari, Bernardi Pictauiēſis; mirificè recreabatur. Quorum vita ac moribus ita Chriſtiana fides inoleuit, vt & monaſteria multa & ſacella magnis ſumptibus in vtraque Gallia ſint condita.

Miraculum.

Hunni Vngariã inuadũt.

Viri clari.

Moritur autem Stephanus pontificatus ſui anno ſexto, die xj. Vacat tum ſedes diebus quinque.

ANNO-

Digitized by Google

ANNOTAT.

Stephanus hic VI. dicendus eſſet, non V. & ſic deinceps in cæteris huius nominis pontificibus numeri nota ſeruanda, quod ante Stephanum illum, quem ſecundum Platina vocat, fuerit Papa Stephanus alius, qui triduò tantùm vixit, vt tradit Anaſtaſius bibliothecarius. Non enim plus, vel minus viuendi ratio aliquem verum facit eſſe pontificem, ſed vera & legitima comitia, quibus Stephanum illum ſecundum renunciatum fuiſſe conſtat. Ideò & in Stephanis numerorum notæ mutandæ, & qui alijs eſt II. III. IV. V. & ſic deinceps, deberet eſſe III. IV. V. VI. & cæteri vſque ad decimum.

FORMOSVS I.

124. Pót. FOrmoſus Portuenſis Epiſcopus, poſt Stephanum pontifex creatur, qui ſtatim inito magiſtratu eccleſiam Petri principis Apoſtolorũ leui pictura exornauit. Hic aliquãdo Ioannis pontificis ſeueritatem veritus, Epiſcopatum ſuum deſerens, in Gallias aufugit. Verum cùm reuocatus redire abnueret, anathemate notatus, Romam veniens, omni eccleſiaſtica dignitate priuatus, profana indumenta, ſimul cum moribus aſſumens. Sunt qui arbitrantur, hoc ideò Formoſo accidiſſe, quòd eius coniurationis conſcius & auctor fuerit, qua Ioannes captus & in vincula coniectus eſt. Hac itaque contumelia motus Formoſus, ab vrbe diſcedens, iureiurando confirmauit ſe nunquam poſtea vel Romam, vel ad epiſcopatum rediturum. At verò Martinus pontifex Ioannis ſucceſſor, hominem poſtea iuramento ſolutum in patriam & priſtinam dignitatem reſtituit, vnde ad pontificatum non ita multò poſt largitione potius quam virtute, cõtradicentib. quibuſdã aſſumitur.

Formoſi pontificatus non laudabilis.

Arnulphi Imperatoris. Arnulphus autem, quem ſeptimum à Carolo imperatorem diximus, primò quidem ſtrenuè ſumptis armis Normannos adhuc rebellantes, magnis cladibus perdomuit. Verùm poſtea nimio ſucceſſu elatus, ita contumax in omnes, tum vel maximè in eccleſiaſticos factus eſt, vt Dei nutu pediculari morbo breui conſumptus ſit. Huius in locum poſtea ſuffectum Ludouicum imperatorem legitur, quem tamen nuſquam habuiſſe imperij coronam accepimus. Hic autem (vt Martinus ſcribit) cum Berengario duce Foroiuliano à regibus Longobardorum originem ducente, & auitum paternumque regnum repetente, armis decernens, cum primò quidem ſuperat & vincit: Mox renouato prælio apud Veronam Ludouicus ſuperatus ingenti ſuorum clade capitur, & oculis priuatur. * Atque ita imperium, quo annis ferè centum Franci potiti ſunt, demum in Longobardos transfertur, imperante apud Græcos Conſtantino Leonis filio. Verùm neſcio quo fato accidiſſe dicam, vt vna cum induſtria imperatorum, ſimul etiam pontificum virtus & integritas defecerit: quæ quidem tempora infeliciſsima eſſe arbitror, cum auctoritate Platonis tales ſoleant eſſe reliqui ciues, quales ſunt in republica principes.

** Is non eſt Ludouicus Arnulphi filius, ſed alius.*

Remigius Altiſiodorenſis. Ad Formoſum redeo, cuius tempora ne omninò infeliciſsima haberentur, effecit Remigij Altiſiodorenſis virtus & doctrina. Hic enim multa commentatus eſt, & ſcripſit in Matthæum potiſsimum & Pauli epiſtolas. Sunt qui ſcribant, huius interpretationis auctorem fuiſſe Remigium Remenſem, non autem hunc, de quo loquimur: vtcunque ſit, conſtat vtrumque Remigium doctiſsimum fuiſſe. Formoſus autem pontificatus ſui anno quinto, menſe ſexto moritur. Vacat tum ſedes diebus duobus.

ANNOTAT.

Formoſus Papa, vt ego obſeruaui, primus omnium Romanorum Pontificum ex aliena diœceſeos Epiſcopo, Romanus Pontifex eſt factus, cùm ante ipſum non niſi ex presbytero, vel diacono Cardinalibus factus fuiſſet Romæ Papa. Idem refert vetuſtiſsimus & ſine auctoris nomine ſcriptus liber Bibliothecæ Vaticanæ. Multa de hoc ſcribit Luithprandus Ticinenſis libro primo, capite primo & 8. hiſtoriarũ ſuarũ & Conradus Abbas Vrſpergẽſis. Quæ verò de eius cadauere ex ſepultura à ſucceſſorib. eruto dicuntur, procul dubio fabula magis quàm verò ſimilia ſunt, quod ex illorũ, qui de ea re ſcripſerunt, diuerſitate, & repugnantia faciliè liquet, & ego alibi demonſtraui.

BONI-

Digitized by Google

BONIFACIVS VI.

115. Pōt. BOnifacius ſextus,natione Tuſcus, in demortui Formoſi locum Pontifex creatur. Quam diu autem in Pontificatu vixerit, magna cotrouerſia eſt. Plus enim alij, minus quidam temporis huic aſſcribunt. Sentio ego cum pluribus,qui affirmāt, Pontificem hunc diebus tantummodo ſex & xx.in Pontificatu vixiſſe. Hoc vt credam, faciunt hiſtoriæ, in quibus nulla vel parua de hoc homine fit mētio. Quo enim modo fieri poſſet, vt huius tempora ſub ſilentio præterirentur,ſi annis duodecim (vt quidam referunt) in ſede Petri vixiſſet. Ponere itaque hunc hominem in catalogo ſummorum Pontificum inſtitui, non propter res geſtas, quæ nullæ ſunt. (Quid enim geri in tanta breuitate temporis potuit?)ſed quia legitimè & rectè Pontifex,creatus eſt. Moritur enim (vt dixi) Pontificatus ſui die ſexto & vigeſimo, ſepeliturque in baſilica Petri.

Bonifaci VI breuis pōtificatus

STEPHANVS VI.

116. pōt. STephanus ſextus,patria Romanus, Anagninus Epiſcopus, Pontifex creatus,tanto odio perſecutus eſt Formoſi nomen, vt ſtatim eius decreta abrogauerit, res geſtas reſciderit,licet quidam ſcribant, ipſum Stephanum Epiſcopatum Anagniæ à Formoſo conſecutum fuiſſe. Sed ego arbitror hoc odium ex ambitione ortum fuiſſe,cùm iam eò deueniſſent Eccleſiaſtici, vt non coacti, vt anteà, ſed ſpontè & largitionibus Pontificium munus obirent.Hinc odium ortum eſt,quo etiam in mortuum Stephanus ſæuiebat, quòd ei anteà impedimento fuiſſet, quo minus optata ſede potiretur. Refert Martinus ſcriptor, Stephanum tanta rabie deſæuiſſe,vt habito concilio, corpus Formoſi è tumulo tractum, pontificali habitu ſpoliatum, indutumque ſæculari ſepulturæ laicorum mandauerit, abſciſſis tamen dexteræ eius duobus digitis, illis potiſsimum, quibus in conſecratione ſacerdotes vtuntur,in Tiberimq́; proiectis, quod (vt ipſe dicebat) contra iura ſacramenti Romam & ſacerdotium repetiſſet,quo à Ioanne octauo iure ſpoliatus fuerat. Magna fuit hæc controuerſia & peſsimi exempli, cùm poſteà ferè ſemper ſeruata hæc conſuetudo ſit, vt acta priorum Pontificum, ſequentes aut infringerent, aut omninò tollerent. Quod hactenus certè ab optimis illis Pontificibus, quorum vitas conſcripſimus alienum fuit, paulùm certè abfuit, quin noſtra tempeſtate Paulus ſecundus Venetus Formoſi nomen, (vt fit) ſibi inderet, quòd id nomen ei maximè conuenire videretur, propter proceritatem corporis & maieſtatem. Quò minus autem id faceret, deterruêre eum Cardinales quidam hiſtoriæ non ignari, ne poſt mortem id accideret,quod olim Formoſo. Tulit id ægrè Paulus, quia nil ei præter hoc nomen ad ſummam felicitatem deeſſe videretur.

Stephani odium in Formoſum mortuum.

Martini hiſtoriarum ſcriptor.

Interim verò ignauia Pontificum fretus Conſtantinopolitanus Imperator Symbaticum patricium protoſpatarium ſuum,in Italiam cum exercitu mittit, qui Beneuentum tertio menſe poſteà quam obſideri cœptum eſt, in poteſtatem ſuam redegit,poſſeſſum ante à Longobardis annis CCC. & XXX. Verùm anno tertio poſt Guido Longobardus, pulſis Græcis,vrbem recuperat, atque ita denuo ad Longobardos recidit.

Græci Beneuentum occupāt,ſed expelluntur

Ad Stephanum redeo, qui Pontificatus ſui anno primo,menſe tertio moritur.Sedes autem eius ex morte tribus diebus tum vacat.

Stephanus moritur.

ROMA-

ROMANVS I.

117. Pōt. ROmanus,patria Romanus,vbi pontificatum inijt,Stephani Pontificis decreta & acta ſtatim improbat abrogatque. Nil enim aliud hi pontifices cogitabant, quàm & nomen & dignitatem maiorum ſuorum exſtinguere, quo nihil poteſt eſſe peius & anguſtioris animi: qui enim his artibus nituntur, nulla virtute muniti,eò de loco abradere benè merentes conantur, quem ipſi ob ignauiam & malitiam attingere non poſſunt. Neminem ſiquidem vnquam inuenies alienæ famæ inuidere, niſi qui omnibus probris contaminatus, deſperat ſuum apud poſteros celebre nomen aliquando futurum. Hi ſunt, qui fraude,malitia,dolo, maledicẽtia de humano genere benè meritos mordent, lacerant,accuſant, corrodunt, tanquam ignaui canes & inutiles, nec feris ſeſe obijcientes ob timiditatem,ſed vinctas & caueis incluſas mordentes. Commemorare tamen huius Pontificis nomen libuit, quia de more Petri ſedem obtinuit,in qua tertio pontificatus ſui menſe demoritur.

THEODORVS II.

118. Pōt. THeodorus ſecundus, patria Romanus, pontifex creatus, veſtigia ſeditioſorum ſequitur. Nam & Formoſi acta reſtituit, & eius ſectatores in precio habuit imperante adhuc in Italia (vt quidam volunt) Arnulpho, regnante in Francia Carolo Simplici, Conſtantinoque Leonis filio orientale imperium gubernante.

Quo quidem tempore Saraceni Apuliam ingreſſi, occupatoque ſancti Angeli monte, magnam vim hominum & pecorum cepêre. Verùm Itali tumultuaria manu comparata, magna ex hoſtibus edita ſtrage prædam recuperant. Agebantur hæc in Italia, cum Guillelmus cognomento Sectorferi, Engoloſinæ comes,à Carolo Caluo originem ducẽs, monaſterio Carthuſienſi reliquias ſanctorum, quæ incurſionis Normandicæ tempore inde ablatæ fuerant, reſtitui mandauit. Videbat enim ſeditionẽ inter populos orituram, quieſcentibus iam Nortmannis, niſi in loco priſtino reliquiæ collocarentur. Qui fuerint Normanni, haud ſatis conſtat. Sunt tamen qui dicant, eos ex Noruegia in Galliam deſcendiſſe. *Guillelmus Engoloſinæ comes.*

At Theodorus vigeſimo pontificatus ſui die moritur, nulla magnopère de ſe relicta memoria ob breuitatem temporis.

IOANNES X.

IOannes decimus,patria Romanus, pontifex creatus, Formoſi cauſſam in integrum ſtatum reſtituit, aduerſante magna populi 119. Pōt.

S Roma-

Romani parte, qua ex re tanta ſeditio orta eſt, vt paulum admodum ab iuſto prælio abfuerit. Is autem Rauennam profectus iiij. & lxx. epiſcoporum habito conuentu, & Stephani res geſtas improbauit, & Formoſi acta reſtituit, dijudicans perperam à Stephano factum, qui cenſuit, eos iterum ordinandos eſſe, quos Formoſus ad ſacros ordines adſciuerat. Hoc idem accidiſſe putauerim ego, cùm quia pontifices ipſi à Petri veſtigijs diſceſſerant, tum vel maximè, quia reſpub. Chriſtiana ignauos & deſides principes habebat, quorum maximè intererat nauiculam Petri fluctibus exagitari: ne ſi gubernator aliquando* reſipiſceret, principes ipſos vt malos nautas è repub. deijceret.

** Reſipiſceret.*

Deditus erat voluptatibus Arnulphus, non multum diſtabat à ſuo cognomento Carolus rex Franciæ, quem Simplicem vel potius ſtolidum vocabant. Hac autem opportunitate illecti Vngari, gens quidem fera & indomita, hoſtili manu Italiam primò, mox Germaniam & Galliam ita inuadit, nemine propè reſiſtente, vt ferro ac flamma omnia quoquò proficiſceretur, abſumeret, nulli mortalium ætati aut ſexui parcens. Præterea verò Afri Calabriam ingreſsi, cùm iam magnam prouinciæ partem cepiſſent, oppugnarentque Conſentiam, eorum rege in oppugnatione ictu fulminis diuinitus mortuo, paſsim dilabuntur, & ad ſuos redeunt. Deus enim populi ſui calamitatem miſeratus, à principibus terræ derelicti, tum demum telum ſuum in hoſtes Chriſtiani nominis direxit: quod niſi feciſſet, de nomine Italico, deque eccleſia actum profectò tum putabatur, adeò ſocordès & nullius precij homines in principatibus tum erant.

Vngari Italiam Germaniam & Galliam inuadūt.

Ioannes autem pontificatus ſui anno ſecundo, die decimo quinto moriens, nil de ſe dignum memoria reliquit, niſi quod ſeditiones quaſdam propè exſtinctas reuocauit.

Ioannis mors.

BENEDICTVS IV.

120. Pōt.

Benedictus quartus patria Romanus, pontifex creatur ob eius humanitatem & clementiam. Verùm nil ſuo tempore geſtum eſt, quod magnoperè collaudari poſsit. Acciderat huic ætati, quod alijs interdum ſolet, vt hominum induſtria in quouis genere virtutis conſeneſceret, nullis calcaribus adhibitis, quibus hominum ingenia ad laudem excitarentur, quod fieri à bene inſtitutis populis optimiſque principibus conſueuit. Conſtat enim (vt antea dixi) falſum Ludo-

uicum Arnulphi filium imperium paternum repetere cōnatem, eo tempore Veronæ captum & interfectum à Berengario fuiſſe, atque tum primùm genus Caroli Magni ignauia poſteriorum Principum tam Franciæ, quam etiam Germaniæ imperij titulos amiſiſſe. Verùm eſt certè, quod Criſpus ait. Quæ orta ſunt occid[illegible] quæ aucta, ſeneſcunt. Imperium i[illegible] mag[illegible] habuit incrementum: verùm po[illegible]ea principum ac populi Romani ignauia ſplendor ille Romani nominis in obſcuras tenebras conuerſus eſt, tum vel maximè, vbi remiſſa exercitatione virtutis, voluptatibus ſe & thermis ad effœminanda corpora iuuentis, tradidêre. Idem etiam accidiſſe pontificali dignitati dicere poſſumus. Sanctitate enim & doctrina, quæ non niſi magnis laboribus conſummataque virtute comparantur, pontificium decus ſine vllis opibus primo quidem auctum eſt inter tot hoſtes & obſtinatos perſecutores Chriſtiani nominis, mox verò vbi cum ipſis opibus laſciuire cœpit eccleſia Dei, verſis eius cultoribus à ſeueritate ad laſciuiam, peperit nobis tantā licentiā peccandi, nullo principe flagitia hominum tum coërcente, hæc portenta; à quibus ambitione & largitione ſanctiſſima Petri ſedes occupata eſt potius, quàm poſſeſſa. Hæc tamen Benedicti laus eſt, quòd in tam corruptis moribus grauiter & conſtanter vitam ducens, pontificatus ſui anno tertio, menſe quarto moritur. Vacat tum ſedes diebus ſex.

LEO V.

Leo quintus, cuius patriam hiſtorici non ponunt, pontificatum adeptus, à Chriſtopho- *121. Pōt.*

ſtopho-

ſtophoro eius familiari dominandi cupido capitur, & in vincula conijcitur: quod quidem fieri non ſine magna ſeditione & multorum interitu potuit. Quantæ enim auctoritatis pontificatus tum eſſet vitio priorum pontificum, ex hoc vel maximè comprehendi poteſt, quòd à viro priuato tanta dignitas vi & factione vno ferè momento occupata eſt. Verum eſt certè, quòd dici ſolet: plus auctoritatis dignitatis ex hominibus capere, quam ex dignitatibus homines, vt in cenſura Romana apparuit, quæ primo vt exiguus magiſtratus poſthabita eſt: verùm vbi ciuitatis optimates obire munus illud dignati ſunt, tantam ei auctoritatem tribuêre, vt inter optimates infelix propè haberetur, qui cenſoriam dignitatem conſecutus in vita non fuiſſet. Chriſtophorus itaque ſedem occupat xl. Leonis in Pontificatu die: quem ego præ dolore animi paulò pòſt perijſſe crediderim, quòd ab eo potiſſimum honore ſpoliatus fuiſſet, quem ipſe vt lupum domi aluerat: vt illud Theocriti, Enutrito lupos, qui te comedant.

CHRISTOPHORVS I.

122. Pōt.

CHriſtophorus, cuius patria & cognomẽtum ob ignobilitatem ignoratur, pontificatum malis artibus adeptus, malè amiſit. Septimo enim menſe dignitate ac meritò quidem eiectus, monaſticam vitam, vnicum calamitoſorum refugium, obire cogitur. In Monaſteria enim tanquam in inſulas clerici malè de eccleſia Dei meriti, tum relegebantur. Sunt qui ſcribant, Chriſtophorum deiectum pontificatu fuiſſe, Ludouico tertio imperante: alij hæc tempora Beren-

Monaſteria malorum clericorum carcer vel exilium.

ga.10 [illegible], quem diximus è duce Forc-iuliano imperatorem creatum, quòd in Italia oriundus eſſet è ſtirpe Longobardorum regium: quodque etiam in eo ſolo ſpes vnica imperij collocari tum maximè poterat ob virtutem & nobilitatem. Vt autem credam, Berengarium tum imperaſſe, facit & pontificum, qui antè fuêre, breuis vita, quos tanquam monſtra quædam è medio breui Deus ſuſtulit, & ipſius imperatoris tempus, qui ſuperato Guidone duce Spoletino, interfectoq; Ambroſio comite Bergomate, quos primo hoſtes habuerat, accepta à Formoſo imperij corona annis 9. vixit. Quid verò poſtea Chriſtophoro acciderit, è pontificatu deiecto in Sergio dicetur.

SERGIVS III.

SErgius tertius, patria Romanus, patre Benedicto, pontificatum iniens, baſilicam Lateranenſem, quæ tum corruerat, reſti- 123. Pōt.

 tuit

tuit, Chriſtophorum è monaſterio tractum in vincula coniecit. Rebus deinde confirmatis, Gallias profectus, Lotharij gratia & amicitia fultus, qui tum regnabat, in Italiam rediens, & Chriſtophorum arctiore cuſtodia reuinxit, & Formoſi acta ita improbauit, vt denuò ad ſacros ordines eos admittere neceſſe fuerit, quos Formoſus antea ſacerdotali ordine indignos cenſuerat. Neque hanc quidem ignominiam mortuo intuliſſe contentus, eius cadauer è ſepulchro tractum, capitali ſupplicio, ac ſi viueret, afficit, corpuſque ipſum in Tiberim proijcit, tamquam ſepultura & honore humano indignum. Ferunt piſcatores corpus ipſum inter piſcandum repertum, ad baſilicam Petri detuliſſe, atque dum funus celebratur, ſanctorum imagines, quæ in templo locatæ erant, corpus ipſum veneratas fuiſſe: & ob eam rem creditum eſſe, Formoſum iniuria quidem tali ignominia affectum fuiſſe. Sed factúmne ſit hoc à piſcatoribus, haud ſatis conſtat, viuente præſertim Sergio, qui Formoſi factionem perſequebatur quod antea ei impedimento fuerat, quò minus pontificatum conſequeretur. Vide quæſo, quantum iſti degenerauerint à maioribus ſuis. Illi enim, vtpote viri ſanctiſſimi, dignitatem vltro oblatam contemnebant, orationi & doctrinæ Chriſtianæ vacantes: hi verò largitione & ambitione pontificatum quærentes, & adepti, poſt habito diuino cultu, inimicitias non ſecus ac ſæuiſſimi quidam tyranni inter ſeſe exercebant: ſuas voluptates poſteà ſecurius expleturi, cùm nullibi extarent, qui eorum vitia coercerent. Crediderim ego Sergium hæc facere à Lothario compulſum, quod Formoſi opera à Gallis in alienigenas imperium tranſlatum ſit. Sergius autem his artibus vitam ducens, ſeptimo Pontificatus ſui anno, menſe quarto, die xvj. moritur: cùm paulò antè igneæ faces in cælo & ſtellæ micantes, diſcurrenteſque præter conſuetudinem ſint viſæ. Vnde non ita multò pòſt Vngari Italiam cum exercitu ingreſſi, multas viciſſim intulêre acceperéque clades.

De horũ temporũ deplorati ſsimo ſta-u Eccleſia Romana vide Baronium tom 10. an. 908. num 2. & ſeq.

Sergij mors.

ANASTASIVS III.

124. Põt. Landulphus Græcos vincit.

ANaſtaſius tertius, patria Romanus, eo tempore pontificatum inijt, quo Landulphus Beneuentanus princeps, graui prælio in Apulia cum Græcis decertauit, & vicit. Nam Patricius Leonis Conſtantinopolitani Imperatoris dux Italiam ingreſſus, ſe omnia breui euerſurum minabatur, niſi Leoni properè obtemperarent. Verùm (vt dixi) Lan-

dulphi virtute imperium ſimul cum loquacitate omiſit, quamquam verò à Berengario iam pararentur copiæ, quæ Patricia obuiam fierent, plus terroris quam virium ſecum ferenti. Anaſtaſius autem, à quo nil memoria dignum geſtum eſt, ſecundo anno Pontificatus ſui moritur, & in baſilica Petri ſepelitur. Hunc tamen Pontificem hac vna in re laudare poſſumus, quòd neminem eorum, qui antè ſe in Pontificatu fuêre, ignominia aliqua notauerit, vel maledicentia perſecutus ſit: modeſtè enim & integrè vixit, nec in ſe quicquam habuit, quo reprehendi poſsit.

LANDVS I.

LAndus, patria Romanus, Anaſtaſio ſucceſsit. Huius autem vita ita obſcura fuit, vt etiam ſint, qui eum inter Pontifices non numerent, maximè autem Vincentius hiſtoricus. Aliter tamen Martinus & Cuſentinus *125. Põt.*

ſen-

Digitized by Google

ſentiunt, horum de numero, & Gothifredus eſt, qui ſcribit, Landum auctoritatem ſuam interpoſuiſſe, quò minus Berengarius & Rodulphus comitis Guidonis filius, inter ſe decertarent.

De Imperio Ro. concertatio. Sunt qui ſcribant, Rudolphum apud Veronam Berengarium ſuperaſſe, ac imperio tribus annis potitum eſſe. Magna enim tum erat inter Italos, Germanos & Francos de poſſeſsione imperij concertatio. Vnde & grauiſsima bella orta ſunt, nec extincta ſinè multorum interitu, omniumque prouinciarum calamitate. Annitebantur tamen Romani Italique Imperij nomen in prouincia retinere, obſtantibus barbaris omnibus, licet duce & auctore tam præclari facinoris indigerent, exſtinctis iam non ſolùm illis præclaris luminibus, quæ Italiam quondam per totum orbem terrarum illuſtrarunt, verùm etiam ſublato omninò & exciſo illo egregio ſeminario, vnde tam præclaræ radices pullulabant.

Landi mors. Landus autem ſexto Pontificatus ſui menſe, die vigeſimo primo moriens, in baſilica Petri ſepelitur.

IOANNES XI.

126. Pōt. IOannes vndecimus, patria Romanus, patre Sergio Pontifice, anno Domini nongenteſimo nono Pontificatum inijt. Præſul Rauennas is antea fuerat, Epiſcopatu deiectus populi tumultu. Verùm Lando mortuo, Pontificatum adeptus, ſpiritus militares magis, quam religioni deditos geſsit. Indigebat huiuſcemodi Pontifice tum quidem & Eccleſia & Italia. Nam Græci (vt diximus) vt Landulphi virtute ſuperati, Saracenos in Italiam vocant, quæ ex Calabris & Apulis in Lucanos & Campanos mouentes, vrbi Romę exitium ſe illaturos propediè minabantur. Hoc autem periculo motus Ioannes, Alberico Etrurię Marchione in auxilium accito, habito delectu, cum Saracenis confligens & ſuperans, ab vrbis finibus ſubmouit. *Græci & Saraceni Italia eiecti.* Verùm nil actum ea victoria exiſtimans, niſi fugientes inſequeretur, eos ad Lyrim fluuium nactus, (quem Gariglianum vocant) apud Minturnas tanta clade ſuperat, vt de relinquenda omnino Italia cogitauerint, locaque omnia fermè, quæ in littore Italico obtinebat incenderint. Poſtea tamen mutata ſentētia occupato mōte Gargano, incurſionibus loca circumquaque poſita vexabant. Interim verò Ioannes in triumphi modum Romam rediens, cùm omnia ſibi vendicaret, Alberici odium ita in ſe concitauit, vt ingens ſeditio ſit orta, qua quidem Marchio pulſus Ortam proficiſcens, oppido munito & arce, Vngaros præmijs ſolicitatos in Italiam vocat: qui certè prouinciā ingreſsi, plus prope calamitatis Italiæ intulêre, quā olim Saraceni. *Vngari in Italiā vocati eam vaſtant.* Pueros enim & virgines abducebant, grandioribus natu necatis: neque ipſis quidē Etruſcis pepercêre, quos ex fœdere Alberici intactos eſſe oportebat: immò verò magis in hos, quàm in cæteros Italos ſæuitum eſt, incenſis & euerſis ferè omnibus oppidis, quæ ipſi occupauerant. Crediderim ego Berengarium, qui tum Ciſalpinam tantummodò tuebatur, hoſtibus iter in Etruriam dediſſe, modò ſine vllo ſuorum maleficio tranſirent. Hac autem dulcedine prædæ illecti Vngari, frequenter deinceps Italiam repetebant. Qua calamitate Romani permoti, cùm ſæuire in hoſtē præferocem & potentem non poſſent, Albericum capiunt & obtruncāt. Ioannes quoque ſeditione militari, maximè verò à militibus Guidonis Comitis captus, & in vincula coniectus, ceruicali in os coniecto necatur, pontificatus ſui xiij. menſe ij. die iij. Cuius in locum alter Ioannes ſubrogatur: verùm quia vi ſedem occupauerat, è loco ſtatim deiectus, connumerari inter pontifices non meruit.

ANNOTAT.

Hic Ioannes X. (vt dixi) appellandus eſſet, fuitque vt ex horum temporum ſcriptore Luitprando Ticinenſi lib. 2. ca. 13. rerum per Europam ſuo tempore geſtarum liquet, natione Romanus, ante ex epiſcopo Bononienſi factus archiepiſcopus Rauennas, Ioannis cuiuſdam, vt auctor eſt Guillelmus Bibliothecarius, non paſser-

Digitized by Google

pa Sergij iij. filius. Cui Ioanni papa ceruicali ſuper os cōiecto, & ſuffocato, ſi Luithprādo Ticinenſi horum temporum ſcriptori credere volumus, Ioann. XI. Sergij papa & Morocia nobiliſſima inter Romanas fœmina filius, matris qua tunc in vrbe potētiſſima erat, auctoritate Romanis Pontificibus ſcripſerunt, plures autē fuēre, Ioanni huic non alteri Ioannem, ſed Leonem 6. & illi Stephanum 7. ſubijciunt. Poſt quos Ioannem ipſum 11. Sergij Papa filium communi conſenſu referunt. Quos & magis ſequendos eſſe exiſtimo.

LEO VI.

127. Pōt. LEo ſextus, patria Romanus, legitimis ſuffragijs pontifex creatus, nil tyrannicum in vita præ ſe tulit, integrè ac modeſtè vitam ducens, ac rei diuinæ cōſulens, quantum illa tempora in tam corruptis moribus patiebātur. Reuocare enim ciues ad concordiā, temeritate & ſtultitia priorum pontificum adhuc tumultuantes, componere res Italas, pacare externum hoſtem, propulſare barbaros à ceruicib. Italiæ conatus eſt: quo certè nil melius aut laudabilius in tam breui magiſtratu fieri potuit. vij .n. menſe, die xv. pontificatus ſui moritur, ſepeliturque in baſilica Petri, magno ſui apud Romanos deſiderio relicto.

STEPHANVS VII.

128. Pōt. STephanus 7. patria Romanus, eo tempore pōtificatum inijt (vt quidam ſcribūt) quo Vngari Alemanniā Saxoniamq; populantes, ab Henrico Germaniæ rege apud Merſpurgum ingenti clade ſuperati ſunt,

Burgundiones in Italiam tendunt. Ferunt tum etiam Rodulphum Burgundiorū regem, in Italiam hoſtili manu contra Berengarium ſecundum deſcēdiſſe, eumq; ſuorum fraude regno ſpoliatum ad Vngaros confugiſſe, qui ſumptis armis, 3. anno poſt pulſum Berengariū in Italiā cum magno exercitu duce Salardo venientes, Papiam vi captam, ferro & igne magna ex parte vaſtarunt. At vero Itali cum non ſatis

virium in Rodulpho cernerent, Hugonem Arelatenſem comitem in Italiam vocant. Huic autē non ſine cōtentione tamen Rodulphus cedens, cùm hoſtes acriter inſtarent, in Burgundiā ſeſe recepit. Hugo verò nō ſatis his fidens, qui ſe vocauerant, multos in exſilium pepulit: qui quidē ad Arnoldum Bauarorū ducem confugientes, hominem regnandi cupidum mouere copias in Italiam propellunt. Deſcēdentem itaq; ex Alpibus Veronenſes ſtatim intra mœnia benignè ac comiter recipiunt: verùm Hugo, in eū mouens, commiſſo prælio hominem ſuperat, Veronamq; ſtatim recipit. Mortuo autem apud Bauaros Berengario, vt alij volunt, apud Vngaros, Berēgarius tertius primi Berengarij ex filia nepos, in Italiam veniens, anno ſalutis 935. imperio potitur. Sunt aūt qui hæc, quæ ſcripſi, huius Pōtifici tēporibus aſſcribant. Ego verò & priorum quorundam, & ſequentium temporibus aſsignanda crediderim, cùm ea, quæ breuiter ſcripſi, non ſine diuturnitate geri potuerint. Sed ſatius fuit in tanta ſcriptorum varietate temporū, omninò aliquid ſcribere, quā quę ſunt aliquādo geſta, ob incertos auctores omittere. Cōſulimus poſteritati, nec ita ſuperſtitioſi ſumus, vt nolimus ea credere, quæ varij auctores ſparſim cōſcripſere.

Gemblacenſe monaſterium exſtructum. Huius quoq; Pontificis tempori meritò aſſcripſerim S. Vgibertum nobilem Lothringiæ principē, qui Gemblacenſe cœnobium propria impenſa magnis operibus breui exſtruxit. Ferūt & hac tempeſtate Spitineum Bohemiæ ducem, fidem Chriſti tum primum recepiſſe. Nam duces antea qui Bohemiæ pręerant, nunc demū reges appellantur auctis opib. & copijs. At Stephanus, cuius vita manſuetudinis & religionis plena fuit, ſecundo Pontificatus ſui anno, menſe 1. die 12. moritur, inq; Petri baſilica ſepelitur. *Stephani mors.*

IOANNES XII.

IOannes 12. patria Roman. patre Sergio Pontifice, vt quidam volunt, eo tempore pontifi- 129. Pōt.

catum

Digitized by Google

catum inijt,quo ſanguinis fons (vt Martinus & Vincentius aiunt) Genuæ largiſsimè effluxit, futuræ calamitatis indicium. Nam & Genua à Saracenis ex Africa venientibus, dum capitur ac diripitur,& Vngari Italiam ingreſsi, longè omnia ac latè populati ſunt. Verum dum onuſti prędaPelignorũ fines attigiſsēt,à Marſis,qui repentè arma ceperant,opprimũtur,atq; ita prædam omnem cum vita amiſere. Scripſit tũ multa Racherius ex monacho Veronenſis epiſcopus factus,in exſiliũq; Papiã ab Hugone rege miſſus,quòd apertè nimiũ in eius mores inuehere tur. Ioannes autē pontificat.ſui anno 4. menſe 10.die xv. moritur. Vacat tum ſedes dieb.12.

Racheri-us epiſco-pus Vero-nenſis.

LEO VII.

130. Pōt.

LEo 7.natione Roman.Hugone & Lothario in Italia imperantibus pontificatũ adeptus,nil dignum memoria geſsit.Huius aũt tempora illuſtriora fecēre Spireneus Bohemiæ dux (vt Martin.refert) iuſtitia & religione inſignis,& eius filius Vinceslaus, nequaquã à patre degenerans, à fratre Bolesla o interemptus ob regni cupiditatē:qui quidē Vinceslaus poſtea in ſanctos referri meruit,cōprobata eius vita approbatiſq; miraculis, in vita & poſt mortē editis. Leo aũt Pont.ſui an.3.mēſe 6.die 10.moritur,& in baſilica Petri ſepelitur.Vacat tũ ſedes dies 3.

VVenceslaus martyr.

STEPHANVS VIII.

STephan.8.natione German. pōtificatũ iniēs, ita à Rom. ſeditionib. vexatus eſt, vt nil memoria dignũ ab eo geri potuerit, immò vero (vt Martin.refert) in tãta ſeditione mutilatus turpiter aliquãdiu vitã duxit,cũ ob inhoneſta vulnera prodire in publicũ erubeſceret. Parabat quidē rex Hugo tantam iniuriã vlciſci,ſed in ipſo apparatu moritur:cui quidem Lotharius filius in regno ſuccedēs,hac de re nullã mentionē fecit, vel quod populi Romani amicus eſſet: vel quod breui regnauit: biennio n. tantũ poſt mortē patris ſuperuixit Otho aũt Germanorũ rex, Vinceslai Bohemiæ regis mortē vlturus, in Boleslaũ, qui fratrē per ſcelus interfecerat, copias mouens,hominē tandē poſt multas illatas acceptasq; clades, in poteſtatē ſuã redegit. Stephanus verò pontificatus ſui an. 3. menſe 4. diebus xij.moritur. Vacat tum ſedes dieb.x. 131. Pōt.

MARTINVS III.

MArtinus tertius,patria Roman. manſuetudinē & placabilitatē Stephani ſeptimi imitatus eſt:pontificatũ n.adeptus, bella omittens,religioni ſeſe totũ addixit, tēpla vetuſtate collapſa inſtaurãs,pauperes eleemoſynis paſcens. Nō caruit tamē huius temporib. Europa ipſa bellica rabie. Nã cũ Otho anniteretur Italiã ingredi aduerſante Lothario, magnæ cædes vtrinq; cōmiſſæ ſunt. Adhortãte tamē eos Marrino pontif. vt ab armis diſcederent, tũ vel maximè, cũ vbiq; fame& penuria rerũ omniũ laboraretur, ſucciſis vndiq, arborib. proſtratis ſegetibus & abductis grauiſsimo bello colonis ac pecorib. apud Conſtantinop. quoq; tumultuatum vehementer eſt. Nam ciues ipſi Conſtantin. 132. Pōt. aliàs Marinus II.

impe-

imperatorem captum, abraſo capite, in inſulam relegarunt. Verùm non ita multò pòſt Conſtantinus Leonis filius imperiũ adeptus, ſeditioſos ciues eadem turpitudine tantùm affectos, qua ipſi Conſtantinum notauerant, in eandem inſulam exſulatum mittit. Martinus autem tertio pontificatus ſui anno, menſe ſexto, die decimo moritur, & in baſilica Petri ſepelitur. Eius autem in morte ſedes Romana diebus duodecim tum vacat.

AGAPETVS II.

133. Pôt. AGapetus ſecundus, natione Romanus, ardente tumultu bellico in Italia pontifex creatur.

Vngari enim tum etiam hoſtili manu Italiam ingreſſi, iam ferè omnem oram Tranſpadanam recuperauerant, cùm Henricus Bauariæ dux, ſumptis properè armis, comparatoque exercitu in prouinciam mouens, non ſine magno incolarum incommodo duobus grauiſſimis prælijs eos ſuperat, ac prouinciam omnem ab Aquileia Papiam vſque occupat. Vnde non ita multò pòſt properè in Auſtriam diſceſſit, quòd iam aduentare Berengarium cum magno exercitu intellexerat. *Henricus Bauariæ dux.*

Potitus autem Italia Berengarius, Imperatoris nomen ſibi indit, filiumque Albertum regem Italiæ nuncupat, coniecta in carcerem Adalinda Lotharij fratris filia, ne Papiam vrbem dotalem repeteret. Interim verò Agapetus pontifex, Italiæque proceres, cognita Berengarij ſuperbia, quòd omnia ſibi contra ius faſque vendicaret, Othonem Germaniæ regem in Italiam vocant: qui quidem per Forum Iulij prouinciam cũ quinquaginta millibus hominum ingreſſus, deturbatis ſtatim è regno Berengario & Alberto, Adelindam Lotharij filiam è carcere ductam in vxorem accepit, ex qua poſtea filium ſuſcepit, cui Othoni ſecundo nomen fuit. Otho tamen Italia decedens, hac moderatione vſus eſt, vt Berengario & Alberto gubernandæ prouinciæ arbitrium permiſerit, compoſitis inter pontificem & Berengarium rebus. Idem quoque Otho Lodouicum regem Franciæ magnis eò properè deductis copijs iuuit, quem proceres prouinciæ adiuuante Hugone Pariſiorum Comite, ipſius Othonis ſororio propè è regno depulerant. At verò Albertus Berengarij filius, qui tum Rauennæ præerat, Comaclenſium claſſe & auxili fretus, mercatores Venetos aduerſante Agapeto pontifice infeſtabat, vnde Veneti ira incenſi comparatis properè quibuſdam nauigijs, Comaclum expugnatum incendunt. *Berengarius Imperatoris titulum affectat.*

Dum hæc itaque hoc modo agerentur, Agapetus pontifex vir innocens, & reipublicæ Chriſtianæ amator, pontificatus ſui anno nono, menſe ſeptimo, die x. moritur, eò ferè tempore, quo Oddo Cluniacenſis monaſterij abbas in Domino quieuit. Cuius quidem diſcipulus habitus eſt Domaielus, vir miræ ſanctitatis & monaſticæ diſciplinæ reſtitutor. *Agapetus moritur.*

IOANNES XIII.

IOannes decimuſtertius, patria Romanus, de via Lata, patris Alberici potentia fretus, põtificatum occupat, Octauianus is quidem primo vocabatur, homo ſanè ab adoleſcentia omnibus probris ac turpitudine contaminatus, venationibus magis, ſi quid temporis à libidinibus ſupererat, quàm orationi deditus. Erant tum Romæ duo annui conſules, ex nobilitate præfectus vnus, qui ius populo diceret: ex plebe autem decarchones xij. creabantur, qui vicem ſenatus gererent. Non 134. Pôt. *Romæ duo annui conſules.*

care-

Digitized by Google

carebant aliqua ditione Romani, nam & vicina Etruriæ oppida intra Vrbeuetanum, Tudertinumque agrum, & quicquid à Neapoli Beneuentoque, à Marſis, à Reatinis ad vrbem ſpectat, Romanæ ciuitati obtemperabat. Vlteriora partim Græci, partim Saraceni occupauerant. Quis cum Picenum Spoletinumque agrum obtineret, incertum eſt. Octauianus itaque patris potentia in ſatis libera ciuitate fretus, pontificium munus humeris ſuis nequaquam conueniens, ſibi deſumit. Hac quidem indignitate moti duo Cardinales, literis Othonem obſecrant, vt clerum populumque Romanum è manibus Berengarij Ioannisque duodecimi vendicare conetur, aliter Chriſtianam fidem vnà cum imperio perituram. Otho enim tum magno in precio erat, domito Boleſlao (vt dixi) Bohemiæ rege, ſuperatiſque tribus grauiſsimis prælijs Vngaris Germaniam vaſtantibus, ac captis tribus eorum regulis, quos Germani, contradicente Imperatore, vitam finire laqueo coegêre. Interim verò dum Otho exſpectaretur, re per indices patefacta, Ioãnes pontifex cardinales ipſos capit, & huic naſum, illi verò manum abſcindit. Hanc ob rem Otho in Italiam mouens, primò quidem Berengarium & Albertum filium in poteſtatem ſuam redigit: alterumq; Conſtantinopolim, alterum in Auſtriam relegat. Mox vrbem ingrediens, ab ipſo Ioanne honorificentiſsimè ſuſcipitur, coronaturque (vt quidam tradunt) accepto Germaniæ Pannoniæq; titulo, quod reliqui imperatores deinceps obſeruarunt, translato tùm primum ad Germanos imperio. Alij verò à Leone octauo, de quo paulò pòſt dicemus, hoc factũ exiſtimant, quorum opinionem Gratianus in decreto ſecutus eſt. Priorem ſententiam Richardus & Cuſentinus non improbant. Lateranenſis autem bibliothecarius Othonem Ioannis tempore Romam veniſſe ſcribens, de coronatione eius nullam mentionem facit, adeò confuſa ſunt & perturbata hæc tempora, ſcriptorũ negligentia & incuria. Otho autem compoſito aliquantulum ſtatu ciuitatis, cum Ioanne ſecretò collocutus, hominem primò blandè appellando à flagitijs deterrens, ad virtutem adhortabatur: verùm cùm nequaquam moueri à ſententia verbis eum cerneret, ad minas conuerſus, concilium indicit, conuocatis epiſcopis Italiæ, quorum iudicio vita ſceleratiſsimi hominis dijudicaretur. Is itaque iudicium bene ſentiens, tum reformidans, in Hernicos aufugit, in ſyluiſque more feræ aliquãdiu delituit. Hanc ob rem Otho perſuadente

Otho Imperator Romam venit.

Concilium celebrat.

clero, Leonem Romanum ciuem Lateranenſis eccleſiæ protoſcriniarium, pontificem creat. Verùm ab eunte Imperatore, Ioannis cognati & clientes, pulſo Leone, Ioannem ipſum reuocant: quem quidem diuinitus eiſdem fermè diebus perijſſe creditum eſt, ne eccleſia Dei pernicioſa ſeditione iam gliſcente labefactaretur. Sunt qui ſcribant, hunc ſceleratiſſimum hominem, vel hoc monſtrum potius, in adulterio deprehenſum & confoſſum interijſſe. Verùm non ita quoque ſedata ſeditio eſt. Nam Romani mortuo Ioanne, in eius locum Benedictum ſubrogant, idque ab imperatore, qui tum Spoleti erat, confirmari contendunt. At imperator iratus, non ſolùm Romanos, vtpote iniqua poſtulantes, à ſe repulit, verùm etiam eoſdem armis vt (poſtea dicetur,) coegit abrogato Benedicto, Leonem ſuſcipere. Ferũt multa prodigia tum in Italia apparuiſſe. Nam & lapis de cælo miræ magnitudinis cecidit, ſæuiente ventorum atque imbrium procella, & in veſtibus multorum ſignum crucis, ac quidem cruentæ, diuinitus apparuit. Quæ quidẽ portenta indicare magnas clades & calamitatem eccleſiæ multi interpretabantur. Ioannes autem vir omnium, qui vnquam ante ſe in pontificatu fuêre, pernicioſiſsimus & ſceleratiſsimus, pontificatus ſui anno ix. menſe iij. die quinto moritur. Eius verò in morte ſedes in ſeditione dies xij. tum vacat.

Ioannis xij. infamis mors.

Prodigia.

ANNOTAT.

Ioannem hunc 12. ab omnibus ſcriptoribus (præter vnum Platinam) appellari obſeruaui. Quem primum eſſe inueni, qui nomen in pontificatu mutarit. Nam cùm antea Octauianus vocaretur, vt Guillelmus bibliothecarius ſcribit, gentili nomine omiſſo tanquam parum maieſtati & religioni pontificiæ idoneo, ſe Ioannem appellant. Cuius exemplum ſequentes pontifices, qui deforme & parum conueniens tanto magiſtratus nomen habuêre, ſenſim, & paulatim ſequuti, leuem conſuetudinem tanquam in legem perpetuam tranſtulerunt. Ceterum hanc rem Romani pontifices, & maximè ex Germania lecti, Bruno, Gerebertus, Suidegerus, Poppo, alius Bruno, Geberardus, Fridericus, Gerardus, Cadolus, Anſelmus, Hildebrandus, & ſimiles maximè confirmarunt, barbarorum nominum deformitate commoti.

BENEDICTVS V.

Benedictus quintus, patria Romanus, ex diacono in ſeditione pontifex creatur, ab his potiſsimum, qui Ioãnis cognatione fa- 135. Pontif.

ctioneque coniuncti fuerant, ægre ferentes Leonem ab Othone Ioanni antelatum. Verum cùm Imperator hanc electionem nequaquam probaret, Romanos id maximè expetentes à ſe repulit, eoſque ferro & flamma omnia circa vrbem poſita vaſtans compulit, pulſo Benedicto vel dedito potius, Leonem ſuſcipere, adactos ſacramento, nil ſe earum rerum immutaturos, quas ipſe Imperator in re pontificia conſtituiſſet. Compoſitis autem hoc modo rebus, Otho in Germaniā rediens ſecum Benedictum ipſum duxit, qui non multò poſt dolore animi apud Hamburgum moritur, vbi relegatus erat.. Vix autem in Pontificatu menſibus ſex, diebus quinque. Sedesque deinceps diebus* triginta vacauit.

Vide Baronium tom. 10.

*vigīti.

ANNOTAT.

Hunc Benedictum V. appellari ab omnibus, & in eius numeri nota illius rationem haberi à ſequentibus pontificibus, qui illud nomen tulêre video, & id quidem parum accuratè factum fuiſſe exiſtimo, cum ſchiſmaticus fuerit contra Leonem 8. Papam legitimè creatum, per vim renunciatus. Duo autem ſimul legitimi Papæ eſſe non poſſunt. Ille Germanus, & verus Pontifex ſemper cenſetur, cuius in Eccleſia ſucceſſio exſtat, quæ quidem Leonis 8. non Benedicti V. eſt Rhegino lib. 2. Luithprandus lib. 6. cap. 11. & Guillelmus Bibliothecarius auctores.

LEO VIII.

136. Pōt LEo octauus, (vt antè dixi) protoſcrinarius, à clero populoque Romano, pulſo Ioanne Pontifex creatur. Nam cùm Ioannes flagitioſè nimium & intemperanter viueret, inſtaremque Romani apud Imperatorem, vt alterum Pōtificem abrogato Ioanne crearet, reſpondit electionem ad populum & clerum

pertinere: Eligerent, quem maximè idoneum putarent, ſe eum ſtatim approbaturum. Vnde cùm Leonem elegiſſent, quem ipſe confirmauerat, deinde mutata ſententia abrogato eodem. Benedictum ſuffeciſſent, iratus Otho, eos vi & armis compulit, dedito etiam Benedicto Leonem ſuſcipere, qui ſtatim Romanorum inconſtantiam pertæſus, auctoritatem omnem eligendi Pontificis à clero populoque Romano ad Imperatorem tranſtulit. Verùm Leo in Pontificatu non diu vixit. Anno enim primo, menſe quarto moritur.

IOANNES XIV.

IOannes decimusquartus, Narnienſis Epiſcopus, patria Romanus, patre Ioanne Epiſcopo, Leoni ſucceſſit. Verùm Romani inita iam conſuetudine pellendi Pontifices, hunc quoque ſeditionibus fatigant. Accerſito 137. Pōt

enim

Digitized by Google

enim Iofredo Campaniæ comite, Lateranenſes ædes vi irrumpentes, Ioannem capiunt, captumque primò in Hadriani molem perducunt, mox inde hominem in Campaniam exulatum mittunt. Verum interfecto Iofredo eiuſque vnico filio à Ioanne Campano Principe Pontifex vndecimo menſe ſui exſilij Romam properè rediit. Otho præterea cognita Pontificis calamitate, cum Othone filio ingentibusque copijs magnis itineribus Romam perueniens, conſules & perfectum cum Dearchonibus captos in vincula conijcit, ſciturus coniurationis capita. Quæſtionibus autem re cognita, conſules in Germaniam mittuntur: Dearchones verò laqueo ſuſpenſi, pœnas ſtatim dedêre. Petrus autem vrbis præfectus, malorum omnium fons & origo, diu cum ignominia per publica vrbis loca tractus ac virgis cæſus, in Germaniam vinctus mittitur. Sunt qui ſcribant, Petrum ipſum excarnificandum Pontifici traditum abraſa barba capillis ſuſpenſum ad caput equi Conſtantiniani aliquandiu ſtetiſſe, vt eius exemplo talia facinora malefici declinarent. Inde autè ablatum, aſinoque ſuperimpoſitum, verſo ad clunes vultu, & manibus ſub cauda ligatis, atque ita per vrbem ductum, & virgis cæſum fere vſque ad interitum fuiſſe: poſtea verò in Germaniam exſulatum miſſum. Hac etiam ſeueritate (exempli gratia) in Iofredum à Ioanne principe Campano (vt diximus) cæſum, imperator vſus eſt, vt eius ac filij cadauer è loco ſacro tracta, in profanum proijci iuſſerit. Intereà verò Sclaui, qui Hadriani tertij Pontificis, & Suerophyli principis Dalmatiæ tempore fidem Chriſti ſuſceperant, in Italiam traijcientes, Saracenos ingenti clade ſuperatos monte Gargano deiecerunt. Horum autem exemplum & virtutem imitati Vngari, reliquias Saracenorum ita attriuêre, recuperata Conſentia iam ab hoſtibus capta, vt Othoni magni Othonis filio eò cum exercitibus miſſo, haud difficilè fuerit reliquias bellorum abſoluere. Nec contentus Saracenos cædere, Græcos quoque, qui cum Mauris fœdera inierant, grauiſsimis prælijs ita perdomuit, vt eos ferè omni Calabria & Apulia eiecerit. Sunt qui ſcribant, idcirco Othonem Græcos perſecutum fuiſſe, quia Nicephorus Conſtantinopolitanus Imperator filiam iam ei pactam in matrimonium daturum ſe negabat. Conſtat tamen Othonem ipſum adoleſcentem egregium pulſo Nicephoro & Ioannem filium in Imperio confirmaſſe, & Theophaniam ſororem in vxorem accepiſſe, quam quidem Ioannes tertiuſdecimus vnà cum marito apud Lateranenſem baſilicam corona Imperij exornauit, annuente Othone ſene, qui filium conſortem Imperij creauerat. In tanta autem & tam publica lætitia, Campana Eccleſiæ Metropolitanæ nomen à Ioanne Pontifice conſecutus eſt. Otho verò in Germaniam proficiſcens, ſenio confectus, Viennæ moritur: quem non ita multò pòſt Ioannes Pontifex ſexto Pontificatus ſui anno, menſe vndecimo, die quinto, ſubſecutus eſt. Eius in morte dies xiij. ſedes tum vacat.

Otho Pōtificis iniuriam vindicat.

Sclaui Saracenos Apulia pellunt,

& Otho Græcos.

BENEDICTVS VI.

BEnedictus ſextus, patria Romanus, Ioanni in pontificatu & calamitatibus ſucceſſit: à Cintio enim Romano ciue & quidem præpotenti captus, in Hadrianam molem (quam ſancti Angeli arcem nunc vocant) cuſtodiam noxiorum, vel potius Innocentium includitur, eodemque in loco non multò poſt ſtrangulatur: vel (vt Cuſentinus refert) fame moritur. De tanta iniuria nullam ſumptam eſſe vindictam, vel à ciuibus Romanis aduerſæ factionis, vel ab Othone Imperatore, non poſſum ego non admirari, præſertim cum Otho ipſe vir optimus ſit habitus, & eccleſiæ Romanæ defenſor acerrimus. Sed vereor ne talia fuerint Benedicti merita, quale præmium à Cintio conſecutus eſt. Malè tamen à Cintio actum eſt: neque enim ad ſe pertinebat, etiamſi Benedictus grauiter deliquiſſet, Pontifici manus inijcere. Sed heus, vt rerum omnium viciſsitudo eſt. Nam Romani Pontifices noſtra ætate

138. Pōt.

Benedictus capitur.

Romanos ciues, aut delinquentes, aut ob potentiam ſuſpectos, eò loci tanquam in Tullianum carcerem includunt & macerant. Crediderim ego Othonem alijs negotijs implicitum, Romano Pontifici præſtare auxilium nequiſſe, ob eamque rem anno primo, menſe ſexto, pontificatus ſui mortuum eſſe.

DONVS II.

139. Pōt. DOnus ſecundus, patria Romanus, tantæ modeſtiæ fuit, vt ſi nihil in pontificatu geſſerit, quò magnopere laudaretur, non tamen vel aliqua iniuria affectus, vel ignominia notatus eſt. Huius autem tempora, ne omninò obſcura eſſent, effecêre res quædam, tum à principibus quibuſdam, tum à ſanctis viris geſtæ:

Baianus Bulgarorum princeps Græcos vexat. S. Adalbertus martyr. Nam Baianus artis magicæ peritus Bulgarorum princeps, ita Baſilium & filium Conſtantinum Byzantinos principes bello vexabat, vt paulum ab capienda vrbe regia abeſſet, negligentia Græcorum propè derelicta. Inita tamen ſunt inter eos fœdera, licet non æqua, & pax compoſita eſt. Adalbertus autem Bohemus Pragenſis epiſcopus, tantæ ſanctitatis tum habitus eſt, vt diuino ſpiritu impellente in Pannoniam deſcendens, & regem Vngarorum baptizauerit, & omnes prouinciæ epiſcopos ad benè de Deo promerendum exemplo & vita inſtruxerit. Profectus deinde in Pruſsiam, dum fidem Chriſti quàm diligentiſsimè prædicat, martyrio coronatur. Ferunt & beatum Eduardum Angliæ regem, ſanctitate in precio tum habitum fuiſſe, quem certè nouercæ dolis & fraude interfectum conſtat. *S. Maiolus Cluniacenſis.* His addit & Richardus ſcriptor ſanctum Maiolum abbatem, qui in Cluniaco magnum ſui apud poſteros vita & miraculis exemplum reliquit.

Doni mors. Donus autem anno pontificatus ſui primo moritur, & in baſilica Petri ſepelitur: diebus tantummodo duobus ſedes tum vacat.

BONIFACIVS VII.

BOnifacius ſeptimus, cuius cognomen & patria ob ignobilitatem credo reticetur, pontificatum malis artibus adeptus, malè etiam amiſit. 140. Pōt. *Bonifacij VII. malè acta.* Nam inito magiſtratu conſpirantibus ſimul bonis ciuibus, relinquere vrbem coactus, preciosiſsima quæque è baſilica Petri ſubtrahens, Conſtantinopolim confugit: vbi tamdiu ſubſtitit, quoad diuenditis, quæ ſacrilegio abſtulerat, magnam vim pecuniarum comparaſſet, quibus tanquam adminiculis occupandæ tyrannidis fretus, vrbem repetit, ciues Romanos largitione corrupturus. Obſtabant conatibus ſuis viri boni, maximè verò Ioannes diaconus cardinalis, quem captum adiuuantibus quibuſdam pernitioſis hominibus, oculis ſtatim priuauit. Atque ipſe tantorum malorum auctor, gliſcente maiorem in modum ſeditione, ſiue timore, ſiue pœnitentia patrati ſceleris, turpiter vitam finiuit. Vide quæſo quantum degenerauerint hi pontifices à maioribus ſuis, qui hanc rempublicam Chriſtianam tam amplam, tamque magnificam ſuo ſanguine nobis reliquêre. Pontifex Romanus ſacrorum pater & rex, ſacra ipſa furto abſtulit: & qui vindicare ſacrilegia debuerat, tanti ſacrilegij factus eſt auctor. Hoc autem contingere in quauis rep. conſueuit, quando plus malorum ambitio & auaritia valet, quàm bonorum virtus & grauitas. In clerum igitur deligendi eſſent, quorum vita & doctrina probata ſit: non autem hi, qui

hi, qui cùm nil virtutis & religionis habeant, ambitione & largitione ſibi potentiam quærunt.

Vixit autem Bonifacius in Pontificatu menſibus ſeptem, diebus v. Vacat tum ſedes dies viginti.

BENEDICTVS VII.

141. Pōt. Benedictus ſeptimus, patria Romanus, ſtatim inito Pontificatu, Arnulphum Epiſcopum Remenſem ſeditione quorundam pulſum, habita ſynhodo in integrum reſtituit.

Otho II. Eò maximè tempore, quo Otho ſecundus & Henricum Bauarorum ducem rerum nouarum cupidum perdomuit, & in Lotharium mouit, qui Lotharingiam Romani Imperij prouinciam occupauerat, Aquiſgranenſemque agrum populatus fuerat. Otho autem ſuperato Lothario, vaſtatiſque Sueſsionum agris, ac incenſis Pariſiorum ſuburbijs, dum in patriam copias reducit, apud Auxonam fluuium nonnihil incommodi accipit. Deinde verò comparato maiore exercitu in Italiam contra Baſilium & Conſtantinum Imperatores Græcorum veniens, qui iam Calabriam & eam partem Italiæ occupauerant, quæ ad Siciliam vergit, apud Baſentellum ſuperatus, ſcapham conſcendens, ſalutem ſibi fuga quærebat: A piratis autem fortè fortuna captus, in Siciliam defertur. Verùm Siculi redempto homine, ac Romam miſſo, de piratis ſupplicium ſumpſere. Otho deinde comparato ſatis iuſto exercitu, animaduertere in Romanos & Beneuentanos conſtituerat, à quibus initium fugiendi factum fuerat, dum ad Baſentellum contra Græcos pugnaretur, agere id in Romanos minus tutum viſum eſt. In Beneuentanos itaque conuerſus, vrbem capit & incendit, translato inde ſancti Bartholomæi corpore, Romæque inſula Tiberina collocata, eò loci maximè, qui olim Iouis hoſtia Lycaonia dicebatur, quique triremis puppim præſefert. Nam inſula, vt adhuc ex Tiburtino lapide cernitur, triremis formam habuit ad ſimilitudinem illius credo, qua Aeſculapius Romam aduectus eſt: viſitur adhuc ſerpens lapidi inſculptus, viſuntur tranſtra, adeò viri illi excellentes ſtudioſi erant, vel naturam in artem redigere, vel artem ad naturam. Ad Othonem redeo, qui non multò poſt translatum ſancti Bartholomæi corpus Romæ moritur, & in veſtibulo beati Petri (Paradiſum vocant) labro porphiretico, quod adhuc introeuntibus ad læuam apparet, honorificentiſsimè ſepelitur. Cùm autem de creãdo nouo Imperatore conſultatio haberetur, & alij Othonem tertium ſecundi filium, alij verò Henricum Bauariæ ducem, primi Othonis ex fratre nepotem expoſcerent, inſtarentque Itali quidam, vt Creſcentio Nomentano viro clariſsimo res committeretur, Germani ſtatim, qui tum frequentes Romæ aderant, Othonem tertium delegêre.

S. Bartholomæi corpus transfertur.

Othonis II. mors

Inſtabat Benedictus vir optimus vnumquemque rogando, vt in creando Imperatore reipub. Chriſtianæ conſulerent, quæ tum maximè perito & ſolerti gubernatore indigebat. Tandem verò ne ſeditio aliqua oriretur, Germanorum ſententiam approbat. Moritur & ipſe Pontificatus ſui anno octauo, menſe ſexto. Vacatque ſedes diebus quinque, Valderico Amburgenſi Epiſcopo tum maximè in pretio exiſtente doctrina, moribus, & ſanctitate vitæ.

Benedicti mors.

IOANNES XV.

Ioannes decimuſquintus, patria Romanus, vel (vt nonnulli volunt) Papienſis, poſt adeptum Pontificatum menſe tertio à Romanis capitur, & in mole Hadriani, vt publica cuſtodia incluſus, ibi tãdiu pedore carceris, inedia & moleſtia animi maceratur, quoad vitam turpiter finiuit. Sunt qui ſcribant, eum vi mortuum fuiſſe à Ferrucio Bonifacij ſeptimi parente, magnæ potentiæ viro, ob eam rem credo, quòd filio in Pontificatu aduerſatus fuiſſet. Vtcunque eſt, conſtat eum in carcere mortuum, & in baſilica Petri ſepultum. Deiectuſque Pontificatu fuerit, vel ob impotentiam & tyrannydem, vt quidam coniectant, vel ob inuidiam maleuolorum & ſeditioſorum quorundam, haud ſatis conſtat:

142. Pōt.

Ioannes XV. in carcere moritur.

Digitized by Google

ſtat: adeò ſunt confuſæ iſtorum temporum hiſtoriæ.

Odilo Abbas Cluniacenſis. Fuiſſe tamen in pretio hac tempeſtate conſtat & Odilonem abbatem Cluniacenſem, & Berengarium Turonenſem, viros ſanctitate & doctrina inſigres, quanquam ſint, qui dicant, Berengarium amplitudine doctrinæ confiſum, primo in fide erraſſe, cum de ſacramento Euchariſtiæ malè opinaretur, erroremque ſuum poſtea publico concilio Romæ habito emendaſſe, ac ſtatim omiſſo ſtudio ſophiſticæ diſciplinæ, cùm eſſet archidiaconus Andegauenſis, omnia pauperibus erogans, labore manuum ſuarum victum ſibi quæſiuiſſe.

IOANNES XVI.

143. Pōt. Ioannes XVI. clericos odit & odio habitur. IOannes decimusſextus, patria Romanus, patre Leone presbytero, è regione Gallinæ albæ, pontificatum adeptus, miro odio in clericos exarſit, vnde meritò ab ipſis clericis odio habitus eſt, maximè verò quòd diuina humanaque omnia cognatis & affinibus ſuis elargiebatur, poſthabito Dei honore & Romanæ ſedis dignitate, quem certè errorem ita poſteris tradidit, vt ad noſtram quoque ætatem peruenerit. Qua quidem conſuetudine nil certè dici pernicioſius poteſt, cùm non ob religionem & Dei cultum appetere pontificatum noſtri ſacerdotes videantur, ſed vt fratrum, vel nepotum, vel familiarium ingluuiem & auaritiam expleant. Apparuiſſe cometem tum ferunt futuræ calamitatis indicium: nã & fame & peſte diu laboratũ eſt, & terræmotu Beneuentum ac Capua concuſſa, eaque mala ob ſuperbiam & rapacitatem pontificis, contemptumque Dei & hominum accidiſſe putatum eſt. Moritur autem Deo volente octauo pontificatus ſui menſe, ſepeliturque in baſilica Petri.

IOANNES XVII.

IOannes decimusſeptimus, patria Romanus, pontificatum iniijt Othone imperante, ſed nondum coronam imperij adepto. Fuit autem Ioannes vir tantæ doctrinæ, vt multa quidem eleganter ediderit, quemadmodum Martinus ſcribit. Agitatus deinde ſeditionibus à Creſcentio cõſule Romano, imperium vrbis ſibi vendicare conante, cupiditati hominis cedens, exſulatum in Hetruriam abijt. At verò Creſcentius cognita Ioannis indignatione, qua percitus Othonem contra ſe cum exercitu in Italiam vocabat, ipſius pontificis cognatos & amicos qui in vrbe remanſerant, ad hominem mittit rogatum, vt omiſſa accerſendi Otho- *144. Pōt.* *Creſcentij audacia.*

nis

nis cura, ad vrbem cum poteſtate redeat, polliceturque ſe et rebus in omnib. obtemperaturum. Precibus autem ſuorum motus Ioannes, veritus etiam, ne ſi Otho cum exercitu Italiam ingrederetur, plus maleficij, quam beneficij ſecum afferret, ad vrbem veniens, prodeunte obuiam Creſcentio cum omnibus magiſtratibus, & vrbana multitudine, in ædes Lateranenſes magno comitatu introducitur: & quidem in veſtibulo eius pedes, Creſcentius & omnes ſeditionis auctores, petita venia, exoſculati ſunt, atque ita in concordiam redacti, vitam ſimul quietè traduxere.

Creſcentius pontifici reconciliatur.

Ferunt tum Henricum abbatem Lobienſem in Lotharingia, & Adeoboldum epiſcopum Vltraiectenſem, qui multa in laudem beatæ Virginis, ſanctæque Crucis ſcripſit, & Albonem abbatem Floriacenſem (qui poſtea in Vaſconia ob fidem Chriſti martyrium paſſus eſt) doctrina, religione, ſanctitate, magno in pretio habitos.

Viri clari.

Moritur autem Ioannes pontificatus ſui anno decimo, menſe ſexto, die decimo. Vacat tum ſedes diebus ſex.

GREGORIVS V.

145. Pont.

GRegorius quintus, natione Saxo, patre Othone, Bruno ante vocatus, Othonis tertij auctoritate ob affinitatem pontifex creatur. Verùm abeunte in Germaniam Othone, ſeditionibus Romanorum exagitatus, in Etruriam primò, mox in Germaniam ad imperatorem confugit. Interim verò Romani Creſcentium denuò cum ſumma poteſtate conſulem decernunt, qui ſtatim Ioannem quendam natione Græcum, epiſcopum Placentinum, non minus pecunioſum, quam doctum, pontificem creat, cuius certè nomen inter pontifices quidam ſupprimunt, vtpote minus legitime creatum: alij verò xvij. hunc vocant, quòd populi clerique Romani conſenſu, ad quos electio ſpectabat, pontificatum iniſſet. At Creſcentius cognito Othonis cum magno exercitu ad vrbem aduentu, vrbis mœnia & portus quam diligentiſsimè firmat, molem Hadriani munit, poſitis in vnaquaque ſtatione firmiſsimis præſidijs. Hinc eſt, quòd poſtea moles Hadriani, Creſcentij arx appellata eſt, ſumpto nomine ab ipſo munitore Creſcentio. Superueniente deinde imperatore, vrbemque oppugnare adorto, populus Romanus, cùm nequaquam tantis copijs par eſſe poſſet, clementia Othonis fretus, Germanis portas aperit. Tum Creſcentius & Ioannes conſilij & auxilij inopes, in arcem Hadriani confugientes, ſeſe acriter contra hoſtes tuebantur. Verùm propoſita ſpe veniæ, dum ex arce ad imperatorem ſe conferunt, multis vulneribus à multitudine Creſcentius confoditur. Ioannes autem, effoſsis prius oculis, pontificatu ſimul & vita priuatur, in priſtinamque ſedem Gregorius xj. menſe, poſteaquam pulſus fuerat, reſtituitur. Is autem cognita imperij imbecillitate, varietateque fortunæ, quò diutius apud Germanos ſumma poteſtas remaneret, illeque cæteris præeſſet, qui virtute & dignitate cæteris præſtaret, ſanctionem retulit, haud abnuente Othone de imperatore eligendo anno Chriſti M. ac ſecundo, quam vſque ad tempora noſtra ſeruatam videmus, videlicet, ſolis Germanis licere principem deligere, qui Cæſar & Romanorum rex appellatus, tum demũ imperator & Auguſtus haberetur, ſi eum Romanus pontifex confirmaſſet. Hos autem imperatoris eligendi auctoritatem primo habuiſſe Ptolomæus refert, archiepiſcopum Maguntinum Germaniæ, archiepiſcopum Treuerenſem Galliæ, archiepiſcopum Colonienſem Italiæ nomine. His additi & iv. principes, Marchio Brandenburgenſis, imperatoris poſt electionẽ camerarius, comes Palatinus qui dapes, dux Saxoniæ qui enſẽ fert. Sunt qui ſcribant. Bohemiæ regẽ vij. electorẽ, imperatoris pincernã eſſe: hiſq; in eligendo additũ eſſe, ad tollendã diſcordiam partium: ad veros enim inclinaſſet, ea pars certè potior habebatur. Tuliſſe hoc iniquo animo Francos aiũt. Verùm quia in Ludouico Lotharij filio genus Caroli Magni

Gregorius V. ſeditionib. vexatur.

Creſcentij iniquitudo.

Mors.

Gregorius V. electores Ro. Imp. inſtituit.

Germanis ſolis electio imperatoris permiſſa.

Principes electores.

gui

gni defecerat, regnumque illud ad Hugonem
ducem cognomento Caputium venerat (nã
à regibus ad duces res aliquandiu tranſlata
eſt) repetere imperium deſtitère; maximè
verò quod ipſi duces noui homines, illa for-
tuna tum contenti, moliri maiora non ſunt
auſi: quippe qui nondum bene regni funda-
menta iecerant. Laudatur tamen & meritò
quidem Robertus magni Hugonis filius, re-
gnum à patre accipiens fortitudine, iuſtitia,
modeſtia & religione. Hic enim etſi rei mili-
taris admodum ſtudioſus erat, tum vbi per
otium licebat, ita Dei templa frequentabat,
diuinaque officia celebrabat, ac ſi ſacrorum
omnium initiatus fuiſſet. Ferunt cantum il-
lum eius inuentum fuiſſe: Sancti Spiritus ad-
ſit nobis gratia. His artibus autem non minus
quam armis crediderim ego Robertum con-
ciliaſſe ſibi animos vulgi, eoſque à prima il-
la Caroli Magni ſtirpe, ad genus ſuum nouũ
tranſtuliſſe. Ferunt tum quoque magno in
precio fuiſſe Robertum quendam Carnoten-
ſem epiſcopum doctrina & ſanctitate vitæ.
Multa enim ſcripſit, & canendi modum in ſa-
Gregorij mors. cris meliuſculum reddidit. Gregorius autem
2. pontificatus ſui anno, menſe v. moritur.
Vacat tum ſedes diebus xv.

ANNOTAT.

*Quæ hic Platina de Electoribus tradit, ſatis
à me examinata ſunt in libro, quem de comi-
tijs imperatorijs ſcripſi. Nam quæ ſub Grego-
rio X. inſtituta ſunt Quinto adſcribunt. Huius
ſepulchrum adhuc in baſilica ſancti Petri pro-
pè altare ſancti Andreæ exſtat cum hoc epita-
phio.*

Hic, quem tegit humus, oculis vultuq; decorũ,
Papa fuit Quintus nomine Gregorius.
Ante tamen Bruno Francorum regia proles,
Filius Othonis, de genetrici Iudith.
Lingua Teutonicus Vangia doctus in vrbe,
Sed iuuenis cathedram ſedit Apoſtolicam,
Ad binos annos & menſes circiter octo,
Ter ſenos Februo connumerante dies.
Pauperibus diues per ſingula ſabbata veſtes
Diuiſio numero cantus Apoſtolico.
Vſus Franciſca vulgari, & voce Latina,
Inſtituit populos eloquio triplici
Tertius Otho ſibi Petri commiſit ouile,
Cognatis manibus vnctus in imperium.
Exuit, & poſt quam terrena vincula carnis,
Æquiuoci dextro ſubſtituit lateri.
Diſceſsit xij. Kal. Mart.

IOANNES XVIII.

IOannes decimusoctauus, Placentinus e- *146. põt.*
piſcopus, vt diximus, potentia Creſcentij *Ioann. 18.*
Romani conſulis fretus, quem pecunia cor- *xviij.*
ripuiſſe creditum eſt, tẽpore Gregorij quin- *Antipa-*
ti per factionem pontificatum occupat. Tan- *pa.*
tum enim pecuniarum ex Conſtantinopoli
ad vrbem ſecum detulerat, vt conſtantes e-
tiam ſua largitione ad maleficium impelli
potuiſſent, nedum Creſcentius homo auariſ-
ſimus & regnandi cupidus. Miror ego hiſto-
ricos Ioannem ipſum inter pontifices nume-
raſſe, cùm viuente adhuc Gregorio ſedem oc-
cupaſſet, niſi fortè in cõſcribendis pontificũ
vitis ita faciendum cenſent, vt in perpetua
hiſtoria ſit. Nam & tyrannorum peruersè fa-
cta, optimorum principum rebus geſtis an-
numerantur, vt quantum inter ſe boni &
mali diſsideant, à legentib: cognoſci poſsit,
quò malorum exemplo à vitijs deterrean-
tur: & bonorum exemplo ad virtutem im-
pulſi, vitam ducant in terris felicem & bea-
tam: qua quidem beatitudine Ioannes ca-
ruit, fur certò in pontificatu & latro: non e-
nim, vt par fuerat, per oſtium intrauit. Mo-
ritur autem, atque cum ignominia quidem
decimo vſurpati pontificatus menſe. Vacat
tum ſedes dies viginti.

SILVESTER II.

SYlueſter ſecundus, Gerebertus anteà vo- *147. põt.*
catus, natione Gallus, malis artibus (vt a-
iunt) pontificatum adeptus eſt. Adoleſcens e-
nim & Floriacenſi cœnobio in Aureliana
diœceſi poſito, dedicatus monachus & addi-
ctus, relicto monaſterio, diabolum ſecutus,
cui ſe totum tradiderat, Hiſpalim ciuitatem
Hiſpaniæ bonarum artium cauſſa peruenit.

Erat

Digitized by Google

Erat enim admodum doctrinæ & literaturæ cupidus, qua in re tantum profecit, vt breui ex diſcipulo optimus præceptor ſit habitus. Diſcipulos autem eius hos fuiſſe Martinus teſtatur, Othonem imperatorem, Robertum Franciæ regem, Lotharium virum nobilitate & doctrina inſignem, qui poſtea Senonenſis Archiepiſcopus creatus fuit. Gerebertus igitur ambitione & diabolica dominandi cupiditate impulſus, largitione primò quidem Archiepiſcopatum Remenſem, inde Rauennatem adeptus, pontificatum poſtremò, maiore conatu adiuuante diabolo conſecutus eſt, hac tamen lege, vt poſt mortem totus illius eſſet, cuius fraudib. tantam dignitatem adeptus erat. Nam cùm Gerebertus regnandi cupidus, diabolum ſciſcitaretur, quamdiu in pontificatu victurus eſſet, reſpondit humani generis hoſtis ambiguè, vt ſolet: Si non attigeris Hieruſalem, diu viues. Dum itaque pontificatus ſui anno quarto, menſe vno, die decimo in baſilica ſanctæ Crucis in Hieruſalem Romæ ſacrificaret, fato moriturum ſe ſtatim cognouit, vnde pœnitentia motus, & errorem ſuum coram populo faſſus, omnes primò poſthabita ambitione & diabolicis fraudibus, ad benè & ſanctè viuendum adhortatus eſt: deinde verò vnumquemque rogauit (vt poſt mortem truncum corporis ſui laceri & diſiecti, quemadmodum merebatur, bigæ ſuper imponerent, eoq; loci ſepelitur, quò ſponte ab equis vectus foret. Ferunt itaque Dei nutu & prouidentia, vt ſcelerati ſciant apud Deum locum veniæ ſibi relictum eſſe, ſi in vita aliquando eos pœnituerit, equos ipſos ſponte ad Lateranenſem baſilicam perueniſſe, eoque loci ſepultum eius corpus fuiſſe. Scribit idem Martinus, tam ex colliſione oſsium, quàm ex ſudore ipſius ſepulchri, vel humectatione potius, deinceps morituri pontificis ſigna, & quidē manifeſtiſsima colligi, idq; ipſius ſepulchri epitaphium indicare. Verùmne ſit, an ſecùs, ipſi pontifices viderint, ad quos pertinet.

ANNOTAT.

Huius in bibliotheca Alexandri Farneſij Cardinalis ampliſſimi exſtat in membranis ſcriptus vetuſtiſſimis characteribus liber, cum hac præſcriptione: INCIPIT LIBER GEOMETRICAE ARTIS EDITVS A DOMINO GEREBERTO PAPA ET PHILOSOPHO, QVI ET SILVESTER II. EST NOMINATVS. *Cuius mortis fabulam ex Martino Ciſtercienſe, & additionibus Galfridi in chronicon Sigeberti ſequutus eſt Platina, qua re nihil abſurdius, magiſque inter ſe repugnans. Non poſſum certè non mirari, tantam fuiſſe hominum in eiuſmodi rebus perquirendis negligentiam, immò facilem credulitatem, vt viris optimis & doctiſſimis, ab horum & ſequentium temporum parum diligentibus ſcriptoribus, talia crimina impingi, impune non ſolum permiſerint, verùm inſcientiam quoq; ipſorum ſequuti ſint. Vir fuit Silueſter II. vt Annonius libro 5. de rebus geſtis Francorũ cap. 46. Guillelmus bibliothecarius Vetuſtiſſimis liber regni Siciliæ, qui eſt in bibliotheca Vaticana, & alij tradunt, doctiſſimus Mathematicus, & philoſophus egregius, monachus ex Floriacenſi cœnobio, propter inſignem doctrinam primùm Archiepiſcopus Remenſis, deinde ab Othone III. imperatore Archiepiſcopus Rauennas, demum papa creatus, quòd omnes etiam horum temporum ſcriptores referunt. Verùm quoniam rari admodum tunc in occidente erant, qui philoſophiæ, & mathematicis operam darent, ſi quis eiuſmodi eſſet, ab imperito vulgo ſtatim magus, & nigromanticus vocabatur, cæterùm hanc de morte eius, ſiue diaboli percunctatione famam alibi commodius conuellam. Addam tantum eius ſepulchri, quod Laterani adhuc viſitur, elogium, quanquam barbarum, rem tamen totam aperiens, ab eius ſucceſſore Sergio papa factum, ſic.*

Iſte locus mundi, Silueſtri membra ſepulti,
Venturo Domino conferet ad ſonitum.
Quem dederat mundo celebrem doctiſſima virgo,
Atque caput mundi culmina Romulea.
Primùm Gerbertus meruit Francigena ſede,
Remenſis populi Metropolim patria.

Inde Rauennatis meruit conſcendere ſummum,
Eccleſiæ regimen nobile ſitq́, potens.
Poſt annum Romam mutato nomine ſumpſit,
Vt toto paſtor fieret orbe nouus.
Cui nimium placuit ſociale mente fidelis,
Obtulit hoc Cæſar tertius Otho ſibi.
Tempus vterque comit clara virtute ſophiæ,
Gaudet & omne ſeclū, frangitur omne reū.
Clauigeri inſtar erat, cælorum ſede potitus,
Terna ſuffectus, cui vice paſtor erat.
Iſte vicem Petri poſtquam ſuſcepit abegit,
Luſtrali ſpatio ſecula morte ſui.
Obriguit mundus diſcuſſa pace triumphus,
Eccleſiæ mutans dedidicit requiem.
Sergius hunc loculum miti pietate Sacerdos,
Succeſſorq́, ſuus compſit amore ſui.
Quiſquis ad hunc tumulum deuexa lumina vertis,
Omnipotens Domine, dic miſerere ſui.

OBIIT ANNO DOMINICAE INCARNATIONIS M. III. INDICTIONE I. MENS. MAII. DIE XII.

De hoc Pontifice vide Baronium tom. 10. anno Chriſti 999. nu. 2. & ſeq. qui eū ob procacitatem & contumelias hac ſede prorſus indignum pronunciat, licet de alijs criminibus præſertim magiæ illum purget. Vide etiam eundem to. 11. an. 1003. nu. 1. & ſeqq.

IOANNES XIX.

248. Pōt. IOannes decimusnonus, cuius cognomentum & patria ob ignobilitatem ignoratur, quarto menſe, die xx. poſt initum pontificatum moritur. Vnde ob breuitatem pontificatus nil ab eo, vel à quopiam alio geſtum memoria dignum ſcribitur, niſi quod illo quinquemeſtri pontificio multa prodigia apparuêre, futura mala indicantia: viſus & cometes, & terræmotu multæ vrbes concuſſæ.

In his autem malis vnicum leuamen Hugo præfectus Othonis in Italia, & Etruriæ gubernator eſt habitus, adeò enim iuſtè & integrè prouinciam ſibi creditam rexit, vt optimi principis deſiderium nemini non prouincialium reliquerit. Quem poſtea Piſtorij mortuum Etruſci omnes non ſecus ac publicum parentem luxère, nullo non genere honoris funeri eius adhibito. Placuit hoc loco Hugonis laudes cōmemorare, vt gubernatores prouinciarum intelligant ſatius eſſe benè & integrè viuendo laudem & gloriam, quàm malè agendo diuitias malè partas cum ignominia & nota ſempiterna reportare.

Satius eſt benè viuendo laudem & gloriam, quā malè agendo diuitias cum ignominia reportare.

IOANNES XX.

IOannes vigeſimus, patria Romanus, è regione portæ Metodij, pontificatum iniens, ad otium conuerſus, nil dignum memoria geſsit. 149. Pōt.

Laudari vel maximè Robertus rex Franciæ poteſt, qui ea tempeſtate nō minus piam, quam regalem vitam ducebat. Nam & doctrina & ſanctitate omnes reges Chriſtianos ita anteibat, vt diſputationibus nulli ſecundus haberetur: longè aliter ſentiens, quàm quòd noſtrorum temporum reguli arbitrantur, nequaquam principe dignum eſſe dictitantès, ſcire literas, cùm eos maximè deceat, qui populos regunt, benè gubernandi rationem ex aliorum præceptis colligere: quod fieri ſine doctrina & lectione non poteſt. Quid enim aliud eſt princeps illiteratus, quam imago leonis cæteris feris imperantis?

Robertus rex Francorum.

Princeps illiteratus cui res ſimilis.

Sedent

ſedem affectus tum ſuos, tum populorum neceſſe eſt, qui digni haberi volunt, vt alijs imperent. Merito igitur Robertũ laudamus, cuius præterea tanta fuit religio, vt quoties ſibi per occupationes bellicas liceret, horas canonicas vna cum ſacerdotibus caneret. Hac autem pietate hoc meritum ferunt, cum oppidum quoddam ex hoſtibus obſideret, neque horas ſuas intermitteret, mœnia hoſtium diuinitus corruerent, ſtatimque irruentibus ſuis oppidum caperetur.

Mors Ioannis. Ioannes verò (vt quidam auctores ferunt) pontificatus ſui anno quarto, menſe item quarto moritur, ſepeliturque in baſilica Petri. Vacat tum ſedes diebus vndeuiginti.

Annotat.

Ioannes hic, quem xxi. Platina vocat, ſe ipſe xix. appellat, in ſuis, quæ apud me exſtant diplomatibus, item publicarum tabularum inſtrumentis ſuo tempore factis, quare Ioannes illi, quos nos xxi. xxij. & xxiij. vocamus, xx. xxi. & xxij. dicendi eſſent.

SERGIVS IV.

150. Pōt. SErgius quartus, patria Romanus, patre Martino, vir ſanctiſsimæ vitæ gratæque conſuetudinis & antè pontificatum, & in ipſo magiſtratu fuit. In pauperes liberalis, in amicos & familiares iucundus, in delinquẽtes clemens, in contumaces modeſtus. *Sergij laudes.* Tantæ præterea prudentiæ fuit, vt toto ſuo pontificatu nil commiſſum ſit, quo merito reprehendi gubernantis negligentia poſsit. In Deum enim omnem mentem conuertens (quod facere pontifices omnes deberent) iuſtè atque integrè omnia ex animi ſui ſententia benè natura & moribus inſtituti, gubernabat. Intereà verò huius conſilio & monitionibus principes Italiæ compoſito fœdere conſilia ineunt pellendi Saracenos è Sicilia. Idque moliri paribus animis & copijs inſtituunt. *Saraceni Sicilia pellũtur.*

Erant tum in Italia Tancredi magni Normandiæ ducis filij plerique, quorum de numero Guillelmus cognomento Ferrabrach, tanti animi fuit, vt aſſumpto in ſocietatem expeditionis Malocho Michaelis Catalaici Conſtantinopolitani imperatoris copiarum duce, Saracenos è Sicilia breui expulerit, adiuuantibus etiam Campano & Salernitano principibus. Verùm cùm poſteà Malochus prædam malignè diuideret, Guillelmus diſſimulandum eſſe ad tempus ratus, in Italiam rediens cum quadraginta millibus Normannorum militum, qui tum ab expeditione Hieroſolymitana redierant, Apuliam Græcis obtemperantem occupat: ad Melphiam Malochum cum exercitu occurrentem fundit fugatque. *Apulia Græcis adempta.* Atque ita virtute Guillelmi à Græcis ad Normannos regnum Apuliæ tranſit. Verùm poſteà mortuo ſine hæredibus Guillelmo Drogo, frater Drogoni autem Hunfridus iunior ſucceſsit, vnde poſteà Robertus Guiſcardi & Rogerius frater originem habuère.

Dum hæc autem in Apulia agerentur, laborante Italia, ac ferè toto orbe terrarum fame ac peſte, Sergius vir ſanctiſsimus ſecũdo pontificatus ſui anno, die quintodecimo moritur, ſepeliturque in baſilica Petri. Vacat tum ſedes diebus octo. *Sergij mors.*

BENEDICTVS VIII.

BEnedictus octauus, patria Tuſculanus, *151. Pōt.* patre Gregorio, inito pontificatu in
V deiecto...

Digitized by Google

demortui Othonis tertij locum Henricum primum è gente Bauara Imperatorem, ſecundum inſtitutionem Gregorij quinti creatum, corona imperij donat. Sunt qui ſcribãt, Othonem ipſum Romæ mortuum, eiuſque corpus in Germaniam delatum fuiſſe: alij autem in baſilica Petri ſepultum affirmant. Vtcunque eſt, conſtat Henricum Bauarorum ducem virum optimum ac ſanctiſsimum Imperatorem creatum, habuiſſeque vxorem, quæ nequaquam mariti laudibus, pietate, religione, humanitate cederet.

Henrici Imp. ſanctitas.

Verùm dum is res Germaniæ componit, Saraceni Italiam ingreſsi, Capuam occupant, Barum obſident, Barenſibus autem fame laborantibus, Veneti annonam claſſe important. At verò dum nihilominus ciuitas ipſa obſideretur, ijdem Veneti adiuuantibus Græcis Saracenos aggreſsi, multis interfectis Barum obſidione liberant, anno ſalutis octauo & milleſimo: quo quidem tempore Turci Hieroſolymis captis, non tamen ſepulchrum Domini Eccleſiaſque montis Syon aut Bethleem violauêre. Laborantibus Hieroſolymis ſuccurrere Venetis erat in animo, niſi Iaderenſes hoſtes eos detinuiſſent. Quos quidem Veneti apud Lauretum tanta clade perdomuêre, vt nunquam poſtea inferre bellum finitimis ſint auſi. Henricus autem compoſitis Germaniæ rebus, Romam veniens, accepta imperij corona, Capuam mouens, Saracenos inde expulit, ac Bubaganum Græcorum ducem, qui Mauris fuerat, acerrimo bello adeò perſecutus eſt, vt eum quoque è Troia eiecerit, quæ in finibus Apuliæ à ſe eo loci condita fuerat, vbi olim Hannibalis caſtra ſunt habita. Sunt autem qui ſcribant, Henricum cum vxore Chunegunda ita caſtè ac ſanctè vixiſſe, vt vterque in morte miraculis claruerit. In vita enim nil prætermiſit, quod ad honorem Dei pertineret. Nam & Bambergenſem fundauit Epiſcopatum, & ſororem ſuam regi Vngarorum in vxorem collocauit, cuius opera rex ipſe & populi omnes imperio eius ſubiecti, integram Chriſti fidem accepêre. Moritur autem Henricus decimo octauo imperij ſui anno, magno de ſe relicto apud ſuos deſiderio.

Saraceni Italiam repetunt.

Turci Hieroſolymam capiunt.

Henricus Imp cum vxore caſte viuit.

Benedictus verò mortuo Henrico, quo defenſore rebus in omnibus vtebatur, per ſeditionem alio in locum eius ſuffecto pellitur. Verùm poſteà inita cum inimicis ſuis concordia, pulſo adulterino Pontifice, in vrbem cum dignitate rediens, vndecimo Pontificatus ſui anno, menſe vno, die xiij. moritur, ſepeliturque in baſilica Petri. Sunt etiam qui referant, Epiſcopum quendam quodam die in ſolitudine vidiſſe Benedictum equo nigro inſidentem, eumque interrogaſſe, quid cauſſæ eſſet, cur mortuus equo nigro veheretur. Tum Benedictum hominem rogaſſe, vt pecunias, quas occultauerat, (locum indicat) pauperibus ſuo nomine erogaret: quæ antea datæ fuerant eleemoſynarum nomine, nil ei profuiſſe, quia ex rapinis partas conſtabat. Facit mandata Epiſcopus, ac ſtatim Epiſcopatu ſe abdicat, & vitam monaſticam amplectitur. Scribit Vincentius Gerardum Canodienſem Epiſcopum, doctrina & moribus eiſdem temporibus magno in pretio fuiſſe, huic addit Guthet Epiſcopum Pragenſem doctrina & ſanctitate vitæ cum præcellentem, & ob eam rem ab hoſtibus Orthodoxæ fidei martyrio coronatum. Tanta prætereà eodem tempore peſte laboratum eſt, vt plures mortui, quam ſuperſtites ſint habiti. Quam quidem calamitatem in Lotharingia fons ſaluberrimæ aquæ indicauit, in ſanguinem tum verſus.

Benedictus moritur.

Spectrum per Benedicti mortem.

IOANNES XXI.

IOannes vigeſimus primus, patria Romanus, patre Gregorio, Epiſcopus Portuenſis, vt quidam volunt, vt alijs placet, nullis ſacris antè initiatus, Pontificium munus ſuſcepit, eo tempore, quo Conradus Sueuus in demortui Henrici locum triennio pòſt legitimis ſuffragijs Imperator creatur. Hoc autem interregno crediderim ego multas Italię ciuitates ſpe libertatis erectas, ab Imperio defeciſſe.

152. Pōt.

Hanc ob rem Conradus vir in re militari præ-

Conradus in Mediolanenſes mouet.

præſtans, quippe qui apud Henricum diu ordinum dux fuerat, coactis properè copijs in Italiam deſcendens, primo in Mediolanēſes ducit tantæ defectionis auctores, eos obſidet, ſuburbia incendit, excidiumque & interitum vrbi minatur: Mutata deinde ſententia obſidionem ſoluit, Colonienſi antiſtite id ei ſuadēte, quòd diceret beatum Ambroſium ſibi inter miſſarum ſolemnia apparuiſſe, exitiumque omnibus minitantem, niſi ab vrbe diſcederent, cuius patrocinium ipſe ſumpſerat. Romam itaque Conradus proficiſcens, accepta à Ioanne pontifice imperij corona, in Sclauos & Vngaros ducit, qui rebellantibus Italicis auxilia præſtiterant, eoſque breui perdomuit. At verò Rodulphus Burgundionum dux, ſuorum ſeditionibus vexatus, Cōradi fidei & patrocinio ſe cōmiſit. Quamobrem Burgundia deinceps imperialis prouincia aliqua ex parte habita eſt. Ferunt Conradum ipſum leges multas ac perutiles quidem tuliſſe, hanc præcipuè, vt cuiuis principi capitale eſſe pacem & quietem prouinciarum turbare. Hac itaque ratione motus, Lapuldum comitem Germaniæ acerrimè perſecutus eſt, quòd ab eo turbandi otij & quietis, initium ortum fuerat. Nuncios prætereà miſit, qui Græcis & Normannis inter ſe de regno Apuliæ concertantibus imperarent, vt ab armis diſcederent. Romanis quoque exitium interminatus eſt, ſi diutius quemadmodum cœperant, pontificem ſeditionibus vexaſſent, cuius tempore quorundam abbatum ſanctitate & vita monaſtica religio in Gallia præcipuè floruit, & Himericus beati Stephani Vngarorum regis filius, ſanctiſsimus ob miracula eſt habitus,

ſed intermiſsis.

Conradus Imp. Leopoldū perſequitur.

Ioannes moritur.

Ioannes autem, cuius vitam mirificè laudatur, vndecimo pontificatus ſui anno, die nono moritur. Vacat tum ſedes diebus octo.

BENEDICTVS IX.

143. Pōt.

BEnedictus nonus, vt quidam volunt, Ioannis nepos, patria Tuſculanus, patre Alberico, eo tempore pontificatum inijt, quo Canitus Anglorum rex, voti & religionis gratia Romam venit, qui voti compos factus, in patriam rediens, filiam ſuam Henrico Cōradi filio in matrimonium locat.

Hēricus 2. Imp. Bohemiæ regē capit.

Verùm non ita multò pòſt Conrado vita functo, Henricus filius eiuſdem nominis ſecundus, patri ſuccedens comparato ſtatim exercitu, cum Olderico Bohemorum rege dubio Marte decertat. Repetito deinde certamine Oldericum ſuperat & capit, vectiga-

lemque factum incolumem dimittit. Mouens deinde in Vngaros de regno inter ſe diſsidentes, Petrum ab Alboino pulſum, in regnum reſtituit.

Benedictus pellitur & reſtituitur.

Interim verò Romani Benedictum hominem ignauum, & nullius precij peroſi, è ſede deijciunt, in eiuſque locum ſufficiunt Ioannem Sabinum epiſcopum, Siluestrum tertium appellantes, quo poſt nouem & quadraginta dies pulſo, denuò Benedictus reſtituitur. Is autem cùm cerneret ſe iterum ſubiturum eadem diſcrimina, Ioanni archipresbytero ſancti Ioannis ad portam Latinam, qui poſtea Gregorius ſextus appellatus eſt, pontificium munus libere ceſsit: vel (vt quidam affirmant) vendidit. Hanc ob rem merito ab omnibus Benedictus ipſe accuſatus eſt, & iudicio diuino damnatus. Conſtat enim ſimulacrum eius admodum monſtruoſum poſt mortem cuidam apparuiſſe: interrogatumque quid illa horrida imago præſeferret, cū antea pontifex fuiſſet: Quia (inquit) in vita ſine lege & ratione vixi, ideo volente Deo & Petro, cuius ſedem omnibus probris fœdaui, ſimulacrum meum plus feritatis, quàm humanitatis in ſe habeat. Nam cum annis decem, menſibus quatuor, diebus nouem per internalla ſedem Petri occupaſſet, tandem moritur. Nec vacaſſe tum ſedes dici poteſt, cùm pontificatum vendiderit. Sunt qui ſcribant, hoc tempore Gerardum Venetum Vngarorum epiſcopum, virum optimum & doctiſsimum, ab hoſtibus Chriſtianæ fidei martyrium æquiſsimo animo paſſum. Ad currum enim ligatus, ex altiſsimo monte in præceps demittitur ac laceratur.

Spectrū.

Digitized by Google

SILVESTER III.

154. Põt. SIlueſter tertius, patria Romanus, patre Laurentio, in locum pulſi Benedicti ſubrogatus, non diu in Pontificatu manſit. Nono enim & quadrageſimo die factione ſuorum Benedictus reſtituitur. Eò enim tum Pontificatus deuenerat, vt qui plus largitione & ambitione, non dico ſanctitate vitæ & doctrina valeret, is tantummodò dignitatis gradum bonis oppreſsis & reiectis obtineret, quem morem vtinam aliquando non retinuiſſent noſtra tempora. Sed hoc parum eſt, peiora (ni Deus caueat) viſuri aliquando ſumus. Ad Silueſtrum redeo Cardinalem Sabinum Pontificem creatum, non dico à collegio Patrum, quod tolerabilius fuiſſet, ſed largitione, vt quidam tradunt: quo quidem pulſo, ac meritò, cùm non per oſtium, ſed per poſticum intraſſet vt fur & latro, Benedictus denuò reſtituitur tumultuante vrbe, & nunc alium appetente: quod fieri ab his populis conſueuit, qui duce & rectore carent, quique malos pluris, quàm bonos faciunt.

GREGORIVS VI.

155. Põt. GRregorius ſextus, ſancti Ioannis ad Portam Latinam Archipresbyter, Pontificatum (vt diximus) à Benedicto nono accepit. Has ob res Henricus ſecundus in Italiam cum magno exercitu veniens, habita ſynhodo, cùm Benedictum nonum, Silueſtrum tertium, Gregorium ſextum, tanquam tria teterrima monſtra abdicare ſe magiſtratu coëgiſſet. Suidegerum Bambergenſem Epiſcopum, cui Clementi ſecundo appellatio fuit, Pontificem creat. Gilbertus tamen hiſtoriarũ ſcriptor, affirmat Gregorium bene de eccleſia Dei meritũ eſſe, cùm ſedis Apoſtolicæ dignitatem negligentia piorum Pontificum labefactatã, ſua auctoritate & animi magnitudine breui reſtituerit. Nam & ditionem Eccleſiæ recuperauit, & latrones circa vrbem poſitos, quorum ſæuitia peregrini ad vrbem religionis cauſſa accedentes necabantur, è medio ſuſtulit, prius execrationibus & interdictis admonitos, deinde vi & armis domitos. Hanc ob rem ferunt à pernicioſis hominibus vulgo homicidam, ſimoniacum, & ſanguinis humani appetentiſsimum habitum, idque à Cardinalibus etiam quibuſdam prædicari ſolitum. Motum itaque Gregorium ipſum in ea ægritudine, qua poſtea moritur, Cardinales ad ſe vocatos verbis caſtigaſſe, quodque iuſtè & ſanctè feciſſet, ipſi liuore moti reprehenderent: & vt, inquit, ſcire poſſitis, vbi mortuus fuero, rectè an perperam fecero, corpus meum ante fores Eccleſiæ ſiſtite vectibus obſeratas: ſi diuino nutu aperientur, cenſetote me dignum Chriſtiana ſepultura: ſin ſecus, corpus meum vna cum anima damnatum, quo volueritis, eijcitote. Fecêre mandata Cardinales, ita portæ coorto graui vento apertæ ſunt, & corpus cum admiratione omnium & opinione magnæ ſanctitatis introlatum eſt. Hæc ferè ſunt, quæ à varijs auctoribus de Gregorio ſcribuntur: quem quidem conſtat in Pontificatu ſediſſe annis duobus, menſibus ſeptem, durante ſchiſmate.

Henricus II. tres Pontifices compeſcit.

ANNOTAT.

Huius temporis ſchiſma accuratè ſanè deſcribitur ab Hermanno Contracto monacho in Chronicis, Leone Oſtienſe hiſtoria Caſsinen. lib. II. ca. xxc. & xxcy. & Othone Friſingenſi Epiſcopis in hiſto-

Digitized by Google

hiſtoriarum ſuarum lib. 6. cap. 32. & 33. ex quibus ego illud diligenter in meis libris degeſſi. Illud igitur à Platina omiſſum ſcitu dignum Benedicto viij. pulſo Silueſtrum iij. ſuffectum eſſe, quo à Benedicto ipſo vrbe exacto, Benedictus ſecum ordinari fecit alium Pontificem nomine Ioannem. Atque ita tres Pontifices Romanam ſedem vexabant. Quibus proborum hominum precibus & pollicitationibus ſacerdotiorum ſuorum iuri cedentibus, quartus ſuffectus eſt Ioannes Gratianus Archipresbyter S. Ioannis ante portam Latinam Gregorius VI. vocatus, qui Cluniaci Pontificatu priuatus (quo ab Imperatore Henrico tertio relegatus fuerat) mortuus eſt, & non, vt Platina tradit, illo mortis genere adhuc Pontifex affectus. Ea enim, quæ poſt eius mortem accidiſſe ſcribit, minus certa ſunt, probatosq; ſcriptores deſiderant. Multa de eo ſcripſit Gregorius Papa vij. qui eius diſcipulus, & alumnus fuit.

CLEMENS II.

156. Pit. CLemens ſecundus, Suidegerus anteà vocatus, Bambergenſis Epiſcopus in ſynhodo Pontifex creatur, annuente Henrico ſecundo, vel imperante & cogente potius. Verùm Henricus accepta a Clemente Imperij corona, Romanos in verba ſua iurare coëgit, Pontificum electioni ſe nequaquam interfuturos, niſi iuſſu Imperatoris id facere cogerentur. Videbat enim Imperator cò licentiæ factioſū quenq; & potentem, quamuis ignobilem, deueniſſe, vt corruptis ſuffragijs tantam dignitatem conſequeretur: quæ certè niſi ſanctitate & doctrina benè meritis volente Deo demandari cuipiam non deberet. Inde verò Capuam profectus, rebus in prouincia benè diſpoſitis, conductisque eo loci militibus, qui Saracenis hoſtibus reſiſterent, Roma deinceps in Germaniam iter facit. Abeunte itaque Imperatore, vt quidam ſcribunt, Romani Pontificem iniuſſu ſuo creatum, veneno è medio ſuſtulère, Pontificatus ſui menſe nono. Scribunt auctores, venenum ipſum in hos vſus à Stephano paratum, qui ei in Pontificatu ſucceſsit, Damaſusque ſecundus appellatus eſt, cò maximè tempore, quo Odiloni Abbati Cluniacenſi in magna ſanctitate mortuo, Hugo Abbas ſubſtituitur, vir genere, pietate, religione, clementia, doctrina inſignis, regnante altero Henrico in Francia, Alphonſo in Hiſpania, Michaele cum filio Conſtantino Byzantij: quod quidem Imperium iam tum maximè labefactatum erat.

DAMASVS II.

DAmaſus ſecundus, natione Bauarus, cognomento Bagniarius, vel Popo, vt qui- 157. Pit.
dam volunt, Pontificatum per vim occupat, nullo cleri populique conſenſu. Adeò enim inoleuerat hic mos, vt iam cuique ambitioſo liceret Petri ſedē inuadere. Sed obſtitit Deus iuſtus vindex, vt is cæteris exemplo eſſet, ne quod virtus dare conſueuit, ambitione & largitione quæreretur. Nam tertio & vigeſimo Pontificatus ſui die moritur. Cenſent nōnulli hunc inter Pontifices nequaquam numerandum eſſe, cùm non rectè Pontificatum adeptus ſit. Miranturque cur Romani tanta rei indignitate moti contra iuſiurandum Henrici iuſſu habitum abdicare ſe magiſtratu hominem ſtatim non coegerint. Sed cùm breui admodum tempore vixerit, cumque vix ſui colligendi Romanis facultas data ſit, nequaquam eos aliqua cenſura dignos putauerim. Ad Leonem deinceps tranſeamus.

LEO

LEO IX.

158. Pōt. LEo nonus, natione Alemannus, anno Domini milleſimo quadrageſimonono pontificatum hac ratione inijt. Nam cum Romani legatos ad imperatorem miſiſſent oratum, vt optimum pontificem ſibi daret, is ſtatim Baunonem epiſcopum Tullenſem, virum bonum & ſimplicis ingenij, legatis & eccleſiæ Romanæ obtulit. Cui quidem Romam pontificio habitu petenti abbas Cluniacenſis, & Hildebrandus monachus Soana oriundus obuiam facti perſuaſere, vt depoſito pontificali ornatu, Romam priuatus ingrederetur, quòd dicerent Henricum nullam creandi pontificis poteſtatem à Deo habere, ſed ad clerum populumq́; Romanum id pertinere. Motus his verbis Leo, cùm etiam vocem è cælo inter eundum audiuiſſet, Ego cogito pacis cogitationes, non afflictionis, depoſito pontificio apparatu, priuatus vrbem ingreditur, ſeipſum accuſans, quòd imperatori maluerit, quàm Deo obtemperare. At verò Romanus clerus ſuadente Hildebrando eundem Baunonem in Pontificem eligunt, eò libentius, quòd omnem auctoritatem eligendorum Pontificum ab Imperatore (vt par erat) ad clerum tranſtuliſſet. Fecerant tamen vitia quorundam Pontificum, quemadmodum ſcripſimus, vt meritò ipſi clero ſublata poteſtas videretur Dei iudicio, quò in melius eorum mentes flagitijs contaminatæ aliquando verterentur, ne Chriſtiana reſp. malis rectoribus commiſſa peſſundaretur. Pontificatum itaq; hoc modo Bauno adeptus, ac mutato nomine Leo nonus appellatus, Hildebrandum ipſum ſtatim ſanctæ Romanæ Eccleſiæ ſubdiaconum Cardinalem creat: eidemque ſancti Pauli Eccleſiam gubernandam committit, vt quaſi conſors Pontificij muneris ſecum videretur, cùm alter Petri, alter Pauli templum tueretur & regeret.

Hildebrandus fit cardinalis.

Interim verò Drogone Normannorum comite in Apulia mortuo, Giſulphus frater regnum adeptus, Beneuentum vrbem Romano Pontifici deditam per vim occupat. Nam cùm Henricus Imperator in honorem beati Gregorij templum Bambergæ condidiſſet, cuperetq́ue id in cathedralem Eccleſiam conſecrari, annuente Benedicto octauo, quotannis cenſus nomine daturam Eccleſiam ipſam Romano Pontifici centum argenti marcas cum equo albo ac Falerato Leo nonus dono Beneuentum ab Imperatore accipiens, Bambergenſis Eccleſiæ tributum remiſit. Hanc itaque ob rem Leo ſuo iure & copijs Imperatoris fretus, cum in Giſulphum incompoſito agmine mouiſſet, ab eo ſuperatur & capitur. Nec ita multò poſt Romam incolumis cum magno comitatu remittitur. Sunt qui ſcribant, Robertum Guiſcardi è Gallia in Italiam cum exercitu profectum, fugatis Græcis & Afris, Apuliam occupaſſe, ſtatuamq́ue reperiſſe circà caput æneum circulum habentem his litteris notatum; Kalend. Maij oriente Sole aureum caput habebo. Vnde Saracenus quidam magicæ obſeruationis peritus, à Roberto Guiſcardi captus, notato termino vmbræ ipſius ſtatuæ, Kalendis Maij oriente Solo effoſſo loco theſaurum inuenit, quo ſe à Roberti manibus liberauit.

Leonis virtutes.

Ad Leonem redeo, virum certè pietate innocentia, benignitate, gratia, hoſpitalitate adeò inſignem, vt eius domus peregrinis & pauperibus ſemper patuerit. Nam cùm ſemel antè fores ſuas leproſum pauperem inueniſſet, eumq́ue præ miſericordia collocari in lecto ſuo mandaſſet, apertis manè à ianitore foribus, nuſquam pauper inuentus eſt, Chriſtum pauperis nomine eo loci recubuiſſe creditum. In rebus præterea ad religionem pertinentibus tanta diligentia & ſolertia vſus eſt, vt & in concilio Vercellenſi Berengarium hæreſeos auctorem damnauerit, & Cōſtantinopolitanum Imperatorem ſuis monitionibus impulerit ſepulchrum Domini Hieroſolymis à Barbaris dirnptum reſtituere, eo maximè tempore, quo & Theobaldus nobilis Francus ſanctitate vitæ apud Vincentinos in pretio fuit, & Vincentius Franco Leodienſis Epiſcopus doctrina & moribus inſignis, ad Hermannum præſtantis ingenij virum de quadratura circuli doctè multa & acutè ſcripſit. Moritur autem Leo Pontificatus ſui anno quinto, menſe ſecundo, die ſexto. *Mort.*

VICTO-

Digitized by Google

VICTOR II.

152. pôt. Victor ſecundus, Geberbardus antea vocatus, natione Alemannus ex Bauaria, pontificalem dignitatem poſt Leonem adeptus eſt, magis Henrici gratia, quam liberis ſuffragijs. Verebatur enim clerus populuſque Romanus Henrici potentiam, quem in creandis nouis pontificibus aliquando læſerant. Ne itaque contra iuſiurandum moliri aliquid viderentur. Victorem proponunt, legato Hildebrando ad Henricum ob eam rem miſſo, qui omnia ex ſententia Romani cleri imperatoriſque perfecit. At Victor in ſede omnium conſenſu confirmatus, magnũ ſynhodum annuente imperatore Florentiæ habuit, in qua quidem multos epiſcopos, tũ Simoniæ, tum fornicationis cauſſa epiſcopatu priuauit, clerumque admonuit, quid maximè ad ſe pertineret, propoſita pœna his, qui leges canonicas transgrederentur. Sunt qui ſcribant, Victorem ad Henricum profectum, magnificentiſsimeque ab eo habitum: ſed ego ſolum Hildebrandum eò profectum puto, qui auctoritate legationis fretus. Henricum tertium Henrici filium, Cæſarem creat.

Victor Conciliũ Florẽtiæ celebrat.

Interim verò dum Capua à Saracenis obſideretur, trepidarentque omnes finitimæ ciuitates, Robertus Guiſcardi ſumptis armis, fugatis Saracenis, & Campanos obſidione, & finitimos omni formidine vno impetu liberat. Vnde autem originem habuerit Robertus ipſe, haud ſatis conſtat, cum alij Normannum, alij Francum fuiſſe exiſtiment. Vtcunque ſit, conſtat eum magni animi excellentiſque ingenij fuiſſe, & ob eam rem meritò Apuliæ regnum adeptum.

Robertus Saracenos pellit.

Victor autem pontifex, de quo nunc ſermo ſit, ſecundo pontificatus ſui anno, menſe tertio, die quartodecimo moritur. Vacat tum ſedes diebus xj.

STEPHANVS IX.

Stephanus nonus, Fredericus antea vocatus, natione Lotharingus, Caſsinenſis abbas, pontificatum adeptus, ſtatim curauit, vt Mediolanenſis eccleſia, quæ à Romana ducentis ferè annis ſe ſubtraxerat, nunc demũ eidem obtemperaret, vt veræ omnium eccleſiarum parenti & altrici, quam poſtea non ſecus obſeruauit, ac veræ filiæ pientiſsimam matrem facere conſueuerunt. 160. pôt.

Eccleſia Mediolanenſis Romanæ reſtuta.

Hoc ferè tempore & Henricus tertius in locum Henrici patris demortui ſufficitur: & Alexius Nicephoro Imperatori Conſtantinopolitano ſuccedit. Et Robertus Guiſcardi Græcos magno prælio ſuperatos, è Calabria omninò expulit, relictis tantummodò Græcis ſacerdotibus, qui vſque ad noſtram ætatem linguam ſeruant cum moribus. Adeò enim Conſtantinopolitanum imperium iam erat imminutum à Saracenis, vt ægrè Thraciam, Galatiam, Pontum, Theſſaliam, Macedoniam, Achaiam obtineret, è quibus prouincijs nunc Turci, nunc Saraceni quotidiè aliquid ſubtrahebant.

Varia bella.

Stephanus autem ſeptimo pontificatus ſui menſe, die octauo Florentiæ moritur, eo quoque in loco honorificè ſepelitur, vt Martinus ſcribit. Sunt qui dicant, Stephanũ pontificem in Henricum imperatorem hæreſeos nomine inuectum eſſe, quod ſummorum põtificum auctoritatem diminueret, contempta religione, ſpretoque immortali Deo.

Stephani mors.

BENEDICTVS X.

161. Pōt. BEnedictus decimus, natione Campanus, qui prius Mincius dicebatur, Veliternus Epiſcopus, factione quorundam nobilium eo maximè tempore Pontifex creatur, quo Hagnes Henrici tertij mater, Gibertum Parmenſem virum inſignem, regni Italici gubernatorem inſtituit.

Erat & tum in Italia Gotifredus Mithildis comitiſſæ fœminæ nobiliſsimæ maritus, vir ſanè potens. Nam Mithildis mater Beatrix, Henrici ij. Imperatoris ſoror fuerat, nupſeratque Bonifacio cuidam viro potentiſsimo ac nobili Luca vrbe Etruriæ oriundo: quo mortuo, omnis potētia primò ad Beatricem, poſteà ad Mithildem & maritum & Gotifredum peruenit. Nam & Lucam, & Parmam, & Rhegium Lepidi, & Mantuam, & eam partem Etruriæ poſsidebant, quam nunc patrimonium ſancti Petri vocamus. Mathildis.

Ad Benedictum redeo, ab Hildebrando Pontificatu pulſum; quòd non per oſtium, quemadmodum dicebat, ſed per vim & largitionem intraſſet. Fidem enim dederant clerici omnes Hildebrando ſubdiacono, non prius ſe habituros ſuffragia noui pontificis creandi, quàm ipſe Florentia, quò cum proficiſcebatur, ad vrbem reuerteretur. Rediens itaque cum Gerardo Epiſcopo Florentino, in omnes acerbiſsimè inuectus eſt, tum vel maximè in eos, qui fidem dederāt ſe eius aduentum exſpectaturos. At verò cum hac de re magna contentio eſſet, probarentque nonnulli Benedictum ipſum vt virum optimum & ſapientiſsimum: contra autem eam electionem plerique magnis clamoribus improbarent, vtpotè minus canonicè & legitimè factam: tandem plurimorum conſenſu Hildebrando inſtante, Gerardus vir tanto magiſtratu dignus, eiecto Benedicto, Pontifex creatur. Sunt tamen qui ſcribant, hanc electionem Senis factam, cùm libera ſuffragia Romæ ob factionem quorundam potentum haberi non poſſent. Benedictus itaque menſe ix. die xx. Pontificatu deiectus, Velitras exulatum abijt.

ANNOTAT.

Hic Benedictus legitimus Pontifex non fuit, cùm ſimoniacè per vim, & metum contra Canones, & iuramenta Pontificatum occupauerit. Quod diſertè in epiſtola quadam refert Petrus Damianus Epiſcopus Oſtienſis, qui hoc tempore vixit. Vnde meritò alio ſubrogato, exactus eſt. quare in numeri nota eius ratio habenda non eſſet. Vide auctores Herimannum Contractum, Lambertum Schafnaburgenſem, Leonem Epiſcopum Oſtien. hiſt. Caßinen. lib. 2. cap. 102.

NICOLAVS II.

NIcolaus ſecundus, natione Allobrox, Gerardus antea vocatus, Epiſcopus Florentinus, ob virtutem & animi præſtantiam abrogato Benedicto, haud legitimè creato, Pontifex maximus Senis decernitur, qui ſtatim inito Pontificatu Sutrij conceſsit; ibique anno Domini milleſimo quinquageſimonono concilio habito, cui non ſolùm Epiſcopi, verùm multi Italiæ proceres interfuêre, Benedictum abdicare ſe pontificio munere & habitu coëgit, & Velitras exulatum abire. Inde verò Romam proficiſcens, ſecundo apud Lateranum concilio habito legem tulit, vt in decretis legitur, Romanæ Eccleſiæ admodum ſalubrem, quæ talis eſt: Si quis pecunia, 162. Pōt. Nicolai II. decretum.

pecunia, vel gratia humana, aut populari militariúe tumultu ſine concordi & canonica electione cardinalium in throno Petri collocatus, is non Apoſtolicus, ſed Apoſtaticus, id eſt, à ratione deficiens meritò vocetur: liceatque cardinalibus, clericis & laicis Deum colentibus, illum vt prædonem anathematizare, & quouis humano auxilio à ſede Apoſtolica propellere: atque quouis in loco, ſi in vrbe non liceat, Catholicos huiuſce rei cauſ-

Berengarius errorem reuocat.

ſa congregare. In eodem quoque concilio reuocatum ab errore ſuo Berengarium diaconum Andegauenſis Eccleſiæ ferunt, qui arbitrabatur in ſacramento Euchariſtiæ & calicis non eſſe verùm Chriſti corpus, integrumque ſanguinem, niſi vt in ſigno & figura myſterióue: quem quidem errorem inſtante & vrgente Nicolao & Alberico diacono viro doctiſsimo, publicè confeſſus eſt, affirmans illud eſſe verùm Chriſti corpus, integrumque ſanguinem. Scripſimus hunc errorem à Leone nono damnatum, non tamen emendatum fuiſſe. Quæ certè laus tota Nicolai eſt, vt Lanfrancus ſcribit, vir ea tempeſtate doctiſsimus, qui errores eiuſdem Berengarij præclaro opuſculo notauit. Dum hæc a Pontifice Nicolao Romæ agerentur, Godefridus Normannus, qui Drogoni fratri in Apuliæ Calabriæque comitatum ſucceſſerat; moriens Bagelardum filium comitatus hæredem inſtituit: verùm Robertus Guiſcardi frater

Robertus Guiſcardi Apuliam occupat.

(vt quidam volunt) hoc ægrè ferens, pulſo nepote, Apuliam & Calabriam occupat, adiecta Troia, quæ Pontificibus Romanis parere conſueuerat. Hanc autem ob rem indignatus Pontifex, nonnihil Roberto ſuccenſuit. Is verò cùm poſteà rogatu Roberti in Apuliam profectus fuiſſet, receptis, qui de Eccleſia amiſerat, non ſolum hominem in gratiam accepit, verùm etiam eundem vectigalem Eccleſiæ factum, Calabriæ & Apuliæ prouincias Romanæ Eccleſiæ cenſuarias, ducem creat. Accepto deinde magno à Roberto exercitu, ad vrbem rediens, Prænestinos, Tuſculanos, Nomentanos Romanæ Eccleſiæ rebelles perdomuit. Tiberim quoque traijciens direpta Galeria, alijsque Gerardi comitis Sutrium vſque caſtellis expugnatis, ditionem Romanam tutiorem reddidit. Sunt qui ſcribant, Henricum tertium à Nicolao ſecundo coronam Imperij accepiſſe, totoque tempore Pontificatus ſui ob beneficium acceptum, nil contra Eccleſiaſticos molitum eſſe,

Nicolai mors.

Nicolaus autem vir omni vita probatus, tertio Pontificatus ſui anno menſe ſexto, die ſexto & vigeſimo moritur. Vacat tum ſedes diebus xij.

ALEXANDER II.

Alexander ſecundus, Anſelmus anteà vocatus, patria Mediolanenſis, Epiſcopus Lucenſis, mortuo Nicolao, ob humanitatem, benignitatem, & doctrinam abſens etiam Pontifex creatur. At verò Ciſalpini Epiſcopi arbitrati ob dignitatem prouinciæ ſuæ, par eſſe, vt è ſuo numero aliquis eligeretur, Giberto Parmenſi viro potentiſsimo admodum annitente, ab Henrico Imperatore obtinuêre, reclamante eius matre Hagnete, vt alter quoque Pontifex eligeretur. Quare Epiſcopi ipſi habito concilio Cadolum Parmenſem Epiſcopum Pontificem creant. Cui ſtatim Ciſalpini omnes obtemperauêre, præter Mithildim optimam fœminam, & cùm Eccleſia Romana benè ſentientem. Superueniente deinde Cadolo ab his, qui Alexandro aduerſabantur, accito in pratis Neronianis ſub radicibus aurei montis graue prælium committitur: in quo multi vtrinque cecidere, Alexandro & Godefrido Mithildis viro ſeſe ad ædes Lateranenſium continentibus. Incerti enim erant, quibus potiſsimum ſe tutò committerent, adeò omnia infida & fluxa videbantur. Sunt qui ſcribant, Alexandrum antè prælium commiſſum, Lucam profectum vitandæ cædis cauſſa, eoque loci quietè aliquandiu vixiſſe. Neque ingratum tantæ erga ſe Lucenſium beneuolentiæ, eccleſiā & ciuitatem multis priuilegijs, vt in eorum annalibus apparet, inſigniorem reddidiſſe. Repulſus tandem ab vrbe Cadolus, non diu in prouincia quieuit: accitus enim à Romanis quibuſdam, quorum maximè intererat omnia Romæ perturbari explendarum voluptatum cauſſa, comparato

163. Pōt.

5. ſchiſma.

Digitized by Google

maiore exercitu, quàm antea Romam venit, ac vrbem Leoniam Eccleſiamque beati Petri vi occupat. At verò erumpentibus Romanis cum Gotifredi copijs, tantus terror repentè hoſtes inuaſit, vt & effuſa fuga omnes abierint, & paulum abfuerit, quin Cadolus caperetur à ſuis derelictus, quem Cincius Romani perfecti filius, facto cum ſuis cuneo, per media ciuium agmina ægrè in arcem Hadriani perduxit, vbi aliquandiu obſeſſus, cùm nullam liberè abeundi ſubeſſe ſpem videret, trecentis argenti libris ab his ſe redimens, qui arcem obſidebant, conſcenſo ſtrigoſiſsimo equo inde ſolus aufugit. At verò Anno Colonienſis Archiepiſcopus, apud Henricum adoleſcentem Hagnetem criminatus, quòd contra maieſtatem Imperij Chriſtiana reſpubl. mulieris nutu gubernaretur, accepta poteſtate componendæ ex arbitrio Eccleſiæ Dei Romam veniens, Alexandrum primò quidem grauiſsimis verbis increpat, quòd ſedem Romanam iniuſſu Cæſaris, & contra atque conſuetudo & lex ipſa iubebat, occupaſſet. Tum Hildebrandus Archidiaconus, qui fortè tum aderat, partes Pontificis acerrimè tutatus, quod diceret electionem ad clerum pertinere, ſi ius, ſi antiquam conſuetudinem vellet inſpicere, facilè Annonem in ſententiam traxit. Quare Henricus cognito errore ad ſe poſtremò rediens, Alexandrum rogat, vt concilium, quò ſe peruenturum pollicetur, indicet. Vrbs Mantua ad eam rem potiſsimum idonea viſa eſt, eò proficiſcuntur omnes, ad quos pertinere videbatur Eccleſiæ ſalus & tutela. Vbi compoſitis rebus omnibus, Imperator ipſe non ſolum in gratiam Pontificis redijt, verùm etiam precibus ab eo impetrauit, vt & Cadolo veniam petenti ignoſceret, & Gibertum tanti mali (vt diximus) auctorem Rauennatis Eccleſiæ Archiepiſcopum crearet. Primùm haud grauatè fecit, Saluatoris noſtri exemplum imitatus, qui voluit etiam pro perſecutoribus exorare, ſecundum inuitus conceſsit, & non niſi precibus Henrici fatigatus: quòd verebatur, ſicuti poſteà accidit, ne ea res Eccleſiæ Romanæ magnas calamitates afferret. Abiens Mantua Pontifex, ac Luca iter faciens, Eccleſiam maiorem, cuius Epiſcopus antea fuerat, ſacris ſolemnibus adhibitis conſecrat, tandiu ibi immoraturus, quoad ab Hildebrando Archidiacono res in Apulia pacatiores redderentur. Is enim acceptis à Mithilde comitiſſa auxiliaribus copijs, non ſolum Richardi & Gullelmi impetus repreſsit, verùm etiam eos coëgit, quæ de Eccleſia cepiſſent, reſtituere. Veniens itaque ad vrbem Alexander Pontificatus ſui anno vndecimo, menſe ſexto moritur, in baſilicaque Lateranenſi ſepelitur, nullo genere honoris, quod impendi ſummo Pontifici poteſt, non adhibito, & à clero & à populo. Ferunt tum magno in precio fuiſſe Ioannem Gualbertum monachum Vallis vmbroſæ, & illius ordinis auctorem, virum ſanctiſsimum ac miraculis inſignem.

Cadoli pſeudopontificis fuga.

Hildebrandus Pontificis per tutus defendit.

Alexandri mort.

ANNOTAT.

Cadolus hic ſchiſmaticus, de quo Platina ſcribit, Honorius II. in ſuo Pontificatu vocatus eſt, vt ex antiquo eius diplomate didici.

GREGORIVS VII.

Gregorius ſeptimus, Hildebrandus anteà vocatus, natione Etruſcus, patria Soanenſis, patre Bonicio, omnium bonorum conſenſu Pontifex creatur. Ipſius autem electionis verba ita annotata ſunt, Nos ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinales, Clerici, Acolyti, Subdiaconi, Presbyteri, præſentibus Epiſcopis, Abbatibus, multisque tum Eccleſiaſtici, tum Laici ordinis, eligimus hodie decimo Kalendas Maij, in baſilica S. Petri ad vincula, anno ſalutis M. LXXIII. in verum Chriſti Vicarium Hildebrandum Archidiaconum, virum multæ doctrinæ, magnæ pietatis, prudentiæ, iuſtitiæ, conſtantiæ, religionis, modeſtum, ſobrium, continentem, domum ſuam gubernantem pauperibus hoſpitalem, in gremio ſanctæ matris Eccleſiæ liberè à teneris annis vſque ad hanc ætatem educatum, doctumque quidem cum ea poteſtate Eccleſiæ Dei præeſſe volumus, qua Petrus.

164. Pont- Verba, quibus in Pontificibus eligendis vtebantur.

Petrus Dei mandato quondàm præfuit. Adeptus Pontificatum Gregorius, ſtatim Henricum Imperatorem admonet, ne deinceps largitione corruptus, Epiſcopatus & beneficia alicui per Simoniacam cupiditatem committat, aliter ſe vſurum in ſe & delinquentes cenſuris Eccleſiaſticis. His admonitionibus & quidem ſanis non modò non obtemperauit Henricus, verùm etiam Hagnetem Imperatricem benè admonentem, quid fieri cum religione oporteret, omni adminiſtratione depulit, quæ Romam profecta, non diu ſuperuixit, dolore animi vitam cum morte permutans. Tandem verò multis legationibus vltro citroque miſsis, Imperator in gratiam cum Gregorio rediјt, eundemque, in Pontificatu confirmauit, vt tum Imperatorum mos erat. At verò cùm Henricus in bono leuis, in malo pertinax, Simoniam nequaquam omitteret, ſæpius admonitus: illos anathematis cenſura Pontifex notauit, qui Epiſcopatus & beneficia largitione adepti erant. Et ne id temerè feciſſe videretur, concilio apud Lateranum habito, in quo multi Epiſcopi interfuêre, maximè verò Gibertus Parmenſis Archiepiſcopus Rauennas, rationem reddidit, quemobrem cenſuris Eccleſiaſticis Simoniacos notaſſet: facturum quoque id in Imperatorem crebrò dicebat, niſi ſententiam mutaret. Tum verò Gibertus ſoluto concilio, & criminandi Gregorij occaſionem nactus, ad Pontificatum viam quærens, Cinciũ Romanum ciuem Stephani præfecti vrbis filium, hominem temerarium & ſeditioſum, in Pontificem animat, magna ei pollicitus Imperatoris nomine, ſi tantum facinus ex ſentẽtia confeciſſet. Structis itaque inſidijs Cincius, dum pontifex media nocte natalis Domini noſtri celebrat in templo beatæ Mariæ ad Præſepe, quæ maior nunc dicitur, irrumpens cum ſatellitibus & coniuratis, dum hoſtiam ſacrificij comminuit, hominem capit, & in regionem Parionis ſecum trahens, in turri quadam muniſsiſsima eum collocat. Sequenti verò die populus Romanus, cognito facinore, in Cincium arma ſuſcipit, pontificem liberat, ædes ac turrim ſcelerati hominis à fundamentis euertit, familiamque eius nares mutilatam ab vrbe pellit. Ipſe verò Cincius tanti mali auctor, fuga ſalutem quærens, in Germaniam varijs tramitibus ad imperatorem tandem peruenit. Gibertus autem tanti doli machinator, cùm inſidiæ ex voto non ſucceſsiſſent, ſimulata beneuolentia, à pontifice dimiſſus, Rauennam peiora

Imperatorem admonet ne beneficia Eccleſiaſtica Simoniaco vẽdat qui non acquieſcit bene monenti.

Gibertus Rauennæ Epiſcopus ſeditionem eleuat.

Pontifex capitur.

Liberatur.

moliturus ſe contulit. Nam & Theobaldum Mediolanenſem Archiepiſcopum, & pleroſque alios Ciſalpinæ antiſtites coniurare in Gregorium pollicitationibus pepulerat. His addidit Hugonem Candidum ſanctæ Romanæ eccleſię cardinalem: qui & ſi ante idem fecerat, in gratiamque ſimulato animo redierat, nunc malum animum, malam mentem præſetulit. Is enim viribus omnibus annixus eſt imperatorem & Normannos inter ſe dę imperio diſsidentes, compoſita pace, initiſque fœderib. in pontificem concitare. Quod vbi Gregorius reſciuit, congregata ad Lateranum ſynhodo, propoſitis rationibus quare id faceret, Gibertum & Hugonem dignitatibus priuatos anathemate notat. Dum hæc Romæ agerentur, Henricus cum Saxonibus hoſtibus feliciter pugnans, adeò felicitate illa elatus eſt, vt habito conuentu apud VVormatiam, Sigifredo archiepiſcopo Maguntino negotium procurante, interdicere omnibus auſus ſit, ne vlla in re pontifici Romano obtemperarent. Ex illo autem conuentu mandato Henrici Rolandus clericus Parmenſis Romam veniens, & Gregorio publicè interdixit, ne quid ageret deinceps quod ad magiſtratum pontificis pertineret: & cardinalib. ipſis mandauit, vt relicto Gregorio, alium habituri pontificem, ad ſe proficiſcerentur. Tum Gregorius tantam iniuriam diuinæ maieſtatis cauſſa non dimius ferens, & Sigifredum alioſque clericos cum Henrico ſentientes, dignitatib. ac beneficijs priuauit, & imperatorem ipſum anathemate notauit, priuatum prius omni regia adminiſtratione. Abrogationis autem pontificiæ habita ferè hæc formula eſt: Beate Petre Apoſtolorum princeps, inclina quæſo aures tuas, & me ſeruum tuum exaudi, quem & ab infantia educaſti, & vſque ad hunc diem ab iniquorum manibus vendicaſti, qui me pro mea in te fide oderunt & perſecuti ſunt. Tu mihi teſtis es optimus, & pia Ieſu Chriſti mater, & frater tuus Paulus tecum martyrij particeps, me non ſponte, ſed inuitum pontificatus gubernacula ſuſcepiſſe. Non quod rapinam arbitratus ſim ſedem tuam legitimè conſcendere, ſed malebam vitam meam in peregrinatione degere, quàm locum tuum pro fama & gloria tantum occupare. Fateor ego, ac meritò quidem, mihi tua gratia, non meritis meis, populi Chriſtiani curam demandatam eſſe conceſſamque ligandi & ſoluendi poteſtatem. Hac itaque fiducia fretus, pro dignitate & tutela eccleſiæ ſuæ ſanctæ, omnipo-

Hugonis Cardinalis malus animus.

Priuatur dignitate.

Imperator in malo pergit.

Excommunicatur cum complicibus.

Abrogationis põtificiæ formula.

Digitized by Google

nipotentis Dei nomine Patris, Filij, & Spiritus ſancti, & Henricum regem Henrici quondam imperatoris filium, qui audacter nimium & temerariò in eccleſiam tuam manus iniecit, imperatoria adminiſtratione regiaque deijcio: & Chriſtianos omnes imperio ſubiectos, iuramento illo abſoluo, quo fidem veris regibus præſtare conſueuerunt. Dignum eſt enim, vt is dignitate careat, qui maieſtatem eccleſiæ imminuere conatur. Præterea verò quia monita mea, immò tua ad ſui ipſius populorumque ſalutem pertinentia contempſit, & ſe ab eccleſia Dei, quam ſeditionibus peſſundare cupit, ſeparauit, eum anathematis vinculo colligo, certò ſciens te eſſe Petrum, in cuius petra, vt in vero fundamento rex noſter Chriſtus ædificauit eccleſiam ſuam. Fuêre tum multi poſt exſecrationem, qui pacis mentionem facerent: Quibus ita Gregorius reſpondit, ſe pacis conditiones non abnuere, modò Henricus ipſe primò cum Deo pacem ineat. Non ignoratis, inquit, quandiu & quantis malis Romanam affecerit eccleſiam, quotieſque à me ſit admonitus, vt meliorem vitam moreſque probatiores indueret. Hoc tribuimus beneuolentiæ & charitati, qua Henrico patri coniuncti olim fuimus. Sed nil profecimus, adeò mores à patre auerſos imbibit. Inſtabant tamen ex his, qui aderant, nonnulli, regem non ita citò anathematizandum eſſe. Quibus ita pontifex reſpondit: Quando, inquit: Chriſtus eccleſiam ſuam Petro commiſit, & dixit, Paſce oues meas, excepitne reges? Nam cùm eidem ligandi & ſoluendi poteſtatem daret, nullum excepit, vel neminem eius potentiæ ſubtraxit. Hanc ob rem, qui dicit ſe vinculo Eccleſiæ ligari non poſſe, reſtat etiam vt fateatur ſe abſolui ab eius poteſtate nullo modo poſſe: & qui hoc impudenter negat, à Chriſto & eccleſia eius ſe omnino ſeiungit. At Henricus cognita Gregorij cenſura, multas litteras ad gentes & nationes conſcripſit, quibus ſe contra ius faſque damnatum à pontifice oſtendebat. Gregorius autem id à ſe iure factum, non verbis tantùm & litteris, verũ etiam ratione & teſtibus comprobabat, re ipſa ante oculos omnium propoſita. Interim verò cùm pars regni ab Henrico defeciſſet, & iam Saxones bellum contra Henricum quàm diligentiſſimè pararent, Alemanni principes veriti, ne quid mali in prouincia naſceretur, conuentu habito decernunt, vt ſi Gregorius in

Imperator Pontificem criminatur.

Germani Principes malis obuiant.

Alemanniam pergat, Henricus ſupplex veniam errati petat. Quod ſe facturum rex ipſe interpoſito iuramento pollicitus eſt. Motus itaque pontifex his pollicitationibus & precibus Treurenſis archiepiſcopi Henrici oratoris, Auguſtam prætoriam petiturus, Vercellas vſque iam peruenerat, vbi ab epiſcopo loci ipſius regni Italiæ cancellario, clam reſciuit Henricum hoſtili in ſe animo cum exercitu aduentare. Tum verò pontifex omiſſo inſtituto itinere, Canoſſam ſe recipit, oppidum agri Regienſis, ditioni Mithildis Comitiſſæ ſubiectum. Venit & eò properè cum omnibus copijs Henricus, qui ſtatim depoſito regali ornamento, nudis pedibus, vt oppidanos ad miſericordiam commoueret, portæ oppidi appropinquans, ſuppliciter intromitti petebat: denegatum ingreſſum æquo animo tulit, aut tuliſſe diſsimulauit, quamuis aſpera eſſet hyems, & gelu cuncta rigeſcerent. In ſuburbio quidem oppidi triduò immoratus, continuo veniam petens, tandem rogatu Mithildis & Adelai Sabaudienſis comitis, & Cluniacẽſis abbatis introductus abſoluitur, & eccleſiæ reconciliatur, pace iureiurando confirmata, obedientia promiſſa. Regij autem iuriſiurandi hæc formula eſt: Rex Henricus compoſita pace ex ſententia Domini noſtri Gregorij ſeptimi, affirmo me pacta & fœdera conſeruaturum, curaturumque vt quoquo voluerit idem pontifex ſine vllo diſcrimine ſuiipſius & comitatus proficiſci poſsit, maximè autem per loca imperio noſtro ſubiecta, neque per me ſtatutum, quo minus libere pontificio munere vbique locorum vti poſsit, & hæc obſeruaturum me iureiurando addico: Actum Canoſſæ quinto Kalendas Februarij, Indictione decimaquinta. Tum verò rebus ita ex ſententia peractis, dilabentibus inde omnibus varijs itineribus, dum Henricus Papia iter facit. Cincium admittit ſubita febri correptum, non tamen mortuo tam pernicioſo homine, Henricus rebus nouis ſtudere deſtitit. Pacis enim fœdera abrumpens, eò Alemannos principes indignitate rei motos pepulit, vt Rodulphum Saxoniæ ducem, regem prouinciæ crearent poſthabito Henrico. Petijt primo quidem Henricus à pontifice, vt Rodulphum exſecrationibus ab occupatione regni depelleret. Id verò cùm impetrare nequiſſet, ſumptis armis, magna clade & incerta victoria vtrinque dimicatum eſt. Miſsi tum quidem ab vtroque legati ad pontificem

Imperator veniã petit & obtinet.

Rodulphus Saxoniæ Dux Henrico opponitur.

tificem rogatum, vt in partes ſuorum declinaret: quibus nil aliud ipſe reſpondit, quam vt ab armis diſcederent.

Pugnarunt iterum ſimul æquo Marte Henricus & Rodulphus. Verùm cùm tertio prælium inijſſent, magna cæde vtrinque commiſſa, ac ſuperior aliquantulum Henricus videretur, Rodulphi legatos pacem petentes audire noluit, ad pontificemque denuò ſcripſit, vt Rodulphum regnum occupare conantem, exſecratione anathematis notaret. Quòd cùm facere Gregorius recuſaret, tanta ira percitus Henricus eſt, vt die noctuque nil aliud cogitaret, quàm quod ad pontificis perniciem & exitium vergeret.

Hẽricus Pontifici vim intentat.

Interea verò ne quid in orbe Chriſtiano deeſſet, quod ſeditionibus non agitaretur. Michael cum Andronico filio à Nicephoro cognomento Botoniata, vi ab imperio Conſtantinopolitano deiectus, ad Gregorium confugit, qui & Nicephorum excommunicauit, & Rogerio Romanæ eccleſiæ feudatario negotium dedit, vt Michaelem, quo cum Ceparani locutus eſt, in imperium reſtitueret.

Græci tumultuantur.

Is itaque mandato pontificis comparata claſſe, Rogerio minore natu in Italia dimiſſo, Boemundum alterum filium ſecum ducens, Auleon primò adnauigat, & ad Dyrrachium caſtra facit, vrbem tanto bello per neceſſariam primò occupaturus. Sed Dominicus Siluius dux Venetus cum Nicephoro ſentiens, Rogerium ab obſidione repellit, magno illato acceptoque incommodo. Verùm non ita multò pòſt Nicephorus ab Alexio cognomento Mega copiarum ſuarum duce deceptus, libertate ſimul & ciuitate priuatur, quam triduo Alexius militibus diripiendum ex pacto conceſsit. Captus ipſe Nicephorus in templo ſanctæ Sophiæ, vita donatur, hac conditione tamen, vt Monachi habitum cum vita ſuſciperet. At verò Gregorius cùm videret Henricum contra Eccleſiam Dei à quibuſdam ſeditioſis Epiſcopis concitari, habita ingenti ſynhodo, Giberto Rauennati archiepiſcopo ob ſuperbiam & malitiam interdicit ſub anathematis pœna, ne epiſcopali & ſacerdotio munere fungatur.

Gibertus Rauenna Epiſcopus deponitur.

Vocatus præterea ad ſedem Apoſtolicam, ſcelerum ſuorum conſcius parere deſierat, qua ex re tantummodo pœnam anathematis merebatur. Rolandumque Taruiſinum cenſura notauit, quòd legatus ad res componendas inter Henricum & ſe factus, conſequendi epiſcopatus cauſſa ſemina diſcordiarum, non pacis ſeuerat. Nec Hugoni quidem tituli ſancti Clementis Cardinali pepercit, quòd cum Cadolo Parmenſi epiſcopo in ſeditionibus & hæreſi ſenſiſſet. In eodem poſtremò conuentu tres legatos delegit, Bernardum diaconum, alterum Bernardum Maſſilienſem abbatem, Odonem, Treuerenſem archiepiſcopum, qui de latere ſedis apoſtolicæ ad componendas res inter Henricum & Rodulphum proficiſcerentur. Videbat enim ſapientiſsimus pontifex, eam diſcordiam, niſi ſedata foret, magnas aliquando calamitates populo Chriſtiano parituram. Verùm quia certo ſciebat, non defuturos pernicioſos quoſdam, qui id quò minus fieret, impedire conarentur, quòd eorum maximè interesſet diſcordias augeri, non tolli, literas apoſtolicas in hunc modum conſcriptas, legatis ad principes & nationem dedit:

Gregorius literas ſcribit ad principes.

Cognita imbecillitate, cupiditate & ambitione humani generis, mandamus, ne quiſpiam cuiuſuis conditionis ſit, vel rex, vel archiepiſcopus, epiſcopus, dux, comes, marchio, ſiue miles, aliqua elatione temerarióue auſu, fraude, dolo, cupiditate ductus, legatis noſtris reſiſtere audeat, ne pacem & cócordiam ex æquo & bono componere poſsint. Quicunque autem temeritate ductus, quod non optamus, huiuſce noſtræ conſtitutionis violator exſtiterit, legatiſque noſtris impedimento fuerit, quò minus pacem componant, eum anathematis vinculo alligamus: & non ſolum in ſpiritu, verumetiam in corpore, atque in omnibus fortunæ bonis apoſtolica poteſtate colligamus, victoriámque in armis partem ei auferimus, vt ſaltem confundatur, ac duplici pœnitentia conteratur. Mandatum præterea legatis eſt, vt in Alemannia conuentu habito, maturè decernant, vtri duorum regum ex æquo & bono ius competat, eidemque conſenſu bonorum regnum decernant, cuius cauſſa iuſtior & potior videbitur: ſe verò poſteà re cognita, quod egerint, confirmaturum, interpoſita omnipotentis Dei & beati Petri auctoritate, qua nulla poteſt eſſe maior. Intereà verò Gregorius, ne Romana eccleſia ob largitionem & Simoniacam cupiditatem aliquid incommodi caperet, conuentu habito, maiorum decreta ad reſcindendam hanc

Simoniã prohibet.

Digitized by Google

hanc labem pertinentia cõfirmauit, his verbis: Sanctorum patrum inſtituta, nunc ſequentes, quemadmodum in prioribus concilijs fecimus, auctoritate omnipotentis Dei decernimus ac confirmamus, vt qui deinceps epiſcopatum, vel cœnobium, vel aliquod aliud eccleſiaſticum beneficium à laico acceperit, nullo modo in numero epiſcoporum, abbatum, vel clericorum is cenſeatur: nève idem ſub cenſura anathematis limina apoſtolorum attingat, priuſquam locum ambitione & contumacia conquiſitum, quod eſt idololatriæ ſcelus reſipiſcendo commutauerit. Eiſdem quoque cenſuris teneri volumus & alligari reges, duces & principes, qui epiſcopatus eccleſiaſticaſue dignitates, quod contra ius faſque eſt demandare alicui fuerint auſi. Confirmamus prætereà anathematis ſententiam meritò latam in Theobaldum Mediolanenſem, Gibertum Rauennatem archiepiſcopum, in Rolãdum Taruiſinum præſulem, & Petrum olim Redonenſem epiſcopum, nunc autem inuaſorem Narbonenſis eccleſiæ, pari cenſura damnamus.

Prætereà verò gratiam S. Petri & ingreſſum eccleſiæ his interdicimus, quouſque pœnituerint, ſatisfecerintque, ſiue Normanni ſint, ſiue Itali, vel cuiuſuis nationis, qui aliqua ex parte læſerint, aliquòue incommodo affecerint, Marchiam Firmanam in Picentibus, ducatum Spoletinum, Campaniam in Hernicis, agrum Sabinum, Tiburtinum, Prænestinum, Tuſculanum, Albanũ, & quicquid in Volſcis & Etruſcis ad mare vergit. His addo monaſteriũ ſancti Benedicti: & quicquid in Caſſinatum agro poſitum eſt, nec Beneuentum in Samnitib. excipio. At ſi quis iſtorum auferendi res repetitas & non redditas habere iuſtam cauſſam ſe dixerit, prius à nobis vel à magiſtratibus noſtris iuſtitiam requirat: quòd ſi eis non fuerit factum abundè ſatis concedimus vt ad res ſuas recuperandas inde tantum auferant, quantum ſat eſt: nec more prædonum modum excedant, ſed agant vt Chriſtianos decet, & eos maximè, qui ſua magis repetũt, quã aliena percupiãt: quique & iram Dei & execrationem beati Petri reformidant ac timent. Prætereà verò exſecrationem in Hẽricum his verbis denuò confirmauit. Beate Petre Apoſtolorum princeps, & tu Paule gentiũ doctor, veſtras quæſo aures mihi paululum præbete, meque clementer exaudite: nam veritatis diſcipuli eſtis & amatores: quæ dicam vera ſunt. Hanc cauſſam ſuſcipio veritatis gratia, vt fratres mei, quorum ſalutem exopto, mihi obſequẽtius acquieſcant, ſciant, intelligant, quod veſtro auxilio fretus poſt Chriſtum & matrem eius ſemper virginem flagitioſis & iniquis reſiſto: fidelibus autem præſto adſum & auxilium fero. Non enim volens & libens hanc ſedem conſcendi, ſed inuitus & lachrymans, quod me indignum iudicabam, qui in tam excelſo throno ſederem. Hæc autem dico, quia non ego vos, ſed vos me elegiſtis, & grauiſsimum pondus humeris noſtris impoſuiſtis. In me autem veſtro iuſſu montem ipſum conſcendentem, clamantem & annunciãtem populis eorum ſcelera, & filijs eccleſiæ peccata, membra diaboli cõſurrexêre, & ad ſanguinem vſque manus ſuas in me coniecêre. Adſtiterunt enim reges terræ & principes ſæculi, cum his coniurarũt eccleſiaſtici quidam & vulgares in Dominum & nos Chriſtianos eius, dicentes. Dirumpamus vincula eorum, & proijciamus à nobis iugum ipſorum: hoc autem fecêre, vt me vel morte, vel exſilio mulctarent: quorum de numero fuit Henricus, quem regem vocant, Henricus inquam, Henrici imperatoris filius, qui cornua & calcem contra eccleſiam Dei ſuperbè nimium erexit, facta coniuratione cum multis epiſcopis Italici, Gallici, Germanicique nominis, cuius ſuperbiæ veſtra adhuc reſtitit auctoritas, qui fractus potius, quàm ad ſanitatem redactus, ad me in Ciſalpinam perueniens, abſolutionem anathematis ſuppliciter quæſiuit: Hunc ego, quem ad pœnitentiam veniſſe credideram, in gratiam recepi, huicq; tantummodò communionem reddidi, non tamen in regnum, è quo eum in Romana ſynodo meritò depuleram, reſtitui, nec vectigalibus regni, vt ad fidem redirent, conceſsi. Hoc ideo feci, vt ſi redire in gratiam cum finitimis ſuis, quos ſemper vexauerat, differret, reddereque res tum eccleſiaſticas, tum profanas ex fœdere abnueret, cogi ad officiũ execrationibus & armis poſſet. Hac opportunitate adiuti quidam Germaniæ epiſcopi, & Principes ad hac fera beſtia diu vexati, in locum Henrici ſuis flagitijs è regno cadentis, ducem ſuum & regem Rodulphum deligunt. Qui regia modeſtia & integritate vſus, ſtatim nuncios ad me miſit, à quibus intelligerem, ſe coactum regni gubernacula ſuſcipere, non eſſe tamen adeò regnandi cupidum, vt non malit nobis, quam regnum pollicentibus obtemperare: futurum ſe in Dei poteſtate ſemper ac noſtra, idque vt arbitremur ipſum facturum, filios obſides pollicitus eſt.

Execratio pontiſ. ſecũ in Henricũ.

Stoma-

ſtomachari tum Henricus cœpit, & nos primò quidem precari, vt Rodulphum ab occupatione regni execrationibus propelleremus. Dixi me velle videre, cui ius competeret, & eò miſſurum nuncios, qui rem omnem reſciſcerent, meque deinceps iudicaturum, vter ipſorum in cauſſa potior habendus eſſet. Vetuit Henricus quo minus rex à legatis noſtris decerneretur, multoſque tum ſæculares, tum eccleſiaſticos interfecit, eccleſias diripuit & profanauit, atque hoc modo ſeſe anathematis vinculis illigauit. Hanc ob rem fidens in Dei iudicio & miſericordia, inque patrocinio beatæ Virginis, fultus etiam auctoritate veſtra, ipſum Henricum eiuſq; fautores vinculo anathematis colligo: atque iterum regiam ei poteſtatem adimo, interdicoque Chriſtianis omnibus illo iuramento abſolutis, quo fides regibus dari conſueuit, ne Henrico vlla in re obtemperent, Rodulphum in regem ſuſcipiant, quem multi prouinciæ principes abrogato Henrico in regem optimum ſibi delegêre. Etenim par eſt, vt ſicuti Henricus ob ſuperbiam & contumaciam facultatibus ſuis priuatur, ita Rodulphus omnibus gratus, pro ſua pietate & religione regia dignitate & poteſtate donetur. Agite igitur Apoſtolorum ſanctiſsimi principes, & quod dixi veſtra auctoritate interpoſita confirmate, vt omnes nunc demum intelligant, ſi poteſtas in cælo ligare & ſoluere, in terra quoque imperia, regna, principatus, & quicquid habere mortales poſſunt, auferre & dare, nos dare poſſe. Si enim, quæ ad Deum pertinent, iudicare poteſtis, quid de his inferioribus & profanis cenſendum eſt? Etſi Angelos dominantes ſuperbis principibus veſtrum eſt iudicare, quid in ſeruos illorum facere* vos decet? Ediſcant nunc reges huius exemplo & omnes ſæculi principes, quid in cælo poſsitis: quantique apud Deum ſitis, ac deinceps timeant ſanctæ eccleſiæ mandata contemnere. Hoc autem iudicium cito in Henricum exercete, vt intelligant omnes iniquitatis filium non fortuitò, ſed veſtra operâ è regno cadere. Hoc tamen à vobis optauerim, vt pœnitentia ductus, in die iudicij veſtro rogatu gratiam à Domino conſequatur. Actum Romæ Nonis Martij, Indictione tertia. At hoc verò Gibertum diſcordiarum omnium & hæreſum, quæ tunc erant, auctorem, ab eccleſia Rauennate deijciens, ſacerdotibus omnibus eidem Eccleſiæ obtemperantibus mandauit, ne Giberto facinorum omnium auctori, & ob eam rem execrationis vinculo illigato vlla in re obedirent, & ne populi illi gubernatore indigerent, Petrum imitatus, qui Apollinarem quaſi ſupplementum mittere conſueuerat, vbi oportebat, eò alterum archiepiſcopum proficiſci iubet cum integra poteſtate, qui & hæreſim Giberti auelleret, & mentes hominum in fide confirmaret. Tum verò Henricus irritatus magis his cenſuris, quàm monitus, capto Oſtienſi epiſcopo è legatione redeunte, habitoque epiſcoporum ſecum malè ſentientium conuentu, Gibertum olim Rauennatem archiepiſcopum pontificem creat, Clementemque appellat. Verùm cùm à Saxonibus premeretur, relicto ad tempus nouo Pontifice, in eos mouet, ac commiſſo prælio magno ſuorum incommodo ſuperatur. Victor Rodulphus accepto vulnere paululum abſcedens mortuus inuentus eſt. Ferunt Henricum ea clade adeò perterritum fuiſſe, vt vix decimo ſeptimo die repertus ſit, quo quidem tempore Germani Henricum eius filium eiuſdem nominis quartum, in locum patris ſuffecerant. Qui ſimul poſtea coniunctis copijs in Italiam venientes, Clementem ſuum in pontificatum collocaturi, pulſo Gregorio Mathildim obuiam cum exercitu factam leui prælio ſuperant. Quæ quidem mulier primo marito mortuo, paulo ante Azonẽ Marchionem Eſtenſem prioris viri conſanguineum, ac tertio gradu affinitatis ſibi coniunctum, in coniugem accepit. Verùm re poſtea cognita ſuadente Gregorio, diuortium cum Azone fecit. Henricus itaque ſuperata apud Parmam Mithildi, eiuſq; marito Azone Romam hoſtili animo proficiſcens, in pratis Neronianis caſtra collocat: vrbem Leonianam ingreditur; ſancti Petri baſilicam cum ſuo Clemente profanat, porticuſque demolitur. Idẽ quoque factum de baſilica Pauli conſtat. At verò cùm vrbem ingredi non poſſet: Tibur concedens, inde tãquam ex arce belli in Romanos quotidiè incurſiones faciens, vaſtatis rebus omnibus, eò inopiæ eos redegit, vt pacem quauis conditione expeterent. Admotis itaque copijs Henricus re per transfugas cognita, vrbem ingreditur. Tum Pontifex haud ſatis populo fidens, in molem Hadriani ſe confeſtim recepit, vbi aliquandiu obſeſſus eſt, acriter, qui in præſidio erant, arcem ipſam defendentibus. Non eſt vſus ea fortuna Gregorij nepos ex fratre, qui eo tumultu ad ſeptem ſolia Seueri Afri opus confugiens, cùm ferre oppugnationem non poſſet, deditionem turpiter fecit. At

*nos

Imperator Antipapam cõſtituit.

Mathildis ſuperatur.

Henricus Romam inuadit & ſpoliat.

Digitized by Google

verè Henricus, cognito Guiſcardi aduentu Apuliæ ducis in auxilium Gregorij, non amplius immorandum ratus, ad dolos conuerſus, Cluniacenſem Abbatem ad Gregorium in arcem mittit, qui diceret ſe in Germaniam properè cum exercitu rediturum, ſi ab eo in Laterano coronaretur: populus quoque Romanus, vt idem fieret, precibus inſtabat. Facturum ſe id Gregorius dicebat, ſi errata ſua Henricus corrigeret, veniamque peteret: quòd cùm facere recuſaret, & iam aduentare cum exercitu Guiſcardum ſentiret, Clementem Antipapam in Lateranenſi baſilica corona pontificia publicè donat, eam rem procurantibus Bononienſi, Ceruiſienſi, Mutinenſi Epiſcopis. Quo facto, ſtatim Senas proficiſcitur Clemente ſecum ducto. Guiſcardus autem per portam Flaminiam irrumpens, reſiſtentibus ciuibus vſque ad triumphalem Domitiani arcum vrbem incendio conſumpſit. Munierant Capitolium ciues, & ſe acriter contra Guiſcardum defendebant, qui Lateranum iam ceperat, vnde cum multa crebrò vtriuſque committerentur certamina, & illa pars vrbis euerſa eſt, quæ Lateranum & Capitolium interiacet, & ipſum Capitolium poſtremò vi captum, ferè vſque ad ſolum æquatur. Inde verò ſuperata iam & capta Roma, fortuniſque ciuium militibus in prædam datis, ad molem Hadriani profectus, vbi Pontifex obſidebatur, hominem multis calamitatibus vexatum, tandem è manibus hoſtium liberauit, ſecumque Caſsinum ac Salernam perducit. Vbi non ita multò poſt Pontificatus anno xij. menſe vno, diebus tribus ſanctè & piè moritur. Vir certè Deo gratus, prudens, iuſtus, clemens, pauperum, pupillorum, viduarum patronus, atque vnicus Eccleſiæ Romanæ fortiſsimus, & acerrimus defenſor contra hæreticorum improbitatem, & malorum principum potentiam, res Eccleſiaſticas per vim occupare conantium.

Guiſcardo ſpoliata Roma Pontificem liberat.

Gregorius moritur. Eius laus.

ANNOTAT.

Huius Gregorij viri celeberrimi, & maximè memorabilis vitam, & res geſtas quinque libris conſcripſi. Animus erat quædam de eo cognitu digniſsima hîc ſubijcere, neque à Platina, neque ab alijs, qui circumferuntur auctoribus, quod ſciam, ſcripta: ſed rei ipſius moles longè maiorem locum, quam annotationis deſiderat: Illud tantum dicam, hunc maximum Pontificem, totius Eccleſiaſticæ libertatis vnicum aſſertorem fuiſſe. qui quanquam vir ſanctiſsimus eſſet; vt ab infinitis penè ſuorum temporum ſcriptoribus traditur, tamen nec ipſe ineptiſsimam vulgarium hominum opinionem effugere potuit: ab alijs enim necromanticus, ab alijs Simoniacus, à qua labe ſupra omnes alienus fuit, ab alijs ſanguinarius & ſimilibus nominibus appellatur. Quæ omnia in gratiam Imperat. quo cum maximas inimicitias ob libertatem Eccleſiaſticam, quæ eius ex tyrannide deprimebatur, recuperandam geſſerat, conficta fuerunt. Sed de his aliàs latius. Multa de hoc Pontifice & ſcitu digna ſcribit Lambertus Schafnaburgenſis monachus Iſerueldenſis, Leo Epiſcopus Oſtienſis, libro tertio hiſtoriæ Caſsinenſis, qui eo tempore vixerunt, Otho Epiſcopus Friſingenſis hiſtoriarum libris 6. & 7. & alij complures.

VICTOR III.

VIctor tertius, Deſiderius antea vocatus, montis Caſsini Abbas, Pontifex creatus, ſtatim Gregorij partes ſuſcepit. Hanc ob rem crediderim eum quoque Henricum regem hoſtem habuiſſe, cuius fraude (vt Martinus ſcribit) veneno in calicem iniecto dum ſacrificat, necatur. Vincentius tamen longè aliter ſentit, cum dyſenteria periſſe hominem dicat, quod à ſuſpicione dati veneni nequaquam alienum eſt, inde, quod in dyſenteriam veneno petiti interdum vertuntur, corruptis & labefactatis inteſtinis.

165. Pont.

Victor Imperatorem Henricum hoſtem habet.

Vindicaſſet autem tantam iniuriam Guiſcardus, ne ei mori properè nimium contigiſſet. Superatis enim Græcis in Caſsiopam inſulam delatus moritur, cui abſente Boemundo Rogerius natu minor in Apuliæ ducatu ſucceſsit. Ferunt & eodem tempore in toto ferè orbe terrarum fame laboratum eſſe, qua quidem occaſione Auful Gallatiæ rex, Toletum multis annis obſeſſum de Saracenis cepit.

Digitized by Google

pit, eandemque vrbem Chriſtianis incolendam tradidit. Henricus præterea in Germania ſiniſtro Marte cum Saxonibus dimicans, quatuor millia militum amiſit Deo volente, vt tandem deſiſteret Eccleſiam ſuam perſequi, & calamitatibus vexare. *Prodigia.* Sunt qui hoc tempore multa prodigia apparuiſſe ſcribant, quòd & aues domeſticæ, vtpote gallinæ, anſeres, columbi, pauones, ad loca montana confugerint, ſilueſtreſque ſint factæ, & piſces tum fluuiales, tum marini magna ex parte perierint. Terræmotu etiam quædam vrbes adeò concuſſæ ſunt, vt Syracuſis maior baſilica corruens, dum veſperæ celebrarentur, omnes qui tum in templo aderant, contriuerit, duobus tantum diuinitus ſuperſtitibus diacono ſcilicet & ſubdiacono. *Nicolai corpus tranſlatum.* Sunt qui dicant, hoc tempore corpus ſancti Nicolai Barum tranſlatum à mercatoribus eſſe, ibique in precio habitum, vt Martinus Scotus vir magnæ doctrinæ ſingulariſque vitæ, in ſua hiſtoria conſcribit. Victor autem, cuius gratia Deuſdedit librum canonum in ordinem redegit, anno vno, menſe quarto Pontificatus ſui, non ſine ſuſpicione dati veneni moritur.

ANNOTAT.

Victoris III. vitam & res geſtas diligentiſſimè ſcripſit Leo Marſicanus monachus Caſſinen. Oſtienſis Epiſcopus in lib. 3. hiſtoriæ Caſſinen. Vir certè tanto pontificatu, & qui Gregorio VII. ſucceſſit, dignus. Obijt Caſſini, cuius monaſterij ante pontificatum Abbas fuerat, ibiq; cum hoc elogio ſepultus.

Caſsini, in monaſterio S. Benedicti, Victoris III. ſepulchro.

Quis fuerim, vel quid, qualis, quantuſq; docere
Si quis fortè velit, aurea ſcripta docent.
Stirps mihi magnatum, Beneuentus patria nomē
Eſt Deſiderius, Tuq; Caſſine decus.
Intactā ſponſam, matrem, patriamq; propinquos
Spernens huc propero, monachus efficior.
Abbas dehinc factus, ſtudui pro tempore totum,
Vt nunc adſpicitur, hunc renouare locum.
Intereà fueram Romana clarus in vrbe
Presbyter Eccleſia Petre beate tua.
Hoc ſenis luſtris minus anno functus honore
Victor Apoſtolicum ſcāndo de hinc ſolium.
Quatuor & ſenis vix menſibus inde per actis
Bis ſex luſtra gerens mortuus hic tumulor.
Solis Virgineo ſtabat lux vltima ſigno.
Cum me ſol verus hinc tulit ipſe Deus.

VRBANVS II.

166. Pōt. VRbanus ſecundus, Otho vel Obdo antea

vocatus, monachus Cluniacenſis primò, deinde Cardinalis Oſtienſis, poſtremò quinto menſe poſt mortem Victoris Pontifex creatur, ac meritò quidem. Doctrina enim & ſanctitate vitæ quouis grandi magiſtratu dignus erat. *Rogerius ditionem Eccleſiaſticam inuadit.* Tum verò Rogerius opportunitatem nactus, quod mortuo Gregorio res ad Vrbanum nouum hominem deueniſſet, Capuam vrbem & quicquid inde vſque ad Tiberim pertinet, de Romanis & Pontifice vicepit. Hanc ob rem Vrbanus parùm etiam Romanis, iam pridem rebus nouis ſtudentibus fidens, Melphim ſe contulit: ibi verò ſynhodum habiturus, quò tutius eò proficiſci liceret, Rogerio & Boemundo inter ſe de ducatu Apuliæ contendentibus imperat, vt ab armis diſcedant, hac tamen conditione, vt Rogerius permiſſa Boemundo Apuliæ parte, ipſe reliquam patris ditionem haberet. Tum Pontifex ex ſententia animi ſedatis rebus Italicis, compoſitoque rei Eccleſiaſticæ ſtatu, quantum in tanta perturbatione licuit, Troiam proficiſcitur, recogniturus quid maximè clerus eo loci ageret, correcturuſque errores quorundam malè viuentium. Interim verò Boemundus fratre Rogerio in Sicilia contra Saracenos bellum gerente, Melphim furto occupat. Hanc autem ob rem Rogerius è Sicilia rediens, viginti millibus Saracenorum bello conductis fratrem Boemundum Melphi obſidet, acriter ciuitatem qui in præſidio erant, defendentibus. Pontifex itaque cum in Italia nullibi quietis locum cerneret, in Gallias profecturus, *Placentiæ ſynhodus.* Placentiæ ſynhodum habuit, in qua licentiam quorundam Eccleſiaſticorum mirificè compeſcuit. Inde verò in Gallias abiens, rem memoratu dignā

 aggreſ-

Digitized by Google

aggreſſus eſt. Concilio enim apud Clarummontem habito, ita principes Galliæ ad recuperandam Hieroſolymam à Saracenis iam diu occupatam animauit, vt anno ſalutis milleſimo & octogeſimo quarto trecenta millia hominum nomen in militiam Chriſti dederint, ſignumq; crucis ſuſceperint: quo facto Romam ſtatim rediit, vt compoſitis in Italia rebus, Italos ad eam quoque rem animaret.

Expeditio Hieroſolymitana.

Non deſtitit interim Henricus rex homo pernicioſus. Robertum Flandriæ comitem prælio laceſſere, quo eum à ſancta expeditione auerteret. Multi tamen Petrum quendam eremitam virum incomparabilis ſanctitatis ſecuti, per Germaniam & Pannonias iter facientes, Conſtantinopolim communem belli ſedem peruenêre, quos non ita multò poſt ſecuti duo fratres ſunt Godefridus, Euſtachius & Balduinus, cognomento Bullioni, Galliæ comites, viri & animi conſtantia & corporis robore inſignes. Præterea verò & Podienſis epiſcopus & Raymundus ſancti Egidij comes, & Hugo Magnus Philippi regis Francorum frater, & duo Roberti: quorum alter Normandiæ, alter Flandriæ comes erat, & Stephanus Carnoti Comes tranſmiſſis Alpibus magnis copijs iter per Italiam facientes, primò Romam peruenêre. Vnde recognitis prius ſanctorum locis, ſacellisque inuiſis, accepta à pontifice benedictione Brunduſium peruenêre, inde in Epirum traiecturi. Verùm quia non omnes idem portus capiebat (tanta erat multitudo) pars Barum, pars Idruntum petijt. Boemundus autem (quem diximus Melphim occupaſſe) cupiditate gloriæ incenſus, relicta Melphi, cum duodecim millibus delectorum hominum Italicæ iuuentutis in eandem expeditionem proficiſcitur. Huius autem virtus & animi præſtantia adeo fratrem Rogerium permouit, vt poſitis armis dixerit ſibi omnia cum fratre communia deinceps fore, ac ſtatim Tancredum filium pugnandi cupidum, belli comitem fratri tradidit. Peruenerat iam Conſtantinopolim Petrus eremita, & in ſuburbijs caſtrametatus, tot mala ciuibus inferebat, non ſponte, ſed militum licentia, vt omnium interitum Græci peroptarent. Permotus itaque ſuorum malis Alexius imperator, Petrum compulit negato commeatu, ante tempus Boſphorum traijcere: qui Nicomediam primò, mox Nicæam peruenientes, ciuitatem ipſam natura & præſidio Saracenorum munitam, oppugnare adorti ſunt: Verùm cùm obſidentibus commeatus deficerent, dilaberenturque paſsim milites Chriſtiani, eius rei cauſa à Saracenis inſidijs oppreſsi, ac relinquere obſidionem coacti, tantum in fuga detrimentum accepêre, vt & Reynaldus dux Alemannorum abnegata Chriſti fide cum aliquot militibus deditionem fecerit, & Petrus legationis nomine ſine militibus Conſtantinopolim redierit. Quæ res Alexio grata admodum fuit, quòd ſperaret Chriſtianos tanto accepto incommodo, eam expeditionem omiſſuros. Intereà verò ſuperuenientibus alijs copijs, cùm eos aperto Marte repellere Alexius non poſſet, clam noctu in ſuburbijs Conſtantinopolitanis caſtrametantes aggreditur, ſed nil eſt actum, acriter, qui in ſtatione erant, caſtra defendentibus, donec reliqui milites ſomno excitati, arma caperent. Pugnatum eſt item ſequenti die paruo vtrinque accepto incommodo. Tum Boemundus exercitus nomine ad Alexium miſſus, hominem partim minis, tum pollicitationibus ad pacem ineundam compulit his fœderibus, vt & iter tutum per loca imperio eius ſubiecta facere liceret, & commeatum ac ſuppleméta præberet, vtque, quod è Saracenis caperetur, eius imperio ſubijceretur, excepta Hieroſolyma. Peractis his rebus ex ſententia, tranſmiſſoque Boſphoro, primò Nicomediam, inde Nicæam ventum eſt, à Turcis, qui in præſidio erât, acriter defenſam. Saraceni enim & Turci paribus copijs auſpicijsque bellum contra Chriſtianos tum gerebant. At ſexaginta enim Turcorum millia, qui proximos montes inſederant, ſigna eruptionis oppidanis præbentes, Chriſtianorum caſtra adorti, magno accepto incommodo, ad montes ipſos, re infecta rediêre. Difficile tamen erat vrbem oppugnare, quia commeatus & ſupplementa militum ſubmitti per lacum vrbi adiacentem continuò poterant. Verùm ſuperuenientibus è Conſtantinopoli lembis non paucis, in lacumque miſsis rerum omnium inopia oppidani preſsi, dies poſt duos & quinquaginta ab initio obſidionis deditionem fecêre, Turcis, qui in præſidio erant, cum rebus ſuis & armis abire permiſsis. At verò Chriſtiani munita Nicæa, inde abeuntes cùm iter per loca deſerta facere neceſſe eſſet, bifariam copias diuisêre. Cùm autem Boemundus herbidum ſolum ad riuum quendam inueniſſet, caſtris poſitis reficere militem labore itineris feſſum inſtituerat, cùm ſubitò eum Saraceni & Turci Solimanno duce

Petrus Eremita.

Godefridus Bullionus.

Boemundus Apuliæ comes.

Alexius Græcorũ Imp. Latinis iniquus.

Nicæa à Christianis capta.

Digitized by Google

Pugna Boemundi cum Saracenis.

duce adorti ſunt: quem certè oppreſsiſſent abundante vndique multitudine, ni Hugo & Gotifredus cum quadraginta millibus equitum ei confeſtim re per nuntios cognita opem tuliſſent. Pugnatum eſt vtrinque acriter & diu, nec dirimi niſi noctis interuentu certamen potuit. Eo autem prælio, quo Medi, Turci, Syri, Chaldæi, Saraceni, Arabes interfuêre, quadraginta millia hominum cecidiſſe ſequenti die cognitum eſt. Solimannus autem effuſa fuga inde abiens, ac vbique prædicans ſe victorem fuiſſe, decem millia Arabum ad exercitum venientium obuiam habuit, quos ſtatim ſecum in Licaoniam duxit,

Christianorū progreſſus.

Chriſtianis eò proficiſcentibus commeatus & iter intercepturus. At Chriſtiani ſegetibus iam matureſcentibus adiuti, ſine vllo incommodo Iconium primum Lycaoniæ ciuitatem peruenêre: qua in poteſtatem dedentibus ciuibus redacta, pari felicitate Heracleam, Tarſumque cepêre.

Balduini virtus.

Tum Balduinus præſtantis animi & ingenij vir, primus omnium in Aſia dominatum adeptus eſt, Tarſo donatus, & quicquid in ea regione caperet: qui quidem paulò pòſt Edeſſa & Maniſta vrbibus potitus eſt. Flexit inde in Ciliciam maior exercitus, quæ nunc minor Armenia vocatur. Quam quidem primo impetu captam, Palinuro Armenio cum noſtris militare ſolito, regendam commiſêre. Capta deinde Cæſarea Cappadociæ, in Antiochiam mouêre, tranſmiſsis altiſsimis montibus.

Antiochia obſeſſa.

Antiochiæ verò Caſsianus rex tum præerat, quæ vrbs antea Reblata appellata eſt. Hanc autem duplici muro circumdatam, de ſuo nomine rex ille quondam Aſiæ dominator appellauit, ductis circumquaque quadringentis & ſexaginta turribus. Hæc item quondam Petri Apoſtoli ſedes fuit. Hinc Lucas Euangeliſta & ille Theophilus originem duxerunt, ad quem Lucas euangelium & actus Apoſtolorum ſcribit. Hic tamen primùm Baptiſmatis fonte renati, Chriſtianos ſe appellauêre: in eaque ſub Chriſtiano imperio mille annis floruêre. Centum etiam ac lx. epiſcop. ſub Patriarcha Antiocheno fuiſſe conſtat ante vrbem à barbaris captam, in qua ad trecentas & lx. eccleſias fuiſſe legimus. Anno igitur ſalutis noſtræ milleſimo nonageſimo ſeptimo, vrbs Antiochia magnis operibus obſideri cœpta eſt.

Quo quidem tempore Vrbanus maximis ſeditionibus exagitatus, in domo Petri Leonis potentiſsimi ciuis biennio ſe continuit, apud eccleſiā S. Nicolai in carcere Tulliano. Verum mortuo Ioanne pagano ſeditioſiſsimo homine, liberior factus, ad componendum eccleſiæ ſtatum animum adijcit.

Vrbanus Mediolanenſem Epiſcopū reſtituit.

Nam & archiepiſcopum Mediolanēſem iam antea magiſtratu pulſum, quòd ab vno tantùm epiſcopo contra ius diuinum conſecratus fuerat, in gratiam recepit; cùm antea mutato habitu eius rei cauſſa in cœnobio ſponte ac ſanctiſsimè vixiſſet, & eidem pallium ſuppliciter petenti cum integra poteſtate tranſmiſit, his verbis: Litteris tuis exorati, cū Apoſtolicæ ſedis benedictione pallium fraternitati tuæ mittimus, quod quidem dignitatis genus nulli antè niſi præſenti conceſsum eſt.

Toletano Epiſcopo pallium cōcedit.

Præterea verò Toletano Archiepiſcopo, qui Romam veniens, de more in verba pontificis iurauerat, pallium & priuilegia quædam conceſsit, eundemque totius Hiſpaniæ primatem inſtituit. Regem autem Gallaciæ cum omni diœceſi ſancti Iacobi, anathematis vinculo illigauit: quia prouinciæ Epiſcopum in carcerem, inaudita cauſa, coniecerāt. Eodem ferè tempore Henricus Sueſsionenſis Epiſcopus Romam ad Vrbanum veniens, Epiſcopatu, quem à rege Francorum acceperat, liberè ſe abdicat, ſine vlla reſtitutionis ſpe. Hanc ob rem Vrbanus cùm neceſsitas prouinciæ ita exigeret, nolenti & recuſanti Epiſcopatum reſtituit, accepto iureiurando. His tamen verbis in reſtitutione hominem vſum ferunt, Excommunicatis ab hac ſede deinceps ſciens & volens non communicabo: Similiter verò conſecrationibus eorum, qui Epiſcopatus vel cœnobia à laicis contra ius faſque acceperint, nunquam interero: & ita me Deus adiuuet, & hæc ſancta Dei Euangelia, vt nunquam de ſententia ſedere inſtituerim. Idem quoque in Beluacenſem Epiſcopum actum ferunt. Nec eſt, cur eum ob has res pertinacem quiſpiam fuiſſe putet. Didicerat enim vbi erat opus, mutare ſententiam, quod eſt viri boni proprium. Nam cùm clericum quendam à Giberto Antipapa ad ordinem ſubdiaconatus anteà profectum, iterum ad ſacros ordines admiſiſſet, ſententiam mutauit, quòd ea res mali exempli videretur, parituraque aliquando eſſet ingentia mala.

Ciſtercienſem ordinem cōfirmat.

Ciſtercienſem autem ordinem primò in Burgundia excitatum, ſua auctoritate confirmauit. Sunt etiam qui ſcribant, Carthuſienſes religioſos huius pontificis tempore originem habuiſſe. Alij autem temporibus Victoris tertij hoc aſcribunt. At verò cùm Vrbanus ſanctiſsimus pontifex non opere ſolum & exemplo, ve-

Digitized by Google

[…]oritur.

rum etiam ſcriptis contra hæreticorum dogmata eccleſiam Dei confirmaſſet, duodecimo pontificatus ſui anno, menſe iv. die xix. apud ſanctum Nicolaum in carcere Tulliano, in ædibus Petri Leonis ciuis egregij moritur 4. Kal. Auguſti, cuius corpus per Tranſtiberinam regionem ad vitandas inimicorum inſidias, qui etiam mortuum lædere conabantur, ad S. Petrum in Vaticano delatum eſt, ibique honorificentiſsimè ſepultum.

PASCHALIS II.

107. Pbi.

PAſchalis ſecundus, Rainerus ante pontificatum vocatus, natione Italus è Flaminia, patre Creſcentio, matre Alſacia, eò ferè tempore pontifex creatur, quo Chriſtiani in Aſia dimicantes Antiochiam cepêre Pyrrho Antiocheno ciue admodum potente, vrbis ingreſſum præbente.

Antiochia capta à Chriſtianis.

Qui Boemundi virtutem admiratus, dediturum ſe illis vrbem ſpopondit, ſi reliqui Chriſtiani eidem cum imperio præeſſe Boemundum paterentur. Ingreſsi vrbem Chriſtiani omnibus ferè pepercêre, in præſidia Saracenorum tantummodo ſæuitum eſt. Caſſianus autem rex ad loca montana confugiens, ab Armenijs trucidatur. Sola arx ſupererat: quam dum Boemundus acerrimè oppugnat, femur ſagitta traijcitur: & adeò grauiter, vt per aliquot dies ab oppugnatione deſtiterit. Verum ſuperueniente Corbane Perſarum regis militiæ principe, cum Senſadolo Caſsiani filio Antiochiam recuperaturis, Boemundus iam ex vulnere integer obuiam cum exercitu factus, ſtatim pugnandi copiam facit. In montibus ſe hoſtes continebant, nec elici ad certamen vllo modo poterant. Quare Boemundus penuria rerum omnium vrgente, decertare omnino inſtituit etiam iniquo loco. Prælata itaque lancea illa tanquam vexillo optimo, qua Chriſti latus transfixum à Longino fuit, nuper in baſilica S. Andreæ Antiochiæ reperta, hoſtes primò acriter reſiſtentes ſuperat & cædit, quorum de num. ad 15000. perijſſe conſtat. Præterea verò in eorum caſtris ad 1500. mill. camelorum capta traduntur: indeque tanta præda auectu, vt ab extrema inopia ad ſummam rerum omnium vbertatem ventum ſit. Præfectus autem arcis, cognita ſuorum calamitate, & arcem Boemundo tradidit, & Chriſti fidem ſuſcepit: permiſſum & his, qui in præſidio erant, vt ſi Chriſti fidem amplecterentur, abire cum rebus ſuis liceret, quoquo vellent. Magna deinde inter Boemundum & Raimundum concertatio orta eſt, cum Boemundus ſibi Antiochiam depoſceret, & Raimundus inſtaret, vt Imperatori Conſtantinopolitano ex fœdore prius inito ſine vlla controuerſia traderetur. Sacerdotes autem, quibus eius rei arbitrium commiſſum eſt, Boemundo Antiochiam ſtatim adiudicant. Intereà verò mortuo Hugone Magno, qui componendarum rerum cauſſa Conſtantinopolim ierat, reliqui duces, Raymundo excepto, qui Cæſaream Cappadociæ obſidebat, proficiſci Hieroſolymam cum exercitu inſtituere, in Lyciam ſimul conuenientes. In itinere autem Tortoſam oppugnare adorti, tribus menſibus fruſtra conſumptis ſoluta obſidione, Tripolim mouere: cuius regulus pecunia, commeatu, armis benignè præbitis, pacem hac lege impetrauit, vt ſi Hieroſolymæ caperentur, Chriſtianum nomen amplecteretur & fidem. Inde verò mouentes ac Cæſaream Paleſtinæ prætereuntes, quintis caſtris Hieroſolymam tandem peruenêre in arduo monte ſitam, & pluribus conuallibus diſtinctam, adeò vt non niſi à maximis exercitib: obſideri vrbs poſſet. Adde quòd aquis fontanis & fluuialibus caret, quæ exercitibus maximè neceſſariæ ſunt. Solus enim Syloe amnis: & is quidem æſtate pertenuis, ac interdum nullus, per montem Syon in conuallem Ioſaphat delabitur. Sunt tamen permultæ in vrbe & in agris ciſternæ, quæ ſolis ciuibus aquam præſtent, non etiam magnis exercitibus & iumentis militaribus. Chriſtiani tamen comparato omnifariam com-

Boemundus vulneratur.

Hoſtes vincit.

Lancea qua Chriſtus in latere vulneratus, Antiochiæ reperta.

Arx vrbis Antiochenæ capitur.

Boemundo Antiochia adiudicatur.

Tripolis regulus Chriſtianos commeatu iuuat.

Hieroſolyma à Chriſtianis obſeſſa.

meatu

meatu quatuor locis oppugnare vrbem magnis viribus adorti, eam Hieroſolymitanis acriter defendentibus, Idib Iul. vi cepere, 39. die poſteaquam obſideri cœpta eſt, anno ſalut. milleſimo nonageſimo nono: anno quadringenteſimo nonageſimoque poſteaquam imperante Heracleo à Saracenis occupata fuerat. Præcipua tamen in recuperanda tanta vrbe laus Gotifredi fuit, qui partem muri ei ac fratribus ad oppugnandum aſsignatam primus conſcendit: Balduinoque poteſtatem fecit, vt in vrbem deſcendens, Chriſtianis portas recluderet: quibus certè irrumpentibus, tanta cædes facta eſt, cùm in vrbe, tum vel maximè in templo, vt morientium cruor talos hominum ſupergrederetur. Cepiſſent eadem quoque die templum, niſi nox ſuperueniſſet. Verum ſequenti die repetita oppugnatio eſt: & his venia conceſſa, qui poſitis armis ſuppliciter ſalutem petiêre. Chriſtiani autem tanta victoria potiti, vbi & diebus octo à bellicis rebus quieuiſſent, & ſancta vrbis loca ac Domini ſepulchrum de more viſum iuiſſent, vno omnium conſenſu Gotifredum humeris etiam in regiam delatum, regem decernunt. Qui regni quidem titulum non abnuit, coronam verò auream reiecit, indignum arbitratus illic aureo diademate hominem vti, vbi rex regum Chriſtus ſpineam coronam pro redemptione humani generis tuliſſet. Præterea verò Arnulphus presbyter patriarcha creatus, ab epiſcopis, qui tum aderant, conſecratur. Perterriti autē hac victoria Neapolitanæ vrbis Aſſyriæ ciues, legatos ad Gotifredum miſêre, qui ſe ac ſua omnia illi dederent. Verùm cum non ita multo pòſt nunciatum fuiſſet, Solimanni Babylonis regis ingentem exercitum Aſcalonē perueniſſe, vrbem viginti millibus paſſuum ab Hieroſolymis diſtantem, Hieroſolomytanoque populo ſemper infenſam, occurrere hoſti Gotifredus ſtatuit, Petro eremita ad cuſtodiendam vrbem relicto: reuocatoque Euſtachio & Tancredo, quos Neapolim cum duabus legionibus miſerat. In hoſtem itaque profectus, cùm ex captiuis comperiſſet Clementem eſſe regis Babyloniorum Solimanni militiæ principem, quo cùm quinquaginta millia hominum militarent, eundemque habere claſſem frumento & machinis onuſtam, decertare omninò inſtituit. Vnde pugna commiſſa, victoriæ compos, ad triginta millia hominum interfeciſſe traditur. Clemens autem hoſtium dux, naui fugiens, ſalutem ſibi quæſiuit. Aſcolonitæ verò tanto accepto incommodo, vrbem ſtatim Gotifredo tradidêre, in qua tantum auri & argenti deprehenſum eſt, quantum alio vnquam in loco. Recuperatis itaque Hieroſolymis, multi principes voti compotes facti, redire in Europam ad ſuos inſtituêre. Inter quos ſancti Egidij Tercenſiſque comites ſunt habiti. Gotifredus autem cum fratribus mira felicitate victoriæ vſus, & Ioppem maritimam, & Ramulam vrbem expugnauit, quæ impedimento Chriſtianis erat, quo minus tutò ab Aſcalone Hieroſolymam proficiſcerentur. Obſedit & Caipham, quæ alio nomine Prophora dicitur, ad Carmeli radices ſitam, & quatuor millibus paſſuum ab Accon ſemotam. Verùm durante adhuc obſidione, Tiberias Galilææ vltrò ſeſe obtulit, Caipha non ita multò pòſt fœdere recepta. Sed nihil in humanis rebus quod ad felicitatem pertineat, diuturnum eſt. Anno enim vno poſt captā tot laboribus Hieroſolymam, Gotifredus febri correptus moritur, quo ſtatim Chriſtiani, ne ob interregnum aliquid detrimenti caperēnt, Balduinum fratrem in regnum ſufficiunt, anno ſalutis noſtræ centeſimo primo ac milleſimo.

Hierusalem capta.

Godefridus Bullonius fit rex Hierosolymitanus.

Arnulphus fit Patriarcha Hierosolymitanus.

Godefridus rex Babylonios vincit.

Ascalon capitur.

& alia ciuitates.

Godefridus rex moritur & succedit Balduinus.

Ad Paſchalem autem redeo, quem quidem Gregorius ſeptimus ob virtutem & doctrinam ſancti Clementis presbyterum creauit, in quo quidem loco clerus ipſe poſt Vrbani mortem eundem Paſchalem vita priuata contentum (quippe qui antea monachus fuerat) etiam nolentem & latitantem pontificem creat, quod diceret humeros ſuos nequaquam tanto oneri ſuffecturos, ſed expetente populo, eligente clero, collaudante Cardinalium ſenatu, Pontificium munus ſuſcepit: maximè verò cùm ter acclamatum eſſet. S. Petrus Rainerium virum optimum Pontificem elegit, cui poſtea primiſcrinij & ſcribæ regionarij, Paſchalis nomen indidere. Indutus deinde coccineam chlamydem, tiaraque capiti eius impoſita, comitante populo & clero, equo albo ad Lateranum perducitur, maxime verò ad eam porticum, quæ ad auſtrum verſa, in Baſilicam Saluatoris ducit, quam Conſtantinianam vocant: vbi cum in ſede ad eam rem de more parato aliquandiu quieuiſſet, atrium Lateranenſe conſcendens, balteo ſuccingitur, vnde ſeptem claues, ſeptemque ſigilla pendebant, vt intelligeret ſe ſecundum ſeptiſariam ſancti ſpiritus gratiam

Paschalis quomodo factus pontifex.

ſan-

ſanctarum Eccleſiarum, quibus Deo auctore præerat claudendi, ſigillandi, aperiendi, recludendique rationem habere. Inuiſit ſceptrum Pontificium manibus gerens, ea quoque loca, quæ ſolis Pontificibus ſunt adiudicata.

Inungitur.

Sequentibus verò diebus conſecrationem accepturus, ad baſilicam beati Petri proficiſcitur, in qua eum chriſmate inunxêre Oddo Oſtienſis Epiſcopus, Mauritius Portuenſis, Gualterus, Albanus, Bono Lauicanus, Milo Præneſtinus, Offo Nepoſinus, Oddonni Oſtienſi primæ partes, quas adhuc retinet, obtigêre.

Coronatur.

Poſt vnctionem verò in vrbem rediens, coronam de more accepit. Hoc ita futurum Albertus Alatrinus Epiſcopus aliquando diuinauit. Nam cùm ab amico interrogaretur, quem Vrbano ſucceſſurum putaret: Rainerium, inquit, propter fidem & conſtantiam Deus eligat.

Eius electio prædicta.

Ferunt & eundem Albertum tempus ipſum, quo in pontificatu victurus erat, prædixiſſe.

Antipapam oppugnat.

At verò Paſchalis Eccleſiæ Dei propè labenti quorundam ſeditionibus conſulturus, copias ſuas in Gibertum antipapam mittit malorum omnium caput. Vt autem tanto bello ſufficere pontifex poſſet, Rogerius Siciliæ comes ei turmas aliquot, & mille auri vncias auxilio miſit. Albæ Marſorum Gibertus homo pernicioſus tum degebat. Qui vbi intellexiſſet hoſtes aduentare, haud ſatis copijs ſuis fidens, à Richardo Campano comite acceptis, relicta Alba in Furconenſium montana, quæ nunc Aquilanorum mutato nomine habentur, ſeſe proripuit.

Qui paulò pòſt moritur.

Vbi non ita multò pòſt ſubita morte correptus ſui ſceleris pœnas luit. A malis tamen Eccleſia Dei non ſtatim, tam pernicioſo homine ſublato, quieuit. Richardus enim, quem diximus Giberto copijs & opibus fauiſſe, in locum demortui Albertum quendam ſufficit Attellanū ciuem, quæ vrbs Aduerſa nunc dicitur, inter Neapolim & Capuam poſita, qui ſtatim à benè ſentientibus abdicare ſe magiſtratu coactus, relegatur.

Aliquot Antipapæ.

1. Cauenſes autem agri Præneſtini incolæ, Richardi ſtultitiam & arrogantiam imitati,
2. Theodoricum quenquam Pontificem creauêre. Verùm hi quoque pœnitentia ducti, quinto & centeſimo die è pontificatu deie-
3. ctum, anachoretæ habitum induere cogunt, & vitam ducere priuatam. Tertius præterea Maginulphus Romanus ciuis apud Rauennam pontificatus titulum vſurpare auſus eſt: quem quidem & Romani exſilio mulctarunt, & Rauennates omni humana ope deſtitutum, ab vrbe ſua pepulêre. Pacata autem hoc modo Romana Eccleſia, Paſchalis vir magni ingenij atque animi, à religione ad arma conuerſus, adiuuante Rogerio, vrbem Caſtellanam & Beneuentum ab hoſtibus occupatam recipit. Interim verò Petrus Columna Romanus ciuis, impellente Richardo Campano comite, cuius maximè intererat copias pontificis diſtrahere, Cauas occupat pontificiæ ditionis oppidum. Hanc ob rem Pontifex in eum mouens, non ſolùm Cauas recipit, verùm etiam Zagarolum & Columnam paternæ hæreditatis caſtella ei abſtulit.

Familiæ cognomentum ex columna.

Ex Columna hanc familiam cognomentum duxiſſe certè putauerim. Erat & alia Romæ familia admodum potens, Corſi hi ſunt appellati, Gregorio ſeptimo adeò fideles, vt eorum domus ſub capitolio poſitæ ab Henrico tertio ſint exuſtæ & ſolo æquatę.

Turbæ in ciuitate Romana.

Verùm poſteà mutato conſilio Stephanus eiuſdem familiæ princeps, abſente Paſchali, ſancti Pauli baſilicam & caſtellum eo loci ædificatum furto occupat: vnde incurſionibus mirum in modum vrbem Romam continuò vexabat. Hanc ob rem omiſsis rebus externis, Pontifex ad vrbem properè rediens, Stephanum inde vi deiecit: quem ideò incolumem abiiſſe credimus, quòd monachi habitum indutus, irrumpentes decepit.

Prodigia.

Apparuiſſe tum multa prodigia auctores plerique ſcribunt, quòd & mare quibuſdam in locis littus præter ſolitum viginti paſsibus occupauerit: in quibuſdam verò à littore in altum centum exceſſerit. Hoc ego quoque ſuperiore anno apud Puteolos vidi, exeſis quibuſdam columnis marmoreis vſque ad tres cubitos, quas mare (vt incolæ dicebant) triennio ante abluere conſueuerat. Apparuiſſe & cometem miræ magnitudinis tum affirmant, qui in occaſu cadente ſole ſtatim apparebat. Non mouebatur his prodigijs Paſchalis quippe qui fieri hæc natura cernebat. Verùm cùm intellexiſſet Florentinum Epiſcopum affirmare ſolitum Antichriſtum natum eſſe, eò ſtatim proficiſcitur, concilioque habito re ipſa admodum diſcuſſa, cum leuitate quadam, vt alicuius magnæ rei auctor videretur, motum Epiſcopum cerneret, hominem verbis caſtigatum dimittit, atque inde in Ciſalpinam proficiſcitur.

Conuentus ad Guardaſtallum.

Vbi ad Guardaſtallum conuentu multorum Principum & Epiſcoporum habito, de homagijs, de feudis, de ſacramentis Epiſcoporum laicis antea exhibitis, exhibendiſúe, magna eſt habita ratio. At verò cùm intelligeret Gallos ſacerdotes, non ita integrè, vt decebat, vitam ducere, eò profectus, apud

Trecas

Trecas conuentu habito, redactis ad laudabiliorum cultum eccleſijs, earumque præſidibus partim pulſis, partim caſtigatione emendatis, in Italiam properè rediјt, quòd intellexerat omnia ſeditioſorum quorundam factionibus perturbari. Stephanus enim Corſus montem altum & Ponticelum de ea parte Etruriæ, quam nunc principis apoſtolorum patrimonium vocant, ceperat, præſidijſque munierat, vnde frequenti incurſione omnia circumquaque vexabat, quem pontifex inſecutus, ex altero caſtello deiecit: alterum vi capere non potuit, natura loci obſtante & hyeme, quæ iam appetebat. Iturus itaque in Apuliam componendarum rerum Italicarum gratia, Lauicano epiſcopo eccleſiam, Petro Leonis, & Leoni Fregepani vrbem vrbanaq; omnia, Ptolomeo Sublacenſi domino, quæ circa vrbem ſunt, quam diligentiſsimè commendauit, relicto Gualfredo nepote militiæ principe: qui vnà cum his ditionem eccleſiaſticam tueretur. Verùm abſente pontifice, quem ferunt Ptolomeum tanti mali auctorem dicere ſolitum, numquam amplius ad vrbem rediturum, ab eccleſia Dei hi homines defecêre: Petrus Columna, quem pontifex in gratiam receperat, Farfenſis abbas cum Anagninis, Prænestinis, Tiburtinis, Tuſculanis, Sabinis. Auſus & idem Ptolomæus comparato exercitu Albam latinam oppugnare, ciuibus ipſis acriter vrbem defendentibus. Verùm ſuperueniente pontifice cum principe Caietano, cumque Richardo Aquilano egregijs copiarum ducibus, pulſis tyrannis eccleſiam Dei occupare conantibus, & Albam obſidione liberat, & reliqua oppida, quę iam defecerant, in deditionem recipit. Tibur obſtinatè reſiſtens expugnat non ſine magno vtriuſque partis incommodo. Montem altum, deiecto inde Stephano, recipiens totum patrimonium breui pacatum reddidit. Pace deinde compoſita, ad bellum Aſiaticum animum adijcit, principes Chriſtianos literis & nuncijs ad eam rem quam diligentiſsimè animat, quod intellexerat Gotifredo Hieroſolymis mortuo, Saracenos recuperandæ Hieroſolymæ cauſſa magnos exercitus eò duxiſſe, ſuperatiſque Chriſtianis ingenti clade, & comitem Burgundiæ in ipſo prælio cecidiſſe, ac Boemundum viuum in manus hoſtium deueniſſe, ipſum verò Balduinum regem Gotifredi fratrem, ægrè ex tanta clade ſeſe propripuiſſe, nec paulum abeſſe, quin vrbs caperetur.

Pontificis occupationes.

Chriſtiani à Saracenis victi.

Laodicea à Chriſtianis capta.

Veruntamen barbari tanta victoria potiti, obſidere Hieroſolymam nequaquam ſunt auſi. Tancredus autem egregiè defenſa Antiochia, Laodiceam vrbem imperio Conſtantinopolitano ſubiectam, vi cepit, quod intellexerat Alexium Imperatorem Chriſtianorum clade delectatum, militibus quoque noſtris impedimento fuiſſe, quo minus ſupplementi cauſſa ex Europa in Aſiam traijcerent. Felicitate & audacia Tancredi Balduinus rex percitus, comparato properè exercitu, in Accon ducere ſtatuit, vocatis in auxilium Genuenſibus & Venetis: qui eò properè cum octoginta roſtratis nauibus ac triremibus pleriſque profecti ſunt: qua re & vrbs terra marique acriter oppugnata, vigeſima die tandem capitur, & Saraceni, qui eò venerant tuendæ vrbis cauſſa, fuſi fugatique ſunt. Tancredus autem tantæ fuit pietatis in patruum Boemundum ab hoſtibus triennio in vinculis detentum, vt ei magna vi auri redempto, Antiochiæ principatum reſtituerit. Poſtea verò Boemundus Antiochiam ipſam Tancredo committens, in Italiam primò, mox in Galliam profectus, Conſtantiam Philippi regis Francorum filiam in vxorem accepit. Cognito deinde Alexij Imperatoris Conſtantinopolitani conatu, qui maritimas Antiochiæ vrbis infeſtabat, in Italiam rediens, parata claſſe in Dalmatiam nauigat, Dyrrhachiumque obſidet, vt ea ratione Alexium à bello Aſiatico reuocet, quod etiam breui factum eſt: pacem verò petenti Boemundus hac lege dedit, vt bello Antiocheno omiſſo militibus Francis nullo maleficio per ſua loca tranſeuntibus, iter in Aſiam tutò facere liceret. Compoſita autem pace, cum ea claſſe, quam in Alexium parauerat, in Aſiam Boemundus contendens, adeò Chriſtianorum animos recreauit, vt Balduinus rex Berytum vrbem maritimam Phœniciæ inter Sidonem & Biblium poſitam, ac Tyro Metropoli obtemperantem, obſeſſam duobus menſibus vi tandem ceperit, non ſine magno ſuorum incommodo. Hanc ob rem & paſsim in omnes ſæuitum eſt, & vrbs ipſa tàquam colonia Chriſtianis omnibus conceſſa eſt. Eodem quoque tempore capta & Sidon eſt. In tanta verò Chriſtianorum felicitate Boemundus clariſſimus princeps morte ſublatus, luctu omnia compleuit, qui Boemundum filium paruulum admodum, ex Conſtantia vxore ſuſceptum, principatus Antiocheni ſucceſſorem, relinquens, Tancredo nepoti donec adoleſceret commendauit.

Berytus capta.

Item Sydon.

Boëmundus moritur.

Intereà verò Henricus quartus mortuo

 patre,

patre, quem apud Iecodium bello ſuperauerat, compoſitis in Germania rebus in Italiam veniens, apud Sutrium ſubſtitit, quòd ſenſerat eius aduentum Paſchali parum admodum gratum eſſe: quippe qui & Eccleſias multas in bellis euerterat, & Epiſcopatus contra ius faſque pro libidine animi, cui placuiſſet, demandauerat. Verùm miſsis vltrocitroque legatis, cùm Imperator iureiurando interpoſito polliceretur ſe, & pacato agmine vrbem ingreſſurum, & coacturum ſuos Epiſcopos, vt ſe à poſſeſsione Epiſcopatuum abdicarent, quos largitione acceperant, & potentia, portæ repentè apertæ ſunt. Nam Sutrio mouens Henricus ad montem Guadij, vel (vt alij volunt) ad montem malum (ſunt etiam qui montem Aureum hanc appellent) caſtra poſuerat, vnde poſtea annuente populo, prodeunteque obuiam honorato quoque, vrbem Leonianam primo ingreditur, præcedentibus ſacerdotibus cum infulis & reliquijs ſanctorum à mole Hadriani. Nam per eam portam vrbem Leonianam ingreſſus eſt vſque ad baſilicam ſancti Petri, cuius in gradibus pedes Pontificis eouſque cum Cardinalibus prodeuntis exoſculatus eſt. Poſitis deinde militibus ſuis in ſtationibus, vnà cum Pontifice, ad dexteram tamen templum ingreditur, in quo poſt orationem ab altare factam, à Pontifice petit, vt illos confirmet, quibus ipſe Epiſcopatus dederat, licet iuſiurandum antea interpoſuiſſet, ſe nunquam id à Pontifice petiturum. Paſchalem verò id facere recuſantem, intromiſsis militibus, dato ſigno, vna cum Cardinalibus ſtatim capit, eumque cum magna parte cleri ſpoliatum prius in caſtra perducit. Permotus tam inſigni iniuria populus Romanus, ſumptis armis, Teutonicos ex vrbe Leoniana pellit, portaſque omnes claudit. Tum verò Imperator ad Soractis montem perueniens, quem nunc ſancti Silueſtri vocant, in loco excelſo & munitiſsimo Pontificem & Cardinales collocat, diſpoſitis circumquaque cuſtodibus, & præſidijs, ne inde aufugere vel retrahi ab aliquo poſſent, quo facto, ſtatim reliquas copias vrbem oppugnaturus mouens ad Anienem peruenit. Vnde occupato prius ponte Mammæo, à Mammæa matre Alexandri Imperatoris nomen ducente, ac tanti operis auctore, incenſis circumquaque villis, incurſiones continuò in Romanos faciebat. Quare Pontifex incommodis ciuium & precibus motus, ad pontem [M]tarium perductus, accitis ex vrbe Notarijs,

Henrici IV. Imp. aduentus in Italiã & Romam.

Henrici Imp. perfidia & facinus in Pontificẽ.

qui pacta conſcriberent, eos omnes (licet inuitus) in Epiſcopatu confirmauit, quos ante Henricus delegerat. Hoc itaque modo compoſitis rebus, dimiſsis captiuis omnibus, Imperator à Pontifice coronatur in baſilica ſancti Petri, clauſis prius vrbis portis, ne populus erumperet, firmatæque ſtationibus ipſâ ab Henrico baſilica. Vnde non ita multò poſt voti compos factus, in Germaniam redijt. Pontifex verò pacatâ aliquantulum Italia, Piſanos nauali gloria admodum potentes adhortatur, vt ex inſulis Balearibus, quas iam antea occupauerant, in Saracenos moueant, mare noſtrum & littora Chriſtianorum infeſtantes. Quare Piſani cupiditate gloriæ capti, comparata ingenti claſſe, impoſitaque maiore iuuentutis ſuæ parte, in hoſtem proficiſcuntur. Verùm dum apud vada Volaterrana ventum exſpectant, Lucenſes eorum vrbem defenſoribus vacuam inuadunt, quam quidem Florentini Piſanorum precibus moti, repulſis Lucenſibus, acerrimè tutati ſunt. Ob quam rem Piſani de Saracenis victores domum redeuntes, Florentinos duabus porphyreticis columnis donant: quæ adhuc ad portam ſacelli B. Ioannis Baptiſtæ viſuntur. Interim verò Paſchalis concilio apud Lateranum habito, omnia, quæ Henrico promiſerat, reuocat, quòd coactus, non libens in eius ſententiam armis, non rationibus munitam deſcendiſſet, inſtantibus cardinalibus, qui in vinculis erant, populoque Romano, qui ab Henrico bello vexabatur, vt quauis conditione pacem componeret. Satius itaque viſum eſt retractare malè acta, violenter præſertim, quàm pati exemplo pernicioſo, vt id quoque reliquis principibus licere videatur, quòd Henricus ab inuito pontifice extorſerat. Hoc autem tempore Mithildis comitiſſa admodum ſenio confecta moriens, Romanæ eccleſiæ ex teſtamento reliquit, quicquid à Piſsia amne & ſancto Quirico agri Senenſis vſque ad Caperanum inter Apenninum & mare pertinet, addita Ferraria, quæ adhuc Romanæ eccleſiæ vectigalis eſt. Sunt qui ſcribant, quorum de numero Vincentius eſt auctor egregius, hanc mulierem Florentiæ mortuam eſſe eo incendio, quo & magna pars vrbis conſumpta eſt, & ad duo millia hominum combuſta traduntur, eiuſque corpus poſtea in Ciſalpinam tranſlatum eſſe, & in monaſterio ſancti Benedicti, quod ab vrbe Mantua xij. millibus paſſuum diſtat, ſepultum. Crediderim ego mulierem ipſam Man-

Tandem res componitur.

Piſanorũ potentia.

Lucenſiũ nequitia à Florentinis cohibita.

Paſchalis reuocat, quæ Imperatori inuitus conceſſerat.

Mathildis moriens Ro. Eccleſiæ multa donat.

..ratu..
dis eiuiu
tarium p.

Anſelmus Lucenſis.

Mantuæ diem extremum obiiſſe, ſuoque iuſſu ad ſanctum Benedictum ſua impenſa ædificatam tranſlatam & ſepultam, procurante eam rem Anſelmo viro ſanctiſsimo, ac tanti monaſterij auctore: quippe qui operam dederat Mithildis impenſa, vt cœnobium tam amplum, tamque magnificum ędificaretur. Eodem quoque in loco ſepultum fuiſſe eundem Anſelmum epiſcopum Lucenſem comperi, ac Mantuam deinceps tranſlatum in eccleſiam cathedralem, ob eā rē credo, ne a vicinis furto ſurriperetur, cùm miraculis continuò clarior fieret. Affirmant Lucenſes corpus Mithildis apud ſe eſſe: quod ne credam, facit Guidonis Conzagæ auctoritas. Qui dum monaſterium ſancti Benedicti reſtitueret, inuētum corpus honeſtiore loco (vt par erat) collocauit.

Alius Anſelmus Cantuarienſis.

Alium quoque Anſelmum fuiſſe his temporibus quidam auctores ſcribunt, virum doctiſsimum & apud Anglos tanti precij habitum, vt breui ex monacho abbas, deinde Cantuarienſis archiepiſcopus ſit factus: qui etiam libros de meditationibus, cur Deus homo, de libero arbitrio, de ſimilitudinibus, de cruce, de beato Ioanne Baptiſta conſcripſit. Felicia certè hæc tempora fuere, quæ & Sigebertum monachum Gemblacenſem virum ſpectatæ doctrinæ, & Bernardum ex Caſtilione Burgundiæ nobili genere ortum, protulêre.

S. Bernardus Abbas Clareuallis.

Is xxij. annum attingens, ſub abbate Stephano, qui tertius fuerat ab inchoato Ciſtercienſi monaſterio, vnà cum triginta ſocijs monachi habitum ſuſcipiens, tanti precij ob doctrinam & ſanctitatem eſt habitus, vt breui abbas Clareuallenſis monaſterij tum primum Roberti viri illuſtris impenſa ædificati, creatus ſit, qui certè loco cum maxima gloria ad annos ſex & triginta præfuit.

Eius ſcripta & miracula.

Moriens deinde Bernardus, præter ſanctitatē, multa quoque ſcriptis ingenij ſui monumenta reliquit: maximè verò commentarios in Cantica canticorum, Conſiderationes diuinæ contemplationis ad Eugenium pontificem, vnde pontificij muneris ratio duceretur: ſcripſit & varias epiſtolas: vnam potiſsimum ad Romanos, qua eos vehementer carpit, ſcripſit & apologeticum & ſermones in ſolemnibus habitos.

Paſchalis decreta.

Ad Paſchalem redeo, qui in concilio apud Guardaſtallum habito decreuit, ne vrbes Aemiliæ, Placentia, Parma, Regium, Mutina, Bononia, Rauennati eccleſiæ ſubiectę amplius eſſent, quòd ſæpius ob ſuperbiam in Romanam ſedem præſules Rauennates cornua erexerant. Pontificem verò ad vrbem redeuntem rogarunt ciues quidam, vt in locum Petri præfecti vrbis demortui filium ſubrogaret. Quod cum facere pontifex negaret propter ætatem pueri, qui vix decimum attigerat annum, tanta repentè ſeditio exorta eſt, vt ei abire ex ciuitate neceſſe fuerit, ne magna aliqua cædes inter ciues committeretur, cùm multi ineſſent, qui nequaquam tantum magiſtratum puero committendum dicerent. Neque ita quoque ſeditionis ſemina abſtulit. Nam cùm Albæ eſſet, intellexiſſetque Petrum Leonis eccleſiæ fautorem, in ædibus ſuis ab aduerſa factione oppugnari,

Ptolomæus inconſtās.

eo properè Ptolomæum mittit ab Aricia accitum cum ſatis valida manu, qui pulſos in Tranſtiberinam regionem aduerſarios partim interfecit, partim capit, ac per municipia cuſtodiendos diuidit. Sed magna repentè in Ptolomæo inconſtantia apparuit. Nā quos ipſe paulò ante ceperat, eoſdem poſtea ſuo quoque nutu ad municipia proficiſcentes, dum iter per Algidum faciunt, ex inſidijs adortus capit, & Ariciam ſecum ducit: inter quos & demortui præfecti filius erat. Non contentus autē tanto admiſſo facinore Ptolomæus, Sarminetū, Nymphæū, Tiberiā, orāque maritimam occupat. Interim verò Hericus è Germania in Italiā cum exercitu deſcēdens, magno terrori omnibus fuit. Verùm cū is Romam veniſſet, abſente pontifice, qui tū in Apulia conciliū habebat, cumq; ſe priuatū dignitate imperij putaret, vnà cum poteſtate dandorum epiſcopatuum, à Braccarēſi archiepiſcopo patria exſule, iterū coronatus ante beati Gregorij corpus, in patriā abijt. Paſchalis autē abſoluto conuentu ex Apulia Romā cum copijs Normannorum rediens: & multa oppida ab hoſtibus occupata recepit, & Præneſte Caloioannis imperatoris Conſtantinopolitani, qui patri Alexio ſucceſſerat, oratores libenter audiuit, eiſdemque in mandatis dedit, & Caloioannem ſuo nomine contra Saracenos animarēt. At verò Farfenſis abbas & Ptolomæus, qui nullum ſibi veniæ locum apud Pontificem ob ſua maleficia reliquerāt, latebris deliteſcentes, tandem per amicos in Paſchalis viri mitiſsimi gratiā redeunt,

Paſchalis Romam reuertitur.

Pacatis hoc modo rebus, dedicataque Præneſti Agapeti baſilica, Romam effuſa obuiam vrbana multitudine honoris cauſſa tandem redijt: qua quidem ex frequentia in valetudinē incidens, ſe paulò pòſt moriturum cognouit: quare acceptis eccleſiæ ſacramentis, cohortatusque clerum ad pacem & concordiam, pontificatus ſui anno decimooctauo,

Digitized by Google

menſe ſexto, die ſeptimo, moritur decimoquinto Kalendas Februarij: ſepeliturque honorificentiſsima pompa in baſilica Conſtantiniana. Suo autem pontificatu facta poteſtate ſacrorum ordinum presbyteros quinquaginta, diaconos triginta, epiſcopos centum creauit. Romæ præterea eccleſias quindecim conſecrauit, maximè verò baſilica ſancti Hadriani in tribus foris profanatam quorundam factioſorum ſcelere, eccleſiam ſanctæ Mariæ Monticelli in regione Ariolæ: poſtremò verò reſtituit & conſecrauit baſilicam ſanctorum Coronatorum, eo tempore dirutam, quo Robertus Guiſcardus Salernitanus princeps eam partem vrbis incendit, quæ à Laterano ad Capitolium vergit, vt in vita Gregorij ſeptimi diximus.

Moritur.

GELASIVS II.

168. Pōt.

GElaſius ſecundus, Ioannes antea vocatus, patria Caietanus, patre Creſcentio, nobili genere natus, ingenueque à teneris annis educatus, & doctus, in monte Caſsino religionis fundamenta perdidicit ſub Odriſio abbate viro ſanctiſsimo. Hanc ob rem ab Vrbano ſecundo Romam accitus, cognita hominis virtute & fide, ſemper in precio eſt habitus. Verùm in primis eius fides perſpecta eo tempore eſt, quo Vrbanus pontifex à Germanis, & Giberti antipapæ factionem ſequentibus in inſula Lycaoniæ Romæ inter duos pontes obſeſſus eſt. Solus enim vnà cum Petro Leone viro illuſtri, hominem ſanctiſſimum nunquam deſeruit. Hanc ob rem poſteà cum Vrbanus meliore fortuna vteretur, tanti beneficij memor, Gelaſium primo quidem ſecretis ſuis admouet ob fidem & doctrinam: eique negotium dedit ob elegantiam compoſitionis ſuæ, vt Romanæ curiæ ſtylum negligentia & ignorantia maiorum labefactatum, in meliorem formam & ornatum redigeret. Poſtea verò cognita hominis amplitudine, eundem referre in cœtum cardinalium inſtituerat, eaque de re ſæpius in ſenatu locutus fuerat, aſſentientibus omnibus. Verùm mortuo non ita multo poſt Vrbano, Paſchalis meritorum tanti viri non immemor, ſtatim eum diaconum cardinalem decernit. Mortuo deinde Paſchali, cum de creando nouo pontifice ratio haberetur, ob eamque rem cardinales omnes in monaſterio ad Palladium paululum infra ædes Leonis & Cincij Fregepanis congregati eſſent, vno omnium conſenſu Ioannes Caietanus Gelaſius pontifex creatur. Verum Cincius Fregepanis ira ob hanc electionem percitus, quòd vnum ex ſuis cardinalibus collegio propoſuerat, quem pontificem eligerent, in monaſterium Palladij cum armatis ſatellitibus irrumpens, refractis foribus, obuium quenque percutit: pontificem obtorto collo in terram deiectum calcib. conterit, in vinculaque conijcit. Cardinales autem fugam parantes, ex mulis & equis deijcit, nullumque genus contumeliæ prætermittit, quo affici tantus ſenatus poſſet. Non tulit autē tantam iniuriā populus Romanus. Ad ædes Cincij Fregepanis armatus concurrit, eique ac familiæ interitum minatur, niſi properè Gelaſium incolumen reddat. Faciunt mandata Fregepanes: maximè verò Leo, qui pontificis pedes videntib. omnib. ſæpius exoſculatus, veniam ſuppliciter petebat. Equum itaque album conſcendens pontifex, via ſacra in Lateranum ducitur, comitante clero populoque Romano, ibique de more coronatur. Interea verò Balduinus, quem ſtatim literis & nuncijs pontifex adhortatus eſt, vt barbarorum impetum tamdiu ſuſtineret, quoad in Aſiam noua ſupplementa mitterentur, caſtellum in Syria Sobal vocitatum occupat & munit, vt Chriſtianis contra barbaros continuè dimicantibus receptaculum eſſet. At verò Boemundo adoleſcente mortuo, Trancredus tutor Antiochiæ princeps ab omnibus Chriſtianis declaratur: quem quidem confirmato prius principatu, Balduinus Hieroſolymitanus rex ad ſe cum militibus ſuis vocat, dimicaturus cum hoſtibus Turcis, Saracenis, Arabibus, qui cum magno exercitu prouinciam Hieroſolymitanam ingreſſi

Gelaſij pietas & fidus animus.

Cincius Fregepanis homo factioſus.

Pontifex factus à factioſis malè tractatur & capitur.

Liberatur.

Coronatur.

Res Aſiatica.

Chriſtianorum clades

greſsi erant. Eo itaque veniens Tancredus, cognita Chriſtianorum paucitate, fruſtra Balduino diſſuaſit, ne collatis ſignis cum hoſte decertaret: neue rem Chriſtianam in ſummum diſcrimē adduceret. Nam cum hoſtibus ipſis pugnandi copiam feciſſet ingenti clade ſuperatus, ægrè cum paucis Hieroſolymam ſe recepit, diuerſis præterea tramitibus Tancredus Antiochiam perueniens, fuga ſalutem ſibi quæſiuit. Elati autem tanta victoria hoſtes, montem Tabor conſcendentes, monaſterium eo loci poſitum diruunt, monachis ad vnum omnibus interfectis.

Monachi in monte Thabor occiſ.

Nec interim quietus ab externo hoſte Gelaſius fuit, qui Henrici imperatoris furorem Italiam vaſtantis, iamiamq; vrbem hoſtili animo ingreſſuri deuitans, ad ædes Bulgamini potentiſsimi ciuis primò confugit. Verùm cū ibi quoque nequaquam tutus videretur, vna cum ſuis triremes conſcendens: duæ enim iam ad id inſtructæ parataq; erant, Oſtiam Tiberi delabitur, inſequentib. Germanis militibus, & pontificem telis ac ſagittis petentibus. Cùm Oſtiam verò perueniſſet, neque ingredi mare propter inſtantes procellas liceret, terreſtri itinere Ardeam proficiſcitur, Hugone xij. apoſtolorum cardinali viro ampliſsimo ſemper eum comitante. Cadentibus autem fluctibus Oſtiam reuerſus, Tarcinam primò, mox Caietam adnauigat, vbi perbenignè à ciuibus ſuis ſuſcipitur. Conuenēre eò ſtatim & Guillelmus Apuliæ dux, & Robertus Campanus princeps, ac Richardus Aquilanus, pollicentes ſe in eius poteſtate ſemper futuros, vt veros deceret Eccleſiæ Dei vectigales. Cùm igitur parari exercitum contra ſe intellexiſſet, Mauritium Braccarenſem archiepiſcopum antipapam creat; quem potiſsimum Gelaſio obijceret, eumque Fregepanum familiæ cōmendauit: Gregorius appellatus eſt. Non cōtentus autem tam pernicioſo exemplo Henricus, in Anagninum agrum copias ſuas mouens, omnia hoſtilem in modum diripit & capit. Turriculum quoque munitiſsimum locum iam oppugnabat, cùm ſubitò nunciatum eſt Gelaſium cum proceribus Apuliæ, magnoque cum exercitu aduentare: quare motis caſtris Italia cedens cuncta cædibus & rapinis compleuit. Gelaſius autem remiſſis in Apuliam proceribus Romam venit, arbitratus ob diſceſſum Henrici omnia deinceps pacata fore. Verùm longè ſecus, quàm putârat, accidit. Nam cùm intellexiſſet antipapam Fregepanum auxilio fretum Romæ manſiſſe, potentiam iſtius familiæ veritus, apud amicos quoſdam prius delituit. At verò cùm poſtea in eccleſia ſanctæ Praxedis myſteria celebraret, inſtantibus hoſtibus cum factione ſua, vix ſeſe ab eorum manibus fuga ſubtraxit, Corſis, Normannis, familijs egregijs ac Creſcentio nepote acerrimè defendentibus. Sequenti verò die à ſuis armis & clientelis benè munitis, in vrbem vocatus (nam ad ſanctum Paulum confugerat) habito cardinalium conuentu diſcedere ab vrbe inſtituit, ne creſcente in dies magis magisque ſeditione magna aliqua clades oriretur. Relicto itaque Petro Portuenſi epiſcopo, qui vices eius quantum ad rem ſacram pertinebat Romæ gereret, commendataque Beneuentanæ ciuitatis cura Hugoni cardinali 12. apoſtolorum, Piſas primò adnauigat, cùm terreſtre iter nequaquam ſibi ac cardinalibus, quos comites ſociosque habebat tutum videretur. Exceptus itaque perbenignè à Piſanis, cùm rationem diſceſſus ſui ab vrbe audientibus omnibus reddidiſſet, inde ſoluens in Galliam, ad portam ſancti Egidij peruenit: vbi cum abbate Cluniacenſi viro optimo cum à monachis, & omnibus fidelibus, qui eò eius rei gratia vndique conuenerant, magnificè ac ſplendidè ſuſcipitur. Deinde verò per continentem honeſto comitatu magis quàm ſplendido, vt nunc fit, incedens, inter eundum baſilicam ſanctæ Cæciliæ in Stragello, eccleſiam ſancti Silueſtri in Tillano, eccleſiam ſancti Stephani in Tornaco dedicat, lapidibusque eccleſiarum terminos notat. Tandem verò ad Cluniacenſe monaſterium perueniens pleureſi correptus, pontificatus ſui anno primo, die quinto moritur, vir ſanctiſsimus & omni laude dignus, ſi vitam continentiſsimam, ſi mores, ſi doctrinam inſpicis: quibus ex rebus fit, vt facillimè credā eū, qui ita cōſtanter & ſanctè in tantis procellis humanarum perturbationum vixerit, nunc beatam & ſempiternam vitam in cælo ducere. Sepelitur autem eius corpus intra limina Cluniacenſis cœnobij. Sunt qui ſcribant, huius pontificatu inchoatam eſſe Templariorum militum originem, qui non longè à ſepulchro Domini habitantes, peregrinos ſuſcipiebant, eosque per loca ſacra armati ducebant ac reducebant: quò eis ſine vllo maleficio inuiſere loca ſancta liceret: Hos vita, fide, gratia mirum in modum Cuſentinus commendat.

Galaſij diſcrimen.

Antipapa.

Henrici Imp. perverſitas.

Gelaſius fugit.

Piſas venit.

In Gallias proficiſcitur.

Moritur.

eius laus.

Templariorum origo.

CALISTVS II.

169. Pōt.

CAliſtus ſecundus, Guido antea vocatus, natione Burgundus, Viennenſis archiepiſcopus, originem à regibus Franciæ ducens, ab his cardinalibus pontifex creatur, qui mortuo Gelaſio Cluniaci tum aderant. *Caliſti prudens modeſtia.* Verum is non prius pontificium habitum ſibi deſumpſit, quam intellexit ſe ab his quoque cardinalibus confirmari, qui Romæ & in Italia remanſerant. Re itaque litteris & nuncijs cognita Romam veniens, populo obuiam prodeunte ac honorato quoque vrbem ingreditur, congratulantibus omnibus tum pontifici, tum ciuitati Romanæ, quòd hunc quietis & pacis auctorem futurum cernebant. Rebus autem ex ſententia Romæ compoſitis, Beneuentum proficiſcitur, quò & *Beneuētum proficiſcitur.* principes omnes ſtatim conuenère, ſalutandi (vt mos eſt) pontificis cauſſa, maximè verò Guillelmus Apuliæ dux, Iordanus Campaniæ comes, Arnulphus Ariola, Robertus Lorotelli comes, viri inſignes & ſine contentione illius partis Italiæ facilè principes: qui etiam polliciti ſunt adhibito iureiurando, ſe in poteſtate pontificis ſemper futuros. Caliſtus autem, qui nil aliud meditabatur, quàm *Pacem cum Imperatore facit.* bellum Aſiaticum, in quo de Chriſtianis ægrè tot barbaras gentes ſuſtinentibus addubitabatur, Romam rediens, Lambertum Oſtienſem epiſcopum, Saxonem S. Stephani in Cælio mōte presbyterum cardinalem, Gregorium S. Angeli diaconum, legatos ad imperatorem mittit: qui pace ſine vlla contentione compoſita, ad vrbem redeuntes, tabellam pacis ad Lateranenſem baſilicam ſuſpendère. Qua quidem perlecta, tanta repente lætitia publica exorta eſt, vt paſſim cōgratulantium cætus audirentur. Verū ne diuturnior hæc lætitia videretur, effecit Rogerius *Rogerius Siciliæ Comes patem perturbat.* Siciliæ comes, qui Calabriam & Apuliam abſēte Guillelmo comite occupat. Guillelmus enim Alexij imperatoris Conſtantinopolitani filiam in vxorem ducturus, abiens Calabriam & Apuliam pontifici commendauerat. Hanc ob rem Caliſtus ab vrbe diſcedens Beneuentum peruenit, indeque Hugonem cardinalem ad eum miſit, arcem Nicephorium tum in Calabria obſidentem. Monitus autem Rogerius vt ab armis diſcederet, nequaquam pontificis edicto optemperat, imò acrius inſtabat, ne Guillelmus conſobrinus rediens ei impedimento foret, quò minus Apulia & Calabria potiretur. Parabat iā arma pontifex, cùm ſubitò vnà cum magna parte Senatus febri correptus redire ad vrbem re infecta compellitur: Hanc ob rem Rogerius nemine aduerſante, Apulia & Calabria potitur.

Atq; hoc modo Guillelmus vxore fruſtratus, ac principatu deiectus, apud Salernitanū principem vitam degens, ſine hæredib. breui moritur. Rogerius itaque tanto aduerſario ſublato, regem Italiæ ſe nuncupat. Caliſtus *Concilium Lateranenſe.* autem recuperata valetudine, apud Lateranum noningentorum patrum concilium habuit, in quo quidem deliberatum eſt, vt primo quoque tempore ſupplementa militiæ iā deficientis Chriſtianis in Aſia bellum gerentibus ſubminiſtrarētur. Qua ſpe erectus Balduinus Hieroſolymitanus rex, Gazim regem *Balduini de Turcis victoria.* Turcorum minorem Aſiam incolentium, cū magno exercitu in ſe mouentem ſuperat & captum in carcerem conijcit. Eadem quoque fortuna vſus, Damaſci regem Hieroſolymas cum exercitu hoſtili animo petentem fundit fugatque duobus millib. hoſtium cæſis, milleque captis. Verùm ſuperueniēte cum magnis copijs Balahac Parthorum rege, cui ſtatim nullis exſpectatis auxilijs congredi auſus eſt, tanta clade ſuperatur Balduinus, vt *captiuatus.* etiam ipſe vna cum procerib. multis captus & in vincula coniectus ſit.

Quare Caliſtus pontifex maturandum ratus, ne reliqui Chriſtiani amiſſo rege opprimerentur, inſtante Veramūdo Hieroſolymitano patriarcha viro optimo ac doctiſſimo, Venetos ſpe gloriæ & præmij concitos in hoſtem magna claſſe permouit, Dominico Michaele duce, milleſimo centeſimo ac vigeſimo ſecundo ſalutis noſtræ anno: qui quidem ad Ioppē claſſe delati, quā Saraceni Babylonis terra mariq; obſidebāt, ſuperatis barbaris in-

ris ingenti clade, obſidionem ſoluunt. Itum
Veneti Tyrum capiunt. eſt & in Tyrum, quam diu obſeſſam haud ſo-
cruenta victoria cepêre, pacti tamen prius,
Emanuelis Græcorum Imp. inuidia. vt Tyri & Aſcalonis dimidium obtinerent,
ſi eorum opera in Chriſtianorum poteſtatem
deuenirent. Verum Emanuel Græcorum im-
perator Caloioanni ſuffectus, tantam victo-
riam Latinis inuidens, vel latina litteratura
vtentibus, Venetis mandat, vt claſsis ſuæ
præfectum reuocent: qui certè eorum dicto
obtemperans ira incenſus Rhodum, Chium,
vnde corpus beati Theodori martyris Vene-
tias translatum eſt, Samum, Mitylenen, An-
dron imperatoris inſulas, diripuit. Motoniū
ſpoliatum incolis muniuit. Tragurium ex
Vngaris captum, ditioni Venetæ ſubiecit.
Lapidem præterea ſecum in patriam detulit,
ſuper quo apud Tyrum Chriſtus ſediſſe fer-
tur. At verò Balduinus quem diximus ab ho-
ſtibus captum, precio redemptus, Hieroſo-
lymas rediens, Chriſtianam rempub, iam la-
bentem aliquamdiu ſuſtinuit. Hanc ob rem
Caliſti opera. Caliſtus aliquid quietis à rebus externis na-
ctus, & cardinales 12. creat, & Baſilicas mul-
tas vetuſtate collapſas reficit. Mœnia vrbis
inſtaurat, aquam in vrbem inducit, arces ec-
cleſiæ munit, donaria plurima argenti auri-
que baſilicis diuidit, Fundos pleroſque co-
emptos beato Petro donat, & Eccleſiam beati
Nicolai in palatio ædificat. Verum ne tanta
felicitas ſine aliquo incommodò diutius in
terris eſſet, Gregorius antipapa Burdinus
antea vocatus, nomen pontificis vſurpare
conatus, Sutrij ſe continens, auxilio quorun-
dam tyrannorum fretus, & Romanos incur-
ſionibus vexabat, peregrinos negotij ac reli-
gionis cauſa ad vrbem accedentes ſpoliabat.
Antipapa capitur. Quare Caliſtus comparatis repente copijs
præmiſſoque cum expeditiſsimo quoque Io-
anne Cremenſi ſancti Chryſogoni presbyte-
ro cardinali, ſubſequens ipſe hoſtem vincūt,
Sutrium capiunt, Burdinum camelo impoſi-
tum, in triumphi ſpeciem Romam ducunt:
quem pontifex vita donatum, Cauenſi mo-
Caliſtus moritur. naſterio incluſit. Caliſtus autem de Deo de-
que hominibus bene meritus, pontificatus
ſui anno quinto, menſe decimo, die ſexto in
Domino moritur. Vacat tum ſedes dies octo.

ANNOTAT.

Sub Caliſto II. inter imperium & ſacerdotiū, inſignis illa pax & concordia facta eſt, anno plus minus quinquageſimo, ex quo inter Gregorium VII. & Henricum IV discordia ingens ob ſacerdotiorum collationes excitata fuerat. In qua epiſcoporum & abbatum electiones, quæ ad imperatorem & reges hactenus pertinuerant, clero & monachis reſtitutæ ſunt. Cuius tranſigendæ cauſæ papæ Caliſti legati omni memoria digni fuerunt, Lambertus Bononienſis, Oſtien. epiſcopus, poſt Honorius II. Saxo de Comitibus Anagninus presbyter, & Gregorius de Papareſcis Romanus, poſt Innocentius II. tunc diaconus cardinalis, cuius rei adhuc mentio cum pictura extat in antiqua vetuſti palatij pontificum camera Lateranenſis, vbi eſt hoc elogium,

ECCE CALISTVS PATRIAE DECVS HO-
NOR IMPERIALE
NEQVAM BVRDINVM DAMNAT, PA-
CEMQVE REFORMAT.

Huius mentionem fecerunt Chunradus de Laſtenayr abbas Vrſpergenſis in vita Henrici V. imp. Guillelmus Tyrius lib. de bello ſacro 1. ca. 15. Otho Friſingenſis lib. 7. cap. 16. Pandulphus Piſanus in vita Caliſti papæ II. & alij multi.

HONORIVS II.

HOnorius ſecundus, qui & Lambertus, 170. *Pon.*
ex agro Imolenſi oriundus, Oſtienſis e- *Rom. A-*
piſcopus, eo tempore pontifex creatur, quo *ſtatis.*
Balduinus ab hoſtibus precio redemptus,
Antiochiam Hieroſolymitano regno adiun-
xit, mortuis his omnibus, ad quos principa-
tus ille iure deueniebat. Verum cum tantus
principatus retineri ſine præſide non poſſet,
eidem præfecit Raymundum Guillelmi du-
cis Auſtriæ filium, cui ſuperioris Boemundi
filia nupſerat. Hoc autem modo compoſitis
rebus, regem Aſcalonitarum, Aegyptiorum
copijs fretum, & ob eam rem Hieroſolymi-
tanos infeſtātem, vnico prælio repulit. Bal-
duinus

duinum præterea Damaſci regulum idem molientem, ſed maioribus copijs, tribus grauiſsimis prælijs fundit fugatque, multis paſſim more pecorum cæſis. Ad Honorium redeo, qui etſi obſcuro loco natus erat, tamen litteratura & moribus tanto magiſtratu dignus videbatur. Verùm non adeo eius ingreſſus laudatur, cum ambitione quorundam potius, quam omnium bonorum conſenſu pontificatum inierit. Mortuo enim Caliſto, cùm de legendo nouo pontifice ratio haberetur, Leo Fregepanis omnibus Cardinalibus interdixit, ne vſque ad diem tertium pontificem crearent, quò & maturius deliberare, & canones inſpicere liceret, quamuis non ea mente id fecerit homo acutus & ad fallendum vafer, quam verbis præſeferebat, ſed ei tantiſper diſponere hominum ſuffragia liceret, quibus Lambertus pontifex crearetur. Nam populus ipſe Saxonem ſancti Stephani Cardinalem, pontificem percupidè nimium optabat. Id quoque ſe cupere Leo Fregepanis oſtendebat, quò & populum & patres negligentes, & incautos in ſententiam ſui quauis arte pelliceret. At verò cùm id velle Leonem Cardinales quidam cernerent, ne ex eius ſententia Pontificem legerent, omiſſo Saxone, Theobaldum ſanctæ Anaſtaſiæ præsbyterum Cardinalem, Pontificem deligunt, quem Cæleſtinum appellarunt. Tunc autem Leo non amplius immorandum ratus, quòd iam offenſum hac electione populum cernebat, Lambertum (de quo ante diximus) Pontificem magna voce proponit, acclamante populo, cleroque eam electionem manibus & nutibus approbante. Tum Leo maturandum ratus, ne ſententiæ hominum immutarentur, in Simijs, loci nomen eſt, non longè ab Eccleſia ſancti Siluestri, hominem pontificali habitu exornat. Qui etſi primò artibus quibuſdam tantùm magiſtratum adeptus eſt, tamen poſteà omnium conſenſu Pontifex maximus conſalutatus. Pontificatum adeptus, cardinales quoſdam viros inſignes creauit, quorum opera poſtea magnis in rebus vſus eſt. Familiaritate enim præclarorum virorum mirificè delectatus eſt. Nam Pontium quendam Abbatem Cluniacenſem, virum induſtrium Romæ retinuit. Ingenium quoque Hildeboti Cenomanenſis Epiſcopi mirificè extulit: quem deinceps Turonenſem Archiepiſcopum creauit, quòd plurimùm heroico elegiacóue carmine valeret. Huius quoque tempore clariore fecit Hugo de ſancto Victore ſi cognomentum inſpicis: ſi patriam, Pariſienſis doctor inſignis. Hic enim tum dicendo, tum ſcribendo ingenij ſui præclara monimenta reliquit: Exſtat eius liber de ſacramentis, liber Sententiarum, liber in dialogo, qui Didaſcalus appellatur: liber de cura animæ, liber de artibus & doctrinis. Hos autem omnes tanta beneuolentia Honorius Pontifex amplexus eſt, vt nullum genus officij prætermiſerit, quo eos ad honeſtiorem dignitatis gradum euehi poſſe exiſtimaret. Vnum tamen ſuis temporibus accidit, quod nequaquam probandum eſt. Arnulpus enim Chriſtianæ religionis prædicator egregius clericorum inſidijs Romæ necatur, quòd acerbè nimium in eorum laſciuiam & libidinem inueheretur: quodque eorum pompam, & in comparandis diuitijs nimium ſtudium improbaret, paupertatem Chriſti & integerrimam vitam ad imitationem omnibus proponens. Hunc multi ex nobilitate Romana tanquam verùm Chriſti diſcipulum & prophetam ſequebantur. Hunc laudibus ad cœlum tollebant. Hinc odium, hinc iræ in perniciem benè ſentientis vſque ad necem excitatæ. Fueritne hic ſanctiſsimus vir presbyter, an monachus, an eremita, haud ſatis conſtat. Sunt qui ſcribant, Honorio ipſi id admodum diſplicuiſſe, non tamen tanti facinoris auctores vnquam inuentos. At verò cùm in pontificatu rectè gubernato quinquennio ac menſibus duobus vixiſſet, collacrymantibus omnibus moritur, & in baſilica Lateranenſi nullo non genere honoris adhibito ſepelitur. Vacat tum ſedes diebus octo. Neſcio ego quid ſibi velit marmor illud ſuo nomine in ſcriptum, quod ante ædes beatæ Praxedis adhuc exſtat.

Honorij electio nõ ſatis legitima aut laudabilis.

Leo Fregepanis aſtutus.

Honorij aſſſiones.

Is eſt Põtius de quo multa Petrus Cluniacenſis lib. de miraculis.

Hugo de S. Victore.

Arnulphus necatur.

Honorij mors.

INNOCENTIVS II.

171. *Põt.*

INnocentius ſecundus, patria Romanus, ex Tranſtiberina regione, patre Idanne, Pontifex creatus, in Rogerium Rogerij comitis Siciliæ filium hæredem nuncupatum, quod mortuo Guillelmo Apuliæ duce, omnique Roberti Guiſcardi familia in eo deficiente dominatum Apuliæ occupare nitebatur, ſtatim bellum mouet. Nam is ad ſanctum Germanum caſtra habebat, quem certè primo impetu repulit; tantum valuit Romani exercitus fortitudo & virtus: oppidoque ipſo capto, tyrannum in Galucio aliquandiu acriter obſedit. At verò Guillelmus Calabriæ dux cum magnis copijs adueniens, & patrem vnico prælio feliciter habito obſidione libe-

Innocentius Rogerium Siciliæ comitem bellum mouet.

rat,

Digitized by Google

Capitur. *dimittitur.* at, & pontificem cum his cardinalibus capit, qui in exercitu Romanorum erant. Hos autem omnes non ita multò poſt Rogerius mira modeſtia vſus, vna cum pontifice liberos facit. Quam ob rem deinceps quod voluit, facilè à pontifice obtinuit, præter regni titulum, quem maximis præmijs & pollicitationibus impetrare contendebat. *Petrus Leonis Antipapa.* Interim verò Petrus Romanus ciuis, Petri Leonis potentiſsimi hominis filius, Romæ antipapa creatur, quorundam facinoroſorum ſeditiònibus, Anacletusque appellatur: qui ſpoliatis Romanæ vrbis templis, ſpoliatis eccleſiarum theſauris, vi irrumpens, maximè verò in baſilicam Petri, vnde crucifixum aureum & coronas pendentes ſuſtulit: tantùm pecuniarum conflauit, vt perfacilè largitionibus ſeditioſum quenque Romæ in ſententiam ſuam alliceret. Innocentius autem ad vrbem rediens, vbi ſeditionibus plena omnia cerneret, ſpectareque rem ipſam ad cædem multorũ videret, ſpontè cedens, primò quidẽ Piſas adnauigat, deinde Genuã, poſtremò in Franciam peruenit. Interim verò Anacletus antipapa, tanto aduerſario ſubmoto, & animos ciuium cum Innocentio ſentientium quoad fieri poteſt, ſibi largitionibus conciliat: *Rogeriũ Siciliæ regem creat.* & Rogerium in partes ſuas facilè deſcendentem, quo magis ei obnoxius eſſet, vtriuſque Siciliæ regem creat. *Innocentius in Galliam proficiſcitur, ibiq; concilia celebrat.* Innocentius autem celebrato apud Clarum montem concilio, in quo Petrum antipapam cum ſectatoribus damnauit, Aurelianum ſe contulit, viſoque rege Phhilippico, à quo perbenignè eſt habitus, Carnotum in Belgis petijt: vbi Henricum Angliæ regem in itinere obuiam factum, multis rationibus ad expeditionem in Saracenos adhortatus eſt. In Lothariangiam inde flectens, Lotharium Leodij repertum, à Germanis tum regem creatum, de ſe reſtituendo multa pollicentem, ſacramento addigit expeditionem parare, qua quidem tutus etiam ad vrbem reduceretur. Remis deinde in Belgis altera ſynhodo habita, in Italiam redijt, celebratoque concilio apud Placentiam, Piſas ſe contulit, quam ciuitatem iam pridem cum Genuenſi populo diſſidentem, in gratiam tandem redegit. *Piſanos & Genuenſes conciliat.* Genuenſem quoque epiſcopum, qui Mediolanenſi ſuberat, archiepiſcopum creat, tribus Corſicæ epiſcopis illi cum Bobienſi parêre iuſsis. Piſanis quoque archiepiſcopum dedit, tribus item alijs Corſicæ epiſcopis cum Populonienſi eidem ſubiectis. Lotharius autem cum magno exercitu in Italiam veniens, admonito pontifice quid fieri oporteret, partitis copijs ad vrbem admouet. Nam dum ipſe occupato prius Ianiculo vrbem ingreditur, Innocentius Anienem ponte Mammæo traijciens in Lateranum perducitur, nuſquam apparente antipapa, cuius factionem Lotharius mira felicitate ad ſanitatem redegit, cauitque quantum in eo fuit, ne deinceps vexari ab aduerſarijs Innocentius poſſet. *Lotharius Antipapam compeſcit.* Tanto itaque beneficio deuictus Innocentius, mortuo Henrico, Lotharium imperatorem Romanum creatum imperij corona exornat, quo ſtatim in Germaniam abeunte ad compeſcendos Leuticorum motus, dum pontifex concilium Piſis pro rep. Chriſtiana, proque tuenda fide de more habet, rurſum antipapa, *ſed is nõ quieſcit digreſſo Imperatore.* quem in eodem concilio damnauit, factioſis quibuſdam & Rogerio adiuuantibus, in pontificem ſurgit. Quare & Lotharius imperator iterum cum exercitu ſuperatis Leuticis Italiam repetit, & Piſani claſſem potentiſsimam in auxilium pontificis educunt: quibus copijs & Romæ ſeditionem oppreſsère & Rogerium terra marique oppugnatum amiſsis rebus omnibus, Italia in Siciliam breui pepulère. *Rogerius pellitur.* Audita tãta victoria Ioannes Conſtantinopolitanus imperator, qui Rogerio aduerſabatur, legatos ſtatim ad Lotharium mittit de ſuperato hoſte congratulatum, quorum de numero quidam philoſophus erat, qui diſputationibus oſtẽdere nitebatur, Latinam eccleſiam admodum errare, quòd contra ſentẽtiam Niceni concilij, vt ipſe dicebat, quo declaratum eſt ſpiritum ſanctum à patre procedere, Latini à filio quoque id fieri addidiſſent. *Philoſophi cuiuſdã Græci argutia refutata.* Tum Petrus diaconus homo doctus & argutus, qui tum in corona aderat diſputandi gratia: Si, inquit, Latini

damnandi ſunt, quòd addiderint ſpiritum ſanctum à filio quoque procedere, damnandi multò magis Græci videntur, qui id fieri à ſolo patre addiderint, cùm ipſum concilium à patre dixerit. Deluſus homo audax tam acuto reſponſo, ſubſtitit amplius hac de re diſceptare. At verò pontifex, ne abeunte imperatore, Rogerius iterum Apuliam repeteret, Rainonem Lotharij imperatoris comitem, cum aliquot cohortibus ad propulſandam iniuriam relictum, ducẽ Apuliæ creat. Mortuo deinde antipapa, occulteque à ſuis ſepulto, cùm etiam eius cardinales in fidem Romani pontificis deueniſſent, quietura iam reſpublica Chriſtiana videbatur, cùm ſubitò Romani quidam ſeditionibus potentiã quærentes, ſenatores creauêre, qui rempublicam Romanam ditionemque ad ſe pertinentem gubernarent. His autem dum pontifex reſtitit, habito apud Lateranum concilio, quo inſtituit, ne quis laicus manum violentam clerico iniiceret, pontificatus ſui anno xiv. mẽſe vij. die xiij. moritur MCLIV. ſalutis noſtrę anno, quo tempore magno in precio ſunt habiti & Gilibertus è Britannia oriundus, vir tantæ doctrinæ, vt ob varietatem diſciplinarum vniuerſalis appellaretur, & Ambertus Remenſis archiepiſcopus, Gilberto præceptore nequaquam eruditione & doctrina inferior. Huius quoque pontificis illud opus eſt, quod adhuc cernimus in fornice ſanctæ Mariæ Tranſtiberinæ è muſiuo.

Romani ſeditionẽ mouent.

[illegible]

Viri clari.

ANNOTAT.

Innocentium II. natione Romanum, de regione Tranſtiberim, ex patre Ioanne fuiſſe conſtans fama eſt. Cæterum familiam eius de papa, ſiue de Papareſcis vocatam eſſe intelligitur ex antiquo pulpito marmoreo, quod Romæ in edicula S. Iacobi trans Tiberim adhuc exſtat, ab eius nepote Cincio Cardinali S. Hadriani facto, vt elogium marmorea tabula inſcriptum indicat. Hanc verò gentem eam eſſe, quæ nunc de Matthæis appellata, nobiliſſima in vrbe viget, ex eo mihi perſuadeo, quòd in vetuſtis tabularum eius familiæ inſtrumentis, qui nunc de Matthæis, tunc de Papareſcis vocantur. Meam verò hanc opinionem maximè confirmat, quod Matthæorum familia ex tranſtiberina regione oriunda eſt, & noua hæc eius gentis inſignia, haud multum ab antiquis illius clypeis differunt. Hoc tempore populus Romanus multa cum finitimis Tiburtinis, Tuſculanis, Albanis, Præneſtinis, & reliquis Latij populis bella gerere cœpit. Quare Tuſculi tan-[illegible] poſtquam ſuſcepta fuerant anno finita ſunt. Quorum occaſione Romano pontifice Innocentio II. qui pacem, quam bellum mallebat, à ciuitatis adminiſtratione ſubmoto, nouum reipublicæ corpus, præter eius voluntatem, conſtitutum eſt. Senatoribus aliquot (non conſulib. vt Platina, & Volaterranus tradunt) equeſtri ordine, patricio qui omnibus præeſſet, iudicibusq́; quibuſdam, veterum Romanorũ exemplo, inſtitutis. In quibus controuerſiis populus Romanus, quod pontifici rebellis eſſet, anathemate notatus, tunc primum à pontificijs comitijs omninò excluſus eſt, & ad ſolos cardinales, pontificis electio paulatim, cleri etiam primoribus omninò excluſis, vel in cardinalium collegio cooptatis redacta. Primus porrò ſine vllo populi interuentu papa creatus eſt mortuo Innocentio ſecundo, Cæleſtinus ſecundus. Ex vetuſto ſine auctoris nomine libro bibliothecæ Palatinæ, & Othone Friſingenſi libro hiſtoriarum ſeptimo, ca. xxvij. xxxi. & xxxiv. Item lib. 1. de geſtis Friderici imperatoris ca. xxvij. xxix. qui hanc etiam de electione rem tantum tetigit.

Matthæorum familia.

CAELESTINVS II.

CAeleſtinus ſecundus, Guido antea vocatus, ſancti Marci presbyter cardinalis, natione Tuſcus, è caſtro Felicitatis, quod nõnulli ciuitatem Caſtelli eſſe affirmant, Tyfernum ab antiquis appellatum, pontifex in demortui Innocentij locum omnium cõſenſu creatur, eo maximè tempore, quo in Aſia Balduino rege vita functo, Andegauenſium comes Fulco, Balduini gener tertio loco, ſi ordinem ſucceſsionis inſpicis, regnum Hieroſolymitanum accepit, quod duorum etiam filiorum virtute fretus aliquandiu acerrimè tutatus eſt. 172. Pôt.

Fulco rex Hieroſolymitanus.

Nam cùm Turci ſinum Perſicum incolentes in

Digitized by Google

tes in agrum Antiochenum incurſiones feciſſent, eos non ſolum fudit rex Fulco, verùm etiam ex his tria millia interfecit, totidemque cepit.

Turcas vincit.

Hac aût clade excitus Alaph genere Turcus, Babylonum auxilijs fretus, Edeſſam Meſopotamiæ ciuitatem, Arach ab Hebræis vocatam, inuaſit: quã antea diximus Balduinum à fratre Gotifredo precibus obtinuiſſe.

Edeſſa à Turcis capitur.

Capta eſt autem vrbs & à barbaris crudeliter direpta, occiſis omnib. Chriſti fidem abnegare recuſantibus, ſtupratis etiam nobiliſſimis matronis ſuper altari ſancti Ioãnis Baptiſtæ, quod ſciebant a noſtris piè ac ſanctè cultum fuiſſe. Sed neſcio quo fato dum parãtur copiæ, Fulco in venatione leporem concitatè nimium & incautè inſequens, caſu equi moritur: cui filius Balduinus eiuſdem nominis tertius in regno ſucceſsit.

Fulco moritur.

Cæleſtinus autem pontificatus ſui menſe v. moritur, ſepeliturque in Lateranenſi baſilica vna tantum re felix, ob breuitatem temporis, vt arbitror, quod nullis ſeditionibus toto ſuo pontificatu vexatus fuit.

LVCIVS II.

273. Põt.

Edeſſam Thaddeus ad fidẽ Chriſti cõuertit.

S. Bernardus principes Chriſtianos ad bellũ cõtra Turcas excitat.

LVcius ſecundus, patria Bononienſis, patre Alberto, eo tempore pontificatum inijt, quo Edeſſæ vrbis euerſio nunciata eſt. Ea enim ciuitas Edeſſa eſt, ad quam Tobiam miſiſſe filium Gabelo ſacræ litteræ teſtantur: quamq; Thaddæus apoſtolus ad fidem Chriſti conuertit, & in qua beati Thomæ oſsibus ornata Abagarus regnum obtinuit, qui datis ad Ieſum litteris ſcripta manu Dei reſponſa accipere meruit. Hac verò clade audita Bernardus Clareuallenſis vir & ſanctitate & doctrina, vt dixi, inſignis, patrocinium religionis Chriſtianæ aſſumens, principes omnes Chriſtianos tum litteris, tum nuncijs adhortatus eſt, vt crucẽ in Saracenos Chriſti vexillum ſumerent. Hanc ob rem Conradus Sueuus, qui Lothario in regnum Romani nominis ſucceſſerat, in militiam nomen dedit. Dũ hæc autem pro fide Chriſti in Gallia & Germania pararentur, Rogerius pontificum negligentia in Italiam reuerſus, quæ amiſerat breui recuperauit, nullo repugnante: qua ex re copijs deinceps & animis auctus, claſſe in Africam traijciens, adeò regem Tuneſij vexauit, vt hominem, data pace perſoluere tributum quotannis coegerit, quod certè ad triginta annos continuò exegit.

Rogerius rurſum quietem turbat.

Conradus verò magno cruce ſignatorum comparato exercitu, Conſtantinopolim perueniens, ab Emanuele ſecundo Græcorũ imperatore precibus compellitur, nullo comparato commeatu, Iconium ſtatim ducere: ſe enim præſtiturum omnia quæ exercitui neceſſaria erant, Emanuel pollicebatur. Obſeſſa eſt vrbs natura & artificio munita aliquandiu atq; acriter. Verùm cùm ſceleſtus imperator, Græco vſus ingenio, gypſum farinæ miſcuiſſet, ex eaque re panis fieret, quo exercitus Chriſtianorum aleretur, tot ſtatim milites perière, vt re infecta, relicta obſidione, in Thraciam ſecedere oportuerit.

Cõradus Imp contra Turcas proficiſcitur.

Iconium à Chriſtianis obſidetur.

Emanuelis Græc. Imp diabolica nequitia.

Hoc tamen emolementi illa expeditio prǽſtitit, quod Balduinus quartus Hieroſolymitanus rex animo auctus, Aſcalonam diu obſeſſam tandem vi cepit, cùm paulò ante Gazam vrbem antiquiſsimam penitus ab hoſte derelictam ædificaſſet, incolẽdamque fratribus Templarijs conceſsiſſet.

Aſcalon à Chriſtianis capitur.

Auſus quin etiam idem Balduinus Turcorum ſatrapas Hiericontinos infeſtantes propulſare, quorum de numero vnico prælio ad quinque millia interfecta referũtur. Noradinum quoque Damaſcenæ militiæ principem, Hieroſolymitanum agrum vexantem, tanta clade ſuperauit & perſecutus eſt, vt ægrè Chriſtiani retenti ſint, quò minus vna cum hoſte Damaſci mœnia ingrederentur.

Chriſtianorum de Saracenis victoria.

Ad Lucium pontificem redeo, qui interim nil prætermittebat, quod ad tantam expeditionem, tamq; neceſſariam pertineret.

Lucij põtif. opera.

Credo ego hominem ipſum miro amore excitatum retinendæ Hieruſalem, quod tituli ſanctæ crucis in Hieruſalem presbyter cardinalis põtifex creatus fuerat, quam quidem baſilicam totam fermè reſtituit. Eius præterea cõſenſu in Gallia ſynhodus epiſcoporũ quorundam & abbatum facta eſt contra Petrum Abelardum philoſophum Peripateticum, virum multæ doctrinæ non bene in quibuſdam

Petrus Abelardus hæreticus confutatur & conuertitur.

Digitized by Google

cum fide noſtra ſentientem, qui præſente etiam Ludouico rege, rationibus victus non modo ſententiam mutauit, verũ etiam monaſticam vitam & religionem induit, ac deinceps vnà cum quibuſdam diſcipulis in loco deſerto ſanctiſsimè vixit. Lucius autem Pontificatus ſui menſe XI. die IV. moritur, ac in baſilica Lateranenſi ſepelitur.

Lucius moritur.

EVGENIVS III.

an 4. Pōt.

EVgenius tertius, Piſis oriundus, ſancti Anaſtaſij Abbas in monachum antea à Bernardo viro ſanctiſsimo electus, in Eccleſia ſancti Cæſarij Pontifex creatur. Nam cùm haud ſatis inter Cardinales conſtaret, quem potiſsimum è numero ſuo deligerent, diuino nutu perciti, virum ſanctiſsimum Eugenium deligunt. Qui vbi Romanos inſtare minis etiam cognouit, quo ſui confirmarentur ſenatores ad Farſenſe monaſterium noctu in Sabinos abijt, comitante Cardinalium cœtu, ibique conſecrationis munus ſuſcepit. Verùm cùm poſteà Romanorum non minas tantummodò, ſed etiam facta contemneret, ſenatores ipſos eò pepulit, vt petita pace magiſtratu ſe abdicarent. Romam itaque rediẽs, vbi intelligit Romanos nequaquam bono animo, ſed fraude in gratiam ſecum rediſſe, inſidias veritus Tibur dilabitur, fugientem Romani telis & ſagittis inſequuntur. Poſteà verò Piſas profectus, nauigio in Franciam contendit, regemque Ludouicum cruce ſignatum in Turcos & Saracenos animat, quẽ Conſtantinopolim cum exercitu profectum nõ ſecus Emanuel fraude circumuenit, quam olim Conradum Sueuum.

Eugenij electio.

Romanis fugere cogitur.

Emanuelis fraus.

Perſuaſum enim iniquo tempore ducere copias per deſerta Syriæ, eo neceſsitatis eum compulit, vt lacerum exercitum difficultate & inopia rerum Antiochiam re infecta inducere coactus ſit. Hanc ob rem Rogerius Siciliæ rex Emmanueli infenſus claſſe in Græciam delatus, Corcyram inſulam, Corinthum, Thebas & Euboeam de imperio Emanuelis occupat, duxiſſetque eodem animo Conſtantinopolim, ni Veneti inſtructa in Hadriatico ſexaginta triremium claſſe, quò minus id faceret, prohibuiſſent. Flexit itaque Rogerius ad littora Aſiæ Deo volente. Nam tum fortè Saracena claſsis Ludouicum regem Franciæ circumuenerat, qui non longè à portu ſancti Simeonis ſoluens, Palæſtinam petiturus erat. Rogerius itaque barbaros in anguſto nactus oppugnat & vincit, Chriſtianumque regem cum exercitu ab interitu liberat. Interim verò claſsis Veneta, quæ Emanueli admodum fauebat, ea loca recipit, quæ Rogerius occupauerat, immunitaque ac ſine vllo præſidio reliquerat. Rogerius autem dimiſſo apud Ioppen Ludouico Conſtantinopolim delatus, ſub vrbia vidente Emanuele incendens, eoque victoria delatus eſt, vt & ædes imperatoris aliquandiu oppugnauerit, & poma ex hortis eiuſdem manu legerit. Verùm cùm poſteà inde in Siciliam compoſita claſſe abiret, in Venetos incidens inſtructos, & ad dimicandum paratos ex ſuis triremibus viginti amiſit, ægreque fuga ſibi ſalutem quæſiuit. Interim verò Conradus, Ludouicus & Balduinus iunctis copijs animiſque, Damaſcum magnis conatibus obſidet: quam vrbem ſeruos Abrahæ fundaſſe conſtat, loco campeſtri naturaque arido, ſed artificio vbere atque fœcundo. Ager enim effoſsis cuniculis ductiſque fiſtulis, vnde irrigari poteſt, miram vbertatem præ ſe fert. Paruus amnis in regione vnicus non longè ab vrbis mœnibus præterlabens, lingulam quandm facit, in qua noſtri caſtra poſuerant, vnde facilè cohibere ab aquatione oppidanos poterant: verũm Aſſyrio quodam perſuadente, cui maximè Balduinus in rebus arduis credebat, caſtra ad alteram vrbis partem transferuntur: quod diceret facilius irrumpi hoſtium mœnia eo loci poſſe, vtpotè minus munita. Motis itaque caſtris Damaſceni repentè ſtatiua noſtrorum occupant ac muniunt, noſtroſque ab aquatione & commeatu prohibent. Quare cum ſiti fameque laboraretur, tandem non ſine cõtumelia obſidionem ſoluunt. Hieroſolymam Balduinus, in Europam Ludouicus & Conradus comminutis varijs caſibus exercitibus reuertuntur, M.C.L.II. ſalutis anno.

Rogerius Græcorũ prouincias occupat.

Franciæ regem Ludouicum circumuentum liberat.

Veneti Græcis fauent.

Damaſcum fruſtra à Chriſtianis obſeſſa.

Venerat

Digitized by Google

Venerat tum Romam Eugenius, excitis ad expeditionem Chriſtianis, qui egregio apparatu & magna ciuium charitate ſuſceptus eſt. Tarracina autem, Setia, Norbano ac Flumonis arce receptis, quæ loca hoſtes ac tyranni circumquaque poſiti occupauerunt, Tibur recreandi animi gratia conceſsit. Vbi non ita multò poſt Pontificatus ſui anno 8. menſe 4. die vigeſimo moritur: cuius corpus Romam delatum, magna, vt decebat, Pompa in baſilica Petri ſepelitur. Eius autem iuſſu & impenſa exſtructa eſt porticus, vel reſtituta potius ſanctæ Mariæ ad Præſepe, quemadmodum ex inſcriptione apparet.

Eugenij mors.

ANASTASIVS IV.

175. Pôt. Alphonſus rex ab expeditione Hieroſolymitana reuertitur.

ANaſtaſius quartus, patria Romanus, patre Benedicto, Abbas antea ſancti Rufi Veliternæ diœceſis, ex Cardinali pontifex creatur, eo potiſsimum tempore, quo Alphonſus Hiſpaniæ rex ab expeditione Hieroſolymitana rediens moritur: in eiuſque locum ſufficitur Sanctius filius, cui paulo poſt mortuo pro Chriſti fide in Arabia bellum gerenti, Ferdinandus frater in regno ſucceſsit. Anaſtaſius autem Pontificatum adeptus, & calicem pulcherrimi operis magnæque æſtimationis Lateranenſi baſilicæ condonauit, & ædes egregias apud Panthæon, quod ſanctam Mariam rotundam vocant, breui ædificauit. Plura quoque mente deſtinauerat, tum ad dignitatem Eccleſiæ, tum ad ornatum vrbis Romæ pertinentia, ſi ei aliquandiu viuere licuiſſet. Fecit tamen cùm ſpes ex eo concepta, tum Richardi de ſancto Victore doctrina, ne eius tempora ignobilia viderentur. Richardus enim doctor inſignis multa & grauiter & copioſè tum ſcripſit, præcipuè verò librum de Trinitate. Habuit & ſermones ad populum non minus doctè quam eleganter. Laboratum hoc etiam tempore in tota fermè Europa fame eſt, Anaſtaſio Pontifice & clam & apertè pauperibus ipſis eleemoſynas præbente, qui Pontificatus ſui anno vno, menſe quarto, die quarto & vigeſimo moritur, ſepeliturque in Lateranenſi baſilica, porphyretica.

Anaſtaſij dona Eccleſijs collata.

Richardus de ſancto Victore.

Anaſtaſij mors.

HADRIANVS IV.

176. Pôt.

HAdrianus quartus, natione Anglicus, Albanus Epiſcopus & Cardinalis ab Eugenio creatur, quòd in Noruegiam miſſos, prædicando & bene monendo prouinciam illam ad Chriſti fidem redegerat. Mortuo deinde Anaſtaſio Pontifex creatus, tentatusq; à Romanis tum precibus, tum minis vt * conſulibus liberam vrbis adminiſtrationem relinqueret, id ſe facturum conſtantiſsimè renuit: Inſtabat Romanus clerus, vt Lateranum proficiſceretur faciendæ conſecrationis cauſa, quod etiam facere recuſauit, niſi prius Arnaldus Brixianus hæreticus, ab Eugenio antea damnatus, ex vrbe pelleretur. Hoc autem ægrè ferens populus, cardinalem S. Pudentianæ ad Pontificem via Sacra proficiſcẽtem, vno atque altero vulnere afficiunt. Hanc ob rem iratus Pontifex, eos acerba etiam exſecratione perſecutus eſt, quoad mutata ſententia, & Arnaldum ab vrbe pepulêre, & cõſules abdicare ſe magiſtratu coëgêre, relicta Pontifici adminiſtrandæ Vrbis libera facultate. Interim verò Guillelmus Siciliæ rex, qui mortuo Rogerio ſucceſſerat, Beneuentana ſuburbia, Ceperanum, Baucumq; in Hernicis de Eccleſia occupat. Ob quam rem indignatus Pontifex, regem graui anathemate notat, eiusque ditioni ſubiectos omni ſacramento liberat, quo facilius à rege deficerent,

** aliàs ſenatorib.*

Arnaldus Brixianus hæreticus.

Siciliæ regem excommunicat, & cur.

nullo iureiurando aſtricti. Fredericus autē I. hoc tempore ex gente Sueua imperator creatus, Ciſalpinam Galliam cum exercitu ingreſſus, cùm Dertonam haud ſatis imperio obtemperantem aliquandiu obſeſſam, vi tandem cepiſſet, magnaque celeritate Romam verſus iter ſtatim fecit. Pontifex autem Viterbij tum agens confirmaturus in fide eccleſiaſticas ciuitates & circunquaq; poſitas Oruietum & ciuitatē Caſtellanam adijt. Verùm cum poſtremò ſe imparē tanto exercitui cerneret, pace per internuncios compoſita, in agro Sutrino imperatori fit obuiā: qui ex equo deſcendens, eum vt verùm Chriſti Vicarium ſalutat. Cùm verò ad vrbem veniſſent, & Pontifex in baſilica Petri Fredericum Imperij corona donaret, populus Romanus clauſis tum portis ne quid tumultus excitaretur, per Hadriani pontem vi erumpens, Teutonicos cum Pontifice præter eorum voluntatē ſentientes, paſsim cedit. Excitus quidem tanto tumultu Imperator intromiſſo exercitu, qui in pratis Neronianis conſederat, Romanos ex Vaticano in vrbem retrudit, multis cæſis captiſque, Pontificis tamen precibus Imperator lenitus, captiuos incolumes dimittit. Verùm cum poſtea, vt mos eſt, ituri ſimul ad Lateranum Pontifex & Imperator eſſent, ſerique id nequaquam tutò viderent, Romanis ad arma ſpectantibus, Mallianam ſimul proficiſcuntur: vbi tranſmiſſo flumine, per Sabinos & pontem Lucanum ad Lateranum peruenientes ſolemnia perſoluere. Dum hæc aurem Romæ agerentur, Tiburtini ad Imperatorem venientes, ſe, ac omnia ei ſponte dedunt. Verùm cùm Imperator intellexiſſet vrbem illam ad Pontificatum pertinere, eandē Hadriano ſtatim reſtituit, neque ita diu immoratus, in Germaniam redijt. At Pontifex à proceribus Apuliæ rogatus, Beneuentum ſe contulit, maioremq; regni partem ſua tantū præſentia Guillelmo abſtulit. Intereà verò Palæologus, vir quidem nobilitate inſignis, Emanuelis II. Imperatoris Conſtantinopolitani nuncius & orator, Anconam primo nauigio delatus, terra deinde Beneuentum perijt, Pontificiq; Imperatoris nomine ſpontè obtulit auri libras quinq; millia fugaturūq; ſe ex Italia Guillelmum, ſi tres maritimæ in Apulia vrbes, ei ex fœdere rebus benè geſtis darentur. Quod vbi Guillelmus reſciuiſſet, Pontificem ad miſericordiā cohortatus, pollicetur non modò ſe reſtituturum quæ de eccleſia abſtulerat, verùm vltrò quædam alia condonaturum, Romanoſq; eccleſiæ rebelles in officio retenturum, ſi vtriuſq; regni titulis tam circa, quàm vltra Pharum poſiti, inſignior fieret. Facere id quidem Pontifici nequaquam licuit, aduerſantibus quibuſdam Cardinalibus. Hanc ob rem Guillelmus inſtructo exercitu Apuliam hoſtili animo ingreſſus, cùm omnia ferro ac flamma conſumpſiſſet, in Græcos & Apulos mouēs, qui apud Brunduſium caſtra poſuerant, eos facile ſuperat: vnde Salentini, Apulique omnes deditionē ſtatim fecēre. Pontifex autem Cardinalibus infenſus, qui obſtiterāt quò minus pax componeretur, Guillelmum in gratiam recipit, eidemq; vtriuſq; regni titulos aſſcripſit, adhibito prius ſacramento, ſe nil deinceps moliturum, quod eccleſiam Romanam offenderet. Rebus autem ex ſententia compoſitis, Pontifex per Caſsinates, Marſos, Reatinos, Narnienſes, Tudertinos iter faciens, ad Oruietum tandem peruenit, primus Pontificum Romanorum à quo ea vrbs & inhabitata, & cultior reddita eſt. Cùm verò inſtātibus Romanis ad vrbē redijſſet, vexareturq; à cōſulibus libertatē Romanā reſtituere conantibus, Anagniam petijt: vbi non ita multò poſt moritur, Pontificatus ſui anno IV. menſe X. relicta magno in precio eccleſiæ Romanæ ditione. Nam & circa lacum ſanctæ Chriſtinæ multa caſtella muniuit, & Radicofanū, quod nunc Senenſes obtinent, muro & arce propè inexpugnabile reddidit. Horum autem temporum hiſtoriam ſcripſit ſatis eleganti ſtylo & oratione Richardus Cluniacenſis monachus, quem alij ſcriptores non parum laudant. Corpus autem Hadriani Romam delatum, in baſilica Petri ſepelitur non longè à ſepulchro Eugenij Pontificis.

Friderićus I. Imperat. Romam petit. — *Hadrianus Beneuentum proficiſcitur.* — *Guilelmi poſtulata.* — *Oruietum.* — *Hadriani mors.* — *Richardus Cluniacenſis.*

ALEXANDER III.

177. Pont.

Alexander tertius, patria Senenſis, patre Ranucio, mortuo Hadriano duorum & viginti Cardinalium & ſuffragijs Pontifex creatur, licet Octauianum Romanum ciuem tituli S. Clementis presbyterum cardinalem, Victorem appellatum, tres tantum ſubrogauerint, vnde ſchiſma ortum eſt. Tum verò Alexander, ne diutius ſeditio illa cum pernicie Eccleſiæ Romanæ protraheretur, Fridericum Imperatorem Cremonam tum obſidentem, per legatos rogat, vt interpoſita auctoritate imperatoria, ſeditionem tollat. Reſpondit ille, vtrumque Pontificem Papiam ire oportere, quò & ipſe proficiſceretur cognoſcendæ diſceptationis cauſſa. At verò cùm Alexander accepto tali reſponſo Anagniam ſe contuliſſet, Octauianus Signiam occupat. Tum Imperator indignatus quòd dicto ſuo Pontifex nō optem-

Alexandri III. & Friderici I. Imperat. diſcordia.

Digitized by Google

obtemperaſſet Epiſcopos duos ad Alexandrũ mittit, qui eum non pontificem, ſed Cardinalem appellatum ad cõcilium citarent. Hi aũt ab Alexandro confutati & reiecti, ad Octanianum ſtatim ſe conferunt, eumque Papiã perducunt, vt haberent quem Alexandro obijcerent. Habito deinde concilio Fridericus Octauianum pontificem confirmat, eumque equo albo inſidentem per vrbem Ticinenſem ducit, & de more adorat. Qua iniuria Alexãder permotus, præmiſſa admonitione Octauianum & Fridericum anathematis vinculo colligat, litterasq; mittit ad Chriſtianæ reip. principes & populos, quibus intelligant id à ſe iure ac meritò fieri. Rediens deinde Romã Alexander Pontificatus ſui anno 2. multos aduerſarios in vrbe inuenit, in ſe cornua palam erigentes, quòd Frederici exercitus præter vrbem veterem & Anagniam omnem Eccleſiæ ditionem iam occupauerat. Quare Alexãder, adhortante etiam Philippo Francorum rege, Tarracinam profectus, conſcenſo nauigio ad eam rem mandato Guillelmi Siciliæ regis parato, in Franciam contendit: conuentuq; in Claro monte habito, anathema in Imperatorem & Octauianum factum ſtatim enunciat. Dum hæc autẽ in Europa agerentur, mortuo apud Hieroſolymam Balduino III. Almericus frater ſtatim regnum accepit: ne ob interregnum in tanta barbariæ & perfidia aliquid noui exoriretur. Verùm compoſitis pro tempore rebus in Aegyptios ducẽs, Diogonem copiarum præfectum edita ingenti cæde, ſtatim ſuperat: Alexandriamque obſidet, quam Tiracinus Soldani Saracenorum regis præfectus in ſuam poteſtatem fraude redegerat: Alexandrini aũt cùm nec diutius pati obſidionem poſſent, nec ſubijci Chriſtianorum

Octauianus Antipapa.

Alexander in Galliam fugit & Imperatorem excommunicat.

Almericus rex Hieroſolymitanus.

imperio vellent. Almerico ſe hac conditione commiſere, vt in Soldani poteſtate in pulſo Tiracino tyranno redigerentur. Almericus itaque ingenti pecunia recepta, Soldano vrbem reſtituit. Verùm cùm ſecum fraude homo ingratus ageret, nec pactam pecuniã præſtaret, in eum ducẽs, Cares vrbem, nunc Cairum appellatam, obſidet. Fredericus aũt tyrannica poteſtate vſus, direpta Dertona, & Mediolanum ſolo æquauit (vnde tranſlata Magorũ corpora Coloniam tum crediderim à Rodolpho Colonienſium Archiepiſcopo) & Cremonenſes magnis incommodis affecit. Quare Veronenſes, Vincentini, Patauini, Veneti, communi periculo moti decreuêre, ne amplius vlla auxilia Frederico Ciſalpinam vaſtanti præſtarentur.

Alexandrini obſeſſi à Chriſtianis.

Mediolanum à Frederico ſolo æquatum.

Magorum corpora Coloniam transferuntur.

Fredericus itaque ira incenſus, Veronam ducens oppugnandæ vrbis cauſa, cùm eò perueniſſe aliarum vrbium auxilia intellexiſſet, retrocedens, ac Papiam ſeſe recipiens, literis & nuncijs Franciæ regem adhortatur, vt tollendi ſchiſmatis cauſa Alexandrum ſecum ad concilium ducat, quò & ſe vnà cum Victore profecturum pollicetur. Apud Diuonem locus eſt, vbi Sauo fluuius Gallos à Germanis diuidit. Is locus concilij eſt habitus, quò Fredericus rebus Italiæ pro tempore compoſitis, profectus cum Octauiano eſt, Scotiæ ac Bohemiæ regibus, magniſque armatorum copijs ſtipatus. Verùm cùm Alexander ad id ſe profecturum concilium recuſaret, quod ipſe non indixiſſet, Turonique id inchoaſſet, Fredericus ira ac minarum plenus in Germaniã rediens, Octauianum, quem paulò pòſt ſecuturus erat, in Italiam miſit: quo quidem Lucæ mortuo, Guido Gremenſis in antipapam Octauiano ſubrogatur. At verò Romani creatis conſulibus, Alexandro pontifici amicis, eum ſtatim ex Francia reuocant: qui primò in Siciliam, mox Romam nauigio delatus, congratulantibus omnibus perbenignè ſuſcipitur. Aduentu autem Alexandri Ciſalpinæ Galliæ populi in ſpem libertatis erecti anno ſalutis MC.LXV. in Fredericum ſæuò nimium imperantem arma ſumunt, præſidiaque eius ex arcibus quibuſdam deijciunt. Verùm Fredericus comparato magno exercitu in Italiam veniens, præter ſpem nulli noxius, traiecto ratibus Pado, in agrum Bononienſem deſcendens copias partitur. Cohortes enim quaſdam Lucam miſit, quarum præſidio tutus antipapa eſſet, qui tum Lucæ erat. Ipſe verò cum reliquo exercitu Anconam profectus, vrbem aliquandiu obſidens, in ſuam

Fredericus pergit in incæpto.

Concilium apud Diuonem.

Alius Antipapa.

Aliàs ſenatoribus.

Fredericus iterũ in Italiã venit.

Anconã occupat.

tandem

tandem redegit poteſtatem. Interim verò ſociæ Ciſalpinæ Galliæ ciuitates, Mediolanum reſtituunt ac muniunt: Laudenſes Mediolanenſium hoſtes in ſocietatem recipiunt, quò facilius Frederico reſiſtere poſſent, ſi in eos moueret. Verùm Fredericum maior cura inceſsit.

Græcus vnionem promit-tit.

Mortuo enim Guillelmo Normanno Siciliæ rege, Emanuel Græcus imperator legatos ad pontificem miſit, qui ei pollicerentur, & magnas copias in Fredericum, & vnicam mentem omnium Græcorum cum Eccleſia Romana conuenientem, vt orientalis cum occidentali eadem fieret, ſi pateretur imperium Romanum antea diuiſum, in vnum corpus redigi. Legatis autem quid ſit reſponſum, haud ſatis conſtat, cum bellum inter Romanos, Tuſculanos atque Albanos ortum, pontificem impediuerit, quò minus certum reſponſum legatis daret. Nam cum Tuſculani Albanique pendere Romanis tributa immoderatius imperata recuſarent, incenſus ira populus Romanus, reclamante pontifice, populariter in Tuſculanos mouet. Tuſculanorum rempub. tum maximè gubernabat Raino comes, quem Rogerius ducatu Apuliæ deiecerat, is itaque in re militari peritus, accerſitis Germanis, qui apud Nepete Sutriumque conſederant, tanta Romanos clade affecit, vt deinceps vix ſe tueri mœnibus, nedum hoſtem foris laceſſere potuerint.

Fridericus Romam obſidet.

Tum verò Fredericus vlciſcendi iniurias (vt ipſe dicebat) ab Alexandro acceptas occaſionem nactus, Ancona diſcedens, Romam mouet. Poſitis autem in pratis Neronianis caſtris, irrumpere ſuburbium Vaticani conatus, à familiaribus Alexandri conſtantiſsimè repellitur. Sequenti verò die baſilicam Petri incendiſſet, ſi æditui furentem ac iam facem intentantem admiſiſſent. Pontifex autem haud ſatis tutò in Laterano conſiſtens, quod iamiam irrupturos Germanos videbat, in ædes Fregepanum ad Palladium diuertens cõfugit. Tum verò Guillelmus Siciliæ rex magni Guillelmi filius, audito pontificis diſcrimine, magnam vim pecuniæ & triremes duas paratiſsimas ei miſit.

Alexander fugit.

Inſtabat cum populo Romano Fredericus, cui pacem promittebat, vt de duobus pontificibus digniorem eligeret, altero eliminato & reiecto. Quæ res certè cum tota ad Frederici nutum ſpectaret, pontifex noctu abiens nauigatione, ſalutem ſibi fuga quæſiuit: Caietam primò, mox Benenentum delatus. Expulit & Fredericum ab vrbe Roma peſtis, qua paſsim veluti pecora & ciues & milites oppetebant. Venienti autem in Ciſalpinam Galliam Frederico imperatori, fœderatæ ciuitates cum exercitu obuiam fiunt: quos acriter nimium inſtantes detrectato certamine ſtudioſè vitans, in Germaniam peruenit.

Alexandria Italiæ ciuitas ædificatur.

Abeunte itaque Frederico, ſociæ ciuitates Alexandriam de nomine Alexandri pontificis nuncupatam, apud Rouretum Taro amni adiacẽtem, paribus animis impenſaque cõdunt: in eamque ex omnibus ciuitatibus quindecim millia hominum ad incolendum mittunt, diuiſis agris viritim partitiſque in vrbe locis ad ædificandum. Romani autem acceptæ cladis memores, abeunte Frederico Albani vi capiunt ac diruunt. Idem etiam Tuſculanos feciſſent, ni pontifex eos nunc minis, nunc execrationibus à tanto facinore deterruiſſet.

Græco inſtanti quid Põtifex reſpõderit.

Miſit tum etiam Emannel imperator Conſtantinopolitanus alios oratores, qui maiora pollicebantur, ſi pontifex in ſententiam ſuam deſcendiſſet: quibus Alexander ita reſpondit, ſe nolle id in vnum coniungere, quod olim de induſtria maiores ſui diſiunxiſſent.

Antipapa moritur.

Moritur interim Guido Cremenſis antipapa in baſilica S. Petri: quam magno Frederici præſidio adhuc obtinebat, cuius in locum à ſeditioſis quibuſdam ſufficitur Ioannes Strumienſis abbas ex Pannonia, vir pridem furto infamis, cuique Raino comes ſibi timens ob cladem antea Romanis illatam, Tuſculum tradidit, montem Flaſconem ex pacto recepturus. Verùm cum Raino à Flaſconenſibus non reciperetur, recuſarentque Tuſculani antipapam recipere, Tuſculum rediens omnino excluditur. Inde verò ad Alexandrum, qui tum Verulis erat abiens, ius omne ſuum, quod in Tuſculo habebat, ei cõdonauit. Vnde Tuſculani, publico etiam decreto ac conſilio adhibito, pontificem recipiunt, quo in loco Henrici Angliæ regis oratores auditi ſunt, regem ſuum purgantes:

De nece S. Thomæ Cantuarienſis.

quod falſo diceretur in necem beati Thomæ archiepiſcopi Cantuarienſis coniuraſſe. Hãc ob rem pontifex cùm non facilè oratoribus regis crederet, in Angliam duos cardinales cum magna poteſtate mittit, qui rem ipſam diligenter inſpicerent, quibus certè rex omiſſo Hybernico bello, quo erat implicitus, honoris cauſſa apud Normanniam occurrit:

Rex Angliæ reconciliatur.

reque diſcuſſa ad hoc ventum eſt, vt Henricus iuramento adhibito, cum non ſatis de facto conſtaret, ſeſe purgauerit, promiſeritque ſe pœnitentiam pro nece ſanctiſsimi viri acturum: cuius etſi fuiſſet inſons atque inſcius, occaſionem tamen præſtitiſſe ſit viſus,

quod

Digitized by Google

quod viuentem ſimultate & odio perſecutus ſit. Additum præterea, vt ducentos milites Hieroſolymam mitteret, qui ſuis auſpicijs, ſuaque impenſa per annum contra Saracenos dimicarent: vtque ipſe triennio cum quanto poſſet exercitu contra barbaros bellum gereret, libertatem eccleſiaſticam in ſuo regno tueretur, appellationibus ad curiã Romanam factis non aduerſaretur. His autem rebus iureiurando confirmatis, regni Anglici titulum in ſe, atque in hæredes ſuos transferri meruit, pontifice annuente. Hinc autem obſeruatum eſt, vt omnes Anglici reges à Romano pontifice regni iura recognoſcant. Alexander autem diu cum Romanis colluctatus, cum diceret ſe vrbem eorum pace ingreſſurum, nil amplius quàm rem diuinam curaturum, omiſſa eis cura rerum ſæcularium, cùm id etiam non impetraret, Signiam proficiſcitur: ibi auditis legatis, qui ex Anglia venerant, cognitisque beati Thomæ miraculis, eum in numerum ſanctorum refert. Fredericus autem in Italiam per montem Ciniſium rediens, Secuſam dolo captam diruit: Aſtienſes timore perculſos in deditionem accipit: Alexandriam menſes quatuor graui obſidione premens, magnum incommodum ab irrumpentibus accipit. Poſteà verò pertæſus longitudine laborum, in die Paſchatis obſidionem ſoluens Papiam venit: vbi de pace Italiæ eſt actum, interpoſita pontificis auctoritate, quam Veneti cum imperatore Conſtantinopolitano antea ſentientes, libenter amplexi ſunt, ob violatum à Græcis ius gentium. Henricum enim Dandalum ciuem ſuum, legatum ad Emanuelem miſſum, tamdiu cadentia ænea inſpicere coegere, quoad oculorum aciem amittet. Interea verò Almericus Hieroſolymitanus rex Cairum obſidens, quamuis ſpe potiundæ vrbis non careret, tamen ingenti pecunia accepta, obſidionem ſoluit in Aſcalonam mouens, quam paulò pòſt re item infecta reliquit, quod commeatibus indigeret: quodque etiam milites feſſos diutino & graui labore cerneret, domum autem rediens, cùm non diu ſuperuixiſſet, moriens filio Balduino regnum reliquit. Qui etſi lepra ac quidem vehementi laborauit, regnum tamen conſtantiſsimè gubernauit. Alexander autem pontifex cùm iã pacata eſſe omnia exiſtimaret, Alexandriæ nouæ vrbi epiſcopum dedit, anno ſalutis noſtræ MCLXXV. Verùm non ita diu pòſt Fredericus in Italiam cum magnis exercitibus deſcendens, omnia ſtatim infeſta reddidit. Mediolanenſes tamen adiuuantibus ſocijs omnibus, eius copias ita attriuère frequentibus prælijs, vt paulum abfuerit, quin ipſe quoque imperator ſubfoſſo eius equo interficeretur. Ex Papienſibus autem & Comenſibus, qui imperatori fauebant, multi deſiderati ſunt. Ipſum verò Papiẽſem epiſcopum pallij & ferendæ crucis dignitate priuauit pontifex, qui in partes imperatoris declinauerat. Tum verò Frederici proceres arbitrati id ei accidiſſe, quod eccleſiam Dei perſequeretur, palam ſe minari in patriam redituros, omiſſa tam iniqua militia, ni properè cum pontifice in gratiam rediret. Dum itaque pax in Italia tractaretur, in locum Noradini Saracenorũ regis demortui, Saladinus vir fortiſsimus ſufficitur: qui rege Aegypti armis capto atque occiſo, Aegyptum ſtatim ac Syriam ſuo adiecit imperio. In Chriſtianos deinde mouens, nequaquam certò tali fortuna vſus eſt. Nam primo prælio apud Aſcalonã, ſecundo ad Tiberiadem duce Balduino, ſuperatur. Comparatis deinde copijs contra Emanuelem in Siciliam profectum, exercitum mouet, quem ſimulata fuga in anguſtas conualles protractum ſuperat & capit: eaq; conditione omittit, vt quæ in Aſia ceperat, ſtatim dimitteret. Conuenerat iam Venetias Alexander componendæ pacis Italiæ cauſſa, eò & Fredericus accedẽs, in veſtibulo S. Marci pontificis pedes exoſculatur: ſimul deinde ad altare maius profecti, accepta dataque ſalute de fœderibus pacis inter ſe multũ diuque collocuti ſunt, quæ poſtea ſequenti die ex ſententia confecta eſt. Abiens deinde imperator cum bona pontificis venia, Rauennã primò, mox Bertonorum ſe contulit: quod oppidum cum retinere ob opportunitatem loci inſtituiſſet, rogatu Alexandri eccleſiæ tandem reſtituit. Abiens quoque Venetijs Alexander cum triremibus xiij. Guillelmi Siculi, & iv. Venetorum, ornato ob beneficium acceptum, eorum ſummo magiſtratu inſignibus quibuſdam & muneribus, Sypontum primò ventis delatus, atque inde Troiam & Beneuentum, per Caſsinenſem ſaltum Anagniam ſe contulit: vbi non diu immoratus, Tuſculum petens, de abrogandis Coſſ. agere cum Romanis cœpit, antequam pax componeretur. Verùm quia res in quinquageſimum annum protracta, tolli difficillimè videretur, pacti ſunt, vt non prius electi à populo Coſs. magiſtratum inirent, quàm in verba pontificis iurarent, ſe eccleſiæ Romanæ fideliſsimos forè, nihilque vnquam molituros, quod

S. Thomas Cantuarienſis canonizatur.

Almericus Cairi obſidionem ſoluit.

Fridericus iterũ in Italiã venit.

cum magno periculo.

Saladinus Aegyptum & Syriã occupat.

Alexander & Fridericus Venetijs reconciliãtur.

Cum Romanis quoque conuenit.

quod dignitati pontificiæ obeſſet. Hoc itaque modo rebus compoſitis pontifex tertium Romam profectus, prodeunte obuiam gratulationis & honoris cauſſa honoratiſſimo quoque concilium ſtatim in Laterano concelebrat: tum vt mores curiæ iam nimia licentia labefactatos componeret, tum vel maximè, vt decerneretur ſub anathematis pœna, ne quis ferrum, ligna, armáue infidelibus, & à religione noſtra alienis importaret. *Emanuelis Græci Imperat. mors.* Moriens hoc ferè tempore Emanuel Conſtantinopolitanus imperator, Alexium filium hæredem imperij reliquit. Andronico Græco regia progenie tutore dato, qui aliquot annis imperiũ ſapienter & ſumma cum fide adminiſtrauit. Eius quoque conſenſu Philippus Franciæ rex, Hagnetem filiam adoleſcenti in matrimoniũ locat. Balduinus item quartus huius nominis Hieroſolymitanus, quò rem ſuam ſtabiliorem redderet, ſororem Sibyllam Guillelmo Montisferrati Marchioni cognomento Longaſpata, viro in re militari præſtantiſſimo, in vxorem collocat: arbitratus ſi opus eſſet, Guillelmum ipſum cum alijs Chriſtianis, principibus rei ſuæ laboranti opem ſtatim allaturum. *Alexander moritur.* Interim verò Alexander poſt longos & aſſiduos labores, cum iam quieturus à tyrannicis perturbationibus videretur, pontificatus ſui anno xxj. die xix. Romæ moritur, ſublatis prius è medio iij. ſchiſmaticis pontificibus, quorum ſeditionibus eccleſia Romana ferè ſubuerſa eſt.

ANNOTAT.

Alexander 3. & Victoris 4. ſuorumq́; ſucceſſorum ſchiſma, & eius cauſſas accuratè, diffuſeq́; Radevicus Canonicus Friſingenſis in libri ſecundi, alias quarti hiſtoriarum, quæ Othoni Friſingenſi epiſcop. adiunxit, à cap. 54. vſque ad cap. 70. item Ioann. Cremon. presbyter, Abbas Vrſpergen. ac innominatus Alexand. Papæ 3. Capellanus, qui hoc tempore vixerunt, exponunt. Ex cuius rei occaſione, clero omninò & populo a Pōtificis electione excluſis, ea ad Cardinales ſolos, tunc primum redacta eſt, lexq́; ſalutaris de duobus tertijs ſuffragiorum Cardinalium, ad euitanda in poſterum ſchiſmata, ab Alexandro iſto 3. in concilio generali Lateranenſi facta eſt an. Dom. M.CLXXIX. Iuxta cuius cōſtitutionis formam, ſcrutinij ratione Lucius Papa 3. primus creatus eſt, vt ex eiuſdem pontificis diplomate, quod apud me eſt, liquet. Cæterùm, non alienum à meo inſtituto eſſe mihi viſum eſt, hic ſubijcere breuem Rō. pontificum Catalogum, verſibus à Nicolao quodam Maniacutio Canonico regulari Lateranenſi, qui hoc tempore vixit, exaratum ad incorrupta nomina pontificum, rectamq́; ſeriem conſeruandam maximè facientem, & alia plura, de quib. ſupra verba feci, confirmanda aptiſſimum, quem ex antiquo Lateranenſis baſilicæ archiuo accepi. Eſt verò huiuſmodi.

NICOLAI MANIACVTII CANONICI Regularis Lateranenſis ordinis S. Auguſtini verſus de Romanis Pontificibus ad Alexandrum Papam III.

Si vis pontifices Romanæ noſcere ſedis,
Carminibus noſtris perlectis ſcire valebis.
Primo papatus Petrus eſt in ſede locatus,
Qui conſederunt Linus, Cletuſq; fuerunt.
His Clemens iunctus: ſimili fuit ordine functus.
Hinc nutat mundus ſit quartus, ſit ne ſecundus.
Hinc Anacletus præſedit, hinc Auariſtus,
Hinc Alexandro ſuccedit in ordine Xyſtus,
Hos iuxta poſitus Teleſphorus eſt, & Hyginus.
Additur Anicetus, ſeu præſul nomine Pius.
Soter, & Eleuter, quibus eſt Victor quoque mixtus.
Quis Zepherinus habet comites, martyrq́; Caliſtus.
Vrbanus turba Chriſti prælatus in vrbe.
Poſt hos papatus ſuccedit Marce locatus.
Hinc Pontianus, hinc Anterus, hinc Fabianus,
Cornelius, Lucius, Stephanus Xyſtuſq; ſecundus
Hos rutilans iuxta Dionyſi ſede vetuſta,
Felix Romanus, cui iungitur Eutichianus.
His comites Caius, ſeu Marcellinus habentur.
Marcellus, nec non Euſebius enumerentur.
Miltiades etiam, poſt quem Silueſter haberis
Te Dominus papam decreuit in ordine cleri.
Marcus cui Iulius ſuccedit, Liberiuſq;
Felix & Damaſus, cleri ſpeculumq, decuſq;
Exſule Liberio Felix in ſede locatur.
Martyriumq; ſubijt, cum Liberius reuocatur,
Quare Liberij Damaſus ſucceſſor habetur,
Sicut Hieronymi chronica narrante docetur,
Poſteà Siricium numeramus Anaſtaſiumq;,
Hinc Innocentiū te, qui comitaris vtrunque.
Poſt Soſimum verò Bonifacius enumeratur,
Hinc Celeſtinus cum Xyſto conſocietur.
Hos autem iuxta Leo vir doctiſſimus extat.
Eloquium cuius quantus fuerit manifeſtat.
Hilarius hunc, & Simplicius, Felixq́; ſequuntur
Poſt quos Pelagius, Anaſtaſiuſq; leguntur.
Symmachus, Hormiſda rutilant, præſulq́; Ioannes.
Agapitum cum Siluerio, ſecumq́; Vigili
Pelagium legimus, papali ſede potiri.
Hos meritis magni papæ præmitto Ioanni,

Digitized by Google

Papam poſt iſtum tunc numero Benedictum.
Pelagium Romę prælatum poſtea prome,
Hinc tu Gregori conſortans cuncta decori,
Eccleſiæ Chriſti ſal, atque lucerna fuiſti.
Poſt te Bleranum ciuem lego Sabinianum,
Hinc Bonifacium ciuens lego Sabinianum,
Hinc Bonifacius, & Bonifacius annumerentur.
Deuſdedit, & quintus Bonifacius his ſocientur
Honorium cum Seuerino, ſeq; Ioannes
Inter prædictos celeſtes ſcribimus omnes
Poſt hos Theodorum, Romę, Martinum conſocie-
mus
De quo quod fuerit per Græcos paſſus habemus.
Additur Eugenius, præſul quoque Vitalianus
Adeodatum cum Domno ſuſcipiamus.
Deſcribitur hinc Agatho Siculæ regionis alum-
nus:
Et copulatus ei prudens Leo Papa ſecundus.
His adiunguntur Benedictus, atque Ioannes,
Et Conon tecum Sergi, ſextuſq; Ioannes.
Hinc alio papa gauiſa eſt Roma Ioanne,
Et te Siſinni gente genitore Ioanne.
Poſt Conſtantinum Gregorius alter habetur.
Tertius his etiam Gregorius aſſocietur,
Cui Zacharias, Stephanus, Pauluſq; decenter,
Hic Conſtantinus, Stephanus quoque enumeren-
tur,
Poſt Hadrianum Leo tertius eſſe videtur.
Poſt Steph. quartum, Paſchalis præſul habetur,
Eugenius verò papa ſubſcribitur iſtis,
Cui ſucceſſor tu Valentine fuiſti.
Gregorius quartus, & Sergius, & Leo quartus
Pontificem dictũ, poſt quos legimus Benedictum,
Hinc Nicolae tuo, tu gaudes Roma decore,
Cuius Hadrianus poſt mortem fulſit honore,
Octaui viguit poſt hos doctrina Ioannis,
A quo Marinus perpaucis præfuit annis.
Præſtantibus præſul ſubnectitur his Hadrianus,
Et Stephanus V. genuit pater hunc Hadrianus,
Poſtea Formoſum cathedram legimus tenuiſſe.
Inde Bonifacium Papatum promeruiſſe,
Poſt Stephanũ ſextũ. Romanum perlege tandem
Et poſt Theodorum, nonum ſubnecte Ioannem.
Cui Benedicte pater, Leo tecum connumeretur.
De titulo Damaſi Chriſtophorus aſſocietur,
Sergius hinc rutilans Anaſtaſio copulatur,
Et Lando viuens modicè ſub aſtra leuatur.
Omnibus his tandem decimũ coniunge Ioannẽ.
Te Leo cum Stephano præcedit papa Ioannes
Cui Leo, poſt Stephanum ſuccedunt dogmate
grandes.
Nec non Marinus, & Agapitus, atque Ioannes
Præſulibus quintus coniungitur his Benedictus,
Cui Leo iungatur, Ioannes & Benedictus,
Et Domnus, nec non Bonifacius, & Benedictus
Et decimum quartum poſt iſtos ſcribe Ioannem,
Et quintum decimum poſt iſtos ſcribe Ioannem.
Et decimumſextum poſt iſtos ſcribe Ioannem,
Gregorium quintum prius, & poſt ſcribe Ioan-
nem,
Poſt quem Silueſtrum prius, & poſt ſcribe Ioan-
nem.
Huic etiam nonum decimum ſubſcribe Ioannẽ,
Sergius hinc quartus ſubnectitur & Benedictus.
Reſtat viceſimus Ioannes & Benedictus.
Hunc nonum decimum depromunt ſcripta Ioan-
nem.
Quod cur euenerit, dabit hoc agnoſcere carmen.
Quendam Ioannem ſi Mercurium vocitamus
Iuſtum viceſimum, nonum decimum numera-
mus.
Silueſter cum Gregorio, Clemenſq; ſecundus,
Cum Damaſo rutilat Leo, Victorq; ſecundus.
Stephanus huic nonus, nec non decimus Bene-
dictus.
Et ſuccedit eis Nicolaus in ordine mixtus,
Alter Alexander, & Gregorius copulatur.
Victor & Vrbanus cum Paſchali comitatur
Gelaſium mundo conceſſit poſteà Chriſtus.
Cui decedenti ſucceſſit papa Calixtus,
Honorius cathedram poſt omnes hos decorauit
Hinc Innocentii papam Roma vocauit.
Poſt Cæleſtinus cæleſti dogmate functus,
Chriſmate lætitiæ ſit præ conſortibus vnctus.
Lucius hinc mundi cupiens reſiſtere morbis,
Abſt raptus ſtatim, quia dignus non erat orbis.
Tertius Eugenius, qui nunc præclarus habetur.
Donec vult, viuat, demum ſuper aſtra tenetur.
Sunt centum quinque, nec non, & ſeptuaginta.
Quartus Anaſtaſius poſt Eccleſiam viduauit,
Quam ſibi mox copulãs Hadrianus clarificauit.
Hinc licet inuictum papali ſede potitum,
Scimus Alexandrũ, per ſecula cõmemorandum
Sunt omnes centum, ſunt octo, & ſeptuaginta.

LVCIVS III.

LVcius tertius, natione Tuſcus, Luca vrbe, *178. Pōt.* gente nobili oriundus, omnium conſenſu eo tempore pontificatum inijt, quo Andronicus Græcus, quẽ diximus Alexio pupillo tutorem datum, pulſis Latinis, qui puero fauebant, Cõſtantinopolitanum imperium vſurpauit, necato in vndis puero dum laxandi animi cauſſa paruo nauigio huc illuc temerè dilabitur. Prætereà verò ne facinore partam tyrannidem amitteret, facinus haud paruum addidit. Nam proceres omnes, quorum virtutem ſuſpectam habebat, breui interfecit. At verò Guillelmo Longaſpata Hieroſolymis mortuo, Balduinus rex nepoti conſulturus, Sibillam nouo marito collocat

Andronicus Græcus occiſo pupillo Imperiũ occupat.

Aliud eius facinus.

Digitized by Google

Guido Luſigniano è Pictauorum gente oriundo, hac tamen lege, vt ſe mortuo Guido pro nepote Balduino, quoad pueritiam ſupergrederetur, regnum gubernaret: illudque deinceps nepoti traderet. Agebantur hæc omnia Lucij Pontificis auctoritate, qui ad Chriſtianam remp. pertinere arbitrabatur, principes Aſiæ quam maximè inter ſe beneuolentia & affinitate connexos eſſe, quò facilius Saracenis & Turcis in bello reſiſterent. Is tamen ex vrbe eijcitur, dum fauentibus quibuſdam ciuibus Romanis, abolere conſulum nomen annititur: Fautoribus eius in vrbe deprehenſis, effoſſi oculi ſunt. Accepta autem tam inſigni contumelia Pontifex Veronam profectus, concilio habito, & Romanorum licentiam ac ſuperbiam improbauit, & principes omnes Chriſtianos adhortatus eſt, vt noſtris in Aſia pro fide Chriſti laborantibus ſuccurreretur: maximè verò cum ſeditione principum noſtrorum hoſtes freti, duce Saladino Hieroſolymitanum agrum popularentur. Nam pulſo Guidone Luſignano ab adminiſtratione regni ob ſuperbiam, Bertrando comite Tripolitano tutore deſignato, ad arma ciuilia res ipſa ſpectare videbatur. Non deſtitit tamen Pontifex & litteris & nuncijs eos adhortari, vt poſitis ſimultatibus, vna mente, eodemq; animo tam diu hoſtibus reſiſterent, quoad nouæ copiæ in ſupplementum militiæ ſubmitterentur. Iam enim inſtante Heraclio patriarcha Hieroſolymitano, qui primo Veronam eius rei cauſſa ad Lucium venerat; deinde ad Philippum Franciæ regem acceſſerat, milites cruce ſignati ad tantam expeditionem mittebantur. Verùm Guillelmus Siciliæ rex, iniquo tempore iniurias Latinis ab Andronico Conſtantinopolitano Imperatore illatas vlturus, cum armato exercitu in Græciam traijciens, omnia perturbauit. Nam & Theſſalonicam Macedoniæ vrbem vi cepit, partim diripuit: nuſquam occurrente Andronico, & dijs & ciuibus ſuis infeſto, propterea quòd multos occiderat, pleroſq; exſilio damnauerat. Hac verò neceſſitate impulſi & coacti Conſtantinopolitani ciues Iſaacium quendam regia progenie ortum, è Peloponneſo ad imperium vocant: qui Adronicum prælio ſuperatum & captum, varijs cruciatibus interfecit. Quo ſublato, Lucio Pontifici haud difficile fuiſſet, Guillelmum regem pace cum Iſaacio compoſita, impellere pollicitationibus & præmijs, vt in Aſiam traijceret. Verùm dum ob hanc rem nuntij vltro citroque mitterentur, Lucius vir optimus Pontificatus ſui anno quarto, menſe ſecundo, die xviij. Veronæ moritur: ſepeliturque magna adhibita pompa ante altare Cathedralis baſilicæ. Hic autem Pontifex non immemor patriæ ſuæ, eam multis muneribus, tum diuinis, tum humanis ante mortem ornauit. Ab Imperatore enim Frederico, quocum in pace vixit, obtinuit, ne Etruſci alia quam moneta Lucenſi vterentur, quemadmodum Longobardi ſolam Papienſem admitterent ſignatam imperatoriæ nota. Nam Ciſalpinos iam antea Pontifex Imperatori conciliauerat. Scribit Ptolomæus Lucenſis & Petrum Comeſtorem, qui hiſtoriam vtriuſque Teſtamenti conſcripſit, & Ioachimum Abbatem in Calabria apud monaſterium Floris ab eo conditum, in precio tum fuiſſe, doctrina & diuinandi arte quam ſub ambagibus quibuſdam præſeferebat.

Lucius Roma pellitur.

Chriſtianorum in Aſia diſcordia.

Guillelmi Siciliæ regis intempeſtiuum bellum.

Andronicus varijs cruciatibus interficitur.

Lucius moritur.

ANNOTAT.

Lucius iſte Lucæ ortus, ex nobili gente, quæ Allucingula dicebatur, tertio Pontificatus ſui anno Veronam patriam meam florentiſsimam tunc Italiæ vrbem ciuili ſeditione vrbe à ſenatoribus (non vt Platina ſcribit, conſulibus) pulſus, vt Chriſtianorum principum conuentum ageret, adiens, ibidem diem clauſit extremum, in Cathedrali Eccleſia cum hoc elogio ſepultus.

Luci Luca tibi dedit ortum, Pontificatum
Oſtia, papatum Roma, Verona mori. Immò
Verona dedit tibi lucis gaudia, Roma,
Exilium, curas Oſtia, Luca mori.

Huic Vrbanus 3. Verona à Cardinalibus creatus, & Ferrariæ mortuus ſucceſsit. Cui Gregorius 8. ſubrogatus eſt, deinde huic Clemens 3. Piſis renuntiatus, ex vetuſtis eorundem Pontifi-

cum

Digitized by Google

tam bullis ſiue deplomatibus, quorum exempla apud me ſunt, ex bibliotheca Palatina excepta.

VRBANVS III

179. Pō. VRbanus tertius, patria Mediolanenſis, patre Ioanne, è gente Cribella, Pontificatum iniens, reuocare ad concordiam Chriſtianos principes primò annixus eſt, ne diſſidentes à barbaris opprimerentur. Verùm mortuo Balduino quarto lepra laborante, non potuit Tripolitanus comes, tutor Balduini quinti deſignatus, curã eius ſuſcipere, Sibylla pueri matre Guidoneque Luſignano prohibentibus.

Non ſuperuixit diu puer: octauo enim menſe poſt patrem moritur, cuius mortem tamdiu occultauit mater, donec largitionibus ac blanditijs in ſentẽtia ſuijpſius deducto patriarcha & proceribus, Guidonem creare regem obtinuit. Tulit eam quidem rem grauiter & iniquo animo Raymundus Tripolitanus comes, atque quo eius facilius vlciſci iniurias ſuas liceret, inducias cum Saladino paciſcitur. Hoc itaque modo Tripolis & Tiberiadis & Galilææ principatus à Chriſtianis auulſus eſt. Raymundo enim comiti tum parebant ob vxorem, quam nuper duxerat: & ne quid Salatino deeſſet, occaſionem belli gerendi enixè quærenti, montis regalis Chriſtianus princeps, qui vltra Iordanem longè ac latè imperitans, annonam & quidem abundantem Hieroſolymis perpetuò ſubminiſtrabat, inducias temerè violauit. Hanc ob rem Saladinus veniſſe tempus ratus, quòd maximè expetebat: comparato ingenti peditum atque equitum exercitu, ad Ptolemaidam caſtra ponens; cum templarijs in præſidio poſitis acerrimè dimicat. Fuere ſuperiores Templarij, optimo tamen quoque de ſuis occiſo. Nam & magiſter militiæ & plerique alij conſilio ac manu prompti, eo prælio cecidere. Auxit exercitum Saladinus, & à calamitate animum ſumens, Templarios magis magiſque vrget. Hanc ob rem Raymundus haud ſatis Saladino credens, Tiberiadi vxore relicta, quam firmiſsimo præſidio munierat, Tripolim reuerſus, in gratiam cum Guidone rediens, barbarorum inducias contempſit. Quare Saladinus belli gerendi occaſionem nactus, Ptolemaida omiſſa, in Tiberiadem ſuo iure mouet. Inſtantibus itaque Chriſtianis omnibus, maximè verò templarijs vt exercitus in hoſtem duceretur, Guido rex in Saladinum mouẽs, qui loco irriguo & amœno caſtra poſuerat, repulſus ab hoſte, haud longè caſtrametatus loco iniquo & arido, ſequenti die ad pugnam compellitur, ac magna clade ſuperatur, laborantibus ſiti Chriſtianis. In tam verò ſiniſtra pugna capti ferè omnes principes ſunt, maximè autem Guido rex, & Templariorũm magiſter: quorum de numero multi ſecuri percuſsi ſunt. Hac itaque victoria potitus Saladinus, Aconem properè duxit: quam ſtatim Chriſtiani dedidêre, cum ſingulis veſtimentis abire permiſsi. Eadem quoque fortuna vſus, Berytum Byblum, ac maritima omnia occupat, ſoli Aſcalonitæ munitionibus ſiſi, reſponderunt ſe non niſi poſt captam Hieroſolymam deditionem facturos. Multum certè Saladini humanitas & fides Chriſtianis obfuit. Nemo enim (adeò ſe æqualem omnibus præbebat) eius imperium aſpernabatur. Is itaque Aſcalonam mouens, poſt decem dierum oppugnationem eam his conditionibus in deditionem accepit, vt reddito Guidone rege, & templi magiſtro, quos in vinculis habebat, ciuitatem dedentibus incolis acciperet. Vt hæc autem deditio quàm primum fieret, Saladinus properabat quod iam Tyrum perueniſſe Conradum intellexerat Montisferrati Marchionem, cum claſſe ab Iſaacio Imperatore Conſtantinopolitano accepta, cuius ſororem nuper in vxorem duxerat, eoque peruenturum breui ſuſpicabatur Guillelmum Siciliæ regem cum triremibus quadraginta. At verò Turci cùm intellexiſſent tanta cum gloria Chriſtianos a Saladino ſuperatos, æmulatione gloriæ moti Laodiceam profecti, vrbe recepta in Antiochenum agrum deſcendunt: quo in loco à Chriſtianis tanta clade ſuperati ſunt, quantam Saladinus Chriſtianis intulerat. Oppugnabat tum Saladinus vrbem Hieroſolymitanam,

Guido rex Hieroſolymitanus.

Montis regalis princeps inducias violat. Id Saladino opportunum ad Chriſtianos oppugnandos.

Qui eos rege & principibus captis aut cæſis magna clade afficit.

& multas ciuitates occupat.

Hieroſolyma à Saracenis recipitur.

Digitized by Google

Hieroſolyma à Saracenis recepta.

tanam, & quidem acriter: quam tandem ij, qui in præſidio erant, deſperatis ſuppetijs, hac conditione dedidêre octauo & octogeſimo anno poſteaquam à Gotifredo capta fuerat, vt tantum abeunti cuique ferre liceret, quantum ſuis tantummodo humeris ſuſtinere poſſet. Migrantium Chriſtianorum pars Tyrum, pars Antiochiam, pars Alexandriam delata eſt. Inde verò multi deinceps Sicula claſſe in Italiam delati ſunt. Saladinus autem Hieroſolymam ingreſſus, campanas primò è turribus deiecit, mox baſilicas omnes, præter Salomonis templum prophanauit: quod priuſquam ingrederetur, aqua roſacea lauiſſe ferunt. Manſere Hieroſolymis Chriſtiani Aſiatici, Syriani, Armenij, Iacobitæ, Georgiani, Græci, permittente Saladino: qui relicto eo loci firmiſsimo præſidio, Tyrum properè ducit: quam Guillelmus publico conſilio, auxilioque defendendam acceperat. Hic itaque Siculæ claſsis auxilio fretus, Saladinum ab vrbe repulit. Verum cùm poſteà conſtaret hominem ferocem Antiochiam oppugnandæ vrbis cauſſa profectum, Vrbanus pontifex, qui omnibus viribus annixus fuerat, ne Hieroſolymæ caperentur, Venetias, comparandæ claſsis gratia proficiſcens, dolore animi, quẽ ex calamitate Chriſtianorum acceperat, Ferrariæ in itinere moritur, pontificatus ſui an. I. menſe x. die xxv.

Vrbanus moritur.

GREGORIVS VIII.

180. *Pont.* *Gregorij cura pro terra ſancta recuperanda & mors.*

GRegorius octauus, patria Beneuentanus, ſummo omnium conſenſu pontifex creatus, ſtatim nuncios & literas ad principes Chriſtianos mittit, eos cohortatus, vt viribus omnibus vna ſecum comparato exercitu terra marique Hieroſolymam ab hoſtib. captam recuperarent. Quo verò id liberius fieri liceret, ipſe Piſas ſtatim proficiſcitur, vt compoſita inter Piſanos & Genuenſes pace, vtrunque populum bello maritimo præpotentem, in ſanctam expeditionem concitaret. Verùm dum hæc intentiore cura vir ſanctiſsimus agit, Piſis moritur, pontificatus ſui die lvij.

CLEMENS III.

CLemens tertius, patria Romanus, patre Ioanne, cognomento Scholaris, pontificatum iniens, ſtatim de bello in Saracenos gerendo edictum proponit. Nam Saladinus ſecundam victoriæ fortunam ſecutus, iam ciuitates quinque & viginti de principatu Antiocheno ceperat, ipſamque Antiochiam corrupto largitionibus patriarcha, demque occupauerat. 181. *Pont.*

Saladinus victoriam proſequitur.

Hanc ob rem moti Chriſtiani principes, benè admonẽte pontifice arma ſumunt, quorum de numero præcipui fuêre Fredericus Imperator, Philippus Frãciæ, Richardus Angliæ reges, & Otho Burgũdiæ dux, ſubſequẽtibus multis Epiſcopis Archiepiſcopiſque. Veneti quoque & Piſanæ paratiſsimas eduxêre claſſes. Venetæ præfuit Archiepiſcopus Rauennas, Piſanę Piſanus pręſul. Guillelmus autem Siciliæ rex, pacato à piratis mari annonam omnifariam ex Sicilia & Apulia proficiſcentibus ſubminiſtrabat. Friſones præterea, Dani, & Flandrenſes cum quinquaginta triremium claſſe inter nauigandum ad Africæ littora flectentes, Saracenos magnis incommodis afflixêre, capta ac direpta Siluma eorum vrbe. Bela autem Poloniæ rex, ſaluti Chriſtianorum conſulens, Vngaris pacem dedit, quo omnibus proficiſci facilius ad tantam expeditionem liceret. Tyrum iam peruenerãt omnes, indeque paribus animis

Principes Chriſtiani bello pro terra ſancta ſe accingunt.

è Ptolemaida mouerant, vrbemque oppugnabant, tum ſuperueniente cum magno exercitu Saladino, & à tergo, & à fronte eodem tempore contra hoſtem dimicare neceſſe fuit. Pugnatum eſt diu, atq; acriter, & iam ad Chriſtianos victoria inclinabat, cum equus e manibus gregarij cuiuſdam elapſus, Chriſtianis fugiendi initium fecit, arbitrantibus ſuos in fugam verſos. Verùm Gaifredus Luſignianus ad cuſtodiam caſtrorũ relictus, eruptione facta & hoſtes repreſsit, & ſuis animum ad reſiſtendum dedit. Conſtat tamen ex Chriſtianis ad duo millia eo die cæſos fuiſſe. Periêre item ex acceptis vulneribus Templariorum magiſter, & Andreas Brenẽſis comes. Durante autem diutius obſidione, tanta fame obſidentes oppreſsi ſunt, vt etiam ab hoſte annonam peterent. Quare Saladinus benè gerendę rei opportunitatem nactus, caſtra rerum omnium referta ſine vllo cuſtode dimiſit, ad quæ diripienda cum paſsim nullo ſeruato ordine Chriſtiani accurriſſent, Saladinus rediens, multos incautos & nil tale opinantes opprimit. Non deſeruêre tamen tam grauem & diutinam obſidionem Chriſtiani, licet ad cætera mala, diſenteria quoque in caſtris laboratum ſit: quo quidẽ morbo & Sibilla Guidonis vxor, & quatuor filij, quos ex ea ſuſceperat, in caſtris periêre. Interim verò dum hæc in Aſia agerẽtur, Guillelmus Siciliæ rex, Panthormi moritur: cuius regnum ad eccleſiam recidebat, nullo legitimo hærede relicto: licet inſulæ proceres Tãcredum ſtatim ſuffecêre, ex Rogerio Normanno, & pellice quadam genitum, hominem certè tãtæ ſocordiæ, vt eum Guillelmus negaret ex Rogerio genitum.

Pugna inter Christianos & Saracenos.

Saladini astus.

Guillelmus Siciliæ rex moritur sine hæredibus.

Repetiturus itaq; ſua iura Clemens pontifex, copias eò celeriter miſit: quibus dum Tancredus reſiſtit rapinis, & cædibus omnia repleta ſunt. Mouerat iam copias ſuas in hoſtes Chriſtiani nominis Fredericus, & per Vngariam iter faciens, Thraciamq́ue, iam Conſtantinopolim peruenerat: quem certè Iſaacius Imperator eius potentiam veritus, traijcere Boſphorum ſtatim adhortatus eſt. Tranſmiſsis itaque copijs, Fredericus inſtante etiam literis & nuncijs Clemente, & Philomelium vrbem de Turcis capit: & agrum Iconio adiacentem populatur, & Armeniam minorem in poteſtatem ſuam redigit. Verùm dũ lauãdi cauſſa rapidum amnẽ inexplorato ingreditur, in vndis perijt. Tum verò eius exercitus in Antiochenum agrum delatus, partim morbo, partim fuga conſumptus eſt.

Fridericus Imp. submergitur.

Philippus autem, Richardusq́ue reges, Gallico Tyrrhenoq́ue pelago Meſſenam ſimul delati, varia fortuna deinceps vſi ſunt. Nã Philippus proſpera nauigatione vſus, Ptolemaidis portum attingens, Chriſtianorum exercitum, & animos auxit. Richardus verò tempeſtate in Cyprũ delatus, cum a Græcis portu prohiberetur, inſulam vi ingreſſus, expugnatam ſpoliatamq́ue firmo ſuorum communiens præſidio, Ptolemaidem tandem in caſtra peruenit. Oppugnabatur tũ acriter vrbs: ſed inerat validum Saladini præſidium: quo quidẽ perſæpè erumpente, Chriſtiani magna incommoda recipiebant. At verò Clemens omiſſo tantiſper Tancredo, donec Chriſtiani contra Saracenos dimicantes, meliorem fortunam nanciſcerentur, ad componendas res eccleſiaſticas animum adiecit. Nam & mores clericorum quorundam non ſatis probatos ſeueritate ſua emendauit, & clauſtrum ſancti Laurentij extra muros ædificauit, & Laterani ædes non mediocri impenſa reſtituit: templumq́ue vermiculato opere ac muſiuo exornauit. Moriens deinde haud ita multò poſt pontificatus ſui anno iij. menſe v. in baſilica Lateranenſi ſepelitur, ducta ingenti funeris pompa.

Angliæ rex Cyprum occupat.

Clementis opera.

mors.

ANNOTAT.

Perpetua per annos plus minus quinquaginta inter populum pontificesque Romanos, ab Innocentio II. vsque ad Clementem III. diſcordia ciuilis fuit, regiminis Vrbani occaſione excitata: cum populus Romanus pontifici ſuo vrbis adminiſtratione ſubmoto ſenatores, qui reipublicæ præeſſent, cum patricio quodam, ſumma cum auctoritate creaſſent, vt Otho Friſingenſis epiſcopus l. hiſt. 7. & l. 1. de geſtis Friderici imperatoris, capitulis ſuprà citatis, & abbas Vrſpergenſis, item vitarum pontificum incerti nominis ſcriptor bibliothecæ Platinæ auctores ſunt. Ex cuius rei occaſione Innocentius II. & Cæleſtinus II. animi dolore defecerunt, Lucius II. penè eſt interfectus. Eugenius III. Alexander III. & Lucius III. vrbe pulſi, Vrbanus III. & Gregorius VIII. exſules fuêre: donec nouiſsimè tanti diſsidij vtraque parte pertæſa, populus Rom. eum pontifice populari ſuo Clemente 3. pacem æquis conditionibus facit, ſenatoribus confirmatis, patricij vero loco præfecto, quem magiſtratum aboleuerant, refecto. Huius pacis fœdera, & conditiones cum omnium ſubſcriptionibus ex libris cenſuum cameræ Apoſtolicæ excepta adhuc apud me ſunt. Diuturna deinde quies, & tranquilla eccleſiæ tempora fuerunt.

Digitized by Google

CAELESTINVS III.

182. Feb.

Conſtantiam iſtā monialē fuiſſe cōſtanter negat Baronius Annal. to. 12. an. 1186. nu. 25. quem conſule.

CAeleſtinus tertius, patria Romanus, patre Petro, cognomento Bubonis pontificatum adeptus, ægrè ferens Tancredum regno Siciliæ potiri, Conſtantiam rege Rogerio natam, occultè è monaſterio Panhormitano eduxit: eamque licet Deo dicatam, Henrico ſexto Frederici Barbaroſſæ filio diſpenſatione apoſtolica in matrimonium collocauit: hac conditione, vt regnum Siciliæ cis, & vltra Pharum dotis nomine repeteret, reſeruato cēſu, qui pōtifici feudatario iure quotannis ſolueretur. Hac autem beneficentia motus Henricus, Tuſculum (quod ipſe firmo præſidio munierat) Cæleſtino reddidit, quod ſtatim Romani à pontifice acceptum, adeò diripuêre euertereque, vt ſaxa demolitæ vrbis in Capitolio vſque ad multam ætatem in memoriam tantæ cladis ſeruata ſint.

Chriſtiani Ptolemaida recuperant.

At verò Henricus & Conſtantia Neapolim oppugnātes, ſoluere obſidionem coacti ſunt, peſte exercitum populante. Chriſtiani autem biennio Ptolemaidem obſederant, tandem eā dedente præſidio receperunt, his conditionibus, vt & pars dominicæ crucis, quam ſuperius amiſſam diximus, à barbaris redderetur: & eiſdem cum ſingulis veſtimentis abire liceret. At verò cum dominica crux non reperiretur, multos è barbaris Richardus trucidauit, His itaque malis perterritus Saladinus, deſperanſque poſſe reliqua tueri, quarundam vrbium mœnia demolitus, de reddenda Chriſtianis, Hieroſolyma cogitauit: quód certè ne faceret, diſcordia inter Philippum Richardumq; orta de principatu inter ſe contendentes, effecit. Verùm abeunte ex Aſia Philippo, ſimulato interim morbo, Richardus maiori animo rem bellicam deinceps aggreditur, eo potiſsimum tempore, quo Conradum Monteferratum Tyri in foro agentem, ſicarij duo (arſacilas Saraceni vocant) gladijs confodêre, deuoti prius ac iurati ſe hoſtes omnes ſuæ ſuperſtitionis ea ratione interfecturos, Hi autem poſtea de fuga retracti, exquitiſsimis cruciatibus ſunt interempti. Henricus verò Campaniæ comes, Iſabella regina in vxorem ducta, Tyri dominatu potitus eſt. At Richardus Guidonem Luſignanum blandè eum appellando, in eam ſententiam tandem adduxit, vt ſibi regni Hieroſolymitani iura permitteret, quem titulū Anglici reges adhuc vſurpant. Auctus itaque omninò Richardus, obſidere Hieroſolymam inſtituerat. Verùm in itinere à Saladino extremum agmen carpente vexatus, cum iniquo loco decertare neceſſe eſſet, hoſtem magno ſuorum incommodo tādem ſuperat. Qui poſtea non longè à Bethleem munitiſsimo loco caſtrametatus, intercipere comeatus inſtituerat, quò minus ab Aegypto ad Chriſtianos Hieroſolymam obſeſſuros importarentur. Ob hanc itaque cauſſam & ob hyemē, quæ iam appetebat, Richardus relicta tam neceſſaria obſidione, ad quam pontifex eum continuò ſubminiſtratis pecunijs animabat, Aſcolonam conceſsit: quam pariter & Gazā à Saladino antea deſolatas inſtaurauit. Dilabentibus deinde paſsim maritimis copijs, Piſani in Hadriaticum delati, Polam capiunt, eo loci hybernaturi. Hanc ob rem Veneti aucta, maiorem in modum ſua claſſe, Piſanos Pola eijciunt, vrbemque diripiunt: eos quouis in loco perſecuturi, ne Cæleſtinus reip. Chriſtianæ cauens, vtrumque populum ad pacem cohortatus fuiſſet. Inſtabat iam ver & mouere copias Hieroſolymam Richardus inſtituerat, cum ſubitò nunciatum eſt, regem Franciæ Normanniam ea mente vexare, vt in Angliam traijciens regnum illud fratri Ioanni acquireret. Mutata itaque ſententia Richardus pacem cum Saladino componit, his conditionibus, vt ſibi omnia præter Tyrum & Ptolemaidem haberet: reliqua autem, quæ in poteſtate Chriſtianorum remanerent, nequaquam vexaret. Ictis hoc modo fœderib. Richardus in Europam rediens, ab hoſtibus capitur. Redemptus autem ingenti pecuniæ vi, tandem in Angliam proficiſcens, ſæpe cū rege Franciæ decertauit, inclamante pontifice, qui ſuo, ac Chriſtianorum omnium iniquo tempore tantum certamen excitaſſent: maximè verò, quòd Saladino mortuo eum maximè recuperari Hieroſolyma poſſet. Ferunt

Saladini conſternatio.

Aſſaſsini deuoti ſicarij.

Richardi Angliæ regis geſta.

Piſani Polam occupant & eijciuntur.

Richardus rediens à Leopoldo Auſtriæ Duce capitur.

runt Saladini viri clariſsimi trophæum hoc in funere habitum. Eius enim interior tunica lancea ſuſpenſa, ante funus deferebatur præcone clamante, Saladinum Aſiæ dominatorē, ex tanto regno, tantiſque opibus nil aliud ſecum ferre: Dignum ſanè tanti principis ſpectaculum, cui nil aliud ad ſummam laudem defuit, quàm Chriſti character.

Saladini mors & memorabile factum.

Tum verò Saladino mortuo, Cæleſtinus in magnam recuperandæ Hieroſolymæ ſpem veniens, Henricum imperatorē, qui mortuo Tancredo regnū Siciliæ occupauerat, ad bellum Aſiaticum adhortatur: quòd cum ipſe obire non poſſet, eò Moguntinum archiepiſcopum, & Saxoniæ ducem cum magnis copijs properè mittit. Idem quoque feciſſet & Franciæ rex, ni Saraceni Mauritaniam incolentes in vlterioremque Hiſpaniam traijcientes, capto rege Caſtellæ, Bęticam omninò cepiſſent, quæ hodie Granata dicitur. Non enim quieturos barbaros Galli arbitrabantur, tanta victoria elatos, ſed illaturos bella finitimis. Hanc itaque ob rem militem in Europa retinebāt. Germani verò in Aſiam traijcientes, & Berytum à Saracenis deſtitutum muniuere, & Ioppen obſidione preſſam liberauerunt: petituri deinceps Hieroſolymam, ni Cæleſtino tum mori cōtigiſſet, pontifici ſanctiſsimo: & qui nil in vita prætermiſit, quò terra ſancta (ita enim Hieroſolymas vocant) recuperaretur. In tantis autem perturbationibus rerum, tantòque ſumptu bellico ædes egregias, tum apud ſanctum Petrum, tum ad Lateranum ædificauit, qua recipi Pontifices percommodè poſſent. Exſtant adhuc in Laterano valuæ æneæ è regione ſancta ſanctorum ſuo iuſſu, ſuaque impenſa fabræfactæ. Præterea verò ciuitatis nomen Viterbio dedit: eccleſiamque eorum cathedralem fecit: Tuſcanenſem & Centumcellenſem ita in eādem transferens, vt vnus Epiſcopus omnibus præeſſet. Moritur autem Cæleſtinus pontificatus ſui anno ſexto, menſe ſeptimo, die vndecimo, ſepeliturque in baſilica Petri bonis omnibus, præ dolore, & deſiderio hominis lachrymantibus.

Cæleſtini mors & opera.

INNOCENTIVS III.

Elig. Pon.

INnocentius tertius, patria Anagninus, patre Traſimundo è familia Comitum, vir etiam ante pontificatum doctrina & moribus inſignis à Cæleſtino in numerum cardinaliū refertur: quo mortuo, in eius locum omnium conſenſu pontifex ſufficitur. Hic autem ſtatim vbi magiſtratum iniit, bello Aſiatico animum adijciens, Germanos propter Hen-

rici mortem in Aſia tumultuantes retinere in officio litteris, nuncijs, pręmijs, pollicationibus conatus eſt. Verùm id quidem fruſtra tentauit. Germani enim nemini obtemperantes, relicta Aſia, in Europam cum maximo Chriſtianorum detrimento tranſeunt: potiſſimum verò Ioppenſium, in quos omni ope deſtitutos delati Turci, Saracenique etiam deditionem facturos, vi captos ad vnum omnes interfecere, euerſa ſtatim à fundamentis vrbe. Orta & in Germania ſeditio non parua eſt, cum pars electorum Othonem Saxoniæ ducem, pars Philippum Germanum Sueuiæ ducem, quem Henricus tutorem filij moriens reliquerat, imperatorem optaret. Et ne quid mali ad perturbanda omnia deeſſet, rex Franciæ, Philippo, Othoni rex Angliæ fauebat. At verò Innocentius ne tumultu omnia complerentur, Othonem imperatorem confirmat, legitimè ab his, ad quos pertinebat, electum. Non deſtitit tamen Philippus ob hanc rem, & Etruriam in Italia, & Sueuiam in Germania firmo præſidio munire. Idem fecit & Conſtātia Henrici vxor, quæ Frederici ſecundi filij ſui adhuc pueri Siciliæ regnum cis & vltra Pharum præter conditionem ſexus, ad propulſandam vim hoſtium conſtantiſsimè muniuit. Increbreſcentibus itaq; hoc modo diſcordijs, non omittendum bellum Aſiaticum Innocentius ratus, ſua auctoritate & Bonifacium Montisferrati Marchionem, & Balduinum Flandriæ & Henricum ſancti Pauli, & Ludouicum Sabaudiæ comites in Saracenos mouit.

Ioppe euerſa.

Hi autem omnes coniunctis copijs Venetias delati, non priùs Venetos pepulêre claſſem in Turcos & Saracenos armare, quàm

Digitized by Google

quàm polliciti ſunt omnes paribus animis Iaderam,quæ iterum ad Vngaros deſecerat, recuperaturos. Comparata itaque claſſe, & Tergeſtinos mare infeſtantes compeſcunt,& Iaderenſes poſt longam obſidionem capiunt. Agebantur hæc in ſinu Hadriatico,cùm Alexius Iſaacium fratrem imperatorem Conſtātinopolitanum, quo Latini amiciſsimo vſi ſunt, Imperio depulit, & captum oculis in vincula coniecit. Hanc ob rem Alexius Adoleſcens Iſaaci filius,ex fuga in caſtra perueniens,opem pro patre contra Tyrannum petit,quæ profectò hac conditione ei conceſſa eſt,vt & Græcam eccleſiam Romanæ ſubijceret:auri marcas triginta millia perſolueret ob damna,quæ olim Emanuel imperator Venetis Franciſque intulerat.Hoc autem modo ictis fœderibus ab Iadera mouentes, dum Cretam præterlabuntur, eam puer Alexius in deditionem accipiens, Bonifacio Montisferrato ſibi cognatione coniuncto condonauit. Inde verò Conſtantinopolim profecti, dum terra marique vrbem oppugnant,Theodorum Laſcari, Alexij tyranni generum erumpere conantem,intra mœnia [illegible]rudunt, vrbemque biduò continuata oppugnatione vi capiunt. Aufugerat noctu Alexius, relicto magno auri pondere apud Irenem virginem, Deo dicatam.Redeuntes itaque in vrbem pater Iſaacius & filius Alexius, non diu ſuperuixêre:Pater enim morbo,filius autem veneno penitus interiêre. Intereà verò Bonifacius Montisſerratus regno Theſſaliæ potitus, cum pecunia indigeret, ſuadente Balduino accepta ingenti vi auri, Cretam Venetis dedit. His autem pecunijs fretus Bonifacius, Hadrianopolim à tyranno preſſam oppugnans, & Valachos olim Romanos vlteriorem Danubij ripam incolentes, & Bulgaros vicinos in ſe excitauit.Multitudinem itaque hoſtium timens, Conſtantinopolim petijt, Soldano Iconij iturus obuiam, qui Satellia vrbe Græca capta, maximis calamitatibus Chriſtianos quotidiè vexabat. Innocentius autem tot hoſtibus vndique laceſsitus, conquiſitum vndequaque militem continuò ſubmittebat. Qui vbi accepit Hilminolinū maxima claſſe in Hiſpaniam traieciſſe, Toletūque oppugnare, publico edicto omnes, qui ferre arma poſſent,ad exſtinguendum tātum incendium concitauit.Conuenerant eo multi Galli opem Hiſpanis allaturi:qui ſtatim in patriam rediêre, vbi aduentum ſuum Hiſpanis minime gratum ſenſere. Hanc ob rem Hilminolinus vtramque Hiſpaniam incredibili celeritate hoſtilem in modum peruagatus, Arelatum vſque & Auinionem perueniens,cædibus omnia & populationibus cōpleuit. Hac autem calamitate perciti quatuor Hiſpaniæ reges, Caſtellæ, Aragoniæ, Portugalliæ & Nauarræ,copijs ſimul iunctis cum Saraceno congreſsi, maximam victoriam adepti, nil præter Granatam Hilminolino reliquêre.

Alexius Iſaacum excæcat.

Conſtantinopolis capta ab Alexio.

Creta Venetis venditur.

Saraceni Hiſpaniā vaſtant.

Oborta tum apud Toloſam hæreſis eſt, quam Innocentio procurante beatus Dominicus,qui poſtea in ſanctos relatus eſt, mira celeritate compeſcuit, adiuuante etiam Simeone Monteforti. Non enim diſceptationibus verborum tantùm,verùm etiam armis opus fuit:adeò inoleuerat tanta hæreſis.

Dominicus hæreſim apud Toloſam compeſcit.

Otho interim Romanorum imperator, vbique à Philippo ſuperatus,cùm in Agrippina Colonia obſideretur, eruptionemque infeliciter tentaſſet, à Colonienſibus excluditur,qui ſtatim Philippo deditionem fecêre. Non diu tamē ſuperuixit Philippus:à comite nanque Palatino inſidijs petitus necatur.Cognita verò huius morte, Germani ducem Saxoniæ imperatorem deligunt, Othonem quintum appellatum : quem Innocentius ſequenti anno Romæ coronauit. Veneti autem tum maximè rei maritimæ ſtudentes, cum obire omnia publicè non poſſent, priuatis etiam ciuibus negotium dedere,vt quas vellent inſulas occuparent, modò in fide reip. permanerent. Vnde multi ciues inſulas Ionij & Aegei occuparunt,publicè tamen Corcyram,Motonium, Coronum in ſuam redegêre poteſtatem.

Philippi & Othonis diſcordia.

Otho coronatur.

Otho verò, quem diximus ab Innocentio coronam imperij ſuſcepiſſe, contra ius faſq; occupatis Monteflaſcone,Radicofano, multiſq; eccleſiæ Romanæ oppidis, in regnum Neapolitanum mouens, id adoleſcenti Frederico ſecundo ſublaturus,cuius ob ætatem curam tutores adhuc gerebant, iram pontificis in ſe concitauit:à quo & anathemate notatur,& imperij titulis priuatur,cum monitus vt ab iniuria diſcederet, parere deſierit. Hanc ob rem Bohemiæ rex cum Moguntino & Treuerenſi archiepiſcopis,Lantgrauio Turingiæ atque Auſtriæ duce ſuadente,Fredericum ſecundum Siciliæ regem, vigeſimum agentem annum, Romanorum imperatorem deligunt. Otho itaque in Germaniam rediens, paternæ ditioni conſulturus, Innocentio recuperandi omnia,quę in Italia ceperat, facultatem dedit.Veneti autem rebellantem Cretam in fide armis continentes, anno ſalutis

Pontifici eff. mòt.

Fridericus in Imp. eligitur.

Veneti Cretam in colonia à vertunt.

Digitized by Google

lutis milleſimo ducenteſimo quartodecimo, eandem in coloniæ formam redigere, miſsis ob ciuibus, qui Cretenſes in officio continêrent. Venerat tum Romam Fredericus ſecundus coronæ gratia: quam vbi ab Innocentio impetrare nequiuiſſet, in Germaniam profectus, regni Germaniæ diadema à Moguntino archiepiſcopo accipiens, cum Ludouico rege Franciæ amicitiæ & fœderis ſocietatem inijt: qua quidem amicitia Ludouicus ipſe fretus: Ioanni Angliæ regi bellum ſtatim intulit. Verùm Ioannes auxilio diuino & humano vſurus, Angliam, Hiberniamque Romanæ eccleſiæ vectigales faciens, centum auri marcas quotannis ſoluturum ſe pollicebatur, quod poſtea aliquandiu ſeruatum eſt.

Fridericus II. Aquiſgranum capit.

Fredericus autem Othonem perſequens à Ludouico rege Franciæ graui bello ſuperatum Aquiſgranum cepit: ibique iterum Innocentij pontificis auctoritate fretus, vexillum crucis ſuſtulit: laturus (vt ipſe dicebat) opem, & quam primum, Chriſtianis contra Saracenos in Aſia dimicantibus. Præterea verò vt grati animi ſignum aliquod præſeferret,

Fundanũ comitatũ Ro. Eccleſiæ reddit. Conciliũ Lateranenſe pro recuperanda terra ſancta.

Fundanum comitatum eccleſiæ Romanæ dono dedit: vel datum antea, & vſurpatum deinceps, reddidit: At pontifex, vbi videret Saracenorum potentiam in Aſia concreſcere, apud Lateranum maximum concilium celebrat, cui interfuêre Hieroſolymitanus, Conſtantinopolitanus patriarcha, Metropolitani lxx. epiſcopi quadringenti, duodecim abbates, priores conuentuales octingenti, Græci & Romani imperij legati, regum verò Hieruſalem, Franciæ, Hiſpaniæ, Angliæ & Cypri oratores. Venêre multa tum quidem in conſultationem, nec decerni tamen quicquam apertè potuit, quòd & Piſani & Genuenſes maritimo, & Ciſalpini terreſtri bello inter ſe certabant. Eò itaque proficiſcens tollendæ diſcordiæ cauſſa pontifex,

Innocentij mors. Opera & ſcripta.

Peruſij moritur, pontificatus ſui anno decimooctauo, menſe ſeptimo, die decimo ſexto, cuius vita adeò probata fuit, vt poſt eius mortem nil earum, quæ in vita egerit, laudauerit, improbaueritque immutatum ſit. Nam & decreta pleraque retulit, quibus tam laicorum, quã clericorum mores componerentur. Scripſit & libros de ſacramento euchariſtiæ, de ſacramento baptiſmi, de infelicitate conditionis humanæ. Habuit item ſermones temporibus & ſolemnibus diebus accommodatos. Improbauit præterea abbatis Ioachimi libellum quendam, non ſanam doctrinã præferentem. Damnauit & errores Almeri hæretici, qui poſtea Pariſijs cum ſectatoribus ſuis exuſtus eſt: qui ad reliquos errores affirmabat Ideas, quæ ſunt in mente diuina, & creare & creari, cum ex ſententia beati Auguſtini in mente diuina nil niſi æternum & incommutabile ſit. Dixerat præterea in charitate conſtituto nullum peccatum imputari.

Almerici hæreticus damnatur.

Inuêre autem huius põtificis virtutem & doctrinam beati Dominici, vnde Prædicatorum, & Franciſci Aſsiſinatis ſanctitas, vnde Minorum ordo tum originem habuit.

S. Dominicus & S. Franciſcus.

Sunt qui ſcribant, & Gratianum compilatorem Decreti, & Papiam Lombardum, qui vocabula Latina in ordinem redegit, tempore Innocentij fuiſſe. De Papia nõ ambigitur. Gratianum Alexandri tertij pontificis temporibus quidam adſcribunt. Et ne exiſtimes Innocentium opera pietatis in tanto pontificatu prætermiſiſſe, ſcito eius opera & impenſa hoſpitale ſancti ſpiritus conditum fuiſſe, auctumque adeò magnis prouentibus: quibus & peregrini, & ægroti, & vulgò concepti ac orphani alerentur.

Hoſpitale S. ſpiritus conditur.

Ornauit & altare ſancti Petri opere vermiculato, vt eius imago & literæ in fornice ipſo ſcriptæ indicant. Vniuerſis præterea vrbis Romæ eccleſiis libram argenti dedit, vnde calices ſacrificandi gratia conficerentur. Reſtituit & beati Xyſti eccleſiam iam vetuſtate collabantem. Hoc ideò factum ab eo maledici dicebant, ne omnem impenſam in turrim quandam, nunc Comitum appellatam cognomento familiæ ſuæ tranſtuliſſe videretur. Vtcunque eſt, conſtat eum in quouis genere vitæ probatiſsimum fuiſſe, dignumque qui inter ſanctos pontifices cenſeatur.

HONORIVS III.

184. Pot. Petrus Conſtantinopolitan. Imp. coronatur.

HOnorius tertius, patria Romanus, patre Americo, omnium ſuffragijs pontifex creatur, ad quem Petrus imperator Conſtantinopolitanus cum Iole vxore veniens, in baſilica S. Laurentij extra muros coronatur, deligiturque ſtatim Ioannes Columna cardinalis Romanus, qui legatus ad res Aſiæ componendas cum ijs copijs proficiſceretur, quas Innocentius ad eam rem collegerat. Peruenerant iam Aconem Chriſtiani proceres Honorio hortante, maximè verò Andreas Vngariæ rex Venetorum nauigio fretus, quibus ob tantum beneficiũ ius omne côceſſit, quod in Dalmatia dux Auſtriæ habuerat.

Expeditio Chriſtianorũ pro terra ſancta.

Andream quoque ſecuti ſunt & Henricus comes Niuernenſis, & Gualtherus regis Franciæ camerarius. Hi autem omnes inito conſilio cum Ioanne Hieroſolymitano

rege, Damiatam Aegypti vrbem obſidere inſtituentes, anno ſalutis milleſimo ducenteſimo ac decimooctauo, menſe Maij eo proficiſcuntur *, falſum. Heliopolis hæc vrbs quondam appellata eſt, ab Aelio Pertinace, qui eam triplici Muro circumdedit, deducta Nili particula, quę vrbem in inſulę formam redigeret. Suburbia habebat circunquaque poſita plena mercimonijs, hæc primo miles diripuit. Verùm cum poſtea ſtantibus zephyris Nilus in immenſum creuiſſet, corrupta annona, laborare inopia rerum Chriſtiani tum cœpêre, præcipuè autem obſidente aditus Soldano, ne quid importaretur, qui non longè à noſtris caſtra poſuerat. Hac itaque difficultate rerum moti Chriſtiani in Soldanum copias mouent. Is autem terrore perculſus, relictis caſtris rerum omnium copijs refertis, noſtris obſidendi vrbem quam liberaturus venerat, facultatem præſtitit. Cordirius autem magni Soldani filius Hieroſolymæ retinendæ ſpem abijciens, ſi Damiata Chriſtiani potirentur, dirupto vrbis muro, turrim Dauid, & templum Domini tantummodò integrum reliquit: nec ſepulchrum Chriſti violauit, motus (vt aiunt) illorum Chriſtianorũ precibus, qui ea loca incolebant. Dum noſtri autem Damiatam acriter oppugnant, Soldanus cum maiorib. copijs rediens, inter Cairum & Damiatam caſtra poſuit, nec vnquam elici ad certamen conuicio, aut maledicto potuit. Damiata capitur. Hac verò indignitate moti Galli, ſine ordine in eos ruentes, magnum incommodum ab erũpentibus accepêre, non tamẽ obſidio Damiatæ relicta eſt, quæ tandem menſe decimoquinto à Chriſtianis capitur, direpta militem ingenti præda locupletauit.

Interim verò Honorius Romæ & ordinem beati Dominici ipſo inſtante confirmat, & Ordo S. Dominici confirmatur. Fredericum ſecundum anathemate notatum, imperij dignitate priuat, quod mortua matre Conſtantia, quę ipſum in officio continebat, Romam veniens, contra ius faſque ditionem pontificiam vexabat. Hanc igitur ob rem motus Soldanus, quod de inimicitia põtificis & imperatoris ei conſtabat, maiorem, quam nunquam antea, comparauit exercitũ, arbitratus Chriſtianos nuſquam apparituros, qui ſtatim ſuadente Ioanne Columna cardinali Romano ſumptis armis, hoſti ad Nilum obuiam fiunt.

Is verò timorem ſimulans, ne à loco, in quo conſederant, abirent, Nili excreſcentiam exſpectauit, quæ paulò pòſt apertis vndique ipſius fluminis cataractis, ita omnia inundauit, vt cubitum quouis in loco excederet. Hoc autem malo perterriti Chriſtiani, pacem ſtatim hac conditione iniêre, vt Damiata Damiata Saracenis redditur. relicta, captiuis vtrinq; dimiſsis, reddito à barbaris crucis ligno Chriſtianis, Aconem, Tyrumque redire liceret. Damiata itaq; in celebritate purificationis beatæ Virginis à Chriſtianis prius habitari cœpta, in eiuſdem natali die barbaris tum ex fœdere reddita eſt, anno ſalutis milleſimo ducenteſimo & vigeſimo primo. Quo quidem anno Tartari gens Tartari erũpunt. Scythica, vel (vt alij volunt) à montibus Indiæ digreſſa, vaſtata Parthia, Media, Perſia, Aſſyria, Armenia, in Sarmatas tandem peruenit, atque non longè à Mæotidos palude concedentibus accolis ſedes poſuit.

Chriſtianorum autem duces, cùm moliri in Chriſtiani principes terrã ſanctam relinquunt. Aſia nil poſſe viderent, obſtantibus hoſtibus cum Ioanne Columna in Italiam redeunt, quos ſubſecutus Ioannes Hieroſolymitanus rex, cùm Romã veniſſet, perbenignè magnis donatus muneribus ab Honorio ſuſcipitur. Frederico deinde, quem diximus Anathemate pontificis notatum, filiam ex Iole vxore ſuſceptam, in matrimonium locat, eique ius illud condonat dotis nomine, quod ſibi hæreditario iure in regno Hieroſolymitano cõpetebat. Hinc eſt, quod omnes Siciliæ, Neapolitanique reges, titulum Hieroſolymitani Siciliæ & Neapolis reges vnde titulum regni Hieruſalem adepti. regni verbis, non etiam armis ſibi vendicant. Ioannes deinde in Franciam proficiſcẽs, meliore certè fortuna quàm anteà vſus eſt. Nam Philippus rex Franciæ moriens, ei ex teſtamento quadraginta millia librarum argenti, totidemque magiſtro templi Hieroſolymitani reliquit: quo adminiculo fretus in Hiſpaniam proficiſcens ad perſoluendum votum beato Iacobo promiſſum, Berengariã

regia,

S. Dominici obitus. *Honorij acta & ſcripta.*

regis, Hiſpaniæ ſororem in vxorem accipit: eo præſertim anno, quo Dominicus vir ſanctiſsimus Bononiæ moritur, quoque Fredericus Henricum filium decennem adhuc, Alemanniæ regem promulgat. Honorius autem ſatis à rebus externis quietus, & eccleſiam ſancti Laurentij extra muros, & baſilicam Sancta ſanctorum, & eccleſiam ſanctę Vibianæ reſtituit. Aedes præterea Caſæ Marij ædificauit: ſemifornicem, & Ciboriū beati Pauli miris operibus exornauit. Decretales quoque epiſtolas compilauit. Ordinem beati Franciſci comprobauit, quem biennio pòſt, Gregorius in catalogum ſanctorum retulit. Hoc autem modo Honorius benè ac beatè vitam ducens, vt bonum paſtorem decebat, anno pontificatus ſui decimo, menſe ſeptimo, die decimotertio moritur, ſepeliturque in baſilica ſanctæ Mariæ maioris ad Præſepe. Poſt cuius mortem tanti terræmotus repentè exorti ſunt, vt in montibus Saluijs ad quinque millia hominum perijſſe conſtet, cadentibus domibus, ſaxiſque ex cacuminibus montium inhabitatas conualles paſsim ruentibus.

Mors.

GREGORIVS IX.

Creatio Pōt.

GRegorius nonus, natione Hernicus, patria Anagninus, è familia Comitū, Innocentij tertij nepos, apud Septizoniū pontifex creatus, Fredericum ſtatim monuit ſub anathematis pœna, vt primo quoque tempore in Aſiam cum exercitu proficiſceretur, recuperandæ Hieroſolymæ cauſſa. Promiſit quidem Fredericus ſe id facturum: atque omnibus cruce ſignatis mandauit, vt Brundusij ad certam diem cum armis adeſſent. Venerat eò magna multitudo, præcipuè verò è Germania Lantgrauius Haſsiæ, qui Brundusij vnà cum magna parte militum moritur, dum Fredericus ægritudinem ſimulans, in Sicilia ſe continet. Hæc autem fraus ita apertè deprehenſa eſt, vt conſtet ipſum Fredericum cognita Lantgrauij morte, eò celerrimè adnauigaſſe, omnemque eius ſupellectilem diripuiſſe: non deſtitit tamen fingere ſibi in animo eſſe in Aſiam traijcere. Eo enim poſt rapinam nauigationem direxit, omnibus qui tum aderant, ſubſequi iuſsis, licet non ita multò poſt (vt ipſe dicebat) procellis agitatus, Brunduſium redierit. Hac autem fama percitus Ioannes rex Hieroſolymitanus, cum Berengaria vxore pontifici rem gratam facturus, Bononiam venit, Venetorum nauigio in Aſiam traiecturus. Verùm Pontifex cognita Frederici fraude, ne Ioanni re infecta abire liceret, eum & Exarchatus Rauennatis gubernatorem inſtituit, & Honorij tertij ſententiam in Fredericum latam, confirmauit: grauioraque in eum molitus fuiſſet, ni Maurorum impetum reformidaſſet, claſſe tum potentium, quos tandem Ferdinandus Arragonum rex tanta clade ſuperauit, vt breui Maiorica inſula, vna ex Balearibus, & Valētia vrbe potitus ſit, pulſis Saracenis, incolas locorū ſuſcipere Chriſtianos ritus impulerit. Nauigauit tamen Fredericus amicorum precibus & minis Pontificis feſſus, in Cyprum vſque, vt Chriſtianis in Aſia bellantibus, quos ſæpè deceperat, aliam ſpem daret. At verò dum inde Soldani vires explorat, Rainaldus eius præfectus, quem in Sicilia dimiſerat, in Pontificem mouens, multa Picentini agri oppida occupat. Erat tum Perusij Pontifex, Aſsiſium petiturus, vt quæ de Franciſco viro ſanctiſſimo miracula audierat, præſens cognoſceret. Quam ob rem eum re (quemadmodum audierat) comperta, in ſanctorum numerum ſtatim retulit, magno Chriſtianorū conuentu ob eam rem habito. Dum hæc à Pontifice agerentur, alter Frederici ſatelles Fulgineū per factionem occupat: vnde paulò poſt armis benè cum Eccleſia Dei ſentientium depellitur. Inſtabat litteris, & nuncijs Fredericus Anconam iam profectus, vt à Pontifice abſolueretur, quòd diceret ſe deinceps in eius poteſtate futurum. Verùm Pontifex cognita hominis fraude, & Chriſtianos milites in Aſia dimicantes admonet, vt ſibi à Frederici inſidijs caueant, aliquid noui ſemper machinantis in hominum perniciem: & Ioannem

Landtgrauij Haſsiæ mors. *Frederici ſimulatio.* *Maurorum incurſiones cohibitæ.* *S. Franciſci canonizatio.*

Digitized by Google

annem Hieroſolymitanum regem comparato exercitu in Rainaldum mittit, Picenum agrum rapinis & incendijs vexantem. Alijs verò copijs, quibus Cardinalem Columnam præfecerat, è ſancto Germano præfectum Frederici deijciens cum Saracenis mercede conductis, omnia ab eo ſaltu Capuam vſque pertinentia, in deditionem breui recepit. Hac autem calamitate moti, qui in Vmbria & Picentibus Frederici nomine militabant, relictis quæ occupauerant, in regnum trepidè redeunt. Interim verò Fredericus Brunduſium rediens, pacis admodum cupidus, vltrò pontificem rogat, vt in gratiam recipiatur, imperatorque appelletur, ac pro regno Siciliæ verus Eccleſiæ feudatarius. Quod quidam non prius impetrauit, quàm vncias auricentum & viginti millia Eccleſiæ Romanæ ob illata damna perſoluiſſet, ipſeque pro ea re ſupplicatum ad pontificem Anagniam veniſſet. Cùm autem Gregorius ad omnia intentus (vt bonum paſtorem decebat) Peruſinorum res ab exſulibus perturbatas, eò profectus componere ſtudioſus eſſet, ſtatim Romæ tanta ſeditio orta eſt & hæreſis, quanta nunquam antea Hannibale ex gente Hannibalda cum quibuſdam ſacerdotibus malè ſentiente, quo quidem auctore populus Romanus vſus, in Eccleſiam Dei coniurauerat, ſed hunc diuina vltio citò compeſcuit. Nam & Tiberis ſupra modum inundans, multa damna mortalibus intulit: & tanta peſte laboratum eſt, vt decimus quiſque vix ſuperfuerit. Pontifex tamen mira clementia vſus, Romam veniens, populo Romano ignouit, pulſo è ſenatorio ordine Hannibaldo, conuictis de hæreſi ſacerdotibus errorem faſſis, ac ſaniorem opinionem ſubire iuſſis. Ad ornandam verò vrbem deinde conuerſus, & veteres cloacas elimatas reſtituit, & nouas exſtruxit, vrbis dignitati, & valetudini vno tempore conſulens. Ab vrbe deinde abiens valetudinis gratia, & Reate (vt quidam volunt) beatum Dominicum, principem ordinis Prædicatorum, & Spoletij Antoninum, Vlixibona oriundum, Patauij mortuum, ſecundum à Franciſco ordinis Minorum auctorem, in ſanctos retulit. Anagniam deinde rediens, omnia circumquaque poſita muniuit, Romanorum contumaciam veritus: quorum ſenator more veterum legem rogauerat, populuſque ſciuerat, vt omnia oppida circa vrbem poſita Romanis vectigal penderent: non eſt tamen veritus pontifex diſſuadentibus cardinalibus Romam proficiſci, quò Romanos ad ſanitatem reduceret, tum monendo, tum caſtigando. Verùm cùm nihil proficeret, Reate ſe contulit, quò & Fredericus Imperator. Collocuti ſimul de rebus agendis, in hanc ſtatim ſententiam venère, vt primò quoque tempore Romanos coniunctis copijs adorirentur. Decepit tum quidem pontificem vt antea ſemper, Fredericus namque in Germaniam abiens, militibus ſuis mandauit, vt Romanis rebus in omnibus optemperarent. Hac itaque perfidia pontifex motus, Germanis militibus ad caſtra ſua confugientibus magnum propoſuit præmium, qua re tanta multitudo confluxit, vt poſteà Romani aperto Marte cum Eccleſiæ copijs congredi nuſquam ſint auſi. Recuperato igitur & patrimonio ſancti Petri, & agro Sabino, ſpretiſque Soldani legatis, qui ſuppliciter pacem petebant, multos ex Franciſci & Dominici fratribus per Europam miſit, qui prædicatione Chriſtianos ad arma contra Saracenos concitarent: quorum opera tanta multitudo militum breui comparata eſt, quanta nunquam antea. Interim verò dum tanto exercitui dux idoneus quæreretur, Elizabeth regis Vngariæ filiam, mulierem optimam, ac miraculis claram, pontifex in ſanctas retulit. Theobaldus autem Nauarræ rex & Almericus Montisfortis, Henricuſq; Bari ac Campaniæ comes, iter per Germaniam & Vngariam cum magnis copijs facientes, Conſtantinopolim primò, mox traiecto Boſphoro Ptolemaidem peruenère, longè ac latè omnia populantes. Verùm non ita multò poſt ſuperueniente magna hoſtium multitudine, cùm ſe cædendo biduo defendiſſent, cum optimo quoque milite cadunt. Atque hoc modo expeditio magno conatu inchoata, breui cecidit imperitia ducum. Pontifex autem tantam calamitatem ægrè ferens, Romam perſuadentibus Romanis & obſecrantibus redire inſtituerat, faciendarum ſupplicationum cauſſa ad placandam Dei iram, ſi quam ex peccatis hominum conceperat. Quo minus autem id faceret, vetitus à Petro Fregepane, qui partes Imperatoris ſequebatur, Peruſia Viterbium ſe contulit, iturus contra imperatorem armato milite, quem intellexerat tranſpadanam Italiam iam tum attigiſſe, ac contra ius faſque ſocias ciuitates oppugnare iam feſſas calamitate, aliaſ ſuper aliam ab Ecelino Patauino tyranno accepta. Ecelinus enim cognomento de Romano, cuius auus Teutonicus ſub Othone tertio in Italia ordines duxerat, copias à Frederico ſecundo accipiens,

Fridericus in gratiam receptus.

Tiberis inundatio.

Gregorij actiones.

Pontifex ab Imperatore deceptus.

Elizabeth regis Vngariæ filia canonizatur.

Ecelinus tyrannus.

Digitized by Google

cipiens, magnam tyrannidem in tranſpadana Italia ſibi comparauit, redactis in poteſtatē ſuam Taruiſio, Patauino, Vincentia, Verona, Brixia. Fredericus itaque aui fœdera nequaquam obſeruans, Mediolanenſes, & ſocias ciuitates apud nouam Curtem (ita enim locus vbi pugnatum eſt, appellabatur) ingenti clade ſuperatos trucidat. Hanc ob rem Pontifex omiſſa deinceps ſpe rei benignè gerendæ ob illatum ſocijs incommodum, redire ad vrbē inſtituit, Ioanne Cincio vrbis ſenatore contradicente: cuius audaciam Iacobus Capocius Romanus ciuis infringens, pontificem magnificè ac ſplendidè ſuſcepit. Hic eſt ille Iacobus, cuius nomen adhuc legitur in tabernaculo opere muſiuo ſua impenſa exſtructo in ſancta Maria ad Præſepe, qua in baſilica Petrus quoque Capocius ſepultus eſt, ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalis, qui Fredericum Imperatorem ſchiſmaticum perſecutus eſt, quique & hoſpitale ſancti Antonij non longè ab eadem baſilica, & Peruſij gymnaſium (quod Sapientiam vocant) ſua impenſa exſtruxit. Gregorius autem pacata vrbe, & Fredericum iterum anathemate notat, ac imperio priuat, & legatos Genuenſium ac Venetorum iam ad arma ſpectantium, componendæ rei cauſſa ad ſe vocat, hiſque rationibus inter vtrumque populum fœdera componit, ne alter ſine altero cum imperatore Conſtantinopolitano fœdus ineat, vtque bella gerenda vtrique communia eſſent, & ſigna vtriuſque viciſsim ferrent. Illis autem, qui fœdera hæc in nouum inita annum rupiſſent, interdictum ſibi a ſacris anathematis vinculo, ſcirent. Balduinus autem, qui mortuo Ioanne, biennio Conſtantinopolitanum tenuerat imperium, cùm ægrè ſe ab hoſtibus inopia ærarij tutaretur, & filium pignori mercatoribus Venetis, ob æs mutuò acceptū dedit: & ex ædibus ſacris ablatum plumbum, ac item lanceam illam, ſpongiamque, qua Chriſtus Saluator noſter hinc potus eſt, hinc vulnus accepit, Venetis pecunioſis vendidit. Fredericus autem Venetis admodum infenſus, quòd Gregorij partes tuerentur, eos tum paludibus concluſos vehementer oppreſsit, ac maximis calamitatibus afflixit. Interim verò conſpirantibus omnibus Tranſpadanis ciuitatibus, duce Gregorio Montelongo, Bononienſis ciuitatis legato, Ferraria, quæ ab Eccleſia Romana ad Imperatorem defecerat, capitur, Salinguerra viro fortiſsimo eam acerrimè aliquandiu defendente. Capta autem, Azoni Eſtenſi, qui bello interfuerat, Eccleſiæ nomine gubernanda committitur, ſalutis noſtræ anno milleſimo ducenteſimo ac quadrageſimo. At verò Imperator, qui tum Piſis erat, cùm non ſatis ſibi conſtaret, qui partes ſuas, quiue Pontificis ſequerentur, ciuitates Italiæ in duas factiones tum primum diuiſit. Nam qui pontifici fauebant, Guelphi, qui verò Imperatori Gibellini appellati ſunt. Hæc quidem teterrimarum factionum nomina, ad perniciem humani generis inuenta, primùm apud Piſtorienſes audita ſunt, cum cancellarij Panraticos Gibellinos ab vrbe eieciſſent, cumque alteri factioni Guelph, alteri Gibel Teutonici fratres fauerent, vnde tantæ perniciei nomina indita ſunt. Florentini præthereà nobiles ſuos Piſanis Gibellinarum partium fauentes, in exilium eijciunt. Pellunt & Guelphos viciſsim ab vrbe ſua Aretini & Senenſes, quorum exempla multæ ciuitates Italiæ ſecutæ, bella pluſquam ciuilia inter ſe commisêre. Hinc multæ ciuitates à pontifice deſciuêre, tum in Vmbria, tum in Etruria, præcipuè autem Viterbienſes. Defeciſſent etiam Romani ciues, ni pontifex delatis per vrbem ſupplicando Apoſtolorum capitibus, populum ad commiſerationem mouiſſet, habita etiam in baſilica ſancti Petri oratione dignisſima: qua tumultuantes in ſententiam ſuam traxit, vt eos impulerit pro Eccleſia Dei crucem & arma ſuſcipere. Hi poſteà venientem hoſtili agmine ad vrbis mœnia Fredericum armis ſubmouere, qui indignabundus captiuum quemque varijs cruciatibus necans in Samnium conceſsit: Beneuentum vi captum diripuit: ac mœnia circumquaque euertit. Iterum autem ad vrbem rediens, via Latina hoſtili animo Caſsinenſe monaſterium ſpoliat, eiectis inde monachis: Soramque quondam Samnitium ciuitatem, ad Lyris fluuij caput ſitam, ferro, flammaque vaſtat. Templariorum bona vbique diripit. Saracenos verò adeò dilexit, vt eorum opera præ cæteris in bello vteretur, magiſtratuſque eis, ac propriam vrbem conceſſerit, quæ noſtris quoque temporibus Nuceria Saracenorum vocatur. Fratrem prætereà regis Tuniſij, Panhormi baptiſmum petentem, ne id faceret, verbis deterruit. Rauennam autem repentino incurſu petitam, in poteſtatem ſuam redegit. Hanc ob rem Gregorius concilium apud Lateranum indixit, in quo de abrogando Frederico oratio haberetur. Verùm Fredericus terra marique vias præcluſit, & quoſdam cardinalis ac prælatos de via & nauigatione captos adiuuantibus Piſanis in car-

Fridericus à Pontifice iterum excommunicatur & imperio priuatur.

Venetas affligit.

Ferraria Azoni Eſtenſi tradita.

Guelphi & Gibellini oriuntur.

Friderici ſæuitia.

Saracenos diligit. cum im- pietas.

Gregorij mors. carcerem coniecit. Qua ex re tantum dolorem Gregorius cepit, vt non diu ſuperuixerit. Moritur enim pontificatus ſui anno quartodecimo, menſe tertio, cùm paulò ante ſolis eclipſis tanta apparuiſſet, quanta nunquam antea. *Solis eclipſis ante mortem Gregorij.* Raymundum autem Barchinonenſem, quo adiutore in compilando libro Decretalium Gregorius vſus eſt, ita quidam tum laudant, vt maiori commendatione laudari nemo poſsit.

CAELESTINVS IV.

186. Pö. CAEleſtinus quartus, patria Mediolanenſis, è familia Caſtilionum, Epiſcopus Sabinus, vita & doctrina inſignis, ſenex admodum & valetudinarius in locũ Gregorij ſuffectus, decimooctauo Põtificatus ſui die moriens, in baſilica Petri ſepelitur, magno ſui deſiderio relicto, quòd homines ſperabant ſe eius Pontificatu felices futuros. Vacat tum ſedes vno & viginti mẽſibus. Cenſuêre enim, qui tum auctoritate in Eccleſia Dei valebant, neminem in Pontificem eligendum eſſe, donec Cardinales à Frederico in carcere detinerentur. Interim verò ſede vacante, Fredericus agrum Picenum percurrens in Flaminiam vſque Fauentiam, & Bononiam aliquantulum reſiſtentem vi occupat, ſcholamque Bononienſem, quibus admodum infenſus erat, tum primùm Patauinum transfert. Omnes præterea quos fautores Eccleſiæ intellexerat, varijs calamitatibus affecit. *Balduinus in Italiam venit.* Balduinus autem Conſtantinopolitanus imperator, omiſſa ſpe omni benè gerendæ rei in Aſia, cum Raymundo Toloſano Comite in Italiam veniens, tantum precibus valuit, & auctoritate apud Fredericum, qui tum Parmæ erat, vt Cardinales captiuos, alioſque Eccleſiaſticos, incolumes dimitteret. Qui non ita multò poſt Anagniæ conuentu habito, de creando nouo Pontifice rationem habuêre.

INNOCENTIVS IV.

INnocentius quartus, Sinibaldus antea vocatus, patria Genuenſis, familia Fliſca, è Lauaniæ comitibus, Anagniæ pontifex creatur, quo nuncio Fredericus Imperator non admodum delectatus eſt. *187. Pö.* Norat enim hominis virtutem, magnitudinemque animi. Antea namque ſimul familiariter aliquandiu vixerant, & ob eam rem verebatur, ne à ſe anteactæ vitæ rationem expoſceret. Quare congratulantibus amicis dixiſſe ferunt. Sinibaldum Cardinalem ex amico optimo in hoſtem acerrimum ob Pontificatum mutatum eſſe. Innocentius autem pontificium habitum indutus, Romam veniens, prodeunte obuiam honorato quoque, magno omnium applauſu ſuſcipitur: qui ſtatim peractis, quæ de more in conſecrandis coronandiſque pontificibus fieri conſueuerunt, de pace cum Frederico ineunda mentionem facit, Balduino ad rem conficiendam auctoritatem ſuam interponente. In longum verò protracta res, quatuor menſium tempus inſumpſit, conuentumque inter eos tandem, vt Pontifex ciuitatem Caſtellanam petens, eò loci Imperatorem operiretur, ſecum de componendis rebus ſermonem habiturum. Verùm cùm Innocentius paratas ſibi à Frederico inſidias, tum Romæ, tum in itinere certo indice compeririſſet, Genuenſium nauigio fretus, *Innocentius in Galliam proficiſcitur.* quod apud Centumcellas in portu confederat, in Franciam proficiſcens, ſecunda nauigatione vſus, Lugdunum peruenit, ab omnibus benignè & comiter ſuſceptus. Concilio

dein-

Digitized by Google

deinde eo loci indicto, anno ſalutis milleſimo ducenteſimo quadrageſimo ſexto, litteris, nuncijs, praecone poſtremò imperatorem ad ſe citat, propoſita pœna niſi dicto obtemperet. Imperator autem Sinueſſanum quendam iureconſultum eò mittens, nihil aliud pręter dilationem temporis à pontifice petens, iturum ſe breui pollicetur. Datum eſt tempus quo id fieri deberet. Verùm cùm Fredericus fallendi arte callidus, occaſionem calumniandi, & opprimendi Innocentium quæreret, omnium conſenſu imperio & regnis priuatur. Hanc ob rem Fredericus ira incenſus, ædes ac villas cognatorum quorundam Innocentij, qui eius monitu Parma, vbi fundos habebant, Placentiam commigrauerant, dirui iuſsit. Inito deinde fœdere cum duce Burgūdiæ proficiſci Lugdunum inſtituit, parato ingenti comitatu. Peruenerat iam quidem ad Taurinos, cum ei nunciatum eſt Parmenſes exſules, ſuperatis ad Tarum fluuium ciuibus ſuis, vrbem vi ingreſſos maximam cædem ediſſe. Hanc ob rem Fredericus omiſſo itinere quod cœperat, conuocatis ex tota Italia copijs ſuis, quæ ex ſexaginta millia hominum fuiſſe conſtat, obſidere Parmam inſtituit, ad quam tuendam magna profectò ciuitatum ſociarum cum legato apoſtolico auxilia conuenerant. Is autem biennio conſtanti animo obſidionem paſſus, tandem erumpens, Fredericum nil tale metuentem fundit fugatq́; eumque caſtris rerum omnium copia refertis ſpoliat. In vrbis enim modum caſtra vallo ac foſſa Fredericus ipſe hac mente munierat, vt direpta & verſa Parma, in quam magnum conceperat odium, eo loci vbi ſtatiua habuerat, nummosq́; conflarat, Victorinos appellatos, Victoriā vrbem conderet. Sunt qui ſcribant, Fredericum ea clade & coronam maximi precij, & vaſa aurea magni ponderis amiſiſſe, ægreque ex tanta calamitate ad Cremonenſes confugiſſe: quorum tamen vrbem intrare nequaquā auſus eſt, quod multi ex Cremonenſibus cum Frederico militantibus eo prælio ceciderant. At verò Innocētius vbi intellexit Fredericum tanta clade infractum animo, voluptatibus ſeſe dediſſe, exſtructis amœniſſimis hortis, in eiſdemque incluſo cum ſpadonibus ſuis pulcherrimarum mulierum agmine, hominis ſortem miſeratus, omiſſo concilio, legatos per Franciam & alias prouincias miſit, qui populis ſuaderent militiam Chriſti ſuſcipere, Ludouicumque regem Franciæ ſequi, in Aſiam traijcere properantem. Id enim ſe facturum Ludouicus, dum

Frederici malæ artes.

Parmam obſidet.

Funditur fugaturque.

graui valetudine cruciaretur, pollicitus eſt, & vouit.

Impedire tamen hanc expeditionem nonnihil viſi ſunt Tartari, qui agmine bipartito Europam tum & Aſiam inuaſerant. Nam qui & Aſiam petiere, Georgianam ſuperioremque Armeniam peruagati, Iconium vſque Turcorum regiam peruenēre. Alia verò manus Batone duce Poloniam & Vngariam populati, ad mare Ponticum deflexēre, vbi Ruſſiam ſiue Rutheniam, & Gazam ampliſsimas regiones vaſtarunt. Eodem quoque tempore Groſſoni gens Arabica, Soldano Babylonis impellente, Templarios aggreſsi eos fundūt, ac Hieroſolymam facilè capiunt mœnibus carentem. Chriſtianos, qui tum in ea erant, trucidant. Sepulchrum Chriſti quouis genere turpitudinis fœdant. Hanc ob rem motus Innocentius, regem accelerare iter in Aſiam cohortatur eum eo exercitu, quem ad eam comparauerat. In Cypro hyemare ei neceſſe fuit, quia eò iniquo anni tempore peruenerat. Vere autem appetente, Damiatam contendens, & claſſem Soldani repulit, & pugnātes in littore terreſtres hoſtium copias ſuperat: ibique ſtatiua tamdiu habuit, donec ab Italia reliquæ copiæ ſubſequerentur. Quo minus autē ex Italia eò miles proficiſceretur, Frederici rabies effecit, quia à libidinibus, quibus aliquandiu immerſus fuerat, ad arma conuerſus, totam prouinciam tumultu compleuerat, impuleratque quaſdam ciuitates ſtudio partium à pontifice deſciſcere, maximè verò Foroliuienſes, Ariminenſes, Vrbinates, ac totum Picenum. In Vmbria præterea defecerant omnes præter Tudertinos, Peruſinos, Aſsiſiates. Soli autem Florentini in Etruria pontificem ſequebantur, quos certè adeò bello Fredericus vexauit, vt tandem eos coegerit Guelphos conciues ſuos ab vrbe pellere. Bononienſes verò cum Henrico Frederici præfecto pugnare auſi, hominem vincunt, & obtruncant. Sunt autem qui ſcribant, Fredericum hoc tempore, dum in Siciliam traijcit, Panhormi mortuum. Alij verò affirmant eum in Apulia graui morbo laboraſſe, & iam conualeſcentem à Manfredo filio adoleſcente ex nobili concubina ſuſcepto, compreſſo vi ore, mori coactum. Illud certè conſtat, Fredericum paulò antè mortem Manfredo, quem Tarentinis principem dederat, multa etiam oppida, pręter ipſum principatum dediſſe: Conradum verò ex Iole Ioannis Hieroſolymitani regis filia ſuſceptum, hæredem rerum omnium reliquiſſe, quem poſtea Manfredi opera

Tartarorum irruptiones.

Groſſoni quæ gens.

Ludouici Galliæ regis expeditio in terram ſanctam.

Cui Fridericus eſt impedimento.

Frederici mors.

Digitized by Google

veneno petitum conſtat, cùm tamen prius Neapolim, & Aquinum vi captum diripuiſſet, obſtante pontifice, & fruſtra reclamante: qui pacem Italiæ ea mente quærebat, vt ei tranſmittere militem Italum ad Ludouicum iam Damiatam oppugnantem liceret. Verùm

Damiata à Gallis capta. capta Damiata, cùm Robertus Pictauienſis comes nouas ex Gallia copias traieciſſet, Damiata mouens ad Phatmiam vrbem exercitum mouet, quò Soldanus cum magnis copijs id veritus iam peruenerat. Fluuius certè duos exercitus dirimebat, qua ex re factum eſt, vt nunquam collatis ſignis ad ſummam dimicationem ventum ſit. Leuia interdum

Robertus captus. committebantur prælia, vtroque exercitu caſtra ſua tuente. Robertus tamen maiora auſus, cùm temerè progrederetur, ab hoſtibus capitur.

At verò Innocentius incendijs bellorum

S. Edmūdi canonizatio. iam penè in Italia exſtinctis, ad vrbem redire inſtituit, redacto tamen prius in ſanctorum numerum Edimundo Confeſſore Cantuarienſi Archiepiſcopo. Cùm verò Peruſiam iam perueniſſet, Romam conſultò declinans

S. Petri Martyris. ob ſenatoriam poteſtatem, quæ nimia ei, ac curiæ Romanæ videbatur, Petrum Veronenſem Ordinis Prædicatorum ab hæreticis Mediolanum & Comum intercæſum, in ſanctos Chriſti martyres retulit. Idem fecit de ſancto Staniſlao Cracouienſi Epiſcopo: qui in vita miraculis claruit. Accerſitus deinde à proceribus regni Siculi, Neapolim nuper in-

Innocentij mors. ſtauratam ſtatim proficiſcitur: ibique moritur, ac ſepelitur in Eccleſia ſancti Laurentij, pontificatus ſui anno vndecimo, menſe ſexto, die duodecimo, dum breui ſe toto regno potiturum arbitratur. Ipſius autem Innocentij

Decretū. viri optimi decretum fuit, vt octaua natiuitatis beatæ Mariæ Virginis in Eccleſia Dei quotannis celebraretur. Idem verò bono conſilio vſus, Cardinalium ſedes iam pridem vacuas optimo quoque in Collegium cooptato repleuit, ſtatuitque vt Cardinales equo in

Cardinales Rubro galero vtuntur. publicum vecti galero rubro vterentur, honeſtandi ordinis cauſſa. Multa quoque vir doctiſſimus in tanto rerum faſtigio collocatus edidit, & compilauit. Apparatus namque Decretalium compoſuit, quo ipſi Canoniſtæ plurimum vtuntur. Continent enim diſputationes quaſdam, quæ rem ipſam mirificè aperiunt. Edidit & alium in concilijs approbatum, quem Oſtienſis in ſumma ſua Authenticas vocat. Scripſit & librum de iuriſdictione Imperij & auctoritate Pontificis, contra Petrum quendam, cognomento de Vinea, qui Imperij, & aliarum rerum omnium arbitrium Imperatori tantum adſcribebat. Hunc librum poſtea Innocentius appologeticum vocauit. Doctorum quoque virorum fami-

Hugo Cardinalis vir doctus in tota Biblia ſcripſit. liaritate mirificè delectatus eſt, quos etiam ad dignitatis gradum euexit. Hugonem enim vita & doctrina inſignem, ſanctæ Sabinæ Cardinalem promulgauit, qui ob dignitatem acceptam à priore vita nuſquam deceſſit: ordinis ſancti Dominici prius habebatur. Scripſit idem Hugo & gloſſas in Biblia & concordantias, vt iſtorum vocabulo vtar. Huius quoque pontificis tempore & mandato Alexander de Ales Ordinis minorum frater, qui iam grandis natu religionem ingreſſus fuerat, ſummam in Theologiam ſcripſit admodum copioſam. Edidère & libros ſuo tempo-

Viri docti. re in Decretales, quos apparatum vocarunt; Bernardus Parmenſis & Compoſtellanus viri doctiſſimi, ad hanc laudem diligentia & benignitate Innocentij excitati. Pontificis verò nepos Guillelmus patruum nō multò poſt ſequitur, cuius quidem ſepulchrum in ſancto Laurentio extra muros adhuc cernitur.

ANNOTAT.

Hic in vigilia natalis Domini annò M. CCLIV. Lugduni in concilio generali, xij. Cardinalibus viris excellentiſſimis creatis, eius ordinis hominibus proprium inſigne pileum rubeum dedit. Auctor Martinus, qui eo tempore vixit in huius Pontificis vita, quo ſignificabatur eos etiam caput ſuum ſi opus eſſet, pro Eccleſiaſtica libertate tuenda, gladio efferre debere, & præſertim eo tempore, Romana Eccleſia à Frederico 2. Imperatore, vehementer oppugnabatur. Reliqua eius ordinis inſignia poſteriores Pontifices excogitarunt, in hu præcipuus fuit Paulus 2 Hæc F. Ptolomæus, Platina, & alij auctores tradunt.

ALEXANDER IV.

Alexander quartus, natione Campanus, (nam Hernicos olim, nunc Campanos vocant) patria Anagnius, in locum Innocen- 188. Pōt.

Manfredus hoſtilia contra Eccleſiā Ro. agit. tij ſuffectus, Manfredum ſtatim admonet, ne quicquam contra dignitatem Eccleſiæ moliatur, qui accerſitis a Nuceria Saracenis, copias Eccleſiæ nil tale metuentes apud Foſſam aggreſſus, partim occidit, partim cepit, iampridem animos regios gerens, mortuo (vt ipſe fingebat) Conradino, cuius ſe hęredem meritò futurum dicebat.

Chriſtiani in Aſia premuntur. Chriſtiani autem, quos diximus ad Phatami-

Digitized by Google

Ludouicus Galliæ rex cum alijs capitur.

Liberatur cum alijs Damiata Saracenis reddita.

ram iam caſtra habuiſſe, peſte ac fame laborare cœperunt, parte Nili ab hoſtibus occupata, per quam commeatus in caſtra vehebantur. Eò enim Hieroſolymitanus patriarcha cum multis nauigijs profectus, ab hoſtibus capitur. Hanc ob rem Ludouicus, ne fame opprimeretur, Damiatam repetens, in maximas incidit hoſtium copias, à quibus bello ſuperatus, cum Alphonſo Pictauienſi & Andegauenſi comite fratribus germanis capitur. Verùm interfecto à ſuis poſt tantam victoriam Soldano, alter, qui ei ſuffectus eſt, recuperata Damiata, & accepta pecunia, Chriſtianos omnes liberos & incolumes Ptolemaidem perduxit, Ludouicus autem rex, ſuadente Alexandro pontifice, remiſsis in patriam fratribus tamdiu in Aſia commoratus eſt, quo ad Cæſarea, Ioppe & Sidon, quę oppida Chriſtiani de Saracenis nuper receperant, inſtaurata præſidijs firmarentur. Tum demum verò ſexto expeditionis ſuæ anno in patriam reuertitur.

In Galliā reuertitur.

Manfredus excommunicatur.

Guelpha factio inualeſcit.

Manfredus rex declaratus.

Interea quidem Alexander pontifex excommunicato Manfredo, Anagniam profectus, Octauianum Vbaldina gente ortum, eccleſiæ Romanæ Cardinalem, Neapolim mittit, qui Neapolitanos contra Manfredum in fide confirmaret, pollicitus ſe breui Campanis omnibus ac Neapolitanis auxilium allaturum. Sed Manfredus non contentus Neapolitanos vexare, in Etruria quoque factiones mouet: maximè verò Florētiæ, quæ mortuo Frederico, ſtatim in libertatem ſeſe vendicauerat. Vnde communi decreto placuit Guelphos ſub Frederico eiectos in patriam reducere, qui Gibellinorum conatibus reſiſterent. Hac itaque ratione Guelpha factio tantū in Etruria valuit, vt Piſtorieſes, Aretinos, Piſanos, Senenſes, qui Guelphos ciues ſuos eiecerant, graui odio & maximis bellis perſequerentur: Lucenſes contra Piſanos potiſsimum adiuuantes, quos certè Florentini tum oppreſsiſſent ſuperatos, ad Arbiam fluuium, niſi Bonitij oppidi ſuſpectam fidem habuiſſent. Erat enim Bonitium in valle Helſæ ſitum, à Senis duodecim millibus paſſuum diſtans, loco, natura, & arte munitum: quo quidem Gibellini, vt arce belli, in Guelphos vtebantur: hoc vi ſublato & euerſo, Florentini, contra quos Manfredus ſenſerat, Alexādro pontifici Manfredi aduerſario copias pollicentur. Hanc ob rem Manfredus iam Panhormi rex declaratus, conducto Saraceno milite, & legatum Apoſtolicum magnis cladibus attriuit, & Iordanem copiarum ſuarum præfectum cum mille & quingentis equitibus in auxilium Senenſium contra Florentinos miſit, qui non ita multò poſt Florentinos ad Arbiam flumen tanta clade ſuperarunt, vt relinquere vrbem hoſtibus ſint coacti. Non deſtitit tamen pontifex tyrannos vbique locorum perſequi. Cùm enim Ecelinus tyrannus, quem diximus totam ferè Venetiā occupaſſe Mantuā obſideret, Philippum Fontaneſium Archiepiſcopum Rauennatem Alexander Venetias properè miſit, qui prædicata Chriſti cruce, comparatoque exercitu Anſediſium Ecelini ex vxore nepotem, Patauio expulit. Hanc ob rem Ecelinus Mantuam obſidione ſoluens, ac Veronam concitato gradu petens, cum recuperandi Patauij ſpē omninò amiſiſſet, Patauinos omnes (ad duodecim millia fuiſſe in caſtris conſtat,) varijs cruciatibus necauit. Tum verò Theologi quidam ordinis Minorum Brixiam miſsi, eò, Prædicando ciuitatem deduxêre, vt & Guelphos extorres reciperent, & partes Eccleſiæ ſequerentur. Idem quoque Placentini & Cremonenſes feciſſent, ni Vbertus Pallauicinus dominatū adiuuantibus Gibellinis occupaſſet. In hunc verò & Ecelinum belli ſocium, legatus Apoſtolicus Brixia mouens, adiuuantibus Guelphis, apud Gambarā magna accepta clade ſuperatur, & capitur cum epiſcopo Brixiano, & factionis Guelphæ optimatibus, quos omnes Ecelinus accepta prius Brixia incolumes ſtatim dimiſit, anno ſalutis milleſimo ducenteſimo quadrageſimo nono. Legatus autem apoſtolicus veritus ne Ecelini potentia ſupra modum creſceret, ſeiungere Vbertum Pallauicinum ab Ecelino inſtituit. Id autem potiſsimùm per Boſium Douarium ciuem Cremonenſem & domi nobilem tentat, qui Vbertum impulit, propoſita cum deteſtatione Ecelini crudelitate & ſæuitia, vt omiſſo Ecelino, cum Mediolanenſibus & Mantuanis, alijſque ſocijs ciuitatibus fœdus iniret. Tum verò Ecelinus ira percitus, quòd omnes propemodum in ſe coniuraſſe cerneret, comparato ad Caſſanum exercitu, omnem Inſubriam vaſtans, ſocias ciuitates ad bellum excitauit, à quibus non ita multò pòſt ſuperatus & captus, Soncini moritur: eò enim, poſt acceptum graue vulnus, delatus fuerat. Omnes itaque Ciſalpinæ ciuitates libertatem mortuo tyranno conſecutæ, Alexandri pontificis deinceps auſpicia & monita ſecutæ ſunt. Legatus autem apoſtolicus, qui Patauinos in libertatem vindicauerat, reliquias bellorum

Ecelini crudelitas.

Ecelini mors.

Dd 2 perſe-

Digitized by Google

Albericum Ecelini frater occiditur cũ vxore & liberis.

perſecutus, Albericum Ecelini fratrem Tar-
uiſio pulſum, cum vxore & liberis obtrun-
cat. Alexander verò pontifex ſublatis tyran-
nis, exſtincto tanto incendio, repetere bel-
lum Aſiaticum inſtituerat: ſed diſcordia in-
ter Genuẽſes & Venetos orta effecit, ne tam
pium bellum tamq́ue neceſſarium ſumere-
tur, Ptolemaidem Tyrumq́ue vrbes admodũ
diuitijs & opibus præpotentes, Chriſtiani tũ
incolebant: maximè verò Genuenſes, Piſani,
Veneti mercatores, qui per annos iam qua-
tuor & ſexaginta, omnes ferè orientis atque
occidentis mercaturas eò contraxerunt. Hi
autem mercatores ſeparatas habebant aras,
ſeparatos vicos, portoria propria, nec quic-
quam commune inter Venetos Genuenſes-
q́ue apud Ptolemaidem erat præter diuina
templa. De monaſterio ſancti Sabæ conten-
tio eſt, quod vtraque ciuitas ſibi vendicare
conabatur. Componere hanc litem pontifex
annixus, litteras vtrique dedit, quibus oſtẽ-
debat ſibi placere monaſterium vtrique ciui-
tati commune eſſe debere. Sed Genuenſes co-
gnita prius pontificis voluntate, fretiq́; be-
neuolentia Philippi Montisfórtis vrbis præ-
fecti, excluſo Veneto monaſterium capiunt,
& in arcẽm munitiſsimam redigunt. Hãc ob
rem Veneti populariter abeuntes, inito fœ-
dere cum Manfredo Siciliæ rege, contra Ge-
nuenſes arma ſumunt, eorumq́; claſſem dua-
rum triremium & trium ac viginti magna-
rum nauiũ, in portu Ptolemaidis vi irrum-
pentes incendunt, ac monaſterium ſancti Sa-
bæ eodem impetu captum euertunt. Genuen-
ſes autem hac calamitate magis irritati quã
perterriti, comparata denuò claſſe apud Ty-
rum Venetis occurrunt, qui de induſtria in-
cedentes, in Põtum delati, Selymbriam vr-
bem de Saraceno expugnatam diripiunt. In-
terim verò auctis vtrinque copijs Tyrum cõ-
munem belli ſedem ab vtroque contenditur.
At pontifex veritus, ne aliqua magna clades
ex hac contentione oriretur, legatos vtriuſ-
que populi ac Piſanos ad ſe vocat, componen-
dæ pacis cauſſa: quæ propemodum compoſita
erat, cum nunciatum eſt inter Tyrum & Pto-
lemaidem Piſanos ac Venetos eo bello ſoci-
os, Genuenſes ingenti clade ſuperaſſe, vigin-
tiquinque eorum nauib. partim captis, par-
tim ſubmerſis, atque victores Ptolemai-
dem, victos Tyrum redijſſe. Ptolemaidi au-
tem omnia Genuenſium ædificia diruta, om-
nia bona direpta fuiſſe, pulſosq́ue inde
ciues omnes. Hanc cladem ita moleſtè tu-
liſſe dicitur pontifex, vt non prius admitte-

Veneti & Genuenſes in Aſia inter ſe pugnant.

Genuenſes victi & cæſi.

re Venetorum legatos voluerit, quam capti-
uos Genuenſium incolumes dimitterent: &
ne vni tantum incommodo pontifici mederi
neceſſe eſſet, Balduinus imperator Conſtan-
tinopolitanus, quo ſtante ſpes aliqua recu-
perandæ terræ ſanctæ ſupererat, de relin-
quenda Cõſtantinopoli cogitabat. Michaël e-
nim Palæologus duorum Theodori Diploba-
tacij filiorum ob affinitatem ex teſtamento
patris tutor, omni genere iniuriarum Latinos
perſequebatur, pulſo ex Achaia Guillelmo
Franco, vexatoq́ue Balduino & domi & foris
armis ac ſeditionibus. Quo quidem abeunte
ad tuendam oram Ponticam ab hoſtibus ve-
xatam, Conſtantinopolitani ciues nocte
concubia Palæolegum in vrbem admiſere.
Hanc ob rem Balduinus & Pantaleo patriar-
cha Ponto in Europam flectentes, contentio-
nes bellorum omiſere. Tum verò Palæolo-
gus ſublato æmulo & hoſte, occiſis clam pue-
ris imperium ſibi deſumit, quod poſt annos
octo & quadraginta à Latinis in Græcos rur-
ſum translatum eſt. Intereà verò Octauianus
cardinalis Vbaldinus, re Neapolitana parum
feliciter adminiſtrata, ſtatim ad pontificem
redijt: qui vbi Claram virginem ordinis ſan-
cti Franſciſci Anagniæ in ſanctas retuliſſet,
Viterbium ſtatim proficiſcitur, pacem inter
Genuenſes & Venetos compoſiturus. Qua in
re diutius vexatus, eo loci tædio animi tan-
dem moritur, & in eccleſia ſancti Laurentij
honorificè ſepelitur, pontificatus ſui ann. 7.
Vacat tum ſedes menſib. 3. dieb. 4. Huius põ-
tificis vita ab omnib. certè mirificè laudatur.
Beneficus enim & liberalis eſt habitus, ma-
ximè verò erga pauperes Chriſti, & benè de
religione Chriſtiana meritos: vnde libellos
quoſdam contra paupertatem editos à quo-
dam Guillelmo de ſancto amore, pepetuò e-
dicto aboleuit. Affirmabat enim vir ille per-
nicioſus, pauperes religioni deditos, eleemo-
ſynis viuentes, non eſſe in ſtatu ſalutis. Com-
buſsit etiam vidente curia Romana libellum
peſtiferũ, quo auctor afferebat ſtatum gratię
non à lege Euangelij, ſed à lege ſpiritus pro-
cedere. Quæ opinio ex libris Ioachimi abba-
tis ſumpta dicebatur. Hic autem liber à ſe-
ctatoribus Euangelium æternum dicebatur.
Ipſe verò Alexander vbi ab externis nego-
tijs vacuus fuit, aliquid ſemper, quod inge-
nium ſaperet, edidit, nam & Decretales e-
piſtolas compilauit, & viris doctis ita fa-
uit, vt eos ad cardinalatum vſque prouexe-
rit: maximè verò Henricum cardinalem O-
ſtienſem virum diuini, humaniq́ue iuris pe-
ritiſ-

Balduinus Conſtantinopolim relinquere cogitat.

Latini Græcorũ Imperiũ amittũt.

S. Clara canonizata.

Alexandri mors.

Guillelmus de S. amore vir pernicioſus & hereticus.

Scripta Alexandri.

ritiſsimum. Vſus eſt & magna liberalitate erga Bartolomæum Brixianum, qui multa in Decretales edidit, quibus ex rebus præter doctrinam ſingularem & ſanctitatem, magnam conſecutus eſt laudem, eius quoque opera redactum eſt templum teſtudineum, quod apud S. Hagnetem cernimus, ad cultum diuinum, cum antea Bacchodicatum eſſet, conſecrationemque altaris beatæ Conſtantiæ huius manibus factam, literæ ipſæ indicant in veſtibulo templi poſitæ.

ANNOTAT.

Et hic pontifex, quod Platina omiſit, è nobili genere Comitum fuit. Innocentij 3. & Gregorij 9. à quo cardinalis creatus fuit, propinquus, Rolandus antea vocatus, epiſcopus cardinalis Oſtienſis & Veliternus, ex eiuſdem pontificis regiſtris qui in bibliotheca Platina Romæ conſeruantur.

VRBANVS IV.

189 Pit. VRbanus quartus, ex Trecenſi Gallica vrbe oriundus, patriarcha Hieroſolymitanus, pontifex creatus, ſtatim è Gallia milites conuocauit, quot Manfredo ditionem eccleſiæ vexanti obijceret. Hanc ob rem Iordanis copiarũ Manfredi in Etruria contra Guelphos dux reuocatus in regnũ, Guelphis reſpirandi facultatem aliquantulam dedit: maximè verò Florentinis & Lucenſibus, quos è medio tollere omninò Gibellini inſtituerãt. Laboratur & eadẽ peſte in Ciſalpina Gallia, *Vbertus Palauicinus.* Vberto Pallauicino factionem Gibellinam vbique extollente, contrariamque deprimente. Tantæ etiam verſutiæ is fuit, vt Brixia potitus ſit, vtraque factione id approbante, cùm ſe omnibus pariter ad futurum oſtendit. Tum verò Mutinenſes & Regienſes Ferrarienſium ac Bononienſium conſilio vſi, qui verebantur, ne Pallauicinus omnia occuparet, in partes Eccleſiæ declinantes, Gibellinos ciuitatum ſuarum eijciunt, eorumque bona Guelphis Florentinorum exſulibus condonant, quo factio ſua vbique validior haberetur. Fiebant hæc in Ciſalpina Gallia, pontifice ipſo omnes continuò ad pacem cohortante. Apud Conſtantinopolim verò Palæologum Veneti imperio deieciſſent, niſi à Genuenſibus ſocijs & amicis fuiſſet adiutus. Factus deinde potẽtior Palæologus capta Manouaſia, Venetis & Guillelmo Achaiæ principi facilè reſiſtebat. Parauerat iam legatum pontifex, qui pacem inter Venetos & Genuenſes componerat, cùm ſubitò Manfredus comparatis nouis Saracenorũ copijs, agrum Picenum iam antea nutantem occupat. Pontifex itaq; eundem legatum in Galliam mittit, qui Gallos cruce ſignatos, iam antea ea de re monitos, maturare iter precibus & pollicitationibus impelleret: qui certè duce Guidone Epiſcopo Antiſiodorenſi in Italiam deſcendentes, ſuperato ad Brixiam Pallauicino nemine deinceps reſiſtente, Viterbium vſque peruenêre. Vnde non ita multò poſt accepta pontificis benedictione digreſsi, per Vmbros & Marſos iter facientes, Saracenos qui eò confugerant, facillimè ſuperant, & ad Lyrim vſque propellunt. *Romani etiã hoc tempore inquieti.* Eodem quoque tempore Romani, etſi ditionem Eccleſiæ nequaquam vexarent, non tamen pontificis imperio obtemperabant, magiſtratus in vrbe ſuo nutu creantes. Deſinentes itaque ſenatorem ex ciuitate Romana creare, tum primum ex exteris Brancaleonem Bononienſem magni animi conſilijque virum, ad tantum magiſtratum magno propoſito præmio acciuere. Verùm poſteà mutata ſententia, hominem comprehenſum in carcerem conijciunt. *Bononienſis Romanis irati.* Hac autem iniuria Bononienſes moti, Romanos quoſdam captos non alia conditione dimiſſuros ſe affirmant, niſi reſtitutum in libertatem ciuem ſuum Brancaleonem intellexerint. Tum verò Romani ſuis cauentes, non ſolum Brancaleonem dimittunt, verùm etiam eundem in priſtinam dignitatem reſtituunt: alio etiam ex omni regione vrbis deiecto magiſtratu (quem Bandereſios appellabant) penes quem vitæ ac necis hominum arbitrium eſſet. Hac autem inſolentia ideò vti Romanos Pontifex intelligebat, quod ſe à Manfredo vexari ar-

Digitized by Google

mis cernerent, nec eorum conatib. poſſe reſiſtere. Quare tyrannos à ceruicibus eccleſiæ aliquando reiecturus, legatos ad Ludouicum Franciæ regem mittit, qui eum adhortentur, vt primò quoque tempore Carolum Prouinciæ & Andegauiæ comitem conſobrinum & generum ſuum, cum exercitu in Italiam mittat, quòd ſibi in animo eſſet Manfredo pulſo, hominem regem Siciliæ citrà & vltra Pharũ creare. Feciſſent tum id quidem (adeò erat ad tantam rem ob ingratitudinem Manfredi animatus) ni ægritudo à rebus gerendis eum

Albertus Magnus. abſtraxiſſet. Quod deinceps à ſequenti pontifice poſtea factum autumant. Sunt qui adſcribant huius pontificis ætati Albertum Teutonicum ordinis Prædicatorum fratrem, quem ob amplitudinem doctrinæ Magnum appellant. Qui & omnia opera Ariſtotelis commentatus eſt, & Theologiam Chriſtianam acutiſsimè aperuit, & de puris naturalibus quàm diligenter ſcripſit. Edidit & librum de coæquæuis, in quo quidem res naturales theologiæ, quantum fieri poteſt, perſimiles oſtenduntur. Expoſuit & magnam partem Bibliæ. Euangelia ac Pauli epiſtolas gloſsis optimis aperuit. Inchoauit etiã ſummam Theologiæ, ſed nõ perfecit. Tantæ præterea modeſtiæ fuit, adeòque lectionum appetentiſsimus, vt Ratiſponenſem epiſcopatum abnuerit, quem tumultu & armis gubernare interdum opus erat, vt nunc etiam apud Germanos mos eſt, quorum plerique Epiſcopi enſe & milite rem ſuam tutantur.

Thomas Aquinas Alberti diſcipulus. Priuatus itaque Coloniæ aliquandiu publicè legit. Tandem verò octogeſimum ætatis agẽs annum, eodem in loco moritur, multis diſcipulis qui poſteritati cõſulerent, relictis, maximè autem Thoma Aquinate: qui relicta patria inſigniq́ue cognatione (originem enim è comitibus Apuliæ ducebat) Coloniam pergens, tantum profecit, vt poſt aliquot annos apud Pariſios primum in doctrina locum teneret. Vbi & quartuor libros in Sententias

S. Thomas Aquinas plurima ſcripſit. edidit. Scripſit & librum contra Guillelmũ de ſancto amore virum pernicioſum, vt antea diximus. Duos præterea libros edidit, quorum alter eſt de qualitate & eſſentijs, alter verò de principijs naturę. Romam deinde ab Vrbano accerſitus, ſpretis dignitatibus, quæ vltro ei offerebantur, totum ſeſe lectioni & ſcriptioni dedit. Nam & ſcholam Romæ

Vrbani mors. inſtaurauit, & rogatu Vrbani multa conſcripſit, & totam ferè naturalem philoſophiam ac moralem commentationibus expoſuit, & contra Gentiles librum edidit. Declarauit & Iob, Catenamq́ue auream contexuit. Compoſuit & officium de Chriſti corpore, quo in opere plurimæ figuræ teſtamenti veteris continentur. Ad Vrbanum põtificem redeo, qui pontificatus ſui anno tertio, menſe vno, die quarto Peruſij moritur, in cathedralique baſilica ſepelitur. Vacat tum ſedes menſibus quinque.

ANNOTAT.

Vrbanus papa IV. Iacobus, vel vt alij, Pantaleo (quod fortè cognomen erat) antea vocatus, fuit natione Gallus, patria Trecenſis, quæ Campaniæ vrbs eſt, humili ac ſordido loco natus, ex patre (vt fertur) ſutore veteramentario. Qui cũ eſſet Hieroſolymitanus patriarcha, Viterbij, vbi tunc curia Romana erat, à Cardinalibus nouem inter ſe diſcordantibus, extra eorum collegium 4. Kal. Septembr. anno Domini. MCCLXI. Romanus pontifex renunciatus, ſedit annos tres, menſem vnum, & dies quatuor. Hic veterem ac nobiliſſimam Tuſciæ vrbem accedens, loci aſpectu & ſecuritate delectatus (eſt enim in ſummo ſaxo poſita, & ad expugnandum difficillima) diu ſui enim ac Romana curia permanſit. Nam Manfredi Siciliæ regis Romanæ eccleſiæ hoſtis potentia, & vi ſancta ſedes tum præcipuè vexabatur. A ciuibus Vrbeuetanis honorificentiſſimè ſuſceptus, Monaldenſes & Philippenſes primarios vrbis ciues, bello ciuili inter ſe laborantes in cõcordiam redegit, & dum vixit, eam confirmauit. Vrbem ſibi & Romanæ eccleſiæ fideliſſimam variis ædificijs, tum publicis, tum priuatis, multis item priuilegijs exornauit. A fundamentis autem ædificauit ſuperbas illas ædes pontificias in loco, qui dicebatur Solianum prope S. Mariam Priſcam, quarum adhuc parietes ſuperſunt: exſtruxit etiam eccleſiam & monaſterium S. Auguſtini, eccleſias verò Minorum & Prædicatorum reſtituit & ampliauit. Ibidem etiam concilium, ſiue multorum prælatorum conuentum celebrauit, in quo inter cætera tractatum eſt, quanam ratione ſancta ſedes apoſtolica à Manfredi potentia & tyrannide ſe tueri poſſet, decretumq́ue, vt Carolus Ludouici Francorum regis frater prouinciæ comes & dux Andegauenſis in Italiam contra Manfredum cum Siciliæ regis titulo euocaretur. Cardinali legato ad illum ob eam rẽ miſſo quod poſtea ſub Clemente IV. factum eſt. In ea poſtremo vrbe anno Domini MCCLXIV. ſacratiſſimi corporis Chriſti ſolemnitas, quinta feria poſt octauam Pentecoſtes ab eodem pontifice perpetuis temporibus cum ſolemni ſupplicatione, quæ nunc etiam celebratur, inſtituta eſt, cum eius ſolemnitatis officium ſanctus Thomas Aquinas, qui eo tempore publicè Theologiam in

Oruietũ Ro. Eccleſiæ fideliſſima vrbs.

Sanguis Chriſti miraculoſus.

*ea ciuitate profitebatur, compoſuiſſet. Id verò factum fuit propter miraculum, quod hoc tempore Vulſinijs in diœceſi & ditione Vrbeuetana in eccleſia ſanctæ * Chriſtianæ accidit. Nam dum ſacerdos quiſpiam ſacra miſſarum ſolemnia celebraret ſacramento iam confecto, de panis & vini tranſubſtantiatione, & Chriſti corpore dubitanti. Vnde ſtatim (dictu & auditu mirum) ex ſanctiſsima, quam in manibus tenebat hoſtia viuus ſanguis manare cœpit, & totã mappam, quam Corporale vocãt, tinxit, quo miraculo attonitus pontifex Vrbanus IV. corporale primum ad ſe ab Epiſcopo loci cum proceſsione in vrbem veterem transferri voluit & illud ſolemnitate inſtituta in eccleſia Vrbeuetana recondidit. Quæ omnia ex eiuſdem pontificis bulla, quæ adhuc extat, intelliguntur. Quanquam non me lateat, quoſdam eſſe, qui neſcio quid de quadam muliere ſancta Moniali recluſa nomine Eua fabulentur. Quorum ſententiam nihil moror, cum, quod ſupra dixi, vulgatiſsimum ſit. In cuius poſtea rei memoriam ciues Vrbeuetani tunc nobiles ditiſsimi & potentes nobiliſsimum templum Deo & beatæ virgini Mariæ à fundamentis conſtruere cœperunt, tanta mole, apparatu, & impenſarum magnitudine celebre vt nullum in toto terrarum orbe, tũc ei potuerit comparari. Cæterùm hoc non niſi 25. an. poſt Chriſti verò MCCXC. factum fuit Nicolao IV. pontifice maximo, qui eodem an. xiij. die Nouemb. primum lapidem in maximi & auguſtiſsimi templi fundamẽtu Cardinalibus cum omni Romana curia, multis peregrinis prælatis, Epiſcopo ciuitatis, clero, magiſtratibus, nobilibus, & vniuerſo populo Vrbeuetano adſtantibus, poſt celebres ſupplicationes habitas, ſolemniter poſuit, maximasq; ſingulis annis ipſo die eccleſiam illam viſitantibus indulgentias largitus eſt, ab alijs poſtea pontificibus confirmatas & auctas. In quo celeberrimo templo cùm perfectum penè fuiſſet, poſtea ſanctum Corporale collocatum eſt, altari & tabernaculo ad illud conſeruandum elegantiſsimè fabrefactis, quod ſingulis annis in die corporis Chriſti in celebri illa ſupplicatione deuotiſsimè circumfertur, finitimis omnibus populis eò illa die ad id videndum confluentibus. Eius porrò templi anterior pars tota è marmore Pario incruſtrata eſt, varijs & elegantibus ſigillis noui & veteris teſtamenti exornata, multisq; alijs decorata ornamentis, quæ eo tempore excellentius in ſtatuaria opus exiſtimata eſt, omnium quæ toto terrarum orbe id genus eſſent.*

forte Chriſtinæ.

Templum magnificentiſsimum Oruieti.

* * *

CLEMENS IV.

CLemens quartus, Guido Fulcodij antea vocatus, natione Narbonenſis, è villa S. Aegidij, meritò ob ſanctitatem & doctrinam pontifex creatur. Is enim iureconſultus totius Galliæ ſine contentione primarius, in curia regia cauſſas integerrimè agens, vxorẽ & liberos habuit, qua mortua, primò Podienſis, deinde Narbonenſis epiſcopus, poſtremò Cardinalis omnium conſenſu creatus, ſolus ob integritatem & auctoritatem deligitur, qui lites inter Henricum Angliæ regem & Simonem Montisferrati comitem componeret. Poſtea verò pontificatum adeptus (vt quidam tradunt) mendicantis religioſi cuiuſdam habitu indutus, Peruſium incognitus peruenit: eo deinceps profecti Cardinales, quem etiam abſentem in pontificem delegerant, hominem ipſum Viterbium honorificè perducunt. Carolus autem, quem diximus ab Vrbano in regnum accitum: cum triginta triremibus Maſsilia ſoluens, Tiberi amne ſubuectus, Romam ingreſſus, tamdiu ſenatorium munus mandato pontificis obiuit, quoad superuenẽre Cardinales à pontifice miſsi, qui hominem in Lateranenſi baſilica Hieruſalem & Siciliæ regem declararunt: hac conditione, vt Carolus ſacramento adactus, quotannis feudi nomine quadraginta millia nummum aureorum eccleſiæ Romanæ perſolueret: neue imperium Romanum etiam vltrò oblatum acciperet. Magna enim de imperio contentio iam orta erat inter Alphonſum regem Caſtellæ, imperium armis & largitione quærentem, & Richardum Carnubiæ comitẽ regis Angliæ fratrem: ad quẽ electores nõ facilè reſpiciebãt.

190. ſil.

Carolus Andegauenſis Neapolim in regem accerſitus, Romam venit.

Ne

Digitized by Google

Ne igitur Manfredo ſpes vlla ſubeſſet diſcordiarum inter Alphonſum & Carolum, ad quem magna pars hominum imperium deferebat, ſublata petenti facultate, pontifex hominem in Manfredum concitabat Eccleſiæ Romanæ contemptorem.

Iam enim Caroli copiæ, ſuperatis Alpibus, in Ciſalpinam deſcenderant: factoque per Flaminiā itinere, omnes factionis Guelphæ milites Romam vſque perduxerant. Vnde Carolus mouens & Ceperanum capit, pulſo inde Manfredi præſidio: & ſaltum Caſſinatem occupat, quem Manfredus ipſe cuſtodiendum acceperat: quanquam deinde mutata conſilio, Beneuentum profectus exſpectare hoſtem in planis patentibuſque locis inſtituerat, quod plurimum equitatu valeret. Mouit & eo Carolus: & facta pugnandi copia, licet ex itinere feſsi milites eſſent, prælium non detrectat. Ciet vterque dux ſuos in pugnam. Verùm dum Carolus laboranti ſuorum turmæ intentius, vt fit, ſuccurrit, ex equo conſternatus, ita hoſtium animos auxit, vt Manfredus extra ordinem incautius pugnans interfectus, apparente ſubitò Carolo, fortunam belli ſtatim mutauerit. Ex ſuis enim in fugā verſis multi interfecti ſunt, plerique verò viui capti. Carolus autem tanta victoria potitus, Beneuentum mouēs, vrbem dedentibus vltrò ciuibus ingreditur. Nuceriam deinde oppugnare adortus, quo ſe noui veteresque Saraceni receperant, magiſtrum militiæ ſuæ (quem Mareſcallum vocant) cum quingentis equitibus in Etruriam mittit, qui Guelphos extorres in ciuitates ſuas reduceret. Is itaque profectus abeuntibus ſponte Gibellinus, magiſtratum ſine prouocatione Florentiæ conſtituit, quem accolæ factionis Guelphæ capitaneos vocant. Inde verò in Senenſes mouens, omnes Gibellinos Etruriæ, maximè verò Piſanos, in ſe concitauit, dum ad Bonitium caſtra habet, quod Gibellini acriter defendebant. Carolus autem vtroque regno in poteſtatem recepto, excepta Nuceria, Saracenis tandem pacem concedit, permiſsis etiam ſuis legibus in Italia viuere, ipſe verò cum exercitu vocante pontifice, Viterbium ſe contulit, quo & Henricus à fratre rege Caſtellæ pulſus paulò antè peruenerat quem pontifex Caroli commendatione motus, & multis muneribus donauit, & ſenatorem vrbis creauit. Carolus autem in Etruriam mouens, Gibellinos domiturus, qui Corradinum adoleſcentem Conradi Sueui nepotem in Italiam contra Guelphos vocabant, Bonitium egregiè defenſum & natura munitum, cùm vi capere non poſſet, fame ad deditionem compellere inſtituit: quo tandē poſt longam obſidionem recepto, in Piſanos mouens, Mutronium eorum oppidum captū, Lucenſibus dono dedit. Moliturus etiam maiora tum Carolus videbatur, niſi à ſuis in regnum properè vocatus fuiſſet, ob factioſos quoſdam qui Corradini rebus fauebant, maximè verò Saracenos, quos deinceps munitiſsimis caſtellis in Nuceria concluſit, quò ei tutius in Corradinum proficiſci liceret, quē Piſani in regnum deducere conabantur, vaſtatis prius Lucenſium agris: ſuperatoque atque interfecto apud Arretium Caroli Mareſcallo, adiuuante præſertim Guidone Ferretano, totiuſq; Ciſalpinæ factione Gibellina. Ferunt pontificem (dum adoleſcens per agrū Viterbienſem iter in regnum faceret) eius caſum miſeratum, prophetica voce dixiſſe, Corradinum ipſum vt victimam ad cædem duci. Is itaque Romam proficiſcens, Henricum ſenatorem ad pontem Miluium cum populo Romano obuium habuit, Imperatoris nomine ſæpius acclamato, timore ne id fecerint, an ſtudio partium, haud ſatis conſtat. Dimiſſo autem Romæ Guidone Ferretano, ipſe cum exercitu in regnum properans, vbi intellexiſſet Carolum ſaltus Hernicos Latinamque viam occupaſſe, flexit inde ad Aequicolos montes, quos Taliacocij vocant, in Marſos profecturus. Caſtra itaque primò nō longè à lacu poſuit, ferè aquæ ductu vetere & ædificiorum ruina munita. Mouerat & eò Carolus, decimo inde ſtadio ad concauæ vallis fauces caſtra locans, qui Alardi Neapolitani conſilio vſus, (is enim cum Germanis diu militauerat) partem exercitus ſtatim præmiſit cum Mareſcallo regia veſte induto, laceſſendi hoſtis cauſſa. Ipſe verò citra collem cum fortiſsimo quoque in inſidijs benè gerendæ rei occaſionem interim expectabat. Ad tres autem horas iam pugnatum eſt dubio Marte, cùm Mareſcallus fortiſsimè pugnans occiditur: cuius in morte cedentibus Gallis, Germani ferociores facti, paſsim ſine vllo ordine inſequebantur. In hos itaque incompoſitè ruentes Carolus delatus, ſtatim fundit fugatque, magna in fuga edita hoſtium ſtrage. Henricus autem ſenator Reate in fuga captus eſt: & Corradinus cum duce Auſtriæ cognitus, dum traijcere Tiberim nauigio in Etruriam tentat, ad Carolum pertractus, capitali ſupplicio afficitur: quod, vt diximus, Pontifex futurum propediem diuinauerat.

Manfredus occiditur.

Caroli Andegauenſis expeditiones.

Conradinus capite plectitur.

Carolus

Carolus itaque anno ſalutis milleſimo ducenteſimo ſexageſimooctauo, tanta victoria potitus, totoque regno ſine contentione in poteſtatem ſuam redacto, Romam proficiſcens, ſenatorium munus volente pontifice aliquandiu adminiſtrauit, miſſo Mareſcallo ſuo in Etruriam: cuius certè & induſtria & opera pax inter Senenſes & Florentinos cõpoſita eſt. Verùm mortuo Clemente, pontificatus ſui anno tertio, die vigeſimo primo, eodemque Viterbij ſepulto, tanta repentè non ſolum inter populos Italiæ, quos aliquãtulum in officio ſanctiſsimus pontifex auctoritate ſua continebat, verumetiam inter cardinales diſcordia orta eſt de creando nouo pontifice, vt biennio ſedes vacauerit. Tum verò Carolus omnia circumſpiciens, ne quid mali eccleſiaſticæ ditioni obueniret, cum parte exercitus in Etruriam profectus, Bonitium oppidum (vnde initium turbandæ pacis ortum eſt) captum Florentinis vendidit. Quo demolito, nouum haud longè in plano condidere, Poggium Bonitium appellatum. Carolus deinde inita cum Piſanis pace, quorum nauigijs in Africam traiecturus vti inſtituerat, redire in regnum conſtituit, relicto cum parte copiarum in Etruriam Rufo Anguillariæ comite, qui Etruſcos in officio contineret. Interim autem Ludouicum regem Maſsilia ſoluentem, tres filij adoleſcentes, rexque Nauarræ Theobaldus, & comes Campaniæ cum legato apoſtolico ſecuti ſunt. Tunetum itaque ſimul applicantes, vrbem obſidione cingunt, incurſionibus omnia circunquaque poſita vaſtantes. Verùm orta in caſtris peſtilentia, ac diutius per ignota capita vagata, Ludouicum regem cum filio minore natu, cúque legato apoſtolico è medio ſuſtulit: cuius in locum Philippus filius ſuffectus, de diſceſſu cogitare iam cœperat. Superueniente autem Carolo Siciliæ rege, hac conditione pax compoſita eſt, vt dimiſsis vtrinque captiuis, rex gentes Carolo tributum penderet, liberamque in Africa Chriſti prædicationem fineret. Reductis deinde in Siciliam copijs, mortuo apud Drepanum rege Nauarræ & Campaniæ comite, Philippo & Carolo placuit, partim pietate motis, partim vitandæ contagionis cauſſa Centumcellas adnauigare, inde terreſtri itinere Viterbium ituri: vbi de eligendo pontifice cardinales ad huc contendebant, qui certè tantorum regum præſentia moti, Theobaldum Placentinum, Leodienſem archidiaconum abſentem pontificem creârunt.

Clementis mors. Magna diſcordia.

Expeditio in Africã.

Ad Clementem redeo: cuius vita omni ex parte laudanda eſt doctrina, pietate, religione, humanitate, modeſtia, charitate, in proximum & pauperes Chriſti. Bona autem eccleſiæ ita accuratè diſpenſauit, vt plus Deo quã affinitati & cognationi tribuiſſe videatur. Duas habuit filias ex mortua vxore ante pontificatum ſuſceptas, quarum alteræ in monaſterium collocatæ triginta libras Turonenſiũ paruorum dedit; alteræ autem, quæ marito ſuæ conditionis nupſerat, trecentas libras Turonenſium dotis nomine numerari iuſsit: hac conditione, ne quid vnquam amplius peteret. Habuit & nepotem clericum, quem vbi comperit tres præbendas (ita enim canonicatus vocant) habere, optionem facere compulit, vt quam vellet ex his retineret, duas relinqueret. Verùm inſtantibus amicis, non ſolum quæ habebat, nepoti dimitteret, ſed maiora & plura tribueret. Reſpondit vir ſanctiſſimus (quem vtinam noſtræ ætatis pontifices imitati eſſent) ſe Deo, non autem carni & ſanguini acquieturum. Deum ita velle, vt ſua in pias cauſas erogarentur, nec eſſe dignum Petri ſucceſſorem, qui plus cognationi quam pietati & Chriſto tribueret. Dum autem Viterbij eſſet, referreturque quotidie Eduigem Poloniæ Duciſſam iampridem mortuam miraculis ſummo in precio eſſe, eam in ſanctas retulit. Delectatus eſt etiam mirificè doctrina Bonauenturæ, ordinis Minorum generalis: qui grauiter & copioſè tum ſcripſit in primum, ſecundum, tertium, & quartum Sententiarum librum. Hac autem commendatione moriens vir ſanctiſsimus, magnum ſui apud omnes deſiderium reliquit. Hinc contentio inter cardinales orta eſt, cum dignus Clementi ſucceſſor quæritur.

Clemens affinibus parum aut nihil de Eccleſia bonis dare voluit.

Bonauent. ordinis Minorũ Generalium.

ANNOTAT.

Hic pontifex vir optimus, & ſanctiſſimus fuit. Cuius res diuerſæ in pontificatu geſtæ, vita innocenter, pureq; acta, & incredibilis morum, & vitæ ſanctitas, quæ omnia de eo à fide dignis auctoribus feruntur, fidem facilè facere poſſunt. Verum vt hæc magis eluceſcant, ſequentem bullam addere inſtitui, quam, vbi pontifex renunciatus fuit, cuidam Nepoti ſuo ſcripſit. quæ inuenta eſt à Petro Michelio Hiſpano, Barchinonenſi notario, ſcriptore hiſtoriæ Hiſpanicæ diligenti, in antiquo libro ſacriſtiæ monaſterij ordinis prædicatorum Barchinon, pag. 240. eam autem refert in hiſtoria Hiſpanica pag. lxiijx.

Clemens Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, dilecto filio Petro Groſſo de S. Aegidio ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

Multis de noſtra promotione gaudentibus, nos ſoli ſumus, qui certius immenſitatem oneris experimur. Et idcirco quod alijs gaudium, nobis metum ſubminiſtrat, & fletum. Sanè, vt ſcias, qualiter his auditu debeas te habere, ſcire te volumus, quod humilior ſolito debes eſſe, neque enim quod nos vehementer humiliat, debet noſtros extollere, maximè cum honor huius ſeculi momentaneus ſit, & ſicut ros tranſeat matutinus: nec ad nos te, nec ad fratrem tuum, vel ex alijs noſtris aliquem venire volumus, ſine noſtro ſpeciali mandato. Quia ſpe ſua fruſtratus, ſi ſecus venire præſumeret, oporteret redire confuſus. Sed nec in tuæ ſororis nuptijs gradum quæras propter nos altiorem, nec enim nos haberes propitios, nec in aliquo adiutores. Si tamen eam filio militis ſimplicis deſponſaueris inter centum libris Turonenſibus tibi proponimus ſubuenire. Et ſi altiora quæſiueris, nec à nobis denarium ſperes vnum, & hoc ipſum ſecretiſſimum eſſe volumus, & tibi & matri ſolummodo, notum eſſe. Illud etiam ſcias, quod nullum, nullamquè de ſanguine noſtro ſub noſtri ſublimatione obtentu inflare volumus, ſed tam Mobiliam quam Cæciliam illos viros habere volumus, quos haberent, ſi eſſemus in ſimplici clericatu. Sibillam viſita, & dic ei, quòd locum non mutet: ſed remaneat apud Zuſam, & omnem maturitatem, & habitus honeſtatem obſeruet, & preces nobis pro aliquo non præſumat aſſumere, nam & ei pro quo fierent, eſſent inutiles, & ipſis, qui rogauerint, damnoſæ. Et ſi fortè per aliquos ex hac cauſſa munera offerrentur, ea reſpuat, ſi vult noſtram gratiam retinere. Saluta matrem & fratres. Non ſcribimus tibi, nec familiaribus noſtris ſub bulla, ſed ſub piſcatoris ſigillo, quo Romani pontifices in ſuis ſecretis vtuntur. Datum Peruſij in feſto SS. Perpetuæ & Felicitatis. Hanc habui ab Antonio Auguſtino Rotæ auditore, quem ob inſignem pietatem, eruditionem, & morum grauitatem, maximamq́; in rebus gerendis dexteritatem, & fidem Philippus Hiſpaniarum rex maximus proximè Epiſcopum Ilerdenſem à Romano Pontifice Pio IV. poſtulauit, & vt ex Alli. eccleſia ad eandem transferretur, obtinuit.

GREGORIVS X.

191. Pō.

GRegorius decimus, Theobaldus antea vocatus, natione Italus, patria Placentinus, Leodienſis Archidiaconus, in Aſia exiſtens, Viterbij à Collegio Cardinalium Pontifex creatur.

Eo enim tempore, quo Ludouicus in Africam nauigauit, Odoardus regis Angliæ filius, ex Anglia cum ingenti claſſe in Aſiam traiecit, recuperandæ terræ ſanctæ cauſſa. Verum dum Ptolemaidi tamdiu immoratur, quoad

Ludouicus rex Franciæ, vt pollicitus erat, eò ex Africa victor traijceret, ab Arſacida familiari, dum ſolus in cubiculo eſſet, tribus vulneribus petitus, ægrè mortis periculum euaſit, adiuuante altero familiari: qui manum ſicarij tamdiu retinuit, donec à domeſticis diſcerptus & extractus à cubiculo ſceleratus Arſacida eſt. Odoardus autem vbi ex vulneribus conualuit, Theobaldum contubernalem ſuum, magno ſemper in precio habitum, quippe qui omnes reges & principes Chriſtianos continuò in Saracenos animauerat, iterum Romam pontificatus gratia à Cardinalibus accitum, nauigio, pecunijs, egregio comitatu mirificè iuuit: eò potiſsimum tempore, quo Henricus adoleſcens, Richardi paulò ante mortui comitis Cornubiæ filius, Viterbium videndi Clementis cauſſa venerat. Quo mortuo, dum adoleſcens ipſe ibi aliquandiu moram trahit, malo fato ſublatus eſt: à Guidone enim Monteforti, qui tum cum Philippo Francorum rege Cathedralem Eccleſiam audiendæ rei diuinæ cauſſa petierat, ante aram interficitur: quod à Richardo pater eius Simon in Anglia dolo necatus fuerat. Vltus hoc modo patris necem ad Rufum Etruriæ præfectum incolumis euaſit. Abiêre Viterbio hac indignitate moti, non ita multò pòſt & Philippus in Galliam, & Carolus in Apuliã, qui pace cum Saracenis inita, Theobaldum Sypontum, quod & Manfredoniam nunc vocant, nauigijs appulſum, Ceperanum vſque comitatus eſt. Inde verò pontifex per Marſos & Sabinos iter faciens, Viterbium tandem peruenit: vbi à Cardinalibus perbenignè & honorificentiſsimè ſuſceptus, coronaque pontificia ornatus, omnem poteſtatem accepit,

Eduardi Angli diſcrimen ab Aſſaſſino, vel Arſacida, vt author vocat.

Henricus occiſus.

Digitized by Google

accepit, quam Chriſtus Petro reliquit. Compoſito deinde pro tempore pontificatu, ad componendam pacem inter Genuenſes & Venetos animum adijcit. Hi enim populi inter ſe magnis cladibus iam dudum decertauerant. Hanc ob rem Philippus rex Franciæ Cremonæ ſubſiſtens, pontificis rogatu vocatis Genuenſium & Venetorum legatis, pacem inter eos in quinquennium compoſuit: quo ſimul omnibus proficiſci in Saracenos liceret. Quieſcebat iam Italia, cùm initium perturbandi omnia à Venetis ortum eſt, noua vectigalia exigentibus. Inſtituerant enim ne quis in ſinu Hadriatico nauigaret, maximè verò Pola Venetias, niſi ſoluto portorio è mercium numero. Hanc autem indignitatem non ferentes Bononienſes, qui magnæ Flaminiæ parti tum præerant, triennio varia fortuna cum Venetis decertarunt. Demum verò feſſi hac lege pacem acceperunt, vt dirupto caſtello, quod in primo Padi oſtio ædificauerant, quarundam mercium liberam eductionem haberent, oſtiorum Padi Veneto libera cuſtodia dimiſſa. Anconitani quoque indignabundi, quod Veneti Hadriatici maris dominatum ſibi vendicarent, vectigalque à nauigantibus exigerent, ea de re apud pontificem conqueruntur, cuius officium eſt prohibere, ne noua vectigalia imponantur. Is autem Venetis ſtatim imperauit, vt ex actionem illam tollerent, qui certè nil aliud reſpondere, quam pontificem non habere rei ipſius planam cognitionem, verùm recognita, tum melius iudicaturum. Non potuit Gregorius rem inchoatam ex ſententia perficere. Eundum erat ad concilium, quod Lugduni indixerat: quò & Palæologus imperator Conſtantinopolitanus cum magno comitatu profectus, tertia decima vice in ſententiam Romanæ Eccleſiæ Græcos toties deficientes pertraxit. Huius præterea auctoritatem quidam Tartari proceres ſecuti, ſacrum baptiſma tum recepêre. Interea verò vacante imperio occidentali, Rodulphus Habſpurgenſis comes ab electoribus hac conditione imperator creatur, vt ſequenti anno Romam peteret coronæ accipiendæ cauſſa. Florentini autem Guelphi, Gibellinos conciues ſuos à Gregorio (dum iter in Galliam facit) in patriam reductos, ſtatim eijciunt. Hanc ob rem iratus pontifex, eius ius faſque omne interdixit: paulumque abfuit, quin idem quoque in Bononienſes ageret: qui Lambertaſcos Aſinellosque Gibellinos cum præclaris familijs eiecerant: ſed hi non ita multò poſt pœnas dedere. Nam cùm exercitum in Foroliuianos duxiſſent, qui exſules ſuos perbenignè ſuſceperant, eruptione facta, de Bononienſibus ad octo millia cæſa traduntur, qua quidem calamitate conſiſæ quædam Flaminiæ ciuitates ab ipſis Bononienſibus ſtatim defecêre: maximè verò Ceruia, vnde magnum ſalis vectigal ſuſcipiebant. Gregorius autem abſoluto Lugdunenſi concilio, in quo multa decreta ſunt, ad electionem ſummi pontificis, ad expeditionem in Saracenos, ad vnionem Græcæ Latinæque Eccleſiæ, ad pacem Chriſtianorum pertinentia, iter in Italiam faciens, obuium habuit Alphonſum Caſtellæ regem apud Bellocadorum, admodum conquerentem, quòd imperium Rodulpho mandaſſet. Verùm accepta pontificis ſatisfactione, ius omne ſuum Rodulpho conceſſit, Pontifex autem perbenignè ab omnibus Italis ſuſceptus, dum iter per Etruriam facit, Florentinos ſponte deuitans ne interdictum tolleret, Aretium peruenit: vbi Pontificatus ſui anno quarto, menſe ſecundo, die decimo moritur, & ſepelitur: vir certè in omni vita clarus, prudentia rerum gerédarum, fortitudine animi, qua pecunias & res humiles contemnebat: humanitate, clementia, benignitate in pauperes Chriſti, & eos potiſſimum, qui ad gremium ſedis Apoſtolicæ confugiebant.

Veneti pacem turbant. — *Concilium Lugduni.* — *Græcorũ lenitas.* — *Rodulphus Habſpurgi comes fit Imperator.* — *Gregorij mors.*

ANNOTAT.

Ratio cur conclauis vſus in creatione Romani pontificis inuentus fuerit. Anno Dominicæ natiuitatis M.CCLXVIII. Clemens papa IV. Viterbij, vbi cum curia ſua toto pene ſui pontificatus tempore permanſerat, in die ſanctæ Cæciliæ ægrotare cœpit, & octauo die pòſt morbo, ſenioque confectus, iij. Kal. Decemb. obijt. Cuius cadauer honorificè ad Eccleſiam Prædicatorum ſanctæ Mariæ ad gradus Viterbij ſepultum eſt. Quo mortuo, vacauit ſedes propter Cardinalium diſcordiam annos duos, menſes ix. & diem. Eò porrò vita functo, Cardinales qui tunc in curia Romana præſentes erant numero xvij. in creatione futuri Pontificis diſſentire cœperunt, electionisque ratio adeò diſcordijs agitata eſt, vt propè in triennium protraheretur. Sæpius ſiquidem congregati, negotium conficere nulla ratione valuere, dum vnuſquiſque ipſorum ad pontificatum aſpirans, nemini cedere vellet. Eo aũt tempore nequaquam, vt nunc conſuetudo eſt, Cardinales in conclaui recludebantur, ſed ſummo manè ſingulis diebus, ſi Romæ erant, Laterani: vel in baſilica S. Petri, aut alibi, pro vt occaſio ſeſe offerebat: ſin autem extra vrbe, in Eccleſia Cathedrali illius ciuitatis,

in qua tunc commorabantur, vnà conueniebant, perinde ac noſtro tempore faciunt, cum congregationem ſunt habituri, de Romani Pontificis electione tractantes. Quo interim tempore ad curiam Romanam Viterbium venerunt, Philippus Francorum, & Carolus Siciliæ reges, collegiumq́; pro celeri & matura pontificis electione rogantes, parum profecerunt, ſed rebus infectis reuerſi ſunt. Tunc Ioannes epiſcopus cardinalis Portuenſis videns cardinalium pertinaciam, vt in comitio exiſtentibus, & ſpiritum ſanctum inuocantibus, publicè dixit; Domine, diſcooperiamus tectum cameræ huius, quia ſpiritus ſanctus nequit ad nos per tot tecta ingredi. Qui etiam cùm papam Gregorium renunciatum animaduertiſſet, hos de ſua electione verſus edidiſſe fertur.

Papatus munus tulit archidiaconus vnus,
Quem patrem patrum fecit diſcordia fratrū.

Poſtremò poſt longiſſimum duorum annorum menſiumq́; nouem interregnum, quod maximo Reip: Chriſtianæ malo, & incommodo fuit: à Viterbienſibus propemodum coacti, cum diſcordantibus animis, vt vnum ex ſe eligerent, fieri non poſſet, tandem per viam compromiſſi, in ſex cardinales facti, ſuadente maximè S. Bonauentura ordinis Minorum generali miniſtro. Kal. Sept. anni MCCLXXI. in pontificem maximum renunciauerunt. Theobaldum vice comitem Placentinum, archidiaconum Leodienſem virum ſanctum, & religioſum, extra collegium cardinalium & abſentem. Is in obſequio Chriſti tunc trans mare in Syria apud Ptolemaidem commorabatur, cum Odoardo primogenito regis Anglorum, tempus opportunum exſpectans, vt Hieroſolymam cum cæteris peregrinis proficiſceretur. Qui decreto electionis à collegij legatis trans mare miſſis, accepto, atque confirmato menſe Decembri ex Syria nauigio receſſit, Brunduſiumq́; primum, demum Viterbium ſequenti anno, vbi cardinales erant, iij. Idus Febr. venit, Romani pontificatus inſignia ſuſcepturus. Inde Viterbio diſcedens, Romam profectus eſt, vbi 6. Kal. Aprilis conſecratus & coronatus, Gregorius X. eſt appellatus. Sedit autem à die electionis annos iv. menſes iv. dies x. Hæc ex regiſtris eius. F. Ptolemæo Lucenſi, Martino Polono, Theodorico à Niem, Ioanne de Columna, & alijs horum temporum ſcriptoribus, qui huius Pontificis vitam edidêre, excepi. Qui pontifex altero poſt conſecrationem anno, Chriſti verò MCCLXXIV. maximo Chriſtianorum concilio Lugduni in Gallijs congregato, multas ſuper eccleſia catholica reformatione, leges edidit, leges, quas canones appellant. Inter quas has quoq́; de futura Romani pontificis electione tulit, longiſſimis interregnis, quæ in poſterum accidere poſſent, remedium aliquod allaturus, quæ proceſſu temporis paululum variata in hāc propemodū formā ex vſu redacta ſunt.

PRAECIPVAE LEGES, QVAE IN COMITIJS ROMANI PONTIFICIS SERUARI DEBENT.

I. Vt noui pontificis comitia habeantur loco idoneo, vbi pontifex præcedens cum ſua curia reſidens, cauſſarumq́; & literarum apoſtolicarum audientiam habens, mortuus fuerit. Quod ſi in villa, pago, aut oppido obierit, & propterea cōmode ibidem comitia haberi nequierint, in vrbe, in cuius diœceſi villa, pagus, vel oppidum fuerint, habeantur, niſi interdicta ſint. Quo caſu in proximiore vrbe non interdicta ipſa electio fieri debet. Si verò ipſa audientia alio loco fuerit, tunc non vbi papa obierit, ſed vbi eadem audientia fuerit futuri pontificis creatio habeatur, Gregorius X. & Clemens V.

II. Vt mortuo pontifice, comitia non habeantur, niſi ad minus decem dierum ſpatio interiecto, quo tempore, & cardinales abſentes exſpectari, & nouem dialia demortui pontificis per cardinales præſentes celebrari debent.

III. Vt cardinales omnes quauis ratione à conclaui abſentes, nullum ferendorum ſuffragiorum ius habere poſſint.

IV. Vt non ſolum cardinales abſentes, ſed & omnes cuiuſuis ordinis & conditionis homines in Romanum pontificem creari poſſint.

V. Vt finitis nouem dialibus, ſacriſq́; die decimo ritè ſancto ſpiritui factis, omnes cardinales, qui adſunt (ſiue abſentes venerint, ſiue non) in palatio, in quo mortuus pontifex habitabat, loco tuto, vndique clauſo, ac optimè cuſtodito, quod conclaue vocant, recludantur, cum duobus tantum, vel, vt nunc conſuetudo eſt, tribus, aut quatuor famulis, qui eis neceſſaria ſubminiſtrēt, quo in loco comitia habeantur. Nec alicui præterea fas ſit, locum ingredi vel egredi, niſi infirmitatis cauſa, certiſq́; quibuſdam hominibus, quorum opera in conclaui exiſtentibus, maximè eſt neceſſaria. Is porro locus conclauis nullum intermedium parietem habeat, ſed omnes cardinales in cellulis ſuis laneis diſtinctis pannis ipſum inhabitent in communi.

VI. Vt locus, & porta conclauis diligentiſſimè cuſtodiantur, ſi Romæ electio habeatur, primum à prætorianis, deinde à Regulis Romanis, & oratoribus principum ſacramento prius adſtrictis, demum in loco oſtij conclauis proximiore ab Epiſcopis, & conſeruatoribus vrbis. Si autem extra vrbem comitia hæc habentur, à loci eiuſdem dominis temporalibus, eodem iuramento fidelitatis obligatis. Quorum munus eſt conclaue cuſtodire,

& di-

Digitized by Google

& diligenter cauere, ne quid conclaui inferatur ſeu exportetur, quò minus legitima ſuffragia ferri poſſint, atque ſingula ſcrutari, quæ vel cibi, vel alterius rei cauſa inferuntur ad eos & prouidere, ne quid detrimenti patiantur, omnibusq́; ipſorum nutibus præſto eſſet ac eligere pontificem differentes ad maturandum arctare. Milites verò prætorianı, ac Reguli Romani conclaue ab omni impreſſione tutum reddere debent.

VII. Vt cardinales conclaui egredi nulla ratione poſſint, niſi Romano pontifice creato, quod ſi re infecta egreſsi fuerint, ab his, qui conclaui cuſtodiæ præſunt, iterum ingredi cogi debent.

VIII. Vt Cardinalibus venientibus poſt ingreſſum conclaui, & antè papæ creationem, poteſtas ſit conclaue ingredi, & cum cæteris ſuffragia ferre, nullusque cardinalis quauis occaſione, aut prætextu etiam excommunicationis vinculo innodatus, ab electione ipſa arceri poſſit.

IX. Vt poſt triduum ingreſſus conclaui, niſi pontifex renũciatus fuerit, Epiſcopi, Reguli Romani, & qui conclaui cuſtodiæ præſunt, maximam in epulis, & cibis, quæ cardinalibus inferuntur, rationem habeant, & illis non niſi ferculum vnum inferri permittant.

X. Vt in comitijs habendis ſub anathematis pœna, nulli fas ſit aut largitione vti, aut quicquam polliceri, aut prenſare, ſiue ambiendo, animos cardinalium ſibi in noua creatione deuincire. Quo interim tẽpore cardinalib. nulli alij negotio vacandi ius, poteſtasq́; ſit, quo electio maturetur.

XI. Vt nemo Romanus pontifex renunciari poſſit, niſi duarum partium ex tribus cardinaliũ, in conclaui præſentib. integra ſuffragia tulerit.

XII. Vt mortuo Romano pontifice, omnes eccleſiaſtici magiſtratus, & officia ſtatim ceſſent, atque à muneribus ſuis vacent præter pœnitentiarum maiorem, minoreſque & Camerarium S.R.E. quorum munera etiam mortuo papa perdurant. Ex l.6. Decretalium, Bonifacij papæ 8. li.1. tit.6. de electione & electi poteſtate, c.3. Vbi periculũ. Item l. Clementinarum primo, ti. 3. de electione & electi poteſtate, ca. Ne Romani.

Porro autem iuxta Gregorij X. conſtitutionẽ, Aretij, vbi Gregorius X. papa obierat, primum papa creatus eſt, Innocentius V. ex ordine fratrũ prædicatorum ad epiſcopatum Oſtienſem aſſumptus annò ſalutis MCCLXXVI. deinde eo mortuo, Hadrianus V. Romæ: nouiſsimè Viterbij Ioannes papa 21. Vigeſimus ritè dicendus, vt ex iiſdem auctoribus, quos paulò ante citaui, intelligitur. Idem refert gloſſa capituli, Vbi periculum quam fecit Ioannes Andr.

Gregorius XV. an. 1623. nouum modum eligẽdi Pontificis inſtituit, quẽ vide ſuo loco.

INNOCENTIVS V.

INnocentius quintus, Petrus Tarantaſienſis antea vocatus, natione Burgundus, Ordinis S. Dominici, vir in ſacris literis doctiſsimus, anno Domini, 1275. Aretij pontifex creatur: vnde paulò poſt Romam abiens in ſancto Petro coronatus, ſtatim animam ad pacandas res Italas adiecit. Quare legatos magnæ auctoritatis viros miſit, qui & Etruſcos in pernitiem Piſanorum conſpirantes, & Genuenſes ac Venetos de vita ac ſanguine inter ſe certantes, ab armis diſcedere ſub anathematis pœna cogerent. Aderant & oratores Caroli regis, cuius etiam auctoritate rem magis ex ſententia confici poſſe ſperabat. Fecère mandata Etruſci, maximè Florentini, quos ob hanc rem pontifex ab interdicto Gregorij abſoluit. Genuenſes autem & Veneti, quorum odia magis inoleuerant, in armis continuò erant, ſeſe inuicem mutuis cladibus conficientes, quos tamen Innocentius in ſententiam ſuam traxiſſet, ſi ei diutius viuere licuiſſet: adeò ad eam rem animatus erat. Moritur autem pontificatus ſui menſe vj. die ij. ſepeliturque in Lateranenſi baſilica. Quo minus autem mors eius moleſta presbyteris ſæcularibus videretur, effecit eius iudicium paulò ante latum. Nam cum Viterbij inter ſacerdotes cathedralis Eccleſiæ & fratres prædicatores de corpore Clementis IV. orta contentio eſſet, vterque enim ordo ſanctiſsimum corpus apud ſe volebat, adiudicauit id fratribus committi debere, quod diceret ſanctiſsimum pontificem id ita dum viueret, inſtituiſſe. Hanc itaq; ob rem leuem offenſiunculam Innocẽtius cõtraxit, alioqui vir optimus, & de quo bona omnia ſperari poterant.

192. Pōt.

Italorum hoc tempore ſanguinolenta bella.

Innocentij mors.

Digitized by Google

HADRIANVS V.

193. Pōt. HAdrianus quintus, patria Genuenſis, familia Fliſca, Othobonus antea vocatus, Romæ in atrio Lateranenſi pontifex creatur. Fuit autem Innocentij quarti nepos: ſanctique Hadriani diaconus, cardinalis ab eodem creatus, & in Angliam legatus cum ſumma poteſtate miſſus, ad ſedandum tumultum inter Regem & Barones ortum. Creatus itaque pontifex, Viterbium ſtatim proficiſcitur; Rodulphumque imperatorem ad comminuendam Caroli potentiam, qui tum Romæ omnia pro arbitrio agebat, in Italiam vocat. Verùm Rodulphus Bohemico implicitus bello Hadriano ſatisfacere non potuit. Carolus autem ad declinandam inuidiam intentus, omnem vim belli in Achaiam transfert, viam ſibi ad imperium Conſtantinopolitanum facturus. Verùm mortuo Hadriano pontificatus ſui die quadrageſimo, in Italiã redijt. Moritur autem pontifex Viterbij ante munus conſecrationis ſuæ, ſepeliturque in conuentu fratrum Minorum. Fuerat quidem ei in animo, & ditionem eccleſiæ tutiorem à tyrannis reddere, & conſtitutionem Gregorij de eligendo pontifice in meliorem formam redigere, non omninò tollere. Eius autem conatibus & animi magnitudini mors obſtitit. Vacat tum ſedes dies octo & viginti.

Carolus Andegauenſis magna affectat.

IOANNES XXII.

194. Pōt. IOannes vigeſimus ſecundus, natione Hiſpanus, patria Vlixibonenſis, Petrus antea vocatus, ex epiſcopo Tuſculano pontifex creatur. Hic etſi doctiſsimus eſt habitus: tamen ignoratione rerum gerendarum, & morum inæqualitate, plus detrimenti quàm honoris & emolumenti, pontificatui attulit. Multa enim ſtoliditatem & leuitatem præſeferentia egit, in vno tantum commendatione dignus, quod adoleſcentes literarum ſtudioſos, inopes maximè, beneficijs eccleſiaſticis & pecunia iuuit. Vexabant tum Veneti Anconitanos, quòd in Dalmatia mercaturã exercerent, nullo perſoluto Venetis portorio: neque eos (vt par erat) vectigales eccleſię pontifex ipſe tuebatur, in verbis tantummodo promptus, in rebus agendis timidi & fracti animi. Anconitani autem pontificis auxilio deſtituti, ſeipſos colligentes, eruptione facta, Venetos vrbem obſidentes magno illato incommodo propellunt. Vſus tamen conſilio Ioannis Caietani, cuius nutu omnia tum gerebantur, quòd ipſius auxilio & ſuffragijs pontifex creatus fuerat, legatos tum ad Palæologum, tum ad reges occidentales miſit, qui eos ſuo nomine cohortarētur, vt pace inter ſe inita, arma in Saracenos & hoſtes Chriſtiani nominis pararent. Pollicebatur homo ſtolidus ſibi longam vitam, & diu ſe victurum omnibus prædicabat: quippe cuius vita & mores omnibus patebant, adeò erat inuerecundi & ſocordis ingenij. Sed ecce dum hanc ſtultitiam omnibus prædicabat, camera quædam noua, quam in Palatio Viterbienſi exſtruxerat, ſubitò corruit, atque inter ligna & lapides inuentus, ſeptima die poſt tantam ruinam acceptis omnibus eccleſiæ ſacramentis, pontificatus ſui menſe octauo moritur, Viterbijque ſepelitur, vir (vt dixi) admodum literatus, ſed parum prudens. Multa enim in vita ſcripſit, potiſsimum verò canones quoſdam ad medicinam pertinentes. Nam medendi arte admodum peritus habebatur. Scripſit & librum, quem theſaurum pauperum vocat. Edidit & problemata quædam

Veneti & Anconitani inter ſe digladiantur.

Ioannis mors ex ruina cameræ.

Eius ſcripta.

Digitized by Google

dam Ariſtotelem imitatus. Sed hoc neſcio, quo pacto compertum eſt, vt viri quidam admodum literati, ad res agendas parum idonei videantur. Neſcio quo pacto dixi, cum mirum potius omnibus videri debeat, vt qui contemplatione delectatur, idem etiam rebus terrenis animum applicet.

ANNOTAT.

Poſt Innocentij V. mortem qui ei ſucceßit Hadrianus papa V. Gregorij X. de conclaui conſtitutionem ſtatim reuocauit. Cuius reuocationem, ſiue ſuſpenſionem, quod ante eius coronationem facta fuiſſet, inualida erat, Ioannes XXI. confirmauit. Atque ſine conclauis recluſione, qui deinceps ei ſucceſſerunt, Romani pontifices, Nicolaus III. Martinus II. dictus IV. Honorius IV. Nicolaus IV. & Cæleſtinus V. creati ſunt. A Celeſtino verò eadem qua Gregorius X. cauſſa, moto, ipſius Gregorij conſtitutionem de conclauis recluſione denuò renouatam, & approbatam, qui ei ſuffectus eſt Bonifacius papa VIII. ratam habens; & confirmans libro Decretalium ſexto regiſtrauit. A quo deinceps tempore vſque ad noſtram memoriam perpetuo obſeruata eſt. Hæc ex Gloſſa capituli, vbi periculum. Cuius auctor fuit Io. Andrea celeberrimus iureconſultus.

NICOLAVS III.

NIcolaus tertius, patria Romanus, ex familia Vrſina, Ioannes Caietanus antea vocatus, pontifex tandem creatur, protracta in ſex menſes electione, non ſine magna cardinalium contentione, quorum conclaui ſenator Siciliæ rex præfuit, qui admodum inſtabat, vt vnus aliquis ex natione Gallica eligeretur. Nicolaus autem inito pontificatu, anno domini milleſimo ducenteſimo ſeptuageſimooctauo, Caroli potentiam comminuturus, Etruriæ vicariatum abſtulit, quod diceret Rodulphum id ægrè ferentem, non aliter expeditionem pro terra ſancta promiſſam acturum, cum Etruria imperatoriæ iuriſdictionis haberetur. Hoc conſecutus pontifex, nihilominus Flaminiam ipſamque Boloniam cum Exarchatum Rauennatum, quæ tum imperatori ſuberant, in poteſtatem ſuam redegit: eoque miſit Bertoldum nepotem, Romandiolæ comitem declaratum. Miſit & alterum nepotem Latinum cardinalem legatum in Etruriam, qui reſtitutis vbique Gibellinis, Florentiæ ac in cæteris Etruriæ vrbibus pro arbitrio animi magiſtratus impoſuit. Munus verò ſenatorium, quod principibus & regibus demandari conſueuerat, ipſe ſolus obiuit. Legatos Venetorum (qui tum Anconitanos bello vexabant) à conſpectu ſuo reiecit. Abeuntes præterea ex itinere reuocatos, grauiſsimis verbis increpauit: & perniciem eorum ciuitati comminatus eſt, ni ab Ancona oppugnanda deſiſterent. Tandem verò multis vltro citroq; illatis incommodis, æquis conditionibus pax inter vtranque ciuitatem componitur. Huic autem pontifici in animo fuerat duos reges creare, vtrunque Vrſinum: quorum alterum Etruriæ, alterum Lombardiæ præficeret: qui inde Teutonicos partem Alpium incolentes, hinc Gallos Siciliam & regnum Neapolitanum tenentes, armis in officio cõtinerent. Vt verò id ei facere liceret, Petro Arragonum regi perſuaſerat, vt iure hæreditario Conſtantiæ vxoris ſuæ, regnum Siciliæ repetere anniteretur. Senatoriam autem dignitatem ipſe à Carolo ad ſe trãſtulit: vetuitque perpetuo edicto, ne quis rex aut princeps magiſtratum ipſum petere aut obire auderet. Fuit autem Nicolaus pontifex (vt auctores ſcribunt) vir magni animi atq; cõſilij, adeoque moribus & vita integer, vt vernacula lingua cõpoſitus vulgo diceretur, Amator & cultor doctorum virorum & eorũ maximè, qui doctrinam cum prudentia & religione coniunctã haberent. In patiendis autem dignitatibus & honoribus, communis omnibus eſt habitus. Nam ſemel habita poteſtate ſacrorum initiandorum, Albanum epiſcopum ex ordine Minorum Oſtienſem ex ordine prędicatorum delegit. Prænestinus & Tuſculanus epiſcopi ſæculares fuere. Creauit & duos presbyteros, videlicet Gerardum

Caroli Andegauenſis potentia minuiſa.

Venetorũ Legati reiecti & obiurgati.

Duos reges in Italia futuri niſi fora ob ſtitiſſent [marginal note partly illegible]

Nicolaus vir magni animi & conſilij.

Electio facta. [marginal note partly illegible]

tituli

Digitized by Google

titu'li duodecim Apoſtolorum, & Hieronymum ordinis Minorum tituli ſanctæ Pudentianæ. His addidit duos diaconos, videlicet Iordanem fratrem ſuum ſanctæ Euſtachij, virum multæ doctrinæ & innocentiæ: & Iacobum Columnã ſanctæ Mariæ in via Lata, virum exactæ religionis & grauitatis. AEdificijs prætereà ædes pontificias exornauit. AEdes enim apud ſanctum Petrum percommodè exſtruxit, quarum partem aliquam adhuc cernimus. Has poſteà Nicolaus quintus magna impenſa reſtituit. Cinxit etiam mœnibus in vrbis modum pomarium ſancti Petri, quod viridarium nunc vocant. Eccleſiam quoque ſancti Petri ferè vetuſtate collabentem reſtituit, ac pictura ſummorum pontificum exornauit: Idem etiam fecit in baſilica Pauli. Auxit prætereà mirum in modum diuinum cultum: aucto canonicorum numero & ſeruientium eccleſijs prouentu. Diuiſit etiam ordines eccleſiaſticos inter ſe, & quid cuique conueniret oſtendit. Habitationes quoque vnicuique aſsignauit: vt & aduenæ ſcire poſſent, quo in loco quiſque magiſtratus, curialis præſertim, inueniri poſſet. Perfecit etiam Lateranenſes ædes ab Hadriano quinto anteà inchoatas. Condidit prætereà à fundamentis Sancta ſanctorum, primo ſacello iam vetuſtate collapſo: templumque in ipſorum opere vermiculato (vt adhuc cernitur) & cruſtra marmorea exornauit: eoque tranſtulit Apoſtolorum capita, donec templum Conſtantinianum ſua impenſa reſtitueretur. Quo facto, ſtatim in capſulis argenteis ſuo iuſſu exſtructis, comitante populo in templum reſtituit: conduntur que in ſacello ad eam rem percommodè fabricato. Eodem quoque die baſilicam ipſam conſecrauit, pridie Nonas

Pietas.

Iulij, is dies eſt habitus. Scribunt hiſtorici quidam, neminem ante ipſum ſacrificare religioſius viſum, cum ſemper dum ſolemnia ageret, lacrymas funderet. Erat enim religionis obſeruantiſsimus, & adeò ordinis Minorum, ob contemptum rerum humanarum, amator, vt ipſe etiam decretali epiſtola quadam ipſius ordinis ambigua declarauerit. Vacantibus eccleſijs nullus pontifex celerius ac maturius conſuluit, cùm eas ſtatim optimo cuique & idoneo commiſerit. Prius enim mores hominum & doctrinam inſpiciebat, deinde vacantes ſedes his ſtatim committebat: quod diceret in mora periculum eſſe, cùm non deeſſent, qui diuina etiam cupidiſſimè diriperent & occuparent. Notarios & tabelliones, vtpote ſanguine pauperum litigantium viuentes, à ſe vt peſtiferos reiecit, Gregorium decimum & Ioannem viceſimũ primum hac in re imitatus.

Conſtitutio de magiſtratibus.

Verùm quoniam vbique terrarum magna in magiſtratibus corruptela erat, conſtituit ne magiſtratus ipſi vllo in loco magis quam annui crearentur: eos ſi quiſpiam retinere vlterius auſus fuiſſet, anathematis pœna notabatur, à qua, niſi à pontifice abſolui non poſſet. Multa prætereà conſtituit, ad vtilitatem cleri populique Chriſtiani pertinentia, vt in titulis ſuis apparet. Non caruit tamen in tantis laudibus reprehenſione. Suos enim ita amaſſe dicitur, vt aliundè raperet, quod eis condonaret. Nam quibuſdam nobilibus Romanis caſtella vi abſtulit, ac ſuis dono dedit, maximè verò Surianum.

Mors Nicolai.

Vbi idem pontifex cibi ac potus continentiſsimus, ſubita tamen morte correptus, tertio ſui pontificatus anno, menſe octauo, die quintodecimo moritur. Quam mortem prædixiſſe quendam ferunt, notato per excreſcentiam Tiberis vaticinio.

Tiberis inundatio.

Adeò enim in immenſum excreuerat, vt altare ſanctæ Mariæ rotundæ quatuor pedibus & eò amplius excederet. Eius autem corpus Romam delatum, in ſacello beati Nicolai à ſe condito in baſilica ſancti Petri ſepelitur, tumulo marmoreo & vermiculato, opere exornato quem adhuc cernimus, anno Domini M.CCLXXX. aſſumptionis octaua die. Quo quidem anno Carolus rex beatæ Magdalenæ corpus iam anteà à beato Maximino in villa ſui nominis conditum, ornatiore ſepulchro & maiore ſacello exornauit: caputque eius ſeorſum in theca argentea condidit. In morte autem Nicolai vacaſſe pontificatum quinque menſibus ferunt. Nam dum Viterbij à Cardinalibus noui pontificis electio fieret, præeſſetque conclaui Richardus ex Hannibaldenſium familia Romana, ac ſine contentione primaria, qui paulò antè Vrſum mortui Nicolai nepotem, prætura Viterbienſi deiecerat: erat enim huius familiæ hoſtis acerrimus: duo cardinales ex familia Vrſina impediebant, quo minus electio fieret, niſi vrſus in præturam reſtitueretur. Hanc ob rem Viterbienſes Richardum ſecuti, conclaui ingreſsi, Cardinales capiunt, & in vincula conijciunt. Quod vbi Romæ ſcitum eſt, eadem Hannibaldenſium factio familiam Vrſinam ab vrbe pellit, quę ſtatim populariter cum ſua factione abiens, Præneſte ſeceſsit. Poſt quintum itaque menſem Gallici Cardinales abſentibus Vrſinis ſuffragijs Italos ſuperantes, Gallicum pontificem creant.

MAR-

Digitized by Google

MARTINVS IV.

196. Pōt.

MArtinus quartus, Simonantea vocatus, tituli ſanctæ Cæciliæ presbyter cardinalis, natione Gallus, patria Turonenſis, pontifex electus, Viterbij coronari noluit, quod ei ciuitati ob impetum in cardinales factum, interdictum ſacris putabat. Vrbem itaque veterem petens, quod Oruietum vocant, eo loci omnia ſolemnia peregit decimo Kal. Aprilis. Reſurrectionis autem die ſex cardinales creauit: quorum de numero fuère Comes Mediolanenſis tituli ſanctorum Marcellini & Petri, & Benedictus Caietanus ſancti Nicolai in carcere Tulliano diaconus. Regem verò Carolum ad ſe venientem, non modo perbenignè ſuſcepit, verùm & eidem ſenatoriam dignitatem, qua à Nicolao priuatus fuerat, reſtituit, quod non ita ab omnibus probatum eſt, cum ea res excitatura videretur magnas in vrbe ſeditiones, reuerſis iam Vrſinis & pulſis Hannibaldenſibus. Vrſinis enim ob odium in Nicolaum conceptū, Carolus mirificè aduerſabatur. Ioannes itaque Latini fratris vlturus iniurias, tutaturusque dignitatem ſibi à populo Romano traditam, comparato ſatis iuſto exercitu, in Viterbienſes mouens, eorum agros longè ac latè populatus eſt. At Martinus, qui tum in Monteflaſcone erat, Viterbienſiū calamitate permotus, Matthæum ex gente Vrſina cardinalem, Romam properè miſit ad res componendas: qui ex itinere Ioannem populi Romani capitaneum (ita enim populi ducem appellant) ſecum duxit. Venerant & eò omnium factionum capita mandato legati: maximè verò Richardus Hannibaldenſis, vt ab interdicto, quod Viterbij contraxerat, dum conclaue violenter irrupit, & cardinales Vrſinos in carcerem coniecit, abſolueretur legati auctoritate. Is itaque ad cardinalis pedes prouolutus, laqueum collo gerens, quod eſt maximum pœnitētiæ ſignum, ac veniam petens, abſoluitur. Compoſita autem hoc modo inter vtranque factionem pace, reuocatoque exercitu Romano ab iniuria Viterbienſium, pontifex Romanis ſtatim conceſsit, vt ex ciuibus duos ſenatores ſibi deligerent, qui vrbem gubernarent. Delecti itaque duo, Hannibaldus Petri Hannibaldi filius, & Pādulphus Sabellus, qui ciuitatem toto ſuo magiſtratu optimè gubernarunt: eò potiſsimum tempore, quo Martinus pontifex Palæologū vnionis pacta non ſeruantem, inſtante Carolo, Siciliæ Rege excommunicauit. Tū verò Palæologus Caroli potētiam veritus, clam fœdera cum Petro Arragoniæ rege inijt, qui regnum Siciliæ ob Conſtantiam vxorem Manfredi filiam, & Corradini neptem, ſuo iure repetebat. Communi itaque impenſa magna claſsis ab vtroque parabatur. Quare pontifex legatum ad Petrum mittit ſciſcitatum, quid ſibi vellent tanti apparatus. Cui ille ita reſpondit, interiorem ſe tunicam laceraturum, ſi illam arbitraretur ſuarum cogitationum conſciam fieri poſſe. Abijt itaque re infecta legatus. Petrus vero comparata iam claſſe in Africam contendēs, Hipponenſium littora vehementer populatus, in Sardiniam redijt, exſpectans vt à Ioanne Prochita res nouæ in Sicilia orirentur, quemadmodum inter eos conuenerat.

Richardus Hannibaldēſis abſolutionem demiſſe petit.

Palæologi excommunicatio.

Petri Arragonij reſponſum.

Oborti ſunt interim & noui motus in Ciſalpina Gallia. Nam Vicecomites familia nobiliſsima, duce Luchino Turrianos admodū potentes, Mediolano pellunt. Inde verò Luchinus in Etruriam vicarius ab imperatore miſſus, apud Miniatem oppidum ſe continens, Florentinos & Lucenſes grauiſsimis incurſionibus vexabat, ſpretis temporibus interdictis, quibus hominem à ceruicibus ſociorum remouere conabatur. Peruſini quoque ſumptis armis ita Fulginiates tum inuadunt, vt eorum vrbem vi cœperint, & mœnia aliqua ex parte demoliti ſint. Quam ob rem à pontifice ſacris interdicti, veniam deinceps meruêre, perſoluta tamen prius magna pecunia pœnæ nomine. Interim verò Siculi, quorum motus rex Petrus in Sardinia exſpectabat, ſuperbiam ac libidinem Gallorum amplius ferre nequeuntes, ſuadente Ioanne Prochita, in Carolum coniurationem ineunt, data die ad rem conficiendam, vt cum pri-

Motus in Gallia Ciſalpina.

Peruſini Fulginates opprimunt.

Sicula veſpera.

Digitized by Google

primum veſperi campana audita fuerit, vbique Galli nullo ſexus diſcrimine habito cæderentur. Qua in re adeò certè ſæuitum eſt, vt etiam mulieres Gallico compreſſu prægnantes cæſæ dicantur. Hinc tritus ille ſermo eſt, cùm quis multorum interitum exoptat, vt veſperas Siculas commemoret. Malum quoque fatum expertus eſt eodem tempore Guido Appius, cum octingentis equitibus Gallici nominis ad recuperandam Romandiolam miſſus pontificis nomine. Nam dum Forumliuij obſidet, eſſentque erumpēdi cupidi ciues, Guido Bonatus aſtrologiæ peritiſsimus, conciues ſuos adhortatus eſt, exſpectata aſtrorum benignitate, vt dum demum erumperent, quando eis ſignum daret. Fecêre illi mandata, & in tempore erumpentes, Guidonem cum omnibus ferè Gallis interfecêre. Atque ita vrbs tanta obſidione liberata eſt. Carolus autem audita Siculorum defectione & ſæuitia, cum magnis copijs in Siciliam traijciens, primo Meſſanam vrbem obſidet, quàm certè per deditionem tandem cepiſſet, niſi Galli vltionis cupidi, deleturos ſe vrbem minati fuiſſent.

Petrus Arragonius à Siculis ſuſcipitur.

Tum verò Petrus Arrago tantos motus (vt diximus) exſpectans, ea de re certior factus, è Sardinia properè in Siciliam traijciens, Panhormum contendit, à ciuibus & Siculis perbenignè ſuſceptus, à quibus etiam regium nomen conſecutus eſt, confluente vndique ad eum omni multitudine. Hanc ob rem Carolus perterritus, Meſſana relicta, in Calabriam ſe ſtatim recepit, exſpectaturus filium Salerni principem, quem paulò pòſt è Narbonenſi prouincia cum aliquot cohortibus venturum ſciebat: Reprehenſus à Carolo Petrus Arrago, quòd affinis conſanguineuſque regnum inuadere auſus eſſet, reſpondit ſe miſericordia motum, calamitoſo populo & indigna ferenti petitam opem negare non potuiſſe: quanquam id quoque regnum iure hæreditario ei deberetur, propter vxorem Conſtantiam Manfredi filiam, & Corradini neptem.

Contentio inter Carolum Andegauenſem & Petrū Arragonium.

Concreſcentibus autem vltro citroque iurgijs, res tandem ad ſingulare certamen deducta eſt: hac conditione tamen, vt vterque rex centum ſibi ad tantum certamen commilitones cooptaret, loco certandi apud Burdegalam delecto.

Vtrique enim rex Angliæ affinitate coniunctus erat, qui tamen certamen, adiuuante Martino pontifice, tandem diremit. Verùm cum nihilominus Petrus Carolū bello premeret, Martinus Gerardum Parmenſem cardinalem, legatum Neapolim miſit, qui & populos in fide Caroli contineret, & Carolum ipſum adoleſcentem conſilio & auctoritate iuuaret. At verò cum Petrus Rogerium Doriam claſsis ſuæ præfectum Neapolim miſiſſet, Carolus aliter ſentiente legato & teclamante, nequaquam tantum regnum fortunæ committendum eſſe, in hoſtem mouens, non longè à Neapoli, ingenti ſuorum clade ſuperatur: & captus in Siciliam primo, deinde in Arragoniam perducitur.

Carolus capitur ab Arragonijs.

Hoc certè ei nō accidiſſet, ſi bene moneti legato (vt par erat) obtemperaſſet. Nam paulò pòſt pater Carolus cum ingenti claſſe ſuperuenit, qua etiam cum hoſte nondum victore decertare potuiſſet. Martinus autem calamitate Caroli permotus, Petrum Arragonenſem anathemate notat: eiuſque regnum in prædam id occupare volenti exponit, ſubiectos, à Petri iuramēto abſoluit, cruce ſignatos in hominem concitat, bonorum eccleſiaſticorum vſurpatorē, vt ipſe dicebat.

Petrus Arragonius excommunicatur.

Milites quoque eccleſiaſticos auxilio miſiſſet, ni ei bellum in Flaminia gerere neceſſe fuiſſet contra Foroliuianos, qui adiuuante Guidone Mōtisfeltri comite, deficere ab Eccleſia ſunt auſi, & quædam etiam caſtella haud longè poſita oppugnare.

Foroliuiani ab Eccleſia Ro. deficiunt.

Verùm cum Guido ipſe pœnitentia ductus, pacem cum pontifice inijſſet, & mœnia Foroliuianorum demolitus eſt in vltionem Guidonis Appij, & magnā partem Flaminiæ breui recepit. Vrbinum quoque quod tum oppugnabat, cepiſſet, ni Rubeus Anguillarius Etruriȩ comes, in oppugnatione ipſa mortuus fuiſſet. Duo tum caſtris præerant duces, quorum alter in Etruriam miſſus eſt, ad eam oram tuēdam, quȩ ad Soanam vergit: alter verò (quem Iuuenatij comitem vocabant) obſidionem iuſſu pontificis continuabat, ſubminiſtrante clanculum auxilio & commeatu oppidanis ipſis Guidone Montefeltrano. Interim verò cum Martinus curis agitatus addubitaret, à quo duorum populorum, Piſanorum ſcilicet & Genuenſium, contra Petrum Arragonenſem auxilium peteret, tāta repentè inter hos de poſſeſsione Corſicæ contentio exorta eſt, vt ipſi aliundè auxilium peterent. Legatū tamen apoſtolicum pontifex adhortatus eſt, vt tamdiu populos in fide cōtineret, quoad Carolus cum ſupplemento copiarum ſuperueniſſet. Ingreſſus deinde Neapolim Carolus confirmatisq; ciuium animis, in Africā proficiſcens febri correptus moritur: quare ad legatum ipſum totū gubernandæ prouinciæ pondus recidit. Erat tum rumor ac propè cō-

Carolus moritur.

ſi. us

Digitized by Google

ſtans fama, Philippum regis Franciæ filium, comitem Atrebatenſem, eius regni cauſſa aduentare: qui tamen deterrere Petrum non potuit, quo minus regnum vexaret, cùm iam conſtaret eum cum paruis copijs aduentare. Nam pater Philippus in Arragoniam cum magno exercitu profecturus erat, ad occupandum Petri regnum a Martino pontifice grauibus cenſuris prius interpoſitis, in prædam occupanti datum. Pontifex autem tot curis circunuentus, Vrbeuetanis etiam tumultuantibus (nam Gibellini Guelphos expulerant.) Peruſium proficiſcitur. Vbi non multò pòſt lenta febri diu vexatus, tandem moritur, pontificatus ſui anno quarto, menſe vno, ſepeliturque in cathedrali baſilica. Ad cuius ſepulchrum multi valetudinarij delati, multi cæci perducti, muti & claudi priſtinam valetudinem ſanctiſsimis pontificis meritis a Deo recepère.

Martini mors.

HONORIVS IV.

197. Pōt.

HOnorius quartus, patria Romanus, e gente Sabella, familia nobiliſsima, Iacobus antea vocatus, diaconus cardinalis, Peruſij pontifex creatus, Romā venit, anno Domini milleſimo ducenteſimo octogeſimoquinto, fratre eius Pandulpho ſenatoriam dignitatem tum gerente. Tantæ enim ſeueritatis & iuſtitiæ Pandulphus eſt habitus, vt quoties Romani ciues purgare vrbem latronibus ſicarijs, furibus, parricidis vellent (quorum tum in ſolo Romano magna copia ob ſeditiones ciuium erat) non alium ſenatorem, quàm Pandulphum expoſcerent. Is etſi podagra & chiragra vexabatur, non tamen animi magnitudine & conſtantia à benè valentibus ſuperabatur. Eodem quoq; morbo ita etiam interdum Honorius laborabat, vt ei inſtrumentis quibuſdam ad id aptè fabrefactis, lecrificare neceſsè eſſet. Cōſilio tamē & prudētia tantum valuit, vt non multum corporis vires in eò deſiderarentur: quippe cum ſolus plura propè videret, quam omnes ſimul, qui tum in vrbe aderant. Habitauitq; hic in Auentino apud ſanctam Sabinam, egregiasque ædes (quarum veſtigia adhuc cernūtur) in mōte ipſo ædificans, eo ad incolendum multos quoque Romanos excitauit, vnde breui mōs ipſe frequentibus ædificijs incoli cœptus eſt. Cum autem neminem lædere in pontificatu ſuo conſtituiſſet, omnibus prodeſſe quoad fieri poterat, prouocatus Petri Arragonum regis iniuria, qui regnum Siciliæ occupare conabatur, Martini interdicta cōtra Petrum confirmauit. Rodulphus autem imperator comparandæ pecuniæ ſtudioſus, cancellarium ſuum è gente Fliſca in Etruriam miſit: qui populos omnes liberos faceret, & eos potiſsimum, qui ſe pecunia redimerent. Perſoluère autem ob eam rem Lucenſes duodecim millia nummû auri, Florentini verò ſex millia, qui ſtatim liberi omninò facti, magiſtratum (quem priores artium vocant) addito vexillifero iuſtitiæ creauêre. Non diſplicuit hæc venditio Honorio, licet indigna tāto principe videretur, quòd ea ratione eccleſiaſtica ditio futura ſecurior videbatur, cum non amplius imperatori liceret liberas ciuitates vexare.

Pandulphus ſenator Ro. vir ſeuerus & iuſtus.

Honorij podagra.

Rodulphus Imp. multas ciuitates Italiæ liberas reddit accepta pecunia.

Dum verò rex Franciæ vrbem Gerundenſem obſideret, curaretq; Petrus Arrago, quo minus in caſtra hoſtium commeatus à Narbona ferrentur, acri prælio commiſſo grauè vulnus accipiens, paulò poſt malè curatus moritur, atque ita Gerunda dedentib. ex pacto ciuibus, in poteſtatem Regis Franciæ redacta eſt, qui non diu ſuperuixit. Ex febre enim moritur contracta in caſtris, dum Perpinianū obſidet. Cuius etiā claſsis non multò pòſt in portu Narbonenſi à Rogerio Doria capta & incenſa eſt. Duos habuit filios Petrus Arrago, Ferdinandum & Iacobum. Ferdinādum autem natu maiorem Arragoniæ, Iacobum verò Siciliæ regem ex teſtamento reliquit. Hac autem ratione mortuis primis regibus, bella ad ſecundos trāslata ſunt: qui hinc Piſanos, hinc Genuenſes maritimis prælijs inſignes, trahere in partes ſuas conabantur. Verum hi odio & armis inter ſe certantes, tanta rabie apud Lamellum inſulam Piſano portui vicinam concurrunt, vt ex Piſanis, qui triremes quadraginta nouem amiſere, duo-

Petri Arragonum Galliæ regis mors.

Piſani magnam cladem accipiūt.

Digitized by Google

duodecim millia hominum deſiderata ſint, partim cæſa, partim capta: quam quidem calamitatem Honorius ita ægrè tulit, vt paulum abſuerit, quin Genuenſes obſtinate nimium Piſanos inſequentes, interdicto Eccleſiaſtico notaret. *Rorum poteſtas acciſa.* Ea calamitas adeò certè Piſanos attriuit, vt nunquam poſteà vires recuperauerint. Odoardus verò Angliæ rex in Vaſconiam tum ſe contulit, pacem compoſiturus inter Carolum adoleſcentem regis Franciæ filium, quem diximus bello captum, & Ferdinandum Arrogoniæ regem. Confecta iam ex ſententia res erat, & de libertate Caroli agebatur, cum interim legatus Apoſtolicus & comes Atrebatenſis, Auelini comite adiuuante, Catinam vrbem occupant, eoque ex Etruria collectas copias tranſmittunt. Hanc ob rem Odoardus re infecta in patriam redijt. Rogerius autem Doria gallicam claſſem ex Sicilia redeuntem occupans, Ferdinandi regis fortunam meliorem reddidit. Adijcere certè animum huic bello Honorius non potuit, quòd armis a Guidone Feltrano in Flaminia vexaretur. Verum tandem ſuperato Guidone, totam Flaminiam breui recipit. *Honorij mors.* Non diu tamen poſt moritur pontificatus ſui anno ſecundo, die vno, corpuſque eius à ſancta Sabina ad baſilicam Petri magni funeris pompa transfertur: ſepeliturque ſepulchro marmoreo, quod adhuc exſtat in numerum à Pio pontifice tranſlatum, vt inſignia familiæ indicant, eiuſque epigramma: & merito quidem, cum vir fuerit omni vita probatiſsimus, & Chriſtianæ religionis amantiſsimus. Nam & ordinem Carmelitarum non ſatis in concilijs probatum, mutatis chlamydibus nigris in albas, & Ordinem Eremitarum apud Pariſios improbatum, cõfirmauit. Solum autem Cardinalem Ioannem Buccamatium Epiſcopum Tuſculanum ſuo Pontificatu creauit, viros dicens & eoſdem bonos ac doctos, non etiam rudes & rerum humanarum ignaros, in tantum collegium cooptandos eſſe. Adeò verò aulicos amauit, vt quotannis, æſtate præſertim, Tibur proficiſceretur vitandi æſtus vrbani cauſſa, vnde multæ ægritudines oriuntur. Mortuo autem Honorio, decem menſibus ſedes tum vacat. Nam cùm apud ſanctam Sabinam conclaue haberetur, multi Cardinales repentina ægritudine ſunt correpti, quorum de numero moritur Iordanus Vrſinus Comes Mediolanenſis, Hugo Anglicus, Geruaſius Andegauenſis Decanus Pariſienſis, & Antherus vir inſignis. Hanc ob rem ſoluto cõclaui, in aliud tempus magis ſalubre rem ipſam reijciunt, maximè verò cùm terræmotus ipſi, qui tum permagni fuêre, religionem quandam iniecerint, quò minus tum quidam id fieret.

NICOLAVS IV.

NIcolaus quartus, natione Picentinus, patria Aſculanus, Hieronymus antea vocatus, Ordinis Minorum frater & generalis, deinde presbyter Cardinalis apud ſanctam Sabinam, decimo menſe poſt mortem Honorij pontifex creatur, collocaturque in ſede Petri, ipſius ſancti Cathedra. *198. Pŏt.* Reate deinde profectus ob ſeditiones, quæ tum Romæ ſubortæ erant, quoſdam cardinales creat ex omni ferè religione. *Nicolaus Cardinales creat.* Omnes enim pariter amabat: nec plus debere affinibus & cognatis, quam cuiuis bono arbitrabatur. Virtutes & vitia faciebant, vt in hunc magis quàm in illum inclinaret. Horum de numero quos cardinales creauit, fuêre Neapoleo, Petrus Columna, Hugo de Biliano Ordinis Prædicatorum doctor inſignis, Matthæus de Aquaſparta Fratrum Minorum generalis, Epiſcopus Portuenſis. Romam deinde poſt annum rediens, ſedatis aliquantulum perturbationibus ciuium, apud S. Mariam maiorem habitauit, quam baſilicam ipſe vnà cum Iacobo Columna reſtituit, vt in fornice maiori apparet: vnde Saluatoris ipſiuſque pontificis ac Iacobi cardinalis imago ex opere muſiuo adhuc cernitur. Idem quoque pontifex anteriorem poſterioremque partem baſilicæ Lateranenſis reſtituit, ornauitq; opere vermiculato, quemadmodum litteræ ipſæ indicant.

Interim verò reges Arragoniæ & Siciliæ his fœderibus, adhortante Nicolao pacem ineunt, vt rex Carolus è vinculis miſſus, ſua impen-

impenſa Iacobum Arragonem Siciliæ regem conſtitueret: quod niſi triennio id effeciſſet, in carcerem ſe rediturum pollicebatur, datis ob eam rem obſidibus duobus filijs: Carolo cui poſtea regi Vngariæ creato, Martello cognomentum fuit, & Ludouicum qui poſt benè actam in ordine B. Franciſci vitam in ſanctos relatus eſt. Dum hæc autem in Europa gererentur,

Soldanus Tripolim & alias ciuitates Chriſtianorum eripit.

Soldanus diſcordijs Chriſtianorum fretus, Tripolim Aſiæ ciuitatem inſignem quidem, interfecto Chriſtianorum præſidio, igni ferroque vertit. Parem quoque calamitatem Sydon & Berytus pertulere, nemine adiuuante. Reſtabat Ptolemais in annos duos inducias à Soldano conſecuta: hanc vt tueretur Nicolaus pontifex annixus, milites ad vexillum Chriſti vocat, ære ſuo conductos. Hi ad mille & quingenti fuère. Hos poſteà multi nullo dato nomine, nullis ſignis & auſpicijs ſecuti, cùm Ptolemaidem perueniſſent, non minora Chriſtianis quam Saracenis damna intulère. Soldanus autem cùm res ſuas repetijſſet, nec redditæ eſſent, noſtris omnibus exitium comminatus eſt.

Ptolemais à multis petita, à nemine defenſa.

Magna inter Chriſtianos de poſſeſſione Ptolemaidis concertatio tum orta erat, cùm eam Patriarcha Conſtantinopolitanus, Templarij Teutonici, rex Cypri, Siciliæ rex Carolus vindicare anniterentur. Erat & Piſanis in animo Ptolemaidem repetere (vt ipſi dicebant) ſuo iure, quos profectò bellum in Etruria ortum, à tanta rei fœditate auertit. Hi enim Vgolino comite cum duobus filijs, totidemque nepotibus in carcerem coniectis, inedia interempto, animos Gibellinorum in Guelphos ita concitarunt, vt omnibus pariter exitium minarentur. In Arretinos primum arma conuerſa ſunt, petentibus id exſulibus Gibellinis. Præerat tamen Arretio Guilielmus Petramala eiuſdem ciuitatis Epiſcopus, cui Feltranus comes & Florentini auxilio venerant.

Turba Italica.

Verùm cum Florentini non ſatis ſuis copijs fiderent, etiam eò miſere Carolum II. cum aliquot cohortibus, qui ad pontificem iturus, fortè ea tum iter faciebat. In agro Tifernate collocata ſunt caſtra caſtris: Tifernum ciuitatem Caſtelli mutato nomine nunc vocant. Commiſſo itaque prælio magna ſtatim de Florentinis cædes fieri cœpta eſt. Verùm non ita multò poſt mutata fortuna, cadentibus tamen in prælio Guillelmo Epiſcopo, & Feltrano comite ex Gibellinis ad tria millia interfecta, & duo millia capta dicuntur. Campaldinum locum vbi pugnatum eſt, accolæ dixère.

Carolus Andegauenſis

Carolus autem tanta victoria potitus, rectà ad Nicolaum proficiſcitur, ac vtriuſque Siciliæ regnum feudatario iure obtinet.

vtriuſq; Siciliæ rex.

Hoc vbi Iacobus Arrago intellexit, oppugnare ſtatim Caietã aggreditur. Nec quid autem deeſſet ad perturbandam Chriſtianorum quietem,

Bellum inter Gallum & Anglum.

inter Philippum Franciæ & Odoardum Angliæ reges grauiſsimum bellum exortum eſt: quæ res & Chriſtianos in Aſia mirificè perturbauit, & hoſtibus noſtris delendi in Aſia Chriſtianorum nomen, audaciam & ſpem dedit. Soldanus enim qui tum ægrotabat, ad centum & quinquaginta millia hominum, filio duce Ptolemaidem miſerat. Interim verò duorum menſium obſidione protracta, patre mortuo, filius ſtatim ſufficitur: qui certè acrioribus animis vrbem oppugnans, completis foſsis, prædaque militibus promiſſa, ad mœnia vſque iam pugnando peruenerat, cùm iam à Chriſtianis irrumpentibus magno ſuorum incommodo in caſtra retruditur.

Dum hæc in Aſia gererentur, Nicolaus pontifex duos à latere legatos, Benedictum Caietanum, & Gerardum Parmenſem in Franciam properè mittit, qui compoſita inter duos reges pace, eos contra Saracenos Ptolemaidem oppugnantes animarent. Nam & pacem inter Iacobum Arragonenſem & Carolum captum his conditionibus (quas ſupra memorauimus) iam compoſuerat, quo omnibus in hoſtem liberius proficiſci liceret: & parare claſſem cœperat, de pace ferè certus. Sed nec reges ipſi pontifici benè monenti obtemperarunt, nec qui in præſidio Ptolemaidis erant, inter ſe diſsidentes (quemadmodum poterant) vim hoſtium propulſarunt. Dilabentibus enim quotidie multis, ſoli tum ad duodecim millia remanſere, qui poſteà cum Patriarcha Hieroſolymitano per Dromonem ad id ſeruatum, fugientes, primò ſecunda nauigatione vſi, tandem ſub ipſam Cyprum naufragio periere. Soldanus autem deſertam cultoribus vrbem ingreſſus, eam ferro ac flamma ſtatim euertit, anno 1096. poſteaquam à Gotfredo capta fuerat.

Ptolemais à Saracenis capitur.

In tantis autem malis inſula Cyprus & Armenia minor, Cilicia prius appellata, in fide Chriſtianorum tamen permanſère. Inſtabat tum vel maximè Nicolaus, veritus ne hoſtes reliquum Aſiæ occuparent, vt imperator Rodulphus eò copias ſuas mitteret.

Adolphus Naſſouius Imp. occiditur.

Quo non ita multò poſt mortuo, cùm Adolphus de Naſſau electus ſucceſſor, imperij iura repeteret, ab Alberto Rodulphi filio in agro Spirenſi prælio interficitur. Vir quidem inſignis, ſed parum milite ac pecunijs potens: oppreſſus enim multitu-

 dine ho-

dine hoſtium, potiùs quam ſuperatus dicitur. Nicolaus autem pontifex tędio animi (vt quidam putant) quòd malè ſibi cedere omnia videret, quodq́ue etiam plus quam pontificem
Nicolaus moritur. decebat, in partes declinauerat, Romæ apud ſanctam Mariam Maiorem, pontificatus ſui anno 4. menſe vno, die octauo moritur, eoq́ue loci ſepelitur, ad caput baſilicæ apud Petri Columnæ cardinalis ſepulchrum, vt in pauimento cernitur, emblemate & porphyreticis lapidibus notato. Poſt eius verò mortem cardinales Peruſium profecti, quò eius liberius eligere pontificem liceret, rem ipſam diſcor-
Michaël Palæologus moritur. dijs inteſtinis bienno menſeq́ue tertio in longum deduxêre. Interim autem Michael Palæologus imperator Conſtantinopolitanus moritur. Quo minus autem eius corpus in loco ſepelitur ſacro, vetuere ſacerdotes & monachi, quòd occidentali Eccleſiæ in Lugdunenſi concilio acquieuiſſet. Andronicus autem Michaëlis filius, libenter tum quidem cùm Latinis ſenſiſſet, ſi quid auxilij à noſtris habuiſſet. Verùm cùm ſedes vacaret, deſtitutus auxilio Andronicus, à fide Catholica tandem defecit. Hæc autem incommoda Carolus ſecundus rex Neopolitanus proſpiciens, è Narbonenſi prouincia Peruſium veniens, cardinales ipſos ſæpius ad concordiam & electionem pontificis adhortatus eſt. Nec id quidem facere deſtitiſſet vir inſignis, niſi acriter reprehenſus à Benedicto Caietano patria Anagnino, quòd inſtando acerbè nimium, ipſis Cardinalibus vim afferre videretur, quorum ſuffragia libera eſſe deberent.

CAELESTINVS V.

159. Pót. CAElestinus quintus, Petrus Moroneus antea vocatus, profeſsione anachoreta, patria Eſerniēſis, ſecundo à Sulmone milliario cœnobium incolens inſtante Carolo rege & Latino Cardinali, Pontifex creatur: adeò maiore omnium admiratione, quo ob ſanctitatem vitæ à tanto faſtigio rerum ſpontè remotior eſſe videbatur. Aquiliam itaque poſt creationem ſuam profectus, eò ſtatim Cardinales omnes Peruſio ad ſe vocat. Inſtabant tamen illi & litteris & nuncijs, vt Peruſium proficiſceretur ciuitatem pontificali dignitati magis conuenientem. Vicit demum Cæleſtini ſententia, quòd ita velle Carolum regem intelligebat. Omnes igitur eo profecti, Cæleſtinum ipſum vt verùm pontificem adorant. Eius autem coronationi interfuiſſe ducenta millia hominum Ptolemęus ſcribit: & ſe etiam adfuiſſe fatetur, homines credo motos nouitate rei & ſanctitate viri, quod homo héremita ad tantum dignitatis gradum non niſi diuinitus prouectus eſſe videretur, poſt tam longam eligentium contentionem. Initio itaque pontificatu, duodecim cardinales ſtatim creat, viros integerrimos, quorum de numero duo heremitæ ſunt habiti. Verùm *Eremita fit Pontifex, ſed Herculis cothurnus pumilioni non congruit.*
cùm Cæleſtinus à priore vita ob pontificatū nequaquam declinaret, adeò benignus & facilis omnibus petentibus erat, vt eadem diuerſis concederet: vnde & contemptus dignitatis, & imminutio pontificatus oriebatur. Erat ſiquidem ob priuatam vitam, quam antea in heremo duxerat, rebus agendis parum idoneus. Hanc ob rem de abrogatione eius mentio fieri cœpta eſt: maximè verò mortuo Latino Cardinali viro optimo, cuius auctoritate Cæleſtinus tantum pondus adhuc ſuſtinebat. Verùm inſtantibus acriter Cardinalibus quibuſdam, maximè verò Benedicto Caietano, viro in iure ciuili & Canonico periſsimo vafroq́ue, qui primum locum apud pontificem tenebat, vt ſe pontificatu abdicaret, ne Eccleſia Dei ob imperitiam gubernantis periclitaretur, de omittendo pontificatu cogitare cœpit. *Is eſt qui ſucceſsit Bonifacius 8.* Hac autem eius leuitate & ſuperſtitione motus Carolus, hominem amiciſsimum Neapolim perducit, eiusq́ue animum à tanta fœditate rei amouere conatur, clamante vbique locorum populo ſe nolle alium pontificem quàm Cæleſtinum, idq́ue ab eodem pontifice precibus & obſecrationibus cōtendente. Cui pontifex reſpondit nil aliud ſe eſſe facturum, quàm quod Deus vellet, quodq́; ipſe è rep. Chriſtiana eſſe cenſeret. Tū verò cardinales abdicationem hominis quærentes, vehementer inſtant; vt id quamprimum agat, propoſito republ. Chriſtianæ diſcrimine, quod ſua ignoratione imminere

omnium

Digitized by Google

omnium ceruicibus oſtendebant, affirmantes omnia malarum accidentia, die iudicij ſibi imputatum iri. Motus his verbis vir
Ius ſibi ſabſtuli. ſanctus & ſimplex futurum ſe in eorum potestate dixit, modò id iure fieri poſſet. Quare conſtitutio omnium conſenſu facta eſt, licere pontifici abdicare ſe magiſtratu. Quam quidem conſtitutionem Bonifacius VIII. eius ſucceſſor poſteà confirmauit, quemadmodum lib. 6. Decretalium apparet. Tum verò Cæleſtinus ad priuatam vitam ſe redigens, alterius ſubrogandi Pontificis Cardinalibus ex inſtituto poteſtatem dat, pontificatus ſui menſe 6. Atque ita Benedictus Caietanus plurimorum conſenſu pontifex creatus Cæleſtinum ad hæremum abeuntem, ex itinere ad ſe retrahit, eundemque præfecto arcis Fumonis, quæ in Hernicis eſt, cuſtodiendum tradit. Hac ratione motus, vt ipſe dicebat, ne auctores ſeditionum aliquam calamitatem hoc duce Eccleſiæ Dei aliquando inferrent, licet reuera hominis ſanctitatem admirarentur. Vtcunq; eſt, conſtat hominem ipſum magnæ ingratitudinis & calliditatis fuiſſe: quippe qui ambitionis cauſſa & virum ſanctum deceperit, dum eum magiſtratu ſe abdi-
Cæleſtini mors. care compulit, & captum vitam heremiticā appetentem, in arce Fumonis dolore animi ante tempus mori coegerit, anno 1. menſe v. poſt initium pontificatum. Sunt autem qui ſcribant, Cæleſtinum poſt mortem adeò mi-
Miracula. raculis claruiſſe, vt plerunque in concilijs de eo in ſanctos referendo habita mentio ſit: fuiſſeque pleroſque, qui eum pro ſancto colerent, & in catalogo Confeſſorum recenſerent. Eius autem celebritas 14. Kalend. Iulij, qua die moritur, quotannis obſeruatur ex inſtitutione Clementis V. Auenioni facta.

BONIFACIVS VIII.

200. Pōt. BOnifacius VIII. natione Hernicus, patria Anagninus, Benedictus Caietanus antea vocatus, Neapoli pontifex creatur in vigilia Natalis Domini M.CCXCIV. vir quidem doctrina & experientia rerum inſignis. Diu enim in curia verſatus fuerat, & per omnes dignitatis gradus ad pontificatum, non ſine tamen ambitionis crimine peruenerat. Nam dum eſſet ſancti Martini in montibus presbyter Cardinalis, adeò dignitatem pontificiam exoptauit, vt nil ambitione & frau-
Bonifacij vitia & ambitio. de prætermiſerit, quod ad eam rem conſequendam pertinere arbitraretur. Tantæ prætereà arrogantiæ fuit, vt & omnes fere contemneret, & gratias à Nicolao quarto & Cæleſtino V. factas reuocauerit. Gibellinos quo-

que mirificè perſecutus eſt. Hinc oritur illa inter pontificem & Columnenſes Gibellinos contentio, qui etiam Anagniæ contra pontificem factionis ſuæ partes fouebant. Hos itaque, maximè verò Cardinales duos, Petrum & Iacobum eiuſdem familiæ viros inſignes calumniari cœpit, quod theſauros Eccleſiæ in morte pontificatum diripuiſſent, quodque libellos famoſos contra ſe ſparſiſſent. Scripſerunt ſiquidem poſt illatam ſibi iniuriam ad reges, ad principes, ad nationes de arrogantia Bonifacij, de ambitione, quod contra ius faſque pontificatus ſedem occupaſſet, reiecto fraudibus Cæleſtino eodemque in carcerem coniecto. Sunt enim qui ſcribant, Bonifacium immiſiſſe ſubornatores clanculum quoſdam, qui noctu dimiſſa quaſi cælitus voce in cubiculum Cæleſtini hominis ſimplicis, ei perſuaderent, vt pontificatum dimitteret, ſi ſaluus fieri vellet. Citati autem Cardinales cùm nuſquam apparuiſſent, Bonifacij pertinaciam veriti, Nepete enim ſeceſſerant, vnà cum tota Columnienſium familia publico decreto ſchiſmatici habentur, beneficijs, dignitatibus, fundis paternis, caſtellis, oppidis priuantur: quam priuationem Bonifacius poſteà in decreti formam retulit, vt libro apparet quem Sextum appellant. Sumptis deinde armis Bonifacius, concitatiſque multis cruce ſignatis, eos opprimere conatus, Præneſte, quò ſe cum Sciarra viro inſigni eorum patruo receperant, obſidione cingit. Dilapſos inde, capto ac direpto Præneſte, Zagarolum & Columnam confugientes perſequitur: vnde non ita multò poſt abire ob multitudinem hoſtium neceſſe fuit, à quibus hæc item caſtella diripiunt, maximè verò
Colum-

Digitized by Google

Columnæ paternum ſolum. Cardinales autē inde quoque dilapſi, Reate petiuère. Sciarra verò apud Antium multum diuq; in nemoribus vixit, ſæuitiam Bonifacij veritus: ſed in piratarum manus incidens, remigio admotus, multas calamitates perpeſſus eſt, quāquam ſic quidem ęquiore animo exſilium pati mallet, quàm ſæuitiam Bonifacij experiri, qui Gibellinos omnes vno odio perſequebatur. Notum eſt illud certè, quòd Procheto dixerit Genuenſi archiepiſcopo, ad pedes eius die cinerum prodeunti. Nam cum dici à ſacerdote tum ſoleat, Memento homo, quia cinis es, & in cinerem reuerteris, dixit mutatis quibuſdam verbis, Memento homo, quia Gibellinus es, & cum Gibellinis in cinerem reuerteris: in eiuſque oculos cinerem coniecit, non in caput, vt mos eſt. Eundemque ob nomen factionis archiepiſcopatu priuauit, licet poſtea in integrum reſtituerit, cùm intellexiſſet cardinales Columnenſes, quemadmodum ipſe ſuſpicabatur Genuam non petijſſe. Pulſis hoc modo Columnenſibus, Bonifacius duplicem celebritatem, & Apoſtolis & Euangeliſtis, & quatuor eccleſiæ doctoribus, Gregorio, Auguſtino, Hieronymo, Ambroſio ſtatuit.

Nota.

Idem etiam dum in Vrbe veteri eſſet, beatum Ludouicum ex regia Francorum ſtirpe ortum, vtpote ex Carolo ſecundo, ordinis ſancti Franciſci profeſſum, vt quidam volunt, in ſanctos retulit.

B. Ludouici canonizatio.

Idem quoque eccleſiam cathedralem ſanctæ Cæciliæ Albienſis ciuitatis, canonicis ſecularibus pulſis inde, regularibus commiſit, inſtante Bernardo Caſtaneto Albienſi Epiſcopo. Edidit præterea ſextum pōtificij iuris codicem, ſuo iuſſu à tribus doctiſsimis viris compilatum, quibuſdam decretis nouis à ſe additis. Vrbem quoque Eugubium, quæ Gibellinorum auſpicijs ab eccleſia defecerat, breui recuperauit. Alberto duci Auſtriæ, imperij confirmationem bis terque petenti negauit. Mortuo autem Iacobo Arragonio, cum Robertus Caroli filius Calabriæ dux in Siciliam traieciſſet, Catinamque cepiſſet, tantum repentè bellum exortum eſt, vt tota ferè Italia tumultuaretur. Nam & Siculi Arragonenſibus fauentes, cōparata claſſe, Philippum Roberti fratrem bello ſuperant, & captum in carcerem cōijciunt. Quare Robertus relicta Catina, re infecta, in Italiam reuertitur. Fredericus autem Arrago ex Hiſpania cum exercitu in Siciliam delatus, non ſolum Siciliā totam, verumetiam Calabriam recuperauit.

Bella Italica.

In Etruria verò adeò contra Piſanos Genueſes exarſerant, vt Liburnum cepêrint, incendioque euerterint: & naues onerarias in fluminis oſtio demerſerint, ne Piſanis nauigare liceret. Fiebant hęc in Italia cum magno prouinciæ detrimento, pontifice nullibi ad pacem conficiendam auctoritatem ſuam interponente. Et ne exiſtimares tum Deum cum hominibus pacem habuiſſe, tantus repentè terræmotus exortus eſt, quantus nunquam antea: quo quidem multis diebus per interualla plurima durante, ædificia paſsim corruère.

Terræmotus.

Reate pontifex tum erat cum tota curia, qui certè veritus, ne ruina ędificiorū opprimeretur, caſulam quandam ex tabulatis ſubtilibus, in medio clauſtro fratrum Prædicatorum, prato admodum lato, ædificari iuſsit: eoque in loco aliquandiu reſedit, licet horrida ſæuiret hyems. In celebritate nāque ſancti Andreæ hæc perturbatio exorta eſt. Apparuit tum quoque cometes, magnæ alicuius futuræ calamitatis indicium.

Cometes.

Verū Bonifacius poſt tantos & tam diuturnos terræmotus, ad ſe rediens, cardinales aliquot creauit, quorum de numero fuère Archiepiſcopus Toletanus, Richardus Senenſis, Nicolaus Taruiſinus ordinis Prædicatorum magiſter, Ioannes Murro ordinis Minorum generalis, Petrus Hiſpanus. Iubileum quoq; idem retulit anno milleſimo trecēteſimo, quo plenam delictorum omnium remiſsionem his præſtabat, qui limina Apoſtolorum viſitaſſent, ad exemplum teſtamenti veteris, licet primo quidem apud Iudæos huius longè alia ratio habita ſit.

Iubilaeus annus instituitur.

Iubileum namque quinquageſimo quoque anno repetebant, quo debitores à creditoribus laxabantur, vt ait * Ioſephus, & ſerui libertatem vendicabant: vnde libertatis nomen præſefert tam animi quàm corporis. Nam liberi verè hi dici poſſunt, quibus peccata remittuntur.

Iubilei ratio.

Antiquitat. li. 3. cap. 14.

Idem etiā centeſimo quoque anno obſeruari mandauit. Ob hanc rem eo anno tanta vndique hominum multitudo Romam venit, vt vix incedere per vrbem, amplam quidem & vaſtam, liceret. Venerat Romā Carolus Valeſij comes, Philippi Francorum regis Frater, qui filiam Balduini vltimi Conſtantinopolitani imperatoris in vxorem duxerat, à Bonifacioque impetrauerat, vt ſocero ſuo liceret imperium ipſum repetere, à quo depulſus fuerat. Fecerat id quidem libenter Bonifacius, quod ei in animo erat horum principum auxilio exercitum in Aſiam tranſmittere, qui Hieroſolymam recuperaret. Interim verò dum res ipſæ componerentur, & Carolum ipſum

patri-

Digitized by Google

patrimonio ſancti Petri cum omni poteſtate præfecit, & legatum in Etruriam miſit, qui nouas ſeditiones compeſceret. Nam à Gibellinis & Guelphis, ad Albos & Nigros tranſierant. Verùm cum legatus nil proficeret, propoſitis etiam interdictis, Carolus Valeſius eò pontificis mandato profectus, continere Florentinos non potuit, quo minus Albos non ſine magna cæde ab vrbe ſua pellerent. Albi enim Gabellini tũ appellati ſunt. Sed pontifex Hieroſolymitanam expeditionem iam pridem meditatus, Apameenſem Epiſcopum ad Philippum regem Francorum mittit, qui hominem ad eam rem cohortaretur. Is itaque eò profectus, cùm nil precibus impetraret, minas quidem addidit. Hanc itaque ob rem iratus Philippus, hominem ſubitò in carcerem conijcit.

Satis temerè.

Quod vbi Bonifacius reſciuit, eò ſtatim miſit Narbonenſem Archidiaconum, virum certè inſignem, qui pontificis nomine Philippo mandaret, vt miſſum faceret epiſcopum Apameenſem. Id ſi non impetraret, diceret audientibus omnibus regnum Franciæ ad eccleſiam deuolui ob contumaciam Philippi, & violatum ius gentium: adderetque anathema, & omnes Francos à iuramento regio abſolueret. Fecit omnia quam diligentiſſimè archidiaconus, ac regem compulit epiſcopum Apameenſem dimittere. Rex autem aliqua ex parte iniurias ſibi à pontifice illatas vlturus, edictum propoſuit, ne quiſquam è regno ſuo Romam proficiſceretur, aut eò pecunias mitteret. Secundo verò poſt Iubilæum anno, Carolus Valeſius ad Carolum ſecundum conſobrinum ſuum ſe contulit: cuius aduentu motus Fredericus Arrago, pacem his conditionibus petijt & impetrauit, vt redditis quæ in Italia ceperat, ei Siciliam, quoad viueret, retinere liceret. Verum abeunte ex Etruria Carolo Valeſio, Albi Florentia pulſi, Forumliuij populariter commigrarunt: quorum de numero habitus eſt Dantes Aldegerius vir doctiſſimus & ſua vernacula lingua poeta inſignis; qui poſtea redire in patriam perſæpe conatus eſt, ſed fruſtra adiuuantibus etiam Bononienſibus, & Canegrandi Veronenſium domino, quo cum poſtea familiariter aliquandiu vixit. Sunt qui ſcribãt, Bonifacium hoc tempore Hermãni cuiuſdam corpus apud Ferrarienſes iam viginti annis pro ſancto cultum, exhumari mandaſſe, ac comburi habita de eius hæreſi quam diligentiſsima inquiſitione. Hunc ego è fratricellis fuiſſe crediderim, quorum ſecta tum maximè

Ne quid nimis.

inualeſcebat. Interim verò Philippus rex Franciæ, Bonifacij arrogantiam iniquo animo ferens, habito apud Pariſios eccleſiaſticorum & nobilium magno conuentu, commemoratiſque iniurijs à Bonifacio acceptis, eius que ambitione & malis artibus ad occupandum pontificatum, quem iniuſtè teneret, ad ſedem apoſtolicam tum, vt ipſe dicebat, vacantem futurumque concilium appellauit. Qua quidem re percitus Bonifacius, habito generali concilio, Philippum eiuſque regnum Alberto imperatori ſubijcit, quem in initio pontificatus ſui repulerat. Tum verò Philippus ſuperbiam hominis domiturus, Sciarram Columnenſem in portu Maſſiliæ cognitum à piratis redemptum, cum Guillelmo Nogaretio Gallos equite fidiſſimo Romam mittit, hac ratione (vt ipſe palam dicebat) vt appellationem ſuam publicarẽt. Verùm ei longè alia mens fuit. Nam Sciarra ſeruili habitu Latium ingreſſus collectis vndique amicis, Nogaretium cum ducentis equitibus Gallis mercede conductis è militia Caroli Valeſij Ferentinum præmittit; qui inde etſi opus eſſet, auxilium ferret. Ipſe verò Anagniam clam noctu ingreſſus, adiuuantibus Gibellinis, quos Bonifacius diu multumque vexauerat, pontificem nil tale metuentem in domo paterna capit, refractis valuis, captumq; Romam perducit, vbi quinto & trigeſimo die poſt dolore animi cõfectus, perijt pontificatus ſui anno octauo, menſe nono, die decimoſeptimo: ſepeliturque in baſilica Petri ſepulchro à ſe antea extructo: quod quidem adhuc extat in ſacello à ſe condito opere vermiculato. Idem quoque ſuggeſtum condidit cum porticu apud baſilicam Lateranenſem, in quo exſecrationes in cœna domini fiunt: quoque in loco & Philippum regem Franciæ, & Columnenſes anathemate notauit. Moritur autem hoc modo Bonifacius ille, qui imperatoribus, regibus, principibus, nationibus, populis terrorem potius quàm religionem inijcere conabatur: quique dare regna & auferre, pellere homines ac reducere pro arbitrio animi conabatur, aurum vndique conquiſitum plus quàm dici poteſt, ſitiens. Diſcant itaque huius exemplo principes omnes tam religioſi, quàm ſæculares præeſſe clero & populis, non ſuperbè & contumelioſè: vt hic, de quo loquimur, ſed ſanctè & modeſtè, vt Chriſtus rex noſter, eiuſque diſcipuli ac veri imitatores: & malint à populis amari, quàm timeri, vnde tyrannorum pernicies oriri meritò ſolet. Sunt qui ſcri-

Philippus ille Pulcher, non fuit in hoc facto valde pulcher, & ciuitas Anagnenſis ob proditum Pontificem paulatim ad extrema deuenit, à Clemente VIII. tandem abſoluta.

Id ſepulchrum an. 1605. 11. Octobris apertum eſt, & corpus ipſius integrũ repertũ, cũ omnibus ornamentis vt quaſi diuino teſtimonio.

Platina & alij huius Pontificis obtrectatores refutentur.

Principes huius ſeculi ægrè patiuntur ſe aſtringi ad ea quæ cõmodis ipſorum officiunt.

De hoc Pontifice vide

Annal. Eccleſiaſt. Bzonij to. 14. an. 1303. nu. 8. & ſeq. rem notandā.

ſcribant, hunc quoque diſcordias inter Italos aluiſſe: maximè verò inter Genuenſes & Venetos, populos quidem nauali prælio ſatis potentes.

BENEDICTVS XI.

201. Pōt. BEnedictus vndecimus, natione Italus, patria Taruiſinus, Nicolaus antè vocatus, cardinalis Oſtienſis, Romæ Kal. Nouemb. pontifex creatur. Hic enim ab ineunte adoleſcentia ordinem Prædicatorum ingreſſus, tantum virtute & doctrina apud fratres ſuos valuit, vt eum per omnes [illegible] ad Generalis dignitatem prouexerint. Vnde & pontifex creatus, magnum breui tempore virtutis ſuæ documentum præſtitit. Ita [illegible] vixit, vt poſt mortē inter beatos meritò cenſeatur. *Benedicti virtus.* Inito autem pontificatu Nogaretium & Sciarram, omnesque Anagninos cum his in capiendo Bonifacio ſentientes, & citatos antea ad iudicium, nec apparentes, grauiore anathemate notat. Cognita quoq; regis Philippi cauſſa, hominem Bonifacij cenſuris irretitum abſoluit, in gratiam præterea recipit Ioannem & Iacobum cardinales Columnenſes, quos ingenti odio Bonifacius factionis Guelphæ ſtudioſus, plus quam pontificē decebat, perſecutus fuerat. *Prudentia.* His quoque bona reſtituit, à galero tantum rubeo, quo à Bonifacio priuati fuerant, ſed breue tempus abſtinere ſunt iuſſi. Compoſitis autem hoc modo in vrbe rebus, creatiſque cardinalib. quibuſdam quorum de numero Nicolaus Pratenſis ord. Prædicatorum eſt habitus, animū ſtatim ad componendam Italiæ pacem adijcit. Verùm quia in Etruriam magis quam alibi ſeditionib. laborabatur, eo Nicolaum epiſcopum Oſtienſem cū ſumma poteſtate mittit: qui & nouos magiſtratus Florentiæ conſtituit, in illiſque ædibus collocauit, quas nuper ad recipiendos magiſtratus ædificauerant, dominorum palatium nunc vocatur. Tum verò Nicolaus plura his ſibi licere arbitratus, de reducendis exſulibus mentionē facit: quod vbi ex animi ſententia non impetrauit, propoſito anathemate, Pratum ſe contulit, mortuo deinde non ita multò poſt Benedicto pontifice tumultuantibus in Etruria omnibus, exſules omnium ciuitatum in agrum Bononienſem conuenientes, primò ingredi Florentiam inſtituunt, atque ita clam noctu apud portam, quæ Bononiam ducit, mœnia nondum perfecta ſuperingreſsi, vſque ad templum diuæ Reparatæ paulò antè inchoatum perueniunt. Verùm dum & prædam cupidè nimium quærunt, & amicos conſulunt, quid maximè agendum cenſeant, hoſtibus ſuis ſumendi animos, & capiendi arma tempus dant: à quibus non ſine multorum cæde properè expelluntur. Conducto deinde Roberto Calabriæ duce, non ſolum ſua tueri, verùm etiam aliena oppugnare auſi, Piſtoriam obſidione cingunt; adeò egregiè ab his, qui in præſidio erant defenſum, vt eruptione [illegible]. Robertum cum exercitu Pratum vſque [illegible]. Benedicti autem viri optimi ac ſanctiſsimi mens fuerat, pacata Italia, Tartaros Syriam & Palæſtinam ingreſſos iuuare, à quibus literis & nuncijs ad tantam rem conficiendam continuò inuitabatur. Mortuus itaque Peruſij (eò enim profectus cum curia fuerat) pontificatus ſui menſe octauo, die decimo ſeptimo rem deſtinatam omittit. *Benedicti mors.* Sepelitur autem magna pompa, vt par fuit, in eccleſia fratrum Prædicatorum. Nonis Iunij, milleſimo trecenteſimo tertio. Fuiſſe autem Benedictum virum optimum ac ſanctiſsimū, declarant miracula à ſe poſt mortem edita, ſanatis ægrotis, pulſiſque dæmonibus è corporibus obſeſſorum. Vacauit tum ſedes à Nonis Iunij vſque ad Nonas Iulij ſubſequentis anni, licet cardinales in cōclaui ob eam rem conſtituti, à Peruſino populo impulſi perſæpe ſint, minis interdum additis vt pontificem deligerent.

CLEMENS V.

CLemens quintus, natione Vaſco, Burdegalenſis epiſcopus, Bertrandus Gotho antea vocatus, Peruſij à collegio cardinalium abſens, poſt longam contentionem pontifex tandem creatur. *202. Pōt.* Is autem electioni conſentiens, ex Burdegala Lugdunum profectus, eo cardinales omnes ad ſe vocat: qui ſine mora pontifici obtemperarunt, atq; ita curia Romana

Curia Romana in Galliam translata. mana in Gallias tranſlata eſt, milleſimo trecenteſimo quinto: vbi etiam ad ſeptuaginta quatuor annos remanſit cum magno Chriſtianorum incommodo, potiſsimùm verò vrbis Romæ, cuius templa magna ex parte ob ſolitudinem & ſitum corruêre, abſentib. his, ad quos quidem ea reſtituere pertinebat. Coronationi autem põtificis interfuêre, & Philippus rex Franciæ, eiusque frater Carolus nuper ex Italia reuerſus, Ioannes Britanniæ dux, qui ruina muri oppreſſus moritur; cum pleriſque alijs, dũ pompa coronationis, vt fit per vrbem ducitur. Philippus quoque rex ea ruina aliqua ex parte debilitatus eſt. Pontifex autem in tanta trepidatione ex equo deturbatus, ſolum carbunculum ex tiara amiſit, precij aureorum ſex millium, vt quidam ſcribunt. Peracto deinde ſolemni, ſedatiſque *Cardinales Galli.* rebus omnibus, Clemens multos cardinales Gallicos tum creat, ex Italia nullum, licet Ioanni & Iacobo Columnenſib. dignitatem cardinalatus integram reſtituerit. Tres præterea cardinales cũ ſenatoria poteſtate Romam miſit, quorum auſpicijs vrbs ipſa atque Italia gubernaretur. At verò cùm cerneret, Genueſes & Piſanos inter ſe grauiſsimo bello implicitos, interimque Sardiniam à Saracenis occupatam eſſe, inſulam hac conditione Frederico Siciliæ regi conceſsit, vt primo quoque tempore eam pulſis inde hoſtibus *Raſsiani.* recuperaret. Veneti autem cum Carolo ſecũdo contra imperatorem Conſtantinopolitanum fœdus ineuntes, eò Raſsianum regem perpulêre, milleſimo trecenteſimo ſeptimo, vt orthodoxæ fidei rationem à Romano pontifice peteret. Verùm cùm poſtea Veneti ac Carolus refrixiſſent, Raſsiani ipſi malo exemplo ſententiam mutant. Interim verò apud Nouarienſes noua hæreſis, à Dulcino & *Dulcini hæreſis.* Margarita inuenta eſt, qua mares & fœminæ ſimul habitantes, in omnem libidinem prolabebãtur. Fratricelli hi ſunt appellati, quos opprimere Clemens conatus, eò ſtatim milites quoſdam cum apoſtolico legato miſit, qui eos in alpibus poſitos, partim inedia & frigore, partim armis oppreſsit. Dulcinus autem & Margarita viui capti, membratim lacerantur: eorumq́; oſſa combuſta diſsipãtur. Reſcitum quoque eodem ferè tempore eſt, Templarios olim Chriſti milites à noſtris ad *Templarij ad Saracenos defecerunt.* Sarracenos defeciſſe. Hanc ob rem interfecti illi ſunt, qui comprehendi potuêre: eorumque bona partim Rhodijs militibus, qui inſulam paulò antè occupauerant, partim verò nouis religionibus ſunt attributa. Iudæos *Templarij deleti.* quoque Philippus rex Franciæ cum ſingulis veſtimentis è prouincia ſua deiecit, direptis eorum bonis ob maleficia quædam & auaritiam. Verùm cùm non ita multò poſt Albertum imperatorem Ioannes ex fratre nepos interfeciſſet, omnes ferè ciuitates Ciſalpinæ Galliæ dominos ſibi eos delegêre, quos antea capitaneos habuerant. Capitaneos enim præfectos vrbium vocant, vt Verona Scaligeros, Mantua Paſſerinos, Patauium Carrarienſes. Eſtenſes autem iampridem dominatu Ferrariæ potiebantur, ſed tunc potiſsimum Mutinam in poteſtatem ſuam redegêre. Nec indignatus eſt Carolus ſecundus Neapolitanus rex, Beatricem filiam Azoni Marchioni Eſtẽſi vxorem tum collocare. Verùm Friſcus eius filius nouercam ſibi ſuperinductam cernens, patrem in carcerem coniectum necat, Ferrariaque potitur, impetrato à Venetis auxilio ad expugnandum Thedaldũ, caſtellum (ita accolæ vocant) ponti impoſitum. Tum verò cardinalis cognomento Pelagura; Bononiam à Clemente miſſus, Venetis ſub anathematis pœna imperat, vt à re Ferrarienſi abſtineant. Optabant quidem Ferrarienſes ipſi ditioni eccleſiaſticæ ſubeſſe. Hanc ob rem Veneti maturandum rati, caſtellum die noctuque oppugnatum, tandem capiunt: quo facto, Friſcus ipſe vindictæ cupidus, dimidiam Ferrariæ partem incendit, potiſsimùm verè eorum domos, qui rebus nouis ſtudere videbantur. At ciues tantam iniuriam non diutius laturi, ſumptis armis, Friſco dominatu eiecto, Venetis ſeſe dedunt, cùm cernerent ſe ab his egregiè defendi poſſe. Quare Pelagura indignatus, cruce ſignatos in Venetos & Ferrarienſes vndequaque properè ad ſe vocat. Clemens verò cognita

Digitized by Google

Veneti excommunicati.

Venetorum contumacia & regnandi cupiditate, eis anathemate notatis ſacra interdicit: pro ſeruiſque direptis eorum bonis vbicunque locorum reperirẽtur, haberi iuſsit. Quãobrem gens ipſa mercaturæ admodum dedita, & in Anglia & in Gallia maxima incommoda perpeſſa eſt. Alios præterea cardinales in Etruriam bellis tumultuantem pontifex miſit, qui Roberto & Calabriæ duci, Florentinis ac Lucenſibus reliquiſque prouinciæ populis mandarent, vt oppugnare Piſtorium deſiſterent. Paruêre tum omnes præter Florentinos & Lucenſes: quare his quoque à ſacris interdictum eſt. Verùm abeunte Roberto Auinionem ſalutandi pontificis cauſſa, Piſtorienſes diutino bello fatigati, deditionem tandem fecêre. Captę vrbis Florentini & Lucenſes mœnia euertunt, foſſas complent, agrum ſibi diuidunt: à ſanguine tamen ciuium temperatum eſt. Solum vrbis vtrique populo commune remanet. Quod quidem Florentini non ita multò pòſt contra fœdera inter ſe & Lucenſes, inita occuparunt, ducto circumquaque muro, eliminatiſque foſsis. Iidem prętereà vt omnia circumquaque tutiorà haberẽt, Acianum gentis Vbaldinę caſtellum in agro Mugellano poſitum, emptum pecunia diruunt: in planoque haud longè Scarpariam, vt paucis ante annis in valle Arpi Caſtelfraneum & ſanctum Ioannem condunt. Miſſus tum quidem in Etruriã Neapoleo cardinalis vrſinus, qui res ipſas componeret, ſpretus à Florentinis & Lucenſibus, eò iræ prorupit, vt anathemata & interdictum publicè continuaret. Hanc ob rem Florentini clerum ipſum grauiſsimis exactionibus diu multumque vexarunt. Vſi præterea hac ſæuitia ſunt: nam Curſium Donatum ciuem egregium & de rep. bene meritum, interfecêre, quia Hugutionis Fagiolani filiam in vxorem duxerat, adeò nobilitatem odio habebant. Verùm cùm poſtea Pelaguram legatum in recuperanda Ferraria caſtelloque Theobaldo à Venetis occupato iuuiſſent, à põtifice in gratiã recipiuntur, milleſimo trecẽteſimo nono.

Florentini iterum multantur.

Eodem verò anno Carolo ſecũdo rege Neapolitano mortuo, filius Robertus in regnũ a pontifice miſſus, Bononiam ad Pelaguram proficiſcitur: quem ſtatim eccleſiæ nomine tumultuanti Ferrariæ præfecit. Is autem Neapolim iturus, Degum Catelanum virum inſignem, cum cohorte equitum in præſidio reliquit. Qui vbi continere Ferrarienſes verbis & minis in officio non poſſet, equites ex arce in ciues dimiſit: quorũ de numero multos certè trucidauit. Ad octo namque & viginti ex optimatibus Eſtenſium dominatum appetentes laqueo necauit. Eodem verò tẽpore Henricus Lucemburgenſis à Germanis imperator electus, hac quidem lege à pontifice confirmatur, vt intra biennium coronam Romæ habiturus, Italiam ingrediatur. Hoc autem animo egerat pontifex, vt imperatoris aduentu motus Italici comprimerentur. Imperator itaque omnia ſe facturum pollicitus, oratores ſtatim in Italiam ad populos & principes mittit, maximè verò ad Florentinos, qui tum Aretinos vexabant: petitque vt ſibi & exercitui ſuo hoſpitium in vrbe pareant, ac vexare Aretinos deſinant. Reſpondere tum Florentini, tantum quidem principẽ imprudenter agere, qui barbaros in Italiam ducere conetur, quam ipſe imperij cauſſa à barbaris tueri deberet. Aretinis præterea imperatorem ipſum nõ benè conſulere, quos ſciret Guelphos quidem ciues ſuos expuliſſe: exſules enim ab imperatore reſtitui conſueuiſſe, & extorres retineri. Ferunt tum Dantem Florentinos cæcos appellaſſe, quod imperatori tam inſulſè reſpondiſſent: quò certè nil poterat eſſe magis à republica ſua alienum: maximè autem tanto principe cum tanto exercitu hoſtili animo aduentante. Animos ſiquidem eis dabant Roberti regis promiſſa, qui in regnum proficiſcens, factionis Guelphæ defenſorem acerrimum vbique ſe futurum pollicitus erat. Imperator autem ad Taurinos Alpes tranſgreſſus, in plana deſcendens, omnes ferè ciuitatum principes honoris cauſſa obuios habuit. Duæ tum præerant Mediolani factiones: quarum altera Turrianorum, altera Vicecomitum habebatur. Guelphis præerat Guido Turrianus populi capitaneus, vt gentis vocabulo vtar: Gibellinis verò Maphæus Vicecomes. Veritus autem Guido, ne Vicecomes Henrici gratiam ob factionem præoccuparet, contracto exercitu in agro Mediolanenſi caſtra ponit, viſurus, vt ipſe dicebat, qui nam vrbem ſe inuito ingrederentur. Tum verò Maphæus nuncijs imperatorem ipſum properè Mediolanum vocat ad vrbem, vt ipſe dicebat, imperij Romani domicilium. Henricus itaque copias vrbi admouens, magnos tum quidem tumultus ingreſſo iam Guidone concitauit, quos ſtatim rebus hoc modo compoſitis repreſsit, vt Guido Vercellis potiretur, Maphæus verò equitum ſuorum dux & præfectus haberetur. Potitus Mediolano imperator, omnes ferè ciui-

Henricus Lucemburgenſis Imp.

Dantis dictum.

Henricus Imp. in Italiã venit.

Mediolano potitur.

ciuitates ſtatim in deditionem accepit, præter Alexandrinos. Coronam itaque ferream Mediolani accipiens, quam modò etiam de more capere debuerat, tanta ciues impenſa vexauit, vt grauata onere plebs, quæ libertatem ſperabat, arma ſumpſerit. Tum verò Germani cum ab vtraque factione ſuos cædi viderent, ex ſuburbijs vrbem ingreſsi, factionum capita aduocant. Galeatius autem Maphæi Vicecomitis filius, relicto domi genitore, cum magna clientum manu ad imperatorem proficiſcitur, oſtenditque Turrianos Tyrannidem vrbis affectantes, tantum tumultus concitaſſe. Hanc ab rem Germani cum Gibellina factione in vnum conuenientes, Turrianos nonnihil apud plateam ſanctæ Mariæ nouæ reſiſtentes ab vrbe pellunt: qui Guidone ſuadente, Vercellas populariter petunt. Ex hac autem factione ad triginta interfecti referuntur, quorum de numero quatuor Turriani fuêre. Mouens deinde Cremonenſes & Cremenſes Henricus, qui Gibellinos eiecerant, Guelphos ad ſupplicium vocat, ſed libera Cremonenſium deditio, Henricum mitiorem reddidit. In Cremenſes aliquantulum ſæuitum eſt, & eorum mœnia funditus euerſa ſunt. Parmenſes autem timore perculſi, qui Gilberto Corrigia ſuadente, Rubeos in vrbem acceperant, pulſis Guelphis imperatoris vicarium recipiunt. Tutati ſunt aliquandiu ſe Brixiani. Verùm cùm acriter ab Henrico pugnarentur, noctu ad montana confugientes, vacuam cultoribus vrbem reliquêre. Ingreſsi itaque Germani, vrbis mœnia confeſtim demoliuntur. His autem vicinorum calamitatibus perterriti Mantuani, Veronenſes, Vicentini, Patauini, Taruiſini, Veneti, mandata imperatoris ſtatim fecêre; Placentini quoque pulſo Alberto Scoto Guelphorum duce, imperatoris præfectum ſuſcipiunt. Compoſitis itaque hoc modo Ciſalpinæ Galliæ rebus, imperator Amedeo Sabaudiæ comite, Piſanorum Genuenſiumque oratoribus ſubſequentibus, per Placentinos iter faciens Genuam proficiſcitur. Quò etiam non ita multò poſt applicuêre & legati Roberti Neapolitani & Frederici Siculi regis: illi ſimulatam, iſti veram amicitiam præſeferentes. Nam Robertus rex Mareſcallum ſuum cum duobus millibus equitum in Etruriam miſerat, qui Florentinis & Lucenſibus, ſi opus videretur, contra imperatorem auxilio eſſent. Verùm Henricus Piſas claſſe delatus, præmiſsis terreſtribus copijs maximis incommodis Lucenſes afficit. Libuit hactenus commemorare hæc incommoda Italis illata, quorum omnis culpa à quibuſdam in Clementem transfertur, qui Henricum impulerit cum exercitu Italiam ingredi. Sunt tamen qui ſcribant, id ex vtilitate prouinciæ à Clemente factum ob inteſtina mala, quæ quotidiè cum magna hominum cæde in vnaquaq; ciuitate, immò in quouis paruo etiam caſtello, committebantur. Cædebantur ciues, necabantur ſenes, allidebantur infantes, nec vllus crudelitatis modus inerat: vnde Clementi placuit, quod ſcriptum apud Homerum eſt. Vnus ſit princeps, ad quem omnia referantur. Henricus autem Romam verſus iter arripiens, cum quingentis equitibus Ludouicum Sabaudienſem Amedei filium præmittit, qui certè apud Stephanum Columnam non longè à Lateranenſi palatio diuertens, magnum Vrſinæ factioni timorem iniecit. Henricus tamen Viterbium primò, inde Romam veniens, effuſo obuiam honorato quoque cum vrbana multitudine perbenignè ſuſcipitur. Coronatus deinde à tribus Cardinalibus, Romanos omnes in verba ſua, vt mos eſt, iurare compulit, edito ingenti conuiuio, cui omnes ciuitatis proceres, exceptis duntaxat Vrſinis, interfuêre. Ne tamen in tanta celebritate quicquam tumultus ob cōcitatas hominum mentes oriretur, milites ſuos in theatris, thermis, locisque munitis pro ſtatione collocauit: quibus præſidijs adeò confiſus eſt, vt auſus ſit etiam tributum inſuetum à populo exigere. Qua ex re omnes vtriuſque factionis ciues, ad Vrſinos confugiunt: qui ædes ſuas propè Tiberim & Hadriani pontem ſitas, validis præſidijs communierant. Tum verò imperator ira percitus, ſagittarios nauales à Piſanis miſſos, in vrbem contra Romanos vocat, quos certè nil tale metuentes, Ioannes Roberti regis frater, qui ſuas nauales copias ſub Auentino collocauerat, facilè in fugam vertit: & intromiſſo equitatu haud longè in ſtatiuis collocato populo Romano adiuuante imperatorem ipſum Tibur abire coegit. Diſceſsit & Ioannes Roberti frater Cardinalium iuſſu, vrbemque pacatam reliquit. Henricus autem Peruſio iter faciens, cum Arretium perueniſſet, Robertum regem maieſtatis reum facit: citatumque nec apparentem regno priuauit, improbante eam rem Clemente, quod in loco nequaquam idoneo tantam rem, nec ad ſe pertinentem peregiſſet: pontificis enim proprium eſſe dicebat, regnum Siciliæ cis & vltra Pharum dare & adimere. Mouens Arretio

Brixiani euicti.

Italiæ mala hoc tempore.

Imperator Romam venit.

Tumultus.

Digitized by Google

imperator, in Florentinos & Lucenſes cum Roberto ſentientes copias ducit. Verùm cùm vrbem oppugnare non poſſet, occupato Bonitio, eodemq́; munito, Senenſibus bellum indicit, qui auarè nimium ac malignè commeatus eſſ ſubminiſtrabant. At verò cum ægrotare cœpiſſet, ad Marcereti balnea ſe contulit, vnde multò imbecillior quàm anteà ad Bonconuentum rediji: vbi poſt aliquot dies moritur, non ſine ſuſpicione dati à Florentinis veneni, ſubornato pollicitationibus & præmijs monacho quodam, qui ei Euchariſtiam veneno illitam dederat, vt nonnulli ſcribunt.

Henricũ Imp. moritur.

Piſani autem mortuo Imperatore Florentinorum potentiam veriti, Hugutionem Fagiolanum ducem ſibi ac tyrannum deligunt: qui paulò poſt ab equitatu cum Henrico militare ſolito adiutus, Lucenſes agris mulctatos in poteſtatem ſuam redegit. Clemens verò ad cætera mala, quæ Italia patiebatur, audito incendio baſilicæ Conſtantinianæ vehementer indoluit: pecuniasque clero ac populo Romano miſit ad templum reſtituendum, licet eo anno tanta caritate penuria rerum laboratum in regno ſit, vt vix ad cibum & potum ſatis pecuniarũ haberet. Quæ quidem mala & frequentes eclipſes ſolis cometæque portendebant, & ipſa peſtis, qua ferè vbique tum laboratum eſt. Clemens autem cùm animum ad componendum Eccleſiæ ſtatum adieciſſet, ſacris ordinibus ter habitis, & pleroſque cardinales viros optimos creauit, & tribus concilijs diuerſis in locis varijſque temporibus habitis, multa prudenter & maturè egit. Nam & Dulcini ſectam Eccleſiaſticos impugnantem, vt dixi, perdomuit: & Templarios ſuſtulit in maximos errores prolapſos, Chriſtũ ſcilicet abnegantes, eorumq́; bona Hieroſolymitanis militibus addixit: & regi Franciæ apud Pictauium quædam inhoneſta petenti, quò minus id impetraret, reſtitit: nam damnari Bonifacium, & abſolui Nogaretium ac Sciarram petebat. Primum certè nunquam obtinuit, ſecundum poſtremò impetrauit, pollicente Nogaretio ſe iturum pœnitentiæ gratia contra Saracenos. Quam quidem expeditionem Clemens ipſe optabat, vt ex eius concilijs apparet. Præterea verò & Cæleſtinum quintum approbatis eius miraculis in ſanctos retulit ſub nomine Petri confeſſoris: & librum Clementinarum à ſe compoſitum in Viennenſi cõcilio edidit. Deinceps verò varijs ægritudinibus afflictatus: nunc dyſenteria, nunc ſtomachi ac laterũ dolore cruciabatur: 8. pontificatus ſui anno, menſe 10. die 15. moritur. Vacat tum ſedes annis 2. menſibus 3. diebus 17. dum non ſatis inter Cardinales conſtat, quem potiſsimũ deligant. Nec minor quidem diſcordia inter electores imperij tum fuit mortuo Henrico, cũ alij Ludouicum Bauariæ, alij Fredericũ Auſtriæ duces proponerẽt. Quibus inter ſe prælio concurrentibus, ſuperato Frederico, tanta ſuperbia Ludouicus elatus eſt, vt abſque auctoritate Romanæ ſedis & imperatorem ſe appellauerit: & ita Vicecomitibus in Ciſalpina fauerit, vt Mediolano potiti ſint, quò ei facilius Romam proficiſci liceret ad coronã auream, vt mos eſt, accipiendam. Tum verò Etruſci omnes, ac maximè Guelphi trepidare cœperunt, quod cernebant Ludouicum Imperatorem omnia imperij iura, adiuuantibus Vicecomitibus & Hugutione Fagiolano Piſanorum & Lucenſium tyranno, breui repetiturum. Hanc ob rem & Guidonem Petramalam Epiſcopum Arretinum ac dominum, & Philippum Tarentinum principem Roberti regis fratrem, in partes ſuas pollicitationibus & muneribus pellexerunt. Multum enim Philippus equitatu & diſciplina rei militaris tum valebat.

Hugutio Piſanorũ tyrannus.

Concilia celebrantur.

Clemens regi Galliæ indecora petenti reſtitit.

Moritur.

Ludouicus Bauarus fit Imp. & multiplicata ſunt mala in terra.

ANNOTAT.

Clemens Papa V. comitiorum pontificalium legibus à Gregorio X. editis confirmatis, nonnulla addidit, ſeu suppleuit in generali Concilio Viennenſi, quæ etiam ſupra annotaui, à Ioanne papa XXII. in libro Clementinarum primo, titulo tertio de electione, & electi poteſtate. cap. Ne Romani pontificis, &c. poſtea regiſtrata. Poſtremo Clemens VI. bullam de moderatione legis cibaria cardinalium, in conclaui recluſorum fecit, quæ in libro ceremoniali exſtat, de quibus omnibus latiſsimè in libris, quos de varia creatione Romani pontificis ſcripſi, diſſerui.

Ratio creandi Romani pontificis.

Rationem verò, qua Romani pontifices deinde creare conſueuêre, breuibus ſubijcere placuit, vt nihil poſtremò deſit, quod accuratus lector deſiderare poßit. Eſt autem eiuſmodi.

Patres conclaui ingreßi diem integrum ſequentem formandis legibus impendunt, ad ſanam Romani pontificis adminiſtrationem maximè neceſſariis, quibus patrum quiſque ſubſcribens iureiurando votoq; promittit, obtemperaturum ſe illis ſi pontifex factus fuerit. His actis, ſtato quodam die prima comitia indicuntur. Mane autem eius dies Patres omnes induti pallijs, à ſummo deorſum apertis, quas croceas vocant, in capellam vbi corpus Chriſti aſſeruatur, conueniunt.

Ibi diuina ſpiritus ſancti ritè ſacra celebrantur. Quibus abſolutis, ſuo loco diſponunt ſe per ſubſellia. Quiſque autem quos eligere decreuit, in codicillo ante deſcribit, huncq; ſuo annulo obſignat. Inde tres ex patribus ad altare aſcendentes, Decanus videlicet presbyterorum, & diaconorum primi calicem, in quo eo die ſacra facta ſunt, ad medium altaris cõſtituunt, cuſtodes ipſi omnium, ac inſpectores adſtantes.

Poſt hæc eodem ordine procedunt & reliqui patres, atque ante altare in genua procidentes, codicillum ſigillatim in calicem dimittunt. Id autem poſtquam ab omnibus factum eſt, tres illi, quos dixi, calicem ipſum ad cæteros inferius conſedentes, ſublatum altius oſtendunt, conſiſtentes in ſubſelliorum medio, vnde ſpectari, & audiri à circumſtantibus poſſunt: numerant mox codicillos, quorum, vt conueniſſe numerus inuenitur, ſinguli à Decano aperiuntur, & leguntur, ac diacono proximo pronunciandi traduntur. Patrum quiſque papirum tenens, ac pugillare, quos quiſque eligit, chirographo annotatiũ. Nullus autem ex Alexandri III. conſtitutione pro pontifice haberi poteſt, niſi qui duarum partium Cardinalibus integra ſuffragia tulerit. Qui numerus ſi ex codicillis adimpletur, tum pontifex creatus eſt: ſin minus, liberum eſt cuiq; quem voluerit patrũ, non electum à ſe ſcripto, voce eligere, quæ electionis ratio acceſſus appellatur. Rarum eſt quempiam ex ſolis codicillis eligi, vocum acceſſio conficere totum opus ſolet. Alius eſt quoque creandi pontificis mos, qui per adorationem dicitur. Hoc autem eſt, cùm duæ partes Cardinalium non expectato, vt vocant, ſcrutinio, ſed voce tantum omnium conſenſu, & voluntate quempiam ex Cardinalibus in Romanum pontificem ſalutant, atque venerantur. Qua ratione Iulius III. Marcellus II. & Paulus etiã 4. renuntiati feruntur.

IOANNES XXIII.

203. Põt. IOannes vigeſimus tertius, Iacobus Caturcenſis antea vocatus, Epiſcopus Portuenſis, poſt longam viginti trium cardinalium altercationem Lugduni pontifex creatus, Nonis Septembris in Eccleſia cathedrali coronam pontificatus accepit. Inde verò Auinionem cum curia profectus, octo Cardinales in ieiunijs quatuor temporum aduentus Domini creauit: quorum de numero fuit Iacobus Caturcenſis eius ex ſorore nepos, & Ioannes Caietanus ſancti Theodori diaconus Cardinalis è gente Vrſina. Præterea verò in ſanctos Confeſſores retulit, Ludouicum Epiſcopum Toloſanum, quondam Caroli regis Siciliæ filium. Sunt tamen qui hoc Bonifacio octauo aſcribant, vt antea dixi, abdicare autem ſe

Epiſcopatu & ſacerdotio compulit Hugonem Caturcenſem Epiſcopum, priuatum omnibus pontificalibus inſignibus, annulo mitra, cappa, pileo camiſiaque Romana. Priuatum autem, degradatum (vt iſtorum vocabulo vtar) ac curiæ ſæculari traditũ, omnibus cruciatibus coactam eſſe vitam cum morte commutare, quod in pontificem coniuraſſet. Eccleſiam verò Toloſanam quam vnicè dilexerat, ad Archiepiſcopatum tranſtulit: eius quidem caſtella ſex in ciuitates erexit, vt haberet Archiepiſcopus Toloſanus, quibus cum dignitate præeſſet. Diœceſes quoque Archiepiſcopatui Narbonenſi adſcripſit, Limoſau & abbatiam ſancti Pontij. Adeò præ- *Nouitatis*
terea rebus nouis pontifex ipſe ſtuduit, vt & *ſtudium*
ſimplices Epiſcopatus bifariam diuiſerit, ac *in hoc*
diuiſos in vnum redegerit: & abbatias in E- *pontifice.*
piſcopatus, & Epiſcopatus in abbatias viciſſim tranſtulerit. Nouas quoque dignitates, noua collegia in Eccleſijs conſtituit, ac conſtituta prius in aliam formam tranſtulit.

Hac tamen gratitudine vſus eſt, quod Clementinarum editionem confirmauit, mandauitque doctoribus omnibus, publicorum Gymnaſiorum, vt librum ipſum publicè le- *Ordo*
gerent. Ordinem autem Grandimontenſem *Grandi-*
quorundam improborum factionibus labe- *montenſis.*
factatum, in meliorem formam redegit, amputatis his, quæ ordini obeſſent, additiſque inſtitutionibus quibuſdam, quibus tanta religio conſtaret. Cùm verò Cæſar Auguſtanam Eccleſiam admodum diligeret, eam in Metropolitanam erexit, quinque cathedralibus Eccleſijs ex vndecim, quæ Tarraconenſi ſubſunt, huic aſsignatis. Inſtituit & nouum *Milites*
ordinem militum, qui militare ſub Christo *Chriſti.*
dicerent-

Digitized by Google

dicerentur in Luſitania, quæ Portugallia dicitur, qui Saracenis reſiſterent Bæticam & Africam incolentibus. Bætica apud antiquos ea pars Hiſpaniæ dicebatur, quæ ad mare mediterraneum vergit, noſtris temporibus Granatæ nomen obtinens, à cocco, vt arbitror quo ea pars Hiſpaniæ maximè abundat. Coccum autem nunc granum dicunt, vnde lanæ inficiuntur. Huius autem ordinis, quem diximus à pontifice conſtitutum, caput in matrimonio Siluenſis diœceſis oppido repoſitum eſt: militibusque omnia bona Templariorum, annuente rege Portugalliæ conceſſa ſunt, quo liberius militiæ Chriſti vacarent. Cuius cenſor & moderator eſt Abbas Alcoaſiani monaſterij Ciſtercienſis Ordinis Vlyxiponenſis, qui & conſcribendi & exauctorandi milites facultatem habet. Deinceps verò duos Thomas in ſanctos retulit, Thomam ſcilicet Epiſcopum Herfordenſem virum nobilem genere, probatum moribus, doctrina inſignem, miraculis clarum, & Thomam Aquinatem ordinis ſancti Dominici doctorem præcellentem, de cuius vita & ſcriptis multa ſuperius annotauimus. Creatis deinde ſeptem Cardinalibus ſecunda ordinatione, M.CCCXXII. ſtatim edictum propoſuit, quo eos declarauit pertinaces & hæreticos, qui affirmarent Chriſtum eiusque diſcipulos nihil priuati vel proprij habuiſſe, quod certè non multum cum ſacra ſcriptura conuenit, quæ multis in locis teſtatur, Chriſtum eiuſq; diſcipulos ac veros imitatores nil proprij habuiſſe, vt illud euangelij: qui non vendiderit omnia quæ habet, & pauperibus dederit, non poteſt eſſe dignus me diſcipulus. Prætereà verò hæreticum putauit eſſe, ſi quis affirmaret ipſis diſcipulis vendendi, donandi, teſtandi, acquirendi ſuopte ingenio ius non competere, quod ad religionem euntes, in alterius arbitrium tranſeant: vnde fit, vt domini mancipia non ſibi, ſed domino acquirant: vel acquiſita prius ex arbitrio & mandato eius pauperibus diſtribuant. Harum autem inſtitutionem litteras Apoſtolicas ad Gymnaſia publica tranſmiſit, ne amplius ſcholaſtici ea de re diſputare auderent. Damnauit prætereà gloſſulam quandam Fratris Petri Ordinis Minorum, qui conuentum quendam tertij Ordinis ad imitandam Chriſti paupertatem animauerat, quorum de numero multi damnati & exuſti fuêre. Habita prætereà conſtitutione, vt eorum vocabulo vtar, decem Cardinales creauit: Inter quos Ioannis Columnæ & fratris Matthæi è gente Vrſina Ordinis Prædicatorum, ratio eſt habita.

Bætica quæ.

Thomas Herfordenſis & Aquinas canonizati.

Minoritæ quidam exuſti.

Dum hæc à pontifice agerentur, Florentinus exercitus ingenti cladè non longè à monte Catino ab Hugutione Fagiolano ſuperatus eſt. Verùm Lucenſes non diutius tyrannidem Hugutionis laturi, capta occaſione, Nerium eius filium vrbe eijciunt, dum Caſtrucium virum domi nobilem & manu promptum, quem in carcerem coniecerat ob prædam ex hoſtibus captam, ad ſupplicium ducit. Pulſus itaque Luca Nerius, patrem in Lucenſes concitat, cui quidem ex vrbe in hoſtem prodeunti Piſani ſtatim clauſêre portas. Is autem cum filio ad Malaſpinas confugiens, tentato ſæpius, ac fruſtra ad tyrannidem reditu, tandem in Flaminiam ſolum paternum pontifice iubente rediit. Atque ita Caſtrutius ab extrema calamitate ad ſummam felicitatem perducitur: è carcere enim ad dominatum ciuitatis Lucenſis traductus eſt. At verò pontifex intelligens & Eſtenſes pulſo præſidio Eccleſiaſtico, omninò Ferraria, & Vicecomites adiuuante Ludouico Bauaro Mediolano potitos eſſe: omiſsis, vt ipſe dicebat, ad tempus Eſtenſibus, Vicecomites interdictis notauit, magis in Ludouicum, qui titulos imperij ſui vſurpat, quàm in Vicecomites inuectus. Eodem quoque tempore Gibellini Genuenſes à conciuibus ſuis Guelphis pulſi, adiuuante Roberto rege, cuius poteſtati ciuitatem commiſerant, Sauonam populariter migrauere. Hos poſteà etiam victores bello inſequens Robertus, dum in Gallias traijcit, vnà cum Sauonenſibus in poteſtatem ſuam redactis, aliquandiu malè habuit. Pontifex autem intelligens diſceſſu Roberti Guelphos vbique opprimi, Carolum Valeſij comitem, Franciæ regis Philippi filium, in Italiam mittit, qui Guelphis præſidio eſſet: & his potiſsimum, qui apud Vercellas cum Turrianis erant, vrbis ditione potitis. Verum ſuperueniente Ludouici imperatoris iuſſu Galeatio Vicecomite ante aduentum Caroli, Turriani Vercellis pelluntur, eaque vrbs in poteſtatem Vicecomitum redigitur. Potitur & Caſtrucius non ita multò poſt Piſtorio, vt Guido Petramala paulò ante Tiferno, Florentinis aduerſantibus. Sed Caſtrucius Galeatij Vicecomitis auxilio fretus, nam Accium filium cum mille & quingentis militibus ei auxilio miſerat, Florentinos magna clade ſuperatos ad mœnia vſque perſequutur.

Bella Italica.

Tum verò pontifex videns in Bauaro turbandi

Ludouicus Bauarus excommunicatur.

bandi omnia principium ineſſe, ei ſacra interdicit more ſolemni, vt fieri conſueuit: Guidonemque Petramalam poſt occupatum Tifernum, ſacerdotio exauctorauit. Cortonã quoque à diœceſi Arretina ſeparatam in ciuitatem erexit, creato Ioanne Viterbienſi Cortonienſium epiſcopo. Interim autem Nicolaus Eſtenſis Ferrariæ dominus, Argentam Rauennatis eccleſiæ oppidum vi occupat, adiuuante Baſſarino Bonacolſio vrbis Mãtuæ tyranno, qui ſororem Nicolai paulò ante in vxorẽ duxerat. Hi autem iunctis ſimul copijs Bononienſes aggredi ſunt auſi, ſed à Bertrando eccleſiæ copiarum duce ſuperati, cum magno incommodo abiere, non ita multò pòſt à pontifice anathemate notati. Ferrariæ præterea interdictum ſacris, donec Argenta redderetur. Caſtrucius verò adeò Florentinos tum vexabat capto oppido Signa, vnde frequentes incurſiones in eos faciebat, vt deſperatione rerum adducti, Carolum Roberti filium in dominum vocauerint. Tum verò Ioannes pontifex Ioannem Vrſinum in Italiã properè mittit, qui Florentinos & Guelphos omnes in Bauarum confirmaret, iam alpes cum magnis exercitibus tranſeuntem. Is autẽ Romã iter facturus, primo Mediolanum proficiſcitur, Gibellinorum precib. motus. Verùm cũ accepta ferrea corona pecunijs indigeret, atque eas à populo exigeret, quẽ Galeatius tuebatur, omnibus Vicecomitibus in carcerẽ coniectis, quatuor & viginti ciues deligit, qui rempub. adminiſtrarent addito præfecto, quem ex gente ſua vrbi præfecit. Bauarus tamen poſtea Caſtrucij precibus motus, Vicecomites omnes incolumes dimiſit, dum Lucæ eſſent, vbi imperator à Lucenſibus magna cum benignitate ſuſceptus eſt. Inde verò abiens, comitante cum mille & quingentis equitibus Caſtrucio Romam peruenit: apud ædes Laterani iuſſu cleri populique Romani à Stephano Columna coronatur. Præerant tum vrbi duo ex nobilitate Romana, quos Romani imperatoris vicarios appellabant. Tum verò cum Nicolaus comes alter collega abeſſet, Stephano ea ſors obtigit. Coronatus imperator, Petrum Corbarienſem ordinis Minorum, ex Reatino agro oriundum, pontificem ſtatim creat, Ioannis vigeſimitertij æmulum futurum, hominem quidem humili loco natum, ſed doctum, & ad res agendas aptiſsimum. Habuit hic primò vxorem, qua renuente ac reclamãte, religionem & habitum ſancti Franciſci ſuſcepit. Creatus itaque pſeudopontifex, ac Nicolaus quintus

Coronatur Mediolani & Vicecomites in carcerem mittit.

Roma coronatur, & antipapã conſtituit.

etrus orbarienſis ...

appellatus, ab imperatore & his, qui tum cum eo aderant, vt verus Chriſti vicarius conſalutatur. Creauit is quoque cardinales & epiſcopos homines ſuiipſius conſimiles.

Intereà verò cùm equites Galli in præſidio Florentinorum relicti, noctu inſidijs Piſtorium occupaſſent, Caſtrucium Roma abire confeſtim cogunt: qui primo iunctis cum Vicecomitibus copijs, Piſam Lucamque peruenit: inde verò in Piſtorium mouens, ciuitatem diu obſeſſam fame ad deditionem tandem compulit. Subſequens autem Caſtrucium cum exercitu Bauarus, Viterbij antipapam reliquit, Florentiam oppugnaturus: quã fortaſsè occupaſſet, ni Caſtrucio graui morbo ex immenſis laborib. contracto, mori cõtigiſſet. Bauarus tamen tanti accepti beneficij immemor, eius filios Piſis ac Luca expulit, dum in ciuitatibus præſidia diſponerent, vrbibusque ipſe potitus eſt. Mortuo quoque eodem tempore Galeatio Vicecomite, eius filij ad Bauarum confugiunt, hominem rogantes, vt accepta grandi pecunia, quam ipſi pollicebantur, ſe in patriam remittat. Tũ ille pecuniæ admodum cupidus, Accium in patriam remittens, Marcum fratrem tamdiu obſidem apud ſe detinuit, quamdiu ei pecuniæ redderentur. Verùm Bauarus relicto Piſis antipapa, Marcoque Vicecomite, Mediolanum profectus, in Germaniã iturus, nequaquam ab Accio in vrbẽ recipitur paternarũ iniuriarum memore. Germani autẽ milites, qui in Etruria Marcum Vicecomitem obſidẽ retinebant, cognita hominis virtute, in eius verba iurauere, ex captiuo ducem creantes: qui ſtatim dedentib. arcem Caſtrucianis militibus Luca potitus eſt. Verùm non ita multò pòſt abſente Marco, Germani milites mutata ſententia, Lucam vrbem cuidam Genuenſi ex gente Spinola, qui multum claſſe valebat, vendidere. Abeunte præterea in Germaniam Bauaro, re omni infecta ad imperium ſpectãte, Bonifacius Piſanus comes rem gratam Ioanni pontifici facturus, antipapam Auinionẽ perducit: vbi in carcerem coniectus, vitam cum morte permutauit. Tum verò pontifex duabus maximis curis liberatus, quod antipapam è medio ſuſtulerat, quodque Bauarus in Germaniam relicta Italia abierat, inſtante Franciæ rege expeditionem in Saracenos promulgat, impoſitis decimis, quæ Philippo ipſi ad expeditionem ituro, darentur. Ceperant tum Lucam Florentini, vnde à militibus Bohemicis ſtatim expelluntur, quos ante Brixiani

Caſtrucij mors.

Corbarius Antipapa capitur & incarceratur.

ani contra Bergomates in Italiam accerſierant: quorumque auxilio fretus, pontificis legatus, Parmam, Regium, Mutinamque ceperat. Is autem inita cum Ioanne rege Bohemiæ amicitia, omnem rationem factionum Italicarum repentè commutauit. Nam quibus pontifex & Bohemiæ rex amici ac ſocij erant, illis Robertus ac Florentini repentè aduerſabantur, nullo Guelphorum aut Gibellinorũ diſcrimine habito. Maſtinus enim Scala Veronæ, Philippinus Gonzaga Mantuæ, Carrarienſes Patauij, Eſtenſes Ferrariæ domini, amicitiam & ſocietatem cum Roberto ineũt, cuius etiam auxilio Florentini adiuti, Piſtorium capiunt, dedentibus tamen vrbem quibuſdam ciuibus, nemineque aduerſante. Intereà verò Marchiones Eſtenſes non prius interdicto Eccleſiaſtico abſoluti ſunt, quàm Ferrarienſium precibus fatigati, Argentam à ſe occupatam, Eccleſiæ Rauennati reddidère. Hi tamen auxilio Scaligerorum freti, caſtellum ſanctæ Felicis agri Mutinenſis obſidere incipiunt. Verùm ſuperueniente Carolo Bohemiæ regis filio, Manfredoque cognomento Pio Carpi domino, qui ſocietatem ſimul inierant, Eſtenſes funduntur fuganturque. Ex eorum militibus ad octingentos cecidiſſe ea pugna conſtat, multoſque ex nobilitate captos, maximè verò Nicolaum Eſtenſem Rainaldi Marchionis fratrem. Hac autem opportunitate motus legatus Bononienſis, comparato ſatis iuſto exercitu, cui & Galeotus Malateſta Ariminenſis, & Franciſcus Ordelaphus Foroliuienſis, & Richardus Manfredus Fauentinus, & Hoſtaſius Polentanus Rauennas præfuère, Ferrariam obſidet. Nam hi omnes ſuarum ciuitatum dominatum paulò antè occupauerant, cùm prius earundem capitanei haberentur. Oppugnabatur tum acriter Ferraria, capto ſancti Antonij ſuburbio, cùm auxiliares copiæ à Philippino Gonzaga, à Maſtino Scala, ab Vbertino Carrariẽſi miſſæ, animum ad erumpendum Ferrarienſibus dedere, qui & hoſtes fundunt, & omnes ferè duces capiunt. Captus autem Romandiolæ comes, cum Nicolao Eſtenſi commutatur: reliqui deinceps incolumes ad ſuos remittuntur, hac conditione tamen, ne arma amplius contra Eſtenſes capiant. Elatus verò tanta victoria Rainaldus Eſtenſis, in agrum Bononienſem mouens, longè omnia populatus, à capiendo vrbe paululum affuit. Venturũ quidem in auxilium legati regem Bohemiæ Bononienſes ſperabant: & iam eſſe in itinere dicebatur, cùm ſubitò ei nunciatum eſt, & Maſtinum Scalam Brixiam ac Bergomum in deditionem accepiſſe, & Actium Vicecomitem Papiam ingreſſum, arcem oppugnare. Hanc ob rem ab inſtituto itinere diſcedens, relicto Parmæ filio, cum aliquot cohortibus Papiam ipſe profectus, cùm ſuperare munitiones Vicecomitis non poſſet, vaſtato Mediolanẽſium agro, Parmam deinceps re infecta redijt: vbi quoque intellexit Americum Caſtrucij filium, Lucam amicorum opera recepiſſe. Oppugnabatur tamen arx, quam etiam rex accepta grandi pecunia Lucenſibus & Americo reliquit, breui in Germaniam iturus, Italicas factiones pertæſus. Nam Vicecomites capta iam arce Papienſi, longè & latè vires ſuas diffundebant. Mutinæ itaque & Regij impoſito Germanorum præſidio, commendataque Parma Marſilio & Petro Rubeo in Germaniam abijt, celerem reditum cum maioribus copijs pollicitus. Abeunte autem Rege, Bononienſes ipſi adiuuantibus Florentinis, & Marchione Eſtenſi, pulſo legato, in libertatem ſe vendicant, cæſo tum in vrbe, tum in agris Eccleſiaſtico præſidio. Hanc ob rem legatus omni ope deſtitutus, Auinionem proficiſcitur anno Domini M. CCCXXXIV. quo tempore eodem in loco Ioannes pontifex moritur, ætatis ſuæ anno nonageſimo, pontificatus verò 19. menſe 4. relicta in theſauris tanta vi auri, quanta nullus ante ſe pontifex. Sepelitur autem in Eccleſia cathedrali cum magna funeris pompa. Sunt qui ſcribant, Petrum Muroneum, quondam pontificem, à Ioanne in ſanctos relatum: Gentilemque Fulginatem & Dynum Florentinum medicos inſignes magnis præmijs & honoribus tum ab eo affectos. Amator enim doctorum virorum eſt habitus.

Maſtinus Scaliger.

Ioannes moritur.

BENEDICTVS XII. 204. Põt.

Benedictus duodecimus, patria Toloſanus, Ordinis Ciſterſienſis, Iacobus antea vocatus, ſanctæ Priſcæ presbyter Cardinalis, ſextodecimo die poſt Ioannis mortem, Auinione pontifex creatus, ſtatim cenſuris in Bauarum à Ioanne factas, vt in vſurpatorem imperij confirmauit. Hac autem ratione vacante imperio, ad arma omnia reſpiciebant, cùm vnuſquiſque quantumuis paruus dominus, rapere ex alieno conaretur, Scaligeri enim non contenti Veronæ, Brixiæ, Bergomi dominatu, Parmam adimere Rubeis conabantur: Gonzaga Regium Eſtenſis Mutinam, Florentini Lucam appetebant. Verùm cùm Scaligeri potiri Parma nequirent, acriter qui in præſidio erant, vrbem defendentibus, maximè ve-

Magna Italia perturbatio.

Digitized by Google

mè verò Germanis militibus, qui Scaligero infenſi habebantur, in Vicetinos exercitum mouent: vnde re infecta abeuntes, cum Germanos milites abijſſe Parma intellexiſſent, eò profecti, vrbe ſtatim potiuntur, Rubeis ipſis eam dedentibus. Nicolaus quoque Eſtenſis, Beatrice Guidonis Gonzagę filia in vxorem accepta, ſoceri copijs adiutus Mutinam capit. Philippinus item Gonzaga ciuibus ipſis vltrò dedentibus, Regium Lepidi in poteſtatem ſuam ſtatim recipit. Tum verò creſcente Maſtini Scalæ potentia, qui & Parmam & Lucam & Patauium, dedente Vbertino Carraria, in poteſtatem ſuam redegerat, ad tantum dominatum exſtinguendum omnes ferè Italiæ populi & principes ſimul coniurarût, maximè autem Veneti & Luchinus Vicecomes, qui Aecio paulò antè mortuo in dominatu ſucceſſerat. Cinxerunt Veronam obſidione Veneti, Gonzaga Eſtenſisque, dum Luchinus alio exercitu Brixiam & Bergomum in ſuam poteſtatē redigit. At verò cùm Veneti timerent, ne dum potentiam vnius exſtinguere parant, alterius augerent, pacem hac conditione cum Maſtino Scaligero ineunt, vt omiſſo Patauio Carrarienſibus, dimiſſaque Brixia & Bergomo Vicecomiti, quas vrbes nuper occupauerat, ipſe Veronam, Vicetiam, Parmam Lucamque retineret. Diſplicuit vehementer hæc pax Florentinis ſocijs & amicis, qui potiri Luca admodum cupiebant: ſed reiecta in aliud tempus querela, tum quidem reticuêre.

Scaligeri inualeſcētes comprimuntur.

Pontifex autem miſſo in Italiam legato ſenatui populoque Romano perſuaſit, vt ſenatoriam dignitatem, quam diu regio nomine geſſerant, ſuis tandem & Eccleſiæ auſpicijs adminiſtrarent. Hanc ob rem & Stephano Columnæ ſenatoria dignitas in quinquenniũ prorogata eſt, & collegæ annui ei dati ſunt. Verùm cùm pontifex Stephanũ ad ſe Auinionem vocaſſet, Vrſus Anguillariæ Comes, Stephani collega, Franciſcum Petrarchã virum eloquentiſsimum, maximè autem vernacula lingua rithmiſque vulgaribus, corona poëtica in Capitolio donauit, adſtante populo omnique Romana nobilitate, anno ſalutis milleſimo trecenteſimo trigeſimooctauo. At Pontifex veritus, ne vacante imperio Italia ab aliquo externo hoſte inuaderetur, Luchinum Vicecomitem Ioannemque eius fratrem Archiepiſcopum Mediolanenſem, Mediolani, aliarumque vrbium, quas poſsidebant, vicarios inſtituit. Eandem quoque poteſtatem Maſtino Scalæ, Veronæ & Vicetiæ: Philippino Gonzagę Mantuæ & Regij: Albertino Carratię, Patauij: Obicioni Eſtenſi Ferrariæ, Mutinæ, Argentæ ſuo iure (vt ipſe dicebat) tribuit: quod vacante imperio, omnis eius poteſtas in pontificem recidat, Ieſu Chriſti ſupremi regis vnicum in terris vicarium. Obicioni tamen Eſtenſi hoc vectigal impoſuit, vt quotannis decem millia nummûm auri eccleſiæ Romanæ perſolueret. Semel autem toto ſui pontificatus tempore 6. presbyteros cardinales creauit, viros egregios, non de ſuo ſtirpe, vt nunc fit, ſed vndequaque ad tantam dignitatem vocatos. Non improbo tamen eos, qui ob cognationē & affinitatem ad ſummos dignitatis gradus eriguntur, ſi tanta conditione digni ſunt. Tantæ præterea conſtantiæ fuit, vt dimoueri à recto vel vi, vel precario, vel pollicitationibus nunquã potuerit. Bonos enim diligebat, & viciſsim malos ac ſceleratos apertè odio habebat. Componere item pacem inter Philippum Franciæ & Eduardum Angliæ regem ſæpe tentauit per legatos, at fruſtra, qui maximis cladibus quàm ſæpiſsimè inter ſe concertarunt. Nam Eduardi claſsis ſupra Scluſas non longè à portu Flandriæ, tanta vi cum Gallis dimicauit, & vicit, vt ad triginta tria millia Gallorum vna pugna interfecta referantur. Pontifex autem rem ſæpius tentatam omittens, ædes pontificias cum turribus & pometis inchoauit ac perfecit: ſuoque iuſſu impenſaque baſilicæ ſancti Petri tectum reſtituit, quemadmodum epigramma ad eius ſtatuam in eadem baſilica poſitum, indicat. Moritur autē pontificatus ſui anno vij. menſe iij. die decimoſeptimo. Multã vim auri non cognatis ſuis & affinibus, ſed Eccleſiæ reliquit. Iotum Pictorem illa ætate egregium, ad pingendas martyrum hiſto-

Benedicti laus.

Mors.

Hh 2 rias

rias in ædibus ab ſe ſtructis conducere in animo habuit. In morte autem optimi pontificis & doctiſsimi, omnes verò collachrymarunt: idque in pompa funeris qui aderant, fletibus & gemitu præſetulere.

CLEMENS VI.

205. Põt. CLemens ſextus, patria Lemouicenſis, Petrus antea vocatus, primò monachus, deinde Archiepiſcopus Rhotomagenſis, poſtremò pontifex Auinione creatus eſt. Fuit autem vir multæ doctrinæ, compoſitæque eloquentiæ, liberalis in omnes, comis & perhumanus. Electus itaque Nonis Maij, milleſimo trecenteſimo quadrageſimoſecundo, coronatur xiiij. Kalendas Iunij. Sequentibus verò ieiunijs pontificatus ſui anno primo, octo presbyteros cardinales creat, diaconos duos, ſcilicet fratrem ſuum monachum Tutellenſis profeſsionis, & Guillelmum ex ſorore nepotem. Ex his prætereà quos presbyteros creauit, vnus ei affinitate coniunctus fuit. Sequenti autem anno duos item creauit, quorum alter eius erat ex altera ſorore nepos. Petentibus ſiquidem Romanis, vt quemadmodum Bonifacius octauus olim conceſſerat, centeſimo quoque anno (quod ſæculum antiqui appellabant, vnde ludi ſeculares nominati ſunt) plenam peccatorum omnium remiſsionem viſitantibus limina Apoſtolorum Petri & Pauli, quinquageſimo quoque anno id facere libenter annuit, cùm dicerent, ætatem hominum iubileum illum centum annorum attingere non poſſe. Verùm cùm intelligeret, totam Italiam in tumultu eſſe, ſolos Luchinum & Ioannem Vicecomites, vicarios Inſubriæ confirmauit, de reliquis Italiæ principibus nulla mentione habita. Exiſtimabat enim, ſolos vicecomites Bauaro reſiſtere poſſe, in Italiam (vt ipſe prædicabat) deſcenſuro, qui viciſsim, vt par pari pontifici redderet, in ditione Eccleſiaſtica multos vicarios imperiali auctoritate confirmauit. Nam Ioannem de Vico vrbis præfectum Viterbij, Galeotum Malateſtam & fratres, Arimini, Piſauri, & Fani: Antonium Feltranum, Vrbini: Nolphum & Gallaſium fratres, Callij: Alegretum Clauellum, Fabriani: Bulgarutium, Matelicæ: Iſmedutium, ſancti Seuerini: Gentilem Varraneum, Camerini: Michaëlem, montis Milonis: Pongonium, Cingoli: Nicolaum Boſcaretum, Aeſij: Guidonem Polentenſem, Rauennæ: Franciſcum & Sinebaldum, Foroliuij & Cæſennæ: Ioannem Manfredum Fauentiæ dominos confirmauit: licet ante quidam ex his loca ipſa partim vi, partim beneuolentia ciuium adepti fuerāt, vt in Benedicto diximus. Interim verò Freſcobaldi Florentini ciues admodum potentes, à ciuibus ſuis pulſi, Piſanos ad arma concitant, iniquo quidem tempore. Florentini enim Parmam à Scaligeris empturi tum erant: & ob eam rem filios obſides iam Ferrariam miſerant, quingenta millia nummum auri polliciti. Sequeſter enim ad eam rem conficiendam, Ferrarienſis ab vtroque electus eſt. Verùm cùm Florentini alia ſuper aliam clade, tum à Piſanis, tum ab eorum ſocijs afflictati eſſent, omittere tantam emptionem coacti ſunt; ferre tamen auxilium Lucenſibus à Piſanis obſeſsis non omiſere, adiuuantibus etiam ſocijs, copiarum duce Malateſta Ariminenſi, cognomento Vngaro, qui Piſanos à ceruicibus Lucenſium armis quidem repulit. Tum verò Robertus Florentinorum amicus, ſociorum calamitatibus permotus, Gualtherium quendam Gallum Athenarum ducem appellatum, cum paruo equitatu in Etruriam miſit, qui artibus exquiſitiſsimis deiecto Malateſta, vt imperito belli duce, ita gratiam Florentini populi aucupatus eſt, vt breui & copijs eorum & vrbi præficeretur, deiectis & exſtinctis omnibus vrbis magiſtratibus. Huius quoque fortunam iuuere Arretini, Piſtorienſes & Volaterrani, qui homini ſeſe ſtatim dedidere. At cum Accius Corrigienſis Parmam vrbem, quam ipſe tueri non poterat, Obicioni Eſtenſi dediſſet, Philippus Gonzaga bello ab ipſo Obicione laceſsitus, comparato exercitu in agro Regienſi hominem inuadens, collocatis ſignis tanto impetu fundit, vt fugientem Ferrariam vſque perſecutus ſit. Tum verò Obicio deſperatione rerum

Clemens Iubileum ad quinquageſimum annum reſtringit.

Res Italica.

Florentini Parmā empturi deſiſtere coguntur.

rum motus Parmam ipſam, quam retinere non poterat, Luchino Vicecomiti tuendam tradit, anno Domini milleſimo trecenteſimo ſexageſimo ſexto. Cùm autem Florentini ferre Gualterij tyrannidem diutius nō poſſent, necarenturque quotidiè multi in eum ob libertatem cōiurantes, Angelus Acciaiolus vrbis Epiſcopus, ciues armatos in epiſcopatum properè ad ſe vocat, patriam in libertatem vendicaturus. Quare tyrannus imparem ſe ciuibus videns, Epiſcopo ipſo pacis ſequeſtro adhibito, incolumis cum militibus & rebus ſuis decimo tyrannidis ſuæ menſe abijt. Verùm plebs ipſa ingrata, vt ſemper, nobiles ciuitatis, quorum concilijs & armis libertatem conſecuta erat, exules facit, direptis eorum bonis ædibusque euerſis. Et ne quid deeſſet ad perturbandam totam Italiam, in regno quoque Neapolitano magnæ diſcordiæ exortæ ſunt. Rex enim Robertus ſine ſtirpe virili moriens, Ioannam filiam Andreæ nepotis ſui Caroli regis Vngariæ filio vxorem dedit, Neapolim enim illis diebus adoleſcens venerat. Verùm Ioanna hominem ſocordem peroſa, eum in vrbe auerſa per inſidias interimit: alterique fratrueli nubit, Ludouico olim Tarentini principis filio, quem Roberti quoque fratrem fuiſſe conſtat. Tum verò Ludouicus rex Vngariæ primi mariti frater, tantum ſcelus vlturus, cum paratiſſimo exercitu in Italiam veniens, primo Sulmonenſes reſiſtere auſos oppugnare adoritur. Interim autem Romæ creandorum ſenatorum ex auctoritate Apoſtolica commutata ratione, Nicolaus Rentij ciuis Romanus publicus ſcriba, vir quidem erecti ad libertatem excelſique animi, occupato armis Capitolio, tantum ſibi beneuolentiæ & auctoritatis apud omnes cōparauit, vt facilè quò vellet, mentem populi Romani flecteret. Is autem quo magis animos hominum commoueret, hoc titulo vſus eſt: Nicolaus ſeuerus & clemens libertatis, pacis iuſtitiæque tribunus, ac ſacræ Romanæ reipubl. liberator illuſtris. Hac autem verborum pompa tantam de ſe & admirationem & opinionem concitauit, vt omnes Italici nominis per legatos pacem amicitiamque ab eo petierint. Fuere & quædam externæ prouinciæ, quæ ad Romani imperij gloriam renaſcentem, vt ipſe putabant, reſpicerent. Sed parum inoleuit fucata gloria: nam dum parti ciuium conſulit, parti aduerſatur, repente ex patrono tyrannus eſt habitus. Hanc ob rem ſeptimo magiſtratus ſui menſe, ſponte ſua, ignaris omnibus, mutata veſte, per obſcuram noctem Roma abiens, ad Carolum Ioannis filium in Bohemiā proficiſcitur: quem Clemens Pontifex ob multarum linguarum litterarumque peritiam, in Bauari etiam contumeliam ab electoribus in Cæſarem deſignari paulò antè fecerat. Captus itaque tribunus à Carolo, & Auinionem miſſus, pontifici dono datur. Ludouicus autem Sulmone poſt longam oppugnationem potitus, regnum deinceps facilè occupat, abeuntibus in prouinciam Narbonenſem ob timorem Ioanna & adultero Ludouico, relicto ad regni cuſtodiam duce Dyrrachino Roberti regis nepote: quem Carolus prælio ſuperatum & captum, vltimo ſupplicio affecit. At verò cùm ferè in tota Italia peſte laboraretur, Carolus relicto ſatis magno præſidio, tertio menſe in Vngariam reuertitur, eo maximè tempore, quo Ioannes Archiepiſcopus magni animi conſilijque vir, mortuo fratre Luchino, vicariatum Mediolanenſem à pontifice ſuſcepit. At Clemens retento in vinculis Nicolao, Cardinales quoſdam Romam miſit, qui ſtatum vrbis componerēt: ad quos Franciſcus Petrarcha perſcribens eis perſuadet, vt promiſcue ſenatores ad tollendam ſeditionem ex plebe ipſa creent, cùm non ſatis conſtet in ipſa vrbe Roma, qui ſenatorij, quique plebeij ordinis ſint, quo omnes ferè peregrini ſint, & ignotis parentibus orti. Declarati itaque ſenatores ſunt. Petrus Sciarra Columnenſis & Ioannes Vrſi filius. Quo quidem tempore peſtis adeò triennio totam Italiam peruagata eſt, vt vix decimus quiſque ex milleſimo homine ſuperfuerit. Nec id quidem mirum, cùm ob iubileum contagione hominum & multitudinem vndique Romam commigrantium ſqualore, ſitu, pedore, omnia inficerentur. Venere autem tum in poteſtatem Florētinorum Collis oppidum, & Geminianum. Venit & in poteſtatem Archiepiſcopi Mediolanenſis Bononia, ciuibus ipſis vltro dedentibus. Quare pontifex commotus, miſſo in Italiam legato, Florentinos & Maſtinum Scalam in Vicecomitem concitat. Sed mortuo Maſtino, Archiepiſcopus Canem grandem Maſtini filium, omneſque Flaminiæ & Etruriæ Gibellinos in fœdus amicitiamque ſui pelliciens, Bernabouem nepotem Bononiam miſit, qui ciues in fide contineret. Interim verò Florentini nemine vetante, Piſtorienſes ac Pratenſes aggreſſi, eos tandem in poteſtatem ſuam armis redigunt. Verùm poſteà ab archiepiſcopo vexati, duce copiarum Ioanne Aulegio, vix tum

Plebs ſemper ingrata.

Diſcordia in regno Neapolitano.

Nicolai cuiuſdam ſcribæ Romani impudens arrogantia.

Fugit.

& Pontifici mittitur.

Senatores Romæ creati.

quidem ſe manibus tuti ſunt. Defeciſſe tum
Anglare & Burgum ſancti ſepulchri eccleſiæ
oppidum ad Vicecomites conſtat. Pugnaſſe
tum etiam legitur Genuenſes & Venetos in-
ter ſe bello nauali, in quo primo victi Genu-
enſes ſunt: mox victores præfecto claſsis Phi-
lippo Auria & Chium inſulam de Venetis ce-
pêre, & Euboeam (quam Necropontem vo-
cant) magnis cladib. vexarunt. Clemens au-
tem quieti Italiæ tandem conſulturus, Ludo-
uicum Tarentinum principem, regem Nea-
politanum decreuit, pacem cum Vngaro in-
Vrbs Auinionenſis emitur & pontifici Rom. appropriatur.
ſtaurat. Vrbem Auinionenſem à Ioanna re-
gina emit, eius enim patrimonium habeba-
tur. Perſoluitur precium feudi permutatio-
ne: tantundem enim & eò amplius ob regnũ
Neapolitanum eccleſiæ Romanæ debebat.
At verò dum Anglerianus Vicecomes Scar-
periam in Mugello obſideret, Senenſes, Arre-
tini, Peruſini ſuis rebus timentes, nouam ſo-
cietatem cum Florentinis contra Vicecomi-
tes ineunt. Sentire cum Vicecomitibus Piſa-
ni apertè non poterant ob Cambacurtos fa-
miliam potentem Florentinis amicam: qui
reſiſtere Vicecomiti nequeuntes, Carolum
imp. in Italiam vocant. Hanc ob rem motus
pontifex veritusque ne Italia ferro ac flam-
ma vaſtaretur, quemadmodum ſe facturum
imp. minabatur: & vicecomitibus Bononiam
hac lege permittit, vt xij. millia nummum
auri quotannis eccleſiæ perſoluerent: & pa-
cem inter Vicecomites & Florentinos com-
ponit his conditionib. vt neuter iſtorum Pi-
ſanos, Lucenſes, Senenſes, Peruſinos vexaret,
vtque Burgus ſancti ſepulchri eccleſiæ ob-
temperaret, libertatemque Cortonenſium
Vicecomites tuerentur. Pacem quoque &
fœdus componere inter Philippum regem
Franciæ & Eduardum Anglis annixus eſt, ſed
fruſtra: adeò erãt ad bellum animati, in quo
Galli ab Anglis caſi.
Eduardus victor cæſis xx. Gallorum millib.
Calleſium xj. menſibus obſeſſum, vi tandem
cepit. Eadem quoq; fortuna ſuperantur Sco-
ti ab his, qui Eduardi auſpicijs in Scotia tum
militabãt. Pontifex autem boni paſtoris of-
ficio functus, cum foris prodeſſe Chriſtianis
non poſſet, domi eccleſiaſtico ſenatu conſu-
luit. Aliquot enim præſtantes viros in cardi-
nales legit: maximè verò Aegidium Archie-
piſcopum Toletanum, Nicolaum Cappocium
Romanum ciuem, Rainuldum Vrſinum ec-
cleſiæ Romanæ protonotarium. Nepotẽ quo-
que ſuum huic numero aſſcripſit, qui poſtea
pontificatum adeptus eſt, & Gregorius XI.
appellatus. Sunt qui ſcribant, hunc pontificẽ
in ſanctos retuliſſe Iuonem presbyterum &
confeſſorem Britannicum. Pontificatus autẽ *S. Iuo.*
ſui an. x. menſe vj. die xxviij. 1352. mortuus, *Clemens moritur.*
Auinione ſepelitur, adhibita à cardinalibus,
qui tum aderant, honeſta funeris pompa.

INNOCENTIVS VI.

INnocentius ſextus, patria Lemouicenſis, *206. Põt.*
Stephanus antea vocatus, põtificij ciuilis-
que iuris vir conſultiſsimus, procurator pri-
mò, mox epiſcopus Claromontanus, deinde
cardinalis pontifex tãdem creatur, anno Do-
mini 1325. xvj. Kal. Decemb. Fuit autẽ vir in-
tegerrimæ vitæ, magnæque conſtantiæ & ſe-
ueritatis. Beneficia autem eccleſiaſtica nõ niſi
probatiſsimis ſacerdotibus, tum vita, tum
doctrina dedit. Poſt verò coronationem ſuã
multas reſeruationes à Clemente factas ſu-
ſpendit: conſtituitq; ſtatim, vt omnes præla- *Reſidentia prælatis imperata.*
ti, omnesq; qui beneficia habebant, ad eccle-
ſias ſuas ſub anathematis pœna proficiſcerẽ-
tur. Dicebat enim oues paſcuas à proprio pa-
ſtore, nõ à mercenario cuſtodiri debere. Im-
penſam quoque domeſticam, quæ magna e-
rat, imminuit, familiam ſuam ad certum &
honeſtum redigens numerũ. Nec domi volu-
it niſi viros habere probatiſsimos. Idẽ vt fa-
cerent cardinales, acerrimo edicto mãdauit,
dictitans ſuam ac omnium eccleſiaſticorum *Vita eccleſiaſticorum alijs exemplar.*
vitam cæteris exemplo eſſe debere, ad imita-
tionem Saluatoris noſtri, cuius tota vita ad
inſtitutionem humani generis reſpiciebat.
Præterea verò ſacri palatij adiutoribus ſala-
ria inſtituit, ne muneribus corrumpi in de-
cernendis litibus ob inopiam poſſent. Dice-
bat enim famelicos non facilè etiam ab alie-
no cibo abſtinere, ſi ſit oblata quouis modo
edẽdi facultas, in victu parcus eſt habitus, in
ſumptu bellico largiſsimus, dum bello repe-
tit,

Digitized by Google

Aegidius Cardinalis in Italiã miſſus.

tit, quæ à tyrannis ſuperioribus temporibus occupata fuerat. Aegidium nanq; Hiſpanum è gente Carilla cardinalem Sabinum virum inſignem, è latere ſuo in Italiã miſit, qui bello tyrannos perſequeretur, ditionéq; eccleſiæ tutiorem redderet, eò maximè tempore, quo imp. Conſtantinopolitanus Arragonum rex, & Veneti contra Genuenſes fœdera inter ſe inêre: hi autem cõparata ingenti claſſe, numero nauium & copia militũ ſuperiores, Genuenſes inter Conſtantinopolim & Chalcedonem aggrediuntur loco ipſis Genuenſibus iniquo, vento aduerſante. Pugnatum eſt ab aurora vſque ad veſperã: ac tandẽ Græcis in fugam verſis, Veneti ac Catelani magna ex parte cum præfecto claſsis cæduntur, Pagano Auria duce. Veneti autem tãtam cladem & ignominiam iniquo animo ferentes, redintegrata cum Catelanis claſſe, Nicolao Piſano Venetæ claſsis præfecto, ſequenti anno non longè à Corſica Genuenſes fundunt, eorumq; triremes quadraginta viris onuſtas demergunt. Hac clade perterriti Genuenſes, archiepiſcopo Mediolanenſi ciuitatem ac ſua dedunt: qui Venetos bello aggreſſus, Patauiũ principem, Veronenſem, Ferrarienſem, Mantuanum, & Florentinos in ſe concitat, veritos ne ſuperatis Venetis, ad ſe demum iretur. Pugnabatur terra mariq;: ſed Genuenſes præfecto Pagano Auria, mira felicitate nauali pugna vſi, apud Sapientiam Peloponeſi promontorium Venetos ſuperant: eorumq; præfectum Nicolaum Piſanum captũ cum quinque millibus hominum, Genuam perducunt, anno Domini 1354. Verũ ſequenti anno mortuo archiepiſcopo Mediolanenſi, Veneti ac ſocij magna cura liberati ſunt. Bernabos & Galeatius ex Luchino fratre nepotes, patrui hæredes fuêre. Sola Genua ab his defecit, inito cum Venetis fœdere, inchoato prius à Bernaboue & Galeatio ſuadente pontifice, Aegidioque eius legatu. Interim verò Calo Ioannes Conſtantinopolitanus imperator in patriam redijt, pulſo armis Ioanne Cantacuſeno imperij contra ius faſque occupatore. Id autem factum eſt Franciſci Gataluſij Genuenſis opera viri rerum maritimarum peritiſsimi: cui Mitylenem cũ Lesbo dono dedit, grati animi ſignum præſeferens, quàm certè inſulam ſuperioribus annis Turcus Gataluſijs ipſis vi abſtulit, occupata prius Conſtantinopoli, toraq; Thracia. Nec Romæ certè minor perturbatio, quàm Conſtantinopoli tum fuit, Franciſcus enim Baruncellus Romanus ciuis admodũ potens, pulſis ſenatoria digni-

Venetorum & Genuenſium pugna naualis.

Genuenſes à Venetis cæſi.

Caloioannes Cãtacuſenum pellit.

nitate Ioanne Vrſino & Petro Columnenſi, tribunitiã dignitatem ſibi vſurpat cũ his titulis, Franciſcus Barũcellus ſcriba ſenatus, Dei gratia almæ vrbis tribunus ſecundus, ac Romanus conſul. Tum verò Innocentius põtifex re cognita, ad comprimendam hominis audaciam Nicolaum Gencij, qui eodem modo dominatũ appetierat, è carcere Auinionẽſi ductum, Romam mittit ad tribunatum repetendum. Is itaque vrbẽ ingreſſus, adiuuante nobilitate, ac magna plebis parte, Baruncellum è Capitolio deiectum interficit, ac ſolus tribunatu potitur. Verũ cùm nõ ita diu priſtinæ conditionis immemor nobilitatem perſequeretur, maximè verò Columnenſes à porta Exquilina in Hernicos cum clientela proficiſcentes, magno incommodo pulſus, in Capitolium ſe recepit: vnde fugiens inſtantib. hoſtibus mutata veſte cognitus à ciuibus Romanis obtruncatur. Tum verò auctoritate apoſtolica Guido Iordanis vnicus ſenator ad annũ creatur. Imperator autẽ regis Bohemiæ filius, perbenignè a Carrarienſibus, Gonzacacis vicecomitib. ſuſceptus, Mediolani coronam ferream, vt mos eſt accipit. Inde verò Piſas abiens, legatos Senenſium, Volaterranorum, totiuſq; ferè Etruriæ obuios habuit, qui dicerent ſe paratos eſſe eius mandata facere. Idem feciſſent Florentini, niſi prius data ingenti pecunia ſe ab eius manib. redemiſſent. Romam autẽ proficiſcens, hac cõditione à duobus cardinalibus ad eam rem miſsis coronatur, vt neq; Romæ, neq; in Italia diutius immoraretur. Quo quidem in Germaniã abeunte, Aegidius legatus omnia ferè oppida breui recepit, quæ tyranni inſtigante Bauaro in Flaminia, quam Romandiolam vocamus, in Marchia Anconitana, in patrimonio ſancti Petri occupauerant. Eos tamen vicarios in oppidis ſuis confirmauit, quos viderat Eccleſiæ Romanæ obſequentes, vtpotè Galeotum Malateſtã, & Guidonẽ Polentanum in Flamminia, Varrenſes in Piceno. Ordelaphus autem nequaquã eccleſiæ Romanæ obtemperantes bello biennio perſecutus, eos tandem è Foroliuij, Foroq; Popilij ac Ceſena deturbauit. Potuiſſent hi quidẽ aliquam partẽ dominatus retinere, adiuuante Iacobo cardinali Columnenſi, viro huic familiaræ amiciſsimo, ſed maluere totum conſtanter amittere, quàm partem turpiter retinere. Aegidius autem pacata Flaminia, adeò Foroliuij delectatus eſt, vt & ærarium eccleſiæ & pecuniã ab Auinione miſſam, vnde arces Italiæ ædificarentur, eo loci repoſuerit, & inſtitutiones

Nicolaus dimiſſus Romam redit.

occiditur.

quali-

quaſdam ibi compoſuerit, quibus adhuc prouincia ipſa vtitur. Cùm autem Aegidius Italiam pacaſſet, arceſque in ditione eccleſiaſtica plures ac perneceſſarias ædificaſſet, omneſque Italos principes ac populos ad officium redegiſſet, ad annum quintum legationis ſuæ ſucceſſorem habuit. Arduinum Burgundum abbatem Ciſtercienſem, hominem rebus agendis nequaquam idoneum. Hanc ob rem abeunte Aegidio, omnes Italiæ principes ac populi arma capiunt. Nam & Piſani Florētinos adeò vexauêre, vt cum nemo prodire obuiam auderet, agrum omnem Florentinum diriperent, capto Figino ſuperioris Arni caſtello, incenſiſque villis omnib. quæ paſsim in agris ædificatæ erant. Dux autem Florentini exercitus Pandulphus Malateſtatum erat, quē populus abdicare ſe magiſtratu coegit, qui nunquam congredi cum hoſte auſus eſt. Tum verò Piſani elatiores facti, nō tam ſpe potiundæ vrbis quam inferendæ cōtumeliæ cauſſa, leuibus aliquot prælijs ante portas commiſsis, cum magna præda domum redeunt, inſtante iam autumno: Bernabos quoque Bononiam bello agitatam, acriter eam defendente abbate Cluniacenſi, multis caſtellis ſpoliat. Erat quidem Bononia, vt antea diximus, Vicecomitum dominatui ſubiecta, ſed Aulegianus eam abbati Cluniacenſi prodidit, Firmum in mercedem proditionis accepturus.

Abbas Ciſtercienſis Legatus Pontifi. cis in Italia.

Verum dum Bernabos Bononiam & Regium bello premit, legatus apoſtolicus accitis in ſocietatem belli Philippino Gonzaga, Cane Veronenſi, Nicolao Eſtenſi in Brixianos mouet. Tum Bernabos Brixianorum periculo motus, relicta Bononia ac Regio, in hoſtē proficiſcens, apud Montem clarum tāto prælio ſuperatur, vt ægrè deinceps vrbis mœnia tutatus ſit. Eodem ferè tempore Florentini Galeoto Malateſta duce Piſanos ſuperant, illectis prius ad ſe eorum militibus pecunia. Hanc ob rem Piſani in Cambacurtos ciues ſuos præpotentes, omne crimen conijcientes, quod auſterè maligneque ſtipendia militibus perſoluerent, Ioannem Agnellum exſulem Bernaboui amicum, & Cambacurtis aduerſantem reuocant, qui ciuitatem breui in poteſtatem ſuam redegit, ſublatis è medio aduerſæ factionis amicis. Verùm compoſita à pontifice inter Piſanos & Florentinos pace, Ioannes Haucut Piſanorum ſtipendijs militare ſolitos milites omnes paſsim per omnem Italiam ſparſos colligens, magnum omnibus terrorem iniecit, tumultuante potiſsimum ciuitate Romana in creandis ſenatoribus, quam diſcordiam Innocentius optimè ſedauit, externo ſenatore ad vrbem miſſo Raymūdo Ptolemæo ciue Senenſi, qui annum integrum magiſtratum geſsit, anno Domini milleſimo trecenteſimo quinquageſimonono. Non quieuêre autem cōpoſitis etiam hoc modo rebus Romani: nā pulſo ſenatore, ſeptē ciues crearunt cum ſumma poteſtate, quos Reformatores totius reip. vocarunt. Hanc ob rem Innocentius Hugonem Luſignaneum, Cypri regem, ad bellum, quod in Turcos gerebatur, proficiſcentem, ſenatorem creauit, mandauitque vt magiſtratum Reformatorum omninò aboleret. Erat autem tum maximè intentus abolendo bello, quod inter Anglos & Gallos gerebatur, quo omnib. proficiſci in Turcum liceret. Verùm cùm Angli in Pitrienſi agro Gallos ſuperaſſent, cepiſſentque regem cum Philippo filio, rem difficiliorem factu feciſſe videbantur. Cùm Eduardus magnitudine animi motus, captiuos omnes hac conditione liberat, ne amplius contra ſe bella gerant: qui non ita multò pòſt pacis fœdera rumpentes, Eduardum capere arma & obſidere Pariſios impellunt. Parare & claſſem contra hoſtes Chriſtiani nominis Innocentius conſtituerat, cū & Piſani, qui rem nauticam optimè norant, cum Florentinis, & Veneti, qui claſſe plurimum valebant, cum Ludouico Vngariæ rege bella tum gererent. Taruiſium enim rex magnis copijs tum obſidebat: nec ſeditionibus inteſtinis Veneti carebant. Nam Marinus dux affectatæ tyrannidis conuictus, ſecuri percutitur. In tantis verò animi perturbationibus afflictatus Innocentius, pontificatus ſui anno nono, menſe octauo, die ſexto moritur: eo potiſsimū tempore, quo & Bartholus Saxoferratus vir illa ætate omnium conſultiſsimus. Aute verò pontificis mortem tāta ſolis defectio facta eſt, quanta nunquam anteà. Viſum itaque omnibus eſt, tantæ mortis planetas etiam ſigna aliqua dediſſe.

Angli Gallos vincunt & regem cum filio capiunt. Galli pacis fœdera rūpūt.

Innocentius moritur.

VRBANVS V.

VRbanus quintus, patria Lemouicenſis, Guillelmus Griſant antea vocatus, S. Victoris Maſsilienſis abbas, abſens etiam omnium conſenſu pontifex creatur. Legatione enim tum apud Vicecomites in Italia fungebatur. Vocatus itaque Auinionem pontificatum iniens, vir ſingularis virtutis, ingentis animi, innocentiſsimæque vitæ, ſtatim ad tuendam libertatem eccleſiaſticam animum adij-

207. põt.

adijcit: eorumque operâ vtitur, qui ad eam rem animati erant. Aegidium enim Hiſpanum virum præſtantem (de quo antea diximus) in Italiam cum ſumma poteſtate mittit: qui ita Ludouicum Gonzagam, Nicolaum Eſtenſem, Franciſcum Carrarium initis fœderibus in Bernabouem concitauit, vt prælio ab his ſuperatus & ſaucius ægrè aufugerit, amiſſo in bello filio, captiſque Andrea Pepulo Bononienſi exſule, Sinebaldo Ordelapho; Paulo Mirandula, Guidone Foliano, Azone Corrigenſi, & Guillelmo Caualcaboue, egregijs copiarum ſuarum ducibus. Permoti autem calamitate Vicecomitum, Franciæ, Angliæ, ac Cypri reges, legatos ad Aegidium miſêre oratum, vt Vicecomitibus pacẽ redderet. Non diſceſsêre re infecta legati: reddita ſiquidem pax eſt, quæ non diuturna fuit. Ioannes enim Haucut Vicecomitibus militans, cùm Florentinos bello laceſſeret, eorum copias apud Miniate oppidum grauiter profligauit. Hanc ob rem Aegidius legatus Thomam Obicionem egregium copiarum ducem, cum tribus millibus equitum, & ſatis magno peditatu Florentinis auxilio mittit. Pugnatum eſt inter Arretium & Cortanam dubio Marte quatuor horis: atque demum Thomas ita hoſtes ſuperat, annitente peditatu, vt ex ſex millib. equitum, qui cum Anglico militabant, pauci euaſerint, atque ipſe dux in deditionem venerit. Huius autem tantæ victoriæ fama permoti, qui ab eccleſia defecerant, ſtatim deditionem fecêre. At verò cùm Vrbanus ad quartum ſui pontificatus annum in Italiam veniſſet, componendarum rerum cauſa, ei legatus Aegidius Corneti fit obuiam, rationemque adminiſtratæ prouinciæ reddens, dum Corneto Romam proficiſcitur, liberatus tantæ legationis onere, quieturus obſenium, Viterbium redijt: vbi & tertio menſe poſt moritur: vir certè ſingularis virtutis, præſtantiſque animi: quique dignitatem eccleſiaſticam, dum vixit, mirificè tutatus eſt. Eius autem corpus Aſsiſium delatum, in eccleſia B. Frãciſci tumulatur, ſepulchro à ſe condito dum viueret. At verò cùm Carolus imperator intellexiſſet, Vrbanũ Romam profectum, eò & ipſe quoque cum vxore & liberis ſtatim aduolans, in itinere Lucam Piſanis, Miniate oppidum Florentinis adimit, ſibique vendicat. Profectúſne ſit Romam, haud ſatis conſtat, cum ab Innocentio VI. pontifice Rom. coronã imperij accepiſſe dicatur, cardinali Oſtienſi Romã ob eam rem miſſo. Accepta autem à Florentinis ingenti pecunia, ne eos bello vexaret, 3. menſe poſteaquam venerat, Italia ceſsit, anno 1368. Vrbanus verò apoſtolorum capita diu quæſita, tandem inuenit: deſierant enim in honore eſſe propter deſuetudinem & ignorationem hominum. Apud verò Sancta ſanctorum reperta, ac locellis argenteis recondita, ad altare maius baſilicæ Lateranenſis cum maxima veneratione & celebritate collocantur, adſtante clero populoq; Romano. Idem quoque pontifex ædes põtificias tum in vrbe veteri, tum in Monteflaſcone conſtruxit, vt ei à cæteris pontificibus eò proficiſci liceret, vitandi Vrbani æſtus cauſſa. Breui autem in Galliam reuerſurus, Ioannem Haucut egregium copiarum ducem è carcere miſſum, copijs illis omnibus præfecit, quæ ante ſub Aegidio militauerant, vt tam diu ditionem eccleſiaſticam ab hoſte tueretur, quoad ipſe reuerteretur. Redire nanque ad Italiam ei in animo fuit. Verùm dum in Gallias proficiſcitur, pontificatus ſui anno 8. menſe 4. Maſsiliæ moritur: vel (vt alij volunt) Auinione vitam finiuit, eò maximè tempore, quo Brigida deuotiſsima Chriſti mulier, Suetiæ princeps, Romam voti cauſſa venerat, motusque nonnulli in Apulia exorti ſunt, mortuo Nicolao Acciolo, eiuſdem prouinciæ gubernatore, viro ſtrenuo ac in rebus agendis ſapientiſsimo.

Aegidij Legati mors. *Bernabos ſuperatur.* *Capita apoſtolorum inuenta.* *Vrbanus moritur.* *Brigida Suetiæ princeps.*

GREGORIVS XI.

208. pont.

GRegorius xj. patria Demouicenſis, Petrus Belfortis antea vocatus, S. Mariæ nouæ diaconus cardinalis, Auinionem pontifex omnium conſenſu creatur. Hunc enim adoleſcentem, vix 17. annum attingentem, Clemens 6. eius patruus, cardinalem creauit: & ne videretur carni ac ſanguini magis quam eccleſiæ cõſuluiſſe, eundem ad exquiſitiſsi-

tiſsimos doctores, maximè verò ad Baldum, qui tum Peruſij legebat, diſciplinæ gratia ſtatim miſit, vbi tantum in quouis genere doctrinæ profecit, vt idem Baldus eius auctoritate in confirmandis rebus dubijs plerunque vteretur. Fuit prætereà tantæ innocentiæ & placabilitatis, adeoque humanus & pius, vt ab omnibus vnicè diligeretur. Eo itaque tempore quo pontificatum inijt, Romæ ſenator ſingulo ſemeſtri à pontifice datus, ius populo dicebat. Vrbis autem cuſtodiam totamque reipubl. adminiſtrationem & curam Banderesij tum gerebat. *Banderesij qui.* Banderesij enim appellati ſunt Germanico verbo à vexillis, quibus in bello vtebantur. Singulæ enim decuriæ ſigno internoſcebantur ſuo. Capita regionum nunc vocantur, qui vrbis tribubus præſunt. In Ciſalpina autem principes illi, quos diximus in Vicecomites coniuraſſe, Regium à Vicecomitibus poſſeſſum, proditione occupant. *Barnabos.* Supererat arx, per quam Bernabos vrbem ingreſſus, hoſtes primo impetu fundit, Regiumque liberè recipit, Lucio Teutonico duce inde deturbato. Agebantur hæc in Italia, cum Perinus, Cypri rex, Petro genitori in regnum ſuffectus, magnarum diſcordiarum inter Genuenſes & Venetos cauſa fuit. Nam dum Famaguſtæ coronationis ſuæ pompam duceret, adeſſetque Genuenſes & Venetus Bailus, (ita enim appellant mercatorum Prætores) velletque vterque ad dexteram regis incedere, tantus repentè tumultus exortus eſt, vt Genuenſes cæſi ac pulſi per ignominiam ſint, rege in Venetos magis, quam in Genuenſes inclinante. Hanc ob rem Genuenſes Petri Fregoſi auſpicijs, Dominici Fregoſi ducis fratris, comparata viginti-quatuor triremium claſſe, cyprum hoſtili animo inuadunt, quatuordecim millibus hominum in inſulam poſitis, qui omnia ferro ac flamma vaſtarent, ob violatum ius gentium. Rex verò ab omnibus auxilio deſtitutus, ad miſericordiam confugiens, dedita Famaguſta quadraginta millia nummum auri quotannis Genuenſibus pollicetur, ſi pacem reddiderint. At verò cum legatus pontificis in Italiam veniſſet, resque Eccleſiaſticas recenſerat, inita cum Vicecomitibus pace, initium perturbandi omnia à Pratenſibus ortum eſt. Hi enim vindicare ſe in libertatẽ à populo Florentino quærentes, exercitum eccleſiæ permittente legato, in Etruriam vocant: *Pratenſes pacem turbant.* quem ita Florentinus populus pecunia corrupit, vt eorum auxilio Pratum ingreſſus, & coniurationis capita vlt. ſupplicio affecerit, & multa vexilla libertatis literas, & nomen præſeferentia, pluribus cohortibus diſtributa ad oppida tranſmiſerint: populos vt dominos cohortantes, vt libertatis memores Eccleſiæ iugum reijcerent. Primi autem Tifernates (quos Caſtellanos vocant) ab Eccleſia deſciuère, hos deinceps Peruſini, Tudertini, Spoletini, Eugubini, Viterbienſes, Foroliuienſes, Aſculani, ſecuti ſunt. Occupauerat tum etiam Aſtorgius Manfredus ſub Bauaro, tyrannidis dulcedine guſtata, Granariolum agri Fauentini caſtellum, ad quem opprimendum è Bononia legatus Ioannem Haucut cùm aliquot cohortibus mittit. Tutati ſunt Aſtorgium Florentini & Bononienſes, qui excluſo Haucut cum omni præſidio, in libertatem ſe vindicauerant. Haucut verò cernens Fauentinos ad rebellionem ſpectare, & ciuitatem crudeliter diripuit, cæſis paſsim omnibus, quos obuios miles habuit, & ſolum vrbis viginti millibus nummum auri Nicolao & Alberto Eſtenſibus fratribus vendidit, occupato Bagnacauallo, vbi impedimenta exercitus ſui ad tempus repoſuit. Tum verò pontifex cognita tanta rerum permutatione, Cardinalem Gebennenſem legatum cum ſex millibus equitum Britonium in Italiam mittit, qui per Taurinos deſcedentes, ſine vllo maleficio vſque ad Bononiæ portas peruenêre, vrbem obſeſſuri. Sed legatus cognito Florentinorum aduentu, qui Rudolpho Varraneo duce Bononienſibus ſuppetias ferebant, cum copijs ſuis Ceſennam hyematum conceſsit, *Ceſenna.* in qua vrbe ita tumultuatum eſt ob ſuperbiam Gallorum, vt ſexcentis Britones interfecti ſint, reliqui vrbe eiecti. Qui poſtea per arcem ingreſsi,

Digitized by Google

ingreſsi, aucti numero, cædibus & rapinis omnia compleuêre: neque his quidem parcentes, quorum ætas ſuppliciter veniam petit: ſolæ virgines & iuniores matronæ ad iniuriam reſeruatæ ſunt. Foroliuienſes autem veriti, ne à legato inopia conſilij & gubernatoris opprimerentur, Sinebaldum, Pinum, Ioannem, Theobaldum. Ordelaphos dominos in vrbem recipiunt, quorum virtute ab impetu Britonum defenſi conſtantiſsimè ſunt.

Pontifex de reditu in Italiã cogitat.

Exiſtimans autem Gregorius pontifex, hæc omnia mala, quæ in Italia committebantur, ſua abſentia fieri, naufragiumque tam diuturnum abſente gubernatore committi, de profectione ſua ad Italiam vir bonus diu multumque cogitare cœpit: ſed hominem maximè mouere cuiuſdam epiſcopi verba, qui interrogatus à pontifice dum ſimul ambularent, cur non rediret ad Eccleſiam ſuam, quã haud par erat, tamdiu ſine paſtore nudam relinquere: Cur, inquit, tu ſumme pontifex cæteris exemplum daturus, tuum Epiſcopatum non repetis, Eccleſiamque Romanam?

Epiſcopi cuiuſdam ad pontificem verba.

Motus his verbis pontifex, paratisque in Rhodano vna & viginti triremibus, alio ſe iturum ſimulans, ne à Gallis retineretur, ſi ſe profecturum ad vrbem intellexiſſent: ipſam namque curiam emolumenti cauſſa in Gallia volebant, Genuam itaque primò, inde Cornetum contendit, vnde terreſtri itinere nauigationem pertæſus, hyeme præſertim, Romam peruenit, anno Domini milleſimo trecenteſimo ſeptuageſimoſexto, Idibus Ianuarij, pontificatus ſui ſeptimo, migrationis verò Romanæ curiæ in Gallias anno ſeptuageſimo.

Gregorius Romam reuertitur.

Quo autem apparatu, quamque incredibili populi Romani lætitia ſuſceptus in vrbem ſit, honorato quoque obuiam prodeunte, non attinet dicere, cum vultu, geſtu, acclamationibus omnem lætitiæ ſpeciem effuderint, vt filij ſolent, redeunte peregrè exoptato parente, indigebant omnia aduentu pontificis.

Roma abſente Pontifice collapſa.

Nam & mœnia & baſilicæ & publica ac priuata ædificia vbique ruinam minabantur, quæ certè magna ex parte reſtituit, vt turris ſuo iuſſu ædificata ad ſanctam Mariam Maiorem indicat. Labefactati etiam ita ciuitatis mores erant, vt nihil vrbanitatis habere videretur: vtque illi mores aliundè petendi eſſent, quæ totum orbem terrarum quondam ad vrbanitatem redegerat, collocata itaque in vrbe ſede ſua pontifex (vt bonum paſtorem decet) omnia circumſpicere cœpit, de medelaque vulneribus inferenda cogitare: pax igitur, qua ſanari nondum obducta vulnera poterant, ſibi diu multumque cogitanti oblata eſt. Legatum itaque primo ad Florentinos mittit, qui ad arma ſpectabant, eosque adhortatur, vt æquas pacis conditiones non detrectent.

Florentini pertinaces.

Hi verò pontificis potentiam ſuſpectam habentes, ne ad pacem cogerentur, cum Bernaboue hoſte paterno auitoque fœdus & amicitiam ineunt. Poſteà verò Ioannem Haucut pecunia & pollicitationibus corruptum, ab Eccleſia in partes ſuas trahunt, quo ſucceſſu elati, nullum iniuriæ contumeliæque genus prætermittunt, quod in pontificem transferri poſſet: qua ex re anathemate notati, hac inſolentia vſi ſunt, vt etiam ſacerdotes ſuos, quibus à ſacris interdictum erat, celebrare contra ius, fasque coëgerint. Tum verò pontifex à precibus ad arma conuerſus, conciliatis prius Bononienſibus, qui ſuo nomine vrbem gubernarent, Varraneum mercede conducit, hac in re Florentinorum artibus vſus: eique exercitum Eccleſiæ committit, paulò poſt in Florentinos moritur. Id ne, vt deſtinauerat, ſtatim faceret, diſcordia inter Genuenſes & Venetos orta effecit.

Veneti & Genuenſes diſcordes.

Veritus enim eſt, ne aliqua externa vis Italiã inuaderet, ſi ipſe quoque cum Florentinis decertaret, nam dum Andronicus Genuenſium auxilio fretus, quibus Tenedon inſulã mercedem facinoris permiſerat, patrem Caroli Ioannem Conſtantinopolitanum Imperatorem regno deturbaſſet, Veneti eundem in patriam reduxerunt, ac Tenedon inſulam ab eo accepêre. Qua ex re indignati Genuenſes, in aliud tempus vindictam diſtulêre, veriti pontificis anathema, qui vtrique populo interminabatur, niſi ab armis diſcederent, cùm diceret neutri eorum bellum illud competere. Sed dum vir ſanctus accuratè agit omnia, quæ ad pontificem pertinent, intollerabili veſicæ dolore moritur, ſui pontificatus anno ſeptimo, menſe quinto Kalendis Aprilis, milleſimo trecenteſimo ſeptuageſimo octauo, ſepeliturque in baſilica beatæ Mariæ in via Noua ſepulchro marmoreo, quod adhuc viſitur, tanto omnium cum gemitu & lachrymis, quanto nunquam antè quiſquam ſepultus eſt, parente enim & vnico genitore priuati omnes videbantur: lugebantque non modò præſentem, verumetiam futuram calamitatem, in quam ſublato optimo pontifice ob patrum diſcordiam incidêre.

Gregorius moritur.

Digitized by Google

VRBANVS VI.

209. Pōt. MOrtuo itaque Gregorio, cùm de creando nouo pontifice mentio haberetur, clerus populuſque Romanus ad Cardinales concurrunt, eoſque rogant, vt vnum aliquem virum præſtantem deligant è natione Italica, qui & Eccleſiam Romanam & Chriſtianam remp. integrè ac ſanctè gubernet: aliter de Chriſtiano nomine, illo maximè tempore actum eſſe, niſi optimus paſtor tum deligeretur, Italum autem requirebant, ne ſi Gallus deligeretur, Romanæ curiæ iterum migrare vltra montes neceſſe eſſet, cum maximo vrbis Romæ totiuſque Italiæ detrimento & damno quod dicerent, abſente pontifice omnem prouinciam, vrbemque Romam tyrannicis ſeditionibus continuò vexari, Eccleſiaſque Romanas neglectas, & incultas, ſitu & ſqualore iam magna ex parte prolabi: tolliqúe ob eam rem populorum pietatem Romam continuè proficiſcentium, cùm videant & ſedem pontificiam, titulos Cardinalium & monaſteria, ac ſacratiſsima martyrum loca ſine tecto, corruentibus iam parietibus, pecoribus & brutis animalibus patere: æquum eſſe, vt eo loci pontifex reſideat, vbi Petrus ſedem pontificiam, relicta patria ſua, relicta natione, volente Deo collocauerit: auxeritque martyrum, confeſſorum, ſanctiſsimorum pontificumque cineribus ac ſanguine: vnde paſtores Eccleſiæ vndequaque circumſpicientes mandatorum Christi memores, incitatique maiorum exemplis, quorum martyria & res geſtas ante oculos haberent, ſaluti hominum conſulerent: patrimonium B. Petri recuperarent, quod pontificum abſentia iu Etruria, in Sabinis, in Hernicis, in Vmbris, in Piceno, in Flaminia à tyrannis quibuſdam occupatum fuerat. Reticere ſe in præſentiarum, quam imminuta ſit hominum pietas & peregrinatio ad vrbem Romam, imò ad ſanctorum corpora & reliquias viſendas ad pontificum abſentiam, quæ adhuc redintegrari poſſet: ſi pontifex Italicus crearetur. Reſpondere, tum cardinales, ſibi curę fore, vt virum optimum deligerent, qui Eccleſiæ Dei præeſſet, nulla perſonarum aut nationum acceptione habita, ad imitationem Saluatoris, qui ad Apoſtolatum viros ex omni natione delegit, irent ipſi & bono animo eſſent, arbitrarenturque ſe nihil acturos, quod non totum ad honorem Dei, ad vtilitatem Eccleſiæ Romanæ, totiuſque Chriſtiani populi pertineret. Diſpoſito deinde apud S. Petrum conclaui, collocatiſque in Vaticano militum ſtationibus, ne tumultu aliquo tanta electio impediretur: vbi de ineundis ſuffragijs mentionem faciunt, magna cōtentio ſubitò exorta eſt. XIII. erant Cardinales Gallici: hi pontificem è ſuo corpore volebant, quatuor erant Italici: quorum vnus ex gente Vrſina ad pontificatum maximè adſpirabat. Inclinabat autem in Gallos, quippe qui plures erant, res ipſa: ſed forte fortuna inter Lemouicenſes & reliquos Gallos orta diſcordia cùm vtraque pars è ſuis aliquem creari vellet, effecit, vt Bartholomæum Barenſem archiepiſcopū, patria Neapolitanum, vel, vt alibi legitur, Piſanum extra collegium cardinalium pontificem crearent, abſentem quamuis, Vrbanumque ſextum appellarent. Prius tamen quam in publicum prodirent, ſcitumque eſſet Vrbanum pontificem creatum eſſe, calumniari, Galli electionem illam fraudibus & metu extortam, inſtantibus Romanis vi & armis, vt Italus aliquis crearetur. Cardinales autem è conclaui prodeuntes, partim in Hadriani molem, partim verò ad montana loca confugêre, impetum populi furentis vitaturi. Seceſsit & ad Vicouarum Cardinalis Vrſinus, in tanta diſcordia magnam ſpem conſequendi pontificatus collocans. Verùm non ita multò poſt Cardinales pœnitentia ducti, ad vrbem venêre, Vrbanumque antè electum confirmarunt, conſalutarentque vt verum pontificem decebat. Poſt menſem verò tertium in calores vrbanos Galli culpam reijciens, à pontifice petunt, vt ſibi proficiſci Anagniam cum bona eius venia liceat, aerem mutaturi peſtilentem, æſtate præſertim, maximè verò Gallis: ſed reuera ſeueritatē Vrbani veriti, abiêre. Nam ſemel atque

Romanorum preces ne Gallus in Pontificē eligatur, creatur.

Galli Gallum pontificē volunt.

Vrbanus fit Pontifex.

Vrbani ſeuera admonitio ad Cardinales.

atque iterum eos ad ſe vocatos admonuit, vt manus abſtinentes haberent, nō dona aliqua, non munera acciperent, dum cauſſas agunt, dum patrocinium ſuū beneficia petenti præſtant. Interminatuſque eſt ſe acerrimè puniturum in Simonia deprehenſos, aut iniuſtas cauſſas fouentes. Præterea verò oſtendit ſibi placere, & ita velle, vt pompam dimitterent, tantamque familiarum turbam & equorum cùm id quod in tales ſumptus conſumerent, Eccleſiæ Romanæ pernicioſos pauperibus & reſtituendis corruētibus baſilicis deberetur: ſe deinceps bonorum delectum habiturum dicebat, affirmans malos ſuorum flagitiorum pœnas laturos, niſi ſententiam mutarent. Et quia ſentiebat cardinales Gallicos de reditu curiæ Romanæ in prouinciam ſuam aliquando mentionem facere, apertè oſtendit: ſe Romæ manſurum: neque quicquam ſuadenti, vt inde abiret, obtemperaturum, quod diceret fundamentum vniuerſalis Eccleſiæ fideique Chriſtianæ, Romæ iactum & auctum ad culmen eſſe. His itaque rationibus moti cardinales Gallici, & hi maximè, qui theſauros Eccleſię in morte pontificum expilauerant, quique pro arbitrio animi ſui prius agebant, Anagniam primo, mox Fundos confugêre: vbi primò in Vrbanum (vt falſum pontificem) inuecti ſunt, quod dicerent hominem vi creatum, vi etiam coronam pontificatus accepiſſe, cum electio illa & coronatio in loco minimè tuto ſit habita, in qua liberæ deberent eſſe hominū voluntates, libera ſuffragia cùm contra ipſi à populo Romano coacti ſint Italicum potius quam Gallicum eligere. Has autem ob cauſſas ſede vacante, vt ipſi dicebant, (decem & octo nanque erant) Ioanna regina fauente, Gebennenſem cardinalem, qui antè legatus in Italia fuerat pontificem deligunt, eiq; Clementi ſeptimo indita appellatio eſt. Hinc magna diſcordia in Eccleſia Dei orta, & diuturna, quàm ſchiſmà vocant, cùm pars Chriſtianorum principum Vrbano, pars Gebennenſi faueret. Neque hoc modò contenti ſeditioſi cardinales, Britones, qui multa Eccleſię caſtella, multas vrbis villas diripuerāt, arceſq; occupauerant, in pontificem & Romanos mittunt. At pontem Salarium Romanus populus hoſti incompoſito agmine obuiā factus, ſuperatur & cæditur. Verùm cùm poſtea apud Martinum pugnam magna animorum concitatione iniiſſent, adeò Britones cædunt, vt vix nuncius tantæ cladis ſuperfuerit. Qui in arcibus erāt, ſe aliquandiu ac ſuos tutati ſunt, maximè verò arcis Surianæ præfectus, qui poſt multos annos Martino pontifici deditionem fecit.

Cardinales Galli criminantur Vrbanum & ſchiſma ordiuntur omnium teterrimum.

Bellum.

Interim verò Genuenſes odium, quod in Venetos mente conceperant, oſtendunt, adſcito in ſocietatem bello Ludouico Vngariæ rege, Franciſco Carrarienſi Patauino domino, Auſtriæ duce, patriarcha Aquileienſi. Sentiebant tum cum Venetis Perinus Luſignaneus Cypri rex, & Bernabos Vicecomes. In primò autem congreſſu nauali prælio ſuperiores Veneti fuêre in littore Antiatum, Victore Piſano claſsis præfecto. Ex decē nanq; Genuenſium triremibus quinque amiſſæ ſunt. Tum verò Marchiones Carreti adiuuante Bernaboue: Albingaunium (quod nunc Arbengam vocant,) Naulum & caſtrum Francum de Genuenſibus occupant. Verùm non ita diu poſt ingratam cum Genuenſibus redeuntes, omnia reddidêre. Genuenſes prætereà coniecto in carcerem Dominico Fregoſo duce, eiuſque fratre Petro, & Nicolaum Gualchum ducatui & Lucianum Aurium claſsi maritimæ præficiunt. Bernabos verò, qui filiam regi Cypro in matrimonium collocauerat, eum cū duodecim triremibus, ſex Catelanis, & totidem Venetis, honorificè ad maritum in Cyprum miſit: quibus triremib. Perinus deinceps terra marique Famaguſtam oppugnat, ſed fruſtra, acriter qui in præſidio erant vrbem defendentibus, diſiectaque etiam ventis & procellis claſſe. Non ceſſabant hinc Veneti, hinc Genuenſes maria ipſa, tum inferum, tum ſuperum vexare. Nam dum Carolus Zenus claſsis Venetæ præfectus, Tyrrhenum mare Genuenſibus infeſtum reddit, Lucianus Auria Adriaticum cum magno Venetorum detrimēto diſcurrit, ab Iadera, vbi ſtationes habebat, in Venetos mouens: Iadera nanq; regis Vngariæ erat. Ob hanc autem iniuriam commoti Veneti, cùm allicere ad certamen Lucianum non poſſent, Catarum & Sibinicum ipſius regis oppida, incendunt. Interim verò mortuo Galeatio vicecomite, anno domini milleſimo trecenteſimo ſeptuageſimonono, tota ferè Inſubria ad Bernabouem inclinatura videbatur; quia ex re maximam voluptatem cepere Veneti, ſed fruſtra: nam & dimidia pars regionis primò, deinde tota Ioanni Galeatio nepoti obtigit. Lucianus autem Genuenſium præfectus, Polam mouens, claſſem Venetorum in portu ipſo ſuperat & capit. Verùm dum incautè nimiùm in hoſtem fugientem ruit, lancea transfixus moritur. Vtraque claſsis & victrix & victa, Iaderam perducitur, quò ſtatim Genuenſes Petrum Au-

Genuenſes contra Venetos.

Veneti & Genuenſes maria infeſtant.

Digitized by Google

Auriam in demortui fratris locum miſère cũ triremib. nouem, aliiſq; nauigiis cõplurib. Qui victoriam fratris recẽſens, ad duo millia captiuorum inuenit, deprehendítq; multos in prælio & in vndis periiſſe. Oppugnabatur & terra Veneti à Carrarienſi eiuſque ſociis, quos antea commemoraui, quibus Veneti Albericum Barbianum Canij comitem, egregium copiarum ducem, oppoſuère. At Petrus Auria Genuẽſium præfectus 60. triremium, totidemque nauigiorum comparata claſſe, Venetias contendens, Gradum, Comaclũ, Caprulas vi captas incendit. Inde verò Clugiam mouens, à præſidio Veneto aliquandiu egregiè defenſam, tandem eam vi capit, Patauino tyranno commeatum ſubminiſtrante. Cecidiſſe ea oppugnatione ad 6. millia hominum conſtat, & ad 90. & 24. ex Venetis captos, Iaderamq; miſſos: muliebri tamen pudicitiæ in tanta clade ignotum eſt. Fracti autem tanta calamitate Veneti, cum nec terra, nec mari auxilia ſperarent, captiuis Genuenſium è carcere liberatis, eiuſque Clugiam ad præfectum Genuenſium impetrandæ veniæ cauſſa miſsis, pacem petiuère ea accepturi leges, quas victor impoſuiſſet. Genuenſes verè ſuperbia elati, vt victores facere conſueuerunt. Venetos reiiciunt, niſi ſe ac ſua omnia dedentes, qui ad tuendam patriam conuerſi, deductis ante portus fauces catenis ferreis, diſpoſitiſq; in litore portus 30. equitib. totidemq; peditibus, ad vnum aliquẽ ex ciuibus reſpiciunt, quem bello præficerent. At verò dum fluctuarent in tanta perturbatione, quem potiſsimum deligerent, incerto auctore vox audita eſt, vnicum Victorem Piſanum, qui Genuenſes optimè noſſet, idoneum eſſe, qui tantæ rei præficeretur. Non eſt audita temerè ea vox, quaſi auſpicato emiſſa. Ad carcerem concurrunt omnes (eò enim deductus fuerat ob rem malè ad Polam geſtam) eductumque, bello maritimo ſolum præficiunt. Inſtabant Genuenſes, & captis circunquaque caſtellis, ingredi vrbem parabant: quos poſt longam pugnam Ioannes Barbadicus armatis lembis quibuſdam perfacilè repulit, cum progredi vlterius in æſtuariis illis triremes Genuenſium non poſſent. Hac etiam arte Barbadicus vſus eſt, inuenta tum primum à quodam Teutonico bombarda fuit, à ſono & tonitru ſic dicta, nulla erat ſcapha Venetorum, nullus lembus, qui non duas bõbardas & eo amplius haberet: quibus multi Genuenſes, vt à re inſolita, nec ad præcauendum ſcita, opprimebantur. Singulæ enim bombardæ vno ictu binos ternosue plerum-

Veneti afflicti à Genuenſibus pacem petunt.

Genuenſes pacem reſpuũt.

Victor Piſanus è carcere eductus fit Venetorum dux.

Bombarda vſus primum.

que necabant, cùm præſertim in triremibus declinare ictus, vt in terra, non liceat. Adhortabantur autem Veneti Bernabouem Vicecomitem, & ſocium & amicum ita Genuenſes bello premere, vt obſidione tam graui liberarentur: iam enim commeatibus carebant. De Venetis tum quidem actum fuiſſet, ſi (vt Carrarienſis admonebat) Genuenſes cauiſſent, ne commeatus mari Venetis importari poſſent. Bernabos autem Venetis aliqua ex parte ſatisfacturus, exercitum ſuum in Genuenſes mittit, qui vallem Pulceferæ deprædatus, acceptiſque decem & nouem millibus nummum auri, omiſsis Genuenſibus, auro cum Bernaboue, non ferro decernentibus, onuſtus præda in Inſubriam rediit. Non eſt vſus ea felicitate Aſtorgius Fauentinus, eò cum equitatu à Bernaboue miſſus. Vrbi enim appropinquans, ab erumpente populo Genuenſi funditur fugaturque, ægrè quidem Aſtorgius euaſit ruſtico cucullo indutus. At Caloioannes imperator Græcorum cum Venetis ſentiens, Peram Genuenſium Conſtantinopoli vicinam, oppugnare adoritur. Videbat enim Genuenſes pluribus bellis, & quidem grauiſsimis implicitos, ſed Andronicus eius filius, patri ac Veneto æquè hoſtis, Turcorum, Bulgarorumque præſidiis & ſocietate fretus, eam acerrimè defendit: eoque terroris patrem deduxit, vt in partes Genuenſium ſtatim tranſiret.

Aſtorgius Fauẽtinus à Genuenſibus cæſus.

Interim verò Vrbanus non intentus componendæ paci inter Chriſtianos, vt par erat, ſed iniurias à Ioanna regina acceptas vlciſci cupiens, Ludouicum Vngariæ regem impulit, vt Andreæ fratris mortem ſe adiuuãte vlciſceretur: qui Carolum filium in Taruiſinis contra Venetos dimicantem in Ioannam cõcitans, res Venetorum propè afflictas, meliuſculas facit.

Superuenit & Carolus Zenus Venetus, vir bello nauali egregius, qui depreſsis duabus onerariis nauibus ante portum Clugienſem, eo neceſsitatis Genuenſes perduxit, cùm educere naues ſuas nõ poſſent, clauſis reliquis oſtiis, vt ipſi obſidentes, quàm obſeſsi maiore rerum omnium penuria laborent. Sed nihil æquè Genuenſes afflixit quam Petri Auriæ mors ictu bombardæ interfecti, dum munimenta Clugiæ acriter defendit. In cuius locũ Matthæus Rufus ſtatim ſuffectus, dum Clugiam peteret cum nouis triremibus, apud Manfredoniam Thadæum Iuſtinianum cum ſex triremibus annona onuſtis cepit. His verò cladibus motus Agapitus cardinalis Colum-

Veneti reſurgũt.

Genuenſes affliguntur.

Digitized by Google

lumna,& Genuẽſes & Venetos ſæpe ac fruſtrà ad pacẽ adhortatus eſt. Sed hi de vita & ſanguine,non de imperio inter ſe dimicantes,ſanis bene admonentium conſilijs nuſquam obtemperarunt.Poſtremò itaq; Genuenſes Clugiæ obſeſsi, cùm erumpere non poſſent,premente Veneto, habereue commeatus nequirent à Matthæo Ruſo, Patauinoque domino, qui id ſe facturos breui pollicebantur, deditionem fecere Kalendis Iulij, milleſimo trecenteſimo octogeſimo. Capti autem ſunt ea deditione ex hoſtibus, ad quatuor millia trecenti & quadraginta. Plures autem fame & ferro in ipſa oppugnatione perijſſe conſtat. Non quieuere tamen tanta accepta clade Genuenſes,qui cum triremibus octo & triginta Tergeſtinos deficere à Venetis ad Patriarcham Aquileienſem compulere. Cepere & Iuſtinopolim, excepta duntaxat arce. Aucta deinde claſſe, Venetias iterum contendunt: ſed cùm nemo ad certamen prodiret, in Iſtriam redeuntes, Polam vrbem vi captam incendunt. Multæ vtrinque cædes inuicem acceptę datæque ſunt.Veneti tamen bello terreſtri à Carrario opprimebantur, licet Iacobus Caballus egregius copiarum dux, eos acerimè tutaretur,dum Taruiſiũ oppugnatur, quod fame in hoſtium poteſtatem ferè venerat. Verùm cum feſſus & defatigatus iam vterq; populus tam diutino & atroci bello eſſet, dux Sabaudię pacem inter eos hac formula componit octauo Kal.Septemb.milleſimo trecenteſimo octogeſimo primo: vt regi Vngariæ decimo quoque anno Veneti ſeptẽ millia nummũ aureorum perſoluerent,ſi nullũ piratam in ſuis Dalmatiæ locis tutum eſſe pateretur, ſique nullibi ſal fieri ſineret, vtque patriarchæ Aquileienſi in Foroiulio eadẽ maneret conditio,quę ante bellum fuerat. Venetis autem & Genuenſibus imperatum,vt captiuos alterutrum incolumes dimitterent, de præda vtrinque capta nulla mentio. Mandatum Patauino,vt ab obſidione Taruiſij recederet: vtque arces & turres in ſtagnis & ad fluuiorum oſtia excitatas, ſtatim demoliretur, termini inter Venetum & Patauinum poſiti. Interea verò Carolus, quem diximus à pontifice ex Vngaria contra Ioannam accitum,cum octo millibus equitũ in Italiam veniens, Arretium primò in poteſtatem ſuam redegit, Guelphorum & Gibellinorum ſeditionibus diu agitatum. Inde verò in Florentinos mouens,à Ioanne Haucut,qui tum Stagiæ erat, propellitur. Sed Florentini veriti, ne ſuſtinere tanti regis impetum non poſſent,pacem à rege datis,quadraginta millibus nummum auri redimunt.Haucutque ſine ſtipendio dimittunt, qui Bagnacauallum Nicolao Albertoque Eſtenſibus vendidit,quò facilius retinere Fauentiam in ſua poteſtate poſſent: quã tamen haud ita multò poſt amiſere, Aſtorgio Manfredo eam quidem proditione adepto. Carolus verò ſalutato Romæ Vrbano regnum ingreſſus,ſuperatis etiã Ioannę ducibus,Neapolim dedentibus ciuibus capit. Obſidebatur in caſtello nouo regina,cum Arretini Guelphi tumultu excitato, Iacobum Carazolum Neapolitanum ciuem, eò à rege miſſum,fugere in arcem compellunt. Conſugere eò & Gibellini: quibus certè vir æquus non magis quàm Guelphus conſulebat. Volebat enim omnia pari iuri in ciuitate agi. Accito itaque ob acceptam iniuriam Alberico Barbiano à Tudertinorum finibus, vrbem ingreſſus,dum Guelphos ad officium redigere conatur,Gibellinorum quoque dona diripit. Ferrabac autem alter copiarum dux Albericum ſecutus,quod reliquum ſuperfuerat in Arretio,abraſit.Dum hęc ad Neapolim & Arretium agerentur, noua belli nubes Italiam inumbrauit. Nam Ludouicus Andegauenſis à regibus Francorum originem ducens, Italiam ingreſſus, cum triginta millibus equitum,non longè à Bononia conſederat à Clemente antipapa impulſus: non tam vt reginam Ioannam obſeſſam liberaret, quam vt Vrbanum armis pontificatu deijceret. Hanc ob rem Carolus omiſſo Arretio, Albericum & Ferrabac ad ſe vocat. Florentini quoque Ioannem Haucut rogatu Vrbani ad Carolum miſère.Ludouicus autem per Marſos iter faciens,ad Caſsinenſem ſaltum iam peruenerat. Adhuc enim ad duodecim millia equitum exſpectabat: qui Italiam ingreſsi duce Andegranio, per Placentinum, Lucenſem Florentinum, Senenſem agrum iter facientes,Arretium iam peruenerant: vrbemque à Guelphis introducti, poſt illatam ab Alberico cladem, diripuère. Defendebatur arx Guelphorum præſidio, quæ diebus quadraginta oppugnata, in Gallorum poteſtatem propediem ventura erat, niſi Ludouici Andegauenſis mors interueniſſet. Tum Andegranius recognita,hortantibus Arretinis in arce obſeſsis, vrbem Florentinis vendidit, in Gallíaſque redije. Andegauenſes autem milites morte ducis conſilio carentes, bini terniue mendicantes etiam in patriam rediere.

Tũ verò Vrbanus terrore Gallico liberatus,Neapolim ſe cõferens,à rege petit, vt ſibi liceat creare nepotem ſuum Campanum prin-

Genuenſes pergunt Venetos oppugnare.

Pax inter Venetas & Genuenſes opera Sabaudi.

Carolus Vngariæ rex venit in Italiam.

Neapolim capit.

Ludouicus Andegauenſis in Italiam venit.

moritur.

Digitized by Google

principem: quod cum impetrare nequiuiſſet, homo ſub ſpecie iuſti & honeſti Vrbanus ac nulli gratus, ad minas conuerſus, eò iracundiæ regem compulit, vt cuſtodijs adhibitis per aliquot dies prodire in publicum nequiuerit. Verùm diſsimulata ad tempus iniuria, Nuceriam ad vitandos æſtus, vt ipſe dicebat, cum bona regis venia profectus, communitaque firmis præſidijs vrbe, & nouos cardinales creat, & ſeptem ex veteribus in carcerem conijcit, quod diceret eos cum rege & antipapa contra ſe coniuraſſe. Præterea verò & proceſſum, vt iſtorum more loquar, contra regem inchoauit, miſſa de more citatione, qui breui ſe venturum Nuceriam reſpondit, diluiturumque obiecta crimina, non verbis modò, verùm etiam armis. Nuceriam itaque cum ſatis magno exercitu veniens, vrbem obſidet. Motus autem hac indignitate Raimundus Balcianus è gente Vrſina, comitis Nolani filius, qui poſtea Tarentinus princeps eſt habitus, ſuis copijs fretus, quas ſub rege duxerat, Vrbanum cum tota curia ad proximum littus deductũ, Genuenſium triremibus ad id inſtructis paratiſque impoſuit. Quibus dum Genuam pontifex defertur, ex ſeptem cardinalibus Nuceriæ captis, quinque ſaccis inuolutos, in mare demerſit.

Vrbanus in cuſtodia detinetur.

Nuceriã euadit & regem citat.

Genuam tendit.

Aliquot Cardinales occidit.

At verò mortuo Ludouico Vngariæ rege, proceres Vngari Carolum ſtatim per legatos accerſunt: qui eò profectus, dum conuentum ad res componendas celebrat, curante regina, quæ odium diſsimulauerat, obtruncatur, anno milleſimo trecenteſimo octogeſimoquinto, quo tempore Ioannes Galeatius Bernabouem Vicecomitem, cui erat ex fratre Galeatio nepos, captum in carcerem Modoetiæ conijcit, ac coniectum vſque ad mortem detinet, eiuſque ditione potitur. Prius enim dum patrimonium diuidunt, Papia, Vercellæ, Nouaria, Dertona, Alexandria, & cætera ad Appenninum alpeſque pertinentia Galeatio: Placentia verò, Cremona, Parma, Lauda, Brixia & Bergomum Bernaboui ſorte obtigerant, Mediolanum autem vtrique commune erat.

Carolus occiditur.

Bernabos capitur.

At Vrbanus circumacto anno, quo ſe Genuam contulerat, intelligens eccleſiaſticas ciuitates à Florentinis ad libertatem, vt anteà, incitari, Lucam primò, mox Senas & Peruſium peruenit. Cõfirmatis deinde aduentu ſuo ciuitatibus, deſiderio vt ipſe dicebat, videndi Neapolim, Ferrentium vſque proficiſcitur: ea mente reuera, vt Ladiſlaum admodum puerum & Ioannem Caroli filios, hæreditate paterna deturbaret. Multi enim proceres Ludouico Andegauenſi ſtudere ſoliti, potiundi regni ſpem ei præſtabant: ſed magna vſi fide Caietani, pueris in vita retentis, regnum quoque cum ſumma laude ſeruauerunt, Pontifex itaque re infecta Romam rediens, cum magno apparatu honoreque pluſquam diei poteſt, à populo Romano in vrbem ſuſcipitur: licet haud ita multò pòſt à Banderenſijs inſidias perpeſſus ſit, quas certè omninò deuitauit & ſuſtulit, creatis vna die nouem & viginti Cardinalibus: quorum de numero Romani tres ſunt habiti. Reliqui verò ferè omnes Neapolitani fuêre.

Vrbani conſilium irritum.

Cardinales creati.

Interea verò Antonius Scala Veronenſis, & Franciſcus ſenior Patauinus dominus, grauiſsimo inter ſe bello contendêre, Ioanne Vbaldino Carrarij, & Ioanne Ordelapho Scaligeri copias ducentibus. Verùm Galeatius Vicecomes inſtigãte Carrario ſuperatis Scaligeris, Verona Vincentiaq; potitur. Neque hoc quidem contentus Galeatius, paucorum menſium obſidione Patauium capit, ac Franciſcum Carrarium in carcerem Modoetianum conijcit. Eius verò filius Franciſcus iunior, fuga ſalutem ſibi quæſiuit. Florentini quoque augẽdæ ditionis cupidi, Politianum Lucinianum oppida ex veteri Senenſium dominatu, arte magis quàm viribus in poteſtatem ſuam redegêre. Præterea verò Carolum Barnabouis filium, & Antonium Scalam cum quinque millibus equitum in agrum Senenſem hoſtili animo immittunt. Hanc ob rem Galeatius motus, legatos ad Florẽtinos mittit, qui ſuo nomine conquerantur, Carolum Vicecomitem & Antonium Scalam hoſtes ſuos, à populo Florentino, quo cum ipſe pacem antea inierat & fœdus, mercede conductos eſſe, vexarique ab eis bello Senenſes amicos & ſocios contra ius faſque. Legatis item mãdatum eſt, vt niſi ab iniuria Senenſium diſcederent, exauctorarentq; ſuos belli duces, Florentino populo bellum indicerent. Quò minùs verò id ſtatim Galeatius faceret, Petri Gambacurtæ Piſanorum tyranni precibus factum eſt, qui Galeatio & Florentinis amicis, rem inter vtrumque compoſiturum ſe prædicabat.

Bellum inter Scaligeros & Galeatium.

Interim verò Vrbanus pontifex pontificatus ſui infeliciter acti, anno vndecimo, menſe octauo, Romæ moritur, ſepeliturque in beati Petri Baſilica, paucis admodum eius mortem, vtpote hominis ruſtici & inexorabilis, flentibus: Huius autem ſepulchrum adhuc

Vrbani mors.

Digitized by Google

huc viſitur cum epitaphio ſatis ruſtico & inepto.

Ex Onuphrio. BArtholomæus Pirignanus, alias Tuczillus, Regens Cancellarię Apoſtolicę in Vrbe, abſente Petro de Monturuco Cardinale Pampilonenſe, S.R.E. Cancellario, ex Archiepiſcopo Materano, & Archeruntino Archiepiſcopus Barenſis à Gregorio XI. factus, Põtifex creatur Romæ in conclaui Vaticano extra collegium Cardinalium ſexagenario maior, à xvj. Cardinalibus, v. Idus April. anno M.CCC. LXXVIII. coronatus ante gradus S. Petri, die Paſchæ, xiv. Kal. Maij: ſedit Cæſare Vẽceslao Rege Romanorũ an. xi. menſes vi. dies vii. Perniciosiſsimũ & teterrimũ ſchiſma eiuſdem occaſione, alio pontifice ab eiſdem Cardinalibus, qui eum elegerant, creato Clemente vii. inchoatum, in quinquaginta annos productum eſt, Pontificatus ſui tempus Romæ, Neapoli, Luceriæ, Panormi in Sicilia, *Iubilæum annum à 50. ad 33. reductum.* Genuæ, Piſis, Lucæ abſumpſit Iubilei annum ex quinquageſimo ad trigeſimũ tertium reducens, eum an. MCCCXC. tertio celebrari curauit. Carolũ 3. de Cuſacio vocatũ, Ioanna Regina priuata, Regẽ Neapolitanũ creauit, coronauit: ac in obtinendo Regno pecunijs & comeatu adiuuit; cum quo poſtea ita inimicitias exercuit, vt eum anathemate notatum, eodem Regno exueret. Ordinationibus quatuor factis, Cardinales creauit LIV. ex his quinq; ſuſtulit, vij. purpuræ honore priuauit. Obijt Romæ Idib. Octob. an. MCCC. XXCIX. ætatis LXXII. Vacauit ſedes dies XVII. ſepultus in baſilica S. Petri, marmoreo ſepulchro, quod adhuc cum rudi hoc Elogio exſtat, & legitur.

Hac animo magnus, ſapiens, iuſtusq; Monarcha
Parthenopeus adeſt Vrbanus ſextus in arca:
Feruebat fidei latebras conferre magiſtris:
O decus, his fretus ſemper poſt prandia ſiſtris
Schiſmatibus magnis animo maiore regebat.
Omne Simoniacum tanto ſub patre tremebat.
Quid iuuat hunc terris mortali tollere laude?
Pro meritis cæli ſplendet ſibi gloria valde.

BONIFACIVS IX.

210. Pōt. BOnifacius nonus, patria Neapolitanus, Petrus cognomento Tomacellus antea vocatus, Romæ Cardinalium omnium conſenſu pontifex creatur, anno Domini milleſimo trecenteſimo octogeſimonono. Hic etſi annorum circiter 30. eſſet, dum pontificatum inijt, ita tamen deinceps vixit in tam florida ætate & tanta peccandi licentia, vt nulla ei *Vitæ integritas.* libido, nulla voluptas impingi vel obijci poſ-

ſet. Iuuentutem certè cum ipſa ſenectute cõmutaſſe videbatur. Fuit præterea tanti animi conſilijsq; vt primus populi Romani vim omnem in pontificem tranſtulerit, creatis ſuo nutu magiſtratibus omnib. munitaque ſancti Angeli arce in mole Hadriani ſita ad Tiberis pontem, quo ab vrbe in Vaticanum itur, munitisque item pontibus quibus in Tranſtiberim Romani commeant.

Verùm dum Bonifacius nonus adhuc in pontificatu eſſet, Galeatius Florentinos & Bononienſes bello aggreditur, Ioanne Vbaldino & Lantedeſco Petramala copiarum ſuarum ducibus, qui vallem Arni ſuperioris ingreſsi, omnia longè ac latè populubantur. *Galeatius Florentinos & Bonōniẽſes bello petit.* Iacobusque Vermes Bononiẽſem agrum ſuo nomine ingreſſus, ciuitati quoq; multa damna intulit. Tum verò Florentini ad præcauẽda mala ſolliciti, & Ioannem Haucut, & Carolum Barnabouis filium, & Antonium Scalam cum quatuor equitum, peditum duobus millibus, Bononienſibus ſocijs & amicis auxilio miſere. Sollicitare præterea literis & nuncijs Stephanum Bauariæ ducem, ad quem Franciſcus iunior confugerat, & Iacobũ Armeniaci comitem magna mercede conductũ, vt in Italiam contra Vicecomitem deſcenderent, eumque à ceruicibus ſuis ad propria tuenda auerterent. His cohortationibus motus Franciſcus iunior, mutata veſte fauentibus Venetis, ſecreto tamen, Patauium ingreditur, vrbeque potitur. Subſecutus verò Bauariæ dux, vrbem ingreſſus, oppugnare arcem non deſtitit. Veronenſes autem harum rerum permutatione moti, pulſo Vicecomitis præſidio, Antonium Scalam ad ſe vocant, qui ferè his diebus in Etruria mortuus erat,

Digitized by Google

licto vnico filio in prima pueritia adhuc ſuperſtite. Qua quidem re cognita, pœnitentia ducti, in primis Vgolotum Blancardum, qui in Cremonenſi agro cum exercitu Galeatij erat, ad ſe vocant, impetrata prius errati venia, perſolutisq; aliquot millibus nummum auri, ad redimendam tanti erroris culpam. Ingreſſus vrbem Blancardus, retinere milites à direptione tam opulentæ vrbis nequaquam potuit. Vxor verò Galeatij tantæ ciuitatis calamitatem miſerata, triduo poſt militibus direptionem inhibuit. At dux Bauariæ conqueſtus, ſe mercede à Florentinis defraudatum, ab oppugnatione Patauinæ arcis in Germaniam diſceſsit. Tum Florentini præbente aditum Alberto Eſtenſi, qui iam pridem ab amicitia Galeatij diſceſſerat, Ioannē Haucut Carrarienſi ſocio auxilio miſere: cuius fortitudine & aſtu arx Patauina in deditionem breui recepta eſt. Vnde Galeatij copiæ, quæ eò recuperandæ vrbis cauſſa venerant, in Vincentinos ſeceſſere. Deſcenderat iam tum etiam comes Armeniaci è Florentinis mercede conductus, per Taurinos in Italiam cum viginti millibus equitum, Caſtellatiumque in Alexandrinis vi captum diripuerat: quare Galeatio neceſſe fuit copias ſuas è Vicentinis reuocare, quas hoſti opponeret. In ſuburbio Alexandrino conſœderant Mediolanenſes, in quos delati Armeniaci ſine vllo ordine, excidium ipſis militibus & ciuibus minabantur. Pugnatum eſt pro portis aliquandiu, & ab Italis tandiu protracta pugna eſt, donec ſui (quos circumacto itinere ad carpendum extremum hoſtium agmen miſerant) nil tale opinantes, aggrederentur. Dum pugnatur, ſuperuenere illi: atque ita à tergo, à lateribus, à fronte cæſi, priùs penè oppreſsi ſunt ingenti cæde, oppidanis etiam ſuperuenientibus, quam diſcrimen, in quod delati fuerant, cognouerint. Comes ipſe Armeniaci tanti exercitus dux captus, ex vulnere in prælio accepto ſtatim moritur. Capti & Rainaldus Lanfigliatius, & Ioannes Ricius Florentini equites, qui Armeniacum in Italiam duxerant. Tum verò Galeatius tanta victoria fretus, partem copiarum in Haucutum mittit, qui ea mente Ateſim & Mintium traiecerat, vt ſe cum Armeniaco coniungeret. Verùm Haucutus re cognita, quanta maximè celeritate potuit, in Patauinos mouit, non paucis ſuorum in itinere amiſsis, ob deriuatas paſsim à ruſticis aquas, ne redire hoſti impunè liceret. At Florentini bello preſsi à Iacobo Verme, qui eò à Galeatio cum duodecim millibus equitum, peditum quatuor, miſſus fuerat, Haucutum reuocant, quibus hoſtes Florentinorum, qui par eſſe aperto marte non poterat, miris artibus ludificatus eſt. Interim verò hortante Bonifacio pontifice, & Antonio Adurno Genuenſium duce, pax æquis conditionibus inter Galeatium & Florentinos Genuæ compoſita eſt. Sed dum vnum incendium extinguitur, alterum exardeſcit. Nam & Franciſcus cognomento Vicus, vrbis præfectus Viterbium pontifici proditione abſtulit: & Petrus Gambacurta Piſarum dominus, à Iacobo Appiano publico ſcriba, & omnium conſiliorum ſuorum participe cum filijs occiditur, ipſeque Appianus dominatu potitur. Mortuo autem Alberto Eſtenſi, Accius & ipſe Eſtenſi familia ortus, iam pridem patria pulſus, adiuuantibus Cunij comitibus, redire in patriam inſtituerat. Sed tutores Nicolai pueri Alberti filij, ſumptis armis Accium Ferraria ſummouentes, Lucum & Concilicæ oppida Ioanni Cunio promiſère, ſi Accium interficeret. Tum Ioannes compoſita fallacia virum Accio per ſimilem interficit, & acceptis oppidis, verum Accium in publicum producit. Non commiſiſſet tantum facinus Alberius ex eadem familia ortus, cui plus Itali debēt quam omnibus ducibus, qui tum fuêre, primus enim docuit Italos bella gerere; iam pridem arma ferre deſuetos, quibus ſe deinceps ab inteſtino externoque hoſte tutati ſunt. Prius enim ſi quid gerere Itali vel inter ſe, vel in barbaros voluiſſent, accire externum militem opus erat. Sed tanta militum copia hoc duce breui ſuborta eſt ſub vexillo S. Georgij, vt Britones, qui prouinciam noſtram & Eccleſiæ caſtella euerterant, Teutonicos, Anglicos, poſtremo omnia vaſtantes Italia expulerit. Hinc Brachiani & Sfortiani milites originem habuêre, quorum armis Italia apud exteros tantum hominis conſecuta eſt, vt aut exteri timore perculſi quieuerint, aut aditum ad nos tentantes, magnis cladibus ſuperati ſint. Intereà verò mortuo Clemente 7. adulterino pontifice, in eius locum à Cardinalibus tanti ſchiſmatis auctoribus, Petrus Luna, Benedictus 13. appellatus, Auinione ſufficitur. *Alberti virtus.* *Clemens adulterinus pont. moritur.*

Succeſsit tum etiam Carolo imperatori Romano Vinceſlaus filius, à quo Ioannes Galeatius Vicecomes Mediolanenſis ducatus titulum accepit, miſſo oratore Petro Philargi Mediolanenſi Archiepiſcopo: qui poſteà Romanum pontificatum adeptus, quintus Alexander appellatus eſt. Galeatius autem mor- *Vinceſlaus Imp.*

tuo

tuo Ioanne Haucut Florentiæ ſepulto, quo vno duce in rebus bellicis tum maxime Florētini vtebātur, mittere Albericum cum ſuis copijs in Etruriam conſtituit, qui Florentinos Appianum Piſanorum tyrannum bello laceſſentes, in officio contineret. Erant in eo exercitu Paulus Vrſinus, Ceculus, Brolia Brandulinus, Paulus Sabellus, Lucas Canalis, cohortium præfecti inſignes: qui ſimul coniunctis copijs animiſque oppugnare Florentiam adorti, ad monaſterium Carthuſienſe caſtra poſuerant, vnde crebris incurſionibus tum agros, tum ciuitatem Florentiam continuo vexabant, cædibus, rapinis, incendijsq; omnia complentes, anno Domini milleſimo trecenteſimo nonogeſimo ſeptimo.

Peruſini conciliantur.

Quo quidem tempore & Bonifacius Peruſium ſe contulit, nobilitatem plebeijs Raſpātibus conciliaturus. Sed plebs præſente pontifice præter datam fidem arma capiens, interfectis ad octoginta ex optimatibus, Biordum & Michelorum plebeiarum partiū principes in vrbem intromiſſos, dominos conſtituunt. Indignatus autem ob eam rem pontifex, Aſsiſsium petens, inde ad ducem Galeatium oratores miſit, qui eum adhortarentur, vt oppugnare Mantuam deſineret, quam tum aqua & terra obſidione premebat, accito in Ciſalpinam Galliam ad id bellum Alberico Barbiano. Hanc autem ob rem ex fœdere Florentinis licuit, & Venetis belli ſocijs Mātuano auxilium mittere, Carolo Malateſta Mantuani ſororio tantarum copiarum duce, qui ingenti clade Galeatij exercitum apud Gouernolum profligauit. Erat tum quoque in animo Florentinis Piſanos bello perſequi, ſed eos à tanta re auertebant Pupij Balneiq; comites, & Vbertini rebelles, qui Florentini ciuitati exitium minabantur, ſi in Piſanos mouerent. Verùm mortuo non ita multò poſt Iacobo Appiano, filius Gerardus patri ſuccedens, cùm retinere Piſas in poteſtate ſua non poſſet, ob ſeditiones à Florentinis excitatas, vrbem ipſam Galeatio Vicecomiti vendidit, Plumbino oppido tantummodo ſibi ac ſuis retento, milleſimo trecenteſimo nonageſimo nono.

Interfecto autem Biordo Lantedeſci inſidijs, Peruſini vindicare ſe in libertatem conati ſunt. Verùm cùm Vgolinus Trincius Fulginas pontificis vicarius, eius nomine Peruſium in ditionem Eccleſiæ trahere conaretur, indignati ciues, Galeatio ſeſe dedunt: qui poſt menſes duos Bononia quoque & Luca facilè potitur. Hinc maior timor Florētinos inceſsit, paſsim de ſe ac libertate ſua actum dicentes, niſi Galeatius morte è medio auferetur. Appropinquāte verò Iubilei anno, legati Romanorum pontificem adeunt, rogātes vt Aſsiſsio Romam proficiſceretur: qui etſi id magnopere cuperet, tamen diſsimulato deſiderio, facturum ſe quod petebant, negauit: quòd diceret eos noluiſſe recipere ſenatores ex nobilitate externa ſecundum conſuetudinem & inſtituta pontificum: quòdque cameræ conſeruatores ſuopte ingenio elegiſſent, homines quidem parum idoneos, & quorum licentia Bandereſijs omnia licerent. Tum verò Romani, vt rem gratam pontifici facerent, & Bandereſios toliunt, & Malateſtam Pandulphi filium Piſaurienſem, virum doctum, pontificis nomine in ſenatorem recipiunt, pecuniaſque inſuper Bonifacio dant, quò ei proficiſci ad vrbem liceret. Vrbem itaque ingreſſus, munita mole Hadriani (vt antea diximus) mœnibus & turribus, dominatu vrbis ſenſim potitus eſt. Celebrato deinde Iubilei anno, MCCCC. quo innumera ferè hominum multitudo ad Vrbem religionis cauſſa venerat, Florentini Galeatium à ceruicibus ſuis auertere cupientes, Robertum Bauariæ ducem, quem imperij electores abrogato ob ignauiam Vinceſlao Bohemo, delegerant, hac conditione in Italia vocant, vt non promiſſam mercedem accipiat, quàm Viceconitis ducatum attigiſſet, qui Brixianum agrum ad Benacum ingreſſus, parte pecuniarum accepta, cum Galeatij copijs congrediens ſuperatur, ac Tridentū fuga petit. Retinere hominem Veneti & Florentini multa polliciti, quò minùs in Germaniam rediret, nequaquā potuêre. Tum verò Bonifacius, ſiue Vicecomitum potentiā veritus, ſiue augēdæ ditionis eccleſiaſticæ cupidus, Annatarum vſum beneficijs eccleſiaſticis primus impoſuit, hac conditione, vt qui beneficium conſequeretur, dimidum annui prouentus fiſco apoſtolico perſolueret. Sunt tamen qui hoc inuentum Ioanni vigeſimoſecundo aſcribant. Hanc autem conſuetudinem omnes admisêre, præter Anglos, qui id de ſolis Epiſcopatibus conceſſere in cæteris beneficijs non adeò. Confirmata hoc modo, pecunijs, arce, magiſtratibus ſuo nutu in vrbe delectis, ditione eccleſiaſtica Pontifex Ladiſlaum adoleſcentem Caroli Neapolitani regis filium, in regnum paternum reſtituit, à tyrannis & populis occupatum, qui Ludouici Andegauenſis partes ſecuti fuerant. Quo autem facilius & honeſtius id fieret, priuationem Caroli ab

Romani Pontificis aduentum deſiderāt.

Iubilæus annus 1400.

Robertus Bauarus à Galeatio caditur & fugatur.

Annatarū vſus introductus.

Angli illum vſum non admittunt.

Digitized by Google

Vrbano ſexto Nuceriæ factam, arrogauit: cardinalemque Florentinum Caietam miſit, quæ ſola in fide remanſerat, vt & eo loci adoleſcentem coronaret, vbi ſumma cum fide ſeruatus fuerat.

Vicecomes autem redeunte in Germaniam Imperatore Roberto, copias ſuas in Alberico duce ad opprimendum Ioannem Bentiuolum miſit, qui Bononienſem vrbem in ſuam redegerat poteſtatem, pulſo Vicecomitum præſidio. Militabant tum in exercitu Galeatij, Franciſcus Gonzaga, compoſita inter eos pace: militabat Pandulphus Malateſta, Caroli frater: aderat & Othobonus Rubeus, Parmenſis ciuis: quorum nominibus perterriti Florentini, Barnabouem copiarum ſuarum præfectum, Bononienſibus ſocijs auxilio mittunt: cuius aduentu Bononienſes animis aucti, hoſti mœnibus appropinquanti occurrere audent: quo prælio ſuperati, omnem equitatum cum Barnaboue in ipſa pugna interempto amiſere. Captus etiam eo prælio Iacobus Carraria, Franciſcæ Gonzagę precibus conſeruatur. Aufugerat tum cum paucis Bentiuolus in vrbem: quam dum acriter nimium tutatur, in globum incidens, cum viuus capi non poſſet, obtruncatur. Potitus itaq; deinceps, nullo reſiſtente, Bononia Galeatius, magnum terrorem Florentinis iniecit. Eò enim ſe breui moturum omnem belli impetum oſtendebat. Verùm morte eius adiuti, vt ipſi optabant, non ita multò poſt tanto metu liberati ſunt. Mortuo autem ex febre Ioanne Galeatio apud Merengnanum, cum ante cometes tantæ mortis indicium appariuſſet, anno milleſimo quadringenteſimo ſecundo, multi repentè tyranni oborti ſunt, aut ciuitatum ſuarum principes, aut cohortium præfecti, à militibus ducis ob largitionem ad occupandas ciuitates adiuti. Oborta tum quidem infinita mala ſunt, cùm nemo vnus præeſſet, qui vitia hominum imperio & auctoritate compeſceret. Innouata eſt etiam Guelphorum & Gibellinorum pernitioſa ſeditio, quæ ducentis & eo amplius annis per Italiam vagata, omnes ciuitates ita ad arma ciuilium concitauit, vt fermè ad internecionem certatum ſit. Nam Vgotinus Caualcabos, oppreſsis Gibellinis, Cremona imperitabat: Parmam Otho tertius interfectis ac pulſis Rubeis, obtinebat: Soardi Bergomum, Ruſconij Comum, Viginatæ Laudam: Vercellas, Alexandriam, plurimaque per eam regionem oppida, Facinus Canis dux copiarum egregius vi occupauerat. Omitto

Galeatius Bentiuolum oppugnat.

Bononia potitur.

Multa hoc tempore Italiæ mala.

reliquos tyrannos à Galeatio pulſos, qui tum quidem redeundi ad tyrannidem & dominatum ſpem aliquam ſumpſere. Maximè verò Guillelmus Scala & Carolus Vicecomes Bernabouis filius, qui principes omnes & populos ad defectionem ſollicitabant. Hinc etiam Pynus Ordelaphus patria pulſus, Foroliuio potitur. Albericus quoque Cunij comes, Fauentiam bello preſſam in ſui poteſtatem redegiſſet, niſi à Ladiſlao adhortante etiam pontifice in regnum accitus properè fuiſſet: magnuſque coneſtabilis, vt eorum vocabulo vtar, creatus. Miſerat & eo cum ſatis iuſto exercitu fratrem ſuum pontifex, vt regi auxilio eſſet: qui à Neapolitanis repulſus, Peruſium mouens, ciuitatem ipſam in poteſtatem pontificis breui redegit. At Baldeſar Coſſa Neapolitanus ciuis, S. Euſtachij Cardinalis, Bononienſes aliquandiu obſeſſos, redire tandem ad eccleſiam compulit, Brachio Montonio copias Eccleſiaſticas ducente, quem vt virum in re militari præſtantem Albericus in Flaminia reliquerat. Sub eo enim ab ineunte ætate militauerat, ordineſque duxerat. Idem etiam contigerat Sfortiæ, è Cotignola Flaminia oppido originem ducente: quorum virtute militia Italica ita breui creuit, vt qui duce in re bellica deinceps indigerent, altero iſtorum vterentur. Hinc illæ factiones militares exortæ ſunt, vt 60. iam annis nihil propè geſtum in Italia ſit, quod non alteri iſtarum aſcribi poſsit. Qui enim à Brachianis opprimebatur, vicisſim à Sfortianis alteram factionem precio conducebat. Albericus autem (vnde tanquam ex equo Troiano innumerabiles belli principes emanarunt) Neapolim diu oppugnatam, tandem in poteſtatem Ladiſlai recepit. Qua victoria moti omnes regni principes ciuitateſque, ſtatim in deditionem regis peruenêre. At verò Ladiſlaus regnandi cupidus, priuſquam fundamenta regni Neapolitani confirmaſſet, accitus ab Vngaris, ad illud quoque regnum iure hæreditario ſuſcipiendum, cum copias traieciſſet, Iaderamque obſideret, certior ab amicis fit, Neapolitanos & aliquot regni proceres ad defectionem ſpectare. Iadera itaque potitus, eademque Venetis diuendita, Neapolim redijt: reuocatoque è Flaminia Alberico (eò namque ad ſuos viſendos profectus erat) omnes proceres dominatu priuauit. Recuſantes autem parêre, è patria deiecit. In Seuerinatum verò familiam crudeliter animaduertit, primatibus ipſis vltimo ſupplicio affectis.

Balthaſar Coſſa Card.

Bracium.

Brachiani & Sfortiani milites educati bellis

Ladiſlai expeditiones.

Bonifa-

Digitized by Google

Bonifatij mors. Bonifacius autem in tanta rerum perturbatione diu afflictatus, dolore laterum tandem moritur, pontificatus ſui anno quartodecimo, menſe nono, milleſimo quadringenteſimoquarto. Sepeliturque in baſilica Petri, ſepulchro marmoreo, vermiculato opere diſtincto, quod adhuc cernitur, cum gentilicijs inſignibus: quæ item indicant, multa ædificia tum in mole Hadriani, tum in Capitolio, tum in palatio Vaticani huius iuſſu & impenſa ædificata fuiſſe. Huic autem pontifici ad ſummam gloriam nil certè defuiſſet, niſi affinium & cognatorum affinitatibus obtemperans, aliquam notam contraxiſſet. Multa enim crimina per Simoniacam prauitatem committebantur, petentibus contra ius faſque omnia tum fratribus, tum cognatis: quorum magna multitudo quæſtus gratia Romam venerat. *Indulgētias vendere iuſſu erat, quare vileſcebant.* Indulgentiæ verò & quidem plenariæ ita paſsim vendebantur, vt iam vileſceret clauium & litterarum Apoſtolicarum auctoritas. Reuocare hæc omnia Bonifacius conatus, cognatorum precibus eò identidem redire cogebatur, vnde melius actum cum Eccleſia Dei cenſerem, ſi pontifices reiectis affinibus & cognatis, vel ſaltem in mediocri fortuna collocatis, pontificiæ dignitati potius, quàm carni & ſanguini conſulerent. *Tamerlanes Turcarum Imp. capit.* Maximè verò hoc tempore, quo mortuo Tamburlano, qui Turcos ſuperauerat, eorumque regem catenis vinctum ſecum trahebat, Armenios, Perſas, AEgyptios, Aſſyrios, ſine gubernatoribus reliquerat: qua ex re facilè Chriſtianis tum fuiſſet Hieruſalem, ac ſanctum Domini ſepulchrum recuperare. In noſtros enim conuerſus, Albos ſuo pontificatu nouam ſuperſtitionem introducentes perſecutus eſt. *Noua ſuperſtitio introducta.* Ex alpibus nanque deſcendiſſe in Italiam anno ante iubilæum presbyterum quendam cum magna hominum multitudine, ex patre meo, qui hominem viderat, intellexi. *Albi vnde dicti, eorumque mores.* Is quidem albo indutus panno, tantam modeſtiam vultu ac verbis præſeferebat, vt ab omnibus ſanctus haberetur. In Italiam itaque deſcendens, magnam hominum ac mulierum multitudinem in ſententiam ſuiipſius breui deduxerat. Linteis albis circumuoluti omnes ſine diſcrimine, mares an fœminæ, ruſtici an ciues, ſerui an liberi eſſent, paſsim veluti pecora, vbi nox oppreſsiſſet, dormiebant. Publicè in vicis epulabantur, perlatis vndique certatim quaſi ad ſacrum epulis, Crucifixum ſacerdos ipſe præſeferebat: quem lachrymari ob hominum ergata dictitabat. Id quoties accidiſſet, ſucclamabant omnes, veniam à Deo petentes. Laudes beatæ Virginis canebant euntes & ſtantes, hymnis ad id aptè compoſitis. Ex Ciſalpinis autem Flaminiam, Etruriam, Picentes, aucta opinione ſanctitatis veniens, non plebem modo rudem & credulum, ſed & principes & Epiſcopos ciuitatum in ſententiam ſuam facilè pertraxit. Subſtitit Viterbij cum magna multitudine labore itineris feſſus, Romam inde, vt ipſe dicebat, ad viſenda loca ſancta ſanctarumque corpora venturus. *Dux Alborum presbyter capitur & comburitur.* Sed Bonifacius fraudem ſubeſſe veritus, quod diceret hominem ſuperſtitioſum pontificatum appetere, adiuuante illa multitudine, milites aliquot præmittit, qui hominem comprehenſum ad ſe perducant. Sunt qui ſcribant, huius fraudem in quæſtione detectam fuiſſe, hominemque in tanto facinore deprehenſum, meritas pœnas luiſſe, igne ſcilicet, quo exuſtum ferunt. Sunt etiam qui dicant, nil fraudis in homine deprehenſum fuiſſe: ſed id fictum à pontifice abolendo rumori, quo hominem per inuidiam captum & necatum affirmabant. Vtrum verius ſit, Deus nouit. Hoc tamen conſtat, poſt tantam colluuionem, quæ partim hac ſuperſtitione, partim frequentia iubilei obuenerat, magnam hominum multitudinem peſtilentia conſumptam fuiſſe. In tantis autem malis, quibus prouincia noſtra affligebatur, vnum tamen bonum in Italiam aduectum eſt. *Græca litera in Italiam reducta.* Ad nos enim Chryſoloras Bizantius litteras Græcas attulit, qui annis iam quingentis in Italia conticuerant. Hinc græcæ latinæque linguæ ſcholæ exortæ ſunt. Guarino, Victorino, Philelpho, Ambroſio monacho, Leonardo Aretino, Caroloque, ac pleriſque alijs tanquam ex equo Troiano in lucem prodeuntibus, quorum æmulatione multa ingenia, deinceps ad laudem excitata ſunt.

PEtrus aliàs Perinus Tomacellus, gente nobili, ex Nidi Curia ortus, ex diacono ſancti Gregorij in Velabro, Presbyter Cardinalis tt. S. Anaſtaſiæ ab Vrbano ſexto factus, Pontifex Romæ creatus eſt in conclaui Vaticano, quarto Nonas Nouembris, anno M.CCCLXXXIX. Cardinalium XIII. ſuffragijs, annum agens (non vt ait Platina circiter XXX.) ſed XLV. Coronatus apud S. Petrum, tertio Idus Nouembris, ſedit Cæſaribus Venceſlao Bohemo, & Roberto Bauaro Romanorum Regibus in ſchiſmate contra Clementem ſeptimum, & Benedictum XIII. Auenione commorantes, annos xiv. menſes

Digitized by Google

xi. Iubileum annum iii. anno M. CCCXC. ab Vrbano vi. inſtitutum, & quarto more veteri, anno M. CCCC. celebrauit. Primus Romanorum Pontificum poſt reditum Apoſtolicæ ſedis ex Gallia ſummum imperium vrbis Romæ ciuibus ſe dedentibus, obtinuit. Mauſoleo Hadriani arcis inſtar, & Capitolio munitis, Pontificum ditionem ſtabiliuit, maieſtatem nutantem confirmauit. Eccleſiæ Romanæ patrimonium Tyrannorum vi amiſſum recuperauit, Latium, Campaniam, Picenum, Etruriam, Flaminiam, & Aemiliam prouincias: item magnas vrbes Narniam, Tuder, Spoletium, vrbem veterem, Viterbium, Peruſiam, Forumliuij, Fauentiam, Bononiam, eccleſiaſtico imperio reſtituit, Ioannis Galeatij Vicecomitis primi inſubrum Ducis vires, toti Italiæ formidabiles, repreſsit. Robertum Bauariæ ducem, & Rheni Comitem Palatinum, Venceslao ob ignauiam in ordinem redacto, Cæſarem deſignatum confirmauit. Ladislao Caroli III. filio adhuc puerulo Regnum Neapolitanum, quo Andegauenſium factione pulſus fuerat, reſtituit, defendit, eumque Angeli Acciaioli Legati Cardinalis opera Regem inunxit: eius patrem fato functum Vrbani 6. diris abſoluit. Ex duobus fratribus, alterum Spoletinum Ducem, alterum Piceni Principem beneficiario iure conſtituit. Palatium Vaticanum, quod nunc supereſt, perpetuæ Pontificum ſedi inchoauit. Ordinationibus duabus factis Cardinales 6. nouos creauit, v. ſuperſtites ab Vrbano 6. priuatos, reſtituit. Obijt Romæ in Vaticano ſexagenarius Kalen. Octob. Anno M. CCCCIV. vacauit ſedes dies xv. ſepultus in baſilica S. Petri monumento lapideo, quod in eccleſiæ ruina dirutum fuit, cum hoc epigrammate.

Geſta Bonifacij.

Flete ſuper pugilem Claues, Crux, alma Tiara
Eccleſia viduata viro, ſimul inclyta Roma,
En petra paruus patrem ſub celica ſydera primũ,
Claudit, Apoſtolica ſolium qui rexit habena,
Catholicamq́; fidem, ſeruans à turbine ſanctum
Remigium Chriſti, victus virtute tyrannis:
Orthodoxus erat ſuper omnes, arca ſuperni
Conſilij: ſua iura tuens, & grandia tractans
Cæſaris ex animo fidei clypeatus honore:
Corpore conſpicuus, roſeus flos, flamine conſtans,
Auditorque placens, miſeris miſerator opimus:
Oſſa iacent, mens alta polum felicibus alis
Aſcendens, micat ante Deum noua lucis origo
Glorius Antiſtes. Quiſnam Bonifacius alter
Nonus vt iſte fuit? quæ Chronica ſcripſerit vnquam?
Quodue genus parilē dedit auo nomen? & omnes
De Tomacellis fulget, fulgebit in annos
Parthenophem luſtrans tulit hunc genus omne Latinum
Quicquid alit tellus, & quod tegit omnia cælum.

Obijt MCCCCIV. die I. Octobris, pontificatus verò eius anno xv.

INNOCENTIVS VII.

INnocentius ſeptimus, patria Sulmonenſis, Coſmatus antea vocatus, ſanctæ crucis presbyter cardinalis, Romæ pontifex creatur, tumultuante tota Italia.

ni. Pōt.

Mortuo enim Ioanne Galeatio, duobus filijs ſuperſtitibus, ſed adoleſcentibus, adhuc tota Italia ad arma reſpiciebat. Ioannes Maria maior natu, id enim ei nomen erat, ducatum Mediolani ſibi vendicat: Philippus verò Maria minor natu, Papiæ dominatum, cuius comes iure habebatur, facilè obtinuit: reliquæ ciuitates, vt antea dixi, ad quinque enim & viginti fuiſſe conſtat, ab imperio Vicecomitum defecêre. Nam & Paulus Guiniſius ciuis Lucenſis, patriæ dominatum ſibi vſurpauit, & Franciſcus Carrarius ſublato è medio tanto duce, cuius arma mirum in modum timuerat, augendæ ditionis in magnam ſpem veniens, Veronam, Brixiam, Bergomũ, Cremonam, legatos ad ſollicitandos in partes ſuas Guelphos miſit. Verùm vbi videt Guillelmum Scalam & Carolum Vicecomitem, qui imperia ciuitatum ſuarum deſiderabant, poſſe conatibus ſuis obſtare, Guillelmo Veronæ, Carolo Mediolani, acceptis ab eo mutuo triginta millib. aureis, dominatũ pollicitus eſt. Reducto itaque in patriam Guillelmo, eodemq́ue non ita multò pòſt veneno ſublato, Verona ipſe potitur. Eadem

Galeatij filij.

quo-

quoque fraude Carolum aggreſſus eſt, cùm is inſtaret, vt non apparentibus promiſſis, pecuniã ſaltem mutuo datam ſolueret. Litteris quoq; FranciſcumGonzagam admónet, vt deſcédere in partes ſuas ſpontè velit, amplectique eius amicitiam & ſocietatem: ſin ſecus eſſet animatus, habiturum ſe eum pro hoſte, facturumque vt breui eius pertinaciæ pœniteat: fieri perfacilè id poſſe dicebat, cũ Veronam Mãtuanis finitimam adeptus, Brixiam quoq; in poteſtatem ſuam breui ſit redacturus, vnde percommodè Mantuanos bello premat. Nil reſpondere Franciſcus inſtituit, priuſquam Venetorum legatos audiret, quos in via ad ſe euntes intellexerat. Veneti enim Carrariorum potentiam ſuſpectam habentes, Vicetiam dedentibus vltro ciuibus in deditionem & tutelã recipiunt, quod Franciſci arma vererentur: quodq; ſub quouis alio, quàm ſub Patauino domino eſſe malebant: quippe cùm inter Patauinos & Vicetinos immortale odium intercedat. Admonet tum Franciſcum Carrarium Venetus, ne Vicetinos vectigales ſuos bello attingat: vtque ab expugnãda Colonia (quam ſuæ ditionis eſſe rebantur) abſtineat: aliter Venetos bello perſecuturos illatas iniurias. Reſpondet Franciſcus mirari ſe Venetorum impotentiam, qui cum nullum ius in continenti habeant, leges tamen meritò imperantibus velint præſcribere: irent, & æſtuarijs ſe ac paludibus continerent: eoſque præeſſe ciuitatibus ſinerent, qui eam facultatem à maiorib. ſuis accepiſſent. Indignati mirum in modum Veneti, legatos ſuos, qui in via erant, admonent, vt fœdus & ſocietatem cum Franciſco Gonzaga ineant: eumque primum copiarum ſuarum ducem deligant, addita pecuniarum ſumma, quæ ei ſtipendij nomine quotannis daretur. Tum verò Franciſcus icto fœdere maturandum ratus, quod iam hoſtes potitos Colonia intellexerat, conſcripto magno militum numero, Veronenſes ad eam partẽ adoritur, qua ad Mantuanos vergunt. Idem faciunt Veneti, ex Vicetinis eò mouentes. Quo impetu Veronenſes perterriti, cũ nulla ſpes auxilij ſubeſſet, deditionem fecere. Oderant etiam ciues Franciſcum Carrarienſem, qui Guillelmum Scalam veneno necaſſet, eiusq; filios occupata fraude Verona, in carcerem conieciſſet. Dum vrbem verò inſtructis aciebus ingrediuntur, ne qua fraus ab hoſte ſubeſſet, Iacobus Carraria, qui ibi cum præſidio erat, repentè cum militibus aliquot Hoſtiliam profugit. Sed dum Padum traijcit, captus Venetias mittitur. Munita autem firmiſſimo præſidio Verona, inde cum omnibus copijs Veneti Patauium mouentes, vrbem præaltis muris ac profunda foſſa munitam, defenſamque firmo præſidio obſident: & tandem poſt aliquot menſes interclusis vndique commeatibus, in deditionem accipiunt. Cõfugerat in arcem Franciſcus cum filijs ac nepotibus, quam tamen Veneti non ita multò pòſt cepere, vrgente eos, qui in præſidio erant, ad deditionem fame. Franciſcus autem captus ac Venetias miſſus, vnà cum fratre necatur. Hunc exitum & finem habuit, qui humanam cupiditatem ſecutus, ſpreta pace, omnia bello occupaturus videbatur.

Franciſci Carrarij reſponſum ad Venetos.

captiuitas & mors.

Neque in hoc quidem malorum omnium finis fuit, nam vel ignauia pontificum, qui interdictis antea minis, armis poſtremò tollere diſcordias conſueuerant, vel ſchiſmate potius (quo tum eccleſia Dei multum laborabat) eò ventum erat, vt viliſsimus quiſque tyrannus poſt mortem Ioannis Galeatij, vnumquodque facinus quantumuis magnum aggrederetur. Innocentius enim dum adhuc cardinalis eſſet, carpere negligentiam & timiditatem priorum pontificum conſueuerat, quòd diceret eorum ſocordia factum, ne ſchiſma eccleſiæ Romanæ, totiuſque reipub. Chriſtianæ pernicies, hactenus exſtinctum & ſublatum eſſet. Verùm ipſe pontificatum adeptus, ſecutusque in quibuſdam Vrbani & Bonifacij veſtigia, quos priuatus carpebat, non modò quod tantoperè laudabat, effecit, verùm etiam iniquo animo ferebat, ſi quis apud ſe ea de re verbum vllum feciſſet. Præterea verò adeò tumultuosè omnia gubernabat, vt cùm ſemel Romani reſtitui in libertatem, reddique ſibi Capitolium, pontem Miluium, & arcem Hadriani peterent, inſtarentque item, vt ſchiſma rem pernicioſi exempli de eccleſia tolleret, bella exſtingueret & ſeditiones, rege Gallorum ad eam rem conficiendam operam ſuam pollicente: ac Petro Luna antipapa nequaquam tantam concordiam abnuente, Romanos ipſos pontifex ad Ludouicũ nepotem diuertentem apud hoſpitale ſancti Spiritus in Saxia, tanquam ad certum carnificem miſerit. Vndecim enim ciues reip. ſuæ labenti in negligentia pontificis conſulturi, ſtatim necantur: è feneſtriſque deijciuntur, quod diceret eo modo tolli ſeditiones & ſchiſma, non alio quidem poſſe. Hac autem ſæuitia motus populus Romanus, accito Ladiſlao Apuliæ rege,

Innocentius non ſatis prudens in rebus agendis.

Petrus Luna Antipapa.

Digitized by Google

Innocentius Roma fugit. rege, arma capit, ſupplicium de Ludouico ſumpturus, verùm pótifex declinaturus populi furorem, Viterbium cum Ludouico citato greſſu proficiſcitur. Tum verò populus cum ſæuire in auctorem tanti facinoris non poſſet, in aulicos iram conuertit, quorū bona magna ex parte direpta ſunt. Seruati tamen quidam dicuntur in ædibus cardinalium Romanorum, qui adiuuantibus clientibus, ægrè tamen, ad ſe confugientes tutati ſunt. Capto deinde Capitolio, occupatoq; ponte Miluio, arcē Hadriani oppugnare fruſtra conati ſunt, adiuuantib. etiam Romanos Ioanne Columna Troiæ comite, Gentile Monterano, comite Carrariæ, egregijs tum copiarum ducibus, & Ladislai regis auſpicijs militantibus. Verùm ſuperueniente Paulo Vrſino mandato pontificis cum Moſtarda & Ceccholino turmarum præfectis, in pratis Neronianis Ioannem Columnam & reliquam Ladislai militiam fundunt. Hanc ob rem Romani quidem multis incommodis circumuenti, cùm & homines & eorum pecora abigerentur, reſidente etiam ira iam antea concepta, pontificem in gratiam recipiunt, rogantque vt ad vrbem redeat. Erat enim natura comis & blandus: adeoque pontificij ciuiliſque iuris peritus, vt facilè homines tum rationibus, tum ſuauitate dicendi in ſuiipſius ſententiam allice-*Romam revertitur.* ret. Rebus itaque hoc modo compoſitis Romam veniēs, plures cardinales delegit: quorum de numero fuit Angelus Carrarius, patria Venetus, tituli ſancti Marci, presbyter cardinalis, in pontificatu Gregorius duodecimus appellatus. Fuit & Petrus Philardi natione Cretenſis, baſilicæ duodecim apoſtolorum presbyter cardinalis, Alexāder quintus deinde creatus. Tertius habitus eſt Otho Columna, natus è principibus Romanis ad Vellus aureum, ſancti Georgij diaconus cardinalis, Martinus quintus poſtea vocatus. Confirmata autē hoc modo pontificatu ſuo, Ludouicum nepotem agri Piceni Marchionem creat: eundemque Firmanum principem *moritur.* conſtituit. Ipſe verò non diu pòſt Romæ moritur pontificatus ſui anno ſecundo: ſepeliturque in baſilica Petri in ſacello, quòd olim pontificibus dedicatum erat, quodque vetuſtate & ſitu corruens, Nicolaus quintus poſtea reſtituit, notatu etiam hoc epitaphio hominis ſepulchro:

INNOCENTIO VII. PONTIFICI MAXIMO CVM NEGLECTI EIVS SEPVLCHRI MEMORIA INTERIISSET, NICOLAVS QVINTVS PONTIFEX MAXIMVS RESTITVI CVRAVIT.

Interim autem & cum vero pontifice & optimo imperatore carerent. Itali, vnicuique ſcelerato peccandi licētia data eſt. Nam Gabrinus Fundulus, cuius opera Carolus Caualcabos multum & belli & pacis artibus vtebatur, ſpe occupandæ tyrannidis elatus, quòd ei non ſecus ac Carolo magiſtratus omnes atque arcium præfecti parerent, redeuntem Lauda Pompeiana Carolum, ad Machaſturmam ab vrbe Cremona decem millia paſſuum cum fratribus & cognatis obtruncat. *Gabrinus Fundulus Carolū cum cognatis occidit.* Inde verò properè antequam res in vrbe ſciretur, cum aliquot militibus Cremonam properans, occupata arce ac portis omnib. forum armato ingreſſus milite, quos videt conatibus ſuis obſtare poſſe, aut obtruncat, aut pellit. Obtinendæ autē tyrannidis cauſſa, nullum genus crudelitatis omittit. Erant tum quoque in armis Mediolanenſes principes, ne dicas eorum opera tyrannos opprimi potuiſſe, inſtante præſertim Guetecaldo Genuæ præfecto regis Gallorum nomine, qui tum redigere Mediolanum in poteſtatem regis conabatur: contra verò Facino Cane egregio tum copiarum duce, retinere Ioannem Mariam in dominatu paterno conante. Otho quoque tertius Parmenſis dominus, ad colloquium ſpe componendæ pacis cum Nicolao Eſtenſi pellectus, ad Ruberam, caſtelli nomen eſt, obtruncatur, cuius quidem cędis, Sfortia Cotignola iubente Nicolao, auctor habitus eſt. Mortuo autem Othone, Rhegio ſtatim & Parma dedentibus ſponte ciuibus, qui oderant Othonis nomen, Nicolaus potitur. Ladislaus verò occupata Roma, vt antea dixi, acceptaque in ditionem Peruſiā, quam tum armis Brachius vexabat, in Etruriam ho- *Ladislaus Roma potitur.* ſtili animo mouet: quæ certè induſtria & auſpicijs Malateſta Piſaurienſis egregiè defenſa eſt. Repulſus enim inde Ladislaus, in regnum trepidus ſeſe recipit, maiore propè accepto quàm illato hoſtibus incommodo. Liberati autem tanto hoſte Florentini, in Piſanos cōuerſi, poſt longam oppugnationem Piſas tandem capiunt, Tartalia, Sfortia, ducibus, anno Domini milleſimo quadringenteſimo ſexto.

COſmatius Melioratus ex diœceſi Valuenſi in Aprutio, vtriuſque Iuris Doctor, ex *Ex Onuphrio.* Archiepiſcopo Rauēnate, epiſcopo Bononiēſe & Procamerario, presbyter Cardinalis, tt. Sanctę Crucis in Hierusalem, S.R.E. Camerarius, & totius Italię, pro pace inter diſſiden-

tes

Digitized by Google

tes bello Principes, & reſpublicas componenda, Legatus à Bonifacio IX. factus eſt: quo mortuo, Pontifex Romæ in Vaticano conclaui à VII. Cardinalibus creatur, XVI. Kalend. Nouemb. anno M.CCCCIV. Coronatus apud ſanctum Petrum IV. Nonas Nouemb. Cæſare Roberto Rege Romanorum, ſedit in ſchiſmate contra Benedictum XIII. annos ij. dies XXI. Cunctis maximi & optimi pontificis dotibus ornatus. Vitæ integritate, egregijs moribus, humanitate, doctrina, pietate, & liberalitate præſtantiſsimus, Eccleſiaſticæ libertatis & ditionis aſſertor vnicus: Ladiſlaum Regem Neapolitanum Vrbis Romæ Imperio infeſtis ſignis inhiantem, populo ad arma concitato, Vrbe ſubmouit: Cuius fraudibus & dolis, quum aliquot ciuium Romanorum inſidijs pontifex penè circumuentus eſſet, eius fratris filius, pontifice inſcio, vndecim ex his interfecit. Ea re peracta, furentis populi timore, Vrbe excedens, Viterbium conceſsit. Vnde paulò poſt à S.P.Q.R. mitigato Romam reuocatus, Vrbis imperio recuperato, ordinationeque vna habita, qua XI. Cardinales creauit, 8. Idus Nouemb. in Vaticano Palatio, anno M.CCCCVI. in pace quieuit. Vacauit ſedes apoſtolica dies 23. Corpus in Baſilicæ Vaticanæ ſacello ſancti Thomæ conditum, eiuſmodi inſcriptionem habet.

Ladiſlaus Roma pellitur.

INNOCENTIO VII. PONTIFICI MAXIMO.

QVVM NEGLECTI EIVS SEPVLCHRI MEMORIA PENE INTERIISSET, NICOLAVS V. PONT: MAX. INSTAVRANDAM HIC CVRAVIT.

GREGORIVS XII.

Pōt. Principes de tollendo ſchiſmate conſultant.

AT verò cum ſchiſma in Eccleſia Dei longius protraheretur cum pernicie Chriſtiani nominis, altero pontifice Romæ creato, altero Auinione, principes Galliæ, duces ſcilicet Bituricenſis, Burgundus, Aurelianus, qui tum ob valetudinem regis Gallias gubernabant, calamitatem Eccleſiæ tandem miſerati, Auinionem ad Petrum Lunam, Benedictum decimumtertium appellatum perueniunt: hominemque rogant, vt collabenti Eccleſiæ tandem conſulat, etiamſi abdicare ſe pontificatu neceſſe eſſet, quemadmodum in conclaui ſe facturum promiſerat iureiurando interpoſito, dum pontifex creatur. Spondent præterea alterum pontificem, qui tum

Romæ crearetur poſt mortem Innocentij, idem facturum. Ita enim inter hos principes, & qui in Italia erant, reipublicæ Chriſtianæ amantiſsimi, conuenerat, vt ab rogatis duobus de pontificatu contendentibus, quorum alter Gallicæ, alter Italicæ factionis haberetur, vnus aliquis poſteà deligeretur omnium nationum pater & pontifex. Reſpondet Benedictus, ſe quidem grauiter Deum offenſurum, ſi Eccleſiam Dei deſereret, cui patronus & publicus pater conſenſu bonorum non furtim, ſed publicè aſcriptus eſſet, nolle ſe in dubium ponere, quod iuſtis ſuffragijs ſibi demandatum fuerat. Quod dicerent, ſublato ſchiſmate, de cōcordia agendum eſſe, ſibi admodum placere, modò id in loco fieret libero: ne coactus quiſpiam potiùs, quàm ſpontè facere aliquid videretur. Vnum tamen ſe polliceri, idque iureiurando affirmare, ſi aliter tolli ſchiſma non poſſet, depoſiturum omnem pontificiam dignitatem, modò idem eodem tempore ab altero Antipapa ſtatim fieret. Principes itaque cognita hominis voluntate, conſultare inter ſe cœperunt, quonam modo Benedictum in ſententiam ſuam perducerent, quorum colloquia ad conſultationes Benedictus veritus, pontificias ædes armis & commeatu optimè muniuit: in quibus aliquot menſes obſeſſus, tandem paratis ad fugam triremibus, per Rhodanum in Cataloniam, vnde oriundus erat, adnauigauit. Sunt autem qui ſcribant, principes Gallos id molitos in Benedictum eſſe, inſtantibus cardinalibus Gallicis, qui eum oderant, quòd alterius nationis eſſet, & non Gallicæ. Nā cùm poſt mortem Clementis de creando pontifice Gallico inter eos non conueniret, hunc

Petrus Luna dat bona verba, ſed res non eſt ei cordi.

Obſidetur.

Fugit.

Digitized by Google

poſt longam altercationem crearunt, vt virum bonum & reipublicæ Chriſtianæ amantiſsimum: qui eos ſæpe admonuit, vt honeſtè ac ſanctè viuerent, vtque à Simoniaca prauitate cauerent, aliter ſe in eos grauiter animaduerſurum. Huius itaque mores ferre nequeuntes, principes Gallos in virum optimum & conſtantis vitæ concitaſſe. At verò Cardinales, qui poſt mortem Innocentij Romæ erant, & cognita trium priorum pontificum in tollendo ſchiſmate negligentia, cognitoque etiam diſcrimine, in quo reſpubl. Chriſtiana vbiq; terrarum, maximè verò in Gallia verſabatur, in vnum conuenientes, conclaui ad ſanctum Petrum in Vaticano habito, iurarunt ſinguli maximis exſecrationibus interpoſitis, abdicaturos ſe ſtatim pontificatu, ſi ſibi deligi ad tantum magiſtratum contigiſſet, hac conditione tamen, vt id quoque ab Antipapa fieret. Venerat autem in hanc ſententiam, vt & Gallicæ nationi ſatisfaceret, quæ ob impotentiam creandi antipapæ conſuetudinem introduxerat, a quo remoueri non ſine ignominia videbatur, niſi id quoque ab Italis fieret: vtq; in ſententiam Benedicti venirent, qui hac vna ratione, non alia, ſanari Eccleſiam poſſe dicebat. Quod ſi ſibi contigiſſet vtrunque abrogari, vnum verum pontificem omnium, qui tum erant, cardinalium conſenſu creandum eſſe, cui omnes reges & principes obtemperarent. Creatus itaque Romæ anno Domini milleſimo quadringenteſimoſexto, pridie Kalendas Nouembris, Angelus Corrarius Venetus, tituli ſancti Marci presbyter cardinalis, qui (vt dixi) Gregorius duodecimus appellatus eſt, ſtatim quod ante pontificatum promiſerat ſe facturum, ſcripto, adhibitis etiam notarijs & teſtibus confirmauit, ſuaque manu ſcripta tabellionum notauit. Cùm verò de eligendo loco, quò ſine diſcrimine vterque venire poſſet, mentio haberetur: neque ea de re ſatis inter eos conueniret, colluſores & fœdifragi ab vtroque cardinalium conuentu ſunt habiti: qui Piſas, hinc Roma, hinc Auinione adnauigantes, vno conſenſu Gregorium & Benedictum dignitate pontificia priuarunt, conſentientibus in tam grauem ſententiam omnibus nationibus, præter Hiſpaniam citeriorem, regem Scotiæ, & comitē Armeniaci, qui Benedicto fauebant. Inita deinde creandi noui pontificis ratione, qui benè ac ſanctè ſine vlla ſeditione Eccleſiam Dei gubernaret, venère in hanc ſententiam, vt Alexandrum quintum crearent. Dum autem Gregorius

Cardinalium conſilium pro tollendo ſchiſmate.

abeſſet, creandique Alexandri ratio haberetur, armis omnia Romæ circumſonabant. Ladiſlaus enim rex occupata Oſtia pedeſtribus naualibusque copijs, adeò Romanos incurſionibus vexauit, vt inita pace honorificè poſteà in vrbem receptus tanquam dominus, & magiſtratus mutauerit, & portas ac mœnia pro arbitrio animi ſui operibus & cuſtodijs firmauerit. Verùm ſuperueniente Paulo Vrſino eccleſiaſtico duce, apud ſanctum Iacobum in Septimiano acerrimè pugnatum eſt, multis vtrinque deſideratis. In Transtiberi namque rex ſuos tum continebat, arbitratus ſe illo in loco tutiorem eſſe ob nauales copias quas Oſtia Romam ſubuexerat. Is verò deinceps cedens potius, quàm fugiens, Vrſinæ factioni quæ indies magis magiſque augebatur, Neapolim proficiſcitur, debilitata præſertim factione ſua ob ſuperatos ante ingreſſum ſuum Columnenſes, Ioanne Columna, Baptiſta Sabello, Iacobo Vrſino, Nicolao Columna ducibus, qui occupata ſancti Laurentij porta, vrbem iam ingreſsi erant. Verū ſuperueniente Paulo Vrſino, ſuperati (vt dixi) & capti magna ex parte fuerāt. Ex his capitali ſupplicio duo affecti ſunt: quorū alter Galeottus Normannus eques inſignis, alter verò Richardus Sanguineus eſt habitus, è familia nobili ac vetuſta originem ducens. Reliqui verò incolumes dimiſsi fuerant, hac tamen conditione, ne amplius Ladiſlai auſpicijs militarent. His autem perturbationibus adeò Romæ annonæ caritas inualuit, vt menſura tritici (quam rubium vocant) florenis decem & octo venderetur, propter abacta pecora & ruſticos, partim captos, partim necatos, vt in bello fieri conſueuit.

Ladiſlaus Romanos vexat.

Angelus Corrarius, genere Patricio ortus, ſacræ Theologiæ magiſter, ex epiſcopo Caſtellano Venetijs, Patriarcha Conſtantinopolitanus titulo tenus, & Chalcidenſis in Inſula Euboea epiſcopus primùm, mox presbyter cardinalis tt. S. Marci, & Piceni legatus ab Innocentio vij. efficitur. Pontifex verò deſignatur in Vaticano palatio tredecim Cardinalium votis, pridiè Kalend. Decembris, anno milleſimo quadringenteſimo ſexto, octogenario maior; coronatus Nonis Decembris, ad S. Petrum ſedit Cæſaribus Roberto, & Sigiſmundo Regibus Romanorum, annos octo, menſes octo, dies quinque. Hic ea conditione, veluti Interrex, Pontifex Romanus renuntiatus eſt, vt tollendi ſchiſmatis cauſſa, ſummum ſacerdotium deponeret, ſi idem Benedictus xiij. factitaſſet: Vterque iu-

Ex Onuphrio.

reiu-

Digitized by Google

Piſanum Concilium vtrumq; Pontif. deponit & tertium eligit.

reiurando id promiſère: quod cùm imperij dulcedine præſtare nolle viderentur, vtriuſque Pontificis collegia, ijſdem relictis Piſas conuenère, ibique generale totius Chriſtianæ Reipublicæ Concilium congregatum eſt. Quæſtionibus in vtrumque legitimè habitis, Synhodus Piſana vtrumque de pontificatu contendentem, priuauit Nonis Iunij, anno milleſimo quadringenteſimo nono. Pontificatus Gregorij anno 2. menſe ſexto, die ſexto. Quum ipſe iam duabus ordinationibus Cardinales tredecim creaſſet. Qui non niſi in Cõcilio Conſtantienſi in aliorum patrum numerum ſuſcepti ſunt, quando Gregorius ipſe, pro vnitate eccleſiæ ſarciẽda, ſponte per procuratorem abſens Arimini Pontificatu ſe abdicauit. Quod factum fuit ſeſſione decimaquarta, die quarto Nonas Iunij anno milleſimo quadringenteſimo decimoquinto. Nam Piſani Cõcilij decretis, tanquam minus legitimè congregati parere recuſauerant. Obijt Epiſcopus Cardinalis & perpetuus Piceni Legatus biennio poſt, Recaneti, anno 1417. paulò ante Martini V. creationem, nonagenarius. Ibique in cathedrali Eccleſia ſepultus eſt cum hoc hoc Epitaphio.

Maximus Eccleſiæ Princeps, ſummusq; monarcha:
Ordine Gregorius biſſenus clauditur arca;
Hic pro pace datus cæleſti munere, ſemper
Ferbuit, æthereos ſuperis munire decenter
Archiſciſmа malum, facta hac dementia Piſis,
Ipſe pius releuat, facta eſt Conſtantia teſtis,
Cardine bis ſacro paſtoris conſcia ſede
Marchia ſuſcepit Racaneti flamine æde.

Obijt anno Domini M. CCCCXVII.

ALEXANDER V.

213. Pōt. ALexander quintus, natione Cretenſis, Petrus antea vocatus, Ordinis Minorum frater, Archiepiſcopus Mediolanenſis, vir doctrina & ſanctitate vitæ præclarus, omnium cardinalium conſenſu, qui tum in concilio Piſano erant, pontifex creatur. Hanc ob rem Gregorius in Auſtriæ ciuitatem profectus, quaſi profugus de concilio generali mentionem fecit. Verùm cũ eo in loco nequaquam ſe tutum arbitraretur, Ariminum profectus, à Carolo Malateſta perbenignè & ſplendidè eſt habitus. Benedictus autem poſt habitum in Perpiniano concilium, quò tutior eſſet, ad caſtellum Paniſcholæ, locum munitiſsimum confugit, vbi diutius immoratus eſt. Vterque autem licet in Piſano concilio exauctorati

Pontifices abrogati non cedūt.

eſſent, tanquam veri pontifices, cardinales crearunt, maximè verò Gregorius: qui, dum Lucæ eſſet, de conſenſu cardinalium, qui nondum ab eo diſceſſerant, Gabrielem Condelmerium cardinalem creat: qui poſtea in pontificem electus, Eugenius quartus appellatus eſt. Ad Alexandrum redeo, virum in omni vita & ætate præſtantem. Hic enim ab adoleſcentia ordinem Minorum ingreſſus, adeò Pariſijs liberalibus ſtudijs Theologicæque diſciplinæ vacauit, vt breui & publicam ſcholam habuerit, & in libros Sententiarum doctè & acutè ſcripſerit. Magnus quoque orator, magnus prædicator eſt habitus. Hanc ob rem à Ioanne Galeatio duce Mediolanenſi, accitus, primum locum in conſultationibus ſuis habuit. Creatur deinde rogatu Galeatij Vicetinus Epiſcopus, poſtea Nouarienſis mutato loco: poſtremò præſul Mediolanenſis factus, ab Innocentio ſeptimo cardinalis baſilicæ duodecim Apoſtolorũ creatur: quo quidem gradu pontificiam dignitatem adeptus, meritò Alexandri nomen cõſecutus eſt, cum & liberalitate & magnitudine animi, cum quouis optimo principe conferri poſſet. Adeò enim munificus erat in pauperes & viros ſua benignitate dignos, vt breui nil ſibi reliquerit. Vnde per iocum dicere interdum ſolebat, ſe diuitem Epiſcopum fuiſſe, pauperem Cardinalem, mendicum Pontificem. In eo enim defuit illa habendi cupiditas, quæ vnà cum re & ætate accreſcit ſimul. Sed hoc vitium cadere in viros bonos & rerum humanarum contemptores non poteſt: qui quo magis conſeneſcũt, eò minus viatici indigere ſe cognoſcunt, & ob hanc rem cupiditates ſedant, refrenant auaritiam, ac cæteras animi labes expellunt. Tanti præterea animi Alexāder fuit,

Alexandri laus.

Dictum.

Sententia in Ladiſlaum. vt Ladiſlaum regem tum potentiſsimum, qui ditionem eccleſiæ pontificibus abſentibus diu multumque vexauerat, oppidaque aliquot vi occupauerat, in concilio Piſano approbantibus, qui tum aderant, regno priuauerit, iuſque illud Ludouico Andegauiæ duci competere declarauerit. Soluto autem concilio Piſano, pontifex Bononiam proficiſcitur: cui ciuitati tum præerat Baltaſſar *Balthaſaris Coſſa mores.* Coſſa [illegible]cti Euſtathij cardinalis: quem Alexander in legatione confirmauit, quòd eius induſtria, ac præſidijs Piſanum concilium habitum fuiſſet, quodque etiam vir erat, qui percommodè tyrannis ac rem eccleſiaſticam occupare conantibus, obijci quouis tempore poſſet. In homine tamen plus ferociæ, pluſque audaciæ & ſæcularitatis (vt ita dicam) erat, quàm eius profeſsio requirebat. Militaris propè habebatur eius vita, militares mores, adeò vt multa etiam, quæ loqui fas non eſt, ſibi licere arbitraretur. Cùm verò Alexander grauiter ægrotare cœpiſſet, noſſetque mortem propè inſtare, cardinales ad ſe venientes, ad concordiam, ad pacem, ad tuendam eccleſiæ dignitatem adhortatur. Teſtatus præterea eſt, per eam mortem, quam ante oculos ſe continuò cernere dicebat, nec reformidare, conſcientia benè actæ vitæ motus, ſe exiſtimare & credere, quæ in concilio Piſano decreta fuiſſent, rectè atque integrè facta eſſe omnia ſine dolo malo fraudeúe. Cũ hæc dixiſſet, lacrymantibus omnibus, qui aderant, illud Saluatoris verbum ægrè proferens, *Alexandri mors.* Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis, ſtatim moritur, pontificatus ſui menſe octauo, ſepeliturque Bononiæ in eccleſia fratrum Minorum. Laboratum eſt autem hoc anno fame ac peſte.

FRater Petrus Philargi, Ordinis Minorum, obſcuriſsimo genere ortus. Artium & Philoſophiæ doctor, ac ſacræ Theologiæ magiſter, Ioan. Galeatij Inſubrum primi Ducis à conſilijs fuit, quem ex epiſcopo Vicetino, Nouarienſem primum, deinde archiepiſcopum Mediolanenſem, demum presbyterum Cardinalem Baſilicæ Sanctorum XII. Apoſtolorum, & Longobardiæ Legatum Innocentius VII. fecit, Pontifex verò Romanis Gregorio XII. & Benedicto XIII. abrogatis, XX. vacantis ſedis die, VI. Kalen. Iulij, anni MCCCCIX. in Concilio Piſano, à XXIII. Cardinalib. vtriuſque obedientiæ ſeptuagenario maior creatus, & Nonis Iunij die Dominico in Cathedrali Eccleſia Piſana coronatus: ſedit Cæſare Roberto Rege Romanorũ menſes X. dies VIII. Hic humanitate, doctrina, liberalitate, animi magnitudine clariſsimus fuit, ita in omnes munificus, vt nihil ſibi reliquerit. Quare per iocum dicere interdum ſolebat: ſe ditem epiſcopum fuiſſe pauperem Cardinalem, mendicum Papam, ob profuſas & immodicas largitiones. Ludouicum iuniorem Andegauenſem Ducem, priuato Ladislao Regem Neapolitanum conſtituit, pecunia & commeatu adiuuit, Baltaſſare Coſſa Cardinale & legato Bononienſi ad eam expeditionem (quæ irrita fuit) miſſo. Pontifex Piſis diſcedens Bononiam acceſsit. Vbi V. Nonas Maij, anno MCCCCX. rebus humanis eximitur. Vacauit ſedes dies XIII. Corpus ad Minores marmoreo tumulo conditum eſt cum his verſiculis:

Summus paſtorum Alexander quintus, & omnis
Scripturæ lumen, ſanctiſsimus Ordo Minorum
Quem dedit, & proprio Cretenſis nomine Petrus.

Migrauit, Anno Domini MCCCCX.

IOANNES XXIV.

IOannes vigeſimusquartus, patria Neapolitanus & nobilis, Baltaſſar cognomento Coſſa antea vocatus, Bononiæ omnium conſenſu pontifex creatur. Sunt autem qui ſcribant, id factum violenter eſſe, quòd & legatus Bononienſis eſſet, & armatos milites tum in vrbe, tum in agris pro ſtatione habuerat: vt ſi precario id obtinere non poſſet, minis & armis tandem conſequeretur. Vtcunq; eſt, conſtat eum pōtificem creatum fuiſſe, ad eãque dignitatem ſemper adſpiraſſe. Nam cùm adoleſcens eſſet, ac Bononiæ aliquot annis iuri ciuili operam dediſſet, aſſumpto 214. Pō.

(vt

Ioannis deſideriũ pro adipiſcendo pontificatu.

(vt nunc fit) doctrinæ gradu, Romam iter inſtituit. Interrogatus autem ab amicis, quò proficiſceretur, ad pontificatum reſpondit. Romam itaque veniens, à Bonifacio nono in cubiculum ſecretũ recipitur. Creatus deinde ſancti Euſtachij Cardinalis, legatus è latere Bononiam mittitur, quam breui conducto milite vnà cum magna Flaminiæ parte, in poteſtatem Eccleſiæ redegit, pulſis quibuſdam tyrannis, alijsque extremo ſupplicio affectis. Verùm poſt nouem annos cùm longa pace ciuitatem Bononienſem mirum in modum auxiſſet, grandemque pecuniam ſibi comparaſſet, mortuo Alexandro, largitione vſus, maximè verò ergo cardinales à Gregorio creatos, pauperes adhuc, pontifex creatur. Quo facto, oratores ſtatim ad electores imperij miſit, eos oratum, vt Sigiſmundum Lucimburgum Vngariæ & Bohemiæ regem, imperatorem crearent, virum ſtrenuum (vt ipſe dicebat) & ad omnia fortiter agenda promptiſſimum. Hac enim ratione hominis gratiam aucupabatur. Vbi verò hoc ex ſententia accidit, cum in conuentu Piſano conſtitutum eſſet, vt ad certum tempus conſilium haberetur, ne alibi transferetur, celebraturum ſe id Romæ prædixit: & quò liberius eò proficiſci omnibus liceret, pacare Italiam conatus eſt, maximè verò Ciſalpinam, in qua bellum indies magis magiſque creſcebat, Fazino Cane diſcordias ſuſcitante, qui mercenarios milites retinere ſine bello apud ſe nequaquam poterat.

Facinus Canis diſcordias ſuſcitat.

Eos enim rapinis, direptionibuſque vrbium paſcere conſueuerat. Fortè tum accidit, vt Papienſes, quos Philippus ob tenellam adhuc ætatem retinere in officio non poterat, ſtudio partium concitati, ad arma concurrerent. Hinc Gibellini Beccaria familia duce, Fazinum cum exercitu in vrbem introducere, pacti fortunas Guelphorum. Verùm is cum armato milite ingreſſus, neutri in diripiendis fortunis pepercit. Querentibus autem Gibellinis, ſua quoque bona contra datam fidem diripi, reſpondit, ac egregiè quidem, Gibellinos ſaluos fore: eorum verò bona, quod Guelpha eſſent, militibus ſe in prædam conceſſurum, deridens vtriuſque factionis ſtultitiam & cupiditatem. Inde verò abiens, relicto in portis & in arce firmo præſidio, tutelam Philippi, donec adoleuiſſet præ ſe ferens, contra Pandulphum Malateſtam ducens, Brixianos & Bergomates incurſionibus ac rapinis vexat: nec à Cremonenſib. quidem abſtinuit, quibus tum Cabrinus Fundulus imperitabat. Dum hæc autem in Brixiano agerentur, Vngariæ rex iturus (vt ipſe prædicabat) Romam libero itinere ad accipiendam imperij coronam, duodecim millia equitum, peditum octo in Venetos mittens, capto primo impetu Foroliuio, Taruiſium oppugnat. Huic verò tanto exercitui Veneti Carolum Malateſtam obijciunt, qui cunctando magis quam dimicando exultantem victoria hoſtem remoraretur. Parum etiam abfuit quin Veneti eodem anno Veronam proditione quorundam ciuium amitterent, ad rapinam magis quam ad libertatem ſpectantium. De nocentibus pœna ſumpta, ac ſtatim ſedata ſunt omnia. Mortuo autem eodem anno Facino Cane, coniurati quidem Ioannem Mariam Mediolani ducem interficientes, Bernabouis filios & nepotes in vrbem recipiunt. Tum verò Philippus perſuadentibus amicis Beatricem viduam ob Fazini mortem ditiſſimam, & cuius auctoritate, qui ſub marito militauerant, admodum mouebantur, duxit vxorem. Qua ex re & ciuitates omnes, quæ Facino paruerant, ſtatim in deditionem accepit: & Carmignolam, Siccumque Montagnanum: qui legionem mortuo Facino per ſeditionem diuiſerat, in ſuam militiam perſuadente Beatrice pertraxit: quibus ducibus Philippus poſtea vſus Aſtorgium Bernabouis filium Mediolano pellens, in expugnatione Modocciæ interfecit. Agebantur hæc in Inſubria, cùm Ioannes Franciſcus Gonzaga Franciſci iam mortui filius, cum ſatis iuſto equitum peditumque numero, Bononiam præſidij cauſſa proficiſcitur, mandato Ioannis põtificis, cuius auſpicijs tum militabat. Nam Malateſta Ariminenſis Ladislai regis mercenarius, vrbem ipſam graui bello tum premebat. Is itaque adiuuantibus Bononienſibus, grauia aliquot prælia cum hoſtibus fecit: quibus ſuperior factus, vrbem acerrimè tutatus eſt.

Papienſes diripiuntur.

Irridentur.

Vngariæ rex Venetos impetit.

Verona Venetis penè adempta.

Sequenti verò hyeme Ioannes pontifex à Ladislao bello vexatus, Roma Florentiam, atque inde Bononiam veniens, haud ita multò pòſt Mantuam proficiſcitur, vbi ſplendidè ac magnificè à Ioanne Franciſco Gonzaga ſuſceptus eſt. Quem inde abiens cum magna parte copiarum Laudam Pompeianam (quò venturum Vngariæ regem ſciebat) ſecum ducit. Multum enim huic principi fidebat, cuius fidem & integritatem Bononienſi bello optimè norat, quamuis pollicitationibus & donis in partes regias à Malateſta ſollicitaretur. Cùm itaque pontifex ac rex haud qua-

Ioannes diuerſas ciuitates accedit.

Digitized by Google

quaquam ſe tutos Laudæ arbitrarentur, Ioannem Franciſcum Mantuam (quò ſe velle ire dicebant) ad parandos commeatus diſponendamque vrbem, quò recipi commode tāta multitudo poſſet, properè mittunt: qui breui paratis rebus omnib. Cremonam (quò iam perueniſſe pontificem ac regem intellexerat) rediJt. Hos autem inde Mantuam abducens, populo omni ferè obuiam effuſo, opinionem omnium benignitate & gratia ſuperauit. His verò conuentibus, qui Laudæ, Cremonæ, Mantuæ ſunt habiti, de pellendo ex Latio, Vmbria, Etruria Ladiſlao, qui Romam & multa eccleſiæ oppida occupauerāt, eſt actum. Videbant hi Italiam incendijs bellorum aliter liberari non poſſe, de impenſa bellica non Mantuæ, ſed Bononiæ (cùm eò veniſſent) agendum cenſuere. Verùm maior eos cura inceſsit. Ad concilium namque Ioannes omnium nationum conſenſu citatus, ad tollendum ſchiſma, duos cardinales ſtatim in Germaniam miſit: qui vnà cum principibus Gallicæ & Germanicæ nationis locum concilio idoneum deligerent. Conſtantia Moguntinæ prouinciæ ciuitas ad id potiſſimùm idonea eſt viſa. Eo itaque ad certam diem ex inſtituto proficiſcuntur omnes, proficiſcitur & Ioannes pontifex, admonentib. tamen quibuſdam ne id faceret, quòd vererentur, ne cùm pontifex accederet, priuatus reuerteretur: quod etiam contigit. Eò namque proficiſcens cum viris quibuſdam in omni genere doctrinæ præſtantibus, diu multumque Germanos diſputationibus incertos & ambiguos tenuit, quid potiſsimum decernerent. Verùm superueniente Sigiſmundo, factaq; omnibus dicendi quod liberet poteſtate, multa crimina & quidem grauiſsima pontifici obiecta ſunt: quorum cauſſa mutato habitu familiaque, Conſtantia clanculum Scaphuſam ſe contulit, veritus ne quid grauius in ſe conſuleretur. Erat Scaphuſa, Frederici Auſtriæ ducis ciuitas, quò etiam pleriq; cardinales à ſe creati, fuga peruenêre. Verū his poſtea concilij auctoritate reuocatis, Ioannes Scaphuſa Friburgum confugit, iturus inde, ſi tutò fieri poſſet, ad Burgundiæ ducem. Sed curante concilio, Ioannes capitur, & inſula ſancti Marci propè Conſtantiam in carcerem conijcitur, pontificatus ſui anno quarto, menſe decimo. Cauſſam fugæ, diſquirere concilium tum cœpit, certoſq; iudices viros grauiſsimos & doctiſsimos delegit, qui crimina Ioanni obiecta, diſcuterent, eademque concilio ex ordine refert. Ad quadraginta capitula & eo amplius contra hominem probata ſunt: quorum aliqua cum in eo minime immutari poſſent, adeò erant inueterata contra fidem iudicata ſunt, aliqua verò Chriſtianis omnibus, ſi non damnarentur, ſcandalum paritura. Venientibus itaque omnib. in eandem ſententiam, Ioannes merito è pontificatu deiectus, ſententiam in ſe latam comprobat. Quo facto, ſtatim ad Ludouicum Bauarum, qui cum Gregorio duodecimo ſentiebat, cuſtodiendus mittitur, donec alius decerneretur. In Haldeberga caſtello munitiſsimo triennio ſine vllo cubiculario famulóue Italico diligenter aſſeruatus eſt. Teutonici erant cuſtodes omnes, quib. cum Ioannes nutu & ſignis loquebatur, cùm nec ipſe linguam Teutonicam, nec illi viciſsim Italicam ſcirent. Abrogatum Ioanni pontificatum ab his tantummodò, qui cum eo antè ſenſerant, ferunt. Nondum enim qui cum Gregorio & Benedicto ſentiebant, conuenerant. Hi igitur vt abrogationem à ſe factam, veram & integram iudicarent, omnes ſynhodicum decretum promulgarunt, quo affirmabant concilium generale legitimè congregatum habere iſtam à Chriſto poteſtatem. Hoc quidem fundamento conceſſo, ipſum etiam pontificem concilio ſubijciebant. Quare Gregorio neceſſe fuit, ſuadente etiam imperatore Sigiſmundo, vnum aliquem ad concilium mittere, cùm ipſe proficiſci recuſaret, qui ſuo nomine concilij ſententiam approbaret. Miſſus itaque, Carolus Malateſta vir certè inſignis, cùm videret omnes in hanc ſententiam venire, vt Gregorius quoque pontificatu ſe abdicaret, in publicum prodiens, ac in ſede Gregorij non aliter extructa, ſi ipſe adeſſet, collocatus, perlecta renunciandi facultate, Gregorium pontificatu abdicat: quem ſtatim conuentus omnis pro tam libera abdicatione, agri Piceni legatum creat. Is itaque non multò poſt Recaneti moritur, dolore animi (vt aiunt) propter ſubitam abrogationem ante conſtitutum tempus à Carolo factam. In longum enim protrahi volebat, in mora, ſpem aliquam ponēs. Mortuus igitur ante Martini pontificatum, in Recanetenſi eccleſia ſepelitur. Sublatis duobus pontificibus, tertius in quo abrogando maior difficultas inerat, reſtabat, Petrus Luna, Benedictus tertiuſdecimus (vt anteà dixi) vocatus. Vt autem is etiam nolens abdicare ſe magiſtratu cogeretur, Sigiſmundus imperator vnà cum oratoribus concilij ad Franciæ & Angliæ reges peruenit: eoſque adhortatus

Concilium Conſtantienſe.

Ioannes in concilio accuſatur, & fugit.

Pontifex capitur & in carcerem propè Conſtantiam conijcitur.

Deponitur.

Heidelberga.

Gregorius 12 etiam deponitur.

Petrus Luna noluit ſe abdicare.

Digitized by Google

tatus eſt, vt pro ſalute Chriſtiani nominis iã ob ſciſma periclitantis, in abrogando Benedicto ſublatis alijs duobus, eius ſequerentur ſententiam. Grato autem reſponſo accepto, inde Narbonam properat ad Ferdinandum Aragonum regem, cuius populi magna ex parte Benedicto obtemperabant. Quo cum inter alia capitula hoc pactus eſt, vt Benedictum rationib. moueret ea facere, quæ Gregorius & Ioannes in concilio Conſtantienſi egiſſent. Id verò ſi facere recuſaret, populos cogeret ab eo ad concilium Conſtantienſe deficere. Benedictus autem in caſtella Paniſcholæ loco munitiſsimo ſe continens, moueri perſuaſionibus è ſententia ſua non poterat, quod diceret & ſe verum Chriſti vicarium eſſe, & Conſtantiam non eſſe locum libertati eccleſiaſticæ cõuenientem, cùm Ioannes vigeſimuſtertius ab his etiam abdicare ſe pontificatu coactus fuerat, qui partes ſuas antea ſequebantur. Tum verò principes Hiſpaniæ cernentes pertinaciam Benedicti, cõcilij opinionem ſecuti, in reliquorum ſententiam venère. Gerebantur res in concilio quinque nationum ſuffragijs, Italica, Gallica, Germanica, Hiſpanica, & Anglica. Quidquid verò harum nationũ ſuffragijs decernebatur, id ita ratum erat, atque per præconem aut per notarium publicum pro curia enunciabatur, ſi omnium conſenſu poſtea confirmatum fuiſſet. Qua quidem auctoritate Benedictus, diſcuſſa aliquandiu re, pontificatu tandem priuatus, abſentibus reiectiſque nationibus, quæ cum eo ſentiebant, maximè verò Scotis & comite Armeniaci.

Petrus Luna ſeu Benedictus 13. deponitur.

In eodem quoque concilio condemnata eſt Ioannis Vigleff hæreſis: & duo ex ſectatoribus eius combuſti ſunt, Ioannes Hus, & Hieronymus eius diſcipulus, tanquam hæreſiarchæ: quod inter cæteros errores dicerent eccleſiaſticos ad imitationem Chriſti pauperes eſſe debere: cum ex tanta rerum copia & luxu populi omnes ſcandalizarentur. Reb. autem hoc modo compoſitis, cum de reſtituenda eccleſia, emendandiſque moribus clericorum mentio haberetur, fieri id non poſſe exiſtimarunt vacante ſede. Vnde de eligendo nouo pontifice ſermo eſt habitus, quo decreta concilij maiorem deinceps auctoritatem haberent. Cùm igitur hac de re verbum haberetur, placuit ex vnaquaq; natione viros ſex deligi, & quidem probatos, qui vnà cum Cardinalibus conclaue ingreſsi, pontificem deligerent. Anno igitur milleſimo quadringenteſimo decimoſeptimo, ſexto Idus Nouembris conclaue ingreſsi, conſentientibus Cardinalibus duobus & triginta nationibuſque omnibus, præter omnium ſpem & opinionem, cum iã quadriennio verò pontifice caruiſſet eccleſia, multique ſchiſmatici tum intereſſent, tertio Idus Nouembris, in celebritate beati Martini hora tertia, Otho Columna Romanus princeps, ſancti Georgij ad Vellus aureum diaconus Cardinalis pontifex creatur, tanta omnium lætitia, vt præ gaudio loqui vix homines poſſent.

Hæreſis Vigleſ. Ioannes Hus & Hieronymus Pragenſis combuſti.

Otho Columna à Cardinalis Martinus V. Pontifex.

Effuſus nimio gaudio imperator, nullo habito dignitatis ſuæ diſcrimine, conclaue ingreſſus, & gratias omnibus egit, qui tantum virum & tam neceſſarium reipublicæ Chriſtianæ propè exſtinctæ, delegiſſent: & ante pontificem proſtratus, cum ſumma veneratione eius pedes exoſculatus eſt, quem contrà pontifex amplexus, non ſecus ac fratrem in precio habuit, eique gratias egit, quod ſua opera & induſtria pax tandem eccleſiæ Dei reddita eſſet. Vocari autẽ Martinus voluit, quòd ea electio in Martini celebritate habita fuiſſet. Interim verò dum hæc Conſtantiæ agerentur, mortuo etiam Ladiſlao contra Florentinos proficiſcente, Romæ ad arma & libertatem conclamatum eſt. Cogitur à populo Petrus Mattheucij etiam nolens gubernacula Reipublicæ ſuſcipere: qui poſtea magiſtratu ſe abdicauit, cùm intellexiſſet legatum à Ioanne pontifice iam antea deſignatum, paulo poſt adfuturum cũ ſenatore Bononienſi, qui vrbẽ ingreſſi, & Paulum Palonium, & Ioannẽ Cincium ſeditioſos ciues capitali ſupplicio affecère. Sequenti verò anno Brachius Montonius Romam cum exercitu veniens, vrbe potitus, oppugnare arcem ſancti Angeli adortus eſt: quæ firmo Ioannæ reginæ præſidio defendebatur. Nam Ioanna Ladiſlao fratri in regnum ſucceſſerat. Verùm ſuperueniente Sfortia, militum reginæ duce: non ſolum Brachium ab oppugnanda arce dimouit, ſed etiam hominem pugnantem continuò ab vrbe expulit: Romanis in neutram partem inclinantibus. In ea pugna occiditur Ioannes Columna à milite, qui olim cum Paulo Vrſino militauerat, quẽ Ludouicus Columna cum Brachio militans in agro Fulginati interfecerat. Erat autem militi in animo Ludouicum obtruncare vlciſcendæ Pauli necis cauſſa, ſed Ioannes Ludouicum defenſurus, innocens moritur. Dum autem Roma hoc modo fluctuaret, in varias partes declinans, creato Martino, ſpem aliquam exoptatæ quietis tandem concepit.

Bal-

Ex Onuphrio.

BAltaſſar Coſſa nobili genere ortus, vtriuſque Iuris doctor, à Bonifacio I X. ex cubiculario ſuo in patriæ gratiam Diaconus Cardinalis S. Euſtachij, Flaminiæq; legatus creatus, Bononiam Iohan. Galeatio Inſubrum Duci ademit, cuius vſque ad pontificatum perpetuo legatus fuit. Præcipuus Concilij Piſani auctor, Alexandro V. gratiſsimus. Quo mortuo Bononiæ, a ſedecim Cardinalibus, decimoſexto Kalendas Iunij, anno milleſimo quadringenteſimo decimo, ſummus Pontifex renunciatus, ibique in Cathedrali viij. Kal. Iunij inauguratus, Cæſare Sigiſmundo Rege Romanorum: ſedit annos v. dies xv. Vir fuit bello & armis, quàm religioni aptior, vtpote qui nullam neque fidem norat, neque religionem, rebus profanis magis quam diuino cultui accommodatus. Cardinales tribus ordinationibus xvi. creauit. Quum verò ſchiſma ob eius creationẽ non ſedatum, ſed auctum eſſe videretur, tribus iam ſe pro pontificibus gerentibus, quo ſolus in pontificatu, cæteris reiectis confirmaretur, ſuaſu Sigiſmundi imperatoris generale conciliũ Conſtantię indixit: quo ex vniuerſo orbe Chriſtiano infinita multitudo confluxit. Ad concilium & ipſe cum Cardinalib. accedens, quum eius dignitas in periculum reuocari cerneret, noctu clam habitu mutato Concilio abijt: ex fuga retractus, & quæſtione capitali in eum inſtituta, ex Concilij decreto damnatur, Põtificatusque ei abrogatus eſt 4. Kal. Iunij ſeſsione duodecima, anno milleſimo quadringenteſimo decimo quinto: cui dãnationi ipſe pridie Kalendas Iunij in oppido Scaphuſia conſenſit. Vacauit tum Apoſtolica ſedes annos duos, menſes quinque, dies decem. Quadriennio ferè in carcere aſſeruatus, ad extremum magna pecuniæ ſumma perſoluta dimittitur, Martino iam creato & Florentiæ agente. Ad quẽ Baltaſſar accedens epiſcopus Cardinalis Tuſculanus creatur. Obijt Florentiæ vndecimo Kalendas Ianuarij, anno milleſimo quadringenteſimo decimonono. Sepultus in Baptiſterio ſancti Ioannis, cum hac notula:

Mors Ioannis 24.

IOANNES QVONDAM PAPA XXIII. OBIIT FLORENTIAE ANNO DOMINI MCCCCXVIII. XI, KALENDAS IANVARII.

MARTINVS V.

215. Pō.

MArtinus quintus, patria Romanus, Otho cognomento Columna prius vocatus, non magis ſuo, quàm eccleſiæ iam labentis tempore pontifex in concilio creatur, nationum omnium & Cardinalium conſenſu. Is enim à teneris annis cura parentum moribus & litteris imbutus, vbi adoleuiſſet, iuri pontificio Peruſij operam dedit, vnde ad vrbem rediẽns, ob integritatem & doctrinam Vrbani ſexti referendarius factus eſt, quod munus tanta cum humanitate, iuſtitia, & manſuetudine geſsit, vt diaconus Cardinalis ab Innocentio ſeptimo creatus ſit. Nec ob eam quidẽ rem à natura ſua diſceſsit. Humanior enim quàm antea factus, patrocinium ſuum omnibus præſtabat, ita tamen, vt in rebus publicis non multum ſe immiſceret. Nam cum in conuentu Conſtantienſi multæ in vtranque partem altercationes haberentur, propter diuerſa factionum ſtudia, ipſe medium quoddam tenuit, quo in alterutram partem inclinare nullo modo videbatur, communi vtilitati ſemper conſulens. Hanc ob rem & imperatori, & Cardinalibus, ac denique omnibus gratus, pontifex creatur.

Quo in magiſtratu non ſomno & otio, ſed negotio & ſolicitudini deditus, audire, refellere, approbare, ſuadere, diſſuadere, hortari, deterrere accedentes ad ſedem apoſtolicam conſueuerat, cognita petentium honeſtate, vel ſecus. Mira n. vtebatur facilitate, & honeſta petentes à ſe voti compotes dimittebat. In conſultationibus autem miræ prudentiæ vir eſt habitus. Nam & quid agendum, & quid vitandum eſſet, ſtatim re propoſita acutiſsimè dijudicabat. Breuis in dicendo, cautior in agendo, adeò vt prius rem factam cernerent homines, quàm ab eo excogitatam putarent. Eius autem ſermo plenus ſententijs erat. Ex ore eius nullum verbum tam crebro, quàm iuſtitiæ nomen prodibat. Ad ſuos perſæpè con-

Martini V. diligentia & aliæ virtutes.

Digitized by Google

conuerſus, maximè ad eos, qui prouincias & ciuitates gubernabant, his verbis vtebatur. Diligite iuſtitiam, qui iudicatis terram. Indigebat tum profectò tali pontifice eccleſia Dei, qui nauiculam Petri ſchiſmatis & ſeditionum omnium fluctibus quaſſam, redigere in portum ſalutis gubernaculo admotus ſciret & poſſet. Adeptus itaque tantum magiſtratum, cùm reſtare adhuc caput renaſcentis hydræ cerneret, Benedictum Lunam cum aliquot Cardinalibus & prælatis Paniſcholæ tanquam in arce ſchiſmatis ſe continentem, quibuſdam Arragoniæ populis in vtram partem inclinarent adhuc titubantibus, approbante concilio, Alemannum Ademarium virum doctiſsimum, & cuius ſepulchrum in S. Maria noua adhuc cernimus, patria Florentinum, ſancti Euſebij presbyterum cardinalem legatum è latere ſuo in Arragoniā mittit, qui ſub pœnis & cenſura eccleſiaſtica Petrum admoneret, vt ſe pontificatu abdicaret.

Petrum Lunam hortatur ad abdicationem.

Cardinales autem, qui cum Petro ſentiebant, intelligentes vltimam concilij & pontificis ſententiam, Petrum ipſum adeunt rogantq́; vt de eccleſia Dei tandem omne ſchiſma tollat, quo iam multis annis Chriſtiana reſp. magnis calamitatibus afflicta erat. Id autem ob ſalutem labentis eccleſiæ, à Gregorio & Ioanne factum eſſe. Reſpondit Petrus cauillationibus quibuſdam, id ſibi nequaquam integrum eſſe, ſibi autem cum Martino conuenturum, ſi vera eſſent, quæ de hominis integritate & humanitate dicerentur, ſineſent ſibi id negotij, nec amplius ea de re ſollicití eſſent.

Sed fruſtrà.

Ex quatuor verò cardinalibus duo pertinaciam hominis inſpicientes, ab eo ad Martinū ſtatim defecere. Qui autem in fide manſêre, anticardinales ſunt habiti: quorum alter Carthuſienſis fuit, alter verò Iulianus Dobla appellatus eſt. Martini quoque auctoritatem Hiſpania omnis ſtatim ſecuta eſt. Idem fecêre non multò pòſt & Scoti & Armeniaci. Atque ita omnis Reſpublica Chriſtiana, vna duntaxat Paniſchola excepta, Martini auctoritatem ſecuta eſt. Compoſita autem ex ſententia tanta re principum omnium eccleſiaſticorum & ſæcularium, maximè verò Sigiſmundi imperatoris labore & induſtria, de componendis moribus nimia licentia iam labefactatis, tam laicorum, quàm clericorum, mentio haberi cœpta eſt. Verùm quia quadriennio Conſtantienſe concilium iam durauerat, cum magno prælatorum & eccleſiarum incommodo, Martino placuit approbante concilio, rem tantam in aliud tempus magis idoneum trāſferre. Dicebat enim rem ipſam maturitate & conſilio indigere: quia ex Hieronymi ſententia, vnaquæque prouincia ſuos habet mores, ſuos ſenſus, qui tolli ſine perturbatione rerum ſubitò non poſſunt: Verùm qui ſchiſma ex parua re antea ortum fuerat, diutiusque cum magna calamitate Chriſtianæ reipublicę durauerat, de celebrandis concilijs talem ſententiam promulgauit, maximè verò vbi intellexit Ioannem vigeſimumtertium è cuſtodia lapſum, aufugiſſe. Verebatur enim ne rurſum aliud concilium inchoaretur.

Decretū de Concilijs celebrandis.

Eius autem ſententia & decretum tale fuit, vt à fine concilij Conſtantienſis non niſi ad quinquennium vſque cōcilium denuò celebraretur: atque à quinquennali in ſeptennium aliud transferretur: ab hoc verò in decennium res protracta, legis haberet locū, vt ſingulis quibusq́; decennijs generale concilium idoneo haberetur loco, vbi de rebus omnibus ad fidem & rempublicam Chriſtianam pertinentibus mentio fieret. Ad hanc autem inſtitutionem approbandam patentibus literis (quas bullas vocant) comprobari Martinus rem voluit, in eius ſententiam concilio veniente. Omnia autem decreta ante pontificatum ſuum in ſchiſmate facta, niſi ad fidem & bonos mores pertinerent omninò ſuſtulit. Vt verò omnes intelligerent ſibi in animo eſſe concilium habere, locum ad id aptum publico concilio diſquirit: ac tandem approbātibus omnibus, Papiam, quam idoneum habendi concilij locum decernit, literaſque apoſtolicas in hanc ferè ſententiam ſuper ea edidit: Martinus Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, ad futuram rei memoriam: Cupientes ac etiam volentes huiuſce generalis concilij decreto ſatisfacere concilio approbante & conſentiente, cùm de loco ambigeretur, Papiam vrbem auctoritate noſtrarum litterarum deſignamus. Nulli ergo hominum liceat huius noſtri decreti paginam infringere. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, omnipotentis Dei iram, beatorumque Petri & Pauli Apoſtolorum eius ſe noſcat incurſurum. Datum & actum Conſtantiæ in loco publicæ ſeſsionis tanti concilij decimotertio Kalendas Maij, pontificatus noſtri anno primò.

Papiam celebrando Concilio deſtinat.

Preterea verò diſſoluendi concilij cupidus, anno Domini milleſimo quadringenteſimo decimooctauo, conuentum habiti publicæ ſeſsione: quo ſublato conſenſu omnium, maximè verò Imperatoris, hæc verba mandante pontifice à Rainaldo ſancti Viti in Marcello diacono Cardinali, audientibus omnibus enunciata

Diſſoluit Concilium Conſtantienſe.

Digitized by Google

ſitæ ſunt: Domini, ite in pace. Abeundi itaque omnibus poteſtas facta eſt. Cùm autem Pontifex hinc ab Imperatore & Germanis rogaretur, vt in Germania aliquandiu remaneret, hinc à principibus Gallicis, vt in Galliam proficiſceretur oſtendit, ſibi id nequaquam integrum eſſe, quòd diceret patrimonium eccleſiæ, abſente Pontifice, à tyrannis quibuſdam in Italia occupatum diſtrahi & lacerari: vrbemque Romam religionis Chriſtianæ caput tum rectore ſuo careret, penè ad interitum redactam eſſe, peſte, fame, ferro, igne, ſeditionibus. De baſilicis verò ac ſanctorum martyrum ſacellis nolle dicere, quæ abſente pontifice aut iam corruerent, aut paulò poſt collapſuræ viderentur. Proinde ſibi abeundum eſſe dicebat. Ferrent æquo animo quod vellent ratio & neceſsitas: paterenturque eum ſedere in ſolio Petri, quem Pontificem omnium conſenſu decreuerant: Eccleſiam Romanam caput eſſe & matrem omnium Eccleſiarum, proinde, in ea immorandum Pontifici eſſe, ne verus gubernator à puppi ad proram transferatur, cum magno nauigantium (hoc eſt, in Chriſtiana Republica viuentium) periculo & detrimento. Abiens itaque Conſtantia, ac per Sabaudiam iter faciens, dum Italiam petit, Mediolanum peruenit. Vbi à Philippo duce populoque Mediolanenſi, nullo non genere honoris adhibito, perbenignè ſuſcipitur. Erat tum quidem Philippus in armis, ditionem paternam repetens, defendentibus ſe acriter tyrannis: qui guſtata ſemel imperandi voluptate, non ita facilè de poſſeſsione pellebantur. Vrgebat, tum Carmignola primus Philippi copiarum dux, Pandulphum Malateſtam, qui capto Bergomo prodente arcem præfecto, pecunia & pollicitationibus corrupto, in Brixianos mouens, eum omni dominatu breui ſpoliaſſet, niſi à Venetis ingenti pecunia ac firmiſsimo equitatu eſſet adiutus: & à Martino Pontifice, qui auctoritate & gratia Philippum ad pacem cum Pandulpho Malateſta ineundam perpulit, quæ poſtea Mantuæ, & Martino eo accedente, Ioanne Franciſco ſequeſtro adhibito, his legibus compoſita eſt, vt Pandulphus quotannis tributo, tamdiu Brixia potiretur, quoad ei viuere liceret, nulla in teſtando de ciuitate, quæ meritò ad Philippum deuolueretur, relicta poteſtate. Hanc verò pacem ſequenti anno Pandulphus diſturbauit, annixus pecunijs & milite retinere Gabrinum Fundulum in vrbe Cremona: quem armis Philippus continuò vexabat, ciuitatem paternæ ditionis, tot annis à tyranno poſſeſſam, repetens. Erat tamen fama, Pandulphum vrbem ipſam à Gabrino emiſſe, Salodij Riperiam (ita Ripam Benaci vocat) in precium pollicitus. Ab hoc autem bello Ioannes Franciſcus deterrere hominem ob affinitatem conatus eſt, miſsis legatis, qui eum admonerent contra ius faſque agere, quòd fœdera ſperneret, quòd tyrannum tutaretur, quòd contra eum arma ſumeret, à quo dominatu Brixiano donatus fuerat. Non eſſe contemnendam auctoritatem Martini, de ſua nolle dicere, cuius auctoritate pax erat compoſita: ſi hominum auctoritatem contemneret, Deum ſaltem inſpiceret, quem teſtem violati ab eo fœderis, cum pax fieret, inuocauerant. Abiens autem Mantua pontifex quarto poſt acceſſum menſe, Ferraria ac per Flaminiam iter faciens, Florentiam peruenit, vitata de induſtria Bononia: quæ, poſteaquam intellexerat Baldeſarem Coſſam coactum eſſe abdicare ſe pontificatu, pulſis eccleſiæ magiſtratibus, in libertatem ſe vindicauerat. Inſtat tum acriter Carmignola iubente Philippo, qui ſuo iure ducere exercitum in Pandulphum poſſet, atque breui capta magna Brixiani agri parte, ad Montemclarum caſtra locat, cum Ludouico Meliorato Innocentij ſeptimi nepote certaturus: qui aduentare cum magno equitatu in auxilium Pandulphi dicebatur, affines namque erant, & id Ludouicus neceſsitudini tribuebat. Conſerto itaque prælio, ac Ludouico turpiter fugato, Carmignola haud ita multò poſt, Brixiam in poteſtatem Philippi redegit. Potitur & breui Cremona Philippus, ac Gabrinum tyrannum ad Caſtellionem captum, capitali ſupplicio afficit. Hoc tanto Philippi ſucceſſu Nicolaus Eſtenſis motus, ſponte facturus id, ad quod armis cogi potuiſſet, Mediolanum profectus, Parmam (quam mortuo Othone tertio occupauerat) Philippo reddidit, retento Regio Martini pontificis rogatu feudi nomine. Profectus & eò Ioannes Franciſcus Mantuanus princeps Philippo gratulatum pro re benè geſta, cum minus comi fronte inſpiceretur, cumque intelligeret, Philippo in animo eſſe, quicquid de Cremonenſibus & Brixianis teneret, iure ſuo repetere, properè Mediolano abiens, Venetorum deinceps & Florentinorum amicitiam ac ſocietatem ſecutus eſt. Hi enim duo populi ſibi timentes, vnumquemq; in partes ſuas blanditijs & pollicita-

In Germania manere non vult.

Mediolanum venit.

Inde Florentiam.

Bella & altercationes Venetorum Florentinorum & aliorum.

licitationibus alliciebant, quòd Philippus regnandi cupidus, ruptis legibus initi fœderis, & vltra Macram Sarzanam oppidum Lunenſis agri Thomæ Fregoſo dediſſet, quem è principatu vi & armis deiecerat, ne cum Genuenſibus exulibus quicquam aduerſus ſe moliretur: & Bononienſes Florentini populi ſocios ad defectionem concitaſſet, eorumque milites ſtipendio conduxiſſet, & Forumliuij nunc ob Theobaldi pueri tenellam ætatem, nunc ob Ferrarienſis principis gratiam (vt crebrò dicebat) occupaſſet, cùm fœderibus cautum eſſet, ne Philippus Bononiam & Flaminiam armis attingeret. Verebantur item, ne trium ſimul potentiſsimorum principum, Philippi, Martini pontificis, Alouiſij regis, quos ſocietatem iniſſe conſtabat, vi & armis occuparentur omnia, cùm contra Philippus omnium malorum crimina in Venetos & Florentinos reijceret, quod Veneti retinere Pandulphum in dominatu Brixiano ſunt annixi, quodque Florentini & Genuenſes quoſdam hoſtes ſuos commeatu pecuniaque iuuiſſent, quòd Liburnum ditionis Genuenſis, quam tum in poteſtatem ſuam redegerat, centum millibus nummis aureis emiſſent. Satis tum quidem ad concitandum bellum hæc diſcordiarum ſemina videri poterant: ſed nihil eſt quòd æque Venetorum animos ad bellum impulerit, quàm autoritas Franciſci Carmignolæ, viri bellica laude inſignis, atque ea ætate clariſsimi, qui (vt ipſe dicere ſolebat) ægrè ferens Philippi inſolentiam, ad Venetos tum confugerat, eoſque ad bellum animauerat, operam ſuam in ea re pollicitus. Quare hi duo populi, aſcito in ſocietatem belli principe Mantuano & Ferrarienſi, partitaque bellica impenſa, cum exercitu equitum duodecim, peditum octo millibus, cui Carmignola præficitur, cum fluuiali & maritima claſſe Philippum eodem tempore multis à lateribus oppugnare adorti, à Guelphis Brixianis, qui Philippo aduerſabantur, in vrbem vocantur: qua quidem ex parte occupata, Veneti tandem 7. menſiũ oppugnatione totã deniq; in poteſtatẽ ſuam redegêre. Ducente deinde Carmignola ad capienda Brixianorũ caſtella. Martinus pontifex Philippi ducis calamitate motus, cardinalem S. Crucis ad Venetos mittit, qui pacem inter Philippũ & Venetos cõponeret, qua infecta, quòd Veneti & Florentini iniqua poſtulare viderentur, rurſum magnis viribus bellum vtrinq; parari cœptũ eſt. Pugnatum eſt ter eo anno, collatis ſignis ad Gotolengũ Brixianorum caſtellum, ad ſummum Cremonenſem vicum, quibus in locis æquo Marte vtrinque diſceſſum eſt. Ad Maclodium tertia pugna eſt habita: quo in prælio ſuperantur Philippi copiæ, capiturque Carolus Malateſta totius exercitus dux. Conſtat autem hanc tantam fuiſſe cladem, vt ſi milites captos retinere Carmignola voluiſſet, ſignaq; ocyus perterritis inferre, eijcere principatu Philippum conſternatũ, tanto accepto incommodo, haud magno negotio potuiſſet. Captus (vt dixi) eo prælio Carolus à Mantuano principe, ob affinitatem incolumis dimittitur. Interim verò dum Carmignola ad oppugnanda Brixianorũ oppida, quę in Philippi fide permanſerant, copias ducit, eidem Philippo reſpirandi ſpacium dat. Nam & pacem cum Amadeo Sabaudiæ duce, à quo bello premebatur, datis ob id Vercellis componit, & Sigiſmundum ac Brunorum Scalam in Venetos cõcitat. Martinus autem pontifex Philippi rem in maximo diſcrimine videns, cardinalem ſanctæ Crucis ſecũdo ad componendam inter Philippum & Venetos pacem mittit: qui Ferrariæ ſubſiſtens, eò proficiſcentibus cum mandatis principum ac ciuitatum legatis, ita pacem compoſuit, vt Brixiam Veneti & oppida Brixianorum Cremonenſiumúe, quæ anteà ceperant, retineret. Præterea vti Philippus Bergomum Bergomatemúe agrum Venetis ex fœdere dederet, hac conditione, ne ſocios Venetorum Florentinorúmque bello laceſſeret, aut ad id defectionem concitaret. Approbauit hanc pacem Martinus, veritus ne Philippus ducatu omninò pelleretur, homini enim amiciſsimo, cum ob religionem auxilio eſſe non poterat, tum vel maximè, quòd ſuperioribus annis ærarium pontificum exhauſtum omniuò fuerat, eo bello quòd contra Brachium geſſerat. Nam eo tempore, quo Florentiam profectus eſt, offendit Brachium Montonium, virum in re militari præſtantem, Peruſiam, ducatum Spoletinum, & magnam patrimonij partem ita occupaſſe, conductis mercede quibuſdam tyrannis circumquaque poſitis, vt ipſe tutò proficiſci Romam non poſſet. Cùm verò admonitus Brachius redire ad ſanitatem nollet, armis ſpiritualibus, hoc eſt, cenſuris primo in eum pontifex vſus eſt. Interdictum enim à ſacris his omnbus eſt, qui Brachio parerent: vetitique ſacerdotes decreto pontificis eiſdem in locis celebrare. Hanc ob rem Florentini moti amici Brachij incommodo, de pace cum Martino agunt, hac conditione, vt Brachius ad pedes

Carolus capitur.

Martinus pacem approbat.

Digitized by Google

Martini prouolutus, veniam peteret : quod etiam fecit, oppidaque aliquot eccleſiæ redderet, vtque etiam ſtipendijs pontificis militans, Bononiam rebellem in Martini poteſtatem redigeret. Cui quidem bello Gabriel Condelmerius, tituli ſancti Clementis presbyter cardinalis & legatus præfuit: cuius induſtria & Brachij virtute Bononia in poteſtatem eccleſiæ breui redacta eſt.

Cardinales ſchiſmatici reconciliãtur.

Interim verò dum hæc Bononiæ agerentur, quatuor illi Cardinales, qui olim cum Petro Luna adulterino pontifice ſenſerant, Florentiam ad Martinum venientes, cum magno & honorificentiſsimo comitatu publico cõſiſtorio ſuſcepti, dignitatum ſuarum titulos retinère. Tres enim diaconi cardinales erant: quartus verò qui antea canonicus regularis fuerat, presbyter cardinalis eſt habitus.

Baldeſar Coſſa olim pontifex fugit Heidelberga.

Cùm autem Baldeſar Coſſa adhuc in vinculis apud Heidelbergin Germania à comite Palatino detineretur, quidam Florentini ciues, quorum de numero Coſmus habitus eſt, rogare pontificem Martinum omninò non deſiſtebant, vt tandem è carcere Baldeſarem liberaret. Facturum ſe id pontifex pollicitus eſt. Verũ dum eò legatum ob eam rem mittit, Baldeſar moræ impatiens, triginta millibus nummum aureorum Palatino comiti perſolutis, ſe è vinculis redimens, in Italiam veniens, vt recta Florentiam proficiſceretur, apud Petrum Rubeum agri Parmenſis baronem veterem amicum diuertens, parari ſibi inſidias intelligit. Hanc ob rem noctu cum legato pontificis, qui eum in via conuenerat, ad Thomam Fregoſum veterem amicum confugiens, magnam iniecit omuibus ſuſpicionem, ne rurſum ſchiſma innouaretur. Erat enim vir magni animi ſagaciſsimiq;, & qui priuatã vitam nequaquam pateretur. Non deerant præterea qui hominis audaciam ad res nouas moliendas concitarent, adeò dum rebus nouis ſtudebatur: ſed Deus omnipotens eccleſiæ ſuæ conſulturus, Baldeſarem impulit, nullis pactionibus interpoſitis, nulla requiſita cautione, Florentiam ad Martinum proficiſci:

Venit ad Martinũ & ſe ſubijcit.

quo cum veniſſet admirantibus omnibus, exoſculato pontificis pede, eundem audientib. omnibus, vt verum pontificem & Chriſti vicarium canonicè lectum ſalutauit. Mira profectò hæc res omnibus viſa eſt, & Dei potius, quam hominũ induſtria eò deducta, quòd homo regnandi cupidus, in ſummo rerum faſtigio ante collocatus in loco libero, vbi plurimum ab omnibus diligebatur, amabaturque, tanta vteretur manſuetudine. Quæ certè omnibus præ gaudio lacrymas excuſſit, maximè vero his Cardinalibus, qui eum prius vt pontificem ſecuti fuerant.

Fit Cardinalis & Epiſcopus.

Martinus autem viciſsitudine rerum humanarum motus, poſt aliquot dies hominem in numerum Cardinalium adſciſcens, epiſcopum Tuſculanum creat, atque deinceps eo habuit in honore, quo reliquos cardinales tam publicè, quam priuatim.

moritur.

Verùm Baldeſar dolore animi, vt putatur (ferre enim vitam priuatam non poterat) aliquot poſt menſes Florentiæ moritur: ſepeliturque honorificentiſsimo ſepulchro in templo ſancti Ioannis, non longè ab eccleſia cathedrali; magna adhibita funeris pompa, eam rem Coſmo Medice procurãte: quem homines exiſtimant pecunia Baldeſaris opes ſuas in tantum auxiſſe, vt & primarius apud Florentinos ciues, & ditiſsimus omnium apud Italos, ac fortaſſe apud exteras quoque nationes deinceps ſit habitus. Sepulchro hominis hæc verba ferè inſcripta ſunt : BALDESARIS COSSAE IOANNIS XXIII. QVONDAM PAPAE CORPVS HOC TVMVLO CONDITVM.

Græci vnionem promittunt.

Interim verò dum hæc Florẽtię agerẽtur, oratores Imperatoris Conſtantinopolitani ad pontificem venère, pollicentes Græcos quod ad fidem pertineret, velle in ſententiam Latinorum venire, ſi æquæ conditiones proponerentur. Hos & perbenignè ac ſplendidè pontifex ſuſcepit, & legatum è latere creauit, Petrum Fonſecam ſancti Angeli Cardinalem hominem Hiſpanum in quauis facultate doctum, qui Conſtantinopolim ad res componendas proficiſceretur. Verùm priuſquam virum integerrimum à ſe dimitteret, eò præmiſit fratrem Antonium Maſſanum ordinis Minorum generalem gubernatorem, qui imperatoris ac Græcorum explorata ſententia, quid ea in re poſtea ſperandum eſſet, pontificem admoneret. Inſtantibus autem Romanis, vt demum pontifex Romam proficiſceretur, Martinus cum bona Florentinorum gratia diſceſſurus, ciuitatem honore Metropolitico exornauit. Nam cum antea ab ipſa penè vrbis origine epiſcopatum tantummodò habuiſſet, in archiepiſcopatum eorum cathedralem eccleſiam tranſtulit: eique ſubiecit vt matri Volaterranam, Piſtorienſem, Feſulanam eccleſiam. Dedicauit præterea ipſemet maius altare ſãctæ Mariæ nouellæ ordinis Prædicatorum, apud quam baſilicam tamdiu diuertit, quamdiu Florentiæ fuit. Eſt enim conuentus ille ad recipiendos pontifices maximè commodus.

turquip.

Martinus Romam venit.

dus. Abiens itaque Florentia, Romam tandem peruenit, effuſa obuiam omni vrbana multitudine: effuſis principib. tantæ vrbis, qui hominem non ſecus ac quoddam ſalutare ſidus, vel vnicum patriæ parentem exſpectabant. Diem illum in faſtis annotauêre Romani, decimo Kalendas Octobris, anno Domini milleſimo quadringenteſimo vigeſimo primo.

Romanæ vrbis miſera facies.

Vrbem Romam adeò diruptam & vaſtam inuenit, vt nulla ciuitatis facies in ea videretur. Collabentes viduſſes domos, collapſa templa, deſertos vicos, cœnoſam & oblitam vrbem, laborantem rerum omnium caritate & inopia. Quid plura? nulla vrbis facies, nullum vrbanitatis indicium in ea videbatur. Dixiſſes omnes ciues aut inquilinos eſſe, aut ex extrema omnium hominum fece eò commigraſſe. Ciuium itaque ſuorum calamitate permotus pontifex optimus, animum ad exornandam ciuitatem, componendosque ciuium mores ita adiecit, vt breui conualeſcens, meliorem faciem præ ſe tulerit. Hanc ob rem ciuitas ipſa, eum non modo ſummum pontificem, verùm etiam patriæ parentem appellauit. Sed ne tam publica lætitia diuturna eſſet ſine aliqua moleſtia, ſequenti anno menſe Nouembris in vigilia beati Andreæ, adeò in immenſum Tiberis creuit, vt per portam Flaminiam ingreſſus, totam vrbem in plano ſitam inundauerit: templumque Pantheon vſque ad altare maius repleuerit.

Tiberis inundatio.

Decreſcens autem biduo poſt, multa animalia paſſim ſecum traxit, multaque ciuibus damna intulit: qui non ſecus per vicos nauigabant, ac per alueum Tiberis facere conſueuerunt.

Alouiſius regni Neapolitani titulum accipit.

Alouiſius autem rex Ludouici regis filius, eodem tempore Romam ad pontificem veniens, regni Neapolitani titulum à Martino conſecutus eſt, Cardinalium omnium conſenſu. In regnum namque per adoptionem à regina Ioanna Ladiſlai ſorore vocatus, ſine vllo Marte hoc modo conſecuturum ſe regnum putabat. Verùm ſtudio partium ab vrbe Neapoli ſubmotus, in Calabriam ſeceſsit. Cùm autem concilij tẽpus inſtaret (vt ex decreto Conſtantienſi inſtitutum erat) Martino placuit, ſentientibus etiam ita cardinalibus omnibus, præmittere quoſdam prælatos, qui Papiæ illud inchoarent.

Papiæ Concilium inchoatur.

Is enim locus ad eam rem omnibus maximè commodus videbatur. Miſsi itaque eo ſtatim Petrus Donatus archiepiſcopus Cretenſis, Iacobus Camplo epiſcopus Spoletinus, Petrus Roſatius Aquileienſis diœceſis abbas: frater Leonardus Florentinus, fratrũ Prædicatorum generalis, concilium inchoarunt: ad quod nemo quidem adhuc venerat, præter duos abbates Burgũdos. Differre itaque rem in aliquot dies placuit, donec ex omni natione vnus aliquis ſuperueniret. Ex Gallica enim & Germana natione nondum quis venerat. Parui namque momenti fore putabant, quod ſine iſtorum auctoritate & ſuffragijs eſſet inchoatum. Sed ecce dum hos exſpectant, tãta repente peſtis Papiam inuaſit, vt præſidentes concilij mutare locum & tempus ſint coacti.

Ob peſtem Senas transfertur.

Placuit itaque omnib. ex ſententia pontificis Senas migrare: quo maior ex omni natione multitudo quam Papiam peruenit. Alphonſus autem Arragonum ex Martino infenſus, qui titulum regni Siciliæ & Neapolis habere nequiuerat, datum (vt antea dixi) Alouiſio regis Ludouici filio, oratorem ad concilium mittit, qui & concilium in longum duceret, & cauſam Petri Lunæ adhuc in Paniſchola ſuperſtitis reſtitueret, largitione, pollicitationibus ambiendo vnumquenque ex his, qui in concilio autoritatem haberet.

Alphonſus Arragoniæ rex remorã inijcit.

Hanc ob rem Martinus non ignarus, quantam calamitatem ea res eccleſiæ Romanæ allatura eſſet, quantumque periculi in mora haberetur, mandauit concilium ſtatim diſſolui, approbatis decretis in concilio habitis, quæ ad fidem pertinebant. Et ne ſubterfugere conuentum Chriſtianorum videretur, in ſequens ſeptennium concilio adiudicauit, quod in baſilica celebraretur.

Concilium Baſilienſe indicitur.

Atque hoc modo ſchiſmatis & diſcordiarum ſemina à quibuſdam in concilio Senenſi iacta & ſparſa, ſublata hominis prudentia & aſtu ſunt. Tum verò Alphonſus palam de Martino conqueſtus eſt, quòd diceret eius opera, & ſe à regina Ioanna abrogatum regno eſſe, quem priùs hæredem inſtituerat, & Alouiſium regis Siciliæ filium, nouum hæredem inſtitutum. Refellebat quidem hæc crimina perfacilè Martinus, quòd diceret; Alouiſium hæredem Ioannæ ab Alexandro quinto, & Ioanne vigeſimotertio in regno priùs confirmatum fuiſſe, reijceret eam omnem culpam in reginam, non autem in ſe, ad quem pertineret feudatarios eccleſiæ confirmare, non autem tollere, niſi aliquod grande facinus in ſedem Romanam commiſiſſent: ſe non videre cur Alouſius Ioannæ ſuo iuſſu coronatæ, legitimus hæres eſſe non poſſet.

Brachius Aquilã obſidet.

At verò Brachius cùm videret pontificem multiplici cura implicitum, ob ſimultatem cum Alphonſo contractam, multis oppidis eccleſiæ per vim potitus, Aquilam vrbem regni Neapolitani

Digitized by Google

tani graui obſidione premit. Hanc ob rem motus pontifex, comparato ſatis iuſto exercitu, liberare Aquilam annixus, adiuuantib. his, qui cum regina & Alouiſio militabant, non longè ab Aquila patenti campo Brachium ſuperat & interficit. Aderant in eo prælio Sfortiani, Franciſco duce Sfortiæ filio, qui ſuperioribus annis, dum Piſcariam flumen traijcit, quod Aternum veteres appellabant, in vndis perierat. Delatum itaque Romam Brachij cadauer, in loco profano extra portam ſancti Laurentij ſepelitur. Hac autem victoria tanta deinceps tranquillitas exorta eſt, redactis ad ditionē eccleſiæ Peruſio, Tuderto, Aſſiſio, alijsq; oppidis, quæ Brachius occupauerat, vt Auguſti Octauij felicitas & pax rediſſe ſua ætate videretur. Licebat tum frui otio, & liberè per ſiluas noctu etiam tuto commeare. Nulli latrones tum exſtabant, nulli ſicarij & fures, adeò hoc hominum genus perſequebatur, ſublato è medio Tartalia, Lauello, alijsque tyrannis, qui latrocinijs potius, quam militia vitam traducebāt. Huic autem felicitati obſtare Bohemi hæretici videbantur, qui hæreſi & armis Germanos catholicos cōtinuò vexabant. Vt igitur hi quoque rationi & eccleſiæ obtemperarent, cùm benè monenti parere noluiſſent, legatos in Germaniam miſit, qui catholicos ad arma concitarent. At primò quidem, ſeorſum tamen, Henricum ſancti Euſebij Cardinalem, deinde Bartholomæum Placentinum, poſt remò verò his reuocatis, Iulianum Cæſarinum ſancti Angeli Cardinalem eò miſit, qui certè non ſua culpa, ſed ignauia militum, magnum incommodum ab hoſtibus accepit. Martinus autem ob eam rem haud animo concidens, maiora in hæreticos parabat. Verùm priuſquam tantam rem aggrederetur, ſedare Italorum diſcordias inſtituerat. Nam pace, vt diximus, à Martino compoſita inter Philippum & Venetos, Florentini ægrè ferentes, Ladislaum Pauli Guiniſij tyranni Lucenſis filium ſuperiore bello ſub Philippo militaſſe, occaſionem opprimendæ Lucæ nacti, quòd ſuperiore pace nil ſcriptis de Guiniſio cautum fuerat, in agrum Lucenſem copias mouent, Nicolao Fortebrachio copiarum duce. Captis itaque non ita multò pòſt quibuſdam caſtellis circumquaque poſitis, vrbem obſidione cingunt. Tum Philippus ſollicitatus Pauli precibus, veritusque, ne, ſi Luca in Florentinorum poteſtatem deueniret, acriores eos vtpote propinquiores haberet hoſtes, Franciſcum Sfortiam cum magno equitatu primo in Parmenſem agrum mittit, vnde pedeſtres copias conſcriberet. Qui quidem vere iam appetente Apenninum transgreſſus, tantum terroris Florentinis iniecit, vt priuſquā in vallem nebularum, ita enim accolæ vocant, deſcenderet, hoſtes mouere caſtra, ac Lucam obſidione liberare præ metu coegerit. Eius autem aduentus eò gratior Lucenſibus fuit, quòd pulſis hoſtibus ac capto tyranno, liberi omnino Franciſci auxilio futuri videbantur. Verùm Franciſcus acceptis 50. millibus nummûm aureorum ex ærario Florentino depromptus, Lucenſes maiore in diſcrimine, quàm vnquam antea fuerant, reliquit, pactus ob datam pecuniam ſe eo toto ſemeſtri Philippi imperio non obtemperaturum. Obſideri deinde Lucēſes acrius ſunt cepti. Quare Philippus inſtante Martino pōtifice, qui Lucenſium quoque vices dolebat, Nicolaum Picenninum cum maximo equitatu eò mittit, qui ſuſis ac fugatis hoſtibus, non ſolum Lucam obſidione liberauit, verum etiam inde mouens, ex Piſanis ac Volaterranis multa caſtella vi cepit, Senenſibus etiam rem gratam facturus, qui tum Florentinos bello inuaſerant. Martinus autem ab externo hoſte quietus, ad exornandam patriam baſilicasque Romanas animum adijciens, porticum ſancti Petri iam collabentem reſtituit: & pauimentum Lateranenſis baſilicæ opere vermiculato perfecit: & teſtudinem ligneam eidem tēplo ſuperinduxit: picturamque Gentilis, opus pictoris egregij inchoauit. Aedes præterea vetuſtate collabentes ad duodecim apoſtolos reſtituit, vbi & annos aliquot habitauit. Huius autem ſtudia Cardinales ſecuti, titulos ſuos ita certatim reſtituunt, vt iam aliqua facies rediſſe vrbi Romæ videretur. Creauit & Cardinales, quorum de numero fuit nepos ſuus Proſper Columna, ſancti Georgij ad Vellus aureum diaconus cardinalis. Interea verò mortuo Petro Luna in Paniſcola, ne aliquid deeſſet, quod eccleſiam vexaret, duo illi anticardinales, de quibus mentionem fecimus, Alphonſo Martini hoſte adhortante, Aegidium cognomento Munionis, canonicum Barchinonenſem genere nobilem, pontificem deligunt; Clementemque octauum appellant: qui ſtatim & Cardinales creauit, & fecit, quæ à pontificibus fieri conſueuerunt. Verùm cùm Martinus in gratiam cum Alphonſo rediſſet, eò ſtatim Petrum de Fuxo Cardinalem miſit apoſtolicæ ſedis legatum, in cuius manus iubente Alphonſo Paniſcolæ domino, Aegidius om-

Occiditur.

Pax.

Bohemi heretici pacem turbant.

Florentini non dum quieſcunt.

Lucenſes obſeſſi.

Martini ſtructura & alia opera.

Mors Petri Lunæ antipapæ

Duo ſchiſmatici Cardinales Antipapam creant.

Sed is papatum reſignat & fit Epiſcopus. omnia pontificatus iura depoſuit: erga quem hac benignitate Martinus poſtea viſus eſt, vt eum Maioricenſem epiſcopum declararerit, Cardinales autem ab Aegidio creati, ſponte cardinalatu ſe abdicarunt. Illi autem duo, quos a Petro Luna creatos diximus, in ſuaq; *Antica Cardinales incarcerantur.* pertinacia manſiſſe, cum pontifici Romano parere nollent, in carcerem à legato coniiciuntur. Atque hoc modo Martini pontificis ſapientia & induſtria omne ſchiſma vndique ſublatum eſt. Pacata hoc modo vndique eccleſia Dei, in dandis beneficijs mira prudentia viſus eſt. Non enim vnicuique petenti ea conferebat, ſed ſtatim mente agitabat, quis potiſsimum eſſet idoneus, cui talis cura demandaretur.

Martini prudentia. Quod ſi homines prouinciarum non noſſet, in quibus vacare beneficia cōtigiſſet, ſtatim peritos regionum conſulebat, quis aut in curia, aut gymnaſijs publicis eſſet doctrina, nobilitate, moribus tanta prouincia dignus. Atque hac quidem ratione & Eccleſijs & hominibus honore dignis pariter conſulebat, cū maxima celebritate nominis ſui. Tantæ præ- *Conſtantia.* terea conſtantiæ fuit, cum duos haberet fratres, quorum alter Iordanus princeps Salernitanus maior natu peſte moritur: alter verò minor natu, Laurentium appellant, in turri igne caſu iniecto, exuſtus eſt, vt nil ex eo ſit auditum, nil viſum, quod impatientiæ aut abiecti animi ſignum aliquod præſeferret. Hic autem vir in omni vita integer, demum *mors.* pontificatus ſui anno 14, menſe 3. Romæ apoplexia moritur, ætatis ſuæ anno 63. ſepeliturque eius mandato in baſilica Conſtantiana ante capita apoſtolorum, ſepulchro æneo, comitante populo Romano, comitante clero non aliter flente, quam ſi eccleſia Dei, ſi vrbs Roma vnico atque optimo parente orbata fuiſſet. Vacat tum ſedes dies xij.

OTho Columna Agapiti filius, regulus Romanus, nobiliſsimo genere ortus, & à teneris annis omnium diſciplinarum genere imbutus, vtriusque Iuris Doctor fuit. Ab Innocentio 8. Diaconus Cardinalis S. Georgij in Velabro creatus, Vmbriæ & Etruriæ ſumma cum æquitate Legati Iure præfuit. Quum in concilio Conſtantienſi, tribus qui de pontificatu decertabant, repudiatis, vir optimus quæreretur, qui remp. Chriſtianam longo ſchiſmate perturbatam, conſtitueret, ipſe vnus poſt conditam Romanam eccleſiam, ab vniuerſali concilio, cui tres & viginti Cardinales interfuerunt, ad ſupremum in terris faſtigium euectus eſt, 3. Idus Nouembris, anno MCDXVII. ætatis ſuæ quinquageſimo, *Martini præcipua acta.* conſecratus ibidem in eccleſia Cathedrali Conſtantienſi, xi. Kal. Decemb. Sedit verò Cæſare Sigiſmundo Rege Romanorum annos 13. menſes 3, dies 10. Hic ſchiſmate quinquaginta annorum ſublato, pacem eccleſiæ reddidit, Romam veniens, Italicas res turbatas, pace inter diſsidentes Principes compoſita, conſtituit. Ditionem eccleſiaſticam à tyrannis occupatam recuperauit, Picenos rebelles domuit, vrbem inteſtinis diſcordijs afflictam recreauit, fabricis exornauit, moribus & optimis inſtitutis excoluit, ſacras ædes collabentes refecit, agrum Romanum latrocinijs infeſtatum, ſicarijs, & latronib. necatis tutiſsimum reddidit. Ioannam Neapolitanorum Reginam Legati opera coronauit, cuius regnum rex Reginæ auctoritate, reiecto Alfonſo Arragonio rege Ludouico III. Andegauenſi duci adiudicauit. Baſileenſe cōcilium indixit. Vrbem ad eam omnium bonorum beatam copiam felicitatemque perduxit, vt Auguſti tempora rediiſſe viderentur. Poſtremò de patria, Romana eccleſia, & Republica Chriſtiana optime meritus, Cardinalibus quoque 17. ordinationibus tribus creatis, Romæ apoplexia correptus, rebus *Mors.* humanis exceſsit, 10. Kal. Mart. an. MCDXXI. ætatis LXIII. Vacauit ſedes dies x. Corpus æneo ſolio ante Apoſtolorum capita, cum hoc Elogio Laterani ſepelitur.

MARTINVS PAPA V. SEDIT ANNOS XIII. MENSES III. DIES XII. OBIIT ANNO MCCCCXXXI. DIE XX. FEBRVARII TEMPORVM SVORVM FELICITAS.

EVGENIVS IV.

EVgenius quartus, patria Venetus, familia *216. Pon.* Condelmeria, populari quidem ſed antiqua patre Angelo natus, pontificatum hoc ratione adeptus eſt: Creato enim pontifice Gregorio duodecimo è gente Corraria, patria Veneto, Antoninus Corrarius Gregorij nepos, Cæleſtini habitu Canonicus congregationis ſancti Georgij in Alga Romam iturus, Gabrielem Condelmerium, qui eiuſdem profeſsionis erat, quo cum ab ineunte ętate familiariter vixerat, ſecum aliquandiu recuſantem duxit, cuius ingenio & ſolertia delectatus Gregorius, eum primo theſaurarium fe- *Senenſis Epiſcopus datur.* cit, deinceps verò epiſcopum Senenſem creauit, præfecto Bononienſibus in eadem dignitate Antonino nepote. Recuſarunt aliquandiu Senenſes Gabrielem in epiſcopum, quòd

Digitized by Google

quòd dicerent hominem aliundè natum, nequaquam in tanta re ciuibus Senenſibus præficiendum, eam curam debere ciuis alicuius eſſe, qui mores hominum & ritus ciuitatis noſſet. Verùm cùm poſtea Gregorius rebus ſuis diffidens, Roma Lucam profectus fuiſſet, aucturus Cardinalium numerum, Antonium nepotem & Gabrielem Condelmerium in Cardinales retulit, Gabrielis autem opera in magnis rebus poſtea Gregorius, & Martinus abrogato Gregorio vſus eſt: maximè verò in legatione Picentina, qua & Picentes in fide Eccleſiæ confirmauit, ſumpta de quibuſdam ſeditioſis & coniuratis pœna: & templum ſanctæ Hagnetis Anconæ dirutum, portumque eiuſdem ciuitatis ad imitationem diui Traiani magna impenſa reſtituit, fluctibus quaſſum & vetuſtate conſumptum. At verò cùm Martinus intellexiſſet Bononienſes rebus nouis ſtudere, eo è Piceno Gabrielem legatum miſit, qui ſuo aduentu ſeditionem omnem ſtatim ſuſtulit. Cùm autem inde Romam veniſſet, mortuo haud multò poſt Martino, ſolus è duobus de viginti Cardinalibus, qui tum in conclaui apud Mineruam aderant, pontifex creatur anno milleſimo quadringenteſimo triceſimoprimo, quinto Nonas Martij: Eugeniuſque mutato nomine, vt fit, appellatus, ad ſanctum Petrum comitante populo & clero ſtatim perducitur. Accepta deinde corona pontificia de more, inuiſaque baſilica ſancti Ioannis Lateranenſis, in Vaticanum rediens, conſiſtorium generale propoſuit indicta die: qua certè tanta multitudo adfuit, vt cùm trabes deficerent eius loci, vbi nunc conſiſtorium publicum fit, trepidatum adeò tumultuoſè ſit, vt in ipſa fuga Senogaliæ epiſcopus ciuis Romanus è gente Mellina obtritus perierit. Nondum enim ædes ipſæ pontificiæ hanc formam, quam nunc habent, acceperant. Dimiſſo conſiſtorio Eugenius tumultus deinceps ex induſtria vitauit. Inſtantibus deinde quibuſdam delatoribus, qui dicerent, Martinum congregandi auri cupidum, maximos theſauros reliquiſſe, idque ſciturum Eugenium ex Martini familiaribus nepotibuſque, eò veſaniæ hominem pepulére, vt Oddum Poccium Martini Vicecamerarium comprehendi iuſſerit, idque negocium Stephano Columnę dederit, quem copijs ſuis præfecerat. Ab alijs enim Columnenſibus is ſolus diſſentiebat, Cardinali Vrſino & Cardinali Comitum inſtantiam hominis adiuuantibus, quorum artibus hæc omnia contra Columnenſes geſta putantur, ob inueterata factionum odia. Mandauerat Eugenius vt Oddo ad ſe ſine vllo tumultu, ſine ignominia perduceretur, quod contra à Stephano factum eſt; nam & eius bona à militibus direpta ſunt, & ipſe vi tanquam latro per ora hominum ad pontificem tractus eſt. Hac indignitate motus Eugenius, Stephano admodum ſuccenſuit, eique interminatus eſt, quod & Oddonem, & epiſcopum Tiburtinum olim Martini cubicularium ita indecenter ad ſe pertraxiſſet. Veritus itaque Stephanus Eugenij iram, & Præneſte ad principem Columnam confugit: eumque adhortatus eſt, ſuas opes pollicitus, vt Eugenium ab vrbe pelleret, quòd diceret ei in animo eſſe nomen Columnenſium extinguere: ad ſe optimè ſcire, eiuſque conſiliorum participem fuiſſe, & ob eam rem aufugiſſe, quòd ſciret partem illius calamitatis ad ſe quoque (niſi, tantum mali ſimul declinarent omnes) peruenturam. Motus his verbis princeps, & eorum calamitatibus, qui Martini pontificis familiares fuerant, ſumptis properè armis, pontificem aggredi inſtituit. Subſtitit tamen aliquandiu donec Proſper frater diaconus Cardinalis, quem quidem præmonuerat, ab vrbe diſcederet. Viſo autem fratre à Præneſte Martinum, atque deinceps Romam tanquam ex arce belli in Eugenium mouens, occupata per Ioannem Baptiſtam porta Appia, vrbem armato milite ſine vllo maleficio primo ingreditur. Iam peruenerant ad ſanctum Marcum, & in vicũ Columnam, cùm ſubito eis obuiam facti ſunt pontificis milites, magna populi parte adiuuante. Pugnatum eſt in vrbe aliquandiu, atque acriter: qua in pugna multi vtrinque cecidére & capti ſunt. Quare Columnenſes cum

Fit Pontifex.

Oddo Poccius comprehenditur.

Indignatio Eugenio.

Stephani Columnę nequitia.

Pugna in vrbe Roma.

cum viderent populum Romanum longè aliter ſentire, quam arbitrarentur, cedere ex Vrbe inſtituentes omnia paſsim rapiunt, pecora abigunt, homines abducunt. Talionem tamen his reddidère pontificis milites, Romano populo mixti. Nam & Proſperi Cardinalis & Columnenſium omnium, ac eorum qui cum Martino familiariter vixerant, domos hoſtilem in modum diripiunt & vaſtãt. Irritatis hoc modo vtrinque animis, non ſolum aperto Marte, verùm etiam proditionib. res agi cœpta eſt. Capitur nanq; archiepiſcopus Beneuentanus Antonij Columnæ filius, ac quidam Maſius frater, qui faſſus eſt quæſtione adhibita, ſibi in animo fuiſſe arcẽ ſancti Angeli dolo capere, interfecto ipſius arcis præfecto, eamque Columnenſibus prodere, qua occupata, & pontificem & Vrſinos ab vrbe pellerent. De Maſio ſacerdotio abrogato, quod degradare appellant, ſumptum ſupplicium eſt in campo Floræ, eiuſque corpus quadrifariam ſub furca diuiſum, ad quatuor vrbis celeberrimas vias ſuſpenſum eſt, de archiepiſcopo Beneuentano nulla mentione habita. At verò cùm Eugenius in ægritudinẽ quandam incidiſſet, vel dolore animi, quo in tantis perturbationibus affligebatur, vel veneno, quo appetitum à Soldano ſuo quidam dicebant, agere de pace cum Columnenſibus cœpit, curante eam rem Angeloto Fuſco ciue Romano, quem non ita multò pòſt vnà cum Franciſco Condelmerio nepote ſuo, Cardinalem creauit. Diuulgata itaque pace quanta maxima celeritate potuit, quòd iam ingreſſum Italiam Sigiſmundum intellexerat, Romam venturum, nepotem Franciſcum camerarium inſtituit: huicq; viros quoſdam præſtantes addidit, quorum conſilijs vteretur in gubernanda eccleſiaſtica ditione. Dum hæc autem Romæ agerentur, Florentini & Veneti elatiores facti, quòd & Philippum Genuæ dominum claſſe in littore Genuenſi ſuperaſſent, quodque Eugenium ciuem pontificem haberent, Philippum ipſum bello terreſtri aggrediuntur: qui accito properè ex Etruria Nicolao Picennino, & claſſem Venetam ad Cremonam dilecit: & Carmignolæ impetus facilè retardauit, quem Veneti haud ita multò pòſt quæſtionibus, literis, teſtibus conuictum, vt ipſi dicunt, capite mulctarũt: quòd per eum ſtetiſſet, quò minus Cremona potirentur, capta à Caualcaboue ipſius vrbis porta, quodque etiam claſsis ſub ipſius oculis deſtructa ab hoſtibus fuiſſet, cùm ex propinquo loco à tanto exercitu id fieri perfacilè potuiſſet. Tum verò Florentini aduentum Imperatoris in Italiam veriti, quò Philippi reb. fauere videretur, Nerio Capponio ciui ſuo negotium dant, vt quibus rationibus maximè poſſet, Eugenio oſtendat & perſuadeat, aduentum Imperatoris ad vrbem, non minus apoſtolicæ ſedi, quam Florentinis exitium ac perniciem minari, deſtineri hoſtem facilimè poſſe, quo minus Arnũ ad Senenſes tranſeat, qui Florentinos iampridem bello laceſsierant, ſi Nicolao Tollentinas, qui tum pontificis nomine ſtipend a faciebat, cõiunctis copijs & animis cum Micheleto Cotignola Florentinarum copiarum duce, ad Arnum Sigiſmundum coerceat, ne flumen cum Germano equitatu traijciat. Venerat in eandem ſententiam perfacilè Eugenius: & cum de impenſa bellica aliquantulum dubitaretur, rem Nerius ita ſtatim partitus eſt, vt duobus millibus equitum Eugenij, populus Florentinus tamdiu ſtipendia præberet, quo ad bellum illud protraheretur. Tum verò Nicolaus Tollentinas iuſſu pontificis ex hybernis mouens, dum Senenſes incurſionibus & rapinis vexat: Sigiſmundo traijciendi Arnum tempus & facultatem dat, adiuuante Antonio Pontadera egregio tum copiarum duce, & acerrimo; Florentinorum hoſte: qui deinde per Vollaterranum iter faciens, pacato magis quam hoſtili agmine ab omnibus exſpectatus proficiſcitur. At Imperator cum iam ſex menſibus Senis ſubſtitiſſet, cum magna populi Senenſis impenſa, tentatum fruſtra cum Florentinis pacem omittens, ad Eugenium conuerſus, inito cum eo fœdere Romam profectus, perbenignè à pontifice populoque Romano ſuſceptus, corona imperij donatur. Verùm dum è Vaticano vbi coronam acceperat, ad Lateranum vbi diuertebat, proficiſcitur, in ponte Hadriani, vt Imperatorum mos eſt, multos tum Italos, tum Germanos in equeſtrem ordinem aſciuit. Sunt qui ſcribant, Eugenium hominem vſque ad pontem comitatum ad ſanctum Petrum rediſſe. Abiens deinde cum bona Eugenij gratia, Imperator per Picentes & Flaminiam iter faciens, Ferrariam atque Mantuam peruenit. Vbi aliquot dies immoratus, & Ioannem Franciſcum Mantuæ dominum marchionali dignitate additis imperij ſignis ornauit, & Barbaram Ioannis marchionis Brandeburgenſis filiam, Ludouico Ioannis Franciſci filio ſpopondit in vxorem, quæ nuptiæ honeſtare familiã Gonziacam

Florentini & Veneti Philippum oppugnant.

Sigiſmundus Romæ coronatur.

Digitized by Google

ziacam ſunt viſæ, & quod Sigiſmundo Imperatori puella affinitate coniuncta erat, & quòd pater Ioannes poteſtatem ineundi ſuffragia ad creandum imperatorem habebat. Abeunte autem ab Italia imperatore, cum iã omnia bello feruerent, Nicolaus Eſtenſis Ferrarienſis Marchio hortante Philippo Venetias profectus, Venetos ad pacem multis rationibus adhortatus eſt, qui & hominis auctoritate permoti, & quod etiam nimia belli impenſa exhauſti priuatim ac publicè eſſent, legatos Ferrariam cum Nicolao mittunt, vbi Kalendas Aprilis, anno trigeſimotertio ſupra quadringenteſimum & milleſimum venien-

Pax. te in eandem ſententiam Eugenio, pax his conditionibus compoſita eſt, vt Philippus Glarea Abduæ, id ei loco nomen eſt, decederet, vtque marchioni Montisferrati & Olando Pallauicino dominatum redderet: vtrunque enim ditione paterna ſpoliauerat. Florẽtinorum, Lucenſium, Senenſiumúe, quæ bello capta fuiſſent, ad priſtinos dominos reciderent, communi omnium hoſte habito, quo infra trigeſimum diem capta non reddidiſſet. Pace autem hoc modo vbiq; parta, quietura aliquandiu omnia videbantur, cum ſubito omnis belli vis in Eugenium conuerſa

Philippus Eugenium oppugnat eſt. Nam Philippus nouarum rerum cupidus, & Franciſcum Sfortiam cum magnis copijs in Flaminiam miſit, hominem iturum in Apuliam ſimulans, quam Alphonſus bello vexabat, defenſurum ea oppida, quę pater Sfortia eò loci adeptus erat. Qui quidem paratiſſimis copijs per Picentes & Vmbros iter faciens, oppida illà ex improuiſo adortus, breui in poteſtatem ſuam redegit. Non hoc con-

Nicolaus Fortebrachius cõtra Eugenium tendit. tentus Philippus, Nicolaum Fortebrachium, virum ingenio, & manu promptum, cum delecto equitatu adeò celeriter in Eugenium miſit, vt prius propè & pontem Miluium, & portam Flaminiam occupauerit, quam aduẽtare hoſtem ſit cognitum. Militauerat prius ſub Eugenio Nicolaus, & eius nomine præfectum Vici Vetralla & ciuitate veteri ſpoliauerat, adiuuantibus Venetorum triremibus, quæ mari arcem continuò oppugnabant. Verùm cum poſtea Nicolaus ſtipendia ſua peteret, reſpondit Eugenius, tantum prædæ ex caſtellis præfecti eum auexiſſe, maximè verò ex du capto Vico, vt ei pro ſtipendio ſat eſſe poſſent. Quam ob rem indignatus Nicolaus, agrum Romanum ingreſſus, tantum tumultus concitauit, ingenti preda tum hominum, tum pecorum abacta, vt Eugenius aliquandiu incertus remanſerit, quorſum iret. Concurrebant Romani ciues ad Eugenium, quæſtum de illatis iniurijs, quos pontifex eo potiſsimum tempore concilij expers & bonæ valetudinis, ad Franciſcum camerarium remittebat, qui ocio & voluptatibus deditus, nil aliud reſpondebat, cum crebræ de ablatis pecoribus querelę fierent, eos nimiam ſpem in pecoribus collocaſſe: Venetos quidem ſine gregibus & iumentis longè vrbaniorem vitam ducere. Indignati huiuſcemodi reſponſo Romani, cum iam Nicolaus & Tibur, pulſo inde comite Taliacoccij, & Sublacẽſe oppidum cepiſſet, traxiſſetque in partes ſuas Columnenſes omnes, interfecto à principe Stephano Columna, qui ſemper diuerſa ſentiebat, ad libertatem reſpicientes, ſublato clamore ad arma & libertatem conclamatum, pulſis omnib. Eugenij magiſtratibus, ac capto Frãciſco camerario, nouos ipſi magiſtratus creant. Septem fuére è ciuibus Romanis, quos ipſi gubernatores appellabant, penes quos vitæ ac necis hominum ſumma poteſtas erat. At verò Eugenius in tanta rerum perturba- *Eugenius in perturbatione fugam init.*
tione incertus, quid potiſsimum faceret, de fuga cogitare cœpit. Mutato itaque habitu, ſumptoque monaſtico cucullo, vnà cum Arſenio monacho nauiculam ingreſſus, Tiberi Oſtia vehebatur, cùm ſubitò Romani quidam cognita hominis fuga, eum lapidibus, ſagittisque inceſſunt. Diſtinere enim hominem tandiu cupiebant, quoad arce ſancti Angeli potirentur. Abeũte autem Eugenio Iulij, eodemque Piſas, ac deinde Florẽtiam triremibus ad id paratis delato, Romani ad oppugnandam arcem ſeſe accingunt, vallo & aggeribus omnia loca munientes, quæ dare acceſſum hoſtibus poſſent. Contrà autem qui in arce erant, prodire in certamen nõnunquam conſueuerant. At verò præfectus artibus agendum cum Romanis ratus, adiuuante Baldeſare Aufida viro ſagaciſsimo, qui inferiorem arcis parcẽ tuebatur, vni ex militib. ſuis in certamen prodeuntibus negotium dat, vt captus de induſtria ab hoſte Caſtellani ſæuitiam & auaritiam criminetur; polliceaturq; eis, ſi velint pactam mercedem præſtare, & mortem præfecti, & arcis proditionem. Fecit ille mandata diligenter. Captus nullo non genere maleficij in Antonium Ridium coniecto (ita enim arcis præfectus vocabatur) fidem dat ſe cum ſocijs omnia tranſacturum. Dimiſſus itaque, arcem ingreditur, veſtes Antonij ac caligas, addita etiam capitis for- *Inſignis impoſtura.*
ma, ſuſpendit: a longè idem videbatur. Clamabat Baldeſar de ſcelerato ſumptum eſſe

ſup-

Digitized by Google

ſupplicium, ingrederentur aliquot ex optimatibus, & enumerata pecunia iam pacta, arcem reciperent. Credidêre miſeri nullam ſubeſſe fraudem, ingreſsi aliquot, ſtatim capiuntur. Fit clamor exſultantium in arce, conijciuntur in populum Romanum miſsilia, bombardæque. Deriſi autem hoc modo Romani de redimendis captiuis cogitantes, & camerarium Eugenij nepotem, quem in vinculis habebant, dimittunt ſuos, qui in arce erant recepturi: & demum in Eugenij poteſtatem veniunt, quarto poſt libertatem adeptam menſe. Creati itaque magiſtratus eccleſiæ nomine ſtatim Capitolium firmo præſidio & commeatibus muniunt. Superueniente deinde Ioanne Viteleſco, quem patriarcham vocabant, abeunte ad Eugenium Franciſco nepote, tantus repente terror Romanis incuſſus eſt, vt hiſce re præ metu non auderent. Erat enim Viteleſcus homo imperioſus & ſæuus, & tyrannicam magis quàm religioſam vitam præſeferens.

Agebantur hæc Romæ, cum Alphonſus interim Neapolim & Caietam oppugnat à mercatoribus Genuenſibus acriter defenſam, ſuccurrendum itaque ſuis Genuenſes rati, claſſem quanta maximè celeritate poſſunt, inſtruunt, Philippo Vicecomite eorum duce annuente, ac pedites aliquot præbente. Facti non longè à Caieta hoſti Alphonſo obuiam, cum eo confligunt. Poſt longam & acrem pugnam ſuperatur, Alphonſus rex, & capitur vna cum ſuis omnibus, quorum de numero aliquot principes fuêre. Perducitur Mediolanum ad Philippum Alphonſus, ſuſcipiturque non vt captiuus & Genuenſium hoſtis ſed vt rex & amicus. Habitus autem honorificentiſsimè per aliquot dies, multiſque & magnis muneribus à Philippo donatus, in regnum abiens, Caieta ſtatim potitur. Tum verò Genuenſes indignabundi quòd Alphonſum hoſtem, quem tanto cum periculo captum tam leuiter dimiſiſſet, Thoma Fregoſo auctore, à Philippo deſciuêre, eundemque Thomam ducem crearunt. Tum verò Picenninus in Genuenſes miſſus, cum ciuium pertinaciam cognouiſſet, capta Sarzana, in Piſanos mouens, ſimulata in regnum profectione iuuandi Alphonſi gratia, multa ex Piſanis caſtella diripuit. Hominis tamen impetus retardarunt Florentini, accerſito Eugenij nutu Franciſco Sfortia, qui iam Picenum occupauerat, quærebatque adiuuantibus Florentinis & Venetis, vt Marchiæ dominus decerneretur. Facturum ſe id recuſabat Eugenius quod diceret pontificis eſſe redimere etiam bello, ſi oporteret, eccleſiaſticas res nõ alienare. Dilata tum res in aliud tempus eſt: atque hac ſpe ductus Franciſcus & Picenninum ab obſidione Bargæ repulit, capto Ludouico Gonzaga qui cum Picennino militabat: & Lucam Florentinorum nomine, acri obſidione cinxit. Sed Picenninus Lucenſibus auxilio futurus tranſitu Apennini prohibitus, liberaturũ ſe alia ratione Lucenſes prædicans, per Bononienſem agrum ſine vllo maleficio iter faciens, vbi Oriolum Florentinorum oppidum expugnaſſet, Lucenſium memor, cum exercitu victore eò profectus ſuperatis Florentinis abſente Frãciſco Sfortia, Lucam obſidione liberat. Tum verò pontifex ancipiti cura diſtractus, & quod bellis vndique premeretur, & quod Baſileenſe concilium, iam ante inchoatum Martini decreto augeri indies cerneret, concurrentibus eò Hiſpaniæ, Galliæ, Germaniæ, Pannoniæque principibus, qui communem reipublicæ Chriſtianæ causã in arbitrio concilij reponebant, ad tollendum concilium verſus, illud primò quidem ex Baſilea Bononiam tranſtulit, cardinalium omnium, qui ſecum aderant, conſenſu. Sed imperator alijque principes & prælati, qui tum Baſileæ erant, non modò pontifici nõ obtemperarunt, verumetiã eum bis terue monuerunt, vt Baſileam idoneam à Martino celebrandi concilij locum delectum, vnà cum cardinalibus proficiſceretur, aliter ſe in eũ acturos, vt in præuaricatorem & contumacem. Motus iſtorum verbis Eugenius, Baſileenſe concilium litteris etiam apoſtolicis confirmauit, facta vnicuique eundi ad conſilium poteſtate. Adeò enim bellis vndequaque vexabatur, vt vix ei reſpirandi facultas daretur. Verum recuperata vrbe Roma, vt diximus, eò ſtatim Ioannes Viteleſcus ab Eugenio mittitur, homo quidem ad res agendas aptiſsimus, ſed natura ſæuiſſimus & immitis: qui in Columnenſes & Sabellos totamque Gibellinam factionem ducens, & caſtellum Gandulphum ad lacum Albanum poſitum, & Sabellum & Borgetum in Latio de Sabellis diripuit & euertit. Albam, ciuitatem Lanuuianam, Præneſte, & Zagarolum cepit, incolis omnibus, qui ſuperſtites fuêre, Romam migrare iuſsis. In Hernicos deinde conuerſus, quam nunc Campaniam vocant, omnes in ditionem eccleſiæ, redegit. Captum Antonium Pontaderam hoſtem eccleſiæ, apud Fruſionem ad oliuam turpi laqueo ſuſpendit. Reuerſus deinde Romam

Alphonſus capitur.

dimittitur.

Genuenſes à Picennino impetiti.

Concilium Baſileenſe tollere conatur Eugenius

ſed fruſtrà.

Digitized by Google

trepidantibus omnibus, & domos quorundam coniuratorum qui portam Næuiam, quam maiorem vocant, concitato in vrbe tumultu ceperant, diruit: eosque hoſtes Eccleſiæ dijudicat. Ex his autem captum Pulcellum, & forcipibus ignitis in curru excruciatum, in Campo Floræ ſuſpendit. Verùm conquerente populo Romano, quòd diuitũ quorundam auaritia, charitate annonæ laboraretur, tantum repentè tritici ſuo iuſſu in forum delatum eſt, vt à magna charitate ad ſummam copiam breui ſit ventum: adeò omnes eius imperia obſeruabant. Pacatis hoc modo rebus, in regnum Neapolitanum conuerſus, quod paulò ante Alphonſus occupauerat, quodque ipſe dicebat ad Eccleſiam & Pontificem pertinere, principem Tarentinum cum duobus millibus equitum cepit, comitis Nolani ditionem occupauit. Paulum etiam abfuit, quin Alphonſum caperet fraude potius, vt aiunt, quàm vi, cum induciæ inter eos eſſent, & pax propè certa. Acceptis, quæ ad Eccleſiam pertinebant, oppidis principem dimiſit. Rediens ad vrbem, Præneſte ad rebellionem ſpectans, Laurentio Columna instante, funditus euertit, Præneſtinis populariter migrare iuſsis, anno Domini milleſimo quadringenteſimo triceſimoquinto. Quo quidem anno Eugenius Florentia abiens, conſecrata prius vel dedicata Florentinorum cathedrali Eccleſia, Bononiam profectus, & arcem ædificat ad eam portam, qua Ferrariam itur, & ædes in foro poſitas, vbi legatus nunc reſider, muro prælto & lato à tergo potiſsimum & turribus firmat. Anno verò ſequenti publico conſiſtorio Baſileenſe concilium, quòd ante approbauerat, Ferrariam transfert, quòd diceret Græcos cum eccleſia Romana in fide conuenturos, eundem locum ſibi deligiſſe.

Ferrarienſe Concilium.

Inſtabant tum concilij Baſileenſis præſides, & precibus ac pollicitationibus Græcos adhortabantur, vt omiſſo Eugenio ad ſe proficiſcerentur. Neque hoc contenti abrogaturos ſe Eugenium prædicabant, niſi ipſe quoque eò proficiſceretur. Subſtitit aliquandiu Eugenius animi dubius, quid potiſsimum decerneret, miſſo tamen eò legato Ioanne Franciſco Capiteliſta iureconſulto, Patauinoque equite, qui eius cauſſam tueretur. Verum mortuo Sigiſmundo imperatore, à quo Baſileenſe concilium incrementum habuerat, creatoque ab electoribus imperij Alberto Auſtriæ duce, concilium Ferrarienſe Eugenij nomine Cardinalis ſanctæ Crucis inchoauit. Eo proficiſcitur & Eugenius, quòd aduentare imperatorem Conſtantinopolitanum Ioannem Palæogolum intellexerat cum plerisque triremibus, tum ſuis, tum Venetorum Eugenij gratia obuiam miſsis, ne qua vis imperatori fieri: quod intellexerat concilij nomine triremes Gallicas in Ionium miſſas, quæ aut Imperatorem ad ſe adducerent, aut ſi id fieri non poſſet, ſaltem hominem remorarentur, quo minus Ferrariam proficiſceretur. Harum verò triremium Præfectum ita largitionibus corrupuit Eugenius, vt relicto concilio partes ſuas deinde ſecutus ſit. Imperator autem Ferrariam ingrediens, non aliter ſuſceptus ab Eugenio eſt, ac Romani Imperatores ſuſcipi conſueuère.

Imperator Conſtantinopolitanus Ferrariã venit.

Viteleſcus verò ſedata eccleſiæ ditione, ſumptoque ſupplicio de presbyteris quibuſdam, qui lapides precioſos è capitibus Petri & Pauli Apoſtolorum furtim ſubtraxerant, in baſilica Lateranenſi, in qua quidam ſacerdotes erant interfectoque cum ſocijs Iacobo Galeſio, qui res nouas moliebantur, Ferrariam proficiſcitur, ac publico conſiſtorio cum magna laude in numerum Cardinalium recipitur. Cardinalis namque ſex menſes antea Bononiæ creatus fuerat, qui poſtea maiore cum auctoritate rediens, & præfectum Vici Vetrallæ, & dominum Fulginatem tyrannidæ pulſum, in arce Suriana capitali ſupplicio affecit. Eugenius autem duas Eccleſias iam pridem diſsidens, in vnum corpus redigere cupiens, anno Domini milleſimo quadringenteſimo trigeſimo octauo habita ingenti ſupplicatione, celebrataque Spiritus ſancti Miſſa, concilium vnà cum Imperatore Græcorum & Patriarcha Conſtantinopolitano ingreſſus, ſedente Imperatore condigna ſede, alijsque Græcis è regione pontificis, primo quæſitum eſt, vellent ne tam Latini, quam Græci ex duabus Eccleſijs iam pridem diſsidentibus vnam fieri.

Græci cũ Latinis vniri cupiunt.

Ad quam vocem omnes ſucclamarunt, placere & velle, modò rationibus illa prius confutarentur, quæ tantæ diſcordiæ cauſſa fuerant. Diſputabatur quotidie ea de re ab his, qui tũ à Græcis, tum a Latinis delecti ad tantam rem fuerant.

Diſputatio inter Græcos, & Latinos.

Verùm cum peſtis Ferrariæ inoleuiſſet, eodemque in loco non ſine magna incõmoditate ſtaretur, Florentiam transferre concilium placuit. Eo itaque vbi ventum eſt, ſtatim Picenninus Forumliuium, Imolam, Rauennam, Bononiam occupat mandato Philippi, cogitata Eugenij, qui Venetis & Florentinis hoſtibus fauebat, diſturbare conatus. Præterea verò in Parmenſem agrum reuerſus, comparato ingenti equitatu, Pa-

dum

dum ratibus traijciens, & Caſale maius & Platinam meum natale ſolum, & quicquid Veneti in Cremonenſi agro tenebant, breui recepit. Pulſo deinde ad Caluatonum Gattamelata Veneti exercitus duce, adſcitoque in ſocietatem belli principe Mantuano, Brixiam aliquot menſibus oppugnat, eam & ciuibus & Franciſco Barbaro viro doctiſsimo atque vrbis prætore, acriter defendentibus. Qua quidem omiſſa cum magno ſuorum incommodo, iniquo hyemis tempore ad occupanda caſtella circunquaque poſita conuerſus, ne commeatus ſubmitti in vrbem poſſent, Veronam vſque & Vicetiam longè ac latè omnia populatus, Venitis nil reliqui fecit. Occupato & magna ex parte Mincio, Atheſi, Benaco, Sebunioque lacu, ne ſubuehi quicquam nauibus poſſet penuria laborantibus. Ex Atheſi tamen remulco naues quædam attractæ vſq; ad lacum, quem ſanctæ Andreæ accolæ vocant, ſenſim in Benacum à Peneda ad Torbolim dimiſſæ & refectæ, quia attractu & illiſione quaſſatæ erant, rem Venetam meliorem aliquantulum fecère. Verùm cùm nihilominus Nicolaus Picenninus Veronenſes & Vicetinos vrgeret, Veneti de ſe actum putantes, niſi vnum aliquem egregium bello ducem mercede conducerent, Iacobum Donatum ad Florentinos ſocios mittunt oratum, vt ſi reipublicæ Venetæ, ſi ſaluti & libertati Italiæ conſultum velint, Franciſcum Sfortiam properè cum omnibus copijs in Venetiam mittant, Philippi ac Mantuani armis penè oppreſſam. Tum verò Florentini ſuo ac ſociorum periculo moti, Franciſcum adhortantur, vt arma pro Venetis ſumat, publica fide polliciti, ſe ei quæ de Romana eccleſia tenebat, oppida, id enim maximè petebat, conſtanter defenſuros. Extorſere præterea ab Eugenio litteras apoſtolicas, quibus declarabat Franciſcum agri Piceni marchionem & dominum.

His tamen verbis, accipiat, quod Petrus & Paulus ei malè vertant. Franciſcus autem ſuo equitatu ſecus Hadriæ litus in agrum Ferrarienſem deſcendens, traiectoratibus Pado, auctoque in Patauinis exercitu (Nam & duodecim equitum, peditum quinq; millia habuiſſe ſub ſignis dicitur) hoſti primo ad Suaue in agro Veronenſi fit obuiam: vbi aliquandiu & acriter pugnatum eſt, neutri inclinante victoria. Cedente deinde Picennino ob ægritudinem & paucitatem copiarum, cum Franciſcus omnia de Vicetinis & Veronenſibus caſtella recepiſſet, Brixiam obſidione liberaturus, interclusos alios aditus cernens, Atheſim traijcit ac in Tridentinum agrum mouens, ad Arcum oppidum oppugnaturus peruenit: nam comes Arci, Philippi partes ſequebatur. Venit & eò Picenninus, comitem loci defenſurus: verùm dum cupidius, vt eius mos erat, quàm cautius pugnat, à reliquo exercitu ſecluſus, magno accepto incommodo, fuga ſalutem in ſubiectas valles petens, ab hoſte captus fuiſſet, niſi Carolus Gonzaga Ioannis Franciſci filius, ſeſe hoſtibus obijciens, hominem è tanto periculo liberaſſet: qui quidem abundante poſtea multitudine, captus ilico eſt, & Veronam in carcerem ductus. Sunt qui ſcribant, Picenninum deblitatum altero latere propter accepta in prælijs vulnera, cum equo ad ſuos redire non poſſet, à Todeſchino ingentis magnitudinis ac roboris famulo humeris tanquam cadauer ſacco inuolutum, ad ſuos etiam per caſtra hoſtium delatum. Dum hæc in Venetia agerentur, Philippus ægrè ferens Florentinos, adiuuante Eugenio atque adhortante, Franciſcum Sfortiam Venetis auxilio miſiſſe, cum his agit, qui in Baſileenſi cõcilio erant, vt Eugenium citarent: fecère illi id quidem bis terue. Verùm cùm id ex ſentẽtia ei non cederet, eo dementiæ eos pepulit, vt abrogato Eugenio Amedeum Sabaudiæ ducẽ ſocerũ ſuum, qui eremitanam vitam ad Ripaliã cũ quibuſdam nobilibus ducebat, pontificem crearent, Felicemq; appellarent. Hinc magnæ ſeditiones in eccleſia Dei exortæ ſunt, cum Chriſtiana reſpublica trifariam diuiſa, aut Felicem, aut Eugeniũ ſequeretur, eſſentque qui neutrales vocarentur, quòd neutri optemperarent. Eugenius tamen haud animo concidit, nam habito ſæpius conuentu, diſcuſſaque Græcorum & Latinorum contentione, tandem eò ventum eſt, vt Greci rationibus victi, faterentur & ſpiritũ ſanctum à patre filioque procedere, homuſionque eſſe, non à patre tantum, vt ipſi credebant, prouenire, vtque in azymo ſine fermento triticeo pane corpus Chriſti conſecraretur, ac purgatorij locum eſſe crederẽt. Poſtremò verò, vt faterentur Romanum pontificem verum Chriſti vicarium, Petrique legitimum ſucceſſorem, primum in orbe locum tenere, cui & orientalis & occidentalis eccleſia meritò pareret.

Abeuntibus autem Græcis re hoc modo compoſita, Armenij etiam cum fide noſtra conuenère, ſublatis crebris diſputationibus eorum erroribus, promulgatiſque Eugenij litteris ſuper ea re, quæ rationem concordiæ oſtenderent, cum inſcriptione, Datum in ſacroſancta

Picenninus cedit.

Eius periculum.

Occulta fuga.

Baſileenſes abrogato Eugenio Antipapam conſtituunt.

Graeci Latinis cedunt.

Armenij Latinis uniuntur.

Digitized by Google

croſancti œcumenici concilij Florentini, quod in cathedrali eccleſia habitum eſt ſeſſione anno milleſimo quadringenteſimo triceſimonono, vigeſimaſecunda Nouembris die. *Eugenius cardinales creat.* Præterea verò vt partes ſuas augendo, Baſileenſe concilium infirmaret, eodem tempore conſiſtorio publico decem & octo cardinales creauit: quorum de numero fuère duo Græci, Rutenus & Nicænus, vt eorum auctoritate Græcorum natio in fide contineretur: quæ haud ita multò poſt antiquos mores recidit. Habere tamen ſe alios dixit, quorum nomina deinceps nunciaturus eſſet. Hi autem fuère Petrus Barbo ex ſorore nepos, & Alouiſius Patauinus, quem deinceps Patriarcham Aquileienſem & camerarium fecit, tranſlato ad Vicecancellarium Franciſco Condelmerio. Interea verò dum illa, quæ ſcripſimus, ad ripam Tridenti agerentur, exiſtimarentque homines Picennium & Mantuanum principem accepto tanto incommodo ceſſuros, inde celeriter abeuntes; *Verona capitur.* Veronam vrbem capiunt, per Citadellam ingreſſi, admotis ad muros ſcalis, nemine vigilum ſentiente, ſtridente maximè ea nocte aquilone vento, ad quem vitandum ob immenſum frigus, relictis magna ex parte ſtationibus, cuſtodes ſeſe intra tabernacula receperant. Franciſcus autem Sfortia captam ab hoſtibus, Veronam intelliges, eò properè omnes copias mouēs, recuperandæ vrbis ſpem mente concepit, vbi vidit & caſtrum vetus & atcem S. Felicis in monte ſitam, adhuc in poteſtate Venetorum eſſe; qua quidem ſtructis aciebus, vrbem ingreſſus, hóſtes magno clamore inuadit. Fuerunt obuiam Philippi duces cum paucis equitibus: nondum enim omnes eius copiæ ſuperuenerant. Pugnatur acriter in ea patte vrbis, quam inſulam vocant. Tandem verò cum pauci à pluribus pellerētur, in pontem (quem accolæ nouum appellant) Picennini ac Mantuani principis milites ſeſe recipientes, vim hoſtium aliquandiu ſuſtinent. Ibi dum ab equitibus (vt fit) manus conſeruntur, dumque plures paruo in loco conglobati reſiſtunt, pons ligneus, quo lapideus coniungi ac diſiungi pro arbitrio ſolet, nimio pondere preſſus cōcidit. Submerſi fermè omnes qui è ponte in flumen ceciderant, feſſi diutina pugna & pondere armorū preſſi. Accurrens deinde ad pontem nauium Franciſcus, traductis copijs Picenninum & Mantuanum fidem ciuium ſuſpectam habentes, penitus vrbe quattriduo poſt captam eandem, expulit. Tum verò Philippus animo concipiens, diſtrahi Franciſcum à Venetis poſſe, ſi Florentinos bello vexare, qui paribus auſpicijs atque impenſa Franciſcum mercede conduxerant, Picenninum media hyeme in Etruriam cum ſex millibus equitum mittit. Tum Florentini accerſito Petrò iam Paulo egregio copiarum duce, rogatoque Eugenio, vt milites ex fœdere ad defendendam Etruriam acciret, ire obuiam Picennino inſtituerant. Verùm cognita Ioannis Vitelleſci cum Philippo coniuratione, qui tum exercitui Eccleſiaſtico legatus præerat, cùm non amicus vt præſeferebat, ſed hoſtis in Etruriam ſex millibus equitum venturus eſſet, iunctiſque cum Picennino copijs Florentinis inimico, & hoſtili animo perſecuturus, dant operam qui tum Florentiæ in magiſtratu erant, ſiue veris, ſiue victis Eugenij litteris, vt dum copias per pontem Hadriani traijcit, ab Antonino Rido arcis præfecto interficeretur, quod etiam factum eſt, neque enim iuuari à ſuis potuit, qui iam pontem traiecerant: ipſe namque extremum agmen ſubſequebatur. Comes Auerſus, qui ſub Patriarcha militabat, amiſſo duce, eius impedimenta Roncilionem ſecum detulit. Liberati autem tanto timore Florentini, cum Eugenio callidè agunt, vt Ludouicus Patauinus in demortui Vitelleſci locum ſuffectus, copijs Eccleſiæ in vnum coactis, reipublicæ Florentinæ iret auxilio. Alouiſij enim vafri & aſtuti opera ſublatum è medio Vitelleſcum crediderim. Picenninus autem in Mugellanam vallem deſcendens, longè ac latè Feſulas vſque cædibus & rapinis omnia complebat. *Picennini acta.* In Caſſentinum deinde conuerſus, comite Popij adiuuante, multa oppida ad defectionem compulit. Inde verò Peruſium proficiſcens, vrbem pacato agmine ingreſſus, legatum, qui tum ibi cum imperio erat, ad pontificem Eugenium cum mandatis quibuſdam mittit. Interim verò capto ærarij magiſtro, quem vulgo theſaurarium vocant, totum ciuitatis ſtatum repentè mutauit. Delegit enim ciues decem, qui vitæ ac necis in reliquos omnes poteſtatem haberent. Veriti autem Peruſini, ne tyrannidem occuparet, cum homine pepigēre, vt acceptis quinquaginta millibus nummûm aureorum, ab vrbe diſcederet: qui accepta pecunia Cortonam mouens, vrbem, vt ipſe arbitrabatur, proditione occupaturus, patefacta coniuratione, ac proditoribus partim interfectis, partim ab vrbe pulſis, Tifernum, quod ciuitatem caſtelli vocant, adijt. Mouent & Florentini Anglaræ ſuæ ditionis oppidum, ſuis auxilio

futuri,

Digitized by Google

futuri, ſi quid pet vim moliri Picenninus conaretur.

Franciſci Sfortia acta.

Agebantur hæc in Etruria, cum Franciſcus Sfortia, ſuperata ad Benacum Philippi claſſe, cui Italianus Furlanus præerat, non ſolum Brixiam ac Bergomum obſidione liberat, verùm ea æſtate ſuperatis ad Soncinum Philippi ducibus, captiſque eiuſdem mille & quingentis equitibus, & Brixiana caſtella, & partem Cremonenſis Mantuaniq; agri ac totam Gerram Abduæ in Venetorum poteſtatem breui redigit. Amiſit tum Mantuanus princeps Aſolam, Lonatum, Piſcheriam, tria oppida ſatis magna ac munita, nemine defendente: nam abſente Picennino, congredi cum hoſte aperto Marte nuſquam auſus eſt. Tum verò Picenninus commutatam in Venetis fortunam intelligens, ob eamq; rem frequentibus nuncijs & litteris accitus, tum à Philippo, tum à Mantuano principe: fatigatuſque militum precibus, qui magna ex parte Ciſalpini erant, motis à Tiferno caſtris ad Burgum ſuæ ditionis oppidum, quòd è regione Anglarij poſitum eſt, peruenit ea mente, vt vel vi, vel aſtu cum Florentinorum pontificiſque exercitu decerneret, qui (vt diximus) ad Anglare conſederant. Ad tertium itaque Kalend. Iulias, dies is Petri & Pauli celebris erat, Picenninus ſtructis aciebus emenſus planitiem quatuor millium paſſuum, prælium iniquo loco commiſit, ratus occaſionem benè gerendæ rei ſibi oblatam eſſe, quòd gregarios hoſtium pabulatum profectus intellexerat. Subeundum erat ei in aduerſum cliuũ, quẽ facilè è ſuperiore loco hoſtes propellebant. Dimicatum eſt tamen ad quinque horas cõſtanter: tandem verò Picenninus à multitudine hoſtium & ſtultitia Franciſci filij, qui à ſtatione diſceſſerat, ſuperatus, Burgum repetit, magno accepto incommodo, amiſsiſq; ſignis militaribus. Sequenti autem die, relicto Burgo in poteſtate oppidanorũ cum his tantum, qui ex prælio ſupererant, iter per Flaminiã faciens, ad Philippũ redijt. Oppidani Burgenſes veriti ne in eos aſperius animaduerteretur, quòd à pontifice deſciuiſſent, impetrata per oratores venia, & corporũ ac rerũ omniũ incolumitate, ſeſe legato dedidere. Gratiſsima ea victoria tum Eugenio, tum Florentinis fuit. Ferunt Alouiſium Patauinum ob eam victoriã in numerum cardinalium tum relatum fuiſſe. Eadem quoq; æſtate Florentini comitem Popij, qui cum Picennino ſenſerat, Etruria pellunt. Philippus autem tot cladibus circumuentus, ad externa auxilia reſpiciẽs, Alphõſum Neapolitano regno tum potitum rogat, vt quæ Sfortiani in regno oppida tenerent, bello vexaret, quò Franciſcus Sfortia à Venetis diſtraheretur. Hac itaque in re Philippo morem gerens Alphonſus, Franciſcum tamen à bello inito reuocare nunquam potuit. Is enim vbi primum pabuli copia eſſe cœpit, cum equitum quindecim millibus, peditum ſex, Piſcheria Brixiam mouens, apud Cignanum vicum Picennino fit obuiam hoc animo, vt hoſti pugnandi copiam faceret. Non detrectauit certamen Picenninus, etſi numero copiarum inferior erat, ſuorum virtute fretus. Pugnatum eſt aliquandiu, atque acriter, incerta tamen victoria vtrinque diſceſſum eſt. Tum verò Franciſcus ſatis ſibi factum ad belli famam exiſtimans, quòd vltro hoſtem ad certamen prouocaſſet, exercitum circonferens, quædam oppida per hyemem à Picennino capta, in poteſtatem Venetorum redigit. Martinengum deinde profectus, quòd Picenninus firmo præſidio munierat oppidum obſidione cingit & oppugnat. Verùm Picenninus aucto exercitu aduentu Franciſci filij & principis Mantuani, eò proficiſcens, mille paſsibus longè ab hoſte caſtra locans, eum frequentibus prælijs ad vniuerſæ rei dimicationem prouocat: qui remiſſo priore manum cum hoſte conſerendi ardore, ad expugnandum oppidum totus ferebatur. At verò cum Picenninus caſtra ſua hoſtium caſtris magis indies conſerens, eo diſcriminis Franciſcum redegiſſet, vt neque eius gregarius miles ire pabulatum ſine periculo, neque commeatus ſubmitti tutò, neque inde exercitus abduci ſine magno diſcrimine poſſet: præter omnium ſpem pax ſubitò enunciata eſt, iam antea occultè agitata inter Philippum & Franciſcum, Euſebiola quodam cognomento Chaim, vltro citroque commeanre, ignaro Picennino: qui tanta re percepta, Deos hominesque accuſabat, præcipuè verò Philippi inconſtantiam, qui victor, pro victo pacem peteret. Digredientibus autem inde exercitibus, ad Caprianam pax hoc modo compoſita eſt, milleſimo quadringenteſimo quadrageſimoſecundo, vt Franciſcus Blancha Philippi ducis filia in vxorem ducta, Pontremolum & Cremonam dotem cum agro Cremonenſi acciperet, præter Picigitonum, & ea caſtella quæ Mantuanus & Pallauicinus de Cremonenſibus poſſideret: vtque illa præterea, quæ Philippus & qui cum Philippo ſentiebant, bellò cepiſſent, quæque item Veneti, eorumque ſocij, præter Àſolam, Lonatum, Piſcheriam, quæ Mantuani principis ante id bellum fuerant, redde-

redderentur: vtque huic ſententiæ ſtare noluiſſet, communis omnium hoſtis haberetur. Hanc verò pacis conditionem ægrè admodum Eugenius ferens, quòd Franciſcus cæteris ſocijs ſe poſt habito, de amiſsis reſtituendis cauiſſet, exiſtimationemque ſuam non reddita Bononia, quam Picenninus occupauerat, contempſiſſet, abire Florentia Romam inſtituit, eoque in loco, vtpote liberiore de recuperanda eccleſiæ ditione cogitare. Verùm vt omnia pacata inueniret, Alouiſium Patauinum ſancti Laurentij in Damaſo preſbyterum cardinalem præmiſit, qui & canonicos regulares pulſis ſæcularibus in eccleſiam Lateranenſem remiſit. Pulſi enim à preſbyteris ſæcularibus fuerant, dum contenditur vtri Chriſti corpus ferrent in celebritate eiuſdem, dum Litaniæ fiunt ac ſupplicationes. Et de Gino Albaneſio viro in re militari præſtanti ſumptum ſupplicium, quia per eum non ſtetiſſet, quò minus pax inter Alphonſum & Eugenium inita turbaretur. Afficitur & capitali pœna Paulus de Lamolara, vir præſtantis animi inuictique roboris, cuius virtus homini magis aſtuto quam forti ſuſpecta erat. Rebus autem hoc modò compoſitis, Eugenius Florentinis quouis modo fruſtra eum retinere annixis, Romam veniens, anno Domini M.CCCC.XLIII. XXVIII. Septembris, effuſa obuiam vrbana multitudine, nullo non genere honoris adhibito, ad portam Flaminiam noctu diuertit. Sequenti verò die ad ſanctum Petrum iturus, paratis de more ſupplicationibus, pontificio habitu per vrbem incedens, tumultuantem populum intelligit ob duplicatum tributum vectigalque nouum vino impoſitum. Hanc ob rem facto ſilentio, audientibus omnibus exactionem illam vt minus liberalem ſuſtulit. Quo facto, ſtatim ſucclamatum ab omnibus eſt: Viuat Eugenius, cũ antea clamaſſent, Moriantur noua vectigalia eorumq; inuentores. Poſt dies verò decem & nouem ad Lateranum proficiſcens, concilium generale eo loci ſe habiturum omnibus denuntiat, miſsis ad principes literis & nuncijs, quibus ea de re certiores fierent. Hac enim ratione infirmari ac tolli omnino concilium Baſileenſe volebat. Rebus autem hoc modo Romæ compoſitis, iniuriarum memor, Picenninum belli ducem in Picentes, quos Franciſcus bello ſubegerat, acciuit: qui Bononiã abiens, dum Peruſium proficiſcitur, Tifernates Florentini populi ſocios ad defectiõẽ compulit, Eugenio rem gratam facturus Florẽtinis infenſo, quòd Franciſcum pecunia ad oppugnandũ retinendumque Picenum ſemper iuuiſſent. Alphonſus item, qui ſuperiore anno Neapolim iamdiu obſeſſam per cloacam ingreſſus, pulſo inde Renato ceperat, Picennini virtute ac fama permotus, hominem non ducem ſolũ, quem exercitui ſuo præficeret, deligit, verum etiam honoris gratia eum in adoptionem familæ Arragonenſis recipit qui ſtatim acceptis ab Eugenio & Alphonſo in ſumptus belli pecunijs, Picentes ingreſſus, multa oppida fruſtra renitente Franciſco Sfortia, qui relicta Cremona cum firmo præſidio eò profectus fuerat, in deditionem eccleſiæ redigit. Eodem ferè tempore mortuo Iohanne Franciſco Gonzaga, Veneti & Florentini de futuro ſoliciti, Ludouicum Gonzagam Ioannis Franciſci hæredem & filium, quem Philippo, ſi oporteret, obijciant, mercede conducunt. Quieſcentibus autem in Ciſalpina rebus, Hannibal Bentiuolus in arce Pelegrini oppidi, iubente Picennino ob ſuſpicionem coniurationis aliquandiu aſſeruatus, deceptis cuſtodibus Bononiam rediens, conuocato ad libertatem populo, Franciſcum Picenninum vrbis præfectum cum præſidio comprehendit: quo facto, exules omnes, tum ſuæ tum aduerſæ factionis, maximè verò Baptiſtam Cannedolum in patriam reuocat. Miſsi deinde ſunt à Bononienſibus ad Venetos & Florentinos legati, ſocietatem & amicitiam petentes. Qua quidem impetrata, domum redeuntes, arcem quæ adhuc in poteſtate hoſtium erat, cum ſociorum copijs ad id miſsis capiunt, ac captam ſtatim diripiunt, Alouiſiumque Vermem ex agro Bononienſi fugant. Tum verò Philippus ægrè ferens, Bononienſes cum Venetis ac Florentinis ſentire, amicos quoſdam Baptiſtæ ſubornat, auxilium eis pollicitus, vt Hannibalem è medio tollant, quò principes ipſi cum ſua factione in ciuitate remaneant. Tum Berotius Cannedolus fraudi ac ſceleri intentus, Bononienſẽ quendam ſubornat, cui tum caſu filius natus erat, vt Hannibalem in baptiſmate pueri compatrem ſibi deligat: quo exorato dat operam, vt ſequenti die infans ad ſacerdotem deferatur. Baptizato puero, Hannibalem pater ad ædem ſancti Iohannis Baptiſtæ, cuius tum ſolenne erat, inuitat. Obtemperat etiam ea in re proditori Hannibal, nullam fraudem ſubeſſe ratus: qui dum in via eſſet, à coniuratis circumuentus occiditur, reſiſtentibus aliquandiu duob. famulis caritate domini vim propulſare conantibus. At Bononienſis po-

Eugenius Romam venit.

pulus

Digitized by Google

pulus indignitate rei motus,ſumptis properè armis Cannedolæ factionis principes obtrūcat: maximè verò Baptiſtam, cuius cadauer & per vrbem tractum, & cum magna ignominia ſepultum eſt. Accidit & tum Romę ſcelus ingens, à ſuo enim cubiculario Angelotus ſancti Marci presbyter cardinalis,& vita & fortunis,quas tanta cum auiditate aggregauerat, priuatur. Captus ſceleratus ille ac varijs cruciatibus necatus,quadrifariam diuiditur,ad quatuorque portas vrbis ſuſpenditur. Veneti autem & Florentini, veriti ne Bononia vtrique ciuitati in rebus bellicis per opportuna,in manus Philippi veniret,eò ſtatim cohortes aliquot mittunt, quæ ſocios Bononienſes iuuarent. Non fefellerat hæc opinio Venetos:eò enim Philippus rogantib. exſulibus mittere Picenninum cum exercitu inſtituerat, ni hominem mors præripuiſſet. Mortuum ferunt dolore animi, cum intellexiſſet Franciſcum filium, quem in Piceno cum exercitu reliquerat, cardinali Firmano legato, à Franciſco Sfortia ſuperatum. Sequēti tamen anno Philippus, haud animo concidens, Eugenium ad repetendam bello Bononiam adhortatur, militem ac impenſæ partem pollicitus. Quare permotus pontifex, inito etiam cum Alphonſo fœdere, Sigiſmundum Malateſtam cum magno equitatu in Picentes contra Franciſcum mittit: quò facilius diſtractis Florentinorum copijs, Bononia premi ad deditionem poſſet. Præmiſerat iam Philippus & Guillelmum Montisferratum, & Carolum Gonzagam cum magnis copijs, qui agrum Bononienſem hoſtiliter ingreſsi incurſionibus longè ac latè omnia vexabant. Moti verò ſociorum periculo Florentini, Aſtorgium Fauentinum cum equitibus mille & quingentis, cumque peditibus ducentis mittunt, qui Bononienſibus auxilio ſit, donec aliud à Venetis Florentinis decerneretur. Agebantur hæc in Flaminia, cū Philippus præter opinionem omnium Franciſcum Picenninum ex Picenis accitum, cum magno exercitu Kalendis Maij in Cremonenſes nil tale metuentes mittit: qui captis paſsim ruſticis, tantum terroris vrbem die noctuque oppugnando ciuibus iniecit, vt paulum à capienda vrbe abfuerit. Moti tum Veneti ac Florentini Franciſci ac communi periculo, Cremonam & Bononiam eodem tempore tueri inſtituunt. Mittunt itaque Tibertum Brandolinum ducem impigerrimum, qui cum populo Bononienſi, cumque his quos Florenti auxilio miſerant, in hoſtes tendens, ſimultate &

Eugenius Malateſtam mittit contra Florentinos.

Picenninum Cremonenſes oppugnat

odio inter ſe certantes (ad ſanctum Ioannem oppidum hi conſederant (pertracto in partes Bononienſium pollicitationibus & præmijs Guillelmo Montisferrato, ac haud magno negotio fuſo & fugato, oppida omnia ex hoſtibus breui recepit. Pacata autem hoc modo Bononia, auxiliares copiæ Venetorū ac Florentinorum mandato bifariam diuiſæ, pars Franciſco Sfortiæ, qui vſque ad Vrbini mœnia ab Eugenio & Alphonſo vi pulſus fuerat; pars Cremonenſibus grauiter à Franciſco Picennino preſsis auxilio miſſa. Veneti decernêre aperto Marte cum Philippo inſtituentes, legatos, qui ei bellum indicant, mittunt, ni oppugnare Cremonam deſtiterit. Oratoribus per internuncios reſponſum (neque enim alloqui hominem fas erat) eos alibi quā Mediolani tutiores fore. Quo reſponſo commoti Veneti, Micheleto Cotignolæ copiarum ſuarum duci imperant, qui tum Brixiæ erat, vt in agrum Cremonenſem, quem Philippus magna ex parte occupauerat, confeſtim moueat, vt cum hoſte vbicunque eum nactus fuerit, decertet. Is autem mandata diligenter facturus traiecto Otho, ad Caſale maius celeriter proficiſcitur, hoſtemque haud longè inſula Padi munitiſsimo loco conſidentem, vado traijciens caſtris exuit, ac magnam vim equitúm cepit. Recuperatis deinde oppidis omnibus, liberataq; obſidione Cremona, aucto etiam Ludouici Gonzagæ copijs exercitu (qui Platinam & caſtella quædam agri Cremonenſis in deditionem Venetorum redegerat (in Gerram Abduæ mouentes, nil præter Cremam citra abduam Philippo reliquêre. Flumen deinde traijcientes, Mediolanum vſque perueniunt, incendijs & rapinis omnia paſsim complentes; direpto aurē Brintantiæ monte, Breuioq; capto, qua ponte Abdua iungitur, Lacum Larij caput oppugnare adorti acriter qui in præſidio erant, locum defendentibus, cum integri feſſis ac ſaucijs nauibus ſubmitti poſſent, multis in ea oppugnatione deſideratis, equisque ad extremam maciem inopia pabuli redactis, tandem re infecta abire, de Franciſco Sfortia ſoliciti, quem in partes Philippi deſcendere clam intellexerant. Interim verò Alonisius Patauinus pontificis legatus, qui his præerat copijs, quæ in Picentibus contra Franciſcum Sfortiam dimicabant, cognita Italiani ac Iacobi Gatuani, qui partim Philippi, partim Eugenij ſtipendijs militabant, ad Franciſcum tranſitionem, eos antequam id fieret, ad Ro-

Digitized by Google

cham contrariam comprehendi iubet, & captos ſupplicio capitali affici. Vterque enim mille & quingentis equitibus præerat. Hac autem re permotus Franciſcus Sfortia, cùm amplius ſuſtinere hoſtes non poſſet, quippe à multis ſimul oppugnatus, & à nemine adiutus, adhortante ad eam rem Eugenio & Alphonſo, qui rem Venetam augeri indignabantur, omiſſo Piceno Philippi militiam ſecutus, eius copijs præficitur.

S. Nicolaus Tollentinas canonizatur. Interea verò Eugenius, ne rem bellicam ſolum curare videretur, Nicolaum Tollentinatem ordinis S. Auguſtini, miraculis clarum, in ſanctos referens, à ſancto Petro cum omni clero ſupplicando, ad ſanctum Auguſtinum profectus, ſolemnia ipſe celebrat, adſtante populo Romano, Cardinaliumque omnium cœtu. *Alia eius opera.* Præterea verò pulſis omninò è ſancto Ioanne Laterano canonicis ſæcularibus, admiſsiſque tantummodo regularibus, & porticum illam extruxit, qua ab eccleſia ad Sancta ſanctorum, & clauſtrum, vbi ſacerdotes habitarent, reſtituit. Auxit, & picturam templi a Martino anteà inchoatam. Præterea verò ſancti Silueſtri mitram, Romam Auinione delatam, ipſemet è Vaticano ad Lateranum detulit, magna cum veneratione & litania ſacerdotum omnium, populique Romani. Verùm cum Alphonſus rex Tiburtum veniſſet, de ratione belli gerendi cum Eugenio collocuturus, eius ægritudinem intelligens, aliquantulum ſubſtitit. Eugenio autem in animum venerat, Florentinos, qui hoſtem iuuerant, bello perſequi. Exiſtimabat namque, ſi ſuis, ſi regis, ſi Philippi copijs eos adoriretur, eam vrbem in quas vellet partes facilè adductum iri: verum interuentu mortis diſturbata ſunt omnia. *Moritur* Moritur autem pontificatus ſui anno decimoſexto, octauo Calendas Martij, anno milleſimo quadringenteſimo quadrageſimo ſexto, vir certè in vita varius. Principio enim pontificatus ſui malis conſilijs ductus, diuina humanaque omnia perturbauit. *Ex Concilio Baſileenſi infinita mala orta.* Nam & populum Romanum ad arma exciuit: & concilio Baſileenſi, vnde infinita mala orta ſunt, auctoritatem dedit, approbatis eorum per litteras apoſtolicas decretis. Verùm poſtea ad ſeipſum rediens, omnia prudenter ac conſtantiſsimè egit, vir adſpectu inſignis & veneratione dignus, grauis in dicendo potius quàm eloquẽs, modicæ litteraturæ, multæ cognitionis, hiſtoriæ, præſertim. Liberalis in oẽs, tum vel maximè in litteratos, quorum familiaritate delectatus eſt, Nam Leonardũ Aretinum, Carolum Poggium Auriſpiam, Trapezuntium, Blondum, viros doctiſsimos, ſecretis ſuis admiſit. Ad iram non facilè mouebatur ob iniurias illatas, & maledicentiam hominum aut minas & dicteria ſcribentium. *Eugenij dotes.* Gymnaſia autem omnia quam diligentiſsime fouit, maximè verò Romanum, ad quod omne genus litteraturæ adhibuit, Religioſos mirum in modum dilexit, eoſque opibus & immunitatibus auxit: bella autem ita amauit, quod mirum in pontifice videri debet, vt ad ea, quæ ſcripſimus ab eo in Italia geſta, & Delphinum Caroli regis Franciæ filium, compoſita prius inter regem & ducem Burgundiæ pace, cum magno equitatu in Baſileenſes concitauerit, cuius impetu diſsipatus ille conuentus eſt, & Vladiſlaum Polonum regem cum Iuliano Cæſarino diacono cardinali in Turcos miſerit: *Turca cæduntur.* quorum de numero ad triginta millia vno prælio cæſa inter Hadrianopolim & Danubium ſunt, licet in tanta victoria rex ipſe cum cardinali ab hoſtibus interfectus ſit. Conſtans præterea in pactis ſeruandis eſt habitus, niſi quid pollicitus fuiſſet, quod reuocare quam perficere ſatius eſſet. Splendidus in victu familiæ, parcus in ſuo: & à vino ita alienus, vt abſtemius meritò vocaretur. Familiares habuit admodum paucos, ſed viros doctos, & quorum opera in grauibus rebus vti poſſet: quoſque tanquam ſuæ modeſtiæ teſtes in cubiculum cœnaturus admittebat, ac ſciſcitabatur quid in vrbe fieret, quid de pontificatu ſuo ſentirent homines, vt errata ſua vel ſuorum, ſi quid perperam factum eſſet, emendaret. Exornare autem Eccleſiam Dei ædificijs & ſacellis eſt annixus, vt ex capella pontificia & æneis ſancti Petri valuis apparet. Moritur autem (vt dixi) vir ingenio & rebus geſtis inſignis, ætatis ſuæ anno ſexageſimo quarto, ſepelitúrque in baſilica ſancti Petri ſepulchro marmoreo, his verſibus notato.

Eugenius iacet hic quartus, cor nobile cuius
Teſtantur vitæ ſplendida facta ſuæ:
Iſtius ante ſacros ſe prebuit alter ab ortu,
Alter ab occaſu Cæſar vterque pedes:
Alter vt acciperet fidei documenta Latinæ,
Alter vt aurato cingat honore caput.
Quo duce & Armeni Graiorum exempla ſecuti,
Romanam agnorunt Aethiopeſq; fidem:
Inde Syri ac Arabes, mundiq; e finibus Indi,
Magna, ſed hæc animo cuncta minora ſuo.
Nam valida rurſum Teucros iam claſſe petebat.

Dum

Digitized by Google

Dum petit, aſt illum ſuſtulit atra dies.
Qui ſemper vanos tumuli contempſit honores,
Atque hac impreſſa condita, dixit, humo.
Sed non quem rubro decorauerat ille galero,
Non hos Franciſcus ſtirps ſua clara tulit:
Suſcepitq́, memor meriti, tam nobile, quod nunc
Cernis tam preſtans ſurgere iuſſit opus.

Vacat tum ſedes diebus duodecim.

Ex Onuphrio. DGabriel Condelmerius, Angeli filius, Venetijs populari, antiqua tamen familia ortus, ex Canonico ſeculari Cæleſtini coloris Congregationis ſancti Georgij in Alga Venetiarum, Epiſcopus Senenſis, & preſbyter Cardinalis tt. S. Clementis, à Gregorio duodecimo factus, Legationem Picenam ſub Martino quinto integrè adminiſtrauit. Quo mortuo, Romæ in Sacrario Ordinis Prædicatorum ac Mineruæ duodequinquageſimum annum agens, tredecim Cardinalium ſuffragijs, quinta Nonas Martij, anno M.CDXXXI. pontifex Martinus creatus, & quinto Idus Martij, ad ſanctum Petrum coronatus, ſedit Imperatoribus Cæſaribus Sigiſmundo Lucēburgio, Alberto & Frederico tertio, Auſtrijs, Auguſtis, annos 15. menſes 11. dies 21. Fuit Eugenius quartus varia fortuna, modò proſpera, modò aduerſa conflictatus, bellis implicitus, ſeditionibus Eccleſiaſticis, & acerrimo ſchiſmate vexatus. Quæ omnia excelſo animo tulit, & ſuperauit. Pontificatus initio ciuilem ſeditionem à Columnenſibus paſſus, eorum conatus repreſsit. Sigiſmundum Auguſtum in Baſilica Vaticana Imperatorio diademate coronauit, Philippi Inſubrum Ducis vi, & inſidijs vexatus, & Roma tumultu populari exactus, Florentiā aufugit, breui Ioan. Vitileſchi Cardin. opera cuncta amiſſa recuperauit, rebelles domuit, concilium ab ſe Baſileæ indictum reuocauit, nouam Synhodū, ad quam Græci Imperat. Patriarcha, & Epiſcopi conuenerunt, Ferrariæ inſtituit. Florentiæ abſoluit, Armenorum & aliorum Orientalium Legatos audiuit, ijs leges dedit. A Baſileenſibus Pontificatu priuatus, diro ſchiſmate excitato, contra ſe Felicem quartum, nuncupatum Quintum creatum, paſſus eſt, Romæ poſt decennalem peregrinationem rediens, Vrbem deformem, & ſua abſentia laceratam conſtituit, Tyrannis ditionem Eccleſiaſticam armis vexantibus fortiſsimè reſtitit. In Turcas mari claſſem, terra exercitum Legato Iuliano Cæſarino Cardinale miſit. Moritur tandem multis in diſcriminibus verſatus, anno ætatis LXIII. Chriſti verò milleſimo quadringēteſimo quadrageſimoſeptimo, ſeptimo Kalendas Martij. Quum ordinationibus vi. habitis Cardinales viros egregios XXVII. creaſſet. Vacauit ſedes dies x. corpus in Baſilica S. Petri ante oſtium Sacrarij marmoreo tumulo conditum fuit.

Eugenij varia fortuna.

Sigiſmūdum Imperat. coronat.

NICOLAVS V.

NIcolaus quintus, Thomas Sarzanus antea vocatus, à Sarzana oppido Lunenſis agri, pontifex omnium conſenſu creatur, pridiè Nonas Martias, M.CCCCXLVII. vir quidem modicis parentibus, vtpote matre Andreola, patre Bartholomæo phyſico natus: ſed virtute, doctrina, comitate, gratia, liberalitate, magnificētia tāto pontificatu dignus, licet ipſe adeò modeſtus erat, vt tanto magiſtratu ſe indignum arbitraretur: rogaueritque cardinales omnes ſupplex etiam, vt Eccleſiæ Dei maturius conſulerent. Verùm Tarentino cardinali eum adhortante, ne curſum ſancti Spiritus impediret, collum tanto oneri ſubiecit. Interrogatus (vt fit) cardinalis Portugalenſis è conclaui prodiens, quem pontificem creaſſent, reſpondit. Non nos Nicolaum, ſed Deus pontificem deſignauit. Sunt autem qui ſcribant, Thomam Piſis natum, Lucæ educatum, Bononiæ litteras & bonas artes didiciſſe, maximè verò philoſophiam & theologiam, adiutum beneficentia ſanctiſsimi viri Nicolai Albergati cardinalis ſanctę crucis, adoleſcentis ingenio delectari. Hanc ob rem in pontificatu hominis de ſe benè meriti nomen ſumpſit. Cùm verò magiſtri nomen in gymnaſio conſecutus eſſet, acerrimis diſputationibus probatus, Cardinalem ſanctæ Crucis ſequutus, familiæ tanti viri œconomus factus, in numero ſcriptorum pœnitentiariæ primo refertur; deinceps

217. Pōt.

Nicolai natales & mores.

Studia.

Digitized by Google

ſubdiaconatum pontificium adeptus, benè agendo, vitamque ſine inuidia & emulatione ducendo, maiore mente concepit. Iam enim Eugenius cognita hominis doctrina & integritate, in illis potiſsimum diſputationibus, quæ cum Græcis Florentiæ & Ferrariæ ſunt habitæ eum cardinalem deſtinauerat. Verùm vt id honeſtius fieri poſſet, hominem cum Ioanne Garuagialla, qui poſteà ſancti Angeli cardinalis eſt habitus, in Germaniam mittit ad tollendum Baſileenſe concilium neutralitatemque. Neutrales enim ideò Germani ſunt dicti, quod neque Felicis, neque Eugenij dictis obtemperarent. Quas ob res eccleſia Dei multas & maximas calamitates incurrebat, cum imminutione maieſtatis pontificiæ. Hac autem de re pluribus in conuentibus apud Fredericum Romanorum regem eſſe diſceptatum Aenea Picolhomineo, qui deinceps pontifex fuit, quique tum regis ſecretarius erat, ad tantam rem tamque neceſſariam longis orationibus omnes adhortante. Difficile quidem erat remouere Germanos ab opinione ſua, falſa præſertim. Difficile item videbatur perſuadere Eugenij oratoribus, vt poſtulatis Germanorum obtemperarent. Tandem verò delinita orationibus nimia oratorum ſeueritate, & caſtigatis Germanorum poſtulatis, ſchiſma & neutralitatem, rem quidem Romanæ ſedi perniciosiſsimam ſuſtulerant, ſi ſtare promiſsis Germani voluiſſent. Redeuntes itaque ad Eugenium cum hac opinione legati, ſucclamentibus omnibus, cardinales decernuntur, eiſque Eugenius ad portam Flamminiam galeros obuiam mittit, vt vrbem inſigniores ingrederentur. Vno itaque eodemque anno Thomas Sarzanus & epiſcopatum Bononienſem, & cardinalis dignitatem, & pontificatum adeptus eſt, cum maxima totius cleri populique Romani lætitia: licet, dum adhuc in conclaui cardinales eſſent, tumultuatum aliquantulum ſit, Stephano Porcario equite Romano, viro in dicendo acerrimo & eleganti, ciues ſuos in Eccleſia Aracæli congregatos, ad capeſcendam libertatem cohortante, quod diceret paruũ quodque oppidum mortuo loci domino, de libertate vel ſaltem de moderanda regentium cupiditate verba facere. Verùm reclamente Archiepiſcopo Beneuentano, tum quidem vicecamerario, de re ipſa nil deliberatum eſt. Veriti etiam Romani ſunt Alphonſum regem, qui Tibure ſubſtiterat, mortuo Eugenio dubius animi, retróne cederet an Florentinos bello perſequeretur, quemadmodum antè

Lætitia populi in Pontificatu Nicolai V.

cum Eugenio & Philippo inſtituerat. Hominem autem ita nutantem, duo Senenſes, qui ciuilibus diſcordijs alebantur, ad Etruriæ imperium adijcere animum pepulêre: quod perfacilè eſſet conſecutus, ſi Senas profectus, eam ciuitatem ſponte ſeſe dedituram, in poteſtatem ſuam redegiſſet. Collaudauit Senenſes rex, eiſque ad ſolicitandos animos ciuium dimiſsis, ad futurum ſe in tempore, pollicetur. At Nicolaus pontifex pacis & quietis amator, celebrata de more coronatione ſua, factiſque ingenti apparatu litanijs, quibus ipſe pedes ſupplicabat, cardinalem Morinenſem Ferrariæ mittit, componendæ pacis commune domicilium: qua legati interuentu & auctoritate, ad pacem magis impellerentur partium animi. Miſsi & eò properè Alphonſi, Philippi Venetorum, Florentinorumque legati, qui poſt longam diſceptationem hanc Philippo optionem dedêre, vt vel inducias in quinquennium à Venetis Florentiniſque acciperet, vtraque parte poſsidente quæ tenebat: vel pacem permutata Crema, cum his oppidis, quæ vltra Abduam vel in ripa Abduæ bello Veneti cepiſſent. Caſſana tantùm in arbitrio pontificis relicto, quod illi ex fœdere debebatur, cui primo illatæ eſſent iniuriæ. Hoc autem additum eſt, quo pax diuturnior haberetur. Miſſus autem ex legatis Philippi vnus, qui ei optionem faceret, vt vtrum mallet, eligeret: hominem pridie eius diei, quo Mediolanum peruenerat, apoplexia mortuum intelligit, v. Idus Auguſti, anno Domini M.CCCCXLVII. Tum Morinenſis cognita Philippi morte, legatos omnes ad ſe properè vocat, & nihilo ſegnius quam antea de pace agit. Interrogati Veneti, irentne in eam ſententiam, quam prius approbauerant, reſpondent Philippi morte eius rei nihil ſibi integrum relinqui, ad ſenatum ea de re velle perſcribere, dum demum facturos quod à ciuitate mandaretur. Hac itaq; mora interpoſita, qui aderant legati, cognita Venetorum cupiditate, quòd totius Italiæ dominatum appeterent, ſoluto conuentu domos quiſque ſuas rediêre, legato pontificis fruſtra eos ad concordiam reuocante. Veneti autem, qui ad Soreſinam in agro Cremonenſi ſtatiua habebant, quòd Cremonam tumultuantem adiuuantibus Guelphis in deditionem poſſe recipi ſperabant: cognita Philippi morte, Laudam properè mouent, qua recepta, Placentinos quoq; eadem, qua Laudenſes, conditione in fidem ſuſcipiunt, miſsis eò ac properè quidem mille & quingentis equitibus, qui Placenti-

Nicolaus coronatur.

Philippi mors.

Veneti Italiæ dominatum appetunt.

Digitized by Google

centinis auxilio eſſent, ſi qua vis ingrueret. At verò Franciſcus Sfortia, qui iam ex Piceno pulſus, in Bononienſi agro conſederat, refecturus exercitum diutino bello, armis, equis, viris exhauſtum, occupari omnia à Venetis ſoceri morte intelligens, magnis itineribus Cremonam proficiſcens, à Mediolanenſibus ſtatim ſummo omnium conſenſu exercitus ac copiarum dux contra Venetos deligitur: qui Pado amne ponte coniuncto, caſtelliſque ac machinis firmato, quo minus Veneti Placentiam claſſe contenderent, Abduam amnem ad Picigitonum traijciens, non longè ab hoſtibus ad Camuragum confidentib. caſtra ponit, vbi parua quędam certamina, ad tentandam credo hoſtium patientiam, ſunt commiſſa.

Franciſcus Sfortia contra Venetos.

Tum verò Papienſes ſumptis ob aduentum Franciſci paululum animis, cùm ab imperio Mediolanenſium propter vetus inter eos odium abhorrerent, cumque item extrema quæque pati mallent quàm Venetis obtemperare, qui eorum ſocietatem aſpernati eſſent, vrbem Franciſco dedunt præfecto arcis abnuente: quo additamento Sfortia Inſubriæ dominatum ſtatim mente concepit. Agebantur hæc in Ciſalpina Gallia, cùm Alphonſus eodem tempore Nicolao pontifice fruſtra reclamante, cum exercitu in Senenſium maritima deſcendens, eorum libertatem ſubuertiſſet, ni Florentinus populus cognita regis calliditate, legatum Senas miſiſſet, qui ciuitatem admoneret, Alphonſum regnandi cupidum, Senenſes bello non minus quàm Florentinos petere. Tum verò Senenſes cognito periculo, etſi regi commeatus non negabant, non tamen quempiam ex regijs militibus ingredi ſua mœnia deinceps ſunt paſſi. Rex itaque cognita Senenſium diligentia, in Volaterranum & Piſanum agrum deſcendens, multa caſtella partim deditione, partim vi cepit: maximè verò Caſtilionum, Piſcaria, quæ oppida Florētini haud ita multò pòſt recepêre, præter Caſtilionum, Sigiſmunda Malateſta duce: quem antea Alphonſi ſtipendio conductum, ab eo ad ſe deficere pecunijs compulerant. Non deſiſtebat interim Nicolaus pontifex nunc Regem, nunc Venetos adhortari, vt pacem quam bellum mallent: ſed hi ferocia exſultantes, benè monenti nequaquam obtemperabant.

Papienſes à Venetis deficiunt.

Hanc ob rem Franciſcus comparato ingēti exercitu, in quo robur Italicorum militum inerat, Brachianis & Sfortianis militibus ſimul iunctis, ad Placentiam firmo Venetorum præſidio munitam, medio autumno caſtra locat, partemque murorum bombardis demolitus, creſcēte Pado adeò, vt Galeones, ita enim naues fluuiales ad bellum aptas vocant, mœnibus appellarentur, terreſtri ac nauali oppugnatione vrbem capit ac diripit. Magna hæc Frāciſci laus eſt habita, quòd hyeme tanta imbrium inundatione, vt ægrè in tabernaculis miles retentus ſit, tantam vrbem vi ceperit.

Sfortia Placentiam occupat.

Non deſtitit tamen Nicolaus pontifex de pace tum quidem mentionem facere, inſtantibus etiam apud Venetos ſocios Florentinis, quòd regis potentiam vererentur, qui tum exercitu in Etruria erat. Verùm eadere nil actum eſt, quòd Laudam Veneti Mediolanenſibus id maximè petentibus, reddere grauarentur. Nicolaus autem pontifex omiſſa re toties fruſtra tentata, ad rem diuinam animū applicans ingentes ſupplicationes decernit ad placandam iram Dei; precandumq; vt pacem Chriſtiano populo pręſtaret his litanijs, pontifex ipſe cum omni clero à ſancto Petro vſque ad S. Marcum profectus eſt, multam religionem & ſingularem pietatem præſeferens. Verùm neque ita quidem, exigentibus id fortaſſe hominum meritis, Dei ira placata eſt. Nam ſequenti biennio adeò vbique ferè peſte laboratum eſt, vt pauci de multis ſuperfuerint. Quod quidem malum & frequēs terræmotus, & eclipſis ſolis indicare videbantur, Minabantur hi, quos prædicatores vulgo appellant, futuram calamitatem: maxime verò Robertus ordinis ſancti Franciſci profeſſus prædicator inſignis, qui concionibus ſuis adeò populum Romanum mouit, vt pueri paſsim fœminæque per vrbem incederint miſericordiam à Deo expoſcentes.

Nicolaus ſupplicationes indicit.

Peſtis & terræmotus.

Et ne quid mali in Italia deeſſet, bella, quæ antè inchoata diximus, adeò inualeſcebant, vt ſedari nullo modo poſſe viderentur. Nam Franciſcus Sfortia ſequenti æſtate oppugnatis quibuſdam Venetorum caſtellis, in eorum claſſem qua Cremonenſes vexabant, cum terreſtri naualique exercitu profectus, eam cedere retro ad Caſale maius coegit: quò & hoſtem inſecutus, cum eius claſſem in naualia ſubductam bombardis diſiecerit, ad tantā deſperationem præfectum Venetum redegit, vt incenſa claſſe, quam tueri non poterat, effuſa fuga in oppidum ſeſe receperit. Inde verò Franciſcus abiens, non amplius de Cremona ſolicitus, ſublata hoſtium claſſe, in Glaream Abduæ mouens, ad Curraugium firmo hoſtium præſidio munitum caſtra locat. Mouent & eò Veneti, de exiſtimatione ſua actum putantes, ſi oppidum à Mediola-

Sfortiæ expeditiones.

nenſibus occuparetur, qui poſitis ex regione hoſtium circiter mille paſſus caſtris ſuis, tempori ſe adfuturos,ſi oppugnatione vexarentur,oſtendunt.Crebra quotidiè committebantur prælia, vtpotè ex tam propinquis caſtris. Verùm cum ad ſummam dimicationem ventum eſt in via paludibus vndique coarctaque, ad quam primæ Venetorum acies retruſæ,neque cedere, vt in pugna facere plerumque neceſſe eſt propter ſubſequentes,neque pugnare in tam anguſto loco,propter inſtantes hoſtes poterant, oppreſſæ penitus & obtritæ cecidiſſent,niſi à nouiſsimo agmine fugiendi initium ortum fuiſſet.Tum verò Franciſcus cedentem hoſtem inſecutus, & caſtris opulentiſsimis eum exuit, & equitum ac peditum circiter 5. millia capit.Poſtea verò Franciſcus, Brachianis eo inuito ad expugnandam Laudam mandato Mediolanenſium proficiſcentibus, cum reliquo exercitu Brixiam mouens, vrbem obſidione cinxit.Hac verò calamitate promoti Veneti, de ſe actum exiſtimabant,niſi pacem cum Franciſco componerent, orta iam inter Franciſcum & Mediolanenſes ſimultate quæ his legibus compoſita eſt, vt ſumptis in Mediolanenſes armis quicquid vltra Abduam Padumúe Franciſci, quicquid verò citra Abduam caperetur, Venetorum eſſet, collatis eidem à Florentinis ac Venetis ſingulis menſibus 16. millibus nummûm aureorum; immiſsiſque aliquot turmis auxilio,donec Mediolano potiretur. Inito itaque hoc modo fœdere, allectiſque ad ſe quos potuit copiarum ducibus pollicitationibus & præmijs, in Mediolanenſes conuerſus, omnes ferè eorum ciuitates in deditionem recepit. Quo quidem ſucceſſu promoti Veneti, longè aliter euenire Franciſco cernentes quam arbitrati fuerant,accepta ex fœdere Crema, reuocatiſque militibus ſuis, fœdus cum Mediolanenſibus ineunt, Franciſci potentiam reformidantes,ſi Mediolano potiretur.Franciſcus autem ſimulata cum Venetis beneuolentia, priuataque magis Coſmi Medices, quam publica Florentini populi pecunia adiutus,poſt multas acceptas illataſq; clades, poſt longam & grauem oppugnationem, vtpote media hyeme,poſt defectionem & tranſitionem militum ad hoſtes, aduerſante etiam Alphonſo,qui Mediolanum ſibi iure hereditario deberi dicebat,ob eamque rem Ludouicum Gonzagam mercede conduxerat, & in Bononienſes miſerat, quò ſuis tutius in Ciſalpinam tranſire liceret, Mediolano

Brixiam obſidet.

tandem potitur, anno MCCCCXLIX. Iuuabant quidem Mediolanenſes Veneti,immiſſo cum exercitu ſuo Sigiſmundo Malateſta, qui ſe Picennino auſpicijs Mediolanenſium militanti coniungeret, ſed pernegligenter: vt enecti fame,ciuitatem Venetis potius quam Franciſco committerent. Quare longè aliter euenire cernentes quam putarant, cum Alphonſo agunt,qui Franciſcum inimico & hoſtili animo perſequebatur,inito prius fœdere, vt homo dominandi cupidus priuſquam inualeſceret, ducatu Mediolanenſi pelleretur. Inuitant & Florentinos ad eam rem. Verùm cum hi nunquam ſe aduerſaturos Franciſco dicerent, eorum mercatores ab vrbibus ſuis Veneti pellunt: idemque vt Alphonſus faceret, tandem etiam impetrarunt.

Mediolanum capit.

Nicolaus autem pontifex totam Italiam ad arma concitari cernens, auctoritatem ſuã ſæpius interpoſuit, quò pax componeretur, vt ſequenti anno liberè omnibus ex tota Europa ad Iubileum venire liceret. Inſtabat enim quinquageſimus annus, quo Iubileus de more indicebatur. Cardinales præterea ſex creauit: quorum de numero fuère Latinus Vrſinus, & frater ipſius pontificis vterinus tantum, Philippus tituli ſancti Laurentij in Lucina presbyter Cardinalis, vir certe bonus,ingenijque liberalis. Interim verò Fredericus imperator, inſtante pontifice, Felicem compulit, vt ſe pontificatu abdicaret, quòd cerneret tantam ſeditionem & tam diuturnam, eccleſiæ Romanæ pernicioſam eſſe.Vſus tamen hac benignitate erga Amadeum Nicolaus eſt.Ad hominem namque galerum Cardinalatus miſit: eundemque legatum Germaniæ fecit,ne omninò ſine dignitate viueret.Venère & in arbitrium pontificis Cardinales illi,quos Amadeus creauerat.Hac verò concordia adeò lætatus eſt non modò clerus omnis, verùm etiam populus Romanus, vt in ſequenti nocte eius diei, quo hæc audita ſunt,anno Domini MCCCCXLIX. vigeſimoquarto Aprilis, cum facubus per vrbem in equis incederent, clamantes, Viuat Nicolaus. Pontifex autem, ne ingratus erga Deum tanti beneficij videretur, ſupplicationes admodum celebres cum populo & clero in Vaticano habuit.Idem fecère & reliqui Italiæ populi,tam pernicioſa ſeditione liberatam eccleſiam Dei cernentes.Tanta præterea fuit pontificis auctoritas & gratia,vt animos principum ad bellum iam concitatos,aliquãdiu repreſſerit.Inſtigabant namque Venetos

Iubileum.

Fridericus Imp. Antipapam Amodeum ſe abdicare cõpellit. Nicolas Antipapa & eius Cardinales reconciliatur.

Nicolai authoritas.

ad id

Digitized by Google

ad id bellum & Iacobus Picenninus, & Sigiſmundus Malateſta, & Carolus Gonzaga, acerrimi ipſius Franciſci Sfortiæ hoſtes & inimici. Pellexerant etiam in ſocietatem ſuam Veneti Sabaudiæ ducem, Marchionem Montisferrati, ac Corregij dominos, Bononienſeſque & Peruſinos reclamante pontifice & minante ne id facerent, concitare, ſed fruſtra conati ſunt, pacti cum Alphonſo, vt dum ipſi Franciſcum adorirentur, Florentinos bello diſtineret. At Franciſcus Florentinorum amicitia ac potentia fretus, aſſumptoque in ſocietatē belli Ludouico Gonzaga principe Mantuano, ad bellum ſe conſtanti animo parabat. Hinc ortæ ſunt inter Carolum & Ludouicum graues inimicitiæ, quod eius amicitiam ſequeretur, quem ipſe hoſtem haberet: quodque oppida ſua occupaſſet, quæ ei pater ex teſtamento reliquerat. Nam Ludouicus fratris in carcerem coniecti vas factus, cùm ſpopondiſſet octoginta millia nummûm auri, quo frater liberaretur, vertiſſetq; ſolum Carolus, cùm Franciſcus aut nummos, aut oppida peteret, maluit nummos perſoluere, & oppida retinere, quàm tam vicina & propinqua loca dimittere. Hanc itaque ob rem Carolus fratrem calumniabatur, vt raptorem & alieni appetentiſsimum, non modo apud Venetos, quorum partes ſequebatur, verumetiam ab imperatore ius ſuum repetere.

Ducenti homines obtriti in Iubileo.

Iam attigerat annus Iubileus, cùm ſubitò tanta multitudo Romam venit, quanta nunquam anteà. Vnde cum ſemel è Vaticano viſa Saluatoris imagine ad vrbem redirent, facta obuiam mula quadam Petri Barbi Cardinalis ſancti Marci, cùm neque venientes, neque redeuntes ob inſequentem multitudinem cedere poſſent, cadente vno atque altero ſuper mulam illam iam à multitudine oppreſſam, ad ducenta hominum corpora, & equos tres, obtrita & ſuffocata in ponte Hadriani conſtat. Multi enim à lateribus pontis in flumen cadentes, in vndis periêre. Sepulta in ſancto Celſo ad centū & triginta ſex conſtat: reliqua verò ad campum ſanctum delata ſunt. Hanc ob rem Nicolaus pontifex vices eorum, qui mortui fuerant, dolens, caſulas quaſdam anguſtiorem viam ad pontem facientes omninò ſuſtulit: totumque ferè annum illud in celebritatibus conſumpſit, ſtationes ipſemet quotidiè inuiſens cum Cardinalium cœtu. Cauit etiam quàm diligentiſſimè, ne abundante tanta multitudine, commeatus, & omnia ad victum neceſſaria in vrbe deeſſent. Curauit item exſecrationibus & ſatellitibus ne graſſatores in peregrinos ad vrbem accedentes ſæuirent.

Nicolaus vrbem reſtaurat.

Sequenti verò anno, quòd venturum ad vrbem Fredericum imperatorem intellexerat, tum vt coronam imperij acciperet, tum vt Leonoram regis Luſitaniæ filiam, Alphonſi neptem in vxorem duceret, portas vrbis ac turres, Capitolium, arcem ſancti Angeli, muris firmiſsimis munire cœpit, veritus credo, ne aduentante imperatore noui aliquid, & ab eo, à populo Romano oriretur: erat enim natura formidoloſus. Hanc ob rem milites omnes ſuos cum collectis copijs Romam acciuit. Ad deliniendos verò multitudinis animos, tredecim Marſchallos, qui tredecim regionibus vrbis præeſſent, delegit eiſdemque tredecim veſtes coccineas dono dedit.

Fridericus Imp. Romam venit.

Imperator itaque prodeuntibus obuiam tredecim Cardinalibus, omnique vrbis magiſtratu, ac honorato quoque, per portam caſtelli ingreſſus, & ad ſcalam ſancti Petri perueniens, obuium habuit pontificem, à quo vnà cum Leonora vxore, quam Senis offenderat iam ex Hiſpania auectam, in templum Petri introducitur, milleſimo quadringenteſimo quinquageſimo ſecundo, die nono Martij. Vnde facta oratione digreſsi, in ædibus illis diuertêre, quæ ad ipſos ſancti Petri gradus adhuc viſuntur, meliorem formam quàm anteà habentes, Romani Cardinalis Conſtantienſis impenſa. Pontifex autem ſequentibus diebus in ſancto Petro Miſſam celebrauit, benedixitque imperatori & imperatrici, vt in nuptijs fieri conſueuit, antequam ſponſus cum noua nupta coeat, eoſque deinceps eodem in loco XVIII. eiuſdem menſis imperatoria corona donauit. Dum verò imperator (vt fit) ad ſanctum Ioannem coronatus proficiſcitur, pluresque auratos, equites in ponte Hadriani creauit.

Neapolim proficiſcitur.

Abiens deinde Neapolim cum vxore viſendi Alphonſi regis cauſſa, à quo ſumptuoſa ac magnifica impenſa cum tanto comitatu eſt habitus, rurſum ad vrbem mari rediens, iter in patriam ſtatim arripuit: quòd intellexerat quoſdam principes res nouas in Germania & Vngaria moliri, ob regem Ladiſlaum adoleſcentem egregium, quem imperator ſecum ducebat. Hominem autem abeuntem duo Cardinales ad quinquaginta millia paſſuum comitati ſunt, Bononienſis ipſius pontificis frater, & Caruaial ſancti Angeli Cardinalis.

Abeun-

Digitized by Google

Veneti Cremonenſem agrum vaſtant.

Abeunte autem Imperatore, Veneti comparato ingenti exercitu, Cremonenſem agrũ ingreſsi, omnia prius longè ac latè populati, Soncium atque oppida vicina oppugnare ſunt adorti, quæ in poteſtatem eorum haud ita multò poſt venêre: captis ibi aliquot equitum turmis, quòd ſerius quam decebat Franciſcus exercitum comparauerat. Verùm poſteà ſuperueniente Ludouico Gonzaga amico & belli ſocio, in agrum Brixianum mouens, eò Venetos redegit, vt paludes egredi nunquam ſint auſi, & aperto Marte collatis ſignis ſecum decernere. Protrahi rem volebant, in mora ſpem omnem victoriæ reponentes, quòd exiſtimabant Franciſcum propter inopiam ærarij, impenſæ bellicæ haud diu ſuffecturum: ſimul etiam ſperabant, Mediolanenſes extortæ quondam libertatis memores, Franciſco tanto bello implicito, aliquid noui ad excutiendum ſeruiturus iugum molituros. At Ferdinandus patris Alphonſi iuſſu, cum equitum circiter octo, peditum quatuor millibus, in Etruriam contra Florentinos mouens, cum Cortonam ad defectionem tentaſſet, Foianum Arretini agri oppidum quadraginta dierum oppugnatione, multis vtrinque deſideratis capit. Inde verò abiens, ac per Senenſem agrum iter faciens, cùm Caſtellinam fruſtrà oppugnaſſe tentaſſet, in maritima Senenſium hyematum deſcendit captis in itinere quibuſdam Volaterranorum caſtellis. Obſeruabat hominem continuò Sigiſmundus Malateſta Florentini exercitus dux occaſione benè gerendæ rei captatur. Florentini autem cùm pollentes Alphonſi ac Venetorum opes terra marique reformidarent, ad externa auxilia confugere inſtituunt, Franciſco id approbante. Miſſus itaque in Galliam Angelus Acciaiolus equeſtris ordinis Florentinus orator ad regem Franciæ commemorata Florentinorum in regiam domum beneuolentia, hominem eò pepulit, vt & duci Sabaudiæ & Allobrogis imperaret, qui iamiam in Franciſcum arma ſumpſerant, ne Franciſcum Florentini populi ſocium & amicum dicto aut facto læderent, affirmans ſe illi hoſtem futurum, qui ſecus feciſſet. Et Renatum impulit pecunias ei ac militem pollicitus, regnum Neapolitanum, vnde fuerat ab Alphonſo pulſus, repetere: maxmè verò quòd rex Florentinorum bello tum deſtineretur. Hac autem legatione Florentinorum ad Fràciſci res adeò ſecundæ ſunt factæ, vt Veneti pacem deinde haud quaquam ſint adſpernati, fuſis præſertim non longè à Godio eorum copijs, quas in Mantuanum principem Carolo Gonzaga duce miſerant, ne ipſe vnà cum Tiberto Brandolino ad Franciſcum Sfortiam, cuius auſpicijs militabant, proficiſcerentur, coniunctiſque copijs maiorum exercitum, quem Gentilis ductabat, adorirentur, & funderent. Venerat nanque ſuperiore anno ad exercitus Caruagialla ſancti Angeli Cardinalis, Nicolai nomine pacem inter concertantes compoſiturus: qui re infecta abiens, Deum homineſque teſtatus eſt, per Nicolaum pontificem non ſtare, quò minus pace inter Italos compoſita, bellum communi omnium Chriſtianorum conſenſu in Turcos decerneretur, quos iam parare arma contra Conſtantinopolitanos ſenſerat, & ob eam rem cardinalem Rutenum, patria Conſtantinopolitanum eò miſerat, qui Imperatori & ciuibus auxilium polliceretur, ſi ad Catholicam fidem, vt in Florentino concilio promiſerant, redire voluiſſent.

Turca Græcos oppugnat.

Renatus regni Neapolitani recuperandi cupidus.

Interim verò Renatus recuperandi regni Neapolitani cupidus, ad quam rem Franciſcus ac Florenti copias & opes pollicebantur, ſi Alpes tranſmittens, contra Venetos exercitum mouiſſet, fruſtrà tentato cum duobus millibus equitum per Allobrogos itinere, quos nunc Sabaudienſes vocant, æſtatque in ea re penè conſumpta, Sauonam alio itinere, atque inde ad Franciſcum peruenit, qui acceſſu tanti regis & non paruis copijs, atque animo auctus, hoſtem pauidum, & certamen detrectantem mouere caſtra ad montana Brixiæ coëgit. Inde verò exercitum circumferens, ex Brixianis & Bergomatibus ad quadraginta oppida, partim deditione cepit. Superueniente deinde hyeme, cùm in hyberna vndique itum eſſet, Renatus relicto in Italia apud Florentinos filio malè in eos & Franciſcum animatus, in Galliam redijt. Verùm frigeſcentibus vnà cum hyeme iam omnium animis, exhauſtiſque item aſsidua bellorum impenſa populorum ac principum ærarijs, de pace iam anteà à Nicolao pontifice tentata, mentio fieri cœpta eſt, ad quam Veneti & Florentini militarem licentiam peroſi, ſummo ferebantur ſtudio. Sed Nicolaus pontifex coniuratione Stephani Porcarij equitis Romani tum deprehenſa, rem inchoatam omittens, ad ſedandum inteſtinum bellum animum adiecit. Stephanus enim maioris animi quàm potentiæ, vir quidem in dicendo materna lingua eloquentiſsimus, multa liberandæ patriæ indicia præ ſe ferens (vt in principio diximus) Bononiam à pontifice relegatur,

Stephanus Porcarius bona ſe ditioſus.

Digitized by Google

tur, hac conditione, vt ſingulis quibuſque diebus Niceno gubernatori vrbis ſeſe offerret, quem ſimulata ægritudine decipiens, Romam admonentibus coniuratis properè rediijt, hac mente, vt cùm vrbem attigiſſet, ſumptis armis populum ad libertatem conuocando, pontificem & Cardinales caperet. Verùm dum ſeſſus longitudine itineris & diutina vigilia aliquantulum quieſceret, aliquot enim noctes inſomnes duxerat, detigendæ rei tempus & occaſionem dat. Cognita hominis audacia, pontifex ſenatorem Iacobum Lauignolum Veronenſem ciuem, & vicecamerarium cum armato milite domum eius ſtatim mittit, vt captum in carcerem perducerent. Is autem aduentare armatos intelligens, ad ſororem confugit, relicto domi Baptiſta Sciarra, cum aliquot ſeruis, homine quidem impigerrimo & audaciſsimo: qui domo cum ſocijs erumpens, incolumis aufugit. Cognita deinde Stephani per indices fuga, hominem apud ſororem in capſa delitescentem capiunt, & captum ac ſerie coniurationis ſaſſum, ad muros arcis ſancti Angeli ſuſpendunt. Eodem quoque ſupplicio afficitur in Capitolio Angelus Maſſa cum filio ac ſocio Sauo, lecta prius audientibus omnibus coniurationis ſerie, milleſimo quadringenteſimo quinquageſimo tertio, quinto idus Ianuarij. Perſecutus deinde reliquos coniuratos omnes oppreſsit, maximè vero Franciſcum cognomento Gabadeum, & Petrum Meterotundum, & Baptiſtam Sciarram à Venetis ad ſupplicium deditum. Eo enim conſugerat poſt pateſactam coniurationem. Nicolaus autem, qui hactenus Romanos omni genere officij & liberalitatis iuuerat, quiq; liberior quam vllus antea pontifex incedere per vrbem cõſueuerat, ſibijpſi deinceps cauens, moroſior cum in omnes, tum vel maximè in Romanos factus eſt. Accedentes enim alloquendi cauſſa non ita facilè admittebat. Acceſsit & podagra, qua tum maximè laborabat. Sed nihil fuit, quod æque hominem cruciauerit, quàm vbi audiuit Conſtantinopolim & Peram eodem impetu à Turcis captam, obtruncatumque cum multis hominum millibus Conſtantinopolitanum Imperatorem. Captum quoque arbitrabatur & necatum Cardinalem Rutenum, quem eò (vt dixi) miſerat, ſed is mutata veſte incolumis abijt. Ipſi tamen pontifici in animo fuit, claſſe & milite Conſtantinopolitanos iuuare, quemadmodum eius litteræ ad imperatorem ſcriptæ indicant, quibus & eorum à Catholica fide defectionem, & ſimulatum in gratiam cum Latinis reditum, in calamitatibus increpat. Verùm adeò repentè vrbs illa capta eſt, vt vix de mittendo auxilio cogitare licuerit. Prætereà verò ne quid deeſſet quod hominem cruciaret, Comes Auerſus iniuſſu ſuo Nurſinos bello aggreditur, à Spoletinis mercede conductus: hi enim populi de finibus inter ſe certabant. Hanc ob rem Angelũ cognomento Ronconem cum militibus Eccleſiaſticis mittit, qui comiti iter intercluderet, quò minùs ad oppida ſua reuerteretur. At verò cùm intellexiſſet per Angelum ſtetiſſe, quò minùs redeuntem comitem milites caperent, hominem ad ſe vocatum, in arce Hadriani capitali ſupplicio afficit, tertia noctis hora. Sunt autem qui ſcribant, Nicolaum eius rei mirificè pœnituiſſe, quodque ira percitus mandauerat, adeò accuratè præfectus arcis egiſſet. At Veneti fruſtrà de pace mentionem fieri cernentes, cùm eam rem ſæpiùs tentaſſent, veriti ne tanta res perſuaſu Ludouici Gonzagæ à Franciſco intermitteretur, Iacobum Picenninum copiarum ſuarum ducem, cum magna equitatus parte ad Voltam celerrimè mittunt: qua capta, retruſoque in Godium Angelo comitis non ſine aliquo Ludouici incommodo, qui tum ibi ægrotabat, hominem in hyberna reuocant, exiſtimantes iam ſatis motum ad petendam pacem Ludouicum eſſe. Interim verò Simonetus Ordinis Eremitarum vltrò citroque commeans, cùm nunc Venetos, nunc Franciſcum ad concordiam pluribus verbis adhortatus eſſet, eos tandem perpulit, vt pacem initis fœderibus firmarent, quæ omnium conſenſu quinto Idus Aprilis publicè per præcones enunciata eſt, milleſimo quadringenteſimo quinquageſimoquarto, his fœderibus, vt quæ cuiuſque ante id bellum fuiſſent redderentur, præter Gerram Abduæ, quam Franciſcus de Venetis, & Caſtilionum Piſcariæ, quod Alphonſus de Florentinis ceperat. Hoc verò quò firmius haberetur vtúe Alphonſus dignitatis regiæ habitam fuiſſe rationẽ dignoſceret, ad hominẽ mittendos legatos, principes ac ciuitates cenſuere: quò cùm vndique conueniſſent, cumq; Dominicus Capranicus cardinalis ſanctæ crucis, ac maior pœnitentiarius, vir magnæ prudentiæ & autoritatis, legatus à pontifice miſſus, hortando, monendo, pacis & concordiæ ſequeſtrum ſe fore oſtenderet, ita ad fędus poſt longas diſceptationes tandem ventum eſt, vt quam Veneti ac Franciſcus pacem cõpoſuiſſent, eadem firma & ſtabilis

Fugit.

Nicolaus periculo edoctus fit moroſior.

Conſtantinopolis capta.

Simonetus Ord. Eremitarum pacem ſuadet inter Venetos & Franciſcum Sfortiã.

Digitized by Google

bilis ab omnibus haberetur, vtq; ſi quæ deinceps diſſenſio diſcordiáue inter eos orta eſſent, eius tollendæ ius poteſtatemque pontifex haberet: vtque qui arma alteri intuliſſet, cognita à pontifice cauſa, is ſtatim communis omnium hoſtis haberetur. Data itaq; publica per omnes fide, iureiurandoque adhibito fœdus denique Neapoli firmatur, anno ferè poſt ſuperiorem pacem, qua nulla memoria patrũ noſtrorum maior aut firmior eſt habita. Omnes enim præter Genuenſes in eandem ſententiam venere, quibus cum Alphonſo ex gẽte Catalonica nequaquam conueniebat ob tributum promiſſum, nec redditum, vt Alphonſus dicebat. Relicta eſt etiam legatorum negligentia vel induſtria (vt quidam volunt) anſa quædam ad bellum, qua Alphonſus poſtea Sigiſmundum Malateſtam bello perſecutus eſt, quod receptis antea à ſe mercedis nomine pecunijs, tranſitione facta cum Florentinis hoſtibus ſuis contra ſe militaſſet. Nicolaus autẽ pontifex ſiue tædio animi, quo maximè cruciabatur poſt captam Conſtantinopolim, ſiue febri & podagra, qua potiſsimum vexabatur, pontificatus ſui anno octauo moritur, 1455. ſepeliturque in baſilica Petri honorificentiſsima pompa, cuius in ſepulchro hoc epitaphium meritò inſcriptum eſt.

Fœdus.

Nicolaus moritur.

Hic ſita ſunt quinti Nicolai antiſtitis oſſa,
Aurea qui dederat ſæcula Roma tibi,
Conſilio illuſtris, virtute illuſtrior omni,
Excoluit doctos, doctior ipſe viros.
Abſtulit errorem, quo ſchiſma infecerat vrbem:
Reſtituit mores, mœnia, templa, domos.
Tum Bernardino ſtatuit ſua ſacra Senenſi,
Sancta Iubilæi tempora dum celebrat.
Cinxit honore caput Frederici coniugis auro:
Res Italas icto fœdere compoſuit.
Attica Romanæ complura volumina linguæ
Prodidit, en tumulo fundite thura ſacro.

Laudatur quidem eius liberalitas, quæ in omnes vſus eſt: maximè erga litteratos, quos & pecunia, & officijs curialibus, & beneficijs mirificè iuuit. Eos enim præmijs nunc ad lectiones publicas, nunc ad componendum de integro aliquid, nunc ad vertendos Græcos auctores in Latinum ita pepulit, vt litteræ græcæ & latinæ, quæ ſexcentis iam antea annis in ſitu & tenebris iacuerant, tum demum ſplendorem aliquem adeptæ ſint. Miſit & litteratos viros per omnem Europam, quorum induſtria libri conquirerentur, qui maiorum negligentia & barbarorum rapinis iam perierant. Nam & Poggius Quintilianum tum inuenit, & Enoch Aſculanus Marcum Cælium, Apicium, & Pomponium Porphyrionem in Horatij opera ſcriptorem egregium. Aedificauit præterea magnificè & ſplendidè, tum in vrbe, tum in Vaticano; in vrbe ædes pontificias apud ſanctam Mariam ad Præſepe. Reſtituit & templum S. Stephani in Cælio monte: à fundamentis verò erexit S. Theodori templum inter Palatinum & Capitolinum montem in plano ſitum. Pantheon quoque in medio vrbis poſitum templum vetuſtiſsimum M. Agrippæ opus plumbeo tecto reſtituit: in Vaticano autem & pontificias ædes ſumptuoſi operis in hanc formam, quam nunc cernimus redegit: & muros Vaticani præaltos & latos inchoauit, iactis inſanis fundamentis ad turres & maiorem molem ſuperædificandam, quibus coerceri hoſtes poſſent, ne ædes pontificis & beati Petri templum, vt anteà ſæpè factum eſt, diriperentur. Inchoauit præterea ad caput templi beati Petri amplam teſtudinem, quam vulgo tribunam vocant, quo templum ipſum auguſtius, & hominum magis capax eſſet. Pontem quoque Miluium reſtituit, & ædes egregias ad balnea Viterbiana ædificauit. Iuuit & multos pecunia, qui in vrbe ædificabant. Eius etiam mandato vici vrbis ferè omnes ſtrati ſunt. Eleemoſynas quoque multas in pauperes erogauit, maximè verò in nobiles ad inopiam ob varios rerum humanarum caſus redactos. Virgines inopes ſua pecunia & munificentia collocauit. Legatos aliunde venientes munificè ſemper ſuſcepit, nullo non genere honoris & liberalitatis adhibito. Facilis ad iram fuit, ne mentiar, quippe qui bilioſus erat, facilis etiam reditu ad beneuolentiam: hoc eſt, quod anſam maleuolis dedit ad carpendum hominem de Deo omnibus optimè meritum. Auaritiæ autem adeo expers fuit, vt neq; officium vllum vendiderit vnquam, neque beneficium Simoniaca prauitate ductus vlli collocauerit. Gratus inde ſe & Eccleſia Dei meritos, amator iuſtitiæ, pacis auctor & conſeruator, clemens in delinquẽtes, cæremoniarum diligentiſsimus obſeruator, nihil, quod ad diuinum cultum pertineret, omittens. Extant adhuc vaſa aurea & argentea, extant cruces gemmis ornatæ, extant & ſacerdotales veſtes auro & margaritis inſignitæ, extant peripetaſmata & aulæa auro & argẽto intertexta, extat & mitra pontificia, quę hominis munificentiam nobis oſtendunt. Omitto tot libros ſacros ſuo iuſſu deſcriptos, auro & argento redimitos. Licet inſpicere bibliothecam pontificiam ſua induſtria & munificentia mirificè auctam. Reli-

Eius liberalitas & aliæ virtutes.

Aedificationes.

Amor in ſtudia.

gioſis,

gioſos, vt vernaculo vocabulo vtar, ita amauit, vt eos & mira beneficentia & Eccleſiaſticis beneficijs iuuerit. Beatum quoque Bernardinum Senenſem Ordinis Minorum, in ſanctos retulit, quod prædicaudo, dicendo, monendo, caſtigando etiam factiones Italiæ, Guelpham ſcilicet & Gibellinam, magna ex parte exſtinxerit, & Chriſtianis hominibus benè beateque viuendi viam oſtenderit. Cuius corpus nunc etiam Aquileæ magna cum veneratione inuiſitur.

THomas, incerto cognomine, Sergiana oppido Lunenſis agri in Liguribus obſcuro genere ortus, patrem Bartholomæum medicum habuit. Lucæ adultus Lucani cognomen ſuſcepit. Adoleſcens Bononiæ ſtudijs vacans, Artium & Theologiæ doctor factus fuit. Eugenio IV. ob virtutem, & in tollenda Germanorum neutralitate induſtriam, gratus, ab eo epiſcopus Bononienſis, & presbyter Cardinalis tt. S. Suſannæ creatus eſt. Quo mortuo, conclaui in Sacrario Prædicatorum ad Mineruæ facto, xvij. Cardinalium ſuffragijs pridie Nonas Martij, anno M. CDXLVII. ſummus Pontifex denunciatus, & ad ſanctum Petrum coronatus, imperatore Cæſare Friderico III. Auſtrio Auguſto. Sedit annos ſeptem, dies decem & nouem. Pontifex fuit doctrina, pietate, liberalitate, & alijs præclaris animi corporisque ornamentis clariſsimus. Annum Iubileum milleſimo quadringenteſimo quinquageſimo ſexto celebrauit, Fridericum Auguſtum, & eius vxorem Eleonoram Luſitaniæ regis filiam imperiali diademate in Baſilica Vaticana coronauit. Vrbem veteribus ædificijs deformem nouis fabricis excitatis exornauit, ſchiſmate, abdicante Felice, ſublato pacem eccleſiæ reſtituit. Coniurationem Vrbanam aliquot ciuibus Romanis caſtigatis repreſsit. Eo pontifice Conſtantinopolis orientis imperij caput Chriſtianis à nefandiſsimis Turcis, Imperatore Græco Conſtantino Palæologo cæſo, occupata eſt. Cuius rei labem pontificatui ſuo impactam, dum abolere, coactis in Turcas copijs ſtudet, arthriticis doloribus totum corpus peruadentibus exſtinguitur, quum ordinationibus tribus vndecim Cardinales creaſſet. Obijt autem Romæ in palatio Vaticano nono Kal. Aprilis, anni milleſimi quadringenteſimi quinquageſimiquinti. Vacauit ſedes dies quatuordecim, ſepultus in Baſilica ſancti Petri, marmoreo ſepulchro.

CALIXTVS III.

CAlixtus tertius, Alphonſus cognomento Borgia anteà vocatus, natione Hiſpanus, patria Sauinenſis, Valentinæ diœceſis, patre Ioanne, matre Franciſca generoſis parentibus natus, ac liberè educatus, Cardinalium ſuffragijs pontifex creatur ſexto Idus Aprilis, anni milleſimi quadringenteſimi quinquageſimi quinti. Is enim quartumdecimum natus annum, poſt prima litterarum erudimenta ad Illerdenſe gymnaſium miſſus, tantum ſtudio & diligentia profecit, vt breue doctor in vtroque iure factus, acutè ipſe alijs ac perdoctè deinceps legerit. Hanc ob rem Petrus Luna (quem Benedictum tertiumdecimum appellarunt) proprio motu nemine rogante, canonicatum Illerdenſis eccleſiæ ei contulit. Verùm cùm iam eius doctrina omnibus nota eſſet, ad Alphonſum Arragonum regem profectus, eius conſilio & ſecretis ſtatim adhibetur. Cùm autē à Martino pontifice eccleſiæ Maioricenſis gubernator factus eſſet, perſuaderentque amici, vt eccleſiam ipſam in titulum acciperet, facturum ſe id renuit, quod diceret ſe exſpectare epiſcopatum Valentinum, quem haud ita multò poſt ſuo merito conſecutus eſt. Cùm enim mortuo Benedicto tertiodecimo duo illi anticardinales, de quibus in Martino mentionem fecimus, Aegidium quendam Barchionenſem canonicum in locum demortui Paniſcholæ pontificem creaſſent, quem Clementem octauum appellabant, eò ſtatim miſſus ab Alphonſo rege, qui iam cum Martino pontifice in gratiam redierat, Alphonſus Borgia eſt, non ſine magno ſui accomitum diſcrimine: adeò locus ille Paniſcholæ tyrannicè cuſtodiebatur,

218. Pōt.

Calixti ſtudia & progreſſus.

Fit Epiſcopus Valentinus.

Digitized by Google

& ab his potiſsimum, quorum maximè intererat diſcordias alere. Qui Alphonſus adeò rationib. & auctoritate Aegidium ipſum ad ſanitatem deduxit, vt poſtea ſuperueniente Petro Fuxo Martini legato, pontificio nomine ſe abdicauerit, in poteſtatemque pontificis deuenerit. Hanc ob rem Martinus & Aegidium Maioricenſem, & Alphonſum Borgiam Valentinum epiſcopum creauit.

Orto deinde bello inter Alphonſum Arragoniæ, & Ioannem Caſtellæ reges, ſolus Alphonſus Borgia delectus eſt, qui ad pacem & concordiam reges adhortaretur, quam ſeptennio poſt inchoatum bellum tanta cum diligentia compoſuit, contracta etiam inter eos affinitate, vt hodiè quoque aliquot illius fœderis pacta ſeruentur. Verùm cum poſteà inualeſcente Baſileenſi concilio, rex Alphonſus, qui tum in regno Neapolitano bellum gerebat, rogaretur, vt aliquē ex ſuis eo mitteret, Alphonſo Borgiæ id negotium demandauit, qui ęgrè ferens rem tam pernicioſi exempli ſibi committi cum regina egit Alphonſi vxore, vt in Italiam ad regem proficiſceretur cum Ferdinando regis filio, eumque adhortaretur, vt tandem poſt multos labores, & tot pericula adita, in quibus tum etiam frequenter verſabatur, in patriam rediret. Rex autem ſe id facturum abnuēs, hominem ad Eugenium miſit, qui tum Florentiæ erat, quo cum de pace ageret. Viteleſcus enim Eugenij nomine regnum Neapolitanum armato milite ingreſſus, longè ac latè omnia populatur, prohibiturus quò minus rex Neapolim, quam tum oppugnabat, potiretur.

Fit Cardinalis. Cùm autem in longum res protraheretur, Eugenioque in mentem veniſſet viginti Cardinales creare, Valentinum epiſcopum horum in numerum retulerat. Quam quidem dignitatem conſtantiſsimè renuit, quòd diceret id ſibi nequaqam integrum eſſe, re præſertim, ob quam venerat, infecta. Redeunte deinde Romam Eugenio, cum patriarcha Aquileienſis Tarracinam ad Regem miſſus, pacem inter pontificem & regem compoſuiſſet, fœderaque iniјſſet, quibus Valentinus epiſcopus ſemper interfuit, auctoritatemque ſuam interpoſuit, & diligentiam, adeò à pontifice diligi cœptus eſt, vt eum breui Cardinalem creauerit, tituli ſanctorum Quatuor coronatorum, Romamque ad ſe accerſierit, non minore modeſtia in Cardinalatu vtens, quàm anteà in epiſcopatu fecerat ab omni pompa & inani gloria alienus ſemper fuit. In dicendis autem in ſenatu ſententijs ita grauis habebatur, vt nihil vnquam per adulationem & gratiam locutus ſit. Mortuo deinde Eugenio, eiuſque ſucceſſore Nicolao pontifice, Alphonſus Borgia, vt dixi, in ædibus ſancti Petri pontifex creatus, Caliſti nomen de more ſuſcipiens, bellum Turcis ſtatim indixit. *Fit Pontifex.*

Bellum Turcis indicit. Id ſe ante pontificatum vouiſſe oſtendens ſuo chirographo, his verbis ſcripto, quod in libro quodam ſuo exſtabat. Ego Caliſtus pōtifex Deo omnipotenti voueo, & ſanctæ indiuiduæ Trinitati, me bello, maledictis, interdictis, exſecrationib. & demum quibuſcunque rebus potero, Turcos Chriſtiani nominis hoſtes ſæuiſsimos perſecuturum.

Admirati ſunt omnes, qui aderant, quod pontificatus nomen ſibi deſumpſiſſe ante adeptam dignitatem, quodque homo ſenex ac ferè decrepitus, tātum animi haberēt. Vt autem quod promiſerat, re ipſa præſtare poſſet, prædicatores per totam Europam ſtatim miſit, qui omnes Chriſtianos in Turcos animarent, quique facultatem aliquid & opum ſuarum ad tantam expeditionem conferrent. Ex his autem facultatibus ad ſedecim triremes Romæ ædificatas in hoſtem miſit, patriarcha Aquileienſi præfecto, qui triennio maritima hoſtium Aſianorum vexauit, inſulas quaſdam cepit, ac magnas calamitates hoſtibus intulit. Alphonſus autem rex & Burgundiæ dux crucis ſignum ſuſcipientes, ituros ſe quoque in hoſtem profitebantur, vel armatos milites eò miſſuros. Verū vt res vno impetu mota eſt, ita etiam facilè reſedit, principibus ipſis ob voluptatem rem tātam & magnam gloriam parituram omittentibus. *Irrito conatu.* At verò dum pontifex ipſe in baſilica Lateranenſi coronaretur, duo milites, quorum alter ſub comite Auerſo, alter ſub Neapolione Vrſino diuerſarum partium duc[illegible] militabat, de adoleſcente armigero contendentes, ita ſe mutuis vulneribus confecère, vt vterque ſtatim perierit. Hanc ob rem Neapolio factionem Vrſinam ad arma conuocans, ædes, vbi comes Auerſus diuertere conſueuerat, diripuit, aberat tum comes. Ad Lateranū itaque iturus Neapolio, vt comitem adoriretur, ægrè à Latino fratre, & à camerario pontificis retentus eſt. Non poterat certè ſine magna vrbis calamitate eo proficiſci Neapolio, cum tota Columnenſium factio, quæ comiti fauebat, iam in armis eſſet. Miſerat & ad vtrumque pontifex Ioannem Baruncellum, & Lælium de Valle aduocatos conſiſtoriales, qui pacem inter eos componerent: at-

que

Digitized by Google

que hoc modo auctoritate pontificis ſedata ſunt omnia, non tamen vetus ſimultas inter eos ſublata eſt. Bello enim ſæpius inter ſe cõcertarunt cum magno ſuorum incommodo. Pontifex autem ad tranſigenda negotia pontificia animum adijciens, B. Vincentij Hiſpani ordinis prædicatorum, B. Emundi Anglici memor, eos in ſanctos retulit: ob eamque rẽ ſupplicationibus Deo gratias egit, ab Eccleſia Mineruæ vſque ad ſanctum Petrum continuato magno cleri ac populi Romani apparatu. Verùm ne quid ad diſturbandam eccleſię quietem deeſſet, ruſtici quidam Palumbaræ oppidi, quod in Sabinis eſt, extorres anteà a Iacobo Sabello loci domino facti, domũ redeuntes, duobus Iacobi filijs obtruncatis, eccleſiæ oppidum ipſum ſe dedituros polliciti ſunt: quod nõn modo Caliſtus renuit, verùm etiam eò Cardinalem Columnenſem miſit, qui in gratiam Iacobi eos redigeret.

S. Vincentius & B. Edmundus canonizantur.

Ruſticorum quorundam facinus.

Tum verò Neapolio veritus, ne Cardinalis Palumbaram ſuo nomine occuparet, eò cum militibus ſuis profectus, locum ipſum aliquot dies obſedit. Verũ ſuperueniente Matthæo Poiano & Franciſco Sabello ac pleriſque alijs militum ductoribus pontificis ac Cardinalis Columnenſis mandato, ſoluta obſidione Palumbaram ingreſsi, ad viginti ruſticos ex his potiſsimùm, qui tumultum concitauerant, laqueo interemptos membratim diuiſère, cæteris exemplum daturi, ne in dominos ſuos tam grande facinus molirentur. Apparente deinde per aliquot dies cometa crinito & rubeo, cum mathematici ingentem peſtem, caritatem annonæ, magnam aliquam cladem futuram dicerent, ad auertendam iram Dei Caliſtus aliquot dierum ſupplicationes decreuit, vt ſi quid hominibus immineret, totũ id in Turcos Chriſtiani nominis hoſtes conuerteret. Mandauit præterea, vt aſſiduo rogatu Deus flecteretur, in meridie campanis ſignum dari fidelibus omnibus, vt orationibus eos iuuarent, qui contra Turcos continuò dimicabant. Crediderim tum ego precibus omnium Chriſtianos ad Bellogradum contra Turcos dimicantes duce Ioanne Vaiuoda viro clariſsimo, adſtante etiam Ioanne Capiſtrano ordinis Minorum, crucemque pro vexillo hoſtibus inferente, eos Bellogradum oppugnantes ingenti clade ſuperaſſe. Ad ſex enim hominum millia ex hoſtibus interfecta ſunt, cum parua noſtrorum manu, vt Caluial ſancti Angeli Cardinalis, ad pontificem & ad Dominicum Capranicũ ſanctæ crucis cardinalem ſcripſit: hoſtium quoque commeatus omnes, ad centum & ſexaginta bombardæ captæ ſunt, qua clade perterritus Turcus, Conſtantinopolim properè ſe recepit. Actum de crudeliſsimo genere tunc certè fuiſſet, ſi Chriſtiani principes omiſsis inteſtinis bellis & odijs, terra ac mari tantam victoriam proſecuti fuiſſent, quẽadmodum Caliſtus prædicabat & monebat. Verùm is reſumptis viribus & Trapezontem prius imperatore interempto, & Boſinam deinceps rege capto atque interfecto, poſtea cepit, admonentibus Chriſtianos omnes his, qui rerum experientia & locorum cognitione tantam cladem à longè tanquam è ſpecula quadam præuidebant. Non ceſſabat Caliſtus literis & nuncijs principes Chriſtianos adhortari, vt in tanto malo oculos aliquando aperirent, fruſtra remedia deinceps quæſituros, vbi iam hoſtis inualuiſſet. Ecce autem, dũ vir bonus hæc meditatur & prædicat, Iacobus Picenninus à Venetis diſcedens, cum magno equitatu ac peditatu in agrum Senenſem hoſtili animo deſcendit, repetens à Senenſibus aliquot millia nummũm aureorum, quæ, vt dicebat, patri Nicolao, qui eorum auſpicijs quondam militauerat, ipſi merito debeant. Senenſes autem ſuæ reipublicæ conſulturi, omnes Italiæ principes ex fœdere in auxilium vocant: maximè vero pontificem, qui eos primo admonuit, vt ne quadrantem quidem Iacobo darent, deinceps verò & milites ſuos contra Picenninum ipſum miſit, ac principes Italiæ adhortatus eſt, vt idem ipſi facerent, ne aliquod graue incendium in Italia excitaretur, quod non ita facile exſtingui poſſet. Veriti omnes, ne id certè eueniret, quod pontifex prædicabat, auxilia properè Senenſibus miſère. Solus autem Alphonſus, qui Iacobo fauebat, hominemque ad ſe vocauerat, eius beneuolentiæ memor, quam anteà cum patre Nicolao Picennino contraxerat, Senenſibus ex fœdere auxilio non fuit, immò verò & comitem Petilianum in Senẽſes ita concitauerat, vt tanti mali prima cauſa inde exorta videatur. Verum ſuperuenientibus auxiliaribus copijs, tum à Franciſco Sfortia, tum à Venetis eò redactus eſt Picenninus aliquot prælijs, ſi non fuſus, at mutilatus & debilitatus, maximè verò ad Orbetellum, vt conſcenſis Alphonſi triremibus, quæ ad hominem miſſæ ſunt, rerum omnium inopia laborantem, in regnum tanta re fruſtra tentata, profectus ſit. Quare & Caliſti & ſociorum opera atque auxilio Senenſes magno periculo liberati ſunt, qui non minus inteſti-

Cometes.

Cur in meridie Campanæ ſono Deum ſalutemus.

forte ſexaginta, vt habet Onuphrius.

Fruſtra hæc dicuntur.

Noua turba in Italia.

Digitized by Google

no, quam externo bello laborabant, cùm nõ deeſſent ciues quidam, qui ſpreta libertate, factionem Alphonſi ſequerentur, quorum etiam opera tantum bellum concitatum crediderim. Sed ciues bene ſentientes, aut pulſis, aut cæſis malè de patria merentibus, libertatem, quam tum magno labore & ſumptu pepererẽ, nunc etiam & quidem diligenter tuentur: animaduertere & tum acerrimè in militarem licentiam trans fugas, interfecto Giberto Corrigia, eiuſque milite in prædam dato: paululum quoque abfuit, quin idem etiam Sigiſmundo Malateſtę acciderit, qui tum eorum ſtipendio militabat, quiq; & bellum in longum ducebat, & prædam ex agris eorũ non aliter abigebat, ac ſi hoſtis eſſet. Eodem quoque anno tantus in regno Neapolitano terræmotus exortus eſt Nonis Decembrib. vt, & multa templa, & plures ædes cum magno hominum, ac pecorum interitu corruerint, maximè verò Neapoli, Capuæ, Caietæ, Auerſæ, cæteriſque veteris Campaniæ vrbibus, quarum ruinas ego cum maxima admiratione deinceps inſpexi, dum cernendæ vetuſtatis ſtudioſius eò me contuli. Repetebat tum votum Alphonſus tertio quoque verbo, quod in Turcos fecerat, & ſe quod vouerat, breui facturum dicebat: verum nec ſic quoq; impelli ad ſanctam militiã potuit, adeò erat illecebris Neapolitani regni irretitus. Caliſtus autem ſedatis Italię rebus nouem Cardinales creat: quorum duo ex ſororibus fuêre eius nepotes, Rodoricus Borgia, & Lucius Ioannes, cognomento Millanus ex ſorore nepos. Aeneam quoq; Senẽſem epiſcopum Cardinalem creauit, cuius opera in componenda Italiæ pace, dum Senenſes bello vexarentur, vſus fuerat. Verùm mortuo comite Taliacoceij, quem ſuperiore anno pontifex vrbis præfectum creauerat, ſtatim inter Auerſę comitem & Neapolionem Vrſinum orta diſſenſio eſt, cùm Auerſæ comes Monticellum non longè à Tibure poſitum occupaſſet, quòd diceret eam hæreditatem ad nurum ſuã pertinere comitis filiam, contra inſtaret Neapolio, id ſuũ eſſe debere iure hæreditario, quippe cùm comes ipſe ex gente Vrſina haberetur. Ex altercatione autem duorum de hæreditate inter ſe, armis etiam concertantium, maxima damna populus Romanus tum certè perpeſſus eſt. Verùm compoſita hac etiã controuerſia, iuſſo vtroque armis diſcedere, Caliſtus Borgiam nepotem ſuũ & vrbis præfectum creauit in locum demortui comitis, & eundem militibus eccleſiaſticis pręfecit, quo facilius barones vrbis Romæ in officio contineret. Mortuo verò non ita multò pòſt Alphonſo, hærede legitimo carente, tanti animi Caliſtus fuit, vt regnum illud repetere ſit auſus, dictitans id ſedem apoſtolicam Alphonſi morte iure feudatario deuolutum eſſe. Parabantur iam vtrinque arma: nec Ferdinandus Alphonſi heres animos hominis cõtemnebat. Norat enim hominis ingenium & animi eius amplitudinem. Verum eius morte diſturbata ſunt omnia, & tanto metu Ferdinandus liberatus eſt. Moritur autem Caliſtus põtificatus ſui anno tertio, menſe tertio, die decimoſexto, ſepeliturq; in Vaticano ad ſiniſtram baſilicæ ſancti Petri in templo rotũdo, quod ſanctæ Mariæ in febribus dedicatum eſt, Nicolai impenſa antè à reſtitutum. Moritur etiam nõ multò poſt Borgias, nepos, qui in ciuitatem veterem confugerat, Vrſinæ familiæ odia declinans, quæ ipſe contraxerat, dum alteri factioni magis fauet. Caliſtus aũt in omni vita vir integerrimus eſt habitus, ſed hæc eius præcipua laus eſt, quòd dum epiſcopus eſſet, aut Cardinalis beneficium aliquod in cõmẽdatione nunquàm voluit, dicens ſe vna ſponſa, & quidem virgine cõtentum eſſe, hoc eſt, eccleſia Valentina, vt ius pontificium mandat. Eleemoſynas præterea pauperib. Chriſti, & ſeruis Dei frequentes dabat, dum publicè, tum priuatim. Virgines pauperes collata dote maritis collocabat. Nobiles ad inopiam redactos, ſua impenſa in vita retinebat. Vtebatur & munificẽtia erga principes, quando opus erat: maximè verò erga eos, qui nomen Chriſtianum auctoritate & opib. ſuis iuuare poterant. Ad Vſumcaſſanum, Perſarum & Armeniæ principem, ad regem Tartarorum Ludouicum Bononienſem ordinis ſancti Frãciſci fratrem, miſit cũ multis & magnis muneribus, eos in Turcum excitans, qui perſuaſu hominis & magnas Turcis calamitates intulêre, & oratores ſuos, quos ad Caliſtũ deſtinauerant, ad Pium pontificem demùm miſit: quos certè cum admiratione, tum ob interualla locorum, vnde venerant, tũ vel propter habitum noſtris oculis inſuetum inſpeximus. Ferunt Vſumcaſſanum, ſuperatis perſæpè hoſtibus ad pontificem ſcripſiſſe, ſe quidem victoriam ex hoſte reportaſſe ob preces ab eo ad Deum habitas, eiuſque beneficij diuini potius quàm humani ſe aliquando memorem futurum. Inchoata hęc amicitia à Caliſto eſt, quam nunc conſtanter Chriſtiani cũ ipſo principe retinent, qui Turcum cõtinuis prælijs vexat. In ædificijs autem paruos ſumptus

Terræmotus in regno Neapolitano.

Caliſtus Cardinales creat.

Moritur.

Eius laus.

Studium & labor eius in oppugnãdo Turca.

ptus

Digitized by Google

ptus fecit, quòd ei parum viuere licuit: quodque pecunias in vſum tanti & tam periculoſi belli colligebat. Reſtituit ſolum ſanctæ Priſcæ in Auẽtino templum, & mœnia vrbis dirupta ac ferè ſolo æquata. Aulæ quædam auro intertexta ab eo empta cernuntur. In victu ſuo parcus eſt habitus, in ſermone modeſtiſsimus. Facilis aditu quantum ei per ætatẽ licebat: iam enim octogeſimum attigerat annum, nec tamen de ſtudijs ſuis quicquam remiſerat. Legebat ipſe, aut legentes audiebat, ſi quid in tanto rerum faſtidio ei temporis ſupererat. Officium transfigurationis Domini noſtri Ieſu Chriſti ipſe compoſuit, iuſsitque eo modo atque cum his indulgentijs celebrari, quib. celebritas corporis Chriſti in precio haberetur. Oratores ad ſe venientes mira beneuolentia complectebatur: quorum precibus aut poſtulatis ab honeſto diſcedere nunquam voluit. Hanc ob rem cum Alphonſo ſimultates exercuit, quòd is peteret epiſcopatus interdum his dari, quibus vel propter ætatem, vel ignorationem tum literarũ, tum rarum humanarum, committi nequaquã debebant. Moriens autem Caliſtus, centum & quindecim millia nummũm aureorum reliquit, quos in vſus bellicos contra Turcos comparauerat. Dum autem Caliſti funus celebraretur, moritur & Dominicus ſanctæ crucis Cardinalis, & ſummus pœnitentiarius, vir quidem grauis ac ſapientiſsimus: ſepeliturq; in templo Mineruæ bonis, omnib. præ dolore lacrymantibus.

Ex Onuphrio. ALphonſus Borgia ex Caſtello Valentinæ diœceſis Sciatiua patre Ioanne, genere nobili ortus, & omnibus liberalibus artibus inſtructus, epiſcopatum Valentinum iuuenis adeptus. Alphonſi Regis legatus ad Eugenium Papam 4. miſſus, ab eo presbyter Cardinalis tt. SS. Quatuor Coronatorum denuntiatur. Mortuo Nicolao V. Romæ, in palatio Vaticano à 13. Cardinalibus ſummus pontifex 5. Idus Aprilis, anni M. C D L V. creatus, & apud S. Petrum coronatus, ſedit Imperatore Cæſare Frederico 3. Auguſto, an. 3. menſes 4. Pontificatu inito bellum Turcis indixit, ad X V I. triremium claſſe, duce Ludouico Cardinale Aquileienſi legato, maritima hoſtium loca inuaſit, & toto quo vixit triennio multis eos cladibus afflixit. Sed & terreſtri bello magna Turcis à Chriſtianis clades illata eſt.

Quippe qui ad Taurinum in Pannonia, inſigni bello Ioanne Vaiuoda duce, adhortante Ioanne Capiſtrano Minorita ſuperati, circiter L X. millia hominum amiſerunt. Mahometes tyrannus ſaucius fuga ſalutẽ quæſiuit. Ea victoria Pontifex feſtum S. Transfigurationis D. N. Ieſu Chriſti, 8. Idus Auguſti inſtituit, ſolemnes ſupplicationes habuit. Mortuo Alphonſo Rege ſine legitimo herede, Neapolitanum regnum repetijt, repugnãte Ferdinando. Dum arma Pontifex pararet, octuagenario maior, viij. Idus Auguſti, anno milleſimo quadringenteſimo quinquageſimooctauo, rebus humanis eximitur: Cardinalib. IX. duabus ordinationibus creatis. Vacauit ſedes dies duodecim. Ipſe in Sacrario ſancti Petri marmoreo tumulo ſepultus eſt, ſine vllo epitaphio.

PIVS II.

PIus ſecundus, Aeneas cognomento Picolhomineus antea vocatus, natione Italus, Senis oriũdus. Corſiniani ortus, patre Siluio, matre Victoria, patrum omniũ conſenſu põtifex creatur ter tiodecimo Kal. Septembris milleſimo quadringẽteſimo quinquageſimooctauo. Nam pater eius à plebe Senenſi cum reliqua nobilitate è republica deiectus, vt ad fundum gentilicium Corſinianum vallis Vrciæ oppidum ſe conferens, infantem eo loci ex vxore ſuſcepit. Nato puero, Aeneas Syluius nomen pater indidit. Puerpera autem per quietem viſa eſt ſibi infantem cum mitra parere, quæ (vt pronæ ſemper in peius mentes hominum ſunt) verita eſt, ne ſomnium illud puero & familiæ ignominiam portenderet, neq; ante huiuſcemodi ſuſpicione leuari potuit, quàm poſteà intellexerit filium Tergeſtinum Epiſcopum deſignatum fuiſſe: quo nũcio omni prorſus metu liberata, immortali Deo gratias egit, quòd defunctum meliore fato,

219. Pius. *Somnium matris Aeneæ.*

fato, quàm ipſa coniectauerat, filium ſibi videre contigiſſet. Prius tamen cum iam per ætatem diſcere aliquid potuiſſet, Corſiniani ſingulari memoria & ſumma docilitate grámaticam didicit: parce adeò ac duriter vitam
Aeneæ ſtudia. ducens, vt omnia ruris officia ob inopiam adire ſit coactus. Annum verò decimum & octauum agens, Senas proficiſcitur: vbi à neceſſarijs & cognatis adiutus, poëtas primò, mox oratores audiuit: quibus facultatibus tantum ingenio & diligentia valuit, vt breui præclara poëmata Latina & Etruſca lingua ediderit, ludens credo in amorem quo ætas illa maximè conflictatur. Inde verò ad ius ciuile ſe contulit: quod profectò non ita multò poſt deſerere coactus eſt. Orro namque inter Senenſes & Florentinos bello, caritatem annonæ veritus, & nobilitatem plebi Senenſi ſuſpectam cernens, voluntarium ſibi velut exſilium adſciuit, ſecutus ampliſsimum virum Dominicum Capranicum, qui tum Senis iter faciens, ad Baſileenſe concilium proficiſcebatur, queſtum iniurias ab Eugenio pontifice ſibi illatas propter denegatum galerum Cardinalatus inſigne, quo etiam abſentem Martinus ob eius virtutem, & integritatem meritò donauerat. Huius igitur contubernio vſus poſt longos itineris labores ſuperatis alpibus cælo vicinis, & congelatis niuibus opertis, per inferni pontem, Lucernæ lacum, Hel-
Baſileam venit. uetiorum campos, Baſileam tandem peruenit. Quo in conuentu, etſi multa negotia Aeneæ Dominici ſecretario obuenerint, ſemper tamen eſt aliquid otij ſuffuratus, quod litteris traderet. Dominicum deinceps paupertate & inopia circumuentum, quippe cui beneficiorum & paternæ hæreditatis prouentum omnem Eugenius denegabat, relinquere non ſine lacrymis cogitur, Bartholomæum Nouarienſem Epiſcopum ſecutus, quo cum Florentiam, vbi Eugenius pontifex erat, peruenit. Sed hunc quoque in iudicium ob crimen læſæ maieſtatis ab Eugenio accerſitum, Aeneas relinquere impellitur. Nicolaum ſanctæ crucis Cardinalem ſecutus, patrem certè optimum, ac omnium opinione ſanctiſsimum, qui Attrebatum profectus Eugenij iuſſu, vbi conuentus Gallorum principum habebatur, pacem inter ducem Burgundiæ, qui cum Anglis ſentiebar, & regem Franciæ compoſuit. Redeunte autem in Italiam Nicolao, quem Veneti ac Philippus Mediolani dux auctorem componendæ pacis requirebant, Aeneas non admodum Eugenio gratus Baſileam proficiſcens, magno ſemper in honore apud omnes eſt habitus. Fuit enim ſcriba in ſynhodo illa
Fit ſcriba & Abbreuiator in Concilio Baſileenſi. celeberrima, & litterarum apoſtolicarum abbreuiator, Duodecimuir, qui magiſtratus in tanto conuentu cenſorius habebatur. Nihil enim publicè per quempiam agi poterat, niſi horum grauiſsima auctoritas interueniſſet: & ſi qui admiſsi ad conſultandum de rebus conciliaribus minimè idonei habiti ſunt, horum iuſſu ſenarus mouebantur. Erant in eo concilio quatuor conuentus, qui deputa-
Deputati. tiones more aulico vocabantur, apud quos de fide, de pace, de reformatione, de communibus, agebatur. His magiſtratibus ſinguli præſidentes ſingulis menſibus præficiebantur. In
Orationes habet. deputatione fidei, cui Aeneas erat aſſcriptus, ſæpe præſedit. Inter collatores beneficiorum bis quoque electus, in eo autem conuentu perſæpè orauit, ſed illa eius oratio egregia & elegans eſt habita, qua in elegenda concilij ſede idonea, Auinioni, Vtini Florentiæ, Papiam anteferendam oſtendit, rerum opportunitate, ſitu loci, ædium priuatarum magnificentia, cæli benignitate & clementia, commoditate rerum omnium, quæ vrbi poſſunt importari liberalitate Philippi ducis. Cùm verò aliquid per nationes agendum erat, vnus ſemper ex Italica deligebatur, qui rebus agendis præeſſet, tanta erat in homine morum facilitas, & ingenij dexteritas. Lega-
Obit legationem. tiones verò plures concilij cauſſa obiuit, Argentinam tertio, Tridentum ſemel, Conſtantiũ ſecundo, Francofordiam ſemel, in Sabaudiam iterum mittitur. Deſignato autem poſt longas conſultationes concilij in pontificem Felice, Eugenioque excluſo, cùm octo viri ex vnaquaque natione deligerentur, quibus ſumma poteſtas in rebus conciliaribus permitteretur, Aeneas pontificis ſecretarius, magiſtratum illum vltro oblatum renuit. O-
Fit protonotarius. rator deinde ad Fridericum imperatorem à Felice miſſus, tantum dexteritate ingenij apud hominem valuit, vt eum corona poetica donatum, in amicos & protonotarium receperit, ita eos Germani appellãt, quos prin-
Senator. cipes ſecretis adhibent. Relatus deinde in ſenatorium ordinem, quem princeps in rebus grauibus conſulit, tantum valuit doctrina & auctoritate, vt facilis in quauis re ad ingenium pertinente primus haberetur, licet æmulos & obtrectatores multos habuerit. Interim verò cùm de abolendo ſchiſmate inter Eugenium & imperatorem agi cæptum eſſet, eiusque rei cauſſa ad pontificem Aeneas proficiſceretur, Senis aliquandiu moratus, à ſuis vehementer rogatur, ne ad Eugenium proficiſcere-

Digitized by Google

Apud Eugeniū ſe purgat.

ciſceretur: veriti enim ſunt, ne in eum ponti-
fex grauiter animaduerteret, quod eius au-
ctoritas in Baſileenſi concilio ab Aenea epi-
ſtolis & orationibus perſæpè impugnata di-
ceretur. At homo cōſtans ſua innocentia fre-
tus, ſpretis cognatorum precibus, Romam
proficiſcens, ſe primum apud Eugenium ele-
ganti oratione purgat, quod eorum auctori-
tatem ſecutus eſſet, quorum ſententia Baſile-
enſe concilium fuerat approbatum. Deinde
verò his de rebus cum eo agere cœpit, qua-
rum gratia ab imperatore venerat. Miſſus
deinde in Germaniam duobus ab Eugenio o-
ratoribus, quorum alter Thomas Sarzanus
fuit, alter verò Ioannes Caruaial; tandem
horum virtute & Aeneæ induſtria, vt in Ni-

Romam mittitur ab Imperatore.

colao diximus, neutralitas ſublata eſt. Vt ve-
rò etiam id rebus, non verbis tantum appa-
reret, imperator Aeneam ipſum Romam mit-
tit, qui Eugenio publicè diceret, ſe ac Germa-
nos omnes in humanis diuiniſq; ei deinceps
obtemperaturos. Mortuo autem eo tempore

Conclaui præficitur.

Eugenio, dum alter pontifex in locū demor-
tui ſuffragijs patrum deligitur, Aeneas con-
claui præfuit: nullus enim orator tum in vr-
be erat tanto munere dignior. Creato autem
Nicolao pontifice, accepta abeundi venia, dū
ab Eugenio ſubdiaconus creatus, iter in Ger-

Fit Epiſcopus Tergeſtinus.

maniam facit, epiſcopus Tergeſtinus mori-
tur, in cuius locum Aeneas, ſe quidē inſcio à
pontifice & imperatore ſuffectus eſt. Philip-
po præterea Vicecomite ſine hęrede mortuo,
à Cæſare ad Mediolanenſes orator mittitur.
Apud quos orationem habuit de imperio vr-
bis hæreditario, deque fide ſeruanda: cui qui-
dem ſi populus ille obtēperaſſet, adhuc for-
taſſe libertate vteretur. Secundò verò ad e-
os rediens, extrema quæque ob libertatem

Mediolanum mittitur.

patientes, obſidente Mediolanum Franciſco
Sfortia, vrbem ipſam cum maximo diſcrimi-
ne ingreditur, relictis ad Nouocomum col-
legis, quos timor ab officio deterruerat. Inde
autem re infecta abiens, imperatoris manda-
to ad Alphonſum Arragoniæ regem profici-
ſcens, epiſcopus Senenſis, vnde originem du-
cebat, à Nicolao creatur. Compoſita deinde
inter Alphonſum & imperatorem affinitate,
ad hominem in Germaniam rediens, eū ſem-
per adhortatus eſt, vt primo quoque tempo-
re in Italiam ad accipiendam Imperij coro-

In Italiā ab Imp. præmittitur.

nam proficiſceretur. Vnde Fredericus iter in
Italiam ingreſſus, Aeneam præmiſit, vt Leo-
noræ vxori è Luſitania vel Portugallia, vt
nunc dicitur, ad Hetruſcum littus peruentu-
ræ honoris gratia obuiam fieret. Qui vbi Se-
nas peruenit, non diu in vrbe moratus, popu-
lo ſuſpectus eſſe cœpit, ne aduentante impe-
ratore pulſis popularibus optimates reipub.
gubernandæ præficeret. Aeneas igitur vt po-
pulum ſuſpicione leuaret, Thalamonem, quò
Leonoram peruenturam putabat, proficiſci-
tur: non tamen ob eius diſceſſum quieuère
popularium animi. Relegata namque per a-
gros ad tempus omnis nobilitas eſt, cui pau-
lò poſt, vt mutabiles ſunt popularium men-
tes, redeundi in vrbem poteſtas facta eſt, co-
gnita imperatoris integritate, & Aeneæ mo-
deſtia. Is verò Piſas contendens, quò Luſita-
nos applicuiſſe intellexerat, puellam vni ſi-
bi creditam ad imperatorem, qui tum Senis
erat, perduxit. Romam deinde tum profici-

Reginā excipit & ad Imp. perducit.

ſcens, & priuatim & publicè (dum Cæſar co-
rona imperij donaretur) egit omnia. Impera-
tor præterea ad Alphonſum ſalutandi homi-
nis cauſſa iturus, Ladiſlaum regium adole-
ſcentem, quem Pannonij & Bohemi furtim
ab eo ducere ſępè tentauerant, Romę ſub tu-
tela & cuſtodia Aeneæ, qui plurimam fidem
præſtabat, reliquit. Imperator autem Romā
iterum rediens, cùm gratias pontifici egiſſet,
Ferrariam proficiſcitur, Borſioque Eſtenſi
Mutinæ duce creato: vbi Germaniam attigiſ-
ſet, Aeneam ſtatim ex mandato pontificis cū
ſumma poteſtate oratorem in Bohemiam &
omnes Auſtriæ ciuitates mittit. Orta nanque

Mittitur Orator in Bohemiam.

erat inter eas & imperatorem controuerſia
pro Ladiſlao rege, quem illæ ad ſe mitti po-
ſtulabant. Sublata autem tanta controuerſia,
ac pace inter vtroſq; cōpoſita, Aeneas haud
ita multò pòſt ad conuentum Ratiſponenſem
mittitur, vbi imperatoris vices gerens, præ-

Item Ratisbonā.

ſente Philippo Burgundiæ duce, & Ludoui-
co Boioariæ, de immanitate Turcorum, & de
calamitate reip. Chriſtianæ tanta contentio-
ne dixit, vt omnibus gemitum & lachrymas
excuſſerit, præcipuè autem Philippum Bur-
gundum ad eam expeditionem adeò animare
viſus eſt, vt bellum ſtatim omnium conſenſu
decerneretur: quod poſteà omiſſum eſt eorū
ambitione & ſtultitia, qui cuncta ſibi deberi
putabant. Aeneas verò ingraueſcente iam æ-
tate, tædio laborum ac diutina inter exteras
gentes peregrinatione feſſus, redire Senas ad
lares patrios inſtituerat: quem tamen facilè
imperator à ſententia mouit, cùm diceret,
ſibi in animo eſſe Turcis ipſis bellum infer-
re. Miſſus itaq; ob eam rem ad Francofordiē-

Francofurtum.

ſem conuentum Germanos principes, qui ex
tota prouincia eò conuenerāt, grauiſsima &
longa oratione ad bellum periculoſum & ne-
ceſſarium, multis rationib. adhortatur. Viſus

Digitized by Google

eſt quidem omnes vehementer commouere. Verùm hoc natura compertum eſt, eorum animos citò reſidere, quorum affectus perfacilè mouentur. Tertius item eadem de re in noua ciuitate conuentus habetur, in quo Aeneas mirificè annixus pedib. & manibus eſt, vt aiunt, rem ex ſententia perficere: priuatim & publicè vnum quemque ad id bellum cohortando, quo ſalus Europæ, principum ac populorum libertas, dignitas Chriſtiani nominis continebatur. Nec aberat à ſpe perficiendæ rei, cum ſubitò nunciatum eſt Nicolaum pontificem è vita migraſſe, cuius in morte diſturbata ſunt omnia: nam & conuentus ſoluitur, & Germani rerum nouarum cupidi, perſuadere imperatori annixi ſunt, ne pontificibus amplius obtemperaret, niſi quædam ad pragmaticam tendentia ab ipſis prius impetraſſent, quòd dicerent Germanis longè peiorem conditionem eſſe, quàm vel Gallis, vel Italis: quorum ſerui, Italorum in primis, ni res immutarentur, meritò eſſe dicebantur. Nec certè procul abſuit, quin imperator tumultuantibus obſequeretur. Quò minus autem id fieret, grauiſsima Aeneæ autoritas interceſsit: cuius hæc fuit apud Cæſarem ſententia; inter principes etiam de magnis rebus inter ſe diſsidentes, pacem aliquando & amicitiam componi poſſe. At inter principem & populum immortale odium ſemper interueniſſe: quare dicebat, ſatius ſibi videri cum pontifice ſentire, quàm eorum cupiditatibus obtemperare, quorum mentes non ratione, ſed appetitu & cupiditate ducuntur. Motus hac ratione imperator, ſpreta populorũ poſtulatione, Aeneam oratorē deligit, qui ad Caliſtum mitteretur. Is autē Romā profectus, cùm Frederici iuramentũ pontifici de more exhibet, collaudato, quantum ſatis erat vtroque, tota eius oratio fuit de bello Turcis inferendo: adeò erat ad eam rem animatus. Videbat enim vir ſapientiſsimus id, quod poſteà vſu accidit, barbaros victoria elatos, occupata Græcia non quieturos. Inde verò ad pacem Italię conuerſus, qua perfecta, bellum Turco inferri poſſe, exiſtimabat, pontificem ad eam rem vehementer adhortatur. Premebantur tum Senenſes comitis Petiliani & Iacobi Picennini armis, qui Alphonſi potius quàm proprijs auſpicijs bellum illud gerebant. Vt igitur omnis belli vis extingueretur, Aeneas iuſſu pontificis & ciuium ſuorum rogatu, Neapolim ad Alphonſum proficiſcitur: quo etiā totius fermè Italiæ legati de pace acturi conuenerant: quibus cùm certè vſq; ad eam diem ea de re nil adhuc actum erat,

Imperatori vt cū Pontifice ſentiat perſuadet.

Verùm ſuperueniente Aenea, tum demum ſibi de pace conuenturum dixit: quando is quidem quem vnicè diligebat, ad ſe ob eam rem acceſsiſſet. Impetrata itaq; pace, ac liberata ab hoſte patria, apud Alphonſum, cuius familiaritate plurimum delectabatur, aliquot menſes fuit, quo tempore ſeruara opportunitate hominem eleganti & copioſiſsima oratione ad bellum maritimum Orientalibus inferendum pepulit. Inde verò Roma abiens, iter in patriam facturus, à Caliſto pontifice retentus eſt, à quo etiam nō multò poſt patrum omniū conſenſu in numerum cardinalium refertur. Apud Caliſtum verò tantæ autoritatis & gratiæ fuit, vt hominem impulerit oratores ad Senenſes mittere, qui tum ciuili diſcordia laborabant, vt populum tumultuantem ad pacem & concordiam adhortarentur. At verò dum in balneis Viterbianis valetudinis cauſſa eſſet, hiſtoriamque Bohemicam inchoaſſet, mortuo Caliſto Romam ſtatim redijt: cuius exſpectatio tanta fuit, vt magna pars populi Romani officij cauſſa obuiā progreſſa, hominem, quaſi diuinarent, vt pontificem ſalutât. Ad huc n. conſenſu omnium pontificatus deferebatur. Ingreſſus itaque conclaue, patrum omnium ſuffragijs pontifex maximus, vt dixi, creatur. Accepta deinde pontificia corona, qua 3. Nonas Septembris pontificali apparatu baſilicā Petri ingreſſus eſt, cum Deo immortali gratias egiſſet, ſe totum confirmata prius eccleſiæ ditione, ad curam reipub. Chriſtianæ conuertit. Nam & bellum ante eius pontificatum in Vmbria exortum, Iacobo Picennino duce rerum nouarum cupido, ſtatim eo pontifice ſublatum eſt, Aſsiſium & Nuceria ab hoſte recepta. Inter Ferdinandum regem & Sigiſmundum Malateſtam, quod difficillimū factu videbatur, cōpoſitæ induciæ, quò Mantuam omnibus; vbi communem Chriſtianorum conuentum indixerat, tutò proficiſci liceret. Creato aūt principe Columnenſi vrbis præfecto in locum demortui Borgæ, relictoq; Romæ legato Nicolao Cuſa S. Petri ad vincula cardinali, media hyeme ab vrbe diſcedit, per eas ciuitates iter facit, quæ ciuili diſcordia ad bellum potius quàm ad pacem ſpectare videbantur, populos ad concordiam & quietem adhortatur. Mantuam poſtremo vndequaq; ventum eſt. Magnus aderat principum numerus, magna legatorum vis. Ex tota n. Europa nulla natio, gens nulla fuit, quæ non aut principes, aut legatos eò miſerit. Actum deniq; eſt in illo celeberrimo cōuentu, Pio ipſo dicente, vt bellum communi omniū

Fit Cardinalis.

Fit Pontifex.

Eius actiones.

Mantua conuentus principum.

decreto

decreto Turcis incideretur. Dictæ ſententiæ, qua id ratione geri poſſet. Propoſitum periculum, quod ceruicibus Chriſtianorum immineret. Motæ ſunt omnibus lacrymæ, cùm eorum calamitates exponerētur, qui à barbaris in grauiſsimā ſeruitutem quotidiè abducebantur. Incenſi animi, cum oſtenderet Turcos occupata Græcia & Illyrico, interiorem Europā penetraturos. Nil eſt certè ab eò prætermiſſum, quod ad mouendos Chriſtianorū animos pertineret. Magna quidem in dicendo Pij laus fuit, quòd cùm ſæpius iiſdem de reb. loqueretur, diuerſa ſemper viſus eſt dicere: tanta erat in homine elegantia & copia. Gallorum querimonias & calumnias Renati regis, quòd eundem corona regia donaſſet, trib. actionibus acerrimè confutauit. Agebantur hæc in Mantuano cōuentu, cum toto ferè Europa relicto externo bello, ad inteſtinum animos atq; arma conuertit. Surgunt Germani, partim in ſeipſos, partim in Pannonios: quorum opera tantum tanq; neceſſarium bellum magna ex parte confici potuiſſet. Excitatur Britannia duplici factione: quarū altera veterem in inſula regem, altera nouum, fugato vetere, retinere conatur. Surgunt præterea Hiſpani Brachionenſibus auxilio futuri: quos Arragoniæ rex Gallorum armis adiutus, bello premebat. Et ne quid ad diſturbanda omnia deeſſet. Italia Europæ caput, relicto externo bello, ad inteſtinum animos atq; arma conuertit. Gerebatur tum bellum in Apulia, quo Ioannes Renati regis filius, Ferdinādum regno pellere conabatur. Hinc duplex factio in tota prouincia exorta eſt: cum ij Ferdinando, illi Renato fauerent. Pius itaque omiſſo Mantuano cōuentu, ad ſedandos motus in Etruriam rediens, Viterbium ab aduerſa factione per fraudem occupatum, haud magno negotio recipit. Picentes ob fines domeſticos acerrimis bellis exagitati, partim ratione, partim metu ad pacem rediguntur. Vmbros ſimili contentione diſtractos, ac magnis cędibus oblitos & fœdatos, auctoritate ſua tandē ſedauit. Senenſium rempublicam ſublatis ſeditionibus omnibus, quibus triennio ante laborauerant, conſtituit. Exſules quoſdam, viros certè præclaros, in patriam reſtituit. Nobilibus reipubl. adminiſtrationem reddit: in Sabinorum verò perfidiam animaduerſum eſt, quòd hoſtem publicum commeatu & trāſitu iuuiſſent. Romæ grauiſsimos tumultus ſicariorum repreſsit, capto cum aliquot ſocijs Tiburtio Angeli Maſsiani filio: quem diximus à Nicolao ob coniurationem interemptum, & laqueo ad feneſtras Capitolij ſuſpēſum: q aufi fuiſſent templum Pantheon occupare, atq; inde tanquam ex arce in optimum quemque graſſari. Tyrannos quoſdam ad res nouas ſpectantes, è finibus eccleſiæ bello ſubmouit: neminem vnquā bello attigit, ad quē legatos non prius miſerit, ſi quo modo ad ſanitatem rationibus adduci poſſet. Fredericū Vrbinatem copiarum ſuarum ducem, Alexādro Sfortia in Marſos miſit, qui Iacobum Picenninū remoraretur à Renato mercede cōductum, ne in Apulia ad Gallos Ferdinandum bello vexantes tranſiret. Ferdinando autem ad * Sardinū fugato auxilio fuit, quo minùs regno ſpoliaretur, veritus, ne ſi Galli regnum occupaſſent, victoria elati, libertatem Italiæ ſubuerterēt. Legatorum à Gallis venientium minas & pollicitationes, quibus ſe à Ferdinando ad Renatum traducere conabātur, facilè contempſit. Sigiſmundi Malateſtæ eccleſiæ Romanæ vectigalis furores ac rabiem, cēſuris & armis compreſsit. Is enim ſpreto fœdere, quod inter ſe & Ferdinandum fuerat à pontifice ictum, caſtella omnia ob ſeruādam fidem data, contra ius faſq; vi cepit. Legatum eccleſiæ Romanæ ad Nidaſturem fugauit, Picentibus bella intulit. Huius verò rabies ſequenti anno ad Senogalliam Frederico Vrbinate & Neapolione Vrſino ducib. graui prælio compreſſa & caſtigata eſt, recuperata Senogallia. Expugnatum Fortunę fanum, Nicolao Piſtorienſi cardinali ſanctæ Cæciliæ legato, ac magna pars Ariminēſis agri ei adempta eſt, ne poſſet aliquando ad rebellionem ſpectare. Pugnatum eſt præterea non ita multò pòſt à Ferdinando pari felicitate ad Troiam Apuliæ oppidum: quo prælio princeps Tarētinus ac plerique alij, qui nouarum rerum cupidi Gallica ſequebantur arma, adeò ſunt perterriti, vt ſupplices à rege pacē petēres, in eius amicitiā redierint ferè oēs, præter paucos, quos poſtea rex bello inſecutus, aut regno expulit, aut ad ſanitatē redegit. Pius autem duobus maximis ac grauiſsimis bellis liberatus, expeditionē Aſiaticam, quæ in Mantuano conuentu regum ac principum ambitione & auaritia fuerat omiſſa, repetit ſocios belli Vngariæ regē, Philippū Burgundiæ ducē, ac Venetos, quòd hi promptiores ad eā rē eſſe viderētur, ſibi adiungit. Oratores & nūcios cū literis apoſtolicis ad gentes & nationes Chriſtianas mittit, qui principes omnes, qui populos ad tātum bellum tāq; neceſſariū adhortarentur. Ipſe interim Senas proficiſcitur, iturus vbi ei per anni tempus liceret, ad balnea Petriolana quę potiſsimū eius ęgritudinem

Chriſtiani principes omiſſo Turca in ſeipſos armantur.

Pacem quantum poteſt procurat Pontifex.

Varia Pontificis actiones.

Tyrannos pellit.

*Sarnum

Malateſtæ furores cohibuit.

Medelinerem.

Bellum Turcicū repetit Pius.

Sed fruſtrà.

Qq 2 dinem

Digitized by Google

dinem lenire videbantur. Ibi autem cognoſcit Philippum Burgundum, qui ſemet venturum cum milite & claſſe vouerat, à tanta pollicitatione deſtitiſſe. Intelligit præterea multos eſſe principes ac populos, non exteros modò, ſed Italos quoque, qui ambitione & liuore rẽ tantam diſturbare conarentur, quia eos viderent nobiliſsima præmia reportaturos, qui tantam belli molem ſubirent. Hos autem (vt pontificem decuit) ad ſanitatem reducere conatus eſt. *Aegrotat.* Relictis verò balneis ad vrbem proficiſcitur: vbi vehementi dolore pedum & febre dies aliquot laborauit: qua ex re factum eſt, vt Nonis Iunij, quẽadmodum publico decreto enunciauerat, Anconæ eſſe nequiuerit. Delinita autem aliqua ex parte ægritudine, oratores à rege Gallorum & Burgundiæ duce venientes, eiuſque moram excuſantes, audit. Vocatis deinde ad ſe patribus cardinalibus, regi Bohemiæ de fide Catholica malè ſentienti diem dicit: *Anconã venit.* inde ab vrbe diſcedens, per Sabinos, Vmbros, Picentes, Ancona lectica iacens defertur. In itinere autem magnam vim hominum ex Germania, Gallia, Hiſpania venientium ad bellum Turcis indictum offendit: quorum magnam partem abſolutam peccatis, Germanorum potiſsimum in patriam remiſit, quod minus idonei bello gerendo eſſent: quodque etiam belli impenſam, vt in litteris Apoſtolicis continebatur, ſecum non detuliſſent. Dum claſſem, quæ paſsim in portubus ſuperi inferique maris ad tantum bellum fuerat ædificata; *Moritur.* dumq; Venetorum ducem belli ſocium Anconæ exſpectat, diutina & lenta febri afflictatus, moritur anno ſexageſimoquarto ſupra quadringentos & mille, ſeptimodecimo Kalend. Septembris, horam circiter tertiam noctis: anno verò pontificatus ſexto, diebus ſex minus. Tantæ autem conſtantiæ & fortitudinis fuit, vt tota ægritudine, graui quidem & longa, occupationes intelligendi, cauſſas diuerſarum gentium audiendi, inhibendi, diſcernendi, iudicandi, ſignandi, admonendi, caſtigandi, intermiſerit nunquam. Eo autem die, quo è vita migrauit, duas horas ante extremum vitæ ſpatium patres cardinales ad ſe vocatos, conſtanti animo & voce non inconcinna, ad concordiam in eligendo nouo pontifice adhortatus eſt: quibus item honorem ſummi Dei, dignitatem Eccleſiæ Romanæ, bellum à ſe in Turcos ſuſceptum, ſalutem animæ ſuæ, familiam omnem, nepotes verò maximè ſi commendatione dignos ſe præſtiterint, cõſtanti ac graui oratione commendauit. Petijt ſponte ſacramenta omnia, & ſigna integerrimi Chriſtiani omnibus in rebus præſetulit. Præterea verò acerrimè tum quidem diſputauit cum Laurentio Rouerella Epiſcopo Ferrarienſi Theologo doctiſsimo, liceret ne extremam Vnctionem iterare, *Extrema vnctio an iteranda.* qua ſemel inunctus fuerat, dum Baſileæ peſtilentia grauiſsimè ægrotaret. Orationes canonicas, vt intermitteret in tanta animi anxietate, neq; domeſticorum quidem precibus exorari potuit. Symbolum Athanaſij, conſtanter pronunciauit: & pronunciatum, veriſsimum ac ſanctiſsimum eſſe dixit. Non mortem exhorruit, non perturbationis, aut inconſtantiæ, dum ſupremum ſpiritum efflaret, ſignum aliquod edidit. Exſtinctus profectò magis quam mortuus dici poteſt, adeò longis ægritudinibus maceratus erat, vt corpus ſuum Romam deferretur, ſuis mandauit. *Corpus Romam defertur & ſepelitur.* Affirmant pollinctores viuaciſsimum cor in homine inuentum. Funus Ancona Romam defertur, comitante familia lugubri veſte induta, ac lachrymis ſqualida. Peractis autem de more exequijs, in baſilica ſancti Petri conditur ad altare ſancti Andreæ, ſepulchro Franciſci cardinalis Senenſis impenſa condito, cum hoc epitaphio: *Epitaphium.* PIVS SECVNDVS PONTIFEX MAXIMVS, NATIONE TVSCVS, PATRIA SENENSIS, GENTE PICOLHOMINEA: ſedit annos ſex. Breuis pontificatus, ingens fuit gloria. Conuentum Chriſtianorum Mantuæ pro fide habuit. Oppugnatoribus Romanæ ſedis intra atque extra Italiam reſtitit: Catharinam Senenſem inter ſanctas Chriſti retulit: pragmaticam in Gallia abrogauit. Ferdinandum Arragonenſem in regnum Siciliæ cis fretum reſtituit: rem Eccleſiæ auxit. Fodinas inuenti tum primum aluminis apud Tolfam inſtituit: cultor iuſtitiæ & religionis. Admirabilis eloquio. Vadens in bellum, quod Turcis indixerat, Anconæ deceſsit: ibi & claſſem paratam, & ducem Venetorum cum ſuo ſenatu commilitones Chriſti habuit. Relatus in vrbem eſt patrum decreto, & hic conditus, vbi caput Andreæ Apoſtoli ad ſe ex Peloponeſo aducctum collocari iuſſerat. Vixit annos quinquaginta octo, menſes nouem, dies ſeptẽ & viginti. *Pecunia in vſum belli Turcici relicta.* Collegio autẽ Cardinalium quinque & quadraginta millia nummũm aureorum, à vectigalibus Eccleſiæ penſionũ, ob indictum Turcis bellum reliquit. Has autem pecunias cardinales & triremes, quæ tum in portu Anconitano erant, Chriſtophoro Mauro Venetorum duci, qui biduo ante Pij mor-

tem

Digitized by Google

tem cum triremibus vndecim applicuerat, committunt his conditionibus, vt nauigijs pro eorum arbitrio bello nauali vterentur: pecunias verò ſtipendij nomine ad Matthiam Vngarorum regem mitterent, bellum aſsiduò cum Turcis gerentem. Mortuus eſt vir fortitudinis certæ, ac prudentiæ ſingularis, & qui non ad otium, ad ſegnitiem, ſed ad res agendas, & maximas quidem natus videbatur. Augere maieſtatem pontificis conatus eſt ſemper. Non reges, non duces, non populos, non tyrannos in ſe aut Eccleſiaſticum quempiam delinquentes, bello, cenſuris, interdictis, exſecrationibus perſequi prius deſtitit, quàm eos ad ſanitatem rediſſe cognouerit.

Pragmaticā ſanctionem in Gallia tollit.

Ludouico autem regi Gallorum aduerſatus eſt, quòd libertatem Eccleſiæ minuere cōaretur, cùm ab eò anteà pragmaticam Eccleſiæ Romanæ pernicioſiſsimā peſtem extorſiſſet. Borſio duci Mutinenſi minatus eſt, quod ipſe Romanæ Eccleſiæ cenſuarius, & Sigiſmundo Malateſtæ hoſti Eccleſiæ, & rebus Gallicis faueret. Sigiſmundum verò Auſtriæ ducem grauiſsimis cenſuris perſecutus, quòd Nicolaum Cuſanum cardinalem ad vincula Petri cepiſſet, ac comprehenſum aliquandiu in carcere detinuiſſet.

Epiſcopū Moguntinum deponit.

Dieterum Iſembergenſem Maguntinum antiſtitem, malè de Eccleſia Romana ſentientem, ſede depulit, inque eius locum alterum ſuffecit. Beneuentanum archiepiſcopum contra eius voluntatem res nouas molientem, Beneuentnmque Gallis prodere conantem, Archiepiſcopatu mouit.

Alios peccantes punit.

Franciſcum Copinum plus auctoritatis cum magna pernicie & clade hominum in legatione Britannica ſibi vendicantem, quàm ei à ſede Apſtolica conceſſum fuerat, Epiſcopatu Interamnenſi priuauit. Tarracinum, Beneuentum, Soram, Arpinum, ac magnam partem Hernicorum, quæ nunc Campania vocatur, in deditionem Eccleſiæ redegit. Nil regibus, nil populis timore & auaritia conceſsit vnquā. Quoſdam verò ſeueriſsimè arguit, quòd ea peterent, quæ ſine Eccleſiæ detrimento & eius ignominia fieri nullo modo poſſent. Tantū terroris dominis quibuſdam Italicis præſertim iniecit, vt officio & fide nil antiquius ducerent.

Amicos fouet.

Vt hoſtes publicos conſtanter perſecutus eſt, ſic amicos humaniſsimè ac officioſiſſimè fouit. Fredericum Romanorum Imperatorem, Matthiam Vngarorum regem, Ferdinandum, Alphonſi filium, Philippum Burgundum, Franciſcum Sfortiam, Ludouicum Gonzagam vehementer dilexit; duodecim Cardinales ſuo Pontificatu veteribus addidit, Reatinum, Spoletinum, Thernenſem, Alexandrum Saxoferratenſem, Bartholomæum Rouerellam, Iacobum Lucenſem, Franciſcum Laodamiæ ſororis ſuæ filium. Franciſcum Gonzagam, Ludouici principis filium. Hi omnes Italici ſunt habiti. Ex tranſalpinis Saltzpurgenſem, Ludouicum Alibretum Atrebatenſem, Vrgelenſem.

Viuendi modus.

Viuendi autem rationem ita patiebatur, vt otij & deſidiæ accuſari nullo modo poſſet. Surgebat manè aurora illuceſcente, & habita ratione valetudinis, ac re diuina caſtè & piè facta, ad negotia publica ſtatim egrediebatur. Functus officio, ac per hortos recreandi animi gratia delatus, prandebat. Mediocri cibo vtebatur, non exquiſito & lauto. Cibos rarò ſibi apparari iuſſit: quod apponebatur, hoc edebat, vini parciſsimus, dilutique ac lenis magis quam auſteri amator. Sumpto cibo dimidium horæ cum domeſticis aut fabulabatur, aut diſputabat. Cubiculum deinde ingreſſus cùm paululum quieuiſſet, horis canonicis de more repetitis, tamdiu legebat aut ſcribebat, donec ei per munera publica licuiſſet. Idem faciebat noctu, quod die poſt cœnam: nam & legebat & dictabat vſque ad multam noctem in lecto iacens: nec amplius quam horis quinque aut ſex quieſcebat. Homo fuit ſtaturæ breuis, caput habuit ante annos canum, faciem ante diem ſenectam præſeferentem. Adſpectu ſeueritatem facilitate conditam oſtendebat. Circa cultum corporis neque moroſus, neque negligens, laboris patiens habebatur. Sitim æquo animo & famem tolerauit. Robuſtum ei corpus natura dederat, quod tamen longæ peregrinationes & crebri labores, & frequentes vigilię attriuerant.

Morbi.

Accedebant morbi eius familiariſsimi, tuſſis, calculus & podagra: quibus ita perſæpè cruciabatur, vt præter vnicam vocem nil ei, quare viuus dici poſſet, relictum videretur. Aditu etiam dùm ægrotaret facilis erat, verborū parcus; inuitus petita negauit. Pecuniarum quantū collegit, tantū erogauit: quarū neq; ſtudioſus neq; adſpernator fuit. Dū numerarentur, dū reponerentur, intereſſe nunquam voluit. Fouere ingenia ſuorum temporū eſt nō viſus, quòd tria grauiſsima bella ab eo ſuſcepta: ærarium pontificum ita continuò exhauſerant, vt ære alieno, ac magno quidem ſæpè premeretur. Multos tamen muneribus aulicis & beneficijs eccleſiaſticis iuuit, literatos dico. Oratores aut poemata recitantes libenter audiuit: eorumque iudicio, qui aliquid ſapere videretur, ſua ſcripta

Digitized by Google

commiſit. Mēdaces & delatores odio habuit, iram facilè collegit, collectam facillimè repreſsit. Laceſſentibus conſtanter ignouit, ni ſedi apoſtolicæ facta eſſet iniuria: cuius dignitatem adeò acriter tutatus eſt ſemper, vt eius cauſſa magnorum regum ac principum graues inimicitias frequenter ſuſceperit. Erga domeſticos mira comitate & facilitate vtebatur. Nam quos vel inſcientia, vel ignauia deliquiſſe deprehendiſſet, paterna charitate admonebat. Mala de ſe opinantes vel loquentes coercuit nunquam: liberè enim in libera ciuitate loqui omnes volebat. Quærenti neſcio cui apud eum, quòd malè audiret, reſpondit, de me quoque qui malè ſentiant, ſi in campum Floræ proficiſceris, multos audies. Si quando cælum Romanum tanquàm naturæ ſuæ contrarium & inſalubre mutare conſtituiſſet, æſtate præcipuè, aut Tibur, aut Senas in patriā proficiſcebatur. Seceſſu autē abbatiæ mirè delectabatur, quæ in agro Senenſi, tum amœnitate loci, tum opacitate ſiluarum mira refrigeratio æſtate habetur, frequentauit Maceratana & Petriolana balnea valetudinis cauſſa. Rara veſte vtebatur, &

Lectionis ſtudium.

argento frugali magis quā regio. Eius enim voluptas omnis quando à munere publico vacabat, in lectione & ſcriptione frequenti repoſita erat. Libros pluſquam ſaphyros & ſmaragdos charros habuit, quib. chryſolitorū magnā copiā ineſſe dicebat. Menſam autē artificioſam ita contempſit, vt ad fontes, ad nemora, ad loca agreſtia delatus, quæ ſæpè frequentabat animi cauſſa, non apparatu pontificio, ſed humili ac propè ruſticano ſit vſus.

Crebra locorum mutatio reprehēſa.

Hanc eius crebram locorum mutationem non defuère, qui carperent, ex aulicis maximè, quod id nunquam ab alijs pontificibus factum eſſet, niſi aut bello, aut peſte vrgente. Horum autem querelas contempſit ſemper, quod diceret, nil ob eā rem à ſe permitti, quod ad dignitatem pontificatus, ad vtilitatem aulicorum pertineret. Signabat omnibus in locis, audiebat, cenſebat, reſpondebat, affirmabat, refellebat: quibus ex reb. quouis etiam in loco abundè omnibus ſatisfieri poterat. Non libenter ſolus comedebat. Hanc ob rem, vel Spoletinum cardinalem, vel Theanenſem, vel Papienſem in conuiuium adhibebat: inter cœnandum de ſtudijs bonarum artium loquebatur, memoriam veterum repetebat: & quid quiſque laudis vel dicendo, vel ſcribendo conſecutus eſſet, exquiſito iudicio oſtēdebat. Ad virtutē ſuos frequēter adhortabatur, à vitijs deterrebat, cum eorum res geſtas commemoraret, qui in vita rectè aut perperam egiſſent. Auguſtino Patritio lectore vſus eſt: à quo etiam (dum ipſe dictabat) deſcribebantur omnia: ſales interdum libenter audiebat, negotijs præſertim vacuus Florentinum quendam interdum adhibebat, cui Greco nomen eſt, hominē certè cuiuſuis mores, natura, linguā cum maximo omnium, qui audiebant, riſu facilè exprimentem. Homo fuit verus, integer, apertus, nil habuit ficti, nil ſimulati. Chriſtianam aūt religionem ita coluit & obſeruauit, vt omnē prorſus hypocriſis ſuſpicionem à ſe remoueret: frequenter confitebatur & cōmunicabat. Rem diuinam aut ipſe faciebat, aut dū fieret, obſeruatis de more cæremonijs omnib. aſtabat. Somnia, portenta, prodigia, contempſit ſemper. Fulgura curauit nunquam. Geomantibus & cæteris id genus nullam fidem adhibuit. Timiditatis & inconſtantiæ ſignum nullum in homine cognitū. Extolli ſecundis reb. & perturbari aduerſis nunquā viſus eſt. Suos plerunq; vt timidos & formidoloſos reprehendit, quòd acceptas clades (vt in bello cōtingit) apertè ei denunciare verentur. Incōmodis enim, cōſilio & manu mederi poſſe dicebat, ſi id ad tempus quod accidiſſet, ſcitum foret. Socios belli, vel magnitudine impenſæ, vel hoſtium potentia perterritus deſeruit nunquā. Bella ſuſcepit inuitus: tamen & multis ac maximis iniurijs laceſsitus pro tutela Eccleſiæ, pro defenſione religionis.

Aedificandi ſtudium.

Aedificādi ſtudio vehementer delectatus eſt. Impenſa n. ſua ſcalæ templi ad Vaticanū vetuſtate collapſę inſtauratę. Veſtibulum ędium ad dignitatem & tutelam loci munitū. Aream pro tēpli foribus ruderibus purgatam ſternere parabat. Porticum, vnde pontifex populo benediceret, inchoauerat. Tibure arcem perfeciſſe priuſquàm inchoaſſe viſus eſt. Senis quadrato ſaxo gentilib. ſuis porticum faſtigiatam & ornatiſsimam extruxit. Corſinianum, quod Pientiam à Pio nomine in pōtificatu accepto appellauit, ciuitatem fecit, templumq; teſtudineum, celebrè id quidē, & ornatiſsimas ędes extruxit.

Epitaphium parentum.

Sepulchrū marmoreū paternis maternisq; oſsib. Senis in templo beati Franciſci ſuo iuſſu conditū, hoc diſticho notauit:

Syluius hic taceo, coniunx Victoria mecū eſt:
Filius hoc clauſit marmore Papa Pius.

Quatuor habuit ex ſorore nepotes: ex his duo minores natu, eius gratia & autoritate à rege Hiſpano equeſtri ordini ſunt additi. Primus, cui Ferdinandus rex filiam in matrimonium locauerat, dux Amalphitanus creatur,

Digitized by Google

Secundus, quem (vt anteà dixi) Pius in numerum cardinalium retulit, tanta cum integritate & virtute adhuc viuit, vt in eo nil ſit requirendum, quod ad ampliſsimum virum pertineat: ingenio, moribus, ſolertia religione, modeſtia, grauitate. Ad Pium redeo, qui in tanto rerum faſtigio collocatus, litterarum ſtudium intermiſit nunquam. Adoleſcens, & nondum ſacris initiatus poëmata edidit laſciuiæ magis & feſtiuitati accommodata, quàm preſſa & grauia. Surgit tamen nonnunquam: & dum iocatur, mordacitate non caret. Exſtant eius epigrammata referta ſalibus. Ad tria millia variorum verſuum ſcripſiſſe dicitur, quorum pars magna Baſileæ perijt. Orationi ſolutæ reliqua vita ſe totum dedit, magnitudine rerum inuitatus, delectatus eſt etiam mixto ſcribendi genere, & ad philoſophandum aptiore. Libros in dialogo edidit de poteſtate concilij Baſileenſis de ortu Nili, de ſtudio venandi, de fato, de præſcientia Dei, de hæreſi Bohemorum. Reliquit dialogum imperfectum contra Turcos inchoatum pro defenſione fidei Catholicæ. Epiſtolas digeſsit in tempora: & quas prophanus, quas ſacris initiatus, quas antiſtites, quas pontifex maximus ſcripſerit, voluminibus ſeparat. His reges, nationes, ciuitates, principes atque omne genus hominum ad religionis arma incendit. Exſtat eius epiſtola ad Turcum, qua hominem adhortatur, vt poſthabita Mahometana perfidia, veram Chriſti Ieſu religionem ſequatur. Libellum edidit de miſeria aulicorum. Scripſit etiam de inſtitutione artis grammaticæ ad Ladiſlaum adoleſcentem Vngarorum regem. Orationes circiter duas & XXX. habuit ad pacem regum, ad concordiam principum, ad tranquillitatem nationum, ad defenſionẽ, religionis, ad quietem totius orbis terrarum ſpectantes. Bohemicam hiſtoriam perfecit, auſtralem imperfectam reliquit. Aggreſſus eſt hiſtoriam rerũ vbiq; locorum ſua ætate geſtarum: quàm negotiorum multitudine oppreſſus imperfectã reliquit. Commentariorum de rebus à ſe geſtis libros duodecim ſcripſit, tertium decimũ inchoauit. Scribendi genus lene eſt, ac temperatũ. Conciones habet ſplendidas, & rei accõmodatas. Mouet affectus, ac eos deniq; ſedat. Candorem & ornatum orationis nunquam intermittit. Deſcribit appoſitè ſitus & flumina. Varios pro tempore ſumit eloquentię vultus. Cognitionem rerum antiquarum non omittit. Nullius oppidi occurit mentio, cuius originem non repetat, ſitum non notet. Qui duces, qua ætate claruerint, diligentiſsimè perſcribit. Mimos etiam ad voluptatem notauit. Sententias in prouerbij modum reliquit multas: quarum partem aliquam, quod ad institutionẽ humanæ vitę pertinere viſæ ſunt, ſubiungere inſtituit. Diuinam naturã credendo melius, quàm diſputando intelligi ac comprehendi poſſe dicebat: Omnẽ ſectam auctoritate firmatã, humana ratione carere. Chriſtianam fidem, ſi miraculis non eſſet approbata, honeſtate ſua recipi debuiſſe. Vnius diuinitatis tres eſſe perſonas, nõ qua ratione probetur, ſed à quo dicatur animaduertendum. Mortales menſores cæli & terræ, audaces magis videri quam veros. Siderum inueſtigare curſus, pulchrius eſſe quã vtile. Amicos Dei & hac, & futura perfrui vita. Sine virtute nulli ſolidum eſſe gaudium. Neque auarum pecunia, neque doctum cognitione rerum vnquàm repleri. Cui plura noſſe datum eſt, eum maiora ſequi dubia. Plebeis argenti, nobilibus auri, principibus gemmarum loco litteras eſſe debere. Bonos medicos non pecuniã, ſed bonam valetudinem ægroti quærere. Artificioſam orationem ſtultos, non ſapientes flectere. Sanctas eſſe leges, quæ vaganti frena licentiæ imponunt. In plebem vim habere leges, in potentes mutas. Res grauiores armis, non legibus diffiniri. Vrbanus ſuam domum ciuitati, ciuitatem regioni, regionem mundo, mundum Deo ſubijcit. Lubricum eſſe primũ apud reges locum. Vt in mare flumina omnia, ſic vitia in magnas aulas fluere. Aſſentatores maximè quò volunt, reges ducere. Nulli magis principes aures, quàm delatori præſtare. Peſsimam regibus peſtem adulatoris linguã. Regem, qui nulli fidit, inutilem eſſe: nec meliorem, qui omnibus credit. Qui multos regit, à multis regatur oportet. Non eſſe regio nomine dignum, qui ſuis commodis publica metitur, neque qui ſacra negligit, eccleſiæ prouentum: neque regem qui iuridicundo non aſsidet, vectigalia digna petere. Litigatores, aues, forum, aream, iudicẽ, rete, patronos, aucupes dicebat. Dignitatib. viros dandos, nõ dignitates hominib. Magiſtratus alios mereri, & nõ habere: alios habere: nõ mereri. Graue pontificis onus, ſed beatũ ei, qui benè fert. Indoctum epiſcopũ aſino comparandũ. Corpora malos medicos, animas imperitos ſacerdotes occidere. Vagum monachum diaboli mancipium eſſe. Virtutes clerum ditaſſe, vitia pauperem facere. Sacerdotibus magna ratione ſublatas nuptias, maiori reſtituendas videri. Fideli amico nullum theſaurum ante-

Pij varia ſcripta.

Inſignis plane tractatus.

Eius variæ ſententiæ.

anteferendum. Vitam amico, inuidiam morti comparandam. Hoſtem in ſe nutrire, qui nimis filio ignoſcit. Nulla in re auarum placere hominib. niſi in morte. Vitia hominum liberalitate obtegi, nudari auaritia. Mentiri ſeruile vitium eſſe. Vini vſum & labores & morbos auxiſſe mortalibus. Vinum, quòd mentem excitet, non quòd obruat, ſumendū. Libidinem ætatem omnem fœdare, ſenectutem exſtinguere. Quietam vitam non aurum ipſum, non gemmas præbere. Dulce bonis, durum iniquis mori. Generoſam mortem turpi vitæ omnium philoſophorum ſententia anteferendam. Hæc ſunt ferè, quæ de vita Pij pontificis ſcribi poſſunt: ad cuius laudes hoc etiam addo, quòd & beatam Catharinam Senenſem in ſanctas retulit, caput ſancti Andreæ e Peloponneſo à principe loci Romam auectum, in ſancto Petro cum maxima veneratione, cumque ſupplicationibus cleri populiq; Romani in ſacello ad id fabricato collocauit, repurgato templo, eo loci potiſſimùm, dimotiſque quorundam pontificum & cardinalium ſepulchris, quæ baſilicam ipſam temerè occupabant.

Catharina Senēſis canonizatur.

Ex Onuphrio.

AEneas Siluius Picolhomineus, gente patricia, tenuioris tamen fortunæ, patre Siluio in villa Corſiniana agri Senenſis ortus, per omnium Romanæ curiæ dignitatum gradus, ad munus Apoſtolicum aſcendit. Literis humanioribus inſtructus, eloquentia, dexteritate, & prudentia multum valuit. Primùm Cardinalium Capranici & Albergati ſcriba, deinde in Concilio Baſileenſi cæremoniarum præfectus, & pro eo multis legationib. egregiè functus, poſteà Friderici tertij, Felicis quinti, Eugenij quarti, & Nicolai quinti epiſtolarum magiſter, & à Secretis fuit. Ad Eugenium quartum, pro natione Germanica Legatus, obedientiam, ſublata neutralitate, eidem præſtitit. A Nicolao quinto epiſcopus Tergeſtinus, & Senenſis, à Caliſto tertio, Diaconus primo ſancti Euſtachij, mox Presbyter Cardinalis tt. S. Sabinæ creatus eſt. Quo mortuo Romæ in palatio Vaticano, XVII. Cardinalium ſuffragijs, Romanus Pontifex, decimoquarto Kalend. Septembris, an. Domini M.CDLVIII, denunciatus, & tertio Nonas Septembris coronatus, Imperatore Cæſare Friderico tertio Auguſto: ſedit annos quinque, menſes vndecim, dies vigintiſeptē Ordinationibus tribus habitis, XIII. Cardinales creauit. Obijt Anconæ in Piceno, dum bellum in Turcas adornaret. Vacauit ſedes dies XVI. Corpus Romam relatum in baſilica ſancti Petri marmoreo tumulo cum hoc elogio, in Sacello ſancti Andreæ ſepultum eſt.

PIus ſecundus Pontifex maximus, natione Tuſcus, patria Senenſis, gente Picolhominea, ſedit annos ſex. Breuis Pontificatus ingens fuit gloria. Conuentum Chriſtianorum Mantuæ pro fide habuit. Oppugnatoribus Romanæ ſedis intra atque extra Italiam reſtitit. Catharinam Senenſem inter ſanctas Chriſti retulit. Pragmaticam in Gallia abrogauit. Ferdinandum Arragonenſem in Regnū Siciliæ cis Fretum reſtituit: rem Eccleſiæ auxit. Fodinas inuenti tum primùm aluminis apud Tolfam inſtituit. Cultor iuſtitiæ & religionis. Admirabilis eloquio. Vadēs in bellum, quod Turcis indixerat, Anconæ deceſſit: ibi & claſſem paratam, & ducem Venetorum cum ſuo ſenatu commilitones Chriſti habuit. Relatus in Vrbem eſt Patrum decreto, & hic conditus: vbi caput Andreæ apoſtoli ad ſe ex Peloponneſo aduectum collocari iuſſerat. Vixit annos LIX. menſes IX. dies XXVII. Franciſcus Cardinalis Senenſis auunculo ſanctiſſimo fecit, Anno Domini 1464.

Epitaphium Pij II.

Humi verò in Tabula marmorea.

PIVS II. PONT. MAX.

PAVLVS II.

PAulus ſecundus, Petrus Barbo anteà vocatus, patria Venetus, patre Nicolao, matre Polyxea, ſancti Marci presbyter cardinalis, pridie Kalendas Septembris pontifex creatur, anno Domini MCCCCLXIV. Is enim Eugenij pontificis ex ſorore nepos adoleſcens adhuc iturus in mercaturam erat, quæ apud 220. Pōt.

Digitized by Google

Paulus in adoleſcentia mercatura animum adiicit. Studijs ſe addicit.

apud Venetos in precio eſt, & à Solone non improbatur: & iam ſcrinium & arma in triremes detulerat, cùm ei nunciatum eſt, Gabrielem Condelmerium auunculum ſuum pontificem creatum eſſe. Subſtitit itaque adhortantib. amicis & fratre Paulo Barbo maiore natu, ac literis, licet iam adultus eſſet, operam dedit: præceptore vſus Iacobo Ricionio, qui diligentiam hominis ea in re laudare conſueuerat. Habuit & alios præceptores, nec tamen ob ætatem admodum profecit: quos omnes præter Ricionem, dum pontifex eſſet, dignitate & facultatib. honeſtiores reddidit, oſtendens per eos non ſtetiſſe, quò minus doctior euaderet. Paulus aūt Barbo magni animi ac prudētiæ vir, cognita fratris natura, quæ potius quietem quam negotia appetebat. Eugenium rogat (nam Florentiam videndi hominis cauſſa venerat) vt Petrum ad ſe vocet, initiatumque ſacris in aliquot dignitatis gradu collocet. Vocatus itaque Petrus, archidiaconatum Bononienſem, ac non ita multò pòſt epiſcopatum Ceruiæ commendatione adeptus, protonotarius ab auunculo creatur, ex his potiſsimum, qui emolumentorum participes ſunt. His autem facultatibus aliquot annis vitam ducens, tādem vnà cum Alouiſio Patauino medico, quē poſtea patriarcham & camerarium appellārunt, cardinalis ab Eugenio creatur, inſtantibus quibuſdam Eugenij familiaribus, vt haberent, quem Alouiſij potentię interdum obijcerent: inter quos poſteà tanta ſimultas fuit, vt nuſquàm maiore odio certatum ſit: his etiam diſcordias alentibus, qui ſeditionibus ali & augeri conſueuerant. Dolebat enim Petrus primum locum apud Eugenium ſibi ſurripi, cùm nepos eſſet, cumque etiam patritius Venetus. Hanc ob rem inimicitias non vulgares exercuit cum Franciſco Condelmerio vicecancellario ex amita Eugenij nato: quo deinceps mortuo, totum ſe in patriarchā vertit, licet ſæpius intercedentibus amicis in gratiam redijſſent ſimulato animo. Hanc ob rem ſub diuerſis pontificibus ita inter ſe mutuis odijs certarunt, vt alter alteri nō pepercerit, ſiue facultates, ſiue dignitatem inſpicias. Iactata & inter eos varia probra ſunt, quæ conſultò prætereo, ne maledicis fidem præſtitiſſe videar. Mortuo autem Eugenio, cū in eius locum Nicolaus quintus ſuffectus eſſet, tantum apud hominem gratia & blanditijs valuit, vt & primum ipſe locum è natione ſua apud eum tenuerit, fratre Nicolai hominem adiuuante: & ita Nicolaum animaue-

Fit Archidiaconus & Epiſcopus.

Cardinalis.

Inimicitia.

Gratia apud Nicolaū V.

rit, vt camerarij dignitatem Alouiſio diminueret. Erat enim Petrus Barbo natura blandus, arte humanus, vbi opus erat. Præterea verò eò dignitatis plerunque deueniebat, cū precando, rogando, obteſtando, quod vellet, conſequi non poſſet, vt ad faciendam fidem precibus lacrymas adderet. Hanc ob rem Pius pontifex hominem Mariam pientiſsimam appellare interdum per iocum ſolebat. His quoque artibus apud Caliſtum vſus, pepulit hominem, vt Alouiſium cum triremibus in Turcos mitteret, oſtendens hominis amplitudinem, huic tantæ rei maximè conuenire, cùm aliàs & exercitus duxiſſet, & ditionem eccleſiæ ab hoſtibus conſtanter tutatus fuiſſet. Hac demum moleſtia liberatus Petrus, Caliſtum deinceps ita in ſententiam ſuā ſemper traxit, vt donec vixerit, nullius magis quàm huius conſilio ſit vſus. Facilè præterea quicquid volebat, à pōtifice impetrabat, ſua vel amicorum cauſſa. Erat enim propenſior in amicos: & quos in clientelam ſuſceperat, quibuſcunque rebus poterat, iuuabat, ac cōſtantiſsimè tuebatur, cùm apud vnumquenque magiſtratum, vel tum maximè apud pontificem. Tanta præterea humanitatis fuit, vt in ægritudinibus curiales ipſos, qui alio in precio erant, inuiſeret: & quibuſdam remedijs adhibitis, eos ad valetudinem adhortaretur. Semper enim domi habebat vnguenta Venetijs aduecto, oleum, tyriacam, & cætera id genus, quæ ad curandam valetudinem faciunt. Ex his aliquid ad ægrotos mittebat. Curabat item, vt vni ſibi magis quàm alteri ægrotantium teſtamenta committerentur, quæ poſteà ex arbitrio ſuo partiebatur: & ſi quid inerat quod ad rem ſuam pertineret, facto tamen ſub haſta precio, id ſibi pecunia vindicabat. Romanorum verò quorundam amicitia delectatus eſt, quos ſæpè in conuiuium adhibebat, tum ad iocum, tum ad riſum: quem & Priabiſius ſuus & Franciſcus Malacara ſalibus,* minis, dicterijs, ſcommatibus frequenter non ſine vrbanitate excitabant. His quidem artibus effecerat, vt tum ciuibus Romanis, tum aulicis ipſis charus eſſe putaretur. Præterea autem ne domi tantùm poſſe videretur, foris etiam auctoritatem ſibi cōparare annixus eſt. Nam & in Hernicos (quā nunc Campaniam Romanam vocant) profectus eſt ad populos quoſdam ſedandos, qui de finibus contendebant: & litem componere inter comitem Auerſæ & Neapolionem Vrſinum conatus, paulùm abſuit, quin turpiter captus, in vincula conijceretur, adeò in

Item apud Caliſtum.

** mimis.*

Proficiſcitur in Campaniam.

Rr cum

eum comes Auerſus ob quandam verborum licentiam, malè animatus erat. Re itaque infecta abiens, homini ſemper aduerſatus eſt. Mortuo deinde Caliſto, in eiusq; locum Pio ſuffecto, cùm permutare epiſcopatum Vicetinum in Patauinum inſtando acerbè nimium, rogandoque anniteretur, & Pij Pontificis & Venetorũ iram adeò incurrit, vt Paulũ fratrem ſenatorio munere amonerint, & ei interdixerint, quò minus aliorum beneficiorum prouentibus potiretur, niſi ſententiam mutaret. Hanc ob rem indignatus homo, vlciſcendi tempus obſeruans, interim acerbè nimium in eos inuehebatur, per quos ſtetiſſet, quò minus voto potiretur.

Pii Pontifex.

Mortuo autem Pio, in eius locum ipſe ſuffectus, ſtatim vbi magiſtratum inijt, ſiue quod ita pollicitus erat, ſiue quòd Pij decreta & acta oderat, abbreuiatores omnes quos in ordinem red egerat, tanquam inutiles & indoctos (vt ipſe dicebat) exauctorauit.

Abbreuiatores exauctorati.

Eos enim bonis & dignitate indicta cauſſa ſpoliauit: quos etiam propter eruditionem & doctrinam ex toto orbe terrarum conquiſitos, magnis pollicitationibus & præmijs vocare ad ſe debuerat. Erat quidem illud collegium refertum bonis ac doctis viris. Inerant diuini atque humani iuris viri peritiſsimi. Inerant poetę & oratores plerique, qui certè non minus ornamenti ipſi curiæ afferebant, quam ab eadem acciperent, quos omnes Paulus tanquam inquilinos & aduenas poſſeſsione pepulit, licet emptorib. cautum eſſet literis apoſtolicis, cautum etiam fiſci pontificij auctoritate, ne qui bona fide emiſſent, è poſſeſsione honeſta ac legitima deijcerentur. Tentârunt tamẽ hi, ad quos res ipſa pertinebat, hominem è ſententia dimouere. Atque ego certè, qui horum de numero eram, rogando etiam vt cauſſa ipſa iudicibus publicis (quos Rotæ auditores vocant) committeretur: tum ille toruis oculis me adſpiciens. Ita nos, inquit, ad iudices reuocas, ac ſi neſcires omnia iura in ſcrinio pectoris noſtri collocata eſſe: Sic ſtat ſententia, inquit, loco cedant omnes, eant quò volunt, nihil eos moror, pontifex ſum, mihique licet pro arbitrio animi aliorũ acta & reſcindere & approbare.

Seueritas & inſuſcepta ſententia firmitas.

Hac verò tam immiti ſententia accepta, vt lapidem immobilem volueremus, & obſeruabamur, & fruſtrà quidem die ac noctu in foribus aulæ, viliſsimum etiam quenque ſeruum rogantes, vt nobis alloqui pontificẽ liceret. Reijciebamur non ſine contumelia, tanquam aqua & igni interdicti ac prophani. Hac autem diligentia xx. continuis noctibus vſi ſumus: nihil enim ferè niſi noctu agebat. Ego verò tanta ignominia excitus, quod mihi à ſocijs meis coram non licebat, id agere per literas inſtitui. Scripſi itaque epiſtolam his ſermè verbis: ſi tibi licuit indicta cauſſa ſpoliare nos emptione noſtra iuſta ac legitima, debet & nobis licere cõqueri illatam iniuriam iniuſtamq; ignominiam, Reiecti à te, ac tam inſigni contumelia affecti, dilabemur paſsim ad reges, ad principes, eoſque adhortabimur, vt tibi concilium indicant, in quo potiſsimum rationem reddere cogaris, cur nos legitima poſſeſsione ſpoliaueris.

Epiſtola Platinæ ad Paulum II. ſatis libera.

Lectis literis, Platinam reum maieſtatis accerſit, in carcerem trahit, compedibus reuincit, mittit Theodorum Taruiſinum epiſcopum, qui quæſtionem habeat. Is ſtatim me reum facit, quòd & libellos famoſos in Paulum ſparſiſſem, & concilij mentionem feciſſem. Primum crimen ita confutaui, eos quidem dici libellos famoſos, in quib. ſcribendis nomen reticetur: at meum nomen in calce literarum exſtare, non igitur libelli famoſi ſunt. Quod verò de cõcilio mentionem fecerim, me non adeò graue crimen id putaſſe, cùm in ſynhodis à ſanctis Patrib. ſtabilita ſint fundamenta orthodoxæ fidei, prius ſparſim iacta à Saluatore noſtro, eiusque diſcipulis, vt maiores cum minoribus æquo iure viuerent, ne cuiquam fieret iniuria. Vnde etiam apud Romanos inſtituta eſt cenſura, qua & qui priuati, & qui in magiſtratu fuerunt, rationem habiti magiſtratus, & vitæ anteactæ reddere cogebantur. Cùm verò his rationib. nihil profeciſſem, reuinctus compedibus, & quidem grauiſsimis, media hyeme ſine foco celſa in turri ac ventis omnibus expoſita coërceor menſibus quatuor:

Platina in carcerem conijcitur.

tandem verò Paulus Franciſci Gonzagæ cardinalis Mantuani precibus fatigatus, ægrè pedibus ſtantem moleſtia carceris me liberat: admonet ne ab vrbe diſcedam, in Indiam, inquit, ſi proficiſcere, inde te trahet Paulus. Feci mandata. Triennio in vrbe commoratus ſum, arbitratus hominem aliquam medelam meis incommodis interim allaturum. Coronatus Paulus de more, memor à Caliſto quondam pulſos eſſe è ſancto Ioanne Laterano canonicos regulares, quos eodem in loco Eugenius pontifex ante collocauerat, eoſdem reuocauit, vt ſeorſum à canonicis ſæcularib. diuina officia celebrarent. Præterea verò canonicorum ſæcularium eo in loco nomen aboliturus, ſi quis moriebatur in demortui locũ neminem ſufficiebat: aut ſi quod beneficium

vaca-

Digitized by Google

vacabat, coactos ſe canonicatib. illis abdicare, ad alias eccleſias transferebat, vt tandem beneficia illa in vnum corpus redacta, canonicis regularibus ſatisfacerent ſine vllo ſuo diſpendio, cùm eos tum paſcere ob inopiam oporteret. Hanc autem ob rem Paulus multum à ſe alienauit ciuium animos, quòd dicerent illa beneficia à maioribus ſuis inſtituta, pulſis ciuibus, inquilinis dari. Neque hoc contentus Paulus, ſeorſum canonicos quoſdam allocutus, eos minis etiam adhibitis abdicare ſe illis canonicatibus impellebat. Nõnulli tamen eius minas contemnentes, tempus vindicandæ libertatis exſpectabãt, quod poſtea eo mortuo eluxit. At verò cũ nunciatum eſſet, Turcos capta iam ferè tota Epiro, in Illiricum iter parare, oratores ſtatim ad reges & principes miſit, eos oratum, vt compoſitis rebus ſuis, de bello Turcis inferendo, ad propulſandam iniuriam cogitarent. Qua de re nil certè actum eſt, cùm inter ſeſe grauiſsimis bellis decertarent: hinc Germani, hinc Anglici, nunc veterem regem, interdum verò nouum expetentes. Hinc Hiſpani, hinc Galli principes veriti regis potentiam, qui regio nomini omnes obtemperare volebãt, iactabatque ſe breui facturum, vt eos pœniteret, qui ſecus feciſsẽt. Præterea verò Paulũ vrgebat regis Bohemiæ perfidia, qui ſe paulatim à toto corpore Chriſtiani nominis ſubtrahebat. In hunc itaq; mittere Vngariæ regẽ eũ exercitu inſtituerat, ſi ei per bellũ in Turcos ſuſceptum licuiſſet: ſicq; rem inter regẽ & imperatorem componere potuiſſet. Nam mortuo Ladiſlao rege Vngariæ eius nepote, qui hærede carebat, imperator ipſe regnum illud, quod Matthias Vaiuodæ filius occupauerat, ſibi deberi prædicat. Differendam itaque rem Paulus in aliud tempus cenſens, ad componendas quaſdam ſimultates ciuiũ Romanorum inter ſe diſsidentium, animum adiecit. Orta nanque rixa erat inter Iacobũ Ioannis Albertini filium, & Felicem nepotem Antonij Capharelli: hanc ob rem accitis ad ſe patrib. familias, eos aliquandiu retinẽtes, ad concordiam datis vadibus compulit. Verùm non ita multò pòſt Iacobus Albertini filius, nuſquam laturus iniuriã patri illatam, Antonium Capharellũ interficere conatus, cõfoſſum aliquot grauibus vulnerib. tanquã mortuum reliquit. Hanc ob rem indignatus Paulus, quod cõtra atque Albertinus iurauerat, filius egiſſet euerſis eorum ædibus redactisq; in fiſcum omnibus bonis, eos ab vrbe demũ exſules facit. Hos tamẽ poſteà ſuo iuſſu ad vrbem redeũtes in gratiã recepit, reſtitutis rebus omnib. paceq; inter diſsidentes compoſita, cùm tamen ambo aliquandiu in carcere ſtetiſſent. Anno verò M. CCCCLXV. Alouſius Patauinus põtificis camerarius, & tituli ſancti Laurẽtij in Damaſo presbyter cardinalis, vir quidẽ ditiſsimus, & in reb. agendis ſagax, ſed vltimo ſuæ vitę tempore parum prudens: quippe qui ex teſtamẽto maxima ex parte hæredes reliquerat duos fratres cognomẽto Scarampos, alioquin bonos & liberales ingenij, ſed nequaquam tantis fortunis & prouentibus eccleſiæ partis dignos. Quid homines ſuſpicarentur ſcimus. Has autem facultates Paulus, ei licet teſtandi facultatem vltrò permiſiſſet, ſibi vindicauit. Scarampos cepit, & tandiu, honeſto tamẽ loco, retinuit, quoad quæ Florentiam delata fuerant, ad ſe deferrentur. Fugientes Scarampi, dum hac de re ageretur, capti in carcerem conijciuntur. Verùm cùm bona patriarchæ Florentia Romam delata fuiſſent, Scarampos cum bona parte incolumes dimittens, in reliquos patriarchæ familiares maiore benignitate vſus eſt, quàm ipſe teſtator inſtituiſſet. Atque hoc modo bona hominis tanta diligentia parta, maiore retenta, cum magna opum iactatione, ac ſi annos Mathuſalem victurus eſſet, ab eo ſunt partim poſſeſſa, partim diſtributa, quo cum diutius ſimultatibus, odijs, maledicentia certauerat, cum maluiſſet ad Turcos ipſos quàm ad Paulum bona ſua recidere. Sed neque hoc contenta diuina prouidentia, voluit eius quoque corpus iam ſepultum in prædam dari. Ab ipſis enim, quibus ipſe beneficia ſancti Laurentij in Damaſo dederat, noctu aperto ſepulchro, annulo & veſtibus ſpoliatus eſt. In hos autem Paulus re cognita, grauiter animaduertit. Eodem ferè tempore Fredericus adoleſcens egregius Ferdinandi filius, Mediolanum iturus ad ducendum Franciſci Sforziæ filiam fratris vxorem in regnum, Romam veniens, prodeunte obuiam; Honorato quoque & Rhoderico vicecancellario, perbenignè à Paulo ſuſcipitur, ac roſa donatur, quam pontifices quotannis donare alicui ex principibus Chriſtianis conſueuẽre. Interim verò cum Ferdinando in animo eſſet, eos bello perſequi, & potiſsimum in regno ſuo exiſtentes, qui dum à Gallis premeretur, à ſe defecerant, miſiſſetque copias quaſdam ea mente, vt ducem Soranum adoriretur. Pontifex diuertere id bellum cupiens, archiepiſcopum Mediolanenſem eò pro-

Principes fruſtra in Turcas excitat.

Bohemiæ regis perfidia.

Roſa à Pontifi. ce principibus dariſolita.

Digitized by Google

Properè miſit oratum, vt copias illas quemadmodum ratione feudi tenebatur, ad ſe mitteret, quod diceret ſibi in animo eſſe comitis Auerſi filios, Eccleſiæ nequaquam obtemperantes, è medio tollere. Nam eo ferè tempore Auerſus comes moritur, quo Paulus pontifex creatur: corpuſque eius Romam delatum, in baſilica ſanctæ Mariæ Maioris ſepelitur. Rex itaque acerrimus Deiphobi hoſtis, quippe qui ab eo ſuperiore bello inſidijs, veneno & armis petitus fuerat, copiarum ſuarum præfectis mandat, vt primo quoque tempore proficiſcantur, quo pontifex ire iuſſerit. Antea enim Deiphobum & Franciſcum ad ſe vocatos monuerat, vt & iter tutum à latronibus ſeruarent, ne Romam aliundè venientes, in ipſis propè vrbis Romæ portis ſpoliarentur: vtque Securanciæ præfecti Vici quondam filio, Caprarolam (quod oppidum eſt) redderent, cum omnia ferè ipſius præfecti bona poſsiderent. Vtrumque verò non modo facere recuſarunt, verùm etiam minas addidêre, iactantes ſæpius ſe comitis Auerſi filios eſſe, nec laceſſentibus parcituros. Tum verò Paulus clanculum paratis rebus omnibus ad bellum neceſſarijs ſuperuenientibus etiam regijs copijs, quintodecimo die poſteaquam inchoatum eſt, bello eos incautos & nil tale opinantes oppreſsit, redactis in poteſtatem eccleſiæ nouem caſtellis: quorum de numero aliqua ita munita natura & arte erant, vt vix opera hominum expugnari poſſe crederentur. Deiphobus autem veritus, ne captus ad regem mitteretur, ſalutem ſibi fuga quæſiuit. Capitur autem Franciſcus frater cum filio, & quinquennio in arce Hadriani retentus, demum creato Xyſto liberatur. Hinc poſteà inter Paulum & regem ipſum ortæ graues inimicitiæ ſunt, cum Ferdinandus hoc tanto merito peteret ſuperiorum annorum tributum, quod eccleſiæ pendebat, ſibi relaxari: & quòd deinceps ſoluturus eſſet, diminui, cùm regnũ Siciliæ patruus ſuus poſsideret, cuius ipſe vnà cũ regno Neapolitano vectigal penderet: Inſpicienda dicẽs & ſua merita, & cõſiderandum, quid poſſet in contrarium accidere, cùm diceret ſe continuò acies quaſdam in armis habere, non magis ſua quàm pontificis Romani gratia, vt in bello contra Auerſanos paulò antè nouerat. Commemorabat viciſsim Paulus merita eccleſiæ erga Ferdinandum: atque hoc modo altercationibus in longum res ipſa ſemper protracta eſt, cum vterque repetendi ius ſuum tempus quæreret. Moliri res nouas rex interim cauebat, Iacobi Picennini, qui Sulmonem in Marſis & alia oppida tenebat, potentiam veritus: quem poſteà Franciſcus Sfortia ſocer ad regem miſit, data fide ſe quoties libuiſſet, incolumen rediturum. Verùm aliter Iacobo quam putarat, accidit. Captus enim Neapoli à Ferdinando cum filio, & in carcerem coniectus, non ita multò poſt vita priuatus, figmento adhibito quòd in carcere ipſo decidens crus fregiſſet, dum redeuntes ab Iſchia (quam Aenariam antiqui vocabant) triremes regis de Gallis victrices, ſtudioſius quam cautius per feneſtram inſpicit. Sunt qui arbitrantur hominem adhuc viuere, Quod ego nullo modo credo, cùm nullus eſſet in Italia aptior, ſi auctoritatem hominis in militiam reſpicis, ad euertendum Ferdinandi regis imperium. Subſtiterat in via hac re cognita (Senis namque erat) ducis Mediolani filia, Neapolim ad maritum itura, vt fidem faceret, nulla patris ſui culpa Ferdinandum in Iacobi Picennini necem conſpiraſſe. Quid autem ea de re ſuſpicati ſint homines, optimè nouimus. Fuêre etiam qui dicerent id, prius à Paulo pontifice ſcitum fore, cum illis diebus Archiepiſcopus Mediolanenſis à pontifice ad regem, & à rege ad pontificem frequenter commeauerit, cùm Paulus ipſe dixerit, audita hominis captiuitate, appellationum iudicem è medio ſublatum eſſe. Sed verum eſt illud Virgilianum:

Neſcia mens hominum fati ſortiſq́, futuræ.

Nullius enim magiſque Iacobi Picennini opera reprimere Ferdinandi contumaciam Paulus potuiſſet, ſi tum in vita fuiſſet, quando inter eos de ſoluendo tributo contentio eſt orta, ac bellum propè certum. Nam celebratis nurus ac filij nuptijs, hac vna re & Iacobi morte ſtabilito regno, Ferdinandus cum pontifice inſtat, & vt tributum ei diminuatur, & quædam oppida, quæ de regno poſſidebat Eccleſia, ei redderentur. Miſit eò Paulus Bartholomæũ Rouerellam legatum, tituli ſancti Clementis presbyterum Cardinalem, qui regis mentem aliqua ex parte leniuit. Verebatur tum (credo) vterque, ne ſolis ac lunæ eclipſes, quæ tum fuêre cum maxima hominum admiratione, regnorum mutationem portenderent. Moritur tamen (ne corpora cæleſtia fruſtrà pati exiſtimes) ſequenti anno Franciſcus Sfortia inſubriæ & Liguriæ dux. Nam Genuæ dominatum biennio antè adeptus fuerat, dedentibus ſeſe ciuibus diutino bello, partim inteſtino & gra-

Spar-

Bellum à Paulo geſtum.

Inimicitia inter Paulum & Ferdinandũ regem Neapoli.

Mors Franciſci Sfortiæ.

ri, partim externo agitatis; Gallorum enim dominatu, quem ſponte petierant reijcientes, ad ſex millia Gallici nominis ante oculos Renati regis interfecêre, qui cum triremibus aliquot bene armatis aderant, recuperandæ vrbis cauſſa, quæ iam à Gallis defecerat. Mortuo itaque Franciſco Sfortia Mediolanenſium duce, Cardinales ſtatim Paulus ad ſe vocat, quid eſſet agendum, conſulit. Cenſuêre omnes mittendas eſſe litteras & nuncios ad principes Italiæ, ad populos, qui eos adhortarentur nil noui moliri, ſed pacem ante initam ſeruare: maximè verò tam iniquo tempore, quo à Turco communi Chriſtianorum hoſte vexaremur. Præterea verò Epiſcopum Concheſenſem Mediolanum mittit oratum populum illum, vt nil antiquius fide putaret, quam Galeario Franciſci filio præſtiterat. Aberat tum Galeatius iuſſu patris in Galliam cum exercitu miſſus, dum rex Alouiſius cum principibus regni dicto ſuo haud quaquam obtemperantibus bellum gerit. Ex fœdere enim dum Genuam in feudum accipit, præſidia regi Franciſcus ſubminiſtrabat. Requirebat & hoc affinitas inter eos contracta, cùm Galliam reginæ ac ducis Sabaudiæ ſororem, in vxorem accepiſſet. Qui cognita patris morte, relicto bello, quod regio nomine contra Burgundiæ ducem inchoauerat, Lugduno abiens, ac cum paucis permutata veſte in patriam rediens, ditione paterna auxilio matris, quæ populos in fide continuerat, ſine vlla contentione potitur.

Rhodij milites. Paulus verò compoſitis hoc modo Italiæ rebus, cùm intelligeret militiam Rhodiorum milicum ob inopiam ad nihilum redigi, eorum magiſtrum ac primates religionis ad ſe vocat corrigendi erroris cauſſa, qui poſt frequentes conuentus apud ſanctum Petrum habitos, tædio animi & ſenio confectus moritur, ſepeliturque in baſilica ſancti Petri non longè à ſacello ſanctæ Andreæ: in cuius locum Carolus Vrſinus ſuffectus, Rhodum ad tuendam inſulam properè mittitur. Interim verò cùm Paulo nunciatum eſſet, in Poli oppido in Aequicolis poſito multos hæreticos ineſſe, dominum loci cum viris octo & *Hæretici comprehenſi.* fœminis ſex comprehenſos, & ad ſe perductos, cognito hominum errore, ignominia notauit, & quidem grauiſsima, eos potiſsimum, qui pertinaciores fuêre. Nam mitius cum his eſt actum, qui errorem confeſsi, veniam petiêre. Erat enim eius ſectæ, quam à peruerſa mentis opinione eſſe dicimus, quòd dicerent nullum verum Chriſti Vicarium eſſe eorum, qui poſt Petrum fuêre, niſi qui paupertatem Chriſti imitati ſunt. Aucto deinde Cardinalium numero, ad decẽ enim eodem tempore creauit, quorum de numero hi *Paulus Cardinales creat.* fuêre: Fanciſcus Sauonenſis Ordinis Minorum generalis, M. Barbo præſul Vicetinus, cuius opera & concilio magnis in rebus ſemper eſt vſus: Oliuerius Archiepiſcopus Neapolitanus, Archiepiſcopus Aquilanus, Theodorus Monferratus: reliqui partim Galli, partim Vngari, & Angli ſunt habiti. Senatu itaque in hunc modum aucto, ad componendam Italiæ pacem totus conuertitur. Nam cùm Florentini quidam, à factione Petri Medices ciuili diſcordia pulſi, vt Deteſaluus Neronius, & Angelus Accioiolus, ac Nicolaus Soderinus, Bartholomæum Bergomatem concitaſſent, qui magnam vim equitum ac peditum habebat, vt in Etruriam cum exercitu mouens, ſe ac extorres omnes in patriam reduceret, adiuuantibus etiam Venetis, occultæ tamen, primo quidem impetu poſſe & velle ſuperuertere totam Italiam viſus eſt. Verùm cùm in Flaminia Galeatiũ ducem Mediolaneſem obuium habuiſſet cum regis ac Florentini populi copijs habenas inhibuit, & cunctando potius quàm pugnando vincere annixus eſt. Pugnatum eſt tamen ſemel, atque acriter comitis Vrbinatis auſpicijs in agro Bononienſi ad Ricardinam (id ei loco nomen eſt) dum caſtrametatur. Quo quidem tempore de Bergomate actum certè erat, ſi tum Galeatius adfuiſſet, qui Florentiam cõponendæ rei bellicæ cauſſa profectus paulò antè fuerat. Ferunt qui tanto prælio interfuêre, nuſquam ætate noſtra maiore contentione certatum eſſe: nec pręlium antea fuiſſe, in quo plures deſiderati fuerant, tum autem Veneti ſibi potius quàm homini cauentes, cohortibus aliquot & turmis ei in auxiliũ miſſis, pacem enixius quærere, eius conficiendæ arbitrium omne in Pontificem deferentes. Qui rei ſuæ quoque admodum timens, ſi victoria ad regem & ducem recideret, vt pax conficeretur, inſtabat, erat enim opinio quorundam hominum non vulgarium, Bartholomæum conniuente pontifice Padum traieciſſe, quo mutato Florentinorum ſtatu, inferre bellum Ferdinando regi commodius poſſet, cui ita infenſus erat, vt accire contra eum nouos quoque in Italiam hoſtes cogitauerit. Vocatis itaque ad ſe omnium principum legatis, pacem his rationibus cõpoſuit, vt vtraque pars, quæ bello ceperat, redderet: vtque *Pax.* Bartholomæus copias ſuas in Ciſalpinã Gal-

Digitized by Google

liam reduceret: ſeruareturque pax illa, quæ ante inter Franciſcum Sfortiam & Venetos apud Laudam Pompeianam compoſita fuerat. In vna re tantum addubitatum eſt, excluderetur ne à pace Italiæ Sabaudiæ dux, vel Philippus frater, qui eo anno Venetorum ſtipendijs militauerat, prouinciam Galeatij bello vexauerat. Petebant Veneti, vt inter fœderatos is quoque cenſeretur. Negabat id fieri poſſe Galeatius, cùm diceret eum ſe nunquam pro amico & ſocio habiturum, quem rex Franciæ hoſtem haberet. Verùm tantum valuit Paulus blanditijs & pollicitationibus, vt legatum Galeatij contra principis ſui decretum in ſententiam ſui ipſius traxerit.

Galeatius Sabaudos bello vexat.

Hanc ob rem iratus Galeatius, & Laurentiũ Piſaurienſem legatum ſuum exſilio mulctauit, & Sabaudienſes ita bello vexauit, vt eos pacem expoſcere coegerit: quæ quidem ex arbitrio regis Franciæ poſteà compoſita eſt, interuenientibus & reginæ & vxoris Galeatij precibus, quæ duci Sabaudiæ ſorores ſunt. Compoſitis autem hoc modo rebus, Paulus ad otium conuerſus, populo Romano ad imitationem veterum ludos quàm magnificentiſsimos & epulum lautiſsimum inſtituit, procurante eam rem Vianenſio Bononienſi pontificis vice camerario.

Ludi à Paulo celebrati.

Ludi autem erant pallia octo, quæ curſu certantibus in carniſpriuio proponebantur ſingulis diebus. Currebant ſenes, adoleſcentes, iuuenes, Iudæi, ac ſeorſum paſtillis primo quidem pleni, quò tardiores in curſu eſſent. Currebant & equi, equæ, aſini, bubali tanta cum omnium voluptate, vt omnes præ riſu pedibus ſtare vix poſſent. Curſus autem ſtadium erat ab arcu Domitiani vſque ad ædes ſancti Marci, vnde pontifex ipſe ſolidam voluptatem percipiebat. Ac etiam in pueros cœno oblitos poſt curſum munificentia vſus, vt ſingulis Carlenum (nummi argentei id genus eſt) condonaret.

Paulus terretur ob famam conſpirationis.

Sed ecce in tam publica omnium lætitia ſubitus terror Paulum occupat. Nunciatur ei quoſdam adoleſcentes duce Callimacho in eum conſpiraſſe, cui præ timore vix reſpiranti, neſcio quo fato nouus etiam terror additur. Aduolat enim quidam cognomento Philoſophus, homo facinoroſus & exſul, qui vitam primo & reditum in patriam deprecatus, nunciat, ac falſo quidem, Lucam, Totium Romanum ciuem Neapoli exſulantem, cum multis exſulibus in nemoribus Veliternis à ſe viſum, ac paulò poſt adfuturum. Timere Paulus ac magis trepidare tum cœpit, veritus ne domi & foris opprimeretur. Capiuntur permulti in vrbe, tum ex aulicis, tum ex Romanis. Augebat hominis timorem Vianenſius. Augebant & alij eius familiares, qui ex tanta perturbatione aditum ad maiorem dignitatem & vberiorem fortunam ſibi quærebant. Irrumpebant cuiuſuis domum ſine diſcrimine. Trahebant in carcerem, quos ſuſpectos coniurationis habuiſſent. Et, ne ego tantæ calamitatis expers eſſem, domum vbi habitabam multis ſatellitibus noctu circundant: fractis foribus ac feneſtris, vi irrumpunt: Demetrium Lucenſem familiarem meum comprehendunt: à quo vbi ſciuêre me apud Cardinalem Mantuanum cœnare, ſtatim accurrunt, & me in cubiculo hominis captum ad Paulum confeſtim trahunt.

Platina capitur & ad Paulum perducitur.

Qui vbi me vidit, ita inquit, Duce Callimacho in nos coniurabas? Tum ego fretus innocentia mea, ita conſtante animo reſpondi, vt nullum conſcientiæ ſignum in me deprehendi poſſet. Inſtabat ille, diſcinctus & pallidus: & niſi verum faterer, nunc tormenta mihi, nunc mortem proponebat. Tum ego cùm viderem omnia armis & tumultu circumſonare, veritus ne quid grauius ob formidinem & iram in nos conſuleretur, rationes attuli, quam ob rem crederem Callimachum nil aliud tale vnquam moliturum, nedum meditatum fuiſſe, quòd concilio, lingua, manu, ſollicitudine, opibus, copijs, clientelis, armis, pecunijs, oculis poſtremò careret. Cæculus enim erat, & P. Lentulo ſomniculoſior, ac L. Craſſo ob adipem tardior. Omitto quòd nec ciuis quidam Romanus erat, qui patriam liberaret: nec præſul, qui Pontificatum ſibi Paulo interempto deſumeret. Quid poterat Callimachus? Quid auderet? Eratnè lingua & manu promptus? Habebatnè ad tantam rem conficiendam certos homines delectos & deſcriptos, quorum opera vteretur? niſi fortè vellent Glaucum & Petreium fugæ ſuæ comites alteros Gabinios ac Statilios eſſe. Tum Paulus ad Vianenſium conuerſus, Hic, inquit (me toruis oculis adſpiciens) tormento cogendus eſt verum fateri: nam coniurandi artem optimè nouit. Vtinam conſideratius mecum egiſſet Paulus: non enim me ſtatim tormento ſubiecíſſet. Nam cùm verùm côiectura quæritur, nec de facto conſtat, in coniuratione potiſsimùm, & quæ ante ſuſceptum negotium, & poſt ſint geſta, quæritur. Conſideratur vita coniurationis, conſiderantur mores, ambitio, cupiditas tum facultatum, tum honorum: & ſi quid antea dictum, ſcriptum, aut factum ſit, quod eò tendat. Horum nihil con-

conſiderauit Paulus, in carcerem non conijcit. Verùm cùm admoneretur ab his, qui benè ſentiebant, quibusque exploratum erat, Lucam Turtium nuſquam pedem Neapoli mouiſſe, ne tantum tumultum cum ſuo diſcrimine concitaret, reuocat dictum tertio die, quo præmia illis proponebat, qui Lucam reum maieſtatis, vel viuum, vel mortuum in poteſtatem ſuam redegiſſent: non tamen Quadratios fratres, quos ob eam ſuſpicionem ceperat & torſerat, dimiſit. Subeſſe aliquam latentem cauſſam videri volebat, ne leuitatis argueretur. Liberatus hoc metu Paulus, ad nos ſtatim animum adijcit. Mittit in arcem Hadriani Vianenſium cum Ioanne Franciſco Clugienſi Sanga, & Satellite, qui nos quouis genere tormentorum adigat, ea etiam fateri, quæ nuſquam ſciebamus. Torquentur prima & ſequenti die multi: quorũ pars magna præ dolore in ipſis cruciatibus concidit. Bouem Phalaridis ſepulchrum Hadriani tum putaſſes: adeò reſonabat fornix ille concauus vocibus miſerorum adoleſcentum. Torquebatur Lucidus, homo omnium innocentiſsimus. Torquebatur Marſus Demetrius, Auguſtinus Campanus optimus adoleſcens, & vnicum ſæculi noſtri decus, ſi ingenium & litteraturam inſpicis: quibus cruciatibus & dolore animi mortuum poſtea crediderim. Feſſi tortores, non tamen ſatiati. Nam ad viginti ferè eo biduo quæſtioni ſubiecerunt: me quoque ad pœnam vocant.

Torquentur multi.

Accingunt ſe operi carnifices, parantur tormenta, ſpolior, laceror, trudor tãquam graſſator & latro. Sedet Vianẽſius tanquam alter Minos ſtratis tapetibus, ac ſi in nuptijs eſſet, vel potius in cœna Atrei & Tantali, Homo, inquam, ſacris initiatus, & quem ſacri canones vetant de laicis quæſtionem habere: ne ſi mors ſubſequatur, quod in tormentis interdum accidere ſolet, irregularis (vt eorũ verbo vtar?) & impius habeatur. Neque hoc quidem contentus, dum penderem miſer in ipſis cruciatibus, monilia Sangæ Clugienſis attrectans, hominem rogabat, à qua puella donum amoris habuiſſet. De amoribus locutus, ad me conuerſus inſtabat, vt ſeriem coniurationis, vel fabulæ potius à Calimacho confictæ explicarem, diceremque quid cauſſæ eſſet, cur Pomponius, qui tum Venetijs erat, ad me ſcribens, patrem ſanctiſsimum in ſuis litteris appellaret, te, inquit, pontificem creauerant coniurati omnes? Flagitat item, dederim ne litteras Pomponio ad imperatorem, aut ad aliquem Chriſtianum principem ſuſcitandi ſchiſmatis, aut concilij cauſſa. Reſpondio me nunquam conſiliorum Callimachi participem fuiſſe, quippè cum inter nos ſimultas eſſet haud parua. Neſcire item cur Pomponius me patrem ſanctiſsimum appellaret, ſciturũ ab eo: nam paulò pòſt vinctum adfuturum dicebat. De pontificatu verò non eſſe cur ſoliciti eſſent, quòd vita priuata ſemper contentus fuiſſem. Ad Imperatorem verò me nunquam litteras miſiſſe, nec Pomponij opera ea in re vſum eſſe, id etiam ab eo ſciturum. Tandem verò delinitus aliquantulum tot meis cruciatibus, non tamen ſatiatus, deponi me iubet veſperi maiores ſubiturum. Deferor in cubiculum ſemimortuus, nec ita multò poſt reuocor à quæſtoribus benè potis & pranſis, aderat & Laurentius Archiepiſcopus Spalatenſis. Petunt quid mihi colloquij fuerit cum Sigiſmundo Malateſta, qui tum in vrbe erat. De litteris inquam, de armis, de præſtantibus ingenijs tum veterum noſtrorum hominum loquebamur, deq; his rebus, quæ in hominum colloquia cadere poſſunt. Minari tum Vianenſius, ac maiores cruciatus proponere, niſi verum faterer. Rediturum ſe die ſequenti, meditarer interim vbi eſſem, & quibus cùm mihi eſſet agendum. Reducor iterum ad cubile, vbi tantus me repentè dolor inuaſit, vt vitam cum morte cuperem commutare, recrudeſcentibus doloribus ob refrigerata membra, quaſſa vehementer ac læſa. Recreabat me tamen non parùm Angeli Buſali Romani equitis humanitas, quem anno antè Paulus in carcerem coniecerat, ob interfectum à Marcello filio Franciſcum Cappocium. Id enim factum Angeli ſuaſu Paulus dicebat. Angelus itaque ac Franciſcus nepos, quibus cùm in eodem cubiculo diuertebant, quò minùs doloribus & inedia mororer, ſuis manibus & medelas & cibum mihi afferebant. Poſt biduum verò Chriſtophorus Veronenſis Pauli medicus ad me veniens: Bono, inquit, animo te eſſe iubet Paulus, ac de ſe benè ſperare, breuique liberum futurum. Sciſcitor, quãdo id fore ſperaret: Reſpõdet homo liber audientibus omnibus, qui tum aderant, non ita citò fieri poſſe, ne leuitatis & ſæuitiæ argueretur pontifex, quòd illos, quos tanto tumultu concitato cepiſſet ac torſiſſet, ſtatim veluti innoxios dimitteret. Neq; hoc quidem cõtentus Paulus, quos paulò antè coniurationis & maieſtatis accerſierat, eoſdem mutata ſententia ob diuulgatam fabulã hæreſæos accuſat. Trahitur ad vrbem

Torquetur & Platina.

Digitized by Google

Pomponius Venetijs captus, per totam Italiam tanquam alter Iugurtha ducitur in iudicium Pomponius, vir ſimplicis ingenij, neque coniurationis, neque alicuius ſceleris concius. Rogatus cur nomina adoleſcentibus immutaret, vt homo liber erat. Quid ad vos, inquit, & Paulum, ſi mihi Fœniculi nomen indo, modò id ſine dolo & fraude fiat? Amore nanque vetuſtatis antiquorum præclara nomina repetebat, quaſi quædam calcaria, quæ noſtram iuuentutem æmulatione ad virtutem incitarent. Trahitur & Lucillus ad vrbem tanquam reus maieſtatis, qui in Sabinis tetricam illam vitam ducebat, quod ad Campanum ſcribens, quæ litteræ poſteà deprehenſæ ſunt, Heliogabali cuiuſdam amores reprehendebat, ita occultè tamen, niſi à conſcio dignoſci res ipſa non poſſet. Vianeſius autem diligens paſtor ad nos cum tormentis ſæpiùs rediens, torto etiam Petreio Callimachi comite in fuga comprehenſo, ac nihil confeſſo, quòd diceret ebrioſam illam Callimachi collocutionem nullius momenti exiſtimandam fuiſſe, omnia oculis colluſtrans, ne refractis parietibus tanquam Dædali alta arce volaremus, carcerem ſubterraneum meditatur, fabris ſtatim locat: eoque conjicit Franciſcum Anguillaram, Gattaluſium, Franciſcum Aluianum, Iacobum Ptolomæum, quadriennio antè moleſtia carceris marceratos. De libertate noſtra interim nullum verbum fiebat. Erat tum imperator in vrbe: voti enim gratia venerat cum magno comitatu, quem Paulus magna cum impenſa honorificentiſsimè ſuſcepit, expenſis decem & octo millibus nummûm aureorum. Ambos ex mole Hadriani ſub eodem pallio à Laterano redeuntes, comitante honorato quoque, inſpexi. Subſtitit Paulus in ponte, donec imperator equites aliquot crearet. Abeunte deinde imperatore, cum iam metu omni liberatus eſſet: nam & equitum & peditum ſuorum magnam partem in vrbem vocauerat: veritus ne quid tumultus à populo Romano excitaretur, præſente imperatore, 10. menſe poſt captiuitatem noſtram in arcem veniens, ne tantum tumultus fruſtra concitaſſe videretur, multa nobis obijcit, ſed illud potiſsimùm quod de immortalitate animorum diſputaremus, teneremuſque opinionem Platonis, quà diuus Auguſtinus Chriſtianæ religioni ſimilimam eſſe cenſet: Meritò, inquit Aurelius, Cicero Deum inter philoſophos Platonem vocat, qui certè cunctos ingenio & ſapientia ſuperauit: hunc mihi delegi, quo cum diſputarem, qui & de vltimo hominis fine, & de diuina natura melius quàm cæteri philoſophatur. In dubium inquit Paulus, diſputando Deum vocabatis. Quod quidem omnibus philoſophis & theologis noſtrorum temporum obijci poteſt, qui & animos, & Deum, & omnes intelligentias ſeparatas, diſputandi ac veri inueniendi cauſſa in dubium plerunque vocant. Præterea verò hæretici ſunt, vt ait Auguſtinus, qui, quod prauè ſapiunt, pertinaciter defendunt. Sanam diſciplinam nunquam adſpernati ſumus, quod facere conſueuerunt (vt ait Leo) erroris magiſter, qui ſeorſum ab eccleſia ſentientes, hæretici meritò, Hieronymo teſte, ſunt appellati. Rationem vitæ meæ, poſteaquam ſapere per ætatem cœpi, vſque ad hæc tempora reddere vobis poſſum. Nullum mihi facinus impingi poteſt, non furtum, non latrocinium, non ſacrilegium, non depeculatus, non parricidum, non rapina, non Simonia. Vixi, vt Chriſtianum decebat, confeſsionem & communionem in anno, ſemel præſertim intermiſi nunquam. Nil ex ore meo excidit, quod contra ſymbolum eſſet, aut hæreſim ſaperet. Non ſum imitatus Simoniacos, Carpocratianos, Ophytas, Seuerianos, Alogios, Paulinos, Manichæos, Macedonianos, aliamue hæreticorum ſectam. Præterea verò Paulus crimini nobis dabat, quòd nimium gentilitatis amatores eſſemus, cùm nemo eo huius rei ſtudioſior eſſet, quippe qui & ſtatuas veterum vndique ex tota vrbe conquiſitas, in ſuas illas ædes, quas ſub Capitolio exſtruebat, cōgereret, auecto etiam ex ſancta Hagnete beatæ Conſtantiæ, ſepulchro, fruſtra reclamantibus monachis loci, qui poſteà mortuo Paulo, ſepulchrum illud porphyreticum à Xyſto, pontifice repetiêre. Præterea verò numiſmata propè infinita, ex auro, argento, æreúe, ſua imagine ſignata, ſine vllo ſenatuſconſulto in fundamentis ædificiorum ſuorum more veterum collocabat: veteres potius hac in re, quàm Petrum Anacletum & Linum imitatus. Cum verò noſtra de re inter Palatinos epiſcopos & duos fratres eſſet aliquando diſceptatum, quorum alter erat ordinis Frāciſci, alter Dominici, venerunt ferè omnes in hanc ſententiam, nihil eſſe in nobis, quòd hæreſim ſaperet. Verùm cùm Paulus in arcem veniſſet, excludereturque de induſtria Franciſcus patronus noſter veritatis aſſertor, quò liberius Leonardo loqui liceret, eadem dicit, quæ pridie. Rogati ſententiam qui tum aderant, etſi ad nutum pontificis aliqua ex parte loque-

Pomponij reſponſum.

Imperator Romæ à Pontifice ſuſcipitur.

loquebantur, noſtram tamen cauſſam leuio-
rem faciebant, ac pontificem mitiorem red-
dere conabantur. Solus autem inter omnes
Lælius de Valle Romanus ciuis & aduocatus
conſiſtorialis, noſtram cauſſam liberè tuta-
tus eſt. Confutat omnia, quæ à Leonardo di-
cta erant, quæque partim affirmauerat alter
aduocatus Andreas ſanctæ crucis. Fit autem
inter dicendum de Academia mentio. Incla-
mat tum M. Barbus ſancti Marci Cardinalis,
nos non Academicos eſſe, ſed fœdatores A-
cademię. Quid turpitudinis autem à nobis in
Academiam prodierit, certè non video, cum
nec fures, nec latrones, nec incendiarij, nec
decoctores eſſemus. Veteres Academicos ſe-
quebamur, nouos cõtemnẽtes, qui in rebus i-
pſis nil certi ponebant. Paulus autem hæreti-
cos eos pronunciauit, qui nomen Academiæ
vel ſerio, vel ioco deinceps cõmemorarẽt. In-
uſta eſt hęc ignominia Platoni, ipſe ſe tueatur.
Volebat Paulus reb. in omnib. videri acutus
& doctus: volebat item videri facetus, deri-
debat ferè omnes, contemnebatq;. Interrogat
tum Pomponium hominem irridens, quod ei
à teneris annis nomen impoſuerãt parentes.
Reſpondet Pomponius, ſe binomium fuiſſe.
Cõfuſus nouitate rei Paulus, ſubſtitit ampli-
us de nomine quærere. Ad me autem conuer-
ſus, in omnem contumeliam prorupit: omit-
to quòd mihi coniurationem, hæreſim, maie-
ſtatis crimen obiecerat, quæ omnia iam pur-
gata erant: obijciebat etiam in gratitudinem,
quòd in me licet ingratum officioſus fuiſſet.
Si ſpoliare homines emptione ſua incognita
cauſſa, ſi carcere, ſi tormentis, ſi ignominia,
ſi calumnia afficere beneficium eſt, certè erga
me beneficus & liberalis dici poteſt Paulus,
& ego ingratus: qui tantorum maleficiorum
immemor, ab vrbe nõ diſceſſerim, ſuis man-
datis obtemperans, ſuis pollicitationib. to-
ties fruſtratus. Abijt inde minabundus, & ob
iram quam tum conceperat, nos vſque ad in-
tegrum annum retinuit, ita eum credo iuraſ-
ſe: quando nos cœpit, & in carcerem conie-
cit, noluit periurus videri. Dimiſſos tandem
in ædibus ſuis xx. diebus ita nos retinet, vt ef-
ferre pedem domo non liceret. Vagari dein-
de per Vaticanum ſinit. Fatigatus poſtremo
Cardinalium precibus, liberos tandem nos
facit. Vocor non ita multò pòſt literis à Lu-
douico Gonzaga principe Mantuano, ad bal-
nea Petriolana valetudinis cauſſa, quam in
carcere dextro humero debilitatus contra-
xeram. Eò vt proficiſcerer, primò vetuit Pau-
lus, quòd diceret ſe breui rei meæ benè con-
ſulturum. Eo tamen ac redeo, ſpondente re-
ditum meum Beſſaritone Cardinali Nicæno,
viro præſtantis ingenij, & ſingularis litera-
turæ. Fidem meam cõmendat Paulus, ac cre-
bro iactat optimam eius erga me voluntatẽ.
Poſt diſceſſum Borſij Eſtenſis, quem ad vrbem
cum magno equitatu venientem magnificen-
tiſsimè & lautè ſuſceperat, ducemque Ferra-
riæ creauerat, me breui viſurum quo in me
animo eſſet. Idque etiam oratoribus tum Ve-
netorum, tum ducis Mediolanenſis, qui me
ei commendauerant, ſæpe pollicitus fuerat.
Biennio hac ſpe ductus vel fruſtratus potius,
ire Bononiam inſtitueram cum Cardinali
Mantuano eiuſdem ciuitatis legato. Quo mi-
nus id facerem, vetat Paulus: dixitque (ita e-
rat vrbanus & facetus) me ſatis ſapere, & fa-
cultatibus potius quàm litteratura indigere.
Paulus moritur.
Sed ecce, dum exſpecto, vt mei tandem tot
calamitatibus, tot malis circumuenti miſe-
reatur, pontifex ipſe apoplexia moritur ſe-
cunda hora noctis, ſolus in cubiculo nemine
vidente, cum eo die lętus etiam conſiſtorium
habuiſſet, pontificatus ſui anno vj. menſe x. v.
Kalen. Auguſti MCCCC.LXXI. Fuit autem in
Eius ſtatura & mores.
homine, quantum ad corpus pertinet, maie-
ſtas pontifice digna. Erat enim magni ac vaſti
corporis, adeò vt dum ad rem diuinam profi-
ciſceretur, ſolus emineret. Circa cultũ cor-
poris etſi moroſus non erat, nequaquam
tamen negligens habebatur. Fuêre etiam qui
dicerent, eum, dum in publicum prodiret,
faciem ſibi fucis concinnare. De apparatu
pontificio non eſt cur ambigas, maiores ab
hoc vno ſuperatos, regno præſertim, ſiue mi-
tram velis appellare, in quam multas opes
contulit, coemptis vndiq; ac magnis precijs
adamantibus, ſapphiris, ſmaragdis, chryſoli-
this, iaſpidibus, vnionibus, & quicquid gem-
marum in precio eſt, quibus ornatus tanquã
alter Aaron, in publicum forma humana au-
guſtiore prodibat. Inſpici tum ab omnibus
volebat, & admirari. Hanc ob rem nonnun-
quam peregrinos in vrbe retinuit, intermiſ-
ſa oſtendendi ſudarij cõſuetudine, quo à plu-
ribus eodem tempore cerneretur. Præterea
verò, ne ſolus differre à cæteris videretur,
publico decreto mandauit propoſita pœna,
ne quiſpiam bireta coccinea (ita appellant
capitis tegmen) pręter cardinales ferret: qui-
bus etiam primo pontificatus ſui anno pan-
num eiuſdem coloris dono dedit, quo equos
vel mulas ſternerent dum equitant. Voluit
præterea in decretum referre, vt Galeri Car-
dinaliũ ex ſerico coccineo fierent: ſed id quò

Digitized by Google

minus decerneretur, vetuêre illi, qui benè ſentientes, diminuendam eſſe Eccleſiæ pompam, non augendam cum detrimento Chriſtianæ religionis prædicabant. Ante pontificatum verò prædicare ſolebat, ſi ſors vnquam ei contigiſſet, ſingulis Cardinalibus, ſingula caſtella ſe donaturum, quo vitandi æſtus vrbani cauſa ſecedere percommodè poſſent. Sed pontificatum adeptus, nil minus cogitauit, pontificatus tamen maieſtatem tum auctoritate, tum armis augere conatus eſt. Nam Tricaricenſem Epiſcopum in Gallias miſit, qui cognita Leodienſium & ducis Burgundiæ contentione, eos ad concordiam reuocaret, ſublato interdicto, quo Leodienſes notati erant, ob pulſum iniuria epiſcopum ſuum. Verum dum Tricaricenſis hæc quam accuratè agit, vt id ad ſolum pontificem pertinere oſtenderet, à Leodienſibus cum eorum epiſcopo capitur. Hanc ob rẽ dux Burgundiæ inita pace cum Ludouico Franciæ rege (tũ n. bellũ inter ſe gerebant) adiuuante ipſo rege, Leodienſes grauiſsimis cædibus perſecutus, eorum vrbem tandem euertit, & captos epiſcopos liberauit. Prætereà verò Paulus cognita regis Bohemiæ perfidia, in hominem Laurentio Rouerella epiſcopo Ferrarienſi legato ita Vngaros & Germanos concitauit, vt breui & ſtirpem Georgij funditus ſuſtulerit: & nomen hæreticorum fuerit deleturus, ni Poloni id regnum ad ſe pertinere dicentes, Matthiam Vngariæ regem tenuiſſent bello laceſsitum, quo minus regno Bohemiæ poliretur. Duo tamen bella, & quidem parua in Italia ſuſcepit, quæ nulla re prius repetita bello, ſed inſidijs primò inchoata, poſtea deſeruit. Cùm igitur Tolphæ veteris dominos inſidijs primo, mox armis, cùm id non ceſsiſſet, duce Vianenſio aggreſſus eſſet, obſideretque locum & oppugnaret, superuenientibus regijs copijs, quæ à bello, quod in Flaminia contra Bartholomæum Bergomatum geſtum eſſe diximus, quo in exercitu Vrſini militabant, repente effuſa fuga obſidionem deſerit, cum amplius ſexaginta millibus paſſuum hoſtes abeſſent. Atque ita Tolpham poſt longam contentionem, qua etiam Vrſinos ſibi inimicos ac propè hoſtes fecerat ſeptendecim millibus nummum auri emit familiæ Vrſinæ potentiam veritus, quæ dominis loci affinitate coniuncta erat. Iiſdem quoque artibus Robertum Malateſtam Sigiſmundi mortui filium aggreſſus, cùm etiam dolo ſuburbium Ariminenſe cepiſſet, vrbemque aliquandiu oppugnaſſet, Laurentio Spalatenſi Archiepiſcopo tantum negocium procurante, ſuperueniente poſtea Frederico comite Vrbinati cum regio ac Florentini populi exercitu, & obſidionem relinquere coactus eſt, & fuſo turpiter ac fugato exercitu, pacem turpi etiam conditione initam non renuit. Affirmat Laurentius, potiundi Arimini opportunitatem amiſſam eſſe, dum auarè nimium ſtipendia militibus perſoluit: dumque ignoratione rerum tarditate ingenij, rem ipſam, quæ momento temporis colligitur, in bello potiſsimum, in longum ducit. Natura enim in rebus agendis ita præpoſterus Paulus erat, vt niſi fatigatus, rem quãtumuis claram, apertam & inchoaret, aut inchoatam perficeret. Quamquam ipſe iactare ſolebat, id ſibi in multis vſui fuiſſe, cùm in pluribus (ſi verum fateri volumus) ſibi ac Romanæ Eccleſiæ id admodum nocuiſſet: in colligendis autem pecunijs ita diligens fuit, vt ferè ſemper beneficia & Epiſcopatus his committeret, qui officium aliquod venale haberent, vnde elici munus poſſet. Omnia enim officia ſuo tempore venalia erant, quam ob rem factum eſt, vt qui Epiſcopatum aut beneficium vellet, officium aliquod emeret, quo lenocinio quod vellet, conſequeretur, ſuperatis competitoribus omnibus, doctrina & probitate vitæ, quouis magiſtratu & honore dignis. Prætereà verò, cùm epiſcopatus vacaret, quo plures annatæ eodem tempore ſoluerentur, digniores (vt ipſe prædicabat) ad vberiores epiſcopatus mouens, magnam pecuniarum vim vndique colligebat. Redimendarum quoque penſionum vſum non improbauit. His autem pecunijs interdum etiam ad liberalitatem vtebatur. Nam & Cardinales pauperes maximè & epiſcopos & principes ac nobiles domo extorres, virgines, viduas, ægrotos frequenter iuuabat. Curauit idem vt Romæ, annona cæteraque ad victum pertinentia, vilius quàm antea venderentur. Aedificauit etiam ſplendidè ac magnificè tum apud S. Marcum, tum verò in Vaticano. Quod ad munificentiam pertinet, venationem quoque miro apparatu edidit duci Ferrarienſi in campo Merulæ. Huic autem præfuit eius ex ſorore nepos ſanctæ Luciæ Cardinalis, quem vnà cum Baptiſta Zeno altero nepote Cardinales ante creauerat. Adire hominem die dormientem, ac noctu vigilantem attrectantemque gemmas, & margaritas difficile erat, nec niſi poſt multas vigilias, quod ſi tibi patuiſſent fores, audire hominem, non audiri ab homine neceſſe erat,,

Digitized by Google

ſe erat, adeò copioſus in dicendo habebatur. Moroſus erat & difficilis, tum domeſticis, tum externis, & ſæpè quod promiſerat, mutata ſententia innertebat. Volebat videri aſtutus rebus in omnibus, hanc ob rem perplexè nimium interdum loquebatur, quare amicitias principum ac populorum non diu ſeruauit, quod variarum partium haberetur. Varia ciborum genera ſibi apponi volebat, & peiora quæque ſemper deguſtabat. Clamabat interdum, niſi quæ expetebat, ex ſententia ei appoſita fuiſſent. Bibaciſsimus quidem erat, ſed vina admodum parua & diluta bibebat. Peponum eſu, cancrorum, paſtillorum, piſcium, ſuccidiæ, admodum delectabatur. Quib. ex rebus ortā crediderim apoplexiam illam, qua è vita ſublatus eſt: nam duos pepones & quidem prægrandes comederat eo die, quo ſequenti nocte mortuus eſt. Iuſtus tamen eſt habitus & clemens. Pleroſque autem latrones pœna carceris ad ſanitatem redigere conatus eſt, fures parricidas, perfidos, periuros. Humanitatis autem ſtudia ita oderat & contemnebat, vt eius ſtudioſos, vno nomine hæreticos appellaret. Hanc ob rem Romanos adhortabatur, ne filios diutius in ſtudijs literarum paterentur, ſatis eſſe ſi legere & ſcribere didiciſſent. Durus interdum & inexorabilis, ſi quid ab eo peteres, habebatur: neque hoc contentus: conuicia & probra in te conijciebat: plura tamen præſtabat, quam vultu facturum præſeferret. Vno tamen poſtremo laudari poteſt, quòd domi monſtra non aluerit, quódque domeſticos ſuos & familiares in officio continuerit, ne ob faſtum & inſolentiam populo Romano & aulicis ſtomachum facerent.

Ex Onuphrio. PEtrus Barbus, Patricius Venetus, Nicolai & Polyxenæ, ſororis Eugenij quarti, Papæ filius, ab auunculo Romam accitus, Protonotarius Apoſtolicus, Epiſcopus Ceruienſis, poſt Vicetinus, Diaconus Cardinalis S. Mariæ Nouæ, demum Presbyter tt. S. Marci renunciatus eſt. Homo natura blandus, mitis, & humanus. Pontificibus Nicolao quinto, & Caliſto tertio, gratiſsimus fuit. Pio ſecundo, non admodum probatus. Quo mortuo, ipſe conclaui in Palatio Vaticano inſtituto, 19. Cardinalium ſuffragijs 3. Kalen. Septem. anni M. CCCCLXIV. Summus Pontifex denunciatus, coronatusque ibidem 16. Kalendas Octob. ſedit Imp. Cæſare Frederico 3 Auguſto, annos ſex menſes decem, dies 26. Ordinationibus tribus Cardinales vndecim creauit. Fœdus inter Chriſtianos Principes, & bellum Turcicum per Legatos ſuaſit. Gregorium Bohemiæ Regem Huſsitarum hæreſi infectum, excommunicatum Regno priuauit, quod Hungarorum Regi Matthiæ dono dedit Fridericum. Imperatorem Romæ voti cauſſa venientem honorificentiſsimè ſuſcepit, Borſium Marchionem Eſtenſem Ferrariæ ducem conſtituit: lautiſsimas ad S. Marcum ædes cōſtruxit. Apoplexia correptus, obijt morte repentina Romæ in Palatio Vaticano 8. Kalend. Auguſti, anno M. CCCCLXXI. Vacauit ſedes dies 14. Corpus in S. Petro marmoreo ſepulchro cum hoc epitaphio conditum.

Paulus ſecundus, Venetus Pontifex Maximus, è vetuſta Barborum familia, præclaris naturæ dotibus auunculo Eugenio 4. non inferior Iuſtitiæ, pietatis, diuinarumque cæremoniarum cultor religioſiſsimus, Eccleſiaſticæ libertatis maieſtatiſque defenſor conſtantiſsimus, præcipuo pacis ſeruandæ ſtudio, & ſingularis omnis generis munerum abſtinentia formidanda etiam lege magiſtratibus indicta clariſsimus, in principes munificentia, in pauperes miſericordia inſignis, patrio amore annonæ copiam Vrbi dedit. Patrimonium beati Petri erratis populorum, indulgentiſsimi parentis affectu, emendatis, & conſeruauit & auxit. Furentes armis hæreticos repreſsit: & quod per difficilem rerum temporumue conditionem effici cum dignitate non poterat, matura cunctatione ſaluberrimè diſpoſuit. Vixit annos LIII. menſes 5. dies 3. ſedit annos 6. menſes 10. dies 26.

Marcus Barbus Cardinalis S. Marci Patriarcha Aquileienſis conſanguineo benè merenti fecit, anno ſalutis M.CDLXXIII.

Huc vſque Platina.

SVBSEQVENTES PORRO XIV. Pontificum vitæ, Onuphrij Panuinij opera acceſſere.

Digitized by Google

ONVPHRII PANVINII VERONENSIS FRATRIS EREMITÆ AVGVSTINIANI PONTIFICVM ROMANORVM VITAE A XYSTO IV. PAPA, vſque ad Pium V. Pontificem Maximum.

AD ILLVSTRISSIMVM PONTIFICEM

D. PERAPHANNVM, DE RIBERA, DVCEM ALEALAE *Proregem Neapolitanum: ad quem epiſtolam dedicatoriam in fronte huius operis collocatam offendens.*

ONVPHRIVS PANVINIVS CANDIDO LECTORI SALVTEM DICIT.

ANte annos circiter quatuordecim hortatu Marcelli Cardinalis ſanctæ Crucis, quem poſtea ſummum Pontificem vidimus, cui ego me tunc temporis in clientelam totum dederam, beati & ſanctiſſimi illius viri virtutes admiratus, ab hiſtorijs profanis conſcribendis ad Eccleſiaſticas res, vſque ad ea tempora à paucis, aut leuiter tentatas, aut omninò neglectas, tractandas, & explicandas animum conuerti. Libellum igitur ante omnia de Romanis pontificibus cum Cardinalium breui chronico adornaui, quem adhuc imperfectum, neque vllam libri faciem habentem, quum & inuito, & neſciente me, vulgatum cognouiſſem, incredibili dolore affectus, quo ei errori remedium aliquod adferrem, breuiorem alium librum ſtatim, etiamſi contra animi mei ſententiam, publicaui, in quo eædem res aliquanto diligentius tractarentur, ſed & is, quum immaturus & celeriter confectus eſſet, non omni ex parte incorruptus, & integer exire potuit: res enim magni laboris, & multarum vigiliarum longius omnino tempus deſiderabat. Vnde quibuſdam rebus non ita accuratè exploratis, vt librum quamprimum publicarem, coactus ſum: ne, quæ in priore opera iam edita erant, falſa, incertaq́; legentium mentibus obreperent. Atque hac ratione factum eſt, vt etiam in poſteriore editione ad eundem modum, ſed tamen multo leuius peccatum ſit, & incorrupta, ac quæ in rerum ſcriptore maximè deſideratur, certiſſima veritas, ad amuſſim non reſpondeat. Cæterum ab his, quorum intereſt admonitus, probatiſſimisq́; annalibus, & vetuſtiſſimis publicis monumentis ſubleuatus, certiſſimam rerum ſeriem & veritatem inueni. Ob has igitur cauſas librum ipſum longè locupletiſſimum, accuratiſſima diligentia iam magna ex parte concinnaui, quorum Romanorum Pontificum & Cardinalium, quorum memoria exſtat, vitas effuſe ſcripſi: At qui quum res magni & difficilis negotij ſit, non ita facilè, quãquam iam diu multumq́; in eo elaborauerim, confici potuit. Interim amicorum quorundam grauiſſimorum hominum hortatu, dum liber meus publicetur, Platinam, qui iam in Officinis eſſe defierat, multis mendis purgatum reſtitui, annotationibus illuſtraui, & quanto breuius & diligentius à me fieri potuit, quatuordecim ſequentium Pontificum à Xyſti quarti, (vbi ille ſcribendi finem facit) Pontificatu, ad noſtra vſque tempora adiunxi. In quibus deſcribendis, præter priuatos publicosq́; annales, diaria, & acta conſiſtorialia, Raphaëlem quoque Volaterranum, & Paulum Iouium præcipuè auctores ſum ſecutus, quin & aliquot ex ijs ab ipſo Iouio breuiſſimè mutuatus ſum, publicam ſtudioſorum vtilitatem vbique, atque eam ſolam reſpiciens. Aequiſſimum namque, mihi videbatur, vt qui ad haſce vitas legendas animum adieciſſet, ne, quum iam ad finem ferè perueniſſet, præproperè ac parum opportunè deſtitueretur. Qui ſe cupiditati ſuæ (neque enim auiditatem ipſius explere volui) ſed tamen, ſi cupiditati ſuæ aliqua ex parte crediderit à me factum eſſe ſatis, tum ego, quem ex hoc labore meo vnicum cupio, eundem mihi videbor fructum abundè conſecutus.

XYSTVS

XYSTVS IV.

Nat. Pont. *Gens Roboreæ quæ & quanta.*

GEns Roborea, quæ & de Ruuere dicta eſt, Auguſta prætoria Taurinorum orta, inter Subalpinas nobilis, à Longobardis originem ducere, multorum conſenſu traditur. Cuius familiæ auctorem fuiſſe Hermundum, qui Ragumberti ducis Taurinenſium, Pauli Diaconi in hiſtoria Longobardica teſtimonio clari, tempore circa annum Domini D. CC. vixit, antiquis annalibus relatum eſt. Caſtellum vicus nouus eius familiæ vetus ditio, nam Cincianum, & Riualba poſterioribus temporibus acquiſita fuêre. Simon Ruuereus ob pinguedinem cognomine Craſſus, ante multos annos ex Taurinis in Ligures concedens, ad vada Sabatia, quam nunc Sauonam vocamus, ſubſtitit, à quo gens de Ruuere manauit, inter eius ciuitatis familias non poſtrema. De Ruuère autem gentis nomen eſt vernacula lingua, quò nos Latinè robur appellaremus, vel potius quercum ab inſigni gentilitio clypeo, quod eſt quercu aurea expreſsũ. Ex ea quæ erat Sauonæ familia de Ruuere, Xyſtus Papa 4. originem duxit, cuius parentes fuère Leonardus, vir inter vrbis ſuæ ciues honoratus, & omnibus in patria magiſtratibus functus, & Luchina Munlioria honeſto loco Sauonæ nata. Exſtât adhuc Leonardi, & patris auique ſui cum elogijs in eccleſia cathedrali Sauonenſi ſepulchra, ante omnem Xyſti fortunam condita, iſthæc referentia: Natus eſt Xyſtus 12. Kal. Auguſti, anno Domini M. CCCCXI V. Ioanne vigeſimotertio Romano pontifice. Cellis, qui eſt pagus maritimus, ab Vrbe Sauona quinque millibus paſſuum diſtans: eo namque parentes confugerant vitandæ peſtis cauſſa, quæ tum maximè Ligures vexabat.

Vade dicta.

Parentes Xyſti 4.

Videre per ſumnium viſa eſt mater, ante partum editum infantem à beatis Franciſco & Antonio cucullam & cingulum piè ac ſanctè indui, quo habitu ipſorum diuorum fratres vtuntur, Minores vocati. At verò dum obſtetrix puerum, cui propterea Franciſci nomen inditum fuit, vt fit, accuratè in balneo lauaret, ipſumq; in vndis aliquando deficientem, ac penè mortuum ad matrem detuliſſet, illa ſomnij memor, vouit ſe inditurum filium S. Franciſci habitu, facturamque vt eundem ſex menſibus ferret: quo ſemeſtri tranſacto, amoto habitu, puer iterum in grauem infirmitatem incidit, annum iam natus, & eo amplius, cæterum voto repetito, mater ſtatim filium incolumem recepit, & quum parum percreuiſſet, nonum agens annum, cœnobio addictus eſt ſancti Franciſci. Cuius pueri curam ſuſcepit Ioannes Pinarolius vir optimus, à quo ordinis mores, vitamque fratrum Minorum inſtructus, grammaticam tãto ſtudio perdidicit, vt breui Ciceronis volumina, partim ab alijs audierit, partim verò ingenij acumine, nulla alterius opera intellexerit. Cherium deinde vbi adoleuiſſet profectus, Dialecticæ & Logicæ doctores eius loci audiuit ita diligenter & accuratè, vt poſteà facultatem eandem ipſe alijs legerit. Papiæ deinde & Bononiæ celeberrimis Gymnaſijs Philoſophiam, & Theologiam didicit, præceptoribus vſus Iacobo Textore, & Andrea Nolano doctiſsimis viris, vigeſimo ætatis anno nondum expleto, doctorum capitulo generali ſui ordinis Genuæ congregato, ita copioſè, ita diſertè & eleganter diſputauit, vt vnus omnium doctiſsimus exiſtimatus ſit, & à Generali miniſtro ordinis Guillelmo Caſali maximis laudibus ornatus. Patauij demum magiſterij gradu ſuſcepto, Philoſophiam & Theologiam multis in gymnaſijs vt Patauino, Bononienſi, Papienſi, Senenſi, Florentino, & Peruſino publicè profeſſus eſt. Hominem tota Europa clariſsimum, quum multi alij præclari viri, tum præcipuè Beſſario Cardinalis Nicænus, vir Latina & Græca doctrina inſignis, frequenter audiuit, cuius familiaritate ita delectatus eſt, vt eodem perſæpe vſi ſint contubernio. Sacras conciones annuis quadraginta diebus, in omnibus ferè Italiæ vrbibus, magna hominum gratia habuit. Miniſtri generalis Iacobi Sarguellæ poſteà ſocius factus, nõ longè poſt Liguriæ prouincialis, quem miniſtrum vocant primum, deinde ſui ordinis in Romana curia procurator, & totius Italiæ

Matris ſomnium.

Minoritarum ordinem ingreditur.

Studia.

Digitized by Google

generalis vicarius poſtremo in capitulo ge-
nerali Perusij celebrato, omnium votis Iaco-
bo Sarguella ob ſenium abdicante miniſter
generalis eſt renuntiatus. Quibus in magi-
ſtratibus tanta gratia & auctoritate apud o-
mnes valuit, vt nihil quamuis difficile & ar-
duum tentarit, quod non facilè fuerit con-
ſecutus. Pius II. eum maximo in precio ſem-
per habuit. Qui verò ei ſucceſsit Paulus II.
eius doctrinæ fama permotus annitentibus
Fit Cardinalis. maximè Beſſarione Nicæno, & Franciſco Mã-
tuano cardinalibus, illum abſentem & inſci-
um: (Papiæ enim morabatur Venetias itu-
rus) Cardinalem presbyterum tituli S. Petri
ad Vincula, cum alijs ſeptẽ an. M.CDLXVII.
xiv. Kal. Octobr. creauit. Qui Romam veniẽs
comiter ab omnibus ſuſceptus, & quorun-
dam cardinalium benignitate adiutus (pau-
per enim erat) ædes S. Petri ad Vincula ri-
moſas, & ruinæ proximas, ita reſtituit, vt ab
ſe & familia percommodè incoli poſſent.
Cuius in cardinalatu potiſsimum inſtitutũ
fuit, vt familiam ſuam in officio contineret.
Nec tamen eum aut parta dignitas, aut gra-
Scripta. uiſsimarum rerum cura à ſtudijs literarum
auocauit. Nam in Cardinalatu librũ de ſan-
guine Chriſti, & de futuris contingentibus
edidit. Scripſit etiam Commentarios de po-
tentia Dei, de Conceptione Virginis, & con-
tra errores cuiuſdam Carmelitæ Bononien-
ſis, qui affirmabat, Deum ſua omnipotentia
damnatum hominem ſaluare non poſſe. Ag-
greſſus eſt & aliud opus, in quo validis ra-
tionibus oſtendere nitebatur, D. Thomam A-
quinatem & Scotum in ſententijs conueni-
re, quanquam verbis differrent ad tollendas
diſcordias & altercationes inter Prædicato-
res & Minores. Tantæ enim doctrinæ habe-
batur, vt huic vni ex cœtu Cardinalium ad
fidem pertinentia potiſsimum committerẽ-
tur, quibus rebus dum ſtudioſus operam da-
ret, Paulus papa II. viij. Kal. Auguſti noctis
hora tertia, morte repentina diem clauſit ex-
tremum. In cuius locum omnium Cardinali-
um ſuffragijs, qui xvii. tunc erant, in concla-
ui recluſi in palatio apoſtolico apud S. Petrũ,
Fit Pontifex. v. Idus Aug. xiij. vacantis ſedis die, anno Do-
mini M.CCCCLXXI. Romanus põtifex re-
nuntiatus eſt. Latino Vrſino Roderico Bor-
gia cancellario, & Franciſco Gonzaga ma-
gnopere ſuffragantibus, cuius beneficij pon-
tifex memor, Latino quidem camerariatum,
Roderico abbatiam Sublacenſem, Gonzagæ
verò monaſterium S. Georgij conceſsit. At
verò viij. Kal. Sep. in coronationis ſuæ ſolem-
nibus, dum in magna populi frequentia le-
ctica portaretur apud Baſilicam Lateranen-
ſem tantus repẽte tumultus exortus eſt, dum *In coronatione periculum.*
Romani quidam ciues in via ab equitibus
pontificijs premerentur, vt maximum vitæ
periculum adierit, ſaxis enim ſeu caſu, ſeu ex
compoſito appetitus, à lecticarijs certè deſti-
tutus fuiſſet, niſi Latini cardinalis auctori-
tas, à quo ſeditio ſedata eſt, interceſsiſſet Co-
ronatione celebrata ad rem eccleſiaſticam
Chriſtianamque componendam animum ad-
iecit, atque ante omnia concilium Laterani
ſe indicturum oſtendit, in quo & res eccleſia-
ſticæ corrigerentur, & de bello Turcis indi-
cendo tractaretur, quemadmodum Pius papa
II. inſtituerat. Cæterum dum imperator
Fridericus III. concilium Vtini in Carneis
loco magis oppurtuno à pontifice indici
contendit, pontifex verò iure id facere recu-
ſaret, re in longum protracta, alia remedia
quæri placuit. Patrum igitur cõſenſu Xyſtus
iv. legatos ſumma cum poteſtate creauit,
Beſſarionem Nicænum in Galliam, Roderi- *Legatos mittit ad diuerſos.*
cum Borgiam cancellarium in Hiſpaniam,
& Marcum Barbum in Germaniam, & Pan-
noniam, qui inter ſe diſsidentes Chriſtianos
principes ad concordiam reuocarent. Ludo-
uicus enim xi. ex Gallorum ducibus Carolo
Burgundiæ & N. Britanniæ arma intulerat,
reges Ferdinandus Arragonum, & N. Iuſti-
nianæ ob regnum Caſtellæ legitimo rege de-
ſtitutum ad fœdum certamen venerant. Pan-
noniæ & Poloniæ reges de regno Bohemiæ
vocante inter ſe bello decertabant. Priori-
bus legatis quartum adiecit Oliuerium Ca-
rafam, quem claſsi maritimæ in Turcos pa-
ratæ præfecit, magna cum impenſa, ſingulis
enim legatis in ſingulos menſes quingenti
aurei aſsignati. Legati, qui ad reges profecti
fuerant, rebus parum feliciter geſtis, rediẽ-
re. Eugenij porro, Nicolai, Caliſti, Pij & Pau-
li creditoribus vnà concurrentibus, quum
initio pontificatus pecuniæ deeſſent, gemmis
quas Paulus II. in theſauris reliquerat diuẽ-
ditis, ſatisfieri voluit. Aerario enim inani,
non niſi quinque millia aureorum præter
hominum opinionem inuenit. Auditis dein-
de publicè & perbenignè oratoribus Chri-
ſtianorum principum, qui ſedi apoſtolicæ &
ipſi obtemperaturos ſe, quemadmodum mos
eſt, pollicebantur, duos Cardinales proxi-
mis quatuor temporibus natalis Domini de-
ſignatos, eo die in publicum miſit, quo lega-
ti domos quiſque ſuas magno cum honore
reducti ſunt. Horum alter fuit Petrus Riaria
mediocri familia, Sauonæ ortus, [illegible] eo à

Digitized by Google

teneris annis in ordine Sancti Franciſci educatus, quem epiſcopum Taruiſinum ante ab ſe dictum, presbyterum Cardinalem tituli ſancti Xyſti creauit. Alter verò Iulianus Raphaelis fratris filius epiſcopus Carpenctoratenſis presbyter Cardinalis ſancti Petri ad vincula tituli Eudoxiæ fuit. Is poſtea pontifex maximus renunciatus, Iulius II. vocatus eſt. Xyſtus enim ſuorum amantiſsimus ac indulgentiſsimus, omnium iudicio eſt exiſtimatus. Quorum cauſſa multa præter fas iusque egiſſe & conceſsiſſe vitio illi datum eſt.

Petri Riarii Card. profuſio.

Petrus ipſe ampliſsimis ſacerdotiorum redditibus auctus, ita ſplendidus erat, vt pecuniæ perdendæ natus eſſe videretur, nam eo biennio, quo tantum pòſt eo ſuperuixit, ducenta aureorum millia in victu abſumpſiſſe, lx. verò millia æris alieni, argenti autem cælati CCC. pondo reliquiſſe traditur. Obijt voluptatibus confectus, annorum XXIIX. ſepultus ad S. Apoſtolos. Paulò ante obitum creatus à Xyſto fuerat totius Italiæ legatus. Qua decurſa & vbique ac Mediolani præſertim, Venetijs & Patauij honorificentiſsimé ſuſceptus, Romam, vbi non longè poſt exceſsit, reuerſus eſt. Cuius frater Hieronymus ex tenui alioqui & humili fortuna, in eius potentiæ locum ſuccedens, & Forocornelij ac Foroliuij princeps factus, poſt eum rem omnem eccleſiaſticam adminiſtrauit, ingenio magis ſeuero ac voluptatibus minimum præter vnam venationem, deditus. Vxorem is duxit Catharinam Galeatij Inſubrum ducis ex concubina filiam cuius rei cauſa filium eius Aſcanium Cardinalem Xyſtus poſtea creauit.

Xyſtus cognatos ditat.

Poſt hos verò pontifex fratrum ſororumque filios, quos multos habuit, ad magnos honores diuitiasque prouexit. Nam Leonardum fratris filium, data ei in matrimonium regis Ferdinandi filia notha vrbis præfectum dixit, & in eius defuncti locum alterius fratris filium, Iohannem Iuliani Cardinalis fratrem ſuffecit, Soræ ac Senogalliæ principatu adiuncto. Is ex vxore Iohanna Friderici Feltrij Vrbinatium ducis filia Franciſcum Mariam genuit, qui poſt auunculi Guidonis Vbaldi ſine maſcula prole obitum iure hæreditario, adoptionis & dotis nomine ducatum Vrbini obtinuit. Chriſtophorum deinde & Dominicum Ruuereos fratres patria Taurinenſes, ex regulis Vicinoui ſucceſsiuè, item ſororis filium Hieronymum Baſſum, & Petri Riarij ſorore natum, Raphaelem Sanſonium, qui Riarium nomen tulit, annorum XVII. & Iohannē Iacobum Sclafenatum Mediolanenſem Parmæ epiſcopum cubicularum ſuum, quem ſeruitio ſolo ſibi acceptum & gratum ex humili loco in altum euexit, Cardinales diuerſis temporibus dixit. His inter quatuor & triginta, quos varijs lectionibus in ſenatum cooptauit, Stephanum Nardinum, Ioannem Baptiſtam Cybo, Georgium Luſitanum, Ioannem Arragonium Ferdinandi regis filium, Iohannem Columnam, Ioannem Baptiſtam Sabellum, Ioannem comitem, & Baptiſtam Vrſinum è proceribus Romanis adiunxit.

Canonicos regulares reſtituit.

Initio pontificatus in Lateranum canonicos ſæculares reduxit, eiectis inde à Romanis ſtatim poſt Pauli mortē regularibus, quos olim Eugenius IV. vt in antiquam poſſeſsionem, qua à Bonifacio viij. iniquè ſpoliati fuerant, introductos, Caliſtus iij. expulerat, Paulusq; ij. reſtituerat: hiſque templum S. Mariæ de pace ab ſe media vrbe conſtructū conceſsit. Quum verò admodum liberalis eſſet, nec vlli prorſus negare quicquam ſciret, plurimis eaſdem gratias importunè rogantibus ſępe conceſsit. Qua de cauſſa, vt litium & diſcordiarum initia & occaſiones tolleret, ſubſignandis libellis Ioannem Monte mirabilem virum in aula exercitatum & induſtrium, ſæuioriſque ingenij prefecit, quod non ritè conceſſa inducere poſſet. Ad arma conuerſus, quibus maximè deditus fuit, initium à bello Turcico fecit.

Bellum in Turcas.

Prima expedione dum claſſem in Turcas miſit, legato & duce Oliuerio Carafa Cardinale Neapolitano, centum millia aureorum expendit, ſecunda verò LXV. millia Laurentio patriarcha Anteocheno fratris filio, qui Oliuerio ſucceſſerat, vnà cum Ferdinando & Venetis tantum bellum adminiſtrante.

Sine fructu.

Nam cum Oliuerio pontificis nomine cum vigintiquatuor triremibus bellum gerente, quinquaginta Venetorum, Ferdinando verò XXIIII. triremes communibus auſpicijs militarunt. Nihil tamen præclarè geſtum eſt nuſquam prodeuntibus ex Boſphoro in Aegeum hoſtibus, Smyrna tantum in Aſia capta, incolæque omnes abacti. Oppugnare quidem Sataliam ante adorti erant occupato per vim portu, refractaque cathena ferrea, cuius partem foribus Baſilicæ Vaticanæ præfixam nunc etiam cernimus, ſed defendentibus acriter, qui in præſidio erant, Turcis prælium omittunt, atque ita re infecta abeuntes plus terroris quam calamitatis hoſtibus intulēre, quum ferè omnium conſtans fama eſſet, Chriſtianos eo anno magnam Aſiæ partem occupatu-

Digitized by Google

ros fuiſſe, ſi ipſi mari, quemadmodum Vſumcaſſanus Perſarum rex terra, Turcas vexare voluiſſent. Per quos verò ſteterit, quo minus res ex ſententia gereretur, haud ſatis liquet. Quum Volaterrani in Etruria, occiſo propter imperij acerbitatem & Salinarum controuerſiam prætore Florentino à Florentinis defeciſſent, Xyſtus veritus ne eius rei occaſione Italię pax turbaretur, motus etiam Florentinorum precibus, eo ſtatim copiarum ſuarum partem miſit, quibus factum eſt, vt

Volaterrani domiti.

Volaterrani expugnati perdomitique temeritatis atque ſæuitiæ ſuæ pœnas dederint. Interim Pontifex imperij diuturnitate, virib. inſtauratis, vt erat magni animi vir, pontificiam dignitatem augere, imperiũ armis proferre, & Hieronymum Riarium ampliſsimis fortunis honeſtare cupiens, fœdere cum Arragonio Ferdinando Neapolitanorum rege inito aliquot in Vmbriæ tyrannos tumultuantes, & aduerſus eccleſiam magis quam beneficiarios deceret, contumaces tollere conſtituit. Ingenti igitur exercitu ab ſe congregato, imperatorem Fridericum Feltrium, quem ex comite Vrbini ducem nullo non honoris genere adhibito, creauerat, tum abſentem, legatum verò fratris filium Iulianum

Aliæ expeditiones.

cardinalem S. Petri ad vincula præfecit. Legatus ducis aduentu non expectato, in Tudertinos primum, deinde in Spoletinos tumultuantes, pontificique rebelles impreſsionem facit: quos Iulio Varano Camertium duce opem ferente, ſedatis inteſtinis diſcordijs factionumque capitibus relegatis, in eccleſiæ fide non ſine maxima Spoletinorum clade continuit. In Nicolaum deinde Vitellium Tifernatem Regulum, ferocis ingenij hominem arma mouit, quem cum anteà Xyſtus amicum habuiſſet, Laurentij Tifernatis acerrimi Nicolai hoſtis impulſu, pontifex bello perſequebatur, Vitellius impar pontificijs viribus, poſt trimeſtrem oppugnationem, vrbinatium ducis Friderici aduentu audito vrbem legato hac conditione dedit, vt ei tuto viuere priuati hominis more in patria liceret. Cauerat autem iam ſibi Nicolaus amicitia ducis fretus, vt accepto à pontifice quanti bona eius vendi poſſent precio, exſulatum quò vellet, abiret. Cæterum aliquot annis pòſt ciuibus fauentibus in vrbem reuerſus, arcem quam Xyſtus, quo ciuitatem in ſuam poteſtatem facilius continere poſſet, exſtruebat, diſiecit, ſeque intra oppidum firmo præſidio muniuit. Porro autem longam illam trium menſium obſidionem non abſq; Laurentij Medicis, qui tum in republica Florentina principem locum obtinebat, pecunia, auxilijſque tulit. Qui tranquillitatis atque ocij ſtudio potentiam principum in Italia exæquatam volebat, nec pontificis ſibi ex mutata quadam æmulatione, & fratris Iuliani in cardinalatus petitione repulſa parum amici, vires nimio plus creſcere patiebatur, vnde aduerſarium ſe libidini eius, immoderatæque cupiditati ſemper oſtendit. Pontifici ita irritato, inſignem aliam cõtumeliam adiunxit. Totis enim viribus operam dedit, ne pontifex Imolam Flaminiæ vrbem quam Forum Cornelij vocãt, emeret, quam princeps egeſtate coactus venalem propoſuerat, eiuſdem regulo per amicos menſarios magna pecunia ſubleuato. Ita vt iam Laurentio cum pontifice apertæ ſimultates intercedere viderentur. Quæ res Mediceis, vt pòſt dicam, penè exitio fuit. Dum hæc in Italia geruntur,

Laurentius Medices pontifici parum æquus.

Scodra, quod nunc Scutarum vocant, ditionis Venetæ oppidum à Turca oppugnabatur, quod Xyſtus cõmeatu & pecunia iuuit, Turcæ munitiſsima recepta arce ea ad occupandum Epirum, & deinceps Illyricum vteretur.

Scodra à Turcis oppugnata.

Simultas interea inter Xyſtum & Mediceos adeò creuerat, vt pontifex ab aduerſa Mediceorum factione, cuius princeps Franciſcus Patius nobilis Trapezita erat ſollicitatus, clam egerit, vt conſpiratione facta fratribuſque Mediceis Laurentio & Iuliano interfectis, reſpublica ſui ipſius arbitrio conſtitueretur.

Simultas inter Xyſtum & Medices.

Xyſtus tamen ne tam atrox ſceleſtumque conſilium ſanctis auribus admiſiſſe videretur, rem totam occultè tractandam, perficiendamque Hieronymo Riario demandauit, egitque cum Ferdinando Arragonio, vt Alphonſus eius filius cum exercitu in Etruriam mitteretur, ea ſpe, vt ſublatis aut eiectis Mediceis Florentinos ſibi eo beneficio obſtringeret, quorum poſtea opera obnixus maiore cum auctoritate pontificatus dignitatem tueretur. Totum igitur negotium Hieronymi nomine datum eſt Ioanni Baptiſtæ Monteſicco, qui erat & Hieronymo fidus manu ac ingenio promptus. Florẽtiæ verò conſpiratorum capita fuère Bartholomæus Saluiatus archiepiſcopus Piſanus, Laurentio ob priuatam veterem ſimultatem offenſus. Frãciſcus Pactius, & Iacobus Poggius, Poggij oratoris clariſsimi filius. Atque vt rem tutius aggrederentur, Florentiam mittitur Raphael Riarius cardinalis ſancti Georgij, Hieronymi ſororis filius adoleſcens, qui tum in gymnaſio Piſano commorabatur, vt ſi qui dubij

Digitized by Google

dubij ac timidiores forent, eius præſentia & auctoritate, maiore fiducia ad maturandam cædem inducentur. *Medicei inuaſi.* Coniuratione igitur inita in qnam plures nomina dederant, vt vj. Kalend. Maij die Solis in auguſtiſsimo diuæ Reparatæ templo conſpirati, Mediceos fratres ſacris myſterijs aſsiſtentes adoriuntur. Ibi Iuliano interfecto dum Laurentius leui vulnere ſaucius in ſacrarium ab ædituis incolumis, coniuratis ianua prohibitis, receptus eſſet, archiepiſcopus Piſanus, & Iacobus Poggius curiam occupare tentarunt. Tã immanis ſceleris rumore per vrbẽ delato, quũ Laurentium ſeruatum eſſe cognitum eſſet, impetu in coniuratos à ciuibus & magiſtratibus Mediceæ factionis ſtudioſis facto, *Piſanus Archiepiſcopus ſuſpenſus.* Piſanus archiepiſcopus, & Iacobus Poggius capti ſtatim cum omnib. comitibus, è feneſtris ſuſpenſi laqueis præcipitantur, Antonius Volaterranus & Stephanus ſacerdos, qui Laurẽtiũ aggreſsi fuerant, Franciſcus Pactius, coniurationis princeps, qui Iulianum occiderat, omnesque eorum affines, ſatellites, & qui aliquam eis operam tãto in ſcelere nauaſſent, laqueis ſtrangulati eundem vitæ exitum habuerunt. Nil eo ſpectaculo atrocius fuiſſe memoratur, Monteſicco demum, à quo quæſtionibus habitis totius coniurationis ſeries exorta eſt, interfecto, Cardinalis, qui ad arã maximam primo rumore confugerat, Laurẽtij precib. vix ſeruatus, & in cuſtodia aliquãdiu detentus, non longè pòſt eius innocentia cognita in põtificis gratiam eſt dimiſſus. Hac re irritatus Xyſtus, quod ſacrato viro & archiepiſcopo ita fœde interfecto cardinalem quoque captiuum feciſſent, Hieronymo inſtigante grauiſsimum Florentinis, ſacris omnibus interdictis, bellum intulit. *Florentinis bellum indictum.* Eccleſiaſtici exercitus imperator dux Vrbini Fridericus lectus, qui in Flaminiæ finibus arma parabat, pro rege verò Ferdinando pontifici fœdere coniuncto aderat iam cum exercitu Alphonſus filius Calabriæ dux, Florentini eo bello Gallorum regem, Venetos, Mediolanẽſium, Mantuanorum, & Ferrarienſium principes fautores habuêre. Quod aliquot cladibus vtrinque acceptis, oppidisque nonnullis à duce expugnatis, Laurentij poſtremo Medicis diligentia & ſtudio, nulla re inſigni in eo geſta finitum eſt. Is ad regem Neapolim profectus, eius animum prudentia, auctoritate & diſertiſsimis rationibus adeò expugnauit, vt pacem ab eo & fœdus haud iniquis conditionibus Florentiam reportarit, in quo apertè illud adiectum erat, vt Arragonij & Florentini, ſi bellum alicunde ingrueret, certa collata pecunia, mutuis auxilijs iuuarentur. Initi eius fœderis fama Xyſti papæ animum grauiſsimè perculit: & haud dubiè primo quoque tempore res nouas moliturus eſſe videbatur, niſi eius conſilia repentinus Turcarum aduentus diſcuſsiſſet. Qui Hydrunte in Salentinis vi capta, Italiam omnem incredibili terrore compleuerant. *Turcæ Hydruntem capiunt.* Tum Xyſtus Turcico tumultu exterritus, pacem cum Florentinis fecit, & mulctæ nomine quindecim triremes ijs ad bellum Turcicum imperauit. Illud memoratu dignum, quod Florentino bello ardente, quum ab aduerſariorum legatis Xyſtus papa huius controuerſiæ, quæ iniuſta videbatur, occaſione ad concilium citatus fuiſſet, ipſe ingenti animo, ſummaque conſtantia reſpondiſſe fertur: *Xyſti magnanimitas.* Se concilium quidem libenter admiſſurum, vbi ſperaret ſe omnium illorum principum, criminibus patefactis, res plurimas eccleſiæ ablatas, ab ijs repetiturum. Vnde qui illum metu expugnare ſperabant, ab eodem perterriti alia perfugia quæſiêre. Per hæc tempora Cypri regibus patre & filiolo mortuis, Veneti Inſulã, quòd regis nouiſsimè defuncti mater Veneta è gẽte patricia Cornelia hæres eſſet, ne in Turcarum poteſtatem veniret, occuparunt. *Veneti Cyprum occupant.* Oppugnabat eodem tempore Rhodum maximis viribus Mahometes ille, qui Conſtantinopolim ceperat. *Rhodus à Turcis oppugnatur.* Verùm eam acriter Petro Daubuſon magno magiſtro tuente, re infecta diſcedere coactus eſt, & furorem ſuum in Italiam conuertit, vbi Hydrunte (vt dixi) capta quum Italiæ omni minitaretur repentino morbo oppreſſus, & ſuos in Italia fortiſsimè repugnantes deſtituit, & Chriſtianorum principum animos longè maximo metu liberauit. Cuius mortis & receptæ Hydruntis nuntio confirmatus pontifex, qui iam de relinquenda Italia cogitauerat Venetis fauere cœpit, qui Herculi Eſtenſi Ferrarienſium duci bellum atrox maximè repentinum intulerant, Xyſtus porrò cum Venetis fœdus inierat, vt ex Herculis calamitate, ſi victores Veneti euaſiſſent, Hieronymi Riarij potentiam amplificaret. Herculi adfuêre Ferdinandus rex ſocer, Florentini, & Ludouicus Sfortia, qui tutor pueri principis Inſubrum imperio *Bellum* potiebatur. Hic communicatis conſilijs Fridericum Vrbinatium ducem, exercitus imperatorem creatum, in agro Ferrarienſi Venetis ſe opponunt. Alfonſum regis filium in agrum Romanum cum valido exercitu

matúrare iubent. Pontifex exercitus ſui ducem Robertum Malateſtam Sigiſmundi filium crearat, quem venienti Alfonſo obiecit. Is ad Latinam vſque portam infeſto cum exercitu veniens, magno Vrbi terrori fuerat, nihil ſeſe propterea animo demittente pontifice fortiterque armis rem gerente. *Victoria.* Signis ad Campum mortuum in agro Veliterno collatis Alfonſi numeroſior exercitus, Roberti virtute à pauciori milite ſuperatus, capti proceres omnes, & Romam adducti ſunt. Dux ipſe Antium vſque fugiens. Neapolim trepidus ſe recepit. Verùm Robertus, cuius virtute tanta victoria parta erat, triduò pòſt celeriter exſtinctus ſuſpicionem ſuſcepti veneni reliquit. Iiſdem diebus ipſe etiam Fridericus Vrbinas, qui Venetis oppoſitus bellum pro duce Ferrariæ gerebat, in caſtris ad Stellatam Guidone Vbaldo filio ſuperſtite moritur. Pace paulò pòſt inter pontificem & regem facta, captiui omnes in pugna ad Càpum mortuũ remiſsi, & cardinales Columna Sabelluſque, quos belli initio ſibi tanquam regis fautores ſuſpectos in Hadriani molem pontifex conieceràt, dimiſsi. *Columnenſes in gratiam recepti.* Columnenſes quoque, qui regi fœdere coniuncti, illum intra oppida ſua ſuſceptum commeatu adiuuerant, ſibique multis inlatis incommodis vbique aduerſati fuerant, primum quidem venia donauit, deinde grauiter bello perſecutus eſt, *Laurentius Columna ſecuri percuſſus.* quum Laurentius protonotarius ex ea familia rurſus contumax nimium videretur, quem tumultuantem Romæ in domo ſua armis cohorteque pontificia, tum Vrſinorum auxilio expugnatum captumque breui tempore pòſt in arce ſecuri percuti iùſsit. Eorum inſuper iam omnia ferè oppida ceperat, quum medio ardore belli fato functus eſt. Dum bellum cum Columnenſibus Xyſtus gereret, fœderatorum principum precibus ſollicitatus, qui Venetum imperium Hercule ferè oppreſſo creſcere ægrè ferebant, à Venetorum ſocietate auulſus, fœdus cum cęteris Italiæ principibus aduerſos Venetos percuſsit, eoſque monuit, vt à Ferrarienſi agro penitus abſtinerent, *Italiæ Principes contra Venetos bellum decernunt.* illos autem non ſolum non obtemperantes, ſed quantò maximè ſtudio atque apparatu fieri poſſet, bellum inſtaurantes, ſacris interdixit. Conuenère tum totius Italiæ principes apud Cremonam, vt de bello conſultarent. Communique omnium ſententia Venetorum furori, vt obuiam iretur decretum. Igitur magna vi ac ingentibus copiis bellum ſubinde redintegratum eſt, quo nullum grauius ac periculoſius antea Veneti geſſerant. *Venetorum periculum.* Iamque Alfonſi ducis Calabriæ ductu fractæ eorum vires videbantur, niſi Ludouicus Sfortia à ſocijs diſcedens, victis iam planeq; perdomitis præter omnium ſententiam æquiſsimam pacem inuito etiam Xyſto, attuliſſet. *Noua collegia à Xyſto vendita.* Tot itaque præliorum & bellorum ſumptibus pontifex exhauſtus, quum magna pecuniæ vi indigeret, noua collegia primus omnium Romanorum pontificum, quæ venirent, excogitauit. Dato itaque negotio Sinolfo de Caſtro octerio protonotario viro ſolerti, & induſtrio Breuiatores minoris præſidentiæ reſtituit, à Pio creatos, & ab eius ſucceſſore Paulo 2. ſublatos, quorum loca quingentis: poſtea ſollicitatores, quorum trecètis veniêre. Deinde certos adſtipulatores ſine quibus nullæ poſſent confici tabulæ, Ianicerorum quoque Stradiotarum, & Mamaluchorum officia induxit. Ex quibus Mamaluchos & adſtipulatores, qui ei ſucceſsit Innocentius VIII. abrogauit. *Cum magno detrimento.* Poſtremo apoſtolici fiſci nouem notarios conſtituit, quibus redditus vnius aſsignauit, qui antea cunctis præerat. Atque hac ratione Romanæ aulæ libertas in compedes quaſi coniecta omni induſtrij ac laborioſi ingenij diligentia ſublata, quum non niſi pecunia hæc munera parentur, quæ antea gratuitò doctis & probis viris tribui ſolebant. Primus etiam vendidit officia procuratoris Cameræ notariatus apoſtolici, protonotariatus Capitolij, notariatus Gymnaſij, metiendi ſalis, & camerariatus vrbis. *Xyſti auaritia notatur.* Vectigalia noua inuenit, vetera auxit. Plures à ſacratis hominibus decimas non ſine maxima auaritiæ nota exegit. *Excuſatur.* Sed hæc ſeu temporum neceſsitati ſeu verius proximis ac miniſtris eius tribuenda exiſtimo, prçſertim quum nemo ad eam diem pontificum, nec animo ad munificentiam liberalitatemque propenſior, nec in dando hilarior, nec in promerendis hominibus promptior fuiſſe memoratur. *Liberalitas in exules.* Miſeros enim atque à Turcis, vel alias ob calamitates auitis ſedibus, & imperijs eiectos Andream Palæologum Peloponnenſi, & Leonardum Toccum Epiri Deſpotas, honeſtis ſumptibus aluit. Sophiæ Thomæ Palæologi filiæ Ruthenorum duci in matrimonium collocatæ, præter alia munera, dotis nomine ſex millia aureorum donauit. Carolettam Cypri, & N. Boſſinæ reginas regnis fortuniſque omnibus ſpoliatas, & ad ſe ſupplices confugientes, benignè ſuſcepit, ſuaque munificentia ſubleuauit.

Digitized by Google

uauit. Chriſtiernum virum religioſiſsimum Daniæ, Suetiæ, Noruegiæ, & Gothorum, ac N. Boſsinæ & Valachiæ annis grauem & ſenio confectum reges, item N. Saxonum, & Alfonſum Calabriæ duces, voti cauſſa ad limina Apoſtolorum, & ad ſe ſalutandum mira cum deuotione venientes, magnificentiſsimis ſumptibus in Palatinis ædibus excepit. Idem Ferdinando Arragonio Neapolitanorum regi, ad Iubileum cum magno comitatu venienti, regio apparatu officia omnia præſtitit, & annuum cenſum, quem eccleſiæ Romanæ debitum pendebat, equo tantum falerato tributi nomine retento eidem remiſit: eius filiam Leonoram per Vrbem ad maritum Ferrariæ ducem tranſeuntem pompa & donis regijs proſecutus eſt. Et vt à profanis ad ſacra tranſeam, B. Bonauenturam ordinis ſui olim Cardinalem virum doctiſsimum, & miraculis clarũ inter diuos retulit. Multas veteribus ſolemnitates adiunxit, vt Conceptionis & Oblationis beatiſsimæ Virginis Deiparæ, ſanctorum Annæ, Ioſephi & Francisci, quas in eccleſia celebrari iuſsit. Priuilegia à pontificibus, qui ante eum fuerunt, iure quatuor mendicantium ordinibus conceſſa, quieti eccleſiæ & communi ſaluti conſulens, ampliſsimis diplomatibus confirmauit & auxit. Pro quibus rebus quantoperè dilectus ſit, facilè ſuſpicari poſſumus, præſertim quum in operibus publicis conſtruendis, vel reparandis æque maximus fuerit. Nam Vrbem ante omnia à ſitu & cœno vindicauit, vijs Vrbis primum munitis, & lateribus ſtratis, porticibuſque & mœnianis diſiectis quæ vias deformes & inconcinnas redditas obſcurabant. Cui rei vicorum magiſtros accuratores ab ſe inſtitutos præfecit. Quum verò annus Iubilæus inſtaret, quem ex quinquageſimo ad 25. contraxit, primuſque anno ſalutus MCDLXXV. celebrauit, animum ad religioſa loca, & peregrinæ multitudini ad Vrbem venturæ opportuna inſtauranda adijciens, in primis pontem veterem Ianiculenſem iam diu antè diſiectum, quem ruptum meritò ciues appellabant, publicæ commoditati, & decori, à fundamentis magna cura & impenſa ex Tiburtino lapide reſtituit, ſuoque de nomine Xyſtum vocari iuſsit, opus ſanè omni antiquo principe dignum. Xenodochium S. Spiritus obſoletum ac ſordidum, & vetuſtate pene collapſum, totum vſque ad ſolum diſiecit, & pulcherrimis ædificijs meliorem ſplendidioremque formam ampliauit. Quumque pueros expoſitos puellaſque ad pedes ſuos cum nutricibus proſtratos vidiſſet, locum habitandi ijs aſsignauit, mandauitque, puellas nubiles maritis cum honeſta dote locari, nonnullas verò religioſiores infirmorum ſeruitio perpetuo dicauit. Nobilium quoque calamitate & egritudine motus, ſeorſum à promiſcua plebe loca idonea decenterque ornata, his attribuit. Religione deinde & ſingulari pietate inflammatus, qua ſemper beatam virginem proſecutus eſt, nobilem ædem cum ampliſsimo cœnobio S. Mariæ de populo ordinis Auguſtinianorum à fundamentis erexit. Templum S. Mariæ de pace cum monaſterij parte canonicis regularibus S. Auguſtini ex congregatione Friſonaria Laterano pulſis media vrbe de nouo ædificauit. Nam Oliuerius Carafa cardinalis Neapolitanus monaſterium ipſum poſtea totum à fundamentis exſtruxit. Diui Petri in Vaticano Baſilicam ante repurgatam marmoreis & vitreis feneſtris templo accommodatis dilucidiorem reddidit, & ruinam ſiniſtro latere minantem, additis lateritijs repagulis confirmauit. Baſilicæ quoque Conſtantinianæ repurgatæ & in anguſtiorem formam redacte latera ſtrauit. Palatium vetus Lateranenſe ruinoſum reſarciuit. Multas per vrbem ſacras ædes vetuſtate labefactas, in his SS. Apoſtolorum abſidam, S. Petri ad vincula, S. Suſannæ, S. Vitalis, SS. Nerei & Achilei, S. Balbinæ, SS. Quirici & Iulittæ, S. Viti in Macello, S. Saluatoris trans Tiberim, & alias multas ſua impenſa, vt ex eius inſignibus, & elogijs liquet, refecit. Muros vrbis multis locis temporum iniuria collapſos inſtaurauit. Vtilitati vrbanæ conſulens ductus aquæ Virginis pene confractos, climatos perpetuo fornice à monte Pincio ad Triuij fontem cũ aqua perduxit. Cloacas vrbis qua ſordes in Tiberim vehuntur, repurgatas firmauit. Marci Aurelij ſtatuam æneam equeſtrem humili & ſordido loco iacentem, in area Lateranenſi auguſtiore loco expoſuit. Aedes pontificias in Vaticano ampliſsimis porticibus deductis renouauit, Prætorianis excubitoribus, qui pontificis corporis & palatij cuſtodiæ ab eo primum lecti ſunt, magiſtratibus inſuper & munera obeuntibus, loca quibus commodè habitarent, condidit, qui antea præter dignitatem in cellis penè penuarijs, ſitu ſqualentibus agitarent. Bibliothecam Palatinam in Vaticano

Principes externos honorificè ſuſcipit.

S. Bonauentura numer Sanctorum clarum.

Opera eius publica.

Iubilæum ad 25. redactum.

Templa ædificata.

Bibliotheca ab ipſo inſtructa.

Digitized by Google

toto terrarum orbe celebrem Palatino præfecto, aduectiſque ex omni Europa libris conſtruxit, certoſque prouentus, vnde cuſtodes & librarij Græci, Latini & Hebraici menſtrua ſalaria, quibus ali poſſent, haberent, librique emerentur aſsignauit, opus omnium præclariſsimum, & pontifice maximo dignum. Nec his contentus reliquos patres ſæpe hortatus eſt, vt exemplo ſuo pro facultate quiſque monumentis vel nouis, vel reſtitutis vrbem exornarent. Vnde multa à multis exſtructa ſunt vel adornata, quemadmodum à Guillelmo Euſtouteuilla Epiſcopo Cardinale Oſtienſe, & Camerario, nobiliſsimum templum cum Monaſterio S. Auguſtini, cuius ordinis protector erat, & propinquum iuxta S. Apollonarem palatium, Baſilica verò S. Mariæ maioris in exquilijs ductis leua dextraque fornicibus, item oſtia cum arce ab eodem reſtituta ſunt. Sed & Cardinalis Agrienſis Eccleſiam SS. Sergij & Bachij, cui præerat, ruinæ proximam refecit. Raphael Riarius luculentiſsimas apud S. Laurentium in Damaſo ædes tum inchoauit, ab alijs verò complura & egregia palatia fabricata, ita vt verè vrbem ex Lutea Lateritiam ſe reliquiſſe, dicere iure poſſet, quemadmodum Auguſtum olim dixiſſe accepimus, ſe ex Lateritia marmoream. Meritò igitur verſus hi ſimulachro eius in Palatina Bibliotheca adſcripti ſunt.

Biblio-theca ab ipſo inſtructa.

Templa, domum expoſitis, vicos, fora, mœnia, pontes.
Virgineam Triuij quod repararis aquam.
Priſca licet nautis ſtatuas dare commoda portus.
Et Vaticanum cingere Xyſte iugum.
Plus tamen vrbs debet, nam quę ſqualore latebat,
Cernitur in celebri Bibliotheca loco.

Publica calamitates. Eius porro pontificatus fuit aliquot publicis calamitatibus inſignis, in his maximæ & frequentes tempeſtates, fulgura terræmotus, Solis Lunæque defectus, bis Tiberis alueum egreſſus, vrbem totam inundauit, bella tota Italia exarſere, cometes pluries viſus, magna in Vrbe annonæ & perpetua caritas, inteſtinæ tota ditione Eccleſiaſtica, & præſertim Tuderti Gabriele Catelano Guelphæ factionis principe in vrbe interfecto, item inter Vrſinos & Columnenſes diſcordię & cædes. Illud quoque non negligendum quòd eo pontificè mercatus, qui ante ſub Capitolio fieri conſueuerat, auctore Cardinale Rothomagenſe Camerario, tum primum in circo Agonali 4. Nonas Septembris, die Mercurij, anno M. CD LXXVII. factus. Nihil enim vnquam Xyſtus, quod publico vrbis decori & commoditati eſſe cenſeret, quin perficeret, deſtitit. Rem Romanam ſediſque Apoſtolicæ dignitatem, ita intrepidè & egregiè tuebatur, & non facilè cuiquam quamuis maximo principi eſſet, ei aliquid moleſtiæ impunè inferre. Quod quum in his, quæ ſupra dixi, tum in nouiſsimo oſtendit bello, quod cum venetis & Genuenſibus ſocijs contra Herculem Eſtenſem Ferdinandi Arragonij, Ludouici Sfortiæ & Florentinorum præſidijs fultum, deinde contra Venetos pro eodem duce geſsit. In quo Venetis iam contuſis, & aliquot prælijs fractis, quum pacem à ſocijs auctore Ludouico Sfortia præter eius voluntatem, immò ſe neglecto & inſcio, datam conſpexiſſet, animi dolore, podagra inſuper aggrauante, qua in vltimis annis maximè laborabat, in quintum diem in Vaticano palatio exſpirauit, noctis hora inter quartam & quintam, cui Idus Auguſti illuxerunt, anno ſalutis M. CD LXXXIV. ætatis LXX. die XXII. pontificatus verò ſupra diem quartum anno XIII. Cadauer in baſilica ſancti Petri æreo monumento conditum, quod in Sacello ab ſe exſtructo, Iulianus cardinalis ſancti Petri ad Vincula fratris filius, ſtructuræ elegantia inter cætera vrbis ornamenta in primis conſpicuum ante aram maximam faciundum curauit. Vacauit tum ſedes Romana dies xvj. *Moritur.*

INNOCENTIVS PAPA VIII.

INnocentij Papæ VIII. maiores ex nobili Græcia ortos, ante quadringentos annos Genuenſium rebus maximè florentibus, Nea- *222. Pon.*

poli

poli & Genuæ vrbibus Italiæ clariſsimis conſediſſe conſtat. Cuius migrationis cauſſas in re adeò obſcura & vetuſta, haud ſatis exploratas habeo, Neapoli Tomacellorum nomen incertum quo caſu adepti, inter primarias eius ciuitatis familias locum tenuêre. Quanquam ſint, qui prodant Tomacellorum nomen à gentis in ea vrbe principe Tomacello viro egregio manaſſe: cuius poſteri, vetuſto familiæ nomine relicto eius, qui primus Neapolim acceſsit: prænomen pro familiæ gentilicio nomine vſurparunt, qui frequentiſsimus per ea tempora mos fuit, id quod multis facilè confirmari poſſet exemplis. Ex hac gente Bonifacius nonus Romanus Pontifex ingentis animi & ſpiritus vir, cuius maximè memorabilis exſtitit pontificatus, originem duxit, qui annos quatuordecim in ſummo ſacerdotio, ante centum LXX. annos vixit, cuius res geſtas in meo de Pontificibus libro accuratè deſcripſi. Eadem verò gens, quæ Genuam migrauit auito nomine retento, Cybo græca voce, ex gentilicij clypei inſignibus appellati ſunt. Eſt enim in eo rutilo colore decorato tranſuerſa faſcia pluribus quadratis cæruleo atque albo colore alternis æquiſque ſpacijs confecta, quæ Cybi latinè, græcè vero Κύβοι vocantur. Hæc inſignia vtrique genti communia ſunt. Cæterum crux rubra, in ſuperficie argentea, quæ Genuenſium publicum inſigne eſt, familiæ Cybo clypeis adiuncta, ſuperneque collocata, cuius ſtirpis proprium decus eſt, rebus egregiè pro patria geſtis, vt infra dicam, publicè partum. Huius familiæ homines ab eo vſque tempore, quum florente Latinorum primum, deinde Palæologorum Conſtantinopoli imperio oppidum Pera, quod propè Byzantium ſitum eſt, Genuenſes obtinebant, omnibus honoribus, qui in libera ciuitate maximi atque ampliſsimi exiſtimantur geſtis in nobilium ordine, cuius partes tuendas ſuſceperunt, clari inſigneſque fuêre: plures verò ex hoc genere ſtirpes Genuæ manaſſe, quæ nunc in ea ciuitate inter nobiles relatæ ſunt, oratores ipſius Reip. ad Innocentium Papam VIII. more maiorum initio eius pontificatus miſsi, publicè teſtati ſunt. Quorum adhuc exſtat oratio. Vniuerſi generis honores exſequi, quia longum eſſet, familiæ huius tantum breuiter percurram. Ante annos trecentos ſupra quadraginta Honorio tertio, Pontifice maximò Fridericus Cybo ſummo Sauonenſium ſacerdotio præfectus inſigne religionis & ſanctitatis ſpecimen dedit. Vigeſimo anno poſt Lanfrancus Cybo inter eos, qui nobilitatis ſuffragijs adlecti Remp. obtinebant ſummum in ciuitate magiſtratum, qui conſulatus dicebatur, geſsit, vir belli paciſque artibus inſtructiſsimus. Guillelmus Cybo, qui paulò pòſt hæc tempora equeſtri dignitate, quæ tū eximia erat, à Friderico II. Imperatore ornatus enituit, nobilem in primis Legationē pro difficillimis Reip. negotijs ad Clementem IV. Pontificem maximum obijſſe fertur: cui in ea Legatione egregiè de ſuis ciuibus meritò crux rubra, de qua ſupra dixi, publicè donata eſt, quæ gentilicijs clypeis addita, præclarum ſummæ laudis teſtimonium præbet. Sextodecimo poſt hoc anno, quo tempore Piſani cum Genuenſibus difficili & periculoſo bello decertabāt, Mutius Cybo trireme priuatis ſumptibus comparata, prope Calarim Sardiniæ vrbem ex prouocatione cum roſtrata Piſana congreſſus, egregiam de hoſtibus victoriam eſt conſecutus. Poſt hos circa annum Chriſti MCCXC. Princiualles Cybo, vt ex priuatorum hominum annalib. qui ſeorſum diligentiſsimè conſeruantur, intelligitur, cum principibus nobilitatis aduerſus plebem coniurauit, quum nobiles omnem Reip. adminiſtrationem in ſe transferre, paucorum aliquot nobilitatis ſtudioſorum conſpiratione, mitterentur. Hos omnes virtute, prudentia, conſilio, & animi magnitudine ſuperauit, qui xxv. ferè anno pòſt vixit. Daniel Cybo, qui aduerſus Afros tam ſuis quàm communibus Patriæ auſpicijs magnas res geſsit, gratiaq; & auctoritate plurimum inter ſuos ciues excelluit; cuius filia in matrimonium collocata eſt Luciano Grimaldo, in nobilitatis ordine primario, ac tū Domino portus Herculis Mœneci. Horum ferè omnium meminit Auguſtinus Iuſtinianus, qui Italica lingua Genuenſium annales conſcripſit. Innocentij poſtremo pater Aaron Cybo, equeſtris ordinis vir, rerumq; geſtarum gloria clariſsimus, in ciuitate ſua diu vixit: eius enim forti, fidelique opera, vt lib. 7. de rebus geſtis Alphonſi tradit Bartholomæus Facius, primum Renatus, deinde bello Neapolitano præfecto, Alfonſus rex victor multis maximiſque in rebus poſtea eſt vſus. Nam quum per belli tēpora, quo de iure regni Neapolitani Alphonſus, & Renatus reges decertabant, Genuēſes duce ipſo Aaron viro forti ad DCCC. ſagittarios Renato miſiſſent, & Andegauenſis factionis dux Renato regi egregiè opera nauaſſet, præeſſe Neapolitanis iuſſus, ita illos pro rege abſtinenter, & ſumma

Tomacellorum familia vnde. *Cybo.* *Henricus Cybo.* *Guillelmus Cybo.* *Mutius Cybo.* *Princiualles Cybo.* *Daniel Cybo.* *Aaron Cybo.*

Digitized by Google

ma cũ integritate iure dicendo ſibi deuinxit, vt parta victoria Alfonſus illum Neapolitanorum precibus adductus, & in gratiam receperit, & proregem eundem ijs eſſe iuſſerit. Ita ille. Romæ quoque Caliſto III. Pontifice maximo præfectus iuri dicendo, quem ſenatorem vocant, creatus, id munus ſumma cum laude geſsit, eius adhuc in palatio capitolino cum elogio inſignia exſtant. Aaronis filius Ioannes Baptiſta, annis ſalutis M. CDXXXII. natus, forma egregia animoque liberali, diu inter Alphonſi regis miniſtros fuit, quo mortuo in Ferdinandi quoque filij familia aliquandiu vixit; inde Romam veniens longo tempore in contubernia Philippi Calandrini Cardinalis Bononienſis, qui Nicolai papæ V. frater fuit, commoratus eſt: cuius etiam magnificas ædes proximè ſanctum Laurentium in Lucina poſt eius obitum iam Cardinalis creatus obtinuit. Epiſcopus deinde Sauonenſis à Paulo ſecundo poſteà Melfitenſis à Xyſto quarto, & datarius, demum Nonis Maij, anno M. CDLXXIII. cum alijs VII. presbyter cardinalis tituli S. Balbinæ primum, mox S. Cæciliæ ſecunda patrum lectione dictus eſt, tam patriæ ſtudio, quàm fauore Iulianis Cardinalis S. Petri ad Vincula pontificis fratris filij, æmulatione Petri Riarij Cardinalis S. Xyſti, cuius precibus dicebatur Srephanum Nardinum Mediolanenſem, illo tempore eandem dignitatem conſecutum fuiſſe, ne plus hic, quam ille auctoritate apud pontificem valere diceretur. Sed profectò magis ei profuit anteactæ vitæ conſtans, & commendata opinio, quàm vel patriæ charitas vel alicuius ſtudium. Pontifici enim Xyſto ob morum incredibilem ſuauitatem, & ſummam probitatem vehementer gratus fuit, vulgo quidem chariſsimus ob humanitatem, qua omnibus ita præſtitit, vt infimæ ſortis quoque homines amplecti, & ijs benignè omnia polliceri conſueuerit. In cardinalatu Vrbi primum abſente Xyſto difficillimis temporibus & peſtilentia in vrbe graſſante præfuit, deinde in Germaniam legatus deſignatus eſt, vt Cæſarem Fridericum III. & Matthiam Coruinum Hungariæ regem multis iam annis exitiabili bello decertantes cõciliaret, atque Conuentui Nurembergenſi proxima quadrageſima indicto, pontificis nomine intereſſet: ei enim muneri ob integritatem maximè idoneus viſus eſt, ab omnibuſque eius opera duos principes facilè in cõcordiam reduci poſſe exiſtimatum, verùm legitimis cauſis impeditus eò profectus non

Ioannes Baptiſta Cybo.

Varijs legationibus fungitur.

eſt. Nouiſsimè an. ſalutis 1484. mortuo Xyſto quatuor & viginti patrum votis Iuliano Ruuereo epiſcopo Oſtienſi, & Roderico Borgia cancellario maximè annitentibus, ex presbytero cardinale tituli S. Laurentij in Lucinia 4. Kal. Septembris hora 13. die Solis Pontifex maximus renunciatus in Innocentij IV. Genuenſis, cuius memoriam ſanctò colebat, recordationem Innocentius 8. appellari voluit. Coronatione verò ad prid. Idus Septembris perfecta pontificatum ingreſſus eadem, qua priuatus antea ſemper humanitate & manſuetudine vixit. Cæterum quum omnibus comis & benignus eſſet, parcus tamen & minimè liberalis pro ſuæ gentis gloria, innatam auaritiam ſcommatibus & dicterijs velabat. Pacis atque otij ſtudioſiſsimus, omnes Chriſtianos principes frequentibus nuntijs hortabatur, vt mutuis diſſentionibus & bellis compoſitis, fœderibus iuncti, Turcarum vires toto iam terrarum orbe formidabiles retunderent: pontificatus initio Venetos ob bellũ cum duce Ferrariæ geſtum ſacris à Xyſto interdictos abſoluit. Cum ſingulis principum Chriſtianorum & rerum publicarum oratoribus, qui ad eum plurimi honoris cauſa veniebant, de pace communiq; concordia diligenter agebat, quum enumeraret bellorum incommoda, violari templa, ſummi Dei cultum intermitti, vrbes diripi, virgines incæſtari: hæc & eiuſmodi ſæpe repetebat. Ad componendas res eccliſiaſticas conuerſus quũ Romanis ſua priuilegia reuocaſſet, vrbem caſtigandis nefarijs hominibus, boniſq; publicis muneribus euehendis, purgauit. Mamaluchorum officium à Xyſto factum antiquauit, publicè ſe adeuntes patientiſsimè audiés: ius ſeueriſsimè à ſuis magiſtratibus dici mandauit. Proximo Epiphaniæ feſto Leopuldum Auſtriæ ducem miraculis clarum, Friderici Imperatoribus precibus inter ſanctos retulit. Magiſtrum Ordinis Auguſtiniani Ambroſium Coranum ob veteres ſimultates in arcẽ coniecit. Tum calices duo aurei magni ponderis, quos Ludouicus 11. Galliarũ & Ferdinãdus Neapolitanorum rex Baſilicæ Conſtantinianæ donauerant, item mitra, quam regnum appellant, quæ S. Silueſtri fuiſſe ferebatur, ſurrepta, nec tanti ſceleris auctores vnquam inueniri potuerunt. Quum graui morbo decubuiſſet, proceres Vrſini, Virgilio & Paulo auctoribus veteribus factionibus ſuſcitatis, arma Columnenſibus, quorũ principes erant Proſper & Fabritius, intulerunt Pontificiſque, qui cõualuerat hortationibus neglectis, inteſti-

Fit Pontifex.

Coronatur.

Eius mores & acta.

S. Leopoldus canonizatur.

Vrſini Columnenſibus bellum inferunt.

Digitized by Google

inteſtinis bellis & ſeditionibus ſe inuicem lacerabant, nõ ſine maximo vrbis Latij & finitimarum vrbi regionum damno & clade. Hi adeò in mutuam pernitiem exarſerant, vt omnia non niſi cædibus, rapinis, incendijs tranſigerent, bonis Romanorum ciuium vbique direptis. Pontifice fruſtra reclamante, cui Virginius Vrſinus tunc infenſiſſimus erat, quod ſe palatij Apoſtolici præfectura Iuliani Cardinalis S. Petri ad Vincula hortatu, priuaſſet; eo bello, inſula, Campagnanum, Galeria, Bracianum Cæreuetus & aliquot alia Vrſinorum oppida à Columnenſibus direpta. Inteſtinum Romanorum procerum bellum maius externum ſuſcitatum ſedauit.

Ferdinãdus Neapolis rex.

Ferdinandus Neapolitanorum rex comite Montorij, ob quaſdam ſuſpiciones ſecuri percuſſo, Aquilianos Comiti fœdere iunctos, & omnes regni ſui proceres contra ſe concitauit, qui ad cauſſam dicendam Neapolim à rege euocati, quum recuſarent ipſius iram veriti, Aquilanis, qui regio prætore interfecto defeceranr, adiuncti, Pontificem maximum & Venetos in ipſorum auxilium euocarunt. Hos Pontifex imperitorum hominum conſilijs impulſus, vt opulenram vrbem eccleſiæ imperio adijceret, fouendos tuendosque ſuſcepit, occaſionem eò cupidius amplexus, quòd in regem antea non optimè animatus erat, ob annua tributa, quibus ex fœdere adſtrictus erat, Eccleſiæ non perſoluta. Copijs igitur non contemnendis comparatis, Proſperoque & Fabritio Columnenſibus, & Ioanne Sabello ſibi fœdere coniunctis, Vrſinos quoque in ſuam amicitiam ſollicitauit. Qui regi obſtricti arma in eum ſuſcipere recuſarunt. Venetis inſuper in belli ſocietatem accitis totius eccleſiaſti exercitus

Robertus Sanſeuerinas.

Robertus Sanſeuerinas lectus eſt imperator, vir militari diſciplina clarus. Legatus verò Ioannes Michaelius cardinalis Veronenſis creatus. Interim Ferdinandus grauiſsimis periculis implicitus à Florẽtinis & Inſubrum duce auxilia poſtulauit, quę nõ modo facilè impetrata, ſed celeriter trãſmiſſa Pontificis rerum bellicarum imperiti conſilia perturbarunt. Oderat enim valde

Florentini Ferdinando ſubueniunt.

Florentini, quòd Lucenſi bello Liguribus cõtra ipſos fauiſſet. Vrſini, qui aperta vi à Pontifice defecerant, à rege ſtipendio conducti, in eius caſtris aduerſus Pontificẽ militabanr. Nam regiarum copiarum præfectus eo bello fuit Virginius Vrſinus, qui Columnenſium Pontifici militantiũ acerrimus & perpetuus hoſtis erat. Belli initio Aquilani regijs præſidijs omnino pulſis, ſe Pontifici dedunt. Vrſini regijs copijs Columnenſium, & viciſsim Columnenſes à Pontifice adiuti Vrſinorũ agros & oppida, igni ferroque vaſtarunt. Pugnabatur ad Anienis pontes, omniaque ſuburbana oppida, quæ in Etruria Vrſinæ ditionis erant, Arragonijs fauebant. Belli dux Robertus ad vrbis præſidium accitus, eorum impetum ſuſtinens, non ſatis pro vetere cum fidei, tum virtutis opinione rem gerebat.

Robertus Dux negligens.

In vrbe enim moram ac diem trahens aliam atque aliam rem cauſſatus, tertio poſtquam venerat menſe, Nomentanum tantum pontem, qui ab Vrſinis militibus tenebatur, expugnauit. Ibi eius filij Fracaſsi pila tormento emiſſa faciem defœdauit. Nomento deinde in deditionem accepto, Romam inglorius reuertitur, pecunia, argento, multoque commeatu fruſtra conſumptis. Hoc bello in Etruria omni eccleſiaſticæ ditionis, & præſertim Viterbij tumultuatum eſt. Pontifex à ſuis ſe deceptum animaduertens, præſertim quum Alfonſus Calabriæ dux copioſo cum exercitu Latium & Etruriam, multis oppidis captis & direptis vexaret, belli temerè ſuſcepti, eas poſtremo pœnas dedir, vt neceſſariam potius, quàm decoram pacem Aſcanij Sfortiæ, Michaëlis legati, Senenſis & Cancellarij Cardinalium interuentu perferre coactus ſit,

Pax indecora.

Ioanne Balues Gallo Cardinale Andegauenſe maximè cõtradicente, qui Francorum regem Pontifici auxilio propediem adfuturum affirmabat. Pacis conditiones fuêre, vt rex Romanæ ſedi annuum vectigal pẽderet, regni proceres rebelles ſeruaret incolumes, vt Põtifex pro arbitrio omnia regni ſacerdotia diſtribueret, vt Aquilans ſua libertas ſeruaretur, ne pontifex impedimento eſſet, ſi Galli in regnum impetũ aliquando facturi eſſent, vt Vrſini, & in his Virginius, Pontificis arbitrio ſe totos dederent, & ſupplices veniam peterent. Rex Hiſpaniæ, Ludouicus Sfortia, & Laurẽtius Medices pro rege Ferdinando pacis vades fuêre.

Officia vendit Innocentius.

Eo bello ærario exhauſto pontifex Xyſti exemplum ſequutus, quo pecuniam colligeret, 52. viros inſtituit, quos plumbatores Bullarum Apoſtolicarum vocauit, eiſque certos eccleſię prouentus in perpetuum conceſsit, ex qua inſtitutione ad xxvj. millia aureorum cepit. Veniêre ſinguli 500. aureis: eodẽ exemplo quæſtus gratia, xxvj. ſecretariorum collegium, quorum officia venderentur, erexit, priore numero aucto, à quibus ad lx. millia aureorum exegit: venière ſingula duobus millibus & quingentis aureis. Ripæ quoque præſidentium officium venale induxit xxx. viris creatis, qui ſingula officia CC. aureis emerent.

Cæte-

Digitized by Google

Cæterum quum Ferdinãdus, quę in pacis fœderibus ſpopenderat, minimè præſtaret, Petrus Vicetinus epiſcopus Cæſenas apoſtolicæ cameræ auditor, vir audaciſsimus, & Iacobus Volaterranus ſecretarius ac cubicularius apoſtolicus, vir prudens ad repetendas res à pontifice miſsi, rebus infectis Romam reuerſi ſunt non ſine magna pontificis indignatione, qui haud ita multò poſt regem ob non ſolutum vectigal anathemate notatum. Francorũ regis in primis litteris concitatus, Neapolitano regno priuauit, Gallus enim ad ſe ex legitima ſucceſsione & hæreditate pertinere affirmabat. Bello Neapolitano confecto, ad pacis ſtudia conuerſus, ciues aliquot Romanos, quorum capita erant Marganij, & Sanctacrucij armis feralibus diſsidẽtes, item Vrſinos & Columnẽſes adhuc diſcordes ſumma diligentia conciliauit, quum nihil antiquius duceret, quam vrbis quieti copiæque ſtudere. Vnde toto eius pontificatu, & annonæ maxima vbertas, & vrbs à graſſatoribus latrocinijsq́; quibus bello manente maximè obnoxia fuerat, tuta fuit, quũ eſſet in vindicandis criminibus inexorabilis. Nam & Pij, Pauli, & Xyſti edicta contra homicidas & ſicarios renouauit, & omnes vrbe ditioneque eccleſiaſtica eiecit. Duos fratres Franciſci Bubali filios, Petrum & Hieronymum, qui ſeditioſis omnibus receptaculum erant, ob potentiam diu impunitos, vna die ſimul capi, & ſecuri percuti mandauit; quanquam cum parente ipſorum longo antea tempore amicitiam contraxiſſet. Dominicum etiam Vitergienſem, & Franciſcum Maldentem nobiles viros, & ſcriptores Apoſtolicos falſarios, omnibus ſuis reclamantibus, ſuſpendio enectos, medio foro combuſsit. In Bucalinum Auximi tyrannum in ciues ſuos ſæuientem, qui vrbe ex priuato occupata ab eccleſia defecerat, copias mouit, & non ſine magna ſtrage expugnatum captiuum ad Ludouicum Sfortiam Inſubrum ducem tranſmiſit: cuius præcipuè ope id bellum duce Ioanne Iacobo Triuultio confeceſerat. Cum Venetis fœdus renouauit. Quum ante pontificatum aliquot filios ſuſcepiſſet, duos ex his pontificatui ſuo ſuperſtites magnis honoribus & opibus euexit. Nam Franciſco oppida nonnulla vrbi vicina dedit. Laurentijq́; Medicis filiam Magdalenam formoſiſsimam puellam matrimonio iunxit: alteram Theodorinam Gerardo Vſumari Genuenſi nuptam magnis diuitijs cumulauit. Vna creatione octo cardinales prioribus adiunxit. Laurentium Cybo fratris ſui nothum archiepiſcopum Beneuentanum, & arcis pręfectum, & Ioannem Medicem Laurentij filium nurus ſuæ fratrem vix 13. annum agentem, Ardicinum de la porta, & Antoniotum Palauicinum veteres familiares ſuos viros honeſtiſsimos, Ludouicum Spinay rege Francorum, Franciſcum Sanſeuerinatem Roberto patre, & Maffeum Gerardum Venetis petentibus, item magnum hoſpitalis Rhodi magiſtrum fratrem Petrum Daubuſſo, qui ideo cardinalis creatus fuit, quòd eius opera Zizimus Sultanus Mahometis filius, prælio à fratre Baiaſete apud Pruſiam Bithinię victus, in ſuam poteſtatem veniſſet. Is Rhodum quũ fugiſſet, ab Inſulæ magiſtro ad Francorum regem, mox ab eo pontificem miſſus eſt, qui Chriſtianis ad concordiam reductis bellum eius opera Turcis inferre meditabatur. Vixit Zizimus toto deinceps Innocentij pontificatu Romæ in Vaticano honeſta cuſtodia; ad cuius ſuſtentationem frater Baiaſetes Conſtantinopolitanus imperator XL. aureorum millia annuatim dum vixit, miſit. Pontifex interim ducem Ferrariæ Herculem voti reum Romam venientem ſplendidè in ædibus Palatinis ſuſcepit. Factum eſt autem eiuſdem Pontificis humanitate, ne dicam ſegnitia, vt aliquot vrbium eccleſiaſticarum proceres ſuperbè ſe efferrentes vrbibus, quibus præerant occupatis, tyrannidem in ſua quiſq; patria conſtituerit. In his præcipuus fuit Ioannes Bentiuolus Bononienſis regulus. Idem factum eſt Peruſij, Tuderti, Fulginei, Hortiſque: quos poſtea tamen vel ipſe, vel qui ſequuti ſunt pontifices, penitus exſtinxère. Innocentius autem ædificandi ſtudioſus, inſignes in palatio Vaticano porticus, item villã pontificum vſui, quam Beluedere vocant, exſtruxit. Fontes media ſancti Petri platea fecit, baſilicæ Lateranenſis abſidam ante aram maximam duabus ingentibus columnis ſuppoſitam ædificauit: diaconiam ſanctæ Mariæ in via lata fundamentis conſtrui iuſsit, cuius exemplo inflammati patres multas per vrbẽ ſubſtructiones & ipſi aggreſsi ſunt. In his Petrus Gundiſaluius de Mendocis, dum tectum & obſidam tituli ſanctæ Crucis in Hieruſalem repararet, in medio templi pariete pars tituli Crucis Chriſti triplici lingua exarati inuenta eſt, ibidem à Placidio Valentiniano Imperatore ante annos recluſi. Quo die Ferdinandus & Heliſabeth Catholici Hiſpaniarum reges, Granata vrbe expugnata, Maurorum in Hiſpania vetuſtiſsimum imperium funditus exciderunt. Contigit etiam, vt eo-

Bellum Neapolitanum.

Seditioſos punit.

Et falſarios.

Filijs ante Pontificatum ſuſceptis honores & dignitates largitur. Cardinales creat.

Zizimus Mahometi filius Pontifici traditur.

Vrbes Eccleſiaſticæ à tyrannis occupatæ.

Innocentij ædificationes.

n.illc.

Digitized by Google

vt eodem, quo titulus Chriſti inuentus eſt anno, Baiaſetes Turcarum imperator, quo Pontificem fratris captiui cauſſa ſibi gratiorem redderet, pro magno munere ferrum haſtæ; quod latus Domini perfoderat, ad eum mitteret. Quod olim apud ædem ſanctæ Andreæ Antiochiæ repertum, capta iam ciuitate Boemundus in prælio corripiens, & quum arcem expugnare non poſſet, prælatum, eam illico cepit, & hoſtium multa millia prodigioſe deleuit. Id Conſtantinopolim dono Imperatori aduectum, poſtremo Turca hoc anno pontifici miſit, quod aræ ab ſe conditæ marmoreo tabernaculo concluſum in baſilica Vaticana religioſiſsimè paulò ante obitũ ſuum collocauit. Fuit Innocentius corpore procero, candido & decoro; ingenio culto, & à literis nõ alieno. Inter officia publica quãdoque dormitare videbatur, valetudine non ſatis proſpera. Nam biennio antequam decederet, in extaſim quandam ſoporiferam ex morbo incidens, horis ferè viginti ſine arteriarum motu immobilis fuit. Famaque iam mortis eius quoquo verſus perlata, cardinales de ordinandis circa ſucceſſorem omnibus conuenerant, quum ſubito magna omnium admiratione viuus apparuit. Exceſsit biennio pòſt ex eodem ferè morbo Romæ in Vaticano VIII. Kal. Auguſti, hora noctis quinta, Anno ſalutis MCDXCII. ætatis LX. Pontificatus verò VII. menſe X. die XXVII. Cadauer in baſilica S. Petri ſepultum æreo monumento, iuxta aram ab eo deſignatam, in qua ferrum haſtæ, de qua paulò ante dixi, condi iuſſerat. Vacauit tum ſedes dies XVI.

Ferrum lancea Chriſti à Turca tranſmiſſum.

Moritur.

ALEXANDER PAPA VI.

223. Põt.

ALexander papa VI. Rodericus antea vocatus, ex nobili familia Lenzolia Valentiæ in Hiſpania originem duxit. Patrem habuit Iofredum equitem prędiuitem, matrem verò Caliſti papæ III. ſororem. Qui quanquam gente Lenzolia ortus eſſet, Boriæ tamen, vel Borgiæ nomen, quo cum gentilitijs inſignibus ab auunculo donatus fuerat, auito relicto, vſque ad obitum retinuit. Ipſe adhuc adoleſcens ab eodem pontifice archiepiſcopus Valentinus primum deſignatus eſt, deinde XI. Kalendas Octobris anno Domini M. CDLVI. diaconus Cardinalis ſancti Nicolai in carcere Tulliano, & ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cancellarius creatus. A Xyſto verò IV. epiſcopus Cardinalis Albanus, & paulò pòſt Portuenſis factus, multas tam ſub eò, quàm ſub alijs Pontificibus, & maximas legationes obiuit; & præcipuè Hiſpaniam Xyſti pontificatus initio. Is eò legatus eſt, vt reges Luſitaniæ & Arragonium ad bellum pro regni Caſtellæ poſſeſsione pronos impellerent. Qui rebus parum ex animo confectis, quum in Italiam triremibus Venetorum rediret, valida oborta tempeſtate, omni pene ſupellectile amiſſa, parum abfuit, quin in littore Piſano mari obrueretur. Altera enim triremis, qua multi ex ſuis vehebantur, perpetua nocte, & magna parte diei fluctibus quaſſata, tandem vndis ſubmerſa eſt, in qua ad centum & octuaginta homines periere, in his Epiſcopi tres, & aliquot Cęſarei pontificijque iuris periti. Mortuo Innocentio octauo in eius locum Romæ in Vaticano duorum & viginti Cardinalium ſuffragijs, anno ſalutis MCDXCII. III. Idus Auguſti, pontifex maximus conſalutatus. VII. Kalendas Septembris ſolemni pompa coronatus eſt. Nõnullorum autem Cardinalium cæca ambitione & auaritia corruptorum opera, tantam dignitatem dicitur eſſe aſſecutus, qui poſtea in ingrato pontifice perfidiam maximam experti, debitas ſcelerati ſtudij venaliſque ſuffragij pœnas dedere. Horum princeps fuit Aſcanius Sfortia, emptus procul dubio profuſiſsima largitione, vt hic omnium eius ordinis deterrimus, pro optimo pontifex renunciaretur, qui Cancellariæ munus ex ea ſuffragatione conſecutus, aliquot annis poſt exitiabilis amentiæ dignas pœnas luit. Fuère tum aliqui in comitio patres, qui Hiſpanum occultæ iniquitatis, ſummæque ſimulationis hominem, ſtultiſsimè pontificem creatum, exitio tandem cunctis futurum non falſi animi

Naufragium.

Alexander fit pontifex.

Omnium Cardinalium eius tẽporis deterrimus.

Authores pontificatus ipſius puniti.

mi vates denuntiarunt. Ex reliquis porro, qui eius pontificatus auctores fuêre, aliqui non longè pòſt varijs calamitatibus ſunt affecti, partim exſilio, partim teterrimo carcere, partim violenta morte damnati. In his duo præcipui fuerunt Iulianus Oſtienſis epiſcopus, & Raphael Cardinalis S. Georgij camerarius ſanctæ Romanæ Eccleſiæ perpetuæ decennali exilio, ſpontaneo tamen mulctati; quòd ſibi ſuſpecti eſſent, alter ob veterem priuatam ſimultatem, alter ob Riarios pueros, ſanguinis neceſsitudine ſibi coniunctos Catharina matre capta, Foroliuij & Forocornelij vrbib. vi pulſos. Proceres quoque Romani, quorum Cardinales eum extulerant, alij alia de cauſa ſublati, Baptiſta Vrſinus qui magnificas eius ædes, & Ioannes Michael, qui epiſcopatum Portuenſem cum omni eius ſupellectile, quæ precioſiſsima erat, conſecuti fuerant, infelicem ab eo vitæ exitum tulerunt, quum alter in arce aperta vi, alter veneno clam exſtincti fuerint. Sed hæc pòſt acciderunt.

Carceris Viſitatores inſtituti.

Porrò autem eius pontificatus initio, rebus vrbanis intentus, carcerum viſitatores inſtituit, & quatuor iudices creauit, qui de quacunque cauſa capitali cognoſcerent; & die Martis omnibus ſe adire, & alloqui volentibus, ſeipſum exhibuit. Vnde ius in Vrbe ſeuerißimè dici cœptum.

Frederici Imp. mors.

Quo tempore Fridericus Romanorum imperator, imperij anno quarto & quinquageſimo, diem clauſit extremum, Maximiliano filio Romanorum rege ſucceſſore relicto. In primo conſiſtorio pontifex Ioannem Borgiam Valentinum ſororis filium archiepiſcopum Montisregalis presbyterum Cardinalem tituli ſanctæ Suſannæ creauit, quem mortuo Ferdinãdo rege Neapolim apoſtolicæ ſedis legatum miſit, vt filium eius Alfonſum nouum regem, quo cum affinitatem contraxerat, confirmaret, & ſacramento ſuſcepto, coronaret.

Carolus VIII. Galliæ rex Neapolim petit.

Quo anno Carolus VIII. Francorum rex bellicæ laudis auidiſsimus adoleſens, exitiabili diſſidio, ſingularíque dementia Italicorũ principum, in Italiam euocatus, præter terribiles copias, inuſitato etiam bombardarum apparatu cuncta proſternebat. Petebat ipſe Neapolitanum regnum, quod iure hæreditario ad ſe pertinere affirmabat, impellente Inſubrum duce Ludouico Mòro, vt Alphonſi regis audacia magna ſemper appetentis, tanto immiſſo hoſte, frangeretur. Cuius vires veritus pôtifex, qui tum cum Arragonijs affinitate fœdereque cõiunctus erat, ne quid Italiæ detrimenti terribilis eius aduentus afferret, multas militum cohortes Vrbis præſidio conſcripſit, quibus vrbem, ſeque à Gallorum armis tueretur. Cum Arragonio & pontifice fœdus Florentini percuſſerant. Quorum viribus diffiſus Papa, Venetos etiam & Regem Hiſpaniæ Ferdinandum incaſſum in ſuam ſocietatem euocarat, qui medij & ſpectatores tanti belli eſſe maluerunt. Carolus per Inſubres & Etruſcos cuncta proſternens itinere habito. Florentinorum copijs ad Maceram amnem fuſis, eos imperata facere coegit.

Romam venit.

Romam deinde Kalendis Ianuarijs, initio anni M. CDXCIV. validiſsimis cum copijs viginti millium peditum & quinque millium equitum ingreſſus, magnam commeatus copiam, qua exercitus longi itineris incommodis defatigatus, ſubleuaretur, inuenit. Edixerat enim Romanos nihil detrimenti paſſuros, ſi facilis ei Romam tendenti pateret aditus, tranſituſque, & commeatus abundè ſuppeditaretur, quæ ſi negarentur ſe armis omnia paraturum. Eo igitur Romæ perhumaniter ſuſcepto, milites à tumultu & rapina abſtinere iuſsit, his qui non obtemperauerant ſupplicio affectis. Pontifex omni conſilio ſpeque deſtitutus, in arcem fugit. Qui nullo tumultu militari audito, cuncta pacata videns, ſecuriorque iam factus,

Fœdus.

fœdus cum Carolo quanquam inuitus percuſsit.

Cæſar Borgia Card. obſeſ.

Rex ab Vrbe diſcedens, quum Pontificis fidem ſuſpectam haberet, Cæſarem Borgiam Cardinalem Valentinum Papæ filium ſecum obſidem legationis ſpecie, & Turcarum imperatoris fratrem Zizimum eduxit, vt potitus regno Zizimi opera contra Turcas vteretur,

Zizimi mors.

qui haud longè poſt Capuæ magna Chriſtianorum iactura dyſenteria deceſsit.

Alphonſi regis fuga.

Neapolis rex Alphonſus deſperatis rebus, quum ſe omnibus inuiſum eſſe cognoſceret, regno filio Ferdinando iuniori tradito, qui in omnium amore erat, trepidus in Siciliam cum regia ſuppellectile nauigio ſe recepit.

Ferdinandus Neap. rex.

Ferdinandus tanto Francorum apparatui impar, continente relicto nauibus apud Aenariam paruam inſulam ſalutem tuebatur. Carolus perpetuo victoriæ curſu, incredibilique celeritate, regno omni arcibuſque potitus, omnes Europæ principes tanta victoria attonitos, ſibique ab ipſo metuentes contra ſe concitauit.

Conſpiratio contra Gallos.

Hi fuêre: Pontifex, Cæſar, Rex Hiſpaniæ Catholicus Ferdinandus, dux Ludouicus Sfortia & Veneti, qui fœdere iuncti pro Italiæ ſalute, contra Gallos conſpirarunt, & lx. millium virorum exercitum communibus impenſis inſtruxerunt, vt Regi

in

Digitized by Google

Pugna ad Tarrum. in Galliam tendenti tranſitum impedirent. Quorum copiæ apud Forum nouum, iuxta Tarrum torrentem non longè à Parma, quum Gallos magnis à Neapoli itineribus expedito delectoque exercitu fortes, contendentes exſpectaſſent, ancipiti dubiaque victoria, & cruento maximè prælio dimicarunt. Poſt pugnam Carolus nobiliſsimo quoque amiſſo, tandem Aſtam ſe recepit. Pugna ad Tarrum audita, qua vires Gallicæ fractæ erant, Ferdinandus quæ facilè amiſerat, fortunæ arridentis fauore, facilius recepit, & Gallorum præſidia omnia propinqui ſui Ferdinandi regis Catholici auxilio, ſub duce magno Conſaluo in deditionem accepit, hoſtili parte omni extra regni terminos eiecta. Cui paulò pòſt ſine liberis vita functo ſucceſsit patruus Fridericus, nam & Alfonſus pater paulò ante exceſſerat. Quo tempore Carolo 8. Francorum Rege mortuo, regnum excepit Ludouicus 12. Aurelianenſium dux. Hic cum regno Neapolitano, Inſubrum quoque imperium hæreditatis iure ad ſe pertinere contendens (quippe cuius auia Valentina fuerat primi Inſubrum ducis Iohannis Galeatij filia) contra Ludouicum Sfortiam, & regem Fridericum cum pontifice, quem varijs officijs ſibi deuinxerat. Florentinis, Venetis & Ferdinãdo Hiſpaniæ rege exſecrabile, ac Italiæ funeſtum fœdus, his conditionibus percuſsit. Vt principatu Mediolani acquiſito, Cremona Venetis dederetur; & Cæſar Borgia papæ filius, qui ſacram purpuram, ducta vxore Carlotta de Albreto regis Nauarræ filia, & Francorum regis propinqua, depoſuerat, ſociorum auxilio, Aemeliam, Flaminiã, Picenum & Vmbriam, veteribus dominis eiectis, obtineret; Reges verò Hiſpaniæ & Francorum regnum Neapolitanum ſibi diuiderent. Ingentibus igitur & potentiſsimis copijs comparatis, Morus paruo labore à Ludouico rege Mediolani imperio exutus, & non longè pòſt cum fratre Aſcanio Cardinale captus, in carcere Gallico obijt, Cremona Venetis ex fœdere ceſsit. Bello deinde in regnum traducto, Fridericus rex conſternatus, tantis viribus impar, hoſtis potius manifeſti Ludouici 12. quã regis affinitatis gradu ſibi coniuncti Ferdinandi miſericordiam experiri voluit. Ad quem ſupplex profectus, parum ex dignitate & contumelioſius quam ſperabat, ab eo tractatus eſt. In regni autem diuiſione inter Hiſpanos Galloſque diſcordia exorta, Gallis omnibus cæſis, regnum ad ſolos Hiſpanos duce magno Conſaluo peruenit. Dum hæc in

Ferdinãdus regnum recuperat.

Ludouicus 12. Galliæ rex.

eius fœdus.

Fridericus rex ad Gallũ tendit.

Italia bella geruntur, Cæſar Borgia papæ filius adhuc Cardinalis, quo ſibi totius eccleſiaſticæ ditionis imperiũ cõpararet, regulos omnes aggredi cœpit, quũ pater omnes ſuas rationes & conſilia ad id vnum conuertiſſet, vt nothos ſuos magnis opibus & potentia extolleret. Vrſini proceres antè omnes bellum ſuſtinuerunt æſtate vna, in quo duces fuêre, Guido Vbaldus Vrbinatium regulus, pontificis filius Ioannes vnà cum Bernardino ac Iunate legato. Captis aliquot oppidis, res ad Brachiani obſidionẽ redacta eſt, quod mulieris viduæ virtute eatenus defenſum fuit, donec Carolus Virginij ex illicito concubitu filius cum parua collectitia manu ſuperueniens, totum penè exercitum duce capto, legatoque pontificis filio vix fuga elapſis, profligauit. Sed pace Vrſinis data, Guido 30. millib. aureorum ſe redemit. Hac re proſperè non cedente, animum ad firmiora præſidia matrimonijs ſibi comparanda pontifex adiecit. Itaque Lucretiam filiam, quam ante pontificatum Hiſpano cuidam in matrimonium dederat, eidem ablatam Ioanni Sfortiæ Piſaurenſi principi primum, deinde abdicatam Alouiſio Arragonio Alfonſi regis filio notho, quo demum interfecto Alfonſo Eſtenſi Ferrariæ duci, apud quem obijt, locauit. Ex filijs verò natu minimum Gofredum principem Squilatinum fecit, medium Cæſarem Cardinalem, maximum natu Ioannem ducem Gandiæ in Hiſpania creari procurauit. Cui etiam vxorem dedit filiam notham regis Alfonſi. Qui breui tempore cum nocte quadam vagaretur, inſidijs Cæſaris cardinalis fratris interfectus, & in Tiberim proiectus eſt, quum ſimul apud matrem Zannociam paulò antea cœnaſſent; conniuente prorſus ad immane parricidij ſcelus patre pontifice, qui & ipſe vim ſibi afferri ab efferato filio procul dubio metuebat. Itaque ſublato principatus æmulo, armorum ſtudio tenere & contemnere galeri decus cœpit: non enim ob aliam cauſſam fratrem interfecerat, quã vt eo qui ductaret exercitũ exſtincto, ipſe in eius locum pontificiarum copiarum dux efficeretur. Poſt fratris igitur nefariam cædem, ſe totum à Senatorio ordine, abiecta purpura, ſumptoque militari ſago auertens, ad arma tranſtulit. Pontificioque exercitui præfectus Gallis ſe coniunxit, quorum regis propinquam Carlottam de Albreto, vt dixi, in vxorem ducens, oppidum Valentiam dotis nomine, à quo dux Valentinus

Borgiæ ambitio.

Matrimonium filiæ Pontificis Alexandri.

Borgia fratrem occidit.

Cardinalatum abijcit.

Digitized by Google

nus dictus eſt, accepit, Ludouici deinde XII. regis auxilio, perpetuoque fœdere, patre adiuuante, maximum ſibi in Italia imperium comparauit. Pontifex enim totus in eam incubuerat curam, vt ingentes filio opes, maximique imperij facultates, vel ſumma cum omnium iniuria pararet. Sfortianis igitur dominatu Inſubrum pulſis, & in carcerem coniectis, dum aduerſus Arragonios bellum paratur, Cæſar Borgia adiuuante Gallo immani ſæuitia Aemiliam omnem, prçter Bononiam, eiectis partimque necatis antiquis dominis in poteſtatem redegit. Riarijs enim pueris pulſis, & eorum matre Catherina capta, parumque virili ſuperbia Romam in Triumphum ducta, Forumliuij & Forumcornelij occupauit. Fauentiam deinde Aſtore Manfredo regulo necato, Ariminum & Piſaurum N. Malateſta, & Ioanne Sfortia deiectis, & paratam cædem effugere coactis, cum Senogallia vi cepit. Eodem victoriæ curſu Guidonem Vbaldum Feltrium Vrbini principatu dolo exutum Mantuam aufugere coegit. Nam quum vt hoſpes & amicus à Guidone duce cum exercitu apud Gallium exciperetur, ex templo dato ſigno, Vrbem corripuit, inde properè Vrbinum inuadi mandat. Guido tam repentino caſu conſternatus, quum non ſatis virium ad reſiſtendum haberet, ne in truculentiſsimi tyranni hoſtis manus perueniret, nocte ſequenti relictis omnibus, paucis comitatus, fuga ſibi ſalutem quæſiuit. In Varanios deinde Camertium regulos vetuſtiſsimæ nobilitatis homines conuerſus, Iulium Cæſarem & Venantium, alioſque duos captos, Vrbe occupata, ſtrangulauit, & reliquos paſsim opibus illuſtres, eodem ambitionis ardore furens, inexorabili crudelitate perſequebatur. Vertit poſtremò eandem ſæuitiæ rabiem in finitimos Vrbi regulos, cepitque à Caietanis vetuſta & nobili familia, qui aliquot in Volſcis oppida poſsidebant. Iacobo igitur Caietano Honorati filio Apoſtolico protonotario necato, adoleſcentem vnicum Nicolai filium familiæ ſuperſtitem abſentem iugulari iuſsit. Columnenſium deinde Gallorum auxilio expulſorum imperium omne inuaſit, eoſque exſules per Apuliam & Siciliam vagari cogebat. Quod reliquum erat, quum ad Vrſinos anhelaret, nec ſatis cauſſæ haberet, occaſionem nactus eſt, quam optanti, quum nemo hominum aptiorem promittere potuiſſet, ipſa dies vltro attulit. Vrſini enim tantos Cæſaris ſucceſſus inexhauſtamque imperandi cupiditatem conſpicati, ſibi quam amicitia coniunctis, timere cœperunt, ne omnibus iam ſublatis in ſeipſos etiam crudeliſsima laniena verteretur. Itaque cum his, qui pari timore tenebantur Peruſij concilio facto, aduerſus Cæſarem conſpirant. Fuêre autem Ioannes Bentiuolus Bononiæ, Ioannes Paulus Balio Peruſij, Vitellocius Vitellius Tiferni, Liberoctus Firmi, Pandulphus Petruccius Senæ Tuſcæ tyrranni, Baptiſta Cardinalis, & Paulus Vrſini. Hi collectis copijs, irruptione è veſtigio facta, Vrſino & Camerino receptis, Cæſariſque cohortibus, quæ ſubſidio mittebantur, profligatis, ad alia Aemiliæ oppida repetenda, iter conuertunt. Pontifex tantæ cladis nuntio accepto, mirum in modum commotus, omni ſtudio placare Vrſinos ſibi in primis conabatur, quòd facilè cunctos ipſorum ſperabat auctoritatem ſecuturos. Eos igitur ingentibus pollicitationibus conditionibuſque, & magna humanitate delinitos, ſeu potius deceptos, in ſuam ſententiam adduxit. Illi conciliati iã capta reſtituunt, & Senogalliam Cæſari recuperant, quo Paulus & Franciſcus Grauinæ dux Vrſini, Vitellocius & Liberoctus vnà conuenerant. Cæſar, qui Forocornelij erat, opportunum vindictæ tempus veniſſe ratus, eò cum Vaſconum cohortibus de improuiſo proficiſcitur. Illi inermes obuiam procedentes, veniam præteritorum petunt, humaniter exceptis, cuſtodiæ clam ne effugere poſſent adhibitæ. Cæſare autem vſque ad Prætorio deducto, cum diſcedere vellent, ſimulatione colloquij militaris in domum producti, ex templo ianuis clauſis à deſtinatis militibus capti ſunt. Vitellocius & Liberoctus eodem die, alij paulò poſt ſtrangulati, meritas certo iure pœnas pependerunt, quòd ſe à ſanguinario nefarioque tyranno ſincerè in fidem receptos imprudentiſsimè putarint. Quanquam ea reditus leuitas exitio cunctis futura, ab ingenio Pauli Vrſini largitione promiſsiſque corrupti, Vitellocio fruſtra reclamente, emanaſſe credatur. Tum Peruſia & Tifernum eiectis Balionibus & Vitellijs, Pontifici ſe dediderunt. Qui Romæ vbi celeri nuntio noctu captos hos eſſe accepit, Cardinalem Vrſinum, quem multis blanditijs ſeque ſecurum reddiderat, ſummo manè hortatur, vt ad palatium veniat, fingens Columnenſes captis pontibus, propè vrbem adeſſe. Ille credulus cùm obtemperaſſet captus eſt, & in Hadriani mole miſer cum Abbate Vrſinarum partium Alouiſi Liuiani fratre conij-

Eius tyrannis.

Vrſini à Borgia muaſi qua occaſione.

Pontifex Vrſinos placare contendit.

Cardinalis Vrſinus capitur.

conijcitur. Antiſtes porro Florentinus, Rainaldus è gente Vrſina, & Iacobus Sanctacrucius, eadem hora capti, & in palatio cuſtoditi. Sanctacrucius poſtridie vadibus datis, conſentiente Cardinale ad oppida Vrſinorum pontifici tradenda dimiſſus; ipſe verò Cardinalis paucis diebus pòſt veneno iuſſu pontificis epoto; interijt. At Cæſar quum perſequi reliquias coniuratorum ſtatuiſſet, è Senogallia cum xv. millium armatorum exercitu contra Pandulfum Petruccium in agrum Senenſem profectus caſtella nonnulla capit. Senenſes, qui ab initio reſiſtere, Pandulfoque omnia promittere, ſtatuiſſent tantis viribus impares, vrbe ad tempus cedere illum maluerunt, quàm vnius hominis cauſſa Rempublicam periclitari. Quapropter quum is Lucam cum omni familia profectus eſſet, bellum in Senenſes deſijt. Iohannes Bentiuolus tantis Cæſaris viribus parumper commotus, ſuſpectis tamen ciuibus, aut pulſis, aut interfectis, ita ſeſe vti ſagax tyrannus munierat, vt eius periculi vexationem pecunia facilè redimeret. Inde Cæſar ad Vrſinorum oppida reliqua occupanda ſe conuertit, ac Cæſare vetuſtam gentis arcem loci ſitu & arte munitiſsimam oppugnare aggreſſus, quum ea iamiam potiturus eſſe videretur, cum Iulio Vrſino Cardinalis fratre, qui illam defendebat, pactus eſt, vt tradito caſtello, incolumi ſubſtantia diſcederet. Victor igitur, ne cætera gentis oppida adoriretur, Gallorum regis litteris reuocatus eſt, qui id Ioanni Iordano Vrſino Virginij filio ſibi militanti præſtiterat. His tantis belli ſumptibus, & Cæſare magnos alente exercitus, regioque luxu liberalitatem paſsim oſtentante, quum pontificij ærarij pecunia minimè ſufficeret, Alexander aliorum pontificum exemplo nouum lxxx. ſcriptorum breuium collegium inſtituit, quorum loca ſingula DCCL. aureis veniêre. Reliquorum collegiorum emolumenta, quod omnia venditarentur, nihilque pecuniæ negaretur, ab initio vberrima quidem, verum poſtea tenuiora fuêre, diuiſa cum Cardinale Rothomagenſe Galliæ legato rerum omnium facultate. Magnum quoque vectigal ex his, quos vulgus Maranos vocabat, à rege catholico ex Hiſpania pulſos, & ab ſe Romæ magna cum eius regis indignatione ſuſceptos, colligebat. Cardinales multos precio creauit. Hæc quoque cum ingentibus ſumptibus non ſufficerent, inopiæ metu rapax, atque immani ingenio ſæuus opulentiſsimum quemque in aula ſacerdotem, & in his aliquos Cardinales cæteris ditiores veneno tollendos conſtituit, vt eorum opibus in fiſcum redactis potitus, profuſiſsimè largiretur, inexplebilemque filij cupiditatem expleret, haud dubiè in reliquos aulæ ſacerdotijs atque diuitijs inſignes hæreditatis ſpe ſæuiturus, niſi mirabili Dei prouidentia, homo ad Italiæ exitium natus, quum animo adhuc maiora de filio conciperet, diuturnamque ſibi vitam polliceretur, fatali pincernæ errore, ſibi mortem, ſupremam verò Cæſari filio calamitatem peperiſſet hilariorem ſcilicet in cœna, dum ad vmbroſum Vaticani ruris fontem venenum bibunt, medicata Falerni vini lagena, pocillatoris errore commutata, quam dira fraude ad opulentiorum aliquot ſenatorum, qui conuiuio aderant, exitium honoris ſpecie parauiſſet. Cæſar qui dilutius biberat, exquiſitis antidotis, vel ipſo iuuentæ robore, veneni vim ſuſtinente, atrociſsimo quidem, ſed non letali morbo correptus eſt, ſic vt magnis ſtipatus copijs dux acer, ſibi vſui eſſe nequierit, & dilabentes copias, quoſque veteres hoſtes pauciſsimis diebus pontifices creatos viderit. At pater pontifex iam ſenio grauis quum non diu veneni vim ferre poſſet, Romæ in Vaticano ad xv. Kalendas Septembris, anno ſalutis MCDIII. ætatis circiter altero & Septuageſimo, pontificatus verò xj. die viij. eſt exſtinctus. Cuius cadauer in ſacrario baſilicæ Vaticanæ, lateritio & vili monumento ſepultum eſt. Vacauitq; tum ſedes ſupra dies tres, menſem vnum. Cæterum in Alexandro (vt ſuorum temporum ſcriptor tradit) æquabant vitia virtutes. Inerat namq; ingenium, ratio, cogitatio, memoria, diligentia, eloquentia verò quędam naturalis, & ad perſuadendum apta, quæ multis exitio fuit, vt nemo rem cautius proponeret, aut acrius defenderet, ſeu quo diſiderabat, impelleret; ſeſe vnum omnium animis accommodando, cum iucundis de remiſsione, cum ſeueris de diſciplina, cum patribus de republica loquebatur. Aduerſarios lenitate ac patientia deuinciebat, nam ijs, qui de numero patrum exſulabant, quoſue ſuſpectos habuerat, nihil de priſtina dignitate detraxit. Gallorum animos contumaciſsimos ita ſedauit, vt amiciſsimi diſcederent. In tanta procerum Romanorum clade, quòd ſanè incredibile eſt, nullum in vrbe tumultum, nulla arma audita, omnia ipſe obire, parum in rebus arduis cuiquam fidere. Item in otio ſolutiſsimus, in metu conſtantiſsimus, nunquam negotia volu-

Nouum ſcriptorũ collegiũ.

Multi veneno tolluntur.

Alexander veneno quod alijs parauerat, moritur.

Eius vita & virtutes.

Digitized by Google

voluptate omiſit, res in multam noctem protrahebat breuiſsimi ſomni ciboque. Artes liberales ſi non colebat, admirabatur, & iuris præſertim ſcientiam, ſalaria doctoribus, ſtipendia militibus, mercedem operatijs nunquam eſt differre, nec dum auferre viſus; cuius rei gratia exercitum, quem magnum ductore filio nutriebat, obſequentiſsimum habuit, breuique tempore ac paruo negotio tantum ei imperium comparauit. In annonæ difficultate, quæ bis contigit, aduecta è Sicilia magna vi frumenti ita diligenter vrbi prouiderant, vt plebs nullum fere ſentiret
Perfidia & ſæuitia. incommodum. Hæc igitur animi ornamenta magnis obiuerat vitijs, pręſidia pluſquam Punica, ſæuitia immani, auaritia immenſa ac rapacitate, inexhauſta parandi filio imperij per fas & nefas libidine. Si quando negotijs non premeretur, omni ſe iucunditatis generi ſine diſcrimine dedit. Mulieribus maximè addictus, ex quibus quatuor filios & duas filias
Luxuria. tulit. Omnium præcipua fuit Vannocia Romana, quàm à formæ venuſtate, & morum illecebris miraq; demum fœcunditate, in minori fortuna legitimæ propè vxoris loco habuit. Comœdias Plautinas cęteraque ludicra libenter ſpectauit, frequenterque in Hadriani molem, quam propugnaculis, muro, foſſaque muniuit, ventitabat, vt palam perſonatos hilaribus feſtis, ac per omnes dies celebres, ſi quid elegantius in hominum genere per viā præteriret, propius adſpiceret in filię nuptijs, quæ ad virum Ferrariam profectura erat, equeſtres ludos, & venationem in Vaticana extra ordinem dedit. In vrbe gladiatorum & ſicariorum nunquam licentia maior, nunquam populo Romano libertas minor, delatorum ingens numerus, breuiſsimo maledicto pœna mortis erat. Graſſatorum inſuper omnia plena, nec noctu tutum per vrbem iter, nec interdiu extra vrbem. Roma gentiū profugium & aſylum, omnibuſq; ſæculis populorum omnium tutiſsima arx, iam carnificina facta erat, quæ quidem omnia ſuorum cauſſa, quibus omnia indulſerat, permitte-
Cardinales creati. bat. Quos etiam vt magnis clientelis ſubleuaret, dominationis præſidia in eo quoque ijs parauit, vt ad xliij. cardinales varijs lectionibus in his 18. Hiſpanos creauerit. Inter hos præcipui fuêre Bernardinus Caruaial Hiſpaniæ regis orator tituli ſanctæ crucis, Ioannes Lopes Datarius, Iacobus Serra Arborenſis, Franciſcus Cuſentinus, & Ioannes Salernitanus. Italicorum verò Ioannes Antonius Alexandrinus, Alexander Farneſius poſt Paulus III. Ioannes Antonius Triuulcius, Ioānes Baptiſta Ferrarius, Franciſcus Soderinus, Hadrianus Cornetanus, Ioannes Stephanus Ferrerius viri magnæ in aula Palatina auctoritatis & exiſtimationis. Anno M.D. Iubilæum ex veteri inſtituto celebrauit, delictorum venia his, qui venire neglexerant, vel minimè poterant, per diplomata conceſſa.

PIVS PAPA III.

MOrtuo Alexandro ſexto, Cæſar Borgia ſtatim pecunias, & precioſa quæq; corripuit, Vaticanum quod XII. armatorum millibus tenebat, & Hadriani molem operibus munijt eo conſilio, vt patres in eodem loco veteri inſtituto cogendos ad nouum creandum ſucceſſorem in ſua vota compelleret. *224. Pōt. Cæſar Borgia Vaticanū occupat.* At illi ad euitandum periculum, in ædem Prædicatorum ad Mineruam congregati ſubito à Cæſarianis, quos Michalettus Corellia Cæſaris ægrotantis dux adducebat, circumdantur. Fama peruagante captos eſſe Cardinales, direptiones ac cædes tota vrbe fieri, omnes ilico pauor inuaſit. Tabernis clauſis, arma arripiuntur, & tranſtris trabibus, catheniſque ferreis viarum exitus obſtructi, haud aliter quàm ſi rurſus Annibal ſub vrbis mœnibus eſſet Michalettus, quòd duram fortè prouinciam aſſumpſiſſe videretur, paulò poſtquam venerat diſcedens, Vrſinorum tantum ædium partem apud montem Iordanum incendit. Patres interim ad vrbis cuſtodiam peditum quatuor millibus ſcriptis, proceres Romanos accerſunt, Cardinales tranſalpinos, & vndequaque euocatos, præter conſuetudinem exſpectant. Proſper Columna, qui ad vrbem cum Fabio Vrſine, Pauli à Cæſare ſtrangulati filio venerat, ad Cæſarem à patribus

mitti-

Digitized by Google

mittitur, rogatum vt ab ea mente deſiſtat. Idem fecerunt Galli Hiſpaniq́ue regem oratores. Quibus obtemperans cum omnibus copijs vrbe ſe deferri lectica iuſsit. Arx verò adhuc ab eius militibus tenebatur, quanquam præfectus Bernardini Caruaialis Cardinalis S.Crucis opera, ſe patribus obtemperaturum polliceretur. Vaticanum igitur recipitur. Vbi more maiorum nouemdialibus celebratis, tantiſper comitia diſtulerunt, donec Gallorum exercitus, qui tum illac contra Hiſpanos in Campaniam iter habebat, iubente Georgio Ambroſio Cardinale Rothomagenſe, qui ſumma apud Gallos auctoritate erat, mœnibus egrederetur, ne qua vis aut tumultus patribus in comitio occupatis exoriretur. Cardinalibus igitur, qui tum ſeptem & triginta erant, conclaue ingreſsis, ſenatus melior pars, quamquam pauciſsimis innixa ſuffragijs, longe maiorum patrum numerum, tum factionibus, tum Cæſaris imperio ſeruientem, ex longa diuturnaque contentione peruicit effecitque vt x. Kalend. Octobr. omnium eius ordinis optimus Franciſcus Picolhomineus Senenſis S. Euſtachij diaconus cardinalis, ac tum eius ordinis princeps, pontifex maximus omnium ſuffragijs renuntiatus ſit, & Pij tertij, nomine aſſumpto VIII. Idus Octob. coronatus. *Pius III. fit Pontifex* Huic patria Sena Etruriæ nobiliſsima ciuitas fuit. Ipſe natus erat VII. Idus Maij, anno ſalutis M.CDXXXIX. Qui quum Pij Papæ II. ſororis Laodomiæ filius fuiſſet, ab auunculo, cuius cura à teneris annis omnibus diſciplinis & iuri in primis operam dederat, gentilitijs inſignibus & Picolhomineorum familię nomine donatus, archiepiſcopus Senenſis deſignatus, haud longè poſt abſens 3. Nonas Maij, anno M.CDLX. in ampliſsimorum patrum collegium vix 17. annum ingreſſus, cooptatus eſt. Varijs porrò legationibus & Germanica præſertim, ſub ſuperioribus pontificibus ſumma cum laude functus, non tam Pij auunculi ſanctiſsimi pontificis memoria, quam ſumma de eo ſpe ab omnibus concepta, tanquam labentem Chriſtianæ pietatis ſtatum vnus confirmare ſua virtute poſſet, ampliſsimum ſacerdotium obtinuit. At cuius creationis nuntium Cæſar, qui ad eam diem Nepet cum copijs ſubſederat, cum parte ſuorum Romam venit, patribuſque gratias egit, quòd virum optimum Chriſtianæ reip. præfeciſſent, ipſumque pontificem in primis adorat. Interim Vrſini vindictæ cupidi, Cæſarem in Vaticano agentem cum armatis inuadunt, cæduntur que multi Valentino ſe egregiè tutante. Qui haud longè poſt pontificis iuſſu in Hadriani molem ducitur, vnde non niſi ex pontificis voluntate ei abire liceret. Pius interim ſenectæ vitijs, & mortifero cruris vlcere vehementer affectus, intra ſextum & vigeſimum pontificatus diem, XV. Kalend. Nouembris, non ſine Veneni ſuſpicione Pandulphi Petrucij Senenſis tyranni conſilio vulneri illiti in palatio Vaticano magno bonorum omnium dolore interijt, anno ſalutis M.DIII. ætatis lxiiij. menſe v. die x. *Moritur.* Cadauer in baſilica S. Petri, ſacello S. Andreæ propè Auunculum Pium II. marmoreo & eleganti ſepulchro conditum eſt. Vacauit tum ſedes dies xiiij.

IVLIVS PAPA II.

IVlij Papæ ſecundi genus, quum Xyſti IV. vitam breui commentario conſcriberem, expoſui. *225. Pit.* Ipſe qui ante pōtificatum, Iulianus vocabatur, patrem habuit Raphaelem Xyſti Papæ IV. fratrem, matrem verò Theodorem Manerolam. *Iulius II. vbi natus.* Natus eſt Iulius Sauonæ litoris Liguſtici, oppido, anno ſalutis LIII. ſupra M.CCCC. Fratres ei fuère Bartholomæus Ordinis Minorum ſacerdos, epiſcopus Ferrarienſis, & Patriarcha Antiochenus, Ioannes vrbis præfectus Soræ ac Senogalliæ princeps, Guidonis Vbaldi Vrbinatium ducis, & Iulij Ruuerei Cardinalis ſancti Petri ad Vincula auus. Luchina quoque Galeotti & Xyſti Cardinalium mater eius ſoror fuit. Ante pontificatum filiam tulit Felicem, quam Io. Iordano Vrſino pontifex factus, in matrimonium dedit; quum & Columnenſes affinitate ſibi coniunxiſſet, Lucretia eiuſdem Luchiæ filia M. Antonio Columnæ deſponſata. Eum Xyſtus quartus patruus pontificatus initio 17. Kalend.

Digitized by Google

Kalend. Ianuarij, Anno Domini MCDLXXI. ex epiſcopo Carpentoratenſe presbyterum Cardinalem tituli ſancti Petri ad vincula cũ Petro Riario creauit. *Fit Cardinalis.* Hac dignitate accepta quum alias virtutes, tum moderationem in omnibus, & dictis, & factis præcipuè coluit, amabilis & charus ſummis & infimis, grauitate, comitate & morum elegantia. Nec ſatis habuit ſe talem præſtare, ſed familiares quoque ſibi, quoad fieri potuit, modeſtos delegit. *Eius dotes.* In eam præcipuè curam incumbens, vt bene vndique audiret. Acri porrò & callido ingenio, animoque excellenti quum eſſe exiſtimaretur, variam admodum in vita ſua fortunam expertus eſt, vt ei modò mater, modò nouerca fuiſſe videatur. *Fortuna varia.* Priuatus in ædificijs exſtruendis ita delectabatur, vt præter profanas ædes baſilicam ſancti Petri ad Vincula cui præerat, quemadmodum nunc cernimus, breui & magnificè reſtituerit. *Aedificationes.* Inchoauit & porticum mire faſtigiatum ante veſtibulum baſilicæ ſanctorum apoſtolorum: ædes quoque proximas, quas Petrus Cardinalis Riarius inchoauerat, & morte præuentus non abſoluerat, perficere aggreſſus eſt. Caſtellum apud Criptam Ferratam bello olim diſiectũ ad monaſterij tutelam ad vrbemque venientium commoditatem inſtaurauit. Xyſto porrò ex presbytero tituli ſancti Petri ad Vincula epiſcopus Cardinalis Albanus primum, deinde Sabinus & maior pœnitentiarius, demum Oſtienſis & Veliternus Auinioniſque legatus renuntiatus eſt. Apud Innocentium VIII. plurimum & gratia & auctoritate valuit, Alexandro pontifice, quocum veteres & priuatas ſimultates habebat, perpetuis decem annis vrbe abfuit, in Gallijs & Auinione commoratus. *Fit Pontifex.* Nouiſsimè Pio III. breui vita functo inſtauratis comitiis, tanto ſtudio in eum patrum omnia ſuffragia ſunt conuerſa, vt penè priuſquam conclaue ingrederentur, Pontifex ſit dictus, incredibili cum Cæſaris Valentini dolore, qui ad exemplum incertæ nutantiſque fortunæ, quum Hiſpanos Cardinales vti clientes ſuos iurare ſolemni ſacramento coegiſſet, ſe neminem niſi Borgiæ familiæ ſtudioſum ſuffragio adiuturos; iiſque Cardinalem Rothomagenſem Georgium Ambroſium propoſuiſſet, eum ſtatim primo comitiali die VII. & XXX. Cardinalium in comitio ad Vaticanum exiſtentium votis, Kalend. Nouembris, anni MDIII. ſub ſacra thiara pontificem viderit, quem ipſe paterque Alexander vti grauiſsimum hoſtem perpetuo decem annorum exſilio mulctaſſent.

Nec multò pòſt cum VI. Kal. Decembr. ſupra gradus baſilicæ Vaticanæ coronatus eſſet, *coronatur.* Cæſarem Borgiam fugam adornantem, vel mille neces meritum, copijs vrbibuſque ac omni dignitate exutum, ea conditione dimiſit, vt Caſſenæ & Forliuij arces eius præſidio munitas, reciperet. Impetrata itaque libertate Cæſar, quum Oſtia nauigio Neapolim perueniſſet, iuſſu regis Catholici à magno Conſaluo captus, in Hiſpaniam tranſmittitur. Inde cum ex cuſtodia ad Ioannem Nauarræ regem profugiſſet: ignobili quodam in prælio à Cantabris interfectus eſt. *Cæſar Borgia interfectus.* Iulius pontificatu firmato, cum proximis bellis & inaudita immanique ducis Valentini tyrannide, totam eccleſiaſticam ditionem labefactatam atque occupatam inueniſſet, non ad recuperanda ſolum quæ amiſſa erant, ſed etiam amplianda animum adiecit. *Patrimonium Petri à Iulio recuperatum & auctum.* Nemo enim ſuperiorum pontificum Petri patrimonium maiore animi præſtantia tutatus eſt, aut latius proferre contendit. Primum itaque in Ioannem Bentiuolum Bononienſem tyrannum veterem hoſtem arma mouet, quem cũ vxore & filijs vrbe expulſum, exulatum Buſſetum Parmenſis agri oppidum abire coegit, eiuſque eximiæ ſtructuræ domum furenti populo excindendam obiecit. *Contra Venetos fœdus init.* Ad Veneti nominis excidium, qui Ariminum, Fauentiam, & Rauennam de eccleſiæ Romanæ ditione occupauerant, cum Cæſare Maximiliano, Francorum & Hiſpaniæ regibus, Ferrariæ & Mantuæ ducibus, Cameraci in Belgis fœdus percuſsit, eoſque repugnantes aquæ & igni interdictos grauiſsimo anathemate notauit. Cuius atrociſsimi turbinis procellam quum Veneti ferre nequiuiſſent, amiſſo ad Glaream Abduæ exercitu omni & ingenti prælio à Ludouico Francorum rege ſuperati atque ex ducibus Liuiano capto, Pitiliano fugato, cũctas breui monumento copias & vrbes, quas in continente poſsidebant, amiſère. Cæſar enim Maximilianus, qui nihil ferè præter legatos & Auguſtum nomen ad id bellum attulerat, Veronam, Vicetiam, Patauium cum Carnis, *Venetorum clades.* Gallus Bergamum, Brixiam, Cremonam, & Cremam, Hiſpanus Tranum, Monopolim, & Barlettam in Apulia, Pontifex Rauennam, Ariminum, & Aemiliam omnem, Ferrariæ dux Rodigium, Mantuæ verò Aſulam receperunt. Atque ita gens, cuius toto orbe terrarum maxima & inueterata auctoritas erat, tot vrbibus amiſsis, intra paludes ipſaſque Venetias circumfluì maris beneficio permunitas, redacta eſt. Fuit tantæ cla-

dis

Digitized by Google

Venetos in gratiā recipit Iulius.

dis & Veneto nomini funeſtiſsimus dies 14. Kalen. Maij, anni MDIX. Iulius ſua quum recipiſſet, vti pius, æquiſsimus ac verè Italus pontifex, Venetorum nomen tantis fluctibus obrutum, & penè demerſum miſeratus, eos ſuppliciter deprecantes, ſubleuandos cenſuit. Legatis porrò eorum in Vaticana baſilica ſolemni precatione adiecta pro templi foribus expiatis, vrbi Venetæ ſacra reſtituit, ictoq; ſubinde fœdere: quo illi maris imperium eiurabant, & ſacerdotia pontificis arbitrio conferenda relinquebant, in amicitiam fidemque recepit, totiſque viribus vt eos Cæſari conciliaret, operam dedit, quo tempore Patauio per dolum recepto, imperatorem ab ineundis ſecum pacis conditionibus auerterunt. Conatus quoque eſt pontifex Alfonſum Eſtenſem Ferrariæ ducem à Gallorum amicitia auertere, quò eorum vires toti iam Italiæ formidabiles frangeret; ſed ille Veneti nominis antiquus hoſtis, & qui ſeſe Ludouico regi perſoluta pecunia, & ictis fœderibus applicauerat, pontificis adhortationem contempſit. Vnde iratus pontifex bellum ei indixit, & à fœdere Ludouici 12. Galliarum regis diſceſsit, ſpecie quod eundem Alfonſum, qui à Romano pontifice Ferrariam beneficario iure obtinebat, aduerſus ſe tuendum defendēdumque ſuſcepiſſet. Quum ille terra à Gallis, & Pado amne ab ſe profligatis Venetis, apud Comaclum, ſalinas maximi prouentus ſibi vindicaſſet, neque in his rebus voluntati pontificis obtemperaret. Has ob cauſſas pontifex Alfonſum vti contumacem ſacris interdictum armis perſequi cœpit, & hoſtiliter in eius fines copias eduxit, rebus Romæ compoſitis, & multa pecunia coacta, ab vrbe profectus Bononiam contendit, quo facilius imminenti bello operam ſubminiſtraret. Rex papæ iratus Maximilianum Cæſarem pontificis hoſtem ob reconciliationem cum Venetis in ſuas partes traduxit, cuius præſidio & auctoritate rex fultus, ſimulque aliquot Cardinalium, qui ad eum confugerant conſilio adductus, generalem Chriſtianorum conuentum indicendum curauit, in quo Iulius II. ad cauſſam dicendam citaretur. Pontifex porro fœdere cum rege Hiſpaniæ Ferdinando icto, Heluetijs gente ferociſsima mercede conductis, & communis ſui, Venetorumque exercitus, imperatore creato Franciſco Mantuæ Marchione, impetum in Ferrarienſem ducem fecit, & Mutina ei adempta cum duodecim millium peditum copijs Mirandulam, quæ Gallicis præſidijs tenebatur, expugnat; haud ſatis ſpecioſo præmio pro tantis laboribus Mirandula capta Iulius vti victor Bononiam reuerſus eſt, ex qua paulò pòſt copiarum ſuarum clade apud foſſam Giliolam audita recedens, Rauennam ſe contulit, Bononiam præſidio vacuam Bentiuoli adiuuantibus Gallis, Franciſci Cardinalis Alidoſij legati vel dolo, vel negligentia occupant. Legatus cum Rauennam ad Iulium, vt ſeſe expurgaret profectus eſſet, à pontificis fratris filio Vrbini duce interficitur. Galli ſucceſſu rerum elati, Cæſare & Cardinalibus, qui à pontifice deſciuerant, auctoribus pontificem ad concilium, quod ad Kalendas Septembris Piſis futurum eſſet, citant. Papa quum omnem operam dediſſet, vt recepta Bononia, Piſanoque concilio dimiſſo, pacem cum Francorum rege faceret, illumque victoria inſolentem, & obſtinatiſsimè recuſantem animaduertiſſet, quò Piſanum conciliabulum tolleret, Antonij de Monte conſilio, Romæ Laterani concilium generale indixit. Regem Francorum denuò, Florentinos qui concilio locum Piſas conceſſerant, & omnes conuentui illi præsētes grauiſsimo anathemate perſecutus eſt. Cardinales quinque, qui eius conuentus auctores fuerant, omnibus dignitatibus & Galero priuatos ordine ſenatorio amouit: hi fuère omnium & concilij principes Bernardinus Caruaial Hiſpanus Sabinenſis, & Guilielmus Briſſoneta Gallus Præneſtinus epiſcopi; Franciſcus Borgia Hiſpanus tituli S. Cęciliæ, & Renatus de Bria Gallus tituli ſanctæ Sabinæ, presbyteri; demum Fredericus Sanſeuerinus Italus S. Angeli diaconus Cardinalis. Qui poſtea omnes præter vnum Borgiam iam fato functum mortuo Iulio 11. à Leone x. ſchiſmate eiurato, ad priſtinas dignitates ſunt reſtituti, Lateranenſi verò concilio omnia Piſani conuētus acta antiquata ſunt. Sperauerant Cardinales Iulio rebelles fore, vt pontifice abrogato, alius vti optimus atque ſanctiſsimus Chriſtianis ſacris præficeretur, & quiſque eorum ad pontificatum hac ratione adſpirabat, atque in primis Caruaial ipſe ambitione & inani gloria perditus. Iulius vbi videt ſe à Gallis tam aperta vi & tantis inſidijs oppugnari, ab Anglorum & Hiſpaniæ regibus Henrico & Ferdinando auxilium implorauit. Qui Pontificis iniurias tuendas quū ſuſcepiſſent, arma in Gallos mouent: Anglus quidem contra Aquitanos, Hiſpanus verò cōtra Ioannem Nauarræ regem fœdere Gallis coniunctum & à pontifice ſacris interdictū.

Ferrariæ Ducem bello petit.

Rex Galliæ Iulio iratus.

Piſanum conciliabulum.

Lateranenſe cōcilium.

Multos Cardinales depoſuit.

Galli obſtinatio.

Neque Iulius quieſcebat, quin indies Francorum regem æquis conditionibus ad pacem ſollicitaret. Illo verò incredibili pertinacia in ſuſcepto conſilio perſeuerante, Pontifex cum principibus fœderatis, Heluetijs quoq; in belli ſocietatem euocatis, vt Gallos Italia eijceret, ingentes copias adornabat, in Florentinorum odium, qui concilio Piſas ſedem dederant, Ioannem Medicem Cardinalem Florentiæ cum tota Medicea domo exſulem, Bononiæ & Aemiliæ totiuſque fœderati exercitus legatum creat. Horum conatibus rex animo nonnihil conſternatus, Brixia præſertim à Venetis occupata, maiora præſidia parabat. Cardinales concilij Piſani veriti, ne in Iulij Pontificis poteſtatem venirent, Piſis ſynhodum Mediolanum tranſtulerunt. Cæterum Brixia à Gallis recepta & direpta, rex Franciſcus obſtinatiſsimè bellum gerere pergebat. Quum verò ab Hiſpanis & Anglis regni ſui fines vexari cognouiſſet, belli aleam in Italia iacere, nouiſsimoque prælio cum hoſtib. decertare conſtituit. Copiarum Gallicarum dux Gaſto Foieſſeius erat rei militaris peritiſsimus, qui Bononia obſidione, qua à pontifice premebatur, liberata, Heluetijſque repreſsis, Brixiam de Venetis incredibili celeritate receperat. Is copijs omnib. quas tum Brixiæ, tum Bononiæ habebat in vnum collectis, & prope Rauennam vt cum fœderato Ferrariæ duce ſe coniungeret, traductis (fuère tum Gallorum copiæ mille & quingenti equites cataphracti, & xiv. millia peditum) prælium committere, & fortunam experiri cupiebat, nec fœderatorum caſtra, quæ Rauennæ præſidio aduenerant, procul erant, xiii. millium peditum, & mille octingentorum equitum cataphractorum. Cum autem pontificij fœderatique certamen aliquandiu recuſaſſent, cognito Rauennam muris vbique tormentorum vi diſiectis, penè expugnatã eſſe, quò vrbi conſulerent, prælium inire coacti ſunt die ſancto Paſchatis.

Pugna apud Rauennam. Haud procul à Rauenna atrox certamen habitum eſt, quod horas ſex perdurauit, in quo tanta animorum pertinacia pugnatum eſt, vt cuinam parti victoria ceſſura eſſet, diu incertum fuerit. *Galli victores.* Poſtremò cum ducis Ferrariæ Alphonſi (qui belli præcipuè cauſſa erat) conſilijs tormenta bellica magno in obliquum circuitu, in latus & terga hoſtium conuerſa eſſent. Franci adeò cruenta victoria omnibus penè præcipuis Gallorum ducibus cæſis, Hiſpaniſque & pontificijs in fugam verſis potiti ſunt, vt victores lõgè maiori periculo expoſiti fuerint, quàm victi. Ad xx. hominum millia eo prælio, vtrinque ferè æquata clade, cæſa, traduntur in his CL. nobiles ex aula regis Gallorũ, & quinq; militum tribuni, cũ totius exercitus imperatore Foieſſeio. Ex põtificijs legatus, & aliquot duces capti. Ad primum cladis nuntium pontifex & Ferdinandus ita animo conſternati ſunt, vt alter regnum ſe tueri poſſe diffideret, alter fugam nauigio Oſtiæ præparato adornaret. Atqui reparatis viribus, belliq́ue imperatore Ferdinando Conſaluo in Italiam tranſmittere iuſſo, maximè recreati ſunt nouiſsima Francorum clade audita. Nam etſi ad Rauẽnam proſperè pugnarant, ita tamen vires eorum attritę fuerant, *Galli Italia eiecti.* vt Venetorum & Heluetiorum ſub Cardinale Sedunenſe opera, Italia omninò ſeptuageſimo à pugna die maximo fortunæ ludibrio exacti ſint: nam Palicia, qui Foieſſeio ſucceſſerat, quum exercitus reliquijs, certamen cum Venetorum & Heluetiorum, qui paulò antè à pontifice euocati in Italiam deſcenderant, copijs decertãs in Galliam ocyſsimè reuerti iuſſus eſt, vt regno ab Anglis, Hiſpanis, & Heluetijs vndiq; vexato opem ferret, Mediolano & Inſubrum arcibus modico præſidio munitis. Sed & concilij Piſis inchoati, & Mediolani parum proſperè renouati, patres Heluetiorum timore perterriti, illud repentè diſſoluunt, & Lugdunum in vlteriorem Galliam transferunt. Gallorum porrò reliquijs ab Heluetijs cæſis, Inſubres aduerſam eorum fortunam conſpicati, receptis armis Francorum, quorum arrogãtiam immoderatamque libidinem ferre vix poterant, præſidia omnia eiecerunt. Eo modo paucis diebus Mediolanenſe imperium Gallis eſt ereptum, & Maximiliano Sforttiæ Ludouici Mori filio vti legitimo principi ex Cæſaris auctoritate, cuius beneficiarum eſt, Iulij ii. pontificis, Venetique ſenatus auſpicijs, & vnà maximè Heluetiorum virtute reſtitutum, idque Laterani in concilio pro Cæſare Matthæus Langus Cardinalis Gurgenſis imperatoris in Italia procurator approbauit. Nec mora, Bononia pulſis Bentiuolis Rauennaq; recepta, Parma & Placentia ex fœderis legibus pontifici traditæ: Genua quæ Gallis patebat à Fregoſijs occupata; Veneti Cremam & Brixiam receperunt. Medicei factionis pontificiæ Florentiæ reſtituti perpetuo vexillifero Petro Soderino vrbe exacto. Et quum hæc Heluetiorum ope præcipuè facta fuiſſent, Papa eos multis muneribus donatos, ſpecioſo Italicæ libertatis aſſertorum.

ſpaniſq; ti ſunt, v

Digitized by Google

rum titulo decorauit: quibus ſumma cum felicitate geſtis, pontifex cum imperatore contra Venetos nouum fœdus percuſsit, quod Veronæ Vicetiæque imperium Cæſari obſtinatiſsimè cedere recuſaſſent. Quo tempore Veneti pontificem infracti animi veriti, ſimulque ab Hiſpanis contra fœderis leges

Veneti cum Gallis fœdus ineunt.

Brixia turpiſsimè excluſi, cum Ludouico Francorum rege perpetuo pōtificis Hiſpanorumque hoſte ſocietatem ineunt, qui nouos contra Iulium Cardinalium rebellium opera tumultus indies in Gallijs excitabat, abbatemque Cluniacenſem, quem ſummum ſacerdotem dicerent, Iulio opponebant. Pōtifex Venetorum conſilijs cognitis, ipſos quos fœdere cum Cæſare facto irritauerat, Francorumque amicitiam petere coegerat, vt à Gallis auerteret, ſæpius fruſtra tentauit, quo non impetrato animi dolore ſenioque ex leui ſed tenaci febricula, fluente ſenſim aluo confectus, ſchiſmatiſque timore decubuerit,

Iulius moritur.

& Romæ in Vaticano IX. Kal. Martij hora XI. reb. humanis exceſsit, ſeptuagenario maior, ſalutis anno M. DXIII. pontificatus verò IX. menſe III. ſupra diem XXI. Lateranenſe adhuc concilio perdurante; Bellica gloria pluſquā pontificem deceret clarus. Cadauer in baſilica Vaticana Xyſti patrui ſacello ponè aram maximam conditum eſt. Vacauit tum ſedes

Iulij mores.

dies XVIII. Fuit Iulius pontifex animo magnus, conſtans, rerum eccleſiaſticarum defenſor acerrimus, contumeliarum inſolens, & contumacib. implacabilis, in calamitatib. ſemper ſe ipſo maior & excelſior, inuicto animo, rebus proſperis continens, ingenti liberalitate; neque ob alias cauſſas tot bella geſsit, quam vt imperium eccleſiaſticum à diuerſis occupatum recuperaret. Eccleſiæ Romanæ, Bononiæ cum Aemilia & Flaminia pulſis tyrannis & Venetis, firmiſsimum imperium & maximè ſtabile reſtituit, potiundę Mutinæ eccleſiæ initia dedit, Parmam, Placentiam ditioni eccleſiaſticæ adiecit, ſuorum parum indulgens, eis nihil de vetere eccleſiæ ditione donauit, fratris enim filium Franciſcum Mariam in ducatu Vrbini à propinquo ſuo Guidone Vbaldo Feltrio ſine prole maſcula decedente adoptari & hæredem conſtitui procurauerat, Piſaurum Ioanne Sfortia ſine hærede mortuo eidem ſtipendij debiti nomine aſsignauit. Inter XXVII. Cardinales quos creauit, quatuor tantum è gēte ſua Galeottum & Xyſtum ſororis Luchinæ filios S. R.E. cancellarios, item duos conſobrina ſua natos Clementem Mendenſem, & Leonardū Agenenſem maiorem pœnitentiarum ſucceſſiuè, ſeptem antiqua familiaritate & ſeruitio acceptos, reliquos in gratiam principum, vel doctrinæ laude cōmendatos fecit; in his fuêre Antonius de Monte, Petrus Accoltus, & Achilles Craſſus Rotæ præſtantiſsimi auditores, templum S. Petri Vaticanum nouum, veteris parte diſiecta Bramantis eximiæ architecti opera, portentoſæ vaſtitatis inchoauit. Vir nunquam ſatis laudatus ob eccleſiæ ditionem fortiter conſeruatam & auctam, quamquam à nullis parum probatus, quod armis magis, quam ſacroſanctum pontificem deceret, deditus eſſe videretur.

LEO PAPA X.

GEns Medicea, quæ nunc rerum in Eturia potitur, lectiſsimorum virorum prole fœcundiſsima, Florentię inter veteres & honoratas popularis ordinis familias enumeratur. Eam primus magnus ille Coſmus Medices Ioannis filius, Auerardi nepos, vir in libera ciuitate omnium præſtantiſsimus illuſtrauit, decreto publico pater patriæ vocatus. Qui ex vxore Conteſina Barda Ioannem & Petrum filios ſuſcepit, Ioanne iuuene fato erepto, Petrus paternæ potētię hæres extitit. Petri filij fuêre Laurentius & Iulianus, qui poſtea admirabili ſorte geminos Pontifices maximos Leonem X. & Clementem VII. genuerunt. Iuliano Pactiana coniuratione interfecto, ſolus paternarum opum & potentiæ Laurentius Medices hæres ſuperfuit. Is Clarice Vrſina nobiliſsimi ſanguinis matrona in matrimonium accepta, tres mares & totidem fœminas tulit. Marium natu minimus Iulianus, medius Leo X. Ioannes ante

226. Pōt.

Digitized by Google

pontificatum vocatus, maximus Petrus fuit, qui paterna potētia exutus, & patria Gallicis armis Italiam vexantibus ciuili ſeditione profugus, decimo exſilij anno in Lyri amnis oſtio ſubmerſus eſt. Huius vxor Alphonſina Vrſina fuit, ex qua Laurentium filium auſpicatioris fortunæ hæredem reliquit. Quem à patruo Leone pontifice eiectis Ruuereis Vrbini ducem conſtitutum, ſed non diu eodem principatu lætatum, ſuperſunt qui viderunt, ex quo Catharina Henrici II. Francorum regis vxor legitima matrimonio, ex maternæ verò ancillæ furtiuo congreſſu, Alexander Medices primus Florentinorum dux geniti ſunt. Iuliani verò ex nobili Vrbinati vidua Hyppolytus Medices Cardinalis filius fuit. Fœmina Magdalena, Conteſina & Lucretia clariſsimis nobiliſsimarum familiarum Cybo, Rodulphæ & Saluiatæ viris in matrimonium locatæ quatuor Cardinalium parentes extitère, Innocentij Cybo, Nicolai Rodulphi Ioannis & Bernardi Saluiatorum. Natus eſt Leo x. Florentiæ III. Id. Decemb. anno ſalutis MCDLXXV. patris doctiſsimi, & grauiſsimi ciuis cura à teneris annis bonis moribus ornatus, & optimis diſciplinis, latina græcaque doctrina, muſica item inſtructus, præceptores habuit Angelum Politianum, & Bernardum Michelotium, viros Græcis & latinis literis, verſu & ſoluta oratione eruditiſsimos. Eū in Laurentij patris gratiam Ludouicus XI. Galliarum rex etiamnum puerum inſigni & amplo archiepiſcopatu honeſtauit. Qui poſtea ab Innocentio VIII. adhuc adoleſcens vix tum XIII. annum excedens, Laurentio patri gratificaturo, qui filiam Magdalenam Franciſco Pontificis nato deſponderat, Diaconus Cardinalis ſanctæ Mariæ in Domnica pridie Idus Martij, anno ſalutis MCDLXXXIX. cooptatus, ob ætatis defectum diu Vrbe abfuit. A puero ſtatim frugi apparuit, mores eius pudici, inceſſus grauis, & honeſtiſsimæ eius actiones fuère. Paulo antequam pater excederet in vrbem Innocentio VIII. adhuc pontifice veniens, ſupra bonarum artium notitiam, ex patris diſciplina ab humanitate, ſuauitateque ingenij omnibus charus eſſe cœpit. Vbi verò de patris morte nuntium accepit: continuò Florentiam eſt reuerſus. Abeuntem Pontifex totius Etruriæ legatum creauit. Rebus compoſitis, & Petro fratre ad Reipublicæ gubernacula conſtituto, non multò pòſt Romam redijt, vbi inde diebus Innocentius moritur, Comitijs Alexandri præſtantiſsimis ſe Cardinalibus Senenſi & Neapolitano adiunxit. Nec multò pòſt in Italiam ingruit Carolus VIII. Francorum rex, cuius vi, ciuilique diſſenſione, Petro fratre à Reipublicæ gubernaculis ſubmoto, & Florentia pulſo, atque cum omni Medicea familia relegato, Iohannes grauiſsimum fortunæ telum ſenſit. Medicei patria & auita dominatione exacti, totos decem & octo annos exſules fuère. Quo temporis interuallo, quum ter tam per veteres amicos pacificè, quàm aperta vi & inſidijs in patriam regredi in proſpera fortuna tentaſſet, Ioannes excedere Italia tantiſper & per externos populos, vt tempori ſeruiret, peregrinari conſtituit, cum dignitate enim Romæ eſſe non poterat, quòd Alexander Pontifex Florentinis cum fœdere iunctus eſſet. Italia igitur omni, Germania & Gallia peragratis, Genuam in Ligures profectus, apud Magdalenam ſororem aliquandiu ſubſtitit, denuoque, ſed parum proſpere, in patriam reditus fortunam tentauit. Nam Florentini perpetuum dictatorem Reipublicæ Petrum Soderinum conſtituerant. Per id tempus Petrus frater in Oſtio Lyris fluctibus maris obrutus interijt, ſuperſtite Laurentio filio Romam deinde mortuo Alexandro cum redijſſet bello, quod Iulius II. & Hiſpanus rex adiunctis Venetis cum Gallorum rege Ludouico XII. gerebat, legatus eſt creatus, adiuncta inſuper totius Aemiliæ adminiſtratione. Clade Rauennati à Gallis captus, quum eis abeuntibus è via aufugiſſet, Raimundum Cardonium Hiſpanicas copias infelici pugnæ ſuperſtites reparantem adijt, eumque adiuuante pontifice Florentinorum, qui Piſis conciliabulo locum dederant hoſte, ſibi coniunxit. Cuius ope expugnato Prato, quum Florentiam tenderet priuſquam ab aduerſarijs præſidia parari poſſent, à beneuolis propinquis ſuis in patriam cum familia omni eſt receptus. Ibi Petro Soderino perpetuam dictaturam abdicante, rempublicam ad arbitrium conſtituit, Iuliano fratre in patria principe relicto. Quarto menſe pòſt Iulio 2. mortuo quum ad vrbem veniſſet, comitium in Vaticano ingreſſus, Cardinalium iuniorum, Arragonij, Gonzagæ, Cornelij, Petrucij, Saulij, & Sedunenſis in primis opera, V. Idus Mart. an. Dom. 1513. & 23. Cardinaliū ſuffragijs Pontifex maximus renūciatus, 14. Kal. April. inauguratus eſt, & 3. Idus, anniuerſario cladis Rauēnatis die, magnificentiſsimo apparatu, tota vrbe aleis & feſtiuis frondibus arcubuſque ornata, baſilicam Lateranenſem

Leo X. quando natus.

Qui eius habuerit præceptores.

Fit Cardinalis.

Fit Pontifex.

Digitized by Google

nenſem veteri pontificum inſtituto viſitauit
Initio pontificatus Europam omnem belli-
cis turbinibus agitatam, remque eccleſiaſti-
cam ſchiſmate penè dilapſam ſedare & re-
parare ſtudens, pacem ſeu inducias inter
Chriſtianos principes per legatos tractauit,
vt feralibus odijs pacatis, & diſcordibus a-
nimis lenitis, teterrimis ſeditionibus, ciui-
libus diſcordijs, & inteſtinis malis ſublatis,
Italiæ pacem, cuius in primis amantiſsimus
fuit, afferret homo quieti & voluptatibus
deditus. Illudque agebat, vt his omnibus
compoſitis, bellum communi hoſti Turcę in-
ferretur. Maximiliano Sfortia in Mediola-
nenſi principatu confirmato, Heluetios, qui
ei præſto fuerant, magnis ſtipendijs proſe-
quutus eſt. Cardinales à Iulio II. ordine ſe-
natorio amotos, & priuato habitu Romam
ad ſe ſupplices venientes, eiurato ſchiſmate
conciliorumque Piſani. Mediolanenſis &
Lugdunenſis actis inductis in priſtinas di-
gnitates reſtituit. Concilium à Iulio Latera-
ni cœptum multis de cauſis celebrandum
perficiendumque curauit. Mutinam à Maxi-
miliano Cæſare xxx. aureorum millibus co-
emit. Bello inter Cæſarem & Venetos ob
Veronæ, Vicetiæque imperium adhuc vi-
gente, totus in eam curam incubuit, vt pax
inter eos æquis conditionibus fieret. Helue-
tijs magnis ſtipendijs in Sfortiæ auxilium
contra Gallos euocatis, Octauianum Frego-
ſium Genuenſium imperio præfici curauit
Francorum rege Ludouico xii. edaci febre
vita functo, quum qui ei ſucceſſerat, Franci-
ſcus Valeſius gener bellum Inſubrum duci
Maximiliano Sfortiæ intuliſſet, noua rurſus
arma Italiam turbare cœperunt. Gallus e-
nim & Anglus reges cum Venetis fœdere
iuncti, Maximilianum Sfortiam Cæſaris,
Heluetiorum & Hiſpanorum regis armis
munitum aggreſsi fuerant. Pontifex quod
Galli Parmam & Placentiam ſe repetituros
pulſo duce minitabantur, Sfortiæ ſtudebat,
Heluetiasque cohortes magnis præmijs au-
ctore Cardinale Sedunenſe legato in ſua fide
continebat. Interim Francorum rex Franci-
ſcus validiſsimis copijs inſtructus, quum
Heluetij bellum adornarent, in Italiam de-
ſcenderat, pontificij exercitus imperator Iu-
lianus Medices pontificis frater creatus. Pu-
gna ad Melenianum commiſſa, Heluetijs ad
internecionem penè cæſis, rex Mediolanum
nullo negocio obtinuit, Sfortia, qui ſe ei de-
derat in Galliam miſſus, xxxv. millium au-
reorum redditu pro principatu à rege impe-
trato. Placentia & Parma, quę Iulius papa II.
eccleſiæ adiecerat à Francis pontifici repug-
nare non auſo occupatæ. Leo pontifex quum
Gallica arma plurimum formidaret, parere
præſenti fortunæ, & cum victore amicitiam
inire conſtituit. Ludouici igitur Canoſſæ Ve-
ronenſis pontificij legati opera, papa à rege
pacem petijt, cui ineundæ rex & pōtifex Bo-
noniā cum ingenti apparatu ſe contulerunt,
ibi pacis conditionibus tranſactis rex Medio-
lanum, & mox relicto in Inſubribus Borbo-
nio, in Galliā eſt reuerſus. Redijt & Leo Flo-
rētiam, deinde vere nouo Romam. Nec mul-
tò pòſt Florentiæ Iulianus frater nulla edita
è Filiberta coniuge prole moritur, qui ducis
Allobrogum ſoror, Francorum regi conſan-
guinitate coniuncta erat. Ferunt Leonem X.
aliquādo cogitaſſe Iulianum fratrem ex Ma-
ximiliani Cæſaris, cum quo fœdus percuſſe-
rat, & eo mortuo Laurentium fratris filium
ex Caroli quinti auctoritate, Lucenſium &
Senenſium imperio beneficiario iure præfi-
cere, cui ipſe Vrbinum & Ferrariam veteri-
bus Regulis pulſis adiungeret, ſed hæc conſi-
lia Iuliani & Laurentij immaturę mortes di-
ſturbarunt. Iuliano igitur exſtincto, Lauren-
tius Petri fratris filius rebus Etruſcis præfi-
citur, ita conſtituta republica, vt amiciſsimo-
rum ciuium induſtria regeretur, ſumma cō-
ſiliorum ad eum vnum reſpiceret. Quem quū
pontifex matris Alfonſinæ precibus maiori
indies cum imperio & dignitate eſſe percu-
peret, vt ſunt mortaliū deſideria, quę in im-
menſum aucta, nullis demum terminis con-
tineri poſſunt, leuibus quibuſdam occaſioni-
bus quæſitis, Franciſcum Mariam Feltrium
Ruuereum Vrbini ducem, ſibi ſuſpectum &
inuiſum, armis aggreſſus eſt. Quō miſsis co-
pijs Rentio Cærite duce, Vrbino, cæterisque
eius ditionis oppidis atque vrbibus ſpolia-
uit, Laurentio fratris filio duce conſtituto.
Ipſe Feltrius cum vxore & liberis recedens,
Mantuā ſe recepit. Feltrio pulſo, non ſine in-
grati animi nota Borgeſium & eius fratrem
Alfonſum Cardinalem Petruccios, Pandul-
phi Senenſium tyranni filios patria expulit,
imperio ciuitatis ad Raphaelem Petruccium
veterem amicum, & qui quondam exſilij co-
mes exſtitiſſet, tranſlato. Hinc odij inter pon-
tificem & Alfonſum origo, quod eo vſq; pro-
ceſsit, vt ipſe ira immodica eſſeruens, de ne-
cando pontifice nefaria conſilia agitarit, quæ
cognita exitio ei fuère. Non diſsimili animo,
quanquam diſpari euentu, Leo ducem Ferra-
riæ Alfonſum diutinis inſidijs afflixit, verum

Pacem ſuadet.

Et bellū Turcis inferre parat.

Gallus Mediolanum recipit.

Pax inter Leonem & Franciſcum Galliæ regē.

Origo odij inter Leonem & Alphonſum Card.

Digitized by Google

vir militari gloria præſtans & munitiſsima ciuitate tutus, vim Leonis aduerſoſque conatus fregit. Obierat per hæc tempora Catholicus Hiſpaniarum rex Ferdinandus, Hiſpaniæ, Neapolis atque Siciliæ regnis Carolo nepoti iure hæreditario relictis. Tum Heluetij, qui nihil de priſtina armorum ferocia etiam inſigni paulò ante clade ad Melenianum accepta remiſerant, cum Maximiliano Cæſare fœdus percuſſerunt, vt conſociatis viribus Gallos Italia depellerent, fruſtra reclamante Pontifice, qui pacem quaqua ratione, quam arma in Italia malebat, & propterea ad Cæſarem Aegidium Viterbienſem Cardinalem ſingulari eloquentia præditum, legatum miſerat. Galli Heluetiorum & Cæſaris armis non ſine gloria contuſis, Venetis adiuncti Brixiam de Hiſpanis vi, Veronam verò de Cæſare ſolutis c c. aureorum millibus receperũt. Quo anno, qui fuit M.D X V I I. res Italicæ maximis bellorum turbinibus agitatæ aliquantiſper compoſitæ ſunt. Fuit annus, tum pace Italica, & alijs quibuſdam rebus admodum memorabilis, tum Romanæ eccleſiæ grauiſsimus ac peſtilentiſsimus. Tunc enim Martini Lutheri hæreſiarchæ infandum nomen ex vltimæ Germaniæ finibus audiri primo cœptum eſt. Selymus Turcarum Imperator duobus Sultanis victis & interfectis, Syriæ & Aegypti ampliſsima regna obtinuit, maximo cum Chriſtianorũ omniũ, quorum ceruicibus imminebat, terrore. Vnde Leo ſolemnes illas habuit ſupplicationes, qua pedibus diſcalciatus cum omni Romana aula à S. Petri baſilica ad ſanctæ Mariæ de Minerua templum profectus eſt, ſacratis omnibus ferculis, ſanctorum reliquijs & imaginibus in pompa delatis, Dei opem aduerſus efferati tyranni vim implorans, quas exaudiſſe Deus viſus eſt, immani parricida paulò poſt ex cancri morbo exſtincto, & mitiore filio Solymanno tanti imperij ſucceſſore relicto. Eodẽ anno Petruciana coniuratione detecta, Pontifex Cardinales aliquot, qui aduerſum ſe cõiurauerant, vel eius conſilij conſcij fuerant, cœpit, & dignitatibus omnibus priuatos ſenatorio ordine mouit: ex his Alfonſus Petrucius conſpirationis princeps in Hadriani mole Orlandi Aethiopis manu eliſis faucibus ſtrangulatus, Hadrianus Cornetanus qui aufugerat, rubri pilei honore priuatus, Raphael Riarius, & Bendinelus Saulius ordine amoti non longè poſt reſtituit. Soderino in Fundanum agrum liberum exſilium conceſſum. Quapropter quum tot afflictorum Cardinalium pœnis ſenatum nonnihil contumacem haberet, nouis patribus ſibi opus eſſe dictitans, vna lectione, incredibili liberalitate, vnum & 30. Cardinales ex toto terrarum orbe conquiſitos partim precio, partim virtutis cauſſa, in his ſucceſſorem ſuũ Hadrianum 6. creauit. Nam præter 4. veteres reſtitutos, ad duos & xl. patres in ſenatum varijs lectionibus cooptauit. Prima creatione Iulium Medicem patruelem ſuum, quem & cancellarium fecit, Cardinalem dixit, qui pòſt Clemens 7. fuit. Exinde ad totius Europæ reges è Cardinalibus virtute ac eloquentia inſignes legatos miſit. Thomam viam Caietanum ad Cęſarem, Bernardum Bibienã ad Gallum & Aegidium Viterbienſem ad Carolum Hiſpaniarũ regem, vt ſublatis offenſionibus, communi conſilio viribus conſociatis impotenti tyranno, bellum terra marique ad publicam tuendam ſalutem inferretur. Sed fatali Chriſtianorum principum ſocordia, Leonis ſaluberrima conſilia perierunt. Nec multò poſt Maximiliano Cæſare defuncto, Carolus nepos Hiſpaniarum rex Franciſco Francorum regi competitori prælatus, Imperator deſignatus eſt, legis venia à Leone 7. millibus aureorum annuorũ impetrata, quæ cautum erat, ne Neapolitanus rex Cæſar deligi poſſet. Quo tempore Laurentius Medices ab iuuenili intemperantia concepto lethali morbo Florentiæ interijt; vxorem duxerat è Galliæ regis cognatione: nam Feltrio pulſo, Vrbino q; occupato, Laurentius totum ad Franciſci Francorum regis fidem amicitiamque ſe contulerat. Laurentio mortuo pontifex Iulium Cardinalem Florentiam miſit, vt reip. præeſſet. Paulum Baleonem è Peruſia Romam euocatum, eiuſque lenitati impenſe confidentem in arce ſecuri percuſsit. Amadeum Ricinatium tyrannum ſuſpendi iuſsit. Cæſari deinde fœderi coniunctus, arma Gallis intulit, vt ijs Italia pulſis, Franciſcus Sfortia Mori filius iure paternæ hæreditatis Mediolanenſe imperium obtineret, Placentia verò & Parma à Gallis impotenter ereptæ Leoni reſtituerentur. Summa belli Proſpero Columnæ demandata eſt, pontificijs copijs præfuit Fridericus Gonzaga Mantuæ princeps. His adiuncta ſunt Germanorum & Heluetiorum auxilia: legatus totius exercitus Iulius Medices deſignatur. Hi coactis copijs Mediolanum & Inſubres omnes, pulſis breui tempore Gallis, qui ſuperbia & ſæuitia iam ferri non poterãt, occuparunt. Ducatus Franciſco Sfortiæ Cæſaris auſpicijs ex fœderum lege datus, Parma & Pla-

Ferdinandus Hiſp. regni mori.

Annus 1517 memorabilis.

Martinus Lutherus hæreſes ſpargere incipit.

Alphonſus Card. ſtrãgulatus.

Cardinales 31. creati.

Carolus V. Imp.

Bellum contra Gallos.

Digitized by Google

& Placentia Eccleſiæ reſtitutæ. Tantæ victoriæ nuntio, quum in Manliana villa eſſet, accepto, Pontifex incredibili gaudio eſt affectus, nec multò poſt priuſquam cœnaret, obriguit, ſenſimque exorta eſt febris, lenis quidem, ſed quæ ei ſuprema fuit. Ob id ſequenti die in vrbem reuectus, aliquot diebus poſt creſcente morbo Romæ in Palatio ad 4. Nonas Decemb. hora noctis præcedentis 7. non ſine veneni ſuſpicione rebus humanis exceſſit, anno ſalutis M. D X X I. ætatis XLV. menſe 11. die 21. pontificatus verò 8. menſe 8. die 20. Ferunt eum paucis horis antequam è vita migraret, ſupplicem Deo gratias egiſſe, conſtantiſsimeq; profeſſum eſſe, ſe æquo animo mortem ferre, poſt quã Parmam Placentiámque ſine vulnere recuperatas vidiſſet. Porro autem paulò antè obitum, ſanctum Franciſcum Paulenſem Calabrum, Franciſco rege petente, ſanctorum Confeſſorum albo adſcripſerat. Fuit enim rerum diuinarum diligens obſeruator, ſacris cæremonijs deditus, corpore procero, decora facie, naſo grandiore, oculis cæcutientibus & cæſijs, adſpectu grato & venerabili, in dicendo elegans, ſententijs grauis, ingenio peracuto, in audiendo patiens, in loquendo prudens, elogio facilis, auditu omnibus permiſſo. Iuſtitiæ acerrimus cultor, nam & graſſatores cohibuit, & ex ijs multos capitali pœna affecit. Id vnum ei datum, quod voluptatibus, venationibus, aucupijs effuſe deditus, luxui & ſplendidiſsimis conuiuijs, muſicæque magis quàm tantum pontificem deceret, totus impederet. Pecuniæ quærendę cauſſa (quum multa tum ædificijs, tum effuſis largitionibus & bellorum vſibus abſumpſiſſet) precio cardinales aliquot legit, & officia quædam venalia excogitauit, vt cubicularios, Scutiferos milites, ſancti Petri & Ripæ Portionarios. Fuit omnium, qui ad eam diem fuerant Romanorum pontificum liberaliſsimus, muſicos magnoperè amauit, quum eſſet eius artis peritiſsimus. Doctos & eruditos viros coluit, & magnis muneribus perſequutus eſt. Nihil enim antiquius duxit, quàm bonarum artium ſtudia maiorum ſuorum, maximeque Laurentij patris exemplo prouehere, & liberaliſsimè exornare. Ante omnia ab epiſtolis Petrum Bembum, & Iacobum Sadoletum, omnium litteratorum eloquentiſsimos habere voluit. Vaticanæ bibliothecæ Beroaldum iuniorem præfecit, Gymnaſium Romanum accitis vndequaq; grauiſsimarum artium præſtantiſsimis profeſſoribus inſtaurauit, Auguſtinus Niphus Sueſſanus philoſopſiam, Chriſtophorus Arretinus medicinam, Hieronymus Butigella iuris ſcientiam profitebantur, humaniora verò ſtudia Ianus Parrhaſius Conſentinus, græcas litteras Baſilicus Calchondiles Demetrij filius docebat, Singulos verò mediocris vel nominis litteratos magna liberalitate ſubleuabat, Romanis porrò vectigal ſalis imminuit, conſeruatorum poteſtate amplificata, eoſque præmijs ac immunitatibus multis, publicè priuatimque eſt proſecutus, quam ob rem ſolemni decreto, fratrem eius Iulianum ciuitate donatum inſigni maximoque apparatu, conuiuioque in capitolio & varijs ludicris ſcænicisque artificijs ſuſceperunt, & ei ad teſtificandum gratiſsimi animi ſtudium, marmoream ſtatuam in palatio Capitolino dedicarunt, cum hac inſcriptione.

Leo moritur.

S. Franciſcus de Paula canonizatus.

Leonis virtutes & mores.

Bonas artes amat & promouet.

Statua Leoni erecta.

OPTIMO PRINCIPI LEONI X. MED. IOAN. PONTIF. MAX. OB RESTITVTAM INSTAVRATAMQVE VRBEM AVCTA SACRA BONASQVE ARTES ADSCITOS PATRES SVBLATVM VECTIGAL DATVM CONGIARIVM S. P. Q. R.

Eius pontificatu, quem omnium lætiſsimum ac beatiſsimum Roma vidit. Emanuel Luſitaniæ rex elephantẽ ad vrbem miſit, ante mille annos non Romæ viſum, Pontificique nobiliſsimas ſacratas veſtes margaritis refertiſsimas dono dedit. Aedificandi ſtudio incenſi baſilicam Vaticanam miro artificio à Iulio II. inchoatam perficiendam, quantum in eo fuit, magno animo ſuſcepit, palatium Vaticanum triplicibus longis & præamplis porticibus eximia ſtructura, auratis laquearibus, egregijs nobiliſsimique operis picturis ſplendidiſsimum fecit. Deiparę Virginis ædẽ, cui cardinalis præfuerat, in mõte Cælio à fũdamentis penè refecit, & laqueari aureo exornauit, lauacrum Conſtantini Lateranenſe ruinam minitans reſtituit, laminis plumbeis tectum reparauit, pyrgorum portu cœnu & ſaxis repletum publicè commoditati purgato, oppidũ muro cingere cœpit Arcem mõtis Flaſconis; Corneti, cardinal. Vitelleſci, & in multis patrimonij oppidis per amplas ædes vel reſtituit, vel à fundamẽtis ædificauit, Mãlianam villã aqua corriuata, elegantiori ædificio exornauit, Romæ S. Alexij caput argentea theca cluſit, aulæa è Belgis ſerica, auroque

Emanuel Portugalliæ rex elephantẽ Romam mittit.

Digitized by Google

que intertexta quinquaginta aureorum millibus, ſacelli pontificij ornamento coemit. Poſtremo nihil ardentius, quam liberalitatis ſummam gloriam, à qua cæteri ſacerdotes abeſſe longè conſueuerunt, in omni vita expetiuit, eos principe loco indignos exiſtimans, qui nequaquam beneficia, & larga manu fortunæ muneribus, & ijs præſertim, quæ nullo aut paruo labore parta ſunt, vteretur: ſacerdotium nullum vnquam venale propoſuit. Hoc modo vrbem Romam moderantem cunctis læta pace fruentibus mors præpropera adhuc ætate florētem eripuit. Cadauer in baſilica Vaticana laterició tumulo tum ſepultum, poſtea Paulo tertio, ad Mineruæ ædem cum Clementis corpore tranſlatum, & nobiliſſimo marmoreo monumento conditum eſt. Vacauit eo mortuo, ſedes Romana menſem vnum, dies ſeptem.

Pragmaticam ſanctionem ſuſtulit. Concordata, quæ vocant, cum rege (Galliæ) Franciſco agitans, de nominatione Epiſcoporum & Abbatum ſpecioſo prætextu, vt rex propter electionum abuſum, Doctorem quidem vel Licentiatum Theologiæ, iuriſue Canonici è celebri Academia ad Epiſcopatum, religioſum eiuſdem Ordinis, Doctorem ſimiliter, vel certè baccalaureum earundem facultatum ad Abbatiam nominare teneretur, reuera autem ageretur myſterium illud iniquitatis, quo perditam Gallicanam Eccleſiam cernimus. *Genebrardus in Chron. lib. 4.* hinc nobiles in Gallia ſunt Abbates, monaſteria collabuntur, monachi vix ſunt Alphabetarij. Rex interim ex patrimonio Chriſti ſoluit ſtipendia ſuis miniſtris.

HADRIANVS PAPA VI.

127. Pôt.

HAdriani ſexti, patria Traiectum fuit inferioris Germaniæ ad Belgicum oceanum vrbs, quæ prouinciæ nomen dat, ac inter Batauos & Cananefates principem locum tenet.

Adriani genus & natiuitas.

Ipſe natus eſt 6. Non. Martij anno Domini M. CDLIX. Patrem habuit Florentium, qui familiæ nomen tulerat, virum ex ingenua plebe (quemadmodum ipſe de ſe ſcribebat) & vt alij addunt, aulæorum textor (quanquam pleriſque placeat coctoris ceruiſiæ miniſtrum eum fuiſſe) probus tamen & frugi. Is adeò anguſta domi re familiari vtebatur, vt filio, ad bonas artes propenſo, vnde ſubueniret, non haberet. Itaque Louanium miſſus Hadrianus, impetrauit, vt in pædagogio Portiorum gratuito nutriretur. In quo vetere inſtituto, honeſtis atque ingenuis ado-

leſcentibus egeſtate preſſis, in aliquot annos ad bonas artes perdiſcendas, alimento ex publico præbentur.

Studia.

Per hunc modum Hadrianus patre Florentio annuæ impenſæ metu liberato, cum incredibili vitæ integritate & continentia ſeſe totum liberalibus diſciplinis ita dedit, vt breui tempore inter dialecticos, Philoſophos, Mathematicos, & Theologos principem locum obtinuerit. Sed nec pontificij iuris expers fuit. Cuius virtutem & caſtiſſimæ vitæ famam quum Margarita Cæſaris Maximiliana filia, quæ tum Belgis imperabat audiſſet, eum nihil tale exſpectantem ſacerdotio parœciali in Hollandia liberaliter honeſtauit. Nec multò poſt, ob hanc morum doctrinæ præſtantiam, ſacerdotum omnium ſuffragijs, Decanus Louanij in templo maximo eſt effectus, qui ſummæ dignitatis gradus eſt, id ſacerdotium alium quoque honorem ſecum traxit, in gymnaſio ſummum.

Fit Decanus.

Vicecancellarius enim, vt vocant, creatus eſt, qui in ſcholis collegiorum omnium cuncta moderari ſolet.

Vicecancellarius.

Ab hoc ſacerdotio magiſtratuque ditior factus, nil mox antiquius duxit, quàm Louanij Collegium, ſub Hadriani nomine ædificare adiunctis redditibus, quibus ſtudioſi adoleſcentes inopes cum doctoribus ſuſtentarentur. Quod aliquot annorum interuallo abundè præſtitit, non ſine maxima omnium admiratione. Per id tempus Pilippus Hiſpaniarum princeps, Maximiliani Cæſaris filius, apud vrbem Burgos morbo correptus interijt, Carolo ſeptenni filio, qui poſtea Imperator fuit, relicto, huic ipſe auus Cæſar quum præceptorem eſſet daturus, vnũ Hadrianum præcipua quæſitum cura delegit, his qui ſe amoitioſe obtulerant, vel amicorum

Philippi I. Hiſp. regis mors.

Hadrianus fit Caroli V. præceptor.

Digitized by Google

rum ſtudio perducti ingenium varijs artibus oſtentabant, reiectis. Apud Carolum ipſo in munere aliquandiu vixit. Cui ſumma in eo puero excolendo felicitas defuit. Nam Carolus quum mores in principe literis potiores exiſtimaret, nec his perdiſcendis tantum operæ vel temporis, quantum equorum & armorum ſtudijs impartiendum arbitraretur, deprecante præceptore citius quàm debebat, ſcholam deſeruit. Vnde haud longè pòſt Hadrianus ad Ferdinandum regem in Hiſpaniam mittitur ampliſsimo cum legationis munere. Apud quem tantum gratia & auctoritate valuit, vt breui Derthuſenſis epiſcopus ab eo renuntiatus ſit, & in eodem legationis munere obeundo, vſque ad eius vitæ exitum perſeuerauit. Mortuo Ferdinando quum Carolus nepos ſummo populorum ſtudio tot regnorum hæreditatem conſecutus eſſet, remanſit etiam tum in Hiſpania, ex legato conſiliorum rerumque omnium particeps & moderator effectus. Summa enim regendæ Hiſpaniæ penes Cardinalem Toletanum erat. Quo in munere abſens, ob egregiam nominis famam tum cognitus, commendationeque Cæſaris Maximiliani expetitus, à Leone X. anno M.DXVII. Kal. Iulij magna illa vnius & XXX. Cardinalium lectione, in patrum collegium eſt cooptatus, & titulo Pammachij SS. Ioannis & Pauli præfectus, ſequenti anno Carolus cõfirmata cum Franciſco Francorum rege ad Nouiodunum amicitia in Hiſpaniam venit, circumactiſque vlterioribus prouincijs paſsim ciuitates ac Regulos in verba ſua iurantes ſacramento adegit. Nec multò pòſt Cæſar Maximilianus in Germania moritur. Inde pro nouo Cæſare deligendo procerum comitia habita. Quibus etiam ipſe Francorum rex magnis innixus largitionibus eum pro ſe honorem petebat. Sed eo repulſam ferente, Carolus omnium ſuffragijs prælatus Cæſar appellatus eſt. Qua imperij maieſtate auctus, vti neceſſe erat, quàm primum in Germaniam redire conſtituit, vt de more patentibus campis & Cæſar, & imperator militaribus comitijs acclamaretur. Itaque eo in Germaniam contendente Hadrianus cum imperio toti Hiſpaniæ præficitur, tanta cum dignitate vt Cæſar recuſantem & peroptantem ſequi, humaniſsimè vt manere vellet, exorare cogeretur, quãdo rege, abſente in Hiſpania præſide opus foret praeclaræ dignitatis & famæ, qui populos nouo principatu nequaquam adhuc parendi obſequio confirmatos, omnibus moderationis & iuſtitiæ exemplis in officio cõtineret. In cuius imperio coniurantes contra Cæſarem cum aliquot regulis vlterioris Hiſpaniæ populi auctoribus Padillia & Brauo; Indaci Vellaſci, & Friderici Henrici, quos pari cum imperio ei negotio & expeditioni Cæſar præfecerat, tantæ conſpirationis ducibus vltimo ſupplicio affectis domiti, & imperata facere ſunt coacti. Seditionem Hiſpanicam, bellum Gallicum eſt conſecutũ, quod eorundem ducum fortitudine recuperata Nauarra à Gallis occupata, egregiè feliciter tranſactum eſt. Quo tempore Leo papa leui ab initio & ferè contemnenda, ſed mox vehementi atque mortifera febre inopinantibus medicis extinguitur. Tum cardinales nouemdialibus defuncto perſolutis, ad comitia in Vaticano coeunt. Aduenerat Mediolano mutatis ad celeritatem equis Iulius Medices põtificis mortui patruelis, qui pulſis Gallis apud exercitũ legatus erat. Is multos ſibi deuinxerat cardinales & xvi. præſertim iuniores à Leone paulò ante creatos. Cuius præcipuè opera, quum ipſe repugnante aduerſa ſeniorum cardinalium factione pontifex fieri non poſſet, vt & hi qui eum oppugnabant, ſummo ſacerdotio, ad quem totis viribus anhelabant, excluderentur, præter omnium exſpectationem Hadrianus ipſe v. Id. Ianuarij, anno M.DXXII. abſens IIX. & xxx. patrum ſuffragijs pontifex maximus eſt renunciatus. Qui comitiorum actis ad Victoriam Vellicam Cantabriæ vrbem ſuſceptis, altero die poſt pontificalia inſignia ſuſcepit. Petebant per literas patres, vt poſteaquam legitimis omniũ ſuffragijs põtifex eſſet creatus, quàmprimum paratis ad nauigandum rebus omnibus in Italiam maturaret, bello & ciuilibus diſcordijs acerrimè oppreſſam. Venit ad ipſum Cæſarem Auguſtæ tunc agentem, Alexander Cardinalis Cæſarinus ab vrbe, qui Pontificem ſacri ſenatus & Romani populi nomine vehementer impellebat ad nauigandũ, vt Italiam atrocibus bellis, & in primis Romani pontificis prouincias, ab ipſa factionem inſania, cædibus ac incendijs expoſitas, maturo aduentu liberaret. Profectione igitur in Italiam edicta, ipſe Tarraconæ pridie Nonas Auguſti profectus, leniſsimis tempeſtatibus Genuam peruenit, vbi à totius Galliæ proceribus viſitatus eſt. Inde fecundiſsima nauigatione ad Liburnum Piſanum portum deuectus, obuios habuit Iulium Medicem cum quinque cardinalibus, & totius Italiæ principum legatos, Franciſcumque

Legationes obit.

Fit Epiſcopus Derthuſenſis.

Cardinalis.

Hiſpaniæ prorex.

Coniuratio Hiſpanorũ contra Carolũ.

Adrianus fit Pontifex.

Iter ipſius in Italiam.

Digitized by Google

Gonzagam Mantuanum regulum, pontificij exercitus imperatorem. A quo portu ſecunda vigilia ſoluens breui Pyrgos eſt deuectus. Ibi fuêre à ſenatu miſsi Pompeius Columna, & Franciſcus Vrſinus Romani Cardinales, qui exceptum ſub vmbella pontificem ad templum deduxerunt, vbi oratio à Pompeio Columna habita eſt, ei lætitiæ accommodata. A Pyrgis poſtridie oſtiam, inde Tiberi ad ſancti Pauli monaſterium ſubuectus, ea nocte conquieuit. Altera die ad III. Kal. Septembris populus Romanus, ſinguliqúe ſacerdotum ordines ſolemni pompa per vrbem inuectum, ad Vaticanum palatium deduxerunt. Ibi ante fores baſilicæ ſancti Petri vetere inſtituto poſtridie prid. Kalend. coronatus eſt. Tum totum ſe præbuit, vrbanis magiſtratibus, vt cuncta ſigillatim cognoſceret, opemque afferret labanti Reipublicæ, nam Romæ peſtilentia vulgus inuaſerat, & ærarium non modò exhauſtum, ſed & gemmæ publicæ, & ſacrorum ſolemnium ornamenta, fœneratoribus à Leone, & interregni tempore oppignorata erant, vt præſidia afflictis rebus pararentur. Ariminum occupauerat Sigiſmundus Malateſta, Turcæ incredibili apparatu mari Rhodon, terra Pannoniam vexare nuntiabantur. Quibus de cauſsis pontificem rerum Italicarum penitus ignarum vehementer conturbari neceſſe erat. Pontificijs igitur negocijs intentus, Guilielmum Enchanordium, quem Datarium & Derthuſenſem epiſcopum fecerat, Theodoricum Hezium à ſecretis Belgas, & Iohãnem Ruſum epiſcopum Conſentinum veteri amicitia ſibi coniunctos, intimos conſiliarios adſciuit. Quorum arbitrio omnibus in rebus regebatur. Horum igitur conſilio pontifex Sigiſmundum Malateſtã bello aggreſſus Arimino expulit, adiuuantibus Ferrarienſi & Vrbinatium ducibus. Nec multò pòſt ad pacandam Italiam conuerſus, Alfonſum Eſtenſem Ferrariæ, & Franciſcum Mariam Ruuerum Vrbini duces in gratiam recepit, decretis ijs antiquitatis, quæ contra eos Iulius II. & Leo X. ediderant. Miſit & legatum ad Venetos, vt eos Cæſari coniungeret, nouiſque initis fœderibus Gallus ab Italia procul arceretur. Franciſcum Soderinum veterem Cardinalem arcanarum rerum, & intimorum cõſiliorum participem in Hadriani molem concluſit, quum eius literas Iulij Medicis Cardinalis opera intercepiſſet, quibus Franciſcum Gallorum regem ad transferendum bellum in Siciliam exſulum multitudine, & Hiſpanorum odio

Venit Romam.

Conſiliarij Belgæ.

Malateſtam oppugnat.

Soderinus Card. in carcerem mittitur.

nauandis rebus opportunam, hortabatur, & Cæſariani ab Inſubribus ad tuendum id regnum traherentur, monebatq; vt nihil pontifici temerè crederet, qui quum de pace agere videri vellet, Cæſari tamen perpetuo ſtudio obſequeretur, nec quicquã magis exoptaret, quam eum nouis victorijs auctum conſpicere, neque eum in componenda pace æquum iudicem exiſtimare debere, qui in attollendo Cęſare parentis & pręceptoris officia ſemper impleuiſſet. Quare incitatus pontifex, aliquanto ſuſpicatior & ſenatui minus familiarior eſſe cœpit, quum ab ijs prodi ſe quereretur, quibus ſummopere confitebat. Rarius igitur cunctis conſilia ſua communicare, & eis non ſine magno omnium ſtomacho neglectis, hominib. tantum Belgis, quos præclara fide eſſe aiebat, fidere. Mox quoque ſuccurſum voluit vrbi Rhodo, quæ tertium tum menſem à Solymanno Turcarum imperatore grauiſsima obſidione premebatur, cuius ſalutem maximum eſſe momentum ad reliquarum prouinciarum Chriſtianæ ditionis ſalutem minimè ignorabat, niſi quod ratio, qua id commodè fieret, iniri non poterat deficiente ſcilicet belli neruo pecunia, neque pro expedienda ea moram re patiente. Verſabat quidem ſe in omnes cogitationes, accerſitis patribus, ſi quid illi præſentis fidique conſilij afferrent, implorata fide omnium quorumcunque poterat, miſsis literis ad Siculos, Neapolitanos, Hiſpanos, ad quoſcunque denique, vnde aliquid ſubſidij affore poſſet ſperare. Contractasque aliquot naues apud Genuenſes, milite commeatu, armiſque quantum potuit, inſtruxit, inſtructaſque Rhodum verſus miſit. At verò dum ventus naui. deeſt, & ij quorum auxilium implorarat, prolatando tempus omne idoneũ ſi quod erat nauigãdi conſumunt, ac Turca indies acriùs obſidionem vrget, ſpe omni præſidij poſita Rhodij pacti incolumitatem vitæ rerumque, deditionem fecêre, ipſo die nato Chriſto ſacro, an. humanæ ſalutis M. DXXII. cum ingenti eius mœrore, quòd tanta clades reipublicæ Chriſtianę illata, eaque labes nomini ſuo apud poſteros, licet immerenter, aſcribenda eſſet. At quid potuit ſolus? inani ærario? in ſumma Monarcharum diſcordia? Germania tot ſuperſtitionibus corrupta? & adeò denique omnibus à reuerentia ſacroſanctæ ſedis alienatis? Si idem religionis ardor, idem pietatis ſtudium, principum animos, proximis aliquot ſæculis habuiſſet, qui Gotthofredum Bulonium, Hugonem Magnum,

Rhodus à Turcis oppugnata.

Rhodus Turcis deditur.

Digitized by Google

num, Tancredum, Robertos, & reliquos proceres ſacri belli, quum Hieroſolyma recipiebatur, haud dubiò etiamnum Rhodus noſtra eſſet, neque Rhodus modò ſed etiam clariſsima illa duo imperia Conſtantinopolitanum, & Trapezuntinum, & reliqua Græcia regna longè florentiſsima. Verũ, ô mores, ô tempora, locum habet adagium, Olim fortes Mileſij. Poteſtque Eccleſia Catholica iure optimo illud Hieremiæ deplangere: Non eſſe, qui ſe conſoletur ex omnibus charis ſuis. Omnes amicos ſe ſpreuiſſe, & factos ſibi inimicos. Sed querelæ alibi locus ſit.

Diſcrimẽ Adriani

Eodem die atq; adeò eadem penè hora, qua Rhodus decebatur, ſaxum ingens è ſuperiore limine portæ ſacelli Pontificij in Vaticano prodigioſè decidit, cùm Pontifex vno aut altero nõ amplius paſſu à limine abeſſet, iam ingreſſurus pro religione diei ad faciendum ſolemne ſacrum, oppreſsitque vnum ex Heluetijs, qui ex more cuſtodiæ corporis eius adhibiti erant. Inter hæc non minore ſollicitudine Lutheraniſmum profligare nititur. Cõuentus erat principum, liberarumque ciuitatum Germaniæ apud Nurenbergam. Huc Franciſcum Cheregatũ mittit, ſibi anteà in Hiſpania cognitum, dum is illic nuncius Apoſtolicus ageret, tum recens à ſe, propter opinionem virtutis, præſulem Fabrianenſem declaratum, qui verbis ſuis acerrimè Germanos hortaretur, ſi ditiones quoque ſuas ſaluas vellent, nollentque omnia ſua etiam fœde euaſtari, mitterent auxilia primo quoque tempore, abrupta omni tergiuerſatione, proximè ſito Ludouico Vngariæ Regi adoleſcenti, tum de impetu Turcarum grauius laboranti, quam vt ſolus poſſet reſiſtere, neque ſinerẽt nobiliſsimum regnum, quod vniuerſæ Germaniæ velut firmiſsimus obex præiaceret, immaniſsimo hoſti prędę fieri, qui alioqui ad ipſos quoq; pronum acceſſum habiturus eſſet.

Hortatur principes ad concordiam & hæreſes explodẽdas.

Simul exploderent impia dogmata à literis ſacris traditiſq; Eccleſiæ & priſcorũ patrum aliena quæ apud eos paſsim ſuboleſcerẽt, memores quãto ardore maiores eorum religionem ſanam, remque Catholicam olim aſſeruiſſent, à quibus degenerare, cum ad famam turpem, tum verò impium foret. Dedit ad hæc literas ferè ad ſingulos quoſque principes, & Eccleſiaſticos & laicos eiuſdem exempli, ſed præſertim ad Ducem Saxoniæ Fredericum, in cuius dominatu totius incendij fax Lutherus agebat, monens eum, vt haberet ob oculos, quàm ineluibilis terraque gloriæ ſuę ad poſteros macula foret, fouiſſe hominem phreneticum: qui nõ minùs impijs ac Sathanicis, quàm ſtolidis nænijs orbem penè vniuerſum in exitium inuolueret.

Litteræ ad Saxoniæ Ducem.

Prætereà adiutorem fuiſſe labefactandæ pietati, quàm tot martyrum fuſis ſanguis, tot eruditiſsimorum hominum vigiliæ, tot fortiſsimorum principum inuicta arma ſummo nixu ſtabiluiſſent: alioqui non eum de ea temeritate cauſſam feliciter dicturum, cùm ſtandum eſſet ad tribunal iudicis Chriſti. Et alia multa in eandem ſententiam. Reſipiſceret igitur, & ingreſſus per veſtigia fidei maiorum ſuorum non ſineret prudentiam ſuam præſtigijs vnius rabioſi homunculi illudi, qui ſcilicet nihil ſcriptis ſuis nefandis produceret, quod temporum ſuperiorum Concilijs ex profeſſo damnatum non eſſet. Spondebat adhæc, vbi primùm ſedatis bellorum turbis poſſet indicere Concilium vniuerſale, vt quicquid Romæ, quicquid alibi apud Epiſcopos, Abbates, & vniuerſum denique ordinem Eccleſiaſticum collapſum eſſet, in priſtinum gradum reſtitueretur, ne quid hac parte poſſent obtẽdere, quò minus monitis ſuis morem gererent. In ſumma, tantum effecit ſedulitate authoritateque, quàm ſanctitas vitæ præſtantiaque doctrinæ peperant, tum gratia, qua maxima apud Germanos Pontifex Germanus valebat, vt malum illud iam tum vtcunque miteſceret, & ſpes magna eſſet, niſi mors eius impediſſet, fortaſsis breui aut in totum, aut ex maxima certè parte explodẽdum. Iam verò legatum in Vngariam Thomã Caietanum Cardinalem D. Sixti mittit, cuius ſupra meminimus, cum quinquaginta ducatorum millibus, ita demum erogandis, ſi expeditio aliqua memoranda ab ijs in Turcam pararetur: quàm pecuniam vir ille inſignis, nullo modo aliter atque ex præſcripto erogare ſuſtinuit, tametſi ab Vngatis magnis & conuitijs & minis, vt pro eorum potiùs arbitratu, qui neceſſitates ſuas magis quàm quiuis exterus noſſent, erogaretur, acerrimè vrgeretur.

Legatum in Hungariam mittit.

Eadem pietate per magnam vim frumenti pulueriſq; tormentarij per extremas vrbes arceſq; Dalmatiæ & Croatiæ miſit, quæ ob captam Rhodum in ſummo diſcrimine verſabãtur. Quid quæris? in his rebus non ſolùm quantum potuit, verùm etiam ſuprà quàm potuit, præſtitit. Porrò animum ad eccleſiam Chriſti fœdis abuſibus corruptam, reſtituendam adiecera, teiuſq; rei cauſſa in vrbem Vaticanaſque ædes acciuerat Ioannem Petrum Carafam Archiepiſcopum Theatinum, & Marcellum

Subſidium mittit vrbibus quibuſdam contrà Turcam.

Digitized by Google

Caietanum, veteris diſciplinæ Chriſtianæ moribus venerabiles, & in omni grauiore doctrina fectiſsimos, vt eorum conſilia in morum cenſura & eccleſiæ reſtitutione vteretur. Atq; vt promiſſum de corrigendis Eccleſiaſticis etiam re non verbis præſtaturus videretur, multa protinus Romæ in ſtatum alium vertit, noua officia ſuper ordinarijs ſacroſanctæ ſedis prouentibus à Leone inſtituta, ex quibus precio datis, plurimum quæſtus fiſco eius acceſſerat, paulatim adolebat, & quotquot eius generis deinde vacaſſent, nulli precio dabat, etiamſi ipſe id temporis grauiter re nummaria laboraret. Sciebat quippe quantum illa ſedi Apoſtolicæ oneroſa eſſent, & ſic data ampliſsimam paſsim materiam offendiculis & obtrectationibus præberent.

Abuſus multos tollit.

Abrogabat quoque ea nonnullis, qui gratis nacti fuerant ratus ſatis eſſe debere, quòd inde annis plurimis ſine vllo ſumptu onereque commoda nō exigua accepiſſent: Quanquam ea in re plurimum difficultatis paſſus eſt, multorum quoque offenſam ſubijt, qui quæſtui ſuo per hoc plurimum decedere videbant, quod tamen ipſe minimi fecit, quia maiores temporum, ſtatusque rerum præſens ſic facere commoneret. Quamquam, ſi Paulo Iouio fides eſt, damna illa ademptorum officiorum, aliundè nimirum cenſu ſacerdotiorū penſaturum ſe polliceretur, atque nonnullis etiam penſauerit. Accedit quòd indulgentias, quas vocamus, partius longè quàm anteceſſores concedebat, propterea quòd profuſiore largitione ad vilitatem contemptumque apud plebem recidiſſent, & Lutherus ex earum abuſu prima veſaniæ ſuæ auſpicia ſumpſiſſet, vt ſpes eſſet, ſi diutius ſuperfuiſſet, ad priſtinam reuerentiam redituras eſſe, prout iam tum opera ipſius vtcumque cœperant. Adde quod reſeruas, acceſſus, regreſſus, coadiutorias, præſertim conceſſas ſine aſſenſu eorum quorum erant ſacerdotia, & id genus alia, Romani aucupij neſcio quo nomine appellata retia, quæ facilitate Leonis ſupra modum propagata erant, magna ex parte ſuſtulit, præſertim quòd ea via plurimi probroſi ineptique ad opima ſacerdotia obreperent: qui pecuniam haberent, qua nihil non parare eſt maximè Romæ: probi litteratique, qui hanc non haberent, ab eis excluderentur. Multaque alia, quæ longum eſſet commemorare, qua anteceſſores eius paſsim ſolent concedere, cum graui offendiculo plebeiorum, & ſacroſanctæ poteſtatis contemptu, concedere noluit. Conſtituerat namque inter cætera diſſolutæ ciuitatis mores corrigere, Maranos delere, blaſphemos, ſimoniacos, fœneratores, & aduerſæ Veneri deditos in primis ex legum ſcitis acerbiſsimè caſtigare, ſed mors eius maturior cœptis pijſsimis conſilijs ſucceſſum eripuit. Quid, quòd non paucos, quos idoneos ſciret nec ambientes, nec exſpectantes, ſacerdotijs auxerit, diplomatibus, quæ in huiuſmodi precio nanciſci neceſſe eſt, gratis plumbatis, ad eoſque tranſmiſsis? qua via aliquot præclaros iam viros Louanij ad honeſtam fortunam perueniſſe commemini. Hinc item fuit, quòd difficulter cognatos ad beneficia proueheret, non quia eis candidè non faueret, ſi alioqui idonei fuiſſent, ſed quia, vt dicere ſolet; ædificare Sion in ſanguinibus nollet, hoc eſt, quia in ſacris reſpicere neceſsitudines naturæ nollet, vt quæ ibi locum non haberent.

Cognatis non admodum addictus fuit in ijs promouendis.

Quinimò in ijs etiam in paribus dotibus alienorum potius, quàm ſuorum, rationem habiturus videbatur. Ex quo fuit, quod litteris magnarum quorundam inferioris Germaniæ ſollicitatus, vt quendam propinquum ſuum adoleſcentem & forma & ingenio præſtantem, qui tum recens Magiſter Philoſophiæ creatus, ſtudia altiora Louanij ſequebatur, galero cardinalitio ornaret, ex more ſolemni aliorum pontificum, nequaquam voluit. Patruelis ſui filium, Senæ Etruſcæ in Gymnaſio litteris operam nauantem, quòd Romam nequaquam vocatus intermiſsis ſtudijs repentè venerat, confeſtim meritorio equo impoſitum remiſit, animi leuitatem identidem obiectans, & ſeuerè admonens, vt ab ſe modeſtiæ & temperantiæ exemplum opportunè ſumeret. Alios quoque nec remoto affinitatis gradu neceſſarios, qui ſpe celſioris fortunæ è Germania pedibus Romam venerant, mirum in modum increpauit, donatiſq; ſingulis, ſagis laneis, & frugi viatico, pedibus ſimiliter in patriam redire iuſsit. Quarum rerum teſtimonio ſuperiorum pontificum profuſam erga propinquos liberalitatem, vti grauem, & Reipubl. pernicioſam, deteſtari erat ſolitus. Simile quiddam fertur etiam de Clemente Pontifice eius nominis 4. qui & ipſe interpellatis ab amicis vt conſanguineo cuidam ſuo, tria habenti beneficia, plura adhuc tribueret, reſpōdens. Non, inquit, carni & ſanguini obtemperabo, ſed potius Deo: nec dignus Petri ſucceſſor eſt, qui plus cognationi, quā Chriſto tribuit. Author eſt Platina. Cōſtituerat quoque, vt aſſerūt, qui id coram à narrante audiuère, antiquare exemptiones ſecundariarū (vt vocant)

Clementis IV. dictum.

cant)Eccleſiarum collegiorumque diœceſis Leodienſis,etiamſi opera ſua aliquando impetratas,quòd videret eas,contra quàm ratus eſſet,ad nihil aliud vſurpari quàm ad impunitatem ſcelerum , & materiam maioris laſciuiæ & nequitiæ:neque viſitationem annuam ad vitia exemptorum corrigēdā à Decanis,ad id deſignatis,fieri iuxta formam diplomatis à ſe impetrati. Qua ipſa de cauſſa fortaſsis etiam alias pleraſque antiquaturus erat.Deſtinauerat denique ijs ipſis vocationibus,quæ obitū eius anteceſſerunt , adhibitis Theologis Iuriſperitis Romanæ curiæ diſcutere leges Compoſitionum,vt vocant, ad quas Datarius ab his , quibus quid Pontifex indulget,aliquid ſubſidij nummarij in neceſſitates Pontificias de more exigit, vt ſi quæ moderatæ & tolerabiles forent , retinerent vſum:ſi quæ graues & immodicæ,tollerētur. Sed morte occupatus,propoſito luſus eſt.Cæterùm ne quid item in moribus ſuis priuatis deſideraretur,illico à Pontificatu Romæ de numero ſatellitum,equitum,peditumq́; quos etiam Pontifices vetuſto more adſciſcunt, multum præcidit. In illa atrociſsima peſtilentiæ vaſtitate,quæ omnia id temporis Romæ depaſcebatur , paſtor oues non deſeruit, ſed alijs pleriſque magnatibus ſibi fuga conſulentibus,ipſe nec pauidus multùm,nec anxiè pharmacis armatus,in vrbe permanſit,eo officio incolis mirificè gratificatus. Si quando anteà,tum maximè ſpeciem omnem impudicitiæ amouit. Eoque cum adoleſcentes aliquot honeſtæ tum indolis , tum ſtirpis in gratiam parentum in familiam adſcitos , ex Hiſpanijs ſecum in vrbem duxiſſet, intellexiſſetque Italos ex conuictu illorum , neſcio quæ abominanda, noſtratib. inuſitata ſuſpicari,ſtatim in Hiſpanias remiſit,in Academia Salmanticenſi plenius literis imbuendos, quibus antea domi ipſius à Pio ſimul & erudito viro Theodorico Hezio ſecretario ipſius vtcunque imbuti fuerant eo iubente. Inter

Modus viuendi.

prandendum & cœnandum ſemper lectorem aſsiſtentem habebat , quomodo anteà. Aequè parcè, vt ſolet , aut etiam parciùs cibum capiebat. Aedes ſacras per vrbem cum religione ſubinde viſebat. Suo quoque tempore in catalogum beatorum Antoninum archiepiſcopum Florentinum retulit , virum ſuo æuo & pietate & doctrina ſingulari , vt luculenter ſcripta eius demonſtrant. Adhæc Bennonem,Miſnenſis olim,ni fallor,Eccleſię præſulem , virum ſua tempeſtate ſanctiſsimum , & apud Germanos miraculis etiam hodie nobilem. Et tamen cùm iſta integritate eſſet, ſtuderetque pro viribus,in omnibus abſoluti Pontificis partes implere, vt argentum ſine ſcoria non eſt, in quibuſdam nonnihil officio deſuiſſe viſus eſt.In abſoluendis negotijs vndique Romam confluentibus,aliquanto lentior timidiorque erat , quàm pro nonnullorum animo. Vnde illa in eum Hieronymi Balbi Vngari libertas,qui cum legatus Romam miſſus à Ferdinando Cæſaris fratre, coercendis Lutheranis & Turcis, auxilium imploraret , & ille cunctantius perplexiuſque in re petita ageret,frequenti cœtu patrum,ſanctiſsimè, inquit,pater, Fabius

Liberum dictum.

Maximus cunctando rem Romanam reſtituit,tu cunctando rem Romanam , atque adeò vniuerſam Europam perditurus videris:quo ſcommate & Pontifex mirificè pudefactus, & pleriſque patribus riſus excuſſus fuit. Sed cauſſam ceſſationis in eo putant , quòd cum de omnibus ritè firmeque ſtatuere cuperet, non haberet quibus cum ex animo conſultaret, quique adiutarent,vbi opus eſſet: neque ſciret,vtpote nouus illic hoſpes,quibus quid tuto committeret , quos proceſſu temporis cogniturus erat.Alioqui in abſoluēdis nego-

Quænam in Adriano quidam reprehenderit.

tijs nihil minùs quàm ceſſator erat , vt ad liquidum patet ex rebus eius geſtis in Hiſpanijs. Diſplicuit quoque hoc nomine , quòd menſæ ſuæ ſæpenumerò ſcurram quendam Hiſpanum,Tocinum nomine,aſsiſtentem haberet:cùm is ad eum in vrbem,toleratus potius quam acceſſitus,veniſſet. Rurſus, quòd in nonnullos ſacerdotia contulerit, qui ad ea non ſatis idonei viderentur. Ad hæc, quòd quibuſdam deformitatibus Romanæ curiæ, vix aut nullo pacto excuſandis, diutius iuſto indulſerit. Sicut etiam multo ante Pontificatum malè quoſdam habuit, quòd Guillermo Croio,etiam tum adoleſcenti,de quo ſuprà meminimus, poſtea archiepiſcopo Toletano & Cardinali,nepoti Marchionis Cheruiani, ad Abbatiam illam opimam Afflignianā apud Brabantos adiumento fuit: Interpretabantur quippe eum hoc facere , ad promerendam voluntatem vitandamque offenſam Marchionis , qui id temporis magno in aula Caroli loco eſſet, cùm hoc maximè ſpectaret , vt monaſterium illud fœde prolapſum , authoritate opeque potentum ad frugem recoleretur , quæ adoleſcenti illi generoſæ indolis , ampliſsimæque ſpei per Marchionem patruum minimè defutura videbātur,

tur,ſicut vtique nec defuerunt,cùm omnibus palàm ſit, opera eius & conſiliariorum omnia ferè eo loco in melius correcta eſſe.Sunt & alia pleraque, in quibus nonnullis minus probabatur, in quibus eum non omninò tueri velim, quaſi ipſe ſolus omnibus horis ſapere potuerit, id quod rectè nemini conceſſum perhibetur. Porrò illud confidenter dixerim, ſicubi aborbita aberrauit,ac ſi qua in re aliter ſe geſsit, quàm fortaſsis plerisque ſapientium probatum fuerit, id tamen nec à ſciente factum eſſe,nec de induſtria. Si quid indulſit, quod fortaſsis ſatius eſſet non indulſiſſe, ingenuè aſſero,& ij item aſſerunt, qui propius eum cognouerunt, non ſic indulſit, quin ratio aliqua probabilis, cur indulgeret, ei conſtiterit, aut certè conſtare viſa fuerit. Non dubium quin multa conceſſit ad grauiora incommoda,quæ alioqui ſatis idoneis indicijs oritura videbantur, excludenda. Multa quoque malè doctus conceſſit, quòd aliter exponerentur, quàm veritas haberet. Multa per ignorantiam, quòd eo fuco coloreque polirentur, vt quòd improba eſſent, à tantis curis diſtracto ægre poſſent deprehendi. Iam verò nonnulla primùm intuentibus, viſus eſt inconſultius agere, quæ tamen ab acutius attendentibus, & ex ipſo euentu rerum, non ſolum non inconſultè,ſed ſalubriter admodum & prudenter ad eo acta compertum eſt. Adde quod plurima non approbauit quidem,ſed tantum ad tempus tolerauit, quia protinus corrigere non potuit, correcturus tamen ſuo tempore cum commodius poſſet. Illud conſtat, ſi quando per affectus,aut per fucatas aliquorum ſtrophas ſibi impoſitum ſentiret, ilicò ſua ſponte nulloque monente, erratum correxiſſe ſi modo integrum foret, vel vehementer doluiſſe,ſi non foret. Vt, vt eſt, certum habeat quiſquis in eo nonnulla deſiderauit,diuinum potius quam humanum eſſe, ita ad omnia perpetuo vigilare, vt non alicubi tibi excidas, præſertim in tantis occupationibus, & apud homines tam aſtutos,qui mille præſtigias, mille colores quærunt, ſub quibus res ſuas meliores faciant,nihil interim penſi habentes,æquum ſit an iniquum,pium, an impium quod ſequuntur,dummodò via aliqua aſſequantur.Credat denique functionem ſedis Apoſtolicæ operoſiorem eſſe,quàm imperitis rerum & in otio quieteque agentibus prima ſpecie videatur: vbi non intempeſtiuè quis illud Comici produxerit:Tu,ſi hic ſis,aliter ſentias.Ferunt eo pontifice Theophilum Patriarcham Alexandrinum, permotum fortaſſe claritate nominis eius, literas græcè ſcriptas,ad eum tranſmiſiſſe, quibus ſedi Apoſtolicæ obedientiam obſequiumque detulerit,& caput Eccleſiæ Catholicæ reuerenter agnouerit,quas vir multarum linguarum ſimul & diſciplinarum exacta cognitione clarus Hieronymus Alexander, tunc Pontificię bibliothecæ curator, nunc Brunduſinæ ſedis Archiepiſcopus, latinè interpretatus eſt, & vnà cum ipſa interpretatione, ni fallor, in ſcrinijs Pontificijs ad memoriam poſteritatis repoſuit. Atque hæc fermè in Pontificatu ſaluus ac validus geſsit.

Excuſatur.

Cæterum quonam modo ampliſsimam ſpem, quam omnibus de ſe concitarat,& honeſtiſsimos eius maximarum rerum conatus præſertim in ſarciendis quæ paſsim diruta iacebant, obrepens mors eluſerit, reſtat vt paucis item exponamus. Ecce dum totus & mente & viribus reformationem Eccleſiæ meditatur, putatque principes eam ad rem piam ſcilicet & neceſſariam haud dubiè enixè adiuturos eſſe,euentus non omninò votis & conatibus eius reſpondit. Fœdere tamen iunxit non quidem omnes, ſed præcipuos Chriſtianæ pietatis monarchas,liberaſque Italię ciuitates,in primis ſedem Apoſtolicam,Carolum lectum Cæſarem, Henricum Angliæ, Ludouicum Vngariæ reges,& minores aliquot Italiæ principes. Quorũ omnium legatis appatatiſsimum epulum Romæ Pompeius Columna Cardinalis dedit.Tameſi cauſa fœderis præcipua erat,tueri Italiam ab incurſu Turcarum,qui à capta Rhodo feroces, à bello minimè ceſſaturi videbantur, quam ob cauſſam Cæſar etiam cum Venetis pacem firmauit. Vnus Gallus extra ius fœderis erat,ſed ſic,vt inſeri poſſet, ſi conditionibus oblatis ſtare vellet. At conſtitit fœdus illud vſque ad obitum Pontificis, à quo mox diremptum fuit.Fœderi autem publicando locus cõſtitutus,ædes virginis matris erat,vulgò ſanctæ Mariæ maioris,olim ſanctæ Mariæ ad Præſepe appellata. Hic cùm Pontifex per ſe intereſſe cuperet,quò res maioris authoritatis eſſet,medici vetuerunt. Quippe iam tum laborare è renibus cœpit,quo malè ante quadrageſimum poſtea diem abſumptus fuit. Conatique ſunt perſuadere,publicationem eam in ęde diui Petri celebrari iuberet,palatio videlicet Pontificio proxima,quo accedere ſine magno valetudinis incõmodo poſſet,cum, ſi ad ædem illam virginis concederet, quæ longo ſatis interuallo inde diſtabat,id non poſſet

Fœdus.

Morte Adriani diremptũ.

Digitized by Google

poſſet ſine magna corporis concuſsione, quæ ſic affecto, non poſſet non eſſe vehementer noxia & propemodum exitialis. Verùm ille, ſiue fiſus auxilio numinis, cuius negotium bona fide ageret; ſiue non ratus tantum ſubeſſe diſcriminis quantum denunciaretur, vt ſententia cederet, adduci non potuit. Quarto itaque Auguſti, qui dies longè feruidiſsimus erat, aliquanto poſt meridiem in palatium conceſsit, ædi illi virginis, de qua diximus, vicinum, comitantibus aulicis omnibus. In quo quidem itinere plurimum pulueris hauſit, qui multitudine equorum, in ingenti ſcilicet terræ ſiccitate, qualis per æſtatem Romæ eſſe ſolet, excitabatur: Ac diuturniore equitatione adeò defatigatus eſt, vt veſperi cubitum diſceſſerit incœnatus, appetentia ſcilicet cibi prorſus deiecta. Poſtridie, qui dies item plurimum feruebat, languidus admodum in templum venit, & amictu Pontificali non parum ponderoſo oneratus, ſacroſolemni prolixoque, quòd Pompeius Columna Cardinalis celebrabat, publicationique fœderis, quæ à Vincentio Pompei à ſecretis fiebat, ad finem vſque interfuit. Vnde multò magis deiectus, totoque corpore ſudore diſtillans, vt etiam veſtes ipſæ maderent in palatium, vbi pernoctarat, redit. Ac mox veſtibus poſitis, in lectum cubitum concedit, cubantem ſudor ingens repetit, vt lectum ſtragulamq; penitus madefaceret. Neque vllum cibi deſiderium adeſt, vt tot ſudoribus exhauſtas vires poſſet refouere. Et tamen ſic proſtratus, eodem die ſub veſperam pari difficultate Vaticanum repetijt, poſtridie ſcilicet quàm inde abiiſſet. Ex eo verò tempore renum dolor indies magis ingraueſcebat, vt ſuprema illi adeſſe facilè poſſet intelligi. Quo animaduerſo, conuocatis fratribus Cardinalibus, vltimum valedicit, ſummo eis ſtudio re Chriſtiana mandara, quæ tum ſi vnquam aliàs grauiter laboraret, quamque ipſe ad ſtatum meliorem, pacem quietemque reducere cupiuiſſet quidem, ſi modò rerum arbiter Deus, vitam longiorem indulſiſſet, ſuppeditatis ſimul viribus & auxilio. Porro pileum Cardinalitium, quo titulo ipſe habuerat, circumſtantibus patribus, præſertim Iulio Medice & Ludouico Sueſſano, in Guillelmum Enchauordium contulit, in quem quoque antea epiſcopatum ſuum Derthuſenſem tranſtulerat, nonnullis agentibus, vt eo ipſo pileo Theodoricum Hezium decoraret; quod & fortaſsis factum fuiſſet, ſi modo viro illi optimo, ad dignitatem eam tuendam, aliunde

Morbus.

ſatis proſpectum fuiſſet. Atque eum in modum rebus omnibus publice priuatimque ritè quantum potuit ordinatis, ſacramentisque eccleſiaſticis Chriſtiano ritu religiosè acceptis, octauo Kalendas Octobris, qui dies exaltatæ cruci tum feſtus erat, ad extremum fermè halitum mentis compos, Romæ in Vaticano naturæ conceſsit: quo tempore Galli Bonniueto duce, repulſis Cæſarianis, amnem Ticinum tranſierant, anno humanæ ſalutis M. D XXIII. Pontificatus ſui anno ſecundo, cùm annos ſexaginta quatuor, menſes ſex, dies ſedecim ætatis impleuiſſet, vir dignus, qui Pontificatui annis multis præſediſſet, quem vtinam ita Romani, Italique vt Germani, ijque apud quos ab ætate viridi vegetaque verſatus erat, penitus cognouiſſent. Crediderim faſſuros fuiſſe, haud alium vllum ſæculis multis fuiſſe, qui Spartam eam (vt aiunt) felicius ornare potuiſſet. Neque acceſſuros cuidam ipſorum, qui in libro, quem de piſcibus inſcripſit, de eo prodit, hominem ſicuti in adminiſtranda Republica hebetis ingenij, vel deprauati iudicij, ita in eſculentis inſulſiſsimi guſtus fuiſſe. Sic ſcilicet de viris bonis cenſent, qui affectus in conſilium, non rem ipſam adhibent. At verò ſæculum illud turbulentum, & nunc multò turbulentius fortaſſe tali Pontifice dignum non fuit, vt non rarò Deus iratus, ſalutares Reipublicæ rectores de medio tollit: quia ſubditi per mores improbos diu habere non merentur. Fateor, iuſta erat ſenectute, & ad metas humanę ætatis accedere incipiebat. Atqui immatura, mors eorum virorum, meo quidem animo, omnibus videri debet, qui per ingenium etiamnum florentiſsimum, per memoriam adhuc præſentiſsimam, per multiplicem rerum vſum, quanto maiorem eum ſenes iam, quàm olim iuuenes habent, quæ omnia in Hadriano erant, in publicum prodeſſe, & poſsint & velint quidem, ſed per communem omnibus mortalitatis ſortem non permittuntur. Quanquam egregia eius virtus, eximia pietas, excellens eruditio, de omnibus benè merendi incredibile ſtudium, eum facilè, ni fallor, ab interitu aſſerent: Viuet quippe per hæc, viuet in ſæcula, atq; eo quidem diutius, quò æquiores poſteri de omnibus, quàm pręſentes erunt iudices. Defuncti corpus in templo diui Petri, in veſperam vſque inſequentis diei, in publico conſtitit, affluentibus eo certatim omnis generis mortalibus, alijs religione quadam manus pedeſque, quo hominis verè ſancti eſſe credebant, oſculaturis, alijs

Adriani mors.

Digitized by Google

alijs propius liberéque viſuris mortuum, quem reuerentia quadam contingere auſi non fuerant viuum. Quare multorum afflatu, vtique in tanto æſtu, quantus tum Romæ erat, reſoluto corpore, adeò facies deformata fuit, vt Hadriani eſſe vix agnoſceretur, vt inde plerique ſuſpicionem caperent ſublatum veneno. Quod vt familiares eius conſtanter aſſerere non velint, ita nec inficiari auſint. Sanè diſſecto corpore, quò rei fides exploraretur, veneficij notas certas nullas compertas ferunt. In ore ſtomachi initia quædam fuêre apoſtematis atri, quod vel ſolum breui exſtinguendo ei, medicus qui aderat, ſuffecturum aiebat. Id autem natum coniectabant ex mœrore, triſtióreque melancholia, quòd tot paſſim malis ex vniuerſo orbe, velut de compoſito irrumpentibus ex animi ſententia non poſſet occurrere: cum alioqui nihil minus quàm melancholicus eſſet. Præterea nihil ſingularis vitij in corpore repertum aiunt. Conditus eſt temporario monumento in æde diui Petri inter duos Pios, ſecundum
Elogium. & tertium, Picolhomineæ familiæ Pôtifices, cum hoc elogio: HADRIANVS SEXTVS HIC SITVS EST, QVI NIHIL SIBI INFELICIVS IN VITA, QVAM QVOD IMPERARET, DVXIT. Qua vtique parte elogium verum dixit. Quippe nunquã ei in Pontificatu ita bene fuiſſe annotari poterat, quin intra priuatam vitam conſiſtere multò malle videretur. Cæterum Cardinalis Enchauordius, vt in defunctum quoque amicitiæ fidem præſtaret, quam luculentam in viuum præſtiterat, alterum ei monumentum ampliſsimũ & magnifici operis ex alabaſtro, poſuit in templo ſanctæ Mariæ Germanorum, ad arcum Flaminium, cum plurimis eiuſdem materiæ ſtatuis, virtutum eius, quarum ductu ad id faſtigij emerſerat clariſsimis indicibus. Vacauit eius obitu ſedes, menſes duos ſupra dies quatuor.

CLEMENS PAPA VII.

228. Põt. CLementis ſeptimi pater Iulianus Medices fuit, ſenioris Laurentij frater, qui coniuratione Pactiana, anno ſalutis 1478. quinto Kalend. Maij nefariè interfectus eſt, in quo iuuene ſingularis humanitas, cum inſigni liberalitate coniuncta, omnium ætatum ac ordinum hominum incredibilem ei beneuolentiam comparauit. Natus eſt illi ex parum certa, neque propalam legitima vxore, altero circiter atque triceſimo ab obitu die ad ſeptimum Kalendas Iunij filius poſthumus nomine Iulius, non modò liniamentis

oris, ſed toto corporis habitu patri ſimillimus: cuius nunc vitam paucis enarrare conſtitui. Is ſub patrui Laurentij tutela puer educatus, à teneris annis ſingularis viuidique *Clementis patria eiuſq; inſtitutio.* ingenij ſpecimen præſeuerebat, vnde optimis, qui tunc Florentiæ erant, præceptoribus vſus, animum ita compoſuit, vt litterarum cognitioni maximam morum elegantiam adiunxerit. Mediceis autem Gallorum regis Caroli octaui vi Florentia pulſis, quum Petrus Leonis decimus natu maximus frater *Petrus Medices patria profugus.* Venetias, ipſe cum patruelis Ioanne Cardinale & Iuliano Pitilianum, atque inde Tifernum ad Vitellios veteres amicos confugit. Fuit autem abſens à patria totos 29. annos. Quo tempore miles Hoſpitalis ſancti Ioannis Hieroſolymitani, & prior Capuanus creatus eſt. Patruelem verò Ioannem Cardinalem in aduerſa proſperaque fortuna ſemper ſecutus, pugnæ interfuit Rauennati, ex qua Ioanne Cardinale, qui tum legationis munere fungebatur capto, Cæſenam cum Antonio Leua aufugit, inde Romam per diſpoſitos equos profectus, pontificem Iulium ſecundum funeſta & penè exitiabili clade conſternatum, fugamque meditantem confirmauit, & legati, qui in hoſtium poteſtate erat, ſalutem ac dignitatem eidem commendauit. Cæterùm quum Ioannes in Galliam duceretur, ex via clam aufugiens, ſeſe Hiſpanici exercitus reliquijs, qui cladi ſuperfuerant, adiunxit; quorum ope quum Cardonio duce Pratum expugnaſſet, Petro Soderino perpetuo vexillifero pulſo, patriam ſuam recepit, Iuliano fratre reipublicæ clauo admoto. Intra quartum menſem Iulio ſecundo mortuo, quum ei incredibili felicitate Ioannes ipſe, Leo decimus

Leo decimus vocatus, ſuffectus eſſet, pontificatus initio, Iulium M dicem Patruelem archiepiſcopum Florētinum deſignatum nono Kalendas Octobris, anno M. DXIII. diaconum Cardinalem ſanctæ Mariæ in Dominica, mox presbyterum tituli ſancti Clementis, deinde mortuo Xyſto Ruuero S. R. E. cancellarium, qui ſummus Romæ magiſtratus eſt, creauit. Eo pontifice, qui otio & voluptatibus deditus, à curis imperij, quantum poterat ſe expediebat, Iulius vnus magnas negotiorum moles ſuſtinuit: vnde auctoritas & opes maximæ ei acceſſere. Fœdere, quod Leo cum Venetis & Cæſare ad Gallos Italia exturbandos fecerat, exercitus eccleſiaſtici legatus Parmam & Placentiam à Gallis occupatas Romanæ eccleſiæ reſtituit. Eius præcipuè commendatione Leo 10. pontificatus illi ſubſidia ſtruens, magna illa patrum lectione multos cardinales in ſenatum cooptauit. Quo mortuo vnius præcipuè Iulij opera pontificatus Hadriano abſenti delatus eſt: apud quem ſumma auctoritas fuit. Is leui, ſed tabifica febre quum decubuiſſet, adulatione medicorum eò perductus eſt, vt penè prius quàm venæ tangerentur, improuiſa morte perierit. Duo poſt eius obitum ad pontificatum maximè adſpirabant: Iulius Medices, & Pompeius Columna, opibus, dignitate, & genere maximè illuſtres. Ille inſuper magnis patrum clientelis, & recentis Leonis 10. gratiſſimi pontificatus memoria præſtans, hic nobilitate & Cæſaris gratia atque amicitia pollebat. Quorum diſsidijs non ſine ſumma contentione, inter regnum ad menſes duos & dies quatuor productum: ſeniorum prærogatiuam, ad quos ſe conuerterat, Pompeius vehementiſsimè tuebatur. Iuniores omnes conſtantiſsimè Iulio fauebant: Poſtremo quum Iulius ſumma ope à Pompeio oppugnatus, ſpe penè decidiſſet, obiecto quem pōtificem diceret Franciotto Vrſino, Cæſaris familiæque Columnæ ex profeſſo hoſte, Pōpeium eò impulit, vt ſe pontificatu ornandum conuerterit, qui ſe ei obſtinatius obniteretur, proculdubio Vrſino ſe ſuffragaturum Iulius minabatur, veteri amico & arctiſsima cognatione familiæ Mediceæ coniuncto. Nec mora, auctore atque hortatore Pompeio Cardinales omnes, qui tunc 38. comitijs aderant, XIII. Kalendas Decembris, anni M. DXXIII. Iulium, qui tum presbyter cardinalis tituli ſancti Laurentij in Damaſo erat, Pontificem maximum ſalutant, & proximo 6. Kal. Decembr. die thiara ſacra redimitum, inaugurant. Cuius nauatæ operæ Pōpeius præmium tulit, magnificentiſsimas ædes à Raphaele Riario exſtructas, quas Iulius paulò antè Riario mortuo à Leone obtinuerat, item cancellariatus officium. Nouo Clementis pontificatu, anno ſæculari, quem M. DXXV. celebrauit, horrenda à ruſticis tumultus in Germania paſsim excitati, cuncta vexabant. Hi veſano furore perciti, religionis ſpecie, omnia libera eſſe debere cōtendebāt, occaſione à Chriſtiana libertate accepta, quę tum vbique à multis temerè ex peſtilēti Lutheri doctrina prædicabatur. Cœpit exitiabilis ſuperſtitio in Pannonia inferiori, mox latius ſerpens ſuperiorem etiam & demum totam Germaniam peruaſit. Verùm quum hi non ſolum eccleſiarum bona inuaderent & diriperent, ſed etiam nobilitatem omnem exſtinguere molirentur, aut ſaltem in ordinem redigere, vix tandem centum penè & quinquaginta millibus ex ijs paſsim cæſis repreſsi ſunt. Quibus motibus, niſi celeri remedio obuiam itum fuiſſet (quod partim aperta vi, partim dolis factum eſt) præſens erat periculum, ne Italiam quoque veterum barbarorum more fuiſſent perturbaturi: nā regionibus etiam longinquis, & Italiæ in primis minitabantur. Ad quod malum declinandum Clemens, vt erat in rebus agendis ſagax & induſtrius, multum aduigilauit in Italia. Quo tempore Cæſarianorum, Venetorumque armis, & Piſcarij eximij ducis virtute, Guillelmus Cofferius appellatus, Ammiras, Francorum regis præfectus, qui in Italiam cum quadraginta peditum & decem equitum Gallorum millib. deſcendens, Mediolanum aliquandiu obſederat, duobus prælijs ad amnem Seſithem victus, Italiæ finibus pulſus eſt. Ea victoria adeo Cęſaris duces elati ſunt, vt Carolo Borbonio, qui per eos dies à Galliæ rege ad Cæſarem defecerat, concitante, Gallias aggredi non dubitarint Borbonius is, coniuratione detecta, qua Galliarum regnum affectaſſe exiſtimatus eſt, exſul factus ad Cæſarianos ſe contulerat. Quibus de cauſsis Franciſcus rex, quum pro ſalute imperij & totius Galliæ dignitate ingentes copias comparaſſet, hoſteſque, qui iam Maſsiliam oppugnare aggreſsi erant, prouincia expuliſſet, in Italiam ſuperatis alpibus tranſcendit, primoque impetu Mediolano potitus, Ticinum obſidebat. Formidoloſa iam Cæſaris potentia pontifici & Venetis eſſe cœperat; qui exæquata in Italia imperia, vireſque non admodum

Fit Cardinalis & Cancellarius.

Duo pōtificatum ambientes.

Clemens fit Pontifex.

Bellum ruſticum in Germania.

Clementis ſagacitas.

Borbonius à rege Galliæ ad Cæſarem defecit.

Caroli V Italiæ formidoloſa potentia.

Digitized by Google

modum impares eſſe volebant. Cæſar enim immodica & inſatiabili cupiditate non Italiæ ſolum, ſed totius Europæ imperium affectare videbatur, quando Gallias demum ipſas Italia non contentus, ex qua Gallos paulò ante eiecerat, armis inuaſiſſet. Ob id occulto metu conſternati, & de libertate Italiæ ſolliciti, ſtudia ſua erga Cæſarem non modò remiſerant, verùm nequaquam tranſmiſſis opportunis auxilijs, eum remorabantur, & qui ſocij & fœderati erant, ſpectatores, euaſerant, in eo potiſsimè ſtudia ſua collocantes, vt inter Gallos, & Cæſarianos multorum menſium induciæ producerentur. Pontifex enim vim Cæſarianorum retardare, Gallorum regem confirmare, & pacem inter vtrunque honeſtis conditionibus adſtruere, totis viribus contendebat. Verùm dum intempeſtiuè neutri partium fauere videretur, Cæſariani duces Germanicarum aliquot cohortium præſidio confirmati, Franciſcum regem Ticinum obſidentem cruenta edita pugna, ſuo atque equi vulnere retardatum, cum maxima totius Galliæ iactura viuum ceperût. Interiêre hoc prælio nobiliſsimi quique Francorum duces, capti rex Nauarræ, Hanno Metmorâtius, poſtea magnus ſtabuli comes, & alij multi maximi nominis & dignitatis viri. Tum Clemens tantę victorię nuntio côſternatus, Albanum reuocauit, qui eiuſdem conſilio è regijs caſtris cum valida copiarum parte, ad Aquilam vſque peruenerat, in Neapolitanum regnum præſidijs ſpoliatum impreſsionem facturus. Andegauenſis præſertim factionis præſidio ſubleuatus. Gallica igitur auxilia ex Italis Corſiſque conflata ad vrbem redeuntia Latini Columniæ factionis & ditionis populi, aliquotque Cæſariani equites, auctoribus præcipuè Columnenſium proceribus diripuêre, in vrbe quoque Vrſinæ domus ad Montem Iordanum ab eiſdem Columnijs Clementis maieſtate contempta vexatæ. Animos enim Cæſariani omnes & in primis Columnenſes celebri Cæſaris ad Ticinum de tanto rege victoria audita, erexerant; quod pontificem maximè perturbauit. Huic rei inſignis alia acceſsit contumelia: nā pontifex multo auro exſoluto, cum Cæſarianis ducibus antiquum fœdus renouauerat ea conditione, vt Regium Lepidi, quod Hadriano mortuo Alfonſus dux Ferrariæ occupauerat, à Carolo Lanoio fœderis ſponſore pontifici redderetur. Cæterum Cæſar id fœdus ratum eſſe noluit, ne eius vrbis acceſsione pontificiæ vires augerentur. Itaque Pontifex pecunia circumuentus, vrbe etiam ea excluſus eſt. Direptis inſuper per eos dies à Cæſarianis Parmenſium & Placentinorum agris, lacrymabilem miſerorum ciuium legationē, pontifex ſuſceperat, quibus rebus irritatus, occulta cum Venetis & Gallis ducibus conſilia inire cœpit, vt Cæſarem Mediolano, Franciſco Sfortia in auitam poſſeſsionem reſtituto, exueret, quem perfidiæ à Cæſarianis ducibus apud Imperatorem inſimulatum, Cæſar Mediolano eiectum in arce obſidebat: qui pace per eos dies cum rege Francorum Franciſco, quem captum detinebat, duris conditionibus facta, & ſorore ſua illi in matrimonium tradita, abire duobus eius filijs obſidibus acceptis permiſerat. Rex liber factus, negauit ſe his conditionib. teneri, quas Cæſar vltima carceris neceſsitate expreſsiſſet, atque ita fœdus cum Clemente Venetiſque pro Italica libertate tuenda, & Sfortia paterno imperio reſtituendo amicitiamque percuſsit. Contractis in vnum fœderatorum copijs. Laus Pompeia primo impetu capta, & vt Franciſco Sfortiæ obſidione in arce Mediolani cincto fameque laboranti ſubueniretur, edictum. Venetorum igitur, pontificis, Galli regis, & Heluetiorum copijs coniunctis, acre in Inſubribus bellum contra Cæſarem gerebatur. Cæſarianorum ducum egregia tum facinora enituêre, arce Mediolani non ſolum per deditionem recepta, ſed & hoſtibus procul ab vrbe ſubmotis: qui Cremona aliquot diebus poſt occupata, eam Frâciſco Sfortiæ tradiderunt. Interim pontifex Ariminum à Sigiſmundo Malateſta occupatum miſsis copijs, pulſo regulo recepit. Ludouicus quoque Pannoniæ rex prælio à Turcis victus & interfectus, Regni & vitæ finem. Buda etiam amiſſa, habuit. Tum Columnenſes proceres Clementis conſilijs cognitis, & præuiſo magno Cæſarianorum periculo; auctore Pompeio Cardinale, qui belli initio ex vrbe ſe in Tuſculanam villam ſubduxerat, quo ſtudia eorum erga Cæſarem aliquo edito facinore præclariora viderentur, copias inſtruere cœperunt, ſpecie tuēdi regni Neapolitani; re autem ipſa in Pontificem aliquid molituri. Clemens his cognitis longè maiore exercitu conſcripto Columnenſibus iuſſit, vt armatos ab ſe lectos extra imperij eccleſiaſtici fines abducerent, & quoquò vellent ad tuendos regni fines proficiſcerentur. Cardinali itaque Vallenſi auctore res compoſitæ ſunt, hac conditione, vt in ditione pontificia Columnenſes armis abſtinerent: ſi

Franciſcus Galliæ rex capitur à Cæſareanis.

Clemens decipitur.

Fœdus contra Cæſarē.

Ludouicus Vngariæ rex cæſus à Turcis

Digitized by Google

Clemens imprudenter copias ſuas exauctorat.

Cæſari operam ſuam nauare vellent, id extra eccleſiæ limites facerent. Clemens nouo fœdere fretus, armis depoſitis, copias quas legerar, amicis omnibus & familiaribus reclamantibus, non ſine inſigni auaritiæ nota exauctorauit. Tum Columnenſes pontifice omnibus præſidijs nudato, Hugone Moncata ſibi adiuncto, copijs reparatis, & breui auctis, vrbem Cælumontana porta irrumpunt, & Xyſti ponte ac Septimana porta cum armatis inſtructiſque agminibus ad Vaticanum contendunt. Clemens rebus deſperatis trepidus in arcem fugit, fruſtra auxilium, opemque quęrens: qui inuſitata auaritia, vſque adeò omnium hominum odia in ſe concitarat, vt nemo eſſet, qui vicem eius tam fœdè & præter ſacramenti fidem oppreſsi doleret. Nam ſacratos viros nouis decimis onerarat, officiorũ collegijs redditus auerterat; gymnaſij Salaria doctoribns conſtituta ſubtraxerat: irata etiam tum maximè plebs erat, quòd certis horreorum monopolijs, magna Fiſci quæſtus, annonæ tum in vrbe ſumma caritas eſſet. Inſuper, vt vias vrbis ad normam redigeret, plurimorum domus funditus exciderat non ſine magno multorum damno, & incommodo, vt alterum è duumuiris viarum iniquo illo quæſtu expleret. Nemine igitur in tanto pontificis periculo, qui omnium odio flagrabat repugnante, Columnenſes, ducibus Marcello Pompeij cardinalis fratre, Hieronymo Sarnẽſi comite eius genero Hugone Mõcata, Veſpaſiano & Aſcanio Columnijs in vrbem Leonianam irruperunt, & Palatio Vaticano omni ſupellectile ſacra & profana direpto, in omnium quoq; auguſtiſsimã baſilicam S. Petri nefarias manus iniecêre. Pompeius tum domi ſuæ conſtiterat. Clemẽs ita circumuentus, quum commeatu in arce deficiente, nullam in aliquo ſpem haberet, Hugonem ad colloquium magnis precibus, Cardinale Pompeio reluctante aduocauit. Ibi pòſt multos ſermones, pax ita compoſita, vt Papa exercitum ex Gallia Ciſalpina reuocaret, Pompeiò & Columnenſibus parceret, obſes mitteretur Neapolim vir pecunioſiſſimus Philippus Strocius; cui Petri Medicis eius patruelis filia in matrimonium data fuerat. Hugo vrbe relicta in regnum cum omnibus copijs reuerteretur, daretq; copiam, vt quę ex ſacrarijs ablata eſſent, ad myſteriorum cultum pertinentia redderentur: atq; ita Hugo Moncata vrbe exceſsit grauiter indignante Pompeio, idque factum deteſtante, qui ſperabat capto, vel quoquo modo ſublato pontifice, ſe ſummum ſacerdotium Cæſare auctore adepturum. Clemens metu ſolutus, quum eius fama fœdè apud populũ proſcinderetur, nec tantæ iniuriæ contumeliam æquo animo ſuſtinere poſſet, quod malignis hoſtibus credens, & doloſis inducijs fidens, tantam & exiſtimationis & Vaticanæ ſupellectilis iacturam feciſſet, abrupto indecoro fœdere & ſpretis obſidibus bellum Cæſarianis inſerendum cenſuit. Accitis igitur Mediolano copijs Heluetiorum duo millia, & Italicas cohortes ſeptem virtutis eximię, quibus Iohannes Medices præerat, & magnam equitatus partem ad vrbem reuocauit; nouas alias copias conſcripſit, duces his & tribunos præfecit eximiæ virtutis iuuenes aliquot è Romana nobilitate præſtantes. Cæſar hoc rerum motu Pontificis conſilijs occurrẽdum ratus, Carolum Lanoium proregem Neapolitanum cum ſex millibus Hiſpanorum, & xxx. onerariariũ nauium claſſe in Italiam miſit, ſcripſitque fratri Ferdinando, vt Georgius Frõſpergius magnæ auctoritatis dux apud Vindelicos cum tribus Germanorum legionibus in Italiam mitteretur: quibus Iohannes Medices, & Franciſcus Maria Feltrius eccleſiaſtici exercitus duces coniunctis copijs, quum occurriſſent, vt eos Padi tranſitu prohiberent, Iohannes Medices tormento ictus occubuit, non ſine maximo Italiæ, & præſertim vrbis mox ruituræ damno. Intereà Pontifex Pompeium, & reliquos Columnenſes inter hoſtes eccleſiæ refert, illum ſenatoria dignitate, adempto pilei rubri vſu mouet, addit diras, aquæ & igni omnes interdicit, & armis perſecutus, omnia eorum oppida in Latio ad xiv. inſigni acerbitate diripuit incenditque, & in his Snblaqueum, proprias Cardinalis delitias. Fœderibus itaque ſolutis, bellum magnis contentionibus vtrinque inſtauratur: In ditionis eccleſiæ finibus Cæſariani Fruſionem adoriuntur. Pontifex Valdemontium regia ſtirpe ortum, in ſpem potiundi regni Neapolitani è Gallijs euocat: qui claſſe aduectus Salerno primo impetu expugnata, infeſta ad ipſam Neapolim arma vertit, effuſumque cum vrbana multitudine Moncatam intra porram compellit. Ingens etiam bellum in ipſis regni finibus miſsis à pontifice copiarum ſupplementis agebatur. Totius exercitus eccleſiæ legatus erat Auguſtinus Triuultius Gallicæ factionis ſtudioſiſsimus. Pontificiorum virtute Cæſarianus exercitus ſoluta Fruſionis obſidione, prælio victus, trepidus intra

Roma à Columnenſibus inuaſa.

Clementis auaritia.

Roma ex parte ſpoliata.

Pax cõpoſita.

Hugo Moncata vrbe excedit.

Clemens rupto fœdere bellum Cæſari parat.

Cæſaris vigilantia cõtra Pontificem.

Pompeius Columna dignitate motus.

Valdemontij in regno Neapolitano expeditio.

Auguſtinus Triuultius.

Digitized by Google

trà regni terminos ſe receperat. Inter hæc pontifex ærario exhauſto omnium rerum penuria, & belli moleſtia pertæſus, ad pacem inclinare cœpit, ei Cæſaris nomine tum à Franciſco Quignonio, quem poſtea Cardinalem creauit, ob eam cauſſam miſſo, oblatam, *Borbonius Romana vbi minatur.* Borbonius quoque qui in Inſubribus pro Cæſare erat, maximè formidabilis apparebat, is ingentibus lectiſsimiſque inſtructus copijs, totius Eccleſiaſtici imperij, & vrbis in primis opes in prædam militibus ſe concedere publicè prædicabat: itaque Idibus Martijs denuò pax facta eſt, conſcriptæque pacis leges, in his vt Lanoius, qui pro rege erat, daret operam, ne Borbonius ad vrbem appropinquaret. Lanoius ſe id facturum pollicitus, exercitui obuiam proficiſcitur. *Clemens iterum copias dimittit.* Clemens, qui iam ſemel deceptus fuerat, fatali auaritia, præter omnium ſententiam, copias omnes dimiſit, Heluetiorum duo millia, & valentiſsimas illas cohortes, quæ ſub Ioanne Medice meruerant, nigræque ab atris ſignis vocabantur, quod vbi Borbonij exercitu cognitum eſt, Borbonius pacis legibus ſtandum non eſſe contendens, cum ingenti copiarum manu, contempto Lanoij edicto, ad vrbem mira celeritate properabat, ita vt longè citius quàm opinione hominum expectari poſſet, ad mœnia Vaticani & Ianiculi peruenerit: in ipſo pugnæ ardore dum Borbonius ad muros Vaticani ſuos cohortatur, & ſcalam conſcendit, pila tormenti traiectus cecidit, Deo Opt. Max. haud dubiè hominem vlciſcentem, ne vrbis ab ſe captæ & direptæ ſpectaculo gloriaretur. Vaticano & Ianiculo paucis, qui repugnare auſi erant, interfectis, *Roma capitur.* pridiè Nonas Maij, anno ſalutis milleſimo quingenteſimo vigeſimoſeptimo expugnatis, exercitus omnis, qui ex Germanis, Hiſpanis, & Italis ad xl. millia coactus erat; per pontem Xyſti in vrbem impetum fecit, & tanta cæde debacchatus eſt, vt nunquam poſt hominum memoriam maiore truculentia vel in Turcas, vel in perpetuos & infenſiſsimos hoſtes vindictæ libidine ſæuitum ſit. Omnes qui *Pontifex in arcem fugit.* primo impetu obuij fuerant tam inermes, quam armati ad vnum cæſi. Pontifex repentino tot hoſtium impetu conſternatus, ſummæ rerum & ſaluti ſuæ diffidens, conſilij expers, trepidus ſeſe in arcem recepit. Ea nocte nihil vnquam lugubrius aut funeſtius Roma vidit: omnibus in locis ad ſatietatem vſque editæ hominum ſtrages, nobiliſsimi quique tormentis excruciati, virgines, matronæ, & ſacræ virgines violatæ, Cardinalium domus & principum item legatorum expugnatæ: nemo denique ſeruatus, niſi qui vitam & libertatem vniuerſa re domeſtica redemiſſet. *Roma ſpoliata.* Templa ferè omnia multis necatis, aut excruciatis ſacerdotibus direpta. Tum arx, in quam pontifex cum aliquot Cardinalibus ſe receperat, obſideri cœpta eſt, tam diligenti cuſtodia, ne quid obſonij intra inferretur adhibita, vt conſumpto commeatu omni, pontifex *Pontifex capitur.* deditionem facere fuerit coactus, ea conditione, vt cuncta, quæ Cæſar imperaſſet, ſe facturum polliceretur. Conflauitque omnia ſacrorum templorum ornamenta, vt inde pecunia cuderetur militibus deuidenda, quæ quum ſatis non eſſet, pilei tres Cardinalitij venales conceſsi, vt illis licitantibus, qui ad ſenatoriam dignitatem adſpirabant, aurum proferrent; eo modo ad haſtam propoſitis emptores non defuere. Dum pontificis liberatio vltrò citroque legatis miſsis cum Cæſare, qui tum in Hiſpania erat, tractaretur; audito Odetum Lotrechium copioſo cum exercitu Chriſtianiſsimi Franciſci regis iuſſu alpes tranſiſſe, vt pontificem proditum in libertatem aſſereret, furentes milites efferique ſtipendia depoſcebant, vt vrbe poſteà exirent. His nummariæ rei difficultatibus coactus eſt Clemẽs obſides dare, quos ipſi milites delegiſſent homines maximè pecunioſos & honoratos, quos quum malè & iniquè tractarent fuga elapſi, militum ſpes omnes eluſerunt. Pompeij verò Cardinalis Columnenſis, quo cum in arce in gratiam redierat opera, pecuniam cùm inueniſſet Clemens ducum animos mitigauit. Franciſco Quignonio adipiſcendæ libertatis auctori præcipuo Galerum dedit, & vt milites maiore pecunia leniret, Marinum Grimanum & Franciſcum Cornelium Venetos Antonium Sanſeuerinatem, Ioannem Vicentium Carafam, & Andream Matthæium Palmerium Neapolitanos, Henricumque Cardonium Hiſpanum, prætio legerat in ſenatum; vtque ſanctius Cæſari fidem obligaret, quinque Car- *Fugit Orvietũ.* dinales obſides dedit: quibus amici, pacatique animi ſignum rebus geſtis, quum comitante exercitus parte vrbem veterem Tuſciæ oppidum petiturus eſſet, ipſe mutato habitu tempeſta nocte ex arce exiuit, & Ludouico Gonzaga comitante, quò conſtituerat, ſeptimo menſe poſt captiuitatem acceſsit; eò paulò poſt curia omnis, & omnium principum legationes peruenerunt. Lucem porrò in arce expectare noluerat, veritus Hugonis Moncatæ ſententiam, qui Lanoio peſtilentia mor-

Digitized by Google

mortuo, pro rege erat. Is vt pontifex libertati redderetur, nunquam conſenſerat. Cæterùm eò clandeſtinè elapſo, Cæſariani duces vrbe excedentes Neapolim ſe contulerunt: iam enim Lotrechius in regnum peruenerat. Ad famam porrò capti Pontificis Florentini ad arma exciti Hippolyto, atque Alexandro Mediceis adoleſcentibus eiectis, ſeſe in libertatem vindicauerant. Eodem tempore quum aliquandiu in Brutijs, & deinde in Apulia cum Venetis atque reliquijs Gallorum eſſet dimicatum, qui mortuo Lothrechio, & maiore exercitus parte peſtilentia conſumpto pauci ſupererant, pax inter Gallum & Cæſarem eſt inita: ex cuius legibus exceſsêre Galli & Veneti omnibus Apuliæ oppidis, & rex Gallus liberos obſides vicies centenis millibus aureorum perſolutis, cum incredibili totius Galliæ lætitia incolumes recepit.

Pax inter Cæſarem & Gallũ.

Ea quoque æſtate inter Clementem & Cæſarem amicitia renouata eſt, ijs conditionibus, vt Cæſar Margaritam filiam ſe cælibe ſuſceptam Alexandro Medici Laurentij iunioris filio deſponderet: bellum aduerſus Florentinos ſuſciperet, vt Mediceis vetus in patria dominatus redderetur: Florentini enim natura Gallorum ſtudioſiſsimi, eiectis Mediceis, Lotrechio adhæſerant: miſerant ad eum Neapolim auxilia, profeſsique Gallicam amicitiam Cæſarem oppugnabant, nunquam futurum exiſtimantes, vt Pontifex in gratiam cum Cæſare rediret, tantis ab eo contumelijs affectus.

Inter Clementem & Cæſarẽ.

Venit paulò poſt in Italiam Cæſar triremibus ab Andrea Auria Genuam aduectus, deinde Bononiam acceſsit, vbi à Clemente ſeptimo ſuſceptus, Romani Imperij diadema de Pontificis manibus more maiorum accepit, & incredibili apparatu, magnificentiſsimaque pompa Auguſtus ipſo natalis ſui die, ſexto Kalendas Martij, anno Domini milleſimo quingenteſimo trigeſimo appellatus eſt, quum Clementis & Venetorum precibus Franciſcum Sfortiam in gratiam recepiſſet, reddito ei Inſubrum imperio (Mediolani tamen arce ad tempus retenta) de quo tantis cladibus omni deuaſtata Italia dimicauerant.

Cæſar Bononiæ coronatur.

Franciſcus Sfortia in gratiam receptus.

Demùm in Germaniam pace cum Venetis facta contra Turcas profectus eſt, exercitu Italico, cui Filibertum Aurantium cum Vaſtio præfecerat, aduerſus Florentinos miſſo. Quo anno Tiberis alueum egreſſus magis quàm ad eam diem hominum memoria, vel vetuſtis monumentis relatum eſſet vrbem inundauit, incredibili cum Romanorum damno & ædium detrimento. Per hæc tempora Ferdinandus imperatoris frater Bohemiæ & Pannoniæ rex, Cæſar Septemuirorum procerum comitijs Coloniæ Agrippinæ coactis, ex fratris Auguſti auctoritate, ne ſucceſſor in incerto eſſet, appellatus, & ſolemni diademate Aquiſgrani coronatus eſt.

Tiberis inundatio.

Ferdinãdus fit Cæſar.

Intereà imperatore cum valido exercitu in Turcas Viennam obſidentes profecto, Florentini integrum annum ſub imperatoribus Malateſta, Balionio callido & forti duce, & Stephano Columna viro impigro libertatem ſuã conſtantiſsimè defẽderunt: binis caſtris vrbs obſeſſa, è citeriore parte ab Aurantio, ab vlteriore à Vaſtio interfluente Arno. Erant in his caſtris Columnenſes fratres, Aſcanius Sarra, Camilli duo, & Martius cohortum alarumq́ue præfecti.

Florentia obſeſſa à Cæſareanis.

Demùm anno vertente Florẽtini fame domiti, deditionem fecerunt, quum ipſorum auxilia, quæ ad opem ferendam Piſis adueniebant, Aurantius in agro Piſtorienſi profligaſſet, in qua tamen victoria ipſe dux cecidit. Florentinis in deditionem acceptis, nouo more dux impoſitus eſt, Alexander Medices libertatis ſpe penitus ſublata.

Dedita.

Alexander Medices Florentiæ dux.

Ancona verò, quæ rebellauerat defectionis auctoribus caſtigatis, recepta, Pontifex ad Cæſarem viſendum, qui Mantuam vſque venerat, acceſsit, aliquot tam Cæſare, quàm Francorum rege petente creauit Cardinales viros grauiſsimos: parcus enim & paulo retraxior in nouo legendo ſenatu habitus eſt. Iuliani Medicis patruelis ſui filium Hippolytum, quẽ opulẽtiſſimo Montis regalis ſacerdotio honeſtauerat, in patrum collegium adſcitum, Pompeio Columna Cardinale mortuo cancellarium S. R. E. creauit. Henricum octauum Angliæ regem Catherinam vxorem, quæ Imperatoris amita erat, repudiare totis viribus vigeſimo matrimonij celebrati anno conantem, quo Annæ Boloniæ amaſiæ nuptijs potiretur, quum id diuortium improbaſſet, terribileſq́ue minas & anathema intentaſſet, eò impulit, vt patria religione deſerta, noua & nefaria Lutheri dogmata, quæ anteà ſcripto improbauerat, ſequeretur.

Henricus VIII. Angliæ rex, non eſt factus hæreticus, ſed ſchiſmaticus. Hæreſis tamen paulò poſt præualuit in Anglia. Vide Sanderum de ſchiſmate Anglicano.

Porrò autem dum Bononiæ Clemens eſſet, fœdus in ſex menſes productum eſt inter Pontificem, imperatorem, duces Mediolani, Ferrariæ, Florentinos, Genuenſes, Senenſes, & Lucenſes, contra eos, qui pacem Italiæ perturbare conarentur, vt ſi opus eſſet, conſociatis viribus bellum gereretur, cuius dux Antonius Leua creatus eſt. Intereà orta inter Ferrariæ ducem & Clementem de Mutinæ Regijq́ue

Fœdus contra turbantes Italiæ pacem.

Digitized by Google

principatu controuerſia, res ad Cæſaris arbitrium remiſſa eſt: qua in re iuriſperiti Cæſarei quum Clementi nonnihil fauere viderentur, tandem à Cæſare pro duce Ferrariæ contra pontificem eſt pronunciatum; duæque vrbes Cæſaris iudicio Romanæ Eccleſiæ ereptæ, Ferrarienſium duci traditæ ſunt. Imperatore in Hiſpaniam profecto Clemens nouam cum Francorum rege amicitiam iniuit: in qua Laurentij iunioris filia Catherina Medices Henrico, Franciſci regis ſecundo genito in matrimonium collocata eſt. Res Maſsiliæ, quo Pontifex & rex Gallus conuenerant incredibili pompa tranſacta, ibique ſolemnes nuptiæ factæ. Aderant cum pontifice & rege, totius aulæ Romanæ & Gallicæ præſtantiores quique, Cardinales ob eam rem quatuor, petente rege, creati: & pontifex claſſe Gallica Romam reuerſus, haud diu ſuperuixit; longo enim & vario, difficilique morbo vexatus, poſtremò cùm Cardinales 33. creaſſet, reſque domeſticas optimè diſpoſuiſſet, in aduerſa proſperaque fortuna ſemper conſtans, Romæ in Vaticano ſeptimo Kalendas Octobris, hora inter 18. & 19. rebus humanis exceſsit, anno ſalutis M.DXXXIII. ætatis lvj. menſe quarto, pontificatus verò decimo, menſe decimo ſupra diem ſeptimum; cadauer primum ad ſanctum Petrum, poſteà Pauli tertij pontificatu cum Leonis decimi, reliquijs ad Mineruæ delatum eſt, & marmoreo ſepulchro locatum. Vacauit tum ſedes dies 17.

Clemens cum Gallo amicitia.

Mors.

PAVLVS PAPA III.

229. Pōt.

GEns Farneſia, quum à maioribus, quorum ſummi honores & res præclarè geſtæ memorantur, magnum decus atq; ornamentum accepit; tum ætate noſtra, quibus rebus mortalium vita honeſtatur, ijs ita omnibus excellit, vt Italicarum gentium paucisſimas cũ ea, vel opibus, vel dignitate conferri, virtute quidem & ſtudio maximarum rerum, vnde vera nobilitas petitur, præferri nullam poſſe exiſtimem. Quò ego libentius breuem vitam Pauli papæ 3. Farneſij, qui vetera familiæ decora vehementer auxit, mandare litteris aggredior: nam me quoque ipſum licet aliena narrantem, res tamen ipſa, & laudatiſsimi principis acta afficiunt, rerumque ab eo præclarè geſtarum maieſtate cogor eos poſteris tradere, vt ad eorum exemplum, qui laudabiliter vixerunt omnes, qui hæc legent, vitæ ſuæ quaſi curſum inſtituant. Paulus igitur Pontifex ex nobili & antiqua Farneſiorum familia, quæ principẽ hodiè locum inter Ro-

Gentis Farneſiæ ſplendor.

Pauli III. genus.

manos obtinet, ortus eſt. Cuius honorificam mentionem, ante annos penè quingentos in vrbis veteris vetuſti Etruriæ oppidi annalibus & antiquis monumentis exſtare didici. Hanc gentem priſcis temporibus cum alijs multis, quæ paſsim per varia terræ Italiæ loca conſedere, ex Germania in Cæſarum comitatu, qui Italicum iter magna nobilium Germanorum copia ſtipati, frequentare ſolebãt, veniſſe traditum eſt. Cuius generis proceres, quum multa animi corporiſque egregia documenta dediſſent, aliquot oppidorum in Vulſinienſibus & Salpinatibus ditionem ſibi vindicarunt. In vrbem deinde virtutis ergo adſciti, ad noſtram vſque ætatem potentia & opibus ſummum claritatis locum obtinuêre, quanquam ipſum familiæ nomen à Farneto Etruriæ pago, quo familia ipſa potitur, traxiſſe quibuſdam placuiſſe viderim, qui à frequentibus farnis, quod quercus genus eſt, appellationem obtinuit. Hinc in antiquis monumẽtis eos de Farneto vocari animaduerti. Clariſsimus inter multos ex hac gente fuit Petrus Farneſius, Ranutij filius, Peponis nepos, qui anno à partu Virginis M.CCCXIII. Vrbis veteris multis regulis & nobiliſsimis familijs tunc refertæ, princeps factus, patriam à ciuili Guelforum & Gibellinorum ſeditione liberauit. Ante annos quoque CCCCLXX. Paſchale ſecundo Romano pontifice, Petrus ſenior Farneſius, equitum Eccleſiaſticorum magiſter, inſigni victoria de pontificis hoſtibus in Vulcientium littore parta, vetuſtiſsimam Coloniam Coſſam, Vrbitelli nomine reſtituit. Prudentius Petri ſenioris filius Lucio 2. & Prudentio geniti, Popo & Ranutius, Innocentio 3. egregiè pro eccleſiaſtica libertate operam nauârunt. Quorum

Petrus Farneſius.

Prudentius Farneſius.

Digitized by Google

rum poſteri in ciuilibus inter Romanos pontifices & Imperatores diſſenſionibus, Romanæ eccleſiæ partes ſæpe afflictas & diſiectas, magna fortitudine & felicitate ſuſtinuêre. Florentini Petro Farneſio duce Piſanos grauiſsimo prælio attritos, eò redegerunt vt clariſsimæ ciuitatis vires, præcipuis ciuibus amiſsis paulatim conciderint. *Petrus Ancaranus Iureconſul.* Petrus Ancaranus, ciuilis pontificijque iuris præſtantiſsimus interpres, cuius plura ingenij plena extant inſignia monumenta, ex gente Farneſia originem habuit. *Ranutius Farneſius.* Pontificis Pauli tertij auus Ranutius Farneſius Petri filius Ranutij nepos eccleſiaſtici exercitus ſtrenuum Imperatorem Eugenio quarto pontifice maximo, contra Romanæ eccleſię perduelles, qui frequentes & potentiſsimi per ea tempora fuêre, egit, ab eodem pontifice ob rem militarem benè geſtam, aurea roſa donatus. *Petrus Luiſius.* Huius filius Petrus Luiſius, ex Ioannella Caietana de Sermoneta, Bonifacij octaui gentili, illuſtri ſanguine nata, lectiſsima & antiqui exempli matrona, Paulum tertium papam genuit, Alexandrum ante ſummum ſacerdotium vocatum. *Paulus III. quādo natus.* Ipſe natus eſt Carini, quod eſt oppidum in Etruria paternæ ditionis, pridiè Kalend. Martij, anno à partu Virginis ſexageſimo octauo, ſupra milleſimum & quadringenteſimum, Paulo ſecundo Veneto pontificatū maximum obtinente, in eius rei memoriam pōtifex poſtea factus, cuius nomen adſciuiſſe exiſtimatur. *Eius pueritia.* Puer ſingulari parentum diligentia educatus, Romæ Pomponiū Lætum primùm audiuit, poſteà Florentiam, vbi tunc temporis Græcarum ac Latinarum litterarum clariſsimi erant profeſſores, ad diſcendum miſſus, celeberrima in Laurentij Medicis ſchola omnibus diſciplinis, quibus illa ætas impertiri debet, imbutus, ante omnia Latinas & Græcas litteras magna felicitate didicit: enituit enim ſtatim in eo ingenium viuidum, ſublime, & quod ad rem maximè pertinet, in perdiſcendo gloriæ auidum. Ijs artibus, quū quantum temporis ſatis videbatur, impendiſſet, & magnæ ſpei adoleſcens euaſiſſet, Romā ſub Xyſti 4. ſucceſſore Innocentio 8. ſe contulit, vt quum litteris rerum quoque maiorem vſum, qui vnus ad maximas dignitates induſtrios homines euehit, pari felicitate coniungeret. *Fit Roderici Borgiæ alumnus.* Ac ſtatim ad Rodericū Borgiam cardinalem epiſcopum Portuenſem Apoſtolicæ ſedis Cancellarium, atque tum ampliſſimi ordinis principem obſequijs officijſque colendum, omne animi ſtudium contulit. A quo ob morum elegantiam vehementer amatus eſt. Quum aliquando ob rem familiarem à Matre diſſenſiſſet, eius rogatu ab Innocentio octauo in Hadriani molem coniectus eſt, quo iuuenis paulo audacioris ſpiritus reprimerentur. Haud ita multò poſt Pauli Marganij propinqui opera, dum omnes ſupplicationibus corporis Chriſti religioſius vacant, funibus ex præalta arce demiſſus, feliciter ſeſe carceris tædio eripuit. In pontificis gratiam rediens, quum animum ſacro viuendi inſtituto addixiſſet, ſcriptor apoſtolicus & protonotarius creatur. *Protonotarius.* Innocentio octauo mortuo ab Alexandro ſexto, quem anteà ſemper obſeruârat, ærarij præfectura & epiſcopatu Montis Flaſconis, Cornetique ornatus, mox purpuræ honore collato, in ſenatum magna duodecim Patrum lectione decima Kalendas Octobris, anno ſalutis 1493. cooptatur, *Cardinalis.* annum ætatis nondum egreſſus 26. eique Diacono SS. Coſmæ, & Damiani diaconia more maiorum commiſſa. *Legatus.* Inde accumulata dignitate Viterbij primū legatus, in quo honore Carolum 8. regnum Neapolitanum armis repetentem honorificè ſuſcepit: deinde agri Piceni legatus factus eſt. In his legationibus ita ſe geſsit, vt ſummis, infimis æque gratus, magnum ſui deſiderium munere defunctus, prouincialibus reliquerit. Hiſce de cauſis ſibi gratum Iulius 11. ad ſe accitum, & pro Picena legatione Parmenſi epiſcopatu donatum, *Parmēſis Epiſcopus.* in Lateranenſi concilio eius opera vſus, eundem quoad vixit, apud ſe Romæ detinuit, atque opulentiori ſancti Euſtachij diaconiæ, præfecit. In ampliſsimo ordine, in quo quod paucis anteà cōtigerat, annos ſupra 40. vixit, talem ſemper ſe geſsit, vt in Gallorūne an Hiſpanorum, quorum tunc factionib. Italia omnis ſeruiebat, res magis pronus eſſet, neutri partium ſatis planè vnquā conſtiterit. *Neutralis.* Itaq; eum omnibus gratum, nemini priuatim addictum, & magna cum integritatis, prudētiæ, dexteritatiſq; laude muneri ſuo aſsiduè vacantem, cœpit omnibus ſæculis laudatum ædificandi ſtudium, atq; eius domus Antonio Sangallo architecto fundamēta iecit, quæ nūc non procul à Flore campo ſtructuræ elegantia & laxitate cunctas noſtri temporis vel ſumptuoſiſsimas regias longè ſuperat, artificio autem, neq; veterum quidē Romanorum ſuperbiſsimis olim palatijs cedit. *Aedificia.* A Leone 10. ex diacono cardinale S. Euſtachij, epiſcopus Cardinalis Tuſculanus factus, ex vitæ ſuæ inſtituto id adeptus eſt gratiæ, vt quum Leo leni ab initio, ac ferè contemnenda, ſed mox vehementi ac mortifera febre inopinanti-

Digitized by Google

nantibus medicis exſtinctus eſſet, & tanto ſacerdotio dignus ſucceſſor quæreretur, Cardinales aliquot cum ſuffragijs ſuis prætulerint. Bernardinus etenim Caruaial Hiſpanus ſenatus tum princeps, & is ipſe Alexander Farneſius Cardinales inter plures candidatos ante omnes prodierant, ſed ille, quum vel dimiſsè prenſando apud ſurdas Cardinalium aures nihil proficeret, quum per ſe quiſque patrum, ab illa valdè dira, & propè exſecrabili Alexandri memoria Hiſpanici nominis ingenia perhorreret, facilè repulſam tulit. Id accedebat, quòd ipſe quanquam probè eruditus, & grauis recentis adhuc ignominiæ notam præferebat, quod Iulio II. excitato ſchiſmate, negotium faceſsiſſet. Alexander vnà cum ætatis honore, magna Romanæ nobilitatis ac variarum virtutum & litterarum præſidia fretus, & prudentis ciuiliſque modeſtiæ nomine omnibus commendatus, inuiſus nemini, haud dubij ad ſummum quod petebat honoris faſtigium perueniſſet, ſi ad ſuffragiorum numerum, quem ſperauerat, tenorem in acceſsibus eſſet conſecutus. Sed Iulius Medices, qui iuniorum patrum ſuffragia, ſine quibus res confici non poterat, moderabatur quamuis hominem probaret & coleret, eum tamen ſibi minimè præferendum ratus, à ſuffragando ſuis deterritis, illius ſpes facilè præcidit. Gallos etiam patres ſuboffenderat, quod cum aliquandiu diligenter ambiendo & prenſando plures ſibi amicos adſciuiſſet, & patribus ad ſuffragia vocatis fortunæ ſuæ periculum facere decreuiſſet, vt Cæſarianorum certiore ſtudio vteretur, Manueli Imperatoris legato fidem obſtrinxerat, ſe Cæſari nunquam defuturum, ſi eius auſpicijs pontificatum obtinuiſſet: quæ res aperta, Gallicæ factionis Cardinales ab eo auertit. Biennio pòſt, quum Hadrianus VI. fato conceſsit, inſtauratis comitijs eadem iuniorum conſpiratione Iulio Medice ſubrogato, ipſe rurſus obtinendi pontificatus ſpe decidit. Nimirum nondum tempus illud aduenerat, quo eum Deus tanto excelſę dignitatis honore ornare deſtinàrat: quem eo abnuente, nulla demùm, quantumuis diligenti humana induſtria adipiſci quiſquam poteſt, neq; vlla rurſus ſolertia vllus præuertere. In quo tamen, vti poſteà conſtitit, bene haud dubiè cum illo actum tum fuit, quum procul à publico odio, in quo Clemens temporum calamitate ſtatim incidit ipſe meliore ſorte diuina certe prouidentia ad feliciora ſeruaretur. Id, quod inde maximè videri licuit, quum mortuo

Alexandri VI. memoria prope exſecrabilis.

Paulus III. bis pontificatum ambiens fruſtratur.

ſed ſuo bono.

Clemente annus longè omnium eius ætatis ſecura domi pace, mira cœli clementiâ, læta paſsim agrorum copia & vbertate, Punicaque victoria inſignis Pauli III. pontificatus initia nobilitauit, ita omnes, qui luctuoſa Hadriani & Clementis tempora euaſerant, ſe tunc primum natos crederent, ſalutem & fortunas ſuas in tuto poſitas arbitrarentur, exiſtimarentque expiatis tot cladibus inuectam eſſe aurei ſæculi felicitatem, quā haud dubiè Pauli III. pontificatum ciuili ſapientia prudentiaque plenū attuliſſe ſibi præſuadebant, cuius rei Clemente adhuc viuo haud modicum ſpecimen datum fuerat. Sub cuius pontificatus initijs Paulus ipſe Præneſtinam primùm eccleſiam, deinde Sabinam, poſt Portuenſem nouiſsimè Oſtienſem obtinuit. Mortuo verò Nicolao Fliſco Senatus principe, id munus vetere inſtituto ſuſcepit, quod tanta cum dexteritate, prudentia, auctoritate, ac integritatis opinione annos decem ſuſtinuit, vt nemini dubium eſſet ijs artibus gradum ſibi ad ſummum pontificatum, quo vnus omnium dignisſimus exiſtimatus eſt, præparaſſe. Romæ munus legationis iterum obiuit, in Hiſpaniam legatus eo tempore deſignatur, quo Clemens vrbe direpta in arce obſidebatur, in itinere Parmæ ſubſtitit, & Lotrechium, vt in pontificis obſeſsi auxilium expeditis itineribus veniret, maximè ſolicitauit. Cæſarem verò tunc primùm in Italia venientem Geneuæ cum Franciſco Quignonio Cardinale ſanctæ Crucis, & Hyppolito Medice legatus excepit. Quum Carolus Imperator Bononiam iterum veniſſet eo animo, vt inter alia circiter quindecim Cardinales à pontifice è factione ſua creare procuraret, Farneſius eum auctoritate & rationibus, ne id faceret, perſuaſit. Ob eas res apud Clementem adeò gratia & auctoritate valuit, vt quum pontifex diuturno ſtomachi vitio tabefactus, ſæpè repreſſo & rurſus erumpente morbo, omnem vitæ ſpem conſtanter abieciſſet, eum ſibi ſucceſſorem teſtamento ſcriptorem affirmaret, ſi pontificatus hæreditate pararetur: quin morti proximus ei vno iudicio ſuo omnib. patribus prælato, eccleſiam propediem vacaturam commendarit, & propterea Hyppolitum Medicem etiam atque etiam fuerat adhortatus, vt vnum omnino Farneſium collatis amicorum ſtudijs attollendum ornandumque ſuſciperet, quando nemo in adminiſtranda republica & tuenda dignitate SS. maieſt. ei potior eſſe videretur. Eo deinde rebus humanis exempto,

Eius gratia apud Clementem VII.

empto, quum nequaquam quærendus eſſet, qui in eius locum legeretur, ſed legendus, qui ętate prudentia, rerum diuturno vſu, inueterata virtute, & præcellentibus litteris præ omnibus ſine controuerſia emineret, patres haud diu cunctati, cogitarunt eum nouo & inuſitato exemplo ante celebrata nouemdialia, ſine vllo conclauis cœtu, de mortuo pontifici ſubrogare. Quod ipſe tanquam præter maiorum morem conſtantiſsimè recuſauit. Iuſtis igitur Clemẽti VII. celebratis, Cardinales XXXV. qui aderant in comitium in Vaticano ad quintum Idus Octobris, anno à partu Virginis M.DXXXIII. ſunt ingreſsi, nam multi in vrbem è prouincijs ad comitia conuolârant. Poſtridie ad quartum Idus Hyppolitus Medices, Cardinalis Clementis præceptorum memor, & ſua ſponte & ſuorum omnium hortatu, & amicorũ Cardinalium propenſione adductus, cum Iohanne Cardinale Lotharingio, viro inter patres nobiliſsimo egit, vt vtriuſque opera qui ſupra viginti ſenatorum ſuffragia moderabantur, pontificatus Farneſio traderetur.

Fit tandem Põtifex.

Paucis igitur conſilio communicato, ad Farneſium circa horam noctis ſecundam pergunt, eumq́; primos comitiorum æſtus tranquillo animo in cella exſpectantem pedibus aduoluti pontificem maximum ſalutant. Qua in re memoratu dignũ id accidit, Lotharingius Cardinalis Gallicam legationem ad ſe transferri rogauit, ſibi certò pollicitus, illum in tanta animi alienatione eam rem non ſibi negaturum. At Farneſius nondum planè pontifex, id decori ſuo conuenire negans, preces eius obaudiuit. Cæterum Medices & Lotharingi exemplum Cardinales amici primùm, deinde dubij nouiſsimè pauci competitores & aduerſarij ſecuti, eum ſubita veluti religione tacti adorant.

Ob id Romanorum lætitia & cur.

Nulla vnquã à multis ſeculis comitia ſincerius, ſimpliciùs, concordiusq́; inita peractaque ſunt, quum nullo liuore protracta, nullo ambitu corrupta, nulloque demum metu præcipitata fuerint. Eum populus Romanus incredibili lætitia & gratulatione accepit, quod in vrbis ſuæ ciuitatem pontificatum maximum, quo quidem illa iam annos plus centum à Martino V. deinceps caruerat, nobiliſsimus ciuis ſui fama nominis & eximia virtutum claritate reuocaſſet, qui latronum & ſicariorum audaciam, quæ in prouincijs & Romæ ægro pôtifice, & per interregnum irruperat, quàm primum contundere poſſet. Poſtridie quum in ſuffraga itum eſſet, ſingraphis ſuffragiorũ præter morem apertis, in ſacratum calicem, quod ſcrutinium vocant, coniectis pontifex denuo omniũ votis renunciatus, ad tertium Nonas Nouembris Pauli III. nomine aſſumpto, coronatus eſt,

Coronatur.

qua die ab eo felici auſpicio publica hilaritate percelebri in eius honorem nobiliſsimi Romanæ iuuentutis adoleſcentes per Vaticanam aream ſimulachro equeſtris pugnæ edito iucundiſsimè decurrerunt. Nec defuit ſpes: nam pontificatum adeptus tribunalis populi Romani capitolini, officiorum curialium, priuilegia confirmauit & auxit: eccleſiarum prædia temerè locata, vindicauit, & ita ſe in adminiſtranda republica geſsit illuſtri quodam in ſpeciem diuerſarum virtutum temperamento, vt pontificis ſimul & principis nomen tueretur.

Eius prudentia & aliæ virtutes.

In omni namque conſilio & ſingularis pietas, & ſumma prouidentia eminere videbantur, & non obſcura idem amplificandæ ſuorum potentię volũtas. Nam ante omnia, quod in re magnoperè expediebat, ſe neque harum, neque illarum partium, quod Cardinalis etiam facere conſueuerat, ſed communem omnium parentem profitebatur, propterea nequaquam adduci vnquam potuit, vt id fœdus renouaret, quod Bononiæ Clemente Cæſareque auctoribus, pro tuenda Italię libertate haud obſcurè ad arcendos Gallos percuſſum fuerat, quum ab vtroque aliquod fortuna ſua dignum munus exſpectaret. Quin & concilium toties à Germanis verè pietatis deſertoribus ad terrendos Romanos pontifices efflagitatum, à quo grauiſsimis de cauſis Clemens diffugiſſe videbatur, vltro ſe appetere, & ad id locum tempuſque ſe decernere paratum eſſe prædicabat: apud principes verò Chriſtianos inſtitit, vt ſibi concilium indicturo conſentirent.

Concilium celebrari cupit.

Miſsis quoque pro tuenda ſacroſancti nominis dignitate, qua priuatæ ſpes tegerentur, in Galliam & Hiſpaniam legatis, aſsiduè dabat operam, vt Franciſcus Gallorum rex vno conſenſu ad oppugnandum Turcam opulentiſsimo Africæ potitum regno cum Carolo Cæſare, firma pace, vel renouatis fœderibus iungeretur, vt ea ſaltem ratione Turcarum & Gallorum amicitiam labefactaret.

Contra Turcas bellum ſuadet.

Sed quanquam eſſet apud Gallos eximia pontificis auctoritas, nil tamen, quod ad fœderum vel cõferendorum auxiliorũ rationem pertineret, impetrare potuit. Franciſcus enim Gallorum rex Italia omni pulſus Cæſaris felicitatem, qui magnam Italię partem tenebat, ferre non poterat. Ad amplificandos deinde ſuos conuerſus, proximo Decembri duos ex filio & filia nepotes diaconos Cardinales creauit,

Cardinales creat.

Aaa Alexan-

Digitized by Google

Alexandrum Farneſium Petri Luiſij filium, & Guidonem Aſcanium Sfortiam, Conſtantia & Boſio natum. Ex his priorem mortuo, paulò pòſt Hippolyto Medice, S. R. E. cancellarium, poſteriorem verò camerarium, haud ita multò poſt Spinula defuncto, fecit. Poſtea ſtatui eccleſiaſtico inſtaurando confirmandoque animum adijciens, nihil antiquius duxit, quàm vt viros egregios toto terrarum orbe conquiſitos in patrum ampliſſimorum ordinem legeret, eccleſiæ ſalutem ijs verè inniti affirmans. Proximis igitur ſenatorum lectionibus aliquot inter multos ad xx. amplius ſelectos Cardinales creauit, omnes ſummo ſacerdotio digniſsimos, quos, vt in ſuam rempublicam adlegeret, è totiùs orbis Chriſtiani ſenatibus decerpit. Nemo Romanorum pontificum ad hanc diem plures patres, qui vnus & ſeptuaginta fuêre, ſacro purpurę honore donauit. Quatuor ſummi pontifices, qui nuſquam interrupta ſerie poſt eum ad ſummum ſacroſanctæ pontificiæ dignitatis apicem peruenêre, ex eius lectionibus prodierunt, Iulius 3. Marcellus 2. Paulus 4. Pius 4. præter quos F. Nicolaus archiepiſcopus Capuanus Germanus ordinis Prædicatorum Theologus, Ioannes Bellaius Gallus orator regius Hieronymus Ginutius Cameræ, Iacobus Simoneta, Rotæ auditores: Ioannes Fiſcherius Anglus epiſcopus Roffenſis, Theologus, paulò pòſt ab impio Henrico 8. rege prò Chriſto capite cæſus Gaſpar Contarenus ampliſsimus ſenator Venetus, Philoſophus eximius, Marinus Caractiolus pro duce Mediolani, Chriſtopherus Iacobatius ſupplicibus libellis ſubſignandis præfectus, Iacobus Sadoletus Theologus, Rodulphus Pius vitæ integritate, rerum gerendarum prudentia experientiaque pręſtans, Hieronymus Alexander archiepiſcopus Brunduſinus, trium linguarum peritia illuſtris, Reginaldus Polus Anglus vir eximia ſanctitate & vario doctrinarum genere clariſsimus, F. Ioannes Toletanus ex ordine Prædicatorum, Petrus Bembus, Fredericus Fregoſius, Petrus Paulus Pariſius, Bartholomæus Guidirionibus, F. Dionyſius Laurerius ordinis ſeruorum magiſter, Ioannes Moronus, D. Gregorius Corteſius monachus Caſsinas, F. Thomas Badia ex ordine Prædicatorum, Ranutius, Farneſius alius nepos, quem maiorem pœnitentiarium fecit, latinis græciſque literis eruditus, & alij multi numerantur, vel nobilitate clariſsimi, vel omni virtutum doctrinarumque genere cumulatiſsimi, vt ita non immeritò reſpublica Chriſtiana plurimum ei debeat, cuius vnius graui prudentique delectu ampliſsimo ſenatui orbis Chriſtiani ornamento ſuus eſt honor reſtitutus. Initio pontificatus Pauli, furioſa & inſana Anabaptiſtarum hæreſis paulò ante exorta, Monaſterium ciuitatem VVeſtfaliæ munitiſsimam occupauerat. In qua à loci epiſcopo acriter obſeſsi, aſperrimaſque oppugnationes paſsi, tandem commeatu abſumpto extrema inedia confecti, mures, feles, canes, animalium coria, & alia id genus, comedere ſunt coacti, ita vt vrbs illa verè noua Hieruſalem dicta ſit. Id enim nomen ei indiderat hæreticorum Rex nouus Ioannes Leidenſis Batauus, homo profanus, ſordida conditione, ſed animo planè excelſo, quia ad id munus à Deo ſe vocatum eſſe miſeris perſuadens, ad hanc nouam Hieruſalem & montem Sion miſsis ſuis quaquà verſum prophetis, mira audacia omnes inuitabat. Cæterum capta vrbe omnes cum rege obſidione deleti ſunt, & funeſtæ hæreſis deliriorum & ineptiarum refertiſsimæ domicilium diſsipatum. In Anglia per hæc tempora maior rerum moles fuit. Henricus 8. Britanniæ rex, qui edito præclaro volumine, inſanam Lutheri hæreſim oppugnauerat, & ob eam rem fidei catholicæ defenſoris, ſpecioſo titulo à Leone X. ornatus fuerat, patriæ religionis deſertor ob hanc cauſſam eſt factus. Vxorem is duxerat Catherinam Arragoniam, Ferdinandi catholici Hiſpaniarum regis filiam, ac Caroli V. Cæſaris materteram, Arturo fratri diu ante mortuo deſponſatam, cui quum inſani amoris libidine correptus vigeſimo matrimonij anno repudij libellum miſiſſet, Annam Boleniam adulteram, cuius furioſo amore flagrabat, in coniugalem thorum recepit. Hanc cauſſam aliquandiu in celeberrimis totius orbis Chriſtiani gymnaſijs tractarant inter ſe diuinarum humanarumque legum periti: poſtremò quum Clemens pontifex & in Cæſaris gratiam & vt æqua iura poſtulabant, repudium auctoritate ſua ſancire noluiſſet, ſed eas nuptias vt nefarias damnaſſet, rex maleſano amore deprauatus, omnem veterem ſuam virtutis, ac pietatis laudem & gloriam abdicauit, & noua damnataque Lutheranorum dogmata ſequutus, ab auctoritate Romani pontificis impiè deſciuit. Hinc factum, vt quum efferatum animum ad ſæuitiam

Anabaptiſtæ Monaſterium occupant.

Ioannes Leidenſis eorum rex.

Henricus VIII. Catholica religione deficit & cur.

Superinducta pellice vxorem repudiat.

uitiam impuliſſet, multis ſupplicijs damnatorum procerum aulam funeſtauit, ſublato ante alios quod etiam promeruiſſe videri poterat, ipſo Thoma Vlcero Cardinale Eboracenſe, qui nefarijs conſilijs peruertiſſe regem atque infatuaſſe inuidentis populi iudicio accuſabatur.

Thomas Vvolſeus Cardinalis Anglus.

Nec mora, ſeueriore diſtricto gladio complures exploratæ probitatis viros, & literarũ doctrina illuſtres, quod eius nefariæ ſententiæ aſſentire nollent, interfecit. In queis fuêre Thomas Morus, regij ſcrinij magiſter, & Ioannes Fiſcherius Cardinalis Roffenſis, paulò antè à Paulo III. creatus, Boleniæ autem regalibus ornamẽtis traditis, & tanquam ex legitimis nuptijs communicato geniali thoro. Catharinam legitimam vxorem miſerabiliter thoro domoque expulit, quæ quum dolorem ferre nequiret, breui, filia Maria relicta, fato conceſsit.

Thomas Morus & Ioannes Roffenſis occiſi.

Ab hiſce diris principijs ad peiora progreſſus, ſeipſum quoque publico edicto eccleſiæ Anglicanæ primarium ſub Chriſto caput contẽpto pontifice ſuperbè & arroganter pronunciauit, catholicamque omnem religionem hæreſi Lutherana ſuſcepta abrogare totis viribus cõtendit: monaſteria, & ædes ſacras profanauit: clericos, monachos, & fratres religionum omnes multis ex ijs immani ſæuitia occiſis omnino deleuit, bonis eorum vel in fiſcũ redactis, vel quo plures errores ſui participes haberet miniſtris inſaniæ ſuæ ſceleratè conceſsis, omnia poſtremo rapinis, cædibus, cruciatibus, & impietate repleuit.

Henricus VIII. facit ſe caput Eccleſiæ Anglicanæ.

Hiſce de cauſsis cõmotus Paulus pontifex, frequenti ſenatu Henricum Anglum, ob inauditæ hæreſis crimen Chriſtianorum numero haberi indignum cenſuit anathemateque notatum, & abrogata eidem omni poteſtate, in ordinẽ redactũ regijs titulis pro auctoritate ſua aliquandiu cunctatus priuauit.

Excommunicatur.

Nec mora, prædura ſcelerum vltrix adfuit Dei dextera: nam idem rex nouo inuſitatæ ſeueritatis facinore edito eandem quam tantoperè amauerat Boleniam adulterij damnatam, palàm capitali ſupplicio affecit. Suſceperat hoc tempore Cæſar Carolus expeditionem Tunetanam, vt immanem prædonem & piratarum ſæuiſsimum ducem Hebraimum Barbaruſſam vlciſceretur, qui immenſis Solymanni Turcarum imperatoris copijs, ac ingenti eius claſſe ſubnixus, poſt vaſtata cuncta Italiæ, Siciliæ atq; Hiſpaniæ littora, Tunetum in Africa eiecto Muleaſſe rege occuparat, & barbarè arroganterque felicitatis ſuæ metas progreſſus, de regno Neapolitano occupando magna ſpe concepta, haud dubia concilia agitabat.

Caroli V. expeditio cõtra Turcas.

Ad hoc bellum cõficiendum Paulus pontifex liberaliter contulit: nam & de ſuo decem triremes Genuæ exornari iuſsit, quibus tres quoque veteres adiunxit, quæ in cuſtodia Romani littoris eſſe conſueuiſſent, & in bellicos ſumptus ſacerdotiorum totius Hiſpaniæ decimas Cæſari conceſsit.

Paulus Cæſari fert ſuppetitas.

Claſsi ſuæ tum pontifex Virginium Vrſinum Anguillariæ comitem præfecit, nauandæ operæ cupidum, vt ea generis claritas perfecturæ maiorem auctoritatem adſtrueret. Eaſdem etiam decimas exæquata liberalitate, Franciſco regi conceſsit, quò illi, ſi vſus poſceret ad tuenda Etruſci maris pontificiæque ditionis littora, è Maſsilia viginti triremes mitteret. Quum autem Alfonſus Vaſtius ſuo antiquo pedeſtris militiæ imperio fungens, Germanicas ac Italicas legiones in Africam eſſet tranſportaturus, pontifex, qui eum appulſurum centumcellas intellexerat, ad declarandum ſuum in tam pio bello ardens ſtudium confeſtim eò ſe contulit, vt ſacris precationibus Deum Opt. Max. diuoſque Chriſtiani imperij tutelares, ad victoriam de hoſte parandam nauigantibus propitiaret; ita ipſo præeunte verba & hymnos ſacerdotum choro decantante, triremes, nauesque onerariæ ab excelſa ſpecula expiatæ luſtrateque ſunt.

Alphonſus Vaſtius.

Datum eſt item vexillum & ſceptrum Chriſtianæ religionis in templo de manu pontificis Virginio Vrſino, poſtridieque Vaſtius, cùm eò nactus idoneam tempeſtatem, Neapolim primùm in Siciliam deinde curſum direxit, vt proſpera demum nauigatione Africæ littora contingeret.

Virginius Vrſinus.

Paulò antè quoque ad Andream Auream toti maritimo negotio à Cæſare præfectum, & cuncta ad bellum nauale ingenti cura famaque adminiſtrantem, pontifex gladium de more ſolemnibus ceremonijs conſecratum dono miſit, is erat gemmato capulo, cælataque vagina cum baltheo aureis bullis & fibulis valde conſpicuo, & præter eum etiam villoſo è ſerico pileum margaritis phrygio opere depictum. Ea ſunt eximij pijque ducis aduerſus Chriſtianæ religionis hoſtes depugnantes inſignia, magnis regibus donari ſolita ſic vt non immerito ſtrenuus ſenex, quanquam multa iam nauali gloria plenus, ad petendam noui decoris laudem accenderetur.

Andreas Aurea.

Interea Hippolytus Medices dominandi auidus, animo vehementer per-

Hippolytus Medices ambitio.

Digitized by Google

turbare, inuidere apertius fortunæ Alexandri Florentiæ ducis atque eius vitæ inſidiari cœpit, ita vt ex ſubitanio tormentarij pulueris incendio Ioanne Baptiſta Cybo epiſcopo Maſsilien. impulſore execrabile exitium eidem machinaretur, quòd ſcilicet ipſo ſublato, dominatum Florentiæ adipiſci ſe poſſe per exules vaniſsima cogitatione confidebat.

Scelus meditatum delegitur. Harum autem inſidiarum indicia Deo detegente ab Alexandro deprehenſa ſunt, atque illico Romam ad Paulum pontificem delata. Pontifex quanquam ruituræ Mediceæ domus excidio, quod aliena cum inuidia parabatur, gauderet, in ſpem ſcilicet ingentis lucri ex ampliſsimis ſacerdotijs, quæ in Farneſios nepotes transferrentur. Alexandri tamen iniuriam negligere videri noluit. Quum Octauianum Tengam hominem facinoroſum ex Hippolyti ſatellitibus nefarij conſilij conſcium comprehendi iuſsiſſet, ſunt qui ob impotentiam & præpoſteros mores eum in vinculis habitum affirmant, quum põtifex nullam in eius captione coniurationis rationem habuiſſet; quo capto Hippolytus vano timore exterritus, ære alieno oppreſſus, & Gallica ope, cui multum fidebat deſtitutus, ex vrbe Tiburtini agri ſancti Angeli caſtellum aufugit: poſteà commutata voluntate ad ſanitatem redire, Alexandroque reconciliari cùm voluiſſet, Romam redijt, honorificè à põtifice ſuſceptus, & mitioribus verbis admonitus.

Moritur. Inde Neapolim profecturus in itinere ad oppidum iter Fundani agri, quod eſt viæ Appiæ impoſitum oborta peſtilenti febre (vel vt alij tradunt) veneno petitus, ſexto die ad IV. Id. Auguſti rebus humanis eximitur, & in vrbem relatus tota vrbe lacrymante in Laurentianis ædibus tumulatur, magna hercle exſulum lætitia & pontificis commodo, quũ hic eius ſpolijs & ſacerdotijs ſuos ditaret, in his Alexandrum Farneſium, cui ampliſsimũ cancellariæ munere honeſtato monaſterium trium fontium, qui Hippolyti fuerant, commendauit, illi verò vno erepto alterum tanquam propinqui ope deſtitutum: vti mox euenit, facilè tolli poſſe diuinarent.

Cæſaris expeditio in Africam. Cæſar autem ingenti claſſe comparata ex Sicilia Italiaque ſoluens, ad Vticæ littus feliciter appulit, vbi exercitu expoſito, fugato Barbaruſſa Tunete paucorum dierum labore expugnato, reſtitutoque duris conditionibus Muleaſſe beneficiario rege, & Guleta arce firmiſsima impoſitis Hiſpanis præſidijs inſigniter munita, ad viginti millia captiuorum Chriſtiani nominis, qui ex diuerſis regionibus à ſæuiſsimo prædone capti, illic miſerrimæ ſeruitutis iugum ferebant, liberauit, & inde ſoluens in Siciliam primùm, deinde Neapolim, vbi triumphali pompa ſuſceptus eſt, peruenit. Hæc tam inſignis victoria tanta gratulatione eſt excepta, vt pontifex ſolemnibus indictis ſupplicationibus, gratias Deo publicè egerit, & ad Cæſarem Legatos duos Cardinales Iohannem Picolhomineum epiſcopum Oſtienſem, & Alexandrum Cæſarinum diaconum ei ſuo nomine de tanta victoria gratulatum miſerit.

Francisci Sfortiæ mors. Quum Cæſar in itinere eſſet, quo ex Sicilia Neapolim properabat, Franciſci Sfortiæ nouiſsimi Inſubrum ducis mors ei nunciata eſt, cuius obitu grauiſsima bella ſunt exorta. Nam Cæſar Antonio Leua pro duce Inſubribus impoſito, ducatum Mediolanenſem imperiali fiſco applicatum in prouinciæ formam redegit, Franciſco Francorum rege magnopere repugnante, qui Ciſalpinæ Galliæ imperium à Cæſare ſibi concedi poſtulabat, cum ſuo iure antiquæ hæreditatis ab auia Valentina Vicecomite repetito, tum præclara Maximiliani Cæſaris conceſsione, qui id tabulis ritè confectis acceptaque honorarij muneris pecunia Ludouico XII. regi poſt exactum captumque Ludouicum Sfortiam adiudicaſſet.

Gallus Sabaudiã inuadit. Cuius quum Cæſar rationem habere nollet, non ignarus quantum commodi ſibi ex Mediolanenſi imperio accederet, occaſionem irato regi, vt pacis fœderibus ſolutis arma moueret, dediſſe viſus eſt. Rex enim Gallus in Carolum Sabaudium Allobrogum ducem, qui in Cæſaris clientela erat, arma vertit, vt per eius ditionis fines expeditum ſibi in Italia pararet iter. Nec mora Galli duce Phillippo Sciaboto, qui Brion Amiralius dicebatur, coactis copijs Sabaudium Tranſalpinis oppidis exuerunt, trangreſsique alpes aliquot munita oppida Subalpinæ regionis, in primiſque Taurinum, magna cum imperatoris indignatione occuparunt: qui Gallorum impetu audito, vt eorum arma ab Allobrogum ducis fœdere ſibi iuncti ditione auerteret, Gallicam expeditionem edixit.

Cæſar Romam venit. Igitur adulto iam verè initio anni M. DXXXVI. Cæſar Neapoli profectus, Nonis Aprilibus per Appiam à Capena porta Romam intrauit, triumphali pompa à Cardinalibus, Epiſcopis, & reliquis omnium ſacerdotum & Romanorum ciuium ordinibus exceptus, & ad Baſilicam Vaticanam, vbi à pontifice Paulo ter-

Digitized by Google

lo tertio ſuper baſilicæ gradus ſedente, more maiorum exſpectabatur, deductus, læto populo ob antiquorum imperatorum memoriam. Adorato pontifice Cæſar ea parte Vaticani palatij exceptus eſt, quæ exornata laquearibus aureis, & marmoreo inſigni mœniano vrbem ſpectat, ab Innocentio VIII. condita, qua etiam Alexander VI. Carol. VIII. Galliæ regem ſuſceperat. Cæſar Romæ ſanctum Paſchæ diem coluit, in quo pontifex Cæſare imperialibus inſignibus ornato adſtante, rem ſacram ſolemni apparatu in baſilica Vaticana fecit. Tredecim autem dies moratus Romæ, de ſumma rerum & maximis reipublicæ Chriſtianæ negotijs, cum pontifice locutus, pridiè quàm proficiſceretur præſente pontifice, cunctoque ſenatu, & principum ferè omnium legatis, non obſcura in Gallos ira ſuccenſus grauiſsimam habuit concionem, qua animi ſui intimos receſſus ardentiſsima facundia patefecit, quod Gallorum legati penè conuitioſe expoſtularent, vt Henrico regis filio Inſubrum principatum beneficiario iure adiudicaret: id enim Cæſarem promiſiſſe Claudius Velleius orator regius affirmabat. Inter perorandum autem repetitis, quæ contra maiores ſuos Galli reges multis iam antea annis malè patrauerant, & nouiſsimè de ijs, quæ paulò ante Rex Franciſcus ſibi intulerat iniurijs quæſtus ita excanduit, vt regem Gallum ad ſingulare certamen prouocauerit, vt enſe & pugione ambo dimicantes ad eum modum tandem controuerſiam finirent. Tum pontifex clementiora ominatus, Cæſaremque complexus obſecrauit, ne vel non iniquæ iracundiæ impenſius, quã pietati indulgere mallet. Galli oratores Martiſconenſes & Velleius breui reſponſo Cæſaris verba excepêre. Pontifex ex quibuſdam Cæſaris verbis veritus, ne Cæſar Romæ diu commoratus eius occupandæ illecebris caperetur, clam Bellaium & Stephanum Columnam, vt in Italiam Gallos accirent, emiſit. Quorum vi Cæſar coactus, ea conſilia vtparum opportuna dimitteret. Quartodecimo igitur die Roma Cæſar profectus, per Etruriam, & Ligures iter faciens, rectà in Gallum mouit, & Antonio Leua auctore Galliæ Narbonenſis fines intrans, tãdem id bellum propter rei frumentariæ difficultates, & cœli in clementiam tractu durius, atque exitu aſperius expertus eſt, quam Leua putârat. Hinc inter duos sũmos orbis Chriſtiani principes maximo cum reipublicæ incommodo

Eius oratio.

Ira in regem Galliæ.

Roma diſcedit.

atrox bellum exarſit. Dum Carolus Auguſtus adhuc Romæ maneret, pontifex eius rogatu, & ſui alioqui officij memor, vt ſalutaribus ſanctionibus vetus ea controuerſia, quæ paulatim exorta & in immenſum aucta, placita Chriſtianæ pietatis, & Romanorum pontificum auctoritatem lacerabat, tandem finiretur generale Chriſtianorum omnium concilium, diu multumque deſideratum, vigeſimo demùm anno, poſteaquam Lutherana hæreſis irrepſiſſet in proximum annum M. DXXXVII. indixit. Mantuam omnibus conuocatis; ſed mox Ducis, qui imperatoris vires timebat, rogatu locum mutauit, aſsignata Vicetia Venetorum ditionis vrbe & Laurentio Campegio primum, deinde Iacobo Symoneta, & Hieronymo Alexandro Cardinalibus tanto negotio præfectis. Qui verò concilium Germanis indiceret, delectus eſt Petrus Vorſtius epiſcopus Aquenſis. Ipſe per litteras reliquis principibus rem inſinuauit. Verùm & ea res difficiliorem ſucceſſum habuit, alia ex alijs quotidiè ſuborientibus impedimentis. Nam Vicetia etiam dimiſſa eſt, quòd hæc à ſchiſmaticorum ſedibus paulò longius abeſſet. Et Veneti rem non probabant, ne Turcarum tyrannum incitarent, qui Chriſtianorum conuentum timebat. Intereà Pontifex deprauatis clericorum moribus corrigendis, nouem grauiſsimos & doctiſsimos viros delegit, Caſparem Contarenum, Ioannem Petrum Carrafam Teatinum, Iacobum Sadoletum, Reginaldum Polum, Cardinales: Fridericum Fregoſium Salernitanum, Hieronymum Alexandrum Brunduſium, Archiepiſcopos: Ioannem Matthæum Gibertum Veronenſem Epiſcopum, Gregorium Corteſium Abbatem ſancti Georgij maioris Venetiarum, F. Thomam Badiam magiſtrum ſacri palatij, qui bello edito, quo reformationis præcipua capita comprehenderunt, illum pontifici obtulerunt. Pontifex intereà pacis & quietis Chriſtianorum ſtudioſus, binas legationes emiſit: Altera Auguſtino Triuultio Cardinali demandata, quæ Franciſcum regem reſpiceret. Altera Marino Caracciolo, qua Cæſar adiretur, quia ab vtroque armato principe pijs precibus impetrarent, ne ſummo reipublicæ Chriſtianæ detrimento armis concurrerent, ſed pace facta, aut fœderibus ictis poſt conſilium celebratum, pia arma in Turcas verterent. Quanquam autem hiſce legationibus nihil ad leuandas ſimultates, aut minuendam eius ſuſcepti belli controuerſiam animis vtrinque in mutuam perni-

Bellum inter Cæſarem & Gallum.

Concilium Tridentinum indicitur.

Clericorum moribus reformandis viros ordinat.

Digitized by Google

ciem irritatis, perfectum ſit: eximium tamen ſacroſanctæ æquitatis ſpecimen in pontifice, qui pacificatoris nomen quærebat, præbuerunt. Sequenti anno, qui fuit à partu Virginis milleſimo quingentiſimo trigeſimoſeptimo, octauo Idus Ianuarij, Alexander Medices Florentiæ dux, qui Hippolyti cardinalis inſidias diligentiſsimè vitârat, in alterius propinqui familiariſsimique ſodalis inuſitatam perfidiam incidit, quum à Laurentio Medice magnis ſibi obſtricto beneficijs, intempeſta nocte altè ſtertens, gladio per coſtas adacto ſeuiſsimè ſit interfectus. In cuius occiſi locum, quum Coſmus eſſet ex S. C. ſubrogatus, Florentini exules, item Saluiatus, Rodulphus, Gaddus, Montius, Cardinales ad recuperandam patriæ libertatem infeſtis armis Florentiam properârunt. Incenſos proclinatoſque ad bellum Paulus Pontifex dicitur incitaſſe, quod ſuis rebus, atque conſilijs tum priuatis, tum publicis conducere iudicaret, ſi Etruriæ imperium æquabili liberoque reſtitutæ reipublicæ conſilio potius, quàm vnius principis nutu atque auſpicio regeretur, in ea præſertim vrbe, quam ipſe liberam incoluerat, in qua bonas litteras adoleſcens didicerat, tum etiam, quod ſuſceptis nuper cum Alexandro ſimultatibus, Coſmo in eundem dignitatis locum ſuccedente, & eadem ſimultatis cauſſa vigente, nomen tantum non animum principis immutatum eſſe exiſtimaret, ſed fortuna Coſmo conſtantiſsimè fauens, omnes hominum conatus illuſit. Cliſſa per eadem tempora Dalmatiæ oppidum paulò ſupra Salonam nobiliſsimam vrbem, quod Pontifex pietatis memor cohortibus & opportuno tormentorum inſtrumento, atque ita commeatu contra Turcarum vim flamma & ferro tum per totam Dalmatiam debacchantium inſtruxerat, Petro Croſiccio regulo occiſo, magno Chriſtianorum incommodo in barbarorum poteſtatem deuenerat. Quapropter Pontifex magno concepto dolore grauiora metuens, indictis ſolemnibus ſupplicationibus à diui Marci ad Mineruæ pedibus ſupplex profectus eſt, miſſis ſtatim in omnes partes legatis, qui Chriſtianos principes depoſitis, tandem mutuis odijs ad ſacrum bellum hortarentur. Ipſe paulò antè filio Petro Luiſio duce Eccleſiaſtici exercitus creato, vrbis mœnia inſtaurare aggreſſus eſt, initio ſub Aucutino facto. Quo etiam anno quum Turcæ, qui graue cum Venetis bellum gerebant, totam ipſorum ditionem grauiſsimè vexarent, Pontifex totis viribus eo incubuit, vt Cæſarianorum, ſuis Venetorumque armis conſociatis, & communibus ſumptibus inſigni claſſe comparata bellum impotentibus barbaris inferretur. Fœdus igitur cum Cæſare & Venetis Pontifex his conditionibus percuſsit, vt Cæſar octoginta duas triremes inſtrueret, totidem Venetus, ipſe verò Pontifex triginta ſepararet, vt ducentarum triremium numerus efficeretur. Renunciati ſunt claſsium duces Cæſarianæ Andreas Auria, Venetæ Vincentius Capellus, pontificiæ autem Marcus Grimanus Patriarcha Aquileienſis. Hanc claſſem belli duces aduerſus Barbarum tyrannum in Græciam educerent. Illud poſtremo cautum eſt, ſi in hoſtile littus deſcendendum eſſet, terreſtribus copijs Ferdinandus Gonzaga Siciliæ præfectus cum imperio præeſſet. Hoc fœdere iuncto veritus pontifex, ne Cæſare ſacro bello occupato Francorum rex à tergo in Cæſaris prouincias irrueret, conatus eſt, vt pacem, vel ſaltem inducias, inter vtrumque componeret, & ob eam rem legatos creauit duos Cardinales, Chriſtophorum Iacobatium quidem ad Cæſarem Rodulpum verò Pium Carpenſem ad Gallum. Cæſar quoque veritus, ne ſe abſente, & bello Turcarum occupato Pontifex in Gallorum partes deſcenderet, Margaritam filiam Octauio Farneſio pontificis nepoti matrimonio vt iungeretur, propoſuit. Id Pontifex regi Gallo inſinuauit, ſperans ea ratione vtriuſque regis animum ad affinitatem ſecum contrahendam allicere poſſe. Quo tempore exeunte anno, quum Cæſariani Gallique pari ſtudio ſuarum partium oppidis, nouo præſidio nouoque commeatu confirmandis in ſubalpinis occupati eſſent, & Vaſtius intentè proſpiceret, quo regis, qui cum ſuis præſidio in Italiam venerat, ſigna verterentur, è Belgio allatum eſt Mariæ & Eleonoræ ſororum clariſſimarum reginarum auſpicijs, inter ipſos certantes armis principes propinquos ſuos, inducias in decem menſes percuſſas. Iiſdem ferrè conditionibus, quibus ante aliquot annos ea immania diuturni belli incendia reſtrinxerant, quas eaſdem principes in ſpem mutui colloquij certiſsimæque pacis eſſent probaturi. Itaque per eam, quæ ſubſequuta eſt hyemem, Paulus pontifex enixè

Alexander Medices proditoriè occiſus. Vide Iouii lib. 38. hiſt.

Cliſſa à Turcis capta.

Expeditio contra Turcas.

Pontificis cura ne bellum Turci cum impediretur.

Induciæ decem menſium.

Colloquium Cæſaris & Galli expetat.

Digitized by Google

enixè legati Carpenſis præcipua opera procurauit, vt Carolus ipſe Cæſar, & Franciſcus rex reipublicæ cauſſa ſecum in colloquium venire minimè grauarentur, cui poſtulationi neuter refragari conueniens eſſe exiſtimauit. Opportuniſsimam autem omnibus futuram conuentui ſedem Pontifex decernebat, apud Niceam Prouinciæ vrbem, quæ erat ditionis Caroli Sabaudij Allobrogum Principis ſupra mare in Galliæ Italiæque finibus ſitum. Ad magnam itaque ſpem futuræ concordiæ commoti, non ita multò poſt omnes eodem conuenerunt. Relictus eſt Romæ legatus Cardinalis Neapolitanus, cuius poteſtatem Pontifex amplificauit. Qui longum & laborioſum iter exactæ iam ætatis ſenex reipublicæ cauſſa ſuſcipiens nullis precibus obtinere potuit, vt ambo reges in complexum mutuaque colloquia ſe petente adſtanteque deuenirent: vterque enim ſeorſum Cæſar quidem in ſacra diuo Franciſco, vbi Pontifex commorabatur, extra vrbem æde: Rex verò Gallus magnifica domo lignea ab ſe in vrbano exſtructa, pontificem more Chriſtiano venerati ſunt, cui Nicææ arx hoſpitio attributa fuerat, quòd dux rebus ſuis timens non ſine Cæſaris indignatione recuſauit. Fuêre, qui tum exiſtimarent neque Cæſarem, neque Franciſcum regem, poſteaquam è tam diuerſis diſiunctiſque regionibus pontificem conueniſſent, à colloquio (vti par eſt) abhorruiſſe, ſed quodam ſecretiore conſilio pontifici tantæ voluptatis aſpectum, & laudis famæque ſucceſſum inuidiſſe, quod ſecum reputarint pontificem minimè religionis, bellique ſacri ſtudio, ſed priuatorum ſpe commodorum ipſorum colloquia ita affectaſſe, qui Margaritæ Auſtriæ Alexandri Medicis viduæ nuptias iam ſibi oblatas pro nepote Octauio firmare, & Clementis exemplo Victoriam neptem, quæ Guidobaldum Vrbinatium principem poſtea maritum habuit, cognationi regiæ coniectis in Vandomium oculis inſerere, percupere videretur. Secretiora verò introſpicientibus vera cauſſa patuit. Nam magiſtri & proceres vtriuſque principis, & præſertim Hanno Momorantius magnus Regij Gallorum ſtabuli Comes, ob inuidiam & priuatis de cauſſis impedimento fuêre, ne ſimul cum pontifice conuenirent. Cæſar tamen per internuncios Franciſco pollicitus eſt, ſe in eius complexus, colloquiaque, priuſquam in Hiſpaniam renauigaret, deuenturum. Quum de pace inter reges nulla ratione conueniret, hoc tantum obtinuit pontifex, vt inducias annuas à reginis, quas diximus in Belgio conceſſas & promulgatas, ipſi reges in nouem præterea annos ſolemni tabularum adſtipulatione firmarent. Nec multò pòſt Franciſcus diſcedens à pontifice in regnum ſuum eſt reuerſus. Pontifex triremes Gallicas conſcendens ab imperatore comitatus Genuam ambo exceſſerunt, acceptuſque eſt hoſpitio in Fliſcorum ædibus, & nullo non honoris genere adhibito à Genuenſibus honeſtatus. Exinde Cæſari valefacto claſſem conſcendit, partim mari vſus, partim terreſtri itinere per Ligures & Tuſcos Nepet peruenit, vbi ob calores & itineris labores febre correptus aliquandiu iacuit. Valetudine recuperata Romam ad 9. Kal. Aug. ingreditur maxima totius vrbis lætitia, & gratulatione ſuſceptus. Cæſar interea, qui pontificem Genuam vſque comitatus fuerat, ad Maſsilienſem oram delatus, circa Foſſas Marianas (Aquas mortuas vocant) ex condicto auctore Eleonora Cæſaris ſorore Regis vxore Franciſcum regem eò diſcedentem cum liberis ſua quadrireme prætoria humaniter exceptum arctè complexus eſt, vbi biduum ferè commorati, plures horas arcanis ſermonibus impenderunt, tanta omnium, vel eorum qui aderant, vel illorum, qui id poſtea ab alijs didiciſſent, exultatione & lætitia, vt ferè nemo reperiretur, qui non planè exiſtimaret, reges ipſos deterſis odijs conciliatos, fraternæ amicitiæ fœdera concepiſſe in ſpem maturæ pacis, atque concordiæ. Vnus tamen Paulus ipſe pontifex, pro veteri ſua prudentia, vt id crederet, adduci non poterat, poſtquam parum pio aſperoque vtriuſque principis concilio, præſentibus colloquijs excluſus, eius clandeſtinę appetitæ amicitię ratio, quę nullam ſyncerę voluntatis & religionis ſpeciem præ ſe ferret, nequaquam compoſiti animi diuturnam ſimulationem habitura putaretur. Quum Nicææ adhuc eſſet pontifex, actum eſt inter illum & Cæſarem, vti antea compoſitum fuerat, de ſuſcipiendo bello nauali in Turcas: nam noua legatio à Venetis ſupra veterem ad pontificem Cæſaremque peruenerat, qua Veneti pacem inter regem & Cæſarem procurabant, ſignificabantque æſtate iam adulta feſtinandum eſſe, & vt apparerentur claſſes poſtquam Venetijs cup-

Niceam pergunt Cæſar, Gallus & ipſe Pontifex.

Sed Cæſar & Gallus in mutuum colloquium non veniunt.

Suſpicio quorundam.

Inuidia.

Cùm pax non procederet induciæ fiunt.

Paulus Romam reuertitur.

Pontifex dubitat.

cuncta iam parata eſſent ad nauigandum, magnoque incommodo futurum eſſe prædicabant, ſi reliquos etiam æſtatis menſes inanibus conſultationibus effluere ſinerent, quibus res magis opportunæ geri poterat: Nam (vt memoraui) paucis antea menſibus Romæ fœdere inter ſe icto, hi tres principes Paulo tertio, auctore validiſsimam atque ornatiſsimam claſſem communib[illegible] impenſis in Græciam aduerſus barbarum tyrannum ſtatuerant educere. Itaque cohortantibus, demum Venetis ingenti claſſe, & Turcis maximè formidabili comparata in Turcam eſt itum. Sed huius maligni ſæculæ fortuna aliena prorſus & infenſa Chriſtianis, labante vetere diſciplina, priſcaque virtute obſoleſcente,

Chriſtianorum contra Turcas irritus conatus.

ita barbaris tum fauit, vt noſtri apud Actiacum promontorium (quod Præuiſam vocant, Octauij Cæſaris victoria inſigne) collatis cum Barbaruſſa improſperè viribus, Andrea Auria Cæſarianæ claſsis præfecto pugnam detrectante, Turcis relictis, in tres iterum partes diuiſi, & veluti in fugam acti, tota nauali exiſtimatione exuerentur, totque & tanti pontificis optimi Venetorumque conatus irriti fuerint, caſtro nouo præſertim paulò poſt in Dalmatia à Turcis occupato. At pontifex poſt Neuariam vrbem Petro Luiſio à Cæſare Romæ agente biennio ante impetratam, celebratis quoque nuptijs Octauij nepotis & Margaritæ Auſtriacæ Cæſaris filiæ, Alexandri Florentiæ ducis viduæ, magno apparatu cum dote redditus quindecim millium aureorum in Sabinis, quum forte per eoſdem dies è vita exceſsiſſet Franciſcus Maria Ruuerus Vrbinatium dux, ad Camerinum recuperandum animum adiecit. Erat enim, vt ferebatur, ad Eccleſiam ipſo iure deuolutum iam inde à morte Ioannis Mariæ Varani, quem eius oppidi ducem creârat Leo pontifex quòd nullam videlicet maſculam Varanorum liberorum prolem ſuperſtitem reliquiſſet, ſed occupârat Ruuereus, quod filius Guido Vbaldus Iuliam Ioannis filiam, Clemente pontifice repugnante, præter eius ſententiam matrimonio ſibi haberet

Bellũ contra Vrbinates.

coniunctam. Itaque pontifex occaſione hæredis bellicæ rei imperiti arrepta, conſcripto milite bellum in eum continuò mouit: huiuſmodi namque tempus prudenter expectandum cenſuerat, quia anteà vix initio pontificatu eandem expeditionem patre acriter reſiſtente fruſtrà ſuſcepiſſet. Neque fefellit eum opinio, quum ad primam ſtatim ſuſcepti belli famam, oppidum à Ruuereo iuuene redderetur. Reſtitutum illud, pontifex grandi pecunia cunctis, qui aliquod ius in eo prætenderent perſoluta, Octauio Farneſio nepoti, vna cum ducatus inſignibus beneficiario iure conceſsit, quum ipſum paulò ante in eiuſdem Ruuerei defuncti locum Vrbis præfectum dixiſſet. De ornamentis deinde & præſidijs Eccleſiæ cogitans, nouos aliquot Cardinales legatos Verulanum Galliæ Ciſpadanæ,

Cardinales creati.

Iacobatium Peruſij, Eporedienſem Bononiæ, & Carpenſem Piceni creauit; frequentes præterea ampliſsimos doctiſsimoſque viros legatos pro tollendis religionis controuerſijs, & ad eos, qui ab Eccleſia ſeiuncti erant, reducendos, in Germaniam deſtinauit. In his primũ Cardinalem Brunduſinum, deinde Cõtarenũ, qui Ratiſponenſi conuentui põtificis nomine interfuit. Sub id tẽpus, quũ exhauſto ærario tributa, vectigalia & portoria multa vel de nouo acerbè exegiſſet, vel auxiſſet vetera,

Peruſini domiti.

Peruſini, qui ob ſalinarũ auctũ vectigal impoſitũ rebellarãt, armis domiti & imperata facere coacti ſũt. Ad hęc exẽpli cæteris ſtatuẽdi cauſſa abolita prorſus decurionũ poteſtate, eos immunitatibus pleriſque exuit, & ipſorum legatos Romam ſupplices atque atratos venire, & admiſsi ſceleris veniam petere coegit. Per id tempus Aſcanio Columnæ contumacius retinenti, totam in Latio paternam ditionem armis abſtulit, Palliani mœnia & arcis papæ demolitus.

Ieſuitarum origo.

Ieſuitarum ſocietatem, quam Paulus tertius approbauit, inſtituêre per id tempus viri aliquot pietate celebres Ignatio Loiola nobili Hiſpano primo eiuſdem magiſtro auctore. Hi diuinis meditationibus vacantes praxim adiunxere; pueros per Vrbes gratis erudiendo, diuini verbi prædicationibus inſiſtentes, ignotas

Breſilia & Perunia.

antea Indorum Breſilli & Peruſcanas terras penetrarunt. Maximè in his floruêre, præter Ignatium, Iacobus Laines, Franciſcus Borgia olim dux Gandiæ, Boadiha, Ledeſima, Toletus, Caniſius, & alij multi viri doctrina & pietate illuſtres. Cæterùm qui annis 1539. & 1551. acta ſunt, quia ea fuſius in Farneſij & Contareni Cardinalium vitis ſum perſecutus, breui in præſens tranſcurram. Nam per

Cæſar per Galliam in Belgium venit.

id tempus Cęſar in Hiſpaniam reuerſus, vxorem Iſabellam Auguſtam amiſit, auditaque Gandauenſium Belgarum graui rebellione, & in mora periculum eſſe ſentiens, per Galliam breuiori itinere iter facere conſtituit. Lutetiam itaque Pariſiorum veniens amicè ac magnificentiſsimè à Gallorum Rege Franciſco excipitur. Eò pontifex nepotem Alexandrum

Digitized by Google

drum Farneſium Cardinalem legatum miſit, vtriſque pontificis nomine gratulatum. Cæſar vt in Belgiam cum Alexandro legato peruenit, quæ de pace cum Franciſco rege Pariſijs agitauerat irrita fecit, omnibuſque animi viribus ijs rebus firmandis incubuit, quę imperium eius continerent, parum de turbatæ religionis remedijs, inteſtinis diſsidijs vexatus tunc cogitans, quæ res ſimultatem & inimicitias inter ipſum & pontificem peperit. Multa hyeme anni M.D.XXXIX. cum Cæſare à legato acta de religionis in Germania ſtatu, quæ is conuentus Ratiſponenſis manauit, Pontificis in Cæſarem ita auxère quæ in eodem cõuentu acta ſunt, quo circa tranſubſtantiationis in Euchariſtia myſteriũ cardinalis Contarenus legatus circumuentus fuiſſe dicitur. Quo tempore pontifex ab externis rebus ad emendandos mores conuerſus, quo illi rei præcipuum adferre momentum cogitaret, ſi epiſcopi commiſſos ſibi populos pro ſe quiſque in officio coram contineret, vt ad eccleſias ſeſe ſuas conferrent, diligenter eos eſt adhortatus. Cæterùm diuturna eorum conſuetudine victus, hoc illis facilè remiſit.

Conſtitutiones Pauli.

Reip. conſtituendæ vacans Aegidianas conſtitutiones firmauit, ita tamen vt auditoris cameræ iura non infringeret Referendariorum iura, immunitatas, auctoritatem auxit. Decedentium ſacerdotum ſpolia cameræ apoſtolicæ applicauit, qui ius teſtamenti condendi non obtinuiſſent. Iudæis ad Chriſti fidem venientibus, bona ante conuerſionem acquiſita retinere permiſit, quò faciliùs conuerterentur. Contractum vectigal, contrahentium fraudibus læſum reformauit. Eos, qui fiſcum tabulis deprauatis fraudarent, repreſsit. Præfectorum carceris, iudicum cauſarum ciuilium & capitalium iniurias, quibus inopes vinctos vexabant, repreſsit. Mortuo Cardinale Auxitano Farneſium nepotem Auenionis legatum creauit. Diſſoluto autem eo conuentu, qui anno M.DXLI. Ratiſponæ habitus eſt, Cæſar, qui ſe curaturum cum põtifice promiſerat, vt intra biennium generale conciliũ haberetur, diſceſſurus è Germania poſtulauit à pontifice, vt ſibi in Italiam venienti, & in Africam ad Algerianam expeditionem traiecturo ad Lucam occurrere vellet, vt mutuis colloquijs deliberando, quid de tota ratione concilij ſtatuendum eſſe videretur, decernerent. Improbarunt tum vehementer profectionis conſilium medici, letale ei futurum dictitantes medijs caloribus ab vrbe diſcedere: nonnulli quoque ſenatores retinere eum conabantur, in primiſque Franciſci regis legati ſubueriti, ne Cæſar honeſtiſſima petitione in belli Punici ſumptũ, quod tum aduerſus Aſanagam, qui Algerij cum imperio à Barbaruſſa fuerat relictus, ſuſceperat, pecuniam impetraret, quæ demum occulto concilij exitu ad excidium Narbonenſis Galliæ verteretur.

Paulus Lucam pergit.

Sed pontifex & omnia ætatis pericula, quę publicam ſalutem includerent, facilè cõtemnebat, & recrudeſcentia pereuntis Chriſtianæ reipublicæ vulnera omnino Cæſari detegenda, indicandaque vitia ſerpentis peſtis exiſtimabat, vt vno concordiæ remedio ſanarentur. Accendebatur enim vt ire pergeret, ea de cauſſa magis ac magis, quod ſuborta erat inter Franciſcum & Cæſarem noua ſimultas, veluti inducijs decennalibus, eius præſertim opera initis, Antonij Rinconis, & Cæſaris Fregoſij (quos Gallus ad Turcas cum mandatis miſerat) cæde violatis, qua re maximè premebatur, veteriſq; odij flamma compreſſa aliquandiu induciarum fide, in multo autrocius quã antea belli incendium exarſura eſſe videretur. Itaque Cardinale Carpenſe Romæ legato relicto, & æſtuoſo itinere Caſsiam viam emenſus, Lucam perueniès, ibidem Cæſarem exſpectauit.

Colloquium Pontificis & Cæſaris.

Cæſar Lucam cùm veniſſet, ter pontificem, pontifex verò ſemel Cæſarem ad mutua colloquia adijt, cui ſingulas enumerando plagas, quas nobis ſæpò Barbarus hoſtis ac nuper rurſum ad Budam in Pannonia inflixiſſet, eò omnes cogitationes & conatus ſuos vertit, vt eum ad pacem cum Franciſco rege ineundam hortaretur, ne in Gallos per Narbonenſem prouinciam arma verteret, veritus. Quum nihil impetraſſet, ſuadere conatus eſt, vt quas Algerium in Africam copias eſſet traiecturus, relicta nauali expeditione aduerſus Turcas educeret, fratris Ferdinandi Auſtriaciq; imperij præſidio, ſi ea recenti ad Budã victoria Solymanus vteretur. Verùm Cæſar fatali innixus conſilio in ſententia permanſit, nihilque magis eo tum colloquio ſtatutum eſt, quam vt Concilium, quòd maximè exoptare Cæſar videbatur, in annum ſequentem indiceretur. Actum etiam, vt ea emendarentur, quæ in comitijs Ratiſponenſibus malè Cæſaris permiſſu, præter antiquas patrum regulas, acta erant. Abeunte Cæſare, pontifex Deum de more, vt nauiganti Cæſari féliciter adſpiraret, ſuppliciter precatus, nepotem Octauianum Farneſium, ad ponendum militiæ rudimentum in ſoceri Cæſaris contubernio, ſtudij ſui atque vt beneuolentiæ obſi-

Digitized by Google

obſidem collocauit, & paulò poſt per Piſtorienſes montes Bononiam, atque inde per Aemiliam & Flaminiam modicis itineribus in vrbem redijt. Cæſarem porrò infauſtæ in Algeriū expeditionis difficillimo anni tempore ſuſceptæ mox pœnituit: nam ventorum vi & ſæuis Autumni tempeſtatibus claſſe diſiecta, & magna florentiſsimi exercitus parte vel à Pœnis exſtincta, vel mari ſubmerſa, Inglorius in Hiſpaniam eſt reuerſus. Clade Algeriana accepta, Pontifex Granuellani rogatu Nicolaum Ardingellum à ſecretis in Gallias miſit, vt regem ad bellum Cæſari afflicto inferendum pronum auocaret. Initio anni M. DXLII. pontifex Cardinales legatos creauit Contarenum Bononiæ, Ciſpadanæ Galliæ Gambaram, Peruſiæque Ariminenſem. Conuentus quoque imperij procerum VVormatiæ celebratus eſt, cui etiam Lutherus inter fuit, in quo inanibus diſputationibus habitis, nihil, quod ad fidei concordiam ſpectaret, fieri potuit. Quum bellum inter Cæſarem & Gallum inſtauratum magnis vtrinque ſtudijs gereretur, pontifex pro pace vel inducijs componendis legatos ad eos miſit viros grauiſsimos, Contarenum quidem ad Cæſarem, & Sadoletum ad Franciſcum regem. Contareno verò vita functo, in eius locum legationem Bononienſem ſuſcepit Michael Siluius Cardinalis Viſenſis. In conuentu Norinbergenſi, cui interfuêre omnium penè principum & liberarum Germaniæ ciuitatum legati, quum de dogmatum diſsidijs & religionis controuerſijs tractatum eſſet, quærentibus locum concilio idonium rerum nouatoribus à pontifice nouo loco medio propemodùm inter Italiam & Germaniam delecto, Tridenti generale concilium, circiter Kalend. Nouembris, ex S. C. tertio indictum eſt, & tres Senatorij ordinis patres eò legati, qui bene auſpicato inchoandæ ſynhodi, futuræque tot gentium frequentiæ ſedem pararent. Hi fuêre Petrus Paulus Pariſius diuini ac humani iuris profeſsione inſignis, Iohannes Moro ſecunda morum atque doctrinæ fama permultos Germaniæ conuentus legationis munere functus & Reginaldus Polus Britanus, qui ſupra regiæ ſtirpis decus, & eximiæ latinæ facundiæ laudem, eximium Chriſtianæ virtutis ſpecimem præferebat. Recrudeſcentibus inter Gallos & Hiſpanos bellis pontifex has litteras ad Cæſarem & Francorum regem Franciſcum pro pace ineunda ſcripſit.

Cæſaris expeditio contra Algerium.

Conuentus VVormatienſis.

Norinbergenſis

Concilium Tridentinum indictum.

Literæ Pauli ad Cæſarem & Gallum.

PAVLVS III. PAPA DILECTO filio Carolo V. Romanorum Imp. Auguſto.

CHariſsimè in Chriſto fili noſter, ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Mirum fortaſſe Maieſtati tuo videri poterit, nos hunc laborem procurandæ inter te & Chriſtianiſsimum Francorum regem pacis, toties à nobis aliàs, ac nouiſsimè per legatum ad te miſſum fruſtra tentatam, nunc repetere: Sed ſi eadem Maieſtas tua officium noſtrum, quale in hoc eſſe debeat, recordata fuerit, ſi ſtatum afflictum Chriſtianitatis reſpexerit, profecto eadem Maieſtas tua, quæ æquitate & ſapientia pollet, & nos quod agimus, valde neceſſariò agere fatebitur & æquiori animo has noſtras literas leget: quas nobis Dei honor, ſalus populi Chriſtiani, proximiq́;, ac grauiſsimi periculi omnibus imminentis, metus ac dolor expreſſit: Quamuis enim iam inde ab initio pontificatus noſtri, ſicut tuæ Maieſtati notum eſt, nihil antiquius nobis fuerit, quàm lenire veſtras iras, per quas viam infenſiſsimo hoſti aperiri ad Chriſtianitatis exitium videbamus, atque ob eam cauſſam litteras, nuncios, legatosq́; noſtros ſæpius ad vos miſerimus. Nosq́; etiam ipſi Nicæam nauigauerimus, licet hactenus à Deo (noſtris forſan peccatis obicem inter nos & illius gratiam ponentibus) non meruerimus obtinere, vt noſtræ preces & hortationes ad pacem à vobis exaudirentur. Tamen quoad nobis ſuppetet vita, nunquam à noſtro officio, captataq; via ceſſandum nobis putabimus. Sancta enim inſtantia (fili Chariſsimè) & pia importunitas, & tuæ Maieſtati videri debet, nos non cedere labori aut repulſæ, ad ſalutem omnium communem, quæ ſi vnquam antea, hoc maximè tempore & communi hoſte Turca in maximum eſt adducta diſcrimen. Siquidem ille per ſe potentiſsimus, occaſione etiam noſtrarum diſcordiarum fretus, & mari inualuit, qua parte antea inferior putabatur, & Hungariam propè occupauit. Magna etiam nunc elatus fiducia, ex ijs quæ ibi nouiſsimè geſta ſunt, ita vt viribus noſtris attritis, ſuis adauctis, valdè timendum ſit, nec omninò dubitandum, quin ſequenti anno graue vulnus Chriſtianitati infugat, niſi Dei miſericordia nos iuuerit: ad quæ mala impendentia cùm remedium die noctuq́; conquireremus, nullum ſanè aliud poſt opem diuinam nobis occurrit, niſi veſtra concordia, & vniuerſale concilium. Quod cùm iam dudum indictum, nuperrime Tridenti conuocauerimus, tanquam loco omnibus idoneo, & præcipue ad tranquillandam Germaniam apto, cuius quidem inclitæ nationis præcipuam curam hæc ſancta Sedes ſemper habuit, vt debuit: miſerimusq́; eò iam.

iam tres S. R. E. Cardinales, alterum nobis reſtat, vt veſtræ conciliationis curam quamuis hactenus infeliciter tentatam, nunc acrius repetamus. Quam cum æqua hinc inde charitate, animiq́; noſtri ſynceritate, & erga vtrumq́; veſtrum beneuolentia ſemper tractauimus, nullumq́; noſtri laboris fructum retulimus, quemadmodum ex litteris legati ad te miſſi moleſtiſſimè intelleximus: parte autem altera, certiſſimis nuntijs & litteris cognouimus ipſum Turcam maximos apparatus terra mariq́; facere, ad nos proximo verè inuadendos. Nos conſiderantes, quod ſtante hoc inter te & regem Chriſtianiſſimum bello, nulla eidem Turcæ poterit ratione obſiſti: poſteà autem omnis prouidentia ſera futura eſt: Statuimus enim Dei adiutorio, vt nihil intentatum relinquamus, experiri iterum per nos ipſos, id quod hactenus per litteras, nuntios & legatos noſtros aſſequi non potuimus, nullaq́; ætatis noſtræ vel temporis, aut alterius ratione habita, prodire ipſi ex noſtra Sede, verſusq́; vos iter facere colloquij vobiſcum habendi cauſſa, ſperantes, ſi non, noſtra, ſaltem eius cuius vicem gerimus, reuerentia, vos noſtrum congreſſum pro ſalute præſertim publica non eſſe recuſaturos, ſed aliquem ad locum nobis propiorem venturos, in quo cum vtriuſque veſtrum commodo, & ſecuritate congredi nobiſcum, vt ea in hoc, vtinam non extremo Chriſtianitatis periculo, explicare vobis poſſemus, quæ Deus omnipotens inſpirauerit, ad publicam omnium fidelium, veſtramque etiam priuatam vtilitatem. Quamobrem ita nos vrgente noſtri officij debito, Maieſtatem tuam per Dei miſericordiam rogamus, vt nobis facultatem huius colloquij præbere, interimq́; ab armis ceſſare, & viam tabellarijs & alijs per nos ad hoc mittendis, aperiri facere & Chriſtianitatis cauſſæ velis. Decreuimus enim poſteaquam qualicunque Dei iudicio, nos tali tempore, talibus periculis, in hoc loco reperimus, nullas prætermittere partes vel parentis, vel iudicis, quæ ad nos noſtrumq́; officium pertineant: ſperare tamen volumus, quod vos pro bonitate, & ſingulari veſtra prudentia huiuſmodi periculis animaduerſis: quodq́; nos nullo alio reſpectu moueamur, niſi ſalutis publicæ, quæ ad veſtram propriam redundat. Cùm tanquam potentiſſimi principes plus quam cæteri in communi ruina amittere poſſitis, & plus Deo debeatis, quam cæteri: propterea memores veſtræ dignitatis atque officij, & conuenire alicubi nobiſcum, & noſtris fideliſſimis monitis aures præbere non recuſabitis: Cùm iam dudum proſpicere potueritis, quod ad æqualitatem noſtri in vos amoris pertinet, nos omni affectu vacuos eſſe atque hunc laborem noſtræ certè ætatis non leuem, nulla alia niſi noſtri officij ac diuini obſequij, communisq́; ſalutis cauſſa ſuſcipere. Hortamur inſuper Serenitatem tuam, vt velit pro ſua pietate curare atque perficere, vt omnes prælati tuorum regnorum tam Hiſpaniæ quàm Neapolis & Siciliæ, aliorumq́; tuorum dominiorum, ad concilium quantò citius proficiſcantur, ſicut ex officij ſui debito, ac noſtra etiam iuſſione facere tenentur. Datum Romæ apud S. Petrum ſub annulo Piſcatoris. Die duodecimo Nouembris anno M. D X L I I. Pontificatus noſtri anno nono.

PAVLVS III. PAPA DILECTO filio Franciſco Francorum Regi Chriſtianiſſimo.

CHariſſime in Chriſto fili noſter, ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Etſi vereri poſſumus, ne hoc noſtrum officium ſuadendæ inter te, & ſereniſſimum Cæſarem pacis, toties iam à nobis fruſtra tentatum quodq́; his litteris nunc repetere inſtituimus, nimis crebrum aut immodicum tuæ Maieſtati videatur, propterea quod iam inde, & ab initio pontificatus noſtri continuata, & nunquam intermiſſa cura, literis, nuntijs, & legatis, & noſtris antea & nuperrimè ob eam rem miſſis, demumq́; nos ipſi Nicæam profecti nihil aliud egimus: tametſi eadem tua Maieſtas pro tua ſapientia animum ad noſtrum officiũ, neceſſitatemq́; Chriſtianitatis, & pericula illi impendentia retulerit, ſperamus eam, & boni cõſulturam eſſe hanc noſtram toties repetitam inſtantiam, & æquo animo has noſtras literas perlecturam, quod vt facere velis, ſtudioſè abs te petimus. Si enim vnquam antea (fili Chariſſime) pax inter vos expetenda, & omnibus modis procuranda fuit, hoc certè tempore magis eſt. Cùm hoſtes Turcæ, illi quidem antea potentiſſimi, nunc etiam opinione maritimarum virium aucti, & ijs, quæ proximè apud Peſtum in Vngaria ſunt geſta, elati, maximos terra, mariq́; exercitus indies apparare dicuntur, ſicut nobis certiſſimè ſignificatum eſt: nec verò poſſumus dubitare, quin his copijs afflictam diſſenſionibus & attritam viribus Chriſtianitatem, & ipſam præcipuè Italiam vere proximo inuadant: nec ſperare, ſi inuaſerint, eis poſſe alia ratione obſiſti, quàm ſi Dei clementia per huius: quem ſuademus, pacis beneficium, nos à potentiſſimo hoſte tueri voluerit. Quamobrem nos hanc curam die noctuq́; voluentes, vt ſi qua poſſumus ratione his malis occurramus, nullum aliud remedium poſt diuinam opem, niſi in concilio vniuerſali, veſtraq́; concordia, reperimus. Cùm ipſum concilium iam pridem, vt tua maieſtas nouit, indictum, nuperrimè Tridenti cõuocauerimus loco tũ omnib. idoneo, tũ ad tranquillãdã Germaniã cuius rei sũmo deſiderio

ten mur(vt debemus) maximè apto, illud etiam tribus legatis noſtris S. R. E. Cardinalibus iam deſtinatis. Reſtat nobis alterum, vt pacis inter vos curam repetamus, eo nunc acrius, quò magis & propius vrget periculum, vt ſicut facere debemus, nunquam ab officio noſtro deſiſtamus. Conſiderantes igitur omnem poſteà operam feram nobis & incaſſum futuram, ſi ad veſtram diſcordiam externum bellum & potentiſsimi hoſtis impetus acceſſerit. ſtatuimus (Deo adiuuante) priuſquam omnia corruant, experiri iterum per nos ipſos, id quod per noſtros legatos obtinere non potuimus, nullaq́, neque temporis, neque noſtra ætatis, aut alterius reſpectus ratione habita, prodire ipſi ex noſtra Sede, iterq́, verſus vos arripere, colloquij vobiſcum habendi cauſſa. ſperantes vos, ſi non noſtra, at illius, cuius vices gerimus, reuerentia, noſtrum congreſſum præſertim pro ſalute publica non eſſe recuſaturos, ſed aliquem ad locum nobis propiorem venturos, & cætera, vt in præcedenti.

Litteræ Pontificis fruſtra miſſæ. Ijs litteris regum animis in mutuam perniciem accenſis, parum profeciſſe pontifex viſus eſt. Quin imò bello inter vtroſque redintegrato, Côcilium aliquanto poſt ſuſpenſum fuit, & legati reuocat. Sub id tempus Cęſar, qui diu poſt infauſtam Algerianam expeditionem in Hiſpania fuerat, quum magnis in Belgio detrimentis à Gallis ſe affectum cognouiſſet, qui totius ab ſe victi, etiam ſe præſente Hiſpaniæ fines intrare auſi fuiſſent, cum Britanno rege Gallorum perpetuo hoſte ictis fœderibus, & ad gerendum bellum tempore conſtituto, Hiſpania excedere, ac in Italiam vt in Belgas properaret, adnauigare côſtituit. Ferebatur autem totus ira turgidus in *Bellum Cæſaris contra Ducem Cliuenſem.* Regulum Cliuenſem, quia ante aliquot menſes Brabantos finitimos populos in contumeliam Cæſaris Gallorum præſidio ſubnixus, magnis cladibus affecerat. Pôtifex autem cognito Cæſaris decreto, ſupplicationibus habitis Vrbe ad 4. Kal. Martij initio anni 1543. profectus, & imperio ferè omni eccleſiaſtico circuito (fuit enim Mutinæ, Regij, Parmæ, Ferrariç, & poſteà Anconç, Peruſię, Viterbij, & per patrimonium) Bononiam vſque profectus eſt, vel niuoſo veris initio, atque eo ſenibus maximè maligno. Maturata ſiquidem *Paulus Bononiã proficiſcitur.* profectione Cęſaris aduentum præoccupare, atq; item Tridentinis actionibus, ſi frequentes epiſcopi vndique conueniſſent, ex propinquo venturi famam præbere, & ante omnino Cæſarem à bello auertere cupiebat, ſed arcani conſilij alias grauiores ſubeſſe cauſſas homines putabât, qui eum Mediolanenſis imperij, dominatum affectare dicebant, quum non obſcurè nepotum ſuorum alterum inſinuans, id præſenti pecunia comparare poſſe ſibi perſuadebat ab egente Cæſare, & ad Belgicum bellum properante. Cæſar quoque ſummo aſtu hanc pontificis ſpem nutriebat. Decedente Pontifice Rodulphus Pius Carpenſis Romę legatus eximiæ virtutis atque prudentiæ cardinalis, vrbanarum rerum curam ſecunda iam vice ſuſcepit. Alexandro autem Vitellio, qui præſidijs belliciſque operibus præerat, Leonianæ vrbis muro cingendæ munus impoſitum, vt poſtquam Roma ad Orientem ſolem vaſta intus & antiquis vtique mœnibus à frequentia ædium remotis rectè comuniri non poterat, vel paruis copijs defendi, certum ſaltem & temporarium ad ſalutem perfugium in repentino periculo per alium pontem ad Vaticanas ædes populo pararetur. Cę*Cæſar Genuam venit.*ſar demum tardiſsima nauigatione vſus, circa ſolſtitium Genuam peruenit. Exceptus eſt ornatiſsimo Aurianæ domus apparatu, & præſto ei adfuêre Coſmus Medices Florétiæ dux, Alfonſus Vaſtius, Ferdinandus Gonzaga, ac è Bononia miſſus à pôtifice Petrus Luiſius Farneſius, Octauij Cæſaris generi pater, qui quũ ea de cauſſa veniſſet, vt ad explicanda maximarum arcanarumq; rerum côſilia colloquio *Cæſar Pontificis colloquiũ detrectat.* dies & locus ſtatueretur, ad id prædurum, atque difficilem Cæſarem reperiebat: properâti nanque ſibi in Germaniam, & animo à pôtificis congreſſu alienato, quippe à pace abhorrens, non ignorabat nihil aliud pontificē, quam pacem ab ſe requiſiturum nihil colloquio opus ſibi eſſe reſpondebat, ne reliquum æſtatis temptis Sicambrico deſtinatum bello, inutili mora conſumeret, quando recentibus iniurijs affecto, nullus conciliandæ cum rege Gallo pacis locus amplius relictus eſſet. Nec decorum videri Cæſari poſſe, de concordia cogitare, niſi prius vindicatis iniurijs, ac tum demum matura certaque pace ab ipſo victore peteretur. In hac quoq; declinandi colloquij ſententiam abruptè filiam à Bononia literis acciuerat, vt eam ex itinere ad Papiam inuiſeret, poſtquam pontificem minimè viſurus eſſe videretur. His cognitis, pontifex demulcendum Cæſarem ratus, Alexandrum Farneſium Cardinalem magnis itineribus Genuam miſit, breuiq; eius iuuenis opera ingenioque, quum ſumma quoque ad perſuadendum ineſſet auctoritas, Cæſar adductus eſt, vt ad Buxetum cum pontifice iungeretur. Id oppidum eſt Palauicinæ familiæ inter Cremonam atq;

Placen-

Digitized by Google

Placentiam. Fuêre qui exiſtimarent, Cæſarem ad id colloquium ſe inuitum trahi videri voluiſſe, ne Britanniæ regem pontificiæ dignitatis hoſtem, contra Gallos ſibi fœdere coniunctum offenderet. Cæſari autem ſibi arma in Germaniam parâti, quum pecunia deeſſet, pontifici Mediolanenſem principatum cupienti per ambages obtulit, vt grandi pecunia perſoluta Octauius nepos Inſubrum Auguſta auctoritate dux conſtitueretur, cùm res non conueniret. Hiſpanorum enim verſutijs haud fidebat pontifex. Imperator cum Coſmo Medice de redimedis imperij ſui arcibus, quæ Cæſareo præſidio tenebâtur, opportunè trâſegit, ita vt ſupra ducenta millia aureorum nummum in bellicos ſumptus ſoluerentur. At pontifex, cùm perſonæ, tum reip. dignitatem domeſticis commodis anteferret, priuati conſilij cogitationes penitus abiecit, in eamq; vnam omninò curam incubuit, vt Cæſar repræſentato Ferdinandi fratris periculo, & propoſitis æquiſsimis de pace conditionibus, ab inſtituto bello contra Solymanum

Colloquium Pontificis & Cæſaris irritum.

verteretur. Pontifex prior Buzetum venerat ad vndecimum Kalendas Iulij, poſtridiè totius aulæ occurſu Cæſar oppidum ingreſſus fuerat, ſed vel tridui accurato colloquio tum prædurum, inueteratoque odio à Gallorum amicitia abhorrentem expugnare eum pontifex non potuit Igitur illo pacem abnuente Paulus poſtulauit, vt poſtquam ipſe hortando nihil profeciſſet, ſenatores Cardinales de concordia reipubl. Chriſtianæ commodoque disertè verba facturos, audire minimè grauaretur. Id verò Cæſar honori ſanatus facilè tribuit, & Grimanum Cardinalem orantem otioſè audiuit. Sed vt à veteri conſilio diſcederet, perſuaderi non potuit. Pontifex quanquam conciliandæ pacis concilio deiectus, rationem & ſtudium æquitatis, veræque gloriæ decus alioqui ſemper eximium in Cæſare cæca obſtinatione ſuperari mirabatur: Ferdinandi tamen regis pericula, quæ ei à Solymano imminebant, reipubl. pariter ac amicitiæ cauſſa ſe minimè necglecturum Cæſar confirmauit. Nec multò poſt Baptiſtam Sabellum prætorij præfectum & Iulium Vrſinum cum 30. cohortibus tuendo Norico ad Pannoniæ fines tranſmiſit. Quinque diebus eo colloquio fruſtrà conſumptis, & Cæſare in Germaniam contendente, pontifex pari digreſſu Bononiam eſt reuerſus, vt feſtum diem diuo Petro Apoſtolorum principi dicatum, ſolemni cæremonia celebraret. Quo eodem die Barbaruſſa à Turca Gallorum regis rogatu miſſus, vt Cæſari inſigne aliquot damnum inferret, à Pontijs inſulis ad Terracinenſium littora delatus, ad oſtia Tiberis appulerat, tanto terrore hominum ab ora in montes refugientium, vt populus Romanus ſubito metu concitatus in fugam, Vrbem omninò deſerturus eſſe videretur, niſi à Polino Galli regis legato, qui cum Barbaruſſa erat, literæ ad Rodulphum legatum cõſcriptæ allatæque Romam per Terracinenſium prætorem tumultum magna ex parte compreſsiſſent. Cæſar in Germaniam profectus Sicambris domitis, legatum nepotem pontificis Alexandrum Farneſium Cardinalem audiuit pro pace inter ſe & regem Gallum miſſum. Is Cæſari æquiſsimas pacis cõditiones obtulit, Regem ſcilicet regni Neapolitani & Mediolanenſis principatus iura Cæſari conſeruaturum, Sabaudiam Duci redditurum ea lege, vt Subalpinam regionem bello acquiſitam retineret. Hæc Cæſar cùm recuſaſſet, legatus paululum commotus, ſe exiſtimare, haud longè pòſt Cæſarem eam occaſionem deſideraturum, dixit, rebuſque infectis diſceſsit. Sequutus eſt annus quadrageſimus quartus ſupra milleſimum ac quingenteſimum à partu Virginis poſt grauiſsimum inter Cæſarem & Gallum bellum, & maximè cruentam ad Ceraſulam pugnam inexſpectata pace valdè inſignis, quæ certis conditionibus icta eſt apud Crepinium in Sueſsionibus caſtellum ad XIV. Kal. Octobris. Hoc confectæ pacis nomen quum alijs Europæ principibus incredibilem lætitiam attulit, tum verò Paulum pontificem in primis exhilarauit, qui paulò antè maximè ſolemnibus ſupplicationibus Romæ celebratis, inteſtinis Chriſtiani belli diſcordijs finem adferri, accuratis continuiſque precibus exoptabat, quum certò ſciret, non aliter indictum concilium facilem ſucceſſum habiturum, niſi prius inter reges compoſitis odijs rerum humanarum controuerſiæ finirentur. Cognoſcens verò, quæ in pace Crepinij contra Romanam curiam reges agitauerant, cõcilium bello hactenus impeditum denuò conuocauit in ſequentis anni menſem Martium. Ioannes Maria de Monte, & Marcellus Ceruinus, qui pontifices maximi alter ab altero poſteà fuêre, cum eodem Polo Tridentum ablegati ſunt. Legatos porrò ſequuti ſunt aliquot præclari nominis epiſcopi, quos ad repræſentandam eius ordinis dignitatem, excellenti ingenio doctrinaque ſupra centum pontifex adſcripſerat, qui de rerum diui-

Turca Italiæ littori appropinquant.

Cæſar conditiones pacis oblata recuſat.

Pax tandem confecta.

Legati Tridentum miſſi.

diuinarum veritate ſaluteque labantis reipub. in conſeſſu gentium omnium diſputarent. Frequentes præterea ex Gallia, & Hiſpania Patres Tridentum conuenêre, vt ſæpius indictum concilium, & ſæpius emergentibus cauſsis ſuſpenſum, tandem inchoarent: ſed quum id quoque Lutheranis minus probaretur, modò locum, modò præſides, modò aliud atque aliud calumniantibus, illud ſatis manifeſtè conſtitit, nihil minus ipſis quàm generale concilium curæ eſſe, quod vſque ad id tempus, quaſi per prouocationem à Romana ſede poſtulauerant; atque ita ea quoque res optatu euentu etiam tum caruit, præſertim quum ſimultate inter Cæſarem & Pontificem orta, peſteque Tridenti (vt diuulgatum fuit) inualeſcente, poſt habitas aliquot ſeſſiones, & ſalutaria quædam decreta examinata promulgataque, ex pontificis auctoritate concilium Bononiam translatum fuerit. Cuius eiuſdem anni principio, per prouinciam & ditionem Venauſinam Auenionenſemque à Lutheranis aliquot populis magnus eſt tumultus excitatus, qui multis in partes ſuas ſeductis, & in his oppidis Gabriere, Mirandula, & Bronios occupatis, longius graſſaturi videbantur, ni properè Antonius Triuultius, epiſcopus Tolonenſis Auenionis pro legato exercitu, adiuuantibus regis Francorum miniſtris, collecto principijs obuiam feliciter iuiſſet. Is igitur deuictis deletiſque omnibus, & oppidis Pontificis iuſſu igne exuſtis, ſoloque æquatis, cuncta in poſterum reddidit pacatiora.

Patres Tridentum pergunt.

Lutheranorum peruerſitas & tergiuerſatio.

Lutherani in Galliam tumultuantur.

Obiêre per hæc tempora maximè inſignes bonis maliſque artibus viri Henricus Anglorum & Franciſcus Gallorum reges, Odoardo VI. & Henrico II. Britanniæ & Galliarum regibus ſucceſſoribus relictis: item Alfonſus Vaſtius rei militaris peritia inſignis dux, & Lutherus omnium ſciſmatum hæreſeonque auctor & princeps, quum annos iam XXIX. de reliquo Chriſtiano nomine ſibi ſuiſque triumpare viſus eſſet. Pontifex in conſiſtorio Cæſare petente cunctas cathedrales eccleſias Inſularum maris magni Oceani orbis terrarum, quem vocant, Noui & Indiarum Occidentalium diſiunxit à prouincia Metropolitanæ eccleſiæ Hiſpalenſis, cui metropolitico iure ſuberant, archiepiſcopo Hiſpalenſe conſentiente: Illarumque epiſcopos, clerum, populum à correctione & iuriſdictione eiuſdem archiepiſcopi omnino exemit. Vrbeſque magnas illarum regionum Mexicanam ſancti Dominici, & regum ſedes, metropolitanas conſtituit, earumque epiſcopis archiepiſcopi dignitatem, iura pallium & crucem conceſsit. Mexicanæ verò ſedi ſeptem eccleſias, Antequerenſem, Mechoaeonenſem, Taxcalenſem, Guatinalienſem ciuitatis regalis, Nauenſem, Chrapenſem & quæ in poſterum in noua Galitia, erigendæ ſunt cathedrales ſubiecit Metropolitanæ Sancti Dominici eccleſias octo, Conceptionis, Vegenſem, Inſulæ ſancti Ioannis de portorico, Inſulæ Cuchæ, ciuitatis Decoro prouinciæ de Venceuela, ſanctæ Matthæ, Carthaginis nouæ Trugilli prouinciæ de Hondras: Regum archiepiſcopali eccleſiæ, ſedes epiſcopales quinque, Cuſcanam, Quitenſem, Caſtelli de auro prouinciæ terræ firmæ, Legionenſem in prouincia de Ricaragna, Papaianenſem, & ſi quæ in futurum in eis regionibus erigendæ ſunt, parere ſanxit, & ſuffraganeos ipſarum more Sanctæ Romanæ eccleſiæ eſſe voluit.

Mors regis Galliæ & Angliæ & Lutheri.

Epiſcopatus Americani à iuriſdictione Hiſpalenſis Epiſcopi ſegregati.

Bellum poſt hæc acre & periculoſum. Cæſar ſuſcepit perdomandæ Germaniæ cauſſa, quæ non modo multo maxima ex parte ab inſtitutis maiorum ſuorum, placitiſque religionis impiè deſciuerat, ſed etiam à maieſtate imperioque Cæſaris arrogantiſsimè rebellârat. Deficientis autem Germaniæ duo præcipui duces extiterunt, Philippus Lantgrauius Heſſorum princeps, & Ioannes Fridericus Saxonum regulus, qui contumaci animo contemptis diu cum Cæſaris edictis, tum eo præſertim iuſſu, quo cum alijs principibus ad Ratiſponenſem conuentum, in quo de communi Germaniæ ſtatu publica pace & fidei concordia tractaretur, euocabantur, pro defendenda libertate Germanici nominis, excitis in id bellum liberis ciuitatibus eadem infectis ſecta arma ſumpſerant. Fœdus hi ad communem tuendam cauſſam in Saxoniæ oppido Smalcaldo diu ante percuſſerant, inde fœderis Smalcaldici nomine eorum conſpiratio vocata. Hi euangelicorum & Proteſtantium ſpecioſis nominibus aſſumptis, Cæſaris conniuentia, ſocordiam & ignauiam interpretati, abutebantur. Cæterum Cæſar pro dignitate ſua neque id ſæuum bellum reformidans, re cum Cardinale Farneſio legato anno antè communicata, ita illud inchoauit, vt qui initio parum paratus arma accepiſſet in Vindelicia, ægrè promptiſsimorum atque vrgentium hoſtium impetum ſuſtineret, & ſeſe in Baioriam amicitia Gulihelmi principis fretus, recipere cogeretur. Hoſtium numerus tota Germania dele-

Bellum Cæſaris contra Germanos.

Fœdus Smalcaldicum.

Digitized by Google

delectus erat ingens, ad LXXX. millia peditum & XVIII. millia equitum æſtimatus. Ad Cæſarem autem eùm aliæ multæ è Belgis, Inſubribus & regno Neapolitano collectæ tum præcipuè Italicorum tres nobiliſſimæ legiones, & mille Galeati equites à Paulo pontifice religionis atque amicitiæ nomine trans alpes miſſæ, opportuniſsimo tempore Farneſio Cardinale legato, & Octauio fratre Cæſaris genero duce ſuperuenerunt. Fuit Cæſaris exercitus ab initio hoſtium longè inferior, ad triginta quinque millia peditum ſcilicet, & tria millia equitum. Burani comitis aduentu ad duodecim millia æquites aucti. Quibus auxilijs confirmatus imperator, bellum quod inferebatur conuerſa fortuna, ita hoſtibus intulit, vt protracto per octo menſes bello, fractoque Germanorum impetu, quum nuſquam ferè iuſto prælio eſſet dimicatum, Germania omnis inter Danubium, Albim & Rhenum incredibili felicitate vtroque duce capto, alteroque electoris dignitate exuto, poſtremo ſubacta fit, & magna pecunia impoſita imperata facere coacta. Hac victoria vehementer lætatus eſt pontifex, preſertim quum religionis cauſſa ipſomet auxiliares copias ſubminiſtrante bellum illud Cæſar ſuſcepiſſet. Itaque Franciſcum Sfondratum Cardinalem magnis itineribus ad eum ſtatim gratulatum miſit, ſcriptis in eandem quoque ſententiam literis, cùm Inuictiſsimi & Maximi imperatoris præſcriptione, & hæc quidem publicè. Clam verò pontifex non obſcurè Cæſari infenſus erat, veritus ne illeaſt totius Italiæ imperium adſpiraret, præſertim quod ne ipſe vſquam, vti publicæ libertatis defenſor, commouere ſe poſſet, graues Tridentini Concilij compedes iniecſſet, quum Cæſarianæ partis præſides pontificiæ dignitati grauiter maligneque aduerſos exſtitiſſe didiciſſet, famaque vulgaſſet; Cæſarem, quò Germanos in officio contineret, priuatique commodi gratia, non publicæ vtilitatis Concilium in longum protrahere conſtituiſſe. Quo factum, vt & Petrus Luiſius filius, qui nunquam impetrare potuerat (hæc alia ſimultatum occaſio fuit) vt Parmæ, & Placentiæ principatum ſibi vel potius Octauio filio Cæſaris genero à pontifice donatum probaret, relicto Cæſare, non ignaro aut diſſimulante patre, ad Gallicas partes ſeſe conuerteret, & ipſe pontifex alienati animi non obſcura ſigna daret, quum aliquando

Haſſia & Saxo capti.

Simultas pontificis in Cæſarem.

iniquius, quàm Chriſtiana pietas flagitaret, & pontificia maieſtas requirere videretur, Cæſarem Anglo hæreſios damnato adhæſiſſe in ſuam contumeliam aſsiduè prædicaret. Hunc in modum Cæſari non diſsimulanter iratus, de concilij, quod Tridenti in gratiam Cæſaris celebrari iuſſerat, ſuſpenſione translationeque apud Bononiam cogitare cœpit, & eò quidem propenſius, quod quibuſdam ſanctionibus odioſa diſputatione ad decretum relatis, quorundam ſubornatorum præſulum malignitate dignitatem ſuam perſtringi & offendi cognouiſſet. Itaque eiuſdem anni, quo Cæſar de Germanis victoriam retulit, initio legati pontificij acris intemperiem excuſantes, monente pontifice, relicto Tridento Bononiam ſe contulerunt. Atque ita viuente Paulo tertio biennij ſpatio annis M.DXLVI. & XLVII. quibus Concilium Tridenti & Bononiæ celebratum fuit, decem ſeſsiones habitæ, octo priores Tridenti, duæ reliquæ Bononiæ, Prima ſeſsione Idibus Decembris anni M.DXLV. celebrata, initium Concilio factum. Secunda ratio viuendi, & quæ in Concilio ſeruari deberent præſcripta. Tertia, Symbolum fidei promulgatum. Quarta, canonicarum ſcripturarum index editus. Quinta, peccati originalis. Sexta, iuſtificationis. Septima, ſacramentorum in vniuerſum, priuatim verò Baptiſmatis & Confirmationis doctrina & canones promulgati, atque ad ſalutem clericorum vitam coercendam leges, quas reformationes vocant, editæ. Octauo V. Idus Martij anni M.DLXVII. Concilium Tridento Bononiam ex pontificis auctoritate tranſlatum: duæ nouiſsimæ nullis rebus memoratu dignis Bononiæ aſſumptæ. Quum verò nullis Cæſaris, aut obteſtationibus, aut conteſtationibus pontifex Paulus III. adduci potuiſſet, vt ſuos epiſcopos Tridentum reuocaret, Cæſar anno, qui ſequutus eſt Auguſtæ conuentu habito, præfatus ſerius quàm ſperauerat concilium ſperatum finem habiturum, de eorundem principum imperij conſilio, librum euulgauit certa religionis capita continentem, quæ omnes paſsim obſeruarent, donec concilium perficeretur. Vnde etiam INTERIM ſiue INTER REPIGIO quaſi ad certum tempus duraturum, librum ipſum inſcripſit. Hæc res in pontificis animum altius deſcendit, & iam apertas cum Cæſare ſimultates concipiebat,

Seſsiones Concilij Tridentini.

Concilii Bononiã translatum.

Interim conſtitutum irato Pontifice.

Digitized by Google

cipiebat, quum aliena curantem, & quæ pontificij muneris erant, moleſtiæ ſibi ſolum exhibendæ cauſſa, contra quàm ſentiret occupantem, grauiter ſcripta epiſtola accuſaret. Sed antè omnia exaſperabant eum Placentia erepta, & filius occiſus, qui alienato à Cæſare animo, & ei vbique aduerſus, atque Gallicis partibus addictus, nuper etiam Io. Luiſio Fliſco Andreæ Auriæ trucidandi & occupandæ Genuæ ſocius, atque adeò auctor fuiſſe (falſo tamen) dicebatur. Quamobrem Cæſari maximè & ſuſpectus, & inuiſus Cæſarianorum conſilio, conſpiratione contra eũ à principibus ciuitatis facta, domi confoſſus fuerat, Placentia in ipſo tumultu à Cæſarianis, incredibili cum pontificis mœrore occupata, & Parma ægrè à pontificijs retenta, ita vt prudens & diſsimulare omnia ſolitus pontifex vnam temporis opportunitatem expectare videretur, qua iniurias illatas tuto poſſet vindicare. Hæc agitantem mors eum intercepit, concepta ex dolore ſimul & ira, quod Octauius nepos, quem poſt patris necem, veritus ne vitæ quoque eius inſidiaretur, in vrbe cunctanter continebat, ipſo inuito ac vitante Roma clam celerrimè profectus, Parmam vel ſcriptis literis minitabundus occupare tentaſſet, & à Camillo Vrſino vrbi præſidio à pontifice impoſito non admiſſus (quod pontifex cuſtodiendam, non duci iuueni tradendam putaret) in proxima turris Claræ arce ſubſiſtebat. Grandæuus nãque ſenex, & omnis contumeliæ inſolens, doloris impatientia non multò pòſt in grauem febrem incidit, cui quum diutiùs reſiſtere nequiret, corporis viribus deſtitutus, integerrimis alioqui ſenſibus quinto pòſt die ad IV. Id. Nouembris paulò antè lucem in Quirinali, quò ſeſe tanquam ad ſalubriorem vrbis locum conferre ſolebat, ſacramentis eccleſiaſticis, piè ſuſceptis è vita diſceſſit, anno à partu Virginis M. DXLIX. ætatis LXXXI. menſe VIII. die X. pontificatus verò XV. die XXIIX. conditus autem eſt temporario monumento in baſilica diui Petri, domeſticorum humeris per mediam vrbem nulla pompa eodem illatus. Vacauit tum ſedes menſes duos, dies XXIX. Fuit hic pontifex multis inſignibus virtutibus clarus, humanitate, affabilitate, clementia, comitate, præcipuè verò prudentia ſingulari, per ſexaginta ferè annos, quibus publica munera obiuit, feliciter collecta. Vnus omnium ſuæ ætatis principũ aptiſsimè nouerat, detegere hominum ſtudia, nudare voluntates, ſcrutari atque introſpicere ſenſuum intimos receſſus, in magnos ſcilicet vſus publicarum actionum. Ea autem omnia ſolerter tum aſſequebatur, quum in negotio diſſentiendi materiam ſimulata conſultatione præbuiſſet. Hinc collecta parataq; habebat reſponſa, quæ legatis daret, excuſationeque legitima in alternos vſus opportunè tranſlata, Cæſaris & Galliæ regis offenſiones eruditiſsimè deuitaret. Hiſce virtutibus adiunctam habuit bonarum artium literarumque egregiam ſcientiam, mathematicis nonnihil operam dedit. Eorum tamen ſtudiorum, quòd occulta & exitu plerunque vana ſint, & alioqui ſacratis viris parum digna, culpam ſuſtinuit, doctos & eruditos viros amauit, erga ſuos verò ſanguinis propinquitate ſibi coniunctos adeò indulgens, vt & intemperanter eis faueret, & ad ſummos honores, aut ad ſummum auctoritatis locum, ſtabileſque diuitias eoſdem proueheret. Certè ſuſceptis CC. millibus aureorum Mutinæ & Regij cum Ferrariæ duce quæſtionem finiuit. Contra voluntatem complurium Cardinalium Petro Luiſio Parmam & Placentiam nobiliſsimas Romanæ Eccleſiæ beneficiarias in Gallia Ciſpadana vrbes vectigales, Camerino Eccleſiæ à nepote Octauio reſtituto, decemque millium aureorum annuo tributo impoſito, addixit: & quod antea factum non meminerant, duos nepotes Farneſios fratres in idem Cardinalium collegium adſciuit. Sed ſuperioris eũ facti haud dubiè pœnituit, quum Octauio, Petro Luiſio patre interfecto, perſuadere conaretur, vt pro Parma Camerinum reciperet. Huius verò eum excuſare libet, quod ab inſigni indole, & omnium virtutum concurſu cunctas honores promeriti digniſsimi eſſent legibus, qui ſoluerentur. Et certè pontifex, qui ex omni natione quoſque virtute doctrina nobilitateque clariſsimos hoc dignitatis gradu ſibi exornandos ſumpſeret, non erat cur ſanguine iunctos iiſdem virtutibus illuſtres illiberaliter excluderet. Fuit autem ſtatura mediocri, capite non magno, oculis rutilantibus, naſo paululùm producto, labijs paulò eminentibus, promiſſa barba, viribus corporis firmis. Et niſi grauioribus vectigalibus tributiſque paulò aſperior ſubditos aſsiduè vexaſſet, in his Triennali ſubſidio toti ſtatui eccleſiaſtico graui, nemo ad eam diem per multos annos iucundiorem ſui memoriam reliquiſſet. Et quanquam recens mortuus non admodum probaretur, inſequentium temporum tamen infœlici euentu maximè

Placentia à Cæſarianis Pontifici erepta.

Paulus moritur.

Eius virtutes.

Eruditio.

Conſanguineos ſuos promouet.

Et iuſtè.

à bo-

à bonis omnibus, & ab infima etiam multitudine deſideratus eſt.

IVLIVS III. PAPA.

230. Pôt. Iulij III. parentes. IVlij tertij maiores ex oppido agri Arretini, cui Montis Sancti Sabini nomen eſt orti, familiæ ſuæ recens nomen de Monte, à natali loco obtinuerunt, quum antiquitus Ciocchi diceretur. Pater ipſius Vincentius Fabiani filius, inter celeberrimos vrbis iureconſultos, & diſertus cauſſarum, quæ coram Pontifice agitantur, patronus fuit: Mater verò Senis nobili loco orta eſt. Ipſe natus eſt Romæ in regione Parionis, propè domos Mellinorum, IIII. Idus Septembris, die qui Sancto Nicolao Tolentinati ſacer eſt, anno ſalutis M. CDXXCVII. Ioannes Maria vocatus. At quanquam in vrbe natus & educatus eſſet, Arretinus tamen à paterni agri natalibus eſt dictus. Patruum habuit Antonium de Monte, virum iuris ciuilis ſcientia egregium, doctrina, & rerum experientia illuſtrem, quem ex archiepiſcopo Sipuntino & Rotæ auditore, Iulius II. papa Cardinalem presbyterum tituli Sanctæ Praxedis creauerat. Cuius diligentia Ioannes Maria, adhuc adoleſcens ingenio docili, poſt humaniorum litterarum

Studia. ſtudia, in quibus Raphaele Brandolino Lippo viro docto præceptore vſus grauiter profecit: Peruſiæ & Senis celeberrimis gymnaſijs iuris ante omnia ciuili pontificioque operam ſtrenuè nauauit, vt eò certo nobilique iuris prudentiæ præſidio, familiæ ſplendorem dignitatemque tueretur. Quare cùm eruditus & eloquens, tum rerum experientia inſignis euaſit. Teſtes ſunt orationes multæ, vernacula & latina lingua etiam in pontificijs celebritatibus habitæ & præſertim illa, quam adhuc iuuenis in quinta Seſsione Lateranenſis Concilij ſub Iulio ſecundo dixit. Quum patruo ſe Archiepiſcopatu abdicante Archiepiſcopus Sipontinus, à Iulio ſecundo factus eſſet, Peruſiæ & Vmbriæ primùm pro legato, patruo legationem obtinente ſub Leone X. ſecundiſsima nominis fama fuit: deinde ſub Clemente Septimo bis vrbis gubernationi integrè præfuit: erat enim mirificus iuſtitiæ & æquitatis cultor. Quin & ſuauiſsimis moribus ornatus quum eſſet, vniuerſis Romanæ aulæ optimatibus gratiſsimus fuit. Vnum tamen in eo homines reprehendebant, quòd nimijs indulgeret voluptatibus, quæ tamen res cum priuatus ſub alieno imperio fuit, eum minimè à publicis muneribus auocabat: nam Aemiliæ & Flaminiæ præſidens, Ariminum Malateſtis, qui rediuiuis ſemper viribus oppidum ſæpius ereptum occupârant, eiectis egregiè recepit. Vrbis excidio in vitæ penè diſcrimen incidit, quando cum alijs aliquot præſtantiſsimis viris, ipſe etiam à Clemente 7. rei nummariæ difficultatibus implicito, furioſis militibus aurumq; immaniter & inſolentiſsimè petentibus, obſes datus fuit, quũ bis in Campum Floræ omnes ſimul ad patibulum cathenati latronũ more tracti eſſent, biſque ſententijs de eorum ſupplicio, in militum corona graui, & infeſto concionis fremitu eſſet diſputatum. Cæterum fuga cum ſocijs incolumis die S. Andreæ ſacro, quẽ poſtea coluit, elapſus, diuinaque haud dubiè prouidentia maximo ſacerdotio reſeruatus, libertatem afflicto pontifici maturauit. Pauli tertij põtificatus initio Bononiam pro legato adminiſtrauit, poſteà auditoris cameræ Apoſtolicæ munus ſumma cum laude ſuſtinuit. Cæſari Carolo 5. à victoria Tunetana Neapolique ad vrbem venienti, pontificis nomine obuiam Tarracinum vſq; profectus eſt. A quo deinde pontifice liberalitatẽ & beneficentiam in benemeritos exercere ſolito aliquot alijs lectiſſimis viris adiunctis, inter quos Paulus 4. Iacobatius, Sadoletus, Carpenſis, & Polus fuere, presbyter Cardinalis Sancti Vitalis tituli Veſtinæ, anno ſalutis M.DXXXVI. eſt creatus. Et certè pauci fuerunt, qui in Romana curia diuturnius, iuſtius, fidelius, & laborioſius per tot ãnos, quàm Iulius tertius verſati fuerint, in quo vno nullus vnquam in maxima varietate rerum generendarum ſuperbiam, nullus auaritiam, nullus negotiorum, quæ is ſuſcepiſſet, neglectum, aut quæſtus aliquam cupiditatem notauit. In Pauli pontificatu, aliquot legationibus Galliæ Ciſpadanæ, Flaminiæ, &

Voluptatibus deditus.

Vitæ periculum in vrbis direptione.

Euadit.

Fit Cardinalis.

Legatus in Concilio Tridentino.

Digitized by Google

Aemiliæ, & nouiſsima Bononienſi integrè administratis, concilio etiam Tridentino apoſtolicæ ſedis legatus, collegis Marcello Ceruino, & Reginaldo Polo pontificis vice præfuit. Paulo tertio vita functo, Romæ in Vaticano poſt diuturnam Cardinalium in partes deductorum diſceptationem, tandē præter omnium ſpem, & cunctis in opinantibus, tertio vacantis ſedis menſe iam ferè tranſacto, ſeptem & quadraginta patrum, qui tum in comitio aderant, votis auctoribus Farneſio & Guiſio Cardinalibus, Marcello verò Creſcentio ſtrenuè operam nauante, ex epiſcopo Cardinale Præneſtino, Bononiæq; & Concilij legato, 7. Id. Februarij circa horam noctis tertiam, an. M.DL. pontifex maximus renunciatus, Iulij tertij nomen in Iulij 2. à quo fortunæ ſuæ initia emanaſſe affirmabat, memoriam ſibi adſciuit, & proximo diui Petri Cathedræ Antiochenæ ſolēni die, de more à Cardinale Cybo diaconorum principe coronatus eſt. Sedit autem imperatore Cæſare Carolo quinto Auguſto annos quinque, menſem vnum, & dies ſexdecim. Pontifex porrò coronatus die ſancto Mathię apoſtolo dicato, ſacræ anni quinquageſimi Iubilei ſalutis M.DL. celebritate, more maiorum apertis ſolemnibus quatuor portis initia fecit, quem toto anno religiosè coluit, eaſdemque anno vertente, Epiphaniæ die veſperi magna cum cæremoniarum pompa clauſit. Conuenēre tunc ad vrbem frequentes gentium, ſed tantum Italicarum concurſus, ſacrę quatuor patriachales ædes, Vaticana, Sancti Pauli, Lateranenſis, & ſanctæ Mariæ maioris, à ciuibus & peregrinis frequentiſsimè viſitatæ, omnes ſanctorum reliquiæ viſitantibus ſæpiſsimæ prolatæ. Pontifex ſæpe populo benedixit, & Auguſtioribus infulis ſacratisque veſtimentis indutus, ſpectandum ſe omnibus præbuit. Eodem anno Catholicorum omnium principum & rerum publicarum oratores publicis in conſiſtorijs vetere Romanæ eccleſiæ inſtituto, ad præſtandum ſibi obedientiam admiſit. Stephanum Armeniæ maioris patriarcham, quem Catholicum vocant, qui ſub Paulo tertio comitibus archiepiſcopo vno & duobus epiſcopis Romam venerat, atque in omnibus Romanæ eccleſiæ fidei cōſenſerat, multis honeſtatum donis in patriam remiſit. Vectigalia aliquot a Paulo tertio imperata molarum & contractuum edicto ſuſtulit. Montem Iulium non perpetuum ex vectigalibus annonæ, Ripæ & Ripetæ inſtituit, qui in duodenos aureos annuos pro cētenario redderet. Vrbem incolentium & curalium priuilegia confirmauit, ius teſtamenti condendi ijs tribuit, ab eorum etiam ab inteſtato morientium iniurijs fiſcum apoſtolicum repreſsit, edictum, quo ſpolia Romæ decedentibus clericis eripiebantur, abrogauit. Pulcherrimo edito diplomate hæreticos & ſchiſmaticos ad apoſtolicæ ſedis vnitatem inuitauit, libros hæreticorum damnauit, eoſq; legi & teneri graui pœna vetuit: idem de Iudæorum libro Thalmud, & alijs eorum codicib. queis contra fidem Chriſti blaſphemiæ ineſſent, ſanxit, quibus etiam priuilegia confirmauit, Romanæ ſedis Pœnitentiarij munus firmauit, eius poteſtatem in dubium reuocantes coarguit, epiſcoporum aſsiſtētium priuilegia auxit. Apoſtatas ad ſua monaſteria redire iuſsit, prælatoſq; ipſos recipere præcepit, ac à facili monaſteriorū exitu coſdem repreſsit. De rebus verò religionis cōponendis aliquam ſpem præbuiſſe viſus eſt, quando primo ſui pontificatus anno, auctore Cæſare Carolo V. publico diplomate generalem Chriſtianorum conuentum Tridenti inchoatum à Paulo tertio Bononiam tranſlatum rurſum ad proximas Kalen. Maij anni ſequentis Tridenti inſtaurandum continuandum indixit. Quod diploma ad Carolum V. Cæſarem ab eodem miſſum, quum imperialis conuētus Auguſtę Vindelicorū ageretur, in optimatū conuentu Imperatoris iuſſu eſt publicatū. Cōfluxēre tunc ex Germania, Hiſpania, & Italia epiſcopi aliquot, miſſusque pro more Apoſtolicæ ſedis legatus, Marcellus Creſcentius, Cardinalis presbyter tituli ſancti Marcelli: & cum eo duo aſſeſſores, Sebaſtianus Piginus archiepiſcopus Sipōtinus, & Luiſius Lipomanus epiſcopus Veronenſis, qui pontificis nomine Concilio præeſſent. Interim Romæ pontifex alijs muneribus vacans, quum ad Baſilicam Lateranenſem die feſto ſancti Ioannis Baptiſtæ profectus eſſet, Innocentium de Monte, quem conditione humili Placentiæ natum & educatum in familiæ nomen & ad Cardinalatum vſque euexerat, affirmans ſe ad tanti honoris decus euectum ob ea beneficia, quib. illum puerum anteà affeciſſet Bononiæ, Andream Cornelium Viterbij Iacobum Sabellum Piceni legatos creauit, & Andrea mortuo Ranutiū Farneſium ſuffecit. Bloſio Palladio, qui Pontificis ſcriba fuit, vita functo, ſubſtituit Galeatium Florimontium, epiſcopum Aquinatem & Romulum Amaſæum literis Græcis & latinis eruditiſsimum. Quum vrbs graui frumenti

Pontifex.

Coronatur.

Iubilæũ celebrat.

Armeniæ Patriarchã in patriã remittit.

Varia eius acta & edicta.

Concilium Tridenti reſtituit.

Vrbe in annona leuat.

Digitized by Google

menti inopia laboraret, tritico aducto, famis incommoda, quantum potuit, ſubleuauit. Solennes, receptis à Chriſtianis de Turcis ad Africū littus Lepti, quam noſtri Africam, Pœni Maomediam vocabant, munitiſſima vrbe, ſupplicationes habuit. Cardinales ad viginti quatuor lectionibus creauit, inter hos aliquot viros & doctos & graues, aliquot ſibi genere coniunctos, aliquot verò veteri familiaritate commendatos. Inter hos fuit Cæſare Ferdinando petenti Georg. Martinuſius Dalmata, cucullatus ordinis ſancti Pauli primi Eremitæ Tranſiluaniæ, & eius prouinciæ principis pupilli curator à decedente patre relictus. Is proditionis & clandeſtinæ cum Turcis amicitiæ & ſocietatis inſimulatus, paulò pòſt Cæſaris iuſſu per inſidias à Sfortia Palauicino interfectus eſt. Cōſtituerat Iulius ſui pontificatus initio, otium auidiſſimè amplexus, nulla ſe bella, ne legitima quidem, ſuſcepturum: verùm præter animi ſui (vt ipſe dicebat) ſentētiam, mētem mutare coactus, bellum Parmenſe vel imprudens ſuſcepit, quo Italia omnis & Europa deflagrauit. Cuius ego belli initium & exitum quàm breuiſſimè exponam. Paulus tertius, Petro Luiſio interfecto, & Placentia amiſſa, ad Parmæ, quam ægrè retinuerat, cuſtodiam Camillum Vrſinum magna apud omnes in re bellica opinione virum miſit, vt eam vrbem Romanæ Eccleſiæ nomine à Cæſarianorum vi, qui iam Placentiam obtinebant, tueretur, præcipiens ne cuiquam iniuſſu ſuo eam redderet. Cæterum pontifice haud longè pòſt animi dolore extincto, Comitijs noui pontificis indictis, patres omnes in conclauis legibus eam etiam ſanxerunt, vt qui pontifex renunciatus eſſet, bellorum auertendorum cauſa, Parmam Octauio duci confeſtim redderet. Id Iulius III. Pontifex factus, initio pontificatus Vrſino reuocato egregiè præſtitit, quàm vrbem ea conditione (vt fama fuit) Octauio reſtituit, ne ſe inconſulto aliquod intra mœnia præſidium externi principis ſuſciperet, ne qua ingentis belli occaſio inter ſe concordibus regibus præberetur: atque propterea, vt vrbem à Cæſarianorum vi & inſidijs, qui eam (vt ferebatur) eripere tentabat, tuerētur ſingulis menſibus duo aureorum millia attribuit. Octauius diffidens ſe inuito Cæſare diutius illam tenere poſſe, quum ea pecuniarum ſumma, quam etiam perſoluere paulò pòſt pontifex recuſauit, tantæ ciuitati tuendæ non ſufficeret, pontificem per fratrem Cardinalem Farneſium interpellauit, vt vel maiore ſe ſubleuaret, ac perpetuo menſtruo ſtipendio, vel rebus ſibi ſuis conſulere, atque alicuius ſe Principis fidei credere permitteret, cuius ope contra Cæſaris potentiam Parmam tueretur. Pontifex derepentè re non cogitata, & parum (vti euentus docuit) prudenter Cardinali fratris nomine roganti reſpondit: vt, qua commodius videretur ratione, ſuis Dux difficultatibus conſuleret. Quibus verbis veluti facultate accepta, eius quod poſtulaſſet, Octauius adductus, quum aliunde ſubſidij ſpes nulla eſſet, Gallorum Regi Henrico percupidè occaſionem oblatam amplectenti, Fratris Horatij opera, qui Regi gener deſtinatus erat, plurimùmque apud eum valebat, ſe coniunxit. Firmo Gallorum præſidio Parma munita, pontifex quod præter animi ſui ſententiam id factum eſſe contenderet, poteſtatem factam, Cæſaris timore inficiatus, cui de ea re monenti pro certo affirmauerat, Octauium id ſe inconſulto nulla ratione tentaturum, bellum Octauio Farneſio Imperatoris copijs & commeatu fretus indixit, Cardinalem Farneſium Florentiæ, quoad bellum eſſet, permanere voluit. Belli Parmenſis dux Ferdinandus Gonzaga, qui tum Inſubres pro Cæſare obtinebat factus, pro pontifice verò legatus fuit Io. Angelus Medices, Cardinalis Marchionis Meleniani, qui in eo bello cū imperio erat frater. Quum interim cognitum eſſet Mirandulæ à Francorum rege, duce Termeſio delectus haberi, milites ſcribi, commeatumq́; pro ſubleuanda Parmę obſidione parari, à Gallis quoq; ducibus Petro Strotio, & Horatio Farneſio impetus in agrum Bononienſem factus eſſet, Mirandulam etiam obſidione cingi placuit: huic Mirandulanę prouinciæ, Ioannes Baptiſta de Monte Balduini fratris Pontificis filius & Alexander Vitellius præfecti. Atque ita eodem tempore Parma & Mirandula à Cæſarianis & pontificijs copijs obſeſſæ, bello in Italia concitato, multæ & ingentes cędes, ruinæ, populationes, & hæ, quas bella ferunt, calamitates inter vtroſque exercitus editæ ſunt. Ager omnis Parmenſis & Mirandulanus igne ferroque vaſtatus: quanquam Gallorū pars ſæpius, & præſertim Mirandulæ præualere viſa eſt, quæ frequentibus incurſionibus eccleſiaſticas copias multis carptim cæſis, maximè vexabat. Cōtinuatum eſt bellum ferè per annum, nullo memorabili Cæſarianorum facinore, diutiuſque protractum fuiſſet, niſi Briſacus Regius in Subalpinis copiarum

Cardinales creat.

Bellum Parmenſe gerit.

Eius initium.

Ager Parmenſis vaſtatus.

Digitized by Google

piarum dux, quò Parmæ obſidionem auerteret, ea parte in agrum ducis Allobrogum, captis aliquot oppidis impreſsionem fecisſet. Ea re Gonzaga, vt Subalpinis opem ferret, cum exercitus parte eò migrare coactus eſt Parmenſi prouincia Marchioni Meleniani relicta. At verò cùm arma in longum magnis difficultatibus maioribus ſumptibus protraherentur, Pontifex diuturni belli pertæſus, quum eſſet ingenij mitis, & ad pacem propenſus, quod id certamen potius, vt Imperatori gratificaretur, Didaci Mendocij oratoris Cæſarei, qui Farneſios oderat, impulſu, quàm vllo Parmæ occupandæ conſilio ſuſceperat, Medicis legati ſuaſu, & Cardinalium aliquot Gallorum, præſertimque Turnonij (cuius maxima auctoritas erat) interuentu, pacem vtriſque obſidionibus ſolutis fecit. Cuius fœdera antequam in caſtris Mirandulanis audita eſſent, Iohannes Baptiſta de Monte eruptione ab hoſtibus facta miserò magno cum pontificis dolore tormenti ictu occiſus eſt. Meleniani Marchio Parmæ obſidione ſoluta, cum eo copiarum ſupplemento ad tuendas à Gallorum impetu Subalpinas gentes conceſsit. Cuius belli occaſione pontifex vectigalia aliquot & montes quos vocant inſtituit. Triennale ſubſidium à Paulo III. ad tempus certum indictum prorogauit. Annatarum & quindenniorum, pro impetrandis vel vendendis ſacerdotijs, ſolutiones quæque à ſuperioribus pontificibus de ijs ſancita fuerant confirmauit: eos, qui ſacerdotia ſine apoſtolicis literis retinuiſſent, caſtigauit. Sacerdotum morientium pecunias inexactas non eorum hæredibus, ſed in ſacerdotio ſucceſſorib. acquiri. Cardinalium, qui diem obirent, pecunias & ſupellectilem, quæ cameræ, & ſacello apoſtolico pertinerent, tradi. Bona eccleſiarum temerè alienata reſtitui voluit. Inter ſe verò commiſsi reges, quod alius alij auxilio veniſſet, bella ex bellis ferebant, quæ in nonum protracta annum, multas & maximè miſerabiles clades Chriſtianis inuexerunt. Tridentum interim multi catholici doctores ſacerdotes, epiſcopi, & archiepiſcopi: in his tres imperij electores Cæſaris iuſſu iam conuenerant. Nam ex Lutheranis nemo vnquam adduci potuit, vt eo proficiſceretur. Fide enim publica data acciti, loci ſitum cauſſabantur, in quo liberè, quæ ſentirent, dicere tutum non eſſet, quare, qui concilij erant, leniter tractabantur. Annuo tamen ſpatio ſeſsiones ſex habitæ, quædam decreta in ijs promulgata, quæ reformationem clericorum reſpicerent. Seſsiones fuêre ab vndecima ad ſextamdecimam. Igitur decretum, vt concilium reuocatum proſequeretur, duodecima & quintadecima nihil memoratu dignum actum, tertiadecima Euchariſtiæ quartadecima Pœnitentię & extremæ Vnctionis ſacramenta cum ijs, quæ ad ea pertinent, explicata ſunt. Sextadecima ſeſsione Concilium diſſolutum, id enim anno M. DLII. ingruentibus in Rætos, Vindelicos, & Noricos Germanorum Imperatori rebellium auctore Mauricio Saxonum duce armis, Oeniponteque (quod tridui ſpatio à Tridento abeſt) occupato, ſolutum eſt, patreſque ingenti metu perterriti, veriti ne Germani Tridentum quoque contenderent, Tridento quàmprimum diſceſſere. Henricus enim Francorum Rex, Cæſari iam belli Parmenſis occaſione hoſtis factus, quo vires eius toti Europæ formidabiles frangeret, arma ſemel ſuſcepta retinebat, Germanoſque aliquot principes hæreſis Lutheranæ, inter quos Mauritius Saxonum dux eminebat, clã vt à Cæſare deficeret, ſollicitauit etenim Mauritius Imperatori infenſus, graues cum eo inimicitias gerebat, quod ad eam diem Philippum Lantgrauium Heſsiæ ſocerum ſuum, ab ſe fide publica Cæſari aliquot annis ante deditum, diuturno carcere magna omnium offenſione maceraſſet. Hanc ob cauſſam ira & odio inflammatus, copioſo exercitu collecto, in Rætos impetum repentè fecit, Cæſaremque nihil tale ſuſpicantem veluti in fugam actum, Oeniponte abire coegit. Qui Villacum in Carnis Auſtriacæ ditionis oppidum paucis aliquot ex aulico miniſterio comitatus, nocte intempeſta vix ſe proripuit. Qua victoria Mauritius elatus, inſtaurato contra Albertum Marchionem Brandeburgenſem bello, qui per Germaniam ferro & flamma in Catholicos in primis debacchabatur, aſpero & periculoſo inito prælio ſelopeti ictu victor occiſus eſt. Occubuere eodem etiam in prælio ſummæ expectationis principes duo Carolus Victor & Philippus Magnus, fratres, illuſtriſsimi principis atque ducis Brunſuicenſis Henrici filij, qui Mauritij partes contra Albertum iuuarunt. Per id tempus pontifex domi quietus agens, Tridentini conuentus diſſolutione viſa, certos quoſdam patres delegit, quibus id negotium dedit, vt poſtquam concilium ſucceſſu caruiſſet, quæ ad Chriſtiani nominis quietem ad morum ac diſciplinæ publicæ correctionem facere viderentur, ipſi diſpicerent.

Fit pax cum Parmenſib.

Annatæ confirmatę.

Lutherani ad Concilium venire renuunt.

Decretũ de proſecutione Concilij.

Patres fugiunt.

Gallus Cæſari hoſtis.

Cæſaris fuga.

Mauritius occiſus & alij principes.

Digitized by Google

cerent atque emendarent. Ea res aliquandiu ſedulò agitata, obortis tandem multis difficultatibus & impedimentis, poſt aliquot demum méſes vel refrixit, vel in aliud tempus dilata fuit. Quum Eccleſia orientalis Aſſyriæ mortuo Simone Mama, totius orientis trans Euphratem vſque ad Indos Metropolitano, Patriarcham ſibi conſtituiſſet Simonem Sulakam, Danielis filium de familia Bellu, monaſterij de Horſmiſd, ordinis ſancti Baſilij, in vrbe Muzalana, quæ eſt in inſula Tigridis fluminis, eundem virum moribus egregijs, eximia doctrina & Catholica fide ornatum, Romam ad Apoſtolicam ſedem, vt confirmaretur, miſit: qui cum ſuæ eccleſiæ litteris ad limina Apoſtolorum venit, & pulcherrima doctaque fidei confeſsione edita, hanc de ſe & eccleſia ſua relationem Iulio Papæ obtulit: Sulaca, hoc eſt, accedens Arabice, vulgo Saud dictus, annos iam natus circiter quadraginta, in ciuitate Muzal, quæ & Aſſur vocatur, octodecim Chriſtianorum eccleſijs inſigni, quarum quindecim ſunt Neſtorianorum, tres verò Iacobitarum ſitu in ripa citeriore Tigridis fluminis, à qua ex altera parte ripæ abeſt Niniue illa Ionæ prædicatione nobilis, bis mille paſsibus, quæ nunc circiter mille ædibus tantum habitatur: parentibus, inter ſuos ciues optimatibus admodum puer, ſuo ipſius genio inſtigatus, monaſticam vitam amplexus eſt, quam hactenus cum ſua & noſtra religione coluit in Cœnobio nuncupato Rabban Horſmiſd, quod ſitum eſt vltra Tigrim circiter octo millibus paſſuum à Niniue in monte, vt ſunt omnia in illis regionibus monaſteria, propter ſeceſſum & ſolitudinem. In quo Monaſterio ipſe Sulaka iam annos ferè duos & viginti Abbatem egit, habetque fratres ſupra quinquaginta. Abeſt autem ab hoc monaſterio duobus tantum milliaribus Altus, patria Naum prophetæ, vbi illi in hanc diem celeberrimum exſtat ſepulchrum, ad quod Iudæi longè lateque confluunt, & Chriſtiani, qui ſoli eam ciuitatem circiter mille domibus incolunt, & id ſumma cum religione venerantur. Longè maxima pars Chriſtianorum, qui per Aſſyriam, Perſiam, ac reliquas Orientales prouincias habitant, appellantur Neſtoriani. Nam Maronitæ extra Libanum montem pauci ſunt. Iacobitæ ſparſi quidem habitant, ſed non frequentes. At Cophti, ſiue (vt ipſi ſcribunt) Aegophti magis verſus Aegyptum, à qua videntur mihi hoc nomen ſumpſiſſe, vergunt, & prouincias Preſti Ian. Verùm hi Neſtoriani, nomen potius Neſtorij hæretici, quàm errores, retinuiſſe mihi videntur. Nam nihil planè, quod illam ſectam referat in his hominibus, qui hic adſunt, cõperio. Inuidia verò qua apud Maronitas, Iacobitas, Cophtos, & reliquos earum regionum Chriſtianos laborãt, fortaſſe tũ ex ipſo nomine, tum ex eo, quod reliquos omnes numero ac multitudine populi eccleſiarũ frequentia, rerum opulentia aliquando feliciore ſuperant, nata videri poſsit. Porrò autem ante annos circiter trecentos ex communi eius gentis decreto huc ad ſacroſanctam ſedem Apoſtolicam miſſus quidam eſt nomine Maraus, vt Apoſtolica auctoritate in Patriarchã crearetur, qui à ſummo pontifice Patriarcha creatus, atque ad ſuos remiſſus eſt. Veriſimile itaque eſt, eum multa illic de vetere religione, in ſynceriora dogmata, & noſtræ orthodoxæ Eccleſiæ conſentanea mutaſſe. Succeſſu verò temporis accidit, vt ante annos circiter centum quidam illic patriarcha ſacroſanctum hoc munus ſibi ſuiſque poſteris hęreditarium facere ſit conatus, ita vt ex eo tempore nemo niſi ex ipſius familia in archiepiſcopum aut Epiſcopum ſit creatus, ac deinde in Patriarcham. Cùm verò nunc tandem poſtremus Patriarcha ſimili modo fratris filium, puerum octo annorum Epiſcopum feciſſet, vt ea ratione ſibi in Patriarchatu ſucceſſorem relinqueret, antequam puerum in eam auctoritatem euehere potuiſſet, fato functus eſt. Ea re vniuerſus populus, tam laicorum quàm Eccleſiaſticorum, datum ſibi diuinitus abrogandæ illius vſurpationis occaſionem ratus, de vindicando vetere eligendi ritu agitauit. Conuenerunt igitur ſuperiori anno, mox atque ille Patriarcha eſſet defunctus, in ciuitate Muzal Epiſcopus Arbelæa eſt ciuitas, apud quam Alexander Darium ſuperauit; Item Epiſcopus de Salmaſt, & Epiſcopus de Adurbeigan, hæ ambæ ſunt in Perſia, octo aut nouem dierum itinere à Niniue in ditione Pſophis, qui Epiſcopi tres tunc ſoli ei genti ſuperfuêre, & præter eos ex omnibus ciuitatibus latè vicinis, non quidem populus vniuerſus, ſed ex ſingulis viri primates, Chriſtiani tres aut quatuor, cum literis cuiuſque populi, nomen ac voluntatem teſtantibus, vtpote ex Babylonia, quam modò Bagdat vocant, ex Carca, ex Inſula Tigridis, quæ in medio flumine circiter duodecim millia paſſuũ ſupra Muzal eſt; ex Tauris, quæ eſt in Perſia ſedes Pſophis; ex Ecbatana in libro Iudith appellata; ex Niſibi, quam Migdoniæ Antiochiam veteres nominarunt, vt Strabo teſta-

Aſſyrij Chriſtiani Patriarcham mittunt.

Patria Nahum prophetæ vbi.

De Chriſtianis Aſſyrijs.

Neſtoriani & Maronitæ.

Patriarchatum in Aſſyria hæreditarium.

Abrogatum.

Eligunt ſibi Patriarchã.

Digitized by Google

tur, ſita ſub monte Maſio ad amnem Hormiz, qui illic per agros paſſim deriuatus, eos ita fœcundat, vt ſaccus orizæ quantum equus ferat, vix duobus tribuſue Iulijs veneat, ex Merdino (quæ Marda Ptolomæo eſt) ex Amet, quæ Ammea ab eodem dicitur, ex Naſa Cepha, hoc eſt, forti petra, quæ ſupra petram inſulam citerioris ripæ Tigridis rupi munitiſſimæ inſidet, fortaſſe eadem Seleucia Nicanoris Straboni dicitur, ac denique ex omnibus reliquis vicinis locis conuenère legati populorum Chriſtianorum ad ciuitatem Muzal, ad elegendum ſibi patriarcham. Quo cum omnes conueniſſent, facta re diuina per vnum ex eis epiſcopis, & poſtea propoſito ſacrorum Euangeliorum libro, ac ſancta cruce ex ordine primùm ipſi epiſcopi, ac deinde reliqui ſuæ quiſque reipublicæ nomine ſententias dixerunt. Quæ ſententiæ omnes in hunc Sulakan ob perfectam omnibus vitæ eius probitatem latæ ſunt, quem niſi tertio miſſis nuntijs, & tum quidem per vim ex eo monaſterio ad ſe pertrahere potuerunt. Celebrata itaque iterum re diuina, inuocatoque humiliter Spiritu ſancto, ac deinde ipſo in medium producto, quum ibidem maximo omnium applauſu denuò ſententiæ omnes in hunc comprobatæ eſſent, viſum eſt, eum pro confirmatione huc legare ad pedes ſanctiſſimi domini noſtri, tanquam vicarij Chriſti, & ſucceſſoris Petri, capitis Apoſtolorum, Scriptæque publico decreto litteræ illæ ſupplices, quas ipſe huc ad ſanctiſſimum Dominum noſtrum Papam pertulit; & redacta eſt tota res in acta publica, vt geſta erat. Miſſique ſunt cum eo viri cum eccleſiaſtici, tum laici ex primatibus Chriſtianorum vſque ad Hieroſolyma circiter LXX. id quod etiã teſtantur litteræ Gardiani montis Syon, & ex eo numero, qui ipſum comitarentur, delecti ſunt tres, quorum vnus nomine Calephi vir laicus. Sed apud ſuos in ea, quam dixi inſula Tigridis primi nominis, hic adeſt, alter morbo perijt in itinere, tertius verò æger relictus eſt.

Simon Sulaka petit confirmationem à Papa.

Ipſe verò Simon Sulaka obſecrat humilime ſanctiſſimum dominum noſtrum Papam, vt ipſum in Patriarcham velit confirmare, idque quoad poteſt fieri citiſſimè, quò poſſit cùm primùm nauibus verſus patriam proficiſci, à qua iam pluſquam ſeſqui annum abeſt. Veretur enim, ne populus mortem eius ſuſpicans, de nouis rebus circa religionem cogiter. Præter ea perit ſibi ac populo regionibuſque Orientalibus ſanctam benedictionẽ à ſanctiſſimo domino noſtro dari. Optaret etiam, vt vna ſecum quiſpiam vir eccleſiaſticarum rerum peritus ablegaretur, qui illis ritus huius Orthodoxæ eccleſiæ noſtræ doceret, promittitque mox ſi quis talis mitteretur, eum aut in epiſcopum, aut ad aliam dignitatem promouendum, ac ſe daturum ipſi viro locum & ædes, in quibus commodiſſimè habitare poſſet. Addit etiam, illic quatuor concilia magna magnis voluminibus haberi, atque etiam alios libros veterum doctorum quibus hic caremus, qui per eundem virum poſſent ad vrbem tranſmitti, &c.

Conſecratur & pallium accipit.

Hac relatione optimè examinata, Pontifex eundem Simonem Patriarcham conſecrari fecit, eique manu ſua pallium, quod eſt inſigne ſummæ Patriarchalis poteſtatis, in ſecreto conſiſtorio impoſuit, Apoſtolicaque benedictione & muneribus donatum, in patriam remiſit, adiunctis ei, quemadmodum ille poſtulauerat, religioſis hominibus aliquot Syri ſermonis peritis. At verò nec eo tempore in Italia res quietæ fuerunt.

Turba apud Senenſis.

Senenſis populus tum liber à Cæſaris in ea ciuitate procuratore, Didaco Hurtado Mendocio, qui tum etiam Imperatoris apud pótificem orator erat, graui imperio premebatur, is eorum ciuiles diſcordias cauſatus, quo facilius eos in Cæſaris fide continere poſſet, arcem vrbi liberæ imponendam, tanquam Imperatore iubente curabat. Cuius rei mole a Senenſium primarijs ciuibus animaduerſa quum omnes timerent ea arce perfecta, illos miſerrimæ ſeruitutis iugum effugere non poſſe: arce nondum finita, Hiſpanorumque rebus haud ſatis firmis, conſpiratione facta, clam ad Francorum Regem Henricum defecère. Is Senenſium legatos quoſdam ad ſe miſſos, benè ſperare iuſsit, pollicitus ſe ciues in priſtinam collocaturum libertatem, quam amiſſam tantoperè deflebant. Cuius pollicitationibus freti, qui conſpirationis capita erant, tumultu concitato, adiuuantibus regijs miniſtris, Cardinaleque & fratribus Farneſijs, ac eorũ ſuaſu Nicolao Vrſino Petiliani regulo, qui tota ea Etruriæ parte, vbi eorum ditio erat, delectus mira & incredibili celeritate tanquam alio profecturi habuerant, Hiſpanos omnes vrbe & arce eiecerunt, ſeque præſidio Henrici 2. Francorũ regis freti, arce diruta in libertatem vendicarũt. Tum Iulius Papa, quo res Senenſium componeret, eò legatum miſit Fabium Mignanelem Senenſem Cardinalem, qui rei infecta haud longè poſt Romã redijt, Imperator, qui tunc Metim in Mediomatricibus Lotharingiæ prouinciæ metropolim Im-

perio

Digitized by Google

perio fœderatam, & ab Henrico rege dolo interceptam, valentiſsimis & maximis copijs obſidebat, audita Senenſium defectione, Petro Toletano Neapolitani regni proregi eam prouinciam demandauit, atque vt eò ipſe proficiſceretur, iuſsit. Is copioſo ex Italis, Hiſpanis & Germanis exercitu comparato, media hyeme, ipſe maritimo itinere Neapoli diſceſsit, exercitus verò terreſtri via in Etruriam contenderunt, initio anni M.DLIII. Quas copias pontifex per fines ſuos tranſituras metuens, quanquam pacem cum Cæſare haberet, Clementis VII. incautam fiduciam recordatus, octo millia peditum legit, delectum toto vrbe, quam muniebat, habuit, Camillo Vrſino duce creato. Quum igitur omnia toto Europa bello arderent, pontifex boni paſtoris exemplum ſecutus duos ſedis apoſtolicæ legatos Hieronymum Dandinum ad Cæſarem, & Hieronymum Caput Ferreum ad regem Francorum, pro pace inter eos componenda fruſtrà miſit, animis vtrinque in mutuam & populorum perniciem incitatis Cardinalis Petrus Paccie cus Neapoli Proregē eſſe iuſſus, donec Petrus Toletanus rediret, quo poſtea vita functo, ibidem biennium permanſit. Dum bellum in Etruria magnis vtrinq; contentionibus adornatur pontifex Guidonem Vbaldum Vrbinatium ducē ad vrbem euocatum, totius eccleſiaſtici exercitus Imperatorem creauit, cuius ſi opus eſſet opera vteretur. Senas pro rege Hyppolitus, Cardinalis Eſtenſis, & Termeſius præſtantiſsimus rei militaris dux firmo præſidio tenebant. Munierant etiam arces omnes & caſtella Senenſis ditionis, quæ tueri poſſent. Congregatis porrò Cæſarianorum copijs, quæ ad XX. millia peditum fuère, prima in monticulum expeditio fuit, quo expugnato exercitus Montem Ilcinum agri etiam Senenſis oppidum obſidioue cinxit, quod validiſsimæ Gallorum copiæ loci ſitu munitæ tuebantur: ibi multa vltrò citroque leuia prælia, varij caſus, cædes, direptiones, & incendia facta. Quumque omnia per Etruriam bello flagrarent, vt Senis apud Montem Ilcinum, Vrbitelli, Groſſeti, Cluſij, & alijs locis cuncta cædibus, rapinis, & flammis complerentur, & vtrinque magnæ difficultates, & pericula augerentur, actum eſt inter partium duces, vt tollendi belli cauſſa Sena pontificis Romani fidei dederetur, quouſque eius legitima poſſeſsio iure explicata fuiſſet. Iulius vt rem tranſigeret, Viterbium cum Marcello Ceruino Cardinale ſanctæ Crucis profectus eſt, eo conſilio, vt ſi vrbem tanquam ſequeſter in depoſitum obtinuiſſet, ipſum Senenſibus legati nomine præficeret. Sed Cæſariani eorum rebus labantibus, quum mortuo prorege Petro Toletano commeatus & pecunia ijs animo fractis deficere viderentur, ſimulque inani quodam timore perculſi, ne Turcarum claſsis regnum Neapolitanum inuaderet, à Montis Ilcini obſidione præproperè diſcedunt. Cardinalis Ferrarienſis, qui pro rege Senis erat, initis paulò antè conditionibus, vt Cæſarianis ſuperior factus abſceſsit, ita vt nulla deinceps concordiæ ſpe relicta Iulius rebus infectis Romam reuertitur. Garzias Toletanus Petri proregis filius, & alij belli Etruſci duces, prouincia aliquot cohortibus exauctoratis, & ijs quæ ſuperant reuocatis excedentes, Neapolim rediere, quum ea quæ obtinuerant Caſtella firmis præſidijs muniuiſſent, fruſtrà, reclamante Florentiæ duce, qui eius concordiæ cupidus clam pecunias commeatumque ijs ſe ſubminiſtraturum pollicebatur, quo ſaltem belli ſpeciem repræſentarent, ne ab initis de tradenda Sena pactis, Galli tanquam adhuc manente bello recederent. Per id tempus Iulius pontifex inani quadam ſuſpicione motus, quòd Aſcanius Columna, ob priuatas ſimultates alienato à Carolo V. Cæſare animo eſſet, Cardinalem Pacciecum Neapolitanum proregem monuit, vt eundem Aſcanium, qui tum in Marſis agebat, quòd ita è re Cæſaris eſſe videretur, in cuſtodia haberet. Prorex eum per Prouinciæ præſidem captum Neapoli honeſto carcere ſeruauit. Intereà Iulius M. Antonio Aſcanij filio, qui tum à clades Stroztiana Brachianum ad vxorem matremque redire conſtituerat, ſcripſit, vt expeditis itineribus Marinum contenderet, quò iam Iulianus Cæſarinus pontificis iuſſu profectus, Columnenſium oppida in deditionem acceperat. Audita verò Aſcanij captiuitate, pontifex & prorex Cæſaris iuſſu M. Antonium vtriq; ditioni, quæ in Latio & Regno Neapolitano eſt, ſumma cum poteſtate præfecerunt, donec patris quæſtio habita eſſet, quo haud ita multò poſt Neapoli mortuo, M. Antonius filius paterna caſtella hæreditario iure ritè poſſedit. Bello priore Senenſi tranſacto, poſterius longè maius exarſit, cum vrbis ſeruitute finitum. Coſmus Medices Florentiæ dux, qui occultis cum Rege Gallo conuentionibus priore bello, medius

& ſpe-

Legati ad Gallum fruſtrà miſſi.

Bellum in agro Senenſi.

Aſcanius Columna capitur.

Digitized by Google

& ſpectator fuerat, ægrè paſſus Iluam ſuæ ditionis inſulam à claſſe Turcica & Gallica petitam, ab amicitia Henrici Francorum Regis deſciuit. Hinc occulta odia & ſimultates exortæ. Rex, qui iam Cæſarianorum conatus in Etruria feliciter repreſſerat, eidem duci ſubiratus, ab exſulibus Florentinis ſtimulatus, & quo Cardinalem Eſtenſem Senarum vrbe ſubmoueret, magnis coactis ſpecie tuendæ Senæ copijs, earumque Petro Strotio Florentino exſuli, Coſmi Florentinorum ducis hoſte acerrimo, Imperatore creato, ducis imperio inſidiari videbantur. Dux ea re vehementer commotus Cæſarem ad arma ſollicitauit, belli ſe ſocium profeſſus Cæſar, quod è re ſua eſſet, duci annuit. Coniunctis auxilijs Ioannes Iacobus Medices Meleniani Marchio, militari gloria præſtans, belli imperator lectus. Is propugnaculo pro Senarum porta Camollia à Senenſibus neglecto, de improuiſo initio anno M.DLIII. capto, aperto bello initium fecit: quo in magnam anni M.DIV. partem protracto, victoria demum penes Cæſarem & ducem fuit. Eo bello Senenſis ager ferro flammaque vaſtatus, cuncta prædis, direptionibus, rapinis & cædibus repleta, ruſtici ferè omnes interfecti, & nobiliſsimum territorium ad ſolitudinem penè redactum eſt. Nouiſsime IV. Nonas Auguſti, cum vtrique exercitus congreſsi eſſent, Petrus Strotius prælio à Marchione victus, & aliquot vulneribus acceptis elapſus, Senenſium res omninò labefactauit. Inſigni victoria parta, hoſtium ſigna, captiui plurimi, & præda ingens Florentia abacta. Multa de Senenſibus oppida in his Lucinianum commeatu refertiſsimum, capta. Victi quum ſe intra Senarum mœnia recepiſſent, diuturna obſidione à Marchione preſsi, tandem fame coacti, quibuſdam conditionibus in Cæſaris poteſtatem venerunt XI. Kalend. Maij, anni ſequentis. Senenſium multi & nobiliſsimi quique Cæſaris imperium recuſantes, apud montem Ilcinum loci ſitu & natura inexpugnabilem Reip. ſuæ corpus ſub Francorum regis præſidio conſtituerunt. Hoc bello Iulium III. Florentinorum duci Coſmo adiumento fuiſſe Senenſes lamentabantur, affirmantes eum aduectis ex Piceno, Vmbria, Etruria commeatibus, pecunia quoque ſubleuaſſe. Quod ipſi ægrè paſsi, ſeruitutis ſuæ culpam, magna ex parte in pontificem non diſsimulanter conferebant, quòd nequaquam, tanquam communis paſtor eius vrbis res curaſſet, in qua mater nata. Ipſe educatus, & perpetua humanitate cultus fuiſſet. Et Iulius duci gratiam referre videbatur, quod Pontificatus ſui initio oppidum Etruriæ montis S. Sabini marchionatus titulo, fratri Balduino liberaliter donaſſet. Qui etiam bello finito, filiam in matrimonium Fabiano Montio Balduini filio, quæ poſtea Alfonſo Ferrariæ duci nupſit, deſpondit. Quibus de rebus, cùm poſtea Paulus quartus dubitaret, vt iure poſſet à duce pecuniam tanquam Eccleſiæ debitam repetere, Ioannem Franciſcum Lotinum, conſiliorum illius belli conſcium, dum eſſet in mole Hadriani detentus, iudiciali ritu interrogari voluit, & tandem reperit, nullas neque pecunias, neque commeatus Iulium Duci ſubminiſtraſſe, qui quietis auidus, & priore bello afflictus, ſe medium perpetuò geſſerat, quin etiam pacis præ ſe ſtudium ferens, neglecto bello finitimo, cui mederi non poterat, & externa quæque parum curans, fruendo potius, quam regendo pontificatui incumbebat, totuſque erat in exſtruenda elegantiſsima ad voluptarios ſeceſſus, paulò ſupra portam Flaminiam, Villa Iulia, cuius inſanire ſtudio videbatur, in qua ſeptuagenarius ferè ſenex per totum pontificatum conuiuijs potiùs quàm publicæ procurationi, & grauiſsimarum rerum negotijs, cum magno vrbis Chriſtianorumq; omnium incommodo, vacabat. Cæterùm anno M.DLIII. Eduardo 6. Anglorũ rege mortuo, Maria præſtantiſsima fœmina, Henrici octaui & Catharinæ Arragoniæ Cæſaris Caroli quinti materteræ filia, regnum non ſine manifeſto diuinitatis auxilio ſuſcepit. Tum Iulius Pontifex Reginaldum Polum Cardinalem Anglicum virum in eo regno primarium, qui tunc in Monaſterio Magueranо ſuper lacum Benacum agebat, Legatum in Britanniam inſulam ſumma cum poteſtate creauit, vt qua ratione poſſet, eam ad Catholicæ fidei vnitatem reuocaret. Polus non antè Italia excedere conſtituit, quàm Anglici regni conditio ei explorata eſſet, quòd ob ſuperiora ſchiſmata, maximis turbulentijs plenum eſſe exiſtimabat. Iulius de ea re Cardinalem Dandinum apud Cæſarem in Belgio Legatum monuit: Qui Ioan. Franciſcum Commendonum Venetum, pontificis cubicularium, miniſtrum impigrum, & acri virum ingenij, ad ſe à pontifice miſſum, ſtatim in Inſulam traijcere iuſsit, eius ſtatum & opportuna quæque exploraturus. Is Londinum accedens, & quæ ei inuenta fuêre, contemplatus eſt, & ita egit, vt reginam ſæpè fuerit allocu-

Senenſis ager vaſtatus.

Maria Angliæ regina.

Digitized by Google

locutus. A qua ſyngrapham accepit, qua obedientiam apoſtolicæ ſedi pollicebatur, & ſchiſmatis abſolutionem pro regno petebat: idque tum ob magnos tumultus qui tota Anglia excitati erant, clam, donec ijs ſedatis eadem publicè per oratorem præſtare poſſet. Commēdonus cum ijs mandatis Romam rediens, cuncta pontifici ſecreto in conſiſtorio aperuit. Rebus ita conſtitutis, Polus legatus in Angliam, ad expiandum luſtrandūque regnum, & catholicos ritus reſtituendos, iam ſecurus acceſsit, honorificè à Regina & tota Inſula ſuſceptus. Maria verò quum eſſet Catholicæ religionis & veræ pietatis cultrix ſtudioſiſsima, eodem legato auctore antiquum & certum Dei cultum, vigeſimo antè anno ab Henrico patre diſsipatum, Anglis reſtituit: profanum titulum, quo Rex Henricus abuſus fuerat Anglicanæ eccleſiæ ſupremi capitis, ſuſtulit. Oratores ſuos Romam reliquorum Chriſtianorum principum more, ad pontificis venerationem & obedientiam præſtandam miſit, veniam & peccatorum condonationem precantes, quod vnum eſt Romani pontificis auctoritatem ſuſcipientis, indubitatum argumentum. Epiſcopos quoque Catholicos hæreticis pulſis conſtituit, quas ob lætiſsimas inexpectatas res, Romæ ſupplicationes publicæ habitæ, & Deo grates ſacris à pōtifice myſterijs celebratis, perſolutæ. Quo etiam anno Philippus Caroli v. Auguſti filius eadem Maria in matrimonium accepta, regna vtriuſque Siciliæ, quæ vocant, Mediolanenſem principatum, & Belgium cum aliquot alijs prouincijs à patre Rex appellatus, per manus accepit. Qui vt Catholico principi par erat, primo quoque tempore legatum Romam ad Pontificem miſit Piſcariæ Marchionem, qui regnum veterum more Neapolitani regni, quod Romanæ eccleſiæ beneficiarium eſt, iure iurando dato regis nomine legitimam poſſeſsionem obtineret: quæ ei in publico conſiſtorio benignè à Pontifice conceſſa fuit. Quum verò Iulius ingraueſcente ætate haud ſatis proſpera vteretur valetudine, podagra enim & articulorum dolorib. laborabat, initio anni M. DLV. menſe Februario leui (vt videbatur) morbo decubuit, concepto ex commutata vitæ ratione. Ad arcendos namque podagræ intolerabiles cruciatus, quum imprudenti medicorum conſilio nouis ſe in victu præceptis muniſſet, incidit in febrem, quæ initio neglecta, paulatimque aucta, eum tandem intra paucos dies decimo Kalend. Aprilis, hora inter decimam, nonam & vigeſimam, Romæ in Vaticanis ędibus exſtinxit, ętatis anno ſeptimo ac ſexageſimo, ſupra menſem VI. & diem XIV. Sunt qui conſtanter affirment, Iulium ſibi ipſi hac ratione mortē intuliſſe. Balduinus pontificis frater pro ſe & filio Fabiano, cui filiam Florentię ducis deſpondi procurârat, Camertio oppido potiundi deſiderio ardenti æſtuabat, fratremque pontificem ſæpius interpellatus eo adegerat, vt ei promiſerit, ſe de ea re in conſiſtorio quamprimum relaturum. Quum verò pontifex omnes ferè Patres ſentētiæ aduerſaturos intellexiſſet, rē procraſtinando differebat, & ne conſiſtoria à fratre importuno habere cogeretur, languorem finxit, vtque rei fidem magis faceret, ſolitis cibis abſtinere, eoſque parcius ac in ſolidos ægroto ſcilicet aptos ſumere cœpit. Ex ea vitæ ratione, ludibrio commutata, morbum ſerio contraxit, qui eum iam ſenem breuiſsimè abſumpſit. Cadauer canonicorum ſancti Petri humeris de more tenui pompa in Baſilica Vaticana delatum, triduoque populo expoſitum, Lateritio monumento, ponè aram diui Andreæ conditum eſt. Vacauit tū ſedes dies 17. Fuit Iulius ſtatura procerus, facie ſubagreſti, prolixa barba, naſo grandiore, ore paululum contracto, acri oculorum obtutu, vt facilis inexcādeſcendo, ſic ira ſtatim depoſita mitiſsimus. Exiſtimatus & liberalis, delectabatur ruſticis & craſsioribus cibis, cepis præſertim, quæ prægrādes Caieta ei aduehebantur, aſsiduè conuiuabatur: quod ſi vitæ, quam priuatus egit inſtitutum, pontificatum quoq; adeptus conſtanter ſeruaiſſet, multa quæ eo tempore deprauata erant, in meliorem haud dubiè formam eſſent reſtituta. Qui namque occupationibus totus intentus Cardinalis veluti furtim voluptates ſequebatur, Pontifex factus votorum iam omnium compos, abdicata rerum cura, hilaritati & genio ſuo nimium indulſit, vſque adeò homines præmij ſpe potius ad virtutem amplectendam, quam ipſamet virtutis pulchritudine accenduntur. Vnum poſtremo etiam ei crimen datum eſt, quod tantæ poteſtatis oblitus, omnium maximi muneris dignitatem, parum animaduertens, leuibus & inanibus verbis ſuam aliquando maieſtatem non ſine audientium rubore aut riſu minueret.

Reginaldus Polus in Angliam proficiſcitur.

Angliæ Catholica religio reſtituta.

Philippus Caroli V filius Mariā Angliæ reginam vxorem ducit.

Iulij ægritudo & mors.

Iulij ſtatura & mores.

MARCELLVS II. PAPA.

MArcellus Pontifex, non obſcuris parentibus in agro Piceno, oppido Montis Fani, pridie Non. Maij, anno ſalutis M. DI. naſci-

231. Pont. Marcelli natiuitas

naſcitur. Quo tempore pater ipſius Ricardus eius prouinciæ quæſturam magna cum laude gerebat. Quo munere pontifici & prouincialibus gratus, nouem annis ſub Alexandro VI. functus eſt. Exſtant eiuſdem pōtificis & Auguſtini Barbadici Venetiarum principis literæ plumbo ſignatæ ad hunc ipſum Ricardum. Illius quidem ſic: Dilecto filio Theſaurario prouinciæ noſtræ Marchiæ Anconitanæ, Alexander Papa VI. Huius verò ita Auguſtinus Barbadico Dei gratia Dux Venetiarum &c. Magnifico D. Ricardo Ceruino Marchiæ Anconæ Apoſtolico Theſaurario ſalutem & ſyncerę deuotionis affectum. Vtraſque ipſe vidi. Is ipſe Ricardus fuit genere Etruſcus, gente Ceruina, apud ſuos honorata, Politiano oppido ditionis antea Senēſis tum Florentinæ honeſtis parentibus ortus. Matrem habuit Marcellus Caſſandram Benciam, ſanctiſsimam fœminam, Fratres verò duos eodem patre, at ex nouerca genitos, Alexandrum & Romulum. Hic vir præſtantis ingenij triennio ante eius pontificatum magno fratris mœrore deceſsit: Ille quinquennio pòſt è vita migrauit, quatuor filios ſuperſtites relinquens, quorum Herennius egregiæ indolis iuuenis, patrui virtutem referens, à ſupplicibus libellis referendis pontifici præſtò eſt. Cæterum Marcellus à prima ætate liberalibus diſciplinis patris ſtudio educatus, poſtquam adoleuit, Senis, vbi bonarum artium ſtudia maximè florebant, aliquandiu commoratus, atque in Academicorum ſodalitatem cooptatus, omnium fauorem ſibi facilè conciliauit. Ea re breui factum eſt, vt ab æqualibus vt frater, à maioribus vt filius alumnus diligeretur. Tanta autem fuit & modeſtia & cōtinentia, vt cum quid non ſerio, ſed per iocum inter amicos paulo liberius fortè ageretur aut diceretur, aduentu Marcelli omnes illico conticeſcent. Maturæ porrò graui & ſeueræ, ſic illuſtre ingenium & induſtriam adiunxit, vt iam inde à primis ipſius annis facilè quis futurum, diuinaret, eum ad ſummam honoris atque imperij dignitatem eſſe venturum. Certè pater ipſius Ricardus Aſtrologię peritiſsimus (quāquam iudiciariam auerſaretur) Marcellum filium maximum in Dei Eccleſia virum euaſurum eſſe pro certo ſibi perſuaſerat. Qui animaduerſo ſtellarum curſu, qui tum erat, quum puer naſceretur, ex eorum coniunctione ſummam Eccleſiaſticam dignitatem filio prædixiſſe fertur, cui quidem perſuaſioni poſteà Marcellus indulgens, quum poſt multos annos à ciuibus ſuis ad nuptias incitaretur conſtanter recuſauit per iocum nolle ſe, dictans longè clariorem ſtatus conditionem, quam ſibi aſtra portendebant, matrimonio veluti vinculis impedire. Poſtquam Senis diſceſsit, vbi honeſto otio, ac literis aliquandiu operam dederat, Romam primùm in comitatu legatorum Florentinæ reipublicæ, qui Clementem VII. ciuem ſuum pontificem maximum recens creatum, Chriſtianorum omnium more veneraturi adibant, profectus, pontifici innotuit, quo cum Ricardus pater in priuata vita amicitiam habuerat, eique patris nomine arcana quædam ad rectam aſtrologiæ cognitionem communicauit. Pontifex Marcello iniunxit, vt ad patrem reuerſus eum ſuo nomine ad Tabularum Aſtronomicarum, quæ anni rectam curſus rationem reſpicerent perfectionem ſolicitaret. Eam rem pontificis iuſſo Ricardus confectā Marcello Romam redire iuſſu pontifici miſit, cuius ſuaſu Marcellus infelicis epiſcopi.... Datarij contubernio aliquandiu permanſit. Lacrimabilij vrbis caſu in patriam profectus, reb. compoſitis; Romam redijt, vbi ſcriptor Apoſtolicus factus Alexandrum Farneſium Cardinalem, qui patrem eius Ricardum bellis domo profugum caſtrique ſubſiſtentem, & Canini frequenter ſe adeuntem, ob Aſtrologiæ artis peritiam, magno in precio habuerat, aſsiduus colore cœpit. Quo tempore in Angeli Colotij, Conſtantini Laſcaris, & aliorum eius ætatis literatorum amicitiam inſinuatus, virtutis cauſſa non mediocri in honore habitus eſt. Tunc verò nobili perquirendorum veterum codicum ſtudio primùm vacare cœpit, cui poſtea etiam Cardinalis

tan-

Genus.

Studia.

Modeſtia.

Pontificatus præuiſus.

Libros antiquos conquiſiuit.

Digitized by Google

tantũ incubuit, vt refertiſsimam optimorum voluminum bibliothecam confecerit. Patris morte in patriam redire coactus, curæ familiari vacauit, ſorores honeſtis matrimonijs nuptui tradidit. Clemente vii. mortuo, quũ Alexander Farneſius Pauli tertij nomine pôtificatum obtinuiſſet, Romam quarto in Roberti Pucij antiqui amici, qui poſtea Cardinalis & ipſe fuit, comitatu redijt, à pontifice benignè ſuſceptus. Qui cum pontificatus initio Alexandrum Farneſium nepotem in Diaconorum Cardinalium numerum allegiſſet, & viris vndique conquiſitis, quorum mores anteacta vita probaſſet, quoſque puero coaleſceuti & adhuc tenero quaſi vitæ ſpecimen quoddam conſpiciendos proponerat, quo ijs quaſi ſepta clauſtris lubrica ætas illa contineretur, inter alios etiam Marcellum adlegit, cuius opera in epiſtolis ſcribendis vteretur: Erat enim Paulus pontifex ingeniorum æſtimator acerrimus. Quod munus maxima cum integritatis, prudentiæ, & dexteritatis opinione ita geſsit, vt omnibus, qui reipublicæ adminiſtrandæ cæteris aptiores videbantur, vnus ipſe omnium iudicio præſtare putaretur. Quare quum Alexander Cardinalis in partem reipublicæ à prudentiſsimo ſene eſſet aſſumptus, ne in tam tenera ætate ſtatim maximorum negotiorum mole obrueretur, Marcellum, qui in conſilijs & curis adoleſcenti aſsiduus eſſet, præſto eſſe voluit, erat enim rebus gerendis grauis, prudens, & in ijſdem conficiendis expeditus. Quem tum etiam indies magis magiſque gratia ſua & fauore creſcentem, pontifex protonotariorum numero aſſcripſit, & eum ad Cæſarem vxoris obitum mœſtum in Hiſpaniam conſulandi gratia, cum ampliſsimo adoleſcente Farneſio ire iuſsit. At non longè pòſt, quo maiore apud nepotem ſedis Apoſtolicæ iam negotijs præpoſitum, & in Galliam de maximis grauiſsimarum rerum negotijs legatum cum dignitate eſſet, Neocaſtrenſem deſignauit epiſcopum. Nullum enim iam negotium, nulla legatio, Marcelli conſilio & viribus non digna videbatur. Firmata iam ætate, quum ad Imperatorem Cæſarem Carolum quintum Auguſtum Cardinalis Farneſius legationis munere fungeretur, eidem Marcellus qui pontificis nuntius eſſet, comes eſt datus. Vbi à Pontifice frequenti Senatu, ſummo cum verborum honore commendatus, abſens in Belgis XIV. Kalendas Ianuarij, anno ſalutis M.DXXXIX. Cardinalis presbyter tituli ſancti Crucis in Hieruſalem renunciatur: & quum Reipublicæ cauſſa Alexandrum Cardinalem, non ita multò pòſt Romam reuerti opus eſſet, pontifice de more in ſenatu referente, ſummo patrum conſenſu placuit, vt is apud Cæſarem legati munus pro Farneſio obiret. Romam demum reuerſus, Regienſem epiſcopatum obtinuit. Paulum III. prudentia & dexteritate ſua adeò ſibi deuinxit, vt grauiora & maioris molis negotia Pontifex ſine eius conſilio nunquam transfigeret, ratus non alium quemquam, cui crederet, magis toto in ſenatu habere ſe poſſe. Tridenti generali patrum concilio indicto, quum more maiorum Apoſtolicæ ſedis Legati eò mittendi eſſent, ipſe potiſsimum delectus eſt, cum collegis Ioanne Maria de Monte epiſcopo Præneſtino, & Reginaldo Polo diacono Cardinale S. Mariæ in Coſmedin, qui ſummi Pontificis nomine Cõcilio præeſſent. In qua ſynodo Marcelli maximè virtus, & eximia in pontificia poteſtate & auctoritate tuenda libertas enituit. Nam quum Carolus V. Imperator priuatorum commodorum (vt fama erat) cauſſa Tridentini Concilij translationem, quam ex Pontificis auctoritate legati adornabant, ægrè ferret, Marcellusque in ea re ab eo diſſenſiſſet, quod Cæſaris voluntatem Romanæ ſedis dignitati aduerſari videret, à Cæſaris miniſtris interpellatus, neque minis, neque precibus à ſententia dimoueri potuit: ea re Cæſar inuiſus quum grauiora eius verba ſibi relata audiuiſſet, Cæſarem quidem in corpus ſæuire in animam verò iuam nihil ei iuris eſſe, reſpondit. Cæterum eius facta, Dei iudicio reſeruari, qui vnicuique iuxta merita ſua eſſet tributurus. Tridentini verò Concilij Bononiam translationi operam ſuam præſtitit, manſitque aliquandiu Bononiæ in ea ſynhodo, vbi Reipublicæ Chriſtianæ adminiſtrationi deditus, ab omnibus quaſi aliquando pontifex maximus futurus obſeruabatur. Inde ſuſpenſo Concilio Romam quum reuerti conſtituiſſet, Ioannes Maria Cardinalis de monte alter concilij legatus, eum rogauit, vt à Pontifice ad vitæ ſuæ ſuſtentationem Bononienſem legationem ſibi impetraret. Id Marcellus annuit. In via pontificis diploma ſuſcepit, qua eum inſcium eadem legatione honeſtatum, vt Bononiam rediret, monebat. Sed Marcellus amici memor, rectà Romam contendit, tantumque apud Pontificem nonnihil reluctantem effecit, vt legatio ipſa ab ſe ad Cardinalem Montanum translata fuerit. Defuncto Paulo III.

Marcelli prudentia.

Fit Epiſcopus Neocaſtrenſis.

Cardinalis.

Legatus in Concilio Tridentino.

Animo infracto Cæſaris miniſtris reſiſtit.

Digitized by Google

quum in eius locum iiſdem cardinalis Iulius III. vocatus, quo enim arctiſsimæ amicitiæ nexu coniunctus erat, Pontifex factus eſſet, abſens (conclaue enim aduerſa valet conflictatus exierat) primum per nuntium ei gratulatus eſt, mox viribus parumper recuperatis, cùm vrbe egredi ad ſalubriora loca medicorum conſilio ſtatuiſſet, ſe ſellæ impoſitum ad pontificem deferri curauit. Quo cum longum ſermonem inſtituens, eum tot colloquiorum, quæ de communi Eccleſiæ vtilitate Tridenti & Bononiæ, quum vterque eadem Concilij legatione fungeretur, habuiſſet admonuit, vt quum ipſum Deus Opt. Max. vicarium ſuum delegiſſet, modò in poteſtate ſua eſſe cognoſceret, pia illa deſideria exequi poſſe, enixeque eum rogauit, vt nulla neque propinquorum, neque aliarum perſonarum ratione habita, ſe à ſanctis inſtitutis permitteret, deijci, ſummi ſacerdotij & apparentis felicitatis honor breui tranſigi: mucietam, pileum, ſoleas purpureas, ſtolam lineam, tunicàm ſericeam, breui conſumi, quæ haud ita multò pòſt cum corpore ipſo vermium domicilium futura eſſent: benefactorum verò præter æternæ vitæ præmium, quàm diuturnam memoriam in benedictione hominum tranſmitti. His & ſimilibus affectione dictis pontifici lacrymas excuſsit. Eum deinde ſæpè vetuſtæ inter eos amicitiæ iure & officij ſui memor, vbi occaſio ſeſe obtulit, modeſtè admonuit. Qui demum cum fratris & amicorum importunis precibus peteretur, vt fratrem ipſum Balduinum Camertium ducem crearet, eoſque populos ab eccleſiaſtica ditione exemptos, in principatus formam redigeret, ipſe vero ſe id facturum initio conſtanter recuſaret, Marcellus eius conſtantiam laudare, optimi propoſiti firmam & immutabilem ſententiam ſummo verborum honore extollere, & vt in ea opinione perſeueraret monere. Veritus verò ne pontifex exigui animi propinquorum ſuggeſtionibus tandem ſuccumberet eidem petenti conſilium dedit, quò lege caueret, vt nullus pontifex bona Eccleſiæ Romanæ ſtabilia alienare poſſet, in quam legem ipſe, futuri pontifices, Cardinales quotquot in poſterum eſſent, iurarent. Donationem verò neceſſariò factam non ante validam cenſeri, quam duorum aut trium ſubſequentium pontificum auctoritas acceſsit: atque hac ratione ſe omnes ſuorum impetus retundere poſſe docuit, ſi ea peterent, quorum tradendorum poteſtate eum exutum eſſe cognoſcerent. Poſtremo cùm Iulius III. propinquorum importunis precibus, quæ de Camerino agitauerat, exſequi conſtituiſſet, ac Cardinale quodam internuntio, eidem valetudinario, & poſtridie Vrbe exituro inſinuaſſet, Marcellus rem verbis quantum potuit acribus, & validis rationibus diſſuaſit. Cuncta verò alijs aliquot patribus, ne rei ignari de improuiſo in conſiſtorio præuenirentur, inſinuauit, & quum ipſe ex vrbe ob infirmitatem diſceſſurus eſſet, eos monuit, ne pontifici de ea re referenti aſſentirent, quam ipſe tantoperè diſſuaſiſſet. Vrbe excedens Eugubium in Vmbria, cuius ciuitatis epiſcopatum gerebat, deinde ad Montem Fanum oppidum aeris ſalubritate conſpicuum profectus eſt. Cæterum Iulio breui vita functo ex eo oppido Romam ad ipſa comitia, quibus pontifex creatus eſt, venit, quo primum in lucem editus fuiſſet. In via Peruſiæ, in monaſterio Monachorum Caſsinatium S. Petri pernoctauit. Quem honoris ergo vrbis prætor Michael Turrianus epiſcopus Cenetenſis, vir probitate inſignis conueniens, ab eo in familiari de noui pontificis comitijs ſermone inter multa eiuſmodi verba ſe audiſſe narrauit: Fierine tunc poſſe, vt noſtris diebus is pontifex maximus Dei benignitate afflictæ eccleſiæ concederetur, qui veteres illos ſanctos pontifices martyrij, doctrinæ & ſanctitatis gloria illuſtres imitaretur, ea ex officio ſuo agens, quæ Chriſti in terris vicario conuenirent. Multa in eam ſententiam verba addens, quæ eius bene affectum animum aperirent, Conclaui inſtituto, non diu patres de nouo pontifice deligendo cunctati, ſed omnium, qui tum nouem & triginta in Vaticanum comitium conuenerunt, votis, Ranutio Farneſio S. Angeli, & Guidone Aſcanio Sfortia Camerario Cardinalibus maximè ſuffragantibus, decimo octauo vacantis ſedis die, v. Idus Aprilis, anno ſalutis milleſimo quingenteſimo quinquageſimo quinto Pontifex maximus renunciatus eſt: *Fit Pontifex.* poſtridie epiſcopus in palatij ſacello ab oſtienſi pontifice (is fuit Cardinalis Neapolitanus, poſteà ei in pontificatu ſucceſſor) priſco ritu inauguratus, eodem die in Baſilica Vaticana ſine ſolemni pompa ac cæremonia, cum feſta Paſchalia inſtarent, ſeruato veteri nomine, ſummæ eius dignitatis ſacra thiara à Cardinali Piſano Diaconorum primo redimitus, inſignia me etiam propè adſtante, & cuncta accuratè contemplante accepit, magna omnium exſpectatione,

tione,

Digitized by Google

tione, maiore ſpe: præfulgebat enim ſanctitate, moribus & doctrina, ſic vt ipſius vita omnium cenſura haberi poſſet. Inito pontificatu quum à Cardinalibus rogaretur, vt priſco inſtituto ei diplomati ſubſcriberet, quo iuramento obligaretur, certum tantum numerum Cardinalium eſſe creaturum. Id facere recuſauit, affirmans ſe id opere præſtiturum verbis nolle. Cardinalem Mantuanum, qui ei in ſacris aſsiſtebat longo ſermone de pontificatus onere alloquens, inter cætera ei aliquando dixit: ſe procul dubio ſcire optimum eſſe pauca dicere multa verò præſtare: ipſum autem ea ratione multa polliceri, vt ijs verbis fidem ſuam obligaret, quod ſi aliquando malæ dæmonis impulſu à rectè cœptis deſiſteret, ſecum ipſe poſtea ita cogitaret & diceret. Quàm iuſtè de me vti hypocrita Cardinalis Mantuanus conqueri poteſt, & pontificatu indignum iudicare, poſtquam apertè cognouit verba & actiones meas præteritas adumbratas, fuco & fallacijs plenas, nec ex bona radice ortas fuiſſe? ſtatim verò oratores Cæſaris, & Gallorum regis ad ſe accitos grauiſsima oratione monuit, vt de ijs, quæ ipſe eorum regibus ſcripſerat, & ipſi eoſdem certiores facerent, vt in pace ineunda conſentirent, quod ſi recuſarent, præter nuntios & legatos, ipſe quoque ad eos hortandos profecturus eſſet. Quum verò orator regis Hiſpaniarum veniam pro quodam nobiliſsimo Romanorum homicidij peteret, reſpondit. Se pontificatum ab homicidij abſolutione auſpicare nolle: omnibus verò tribunalibus, quædam, quæ inuiolata ad rectam iuris adminiſtrationem obſeruarent, ſcripto mandauit. Audiendis ijs, qui negotiorum cauſſa aderant, totus incubuit. Sed & Rotæ auditores ſe ſalutatum de more venientes, in poſterum domi ſe continere, & parum neceſſario ſalutandi officio omiſſo muneri ſuo ſtudioſè vacare iuſsit. Neminem propinquorm Romam venire voluit, ne fratrem quidem: quodque his & temporibus, & moribus nouum eſt: duos paruulos Alexandri fratris filios Ricardum & Herennium, quos ipſe in vrbe educabat, à nemine ſalutari, rarò etiam in publicum prodire, præterquam ad ſacra paſſus eſt: eos verò ſericeis veſtibus indutos modeſtiæ admonendos curauit, nec breui eo tempore quo pontifex fuit, illos vnquam vidit: Interpellatus an in palatium ex priuatis ædibus introducendi eſſent, reſpondit: Quid illis cum palatio, eorum fortè id patrimoniúmne eſſe cenſetis? Tria, quæ obtinebat ſacerdotia, Criſpo & Saraceno Cardinalibus, ac Joanni Franciſco Lotino Volaterrano donauit. Cardinali Tridentino legationem Bononienſem, quam ſedulò petierat, non conceſsit, ne magis Cæſarianis, quam Gallis fauere videretur, inter quos tanquam communis pater medium ſe gerere, & pacem, qua tandem ratione poſſet, componere conſtituerat; cùm Tridentinus inter Cæſaris partes princeps haberetur, ei tamen ipſius legationis loco, aliquot Cardinalium Mantuani præſertim conſilio & impulſu, decem aureorum millia largitus eſt, quo eius labores & expenſas in Concilio Tridentino factas, aliqua ex parte ſubleuaret. Decreuerat enim legationes omnes biennales tantum eſſe. Quo temporis ſpatio Bononienſis legatio eam pecuniæ ſummam reddere ſciebat. Multa & magna ad Apoſtolicæ ſedis decus penè obſcuratum, inſtaurandum meditatum fuiſſe, ferebatur ab ijs, qui quum adhuc Cardinalis eſſet, mentem eius exploratam habebant, arcanorum omnium particeps. Inter quæ illud præcipuum, quòd fratri liberiſque ſuis tantum elargiri, quantum ſinguli è nobilitate homines in redditibus haberent, decreuerat, ne vltra priuatorum ciuium conditionem ſe efferre paſſurus erat, non ad principatum & dignitates euehi, ne aſſem quidem de fructibus Eccleſiæ, niſi de libera omnium Cardinalium ſententia, eos auferre permiſſuros. Id maximè percupere videbatur, vt eos Venetus ſenatus in Patriciorum numerum adſcriberet, ſummum id honoris genus, quo eos honeſtaret, eſſe reputans: omnem eccleſiaſticam iuriſdictionem viris profanis, & nullis ſacris initiatis demandare cogitauerat. Illud ſubinde ſæpè in ore habebat, ſanctitati eccleſiaſticæ turpiſsimum eſſe, eos qui Sacerdotijs ad curam ànimarum ſpectantibus præfecti eſſent, à ſuis gregibus paſcendis abeſſe, neque ſe eos Romæ, aut vſquam verſari, niſi Sacerdotijs abdicatis, boniſque paſtoribus commiſsis, permiſſurum. Decreuerant item, eiectis ex aulico miniſterio cunctis indignis, ſe neminem in Palatinis, niſi qui frugi & honeſtis moribus eſſet, cuiuſque opera foret neceſſaria eſſe paſſurum. Luxum enim omnium malorum cauſſam eſſe, & ipſum peſsimum eſſe dicebat. Quare etiam profuſas ſuperiorum pontificum Sportulas, in modicam quandam pecuniarum ſummam iam vix pontificatum adeptus contraxerat.

Eius dictum.

Aliud memorabile.

Conſanguineis parum addictus.

Sacerdotia ſua alijs donat.

Reſidentiã Prælatorum urget.

Collegium Cardinalium ſupra omnia exornare conſtituerat, neque quenquam præterea in eorum numerum lege veteri repetita, ſine omnium conſenſu legere, quæſitis quoque in eorum lectionibus ſummorum virorum teſtimonijs. Quanquam autem illud in ore habuerit, ſe vectigalia, atque onera publica, per ſuperiores principes impoſita, vel aboliturum, vel ad modeſtam quandam rationem redacturum, initio tamen pontificatus ærario exhauſto, & magno ære alieno inſuper contracto, coactus eſt præter animi ſui ſententiam propoſitum mutare, & ſubſidium illud triennale trecentorum millium aureorum à Paulo tertio indictum continuare, quod tempus præſcriptum exactum eſſet, quo in maximis Romanæ Eccleſiæ neceſsitatibus ſubleuari poſſet. Sedis enim Apoſtolicæ ſtabiles redditus ſunt C L. millia aureorum, ex hoc ſubſidio reliqui, & triginta millia qui cenſibus hauriuntur. Priori pecuniarum indictioni quartam partem redditnum congregationum regularium, ac vigeſimam Hebræorum adiunxit. Quod vectigal Cardinalium pauperum ſuſtentationi addicere decreuerat. Eius præcipua cura erat, æs alienum Eccleſiæ ſoluere. Quo profecto, quæ de vectigalibus minuendis, vel tollendis conſtituerat, ocyſsimè exſequi. Id vt facilius faceret, ſe neque bella geſturum, neque inſanis ſubſtructionibus vacaturum, aut propinquis ſuis principatus empturum, publicè profeſſus eſt. Qua parſimonia illud ſibi certo perſuadebat, breui Eccleſiam Romanam ære alieno liberaturum. Quum aliquando eius menſæ cochlear, & alia inſtrumenta aurea appoſita eſſent, argentea ſufficere dixit: clibanum pro argenteo aureum voluit, & ex ijs pecunias vſibus Apoſtolicæ ſedis conflari iuſsit. Ferunt ipſum in animo habuiſſe, Parmæ ſtatum mutare, Camerinoque Farneſijs reſtituto eam vrbem tum nutantem Eccleſiæ reddere. Senatum libertatem maximè deſiderabat. Rebus compoſitis viros militares, ac prorſus omnem militiam à ſe abigere, & in Eccleſiaſticæ ditionis limitibus procul ab vrbe ad ipſos tuendos fines conſtituere voluiſſe, fama eſt: eundemque aliquando cogitaſſe, de ipſis etiam Germanis corporis cuſtodibus exauctorandis, illud ſæpè repetens, multos principes ſalutari ſigno crucis potius quam armis aduerſus hoſtes defenſos: Pontificem verò Maximum, qui pro Chriſto vniuerſam Eccleſiam gubernaret, ſcutis aut gladijs indigere. Vnde ſatius eſſe ipſum ab impijs & ſceleratis, ſi caſus ita tuliſſet, occidi, quam reipublicæ Chriſtianæ tam indecorum præbere exemplum. Religionis Chriſtianæ diſsidijs, & his, quæ nunc vigent, hæreſibus, valdè angebatur, & procul dubio, ſi vixiſſet, omnem operam ſuam & ſtudium in eo collocaſſet, vt ſublato ſchiſmate omnes ad concordiam redigeret, vel generali Concilio, quod ſemper expetiuit, vel alia quauis ratione. Sanctiſsimam hanc eius mentem, ego non alijs referentibus, ſed ex familiaribus ſermonibus inter nos habitis, dum Cardinalis eſſet, optimè noui: me enim multum dilexiſſe viſus eſt. Amicitias namque, quas iam inde ab vſque adoleſcentia coluit, conſtanter vſque ad ipſum Pontificatum maximum retinuit, multis nihil minus cogitantibus vltrò etiam accitis. Doctos quoque & graues viros dilexit in primis, eorumque familiaritate iucundiſsimè vtebatur, quos conſilio, opera & facultatibus aliquando ſubleuauit: in his Guilielmum Sirletum, incredibili doctrina & pietate virum, quem modò ſolius virtutis erga Cardinalem videmus, quem multis annis domi ſuæ humaniſsimè aluit: cibi ac vini parciſsimus fuit, eaque ſimplicitate, qua priuatus quum eſſet, edebat, habebatque ſiue publicè, ſiue priuatim conuiuaretur, Anagnoſtem in menſa, qui ſacros libros, aut Sanctorum Patrum ſcripta legeret. Poſt longum in prandio ſilentium recordatus aliquando ea Hadriani quarti Papæ verba: Romano Pontifice nemo eſt miſerabilior, conditione eius nulla miſerior. Totius enim vitæ lætitia, & felicitas amaritudo eſt, Cathedra Romani Pontificis eſt ſpinoſa, iter vndique conſertum aculeis, pondus tantæ molis, vt robuſtiſsimos premat & confringat humeros: manu menſam percutiens, dixit: Non video, quomodo qui locum hunc altiſsimum tenet, ſaluari poſsint. Valetudine fuit non ſatis proſpera, honeſto corporis cultu, facie decorus, ore venerabilis, ſtatura procerus, corpore gracili, capillo ſubruſo, ſupercilijs diſparibus, atque altero paulò eminentiore. Fuit modeſtus, quietus, temperatus, pro cenſu liberalis, eleemoſynis largus, in inceſſu & motu grauis, & quanquam rarus in riſu, tamen quandoq; facetus, & vt vno verbo multa complectat, in quo magnum ſanctitatis ſpecimen, in tam corrupto ſæculo maximè relucebat qui nobis non ſuo vllo damno,

ſed

Pretioſam ſupellectilem auerſatur.

Hæreſum progreſſu angebatur.

Eius verba.

Vir: mod[illegible]

ſed noſtro maximè tam citò fuerit ereptus, maiore profectò noſtra & reipubl. Chriſtianæ iactura, quàm vllo ſuo detrimento, fuiſſet enim ſi quiſquam alius Chriſtianę reipub. neceſſarius pontifex, miſeris hiſce & calamitoſiſsimis temporibus. Qnum ſatis (vt dixi) firmis non eſſet viribus, & propterea anno ſuperiori diù etiam febre laboraſſet, corpore quoque tam comitiorum incommodis, quam obeundis publicis muneribus, quæ vetere Chriſtiani populi inſtituto, annuis Dominici cruciatus & Reſurrectionis diebus per maximum pontificem fieri conſueuerunt, fatigato, duodecimo pontificatus die grauius è pituita & non leui febre decubuit. Poſtridie ſanguine emiſſo, febris quidem remiſsior fuit, verùm corporis vices imminutæ: viſus tamen eſt per aliquot dies conualeſcere, quibus diebus ſemper aliquid per familiares egit, quarta Kalendas Maij, quum melius ſe habere videretur, Vrbinatum tertia Kalend. Ferrarienſium Duces: item, Camerarium, Guiſium, Farneſium, & Eſtenſem cardinales audiuit. De Farneſio dixit ſe operam daturum, vt intelligeret familiæ ſuæ beneficio Paulum tertium in ſe reuixiſſe. Nocte ſequenti haud multum quieuit. Pridie Kalend. hora duodecima apoplexia correptus, omnes paulatim ſenſus amiſit, & hora ſeptima noctis ſequentis, quæ Kalend. Maij præcedit, ſecundo & vigeſimo pontificatus die, vitæ anno quinto & quinquageſimo minùs ſex diebus, maximo ſui apud omnes bonos deſiderio relicto, rebus humanis exemptus eſt, inſigni hominum concurſu, communem iacturam dolentium, ad Vaticanum facto. Cadauer publico funere elatum, tenui pompa canonicorum humeris in Vaticanam Baſilicam delatum, marmoreo conditum eſt monumento. Vacauit tum ſedes dies 22. De eo verè Virgilianum illud carmen dici poteſt.

Moritur.

Oſtendent terris hunc tantum fata neque vltra
Eſſe ſinent.

PAVLVS IV. PAPA.

Pau. 131. *Pauli IV. genus.*

PAulo quarto, Pontifici maximo, patria Neapolis Campaniæ fuit, quatuor Romanorum Pontificum natalibus antea celebris. Maiores ex Germania clariſsimo ſanguine ortos, Piſis primùm, deinde Neapoli conſediſſe fama eſt. Pauli auus Diomedes Carafa Matalunæ comes magna apud Regem Neapolitanum Ferdinandum Arragonium Seniorem auctoritate fuit. Pater verò Ioannes Antonius inter Neapolitanos proceres in-

ſignis, ab vxore Victoria Camponeſca Petri Lalli filia, in quam primaria Aquilanorum familia defecit, dotis nomine Montorij in Marrucinis Toparchiam ad 18. ab Aquila vrbe lapidem mare verſus ſitam, comitatus titulo habuit,: ex qua duos mares, plures verò fœminas, qua clariſsimis viris in matrimonium datæ ſunt, ſuſcepit: harum vna religioſa virgo manaſterij virginum Neapoli mulier ſancta exiſtimata eſt. Ex maribus alter natu maior, fuit Ioannes Alphonſus Montorij comes: alter Paulus ipſe, Ioannes Petrus ante pontificatum vocatus: qui in lucem editus eſt in Hirpinis, vico, cui nomen eſt ſancti Angeli de ſcala, propè furcas caudinas, ſeptimo à Beneuento lapide 3. Kalend. Iulij, anno ſalutis M. CDLXXVI. A teneris annis ingenium ad bonas artes, ſacræ ac religioſæ vitæ inſtitutum, propenſum præ ſe tulit. Ea re cùm Prædicatorum monaſterium, eius Ordinis religionem profeſſurus petijſſet, ægrè à parentibus imbecilliori ætate diffiſis, vi inde abduci potuit, ſed tandem eorum monitis cedens, ad ſtudia quibus antea vacauerat, denuò totus conuerſus, ingenium exquiſito litterarum delectu grauiter inſtruxit. Omnium porrò diſciplinarum, & præſertim ſacrarum litterarum, linguarum item Latinæ, Græcæ, Hebraicæ accuratæ cognitioni maximam à primis annis vitæ integritatem adiunxit. Romam adoleſcens veniens, diu in contubernio Oliuerij Carafæ Cardinalis Neapolitani eiuſdem propinqui, qui tum temporis ampliſsimi ordinis virtute atque exiſtimatione princeps erat, & omnium iudicio habebatur, vixit. Cuius opera & commendatione à Iulio ſecundo primis pontifi-

Natiuitas.

Studia.

Digitized by Google

Fit Epiſcopus. pontificatus menſibus epiſcopus Teatinus creatus. Neapolim haud ita multò poſt legatus eſt, vt Ferdinandum regem Catholicum ex Hiſpania eò venientem, Apoſtolicæ ſedis nomine ſuſciperet. Cuius regis tunc primùm *Legatio in Anglia.* gratiam promeruit. Aliquot annis poſt Apoſtolicę ſedis nuncius in Angliam ad colligendum ſancti Petri vectigal à Leone decimo miſſus triennio in ea inſula manſit. Inde per Oceanum in Hiſpaniam ad aulam Ferdinandi Catholici Hiſpaniarum regis ſe conferens, à prudentiſsimo rege, qui eius virtutem Neapoli cognouerat, ad conſilia eſt admiſſus, & maximi ſacelli Regij ſacerdotis, quem magnum Capellanum vocant, vicarius electus. Quo mortuo apud eius nepotem Carolum Hiſpaniarum regem, & poſteà Imperatorem eadem munera aliquandiu ſuſtinuit. Manſit in Hiſpania annos circiter octo, quo tempore linguam Hiſpanicam perinde ac Italicam hauſit. Ab Hadriano 6. qui Leoni 10. ſucceſſerat, quo cum ob morum ſimilitudinem vetus ei interceſſerat in Hiſpania conſuetudo, Romam cum Marcello Gazele viro ſanctitate illuſtri, euocatus inter eos Patres relatus eſt, quorum opera & concilio pontifex in eccleſiaſtica morum cenſura, & inſtaurandis Chriſtianæ diſciplinæ legibus, ad reſtringendam ſolutam ſacerdotum vitam, ſanctioremque gerendi ſummi pontificatus rationem, quas omninò cogitabat, vteretur, apud quem tãta auctoritate & gratia valuit, vt ſi diutius vixiſſet, eum procul dubio in ampliſsimorum patrum ordinem adſciturus fuiſſe videretur. Inſequentibus poſteà annis, Hadriano ſexto infectis rebus è vita ſublato, ſedẽte Clemente ſeptimo, quum eum Cæſar Carolus Quintus epiſcopatu Brundiſino ornare voluiſſet, non tantum recens oblatum ſacerdotium vetere longè opulentius recuſauit, ſed etiam *Priuatus viuit.* quod iam obtinebat, ſponte pontifici dimiſit, ſibique ſub monte Pincio longè ab hominum conſpectu recto vitæ inſtituto, modicis ædibus, neque ædificio, neque amœnitate conſpicuis, domicilium elegit, & ab omni rerum humanarum cura penitus ſe auertit, quo in *Clericorũ regularium ordinem inſtituit.* loco ſacris aſsiduè intentus literis, religioſè aliquot annos egit, nouamque clericorum regularium congregationem inſtituit, paupertatis, caſtitatis, obedientiæ votis, ritu cæterorum religioſorum, ante aram maximam Baſilicæ Vaticanæ ſolemni cæremonia nuncupatis. Cuius pij inſtituti ſocij primi fuere Caietanus Tieneus nobilis Vicetinus, vir ſanctus, Bonifacius Collenſis Alexandrinus, Paulus conſiliarius Romanus. Eam vitæ formam Clemens 7. approbauit. Vrbis direptione, qua multa à nefario milite paſſus eſt, commotus, Roma diſcedens, Veronæ aliquandiu apud Ioannem Matthæum Gibertum Veronenſem epiſcopum, inter ſui ordinis homines clariſsimum, in remotos epiſcoporum Nazarenis hortos ſeceſsit: deinde quietioris illius ſanctiorisque vitæ deſiderio rurſum accenſus, Venetias commigrauit, vbi longo tempore moratus, ibidem religioſorum & morum ſanctitate ſibi commendatorum hominum maiore conuentu coacto pio religioſi animi decreto, ſeueriorem vitam cum iis profeſſus eſt, & apud ædem ſancti Nicolai Tolentinatis non ſine magna ſanctitatis & doctrinæ opinione aliquot annis egit, presbyterorum Teatinorum (ita ab epiſcopatu Teatino, quem obtinuerat vocatorum, in ea ciuitate, in qua ſummopere amatus & obſeruatus fuit, tum primùm ſodalitate inſtituta. In hoc ſacerdotum ab ſe delectorum contubernio adhuc viuens, à Paulo 3. bis per pontificias literas Romam euocatur, vt eius conſilio in morum emendatione, & concilij generalis celebratione, quæ pontifex adornauerat, vteretur: à quo haud ita multò poſt, auguſta illa generoſi iudicij maturitate facilè ſuperiores pontifices antecedente, nobiliſsima illa 12. Cardinalium publicatione, qua anno ſalutis M.DXXXVI. 11. Kalend. Ianuarij, viros egregios & præſtantiſsimos ex optimatibus Eccleſiæ vndique conquiſitos, in ſenatum legit, Cardinalis presbyter tituli S. Clementis *Fit Cardinalis.* deſignatus, maximam dignitatem, nullum ambitioſi animi ſignum promens ſuſcepit: Epiſcopatum verò, quem ante ſponte dimiſit, paulò poſt iterum adeptus. Varia apud homines fama iactabatur, alijs ſanctiſsimum virum relicto quietioris vitæ inſtituto ad reipublicę fluctus ſe vocari paſſum, ſummis laudibus extollentibus: alijs contra id factum accuſantibus. Ipſe tamen collato honore in obeundis ſenatorijs muneribus intentus, ita doctrinæ ac ſanctitatis fama fruebatur, vt obloquentium ſententiam facilè eludere videretur: nam vitæ innocentia, religionis ſtudio, & optimis moribus, multam eruditionem, præexcellentem ſacrarum literarum notitiam, facundiam verò inſignem in dicenda publicè ſententia & omni ſermone libertatem addiderat. Animo adeò conſtans & *Magnanimitas.* fortis, vt perſonæ ſuæ vbique benè memor, nec minis, nec precibus à dicta ſemel ſententia recederet. Si quid à Romanis Pontificibus

Paulo

Paulo & Iulio, ſub quibus cardinalem geſsit, fortè referretur, quod non ita ex Apoſtolicæ ſedis (cuius vnius commodum ante omnia propoſitum ſibi habere dicebat) dignitate eſſe cenſeret, vel conſilio aberat, vel ſi intereſſet, non aſſentiebat. Cuius rei plura, & maximè memorabilia exempla extant, Pontifice Paulo III. auctor imprimis fuit, vt ſanctæ inquiſitionis admodum neceſſarium tribunal, præſtātiſsimis patrum ad id munus iudicibus lectis, Romæ inſtitueretur, qui inquirendis damnandiſque hæreticis ſumma cum poteſtate præeſſent, latius iam per totam Italiam ſerpente Lutherana hæreſi, cuius labe non profanos modò, ſed & religioſorum hominum multos polluerat. Qua ratione factum eſt, vt membris ægrotis aut ſanatis, aut ſi ſanari non poſſent amputatis, quæ contagio inficiebantur, periculoque propiora erant, paulatim ſalutaribus remedijs adhibitis, priſtinæ in Italia ſanitati reſtituerentur. Cæterùm quum tam in inquiſitionis munere, cui ipſe præ cæteris delectus fuit obeundo, quam alijs rebus ab ſe geſtis adeò ſeuerè ageret, vt multos homines offendere videretur (eiuſmodi porrò vitæ inſtitutum Chriſtianam ſeueritatem appellare ſolebat) magnum ſibi aulicorum hominum odium contraxit, qui ſeueritatem & rectam eius mentem aſperitatem interpretabantur. Illud certè conſtanti omnium hominum fama liquet, eum ante pontificatum magnæ quidem integritatis vitæ ac doctrinæ, ſed nimis ſeueri ingenij & in propoſiti ſententia permanentis animi opinione vixiſſe, eoque ingenio hominum ſtudia promereri neſciebat. A Paulo III. ex presbytero Cardinale tituli ſanctæ Mariæ Tranſtiberim, epiſcopus primum Albanus, deinde Sabinus, Archiepiſcopuſque Neapolitanus factus eſt: poſtea Iulio III. Tuſculanam, & nouiſsimè Oſtienſem obtinuit Eccleſiam. Mortuo Marcello, apud quem ſummum gratiæ & dignitatis locum obtinuerat, 10. Kal. Iunij die Aſcenſionis Comitijs in Vaticano habitis poſt non longas quidem, ſed acerrimas comitiales contentiones, aliquot ex collegio patribus Cæſarianæ factionis vehementer repugnantibus, tandem Alexandro Farneſio, qui ei ſtudebat, præualente, 4. & xl. patrum ſuffragijs Romanus Pontifex quum eſſet ſui ordinis princeps annum natus LXXIX. creatus, Pauli nomine beneficiorum ſibi à Farneſijs collatorum memor, aſſumpto proximo die Dominico maiorum more ante Baſilicam Vaticanam coronatus eſt, magna & vniuerſali hominum, qui eius ſeueritatem timebant, mœſtitia. Quod à nonnullis futurarum rerum, luctuoſique graui bello pontificatus triſte omen iudicatum eſt. Ciuitas enim paulò liberius viuere, præſertim proximis ſub Iulio tertio annis, quum ſolita eſſet, ſeuerum & acre hominis ingenium timebat, cuius anteactam vitam communi hominum viuendi rationi contrariam nouerat: quam aduerſam de ſe opinionem ipſe pontificatus initio auertere ſtudens, certis quibuſdam Cardinalibus vltrò etiam non rogatus pollicitus eſt, ſe nihil omninò in vrbe nouaturum, ſed veteri inſtituto cuncta moderaturum. Timentibus verò ſeueram reformationem vetus illud vſurpauit: Vxorem non habentes ſæpè verberant. Profuſis deinde ſumptibus, & magnifico apparatu tota vrbe auleis ornata, omnibus Cardinalibus comitatus à Palatio Vaticano profectus ad ſanctum Marcum, ad ſiniſtram tollendam ſuſpicionem, priuatim & publicè multa liberalitatis & Clementiæ ſigna dedit, & cùm in publicum prodiret, humanis verbis omnium fauorem ſtuduit promereri. Rogatus quanam ratione ipſe & fratris filij victuri eſſent, munificè reſpondit, & largè more principum, quod re egregiè præſtitit: Nam pecuniæ minimè cupidus, clericatus, ſecretariatus, & Pronotariatus magni pretij officia liberaliſsimè donauit. Omnibus Chriſtianorum principum, in his Reginæ Angliæ, & Rerumpublicarum oratoribus, qui gratulatum, & ad eius venerationem Chriſtiano more Romam venerant, publicis in conſiſtorijs admiſsis, ingenium rurſus ſecutus, ad ea quæ deprauata ſibi videbantur, emendanda conuerſus, totus ad tollendos auſus, quos ſuperiorum temporum negligentia pepererat, incubuit, vt hac ſaltem ratione Lutheranorum voces contra Romanam curiam obloquentium retunderet. Multa igitur ſumma ſeueritatis edicta propoſuit, quæ ad diſſolutos ciuitatis mores corrigendos pertinebant. Ob eam cauſſam multis inuiſus, quanquam pleraque egregio principe digna ageret, non tamen grata eſſe poterant, quàm contra, odioſa ſi qua fortaſſe ſecus feciſſet. Principio cogitauit de leuandis vectigalibus & oneribus, à ſuperioribus pontificibus extra ordinem impoſitis, ſed ærario inani mentem mutare coactus eſt, ne grauiora indicere poſteà cogeretur. Edito decreto prædia & bona eccleſiarum malè & ſimoniacè alienata, quæ

Inquiſitor factus odiū multorū incurrit.

Epiſcopatibus donatur.

Fit Pontifex.

Seuera eius edicta.

à multis aut occupata, aut temerè empta fuerant, magno multorum damno poſſeſſoribus deturbatis reſtitui iuſsit. Iudæos tota eccleſiaſtica ditione ſparſos & paſsim Chriſtianis nullis penè diſtinctos ſignis admixtos, certis ſeptis more Veneto oppidatim concluſit, & ad eorum auaritiam, cuius vitij infamia gens illa in primis laborat, coercendam eorum vſuris modum impoſuit, fœnus à centeſima ad quinquageſimam reduxit, crocei coloris pileum, quo internoſci poſſent, ferre coegit: mercaturam cunctarum rerum, quæ victui humano neceſſariæ ſunt, omne cum Chriſtianis commercium ſtabilia bona poſſidere ijs prohibuit: Chriſtianos quoque quicquam eiſdem miniſtrare: Synagogas, quibus ſuperſtitiones ſuas celebrarent, præter vnam in ſingulis ciuitatibus ipſos habere vetuit, manente nihilominus ac ſi plures eſſent catechumenorum annuo decem aureorum pro ſingulis tributo, grauioribusque exactionibus abrogatis ſemel cunctis priuilegijs, quibus à ſuperioribus pontificibus donati, immanes & intolerabiles diuitias per fas & nefas congeſſerant, onerauit. Multa Iulij tertij, quæ nunquam probauerat, decreta induxit, aliquot ex eius familiaribus, quorum Iulius conſilijs vtebatur, in carcerem coniectis, Vrbis præfectum Vrbini ducem, in locum Horatij Farneſij paulò ante interfecti ſuffecit. Cardinales prouinciarum legatos minorum ordinum rectoribus ſubrogatis cunctos reuocauit, præter vnum fratris filium Carolum Carafam, quem initio pontificatus ex equite Hieroſolymitano, & Neapolis priore, & qui militiæ perpetuò operam dederat, Cardinalem & Bononiæ legatum dixerat, cuius plurimum opera vtebatur: hic rerum ſummæ præerat. Oſio antiquo familiari Datario declarato, Datariatus redditus ſuſpendit, eumque ſeuerè admonuit, vt nullas pecunias pro impetrandarum quarumlibet rerum, quæ conceſsione parum dignæ viderentur, compoſitionibus acciperet, quouſque à Cardinalibus quibuſdam, quibus id munus mandauit, corrigerentur, quem ſibi perſuaſiſſet, multas pecuniarum ſummas eo munere contra ius cogi. Complures ſuper ea re egregiorum hominum Theologorum, iuriſque pontificij conſultorum deliberationes habuit, quærens, an hæ pecuniarum ſolutiones quæ compoſitiones vocantur, legitimæ eſſent, & à ſponte offerentibus pecuniæ ſcito capi poſſent. Dum omnium ſententias audit, grauiter aliquando in eos inuectus eſt, qui accipiendas probarent, ab omni auaritia alienum animum præſeferens. Regreſſus & acceſſus ad Cathedrales Eccleſias reuocauit. Diſpenſationes matrimoniales inter ſecundi gradus affines, aut rarò, aut non conceſsit. Publica ſanctione cuncta, quæ ſuperiores Pontifices poſt Iulium ſecundum conceſſerant, quæ bona reddituſque Eccleſiarum minuerent, ſuſtulit. Superiorum pontificum decreta de annatis & quindennijs confirmauit, ad eorundem ſolutionem, quæ controuerſa erant, expoſuit, quorum cauſas Cardinalibus Saraceno & Menianello, exſequutiones verò Hieronymo Saulio Archiepiſcopo Genuenſi quæſtori, & Oſio ſupplicum libellorum magiſtro commiſerat. Pœnitentiariæ officium: item Cleri ſtatum, tam in veſtitu quàm victu, emendari abuſibus ſublatis decreuit; nec vllius nomen recipi voluit inter ſacerdotiorum candidatos, quorum anteacta vita non probata eſſet: ei quæſtioni præfecit viros integros Tranenſem Rebibam, Reumanum Cardinales, & Franciſcum Epiſcopum Gebenenſem Datarium, Ambientium ſacerdotia frandes redarguit: lenones & facinoroſos homines vrbe exactos, grauiſſimis pœnis coercuit. Societates certarum pecuniarum, quibus præſcriptæ menſtruæ vſuræ perſoluerentur, præter eas, quæ ex officijs Romanæ curiæ capiuntur, vti funebres edicto prohibuit. Eum ſenatus principem, quem decanum vocant, eſſe voluit, qui decedente vetere decano, principem locum inter agentes Romæ Epiſcopos Cardinales obtineret. Seueriſsimum promulgauit edictum in eos, qui ſanctiſsimam Trinitatem, Ieſu Chriſti Domini noſtri diuinitatem, eius ex ſancto Spiritu conceptum, pro humani generis ſalute mortem, beatiſsimæque Virginis Deiparæ perpetuam virginitatem inficiarentur. Thomam Cromerum Archiepiſcopum Cantuarienſem hæreticum auctoribus Philippo & Maria Anglorum regibus, ſacerdotio priuauit, & puniri more maiorum iuſsit, qui pertinax in Anglia combuſtus eſt. Oſium eundem, quem ſupplicibus libellis (vt dixi) ſubnotandis, ſummæque conſiliorum omnium præfecerat, & epiſcopatu demum Reatino exornarat morum ruſticitate, grauiorique eius ingenio ſuboffenſus, propinquiorum quoque pontificis, quos negligebat relationibus petitum, gratia in odium verſa, poſteà in Hadriani mole præduro carcere habitum, per quadriennium ferè cuſtodiri iuſsit. Triumuiralem conſeruatorem vrbis, & ſenatoriam

Varia eius acta.

Crommerus Cantuarienſis Epiſcopus hæreticus, depoſitus & combuſtus.

Digitized by Google

natoriam in Capitolio poteſtatem amplificauit, & populo Romano immunitates omnes & priuilegia à ſuperioribus pontificibus conceſſa, liberaliter auxit & confirmauit. Tiburque Cardinali Eſtenſe ab adminiſtratione ſubmoto, eidem conceſsit. Ad leuandam vrbis annonæ penuriam triginta millium aureorum cenſum inſtituit, cuius fidei iuſsioni bona domus hoſpitalis ſancti Spiritus ſubiecit, qua pecunia frumentum inopi plebeculæ paſcendæ compararetur. Quadrantarium carnis vectigal in quinquennium à Iulio tertio impoſitum, extra vrbem tantum exigi voluit. Quod tamen neceſsitate coactus, in nouennium ad omnes etiam regnorum ditionis Eccleſiaſticæ Toparchias poſtea produxit, & ex eodem vectigali montem non perpetuum cum centeſimæ ſolutione conſtituit. Tot verò beneficijs populus Romanus inflammatus, ad teſtificandum grati animi ſtudium, ſolemni decreto ſtatuam ei in Capitolio marmoream, quam ipſe potius quam æneam optauerat, antiquorum more erexit, & centum amplius ciues è nobilitate lecti, qui ſine ſtipendio pontificis per vices perpetui corporis cuſtodes, nouo exemplo eſſent, Fidei equites ab eo creati. Dum hæc magna cum omnium laude ageret, quorundam è ſuis (vt fama eſt) Neapolitanorum quoque & Florentinorum exſulum, qui primarij ciues erant, & conſilijs à priſtina mente deductus. quum ob quaſdam ſuſpiciones (vitæ enim & auctoritati ſuæ inſidiari ab ijs ſibi perſuaſum fuerat) multos repente in carcerem conieciſſet, comparato exercitu Gallorum & Heluetiorum ſiue Rhetorum præſidijs in Italiam euocatis, bellum graue cum Philippo Hiſpaniarum rege Caroli Quinti filio ſuſcepit, & vetus odium reuocauit. Oderat enim ipſe iam pridem Hiſpanorum nomen, quippe qui vrbe direpta & incenſa ſacroſancti Pontificis maieſtatem violauerant, Italiam ſeruitio oppreſſam tenebant. His addebantur priuatæ iniuriæ, quod cum in regia Hiſpaniarum verſaretur, in cancellariatus cuiuſdam petitione ſibi iure debiti, prælato Hiſpano, ipſe præter leges præteritus fuiſſet. Itaque eius rebellionis tempore, quo Neapolitani Petrum Toletanum, qui pro rege illius regni negotia curabat, quæſtionem religionis more Hiſpanienſi in regno inſtituere conantem multis ſeditionibus & tumultibus fatigatam, ab eo conſilio deſiſtere coegerunt, medijs armorum fragoribus, ipſe Paulum tertium ad arma Cæſari in regnum inferenda adhortatus fuiſſe dicebatur, ſuam ſuorumque (quos multos in regno habere dicebat) operam pollicitus. Quæ conſilia prudentiſsimus Pontifex hominis animum admiratus, apertè quidem eius pietate & ſolicitudine laudata, tanquam parum tempori opportuna reiecit. Eius indignationem auxit, quod aliquot annis antea à Paulo tertio Archiepiſcopatu Neapolitano donatus, poſſeſſione diu excluſus à regni prorege fuerat, tanquam Gallicarum nimis partium ſtudioſo. Pontifex igitur factus, ab ijſdem, quos ſupra memoraui, ad bellum Cæſarianis inferendum ſolicitabatur, qui à latere eius nunquam diſcedentes, eum veteres iniurias repetendo, nouas arguendo, indies inflammabant, tempuſque veniſſe, quo Eccleſiæ iniurias, ſeſeque vlciſceretur, affirmantes, belli occaſiones captabant, in ipſo belli ardore Neapolitanos à rege non ita bene de ijs merito, ad ſe defecturos; & cuncta facilia futura, Gallico rege belli ſocio eidem bellicarum rerum imperito aſsiduè perſuadentes. Nec cunctata fortuna illudere rebus humanis ſolita, facilem præbuit occaſionem, qua & bellum legitimè poſſet ipſe Pontifex indicere, & Gallos in belli ſocietatem ſibi adſciſcere. Per id tempus Carolus Sfortia ex comitibus ſanctæ Floræ Longobardiæ Prior, qui Francorum regi Henrico bello Senenſi merebat, à Cæſarianis cum fratre Mario captus cuſtodiæ aſſeruabatur: duas is ab ſe poſſeſſas triremes ex Gallia diſcedens in portu Maſsilienſi reliquerat. Quarum præfecti Philippi Vicouarronis fidei, quod in Cardinalis Camerarij Cæſarianæ factionis ſtudioſi clientela eſſet, parum Rex credens, eo ſua auctoritate remoto, illarum cuſtodiam Nicolao Alamanno exſuli Florentino commiſit. Is cum triremibus in inſulam Corſicam venerat. Id Prior iam liber factus cognoſcens, regem Henricum per literas rogauit, vt triremibus reſtitutis ſolita ſibi ſtipendia continuaret. Annuit Rex, Alamannoq; iuſsit, vt Centumcellas nauigâs, triremes Priori traderet. Qui tunc apud ſanctæ Floræ oppidum altero pede debilis manebat. Quo caſu impeditus, datis ad Alamannum literis, iuſsit vt triremes Alexandro fratri Cameræ Apoſtolicæ clerico traderet, qui ſuum ibidem aduentum exſpectaret: Alexander Centumcellas concitus abi-

Annona ſubuenit.

Ei ſtatua ponitur.

Bellum cum Hiſpano gerit, ſed infelix.

Digitized by Google

abiens, triremes Alamanno, eas ſibi Priore abſente reddere recuſanti, vi eripuit, nihil veritus, quòd in eccleſiaſticæ ditionis ſtatione eſſent. Alamannus imprudenti cõſilio dimiſſus, apud Petrum Capuanum Centumcellenſis arcis Pręfectum Alexandrum detulit, vim ſibi ab eo intentatam querens. Præfectus Alexandrum rogauit, ne eius nauibus inſcio Pontifice eductis, portum & pontificis maieſtatem violare videretur, permitteret ſe de eis ante pontificis miniſtros monere. Id Iohannes Franciſcus Lotinus Volaterranus, Cardinalis Camerarij intimus, & conſiliorum princeps, qui per eos dies à Cæſare redierat, Alexandri citiſsimis litteris intelligens, ita apud Iohannem Montorij comitem pontificis fratis filium, rebus adhuc Cæſaris fauentem, rem extenuando egit, vt literis ad Præfectum Centumcellenſem datis, iuberet, ne ſe in regiorum miniſtrorum controuerſijs implicaret. Ita Alexander venia abeundi obtenta, portum exijt. Intereà litteris præfecti Centumcellenſis Romam allatis, res ad Cardinalem Carafam Cæſaris rebus parum æquum defertur. Is confeſtim Præfectum pontificis nomine monet, ne Alexandrum cum triremibus portũ egredi permitteret. Quod Alexander ſentiens, iam liber, & ob res geſtas Francorum fidei diffiſus, Caietam primùm, mox Neapolim abnauigauit, amicè & munificè à Prorege Bernardo Mendocio & principe Auriæ claſsis Hiſpaniæ præfecto exceptus. Tum regij miniſtri Romæ apud pontificem queſti. Comes verò patrui iram veritus, ſe à Lotino perſuaſum querebatur. Pontifex ſuſpicatus non abſque Camerarij voluntate, vel ſaltem conuenientia id factum fuiſſe, Cardinale grauioribus verbis & minis exagitato, eundem Lotinum, quod Montorij Comitem ad id induxiſſe videretur, in vincula coniecit. Hinc mutui odij & ſimultatum origo manauit, quas pontifex aliquot diebus poſt auxit, quum à Cardinale Burgenſe ei renuntiatum eſſet, quoſdam Cæſareæ factionis proceres, modo apud Cardinalem Camerarium, modo apud Marcum Antonium Columnam clandeſtina colloquia contra ipſum, eius maieſtatem & auctoritatem habere, quodque ipſe Lotinus Cardinalis familiariſſimus ſtatim à comitijs ad Cæſarem miſſus eſſet, qui cùm de tota comitiorum ratione & exitu, quæ Cæſari parum probanda viderentur, diligenter doceret. Pontifex, ſiue quod ita re comperiſſet, ſeu ira concitus, corporis cuſtodia aucta, & aliquot cohortibus conſcriptis Cardinalem Camerarium, & paulò poſt Abbatem Breſignum Hiſpanum ad vrbem à Cæſare redeuntem Bononiæ captum, & Romam productum in molem Hadriani coniecit.

Cardinalem Camerarium capit.

Cum Camerario Camillum Columnam etiam in cuſtodia habuit, omnium quidem rerum, quas in ſe patratas fuiſſe dicebat, ignarum. Eum verò tanquam Columnæ familiæ principem armis ſtrenuum ſpectatum bello, ne aliquid nouaret veritus, Gabijs Romam dolo accitum cepit. Alexandrum Sfortiam abſentem contumaciæ damnatum, clericatu priuauit. His turbis excitatis, Ioanna Arragonia audiens filium Marcum Antonium Columnam ad vrbem venire, binos diuerſis vijs nuntios Marinum verſus miſit, qui filium ne rediret, monerent. Eum Neapolim confeſtim profectum Pontifex ad cauſſam dicendam citauit, & ſuſpicionibus indulgens, Iulianum Cęſarinum intra paucos dies, & Aſcanium Corneum ſibi ſuſpectos vadibus datis Vrbe diſcedere prohibuit. Triremibus autem, quas reddi cardinalis & orator regius Marchio Sariæ procurârat, portui reſtitutis, aliquot Cardinalium precibus Camerarium & Camillum Columnam, vadibúſne Vrbe exiret datis, pontifex è cuſtodia dimiſit.

Dimittitur.

Marcum Antonium Columnam, quia ad tempus præſcriptum non adfuerat, paterna ditione, quam in agro eccleſiaſtico habebat, exuere cogitauit, Ioanna Arrogonia matre cum nuru & filiabus vrbe egredi vetitis. Initio anni M.D L V I. Pontifex fratris filium Ioannem Carafam Monitorij comitem Eccleſiaſtici exercitus Imperatorem creauit, cuius ſolemni pompæ prętoriani, & leuis armaturæ pontificij equites, de more interfuerunt.

Ioannes Carafa Eccleſiaſtici exercitus Dux.

Quo die Ioanna Arragonia irritati pontificis vim timens, mutato habitu ſpecie quod Roberti Strotij vxor eſſet, deceptis portæ cuſtodibus vrbe exceſsit, id opportunum tempus nacta, quo equites pontificij pompæ comitis occupati erant, qui vbi de ſua fuga reſcitam eſſet, labore diuturno, feſsi, ipſam inſequi vti vſu venit, nequirent. Ea re pontificis ira aucta, qui quæſtionibus habitis, Marcum Antonium, & ipſius patrem Aſcanium, qui tum Neapoli in cuſtodia detinebãtur, anathemate notatos, honore & accitis poſſeſsionibus, quas in ditione Eccleſiaſtica obtinebant, diplomate publicato, quo eius priuationis cauſas commemorauit, exuit, & cuncta eorum oppida (quod multis durium, & futurorum malorum cauſſa viſa eſt) Ioanni comiti Montorij ducatus Paliani titu-

lo ad-

Digitized by Google

lo addixit. Eorundem conſilio qui vt alia, ita & hoc perſuaſerunt: valido & fideli Romano pontifici poſſeſſori in illis oppidis inſtituto atque firmato, poſſe gentem Columnam illis perpetuo excludi, neq; in poſterum recuperandi facultatem illam habituram, quam cæteris pontificum interregnis nullo priuatim poſsidente habuiſſent. Capto nanque Paliano, de illius euerſione primò decretum, mox de oppidorum pro Eccleſia retentione fuerat cogitatum. Dux igitur, vt eius dignitatis inſignia caperet, celebri pompa ornamentis ducalibus indutus, toto comitante populo Romano, pontificiſque cuſtodibus prætorianis, & leuis armaturæ equitibus, à Vaticano palatio in Capitolium proficiſcitur, vbi rei diuinæ ſolemni ritu celebratæ interfuit. Per id tempus pontifex ducis fratrem Antonium Carafam oppidi Montis belli Marchionem ac Diomedem Carafam ducis filium Marchionem, Cauenſem creauit. Montem verò bellum pontifex Comiti Balnei ob pecuniam, quam in bellicos vſus Francorum Rex in Italiam amandauerat, vno ex tabellarijs occiſo in Eccleſiaſtica ditione deprædatam, armis eripuerat. Milites deſcriptos eccleſiaſtici imperij, quos Batalias vocant, priuilegijs auxit, quo eos ſibi firmiores ſtabiliret. Non ſine magno Cæſarianorum timore Palianum à duce, Caroli Carafæ Cardinalis & Petri Strotij, qui tum Romæ aderant conſilio, bellica arte munitum fuit, tū quod ea ratione Columnis eius recuperandi ſpes prorſus adimeretur, tum quod tanquam belli arx aduerſus regnum Neapolitanum eſſet futurum. Per eos dies Henricus Galliarum Rex, cui res Italicas turbari intereſſe videbatur, Pontificis animum in Cæſarianos incitatum cognoſcens, clam per oratores & Cardinales Turnonium & Lotharingium egit, vt fœdere cum pontifice inito, alter alteri auxilia in bellis gerendis ſubminiſtrarent. Ea re pontifex magis accenſus dum magnis virib. bellū adornat, inducias quinquennales, quæ inter Cæſarem & Regem Francorum ſe omnino inſcio pactæ fuerant, nihil minus cogitans audiuit. Eam rem, quod ipſe in grauiſsimo tractatu, neglectus eſſet, admodum ægrè ferens: ſe ſolum in periculis à Rege relictum, multum conquerens, atq; ipſas inducias ſuis officere animaduertens, legatos duos Cardinales, Scipionem Rebibam ad Regem Philipp. & Carolū Carafam ad regem Frācorum deſtinauit. Scipione proficiſcēte quidē, verùm armis à Cæſarianis

Gallus Pontifici aduerſus Cæſareanos auxilium promittit.

in ditionem Eccleſiaſticam illatis, ex itinere reuocato, Carafa ad regem maritimo itinere ſe contulit, cuius mandata fuere, primùm vt pacem inter Reges procuraret, cuius pontifex honorifica & maieſtate pontificia digna conditione particeps fieret, id niſi impetrare poſſet, ſi quæ Cæſarianorum arma ingruerent, auxilia à Rege, quemadmodum ex fœdere panlò antè inito pollicitus fuerat, poſtularet. Legatus pace excluſa, quaſi ad opem pontifici ferendam, ne ab induciarum fide Henricus Rex ſine cauſſa deſijſſe videretur, Gallica auxilia duce Guiſio impetrauit. Pontifex interim Paliano munito, & duce belli fratris filio Imperatore creato, vrbem maxima cum vicinarum ædium & vinearū damno, terreis aggeribus munire, portas magnis præſidijs per diſpoſitas ſtationes, eius rei Camillo Vrſino demandata firmare, delectum tota eccleſiaſtica ditione habere exercitum, commeatus & cætera ad bellum neceſſaria comparare. Comperto per interceptas litteras Garziam Laſſum Vegam, qui per eos dies à rege miſſus Romæ agebat, regis iuſſu Albæ ducem ad bellum Pontifici inferendum ſolicitaſſe, eundem & Ioannem Antonium Taſſum magiſtrum Tabellariorum equeſtrium in cuſtodia habuit. Per id tempus Aſcanius Corneus Velitarum munitioni præfectus, quum ob quaſdam ſuſpiciones à pontifice capi iuſſus eſſet, fuga ſalutem quæſiuit, à Cæſarianis honorificè ſuſceptus. Ea re publicatis bonis exul factus, frater eius Cardinalis Peruſinus in arcem eſt coniectus. Ferdinandus porrò Toletanus Albæ dux, qui tum pro Rege Philippo regnum, atque Italiæ vicariatum obtinebat, his quæ Romæ fiebant auditis, totus in belli, quod timebat curas, multis conſcriptis, & ex ſtatiuis in vnum coactis cohortibus, incubuit. Frequentibus inter nuntijs cum pontifice egit, vt eiuſmodi bellici terrores amouerentur. Pontifex vt cauſſam ſuam tueretur, Dominicum Nigrum Romanum cum epiſtola ad ducem miſit queſtum iniurias ſibi illatas. Dux ea re motus Pirrho Lofredo equiti Neapolitano litteras ad pontificem dedit, quibus pontificis querelis reſpondens, & quæ contra regem ſuum à pontificatus initio molitus fuerat, ſigillatim aperiens, commemoratis bellorum incommodis, eum ad pacem poſtremò enixè hortabatur, addens, quòd ſi breui, quæ pontifex ſentiret de pace belloque non aperuiſſet, iſ ſe bellum indictum exiſtimaret. De eadem re ſcripſit, etiam collegio Cardinalium, rogans,

Albanus ſe contra Pontificem armat.

Albani bonum conſilium.

Digitized by Google

vt pontificem ad pacem ineundam hortarentur. Quum verò Paulus rē protraheret, poſt quindecim dies impetum in fines agri eccleſiaſtici dux fecit, & Pontem coruum in antiquarum Fregellarum veſtigijs ſitum, vi cedit. Ea re irritatus pontifex, Pyrrhum legatum carceri incluſit, regium legatum Marchionem Sariæ confeſtim vrbe exire iuſsit, iam antea pontifici odioſum, quòd portam vrbis militibus, qui ibi aderant repugnantibus. venandi gratia egreſſus fuerat. Quod tamen id ſibi licere Cardinalis Carafa manè prædixerat. Aucta verò ſuſpicione Iulianum Cęſarinum Regulum Romanum, Fabium Columnam Archiepiſcopum Tarentinum, Hippolitum Capilupum, Herculis Gonzagæ Mātuani Cardinalis in vrbe procuratorem è Cæſariana factione in carcerem coniecit, fatali Cæſarianorum ignauia quum nemo eſſet, qui accenſam belli flammam, quæ initio facile ſopiri poſſe putabatur, mitioribus cōſilijs & agendi dexteritate reſtingeret. Armis autem primùm à Cęſarienſibus in Eccleſiaſticæ ditionis finibus motis (inferre enim quàm excipere apertum bellum maluêre) Pons coruus primo impetu, deinde Fruſino, poſtea Anagnia, Martinum, Lauici, Præneſte; Tibur, Oſtia, Neptunum, Aba, Vicus Varronis, mons Fortinus, & totum denique penè Latium in eorum poteſtatem redactum eſt. Dux Albæ quæcunque eccleſiaſticæ ditionis oppida ceperat, pro eccleſia & futuro pontifice ſeruaturum ſe affirmabat. Horum pars à pontificijs recepta, pars miſerè incenſa, & direptioni expoſita, eo bello, quod toto hoc anno, & magna ſequentis parte Gallis præſertim & Heluetijs in pontificis auxilium euocatis, tanta animorum obſtinatione durauit, vt infelix Latium penè totum igne & ferro conſumptum ſit. Dum hæc in Latio geruntur, dux Albæ pacis auidus, cum Carolo Carafa Cardinale egit, vt Sena Etruſca Io. Carafæ fratri ducis titulo conceſſa, Palianoque Columnijs reſtituto, certa firmaque pax conſtitueretur. Ei rei tranſigendæ in xl. dies induciæ initæ. Quo tempore dux Albæ qui Philippi regis mentem ad pacem quibuſuis honeſtis conditionibus ſuſcipiendam inclinatam exploratam habebat, validis præſidijs ijs quæ ceperat, caſtellis impoſitis, terreoque propugnaculo in Inſula ſacra propè Oſtienſem portum ad fluminis Oſtia munito, Neapolim ſe recepit, atque Senæ negotium vt expediret Franciſcum Pacciecum, quem poſteà Pius IV. Cardinalem creauit, ad regem miſit. Illud verò certò ſibi perſuadés, eum cū ijs mandatis rediturū, quę ad pacē reſpicerent, reb. bellicis reſtituendis vacare ſuperſedit, quę diuturno bello in peditatu & equitatu admodū labefactatę erant. Induciarū xl. dieb. exactis pōtificij à pace auerſi, Petro Strotio duce vicū Varronis vi, propugnaculū Oſtienſe pactione occupârunt. Ea res Strotij auctoritatem auxit, ita vt facilè ei poſtea fuerit pro fratre Laurentio Cardinalatus honorem adipiſci. Inexſpectato re & ducis Guiſij aduētu mirum in modum dux Albanus commotus, valido exercitu ſcripto Gallicas copias apud Ciuitellam exſpectandas putauit. Intereà Franciſcus Facciecus in Italiam cum pacis conditionib. à Rege rediēs, Romam acceſsit. Quæ præcipuè erant, vt Paliani Toparchia Marco Antonio reſtituta Io. Carafa dux Senenſis crearetur. Animis ducis Guiſij aduentu ad bellum inclinatis, Paccieco pontificis audientia negata eſt, & quia Cardinalis Venetias aberat, nōnihil cum Paliani duce locutus, à Cardinali Carpenſe admonetur, vt vrbe excederet. Ille carceris ſibi periculo intentato, Neapolim abijt, atque ita magnis vtrinque viribus bellum adornabatur. Quo bello ærario exhauſto, Paulus magna & extraordinaria tributa indicere, & exigere coactus eſt. Mōtes 4. inſtituit, duos in nouennium perpetuæ ſolutionis beſſalibus vſuris, alterum S. ſpiritus hoſpitali domo, alterum Thoma Marino Genuenſi ditiſsimo viro fideiuſſoribus, totidem item non perpetuos cum centeſimæ ſolutiones vnum ex vectigalibus Peruſiæ & Vmbriæ, alium ex reditibus aluminum, quæ apud Tulfam coquuntur ſeſquicenteſimam bonorum æſtimatorum impetrauit. Notariatus & Cancellariæ officia in quæſtionibus capitalibus totius Eccleſiaſticæ ditionis venialia propoſuit, duabus decimis omnium imperij eccleſiaſtici ſacerdotium imperatis, & menſtrua omnium officiorum ſolutione fiſco addicta, religionum ordines, in terreis, quæ conſtruebat, propugnaculis operam ſuam poſuerunt. Cuius belli, vt creditum eſt, occaſione Placentia Octauio Farneſio Parmæ duci reſtituta ipſe in gratiam à rege Philippo receptus eſt, quæ res Pontificis animum perturbauit in eo certamine defixum, Nam Octauij vtpote regis Hiſpaniarum hoſtis operam eo bello ſibi pollicebatur. Cæterum Gallicarum copiarum aduentu recreatus, bellum anno integro continuauit, quo priuati homines, vrbs Roma, Latium, eccleſiaſticæ prouinciæ miſerè attritæ, &

Irruptio in agrum Eccleſiaſticum.

Belli mala.

Philippi ad pacem propenſio.

Sentio belli fructus.

ræ, & quanquam pax aliquando oblata eſſet, vt eam pontifex ſuſciperet, adduci non potuit, quod pacis conditiones ſibi oblatas non probaret. Verum enimuerò præter Gallos & Heluetios in armorum ſocietatem euocatos, Veneti quoque à Cardinale Carafa, quem pontifex cum poteſtate totius Italię legatum crearat, Venetiasque ire iuſſerat, magnis propoſitis prœmijs, ſed fruſtrà ſolicitati. Francorum copias ſuperatis alpibus dux Guiſius adduxit decem millium peditum, & duûm millium equitum, qui Romam veniens, ea, quæ in bellicos vſus ſibi pontificis nomine pollicita fuerant non inueniens, nonnihil eſt commotus. Eo verò Romæ agente pontifex decem Cardinales creauit, in his rogatu ſuo Ioannem Bertrandum regni Franciæ ſigillorum cuſtodem. Totius verò regij exercitus, qui eccleſiæ præſidio venerat, vel in Italia lectus fuerat, Imperator Hercules Ferrarienſium dux eſt deſignatus. Gallicus exercitus, quum in Piceno diu ſtatiua non ſine Prouinciæ vexatione habuiſſet, Ciuitella in regni finibus fruſtra obſeſſa, commeatu deficiente, & pace paulò pòſt inter Pontificem & Regem Catholicum facta, partim in Galliam & Corſicam reuerſus eſt, partim in Etruria apud montem Ilcinum, qui regijs pręſidijs tenebatur, reſedit. Aliquot Heluetiorum cohortes, quæ pontificis ſubſidio venerant, apud Signiam à Marco Antonio Columnam multis cæſis dimidiatæ fuerant. Bellum longius protractum fuiſſe multi opinati ſunt, niſi apud ſanctum Quintinum Philippi Regis aduerſus Francos victoria menſe Auguſto, anno M.DLVII. audita eſſet, qua omnis ferè Gallica nobilitas capta erat. Hæc res pontificis animum ad pacis conditiones accipiendas animauit, quum & illud intelligeret, eo ſe bello & parum proficere, & ſummo toti Italiæ damno eſſe. Roma præſertim paulò antè ab hoſtibus penè per inſidias capta. His rationibus adductus, pacem tractare cœpit, quæ Venetæ Reipub. Florentiæ ducis, & Cardinalis Camerarij opera decimo octauo Kalend. Octobris certis conditionibus apud Lauicos icta confectaque eſt: pro pontifice Cardinalis Carafa, pro rege dux Albæ pacis ſponſores fuerant. Pacis conditiones fuère: Quod rex pontifici debitas ſubmiſsiones per priuatum oratorem facturus eſſet. Quòd pontifex regem in Apoſtolicæ ſedis gratiam reciperet. Vt fœdere Gallico diſſoluto pontifex neutri parti ſe addiceret. Vt cunctis, qui huius belli occaſione in alterutrum principem deliquiſſent, venia eſſet, & ad honores ſuos omnes reſtituerentur. Vt oppida & caſtella ſedis Apoſtolicę, quæ à Cęſarianis occupata fuerant, diſiectis muris reſtituerentur. Vt Palianum inſequeſtrum deponeretur, cuſtoſque, qui vtrique parti gratus eſſet, eius præſidio communi ſumptu locaretur. His pacis conditionibus pontifex, & Albæ dux ſubſcripſere. Vix autem Cardinales, qui pro põtifice pacis ſponſioni adfuerãt, in vrbem reuerſi erant, quum vrbe tot malis nondum ritè luſtrata expiataque, bello ferè parem aliam cladem accepit. Tiberis n. alueũ egreſſus, adeò occupatis vrbis locis planis, qua frequẽtiſsimè habitatur, biduo ſtagnare, vt vrbs tota magna ædificiorum iactura nauigabilis eſſet, & omnes omnium fortunæ, quæ bello reliquæ erant, omninò perderentur. Peruenit aquarum colluuies vſq; ad plateas Panthennis, ſancti Marcelli & Marci: ita vt longè maior hæc eluuio exiſtimata fuerat, ea quæ anno M.DXXX. ſub Clemente ſeptimo accidit. Domus Tiberi impoſitæ multæ, vt Cardinalium Sermonetæ, Viſenſis, & Farneſianorum hortorum partes corruerũt, pontis Palatini arcus, & Eccleſiæ ſancti Bartholomæi in Inſula pars concidere, homines pauci, pecora multa deſiderata, commeatus multum amiſſum, vndecim molæ ſubmerſæ vineæ à ponte Miluio vſque ad B. ſilicam ſancti Pauli aquis obrutæ. Similem calamitatem diffluente extra ripas Arno, & longè grauiorem aliquot pontibus vel dirutis, vel exæſis Florentia ſenſit. Pace facta, dux Guiſius cum copiarum parte Centumcellis mare conſcendens in Galliam delatus eſt. Dux Albæ Romam eodem die ingreſſus, quo dux Guiſius exierat, Pontificis pedibus oſculatis, omnibuſque pœnis abſolutis, honorificè eſt ſuſceptus, quem pontifex arctiſsimè complexum, publicè deoſculatus eſt, miris laudibus ornauit, eius vxori roſam de more miſit. Ducis precibus, qui in arce Cæſariani detinebantur, ex fœdere incolumes dimiſsi. Alexander Sfortia clericatu recuperato in gratiam receptus. Bello compoſito pontifex ad priſtina emendandæ reipublicæ pereuntis conſilia reuerſus, animum ad res Eccleſiaſticas componendas proximis armis afflictas conuertit. Carolum Carafam ad regem Hiſpanię, & Antonium Triuultium ad regem Francorũ legatos pro pace inter eos, vel inducijs componendis, & domeſticis ſuper ducatu Paliani negotijs tractandis miſit. Vrbis penuriam, qua proximo bello

Galli Pontifici ſubſidio veniunt.

Cardinales creati.

Philippi regis ad S. Quintinum victoria.

Pax inter Pontificem & Philippum.

Tiberis inundatio.

Arni inundatio.

Alba P. [illegible]

Digitized by Google

bello inualuerat magnæ pietatis exemplo leuauit. Triticum enim octonis aureis pro rubro emptum, cuinis plebi vendidit: qua liberalitate quinquaginta millia aureorum abſumpſit. Inquiſitionis deinde tribunali, coram quo non hæreſes ſolum, ſed aliquot etiam crimina, quæ cæterorum Iudicum ſententijs diffiniri ſolebant, agitari voluit. Reliquis verò omnibus curis ab ſe abdicatis, & in aliquot miniſtros aut Cardinalem Carafam reiectis, ad cognoſcenda vindicandaque ea ſcelera totum ſe addixit, magna reorum multitudine inquiſitionis carcere incluſa. Circiter ſex Cardinales, qui eidem concilio intereſſent, legit, maximo Inquiſitore fratre Michaele Giſlerio Cardinale Alexandrino viro integerrimo creato, cui in hæreticos, & eorundem criminum ſuſpectos inquirendi animaduertendique ſummum munus demandauit. Incorruptam quantum in ſe erat religionem Chriſtianam conſeruare volens, cum plurima mala ex hæreticorum librorum lectione prouenire cognoſceret, librorum indicem, qui ab ſe ad hæreſin quoquo modo pertinentes damnatos codices contineret, non ſine bibliopolarum querimonia publicauit, ipſoſque graui edicto & anathemate vel legi, vel haberi prohibuit.

Indicem librorum prohibitorum publicat.

Cardinalem Polum virum moribus integrum, & multorum virtutum opinione vulgò commendatum, non ſine magna omnium admiratione legatione Anglica priuauit: Cardinalem & legatum in eius locum F. Guilielmum Pætum ordinis Minorum, epiſcopum Sareſburienſem deſignatum fecit.

Polum Legati dignitate priuat.

Pontificis nuntio à miniſtris regijs in via impedito, Pætus fato præuentus oblatos ſibi honores non attigit. Per eos dies Ioannem Moronum Cardinalem, & Thomam Sanfelicium epiſcopum Cauenſem hæreſeos reos fecit, vtroſque in molem Hadriani concluſos longo carcere afflixit. AEgidium Fuſcararium epiſcopum Mutinenſem Moronis cauſſa diu in Inquiſitionis cuſtodia habuit. Quo tempore, cum Carolus quintus Imperator rerum humanarum tædio affectus, fratri Ferdinando iam Cæſari creato, imperij, quo ſe abdicauerat, titulos per manus tradidiſſet, pontifex tranſlationem illam tanquam ſe inconſulto, & præter ſacros canones factam improbauit, neque Ferdinandum Imperatorem ſuſcipere, neque eius legatum Martinum Guſmanum nobilem Hiſpanum, qui ad vrbem venerat, vt legatum publicè admitteret quoad vixit, voluit, priuatim tamen eum humaniter excepit. Auditoris cameræ officij nomen aboleuit, idque in regentem cameræ Apoſtolicæ conuerſum, maximiſque priuilegijs auctum, fratris Nepoti Alfonſo Cardinali Neapolitano, magno Camerarij damno addixit. Multa enim è Camerarij munere adempta huic officio Paulus attribuerat, ea ſcilicet, quæ ad eius muneris functionem pertinere videbantur. Monaſticam ſeu religioſam vitam ſemel profeſſos, omnes in monaſteria vnde quacunque de cauſſa exierant, edicto ſuo redire nulla admiſſa excuſatione iuſſit. Id verò tanta adhibita ſeueritate fecit, vt non ita ſubitò obtemperantes, veluti detrectantes imperium, ſatellitum cuſtodijs adhibitis tota Eccleſiaſtica ditione in vincula, & aliquos in triremes coniecit, omnes verò quotquot potuit, in monaſteria ſua redire coëgit. Venetiæ tum fuêre miſeris, qui obtemperare ob varias cauſſas non poterant, refugium. Laudem porrò magnam omnium teſtimonio promeruit, quum rarò iuſtitiæ & æquitatis exemplo cognitis, quæ ſibi de fratris filijs (hi Eccleſiaſticæ ditioni præpoſiti erant) delata fuerant, quicquid ea fuerint, frequenti patrum Senatu Cardinalem Carafam à rerum cura & Bononiæ legatione ſubmouit: Paliani Ducem principis totius Eccleſiaſtici exercitus loci dignitate, & Triremium præfectura: Marchionem verò Montiſbelli cuſtodia palatij Apoſtolici priuauit: in eos adeò vehementi oratione frequenti ſenatu inuectus, qua nimiam eorum licentiam arguens, ſeueriſſimè eoſdem accuſabat, vt Cardinales quoſdam animum eius commotum ſedare, atque illos excuſare conantes, atroci vultu auerſatus longè grauiora, ni quamprimùm omnes vrbe cederēt, minaretur, & Cardinalem quidem vrbe exactum apud Lanuuium, reliquos verò in ſua caſtella relegauit. Omnibus demùm ijs, quibus ipſi aliquos magiſtratus mandarant, loco & dignitate pulſis, quibuſdam etiam vinctis, nouos prouinciarum præſides in eorum locum ſuffecit.

Nouos præſides cõſtituit.

Aliquot deinde quæ imperauerat portoria, & tributa quaſi ſe inſcio indicta, cùm leuaſſet. Palatij & vrbis cuſtodiam Camillo Vrſino commendauit. Cui via functo Iohannem Antonium Vrſinum Grauinæ ducis fratrem ſublegit. Ad XX. quoque Cardinalium, & XI. minorum ordinum ex officialibus Palatinis patrum, qui tanto muneri obeundo idonei ei videbantur, collegium inſtituit, qui publica audientia ſemel in ſingulas hebdomadas inſtituta, ſecum

omnes

Digitized by Google

omnes totius Eccleſiaſticæ ditionis cauſſas cognoſcerent, vt his factis omnem in ſuos præteritarum rerum culpam deriuaret. Edicto etiam cauit, vt qui hactenus magiſtratuum iniuria ſuarum rerum iacturam feciſſent, ad ſe recurrerent, ius ex æquo ijs ſe redditurum pollicitus. Quo tempore à cæteris curis parumper vacuus, totum ſe Inquiſitionis muneri dedit, inſtituitque, vt eius tribunalis cauſſæ, quæ delectorum Cardinalium auctoritate terminari ſolebant, coram Romano pontifice die ſemel in hebdomada ſtatuto cognoſcerent. Cardinales xix. quatuor lectionibus creauit, in his tres è gente ſua, quinque vetere familiaritate coniunctos, reliquos doctrinæ & integritatis vitæ opinione ſibi gratos: inter hos qui tertius ab eo Romanus pontifex fuit Pius quintus. Iohannes Gropperus Germanus (quæ res inuſitata viſa fuit) ſacram purpuram recuſauit, & ſcriptis literis eius facti rationem reddidit. Diem feſtum Cathedræ ſancti Petri Apoſtoli, quando Romam primùm venit, ad decimum quintum Kalendas Februarij, qui antiquitus in Romana Eccleſia celebratus iam exoleuerat, reſtituit: ſacrorum myſteriorum ſolemnia, quantum in ſe erat augere cupiens, cunctos, qui pro ſummi pontificatus ambitu prenſarent, grauiſsimis pœnis ſubiecit. Formulam confeſsionis fidei, quam epiſcopi recẽs creati profiterentur, pulcherrimam edidit, quæ in libris conſiſtorialibus exſtat. Aliquot in Indijs, quæ regi Portugalliæ parent, oppida Eccleſias Cathedrales erexit, inter has Malacinenſem & Cochinenſem Eccleſias: Goanenſem verò ab obedientia Archiepiſcopi Olyſiponenſis eximens, Metropolitanam fecit, nouoſque in his epiſcopos conſtituit. In Gallia Belgica, alias inferiori Germania, quæ ditionis Philippi Hiſpaniarum Regis eſt, multos epiſcopatus, & Archiepiſcopatus aliquot erexit. Quam rem, quia memoratu digna eſt, vti in libris conſiſtorialibus annotatam inueni, ſubijciam. Paulus quartus pontifex maximus, cùm mentis ſuæ aciem pro paſtorali officio & Eccleſiarum omnium ſolicitudine cõuertiſſet ad eam inferioris Germaniæ partem, quę Philippi Hiſpaniarum regis Catholici ditionis hæreditario iure ſubiecta eſt, ſciens meſſem quidem ibi multam eſſe, operarios autẽ paucos, propterea quod cum ea regio antiquitus erectionis Cathedralium Eccleſiarum ſuarum tempore ſparſim & infrequenter admodum habitaretur, à tot iam tantiſque populis & gentibus incolitur, vt pro oppidorum celeberrimorum, quibus vbiq; referta eſt frequentia, & caſtellorum pagorumque multitudine, paucæ admodum ibi ſunt Eccleſiæ Cathedrales. Quo fit, vt tam pauci epiſcopi non ea, qua opus eſſet diligentia, tantam animarum multitudinem regere poſsint, quod quibuſdam eorum hoc etiam eſt difficilius quod ipſorum Diœceſani lingua inſtitutiſque differunt, & quidam eorum etiã eiuſmodi priuilegia habent, vt ipſos ad ſedem epiſcopalem non liceat euocare, ita nec fidei doctrina & piè viuendi præceptis commodè inſtrui, nec ſi quid deliquerint, facilè corrigi ab Epiſcopis ſuis poſſint. Ad ipſos verò Epiſcopos viſitandos, admonendos, & in officio continendos, ne vna quidẽ in tota illatã celebri & tã longè lateq; patente regione Eccleſia eſt Metropolitana, ſed illæ, quibus ſubiecti ſunt extra fines, ipſius Philippi Regis ſunt, earumque Archiepiſcopi propter multa & varia impedimenta, nulli ſuffraganeis ſuis vſui iam pridem fuerant, ad quæ tanta incõmoda cum hoc quoq; accedat, quod cũ ea regio omni ferè ex parte cincta ſit, & obſeſſa à populis ſchiſmaticis propter aſsiduas hereticorũ inſidias, dolos & fraudes, peſtiferaſque doctrinas, catholica illic fides, & animarum ſalus in maximo diſcrimine ac periculo verſatur. His cauſis adductus, precibus etiam annuere volens, & pio deſiderio ſatisfacere ipſius Philippi regis, qui pro ſua pietate, & Catholicæ fidei ſtudio, hac de re cum eo & ſæpè, & per quàm diligenter per literas & nuntios egit, habita, ſicut rei magnitudo poſtulabat, cum ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalibus deliberatione matura, tam grauiter periclitanti in illis partibus fidei orthodoxæ, & animarum ſaluti aptiſsimum eſſe remedium duxit, ſi veterum Eccleſiarum in illa regione poſitarum diœceſes commodioris regiminis cauſſa diuideret, nouiſque erectis Cathedralibus eccleſijs eiuſmodi præficerentur Epiſcopi, qui tum exemplo, tum verbo commiſſas ſibi oues paſcant, & proborum, eorumque doctorum virorum copia muniti, idoneorumque opera miniſtrorum adiuti, illas aduerſus inſidiantium luporum rabiem tueantur, defendant & cuſtodiant, & Metropolitanæ aliquot Eccleſiæ opportunis eius regionis locis erigantur, ad quos commodè adiri poſsit, quibus qui præfuturi ſunt ſuffraganeos ſuos in officio contineant. Apoſtolica igitur auctoritate & ex S.R.E. Cardinalium conſilio, ad Dei omnipotentis honorem, & ipſius ſan-

Gropperus Cardinalatum recuſat.

Eccleſiæ Cathedrales in India Orientali erectæ.

Noui Epiſcopatus in Belgio.

Digitized by Google

ctæ Eccleſiæ vtilitatem, Cameracenſem, Traiectenſem, Atrebatenſem, Tornacenſem eccleſias, ciuitates, & diœceſes à Remenſi, Colonienſique eccleſijs & prouincijs, quibus erant Metropolitico iure ſubiectæ: Item Mechlinienſe, Antuerpienſe, Harlemenſe, Dauentrienſe, Leouardienſe, Gruningenſe, Middelburgenſe, Buſcoducenſe, Ruræmundenſe, Namurcenſe, Audomarenſe, Iperenſe, Gandẽſe, Brugẽſe, frequẽtiſsima Cameracẽſis, Traiectenſis, Tornacẽſis, Leodiẽſis, Morinẽſis, diœceſiũ oppida à ſua quodq; eorũ diœceſi & prouincia exemit. Auulſit quoque eas Colonienſis, Oſnaburgenſis, Monaſterienſis, & Padeburnenſis diœceſium partes, quæ in Philippi Regis ditione erant, quas Eccleſijs Cathedralibus ab ſe inſtitutis diſtribuit. Veteres verò epiſcopales ſedes, Cameracum & Traiectum ac Mechliniam oppidum Eccleſias archiepiſcopales conſtituit, reliqua tredecim oppida Cathedrales ſedes erexit, quas hac ratione trium Metropolitanarum ſuffraganeas eſſe voluit. Cameracenſi quidem Metropolitanæ, Atrebatum, Tornacum, antiquæ epiſcopales Eccleſiæ, ex nouis verò Audomarum & Namurcum ſubiecit. Traiectenſi Archiepiſcopali nouas ſedes epiſcopales Harlemenſem, Dauendrienſem, Leouardienſem, Gruningenſem, Middelburgenſem attribuit. Nouam Mechlinienſem Metropolitanam nouis epiſcopatibus Antuerpienſi, Gandauenſi, Brugenſi, Iperenſi, Buſcoducenſi, Ruræmundenſi præeſſe voluit, cunctaſq; has epiſcopales & Archiepiſcopales ſedes iuris patronatus Philippi Regis, & hæredum eius eſſe conſtituit. Cum quo de ipſarum Eccleſiarum redditibus, quibus epiſcopi & canonici alij poſſent, tranſegit. Quum verò ſenio confectus aduerſa valetudine laboraret, qua etiam anno antè obitum grauiter decuberat, Tranenſem, Spoletinum, Conſiliariumque Cardinales delegit, qui pro ſe cum Camilli Vrſini conſilio ditionis Eccleſiaſticæ cauſſas, ſumma & planè regia poteſtate cognoſcerẽt. Epiſcopos, vt ad ſuas Eccleſias regendas, & commiſſos ſibi greges coram paſcendos irent, luculenta & graui adhortatos oratione, in qua Epiſcopale munus illis in memoriam reuocabat, compulit. Quanquam igitur maxima egregij pontificis ſalutaria documenta, quod inficiari nemo poteſt, daret, quia tamen ea inturbulẽta & difficillima tempora inciderunt, nihil neque tam ſanctum, neque tam laudabile facere potuit, quod non etiam multorum ſermonibus carperetur. Tanti refert, quo quidque tempore agatur. Carolus V. nobiliſsimæ memoriæ Imperator, qui poſt tot victorias partas, regnorum, maximi poſt Carolum magnum imperij, & rerum denique omnium humanarum cura abdicata, totum ſe quietiori vitæ & cæleſtis meditationis ſtudio dederat, in Monaſterio ſancti Iuſti diœceſis Placentinæ Caſtellæ veteris, XI. Kalend. Octobris anno M. DLVIII. rebus humanis feliciter exceſsit. Mortuo per eos dies Polo Cardinale & Maria Anglorum regina, regnum Angliæ denuò ad priores hæreſes redijt, alterius Reginæ Iſabellæ fomento. Pauli pontificatum diuina prouidentia illuſtrauit, & inſignem fecit nobili illa & memorabili pace, Dei beneficio inter duos ſummos orbis Chriſtiani principes, poſt affinitatem contractam facta, Henricum Francorum & Philippum Hiſpaniæ Reges, in cuius lætitia & celebritate Rex ipſe Henricus equeſtri ludicro certamine, quo nobiliſsimi quique ad ſpectantium matronarum voluptatem haſtis inter ſe concurrere ſolent, miſerè interfectus, fœderum & regni ſucceſſorem reliquit Franciſcum II. filium adhuc impuberem. Cuius pacis cauſa Romæ à pontif. more maiorum inſignes ſupplicationes habitæ lætitiæ ſigna edita. At Paulus Henrici regis morte audita eorum, quæ in eo regno poſt eius obitum acciderãt præſagus, publicè illacrymauit, Regniq; illius vices indoluit. Cæterum Henrici Regis mortem grauis ægritudo pontificis ſubſecuta eſt, qui aqua intercute laborans, diu in quibuſdam Palatij Vaticani cubiculis recluſus medicorum conſilio fuerat: Itaque creſcente morbo, quum eius vita deſperata eſſet, ad 11. Kalendarum Septembris hora 12. pontifex, qui ſibi mortem inſtare ſentiebat, Cardinales omnes euocari iuſsit, quibus in eius cubiculum conuenientibus, admirabili eloquentia, qua erat præditus, orationem habuit, ita præfatus. Viam vniuerſæ carnis ingredimur, diutius viximus, quàm ſperare potuiſſemus, & cætera. Primumque ab eis petijt, vt ſi remiſsior in ſenatu cogendo fuiſſet, quam ſui officij ratio poſtulare videretur, id ætati & incommodæ valetudini tribuerent: deinde vt conſentirent in optimo pontifice deligendo. Poſtremo ſanctæ inquiſitionis officium, quod (vti eſt) ſanctiſsimum appellabat, & quo vno niti affirmabat apoſtolicæ ſedis auctoritatem eis commendauit, multiſque præterea dictis, verbis, diligenter ſe excuſando, vegeto planè animo patres dimiſit. Quum Bartho-

Elizabetha Angliæ regina hæreſim in regnum reducit.

Regni Galliæ calamitates.

tholomæus Cueua Hiſpanus Cardinalis vir bonus & pius, Iacobo Sabello Cardinale adſtante, patrio ſermone eum conſolaretur, diceretque inter cætera, admodum ægrè ferendum eſſe tantæ pietatis pontificem, eo potiſſimum tempore reipublicæ Chriſtianæ eripi, quo cunctis diſsidijs pacatis, in Eccleſiæ reſtitutione eius opera maximè neceſſaria videbatur: Ipſe illicò eadem lingua Hiſpana ſe ita vitæ ſuæ curſum inſtituiſſe reſpondit, vt quoties ex hac mortali vita ei abeundum eſſet, Dei vocationem propenſo & iucundo animo ſuſciperet: proinde alacriter admodum ſe hinc emigrare, cum quod hanc Dei voluntatem eſſe proſpiceret, tum quod eum catholicæ fidei defenſorem à Deo opt. Max. delectum relinqueret, Philippum ſcilicet Hiſpaniarum optimum regem, cuius pietate & virtute Rempublicam Chriſtianam afflictam procul dubio recreari & reſtitui poſſe non dubitabat. Moribundi verò ſuprema verba fuêre: Lætatus ſum in his quæ dicta ſunt mihi, in domum domini ibimus. Eo iam animam agente, apertæ ſunt ſtatim vetere inſtituto omnes vrbis cuſtodiæ, & à furente populo, qui per vrbem veluti amens diſcurſabat, cum Tabularijs incenſus eſt carcer nouus Inquiſitionis, ij, qui eo tenebantur emiſſis. Intentatum quoque in ſacram Dominicanorum ædem ad Mineruam incendium eſt, à qua vix piorum precibus permoti ſeditioſi quidam manus abſtinuêre. Deceſsit autem Paulus 15. Kalendarum Septembris, hora vigeſima prima, anno M. DLIX. ætatis ſuæ 3. & octogeſimo, menſe vno, diebus XXII. pontificatus vero quarto ſupra menſem ſecundum, & diem XXIV. Cadauer Canonicis ſancti Petri feretrum ſuccolantibus in baſilica Vaticana tenui pompa delatum eſt, & præter morem metu populi militari manu aliquandiu cuſtoditum, lateritio ad tempus tumulo ſepultum. Pius V. quum eius beneficio gratus eſſe potuerit, magnificû ei è nobili marmore monumentum ad Mineruæ ſeptimo poſt mortem anno, Pyrrhi Ligorij Neapolitani architecti opera, maiorum ſuorum ſacello exſtruxit. Vacauit tum ſedes menſes quatuor, & dies ſeptem. Quo ſtatim vita functo, quorundam priuatorum ciuium impulſu, curſu ad Capitolium ab exagitata & furente plebe facto, caput cum dextera manu eius ſtatuæ, quæ in Palatio conſeruatorum magno ſumptu è pario marmore nobilis artificis manu poſita, erat præciſum, & per vrbem triduo prouolutum, tandem in Tiberim bonorum quorundam virorum miſericordia, quum iam populi exſaturati rabies langueſcere cœpiſſet, proiectum fuit: Cautumque populi Romani edicto, incerto auctoritate promulgato, vti Carafæ familiæ inſignia ex vrbe tollerētur, propoſita, ſi quis non obtemperaſſet, perduellionis pœna. Itaque eo die nullum penè in vrbe Carafarum inſigne reliquum fuit. Malefactorum ſcilicet homines ſunt tenaciſsimi, benefactorum verò ijs plurima leuior eſt gratia. Fuit Paulus quartus ſtatura magna, corpore gracili, ore ſubtriſti & minaci, vultu macro, oculis introrſus recedentibus, & vehementi obtutu ſcintillantibus, naſo paruo, rara & breui barba. Valetudine fuit alioqui proſpera, & qui nunquam medicorum opera vſus fuerit, quanquam in victu non admodum diligens eſſet. Cæterùm liberalitate, religionis tuendæ, conſeruandæque zelo ſuper omnes retro pontifices maximè clarus, & quo pontifice primum hominum & clericorum præſertim moribus deprauatis ſalutaribus legibus certum remedium eſt adhiberi cœptum: confirmandæ enim ac reſtituendæ Eccleſiaſticæ diſciplinæ, in quam mirificè perturbatam eius pontificatus inciderat, auctor & princeps exſtitit, ita vt ex eius fonte cogitationum rationumque multa ſacri Tridentini Concilij decreta profluxiſſe poſtea videantur.

Carceres effracti. *Pauli mors.* *Statua eius trūcata.* *Statura.*

PIVS IV. PAPA.

133. Pie.

MEdiceorum gentis, quę Florentiæ ex popularis ordinis honorifico tamen ſtatu, ad ſummam dignitatem, vrbiſque principatum noſtro tempore peruenit, quoſdam bellis ciuilibus, quibus ea ciuitas perpetuò laborauit, profugos, in varias terræ Italiæ vrbes, Veronam, Cremam, Orbitum, Mediolanum conceſſiſſe. qui hactenus ex ea gente, in ipſis ciuitatib. ſuperſunt, teſtimonio ſunt. Eā familiam, quę Mediolani ſubſtitit Bernardin. Corius, hiſtoriæ Mediolanenſis accuratus ſcriptor, & veteres quidam annalium Florētinorum ſine nomine auctores memoriæ prodiderunt. Vetuſta Mediceorum Florentiæ inſignia pilæ rubeæ incerto numero aurea parma fuêre, quæ nouem primò, deinde octo, poſtea ſeptem, nouiſsimè ſex trianguli ſpecie concinnatæ, ſuperioris ordinis mediam Regum Francorum inſignibus, ex eorundem dono decoratam habuêre. At Mediolani vetuſti Mediceorum clypei rubei coloris pilam tantum auream tuliſſe adhuc conſpiciuntur. Hi poſtea Florentinis ſimiles fa-

Mediceorum inſignia.

Digitized by Google

les facti, Mediceorum Mediolanenſium fortuna à Meleniani Marchione inſtituta, Pij IV. pontificis maximi pater Bernardinus Mediceus Ioannis Iacobi filius honeſtæ inter ciues ſuos conditionis publicorumque vectigalium redemptor, ex vxore Cicilia Sorbellonia ad XIV. filios ſuſcipiſſe traditur, ex quibus decem ad maturam ætatem peruenerunt, quinque mares, & totidem fœminæ. Natu maximus Ioannes Iacobus fuit, is rei militaris gloria præſtans, cunctis artibus, ex tenui fortuna in ampliſsimam dignitatem euectus, Meleniani Marchio factus eſt, quem præclarum familiæ ſuæ ornamentum, & felicioris fratris fortunæ præcipuum auctorem fuiſſe conſtat. Post eum Pius IV. natus eſt, Ioannes Angelus ante Pontificatum vocatus. Tertius Ioann. Baptiſta fuit, vir bellica & domeſtica laude clarus, qui anno ſalutis M. D XL V. obijt. Quartus Auguſtus Neleniani poſt fratrem Marchio, fratri pontifici parum gratus adhuc ſuperſtes. Nouiſsimus Gabriel anno M.D X X X I. in obſidione oppidi Leuci, bello, quod cum eiuſdem fratre Marchione Franciſcus Sfortia Inſubrum dux geſsit, tormenti ictu apud Mandellum occiſus. In quo iuuene præcipua animi, corporiſque militaris fortitudinis ornamenta fuiſſe referuntur. E ſororibus Pij 4. tres, Maria, Lucretia, & Anna, ſacræ Deo dicatæ virgines in monaſterio, quod virginum dicitur, ordinis ſancti Dominici, à ſtrictiſsimo viuendi inſtituto de obſeruantia appellato, duæ verò in matrimonium datæ fuere. Harum natu grandior Clara Vulcano, aliàs VVolf comiti Altæmpſio nobili Germano in diœceſi Conſtantiẽſi nupſit, mater Marci Scitici Cardinalis, Annalibus & Gabrielis comitum: minor verò Margarita Giberto Borromæo nobiliſsimo Mediolanenſi comiti Aronæ deſponſa, Carolum Cardinalem, & Fridericum comitem, duaſque fœminas genuit, quarum maior Iſabella ſacra virgo in eodem monaſterio Virginum Deo addicta Coronæ nomen accepit, minor verò Camilla auunculo Pio IV. creato. Cæſarem Gonzagam Ferdinandi 5. C. filium maritum habuit. Natus eſt Pius IV. anno ſalutis nonageſimo nono ſupra milleſimum ac quadringenteſimum, pridiè Kal. April. ſanctiſsimo Paſchatis die, quum fortè mater è ſacris myſterijs doloribus partus tentata domum rediſſet. Mediolani in regione Portæ nouæ, vico, qui Moronum dicitur, parœciæ ſancti Martini ad Nuſigiam ab eius auiæ paternæ. Concordiæ maioribus, qui Nuſigij dicebantur, conditæ, & prouentibus auctæ. Parentum cura liberalibus diſciplinis ab ineunte ætate imbutus, cum adoleuiſſet, Papiæ & Bononiæ, logicæ, philoſophiç, & medicinæ ſtudijs primũ; deinde iuri operam dedit, vbi etiam Ruino præceptore vſus, doctoratus inſignia conſecutus eſt. Poſteà in patriam reuerſus, & in iuriſperitorum collegium cooptatus, aliquandiu induſtriæ forenſi ſe dedit, Hieronymo Morono familiæ ſuæ patrono ei maximè ſuffragante: demum cum ſequentibus bellorum procellis patria exagitata, in ciuili otio ibi degere nõ poſſet, ad vrbem profectus, cum 8. Kal. Ianuarij ineuntis anni 1527. eadem circiter hora & die primum ingreſſus eſt, quibus trigeſimo tertio anno poſt, Romanũ pontificatum ibidem obtinuit. In patriam deinde reuerſus, bello quod cum fratre ſuo Marchione Meleniani in expugnatione Leuci, Franciſcus Sfortia Mediolani dux gerebat, obſes datus, in arce Mediolanenſi mortem vix euaſit, quum Marchio inita cum duce pacta violaſſe videretur. Tandem liber dimiſſus, Romam redijt vbi fratris Marchionis, cuius tum bellicæ laudes celebrabantur, ſtudio & ope à Clemẽte 7. ſummo pontifice inter protonotariorũ, qui participes dicuntur, collegium adſcitus eſt. Aditu iam ad maiora patefacto, Alexandrum Farneſium epiſcopum, Cardinalem Oſtienſem, ac tum eius ordinis principem, qui poſt Clementis 7. obitum pontifex Romanus fuit, ſtudioſus obſeruare, & perquã aſsiduus colere cœpit, vnde illius cum eo principe origo manauit amicitiæ. Pontificatum Paulus 3. adeptus, quum eius viri non mediocrem in rebus gerendis dexteritatem nouiſſet, multis eum publicis muneribus honeſtauit. Primum enim

Pij IV. natiuitas.

Educatio & ſtudia.

Digitized by Google

enim anno ſalutis 1534. initio pontificatus illum Aſculanis Picentibus, deinde anno pòſt Tiſernuntibus in Vmbria, tertio poſtremum Parmenſibus præfecit. Quas vrbes in fide & quiete continuit, ipſarum verò iuriſdictiones non ſine integritatis, prudentiæ, ac æquabilitatis opinione geſsiſſe refertur. Nicææ verò quo in Pauli 3. pontificis comitatu profectus erat, ita cum eo & Cæſare egit, vt duob. fratribus Marchioni Meleniani, & Ioanni Baptiſtæ ex arce Mediolanenſi, vbi quorundam peruerſorum hominum cōſpiratione, ob inuidiam ex virtute contractam, in cuſtodia detinebantur, liberè abire Cæſare permittente licuerit. Annis deinde 1539. Fano fortunæ, 1540. Parmenſibus iterum iuri dicundo ſumma cum laude prefuit. In Parmenſi præfectura ante tempus Verulano Cardinali legato ſucceſsit, qui non niſi per annum præter leges, qui biennium præſcribebant, in ea legatione fuerat: Vbertum Gambaram ipſe ſucceſſorem habuit. Ter eccleſiaſtici exercitus quæſtor, quem commiſſarium vocāt, poſtea fuit, bis in Pannonia contra Turcas, ſemel in Germania bello Caroli V. Imper. contra Smalcardici fœderis ſocios. Anno enim M.DXLII. quando Italicæ aliquot cohortes à Paulo III. lectæ Alexandro Vitellino duce in Pannoniam inferiorem ad Peſtanum bellum profectæ ſunt. Ferdinando Cæſari aduerſus Solymanum Turcarum tyrannum maximis equitum peditumque copijs, Vngaris, Chriſtianis terribilia arma inferentem, ſuppetias laturæ ipſe ab eodē pontifice delectus eſt, qui comes Vitellio adeſſet, & militibus ſtipendia procuraret: quo bello Bombardæ ſonitus prope eius caput volantis dexteræ auris auditum labefactauit: auctis verò familiæ honoribus, Danubianæ claſsi præfectus eiuſdem frater Marchio, Meleniani fuit. Eo nomine magnam apud ipſum Regem gratiam ita inijt, vt inde diſcedens ab eo multa cum virtutis commendatione regijs muneribus donatus ſit. In Italiam reuerſus anno M.DXLIII. cùm de limitibus inter Ferrarienſium ducem & Remp. Bononienſem, non leuis orta eſſet contentio, finium terminandorum diſceptator & arbiter Buſſeti à pontifice conſtitutus, tunc eam controuerſiam compoſuit. Rurſus cum Turcica arma in Pannonia perſtreperent. Viennaque Auſtriæ ab ijs acriter premeretur, & quatuor millia hominum Italici peditatus à Paulo Papa Regis Romanorum Ferdinandi auxilia miſſa Duce Ioanne Baptiſta Sabello illuc contenderent, ipſe iterum generalis Pōtificius quæſtor illi adiunctus eſt, ex qua prouincia rediens benignè à Pontifice receptus, nobili Anconitana gubernatione anno M. DXLIV. honeſtatur. Affinitate poſtmodum ab eodem pontifice cum eius fratre Meleniani Marchione anno ſequenti contracta (ipſe enim Marcam Vrſinam Comitis Pitiliani filiam Pontificis nurus ſororem vxorē duxit) Archiepiſcopus Epidaurēſis in Dalmatia (Raguſinus hodie dicitur) creatus eſt. An. M.D. XLVI. cum magna Germaniæ pars nouorum dogmatum labe infecta aduerſus Pontificiam Cæſareamque maieſtatem rebelles animos induiſſet, & formidabili bello concitato Orthodoxis hominibus extrema quæque minaretur. Paulus Papa tuendæ ſacroſanctæ religionis cauſa, tres lectiſsimas Italici roboris legiones equitumque inſignes turmas Alexandro Farneſio legato & Octauio eius fratre Duce, ad eos motus comprimendos Carolo quinto Auguſto auxilio miſit. Qua in expeditione, ipſa tertio ſupremus quæſtor eo mandatus eſt. Quum autem id bellum feliciter confectum fuiſſet, & memorabilis de Germania deuicta triumphus actus eſſet, ipſe in Italiam reuerſus, anno qui ſecutus eſt M.DXLVII. Bononia prolegato, Ioanne Morone Cardinale legato eſt renuntiatus. In quā adminiſtratione Petro Luiſio principe interfecto, & Placentia à Cæſarianis ducibus occupata, Parmam profectus, & amicorum opibus, quos ibi habebat adiutus, militum manu collecta, vrbem valido præſidio firmatam ſua vigilantia in eccleſiæ fide confirmauit. Nouiſsimè anno M.DXLVIII. Peruſiæ, Vmbriæque prætor factus, Iulio Ruuereo Vrbinate Cardinale legationem obtinente, per annum ferè ſanctè & integrè ei muneri præfuit. In quo abſens à Paulo 3. Papa 6. Idus Aprilis, anno M.DXLIX. tanquam de republica Chriſtiana, ſanctaque ſede Romana benè meritus, presbyter Cardinalis ſanctæ Prudentianæ tituli Paſtoris lectus, haud ita multò poſt Romam profectus eſt. Paulo III. mortuo, quum Iulius III. qui illi ſucceſſerat, bellum auctore Cęſare Carolo V. Octauio Farneſio Parmenſium duci indixiſſet, quod præter ſuam ſententiam (vt ipſe dicebat) cum Gallorum Rege Henrico, maximo Cæſaris damno, ſocietate inita, fœdus percuſiſſet, Gallicaque intra vrbem præſidia recepiſſet, ipſe eccleſiaſticarum copiarum more maiorum à Pontifice legatus miſſus eſt, Ferdinando Gonzaga totius exerci-

Paria officia.

Fit Cardinalis.

Digitized by Google

exercitus duce creato. Bello non ſine ipſius conſilio & ſolertia tandem compoſito, Romam reuerſus & à Cæſare epiſcopatu Caſſanenſi in Brutijs ornatus, pontificibus Iulio 3. & Paulo IV. ſignaturæ gratię perpetuo, aliquando verò in locum Cardinalis abſentis vel mortui iuſtitiæ præfuit: Relicto dignitatis ſui priori titulo, titulum S. Stephani in monte Cælio, mox ſanctæ Anaſtaſiæ cepit. Paulo 4. minus gratus fuit, qui in illum publicè in conſiſtorio & apertè inuectus fuerat, quod ex non bonis artibus archiepiſcopatum Mediolanenſem procuraſſe diceret. Quare eo rerum potiente, quum ſibi Romæ commorandum eſſe non arbitraretur, tuendæ valetudinis cauſſa ad balnea Lucenſia primùm profectus, poſt à deſiderio videndæ fruendęque patriæ Mediolanum concedens, ibidem ædibus à fratre Marchione Ioanne Iacobo cœptis perficiendis deditus, iucũdè & honeſtiſsimè vixit, diẽ interim nullum prætermittens, quo litterarijs ſtudijs non incumberet. Delectabatur in Cardinalatu viris egregijs, litteratis præſertim, eorumque conſuetudine libentiſsimè vſus eſt, ita vt eius menſa doctorum virorum quaſi quoddam gymnaſium eſſe videretur, quod ego, qui non ſemel interfui, meo ipſe teſtimonio poſſum confirmare. Prono ad miſericordiam ingenio, tum ex conſuetudine ac ſermone, tum ex rebus quas geſsit ſemper habitus eſt: nam præter occultas largitiones publicè etiam quotidiè omnibus inopia laborantibus, & oſtiatim victum quærentibus tantum ad ſubleuandas eorum miſerias diſtribuebat, quantum pro diuturno victu ſatis ijs eſſe poſſet, ex quo pater pauperum vulgo vocari cœpit, ſed tum præcipuè, quum vrbe Tiberis inundatione Paulo IV. fame vexata, quicquid in horreis ad familiæ ſuæ annuum vſum condiderat, liberaliter ad egenæ plebis ſuſtentationem primis menſibus deprompſit. Quum fraternam hæreditatem adijſſet, veritus ne fratris cauſſa, qui varijs pręfuerat bellis, aliqui iacturam bonorum ſuorum feciſſent: reditum annuum aureorũ mille, ex fraterno cenſu magnæ Mediolanenſium domui pauperum hoſpitali aſsignauit. Ingenium mite, neque ſolers, neque callidum præſeferebat, ita vt à cunctis vir ſimplex & clemens haberetur. *Liberalitas.* In amicos liberalis, omnibus comis & per humanus, iuſtitiæ cultor, nefariorum hominum hoſtis acerrimus in ea ciuitate, quæ mores hominum diligenter examinare ſolet, omnium conſenſu exiſtimatus eſt. Quarum haud dubiè virtutum opinione, gradum ſibi ad maximum ſacerdotium fecit. Paulo quarto vita functo, quum Cardinales in conclaui eſſent, columba caſu ſacellum Xyſtinum per feneſtras ingreſſa, diu circumuolitauit, donec feſſa cũ admiratione omniũ auis quietem exſpectantium, eius cellæ inſedit, quæ res tunc luſui habita, ipſo pontifice renunciato, in prodigium verſa eſt. Vnus enim ipſe, poſt diuturnam quatuor menſium ob varias Cardinalium diſſenſiones pontificatus vacationem, tandem ex presbytero Cardinale tituli ſanctæ Priſcæ potiſsimè electus eſt Romanus Pontifex, qui ſua humanitate & clementia vrbem Romam ſuperiori bello afflictam recrearet, quam ſpem confirmare omnino & augere viſus eſt, Pij nomine ſibi indito. *Fit Pontifex.* Pontifex autem maximus creatus eſt omnium Cardinalium ſuffragijs, qui quatuor & quadraginta tum comitijs apud ſanctum Petrum interfuêre. Carolo & Alphonſo Caraſis in primis, Alexandro deinde Farneſio, Guidone Aſcanio, Sfortia Camerario, Cardinalique Guiſio maximè ſuffragantibus, horum inter ſeptimam & octauam eius noctis, quæ diem natalitium Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti inſecuta eſt, anno ſalutis M. DLX. ineunte, tanta mortalium omnium qui adfuerant, lætitia, quanta pauciſsimos ante ad eiuſdem ſacerdotij dignitatem perueniſſe conſtat. Quibus ego quoq; comitijs tum fortè interfui, & ſingula quæ gerebantur contemplatus, cuncta oculis & auribus haud ſegniter perluſtraui. *Coronatur.* Epiphaniæ demum feſto de more coronatus, meruit vnus, quod non temerè alij vni eueniſſe cõſtat, vt tribus celebrioribus anni totius Paſchatis feſtiuitatibus naſceretur, ſimul & pontifex crearetur, ac ſupremæ demum caperet inſignia poteſtatis. Ei ſpectaculo magna vis hominum vndique cõfluxit. Pluerat tota ea nocte, & diei parte, vnde marmorei ante baſilicam Vaticanam gradus, & eorum præcinctiones lubricæ admodum factæ erant. *In iactu nummorum multi pereunt.* Ea re in ſolemni nummorũ iactu, in eiſdem ſcalis inſignis hominum ſtrages fuit, pecunias auide arripere cupientium: nam neque ſe eo impetu ſuſtinere à lapſu poterant, nec ſi qui paululum titubaſſent, hærere afflicti veſtigio, alijque ſuper alios cadentes miſerè perierunt. Circiter XVIII. homines ea turba necati, ſupra X L. luxati & eliſi, quod miſerabile ſpectaculum fuit, ac à quibuſdam ad ipſius pontificatus res geſtas pro omine relatũ. Pontificatus initio, quo te ipſa præſta-

Digitized by Google

Eius clementia. præſtaret, quæ Pij nominis appellatione pollicitus fuerat, clementiā dico & humanitatē, omnium pene Cardinalium, ſed præcipuè Carafarum, qui alioqui læſi videbantur, precibus, populo Romano omnium eorum veniam condonauit, quæ in Pauli IIII. marmoreum ſimulachrum, inſigniaque, & ſanctæ inquiſitionis contumeliam, ac dedecus vacante ſede commiſerat, damna modò ac detrimenta illata, quoad poſſet, ſuis ipſe ſumptibus ſanctæ inquiſitionis officio ſarciret. Ad V. Kalendas Februarij Baſilica Lateranenſi antiqua pontificum ſede, vetere inſtituto viſitata, oratoribusque totius orbis Orthodoxis principum, id eſt, Cæſaris, Regum Galliæ, Hiſpaniæ, Luſitaniæ, Poloniæ, Nauarræ, Venetorum, Allobrogum, & Florentiæ ducum, Genuenſium, Lucenſium, Heluetiorum, qui rectè ſentiunt, Mediolanenſium ciuium, Ducibusq; Ferrariæ & Vrbini publicis in conſiſtorijs ad ſui venerationem more ſuperiorum pontificum receptis, animum ad eccleſiæ & vrbis ſtatum diuturna ſedis vacatione, & difficili bello geſto penè labefactatum, componendum conuertit. Inito pontificatu, ſtatim alienam perſonam, alienos mores induiſſe viſus eſt. Nam qui hactenus humanus, patiens, beneficus, gratus, mitis, pecuniæ minimè cupidus exiſtimatus fuerat, derepentè naturam mutaſſe apparebat. Ante omnia igitur quæcunque Paulus IV. præter Curiæ Romanæ mores, & iam receptam à ſuperioribus pontificibus conſuetudinem, publicis edictis, vel diplomatibus nouauerat, diſquirens, ob multorum querimonias, qui ſe Pauli ſanctionibus malè habitos lamentabantur, mutauit cauſſarum cognitionem & explicationem ad rectam communis & vſurpati Iuris rationem, inductis prioribus decretis, paulatim reuocauit, idoneoſque iudices, qui quæſtionibus huiuſmodi præeſſent, viros graues & prudentes delegit, iudicijs ex æquo conſtitutis: Ferdinandi Cæſaris imperatoriam dignitatem tranſlatam in eum ab eius fratre Carolo V. quam Paulus IV. improbauerat, ratam habuit, eiuſque tanquam legitimi & Catholici Imperatoris legatos perhonorificè ſuſcepit. Conclauiſtarum priuilegia confirmauit. In patriam gratus, collegio doctorum Mediolanenſium, è quorum corpore ipſe aliquando fuerat, Rotæ auditorem & Conſiſtorialem aduocatum perpetuò conceſſit. Sanctionem, quam ipſe Paulus de bonis eccleſiaſticis malè & ſimoniacè alienatis non mediocri multorum damno ediderat, iuxta vetera decreta moderatus eſt. Quam tamen paulò antè obitum in integrum reſtituit, Cardinaleſque Vitellium Camerarium & ſancti Georgij propinquum ſuum, iudices delegauit, qui de ijs cognoſcerent, qui ſedem Apoſtolicam quauis ratione fraudaſſent, ſolidataque computa ac ſi nunquam confecta eſſent reuiderent, pecuniam ex compoſitionibus ea ratione quærens. Monachorum & fratrum mendicantium, quos in monaſteria, vnde poteſtate à ſuperioribus pontificibus impetrata exierant, Paulus redire ſeueriſsimo edicto coegerat, cauſſas iterum cognoſci voluit, vt ijs, qui canonicis legibus id ſe feciſſe probaſſent, ſuum ius redderetur. Aliquot magnæ exiſtimationis viros quos ob hæreſis ſuſpicionem Paulus carcere afflixerat, cognita eorum per ſanctiſsimam inquiſitionem innocentia, omni cum iniuria eripuit, tum ſuſpicione liberauit: inter hos præcipuè Cardinalem Ioannem Moronum, & Thomam Sanfelicium Epiſcopum Cauenſem. Epiſcopis, vt ad ſuas Eccleſias, & curandos ſibi commiſſos greges reuerterentur, præcepit. Vt Regreſſus à Paulo quarto ſublatos concederet, agitauit. Cæterùm concilij ab ſe in dicendi cauſa ab eis ſententijs deſtitit. Per id tempus insignis Christianis clades à Turcica claſſe illata eſt, quæ in Catholici regis Philippi claſſem nauibus milite & commeatu inſtructiſsimam bellum Punicum adornantem de improuiſo irruens eam oppreſsit, cunctoſque qui Girbæ Inſulæ præſidio impoſiti fuerant, expugnatos, captiuos abduxit. *Christianorum à Turcis clades.* Ea clade Chriſtiani nauali omnino exiſtimatione exuti, ingentem immanium barbarorum audaciam auxerunt. Pontifex interim, vel eorum memor, quæ in ſui contumeliam Cardinalis Carafa in conclaui dixerat, vel Ducis Paliani regiæ pro ducatu Paliani compenſationi (vt fama fuit) pro ſororis filio inhians, aut (quod ipſe aiebat) vt Romanorum Pontificum propinquis ſalutare exemplum relinqueret, vt populos ſibi creditos clementer acciperent, & publica negocia pro Eccleſiæ dignitate conficerent, ſpecie vindicandi ea crimina, quæ Carafæ patruo Pontifice, & bello potiſsimum Neapolitano patrauerant, quæſtionem capitalem in eos inſtituere eſt aggreſſus. *Caraffas vlciſcitur.* Ita vt ad ſeptimum Idus

Iunij

Iunij M.DLX. quo die quinto ante anno, Caraſa purpurei pilei honore donatus fuerat, Carolum ipſum & Alfonſum Cardinales ad Conſiſtorium profectos, Ioannem verò Caroli fratrem & Montorij Comitem Paliani ducem tum vocatum, qui Paulò antè ex Galleſio Faliſcorum oppido in vrbem cum ipſius pontificis licentia venerat, vxoriſque eius fratrem Comitem Alliſanum, Leonardumq; Cardinalem fratrum propinquum, nihil tale ſuſpicantes, in Hadriani molem, & per eoſdem dies aliquot alios Carafæ domus clientes in publicum carcerem conijci mandauit. Omnium quæſtionibus relatores præfecit. Vrbis gubernatorem Hieronymum Fridericum, epiſcopum Sagonenſem miniſtrum impigrum, audacem, & acris virum ingenij. Alexandrum Palanterium procuratorem Fiſci. Vt autem hoc iudicium ritè peragere videretur, Cardinalium quæſtioni octo eiuſdem ordinis patres integreitate & iuſticia inſignes, Fridericum Cæſium epiſcopum, Bartholomæum Cueuam, Ioannem Michaelem Sarracenum, Ioannem Baptiſtam Cicadam, Michaelem Alexandrinum, Ioannem Bertrandum presbyteros, Iulium Ruuereum, & Luiſium Cornelium Diaconos Cardinales adeſſe iuſsit, omnium inſpectores Gubernatori & Fiſcali aſsiſtentes. Quibus coram interrogati rei, Cardinalis Carafæ ſcriptæ literæ productæ, & quæſtionum principia agitata. Nouiſſima verò cauſſæ cognitio ijs non admiſsis, quum per nouem menſes inſtituta, ſingulorumque obiecta examinata fuiſſent, Pontifex ſeorſum quæſtiones videri voluit. Poſtremò, vt totius iudicij ſeries ab omnibus patribus cognoſci poſſet, tota cauſſa ad pontificem pleno in conſiſtorio ab eodem, qui quæſierat, Gubernatore diei ſpatio iterata eſt, non auditæ tamen patrum ſuper ea res ſententiæ fuêre. Tunc Carolus Cardinalis maieſtatis ab ipſo pontifice damnatus, & omnibus bonorum gradibus exutus (vt vocant) ſeculari caſtigandus traditus eſt: qui cum Comitibus Montorij & Alliſano, Leonardoque Cardinale ab vrbis Gubernatore maieſtatis & homicidij damnatis, morti eſt addictus, iudicique rerum capitalium mandatum, vt iuxta ciuiles ſanctiones lege in eos ageret. Sic ſententijs in cardinalem à pontifice, in Ducem verò à Gubernatore vrbis ſubſcriptis, Carolus in Hadriani mole carnificis manu nocte; quæ Nonas Martias præceſsit, ſtrangulatus: Comites & Cardinales in Turris nouæ carcere capitali ſupplicio affecti, maximè memorabile ſpectaculum, inſolenſque inſtabilis fortunæ ludibrium, in publico ad pontem Aelium expoſiti, & paulò poſt ad damnatorū ſepulchra relati, populo Romano attonito, & quorſum iſthæc tenderent admiranti præbuerunt: ijs verò qui ſecundiori aura altius prouecti, extra omnem ſortem ſeſe collocatos exiſtimant documentum memorabile, quum omnes paſſim confluerent ad eos ſpectandos, qui miſerabiliter ab eo pontifice, quem ipſi potiſsimum ad tantæ poteſtatis culmen euexerant, extincti, nutu, renutuque ſuo cuncta moderabantur. Ducis præſertim caſum animo reputantes, quem paulò ante inſigni militum & equitum manu ſtipatum, ac per vrbem more penè Regio incedentem conſpexerant, tunc verò eius corpus capite truncum miſerabili adſpectu publicè collocatum viderent. Illud memoratu dignum, vtroſque fratres non ſolum religioſè & piè, quemadmodum optimos Chriſtianos decet, cum pœnitentiæ ſacramẽto exceſsiſſe, ſed fortiſsimo animo tantam calamitatem, perinde ac à Deo iuſſam, excepiſſe. Ducis admirabilis conſtantia fuit, qui paulò ante obitum & ſocios metu cædis conſternatos egregia oratione ad mortis contemptum adhortatus eſt, & litteras pulcherrimas filio iuueni ſcripſit optimis monitis refertas, quibus ei Chriſtiano more benè precabatur. Cardinalis cadauer in propinqua diuæ Mariæ tranſpontinæ æde publico ſepulchro datum, mox ab eis familiaribus ad Mineruæ tranſlatum, & in familiæ eius ſacello conditum eſt. Inter multas præcipuè damnati Cardinalis cauſſæ in quæſtionum codicillis relatæ ſunt, quòd ſenem pontificem Paulum, quãquam in bellum pronum, tamen bellicarum rerum imperitum, falſis nuntijs & conſilijs decepiſſet, multos & maximæ dignationis viros eius belli occaſione vexare iuſſiſſet: quodque varias litteras & notas arbitrarias ementitus, eius vnius præcipuè opera quinquennalibus inter reges Hiſpaniæ & Galliæ ictis inducijs fractis, totum id bellum, quod Paulus geſsit ſuſceptum, diutiuſque non ſine magno ſedis Apoſtolicæ detrimento productum fuiſſet. Comiti præter crimen læſæ maieſtatis, & ſocijs, vxoris grauidæ & adulteri indicta cauſſa cædes obiectæ. Fuerunt plerique eo tempore iureconſulti, qui cõſtantiſsimè affeuerârunt, iudicium id iniquum fuiſſe, quum Cardinalis ſine teſtibus, ex ſuis tantum litteris, eorum redargutus damnatuſque fuiſſet, quæ Pauli 4. iuſſu ab ſe facta eſſe contendebat, is quæ ſibi obiecta fuerant more Romano

Carolus Caraſa Card. mortis ad iudicatus.

Item alij.

Cardinalis occiſi crimina.

Digitized by Google

mano quæſtioni & tormento ſubiecto, non expreſsis dilationibus quas petebat non cõceſsis, patronis verò eius rarò auditis. Pontifex verò videri voluit, eos non eo conſilio vinxiſſe, vt morti traderet, at in quæſtionibus habendis exacerbatus, magnitudinem demum rei intellexiſſe, quum ei perſuaſum eſſet, Cardinalem animi excelſi & intrepidi, ſi dimitteretur, in ſuorum quempiam aliquando impetum facturum. Quo timore cum ſemel grauiſsimè læſum tolli iuſsit, in reliquos clementiùs, quos minus peccaſſe profitebatur, haud dubiè acturus, ni fortuna ijs aduerſa pontificis inflammatum animum impuliſſet, vt eos potius perdendos, quàm Cardinalem conſeruandum exiſtimaſſet. Aliquantò mitius cum Alfonſo Cardinale, qui manſuetæ continentiſq; naturæ haud dubium ſpecimen dabat, actum; iſte nanque, qui die obitus pontificis quædam è cubiculo eius ſubripuiſſe accuſatus fuerat, centum millibus aureorum Vitellij Cardinalis ſtudio comparatis, perſolutis Cameræ apoſtolicæ præfectura multatus, cum reliquis omnibus liberè ea conditione tamen dimiſſus eſt, ne vrbe egrederetur. Regentatus munus à Paulo IV. inſtitutum Alfonſi Cardinalis nomine pontifici ceſsit Vitellius. Qui illicò eo abrogato, vetus auditoris Cameræ officium reſtitutum. Flauio Vrſino epiſcopo Murano quadraginta aureorum millib. vendit. Imperatorem Cæſarem Carolum V. Auguſt. & ipſius filium Philippum Hiſpaniarum Regem innocentes eſſe pronuntiauit, & cunctis, quæ eis à Paulo IV. obiecta fuerant, abſoluit. M. Antonio Columnæ cognita ipſius cauſa, paternum principatum, quo à Paulo IV. ſpoliatus fuerat, reſtituit. Capti per id tempus, & in Hadriani mauſoleum coniecti ſunt duo alij Cardinales, Innocentius de Monte, & Scipio Rebiba, Siculus: ille homicidij reus factus, quòd per proximi interregni Pontificij tempora patrem & filium, caupones interfeciſſet: hic tanquam Carafarum arcanorum conſcius. Vterque poſt annum liberè dimiſsi. Montanus quidem opulentiſsimis tribus ſacerdotijs ſanctæ Sabbæ Cryptæ Ferratæ, & Miramundi ſpoliatus, Tibur relegatus eſt. Miramundum magnæ hoſpitali domui Med.olanenſi pontifex addixit. Cryptam Ferrariam dimidiatis redditibus Alexandro Farneſio Cardinali ea lege tradidit, vt totidem redderet: ex ſanctæ Sabbæ redditu montẽ inſtituit. Rebiba verò in nullo crimine compertus, qui Archiepiſcopatu Piſano, quem à Paulo IV. obtinuerat, paulò antè multatus fuerat, cuius vice epiſcopatum Troianum tunc, Conſtantinopolitanum verò patriarcharum paulò antè Pij obitum recepit. Interea pontifex more aliorum pontificum iam recepto, ſororum filios & filias ad ſe euocatos, varijs & nobiliſsimis matrimonijs & dignitatibus honeſtatos, ad ſublimes honores euexit. In his Carolum Borromæum iuris ſcientia præditum, & Marcum Sciticum Altæmpſium ſororum filios in patrum collegium adſciuit, Borromæumque perhumanum, modeſtiſsimum, pientiſsimumque virum negocijs omnibus Eccleſiaſticis tractandis præfecit. Eius fratrem Fredericum Comitem Aronæ, qui Virgineam Ruueream Guidonis Vbaldi Vrbinatium ducis filiam vxorem duxerat, regia Carafarum compenſatione donatum, totius militiæ eccleſiaſticę gubernatorem, mox ducem generalem cum menſtruo mille aureorum ſalario, tradito ſolenni ritu baculo, creauit, & (vt fama fuit) Camertium principatum ei tradere conſtituens, litem Farneſijs intentauit, qui eam Toparchiam ſedi apoſtolicè reſtituerant. Parmæ & Placentiæ ducatu obtento. Tres Cardinales Borromæi ex patre tantum ſorores nobiliſsimis matrimonijs iunxit: vnam Fabritio Columnæ puerulo M. Antonij filio deſpondit, alteram Fabritio Geſualdo Luiſij Conſani Comitis ditiſsimi hominis filio, tertiam alterius ſororis ſuæ filio Hannibali Comiti Altæmpſio, Ducem Florentiæ & Senarum Coſmum Medicem, Romam cum vxore Eleonora, Ioanne Cardinale, & Garzia filijs ad ſe ſalutandum venientem, magnifico apparatu Palatinis ædibus excepit. Quem veteris vrbis admirabiles ruinas videndi ſtudio auidum, per integrum diem vbique circumduxit. Is poſtremo patrib. cunctis ſigillatim ſalutatis, & publicis aliquot ſupplicationibus cæremonijsq; cum interfuiſſet, poſt alterum demum menſem diſceſsit. Pius enim hoſpitalitatis ſtudio maximè tenebatur. Nam præter Florentinorum ducem, eius filium Principem, qui anno inſequenti Romam venit, Vrbini & Mantuæ duces, Tendiliæ Comitem, & Luiſium Abulenſem Philippi regis extraordinarios oratores, lautiſsime regio more in Palatinis ædibus excepit. Per id tempus Abdyſu, id eſt, ſeruus IESV Chriſtianorum Orientalium trãs Euphratem cõmorantium maximus patriarcha, vir doctus, Chaldaicis, Arabicis, & Aſſyrijs literis ornatus, cuius iuriſdictio interiores vſque ad Indos

Alij Cardinales capti.

Carolus Borromæus negotijs Eccleſiaſticis præfici-tur.

Pius IV. hoſpitalis.

Chaldæorum Patriarcha Romam venit.

Digitized by Google

Indos penetrat, Romam ad Apoſtolorum limina & pontificem ſalutaturus, cum aliquot ſocijs longiſſimo itinere peruenit, vt ab eo confirmatus pallium de corpore ſancti Petri ſuſciperet. Pontifici oblatus ei perpetuam obedientiam promiſit, & per interpretem Sanctæ Romanæ Eccleſiæ fidem profeſſus eſt, cuius ſyngrapha in Concilij Tridentini ſeſsione XXII. lecta eiuſmodi fuit: Confeſſus ſum puro corde, & fide non ficta coram Reuerendiſsimis D D. Michaele tituli S. Sabinæ Alexandrino, & M. Antonio tituli S. Marcelli Amulio Sanctæ Romanæ Eccleſiæ presbyteris Cardinalibus, in hanc formam, Ego Abdyſu filius Ioannis de domo Marcia, ex ciuitate Gezira in Tigridi flumine, olim Monachus ſancti Antonij monaſterij Sanctorum Rochæ & Ioannis fratrum electus, primas, ſiue patriarcha ciuitatis Muzalæ in Aſſyria Orientali, iuro quòd ita corde credo, & ore confiteor, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ fidem approbatis omnibus & ſingulis illis, quæ ipſa approbat, & damnatis ſimiliter omnibus, quæ damnat, amplector & promitto, & omnes fratres meos Metropolitas ſiue epiſcopos ac diœceſanos, quouis modo meæ iuriſdictioni ſubiectos, ita tenendum & credendum eſſe docebo, & modis omnibus pro quibus potero perſuadere conabor. Ita me Deus adiuuet, & hæc ſancta Dei Euangelia. In quorum fidem hanc meam fidei profeſſorem & atteſtationem manu mea ſcripſi, &c. Actum Romæ die VII. Martij, anno D. DLXII.

Eius cõfeſsio.

De multis & difficillimis quęſtionib. interrogatus, ſcitè reſpondit. Cunctos veteris nouique teſtamenti libros antiquos græcos, latinoſque patres, quibus nos Catholici vtimur Chaldaica, Aſſyriaca, & Arabica lingua verſos, & alios nobis ignotos, quos memoriter tenebat, ſe legiſſe dixit. Cunctos ferè S.R.E. ritus & ſacramenta apud ſuos ſeruari docebat. Vt Concilij Tridẽtini decreta ad ſe mitterentur, rogauit. Fidem Chriſti ab Apoſtolis, Thoma, Thaddæo, ipſorumque diſcipulo Marco maiores ſuos accepiſſe, & hodie retinere profeſſus eſt. Redeuntem in patriam pontifex, auctore M. Antonio Amulio Cardinale, qui eum Romæ agentem fouit, amplis muneribus liberaliter donauit. Eum aliquando per interpretem alloquutus, virum eruditum & grauem animaduerti. Eius iã ad ſuos reuerſi literas Romam allatas vidi. Cùm verò Pontifex ab ipſo ſummi ſacerdotij initio, labãti Chriſti eccleſiæ confirmandæ aſſiduè intentus eſſet, generale Conciliũ præcipue appetere ſemper præ ſe tulit, quod ſuperiores pontifices nõ admodũ cupere viſi ſunt, vel ſaltẽ negligentius quã par eſſet, habuêre. Solemnib. igitur Iubileo, ieiunijs & ſupplicationibus à Vaticana Baſilica ad Mineruæ habitis, quibus Pontifex cũ Cardinalib. & Florentiæ duce pedes inceſsit, publicatis litteris, generale Chriſtianorum Conc. Trident proſequendũ eſſe, & proximo Paſchate an. MDLXI. iterũ inchoandum indixit. Illud verò ante omnia memoratu dignũ, quod ipſe id ab alijs poſtulari, quemadmodũ mos eſt, non exſpectauit, ſed vltrò omnes qui Chriſtiani nominis cenſentur principes & reges, per legatos & literas ad rem adiuuandã incitauit, hortatus eſt, & quoad eius fieri potuit, ad Concil. generale inſtaurandum celebrandumq; cõpulit, vt eo ſaltem remedio, quod in calamitoſiſsimis temporib. eccleſia ſemper maximũ eſſe duxit, omnib. iam prouincijs deprauatæ religionis vitio laborantibus, peſsimèq; affectis, aliqua medicina adhiberetur.

Concilium Tridentinum inſtaurari vrget.

Verùm enimuerò orta controuerſia, continuatio ne fieret Concilij Trident. an noua indictio, Pontifex ſalubre temperamẽtum, quo animos omnium componeret, inuenit, dum in promulgationis diplomate ea verborum formula vſus eſt, qua & vtriq; parti fieret ſatis & Trident. Concilio ſua ſalua maneret auctoritas. Cuius indicti Concilij diploma, cùm catholici principes Ferdinandus Cæſar, Philippus Hiſpaniarum, Carolus Galliarum, & Sebaſtianus Luſitaniæ Reges, item alij Orthodoxi principes ratum habuiſſent, omnib. ſuarum prouinciarum epiſcopis, & ijs, quorum præſentia requirebatur, vt eò proficiſcerentur iuſsêre. Angliæ regina Eliſabeth Lutherana labe polluta, Hieronymum Martinengum abbatem ad ſe à põtifice Concilij cauſa legatum miſſum, audire quum recuſaſſet, è Belgio in inſulam traijcere prohibuit.

Eliſabetha Angliæ regina Legatum Pontif. non admittit.

Germani principes, qui noua & falſa dogmata ſequuntur, Zachariam Delphinum Pharenſem, & Ioannem Franciſcum Comendonum Zacynthium epiſcopos, oratores põtificios honorificè quidem ſuſcepêre, verùm quum nihil ſibi eſſe cum pontifice Romano negotij, & de ea re ad Cæſarem ſe relaturos dixiſſent, eos re infecta dimiſerunt.

Nec multum curant Germani Lutherani.

Horum Delphinus ſuperiore Germania, ad cuius principes pontificius orator erat, peragrata, apud Cæſarem legatus apoſtolicæ ſedis permanere iuſſus eſt. Comendonus verò Germania inferiore, Saxonia, Rhenanis oris, Belgis, Lotharingis, deinde Germania ſuperiore &

Ba.o-

Digitized by Google

Baioaria percurſis, cunctiſque illarum regionum epiſcopis ad Concil. inuitatis, in Italiā, Tridentum, deinde à pontifice vocatus ad vrbem reuerſus eſt: poſtea ad Polonos nuncius eſt ablegatus. Tridētum interim more à maiorib. accepto. Pontifex apoſtolicæ ſedis Legatos Herculem Gonzagam Mantuanū, Hieronymum Seripandum Neapolitanum, fratrum Auguſtinianorum olim magiſtrum, & Staniſlaum Hoſium Polonum tunc ad Cæſarem legatum Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinales viros ampliſsimos, confeſtim ire iuſſit, quibus haud ita multò pòſt Iacobum Simonetam Mediolanenſem, & Marcum Siticum, Altempſium Germanum ſororis filium Cardinales ab ſe creatos, legatos adiunxit. Nam inter ſex & quadraginta, quos quatuor lectionibus vel in gratiam principum, vel ob inſignem doctrinam & religionem, vel de ſede apoſtolica bene meritos, vel ſanguine cōiunctos, aut veteri familiaritate acceptos creauit Cardinales, ſacrarum literarum ſcientia, morum grauitate & vitæ ſanctitate Seripandus & Hoſius in primis fulſere. Præter hos viri clariſsimi fuēre Granuellanus, Amulius, Nangerius, Syrletus, & alij complures. Ad Concilium ex Italia & Hiſpania frequentes patres conuenēre: ex Germanis, Polonis, Vngaris, & Bohemis Catholicis pauci, cauſſantes ne ipſis abſentibus epiſcopatus ſibi commiſsi inhiantium hæreticorum armis lacerarentur. Non multi ex Gallis, quod opulentiſsimum & Chriſtianiſsimum vſque ad noſtra tempora, & Apoſtolicæ ſedi obſequentiſsimum regnum feralibus & inuſitatis Orthodoxorum & hæreticorum, qui nouo nomine Hugonoti vocantur, diſsidijs completum eſſet. Hi ab Henrici regis infauſto obitu puerorum Regum Franciſci ſecundi & Caroli IX. adoleſcentia, & orbitate abuſi, Luiſio Borbonio principe Condonenſi, & Caſpare Coligneo (quem Amiralium vocant) præcipuis auctoribus & ducibus quum in omnibus Gallijs, tum præcipuè in Narbonenſi, rerum nouandarum & mutandæ veteris religionis auidiſsimi, tumultuarijs equitum peditumque ingentibus copijs collectis, catholicos rapinis, cædibus, & incendijs vexare, ac ſæuiſsimè perſequi non ceſſabant. Lugdunum totius Galliæ emporium, Aurelia, Rothomagus, Apamiæ, Biturigium, Bleſium, Pictaui, Matiſconum, Valentia, Mons Peſulanus, Nemauſus, Bitenæ, & multæ præterea ciuitates ab ipſis captæ, ijs calamitatibus inuolutæ ſunt. Quorum furori & amentię à Regis nutricijs, & conſiliarijs ſeuerisſimis edictis primùm, mox armis obuiam itū eſt. Poſt multas clades Blaſius Monlucius præfectus Aquitaniæ ſex millia Hugonotorum duce Duraſio pugnantium cæcidit. Pontifex quoque tuendæ Auenionis & finitimæ regionis cauſſa, vbi maximè hæreticorum perfidia graſſabatur, aliquot militū cohortes conſcripſit. Fabricio Sorbellonio Cōſobrino eius Prouinciæ præfecto. Qui Lucæ Antonij Thomaſonij Interamnatis ſtrenui & multæ experientiæ copiarum ducis forti fideli̧que opera vſus. Auenionem in fide Hugonotis Prouincia ſubmotis continuit. Aurantium ipſorum oppidum haud longè ab Auenione ſitum vi captum deleuit, præſentique periculo & calamitate Prouinciam liberauit. Lucæ Antonij induſtriam honoratus comes Sumaripæ Tendæ princeps regij exercitus in Prouincia dux intelligens, quum acriter ab Hugonotis premeretur, eum Auinione in tuto poſita, cum cohorte ſua in regis auxilium euocauit. Cuius præcipuè virtute Siſtaricum vrbem munitiſsimam, quo ſe Auenione pulſi hæretici, & alij ex omni Narbonenſi tanquam in aſylum contulerant, obſedit, ſex millia ipſorum obſeſsis auxilio venientium, deleuit, vrbem vi expugnauit & diripuit. In eo victoriæ curſu Zatum ab Hugonotis obſeſſam ijs in fugam actis, periculo liberauit. Lucas virtutis ergò ab Imperatore Gallo inſigni aureo torque donatur. Galliam verò diſsidio religionis à domeſticis hoſtibus vexatam pecunijs Pontifex adiuuit. Legatum eò miſit Hippolytum Eſtenſem Cardinalem Ferrarienſem, qui turbatæ religionis rebus remedium aliquod afferret. Rebus ad arma excitatis multæ hominū ſtrages editæ horribilia ſupplicia ab Hugonotis catholicis, & pręſertim viris religioſis illata. Per id tempus Concil. Trident. initio Pontifex Iubilæum denuò indixit, ſolemnia ieiunia celebrauit. Supplicationes à Sancti Petri ad ſacram popularem ædem haberi voluit. Concilio porrò Tridentino ſub Pio IV. initio anni M. DLXII. principium datum. Quod magnis incrementis producitur, pontifex Romanæ Curiæ diſciplinam perturbatam, & ſolutos aulicorū mores omni ope & contentione corrigendos & reſtituendos curauit, multa quæ deprauata erant, ſalutaribus ſanctionib. correxit. Quæris pręcipua? Ante omnia publicis ſanctionib. patrum omniū ſubſcriptiōe firmatis, cōclauis & comitiorū Romani

Legati Tridentum miſſi.

Galliæ plena tumultu ob Hugonotas.

Hæreticorum anteſignani in Gallia.

Vrbes Galliæ ab hæreticis occupatæ.

Pius Auenioni ſuccurrit.

Gallis Catholicis ſecuris inuit.

Hugonotarum crudelitas in Catholicos.

Annus Iubilæus ſupplicationes Romæ habitæ.

Concilium Tridentinum redintegratum.

Pij IV. decreta.

Digitized by Google

mani pontificis rationem ad vetera decreta moderatus eſt, legemque ſaluberrimam ijs remedijs, quibus temporum malitia opus eſſe monſtrauit refertam, ſanxit. Decreuit vt ſi in cõcilij celebratiõe Romana ſedes vacaret, noui pontificis electio penes Cardinales tantum eſſet. Illud edito diplomate ſanxit, vt nemo Romanus pontifex ſibi ſucceſſorem deligere poſſet. Cancellarię, eiuſdem correctoris, contradictarum Cameræ apoſtolicæ, eiuſdem auditoris ac tribunalis, camerarij, pœnitentiariæ, iudicum XII. virorum rotæ, ſignaturę, gratiæ & iuſtitiæ, Gubernatoris, Senatoris, Conſeruatorum, Procuratoris, Fiſcalis, Notariorum, Scribarum, & alia vrbis officia, magiſtratus tribunaliaque ſeuerißimis edictis emendauit. Magiſtratibus cunctis edixit, ne quid contra eiuſmodi ab ſe edita decreta conficerent. Cauſarum ciuilium, Notariatus Cameræ Apoſtolicæ applicauit, eorum mercedes limitauit. Cauſas fiſcales, & rerum capitalium quæſtiones, & multa ad ius ciuile, in quo exercitatus admodum fuit, pertinentia, hominum malitia deprauata correxit. Carcerum & cuſtodum ſalaria limitauit, extorſiones coercuit. Homicidas homines, ſicarios, facinoroſos, & cæteros huiuſmodi, qui à magiſtratibus abſoluti non fuiſſent, Pij II. Xyſti IV. Innocentij VIII. Iulij II. Clementis VII. legibus repetitis, vrbe, & omni eccleſiaſtica ditione exegit, illorum abſolutiones, multis difficultatibus interiectis, difficiliores fecit. Sclopetos, qui duorum palmorum menſuram non excederent, prohibuit. Aſyla omnia, quæ tam in Cardinalium & ratorum principum ædibus, quam alibi in vrbe erant, ſuſtulit, & contra eos, qui publicis lictoribus ſeſe opponerent, & iuridicorum edicta contemnerent, grauia decreta promulgauit: Ijs, qui fidem publicam ob eas res obtinuiſſent, priuilegium aboleuit: Pœnarum abſolutiones, quæ reis & damnatis hominibus imponerentur in omni Eccleſiaſtico imperio, à ciuitatibus & priuatis magiſtratibus, ad fiſcum pontificium perpetuò tranſtulit, quum in damnatorum gratiarũ minus ab eiſdem exigi cognouiſſet, vt ea etiam ratione quæ cœperat perficiendis pecuniam compararet. Eos porrò qui decoxiſſent, & beneficio capitulorum, ODOARDVS & PERVENIT, vt ſoluerent à creditoribus adigi non poſſent, pileum viride, ferre graui ſub pœna à Paulo IV. antea ſancita, voluit. Sacerdotiorum & præſertim Cardinalatus ambitum prohibuit. Illicitas pecuniarum

Contra decoctores.

tranſlationes, quæ cambia ſicca vocantur, vetuit. Clericis vrbem incolentibus teſtamenti condendi poteſtatem, & alia priuilegia confirmauit & auxit. Eos, qui libellos famoſos ederent, corripuit. Egentes & deliros homines, moleſta & fallaci mendicitate ſublata, certis locis diſtributos nutriri præcepit, præfecto ad pium opus Antonio Lomellino Protonotario, cæterum ab eo conſilio rei difficultate deſtitit. Idem de quæſtiarijs, qui S. Antonij, ſancti Spiritus, Fabricæ Vaticanæ, & eiuſmodi ſimilium nomine, ſpecie indulgentiarum ab imperito vulgo pecunias emulgebant, iuſsit. Indulgentijs, &c. Eas omnes & quæſtus reuocauit, quæ à quæſtuarijs à nobiliſsimis eccleſijs ad varia delubra extenſa fuiſſent, poteſtatem inſtituendi eccleſias, ſacella, ſocietates, phetrias certis quibuſdam hoſpitalibus domibus eripuit. Lateritia mortuorum monumenta, quæ paſsim eccleſiarum ornatum fœdabant, tolli iuſsit. Seuera Pauli IV. in Iudæos edicta moderatus eſt. Vrbis annonam procurauit, præfectis aliquot viris induſtrijs creatis. Philippo Hiſpaniarum regi ex reditibus omnium Hiſpaniæ ſacerdotiorum ſeptingenta millia aureorum conceſsit, quibus ſeptuaginta triremes contra Turcas parari, inſtrui, contineri poſſet, ſeptemmillibus aureorum in ſingulas diſtributis. Interim Concilio Tridentino finis impoſitus eſt, quod à Pio IV. Tridenti reſtitutum, biennio ferè continuatum fuerat. Seſsiones nouem veteribus ſedecim additæ. Quarum prima, quæ decimaſeptima à concilio primùm ſub Paulo III. inchoato erat XV. Kalend. Febr. anni ſalutis M.DLXII. celebrata, vt conciliũ proſequeretur ſancitum: decima octaua, decretum de librorum delectu, & cunctis ad ſynhodum fide publica inuitãdis: decimonona & vigeſima, nihil memoratu dignum actum: vigeſima prima, communionis ſub vtraque ſpecie, & paruulorum doctrina & canones promulgati. De reformatione eccleſiaſtica tum primum actum: vigeſimaſecunda, ſacroſanctæ Miſſæ ſacrificij quæſtio explicata. Intereà Mantuano & Seripando legatis initio anni M.DLXIII. vita functis, à ſede Apoſtolica in eorum locum noui legati Cardinales Moronus & Nauagerius miſsi, Altæmpſius verò reuocatus: vigeſimatertia ſeſsione ordinis ſacri, vigeſimaquarta, Matrimonij ſacramenta explicata, Reformatio Eccleſiaſtica continuata vigeſimaquinta, nouiſsima ſeſsione, III. & pridie Non. Decemb. anni M.DLXIII. graui pontificis morbo, quo de eius vita dubitatum

Libelli famoſi.

Seſsiones Concilij Tridentini.

Digitized by Google

bitatum eſt, audito, accelerata, patres de igne purgatorio, de inuocatione, veneratione, & reliquijs ſanctorum, de ſacris imaginibus, de indulgentijs, de delectu ciborum, de ieiunijs, de diebus feſtis, de Catechiſmo edendo, breuiario & miſſali reformandis, de concilij Tridentini ſaluberrimis ſanctionibus ſeruandis, non minus pia, quam prudentiſsima decreta promulgarunt: reliqua verò, quæ ſupererant reformationis capita ſanxerunt. Quibus confectis, ſummo omnium patrum conſenſu decretum eſt, vt cunctorum, quæ in Concilio acta eſſent, confirmatio ab Apoſtolica ſede peteretur.

Concilio Tridentino finis impoſitus.

Cardinalis verò Moronus primus legatus Concilio præſidens, finem Conſilio ijs verbis fecit: poſt gratias Deo actas, Reuerendiſſimi patres, ite in pace. Ab vniuerſo cœtu, Amen, reſponſum, atque ita Concilio Tridentino finis feliciter datus eſt anno 27. poſtea quàm primum à Paulo 3. Mantuæ indictum fuerat: à prima verò ſeſsione Tridenti celebrata decimooctauo.

Eius duratio.

Durauit omninò annos quinque, biennium ſub Paulo 3. anno ſub Iulio 3. biennium iterum ſub Pio quarto, vniuerſis porrò concilij decretis ſubſcripſerunt patres, quibus ea poteſtas erat, cclv.

Quinam illi ſubſcripſerint.

Hi fuêre legati Cardinales iv. Moronus Varmienſis, Simoneta, Nauagerius: Cardinales non legati duo, Lotharingus Archiepiſcopus Remenſis, & Madrucius electus Tridentinus: Patriarchæ tres, Hieroſolymorum, Aquileienſis, Venetus. Archiepiſcopi 25. Epiſcopi clxviii. Abbates ſeptem, Procuratores abſentium cum legitimo mandato 36. Magiſtri generales ordinum 7.

Quinam interfuerint.

Interfuêre tantæ ſynhodo, præter eos qui ſubſcripſerunt, oratores Cæſaris Ferdinandi, Regum Francorum, Hiſpaniæ, Luſitaniæ, Venetorum, Heluetiorum, Ducum Bauariæ & Florentiæ, Iuris Cæſarei pontificijque doctores Concilio neceſſarij tres, Auditor rotæ aduocatus conſiſtorialis, Promotor, Theologi clerici non clauſtrales xx. ex quinq; Mendicantium Ordinibus circiter LXX. à ſuis magiſtris varijs principibus & Epiſcopis vel miſsi, vel euocati. Ex Ordine Prædicatorum xx. Minorum Obſeruantium x. totidem Conuentualium Eremitarum xv. Carmelitarum x. Seruorum aliquot Miniſtri, Concilij præter Commiſſarium & Secretarium, qui Epiſcopatu fungebantur, fuêre, Scribæ duo, Curſores duo, Cæremoniarum magiſter, Medicus, Depoſitarius, Forerius, Diaconus, & ſubdiaconus cum cantoribus xii. Grandem huic concilij celebrationi pecuniarum ſummam adſumpſit pontifex Pius, quippe cuius menſtrua ad vitæ ſuſtentationem ſalaria Legatis, cunctis inopia preſsis epiſcopis & ſacerdotibus, omnibuſque miniſtris liberaliſſimè tribuerit. Id muneris antiquitus imperatorum erat.

Sumptus à Pio ſuppeditati.

Dum Tridenti concilium celebratur, cardinalis Lotharingus Romam veniens multa de concilij exitu, quem pontifex expenſarum magnitudine oppreſſus, mirum in modum exoptare videbatur, cum eo tractauit. Qui per eos dies grauiſsimis, febris, catharri, podagræ, cruciatibus, & alui profluuio laborans, animi corporiſque viribus ita deſtitutus aliquãdo fuit, vt mors eius à multis ſecutura crederetur.

Pontificis morbus.

Cuius rei nuntio legati permoti (Moroni præcipuè id opus fuit) ne interregno pontificio concilium apertum eſſet, iuſtiſsimis de cauſſis ſynhodo finem maturarunt, & incredibili dexteritate, quum plerique patres, Hiſpani præcipuè, reſiſterent, rem confecerunt. Pontifex valido corporis robore ſubleuatus, eccleſiæ ſacramentis de more ſuſceptis, triduo pòſt conualuit. Qui concilij exitu audito, quanquam adhuc viribus debilis, patres in cubiculum euocauit, quibus aduerſæ valitudinis ſuæ, & concilij finis rationem reddidit, Deo gratias agens omnes ad ſacroſanctas eccleſiæ ſanctiones ſeruandas, & ne quid præter eas ab ſe peterent, hortatus eſt. Celebreſque pro adeò felici exitu ſupplicationes indixit. Oblata verò ſibi conſilij decreta, Morono, Saracenno, Cicadæ, Alexandrino, Cardinalibus inſpicienda, examinanda, ad ſeque referenda tradidit.

Concilii Tridentini confirmatio.

Quo facto legati, Moronus & Simoneta, qui Romam tum redierant, concilij nomine, quibus id publicè demandatum fuerat, omnium in eo actorum confirmationem petierunt. Quorum rogatu Pius papa VII Kalen. Febr. anni M.LXIV. in conſiſtorio ſecreto cuncta concilij acta, tam ea, quæ ſacra dogmata, quàm quæ reformationem eccleſiaſticam reſpicerent, comprobauit, ampliſsimumque more maiorum confirmationis diploma plumbo obſignatũ publicauit. Tridentino igitur concilio abſoluto, ex eius decretis mores denuò emendare, ſacerdotia ad veteris formam inſtituti, reuocare Pontifex curauit, pluraq; edicta promulgauit ad concilij obſeruationem neceſſaria. Primum tempus præſcripſit, quo eiuſdem decretis ſeruandis homines tenerentur. Octo patres cardinales delegit, qui ea ſeruare facerent: hi fuêre, Moronus, Saracenus, Cicada, A-

lexandrinus, Aracæli, Simoneta, Borromæus, Vitellius. Modum, quo Doctores ad epiſcopatum poſtea promouendi crearentur, præſcripſit. Hanc fidei formulam, quam epiſcopi deſignati profiterentur, inſtituit.

Fidei formula. Ego N. firma fide credo & profiteor, omnia & ſingula, quæ continentur in ſymbolo fidei, quo ſancta Romana Eccleſia vtitur: videlicet, Credo in vnum Deum Patrem omnipotentem factorem cæli & terræ, viſibilium omnium & inuiſibilium. Et in vnum Dominum Ieſum Chriſtum Filium Dei vnigenitum: & ex Patre natum ante omnia ſæcula. Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo verò: genitum, non factum; conſubſtantialem Patri, per quem omnia facta ſunt: qui propter nos homines, & propter noſtram ſalutem deſcendit de cælis: & incarnatus eſt de Spiritu ſancto, ex Maria Virgine, & homo factus eſt: crucifixus etiam pro nobis ſub Pontio Pilato, paſſus & ſepultus eſt: & reſurrexit tertia die ſecundùm Scripturas: & aſcendit in cælum, ſedet ad dexteram Patris: Et iterum venturus eſt cum gloria iudicare viuos & mortuos, cuius regni non erit finis. Et in Spiritum ſanctum Dominum & viuificantem, qui ex Patre Filioque procedit, qui cum Patre & Filio ſimul adoratur & conglorificatur, qui locutus eſt per Prophetas: Et vnam ſanctam Catholicam & Apoſtolicam Eccleſiam. Confiteor vnum Baptiſma in remiſsionem peccatorum, & exſpecto reſurrectionem mortuorum, & vitam venturi ſæculi Amen.

Apoſtolicas & Eccleſiaſticas traditiones, reliquaſque eiuſdem Eccleſiæ obſeruationes & conſtitutiones firmiſsimè admitto, & amplector. Item ſacram Scripturam iuxta eum ſenſum, quem tenuit & tenet ſancta mater Eccleſia, cuius eſt iudicare de vero ſenſu & interpretatione ſacrarum Scripturarum, admitto, nec eam vnquam niſi iuxta vnanimem conſenſum Patrum accipiam & interpretabor.

Profiteor quoque ſeptem eſſe verè & propriè dicta ſacramenta nouæ legis, à Ieſu Chriſto Domino noſtro inſtituta, atque ad ſalutem humani generis (licet non omnia) ſingulis neceſſaria, ſcilicet Baptiſmum, Confirmationem, Euchariſtiam, Pœnitentiam, extremã Vnctionem, Ordinem, & Matrimonium, illaque gratiam conferre: & ex his Baptiſmum, Confirmationem, & Ordinem ſine ſacrilegio reiterari non poſſe. Receptos quoque & approbatos Eccleſiæ Catholicæ ritus, in ſupradictorum ſacramentorum ſolemni adminiſtratione, recipio, & admitto. Omnia & ſingula, quæ de peccato Originali, & de iuſtificatione in ſacroſancta Tridentina Synhodo definita, & declarata fuerunt, amplector, & recipio. Profiteor pariter in Miſſa offerri Deo verum, proprium & propitiatorium ſacrificium pro viuis & defunctis, atque in ſanctiſſimo Euchariſtiæ ſacramento eſſe verè, realiter, & ſubſtantialiter corpus & ſanguinem vnà cum anima & diuinitate Domini noſtri Ieſu Chriſti, fieriqúe conuerſionem totius ſubſtantiæ panis in corpus, & totius ſubſtantiæ vini in ſanguinem, quam conuerſionem Catholica Eccleſia Tranſubſtantiationem appellat. Fateor etiam ſub altera tantum ſpecie totum atque integrum Chriſtum, verumque ſacerdotum ſumi. Conſtanter teneo, purgatorium eſſe animaſque ibi detentas fidelium ſuffragijs, iuuari. Similiter & ſanctos vnà cum Chriſto regnantes, venerandos atque inuocandos eſſe, eoſque orationes Deo pro nobis offerre, atque eorum Reliquias eſſe venerandas. Firmiſsimè aſſero, imagines Chriſti ac Deiparę ſemper Virginis, nec non aliorum Sanctorum habendas & retinendas eſſe, atque eis debitum honorem & venerationem impartiendam. Indulgentiarum etiam poteſtatem à Chriſto in Eccleſia relictam fuiſſe, illarumque vſum Chriſtiano populo maximè ſalutarem eſſe affirmo. Sanctam Catholicam, Apoſtolicam, Romanam Eccleſiam omnium Eccleſiarum matrem & magiſtram agnoſco, Romanoque Pontifici beati Petri Apoſtolorum principis ſucceſſori, ac Ieſu Chriſti Vicario veram obedientiam ſpondeo ac iuro. Cætera item omnia à ſacris canonibus, & œcumenicis Concilijs, ac præcipuè à ſacroſancta Tridentina ſynhodo, tradita, definita, & declarata indubitanter recipio atque profiteor, ſimulque contraria omnia atque hæreſes quaſcunque ab Eccleſia damnatas, & reiectas, & anathematizatas ego pariter damno, reijcio, & anathematizo. Hanc veram Catholicam fidem, extra quam nemo ſaluus eſſe poteſt, quam in præſenti ſponte profiteor, & veraciter teneo, eandem integram & inuiolatam vſque ad extremum vitæ ſpiritum conſtantiſsimè (Deo adiuuante) retineri & confiteri, atque à meis ſubditis, vel illis, quorũ cura ad me in munere meo ſpectabit, teneri, doceri, & prædicari, quantum in me erit, curaturum. Ego idem N. ſpondeo, voueo, ac iuro, ſic me Deus adiuuet, & hæc ſancta Dei Euangelia. Epiſcoporum reſidentiam grauiſsimis ſub pœnis ſanxit: paulò tempe-

Reſidentiam Epiſcoporum vrget & alia ſtatuit.

temperatius de Parochis edixit, qui minora ſacerdotia poſsiderent, quæ non niſi viris dignis, præmiſſo accurato examine, conferri voluit. Clericos, qui ſacerdotia obtinerent, togatos, & honeſto clericali habitu indutos incedere iuſsit: grauesq́ue pœnas cunctis non reſidentibus ſacerdotibus inflixit, contra eos legem edidit, qui eadem ſacerdotia in confidentiam (vt dicitur) vel darent, vel ſuſciperent Matrimonia clandeſtina, & duella Concilio abolita priuatim grauiſsimo edicto prohibuit. Græcos in Calabria Prælatos Epiſcoporum Latinorum poteſtati ſubiecit. Ordinis Hieroſolymitani priuilegia renouauit. Militiam ſancti Lazari Hieroſolymitanam temporum iniuria labefactatam reuocauit, priuilegijs auxit. Nouum ſancti Stephani militum ordinem Coſmo Florentiæ duce auctore, inſtituit. *B. Didaci canonizatio.* Quum Philippus Hiſpaniarum Rex, & Carolus princeps ipſius filius canonizationem B. Bidaci expeterent, ipſe, qui rem examinarent, conſtituit Cardinales, Moronum, Sarracenum, Alexandrum Vitellium. *Aedificationes Pij IV.* Aedificandi nobili & generoſo ſtudio incenſus, vrbem purgare, augere, & pulcherrimis ædibus vijsq́ue ornare conſtituit. Multa vetera & publica ædificia, tam in Palatio & hortis Vaticanis, quam in reliqua vrbe, vel vetuſtate collabentia, vel imperfecta, vel quæ omnino eſſe deſierant, reparare & perficere aggreſſus eſt. Leonianam vrbem (quam Burgum vocant) craſsiſsimo muro laxauit. Arcem ſancti Angeli nouis muris & propugnaculis cinxit, Palatio & villa Vaticana, aulis, cameris, triclinijs, cœnaculis, teſtitudine, & porticibus, vel reſtitutis, vel nouis factis, laquearibus aureis, & varijs egregiorum artificum picturis exornatis. Hortos verò Pontificios, ædicula, porticu, atrio, lymphæo, cubiculis, & turri ædificatis coriuato fonte, nobiliſsimis ſignis, emblematibus, & opere teſſelato condecoratos, pulcherrimos reddidit. Inter Salariam & Nomentanam portam, & viam Pias publicæ commoditati, ac dignitati in Quirinalis dorſo aperuit & muniuit. Portã & viam Flaminias melius & lautius refecit. Viam Aureliam penitus obſtructam & ignotam priſtino vſui reſtituere curauit. Viam Campanã porta Cælimontana, in editiorem locum tranſlata reficere cœpit Aquam Saloniam, quam antiqui Virginem appellarunt, ante annos mille ademptam, purgato fonte, & renouatis formis, vrbi reſtituere voluit. Oſtia bello Neapolitano, Anconã verò, Centumcellas (quæ nunc ciuitas vetus dicitur) vetuſtate diſiectas, mœnibus, portubus, arcibus ſepiuit ac muniuit. Rauennam vrbem ciuium numero & virtute inſtructã, firmis propugnaculis tutam reddidit. Palatium pontificum Capitolinum à Paulo quarto deformatum, refecit. Prætorium Capitolinum Triumuirorum vrbis conſeruatorum à fundamentis mirabili opere inchoauit. Turrim Palatij ſancti Marcelli renouauit. Scholas, quibus ſapientiæ profeſſores, Bononiæ docent, magnificentiſsimè refecit, Romæ verò inchoauit. Papiæ collegium inſtituit. Villam Iuliam miræ amœnitatis, ædificiorumq́ue elegantia conſpicuam cameræ apoſtolicæ aſſignatam, Pontificum ſeceſſui, excipiendiſq́ue Cardinalibus, vel Oratoribus, & Principibus Romam venientibus, perpetuo vſui eſſe voluit, quam etiam inſtaurare & perficere aggreſſus eſt. Lauacrum ad Velabrum & Turres Campanarias baſilicæ Lateranenſis refecit, eiuſdem laquearia aureis emblematibus exornata exſtruxit. Thermas Diocletianas venuſtate corruptas ſanctæ Mariæ Virgini Dei matri dedicatas, magnificentiſſimo templo in ſacram ædem, & Carthuſianorum Cœnobium menſtrua quingentorum aureorum ſolutione conuertit. Templum ſancti Petri Vaticanum toto terrarum orbe celebre, additis menſtruis ſolarijs perficiendum curauit. Titulos, & Diaconias Cardinalium, & reliquas vrbis ſacras ædes vetuſtati collabentes, vel deformes, præfectis tanto negotio Iacobo Sabello Cardinale eius in vrbe Vicario, Marco Antonio Maffeo Archiepiſcopo Teatino, & Aſcanio Cæſarinõ Epiſcopo reparari iuſsit. Cardinales ſancti Angeli, Politianum, Sabellum, Amulium, & Camerarium prouiſioni ad coercendas Tiberis inundationes præfecit. Officinam libris ſanctorum Patrum accuratè & integrè imprimendis inſtituit, Accito Paulo Manutio Aldi filio, viro tum in ea facultate, tum vario literarum genere claro, qui ei muneri præeſſet. Quibus rebus peragendis, & magno ære alieno, quo ſedes Apoſtolica obſtricta erat, tollendo, cum ingenti pecuniæ vis requireretur, quum alia non pauca, tum verò Montes aliquot perpetuos, & equites Pios inſti- *Montes inſtituit.* tuit, varijsq́ue tributis, vectigalibus, & pecuniarum indictionibus vrbem, & ditionem omnem Eccleſiaſticam onerauit. Montes enim Pium perpetuum, & S. Spiritus non vacabilem condidit, illum quidem quadringentorum decem millium aureorum, vnde ſepteni aurei cum dimidio pro centenis

au.cis

Digitized by Google

aureis capiuntur, hunc verò centum aureo-
rum millium, ex aliquot redditibus mo-
naſterij ſanctæ Sabbæ, quod Cardinali Mon-
tano ereptum, magnæ Hoſpitali domui S.
Spiritus adiunxit, ex quibus octoni annui
perpetuo pro centenis aureis habentur. E-
quites quoque Pios DXXXV. multis & am-
pliſsimis priuilegijs ornatos, duabus lectio-
nibus induxit, quibus & Monti Pio macelli
ſuperadditum vectigal carnis quadrantari-
um, quod perpetuum eſſe voluit, in omni di-
tione eccleſiaſtica, præter vrbem, & Bono-
niam aſsignauit. Cui ob equites Pios Ca-
mertium redditus fiſco applicatos, Ripæ, Ri-
pettæ, Vrbanarum mercium, & directi Tri-
remium vectigalium partem adiunxit, pro
ducentis ſexaginta ſeptem millibus, & quin-
gentis aureis ab eiſdem equitibus apoſtoli-
cæ ſedis ſubſidio perſolutis, quorum annus
redditus eſt XXV. millium CDLXV. corona-
torum. Adhæc alterum carni quadrantem,
frumento molendo, & vino peregrino, quod
Tiberi ad vrbem vehitur, vectigalia grauio-
ra impoſuit, vel auxit, populo Romano re-
clamante, & nulla ratione conſentiente,
quorum tamen reditus vrbis Leonianæ mu-
nitioni aſsignauit. Proxenitas vendendi vini
interpretes XL. Ripæ conſtituit, quos vena-
les eſſe voluit, quum antea titulo gratioſo
id munus cõcederetur. Veniêre ſinguli quin-
gentis aureis. Adhæc Bononiæ, in Aemilia,
Piceno, Etruria, & Latio extraordinaria tri-
buta cunctis populis per legatos Româ pro-
pterea miſſos repugnantibus, impetrauit, v-
bique clamantibus ſibi ſuperiorum tempo-
rum iniuria expilatis, non eſſe vnde ſolue-
ret, & hac non apoſtolicæ ſedis ſubſidio in-
dici, ſed inſanis ſubſtructionum fabricis ab-
Criminationes. ſumi. Pontifex enim congregandis pecunijs
intentus, à nullius vexatione, modo quæſtio-
nem legitimam nactus eſſet, temperari vide-
batur. Hinc varij in vrbe rumores orti, & li-
belli contumeliarum referti, in pontificis
miniſtros per vrbem noctu affixi, ſuſpicio-
nes auctæ, aliquot noti homines in carce-
rem coniecti, quæſtiones ſeriò habitæ, odi-
um pontifici conflatum. Qui per id tempus
publicis muneribus vacans, præteritas de-
bitorum tabulas Cameræ reuiſoriæ titulo
reperijt. Abbatias quaſdam quæ commenda-
ri ſolebant, monachorum congregationibus
non ſine aliqua compoſitione adiunxit. Ali-
quot oppidorum publicas pecunias ſibi ad-
dixit: epiſcopatum Mantuanum ad gentis
Gonzagæ ius patronatus XXV. millium au-
reorum ſponſione tranſtulit: Aſcanium Cor-
neum ſtrenuum copiarum ducem in Hadria-
ni molem coniectum non longe poſt multa-
tum dimiſit. Ferunt eo pontifice certorum
eccleſiæ Romanæ redituum XXC. millia au-
reorum annorum, incertorum verò 75. mil-
lia veniſſe. Quorum tamen redituum maio-
rem parte ipſe pontificatus ſui tempore ac-
quiſierat. Per id tempus Pontifex graui do-
lore percutitur, obitu Frederici Borromæi
fratris filij Vxor Virginia ad patrem Vrbina-
tium ducem remiſſa. Ferdinandus Imper.
mala affectus valetudine, ne ſucceſſor in in-
certo eſſet, filium egregiarum virtutum de- *Maximilianus II*
core præfulgentem Maximilianum iam Bo- *Imperio*
hemis Regem impoſitum, Cæſarem deſignã- *destinatur.*
dum curauit. Indictis 7. virorum imperij e-
lectorum more maiorum Francofordiæ Co-
mitijs, Maximilianus ipſe ad 8. Kal. Decemb.
anni 1562. omnium ſuffragijs Cæſar renun-
tiatus, Oratorem ad Pontificem de more ire *Comes de Helphenſtein.*
iuſsit Georgium Comitem Elpeſtanum. Quũ
verò de ſolemni iuramento præſtando, ipſi-
uſq́ue forma controuerſia orta eſſet, ei rei
cum Imper. legato tractandæ, Cardinales
Carpenſem, Tridentinum, Auguſtanum, ſan-
cti Clementis, & Vitellium Pontifex præfe-
cit: qui rem tandem poſt multam diſſenſio-
nem compoſuerunt, ita vt legato publico
conſiſtorio admiſſo vtrique parti factum fue-
rit ſatis. Exitu anni inteſtino Gallorum bel-
lo ob religionem iam adulto, tandem eru-
pit. Concurrêre infeſtæ Catholicorum & Hu-
gonotarum acies in agris Druidum: Regia fa-
ctio imperatoribus Carolo Guiſio, & Han-
none Momorantio equitum magiſtro, rebel-
les, Hugonotas profligauit: nec incruenta vi-
ctoria, captus, perduellium dux præcipuus *Condaus.*
Ludouicus princeps Condonenſis, Amiratus
ſalutem fuga quæſiuit. Ex Orthodoxis prima
impreſsione equitum magiſter in hoſtium
poteſtatem venit S. Andreæ Mareſcallus, vir
fortiſsimus egregiè dimicans cecidit. Ponti-
fex ea victoria fauſtis vocibus Guiſium pro-
ſecutus, ſolemnes lætasq́ue ſupplicationes
habuit: ſed nec duci Guiſiæ diu victoria frui
licuit. Sclopeti enim ictu in Aureliæ obſidio-
ne per Amirati (vt creditum eſt) inſidias vir
præſtantiſsimus magno Catholicorum ma-
iore regni damno concidit. Cuius morte in-
fauſta catholicis pax eſt ſecuta, ijs conditio- *Infauſta*
nibus, vt Rex rebellibus parceret, ipſi verò *Catholicis pax.*
quæ Regi eripuerant oppida & Vrbes reſti-
tuerent, atque quiſq́ue in qua maximè reli-
gione vellet, viueret. Vtque ijs locis, quibus
ab ſe

Digitized by Google

ab ſe antè occupatis diſceſsiſſent, nouæ ſuperſtitionis miniſtris, populos docere fas eſſet: in alijs verò certa loca deſignarentur. Angli, qui à rebellibus Hugonotis ex Inſula euocati, aliquot de Gallis oppida ceperant, bello ciuili abſoluto omni continentis ora pulſi: Adde decoroſæ, ſed neceſſariæ pacis nuncium pontifex commotus, Odetum Caſtilioneum R. E. cardinalem Hugunotarum præcipuum ſacerdotio Beluacenſi, & cardinalatu, item Epiſcopos circiter decem eadem labe in Gallijs maculatos, ſacerdotijs exuit. Sanctæ inquiſitionis Tribunali nouem Cardinales præpoſuit, ea lege, vt quæ maior pars ſanxiſſet, rata eſſent, hi fuère, muneris princeps, Alexandrinus, Saracenus, Cicada, Reumanus, Aracæli, Simoneta, Borromæus, Vitellius, Alciatus. Quorum poteſtatem auxit, & à ſuperiorib. pontif. indulta firmauit. Cum Heluetijs rectè ſentientib. fœdus percuſsit. Solennes pro conſeruato Orano ſupplicationes habuit. Hanc rem memoratu dignam breui aperiam. Cognouerat Algerij in Africa Rex claſſem regis Hiſpaniarum graue naufragium in portu Hiſpanici littoris Herradura, an. ſalutis 1562. paſſa, reliquas eius triremes per terræ Italiæ ſtationes procul ab Africę littorib. diſtributas eſſe. Ea re tempus opportunum veniſſe ratus, anno qui ſecutus eſt, Oranum munitiſsimum Africæ regionis ad mare oppidum ipſi infeſtum occupare tum conſtituit, quum ei nullum aliunde auxilium afferri poſſe ſibi perſuadebat, vt eo præſidio, quo Hiſpaniæ littora ad piratarum myoparonib. defendi poſſunt, in poteſtatem ſuam redacto liberius vagaretur, Hiſpaniarumque littorib. facilius inſultaret. Ipſe præterea nullam in terra Africa nauium ſtationem commodam ſe poſsidere, Oranum verò & portum capaciſsimum, & vicinam regionem fertiliſsimam habere conſiderans, ita vt in eo Punica claſsis tuto ſtare & augeri, Turcica verò commodè propter commeatus copiam hyemare poſſet, prouinciam terra marique aggreſſus eſt. Arcem igitur Maſarquiuir Oranenſis portus præſidio impoſitam primum oppugnare decernit, illud ſibi certò perſuadens, hac expugnata, nullo labore Oranum poſtea in poteſtate ſua futurum eſſe. Ea re cognita Philip. Hiſp. rex Cathol. per tabellarios mari actuarijs nauiculis, terra magnis itineribus, & mutatis ad celeritatem iumentis, Peraſannum de Ribera Alcalæ ducem, eius in regno Neapolitano vicarium de imminenti periculo monuit, eique præcepit, vt quantamcunque ad regni cuſtodiam claſſem haberet, illicò in Hiſpaniam mitteret, & cum ea claſſe, quæ in Hiſpania parata fuerat coniuncta, obſeſſorum auxilio quamprimū nauigaret. Etſi verò nulla prætermiſſa diligentia, miraque fuerit tabellariorum celeritas, ea omnia tamen rebus penè perditis, parum profuiſſent, niſi Dei optimi maximi beneficio, id aliquando antea incerto quaſi rumore, Prorex Neapolitanus præſenſiſſet. Qui animaduerſo maximo Chriſtianorum diſcrimine, ſi præſidium tam opportunum à Barbaris occuparetur, ſtatim nullum regis Catholici mandatum exſpectans, quinque & & viginti triremum, quæ Neapoli hyematuræ erant, claſſem, commeatu & tormentis bellicis inſtructam, milite Hiſpano ex ſtationibus Regni citiſsimè deducto, ductore Ioanne Andrea Auria, maritimi belli peritiſsimo duce, in hoſtes nihil tale ſuſpicantes, aliquot diebus antea immiſerat, quam regij tabellarij cum mādatis Neapolim adueniſſent, incredibilis illa Proregis celeritas ab omnibus mirè cōmendata. Orano oppido Hiſpanis perneceſſario, quod ad eam rerum deſperationem perductum iam erat, vt vix per quatriduum aduerſus Barbarorum impetum ſuſtentari poſſe putaretur, certā ſalutem attulit. Auria n. Hiſpana claſſe Neapolitanæ adiuncta, primo aduentu, nullo negotio rege in fugam acto, tormentis bellicis, cæteris rebus, quæ bello vſui erant, nauibusq; aliquot ab Afris turpiter amiſsis, obſidionem Orani ſoluit. In hac prouincia Prorex ſimul Hiſpanias affecit maximo beneficio, & à rege omnium præſtantiſsimo ſummam laudem eſt conſecutus. Per eos dies Pontifex legationem Auenionis Borbonio cardinali conceſſit à Farneſio dimiſſam, cuius vice prouinciam patrimonium eidem perperuò regendam tradidit. Haud longè pòſt controuerſia de honoratiori in conſeſsibus publicis loco, inter oratores Gallum & Hiſpanum diu ante Franciſci Vargæ opera excitata, pontifex poſt longas tergiuerſationes ſummum Gallo locum aſsignauit. Cùm de concordiæ forma multum conſuluiſſet, nec vllam reperiſſet. Hiſpanus enim ſuperiorem conſeſſum Gallo negabat, Gallus Hiſpanum æqualem recuſabat. In Tridentino quoque concilio, quia pontificis iuſſu vtriſque oratoribus in ſacris thuris ſuffimenta ſimul oblata erant, magna diſcordia orta fuerat. Ob eam rem Ludouicus Requeſenius magnus Caſtellæ commendator, Hiſpanus orator irritatus, poſt

Oranum à Turcis oppugnatum.

vbi id ſitum.

Proregis Neapolitani prouidentia.

Auria obſidionem Orani ſoluit.

Proregis Neapolitani laus.

Diſceptatio inter Hiſpanum & Gallum de præcedentia.

Digitized by Google

publicam conteſtationem regis ſui nomine pontifici factam, quam pontifex ſuſcepit, & iudicium pollicitus eſt, Roma abijt. Eodem anno VII. Kalen. Auguſt. Ferdinandus pientiſſimæ memoriæ orthodoxus Imper. Viennæ Auſtriæ rebus humanis eximitur imperij anno octauo. Cui Maximilianus Cæſar filiorum natu grandior, prudentia, liberalitate, animi magnitudine, clementia, & doctrina pręſtantiſsimus in Imperio, Bohemiæ regno & Auſtriæ principatu ſucceſsit. Tirolis comitatus Ferdinando, prouincia Stiria, Carniola, Corinthia, Carolo, more Germanico ceſſere. Pontifex ſororis filium Cardinalem Altęmpſium ad eos conſolandi gratia legatum miſit. Mortuo Guidone Aſcanio Sfortia Cardinale Camerario id munus (quod quia officium eſt venale, proponi licito poteſt) Vitellius ſeptuaginta millibus aureorum perſolutis ſuſcepit. Anno qui ſecutus eſt ſancti Angeli Cardinale Pœnitentiario maiore vita functo, ſororis filium Borromæum Cardinalem ſucceſſorem dedit. Deliri aliquot, qui in Pontificem conſpirauerant, coniuratione detecta, indici impunitate data, à carnifice necantur. Anni M. D LXV. initio, annuo die coronationis Pontifex Annibalem Comitem Altæmpſium ſororis filium militiæ Eccleſiaſticæ magiſtrum creauit. Qui vxorem patruelis ſui Cardinalis Borromæi ſororem in matrimonium duxit. In earum nuptiarum lætitia in Theatro Vaticano Carniualibus feſtis haſti ludia facta. Quibus nobiliſsimi quique Romanæ iuuentutis iuuenes concurrerunt. Et celebritati Pontifex, Cardinales, & populus Romanus interfuêre. Eodem anno Solymanus Turcarum rex militibus Rhodijs infenſus, numeroſiſsima claſſe eorum Inſulam Melitam obſidione cinxit. Eam rem præſentiens Garzias Toletanus, claſsis regiæ præfectus CCCC. fortiſsimis militibus Inſulam muniuit. Turcæ arce ſancti Elmi capta, Vrbem ad extremam penè deſperationem redegerunt. Ei obſidioni magno vſui fuère DC. milites Hiſpani, duce Robles, viro ſtrenuo & forti, per media hoſtium agmina intempeſtæ noctis ſilentio Vrbem ingreſsi. Hinc factum, vt Turcæ ſexto demum menſe ea Inſula triginta millibus hominum amiſsis turpiter eiecti ſint, egregia præſertim Ioannis Valetæ magiſtri, & militum virtute, qui pertinaci animo acerrimam obſidionem pertulêre, claſsiſque Hiſpaniæ neceſſario præſidio. Quam cum nouem millibus hominum Aluaro Sandeo, Aſcanio Corneo, & Vincentio Vitellio ducibus, Garzias Toletanus eiuſdem præfectus adduxit. Ad ccl. equites & præcipui quique eo bello deſiderati. Ea re præter ſolemnes ſupplicationes Pontifex multa lætitiæ ſigna dedit, militiæ Rhodiæ magiſtro per literas gratulatus eſt. Qui haud ita longè poſt vehementi catharri, febre accedenti, morbo ex victus intemperantia hauſto, laborans, Cardinalium aliquot rogatu centum aureorum millia ſororis filio Hannibali Comiti Altęmpſio (ſi tamē ſe mori contigiſſet) donauit, cuncta verò Eccleſiæ ſacramenta Chriſtiano ritu pientiſsimè à ſororis filio Carolo Cardinale Borromæo (id nemini, quod ſciam, Romanorum Pontificum adhuc contigiſſe legimus) ſuſcepit. Paleotus & Syrletus Cardinales lectulo adſtantes, extremas preces, quas animæ commendationem dicimus, religioſiſsimè recitarunt. Ipſe attentè, integris adhuc ſenſibus, cuncta audiuit, eis nouiſsimi pro ſe ſuſcepti laboris gratias egit. Dictu mirum, decimo ante menſe, cùm Syrletum ſacræ purpuræ honore donaret: Hunc (inquit) in ſenatum allegimus, vt quemadmodum Paulo Quarto morienti officioſè adfuit, ita etiam ſuis precibus noſtram ex hac vita migrationem apud Deum adiuuet. Id præſagium fuiſſe, euentu comprobatum eſt. Ad extremum nullo de more patrum cœtu congregato, octauo ægritudinis die, hora noctis ſecunda, quæ diem Dominicum quinto Idus Decembris, anni M. D LXV. ſequuta eſt, hæc verba proferens: Nunc dimittis ſeruum tuum Domine, ſecundùm verbum tuum in pace, &c. rebus humanis eximitur, ætatis anno LXVI. menſe ſeptimo, die nono, Pontificatus verò quinto, menſe vndecimo, die decimoquinto. Corpus baſilicæ Vaticanæ illatum, Lateritio ad tempus exſtructo ſolio conditum eſt. Vacauit ſedes Romana dies 29. Eo pontifice Italiæ pax, Vrbi & prouincijs Eccleſiaſticis à bello quies, rerum, quæ victui humano neceſſariæ ſunt, copia, publica incommoda vel pauca, vel nulla fuère. Statura fuit iuſta, fronte lata, oculis cæruleis, adſpectu obliquo, naſo eminenti & rubido, barba mediocri, habitudine corporis pinguiore, proſpera valetudine, manibus pedibuſque articulari morbo debilitatis: ſed non in facie aut inceſſu dignitas, in riſum magis quam tanti magiſtratu gradus expoſceret aliquando pronus. Morum ei diuerſa tempora. Egregius vita famaque fuit: quoad priuatus, vel in magiſtratibus prioribus ſub Pontificibus

vixit.

Ferdinandus Imp. moritur.

Turcæ Melitam obſident.

Fruſtrà

Pius IV. moritur.

Statura.

Digitized by Google

Mores varij.

vixit. Pontifex creatus dum Tridentinum Concilium viguit, multa optimi, præclarique pontificis documenta dedit. Concilio abſoluto, ſuo ingenio liberè vtens in multa, quæ non ita ab omnibus probabantur, prorupit. Inerat ei docilitas maxima ad omnes tum pacis, tum belli artes: literarum ſcientia, ac negociorum magna experientia, mira animi patientia, atque in laboribus perſeuerantia, eloquentia, non mediocris, memoria ſingularis, qui veterum iureconſultorum, poetarum, & hiſtoricorum accuratè de improuiſo integras paginas memoriter recitaret. Ingenio fuit viuaciſsimus, ac mente firmiſsimus, ſagax & aſtutus, ſed ſimplex & hebetior haberi volebat: in iocis dulcis, in conuiuijs & domeſticorum priuata familiaritate comis, verbis & ſcommatibus acutus, cibi viniq́ue auidus, ſed in prandio profuſus, in cœna parcus, in voluptates pronus. Erat palam iracundus, occultè inuidus, ad audiendum impatiens & difficilis, in reſponſis aliquando acerbus, dominandi cupidus, vafer, cuiuſlibet rei quæ ignorari ſua intererat ſimulator, ac diſsimulator, timidus, audax tamen ad occultandam audaciæ ſpeciei formidinem, parum gratus eſt habitus. Patres, & eos præſertim, quorum opera pontificatum & alios honores obtinuerat, neglexit. Pecuniæ cupidus, ac ad aurum accipiendum etiam cum alieno detrimento attentus, ad ſeruandum verò parum cautus. Nam quæ excepit, cuncta penè liberaliſsimè aſſumpſit. Ferunt enim eo pontifice HS. bis millies hauſtum. Amicitias non ex re, ſed ex commodo æſtimabat. In propinquorum amore varius, nam ſororum filijs minis indulſit: fratrem verò Auguſtum Marchionem Meleniani, cui ex priuatis odijs infenſus erat, nunquam dilexit, ita vt eximias eius virtutes non mediocres defectus obſeruare viderentur. Cuius Pontificatum perpetua pace & abundantia inſignem, nullis publicis cladibus afflictum, felicem quis eſſe inficiabitur? qui præter hæc hominem tot animi corporiſque ornamentis præditum attenderit, qui publicis fabricis, quibus infinitos penè pauperes aluit, hoſpitalitati literatum & amicorum principum ſubſidio, tot Vrbis Romæ in rebus ſacris profaniſque reformationibus, multis demum alijs præclaris rebus ab ſe geſtis. Concilij generalis perfectionem tanto ſtudio adornatam adiunxit: contra miſerum fuiſſe, ſi auiditatem, iracundiam, in republica adminiſtranda impatientiam æſtimabimus: ita vt difficilè admodum ſit, perfectum illum principem inuenire, qui illuſtri virtutum temperamento vitæ ſuæ curſum inſtituens, eum vſque ad extremum integrum illæſumque perducat.

Felix Pontificatus.

PIVS QVINTVS.

SI quis Romanos Pontifices omnes, qui à Diuo Petro hucuſque ſanctiſſimam illam ſedem diuina electione obtinuerunt, percurrat, ex ijſque optimos, & iſto digniſsimos honore dignitateque eligat: horum deinde qualitates animorum accuratè conſideret, effectuſque illorum ponderet, haud dubium eſt, quin inueniet nonnullos vitæ ſanctimonia, morumque integritate, qua vixerunt, celeberrimos: ſed quibus Deus in adminiſtrandis huius mundi negotijs gratiam & ſingularem prudentiam denegauit. *I.* Occurrent alii, *II.* qui etſi optimum & prudentiſsimum mundum hunc gubernandi modum conſecuti ſint, bonitateque inſuper (ſine qua nulla poteſt conſiſtere prudentia) prædití fuerint, ſingularem tamen vitæ ſanctitatem non ſunt aſſecuti, quare maiorem ſemper annui generoſitatem in rebus huius ſæculi, quam feruorem in ijs, quæ ad ſpiritum pertinent, exhibuerũt. *III.* Tertij denique aliquid idque optimum, & à primis & à ſecundis ſumentes, & ſanctiſsimi & prudentiſsimi fuerũt. Inter hos ſine dubio Pius 5. non infimo loco eſt conſtituendus, qui tam ſapienter rexit alios, & tã ſanctè ſeipſum moderatus eſt, vt multis admirandi occaſio-

234. Pius Pontifices in tres Claſſes diſtinguit.

Digitized by Google

Laus Pij V. nem præbuerit, quomodo tantum temporis orationibus, meditationibus, alijſque vitæ ſanctæ operibus dare potuerit, &c. conſeruandis, hoſtibuſque debellandis impertiretur, quibus etiam accedebant variæ curæ & occupationes de proprijs populis, pœnis & præmijs propoſitis in virtutum officio conſeruandis.

Hic itaque Pontifex 16. Kalend. Febr. anno à partu Virgineo 1504. in oppido Boſcho, è familia Chiſteriorum natus eſt. *Naſci tur.* Pater illius Paulus, mater Dominica Augeria vocabatur. In lauacro regenerationis nomen Michaelis illi impoſitum fuit, quod ipſum nomen etiam cum Religionem profiteretur, ſibi reſeruauit. Factus eſt autem religioſus anno ætatis ſuæ decimoquarto, in conuentu *di Vogbera*, congregationis reformatæ Fratrum ſancti Dominici de Lombordia, frequenter audiui, *Fit religioſus.* idque à viris fide dignis, quod idem nomen etiam in pontificatu retinere voluiſſet, ſi quis ante ipſum illius nominis Pontifex fuiſſet, quodque à Cardinale Borromæo vix multis precibus induci potuerit, vt nomen Pij ſibi ſumeret: cuius tamen precibus tandem acquieſcens, tale potius nomen elegit, quàm aliud, quod ante illum nemo habuiſſet.

Religionem ingreſſus extemplo ſeſe ad opera religioſa accinxit, eaque tractare cœpit, aut (vt verius loquar) vitam ſuam religioſam continuauit. *Fit ſacerdos.* Antequam enim habitum aſſumpſit, iam meditari, orare, ieiunare & pijs ſtudijs aſſueſcere cœperat: vtque vno verbo dicam, omnia faciebat, quæ pium ac religioſum deceat monachum. Studuit initio in conuentu *Vigeuani*, deinde in Bononienſi: Genuæ poſtea vigeſimo octauo ætatis anno ſacerdotio initiatus eſt. Sedecim annis lectorem egit in ordine, quem profitebatur: atque in omnibus ſuis lectionibus eximiam eruditionem, pietatemque & ſanctum zelum demonſtrauit. Multis Quadrageſimis cum incredibili auditorum fructu concionatus eſt. Ad faſtigium Prioratus *Vigeuani*, & alijs in monaſterijs euectus, dignitatem illam cum ſingulari integritate & decoro geſſit. Poſtea *Fit Inquiſitor.* Inquiſitor Comenſis, tanquam perſona, qua magis idonea ad diuerſos conſcientiæ caſus, maximè in hæreſeos materia (qualis hodie multi iſtis in partibus occurrunt) ſoluendos non potuit inueniri, conſtitutus eſt: quo in officio tam diſcretum, prudentem, feruentem & intrepidum geſſit, vt breui gratiam amicitiamque Cardinalium Inquiſitionis Romæ, & potiſſimum Ioannis Petri Caraſæ, qui poſtea Pontifex creatus, Paulus Quartus dictus eſt, & Rodolphi Pij Cardinalis Carpenſis ſibi demeritus ſit. Dum hoc officio fungitur, quædam inter illum & officiales nonnullos Ducatus Mediolanenſis ſimultas orta eſt: quamobrem è re ſua forè putauit, iſtas oras deſerere, & Romam ſe transferre. Profectus itaque Romam ipſis Chriſti Saluatoris noſtri natalium vigilijs anno M.DL. venit, vbi eam rerum ſuarum & Inquiſitionis muneris quod geſſerat, rationem reddidit, vt quam plurimis Prælatis ſatisfecerit, à quibus poſtea Griſonium miſſus, vt litem intenderet cuidam canonico Eccleſiæ *di Cuoira*, etiam tanquam Inquiſitor adlegatus eſt Bergamum, & in vtroque loco, vti & in alijs omnibus, ſe eundem fratrem Michaelem, hoc eſt iuſtum, integrum cum omnibus & in omnibus caſibus conſtantiſſimum, fideique Catholicæ amatorem ardentiſſimum, propugnatoremque fortiſſimum oſtendit.

His tam eximijs virtutibus commendatus à cardinali Caraſa, qui tum primus erat Inquiſitor S. officij in vrbe Romana, commiſſarius electus eſt. *Fit Commiſſarius Roman.* In hac dignitate conſtitutus tanto maiorem attulit Eccleſiæ Dei vtilitatem, tantoque ampliorem gloriam ſecuta eſt, quanto & locus erat celebrior, & occaſiones fuerunt plures, doctrinam, iudicij bonitatem, vitæ integritatem, irreconciliabile in hæreticos odium oſtendendi. Non multò poſt tempore Cardinalis Caraſa creatus eſt Pontifex, à quo anno reparatæ ſalutis humanæ M. DLVII. Idibus Martij cardinalitio galero donatus, & inter purpuratos patres allectus eſt, cum titulo ſanctæ Mariæ ſupra Mineruam: & ab Alexandria ciuitateque Pagliæ, quæ ſex paſſuum millibus à patria illius Boſcho diſtat, cardinalis Alexandrinus dictus eſt. Anno deinde inſequenti ſupremus Inquiſitor fit. Ab eodem Paulo quarto poſt titulus illius mutatus eſt, datuſque S. Sabinæ. Sed à Pio quarto, qui Paulum in Pontificatu ſecutus eſt, prior illius titulus Mariæ ſupra Mineruam reſtitutus eſt: qui eundem quoque Mondonenſem Epiſcopum creauit. Anno deinde M. DLXI. prædictas ſuas Eccleſias viſitauit, in eaque viſitatione multa præclara & vtilia præſtitit: poſt eodem anno Romam reuerſus, iniunctum ſibi inquiſitionis officium proſecutus eſt. Videbatur in quibuſdam rebus quas proponebat, ea facere, quæ Pio quarto minus probabatur, in quibus tamen omnibus tanta vtebatur libertate, vt multos cardinales in ſui admirationem rape-

rer,

Digitized by Google

ret,atque ab omnibus paſsim laudaretur.

Eligitur Pontifex. Tandem Pio quarto,rebus humanis exempto,Michael noſter anno M. D LX VI. poſt Chriſtum natum, die verò VII. Ianuar. LII. Cardinalium ſuffragijs ſummus Pontifex renunciatus eſt. Multi, quia tam frequentem cardinalium numerum ad conclaue proficiſci viderent, neceſſario fieri debere ominabantur,vt electio noui Pontificis protraheretur, & tardius quam factum eſt, abſolueretur: quia tanta opinionum diuerſitas difficulter (niſi temporis diuturnitate,quæ macerat hominum cogitationes,& inſtantia vrgente coaleſcat, & vni conſentiat) tollitur, ſed ij, vt ipſa docuit hic experientia,decepti ſunt. Cauſa verò erroris fuit, quod non animaduertebant in conclaui præcipua ſemper ferè capita pontificem creare:alios cardinales, quocunque de numero ſunt, hæc capita ſequuntur: eorumque ſuffragia plerunque approbant. Ab horum itaque capitum celeri vel tarda declaratione pontificis electio (humano loquendi modo)tardatur vel acceleratur,etſi reuera & quidem manifeſtiſsime deprehendatur pontificem ſecundum diuinæ ſapientiæ beneplacitum citò vel tardè creari. Erant autem in hac *Primaria capita electionis.* electione primaria capita Alexander Farneſius, & Carolus Borromæus, quorum vtriq; ea mens erat, vt quam citiſsimè liceret,in ſede Petri aliquem reſtituerent,qui tam diuino munere dignus eſſet. Etſi cardinalis quoque Ferrarienſis in conclaui eſſet, qui etiam vnus è capitibus fuiſſet, tamen quia debilis erat & infirmus,in lecto ſemper ferè decubuit:ita vt ipſe parum in hac electione operatus ſit. Cardinali Borromæo plures quam Farneſio adſtipulabantur, dicuntque neminem ex nepotibus pontificis maiori cum magnificentia potentiaque in conclaue deſcendiſſe Borromæo. Cardinalis Farneſ. longa rerum agendarum experientia, diuinique ingenij ſui excellentiâ fretus, ſingularem quendam habebat modum ſua conſilia atque inſtituta proponendi,& ad finem producendi. Hinc in conclaui diu multumque laboratum eſt, vt Cardinalis Moronus, aut Amulius, aut Boncompagnius, qui tunc abſens in Hiſpanijs erat, pontificatum conſequeretur. Sed varias ob cauſas illis excluſis, vt ferè fit, Piſanus, Montepuleianus, Alexandrinus & Aracæli proponuntur. Tandem Borromæus cum cardinale Altempo in arcem huius cauſſæ inuadit, totoq; pectore incumbit,vt Alexandrinus crearetur,tum quia bonitas & ingenium eius omnibus erant cognita,& ipſo tanto gradu ab omnibus digniſsimus exiſtimatur: tum etiam, quia Alexandrinus cùm eſſet vir admodum ingenuus,iam pridem gratiam ſibi Borromæi demeritus erat, eò quòd antea vt gratificaretur Borromæo, quantum in ſe erat,laborauerat,vel aliquis ex ijs quos Pius IV. promouerat,pontifex crearetur. Quam eorum intentionem cùm Farneſius intellexiſſet,eam confeſtim ſuo ſuffragio corroborauit, ſignificauitque ſibi vel maximè talem electionem probari. Cùm negotium in his terminis conſiſteret,nihil reliquum erat, quàm vt ſtatus *Borromæi & Moroni prudentia.* rei promulgaretur. In qua promulgatione Borromæus, idque vt debitam reuerentiam exhiberet Morono, cui non audebat apertè dicere, quod à pontificatu excluſus erat,tandem tamē poſt multas ambages negotium illi detexit. Moronus videns rem ita geri, vt melius non poſſet, tanquam vir prudens,& qui in conſcientia ſua virtutem atque ſtrenuitatem Alexandrini mirabatur, etiam electionem hanc vt optimam commendauit, atque ita electio Alexandrini cœpit per conclaue manifeſtari, quibus ea prius erat incognita, hi vehementer admirati ſunt, & quaſi attoniti ſteterunt. Dubitatur autem à quamplurimis,verum maius fuerit, conſiliúmne arcanum & celeritas eorum qui hoc negotium promouebant:an verò negligentia & parua eorum animaduerſio, quibus nulla erat de Alexandrino ſuſpicio, qui de nullo minus, quā de illo cogitauerant. Promulgata hoc modo concluſione, certatim veniunt omnes,& Alexandrinum venerantur: multorum nihilominus vultus erant ſubtriſtiores, & admiratione pleni. Quare ſibijpſi vix credebant, & quod ipſi viderant, quaſi ſomnium interpretabantur. Hoc itaque modo electus pontifex Alexandrinus, ob cauſſam paulò ante à nobis commemoratam, Pius Quintus appellatus eſt. Publicata deinde per Vrbem electione, multorum animi perculſi ſunt & exterriti: metuebant enim omnes illum in adminiſtratione ſeueriorem fore, tum quia Religioſus erat,& promotus à Paulo Quarto, tum etiam quia in negotio ſancti officij laudatæ quoddam auſteritatis ſpecimen præbuerat. Huiuſmodi timorem & ſuſpicionem nonnulli ex eo concipiebant, quod natura ſua pronus e- *Pronus ad iram.* rat ad iram, ſed mitigabat hunc timorem, quod ſcirent iram in eo facilè molliri & extingui; cùm ex communi ſeu vniuerſali iſta ratione. *Qui facilè iraſcūtur, iram minimè continent, ſed reddunt:* tum etiam quia prudentia ſua,tanquam aqua ardentes in corde flammas reſi-

Digitized by Google

refrigerabat. Hinc (vt ipſe dicere ſolebat) nunquam iratus cubitum diſceſsit. Neque tantum iram facilè exuebat, ſed diligentiſsimè inſuper obſeruabit illud Sapientis? *Quod nullum euidens iracundiæ veſtigium oportet relinquere, ſed ſimulatque deferbuerit, atque reſederit animi tumor, omnem præteritorum malorum memoriam penitus tollendum eſſe.*

Vitæ ſanctimonia.

Hoc vno excepto vitio non erat in illo, quod poſſet quiſpiam reprehēdere: eius vitæ ſanctimonia omnibus erat perſpecta, vt quæ ab omni ambitione quàm maximè erat aliena, & ab omni labe mundana puriſsima. Sed & animos deiectos & territos (vt diximus) vel hoc etiam erexit, & tranquilliores fecit, quòd viderent Pium ſummi Pontificatus gradum adeptum multa, magnaque liberali & benefici animi argumenta præberi. Comiti namque Annibali, Cardinalis Altempi fratri quinquaginta millia ducatorum mutuo dedit, & ex Cardinalibus ijs, qui pauperiores erant, bonas pecuniæ ſummas, quas in Caſtello inuenit, donauit.

Liberalitas Pij.

Poſtridiè S. Antonij, qui dies illi natalis erat, ſexageſimum ſecundum ætatis iam annum ingreſſurus, ante Eccleſiam D. Petri coronatus eſt, adhibitis omnibus (quæ ſolent) cæremonijs. Deinde ad reformandos mores, tollendoſque abuſus animum conuertit, omneſque cogitationes & ſtudia huc contulit, vt piè Chriſtianeque viueretur, nec quicquam omitteretur eorum, quæ in Concilio Tridentino à patribus decreta iampridem fuerant. Qua in re non minorem vtilitatem attulit Reipubl. c̃æ Chriſtianæ, quam ij Pontifices, qui ante illum idem Concilium indixerant, continuârant, & ad felicem exitum perduxerant. Non multo pòſt aſſumptum pontificatum tempore Michaelem Bonellum, filium ex ſorore neptis, eiuſdem ordinis Dominicani religioſum cardinalē creauit, ſuumque illi galerum donauit. Vt autem hoc faceret, non tam conſanguineorum importunitate, quam infinitis precibus Cardinalium permotus eſt: intuebantur enim optimam naturam, indolis qualitatem eximiam & animi dotes, quę in iuuene relucebant. Creuerunt hæc poſteà, nobiliſsimoſque effectus produxerunt, & quotidie producunt: adeò vt ex ſancta Auunculi ſui memoria ingens illi accreſcat ſplendor, & ipſe ſibi ſua virtute perpetuam & incredibilem pariat gloriam, talemque ingreditur viam, vt omninò ſperandum ſit, ſi, vt cœpit, ſic pergat, eum ad ſummas dignitates prouectum iri.

Reformationi morum ſtudet.

Michael Bonellus fit Cardinalis.

Pius itaque totus rebus ad religionē pertinentibus intentus, cardinalem Cōmendonem è Polonia Romam redeuntem ad vniuerſalia Germaniæ comitia, nuper ab Imperatore Maximiliano indicta, Legatum miſit, cum multis ſanctis & prudentibus admonitionibus, quæ in illis Comitijs ad retundendam hæreticorum petulantiam fructum non exiguum attulerunt. Sed & ad Regem Galliarum, eiuſque miniſtros optima miſit documenta, ad eoſdem hæreticos Regno illo exturbandos. Nec ea cura contentus pontifex, vt Regi in illis debellandis opem ferret, decreuit, vt illi ſuppetiæ quatuor millium quadringentorum peditum, & nongentorum equitum ſub imperio comitis Sanctæ Floræ, militis fortiſsimi, mitterentur. Neque vllas intermiſit occaſiones, alia quoque auxilia mittendi ijs Catholicis, qui in alijs regionibus contra hæreticos bellum gerebant.

Subſidia Catholicis cõtra hæreticos miſſa.

Sed nec reformationi tantummodo morum, hæreſium exſtirpationi, & hæreticorum exterminationi ſtudebat Pontifex, verùm etiam continuis curis, omnique induſtria contendebat, vt furores Turcarum reprimerentur: & certè magna in iſto negotio erat opus vigilantia, zeloque & feruore non minori: quotidie namque Turca maiores progreſſus faciebat, & nouas prouincias Chriſtianis ademptas bello & armis ſibi ſubijciebat, iamque fama erat Imperatorē Turcicum ad Monarchiam mūdi adſpirare. Quare Pontifex non deſtitit omnia periclitari, pro ingenij ſui dexteritate principes Chriſtianos, potentiores maximè exhortari & orare, vt coniunctis viribus in immanum hunc Barbarum arma moueant, eumque Regnis & Regionibus Chriſtianorum expulſum, in Arabiam ſuam repellant. Quia verò Solymannus bellum in Vngaria gerebat, quo ipſe in perſona propria ducenta lectiſsimorum militum millia ſecum ad expeditionem ducens profectus erat, Papa Imperatori Romano duabus vicibus nonaginta ducatorum millia ad defenſionē Regni donauit, & quotannis ſe quinquaginta milla daturum promiſit, quamdiu bellum illud duceretur. Præterea vt Deum, cuius potenti manu hoſtes fidei debellantur & profligantur, pacaret, eiuſque opem & auxilium afflictis Chriſtianorum rebus impetraret, Iubilæum promulgauit, & celeberrimam ſupplicationem inſtituit; cui ipſe tam deuotè incedens pedibus interfuit, vt ſpectatores ad ſimilem deuotionem permoueret. Quam deuotionem

Cogitationes Pij ad reprimendũ Turcam.

Solymannus in Vngaros expeditio.

Iubilæũ Pij V.

in om-

Digitized by Google

Dæmoniacam liberat Pius.

in omnium animis auxit, quòd Dæmoniacam ante pedes ſuos oblatam tactu ſtolæ, & data benedictione ab iſtis inimicis liberauit. Interea Solymannus in Vngaria dum obſidioni Sigethi intentus eſt, mortalitatis tunicam exuit, atque ex hac vita migrauit. Cuius mors etſi meritò Turcarum acies terrere, & ad ſoluendam obſidionem mouere debuiſſet, tantum tamen potuit vnius ducis prudentia, ſanaque conſilia, vt accidentia illa, quæ damno & incommodo eſſe debuerant, ſummam rebus Turcicis vtilitatem attulerint, atque ita mors Solymanni, quæ per ſe huic expeditioni maximè fuiſſet perniciosa, reuera fuit vtiliſsima. Mahometis namque Baſſa, ex primoribus belli ducibus præcipuus, non tantum callidè Imperatoris mortem, vt in officio milites facilius retineret, diſsimulauit, ſed & celeriter Selymum de morte patris certiorem per literas fecit, vt ſine aliquo tumultu poſſeſsionem Imperij caperet. Prodiens deinde vbertim, ſed fictè lacrymans, ſe ſummo dolore oppreſſum ſimulans ſignificauit militibus, vnum quid cor ſuum occupaſſe afflixiſſe, & vultum lacrymis madefacere: nimirum quòd Solymannus ſententiam tuliſſet aut Sigethum citò capiendum, aut ſibi cum toto exercitu moriendum eſſe. Dicebat autem illud cum tanta grauitate & conſtantia, vt nemo eſſet, qui non facilè crederet. Quare milites omnes ſumma cum animi promptitudine inter ſe ſtatuerunt, Sigethum tanto cum impetu, toties, tam continuè, vt tanto cum furore oppugnare, vt aut ipſi omnes occumberent, aut munitionem occuparent. Sequenti ergo die, qui ſextus erat Septembris, tam horribili impetu Sigethum oppugnarunt, vt miſerandum ſpectatu fuerit tot fortiſsimos milites in repellendo vulnerari & occidi, illo tamen die expugnare munitionem non potuerunt, ſed irrito conatu receptui cecinerunt. Poſtridiè auctis animis & viribus cum tanto furore Sigethum denuò inuadunt, vt ſimilem quis nunquam viderit: à noſtris tamen tanta cum dexteritate, animique fortitudine defenſum eſt, tam grauiter pugnatum, tanta cum ſtrage Turcæ repulſi, vt hi de expugnatione, noſtris verò de defenſione deſperarent. Mirabantur ipſi hoſtes fortitudinem, inuictúmque animum, quem tota hac obſidione Nicolaus Serinus arcis præfectus in hac munitione defendenda oſtendit. Omnium autem maximè mirandum eſt, quod cum propugnaculum quodam hoſtili igne concepto deflagraret, adeò vt neceſſe aut obſeſſos omnes igni latè vaganti inuolui & comburi, aut munitionem hoſti dedere, breui, ſed neruoſa oratione præſidiarios exhortatus eſt, ne ſe immani Barbaro darent, aut viui in eorum poteſtatem tranſirent; ſed potius fortiter pugnando occumberent. In quam ſententiam cùm itum eſſet, aperta porta ipſe primus ad pugnandum cum hoſte quamdiu viueret, erupit. Quid hic facerent alij? qua oratione tam incitata, & vehementi, tam inuicti ducis, quis laudabili eius exemplo non moueretur, quò minus præeuntem ſequeretur? Cùm illo itaque omnes præſidiarij, qui numero erant circiter 500. egreſsi, maximam ſtragem in hoſtium caſtris ediderunt, dum obuios quoſque trucidarunt. At Turcæ numero & multitudine ſuperiores, Serinum primò fortiſsimè pugnantem occidunt, deinde cæteros omnes interficiunt, & Sigethum capiunt. Hinc liquet quanta ſit vis neceſsitatis: dum enim Turci iuſſu Solymanni, vt Mahometes ipſis perſuadebat, moriendum eſſet, aut Sigethum expugnandum, ad hanc expeditionem imperterriti, & ad quiduis audiendum fortes effecti ſunt: ita vt victoria hæc vni neceſsitati ſit adſcribenda. Econtrariò neceſsitas eadem paucos præſidiarios, qui cum Serino eruperunt, ne aut igne abſumerentur, aut viui in crudeliſsimas Barbarorum manus inciderent, ad fortiſsimè dimicandum, & ſe ab hoſtibus, quantum in ipſis fuit, vindicandum impulit. Quare ab antiquis illis Imperatoribus, & celebrioribus belli ducibus, neceſsitatis ſumma, & quidem prudentiſsimè, habita eſt ratio: eaque ſemper militibus ob oculos poſita, ſæpè victores facit: faciebant enim, vt magnus ille dixit Hiſtoricus, *Neceſsitatem eſſe vltimum & maximum telum.*

Solymannus moritur dū obſidet Sigethū.

Callidū Mahometis conſiliū.

Sigethū oppugnatur.

Nicolai Serini præclara virtus & fortitudo.

Quanta vis ſit neceſsitatis in rebus bellicis.

Interea dum Sigethum capitur Selymus Conſtantinopolim profectus à Boſtange Imperatoris præfecto exceptus, omnibuſque Imperatori condecentibus officiorum generibus ornatus, ſolemni ritu Imperator renunciatus eſt. Qui ne ab Ottomannico ingenio diſciſcere videretur, non multos poſt annos de celebri aliqua in Chriſtianos expeditione cogitare cœpit, qua & maiorum ſuorum exempla ſequi ſe oſtenderet, fortitudiniſque ſuæ ſpecimen aliquod præberet: vt maiorem in ſubditorum ſuorum animis terrorem generaret, & imperij ſui pomœria extenderet

Selymus Imperator Turcarum.

deret

Digitized by Google

deret atque dilataret. Propoſuit itaque (Piali Baſſæ generi ſui ſtimulis potiſsimum incitatus) Cyprum, inſulam ſuo Imperio imminentem, bello adoriri. Etſi autem ab hoc ſuo inſtituto pax eum deterrere debuiſſet, quam initio imperij ſui cum Venetis regni huius Dominis (qui nunquam Turcis datam fidem violarant, nec Turcarum vnquam perfidiam experti erant) inierat, tamen quia Principibus nunquam deſunt homines, qui fucatis rationibus norunt illis honeſtum & æquum eſſe perſuadere quidquid ipſi volunt; ita & hic Selymo non deerant adulatores promptiſsimi, ad demonſtrandum expeditionem hanc eſſe honeſtiſsimam: dicebant enim Regnum Cypri, quo tempore Maiores illius Conſtantinopolim & Græciam occuparunt, ſub Imperio fuiſſe: & proinde ad Selymum pertinere: Suum autem repetere, & aliena non auferre, non eſſe fidem violare: poſſe igitur cum ſumma æquitate hoc bellum ſuſcipi. Poſt deliberationem bello decreto Selymus maximum conſcribit exercitum, & incredibilem omnium rerum ad talem expeditionem neceſſarium facit apparatum. Vt autem Regni huius expugnationem accelerarer, ſtatuit etiam in Dalmatia & Sclauonia Venetos bello laceſſere. Illi conſilij Selymi certiores facti, cum maximos eius apparatus viderent, diligenter quoque ne quid Reſpublica detrimenti caperet, aduigilarunt, omniaque ad ſuorum defenſionem neceſſaria compararunt. Sed priuſquam Turca manifeſtum bellum Venetis denuntiaret, legatum miſit qui Regnum Cypri ab eis depoſceret, iniuſtè namque à Venetis detineri, vt quod antiquitus Conſtantinopolitano Imperio paruerat. Quòd ſi reddere nollent, Imperatorem armis illud repetiturum. In publicum Concilium introductus legatus, qui tertio die poſt Paſchatis feſtum anno à partu Virginis M.DLXX. Venetias appulſus erat, legationis ſuæ ſummam expoſuit. Ad quam Veneti fortiter reſponderunt, Regnum Cypri ſe iuſtiſsimo titulo hactenus poſſediſſe, & adhuc poſsidere: ideoque ſe paratos eſſe ad defendendum armis contra quemcumque illud inuadere conantem. Sperare ſe Deum, perfidorum hominum vindicem, Turcam abſque vlla cauſſa contra Maiorum ſuorum conſuetudinem datam fidem violantem debitis ſupplicijs caſtigaturum. Cùm hoc reſponſo dimiſſus legatus ad Dominum ſuum reuerſus eſt. Veneti autem ſumma vſi celeritate legatos in omnem regionem ad varios

Adulatores apud Principes quid poſſint.

Legatus Turcicus ad Venetos.

Reſponſum Venetorum.

Hoc antea debuiſſe fecisse.

Principes miſerunt, eos ad fœdus cótra Barbarum hunc Dei & hominum omniſque honeſtæ conditionis inimicum feriendum, intercedente ſummo Pontifice, inuitantes. Pontifex autem cœpit cum omni feruore & conſilij dexteritate fœdus aliquod inter ſe Regem Catholicum & Venetos meditari, cui etiam reliqui Principes paulatim ad ungerentur. Sed quia videbat fœdus illud debitis ſuis circumſtantijs & conditionibus bello Turcico reſiſtendo neceſſarijs maturè ſatis coaleſcere & perfici non poſſe, eò quòd Turca iam in armis erat, & inſtructiſsimam claſſem ad velificandum paratam haberet, alium inuenit modum: Rex ſcilicet Philippus primo quoque tempore Venetis certa ſubſidia mitteret, quibus ipſe ſua non contemnanda adiungeret: interea fœdus ipſum quanta fieri poſſet, celeritate ſtabiliretur. Philippus Rex vt gratificaretur Pontifici, 50. triremes ſub Architalaſſo Ioanne Andrea Aurea ad ſubſidium Venetorum deſtinauit, iuſsitque Aureæ, viro alioquin in armis, rebuſque naualibus exercitatiſsimo, vt M. Antonio Columnæ fortiſsimo Principi, & claſſis Pontificiæ imperatori pareret. Circa finem itaque Auguſti eiuſdem anni M. DLXX. omnes iſtæ triremes conuenerunt, quibus Venetorum quoque claſsis acceſsit. Conſtabat autem tota claſsis triremibus 180. quinqueremibus (quas galeazzas nominant) 12. & 6. maioribus nauigijs. Cùm autem claſsis hæc in Cretam eſſet appulſa, præfecti rectè in Cyprum nauigandum eſſe ſtatuerunt. Ante menſem circiter priuſquam claſsis noſtra in Candiam ſeu Cretam veniſſet, Turcica copioſa, inſtructa & horribilis per aquas *di Baſſi* velificans in conſpectu Inſulæ Cypri ſtetit. Qui rumor cùm ſtatim Nicoſiam eſſet allatus, Dominus Aſtorius Baglionens, prudentiſsimus & fortiſsimus belli dux, generalis præſidiariorum quæ in Inſula erant, ſuadebant, cum omnibus ſclopetarijs & equitibus ad mare contendendum, Turcaſque ne in terram deſcenderent, prohibendos. At Vicarius, qui Venetiarum principem referebat, & penes quem ſumma erat authoritas, conſilium hoc vt minus ſalutare improbauit, dicens, ſuorum numerum non eſſe tãtum vt poſsit Turcas repellere, & à deſcenſu prohibere. Placuit id in conſilium Collaterali generali. In hanc itaque ſententiam itum eſt, licet (vt poſtea compertum eſt) prior Reip. rationibus magis expediebat. Salinas itaque Turcæ appulerunt, & XXV. Iulij pars exercitus

Initium fœderis inter Pontificem Hiſpa. & Venetos.

Chriſtianorum claſsis.

Turcica claſsis in Cyprum appugnatur.

Vicarij & Collateralis imprudentia.

Digitized by Google

Nicoſia obſidetur & oppugnatur.

citus abſque vllis machinis bellicis Nicoſiam arcta obſidione cinxit. Placuit Palazzo de Fano conſiliario & Chiliarchæ, cum parte præſidiariorum erumpere, & in Turcarum caſtra impetum facere, priuſquā reliqua pars exercitus appropinquaret. Sed hic iterum opinionū fuit diuerſitas: Vicario enim & Collaterali ea ſententia minimè probatur. Poſtridie totus ſe mouit exercitus, & cum machinis bellicis, cumq́ue apparatu omni Nicoſiam venit, vt ſe ſocijs iungeret, vrbemq́ue expugnaret. Cum autem exercitus in diuerſas ſtationes eſſet distributus, cœperunt fodere, & dulces aquas in terræ viſceribus quærere. Neque ſpe ſua fruſtrati ſunt, præter omnium enim opinionem multos inuenerunt puteos, quæ res Turcis fuit commodiſsima, & ad obſidionem continuandam vtiliſsima. Commoditate verò hac Turcæ audaciores facti, cœperunt oppidanos, miſsis in ſuburbia quotidie aliquot equitum turmis, ad pugnam elicere, ſperantes eos egreſſuros, & cominus ſecum pugnaturos, ſed cùm animaduerterent noſtros ſe muris continere, & vrbem defendere decreuiſſe, quatuor excitarunt munitiones, è quibus vrbem grauiſsimè oppugnare, & mœnia maximis machinis verberare cœperunt. At cùm & ea res minus quam ipſi arbitrabantur, ſuccederet (pilæ namque in munitiones è terra congeſtas immiſſæ, in ipſo puluere hærebant, nec aliquam ruinam ſternebant) viſum illis eſt alio modo belli negotium inſtituere. A machinarum vſu deinceps abſtinuerunt, & cuniculis propugnacula ſuffodiendo rem tentarunt, varijsq́ue fodinis ſub terreſtribus ad ipſa vſque mœnia peruenerunt. Quindecim truculentiſsimas impreſsiones in vrbem fecerunt, antequam noſtri vllam feciſſent eruptionem. Tandem decimoquinto Auguſti ipſo meridiano tempore, quando Turcæ quieſcere plerunque ſolent, mille pedites ſub imperio Prouennæ Placentini vrbe egreſsi in caſtra hoſtium irruūt, & fortiter pugnando vſque ad hoſtium munitiones procurrent, duaſq́ue ab illis timore maioris incommodi derelictas occupant. Sed & in ipſis tentorijs tāta erat Turcarum trepidatio, vt quàm plurimi in effuſam fugam ſeſe conijcerent, fuiſſetque eo die bellum cum glorioſa noſtrorū victoria finitum, ſi equitatus, qui in vrbe erat, peditatui auxilio veniſſet, vt primò cōſtitutum erat: qui etſi ad hanc rem nihil aliud contuliſſet, quam ſe eminus oſtentaſſet, animoſque peditum erexiſſet, atque ad vlte-

Nicoſiani in hoſtiū caſtra erumpūt.

rius progrediendum incitaſſe, actum de Turcarum victoria fuiſſet. Sed hic iterum Vicarius ordinem multis contra frementib. perturbauit, metuens ne omnes à Turcis, qui noſtros multitudine longè præſtabant, trucidarentur. Pedites itaque noſtri qui vrbe erant egreſsi, cùm nulli ſubſidio mitterentur, ab equitatu Turcico fracti, & partim occiſi, partim fuga elapſi, in vrbem reuerſi ſunt. Noſtri ergo cum pauci eſſent numero, & non ſufficientes ad nouas eruptiones faciendas, viderent inſuper nullas auxiliares copias Famaguſta (vt ſperarant) mitti, animum deſponderunt, & tandem xv. Septem. Nicoſia ferociſsima innumerabilium Turcarum oppugnatione capta eſt. Incepit autem pugna in ipſa aurora, & ad ſextam vſq; die horam continuata eſt: in qua dici non poteſt, quot vtrinque viri fortiſsimi ceciderunt. Oppidani tam ciues quam præſidiarij in foro & in plateis irrumpentem hoſtem magna audacia exceperunt, & veluti pecora trucidarunt, donec & ipſi fortiter occumberent.

Nicoſia expugnatur.

Capta porrò à Turcis Nicoſia, quatuor millia lectiſsimorum peditum, & mille equites in eam introduxerunt, qui ſub duce Baſſa Muſtafero ciuitatem defenderent. Muſtapha verò cum reliquo exercitu Famaguſtam obſedit. Claſsis autem noſtra, de qua paulò antè diximus, quod in Cyprum nauigaret: nihil præclari geſsit, diſſentientibus Columnæ & Aureæ inter ſe opinionibus. Aurea namque ſe minimè ſubiectum Columnæ dicebat, ideoque neceius imperio ſe pariturum, ex quo veriſsimum eſſe liquet illud Liuij; *Quamplurium imperium bello inutile eſt.* Nuntius huius diſſenſionis & ſimultatis, captæq; paulò pòſt cum tanta ſanguinis Chriſtiani effuſione Nicoſia, & periculi totius inſulæ amittēdæ animum pontificis non parum offendit, tamen non defecit, neque curas Reip. depoſuit: immò multo maiori cum ardore inſtitit, vt fœdus inter Venetos, Regem Philippum, & ſeipſum confirmaret, atque ad optatum finem perduceret. Tres iſti principes Turcarum vires magis quam reliqui metuebant. Veneti namque, vt in quos arma Turcarum verſa erant, timebant ne maiores ab illis clades acciperent. Rex Philippus verebatur, ne Venetis Archipelago, totius Italię obice adempto, ab eoq; pulſis, Regna ſua Siculum & Neapolitanum periclitarentur. Pontifex prętérquā quod ſaluti animarum totius Chriſtianiſmi metuebat, ſolicitus etiam erat, ne Barbarus loca plana & maritima, quæ ad ditionem Ec-

Famaguſta obſidetur.

Liuius.

Digitized by Google

Conditiones ſacri fœderis. cleſiæ pertinebant, inuaderet, eaque armis & viribus occuparet. Singulari tandem Pontificis prudentia ſuperatis multis difficultatibus, quæ in negotio fœderis huius occurrebant, Romæ concluſum, & vigeſimo die Maij anno M. DLXXI. in conſiſtorio ſubſcriptum eſt. Poſt quinque deinde dies publicatum ibidem, Venetijs verò decimo pòſt die promulgatum eſt. Conditiones Fœderis erant, quod Pontifex ad hoc bellum conferret duodecim inſtructas, armataſque triremes, tria millia peditum, & ducentos quinquaginta equites. Rex Catholicus tres omnium ſumptuum faciendorum ſextantes, & Veneti duas ferrent. Erat & inter alias conditiones etiam hæc, quod nullus Confœderatorum pacem cum quopiam iniret, ſine aliarum partium conſenſu, & quòd Ioannes Auſtriacus, Regis Catholici frater, generalis fœderis huius dux renunciaretur: in cuius abſentia M. Antonius Columna architalaſſus Pōtificius ſummæ rerum præeſſet. Fœdere hoc confirmato, multorum animi ingenti gaudio delibuti ſunt. Sed triſtiſsimus ſuperueniens rumor de capta Famaguſta, atque adeò totius Regni Cypri, cuius ea ciuitas erat primaria, & quaſi totius inſulæ propugnaculum amiſsi, non parum executionem fœderis retardauit.

Famaguſta obſidetur, oppugnatur & capitur. Turcæ namque Famaguſtam poſt diuturnam arctamque obſidionem decimo tandem quinto die Auguſti deditione occuparunt. Obſeſſa erat à potētiſsimo, numeroſiſsimoq; Turcarum exercitu; cuius (vt ſupra diximus) primarius Dux erat Muſtapha Baſſa, Princeps in naualibus prælijs non minus exercitatus, quā in terreſtrib. expeditus. 15. Maij cœperūt Turcæ mœnia ſeptuaginta quatuor maximis tormentis, inter quæ 4. erant incredibilis magnitudinis Baſiliſci, diſturbare. Noſtri, quorum duces erant Marcus Antonius Bragadinus, & Aſtorius Baglionerus, viri fortiſsimi, & in re militari peritiſsimi, ſe, vrbemque ſummis, quamdiu potuerunt, viribus defenderunt, & paucis diebus, quibus vrbs oppugnatur triginta Turcarum millia ſtrauerunt: tantaque erat in caſtris hoſtium trepidatio, vt ſi noſtri in vrbe habuiſſent eorum, quæ ad tantam obſidionem ſunt neceſſaria copiam, bellum hoc neutiquam tam infelicem habuiſſet cataſtrophen. Sed quia apparatus bellici laborabant inopia, determinarunt maioribus machinis paulatim parcius eiaculandum eſſe, ne puluis & pilæ ipſis deficerent. Conſtituerunt itaque præfecti certum in iaculando modum, vt ſcilicet triginta tantum machinis quotidiè vterentur, & ſingulas triceſies diſploderent. Turcæ obſidionem continuantes quotidiè maiori cum furore vrbem oppugnarunt, tantum pilarum numerum in vrbem miſerunt, vt duorum menſium & paucorum dierum ſpatio, quo Famaguſta fuit obſeſſa, à Turcis pluſquam 40000. globi in vrbem miſsi ſint. Noſtris autem commeatus deficiebat, adeò vt iam exiguus eſſet reliquus: maximè verò pulueris laborabant inopia, qui omnis præter ſeptem vaſcula iam erat aſſumptus. Præſidiariorum pars maxima interierat, & qui reſidui erant, continuis pugnis & laborib. paucitate victus & aſsiduis vigilijs (quæ tria naturæ quàm maximè ſunt contraria) eum in modum erant debilitati, vt iam cum tam potente aduerſario diutius certare non poſſent. Bragadinus igitur & Baglionerus, alijque militum Tribuni, tentandas deditionis conditiones cenſuerunt: quas hunc in modum impetrarunt; præſidiarij vita, bonis & armis ſaluis, cum quinque machinis bellicis, & tribus equis, quos ipſi eligerent, ſecurè in Candiam tranſportarentur. Græcis qui Famaguſtæ erant, ſecurè cum ſuis facultatibus permanere, ibidemque Chriſtiano ritu viuendi poteſtas eſſe. Conditiones iſtæ ab ipſo Muſtapha fuerunt approbatæ, & manu illius propria ſubſignatæ: ſed propria & ſingulari perfidia ab illo ſcelerato Barbaro violatæ, nec in vno vel minimo articulo ſeruatæ. Bragadinum enim Baglionerum & alios Centuriones crudeliſsima morte mactauit: in Bragadinum tamen ferocius quam in alios Tygris illa Turcica deſæuijt. Bragadinus verò cum ſanctiſsima patientia tam crudele, ſed ſacrum martyrium ſuſtinuit. Cæteri præſidiarij partim occiſi, partim in perpetuam ſeruitutem abducti, Conſtantinopoli & Alexandriæ in foro venales expoſiti ſunt; ſolis habitatoribus Famaguſtæ pepercit. Tres audiui crudelitatis & ſæuitiæ tam immanis, monſtroſæque rationes: Prima eſt propria huius Barbari natura, vt cui nullum poteſt eſſe ſpectaculum iucundius, quam alios in conſpectu ſuo trucidari. Altera incredibilis ira, quam illi concitarant tot ſuorum militum funera, quæ in hac obſidione ceciderant: ferro namq; & tormentis bellicis pluſquam 70000. erant interfecta, & pluſquam 5000. variæ infirmitates abſumpſerant: omnes autem fortiſsimos milites, inter quos cuniculariji, lixæ, calones non numerantur. Tertia

Deditionis conditiones.

Perfidia tyranni Muſtaphæ.

Bragadino viuo cutis detracta eſt.

Digitized by Google

tiâ ratio erat pœnitentia: qua ducebatur, quod noſtris prædictas conditiones dediſſet, præſertim cùm intelligeret, eum fuiſſe vrbis ſtatũ, vt deterior eſſe non potuerit.

Symphatia qua mouebatur Pontifex, ob captã tam celebrẽ ciuitatem, & tot Chriſtianos cæſos, inter quos tot erant duces virtute bellica illuſtres, magis magiſque incitauit eius Sanctitatem, vt aſsiduis, iiſque ardentiſsimis precibus Deum inuocaret, quo tandem potenti ſua dextera ſceleratiſsimi hoſtis audaciam comprimeret. Conierunt tandem Confœderatorum claſſe in Sicilia, Meſſanæ portu, initoque ibidem numero, compertum eſt Venetos habuiſſe triremes centum, quinqueremes 6. & 2. oblongas naues, præter biremes, myoparones, aliaque minora nauigia. Marcus Antonius Columna præfectus Pontificius 12. triremibus, & Ioannes Auſtriacus claſsis totius Imperator, cum Ioanne Andrea Aurea 18. triremibus, & 22. nauibus, inter quas erant tres Meliteſium triremes, imperabat. In vniuerſa hac claſſe Italorum, Germanorum & Hiſpanorum 20000. reperta ſunt, exceptis lixis calonibus, & alijs miniſtris. Trecenti præterea nobiles, qui proprijs ſtipendijs militatum venerant. Varia hic inter duces & tribunos agitata ſunt conſilia, diu multumque deliberatum, vnde potiſsimum tantæ expeditionis ſumendum eſſet principium. Conuenit tandẽ inter illos, hoſtilem claſſem per mare quærendã, & cum ea confligendum eſſe: etiam ſi non ignorarẽt, Turcicam claſſem ſua & maiorem & potentiorem eſſe. Deinde naues omnes in ordinem, qui in conflictu ſeruandus eſſet, conſtituerunt. In ſua itaque cornua, & eam partem quæ *Battaglia* dicitur, (nos certamen appellare poſſumus) concinna admodum diſtributa eſt. Quid multis? Omnia ad talem expeditionem neceſſaria quàm optimè inſtituta ſunt. Adhibitæ ſunt varię exhortationes, quibus milites ad Chriſtianè viuendum incitabantur, optimi quoque conſtituti modi, vt orationibus & vitæ pietate cum fiducia fortitudinem à Deo flagitarent, quòd tandem vires Turcicas cum illorum ignominia, Chriſtique gloria poſſent eneruare. Hoc modo inſtructa & diſtributa claſsis noſtra, 17. die Septembris, anno Chriſto nato ſeptuageſimo primo poſt 1500. è portu Meſſanæ ſoluit, & paucis diebus Corcyram delata eſt. Inde iterum diſcedẽs vltimo Septembri Gomenozzam, capaciſsimum, tutiſsimumq; illius continentis portum ingreditur. Hic ſecundo iuſſu Auſtriaci claſsis recenſetur & luſtratur, mandatumq; eſt omnibus, & ſingulis nauarchis, dilgẽter naues ſuas inſpicerent & ſcrutarẽtur, ne quis defectus in ijs reperiatur. Interea certis nuncijs didicere claſſem Turcicam in mari Lepantico ſubſiſtere. Communi itaque decreto ſublatis anchoris tertio die Octobris iterum in altum vehuntur, eo propoſito, vt recta ad oſtium iſtius pelagi delati hoſtes ad pugnam elicerent. Quinto deinde Octob. ad portum *di Petala* claſſem prouehere decreuerunt: ſed ventis & tempeſtate cõtraria impediti, iuxta portum qui *Val d'Aleſſandria* dicitur, anchoris in ſalo iactis manere compulſi ſunt.

Chriſtianorum claſsis coit ad confligendum cum hoſtili.

Turcicæ claſsis præfecti diuerſis inter ſe opinionibus diſsidebant: quidam enim cum ea pugnandum eſſe, quidam verò claſſem ſubducendam, & ſummam rei periclitandam nõ eſſe contendebant. Habebat vtraq; pars ſuas quibus nitebatur rationes, quas pro defenſione ſuæ ſententiæ producebant. Tandem omnibus ſuffragijs decretum eſt, poſtquam Caracoſſa, qui ſpeculatoria naue claſſem Chriſtianorum circumuectus erat, referret, eam non pluribus quàm centum quinquaginta triremibus conſtare, maioreſque triremes præ nimia mole ſua inutiles ad pugnam eſſe, tantumque ad commeatum bellique apparatum vehendum cæteris adiunctas eſſe, ſententiam mutarunt. Sed Vluzalius memor mandatum Imperatoris Turcici eſſe, vt pugnam nullo modo ſubterfugerent, ſed hoſti copiam pugnãdi darent, hoſtili claſsi obuiam procedendum conſulit. Placuit itaque claſſem ex anguſtijs maris Lepanthici in apertum pelagus educere, & nauali prælio cùm Chriſtianis confligere. Sexto itaque Octobris educta in altum claſſe, ſecundo vento in noſtros ferebantur. Noſtri eodem die (neq; n. antea potuerunt ob vẽtos contrarios) *Val d' Aleſſandria* deſerẽtes, curſum cum ſummis laborib. (erat n. tempeſtas non exigua) recta ad ſcopulos Cozolares dictos inſtituerunt, & nocte illa iuxta crepidines Galãgę cõſtiterunt. Poſtero die qui Dominicus erat, & ſeptimus Octobris, hora die ſecũda, claſsis Turcica eminus apparuit expanſiſque omnibus velis in noſtram vehebatur. Ioannes Auſtriacus videns hoſtem appropinquantem, ab altiſsima triremis ſuæ antenna vexillum colore viridi (illud enim ſacri fœderis erat ſignum) ſuſpendi iuſsit, & maioris machinæ diſploſione, ſeu ictu admonuit omnes, vt ſeſe ad pugnam præparent. Ipſe deinde & Co-

Diuerſæ Turcarũ opiniones de certamine.

Parata omnia ad pugnam.

Inmna duabus vecti biremibus omnes & ſingulas naues accedebant, ipſaque in ordinem, qualis neceſſarius, redigebant: milites quoq; ad intrepidè pugnandum, & cum ardore pro fide Chriſti aut vincendum aut fortiter occumbendum hortabantur. Capucini & Patres Societatis Ieſu, quorum ordinum multi religioſi per claſſem erant diſtributi, omni quoq; deuotione & ſanctiſsimis verbis milites animoſos reddiderunt, vt impauidi aduerſus inimicos Dei arma ſumerent, eoſque ad internecionem delerent. Quia verò claſsiarij omnes paulò antè peccata ſua ſacerdotibus erant confeſsi, viderent autem vexillum Crucis erectum, cum pijs affectibus ad eoſdem ſacerdotes confugerunt, indulgentiam peccatorum ſuorum petentes, & ſe Deo cōmendari flagitantes. Mox dicti patres promulgarunt ſanctiſsimum, ampliſsimumque Iubilæum, à pontifice conceſſam omnibus, qui huic expeditoni intereſſent. Paulò pòſt Turcica claſſis ictu grauis tormenti noſtros ad certamen prouocauit: cui noſtri ſimili confeſtim ictu reſponderunt: atque ita iunctis claſsibus pugnæ datur initium tanto animorum ardore & impetu, tanto cum clamore, tympanorum ſonitu, & tubarum clangore, vt cælum mugire videretur: fulmina verò & tonitrua machinarum, quæ vtrinque diſplodebantur tanta erant, vt ne dici, multò autem minus deſcribi queant: denſa telorum & ſagittarum per aera volitantium multitudo, ipſum ſolem obſcurabat, haſtarum fractarum ſtridor aures obtundebat. Nihil audiebatur præter eiulatus miſerrimos, eorum qui vulnerabantur, & qui in incomparabili numero moriebātur. Non tam mare aquis, ſed ſanguine redundabat, nihil in fluctibus vidiſſes, quam capita, brachia, pedes hominum mortuos, & ſemiuiuos fluitare. Cùm aliquandiu tanta cum contentione ab omni parte pugnatū eſſet, viſa tandem eſt victoria ad noſtros inclinare.

Pugna naualis inter Chriſtianos & Turcas maxima.

Victoria Chriſtianorum.

Nec eſt iſta naumachia, qua ab Auguſti Imperatoris tempore in iſto mari mediterraneo maior & celebrior non fuit: & forte ſi quis diligenter omnes circumſtantias huius pugnę conſideret, fatebitur, nullo vnquan ſæculo ſe ſimilem factam legiſſe. Hac vna victoria metuenda illa & ſumma Imperatoris Turcici potentia concidit, & quinque horarum ſpatio (tam diu enim hæc pugna durauit) hoc eſt à decima ſeptima ad viceſimamſecundam, à Chriſtianis potentiſsima claſsis, qualem nunquam Conſtantinopolis inſtruxit, aut cui ſimilis nullo vnquam ſæculo illius portu educta eſt, partim capta & diſperſa, partim in fugam conuerſa eſt. Ex hac namq; claſſe inimica centum ſeptendecim triremes, tredecim, quos Galleottas vocant, integrè, nulla parte laceræ in Chriſtianorum poteſtatem venerunt. Octingēta circiter triremes, quinqueremes & biremes perforatæ, depreſſæ aut incēſæ perierunt: quadraginta circiter omnis generis naues fuga elapſæ tantæ cladis nuntium retulerunt. Inuentæ ſunt in captis nauibus cētum & ſedecim maximè machinæ bellicæ, ducentæ quinquaginta ſex minores. Omnis hæc præda vna cum mancipijs & liberis hominibus hoc prælio captis, ſecundum conuenta pacta inter tres Principes fœderis eſt diſtributa. Perierunt in hoc certamine triginta duo Turcarum millia, atque inter eos multi magni nominis Principes, belli duces, prouinciarum gubernatores: plures quam ter mille & quingenti in ſeruitutē abrepti ſunt. In captiuitatem quoque abducti ſunt duo filij Haly, ſupremi claſsis Imperatoris & Mahometis Nigroponti (olim Eubœa) præfectus, alijque magnæ authoritatis viri quam plurimi: quindecim inſuper millia Chriſtianorum ad remos damnatorum noſtri liberarunt.

Clades Turcæ quanta.

Interim Cyprus non eſt cuperata.

Parta hac tam ſingulari & glorioſa victoria ſtatuerunt Duces illinc diſcedendum, & in Portum reuertendum eſſe; quod & factum eſt. Sequenti autem die recenſentur claſsiarij, & defid rati ſunt 7656. quorum plurimi erant ex claſſe Veneta: alij partim ex Pontificia & Regia. Quo peracto cùm viderent hyemem prę foribus eſſe, neque tutum diutius in mari permanere, coacto concilio determinarunt, claſſem diuidendam, & in diuerſos portus ſubducendam eſſe.

Claſſis Chriſtianorum in portus reducitur.

Ioannes itaq; Auſtriacus in Siciliam reuerſus claſſem Meſſanam reduxit, vbi cùm incredibili triumpho & regio certè apparatu exceptus eſt. Alij alio nauigantes naues ſuas in ſtationes tutas ſubuexerunt. Marcus Antonius Columna iter ſuum Romam inſtituit, vbi ab omnibus Romanis cum magnifica pompa exceptus & ab ipſo Pontifice honorificentiſſimè remuneratus, humaniſsimeque habitus eſt. Sed & per totum Chriſtianiſmum ob incredibilem hanc victoriam feſti dies agebantur, magna inſtituta ſolemnia, & inijs Deo vindici actæ ſunt gratiæ. Venetijs quoque nummi cuſi ſunt, cum hac inſcriptione.

Anno magnæ naualis victoriæ Dei gratia contra Turcas.

Qua inſcriptione Senatus ille magnificentiſsimus inſinuare voluit (victoriam hanc

nom

non ſuis viribus partam, ſed miraculoſè à Deo datam fuiſſe. Nec tantum illi, ſed omnes etiam Chriſtiani, & præſertim Pontifex hanc Deo acceptam referebat, eique cum ſumma deuotione gratias agebat.

Concilii Pontificis in perſequenda victoria.

Quia verò Pontifex non ignorabat, ad inimicos funditus extirpandos, non ſatis eſſe vincere, ſed neceſſarium inſuper eſſe, victoria benè vti: quia tunc bene vtimur, ſi inimicos, priuſquam vires ſuas recolligant, exercituſque nouos conſcribant, in ipſo metu maiori cum impetu, ſummaque cum celeritate denuò adoriamur, eos perſequamur, nec requiem vllam tribuamus, priuſquam planè deuicti ſupplices manus porrigant. Quemadmodum enim infirmitates illæ, quas recidiuas appellant, nonnulli perículoſiores ſunt, & corpora noſtra magis debilitant; quàm ea quæ præceſſerat: naturam namque inueniunt languidam & infirmam; & tertiæ magis etiam quam ſecundæ: ſic & in inimicis debellandis vſu venire ſolet, vt ſecundæ pugnæ magis hoſtem debilitent quàm primæ, & tertiæ magis, quam ſecundæ: pugnarum namq; frequentia vires illius magis magiſque atteruntur.

Simile.

Pontifex itaque in hoc totus erat, vt maiori cum claſſe, & ſi fieri poſſet, maiori cum audacia Turcam iterum oppugnaret. Hanc ob cauſſam varios in omnes regiones legatos ad diuerſos Principes miſit, orans eos, vt in fœdus venirent, eique adſcriberentur, vt iunctis virib. humi iacentem Barbarum opprimant, priuſquam reſurgat. Dum Pontifex huic operi, alijſque pluribus ad ſalutem Reipublicæ Chriſtianæ conducentibus intentus eſt, ecce medio menſe Martio, an. M.DLXXII. nephritis morbus illi familiaris, maiori cũ vehementia, grauiorique dolore quàm ſolet, eum occupauit: creuitque in horas, adeò vt vna cum vrina ſanguinem & putredinem effundere cœperit. In hoc morbo Aſininum lac potare ſolet, tanquam præſens huic malo remedium. Ad conſuetum itaque potum recurrens, tantum ex hoc lacte bibit, vt ſtomachum eum in modum debilitaret, ne cibum vllum poſſet retinere, nedum concoquere. In hoc grauiſsimo morbo, intolerandiſque dolotibus erat patientiſsimus: & licet, Galeno teſte, *Sanitatem omnes requirimus, tum ad vitæ functiones, quas planè morbi impediunt, atque auferunt, tum verò vt moleſtia careamus: angimur enim doloribus non leuiter.* Pontifex nihilominus non aliam ob cauſſam amiſſæ ſanitatis reſtitutionem deſiderare videbatur, quam vt officio ſuo paſtorali commodiùs fungi, & in orationibus, alijſque pijs & ſpiritualibus operibus diutius poſſet perſeuerare. Adeò namque his exercitijs deditus erat, vt non obſtante periculoſa hac ſua infirmitate, ſeptem eccleſias pedibus incedens viſitare voluerit. Poſtea morbus vehementer eſt ingrauatus, & ſingulis penè momentis noua habuit incrementa, adeò vt die Mercurij, qui vltimus erat menſis Aprilis, cùm mortem inſtare multis indicijs intelligeret, à fratre quodam ſui ordinis Dominicano, propter humilitatem veſtiri voluerit. Poſtridie ipſis Kalendis Maij, hora vigeſima ſecunda, anno ætatis ſuæ ſexageſimo ſecundo, Pontificatus verò ſeptimo, rebus humanis exemptus eſt, poſtquam tribus vicibus Cardinales viginti & vnum creaſſet. Eodem die quo obijt, ſub veſperum corpore illius diſſecto & aperto, in veſica eius tres calculi reperti ſunt. Poſtridie in Eccleſiam D. Petri funus delatum eſt, fuitque maximus populi concurſus, qui eum videre, eique reuerentiam exhibere cupiebant, multi vberrimè lacrymabantur, & Roſaria corpori, haud aliter quàm Sanctorum reliquijs applicabant. Deinde in eadem Eccleſia honorificentiſsimè ſepultus eſt. Vnde poſteà in templum Mariæ maioris translatus, & in magnificentiſsimũ ſepulchrum à Syxto V. in ſignificationem acceptorum beneficiorum gratitudinis, illi in ſacello extructum, quod ſacellum idem Sixtus magno ſumptu ædificari & ſplendidiſsimè ornari fecit, illatus eſt.

Morbus Pij quo extinctus eſt.

Galenus.

Moritur Pius Quintus.

Hic Pontifex claruit miraculis maximis poſt mortem. Vide Abrahami Bzouij librũ cui titulus Pontifex Romanus, ca. 59.

Sepulchrum eius.

Memoria ſui Pius V. apud homines reliquit in eo, quod fuit Religionis obſeruantiſſimus, caſtigator vitiorum ſeueriſsimus, vigilantiſsimus & in rebus gerendis indefeſſus, in conſilijs æquiſsimus, ita vt non rarò in Concilium venerit, abſque vlla re, quæ in deliberationem data erat, certa determinatione: idque ob immenſum deſiderium quo tenebatur, vt omnia debito & conuenienti fine concluderentur. Amauit hic Pontifex præ cæteris virtutum ſtudioſos, & qui ingenio valebant, animoque erant excelſo, ad illos colendos, & ad maiores dignitates ſplendoreſque euehendos erat auidiſsimus. Quare non ignarus quantæ virtutis, & quàm inuicti animi eſſet Coſmas Medicæus, Florentiæ Dux, nec non & quàm bene meritus erat de ſancta Sede Apoſtolica, ornauit illum menſe Nouembris, anno M.DLXIX. titulo magni Ducis Hetruriæ à parte illa, quæ prædicti Ducis imperio ſubijcitur. Qui menſe

Laus Pij.

Coſmus Medices titulo Magni Ducis Hetruriæ à Pio ornatur.

Februario anni ſequentis Romam veniens à pontifice Regio apparatu exceptus eſt,& cum incredibili omnium lætitia coronatus eſt. Voluit autem Pontifex Regali coronæ ſeu diademati hæc verba inſcribi: *Pius V. Pont. Max. ob Eximiam dilectionem ac Catholicæ Religionis Zelum Præcipuum Q. Inſtitiæ ſtudium conauit.*

Liberalitas. Magna liberalitate vſus eſt hic Pontifex erga bonos, varijs officijs, ampliſsimiſq; donis illos remunerando,& Pijs locis ſubueniendo. In famulos ſuos largiſsimus erat,quam etiam liberalitatem ijs exhibuit, qui illi adhuc in minori & humiliori fortuna conſtituto aliquod beneficium vel obſequium præſtiterant, immò tam gratus erat erga benefactores,vt etiam mortuis iudicia gratitudinis oſtenderet. *Gratitudo.* Quare & Paulo I V. à quo creatus erat Cardinalis,nobile & magnificum ſepulchrum in templo Mineruæ,in Caraforum Sacello ædificauit.Fecit & aliud monumentum in honorem Cardinalis *dei Carpi*, in æde S. Trinitatis, à quo Cardinali Pius adhuc priuatus,& tenuioris fortunæ Religioſus, alia beneficia præceperat. Neque immemor fuit Alphonſi Carafæ Cardinalis, Pauli Pontificis nepotis, cui in domo Neapolitana ſumptuoſum,& tali viro dignum buſtum erexit. Fuerunt & variæ fabricæ in Palatio Vaticano, alijſq; locis, tã in vrbe quã extra vrbem à Pio V.aut nouæ conſtructæ, aut collapſæ reparatæ. In Boſco patria ſua inſigne Monaſterium Fratribus ordinis S. Dominici ædificari iuſſit,ac neceſſarijs prouentibus donauit. In cuius templo ſibiipſi honeſtam ſepulturam cum modeſto epitaphio condidit. *In patrio Dominicanū monaſterij fundatio.*

Quamuis in his magnificis ſtructuris, in expeditione Turcica in Vngariam, in rebus Gallicis & Auenionenſibus, in fœdere denique contra Turcas in æſtimabilem auri vim expenderit, tamen poſt mortem illius in Caſtro reperta ſunt ſexcenta ducatarum millia, vel(vt alij dicunt)myrias auri cum dimidia. Non tantùm à ſuis Pontifex hic laudatus eſt, ſed & ab inimicis Turcis, & à ſceleratis Hæreticis,quod irrefragabile bonitatis illius argumentum eſt. *Laudatus etiam ab hoſtibus.* *Bonum enim eſt*, (inquit Ariſtoteles)*quod inimici & mali homines laudant: videntur ſiquidem ferè omnes fateri,quod fatentur vel hoſtes, vel qui ob aliquam offenſionem à nobis alieni eſſe videntur. Quod res ea vſque adeò ſit euidens, & expoſita oculis, vt illi diffiteri non poſsint.*

ANTONII CICARELLAE LIBER DE VITA PONTIFICVM Romanorum.

GREGORIVS XIII. PAPA.

Gregorius decimustertius, antea Hugo dictus, Bononienſis erat à Boncompagnorum familia oriundus patre Chriſtophoro, matre Agniola Mareſcalchi, anno poſt partum Virginis M. D I I. ſeptimo Ianuarij, qui dies erat Veneris, ſecunda circiter hora noctis cum dimidia, natus eſt. *235. Pont.* *Contra parentes & natiuitas.* Educatus eſt nobili ac honeſto modo, qui cùm ad annos ſtudijs aptos perueniſſet, præceptoribus humanioribus literis imbuendus traditur. *Educatio & ſtudia.* Adultior ad Legum & Iuris ſtudium miſſus, aſſiduus auditor fuit Ludoici Mozzoli, & Annibalis Caccianimici, poſt hos Ludoicum Gozadinum & Carolum Rouinum audiuit, qui eo tempore celeberrimi per totam Italiam, aliiſque in locis plurimis Iuriſconſulti habebantur: & in Bononienſi Academia cum ſummo applauſu & maximo ſtudioſorum cõcurſu iura profitebantur; vſque adeò, vt qui eorum prælectiones diligenter audirent, doctrinamque & conſilia eorum ſectabantur, laudabiles in ea facultate progreſſus facerent,& Doctoratus titulum, quemadmodum & Gregorius fecit, facili negotio conſequerentur. *Fit Doctor.* Quem gradum Gregorius vigeſimooctauo ætatis ſuæ anno, decimoquinto Septembris,anno reparatæ ſalutis M. DXXX. Bononiæ adeptus eſt. Anno ſequenti duodecimo Au-

mo Auguſti ad Collegium ciuile Bononienſe admittitur. Duobus vltimis eius anni menſibus factus eſt Doctor Dominorum Priorum, quos illic Antianos nominant.

Varia officia & dignitates. Eodem anno cœpit publicè legere inſtitutiones Imperiales; quam profeſsionem tribus ſequentibus annis continuauit. Vltimo verò huius profeſsionis anno in Collegium Canonicum cooptatus eſt. Anno deinde 1534. ordinarius Profeſſor fit, in quo ſtudio perſeuerauit, vſque dum Romam venit: qui eius aduentus in 38. annum, menſem verò Septembrim incidit. Intereà temporis Iudex etiam mercatorum Bononiæ primo ſemeſtri, anno M. DXXXVI. creatus eſt, & in Iulio atque Auguſto eiuſdem anni denuò Doctor Dominorum Antianorum conſtituitur. Deinde (vt paulò antea diximus) Romam venit, annò Dominicæ Incarnationis milleſimo quingenteſimo trigeſimonono. *Romam venit, & quam ob cauſſam.*

Narrârũt mihi Bononiæ viri fide digni & ætate prouectiores, duas potiſsimum cauſas mouiſſe Gregorium, cur patriam relinqueret. Prima fuit diſſentio quædam & ſimultas domeſtica; alia, quia videbat ſibi Bononiæ profeſsionem Iuris parum proſperè procedere, quodque ea impetrare non potuit ſtipendia, quæ volebat, & quæ illi meritò debebantur. Veniens itaque Romam Senatoris Capitolij collateralis conſtituitur: deinde quoque Abbreuiator Parci Maioris, & vtriuſque ſignaturæ factus eſt Referendarius. Sub Paulo Tertio Tridentum ad generale Concilium profectus eſt, & XLIX. anno Romam reuerſus fit Vicarius ciuilis Auditoris Cameræ, quo officio Dominus Cicada qui poſteà Cardinalis ſancti Clementis factus eſt, fungebatur. Tempore Iulij Tertij Secretarius Apoſtolicus efficitur, & anno deinde M. DLV. octo menſibus Vicelegatus per territorium Romanum, ſub legato Cardinale Cicada mittitur. Anno ſequenti ſignaturæ gratiæ, quam ſignaturam conceſſus vocat, præficitur. Poſt biennium in locum Viceregentis Cameræ aſſumptus eſt. Non diu poſt Paulus 4. eum Veſtæ Epiſcopum ordinauit, quo tempore ſacris initiatus, Primitias ſuas in adyto S. Petri celebrauit. Anno ſexageſimo ſecundo iterum in Concilium Tridentinum mittitur, ibique vſque ad determinationem omnium actorum, totiuſque Concilij definitionem permanſit. Romam cùm rediſſet, à Pio Quarto Aſſeſſor in Sacello deſignatur, qui eundem anno M. DLXV. duodecimo die Martij, qui Diuo Gregorio ſacer eſt, Cardinalem cum titulo *Ordinatur Epiſcopus & fit ſacerdos.*

ſancti Sixti creauit, eodemque anno Legatum à latere in Hiſpanias miſit, & ſignaturam Breuium Apoſtolicorum ei contulit: è qua legatione reuerſus non eſt, priuſquam Pio Quarto defuncto, Pius Quintus Pontifex Romanus eſſet electus: cum quo Pontifice initio illi non optimè conuenit, eò quod rigorem illum iuſtitiæ, quo Pius vtebatur, moderandum eſſe diceret. *Cardinalis creatur.*

Poſt obitum Pij Quinti anno partus ſalutiferi M.DLXXII. feria tertia, quæ in XIII. Maij incidit, hora circiter XXII. Pontifex renunciatus eſt. Eius autem electio fuit eiuſcemodi. Amici Moroni omnibus concilijs, agendique modis vſi erant, eodem die, quo in Conclaui Cardinales conuenirent, vt ipſe Moronus eligeretur: ſed cùm inſtitutum ſuum propter varia, quæ occurrebant, impedimenta ad optatum finem perducere non poſſent, cogitationes ſuas aliò conuerterunt. Intereà Cardinalis Granuellanus cum Farneſio diu multumque de noui Pontificis electione collocutus eſt: placuit tandem ipſis vt Farneſius (cuius magna erat in hoc Collegio authoritas) duos aut tres Cardinales nominet, qui præ cæteris ad tantam Maieſtatem obeundam digniores iudicarentur: & vt Granuellanus (quantum in ſe eſſet) procuraret, vt vnus ex illis Pontifex eligatur. Farneſius cùm tempus deliberandi poſtulaſſet, & negotium cum ſuis communicaſſet, Cardinali Granuellano reſpondit, ſe nominare Cardinalem Montepulcianum, Cardinalem Boncompagnium, & Cardinalem Correggium. Granuellanus accepta hac nominatione Cardinalem Alexandrinum, Pij Quinti Nepotem adijt, & multis cum illo de hac electione ratiocinatur. Alexandrinus mox in Cellam abijt, & omnia cum ſuis amicis communicauit, quibus etiam ſuum conſilium detexit, dicens; Se quidem laboraſſe, vt aliquis eorum Cardinalium, qui ab Auunculo ſuo erant promoti, in Pontificem aſſumeretur: ſed negotium hoc tam intricatum eſſe, vt huius rei felicem euentum ſperare non poſſet, quia Cardinales pleroſque in eo conuenire cerneret, non eligendum Pontificẽ ex ijs, qui adeò nuper cardinales facti erant: non eſſe itaque ſpem de his, quos Auunculus creauerat. Sed & videre ſe viam optimè præſtratam eſſe Cardinali Boncompagnio: ſe quoque tum ob hanc cauſſam, tum quia ſciebat virum eſſe magni meriti, non malè erga illum affectum eſſe. Cardinalis Farneſius non obſcuris argumentis proſpiciebat electio- *Pontifex eligitur.* *Alexandrini Cardinalis cõſultatio.*

Digitized by Google

electionem in aliquem è tribus à ſe nominatis, & quidem in Boncompagnium propendere: quod & Cardinalis Vrbinus facilè animaduertit, qui de eodem quoque ſubiecto ſeu candidato optimè ſentiebat, & amicis Poncompagnij iuſsit ſecuros eſſe de illius electione: nullam fore difficultatem, ſi Alexandrini, & ei adhærentium ſuffragijs non deſtituatur. Vota namque Borromæi & Altempij, qui illum ſummoperè electum cupiebat, omnemque operam adhibebat, vt Boncompagnius eligeretur, ab illo ſtabant: aliorum omnium, paucis exceptis, huic negotio incommodare non poſſe nouerant. Cùm autem Alexandrinum & Medicæum, qui illi fuit adiunctus, Boncompagnio ad electionem quoque ſuffragari intellexiſſent, negotium peractum crediderunt: cœptumque eſt dici, Boncompagnium ad Sacellum ducerent, vt Pontifex ſalutetur, miſsiq; ſunt nonnulli, qui octo Cardinales omnium horum ignaros huius rei certiores facerent. Vercellenſis verò ad cubiculum Boncompagnij acceſsit, ipſumque manu apprehenſum ſalutauit, dixitque: ſecum ad Sacellum concederet: erat enim electus Pontifex Boncompagnius ſine vlla commotione aut animi perturbatione, cum magna conſtantia aliud nihil reſpondit, quã, Domine mi, ſuntné vota verè ſufficientia, ad hanc electionem? Cumque reſpondiſſet Cardinalis Vercellarum eſſe ſufficientia, atque id ipſum alij quoque Cardinales, quorum magnus hic erat concurſus, affirmarent, ille innixus menſæ accepit ſcripta quædam, quæ ipſe magni faciebat, ijsque pectori applicatis; Eamus, inquit, in nomine Domini; atque ita vultu animoque compoſito ad Sacellum venit tali cum magnanimitate & grauitate, quali cum poſſet in ſimili caſu quiſpiam alius. Cùm in Sacellum veniſſet, in mirabili concurſu Cardinalium ab omnibus Papa ſalutatur, & debita cum reuerentia colitur. Ille autem ex ſingulari deuotione, qua ſemper erga B. Gregorium fuerat, nomen Gregorij ſibi ſumpſit. Res fuit admiratione digniſsima, tam arduum negotium quatuor aut quinque horis confici potuiſſe: & nullum (vt ſolet) interueniſſe obſtaculum, quod illud impediuerit, omnia inſuper per Cardinales facta, & nihil (vt ſolet) per Conclauiſtas.

Coronatur. Electus Pontifex deinde coronatus eſt in feſto Pentecoſtes, quòd paulò poſt electionem ſubſecutum eſt. Mox literas dedit ad Confœderatos, illis ſignificans, ſe eiuſdem eſſe voluntatis, quo Deceſſor eius Pius, neque ſupinum aut negligentem ſe fore in mittendis ſubſidijs ijs, quæ pro authoritate & poteſtate ſua poſſent exſpectari. Mortuo Pio Quinto & ſede vacante, Marcus Antonius Columna Roma diſceſſerat, poſtquàm iam à ſacro Collegio in officio ſuo cõfirmatus eſſet, litterasq; à Rege Catholico accepiſſet, quibus admonebatur, vnquã primùm ſeſe ad expeditionem Turcicã præpararet. Gregorius cum prudentiſsimi huius Ducis fortitudiné conſideraret, etiam ſua eum authoritate, vt Architalaſſus deinceps eſſet, confirmauit. Columna itaque cum Iacobo Soranzo generali annonæ ſtructore Meſſana ſoluunt, quibus ſe Ioannes Auſtriacus certis motus rationibus, cum ſua claſſe iungere noluit: ſed dedit illis viginti triremes ſub imperio Gilandradæ: promittens ſe cum reliqua claſſe breui ſubſecuturum, niſi tumultus illum Belgici retardauerint, aut alio fortè auocauerint. Illi autem expanſis velis circa finem Iulij, Anno M. D LXXII. Corcyram appulerunt, vbi Generalem Foſcarinum inuenerunt: Hic communibus ſententijs determinatum eſt, hoſtilem claſſem per mare quærere, eique quoquo modo pugnandi copiam offerre. Neque hanc ſententiam mutauit fama, quæ claſſem Turcicam pluribus quam ducentis quinquaginta nauibus conſtare aſſerebat. Non enim credere potuerunt id verum eſſe, propter maximã cladem, quam anno præcedenti Turca à noſtris acceperat, aut ſi qui crederent, exiſtimabant tamen naues è viridi ligno fabricatas, bello minus eſſe idoneas. Noſtri itaque ad pugnam prompti & parati naues omnes luſtrârunt, & in Corcyra recenſuerunt, inuentęque ſunt triremes centum & triginta, quinqueremes ſex, naues oblongæ decem, omnes quàm optimè expeditæ, & rebus ad pugnam neceſſarijs inſtructæ. Omnibus ſic conſtitutis portu exeunt, & Peloponneſum præter nauigantes Cytheram inſulam, nunc *Cerigo*, tenuerunt, ibique intellexerunt, claſſem Turcicam iuxta Monenbaſiam in anchoris ſtare. Relicta igitur Cythera ad Promontorium Malium nauigant: quò cùm ſexto die Auguſt. veniſſent, hoſtilem claſſem eminùs conſpexerunt: videbaturque recta ad noſtros contendere. Hic iterum intellexerunt claſſem ducentis quinquaginta omnis generis nauibus conſtare, & imperatorem, ſeu Generalem illius eſſe Vluzalium, qui (vti certis nuncijs didicerunt) ab Imperatore ſuo mandatum habebat, quod cum noſtris non confligeret, niſi maximum aliquod commodum, atque

Claſsis confœderatorum iterum in Turcas expeditur.

adeò

adeò certam victoriam præuideret: alioqui pugnam detrectaret, ne quod periculum maritimis oris, vrbibus & locis crearet. Noſtri extemplo cùm Turcica claſsis apparuiſſet, ſuã in ordinem redegerunt, aciem inſtruxerunt, & naues rectà in hoſtem impellunt. Vluzalius videns Chriſtianorum claſſem aduentare, vt ſuam inuadat, licet eum numero nauium ſua longè inferiorem cerneret, conuerſis puppibus occidentem verſus properat, & ſub inſula *de Cerui* claſſem ſiſtit. Noſtri illum inſequuntur, ſed tardè admodum: cuius tarditatis ratio hæc erat, qui maiora nauigia remulco trahere debebant, qua in opera totus ille dies abſumptus eſt, ita vt occidente iam Sole hoſti appropinquarent: quo tempore omnes iudicabant pugnam incipiendam non eſſe, cùm ea vix ante noctem perfici poſſet.

Turcæ pugnam ſubterfugiunt.

Vluzalius vt ſuam exiſtimationem ſaluam conſeruaret, ſignificaretque ſibi decretum eſſe cum hoſte pugnare, vertit proras, inſtruit claſſem, naues in ordinem cogit, milites arma capere iubet, omniaque ad prælium aptat, haud aliter, quàm aut oppugnare hoſtem, aut ab hoſte oppugnari paratus eſſet. Noſtri huius rei per exploratores certiores facti, ſublatis clamoribus ſibi gratulabantur copiam pugnandi datum iri, & tantum diei adhuc ſupereſſe, vt & incipere certamen & finire poſſent. Parati itaque ad claſſem inimicam aggrediendum, cœperunt emiſsis aliquot pilis hoſtem laceſſere. Vluzalius, vt qui nihil minus quàm confligere cum noſtris in animo habebat, omni qua potuit dexteritate ſeſe ſubduxit, & celeri fuga vlterius in occidentem fertur: quem fugientem licet noſtri ſumma cum velocitate inſequerentur, aſſequi tamen non potuerunt. Vt autem Vluzalius fugam ſuam noſtris magis occultaret, multas machinas puluere tantum, non etiam pilis oneratas diſplodi iuſsit, vt fumus noſtris conſpectum eriperet, Turcæque ſub ipſa nebula tutius elaberentur. Tandem claſſem ſaluam ad promontorium Martapan, omnium promontoriorum totius Peloponenſi maximè auſtralem in portum *delle quaglie* applicuit. Magiſtri Cytheram reuerſi ibidem toto biduo permanſerunt: inde rurſus hoſtem inſecuti ſunt, & decimo Auguſti claſsis Turcica iterum conſpecta eſt. Sed antequam noſtri ad pugnam venire potuerant, Barbarum cum claſſe Coronem fugit, noſtri autem denuò Cytheram reuerſi ſunt.

Intereà Chriſtianis nunciatur Ioannem Auſtriacum cum ſua claſſe Corcyram veniſſe, & vehementer dolere, quod ſe abſente hoſti pugnandi occaſionem obtuliſſent. Quare Columna, cui illa Auſtriaci philaucia faſtidio erat, cum Gilandrada ſtatuit cum ſuis triremibus Corcyram ad Auſtriacum velificari, vbi cum Auſtriaco deliberârunt, quid eſſet agendum. Communi tandem conſilio decretum eſt, denuò claſſem Turcicam, quæ tunc in Nauarino portu reficiebatur, tentandam eſſe, Corcyra itaque ſoluens Auſtriacus decimo Septemb. Gomenozzam venit, vbi cum claſſem luſtraſſet, centum octoginta triremes, octodecim maiora nauigia, & ſex quinqueremes inuenit, inter quas etiam Venetorum naues recenſebantur. Iterum de communi Generalium conſilio determinatum eſt, vt ſi quo modo fieri poſſet, hoſtes ex improuiſo adoriantur: vt hoc modo ipſis fuga interclusa ad conflictum cogerentur. Cęterum euentus docuit noſtros optimè cõſuluiſſe, ſed conſilium prudenter exequi non potuiſſe. Cùm enim de nocte ad portum Nauarinum, in quo ſe claſſis Turcica continebat, venire debuiſſent, prima luce venerunt. Quorum aduentus cùm ex altiſsimis montium ſpeculis agnitus eſſet, confeſtim Vluzalio hoſtem in procinctu eſſe nuntiatur. Ille quia præmonitus ſat temporis haberet, claſſem è portu educendi, noſtris ſpectantibus Modonam fugit. Hic cum portum inueniſſet munitiſsimum, & ab omni impetu hoſtili ſecurum, noſtros exſpectauit, neque voluit vnquam, licet ſæpè à noſtris prouocatus, & multis pugnandi occaſionibus oblatis, in altum prodire, & manum cum noſtris conſerere. Sed machinis aliquot bellicis in vicino quodam ſcopulo diſpoſitis, & munito colle, qui portui imminebat, iſtis propugnaculis ſeſe tueri, & noſtram claſſem longius a portu reijcere voluit. Noſtri videntes, quia tempus fruſtrà elaberetur, nec poſſe hoſtem ad pugnam elici, in portu autem oppugnare periculoſum eſſe, eò quòd locus ipſis incommodus, hoſtibus verò commodiſsimus eſſet, ſtatuerunt terreſtri prælio fortunam eſſe tentandam. Definitum itaque eſt, vt ſcopulum illum, & illum collem ab Vluzalio munitum oppugnent. Veriſimile namque eſſe, vt ſi hoc fiat hoſtem aut ad pugnam venturum, aut amiſsis iſtis munitionibus, relicta claſſe terreſtri ſeſe itinere ſaluaturum. Sed cùm à quibuſdam ſeruis Chriſtianis, qui fuga elapſi erant, duo iſta loca & præſidijs, & apparatu bellico ſatis ſuperq; munita eſſe didicerant, adeò vt iſta occupandi nulla ſpes eſſe deberet, mutato conſilio viſum ipſis eſt, maiorem

Munit ſe Turca in ſcopulis.

Kkk exerci-

exercitus patrem cum aliquot machinis in terram exponere, & Adoneu vrbem oppugnare. Dum huic operi intenti ſunt, tanti ventorum turbines mari incubuerunt, tanta tempeſtas orta eſt, imbreſque tam denſi de cœlo deciderunt, vt facilè præſagirent, ſe nullum fructum facturos eſſe. Iterum igitur à priori ſententia diſcedentes, animo deſtinârunt reclamantibus tamen Hiſpanis, caſtellum Nouarinum ſumma contentione oppugnare, non enim longè illud à mari erat diſsitum. Secundo itaque Octobris tria millia Italorum, & mille ducentos Hiſpanos, ductore Alexandro Farneſio tunc Principe, nunc duce Parmenſi, in terram expoſuerunt. Parmenſis cùm eodem die machinas ad muros verberandos diſponere vellet, à baliſtarijs qui è caſtro pilas ſine intermiſsione eiaculabantur, fuit impeditus. Vt igitur minori cum ſuorum damno hoc opus perficeret, vſque in noctem inſequentem illud prorogauit. Cæterùm ſub veſperem tanta iterum tempeſtas inhorruit, tantæ inundârunt pluuiæ, cum ventis & frigore tam intolerabili, vt impoſsibile fuerit operas inceptas perficere: tum propter aquas, tum etiam propter immenſum frigus, quo milites penè obriguerunt. Poſtridiè Auſtriacus per ſeruum Chriſtianum, qui triremium vinculis erat elapſus, fit certior, Modonæ multas equitum copias colligi, quibuſcum Vluzalius caſtro Nouarino ſuccurreret: iam octo millia confluxiſſe, & in horas plures exſpectari. Quare Auſtriacus re diligenter examinata, cùm facilè animaduerteret, caſtrum illud etiamſi in Confœderatorum poteſtatem veniret, defendi tamen ab ipſis non poſſe, præcepit omnibus, qui ad hanc expeditionem in terram deſcenderant, ſtatim ad naues reuerterentur. Qui dum reditum parant, à decem millibus equitum Turcicorum circumueniuntur. At Princeps Parmenſis oppoſitis machinis bellicis, iiſque in hoſtem conuerſis, eorum impetum retardauit, ordines perturbauit, & magno illorum detrimento reiecit.

Chriſtiani Nouarinum oppugnant.

Chriſtiani periclitantes à Principe Parmenſi ſaluantur.

Conſiderantes itaque noſtri, quod neque terra proficere aliquid poſſent, nec mari hoſtem ad pugnam elicere, decreuerunt hoc anno nihil vlterius tentare: ſed claſſem in portum reducere. Antequam tamen id facerent, placuit ſemel adhuc experiri, an hoſtem è latebris extrahere, & ad pugnandum prouocare poſſent. Dum hæc ſecum deliberant, ecce peropportuna ſeſe obtulit occaſio. Nauis quædam Veneta Zacyntho venit vt ſe claſsi noſtræ iungeret. Vluzalius cùm eminùs nauim hanc conſpexiſſet, miſsis quibuſdam nauibus illam iuſsit expugnari. Noſtri huius rei certiores facti, cum parte claſsis eò aduolant, vt ſociam nauim defendant: reliqua interim claſsis ad pugnam ſe parat, vt ſi Vluzalius portu egrediatur, illum vndique cingant, & volentem nolentem ad conflictum adigant. At ille ſibi metuens ictu maioris machinę ſigno dato receptui cecinit, nauesque ſuas reuocauit, quæ mox in tutum redierunt, vna excepta, quam inſpectante vniuerſa claſſe Marchio ſanctæ Crucis, prudens Princeps, & imperterritus miles intercepit.

Nocte, quæ ſeptimum Octobris diem ſubſequebatur, claſsis noſtra verſus Occidentem curſum inſtituit. Cumque Gomenozzam appulſa eſſet, Ioannes Auſtriacus & Columna per mare Siculum Meſſanam claſſem reduxerunt. Foſcarinus verò cum ſuis nauibus in Corcyra manſit. Audiui nonnunquam à Chriſtianis, qui capti à Turcis, tunc in illorum claſſe ſeruiebant, quòd Vluzalius in his vltimis, quæ offerebantur occaſionibus pugnandi copiam feciſſet, niſi ei in mentem veniſſet, quòd is ipſe dies anniuerſarius erat, quo ſuperiori anno claſsis Turcica memorabilem illam cladem accepiſſet, quare ſuperſtitioſo iudicio ſuo deterritus, omninò credidit, diem illum fatalem & Turcis infelicem eſſe: ideoque conſultum neutiquam videri ſummam ſalutem periclitari.

Claſsis Chriſtianorum refecta redit.

Cùm Pontifex intellexiſſet claſſem ſine vllo fructu rediiſſe, ait, Lætum nimis & glorioſum exordium noſter Pontificatus habuiſſet, ſi claſsis noſtra manum cum hoſte conſerere potuiſſet, Turcicamque expugnaſſet, aut aliud graue damnum Barbaro intuliſſet. At nos exhortando Principes, vt fœderi contra illum inito & confirmato ſeſe iungant, continuiſque precibus Deum obſecrando, vt populo Chriſtiano virtutem & fortitudinem largiatur, noſtro officio ſatisfaciemus: vt Deus pro ſua miſericordia (ſi tamen ſaluti noſtræ expediat) futuro anno inſignem aliquam & lætam victoriam nobis largiri dignetur. Intereà miſit ad Regem Hiſpaniarum Archiepiſcopum Lanzanum, vt eius Maieſtatem exhortaretur, naues, & quæ ad expeditionem in Turcas erant neceſſaria, ſequenti anno maturius quam præcedenti ad bellum præparentur. Ad Carolum verò Franciæ Regem miſit Legarum Fuluium, Cardinalem Vrſinum, omnibus, iiſque optimis

Pontifex Carolum Franciæ Regem ad fœdus inuitat.

Digitized by Google

timis vſus medijs, vt Regem hunc in ſacrum fœdus adduceret. Suſcepit hoc onus in ſe Pontifex, tum quia ratione fœderis deuinctus erat, quotannis Imperatorem & Regem Chriſtianiſsimum exhortari, & ad ſacrum hoc fœdus inuitare: tum etiam ex ſingulari quadam beneuolentia, qua Regem hunc complectebatur, hancei gloriam exoptans, vt & eius virtus huius ſanctæ expeditionis particeps eſſet. Præterea, vt aucto Confœderatorum numero, maior eſſet de victoria ſpes & ſecuritas. Cùm itaque Cardinalis ille in Franciam ad Regem veniſſet, omnem adhibuit diligentiam, vt eius Maieſtatem ad bellum hoc Turcicum vnà cum cæteris Confœderatis ſuſcipiendum induceret. Non eſſe Principem (ait) inter omnes Chriſtianos, cui magis ex officio incumbit, nomen Chriſti defendere & diffundere, ſeu propagare, quàm Regi Franciæ: vt qui inde titulo Chriſtianiſſimi à multis iam ſeculis condecoratur: ad hanc tam ſanctam expeditionem debere eius Maieſtatem incitari clariſsimis maiorum ſuorum exemplis, qui ad conſeruandam & propagandam fidem Chriſtianam grauiſsima bella geſſerunt, populos ſuos, facultates & proprias ſæpè perſonas præſentiſsimis periculis expoſuerunt. Magnam adhæc gloriam atque vtilitatem ſuam Maieſtatem ex hoc fœdere atque bello reportaturam. Gloriam quæ hinc conſequetur eſſe manifeſtam: quid enim glorioſius eſſe poteſt fideli Principi & Chriſtiano, quàm inimicos Chriſti & fidei bello perſequi, & à Chriſtianorum ceruicibus repellere? Neque minorem fore vtilitatem: deuicto enim Turca, opulentiſsimas eius regiones facilè poſſe occupari, magnum in ijs quæſtum victorem poſſe facere, & ampla ſpolia reportare. Huc accedere, quod Chriſtianiſsima ſua Maieſtas populos ſuos in Turcas mittendo, regnum ſuum perniciosis hereticorum ſeditionibus liberaret, quibus nunc tam crudeliter affligatur. Multos enim hæreticos ad hoc bellum profecturos, adeò vt remanſuros ad nouos tumultus concitandos vires non ſint habituri ſufficientes. Ne verò Regem ab hoc ſacro fœdere deterreret rerum præcedentium memoria, aut loci in fœdere dignitas ſeu præeminentia aut difficultas vtilitatis, ne fortè eas cõſequatur partes, quæ ſuæ Maieſtati conuenirent, Pontifex omnes iſtas difficultates in ſe recipiebat, promittens ſe effecturum, vt in omnibus his, alijſque Regi ſatisfiat. Simili modo offerebat, ſi quid aliud in hoc fœdere eſſet, quod eius Maieſtati minus placebat, ſe id ita temperaturum, vt omne faſtidium tollatur. Meminiſſe Regem debere vbi Dei negotium agitur, ibi nec honorum, nec opum cupiditati indulgendum eſſe. Quod ſi omnem diffidentiam auferri, & per omnia ſecurus eſſe velit, non videri Pontifici commodiorem ad omnia impedimenta tollenda viam poſſe excogitari, quàm ſi inter ſuam Maieſtatem, Regemque Catholicum vera & firma conſtituatur amicitia: fieri autem hoc poſſe, ſi noua inter ipſos contrahatur affinitas, fratri ſuo alteram filiarum Regis Hiſpaniarum ſpondendo.

Oratio Legati Pontificij ad Gallum.

Hæc Legatus iuſſu ac nomine Pontificis. Cui à Rege reſponſum eſt, ſe non aliam ob cauſam, quam ad defendendam fidem Catholicam, & ſanctæ Sedis obedientiam conſeruandam tot iam annis regnum ſuum, vitam & ſuam & matris, & fratrum multis periculis expoſuiſſe. Ad hoc autem ſe non tam exemplis maiorum ſuorum, quàm naturali inſtinctu, honeſtatis vi, & ipſo decoro permotum eſſe. Huius autem rei præter alia, vel hoc manifeſtiſsimum eſſe argumẽtum, quòd poſt mortem Admiralij generali edicto, omnes hæreticos, qui inueniri poſſent, gladio feriendos iudicaſſet, adeò vt paucis diebus ſeptuaginta millia, & quidem plures trucidati ſint: fore autem horum numerum maiorem, niſi pro ſua clementia infelicis plebeculæ miſertus, & ſpe multos ad Catholicam veritatem aliquando reuerſuros motus, nouo edicto cauiſſet, ne quis amplius occideretur: ſed omnibus, ad Catholicæ Eccleſiæ gremium redire volentibus, parceretur. Porrò ſe promptiſsimum eſſe, nihilque magis optare, quàm vt omnes vires ſuas aduerſus Turcam infeſtiſſimum fidei Chriſtianæ inimicum effunderet: ſed habere ſe in regno ſuo ſubditos omnes rebelles & tumultuantes, maximè autem Narbonenſes & Rupellenſes: & quod malum maximoperè augebat, vereri ſe, ne ijdem in ſua rebellione ab Anglis, & Germanis, quibus iſta de hæreticis ſumpta ſupplicia vehementer diſplicìebant, armis, militibus & opibus adiuuentur & confirmentur. Quantum ad particulares conuentiones ſeu pacta & fœdera, dicebat, ſe libenter Pontificis voluntati obtemperaturum, & quidem propoſitum de matrimonio ſibi maximè placere, ſi Rex Catholicus velit aliquod regnum, aut prouinciam quandam fratri dotem deſpondere, ſed videri ſibi negotium illud effectum tunc non habiturũ.

Reſponſio Regis ad Legatum.

Digitized by Google

Quamuis autem Rex Chriſtianiſsimus ad negotium fœderis tam perſpicuè reſpondiſſet, non deſtitit tamen Legatus eum ſecundo, & quidem alijs verbis & rationibus interpellare, ſi quo modo regem in fœdus poſſet pertrahere, ſed reſponſum non tulit aliud, quam neutiquam ſuæ Maieſtati conſultum videri, hoc rerum ſtatu exercitum in ſuo regno conſcribere, illumque in expeditionem aduerſus Turcas mittere. Huic enim militiæ nomen hos tantummodò daturos, qui verè Catholici ſunt: hæreticos in regno permanſuros, qui tantò potentiores eſſent ad motus nouos concitandos, quantò minores viderent Catholicorum vires ad ſuos furores comprimendos. E ſua itaque & regni ſui re non eſſe, ſacri fœderis illius conditiones accipere, aut illi ſe ſociare.

Legatus re infecta Romam redit.

Legatus cùm videret ſe nihil impetrare poſſe, Romam re infecta reuerſus eſt. Diſplicuit autem Pontifici regem Franciæ fœderi nolle ſubſcribere. Ad alia itaque media conuerſus, fœderis negotium promouere non ceſſauit. Sed & omni ſtudio quo potuit, id egit, vt paratis & comparatis omnibus ad nouam expeditionem neceſſarijs, prima æſtate claſsis expedita aduerſus Turcam mitteretur. Cum omni itaque ſolicitudine triremes, aliæque naues reficiuntur: fortiſsimi quique viri ad militiam conſcribuntur, omnis apparatus bellicus apparatur. Idem & Turcæ fecerunt, nullis parcentes ſumptibus aut expenſis. Qui vt noſtros præuenirent, in Dalmatiam traducto exercitu Aſcruuium, nunc *Catare*, munitiſsimam Venetorum vrbem occupare tentarunt. Sed quia id commodè fieri non poſſe videbant, niſi excitato prius propugnaculo, cum omni celeritate munitionem ſub ipſa vrbe exſtruxerunt. Veneti huius rei certiores facti, per literas Iacobo Soranzo Prouiſori generali, qui tunc in Corcyra, ſeu confinio morabatur, mandârunt, vt cum parte claſsis periclitanti vrbi ſuccurreret, atque propugnaculum diſturbaret. Soranzus accepto hoc mandato, non cunctandum ſibi diutius arbitratus eſt: ſed ſtatim xv. Ianuar. an. poſt Chriſtum natum MDLXXIII. cum viginti triremibus Aſcruuium nauigat, tantaq; cum celeritate appulſus eſt, vt de illius aduentu hoſtibus nihil conſtaret, priuſquam eum proras ad terram applicare viderent, & ſi Soranzus claſſem confeſtim in propugnaculum direxiſſet, vno eodemque illud impetu occupaſſet. Expugnatum igitur confeſtim, igne ſubiecto exuſsit, & diſturbauit, multoſque è Turcis capite iuſsis obtruncari. Prędam hic Veneti non contemnendam nacti ſunt: inuenta namque ſunt in munitione ſeptemdecim maiora tormenta bellica, ſeptem bene inſtructæ triremes, & alia nonnulla, quæ omnia in poteſtatem Venetorum venerunt: ſed & portam ferream accipere, cui Aſcruuium tranſlatæ inſcriptum eſt, à quo, quando, & quomodo capta eſſet.

Veneti à fœdere deficiêtes, cum Turca inducias paciſcuntur.

Intereà Veneti animaduertentes ſua negotia cum Turcis alijs in locis malè ſuccedere, & peiora metuentes, propter potentiſsimam quam inſtruebant claſſem; cui etiam accedebat, quod conquerebantur quoſdam confœderatos conditionibus non ſatisfacere, opera & interceſsione ſui in vrbe Conſtantinopolitana Patroni, & Regis Franciæ Legati, inducias cum Turca pacti ſunt: à quibus ille minimè alienus erat: tum quia Cyprum occupauerat, aliquot etiam ciuitates in Dalmatia Venetis ademerat, tum etiam quia recens adhuc acceptæ ſuperiori anno cladis memoria animum illius ſauciebat, metumque incutiebat, ne vires & proſperi Chriſtianorum ſucceſſus maiora adferrent incommoda. Quamobrem Veneti inducias confeſtim conditionibus honeſtis obtinuerunt. Diſplicuerunt iſtæ induciæ Pontifici & Regi Philippo, vel eò potiſsimùm, quòd ſine ſuo conſilio aut conſenſu erant impetratæ. Veneti extemplò legatos ſuos ad vtrumque & Pontificem, & Regem miſerunt, vt cauſſam ſuam iuſtificarent, & omnem ſiniſtram de ſe conceptam ſuſpicionem auerterent. Neque hac legatione contenti Veneti, etiam multis, diſertiſque rationibus ſeſe excuſârunt & purgârunt, Philippo Boncompagnio, Cardinalis S. Sixti, Pontificis Nepoti iſtuc miſſo, anno M. DLXXIV. vt Henricum Regem Poloniæ ſalutaret, qui mortuo fratre Carolo Rege, inſcijs Polonis, noctu ſumma cum celeritate, ne à Polonis detineretur, aut ex itinere retraheretur, Polonia exceſſerat, & citatis equis Venetias venerat, vt deinceps in Galliam rediret: quod regnum illi hæreditario iure poſt obitum fratris debebatur.

Pontifex à Turcis ad hæreticos in ordinem redigendos ſe confert.

Gregorius itaque cùm non haberet iſtas facultates, vt poſſet in negotio fœderis tantas opes, quantas ſolet, profundere, conuertit ſeſe ad ſuccurrendum Imperatori & Regi Catholico, vt commodè hæreſes exſtirpare, & fidem Catholicam poſſent propagare. In huiuſmodi ſubſidijs multos magnoſque theſau-

theſauros Pontificatus ſui tempore conſumpſit: præter eos, quos regi Galliarum miſit, ad bellum contra Hæreticos continuandum. Ne autem pecuniæ, quæ neruus belli eſt, inopia cogeretur pacem cum hæreticis inire, quæ noxia eſſet, fideique Catholicæ pernicioſa, dedit ei quadringenta ducatorum millia, quæ ex vna collatione ciuitatum Eccleſiæ, & ſex decimis Beneficiorum collegit. Archiduci quoque Carolo & Melitenſibus liberalia ſæpè ſubſidia miſit. Magna inſuper liberalitate vſus eſt in pauperiores nobiles & Magnates. Ducem enim Bruinſvvicenſem, cum Romam veniſſet, ſeptem ducatorum millibus donauit. Sed & magnas impenſas fecit in ædificandis varijs templis, tam in vrbe, quàm alijs in locis ſuburbanis. Neque vllis pepercit ſumptibus in viginti duobus per varias & remotiſsimas mundi regiones fundandis, dotandiſque Collegijs, in quibus iuuentus vnà cum literis pietatem, morumque diſciplinam addiſceret: vt hoc modo cultus Catholicus amplificaretur. Quē in finem homines etiam doctos & feruidos, Religionis zelatores, ad Pretioſum Ioannem in Aethyopiam ad Mauros, ad Conſtantinopolitanos, aliaſque plures nationes miſit. Aluit nuntios aliquot in Germania, vt tentaret ſi illorum authoritate & labore poſſet Hæreticos ad agnitionem veritatis reducere, eoſque ab omni malitia, quantum fieri poſſet, retrahere. Quin & in publicis granarijs ad Thermas Diocletianas conſtituendis, in venuſtiſsimis fontibus ducendis, in plateis tam in Vrbe, quàm alijs in locis ad eccleſiam pertinentibus ampliandis, incredibile eſt, quantas opes expendit. Nullis pepercit ſumptibus anno incarnationis M. D. LXXV. qui Iubilæus erat, vt populo Romam in tanta frequentia, quanta vix vnquam viſa fuerat antea, vt ſacra loca inuiſeret, venienti obſequeretur. Vt enim cum minori moleſtia eccleſiam ſancti Ioannis ad Lateranum adire poſſent, magnis impenſis & laboribus viam commodiſsimam ab Eccleſia beatæ Mariæ maioris ad Lateranum vſque aperuit, & ad peregrinorum vſum ſtrauit. In eodem quoque templo beatæ Mariæ porticum reſtaurauit, vt inſcriptio eiuſdem teſtatur, his verbis: *Gregorius 13. Pont. Max. Eugenij labantem porticum deiecit, & Magnificentius reſtituit: Viam rectam ad Lateranum aperuit, Anno Iubilæi M.D.LXXV.*

Liberalitas Gregorij.

Magnam quoque pecuniæ vim erogauit in legationibus, diuerſis in caſibus, diuerſa in loca mittendis, vt cum Cardinalem Moronum, hominem in rebus gerendis, dexterrimum anno LXXIV. Genuam miſit, ibique ſuis eum ſumptibus aluit, donec Rempub. illam ciuilibus ſeditionibus grauiſsimè agitatam ad priſtinam tranquillitatem reduxiſſet: quæ tunc demum pacata fuit, cum Genuenſes omnem ſuam controuerſiam arbitrio Pontificis, Regis Galliarum & Hiſpaniarum dirimendam contuliſſent, vt ſalua libertate ciuilia ipſi ſtatuta, quæ omnium motuum fons erat & origo, viſitarent, emendarentque. Quam curam Principes illi Cardinali Morono Petro Caſtacciaro, Carolo Borgiæ, & Ioanni Idacio commiſerunt: qui multo cum iudicio leges veteres emendârunt, & multas nouas ſanciuerunt promulgaruntque. Quare & à Genuenſibus humaniter accepti & habiti ſunt. Effecerunt enim ſua diligentia & prudentia, vt multi ciues, qui ſolum verterant, in vrbem redirint, pacificeque & quietè in antiqua ſua libertate viuerent. Hæc pax reddita eſt Genuenſibus menſe Maio, anni M.DLXXVI. quo tempore pontifex etiam occupatiſsimus erat in rebus Polonicis componendis, quo in regno turbulentiſsimi motus erant exorti.

Tumultus ciuilis Genuæ per Legatum Pontificium & alios compoſitus.

Poſtquam enim Henricus Rex Poloniæ Regnum reliquiſſet, vt Franciæ, quod per obitum fratris ſui Caroli ad illum deuolutum erat, capeſſeret, Poloni per literas & Legatos illi ſignificârunt, ſibi maximoperè diſplicere, quòd clam abijſſet, orabant itaq; illum, vt reuerteretur: quòd niſi faceret, ſe in Comitijs ad duodecimam diem Maij, anno lxxv. indictis, nouum Regē electuros. Qui cùm reſpondiſſet, ſibi nequaquam integrum eſſe in Poloniam redire, priuſquam filium ex vxore ſuſcitaſſet, quem Regni hæredē in Frācia relinqueret: Poloni in arce, cui Stecifia nomen eſt, conuenerunt, vt nouum Regem crearent. Hic cum vſque ad medium menſem Iunij hærerent, neque ob varias difficultates & diſſenſiones aliquid certi decernere poſſent, alia Comitia menſe Nouembri Varſouiæ conſtituta ſunt.

Quò cùm dicto die Ordines conueniſſent, diuerſæ & aduerſæ fuerunt ſuffragantium opiniones: nam & varij erant Principes, qui hanc dignitatem ambiebant: Affectabat hoc Regnum Maximilianus ſecundus Romanorum Imperator; Erneſtus eius filius; Ferdinandus frater Archidux Auſtriæ; Ioannes tertius Rex Sueciæ, Sigiſmundus eius filius; Stephanus Batthoræus Tranſiluaniæ Princeps,

Seditio ſeu controuerſia in Polonia ob electionem noui Regis.

ceps, Alphonſus Dux Ferrarienſis, & Ioannes Baſilides magnus Dux Moſchouiæ. Pontifex ope & diligentia ſui Legati, qui tunc erat in Polonia, aliorumque Magnatum induſtria, hoc vnum vrgebat, vt Princeps Catholicus eligeretur, & ne iſta animorum diſcordia in tumultum aut apertum bellum erumperet. In tanta voluntatum & opinionum diſſonantia, Iacobus Vcanius Archiepiſcopus Gneſnenſis cum multis Senatoribus ſurrexit, & egreſſus Curia, ſeu loco, in quo fieri ſolet electio, copijs aliquot militum, qui à partibus ſuis ſtabant armatus, duodecima die Decembris, Maximilianum Romanorum Imperatorem Poloniæ Regem renunciàuit. Alrera pars Senatus hoc factum Archiepiſcopi indignisſimè ferens, poſt biduum elegit Infantem Annam, è Regali & antiqua Iagellonum familia oriundam, vt ipſa Regina eſſet Poloniæ, ea conditione, vt nuberet Stephano Bathoræo, Tranſiluaniæ Principi; qui cùm illam duxiſſet, confeſtim pro Rege Poloniæ electo & confirmato habeteur. Vterque princeps electionem hanc, vbi nunciata eſſet acceptauit: ſed Batthoræus ſolus ad poſſeſsionem regni peruenit. Hinc graues tumultus orti ſunt: ſed mox ſopiti Imperatore ex palpatione cordis paucis poſt menſibus moriente. Batthoræus itaque pacificus factus Poloniæ Rex, in Catholica fide vixit, Princeps fortisſimus, & pontifici per omnia obedieadisſimus, ad quem etiam (vt moris eſt) Legatum miſit, qui nomine Regis obedientiam Romanæ Sedi præſtaret.

Peſtis in Italia. Dum hæc in Polonia geruntur, in quibuſdam Italiæ partibus ſæuisſima peſtis graſſabatur, quæ Tridentum, Mediolanum & Venetias grauius, quàm alias ciuitates & oppida afflixit. Magno erat Mediolanenſibus refrigerio Carolus Cardinalis Borromæus vrbis illius Archiepiſcopus, qui cum opibus & facultatibus, cum propia perſona, omnibuſque modis quibuſcum potuit miſerrimo afflictisſimoque populo opitulatus eſt: non veritus pro ſalute illorum quotidiè, immò ſingulis momentis vitam ſuam graui & manifeſto periculo ſubijcere. Sed qui amat vitæ Chriſtianæ veritatem, exiguam, immò nullam habet vitæ mundanæ curam & rationem.

Venetijs infinitus hominum numerus cuiuſuis ætatis ſexus, conditionis mortem obijt. Quia verò paucisſimi Sacerdotes & Religioſi erant ſuperſtites, Pontifex eò miſit Iubilæum, cuius beneficio omnes in hoc aut alio morbo vera pœnitentia contriti, etiamſi confeſsi nō eſſent, aut alia Sacramenta percepiſſent, plenam peccatorum ſuorum indulgentiā cōſequerentur. Aloyſius Mozenigus ea tempeſtate Venetiarum Dux, omnia humana remedia adhibuit, vt peſtiferum hunc morbum fugaret: votum quoque Deo nuncupauit, ſe templum Saluatori ædificaturum, ſi diuina illius Maieſtas hanc vrbem à tam horribili contagione liberaret. Non pòſt multos dies morbus hic cœpit minui, & paulò poſt omninò conquieuit. Multæ ciuitates Italiæ ſingulari beneficio & prouidentia Dei ab hac lue immunes euaſerunt, & quidem potisſimum Romæ; quo cum à mercatoribus ſarcinę quædam ex varijs mercibus conflatæ aduectæ eſſent, facta pro conſuetudine decuria, admiſſæ ſunt, & in vrbem illatæ. Cæterùm mercatores illi vt maiorem quæſtum facerent, decreuerunt eaſdem ſarcinas in alias longè diſsitas regiones mittere, atque ibidem diuendere. Quò cùm tranſportatæ eſſent, & diſſolutæ, confeſtim omnia loca infecerunt: erant enim inter iſtas merces quædam maximè peſtiferæ. Idem factum fuiſſet Romæ, niſi Deus mercatoribus illis hanc mentem inſpiraſſet, vt maioris quæſtus gratia, non Romæ merces vendere, ſed alio mittere maluerint. *Pax tentata in Belgio.*

Anno circiter poſt hāc Italiæ calamitatem tranſacto, pontifex per literas fit certior, Epiſcopum * Leodienſem negotium componendæ pacis inter regem Philippum & Ordines Belgicos, qui paulò ante per ciuiles diſcordias ab illius imperio deſciuerant, agitare: & quod Ioannes Auſtriacus Belgicarum prouinciarum Gubernator, quem contra rebellem populum Rex Catholicus miſerat, cum Principe Parmenſi, tunc eius Vicario, poſt mortem verò Auſtriaci in Gubernatione ſucceſſor, multa præclarè gereret, & multis prę lijs victor, Hæreticos affligeret, quam vtilisſimam Regi & Religioni Catholicæ operam, magna cum nominis ſui gloria Parmenſis hactenus continuauit.

** dic Leodij id eſt, Lodienſ. habet exemplar Italicum. quæ vrbs Italiæ eſt: ſed mendam eſſe puto.*

Pontifex cùm hæc intellexiſſet, multis grauibuſque cogitationibus & curis animum fatigauit, quomodo efficeret, vt hæc pax cum authoritate Sedis Apoſtolicæ, & ſine vllo fidei Catholicæ detrimento conſtitueretur; confeſtim Dominum Caſtanæum; nunc Cardinalem S. Marcelli nuncium iſtuc legauit, qui in omnibus conſilijs & actionibus ſuis ſingularem prudentiam & admirabilem integritatē oſtendit. Sed pacis huius negotium

non

non alium habuit finem quàm ſemper in iſta regione habere conſueuit. Vnde maiora bella conſecuta, & multæ ex primarijs vrbibus ab eodem Duce captæ ſunt: magna pars Belgarum ad verum Catholicæ Religionis cultum reducta, Deo & Regi, licet in ſummis calamitatibus, fidelis permanet.

Portugalliæ regem quid ad bellū in Mauros ſuſcipiendum impulerit.

** Sic Latini ſcriptores illū nominãt, licet Italicus eum Malamalach vocat.*

Eodem anno quo pax inter Regem Philippum & Ordines Belgicos agitabatur, Sebaſtianus Protogalliæ Rex, magnanimus & religioſus iuuenis, expeditionem in Mauros meditabatur. Ad hanc cogitationem impulit illum deſiderium reducendæ in hanc mundi plagam Chriſtianæ Religionis, quomodo ea temporis antiquis ibidem coli conſueuit; & ſympathia ſeu dolor animi, quo cruciabatur ob Mahometem * ab Abdelmelecho patruo ſuo regnis Feſſæ & Maroci pulſum: qui aſsiduis, iiſque ſupplicibus precibus ad Portugalliæ Regem confugerat, opem & auxilium implorans, vt Regna ſibi per vim adempta poſſet recuperare. Pollicebatur, ſi Luſitani armis & auxilio in Regna reſtitueretur, ſe perpetuum eius fore tributarium. Vt autem huius rei ſecuritatem Portugallo præſtaret, omnes portus marium eius fidei & poteſtati traderet, vnà cum circumiacentibus agris, quos adeò fertiles eſſe dicebat, vt cum eorum frugibus non tantum fames, qua nonnullæ ciuitates in iſtis partibus Luſitanorum imperio parentes, ijs temporibus, quibus tutò nauigare non licet, grauiter affliguntur, poſſet depelli: ſed & abundantia frumenti, aliarumque rerum ad humanos vſus neceſſariarum quotannis in Luſitaniam poſſet importari. Præterea idem Mahometes vt Luſitanum alacriorem, & ad auxilium ferendum promptiorem redderet, vnum ex filijs ſuis obſidem illi reliquit. Multis quoque argumentis Luſitano perſuadere conabatur, bellum hoc nullam vel exiguam habiturum difficultatem; à maiori namque ſubditorum ſuorum parte ſe diligi & deſiderari; ab omnibus vero pro ſolo, legitimo & naturali ſuo domino agnoſci. Abdelmelechum patruum ſuum non electione populi imperium adijſſe, ſed fauore Turcarum inuaſiſſe: Turcas autem non aliam ob cauſſam illi patrocinari, quàm vt per illum via ipſis ſternatur, ad vicinas ciuitates & prouincias paulatim occupandas. Id autem Chriſtianæ Reipublicæ maximo fore detrimento. His alijſque rationibus motus Luſitaniæ Rex Sebaſtianus, animum ad hanc expeditionem Mauritanicam ſuſcipiendam adiecit, & Mahometem in hac iniqua ſua fortuna iuuare decreuit. Antequàm tamen bellum hoc ſuſciperet, voluit Philippum Regem conſobrinum ſuum in re tam ardua conſulere. In Caſtiliam itaque profectus, in vrbe Guadalupenſi Regem Philippum conuenit, & cum eo diu multumque deliberauit, quid in hoc negotio faciendum eſſet.

Sebaſtianus conſulit Philippum Hiſpaniarum Regem.

Rex omnibus modis illi hanc expeditionem diſſuaſit, admonens eum, quòd hoſtis potentiſsimum habebat exercitum, cum in bellis eſſe exercitatum, virum fortem & imperterritum, qui Turcas habebat ad ſui defenſionem paratiſsimos: periculoſum eſſe promiſſis & ſpe Mahometis confidere. Barbarorum enim fluxam eſſe fidem & lubricam. Prudentiſsimè autem Rex Philippus Luſitano conſulebat, non eſſe nimium credendum verbis Mahometis: etenim nunquam fides habenda eſt verbis eorum, qui ditionibus ſuis eiecti, opem quærunt vt eas recuperent: tanta enim in illis eſt cupiditas amiſſa recipiendi, vt multa facillimè credant, quæ falſa ſunt, & ipſi multa artificioſè comminiſcantur, quæ vltrò adijciunt: ita vt inter ea quæ ipſi credunt, & quæ credenda proponunt Principes illos, à quibus opem implorant, tanta ſpe compleant, vt aut inutiles ſæpè ſumptus faciant, aut expeditionem ſuſcipiant, in qua & ſua, & ſuorum ſalus periclitatur, immò concidit. Senſit hoc ſuo malo verum eſſe Rex Luſitaniæ; qui contemptis Regis Philippi ſanis conſobrini ſui conſilijs & monitis, vanis Mahometis pollicitationibus fretus, expeditionem in Mauritaniam ſuſcepit.

Luſitanus in Mauritaniā transfretat.

Collectis igitur ex omnibus nationibus lectiſsimorum militum triginta millibus, in Mauritaniam ad hoc bellum transfretauit. In hoc tanto exercitu quinque millia Italorum fuerunt, quos cum alijs nationibus pontifex in Britanniam miſiſſet, ſub imperio cuiuſdam Angli, qui illi perſuaſerat, ſibi regionem illam cognitam eſſe, abſque magna difficultate poſſe aliquot ciuitates occupari, & latiſsimam hoc modo viam ad regnum illud expugnandum aperiri. Sed ob certas quaſdam rationes alias, milites illi Regi Luſitaniæ ſacramentum dederunt, qui etiam in exercitu ſuo duo millia equitum Luſitanorum ducebat, & octingentos, quos Mahomeres collegerat. Totus hic equitum numerus æſtimabatur (vt alijs temporibus ſæpè obſeruatum erat) tantum in bello valere, quantum quater mille & quingenti Mauri.

Rex exercitu hoc claſsi multarum nauium impoſito, vigeſimaquarta Iulij, anno M. DLXXVIII.

Digitized by Google

D LXXXIII. Vlyſsibona ſoluit, & decimaoctaua menſis ſequentis Arzillam, ditionis ſuæ ciuitatem apulit. Hic quatuor peditum millia reliquit, qui prohiberent, ne Algerenſes Mauris ſubſidia mitterent, & alia quatuor millia miſit in munitionem ſuam Maragamati imminentem in Regno Marocenſi, qui continuis velitationibus diſtinerêt Mauros, qui ad bellum præſcriptum hoſti ſubmittebantur. Hic ex certis nuntijs & exploratoribus didicit, hoſtis exercitum eſſe potentiſsimum. Quare Duces, Barones, & Præfecti Regis Luſitaniæ omnem mouerunt lapidem, vt Regem ab hoc bello deterrerent: hortabantur illum vt in Luſitaniam redeat, & ſe, ſuoſque in præſentiſsimum periculum non mittat; quod futurum haud dubiè eſſet, ſi populum ſuum cum exercitu quadruplo maiore ſuo pugnare iubeat.

His dictis motus Rex, decreuit cum ſuis reuerti: ſed Mahometes de hoc Regis conſilio factus certior, neruoſo & efficaci loquendi modo Regem affatur, cumque multa ſpe replet, perſuadens inſuper illi, rem ad prælium ſeu pugnam non venturam, ſine pugna victoriam ſe conſecuturus eſſe. Inimici enim Regis populum, mox vbi hoſtē adeſſe viderint, eum deſerturos & dilapſuros eſſe. Quibus verbis Barbarus animum Regis in ſuam iterum ſententiam pertraxit, & ſpecioſis ſuis promiſsionibus id effecit, vt Rex ſuſceptum bellum proſequendum eſſe determinauerit. Viceſimo itaque nono Iulij cum exercitu ſuo reliquos Alearquiuirium, primariam Regni Feſſenſis ciuitatem contendit. Hic primùm inimicus viſus eſt exercitus, nec inuentus eſt quiſpiam ex militibus, qui partes Mahometis ſequi voluit: immò omnes ſe promptos exhibuerunt, ad militandum ſuo Abdelmelecho: qui in exercitu ſex millia equitum, & quindecim millia peditum habuiſſe perhibetur.

Rex Sebaſtianus cùm hoſtis exercitum à fronte conſpiceret, videretque ſe fuga ſaluari non poſſe, forti & imperterrito animo ſtatuit, cum hoſte (licet multò potentiore ſe) confligere. Quarto itaque Auguſti, anno M. D LXXXIII. exercitum in tres turmas diſtribuit, in quarum vna equites erant ſub Duce Duardo Meneſchio. Aliæ duæ turmæ ex peditibus conſtabant, ad latera primæ turmæ equitum conſtitutæ: quarum vnam à manu dextera ducebat Dominus Antonius, magnus Prior Melitenſis, notus Patris Sebaſtiani conſobrinus: alteri præerat Dux Ancitanus. Rex ipſe cum præcipua nobilitate in fronte primæ turmæ generoſo & equo, & animo ferebatur.

Abdelmelechus ſimiliter exercitum ſuum in optimum ordinem redegit, & in formam dimidiæ Lunæ conſtituit, alis ſeu cornibus ſuis locis accommodatis. Hoc modo conſtitutis exercitibus, Luſitani cum tanto impetu in eam exercitus inimici partem, quæ erat potentior, irruunt, vt eam perruperint, & plurimos Mauros trucidauerint. Et ſi confeſtim Luſitani vires collegiſſent, & auxiſſent, denuò hoſtis aciem fregiſſent, ſtrauiſſent, & in fugam conieciſſent.

Pugna inter Luſitanos & Mauros.

At Rex Abdelmelechus cum totis viribus ſuis aduolans, omnem equitatum peditatumque Chriſtianorum inuadit. Atrox prælium committitur: Chriſtiani fortiſsimè in hac pugna dimicant. Pugnatum eſt accerrimè ſex horis continuis, dubia tamen victoria.

Hæc longè aliter ab alijs, alijſque oculatis teſtibus narrantur.

Rex Luſitaniæ dum obuium quemque proſternit, & multas ſtrages edit, cum admirabili audacia, animique fortitudine pugnans, à ſclopetario quodam Mauro in latere vulneratur, & ab alio equus eius ſternitur. Cadens itaque in terram quinque vulneribus à ſuperueniente lanceario infelix Rex confoditur. Aſſerunt nōnulli quinquaginta millia Maurorum in hac pugna perijſſe. Quod ſi verum ſit, certè cruenta fuit illis victoria. Ex Chriſtianis vix decem millia cæſa ſunt, capta, & in ſeruitutem abducta circiter quatuordecim millia, ducentos tantùm fuga elapſos, incolumes ad ſuos redijſſe. Neque ſolus Rex Luſitaniæ in hac expeditione cecidit, ſed & alij duo Reges cum eo occubuerunt. Abdelmelechus Rex debilis & infirmus ſubito cordis dolore & anxietate correptus, ex eo quod ſiniſtrum cornu aciei ſuæ in fugam ab hoſtibus conijci videret, exanimatus occubuit.

Luſitaniæ Rex interficitur.

Cadunt duo Reges Mauri.

Rex Mahometes videns victoriam ad hoſtes inclinari, & iam conclamatum eſſe, fuga ſibi volens conſulere, & ab vna parte elabi, in fluuium Mogazzam ſeſe præcipitem dedit. Erat autem hic fluuius, ad cuius ripam pugnatum eſt. Sed cum in locum paludoſum incidiſſet, vnde equus ſeſe expedire non potuit, ephippio excuſſus, quia natare non potuit, in luto & aqua vitam ſimul cum ambitione ſua depoſuit. Cadauera mortuorum Regum ex decreto Hameti fratris defuncti Abdemelechi, Regni ſucceſſoris, collecta, & in vno eodemque tentorio poſita ſunt. Miſerandum profectò ſpectaculum, trium Regum tam miſerè interfectorum videre funera: quod etiā

Miſerandum ſpectaculum.

homini-

hominibus Barbaris, & natura ſua crudeliſſimis, lachrymas excuſsit vberrimas.

Cardinalis fit Rex Luſitaniæ.

Quia verò Sebaſtianus Rex nullam reliquerat prolem, Regni hæredem Cardinalem Henricum Regis Emanuelis filium Luſitani Regem renunciârunt, & crearunt: Cardinalis ille, quia ſenex erat, & propter Sacerdotium ad matrimonium inhabilis, à Proceribus Regni rogatur, vt viuens ſibi ſucceſſorem nominet: vt interim dum nullus Regij ſanguinis hęres ſit, nulli tumultus & ſeditiones in Regno propter ſucceſſionem concitentur. Iuſtam hanc eſſe procerum petitionem ratus Henricus, Comitia indixit, & Barones, cæteraque Regni membra connocauit, vt cui poſt mortem ſuam Regni adminiſtratio legitimè deberetur, ipſi declararent: & quem illi nominarent, hic pro ſucceſſore haberetur, & acceptaretur.

Difficultas de nouo Rege poſt Cardinalem.

Philippus Hiſpaniarum Rex intellecto Luſitanorum conſilio, Cardinalem Paciecum cum multis ſacrarum & ciuilium Legum Doctoribus in Portngaliam legauit, qui docerent ius, quod ipſe in Regni ſucceſsionem habebat.

Luſitani Hiſpanos naturali quodam odio proſequuntur.

Ab altera parte Dominus Antonius, filius nothus Aloyſij, Fratris dicti Cardinalis Henrici, per multos interceſſores inſtabat, vt ipſe ad hanc ſucceſsionem nominaretur. Fauebat ei communis populus, qui vehementer eo tempore ab externæ gentis imperio abhorrebat. Cardinalis Rex Luſitaniæ vndecim Regni Barones elegit, quibus authoritatem dedit audiendi rationes Regis Philippi, & aliorum Principum, qui aliquod ius in ſucceſſionem prætendebant: iudicandi etiam & determinandi, cui Regnum legitimè debeatur. Dum illi ſingulorum rationes expendunt, & diligentiſsimè cuiuſque ius diſcutiunt, Rex Cardinalis plenus annis & ætate confectis, vitæ munia cum morte mutauit.

Cardinalis Rex moritur.

Poſt cuius obitum magna inter Barones orta eſt diſſenſio: dum quidam Regem Philippum ſucceſſorem & hæredem regni nominarent, alij denominationem fieri debere negarent, ſed electionem à populo: quomodo in ſimili caſu alijs temporibus factum eſſet: Hoc autem potiſsimùm vrgebant illi, vt Dominus Antonius, cuius anteà facta eſt mentio, eligeretur. Succeſsione namque ad Regnum peruenire non potuit, quia nothus erat, atque ideo ad ſucceſsionem inidoneus. Quare & Baronum pars, & populus penè omnis Antonium Regem ſuum pronunciârût, cœperuntque illum debito Regi honore reuereri, eiuſque mandatis obedire.

Antonius à populo Rex eligitur.

Rex Hiſpaniarū bellum parat Luſitaniæ.

Intereà Rex Philippus ingentem exercitū conſcribit, omniaque ad grauiſsimum bellum neceſſaria præparat; & ne qua Luſitanis oriatur ſuſpicio, expeditionem Africanam prætendit. Sed qui prudentiores erant, facilè animaduerterunt, tantum apparatum non alio fine fieri, quam vt Luſitaniam armis occupatam ſuis Regnis adijceret. Coegit in Italia decem millia peditum, ſub Imperio Petri Medicæi, eiuſque Vicarij Proſperi Columnæ. Habebat autem in Regno Neapolitano ad has, aliaſque copias in Hiſpaniam tranſportandas claſſem centum & quinque triremium, octoginta nauium, duarum quinqueremium, & vnius ex earum genere quas Galeones vocant. Præter has omnes multa etiam erant in claſſe minora nauigia. Huius claſsis præfectus erat Ioannes de Cardoua.

Quia verò fama erat, tantam belli molem inſtrui ad expeditionem in Africa faciendam, Pontifex vt militum numerum augeret, omnib. exſulibus ſeu Banditis, qui in iuriſdictione Eccleſiæ erant, reditum in patriâ pollicebatur, quicunque Regi Hiſpaniarum in hoc bello velint militare. Idem fecit Prorex Neapolitanus in illo Regno, exceptis tamen Monetarijs & perduellibus; quibus hæc immunitas fuit denegata. In hac expeditione Philippus quadraginta armatorum millia ſub ſignis habuiſſe creditur.

Huius tanti apparatus fama, cùm Cōſtantinopolim ad aures Amurathis Turcarū Imperatoris allata eſſet, non leuiter animum eius perculluit. Cùm enim Perſico bello diſtineretur, verebatur, ne bello vno eodemque tempore ab Hiſpano illatum, Regno ſuo plurimum incommodaret. Per Mahometem itaque Baſſam de inducijs cum Rege Hiſpaniarum egit. Rex Philippus quia bello Belgico implicaretur, & de receſſu rerum ſuarum in Luſitania certus non eſſet, oblatas inducias minimè repudiandas arbitratus eſt. Duorum itaque annorum inducias Conſtantinopoli cum Imperatore pactus eſt; quib. nondū exactis, aliæ trium annorum confirmatæ ſunt.

Induciæ inter Regem Hiſpaniarū & Turcam.

Non multos poſt dies Philippus exercitū Luſitaniam verſus mouit, eò cōſilio, vt ſi Luſitani eum pro legitimo ſuo Rege acceptare nollent, vt à Doctoribus & legibus determinatum erat, armis eos ad obedientiam conſtringeret. Imperatorem exercitui dedit Albanum Ducem, qui ſumma cum celeritate copias ſuas in confinia Portugaliæ duxit, Luſitani ſumptis armis cœperunt tumultuari.

Philippus exercitum in Luſitaniam mittit Duce Albano.

Quia verò clerus & Nobilitas à partibus

 Phi-

Digitized by Google

Philippi ●abat, populus verò Antonij cauſæ patrocinabatur, vicit popularis tumultus, magniſque & inconditis clamoribus Antonius Rex prædicatur. Erat autem Antonius eo tempore Santaremi, quæ ciuitas eſt in Tagi ripa munitiſsima. Antonius itaque de clamore & voluntate populi certior factus, cum multis aſſeclis ſuis ocyus Vlyſsibonem aduolat, vbi (licet cum quadam difficultate) pro rege receptus eſt. Regis Hiſpaniarum exercitus interea ſeſe mouet, & in penitiora Regni loca diffunditur. Mox vbi ſub vrbe cui nomen Elues conſpectus eſt (erat enim ea prima quàm tentârunt) oppidani territi abiectis armis deditionem pacti ſunt. Idem fecerunt aliæ ciuitates omnes, ad quas exercitus admouebatur.

Antonius vincitur & Vlyſsibonenſis ciuitas deditur.

Dux Albanus quanta potuit cum celeritate Vlyſsibonem mouit, ratus ſi eam ciuitatem occuparet, ſe toto Regno potitum eſſe. Vlyſsibonem igitur cùm Dux veniſſet, arma in Antoniū expediri iuſsit. Antonius cū ſuis, qui omnes nuper conſcripti, & militiæ inexpertes erant milites, Albano occurrit, & cum eo manum cōſerit. Sed primo impetu victus, fuga ſibi conſuluit, & ciuitas Vlyſsibonenſis Duci Albano ſe dedit: qui interfectis aliquot è primarijs Antonij promotoribus, ſeditionem ſuſtulit, & pacem regno reddidit.

Rex Philippus fit Rex Luſitaniæ.

His ita peractis Rex Philippus Vlyſsibonem venit, ibique pro Rege acceptus eſt, omnes incolæ fidelitatis illi iuramentum præſtiterunt. Pontifex Cardinalem Riarium legirat in Hiſpanias, vt quocunque modo poſſet, caueret ne bellum inter Regem & Luſitanos exoriatur. Luſitanis potius perſuaderet, vt Hiſpanum Regem ſuum agnoſcerent, eumq; ſuſciperent. Sed antequam Cardinalis in Hiſpaniam veniret, iam debellatum erat, & totum penè negotium compoſitum: ita vt Cardinali nihil agendum reſtaret, quam vt Romam reuerteretur. Antonius interea collectis denuò viribus, & octo circiter millium armatorum exercitu comparato, iuxta oppidū cui nomen portus Portugaliæ (quod eum adhuc regem agnoſcebat) ſeſe munijt, in omnem occaſionem intentus, ſi forte Hiſpanorum vires carpere, & cauſſam ſuam ſtabilire poſſet.

Antonius iterum vincitur & fugit. Stratagema.

Cæterum ab Hiſpanis iterum cæſus, & caſtris exutus, cùm videret res ſuas ad interitū inclinare, collegit multa cimalia, magnā vim auri, aliaque ornamenta pretioſa, & theſauros incomparabiles, fugitque nonnullos ex amicis ſecum abducens. Hiſpani illum citatis equis inſecuti ſunt: ſed Antonius videns eos proximos eſſe, & quaſi tergo ſuo inſtare, difficillimeque ſe manus eorum poſſe euadere, cauto è re conſilio capto, quo eos in via diſtineret, hippoperam nummis planam aperiri iubet, & in via qua fugiebat, magnam pecuniæ vim ſparſit. Deinde & arca precioſiſſimis rebus onuſta de induſtria recluſa, hinc inde precioſiora quæque diſſeminauit. In his diuitijs colligendis, dum Hiſpani occupantur, Antonius elapſus eſt.

Inſidiæ Regi Hiſpaniæ ſtructæ.

Rex Philippus non multo tempore Vlyſsibonæ commorabatur: paucis enim iſtis diebus, quibus iſtic hærebat, bis grauiſsimè periclitatus eſt, Cuniculi namque duo inuenti ſunt; prior in palatio, in quo diuerſabatur: poſterior in templo, vbi ſacrum Miſſæ ſacrificiū audire conſueuerat, qui niſi detecti fuiſſent, Rex ipſe vna cum palatio aut templo vi pulueris tormētarij abreptus, miſerrimè perijſſet. Authores tanti ſceleris deprehenſi, acerbiſsimis pœnis excarnificati ſunt: Rex verò confeſtim in ſuā Hiſpaniā reuerſus eſt.

Legatio Moſchi ad Pontificem.

Dum hæc in Luſitania geruntur, Ioannis Baſilidis, magni Moſchouiæ Ducis legatus Romam ad Gregorium venit: Miſſus erat hic Legatus à Moſchorum Principe, rogatū pontificem, vt ipſe tanquam communis Pater ſe mediatorem inter Regem Poloniæ Stephanum, & magnum Ducem interponeret, pacemque vtrinque conciliaret. Polonus enim Moſchum graui bello premebat, eiuſque res in locum anguſtiſsimum redegerat. Legatus hic à Iacobo Boncōpagnio magnificētiſsimo Principe, & nunc ſanctæ Eccleſiæ Generali, hoſpitio exceptus, atq; ab ipſo pōtifice ſereno vultu cōſpectus eſt. Variç humanitatis ſignificatiōes ei quoq; ab omnib. exhibebātur.

Initio Legatus hic pedes Pontificis exoſculari diu recuſauit: ſed cùm poſteà intellexiſſet id fieri debere: neque aliter pontifices quempiam admittere conſueuiſſe, aut etiam Romano iure poſſe, vt cauſſam legationis exponat: ſententiam mutauit, & pedes pontificis oſculatus eſt. Obſeruatum fuit in Moſchis, qui Romam venerant, quòd vinum aqua vitæ diluebant: quod profectò nil aliud erat, quàm ardorem vini magis accendere: cùm autem febribus corriperentur, extemplo in aquam frigidiſsimam ſeſe præcipitabant, in eaque refrigerabantur. Noluère Eccleſiam ingredi, ſi canes in ea eſſe præmonerentur: dicebant enim minimè ferendum eſſe, vbi diuinus exercetur cultus, huiuſmodi beſtias acceſſum habere. Pontifex Legationem beni-

Reuerētia Moſcorum erga templa.

gnè

Digitized by Google

gnè audiuit, legatoque in omnib. quibus potuit, ſatisfecit. Scripſit Regi Poloniæ illum ad Pacem inuitans. Sed & Patri Antonio Poſſeuino, quem cum Moſcho remiſit, in mādatis dedit, vt nullis parceret laboribus aut moleſtijs in Principibus his reconciliandis.

Anno itaq; M.DLXXXII. interceſſore Poſſeuino, eiuſque opera pax inter illos inita & confirmata eſt. Interea Pontifex Gregorius, cum in eccleſia S. Petri in Vaticano regale & magnificentiſsimum Sacellum conſtruxiſſet, & Virgini Mariæ, diuoque Gregorio Nazianzeno dedicaſſet (quo in ædificio vltra centum millia ducatorum expendiſſe dicitur, præter annuos prouentus, quibus idem Sacellum ad ſuſtentationem ſacerdotum, qui diuinis in eo operarentur dotauit) ex eo quod in Campo Martio eſt Virginum monaſterio, corpus Gregorij Nazianzeni huc tranſtulit. Facta eſt autem hæc translatio cum maximo populi concurſu: cum ſplendido & regali apparatu.

Pontifex ipſe cum Cardinalibus vſque in planitiem, quæ eſt ante Vaticanum ſacris reliquijs obuiam proceſsit, & ſanctiſsimum corpus ſuis manibus in altare dicti Sacelli repoſuit. Totam hanc tranſlationis pompam iuſsit pontifex deliniari in vna trium illorum ambulacrorum, quæ in Apoſtolico palatio pingi & ornari mandauerat, quæ ambulacra contigua ſunt ijs, quæ magnus ille Raphael Vrbinus temporibus Leonis x. cum ſumma voluptate, artificio & admiratione depinxit. Addi voluit Gregorius picturæ ſequentia quoque verba.

Gregorius 13. Pontifex Maximus, Beati Gregorij Nazianzeni Corpus ex ſacrarum Virginum templo, Dei Genetricis Mariæ ad Campum Martium dicato, in Baſilica Vaticana Sacellum à ſe ornatum, celeberrima quam vides pompa tranſtulit, 3. Idus Iunij M.DLXXX.

Morbus veruecinus in Italia. Eodem illo anno octogeſimo ignotus, inſolituſque morbus quidam per Italiam graſſabatur, quem *male del Caſtrone* nominabant, eo quod verueces, quos Itali *Caſtrone* vocāt, hoc malo ſæpè ſolent laborare. Morbus hic originem traxit ex aeris intemperie, cœpitque primùm menſe Maio in Lombardia, breui tempore tantas ſumpſit vires, vt totam Italiam, Franciam & Hiſpaniam peruagatus, etiam Conſtantinopolim proſerpſerit, vbi lethalis fuiſſe dicitur. Erat morb. iſte tam vulgaris & communis, vt non tantum ſingulas vrbes & pagos, ſed ſingulos homines inuaſerit. Et quāuis pauci aliquot numero, qui optimæ compoſitæ temperatæque erant naturæ, & bonā ſeruabant, ex præſcripto Medicorū dietam, ex eo infirmati non ſint: tamen toto illo tempore torpebant, peius diſpoſiti quam ſolent: qui etſi non ægrotabant, ſanitatis tamen quandam diminutionem ſentiebant.

Ex eorū numero fuit Pontifex Gregorius, qui quidem non infirmabatur: compertum tamen eſt, eum aliquot diebus non conſuetum ſenſiſſe vigorem, nec ſolita vſum diſpoſitione. Alij, qui morbo hoc ægrotabant, frigori & tuſsi affligebātur, & continuè expuebant, nec ab ardenti febri immunes erant. Poſt ſextum interim, aut octauum diem ferè conualeſcebant. Paucisſimi hoc morbo extinguebantur, ſi qui morerentur, aut à medicis malè curabantur, aut ipſi antea morbis alijs erant exhauſti. Obſeruarunt nonnulli vinum generoſum & potens poſt ſecundum aut tertium diem ſumptum, huic malo mederi: ſanguinem verò per venæ ſectionem minuere, valde fuiſſe noxium. Pontifex toto huius infirmitatis tempore multa charitatis exhibuit opera, quæ plebeijs & tenuioris fortunæ hominibus magno fuêre ſolatio.

Anno deinde LXXXI. tumultus in Inſula Melitenſi creuerunt, adeò, vt innoteſcere, & publica fama iactari cœperint. Orta erat magna diſſenſio inter Magnum Magiſtrum, & aliquot primarios Equites, qui in iſto ordine multos ſuæ factionis fautores & ſocios habebant. *Tumultus Melitenſium.* Hi Magiſtrum Caſtello ſancti Angeli vt captiuum includunt, & Romegaſsium Equitem Vicarium generalem creant. Quòd cum feciſſent, pontifici per literas, quid actum eſſet, ſignificarunt, & Magiſtrum multis criminibus onerarunt: ſupplicantes pontifici, vt quicquid ab ipſis in hoc negotio actum eſſet, hoc approbaret, & vt ratum confirmaret.

Magnus quoque Magiſter pontificem de vi & iniuria ſibi illata certiorem fecit, orauitque vt Pontifex ſe Romam ad cauſſam ſuam defendendam euocet. Pontifex, vt huic naſcenti Melitenſiū malo occurreretur, Dominū vicecomitem Mediolanenſem, auditorem Rotæ, cum titulo Nuncij & Vicarij in Inſulā miſit. Qui cùm eo veniſſet, extemplo Magnū Magiſtrum carcere liberauit, idque præſente maiori equitum numero, eumque mandato Pontificis in palatium ſuum reduxit.

Poſt biduum Concilium conuocauit, & breue Apoſtolicum (vt vocant) exhibuit, quo Pontifex magiſtrum ſecundum petitionem eius Romam vocabat. Lecto mandato Ponti- *Magnus Magiſter Romam vocatur.*

 ficis

ficis magiſter confeſtim paruit, fecitque triremes tres quatuor dierum ſpatio inſtrui, in eaſque neceſſaria importari. Socios itineris ſecum trecentos equites ſumpſit, inter quos ij etiam numerabantur, qui munitioni & defenſioni triremium præerant. Erant autem omnes hi & maiori & minori (vt ipſi loquuntur) Cruce inſigniti, & ex diuerſis nationibus collecti.

Cùm autem magnus magiſter ſublatis anchoris oram ſolueret, magnus erat Inſulanorum concurſus, qui non obſcuris indicijs ſignificabant, ſe ob abitum illius vel maximè contriſtari. In itinere & potiſsimum Neapoli, tam honorificè exceptus eſt, vt ne Rex ipſe poſſet honorificentius.

Romæ quoque cum ſummo honore exceptus eſt. Inter alios honores, qui illi Romæ exhibiti ſunt, hic fuit: quod octingentis, & quidem pluribus equitibus obuiam miſsis in vrbem introductus eſt: cum trecentis equitibus in palatio Cardinalis Eſtij hoſpitio exceptus, & ſumma magnificentia ab eodem Cardinale ſemper tractatus eſt. Obſeruatum eſt à quibuſdam, quòd mille homines eo tempore in iſto Cardinalis palatio diuerſati ſunt, qui omnes ſecundum qualitatem ſuam tractabantur. Magnus Magiſter paulò pòſt pontificem adijt, quem duodecim Cardinales ſecum habentem inuenit. Cumque pedes illius exoſculatus eſſet, ſic infit.

Iam tandem certus ſum, Beatiſsime pater, quod Deus abſque omni meo merito, voto & deſiderio meo tandem ſatisfecit: cùm in hac annorum plenitudine mihi hanc gratiam non denegauerit, ſed ad ſanctitatis veſtræ pedes tandem perduxerit: ad quos perueni, & debitos illis reuerentiæ modos exhiberem, veſtræque ſanctitati per omnia obedirem. Deinde vt actiones meas, quæ immeritò à maiore Religionis vel Ordinis noſtris conſilio, reprehenduntur, & tanquam iniuſtæ traducuntur, ipſe iuſtificarem, & aduerſariorum iniquas calumnias oſtenderem. Gratias ago Deo Opt. ter Max. quod toto decennio, quo caput fui Ordinis noſtri, rerumque inter noſtros potitus ſum, nullius mali mihi vnquam conſcius fuerim; nihil commiſerim, cui peccatum ſubeſſet; vel nunc etiam ſciam, cuius me mea accuſat conſcientia. Quin & hoc auſim dicere, me ſexaginta annis (quos in ſeruitio noſtræ Religionis tranſegi, in quibus vnus ex gregarijs equitibus fui, deinde varia munia cum laude obiui, & tandem hac Magiſterij dignitatē functus ſum) ſine vllius querela vixiſſe, ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, veſtræq; beatitudini in omnibus obtemperaſſe. Et ſi alicubi per errorem aut infirmitatem lapſus ſum, obſecro id veſtra Sanctitas mihi ignoſcat. In cæteris tanto gaudio perfuſus ſum, quod Sanctitatem tuam mihi videre cōtigit, vt mori vel ſtatim non recuſem: ſed cum Simeone dicere lubeat: *Nunc dimittis ſeruum tuum Domine, ſecundùm verbum tuum in pace: Quia viderunt oculi mei ſalutare tuum.*

Pontifex hilari illum vultu excepit, dixitque ſe calumnijs aduerſariorum illius fidem non habere: & gratias ei egit, pro iſto deſiderio, quo ſe tanto tempore flagraſſe dicebat, vt Pontificem videret: deinde cùm eum conſolatus eſſet, beneque ſperare iuſsiſſet, præcepit vt ſurgeret, honeſtumq; ſedendi locum ante quatuor Cardinales illi aſsignauit, vbi cum aliquandiu ſediſſet, & de itinere ſuo multa commemoraſſet, dimiſſus eſt, & in hoſpitium ſuum honorifice reductus. Paulò antè quàm Magnus Magiſter Romam venit, eodem iam appulerat Romegaſsius, eques aduerſæ factionis Princeps, Architalaſſus in naualibus pugnis ingenioſiſsimus, expertiſsimus, intrepidus & Turcis admodum formidabilis. Quia verò in aula Romana pleriſque, vti & alijs Principibus magnoperè diſplicebat, quod hanc controuerſiam cum Magno Magiſtro fouebat, Romæ neque à principibus, neque à Dominis, neque à Nobilibus hoſpitio exceptus, cubicula ſibi priuata conducere coactus eſt. *Romegaſſius Magiſtri aduerſarius Romam venit & moritur.*

Cùm autem generoſiſsimus hic Eques animaduetteret, ſe tam ignominioſè haberi in ea vrbe, in qua olim à pontificibus, à Cardinalibus, & alijs Prælatis ac Dominis tanto cum honore exceptus fuerat, tanta ægritudine animi correptus eſt, vt in morbum inciderit, & paucis poſt diebus vitam cum morte commutauerit. Mortuus cum celebri pompa in templo ſanctæ Trinitatis in Monte ſepultus eſt. Poſt exſequias poſitum eſt illi inſigne Epitaphium, in quo exprimebatur eius vitæ genus, & quantę fuerat inter ſuos authoritatis. Epitaphium autem eſt tale.

D. O. M.

Maurino Romegaßio Vaſconi, Militi Ordinis Hieroſ. cuius ob virtutem ſæpè ſpectatam, nomen ipſum terrebat hoſtes, poſt plurima, maximaq; munera ſumma cum laude obita, multas naues hoſtium captas, multas depreſſas, multas nobiles victorias fortitudine & conſilio partas, Romæ obijt pridie Nonas Nouemb. M.D LXXXI.

Epitaphiũ Romegaſsij.

Lætitia Conſtantinopoli ob mortẽ Romegaßij.

Relatum mihi eſt ab ijs, quibus meritò fides

des adhiberi poteſt, quod Conſtantinopoli nunciata Romegaſsij morte, publica ſolemnia ſunt inſtituta, & ſumma cùm lætitia celebrata. Non enim animaduertebat Turcæ hoc modo gloriam inimici ſui augeri, & alios Equites quaſi nouis ſtimulis incitari, ad Romegaſsij veſtigijs inſiſtendum, eiuſq́ue fortitudinem imitandam, vt & ipſi Turcis terrorem incutiant. Secundo circiter poſt obitum Romegaſsij mēſe mortuus eſt, & Magnus Melitenſium Magiſter: atque ita pariter cum vita ſimultas inter eos orta deſijt, magnisq́ue moleſtijs aula Romana in lite hac decidenda exonerata eſt. Pontifex vt omnem tumultus in noui electione Magiſtri tolleret occaſionem, quatuor iſtius ordinis equites nominauit, è quibus D. Hugo de Verdala Vaſco, communi omnium conſenſu Magnus Magiſter electus eſt: qui, quòd iſto munere & honore dignisſimus erat, iam antea multis argumentis & indicijs demonſtrauerat. Eodem ferè momento, quo hæc ſcribimus, idem Magiſter cum celeberrimo magnificentiſsimoq́ue apparatu, in magna populi frequentia Romam ingreſſus eſt.

Deſcriptio porticus, quam Papa in Vaticano depingi iuſsit.

Eodem anno hoc, quo ſeditio Melitenſium, de qua hactenus egimus, ſopita eſt, Gregorius in Palatio Vaticano porticum, Xyſtum ſiue ambulacrum artificioſè non minus, quàm ſumptuoſè iuſsit poliri, varijsq́ue picturis exornari. In teſtitudine varias & elegantes hiſtorias noui & veteris teſtamenti fecit delineari, atq; inter eas multas ex vita B. Ioannis Baptiſtæ, multas etiam ex geſtis Conſtantini Magni Imperatoris, vbi à S. Sylueſtro baptizatur, deſumptas. Introduxit etiã varia S. Petri, Pauli, Benedicti, Bernardini, & Conſtantini epiſcopi acta: Leonis quoque Pontificis furores Attilæ comprimētis. His viſitur, quomodo S. Seuerus à Spiritu ſancto Epiſcopus Rauennenſis eligitur: quomodo S. Petrus Damianus Cardinalis relictis omnibus honoribus & diuitijs in eremum ſeceſsit, vt Deo liberius familiaretur, & quomodo S. Romoaldus in locis ab hominum ſtrepitu remotis, in ſolitudinis & denſiſsimis ſiluis ordinem Camaldulenſem inſtituit. Illic cernitur quomodo Cæleſtinus V. qui Pontificatus honorem poſteà depoſuit, Pontifex electus eſt: ſimiliaque iſtic plurima oculis ſpectantium repræſentantur. Talibus hiſtorijs concameratio ſiue fornix ornatus & depictus eſt. In parietibus primo Italia antiqua, deinde noua artificioſiſsimè ſuis ſpatijs geometricis quantitatibus eſt delineata. Inde ſingulæ prouinciæ ſeparatæ. Quia verò Pontifex Gregorius multa oppida & arces Eccleſiæ recuperarat, iuſsit ea omnia adiecto Dracone ſuo ſignari: idem fecit & in ijs locis, quæ Pius V. recuperauerat, illius inſignijs appoſitis. In frontiſpicio porticus huius legitur inſcriptio elegantibus typis depicta, quæ quia obiter res memorabiliores, quæ in ea depictæ ſunt, operisq́ue totius abſolutionem & præfectionem continet, nos eam hic quoque adijcere voluimus. *Italia Regio totius orbis nobiliſsima, & natura ab Appennino ſepta eſt: hoc itidem ambulacro in duas partes, alteram hinc Alpibus & ſupero, alteram hinc infero mari terminatas diuiditur: à Varoq; flumine ad extremos vſq; Brutios ac Salentinos Regnis, ditionibus, inſulis intra ſuos vt nũc ſunt fines diſpoſitis, tota in tabulis lõgo vtrinque tractu, fornix pia ſanctorum virorũ facta, in quibus geſta ſunt ex aduerſum reſpondentia oſtendit: ac ne iucunditati deeſſet ex rerũ & locorum cognitione vtilitas, Gregorius XIII. Pont. Max. nõ ſuæ magis, quam Romanorũ Pontificum commoditati, hoc artificio & ſplendore à ſe inchoata perfici voluit. Anno* CIↃ.IↃ. LXXXI.

Calendarij correctio, quãdo & quomodo inſtituta.

Annus qui ſequebatur LXXXII. omni æuo erit memorabilis: eo namque anno Pontifex Gregorius Calendarium Romanum emendauit, cuius emendatio hoc modo inſtituta eſt. Videbat Pontifex primam Papæ curam & cogitationem eſſe debere, vt perficiat ea, quæ in Concilio Tridentino decreta & Sedi Apoſtolicæ reſeruata ſunt, & quia Patres huic ſedi reſeruarunt Breuarij exactiſsimam inſpectionem & examinationem huc Pontifex omne ſtudium ſuum conuertit. Erant autem duo potiſsimum in Breuiario emendanda, vnum ſcilicet orationes & diuinæ laudes, quæ ſtatis feſtis, alijsq́ue diebus recitantur: alterum, varietas temporum, in quæ Paſcha, aliaque feſta inde dependentia ſolent incidere. Prius hoc Pius Quintus perfecerat. Poſterius Gregorio incubebat, vt effectum daret. Tentârunt hoc ipſum nonnulli pontifices antè Cõcilium Tridentinum, ſed tantas in eo repererunt difficultates, vt nullus eorum perficere potuerit. Summa difficultatis in eo ſita erat, quòd modus aliquis certus inueniri non potuit, quo id fieri poſſet, vt hæc emendatio Calendarij ſemper duraret, & vt omnes ordines, ac ritus Eccleſiaſtici in debita ſua integritate conſeruarentur. Requirebatur itaque primò Calendarij emendatio. Oblatus autem eſt Gregorio Papæ ab Antonio Lælio Medico libellus Aloyſij Lælij fratris illius, in quo beneficio noui Epactarum Cycli ab eo

Digitized by Google

inuenti, ad certam Aurei numeri regulam directi, & ad quamlibet anni ſolaris magnitudinem ad amuſsim accommodati oſtendebatur, omnia quæ in Calendario diuturna temporum reuolutione à debitis ſuis locis aberrauerant, ſine vlla vlteriori temporum variatione poſſe exactiſsimè reſtitui: ita vt Calendarium deinceps nulli ſubiaceret mutationi. Apographum iſtius libelli Pontifex ad omnes principes, & celebriores in Chriſtianiſmo Scholas miſit, vt quod communi vtilitati ſeruiret, de communi quoque vniuſcuiuſque conſilio ſtatueretur & approbaretur.

Accepto ab illis reſponſo, cùm intellexiſſet Pontifex opus hoc ab omnibus deſiderari, & quaſi neceſſarium iudicari: quibuſdam Mathematicis & Aſtronomis (quos tanquam expertiores & in hac arte excellentiores ex diuerſis locis & nationibus Romam euocauit) hanc curam commendauit. Illi omnem quam potuerunt induſtriam diligentiamque perſcrutando & examinando negotio adhibuerunt. Cumque diu multumque hac de materia inter ſe contuliſſent, collocutique eſſent, tandem definierunt, Cyclum Epactorum, de quo paulò ante diximus, omnium eſſe optimum, omnibuſque alijs meritò præponendum. Ipſi interim nonnulla alia addiderunt, quæ iudicabant ad huius emendationis perfectionem neceſſaria. Vt itaque feſtum Paſchatis ſecundum ordinem ſanctorum Patrum & antiquorum Pontificum maximè Pij & Victoris primi, prætereà & ſecundum præſcriptum magni Concilij Nicæni celebraretur, neceſſarium erat primò Aequinoctium vernale ad certum & debitum tempus reduci, deinde decimamquartam Lunam menſis primi, quæ in ipſum Aequinoctium incidit, aut illi proximè ſuccedit, rectè conſtitui: tertiò & vltimò, vt quælibet Dominica prima, quæ decimamquartam Lunam ſequitur, conuenienti loco reponatur. Vt igitur Aequinoctium vernale ad vigeſimumprimum diem Martij, vbi antiquitùs à Patribus Concilij Nicæni ſtatutum erat, reduceretur, decretum eſt à Gregorio, vt ſemel tantùm à menſe Octobri anno M. DLXXXII. decem dies auferrentur. Ne autē talis ſubtractio in poſterum fieret, conſtitutum eſt, vt pro more antiquo quartus quilibet annus ſit biſſextilis, præter annos centeſimos, qui huc vſque omnes biſſextiles fuêre: Primum tamen centeſimum, qui erat annus M. DC. voluerunt biſſextilem: poſt illum tres priores abſque biſſexto eſſet, quartus denuò centeſimus biſſextum haberet. Exempli gratia, milleſimus, ſeptingenteſimus, octingenteſimus, & nongenteſimus biſſextiles non erunt, bis verò milleſimus biſſextum rurſus habebit: & ſic deinceps. Hoc modo curſus ſolaris ſemper habebitur ratio: vt ſi nimium prouehatur, perpetuò ad locum debitum reducatur. Alijs etiam duabus difficultatibus, de quibus ſupra diximus, conuenientia conſtituta ſunt remedia. Atque hoc modo Calendarium à Gregorio integritati ſuæ reſtitutum, & paulo poſt per bullam Apoſtolicam, cuius initium: *Inter grauiſſimas Paſtoralis officij noſtri curas, ea poſtrema non eſt, &c.* hæc reſtitutio promulgata eſt.

Quia verò publicatio hæc in omnibus locis, & in remotiſsimis prouincijs iſto anno fieri non potuit, & proinde nec annus ille emēdari, inuentæ ſunt aliquot Regulæ, ſecundùm quas ea ſequenti anno milleſimo quingenteſimo octuageſimotertio, & deinceps inſtitui potuit.

Eodem illo anno lxxxiii. duo mala exorta ſunt, quæ pontificem non parum perturbarunt: quorum vnum erat maxima annonæ caritas, quæ per id tempus Romam affligebat. Huius difficultatis authores erant ipſi Pontificis miniſtri, qui magnam frumenti copiam ex vrbe in remotiora loca exportauerant. Quare cum in Vrbe parum frumenti eſſet relictum, nec ex alijs locis in Vrbem propter continuas pluuias, aeriſque intemperiem poſſet importari, magna Romæ fuit penuria: creuitque indies annonæ ſæuitia, adeò vt quinque panis vnciæ 7. *baiocco* (monetæ ſpecies eſt) venderentur: quare homines pauperiores, qui parum obſonij comedunt, ſed nudo ferè pane nutriuntur, ſæpè vna vice octo baioccos in pane conſumerent. Durauit hoc incendium duo circiter menſes integros. *Fames Romæ ſeu annonæ caritas.*

Aliud malum, quod pontificem angebat, rarus & miſerabilis caſus erat, diſsidium ſcilicet inter ſatellites, & quoſdam Romanos Nobiles exortum. E quo tanta (vt ita loquar) & tam prolixa nata eſt tragœdia, vt vltimus illius actus biennio poſt primum annum pontificatus Sixti V. tandem fuerit recitatus & completus: tam cruenta fuit & lethalis, vt plus quam quadraginta homines ea durante fuerint interfecti, inter quos nonnulli fuere Domini, & magni nominis viri. Neq; agendæ huic tragœdiæ vnum theatrum ſufficiebat, ſed duo requirebantur, quorum vnum *Tumultus Romæ inter Nobiles aliquot, & ſatellites.*

Roma

Digitized by Google

Roma fuit, vbi incepit: alterum Patauium, vbi deſijt. Erat autem huiuſmodi.

Seditio in vrbe Roma.

Viceſimo ſexto Aprilis, anno M.D.LXXIII. Præfectus ſatellitum, quem *Bargello* vocant, cum aliquot ſuis ſatellitibus ad forū ſeu plateam Senenſem profectus eſt, vt banditum, vel exulem ibi in ædibus Vrſinorum latitantem, & per exploratorē delatum comprehenderet: comprehenſum eum abducerent, occurrit illis in via Raimondus Vrſinus, Sylla Sauellus, & Octauius Ruſticius, cum alijs duobus affeclis equis inſidentes omnes, qui ſe oblectandi gratia ſpaciatum exierant. Habebant in comitatu ſuo, vt iſtis hominibus in vſu eſt, aliquos famulos & circumpedes.

Hic Vrſinus Præfectum alloquitur, iubet captiuum dimittat: dicens, eum in loco immuni, ſeu aſylo captum eſſe. Præfectus ſe demiſſurum negat. Hinc inter illos orta eſt contentio, in qua Ruſticius humerum Præfecti virga vel baculo percuſſit: qui excandeſcens, & ira percitus, ad ſatellites conuerſus præcepit eis, arma expedirent, & manus in percutientem inijcerent.

Illi non ſegniores ad obedientiam, quam Præfectus ad imperandum præceps, cœperūt ſclopis ſuis minari; nec deerant bipennes & gladij, quibus illos feriebāt. Tandem Vrſinus, Sauellus & Ruſticius à quibuſdam ſclopetarijs lethaliter vulnerantur. Ruſticius confeſtim exſpirauit, ab equo proprio in tabiem abacto excuſſus & conculcatus: reliqui duo toto adhuc biduo ſuperuixerunt. Tam infauſta horum Dominorum mors toti Romanæ vrbi diſplicuit, & quidem maximè his qui in Vrſinorum erant clientela, atque ab ijs dependebant. Hi (vt vulgo dicebatur) ſuis dominis gratificari volentes, duabus ſequentibus noctibus per omnes Vrbis plateas & vias ſicarios, graſſatoresq́; miſerunt, qui ſatellites quotquot inuenirent trucidarent. Quatuor in iſto furore confoſsi obierunt. Horrendum certè ſpectaculum erat, & res admiratione digna, videre in vrbe Romana homines armatos huc atque illuc diſcurrere, ſatellites quęrere, inuentos cum omni crudelitate occidere. Pontifex prudenter conſiderans, populo, dum in furore eſt, paululum indulgendum eſſe, donec ira nonnihil deferbuit, & animi impetus reſidit (qui enim in ipſo furore incendium velit exſtinguere, magis accendet) patienter hanc ſeditionem aliquamdiu tolerauit. Cumque nonnihil ſopita eſſet, adhibitum fuit conueniens remedium, ne repullularet, aut recrudeſceret. Paucis enim diebus ſub aliorum criminum prætextu nonnullos ex præcipuis huius tragœdiæ authoribus è medio ſuſtulit. Præfectus ſatellitum poſt facinus in iſtos Dominos perpetratum, fugit: ſed fuga illius confeſtim cognita, ex itinere retractus, comprehenſus, & Romam perductus, paulò poſt capite truncatus eſt. Ex hoc malo aliud exortum eſt: magna ſcilicet & capitalis ſimultas inter Vincentium Vitellium Vicarium Domini Iacobi Boncompagnij, Generalis S. eccleſię, & Ludoicum Vrſinum. Raimundi eius, qui à ſatellitibus occiſus erat, fratrem. Creuit hoc odium in horas, donec tandem Vitellius paucis poſt menſibus à Mõte Magnapoli ſub veſperem domum rediens, & in ciſio ſedens, Vrſino & nonnullis eius ſocijs aliquot ſclopорum ictibus fuit interfectus. Ob ſcelus hoc Vrſinus in exilium eijcitur, ſolumque vertens aliquandiu, tandem Patauium venit, ibique habitationis locum ſibi delegit. Cæterùm cùm ex quadam maligna occaſione Victoriam Accorombonā, vxorem D. Pauli Iordani, eiuſque fratrem occidi procuraſſet, Aula territorij Veneti iure contra illum agere volens, domum illius cinxit, vt comprehenderet. At ille domum muniens, & ſeſe pro viribus defendens, delictum delicto addidit, cauſſamque ſuam fecit deteriorem. Sed parte domus deiecta & occupata, ipſe Vrſinus & omnes complices viui comprehenſi, iuxta grauitatem delicti quidam extremo ſupplicio affecti, quidam ad triremes damnati, alij in captiuitate longiori detenti & macerati ſunt.

Malum ex malo diſſeminatum.

Pontifex creat Cardinales XIX.

Gregorius cùm vt præteritis tempeſtatibus afflictam nimis Vrbem paululum refocillaret, tum etiam, quia nonnulla de Eccleſia benè merita erant, honoribuſque digni eminentioribus, duodecimo Decemb. in vna promotione XIX. Cardinales creauit, dignisſimos quoſque è varijs locis & nationibus euocans. Ferunt Gregorium hac promotione plurimum lætatum, quia ob illam gratulationes & prudentium virorum commendationes ad eum veniebant. Eodem quoque anno Pontifex non leuiter gauiſus eſt, videns fabricam collegij Romani ad optimum finem perductam. Collegium hoc ſuis ſumptibus in vſum Patrum Societatis Ieſu erexerat, incredibili ſuo, quo erat in religionem, zelo motus: vtque ſcientiæ & artes in eo decorentur, viros doctiſsimos in illud tranſtulit. Significat hæc omnia inſcriptio, quæ ante Collegium in fornice principaliori exarata legitur, in hunc modum: Gregorius XIII. P. M.

Collegiũ Romanũ

Religio-

Religioni ac bonis artibus. M. D. LXXXIII. Patres Societatis vt aliquam gratitudinis ſignificationem pontifici pro tantis beneficijs exhiberent, in primario Collegij atrio, omnia Collegia ab hoc Pontifice Gregorio diuerſis in orbis Chriſtiani partibus fundata, eximia arte depingi fecerunt. Inter alia quoque hoc ſuum cum hac inſcriptione: *Gregorius XIII. Pont. Max. huius Collegij fundatori ſocietas Ieſu ampliſſimis ab eo priuilegijs munita, & ingentibus aucta beneficijs, vniuerſa in hoc totius ordinis ſeminario parenti Opt. memoriam, ſuiq; grati animi monumentum P.*

Legatio Iaponica in Europam. Idem Patres ad corroborandam & amplificandam(vt par eſt)Romanæ ſedis ad obedientiam, & vt Pontifici Gregorio, cui plurima debebant, gratificarentur, per ſuos egerunt, vt quidam Reges & Principes Iaponiæ(inſula eſt, vt Mathematici volunt, Hiſpaniæ pene oppoſita, ita vt Hiſpani Iaponibus & Iapones Hiſpanis propemodum ſint Antipodes, tanteq; magnitudinis Inſulam hanc aſſerunt, vt tres Italias ſuperari videatur)Legatos ſuos ad pontificem miſerint. Huc pietas & affectus optimus erga Rom. pontificem permouit Regem Bungerum, Protaſium Regem Arimæum, & Bartholomæum Omurcæ Principem. Hi collatis conſilijs decreuerunt, quatuor ex ſuis cum Patre Alexandro Valignano viſitatore Societatis Ieſu, qui iſtis in oris viſitârat, & nunc reditum in Europam parabat, ablegare. Fuerunt autem qui mittebantur Dominus Mancius Fiungæ Regis Nepos, qui nomine Regis Bungorũ proficiſcebatur: alter erat D. Michael Cinguiua Arimæi Regis & Omuræ Principis legatus quorum vnius erat nepos, alterius verò conſobrinus. Duobus his alios duos ex præcipua nobilitate adiunxerunt; quorum hic Dominus Iulianus Narauira, ille Dominus Martinus Fara dicebatur: omnes iuuenes viginti duorum circiter annorum. Qui paratis omnibus ad iter neceſſarijs 20. die Februarij anno Dominicæ incarnationis M.D.lxxxii.è portu Nangaſchæ enauigarunt, & poſt longam difficilemque nauigationem tandem Romam venerunt, cùm ab eo tempore quo primum in Europam erant appulſi, ſemper à Regibus, Principibus & populo ſumma cum lætitia, applauſu, ſplendidiſsimoque apparatu fuerant excepti. Romam ingreſsi ſunt 22. Martij anno M. D. LXXXV. tertio anno, menſe vno, & duobus diebus, poſtquam è Iaponia deceſſerant: iterque viginti millium milliarium, vt ipſi aiunt, eſſent emenſi. Eſt autem iter *Romam Iapones veniunt.* hoc adeò prolixum, quia varia promontoria ſunt circumuaganda, curſus obliquandus, vt ventorum opportunitatem captent, aliaſque importunitates neceſſariò deuitent. Fuêre Iaponenſes hi Romæ excepti cum ſumma lætitia, & in domo profeſsionis Societatis Ieſu diuerſati ſunt. Poſtridie Pontifex publicum conuentum Cardinalium indixit, Conſiſtoriumque habuit, in quo Legati cum ineffabili apparatu excepti, atque ab omnibus Dominis & principibus aulæ ſummis honoribus affecti ſunt. Quidquid illis neceſſarium erat, id abundè ſuppeditabat Pontifex, qui paulò pòſt eorum aduentum 10. Aprilis mortuus eſt: poſtquam LXXXIII. annos & circiter tres menſes vixerat, & Pontificatum tredecim annis, Menſe vno, & tribus diebus ablatis adminiſtrauerat, quo tempore diuerſis vicibus triginta tres Cardinales creauit. Inter quos nonnulli Principes, etiam Regio nati ſanguine ſpectantur.

Mors morbuſque illius fuit huiuſmodi. *Genus & qualitas morbi, mortisque.* Die Dominico, qui ſeptimus erat Aprilis, Sacrum in ſecreto ſub ſacello celebrauerat: deinde & ſacro ſolemni, in ſacello Sixti V. interfuit. Die Lunæ, qui proximè ſequebatur, eratque octauus, Conſiſtorium habuit, iuſsitque etiam pro inſequenti die ſignaturam publicari. At ſub veſperem iſtius diei Lunæ animaduertit Dominus Ludouicus Blãchettus qui Pontifici erat à cubiculo, eum debilem eſſe; vultum eius eſſe mutatum, corpuſque malè diſpoſitũ. Quam ob cauſſam ſignaturæ publicationem iuſsit reuocari. Quod Gregorio diſplicuit: quia negotia quædam poſtridie expedire decreuerat, & meliuſculè valens, ſe minimè indiſpoſitum aiebat. Die Mercurij, qui erat menſis Aprilis 10. manè præter morem tardius paulò ſurrexit: veſtitus aliquandiu in cubiculo ſuo deambulauit, deinde adſtantibus Cardinale ſancti Sixti, & D. Iacobo Boncompagnio, more ſuo pranſus eſt. Quòd cum illi vidiſſent, nec aliquid mali latere ſuſpicarentur, abierunt. Poſt illorum abitum, duabus circiter ante meridiem horis, venerunt Medici; qui cùm arteriam tetigiſſent, eamque valde tardam & debilem eſſe cognouiſſent, iudicârunt Pontificem morti vicinũ. Interea cœpit illi gula præcludi: & ita, vt difficulter loqui poſſet, quare Medici anginam eſſe, qua laborabat, cenſebant, Pontifex huius ſui, in quo erat periculi admonitus, cum ab eo, qui admonuerat, quæſiuiſſet quãdiu adhuc viuere poſſet? Reſponſum tulit,

Me-

Digitized by Google

Medicos duarum horarum ſpatium promittere non poſſe. Cœpit itaque pontifex ſe ſignate, ad Deum conuerſus ei ſe commendare, quantum præ infirmitate potuit, feruentiſſimas orationes coram illo effundere. Quia verò tantum temporis non ſupereſſe videbatur vt ſacro Synaxis ad eum deferri poſſet, extrema Vnctione procuratus, paulò poſt obijt. Vacauitque ſedes dies quatuordecim. Ipſe autem in ſancto Petro, in ſacello à ſeipſo ædificato ſepultus eſt, in monumento à ſuis conſanguineis ei poſtea conſtructo & ornato.

Corporis diſpoſitio. Erat Pontifex hic dum viueret, optima ſaniſſimaque corporis diſpoſitione: quam quia in cibo parcus & in potu ſobrius erat vſque ad mortem ſaluam & integram conſeruauit. Dicunt eum in ſenectute bibere conſueuiſſe ex poculo aureo, quia Medici iudicabant hoc eius incolumitati profuturum. Sed & fluxus quidam, quo certis anni temporibus laborabat, eum ſaniorem conſeruabat, locoque purgationis erat. Interim aliqualem ſentiebat reſpirandi difficultatem, cui malo, vt ipſe dicere conſueuit, aer apertus & purus plurimum opitulabatur. Hanc ob cauſam frequentare ſolet villam *A Fraſcati*, quæ à Latinis Tuſculana dicitur, ibique in loco, cui nomen Mondragonius, aliquamdiu commorari. Voluptas illi erat equitare per Vrbem, aut agros ſuburbanos: in aſcendendo equum tam agilis erat, vt nullius ope indigeret. In inceſſu ſtrenuus erat & grauis, adſpectu placidus & maieſtate plenus. Animo manſuetus & benignus: in eleemoſynis erogandis erat liberaliſſimus, adeò vt ijs dandis etiam oblectaretur. Prætereà largus erat in concedendis indulgentijs, & priuilegiatis Altaribus faciendis. In legibus eximiè doctus, ſtudijs adeò aſſuetus, & cum voluptate deditus, vt etiam in extrema ſua ſenectute ſtudia non intermiſerit. In publicis literis & ſignaturis promptè reſpondebat, occurrentia dubia prudenter ſoluebat, omnibuſque ſatis faciebat.

Banditorum inſolentia & tyrannides. Pontificatum habuiſſet lætiorem & tranquilliorem, niſi à Banditis grauiſſimè afflictus fuiſſet: qui in territorijs Eccleſiæ tot, tam potentes, & tam ad nocendum prompti erant, vt nec in pagis, nec in vrbibus, & quod vehementer admirandum eſt, ne in ipſa vrbe Romana aliquis ab eorum tyrannide liber eſſet, cuius non & vita, & fortuna periclitarentur. Dici non poteſt, quot homines occiderunt, quot & quæ loca non diripuerint. Neque exiguo tempore, ſeu multis annis durauit tam beſtialis & abominabilis inſolentia. Gregorius quidem omni, qua potuit diligentia, huic malo ſæpè occurrere tentauit, ſæpè armatas copias in illos immiſit, at nunquam potuit homines iſtos ſceleratos, immò rapaciſſimas & crudeliſſimas feras funditùs exſtirpare: fortè quia Deus huius tam lethalis mali remedium excelſo animo, & admirabili Sixti V. prudentiæ reſeruare voluit: is enim paucis menſibus optimis medijs id obtinere potuit, vt cum ſumma omnium vtilitate, & immortali nominis ſui gloria diabolicos iſtos homines ita eradicauerit, vt iam nocte dieque homines in pagis & oppidis ſecuriſſimè viuere, & fortunas ſuas tueri poſſint.

Sed reuertamur ad Gregorium, qui à Romanis plurimas ob cauſas fuit adamatus, non tantum in vita, ſed & poſt mortem; adeò vt volentes certa huius ſui amoris in Pontificem præbere indicia, viuenti adhuc ſtatuam marmoream in Capitolio poſuerunt; cui poſt illius obitum præſentem inſcriptionem addiderunt. *Amor Romanorum in Gregorium.*

GREGORIVS XIII. PONT. MAX.

OB farina vectigal ſublatum, Vrbem templis & operibus magnificentiſſimis exornatam H. S. octingenties ſingulari beneficentia in egenos diſtributum.

Ob ſeminaria Exterarum nationum in Vrbe, ac toto penè terrarum & orbe religionis propagandæ cauſſa inſtituta: ob paternam in omnes gentes caritatem, qua ex vltimis noui orbis Inſulis Iaponiorum Regum legatos triennij nauigationem ad obedientiam ſedi Apoſtolicæ exhibendam primùm venientes Romam pro Pontificia dignitate accepit.

S. P. Q. R.

SIXTVS V.

NAtus eſt Sixtus Quintus ab Incarnatiõe Domini 1520. ipſo diuæ Luciæ feſto, quod tunc in diem Mercurij incidebat. Patria illius fuerunt *Le Grotte*, hoc eſt antra ſiue cauernæ caſtri Montis alti, in Marchionatu Anconitano. Parentes eius conditionis erant infimæ, in paupertate nati, adeò vt ipſe de generis ſtatuſque ſui humilitate, tenuitateque verba faciens, dicere ſoleat, ſe domo natum illuſtri. Domus enim, in qua genitus erat, cum lacero tecto magna parte eſſet diſcooperta, à ſole maximè illuſtrabatur. Nomen Felicis initio illi à parentibus inditum eſt, à quibus pro illo- *1520. Natiuitas, patria & parentes.* *Facete dictum.*

Digitized by Google

illorum facultate vſque ad duodecimum ætatis ſuæ annum honeſtè educatus, die Mercurij Aſculi, quæ ciuitas non longè ab eius diſtat patria, ſancti Franciſci habitum ſuſcepit, alboque Monachorum, qui Connentuales dicuntur, inſcriptus eſt. Quo in inſtituto nomen mutare noluit; vnde & frater Felix à ſuis appellabatur, quod nomen magnum profectò magnæ felicitatis, quæ illi in vita hac eſſet obuentura, fuit præſagium. In hoc monaſterio indeffeſſo adoleſcens ſtudio litteris incubuit, magnoſq; fecit in illis progreſſus.

Fit Monachus.

Cumque iam diu Aſculi, Emporiæ, ſiue Firmij, Maceratæ, Racanati, Olmi, ſiue Auximi, Gieſi, fortè Exiui, Anconæ & Vrbini ſtuduiſſet, tandem factus Baccalaureus, ætatis ſuæ anno vigeſimoſeptimo, ab inſtaurata verò ſalute noſtra M.D.XLVIII. in Conuentu verò Firmano Doctoratus titulo & honore inſignitur. Confeſtim in comitatu multorum præſtantiſsimorum patrum ad generale Capitulum, quod illo anno *Aſceſi*, celebrabatur profectus, præſente Rodulpho Pio, Cardinale *Di Carpi*, eo tempore totius Ordinis Franciſcani protectore, publicè diſputauit, magnum, que ſuæ ſubtilitatis, doctrinæ & memoriæ tenaciſsimæ ſpecimen exhibuit, in dicendo expeditum & facundum, in diſputando acutum ſeſe oſtendit, ita vt M. Antonio Calabro, ſingularis doctrinæ viro, qui tunc Peruſiæ primarium philoſophiæ Profeſſorem agebat, in nullo cedere videretur. His ingenij ſui dotibus id effecit, vt gratiam prædicti Cardinalis ſibi demereretur, atque in amicitiam Sigiſmundi Borij, qui Cardinali erat à ſecretis, ſeſe inſinuaret: qui duo primi fuêre promotores Montalti (ſic enim plerique illum appellabant) eiuſque dignitatis & honoris eximij mox ſubſequentis principia.

Studia illius.

Fit Doctor.

Anno deinde M.D.L. Regens conuentus Maceratenſi conſtituitur: ſed cum illi refragaretur Miniſter Marchionatus, nullo modo ad huius muneris adminiſtrationẽ potuit admitti; quare in vrbem Senenſem ablegatus eſt, vt ibi & Regentis & diuini verbi concionatoris officio fungeretur. Factum id eſt anno poſt natum Chriſtum M.D.LI. Sequenti anno Camerinum abijt, vt ibidem quoque populo concionaretur: & tandem ex mandato Cardinalis protectoris Romam venit, ibique in Eccleſiam ſanctorum Apoſtolorum in munere prædicandi ſeſe exercuit, vbi maximo cum populi applauſu auditus eſt. Dum hic concionaretur, incidit caſus valde inſolens, nec minus mirandus. Cùm enim quodam die ante meridiem doctè atque Catholicè de materia ſanctæ prædeſtinationis ſermonem inſtituiſſet, adfuit homo quidam ſceleratus, qui ſingula capita, ſeu argumenta à fratre Felice propoſita, atque diligenter diſcuſſa, ex ore illius calamo excerpſit, atque ad finem cuiuſcunque adiecit, Mentiris. Obſignatum deinde ſcriptum, hoc idem homo impudentiſsimus ſub ipſa nocte cuidam ex familia Montalti tradidit. Cùm autem ad manus illius perueniſſet, ſtatim legit, lectumque obſtupefactus, abſque vlla mora Priori tranſmiſit. Ille deinde Cardinali exhibuit Carpenſi, qui extemplò iſtud ad Commiſſarium ſacri Officij, quo munere tunc Michael Ghiſilerius, poſtea Pius quintus fungebatur, miſit, vt Montaltum hac de re conueniret, & cum eo colloqueretur. Quo in colloquio ita ſeſe geſſit, vt commiſſario per omnia ſatis fecerit, & ab eo tempore multum ab illo & diligeretur & coleretur: quę beneuolentia panlatim adeò creuit, vt cùm idem Ghiſilerius poſtea factus eſſet Pontifex, Montaltum Cardinalem crearerit.

Dignitatem in minoribus adhuc constituti.

Caſus frequens.

Anno deinde M.D.LIII. Peruſiæ Eccleſiaſtes miſſus eſt, eodemque anno iuſſus Neapolim proficiſci, vt munus Regentis S. Laurentij obiret: vbi ſequenti anno toto Quadrageſimali curſu populum de ſacro pulpito cum laude docuit. Inter alias ſuas conciones duas habuit, quas excuſas, & in lucem prolatas Antonio & Chriſtophoro Simoncellijs dedicauit. Reuerſus paulò pòſt Romam, cùm inter ipſum & confratres ſuos Religioſos (vt ferè fit) ſimultas quædam eſſet exorta, honeſtam quandam captabat occaſionẽ, vt extra ſepta monaſterij poſſet habitare. At Prote-

Peruſij Eccleſiaſte agit.

ctor:

Digitized by Google

tector huic eius voto non conſenſit. Quare dum in conuentu SS. Apoſtolorum Romę degit, profeſſor Theologiæ datus eſt Cardinali Columnæ, qui tunc Abbas erat. Priuatis itaque in ædibus Abbatis formalitates Scoti explicauit. Eodem tempore accidit, vt nouus Miniſter in Marchionatu Anconitano eligeretur. Protector inſtituit apud Generalem, vti hac dignitate Montaltum condecoraret: ſed Generalis id eo tempore recuſauit, diceas: alios eſſe ſeniores illi præferendos.

Genuam venit.

Anno M.D.LV. Genuã ſe contulit, vt verbum iſtic Dei diſſeminaret: ſed paulò pòſt eodem anno, eiuſdemque protectoris opera Regens & Inquiſitor Venetias ablegatur: quę res illi perbellam obtulit occaſionem maioris familiaritatis cum Cardinale Alexandrino, cui tunc factus eſt quaſi domeſticus. Dũ Venetijs hæret, varias expertus eſt moleſtias, tum ob graſſantem ibidem hoc anno peſtem, tum etiam propter diuerſas & Fratrum ſuorum & aliorum perſecutiones: quapropter tandem Romam redijt, Paulo quarto è viuis ſublato, & iã ſede vacante, cùm iã paulò antè Commiſſarius in Capitulo eſſet deſignatus, vbi cum prouinciæ S. Antonij nouus crearetur Prouincialis, electus eſt Magiſter Cornelius diuus Venetus: ipſe verò Montaltus vt Prouincialis Anconitanus renunciaretur, multi operam ſuam omnem impendebant: ſed res felici optatoque exitu caruit, quantumuis Carpenſis ipſe hanc illius electionem promoueret.

Venetias legatur.

Non multos poſt dies ex decreto ſancti officij, & potiſſimùm opera Cardinalis Alexandrini, denuò Venetias legatur, tum quia ſeſe optimè hic geſſerat, tum etiam, vt cautiores fierent eius perſecutores. Sed dum Venetias rediſſet, perſecutiones recruduerunt, odiumque in illum maius, quam antea exarſuit. Quare nulla interpoſita mora Romam ſcripta eſt de illius nimia auſteritate accuſatio; fingebantque parum abfuiſſe, quin illa quodam die magnas turbas in Vrbe dediſſet. Huius rei certior factus Montaltus, ſolicitè per amicos egit, vt Romam reuocaretur. Sed Cardinalis protector eum conſolatus eſt. Graſſante adhuc Venetijs mortali peſtis lue an. M.D.LX. Romam redijt, & ſtatim à Cardinalibus ſancti Officij conſultor collegij Inquiſitionis creatus & admiſſus eſt. Sed quia monaſterium expenſas facerę conſtanter recuſaret, Inquiſitionis congregatio certos illi redditus decreuit, & Magiſter Caſparus Criſpus Neapolitanus, tunc Ordinis Procurator, illi & multum donauit, & bonam pecuniæ ſummam numerauit, quibus habitacula ſibi in monaſterio (licet inuitis Fratrib.) aſsignata, reſtauraret atque inſtrueret.

Fit Procurator Ordinis.

Anno pòſt M.D.LXI. factus eſt procurator Ordinis, quo anno mortuus eſt Generalis. Cumq; is non contemnendam pecuniæ ſummam, pretioſamque ſupellectilem pòſt ſe reliquiſſet, quę ex conſtitutionibus Ordinis ad Vicarium generalem deuoluuntur, Montaltus apud Protectorem id egit, vt pecuniæ & opes iſtæ in vſum Ordinis expenderentur. Quapropter paulò pòſt miſſæ ſunt ad monaſterium SS. Apoſtolorum, & illarum beneficio exſtructæ ædes magnificæ, quibus aduenieꝛs Generalis exciperetur. Adytum quoque templi, quod Sacriſtiam vocant, reparatum. Quod reliquum erat, alijs pijs donarijs additum in deaurandis organis inſumptum eſt. Hanc ob cauſam Auoſta, qui tunc temporis Vicarius erat, implacabili in Montaltum odio cœpit exardeſcere, adeò, vt cum conuocatum eſſet generale capitulum Florentiam, ad quod & Montaltus profectus erat, Auoſta, qui erat Præſes Apoſtolicus, nullo modo Montaltum ad munia Procuratoris, quo tunc ille officio fungebatur, admittere voluerit. Indignatus itaq; Montaltus, non exſpectato Capituli fine, Romã reuerſus eſt, & priuato Capitulo officij interfuit. Adijt initio Cardinalem Alexãdrinum, (Carpenſis enim iam inter viuos eſſe deſierat) eique totam rei ſeriem narrauit. Alexandrinus deinde procurauit, vt Montaltus nomine ſancti Officij in Hiſpanias legaretur, vt Cardinali Boncompagnio (qui poſtea Pontifex factus, Gregorij ſibi nomen ſumpſit,) legato in cauſſa Archiepiſcopi Toletani Hiſpaniam petenti, indiuiduus eſſet ſocius, & in reb. Theologicis conſiliarius.

Auoſtæ odium in Montaltum.

Dum hoc agit, moritur Pius quartus, & electus eſt Pius V. Occidit & Auoſta Franciſcanorum generalis. Quare Magiſter Thomas Varaſeus, qui Procurator erat Ordinis, ſupplicauit Pontifici, vt ſe Vicarium generalem conſtitueret, dicens: vſitatum eſſe, vt qui Procurator erat, ad hanc dignitatem eueheretur: ſed & huius conſtitutionis approbationẽ Pij quarti allegauit, cuius diploma hac de re oſtendit. Reſpondit Pontifex, verum quidem eſſe, quod ad hunc gradum Procurator Ordinis ſolet aſſumi, ideoque ſe ad illum promouere velle Montaltum: eum enim in Capitulo Florentino procuratorio munere non legitimè, aut Canonicè priuatum eſſe. Iuſsit itaque Pontifex expediri bullam,

Auoſta mors.

F. Felix creatur Vicarius generalis totius ordinis S. Franciſci.

Mmm 2 iii

Fit Epiſcopus & Cardinalis. in qua Montaltum Vicarium generalem conſtituit, quam & illi miſit. Accepit autē Montaltus eam in prouincia Pedemontana, in oppido Aſti, cùm iam ex Hiſpanijs reuerteretur. Paulò pòſt ab eodem Pontifice creatur epiſcopus S. Agathæ, mox Cardinalis, deinde epiſcopus Firmanus: & tandem anno à partu Virgineo M.DLXXXV. Pontifex renũciatur. Eius electio hoc ordine proceſsit.

Quomodo electus Pontifex. Vndecimo April. an. Domini M.DLXXXV. ipſo die Paſchatis, ſeu Dominicæ Reſurrectionis, triginta nouem Cardinales (neque enim per iſtos dies plures in Vrbe fuerunt) in conclaue ſunt ingreſsi. Acceſſere paulò pòſt tres alij, Auſtriacus, Madrutius, & Vercellenſis; ita vt iam quadraginta duo ſimul numerarentur. In ingreſſu Auſtriaci duæ moræ ſunt difficultates: prima erat, quia Auſtriacus ea ipſa hora, qua Cardinales in Sacello toti intenti erãt iſtius matutini tēporis ſcrutinio, ingreſſũ parabat. Cardinales itaq; precabantur Auſtriacum: ingreſſum ſuum vſque in pomeridianum tempus differret: quia enim bullæ variæ neceſſario legi debebant, futurum erat, vt eo ingrediente ſcrutinium cum magno ſuo incommodo protraheretur. At ille ſcrutinium hoc non debere ſuum ingreſſum impedire proteſtatus eſt. Quare qui antea, ne ingrederetur, prohibuerant, decreuerunt illi eſſe gratificandum. Atque hoc modo prima difficultas ſublata eſt. Sed confeſtim exorta eſt altera, Cardinalis enim Gambera dicebat conſiderandum eſſe, an Auſtriacus, cùm ſit Cardinalis Diaconus, iuxta præſcriptum Bullæ Pij quarti eſſet ordinatus ſuffragium ferat, aut conclaue ingrediatur. Fuit hæc difficultas à Gambera propoſita, vt obuiaretur incommodis, quæ naſci poterant poſt electionem ab ijs, qui creationem noui pontificis non eſſe validam fortaſſe cauſſarentur. Ad hanc difficultatem reſpondit Cardinalis S. Crucis: Non eſſe neceſſarium vt Cardinales initiationis ſuæ fidem exhibeant; ſed ſufficere, vt quis in Cardinalem Diaconum canonizatus (vt illi vocant) antea ſit. Reſponſum hoc, licet per ſe debile, ſcrupulum tamen omnem ſuſtulit, fecitque Cardinali Auſtriaco liberam accedendi poteſtatem: qui etiam literas, quas à Gregorio impetrauerat, oſtendit: in quibus illi facta erat diſpenſatio, & declarabatur, licet non ordinatus Diaconus, dignus qui conclaue ingrederetur, haberetque votum tam actiuum quàm paſsiuum; vti alij omnes Cardinales, Lecta hac diſpenſatione, cum ſummo gaudio in ſacrum Collegium admiſſus, & in Sacellum deductus eſt: vbi à Magiſtro cæremoniarum bullæ tres legebantur; duæ de rebus Eccleſiaſticis non alienandis, & tertia contra Simoniacos. Sed ad propoſitum reuertamur, & telæ noſtræ filum proſequamur.

Erant in conclaui (vt diximus) Cardinales quadraginta duo, ijque in ſex claſſes diuiſi: quarum vni præerat Cardinalis Farneſius: alteri Eſtius; tertiæ Alexandrinus; quartæ Medicæus, quintæ Altempius: ſextæ, quæ & omnibus alijs erat frequentior, Cardinalis ſancti Sixti, Gregorij Papæ nepos præſidebat. *Candidati 14.* Erant autem quatuordecim, qui vulgò Pontificatu digni cenſebantur: Farneſius & Sauellius olim à Paulo tertio promoti; Setletus, ſanctus Gregorius, Paleottus, ſanctæ Crucis, & Comus à Pio quarto Cardinales creati. Montaltus, Ceſius, Albanus, & ſanctæ Seuerinæ à Pio quinto, & inter hos, qui à Gregorio ad Cardinalitiam dignitatem erant euecti, vt *la Torre*, Sanctorum quatuor coronatorum, Nondouius & Caſtagneus. Ipſo die, quo in conclaue conuenerunt à quibuſdam clam laboratum eſt, vt Ceſius pontifex deſignaretur, ſed non fuit hoc conſilium tam arcanum, quin Cardinali ſancti Sixti innotuerit.

Is hanc illorum machinationem ita impediuit, vt qui huius rei conſcij erant, Ceſium proponere auſi non fuerint, neque illius aliquam facere mentionem, multò minus pro illo laborare; exiſtimantes ſe (vt certè feciſſent) oleum & operam perdituros. Eodē illo die Cardinales, omnes cõmuni conſenſu iurarunt, Pontificem, quicunque demum ex ipſis crearetur, obſeruaturum & decreturum nonnulla, quæ ad vtilitatem, Chriſtianiſmi, dignitatem ſanctæ ſedis, & ſacri Collegij ſplendorem pertinebant. *Iuramentum in conclaui fieri ſolitum* Modus iſte iurandi in certos quoſdam caſus, qui expedire videntur, iam à ducentis ſexaginta annis eſt obſeruatus. Operæpretium nos facturos exiſtimo, ſi præcipua quædam eorum, quæ in hoc conclaui iurabantur, hoc loco commemorauero.

Primò iuratum eſt ab omnibus, vt quicunque Pontificiam dignitatem conſequeretur, is (quantum in ſe eſt) procuraret, vt pax & tranquillitas inter Principes populoſque Chriſtianos ſarta tecta conſeruetur, atq; pro viribus ſuis Chriſtianos ipſos ad oppugnandos Turcas, hæreticos, Schiſmaticos, omneſque Chriſtianæ fidei hoſtes inuitet: ne

ſan-

Digitized by Google

ſanctâ ſedē ab vrbe Romana in aliam ciuitatem aut prouinciam, niſi vrgente neceſsitate per legem communem approbata, & in Conſiſtorio pluribus Cardinalium votis confirmata transferat. Mandaret vt omnes ſtatus eccleſiaſtici, Officiales officio ſuo defuncti, in loco vbi illud exercuerunt, adminiſtrationis ſuæ reddant rationem: hoc eſt, (vt in foro Romano loquuntur) ſyndicatui ſe ſiſtant. Præterea, vt in Cardinalibus creandis viros ſpectet idoneos, vitæ integræ atque probatæ, famæ bonæ, honeſtis moribus & eruditione non contemnenda præditos, ante omnia verò obſeruet decretum Iulij 3. quondam in Conſiſtorio approbatum, de non creandis duobus Cardinalibus fratribus germanis, ſeu cardinalibus. Denique, neq; bona Eccleſiæ alienet, aut priuatos in vſus aliorum transferat.

Qui in electione propoſiti.

His, alijſque ſimilibus rebus propoſitis, & de more communi iuramento confirmatis, aliæ quoq; cæremoniæ, ab antiquis temporibus continetæ, præmiſſæ ſunt, priuſquam ad ſummam rei, ipſamque electionem pergeretur. Die Lunæ, illuceſcentē iam die, in Sacello Paulino omnes congregati ſunt: Cardinalis autem Farneſius, tanquam Decanus, ſacrum celebrauit, omneſque Cardinales alij ſacra ſeſe Synaxi munierunt. Deinde Scrutinium auſpicati ſunt.

Cardinalis Albanus.

Cardinalis Albanus tredecim habuit vota, nec quiſquam Cardinalium ſuffragijs fuit illo ſuperior. Actum deinde in multam lucem eſt, de Serleto Pontifice renuntiando: ſed mox compertum eſt, negotium non carere difficultate; tum, quia licet Serletus vir magnæ eſſet eruditionis, minus tamen idoneus erat adminiſtrationi Reipublicæ rebusque ſæcularibus gerendis: tum etiam quia cauſſa eius in primo impetu atque ingreſſu in conclaui ventilata eſt, in quo (dum quiſque ſtudet videre quid Deus de ſe diſpoſuerit) negotia facilia redduntur ardua, atq; difficilia verò impoſsibilia. Quod ſi tamen in rebus externis adminiſtrandis magis fuiſſet idoneus, ita omnium in eum ferebantur animi, vt nemo ſeſe electioni opponere fuiſſet auſus: quod & Gregorio 13. contigit, qui in primo ingreſſu atque impetu fuit nominatus, neque diu poſt ab alijs diſceptatum eſt: conceptus enim, qui erat in animis quaſi omnium, talis fuit, vt omnem repulſam excluſerit.

Cardinalis de la Torre.

Simile quid etiam credebatur in conclaui de Cardinale *de la Torre* euenturum fuiſſe, ſi ipſe præſens adfuiſſet; tantæ namque authoritatis & opinionis erat apud ſacrum hoc Collegium, vt nulla repulſæ inueniri potuiſſet ratio. Sed & quantumuis abſens erat, eò nihilominus negotium illius direxerant, vt ſi ante electionem aduenifſet, extemplò Pontifex fuiſſet abſque vlla mora & difficultate proclamatus: ſed non comparuit. Quare de alijs cœpit cogitare, aliuſque effectus ſubſecutus eſt.

Cardinalis Caſtagneus.

Reiecta itaque cauſſa Serleti, Cardinalis ſancti Sixti miſſus eſt, vt Cardinalis Caſtagnæi alumni ſui, & magnæ authoritatis, atque exiſtimationis præſulis cauſam promoueret, ſed quia is non ita nuper Cardinalis factus erat, ſeniorum animi in illum nequaquam propendebant. Alij itaque in eo toti fuerunt, vt Sauellium proponerent: qui licet vir erat magnæ opinionis, qui in officio Vicariatus Pontificalis, & cùm præfectus erat congregationis ſancti Officij magna prudentiæ ſuæ dederat argumenta, tamen quia natura illius erat grauiſsima & nimis plena maieſtatis, omnibus tam ſuperioris quàm inferioris conditionis hominibus erat terribilis.

Farneſius.

Farneſius dignisſimus erat qui eligeretur: neque vana quorundam erat perſuaſio, quod ſi fuiſſet nominatus, rem non leuem habituram euentum, ſed plurimi videbantur illi refragari, minuſque fauere: quare negotium illius videbatur difficillimum.

Montaltus. Laus Montalti.

E contrariò Cardinales Eſtius, Medicæus & Alexandrinus arbitrati ſunt cauſam Montalti fore facillimā. Erat enim homo doctus, quietus, gratus omnibus, nulli obnoxius aut beneficio deuinctus, exiguam habens parentelam, proximi namque illius conſanguinei duo erant ex ſorore eius neptis filioli, ætatis adhuc teneræ, nullus adhuc officij vel dignitatis capaces. Præterea diuini cultus erat amantiſsimus, & Religionis zelator ardentiſsimus, natura benignus & amabilis. Huius illius benignitatis effectus in pontificatus ſui curſu tales fuerunt, vt multos exhilarauerint, multos quoque afflixerint. Sed & negotium promouebat, quòd Montaltus ſumma ſemper cum dexteritate omnium Cardinalium ſibi gratiam erat demeritus, eos honorando, laudando; eorum authoritatem amplificando, ijs omnem proſperitatem optando. Vitam vixerat quietam, & ab omni ſtrepitu mundano remotam, in vinea, quam iuxta ſanctam Mariam maiorem cum ſumma humilitate, modeſtaque familia incolebat. Quod ſi aliquando in congregationem & conſilium aliorum deſcenderet, ad

Digitized by Google

conſulendum de rebus arduis legatus, non erat contentioſus, neque multum pugnabat, vt ſua vinceret opinio: ſed potius ab alijs, ſi res ita ferret, ſe vinci placidè patiebatur. Iniurias & conuitia libenter diſsimulabat, & æquo animo ferebat: adeò vt cùm aliquoties in Conſiſtorio à quibuſdam Cardinalibus, *Aſino del Marca*, hoc eſt, Aſinus Anconitanus nominaretur, id ſe non audire fingeret, immò oſtenderet, ſe id vt ioco faceteque dictum, vt fauorem & gratiam acciperet. Quin & poſtridiè, cum præcedenti nocte Nepos illius eſſet occiſus, in frequenti Conſiſtorio nullam turbati animi ſignificationem dedit: neque à Pontifice, aut à quoquam alio vindictam huius ſceleris petijt.

Diſſimulatio.

Quinimmò niſi cognitum fuiſſet, eum cognatos ſuos omnes, maximè verò nepotem hunc tenerrimè dilexiſſe, credi à pleriſque potuiſſet, eum nullam huius rei habuiſſe curam. Sed ne ſe redderet exoſum, id patienter tulit, & ne fauorem amitteret, libenter factum diſsimulauit, ſi quando de Principibus, aut eorum negotijs tractandum eſſet, ſemper eos ille defendit & excuſauit: ſalua tamen ſemper dignitate ſanctæ Sedis, eiuſque iuriſdictione, cuius ſe defenſorem & protectorem profitebatur. Dicerat vti humanitate, non tantùm in domeſticos, ſed & in externos, ſæpè & publicè & priuatim dicere ſolebat, idque ſummo cum affectu, ſe modis infinitis Cardinali Alexãdrino eſſe obligatum, quod ſi mille mundorum eſſet Dominus, ſe tamen non habiturum, quo vel minima parte debitum illi perſolueret, propter honores & infinita beneficia ſibi à Pio Quinto, pro eius benignitate, præſtita.

His alijſque eius virtutibus non erat difficilè viam illi ad Pontificatum ſternere, ſed & huic negotio conducebat, quòd nemo Cardinaliũ ignoraret, eum à Rege Hiſpaniarum, vt Cardinalem magnis ingenij dotibus, multiſque virtutibus ornatum coli & diligi. Nec minus profuit, quòd nullum ambitionis in illo appareret manifeſtum veſtigium: ſed quòd ſemper honeſtis officijs gratiam & fauorem Cardinalium ſibi cõciliauerat. Vnum tantùm occurrebat, quod negotium reddere poſſe videretur difficile, Cardinalem ſcilicet ſancti Sixti, Gregorianorum Principem, ei minus fauere, immò nequaquam conſentire, vt eligeretur Montaltus Pontifex: ſimultas enim inter illum & Gregorium eius auunculum olim orta fuerat, eò quod negauerat Gregorius, abſtuleratque ab illo prouiſionem (vt vocant) ei vt Cardinali pauperi conceſſam, quod Gregorij factum eo magis Montalto diſplicere poſſe videbatur, quia immenſos ſuos in recognoſcendis operibus ſancti Ambroſij labores, typis excuſos, Gregorio nuncupauerat, ſed quia Cardinalis ſancti Sixti non erat pertinax in ſuis propoſitis, Alexandrino & Riario facilè fuit probis rationibus illum in fauorem Montalti pertrahere.

Quatuor itaque huius electionis principes, Eſtius, Medicæus, Alexandrinus, & Cardinalis ſancti Sixti, maiorem Collegij numerum habentes ſecum conſentientem, Montaltum pontificem creauerunt. Res admiratione digna, quòd quidam diuinàrunt iam antè, eum ad hanc dignitatem promotum iri, hac ducti coniectura: quia in diſtributione cubiculorum, quæ ſortè ſemper fieri conſueuit, illud ei contigit, cui vicina, & quaſi in circuitu omnium primariorum Pontificum officialium cubicula adiacebant: hoc eſt Farneſij, qui erat Vicecancellarius: Contarelli, qui Datarius: & Guaſtauillani, qui cubicularius. Facta eſt hæc electio die Mercurij, qui erat 24 Aprilis, an. M. D. LXXXV. hora decimaquinta. Sumpſit ſibi nomen Sixti, tum vt gratificaretur Cardinali ſancti Sixti, tum etiam, vt Sixti IV. qui eiuſdem etiam Ordinis fuerat, memoriam renouaret. Erant qui optaſſent eum, niſi fortè Cardinalis ſancti Sixti id nomen habuiſſet, Nicolaum dici, ob memoriam Nicolai quarti Pontificis, quauis commendatione maioris, quem Mõtaltus ſemper quamplurimum amauerat, etiam cùm Cardinalis eſſet: cuius amoris teſtimonium eſt magnificum illud ſepulchrum, quod Cardinalis adhuc illi in æde Mariæ maioris magnis ſumptibus exſtruxit. Alij aſſerunt ſe ex illo nonnunquam audiſſe, quòd ab Eugenij nomine non abhorrebat.

Creatur Pontifex.

Nomen Sixti ſumpſit.

Coronatus deinde eſt Sixtus primo Maij, qui etiam in diem Mercurij incidit: diem profectò illi feliciſsimum. Eo namque die & natus eſt, & monachum induit: eodem die Vicarius generalis, Cardinalis & Pontifex creatus eſt: eodem quoque die ſub area D. Petri coronatus eſt, & Dominica inſequẽti ad ſanctũ Ioannem Lateranenſem pro more ſe contulit, vt poſſeſsionem acceptaret. Electus itaque & coronatus Pontifex, conſiderans quam graue onus ſit, claues D. Petri gerere, & quam difficile ſit Pontificatũ benè adminiſtrare, animaduertit magna ſibi opus eſſe prouidẽtia magna.

Coronatur.

Digitized by Google

magnaque ſapientia, quare publicas inſtituit ſupplicationes & orationes, concedens inſuper Iubilæum, vt totus Chriſtianiſmus ſuis precibus Pontifici fortitudinem & prudentiam, ad tam arduam adminiſtrationem, ſufficientem impetraret. Per primos Pontificatus ſui dies ad iuſtitiam adminiſtrandam animum adiecit, & quodam die quatuor iuſsit in furcam agi & ſtrangulari, qui ante triduum cum ſclopetis prohibitis deprehenſi, in carceres detruſi erant: neq; vlla interceſsio, etiam virorum ſummæ authoritatis apud illum valuit, quo minus ſuſpenderentur, quæ illius auſteritas terruit, & in officio cōtinuit multos, multorumque audaciam refrenauit. Deinde cogitationes ſuas conuertit ad exſtirpandum magnum Bandirorum numerum, qui ab omni parte ſtatum Eccleſiaſticum affligebant: quorum tanta erat licentia & inſolentia, vt nuſquam locus inueniretur, vbi homo ſecurè viuere, & ſua tueri poſſet. At Sixtus contracta cum vicinis Principibus amicitia, ab illis impetrauit, ne ſceleratis iſtis receptacula præbeant: magna quoque præmia ſtatuit his, qui aliquem ex ijs trucidaret, exquiſitis ſupplicijs tollens è medio, ſi qui caperentur ex ijs, qui copijs iſtis præerant. Graues quoque pœnas denunciabat eorum parentibus, amicis, & alijs quibuſcunque, ijs aut fauentibus, aut ſuccurrentibus. Quo iuſtitiæ rigore id effecit, vt breui temporis ſpatio omnis Banditorum inſolentia repreſſa ſit, & radicitùs exſtirpata. Interim dum tanta viget iuſtitiæ ſeueritas, vnuſquiſque ſibi metuebat: nec erat qui alium offendere audebat, cùm etiam ijs, qui manum gladio ad educendum admouerent, capitis pœna eſſet irrogata. Quo factum, vt lites ac diſcordiæ, quæ paſsim inter homines ſolent enaſci, aut pugnis, aut verbis dirimerentur. In ore enim omnium erat: Nunc tempus Sixti eſt, quaſi dicerent: Non eſt nunc tempus pugnæ, vltionis aut contentionis. Ob hanc cauſſam partim, partim etiam ob rerum neceſſariarum abundantiam, quam & tunc, & toto Pontificatus ſui tempore Romæ ſeruari mandauit, vt multis Italiæ locis inedia afflictis, Roma ſemper abundaret, Romani primis Pontificatus illius annis Sixto in Capitolio ſtatuam æream erexerunt, cum hac inſcriptione.

In adminiſtranda iuſtitia rigor.

Nota.

Statua Sixto erecta. Miſerabile iuuenis eiuſdem ſupplicium.

Sixto V. Pont. Max. ob quietem publicam, compreſſa Sicariorum exſulumq; licentia reſtitutam, annona inopiam ſubleuatam, vrbem ædificijs, vijs, aquaductu illuſtratam S.P.Q.R.

Primo huius Pontificatus anno incidit caſus infrequens & miſerabilis admodum. Iuuenis enim Florentinus ſuſpendio damnatus eſt, eò quod in Tranſtyberina regione, in ædibus Domini ſui curiæ miniſtris, de aſino, quid neſcio, poſtulantibus aut exſequi volentibus, ſimpliciter reſtiterat. Errabant autem ſatellites, quia aſinus non erat eius, cuius illi eſſe arbitrabantur. Credebant plerique & paſsim dicebant Pontificem hac re fuiſſe male inſtructum: qui ſi rem exactius cognouiſſet, adoleſcentem tali morte interfici prohibuiſſet. Cauſſæ itaque ignorantiam infelici adoleſcenti huic mortem attuliſſe. Alij dicebant, eò quod Romæ intolerabilis adhuc dominaretur licentia, ſummo opus eſſe rigore & auſteritate. Vt eſt hic adoleſcentis infelix caſus omnes ad maximam permouit ſympathiam, adeò vt multi qui eum interfici videbant, planxerint; omnes autem vehementiſsimè doluerint. Sed adoleſcens ipſe, cùm ad mortem educeretur, inter lacrymandum viſus eſt ſanguinis guttas profundere: quamuis meo quidem iudicio ſanguis non fuerit, ſed lacrymæ ſanguineo colore tinctæ, quod tunc fieri ſolet, quando vehementia doloris & diuturnus planctus oculos impensè accendit & inflammauit: ita vt lacrymæ per vias illas accenſas tranſeuntes, rubedinem quandam contrahant: nec iam lachrymæ, ſed ſanguis eſſe conſpicientibus videatur. Etſi nemo dubitet, Deum miraculoſo quodã & ſupernaturali actu poſſe in homine operari, vt lachrymans verum ſanguinem fundat, quemadmodum & omnipotens eius manus multò maiora miracula quondam fecit, & adhuc facere poteſt nullo negotio quotidiè. Huius adoleſcentis ſupplicium magnum Romanis incuſſit terrorem, neque etiam minorem Bononienſibus, id quod eodem tempore contigit Comiti Ioanni Pepulo, viro certè opulentiſſimo, & è primaria Nobilitate oriundo. Hic neſcio quam ob cauſſam tanquam fautor Sicariorum & exſulum ad tribunal Romanum delatus, ab eodem capite damnatus & diminutus eſt. Sed valeant triſtes iſtæ hiſtoriæ, ad lætiora veniamus Pontificatus huius exordia.

Eodem hoc anno, hoc eſt primo Pontificatus ſui Syxtus cœpit animum ſuum adijcere ad Obeliſcum Vaticanum transferendum. Poſitus is erat ab antiquis eo loci, vbi nunc eſt adytum, ſeu Sacriſtia Eccleſiæ ſancti Petri ita vt retro illud adytum terra magna ex parte merſus conſpiceretur. Hunc obeliſcum Sixtus in eiuſdem Eccleſiæ aream iuſsit

tranſportari. Quo in opere annus integer nunquam intermiſſo labore conſumptus eſt. Obeliſcus ille vno conſtat continuo marmore, quod Pyropecidon, hoc eſt, igneis maculis variatum ſeu diſtinctum conſtat, noſtro ſæculo vulgus granitum vocat. Orientale & à quibuſdam Sienitis appellatur: eò quod circa Sienem in Thebaide naſcatur, è quo loco Reges Aegyptij ſimiles Obeliſcos eruere conſueuerunt. Fuit autem hic obeliſcus à Nuncoreo, qui ijſdem ferè temporibus, quibus Numa Pompilius Romæ, in Aegypto regnauit, exciſus & erectus. Scribunt nonnulli obeliſcum hunc non eſſe integrum illum, quem fieri iuſſerat Nuncoreus: ſed partē tantum illius, integrum enim certum quinquaginta cubitorum fuiſſe, ſed in poliendo, ſeu transferendo fractum fuiſſe. Ex vna illius parte, quę centum erat cubitorum Nuncoreum ſibi obeliſcum fieri præcepiſſe, quem poſt cæcitatem, recepto ſecundum oraculum viſu, Soli conſecrauit, ex alia parte, quæ ad ſeptuaginta duos pedes in longitudine extendebatur, hunc obeliſcum Vaticanum factum, qui inter alios quadraginta duos magnos & paruos, diuerſis temporibus Romam aduectos, & diuerſis locis collocatos, etiamnum viſitur. Conſecratus hic olim fuit Octauiano Auguſto & Tiberio eius filio adoptiuo, quod antiqua huius obeliſci inſcriptio manifeſtiſsimè oſtendit. Erat autem ea huiuſcemodi.

Diuo Cæſari, Diui Iulij F. Auguſt. Tiberio Cæſari, Diui Auguſt. F. Auguſto ſacrum.

Multis antea perſuaſum fuit, eratque ea multorum annorum fides, in ſphæra ſeu pila maxima ærea, quę in ſummitate obeliſci erat, cineres Auguſti Cæſaris conſeruari. Sed Dominicus Fontanus architectus, qui huic tranſportationi præerat, diligenter hanc ſphæram, ſeu globum perluſtrans, animaduertit illum ex vna maſſa conflatum, nec vllam habere commiſſuram: fieri itaq; non potuiſſe, vt aliquid inſeri aut infundi potuerit, ſed & foramina multa, quæ extrinſecus apparebant, non foramina, ſed ictus erant ſclopetorum, quos licentia militaris, vltimo capta Roma, inflixerat. Per iſtos ictus, ſiue foramina aliqui pulueres intrauerant, ventorum turbine impulſi, & temporis diuturnitate collecti. Præterea mihi quoque videtur probari poſſe, non hic fuiſſe Auguſti cineres, cùm ipſe Auguſtus ſibi magnificentiſsimum & ſumptuoſiſsimum Mauſoleum iuxta portam populi, vbi nunc ædes ſancti Rochi eſt, conſtruxerit, cuius etiamnum conſpiciuntur, admiranda veſtigia: in eo & ſuum & ſuorum ſepulchrum eſſe voluit. Credibile itaque eſt & veriſimile, in eo loco cineres eius eſſe repoſitos. Paulus & Iulius olim Secundus, & poſt illos Paulus 3. de hoc obeliſco transferendo cogitarant: ſed quia vel difficultas operis, vel ſumptuum magnitudo, vel alia magis ardua negotia eorum propoſitum terruerint & impediuerint, nunquam ab illis negotium tentatum eſt. At Sixtus nullis difficultatibus territus, hanc molem tranſportare aggreſſus eſt. Conuocauit itaque multos, eoſque celebriores in Architectura magiſtros, qui inter ſe de modo transferendi hunc obeliſcum colloquerentur, vnumque certum modum ſtatuerent. Propoſiti ſunt varij modi, ſed vnus iſque optimus electus, cuius beneficio obeliſcus hic proſpero cum ſucceſſu tranſlatus eſt, & fundamentis ad id factis, quo loco denuò collocandus erat artificioſiſsimè, ſpectante & admirante vniuerſo populo, ſuperimpoſitus. Ab omni parte nummi ærei, medaglias vocant, in tanti operis memoriam ſpargebantur. Inter alia duæ quoque arculæ, & in vtraque duodecim nummi, qui ab vno latere imagine Pontificis erant inſigniti, ab altero alij alias figuras & formas oſtentabant. In quibuſdam homo videbatur ſub dio, in patenti campo ſub arbore ſecurè dormiēs, cum hac inſcriptione, *Perfecta ſecuritas.* In alijs tres colles ſeu monticuli cernebantur: in vno, qui à dextris erat, ſecebat Cornu copia: qui à ſiniſtris, laurum proferebat: medius, qui & alijs eminentior, gladium habebat mucrone ad cælum erecto, ad formam linguæ, quæ eſt in bilance, cum hoc elogio: *Fecit in monte conuiuium pinguium.*

Alij effigiem habebant ſancti Franciſci, ante crucifixum in genua procumbentis, vnà cum Eccleſia ruinam minitante, cum inſcriptione, *Vade Franciſce, & repara.* Erant & inter hos nummos, in quibus effigies Pij Quinti erat expreſſa, ab altero latere vel Religio, vel Iuſtitia. Fuerunt & ſimiles nummi formati in planicie cuiuſdam ſaxi, dicto fundamento innitentis. Fuerunt autem nummi iſti ſuppedaneo ex marmore candido, & in tres partes diſtributo ſuppoſiti, inter illos duo erant aurei effigiem Pij V. referentes, & ex aduerſo latere vnius Religionem, alterius Iuſtitiam exhibentes. Sed & in eodem plano formatæ eſt abacus marmoreæ, læuis & politæ, cui inſculptum eſt in Latino idiomate nomē Pontificis, totumque huius operis modus & progreſſus: nomen, cognomen, patria Architecti: tempus

tempus quo hæc tranſlatio facta eſt. Interdictum ſuppedaneum marmoreum & baſin alij duo nummi Sixti cernebantur, & ſuper illos primus ſtylobatæ fundus erat ſtratus, cui epiſtylium innitebatur. Adiecta tandem eſt vltima pars cum ſuis eriſmis & columbarijs æreis, quibus obeliſcus ipſe nectitur, hæretque immobilis.

Ad hoc opus perficiendum initio quinque baſiliſtæ & quadraginta ergata conſtructa ſunt, quæ à nongentis ſeptem viris, & ſeptuaginta equis in orbem verſabantur, & regebantur. Fuit autem opus hoc perfectũ in decimo die Septembris, anni M. DLXXXVI. qui dies erat Mercurij, & Veneris inſequenti ſanctiſsimæ Cruci obeliſcus dedicatus & cõſecratus eſt. Expenſa ſunt autem hoc opere triginta ſeptem millia coronatorum, nongenti inſuper & ſexaginta quinque priuſquã in altum leuaretur, dimitteretur, transferretur, & denuo erigeretur cum omnibus ornamentis, deaurationibus, alijſque ſumptibus accidentalibus: excepto metallo, vnde conflata eſt crux, quæ poſtea in ſummitate obeliſci eſt collocata, & leones ſub obeliſco poſiti, qui illum quaſi ſuſtentare videntur. Metallum enim hoc Reuerenda camera Apoſtolica ſuppeditauit.

Obeliſcus S. Cruci dedicatus.

Iuſsit deinde Pontifex alium etiam, ſed minorem, obeliſcum ſub terra defoſſum erui, iuxta ædem S. Rochi, quem aiunt illic quondam poſitum, vt eſſet ornamentum Mauſeoli Cęſaris Auguſti: qui cùm varias in partes fractus erat, reparatus, & ante Eccleſiam Mariæ Maioris erectus eſt. Præcepit deinde & duos alios obeliſcos effodi, qui multis ſæculis in Circo Maximo ſub terra latuerant: vnum eorum dicunt fuiſſe omnium, qui vnquam Romam aduecti ſunt maximum: iſte in aream S. Ioannis ad Lateranum tranſlatus eſt. Et quia tribus locis fractus erat, artificioſiſsimè reparatus, erectæ & quemadmodum duo alij, ſanctæ Cruci conſecratus eſt. Oſtendit autem obeliſcus iſte ab omni parte plurimas litteras Aegyptiacas. De hoc obeliſco latius ſcripſimus in libro noſtro de vitis Imperatorum in vita Conſtantij, filij Conſtantini Magni, à quo Conſtantio Romam allatus eſt. Alter ille minor à capite ad calcem hieroglyphicis literis ornatus, in Circo Maximo inuentus eſt: eratque in tres partes diffractus: ſed integritati reſtitutus in area Eccleſiæ S. Mariæ del populo collocatus, &, vt alij, S. Cruci dedicatus eſt. Prior ille obeliſcus ab Octauiano Auguſto Romam aduectus, & Soli dedicatus eſt: id quod antiqua eius inſcriptio, quæ à duo lateribus Occidentali & Meridionali, parte in hanc ſententiam legitur, teſtatur.

Alij obeliſci reſtaurati, & tranſlati.

Imperator Cæſar Diui F. Auguſtus Pontifex Maximus 12. Coſ. Trib. Pont. 13. Aegypto in poteſtatem populi Romani redact. Soli donum dedit.

Torre-donum.

In his quatuor obeliſcis reficiendis & tranſferendis magnam auri vim expendit: nec minorem in exſtruendo magnifico illo præſepis Dominici Sacello, quod in Eccleſia S. Mariæ Maioris, tribus ante Pontificatum ſuum menſibus ædificare cœperat, cum intentione, ſe etiam ſanctiſsimi præſepis, quod erat vicinum, locum poſtea exornaturum. Trium illorum menſium ſpatio iacta ſunt huius Sacelli fundamenta, & pars illius à terra eleuata: Pontifex factus Sixtus, nullo modo voluit cœptum opus mutari, præterquam quòd interiora Sacelli, quæ antea plaſtæ fuiſſent cruſtata, nunc poliri iuſsit, nobiliſsimo marmore; idque vario artificio & diuerſis inuentionibus, quod præter modum venuſtum & magnificum opus effectum eſt. In hoc ſacellum iuſsit integrum illud ſacellum præſæpis Dominici antiquum transferri, quod ita antiquum erat, ita magnam excitabat deuotionem.

Sacellum præſepis Dominici conſtructio.

Sed & Pio Quinto in eodem ſacello magnificum condidit ſepulchrum, in quod illius corpus è diui Petri Eccleſia cum maxima pompa iuſsit inferri. Deinde & ſibi monumentum ædificauit, ſtatuamque poſuit præſepe Dominicum adorantem: Dotauit ſacellum hoc epulentis prouentibus, multis priuilegijs & iure patronatus, vt patet in bulla, quam expediri hac de re iuſsit, & incipit; *Glorioſæ & ſemper Virginis genitricis Mariæ, &c.* Auſpicijs quoque Sixti aquæ in montem Caballi, qui ab Antiquis mons Quirinalis dicitur, adducta ſunt: Mons enim ille aquarum maxima laborabat penuria: quæ res eò moleſtius accidebat, quod plerique Pontifices hic æſtate, ob eximiam aëris ſalubritatem, aſsiduè ſolent habitare. Fons huius aquæ in agro Columnæ ſcaturiebat. Opus hoc varias ob cauſſas difficile eſſe videbatur, & multi euentum, qualis Pontifex optabat, non habiturum exiſtimabant, cæterum decimo tandem octauo menſe ad lætum finem perductum eſt. Laborabant in hoc opere quotidiè bis mille homines, ſæpe ter, nonnunquam verò quater mille. Sumptus fuêre ducenda & ſeptuaginta ducatorum millia, ex quibus viginti

Sepulchrum Pio V. ædificatur.

Digitized by Google

gnti quinque millia numerata ſunt Martio Columnæ, Domino illius loci, in quo aqua iſta ſuam ſcaturiginem, ſuoſque fontes habebat. Voluit autem Pontifex hunc aquæductum à ſuo nomine, quod ante Pontificatum habuit, Felicem appellari. Fons quoque deinde venuſtiſsimus conſtructus eſt, ſub area S. Suſannæ, à latere thermarum Diocletiani, additaque eſt hæc inſcriptio:

Sixtus 5. Pontifex Max. Picenus, aquam ex agro Columnæ via Preneſt. Siniſtrorſum multarum collectione venarum ductu ſinuoſo receptaculo mil. 20. à cap. 20. adduxit, Felicemq; de nomine ante Pontif. dixit, cœpit Pont. anno 1. abſoluit 3.

Xyſtus in Laterano. Eſt elegantiſsimum opus Xyſtus ille, quem Pontifex in Laterano conſtruxit, ad populum in eo benedicendum, in quo & varia pingi quàm artificioſiſsimè fecit myſteria, ad nouem choros Angelorum, ad duodecim Apoſtolos, ad Prophetas, ad Martyres, ad Virgines, Pontifices & Confeſſores pertinentia, hiſtoriam quoque Conſtantini Magni, & alias ſpectatu digniſsimas. *Palatiū in Laterano.* Iuxta locum hunc Sixtus palatium in vſum Pontificum à fundamentis excitauit, tam amplum & ſpatioſum, vt afferant non eſſe in vrbe ſimile, vno tempore, & ab vno Principe ab ipſis fundamentis erectum & abſolutum. Amplis, magnificis, & ornatis cubiculis quam plurimis diſtinctum eſt. Duo habet atria: varijs in locis aliæ picturæ cernuntur plurimæ Frontiſpicium, quod verſus obeliſcum eſt, trecentos quadraginta quatuor palmos habet in longitudine: quod Mariam Maiorem reſpicit, trecentos triginta ſeptem. Ab area vſque ad ſummitatem rectè in palmos centum triginta ſeptem aſſurgit. Quid multis? Habitaculum eſt capaciſsimum, & Principibus multis ſufficiens. Pontifex hic omnibus Cardinalibus ſua cubicula deſtinârat, in quibus, cum Pontifex apud S. Ioannem Sacellum (vt loquuntur) faceret, aut publica in palatio Conſiſtoria celebraret, poſſent commodè ſatis habitare. Fecit & Sixtus Scalam ſanctam ex quorundam locorum ruinis ad Sancta Sanctorum transferri, multis Architecturæ ornamentis additis.

Xenodochium ſeu Noſocomium ab eo conditum inſigne. Aedificauit quoque Sixtus in initio plateę Iuliæ, à latere Pontis Sixti, ad ripam Tyberis ampliſsimas ædes, in vſum mendicorum, vlcerosorum, & mutilorum, quibus deeſt facultas victum ſibi comparandi, dotauitque has ædes quindecim millium ducatorum prouentu, vt ex eo prædicti pauperes alantur & veſtiantur. Locus eſt capaciſsimus: ita vt vno eodemque tempore in eo bis mille homines poſsint habitare, nec vnus alteri ſit impedimento. In frontiſpicio portæ huius ædificij hæc legitur inſcriptio;

Sixtus 5. Pont. Max. Picenus pauperibus piè alendis, nè pane veſtituq; careant, multo ſuo coemptas ære has ædes exſtruxit, aptauit, ampliauit, perpetuo cenſu dotauit. Anno Domini 1586. Pontificatus 2.

Columna Traiana. Statuam deinde ſancti Petri ex ære conflatam & pulcherrimè deauratam fecit, eamque in columna Traiana conſtituit: eam eidem Sancto conſecrans. In hac columna glorioſæ Traiani Cæſaris expeditiones, bella & res geſtæ in Parthis & Dacis, qui nunc Tranſyluani & Valachi dicuntur, ſubiugandis cernuntur. Erecta hæc olim columna eſt à Romanis, & dicto Imperatori dedicata. *Columna Antonina.* In columna Antonina Sixtus imaginem D. Pauli erexit ex ære deaurato factam, eamq; columnam Diui Pauli nuncupauit. Erat ea primo dedicata Antonino Pio, à Marco Aurelio eius genero.

In hac columna miro artificio ſculpta ſunt bella & prælia, quæ idem Marcus Aurelius geſsit in Germania, contra Marcomannos, hodiè Bohemos & Morauos. Quia verò columna hæc varijs locis erat fracta, iuſsit eam Pontifex ſumma cum elegãtia & dexteritate reſtaurari. Porrò illius auſpicijs reſtituti ſunt & duo equi, vnus Praxitelis, & alter Phidiæ, qui erãt mutilati, & ab ipſa antiquitate multis in partibus corroſi. Quia verò illorum inſcriptiones ipſam hiſtoriam manifeſtè ſatis declarant, lubet eas hoc loco recenſere. Vnius eſt;

Bucephalus cum Alexandro. *Phidias nobilis ſcriptor, ad artificij præſtantiam declarandam Alexandri Bucephalum domantis effigiem è marmore expreſsit.*

Alterius vero hæc:

Praxitelis ſculptor ad Phidiæ æmulationem ſui monumenta ingenij poſteris relinquere cupiens, eiuſdem Alexandri Bucephalique, felici contentione perfecit.

Quamuis iſtæ ſtatuæ ſint certè ſingularis & mirabilis artificij, non ſunt tamen ex raris illis, maximeque ſtupendis, quas horum artificum manus ſculpſerunt. *Phidiæ opera inſigniora.* De Phidia namque legitur, eius opera maximè admiranda eſſe Iouem Olympium, quem ex ebore & auro fecit in Elide. Volunt quidam opus hoc fuiſſe tale, vt nobilius & excellentius hic mundus nunquam viderit. Sed & illa ſtatua Mineruæ Athenis, quæ ex puro ebore & auro erat

ſtilo-

Digitized by Google

elaborata, 26. cubitos alta; in cuius clypeo ſculpta erat Amazonum quoddam prælium: in ſuppedaneo verò bella Centaurorum & Lapytharum, aliaque poëmata ſpectatu iucũdiſsma. In ſcuto ſeu clypeo illo (quia nomen ſuum adſcribi voluit) ſuam expreſſerat imaginem, tali cum artificio, vt qui hanc partem tollere voluiſſet, totum opus violaſſet. Fecit idem Phidias & alias Deorum ſtatuas ex ære, & ex marmore quamplurimas. Scribunt nonnulli virum tam celebrem in carceribus mortuum: erat enim accuſatus à nonnullis, quòd in ſtatua quadam, quam ciuitas ex ærario publico fieri iuſſerat, aurum hoc modo collocaſſet, vt nemine animaduertente facilè tolli poſſet. Felicior erat in Dijs, quam in hominibus formandis.

Præclara Praxitelis monumenta.

Inter alia multa rara & ſingularia opera, quæ fecit Praxiteles, laudatur potiſsimùm ſtatua illa Veneris, quam vt viderent multi, in Guidum nauigârunt. Duas Veneris ſtatuas ſculpſerat, nudam vnam, alterã velo tectam. Cumq́ue Coi vnam ex his ſibi comparare decreuiſſent, velatam, vt honeſtiorem & magis pudicam elegerunt. Altera deinde, quæ eiuſdam erat prętij, à Guidijs empta, miris modis laudata, & multò celebrior priore habita eſt. Quare cum Rex Nicomedes hanc ſibi redimere, æs alienum, quod vrbs contraxerat, maximum profectò reddere polliceretur, Guidij nullo modo vendere ſtatuam voluerunt, ſolùm enim marmor hoc patriam illorum nobilitauit. Referuut quidam hiſtorici in hac vrbe olim fuiſſe iuuenem, qui amore huius ſtatuę ita exarſit, vt nocte quadam clam templum, in quo Venus ſeruabatur, ingreſſus ſit & libidini ſuæ in ea ſatisfecerit, in cuius ſceleris teſtimonium macula poſt in hac ſtatua aparuit. Celebratur & huius ſculptoris Cupido, cuius ſpectandi gratia multi in Theſpiam olim profecti ſunt. Præter hunc Cupidinem alius quidam eiuſdem Praxitelis olim oſtendebatur, certè pulcherrimus, qui omnes ſpectatores in admirationem rapiebat, hunc parij Propontidis incolæ colebant. Ferunt autem Archidam quendam Rhodienſem eius amore inflammatum, hoc eadem turpitudine, qua iuuenis ille Venere, abuſum, ſimilem in ſtatua maculam reliquiſſe.

Hæc ſunt iſtorum artificum opera celebriora, qui etſi ætate Alexandri non vixerint, neque ipſi coætanei fuerint, ſed poſt Alexandrum vita functũ nati, vnus poſt alium vixerit, has tamen ſtatuas ad honeſtam & laudabilem æmulationem vnius ad alterum facere potuerint. Aemulatio enim (vt docti volunt) ſolet eſſe aliquando viuorum de mortuis; cuius rei in hiſtorijs plurima reperiuntur exempla. Sed & ex varijs imaginibus, tam ipſius Alexandri, quam Bucephali, quę poſt mortem illius remanſerunt, potuerunt ſculptores iſti ſimilitudinem eorum capere. Hæc placuit paulò latius hoc loco annotare, quoſdã enim inuenimus qui hac in re non exiguam ſibi fingebant difficultatem, quæ vt tollatur, hoc modo illis reſpondendum putauimus. Sed ad Sixtum reuertamur.

Alia fabrica Sixti.

Ampliauit quoque palatium in monte Quirinali: ſed & in eodem monte aliud quoque cœpit ædificare, cùm prius illud non ſatis idoneum & ſpatioſum erat ad talem Principem, eiuſq́ue familiam excipiendum. Præterea & habitacula quædam inchoauit, pro ducentis Heluetijs, qui de cohorte prætorio Pontificis ſunt. Quinetiam in vinea ſua iuxta ſanctam Mariam Maiorem multa, eaq́ue ampliſsima, iucudiſsimaq́ue ædificia conſtruxit.

Viæ à Sixto nouæ factæ aut veteres reparatæ.

In vijs quoque aperiendis, reſtaurandis ac dilatandis erat ſtudioſus. Nouam fecit, eamq́ue omnium celeberrimam, cuius initium eſt ab Eccleſia ſanctæ Crucis in Hieruſalem, & ad Eccleſiam ſanctæ Mariæ Maioris extenditur: atque hinc vſque ad templum ſanctæ Trinitatis in Monte procurrit. Vnde cùm eam produxiſſet vſque ad portam populi, bis mille & quingentis paſsibus, eratque tota via ad amuſsim & filium directa, tam lata, vt quinque ſimul iunctis carpenſis tranſitum præbeat. Viam hanc à priori ſuo nomine Felicem nuncupauit. Fecit & alias duas vias, quarum principium eſt extra portam ſancti Laurentij. Harum vna ducit ad ſanctam Maiorem, alteram vineam Pontificis ab vno latere claudens, vſque ad Thermas Diocletiani procurrit. Quarta via incipit à Maria Maiore, & ad palatium ſancti Marci extenditur.

Similem viam aperuit à ſancto Ioanne in Laterano, vſque ad Coloſſeum. Sexta incipit à porta Salaria, & iuxta portam Piam terminatur. Fabricatus eſt & multa in Vaticano palatio, vbi nouum, idq́ue ſplendidum palatium incepit, ambulacris à Leone Pio & Gregorio depictis coniunctum. Et in ipſa ſancti Petri fabrica multa conſtruxit, ita vt dictæ Eccleſiæ nauis, ſeu moles ipſa, quaſi abſoluta ſit, qua non excelſior in toto Chriſtianiſmo eſſe dicitur. In hoc opere continuè ſexcenti homines deſudarunt. Scalas deinde coclides nobiliſsimas in palatio Apoſtolico

Alia fabrica Sixti.

Digitized by Google

condidit, per quas Pontifices ſecretò poſsint deſcendere in Eccleſiam S. Petri, ita vt à nemine videantur. Ducunt autem ſcalæ iſtæ in ſacellum Gregorianum. Reſtaurauit & turrim ædificij, quod ab amœnitate proſpectus Beluedere dicitur, vna cum Eccleſia S. Sabinæ. Condidit & pulcherrimam eccleſiam S. Hieronymo, cui à Ripetta nomen, cum adhuc Cardinalis eſſet, eamq; non contemnendis prouentibus dotauit. In his omnibus fabricis magnam attulerunt commoditatem Pōtifici præclara illa marmora, quæ in Septizoni o Seueri ex terræ viſcerib. erui iuſſerat.

Collegiū ſtudioſorum Bononiæ erectum.

Bononiæ Collegium ſtudioſis ex Marchionatu Anconitano oriundis erexit, in quo præter miniſtros triginta iuuenes aluntur, qui literis dant operam, Aquas etiam dulces in vrbem veterem, vbi eorum ingens erat penuria, deduxit. Beatæ virgini Lauretanæ ſplendidiſsimum templum erexit, atque illud Epiſcopatus titulo nobilitauit, illud à Racanatenſibus transferens, alijſque multis donarijs & templum hoc ornauit.

Oppidū in patria condidit.

Ciuitatem in Monte Alto cœpit exædificare, quo in opere ſine intermiſsione laborabat, montemque maximum (vt aiunt) euertit, eandem quoque ciuitatem Epiſcopatus titulo donauit. Tiberim quoque inter duo loca, quæ incolis Borgetto & Vriculi dicuntur, inſigni ponte conſtrauit.

In ædificiorum, febricarumque à Sixto conſtructarum catalogo vltimum locum nobiliſsimæ illi Bibliothecæ, quam in Vaticano erexit, reſeruauimus.

Bibliotheca in Vaticano noua à Sixto condita.

Quia namque de ea paulò copioſius dicturi ſumus, putauimus hunc locum conuenientiſsimum, ſperamus autem hanc noſtram prolixitatem lectori faſtidium non allaturam. Quæ enim in hac bibliotheca picta ſunt, in quibus re cenſendis copioſiores erimus, huiuſmodi profectò sūt, quæ & vtilitatem ſimul & voluptatem legentibus adferent: ijs præſertim, qui rerum antiquarum ſunt ſtudioſi. Inter alia iucundiſsima loca, quæ in Vaticano ſunt, is eſt primarius, quem Beluedere nuncupant, in quo cernitur ampliſsimum quoddam Theatrum, ad cuius introitum magnus erat numerus diſtinctorum graduum, ſeu ſcalarum ex marmore iuſſu Pij Quinti factarum: vt cum in Theatro feſtum celebraretur, à populo cuncta quàm commodiſsimè ſpectari poſſent. Hunc locum Sixtus tanquam ſuo inſtituto aptiſsimum elegit. Sublatis itaque gradib. in eo loco cœpit ædificare. Præter ædificia verò, quæ libris reſeruantur, alia confeſtim noua condidit, in vſum eorum qui hanc Bibliothecam cuſtodiunt: quorundam etiam litteratorum, qui ea incolerēt, vt ipſius Protectoris, ſi quando valetudinis gratia ſuum mutare veli habitaculum. Ipſum autem Bibliothecæ ædificium eſt longū & vacuum ad trecentos octodecim palmos in longitudine, ſexaginta verò nouem in latitudine extenſum. Multas habet in medio columnas cœmētitias, optimo ordine diſpoſitas, ipſum autem ædificium occidentem ſpectat, vnde & lumen intercipit: licet à Meridiē quoque & ortu illuſtretur. A latere molis huius, in vſum bibliothecæ publicæ conſtructæ, duo alia minora ædificia adiecta ſunt, quæ bibliothecæ ſeruiunt ſecretiori. Totam hāc Bibliothecā Sixtus foris & intus elegantiſsimis picturis exornauit. Foris namque parietes calce nigra & candida iuſsit incruſtari, & in ijs multas virtutum, ſcientiarum, aliarumque ad rem literariam pertinentium, imagines delineari. Intus verò præter alia multa, quæ cernuntur, pingi fecit Eccleſiæ Concilia ſedecim, & ſub vnoquoque propria ſua legitur inſcriptio, duæ inſcriptiones cùm ſint lectu digniſsimæ, contineantque res memorabiles, non piguit nos eas hoc loco recenſere, ſperantes alios eaſdem non abſque vtilitate lecturos.

Concilia Eccleſiæ ſedecim & eorum inſcriptiones. Nicenū Conſtantinopoli. 1. Epheſinum. Chalcedonenſe 1. Conſtantinop. 2. Conſtantinop. 3. Nica. 2.

Sub primo itaque Concilio Nicæno hæc verba deſcripta ſunt. *S. Silueſtro Papa, Fl. Conſtantino Magno imper. Chriſtus Dei Filius Patri Cōſubſtantialis declaratur. Arij impietas condēnatur. Ex decreto Conſilij Conſtantinus Imp. libros Arianorum comburi iubet.* Sub Concilio Conſtantinopolitano, quòd proximè ſequitur, ſic legitur: *S. Damaſo Papa & Theodoſio Iun. Imp. Spiritus Sancti diuinitas propugnatur. Nefaria Macedonij hæreſis extinguitur.* De Epheſino Concilio dicuntur hæc: *S. Cæleſtino Papa & Theodoſio Sen. Imp. Neſtorius Chriſtū diuidēs damnatur. B. Maria virgo Dei Genitrix prædicatur.* Sequitur pictura primi Concilij Chalcedonenſis ſub quo legitur: *S. Leone pp. & Marciano Imp. Infelix Eutyches vnam tantum in Chriſto naturam aſſerens, confutatur.* Secundo Conc. Conſtātinopolitano, quod proximū eſt, hæc inſcriptio ſubiecta eſt: *Vigilio Papa & Iuſtiniano Imp. Cōtētiones de trib. Capitibus ſedantur. Origenis errores refelluntur.* Iuxta concil. hoc aliud tertium Cōſtantinopolitanum expreſſum eſt, cum hac inſcriptione; *S. Agathone Papa, Conſtantino Pagoneto Imp. Monothelitæ haretici, vnam tantum in Chriſto voluntatem dicentes, exploduntur.* De

Con-

Concilio Nicæno ſecundo, ibidem picto, ſic dicitur: *Adriano Papa, Conſtantino Irenes F. Imp. Impij Iconomachi reijciuntur ſacrarum imaginum veneratio confirmatur.* Quarto Cōcilio Conſtantinopolitano adſcriptum eſt.

Conſtantinop. 4.

Adriano II. Papa, Baſilio Imp. Ignatius Patriarcha Conſtantinop. in ſuam ſedem, pulſo Photio reſtituitur. Pone hoc ſpectatur primum Concilium Lateranenſe generale, cum hoc elogio,

Lateranenſe 1.

Alexandro 3. Pont. Federico 2. Imp. VValdenſes & Cathari heretici damnātur; Laicorum & Clericorum mores ad veterem diſciplinam reſtituuntur. Torneamenta vetantur. Sub ſecundo vniuerſali Concilio Lateranenſi ſcriptum eſt:

Lateranenſe 2.

Innocentio 3. Pont. Federico 2. Imp. Abbatis Ioachim errores damnantur, bellum ſacrum de Hieroſolyma recuperanda decernitur. Cruce ſignati inſtituuntur.

Frāciſci & Dominici effigies.

Ab vno latere huius picturæ imago S. Frāciſci Eccleſiam S. Ioannis ruinam minitantem, ne labatur ſubſtinētis, cernitur id quod Innocentius inſolemnijs viderat; quare & hæc adiecta eſt inſcriptio: *Innocentio 3. Pont. per quietem S. Franciſcus Eccleſiam Lateranenſem ſuſtinere viſus eſt.* Ab altero latere S. Dominicus delineatus eſt, qui eiuſdem Innocētij tempore hæreſin in Aquitania Toloſæ natam reſtinxit, inſcriptio illius hæc eſt: *S. Dominico ſuadente contra Albing. hareticos Simon Comes Montiſſerten. pugnam ſuſcepit, egregièq; confecit.* Sequitur Concilium primum Lugduni celebratum, cum tali inſcriptione: *Innocentio 4. Pont. Max. Fridericus 2, hoſtis Eccleſia declaratur, Imperioque priuatur. De terra ſancta recuperatione conſtituitur. Hieroſolymitana expeditionis Dux Ludouicus deſignatur. Galero Rubro & purpura cardinales donantur.* Sub conſilio Lugduni celebrato Sixtus etiam ſcribi mandauit: *Gregorio X. Pont. Graci S. R. E. vnionem redeunt. In hoc concilio S. Bonauentura egregia virtutum officia Eccleſia Dei praſtitit. Tartarorum Rex à F. Hieronymo Ordinis Minorum ad Concilium perducitur. Rex Tartarorum ſolemniter baptizatur.* Poſt dicta Concilia cum ſequenti ſcriptura ſpectatur Concilium primum Viennenſe; *Clemente 5. Pont. Clementinarum Decretalium Conſtitutionum Codex promulgatur. Proceſsio ſolemnitatis corporis Domini inſtituitur. Hebraica, & Chaldaica lingua profeßio, fidei ergo, in nobilißimis quatuor Europa Academijs inſtituitur.* Picturæ de Concilio Floren. ſubſcriptum eſt: *Eugen. 4. Pont. Graci, Armeni, Aetiopes ad fidei vnitatem redeunt.* De Concilio Lateranenſi vltimo ſic dicitur: *Iulio 2. & Leone X. Pont. Max. Bellum contra Turcam, qui Cypriam & Aegyptum proximè Sultano victo occupabat, decernitur. Maximilianus Caſar, Franciſcus Rex Gallia bello Turcico Duces praficiuntur.* Inſcriptio deniq; Concilij Tridentini, quod vltimo loco depictum cernitur, hæc eſt: *Paulo 3. Iulio 3. Pio 4. Pont. Lutherani & alij Heretici damnantur. Cleri populiq; diſciplina ad priſtinos mores reſtituitur.*

Præter hæc Concilia, etiam hic celebriores totius orbis terrarum, quæ ab Orbe condito fuēre, depictæ ſpectantur Bibliothecæ;

Celebriores totius orbis Bibliothecæ.

quas & nos hic quoque ſumma, qua poſſumus breuitate cum ſuis inſcriptionibus referemus. Prima itaque inter has eſt Hebræorum, cum his litteris: *Moyſes librum legis Leuitis in tabernaculo reponendum tradit Eſdras Sacerdos & Scriba Bibliothecam ſacram reſtituit.*

Hebraa. Graca.

Sequitur bibliotheca Chaldæorum in Babylonia; *Daniël & ſocij ſcientiam Chaldaorum addiſcunt. Cyri Decretum de templi inſtauratione Darii iuſſu perquiritur.* Græcorū, ſeu Atheniēſium Bibliothecæ inſcriptū erat: *Pyſiſtratus primus apud Gracos publicā Bibliothecā inſtituit. Seleucus Bibliothecā à Xerxe aſportatā, referēdam curat.* Sub Bibliotheca Aegyptiorū, quæ erat Alexādriæ, ſcriptū legebatur, *Ptolomaus ingenti Bibliotheca inſtructa, Hebraorū libros concupiſcit: Septuaginta duo interpretes ab Eleazaro miſsi ſacros libros Ptolomao reddunt.* Bibliotheca Romana hunc habet titulum: *Tarquinius ſuperbus libros Sybilinos tres, alijs à muliere incenſis, tantundem emit. Auguſtus Caſar Palatina Bibliotheca magnificè ornata, viros literatos fouet.* Hanc ſequitur Bibliotheca Hieroſolymitana, ſub qua oppoſitū erat; *S. Alexan. Epiſcopus & Mart. Decio Imper. in magna temporum acerbitate ſacrorum ſcriptorum libros Hieroſolymis congregat.* Deinde Bibliotheca Cæſarienſis, cum hac inſcriptione; *S. Pamphilus presbyter & Mart. admiranda ſanctitatis & doctrina Caſarea ſacram Bibliothecam conficit: multos libros ſua manu deſcribit.* Hanc iuxta depicta eſt Bibliotheca Apoſtolorum, de qua ſic prędicatur; *S. Petrus ſacrorum librorum theſaurum Romana Eccleſia aſſeruari iubet.* Bibliotheca Pontificum vltimo loco cernitur effigiata, cuius hæc eſt inſcriptio: *Romani Pontifices Apoſtolicam Bibliothecam magno ſtudio amplificant & illuſtrant.*

Quod ſi antea nobis conſtitiſſet, materiam hanc de Bibliothecis tam fore prolixam forſan aut ab ea abſtinuiſſemus, aut non ita exactè atq; ſingulariter eas deſcripſiſſemus. Nam & exiguum illud, quod ſupereſt ſilentio trāſire nō poſſumus: tum vt opus ſit abſolutum,

Digitized by Google

poſtquam ſit cœptum: tum etiam, quia nobis omninò perſuaſum eſt, eos quibus iucundum eſt legere libros, etiam cum voluptate viſuros res tam ſingulares, ad ipſos libros pertinentes. Dicemus igitur in ſequentibus, iſtic oſtendi pictos omnes homines, qui ob literarum inuentionem toti mundo ſunt celebriores.

Inuentores literarum & ſcientiarum. In prima columna ſpectatur Adamus cum hoc titulo: *Adam diuinitus edoctus, primus ſcientiarum & literarum inuentor.* *Filij Seth.* Secunda columna exhibet filios Seth, Adami Nepotes, cum hoc elogio: *Filij Seth columnis duabus rerum cæleſtium diſciplinam inſcribunt.* *Abraham.* Sequitur Abraham, ſub quo notatum eſt: *Abraham Syras & Chaldaicas literas inuenit.* Pone illum expreſſæ ſunt literæ, quas ille inuenit. *Moyſes.* Poſt Abrahamum cernitur Moyſes, Dux & Legiſlator populi Hebraici, cum hac ſcriptura; *Moyſes antiquas Hebraicas literas inuenit.* *Eſdras.* De Eſdra verò ſacerdote & Scriba eiuſdem populi Hebraici, qui proximè collocatus eſt, dicitur, *Eſdras nouas Hebræorum literas inuenit.* *Mercurius.* In tertia columna prodit Mercurius Aegyptius, eius titulus eſt: *Mercurius Theoti Aegyptijs ſacras literas conſcripſit.* *Hercules Aegyptius.* Adiunctum habet ille Herculem Aegyptium, de quo legitur: *Hercules Aegyptius Phrygias literas conſcripſit.* *Memnō.* De Memnone qui ſequitur, hæc referũtur: *Memnō Phoroneo æqualis, literas in Aegypto inuenit.* *Iſis.* Nō procul hinc Iſis regina Aegypti ſpectatur, cuius hæc eſt inſcriptio; *Iſis Regina Aegyptiarum literarum inuẽtrix.* *Phœnix.* In quarta columna imago Phœniciæ Regis delineata eſt, eiq; ſubſcriptum: *Phœnix literas Phœnicibus tradidit.* *Cadmus.* Sequitur Cadmus, cui adſcriptũ eſt: *Cadmus Phœnicis frater literas ſexdecim in Græciam intulit.* Ipſe autem literæ ſupra caput illius depictæ ſunt. His literis dicitur Palamedes adiunxiſſe quatuor alias, & totidem alias Simonides Melicus, quæ omnes ſimul iunctos faciunt vigintiquatuor. Ariſtoteles (vt ſcribit Plinius) dicit antiquas literas Græcorum fuiſſe decem & octo, duos adiũxiſſe Epicharmum & non Palamedem. Ipſa autem rei veritas incerta eſt, & dubia, cum in obſcuriſſimæ antiquitatis viſceribus ſepulta ſit. *Linus.* Subſequitur Linus Thebanus, cum his verbis: *Linus Thebanus Græcarum literarum inuentor.* *Cecrops.* Inde Cecrops Athenienſium Rex, cui adiectum: *Cecrops Dipies primus Athenienſium Rex, Græcarum literarum author.* *Pythagoras.* In quinta columna primo loco pictus eſt ſapiens ille Philoſophus Pythagoras, de quo dicitur: *Pythagoras literam ad humana vita exemplum inuenit.* *Epicharmus. Siculus.* In alio columnæ latere effigies Epicharmi Siculi, cum hoc dicto: *Epicharmus Siculus duas Græcas addidit literas.* Simonidi Melio hæc verba ſubiuncta ſunt: *Simonides Melius quatuor literarũ inuentor.* Palamedi verò hæc: *Palamedes bello Troiano literas quatuor adiecit.* In ſexta columna poſita eſt imago Nicoſtratæ Carmentæ matris Euandri, hanc ſub ſe habens inſcriptionem. *Nicoſtrata Latinarum literarum inuentrix.* Literæ quas inuenit, ibidem quoq; oppoſitæ, ſunt hæ: A, B, C, D, E, F, G, H, I, L, M, N, O, P, Q, R, S, T, V, Subſequitur Euander Rex Arcadiæ, cum hac inſcriptione: *Euander Carmenta F. Aborigines literas docuit.* Iunctum habet ille ſibi Demaratum Corinthium, cuius elogium eſt: *Demaratus Corinthius Hethruſcarum literarum Author.* Hic verò Claudium Cæſarem Romanorum Imperatorem, de quo legitur: *Claudius Imp. tres nouas literas adinuenit.* Hæc verba ſub illo ſcripta ſunt, at ſupra caput illius additum eſt: *F. reliqua dua vſu obliterata ſunt.* Hoc eſt, vna iſtarum literarum eſt F. reliquæ duæ non amplius in vſu ſunt, neque ſatis conſtat, quæ iſtæ fuerint. Mihi autem non ſit veriſimile literarum F. Claudio iuuentam, cum ea apud Ciceronem, qui multis annis Claudij tempora anteceſſit, inueniatur: immò is ipſe nono libro Epiſtolarum ad Atticum prædium ſuum vocat Formianum. Digamma, quia incipiebat à litera F. quæ dicitur digamma, cum figuram duorum T, habere videatur. Dicendum itaq; eſt: Claudium literam hanc dilucidius explicaſſe, aut aliud quod circa illam egiſſe, vnde nomen inuentoris conſecutus eſt. In ſeptima columna imago S. Ioannis Chryſoſtomi viſitur, cui ſubiecta eſt hæc ſubſcriptio: *Ioannes Chryſoſt. literarum Armenicarum inuentor.* Et effigies D. Hieronymi, cum hoc titulo: *S. Hieronymus literarum Illyricarũ inuentor.* Poſt illum S. Cyrilli, de quo; S. Cyrillus aliarum literarum Illyricarum inuentor. Illos ſequitur Vlphias epiſcopus, cui ſubiectum. *Vlphias epiſcopus Gotthorum literas adinuenit.* In octaua & vltima columna effigies Domini noſtri Ieſu Chriſti formata eſt, cui ſubſcriptum: *Chriſtus ſummus Magiſter, cæleſtis doctrina author:* deinde Pontificis Romani, cum titulo: *Chriſti Domini Vicarius:* tandem & Imperatoris, cuius inſcriptio eſt: *Eccleſia defenſor.*

Bibliotheca arcana ornamenta. Hæc ſunt præcipua, quæ in Bibliotheca Vaticana publicè depicta ſpectantur, ſcriptaque leguntur. In ſecreta verò Bibliotheca, Doctorum Eccleſiæ, multorumque Sanctorum effigies; cum multis præclaris Sixtis operibus & monumentis delineatæ ſunt. Has

omnes

Digitized by Google

omnes figuras ordine recenſeri non eſt noſtri inſtituti:putauimus enim hic non omnia,ſed ea tantum deſcribēda,quæ in hac Bibliotheca videntur celebriora,magiſque ſingularia. Supereſt vt coronidis loco huic quoque diſcriptioni addamus duas illas tabulas marmoreas,quæ in dicta Bibliotheca cernuntur, & quæ in iis ſcripta ſunt , hoc loco referamus. In priore tabula leguntur hęc.

Sixti 5. Pont. Max. Perpetuo hoc decreto de Libris Vaticanæ Bibliothecæ conſeruandis , quæ infra ſunt ſcripta , hunc in modum ſancita ſunto;inuiolateq́; obſeruanto. Nemini libros, Codices, volumina huius Vaticanæ Bibliothecæ ex ea auferendi,extrahendi,aliaue aſportandi, non Bibliothecario,neque cuſtodib. Scribisq́;,neque quibuſuis aliis cuiuſuis ordinis & dignitatis , niſi de licentia ſummi Rom. Pont. ſcripta manu facultas eſto. Si quis ſecus fecerit,libros , partemúe aliquā abſtulerit,extraxerit,clepſerit, rapſeritq́;, carpſerit,corrupuerit dolo malo , ille à fidelium communione eiectus,maledictus,anathematis vinculo colligatus eſto. A quoquam præterquam Rom. Pont. ne abſoluitur

Secundæ verò tabulæ inſcriptio ad perpetuam rei memoriam hæc eſt: *Sixtus Pōt. Max. Bibliothecam Apoſtolicam, Sanctiſſimis prioribus illis Pont. qui beati Petri vocem audiuerunt, in ipſis adhuc ſurgentis Eccleſiæ primordiis inchoatum,pace Eccleſiæ reddita, Laterani inſtitutam:à poſterioribus deinde in Vaticano, vt ad vſus pontificios paratior eſſet translatam , ibiq́; à Nicolao 5. auctam, à Sixto 4. inſigniter exculā, quo fidei noſtræ & veterum Eccleſiaſticæ diſciplinæ rituum documentis omnibus expreſſa, & aliorum multiplex ſacrorum copia librorum conſeruarentur, ad puram & incorruptam fidei veritatem perpetua ſucceſſione in nos deriuandam, toto terrarum orbe celeberrimam, cum loco depreſſo, obſcuro inſalubri ſita eſſet, aucta peramplo veſtibulo, cubiculis circum & infra: ſcalis , porticibus, totoq́; ædificio à fundamentis extructo , ſubſelliis, pluteisque directis, libris diſpoſitis, in hunc editum , perlucidum, ſalubrem, magisque opportunum locum extulit. Picturis illuſtribus vndique exornauit, liberalibusq́; doctrinis & publicæ ſtudiorum vtilitati dicauit. An. M.D.LXXXVIII. Pont.*

Officina typographica Sixti in Vaticano inſtituta.

Non procul ab hac bibliotheca in eodem loco typhographiam Sixtus inſtituit , in qua libri ab hæreticis corrupti, profanati, variiſque errorib. aſperſi,emendati , priſtino candori reſtituti , & ad ſincerā autorum veritatem reducti imprimerentur. Variis quoque linguis, etiam barbaris, exoticisque vera fidei noſtræ dogmata, libri, miracula, & opera ſanctorum patrum pulcherrimis typis excuſa,ex eadem officina prodirent: vt hoc modo ad omnium vtilitatem cultus Chriſtianus propageretur,& defenderetur. Huic tam difficili, ſumptuoſo,ſed vtiliſſimo negotio præfecit Pontifex Dominicum Baſān, virum rerum gerendarum experientia, magnitudine animi, aliiſque virtutibus laudabilem, ideoque omnium iudicio ad hoc opus aptiſſimum. Quod & ille re ipſa teſtatus eſt: exiguo namque temporis ſpatio abundè ſibi comparauit, & in ordinem redegit omnia,quæ ad Regiam & Pontificiam calcographiam poſſent deſiderari, in operis quoque curſu ſingulari vigilantia , admiranda dexteritate, prudentia,& integritate vſus eſt. Iuſſit Pontifex eidem Baſæ ad huius operis executionem viginti ducatorum millia numerari , quā ſumma decem annorum ſpatio Reuerendæ Cameræ Apoſtolicæ reſtituere pollicebatur. Acta ſunt hæc à Pontifice XVI. Aprilis, anno poſt natum Chriſtum M.D.LXXXVII.

Tranſitio.

Vt autem quæ lectori damus gratiora ſint, & maiori cum voluptate legātur, tenaciusq́; ſingula in memoria hæreant , placuit nobis vitam Sixti in ordinem quendam quaſi in certos locos communes redigere. Diximus hactenus de iis quæ pontificatum illius præceſſerunt , quomodo & quando Pontifex eſt electus, quæq́; primis illius Pontificatus menſibus acta ſunt. Quia verò de fabricis ab illo ſtructis cœperamus ſcribere, eam materiam diuidere noluimus, ne forte inconcinnè, & cum Lectoris faſtidio ad eadem redire, filumq́; narrationis ſæpè interrumpere cogeremur. Cùm autem hactenus de omnibus ſtructuris & ædificiis, tempore pontificatus illius factis , egerimus, vnam quaſi & continuam ex illis (ſi dicere liceat) fabricam conficientes,tempus nunc eſt,vt ad ea pergamus, quæ ad hiſtoriam vitæ Sixti complendam faciunt. Dicemus itaque primò de rebus quibuſdam inter illum & principes actis: deinde de modo quo populum ſuum in adminiſtratione publica tractauit , & qua moderatione in propria vita,affectibuſque ſuis temperandis vſus eſt: quibus ſubiiciemus alias etiam res ab illo tractatas, geſtas, inſtitutas, & in vſum Eccleſiæ Reipublicæque ordinatas. Denique infirmitatem ſeu morbum & mortem ipſam,qua extinctus eſt,commemorabimus: quibus omnibus enarratis,ope diuina adiuti inſtitutum noſtrum compleuimus.

Ordo in reliqua Sixti vita ſeruandus.

Primò,

Digitized by Google

Sixtus Regem Nauarræ & Cōdæum excōmunicat.

Primò, Sixtus in pleno conſiſtorio Nauarræum Regem & Henricum Borbonium, Cōdenſem Principem, excommunicauit: hæreticos, & ad ſucceſsionē Regni Gallici inidoneos declarauit: ſubditos quoque omnes à iuramento fidelitatis, iiſdem principibus præſtito, abſoluit. Primis id Pontificatus ſui menſibus peregit. Paulò poſt incidit quidam caſus, qui Regi Franciæ præter modum diſplicuit.

Diſſentio inter Pōtificem & Regē Galliarū.

Pontifex enim Goardo, ſummæ auctoritatis viro, prædicti Regis Legato præcepit, vt breui termino præſcripto vrbe Roma, totoque territorio Eccleſiaſtico diſcederet. Cauſſa huius interdicti erat hæc. Pontifex Epiſcopum Bergamenſem, qui Nuncius erat in Francia, reuocauerat, eiuſque loco Archiepiſcopum Nazarenum, prælatum præter doctrinam (diu enim in rerum adminiſtratione fuerat) prudentiſsimum, quique conſtitutiones & praxin Regni Gallici, in quo ſępè Nuncium egerat, optimè callebat, remiſit. Rex noui huius Nuntij aduentu certior factus, (multum enim ei diffidebat) ſcripſit ad illum, rogans, vt quocunque in loco iſtas litteras acciperet, in eo maneret, nec vlterius in interiora Galliæ proficiſceretur, priuſquam nouum mandatum à Pontifice accepiſſet. Oblatis, lectiſque his litteris Archiepiſcopus Lugduni, vbi tunc agebat, magna cum ſolemnitate receptus, obſtupuit, dicens, Dominum ſuum nequaquam hanc iniuriam laturum, ſe itaque propoſuiſſe, poſtridiè iſtinc diſcedere, ſibi ſic à Pontifice præſcriptum, præſertim cum iam Pontifex Nuncium ſuum qui penes Regem erat reuocaſſet, nec is iam quicquam amplius in mandatis haberet. Pontifex cùm intellexiſſet quid Nazareno ac in Gallijs accidiſſet, vehementer indignatus, extemplò Legatum Regium (vt iam dictum eſt) à ſe reiecit. Rex Franciæ huius rei per litteras certior factus, præterquam quod animi ægritudinem non exiguam præ ſe ferret, etiam dicebat, factum hoc omni carere exemplo; ab hominum enim memoria auditum non eſſe, ait, à Pontifice, aut à quopiam Principe, ne quidē tempore belli hoc modo Legatum coronæ Gallicæ eiectum eſſe, ſe iam antea ſcripſiſſe Pontifici, quod Nazarethano Archiepiſcopo malè fideret: ne igitur illi hanc legationem daret: Cui reſpondit Pontifex, Legatum Regium etiam poſt lectas iſtas litteras in legationem Nazarethani conſenſiſſe, ſed & ſe admonuiſſe (inquit Pontifex) eundem Legatū cum conſenſu illius prædictum nuntium mitteret, quod ſi non reciperetur, aut eius legatio impediretur, ſe id ægrè laturum, ipſumq; Legatum vrbe pulſurum. Ad hæc Rex, ſibi hac de re nihil à ſuo Legato perſcriptum eſſe. Quare vterque princeps videri poteſt indignationis atque facti ſui iuſtam habuiſſe cauſam. Sed & Legatus taciturnitatem ſuam excuſauit, dicens: ſe ne Regem offenderet, aut diſsidium inter hos principes concitaret, tacuiſſe, ſed & ſe exiſtimaſſe, pontificem ſeuerè quidem locutum, non tam rigidè tamen ſuas comminationes exſecuturum fuiſſe. Pontifex cum Regi ſcripſiſſet, & de legati repulſa, eiuſque cauſſis paulo ante à nobis commemoratis, prolixè ſatis diſſeruiſſet, petijt tandem, vt Rex nouum Legatum mitteret, addens, ſe cum hoc diutius res quæ agitabantur tractare nolle. Has litteras Pontifex Regi per Horatium Ruccellaum, non infimæ dignitatis nobilem, gratum, & familiarem eidem Regi tranſmiſit. Lectis litteris Rex cauſſam ſuam rationibus ſuperius à nobis relatis purgauit ac defendit: reſponſumque Pontifici per eundem Ruccellaum remiſit. Rebus ſic inter Regem & Pontificem conſtitutis, Cardinalis Eſtius cum quibuſdam alijs Cardinalibus ſoliciti, ne res in peius dilaberetur, omni ſtudio creſcentem ignem exſtinguere conati ſunt: nec conatus eorum fuit irritus, ſed totum negotium hoc modo compoſitum eſt. Galliarum Rex Nazarethanum acceptaret, & Pontifex eundem Legatum Regium reuocaret: quod & factum eſt.

Sequenti anno, qui fuit milleſimus quingenteſimus octuageſimus ſextus, Sixtus Dominum Ioanbaptiſtam Santonium Tricaricēſem epiſcopū, & ſui palatij Magiſtrum, Nuntium ad Catholicos Heluetiorum cantones eorumque ordines & confœderatos amandauit. Prælatus iſte, etſi multis iam annis in iſtis partibus Nuntius nullus fuerat, negotia eccleſiaſtica multis difficultatibus inueniret implicata, multumque inclinata, zelo tamen ſuo Chriſtianiſsimo, prudentiaque & prouidentia ſua ſingulari tantum effecit, vt publica indicerentur Comitia. Quinto enim Octobris eiuſdem anni Ordines patriæ congregati ſunt, de manu Nuntij ſacroſanctam Synaxin perceperunt atque in vtilitatem ſanctæ Eccleſiæ denuò confœderati ſunt, promittentes ſe in defenſionem Eccleſiæ ſeipſos, filios ſuos, & quidquid habebant expoſituros. Huius fœderis & promiſsionis ſolemne dictum eſt iuramentum, publicumque ſcriptum eſt inſtrumentum. Eo quoque inſtrumento data eſt Nuntio ijs in partibus Eccleſiaſtica iuriſdictio, qua ei conceſſum eſt, clericos tam in ciuili-

Fœdus Heluetiorū Catholicorum.

Digitized by Google

ciuilibus, quam in criminalibus cauſsis in carcerem conijcere, & debitis eorum ſceleribus ſupplicijs caſtigare: quam poteſtatem ipſi iudices ſæculares antea ſolebant ſibi vſurpare. Continuit idem Nuntius hunc populum in diuino cultu, operibus pijs & diſciplina Chriſtiana. Vitam illorum reformauit, & varijs in locis, potiſsimum verò in Abbatis cella, territorio (vt illi aiunt) Neutrali, Capucinorum ædificauit monaſteria. Cùm autem in fauorem & auxilium Nauarræi Regis ſexaginta millia Germanorum & Heluetiorum militum hæreticorum eſſent collecta, metuerunt Catholici, ne in ſuam ſuorumque perniciem hæc expeditio redundaret. In ædibus itaque Nuntij, ipſo præſente, congregati, cum ſumma animi demiſsione tempore neceſsitatis ab omnibus opem & auxilium flagitarunt. Nuntius liberaliter omnia Pontificis nomine promiſit, fecitque vt paucis poſt diebus Pontifex miſsis litteris populi petitionibus abundè ſatisfecerit.

Heluetij hæretici in Gall. ā ad Nauarræum eunt.

Poſt non multos dies quatuordecim millia Heluetiorum Catholicorum à rege Galliarum euocati, ad ſubſidium Sancti fœderis profecti ſunt. Sed priuſquam iter ingrederentur, omnes Euchariſtia communiti ſunt, atque in manu Nuntij iurârunt; ſe tantummodò pro defenſione fidei Catholicæ pugnaturos. Quod ſi Rex quicquam in fauorem hæreticorum machinari deprehenderetur, promiſerunt, ſe arma poſituros, & in ſua reuerſuros.

Heluetij Catholici in Gall. ā ad Regē eunt.

Præter hæc aliud adhuc opus commendatione dignum Nuntius in Heluetia præſtitit. Cùm territorium Lucernenſe meſsis tempore magnam frumenti copiam à Canonicis Bronenſibus, aut (vt illi vocant) Muſter poſtularent, quod certè nil aliud erat quàm tributum à Clericis exigere, aut laicos iuriſdictionem Eccleſiaſticam velle exercere: quod ex diametro pugnabat cum his, quæ ipſi initio promiſerant, Nuntius hoc facto quaſi obſtupefactus, vt par erat authenticas litteras in manu habens Canonicis interdixit, ne ad citationes ipſis factas reſponderent, ſed nec coram iudice comparerent, niſi obediant, ſe eos excommunicaturum. Confeſtim Nuncius quoſdam Lucernenſes in Eccleſiam conuocauit, & Venerabili Euchariſtia in altari expoſita, tribus Patribus ex Societate Ieſu præſentibus, longam habuit orationem, in qua omnia capita fœderis & promiſsionis ſuę, & præcipuè quæ cùm hoc illorum inſtituto pugnabant, cum quadam Maieſtate commemorauit, expoſuit, eoſque ad agnitionem ſui erroris atque ad reſipiſcentiam adduxit. Neque hæc Nuncij oratio vana fuit; ſed ad ſcopum, ad quem ille collimabat, peruenit, effectumque conſecuta eſt. Lucernenſes enim cognito delicto ſuo, nihil in poſterum à Canonicis poſtulârunt.

Anno deinde M. D LXXXVII. Stephanus Battoræus Tranſyluaniæ Princeps & Poloniæ Rex, in Polonia diem ſuum obijt, poſtquam nouem circiter annos ibidem regnaſſet: cuius mortem omnes doluerunt, defleruntque multi. Cultus enim Chriſtiani aſſertor erat ſtrenuus, in rebus bellicis felix, in ciuili adminiſtratione prouidus & ſapiens. Hæreticorum audaciam refrenârat, ciuiles diſcordias ſuſtulerat. Ducatum Surrinenſem & Smolencenſem, quos ante multos annos Moſchus Polonis ademerat, armorum potentia recuperauit, & coronæ Poloniæ denuò ſubiecit. Aduerſus Turcam quoque ſe imperterritum oſtenderat; cùm enim ille anno Domini M. D. LXXXIV. ſecundum antiquam conſuetudinem certas à Polonis militū copias bellum, quod cum Perſa gerebat, peteret; Rex Stephanus has illi negauit, dicens; Candidam Polonorum Aquilam antea implumem, & viribus ſuis deſtitutam, nunc reiuueneſcere, pennas recepiſſe, vngues & roſtrum exacuiſſe. Sed & plerique exiſtimabant Turcam hac Stephani fortitudine cognita, nunquam illo viuente (quod antea ſolebat frequenter) Poloniam infeſtam redditurum, aut bello tentaturum fuiſſe. Immò cum eodem anno M. DLXXXIV. Polonorum præſidiarij, Coſacci vulgo dicti, in confinibus Turciæ Terignam munitionem Turcarum maximam intercepiſſent, & deprędati eſſent, Turcarum Imperator, ne mouere ſe bello vt ſimilibus in caſibus ſolet, auſus eſt, ſed tantùm petijt aliquot capita huius factionis authorum, & Polodaſtum Polonū, qui tunc temporis Conſtantinopoli agebat, vt equos nonnullos emeret, iuſsit trucidari.

Mors Regis Poloniæ Stephani. Laus Stephani.

Hæc Stephani virtus & magnanimitas Polonos in electione noui Regis multum ſollicitos reddidit, arbitrabantur enim ad conſeruationem ſtatus & exiſtimationis per Stephanum acquiſitæ, neceſſarium eſſe, vt perſonam eligant, de qua ſimilia ſperari, quęque de Regno quam optimè mereri poſſet. Multi exiſtimabant Rudolphum Imp. electum iri, tanquam eum, qui Maximiliano patri, Poloniæ Regi electo, ſi ad poſſeſsionem peruenìſſet, ſine alia electione in hoc Regno ſucceſsiſſet:

Noua Regis in Polonia electio.

Ooo dicunt

Digitized by Google

dicunt enim nonnulli, quod cum Maximilianus pater eligeretur, determinatum fuerit, poſt mortem illius non fore interregnum, ſed Rudolphum filium mox ſucceſſurum: & fortè, quia Maximilianum iniuriam illam iniquo tuliſſe animo cognouerant, quare & paulò pòſt vita functus eſt.

Dux Parmenſis.

Alij ducem Parmenſem ad hanc dignitatem vocandum credebant, eò quòd eſſet prudentiſsimus, & vnus ex celebrioribus noſtra hac ætate belli ducibus, tum etiam, quia nepos erat Cardinalis Farneſij, qui dum protector huius regni fuerat, multa & magna beneficia populo præſtiterat. Sed multi contrariam opinionem habebant, metuebant enim, ne, quia Italus erat, mores eius parum cum Polonorum moribus conuenirent, & cum illa fortitudine, quę in eo erat, rigorem, auſteritatem & ſuperbiam dominandi non eſſe coniunctam. Sed & Turcam plerique timebant, quem facilè irritare potuiſſent, ſi principem adeò ab Hiſpaniæ corona, quam Tyrannus ille tam capitaliter odit, dependentem ſibi Regem crearent.

Tranſiluaniæ Vaiuoda & Cardinalis Battoræus.

Tranſiluaniæ Vaiuoda & Cardinalis Battoræus illius conſobrinus ſimiliter ad hoc regnum aſpirabant. Prior horum aliquam habuit in electione partem, eò quòd iuuenis eſſet magnanimus & imperterritus, Turcarum auxilio, proprijſque opibus ſatis munitus. Alij tamen putabant illi vehementer obfuturum, quòd erat nepos & hæres Regis Stephani: qui etſi ob virtutes & res fortiter geſtas (vt antea diximus) optimè merebatur de repub. totoque regno Poloniæ: à Polonis tamen amplius metuebatur quàm amabatur. In diſtributione namque honorum, modū publicum non obſeruarat, quare regni quibuſdam magnatibus erat exoſus, minimeque ſatisfaciebat. Hinc Poloni non rarò metuerunt regem ſuum, cùm non ſit princeps abſolutæ authoritatis, ſed caput tantum illius Reipubl. qui non niſi cum Senatu de belli paciſque rebus, deque capitalibus Nobilium delictis deliberare, & niſi ex illius ſententia quicquam poteſt conſtituere: metuerunt dico, ne Stephanus Rex dexteritate ſua hanc eorum libertatem opprimeret, Regemque cum abſoluta poteſtate in poſterum haberent. Idem oberat & Cardinali Battoræo: erat enim conſobrinus prædicti principis, & nepos regis Stephani, cum alioquin multa erant, quæ Cardinalem commendabant, quæq; illum ad hanc electionem promouere potuiſſent.

Dux Ferrarienſis.

Neque deerant rationes, his qui Ducem Ferrarienſem ad hanc dignitatem promotū cupiebant, tum quia princeps erat Regia dignus maieſtate, tum etiam, quia quocunque tempore huic Poloniæ nationi plurima beneficia præſtiterat: ſed quod Italus erat, & in præcedenti electione quoq; propoſitus, eius cauſam reddidit odioſam.

Nobiles patriæ.

Erant præter hos principes aliquot nobiles patriæ, qui regnum affectabant, ſed infructuoſa atque inanis erat omnis eorum ſpes & cogitatio. Notiſsimum enim eſt, Polonos eius eſſe naturæ, vt nulla ratione alicui ex Reip. ſuæ corpore principi velint obedire, & ſexcentis annis viſum non eſt, quod ex ſeipſis regem elegerunt. Antea quidem id facere conſueuerant, eò quod nondum Reſpub. erat bene conſtituta, quod alijs vtebantur legibus, quodq; ingenia eorum non erant tam ſublimia, ſubtiliaque quàm nunc ſunt. Quod ſi interim quiſpiam ex ipſo Reip. corpore (quem illi Piaſtum ſolent nominare) renunciari Rex debuiſſet, ſperare certè potuiſſet Ioannes Samoſcius, Magnus Cancellarius, & qui bonam regni partem in manu habebat: eò quod toto, quo Stephanus regnauerat, tempore, magnā totius regni partem adminiſtraſſet, publica ſiquidem negotia, quæ alicuius erant ponderis, conſultationes de rebus publicis, & gubernationem earum Rex Stephanus cum illo conferebat, iudicioque & conſilio huius Samoſcij plurimùm nitebatur, adeò, vt tanta eſſet eius apud omnes authoritas & exiſtimatio, vt maior eſſe non potuerit, niſi Rex eſſet, tanti omnes eius gratiam & fauorem faciebant.

Ioannes Samoſcij Cancellarius.

Venerabantur eum omnes vt Regem, ſub proteſtatione tamē, quòd Generalis tantum exercitus erat. In omnibus actionibus ſuis maieſtate modoque Regali vtebatur, & propter ſummam in gerendis rebus experientiam, conſultandi dexteritatem, determinandi celeritatem & promptitudinem, propter fortitudinem & amorem, quo eum milites omnes complectebantur, tali Regno erat digniſsimus, maximeque idoneus.

Principes Sueciæ Maximilianus Archidux Auſtriæ.

Cæterùm in neminem eorum quos hactenus recenſuimus, electio deriuata eſt. Erant autem duo alij, Sueciæ Princeps, & Archidux Auſtriæ Maximilianus, huius Imperatoris Rudolphi frater. Iſti propoſiti ſunt, iſtorum cauſſæ in deliberationem venerunt. Archiduci plurimi ex Senatoribus fauebāt, tum, quia princeps erat generoſus & affabilis Polonorum voluntati & moribus accommodatus: tum etiam, quia familia Auſtriaca magnam habet parentelam, ideoque eſt potentiſsima, quare is ab vna ſuffragantium parte electus eſt: Altera verò pars, aut quia oderat Germanos,

Maximilianus eligitur.

Germanos, eò quod hi, quos ille non contemnendo numero ſecum adduxerat, potentes erant, ſuperbè atque arroganter ſe gerebant: aut quia metuebant, ne cùm eſſet Archidux ille frater Imperatoris, & ipſe aliquando ad Imperium aſſumi poſſet, Regnum hoc faceret hæreditarium, quomodo maiores eius Vngariam & Bohemiam (quæ regna quondam etiam non ſucceſſione, ſed electione ſuos ſolent ſortiri Reges & Principes) ad hæreditatem ſuam pertraxerant: aut quod Turcarum Imperatorem offendere noluerint, cuius vires maximè metuunt Poloni, è familia hac Auſtriaca Regem ſibi creare noluerunt, cùm ea ſit Othomannicæ familiæ inimiciſsima: aut denique alia quacunque cauſa in electionem Archiducis nullo modo conſentire voluerunt: ſed principem Sueciæ, viginti circiter annorum iuuenem, Regem renunciarunt, vel quia ille oriundus erat è familia Iagellonica, quam Poloni ob ſingularia beneficia factaque fortia ab huius familiæ Regibus accepta, geſtaque, equidem potiſsimum, quia regno huic iunxerat Lithuaniam Ducatum ampliſsimum & nobiliſsimum, ſummoperè diligunt: vel propter immenſam, quàm Princeps ille dicebatur habere pecuniæ vim: vel, quia nonnulli credebant Regem Sueciæ, patrem huius principis, induci poſſe, vt Regnũ ſuum Polonico ſceptro adijceret, idque in gratiam filij ſui, quem habet vnicum & ſolum. At mihi hoc non ſit veriſimile, niſi fortè prædictus Princeps aliquando moriens nullos relinquat hæredes, & de linea paterna nulli ſuperſint conſanguinei: ſed his duobus caſibus ſublatis, neque naturale eſt, neque credibile, eum ſuis regnum adempturum, & Polonis daturum. Credo itaque prudentiores Polonos hac ratione nihil motos eſſe, cur ſceptrum in hunc principem contulerint: ſed potius credo eos mouiſſe iuris actionem, quam idem princeps aliquando prætendere poſsit in magnum Ducatum Lithuaniæ, tanquam hæreditariam matris ſuæ prouinciam, quæ actio aliquando turbas non leues dare poſſet, à quibus liberos ſe fore Poloni arbitrabantur, ſi hunc Regem haberent. Sed & hoc fortaſsis eos mouere potuit, quòd cernerent regnum ſuum nunquam claſſem armare ſolitum, neque ſufficiens eſſe ad eam inſtruendam, licet alioquin ſit potentiſsimum, & in equitatu vix vlli ſecundum. Regnum verò Sueciæ naues bellicas inſtruere poteſt quamplurimas. Poloni itaque principem Sueciæ regem ſuum habentes, terra marique eſſent potentiſsimi, paruoq; negotio Moſchum poſſent ſuperare, quem nunc Draconem Septentrionalem nominant, & quo cum Polonis innata ſemper eſt inimicitia. Harum cauſarum aliquibus, vel fortè omnibus, permoti Poloni Sueciæ principem Regem elegerunt, atque duo ſimul electi ſunt, Maximilianus Auſtriacus, & Sigiſmundus Suecus. Vterque de ſua electione certior factus iter ingreditur, vt poſſeſsionem capiat, magnas ſecum ducens armatorum copias, ad debellandos omnes, qui poſſeſsionem vellent impedire.

Princeps Sueciæ eligitur.

Pontifex per literas mandauerat Archiepiſcopo Neapolitano, quem antea Nuntium in Poloniam miſerat, electioni vt intereſſet, & Maximiliani, quam occultè poſſet, partibus faueret. Sed cùm ille animaduerteret negotium illud infeliciter ſuccedere, ad illam ſe conuertit partem, quam feliciorem ſe videbat habiturum exitum. Perſuaſum multis fuit Polonis, Pontificem, poſtquam electionem Maximiliani intellexiſſet, miſiſſe epiſcopo Neiſenſi in Sileſia viginti ducatorum millia, quæ petenti ea Maximiliano numeraret. Credebant multi, quod ſi Maximilianus maiori veniſſet cum celeritate, maioribuſque cum copijs, Cracouiam Regalem vrbem intercepiſſet, qua occupata, cæteræ quoque regni ciuitates neceſſario in illius poteſtatem concedere debuiſſent.

Venit tandem cum ſedecim millibus equitum & peditum, die Veneris, qui erat 16. Octobr. & in planitie quadam non procul ab vrbe Cracouienſi caſtrametatus eſt. Confeſtim miſit in vrbem ſuam electionem, & vt ſe reciperent, flagitauit. At ciues id recuſarunt, principemque Sueciæ, vt quàm celerrimè poſſet, iter ſuum maturaret, orârunt: memor illius, quòd iam antea ad illum ſcripſerant, feſtum S. Lucę coronationi illius eſſe deſtinatum. Intereà vrbem vndique munierunt, ædes aliquot in ſuburbijs exuſſerunt, aliquot propugnacula excitarunt, omniaque fecerunt, quæ ad ſui defenſionem facere videbantur. Quotidiè inter vtramque partem velitatum eſt: ſed plerunq; ſuccubuerunt Auſtriaci. Interim dum hæc aguntur, Legati principis Sueciæ aduenerunt, nunciantes principem Donzilcam (fortè Dantiſcum) appulſum eſſe, quo claſſem ob tempeſtatem maris difficulter applicare potuerat, ideoque aduentum eius præter ſpem tardiorem futurum, nam & ad ſuos nonnihil ex illa longa nauigatione debiles, refocillandos, ibidem aliquandiu cogi ſubſiſtere. Fieri itaq; nó poſſe, vt di-

Maximilian. cum exercitu ſuo venit in Poloniam.

Digitized by Google

cto die S. Lucæ ſacro Craconiæ fit, vt coronetur: ſed in feſto S. Martini illum ad fore vt coronam accipiat. Quibus reſponderunt Poloni: Patriam eſſe conſuetudinem, vt coronatio non alio, quam Dominico die fiat, ideoque ſe feſtum Lucæ, quod illo anno in diem Dominicum incidebat, conſtituiſſe. Vt igitur antiqua illa conſuetudo inuiolata permaneat, conſultius fore, vt coronatio in Dominicum Martini feſtum ſequentem, reijciatur, erat autem dies ille 15. Nouembris.

Germanorum miſeria in Polonia.

Dum Maximilianus vrbi Cracouienſi cum exercitu imminet, magnus Germanorum numerus in caſtris miſera morte extinctus eſt. Cùm enim plerique malè veſtiti eſſent, ita vt intenſum frigus perferre non poſſent, vinique, quod illorum naturæ magis quàm aqua aut tenuis cereuiſia conuenit, magna in caſtris eſſet penuria, nata inter illos eſt grauis dyſenteria: quæ breuiſſimo temporis ſpatio multos miſerè ſuſtulit. Magna quoque eodem tempore lues erat Petricouiæ, quò cùm Sueciæ princeps aduenıſſet, arte quadam egregia literę illi nomine Maximiliani, à quodam iuuene Polono ex familia Carſiaſca porrectæ ſeu traditæ ſunt. Iuuenis autē ille tunc partes Maximiliani ſequebatur, habebat autem in comitatu & aula principis patruum, principi familiarem & dilectum: ad hunc cū ſummo affectu, magnaque dexteritate conuerſus eſt iuuenis, rogans eum vt apud principem pro ſe intercedat, & veniam delicti impetret: vehementer enim ſe pœnitere quòd à Maximiliano hactenus ſtetiſſet. Patruus apud principem effecit, vt ille de condonando ei delicto iam cogitaret. Introductus itaq; ad principem, vt eius manus exoſcularetur, poſtquam debitam illi reuerentiam exhibuiſſet, Maximiliani literas è ſinu depromit, & Sueco obtulit, rogans ne hoc factum admiretur, Maximilianum enim iam quinquies aut ſexies eius Maieſtati ſcripſiſſe nec vnquam intelligere potuiſſe, an iſtarum literarum vllæ ad manus illius allatæ fuerint: ideoque ſe hac arte vſum, vt ipſe principi literas offerret. Princeps hoc facto obſtupuit, iuuenemque in carceres abduci iuſsit, in cuius præſentia prius literas nondum lectas igne abſumpſit. Sunt qui negant literas exuſtas: ſed non reſignatas à principe Secretario ſuo traditas, quo facto ſignificare voluit, ſe etiam has legere noluiſſe. Maximilianus intereà exercitum Cracouia abduxit, & cum omnib. copijs ſuis Petricouiam profectus eſt, vt Sueciæ principi occurreret, eique pugnandi copiam offerret. Cæterum vel quia ex ſpeculatoribus dedicerat, principis exercitū ſuo multo eſſe maiorem: habebat enim triginta millia, & vltra ſub ſignis: aut quia in velitatione paulò antè inter ſuos & hoſtes facta, ſuccubuerat, aut quacunque alia cauſa pedem retulit, nouaque impreſsione Cracouiam fruſtra denuò tentauit. Cùm tandem Bellonam reuerſus eſſet, Cancellarius cum multum duodecim armatorum millibus inſecutus eſt, quod cum ad aures Maximiliani allatum eſſet, 22. Ian. ann. 1588. ex eo loco (erat enim ſub imperio Polonorum) diſceſsit, fineſque Sileſiæ prætergreſſus. Pitſcham, quod oppidum Duci Brigenſi paret, tandem peruenit. Inimicus eum non ſegnius inſequebatur. Factæ ſunt inter illos aliquot velitationes, in quibus Cancellarius ſemper victoriam obtinuit. Maximilianus tandem ibidem obſeſſus, cum locum nullo modo tueri poſſet, coactus eſt, ſe vna cum oppido dedere. Captus itaque 15 Ianuar. eodem anno, in manus Polonorum venit. Cancellarius actarum rerum omnium quæ in exercitu Maximiliani erant confecit catalogum. Poſtquam autem Maximilianus in honeſtum deductus eſſet hoſpitium, redditæ ſunt illi duodecim ex argento patinæ lanceſque minores octo, furculæ duæ, totidemque cochlearia, quod certè indignū huic principi videbatur, cunctiq; ad quorum aures illud perlatum eſt, eius miſerabātur. Deinde oppidulum ipſum ab iſtis militibus cum ſummo furore ſpoliatum eſt: non prætermiſſa, quæ exerceri ſolet in huiuſmodi direptionibus inſolentia. Hæc, quæ Maximiliano exhibebatur inhumanitas, omnibus principibus Chriſtianis diſplicuit. Nec illis tantum, ſed & multis nationib. maximè autem Boemis, qui hoc Polonorum factum ægerrimè tulerunt: quod durante inter illos pace, & de ſe mutuo non offendendo cōuentionibus, hactenùs ſanctiſsimè obſeruatis, hanc tantam iniuriam Maximiliano irrogaſſent in Sileſia, quæ prouincia Boemiæ, vt membrum corpori, annexa eſt. Pōtifex anno infortunium hoc Maximiliani ſequente Legatum in Poloniam miſit Cardinalem Aldobrandinum, virum doctiſsimum, & in rebus gerendis exercitatiſsimum, cum mandatis, vt de liberatione Maximiliani ageret, omnemque adhiberet diligentiam, vt inter hos principes, interque hos populos pax reſarciretur. Dedit ijdem & alia mandata, cum poteſtate & authoritate magna varijs in rebus, quæ omnia in bulla continebantur, quam de hac illius lega-

Maximilianus Poloniā deſerit.

Maximilianus capitur.

Digitized by Google

legatione confecerat, cuius initium eſt, *Dilecto filio Hyppolito, &c.* Poſt multas cauſarum ventilationes, poſt plurimas difficultates tandem induſtria & prouidenti ſapientia Legati, eo negotium deductũ eſt, vt 9. Mart. anno 1589. pax inter Polonos, domumque Auſtriacam reſtituta ſit. Suetiæ princeps, Sigiſmundus III. Poloniæ Rex dictus, in poſſeſſione regni permaneret. Maximilianus polliceretur ſe nunquam ius in Regnum Poloniæ virtute præteritæ electionis prætenturum, ne quidem Sigiſmundo mortuo. Iurârunt igitur, & ſacramento dicto confirmarunt omnes, ſe obſeruaturos, quicquid in pacto contineretur. Ex formula verò iuramenti, quod præſtitit Imp. Rudolphus, poſtquam partes inter ſe conueniſſe per Legatum intellexiſſet, aliorum facilè iuramenta colligantur. Eſt autem ea huiuſmodi: *Inſolita res Rudolphus II. D.G. electus Rom. Imp. ſemper Auguſt. & Cæſare tuto ſpondeoq́, ac promitto per hæc ſancta Dei Euangelia, quod omnia ea, quæ S.D.N. & Legati eius de latere Reuerendiſs. Cardinalis Aldobrandini interuẽtu inter Cõmiſſarios meos, cæterosq́, ſereniſſ. Principũ patruorũ & fratrũ meorũ ex vna, & ſereniſs. Principis DD. Sigiſmũdi 3. Regis Poloniæ, Magni Ducis Lituaniæ, &c. parte ex altera Bathoniæ, Radzoniiq́; congregatos, conuenerunt, in omnibus eorum clauſulis firmiter, inuiolabiliterq́, obſeruando, iis ſatisfaciam, pacem & amicitiam cum eodem ſereniſs. Principe, Regnoq́; Poloniæ, Magno Ducatu Lituaniæ, cæteriſque prouinciis & ditionibus iuxta eandem tranſactionem pacta perpetua & fœdus, perpetuò conſtanterq́, colam. Sic me Deus adiuuet, & hæc ſancta Dei Euangelia.* Paulò pòſt, Legatus Romam reuerſus in palatio, quod antea diximus à Sixto in Laterano cõditum, publicè auditus eſt, fuitque hæc prima, quæ in iſto palatio facta eſt congregatio, ſeu (vt vocant) audientia, anno 1589.

Philippus Hiſpaniarum Rex Angliæ bellum meditatur, & quas ob cauſas.

Eodem anno, quo Maximilianus Archidux Auſtriæ captus eſt, eadem domus Auſtriaca alio afflicta eſt caſu iniquiſsimo & damno attrito incomparabili. Hiſpaniarum Rex Philippus iam dudum bellum Angliæ meditabatur: induxit huc illum zelus religionis, cùm Regina eiuſque ſubditi peſſimis hæreſib. ſint obnoxii: tum etiam, quia ipſa bellum fouebat Belgio: ſuperata itaque Anglia, neceſſario in fidem illius redire debebit & Belgium, cùm ſine Anglorum auxilio bellum continuare non poſſet. Ex eadem quoque victoria illud commodi promanaret, quòd Dracus Anglorum archipirata claſſe ex Indiis venientes diuexare in futurum non poſſet. Confirmabat Regis propoſitum, quod expeditio hæc illi depingeretur quaſi facillima, ex qua lætiſsimus expectãdus erat exitus: Facilitatis illius multæ fingebantur cauſæ. Primò quia Regina Angliæ tunc temporis non habebat eum nauigiorum numerum, qui ad defenſionem inſulæ erat neceſſarius: & quem præcedentes ſemper Reges habere conſueuerunt. Secundo, quia Regina non habebat exercitatos milites, nec fortes aut celebres belli duces. Tertiò, quia Hiſpanis in inſulam expoſitis, omnium locorum facilis erat occupatio: quia non habet Anglia vel munitiones, vel loca opportuna ad hoſtium impetum retardandum: equitatus illorum bello inutilis, militaris diſciplina aut nulla, aut non admodum laudabilis: Angli plerique omnes propter omnium rerum abundantiam, aeriſque ſuauitatẽ laboribus incommoditatibuſq; bellicis perferẽdis minimè ſufficiunt, huc accedit, quod gens hæc (vt veteres teſtantur hiſtoriæ) rerũ mutationibus oblectatur. Sperare ergo potuit, eam viſis Catholicorum nauibus, in cõſpectu Inſulæ velificantibus, aduerſus Reginam aliquid tentaturam: imò pleroſque ab ea ad hoſtem defecturos.

Hiſpanicæ claſsis infelix ſucceſſus.

Paratis omnibus quæ ad hanc expeditionem erant neceſſaria, Rex Philippus Pontificem ſui inſtituti fecit certiorem: qui illud quam maximè laudauit, Regiq; animum addidit, cum promiſsione, ſe vbi claſsis in Inſulam eſſet appulſa, certam pecuniæ ſummam ad bellum continuandum ſuppeditaturum. Collecta itaque claſse cum iam in altum educeretur, inſtructus in ea eſt ingens minorum nauium numerus, præter quas centum circiter & quinquaginta erant immenſæ magnitudinis nauigia, quibus viginti millia peditũ vehebantur, duo circiter machinarum bellicarum millia, omniaq; ad bellum neceſſaria cum ſumma abundantia. Totius claſsis generalis conſtitutus eſt Dux Medinę Sidonię, qui omnibus optimè diſpoſitis, claſſem, omnem in Anglię littora direxit. Archipirata Dracus aliquando in conſpectum claſsis veniebat, qui vt feliciter pugnaret, omnia ſua inter milites diſtribuerat: ita vt etiam cimelia ſua oppignauerit. Leuibus prælijs aliquando cũ Hiſpanis pugnauit: ſed ad iuſtam pugnam vẽtum non eſt, vel quia Medina maris experientiam non habuit, ideoque de euentu fuerit ſolicitus: vel quia (vt ille dicebat) expreſſum à Rege mandatum pugnandi nõ haberet: vel denique, quòd commodam exſpectaret ſuperandi hoſtes occaſionem, quam dum captat,

Digitized by Google

Author ſcribit hiſtoriã noſtri tẽporis.

omnem pugnandi occaſionem amiſit. Vt vt eſt, nunquã ad manus ventũ eſt: ſed horribili orta tempeſtate, Catholicorum claſsis diſiecta eſt, ita vt Hiſpani maiore tam celebris claſsis parte amiſſa, ad ſua rurſum littora reuerſi ſint. Exactam huius claſsis deſcriptionem, circumſtantias & euentus illius, latius (fauentibus nobis ſuperis) in libris noſtris de hiſtoria noſtræ ætatis referemus.

Guiſiorũ cædes.

Eodem anno M. D. LXXXVIII. viceſimotertio die Decembris, Galliarum Rex Henricus Valeſius, in conuentu Blæſenſi Ducem Guiſium, principem fortiſsimum, primarium Catholicæ religionis in illo Regno aſſertorem, ſecundo vocatum, vt Regi loqueretur, occidi mandauit, eodemque die Cardinalem Guiſium, prædicti Ducis fratrem, in carcerem detruſit: & ſequenti die, qui erat Natalitiorum Chriſti profeſtus, confodi iuſſit, ſed & Carolum Cardinalem Borbonium Legatum Apoſtolicum Auenionenſem, Petrum Archiepiſcopum Lugdunenſem, & interfecti Ducis Guiſij filium primogenitum in cuſtodias abduci, præcepit. Factum illud Regis cum nunciatum eſſet, Pontifex grauiſsimè tulit, & in primo conſiſtorio prolixè, nõ abſque oris indignationis ſignificatione, Cardinalibus ſic inter alia locutus eſt.

Oratio pontif. in Cardinalium conſeſſu, de barbaro Regis Gall facto.

Legatos Regios pro Rege abſolutinnem criminis flagitaſſe: ijs autem à ſe reſponſum, Abſolutionem quidem peti, ſed nulla adhuc commiſsi facinoris apparere pœnitentiæ veſtigia, imò tantùm abeſſe, vt Regem pœniteat, quod ne ipſe quidem hactenus abſolutionem petierit. Reſpondiſſe Legatum, ſe Regis perſonam repræſentare, fidem itaque ſibi habendam eſſe. Cui nos iterum, inquit pontifex, reſpondimus, Legatum quidem Regis perſonam referre in negotijs publicis, ad quę agenda miſſus eſt, ſed non vt peccata Regis confiteretur, & pro illo pœnitentiam agat: hæc enim ab ipſius Regis perſona expectari, cum oris confeſsio ſit pars pœnitentiæ. Aliud itaque eſſe tractare negotia publica, aliud confiteri ſua peccata, atque à Deo & nobis pœnitẽtiã petere: hoc enim ore proprio fieri debere. His dictis Legatum à nobis dimiſimus, cùm neque literas, neque mandatum vllum de abſolutione imperanda, à Rege haberet. Henricus III. Rex Angliæ quondam accuſatus fuit, quòd beatum Thomam Archiepiſcopum Cantuarienſem trucidari iuſſerat, cùm tamen is iuſſu Regis occiſus non eſſet: ſed cùm inter illum & Thomam orta eſſet controuerſia de iuriſdictione Eccleſiaſtica, videbatur Rex in necem eius conſenſiſſe. Itaq; ſicarij illi expreſſum mandatũ Regis, quòd Archiepiſcopum occiderent, non habebant: ſed ſingulare ſe Regi beneficiũ pręſtituros, eique maximoperè gratificaturos arbitrati, illũ trucidarunt, vt in illius paſsionis deſcriptione legitur, & poſteà comprobatum eſt. Nihilominus pontifex tunc cauſam & proceſſum iuris aduerſus Regem multis Pręlatis, inter quos nonnulli erant Cardinales, ad quos ille ſuos Legatos miſerat, commendauit, & ſolemnis facta eſt litis intentio, Vẽtilata eſt cauſa Regis apud ſedem Apoſtolicã: oſtendit Rex nullum ſuum de morte B. Thomæ extare mandatum, & verborum quæ locutus erat, quib. videbatur ſignificaſſe mortem illius ſibi optatam eſſe, gratamque fore, Regem pœnituit, delictum ſuum confeſſus eſt, demiſſo animo conſtitutam ſibi pœnitẽtiam ſuſcepit, & peregit: non tantum ille, ſed & omnes, qui homicidium perpetrarant, eius erant conſcij, de illo conſenſerant, aut quocunque modo eius erant participes. Hic tamen Cardinalis non erat, ſed tantum Archiepiſcopus. Quòd ſi quis dixerit Thomã fuiſſe ſanctum: huic reſpondemus.. Eum quamdiu in terris, atque in his membris mortalib. viueret, ſanctum appellatum non eſſe: ſed poſt mortem ab Eccleſia in ſanctorum numerum relatum eſſe, eique ſolemne feſtũ inter Chriſtianos dicatum. Theodoſ. Imper. à D. Ambroſio Mediolanenſe ob cædem Theſſalonicæ factam aditus templi prohibitus eſt. Cui Theodoſius cum omni humilitate paruit: qui tamẽ communis homo non erat, ſed Princeps ſingularis, & Imperator maximus, multis victorijs diuinitùs illi conceſsis præclarus, adeò vt de illo quondam dixerit Claudia.

O nimium dilecte Deo cui fundit ab antris
Aeolus armatas hyemes: tibi militat æther,
Et coniurati veniunt ad claſsica venti.

Erat Theodoſius Imp. orbis vniuerſi, non vnius aut alterius Regni, qualis eſt Rex Franciæ: ſed integrum, totumque imperium Romanum obtinebat, nihilominùs cũ lacrymis, incredibilique animi dolore errorem, peccatumq; ſuum confeſſus eſt, à D. Ambroſio humiliter pœnitentiam accepit, ſeſeque voluntati, non pontificis, ſed eius, qui Archiepiſcopus tantùm erat, ſubmiſit: Si quis dixerit. Ambroſium fuiſſe ſanctum: huic reſpõdemus, Eum quamdiu viueret inter ſanctos numeratum non fuiſſe, ſed Archiepiſcopus erat, & forte Epiſcopus tantum, quia Mediolanum tunc temporis forſitan Archiepiſcopatus

patus

patus titulo nondum erat nobilitatum.

Sunt inter vos Cardinales, qui etiam corã nobis non ſunt veriti, enorme hoc Regis factum excuſare: quorum imprudentiam nos maximoperè ſumus admirati: videntur enim id agentes, gradus & dignitatis ſuæ obliti, nõ animaduertentes, peccatum in hunc Cardinalem admiſſum, in ſuam omnium iniuriam & periculum redundare. Nos ſecuros vos reddimus, imò quo poſſumus optimo modo pollicemur, quod Cardinalis fieri nolumus: neque opus nobis eſt alicuius Principis commendatione, vt ad Cardinalitiam dignitatem promoueamur: ita vt hæc iniuria nos parum aut nihil lædat: ſed veſtra intereſt, eam à capitib. veſtris propulſare, in veſtræ dignitatis & ordinis contemptum ea vergit. Cogitandũ vobis relinquimus, an æquum ſit nos priuare & ſpoliare vos authoritate, immunitate, libertate, prærogatiua, præeminentia, & alijs quibus donati & ornati eſtis priuilegijs? Faciemus itaque nos (ſi ſic volueritis) vt nemo Regum aut principum vos honoret, reuereatur: ſed certatim omnes contemnant, vili pẽdant, deprędentur & occidant. Certè ſi cædes Cardinalium diſsimulentur, & ſine vltione pœnaq; præfer antur, vnicuiq; Cardinali ſimilis poteſt caſus euenire: ſimiliter omnes poſſunt periclitari. Nos itaq; ſecundũ iuſtitię præſcriptum, & quod diuino cultui profuturum ſperamus acturi ſumus. Quod ſi quis obiecerit, ſi iure cõtra Regem procedatur, multa poſſe naſci incommoda, multa mala eſſe metuenda: imo futurum, vt Regnum hoc ipſum euertatur & corruat, huic nos reſpondemus: In adminiſtratione iuſtitiæ metuendum non eſſe, nihil enim timendum, niſi ſolũ peccatum. Cùm hæc aliaq; dixiſſet pontifex, ſubticuit parumper: deinde iterum ſic orſus eſt: Præ nimia mentis ægritudine dicere plura non poſſumus, etſi plura dicenda ſint. Decreuimus aliquot Cardinales cõſtituere, qui factum hoc examinabũt, & diſcutient. Interea diuinam Maieſtatem obſecrabimus, vt eccleſiæ ſuæ ſuccurrat, eiuſq; neceſsitati opituletur, his mœſtus & incredibili dolore afflictus ſermonem abrupit.

Pontifex à Rege poſtulat liberatio-nẽ Cardinalis Borbonij & Archiepiſcopi Lugd.

Non diu poſt Guiſiorum cædem, cùm Rex, vt ſuperiùs à nobis dictũ eſt, Cardinalẽ Borbonium Legatum Auenionenſem, & Petrum Archiepiſcopum Lugdunenſem comprehendiſſet, atque in diuerſas cuſtodias diſtribuiſſet, id ipſum quoque ad aures pontificis perlatum eſt. Quamobrem indignatio illius in Regem creuit, atque eò magis quia (vt pontifex ipſe aſſerebat) Rex paulò ante pro Archiepiſcopo apud Pontificem interceſſerat, petens vt Cardinalis crearetur. Sæpè itaque, multiſque modis & rationib. Regem Põtifex admonebat, vt captiuos hos duos libertati reſtitueret. Cui reſponſum fuit: quantum ad liberationem Cardinalis Borbonij, eam nullo pacto fieri poſſe, eius enim libertatem tumultus in Francia aduerſus Regẽ motos aucturam eſſe. Ad dimiſsionem Archiepiſcopi Lugdunenſis reſpondit Rex, eam non eſſe in ſua poteſtate, cum Guaſtius, cui cura arcis Amboiſianæ vna cum captiuis erat commendata, iam Dominus eiuſdem arcis factus, cum captiuis Archiepiſcopo Lugdunenſi, præſide Niuellio & mercatorum Pariſienſium Præpoſito, conuenerat, vt ſuo quiſque lytro reddito, dimitteretur. Quamuis autem Pontifex vrgeret, vt Cardinalis Borbonius Cardinali Moroſino, Legato ſuo cuſtodiendus traderetur: nihil tamen apud Regem impetrauit qui dicebat, Legatum longius abeſſe, neque illi Borbonij cuſtodiam tutò credi poſſe.

Sententia excommunicationis in Regem eiuſque miniſtros lata.

Rebus in Gallia ſic conſtitutis, exactis iam à cæde Guiſiorũ quinq; menſibus, cum Pontifex Regem ſæpè fruſtra admonuiſſet, ſtatuit: quod ſi Rex Card. Borboniũ & Archiep. Lugdunenſem certo tempore conſtituto non dimitteret, priſtinæq; libertati non reſtitueret, & triginta poſt dimiſsionem factam diebus idipſum ſedi Apoſtolicę per litteras ipſius Regis manu ſubſcriptas & ſubſignatas, Regioq; ſigillo munitas, aut alio publico & authentico inſtrumento ſignificaret, Regẽ excõmunicatum iri, anathematis fulmine feriendũ, omnes cenſuras Eccleſiaſticas, quæ in ſacris Canonibus, in generalibus & particularibus cõſtitutionibus, & in bulla Cœnæ Dominicæ leguntur, incurſurum. Eandem quoq; ſententiam declarauit Pontifex intelligendã de his, qui cõſilio, auxilio, aut quocunq; modo Regi in prædictis caſibus adfuiſſent. Præterea Pontifex Regem ipſum citauit, vt ſexaginta dierũ termino, cuius initium ab illo die ſumeretur, quo citatio hæc Regi innotuiſſet, vel ipſe in propria perſona, vel per vnum aut alterum procuratorem cum authentico mandato Romam veniret, iudicioq; ſe ſiſteret, rationem, ob quam Cardinalem Guiſium interfecerat, Borbonium & Archiepiſcopum Lugdunenſem captiuos detineret, redditurus: oſtenſuruſque cur ob huiuſmodi delicta cenſuris Eccleſiaſticis implicari non debeat. Qui autem in hoc flagitio Regi operam ſuam commodarant, il li ipſi infra idem ſexaginta dierum ſpatium in iudicio non per alios compare-

Digitized by Google

pararent. Horum autem dierum viginti pro prima admonitione canonica ſunt aſsignati, totidem pro ſecunda, reliqui pro tertia. His adiunxit pontifex, quod nemo illorum, ne Rex ipſe, à quoquam, niſi à ſummo pontifice, ne quidem in caſu conſcientiæ, hora ſeu periculo mortis excepto, & ne tunc quidem poſſet abſolui, niſi præſtita cautione ſe pariturum, & ſatisfacturum Eccleſiæ in omnibus, quæ eſſet illi iniuncta. Abſque hac promiſſione non poſſet abſolui, ne quidem in pleno Iubilæo, aut ſacra Crucis militia: excluſis omnibus indultis: facultatibus aut priuilegijs Regi, aut eius maioribus quacunque forma, modoque in contrarium conceſsit.

Rex Galliarum interficitur. Duobus poſt menſibus & aliquot diebus, quàm pontifex hanc excommunicationis ſententiam tulerat, eamque Regi miſerat, cùm Rex ad pontem S. Claudij, duobus ab vrbe Pariſienſi milliaribus, ſeu leucis, numeroſum exercitum colligeret, ipſis Kalendis Auguſt. M. DLXXXIX. à fratre Iacobo Clemente Senliſiano Ordinis S. Dominici Monacho, iuuene viginti trium circiter annorum, dum genu flectit, Regique literas offert, ancipiti cultro in ventre non procul ab inguine lethaliter vulneratur, nam quotuordecim poſt horis, inteſtinis venenum quò culter illitus erat contrahentibus, infelix Rex mortuus eſt. Monachus autem antea occubuit. Rex enim eodem cultro è vulnere educto, grauiter illum in vultu vulnerauit: qui deinde ab accurrentibus miniſtris mox occiſus eſt. Communis erat omnium opinio, eum à nemine ab hoc factum ſubornatum: ſed à ſe ipſo, poſtquā duobus aut tribus menſibus in hoc animi conceptu perſeuerauerat, ad hoc arduum opus permotum & inſtigatum eſſe: poſt ieiunia longa, poſt orationes ad Deum continuas ſeſe certiſsimum hoc periculum adijſſe, crudeliſsimæque & præſentiſsimæ ſeſe morti obieciſſe. Ferunt ei tam certo perſuaſum fuiſſe, Regem nullius niſi ſuis manibus interficiendum, vt ſæpè inter concionandum Lutetiæ, quæ tunc à Rege obſidebatur, Crucifixi effigiem manu tenens, dicere ſolitus ſit: Illam eſſe manum, quæ Gallos Catholicos liberaret: bono itaque eſſent animo: Mors hæc Regis tam inſolens & admiranda, meo quidem iudicio, à poſteris vix credetur: ſed in fabulam forte conuertetur, quemadmodum olim res raræ, & quæ humanam fidem pene excedere videbantur, in fabulas tranſierunt.

Bellum inter Ligiſtas & Poſt mortem Galliarum Regis bellum inter confœderatos Catholicos & Regem Nauarrœum, Henricum Vendomium, inchoatum *Nauarræum.* antea recruduit, varijs locis acriter inter illos pugnatum eſt: nunc his nunc illis victoribus. Tandem XIV. Martij, anno 1589. ſumma cum contentione ad Harens dimicatur, quo in prælio cum diu vtrinque fortiter pugnatum eſſet, Nauarræus victoriam obtinuit, maximo tamen nobilium ſuorum numero deſiderato. Dux Mœnius exercitum ſuum *Victoria Nauarræi.* confeſtim reparauit. At Nauarræus hac victoria parta, totum mox exercitum ſuum in agrum Pariſienſem duxit, vrbemque obſedit. Res admiranda fuit, & tamen vera potius quam veriſimilis, quæ per iſtos dies Romæ contigit: fuit autem hæc: per tres continuos menſes, initio ſumpto à primo die quo pugna hæc Romæ nunciata eſt, præter vulgus plebeosque homines, à multis etiam magni iudicij & dignitatis viris creditum eſt, Regem Nauarræum ex vulnere in hoc prælio accepto mortuum fuiſſe, qua de re multæ maximæque factæ ſunt ſponſiones. Inchoata eſt *Pariſienſis obſidio & fames.* hæc Pariſienſis obſidio duodecimo Maij, anno à nato Chriſto M. DXC. continuataque eſt ad Kalend. Auguſti anni eiuſdem. Fuit autem ea crudelis, vt certè dici poſsit, à mille annis vſque huc in nullis hiſtorijs aut maiorem legi tam aut æqualem neque forſan ineptè poſſet comparari, magnæ illi obſidioni Hieroſolymitanæ à Tito factæ, niſi ea inter has obſidiones ſit differentia, quod illa ciuitas defenſa eſt à fidei hoſtibus, hæc vero ab amicis: illa poſt obſidionem infeliciſsimum habuit exitum, hæc vſque huc multo feliciorem. Qua in re multum profuit prudentia Cardinalis Caietani, quem Sixtus aliquot ante obſidionem menſibus huc Legatum à latere miſerat, dexteritaſque Bernardini Mendozo, vigilantia Nemourij & Aumalij, prouidentia ac labor indefeſſus Ducis Mœnij, & opportuna ſubſidia Ducis Parmenſis, illuc Regis Hiſpaniarum nomine cum exercitu accelerantis. Sunt qui felicis huius ſucceſſus alias duas adferunt rationes, quarum vna eſt, quod Rex Nauarrœus maluit obſidionem in multos dies protrahere, quam vrbem viribus tentare, idque duplici de cauſa: primò, vt tandem neceſſitate & penuria commeatus, domiti ciues, vltrò deditionem facerent, atque hoc modo regalis ciuitas ruinis non deformata, ſed illæſa & integra in fidem ſuam deueniret: ſecundò, vt Dux Mœnius maiorem haberet occaſionem vrbi ſubueniēdi, quem ſi ſic ad pugnam elicere poſſet, ſperabat eum facilè deuicturum, quo vno victo, arbitrabatur belli reliquias

Digitized by Google

liquias citò poſſe exſtirpari. Alia ratio eſt, quę circa vltimum obſidionis menſem mulieribus, puellis infantibus, & ſtudioſis publicam exeundi vrbe licentiam dedit: certiſque principibus viris, & fœminis, qui in vrbe erant, comeatum aduehi permiſit. Sæpè obſidionis tempore de deditione actum eſt, ſed ea quâlem ſperabat hoſtis, effectum non habuit. Tanta erat in vrbe fames, omniumque rerum penuria, vt durante obſidione modius frumenti venditus ſit centum quinquaginta circiter coronatis, II. barillæ congius vini coronatis, quatuor & dimidio, veruex triginta ſex librarum quinquagintaquatuor coronatis. Reliquorum pretium & caritas, ex his quæ diximus, non difficilè colligitur. Laxata eſt hæc annona primo die Auguſt. victorioſo & felici Ducis Parmenſis aduentu, vt paulò ante commemorauimus.

Pontifex confederatis Gallis ſubſidia non miſit.

Pontifex in omnibus iſtis motibus & tumultibus Franciæ Confœderatis non miſit ea ſubſidia, quæ ipſi ab eo exſpectabant & flagitabant: tum quòd metuebat, ne ſi aduerſa pars armis Hiſpanicis, quæ à Confœderatis ſtabant, opprimeretur, eorum vires nimis creſcerent, eorumque potentia præter modum augeretur. Quòd ſi enim Confœderati Regis Hiſpaniarum auxilio vincerent, ſuſpicio erat, eundem Regem nouos Principatus, nouamque potentiam adepturum: rectè namque dictum eſt à Cicerone: *Bellorum ciuilium iis ſemper exitus, vt non ea ſolum fiant, quæ velit victor: ſed etiam vt iis mos gerendus ſit, quibus adiutoribus parata ſit victoria.* Et quia omnis Princeps ditionum ſuarum pomeria ſemper cupit delatare & extendere, arbitrabatur fortaſsis Pontifex, Regem Hiſpaniarum, ſi in hoc bello victoriam Confœderatis pareret, etiam partem prædæ poſtulaturum, & quod armis ſuis hoſti extorſerat, eius ſibi portionem aliquam petiturum: conſecuturum hinc, vt eius potentia vires ſumat incomparabiles; aut ſaltem, quia Pontifex ſibi perſuaſit Nauarræum ſi Regno potiretur, effecturum, vt omnes qui à ſancta Chriſti fide aberrauerant, ad eam poſt liminio reuerterentur: id quod Luxenburgus, Nobilitatis Franciæ Legatus, qui Romæ erat, Pontifici promittere videbatur, & alij nonnulli iſtius Regni indigenæ, qui Nauarræum ſequebantur, ex Francia Romam ſcribebāt: aut quod idem Legatus, & alij qui Nauarræi partes ſequebantur. Pontifici perſuadebant, tantas eſſe Nauarræi vires, vt impoſsibile eſſet illum Regno depellere, omnem itaque operam, omneſque expenſas perituras, quæ in hoc bello gerendo fierent: nec quicquam iſtis ſumptibus Pontificem effecturum, quam quod Nauarræum ſibi Sedique Apoſtolicæ redderet infenſiorem. Videri itaque poteſt prudentis eſſe Principis, vbi videt ſe proficere non poſſe, cauere, ne deficiat: aut ipſe ſibi obſit, ſi prodeſſe non poſsit, aut deniq; aliud quid illum mouerit, ſaltem non plus ad hoc bellum, quam quinquaginta coronatorum millia contribuit, quæ Legatus confœderatis numerauit, Pontifice vix ex animo conſentiente.

Rex Hiſpaniarū vult proteſt. vt contra Pontificem.

Diſplicuit maximoperè Philippo Regi, Pontificem confœderatis opem non ferre, neque Principes & Prælatos, qui Nauarræi caſtra ſequebantur, excommunicare. Vrgebat itaque idem Rex, vt aduerſus Pontificem hac de re fieret proteſtatio. At Pontifex eam perueniens, in conceſſu Cardinalium cauſſam ſuam iuſtificauit: oſtendens ſe ſemper in cauſſa Gallica ſumma vſum æquitate, & optimis rationibus in ea progreſſum eſſe. Quare Cardinales quidam conſtituti ſunt, qui vtriuſque & Pontificis & Regis cauſſam cognoſcerent, ita vt nulla facta ſit proteſtatio. Paucis ante diebus quædam orta erat diſſenſio inter Pontificem & Oliuerium Comitem, Legatum Regium, virum prudentiſsimum. Eam ob cauſſam Rex in negotijs Gallicis Legatum miſit Ducem Seſſanum, Principem ſingulari prudentia præditum: ſed quo tempore Legatus hic Romam venit, Pontifex aduerſa affligebatur valetudine, ita vt Legatus cum illo parum de tam arduis negotijs conferre potuerit. Sed & quantumuis Pontifex poſtea conualuerit, tamen non diu poſt in alium grauiorem morbum incidit, inde & mortuus eſt, vt in ſequentibus dicemus.

Tranſitio.

Hactenus iuxta propoſitum noſtrum ea commemorauimus, quæ Sixtus cum varijs Principibus tractauit, nunc ordo poſtulat, vt ea referamus, quæ ad politicam eius adminiſtrationem pertinent. Ante omnia iuſtitiam inter ſubditos coluit, nullius, cuiuſcunque hominis criminandi diſsimulans: ſed ſummo cum rigore delinquentes omnes puniens. Si qui de ſuis gubernatoribus quererentur, eos libenter audiuit, & ſumma cum diligentia in eorundem gubernatorum adminiſtrationem inquiſiuit, vt sciret iuſténe an iniuſtè traduceretur. Idem fecit cùm aut populus, aut Clerus de ſuis querebatur Epiſcopis: at nō libenter eos audiuit, cū ob intolerabiles exactiones, maximaque tributa: quæ illis indicebat, quærelas adferebant dicunt autem ea fuiſſe

Rigor iuſtitiæ.

Digitized by Google

Intolerabilia tributa populo indicta.

tanta, vt trigintaquinque impoſitiones ſuperent, quæ Coactores ab illo conſtituti incredibili cum rigore exigebant. Quam ob cauſſam populus affligebatur pecunijs exhauſtus: quod eo etiam magis miſerandum erat, quia, Roma excepta in reliquis oppidis & pagis eccleſiæ patrimonio ſubiectis toto ferè pontificatus Sixti tempore maior fuit rerum omnium penuria, quàm abundantia. Verum quidem eſt, eum hoc vltimo pontificatus ſui anno, cùm annonæ difficultas eſſet maxima, quingenta millia ducatorum in populum diſtribui præcepiſſe, quod eius mandatum Pontifex, qui illi mortuo ſucceſſit, executus eſt, quæ profectò res miſeri iſto tam acerbo tempore populi ſummam leuauit inopiam. Permiſit Sixtus populo Bacchanaliorum diebus ludos, comœdias, ſpectacula, quæ iſtis temporibus ſolent exhiberi, vt ijs ſeſe oblectarent. Sed & Romæ, quæ loco in agone & ſtadio certatur & curritur, cataſtas, aliaque ſuppliciorum inſtrumenta iuſsit exſtrui: quib. cruciarentur, qui iſto tempore & loco inſolentiam aliquam, aut aliud delictum perpetrarent. Quare adeò plerique Sixtum metuebant, vt nunquam deinceps iſto tempore, quo ſumma ſolet eſſe hominum licentia, quiſpiam auſus ſit, vel minimam petulantiam exercere.

Sequitur vt dicamus de modo illius viuendi, & quomodo intemperandis affectibus proprijs ſeſe geſſerit. Prandebat, cænabatque auidiſsimè: multum vini, eiuſque pretioſiſſimi ſumebat: cùm enim diuerſis rebus grauibus, honeſtiſsimis & maximi momenti tractandis ſeſe defatigaret, videbatur natura, quæ per ſe erat robuſta, caloreq; plena, continuis iſtis laboribus debilitari, multumque alimenti, vt reſtauraretur requirere. Quod ipſum arguebat modus illius viuendi ante Pontificatum, quando tanta rerum gerendarum mole non premebatur, quo tempore parcè moderateque admodum viuebat. Quia eius conſuetudo erat in menſa varijs de rebus ſermocinari, diſſerere, cum alijs conferre, ſæpe duabus aut tribus horis menſæ aſsidebat. In cibis etiam quibus vtebatur, tam frugalis erat, & modeſtus, quam vllus ante illum Pontifex multis ſæculis fuiſſe legitur. Edulia miſſuſque numero erant exigua, non ſplendida, non ſumptuoſa, ſed communia. Somnus illius erat breuiſsimus, labores verò longi & aſsidui. In ſtudijs, in audiendis publicis priuatiſque negotijs erat diligentiſsimus & frequentiſsimus: in rebus expediendis, in varijs & arduis cogitationibus continuus, vt verè dici potuerit, nunquam eum fuiſſe otioſum, nec quidquam erat, aut gerebatur, quod ille ignorare voluit: nihil quod non diſponere vel ordinare. Reprehendebat & grauiter increpabat omnes, qui ordinis ſui limites tranſiliebant, aut quocunq; modo præuaricabantur: laudabat nihilominus & amabat viros alicuius authoritatis, qui (ſi eos coram reprehenderet) ita reſpondebant, vt nec viles ſe & abiectos, nec arrogantes nimis oſtenderent. Miniſtros ſuos ſæpè obiurgabat: interim tam impensè diligebat, vt quoſdam ex illis ad ſupremam euexerit dignitatem, creans ex illis præter Caſtrucium, tres Cardinales, & aliquot Epiſcopos. Quemadmodum enim honeſtiſsima dabat illis ſtipendia, ita viciſsim cum delinquerent, grauiter illos puniebat. Vnde Belochiū prægustatorem & dilectum miniſtrum ſuum ad triremes condemnauit, vbi cum multis mēſibus vixiſſet, etiam miſerè mortuus eſt, & quamuis ſæpè Pontifici ſupplicauit, nunquam tamen liberari potuit. Miſſus eſt ad triremes, vt manifeſtum fieret, quòd clam abſtulerat annulum Piſcatorium, & ſubſignauerat eo Breue (vt vocant) Apoſtolicū, quo cōtinebantur ea, quæ pōtifex admittere nolebat: iniuſta enim erant, quæ petebātur. Belochius enim cum in patria ſua magnificum palatium conſtrui deſtinauerat, voluit à vicino ſuo ſplendidum ædificium emere: qui cum illud vendere nollet, Belochius Breue huiuſmodi conſcribi fecit, quo Pontifex mādauit, vt vicinus ille abſque vlla mora vel contradictione ſuo prædicto miniſtro ædes illas diuenderet. Et quia Pontifici perſuaſum erat Dominum Gualteruccium, Secretarium Collegij Secretariorum Apoſtolicorum, culpa hac in re non vacare etiam hunc ad triremes condemnauit, quam etiam pœnam ſubijt alius quidam huius rei conſcius.

Liber in reprehendendo.

Moroſus ſed liberalis in miniſtros.

Condemnatio Gualteruccij pleriſque bonis diſplicuit, tum quia prælatus erat optimæ vitæ, multiſque ornatus animi dotibus: tum etiam, quia credebant eius delictum eſſe leuiſsimū, quare poſt mortē Sixti liberatus, in magno honore fuit apud omnes, qui infortunium illius nouerant.

Amor & beneficentia eius in conſanguineos. Pronepotem ſuum creat Cardinalem.

Cognatos conſanguineoſque ſuos amabat Sixtus quam tenerrimè. Inter cæteros Dominam Camillam ſororem ſuam, ſimiliter & duos ex eadem ſorore neptis filios. Hoc amore motus alterum iſtorum filiorum valde iuuenem adhuc primis Pontificatus ſui men-

Digitized by Google

menſibus creauit Cardinalem, donans illi ſuum Sacellum: dictuſque eſt Cardinalis Montaltus, qui in omnibus actionibus ſuis ſequentibus manifeſtiſsimè oſtendit, ſe cum iuuenili ætate ſenilem habere coniunctam prudentiam: multaque dat argumenta & ſpecimina, ſe vitam ſuam cum gloria tranſacturum. Aſsignauit Sixtus eidem Cardinali centum circiter millium coronatorum prouentum. Alios quoque cognatos ſuos & donis & poſſeſsionibus locupletauit. Duas proneptes, eiuſdem Cardinalis ſorores habuit quarum vnam Domino Virginio Vrſino, alteram Conteſtabili domus Columneſiæ deſpondit.

Pecuniæ ſtudium.

In cumulandis, corradenſiſque vndique pecunijs Sixtus erat aſsiduus, quare officia quædam vendidit, quæ antea non vendi, ſed gratis dari à pontificibus ſolebant, inter alia officium Commiſſarij (ignoſce Lector quod barbaris vocabulis vtor, vbi latina nõ habemus congrua) Cameræ, Theſaurarij, vicariarum Cubicularij, vulgo Viceca merlengatum, & alia ſimilia. In expendendis pecunijs tam fuit parcus, vt ferant nonnulli attritis illum reſarcitiſq; vſum induſijs, etiam cum iã põtifex eſſet: omnes iſtos theſauros, & quicquid illi ſuperfuit, id omne in caſtello ad vſum publicum recondidit. Neque poſtea quicquam ſuis amplius donauit conſanguineis. Quadringenta autem Ducatorum millia, quæ Dominis Columneſijs ad æs alienum ab illis contractum, diſſoluendum numerauerat, mutuò dedit, non donauit, poſt conſtitutum enim certum annorum numerum integram hanc ſummam reſtituturos Cameræ ſeſe obligârunt. Partes, vt vocant, & prouiſiones, quas palatiũ Pontificium dare conſueuit, adeò minuit, vt diminutio facta ſeptuaginta coronatorum millia quotannis excedat. Varijs inſtituit. Eleemoſynas, quas illi montes appellant, & Dariç prouentus auxit. Officium Cubicularij, diuiſit, vti & Auditoriatum Cameræ Inſtituit, vendiditque officium ad miniſtrationis Archiui totius ſtatus Eccleſiaſtici.

Ingens theſaurus, quẽ in Caſtro S. Angeli ad certos vſus recondidit.

Primò Pontificatus ſui anno decies centena aureorum millia in Caſtro S. Angeli recondidit, cum decreto addito, ne minimam huius theſauri partem expendi vnquam aut erogari poſſe, niſi in recuperatione Terræ ſanctæ, generali expeditione in Turcam ſuſcepta, & ne tunc quidem, priuſquam exercitus mare traiecerit; littoraque Turcica tenuerit: aut tanta eſſet fames, annonæque difficultas, vt ſine præſentiſsimo populi exitio ferre diutius miſeria non poſsit, aut peſtis contagioſiſsima graſſaretur, aut prouincia aliqua Chriſtiana periclitaretur, ne in manus infidelium vel inimicorum Eccleſiæ incidat, cùm iam hoſtilis exercitus ad finitima dictæ Prouinciæ loca peruenerit, ipſiſque imminere videtur: aut denique ciuitas aliqua ab Eccleſia defecerit, quæ aut recuperari, cur conſeruari ſine his nummis non poſsit. Iurauit Sixtus ſe hæc obſeruaturum, voluitque omnes ſucceſſores ſuos idem iuramentum dicere. Tertio deinde Pontificatus ſui anno in eadem arce, & in eundem vſum alia decies centena millia ducatorum, ſeu aureorum repoſuit: declarans inſuper, inter caſus, in quibus tam prior, quam poſterior theſaurus poſſet expendi, etiam intelligendam eſſe recuperationem alicuius Regni, ab inimicis ſanctæ Romanæ Eccleſiæ occupati. His duobus theſauris ter decies centena millia poſtea adiecit, ita vt in arce hac poſt obitum ſuũ quinq; circiter milliones, vt vocant, hoc eſt, 5000000. coronatus reliquerit. Hinc liquet, etſi grauia tributa populo imperauerit, officia quædam quæ donari ſolent, vendiderit, atque in erogandis nummis parciſsimus fuerit, omnem tamen pecuniam non ſibi, ſed vtilitati publicæ, miniſterio Eccleſiæ, & Reipub. Chriſtianæ ſplendori eſſe reſeruatam: quibus finibus, qui poſſunt eſſe honeſtiores & vtiliores? Sed etſi tã attentus ad rem Sixtus fuerit, & in congregandis nummis tam ſtudioſus, nihilominus magnam auri vim in fabricis antea commemoratis, alijſque in rebus expendit: Ducenta aureorum millia perpetuò diſpoſuit in vſum annonæ, ne quid ad victum neceſſarium in Vrbe deeſſet: ſed copia ſemper rerum neceſſariarũ ſuppeteret, vt patet ex Bulla ipſius, quam hac de re condidit, quæ ducenta aureorum millia ex illius parſimonia (vt in ea Bulla dicitur) colligebantur, ſucceſſoreſq; ſuos ibidem hortatur, ne quid huic ſummæ detrahant, ſed eam potius augeant. Tria aureorum quotannis millia aſsignauit Archifraternitati Confallonicæ ad redimendos ijs captiuos, aliaque opera charitatis fecit plurima, & quidem prompto animo. Inchoauit paludes pontinas & chianas alio deductis aquis exſiccare. Decem triremes iuſsit fabricari: ſed ſumptibus prouinciarum & vrbium ad ditionẽ Romanam pertinentium: conſtituitque vt eædem prouinciæ & ciuitates pecuniam ad iſtas triremes conſeruandas neceſſariam quotannis

Digitized by Google

penderent, ſeptuaginta ſcilicet octo aureorum millia. Ad hanc ſummam conferret Marchionatus 15000. totidem Flaminia, totidem Vmbria, totidem & Bononia. Eundem aureorum numerum Senatus, populuſque Romanus ſolueret, Prouincia patrimonij S. Petri in Tuſcia 5874. Latium 6126. Ancona 1800. eundem numerum ditio Firmana. Aſculus 1200. tantundem & Fanum. Omnes iſti aurei, in vnum collecti, ſummam ſeptuaginta octo millium conficiunt. Præter hanc etiam ſtatuit, vt ad conſeruationem earundem nauium duodecim millia cōtribueret clerus, & quinque millia, quæ quotannis ex prouentibus Beneuentanis colliguntur, octo inſuper millia ex duobus Apulei Italicè monopolijs vrbis Romanæ Ciuitas hæc initio diuiſa fuit in tredecim regiones, at Sixtus in quatuordecim diuidi voluit, addens prioribus regionem, quam Burgum appellant. Ad eundem quoque numerum præfectos, platearum conſtitui mandauit. Quindecim præterea Cardinalium congregationes ordinauit, vt in illius Bullis annotatur: in vna namq; ſuarum conſtitutionum omnes diſtinctè ac nominatim expreſsit; licet aliquæ iam ante illum fuerint, quæ ab illo potius confirmatæ ſunt, quā recens inſtitutæ. Decreuit, ne plus quam ſeptuaginta ſimul eſſent Cardinales; atque inter illos, vt minimū quatuor Doctores Theologiæ, qui ex ordinibus Regularium mendicantium aſſumentur: quodque Cardinales deinceps in ieiunio menſis Decembris crearentur; à Clemente namque ſexto hæc conſuetudo creandi & ordinandi menſe Decembri inchoata, vltra ſexcenteſimum poſt Chriſtum annum in Eccleſia perdurauit. Ipſe nihilominus bis hanc ſuam conſtitutionem violauit: in promotionibus ſcilicet Alani & Moroſini, quos alio quàm prædicto tempore Cardinales creauit. Inſtituit quoque ne duo ſimul eſſent Cardinales, qui certis quibuſdam cognationibus gradibus ſe mutuò attingerent, qua de re vide Bullam ab illo de Cardinalium creatione factam. Sed & hoc ſtatuit, ne numerus ille ſeptuagenarius vnquam impleatur: ſed ſemper aliquot loci vacent. Ipſe promotionibus octo triginta tres Cardinales creauit: inter has tres fuerūt in quarum ſingulis octo; tres aliæ in quarum vnaquaque tres; vna, in qua duos; & alia, in qua quatuor ordinauit. In Cardinalium quodam Conſiſtorio decretum fecit, ne poſt hac ab vllis Principibus miſſæ recipiantur literæ, quæ debitis titulis non ſunt inſcriptæ. Noluit ſibi in publicum prodeunti à quoquam acclamari: *Viuat papa Sixtus.* Decreuit etiam vt quicunque penſionem haberet eccleſiaſticam, ſexaginta ſex ducatorum pretium excedentem, clericali indutus habitu incedere iure teneretur. Ab hac tamen lege Equites Lauretani exciperentur. Vt autem lites non eſſent immortales in animum ſuum induxerat, primo quoque tempore Senatum aliquē ſupremum, hominum timentium Deum, & qui prudentes, ſinceri, incorruptibiles, & munerum contemptores eſſent, conſtituere. Legem tulit cōtra adulteros, capitis pœnam illis ſtatuens. Aſtrologiam iudiciariam prohibuit. Sanctum Bonauenturam inter Doctores Eccleſiæ voluit recenſeri. Sacella pontificia, quæ antea in ſolo palatio Vaticano fieri conſueuerant, ille primo pontificatus ſui anno per varias, eaſque primarias vrbis Eccleſias diſtribuit.

Conſtitutiones variæ Sixti V.

Triginta 3. Cardinales creauit.

Multa quoque noua inſtituit Eccleſiam Dei feſta, qualia ſunt. Præſentationis glorioſę Virginis Matris Dei Mariæ; S. Frāciſci de Paula, S. Nicolai Tollentini, ſancti Antonij de Padua, ſancti Ianuarij Epiſcopi & ſociorum ſuorum martyrum, & ſancti Petri Martyris, voluit quoque deinceps celebrari feſtum S. Placidij & ſociorum martyrum, Eutichij & Victorini fratrum illius Cardinalium, Flauiæque ſororis, quos & in Calendarium Romanum referri iuſsit. Horum Sanctorum corpora tempore pontificatus Sixti reperta ſunt in Sicilia, Meſſanæ in Eccleſia S. Ioannis Baptiſtæ dum in reparatione ab vno latere fundamenta eruuntur. Etſi ex hiſtoricis notiſsimum erat, hæc corpora in iſta Eccleſia fuiſſe recondita; locus tamen vbi quieſceret ignorabatur. Placidius hic regulam S. Benedicti, quo ſuo tempore viuebat, ſequebatur, cùm autem Meſſanæ habitaret, fratres & ſorores eius, quorum paulò antè meminimus, quodā die exierunt, vt eum inuiſerent. Sed Abdala Saracenorū Rex Chriſtiani nominis perſecutor crudeliſsimus, cum claſſe ſua in Siciliam appulſus, vt viros hos comprehendit, & grauiſsimis tormentis eos ad Chriſti nomen eiurandum cogere voluit, quæ omnia cū illi conſtanter tolerarent, coronis ſui martyrij Chriſtianorum templa condecorarunt. Certas quoque indulgentias Pontifex conceſsit omnibus prædictum S. Ioannis templum, vbi hæc corpora inuenta ſunt, cum deuotione viſitantibus.

Feſta à Sixto inſtituta.

S. Placidij & ſociorum corpora inuenirentur.

Canonizauit etiam Sixtus in Eccleſia S. Petri, anno incarnationis Dominicæ M. D. LXXXVIII.

Canonizatio

Digitized by Google

S. Didaci ab Alcala. LXXXVIII. S. Didacum ab Alcala, Henareſiū. Natus eſt in arce S. Nicolai, in territorio Hiſpalenſi, Prouincia Bætica, quæ noſtris Andaluzia dicitur, Annus, menſis & dies natiuitatis eius ignoratur. Id ſaltem conſtat, paulò ante annum M.CCCC. natum eſſe: valde namque ſenex obijt: anno ſcilicet M.CCCC LXIII. duodecimo die Nouemb. in Sabbatho: cum ante annos duodecim Romæ in Iubilæo anni milleſimi quadringenteſimi quinquageſimi fuiſſet. Vnde cōſequens eſt eū circa id temporis, quod diximus, fuiſſe natum. Parentes eius infimę fuēre cōditionis, ipſe aūt à teneris vnguiculis, & adhuc puer, in locis ſolitarijs vitę ſeſe deuouit anachoreticę: quam in aſsiduis ieiunijs, ſūma abſtinentia ſanctiſſimis & continuis orationib. traduxit. Poſtea placuit illi inſtitutum S. Franciſci de Obſeruantia: huius itaque ordinis vinculo ligatus innocentiſsimè, ſanctiſsimèque vixit, multiſque miraculis claruit. Cùm autem in Hiſpanijs euidentiſsima eius ſanctitatis vndique collecta eſſent teſtimonia, & proceſſus formatus eſſet legitimus, Sixtus eum multis id precibus contendente Rege Catholico, canonizauit, & in catalogum ſanctorum retulit. Hoc antea idem Rex cum Principe Carolo filio ſuo, tunc viuente, à Pio 4. petierat, & poſtea Rex ſolus à Pio 5. & Gregorio 13. enixè flagitauerat: tandem omnibus cum ſumma perfectione diſpoſitis, Sixtus officium hoc peregit. In canonizatione autem Pontifex ipſe hanc orationem in laudem Sancti huius compoſuit, & recitauit: *Omnipotens ſempiterne Deus, qui diſpoſitione mirabili infirma mundi eligis, vt fortia quæque confundas: concede propitius humilitati noſtræ, vt pijs Beati Didaci Confeſſoris tui precibus ad perennem in cœlis gloriam ſublimari mereamur. Per Dominum noſtrum, &c.* *Diſſ. d. ū inter Legatum Hiſpanicum & Gallicū.* Occaſione huius canonizationis orta eſt inter Legatum Regis Hiſpaniarum & Legatum Regis Galliæ magna contentio, dicente Hiſpano: in hoc actu canonizationis ſancti Didaci ſibi deberi primum locum: cùm is potiſsimum ad regnum Hiſpaniæ pertineret: præterea ſibi principales quaſdam operationes in hoc actu incumbere. Reſpondit Legatus Franciæ, peractis ijs quæ facienda Hiſpano erant, aut Sacello exiret, aut locum inferiorem occuparet. Hiſpanus iterum; vt ſaltem Francus illi hac vice, idque ex gratia, primum locum concederet, petijt. Cui Francus: Se quidem hunc locum illi conceſſurum hac lege, ne quid derogaret iuri præcedendi, quod Galli habebant, & quod abſque vllo præiudicio, primo quod habiturus eſſet Pontifex Sacello, Legatus Hiſpanicus (qui ne ſe inferiorem Francio oſtenderet, huc nunquam ſolet accedere) præſens adeſſet, locumque inferiorem ſuo occuparet. Reſpondit Hiſpanus: ſeſe nullo modo id facturum: hoc enim facto fateretur, ſe illi cedere. Dum ſic inter ſeſe contendunt, ſubrepit paulatim ira, incaluit ſanguis, adeò vt ad arma propemodum, & ad maximum tumultum ventum fuiſſet, niſi aliorum authoritas interpoſita eſſet. Tandem negotium hoc modo compoſitum eſt: Legatus Hiſpanicus ad Sacellum non veniret, ſed Cardinalis Dezas eius munere fungeretur, eaque faceret, quæ feciſſet Legatus: Gallicus verò Legatus conſuetum locum retineret. His ita pactis, Canonizatio cum ſumma quiete & modeſtia peracta eſt.

Tranſitio. Quod ſi quis diligenter, diſtincteque legat & conſideret, quæ nos antea de vita Sixti ſcripturos promiſimus, & quæ poſtea ſcripſimus, is facilè animaduerteret, nos omnia quæ promiſimus præſtitiſſe, ſi de infirmitate & morte illius dixerimus, quæ nobis occurrunt. *Morbus Sixti.* Quarto antequam moreretur mēſe, aduerſa cœpit affligi valetudine; omnis autem morbus in capite ſedem habere videbatur, ſicut ipſe dicebat aliquando de illo differens: & quemadmodum in omnibus ſermonibus, quæ de rebus ſuis faciebat, exquiſitus erat & admiratione dignus, ita etiam fuit hoc de ſua ægritudine: deſcripſit enim naturam & complectionem ſuam, qualitatemq; morbi allegans, vbi neceſſe erat authoritatem Hippocratis, Galeni & Auicennæ: & locum quendam Ariſtotelis ex libro Petri Hermenias, in eodem propoſito prolixè ſatis explicauit, remedia ſuis medicis vſitata examinauit, ſimiliaque alia in hac materia tractauit exactiſsimè. Totis quatuor iſtis menſibus, quibus tam malè diſpoſitus erat, rariſsimè decubuit, & ſi quando decumberet, paucis tamen horis quieuit, neque ſecundùm præſcriptum Medicorum vixit, licet ſæpè illos ad ſe vocaret, eorumque de ſe opiniones audiret. Sæpè in publicum prodijt, negotia nunquam intermiſit, frequēs erat in ore illius dictū iſtud Flauij Veſpaſiani Cæſaris, Principem ſtando mori oportere, ſignificans, decere, vt princeps agendo operandoque moriatur. Frequenter bibebat vinum infuſa niue, & quæ ſanitati maximè cōducunt, edebat, cœpitque paulatim conualeſcere.

Digitized by Google

Fortè Mar. bio Budenſis Iacobus ſignificatur.

Tandem verò viceſimo die Auguſti, anno M.D.XC. grauius acceſsit febris. Erat autem dies Lunæ, cùm Sabbatho ante pedes iuiſſet ad ſanctam Mariam, quam Teutonicorum ſeu Germanorum vocant: vt Deo gratias ageret, ob conuerſionem cuiuſdam Principis illius nationis ad veram Catholicamq; fidem Mercurii cœpit morbus ingraueſcere, poſtridiè fuit remiſsior, voluitque illo die intereſſe Congregationi inquiſitionis. Sequentib. diebus ſubinde paucis horis decubuit, ſurgensque vt commederet, frugibus nonnunquam veſcebatur, Dominico die ſumpſit pharmacum, quòd officinis Manna dicitur: ſed parum operatum eſt, eò quod integrum ſumere non potuit. Die Lunæ præter modum creuit morbus, adeò vt manè vix loqui potuerit: ſacrificio tamen Miſſę interfuit, & extrema Vnctione procuratus, veſperi hora circiter viceſimaquarta ex hac vita deceſsit: poſtquam annos vixiſſet ſeptuaginta, Pontificatum verò annos quinque menſes quatuor, & dies tres adminiſtraſſet. Eius corpus nocte inſequenti lectica in Eccleſiam S. Petri in Vaticanum illatum eſt (in monte namq; Caballo ſeu Quirinali mortuus erat) iſdemque ſepultum. Vnde Cardinalis Montaltus, Princeps ſingularis prudentiæ & magnanimus, anno ſequẽti in Eccleſiam S. Mariæ Maioris cum ſplendidiſsimis exſequiis iuſsit tranſportari, & in ſacello, quod ibidem Sixtus viuens exſtruxerat, ſepeliri.

Moritur & ſepelitur.

Corpus transfertur.

Tyberis exundatio.

Vacauit morte illius ſedes diebus octodecim. Sub illius Pontificatu, hoc eſt, anno 1589. Tyberis alueum ſuum bis cum tanta aquarum abundantia egreſſus eſt, vt multis in locis Romæ ſcaphis & lembis per ipſas plateas nauigarent. Erant illo anno continuæ denſæque diluuiæ, ita vt non Tyberis tantum, ſed & multa alia Italiæ flumina magno cum impetu exundauerint. Pluuiæ verò agris tam fuêre pernicioſæ, tantaque colonis intulêre paſsim damna, vt multis locis bis, aliquibus ter, nonnullis quater terra rurſum coli & conſeri debuerit. Et quia multæ miſcebantur nebulæ tempeſtateſque & aeris corruptiones, magna ſubſecuta eſt annonæ caritas, quæ totam afflixit Italiam: de qua nos, Deo nobis propitio, copioſius alio loco dicturi ſumus.

Fames in Italia incepit.

Dum ſedes vacat, occaſione quorundam, qui ſtatuam Sixto in Capitolio erectam euertere voluerunt, Romani decreuerunt, nulli poſt hac Pontifici viuenti ſtatuam eſſe conſecrandam. Decretum autem hoc marmori inſculptum, in quadam aula Capitolij erectum, in hanc ſententiam legitur: *Si quis ſiue priuatus, ſiue Magiſtratum gerens, de collocanda viuo Pontifici ſtatua mentionem facere auſit legitimo S.P.Q.R. decreto in perpetuum infamis, & publicorum munerum expers eſto. M.D.XC. Menſ. Aug.*

Decretũ Senatus de non e-rigenda viuo Pontifici ſtatua.

VRBANVS VII.

VRbanus ſeptimus, antea Ioannes Baptiſta dictus, natus eſt Romæ, die ſancto Dominico ſacro quarto Aug. anno à partu Virgineo 1521. è domo Caſtagnea oriundus, quæ familia ob multorum annorum antiquitatem Genuæ inter nobiliores recenſetur. Coſmus Pater eius fuit Genuenſis, mater Roman. ex Ricciorum familia, filia ſororis ſenioris Cardinalis Iacobaccij. Atque hinc ea erat cognatio, quæ fuit inter Vrbanum & Dominos Paluccios, Albertonos, magnæ in vrbe authoritatis & exiſtimationis Nobilis Domina namque Tarquinia Iacobaccia, horum Palucciorum mater, filia fuit nepotis ex fratre dicti Iacobaccij Cardinalis. Sed & ex eodem Cardinale deriuabatur etiam cognatio, qua Vrbanus Dominos Melinos & Verallos, homines nobiliſsimos, Romæ celebres & honoratos attinebat. Educatus eſt Vrbanus more nobilium, nobilitati parentum ſuorum conuenienti, bonarumque litterarum, quæ ætatem decent iuuenilem, diſciplina ſatis ſuperque imbutus. Complexione fuit melancholicus, quamuis in geſtibus & moribus (quod ferè ſolent ſapientes) ſeſe lætum & hilarem oſtenderet. Statura corporis eius procera magis quàm humilis, proportione laudabilis, vultus eius maieſtate plenus. In cibo & potu omnique viuendi ratione temporatus

Pōt. 237. Anno 1540.

Patria, natiuitas & parentes.

Educatio.

Complexio.

Statura corporis.

Viuendi modus.

Digitized by Google

rus erat & ſobrius; quæ cauſſa fuit, cur toto vitæ ſuæ curriculo admodum ſanus vixerit; adeò vt (id quod ipſe fatebatur in vltima ſua infirmitate cùm illi Medici mannam porrigere voluiſſent) quadragenarius nunquam medicamentum aliquod ſumpſiſſet. Ingenio fuit acri & prompto, ad res laudabiles & honeſtas propenſo. Optimis itaque moribus erat præditus, & tam in conuerſatione, quàm in actione cunctis beneuolus & prouidus. Deuotus fuit, & inſignis Chriſtianæ Religionis zelator. Variarum rerum habebat ſcientiam, non eam quidem exactam, ſed ſupremis quaſi labris deguſtatam: in iure verò & Ciuili & Canonico vix habuit ſe doctiorem, quia in facultate Bononiæ ſtuduerat, ſumma familiaritate & amicitia Domini Lucij Saſsi multo vſus tempore: qua in Academia Doctoratus quoque titulo inſignitus eſt. Reuerſus Romam habitauit in ædibus Archiepiſcopi Roſſanenſis, qui poſtea beneficio Pauli Tertij Cardinalis factus, Cardinalis Verallus dictus eſt. Hic ad Conclaue, quod factum eſt, cum Paulo ſucceſſor eligeretur, Vrbanum ſecum adduxit: erat enim eius conſuetudo, cognatos ſuos ſi quos aptos inueniret, ad huiuſmodi loca ſecum ducere. Vrbanus hic magni ſpiritus, magnæque prudentiæ dedit ſpecimen,

Doctor iuris.

Idem Cardinalis poſtea ſub Iulio tertio, qui Paulo ſuffectus eſt, Legatus in Franciam profecturus, Vrbanum comitem ſibi ſumpſit: cuius opera auunculus in multis, ijſque arduis huius legationis negotijs vſus eſt: in quibus omnibus ſe promptum, ſagacem, & ad res arduas gerendas idoneum oſtendit. Reuerſo poſtea Cardinale Rom. Vrbanus factus eſt Referendarius iuſtitiæ. Nec multis poſt annis Cardinalis eius auunculus Vrbano Archiepiſcopatum Roſſanenſem reſignauit, & Pontifex illum Fanum miſit, vt eius vrbis eſſet Gubernator. Cùm tempus gubernationis illius exſpiraſſet, ad ſuæ Eccleſiæ reſidentiam profectus eſt, vbi & probitate vitæ, & inſigni ſua doctrina multos ad pietatem adduxit, concionabatur enim, prout Epiſcopi munus exigit. Cum ſumma laude populo ſuo præfuit, cultum diuinum docendo, & charitate Dei plebem inflammando. Poſtquam hic aliquot annis commoratus eſſet, Romam redijt: mox à Paulo 4. Peruſiæ Vmbriæque Gubernator deſtinatus eſt. Quò cùm veniſſet, confeſtim Dominum Nazarethanum ob cauſas quaſdam Caraforum, iuxta mandatum quod ei Romæ datum erat, arctiſsimæ cuſtodiæ tradidit. At ille cauſam ſuam iuſtiſsimè defendens innocens declaratus eſt. Moritur intereà Paulus 4. & ſucceſsit ei Pius quartus: ſub quo Rom. reuerſus, paulò poſt ab eodem Pio miſſus eſt, vt litem quandam de agrorum terminis, quæ ante multos annos orta erat inter Terracenos & Spoletanos deciderer. Dicebat enim Pius, poſtquam hac de re cum Vrbano egiſſet, atque is abiens illius pedes oſculatus eſſet; ſibi videri Prælatũ iſtum virum eſſe ad hanc litem terminandam aptiſsimum. Nec eum ſua ſefellit opinio. Trium namque menſium ſpatio controuerſiam hanc ſuſtulit, vtrique parti, atque adeò Pontifici abundè ſatisfecit.

Dignitates ante Pontificatum.

Interea continuatio Concilij Trident. indicitur, omneſq; Epiſcopi conuocantur Profectus itaque Tridentum Vrbanum cum reliquis, ibidem ad finem vſque Concilij permanſit. Conſtitutus hic cuiuſdam Prælatorum congregationis, caput ſeu princeps, in materia qua de agebatur, ſcripſit, & multa non ſine laude annotauit præmonuitque. Peracto concilio, denuò Romam profectus eſt, atque inde in Eccleſiam ſuam Roſanenſem perrexit, vbi cum paucis menſibus hæſiſſet, à Pontifice Romam reuocatur, & Nuntius in Hiſpaniam, eodem illo tempore, quo in cauſa Archiepiſ. Toletani Cardinalis S. Sixti, qui poſtea Pontifex factus Gregorius 13. dictus eſt, Legatus illuc proficiſcebatur, mittitur.

Ad Concilium Tridentinum proficiſcitur.

Nuntius in Hiſpaniam mittitur.

Mortuo denique Pio quarto, creatus eſt Pius 5. qui Legationem eius confirmauit, ita vt ſeptem circiter continuos annos in Hiſpanijs permanſerit, quo tempore Philippi Regis factus eſt compater, primogenitam eius filiam de fonte baptiſmatis ſuſcipiens. Omnia ſua negotia ſumma cum ſanctæ Sedis autoritate, Pontificis voluptate, Regis ſatisfactione & ſui ipſius gloria conficiebat inter alia namque grauiſsima & ſummi momenti negotia, cum magna dexteritate & prudentia tractauit, confecitque glorioſum inter Pontificem, Regem, & Rempublicam Venetam fœdus: ex quo naualis illa aduerſus Turcam expeditio ſecuta eſt tam celebris, tamque vtilis toto Chriſtianiſmo, vt ea ſit omni maior commendatione. Subſecuta eſt paulò poſt mors Pij V. cui ſucceſsit Gregorius 13. qui eum ex Hiſpanijs Romam reuocauit, Domino Vrmanetto Patauino Epiſcopo viro optimo, & multis ingenij dotibus præclaro, in eius locum remiſſo Pontif. Vrbano reuerſo adminiſtrationem Reip. Bononienſis de-

creue-

Digitized by Google

creuerat: ſed cùm intellexiſſet eum ab hoc gubernaculo planè abhorrere, propoſitum mutauit. Abhorrebat ab hoc officio, quia cùm ibi multi eſſent Pontificis conſanguinei, verebatur ne multa facere ad eorum libidinem cogeretur, quæ cum rectitudine iuſtitiæ parum conuenirent. Interea Archiepiſcopatum ſuum liberè ad manus Pontificis, nulla ſibi reſeruata penſione reſignauit: quemadmodũ Dominus Paluccius mihi retulit, ſe ſæpè ex ipſo Vrbano in familiari colloquio audiuiſſe. Non poſt multos dies Viſitator in prouincia patrimonij ablegatur, ſed dum ſeſe itineri parat, mutat ſententiam Pontifex, & noluit illum iſtuc proficiſci: ſed Nuntiũ Venetias miſit. Fuit autem Venetijs eo ipſo tempore, quo Henricus tertius ex Polonia reuerſus Galliã petebat, vt Regnum quod mortuo fratre hæreditate ad illum venerat, ſuſciperet. Venetijs diſceſsit, quo tempore peſtis ibidem graſſabatur, veniensque Bononiam, accepit mandatum expreſſum, iſtic vt maneat, atque Remp. gubernator adminiſtret. Succeſsit itaque Domino Nazarethano, cui ſæpè in Gubernationibus ſuccedere conſueuit.

Archiepiſcopatum ad manus Pontificis reſignat.

Gubernator Bononienſis creatur.

Poſtea Romam reuocatus, miſſus eſt Coloniam Vbiorum, vt pacem, quæ ab Epiſcopo Leodienſi cœpta inter Regem Catholicum & ordines Belgicos, qui paulò ante à Rege defecerant, ventilabatur, cum authoritate Sedis ſanctæ, & abſque vllo Religionis Catholicæ detrimento promoueret, quæ pax, vti in Gregorio XIII. diximus, et ſi exitum, quem plerique optabant, non habuit, diligentia tamen, prudentia dexteritasque, qua in hoc negotio vſus erat Vrbanus, nõ tantum à Pontifice ſed ab ipſo quoque Rege Philippo & imperatore Rudolpho, cuius auſpicijs conuentus hic erat indictus, maximopere commendabatur. Tantus ei in hac patria honos eſt exhibitus, vt in proceſsione publica, pro felici pacis euentu à Deo impetrando Coloniæ inſtituta, duo præcipui Electores, Archiepiſcopus Colonienſis & Treuerenſis eum medium incedere voluerint, ipſe vtrinque eius latera clauſerint, quod iſtis in oris vſitatum antea nunquam fuit.

Coloniã mittitur vt pacẽ Belgicã componat.

Cùm itaque in negotio pacis nihil amplius facere potuit, ad Romanam curiam reuerſus eſt: & paulò pòſt conſilio rerum Status Eccleſiaſtici adlectus nec non & in numerum prælatorum congregationis ſancti Officij cooptatus eſt. Denique anno M.D.LXXXIII. duodecim die Decemb. à Gregorio Pontifice Cardinalis cum titulo ſancti Marcelli, in promotione nouendecim Cardinalium virorum ſanè qui iſta dignitate fuerunt dignisſimi creatur. Nocte, quæ diem, in quo Cardinalis creatus eſt, præceſsit, Vrbanus ſuauius, tranquilliuſque dormiuit, quam multis retro annis dormierat, quod cum ipſe quibuſdam ſuis amicis referret, facetè dixit, & quaſi vrbanum iocum narrationi addidit; Sibi videri hanc dignitatem naturæ Legum eſſe contrariam. *Ipſi enim vigilantibus, non dormientibus* (vt vulgus perhibet) *ſubueniunt.*

Fit Cardinalis.

Cardinalis factus nihilominus inter Cardinales permanſit, qui ſacri Officij Congregationi aſsiſtunt, ſimiliter & in Signatura quam Gratiæ vocant, relictus eſt, ad quam tanquam prælatus primus accedebat. Paucos poſt mẽſes cùm Cardinalis factus eſſet, Legatus miſſus Bononiam, ibidem vſque ad mortem Gregorij commoratus eſt: quo tempore Romam reuerſus, in Conclaue cum alijs Cardinalibus intrauit, affulſitque ei ſpes aliqua Pontificatus, vt in vita Sixti iam ante commemorauimus. Diligebat illum Sixtus ſemper, & magni faciebat eius iudicium: quare in varijs, ijſque arduis negotijs eius conſilio, operaque ſæpè vtebatur. Præter congregationem ſancti Officij, etiam congregationi Epiſcoporum & Congregationi grauaminum ſtatus illum præfecit. Ante biennium aut circiter audiui ex duobus primarijs huius aulæ Prælatis, quòd Sixtus aliquando præſente Vrbano, tunc S.Marcelli Cardinale, verba faciens de via quam faciebat, incipiens eam à ſancta Cruce, & perducens ad S. Mariam Maiorem primo; deinde vlterius ad ſanctam Trinitatẽ in Monte, cùm deliberaret, an eam vſq; ad S.Mariam *Del Popolo* continuaret, conuerſus ad Vrbanum dixerit: Hãc viam tu, Domine mi, perficies: tacitè inſinuans, Cardinalẽ S. Marcelli poſt ſe Pontificem electum iri. In qua opinione ſeſe fuiſſe, etiam paucis antequã moreretur diebus oſtendit: cùm enim menſæ accumberet Sixtus, in fine cum pira eſſent in menſam illata vnũ ſibi ſumpſit, mediumq; ſecans, inuenit illud putrefactum: aliud igitur accipiens, eodemque modo corruptum cùm cerneret, dixit (ſi vera ſint, quæ mihi retulerunt ij, qui præſentes aderant.) *Hi deinceps pira faſtidiunt, oportet illis dare caſtaneas*, per pira ſeipſum ſignificans, vt qui oriundus erat ex familia Pirettorum, & inſignis ſuis inter alia, pira aliquot oſtentabat: per caſtaneas verò dictum Cardinalem, qui è domo Caſtagna ſeu Caſtanea procreatus erat Caſtaneamque in clypeo ſuo pictam habebat, inſinuans.

Omen futuri Pontificatus.

Digitized by Google

nuans. Neq; tantum à Sixto Pontificatus Vrbano omine quodam addicebatur; ſed omnium pene iudicium erat, eum aliquando Pontificem eligendũ. Mortuo verò Sixto de nullo maior erat futuri Pontificis opinio, quam de hoc Vrbano, quem omnes vno ore profitebantur hac dignum electione.

Peractis itaque ſolitis Sixti exſequijs, die Veneris qui ſeptimus erat Septembr. mane celebrato pro more de ſancto Spiritu Sacro quinquaginta quatuor Cardinales ingreſsi ſunt in Conclaue, quod in Palatio ſancti Petri in Vaticano habebatur: etſi quibuſdam videretur conſultius fore, illud in monaſterio Fratrum *della Minerua* fieri, propter peſtilentem aërem, qui tunc erat in Burgo: qui duorum menſium ſpatio multos mortales abſumpſerat, maior tamen Collegij pars locum mutari noluit: tum quia aer nõnihil eſſet immutatus, cælo iam facto ſereniori: tum etiam quia cum locus ille plus habeat maieſtatis ad huius electionis actum, cæteris magis eſt idoneus. Ingreſsi itaque, vt diximus, in Conclaue Cardinales, manum ad electionẽ Summi Pontificis appoſuerunt. Cùm autem in huius pontificis vita deſcribẽda pauca nobis occurrant, operæpretium nos facturos arbitramur, ſi nonnulla, quæ ad Põtificis electionem pertinent, hic referamus: exiſtimamus enim, hæc nullam parituram nauſeam his, qui vitas Pontificum legere delectãtur. Dicemus itaque, electionem Pontificis fieri ſolere aut per Scrutinium, aut per Acceſsionem, aut per Adorationem. Eſt & quartus modus, qui per Compromiſſum dicitur, cuius mentio fit in capite de electione lib. 6. Fit autem, cùm Cardinales inter ſeſe ſic diſsident, vt nullo modo in electione vnius conſentire poſſunt. Quare æquali omnium conſenſu duos, tres, aut plures Cardinales Compromiſſarios ſtatuunt. Hi quem eligũt, ex ijs qui ipſis propoſiti ſunt, is legitimus eſt Pontifex. At hic modus antiquatus, nõ amplius in vſu eſt. Sed de alijs tribus modis dicturi, à Scrutinio auſpicabimur.

Tres modi eligẽdi Pontificem.

Scrutinium quo modo fiat.

Veſperi itaque cùm manè fiat electio, ſinguli Cardinales per ſuos Conclauiſtas voti ſeu ſuffragij ſui ſcedulam præparant, quàm manè tradituri ſunt. Conficitur illa modo & forma ſequenti. Folium chartæ in medio, paribus vtrinque partibus, complicatur, & diſcinditur, altera deinde harum partium ſumitur, & extremitates eius iterum complicantur, ad longitudinem circiter vnius digiti, deinde vna pars chartæ vſque ad illam plicaturam iterum in quinque rugas ſeu plicas conuoluitur, & in quinta plicatura ſecatur. Cardinalis deinde in vltima, ſeu infima plica proprium nomen ſuum ſcribit ad hunc modum: *Scipio Cardinalis Gonzaga*, mox voluit chartam vſque ad tertiam plicaturam, donec nomen ſuum occultetur, quo facto vtrinque partes cera, ſeu ſimili viſcoſa materia clauduntur, cui ſigilla duo, hunc in vſum à ſingulis Cardinalib. obiter ſculpi iuſſa, imprimuntur, vacuis autem remanentibus duabus plicis ſuperiorib. iubet Cardinalis indicto ſpatio Conclauiſtam notare Cardinalis nomen, cui votum ſuum dare decreuit, vt exempli gratia; *Ego eligo in Summum Pontificem Reuerendiſsimum Dominum meum Cardinalem de Ruuere.* Non ſolet votum hoc Cardinalis ſua manu ſcribere, ne fortè obſeruetur & cognoſcatur, & ne votum ſecretum (vt eſſe debet) diuulgetur, occaſionemq; odij aut diffidentiæ præbeat. Complicatur tandem dictum votum, & foris ei neceſſario egregium aliquod dictum, ſeu adagium inſcribitur: hunc in finem, vt ſi fortè Acceſsiones faciendæ ſint, quæ ad eundem Cardinalem, cui datum eſt votum, fieri non poſſunt, ex adagio interiori facillimè inueniatur votum Cardinalis, qui vult accedere alioquin omnes ſeparari deberent, quod fieri non poſſet abſque præiudicio ſecreti, quod in ſimili actu requiritur. Iccirco Cardinalis, qui accedere vult, dicere conſueuit, *Accedo ad Cardinalem, & poſſum accedere, vt patet ex voto meo, ex ſubſcripto ſic.* Vota hæc omnia manè cum Scrutinium faciendum eſt, à Cardinalibus in aureum calicẽ, qui in altari Sacelli, in quo ad Scrutinium conueniunt, poſitus eſt, priuſquam tres Cardinales, ordinis capita, ad cellas Cardinaliũ ægrotantium accedant, eorum vota poſtulantes, mittuntur. Deinde vota eadem è calice in menſam, quæ eſt ante altare, effunduntur, & proceditur ab vnoquoque Cardinali legendo, notandoque in ſuo folio, in quo ordine omnium Cardinalium nomina ſunt expreſſa, & poſt nomina protracta eſt linea recta, in qua Cardinalis ſignis iteratis, aut per Abacum annotat, quot vota ſinguli habeant in Scrutinio. Quòd ſi fortè contingat ex tribus Cardinalium, qui in Conclaui ſunt claſſibus, duas in vno ſubiecto, ſeu in vnius electione conuenire, is ſine vlteriori inquiſitione creatus eſt Pontifex per Scrutinium: & in tali caſu aperiuntur vota, à parte inferiori, publicanturque nomina ſingulorum Cardinalium fautorum. Sed illud aut rariſsimè, aut nunquam ſolet euenire: niſi quod electio

Digitized by Google

Adriani per Scrutinium facta fuiſſe legitur: ic quod miraculi loco tunc habitum eſt.

Modus eligendi per Acceſſum.

Eſt & alius modus eligendi Pontificem, à multis annis in Conclaui vſitatus, qui vocatur per Acceſſum: non multum differens ab illo, qui antiquitus à Romanis in Senatu ſolet vſurpari: Senatores enim illi, quibus in negotijs, quæ in Senatu agebantur, alterius iudicium placebat, ſurgentes de loco ſuo, accedebant ad illum, cuius ſentētiam probabant: aut dicebant; *Accedo ad talem*, qui modus propriè in Conclaui obſeruatur. Hinc apud Latinos vſitatiſsima eſt phraſis illa: *Ire in ſententiam.*

Modus eligendi per Adorationē.

Similis ferè huic modus eligendi eſt, qui per Adorationem dicitur. Cardinalis enim ſuffragaturus accedit ad illum, qui Pontif. creandus eſt, & profundè ſeſe antè illum inclinat. Quòd cùm factum eſt à duabus è trib. Cardinalium claſsibus, iam tunc Pontifex electus cenſetur, quamuis & Acceſſus & Adoratio per Scrutinium ſemper debet confirmari; quod fieri ſolet ſine præiudicio illius, quod in Acceſſu & Adoratione ſtabilitū eſt.

Electio Vrbani.

Sed ad electionem Vrbani veniamus: ea hoc modo eſt inſtituta. Probabatur multis per ſex continuos dies, vt Pontifex crearetur Marcus Antonius Columna; multi meriti, raræ eruditionis, magnæq; experientiæ Cardinalis. Sed cùm illud negotium magnam habiturum videretur difficultatem, omnium quaſi animi ad Cardinalem S. Marcelli conuerſi ſunt: vt quem Prælatum ſciebāt multis Principibus, Cardinalibus & populo gratiſsimum. Quare eius cauſa facillima videbatur, quod & res ipſa ſtatim declarauit: vix enim de illa tractari cœperat, cùm ſtatim effectus, quem plerique optabant, ſubſecutus eſt.

Etenim cùm paulò ante hac de re actum eſſet, die Veneris, qui erat decimus quartus Septemb. ſub veſperam, deprehenſum eſt à Cardinalibus, non tantum tot vota pro Vrbano eſſe, quod ad talem electionem ſunt neceſſaria, ſed multò plura, tamen eo die negotium concluſum non eſt, at in ſequentem diem vſque ad horam prandij dilatum. Quam rem multi mirabantur. Solet enim negotium illud ſubitò perfici, maximè cùm vota neceſſarium etiam numerum excedant, ne vnà cū tempore pereat occaſio, mutentur opiniones & animi, aut aliud quid interueniat. Sabbatho itaq; hora iam dicta cum conſenſu omnium declaratus eſt Pontifex, Dum pontificali habitu indueretur, & amiculum byſsinum, quod ex lino ſubtiliſsimo factum eſt, dorſo imponeretur, inquit: Quis rem tam leuem, virum tantopere grauare poſſe crediddiſſet (ſignificans onus eſſe maximum, claues Petri cuſtodire. Dici voluit Vrbanus; aut quia ſingulariter afficiebatur erga præcedentes illius nominis Pontifices, aut vt iſto nomine ſignificaret, ſe Romæ natum. Vrbis enim apud Latinos per Antonomaſiam Romā deſignat, propter excellētiam & prærogatiuam, quam habet adhuc, habuitque olim Roma ſuper omnes ciuitates: aut denique, vt quibuſdam placet nomine hoc delectatus eſt, vt oſtenderet, quod benignè, vrbanè, & ciuilibus moribus omnes tractare, & populum ſibi ſubiectum regere decreuerat.

Ratio nominis Vrbani.

Eius liberalitas

Cùm eius electio diuulgata eſſet, magna vbique fuit populi lætitia: omnes enim maximè illum diligebant, optimamque rerum adminiſtrationem ſub illo ſperabant. Eodem die, quo pontifex creatus eſt, donauit Cardinali Sans Senonenſi duo ducatorum millia, & mille Cardinali Alano, tanquam pauperioribus. Poſt biduum cùm Cardinalis Albanus illum rogaret, vt tempus ſolutionis triū millium & trecentorum ducatorum, quæ à Sixto acceperat mutuò, paululum prolongaret, reſponſum tulit; Sibi ea à nouo pontifice donari. Donauit & locis quibuſdam pijs non contemnendas pecuniæ ſummas, quas eis cū Cardinalis eſſet, ad calendaria numerauerat. Statuit cognatis ſuis, ne ad maiores titulos adſpirarent, quàm habuerant antea. Prohibuit miniſtris ſuis, etiam ijs, quos maximè diligebat, ne ſericeas veſtes ſumerent, quod facere ſolebat, qui Pontifici ſeruiebant in pontificatus initio. Mandauit omnium pauperum per omnes parœcias nomina ſcribi, ſingulis iuſtas eleemoſynas decreturus. Annonæ rerumque neceſſariarum abundantiæ continuandæ, oſtendit ſe cupidiſsimum; dicens, ſe nullis hac in re expenſis parſurum. Chriſtum enim Dominum noſtrum præcepiſſe Vicario ſuo gregem ſuum vt paſceret. Conſanguineis ſuis ſignificauit, ſe eos ita tractare decreuiſſe, vt ſucceſſoribus ſuis exemplum relinqueret, quantum affectibus eſſet indulgendum, & quo animo in conſanguineos eſſe debeant, quid illis tribuendum eſſet. Quatuor Cardinales conſtituit, qui officium Datariæ reformarent, Palleottum ſcilicet, Sanctorum quatuor Coronatorum, Ancillottum & Aldobrandinum. Præcepit omnes fabri-

Affectus in cognatos moderatio.

Digitized by Google

fabricas à Sixto inchoatas perfici, & in ſingulis inſignia Sixti Pontificis erigi.

Morbus Vrbani.

Secundo Pontificatus ſui die cœpit ægrotare, quare propoſuit ſub veſperem in Montem Quirinalem, vt in locum ſalubriorem, aulam transferre. Multi itaque Cardinales, Prælati & Domini in Palatio conuenerunt, vt Pontificem comitarentur.

Sed cùm admonitus eſſet, præter morem eum factuꝛum, ſi in publicum prodiret, priuſquam eſſet coronatus: non enim hoc vſitatum eſſe, niſi alibi quàm in Vaticano creatus eſſet; vt Nicolaus Quintus, qui cùm in Dormitorio Fratrum de Minerua eſſet electus, ſtatim cum magnifico apparatu ad S. Petrum ſe recepit, vbi & coronatus fuit. Vrbanus ita admonitus paruit, nec ad locum propoſitum acceſsit. Morbus verò poſtridiè cœpit ingraueſcere, febriſque ſeſe magis magiſque detexit, & in ſingulas horas aucta eſt, adeò, vt die Iouis, qui erat 27. Septembris decimustertius verò dies ſui Pontificatus, ante meridiem, ætatis ſui anno 70. vitam cum morte commutauerit, & in Eccleſia S. Petri paulò pòſt ſepultus fuerit. Accurrit ingens hominum multitudo, vt corpus illius videret: inter quos multi, qui ab illo nec acceperant, nec exſpectarant vllum beneficium vberrimè viſi ſunt lacrymari. Morbus & mors Vrbani ſingulares ſunt; tum quia primis illius Pontificatus diebus acciderunt; tum etiam, quia alia quædam rara ſimul conciderunt. Primò admirandum vehementer eſt; quod cum omnibus principibus innatum ſit, conſanguineos & amicos ſuos ad dignitates promouere, Vrbanus tamen nullum ex ijs Cardinalem creauit: ſed nec vlli prælaturam aliquam licet multæ vacarent, contulit. Neque dici poteſt id factum eſſe, quia nondum erat coronatus, & quod ante coronationem poteſtatem conferendi non habet. Dubitari namque non poteſt, quin Pontifex etiam ante coronationem verus ſit pōtifex omniaque poterit adminiſtrare, & facere. Diſtinctione namque 23. C. *In nomine Domini* decretum legitur: *Vt is qui electus eſt in Apoſtolatum, ſi iuxta conſuetudinem intronizari non valeat, electus tamen ſicut verus Papa obtinet authoritatem regendi Romanam Eccleſiam, & diſponendi omnes facultates illius: quod Beatum Gregorium ante ſuam coronationem feciſſe legimus, &c.* Præterea, & Clemens quintus excommunicauit eos, qui auſi ſunt dicere; Pontificem priuſquam coronatus eſt, non poſſe facere, quod verus poteſt Pontifex poſt coronationem; vt habetur in vltima Extrauagante communi, vbi ſic legimus; *Quia nonnulli (prout accepimus contra doctrinam Apoſtoli ſuæ prudentiæ, quin potius imprudentiæ innitentes, ac diſceptare ſuper his, de quibus eis non expedit ſatagentes, aſſerere non verentur, quod ſummus Pontifex ante ſua coronationis inſignia ſe non debet intromittere de prouiſionibus, reſeruationibus, diſpenſationibus, & alijs gratijs faciendis, nec ſe in literis Epiſc. ſimpliciter, ſed electum epiſ. ſcribere, nec etiam vti Bulla, in qua nomen exprimatur ipſius.*

Mors Vrbani.

Vrbanus nullum è conſanguineis ſuis promouit.

Pontifex etiam ante coronationem omnium habet adminiſtrationem.

Nos talium temeritates compeſcere cupientes, Singulos, qui occaſione huiuſmodi aliquas literas noſtras ſuper negotijs quibuſcunq; confectas, quæ à nobis ante coronationis noſtræ inſignia emanarunt, auſi fuerint impugnare, excommunicationis ſententia innodamus. Datum ad Peſecum Burdegalen. Diœceſ. Anno II.

Etſi Imp. (vt docti volunt) priuſquam à Pont. coronatus eſt, omnia poſsit adminiſtrare, quæ veri ſunt Imperatoris, non tamen abſolutè Imperator, ſed electus Imperator dicitur, quamdiu à Pontifice non eſt coronatus, Papa verò abſolutè Papa dicitur, non electus Papa, etiam non coronatus, quod ex Clementis V. Extrauagante, à nobis iam recitato, manifeſtiſsimè demonſtratur. Huius rei differentia, meo quidem iudicio, in eo conſiſtit, quia Pontifex nullum præter Deum agnoſcit ſuperiorem Imperator verò poſt Deum etiam Pontificem agnoſcit.

Imperator cur ante coronationem non dicatur abſolutè Imp. ſed electus Imp.

Vt itaque ad Vrbanum reuertamur; diximus illum nullam aut dignitatem, aut Prælaturam cuiquam contuliſſe, non quia poteſtatem non habuit; ſed quia non habuit voluntatem, putans id non expedire. Cum enim ſe malè diſpoſitum ſentiret, exiſtimauit aliud eſſe cogitandum: quare frequens in ore illius fuit dictum illud; *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis*; ſignificans aliò mentem eſſe intendendam, hoc eſt, de ſalute animæ conſilia eſſe ineunda.

Aliud, idque admiratione digniſsimum quod in morbum Vrbani incidit, ſummum fuit ſalutis incolumitatiſque eius per vrbem deſiderium. Quare ſolēnis inſtituta eſt ſupplicatio, cui præter Clerum monachorum ordines, & confraternitates, et Populus, Cōſeruatores & Senatores alij, cum toto magiſtratu Romano interfuerūt. Itū eſt ab Eccleſia, quæ dicitur Aracæli, in Capitolio, vſq; ad Eccleſiam D. Petri; qua in proceſsione omnes incredibili cū deuotione ſummæ ſupplicarunt

carunt Maieſtati pro ſalute ſanitateque Pontificis.

Qui cùm pium hoc Romanorum opus in ſe intellexiſſet, præter alia multa verba, quibus oſtendit bonum hunc populi affectum ſibi maximoperè fuiſſe gratum, etiam addidit, orationes iſtas faciliorem & beatiorem ſibi ex hac vita præparaturas exitum; & certè obijt ſanctiſsimè. Mortem enim cum ſumma animi patientia de manu Domini ſuſcepit, à quo & vitam & mortem eadem cum animi hilaritate accipiendam aſſerebat, magna cordis humilitate incitatus, dixit, Deum qui omnia admirabili gubernat ſapientia, videre ſe ſummo hoc pontificatus gradu non eſſe dignum, cumque tanquam vnus eorum, qui vinculis huius vitæ ſunt implicati, facilè poſſet in peccata prolabi, Deum velle iſta vincula ſoluere, & animam à ſe repetere. Deinde, cum ſumma deuotione (vt Chriſtianos omnes decet) omnia ſanctæ Eccleſiæ Sacramenta ſuſcepit, & vſque ad horam illam, in qua ſolutis iam penè omnibus humanæ vitæ vinculis, anima quaſi in extremis hæreret labijs, ſanctum Miſſæ ſacrificium audiuit, atque in eleuatione corporis Domini noſtri Ieſu Chriſti ſeſe in lecto erigebat, ab aſsiſtentibus nonnihil adiutus; ſupplices ad cœlos tendens manus, & caput ſibijpſe dempto pileo cooperiens. Sub finem Miſſæ ipſe quoque ad finem mortalis huius vitæ properabat, interim ad vltimum vſque ſpiritum, quamuis grauiſsimis doloribus, tormentiſque affligebatur (vt enim ipſe teſtabatur, ſocietas & vinculum animæ atq; corporis ſine ſummo & incredibili dolore & moleſtia non diſrumpitur) ſanctas admonitiones cum attentione audiebat, & pijs ipſe orationibus vacabat, ſæpiſsimè repetens diuina illa verba; *In manus tuas commendo ſpiritum meum*, & (vt mihi poſtea relatum eſt ab his, qui piæ illius dormitioni interfuerunt) in his verbis ſpiritum ſuum creatori ſuo reddidit.

Teſtamentum Vrbani. Pridie quàm moreretur, dubitans an teſtamentum, quod ante pontificatum cõdiderat, per electionem ſubſecutam in irritum cadere potuiſſet, iuſsit ad ſe vocari Arrigonum clariſsimum Iuriſconſultum, & ſecundum illius conſilium illud denuò confirmauit, hoc modo dubium omne auferens, quod poſt mortem moueri potuiſſet. Eius hæres fuit Societas Annunciationis, aut *Della Nunciata*, cuius ille aliquandiu protector fuerat. Exiſtimant nonnulli hæreditatem hanc fuiſſe triginta circiter millium coronatorum. Cognatis ſuis nonnullis, vt Dominis Melinis & Verallis legata quædam ex teſtamento dari voluit: & Dominæ Tarquiniæ Iacobacciæ, matri Domini Paluccij, duo aurea pocula in Luſitania facta ſingularis artificij & venuſtatis, annulumque cum adamante, qui mille valebat coronatos, reliquit. Amabat Vrbanus hanc Dominam tenerrimè, tum quia ſanguinea erat, tum etiam, quia ſingulari virtute & multis naturæ dotibus erat ornata; & in ætate tenera ſimul in familia Iacobacciorum erant educati, haud aliter, quam ſi eodem patre, eademque matre procreati fuiſſent, quæ beneuolentia vſque ad mortem inter illos fuit conſeruata. Eius enim ingenij atque naturæ fuit Vrbanus, vt quo cùm ſemel amicitiam contraxerat, eum ſemper coleret, & quoad vixit, diligeret. Id in multis animaduerſum eſt, maximè autem in Domino Lucio Saſſo, hunc, cum Bononiæ ſtuderet, & iiſdem in ædibus cum illo habitaret, ex corde ſinceriſsimo amare cœpit, quem erga illum amorem quamdiu vixit, non depoſuit. Hanc ob cauſſam cùm ad Pontificatum aſſumptus eſſet, cõfeſtim eum Datarium conſtituit: qua in dignitate Gregorius XIV. optimus Pontifex conſiderata huius prælati doctrina, & magnis in Eccleſiam meritis, eum retinuit & confirmauit. *Vrbanus perpetuus amicitiæ cultor.*

Sepulchrum Vrbani. Etſi Vrbanus cùm adhuc Cardinalis erat, decreuerat poſt obitum in Eccleſia S. Auguſtini, in qua magnificũ ſacellum cum ſepulchro ſibijpſe conſtruxerat, ſepeliri, nihilominus (vt iam antea diximus) in Eccleſia S. Petri conditus eſt, vbi ſecundùm conſuetudinem omnes Pontifices ſepeliuntur, & anno integro ſepulti ſeruantur, quo tranſacto, licet cum Pontificis, qui tunc ſedet, conſenſu corpus alio transferri. Vacauit ſedes poſt obitum Vrbani duobus menſibus, & diebus 9. *Interregnum.*

GREGORIVS XIV.

Põt. 238. Anno 1590. GRegorius Decimusquartus, antea Nicolaus dictus, fuit Mediolanenſis: pater illius erat Franciſcus Sfondratus, è familia antiqua, opulenta & honorata. Franciſcus vir erat magni nominis, eruditione & rerũ mundanarum experientia clarus, Senator Mediolanenſis, ſummo apud Carolum V. Imperatorem in pretio: qui eum Gubernatorem Senenſem conſtituit. Deinde à Paulo III. cui volupe erat viros præſtantiores ad maiores dignitates promouere, anno M. D. XLIV. decimonono die Decembris, creatus eſt Cardinalis, cùm iam vxor illius paulò ante humanis exceſsiſſet. Non multos poſt annos à *Patria & cognatio. Laus patris.*

Iulio

Digitized by Google

Iulio III. factus eſt Epiſcopus Cremonenſis. Magna erat de illo hominum opinio, fore vt aliquando Pontifex eligeretur, tanquam is, qui iam prudentia, ſapientiaque ſua magnam animis hominum ſui exiſtimationem ingenerauerat: adeò vt in Conclaui Iulij, omnibus penè Romanis perſuaſum fuerit, eum pontificem electum eſſe. Quamobrem (vt in tali rumore, licet incerto nonnunquam fieri conſueuit) multi veredarij diuerſas in oras ablegati ſunt, qui electionem hanc nunciarent. Inter alios etiam Peruſiam vnus aduenit, vbi tunc Gregorius hic Pontifex, cum Baronio fratre ſuo litteris operam dabat. Allata in Vrbem hac fama, magnus fuit ad ædes horum fratrum concurſus, & in illo tumultu ædes ſpoliatæ ſunt.

Quando, quo anno & quo menſe natus.

Mater huius Gregorij fuit Viſontina, Natus eſt vndecimo die Februarij, anno poſt milleſimū, quingenteſimum, trigeſimoquinto; menſe à conceptione ſeptimo: quare cùm partus erat debilis, & nondum ad iuſtam perfectionem veniſſet, cum magna induſtria tractari, & in vita conſeruari debuit, adeò, vt cùm admodum tener & puſillus eſſet, repoſuerint eum in cunis ad ſimilitudinem ſcatulæ pyxidulæ factis, in lana verò & goſſypio faſciarunt, hoc modo illum ab aëris iniuria defendentes, vt calor naturalis paulatim cōfortaretur, donec tandem ad maiorem perfectionem venit, quam conſecutus fuiſſet in vtero materno, ſi non ante tempus prodijſſet.

Partum ſeptimi menſis imperfectum eſt.

Partum ſeptimi menſis eſſe imperfectum, & ſuo tempore ſimili diligentia foueri & ad perfectionem adduci conſueuiſſe ſcribit Ariſtoteles, in libris de natura animaliū: in quibus cùm dixiſſet omnibus animalibus certū pariendi tempus eſſe conſtitutum, ſolis hominibus varia tempora partus eſſe; fieri enim poſſe, vt mulier menſe ſeptimo, octauo & nono pariat, & (quod ſæpè accidit) menſe decimo; rarius vndecimo: ſubiungit, fœtum ante menſem ſeptimum in lucem editum nequaquam poſſe viuere, qui ſeptimo menſe naſcitur, viuere, ſed multis partibus imperfectum & debilem eſſe: quare lanæ inuoluunt, ait, & tenerioribus faſcijs illigāt. Scribunt nonnulli, quod, quomodo partus iſti ſeptem menſium non habent organorum & inſtrumentorum eorum, qui intellectui in ſuis operibus ſubſeruiunt, integram perfectionē, ita etiam operationes eorum intellectuales integræ perfectionis non ſunt, maximè verò operationes intellectûs practici: quæ cùm magis reſpiciant particulares & materiales res, magis etiam organis egent corporeis, quare huiuſmodi partus in actionibus mundi, arduiſque negotijs rarò ſolent excellere.

Fit Doctor Iuris.

Creatur Epiſcopus Cremonenſis.

Ad Concilium Tridentinum proficiſcitur.

Gregorius itaque paulatim nutritus, & ſecundum nobilitatem ſuam educatus, Peruſiā primo, deinde Patauium mittitur, vbi Iuris prudentiæ legibusque ſtuduit, in quibus & Doctoratûs titulo inſignitus eſt. Mox à Pio 4. creatur Epiſcopus Cremonenſis, anno poſt natum Chriſtum M. D. LX. Sequenti anno ad concilium profectus, feria tertia hebdomadæ Maioris primus omnium Epiſcoporum Tridentum ingreſſus eſt, & triennio illo, quo in Concilio manſit, patribus vehementer placuit: tum quia comis erat & amabilis in conuerſatione, tum etiam, quia præter legum facultatem, etiam multarum ſcientiarum valebat cognitione. Fuit ex eorum Patrum numero, qui defendebant reſidentiam eſſe iuris diuini. Viuente Pio IV. magna de Cardinalatu illius ſpes erat, quam tandem dignitatem anno M. D. LXIII. duodecimo Decembris à Gregorio XIV. in illa nouendecim Cardinalium electione, ſeu promotione conſecutus eſt. Ex ea promotione vſque huc tres Pontifices prodierunt, quorum vnus alterum immediatè ſubſecutus eſt. Venit paulò poſt Romam, vt Sacellum ſuum occuparet, Cremonæ namque cùm Cardinalis crearetur, habitabat. Cùm Romam veniſſet, ſingulari ſua humanitate & nobili ſua conuerſatione totius aulæ oculos & animos in ſe conuertit. Commoratus eſt in Vrbe non diu, ſed ad Epiſcopatum ſuum reuerſus eſt, & quamuis nonnunquam Romam inuiſeret, cō-

Fit Cardinalis.

Digitized by Google

feſtim tamen ad ſuos redijt: cumque Romæ eſſet, quia valetudinarius erat, rarò ad conſiſtorium, alioſque actus publicos acceſsit.

Pontifex eligitur. Ratio nominis Gregorij. Tandem verò mortuo Vrbano VII. quinto Decembr. die Martis, in Vigilia S. Nicolai, cuius ille nomen ſortitus erat, manè Summus Pontifex electus eſt, atq; ob memoriam Gregorij XIII. & vt ſignificationem daret, ſe benignitatem optimi illius Pontificis imitari velle, Gregorius decimusquartus voluit appellari. Conclaue hoc, in quo Gregorius ad tantam dignitatem promotus eſt propter multitudinem eorum, qui iſto honore digniſſimi cenſebantur (erant enim numero ſexdecim, qui pontificatus titulum merebantur) propter numerum etiam Capitum, ſeu primariorum totius congregationis, qui ſex erant; propter diuturnitatem temporis, quo Conclaue hoc durauit, duobus enim fere menſibus productum & continuatum eſt; etſi enim priuſquam Conclaue clauderetur, vniuerſalis penè omnium erat opinio, biduo terminandum fore, eò quod credebantur Patres in electione Cardinalis S. Seuerinæ conſentire, vt qui vir erat raræ eruditiõis, qui in aula multis annis verſatus, multa dederat ſinceritatis & prudentiæ ſuæ argumenta, ſeſeque dignitatis Sedis Apoſtolicæ protectorẽ ſemper oſtenderat, & libertatis Eccleſiaſticæ propugnatorem, tamen multi, eò quod hominem auſterum, & in propoſitis ſuis pertinacem exiſtimabant, induci non potuerunt, vt crederent eius electionem tam fore certam & facilem. Propter has dico cauſſas, Conclaue hoc ſingulare fuit & celebre: vti & propter ſubitam & inexſpectatam mortem Vrbani, qua factum, vt nullus Cardinalium de nouo Pontifice creando vel ſemel deliberauerat, ne dicam cogitauerat; denique propter maximum Cardinalium numerum, qui in Conclaui erant; erant enim in eo quinquaginta quatuor, quorum quinquaginta duo ingreſsi erant octauo Octobris, die huic electioni conſtituto; quibus poſtea duo alij Auſtriacus & Caietanus acceſſerunt. Horum Cardinalium quidam creati erant à Pio V. nonnulli à Gregorio decimotertio, alij à Sixto V. & vnus à Iulio tertio, Cardinalis ſcilicet Simoncellius. Fuit & Conclaue hoc famoſius, quàm vllum fuerat aliud à multis decennijs vſque huc, tum ob cauſas iam dictas, tum etiam propter varia accidentia, quæ occurrerunt, variaſque difficultates, quæ in ijs, qui electione digni cenſebantur, apparuerunt. Conclaue hoc octauo die Octobr. clauſum eſt, horâ circiter quinta noctis. Claudi illud de nocte communis eſt conſuetudo. Eam licet manè, celebrato Sacro de Spiritu ſancto Cardinales bini & bini tanquam in publica proceſſione ingrediantur, tamen toto illo die Conclaue patet, & vnicuique licet ingredi. Prælati & alicuius gradus dignitatiſque viri, qui volunt, Cardinales in ſuis cellulis viſitant.

Candidati in hoc Conclaui Marcus Antonius Columna. Sub noctem exire iubentur omnes, qui huic officio non ſunt deſtinati, & conclaue obſeratur. Manè primò diluculo, quod noctem illam ſequebatur, Cardinales per varios prælatos, (vt illi loquuntur) papabiles experiri cœperunt, ſi qui ex illis Pontifex eligi poſſet. Sed feria ſexta ſequenti, quæ dies erat Octobris duodecima, cœpit ventilari cauſſa Marci Antonij, Cardinalis Columnæ principis moribus nobiliſsimi, magni meriti, & ſingularis prudentiæ: negotiumque illius eò productum eſt, vt in Conclaui, & per vrbem ipſam eius electio nullam habitura difficultatem putaretur. Sed cum Adoratio vſque in ſequentem diem protraheretur, compertum eſt aliquot vota deſiderari eorum, qui prius ab illo ſteterant. Obſeruatum eſt ſæpè in Conclaui vſu venire, vt cum debitus votorum numerus, vel duo aut tria iſtum numerum ſuperant, & continuo non procedatur ad executionem, numerum poſtea inueniri minorem quam requiritur: tempus enim ſemper aliqua conſumit. Sed ſi reperiatur numerus multo maior, quàm neceſſarius eſt; tum, etiamſi pronunciatio differatur; nihilominus negotium ſuum ſperatum ſortitur effectum: tempus enim tot vota non conſumit, quin numerus ſemper ſufficiens remaneat electioni, ſeu creationi; id quod videre licuit in Vrbano VII. cui procraſtinatio iſta nihil obfuit in Adoratione, erat enim votorum numerus multo maior quàm requirebatur. Verùm quidem eſt, in electione Pontificis (vt alias diximus) manifeſtiſsimè videri operationem Spiritus ſancti: ita vt cum de perſona agitur, quam ille Pontificatui deſtinauit, & iam tempus adeſt, in quo diuina prouidentia eundem ad hanc dignitatem vult extollere, cauſſæ difficiles fiant faciles, & tempore vota non conſumi, ſed augeri. Interim tamen præter hoc diligentia & bonus zelus ſemper Deo placuit vt accedant.

Mondouium. Poſtridiè agitata eſt à Cardinalibus Sfortio & Montalto cauſſa Mondouij Cardinalis certè incredibilis doctrinæ, integræ vitæ, morũ ſuauitate, & rara prudentia celebris, in Romana curia exercitatiſsimi: ſed quia vota

quæ-

Digitized by Google

quædam numero exiguo deſiderabantur, negotium hoc in irritum cecidit. Non deerant, qui cum ſummo ardore Cardinalem Aldobrandinum, Prælatum doctiſsimum, & in rebus mundanis exercitatiſsimum, quique in legatione Polonica magnum ſuæ prudentiæ ſpecimen dederat, nominarunt; Eratque multorum opinio, quòd ſi negotium paulò celerius proceſsiſſet, & alij, qui huic fauere putabantur, negotio non defuiſſent, eum Pontificem renunciatum iri. Quamuis Cardinalis ille, qui Aldobrandinum proponebat, tam ſenilis ſit prudentiæ, vt mihi perſuaderi non poſsit, eum celeritate vſum non eſſe, aut aliqua in re negligentem fuiſſe: quo minus negotium hoc ad lætum finem peruenerit. Vt, vt eſt, fruſtra in Aldobrandini cauſſa laboratum fuit.

Aldobrandinus.

Tanta erat laus, tantaque merita Marci Antonij Cardinalis Columnæſij, tanta etiam ſolicitudo & dexteritas, qua Cardinalis Aſcanius Columna in obſequio illius vtebatur, vt ſecundò de illius perſona cogitatum ſit: ſed priores iſtæ difficultates iterum occurrerunt, operæque & cogitationes iſtæ denuò perierunt.

De Columna iterum deliberatur.

Cardinalis Albanus, niſi ſenio confectus fuiſſet (erat enim iam annorum octoginta quatuor) ob quam ſenectutem (quæ, vt Ariſtoteles ait, ipſa morbus eſt, debilis iam & inidoneus erat) is fuit, qui dignitatem hanc merebatur, & cui ob cæteras animi dotes Petri claues tutò credi potuiſſent.

Cardinalis Albanus.

Sanctæ Seuerinæ Cardinalis mentio hactenus nulla fuerat: cuius cauſſam Hiſpani & Florentini, qui illi fauebant, eò quod aliorum difficiles animaduertiſſent, faciliorem ferè iudicabant: ſed poſtquam res in deliberationem venit, difficultatibus ſuis non caruit. Qui tamen illi fauebant, nec ſpem, nec animum remiſerunt, ſed negotiũ conſtanter vſq; ad noui Pontificis creationem promouerunt.

Cardinalis ſanctæ Seuerinæ.

Poſtea de Cardinale Rouerio deliberari cœptum eſt, qui propter doctrinæ excellentiam, propter bonitatem & integritatem vitæ, propter gerendarum rerum experiẽtiam, morumque facilitatem, maieſtate Pontificia dignus cenſebatur: ſed hi, qui in omnibus prioribus difficultatem mouere conſueuerant, etiam in hoc tam nobili & idoneo prælato aliquid obſtaculi inuenerunt.

Cardinalis Rouerius.

Vt itaque omnis diſcordia tolleretur, & omnia ad priſtinam quietem reducerentur, ſeptẽ propoſiti ſunt, quaſi ex tertia claſſe ſumpti neutri parti ſuſpecti, à neutra parte deſiderati, erant autem illi Cardinales ſancti Gregorij Senonenſis, Ruſticuccius, Aragona, Cananus, Lancilottus & Alanus: ſed paucis pòſt horis compertum eſt horum promotiones non minores habere difficultates, quàm cuiuſcunque aliorum præcedentium. Ad primas itaque cogitationes, primaque conſilia reuerſi ſunt, poſtquam ſecunda viderentur impoſsibilia. Hiſpani initio, & quidem cum magna dexteritate & vehementia vrgebant electionem Paleotti, Cardinalis egregijs prędíti virtutibus, ſtrenui & magni meriti: in quo omnes erant qualitates, quæ in ijs requiri ſolent, qui Petri pallio veſtiendi ſunt. Sed cauſſa illius videbatur ardua, eò quòd Cardinales quoſdam habebat minus ſibi propitios, nihilominus parum aberratum, quin die quodam electus fuiſſet: immo tam certi quidam huius electionis in Conclaui eſſe videbantur, vt nonnulli Conclauiſtæ aurum, argentumque, & alia bona magni pretij ſuorum Dominorum in tutum repoſuerint. Sed & per Vrbem tam conſtans erat fama, Paleottum Pontificem creatum, vt multis locis eius inſignia cum clauib. & Regno Pontificio erigerentur. In omnem quoque plagam veredarij mittebantur, qui nouam hanc electionem nunciarent. Erat maximus populi concurſus ad Sanctum Petrum, vt nouum Pontificem viderent. Quid multis? In Eccleſia S. Petri, in quam nouus Pontifex mox à creatione deſcendit, omnia iam erant præparata, quæ ad huius actus ſolemnitatem requirebantur. Canonici & reliquus clerus ſtabant in ordine, exſpectantes vt nouum Pontificem honorificè exciperent. Cum itaque mane Sacrum eſſet peractum, Cardinales cœperunt Scrutinium facere, & Paleottus habuit in Scrutinio vota ſeptemdecim, deinde peruentum eſt ad Acceſſus, quibus hactenus nondum vſi erant. Primus qui acceſsit, fuit Geſualdus, quem mox alij & alij ſubſecuti ſunt, ita vt accedentium numerus ad quatuordecim peruenerit. Intercerat quædam morula, nec iam plures acceſſuros plerique arbitrabantur: ſed mox decimumquintum Acceſſum dedit Simoncellius. Erant itaque vota trigintaduo. Ferunt nonnulli quod ſi adhuc vnum additũ eſſet, in tuto fuiſſet eius electio, alios enim duos aiunt fuiſſe, qui trigeſimumquartum & quintum dediſſent, quibus ſi proprius acceſsiſſet, iam numerus, qui ad electionem Pontificis requiritur, plenus fuiſſet. Exſpectabatur aliquamdiu nouus Acceſſus, ſed cùm nullus fieret, ſurrexerant

Paleotti.

Alij ſeptem.

Acceſſus.

Digitized by Google

runt quidem Cardinales, & ianuam Sacelli, in quo Scrutinium fiebat, aperiri mandârũt. Hoc modo actus ille terminatus eſt. Non obſtantib. his, ſub veſperem Paleotti cauſa ventilabatur, ſi fortè in ſequentis diei Scrutinio duo iſta vota quæ deerant, accederent.

Cardinalis Sanctorum Quatuor Coronatorum. Sed & ſæpè cogitatum iam erat de Cardinale Sanctorum Quatuor Coronatorum, viro profectò ſingulari, diuini humaniq; iuris ſcientia excellentiſsimo, rerũque quoque Theologicarum, aliarumque facultatum, & Romanæ Curiæ (in qua quinquaginta circiter annos verſatus erat, omnibuſque penè congregationibus interfuerat) praxeos peritiſſimo: de quo communis ferè omnium erat opinio, tantam in eo eſſe rerum ad Statum Romanum pertinentium cognitionem, quãta in nullo erat alio. Erat præterea admirabilis intellectus, vitæ, morumque ſanctimonia clarus, ita vt omnium animi tam plebis, quàm Cardinaliũ in illum propenderent: nec alius audiebatur, qui negaret hanc optimam fore electionem. Sed & plerique in Conclaui exiſtimabant, eum ſine controuerſia Pontificem electum iri: atq; eò magis, quòd plurimi ex his, de quibus hactenus deliberatum erat, excluſi videbantur. At Deus, qui iuſto ſuo iudicio, & arcano quodam conſilio, hanc dignitatem illi alio tempore decreuerat, fecit, vt iam non ille, ſed Cardinalis Cremonenſis, vir doctus, placidis moribus, & ſancta vita Pontifex crearetur.

Cardinalis Cremonenſis ſit Pont. Cardinalis itaque Montaltus, quem multi ſequebantur (habebat enim viginti ſex circiter vota eorum, quos auunculus promouerat) huius Cremonenſis cauſam præ cæteris maximè vrgebat, & die Martis ſub veſperem, qui quartus erat Decembris, acceſsit cubiculum Cardinalis Cremonenſis, eumq; genib. flexis Deum inuocantem inuenit, & dixit: *Cras Pontifex eligendus es.* Præparans deinde Montaltus omnia, quæ ad tantam electionem erant neceſſaria, manè ſummo exijt, vt eum conueniret, iubenſque vt ſurgeret, celeriterque veſtiretur, aſſumpſit Sfortium, virum ſummæ dexteritatis, & in actionibus ſuis ſtrenuum, cum alijs ſeptem Cardinalibus, qui in ſacello conuenerant. Vbi cũ factum eſſet Scrutinium, votis iam apertis Cremonenſis ab omnibus fuit renunciatus Pontifex: ipſe autem votum ſuum dedit Decano. Poſtea facta eſt Adoratio, cum alijs conſuetis cæremonijs.

Liberalitas illius. Cùm electus eſſet, confeſtim ad liberaliſſimas largitiones animum conuertit. Donauit maiori Cardinalium parti magnam pecuniæ vim, ſingulis mille coronatos, dicens, ſe id facere, vt quodammodo reſarciret expenſas in Conclaui factas. Sed & locis pijs multa largitus eſt. Familiam ſuam nobilium more, ſumptuoſeque veſtiuit. Reſtituit Romanis quædam officia, quæ Sixtus illis ademerat. Poſtridie quàm ad Pontificatum aſſumptus eſſet, cœpit nonnihil ægrotare, aut (vt melius dicam) antiquus & conſuetus illi morbus continuabatur; quare neque Cardinales, neque Legatos Principum ad Audientiam admiſit. Sabbatho deinde ſequenti, hoc eſt, octauo die Decemb. feſto B. Mariæ Conceptionis ſacro, coronatus eſt: quo in actu ſæpè videre viſus eſt, erat enim hoc illi familiare perpetuiſque geſtibus ijs applaudebat, qui alta voce illum adorabant, vt rerum neceſſariarum abundantiam in Vrbe conſeruaret. Poſt coronationem cùm ad locum ſuum reuerſus eſſet, ante imaginem Crucifixi orationem effudit: qua abſoluta, ad circunſtantes conuerſus dixit; Gratias agimus Deo, qui in tantis honoribus & reuerentijs noſtræ perſonæ hodie exhibitis, nos à ſuperbia, inaniq; mundi huius gloria conſeruauit. Sequenti die, qui erat Dominicus, Sacellum erat, propter Aduentum Domini, quod celebrauit in S. Petro; ipſe autem præſens non aderat, præcedentis diei laboribus fatigatus: ſolent enim cæremoniæ, quæ in coronatione vſurpantur ad quatuor aut quinque horas non raro durare. *Morbus eius renouatur & creſcit. Coronatur.* Die decimotertio, B. Luciæ feſto tempore pomeridiano ad S. Ioannem Lateranum ſe recepit, vt poſſeſsionem acciperet. Erant plateæ omnes ſplendidè exornatæ; ipſe autem ridenti lætoque vultu omnes intuebatur, omnibuſque ſatisfaciebat: ſed mirabantur multi, cum hactenus vſitatum non fuiſſet, talem vſum in graui Pontificis vultu conſpici. Mandauit illo die augeri panem, & vt per totam Vrbem eſſet copia.

Romani in Capitolio magnificum illi arcum triumphalem erexerant, qui, quia Pontifex citius quàm putabatur ad poſſeſsionem feſtinabat, nõdũ omnib. ſuis partib. erat abſolutus. Varijs in arcus illius partib. varia, eaq; ingenioſè excogitata legebãtur, ſpectabãturq; emblemata. Ab illa parte, qua proſpectus eſt in areã *De gli Altieri*, ſcriptũ erat. *Gregorio 14. ob egregia & felicia Pontificatus auſpicia, priſtina mun.ra & beneficia Capitolio reſtituta, ciuitatem egeſtate atque annona laborantem opportuna liberalitate ſubleuatam, inſignibus eius virtutibus S.P.Q.R.*

Qua

Digitized by Google

Qua Capitolium reſpiciebat, hæc inſcriptio legebatur:

Optimo Principi Gregorio 14. Pontifici Maximo, ab ineunte ætate per gradus veræ ſapientiæ, pietatis, beneficentiæ, certarumq́; virtutum ad Apoſtolici faſtigij gloriam & Maieſtatem euecto: ob fauſta ſacri Auguſtiq́; Principatus initia, & non dubiã ſpẽ rerum maximarum Reipublicæ Chriſtianæ oblatã, S.P.Q.R. Fornicẽ triumphalem pro tempore excitauit.

Alijs in locis & partibus huius arcus alia legebantur dicta ex ſacris Scripturis deſumta; quæ inſinuabant bonam adminiſtrationem Reipub. quam deſiderabãt, & à Gregorio exſpectabant. Decimonono eiuſdem menſis primum habuit Conſiſtorium, quod dici ſolet conſiſtorium pacis: in quo pro more Pontificum gratias egit Cardinalibus, idque diſerta concinnaque oratione, pro dignitate ſibi ab illis collata. Cardinalemque creauit ſuum ex fratre Nepotem. Non erat ille tunc Romæ, ſed paucis pòſt diebus aduenit: neque Pontifex quicquam ferij agere voluit, priuſquam illi præſens adeſſet.

Nepotem ſuum creat Cardinalem.

Octauo die Ianuarij, anno M.D.XCI. Pontifex inſtituit Iubilæum, idque publicari iuſſit: in quo voluit omnes Chriſtianos pro ſe apud Deum intercedere, vt ſapientiam & fortitudinem conſequeretur, quarum beneficio Pontificatum feliciter, laudabiliterque poſſet adminiſtrare. Sequente die iuit ad S. Mariam Maiorem, vbi ipſe Iubilæum celebrauit. Sexto Martij, qui dies erat Mercurij, quatuor creauit Cardinales, Parauicinum Nuncium apud Heluetios, Aquauiuam Magiſtrum Palatij, Plattum Auditorem Rotę, & Odoardum Farneſium, Ducis Parmenſis filium. Non multò pòſt tempore conſtituit Generalem S. Eccleſiæ Comitem Sfondratum, Nepotem ſuum, eumq; cum exercitu in Galliam miſit, ad quod bellum Gregorius dicitur, quinquies centena aureorum millia contribuiſſe, præter alia quadraginta millia, è proprio ſuo peculio deſumpta. Sed antequam nepotem ſuum in Franciam mitteret, dedit illi vxorem, filiam Principis Maſſæ, quo de matrimonio agi cœperat, priuſquam ad Pontificatus faſtigium erat aſſumptus: nunc autem continuatum & concluſum eſt. Creauit etiam illum Ducem montis Marciani, qui ſtatus, eò quòd magnus Dux Florentinus Alphonſum Piccolomineum, ſibi & Eccleſię rebellem, captum ſupplicio ſceleribus ſuis digno è medio abſtulerat, per confiſcationem vacabat: ideoque Pontifex dicebatur poſſe illum conferre, cuicunque vellet. Alphonſus hic iam à tempore Gregorij 13. ditiones Eccleſiaſticas miſeris modis afflixerat: habebat enim ſub ſuo imperio magnum Banditorum, ſeu Exſulum numerum: qui omnia deuaſtabant, omnia depopulabantur. Cùm aũt Principes nonnulli pro Alphonſo hoc intercederent, Papa pro ſua clementia culpam illi omnem condonauit. Tandem anno Sixti v. vltimo Alphonſus iterum nouas inimicitias cum magno Duce Florentiæ ſuſcepit, iterumq; in exilium eiectus eſt. Qui contracta rurſus Bãditorum nõ exigua manu plurima damna vicinis locis hominibuſq; intulit. Cùm autem Sede vacante Dux cum miſsis aliquot copijs perſequeretur, fugit in agrum Romanum, omnia diripiens, flamma, ferroq; deuaſtans, mittens ad ruſticorum Dominos magnã auri argentiq; vim poſtulabat: ſi negarent, omnia in cineres & fauillas redigebat. His modis vni ducentos, alteri quadringentos, nonnullis octingentos mille & plures coronatos extorſit. Quidam enim metu nimio dederunt quidquid exigebat, alij partem, alij nihil, & horum nonnulli plus cæteris dederunt; damnum n. quod bonis illorum inferebat, multò maius erat, quam ſumma quæ ab ipſis exigebatur. Creatus itaq; Põtifex Gregorius eum cum auxilio Ducis Florentini dominijs Eccleſiæ expulit, & tandem menſe Ianuario, an. M.D.XCI. à militib. Ducis Florentini captus, & ad ſupplicium deditus eſt. Erat Alphonſus hic iuuenis robuſtus, ferus, ſitis & famis, æſtus & frigoris, omniumq; ærumnarum patientiſsimus. Mirificè ſuis à complicibus diligebatur, omnium viarum ambagum compendiorumque per omnes ditiones Eccleſiæ, aliorumq; Principum tã erat gnarus, vt difficillimum fuerit, eum circumuenire, circũuentumq; capere: quare nonnunquam circũſeptus, præter omnium opinionem hoſtium manib. elapſus eſt, illi aũt alios intercipere & comprehẽdere, res minimi erat negotij. Fortiſsimus erat in pugna, vt plerũq; Banditi omnes: ipſi enim pro ſeipſis pugnant; aduerſarij verò eorũ ferè ſemper pro alijs. Dici autẽ non poteſt, quantæ ſint vires homini pro ſe, ſuiſque fortunis decertanti: quantos neruos ſua ſuorumq; ſalus addat, timidiores autẽ ij ſunt, qui pro alijs dimicant. Prætereà, Banditi metuunt deteriorem fortunam, quam in prælio cadere: ideoque cum ſummo ardore pugnant, mortem ipſam & grauiſsima vulnera metu illius peioris, quod captos manet, facilè negligentes. Aduerſarij verò cùm nihil

Gregorius ſuppetias mittit Catholicis in Galliã.

Alphonſus Piccolomineus vltimo ſupplicio afficitur, ob ſua ſcelera.

Cur Banditi fortes in pugna.

Digitized by Google

petius ſpectent, quàm præliando cum illis, aut vulnerari, aut occidi, ſæpiſsimè vtriuſque vel alterius mali metu ignauiores facti fugiunt. Sed ad Gregorium reuertamur.

Cardinales Monachos rubro galero donat.

Nono die Maij, quo auguſtum Sanctiſsimæ Trinitatis feſtum celebratur, Gregorius in Sacello, quod in eccleſia ſanctorum Apoſtolorum faciebat, Cardinales Religioſos rubro galero donauit; in primis Cardinalem Alexandrinum Dominicanum, Satnanum Ordinis S.Franciſci conuentualem, A[illegible]um ſimiliter Dominicanum, & Montelberum profeſsione Auguſtinianum. Vſus ille rubri galeri Cardinalibus monachis ad quorundam petitiones conceſſus eſt à Pio 5. Gregorio xiii. & Sixto 5. quamuis quibuſdam Cardinalibus magis placeret, eos geſtare galeros, colere in ſuo cuiuſque ordine vſitato.

Dux Ferrarienſis Romam venit.

Decimo Auguſti eiuſdem anni Pontifex Ducem Ferrarienſem in S.Marco honorificentiſsimè excepit, qui eo die Romã venerat, & quanto tempore in Vrbe manſit (manſit autẽ quadraginta circiter diebus) Pontifex illi, eiuſque familiæ, omnia quæ ad tanti Principis menſam requirebantur, liberaliſsimè, laudatiſsimeque procurauit. Ipſo die Aſſumptionis B.Mariæ Virginis Dux præſens in Sacello, quod fiebat in Aracæli, adfuit, atq; ipſis Cardinalium ſubſellijs ante Cardinalem Pepoli, qui Diaconorum erat vltimus, ſedere iuſſus eſt. Venerat autẽ Dux Romam, pro impetranda inueſtitura Ferrarienſi: cui cum Bulla Pij v. *De non alienandis bonis Eccleſiæ*, videretur refragari, Pontifex congregationem indixit tredecim Cardinalium: inter quos tres erant Epiſcopi, ſeptem Prælati, & tres Diaconi, quibus negotium hoc cognoſcendum mandauit. Cardinales iſti Aduocatos Ducis in plenam congregationem ad ſe vocarunt, eorumque rationes audierunt: qui dixerunt: Bullam Pij v. intelligendam eſſe de bonis, quæ iam ad Eccleſiam erant deuoluta, non autem de ijs, quæ adhuc deuoluerentur, inter quæ Ferraria erant numeranda. Cardinales verò poſt maturã rei deliberationem, determinarunt: Bullam per omnia Duci eſſe contrariam, & quod videretur ea intelligenda, non tantum de deuolutis, ſed etiam de deuoluendis. Idem in Rota quoq; cum ſententia illuc eſſet miſſa, Auditorumque cenſura requirebatur, iudicatum eſt. Pontifex quidem hac Ducis cauſſa, particularia quædã in Conſiſtorio recenſuit: ſed negotium planè deciſum non eſt.

Creſcit Pontificis infirmitas.

Paulò poſt Pontifex in grauem morbũ incidit, & poſt tres circiter dies Dux iſtinc Capraralam deceſſit: vbi cùm aliquamdiu cõmoratus eſſet, Ferrariam reuerſus eſt.

Species morbi.

Cœpit Pontifex ægrotare 22. Septembr. erat autem morbus eius febris continua cum fluxu, qui naſcebatur ex continuis & vehementibus preſſuris, ad quas difficultates depellẽdi vrinam incitabatur, ob calculi malum, quo miſerè torquebatur. Creſcebat malum illud quotidiè, adeò vt trigeſimo die Septemb. iamiam mori putaretur. Vocatus eſt Cardinalis Caietanus, vt annulum piſcatorium pro more frangeret. Quo in palatio ſtante, & nuncium mortis Gregorij exſpectante, ex improuiſo nunciatum eſt, Pontificem meliuſculè habere. Poſteà vero de die in diem, immò de hora in horam morb. ingrauatus eſt, adeò vt ſingulis penè momentis exſpiraturus crederetur, potiſsimum autem vndecimo, decimoquarto, alijſque ſimilibus diebus. Quia verò eorum, qui Sede vacante Conſeruatores ſunt (Caporiones vocant, vſque ad electionẽ noui Pontificis magna eſt in Vrbe authoritas, nec minus emolumentum, veteres conſeruatores nouis, qui kal. Octob. magiſtratũ hunc ineũt cedere & ſigna ſua ponere noluerunt; magna igitur inter illos orta eſt controuerſia: tandẽ tamen vexilla cum magiſtratu depoſuerunt.

Die Veneris, qui erat quartus Octob. omnes Cardinales ad ſe vocauit, & primo gratias illis egit, quod Pontificatus dignitatem in ſe contuliſſent, excuſauitq; ſe & purgauit, orans vt ſi in adminiſtratione ſui Pontificatus alicubi negligentior, quam par erat, fuiſſet, id continuæ ſuæ infirmitati & multitudini ſuorum negotiorum adſcriberent, atq; imputarent. Precabatur inſuper, vt ſtatim poſt obitum ſuum bonum, & iſta Sede dignum Pontificem eligant; commendans tandem illi Cardinalem Sfondratum, alioſque ſuos Nepotes. Eodem etiam die Bullam promulgauit, qua voluntatem Pij v. confirmauit, de non alienandis bonis Eccleſiæ: quæ bulla (vt ex eadem patet) ante menſes aliquot ab illo fuit condita Dominico die Octobr. ſexto, tantoperè morbus inualuit, adeoq; iam morti proximus ab omnib. exiſtimabatur, vt indicta fit congregatio Cardinalium, quæ mortuo Pontifice extemplò indici conſueuit, ſed & omnes qui in S. Marco erant, migrãrunt, quod iam ante aliquot dies inceperant: tam certa erit omnium opinio quòd Põtifex breue moreretur. Sed & Romani armati per Vrbem diſcurrebant, haud aliter, quam ſi Sedes vacaſſet. Inter hæc Pontifex præter omnium Medicorum opinionem rurſus paululùm conualuit. Nihilominus paulatim morbo hoc

maligno

Digitized by Google

maligno & ſæuo conſumebatur, adeò, vt miſerrimum erat ſpectaculum videre labores & dolores, quibus affligebatur. Omnia tamen Chriſtiana cum patientia tolerabat, tandem verò poſt tantos & tam longos cruciatus, die *Moritur Gregorius XIV.* Martis, qui erat decimusquintus Octobr. noctæ inter ſextam & ſeptimam horam, ex huius miſeræ vitæ incolatu diſceſſus eſt, cùm iam ſexies tam exiguo temporis ſpatio in ipſam quaſi mortis agonem raptus eſſet. Apertum eſt deinde corpus, & veſica inuentus calculus duarum vnciarum & quadrantis. *Interregnum.* Eadem nocte in lectica poſitum corpus in Eccleſiam S. Petri deportatum, & in Sacello Gregoriano ſepultum eſt. Pontifex fuit decem menſium, & totidem dierum, poſt cuius obitum Sedes vacauit diebus quindecim.

Laus Gregorij. Fuit Gregorius vir ſanctis moribus, animum habens benigniſsimum, hoſpitalis ſemper, ſi quis alter. Nam & donec Cremonenſis fuit Epiſcopus, peregrinos ſemper hoſpitio excipiebat, & liberaliter illis neceſſaria procurabat. Idem fecit & illo triennio cùm Tridenti Concilio intereſſet. *Liberalitas in pauperes.* Paucis iſtis menſibus, quibus fuit Pontifex rei frumentariæ, omnibusque neceſſarijs abundè prouidit, liberaliterque pauperes ſuſtentauit. Cremonæ quamdiu fuit Epiſcopus in Eccleſia Cathedrali, ſingulis ſextis ferijs *ſomam* (genus menſuræ eſt, quantum aſinus portare poteſt) & dimidiam frumenti è ſuo peculio in pauperes diſtribuit, Romæ Pontif. ſui tempore varijs locis pijs, ſingulis menſibus 1155. aureos, præter alias plurimas eleemoſynas extraordinarios, donauit. *Ieiunia cru.* Vltra centum millia coronatorum expendit in augmentum annonæ. Singulis ferijs ſextis ieiunabat: & ferijs quartis à carnibus abſtinebat: niſi fortè aduerſa valetudine impediretur. *Pius in Deum.* Precum horariarum penſum tam ordinariarum, quam de Domina (vt vocant) flexis ſemper genibus perſoluebat. A ſomno manè ſurgens, mox ſeptem Pſalmos pœnitentiales incipiebat, & dum ſeſe veſtiret, proſequebatur. Meditabatur manè hora integra, legens opera melliflui Bernardi, & ſi quos ex ijs bonos erueret mentis conceptus, eos diligenter annotabat, concinneque ſcribebat. Quamdiu Sacerdos fuit, nullo die ſacrum dicere intermiſit: nullo non die confeſſus eſt, niſi infirmitas impediret, quo minus id facere poſſet. Cùm autem infirmabatur, quotidiè ab alterius manibus Euchariſtiam ſuſcipiebat. Quòd ſi infirmitas lethalis fore videretur, cum multa quoque deuotione extrema ſe Vnctione procurari mandauit. Ferunt, quod quater in vita oleo infirmorum inunctus eſt. *Caſtitas.* Communis erat opinio, eum cum nulla muliere vnquam conſortium habuiſſe, ſed virginitatem ſuam illibatam in ſepulchrum intuliſſe. *Abſtinentia.* Non erat in Romanæ curiæ praxi magnopere verſatus, neq; ad res arduas gerendas valdè idoneus: ſed bona, ſanctaq; mente præditus, & vitæ innocentia integritateq; clarus. Parum commedebat, & ſobriè bibebat, adeò vt medici ſæpè conſulerêt, liberalius paulò propter ſanitatem biberet. Rarò vtebatur vino, & vſque ad decimumoctauum ætatis annum nihil præter aquã puram biberat: atque hinc calculum primo natum aſſerebant nõnulli, nunquam enim aqua tam pura & munda eſt, vt non habeat aliquid terreſtris excrementi admixtum: vnde facilè in quorundam corporibus, maximè ijs, quæ huc inclinantur, calculus generatur.

Duo grauiſsima mala tempore Gregorij 14. Tempore Pontificatus ſui aliquot Bullas condidit, inter quas ea potiſsimum laudatur, qua prohibentur & reſcinduntur omnes ſpõſiones. Gregorio Pontif. adminiſtrante duo grauiſsima mala exorta ſunt, quæ maiorem Italiæ partem aliasque Chriſtiani orbis prouincias miſerrimè afflixerunt. Qui autem hæc legunt, non poterunt non dolere, & qui futuris erunt ſæculis, etiam tantas calamitates digna animi ſympathia lugebunt. *Annonæ ſumma difficultas.* Vnum iſtorum malorum fuit, incredibilis annonæ caritas, quæ tanta fuit, vt Romæ, & in multis alijs ciuitatibus, menſura frumenti, quam *rubrum* nominant, triginta coronatis & pluris etiam venderetur, ſed & quod multo peius eſt, etiam in tanto pretio ſæpè frumentum nullũ potuit inueniri: ita vt infiniti homines, ei potiſsimum qui in agris extra mœnia habitabant, fame interierint, inque vijs & agris adhuc herbam in ore habentes mortui inuenti fuerint, neque aliquid erat tam noxium, neque ſaporis tam tetri, quod pauperes non comedebant, ſi modò aliquid ijs ineſſet nutrimenti. Romę vbi populi concurſus erat maximus, Pontifex liberales fecit eleemoſynas. Eum imitati ſunt Cardinales, prælati & multi Nobiles. Religioſi quoque ambabus (quod aiunt) manibus largiebantur, vt proximis ſuccurrerent, & Patres ſocietatis Ieſu locum conſtituerant, vbi quotidiè multos homines tam corporaliter, quàm ſpiritualiter cibarunt, omniaque ad vitam conſeruandam neceſſaria ſuppeditarunt. *Quidam Romæ fame mortui.* In tanta nihilominus prouiſione, & magna tenuiorum hominum cura, nonnulli Romæ mortui ſunt, eò quòd non haberent quo veſcerentur, confe-

ctus eſt panis ex fabis, milio, hordeo, aliiſq; ſimilibus rebus. In principio Quadrageſimæ cœpit a platearum præfectis panis per capita diſtribui: quod hunc in modum factum eſt. In ſingulis ædibus numerus domeſticorum deſcribebatur & vnicuique familiæ data fuit ſua ſcedula, in qua nomen & cognomen Nobilis, præfecti iſtius plateæ notatum erat: ad cuius ædes venire debeant, qui in ea familia erant, ad panem ſibi comparandum. Vendebatur enim ibi ſingulis hominibus panis triũ nummorum, quos illi *baiocchos* vocant, erat autem panis iſte ſeptendecim circiter vnciarum & plerumque malus, corruptus & noxius. Poſt paucos dies malum creuit, ita vt duobus tantum nummis, vnicuique venderetur, panis vnius circiter libræ; neque in hoc ſtatu calamitas iſta diu permanſit: ſed paſchatis feſto tribus nummis vendi cœpit, quòd antea duobus emebatur. Duodecimo Iulij, præfecti plateaũ diſtribuerunt panem hordeaceum, cuius vna pars erat triticum, tres aliæ corruptum ac computreſcens hordeum, eodem nihilominus vendebatur pretio. Tandem verò Deus populo miſertus, ſua adfuit gratia, & noua adueniente meſſe annona laxata eſt, horribiliſq; fames ceſſauit. Pontifex in ſolatium pauperum Quadrageſimali tempore populo eſum carnium indulſerat, hinc propter paupertatem multi boues mactabantur, quorum carnib. plerique veſcebantur. In hac memorabili penuria à piſtoribus clam panis ſincerus & bonus vendebatur cariſsime, libra ſcilicet vna pretio carolini.

Morbus lethalis. Secunda calamitas, quæ priori paululum decreſcenti ſucceſsit, fuit maxima mortalitas. Moriebantur enim infiniti homines grauiſsimis febribus, ventris flatibus & continuis fluxibus, mali autem ſedes communiter erat in capite, quare omnes ferè quos morbus hic inijt, tandem in phreneſin inciderũt, & octo, decem aut paulò pluribus diebus cõſumpti è vita exceſſerunt. Erant nonnulli, qui huic malo medebantur phlebotomia, vena capitis, quæ in brachio eſt, aliiſque venis, è capite defluentibus, ſanguinem extrahentes. Id boni in hoc morbo erat, quod non fuit maniſeſtè contagioſus. Communis erat, Medicorum opinio cauſas huius mali fuiſſe continuas pluuias, & inſolitas anni præcedentis inundationes, quas mox ardentiſsimi æſtus exceperant: peſsimam etiam qualitatem nutrimenti, è penuria & fame, de qua dictum eſt antea, in humanis corporibus natam. Graſſabatur morbus iſte potiſsimum in Vmbria, Thuſcia, Flaminia, Lombardia, aliiſque pluribus Italiæ prouincijs. Obierunt hoc malo cuiuſuis ætatis homines, maximè autem qui triginta erant annorum, & quinquageſimum nondum exceſſerant. Obſeruatum quoque eſt, pauciſsimas mulieres hoc morbo extinctas eſſe. In quibuſdam Vmbriæ caſtris ad vnum omnes penè occubuerunt, & in multis ciuitatibus integræ familiæ conſumptæ ſunt. Affirmant nonnulli, in vrbe Romana ab Auguſto anni M.D.XC. vſque ad finem Auguſti ſequentis anni 1591. ſexaginta plus hominum millia mortiſuccubuiſſe. Cœpit tandem hæc lethalis calamitas Iulio menſe paululum conquieſcere, & quotidiè remiſſior facta, tandem menſe Septemb. penitus ſublata eſt, ita vt pauciſsimi iam morerentur, beneficioque diuino factum eſt, vt ſtatus Italiæ indies è bono in melius progrederetur, ita vt hoc Nouemb. anno M.D.XCI. ſalus & incolumitas populi optimè ſeſe habeant.

INNOCENTIVS IX.

QVod ſi vnquam præteritis tot ſæculis quiſpiam ad Pontificatus Romani faſtigium aſcendit ab omnibus deſideratus, is certè fuit Innocentius Nonus, ante Pontificatũ Ioannes Antonius Fachinettus appellatus, Sanctorum Quatuor Coronatorum Cardinalis. Omnibus cognita erat, quæ & à magni nominis viris commendabatur, eius doctrina, tam in humanis legibus, quàm in diuina Theologia, aliiſque laudabilibus facultatibus: tam publica erat eius bonitas, vitæque integritas; tam manifeſta eius in rebus Rom. experientia, tam nota arduorum huius mundi negotiorum intelligentia, quid multis? tam perſpicui, magni & ſancti eius animi conce- *Pon. 239.* *Anno 1591.* *Laus Innocentij.*

ptus,

Digitized by Google

ptus, vt meritò ſperare, immò ſecurè ſibi quiſque promittere potuerit, cum maximè ſtrenuum optimumque principem futurum, qualem horum temporum calamitas requirit, ſed inſcrutabili iudicio Dei, quod ne minima quidem parte oculis humanis poteſt penetrari, placuit eum nobis tantum oſtendere, & confeſtim auferre.

Natiuitas. Natus erat hic Pontifex Bononiæ, vigeſimo ſecundo Iulij M. D. X I X. patre Antonio & matre Franciſca, Grauegnij, qui locus eſt in ditione Nouariæ, ſub principatu pedemontano procreatis. In pueritia atque adoleſcentia ijs ſtudijs animum applicuit, quæ iſtam decent ætatem, quorum curſu abſoluto, Iuris prudentiæ dedit operam: qua in facultate laudabiles fecit progreſſus, donec tandem 11. Martij, anno quadrageſimo quarto, poſt milleſimum quingenteſimum Doctoratus inſignia ſuſcepit. *Fit Doctor Iuris.* Paulò poſt Romam venit, & ſe totum obſequio, miniſterioque Cardinalis Farneſij tradidit, à quo poſteà miſſus eſt Vicarius Auenionem, vbi quatuor circiter annos commoratus eſt: poſt, Romam redijt. Inde iterum Parmam profectus, eiuſdem Domini Farneſij negotia fideliter adminiſtrauit. *Fit Epiſcopus Neocaſtrenſis.* Non multò poſt tempore Pius quartus eum Neocaſtrenſem Epiſcopum in Calabria conſtituit, fuit autem is primus Epiſcoporum, quos iſte Pontifex creauit. Anno 1561. ad Concilium Tridentinum vocatus venit, vbi doctrinæ prudentiæque ſuæ ſingularis, & Religionis zeli maxima dedit ſpecimina. Anno M.D.LXVI. à Pio V. miſſus eſt Nuntius Venetias, vbi aliquot menſibus habitauit, & in glorioſi illius fœderis, inter Pontificem, Regem Catholicum & Venetos contra Turcam, ſtrenuè & cum laude laborauit. Primo deinde anno Pontificatus Gregorij 13. Romam reuerſus eſt, atque inde ad Eccleſiam ſuam Neocaſtrenſem ſe recepit: vbi aliquam moram fecit, gregem ſuum in officio & pietate retinens. *Creatur Patriarcha Hieroſolymitanus.* Hinc à Gregorio Romam reuocatus, anno 1576. creatus eſt Patriarcha Hieroſolymitanus cùm paulò ante ad manus Pontificis Epiſcopatum Neocaſtrenſem liberè reſignaſſet. Adlectus etiam eſt numero Prælatorum Senatus, quem ſacram Conſultam nominant, ſed & ſancto Inquiſitionis officio præfectus eſt, quæ officia non niſi in primos Romanæ Curiæ Prælatos ſolent cōferri. Vſus eſt & Gregorius ſæpè illius opera in Signatura, alijſque arduis quæ Pontifici incumbunt negotijs. *Cardinalis creatur.* Denique, in promotione nouemdecim Cardinalium à Gregorio 12. Decemb. anno 1583. facta. Cardinalis cum titulo SS. Quatuor Coronatorum creatus eſt. In prædictis congregationibus manſit, quamdiu vixit Gregorius. Sed ſuccedens ei Sixtus, hunc vnà cum Cardinale S. Marcelli, qui poſtea fuit Gregorius decimusquartus, Signaturæ collegio mouit. Sixto autem mortuo parum abfuit quin ad Pontificatum aſſumptus fuiſſet. Pontifice Gregorio decimoquarto omnes penè cauſas, quæ in Signatura ſolent agitari, ipſe adminiſtrauit. Gregorius enim cùm eſſet valetudinarius non potuit (vt ſolet) iſti congregationi intereſſe: quare omnem curam in Cardinalem ſanctorum Quatuor Coronatorum reiecit. Denique mortuo Gregorio Decimoquarto ſine vlla difficultate, & cum vniuerſali totius ſacri Collegij ſuffragio, altero die poſtquam Conclaue obſeruatum eſſet, Pontifex renunciatus eſt. *Eligitur Pontifex.* Eius electio fuit facillima, & ſine vllo impedimento: cùm enim, quo tempore Gregorius crearetur, in eum multorum ſuffragantium animi propenderent, eiuſque electio cum magna ſpe ventilaretur, nō fuit difficilè poſtea toto illo, quod interceſsit, tempore difficultates, quæ tunc mouebātur tollere, atque colligere, & in vnanimem conſenſum adducere duas præcipuas eligentium partes, quæ tunc in Collegio quaſi diſſentiebant, Hiſpanorum vnam, quæ viginta nouem Cardinales habere putabatur, & Montalti, qui ſectatores plures quam viginti habere creditur. His duabus partibus conſentientibus, exit votorum numerus non tantum ſufficiens, ſed longè ſuperans eum, qui ad Pontificis electionem eſt neceſſarius. Hinc eſt, vt licet in hoc Conclaui Candidati, quod ſubiecta vocant papalia, fuerint circiter ſexdecim, de nullo tamen vel mota eſt quæſtio, vel vlla facta eſt mentio vt crearetur: ſed ſtatim vbi in Conclaue ventum eſt, non tantum Cardinalium, ſed & aliorum vniuerſalis erat opinio, quod Cardinalis ſanctorum Quatuor Coronatorum ad hanc dignitatem capeſcendam eligeretur. *Omen futuri Pontificatus.* Opinio hæc primo animis hominum ingenerata eſt eo die, quo Gregorius creatus eſt: cùm enim Cardinalis SS. Quatuor Coronatorum Gregorio pro more inter alios Cardinales in S. Petro præſtaret obedientiam, infula de capite Gregorij in caput huius incidit, quod multi vt omen acciperent. Confirmauit hanc opinionem, quòd in diſtributione cubiculorum in Conclaui, quæ fortè ſemper fieri conſueuit, Cardinali SS. Quatuor *Aliud omen.* Coronatorum ſuum euenit eo in ipſo loco,

Digitized by Google

vbi cùm Conſiſtoria fiunt, Sedes Pontificia ſolet collocari.

Fuit itaque electus Pontifex 29. Octob. anno reparatæ ſalutis M.D XCI. feria tertia occumbente iam Sole, cumque extemplò (vt in conſuetudine eſt) multa beneficia à Cardinalibus peterentur, ille nulli tunc quippiam indulgere voluit, dicens ſe mature omnia paulatim & præmeditatè facere decreuiſſe. Dum Pontificijs veſtibus indueretur, Bullam *de non alienandis bonis Eccleſiæ* confirmauit. Sed & efficaciſsimis verbis, quæ ex intimo corde procedere facilè videbantur, teſtatus eſt, ſe omnem ſuam cogitationem eò conuerſurum, vt annonæ forte in vrbe & copia & laxitas; miſeriæque populi ſubueniretur. Quamobrem poſtridiè Senatum purpuratorum congregauit, quod omnes Barones, qui Romæ habitabant, frumentum ſuum in Vrbem transportarent. Domino autem Vitellio annonæ Præfecto mandauit, vt decretum hoc cum ſummo rigore exſequeretur.

Coronatio. Dominica ſequenti, quæ ſecunda fuit Nouembr. coronatus eſt. Noluit autem hunc actum fieri in Scalis D. Petri, vbi fieri antiquitus conſueuit: ſed in alio loco, vnde proſpectus eſt in iſtas Scalas, ſumptuſque mille coronatis minores quàm ſolent eſſe, fuerunt. Poſtridiè primùm fecit Conſiſtorium, in quo Cardinalibus pro collata in ſe tanta dignitate gratias egit, & nonnulla commemorauit, ad Reipub. conſeruationem pertinentia, quæ ſucceſſu temporis facere propoſuerat. Significauit enim inter alia mentem ſuam eſſe, vt ſemper bona auri ſumma in Caſtro reſeruetur, cuius vſus eſſe poſsit in certis ſanctæ Sedis aut populi periculis & neceſsitatibus. *Aerarij curam habuit.* Hæc eius cogitatio maximoperè commendanda eſt. Omnia enim Regna & Imperia, omnes benè conſtitutæ Reſpub. ſua ſemper habuerunt arcana, & rebus neceſſarijs propria æraria. Sed & Reſpub. Romana, quæ exemplar fuit & idea omnis laudabilis Democratiæ, in ærario ſuo (vt teſtatur Titus Liuius) theſaurum habuit cæteris magis arcanum & ſecretum, cui adijciebatur omnium prouentuum totius Reipub. pars 20. Ex hoc ærario nullo modo, niſi afflictiſsimis & calamitoſiſsimis Reip. temporibus vel vnus depromi potuit denarius. Innocentius igitur, vt theſaurus qui in Caſtro erat, quantum fieri potuit, conſeruaretur, cùm in re domeſtica & *Abhorret à donis.* palatij ſuſtentatione bona pecuniæ ſumma egeret, quadraginta circiter coronatorum (vt fama eſt) mutuò petijt & accepit. Si quid comparandum aut emendum eſſet, voluit id non niſi argento præſentato fieri, ne qua debita contraheret, dicebat enim ſe, cùm ſimplex eſſet prælatus, & poſteà cùm factus eſſet Cardinalis, nihil emere conſueuiſſe, niſi numerata pecunia: eundem morum ſe quoque pontificem velle obſeruare.

Cùm Cardinales nonnulli eum veteris admonuiſſent conſuetudinis ſcribendi ad Patriarchas, Archiepiſcopos & primates, eos noui Pontificatus certiores faciendo, admonendoque vt continuis apud Deum precibus pro pontifice intercedant, vt prudentiam illi & fortitudinem adminiſtrationi S. Eccleſiæ ſufficientem concedat, admonitionem hanc benigno accepit animo, & Cardinali Veronenſi huiuſmodi literas ſcribendi curam delegauit.

Eodem menſe Nouembr. cùm Pont. has literas conſcribi mandaſſet, nunciatum eſt, magnum Poloniæ Cancellarium arma aduerſus Regem cepiſſe, & triginta circiter militum millia ſub ſignis habere. *Tumultus in Polonia.* Quia verò Rex ipſe Pontificem horum omnium certiorem faceret, eiuſque opem & auxilium aduerſus creſcens malum imploraret, Pont. congregationem Cardinalium indixit. Dicebantur hi Poloni tumultuari propter priuata quædam commoda. Viceſimonono eiuſdem menſis Dux Mantuæ Romam aduenit, vt Pontifici obedientiam præſtaret. *Dux Mantuæ Romam venit.* Hoſpitio exceptus eſt liberaliſsimè & deſignata ſunt illi in Palatio Nepotum Pontificis habitacula. Dominicis autem aduentus qui ſequebantur, Sacellis omnibus interfuit, atque ante vltimum Cardinalem Diaconû ſedere iuſſus eſt. Poſtridie Kalend. Decemb. Pont. iuſsit promulgari decretum de moderatis rerum omnium ad victum humanum neceſſarium pretijs; *Annona cara.* propter annonæ namque difficultatem & ſæuitiam, quæ anno præcedenti graſſabatur, omnium rerum eum in modum aucta erant pretia, vt omnia cariſsimè & præter modum, præter omnium temporum præcedentium conſuetudinem, & rerum ipſarum naturam venderentur, cui malo remedium adhibere vtiliſsimum fuit & maximè laudabile. Menſe Decembri, Innocentius ſuos certos dies deſignauit Audientijs, Cardinalibus dedit Conſiſtoria, quæ propterea voluit eſſe & longiora & frequentiora, vt minus eſſet neceſſe eos audire in Camera. Archiepiſcopis, & Epiſcopis decreuit diem Martis: Principû Legatis diem Veneris & Sabbathum, alios

dies

Digitized by Google

dies Prælatis & Officialibus; quos etiam, ſi quæ occurrent magni ponderis negotia, ſingulis diebus audiebat.

Duos creat Cardinales. Decimooctauo Decembris, feria quarta duos creauit Cardinales, Dominum Segam Epiſcopum Placentinum, Vicelegatum in Gallijs, prælatum ſingulari doctrina præditum, ſtrenuum, & magnæ mentis: qui pro Sede Apoſtolica multos hactenus labores exantlauerat, & Antonium Fachinettum ſuum pronepotem, iuuenem magni ingenij & induſtriæ, qui multa iam dedit argumenta, ſe, vti & Sacelli & Tituli Innocentij ſucceſſor eſt, ita quoq; eiuſdem virtutum fore imitatorem. Hunc ſuum Nepotem Pontifex Signaturæ vtriuſque Referendarium conſtituit, & die Sabbathi iuſsit eum in Signatura caſus omnes proponere, qui ibidem præſente Pontifice à Referendarijs proponi conſueuerunt.

Innocentius moritur. Viceſimoprimo Decembris Innocentius, quamuis debilis & æger, ſeptem tamen Eccleſias viſitauit. Viceſimotertio die, qui erat Dominicus, morbus ſeſe magis manifeſtauit, ita vt febris ſubeſſe agnoſceretur, cui fluxus aliquis iunctus eſſe videbatur, qua infirmitate octiduo conſumptus; Dominico ſequenti 29. Decembris nocte, Luna deficiente, circa horam decimamtertiam nocturnam ex hoc ſæculo placidus migrauit, & in Chriſto obdormiuit. Sacramenta Eccleſiæ paulò antè cum magna deuotione ſuſceperat, & ſanctè mortuus eſt, nec affectu, quo erat erga conſanguineos, ductus quidquam fecit vnquam, quod non iuſtum, æquum & laudabile fuit, quod ab vllo poſſet reprehendi. Durauit eius Pontificatus in duos menſes integros, quo tempore nulla nec curiæ, nec Reipub. officia mutauit: curam illam omnem in initium anni M.DXCII. reijciens. Nuntios tantummodo ad varios principes legauit. Propoſuerat portum Anconitanum purgare, vt maior eſſet mercatorum commoditas, & naues minori cum difficultate poſſent ad vrbē applicari. Conſtitutum quoque illi erat iuxta Santangelum, in regione Tranſpontinæ veteris, alueum, ſeu receptaculum facere, vt cùm Tyberis exundaret, non per Vrbem, ſed per iſtud receptaculum aquas ſuas effunderet. Decreuerat inſuper quinquaginta ducatorum millia ſingulis menſibus ad electionem Regis Catholici in Francia: initio ſumpto ab illo tempore, quo Parmenſis Dux exercitum ſuum ad hanc expeditionem in Galliam induxiſſet. Denique & animo conceperat, vt in poſterum maior haberetur ratio, ne Eccleſiaſtica beneficia hominibus indignis; ſed bene meritis & dignis conferrentur, & publica iam conſtitutione decretum erat, vt omnes prætendentes, ſeu competitores in Dataria ſcriberentur.

Abſtinentia & ſobrietas. Fuit hic pontifex in victu & potu ſobrius, ſemel tantum in die idque poſt ſolis occaſum comedens. Delectabatur mirum in modum aeris alteratione, cæli aſpiratione & camporum venuſtate; quare frequenter obambulabat in *Beluedere*, in pratis & locis apricis & iucundioribus. Studebat aſsiduè, ſed in lecto ferè ſemper, vbi ad ſe venientes cum mandatis aut petitionibus audire ſolebat. Quaſi clynicus lecto plerunque adhærebat, quia inferior eius corporis medietas ſemper ferè frigebat. Erat macilentus, quaſi vmbra hominis, procerus tamen & natura melancholicus; adſpectus eius maieſtate plenus, in moribus & ſermonibus grauis, quæ grauitas etiam cum ſimplex adhuc prælatus eſſet, in illo ſpectabatur. In conuerſatione ſua nihilominus valdè fuit affabilis, & colloquijs, maxime de literis & de rebus politicis, plurimum delectabatur. Quare quotquot de adminiſtranda Repub. deque rebus politicis ſcripſerunt, diligentiſsimè legerat Reſpublica Platonis & politica Ariſtotelis perpetuò in eius manibus verſabantur. Scribebat & componebat multa: quare opera ſua nonnulla, quæ ad tempora vſque Sixti V. conſcripſerat, prælo ſubijcere conſtituerat. In omnibus ſuis actionibus erat tardus, quæ tarditas originem ſuam trahebat ex cōplectione illius melancholica, quæ natura ſua inclinat ad retinendum & conſeruandū quod poſſidet, longæuitas fortè. Longinquitas enim, ait Ariſtoteles, & ſpatium vitæ vniuſcuiuſque animum reprimit, animus autem remiſſus tardum facit, cautum & circumſpectum.

Interregnum tranquillum. Mortuo Innocentio vacauit Sedes menſe vno, & die vno. Cuius interregni tempore, vti & ſub Interregno Gregorij 14. Vrbani 7. & Sixti 5. Vrbis ſtatus fuit quietiſsimus, nullo tumultu exagitatus, nullus effuſus ſāguis, immunis ab omni ſolita inſolentia. Huius trāquilitatis rationes eſſe credimus; primò, quia viuebat adhuc in multorum cordibus, certus aliquis timor ex eo natus, quòd viderant tempore Sixti etiam eos, qui præteritis annis aliorum ſæpe ſanguinem fuderant, puniri, trucidari, & eorum ſanguinem viciſ-

Digitized by Google

viciſsim effundi, præterea nihil eſt, quod homines tranquilliores tractabilioresque efficit inopia panis: quare annonæ difficultas quæ fuerat, quæque adhuc erat in Vrbe, omnes diſcordiarum & tumultuum cogitationes ſuſtulit. Huc accedebat mortiferum illud malum, quod toto plus anno in Vrbe graſſatum multos exſtinxerat, qui eò quòd feruore furoreque iuuentutis adhuc agitabantur, & in otio viuebant, facilè nouis tumultibus concitandis facem prætuliſſent, multorumque malorum occaſionem præbuiſſe potuiſſent. Sed & eædem calamitates, hos qui reſidui erant, eum in modum afflixerant, tum quia morbum peſtiferum viderant partim, partim ſenſerant, tum etiam quia multos ſuos conſanguineos amiſerant, vt nulla eos contentionis aut pugnæ inceſſeret cogitatio.

Incendia Romæ & per Italiam.

Sub pontificatu Innocentij Romæ magnificentiſsima ædes S. Saluatoris in Lauro incendio conſumpta eſt: nauis Eccleſiæ, quæ inter duas eſt media, in qua artificioſiſsima totius Italiæ erant organa, tota exarſit. Alias duas naues ignis non abſumpſit, ſed deformauit. Eodem illo anno M. D. C I. Romæ aliæ duæ priuatorum hominum ædes incendio perierunt: & multis alij Italiæ locis ſimilia incendia facta ſunt.

CLEMENS VIII.

Pont. f. 240. qualis & quando Pontifex creatus.

CLemens huius nominis VIII. Hyppolitus Aldobrandinus anteà nominatus, ex Cardinale S. Pancracij, & ſummo Pœnitētiario, trigeſimo die poſt ingreſſum conclauis magno omnium Cardinalium conſenſu & ſtudio renuntiatus eſt Pontifex, tertio Kal. Febr. anno Redemptoris noſtri 1592. tempore Rudolphi II. Imp. Clementis nomen illi impoſitum eſt, quòd vir magnæ apud omnes exiſtimationis, incredibili prudentia & dexteritate legationem nobiliſsimam & vtiliſsimā in Polonia obijſſet, aliaſq; res Eccleſiæ difficillimas & grauiſsimas confeciſſet. Princeps erat ijs animi dotibus præditus, quæ in ſummo viro & vniuerſali Paſtore deſiderari poſſunt.

Clementis hoſpitalium.

Initio Pontificatus, teſte Baronio, anno 369. quotidianæ illi menſe tredecim ex ipſis vetere inſtituto parari ſolitæ, adiecit alterā prope cœnaculum ſuum pauperibus peregrinis potiſsimum è remotioribus regionibus in Vrbem confluentibus in ſingulos dies parandam, ad quam è ſua prætioſiora quæque & lautiora vilioib. ſibi retentis adferri iuſſit.

Henricum Regem Francorum à ſententia anathematis abſoluit.

Henricum Nauarræum Galliæ Regem ab excommunicationis anathemate abſoluit. Sigiſmundo Tranſyluaniæ Principi inuictiſſimo qui murum ſeſe in Oriente pro domo Iſrael ſortiter oppoſuit, Moldauis quoque & VValachis excutiendi iugum Turcicum author fuit. Cæteros orbis Chriſtiani Reges & Primates ad concordiam inter ſe & arma in barbarum dirigenda non intermiſsis laboribus paterna ſolicitudine adhortari non deſtitit. Epiſcopos quos creaturus erat cum aliquot Cardinalib. ad hoc delectis, adhibitiſq; ſimul qui in Vrbe ſunt doctiſsimis Theologis & Canonici iuris peritiſsimis, diligenti primùm atque improuiſo examine probauit, cuius peritię eſſent: adeò vt ſub ipſo non niſi bene diſerto ad Epiſcopatum aditus patuerit.

Alexandrinos & Ruthenos ad communionem Eccleſiæ recepit.

Alexandrinę Eccleſię Legatos, Catholicam & Orthodoxam fidem ſuo, ſuique Patriarchæ Gabrielis atque totius Eccleſiæ nomine profitentes, atque Dioſcorum, alioſq; hæreticos & ſchiſmaticos damnantes beneficè excepit, & paternè fouit. Cum Orthodoxo Tranſyluaniæ Principe, exiguo militum numero, ſi eum cum numeroſiſsimis Turcarum copijs compares, copioſiſsimum Turcarum exercitum fudit & profugauit. Ruthenos ad communionem Eccleſiæ recepit. Titulum ſancti Cæſarij in Palatio, nimia vetuſtate collapsū, penituſque inacceſſum atque deſertum, ideoque à Sixto V. è numero titulorum expunctum, cuſtos antiquitatum Eccleſiaſticarum reſtituit & reſtaurauit: effuſas nimium conceſsiones Indulgentiarum reſtrinxit.

Miraculoſe liberatur à podagra.

Inuento, & religioſé adorato corpore ſanctæ Cæciliæ, miraculosè ſanatus eſt à podagra: qua diu multumq; grauiter laborauerat. Qua ratione verò iſta contigerent, Illuſtriſ. Cardinalis Baro-

Baronius, qui præſens interfuit, & vidit prolixè enarrat his verbis :

De inuentione corporis S. Cæciliæ.

At quid acciderit his diebus, exigit opportunitas ac dignitas argumenti, vt hic deſcribamus.

Cùm enim eiuſdem Tituli S. Cæciliæ præsbyter Cardinalis Paulus Sfondratus, nepos ſanctæ memoriæ Gregorij XIV. Rom. Pont. poſt exornatam à ſe eandem Eccleſiam, adijceret animum ad Confeßionem ipſius nobiliùs illuſtrandam, atq; locupletandam, delectu Sanctorum reliquijs ſumma induſtria perquiſitu, & in vrnis argenteis pluribus magni pretij collatis, vt eas ſibi reconderet, ſed non caperet locus patens inter altare & Confeßionem, neceſſe habuit ſpatium dilatare: Quod dum fieret, vetus excauatum foramen detegitur peruium ad corpus S. Cæciliæ, per quod (vt aliàs ſuperius diximus) ſoleret fidelium pietas dimittere ſudariola, quæ tactu ſepulchri Martyris haurirent gratiam ſanitatum. Sicq; per ipſum inuentum eſt pariter venerandum ſepulchrum illud, quo claudebatur ſacrũ corpus inſignis virginis atq; Martyris Cæciliæ, de qua inſcriptio foris poſita, certam & exploratam in omnibus fidem faciebat.

Ioan. 20.

Quid tum ille? exemplo Ioannis, qui etſi cucurrit citiùs Petro, & prius venit ad monumentum, abſtinuit tamen ab ingreſſu ſepulchri, deferens Apoſtolico culmini peruestigationem ipſius: munita mox capſa ſigillis, cucurrit feſtinus in Tuſculanum ad ſummum Pontificem, vt de tanto inuento theſauro ipſum præſens redderet certiorem. Laborabat ipſe ſanctißimus Clemens acrioribus podagræ doloribus, & licet nullum ad audientiam mitteret, vbi tamen eius aduentus cauſſam cognouit, ſtatim præſentem adeſſe voluit, & audire cuncta, quæ facta eſſent, quibus magna animi delectatione perceptis, ex eo tamen doluit & ingemuit, quod eo detineretur ex mala valetudine impedimento, & non valeret (quod maximè optaret) ad inuiſendam & ſalutandam tantam Martyrem properare. Sed ceßit impedimentum iſtiuſmodi meo lucro: etenim me tanto licet munere indignißimum præmiſit explorare & adorare venerandum Cæciliæ corpus. Sicq; nulla penitùs interpoſita mora, eadem celeritate qua veni, rediens & ipſe eadem die Romam, ſimul ad ipſum titulum ſanctæ Cæciliæ ſumme veſpere læti peruenimus.

Pontifici nota fit inuentio S. Cæciliæ.

Vidi quæ in marmoreo monumento poſita erat arcam cupreßinam, quæ ſacra membra Cæciliæ claudebantur, operculo ductili clauſam, eandemq; modicè læſam, vt vehementer fuerim admiratus, quomodo poſt octingentos ſeptuaginta octo annos, potuerit arca lignea, humectante illam marmoreo ſui natura ſepulchro, ſubtus terram abſque vlla aëris participatione locata, ita integra & illæſa ſeruari, & non penitùs tanta humiditate laxata, iam diſſoluta marcuerit, ſed fortis, ſolidaq; perſtiterit, vt abſque læſione tangere, contrectare, amplexari quis eam pro arbitrio poſſet & ſtringere, integrum adhuc vſum ipſo eius operculo ductili retinente, vt ad oſtenſionem duci poſſet pariter & reduci: quod ſæpè, ſæpiùs fieri contigit pluribus diebus illis, quibus antequàm eodem in loco, in Confeßione iterum conderetur, dum idem venerandum corpus intùs clauſum quamplurimi videre cuperent & venerari.

Arca cupreſſina illæſa ſeruata.

Cùm nos iſta de lignea arca non ſine magna admiratione vidiſſemus: ad id quod intus detinebatur ſacrum Martyris corpus intuendum deuenimus. Ac planè, ſecundùm illud Dauidicũ: Sicut audiuimus ita & vidimus in ciuitate Domini virtutum, in ciuitate Dei noſtri. *Etenim vt à Paſchali Papa inuentum & reconditum fuiſſe legimus (& ſuperiùs recitauimus) venerandum Cæciliæ corpus, ita inuenimus, nempè ad pedes eius quæ fuerant madida ſanguine vela; & ſerica fila auro obducta quæ viſebantur, iam vetuſtate ſoluta veſtis illius auro textæ, cuius idem Paſchalis meminit, indices erant.*

Alia verò ſupra Martyris corpus ſerica, leuia tamen velamina poſita, ipſaq; depreſſa ſitum ipſum & habitudinem corporis oſtendebant. Viſebaturq; (quod admiratione dignum erat) non vt aſſolet, in ſepulchro reſupinum poſitum corpus, ſed vt in lecto iacens honeſtißima virgo ſupra dextrum cubare latus, contractis nonnihil ad modeſtiam genibus, vt dormientis imaginem redderet potiùs quàm defunctæ, ipſo ita ad inſinuandam in omnibus virginalem verecundiã compoſito ſitu corporis; adeò vt (quod æquè mirandum) nemo quamuis curioſus inſpector, auſus omninò fuerit virgineum illud de-

Situs corporis S. Cæciliæ in ſepulchro.

tegere corpus, reuerentia quadam inenarrabili repercuſſus, perinde ac ſi cæleſtis ſponſus aſsiſteret vigilans cuſtos dormientis ſponſæ, monēs & minans. Ne ſuſcitetis, neque euigilare faciatis dilectam donec ipſa velit. *Vidimus, cognouimus, & adorauimus. Die verò ſequenti illuceſcente, ſuper eandem Confeſsionē obtulimus Deo in memoriam & honorem tantæ virginis & Martyris, & aliorum conditorum ibi Sanctorum ſacrificium Miſſæ inde verò ad ſummum Pontificem, qui miſerat, reuerſi in Tuſculanum, ſingula viſa retulimus.*

Cant. 3.

Audiuit ipſe cuncta magna animi voluptate ſimulq; de ſolemni mox cogitare cœpit repoſitione eiuſdem venerandi corporis in Confeſſione, quam non per alium quempiā quantauis dignitate pollentem ſed ipſe celebraturus eſſet ſolemniſsima pompa. Condicitur certa dies, ipſe natalis eiuſdem Cæciliæ virginis. interim de parando precioſiori loculo cogitans, aureum facere meditatur, ſed diſſuaſus, eò quod impijs effoſſorib. ſepulchorum illecebra aurum eſſe ſoleret argenteam prægrandem, quæ ipſam etiam integrā cupreſsinam caperet, arcam fabricari mandauit. In qua elaboranda, inſtar Beſelehelis inſpirati diuinitùs enituit induſtria excellentis opificis qui veluti alterū cœlum corpori cuius eſſet in cœlo anima fabricās, thecam illam ſtellis auri fulgore micantibus exornauit, eſt pretium eius quatuor millium trecentorum nonaginta duorum aureorum, in qua eiuſmodi poſita eſt foris inſcriptio.

Parat ſolemnem repoſitionem Clemens Papa.

CORPVS S. CAECILIAE VIRGINIS ET MARTYRIS A CLEMENTE VIII. Pont. Max. incluſum anno M. D. IC. Pontif. VIII.

Intus verò in argentea lamina ab eiuſdem Tituli dicto ſæpè ſuperius Paulo Cardinali presbytero totius rei geſtæ ſeries ita deſcripta fuit.

Hic requieſcit corpus S. Cæciliæ virginis & Matyris, quod à Paſchali primo Pont. Max ipſa reuelante, repertum, & in hanc Eccleſiam translatum, & ſub hoc altari vna cum corporibus SS. Martyrū Lucij & Vrbani Pontificum, nec non Valeriani, Tiburtij, & Maximi reconditum, iterum poſt annos fere octingentos. Clemente VIII. Pont. Max cum iiſdem SS. Martyrib. lucē aſpexit, die 20. Octob. anno Dominicæ Incarnationis M. D. IC. Cuius ſanctæ virginis corpus prædictus D. N. Papa Clemēs veteri lignea capſa in qua iacebat, argentea incluſa, intactū, immutatumq; hoc eodem loco, in quo fuerat collocatum, poſt peracta Miſſarum ſolemnia maxima cum deuotione & lachrymis, toto ſpectante populo, repoſuit XXII. Nouemb. ipſo feſto virginis die M. D. IC. Ad cuius latus in alia ſeorſum capſa prædicti tres Martyres Valerianus, Tiburtius; & Maximus requieſcunt. Nec nō ſub ipſo virginis corpore in alia ſimiliter arca prædicti duo Martyres ac Pontifices Lucius & Vrbanus, prout à Paſchali Pontifice omnes in ijs conditi ſunt.

Inſcriptio intra ſepulchrum poſita.

Ego Paulus Tituli S. Cæciliæ S. R. E. presbyter Cardinalis Sfondratus, cui licet miſerrimo peccatori prædicta corpora, quæ diuturnitate temporis ferè in tenebris iacebant, & inuenire, & videre, & venerari a Deo Opt. Max. datum eſt, memoriam hanc hiſce literis conſignaui. *Ita inſcriptio in ſepulchro poſita, cœptam verò iam hiſtoriā proſequamur.*

Interea verò cum idem ſummus Pontifex incolumis rediſſet è Tuſculano: adiuit vna cū S. R. E. Cardinalibus ipſam Eccleſiam ſanctæ Cæciliæ, vt eiuſdem virginis atque Martyris inuiſeret, ac veneraretur ſacra pignora, vbi cū adeſſet, educto operculo cupreſsinæ illius capſæ, venerandum quoque Angelis Sanctiſsimæ ipſius corpus, ijs quā diximus (vt poſitum fuerat à Paſchali Pont.) opertum velis vidit, & veneratus eſt, atque ei tunc quam ſi eſſet omni auro, gemmiſq; eſſe gratiorem oblationē preces obtulit, vnà cum lachrymis oblationis cordis indicibus; nec non in honorem Martyris incruentum Chriſti corporis ſacrificium, reliqua ſolemniori ritu impleturus religionis officia, ipſo qui proximè adeſſet die natali Martyris. Iſta tunc fuēre oblata virgini digna tanto Pōtifice munera.

Clemens Papa inuiſit inuentum corpus S. Cæciliæ.

Sed eius plurimùm in eo commendata modeſtia fuit, quod inuitatus licet, noluit reductis velis, nudum virginis corpus quantum libet exciccatum inſpicere, cui eſſe videretur loco ruboris cuſtodis verecundia virginalis, ſanguis aſperſus; ſatis ad fidem eſſe ſciens, mēbra ſingula cognoſciſſe per ſuperpoſita vela, atq; vidiſſe prædeceſſore inſcripta ſepulchro atque deſcripta diplomate ſignacula illæſa reperta, atq; diuinitus conſeruata. Veneratus eſt pariter poſt hec ſanctiſsimos prædeceſſores Pontifices Vrbanum & Lucium, nec non Valerianū, Tiburtium, atq; Maximum Martyres in eadem Confeſsione reconditos, tunc ipſi ad breue temporis ſpacium, amoto operculo, demonſtratos.

Modeſtia Pontificis commendata.

Vbi

Digitized by Google

Vbi autem exoptata aduenit dies natalis eiuſdem ſanctæ Cæciliæ, ipſe Pontifex vnà cum ſacro ſenatu, ipſo Collegio Cardinalium præſto fuit; atque etiam celebri pompa, ritu ſolemni ſacroſanctum Miſſæ ſacrificium obtulit. Quo ſumma religione perfuncto, miniſterio diaconorum adiutus, arcam illam argenteam iam antea conſecratam, detulit in Confeßionem, in eaq; cupreßinam illam, quæ venerandum corpus virginis & Martyris Cæciliæ continebat, conſuetis adhibitis precibus, collocauit, atque intra lapideum monumentum vtramque ita ſimul compoſitam clauſit.

Ferrariam recuperauit. Vbi cum eſſet, Reginam Margaretam Auſtriacam Regi Philippo III. per Procuratorem deſponſauit. Multos ad Cardinalatus honorem euexit. inter cæteros verò viſus fuit Frater Anſelmus Marzatus Monopolitanus ex Capuccinorum familia primus, qui tali honore donatus eſſet, Idem Pontifex dum Roma Ferrariam pergeret, auguſtiſsimum Euchariſtiæ ſacramentum præuium ſemper habuit. Quòd etiam ſui prædeceſſores quando extra Romam iter peragebant, fecerunt. Hic Pontifex multa ſtatuit.

Comprobat conſtitutionem Pij V. ab Innocentio IX. declaratam de non alienandis, & infeudandis ciuitatibus & locis S.R.E. Conſt. *Ad Romani.* Dat. Romæ in monte Quirinali die 26. Iunij. 1592.

Indicit Viſitationem omnium Eccleſiarum, Monaſteriorum, & locorum piorum Almæ Vrbis. Conſt. *Speculatores.*

Confirmat declarat, & extendit Conſtitutiones Apoſtolicas. & Conc. Trident. contra pugnantes in duello publicè vel priuatim: Mittentesque, ſcribentes aut diuulgantes chartulas prouocatorias, eorumq; fautores & Complices. Conſt. *Illius vices.*

Inſtituit Orationes 40. horarum alternatim, & ingiter habendas, in Eccleſijs & Pijs locis Almæ vrbis, ad præſcriptam Eccleſiarum, & temporis diſtributionem cum indulgentiarum conceſsione. Conſt. *Graues.* Continuationem huiuſmodi Orationis præcepit Paulus V. die 10. Maij. 1606. & Greg. XV. & vſque hodie perſeuerat.

Canonizat S. Hiacynthum Polonum, Profeſſorem Ordin. Prædicatorum. Conſtitut. *Benedictus Pater.*

Interdicit Regularibus omnibus largitionem munerum. Conſt. *Religioſæ Congregationes.*

Approbat Indicem librorum prohibitorum à Pio IV. iam confirmatum, nuper ſuppletum. Conſt. *Sacroſanctum.*

Contra vagantes Regulares extra clauſtra notoriè delinquentes. Conſt. *Suſcepti muneris.*

Moderatur bullam Sitxi V. contra Clericos malè promotos, & eos promouentes editam, cum præſeruatione pœnarum ibidem, ſimoniacè ordinatis, & ordinantibus inflictorũ. Conſt. *Romanum.*

Vt Itali extra Italiam non habitent in locis, vbi liber & publicus cultus, ſiuè vſus Catholicæ Religionis non exiſtat. Conſtitut. *Cum ſicut non ſine magno.*

Hoc anno 1598. Philippus II. Hiſpaniarum Rex poſt multas contra Turcas, & Hæreticos in terra, marique partas victorias: poſt recuperatum, vi armorum, Portugaliæ Regnum è manibus D. Antonij intruſi, poſt domitam Flandriam, ope Alexandri Ducis Parmenſis, poſt plurima in Indijs Orientalibus acquiſita: Fidemque Catholicam Romanam in eis propagatam, gloria clarus, & de obedientia, reuerentiaque erga S. R. Eccleſiam, bene meritus, è viuis diceſsit.

Philippus III. ſuus filius ſucceſsit, qui ſicut & Regnorum, ita & virtutum tanti Patris hæres factus, auitam fidem Catholicam vbiq; profitens, præter multa, iterum Flandriam, ope Ambroſij Spinolæ Genuenſis domuit: Mauroſq; ad numerum ducentorum milium ex Hiſpania expulit: anteceſſores ſuos imitatus: nam Philippus II. Iudæos ex omni ditione ſua eiecit, & antea Ferdinandus Hiſpaniarum itidem Rex cognomento Catholicus, ab omnibus ſuis Regnis Iudæos & Saracenos profligauit. Indicit Clemens Papa hoc anno Iubilæum pro anno 1600. quo Anni ſancti cõceditur plenaria remiſsio peccatorum viſitantibus Baſilicas SS. Petri & Pauli Apoſtolorum ac S. Ioannis Lateranenſ. & B. Mariæ Maioris de Vrbe; & ſuſpenſio aliarum indulgentiarũ durante dicto Anno ſancto. Conſtitut. *Annus Domini placabilis.*

Inſtituit Collegium Scholarium nationis Scoticæ in Vrbe piè in Orthodoxa fide, bonarum artium ſtudijs inſtruendorum cum redituum aſsignatione. Conſt. *In ſupremo.*

Canonizat S. Raymundum Barcinonenſem. Ord. S. Dominic. Conſt. *Romana Cathol.*

Moderatur conſtitutionem Sixti V. quo ad nullitatem profeſsionis emittendæ à Nouitijs Regularibus, & reducit eam ad terminos iuris communis, cum præſeruatione tamen pœnarum.

rum contra ſuperiores, qui non ſeruata forma eis tradita, eos receperint. Conſt. *In ſuprema.*

Declarat non licere per literas, ſeu internuncium Confeſſario abſenti, peccata ſacramentaliter confiteri, & ab eodem abſente, abſolutionem obtinere. Et prohibet hanc propoſitionem, docendi, defendendi &c. prout ſequitur.

Sanctiſſimus D.N. Clemens Papa VIII. &c. Auditis votis Patrum Theologorum, & re cum Illuſtriſſimis & Reuerendiſſimis Dominis Card. contra hæreticam prauitatem generalibus Inquiſitoribus, maturè ac diligenter conſiderata.

§ 1. Hanc propoſitionem, ſcilicet licere per literas, ſeu internuntiũ Cõfeſſario abſenti, peccata ſacramentaliter confiteri, & ab eodem abſente abſolutionem obtinere, ad minus vti falſam, temerariam, & ſcandaloſam, damnauit ac prohibuit. §.2. *Præcepitque ne deinceps iſta propoſitio publicis priuatiſque lectionibus, concionibus & progreſſibus doceatur, neuè vnquam, tanquam aliquo caſu probabilis defendatur, imprimatur, aut ad praxim quouis modo deducatur. Quod ſi quis illam docuerit, defenderit, imprimi fecerit, aut de ea etiam diſputatiuè tractauerit (niſi forſan impugnando) vel ad praxim directè, ſeu indirectè deduxerit; præter excommunicationem latæ ſententiæ quam ipſo facto incurrat, & à qua non poſſit (præterquam in articulo mortis) ab alio quacunque etiam dignitate fulgente, etiam S. R. E. Maiori Pænitentiario, niſi à pro tempore exiſtente Romano Pontifice abſolui, alijs etiã pœnis arbitrio infligendis, ſubiaceat.*

In generali Congregatione S. Romanæ & vniuerſalis Inquiſitionis habita in Palatio Apoſtolico in monte Quirinali die 20. menſ. Iunij 1602.

Quintilianus Adrianus
Not:

Innouat Conſtitutionem Pauli IV. contra negantes Trinitatem aut Diuinitatem Ieſu Chriſti, vel eius Conceptionem de Spiritu ſancto: vel mortem pro noſtra redemptione; aut Virginitatem B. Mariæ Virg. Conſtit. *Dominici gregis.* Aliaq; multa conſtituit.

Obijt Pontifex optimus anno Domini 1605. quinto Nonas Martij, cùm ſediſſet annos tredecim, menſem vnum, & tres dies, ad quartum Nonarum Aprilium ſedes Pontifica Paſtore viduata extitit.

LEO XI.

LEO huius nominis Vndecimus Alexander Medices ante vocatus, Patria Florentinus, Coſmi Magni Ducis Etruriæ conſobrinus, ex Cardinale SS. Ioannis & Pauli (quem titulum virtutibus eius debitum Gregorius XIII. ei contulerat) Clementi VIII. in Pontificatu ſurrogatus eſt quarto Non. April. anno Chriſti 1605. imperante Rudolpho II. Ante Pontificatum Archiepiſcopatu etiam Florentino fungens, à Clemente VIII. ad Henricum IV. Galliæ regem anathemate iam ab eodem Pontifice expiatum, Legatus de latere miſſus eſt, vbi per annos duos moratus, legatione benè geſta, & pace tandem inter potentiſsimos Hiſpaniæ & Galliæ Reges conſtabilita, Ferrariam vbi Clemens agebat, profectus, magno Pontificis & Cardinalium præſentium applauſu exceptus eſt. Quando verò ad gubernacula Eccleſiæ admotus eſt, tantam ſtatim omnium ordinum ſpem de ſe concitauit, quantam inſperata, & nimis accelerata mors conſternationem omnibus attulit. Nam cùm ad S. Ioannem Lateran. poſſeſsionis capiendæ cauſa, de more, celeberrimo comitatu ſe contuliſſet, à maximis ſudoribus refrigeratus, in morbum grauiſsimum incidit, ex quo 27. Aprilis eiuſdem anni, poſtquam dies 25. Eccleſiæ præfuiſſet, in humanis eſſe deſijt. *Pontif.* 240.

PAV-

PAVLVS QVINTVS BVRGHESIVS.

Abrahamus Bzouius de vita Pauli V.

Patria, Maiores. PAVLVS V. Burgheſius, Camilli nomine ante Pontificatum vocatus, in Orbis amphitheatro, Maiores equeſtri nobilitate illuſtres præcipuè in antiqua Senenſium Vrbe habuit, publicis muneribus, ſumma cum vtilitate Reipublicæ perfunctos.

Parentes. Marcus Antonius Burgheſius, Pauli Quinti pater, ſtudio iuris Canonici dicendi, tuendique notus, multiſque virtutibus famam publicam meritus, tanti apud Paulum IV. Pont. Maxim. propter integritatem, iudicium, cõſiliumque habebatur, vt in arduis, dubijſque Reipublicæ Chriſtianæ negotijs, eo eximio, & propè ſingulari conſultore vteretur. Neq; is tantum, hominem plurimi faciebat, ſed & ſeptem alij Romani pontifices, quibus varijs in muneribus publicis ſpectatam prudentiam, incontaminatamque fidem probauerat, eum inſtar Oraculi cuiuſdam ſuſpiciebant; apud quos in Aula Romana, iſtud honoris propter incomparabiles virtutes aſſecutus fuit, vt Aduocatorum conſiſtorialium DECANVS ET MAGNVS PAVPERVM ADVOCATVS diceretur.

Natales. Inſtitutio, Indoles. Ab hac nobili planta aureus ramus Camillus Burgheſius, Flaminia Aſtalia, illuſtri ſtemmate, rari, & incomparabilis exempli fœmina, anno ſalutis 1552. ad diem 17. Septembr. Romæ natus, & ſacro fonte ablutus, per domeſtica exempla, ſtatim à ſinu, & indulgentia matris, ad omnem honeſtarum artium cultum aſſurgebat. Continebat eum à contage peccantium, præter ipſius optimam, continentiſſimamque indolem, quod in ipſo ætatis flore Sedem, & Magiſtram ſtudiorum Peruſiam habuerit, locum ab illecebris delinquentium vacuum, vrbana comitate, & domeſtica parſimonia temperatum, atque ad priſcam ſeueritatem compoſitum. Erat ſeuerus cum lenitate, comis cum grauitate; cunctator, ſed & celerator maturus; prudens citra fraudem, & dolum; iuſtitiæ tenax, ſed nõ ad ſummum rigorem; omnibus obuius, & expoſitus, humanitatis plenus, animi ingens, rerum maximarum capax; nec niſi ad ſuprema reipublicæ Chriſtianæ munera deſtinatus.

Gradus dignitatum, & officia: Reducem ad Vrbem, per omnes dignitatum Romanarum gradus, ad excelſiſſimum in Eccleſia faſtigium Deus exercere voluit, vt poſtea non tumultuario patrum concurſu, ſed iure meritorum, & quaſi ex totius Orbis vna ſententia, pontifex omnium deligeretur. Referendis vtriuſque Signaturæ negotijs primo Prælatus, multum ſuper alios eminere voluit, facilitate in proponendis, fide in explicandis, diligentia in promouendis, præcipuè pauperum cauſis. Clero Baſilicæ Liberianæ, titulo Vicarij præfectus, quantum alios antecællebat dignitate, tantum antecedere conabatur frequentia ſacrorum, puritate vitæ, ſacrificandi conſuetudine, & rationibus; pietate in Diuam Dei parentem, ac reliquis exercitijs ſacerdotum Antiſtite digniſsimis. Prolegatus Alexandro Peretto, Cardinali Montalto, Bononiam ſubmiſſus, ſtudiorum, & ingenuitatis illam altricem, nemini vrbium Italiæ, à religionis, doctrinæ, & moderationis ſtudio ſecundam, ſanctiſsimis inſtitutis, & exemplis, difficillimis à Sixti Quinti, & Vrbani Septimi morte Interpontificiorum temporibus, integerrimè adminiſtrauit; In hoc munere occupatum, Gregorius XIV. Romam euocauit, & ſacræ Aulæ Auditorem cauſarum renunciauit. Is honore grandiore ſuſcepto, tantum creuit integritatis laude, quantum profecerat dignitate: Iudex, totius erroris expers, inter Iuriſconſultos huius ſeculi, ab amore æquitatis facilè princeps; ad artes, quibus aures curiæ exſurdantur, ſurdus; ad fulgorem, ſiue purpuræ, ſiue auri, ſiue lucelli, oculos nonnullius perſtringentem cæcus; pectoris, ſiue ad refrenandam temeritatem, ſiue ad emendandam imbecillitatem alienam, ſiue ad tutelam illorum, quibus metus à potente, validus, & conſtans; ma-

nus tanta continentia, vt iuſtitiam,& integritatē,& inſtrueret monitis,& doceret exēplis.

Munera publica. In Hiſpanias à Clemente VIII. ad Philippum II. Regem; pro ſuppetijs bello Turcico, à Rudolpho II. Imperatore gerendo, impetrandis, proq; fœderatorum Regni Galliæ Catholicorum rebus, aduerſus Hugonotos graſſantes, Regiæque inhiantes iuuandis, nec non pro alijs reipublicæ Chriſtianæ negotijs, Nuncius cum poteſtate Legati de latere miſſus, parem animū rebus agendis attulit, ſummaque virtutum ornamenta, vniuerſæ Hiſpaniæ exeruit; adeo, vt Philippus Iunior vnicè iam tum eum diligere cœperit, quem non inanibus votis, alterum ſuum fore aliquando parentem diuinabat.

Cardinalatus. Neque Regibus tantummodo, aut Imperatori, verum etiam Clementi VIII. acerrimo rerum,& ingeniorum æſtimatori ſuam in eo munere difficillimo operam tantopere probauit, vt is ex Hiſpanijs reuertentem, ad annum ſalutis M.D.XCVI. die xv. Iunij, inter purpuratos titulo S. Euſebij adſcripſerit, quo in cognoſcēdis Eccleſiaſticis grauiorib. cauſis arbitro, inque adminiſtratione Vrbis, Vicario,& quod potiſsimum eſt, in promouendis, decernendiſque Fidei negotijs, ſupremo Inquiſitore vteretur.

Aſſumptio ad Apoſtolicam Sedem. Ab his ornamentis cognomen *Optimi Cardinalis* aſſecutus, quodque in vniuerſam Eccleſiam dediſſet clariſsimarum virtutum exempla, non difficile, inter ſexaginta ſacri collegij lumina, in oculos ſuffragatorum incurrit, vt à morte Leonis XI. quem aut non creari, aut non mori pontificem oportuerat, non alium inter Candidatos, fatente etiam inuidia, principem Orbis Eccleſiaſtici digniorem iudicarin, quiſnã rorem vniuerſorum, quem à recenti morte Medicei pontificis mœrebant, abſtergeret. Inuitabant & non obſcurioris argumenti portenta. Leone enim vndecimo prænatura morte erepto, cum purpurati in medium conſilia conferrent, Aquila ex palatio Altempſiano, pernici volatu in ſublime elata, poſtquam diutius aerem pererraſſet, tandem ad fortalitium molis Adrianæ, draconi inſculpto, inſigni Gregorij XIII. pontificis gentilitio inſedit, & ex ſe atque dracone ſubiecto, inſigne Cardinalis Burgheſij S. R. E. Cardinalis Propontificis expreſſit; illuſtri indicio, vt omnes ominantes interpretabantur, pontificatus futuri, ad quem illum Deus trahebat. Itaque ad XVI. diem Maij, qui in feriam ſecundam inciderat, Anno Domini M. DC. V. collatis inter ſe Cardinales ſuffragijs, Regium Sacerdotem, illum renunciarunt, & PAVLI V. indito nomine, conſalutarunt: nec multo poſt, die XXIX. Maij, ipſa feſtiuitate ſacratiſsimæ Pentecoſtes, ſacris publicè operaturum, pontificio phrygio ornarunt, & re diuina peracta, diademate triplici coronarunt, Franciſco Sfortia, primo Diaconorū inauguratore.

Vota, Gratulationes, & Tituli. Has vbicas ſpes & acclamationes, ſecuta ſunt vota,& panegyres totius Orbis. Statim enim atq; Reges,& principes Chriſtianos, ſuæ aſſumptionis admonuit PAVLVS, publicatoq; de more Iubileo, pro felicibus pontificatus auſpicijs, orationes,& obſecrationes omnium Chriſti fidelium flagitauit; toto Orbe Chriſtiano, ſolito ardentiores ſupplicationes pro illius felicitate ſuſceptæ ſunt, ac fere eodem temporis momento, aut nō multo poſt aliæ Legationes à Regibus,& Principibus, non tantum Chriſtianis, verū etiam profanis decretæ, ad eum venerunt; quib. poſt ſolemnia gratulationum, fidem, obſequentiam, ſe, ſuaq; omnia, Regna, prouincias, & populos deferebant, encomijſq; virtutum illius, publico in cōſeſſu patrū recitatis, titulos, atq; elogia dignitati, maieſtatiq; ſupmæ addicebāt illuſtria.

Studium orandi, Baſilicas amplificandi, & inprimis Vaticanam. Non fefellit ſpem, aut vota, vel potius decreta de ſe publica, ſed vel impleuit, vel ſuperauit Paulus. Inprimis à cultu diuino Pontificatū auſpicatus, cum ſciret orationē perpetuā, vel ſolā eſſe rebus à Deo impetrandis, rebuſq; præclarè auſpicandis idoneam, eius vſum in quadraginta horas diſtributū, iamque per omnia templa Vrbica dietim per ſingulos menſes, toto anni decurſu à Clemente pontifice introductum, conſtitutione perpetua ſtabiliuit; vtq; ea deuotio nunquam intermitteretur, ſed continua, ſuccedentib. diebus, menſibus,& annis perennaret, aſsignatis templis, præſcriptiſq; pro ea re legibus inſtituit. Cum autem multa Vrbica templa, vel parum nitida, vel aliquantū anguſta, atq; principis Apoſtolorum Baſilicā, toto Orbe venerandā, à Iulio ſecundo inchoatā,& à reliquis pontifi. ib. præſertim vero Gregorio Decimotertio, & Sixto Quinto, non minimū auctā, ſed tamen nondū perfectā, aſpiceret, Cardinalibus, qui titulares ſuas, Chriſti fidelibus, qui reliquas Vrbis, vel inſtaurarent, vel amplificarent, vel ornarent, exemplo præire voluit, Patrumque ſententijs de demolienda iam collabente Cōſtantiniana in Vaticano Baſilica rogatis, cum idea nouæ molis, à Bramante primum, deinde a Bonatota excogitata, neque multū anguſta, neq; ambiendo veteris Baſilicæ ſpatio, Martyrium,

rum, & aliorũ Diuorũ cineribus ſacrato ſatis eſſet, ipſe magno animo vaſtiſsimũ opus molitus, reliquũ Baſilicæ corpus, à Sacello Gregoriano, vſque ad extimã faciem, chorũ, Sacrariũ, Sacella, Porticũ inferiorẽ, & ſuperiorem benedicendis populis, turres campanarias à fundamentis ædificauit, ac fornice templi inaurato; portico inferiore plaſtico opere item inaurato, quod vitam, res geſtas principũ Apoſtolicorũ admiranda maieſtate exprimeret, infernè ſanctiſsimorum pontificum, ſupernè in faſtigio Baſilicæ, impoſitis Chriſti ſaluatoris, & Apoſtolorum coloſſeis ſtatuis, ampliſsimum, ac magnificentiſsimum templum abſoluit, quo

——— non Solymæis
Tanta Rex ſuperum Regi opulentia
Arcanos adyti diſpoſuit locos,

Vt aliquis canebat. *Impenſiſque.*

Eius Baſilicæ extimos, & intimos typos per Martinum Feraboſcum, Palatinis fontibus præfectum, ære inciſos vt Ferdinandus Carolus Parmenſis explicaret, doctoque, & auguſto ſtylo Vaticani collis, & Templi vniuerſa admiranda deliniaret, eo in Vaticanum accito, opus cedro digniſsimum commiſit.

Præterea Paulus, in medio auguſtiſsimi Templi, ſacram Confeſsionem, in qua principium Apoſtolici Senatus,

Sacrati cineres, ætherei tenet
Quos Roma Imperij pignus,

requieſcunt, ad Innocentianos vſq; cãcellos aperuit, columellis auro textili, perſimili lapide foras circũdedit, gradus marmoreos, quib. ad intima deſcenderetur, collocauit, parietes hinc inde inſignib. & alijs ornamẽtis ex precioſiſsimis variorũ colorũ lapidibus incruſtauit; pauimentũ eiuſd. ad ſtuporẽ admirãdo opere teſſellato ſtrauit: oſtiũ intermediũ ærea crate inaurata inter aliquot colũnas pulcherrimas cõcluſit, altrinſecus duas ſtatuas ex metallo deauratas, alterã Diui Petri, alteram S. Pauli in loculamẽtis exteriorib. repoſuit: lãpadẽ argenteã ingentis põderis, & pretij, quæ quatuor alias inter minores dieb. ſolẽniorib. luceret, appendit, ac tale opus perfecit, vt qui oculis nõ cõſpexerit, vix mente poſſit concipere. Pauimenta veteris Baſilicæ Conſtantinianæ ea parte, qua à Sacello Gregoriano, tholũ, & eius periſphærium vergit, fornicẽ, quem nunc ad aram maximã pedibus terunt, ſuperinduxerat Iulius II. nè memoriæ tot Diuorũ, qui indidem conditi, extremã Archangeli ad iudiciũ vocantis vocẽ auidè expectant, interirent, fornix ſuperinducta, Baſilicã ſubterraneã effecit religione venerabilem. Eius aditũ, & à ſarcophago Pauli III. & à columna marmorea, cui in templo Salomonis Saluator innixus verbũ ſalutis diſſeminabat, & quæ inde Romam allata, ſanandis energumenis remedio eſt, è regione poſita, Paulus V. aperuit, gradibus vtrinq; poſitis marmoreis deſcenſũ facilem fecit, cryptas interiores multorũ corporibus Sanctorũ diuites exornauit; antiquaræ Baſilicæ ſacras imagines, ſculptas, cælatas, & ſiue muſiuo, ſiue penicillo depictas, eodem intulit, pulcherrimoq; ordine diſtributas, parietibus inſeruit; polyandriũ oſſibus omniũ ſancta opinione defunctorum, quorum corpora è loculis ſuis, noui templi gratia oportuerat erui, vt cõmuni conditorio requieſcant, conſtituit, memorias veteres, aut deuotione, aut antiquitate, aut artificio, præſtantes, aptiſſimè collocauit; & inter has iconam ſanctiſſimæ Deiparæ Virginis, quæ (vt antiqua habet traditio) inter columnas porticus veteris Baſilicæ, impia manu in facie percuſſa, ſanguinem fuderat, cultui fidelium expoſuit: Eleutheri, Hygini, Ioannis Primi, Sixti Primi, Anacleti, Lini, quorum ſacra pignora iſthic condita ſunt, & aliorũ Sanctorũ, nec nõ miraculorum, quæ ad Baſilicã aliquando contigere, typos coloribus exprimi curauit; clathris ferreis confeſſionem principis Apoſtolorum intrinſecus clauſit; magnam vim lapidum precioſorum ad eius arcã, intimioremq; receſſum ornandum reliquit, atque lampadum argentearum multitudine locum illuſtrauit. Sacra Diuorum pignora, è vetere Baſilica in ſacrarium illata. Diui Gregorij Magni, ſanctorũ Simonis, & Thaddæi Apoſtolorum, ſanctorum Leonum Primi, ſecundi, tertij, quarti, ſanctæ Petronillæ, ſancti Ioannis Chryſoſtomi, ſancti Bonifacij Papæ, ſanctorum Proceſſi, & Martiniani, arcis munitiſsimis concluſa, in aris peculiaribus nouæ Baſilicæ recondidit. Sacrum Sudarium vultu Redemptoris inſigne; Lanceã, quæ latus Domini Ieſu aperuit, & Clauam S. Andreæ, fratris B. Petri Apoſtolorũ Coryphæi, in locum eminentiſſimum, ex quo ſtatis dieb. venerationi exhiberentur, extulit: Portam æneam omnium è vetere templo maximã, rebus ab Eugenio Quarto, geſtis in ea fuſili artificio expreſſis conſpicuã, ad magnitudinem valuarum nouæ Baſilicæ, auctis ſupernè, & infernè ex metallo fuſo tabellis, aptauit, intermedioq; oſtio impoſuit; Aream ſuperiorem, & inferiorem, qua aditus ad Baſilicã eſt, cõplanauit, amplificauitq;, paraſtadis definiuit, lapide Tyburtino conſtrauit; iconam in nauiculæ fluctuantis, muſiuo opere à Iotto celeberrimo expreſſam, ex veteris templi ruinis, integro in pariete cõſeruatam, muro, qui à parte Palatij atrææ ampliſſimæ imminet, inſeruit, eidemque fontem, quinq; tubis aquam eructantem, commoditati peregrinorum ſuppoſuit: veterum ſcalarum gradibus amotis, ſcaliſque antiquis reſtitutis aſcẽſum ad Baſilicã cõmodiſſimum inſtaurauit, ſanctorũ Petri, & Pauli marmorea ſimulachra

lachra, olim à Pio Secũdo ſcalis impoſita, expoliri, ornari curauit, eiuſque pontificis nomine repoſuit. Vt ad eandem Baſilicam, è Palatio Vaticano pro maieſtate pontificia eſſet deſcenſus, veteribus anguſtis, obſcuriſque ſublatis, nouas è Vaticanis ædibus ſcalas, Tyburtino lapide leniſsimo deſcenſu extruxit, in quarum veſtibulo aſcendentibus è porticu Baſilicæ, ſtatua Sancti Petri marmorea, elegantiſsimo opere ſculpta in aſpectum ſe porrigit, ingenti veneratione ſimul ac maieſtate.

Sacellum Sanctiſſimæ Deiparæ in Exquilino.

Secundum hæc, ad Liberianam quoque Baſilicam, turrim campanariam, repetito ictu fulminis concuſſam, inſtaurauit, ſtabiliuit, plumbo operuit; campanam ingentis ponderis, magnitudiniſque eximiæ vitiatam, aucto pondere, in honorem Dei Genitricis Mariæ reficiendam curauit: ſacrum veſtiarium, ad ſiniſtram ianuæ maximæ eiuſdem Baſilicæ ampliſsimum, ornatiſsimumque & huic adiunctum auguſtiſsima forma Odæum extruxit, inque eius parte ſuperiore commodiſsima pro canonicis conclauia ædificauit. Sacellum Burgheſianum B. Virgini, ſiue amplitudinem ædificij, ſiue elegantiam operis, ſiue opulentiam, venuſtatemque conſideres, ad miraculum pulcherrimum, extrinſecus Tyburtino lapide, intrinſecus Carrarienſi marmore, vbi viliſsimè; nam alias Numidico, Chio, Phrygio, Alabaſtrite mellei coloris maculoſo: in quod vetuſsimam Beati Lucæ Euangeliſtæ manu depictam Deiparæ effigiem transferret, à fundamentis extruxit, Aramque maximam cum loculamento pro ea effigie, quattuor columnis altiſsimis ex Iaſpide circumdato, Topatio, Granata, Rubino, Smaragdo, Chryſolyto, Onyce, Amethyſto, cæruleo Perſico, & alijs incomparabilibus gemmis ornatam, Reginæ Angelorum in cœlos aſſumptæ, cuius imaginem auro, monilibus, torquibus aureis, gemmis variegatis, vnionibus, & lapidibus pretioſiſsimis operuit, conſecrauit.

Nullis exæquandum opibus, ſiue arte, vel aui
Venturi ſtudij, Pontificumue manu.

vt Nicolaus Alemanus, Vaticanæ Bibliothecæ Profectus expendebat. Addidit præter hæc Sacello ſuppellectilem auream, & argenteam, crucem ſcilicet magnam argenteã ponderis libr. 128. pretij 2150. aureorum. Duodecim Apoſtolorum ſtatuas argenteas, pret. 6000. aureorum. Sex candelabra argentea inaurata, cum argenteis aqualibus lib. 156. pret. 3000. ſcut. Duo magna candelabra argentea ad gradus aræ, ad funalia ſuſtinenda libr. 114. pret. 1400. aur. Sex varia Sanctorum capita argentea libr. 114. pret. 2030. aur. Sex brachia Sanctorum argentea cum paraſtadis l. 96. 4. pret. 1200. Duo fercula argentea cũ paraſtadis l. 23. :: pret. 500. num. Coronicẽ gemmis diſtinctam 12. m. aur. Lampadem argenteam libr. 31. pret. 500. num. Pixidem pro Sacroſancta Euchariſtia ſeruanda libr. 1. :: pret. 30. num. S. Agnetis reliquiarum ferculum, cum paraſtadis ex inaurato argento, octo rubinis circundantibus criſtallum ad ſtellæ figuram libr. 7. pret. 300. num. Sex vaſcula argentea pro floribus ſuſtinendis libr. 24. pret. 400. num. Calicem aureum cum patena, adamantibus, rubinis, ſapphiris, & ſmaragdis ornatum libr. 3. vnc. 8. pret. 800. aur. Sex calices argenteos libr. 10. pret. 200. num. Quattuor pollubra argentea cum aqualibus libr. 18. pret. 145. num. Duas aureas roſas 1000. aur. pret. Sanctæ Emerentianæ Virginis & Martyr. reliquiarum ferculum è montano cryſtallo, maximo artificio elaboratũ, gemmis, & auro exornatum. Sanctæ Cæciliæ Virginis & Martyris reliquiarum ferculum, mira arte ex auro confectum, adamantibus, ac varijs gemmis inſigne. Quattuor candelabra argentea, vna cum Cruce, & lampade pro Sanctæ Franciſcæ ædicula; totidem pro oppoſita Sancti Caroli. Manum argenteam pro Sancti Gregorij Papæ VII. reliquia conſeruanda. Duo diademata aurea gemmis diſtincta, Angelorum par nobile ex auro. Monilia aliquot pretioſiſsima, & torques aureos gemmis variegatos, pro ornatu imagines Sanctiſsimæ Virginis, lamina argentea facie tenus contectæ; quam ad diem XXVII. Ianuarij Anno Domini 1613. ſolenni ritu in Sacellum inferendam curauit, Sacro Cardinalium Collegio, & vniuerſo Clero Romano, ante imaginem longo ordine procedentibus, donec intra ædiculam laminis inauratis circũcluſam inferretur: collata in eam rem Indulgentia plenaria his, qui proceſsioni interfuiſſent, ſi modo confeſsi, ac ſacra Cõmunione refecti, pro Chriſtianorum Principum concordia, hæreſum extirpatione, ac Sanctæ matris Eccleſiæ exaltatione, pias ad Deum preces effudiſſent. Super hæc aliam quoque ſuppellectilem innumerabilem, atque pretio inæſtimabilem, ad altarium, Sacerdotum, ac Miniſtrorum altaris vſum, ornatumque ei-

dem

Digitized by Google

dem Sacello contulit; Organum artificio inſigne addidit; Collegium Sacerdotum, qui rem diuinam ibi quotidie perpetuo facerent, conſtituit; Cãtores qui ſingulis dieb. Sabbathi Lytanias ibidem concinerent, conduxit, miniſtros reliquos aſsignauit, & prouentus annuos locupletes ſingulis in perpetuum, cum neceſſarijs omnibus ad vſum Sacelli addixit, edito de ea re diplomate.

Columna Reginæ Cælorum dicata erectaq.

Parum porro fuerat Paulo V. ædem hanc incomparabilem excitaſſe, marmore, gemmis, vnionibus, monilibus, auro, argento, ſtatuis, picturiſque exornaſſe, ſacro inſtrumento inſtruxiſſe, & Clero peculiari redditib. attributis ad æternandũ Dei, & Diuæ parẽtis cultũ auxiſſe, niſi etiam æternitati vim inferre voluiſſet, in erigenda ſtatua Coloſſea ærea, eiuſdem Reginæ Cælorum, quæ vniuerſam Vrbem ex Exquilino proſpectaret, potentiſsima omnium Soſpitatrix. In ruinis Templi Pacis, quod omnium maximum ab Imperatore Veſpaſiano ædificatum, temporibus Commodi conflagrauit, extabat columna ſtriata marmorea admirandæ altitudinis, quæ fornicis latus annexum fulcire videbatur. Eam Paulus V. inde eximi, atq; in Exquilini montis aream meridionalem ingentibus operis transferri, in plateæ medio, baſim excitari, anteque Liberianam Baſilicam, ſuperimpoſita ei glorioſæ Virginis, Saluatorem geſtantis, ærea inaurata imagine, collocari præcepit, vt monimentum honoris, & cultus Diuæ Deiparentis, ſanctiore loco omnibus occurreret. Vt autem cunctos iſtud Orbis miraculum aſpicientes ad deuotionẽ excitaret, omnibus, qui eandem Sacram imaginem venerantes genu flexi ante illam, pias ad Deum preces effudiſſent, quibus diebus id egiſſent, tres annos, & totidem Quadragenas indulgentiarũ largitus eſt.

Quirinale Sacellũ aſſumptæ Virgini ſacrum.

Non ſatis erat animo vere magno Pauli Pontificis, Exquilinum collem pietatis ſuæ monimentis occupaſſe, niſi etiam Quirinalem, eidem Diuæ Deiparenti conſecraſſet. Itaque in ampliſsimo Pontificali Palatio, quod maiore ex parte auxit, & in auguſtiorẽ, commodioremque formam redegit, aliud auguſtiſsimum, illuſtriſsimumque Sacellum longitudine 180. latitudine 60. palmorum nullis æquandum laudibus, nullis imitandum fere Principibus, eidem Sacroſanctæ Virgini à fundamentis extruxit, aula Regia adiuncta, amplificauit, inaurauit, & lapidibus pretioſis, picturis, ſculpturis, opere plaſtico, columnis inæſtimabilibus, aulæis ornauit: in quo omnia oculis obiecta venuſtatem maieſtati commixtam tantopere ſpirant, vt ad Regni ſyderei deſiderium, & ad pietatem in Virginũ Primiceriã, vel ſolo aſpectu inflamment.

Alia cæleſtibus nonnullis ornamenta profuſa & hinc alijs exempla oblata SS. Prelata.

Præter hæc Paulus V. Diuis, Agneti, & Emerentianæ Virginibus, & Martyribus, aram ex pretioſiſsimis lapidibus opere theſſallato florido, in earum Templo extraurbano erexit, illarumque ſacra pignora in arca argentea, pretij V. M. nummorum aureorum recondidit, Sacris pontificijs cum maieſtate faciendis, tyaram Epiſcopalem, adamantibus, & vnionibus ditiſsimam, pretio LXX. M. aureorum comparauit. Lauretanam Diuæ Deiparentis ædem, inæſtimabilibus donarijs locupletauit. Eremo Monachorum Camaldulenſium, Congregationis Montis Coronæ fundandæ, ſolum ſupra Tuſculanos colles attribuit. Scipioni Cardinali Burghelio, ex ſorore nepoti; qui Baſilicam Diuo Sebaſtiano Martyri ſacram, vetuſtate collabentem, nobiliſsimo opere nouam reſtitueret, an faceret, Catacumbarum ingreſſum exornaret, & laquear auratum in Templo S. Chryſogoni poneret, imo & ipſam Baſilicam ex ruinis, in hanc, quam videmus, magnificentiſsimam formam excitaret, auctor fuit. Cardinales quamplures, & in his Marcellum Lantem, & Maffæum Barbarinum, illum vt in foro Boario, iſtum vt in Baſilica S. Andreæ (quam ingentibus impenſis Alexander Cardinalis Mõtaltus inchoatam, ad faſtigium vſque continuatis operis, etiam vita functus, perficiendam curat) elegantiſsima Sacella extruerent, diuitarentque, exemplo incitauit. Ab illius præterea exemplo exurgunt in Vrbe magnificentiſsima Templa Diuo Carolo Borromæo, alterum in regione Arenulæ, alterum via Flaminia, Sanctiſque alijs alia, inſigni munificentia piorum excitata. Ab eiuſdem cura, Monaſteria, Redemptionis captiuorum, S. Franciſci Conuentualium, & S. Auguſtini, quos vocant Reformatorum, Dominicanarũ, & Thereſiarum, nec non confraternitates, S. Spiritus, S. Benedicti, & aliorum, in lucem emerſerunt, & pietatem Vrbicam amplificarunt. Ad ipſius æmulationem, ſuppellex ſacratior, ex auro, argento, gemmis, lapidibus pretioſis, ſerico, holoſerico, & alia diuite materia, in omnibus Vrbis Baſilicis, Templis, Oratorijſque, adeo in immenſum creuit, vt nunquam res Eccleſiaſtica Vrbana ditior, ſpendidior, cultiorque fuerit.

Religio. Cæterum Paulus Eccleſiaſticum tam diuitem, tam ſplendidum, & magnificum apparatum, non ad pompam exteriorem, neque ad oſtentationem puerilem; ſed vel ad conciliandam rebus diuinis maieſtatem; vel ad excitandam venerationem, deuotionemque comparauit. Quotidie antequam auguſtiſsimam hoſtiam litaret (litabat autem quotidie, vſque ad diem Dominicum, qui mortem immediate præceſsit) genu ante Sacerdotem humi poſito, noxas, ſi quas in tractatione negotiorum totius Orbis contraxiſſet, humiliter accuſabat, proque ijs ex Sacerdotis præſcripto abunde faciebat: mox orationibus priuatis, præparato animo, ad ſacram Aram, ſiue priuatam, diebus ſingulis; ſiue publicam, vel in Sacello pontificio, vel in Baſilicis, pro feſtiuitatum ratione accedebat, tam compoſito corpore, geſtu, manu, vultu, oculo, vt omnia fere eius membra, nutus, motus, deuotionem, puritatem, & præſertim venerandum de rebus cœleſtibus ſenſum ſpirarent, & illum velut ideam Chriſtiani Sacerdotis, ad exemplar omnium ſancte ſacrificantium proponerent. Præter ſacrificandi, & horas diurnas, nocturnaſque ſumma cum attentione recitandi, nunquam toto pontificatus tempore intermiſſam conſuetudinem, alia pietatis exercitia adiungebat; priuatis orationibus fere in ſingulas horas, (cui rei fere in omnibus cubiculis genuflexoria, cum aliqua pia imagine proſtabant,) diuinam clementiā ſupplex implorabat; Lytanias de Beatiſsima Virgine, quotidie frequentiſsime, neque ſine peculiari affectu in Diuam (cui poſt Deum omnia ſe debere fatebatur) recitabat; noctu concubia vigilias vigilijs continuabat; quoties vel tonuiſſet, vel aliquid aduerſi renunciatum fuiſſet, ad obſecrationes procumbebat: neque modo ipſe orabat, ſed & vtriuſq; ſexus, quos alicubi in Cœnobijs nouiſſet præ alijs deuotiores, ad orandum inuitabat, rebuſq; vel publicè, vel priuatim afflictis, præſidium ab oratione expectabat.

Pietas in Cælites. Quod autem certiſsimè ſciret, ſanctos vita functos cum Chriſto in Cœlis regnantes, potentiſsimos eſſe ad promerendam gratiam diuinam, illos demereri cupidus, honores eis publicos decreuit; ac inprimis, ne paſsim, ac intempeſtiue de originatione Diuæ Deiparentis, diſſereretur, innouatis Sixti IV. & Pij V. nec non Concilij Tridentini ſanctionibus prohibuit. Eiuſdem Sacroſanctæ Deiparæ imaginis à S. Luca depictæ, & in Sacellū Burgheſianum illatæ, memoriam translationis anniuerſaria ſolemnitate perpetuo celebrandam conſtituit. Sodalitati primariæ eiuſdē Diuæ, quæ à Roſario nomen habet, priuilegia a XVII. Pontificibus Romanis conceſſa, reſtituit: quamplurimis Confraternitatibus illius ipſius Reginæ Angelorum, ſiue recens inſtitutis Indulgentias, & gratias ampliſsimas conceſsit. Secundum Diuæ Deiparentis cultum, Carolum Borromæum, Cardinalem, Archiepiſcopū Mediolanenſem, & Franciſcā Romanam, in ſanctorum Cathalogum ſolenni ritu retulit; Ignatium Loyolam Societatis Ieſu conditorem, Franciſcum Xauerium Indiæ Apoſtolum Philippum Nerium Florentinum Congregationis Oratorij Romani, & Magni Cardinalis Baronij in Chriſto vel parentē, vel præceptorem, Thereſiam Virginem, Diſcalceatorū Carmelitarum auctorē, Ludouicum Bertrandum Dominicanum, Thomam Villanouanum Auguſtinianum Archiepiſcopum Valentinum, Iſidorum Madritienſem Hiſpanum, Beatis adnumerauit; ſancti Vbaldi Epiſcopi Eugubini profeſſoris Ordinis Canonicorum Regularium Lateranenſium feſtiuitatem innouauit, ſeu reſtituit: ſancti Cazimiri Iagellonidis officium, Sigiſmundo III. Rege Poloniæ, & Sueciæ, necnon Euſtachio Volouicio Epiſcopo Vilnenſe (in cuius Eccleſia Diui exuuiæ repoſitæ) poſtulantibus vbique Eccleſiarum recitari mandauit, ac Breuiario, & Miſſali Romanis inſeruit: Officiū, & feſtum Angelo Cuſtodi conſtituit; B. Staniſlaum Koſtkam Polonum, B. Aloyſium Gonzagam Societatis Ieſu lilia, Margaretam Caſtellanam, & Iacobū Venetum Dominicanæ familiæ lumina, B. Phillippum, & Peregrinum Ordinis Seruitarum decora, cultu ampliore affecit; vtque Pio Quinto anteceſſori, promeriti aliquando decernantur ab Eccleſia honores, vitæ, actionum, & miraculorū ipſius, quibus etiamnū ſanctitatem illius Deus illuſtrare dignatur, inquiſitionem, Cardinali Millino Vrbis Vicario delegauit; vtque tabellæ votiuę ſepulturę ſanctiſsimi Pontificis appendantur, affiganturque permiſit: Sacratiſſimo ſanguini Ieſu Chriſti, Ordinem militarem, à Vincentio Gonzaga Duce Mantuę inſtitutum: ſacris S. Franciſci Stigmatibus officium, tam horarum, quam ſacrificij formulis adſcriptum probauit; Eccleſias ſeptem Vrbi-eas peculiari exercitio pietatis à ſuperioribus pontificibus deſignatas, quantum per negotiorum molem licuerat, deuotiſsimè quot-

anans

annis viſitauit; vtque ab Vrbana multitudine, ad exemplũ peregrinantium frequentius inuiſerentur, ampliſsimis indulgentijs propoſitis inuitauit; earundemq; indulgentiarum, & gratiarum ſpiritualium largitione, tum ad cultum Sanctorum, tum vero præcipuè ad frequentiam Euchariſtiæ, necnon ad ſeueriora, exactioraque Chriſtianæ deuotionis, quæ paſsim a numeroſis ſodalitatibus in dies edebantur, eduntur que exempla prouocauit. Inde enim in Vrbe, & exinde in multis Italiæ ciuitatibus mos inoleuit, gregatim, tum Baſilicas Sanctorum viſitandi, tum ad myſticum edulium pretioſi corporis Chriſti, ingenti cũ ardore accurrendi. Aliquando ad XXX. M. capitum cenſentur Romæ, ad communionem, quam vocant Generalem, frequentius, vel à Patribus Societatis Ieſu, vel ab alijs Religioſis ex occaſione, vel neceſsitatum Eccleſiæ, vel feſtiuitatum præcipuarum renouatam; vt non omiſerim in omnibus fere Templis, Oratorijſque, tum publicis, tum priuatis, fermè in ſingulos dies Sacram Synaxim à numeroſa populi deuotione frequentatam; & alibi in Cœnobijs Sanctimonialium bis, terue communiter in hebdomadas repetitam; ab exemplis, & monitis Pauli pontificis, ſummo ſtudio conantis efficere, populum ſibi commiſſum, vt eſſet gens ſancta, populus acquiſitionis, bonorum operum ſectator.

Domeſticorum deuotio. Nec ipſe tantum ad Sanctitatis ſolemnia, aſsiduis greſsibus præiuit, verum etiã domeſticam familiam in eodem curſu præcedere alios voluit; tam rigidus ſeuerioris vitæ exactor, vt ſi quem ex ſuis vel aurium macula notatum, laborantemq;, vel per ſuſpicionem deprehendiſſet, ſtatim cenſura acriore animaduerteret, Palatinaq; aula eijceret, præſertim, ſi quem è Sacerdotio, vel non frequentius, vel non ſanctius ſacris operantem, è non Clero autem ad diuinorum amorem, & ad frequentiam Sacramentorũ remiſsionem accepiſſet.

Vrbani Cleri ſanctitas. A familiari Clero, & populo, ſeu a Palatina, ad Vrbis, & Orbis ſanctuariũ oculis contentis, nihil magis, quam ſanctitatem. & præſertim Regularis curauit: data Cleri ſecularis cura in Vrbe quidem Cardinali Vicario, Garziæ Millino huius ſec. li in ſeruanda Eccleſiaſtica diſciplina Ambroſio; in Orbe autem Nuncijs Apoſtolicis, qui prælatos Eccleſijs pontifices, præpoſitoſque ad omnem ſanctitatem admonerent: non ignarus, ſanctuarium ſanctum eſſe, & dici debere, Sanctorumque cultum, ac miniſterium ſanctitatem exigere.

Ad hæc porro, & alia grauiſsima vniuerſalis Eccleſiæ negotia tractanda, cum ſe diuino implorato præſidio, Sanctorumq; patrocinio, parem reddidiſſet; neq; tamẽ ambigeret, ibi plurimam ſalutem eſſe, vbi plurima conſilia adeſſent; eaq; propter & Moyſen, quamquã ſpiritu diuino plenũ, ſeptuaginta ſeniores rebus adminiſtrandis idoneos, in ſanctiorem ſenatum legiſſe; & melioris Teſtamenti Conditorem Ieſum, ſupremũ Orbis moderatorem, Apoſtolicum Collegium, & ſeptuaginta diſcipulorum miniſterium inſtituiſſe; & Vicarios Chriſti, Chriſto proximos, Petrum, Linum, Cletum, Clementem, Senatum Presbyterorum, quos poſtea Cardinales poſteritati appellare libuit, ad conſilium in rebus Eccleſiæ grauioribus admiſiſſe, eorumque prudentia, dexteritate, conſtantia, integritate, cæteriſque virtutibus Apoſtolico Senatu dignis, Sedem Apoſtolicam, & vniuerſalẽ Eccleſiam ſtetiſſe, ac ſuper eos *Cardinales terræ, Dominum poſuiſſe Orbem*; Ea propter in locũ decedentium patrũ purpuratorum, inprimis quidem velut mentis ſuæ interpretẽ, accedentium autẽ fiduciarium ſequeſtrem, ac mediatorem, Scipionem Caffarellum, ex ſorore nepotem, in familiam Burgheſiã translatum, eaque de cauſa à complexibus parentum præmature ereptum, & ad bonarum artium gymnaſia ſtipendijs ex proprio collatis miſſum, ſancteque educatum; poſt eum vero, ex omnibus Chriſtianitatis nationibus, quantum commode fieri potuit, lectiſsimos, ſiue iudicio proprio, ſiue à commendationibus principum Chriſtianorum, rebus Eccleſiæ, Imperij, Principum, Regnorum, Prouinciarum ſtabiliendis, tranquillandiſque, Cardinales aſciuit, omnes toto tempore pontificatus numero LX. maiore ex parte, ſanguine, & cogitationibus illuſtres, Theologiæ, vel Iuriſprudentiæ doctrina inſignes, rerum vſu doctiſsimos, meritis in Rempublicam Chriſtianam clariſsimos, fulcra Eccleſiæ, ac Reipublicæ Chriſtianæ. Eorum hæc ſunt nomina, atque cognomina. *Sacer Senatus Cardinaliũ.*

Ex his Scipionem Burgheſium, ad conſortium, curarũ, & laborum, adeoque ad publicæ ſpem felicitatis vocatum, virtutibus, quæ populi amorem, & ſalutem conciliarent, informare voluit; Huic nihil magis inculcabat, quam vt ad conſcientiam, & ad famam reſpiceret. Conſcientiam, vt rectè factis, Deo probaret, famam, non ex auræ creditis leui verbis, neque ex notis marmoribus defixis au- *Cardinalis nepotis inſtitutio.*

Digitized by Google

cuparetur, quod illa ſenſim diffluntur, nec meritis parem per labentia ſecula reddant murmure gratiam; iſtas tempus edax paulatim deterat, & lapſu multiplici exedat. Quæreret itaque illam à Solis benefici imitatione, à promouendis conatibus eruditorum, à benefaciendi ſtudio; à cogitationibus, & auſis præſtantiorum facinorum; & ab ornatu virtutum, nepote pontificio dignarum: propter quas illum, & luces requirerent gentium, & ingens aliquando nomen eius, latentibus, atque patentibus animorum ſtudijs inſcriberent, vel etiam luce deſcriberent ſyderum.

Quo ritu Herculeus labor
Cæli ſydere pingitur.

Edicebat breuiter;

Imitare PAVLVM SCIPIO,
vt metuas nihil.

Epiſcopi, alijq; Prælati.

Cumque præ oculis haberet, quod ouium Chriſti ſanguinem, quæ ex malo negligentium, & ſui officij immemorum paſtorum regimine peribunt, Dominus noſter Ieſus Chriſtus de manibus eius eſſet requiſiturus; ſummo ſtudio, exactaque diligentia iſtud præcipuè curauit, & ſpeculatoribus vbique terrarum deſignatis, in hoc vnicum incubuit, vt bonos maximè, atque idoneos paſtores ſingulis Eccleſijs præficeret. Ea propter, potiſſimum, vel ex cœnobijs (ex ſola Dominicana familia, ad LX. circiter Epiſcopos creauit) vel ex Domibus religioſorum Clericorum in communi viuentium, vel in aliqua pia Sodalitate nutritorum, homines aſſumebat, & quaſi à complexibus Rachelis auellebat, quos adminiſtrandis Eccleſijs imponeret; ſciens ex hoc Theatro virtutum, plerumque ad omnia conſtanter, & ſanctè agenda aptiſſimos eminere. Eos vero quamquam per omnia tentamenta probatos, & a teſtimonio; etiam eorum, qui foris ſunt, apprimè commendatos haberet, non tamen temere, neque inconſulto patrum ſenatu, neque ſine præuio experimento, ſed maturè, ſed ex ſententia ſacri ſenatus, & per multa argumenta exercitatos, clauo admouebat: à qua vigilantia iſtud feliciſsimè accidit, vt Eccleſiarum Antiſtites, eius temporibus, admiranda ſanctitatis, & probitatis laude effulſerint, datiſque in populum ſingularibus virtutum exemplis, ſibi ſubiectas oues, pro maiore parte ad Chriſtianæ perfectionis formam conformarint: vt ſi quando, illius certè pontificatu fuerit Eccleſia catholica, ſine ruga, ſine macula, neque habens aliquid huiuſmodi.

Cleri vniuerſalis reformatio.

Contulit plurimum ad emaculandam Eccleſiam, inferioris Cleri, cui multam operam Paulus adhibuit, reformatio: quandoquidem arbitraretur, nihil eſſe, quod alios magis ad pietatem, & Dei cultum aſsiduè inſtruat, quã eorum vita, & exemplum, qui ſe diuino miniſterio dedicarunt. Huius rei curam in Vrbe, Vicario Cardinali, alibi vero Prælatis Eccleſiarum commendare nunquam intermiſit; vtque alias à ſummis pontificibus, & à ſacris concilijs, præcipuè vero à Tridentino, de clericorum vita, honeſtate, cultu, doctrinaque retinenda, ac ſimul de criminibus, nec non ſecularibus negotijs fugiendis copioſè, ac ſalubriter ſancita fuerunt, eadem ſanctè, & inuiolabiliter ſeruarentur. Huic rei concilium totius Cleri Gallicani Pariſijs, & aliud prouinciale in Belgio, alia autem plurima alibi comprobauit; vtque Prælati Eccleſiarum ad præſcriptum eorum, vitam ſuam, ac totius Cleri componerent, inuigilauit. Præterea Clero Vaticano, vt reliquis exemplo eſſet, canones præſcripſit.

Regularium cura, & in eos beneficia.

Ante omnia vero, cum non ignoraret, ex monaſterijs piè inſtitutis, & rectè adminiſtratis, multum in Eccleſia Dei ſplendoris, atque vtilitatis oriri, in hoc etiam potiſsimum vigilantiam pontificiam exercuit, vt omnes Regulares tam viri, quàm mulieres, ad regulæ, quam profeſsi ſunt, præſcriptum, vitam inſtituerent, & componerent, atque inprimis, ad ſuæ profeſsionis perfectionem; vt obedientiæ, paupertatis, & caſtitatis, ac ſi quæ alia ſunt alicuius Regulæ, & Ordinis peculiaria vota, & præcepta, ad eorum reſpectiuè eſſentiam, nec non ad communem vitam, victum, & veſtitum, conſeruanda pertinentia, fideliter obſeruarent. Huic rei, vbi quidem collapſa eſſet vetus, & regularis diſciplina, vt inſtauraretur; vbi autem conſeruata eſſet, vt conſtantius perſeueraret, inprimis Prælatos ſanctitate morũ inſignes, & zelo perfectionis ſpiritualis ęſtuãtes pręfici, aut pręficere voluit: deinde Protectores Ordinib. impoſuit: viſitatores, vbi opus erat, deſtinauit; priuilegia fere omnium Regularium; aut confirmauit, aut innouauit; inde etiam ſaluberrimas leges, vel condidit, vel moderatus eſt, vel ad vſum reuocauit; & ne quid ab eo deſideraretur, gratijs, indulgentijs, fauoribus, largitionibus, & alijs Apoſtolicæ benignitatis ſignis, ad perfectionis faſtigium omnes inuitauit.[b] Confirmauit inter alios Caſsinenſibus, Ciſtercienſibus, Cæleſtinis, Mercenarijs

vtriuſque

vtriuſque inſtituti, Baſilianis, Fulienſibus, Canonicis regularibus, Dominicanis, Franciſcanis, Carmelitis, Eremitis S. Auguſtini, Seruitis, Montis Virginis, Montis coronæ, Ieſuatis, Ioannitis, Congregationibus Oratorij, S. Maioli, Clericorum infirmis ſeruientium, Theatinis, Societatis Ieſu, S. Stephani, S. Iacobi Ordinibus, Paulinianis, & alijs Religioſis priuilegia, dato ſingulis Ordinibus ſingulo diplomate.

Erudiendi populi ſtudium.

Reformato ad hunc modum Clero tam Seculari, quam Regulari, quo velut colono ad excolendam vineam Dominicam, adque vberes fructus animarum faciendos vteretur, ad id, quod præcipuum eſt officij pontificij, *vt fratres confirmaret*; & Fidem Orthodoxam, aut propagaret, aut tueretur, animam intendit. Ergo, vt maiorem authoritatem D. Thomæ Aquinatis, doctrinæ clariſsimæ, contra calumniam, aut odium conciliaret; illum ipſum, *Doctorem, ſplendidiſſimum Fidei Athletam, cuius ſcriptorum clypeo militans Eccleſia, Hæreticorum telæ feliciter eluderet*, appellauit, honoreſque huic *Diuinæ voluntatis Angelico*, vt Clemens VIII. nominabat, *Interpreti*, in vrbe Neapolitana decretos, atque ab eodem Clemente conſtitutos comprobauit; ea inetntione, vt ad diuinum illius eloquium, cæleſtemque doctrinam, oraculis, & miraculis illuſtratam, atque apud remotiſsimas etiam nationes, ſumma cum Chriſtiani nominis laude, atque Eccleſiæ vtilitate celebratam, Cletum erudiendis populis, tuendæque fidei Catholicæ deſtinatum, alliceret; vt poteex quo ſolo, vel ſolo, ac vnico, omnis veritatis promptuario abunde colligerent, radios ad illuſtrationem mentium, clypeos ad defenſionem Eccleſiæ; omnemque armaturam fortium, ad deſtruendam quantumuis à portis inferi conferruminatam munitionem hoſtium atrocium.

Propagationis fidei deſiderium & fructus, præſertim in Indijs.

Præterea cupiens, Ordinis Carmelitarum fratres Diſcalceatos in pio propagandæ religionis zelo confouere, nihilque, quod conuertendis ad fidem infidelibus, & reducendis Hæreticis opportunum in Domino iudicabat, prætermittere, in ædibus per dictos fratres in monte Quirinali prope Eccleſiam Monaſterij Monialium ſanctæ Suſannæ, Romæ nouiter erectis, vnum Seminarium dicti Ordinis Congregationis Italiæ, ſub inuocatione ſancti Pauli, in quo prædicti Ordinis fratres, qui ad meſſem Dominicam aptiores videbuntur, diuerſarum linguarum, & controuerſiarum ſcientiam, ad euertendos errores Hæreticorum, Schiſmaticorum, Saracenorum, Gentilium, & Iudæorum, aliorumque infidelium neceſſariam addiſcere, & maioribus vigilijs, abſtinentijs, alijſque virtutum exercitijs aſſueſcere poſsint, indeque edocti, pro arbitrio ſuperiorum ad infidelium partes pro conuerſione animarum proficiſci debeant, motu proprio erexit. Super hæc, cum ex inſinuatione Philippi Hiſpaniarum Regis Catholici accepiſſet, experientia compertum eſſe, quod prohibitio accedendi ad Indias, & ciuitatem Goam, alias quam per Luſitaniam, nec eum, qui ſperabatur ex eo fructum attuliſſet, neque Catholicæ fidei propagationis negotio vtilis fuiſſet, vt tantum opus Dei omni ſublato impedimento liberè perageretur, omnibus, & ſingulis Mendicantium Ordinum Magiſtris, Miniſtris, ſeu Prioribus Generalibus, aut alio quocumque nomine nuncupatis capitibus, nunc & pro tempore exiſtentibus, vt cum neceſsitas poſtulauerit, quoslibet Ordinis ſui ſpectatæ vitæ, & eruditionis Religioſos, quos ad diſpenſationem verbi Dei & myſteriorum fidei idoneos, & vtiles in Domino iudicauerint, ad ſuperiores Ordinum in Indijs exiſtentes, etiam per aliam viam, quam per Luſitaniam, in Iaponicas, & alias illis proximas adiacentes, & finitimas Inſulas, prouincias, ac regiones tranſmittere liberè, & licitè valeant, indulſit.

Chaldæorũ vnio.

Chaldæorum gens, olim ſapientia, opibus, imperio adeo celebris, hodie miſera ſeruitute oppreſſa. Turcis, ac Perſis ſubiacet; diuerſiſque nationibus admiſtá, Meſopotamiam incolit, per vicinas regiones, Indiam vſque Orientalem diſperſa, Chriſti fidem profitetur; ſed erroribus infectam grauiſsimis, pro quorum differentia, Chaldæi quoque inter ſe diuiduntur. Nam alij ex ipſis appellantur Iacobitæ, alij Neſtoriani. Iacobitæ à Iacobo Dioſcori diſcipulo dicti, hæreſim Eutychianam ſequuntur, quanquam Eutychem anathematizent: Neſtoriani, Neſtorianam: atque vtraque pars, proprium habet Patriarchã. Qui Iacobitas regit, Antiochenum ſe Patriarcham nominat, etiamſi minime illam Eccleſiam obtineat; ſed Amed, ſeu Charemet reſideat; quæ ciuitas eſt valde nobilis, & ampla in Meſopotamia. Ad quem Gregor. XIII. Nuncium Apoſtolicum miſit, cum confirmatione Patriarchatus, ac Patriarchali pallio,

Digitized by Google

Leonardum Epiſcopum Sidonienſem, Anno Salutis M. D. LXXXIII. ſpe motus, quam in eo excitauerat, reconciliationis illius Patriarchæ cum ſancta Apoſtolica Sede, Nehemes eius frater olim & ipſe Iacobitarum Patriarcha, qui declinandæ Turcarum perſecutionis cauſa, ad Gregorij charitatem cõfugerat. Legationis ſuæ ſucceſſum parum felicem Epiſcopus Sidonienſis reuerſus, infectare, renunciauit. Poſtea Sixto V. Commentario diligenter perſcripto, in quo multa ſcitu digna leguntur de hac natione. Neſtorianorum autẽ Patriarcha Eccleſiæ Babylonis præeſt, eiúſq; reſidentia, locus eſt; monaſterium ad oppidũ Muſul, in ruinis antiquæ Niniuis, vt aiunt ædificatum. Diſsident inter ſe Iacobitæ, atque Neſtoriani, odio implacabili: ſed Neſtoriani numero, atque opibus præſtant; quorum ad trecenta millia, & amplius domorum recenſentur: cum familiæ Iacobitarum, numerum octuaginta millium non excedant. Itaque Patriarchæ Neſtorianorum ampliſsima eſt authoritas, eaque in Indiam ſe extendit. Nam Chaldæi, qui Goæ, Cocchini, Angamalæ, atque in Inſula S. Thomæ ante aduentum Patrum Societatis Ieſu reperiebantur, omnes pariter profeſsione Neſtoriani, obediebant Patriarchæ Babylonis. Nunc quidem magna eorum pars, ſtudio, ac diligentia eorumdem patrum Societatis Ieſu, ad Eccleſiam ſanctam Catholicam reuerſa, ſummum pontificem veneratur, defunctoque nuper Metropolitano Chaldæo, ſucceſſorem ab Apoſtolica Sede ſuſcepit, Archiepiſcopum Angamalenſem, à Clemente VIII. ex Societate Ieſu ordinatum. Ex Chaldæis Neſtorianis, cum nonnulli ſedente Iulio III. ſe ab obedientia Patriarchæ ſubtraxiſſent, eiurataque Neſtoriana hæreſi, in communionem Catholicæ Eccleſię veniſſent, illis Summus pontifex, vt poſtulauerant, Patriarcham ordinauit, eundem illum, quem ipſi hac de cauſa legauerant, Simonem Sulacham, Ordinis ſancti Pachomij Monachum. Is cùm Patriarchali pallio, atque titulo Patriarchæ Aſſyriorum Orientalium ad ſuos redijſſet, Charemet, ſiue Amed reſidens, Archiepiſcopos, Epiſcopos, & ſacerdotes quãplurimos ordinauit; vnde Chaldæorum natio vni Patriarchæ vſque ad illa tempora ſubiecta, in duas partes diuiſa fuit. Sulacha deinde à Turcis, aduerſariorum opera, vt fertur, è viuis ſublato, in eius locum ſuffectus Abdieſu eiuſdem Ordinis Monachus, vir mirificæ eruditionis, linguarũ varietate, & ſacrarũ literarũ notitia illuſtris, Romã ad Piũ IV. pro cõfirmatione venit, atque Tridẽtino cõcilio interfuit. Vnde ad ſuos reuerſus, plurimũ ꝓfecit, multoſque ex Neſtorianis ad Eccleſ. Catholicã conuertit, acceptãque ab Apoſtolica ſede auctoritatẽ valde propagauit; quã eius ſucceſſores poſtea cõſeruare ſibi, aut neſcierũt, aut nõ potuerũt. Nã qui ei ſucceſsit Athalla, & ipſe Monachus eiuſd. Ordinis, parũ vixit: & Denha Simon poſtea ex Archiepiſc. Gelu, & Seerth factus Patriarcha, nec ætate, neque doctrina idoneus tãto muneri, tempore, quo Sidonienſis Epiſcopus, Nuncius Apoſtolicus in Orientẽ profectus eſt, relicto Charemeth, vbi alij Patriarchæ Orientaliũ Aſſyriorum reſederant, potentiæ cedens Patriarchæ Babylonis, ad fines Perſidis, in Prouincia Zeinalbeth ſeceſſerat. Quo loco etiã hodie manet eius ſucceſſor Simon quoque & ipſe vocatus, exiſtimatione, ac numero ſubditorum, prędeceſſoribus longè inferior: ita vt Patriarchæ Babylonis ſtatus nunc videatur in priſtinũ reſtitutus, æmulo ſponte ſua quaſi in exiliũ relegato. Qui nuper ſedẽ Babylonis obtinebat, Mar-Elia Chaldæorũ Patriarcha, multo minus quã prædeceſſores ſui domeſtico diſſidio laborabat, ſubiectãque eius obedientiæ nationem pacificè gubernabat; Metropolitis, Epiſcopis, & clero, non modo obtemperantib. ei, ſed ipſum valdè diligentibus. Is ex hac occaſione Paulo V. inclinauit. Contigit (ita diſponente diuina prouidentia) vt inter eos pauperes, quib. anno primo ſui pontificatus Paulus V. ſolemni ritu pedes lauit quinta feria maioris hebdomadæ, duo reperirentur Chaldæi, vnus Monachus, alter Laicus, qui ſanctorũ Apoſtolorũ limina viſitaturi, paulò antè Romã venerant. Hi poſtea domum reuerſi, cum renunciaſſent Eliæ Babylonis Patriarchæ, cuius obedientiæ ſubiacebant; quanta paterni amoris ſignificatione Summus pontifex eos excepiſſet, eiuſque nomine munera nonnulla illi attuliſſent, & libellũ reddidiſſent profeſsionis Fidei, quæ Orientalib. ad Vrbẽ venientib. credẽda, confitendaque proponitur; ipſe tanta Pauli in ſe, ſuoſque cõmotus charitate, quãprimum Legatos ad ſummũ pontificẽ decreuit, qui ei gratias agerent, vtque communẽ patrem, ac Dominũ illum agnoſcerent, & illius obedientiæ ſubiectũ ſe eſſe ſignificarent. Profitebatur enim Patriarcha, vnum idemque cũ Romana Eccleſiæ de fide ſentire. Nam Chaldæi ſedem Babylonis ab Apoſtolica ſede conſtitutam, & ſubinde Fidei doctrinã ab eadem

accepiſſe,

Digitized by Google

accepiſſe, conſtanter affirmant. Et quamquam manifeſtiſsimis implicati eſſent Neſtorij erroribus, atque hæreſibus; oſtendere nihilominus omni ſtudio contendebant, differentiam inter Orthodoxos, & ipſos, conſiſtere in verbis tantúmodo, non autē in ſenſu verborũ. Legati ſtatim ac iter ingreſsi fuerãt, in latrones inciderant. Itaque alios decernere oportuit. Multis & hi quoque calamitatibus afflicti, etſi Romã perueniſſent, nil egerant, imo Legationem ſuã ſuſpectam reddiderant. Perterriti enim, quia audiuiſſent, quã execrabile eſſet, & quam odioſum apud Romanos, Neſtorij nomen; vt Neſtorianæ hæreſis inuidiam declinarent, nonnullas abſtulerant paginas ex libris, quos ad recognoſcendã doctrinam fidei, quã profitebantur, & Eccleſiaſticos eorũ ritus obtulerant; ita perſuaſi à ſubdolo quodã interprete neophyto, antea Hebræo, eapropter dimiſsi, re infecta redierant. Iſtud cum in eorũ reditu Patriarcha poſtea intellexiſſet; & ex his, quæ Legatis Romæ acciderant, cognouiſſet, negotiũ imprudentia eorũ perturbatũ, inuerſumque fuiſſe, ſtatuit, inito cum Epiſcopis ſuis conſilio, denuo Legatũ mittere; qui non tantum officia obedientiæ, atque obſeruantiæ ſummo pontifici debita præſtaret; ſed ratione fidei, quam Chaldæi profitebantur, redderet: ac ſi error aliquis in eorũ profeſsione reperiretur, correctionem ab eo humiliter poſtularet. Itaque venit ab eo Adam Archidiaconus Cameræ Patriarchalis, Monachorum Chaldæorum Archimandrita, vir doctus, & prudens, qui Paulo Quinto litteras Patriarchæ ſui reddidit, & vna cum eis Fidei profeſsionem, atque commentarium à ſe iuſſu Patriarchæ compoſitum, de conciliatione dogmatũ Chaldæorum cum Fide Catholica obtulit, poſtulauitque ſumma animi demiſsione, vt cuncta diligenter examinarentur, expenderenturque & pro neceſsitate ſaluti eorum cõſuleretur. Conſuluit porrò Paulus, & toto triennio, quo Adamus Romæ hæſit, vt profeſsio Babylonia expenderetur, atque corrigeretur, ac inprimis vt ipſe Adamus in Fide Orthodoxa inſtrueretur, Fr. Andreæ Iuſtiniano ord. Prædicatorum, tunc temporis commiſſario Generali ſancti officij commiſit: qui ex hæreſibus Neſtorij, Pauli Samoſateni, Theodori Mopſueſteni, Macarij Antiocheni, & aliorum Hæreticorum a Patribus, & Oecumenicis Concilijs damnatorum, profeſsionem illam contarcinatam cùm Adamo oſtendiſſet, ipſum, illum de diuinitate, de vnitate perſonæ, de duabus Chriſti naturis, & voluntatibus, deque alijs myſterijs incarnationis Dominicæ tam exactè inſtruxit, vt ipſe Adamus ſermones duos doctiſsimos, alterũ quidē de fide Catholica ad fratres ſuos Chaldæos, ſcilicet, de primatu ſanctæ Apoſtolicæ ſedis, de præeminentia auctoritatis & doctrinæ ſummi pontificis, de confeſsione vnius Dei, de Trinitate diuinarum perſonarum, de generatione æterna Verbi Dei, ex Deo Patre, de ſecunda generatione Filij æterni, qui incarnatus eſt, & natus eſt iterum cum carne, de diſtinctione recta perſonæ, deque duabus voluntatibus, & duabus operationibus in Chriſto; alterum autem contra hæreſes diſſentientes à veritate Eccleſiæ Catholicæ compoſuerit, quos Paulus pontifex non indignos iudicauit, vt vna cum dogmatica, & profeſſione fidei Catholicæ, à Theologis Romæ conſcripta, & litteris pontificijs vtraque inſerta, Babylonio Patriarchæ mitteret, ad aperiendos errores, in quibus decepti miſeri verſabantur. Effecit pontifex, cooperante Fr. Thoma Nauarienſe, Cuſtode Monaſterij Franciſcanorum Alepi, vt Patriarcha Elias, vna cum Archiepiſcopis, Epiſcopis, Monachis, Clero, & populo, apud Amed Synodo celebrata, ex ſententia Concilij datis profeſſionis fidei, & dogmaticis litteris ſeſe Sedi Apoſtolicæ permiſerit, omniaque Catholicæ, & Apoſtolicæ eius doctrinæ contraria reiecerit; addita pollicitatione; *Et ſi fuerit aliquid, quod non placet vobis ex his, quæ miſimus, faciemus, vt placeat vobis.*

Ego Elias, per gratiam Dei Patriarcha Orientis, ſubſcripſi.

Ego imbecillis Gabriel, Archiepiſcopus Neſno, ſubſcripſi.

Ego imbecillis Elias, Archiepiſcopus Sebert, ſubſcripſi.

Ego imbecillis Ioſeph, Archiepiſcopus Inſula, ſubſcripſi.

Ego humilis Timotheus, Archiepiſcopus Hieruſalem, & Amed ſubſcripſi.

Ego Abraham, Epiſcopus Vebdonſeres, ſubſcripſi.

Item ego Ioan. Ieſu, Archiepiſcopus loci Ciuitatis Van, veni poſt congregationem ſubſcripſi.

Pro hoc tam inſigni beneficio quantã grati animi ſignificationem Paulo pontifici Maximo,

Digitized by Google

ximo, quantumue venerationem oſtẽderint, ex carminibus à Gabriele Archiepiſcoporum ſeniore, poſt abſolutam Synodum in laudem illius Chaldæo ſermone, & artificio compoſitis, & ex formula precum Chaldæis conſuetarum, haud obſcurum erit. Pangebat itaque.

Solem, qui eſt in firmamento Eccleſiæ, & ſplendorem omnium congregationum, & caput omnium Patrum, Petrus te caput radicauit.

Radix es ſacerdotij, & Paſtor maximus Paſtorum, & caput omnium profeſsionum, & Petrus pallium te induit, &c.

Armenorum Obedientia. Solem frequentius appellabant Chaldæi, Paulum Quintum allusione ad illud, quod Chriſtus Apoſtolis, & ſucceſſoribus eorum dixit, *Vos eſtis lux mundi*. Ad quod etiam reſpiciens Melchiſedech Armenorum Patriarcha, qui Catholicon titulum, in ampliſsimis Perſarum Regnis, præſertim vero in ſuperiore, & inferiore Armenia ſibi vendicat, miſſo Zacharia Vartabied prædicatore Romam ad Sedem Apoſtolicam Legato, ſcriptaque epiſtola, Paulum Quintum, Solem per multas æquiparationes nuncupauit. Eius epiſtolæ exemplum, cuius frontem ſigillum imagine Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti inſculpta præſigne, his litteris; *Per Mel. hiſedech Catholicos Haios*, id eſt, *Magnus Melchiſedech Patriarcha Armenorum*, circundatum ornabat, Armeno charactere, & idiomate, à Melchiſedecho Patriarcha, Paulo Quinto pontifici ſcriptæ, Bartholomæus Abagarus, presbyter ſanctæ Mariæ Ægyptiacæ, Armenorum Templi, & domus Hoſpitalis Præfectus, Italicum fecit;

Eas litteras cum Paulo Pontifici Zacharias Legatus detuliſſet, hunc quidem benignè habuit, Melchiſedechum autem inprimis à zelo dilaudauit; deinde viſcera benignitatis filio reuertenti aperiens, paternè illum admonuit; vinum aquæ, in ſacro calice miſceret; à ſacro Triſagij hymno, *Qui crucifixus es pro nobis*, reijceret; Concilio Chalcedonenſi ſubſcriberet; ex formula Arabico idiomate transmiſſa Fidem profiteretur; Conciliorumque lectioni ſtudioſe incumberet, atque in rebus dubijs, Eccleſiam Romanam, Matrem, ac Magiſtram omnium Eccleſiarum conſuleret. Præter hæc, auream crucem cum ſegmento ligni ſacroſancti, nec non veſtes ſacerdotales, ad diuina myſteria, aliaque ſacra officia peragenda, illi dono miſit, & cum in orationibus ſuis memorem ſe illius futurum teſtatus eſt, tum omnem operam ſuam in re illius iuuanda pollicitus. Regi Perſarum ſcriptis litteris, illum, & vniuerſos Armenos Chriſtianos commendauit. Secuta eſt inter eum, & Paulum tanta exinde neceſsitudo, vt is ſecundo, poſt triennium, eundem Zachariam in Vrbem reuerti iuſſerit, Pauloque ſcripta Epiſtola omnem obſequentiam ſpoponderit: cui viciſsim Paulus, probationem dogmatum controuerſorum, ex tabulario Sedis Apoſtolicæ depromptam tranſmiſit: vnde frequentiores ab eo tempore ad vrbem Armeni, ampliſsimam Fidei meſſem, Paulum in Oriente feciſſe, tam candidè, quam verè renunciare non intermittunt.

Præterea cum ex litteris Epiſcopi Iucatani intellexiſſet, idolatriam in Indijs alicubi locorum reuixiſſe, ac inſuper Gubernatorem à Rege Catholico illuc deſtinatum, eo vęſaniæ protupiſſe, vt impietatem foueret, eique propagandæ, tum Epiſcopi, tum ipſius ſummi pontificis Epiſtolas, & diplomata fingere non dubitaret: adeoque populos illos recens Chriſto genitos, in barathrum æternæ damnationis ſecum traheret; Antonio Caetano, Archiepiſcopo Capuano, ſuo in Hiſpanijs Nuncio commiſit, qui maiore zelo, quo poſſet, Regem Catholicum admoneret, ne tantum animarum offendiculum toleraret, ſed tolleret; & hominem prophanum caſtigaret. Dedit ea de re etiam Regi Catholico litteras, Romæ 1. Martij M. DC. XV. *De Idolomania, & Apoſtaſia Triumphi.*

Saluti Africanorum proſpiciens, illiuſque gentis Eccleſiam olim ſanguine Martyrum purpuratam, doctiſsimorumque, & ſanctiſsimorum virorum monumentis illuſtrem, reſuſcitare cupidus, Calari in regni Sardiniæ Metropoli, Gymnaſium optimarum artium, atque ſcientiarum, poſtulante inprimis Rege Catholico, & tribus Regni eiuſdem ordinibus inſtituit, priuilegiſque ampliſsimis cumulauit; vt Sardi Africanis vicini, probe inſtructi, poſsint aliquando ad nouam Euangelij ſementem aſpirare, lumenque extinctæ pridem veritatis, & Fidei apud Afros felici ſucceſſu reaccendere. Cumque ex litteris Franciſci Eſquiuelij, Archiepiſcopi Calaritani, magni hoc ſeculo eleemoſinarij, & pietatis cultoris, D. Ioanne Caio, Canonico Calaritano, nationis Hiſpanæ in vrbe Priore referente didiciſſet, Calari in Baſilicis S. Saturnini, & S. Luciferi, nec non in alijs locis, reperta eſſe nuper plurima Sanctorum pignora, *Pro Africana Eccleſia reſuſcitanda, vota.*

Digitized by Google

gnora, à quorum cultu, & honore, ingenti ſumptu Archiepiſcopi amplificato, noua ſeges tam Fidei Chriſtianæ apud gentes remotiores, quam apud Sardos, Corſos, & alios clariſsimarum virtutum conſurgere poſſe crederetur, ea de re Archiepiſcopo Primati, plurimum gratulatus, ad venerationem, imitationemque illorum Diuorum hortatus eſt, datis litteris die 26. Maij, Anno 1618.

Pro Maronitarum ſalute ſollicitudo.

Præter iſta Paulus, vt Maronitas Orientales in Fide Catholica, & obedientia Sedi Apoſtolicæ confirmaret, quamplures honeſtos adoleſcentes eiuſdem gentis, Romam, bonis artibus, & Theologiæ ſtudijs inſtruendos, euocauit, ac in Collegio Gregoriano collocatos, omnibus paterni amoris ſignificationibus dignatus eſt. Cumque Petrus Patriarcha Maronitarum Antiochenus, Legationem, vna cum profeſsionis Fidei libello ad eum miſiſſet, nonnullaque à Sede Apoſtolica flagitaſſet, omnia indulſit, ac muneribus ampliſsimis cumulauit, data illi facultate, inter alia, Archiepiſcopos, Epiſcopos, Clerum, & populum, Apoſtolica benedictione, & indulgentia peccatorum plenaria ſemel recreandi.

De Hæreſi triumphata. Trophæa.

Conuerſioni præterea Hæreticorum intentus, nihil non egit per Reges Chriſtianos, ſi quomodo potuiſſet Iacobum Anglorum, & Scotorum Regem, ad Fidem patritam reuocare; & Regna illius ditioni ſubiecta, non ita pridem, ſanguine innumerabilium Martyrũ purpurata, nunc vero Caluiniſmo fœdata, ad veritatem Catholicæ Romanæ lucis adducere. Cumque ex relatione fide dignorum, vno quodam tempore, aliquid ſpei affulſiſſe accepiſſet, Auctori luminis, *qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*, precibus abunde profuſis, ſalutem animarum tum Regis, tum Anglorum, & Scotorum commendare nunquam prætermiſit; vtque inter Leonoram Magni Ducis Etruriæ filiam, & Regis Iacobi filium, Principem Anglorum, matrimonium, reſtituendæ in Anglia Fidei Catholicæ, omnium votis expetitum conciliaretur, deſignata ſuper amoliendis certis difficultatibus ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardd. congregatione vehementer optauit, adeoque curauit. Ad Regna porrò Septentrionalia, quando Apoſtolicos Nuncios deſignabat, nihil magis inculcabat, quam vt omni ſtudio ad extirpationem hæreſum, & ad Hæreticorum conuerſionem incumberent. In vnico Regno Franciæ Henrico IV. Regi ſuaſor, interprete Maffæo Barbarino id temporis Nuncio, auctorque fuit, qui ad depreſsionem Hæreticorum, nouam ſub inuocatione SS. Virginis de monte Carmelo militiam inſtituerit; Patres Societatis Ieſu, eradicandis hæreſibus, reſtituendæque Fidei Orthodoxæ deſtinatos poſt liminio in Gallias reuocauerit; pyramidem famoſam deiecerit; nec non alia adhibuerit; amplificandæ Fidei, & profligandæ impietatis remedia. Rege Magno extincto, Ludouicum XIII. alterum Dauidem contra gigantes potentiſsimos excitauit, vel potius armauit, inque Legatione Nuncij, prorogato munere Roberto Vbaldino, poſtea in ſacrum collegium Purpuratorum propter ingentia in Rempublicam Chriſtianam merita aſſumpto, multa ibidem eò cooperatore feliciſsimè effecit. Pauli ſiquidem auctoritate, atque inſtinctu Vbaldinus, Leonis XI. Pontif. ex ſorore nepos, etiam Magni Henrici iudicio pronepos, ipſum Henricum Regem in Belgium arma parantem, quod ea res hæreticorum animos potuiſſet inflammare, Catholicorumque conditionem deteriorẽ reddere, magnis propoſitis rationibus, à ſuſcepto fere bello auertit, adeoque Fidelium ſtatum ſtabiliuit. Seditionem contra Catholicos ab Hugonotis, inter ſolemnia inaugurationis Reginæ paratam, ſemel, ac iterum repreſsit; adeoque tunc de hæreſi triumphauit. Libellos quoſdam acerrimos, à quodam peſtilentiſsimo Caluiniſta, claſsicum in Catholicos canente compoſitos, fere ſub ipſo prælo ſuppreſsit, adeoque facem belli cruentiſſimi, vix accenſam extinxit. Eo ipſo Pontificè auctore, Vbaldinus, affinitatem inter Reges Hiſpaniarum, & Galliarum, Hæreticis execrandam, Catholicis deſideratiſsimam, bono Chriſtianitatis publico conciliauit: Principes aliquot a Chriſtianiſsimo Rege Ludouico nonnihil auerſos, eaque propter Orthodoxis infeſtos, ad officium reuocauit; cũque Regi Regnum integrũ ſeruauerit, & potentiſsimi Monarchæ affinitate firmauerit, Hæreticorum ferociam retudit. Item cuiuſdam clariſsimi Scriptoris librum, ad rogum damnatum, è carnificis manu eripuit, eaque conſtantia, auctoritatem Pontificiam aſſeruit. Patres Societatis Ieſu à tumultu populari nõ ſemel adornato liberauit, eoque conatu vires aduerſariorum Fidei feliciſsimè fregit: vtque Concilij Tridentini Sanctiones, Regis, Cleri, & Nobilitatis Gallicanæ vnanimi conſenſu, inter Synodalia Prouincialia, & Dyœce-

Digitized by Google

ſana decreta miſcerentur, admitterenturque, ſatagente Franciſco Cardinali Rupifucaldo. frementibus autem Hugonotis effecit, eaque felicitate Eccleſiam Gallicanam affecit. Quamplures ex nobilitate præcipua, longè plures, & fere innumerabiles ex plebe ex caſtris Hæreticorum ad Catholicæ Eccleſię gremium reduxit; eoque ſucceſſu, numerum ſectariorum imminuit: & ne bona Eccleſiarum alijs, quam eruditis, & integerrimis Eccleſiaſticis viris a Rege conferrentur, obtinuit, eaque cura, Paſtores vigilantes, ſollicitos, labori intentos, extirpandis hæreſibus, profligandiſque Hæreticis idoneos Eccleſijs reſtituit: maximè quando Maria Regina, vnà cum Henrico Epiſcopo Pariſienſe, ad diſciplinam Eccleſiaſticam, vndique fere in Regno Franciæ, hæreſum, bellorumque præteritorum iniuria, tum in religione, tum etiam in moribus deprauatam, ac corruptam, in primæuum, & priſtinum ſuum ſtatum, deuotioniſque, & pietatis ſplendorem reſtituendum, vnam deuotã piorum, ac probatæ vitę Sacerdotum in communi viuentium Congregationem, quæ Seminarium Epiſcoporum, Paſtorum, & Prædicatorum eſſet, illo ipſo ſuadente erexerit Pariſijs; cuius inſtitutionem Paulus Pontifex authoritate Apoſtolica comprobauit, eoque inſtituto Clerum Gallicanum ſanctitate florentem, eruditione illuſtrem, opibus cumulatũ Hæreticorum conatibus pro fidei Catholicæ defenſione, murum adamantinum oppoſuit. Pauli etiam opus fuit, reconciliatio matris Reginæ cum Ludouico Rege filio; quorũ diſſidio, Hugonoti, ad peſſundandam in Gallia Fidem Catholicam, veluti certiſsima occaſione vtebantur. Præter hæc Pauli opus eſt, quod Ludouicus Rex nondum adulta ætate, animũ adiecit, ad nouas prouincias non tam ſibi, quã Deo, neque armis ſolum, ſed & pietate ſubijciendas, quodque vberrimum inde fructum tulerit, referat, & expectet. Maximè quando edicto publico ſanxit, vt omnibus, & ſingulis locis Prouinciæ Bearnenſis, hæreſis contagione admodum infectæ, cultus Religionis Catholicæ liberè exerceretur, & bona Eccleſiaſticis ante quinquaginta fermè annos erepta, omnino reſtituerentur: & quando contra obſtinatiſsimos hæreticorum reſtitutionem bonorum negantium cum non contemnendis copijs in Aquitaniam profectus, venit, vidit, vicit, attonitiſque illis rebellibus, intra ſolos quinque dies præſidia vbique mutauit; præfecturas armorum, quibus duces hæretici Catholicos opprimebant, extinxit: Templa Catholicis, bona Eccleſiaſticis, Eccleſiaſticos priſtinis honoribus reſtituit: Prouinciam antea legitima Regis ſui imperia detrectantem ſibi ſubiecit, & ſenatum nouis Conſiliarijs Catholicis auxit, inque Parlamentum erexit: nec non vrbem Sanctonum munitiſsimam, S. Ioannem, Cleracum in Vaſconia, aliaſque alibi ad 60. vrbes, eiectis Hæreticorum præſidijs, ad obedientiam Fidei reduxit.

In Hiſpanijs; Regi Catholico, Paulus, vt Supremi Inquiſitoris officium vni Dominicanorum committeretur; vt ex eadem religione, (cuius Fratres Honorius III. *Pugiles Fidei* pronunciauit) in omnibus, & ſingulis ſanctæ Inquiſitionis ſubſellijs, tertius Iudex præſideret, perſuaſit. Alicubi hæreſim ſpurciſsimam Dulcianorum, exortam, ad perpetuos carceres authoribus damnatis, eradicauit. De poteſtate Pontificia, omnium pernicioſiſsimam hæreſim, à nonnullis maleferiatis ſcriptoribus, publicè editis libellis propugnatã, damnauit, cenſuræque libellos ſubiecit; quin etiam vnum ex auctoribus relapſum, flammis ex lege addixit. *Propugnaculum honoris*, contra Cardin. Baronium conſtructum, antequam prælo ſubmitteretur, aboleri iuſsit. In Marcum Antonium de Dominis, ex Archiepiſcopum Spalatenſem, perfugam, & Apoſtatam (quem nunc Romæ pœnitentem, & reditus ad Eccleſiam Catholicam rationes reddentem, atque à ſecundis paulo poſt tentationib. per renouatam pœnitentiam, quamuis in extremo vitæ termino, & hæreſim abiuratam, gremio matris Eccleſiæ reconciliatum, ad meliorem vitam, tranſeuntem vidimus) illo tempore tum profectionis ſuæ rationes exponentem, tum libros de Republica Eccleſiaſtica, contra Hierarchiam Eccleſiaſticam, ex angulo orbis edentem, Iudicium inſtituit; eiuſdemque libros quamplurimis hæreſibus, erroribus, atque calumnijs redundantes, reprobauit. Anglos Catholicos, ad iureiurandum inſolens a Rege Iacobo ſollicitatos; datis ea de re litteris, in officio continuit; quidve Regi non Orthodoxo, Fideles non deberent, aut deberent, renunciauit, eoſque ad tolerantiam calamitatis temporum hortatus eſt. In inferiore Belgio, ſub grauiſsima tyrannide gemẽtes Orthodoxos, miſsis meliori modo, quo poterat Sacerdotibus; Henrico Grauio eorum interprete, in Fide Catholica confirmauit.

Fidei Orthodoxa vbiq; ſeruanda, emaculãdaq; vigilantia.

Electo-

Aduerſus rebelles Hæreticos vel Pſeudopolyticos ſuppetia, vel conſilia.

Electo Ferdinando II. contra rebelles Bohemos Hæreticos, nec non aduerſus quoſdam Hungariæ Proceres, ſceptra Auſtriaca, prætextu Religionis Catholicæ detrectantes, impoſitis vniuerſo ſtatus Eccleſiaſtici Romani Clero in ſex annos decimis, atque exinde XXX. millibus nummûm ſcutatorum in ſtipendia militum, in ſingulos menſes numeratis, & confœderatione Principum Germaniæ Catholicorum procurata, ſuppetias tulit, deque impietate, & rebellione debellatis, Praga, & Regno Bohemiæ, Ferdinando reſtitutis, victoriarum, non ſine interceſsione illius Diuæ, quæ ſola cunctas hæreſes in vniuerſo mundo interemit, conſors fuit. Cum Regno Poloniæ, pertinacia quorundam, perniciem extremam, ſpecie quidem grauaminum ciuilium, reuera autem cauſa Fidei, & Religionis Catholicæ, ſub auſpicijs Sigiſmundi III. Regis efflorеſcentis obruenda, ac perdenda accelerаret, Nuncio Apoſtolico id temporis, vt Regi religioſiſsimo, ac integerrimo, contra rebelles hæreticos, & his affines pſeudopolyticos conſilio adeſſet, & ſi quid à Sede Apoſtolica deſideraretur, ſignificaret, imperauit: iamque in Conſiſtorio ex Patrum ſententia Legationem decreuerat, ſeditioni ſedandæ; & tum Regiæ Maieſtati, tum Eccleſiaſticæ Fidei, & rei a maleſanis ciuibus ſeruandæ. Alicubi Meſſalianorum, & pauperum de Lugduno hæreſim, de paupertate Chriſti, & Apoſtolorum, reſurgentem atheiſmo præducem hæreſim, oppreſsit. Cacoetem, ſeu pruritum, non ad regulam Fidei, neque ad formam virtutum charitatem, ſcribendi, veluti omnium hæreſum, ſchiſmatum, ſeditionum, & diſcordiarum parentem, cohibere cupidus, Sacris Congregationibus Inquiſitionis, & Indicis, in Vrbe, & Magiſtro Sacri Palatij; extra vero Vrbem, Epiſcopis, Inquiſitoribus, & Cenſoribus librorum, nihil magis inculcauit, quam vt diligentiſsimè ad caſtigationem librorum, ſiue edendorum, ſiue editorum inuigilarent; & ſi quid contra Canonem eſſet, expungerent, damnarent, prohiberent, neque aut authoribus, aut impreſſoribus, aut biblipolis, aut cuique alteri ea in re indulgerent: ſed tum primam bullæ Cœnæ Domini virgulam, tum reliquam Eccleſiaſtici Canonis cenſuram, in delinquentes exercerent. In Regno Poloniæ præſertim, Martini Szyskouij, gente Oſtoij, Epiſcopi Cracouienſis, & Ducis Seuerienſis; nec non virorum eruditorum Hippæi Zamoſciani opera vigili, librorum contra Canonem ibidem editorum ingentem multitudinem in vniuerſum damnauit, vetuitque.

Contra Turcas auxilia, vel præſidia.

Cum vero compertum habuiſſet, immaniſſimum Turcarum Tyrannum, perpetuũ Chriſtiani nominis hoſtem, inſana illa dominandi libidine, qua Orbis Imperium temere ſibi deſpondit excæcatum, ac ſummo Chriſtianæ Religionis odio inflammatum, innumeras clades non modo finitimis populis erumpendo, ſed remotis quoque gentibus omnia inuadendo iamdiu attuliſſe; ſuperioribus autem annis ſæuo, diuturnoque bello in Hungaria excitato, aliquot ibi egregias ciuitates, caſtra, & loca inſignia occupaſſe; ac inſuper in locis Hungariæ contiguis, nobiliſsimas ditiones, & munitiſsimas arces in ſuam poteſtatem redegiſſe; & quod ſupra omnia dolendum fuerat, quoſdam perditos, ac profligati pudoris homines, Rudolpho Romanorum Imperatori electo, in eadem Hungaria rebelles ipſis Turcis per exitiale ſcelus ſeſe adiunxiſſe, & per ſummam impietatem inteſtinis tumultibus, ac ſeditionibus confirmatis, atque auctis, humana, diuinaque cuncta perturbaſſe; & adhibitis ſimul armis, omnibus ipſius Rudolphi dominijs nefariam direptionem, & vaſtitatem intentaſſe; primum ad eam calamitatẽ diuino auxilio depellendam, ſupplicationes publicas ipſe vnà cum Clero, & populo Romano aliquoties, pedeſter ad Baſilicas Vrbis primarias incedens inſtituit, ac fecit; deinde communicato in Orbem Chriſtianum Iubilęo Vrbico, ad implorandam diuinam potentiã, reprimendis rebellium conatibus aptiſsimũ, omnes Chriſti fideles propoſitis ampliſsimis gratijs & indulgẽtijs; deinde Reges Chriſtianos, & præter hos Regem Perſarum, à quo Alach Kult Begum, & Antonium Scirleium Oratores audierat ad bellũ Turcis inferendum ſollicitauit. Et quod extremum eſt, III. MM. militum, ſtipendijs Apoſtolicæ Sedis Imperatori tranſmiſit; vtque pro neceſsitatib. Eccleſiæ, ac Reipubl. Chriſtianæ militẽ domeſticũ in promptu ſemper haberet, Eccleſiaſticæ ditionis omnes ſubditos armis ferendis idoneos recenſuit, armamentariũ inſtaurauit, leges pro militia Eccleſiaſtica condidit, libertates, & priuilegia in cenſum redactis, ampliſsima conceſsit, & gladio ſpirituali materialem quoque adiunxit, propulſandæ iniuriæ à ceruicibus Chriſtianorum. Eidem potentiæ contra Turcos, & alios hoſtes Fidei ſtabiliendæ, pacem, & concordiam omnium Prin-

Digitized by Google

cipum Chriſtianorum procurauit, vtque aliquando communi fœdere deuincirentur, conatus maximos adhibuit. In littore præterea maris Adriatici, quod inter Venetos, & Regni Neapolitani fines eſt, turres, & munimenta alicubi collapſa reſtaurauit, præſidijſque impoſitis, Picænum, AEmiliam, Flaminiam, Vmbros, Brutioſque metu pyratarum liberauit.

Pacis inter Principes Chriſtianos reconcilian. da Cupido

Cum autem væſania aliquorum Hungariæ Procerum, eouſque improbitatis prorupiſſet, vt auſi fuerint, Matthiam Archiducem, Rudolpho Imperatori electo infeſtum feciſſe, & fratrem cum fratre commiſiſſe, Paulus gliſcenti parricidio occurrere cupiens, primo Antonium Caietanum, Archiepiſcopum Capuanum, deinde Ioannem Garſiam Millinum cardinalem, Legatum ad eos deſtinauit, qui arma vtrique extorquerent, & pacem inter eos æquis conditionibus reſtituerent; ſalua integritate catholicæ Religionis, quam aduerſarij per diſcordiam fratrum principum, perditam eſſe volebant.

Quietis Italicæ ardor.

Extincta felicibus conatibus fraterna diſcordia, cum non minus graue in Italia incendium, ex diſsidio inter Carolum Emanuelem Sabaudiæ, ſecuritatis Italicæ ſeruatorem, & Ferdinandum Mantuæ Duces, ſubortum fuiſſet, cui reſtinguendo etiam Rex catholicus, dum operam ſuam adhiberet, in partem ſeceſsiſſe ferebatur; Paulus extinguendi illius cauſa, primo Abbatem Maximum, inde Iulium Sabellum, deinde Alexandrum Ludouiſium id temporis Bononenſem Archiepiſcopum, poſtea cardinalem, ac poſtea Summum Antiſtitem, deſtinauerat, cuius prudentia, & dexteritate, arma vtrinque poſita, diſſenſiones ſublatæ, pax vniuerſæ Italiæ reſtituta fuit.

Pro Neapolitanorum ſalute tentamenta.

Pro incolumitate Regni Neapolitani ſollicitus, cum res illius in ſupremum diſcrimen adduci viderentur, aliquid non negligendum egit, quo ciuibus ſalutem, ſeu reſtitueret, ſeu conſtabiliret. Cum enim ciues, vt Regi Philippo fidem ſeruarent, Regem ipſum, ne ſe violari tolleraret, miſſo ad eum Laurentio Brunduſino, ex familia Capuccina, viro optimo admonuiſſent; Paulus Pontifex caritate erga Neapolitanos ſingulari motus, vt Brunduſinus libere in Hiſpaniam traijceret, & Regi catholico calamitates Neapolitanorum exponeret, procurauit; vnde Rex officij non contemnens, ſatis tempeſtiue Gaſparem Borgiam, Caliſti Tertij, & Alexandri Sexti Pont. Maxim. gentilem, nobilitate generis, ac pietatis, iuſtitiæque laude ſpectatum Cardinalem, Proregem (Paulo V. permittente) extemplo ſummiſit; hic vero manſuetudinis, ac lenitatis Sacerdotalis artibus inſtructus, citra tumultum, imo citra ſenſum, prudenter omnia confecit; & poſt multam tolerantiam, neglectaque vitæ pericula, ſine armis, fida, ac forti opera Regnum tranquillauit.

Libertatis Eccleſiaſticæ vindicandæ conatus.

Fuerunt Pauli tempora, maiore ex parte tranquilla, neque vllus hoſtilium armorum ſtrepitus Italicas oras peruaſit. Verum, ne ipſe quidem ab ijs moleſtijs immunis fuit, quæ altiſsimas dignitates, quaſi vmbra Solem plerumque comitantur. Cum enim Venetorum Senatus, quibuſdam legibus Eccleſiæ poteſtatem, libertatemque violaſſet, neque quicquam rationibus Paulus proficeret, Venetam ditionem Sacrorum interdicto ſubiecit; ſed cum exaſperatis animis, res eſſet ad bellum eruptura, eius impetum effuſæ, iteratæque ſupplicationes Principum Italiæ, mala ex bello impendentia, Religionis detrimentum, antiqua etiam eius Reipublicę in ſanctam Sedem merita retardauêre, ac permouêre, vt acceptis compenſationibus, in quas, ex forma Apoſtolicarum litterarum conceſſum erat ligatos pœna exolueret, ac Rempublicam adeo nobile, tum Italiæ, tum Eccleſiæ catholicæ ornamentum, Fidelium communioni reſtitueret. Neque poſtea metus vllus belli fuit.

Præter hæc, cum nonnulli Veneti inanulatione Adriatici maris, ab Alexandro III. apud Venetos hoſpite, Duci, & Senatui Veneto conceſſa, eiſdem dominium Adriatici ſinus aſſererent, eaque propter illi portoria à negotiatoribus ditionis Eccleſiaſticæ, qui ad vitæ vſum merces neceſſarias, Ferrariam, Rauennam, vniuerſam Flaminiam, ac Picænum inuehebant extorquerent, mercimoniaque ipſa diriperent, eoſdem repreſsit; cuſtodiamque illis, idque citra Sedis Apoſtolicæ præiudicium, non vero dominium, eius maris permiſſam, ex decretis conciliorum oſtendens, & res ereptas repetijt, & in vſurpatum Dominium inuectus, pro iuriſdictione Sedis multa egit; non minus, quam alio tempore pro finibus Ferrarienſis ditionis, quos aliqui ferro, & flammis vaſtare auſi fuerant; tuendis, ſeruandiſque, zelo Apoſtolico concitatus ſur exit. Pari conſtantia contra eoſdem animatus multa egit, quando illi audebant,

Epiſco-

Digitized by Google

Epiſcopos ſuæ ditionis, Venetias euocare; bona Epiſcopatus Cenetenſis vſurpare; eiuſdem Epiſcopi ſpiritualem iuriſdictionem impedire; & ad Sedem Apoſtolicam prouocationem interpoſitam impugnare; nec non quamplurima, contra Patriarchæ Aquilegienſis temporalem iuriſdictionem attentare. Regi Catholico, Auditorem nationalem in Luſitania Collectori Apoſtolico deſtinari poſtulanti, contradixit: non minus, quam in Regno Neapolitano Regijs miniſtris, medietatem decimarum, Eccleſiaſticis pro Republica Chriſtiana impoſitarum petentibus negauit; & in Hiſpanijs vnionem beneficiorum Eccleſiaſticorum, Monaſterijs quibuſdam Monialium concedere recuſauit. In Gallijs plebeij ordinis hominum temeritatem, qua conabantur Pontificis Maximi, etiam in Reges authoritatem conuellere, magnis conſilijs repreſsit, rebellionemque ſopiuit.

Patrimonij Apoſtolici cura.

Libertate, & immunitate Eccleſiaſtica, felicibus conatibus vindicata, inter hæc ornandæ, ſeruandæque rei Vrbinæ, & Sedis Apoſtolicæ curam dedit. Inprimis ex præſcripto Pij Quinti, & vſu accepto, conſtitutionem de non alienandis, & infeudandis bonis Eccleſiæ Romanæ, comprobauit, ſeu adeo innouauit. Legatos Cardinales integerrimos, adminiſtrando Patrimonio S. Petri deſtinauit; & ne quid ab eis, vel eorum miniſtris, ſubditi Eccleſiaſticæ ditionis, vel damni, vel iniuriæ paterentur, congregationem, quam vocant de bono regimine, inſtituit. In eos, qui reditus Cameræ Apoſtolicæ inuertere, aut retinere auderent, conſtitutiones a ſuperioribus Pontificibus latas confirmauit. Fiſci rationes aliquibus grauiores viſas, alicubi neglectas, vel antiquatas temperauit, vel reuocauit.

Annonæ augendæ Prouidentia.

Annonæ in Vrbe augendæ, ſeruandæque, & frumentariæ curatoribus, & agriculturæ artis profeſſoribus, multas immunitates, & gratias propoſuit: eaq; propter toto ſui Pontificatus tempore non tantum Vrbem, omniũ rerum vbertate; verum etiam vniuerſas Romanæ Eccleſiæ ditiones recreauit; quando ex parſimonia priuata, collecta DCCC. MM. nummûm aureorum in annonam effudit. Euectiones extra ditionem Eccleſiaſticam, cum damno licet ſuo, vetuit; nihilque non egit, vt eſſet abundantia in turribus eius, vſus opera Lælij Biſciæ, annonæ Præfecti.

Bibliotheca Vaticana, & archiui.

Cum autem non ignoraret, Auguſtum Cæſarem, Regem Ptolemæum, Lucullum, & alios Gentiles, Nicolaum vero Quintum antéceſſorem ſuum, tuliſſe inter alias ſplendoris, ac magnificentiæ laudes, hanc quoque ex comparatis numeroſis, & ornatis Bibliothecis, quæ cunctis paterent; ipſe quoque parum contentus nobiliſsima vel Templa, vel Palatia ædificaſſe, Bibliothecam Vaticanam ædificijs auxit, & libris vndequaque conquiſitis cumulauit. Ea poſt mortem Clementis Octaui, quo in ſtatu reperiretur, ex Commentario Angeli Roccha, Epiſcopi Tagaſtenſis de illa edito, omnibus euidens eſt. Hanc porrò Paulus ita procurauit, vt videatur nemini ſucceſſorum reliquiſſe locum, eam vel amplificandi, vel nobilius exornandi. Incubuit in eam rem eius authoritate, ac impenſis Balthaſar Anſidæus Peruſinus, Græcè, & Latinè doctiſsimus, morum innocentia ſpectabilis, Florentia ad cuſtodiam, curamque Bibliothecæ Pontificiæ euocatus; ac vnà cum eo, Alexander Rainaldus I. C. B. V. C. eiuſdem Bibliothecæ Con-cuſtos; item Andronicus Spinellus Parauinus, Scriptor eiuſdem Bibliothecæ Apoſtolicus, à maiorum æmulatione, elegantiorum ſtudijs litterarum probè excultus, nec non Dominicus Bellus, nunc primum Sacelli Pontificij Clericus, illo vero tempore Anſidæi Amanuenſis. Eorum miniſterio Paulus cubicula, libros, & ornamenta Bibliothecæ auxit: præſide Bibliothecario id temporis Card. Baronio; & hoc vita functo, Ludouico Torres, Montis Regalis Archiepiſcopo; & ab eius morte, Scipione Burgheſio S. R. Eccleſiæ Cardinalibus. Longè maiora addidit, Scipione Cobellucio ſanctæ Suſannæ Card. in Præfecturam, & Nicolao Alemanno in cuſtodiam eiuſdem, viris eruditiſsimis ſuccedentibus, Græcis, Latinis, Hebræis, Arabicis, Chaldæis, manuſcriptis, & à prælo vulgatis innumeris codicibus collatis. Porrò cubicula auctarij Bibliothecæ elegantiſsimis picturis ornauit. Proſtant illuſtrium virorum imagines, Virgilij, Terentij, Ouidij, Papiniani, Homeri, Menandri, Heſiodi, Hippocratis: Item Ciceronis, Horatij, Salutij, Perſij, Senecæ, Platonis, Ariſtotelis, Theophraſti, Æſchinis, & Herodoti. Proſtant & conditorum Bibliothecarum varia ſimulacra, in intermedijs ſpatijs feneſtrarum depicta cum ſuis inſcriptionibus.

Digitized by Google

Studiorũ, & Studioſorum patrocinium.

Super hæc, Lycæum Romanum (*Sapientiam* vulgus appellat) magnis acceſsionibus ædificiorum factis amplificauit: vtque vltima ei manus imponeretur, nonnulla Sedis Apoſtolicæ vectigalia loco pignoris ſubſtructioni perficiendæ obligauit. Doctores, qui vel ius dicerent, vel iuuentutem bonis litteris informarent acciuit, in pretio habuit, præmijs, ac honoribus propoſitis inuitauit. Adoleſcentes, quorum ingenij præſtantiam, & indolem ad virtutem prælucentem, res domi anguſta opprimebat, vel pecunijs collatis, vel in Collegijs, vnde ex publico alerentur, collocatis ſuſtentauit, & beneficentia profuſa ad optimarum artium ſtudia inflammauit.

Charitas, & profuſio in pauperes.

Puellis nobilibus, quæ ex proprio dotem non haberent, in matrimonium collocandis, ſatis bonã pecuniã ſingulis mẽſib. numerauit. Expoſitis vtriuſque ſexus pueris, largiſsimas eleemoſynas erogauit. Neué quod vnum, ac præcipuum eſt mulierum bonum pudicitia, ab egeſtate expugnaretur, honeſto loco natis, ſed inopia rei familiaris ad neceſsitatem adductis, menſurnas pecunias clam ſubminiſtrauit. In egenos aduentantes, ſingulis annis minimum C. myriadas auri diſtribuit. Quoties in publicum prodijſſet (ibat autem auræ captandæ purioris, vel deuotionis cauſa frequẽtiſsimè) obuius omnibus pauperibus ſtipem diſpertijt. Ciuium neceſsitates, ac viuendi difficultatem, reique familiaris anguſtias, ſtatim atque à miſsis ad inquirendum intellexiſſet, nunc frumento, nunc pannis, nunc pecunia, rebuſque alijs ſubleuauit, eaque liberali præuentione, naturali multorum pudori, & ingenuitati, qui extrema quæque parati fuerant ſuſtinere, priuſquam aliquid petere conſulens, gemino illos beneficio affecit.

Hoſpitalitas.

Erga ignotos, & peregrinos indigentes, nõ minus benignus, omnes, præſertim ex prouincijs hæreſi infectis, vel ex captiuitate reduces, pro ratione perſonarum adiuuit. Scotorum, Anglorum, Hibernorum non paucos, qui tempeſtatem patriæ communem ab Hæreticis excitatam fugientes ſolum mutauerant, & in Vrbem migrauerant; & in his Hugonem Tiromium, & Ioannem Barclaium cum vxoribus, & filijs, annuis eis prouentibus aſsignatis, in Fid Catholica contiuit; neminem paſſus à ſe tr ſtem abire. In accipiendis hoſpitibus nõ ſolum liberalis, vrum etiam magnificus, nobilioris notæ, ſi qui Romam aduenisſent, vel ad ſe diuertiſſent, non tantum accipiebat ſplendidè, ſed etiam muneribus magnificentiſsimè proſequebatur, pro cuiuſque dignitate; nullum honeſtandi, ac munerandi genus omittens in illis exornandis.

Comitas.

Principum Legatis, & omnibus promiſcue conſpectum eius adeuntibus, manſuetum ſe, ac facilem ſupra quam dici poteſt præbuit: mandata referentes, aut ſupplicationes porrigentes, ea vultus placiditate audiuit, vt fiduciam omnibus ad dicendum daret: eoſque ita dimitteret, vt qui honeſta, & iuſta, ab eo facilè impetrari poſſe intelligerent. Neque his contentus, honoribus quoque, & donis, quæ grata cuiq; fore intelligebat, honeſtaret, atque afficeret: quæ autem non ſatis æqua petijſſent, ea non ſemper, nec palam, nec triſtiore vultu, aut grauiorib. verbis denegaret, ſed potius oſtenderet, non ideo ſe ea illis non concedere, quod nollet, ſed quod illis inutilia iudicaret, quodque ea ratione ipſorum rebus melius conſuleret.

Grauitas, & Maieſtas.

Vbi autem de iure agebat, nullo perſonarum diſcrimine habito, ipſarum legum perſonam, quæ eædem ſunt omnibus induebat; adeoque faciebat, vt omnes intelligerent. illum in neceſsitatibus ſuis patremfamilias liberalem; iuridicundo Prætorem inexorabilem; ſimultatibus, diſſenſionibuſque tollendis pacarium induſtrium; propulſandis iniurijs, atque periculis Aduocatum indefeſſum; procurandis commoditatibus publicis iuxta, ac priuatis Principem Solis æmulum; in priuato ſermone gratum, in reſponſis grauem, & circumſpectum; acrem in ſententijs, ſed ſine ſupercilio; in iudicijs ſeuerum, ſine immanitate; in pœnis decernendis adeo moderatum, vt etiam ipſi facinoroſi, quos pœnis afficiendos leges ſanxerunt animaduerterent, illum non homines, ſed crimina inſectari, atq; punire. Cum autem non minus alienis, peregrinis, & ignotis, quam familiaribus, ciuibus, & notis ſe debitorem eſſe ſciret, naturæ tamen iure quodammodo ſuperato, vbi ſe negotia obtuliſſent, maiorem peregrinorum, & præcipuè infimorum, in reddendo iure rationem habebat; & fere ſemper, notis, ignotos, ciuib. peregrinos, neceſſarijs, alienos anteponebat; inq; publica conſtitutus audientia, exteros, & infimos quoſque primos audire volebat; ciuibus, ac primarijs viris præteritis, quib. vltimũ locum ſeruari Admiſſoribus mandabat.

Prudẽtia.

Quamquam autem immenſæ molis negotiorum capax eſſet, eorum tamen cognitionem, & adminiſtrationem communem eſſe voluit, inprimis S. R. Eccleſiæ Cardinalibus,

in varias

in varias Congregationes veluti Claſſes diſtributis; deinde viris doctrina excultis, & rerum vſu peritis. Ad eos, ſi quid perplexum, ambiguumque eſſet, remittebat; & ſententias eorum exquirebat; magna tamen cautela. Namque in omni tum conſultatione, tum actione, de rebus publicis, aut priuatis, vbi conſilijs capiendis opus erat, multa audiebat, plurima circumſpiciebat, cauſas ſingulorum, quæ dicerentur, exquirebat, nec ſtatim aſſentiebatur, nec ſemper etiam palam, aut oculis improbabat, aut nutu declarabat, ſed multa animo penſitans, ſententias aliorum ita examinabat, vt mentes dicentium videretur velle introſpicere; vt iudicia, & iuſtitiæ illius cenſerentur, *Argentum igne examinatum, purgatum ſeptuplum.*

Moderatio ſeueritatis. Cumque poſt diuinorum cultum, nil tam ad conciliandos ſubiectorum animos pacemque florentiſsimam parandam, quam iuſtitiæ opinio valeat; eam virtutem ſi quis Pontificum, maximè tamen Paulus, ſummo ſtudio exercuit, & omnibus ex æquo miniſtrauit: vnde non minus per affabilitatem in omnium animos illabebatur, quam per iuſtitiæ conſtantiſsimum tenorem, venerationem, & amabilem quendam ſui timorem apud ſubditos ſibi conciliabat; cum omnes ſentirent, illum non impune laturum, ſi quid grauius accidiſſet. Ab eius æquabili rigore, pupilli, & pauperes ab iniuria vindicati, maieſtas, & authoritas ſupremi Tribunalis ſeruata, impietas ex occulto ſubſiliens, maturè ſublata, ſeditioſi repreſsi; graſſatores, viarumque inſeſſores profligati; homicidæ, monetarij, Pentapolitani, falſarij, & aliorum atrociorum criminum rei, iuxta grauitatem demeritorum caſtigati; adeo, vt eius Pontificio, iuſtitia, & abundantia pacis refloruiſſe viſa fuerit, cum ille laudibus ſuis adnumeraret, illud, quod Regius Propheta ad publicam felicitatem, iactabat, *In matutino interficiebam omnes peccatores terræ, vt diſperderem de ciuitate Domini, omnes operantes iniquitatem.*

Obtrectatorum, & palponum odium. Inter alios vero humanarum rerum perturbatores, præcipuè impoſtores, calumniatores, libellorum famoſorum ſcriptores, veluti peſtem quandam execrabatur, & ad pœnam depoſcebat. Bonum nomen, etiam vitæ anteponendum; & illius iacturam quibuſuis, ingentibus etiam doloribus grauiorem eſſe non ignorabat. Ergo peſsimum hoc nebulonum genus peroſus, illos, aut illorum peſtilentiſsimos fœtus non tolerandos putauit: eum etiam Romani, libros Labieni, quod famoſi eſſent igne exuſsiſſent: ac præterea, in duodecim tabulas retuliſſent iſtud ſolemne: *Si mala condiderit in quem quis carmina, ius eſt, iudiciumque.* Cæterum, non minus ſuorum temporum felicitatis in faciem laudatores, quam alienæ innocentiæ, & integritatis clandeſtinos, vel publicos ſugillatores, non æquo oculo aſpiciebat: eaque de re, vel poemata, vel panegyricos, vel libros aliquanota laudum ſuorum præſtantes, non omnino publicari volebat: incomparabili exemplo moderationis, quando quo plura præclara geſsiſſet, maioribuſque illum laudibus dignum, viri non ad palpum obtrudendum nati iudicaſſent, eo maiorem æqualitatem, moderationem, & continentiam retineret, ſeque intra orbitam humanæ modeſtiæ coerceret.

Iuuabat illum ad hunc pene natiuum de ſe ſenſum contemplatio maieſtatis Diuinæ, cui in maximis etiam curis intentus. Quapropter, cum omnia etiam ex animi ſententia ſibi ſuccedere videret, tum maximè præeſſe humanis rebus Deum, ſeque non principem domus Dei, non dominantem in Cleto, aut populo, ſed villicum Dei, Vicarium Chriſti, Diſpenſatorem myſteriorum, Seruum ſeruorum Dei, rationibus reddendis ante omnes obnoxium, cogitabat; & ab ea cogitatione, ſe imparem officio, indignumque laudibus iudicabat. *Modeſtiæ ſenſus.*

Mouebatur præcipuè ad deſpicientiam ſui, contemptumque rerum humanarum, à lectione aſsidua, & mortis meditatione perpetua. Enimuero in medijs difficillimi, & diuturni Pontificatus negotijs, poſt ingentes publicæ rei curas, quidquid temporis ſurripere poterat, ne animum magnarum rerum conſcium, ſibique præſidentem inſoleſcere pateretur, in multa librorum, præſertim ſpiritualium, quorum aceruos in ſua dormitoria cella ſeruabat, lectione verſatus eſt. A lectione, ad orationem ſurgebat: & ad excitandam mortis memoriam, ſæpe ſæpius ſepulchral, quod ſibi viuens ideo poſuit, inuiſebat, & exinde ad omnem virtutem documenta inæſtimabilia hauriebat. *Futurorũ contëplatio.*

Ornabat illum præcipuè virginitatis incõtaminatæ, quam ab vtero ſeruauit ſtudium, cum odio totius impuritatis coniunctum: adeo, vt ne quidem auri**u**m macula, vel apud acerrimos hoſtes vnquam laborarit. *Virginitas virtutum coronæ ornata.*

Virgini-

Virginitati, Sanctitas vitæ, integritas morum, compoſitio totius hominis, & his indiuidua comes modeſtia ingens reſpondebant; vt veterum Pontificum pleroſque exæquauerit, multos ſuperauerit. Ornabant præterea illum ipſum, candor pectoris, mentis ſynceritas, humilitas demiſſa, blanditiès vultus, frontis perpetua ſerenitas, benignitas clemens, hilaritas grauis, temperantia moderationis ſummæ, humanitas omnibus beneuola, benefica, expoſita: pietatis cultus, iuſtitiæ zelus, felicitatis publicæ deſiderium, commodandi cupido: animus ab affectibus noxijs depuratus, laboris perpetui appetens: vtpote à primis annis, continuis actionibus duratus, ac per omnem curſum vitæ, deſidiæ ignarus; à quo apud omnes vir, ac plane vir, cuius indefeſſa virtus robore antiquo nō caruiſſet, ingenti cum admiratione audiuet: quandoquidem longiſſimi Pontificatus tempore per labores, & decora non intermiſſa diſpenſârit. Mirum mirandum, quod totis ferè XVI. annis Pontificatus, firmiſſima valetudine vſus, numquam alicui functioni publicæ defuerit; quinimmo omnes Cardinales, ſeu aſſeſſores ſemper præuenerit.

Apud externos exiſtimatio Et iſtud non minus mirandum, quod apud Hæreticos quoque magnam ſui reuerentiam excitauerit; adeo vt non deeſſent plerique, qui illud in Pium Quintum ſuo tempore prolatum repeterent; Deum obdurare voluiſſe Catholicos, quando Eccleſiæ illorum Pontificē tam ſanctum præfeciſſet. Accidit aliquando iſtud non omittendum. Aliquis Principum Hæreticorum, curioſitate viſendi Orbis, & inter alia Vrbis ſpectandæ deſiderio inflammatus, Romam ex Germania veniens, Pontificis quoque alloquendi cupiditate tenebatur. Retrahebat hominem, narrante Ioanne Fabro Phyſico, & SS.D. N. Simpliciario, qui interfuit, pedis oſculum, quod figere mos eſt, qui propius accedunt. Crucem auream calceis Pontificijs ſupraſutam aliquis memorabat, Lutheranumque non ad pedis, ſed Crucis venerationem inuitabat. Hærebat ille, & tamen alloqui Paulum cupiebat. Tandem apud ſe ſtatuit, genu ante Pontificem ponere, & ad oſculum pedis ſeſe dimittere, & ex vero illud figere, non fingere. Euenit; vt quod ſemel facere decreuerat, non ſemel repetijt. Statim enim atque Paulum maieſtate venerandum aſpexit, in terram quaſi alter Saulus à Numine proſtratus procubuit, oſculandiſque eius pedibus finem vix imponere potuit; & à ſuauitate mellinij verborum Pontificiorum velut liquefactus, in caſtra Eccleſiæ Catholicæ tranſire conſtituit, inſigni exemplo non tantum ſubditis, verum vniuerſis in Germania, & toto Septentrione Hæreticis. Alius etiam ex Anglicana nobilitate Caluiniſta præſignis, curioſus explorator, num ita, vt apud Hæreticos audit Pontifex eſſet, eius cauſa Paulum videre, & alloqui exoptans vix in conſpectum venit, Pontificem toto corpore ſplendidiſſimis radijs circumfulſiſſe aſpexit; & ab eo aſpectu Caluiniſmum execratus, Catholicis nomen dedit. Paulo quoque Pontifici conuerſionem ſuam ab hæreſi ad Catholiciſmum debet, Sereniſſimum Gulielmus, Comes Palatinus Rheni, Neoburgenſis Princeps, qui à Paulina ſanctimonia incitatus, ad caſtra Eccleſiæ tranſiuit.

Nepotis ex Fratre inſtitutio. Domeſticorum inter hæc cura non neglecta Paulus, Marcum Antonium ex fratre nepotem, in ſpem ſubrogandæ ſobolis relictum, ſub oculis ſuis ad omnem deuotionem, & honeſtatem educari voluit: iamque adultiorem factum, matrimonij vinculis diuinxit, deſponſa ei innocentiſſima virgine Camilla, Virginij Vrſini, æterna memoria digniſſimi, Ducis Bracchiani filia, apud Magnam Etruriæ, & Lotharingiæ Ducem, à teneris ſanctiſſimè educata.

Mortis meditatio Quamquam autem intelligeret Paulus, honeſtam, ſibi materiam, ac cautam præberi longius vtendæ virtutis, ſi viueret diutius; tamen quamprimum ex nonnullis præcurrentibus mortem indicijs, illam ſibi propius adeſſe animaduertit; neque animum depoſuit, neque vitam ſibi diuturniorem impetrari curauit; ſed animo bene inſtituto, & ea propter intrepido, cum cœleſtem ſibi, ac æternam vitam polliceretur, ſpe ineffabilis boni metum mortis ſibi exemit. Cumque vigilandum ſibi eſſet, ne inopinato, imparatum fata inuenirent, ad mortis refricandam memoriam, frequentius ſepulturam præparatam frequentauit; neque minus frequenter Baſilicas ſanctorum, & memorias Martyrum, in quas aliquid ornamenti contulerat, vt patrocinia Diuorum compararet, viſitauit. Die feſto ſanctæ Agnetis Martyris, ad aram ſumptuoſiſſimam, quam illi Regio ſumptu poſuerat, ad ſuburbanam eius Eccleſiam proceſsit. Pridie eius feſtiuitatis, ad ſanctum Sebaſtianum Cathacumbas, poſtridie Sacellum ſuum ad ſanctæ Mariæ Maioris, & in eo tum imaginē Diuæ Deiparentis, tum locum quietis ſuæ inuiſit.

Digitized by Google

uiſit. Dominica, quæ in XXIV. Ianuarij inciderat, ſacris vltimo operatus, ingenti cum timore, ac tremore, vix potuit finem Sacrificio imponere.

Suprema vitæ hora, Inde curis, & laboribus iam confectus, quinto poſt die, ſcilicet XXXVIII. Ianuarij, horam inter XXIII. & XXIV. leui lethargo correptus, inter choros Sacerdotum, ac Religioſorum ſacris precibus & officijs pietatis Chriſtianæ incumbentium, præſente ſacro Collegio, me etiam vidente, ac prorogationem vitæ optimi Paſtoris, & Benefactoris curante, placidiſsimè, & inſtar dormiturientis, nullo ſenſu doloris, aut horroris, ad Cœlicum exoptatum conſortium emigrauit: poſtquam Sacramentis omnib. Eccleſiaſticis ſumma cum deuotione, & ſpiritus demiſsione participaſſet: profeſsionem Fidei magno ardore recitaſſet; extremam vnctionem miniſtranti ad omnia reſpondiſſet, ac monentibus Sacerdotibus, vt voluntatem ſuam diuinæ cõformaret, ſui ſecurus, & cœlum ſuſpirans, ſe cupere diſſolui, ac eſſe cum Chriſto non ſemel dixiſſet. Iamiam moriturus, vno Sacerdotum, orationem. *Defende quæſumus B. Maria ſemper Virgine intercedente, &c.* recitante, ad finem reſpondit clara voce, *Amen.* Mox voce præcluſa, cum alter verſiculum illum, *Recordare Ieſu pie, quod ſum cauſa tuæ viæ, &c.* pronunciaſſet, ſuſpirio ex imis præcordijs emiſſo, manuque in cœlum porrecta, animam feſtinantem Redemptori commendare viſus, intra quadrantem horæ (neque enim longiore tempore animam agebat) expirauit; *Aurei ſeculi reſtaurator*, cuius auſpicijs florebat pietas, innocentia, ſanctitas, fides, doctrina, leges; & à legibus iuſtitia, & ab hac abundantia pacis, & à pace affluentiſſima bonorum omnium cum ſpiritualium, tũ exteriorum vbertas, & ab hac felicitas Vrbi, & Orbi: qui ſe vnum omnibus Quinario numero deſignatis anteceſſoribus, omnibus numeris abſolutum virtutum compendium reddidit, ſe vno velut imagine viua referens, ac repræſentans.

Epitaphiũ Vixit ann. LXVIII. menſ. IV. dies XI. in Pontificatu ann. XV. menſ. VIII. dies XIII. Statuam æneam viuenti, Clerus Baſilicæ Liberianæ gratiſsimæ mem. teſtandæ P.

Vertente anno integerrimus, incorruptuſque omnino repertus, ſolemniſsimo funere, in Baſilicæ Liberianæ Sacello Burgheſiano, à Scipione Cardinale nepote, quaſi recens vita functum complorante vniuerſa Vrbe, tumulatus eſt, adiuncto Epitaphio.

In Medio.

Paulus Quintus Pont. Opt. Max.
Patria Romanus, Familia Burgheſia.
Cui perpetua vitæ innocentia, & ſpectata virtus,
Ad inſignes quoſque honores gradum fecit.
Bononiæ Pro-Legato præfuit. Mox à Gregorio XIIII.
Cauſarum Cam. Apoſt. Auditor creatus, & à Clemente VIII.
Ad Philippum II. Hiſpanorum Regem de grauiſsimis rebus Legatus.
In ampliſſimum ordinem cooptatus, inter Generales
Inquiſitores adſcriptus.
Et Vrbis Vicarius electus; cum omnes tantorũ.
Munerum partes
Summa cum laude obiuiſſet, ad ſummum Pontificatum
Leone XI. è viuis erepto
Florens adhuc ætate, incredibili Patrũ cõſenſu.
Euectus eſt.
Cumque vigili ſollicitudine, ſecuritatem, annonæ copiam,
Iuſtitiam, & quietem populis Eccleſiaſticæ ditionis,
Concordiam vero, & pacem vniuerſo Chriſtiano Orbi
Semper præſtitiſſet,
Religionem ſumma pietate coluiſſet
Vrbem magnificẽtiſsimis ædificiis ornaſſet, atq; Egregijs
Omnium virtutum officiis aditum ſibi ad immortalitatem
Aperuiſſet;
E mortalibus raptus, graue cunctis ſui deſiderium reliquit
Sedit in Pontificatu annos XV. menſ. VIII. dies XIII.
Obijt anno ſalutis CIↃ IↃCXXI. *die XXVIII. Ianuarij.*

A Dextris.

Franciſcam viduam Romanam, & Carolum Borrhomæum
S. R. E. Cardinalem vita innocentia, & miraculis claros,
Rite in Sanctorum album retulit.
Rudolphum Romanum Imperatorem electum,

Aduerſus Chriſtiani nominis hoſtes.
In Vngaria bellum gerentem, auxiliaribus copiis aduenit.

A SINISTRIS.

Congi, Perſidiſque Regum, & Iaponiorum
Ad Sedem Apoſtolicã de re Chriſtiana Legatos
Honorificentiſſimè excepit.
Ferrariam Vrbem ditionis Eccleſiaſticæ
Nobile propugnaculum
Extructa validiſſima arce muniuit.

GREGORIVS XV.

GRegorius X V. Alexander Lodouiſius antea vocatur Bononienſis fuit. Qui primo collateralis, poſteà Rotæ auditor factus eſt, deinde cum Philippus III. Hiſpaniarum rex & Carolus Emanuel Sabaudiæ Dux inter ſe bellum gererent, ad eorum differentias componendas à Paulo V. Pontifice Nuncius miſſus, & prudentiſsimè agens cum rem difficillimam ad optatum finem perduxiſſet, galero rubeo ab eodem Pontifice decoratus, eidem defuncto ſucceſsit 9. Februarij Anno 1621.

Gregorius XV. ſtatim eligitur.

Qui ſtatim Pontificatus ſui initio Iubilæum pleniſsimũ indixit, pro pace & vnione Chriſtianorum Principum: tum præcipuè ad diuinum auxilium pro ſuo bono regimine impetrandum: ſic vti anteà ſui prædeceſſores Paulus V. Clemens VIII. Sixtus V. & alij fecerant.

Iubilæum promulgat.

Hic die 19. Martij anno 1621. ad Aluarum regem Congi in exterioribus Africæ partibus agentem pro Capucinis eò miſsis literas ſcripſit, quibus eos eidem regi commẽdat.

Pro Capucinis ad regem cõgi ſcribit.

Hoc eodem ann. Othomannus Turcarum Tyrannus ingentes copias, ſupra certum milia militum educis, & Poloniæ fines ingreditur, ſed magna ſuorum cæde, Sigiſmundi III. Poloniæ regis virtute depellitur, acceptis pacis conditionibus, quas Sigiſmundo dare placuit. Eodem anno Gregorius Pontifex cardinalem creauit Lucium Sanſeuerinum, Archiepiſcopum primo Roſſani, deinde Salerni, virum ſpectatæ probitatis & prudentię.

Lucius Sanſeuerinus fit Cardinalis.

Die 20. Septemb. data conſtitutione quæ incipit *Sanctiſſimus* præcepit vt Iudicum conſeruatorum electio & nominatio fiat ſolum ex illis, qui ad id in Concilijs prouincialibus, aut diœceſanis electi aut deſignati ſint. Et quod coram ipſis regulares tantum paſsiuis, non autem actiuè conueniri debeant. Et quod extra ciuitates ſeu Diœceſes, in quibus deputati fuerint, contra quoſcumque procedere non præſumant. Die 16. Octob. data conſtitutione quæ incipit: *In Apoſtolica ſedis.* Confirmat priuilegia congregationis Clericorum regularium, Theatinorum nuncupatorum.

Varia Gregorij XV. conſtitutiones.

Die 15. Nouemb. data conſtitutione dum Rom. Pontificum electionem per ſecreta ſuffragia celebrandam ſancit, libera eligentium vota reddit. Conſtitutio incipit:

GREGORIVS EPISCOPVS SERVVS SERVORVM DEI.

Ad perpetuam rei Memoriam.

ÆTERNI *Patris Filius, Magiſter, & Legiſlator noſter Chriſtus Dominus, cuius omnis actio, noſtra eſt inſtructio, licet portaret omnia verbo virtutis ſua, nec eſſet quicquam abſconditum ab oculis eius, tamen priuſquam ad Apoſtolatus munus duodecim Apoſtolos eligeret, & nominaret, quod aliàs vnquã feciſſe in ſcripturis non legimus, pernoctare voluit in oratione Dei: & antequam B. Petro ouium ſuarum curam committeret, tertium repetita interrogatione, trinam extare æterni amoris eius profeſsionem: Nos ſcilicet erudiens quanta diligentia, cautione, & cura in omnium Paſtorum electione adniti debeamus, vt boni eligantur, & fideles; præſertim verò in B. Petri Succeſſoris, qui Orbis eſt lumen, Doctor gentium, & Paſtor Paſtorum. Quapropter ſatis etiam admonemur nihil eorum, quæ ad electionis Romani Pontificis negocium cautius & melius tranſigendum conducunt, omitti debere: ſalus enim non vnius membri, ſed totius corporis agitur, cum de capite conſulitur. Igitur & ſi diuerſis fel. rec. Romanorum Pontificum Prædeceſſorum noſtrorum, & Sanctorum*

Pa-

Digitized by Google

Patrum decretis ſalubriter prouiſum eſt, vt eius electio ritè, & rectè peragatur, & in ea nō caro & ſanguis, aut humana ſapientia, quæ ſtultitia eſt apud Deum dominetur, ſed Spiritus Sancti gratia omnia dirigantur, & gubernentur: nihilominus, vt dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat ſcientiam, experiētia compertum eſt ſalubriori remedio locum non deeſſe. Nos igitur quos poſuit Dominus, licet nullis ſuffragantib. meritis, regere Eccleſiam ſuam, ne in extremo die prætermiſſi officij in re tanti momēti à nobis ratio à diſtricto Iudice exigatur, quod multorum etiam votis, & poſtulationib. multum expetitū eſt, S. Spiritus adſpirante gratia, faciēdū decreuimus. Maturà itaque cum Venerabilibus Fratribus noſtris S.R.E. Cardinalibus deliberatione habita, de eorumdem Fratrum conſilio pariter, & aſſenſu, hac noſtra perpetuò valitura Conſtitutione, ſtatuimus, decernimus, & declaramus in poſterum electionem Romani Pontificis fieri aliter non poſſe. quàm in Conclaui, & eo clauſo, ac poſt celebratum in eo prima die Sacroſanctum Miſſæ ſolitum Sacrificium, cui Cardinales intereſſe, & in eo communicare conſueuerunt, ac per ſecreta Schedularum ſuffragia duarum ex tribus partibus Cardinalium, in Conclaui præſentium, præterquam ſi omnes, & ſinguli Cardinales ſimiliter in Cōclaui præſentes, nemine diſſentiente, aliquibus ex eorundem Collegio Cardinalium committerent eligendi poteſtatem vt vice omnium Eccleſiæ Catholicæ prouiderent de Paſtore: aut niſi communiter ab omnibus, & ſingulis Cardinalibus, qui itidem in Donclaui præſentes erunt, nemine pariter diſſentiente. quaſi per inſpirationem, nullo præcedente de perſona ſpeciali tractatu, per verbū ELIGO, intelligibili voce prolatū, aut ſcripto, ſi voce fieri non potuerit, expreſſum, fuerit celebrata. Numerum autem Suffragiorum duarum ex tribus partibus Cardinaliū in Conclaui præſentium, vt electio per viam Scrutinij, ſiue Scrutinij & acceſſus valida ſit, decernimus, & declaramus ita eſſe cenſendum, vt in duabus tertijs partib. Suffragium electi nō numeretur, nec quiſquā ſiue Scrutinij, ſiue Scrutinij & acceſſus, ſiue compromiſſi via procedatur, ſe ipſum eligere, ſeu ſuffragium ſibi dare vllatenus poſſit: Electi tamen perſona, ſi in Conclaui ſit, debeat in numerum Cardinalium computari. Rurſus nemo per viam Scrutinij, ſeu Scrutinij & acceſſus habeatur pro electo, niſi publicatis omnibus ſuffragijs, & electi, ſi numerum tantummodo duarum ex tribus partibus habuiſſe compertum ſit, etiam ſchedulis apertis. Ac ſi contingat plures in ſchedulis nominatos, duas tertias partes ſuffragiorum tuliſſe, in ſuffragiorum paritate neuter ſit electus, in imparitate verò, qui numero ſuffragiorum ſuperior erit, dummodo duas tertias partes, etiam in vno ſuffragio excedat, electus cenſeatur. Inſuper in vnoquoque Scrutinio antequam Schedula in calicem mittatur, à quolibet Cardinale iuramentum alta, & intelligibili voce fiat his verbis. TESTOR CHRISTVM DOMINVM, QVI ME IVDICATVRVS EST, ME ELIGERE QVEM SECVNDVM DEVM IVDICO ELIGI DEBERE, ET QVOD IDEM IN ACCESSV PRAESTABO. *Et hoc iuramentum à nullo omittatur. Suffragiorum autem Schedulæ huiuſmodi tàm Scrutinij, quàm acceſſus, vbi fieri potuerit, impreſſæ omnino eſſe debeant, vbi non potuerit: vnius tantum manu ſcriptæ ſint; ita videlicet, vt tàm impreſſæ, quàm ita ſcriptæ, ea omnia, quæ in Schedulis huiuſmodi exprimi ſolent, cōtineant, præter ſola nomina, ſeu denominationes eligentis, & electi, & infraſcripta ſigna, quæ omnia manu eiuſdem eligentis ſcribantur: & nomen quidem eligentis in prima parte Schedulæ, electi vero in ſequenti; & rurſus electi, quantum fieri poterit charactere alterato, ita vt cognoſci non poſſit: eaque Schedulæ pars in qua erit eligentis nomen claudatur, ac ſigillo ad hoc parato, ac ſecretè habito, non autem eo quo quiſque vti ſolet, obſignetur. Vt autem videri poſſit, ne qui alicui acceſſit, eidem in Scrutinio ſuffragium dederit, Schedulæ omnes duobus alijs ſignis in vltima parte ſignentur, numero nempe aliquo, & breui dicto ſacræ Scripturæ, vel alio huiuſmodi; quæ ſigna in vtraque Schedula tàm Scrutinij, quàm acceſſus eadem ſint. Poſtea verò pars illa Schedulæ, vbi hæc ſigna erunt, etiam complicetur, & obſignetur ne à Scrutatoribus videri poſſit, niſi poſtquam fuerit per Scrutinium, & acceſſum electio perfecta; quo caſu Schedula acceſſus à Scrutatoribus ea in parte, vbi duo prædicta*

Digitized by Google

ſunt ſigna, aperiantur, iiſque inſpectis, & earum ſigillis, aliæ Schedulæ cum iiſdem ſignis notatæ, & in Scrutinio datæ reperiantur vt videlicet an duo hæc ſigna, & ſigillū eadem ſint cognoſcatur, & inde duo ſuffragia ab eodem Cardinali vni data non fuiſſe appareat. At ſi inter Schedulas Scrutinij nulla reperietur iiſdem ſignis notata, quibus ſchedula acceſſus ſignata erit, aut ſi quis eidem acceſſerit, quem in Scrutinio nominauerit, vtroq; caſu ſuffragium acceſſus nullum ſit. Subſcriptio autem, ſeù nomen eligentis reſignari non poſsit, niſi contingat, vt ſigillum, & alia duo prædicta ſigna ſint eadem cum ſignis, & ſigillo alicuius alterius Cardinalis, aut alia difficultate cogente. Quod autem attinet ad nomen electi, illud eo modo à Cardinalibus ſcribatur, quomodo in folio impreſſo, vbi in Conclaui notari ſuffragia ſolent. Præterea, vt ſecreto cautius conſulatur, Schedulæ ſuffragiorum conficiantur, vna ſeu pluribus in menſis, in media Capella conſtitutis, ita à Cardinalib. remotis, & circumſeptis, vt quid ſcribatur ab alijs videri non poſsit. Si quis verò ad menſam accedere, impeditus valetudine non poterit, is ſuffragium ſuum in loco ſuo ſecretè conficere debeat, & ad illud accipiendum vltimus Scrutatorem accedat. Et vt acceſſus ſecretè etiam peragatur; Scrutinio publicato, ſi electio per conſenſum duarum partium in eo non fuerit celebrata, ſtatim antequàm ad alios actus deueniatur, Cardinales Schedulam pro acceſſu formatam prædictis in menſis conficere, ſicut in Scrutinio teneantur. Porrò vſus Schedularum pro acceſſu talis erit. Qui accedere alicui ex nominatis in Scrutinio voluerit, eius nomen ſcribet, qui verò noluerit, ne cognoſci poſsit eum nulli accedere, in loco nominis ſcribat NEMINI. Nulli autē tàm in Schedula Scrutinij, quàm acceſſus plures nominare liceat, alioquin ſuffragium in quo plures fuerint nominati, nullum ſit; accedere tamen vni ex nominatis à ſe in dicta Schedula, vel alij, dummodo aliquod aliud ſuffragium in eodem Scrutinio tulerit, non prohibeatur, & in numerum Cardinalium in Conclaui præſentium numeretur. Neque in quolibet Scrutinio, niſi ſemel accedere liceat; neque per acceſſum ab alterius nominatione, in Scrutinij Schedula facta, recedi decernimus, & declaramus. Inſuper antequam Schedulæ, ſiue Scrutinij, ſiue acceſſus à Scrutatorib. aperiantur, omnes ab iis diligentiſsimè palam numerentur: & ſi plures repertæ fuerint, quā ſint Cardinales, in Conclaui præſentes omnes comburantur, & iterum ad ſuffragia ſtatim deueniatur. Si quis autem aliquid ex ſupra expreſsis non ſeruauerit, aut quomodocunque directè, vel indirectè in aliquo contrauenerit, ſententiam excommunicationis ipſo facto incurrat. Præterea ſtatuimus, & ordinamus, quod ſi aliquē infirmitas impediuerit ad Scrutinium venire, ad eum adire debeant tres Cardinales, ſorte ante Scrutinium, vt infra ad hanc rem ex omnibus Cardinalibus per vltimū Diaconorum extracti, cum capſula perforata, ſed inani, & palàm à Scrutatoribus clauſa, cuius clauis ſuper altare remaneat, & Schedulam impreſſam illi deferre, ipſeque illam ſicut alij Cardinales, præuio iuramento ſupraſcripto, ſecretè conficere teneatur; deinde in capſulam conijciat, eaque per eoſdem Cardinales relata, & aperta, in calicem Schedula mittatur. Publicato deinde Scrutinio, ſi acceſſus agendus erit, vt etiam infirmi accedere poſsint, vnum ex folijs in quibus nomina Cardinalium, & ſuffragiorum numerus notantur, à tribus Cardinalibus prædictis ſumatur, & palàm recognito numero ſuffragiorum, quæ quiſque in Scrutinio tulerit, ad infirmum vna cum alia impreſſa Schedula, pro acceſſu parata, & cum eadem capſula ab iis deferatur. Infirmus verò alicui accedere, vel nemini accedere debeat, omniaque & ſingula ſeruentur, quæ de Scrutinij Schedula ſupra ordinata ſunt, ſub eadem excommunicationis latæ ſententiæ pœna. At ſi quis ſcribere valetudine impediatur, per alium præuio iuramento ab eo qui ſcribet præſtando, de ſeruando ſecreto, quod ſub eadem excōmunicationis pœna ſeruari mandamus, ſcribere liberè poſsit. Ad hæc Scrutatores tres, ſicut & tres alij Cardinales, qui ad infirmorum ſuffragia deferenda proficiſcentur, ex omnibus Cardinalibus præſentibus in Conclaui, nulla ordinis ſeruata diſtinctione, ſorte, immediatè ante quodlibet Scrutinium per vltimum Diaconorum extrahantur; & qui ſemel extracti fuerint, in vas iterum conijciantur; alioquin ſi quis contrafecerit, ſicut ſi Scrutatores, vel recognitores aliquid ſecreti in exercendo ſuo officio cognouerint, & illud reuelauerint,

ſiuerint, eandem latæ ſententiæ excommunicationem incurrant. Finito Scrutinio, & acceſſu, ſiue electio ſequuta ſit, ſiue nõ ſit, tres alij Cardinales, ſorte pariter, vt ſupra, extrahendi, Schedulas omnes recognoſcere debeant, ſigillo tamen, & duobus alijs ſignis, ſi aperta non nonfuerint, intactis remanentibus. Quæ omnes & ſingulæ Schedulæ, ſiue ſequuta, ſiue ſequuta electione, poſtmodum ſtatim palàm comburantur. Similiter ne electio protrahatur ſtatuimus, & ordinamus, vt ſub ſimili excommunicationis pœna, eo ipſo incurrenda, Scrutinium bis ſingulis diebus peragatur, ita vt etiam perficiatur; mane ſcilicet poſt ſolitam miſſam, & prima quidem die tantum poſt Cardinalium ſacram peractam communionem, & pomeridiano tempore hora opportuna, poſt Hymnum Veni Creator Spiritus, & orationẽ de Spiritu Sancto: idemque ſi compromiſſi via eligatur, obſeruari debeat: atque ad Scrutinium cum tertium pulſata per loca ſolita Cõclauis campanula de more fuerit, omnes, & ſinguli Cardinales conuenire debeant, valetudine non impediti, ſub eadem excommunicationis latæ ſententiæ pœna. Cardinales prætereà omnino abſtineant ab omnibus pactionibus, conuentionibus, promiſſionibus, intendimentis, condictis, fœderibus, alijſque quibuſcunq; obligationibus, nutibus, ſignis, contraſignis ſuffragiorum, ſeu Schedularum, aut alijs tàm verbo, quàm ſcripto, aut quomodocunque dandis, aut petendis, tàm reſpectu incluſionis, quàm excluſionis, tàm vnius perſonæ, quàm plurium, aut certi generis, veluti creaturarum, aut huiuſmodi, ſeu de ſuffragio dando, vel non dando, quæ omnia, & ſingula; ſi de facto interuenerint, etiam iuramento adiecto, nulla, & irrita, neque ad eorum obſeruantiam quemquam teneri, aut ex tranſgreſſione notam incurrere fidei non ſeruatæ decernimus, & declaramus; & contrafacientes ex nunc excommunicationis pœna innodamus: tractatus tamen pro electione habendos vetare non intelligimus. Quod ſi electio huiuſmodi alibi celebrata fuerit, quã in Conclaui clauſo, vel aliter, quam per ſecreta Schedularum ſuffragia duarum ex tribus partibus Cardinalium, in Conclaui præſentiũ in Scrutinio, ſeu Scrutinio & acceſſu, electi ſuffragio non computato, vel per viam compromiſſi, ab omnibus Cardinalibus ſimiliter in Cõclaui præſentibus, nemine diſſentiente initi, & ita vt nemo ſeipſum elegerit: vel quaſi per inſpirationem nullo præcedente de perſona ſpeciali tractatu, omnium pariter Cardinalium, præſentium in Conclaui, communiter, nemine itidem diſſentiente, per Verbum, ELIGO, intelligibili voce prolatum, aut ſcripto, ſi voce nõ potuerit, expreſſum, nulla ſit, & inualida eo ipſo, abſque vlla declaratione, & ita electo nullum ius tribuat: quinimmo is non Apoſtolicus, ſed Apoſtaticus ſit, & habeatur, & tàm ipſe, quàm eligentes, eiuſque fautores, & complices ſententiam excommunicationis, & anathema, aliaſque cenſuras, & pœnas inuaſoribus Sedis Apoſtolicæ à Sacris Canonibus, & Cõſtitutionibus Apoſtolicis impoſitas, pariter ipſo facto incurrant, à qua, ſicut ab alia quacunque in hac Conſtitutione impoſita, & irrogata, ſeu infra imponenda, & irroganda pœna excommunicationis tam ipſi, quam quilibet alius, ſiue S.R.E. Card. ſiue alia perſona cuiuſcunque gradus, conditionis, dignitatis, & præeminentiæ, à nullo, neque etiam à maiori Pœnitentiario, cuiuſcunque facultatis vigore, præterquã à Rom. Pont. niſi in mortis articulo abſolui poſſit, & tàm ipſe eiuſque complices, & fautores, quàm alij quicunque etiam S.R.E. Cardinales huius Conſtitutionis in aliquo tranſgreſſores alijs grauiſſimis pœnis teneantur, futuri Pontificis canonicè intrantis arbitrio irrogandũ. Poſtremò ſtatuimus, & diſtrictè præcipiendo mãdamus, vt S.R.E. Cardinales, quæcunque ſecretum violare quomodolibet poterunt, omnia euitare, & cauere omnino teneantur, cum intentio, & mens noſtra ſit electionis huiuſmodi tam ſanctum negocium, ſi fiat per Scrutinium, ſeu Scrutinium & acceſſum, vt præfertur, ſecretiſſimè tranſigatur: ac proinde, iiſdem omnibus, & ſingulis S. R. E. Card. & eorum Sacro Collegio inhibemus, ne contra hæc, vel horum aliquod ſtatuere, diſponere, vel ordinare, ſeu in aliquo corrigere, alterare, mutare, ſeu aliquo modo facere, tractare, moliri, vel attentare præſumant quouis prætextu, cauſa, vel exquiſito colore ſub eadem excommunicationis pœna ipſo facto incurrenda. Vt autẽ huiuſmodi noſtra Conſtitutio inuiolabilius obſeruetur, tres Cardinales, qui ſingulis diebus Congregationibus agendis præpoſiti ſunt, & cum iis S.R.E. Camerarius illam in omnibus, & per

omnia obſeruari procurent, & faciant. Volumus etiam, & decernimus, cenſurarum, & excommunicationum prædictarum, & aliarum quarumcunque prætextu, vel cauſa Cardinales à Summi Pont. electione actiua, & paſſiua excludi nullo modo poſſe, quas quidem cenſuras, & excommunicationes ad effectum huiuſmodi electionis tantum, illis alias in ſuo robore permanſuris, ſuſpendimus: decernentes eaſdem excommunicationes, & cenſuras eos ſolum afficere qui deliquerint, non autem alios Conclaui durante, qui cum ijs conuerſati fuerint. Cæterum, & ſi opus non eſſe in Domino confidimus, tamen pro officij noſtri debito, & rei de qua agitur grauitate, admonemus, hortamur, & in Domino obſecramus S.R.E. Cardinales, vt attentè conſiderent perſonæ quam ſuſtinent, officium, & dignitatem, quam Sacrum præterea, & quanti momenti ſit opus, quod tractant, & nihil quod ſe non deceat, nihil à re alienum committant, ſed cogitent, quam pernicioſum futurum ſit vniuerſæ Eccleſiæ, Chriſti ſanguine acquiſitæ, ſi malè adminiſtretur; ac proindè exuant omnes mundanas curas, & induant ſolum Dominum Noſtrum IESVM Chriſtum: memores nihil prodeſſe homini ſi vniuerſum mundum lucretur, animæ verò ſuæ detrimentum patiatur. Denique animum aduertant ſe in Conclaui clauſos editiſſima in ſpecula cōſtitutos eſſe, & factos ſpectaculum Deo, & hominibus à Domino, cuius negocium gerunt, ſupplicij, vel gloriæ ſempiternæ retributionem citiſſimè laturos. Non obſtan. quatenus opus ſit fel. rec. Alexandri Papæ III. præd. noſtri in Concilio Lateranen. edita, quæ incipit, licet de vitanda. & aliorum Rom. Pont. præd. noſtrorum, etiam in Concilijs generalibus promulgatis Conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, etiam in corpore Iuris clauſis, quibus omnibus, & ſingulis quatenus pariter opus ſit, eorum omnium, & ſingulorum tenores, perinde, ac ſi ad verbum exprimerentur, pro expreſſis, & inſertis habentes, pro hac vice dumtaxat, illis aliàs in ſuo robore permanſuris, ſpecialiter, & expreſſè derogamus, cæteriſque contrarijs quibuſcunque Volumus quoque præſentes noſtras coram omnibus in prima Congregatione poſt obitum Pontificis fieri ſolita, & deinde poſt Conclauis ingreſſum, & cum quis ad Cardinalatus honorem promotus fuerit, cum alijs ſimilibus Conſtitutionibus legi, & iuramentum ſuper illius obſeruatione præſtari, & ita præcipimus, & mandamus. Quibus Conſtitutionibus: & pœnis in eis contentis, niſi in ſuperius expreſſis per hanc noſtram derogare nō intendimus, ſed eas in ſui roboris firmitate relinquere. Sperantes etiam Rom. Pont. qui pro tempore canonicè eligētur, omni ſtudio curaturos, vt quæ noſtris huiuſmodi, & in eis ſalubriter ſtatuta ſunt, inuiolabiliter, ac etiam ſi opus fuerit per pœnarum ipſarum contra tranſgreſſores executionem obſeruentur. Denique volumus eaſdem præſentes in Valuis Baſilicarum Sancti Ioannis Lateranen. ac Principis Apoſtolorum de Vrbe, ac Cancellariæ Apoſtolicæ, nec non in Acie Campi Floræ per Curſores noſtros affigi, & publicari, ac eorum exempla ibidem affixa dimitti, & deindè omnes, & ſingulos Cardinales tàm abſentes, quàm præſentes, modernos, & qui pro tempore erunt, & alios quoſcunque quorum intereſt, vel intereſſe poterit quomodolibet in futurum afficere, & ligare, nullamque harum ignorantiam prætendere poſſe, ac ſi eis perſonaliter intimatæ forent, præmiſſis cæteriſque contrarijs quibuſcunque non obſtantibus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtrorum Statutorum, Decretorum, Declarationum, Mandatorum, Innodationis, Voluntatis, Admonitionis, Hortationis, Obſecrationis, Inhibitionis, Derogationis, Præcepti, & Suſpenſionis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei, & Beatorum Petri, & Pauli Apoſtolorum eius, ſe nouerit incurſurum. Dat. Romæ, apud S. Petrum Anno Incarnationis Dominicæ milleſimo ſexcenteſimo vigeſimo primo, decimo ſeptimo Kalend. Decembris Pontificatus Noſtri Anno primo.

✠ Ego

✠ Ego Gregorius Catholicæ Eccleſiæ Epiſcopus.

✠ Antonius Card. Saulius Epiſc. Oſtien, promitto, voueo, & iuro.

✠ Franciſcus Maria Cardinalis à Monte, Epiſcopus Portuen̄ promitto, voueo, & iuro.

✠ Franciſcus Cardinalis Sfortia, Epiſcopus Tuſculanus, promitto, voueo, & iuro.

✠ A. Cardinalis Montaltus, Epiſcopus Albanen̄ S.R.E. Vicecancell. promitto, voueo, & iuro.

✠ Odoardus Cardinalis Farneſius, Epiſcopus Sabinen̄, promitto, voueo & iuro.

✠ Octauius Cardinalis Bandinus, Epiſcopus Præneſtinus, promitto, voueo, & iuro.

✺

✠ Andreas Cardinalis Perettus, promitto, voueo, & iuro.

✠ B. Cardinalis Beuilacqua, promitto, voueo, & iuro.

✠

✠ F. tit. S. Praxedis, presb. Card. de Sourdis promitto, voueo, & iuro.

✠ Ego Io. Baptiſta tit. SS. Marcellini, & Petri, Cardin. Detus, promitto, voueo, & iuro.

✠ Ego Dominicus SS. Apoſtolorum, Presb. cardin. Gymnaſius, promitto, voueo, & iuro.

✠

✠ Ego Carolus tit. S. Cæſarei presb. cardin. Madrutius, promitto, voueo, & iuro.

✠

✠ Ego S. tit. S. Chryſogoni presb. cardin. Burgheſius, Maior Pœnitentiarius, promitto, voueo, & iuro.

✠ Ego M. tit. S. Onuphrij presb. card. Barberinus promitto, voueo, & iuro.

✠ Ego Io. Garſia, tit. SS. Quatuor coronatorum presb. cardin. Millinus, promitto, voueo, & iuro.

✠ Ego M. tit. SS. Quirici, & Iulitæ presbyt. card. Lantes, promitto, voueo, & iuro.

✺

✠ Ego M. Angelus Tontus tit. S. Petri ad Vincula, presb. card. Nazarenus, promitto, voueo, & iuro.

✠ Ego F. tt. S. Auguſtini presb. card. Verallus, promitto, voueo, & iuro.

✠ Ego Io. Bapt. tt. S. Ceciliæ presb. cardin. Lenius, promitto, voueo, & iuro.

✠

✠

✠ Ego Dominicus tit. S. Martini in Montibus, presb. card. Riuarola, promitto, voueo & iuro.

✠ Ego P. tit. S. Mariæ de Populo, presb. card. Philonardus, promitto, voueo; & iuro.

✠ Ego P. Paulus tt. SS. Nerei, & Achillei, presb. card. Creſcentius, promitto, voueo, & iuro.

✠

✺

✠ Ego Gaſpar tt. S. Crucis in Ieruſalem presb. card. Borgia, promitto, voueo, & iuro.

✠

✠ Ego Robertus tit. S. Alexij, presb. card. Vbaldinus, promitto, voueo, & iuro.

✺ Ego Tiberius tt. S. Priſcæ, presb. cardin. Mutus, promitto, voueo, & iuro.

✠ Ego Gabriel tt. S. Pancratij, presb. card. de Trejo, promitto, voueo, & iuro.

✠

✺

✠

✠ Ego Petrus tt. S. Thomæ in Parione, presb. cardin. Camporeus, promitto, voueo, & iuro.

✠ Ego Matthæus tt. S. Marci, presb. cardin. Priolus, promitto, voueo, & iuro.

✠ Ego S. presb. cardinalis S. Suſannæ, S.R.E. Bibliothecarius, promitto, voueo, & iuro.

✺

✠

✠

✠

✠ Ego Guido tt. S. Ioannis ante portam Latinam, presb. cardin. Bentiuolus, promitto, voueo, & iuro.

✠ Ego Petrus tit. S. Saluatoris in Lauro, presb. card. Valerius, promitto, voueo, & iuro.

✠ Ego It. Fridericus presb. card. de Zolleré, promitto, voueo, & iuro.

✺

✠ Ego Ceſar tt. S. Petri in Monte Aureo, pr. card. Gherardus, promitto, voueo, & iuro.

✠ Ego Fr. Deſiderius tt. S. Clementis, presb. cardin. de Cremona, promitto, voueo, & iuro.

✺ Ego Stephanus tit. S. Mariæ in Via, presb. cardin. Pignatellus, promitto, voueo, & iuro.

✠ Ego L. Cardin. Ludouiſius, tt. S. Mariæ de Traſpontina S. R. E. Cam. promitto, voueo, & iuro.

✺

Digitized by Google

✠ Ego Franciſcus tit. S. Matthæi in Merulana, presb. cardin. Sacratus, promitto, voueo, & iuro.

✠

✠ Ego M. Ant, tt. S. Euſebij, presb. Card. Gozadinus, promitto, voueo, & iuro.

✠ Ego Alexander S. Mariæ in via lata, Diaconus Cardin. Eſten. promitto, voueo, & iuro.

✠

✠

✠

✠

✠

✠

✠

✠ Ego Franciſcus S. Angeli in foro piſcium, Diaconus Cardinalis Boncompagnus, promitto, voueo, & iuro.

✠ Ego Hippolytus S. Mariæ Nouæ, Diaconus Aldobrandinus, promitto, voueo, & iuro.

✠

Io. Beninus.

N. Odot.

Regiſtrata in Secretaria Breuium.

Anno à Natiuitate D. N. Ieſu Chriſti Milleſimo ſexcenteſimo vigeſimo primo, Indictione quarta, die verò vigeſima ſexta menſis Nouembris, Pontificatus Sanctiß. in Chriſto Patris, & Domini Noſtri D. Gregorij diuina prouidentia Papæ XV. Pontificatus ſui primo. Introſcriptæ litteræ Apoſtolicæ publicatæ & affixæ fuerunt ad valuas Baſilicarum S. Ioannis Lateranenſis, Principis Apoſtolorum de Vrbe, ac Cancellariæ Apoſtolicæ, & in acie Campi Floræ, dimißis ibidem earumdem litterarum originalibus appenſis per aliquod temporis ſpatium, & exinde amotis ac inde dimißis earumdem litterarum copijs affixis, vt moris eſt, per nos Auguſtinum Bracherium, & Brandimartem Latinum prælibati S. D. N. Papæ Curſores.

Octauius Spada Magiſter Curſorum.

Die 24. Nouembr. data conſtitutione quæ incipit: *Ex iniuncto*, inſtituit Vicarium Generalem pro Diſcalceatis ord. Minorum regularis Obſeruantiæ, Hiſpaniarum, & Indiarum, nonnullaque circa eorumdem bonum regimen ſtatuit. Eodem die idem ſtatuit pro Fratribus Reformatis.

Die 19. Decemb. dato Breui, mandat Ordinarijs locorum, regnorum Hiſpaniæ, Franciæ, aliorumq; regnorũ & prouinciarũ Italiæ, ne alij quibuſuis religioſis cuiuſcũq; Ordinis aut Societatis ſub quouis prætextu in poſterũ, nomen vel habitum Fratrum Capucinorum ſibi vendicare vel vſurpare permittant. Die 12. Martij ann. 1622. quinque Sanctos ſimul & eodem die in album Sanctorum retulit, nempe S. Iſidorum Hiſpanum, S. Ignatium Loyolam Societatis Ieſu Fundatorem, S. Philippum Nerũ Congregationis Oratoriæ inſtitutorem, S. Thereſiam Diſcalceatorum Carmelitarum fundatricem, & S. Franciſcum Xauerium Indiæ Orientalis Apoſtolum. *Canonizatio quinque Sanctorũ.* Et quoniam diſceptatio ſeu potius altercatio de conceptione B. Mariæ Virgin. iam olim mota, hoc tempore in Theologos recrudeſcebat, dum quidam acrius quam piæ aures ferre poſſent, eam in peccato originali conceptam mordicus defenderent, alij immaculatam eius conceptionem tuerentur, ad vitandas diſſenſiones & ſcandala tollenda ſeuerè edixit 24. Maij ne quis audeat eam in peccato conceptam aſſerere, alijs vero qui immaculatam conceptionem defendunt, præcepit, ne contrarium oppugnet, quod ſtatutum non ſolum in publicis lectionibus ſeu concionibus, ſed etiam in priuatis colloquijs robur habere voluit.

Alia plura laudabiliter ab ipſo agenda expectabantur, ſed mors illum impediuit. *Gregorius XV. moritur.*

Mortuus eſt enim ann. 1623. Iulij Pontificatus Anno 3. nondum expleto.

VRBA-

Digitized by Google

VRBANVS VIII.

MOrtuo paucis ante ſeptimanis, Gregorio X V. Anno 1623. 6. Auguſt. ſucceſſit Vrbanus Octauus Florentinus, antea Barberinus, S.Onuphrij Presbyter Cardinalis, de cuius rebus geſtis, cum adhuc viuat & præſit Eccleſiæ, nihil ſcribendum puto, ſed alijs ipſo defuncto, illam prouinciam demando.

BONIFACIVS OCTAVVS PAPA *OMNES STATIONVM INDVLGENtias à Prædeceſſoribus ſuis conceſſas confirmauit, vt ex hoc eius diplomate conſtat.*

BONIFACIVS Epiſcopus, ſeruus ſeruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. Sublimi ſedis Apoſtolicæ ſolio diuina diſponente clementia præſidentes. Etſi de cunctis orbis Eccleſijs, iuxta noſtri officij debitum, indefeſſo ſollicitudinis ſtudio cogitemus, ad earum ſtatum votiuum & proſperum intendendo: de illis tamen, quæ almæ Vrbis latitudo ſinuoſa complectitur, eò propenſius cogitare nos conuenit, & ad ſtatus & honoris earum incrementa felicia, opem, & operam, efficacius impartiri, quo noſtris humeris illarum cura dignoſcitur ſpecialius, & principalius imminere. Sanè frequenti conſiderationis indagine perluſtramus, & infra clauſtra pectoris ſolicita meditatione diſcutimus qualiter doctor optimus eccleſiæ ſanctæ lumen, Beatus Gregorius, dum adhuc in terris gereret vices Chriſti, patriarchalibus, & quam pluribus alijs eiuſdem Vrbis eccleſijs, primò, prout tradit antiquitas, & alij poſtmodum Romani pontifices prædeceſſores noſtri, ad honorem Dei, & ſalutem animarum fidelium, quorum ad Vrbem ipſam de vniuerſis ferè orbis prouincijs innumera confluit multitudo, de Apoſtolicæ ſedis liberalitate munifica, diuerſorum tenorum ſtationarias indulgentias conceſſerunt. Nos igitur prædeceſſorum ipſorum veſtigijs præ ſollicitudinis ſtudio inhærentes; & crebrius reuoluentes in intimis, quod in eadem Vrbe non ſine ſupernæ diſpoſitionis arbitrio glorioſorum Principum orbis terræ, ac alio-

Digitized by Google

rum innumerabilia ſanctorum veneranda corpora requieſcant: Et propterea non indignè volentes, ob diuinam, & Principum ac ſanctorum reuerentiam prædictorum, eccleſias ipſas, necnon, & eandem Vrbem, vtpote ipſius Romanæ Eccleſiæ filiam ſpiritualem, & ad eius beneplacita exſequenda diſpoſitam, quam infra ſacrarium pectoris gerimus prædilectam honoribus condignis attollere, vberibus proſequi gratijs, & præcipuis fauoribus confouere, ac animarum fidelium prouidere profectibus eorundem, vniuerſas ſtationarias indulgentias ſupradictas eiſdem eccleſijs ſub quacunque forma continentia, ſiue modo eis à prædeceſſoribus ipſis conceſſas, auctoritate Apoſtolica, & ex certa ſcientia confirmamus, eaſque obtinere volumus perpetui roboris firmitatem, & vt paternæ dilectionis affectum, quem ad Vrbem gerimus prælibatam, per affectum operis euidentius oſtendamus: ac ipſam, & eaſdem eccleſias honoris, & gratiæ potioris impendio proſequamur, & ſaluti prouideamus vberius fidelium prædictorum, Nos de omnipotentis Dei miſericordia, & eorūdem Principum beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum eius auctoritate confiſi, omnibus verè pœnitentibus & confeſſis qui ad prædictas Eccleſias à die Cinerum, vſque ad feſtum reſurrectionis Dominicæ incluſiuè, ex tunc proximè ſequuturum, venerabiliter viſitauerint, annuatim vnum annum & quadraginta dies, ac illis etiam, qui in ſtatu huiuſmodi exiſtentes ad recipiendum benedictionis munus per ſummum pontificem, qui pro tempore fuerit à prædicto die Cinerum, vſque ad feſtum ipſius ſimiliter incluſiuè ſuper peregrinos, prout moris eſſe dignoſcitur, faciendæ, deuotè acceſſerint ſeu alias illi contigerit intereſſe, præter alias indulgentias conſuetas, centum dies de iniunctis ſibi pœnitentijs miſericorditer relaxamus. Nulli ergo omninò hominum liceat hanc paginam noſtræ confirmationis, & relaxationis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei, & beatorum Petri & Pauli Apſtolorum prædictorum ſe nouerit incurſurum. Datum Laterani VIII. Idus Aprilis, Pontificatus noſtri, Anno tertio.

F I N I S.

INDEX

Digitized by Google

INDEX RERVM MEMORABILIVM
COPIOSISSIMVS IN PLATINAM PRIOR
NVMERVM PAGINAM POSTERIOR
columnam deſignat.

A

ABbas Ciſterclenſis Legatus Pontificis in Italia. 248.1

in Brixianos mouet. ibid.

Abuſus circa Epiſcopatus. 27.2

Acatius Epiſcopus eiuſque ſcripta. 48.1

Acephalorum hæreſis quando exorta. 60.1

Adeodatus papa Eccleſias & monaſteria ditat. 90.2

ſupplicationes habet. ibid.

Adrianus vide Hadrianus.

Aelius Pertinax Imp. ob auaritiam occiſus. 22.1

S. Adalbertus Pragenſis Epiſcopus Boruſſos ad fidem conuertit & occiditur. 148.1

Adolphus Naſſouius Imp. occiditur. 229.2

Adulatores apud Principes quid poßint. 432.1

Agabus propheta famem prædicit 4.2

Agapetus I. Conſtantinopoli proficiſcitur. 70.1. Iuſtiniano fortiter reſpondet. ibid.

Agapetus II. vir innocens & Reipublicæ amator. 144.1

Agareni vnde dicti. 85.2

Agatho Pontifex legatos mittit Conſtantinopolim pro reconciliandis Monothelitis. 92.2. & ſeq.

Alborum factio in Italia. 233.1 *eorum dux capitur & comburitur.* 261.2

Alboinus Longobardorum rex Italiam inuadit 73.2. *occiditur vxoris artibus.* ibid.

Aiſtulphus Longobardorum rex Italiam vexat. 106. 2. *à Pipino bello petit.* 107. *eius perfidia.* ibid *domatur.* ibid. 2. *moritur.* 109.1

Alemanni cæſi. 35.2

Albericus Eccelini tyranni frater occiditur cum vxore & liberis. 112.1

Albertus Magnus. 214.1

Alexandria Italiæ ciuitas ædificatur. 192.2

Alexandrini ad communionem recepti. 504.2

Alexander Imp. vnicum virtutum exemplar. 26 1. *eius quædam geſta.* ibid. & ſeq.

Alexander I. quando vixerit. 14.2. *conſtitutiones & martyrium.* 15.1

Alexander II. Cadolum Antipapam perpeſſus eſt. 163 2

Alexander III. Antipapam patitur. 190.2

Fridericum I. Imp. & Antipapam excommunicat. 191.1. *in Galliam fugit.* ibid. *Græco vnionem promittenti quid reſponderit.* 192.2

Alexander IV. Manfredum monet ne hoſtilia tentet. 210.2. *moritur.* 211.2. *eius laus, & ſcripta.* ibid.

Alexander V. tempore Concilij Piſani pro tollendo ſchiſmate eligitur. 267. 2. *eius laus.* ibid. *dictum.* ibid *Ladiſlaum regno priuat.* 168.1. *moritur.* ibid.

Alexander VI. eiuſque genus. 537 1. *omnium Cardinalium eius temporis deterrimus.* ibid. 2 *Vrſinos placare contendit.* 340 2. *nouum ſcriptorum collegium inſtituit.* 341.1. *multos veneno tollit.* ibid. *veneno quod alijs parauerat ipſe moritur.* 341 2. *eius vitia & virtutes.* ibid. *perfidia & ſæuitia.* 342 1 *luxuria.* ibid *eius memoria prope execrabilis.* 368.2

Alexander Medices Florentiæ Dux 365 2. *proditoris occiditur.* 374.2

Alaricus Gothus Romam capit 54 2. *eius moderatio.* ibid.

Alexius Imp. Græcus, homo iniquus Chriſtianorum in terram ſanctam expeditioni aduerſatur &

in.cenmoi.at.172.1.Iſaacum excacat. 202.1
Aimaricus rex Hieroſolymitanus 191.1.Cairi obſidionem ſoluit. 193.1
Aimericus hareticus damnatur. 203.2
Amalaſuenta Theodorici Italia regis filia.67.2.eius inſignes virtutes & dotes.ibid. & 70.1. occiditur. ibid.
Amandus Traiectenſis Epiſcopus. 82.2
Ambroſius inuitus fit Epiſcopus Mediolanenſis. 52.1
Alphonſus Vaſtius. 370.2
Alphonſus Caſtella & Richardus Anglia rex de Imperio contendunt. 215.2
Alphonſus Neapolis rex capitur.283.1.in Siciliam fugit. 338.2
Alphonſus Card ſtrangulatus, 350.1
Annatarum vſus introductus.259.2. ab Anglis non admiſſus. ibid.
Anabaptiſta Monaſterium occupant. 570.1
Anacletus Pontif.quando vixerit.12.1.eius conſtitutiones.ibid.2.martyrium. 13.1
Anaſtaſius I. eiuſque decreta & obitus. 521.1
Anaſtaſii II. pontificatus & obitus, 64.1.& ſeq.
Anaſtaſius III. breui tempore praeeſt, 140.1
Anaſtaſius IV.multa dona Eccleſiis largitur, 189.1
Anatolius Laodicanus floret.33.2.eius ſcripta, 34.1
Andronicus Gracus occiſo pupillo Imperium occupat, 195.2
Anicetus Papa quando vixerit.19.2.eius ſtatuta.ibid.martyrium, 20.1
Angli Gallia regem cum filio capiunt, 248.2
Angli ad fidem opera S. Gregorij perducti, 77.1
Anglia Rom Pontifici vectigalis, 124.2
Anterus Papa quando vixerit.27.1.eius ſtatuta.ibid. 2.mors, ibid.
Antiochia à Chriſtianis obſeſſa.173.1.capta, 174.1
Antoninus Pius Imp.eiuſque dotes & opera.16.2.laudes.17.1.moderatio, 19.2
Antoninus Commodus Imp flagitioſus, 21.1
Anſelmus Lucenſis, 179.1
Anſelmus Cantuarienſis,eiuſque ſcripta. 179.1
S.Antonius eremita, 43.2
Antonius Luſitania notus regnum occupare volens pellitur, 450.1
Appelles hareticus eiuſque dogmata, 20.2
Appollinaris Hierapolitanus, 19.1
Appollinaris Laodicanus hareticus, 54.1
Apoſtoli regiones inter ſe patiuntur, 3.2
Aquilegienſis Eccleſia biſariam diuiſa, 77.2
Ariana bareſis, 45.1
Arij mors probroſa, 45.1
Armenij Latinis vniuntur, 283.2
Ariſtides fidem Chriſti ſcriptis propugnat, 14.1
Arnaldus Brixianus hareticus, 189.2
Arnulphus Metenſis Epiſcopus, 82.2
Arnulphus presbyter fit Patriarcha Hieroſolymitanus, 175.1
Arnulphus quidam Roma vitiorum taxator necatur, 184.2
Arrius hareſin condit.40.2.damnatur & in exilium mittitur, ibid.
Aſcalon à Chriſtianis capitur, 187.2
Aſterius Arrianus, 46.2
Attila multas regiones occupat.58.1.caditur ab Aetio.ibid.Italiam vaſtat.59.2.à Leone placatur. ibid.

Augu-

Digitized by Google

Auguſti Imp. magnificentia & comitas. 1.2. *moderatio ibid. mauult eſſe Herodis porcus quam filius,* 2.e
Athanaſius, 43.2.45.1
Aſſyrij Chriſtiani, 389.1
Auguſtinus moritur. 57.1. *eius corpus Papiam tranſlatum,* 104.1
Aurelianus Gothos, & Zenobiam vincit. 33.1. *Chriſtianos perſequitur. ibid.* 2. *interficitur,* 34.1
Auria obſidionem Orani ſoluit. 425.2

B.

BAEtica Hiſpaniæ pars quæ, 240.1
Baianus Bulgarorum princeps magnus Græcos vexat, 148.1
Balduinus Flandriæ Comes Aſiæ dominatum accipit. 173.1. *venit in Italiam,* 208.1
Balduinus frater Godefridi fit rex Hieroſolymitanus. 175.2. *eius victoria.* 182.2. *capitur à Saracenis.* 182.2. *liberatur,* 183.2
Balthaſar Coſſa Cardin. Bononienſes Eccleſiæ Rom. reddit. 260.1. *plus ſecularitatis quam religionis habet.* 268.1. *fit Pontifex.* 268.2. *vide Ioannes XXIV.*
Banderesij vnde dicti. 250.1. *Romam regunt,* ibid.
Banditarum in Italia inſolentia & tyrannis, 457.1. *cur fortes in pugna,* 497.2
Bardeſanes Syrus qualis ſcriptor, 21.2
Barnabos Bononiam Bello premit. 248.1. *caditur,* ibid.
ſuperatur. 249.1. *capitur,* 256.1
Barnabas Cyprius Pauli ſocius moritur, 5.2
S. Bartholomæi corpus Beneuentum tranſlatum, 120.2. *inde Romam,* 149.2
Baſilica S. Pauli ædificatur, 44.1
Baſilica S. Agnetis eiuſq; ornamenta, 44.2
Baſilica S. Marcellini & Petri, 44.2
item Ioannes Baptiſtæ & S. Pauli, ibid.
Baſiliſcus oratione Leonis IV. occiſus, 123.1
Baſilius Cappadox quæ ſcripſerit, 52.2
Beda Venerabilis floret, 97.2
Beliſarius Romam recuperat & Gothos vincit. 70.2. *eius victoria,* 71.e
Belli mala, 406.1
Bellum inter Lodouici Pij filios, 121.2
Bella Italica, 242.2
Bellum inter Scaligeros & Galeatium, 257.1
Bellum Neapolitanum, 338.1
Bellum ruſticorum in Germania, 361.2
S. Benedictus floret. 67.2. *ad eum multi concurrunt,* 69.1
S. Maurum in Galliam mittit. 71.2
Benedictus I. mœrore animi moritur, 74.1. & ſeq.
Benedictus II. vir pius templa ædificat. 93.2. *moritur,* 94.1
Benedictus III. vir dignus pontificatu inuitus eligitur. 129.1. *eius manſuetudo. ibid. opera,* ibid.
Benedictus IV. vir humanus nil memorabile geſſit, 138.1
Benedictus V. per ſeditionem electus deijcitur, 145.2. & ſeq.
Benedictus VI. captus à ſeditioſis occiditur, 147.2
Benedictus VII. vir optimus, Arnulphum Epiſcopum Remenſem reſtituit, 149.1
Benedictus VIII. Henricum I. Imper. coronat, 156.1. *ſpectrum ipſius mortem,* ibid. 2.
Benedictus IX. pellitur & reſtituitur. 157.2. *ſpectrum poſt ipſius deceſſum,* ibid.
Benedictus X. per vim intruſus pellitur, 162.1
Benedictus XI. Ord. Prædicatorum inter beatos numeratus 234.1. *Philippum Pulchrum abſoluit. ibid. Italiæ diſcordias ſopire contendit. ibid. moritur,* ibid. 2

Digitized by Google

Benedictus XII. Ord. Ciſtercienſis excommunicationem in Lod. Bauarum latam confirmat. 242. 2
Legatum Romam mittit & cur. 243.1. *eius laus. ibid. mors.* ibid.
Berengarius Imper. nomen affectat. 144.1
Berengarius Andegauenſis eiusque vita & doctrina. 150.1. *errores reuocat.* 163.1
Bernardus Italiæ rex decollatur. 120.2
S. Bernardus Principes contra Turcas armat. 186.1
Bibliotheca à Sixto V. Romæ erecta. 468 1
Bibliotheca totius orbis. 469 2
Boethius occiditur. 66.1
Boemundus Apuliæ Comes ad expeditionem terræ ſanctæ ſe accingit. 172.1. *Antiochiam capit & vulneratur.* 174.1. *fit eius vrbis princeps.* ibid.2
Bohemi hæretici pacem turbant. 278.1
Bohemiæ regis perfidia. 315.1
S. Bonauentura canonizatur. 331.1
S. Bonifacius in Germaniam miſſus 101.1. *occiditur.* 103.1
Bonifacius I. quo tempore vixerit. 56.1. *eius decreta & donaria. ibid. moritur.* ibid.2
Bonifacius II. decretum edit ne ſibi quiſquam ſucceſſorem eligat. 69.1
Bonifacius III. quid à Phoca obtinuerit. 79.2. *ipſo mortuo decreta eius abolita.* 80.1
Bonifacius IV. Pantheon à Phoca Imp. obtinet. 81.1. *domum paternam in monaſterium conuertit.* ibid.2
Bonifacius V. vir humanus. 83.1. *eius decreta.* ibid.
Bonifacius VI. ob breuitatem temporis quo præfuit nihil egit. 136.1
Bonifacius VII. ſacrilegium committit & Cardinalem oculis priuat. 148.2
Bonifacius VIII. vir doctus ſed ambitioſus Gibellinos perſequitur. 231.1 *& ſeq. accuſatur apud reges & principes. ibid.* 2. *quo aſtu Cœleſtinum V. ad abdicationem peruenerit. ibid. eius dictum in Gibellinum Epiſcopum.* 232.1. *Iubilæum inſtituit. ibid.* 2. *Philippum Pulchrum Franciæ regem offendit.* 233.1. *ab eo capitur. ibid.* 2. *moritur.* ibid.
Bonifacius IX. vir iuuenis ſed integer vitæ. 257.1. *poſt multas aduerſitates moritur.* 261.1. *eius geſta.* 362.1.
Borbonius à rege Galliæ ad Cæſarem deficit 361.2. *Romam capit.* 364.1
Bononienſes Romanis irati. 213.2
Bracius & Sfortia. 260.2
Brachius Aquilam obſidet. 277.2
Bragadino viuo cutis detracta. 434.2
Brigida Scotica virgo floret. 67.2
Brigitta Suecia princeps Romam venit. 249.2
Britanni ab Anglis opprimuntur. 57.1
Bulgaris Epiſcopi miſſi. 130.1.131.2. *ad Græcos deficiunt.* 132.1

C

Carolus Antipapa. 163.2 *fugit.* 164.1
Cæſar Borgia Cardinalatum deponit. 339 1. *fratrem occidit. ibid.* 2. *eius tyrannis* 340.1. *Vrſinos inuadit. ibid.* 1. *Vaticanum occupat.* 342 2 *capitur.* 343.2. *interficitur.* 344.2
Caius Papa quando vixit. 34.2. *eius decreta. ibid. martyrio coronatur cum aliis.* 35.1
Calendarij correctio qualiter inſtituta. 453.2
Caligulæ peſſimi mores. 4.1
Caloioannes Cantacuſenum pellit. 247.1
Campana cum meridie pulſentur. 301.1
Calliſtus I. Papa quando vixerit. 23.2. *ieiunium quatuor temporum inſtituit.* 24.1. *eius ſtatuta ib.* 2. *martyrium.* 25.1
Calliſtus II. pacem cum Henrico IV. facit. 182.1. *concilium Lateranenſe celebrat. ib.* 2. *eius opera* 183.1

Cali-

Calliſtus III.299.1.Turcas oppugnat. 300.1
Carolomannus rex fit monachus. 105.2
Carolus Andegauenſis Romam venit 215.2.eius expeditiones.216.1.capitur ab Arragonijs. 226.2
fit rex vtriuſque Siciliæ. 229.2
Carolus Martellus multos populos ſibi ſubijcit & Saracenos fundit.102.1. Romam obſidione Longobardorum liberat.103.2.filijs regnum diuidit,& moritur. 105.2
Carolus Magnus Hadriano Pontifici ſuccurrit.111.2.Deſiderium Longobardorum regem ſuperat & in exilium mittit.ibid.& 112.1. Romam venit & facit fœdus cum Pontifice. ibid. multa donat Eccleſiæ Rom.ib.Saxones domat.ibid.2.& Hungaros.115.1 fit Imperator.ibid.2.filijs regnum diuidit.119.1.quantus fuerit. ib.2
Carolus Vngariæ rex in Italiam venit.255.1.Neapolim capit.ibid.occiditur. 256.1
Carthago à VVandalis capta. 58.1
Carolus V.fit Imperator.350.2 eius formidoloſa potentia. 361. 2.contra Clementem VII. Pontif. vigilantia. 363.2
Bononiæ coronatur.365.1.eius expeditio in Turcas.371.1.expeditio in Africam 372.1. Romam venit.ibid.2.bellum cum Gallo.373.2.per Galliam in Belgium venit.376.1.expeditio in Algerium. 378.1.contra Ducem Cliuenſem.380.1.contra Germanos.381.2. Haſſum & Saxonem capit. 383.1.
Carolus VIII.Galliæ rex regnum Neapolitanum occupat.338.1. Romam venit ibid. 2.conſpiratio Principum contra illum. ibid.
Caroli Borromæi prudentia. 429.2
Cataphrygarum hæreſis quando cœperit. 20.2
S.Catherina Senenſis canonizatur. 312.1
Chaldæorum Patriarcha Romam venit.417.2.eius confeßio.418.1.eorum ſub Paulo V. cum Rom. Eccleſia vnio eiuſque rei hiſtoria 517.2.& ſeq.
Chriſtus naſcitur & quando 1.2.eius nobilitas ibid.1.circumciditur & à Magis adoratur.2.1.à Sybillis prædictus.ibid.primus & ſummus Pontifex.2.1.occiditur.ibid.1.in eius morte prodigia. 3.1.Ioſephi de illo teſtimonium. 2.2
Chriſtophorus Pontificatu deiectus in monaſterium detruditur. 139.1
Cincius Rom.Gregorium VII.capit.165.1.ipſius domus euertitur,& ipſe fugit. ibid.
Cincius Fregepanis Paſchalem II.male tractat. 180.2
Ciſtercienſis Ordo ab Vrbano II.confirmatus. 173.2
Ciuitates multæ à Chriſtianis in Aſia Saracenis ereptæ. 177.2
Claudius Imp.eiuſque opera. 4.2
Claui crucis Chriſti quibus vſibus à Conſtantino deſtinati. 44.1
S.Clara canonizatur. 211.2
Clemens VII. Antipapa moritur. 258.2
Clemens Alexandrinus Stromatum author quomodo vixerit. 20.2
Clemens I. Rom.Pontif.quando vixerit.10.2.eius ſcripta,& martyrium. 11.1.& ſeq.
Clemens II.veneno tollitur. 159.2
Clemens III.bellum in Saracenos decreuit.198.2.eius opera.199.2.mors. 201.1
Clemens IV.prius vxorem habuit.215.2.Peruſium incognitus proficiſcitur. ibid.
Carolum Andegauenſem in Manfredum concitat.216.1.moritur.217.1.affinibus de bonis Eccleſiæ parum aut nihil dedit. ibid.2
Clemens V.curiam Rom.in Galliam transfert. 235.1
Cardinales creat.ibid.Franciæ regi indecora potenti reſiſtit.238.1.moritur. ibid.2
Clemens VI.doctus & humanus Cardinales creat.244.1.Iubilæum ad quinquageſimum annum reſtringit.ibid.vrbem Auinionenſem emit.246.1.moritur. ibid.2
Clemens VII.eiuſque genus & pueritia 360.1 fit Cardinalis & Cancellarius.361.1. fit Pontifex ibid.eius ſagacitas.ibid.2.decipitur.362.1.fœdus init contra Cæſarem.ibid.2. imprudenter
ciſ'a

copias ſuas exauctorat. 368. 1. auaritia ibid. bellum Ceſari parat ibid. 2. capitur. 364. 1. & ſeq. fugit. ibid. 2. cum Gallo amicitia. 366. 1. mors. ibid.
Clemens VIII. quomodo factus Pontifex. 504. 1. regem Nauarreum abſoluit. ibid. 2. eius hoſpitalitas. ibid. Alexandrinos & Ruthenos ad communionem Eccleſiæ recipit. ibid. miraculosè à podagra liberatur. ibid.
Corpus S. Cæciliæ ſub ipſo inuentum honorificè reponit. 505. 1. & ſeq. eius modeſtia commendata. 506. 2 Ferrariam Eccleſiæ Rom. reſtituit. 507. 1. eius variæ conſtitutiones. ibid. moritur. 508. 2
Cliſſa à Turcis capta. 374. 1
Cluniacum monaſterium ædificatum. 134. 1
Cœleſtinus I. quando vixerit. 56. 2. eius decreta. 57. 1. varia Eccleſiarum donaria. ibid. 2. mors. ibid.
Cœleſtinus II. quinto menſe Pontificatus ſui moritur. 186. 2
Cœleſtinus III. Conſtantiam Henrico VI. deſponſat. 200. 1. Viterbio ciuitatis nomen dat. 201. 1. eius opera & mors. ibid.
Cœleſtinus IV. ſenex electus ſtatim moritur. 208. 1
Cœleſtinus V. ex Anachoreta Pontifex Aquilam proficiſcitur. 230. 1. & ſeq. Pontificio muneri ineptus viſus. ibid. 2. ſe abdicat. 231. 1. cuſtodia mancipatur. ibid. moritur. ibid. miraculis claret. ibid.
Columna Traiani à Sixto V. reſtaurata. 466. 2
Concilium Nicænum I. contra Arium. 40. 2. eius decreta.
Concilium Nicænum II. pro imaginibus. 115. 2
Concilium Conſtantienſe. 270. 1 diſſoluitur. 273. 2
Concilium Baſileenſe indicitur. 277. 2. Eugenio IV. abrogato Antipapam conſtituit. 285. 2
Confeſſio an per literas fieri poſſit. 508 1
Conon Papa vir optimus cum plauſu eligitur. 95. 1
Contentio inter Carolum Antegauenſem & Petrum Arragonium. 226. 1
Cletus Pontif. Rom. quando vixerit. 9. 2. eius martyrium. 10. 2
Concilium Tridentinum indicitur. 373. 2
Concilium Nicænum. 40. 2
Concilia ſex generalia. 92. 1
Conſtantinus fit Imp. & Eccleſijs multa donat. 40. 1. Conſtantinopolim condit. ibid. an leproſus fuerit. 44. 2
Conſtantij II. impietas. 87. 2. in Italiam mouet & Romam expilat. 89. 1. occiditur. ibid. 2
Cornelius Papa in exilium mittitur. 29. 1. Decio fortiter reſpondet. ibid. 1. occiditur. ibid. 2
Conradinus capite plectitur. 216. 2
Conradus Imp. Mediolanenſibus bellum illaturus deſiſtit. 157. 1. in Turcas proficiſcitur. 187. 2
Conſtantinus I. ad Iuſtinianum II proficiſcitur & honorifice ſuſcipitur. 99. 2. Imperatoris hæretici nomen celebrari vetat. 100. 1
Conſtantinopolis capitur à Latinis. 202. 1
Conſtantinus Copronymus Iconoclaſta cum Saracenis fœdus facit. 108. 2. homo impius. ibid. moritur. 112. 2
Conſultatio de tollendo ſchiſmate. 265. 1. Item Cardinalium. 266. 1
Crammerus Cantuarienſis Archiepiſcop. hæreticus combuſtus. 402. 2
Creta Venetis vendita. 202. 1
S. Crucis inuentio quando contigerit. 38. 1. & ſeq. quomodo facta. 44. 1
Cybo quæ gens. 333 1. eius gentis viri clari. ibid.
Cyprus Venetis à Turcis eripitur. 432. 1. & ſeq.
S. Cyprianus è carcere ſcribit S. Cornelio Papæ. 29. 1. martyrium patitur. 30. 2
Cyrillus Alexandrinus quæ ſcripſerit. 54. 1

D.

Damaſcus fruſtra à Chriſtianis obſeſſa. 188. 2. à Gallis capta. 210. 1
Damaſus Papa adulterij accuſatur & abſoluitur. 50. 1. templa ædificat eaq; donarijs ornat. ibid.

ibid.biblia S.Hieronymi approbat,ibid.2.moritur, ibid.
Damaſus II.per vim Pontificatum inuadit, 159.2
Damiata capitur,204.1.& Saracenis redditur, ibid.2
Decij perſecutio,29.1.mors, ibid.
Deſiderius Longobardorum rex inquietus,111.1. Pontifici anathema minanti acquieſcit,ibid.2. in exilium mittitur,ſuperatus à Carolo Magno, 112.1
Deuſdedit I.Pontif.clerum dilexit & auxit, 82.1
Diabolus perſonam Moſis indutus Iudæos decipit, 57.2
S.Didacus canonizatur, 423.1
Diocletiani perſecutio omnium acerbiſſima, 35.2
Dionyſius Corinthi Epiſcopus vir doctus & eloquens, 20.2
Dionyſius Papa Eccleſias presbyteris diuiſit,32.2.pacificè moritur, 33.1
Diſputatio Ferrariæ inter Græcos & Latinos, 284.2
Diſſidium inter Philippum & Ottonem, 201.2
Diſceptatio inter Hiſpanos & Gallos de præcedentia, 425.2
S.Dominicus hæreſim apud Tholoſanos expugnat,202.2.eius ordo cõfirmatur,204.2.moritur,205.1
Domitianus Imp.Neroni quam patri Veſpaſiano ſimilior,10.2.eius vitia & libidines,11.1. interficitur, ibid.
Donatus hæreticus, 46.2
Donus I.clericos & monachos reformat,91.1.Eccleſiam Rauennatem cum Rom.reconciliat, ibid.
Donus II.vir modeſtus non diu præfuit. 148.1
Dorotheus Eunuchus vir doctus & Chriſtianus Aureliano charus. 34.1
Duo Cardinales ſchiſmatici Antipapam creant. 378.2

E.

Eccleſiæ Cathedrales in India Orentali inſtitutæ, 409.1
Ecelinus tyrannus,206.2.eius immanis crudelitas,211.2.mors, ibid.
Edeſſa à Turcis capta,187.1.quæ ciuitas, ibid.
S.Edmundus Cantuarienſis canonizatur, 210.1.& 301.1
Eduardi Angliæ regis diſcrimen à ſicario Aſſaſino, 218.2
Egeſippus hiſtoricus quando floruerit, 19.2
Elagabili Imp flagitioſiſſima vita, 25.1.& ſeq.
Electores Rom.Imp.quando inſtituti, 151.2
Eleutherius Papa quando vixerit,21.1.Britannis prædicatores mittit,ibid.eius decreta,21.2.mors. ibid.
S.Elizabetha Vngariæ regis filia canonizatio, 206.2
*Elizabetha Angliæ regina hæreſim in regnũ introducit,410.2.Legatum Pont.Ro.nõ admittit,*418.2
Emanuelis Imp.Græci in Latinos inuidia,183.1.diabolica nequitia,187.2. Pontifici Ro. vnionem vtriusq; Eccleſiæ promittit,ſi velit venire Imperium Græcum cum Latino,192.1.moritur, 194.1
Emanuel Portugaliæ rex elephantem ad Pontificem mittit, 351.2
Ephrem Syrus quæ ſcripſerit, 52.2
Epiphanius Salaminæ Epiſcopus,eiusq; ſcripta, 52.2
Epiſcopi Americani à iuriſdictione Hiſpalenſis exempti, 382.2
Epiſcopi cuiuſdam verba ad Pontificem, 251.1
Epiſcopatus noui in Belgio inſtituti, 409.1
Euariſtus Pontif.quando vixerit,13.2.eius actiones,ibid.martyrium, 14.1
Eugenius I.miræ pietatis, 88.1
Eugenius II eiuſq; pia opera, 118.2.& 119.1
Eugenius III.ex monacho Ciſtertienſi Pontifex Romanos fugere cogitur, 188.1
Eugenius IV.quomodo factus Pontifex,279.1. Sigiſmundum Imp Romæ coronat,281.2.à Philippo Mediolani Duce oppugnatur,282.1.fugit,ibid.2.Concilium Baſileenſe diſſoluere nititur,ſed fru-

Digitized by Google

ſtrā, 283 2 Ferrarienſe concilium indicit, 284.1. Cardinales creat, 286.1. Romam venit, 288.1. Malateſtam contra Florentinos mittit, 289.1. alia eius opera, 290.1. mors, ibid. dotes, ibid. 2. varia fortuna, 291.1
Eunomij hæreſis. 47.2
Euſebius Papa moritur, 38.2
Eutychianus Papa eiuſq; conſtitutio, 34.1. martyrium, ibid.2
Exarchatus ceſſat, 107.2
Expeditio Chriſtianorum in terram ſanctam, 182.2. & 203.2. in Africam, 217.1

F.

Fabianus Papa quando vixerit, 28.1. eius ſtatuta, ibid. martyrium, ibid.2
Fabula de Ioanne VIII. fœmina refutatur, 125.2. & ſeq.
Facinus Canis diſcordias ſuſcitat, 269.1
Famaguſta Cypri vrbs à Turcis obſeſſa & capta, 433.2. & ſeq.
Fames Romæ, 454.2
Farneſiæ gentis claritas, 366.1
Ferdinandus Neapolis rex contra Gallos ſe tuetur in parua inſula, 338.2. regnum recuperat, 339.1
Ferdinandus fit Cæſar, 365.2
Ferraria Azoni Eſtenſi tradita, 207.1
Ferrum lanceæ Chriſti à Turca Innocentio VIII. tranſmiſſum, 337.1
Fidei formula à Pio IV. edita, 422.1
Flandris Epiſcopus datur, 132.2
Florentia à Cæſare Carolo V. obſeſſa & capta. 365.2
Florentini tumultuantur, 233.1. 236.1. quid Henrico Lucenburgico Imp. reſponderit, ibid.2
Fœlix I. Papa, quando vixerit, 33.1. eius conſtitutio, ibid.2. martyrium, ibid.2
Fœlix II. in locum Liberij ſuffectus quando vixerit, 47.1 occiditur, 48.1
Fœlix III Petrum & Acacium damnat, 62.2. Legatos præuaricatores punit, ibid. moritur, 63.1
Fœlix IV. patriarcham Conſtantinopolitanum excommunicat, 68.1. alia eius opera, ibid.
Fœdus Smalcaldicum, 382.2. Helueticorum Catholicorum, 472.2
Fons olei Romæ erupit & quid deſignauerit, 1.2
Formoſus Papa largitione potius quam virtute Pontificatum adeptus, 135.1. primus ex alia diœceſi ad Romanam ſedem tranſlatus, ibid.
Fortunatus Gallos inſtituit, & multa ſcribit, 74.1
S. Franciſcus pater Minoritarum. 203.2. canonizatur, 25.2
S. Franciſcus de Paula canonizatur, 351.1
Franciſcus Galliæ rex capitur à Cæſarianis, 362.1
Franciſci Carrarij reſponſum ad Venetos, 263.1. captiuitas & mors, ibid. 2
Franciſci Sfortiæ acta. 287.1. expeditio contra Venetos, 293.1. alia expeditiones, ibid. mors, 316.2. in gratiam receptus, 365.1
Fridericus I. Imp. in Italiam & Romam venit, 190.1. cum Alexandro 3. inimicitias exercet, 191.1. multas Italiæ vrbes capit, ib. Mediolanum ſolo æquat, ibid 2. Concilium celebrat & Antipapam creat, ibid. Romam obſidet, 192.1. à Mediolanenſibus penè interficitur, 193.2. cum Alexandro Venetijs reconciliatur, ibid. ſubmergitur, 199.1
Fridericus ſecundus, fit Imperator, 202.2. Aquiſgranum capit, 203.1
Fundanum comitatum Eccleſiæ reddit, 203. 1. in terram ſanctam profecturus ægritudinem ſimulat, 205.2. excommunicatus in gratiam recipitur, 206.1. iterum excommunicatur. 207.1. Venetos affligit, ibid. eius ſæuitia & impietas, ibid 2. Saracenos diligit, ibid. eius malæ artes, 209.1. Parmam biennio obſidet, ibid funditur fugaturq́;, ibid. impedimento eſt expeditioni regis Franciæ in terram ſanctam, ibid. moritur, ibid.
Fridericus 3. Amedæum ſeu Fœlicem Antipapam Papatui renunciare cogit, 294. 2. Romam venit, 295.2. Neapolim proficiſcitur, ibid.

Fri-

Fridericus Neapolis rex ad Gallum confugit, 339.1
Fulco rex Hieroſolymitanus Saracenos fundit, 186.2
Fulgentius Ruſpenſis Epiſcopus in exilium miſſus,64.2.eius ſcripta, ibid.

G.

GAbrinus Fundulus Carolum cum cognatis occidit,264.Cremonam occupat, ibid.
Galba Imp.occiditur, 8.2
Galeatius Florentinos & Bononienſes bello petit,257.2.Bentiuolum oppugnat, 260.1. Bononia potitur,ibid.eius filij. 262.2
Gallia plena tumultu ab hæreticis, 419.1
Galliæ regni calamitates,410.2.vrbes ab hæreticis occupatæ, 419.1
Galli ſimulata hoſtium fuga vincuntur,88.2.ab Anglis cæſi,246.1.Italia eiecti,346.2.Mediolanum recipiunt, 349.1
Galli Gallum Pontificem cupiunt, 252.2
Galli Cardinales ſchiſma ordiuntur omnium teterrimum, 253.1
Gelaſius I.Manichæos Roma pellit,63.2. eius ſcripta,ibid. Anaſtaſium Imp.hæreticum excommunicat,ibid.mors, 64.1
Gelaſius II.à factioſis malè tractatus capitur,180.2. eius diſcrimen,181.1. fugit & Piſas venit,ib. in Galliam proficiſcitur,ibid.2.moritur, ibid.
Gennadius Epiſcop.Conſtantinopolitanus, 61.1
Genuenſium & Venetorum pugna naualis, 247.1.& 253.2
Genuenſes cæſi, 247.1
Genuenſium tumultus ſedatur, 445.2
Genſericus VVandalorum rex Catholicos in Africa perſequitur,57.2.in Italiam proficiſcens vincitur, 61.2
Germanus Patriarcha Conſtantinop.Catholicis in exilium mittitur, 102.2
Germanis electio Imp.conceſſa, 151.2
Gibertus Rauenna Epiſcopus ſeditionem excitat contra Gregorium VII.165.1.deponitur, 167.1
Godefridus Bullionius Dux expeditionis Hieroſolymitanæ,172.1.fit rex Hieroſolymitanus,175.1. Babylonios cedit, ibid.
Gordianus Imp.occiditur. 28.1
Gothi Africam inuadunt,57.1.Italia pelluntur,72.2 funditus deleti, 104.1
Gratianus Imp.Alemannos vincit,52.1.à Maximo interficitur, ibid.
Græci ob ſchiſma & hæreſes imperium amiſerunt, 84.1. Beneuentum occupant, ſed expelluntur, 136.2
Gregorius Cæſarienſis Epiſcopus damnat Paulum Samoſatenum, 33.1
Gregorius Nazianzenus multa ſcripſit, 52.2
Gregorius I.ante Pontificatum Conſtantinopoli cum Eutychio diſputat, 75.2. Pontificatum ſuum fruſtrà impedire nititur,76.1.eius inſignes virtutes,ibid.2.ſcripta & conſtitutiones variæ, ibid. Anglos ad fidem conuertit,77.1.Mauritium Imp.redarguit & Ioannis Conſtantinopol.Patriarchæ arrogantiam retundit,ibid.2.à calumnijs vindicatur,78.1.moritur, ibid.
Gregorius II.acutus diſputator multa monaſteria & templa reſtituit,101.1. S Bonifacium in Germaniam mittit,ibid.Iconoclaſtis ſe fortiter opponit, 102.2.coniuratio in ipſum vindicatur, ib.1
Gregorius tertius acerrimus fidei defenſor,Leonem tertium Imp.hæreticum excommunicat,103.2. templa & monaſteria ornat, 104.1.& ſeq.
Gregorius IV.ſollicitus pro recuperanda è Saracenorum manibus Sicilia,120.1. vir inſignis,ibid. & ſeq.Synodum celebrat, ibid.2
Gregorius V.ſeditionibus vexatur,151.1. Electores Rom. Imper. inſtituit,ibid.2. eius epitaphium, 152.1
Gregorius VI. partim vituperatur tamquam ſimoniacus, partim laudatur tamquam reſtitutor dignitatis Eccleſiaſticæ,158.1.mirum de ipſius ſepultura, ibid.

Digitized by Google

Gregorius VII. Imperatorem Henricum admonet ne beneficia Eccleſiaſtica Symoniacis vendat. 165. 1. capitur & liberatur, ibid. Imperatorem excommunicat, ibid. 2. literas ſcribit ad principes, 167. 2. Symoniam prohibet, ibid. eius execratio in Imperatorem, 168. 1. moritur, 170. 1. eius laus, ibid. Eccleſiaſticæ libertatis vnicus aſſertor. ibid.
Gregorius VIII. pro recuperatione terræ ſanctæ ſollicitus moritur, 198. 1
Gregorius IX. Fredericum II. vrget vt in terram ſanctam proficiſcitur. 205. 1. eius actiones. 206. 1. à Friderico deceptus, ibid. 2
Gregorius X. ex Archidiacono Leodienſi Pontifex factus. 218. 1. apud eum Veneti accuſantur ob noua vectigalia. 219. 1. Concilium Lugduni celebrat. ibid. moritur, ibid. conſtitutiones de electione Pontif. edit, 220. 1. & ſeq.
Gregorius XI. Baldi diſcipulus vir innocens & placabilis, 250. 1. de reditu in Italiam cogitat, ibid. Romam reuertitur, ibid. moritur, ib. 2
Gregorius XII. tempore ſchiſmatis eligitur, 265. 1. & ſeq. pontificatu ſe abdicat, 267. 1. & 270. 2
Gregorius XIII. eiuſque parentes & ſtudia, 438. 2. varia officia & dignitates, 439. 1. fit Pontifex, ib. 2. coronatur, 440. 1. Carolum Franciæ regem ad fœdus contra Turcas fruſtra inuitat, 442. 2. contra hæreticos ſe armat, 444. 2. liberalitas, 445. 1. inſignem porticum Romæ ſtruit, 453. 1. Calendarium corrigit, ibid. 2. Cardinales creat, 455. 2 Collegia inſtituit, ibid. Iaponios Romam venientes ſuſcipit, 456. 1. moritur, 456. 2. eius corporis diſpoſitio, 457. 1. amor Romanorum in ipſum, ibid. 2. ei viuenti ſtatua poſita, ibid.
Gregorius XIV. eiuſque genus & patria, 492. 2. ad Concilium Tridentinum mittitur, 493. 2. fit Cardinalis, ib. fit Pontifex, 494. 1. coronatur, 496. 2. ſuppetias mittit Catholicis in Gallia, 497. 1. Cardinales religioſos rubro galero donat, 498. 1. ægrotat, ibid. moritur, 499. 1. eius laus à varijs virtutibus, ibid. duo ingentia mala ſub ipſius pontificatu, ibid. 2.
Gregorius XV. fit Pontifex nouam conſtitutionem edit de modo eligendi Pontificis.
Grimoaldus Beneuentanus Galliam ciſalpinam inuadit & Gallos cedit, 88. 2. Forum Pampilij capit & diripit, 90. 1. occiditur, 90. 2. eius dotes, ibid.
Groſſoni quagens, 209. 2
Gubertus Epiſcopus Britannis vir optimus, 95. 1
Guelphi & Gibellini, 207. 2
Guelphæ factio inualeſcit, 211. 2
Guido Cremenſis Antipapa, 191. 2. moritur, 192. 2
Guido rex Hieroſolymitanus, 197. 1. capitur à Saladino, ibid. 2
Guilielmus Siciliæ rex excommunicatur, 189. 2. pacem petit & accipit, 190. 1. & ſeq. eius intempeſtiuum bellum, 196. 1. moritur ſine hæredibus, 199. 1
Guilelmus de S. Amore vir pernitioſus & hæreticus, 211. 2
Guiſius ab hæreticis occiſus, 424. 2
Guiſii fratres Dux & Cardinalis ab Henrico III. Galliæ rege occiſi. 478. 1

H.

HAdrianus Imp. Chriſtianis primò infeſtus, poſtea beneficus fuit, 14. 1. 2. eius eruditio & opera, ibid. 2. Iudæos domat. 15. 1
Hadrianus I. à Deſiderio Longobardorum rege vexatus Caroli magni opem implorat, 111. 2. Carolum Romæ magnificè excipit & fœdus cum eo facit, 112. 1. eius pia opera, 113. 1. ſtatuta, ib. 2. moritur, 114. 1. eius epitaphium à Carolo poſitum, ibid.
Hadrianus II. ante pontificatum miraculum patrat, 131. 1. electus abſque Imp. authoritate id tamen approbantis, ibid. 2. Bulgaris Epiſcopos mittit, ibid. 1
Hadrianus III. in eligendo Pontifice Imperatoris authoritatem excludit, 133. 2
Hadrianus IV. Noruegiorum Apoſtolus conſecrari non vult, niſi pulſo Arnaldo hæretico, 189. 2 regem Siciliæ excommunicat, ibid. Fridericum I. Imp. Romæ excipit, 190. 1. Beneuentum proficiſcitur, ibid. cum Guilelmo Siciliæ rege pacem facit, ibid. 2. Oruietum venit, ibid. Anagniæ moritur, ibid.

Hadria-

Digitized by Google

Hadrianus V. ſubſidium à Rudolpho I. Imp. petens moritur, 222.1
Hadrianus VI. eiuſque genus & natiuitas, 352.1. fit Caroli V. præceptor, ibid. 2. Epiſcopus Derthuſienſis, 353.1. Cardinalis, ibid. Hiſpaniæ prorex, ibid. Pontifex, ibid. 2. venit Romam, 354. 1. Sigiſmundum Malateſtam oppugnat, ibid. Soderinum Cardinalem incarcerat & cur, ibid. eius diſcrimen, 355.1. hortatur principes ad concordiam, ibid. ſcribit Saxoniæ Duci, ibid. ſubſidium contra Turcas mittit, ibid. abuſus multos tollit, 356.1. cognatis non admodum addictus, ibid. modus viuendi, ibid. quænam in eo reprehenſa, 357.2. excuſatur, 358.1. fœdus contra Turcam facit, ibid. ægrotat & moritur. 359.1. eius elogium, 360.1
Hæreſis Ioannis VViclephi & Ioannis Huſſ. 271.1.
Hæreticorum anteſignani in Gallia, 419.1
Henricus Angliæ rex pœnitentiam accipit, ob necem Sanctæ Thomæ Cantuarienſis, 192.2. & ſeq.
Henricus I. Imp. Romæ coronatur, 156.1. eius ſanctitas, eiusque vxoris, ibid. Saracenos Capua pellit, ibid.
Henricus III. à Gregorio VII. monetur ne beneficia Eccleſiaſtica Symoniacis vendat, ſed non acquieſcit bene monenti, 165.1
excommunicatur, ibidem 2. veniam petit & obtinet, 166. 2. Romam inuadit & ſpoliat, 169.2.
Henrici IV. aduentus in Italiam & Romam, 178.1
perfidia & facinus in Paſchalem, II. ibid. peruerſitas, 181.1
Henricus Lucemburgenſis fit Imp. 236.2
in Italiam venit, ibid. Mediolano potitur. ibid. & Brixia, 237.1. Romam venit, ibid. 2. moritur, 238 1.
Henricus VIII. Angliæ rex deficit à fide & cur, 365.2
vxorem repudiat, 370 2. facit ſe caput Eccleſiæ, 371.1. excommunicatur, ibid.
Heraclius Imp. multas prouincias à Perſis occupatas, recuperat, 82.1
crucem Domini recipit, ibid ſororis filiam in vxorem ducit, ibid. fit Eutychianus, ibid. & Monothelita, 84.1. errores relinquit, ibid. 2 moritur, 86.2
Henricus Cardinalis fit rex Portugalli, 449.1. moritur, ibid.
Henricus III. Galliæ rex Guiſios occidit, 478.1. interficitur, 480.1
Herodis genus & crudelitas, 1.1. proprios filios occidit, 2.1
Herodes Agrippa in exilium mittitur, 4.2
Hieroſolyma à Perſis occupata, 81.2
à Chriſtianis obſeſſa & capta, 174.2. & ſeq. amiſſa, 197.2
Beati Hieronymi habitatio & ſcripta, 54.1
multum Eccleſiæ profuit, 55.2. moritur, ibid.
Higinus Pontifex quando vixerit, 17.1. eius ſtatuta & mors, ibid. 2
Hilarius Pictauienſis Epiſcopus ſcribit contra Arrianos, 51. 2
Hilarius Papa quando vixerit, 60.1
eius ſtatuta & ædificia, ibid. 2 mors, 61.1
Hildebrandus Card. partes Alexandri II. contra Antipapam defendit, 164.1
Hippoliti Medicæi ambitio, 371.2
Honorius I. clerum reformat & diuerſa templa ædificat, 84.2
moritur, ibid.
purgatur à ſuſpicione hæreſis Monothelitarum, ibid. 2
Honorius II. non ſatis legitimus electus, Cardinales inſignes creat, 143.1
benè præfuit, ibid. 2
Honorius III. Petrum Conſtantinopolitanum Imp. coronat, 203.2
eius acta & ſcripta, 205.1
Honorius IV. podagra laborans & in Auentino monte habitans prudentiſſimus fuit, 127.1. & ſeq. interdicta in Patrum Arragonium lata confirmat, ibid. 2

Flaminiam recipit & moritur, 228.1
Hormiſda Pontifex Eutychianos damnat, 66. 1. Ioannem Conſtantinop. Epiſcopum fruſtra monet, ib. Legatos ad Iuſtinum Imp. mittit, ib. 2. Manichæos vrbe expellit, eorumque libros comburit. ibid.
Hoſpitale S. Spiritus conditur, 203.2
Hugo Candidus Cardinalis Imperatorem in Gregorium VII. animat, 165.2
dignitate priuatur, ibid.
Hugo Cardinalis in tota biblia ſcribit, 210.2
Hugutio Piſanorum tyrannus, 238.1
Hugonotarum crudelitas in Gallia, 419.2
Hungari Italiam & Germaniam vaſtant & Galliam, 138.1
Hunni Hungariam inuadunt. 134.2

I.

Iacobus frater Domini, 5. 2. eius pietas, ibidem. occiditur, ibidem. de illo Ioſephi teſtimonium, ibid.
Iaponij Romam veniunt, 456.1
Iberi conuerſi, 45.2
Iconium à Chriſtianis obſidetur, 187.2
Imperator cur ante coronationem non dicatur, ſimpliciter Imperator ſed electus Imperat. 491. 2.
Imperator Conſtantinop. Ferrariam venit, 284.2
S. Ignatij martyrium, 12.2
Imperatoris conſenſus in electione pontificis vnde originem habuerit, 75.2
Innocentius primus ſabbati ieiunium indixit. 534. 2. donaria multa templis intulit, ibid. Pelagium & cœleſtinum damnauit, ibid.
Innocentius ſecundus in Rogerium Siciliæ comitem bellum mouet, 184. 2. capitur & dimittitur, 185. 1. in Galliam profectus Concilia celebrat, ibidem. Piſanos & Genuenſes conciliat, ibidem. 2.
Innocentius tertius ob diſcordias Chriſtianorum fruſtrà molitur bellum contra Saracenos. 201. 1.
quoſdam principes in id bellum commouet, ibid. 2
eius opera & ſcripta, 203.1
Innocentius quartus in Galliam proficiſcitur, 208. 2. moritur, 210. eius decretum, ibidem.
Innocentius quintus pacem Italiæ procurare volens, moritur, 221.2
Innocentius ſextus integerrimè vita & vir conſultiſſimus, 246. 2. Reſidentium prælatis imperat, ibid. Abbatem Ciſtercienſem Legatum in Italiam mittit, 248. 1. moritur, ibid. 2
Innocentius ſeptimus tumultuante tota Italia eligitur, 262. 1. rebus gerendis non ſatis idoneus. 263. 2
Roma fugit & reuertitur, 264. 1. moritur, ibid.
Innocentius octauus eiuſque genus, 333. 1. fit Pontifex, 334. 2. eius mores & acta, ibid. officia vendit, 335. 2. ſeditioſos punit & falſarios, 336. 1. cognatos ditat, ibid. ædificationes, ibid.
Innocentius nonus eiuſque laus, 500. 2. fit Epiſcopus & Patriarcha Hieroſolymitanus, 501. 1. fit Cardinalis, ibid. eligitur Pontifex, ibid. 2. Omen de eius futuro Pontificatu, ibid. ærarij curam habet, 501.1
abhorret à debitis, ibid. annonæ curam habet, ibid. 2
duos Cardinales creat, 503. 1. moritur, ibid.
eius abſtinentia & ſobrietas. ibid. 2
Inſignis impoſtura, 282.2
Ioannes Baptiſta ab Herode occiſus. 3.1
Ioannes Euangeliſta quando Euangelium ſcripſerit, 11.1
Ioannes Chryſoſtomus cur ita dictus, eiuſque ſcripta, 55.1

Ioan-

Digitized by Google

Ioannes Damaſcenus eiuſque ſcripta, 63.1
Ioannes Gerundenſis vir doctus & inſignis, 81.2
Ioannes Caraſa Eccleſiaſtici exercitus dux à Paulo quinto creatus, 404.2
Ioannes Gropperus Cardinalatum recuſat, 409.1
Ioannes primus Conſtantinopolim proficiſcitur, 67.1. à Theodorico Italiæ rege in carcerem mittitur, ibid. 2. in eo moritur, ibid. eius opera, ibid.
Ioannes ſecundus Antemium Arrianum excommunicat, 69.1.
Ioannes tertius cœmeteria reſtituit, 74.1. eius temporibus Armenij fidem recipiunt, ib.
Ioannes quartus captiuos redimit, 85.2. corpora SS. Vincentij & Anaſtaſii transfert, 86.1
Ioannes quintus valetudinarius libellum de pallij dignitate edit, 94.2
Ioannes ſextus templa quadam reſtituit, 98.1
Ioannes ſeptimus vir ſanctus & eloquens multa templa extruit & reſtituerat, 98.2
Ioannes octauus qui fœmina fuiſſe narratur, eiuſque fabulæ refutatio, 125. 1. & deinceps.
Ioannes nonus capitur, & elãpſus in Galliam fugit, 132.2. Trecis concilium celebrat, ibid. Flandris Epiſcopum dat, ibid. moritur, 133.1
Ioannes decimus Formoſi cauſam reſtituit, 137.2. nil dignum memoria geſſit, ibid.
Ioannes vndecimus ſpiritus militares geſſit, 141.1
Ioannes duodecimus breui tempore præfuit, 142.2
Ioannes decimus tertius homo flagitioſus pontificatum inuadens tyrannicè agit, 144.2. & ſeq. occiditur, 145.2. primus nomen mutaſſe creditur & cur, ibid.
Ioannes decimusquartus ſeditionibus fatigatur, 146.2
Ioannes decimusquintus à Romanis capitur & in carcere moritur, 149.2
Ioannes decimusſextus clericos odio habet, 150.2
Ioannes decimusſeptimus à Creſcentio vexatus in Hetruriam abit, 150.2. reuertitur, 151.1
Ioannes decimusoctauus Creſcentij potentia fretus Pontificatum occupat, & fit Antipapa 152.2.
Ioannes decimusnonus ob breuitatem temporis nil memoria dignum egit, 154.1
Ioannes viceſimus nil dignum memoria egit, 154.2
Ioannes viceſimusprimus vita laudabilis, 156.2
Ioannes viceſimusſecundus rebus gerendis minimè idoneus, 222.1. pauperes ſtudioſos iuuat, ibid. 2. moritur ex ruina cameræ, ibid. eius ſcripta, ibid.
Ioannes viceſimustertius, Lugduni creatus Auinionem proficiſcitur, 239.1. Epiſcopũ Cãtuarienſem depoſitum & degradatum occidi facit & cur, ibid. 2
nouitati ſtudet, ibidem. Ordinem Grandimontenſem reformat, ibidem. milites Chriſti inſtituit, ibid.
Thomam Aquinatem inter diuos refert, 240.1. moritur, 242.2
Ioannes viceſimusquartus Bononiæ electus, 268.2. Pontificatum deſiderauit, 269.1. diuerſas ciuitates accedit, 269.2
in Concilio Conſtantienſi accuſatur & fugit, 270.1. capitur, ibid. deponitur, ibid. 2
Heidelbergam ducitur, ibidem. dimittitur & Florentiæ moritur, 272.1. & 276.1. ſubmittit ſe Martino V. ibid.
Ioppe euerſa omnibus incolis occiſis, 201.2
Ioſephus Iudæus eiuſque ſcripta, 9.2. eius de Chriſto teſtimonium, 2.2
Iſidorus Hiſpalenſis Epiſcopus floret, 82.2
Italia à Longobardis occupata, 73.2
Italorum ſanguinolenta bella, 221.1
Iouinianus Chriſtianus Imp. 50.1. moritur, ib.
Iſaacius Exarcha ſacrarium Romanum ſpoliat, 85.1
Iulianus Imp. eiuſque dotes 49.1. Chriſtianorum callidus perſecutor, ibidem. Magorum amicus, ibid. 2

Digitized by Google

dæmonibus litat, ibid.
Iudæis templum reædificare permittit, ſed irrito conatu, ibid. occiditur, ibid.
Iubilaus inſtituitur, eiusq́; ratio, 232.2. antiquitas, ibid. ad quinquageſimum annum reſtringitur, 244.1. à 50. ad 33. annum reducitur, 257.1
Iulius primus, tempore Conſtantij Imp. vixit, 45.1. eius opera, ibid. 2. obitus, ibid. 2
Iulius ſecundus, vbi natus, 343.2. eius dotes & varia fortuna, 344.1. fit Pontifex omnium ſuffragijs, ibid. Patrimonium S. Petri recuperat & auget, ibid. 2 contra Venetos fœdus init, ibid. eos in gratiam recipit, 345.1. Feraria Ducem bello petit, ibid. Lateranenſe Concilium celebrat, ibid. 2. multos Cardinales deponit, ibid. Gallos Italia eijcit, 346.2. moritur, 347.1. eius dotes, ibid.
Iulius tertius, eiusq́; parentes & ſtudia, 385.1. eius vitæ periculum in vrbis direptione, ibid. 2. fit Cardinalis, ibid. Legatus in Concilio Tridentino, ibid. fit Pontifex, 386.1
Iubilæum celebrat, ibid. Armeniæ Patriarcham in patriam remittit, ibid. varia eius acta & edicta, ibid. 2. Concilium Tridentinum redintegrat, ibid. 2. bellum Parmenſe gerit, 387.1. eius ægritudo & mors, 393.1 ſtatura & mores, ibid. 2
Iuſtinianus primus, Imp. leges digeſſit, 68.2. donaria Romam mittit, 69.1. Narſen in Italiam mittit, 72.2. moritur, ibid.
Iuſtiniani ſecundi impietas, 96.1. 98.2
Iuſtinus martyr, ſcribit pro fide Chriſtiana, 16.2. & contra hæreticos, ibid. occiditur, ibid.
Iuſtinus Imp. auarus & improbus, 73.2. in inſaniam vertitur, ibid.
Iuuencus presbyter Hiſpanus, 44.2

L.

LActantius floret eiusq́; ſcripta, 38.1
Ladiſlaus Neap. rex Iaderam Venetis vendit, 260.2. proceres Neapolitanos priuat, ibid. Roma potitur, 264.2 pellitur, 265.1. Romanos vexat, 266.2
S. Lambertus Leodienſium Epiſcopus occiditur, 97.1
Lancea Chriſti Antiochiæ reperta, 174.2
Landus obſcurus Pontifex vix numeratur, 140.2
Laodicæa à Chriſtianis capta, 177.1
Largitionibus non quærendus Epiſcopatus, 80.1
Latini Græcorum Imperium amittunt, 211.2
S. Laurentij martyrium, 32.1
Laurentius Columna ſecuri percuſſus, 330.1
Leo I. Attilam placat, 59.2. Neſtorianos damnat, ibid. Concilium Chalcedonenſe celebrat, ibid. eius ædificia, 60.1. mors. ibid.
Leo II. bonus Muſicus, ſextam ſynodum approbat, 92.2. alia eius ſtatuta, 93.1. pietas & mors, ibid.
Leo III. eiusq́; virtutes, 114.2. malè tractatur à ſeditioſis, 115.1. Carolum Magnum Imperatorem facit, ibid. 2. ad Carolum proficiſcitur, 119.1. hoſpitale ædificat, & templa reſtaurat, ibid. 2
Leo IV. multarum virtutum vir ſua oratione Saracenos compeſcit, 123.1. item baſiliſcum, ibid. item incendium reſtinguit, ibid. 2. Romam Leonina vrbe ampliat, 124.1. orationes eius ad portas ciuitatis, ibid.
Leo V. captus moritur, 139.1
Leo VI. vir bonus, ob breuitatem regiminis non multum potuit, 142.1
Leo VII. breui tempore præfuit nil memoratu dignum gerens, 143.1
Leo VIII. authoritatem eligendi Pontif. ad Imp. tranſtulit, 146.1
Leo IX. quomodo ad Pontificatum deuenerit. 159.1. valde laudatur à multis virtutibus, ibid. 2
Leo X. Medicæus, 347.2. quando natus, eiusq́; præceptores, 348.1. fit Cardinalis, ibid fit Pontifex, ibid. 2. bellum Turcis inferre parat, 349.1. pacem facit cum Gallo, ibid. 2. odium in Cardinalem Alphonſum eiusq́; origo. 349.2. contra Gallos bellum gerit, 350.2. moritur, eiusq́; dotes & virtutes, 351.1. ei ſtatua erecta, ibid. 2. imprudens multum nocuit Eccleſiæ Gallicanæ, 352.1
Leo XI. vigeſimo die Pontificatus ſui moritur, 508.2

S. Leo-

Digitized by Google

S. Leopoldus canonizatur, 334.2
Lex talionis inſtituta, 50.1
Liberius Papa ab Arrianis in exilium pellitur, 46.1
Literæ Græcæ in Italiam introductæ, 261.2
Literarum inuentores, 470.1
S. Linus Rom. Pontif. quando vixerit, 8.2. eius conſtitutiones, ordinationes & ſcripta 9.2. miraculis claret & occiditur, ibid.
Lodouicus Bauarus fit Imp. 238.2. excommunicatur, 240.2. coronatur Mediolani, 243.1. item Romæ & Antipapam conſtituit, 243.1
Lodouicus XII. Galliæ rex eiuſque fœdus, 339.1.
S. Lodouici canonizatio, 232.1
Lodouicus Andegauenſis in Italiam venit, 255.2
Lodouicus Pius, Bernardum Italiæ regem decollari facit, 117.2. eius res geſtæ, 118.2. moritur, 121.1
eius filij inter ſe belligerantur, 121.2
Lodouicus Lodouici Pij filium ferox Romam venit, 122.1. iniungitur. ibid. fit Italiæ rex. ibid.2
Lodouici Franciæ regis expeditio in terram ſanctam, 209.2. captiuitas & liberatio, 211.1
Longobardi in Italiam veniunt. 73 2. eam vaſtant. 75.1. ſibi regem creant, ibid. pacem violantes coercentur, 101.2. Pontifici ſe dedunt, 111.2. eorum regnum finitur, 112.2. vbi tolerati, 115.2
Lodouicus Hungariæ rex caditur, à Turcis, 362.2
Licenſium nequitia à Florentinis cohibita. 178.2
Lucifer Calaritanus, 46.2
Lucius Arrianus Epiſcopus Catholicos perſequitur, 51.1
Lucius I. Papa in exilium miſſus liberatur, 30.2. eius ſtatutum de Epiſcoporum comitatu, ibid.
martyrium, ibid.
Lucius II. expeditioni Hieroſolymitanæ intentus, concilia celebrat, 187.2
Lucius III. Roma pellitur, 196.1. cum Imperatore pacificè vixit, ibid. 2. moritur, ibid.
Lupus Foroiulij Dux caditur, 90.1
Luſitani cum rege Sebaſtiano in Mauritania cæduntur. 448 2. Hiſpanos naturaliter oderunt, 449.1
Lutheri infandum nomen quando primum auditum, 350.1.
Lutherani in Gallia tumultuantur, 382.1. eorum peruerſitas, ibid. ad Concilium Tridentinum venire renuunt. 388.1

M.

Macedonius hæreticus, 48.1
Machtildis potens fœmina bene cum Rom. Eccleſia ſentit 163.2. ſuperatur, 169.2. moritur & Eccleſiæ Rom. multa donat, 178.1
Magorum corpora qua occaſione Coloniam venerint, 191.2
Mahumetiſmi initium, 83.1
Mahumetis verſutia, ibid. 2. ſe prophetam iactat, & varios populos ſeducit, 84.1
Mahumetis Baſſa callidum conſilium, 331.1
Mamercus ſupplicationes inſtituit, & cur, 60.1
Manes Perſa ſe Chriſtum profitetur, 33.2
Manfredus excommunicatur, 211.1. reconciliatur, ibid. Eccleſiæ Rom. contemptor occiditur, 216.1.
Marcellinus Papa thura dijs incendens, & pœnitens martyrium patitur, 36.1. & ſeq.
Marcellus primus papa à Maxentio variè afflictus moritur. 37.1
Marcellus ſecundus eiuſque natalis, 393.2. genus, ſtudia, modeſtia, 394.1. pontificatus prauiſus, ibid. 2.
fit Pontifex, 396.2. conſanguineis parum addictus, 397. reſidentiam vrget, ibid. 2. pretioſam ſupellectilem auerſatur, 398 1. moritur, 399.1
Marcellus Ancyranus, 45.2
Marcion hæreſiarcha eiuſque dogmata, 17.2

Digitized by Google

Marcus Papa quando vixerit, 44.1. eius ſtatuta & opera, 45.1. mors, ibid.
Maria Angliæ regina Catholica, 392.2
Marcus Euangelium ſcribit, 5.1
Martinus Lutherus hæreſes ſpargere incipit, 350.1. vide Lutherus.
Martinus I. Paulum Conſtantinopolitanum patriarcham excommunicat, 87.1. capitur & in exilium mittitur, ibid.2.& ſeq.
Martinus II. malis artibus pontificatum adeptus breui moritur, 133.2
Martinus III. religioni deditus breui tempore præfuit, 144.1
Martinus IV. Carolum regem benignè ſuſcipit, Legatum mittit ad Petrum Arragonium, 225.2. moritur, 227.1
Martinus V. pro tollendo ſchiſmate eligitur omnium conſenſu, 272.1. eius diligentia & virtutes, ib. 2. Petrum Lunam Antipapam hortatur ad abdicationem ſed fruſtra, 273.1. decretum edit de Concilio non niſi poſt quinquennium celebrando, ibid.2. Papiam Concilio celebrando deſtinat, ibid. Conſtantienſe Concilium diſſoluit, ibid.
Mediolanum venit, 274.1. Romam venit, 277.1. eius opera & ſtructura, 278.2. mors, 279.1
Mauritius Imp. in vitia prolapſus, 77.2. eius lex à Gregorio I. reprehenſa, ibid. eius mors prædicitur, ibid.2. occiditur, ibid.
Maurorum incurſiones cohibita, 205.2
Maxentij immanis crudelitas, 38.2
Maximilianus II. Imperio deſtinatus, 424.2
Maximiani perſecutoris pœna, 36.2
Maximilianus Poloniæ rex à quibuſdam eligitur. 474.2. capitur, 476.2
Maximus tyrannus Gratianum Imp. interficit, 52.1. à Theodoſio interficitur, 53.1
Medicæa gens quæ & quanta, 347.2. eius inſignia, 411.2
Mediolanum à Friderico I. ſolo æquatum, 191.2
Melite ſeu Malta inſula à Turcis fruſtra obſeſſa, 426.1
Melitenſium tumultus, 458.2
Mendacia ferè ſemper ab aliqua veritate originem trahunt, 128.2
Michael Bonellus Dominicanus fit Cardinalis. 430.1. eius laus, ibid.
Michael Imp. Conſtantinop. legatos Romam mittit ad Pontif. 130.1
Michael Palæologus moritur, 230.1
Miltiades Papa varia conſtituit & occiditur, 39.1
Minorita quidam exuſti, 240.1
Miraculum circa eleemoſynam, 131.1. circa tranſlationem corporis S. Martini, 134.2
Miſſa variè aucta, 15.2.& ſeq.
Monachi in monte Thabor occiſi, 182.1
Monothelitæ damnati. 92.1. eorum nequitia, ibid.
Morbus verueccinus in Italia qualis, 451.1
Moſcouitæ Romam Legatos mittunt, 450.2. eorum reuerentia erga templa, ibid.
Moſes Anachoreta ab Ariano conſecrari, in Epiſcopum non vult, 51.1
Mundus Iuſtiniani Dux Gothos vincit & occiditur, 69.2
Muſanus ſcribit contra Encratitas hæreticos, 19.1

N.

Narſes contra Totilam mittitur, 72.2. qui fuerit, ibid. iniurijs prouocatus Longobardos in Italiam vocat, 73.2. moritur, 74.1
Naufragium, 337.2
Neronis crudelitas & luxuria, 6.2. mors, 7.1
Nerua Imp. moderatio, 12.2
Neſtorius hæreſiarcha, eiuſque dogmata, 57.2
Nicæa à Chriſtianis capta, 172.2
Nicolai Serini præclara virtus & fortitudo, 431.1

Nico-

Nicolaus quidam ſcriba Ro. dominatum ſibi impudenter & arrogat, 245.1. *fugit, capitur & Pontifici mittitur,* ibid. & ſeq. *dimiſſus Romam redit & occiditur,* 247.2
Nicolaus I. vir pius nolens & inuitus eligitur, 129.2, *ad Imper. proficiſcitur,* ibid. *legatos Imp. Conſtantinop. ſuſcipit,* 130.1. *Archiepiſc. Rauennatẽ deponit & reſtituit,* ib. *Bulgaris Epiſcopos dat,* ib. 2
Nicolaus II. decretum edit Ro. Eccleſiæ ſalubre de modo eligendi Pontif. Ro. 163.1
Nicolaus III. vir magni conſilij & animi, 223.1. & ſeq. *Venetorum Legatos obiurgat,* ibid. *eius facta,* ibid. *pietas,* 224.1. *conſtitutio de magiſtratibus,* ibid. 2. *mors,* ibid.
Nicolaus IV. Ordinis Minorum Generalis Cardinalis creat, 228.2. *moritur,* 230.1
Nicolaus V. eiuſq; ſtudia, 291.2. *ſupplicationes indicit,* 293.2. *authoritas,* 294.2. *vrbem reſtaurat,* 295.2. *liberalitas & ædificia,* 298. *amor in ſtudia,* ibid.
Nicolaus Tolentinas canonizatur, 290.1
Nicolaus Fortebrachius Eugenium IV. oppugnat, 282.1
Nicolaus Picininus in pugna penè captus, 285.1. *eius acta,* 286.2. *Cremonenſes oppugnant,* 289.1
Nicoſia Cypri vrbs à Turcis obſeſſa & capta, 433.1
Nobilitas vnde æſtimanda, 1.1
Nomina Pontificum immutandorum conſuetudo vnde originem traxerit, 121.2
Normannia vnde dicta, 134.1
Nouatiana hæreſis quando exorta, 28.2. *eius dogmata,* ibid.
Nouatiani primum ſchiſma, 29.2

O.

Obeliſci à Sixto V. erecti, 463.2. & 465.1
Octauianus Antipapa, 191.1
Odilo Abbas Cluniacenſis floret, 150.1
Odoacer Italiam ingreditur, 61.1. *interficitur,* ibid. 2
Officina typographica à Sixto V. erecta, 471.1
Olympius Exarcha Martinum I. capit, 87.2
Optatus Miletitanus ſcribit contra Donatiſtas, 51.2
Oranum à Turcis obſeſſum, 425.1. *vbi ſitum,* ibid. *liberatur,* ibid.
Origenes quando floruerit, 23.2. *eius paupertas & labores,* ibid. *multa præclara geſſit & ſcripſit,* 24.2. *ſed etiam errauit,* 25.1
Oruietum Ro. Pontifici fideliſſima vrbs, 214.2. *in ea templum magnificentiſſimum,* 215.1
Otho Imp. ſeipſum interficit, 8.2
Otho I. Imp. Romam venit & concilium celebrat, 145.1. *iniurias Pontifici illatas vindicat,* 147.1 *Græcos Apulia & Calabria eijcit,* ibid.
Otto II contra Lotharium & Henricum Bauariæ ducem bellum gerit, 149.1
Otto V. coronatur, 202.2. *Pontificem offendit,* ibid.
Otto Columna fit Pontifex Martinus V. 271.2

P.

Pandulphus Senator Rom. vir ſeuerus & iuſtus, 227.1
Papienſes diripiuntur & irridentur, 269.1
Pariſienſis obſidio & fames ſub Nauarræo, 480.2
Partus ſeptimi menſis imperfectus, 493.1
Paſchalis I. abſque Imperatoris authoritate electus 117.2. *eius opera,* ibid.
Paſchalis II. inuitus fit Pontifex, 175.2. *Antipapam oppugnat,* 176.1 *eius electio prædicta,* ib. *Florẽtiã proficiſcitur & Ciſalpinam Galliam,* ib. *Trecis concil. habet,* 177.1. *eius occupationes,* ib. *decreta,* 179.1. *reuocat quæ Imperatori inuitus conceſſerat,* 178.2
Papias quando floruerit, 14.1
Paſchalis Archidiaconus pontificatum pecunia mercari vult ſed fruſtra, 95.1. *incarceratur,* 96.1
Patrimus quid ſit, 17.2
Paulus Apoſtolus antea Saulus & perſecutor, 5.2 *gentium Apoſtolus eligitur,* 6.1. *vinctus Romam ducitur,* ib. *eius epiſtola,* ib. *occiditur cum S. Petro,* ibid. 2
Paulus Samoſatenus hæreſim ſuſcitat, 32.2. *eius arrogantia,* ibid. *praua dogmata,* 33.1. *damnatur in Concilio Antiocheno,* ibid.

Pau-

Paulus Diaconus in exilium emiſſus, 112 2. eius hiſtoria, ibid.

Paulus primus, vir mitiſſimi ingenij, 108. 1. corpus S. Petronellæ in vrbem transfert, ibid. 2. Conſtantinum Copronymum fruſtrà monet, ibid.

Paulus ſecundus, Venetus, 312. 2. in adoleſcentia mercaturæ animum adijcit, 313. 1. ſtudijs ſe addicit, ibid. fit Archidiaconus & Epiſcopus, ibid. Cardinalis, ibid. gratia apud Nicolaum V. ibid. & apud Caliſtum, ibid. 2. proficiſcitur in Campaniam, ibid. 2. fit Pontifex, 314. 1. ſeueritas & in ſententia firmitas, ibid. principes fruſtrà in Turcas excitat, 315. 1. Deiphobum & Franciſcum bello petit, 316. 1. inimicitias cum Ferdinando Neap. rege exercet, ib. terretur ob famam conſpirationis, 318. 1. Platinam & alios torqueri facit, 319. 1. moritur, 321. 2. eius ſtatura & mores, ibi.

Paulus tertius Farneſius, 366. 1. quando natus, eiuſq; pueritia, 367. 1. eius varia dignitates & officia, ibid. bis Pontificatum ambiens fruſtratur, ſed ſuo bono, 368. 1 gratia apud Clementem ſeptimum, ibid. 2. fit Pontifex, 369. 1. Concilium celebrari cupit, 369. 2. bellum contra Turcas ſuadet, ibid. eius prudentia & alia virtutes, ibid. Cæſari fert ſuppetias, 371. 2. Nicæam pergit, ad Cæſarem & Gallum, 374. 2. & ſeq. eius conſtitutiones, 377. 1. colloquium cum Cæſare, ibid. litera ad Cæſarem, 378. 2. ad Gallum, 379. 2. Bononiam proficiſcitur, 380. 1. colloquiũ cum Cæſare irritum, 381. 1. Legatos Tridentum mittit, 381. 2. ſimultas cum Cæſare, 383. 1. moritur, 384. 1. eius virtutes, ibid.

Paulus quartus, eiuſq; genus, natiuitas & ſtudia, 399. 1. & ſeq. clericorum Ordinem inſtituit, 400. 1. fit Cardinalis, ibi. 2. magnanimitas, ib. Inquiſitor factus ob ſeueritatem multorum odium incurrit, 401. 1. Epiſcopatibus donatur, ib. fit Pontif. ib. ſeuera edicta promulgat, ib. 2. varia eius acta, 402. 1. annonæ ſubuenit, 403 1. ei ſtatua ponitur, ibid. bellum gerit cum Hiſpano, ſed infœlix, ibi. Cardinalem Camerarium capit, 404. 2. Indicem librorum prohibitorum publicat, 408. 1

Polum legati dignitate priuat, 408. 1. nouos præſides conſtituit, ibid. 2. Eccleſias Cathedrales in India Orientali inſtituit, 409. 1. item nouos Epiſcopos in Belgio, ibid. ægrotat, 410. 2. moritur, 411. 1. eius ſtatua truncata, ibid. ſtatura, ibid. 2

Paulus quintus, Burgeſius eiuſq; parentes & maiores, 509. 1. natalis & inſtitutio, ibid. gradus variarum dignitatum, ibid. 2. munera publica, 510 1. fit Cardinalis, ibid. fit Pontifex cum totius vrbis & orbis gratulatione, ibid. eius orandi ſtudium, ibid. 2. ornat baſilicas & præcipue Vaticanam, ibid. ſacellum magnificentiſſimum extruit in Exquilino, 512. 1. columnam B. Virgini erigit & dedicat, 513. 1. aliud Sacellum magnificentiſſimum erigit in monte Quirinali, 513. 1. varia eius templorum ornamenta, ibid. 2 pietas in cœlites, 514. 1. quinque ſanctos canonizat, ibid. 2. domeſticorum ipſius & cleri Vrbani deuotio & ſanctitas, 515. 1. Cardinalis nepotis inſtitutio, ibid. 2. Epiſcoporum & totius cleri inſtitutio & reformatio, 516. 1. regularium cura & in eos beneficia, ibid. 2. erudiendi populi ſtudium, 517. 1. propagandæ fidei deſiderium præſertim in Indijs, ibid. Chaldæos ad communionem recipit, ibid. 2. Armenios inſtruit, 520. 1. pro Africana Eccleſia reſuſcitanda votum & ſtudium, ibid. 2. pro Maronitis ſollicitudo, 521. 1. alia ipſius opera & varia virtutes, ibid & folijs ſeq.

Pax in Gallia Catholicis infauſta, 424. 2

Pax tentata in Belgio, 446. 2

Pelagius primus, de hæreticis coërcendis decretum [illegible] 73. 1. accuſatur & ſe defendit, ibid.

Pelagius ſecundus, iniuſſu Imp. electus, 75. 1. eius opera, ibid.

Pelagius ab Innocentio primo damnatus Britanniam inficit, 23. 2

Perſiarum irruptiones in Rom. prouincias, 81. 1

Perſarum rex & regina Conſtantinopoli cum 40000. militibus baptizantur, 89. 1

Perſecutiones Chriſtianorum non vnius modi fuerunt, 18. 1

Pertharus Longobardorum rex & regina vxor templa ædificant, 93. 2. eius fortitudo & clementia, ibid.

Peruſini tumultuantur, 159. 1

Peſtis in Italia, 446. 1

S. Petrus natione Galilæus, 3. 2. quo tempore Romam venerit, 4. 2. & 7. 1. eius epiſtolæ, 6. 1. Neronem f[illegible], ibid. Chriſtum videt, ibid. eius verba ad Clementem, occiditur cum Paulo, ibid. 2

Petrus

Petrus Eremita Dux expeditionis Hieroſolymitanæ, 172.1
Petrus Leonis Antipapa,185.1.Rogerium Siciliæ regem creat, ibid.
Petrus Abelardus hæreticis confutatur & conuertitur, 187.2
S.Petrus martyr canonizatur, 210.1
Petrus Arragonius Legato Pontif.quid reſponderit, 225.2.à Siculis ſuſcipitur, 226.1. cum Carolo Andegauenſi contendit,ibid.excommunicatur,ibid.2.moritur, 227.2
Petrus Corbarienſis Antipapa quis fuerit.243.1.capitur & incarceratur, ibid.2
Petrus Luna Antipapa,263.2.dat bona verba,265.2.non vult ſe abdicare, 270.2
Peruſini Fulginates opprimunt, 225.2
Philippicus fit Imperator & imaginum hoſtis, 100.1
Philippus pulcher Bonifacio octauo iratus,quid fecerit,233.1.Pontificem capi curat,ibid.2.Iudæos è Galliæ expellit, 235.2
Philippus ſecundus,Hiſpaniarum rex cum Paulo 4.bellum gerit duce Albano,403.1. & ſeq. eius ad pacem propenſio,406.1.ad S.Quintinum victoria,407.1.pacem facit cum Pontifice, ibid. Luſitaniam occupat,449.2.inſidiæ ei ſtructæ,450.2.Anglis bellum meditatur,477.1.ſed infœlici ſucceſſu.ibid 2.moritur, 507.2
Philippus tertius,fit rex Hiſpaniarum, 507.2
Philippus primus Imp.Chriſtianus, 28.1
Philippus Mediolani Dux Eugenium 4.oppugnat,282.1.moritur, 292.2
Philo Iudæus eiuſq; ſcripta, 9.2
Philoſophi Græci argutiæ refutata, 185.2
Phocas Imp.occiditur, 81.2
Photinus hæreticus eiuſq; dogmata, 51.2
Photius Conſtantinopoli expulſus, 131.2
Pipinus Franciæ rex.96.2. petit confirmationem regni à Pontifice Rom. 105.2. Aiſtulphum bello petit,& Pontifici Rom.auxiliatur,107.1.moritur, 108.2
Piſanorum potentia,178.2.Polam occupant & eijciuntur, 200.2
Pius I.quando vixerit,18.1.eius decreta,ibid.familiaritas cum Hermete,ibid.mors, 19.1
Pius II.Senenſis eiuſq; genus & educatio,303.2.ſtudia,304.1. fit abbreuiator in Concilio Baſileenſi, ibid.2.diuerſa ipſius officia,304.1.legationes,ibid.variæ actiones,307.1. bellum Turcicum vrget, ibid,2. Anconæ moritur,308.eius ſcripta & ſententiæ, 311.1
Pius tertius,Pontifex,243.eius ante Pontificatum variæ dignitates & Legationes,ibid.mors, ib.2
Pius 4.Medicæus,411.2.eius natiuitas,educatio & ſtudia,412.1.& ſeq.varia officia, 413.1.fit Cardinalis,ibi.2 eius liberalitas,414.1 fit Pontifex,ibid.2.clementia,415.1. quoſdam punit,ibid.2. & ſeq.Cardinalem Carafam morti adiudicat,416.1.& cur,ib.2.alios Cardinales capit, 417.1.cognatos ad honores euehit,ibid.2. Carolum Borromæum negotijs Eccleſiaſticis præficit, ibid. eius hoſpitalitas,ibid.Concilium Tridentinum inſtaurari vrget,418.2.Auinioni ſuccurrit,419 2. Gallos Catholicos pecunia iuuat,419.2.eius decreta,ibid.morbus, 421.2. Concilium Tridentinum confirmat,ibid.reſidentiam Epiſcoporum vrget,422.2.S.Didacum canonizat.423.1.eius ædificationes,ibid.montes pietatis inſtituit,ibid.2.pecunijs congregandis intentus, 424.1. moritur,426.2.eius ſtatura ibid.mores varij,427.1.fœlix Pontificatus, ibid.
Pius V.Pontifex optimus poſt S.Petrum,427.2 eius natiuitas,428.1.fit Monachus ibid.Inquiſitor, ibid.Commiſſarius Rom.ibid.2.fit Pontifex,429.1.à quibus electus,ibid.1.pronus ad iram, ibid. 2.vitæ ſanctimonia,430.1.reformationi intentus,ibid. ſubſidia Catholicis mittit contra hæreticos,ibid.2.eius cogitationes ad reprimendum Turcarum.ibid.Iubilæum promulgat,ibid. dæmoniacam liberat.431.fœdus init cum Hiſpanis & Venetis cõtra Turcas,432.2. Legatos mittit ad diuerſos principes pro auxilio contra Turcas.437.1.morbus & mors, ibid. & ſeq. claret miraculis,ibid.2.eius laus,ibid.liberalitas,438.1.gratitudo, ibid. laudatus etiam ab hoſtibus, 438.1. ſepulchrum ei à Sixto quinto exſtructum, 465.2
Polycarpus Marcioni quid dixerit,17.2.eius martyrium, ibid.

Digitized by Google

Platina ſcribit epiſtolam Paulo ſecundo ſatis liberam, 314. 2. in carcerem conijcitur, ibid. torquetur, 319.1
Poloni ob electionem regis tumultuantur, 445.2
Pontianus Papa quando vixerit, 26.1. in exilium mittitur, ibid. 2. mors, 27.1
Pontifices Rom. in tres claſſes diſtributi, 427.2
Pontifex etiam ante coronationem habet omnium adminiſtrationem, 491.1
Praxitalis opera à Sixto V. reſtaurata, 466.2. & ſeq.
Princeps illiteratus cui ſimilis, 154.2
Principes Chriſtiani bellum in Saracenos decernunt, 198.2. terram ſanctam relinquunt, 204.2 de tollendo ſchiſmate conſultant, 265.1
Probus Imp. occiditur, 34.2
Prodigia varia, 79.1. 145.2
Proregis Neapolitani in liberando Orano prouidentia, 425.2. eius laus, ibid. 2.
Ptolemais à multis expetita à paucis defenſa, 229.1. capitur à Saracenis, ibid. 2
Pugna ad Tarrum flumen, 339.1
Pugna Gallorum & Italorum ad Rauenniam, 346.1
Pugna naualis inter Chriſtianos & Turcas, 436.1
Pyrrhus Conſtantinop. Epiſcopus hæreticus ficti pœnitentiam agit, 86.2. interficitur, 87.1
Pyrrhus ciuis Antiochenus vrbem Chriſtianis dedit, 174.1

Q.

QVadratus fidem Chriſtianam ſcriptis propugnat, 14.1
Qualitiani qui, 21.2
Quartadecimani hæretici, 22.2
Querela Authoris de clericorum luxu, 120.2

R.

RAbarus Maurus eiuſq; ſcripta, 121.1
Rachis Longobardorum rex fit Monachus, 105.2
Racherius Epiſcopus Veronenſis, 143.1
Raßiani à Pontifice Rom. rationem fidei petunt, 235.1. reſiliunt, ibid.
Ratio creandi Pontificis à Clemente V. inſtituta, 238.2. & ſeq.
Reginaldus Polus in Angliam mittitur, 393.1. à Paulo IV. Legati dignitate priuatur. 408.1
Remigius Altiſſiodorenſis, quæ ſcripſerit, 135.2
Renatus regnum Neapolitanum recuperare ſatagit, 296.2
Rhadagiſus Gothus Italiam vaſtans occiditur, 54.2
Richardus de S. Victore vir doctus floret, 189.1
Richardus Angliæ rex Cyprum capit, 199.2. eius geſta, 200.2. à Leopoldo Auſtriæ Duce capitur, ibid.
Rhodus à Saracenis capta. 87.2. à Turcis oppugnata, 329.2. item 354.2. & capta, ibid.
Robertus ſanſeuerinas. 335.1
Robertus Franciæ rex pius & doctus, 154.2
Robertus Guiſcardi Saracenos Campania pellit, 161.1. item Græcos, ibid. 2. Apuliam occupat, 163.1. ſpoliata Roma Pontificem liberat, 170.1. moritur, 170.2
Roborea gens, quæ & qualis, 325.1
Rodolphus Habſpurgi Comes fit Imperator, 219.1. multas Italiæ ciuitates accepta pecunia liberas reddit. 227.2
Rogerius ditiones Eccleſiaſticas inuadit, 171.2. pacem turbat, 182.2. ab Antipapa Petro Leonis Siciliæ rex creatur, 185.1. pellitur, ibid. 2. iterum pacem turbat, 187.2. Græcorum prouincias occupat, 188.2. Franciæ regem Ludouicum circumuentum liberat, ibid.
Rolandus occiditur, 112.2

Roma-

Romana Eccleſia meritò caput aliarum, 79.2
Romani petunt ne Gallus Pontifex eligatur, & cur, 252.1
Roma à Gothis capta, 54.2. à VVandalis, 59.2. abſente Pontifice collapſa, 251.1. à Columnenſibus inuaſa, 363.1. à Borbonio capta, 364.1
Romanus Papa acta prædeceſſoris reſcindit, 137.1
Romegaſſius Militenſium in ſeditione magiſter, 451.2
Roma moritur, 452.2. eius epitaphium, ibid.
Roſa à Pontifice principibus dari ſolita, 315.2
Rotharis Longobardorum rex Arrianus, 86.1. patitur in eadem ciuitate duos Epiſcopos, ibid. eius eruditio & in bellis fœlicitas, ibid. eius cadauer ſpoliatur, ibid.
Rutheni ad communionem Eccleſiæ recepti, 504.2

S.

SAbbatinus lacus, 113.2
Sabelliana hæreſis quando exorta, 31.2. eius blaſphemia, ibid.
Sabinianus I. prædeceſſori ſuo diſſimilis, 78.2. eius maleuolentia in S. Gregorium, ibid. ſtatuta de horis legendis, 79.1
Sacellum præſepis dominici à Sixto V. conſtructum, 465.2
Sacella duo magnificentiſſima à Paulo V. extructa, 512.1. & 513.1
Saladinus Syriam & AEgyptum occupat, 193.2. terram ſanctam & Hieroſolymam Chriſtianis adimit, 197.2 & ſeq. eius humanitas Chriſtianis multum nocuit, ibid. Antiochiam occupat, 198.2. eius actus, 199.1. conſternatio, 200.1. mors & memorabile factum, 201.1
Samoſateniani hæretici, 22.2
Saraceni Heraclium ſuperant & multas prouincias occupant, 84.1. vnde ita dicti, ibid. Damaſcum, Aegyptum & Perſiam occupant, 85.2. item Rhodum, 87.2. Siciliam ſpoliant, 90.1. Africam & Hiſpaniam occupant, 97.2. in Galliam penetrant, 101.2
Siciliam inuadunt & pelluntur, 121.1
Saturninus Imperium inuadere volens occiditur, 33.2
Scaligeri inualeſcentes comprimuntur, 243.1
Scrutinium quomodo fiat, 489.1
Sedes Rom. omnium Eccleſiarum caput, 115.2
Scodra à Turcis capta, 328.2
Sergius I. eligitur duobus aliis repulſis, 95.2. baſilicam S. Petri reſtaurat, & alia quædam, 96.2
Sergius II. ex illuſtri familia ortus, templa diuerſa extruit & ornat, 121.1. 122.2
Sergius III. Formoſum ſummopere odit, eiuſq; acta reſcindit, 140.1
Sergius IV. vir pius & prudens principes contra Saracenos animat, 155.2
Selimus Imp. Turcarum, 431.2. Cyprum Venetis eripit, 432.1
Sebaſtianus Portugalliæ rex bellum molitur contra Mauros, 447.1. in Mauritaniam transfretat, ibid. caditur & interficitur, 448.2
Seuerinus Papa religioſus & pauperum amator, templa ædificat, 85.2
Seuerus Imp. eiuſq; bella, 22.2. & ſeq. perſequitur Chriſtianos, 23.2. crudelitas, 24.1
Siciliæ reges vnde titulum regni Hieroſolymitani adepti, 204.2
Sicula veſpera 225.2
Silnerius I. in exilium mittitur, 70.2
Sigiſmundus Imp. Romæ coronatur, 281.2
Sigiſmundus III. Poloniæ rex eligitur, 475.1
Silueſter I. Papa ſub Conſtantino, 40.1. eius conſtitutiones, 41.1
Silueſter II. inſignis Geometra magia inſimulatur, 152.2. & ſeq. eius epitaphium. 152.2
Silueſter III. fuit Antipapa, 158.1
Simon Magus à Romanis pro Deo habitus, 5.1. à Petro vincitur, ibid.

Simone-

Digitized by Google

Simonetus Ord. Eremitarum pacem ſuadet inter Venetas & Sfortiam, 297.2
Simplicij Papa opera,61.2.mors, 621
Siricius papa,eiuſque ſtatuta.51.1.moritur, ibid.2
Siſebutus Gothorum in Hiſpania rex Iudæos expellit, 82.2
Siſinnius papa æger curat quæ erant ſui muneris, 98.2
Sixtus I. Pontif. quando vixerit,15.2.eius conſtitutiones,ibid.mors, 16.1
Sixtus II.ex philoſopho papa,31.2.capitur & occiditur, 32.1
Sixtus III.à Baſſo accuſatur & abſoluitur,64.1.eius pietas in calumniatorem,ibid.2.ædificationes templorum,ibid.mors, 59.1
Sixtus IV.Ordinis Minoritarum eiuſque parentes,325.fit Pontifex,326.1.Legatos mittit ad diuerſos ibid.2.cognatos ditat,327.1.Canonicos regulares reſtituit,ib,2.bellum in Turcas parat, ſed ſine fructu,ibid.alia eius expeditiones,327.1.ſimultas cum Medicæis,ibid.2.collegia vendit,330.2.eius auaritia notatur,& excuſatur,ibid.liberalitas in exulēs,ibid. principes honorificè ſuſcipit,331.1.iubilæum ad annum 25.reſtringit,ibid.templa ædificat,ibid.2.alia eius opera,ibid.moritur, 332.2
Sixtus V. eiuſque patria & parentes humiles,457.2.fit Monachus,458.1.varia dignitates,ibid.2 fit Peruſii eccleſiaſtes,ibid.Venetias mittitur,459.1. fit Procurator Ordinis, ib.2.Vicarius Generalis,ibid.fit Cardinalis,460.1.fit Pontifex & quomodo,ibid.& 462.2.eius in adminiſtranda iuſtitia rigor,463.1.ei ſtatua erecta,ibid.obeliſcum erigit,ibid.2.item alium, 465.1. ſacellum præſepis dominici extruit,465.2.ſepulchrum Pio V.ædificat,ibid. item Palatium in Laterano, 466.1. & Xenodochium,ibidem. alia eius opera, ibid. via ab eo reſtituta, 467. 2. alia eius fabrica,ibid. collegium ſtudioſorum Bononiæ erigit,468.1.oppidum in patria condit, ib. bibliothecam nouam erigit, 468.1.item officinam typographicam, 471.1. regem Nauarræ & Condæum excommunicat,472.1.Legatum Gallicum Roma excedere iubet ibid. Nuncium in Heluetiam mittit,ibid.2.intolerabilia tributa populis imponit,482.1.moroſus ſed liberalis in miniſtros, ib. 2.conſanguineos promouet & ditat.ib.ingentes theſauros relinquit, 483.1. eius varia conſtitutiones,484.1.triginta Cardinales creat,ibid.feſta inſtituit,ibid.2.ægrotat,485.2. moritur & ſepelitur, 486.1
Societatis Ieſu origo, 376
Soldanus Tripolim & alias ciuitates Chriſtianis eripit, 229.1
Solimanni Turcarum Imp.expeditio contra Hungaros, 43[illegible].2
Sigetum obſidet & moritur, 432.1
Somnium matris Pij II. 303.2
Soter Papa quando vixerit 20.1.eius ſtatuta & mors, ibid.2
Statuas antiquas an Gregorius deiecerit, 79.1
Stephanus primus Papa quando vixerit,30.2.eius ſtatuta,31.1. martyrium, ibid.
Stephanus ſecundus ab Aiſtulpho Longobardorum rege vexatus in Franciam proficiſcitur,106. 2. à Pipino auxilium contra Aiſtulphum petit,ibid.eius varia ſtatuta, 107.2
Stephanus tertius vir doctus & ſtrenuus Concilium Lateranenſe celebrat, 109.2
Stephanus quartus ad Lodouicum Pium proficiſcitur,119.2.eius laus & manſuetudo, 119.1
Stephanus quintus tempore Normanorum fuit, 134.1
Stephanus ſextus Formoſi acta reſcindit,136.1 eius odium in eundem, ibid.
Stephanus ſeptimus vir pius & manſuetus breui præfuit, 142.2
Stephanus octauus ſeditionibus vexatur, 143.2
Stephanus nonus Mediolanenſem Eccleſiam Romanæ reſtituit, 161.2
Stephanus Columna Eugenium quartum offendit & quomodo,280.2.contra eundem ſeditionem mouet, ibid.
Stephanus Porcarius homo ſeditioſus,296.2.fugit, 297.1
Stephani Poloniæ regis mors,473 2.laus. ibid.
Symmachus papa in diſcordia electus,64.2.Manichæos pellit aliaque eius opera, 65.1 mors,ibid.2

Tyra-

T.

TAmerlanes Tartarorum Imperator, 261.1
Tartari erumpunt & multas prouincias occupant,204.2.item, 209.2
Tatianus hæreticus eiuſque dogmata, 19.1
Templa diuerſa à Conſtantino ædificata, 44.1.& ſeq.
Templarij deleti, 235.2
Teleſphorus Pontifex quando floruerit,16.1.eius variæ conſtitutiones, ibid.2
Templariorum origo, 181.2
Terræmotus in Italia, 302.1
Theodorus I. eiuſque opera, 86.2.& ſeq.
Theodorus II.prædeceſſoris ſui acta reſcindit & moritur, 137.1
Theodelinda reginæ pietas,77.1.mors, 83.2
Tertullianus quando floruerit,24.2.fit Montaniſta, ibid.
Theodoretus floret,eiuſque ſcripta, 62.1
Theodoricus Gothorum rex Odoacrem occidit,61.2.eius operæ,62.2.Boethium & aliòs occidit,66.1 moritur,& damnatur, 67.2
Themiſtius Philoſophus Valentem Imp.à perſecutione reuocat, 51.1. Theodoſius varias gentes ſuperat,52.1.Maximum tyrannum interficit,53.1.cur ab Ambroſio Eccleſia excluſus, ibid.
S.Thomas Cantuarienſis canonizatur, 193.1
Thomas Morus occiſus, 371.1
Tiberius Imp.Chriſtum Deum vult prædicari,quod Senatus impedit,3.1.eius mores, ibid.2
Tiberius II. Imp.multis virtutibus ornatus & magnus eleemoſynarius,74.1.eius victoria & fælicitas, ibid.2
Thomas Aquinas,214.1.canonizatur, 242.1
Thomas Herfordenſis canonizatur, 242.1
Tiberis inundatio, 113.2.130.1.267.1.224.2.277.1.365.1.407.2.486.1
Titi Imp.clementia,liberalitas & alia inſignes dotes, 10.1.
Tomacellorum familia, 333.1
Totilas Gothorum rex Romam capit,72.2 occiditur, ibid.
Traianus Chriſtianos perſequitur,12.2.Plinij literis motus perſecutionem remittit,13.1. eius comitas & benignitas, ibid.2
Tres modi eligendi Pontifices, 489.1
Tripolis princeps Chriſtianos commeatu iuuat, 174.2
Tumultus in vrbe Romana, 454.2
Tunica Chriſti reperta, 77.1
Turci multas gentes deuincunt,107.1.Edeſſam capiunt,186.1.Conſtantinopolim capiunt,297.1. Hydruntem capiunt,329.2.Rhodum oppugnant,ibid.Melitam fruſtrà obſident,426.1. Cyprum Venetis eripiunt, 432.1.& ſeq.

V.

VBertus Palauicinus Gibellinam factionem extollit, 213.1
Valentini hæreſis viget, 16.2
Valentinianus Catholicus Imp.50.2.Saxones & Burgundiones vincit, 51.1
Valens Arrianus Imp.Catholicos perſequitur,50.2.& ſeq.exuritur, 51.1
Valentinus papa magna ſanctitatis & eloquentiæ,119.1.eius immatura mors, ibid.2
Vandali Romam capiunt, 59.2
Veneti cum Genuenſibus bellum gerunt,253.2.pacem petunt, 254.1
Veneti Tyrum capiunt,183.1. Græcis fauent,188.2. Cretam emunt, 202.1. & in Coloniam vertunt, ibid.2.
Veneti & Genuenſes in Aſia inter ſe pugnant,211.1.cum Anconitanis digladiantur,222.2.excommunicati, 236.1

Digitized by Google

Verba quibus olim vtebantur in electione Pontif. 164.2
Vergiliæ quando oriantur, 94.2
Verona Venetis penè adempta, 269.2
Veſpaſianus Iudæos debellas, 9.2. eius moderatio & tenacitas, 10.1. templum pacis ædificat, ibid.
Veſuuij montis incendium, 94.1
Victoria Chriſtianorum contra Turcas maxima, 436.1
Victorinus Afer Rethoricam docet, 51.2
Victorinus Pitabonienſis Epiſcopus multa ſcripſit, 35.1
Victor I. Papa quando vixerit, 22.1. eius decreta de Paſchate celebrando, ibid. 2. mors, ibid.
Victor II. Concilium Florentiæ celebrat, 161.2
Victor III. Henricum IV. Imperatorem hoſtem habet, & veneno perit, 170.2. eius epitaphium, 171.1
Vigilius I. hæreticum reſtituere nolens capitur, 71.2 ignominioſè tractatur, 72.1. moritur, ibid.
S. Vincentius Ord. Prædicatorum canonizatur, 301.1
Vitalianus I. cantum Eccleſiaſticum ordinat, & Anglis prædicatores mittit, 89.2
Vitellius Imp. flagitioſus occiditur, 9.1
Vitiges Gothorum rex Beliſarium Romæ obſidet, 70.2
Vrbanus I. quando vixerit. 25.1. eius ſtudium in propaganda religione, 25. 2. martyrium, 26.1
Vrbanus II. antea Monachus vir ſanctus & doctus res Italiæ componit, 171.2. Placentiæ ſynodum celebrat, ibi. expeditionem Hieroſolymitanam procurat, 172.1. ſeditionibus vexatur, 173.1. Mediolanenſem Epiſcopum reſtituit, ibid. 2. Toletano Epiſcopo pallium concedit, ibid. Ciſtercienſem ordinem confirmat, ibid. moritur, 174.1.
Vrbanus III. ob captam Saracenis Hieroſolymam mœrore animi moritur, 197.2. & ſeq.
Vrbanus IV. contra Manfredum ſe armat, 213.1. ad pacem hortatur, ib. moritur, 214.1
Vrbanus V. vir ſingularis virtutis, ingentis animi, libertatem Eccleſiaſticam tuetur, 248.2. Apoſtolorum capita inuenit, 249.2. moritur, ibid.
Vrbanus VI. eligitur, 252.2. in cuſtodia detinetur, 265.1. euadit & regem citat, ibid. Genuam tendit & aliquot Cardinales occidit, 255.1. eius conſilium irritum, ibid. Cardinales creat, ibid. 2. moritur, ibid. Iubilæum à 50. ad 33. annum reducit, 257.1
Vrbanus VII. eiuſque natiuitas genus, educatio, 486.2. complexio melancholica, ibid. variæ dignitates, 487.1. ad Concilium Tridentinum mittitur, ibi. 2. & in Hiſpaniam, ib. Archiepiſcopatum ad manus Pontificis reſignat, 488.1. Gubernator Bononienſis, ibid. Coloniam mittitur vt pacem Belgicam componat, ibid. fit Cardinalis, ibid. fit Pontifex, 490.1. cur dictus Vrbanus, ibid. 2. eius liberalitas, ibid. 2. affectuum moderatio erga cognatos, ibid. morbus & mors 491.1. nullum ex cognatis promouit, ibid. eius teſtamentum. 492.1 perpetuus amicitiæ cultor, ibid. 2. eius ſepulchrum, ibi.
Vrbanus VIII. fit Pontifex. 537.
Vrbs tota in Phrygia ob Chriſtianam religionem deleta, 36.1
Vrſicinus Diaconus pontificatum ambit, ſed repellitur, 80.1
Vrſini Columnenſibus bellum indicunt. 334.2
VVenceslaus Imperator. 251.2

X.

XEnodochium extructum, 466.1
Xyſtus in Laterano à Sixto V. extructus, 466.1

Z.

ZAcharias Papa vir inſignis & mitis paci ſtudet, 105.1 multas baſilicas & alia ædificia reſtaurat & extruit, 106. dona Eccleſiis confert, ibid. Venetis prohibet ne Chriſtianos Saracenis vendant, ibid. Dialogos Gregorij in Græcam linguam transfert, ibid. moritur, ibid.
Zepherinus Papa quando vixerit, 22.2. eius ſtatuta & mors, 23.2
Zozimus I. Papa, eiuſque ſtatuta, 55.1 moritur ibid. 2

ONV-

Digitized by Google

Digitized by Google

ONVPHRII PANVINII VERONENSIS, FRATRIS EREMITÆ AVGVSTINIANI, PONTIFICVM ROMANORVM CHRONICON.

Anni Chriſti.	Num. Pontific	✠	Anni.	Menſes.	Dies.
44.	1.	SANCTVS SIMON PETRVS Cephas, Iohannis filius Bethſaidenſis, Capharnaitani agri, Galilæus, D.N. Ieſu Chriſti diſcipulus, atque ab eo princeps Apoſtolorum conſtitutus, primus Romanam eccleſiam fundauit, erexitque, ac in ea epiſcopus primus, Ti. Claudio Cæſare Auguſto Germanico, & Imp. Nerone Claudio Cæſare Auguſto Germanico, ſedit annos.	24.	5.	12.
		A die xv. Kal. Februarij Ti. Claudio Druſi F. Cæſare Auguſto Germanico III. & L. Vitellio P.F. iterum conſulibus, qui annus erat poſt Chriſti natale 44. Quo primùm Vrbem ingreſſus eſt, vſque ad diem III. Kal. Iulij L. Fonteio L.F. Capitone. C. Iulio C.F. Rufo Conſulibus: is annis poſt Chriſtum natum erat 68. Quo Imp. Nerone Claudio Cæſare Auguſto, Romæ capite deorſum verſo crucifixus eſt, atque in Vaticano ſecundum viam Triumphalem ſepultus.			
57		Beatus Petrus Apoſtolus Vrbis Romæ Epiſcopus, quum vnus paſcendæ plebi non ſufficeret, duos Chorepiſcopos ſiue coadiutores ordinauit, Linum, & Cletum, quibus ſacramenta Chriſtianis exhibentibus, ipſe orationi, & prædicationi, populum erudiens, vacaret.			
68		Sanctus epiſcopus Petrus, paulò ante obitum ſuum, quum martyrij ſui tempus appropinquare cognouiſſet, B. Clementem S.R.E. veterem bresbyterum, epiſcopum Romanum deſignatum in ſucceſſorem ſuum, per manuum impoſitionem delegit, eique Cathedram epiſcopalem, & Romanam catholicam eccleſiam, poſt ſe ab eo regendam commendans: Ego (inquit) eandem tibi poteſtatē ligādi, atq; ſoluēdi trado, quā mihi Dominus meus Ieſus Chriſtus reliquit, in qua ſpretis, ac contēptis rebus omnibus, tum corporis, tum fortunæ, oratione & prædicatione, ſaluti hominū (vt bonū paſtorē decet) cōſule.			
		His itaq; ſic diſpoſitis, quū ordinationes aliquot Romæ menſe Decemb. feciſſet, quibus epiſcopos VI. presbyteros X. & diaconos VII. creauit, non lōgè poſt cū doctore gentiū S. Paulo Apoſtolo martyrio coronatus, migrauit ad cælū, anno poſt paſsionē Domini XXXIV. menſe III. die IV.			

Digitized by Google

Anni Christi.	Num. Pontif.	PONTIFICES	Anni.	Menses.	Dies.
57	2	Sanctus Linus Herculani filius, Volaterranus Thuſcus, Petri Apoſtoli diſcipulus, & ab eo viuente cum ſancto Cleto Chorepiſcopus, ſiue coadiutor Romanæ eccleſiæ ordinatus, ſedit Romæ, abſente vt plurimum Petro annos.	11	3	12
		Creatus Imp. Nerone Claudio Cæſare Augu. Germanico, Q. Voluſio, L.F. Saturnino, P. Cornelio P.F. Scipione Coſs. anno Chriſti nati 57. pridie Idus Iunij, & ſedit vſque ad annum ſalutis 68. & 9. Kal. Octobris diem, quo Imp. Nerone Cæſare Auguſto, L. Fonteio, L.F. Capitone, & C. Iulio, C. F. Rufo conſulibus, quum eſſet etiam S. Clementis primi poſt S. Petrum Apoſtolum epiſcopi Romani Chorepiſcopus, ſiue coadiutor, altero menſe, & die 27. à B. Petri morte capite cæſus eſt, & iuxta eiuſdem apoſtoli corpus, propè Caij, & Neronis circum in Vaticano ſepultus, ordinationibus duabus, B. Petri apoſtoli mandato celebraris, quibus epiſcopos 15. presbyteros 18. & diaconos ••• crearat.			
18	3	Sanctus Cletus Aemiliani filius, Romanus, de regione. V. Eſquilina, quartus in ordine epiſcoporum Romanorum addito Lino, ſecundus verò poſt Petrum Apoſtolum Papa. Imp. Cæſare T. Flauio T.F. Veſpaſiano Auguſto, Imp. Tito Cæſare Veſpaſiano Auguſto, & Imp. Cæſare Flauio Domitiano Auguſto Germanico, ſedit annos.	9	4	26
		Qui cum Chorepiſcopus, ſiue coadiutor Clementis, quemadmodũ etiam antè & poſt Petri fuerat, remanſiſſet, Clemente relegato Romanam eccleſiam rexit, atque poſt eius obitũ, vt antiquior in religione Chriſtiana diſcipulus, & de ea præ ceteris bene meritus, epiſcopus Romanus cõfirmatus fuit, audita Clementis morte, omnium presbyterorum, & reliquorum clerici ordinum, plebiſque ſuffragijs, quum antea ſub SS. Petro & Clemente Chorepiſcopus ſiue coadiutor fuiſſet annos 10. menſ. 5. dies 12.			
		Sedit igitur à die obitus ſancti Clementis, id eſt, IX. Kal. Decemb. vſque ad annum Chriſti 84. quo VI. Kalend. Maij, Impp. Cæſare Flauio Domitiano, Aug. Germanico IX. & T. Virginio Rufo 2. conſulibus, quum ordinationem vnam XXV. presbyterorum feciſſet, occiſus eſt, & in Vaticano iuxta ſanctum Petrum, prope Apollinis templum ſepultus. Sedit autem omnino Romæ, tam in Chorepiſcopatu, quàm in pontificatu annos 26. menſes 10. dies 15. Quo mortuo paſtore, tunc primùm vacauit Romana ſedes per dies.	0	0	7
93	4	Sanctus Clemens Fauſtini filius, Romanus de Regione 2. Cælimontium, ex S. R.E. presbytero, primus poſt ſancti Petri apoſtoli mortem Romanus Epiſcopus paulo ante ipſius obitum ab eodem deſignatus, Imp. Nerone Claudio Cæſare Auguſto Germanico, Ser. Sulpicio, C.F.			

Anni Chriſti.	Num. Pontific.	ROMANI.	Anni.	Menſes.	Dies.
		Galba Imp. Cæſare Auguſto, Imp. M. Saluio Othone Cæſare Auguſto, A. Vitellio, L. F. Germanico Imp. Auguſto, & Imp. Cæſare. T. Flauio Veſpaſiano Auguſt. Romæ ſedit annos.	9	4	26
		A die 3. Kal. Iul. anni eiuſdem 68. vſq; ad annum Chriſti 77. diemque 9. Kal. Decemb. quo Imp. Cæſare Veſpaſiano Auguſto 7. & Tito Cæſare Auguſti filio V. Coſ. quum in Ponto, vbi in exſilium actus fuerat, in mare merſus fuiſſet, ibidem ſepultus iacuit, vſque ad Nicolai papæ tempora, quibus Romam tranſlatus in baſilica ſuo nomini dicata conditus eſt. Ordinationes porrò duas menſe Decemb. fecerat, quibus epiſcopos 15. presbyteros 10. & diaconos 2. creauit.			
84	5	Sanctus Anacletus Antiochi filius, Athenienſis Græcus, S. R. E. presbyter à beato Petro apoſtolo ordinatus, quintus pontifex Romanus Impp: Cæſ. Flauio Domitiano Aug. Germanico Romæ, ſedit annos.	12	2	10
		Creatus 4. Nonas Maij, occiſus 4. Idus Iulij, anno Chriſti 96. Imp. Cæſare Domitiano Aug. Germanico 17. & T. Flauio Clemente conſulibus, & iuxta ſanctùm Petrum in Vaticano ſepultus, quum ordinationes duas epiſcoporum 6. presbyterorum 5. & diaconorum 3. menſe Decemb. feciſſet. Quo mortuo paſtore, Romana ſed. vac. dies.	0	0	13
96	6.	Sanctus Euariſtus Iudæ filius Bethleemites Syrus, Græcus, Imp. Cæſ. T. Flauio. Domitiano auguſto Germanico Impp. M. Cocceio Nerua Cæſare Auguſto, & Imp. Cæſ. Nerua Traiano optimo Auguſto Germanico Dacico, ſedit annos.	13	3	0
		Creatus 6. Kalend. Auguſti. Et quum ordinationes tres menſe Decembri feciſſet, quibus epiſcopos 5. presbyteros 6. & diaconos duos creauit, 7. Kalend. Nouembris anno Chriſti 109. occiſus eſt, & iuxta ſancti Petri corpus in Vaticano ſepultus Ap. Annio Trebonio Gallo, & M. Atilio Metilio Bradua Coſ. Eo mortuo, vacauit ſedes dies.	0	0	19
109	7	Sanctus Alexander Alexandri filius, Romanus, de vico caput Tauri, Imp. Cæſare Nerua Traiano optimo Auguſto Germanico Dacico Parthico, ſedit annos.	7	5	19
		Creatus 17. Kalend. Decemb. Et quum ordinationes tres menſe Decemb. feciſſet, quibus epiſcopos quinque, presbyteros ſex, & diaconos duos legit, v. Nonas Maij anno ſalutis 117 cum Euentio, & Theodulo diaconis occiſus eſt, & via Nomentana ſeptimo ab vrbe lapide ſepultus, L. Aemilio Aeliano, & L. Antiſtio vetere conſulibus. Quo mortuo, vacauit ſedes dies.	0	0	25
117	8	Sanctus Xyſtus Paſtoris filius, Romanus, de regione 7. via Lata, ex presbytero S. R. E. Imp. Cæſare Nerua Traiano Auguſto. & Imp. Cæſare Traiano Hadriano Auguſto. ſedit annos.	9	10	9

Anni Chriſti.	Num. Pontific.	PONTIFICES	Anni.	Menſes.	Dies.
		Creatus IIII. Kalendas Iunij. Et quum ordinationes tres menſe Decembri epiſcoporum IIII. presbyterorum XI. & diaconorum III. feciſſet, VIII. Idus Aprilis, anno ſalutis 127. occiſus eſt, & in Vaticano ſepultus, M. Lollio, Pedio Vero, & Q. Iunio Lepido Bibulo Coſs. Vacauit ſedes Romana dies	0	0	2
127	9.	Sanctus Teleſphorus Anachoretæ filius, Græcus, presbyter S.R.E. Imp. Cæſare Traiano Hadriano Auguſto, ſedit annos.	10	8	28
		Creatus V. Idus Aprilis. Ordinationibusque quatuor epiſcoporum XIII. presbyterorum. XII. & diaconorum VIII. menſe Decembri factis, Nonis Ianuarij, anno Chriſti 138. occiſus eſt, ac in Vaticano iuxta ſanctum Petrum ſepultus, L. Aelio Hadriani Auguſti filio Vero Cæſare II. & P. Cœlio P.F. Balbino Vibullio Pio. Coſs. Vacauit ſedes dies	0	0	7
138	10.	Sanctus Hyginus Philoſophi filius Athenienſis, Græcus, presbyter S.R.E. Imp. Cæſare Traiano Hadriano Aug. Imp. Cæſare T. Aelio Hadriano Antonino Aug. Pio, ſedit annos	4	0	0
		Creatus Idibus Ianuarij, Qui quum ordinationes tres menſe Decembri feciſſet, quibus epiſcopos ſex, presbyteros XV. & diaconos V. ordinauit, III. Idus Ianuarij, anno Chriſti 124. mortuus eſt, & in Vaticano ſepultus, M. Peducæo Syloga Priſcino, & T. Hœnio Seuero Coſs. Vacauit ſedes dies	0	0	3
142	11.	Sanctus Pius Rufini filius Aquileienſis, presbyter S.R.E. Imp. Cæſare T. Aelio Hadriano Antonino Aug. Pio, ſedit annos	11	5	27.
		Creatus XIIX. Kal. Februarij. Et quum ordinationes quinque menſe Decembri epiſcoporum XII. presbyterorum XIIX. & diaconorum XI. feciſſet, V. Idus Iulij, anno Domini 153. mortuus eſt, & in Vaticano ſepultus, Sex. Acilio Manio F. Glabrione, & C. Valerio G.F. Omollo Veriano Coſſ. Vacauit ſedes dies.	0	0	13
[illegible]3	12	Sanctus Anicetus Ioannis filius de vico Humiſa, Syrus, S.R.E. presbyter, Imp. Cæſare T. Aelio Hadriano Antonio Auguſto Pio, Imp. Cæſare M. Aurelio Antonino Aug. & Imp. Cæſare L. Aelio Aurelio Vero Antonino Aug. Sedit annos.	9	8	24
		Creatus VIII. Kalendas Augusti. Ordinationes quinque epiſcoporum IX. presbyterorum XVII. & diaconorum IV. menſe Decembri fecit, Martyrio coronatus XV. Kal. Maij. anno ſalutis 163. & via Appia in cœmeterio, quod poſtea Caliſti appellatum eſt, tertio ab Vrbe lapide ſepultus, Q. Iunio Ruſtico II. & :: Vettio Aquilino Coſs. Vacauit ſedes dies	0	0	17
163	13	Sanctus Concordius Soter Concordij filius, Fundanus, Imp. Cæſare M. Aurelio Antonino Auguſto, & Imp.			

Anni. Chriſti.	Num. Pontif.	ROMANI, 5	Anni.	Menſes.	Dies.
		Cæſare L. Aelio Aurelio Vero Antonino Auguſto, ſedit annos.	7	11	18
		Creatus 3. Nonas Maij. Et quum ordinationes 6. menſe Decemb. feciſſet, quibus epiſcopos 11. presbyteros 18. & diaconos 9. creauit, 10. Kalend. Maij, anno 171. mortuus eſt, ac via Appia ad Catacumbas in cœmiterio, quod poſtea Caliſti nomen tulit, ſepelitur, M. Aurelio Seuero Cethego, & L. Iunio Claro Coſſ. Vacauit ſedes dies.	0	0	21
171	14	Sanctus Habundius Eleutherus Habundij filius Nicopolitanus, Græcus, S.R.E. diaconus, Imp. Cæſare M. Aurelio Antonino Auguſto, & L. Aelio Aurelio Commodo Auguſto, ſedit annos.	15	0	13
		Creatus pridie Idus Maij, Ordinationes tres menſe Decembri habuit, epiſcoporum 15. presbyterorum 12. & diaconorum 8. Mortuus eſt 7. Kal. Iunij, anno Chriſti 186 & in Vaticano ſepultus::: Triario Materno, & M. Atilio Metilio Bradua Coſſ. Quo mortuo, ſedes Romana vacauit dies.	0	0	5
186	15	Sanctus Victor Felicis filius, Afer, Imp. Cæſare M. Aurelio Commodo Antonino Pio Felice Aug. Imp. Cæſare P. Heluio Pertinace Auguſto, Imp. Cæſare M. Didio Iuliano Auguſto, & Imp. Cæſare L. Septimio Seuero Pio Pertinace Auguſto, ſedit in cathedra ſancti Petri Romæ annos.	11	1	28
		Creatus Kalendis Iunijs. Qui quum ordinationes duas menſe Decembri feciſſet, quibus epiſcopos 12. presbyteros 4. diaconoſque 7. legit, 5. Kalend. Auguſt. anno Chriſti 198. obijt, & in Vaticano ſepelitur, Ap. Claudio Laterano, & M. Mario, M. F. Titio Rufino conſulibus, Quo mortuo paſtore, ſancta Romana ſedes vacauit dies.	0	0	12
198	16	Sanctus Habundius *Zephirinus* Habundij filius, Romanus, Imp. Cæſare L. Septimio Seuero Pio Pertinace Aug. Imp. Cæſare M. Aurelio Antonino Caracallo pio Felice Aug & Imp. Cæſare M. Opelio Seuero Macrinio Felice Auguſto, ſedit annos.	10	0	17
		Creatus 4. Idus Auguſti. Ordinationes 4. menſe Decembri fecit, quibus epiſcopos 13. presbyteros 13. & diaconos 7. creauit. Obijt 7. Kal. Sept. anno Domini 218. & in cœmiterio ſuo iuxta Catacumbas, via Appia ſepultus eſt Brattio præſente, & Extricato conſulibus. Vacauit ſedes dies.	0	0	6
281	17	Sanctus Domitius Caliſtus Domitij filius, Romanus, de vico caſtrorum Rauennatium, Imp. Cæſare M. Opelio Macrino Felice Auguſto, Imp. Cæſare M. Aurelio Antonino Pio Felice Aug. Elagabalo, & Imp. Cæſ. M. Aurelio Seuero Alexand. Pio Felice Aug. ſedit annos.	5	1	13
		Creatus IV. Nonas Septembri. Et quum ordinationes V. menſe Decembri, epiſcoporum VIII. presbyt-			

 rorum

ni riſti.	Num. Pontif.	PONTIFICES	Anni.	Menſes.	Dies.
		rorum xvi.& diaconorum iv.feciſſet.pridie Idus Octobris, anno Chriſti 223.occiſus eſt, ac in cœmeterio Galepodij via Aurelia, tertio ab vrbe lapide ſepultus, Impp. Cæſare M.Aurelio Antonino Elagabalo P. F. Aug.iv.& M.Aurelio Seuero Alexandro nobiliſsimo Cæſare conſulibus. Vacauit ſedes dies.	0	0	6
.23	18	Sanctus Vrbanus Pontiani filius, Romanus, Imp. Cæſare M.Aurelio Seuero Alexandro Pio Felice Auguſto. ſedit annos	7	7	5
		Creatus 17.Kalendis Nouembris. Ordinationes 5.de menſe Decemb. fecit, epiſcoporum 8. presbyterorum 9. & diaconorum 5. Martyrio coronatus 8.Kalen.Iunij, anno Chriſti 231.ſepultus eſt via Appia, in cœmeterio Prætextati, Agricola & Clementino Coſſ. Vacauit ſedes dies	0	0	13
231	19	Sanctus Calpurnius Pontianus Calpurnij filius, Romanus, Imperatore Cæſare M.Aurelio Seuero Alexandro P.F. Auguſto, ſedit annos	5	5	2
		Creatus 14. Kal.Iulij. Qui quum ordinationes duas menſe Decembri feciſſet, quibus epiſcopos ſex, presbyteros ſex, diaconos quinque creauit, anno 236. in exſilium actus eſt in Inſulam Sardiniam, vbi 13.Kal.Decemb. obijt. Cadauer Romam relatum, in cœmeterio Caliſti via Appia ſepultum eſt, L. Catilio Seuero, & L. Ragonio Vrinatio Tuſeonio Quinctiano Coſſ. vacauit ſedes diem	0	0	1
236	20	Sanctus Anterus Romuli filius, Græcus, Imp. Cæſare C.Iulio Maximino Germanico, Pio Felice Auguſto, ſedit menſem	0	1	14
		Creatus in Sardinia, die poſt mortem Pontiani, 11. Kal. Decembris, & quum Romæ menſe Decembri epiſcopum tantum vnum creaſſet, 3.Nonas Ianuarij anno 237.occiſus eſt, ac via Appia in cœmeterio Caliſti ſepultus Imp. Cæſare C.Iulio Maximino P.F. Aug.Germanico, C.Iulio Africano viro clariſsimo Coſſ.vacauit ſedes Romana dies	0	0	6
237	21	Sanctus Fabius Fabianus Fabij filius, Romanus, Imp. Cæſar.Maximino Auguſto, D.Cœlio Balbino, M. Clodio Pupieno Maximo, M. Antonio Gordiano M.Iulio Philippo, C.Meſſio.Quincto.Traiano Decio, Pijs Felicibus Auguſtis, ſedit annos.	14	0	11
		Creatus 4.Idus Ianuarij. Ordinationibuſque menſe Decembri epiſcoporum 11. presbyterorum 22. & diaconorum 8. factis, 13. Kalend. Februarij, anno Chriſti 251. occiſus eſt, & in cœmeterio Caliſti via Appia ſepultus, Imp. Cæſare. Cn.Meſsio.Quincto Traiano Decio P. F. Auguſt. II. & [illegible] Annio Grato viro clariſsimo Coſſ. Vacauit ſedes propter temporum difficultatem menſes	0	5	21.
251	22	Sanctus Cornelius Caſtini filius, Romanus, ex pres-			

byte-

Anni Chriſti	Num. Pontific	ROMANI. 7	Anni	Menſes.	Dies.
		bytero S.R.E. Imperatoribus cæſaribus Cn. Meſſio Traiano Decio C. Vibio Treboniano Gallo, & C. Vibio Voluſiano, Pijs Felicibus Auguſtis, ſedit annos.	2	2	3
		Creatus IV. Idus Iulij. Et quum ordinationes duas menſe Decembri feciſſet, epiſcoporum VII. presbyterorum IV. & diaconorum IV. die XVIII. Kalend. Octobris capite cæſus eſt, ac iuxta cœmeterium Caliſti via Appia, in prædiolo Luciniæ, prope harenarium, in crypta ſepultus anno Chriſti 253. Impp. Cæſſ. C. Vibio Treboniano Galio II. & C. Vibio voluſiano, Pijs Felicibus Augg. Conſt. vacat ſedes menſ.	0	2	5
252	1.	*Nouatianus Romanus, S R.E presbyter, in ſchiſmate cōtra S. Cornelium papam auctore Nouato presbytero Carthaginenſis eccleſia creatus. ſedit annos plus minus*	6		
		Occiſus Roma tempore Xyſti II. papa, in perſecutione Valeriani Imperatoris. *Schiſma primùm in Romana eccleſia, inter S. Cornelium Papam & Nouatum aut papam.*			
253	23	Sanctus Lucius Porphyrij filius, Romanus, Imp. Cæſaribus Gallo, Treboniano C. Iuliano, Aemiliano, valeriano, & Gallieno, Pijs Felicibus Auguſtis, ſedit annum.	1	3	13
		Creatus XII. Kalend. Decembris. Ordinationes duas menſe Decembri fecit, quibus epiſcopos VII. presbyteros IV. & diaconos totidem ordinauit Martyrio coronatus IV. Nonas Martij, anno Chriſti 255. & in cœmiterio Caliſti, via Appia ſepultus, Imp. Cæſſ. Valeriano. II. & Gallieno Augg. Coſſ. vacauit ſedes menſem.	0	1	6
255	24.	Sanctus Iulius Stephanus Iulij filius, Romanus, S. R. E. archidiaconus, à Cornelio papa factus, Imp. Cæſſ. P. Licinio Valeriano, & P. Licinio Gallieno, Pijs Felicibus Auguſtis, ſedit annos	2	3	25
		Creatus V. Idus Aprilis. Ordinationes duas menſe Decembri fecit, epiſcoporũ 4. presbyterorum 6. & diaconorum V. capite cæſus 4. Nonas Auguſti, & in cœmeterio Caliſti via Appia ſepultus, anno Chriſti 257. M. valerio Maximo 2. & Manio Acilio Glabrione viris clariſſimis Coſſ. vacauit ſedes menſem	0	1	12
257	25	Sanctus Xyſtus 2. iunior, Philoſophi filius Athenienſis, Græcus, Impp. Cæſſ. Valerian. & Gallieno Auguſtis ſedit annum	1	10	23
		Creatus 17. Kalend. Octobris. Et quum ordinationes duas menſe Decembri feciſſet, epiſcoporum 2. presbyterorum 4. & diaconorum 7. capite cæſus eſt. 8. Idus Auguſti, atque in cœmiterio Caliſti ſepultus, anno Domini 259. Aurelio Memmio Fuſco, & :::: Pomponio Baſſo viris clariſsimis Coſſ. vacauit eo occiſo ſedes Romana menſes	0	11	15
		Quo tempore presbyteri S.R.E. præfuerunt, immaniſſima perſecutione comitia pontificalia Romæ prohibente.			

San-

Anni Chriſti.	Num. Pontif.		Anni.	Menſes.	Dies.
260	26	Sanctus Dionyſius Monachus, Impp. Cæſaribus Valeriano, Gallieno, & M. Aurelio Claudio, Pijs Felicibus Auguſtis, ſedit annos.	10	5	5
		Creatus XI. Kal. Auguſti Fuluio Aemiliano, & Pomponio Baſſo II. viris clariſsimis Coſſ. Ordinationes duas menſe Decembri fecit epiſcoporum VII. presbyterorum XII. & diaconorum VI. Obiit VII. Kal. Ianuarij, & in cœmeterio Caliſti ſepultus, anno Chriſti 270. Imp. Cæſ. M. Aurelio Claudio P.F. Aug. II. & ::: Ouinio Paterno viro clariſsimo Coſſ. Vac. ſed. dies	0	0	5
271	27	Sanctus Felix Conſtantij filius, Romanus, imperatoribus Cæſaribus M. Aurelio Claudio, & M. Valerio Aureliano, Pijs Felicibus Auguſtis, ſed. annos	4	5	0
		Creatus Kal. Ianuarij ineunte anno Domini 271 ::: Flauio Antiochiano. & ::: Eurio Orfito VV. CC. Conſſ. Ordinationes duas menſe Decembri fecit, epiſcoporum V. presbyterorum IX. & diaconorum V. Occiſus eſt III. Kal. Iunij, anno Chriſti 275. & via Aurelia, in cœmeterio ſuo, ſecundo ab vrbe lapide ſepultus Imp. Cæſare Aureliano Auguſto II. & C. Capitolino V.C. Conſſ. Vacauit ſedes dies.	0	0	5
275	28	Sanctus Eutychianus Maximi filius Lunenſis, Tuſcus, Imp. Cæſaribus Aureliano, M. Claudio Tacito, M. Annio Floriano, M. Aurelio Valerio Probo, M. Aurelio Caro, & filijs Carino & Numeriano, Pijs Felicibus Auguſtis, ſedit annos.	8	6	4
		Creatus Nonis Iunij. Et quum ordinationibus quinque menſe Decembri habitis, epiſcopos IX. presbyteros XIV. & diaconos V. feciſſet, VI. Idus Decembris, anno 283. occiſus eſt, & in cœmiterio Caliſti ſepultus, Impp. Cæſſ. M. Aurelio Caro II. & M. Aurelio Carino Auguſtis Cóſ. Vacauit ſedes dies.	0	0	8
283	29	Sanctus Caius Caij filius, Salonitanus Delmata, ex genere Imperatoris Diocletiani, Imp. Cæſaribus M. Aurelio Carino, M. Aurelio Numeriano, C. Valerio Diocletiano, & M. Valerio Maximiano, Pijs Felicibus Auguſtis, ſedit annos.	12	4	6
		Creatus XVI. Kalend. Ianuarij. Ordinationibuſque quatuor menſe Decembri factis, epiſcoporum V. presbyterorum XXV. & diaconorum VIII. die X. Kalendas Maij, anno 296. capite cæſus eſt, & in cœmeterio Caliſti ſepultus. Imp. Cæſare Diocletiano Aug. VI. & Fl. Valerio Conſtantio nobiliſsimo Cæſare iterum Conſſ. Vac. ſedes menſes.	0	2	8
296	30	Sanctus Marcellus Proiecti filius, Romanus, Impp. Cæſ. Diocletiano, Iouio, & Maximiniano Herculeo, Pijs Felicibus Auguſtis, ſedit annos.	7	9	27
		Creatus Kal. Iulij. Qui quum ordinationes duas, menſe Decembri feciſſet, epiſcoporum V. presbyterorum IV. & diaconorum II. capite cæſus eſt VI. Kalend. Maij.			

anno

Anni Chriſti.	Num. Pontif.		Anni.	Menſes.	Dies.
		anno Chriſti 304. ac via Salaria in cœmeterio priſcillæ, loco qui dicebatur Cubiculus clarus, in Crypta, iuxta corpus S. Creſcentionis ſepultus, Impp. Cæſſ. Diocletiano IX. & Maximiano VIII. Augg. Conſſ. Vacauit ſedes eo occiſo menſes	0	2	0
304	31	Sanctus Marcellus Benedicti filius, Romanus, de regione VII. Via lata. S.R.E. presbyter Cardinalis, Impp. Cæſaribus Fl. Valerio Conſtantino chloro, C. Galerio Valerio Maximiano, Fl. Valerio Conſtantino Magno, & M. Aurelio Maxentio, Pijs Felicibus Auguſtis, ſedit annos.	5	6	21
		Creatus V. Kalend. Iulij. Ordinationes aliquot menſe Decembri fecit, epiſcoporum XXI. presbyterorum XXV. & diaconorum II. Obijt XVII. Kal. Februarij damnatus in equorum ſtabulo anno Chriſti 310. & in cœmeterio Priſcillæ via Salaria ſepultus eſt, II. poſt conſulatum Maximiani Auguſti VII. & Diocletiani Iouij X. Vacauit ſedes dies	0	0	10
310	32	Sanctus Euſebius Medici filius, aliàs Medicus, Græcus, Imp. Cæſaribus C. Galerio Valerio Maximiano, C. Valerio Aurelio conſtãtino Magno, & M. Aurelio Maxentio, Pijs Felicibus Auguſtis, ſedit annum	1	7	27
		creatus VIII. Idus Febr. Ordinationem vnam menſe Decemb. fecit, epiſcoporum XIV. presbyterorũ XIII. & diaconorum III. Exceſſit IV. Nonas Octobris, anno chriſti 311. & via Appia, in crypta iuxta cœmeterium caliſti ſepultus, Imp. cæſſ. maximiano VIII. & Licinio Augg. conſſ. Vac. ſed. dies	0	0	7
311	33	Sanctus Milt ades, Afer, S.R.E. presbyter cardinalis, Impp. cæſſ. conſtantino Maximo, & Licinio Aug. ſedit annos	3	2	0
		Creatus VI. Idus Octobris. Ordinationem vnam menſe Decembri fecit, epiſcoporum XII. presbyterorum VII. & diaconorum V. Mortuus eſt IV. Idus Decembr anno 314. & in cœmeterio caliſti ſepultus, C. Ceionio Rufio Voluſiano, & Anniano VV. CC. Coſſ. Vacauit ſedes dies.	0	0	17
34t	34	Sanctus Silueſter Rufini filius, Romanus, S.R.E. presbyter cardinalis, à Marcellino papa factus, Imp. cæſare Conſtantino Maximo Auguſto, ſedit annos	20	0	4
		Creatus v. Kal. Decembris ineunte anno chriſti 315. Ordinationes ſex menſe Decembri fecit, epiſcoporum lxv. presbyterorum xlii. & diaconorum xxvi Obijt Pridie Kal. Ianuarij finito anno Domini 335. ſepultus in cœmeterio Priſcillæ via Salaria, tertio ab Vrbe lapide, Fl. Valerio conſtantino, & C. Ceiono Rufio Albino VV. CC. Coſſ. Vacauit ſedes dies	0	0	15
325	I.	Sancta , & vniuerſalis prima Synhodus Nicæna cccxiix. epiſcoporum contra Arium presbyterum Alexandrinum chriſtum creaturam eſſe aſſirmantem col-			

Anni Chriſti.	Num. Pontif.	PONTIFICES	Anni.	Menſes.	Dies.
		lecta menſe Aprilis, M. Iunio Cæſonio Nicomacho Anicio Fauſto Paulino, & P. Ceionio Iuliano Camœnio VV. CC. Conſſ.			
336	35	Sanctus Marcus Priſci filius, Romanus, S.R.E. diaconus cardinalis à ſancto Miltiade papa factus, Impp. Cæſ. Fl. Conſtantino Maximo Auguſto, ſedit menſes.	0	8	22
		Creatus XVIII. Kal. Febr. Fl. Popillio Nepotiano & Facundo VV. CC. Conſſ. Ordinationē vnā fecit, epiſcoporum VII. presbyterorum V. & diaconorum VI. Obijt eodem anno Nonis Octobris, & in cœmeterio Balbinæ, via Ardeatina ſepultus. Vacauit ſedes dies.	0.	0.	20
336	36	Sanctus Iulius Ruſtici filius, Romanus, S.R.E. diaconus, cardinalis à ſancto Siluestro factus, Imp. Cæſaribus Conſtantino Maximo Auguſto, & filijs eius Conſtantino & Conſtantio iunioribus, Conſtanteque, Pijs Felicibus Auguſtis, ſedit annos..	16.	5.	16
		Creatus V. Kal. Nouembris Ordinationes tres menſe Decembri fecit epiſcoporum IX. presbyterorum XIIX. diaconorum VI. Obijt pridie Idus. Aprilis, anno 353. & in cœmeterio Calepodij via Aurelia, tertio ab Vrbe lapide ſepultus Conſtantio Aug. VI. & Gallo Nob. Cæſare II Conſſ. Vacauit ſedes dies..	0.	0	25.
353	37	Sanctus Liberius Auguſti filius Romanus, S. R. E. diaconus, cardinalis à ſācto Siluestro papa factus, Impp. Cæſaribus Fl. Iulio Conſtantio, Fl. Claudio Iuliano, Fl. Iouiniano, Fl. Valentiniano, & Fl. Valente, Auguſtis ſedit annos.	13	4	17
		Et primum ante ſchiſma, & eius relegationem in pace ſedit annos 2. menſes 3. dies 5.			
		Creatus VIII. Idus Maij, pontificatu ab Imp. Cæſare Conſtantio Auguſto exactus, & in exſilium in Beroeā, Thraciæ miſſus, pridie Idus Auguſti, anno Chriſti 355. Mauortio Lolliano & Arbetione VV. CC. Conſſ. Abfuit ann. 2. menſ. 3. dies 3..			
357		De exſilio reuocatus XVII. Kalend. Decemb. Romam reuerſus, in Suburbio ad ſanctam Hagnetem permanſit vſque ad IV. Nonas Auguſti ſequentis anni 358. quo die Romam ingreſſus, pontificatum Romanum adminiſtrauit, illumq; in ſchiſmate iterum tenuit annos 8. menſes 10. dies 10. Ordinationes duas menſe Decembri fecit, epiſcoporum XIX. presbyterorum XIIX. & diaconorum V. Obijt VIII. Kalend. Octobris, anno Chriſti 366. ſepultus via Salaria in cœmeterio Priſcillæ, Fl. Gratiano nobiliſsimo puero, & Dagalaiſo V. C. Coſſ. Vacauit ſedes dies.	0.	[illegible]	9
355	1	*Felix II. Iunior Anaſtaſii filius. Romanus. S.R.E. archidiaconus vel diaconus Cardinalis Iulio papa factus, Impp. Cæſ. Fl. Conſtantio Aug. ſedit in ſchiſmate contra Lib papam ann.*	10		4
	38	*Et primum ſolus pulſo Liberio, annos 2. menſes 3. dies 3.*			
		Creatus pridie Idus Auguſti viuente Liberio papa, pontificatus.			

Digitized by Google

Anni Chriſti.	Num. Pontific.	ROMANI. 11	Anni.	Menſes.	Dies.
		iura ei abrogata ſunt, reſtituto Liberio 18. Kal. Decemb. anno Chriſti 375. Conſtantio Auguſt 9. & Fl. Claudio Iuliano nob. Caſ. 2. Conſſ. Quum ordinationem vnam menſe Decemb. epiſcoporum 19. presbyterorum 21. & diaconorum 5. feciſſet. Felix obijt anno 365. 10. Kal. Decemb. ſepultus via Aurelia in baſilica ſua, Imp. Caſſ. Valentiniano & Valente Aug. Conſſ.			
355		*Schiſma ſecundum in eccleſia Romana inter Liberium & Felicem.*			
366	39	Sanctus Damaſus Antonij filius ex oppido Vimarenſi, diœceſis Bracarenſis, Luſitanus Hiſpanus, S.R.E. diaconus, Imp. Cæſ. Valentiniano, Valente, Gratiano, Valentiniano iuniore, Theodoſio, & Arcadio Auguſtis, ſedit annos	18	2	11
		Creatus, & conſecratus Kal. Octobris. Ordinationes quinque menſe Decembri fecit, epiſcoporum lxij. presbyterorum 31. & diaconorum 9. Obijt Romæ 3. Idus Decembris, anno Chriſti 384. & via Ardeatina in baſilica ſua ſepultus, Fl. Ricimere, & Fl. Clearco v v. CC. conſſ. Vacauit ſedes dies	0	0	17
336	3	*Vrſicinus Romanus, S. R. E. diaconus Cardinalis in ſchiſmate creatus contra Damaſum diaconum, conſecratur à Paulo epiſcopo Tiburtino 7. Kal. Octob die poſt obitum Liberij, qui Imp. Caſſ. Valentiniano, & Valente Auguſtis, ſedit annum.*	1	1	23
		Anno ſequenti 367. 16. Kal. Dec. ſponte abdicauit, & factus eſt epiſcopus Neapolitanus, Lupicino & Iouino VV. CC. Conſſ.			
366		*Schiſma tertium in Eccleſia Romana, inter Damaſum & Vrſicinum.*			
		Præcedentium pontificum idem eſt dies creationis & conſecrationis, quod ſequenti tempore obſeruatum non eſt.			
381	11	Sancta & vniuerſalis ſynhodus ſecunda Conſtantinopolitana, epiſcoporum CL. contra Macedonium epiſcopum Conſtantinopolitanum, ſpiritum ſanctum creaturam eſſe dicentem, congregata, Flauio Annio Eucherio, & Poſthumo Syagrio. v v. cc. conſſ.			
384	40	Sanctus Siricus Tiburtij filius, Romanus. S. R.E. diaconus cardinalis, Imp. cæſaribus Flauijs Valentiniano iuniore, Theodoſio Arcadio, & Honorio Auguſtis, ſedit annos	13	1	25
		Creatus & conſecratus 4. Kalend. Ianuarij ineunte anno chriſti 385. Ordinationes quinque menſe Decembri fecit, epiſcoporum 32. presbyterorum 31. & diaconorum 16. Obijt 7. Kal. Martij anno chriſti 398. ſepultus in cœmeterio Priſcillæ via Salaria, Imp. cæſare Fl. Honorio Auguſto 4. & Fl. Eutychiano V. C. Conſſ. Vacauit ſedes menſes	0	1	15
398	41	Sanctus Anaſtaſius Maximi filius, Romanus, S.R.E. presbyter cardinalis, Imp. cæſare Arcadio & Honorio Auguſtis, ſedit annos	3	0	21
		Creatus, & conſecratus 7. Idus Aprilis Ordinatio-			

Anni Christi	Num. Pontif.	PONTIFICES	Anni.	Menses	Dies.
		nes duas menſe Decembri fecit, epiſcoporum x. presbyterorum 9. & diaconorum 5. Ob. 5. Kal. Maij, anno Chriſti 401. ſepultus in cœmeterio ſuo iuxta vicum Vrſipileati intra Vrbem, prope locum, vbi nunc eſt baſilica S. Vibiano, Ragonio Vincentio Celſo, & Fl. Frauita VV. CC. Conſſ. Vacauit ſedes dies	0	0	10
401	42	Sanctus Innocentius Innocentij filius, Albanus, S.R.E. diaconus Cardinalis, Imp. Cæſſ. Arcadio, Honorio, & Theodoſio iuniore Anguſtus, ſedit annos	15	2	4
		Creatus, & conſecratus 8. Idus Maij. Quum ordinationes quattuor menſe Decembri, epiſcoporum 54. presbyterorum 30 & diaconorum 17. feciſſet, 5. Kal. Auguſti anno Chriſti 416. mortuus eſt, & in cœmeterio ad Vrſum pileatum ſepultus. Imp. Cæſare Fl. Theodoſio iuniore Aug. 7. & Iunio 4. Palladio V. C. conſulibus. Vac. ſedes dies	0	0	22
416	43	Sanctus Zoſimus Habrahami filius Cæſarienſis, Cappadox Græcus, S.R.E. presbyter Cardinalis ab Innocentio papa factus, Imp. Cæſſ. Honorio, & Theodoſio iuniore Auguſtis, ſedit annos	3	4	7
		Creatus & conſecratus 13. Kal. Sept. Ordinationem vnam menſe Decembri fecit, epiſcoporum 8. presbyterorum 10. & diaconorum 3. Obijt 7. Kal. Ianuar. ſepultus vi Tiburtina, in baſilica ſanctorum Laurentij & Stephani extra muros, iuxta cryptam prope corpus ſancti Martyris Laurentij, anno 419. finito, Fl. Monaxio, & Fl. Plinta VV. CC. Conſſ. Vacauit ſedes diem	0	0	16 1
419	44	Sanctus Bonifacius Iucundi presbyteri filius, Romanus S.R.E. presbyter Cardinalis, Imp. Cæſſ. Honorio, & Theodoſio iuniore Aug. ſedit annos.	3	9	28
420		Creatus in ſchiſmate, & conſecratus 5. Kal. Ianuar. ineunte anno Domini 420. Ordinationem vnam menſe Decembr. fecit, epiſcoporum 36. presbyterorum 13. & diaconorum 3. Obijt 8. Kal. Nouemb. anno Domini 423. ſepultus via Salaria in baſilica ſanctæ Felicitatis martyris, iuxta corpus eius, Rufio Prætextato Mariniano & M. Aurelio Aſclepiodoto VV. CC. Conſſ. Vacauit ſedes dies	0	0	9
	4	*Eulalius Romanus, S. R. E. archdiaconus, in ſchiſmate electus contra Bonifacium ſedit menſes*	0	1	7
420		*Creatus & conſecratus v Kal Ian. in fine anni 419 coactus abdicauit ann. 420. 3. Non. April & factus eſt epiſcopus in Campania. Theodoſio Aug 9. & Fl. Conſtantio nobiliſſ. Caſ. 3. Conſſ.*			
		Schiſma IV in Eccleſia Romana, inter Bonifacium & Eulalium.			
423	45	Sanctus Cæleſtinus Priſci filius, Romanus, S. R. E. diaconus, Imp. Cæſaribus Flauijs Honorio Theodoſio iuniore, & Placidio Valentiniano Auguſtis, ſed. ann.	8	5	3
		Creatus, & conſecratus pridie Nonas Nouembris fe-			

Anni Chriſti.	Num. Pontific.		Anni.	Menſes.	Dies.
		cit ordinationes tres menſe Decembri, epiſcoporum XLVI. presbyterorum XXXII. & diaconorum XII. obijt VIII. Idus Aprilis anno Chriſti 432. ſepultus via Salaria in cœmeterio Priſcillæ, Fl. Aetio, & Fl. Valerio. VV. CC. conſſ. Vacauit ſedes dies.	0	0	21
430	III	Sancta & vniuerſalis ſynhodus III. Epheſina CC. epiſcoporum contra Neſtorium patriarcham Conſtantinopolitanum diuinam in Chriſto naturam negantem coacta, Theodoſio iuniore XIII. & Placidio Valentiniano III. Aug. Conſſ.			
432	46	Sanctus Xyſtus III. Xyſti filius Romanus, S.R.E. presbyter, Impp. Cæſaribus Theodoſio iuniore, & Plac. Valentiniano Augg. ſedit annos.	7	11	0
		Creatus & conſecratus IV. Kal. Maij. Ordinationes quattuor menſe Decembri fecit, epiſcoporum LII. presbyterorum XXIIX. & diacorum XII. Obijt V. Kalend. Aprilis, anno 440. ſepultus via Tiburtina ad ſanctum Laurentium extra muros, in crypta iuxta corpus eius, Impp. Cæſ. Plac. Valentiniano Aug. V. & Anatolio V.C. Conſſ. Vacat ſedes menſes.	0	1	13
440	47	Sanctus Leo Magnus Quinctiani filius, Romanus, S.R.E. Archidiaconus, Imp. Cæſaribus Theodoſio iuniore, Plac. Valentiniano, Fl. Marciano, Fl. Anicio Maximo. Fl. Mæcilio Auito, Fl. Iulio Maiorano, & Fl. Leone Auguſtis, ſed ann.	20	11	0
		Creatus & conſecratus IV. Idus Maij, die Dominico. Ordinationes quattuor menſe Decembri fecit, epiſcoporum CXXCVI. presbyterorum XXCI. & diaconorum XXXI. Obijt III. Idus Aprilis, anno 461. & primus omnium Romanorum Pontificum ſepultus eſt in porticu ante baſilicam ſancti Petri Seuerino, & Dagaloiſo VV. CC. conſſ. Vacauit ſedes dies.	10	0	7
451	IV	Sancta & vniuerſalis ſynhodus IV. Chalcedonenſis DCXXI. epiſcoporum contra Dioſcorum patriarcham Alexandrium, & Eutychem Abbatem Conſtantinopolitanum, corpus Chriſti fantaſticum fuiſſe dicentes coacta, Marciano Aug. & Clodio Adelphio V.C. conſſ.			
491	48	Sanctus Hilarius Criſpini filius, Sardus, S.R.E. diaconus, Imp. Cæſare Fl. Leone, Fl. Vibio Seuero, & Fl. Antemio Auguſtis, ſed. ann.	6	3	10
		Creatus & conſecratus XIII. Kal. Maij. Ordinationes tres menſe Decembri fecit, epiſcoporum XXII. presbyterorum XXV. & diaconorum V. Obijt V. Kalendas Auguſti, anno 467. ſepultus ad ſanctum Laurentium extra muros, in crypta iuxta corpus Xyſti III. papæ, Ioanne & Puſæo VV. CC. Conſſ. Vacauit ſed. dies.	0	0	10
467	49	Sanctus Simplicius Caſtini, alias Caſtorij filius Tiburtinus, Latinus, Impp. Cæſaribus Leone ſeniore, Leone, iuniore, Zenone Fl. Antemio, Fl. Anicio Olybrio, Fl. Glicerio. Fl. Iulio Nepote. Fl. Mon yllo Auguſtulo			

Digitized by Google

Anni Christi.	Num. Pontific.	34 PONTIFICES	Anni	Menses	Dies.
		Auguſtis,& Rege Gotthorum in Italia Odoacre, ſedit ann.	15	6	23
		Creatus,& conſecratus 6.Idus Auguſti. Ordinationes tres menſe Februar.& Decemb.fecit epiſcoporũ xxcii x. presbyterorum LVIII diaconorum XI. Obijt VI. Nonas Martij,anno 483. ſepultus in porticu ante Baſilicam S. Petri Apoſtoli in Vaticano, Anicio Fauſto V.C.ſine collega Conſ. Vacauit ſedes dies	0	0	6
483	50	Sãctus Felix 2.dictus 3.Iunior Felicis presbyteri Cardinalis ſanctorum Nerei & Archillei tt.Faſciolæ filius Romanus, Impp. Cæſ. Flauijs, Zenone, Anaſtaſio Augg.& Odoacre Gotthorum in Italia rege, ſedit annos	8	11	17
		Creatus & conſecratus 7.Idus Martij,Ordinationes duas menſe Decemb.fecit epiſcoporum XXXI.presbyterorum XXIIX.& diaconorum VI.Obijt V.Kal.Martij,ſepultus in baſilica S. Pauli Apoſtoli, via Oſtienſi,anno 492.Impp.Cæſ. Fl. Anaſtaſio.Aug.& Fl. Rufino V. C. Conſſ. Vacauit ſedes dies	0	0	5
492	51	Sanctus Gelaſius Valerij epiſcopi filius, Afer, Impp. Cæſ.Fl.Anaſtaſio,Dicoro Auguſto,& Fl.Theodorico Amalo Gotthorum in Italia rege,ſedit annos	4	8	19
		Creatus & conſecratus V. Nonas Martij. Ordinationes duas menſibus Februar.& Decemb. fecit,epiſcoporum LXVII.presbyterorũ XXXII. & diaconorum II. Obijt XI.Kalend.Decemb.anno Chriſti 496. ſepultus ad S. Petrum Apoſtolum,Paulo V.C.ſine collega Conſſ. Vacauit ſedes dies	0	0	5
496	52	Anaſtaſius 2.iunior Petri filius,Romanus de regione Eſquilina,Imp.Cæſar.Fl.Anaſtaſio Aug.& Theodorico Italiæ rege,ſedit annum	1	11	24
		Creatus & conſecratus V.Kal.Decembr. Ordinationem vnam menſe Decembri fecit, epiſcoporum XVI. presbyterorum XII. & diaconorum :::: Obijt XIII. Kal. Decembris,anno 498.ſepultus ad S.Petrum, Decio Paulino & Ioanne Scytha VV.CC. Conſſ. Vacauit ſedes,ex mortuo dies.	0	0	2
498	52	Sanctus Cælius Symmachus Fortunati filius,Sardus, Imp.Cæſ.Fl.Anaſtaſio Auguſto,& Theodorico Gotthorum rege,ſedit annos	15	7	28
		Creatus & conſecratus X.Kal.Decemb. Ordinationes quattuor,menſe Decembri epiſcoporum CXVII.presbyterorum XCII. & diaconorum XVI. fecit. Obijt XIV.Kal.Auguſti,anno Chriſti 514.ſepultus ad S. Petrum in Vaticano,M. Aurelio Caſſiodoro Senatore ſine collega Conſſ. Vacauit ſed. diem	0	0	1
	5	*Laurentius Romanus S.R.E presbyter Cardinalis in ſchiſmate contra Symmachum papam electus, ſedit annum*	1.	...	...
		Creatus, & conſecratus x. Kalend. Decembris, & anno ſequẽti pont. Romano quũ ſe abdicaſſet, factus eſt epiſcopus Nuceſi			

Anni Christi.	Num. Pontif.	ROMANI	Anni.	Menſes.	Dies.
		nus. Aſclepio, & Ioanne Gibbo VV.CC.Conſſ.			
498		*Schiſma V in S.R.E. inter Symmachum & Laurentium.*			
514	53.	Sanctus Cælius Hormiſda Iuſti filius, Fruſinas Campanus, vel Latinus Imp. Cæſſ. Anaſtaſio, & Iuſtino Auguſtis, ac Theodorico Italiæ rege, ſedit annos.	9	o	18
		Creatus, & conſecratus 13. Auguſti. Ordinationem vnam menſe Decemb. fecit, epiſcoporum lv. presbyterorum 21. & diaconorum::::Obijt 8.Idus Auguſti, anno 523.ſepultus in baſilica ſancti Petri Fl. Anicio Maximo V.c.ſine collega Conſſ. Vacauit ſedes dies.	o	o	5
513	54	Sanctus Ioannes Conſtantij filius Tuſcus, S.R.E.presbyter Cardinalis SS. Ioannis, & Pauli tt. Pammachij, Imp. Iuſtino Aug. & Theodorico Gotthorum in Italia rege, ſedit annos.	2	9	16
		Creatus, & conſecratus prid. Idus Auguſti. Ordinationes aliquot epiſcoporum 15. fecit. Exceſsit Rauennæ in carcere à Rege Gotthorum Theodorico conìectus 6. Kal.Iunij. cadauer Romam ilico translatum, ad S.Petrũ apoſtolum ſepultum eſt anno Chriſti 526. Anicio Olybrio iuniore V. c. ſine collega Conſſ.Vac.ſed.menſ.	o	1	17
26	55	Sanctus Felix 3.dictus 4. Caſtorij filius Beneuentanus Samnis, S.R.E.presbyter Cardinalis S.Silueſtri tt.Equitij.Imp.Cæſſ. Flauijs Iuſtino, & Iuſtiniano Magno Auguſtis, & Atalarico Gotthorum in Italia rege, ſuo anno.	4	2	18
		Creatus, & conſecratus 8.kal.Auguſti.Ordinationes duas menſibus Feb. & Martio, epiſcoporum 29.presbyterorum lv. & diaconorum 4.fecit Obijt 4.Idus Octob. anno 530.ſepultus ad ſanctum Petrum, Poſthumo Lampadio, & Fl. Oreſte VV. CC. Conſſ. Vacauit ſed. dies.	o	o	3
530	56	Bonifacius 2.iunior Sigeuultes filius, Romanus, S.R.E.presbyter Cardinalis in ſanctæ Cæciliæ, Imp. Cæſ. Fl. Iuſtiniano Aug. & Atalarico Italiæ rege, ſedit annum.	1	o	2
		Creatus & conſecratus Romæ 17. Kal. Nouemb. Ordinationeque vna facta, Obijt 16.Kal. Nouemb.anno 531. ſepultus ad ſanctum Petrum. Poſt conſulatum Lampadij, & Oreſtis VV.CC.Vac.ſed.menſ.	o	3	5
530	6	*Dioſcorus Romanus, S.R.E.presbyter Cardinalis, in ſchiſmate contra Bonifacium 17 Kal.Nouemb. creatus, ſed. dies.*	o	o	28
		Obijt eodem anno, pridie Idus Octobris, ſepultus ad ſanctum Petrum			
530		*Schiſma VI. inter Bonifacium, & Dioſcorum.*			
532	57	Ioannes 2. iunior cognomine Mercurius, Proiecti filius, Romanus de regione Cælio monte, S.R.E.presbyter Cardinalis tt. ſancti Clementis, Imp. Cæſ.Fl.Iuſtiniano Aug & Atalarico Gotthorum rege, ſed.ann.	2	4	6
		Creatus, & conſecratus II.Kal.Februarij, 2.P.C.Lampadij, & Oreſtis VV. CC. Ordinationem vnam menſe Decembri fecit, epiſcoporum 21. presbyterorum xv.			

& dia

Anni Chriſti.	Num. Pontific		Anni	Menſes	Dies.
		& diaconorum :::: Obijt vi. Kalend. Iunij, anno Chriſti 554. ſepultus ad ſanctum Petrum, Fl. Iuſtiniano Aug. 3. & Decio Theodoro Paulino V.C, Conſſ. Vacauit ſedes Romana dies	0	0	6
534	85	Sanctus Ruſticus Agapetus Gordiani presbyteri cardinalis ſanctorum Ioannis & Pauli tt. Pammachi filius, Romanus. S.R.E. archidiaconus, Imp. Cæſar. 2. Iuſtiniano Aug. & Theodahato Amalo Italiæ rege, ſedit menſes.	0	11	19
		Creatus, & conſecratus 3. Nonas Iunij. Ordinationem vnam epiſcoporum xi. & diaconorum iv. fecit. Obijt Conſtantinopoli, quo à Theodahato Gotthorum Tyranno legatus fuerat, xii. Kal. Iunij, anno 535. Romam translatus, ſepultus eſt ad ſanctum Petrum xii. Kalend. Octob. eiuſdem anni, F. Beliſario V.C. ſine conlega conſule. Vacauit ſedes menſes			
		ad electionem	0	1	28
		ad ordinationem	0	6	24
535	59	Sanctus Cælius Siluerius Hormiſdæ papæ filius, Fruſinas, Hernicus, vel Latinus, aut Campanus, S.R.E. ſubdiaconus regionarius, Imp. Cæſar Iuſtiniano Augusto Theodahato, & Vitige Gotthorum in Italia regibus, ſedit annum			
		ab electione	1	10	7
		ab ordinatione	1	5	11
		Creatus xiii. Kalend. Auguſti, conſecratus verò die Dominico xvii. Kalend. Ianuarij. Ordinationem vnam menſe decembri fecit, epiſcoporum xix. presbyterorum xiv. & diaconorum V. Pontificatu exactus eſt 7. Kal. Iunij, an. 537. ii. P. Fl. Beliſarij V.C. & in inſulam Pontiam relegatus vbi anno ſequenti 538. xii. Kal. Iulij mortuus eſt, ibique ſepultus, Ioanne, & Fl. Voluſiano VV. CC. Conſulibus. Quo deportato vacauit ſedes			
		vſque ad creationem	0	0	7
		vſque ad conſecrationem	0	0	19
537	60	Vigilius Ioannis conſularis viri filius Romanus, S.R.E. archidiaconus, Imp. Cæſare Flauio Anicio Iuſtiniano Aug. Vitige, Ildoualdo, Ararico Tutila & Teio Gotthorum in Italia regibus, ſedit ann.			
		à creatione	18	7	15
		à conſecratione	18	6	28
		Creatus vi. Kal. Iunij, & conſecratus die Dominico, xviii. Kal. Iulij, viuente prædeceſſore ſuo Siluerio. Ordinationes duas menſe Decembri fecit, epiſcoporum xxci. presbyterorum xlvi. & diaconorum xvi. Obijt Syracuſis in Sicilia, Conſtantinopoli ab Imperatore rediens Romam 4. Idus Ianuarij, anno 556. xv. poſt conſulatum Fl. Baſilij iunioris V. C. Cadauer Romam rela-			

Anni. Christi	Num. Pontific	ROMANI. 17	Anni.	Menſes.	Dies.
		tum, ſepultum eſt via Salaria in Baſilica ſancti Marcelli. Quo mortuo vacauit ſedes menſes	0	3	5
		Schiſma 7. inter Siluerium, & Vigilium.			
537	V.	Sancta, & vniuerſalis ſynhodus 5. Conſtantinopolitana ſecunda, epiſcoporum clxv. contra hæreticos Origenianiſtas collecta 12. poſt conſulatum Flauij Baſilij iunioris v.c.			
553					
556	61	Sanctus Pelagius Ioannis Vicariani filius, Romanus, S.R.E. archidiaconus, Imp. Cæſare Iuſtiniano Auguſto, ſedit ab ordinatione ann.	4	10	18
		Creatus.... ordinatus 16. Kal. Maij, die Dominico paſchæ 15. poſt conſulatum Fl. Baſil. j iunioris V. C. Ordinationes duas menſe Decemb. fecit epiſcoporum xlix. presbyterorum 26. & diaconorum 9. Obijt 4. Non. Martij, anno 561. ſepultus ad S. Petrum poſt conſulatum Fl. Baſil. iunioris V.C. an. 20. Vacauit eo mortuo ſed. Rom.			
		———— ab electionem	0	2	24
		———— ad ordinationem	0	4	12
561	62	Sanctus Ioannes 3. Catellinus Anaſtaſij filius, Romanus, Imp. Cæſ. Flauijs Iuſtiniano, & Iuſtino iuniore Aug. ſedit annis			
		———— ab electione	13	0	16
		———— ab ordinatione	12	11	27
		Creatus 3. Kal. Iulij. Conſecratus die Dominico 16. Kal. Auguſti. Ordinationibus duabus menſe Decembri habitis, epiſcopos xli. presbyteros 29. & diaconos 13. fecit. Obijt 3. Idus Iulij, anno 574. poſt conſulatum Iuſtini Auguſti anno 7. ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſedes menſ.			
		———— ad electionem	0	10	3
		———— ad ordinationem	0	10	19
575	63	Sanctus Benedictus Bonoſus, Bonifacij filius, Romanus, Imp. Cæſ. Iuſtino iuniore, & Tiberio Conſtantino Aug. ſedit annos			
		———— ab electione	4	2	15
		———— ab ordinatione	4	1	29
		Creatus 16. Kalend. Iun. conſecratus die Dominico 4. Non. Iun. S.P.C. Iuſtini Aug. Ordinationem vnam menſe Decembri fecit epiſcoporum 21. presbyterorum 15. & diaconorum 3. Obijt 3. Kal. Auguſti, anno 579. 12. P.C. Diui Iuſtini, ſepultus in ſecretario B. Petri Apoſtoli. Vacauit ſed. Rom.			
		———— ad electionem	0	3	10
		———— ad ordinationem	0	4	0
579	54	Sanctus Pelagius 2. iunior, Vinigildi filius Romanus, Imp. Cæſaribus Tiberio, & Mauricio Auguſtis, ſedit an.			
		———— ab electione	10	2	29
		———— ab ordinatione.	10	2	10

Anni Chriſti	Num. Pontific	18 PONTIFICES	Anni.	Menſes.	Dies.
		Creatus 3. Idus Nouembris, conſecratus die S. Andreæ prid. Kal. Decemb. Ordinationes duas menſe Decembri fecit, epiſcoporum 84 presbyterorum 28. & diaconorum 8. Obijt 6. Idus Februar. ex peſte, anno 590. 6. P. C. P. Tiberij Flauij Mauritij Auguſti, Indictione 8. ſepultus ad S. Petrum. Vacauit ſedes menſes.			
		ad creationem	0	::::	::::
		ad ordinationem	0	6	25
590	65	Sanctus Gregorius, magnus eccleſiæ doctor, Gordiani ſenatoris & Siluiæ ſanctiſsimæ matronæ filius, Romanus monachus, S.R.E. archidiaconus, & apocriſarius Conſtantinopoli apud Imperatorem, & Anglorum apoſtolus, Imp. Cæſ. Tiberio Flauio Mauritio, & Flauio Phoca Auguſtis, ſedit annos			
		ab electione	14	::::	::::
		ab ordinatione	13	6	10
		Creatus :::: Ordinatus die Dominico 3. Non. ſept. Ordinationes duas, vnam in Quadrageſima, aliam menſe ſept. fecit epiſcoporum 26. presbyterorum 39. & diaconorum 5. Obijt 4. Idus Martij, ann. Chriſti 604. ſepultus in porticu, ante baſilicam S. Petri, prope ſecretariũ, hodie S. Maria de febre vocatum, Imp. Cæſare Flauio Phoca ſine collega Auguſto & conſule, Indict. 7. Vacauit ſedes Romana eo mortuo menſes			
		ad electionem	0	5	19
		ad ordinationem	0	6	0
604	66	Sabinianus Boni filius Bleranus, Tuſcus, diaconus, Cardinalis & apocriſarius apoſtolicæ ſedis Conſtantinopoli apud Imperatorem à S. Gregorio papa creatus, Imp. Cæſare Fl. Phoca Aug. ſedit menſes			
		à creatione	0	5	19
		ab ordinatione	0	5	7
		Creatus Kal. Septembris, conſecratus die Dominico, Idibus Septembris. Ordinationem vnam epiſcoporum 26. fecit. Obijt 11. Kal. Martij, anno Chriſti 605. & ad S. Petrum ſepultus, P. C. Fl. Phocæ Aug. Vac. ſed. diem	0	0	1
605	67	Sanctus Bonifacius 3. Ioannis Catadioſis filius, Romanus, S. R. E. presbyter Cardinalis, Imp. Cæſ. Fl. Phoca Auguſto, ſedit menſ.	0	8	121
		Creatus, & ordinatus 9. Kal. Martij, die Dominico. Ordinauit epiſcopos 21. aliàs 11. Obijt prid. Idus Nouembris, anno Chriſti 605. ſepultus ad S. Petrum. P. C. Imp. Cæſ. Fl. Phocæ Aug. Vacauit ſedes			
		ad electionem	0	::::	::::
		ad ordinationem	0	9	15
606	68	Sanctus Bonifacius 4. Ioannis Medici filius, Valerienſis Marſus, S. R. E. presbyter Cardinalis, Imp. Cæſſ. Fl. Phoca & Heraclio Auguſtis, ſed. ann.			

he

Anni Chriſti.	Num. Pontific	ROMANI. 19	Anni	Menſes	Dies.
	.	———————— ab electione	....	....	....
		à conſecratione	6	3	12
		Creatus.....conſecratus die Dominico, v. Kalend Septembris, 2 poſt conſulatum Fl.Phocæ Auguſti. Ordinationes duas menſe Decembri fecit, epiſcoporum 36 presbyterorum ::: & diaconorum ix. Obijt viii. Idus Maij, anno 613. ſepultus ad S.Petrum, 2. poſt conſulatum Imperatoris Cæſaris Fl.Heraclij Auguſti. Vacauit ſedes Romana menſes			
		———————— ad electionem	0	....	....
		ad cõſecrationem	0	5	12
613	69	Sanctus Deus dedit Stephani ſubdiaconi filius, Romanus, S.R.E. presbyter Cardinalis SS. Ioannis & Pauli, tt. Pammachij S. Gregorio papa factus, Imp. Cæſare Fl.Heraclio Auguſto, ſedit ab ordinatione annos	3	0	9
		Conſecratus die Dominico 12. Kal. Nouemb. Ordinationes tres epiſcoporum xxix. presbyterorum xiv. & diaconorum V. fecit. Obijt vi. Idus Nouembris, anno Chriſti 616. indict. v. & ad S. Petrum ſepultus, poſt conſulatum Fl.Heraclij Auguſti anno v. Vacauit ſedes vſque ad conſecrationem menſ.	0	1	16
617	70	Bonifacius V Neapolitanus Ioannis filius, Imp. Cæſ. Fl.Heraclio Auguſto, ſedit ab ordinatione annos	5	10	0
		Conſecratus 7. Kal. Ianuarij ineunte anno Dominicæ natiuitatis 617. Ordinationes duas menſe Decẽbri, epiſcoporum xxix. presbyterorum xxvi. & diaconorum iv. fecit, Obijt 8. Kal. Nouembris, anno 622. ſepultus ad S. Petrum x i. P.C. Imp. Cæſ. Flauij Heraclij Auguſti. Vacauit ſedes	0	0	12
622	71	Honorius Petronij viri conſularis filius Campanus, Imperatore Cæſare Flauio Heraclio Auguſto, ſedit annos	12	11	7
		Creatus & conſecratus die Dominico vii. Idus Nouembris. Ordinationes tres menſe Decembri, epiſcoporum xxci. presbyterorum x i i i. & diaconorum xi. Obijt i i i. Idus Octobris, anno Chriſti 635. ſepultus ad S. Petrum xxiv. poſt conſ. Fl. Heraclij. Aug. Vac. Rom. ſed. vſque ad conſecrationem ann.	1	7	18
637	72	Seuerinus Labieni filius, Romanus, Imperatore Cæſ. Fl.Heraclio Auguſto, ſedit ab ordinationem ann.	1	2	4
		Creatus.....conſecratus Kal. Iunij, die Dominico. Fecit ordinationem vnam, qua epiſcopos nouem creauit. Moritur i v. Non. Auguſti, ſepultus ad S.Petrum, anno Chriſti 638. poſt conſulatum Imp. Cæſaris Fl. Heraclij Auguſti anno xxvii. Vacauit ſedes vſque ad nouam cõſecrationem menſ.	0	4	22
639	73	Ioannes Venantij Scholaſtici filius Dalmata, S.R.E. diaconus, cardinalis, Imp. Cæſ. Fl. Heraclio Auguſto, ſedit ann.	1	9	18
		Conſecratus 8. Kalend. Ianuarij, die Natalis Domini			

Anni Chriſti	Num. Pontific		Anni	Menſes	Dies.
		ineunte, anno 639. Ordinationes duas menſe Decem fecit, epiſcoporum XIIX. presbyterorum XIX. & diaconorum V. Obijt IV. Idus octobris, anno 640. ſepultus ad ſanctum Petrum XXIX. poſt conſulatum Imp. cæſaris Flauij Heraclij Auguſti, Vacauit ſedes menſem	0	1	13
640	74	Theodorus Theodori epiſcopi filius Hieroſolymita. Græcus Impp. cæſaribus Flauijs Heraclijs Conſtantino, Herocleone, & Conſtante Auguſtis, ſedit annos.	6	5	19
		Conſecratus VI. Kalend. Decembris die Dominico. Ordinationem vnam menſe Decembri epiſcoporum XLVI. presbyterorum XXI. & diaconorum IV. fecit. Obijt pridie Idus Maij, anno 647. & ad ſanctum Petrum ſepelitur, V. P. C. Imp. Cæſ. Flauij Conſtantis Auguſti.	0	1	21
		Vacauit ſedes menſes	0	4	1
647	75	——— { ad electionem / ad cõſecrationem			
		Sanctus Martinus Fabritij filius, Tudertinus Tuſcus, Imp. Cæſ. Fl. Heraclio Conſtante Auguſto. ſed. annos	6	4	7
		——— { ab electione / à conſecratione	6	1	28
		Creatus pridie Nonas Iulij, conſecratus die Dominico XVI. Kal. Ordinationes duas menſe Decembri, fecit, epiſcoporum XXXIII. presbyterorum XI. & diaconorum V. Obijt Cerſonæ in Ponto, vbi in exſilium pro tuenda catholicæ fidei veritate ab Imperatore Conſtante actus fuerat pridie Idus Nouembris, anno 653. Ibique ſepultus, P. C. Fl. Conſtantis Auguſti, anno XI. Vacauit ſedes menſes	0	18	28
654	76	Eugenius Rufiniani filius, Romanus de regione prima Auentienenſi, Imp. Cæſ. Fl. Conſtante Aug. ſed. ann.	2	9	24
		Creatus, & conſecratus die Dominico, IV. Idus Auguſti, anno XII. P. C. Conſtantis Imp. Ordinationes duas, epiſcoporum XXI. fecit. Obijt IV. Nonas Iunij; ſepultus ad S. Petrum, anno 657. XV. P. C. Conſtantis Imperatoris. Vacauit ſedes Romana menſem.	0	1	27
657	77	Vitalianus Anaſtaſij filius, Signinus Latinus, Impp. Cæſſ. Flauijs Heraclijs Conſtante & Conſtantino Auguſtis, ſedit annos	14	5	29
		conſecratus die Dominico, 3. Kal. Auguſti. Ordinationes quatuor, epiſcoporum XCVII. presbyterorũ XXII. & diaconorum XI. fecit Obijt 6. Kal. Februarij, anno 672. ſepultus ad S. Petrum P. C. Conſtantini Aug. anno V. Vacauit ſedes menſes	0	2	14
672	78	Adeodatus Iouiani filius Romanus, monachus presbyter Cardinalis Impp. Cæſ. Fl. Heraclio Conſtantino Auguſto, ſedit annos.	4	2	16
		Conſecratus 3. Idus Aprilis die Dominico. Ordinationem vnam menſe Decembri, epiſcoporum XLVI. presbyterorum XIIII. & diaconorum II. fecit, Obijt 6.			

Anni Christi.	Num. Pontific.	ROMANI. 21	Anni.	Menſes.	Dies.
		Kal.Iulij, anno 676.ſepultus ad ſanctum Petrum IX.P.C.Conſtantini Aug.Vacauit ſedes menſes.	0	4	6
676	79	Domnio, alias Donus, alias Domnus, Mauricij filius, Romanus, Imp.Conſtantino Auguſto, ſedit annos.	1	5	10
		Creatus die Dominico, 4. Nonas Nouembris. Ordinationem vnam, epiſcoporum VI. presbyterorum X. & diaconorum V. fecit. Obijt 3. Idus Aprilis, anno 679 ſepultus ad ſanctum Petrum P.C. Conſtantini Augg. anno XII. Vacauit ſedes menſes.	0	2	28
679	80	Agatho Pannonij filius, Panormitanus Siculus monachus, S.R.E. presbyter cardinalis, Imp. Conſtantino Aug. ſedit annos.	2	6	0
		Conſecratus 6.Id. Iulij die Dominico. Ordinationem vnam fecit, epiſcoporum XIIX. presbyterorum X. & diaconorum III. Obijt. 4. Idus Ianuarij. anno 682. P.C.Imp.Conſtantini Auguſti anno XV.ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſedes menſ.	0	7	0
681	VI	Sancta, & vniuerſalis ſynhodus VI. Conſtantinopolitana 3.CCXXCIX.epiſcoporum, contra Monothelitas hæreticos congregata, P. C. Conſtantini Auguſti annis 13 14.& 15.			
682	81	Sanctus Leo II.iunior Pauli filius, Aidonenſis diœc. Catinenſis, Siculus, S.R.E. presbyter cardinalis, Impp. Cæſ.Conſtantino Auguſto, ſedit menſ.	0	10	19
		Creatus IV.Idus Auguſti die Dominico. Ordinationem vnam die 26.Iunij fecit, qua epiſcopos 23.presbyteros 9. diaconos 3.creauit. Obijt 4.Kal.Iulij, anno 683. ſepultus ad ſanctum Petrum, P. C. Imp. Conſtantino Aug.anno 16.Indictione XI.Vac. ſed.menſ.	0	11	21
684	82	Sanctus Benedictus II. iunior Ioannis filius, Romanus S.R. E. presbyter cardinalis, Imp. Cæſare Heraclio Conſtantino Auguſto, ſedit menſ.	0	10	27
		Conſecratus 13.Kal. Iul. die Domino. Ordinationes vnam, epiſcoporũ 13.fecit. Obijt Idib. Maij, anno Chriſti 685. Impp. Cæſ. Flauio Iuſtiniano iuniore Auguſto, ſine collega conſ. ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſedes.	0	2	9
		{ vſque ad conſecrationem	0	2	15
		{ vſque ad creationem.			
		Pontifices, qui deinde fuerunt, creati & conſecrati ſunt ſine Conſtantinopolitani Imperatoris iuſsione. Anaſtaſius Bibliothecarius			
685	83	Ioannes V.Cyrias filius, Antiochenus Syrus S. R. E. archidiaconus cardinalis, Imp. Cæſaribus Flauijs Heraclijs Conſtantino, & Iuſtiniano Auguſtis, ſedit à creatione annum	1	0	9
		Creatus 8. Kal. Auguſti, conſecratus 3. Kal. Auguſti. Ordinationem vnam fecit, epiſcoporum XIII. Obijt IV. Nonas Auguſti anno 686.ſepultus ad ſanctum Petrũ poſt conſulatum Fl. Iuſtiniani iunioris Augg. Vac.ſed.mẽſ.	0	0	28

Anno Chriſti.	Num. Pontif.	PONTIFICES	Anni.	Menſes	Dies.
686	7 8	*Petrus Romanus S.R.E. archipresbyter* *Theodorus, S.R.E. presbyter Cardinalis* } *in ſchiſmate, quod VIII. fuit creati.* *Quibus pulſis, pontifex Romanus renunciatus eſt.*			
686	24	Cuno Trax, Benedicti filius, S.R.E. presbyter cardinalis, qui ſedit menſes Creatus & conſecratus 12. Kal. Nouemb. die Dominico, fecit ordinationem vnam, epiſcoporum 16. Obijt 11. Kal. 1. Octobris, anno 678. ſepultus ad Petrum, iterum P.C. Iuſtiniani Aug. Vac. ſed.	0 0	11 2	0 25
687	9 10	*Theodorus, presbyter, S.R.E.* *Paſchalis, Archidiaconus, S.R.E.* } *in ſchiſmate, quod IX. fuit, creati.* *Vtriſque pulſis, papa factus eſt*			
687	66	Sergius Tiberij filius, Antiochenus Syrus, Panormi in Sicilia ortus, S.R.E. presbyter Cardinalis tt. ſanctæ Suſannæ ad duas domos à Leone 2. papa factus. Imp. Cæſſ. Fl. Iuſtiniano, Leontio, & Liberio Habſimaro Auguſtis; ſedit annos Creatus 16. Kal. conſecratus 8. Kal. Ianuarij, die natalis Domini Ordinationes duas menſe Martio fecit, epiſcoporum 96. presbyterorum 18. & diaconorum 4. Obijt 6. Idus Septembris, anno 701. Indictione 14. ſepultus ad S. Petrum, poſt conſulatum Tiberij Habſimari. Aug. Vac. ſedes menſem	13 0	8 1	23 20
701	86	Ioannes 6. Græcus Paterni, aliàs Petronij filius, Imp. Tiberio Habſimaro Aug. ſed. ann. Creatus 4. Kal. conſecratus 3. Kal. Nouemb. fecit ordinationem vnam epiſcoporum 15. presbyterorum 9. & diaconorum 2. Obijt 7. Idus Ianuarij, anno 705. Indict. 3. ſepultus ad ſanctum Petrum, V.P.C. Tiberij Habſimari Aug. Vacauit ſedes menſem	3 0	2 1	13 18
705	87	Ioannes 7. Platonis filius, Græcus, diaconus Cardinalis ſanctæ Mariæ Nouæ, Imp. Cæſ. Tiberio Habſimaro, & Fl. Iuſtiniano iterum Aug. ſedit annos Creatus & conſecratus die Dominico Kal. Martij. Fecit ordinationem vnam, qua epiſcopos 19. presbyteros x. & diaconos 2. creauit. Obijt Romæ iuxta eccleſiam ſanctæ Mariæ Nouæ, quam renouauerat 16. Kal. Nouemb. ſepultus in baſilica ſancti Petri, ante altare ſanctæ Dei genitricis Virginis, quod nunc Sudarij dicitur, anno Chriſti 707. Indictione 6. Imp. Cæſare Fl. Heracli Iuſtiniano Auguſto 2. ſine conlega conſule. Non vacauit ſedes.	2	7	17
707	88	Siſinnius Ioannis filius, Syrus, Iuſtiniano Auguſto, ſedit dies Creatus 15. Kal. conſecratus 10. Kal. Nouemb. Ordinationem vnius epiſcopi in Inſula Corſica fecit. Obijt 8. Idus Nouembris, ſepultus ad S. Petrum. Vac. ſed. menſ.	0	0	20
707	89	Conſtantinus Ioannis filius, Syrus, Imp. Cęſare Iuſti-	0	0	16

nia

Anni Chriſti.	Num. Pontific.	ROMANI.	Anni.	Menſes.	Dies.
		niano, & Philippico Bardane Auguſtis, ſedit annos	8	1	20.
		Creatus 10. Kal. Ianuar. conſecratus 8. Kal. die natalis Domini. Ordinationem vnam epiſcoporum 64. presbyterorum 10. & diaconorum 2. fecit. Obijt 3. Idus Feb. ann. 716. Indictione 14. ſepultus ad S. Petrum, Fl. Arthemio Anaſtaſio Aug. coſ. Vacauit ſedes menſem	0	1	10
716	90	Gregorius 2. iunior Romanus Marcelli filius, S.R.E. diaconus cardinalis à Conſtantino papa factus, Imp. cæſ. Fl. Anaſtaſio Arthemio Theodoſio Adtramiteno, & Leone Iſauro Auguſtis, ſedit annos	14	10	22
		Creatus 12. Kal. conſecratus 11. Kal. Aprilis. Ordinationes 9. menſe Septemb. fecit, & vnam menſe Iunio, quibus epiſcopos cxix presbyteros 35. & diaconos 4. creauit. Obijt 3. Idus Februarij, Indictione 14. anno Chriſti 731. P. C. Leonis Aug. anno 14. ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſedes dies	0	0	21
731	91	Gregorius 3. Ioannis filius, Syrus, S. R.E. presbyter Cardinalis, Imp. cæſ. Flauio Leone Iſauro Auguſto, ſedit annos	10	8	24
		Creatus 3. Non. Martij, conſecratus 15. Kal. April. Ordinationes tres menſe Decemb. fecit, epiſcoporum xxc. presbyterorum 24. & diaconorum 3. Obijt 4. Kal. Decembris, anno 741. Indictione 10. ſepultus in baſilica S. Petri apoſtoli, poſt conſolatum Leonis Iſauri Auguſti anno 24. Vacauit ſedes dies	0	0	2
		Italia ab Imp. Conſtantinopolitano Leone hæretico Iconomacho, auctore Gregorio 3. papa defecit.			
741	92	Zacharias Polycronij filius, Græcus monachus, S.R.E. presbyter cardinalis à Gregorio 3. creatus, Imp. Cæſ. Fl. Conſtantino Copronymo Auguſto, ſedit annos	10	3	15
		Creatus Kal. Decemb. conſecratus 3. Non. Decembris. Ordinationes tres menſe Martio fecit, epiſcoporum lxxxv. presbyterorum 30. & diaconorum 5. Obijt Idibus Martij, anno Chriſti 752. Indictione 5. ſepultus ad ſanctum Petrum, P. C. Conſtantini Copronymi Aug. anno 10. Vacauit ſedes dies	0	0	27 8
752	93	Stephanus 2. iunior, S.R.E. presbyter Cardinalis, ſedit dies	0	0	4
		Creatus 9. Kal. April. Obijt 6. Kal. Aprilis, ſepultus ad S. Petrum. Vacauit ſed. diem	0	0	1
752	94	Stephanus 3. dictus 2. iunior Conſtantini filius Romanus, S.R.E. diaconus cardinalis à Zacharia papa factus, Impp. Cæſſ. Flauijs Conſtantino Copronymo & Leone Auguſtis, ſedit annos	5	0	32
		Creatus 4. Kalendas Aprilis, conſecratus 4 Nonas Aprilis. Ordinationem vnam menſe Martio, epiſcoporum IV. presbyterorum II. & diaconorum 2. fecit. Obijt 6. Kal. Maij, anno Chriſti 757. Indictione 10. ſepultus ad ſanctum Petrum, P. C. Conſtantini Copronymi			

Anno Chriſti.	Num. Pontif.	PONTIFICES	Anni.	Menſes	Dies.
		guſti anno xv. Vacauit ſedes dies	0	0	32
757	95	Paulus Conſtantini filius Stephani iuniores papæ frater Germanus, S.R.E. diaconus cardinalis à Zacharia papa factus, Impp. Cæſ. Conſtantino, & Leone Augg. ſedit annos	10	1	0
		Creatus & conſecratus 4. Kal. Iunij Ordinationem vnam menſe Decembri fecit, epiſcoporum 3. presbyterorum 12. & diaconorum 2. Obijt in monaſterio S. Pauli via Oſtienſi 4. Kal. Iulij anno Chriſti 767. Indictione v. ſepultus ad ſanctum Petrum, P.C. Conſtantini Copronymi Aug. anno xxv. Vacauit ſedes annum	1	1	7
757	11	*Theophylactus Romanus, S. R. E. archidiaconus Cardinalis, in ſchiſmate X. contra Paulum papam creatus, ſedit*	0	....	....
		Coactus abdicauit.			
767	12	*Conſtantinus Nepſinus, Ducis Nepeſini filius, quum laicus eſſet, contra canones Totonis & Paſſini fratrum ſuorum vi à Laicis pontifex creatus, præter Cardinalium ſententiam, ſedit annum*	1	1	9
		Creatus die Dominico, quo mortuus eſt Paulus papa 4. Kal. Iulij poſtridie diaconus, & presbyter à Georg e Præneſtino epiſcopo factus, Pontifex vero die Dominico ſequenti 3. Nonas Iuly apud S. Petrum à Georgio Præneſtino, Euſtratio Albano, & Citonato Portnenſe conſecratus. Ordinationes fecit, epiſcoporum VIII presbyterorum VIII. & diaconorum IV. Anno ſequenti 768. coactus à Chryſtophoro Primicerio, & conſiliario apoſtolicæ ſedis, & Sergio eius filio ſacellario, abdicauit, Laterani in concilio Epiſcoporum, & Cardinalium die ſabbati, ante ordinationem Stephani papæ VIII. Idus Auguſti, & in monaſterio Cella noua effoſſis oculis, relegatus, monachus factus eſt.			
768	13	*Philippus Romanus, monachus abbas, monaſterij ſancti Viti, S. R. E. presbyter Cardinalis, in ſchiſmate contra Conſtantinũ à quibuſdam clericis auctore Valdiberto presbytero Longobardo papa factus, ſedit dies.*	0	0	5
		Creatus & conſecratus prid. Kal. Auguſti die Dominico, & quinto die poſt coactus ab eodem Chriſtophoro Primicerio, pontificatu ſe abdicauit prid. Nonas Auguſti, atque ad ſuum monaſterium reuerſus eſt. & poſtridie Stephanus electus.			
767 768	96	*Schiſma XI. in eccleſia Romana maxime turbulentum.*			
		Stephanus IV. dictus III. Olibrij filius, Siculus, monachus monaſterij S. Chryſogoni Romæ ſub Gregorio III. papa cubicularius Lateranenſis, demum S. R. E. presbyter Cardinalis tt. ſanctæ Cæciliæ à Zacharia papa factus, Impp. Cæſaribus Conſtantino Copronymo, & Leone Augg. ſedit annos	5	5	27
		Creatus Nonis Auguſti, & conſecratus VII. Idus Auguſti xxvi. P. C. Conſtantini Copronymi Auguſti. Ordinationem vnam menſe Decembri fecit, epiſcoporum ... presbyterorum v. & diaconorum IV. Obijt manè prid. Kal. Februarij anno 772. Indictione x. ſepultus ad ſanctum Petrum, 3. poſt conſolatum Leonis IV. Auguſti. Vacauit Romana ſedes dies	0	0	8

Ha-

Anni Chriſti.	Num. Pontific.	ROMANI.	Anni.	Menſes.	Dies.
727	97	Hadrianus Theodori filius, Romanus de regione via Lata prope ſanctum Marcum, nobiliſsimo genere ortus, clericus, notarius regionarius, & ſubdiaconus à Paulo papa factus, poſt S. R. E. diaconus Cardinalis à Stephano III. creatus. Impp. Caſſ. Leone IV. & Conſtantino eius filio Auguſtis, ſedit annos	253	10	17
		Creatus & conſecratus v. Idus Febrnarij die Dominico. Ordinationes duas menſe Martio fecit, epiſcoporum CXXCV. presbyterorum XXIV. & diaconorum VII. Obijt manè VII. Kalend. Ianuarij anno 795. finiente. Indictione IV. ſepultus ad ſanctum Petrum, P. C. Conſtantini Octaui Irenes filij Auguſti, anno XVI. Non. vacauit ſedes	0	0	0
789	VII.	Sancta, & vniuerſalis ſynhodus ſeptima Nicæna ſecunda CCCL. Epiſcoporum, contra Iconomachos collecta P. C. Conſtantini VIII. Aug. anno x.			
796	98	Leo III. Azzupij filius, Romanus, S.R.E. presbyter cardinalis tt. S. Suſannæ, Conſtantino VIII. & Nicephoro Auguſtis, ſedit annos	20	5	18
		Creatus 7 Kal. Ianuarij, poſtridie conſecratus. Ordinationes tres menſe Martio fecit, epiſcoporum CXXVI. presbyterorum XXX. & diaconorum XI. Obijt prid. Idus Iunij, anno 816. Indictione IX. ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſedes dies.	0	0	10
800		Hic pontifex Carolum Magnum Francorum regem Imperatorem creauit.			
816	99	Stephanus V. dictus IV. Iulij Marini filius, Romanus, S.R.E. diaconus, aliàs presbyter cardinalis à Leone III. papa factus, Ludouico Pio Auguſto, ſedit menſes	0	6	23
		Creatus V. Nonas Iulij, conſecratus prid. Nonas Iulij. Ordinationem vnam menſe Decembri fecit, epiſcoporum V. presbyterorum IX. & diaconorum IV. Obijt 8. Kal. Febr. anno 817. ſepultus in baſilica ſancti Petri apoſtoli. Vacauit ſedes dies	0	0	2
817	100	Paſchalis Maximi Bonoſi filius, Romanus monachus & abbas ſancti Stephani prope S. Petrum, S.R.E. presbyter cardinalis tituli ſanctæ Praxedis à Leone III. papa factus Ludouico Pio & Hlothario Auguſtis, ſedit annos	7	3	17
		Creatus V. Kal. Februarij, conſecratus Kal. Februarij. Ordinationes duas menſibus Decemb. & Martio fecit, epiſcoporum .... presbyterorum VII. & diaconorum VII. Obijt prid. Idus Maij, anno Chriſti 824. ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſedes dies	0	0	4
824	101	Eugenius II. iunior Boemundi filius Romanus, S.R.E. archipresbyter cardinalis tt. ſanctæ Sabinæ a Leone III. papa factus, Impp. Cæſaribus Ludouico Pio, & Hlothario Augg. ſedit ann.	3	0	24
		Creatus 14. Kal. & conſecratus XI. Kalend. Iunij. Obijt prid. Idus Decembris, anno 827. ſepultus ad ſanctum Petrum. Vac. ſed. diem	0	0	2

Digitized by Google

Anno Chriſti.	Num. Pontif.	PONTIFICES	Anni.	Menſes	Dies.
827	14	*Zinzius Romanus S.R.E. presbyter Cardinalis in ſchiſmate contra Eugenium electus à minori parte, ſedit*	0	::::	::::
		Coactus non longè poſt abdicauit.			
827	102	*Schiſma in eccleſia Romana XII.*			
		Valentinus Leontij filius, Romanus, S.R.E. archidiaconus Cardinalis à Paſchale papa factus, ſedit menſem	0	1	10
		Creatus XIX. Kal. Ianuarij, conſecratus poſtridie, obijt XI. Kal. Februarij anno Chriſti 828. ſepultus in baſilica ſancti Petri. Vacauit ſedes dies	0	0	3
828	103	Gregorius IV. Ioannes filius, Romanus, S.R.E. presbyter Cardinalis tt. ſancti Marci à Paſchali factus, Hludouico Pio, & Hlothario eius filio Auguſtis, ſedit annos	16	0	0
		Creatus 7. Kal. Februar. Ordinationes quinque menſibus Martio, Septembri & Decembri fecit, epiſcoporum, presbyterorum, & diaconorum CXXCV. Obijt 8. Kal. Febr. anno Chriſti 844. ſepultus ad S. Petrum. Vacauit ſedes dies	0	0	15
844	104	Sergius II. iunior Sergij filius, Romanus, de regione IV. S.R.E. archipresbyter Cardinalis SS. Silueſtri & Martini tt. Equitij à Paſchali papa factus, Hlothario Auguſto, ſedit annos	3	2	3
		Creatus, & conſecratus 4. Idus Februarij, Ordinationem vnam menſe Martio fecit, epiſcoporum XXIII. presbyterorum VIII. & diaconorum III. Obijt prid. Idus Aprilis. anno 847. ſepultus in baſilica ſancti. Petri. Non. vacauit ſedes, niſi vſque ad conſecrationem	1	2	15
847	105	Leo IV. Rudolfi filius, Romanus, monachus monaſterij ſanctorum Silueſtri & Martini prope ſanctum Petrum, S.R.E. presbyter Cardinalis tt. SS. quattuor coronatorum à Sergio II. papa factus, Hlothario, & Hludouico iuniore Auguſtis, ſed. ann.	8	3	6
		Creatus die obitus papæ Sergij pridie Idus Aprilis, conſecratus 6. Kalend. Iulij die Dominico. Ordinationes duas menſibus Martio & Decembri fecit, epiſcoporum LXIII. presbyterorum XIX. & diaconorum VIII. Obijt XVI. Kal. Auguſti, anno 855. ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſedes dies			
		vſque ad electionem	0	0	6
		vſque ad conſecrationem	0	2	11
855	106	Benedictus 3. Petri filius, Romanus, S.R.E. presbyter Cardinalis S. Mariæ Transtyberim tt. Caliſti à Leone IV. factus, Imp. Cæſ. Hludouico Auguſto iuniore, ſedit			
		ab electione	2	8	16
		à conſecratione	2	6	10
		Electus in ſchiſmate IX. Kal. Auguſti, res turbatæ fuerunt vſque ad 3. Kal. octobris, quo ſedato ſchiſmate cōſecratus eſt. Ordinationem vnam menſe Decembri fecit, epiſcoporum XX. presbyterorum VI. & diaconi vnius. Obijt manè VI. Idus Aprilis, anno 858. ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſedes dies	0	0	15

Anni Chriſti.	Num. Pontific.	ROMANI.	Anni.	Menſes.	Dies.
855	15	*Anaſtaſius 3. Romanus S.R.E presbyter Cardinalis tt. ſancti Marcelli, in ſchiſmate contra Benedictum 3. ....Kal. Aug. creatus ſed menſ.*	0	::::	:::
		Et non longe poſt coactus abdicauit.			
		Schiſma 15. in eccleſia Romana.			
858	107	Nicolaus Magnus Theodori filius, Romanus, S. R. E. diaconus Cardinalis à Leone 4. factus, Imp. Cæſ. Hludouico iuniore Auguſto, ſedit annos	9	6	20
		Creatus, & conſecratus 8. Kal. Maij Ordinationes plures menſe Martio & Decembri epiſcoporum 65. presbyterorum 7. & diaconorum 4. fecit. Obijt manè Id. Nouembris, anno Chriſti 867. Indictione prima, ſepultus ante fores baſilicæ ſancti Petri. Vacauit Romana ſedes dies	0	0	7
867	108	Hadrianus 2. iunior, Romanus, Talari epiſcopi filius, S. R. E. presbyter Cardinalis tt. ſancti Marci à Sergio 2. papa factus, Imp. cæſare Hludouico iuniore Auguſto, ſedit annos	4	11	12
		Creatus 11. Kal. Decembris, conſecratus 9. Kal. Decembris. Obijt Kal. Nouemb. anno 872. ſepultus ad ſanctum Petrum, Vacauit ſedes menſem	0	1	12
869		Sancta, & vniuerſalis ſynhodus octaua, Conſtantinopolitana quarta ccc. epiſcoporum, contra Photium patriarcham Conſtantinopolitanum coacta.			
842	109	Joannes 8. Gundi filius Romanus, S. R. E. archidiaconus Cardinalis, Imp. Cæſ. Hludouico iuniore Carolo iuniore caluo, Hludouico 3. Balbo, & Carolo 3. craſſo Auguſto, ſed. ann.	10	0	2
		Creatus, & conſecratus 19. Kal. Ianuarij. Obijt 20. Kal. Ianuarij, anno 882. Indictione prima, ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſed. dies	0	0	3
		Sanctæ, & vniuerſalis ſynhodi octauæ Conſtantinopolitanæ 4. cccxxiv. epiſcoporum, pro Photij, patriarchatu coactæ, poſterior pars.			
846	110	Marinus Palumbi presbyteri filius, Galleſianus Faliſcus, S.R.E. diaconus Cardinalis, Carolo 3. Auguſto, ſedit annum	1	1	0
		Creatus 14. Kal. Ianuarij, conſecratus die natalis Domini. Obijt 15. Kal. Februarij, anno 884. ſepultus ad S. Petrum. Vac. ſed. dies	0	0	2
821	111	Hadrianus 3. Romanus (quem alij Agapitum vocant) Benedicti filius, de regione via lata, Carolo 3. Imperatore, ſedit annum	1	3	12
		Creatus 12. Kal. Februarij, conſecratus 7. Kal. Februarij. Obijt 7. Idus Maij, anno Chriſti 885. ſepultus in baſilica S. Petri. Vacauit ſedes Romana dies	0	0	0
825	112	Stephanus 6. dictus 5. Romanus (quem alij Baſilium vocāt) Hadriani filius, de regione via lata. Imp. Cęſ. Carolo tertio Craſſo, & Arnulpho Auguſtis, ſedit annos	6	0	0

Digitized by Google

Anno Christi.	Num. Pontif.		Anni.	Menſes	Dies.
		Creatus 3. Idus Maij. Obijt 12. Kal. Iunij, anno 891. ſepultus ad S.Petrum. Vacauit ſedes dies	0	0	5
891	113	Formoſus Portuenſis; Leonis filius, epiſcopus Portuenſis à Nicolao papa factus, Arnulpho Imperatore, ſedit annos	4	6	18
		Creatus 6. Kal. Iunij, Indictione 9. Obijt 19. Kal. Ianuarij, anno 895. ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſedes dies	0	0	2
		Formoſus fuit primus ex epiſcopo factus papa.			
891		*Sergius 3. Benedicti filius, Romanus ex comitibus Tuſculanis, S. R. E. diaconus Cardinalis, in ſchiſmate contra Formoſum papam creatus, ſedit*	0	::::	::::
891		*Coactus abdicauit, & in exſilium actus eſt.*			
		Schiſma in eccleſia Romana 14.			
895	115	Bonifacius 6. Hadriani epiſcopi filius, Romanus, Imp. Cæſ. Arnulpho Aug. ſed. dies	0	0	15
		Creatus 16. Kal. Ianuarij. Obijt prid. Kal. Ianuarij, anno 896. ineunte, ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſedes dies	0	0	5
896	115	Stephanus 6. dictus 9. Ioannis presbyteri filius, Romanus, epiſcopus Anagnius à Stephano 5. papa factus, ſedit Arnulpho Imperatore annum	1	2	19
		Creatus 8. Idus Ianuarij. Obijt 9. Kal. Aprilis, ſepultus ad S.Petrum. Vacauit ſedes dies	0	0	3
897	116	Romanus Conſtantini Marini papæ fratris filius, Galleſianus Faliſcus, Arnulfo Imperatore ſedit menſes	0	4	23
		Creatus 5. Kal. April. Obijt 14. Kal. Septemb. anno 897. ſepultus ad S.Petrum. Vacauit ſedes diem	0	0	1
897	117	Theodorus 2. iunior Photij filius, Romanus, ſedit dies	0	0	20
		Creatus 13. Kal. Septemb. Obijt 6. Idus Septemb. ſepultus ad S.Petrum. Vac. ſedes diem	0	0	1
897	118	Ioannes 9. Rampoaldi filius, Tiburtinus monachus, diaconus S. R. E. Imp. Cæſ. Arnulpho Auguſto, ſedit annos	2	0	15
		Creatus 5. Idus Sept. Obijt 9. Kal. Octob. anno Chriſti 899. ſepultus ad S.Petrum. Vac. ſed. diem	0	0	1
897		*Sergius 3. Benedicti filius, Romanus ex comitibus Tuſculanus presbyter in ſchiſmate iterum contra Ioannē 9. creatus, ſedit*			
		Coactus iterum abdicauit, & in exſilium actus eſt.	0	:::	:::;
899	119	Benedictus 4. Mammoli filius, Romanus, Imp. Hludouico 4. Arnulphi filio ſed. ann.	3	6	15
		Creatus 8. Kal. Octob. Obijt 6. Idus Aprilis, anno 903. ſepultus ad S.Petrum. Vacauit ſedes dies	0	0	6
903	120	Leo 5. è villa Priapi agri Ardeatini in Latio, ſedit menſem	0	1	10
		Creatus 17. Kal. Maij. Coactus à Chriſtophoro presbytero Cardinale abdicauit 9. Kal. Iunij, monachus factus eſt. Non vacauit ſedes	0	0	0

Anni Christi	Num. Pontific	ROMANI.	Anni	Menses	Dies
		Ob jt paulò pòſt, Laterani in baſilica Conſtantinian ſepultus.			
903	121	Chriſtophorus Leonis filius Romanus, presbyter Cardinalis tt. SS. Laurentij & Damaſi, cæſare Hludouico IV. ſedit menſes.	0	7	0
		Creatus 7. Kalend. Iunij, coactus à Sergio presbytero abdicauit 9. Kal. Ianuarij, & monachus factus eſt anno 903. & moriens ad S. Petrum ſepultus eſt.			
		Schiſma in Romana eccleſia xv. inter Leonem V. Chriſtophorum & Sergium III.			
903	122	Sergius III. Benedicti filius, Romanus, ex comitibus Tuſculanis, S.R.E. presbyter Cardinalis, Hludouico IV. Cæſare, ſedit ann.	7	3	16
		Creatus Kal. Ianuarij, die Natalis Domini ineunte anno 904. Obijt v. Idus Aprilis, anno 911. ad S. Petrum ſepultus. Vacauit ſedes dies	0	0	4
911	123	Anaſtaſius III. Luciani filius, Romanus, cæſ. Chunrado, ſedit annos	2	1	22
		Creatus 17. Kal. Maij, Obijt pridie Non. Iunij, anno 913. ſepultus ad S. Petrum. Vacauit ſedes dies	0	0	2
913	124	Lando Tami filius, Sabinus, Chunrado Franco Cæſare, ſedit menſes	0	6	22
		Creatus VII. Idus Iunij. Obijt V. Kalend. Ianuarij ineunte anno 914. ſepultus ad S. Petrum. Vacauit ſedes dies	0	0	26
914	125	Ioannes X. Ioannis filius, Rauennas, ex epiſcopo Bononienſi archiepiſcopus Rauennas, Chunrado Franco, & Henrico Aucipe Saxone cęſaribus, ſedit annos.	14	2	15
		Creatus 9. Kal. Febr. Occiſus ſuffocatus ceruicali ſuper os coniecto, in patriarchio Lateranenſi VII. Idus Aprilis, ann. 928. ſepultus Laterani. Vac. ſed. dies.	0	0	1
928	126	Leo VI. Chriſtophori Primicerij S.R.E. filius, Romanus, Henrico Aucipe Saxone Cæſare, ſedit menſes	0	6	15
		Creatus V. Idus Aprilis. Obijt 10. Kal. Nouemb. ann. 928. ſepultus ad S. Petrum. Vacauit ſedes diem.	0	0	2
928	127	Stephanus VIII. dictus VII. Tendemundi filius, Romanus, ſedit annos	2	1	15
		Creatus 9. Kal. Nouemb. Obijt VI. Idus Decemb. ann. 930. ſepultus ad S. Petrum. Vacauit ſedes dies	0	0	2
930	128	Ioannis XI. Sergij III. papæ filius nothus, Romanus, ex comitibus Tuſculanis, Henrico Aucipe Saxone Aug. ſedit annos	4	10	15
		Creatus 3. Idus Decemb. Obijt 8. Kal. Nouemb. anno 935. Laterani ſepultus. Vacauit ſedes diem	0	0	1
935	129	Leo VII. Romanus, Othone magno Cæſ. ſedit annos	3	6	10
		Creatus 6. Kalend. Nouemb. Obijt pridie Non. Maij, anno 939. ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſedes menſem	0	1	0
939	130	Stephanus IX. dictus VIII. Romanus, Othone Cæſare, ſedit annos.	3	4	15

 Crea-

Anni Chriſti.	Num. Pontific	30 PONTIFICES	Anni	Menſes	Dies.
		Creatus 7.Idus Iunij.Obijt 12.Kal.Nouemb.ann.942. ſepultus ad S.Petrum.Vacauit ſedes dies	0	0	10
942	131	Marinus II.iunior,Romanus, Othone Imperatore, ſedit annos	3	6	14
		Creatus Kal. Nouemb. Obijt prid. Idus Maij,anno 946.ſepultus ad S.Petrum. Vacauit ſed.dies	0	0	3
946	132	Agapetus II.iunior,Romanus,Othone Cæſare,ſedit annos	9	7	10
		Creatus 15.Kal.Iunij.Obijt 6.Kal.Ianuarij, anno 956. ſepultus in baſilica Lateranenſi, Vacauit ſedes dies	0	•	12
956	133	Ioannes XII.Romanus, Octauianus ex comitibus Tuſculanis,Alberici Romani principis filius, de regione viæ latæ,S.R.E.diaconus Cardinalis,Imp.Cæſare Othone Aug.ſedit annos	8	4	6
		Creatus 5.Idus Ianuarij,pontificatus ei abrogatus eſt à Concilio Romano 8.Idus Decembris,anno 863. anno ſacerdotij ſui 7.menſe 10.die 27.Non.vacauit ſedes			
		Pontificatum fugato Leone VIII.16. Kal.Februarij, anni 964.recepit,tenuitque menſ.3.dies 28.Obijt eodem anno pridie Idus Maij,Laterani ſepultus. Non vacauit ſedes			
963	134	Leo VIII.Romanus, Ioannis protoſcriniarij filius, deregione Cliui argentarij , ſummæ apoſtolicæ ſedis protoſcrinarius.Imp.Cæſ.Othone Aug.ſedit annum	1	1	21
		Creatus à Synhodo Romano abrogato Ioanne XII. & conſecratus die Dominico 8.Idus Decembr. Obijt 16.Kal.April.ann.965.ſepultus ad ſanctum Petrum.Vacauit ſedes menſ.	0	8	12
963 964	16	*Schiſma Eccleſiæ Romanæ XVI.* *Benedictus V.Romanus,S.R.E.diaconus Cardinalis,in ſchiſmate poſt Ioannem XII contra Leonem VIII creatus,ſed.menſ.*			
		Conſecratus die obitus Ioannis.pridie Idus Maij.Coactus abdicauit eodem anno,9.Kal.Iulij,& in exſilium in Saxonia oppido Hamburgo actus eſt. vbi anno 863.obiit.	0	1	10
935	135	Ioannis XIII.Romano,Ioannis epiſcopi filius, epiſcopus Narnienſis,Imp. Cæſ. Othone Magno Auguſto ſedit annos	6	11	5
		Creatus 6.Non.Octob.Obijt 8.Idus ſeptembris, anno 972.ſepultus in baſilica S. Pauli Apoſtoli. Vacauit ſedes dies	0	0	13
972	136	Donus,aliàs Domnus,aliàs Domnio II.iunior, Romanus,Imperatore Cæſare Othone magno Auguſto,ſedit menſes	0	3	0
972	137	Creatus 12.Kal.Octobris.Obijt 14.Kal. Ianuarij anno 972.Non.vacauit ſedes	1	3	0
		Benedictus V.dictus VI.Hildebrandi filius, Romanus, Imp. Cæſare Othone iuniore Aug.ſedit annum	1	3	0
		Creatus 15. Kalend. Ianuarij , coactus abdicauit 14. Kal.April.an.974.& in molem Hadriani concluſus, vbi à Cintio Stephani filio iuſſu Bonifacij VII. ſucceſſoris			

Anni. Chriſti	Num. Pontific	ROMANI. 31	Anni	Menſes	Dies.
		ſui ſtrangulatus eſt,& ad S.Petrum ſepultus. Vacauit ſedes dies	0	0	10
674		*Schiſma in eccleſia Romana 17. inter Bonifacium 7. & Benedictus 6. dictum 7.*			
974	138	Bonifacius 7. Ramanus,Franco Ferrutij filius, S.R.E diaconus Cardinalis, Imp.Cæſare Othone 2. Aug. ſed. annum	1	1	12
		Creatus 8.Kal. Aprilis,coactus abdicauit, & ex Vrbe fugatus eſt. 5.Idus Maij,anno 975.Vacauit ſedes dies	0	0	20
675	139	Benedictus 6.dictus 7.ex comitibus Tuſculanis Deus dedit filius Romanus , epiſcopus Sutrinus, Othone 2. Imperat.ſedit annos	1	1	10
		Creatus Kal. Iunij,fugato Bonifacio 7. Obijt 6.Idus Iulij,anno 984.ſepultus ad ſanctam Crucem in Hieruſalem.Vacauit ſedes dies	0	0	5
984	140	Ioannes 14.Papienſis,Petrus antea vocatus, epiſcopus Papienſis.Imp.Cæſare Othone 3.Aug. ſed. menſes	0	8	0
		Creatus 17.Kal.Auguſti,pontificatu exactus eſt à Bonifacio 16.in vrbem reuerſo,17.Kal.April.Obijt eodem anno 985.in carcere,13.Kal. Septemb. ſepultus ad ſanctum Petrum.Non.vacauit ſedes			
985		Bonifacius 6.Romanus,Franco Ferrutij filius;factione quorundam nobilium Romam reuerſus,capto Ioanne 14.Romanum pontificatum Imp. Othone 3. Auguſto,tenuit iterum menſes	0	4	6
		Et ante diem 17.Kal.April.vſque ad 12.Kal.Aug.ann. 985.qua mortuus eſt,& Laterani ſepultus. Vacauit ſed. dies	0	0	10
985	141	Ioannes 15.Romanus,Leonis presbyteri filius,de vico Gallinæ albæ,Imp.Cæſ.Othone 3.Auguſto, ſedit annos	9	6	10
		Creatus Kalend. Auguſti. Obijt 4.Idus Februar.anno 995. ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſedes diem	0	0	1
995	142	Ioannes 16.Romanus,Roberti filius,ſedit menſes	0	8	0
		Creatus 4. Idus Februarij. Obijt 5. Idus Iunij,anno 995.ſepultus ad ſanctum Petrum.Vacauit ſedes dies	0	0	6
		Ioannes 17.Græcus epiſcopus Placentinus, in ſchiſmate contra Gregorium 5.Creatus ſedit menſes	0	8	3
—		*Coactus ab Imperatore Othone 3 abdicauit , & in Germaniam, effoſſis oculis relegatus eſt.*			
		Schiſma in eccleſia Romana 18.			
995	143	Gregorius 5.Saxo Germanus, Bruno Othonis filius, ex vrbe Vangia presbyter, & capellanus Imperatoris, Othone 3. Auguſto,ſedit annos	2	8	13
996		Creatus,& conſecratus 16. Kal. Iul. die Dominico. Obijt 12.Kal.Martij ann. 998.ſepultus ad S.Petrum. Vacauit ſedes menſes	0	10	....
998	144	Silueſter 2.iunior, Aquitanus Gallus Gerebertus monachus Floriacẽſis cœnobij in Gallis,abbas Bobiẽſis, ex archiepiſcopo Remẽſi Rauennas philoſophus eximius,			

Imp.

Anni Chriſti.	Num. Pontific.	PONTIFICES	Anni.	Menſes	Dies.
		Imp.Cæſ.Othone 3.Auguſto,ſed.annos	4	6	12
		Creatus Kal.Nouemb.Obijt 4.Idus Maij,anno 1003. Indictione 1.ſepultus Laterani. vac.ſed.dies	0	0	25
1003	145	Ioannes 17.Sicco,Romanus ignobilis de vico Biberatica,Imp. Cæſ.Henrico 2.Iuniore Aug.ſedit menſes	0	4	25
		Creatus 7.Idus Iunij Obijt pridie Kal Nouemb. anno 1003.ſepultus in eccleſia monaſterij S. Sabbæ in cella noua.Vacauit ſedes dies	0	0	19
	146	Ioannes 18.Faſanus,alias Fanaſſus,Romanus de vico portæ Methodis Imp. Cæſ. Henrico iuniore Aug.ſedit annos	5 0	7 0	21 30
		Creatus 12.Kal.Decemb.Obiit 15. Kal. Auguſti, anno 1006.ſepultes Laterani.Vacauit ſed.dies	2	9	12
1009	147	Sergius 4. Petrus Martini filius , Romanus , ſedit annos	0	0	8
		Creatus 15.Kal.Septemb.Obijt 4.Kal.Iunij, anno 1012. ſepultus Laterani,Vac.ſed.dies			
1012	148	Benedictus 7.dictus 8.Romanus, ex Comitibus Tuſculanis Gregorij filius,Henrico iuniore Auguſto , ſedit annos	11	8	21
		Creatus 7.Idus Iunij Obijt 3.Kal.Martij, anno 1032. ſepultus ad S. Petrum.Vac.ſed.diem	0	0	1
1012		*Schiſma 19. in eccleſia Romana, inter Benedictum 8. & alium quendam, cuius nomen inuenire non potui.*			
1024	149	Ioannes 19.Romanus,ex comitibus Tuſculanus Gregorij filius,Benedicti 8. frater , epiſcopus Portuenſis, Imp.Cæſ.Henrico , & Chunrado iunioribus Auguſtis, ſedit annos	8	9	9
		Creatus pridiè Kal.Martij.Obijt 6.Idus Nouembris, anno 1032. ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſedes dies	0	0	2
1032	150	Benedictus 8.dictus 9. Romanus , ex comitibus Tuſculanis,Theophylactus antea vocatus, Alberici, Benedicti 8.& Ioannis 19.fratris filius, diaconus Cardinalis, Imp.Cæſ.Chunrado Saliquo, & Henrico 3.Aug.ſed. annos	12	4	20
		Creatus 3.Idus Nouemb. Pontificatu exactus 11. Kal. Februar.anno 1045.ſacerdotij ſui anno 12. menſe 1. die 12.in eius locum factus eſt			
1045	19	*Silueſter 3. Romanus, Ioannes Laurentij filius, epiſcopus Sabinus, in ſchiſmate contra Benedictum 9. creatus, ſedit menſem*	0	1	19
		Creatus 11. Kal. Febr. Pontificatu à Benedicto 9. exactus eſt V. Idus Martij, anno 1045.			
1045		Benedictus 8.dictus 9.Romanus,pulſo Silueſtro 3. iterum ſedit menſem	0	1	21
		Ex ante diem 6.Idus Martij,vſque ad Kal. Maij eius anni,quo die quum ſponte abdicaſſet, in eius locum factus eſt.			
1045	151	Gregorius 6.Romanus,Ioannes Gratianus Petri Leonis, archipresbyter S. Ioannis ante portam Latinam,			

Digitized by Google

Anni. Chriſti	Num. Pontific	ROMANI.	Anni	Menſes	Dies.
		qui Imp. Cæſare Henrico III. Auguſto, ſedit annum	1	7	10
		Creatus Kal. Maij. coactus in concilio Sutrij, ab Imperatore Henrico III. Aug. congregato, abdicauit 13. Kalend. Ianuarij 1046. & ad monaſterium Cluniacenſe relegatus, ibidem paulò pòſt obijt, & ſepultus eſt. Vacauit ſedes Romana dies.	0	0	4
1045	152	*Schiſma in Eccleſia Romana XX.*			
1047		Clemens II. Iunior, Saxo Germanus, Suidegerus Bambergenſis epiſcopus, Henrico III. Auguſto, ſedit menſes	0	9	15
		Creatus Sutrij in concilio ab Imp. Henrico III. congregato 12. Kal. Ianuarij conſecratus, & coronatus Romæ die Natalis Domini, 8. Kalend. Ianuarij. Obijt Romæ 7. Idus Octob. anno 1047. ſepultus Bambergæ in cathedrali eccleſia, cuius epiſcopus fuerat. Vacauit ſedes menſes	0	9	7
1047		Benedictus IX. Romanus, pontificatu iam priuatus, mortuo Clemente II. iterum papatum tenuit menſ.	0	8	9
		Et ante diem 6. Idus Nouemb. vſque ad 16. Kal. Auguſti, quo die ceſſit, & papa factus eſt.			
1048	153	Damaſus II. iunior, Bauarus Germanus, Poppo Bagniarius epiſcopus Brixinenſis, Imp. Cæſ. Henrico 3. ſedit dies	0	0	23
		Creatus Polethæ in Germania ab Imperatore Henrico 3. conſecratus, & coronatus Romæ 16. Kalend. Auguſti die Dominico. Obijt Præneſte 6. Idus Auguſti, Romam relatus in baſilica ſancti Laurentij extra muros Vrbis via Tiburtina ſepultus eſt. Vacauit ſedes menſes	0	6	3
1048		Benedictus IX. Romanus, hoc etiam inter regno Pontificatum Romanum tertio adminiſtrauit menſes	0	6	0
1049	154	Leo IX. Francus, Gallus Bruno comes Dagſpurg, aliàs Egghiſein Hugonis filius, Tullenſis in Leucis epiſcopus, Imperat. Cæſ. Henrico 3. Auguſto, ſedit annos	5	2	8
		Creatus Friſingæ in Baiora, conſecratus & coronatus Romæ prid. Idus Februarij, Dominica prima Quadrageſimæ. Indictione 2. Cardinales, quorum memoria extat 22. creauit, epiſcopos 6. presbyteros 10. & diaconos 6. Obijt Romæ 13. Kal. Maij. anno 1054. ſepultus ad S. Petrum prope aram ſanctorum Andreæ & Gregorij. Vacauit ſedes menſes	0	11	24
1055	155	Victor 2. iunior, Sueuus Germanus, Gebohardus comes Calbēſis Arduigi filius, epiſcopus Eiſtatenſis, Henrici 3. Imp. conſiliarius, & propinquus, ipſo & eius filio Henrico 4. Auguſtis, ſedit annos	2	3	16
		Creatus ab Imperat. Henrico tertio Moguntiæ, conſecratus, & coronatus Romæ Idibus April. feria quinta in cœna Domini. Cardinales epiſcopos 2. creauit, & presbyterum vnum ex antiquo diacono, Ordinatione vna menſe Iunio facta. Obijt Florentiæ 5. Kalendas Au-			

Digitized by Google

Anni Chriſti	Num. Pontific.	34 PONTIFICES	Anni	Menſes	Dies.
		guſti, anno 1057. ibique in cathedrali ſepultus. Vac. ſed dies.	0	0	4
1057	156	Stephanus X. dictus IX. Hlotharingus Gallus, Fridericus Gozzelonis ducis Hlotharingiæ filius, S. R. E. archidiaconus, ſanctæ Mariæ in dominica Cardinalis, Bibliothecarius, & Cancellarius à Leone IX. factus, monachus abbas Caſinas, & presbyter Cardinalis tt. ſancti Cryſogoni à Victore II. conſecratus, Imp. Cæſare Henrico IV. Auguſto, ſedit menſes	0	7	28
		Creatus Romæ 4. Nonas Auguſti, poſtridie die Dominico conſecratus. cardinalem epiſcopum vnum fecit menſe Martio. Obijt Florentiæ 4. Kalend. Aprilis, anno 1058. ſepultus ibidem in eccleſia cathedrali. Vac. ſedes dies	0	0	8
1058	20	*Benedictus 9. dictus 10. Romanus, Ioannes Mincius ex comitibus Tuſculanis Guidonis filius epiſcopus Veliternus à Leone 9. papa factus, Henrico 4. Imp. ſedit menſes*	0	9	20
		Creatus & coronatus Romæ Laterani à Laicis contra canones. Nonis Aprilis die Dominico, coactus abdicauit 9. Kal. Februarij anno 1059. & paulò poſt 5. Idus April. moriens, ad ſanctam Mariam maiorem ſepultus eſt. In eius locum factus fuit.			
1058	157	Nicolaus 2. iunior, Allobrox, Gerardus Burgundio epiſcopus Florentinus, Imp. Cæſare Henrico 2. Rege 4. Aug. ſedit annos	2	6	1
		Creatus Senis, Conſecratus, & coronatus Romæ die Dominico 3. Nonas Ianuarij, anno 1059. Cardinales fecit 7. epiſcopos 2. presbyteros 2. diaconos 3. menſe Martio. Obijt Florentiæ 5. Non. Iulij, anno 1061. ibique ſepultus. Vacauit ſedes menſes	0	2	28
1058		*Schiſma in eccleſia Romana XXI.*			
001	158	Alexander 2. iunior Mediolanenſis, Anſelmus de Badagio Anſelmi filius, canonicus regularis, epiſcopus Lucenſis in Tuſcia, Imperat. Cæſare Henrico 4. Aug. ſedit annos	11	6	22
		Creatus, & conſecratus Romæ die Dominico, prid. Kal. Octobris. Cardinales fecit 30. epiſcopos 8. presbyteros 16. & diaconos 6. Obijt Romæ 10. Kal. Maij, nocte præcedente, anno 1073. & Laterani in baſilica Conſtantiniana ſepultus. Non vacauit ſedes			
1061	21	*Honorius 2. iunior, Parmenſis Cadolus Pallauicinus. epiſcopus Parmenſis in ſchiſmate contra Alexandrum 2. ab Imp. & epiſcopis Longobardis creatus, ſedit annos.*	5	::::	::::
		Creatus Baſileæ 5. Kal. Nouemb. conſecratus.... Pontificatus ei in Concilio Mantuano abrogatus eſt 6. Kal. Nouemb. anno 1064. & non longè poſt Parmæ mortuus eſt, & ſepultus eſt.			
		Schiſma in eccleſia Romana XXII.			
1073	159	Gregorius 7. Soanenſis Tuſcus Hildebrandus, ex comitibus Pitiliani, & Soanæ Bonicij filius, monachus, & Prior olim Cluniacenſis, Abbas ſancti Pauli Romæ, ex S.R.E. œconomo, & ſubdiacono, archidiaconus Car-			

ina

Digitized by Google

Anni. Chriſti	Num. Pontific.		Anni.	Menſes	Dies.
		dinalis ſanctæ Mariæ in Dominica à Nicolao II. factus, Imp. Cæſ. Henrico IV. Auguſto, ſedit annos	12	1	3
		Creatus feria 2. X. Kal. Maij, Romæ in baſilica ſancti Petri ad vincula, die obitus Alexandri II. conſecratus 3. Kal. Iulij apud ſanctum Petrum Cardinales fecit xx. epiſcopos III. presbyteros XII. diaconos v. Obijt Salerni 8. Kal. Iunij die Dominico, anno 1085. ſepultus ibidem in eccleſia cathedrali ſancti Matthæi. Vacauit ſedes annum	1	0	0
1080	22	*Clemens III. Parmenſis, Gibertus de Cerrigia, archiepiſcopus Rauennas ab Alexandro II factus. olim Imp. Henrici IV. cancellarius. & eo auctore in ſchiſmate Romanus pontifex creatus, contra Gregorium VII. & eius ſucceſſores, Victorem III. Vrbanum II. & Paſchalem II. eo imp ſedit annos*	21	....	....
1080		*Creatus Brixins in Noricis à xxx. epiſcopis, auctore Henrico 4. Imp. 7. Kal. Iuly, feria 5. Indictione III. conſecratus Romæ ad ſanctum Petrum 9. Kal. Aprilis dominica palmarū anno 1084 Cardinales fecit xix. epiſcopos S presbyteros x. & diaconos 4. Obyt Romæ in arce ſancti Angeli, poſt Kal. Septemb. anno 1101. ſepultus Rauennæ in cathedrali eccleſia, & non longè pòſt corpus eius exhumatum. iuſſu Paſchalis II combuſtum eſt.*			
1086	160	*Schiſma in Eccleſia Romana XXIII.*			
		Victor III. Beneuentanus, Dauferius pòſt Deſiderius Beneuentani principis filius, monachus Caſinas, diaconus Cardinalis à Leone IX. factus, abbas Caſinas, & presbyter cardinalis tt. Sanctæ Cæciliæ à Nicolao II. conſecratus, in ſchiſmate contra Clementem III. Imp. Cæſ. Henrico IV. Auguſto, ſedit annum	1	3	24
		Creatus Romæ die Pentecoſtes in diaconia ſanctæ Luciæ 9. Kal. Iunij, conſenſit Capuæ 12. Kal. Aprilis, Dominica palmarum, anni 1087. Conſecratus Capuæ 7. Id. Maij, die Dominico. Obijt in monaſterio montis Caſini 16. Kal. Octob. anno 1087. ibique in capitulo monaſterij ſepultus. Vacauit ſedes menſes	0	5	13
1088	161	Vrbanus II. iunior Gallus, Otho Milonis filius, ex oppido Caſtillionis, Remenſis, diœceſis, canonicus regularis Lateranenſis, pòſt monachus Cluniacenſis, epiſcopus Oſtienſis a Gregorio VII. factus in ſchiſmate contra Clementem III. ſedit Imp. Henrico IV. ann s	11	4	18
		Creatus, & coronatus Tarracinæ 4. Idus Martij . di Dominico, cardinales fecit XXXVI. epiſcopos IX. pre byteros XIV. & diaconos 13. menſibus Martio & alijs. Obijt Romæ in ædibus Petri Leonis ad ſanctum Nicolaū in carcere 3. Kal. Auguſti, anno 1099. ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſedes dies	0	0	14
1099	162	Paſchalis II. Bledenſis Tuſcus, aliàs ex vico prouinciæ Flaminiæ Galliata, Rainerius Creſcentij filius, monachus Cluniacenſis, abbas ſanctorum Laurentij & Stephani extra muros Vrbis, via Tiburtina, presbyter cardinalis tt. S. Clementis a Gregorio VII. factus in ſchiſ			

Anni Christi	Num. Pontific		Anni	Menſes	Dies.
		mare contra Clementem III.& eius ſucceſſores, Impp. Cæſſ. Henricis IV.& V. Auguſtis, ſedit annos	18	5	9
		Creatus Romæ apud ſanctum Clementem, Idibus Auguſti à Cardinalibus L. præter ipſum, conſecratus poſtridie die Dominico. Pluribus ordinatiouibus per diuerſos menſes habitis, epiſcopos C. in his 13. Cardinales creauit, presbyteros verò L.& diaconos XXX. Obijt Romæ apud ſanctam Mariam Tranſportinam nocte, quæ diem 11. Kal. Februarij ſecuta eſt, anno 1118. Laterani ſepultus. Vacauit ſedes dies	0	0	3
1101	23	*Albertus Atellanus in ſchiſmate poſt Clementem III. contra Paſchalem II Ricardo Capuano Comite auctore, creatus, ſed.menſ.*	0	4	....
		Captus à militibus Paſchalis II.& coactus, quum abdicaſſet, in monaſterio S. Laurētij Auerſæ perpetuo carceri relegatur.			
102	24	*Theodoricus Romanus, in ſchiſmate poſt Albertum contra Paſchalem II. Cauenſem opera creatus ſedit menſes*	0	3	15
		Captus à Paſchalis II. præſidijs & ſacerdotio priuatus, in monaſterium ſanctæ Trinitatis Cauenſis traditur, ibi monachus factus anacoreticam vitam diu duxit.			
1102	25	*Silueſter III. Romanus, Maginulfus monachus, & abbas Farfenſis. in ſchiſmate poſt Theodoricum contra Paſchalem II. auctore Vernero Imperatoris Henrici IV. in Italia Duce creatus, ſedit menſes aliquot.*	0	....	....
		Fugatus Latio, & monaſterio ſuo expulſus, animi dolore haud ita multò poſt mortuus eſt.			
1118	136	Gelaſius II iunior Caietanus. Ioannes Creſcentij filius monachus Caſſinas, S. R. E. diaconorum primus, ſanctæ Mariæ in Coſmedin, & cancellarius ab Vrbano II. factus, Imp. Cæſare Henrico V. Auguſto, ſed. annum	1	0	5
		Creatus Romæ in monaſterio Palladij à XLVII. Cardinalibus, 8. Kal. Febr. Conſecratus Caietæ Kal. Martij. Cardinalem vnum creauit diaconum, ordinatione menſe Martio facta. Obijt 4. Kal. Febr. anno 1119. Cluniaci in Gallia, ibique in monaſterij eccleſia ſepultus. Vacauit ſedes dies	0	0	2
1118	26	*Gregorius VIII. Hiſpanus. Mauritius Burdinus Archiepiſcopus Bracarenſis, in ſchiſmate contra Gelaſium II. ab Imperatore Henrico V. Auguſto menſe Aprilis creatus, ſedit eo imperante annos*	3	....	...
		Coactus abdicauit ſub Caliſto II. & in Turri monaſterij Coſinatis primùm deinde in monaſterio Cauenſi ſanctæ Trinitatis ab Honorio II relegatus, ibidem vitam finiuit.			
		Schiſma in XXIV. in eccleſia Romana.			
1118		Caliſtus II. Burgundus, Milo, alias Guido, Guillelmi Burgundiæ comitis filius, archiepiſcopus Viennenſis, & apoſtolicæ ſedis Tranſalpes legatus, Henrico V. Auguſto, ſedit ann.	5	10	13
1119	164	Creatus Kalend. Februarij Cluniaci in Gallijs à 12. Cardinalibus, ibique conſecratus prid. Idus Octobris Ordinationibus tribus menſe Martio, & Decembri fa-			

Anni Chriſti.	Num. pontific		Anni.	Menſes.	Dies.
		ctis, Cardinales creauit 13. epiſcopos 2. presbyteros 8. & diaconos 7. Obijt Romæ Idibus Decembris, anno 1124. Laterani ſepultus. Vacauit eo mortuo ſedes diem tantum	0	0	1
1123		Sinhodus vniuerſalis Lateranenſis prælatorum circiter mille			
1124	165.	Honorius 2. Bononienſis, Lambertus de Fagnano ex archidiacono Bononienſi canonicus regularis Lateranenſis, epiſcopus Cardinalis Oſtienſis à Paſchali 2. factus, Imp. Cæſ. Henrico, & Hlothario Saxone Auguſtis, ſedit annos	5	2	3
		Creatus Romæ Laterani 19. Kal. Ianuarij à L. Cardinalibus coronatus die Dominico 12. Kal. Ianuarij. Ordinationibus tribus menſe Decembri factis, Cardinales fecit 31. epiſcopos 3. presbyteros 16. & diaconos 11. Obijt Romæ 14. Kal. Martij in monaſterio ſancti Gregorij, Laterani ſepultus. Vacauit ſedes diem	0	0	1
1124	27	*Caleſtinus 2. Romanus, Theobaldus Buccapeccus presbyter Cardinalis tt. ſanctæ Anaſtaſiæ à Paſchali 2. factus, in ſchiſmate contra Honorium 2. creatus, ſedit diem*	0	0	1
		Creatus 19. Kal. Ianuarij. & eo die abdicauit, anno 1124.			
1124		*Schiſma in eccleſia Romana 25.*			
1130	166	Innocentius 2. Romanus, Gregorius Ioannis Guidonis filius de papa, de regione Tranſtyberim canonicus regularis Lateranenſis, Prior diaconorum Cardinalium ſancti Angeli ab Vrbano 2. factus, Lothario 2. Saxone, & Chunrado Sueuo Auguſtis, ſedit annos	13	7	2
		Creatus in ſchiſmate à 17. Cardinalibus 13. Kal. Martij, conſecratus die Dominico proximo Romæ. Ordinationibus 6. menſe Decemb. factis, Cardinales creauit 47. epiſcopos 9. presbyteros 20. & diaconos 18. Obijt Romæ 8. Kal. Octob. anno 1143. ſepultus Laterani in concha porphyrite, quæ in mauſoleo Hadriani fuerat. Vacauit ſedes dies	0	0	2
1130	28	*Anacletus 2. Romanus. Petrus Petri Leonis filius, ex diacono Cardinale ſanctorũ Coſmæ, & Damiani à Paſchali 2 facto, presbyter Cardinalis tt. S. Mariæ Tranſtyberim à Caliſto 2. ordinatus, Imp. Cæſ. Lothario 2. Saxone Aug. ſedit in ſchiſmate ann.*	7	9	....
		Creatus in ſchiſmate contra Innocentium à 21. Cardinalibus 13. Kal. Martij Romæ, conſecratus die Dominico proximo. Ordinationibus aliquot menſe Aprili, & Decembri factis, Cardinales creauit 10. presbyteros 5. & diaconos 5. Obijt Romæ initio ann. 1138. ſepultus Laterani. In eius locum factus eſt.			
1138	29	*Victor 4. Romanus, Gregorius presbyter Cardinalis baſilicæ ſanctorum 12. apoſtolorum à Caliſto 2. factus, poſt Anacleti obitum in ſchiſmate contra Innocentium 2. creatus, ſedit menſes*	0	5	....
		Abdicauit 4. Kal. Iunij in octaua Pentecoſtes anno 1138. & remanſit vt antè presbyter Cardinalis Baſilicæ apoſtolorum.			
1130		*Schiſma in Romana eccleſia 26.*			
1136		Synnodus vniuerſalis Lateranenſis epiſcoporum plus minus mille.			

Anno Christi.	Num. Pontif.		Anni.	Menſes.	Dies.
1143	167	Cæleſtinus 2. Tifernas Tuſcus, M. Guido de Caſtello, ex diacono ſanctæ Mariæ in via Lata ab Honorio 2. facto, presbyter Cardinalis tt. ſancti Marci ab Innocentio 2. ordinatus, Chunrado Sueuo Imp. ſedit menſes	0	5	13
		Creatus Romæ à 30. Cardinalibus, 7. Kal. Octob. ibique 6. Kal. die Dominico conſecratus. Ordinatione vna menſe Februar. facta. Cardinales creauit 24. presbyteros 12. & diaconos 12. Obijt 7. Idus Martij in palatio Lateranenſi, anno 1144. in baſilica Conſtantiniana ſepultus. Vacat ſedes dies	0	0	2
1144	168	Lucius 2. Bononienſis, D. Gerardi Cæcianimicus Alberti filius, canonicus regularis ex congregatione ſancti Fridiani Lucenſis, primus presbyterorum Cardinalium tt. ſanctæ Crucis in Hieruſalem à Caliſto 2. factus, cancellarius apoſtolicæ ſedis ab Innocentio 2. creatus, Imp. Chunrado 3. Sueuo Aug. ſed. menſes	0	11	14
		Creatus Romæ à 41. Cardinalibus 4. Idus Martij, cõſecratus die Dominico proximo. Ordinationibus duabus menſibus Maio, & Decembri factis, Cardinales creauit 12. epiſcopum 1. presbyteros 3. & diaconos 3. Obijt Romę in monaſterio S. Gregorij 5. Kal. Martij, anno 1145. Laterani ſepultus. Vacauit ſed. diem	0	0	1
1145	169	Eugenius 3. Piſanus, D. Petrus Bernardus ex oppido Montis magni diœceſis Piſanæ, ex vicedomino Piſanæ eccleſiæ, monachus Ciſterrienſis, & ſancti Bernardi magni Clareuallenſis abbatis diſcipulus, abbas monaſterij ſanctorum Vincentij, & Anaſtaſij, ad aquas ſaluias Romæ, Chunrado, & Friderico Barbaruſſa Sueuis Cæſaribus, ſedit annos	8	4	12
1153	170	Creatus Romæ extra collegium Cardinalium, in eccleſia S. Cæſarij, in patriarchio Lateranenſi à 42. Cardinalibus, 3. Kal. Martij. Ordinatus in monaſterio Farfenſi 4. Non. Martij, dominica proxima. Ordinationibus 3. menſe Decembri, & alijs factis. Cardinales creauit 23. epiſcopos 2. presbyteros 11. & diaconos 10. Obijt Tibure 8. Idus Iulij, anno 1153. ſepultus Romæ ad ſanctum Petrum prope altare maius. Vacauit ſedes diem	0	0	1
		Anaſtaſius 4. Romanus, Chunradus de Subura Benedicti filius, canonicus regularis, & abbas ſancti Rufi Valentinæ diœceſeos in Gallijs, epiſcopus Cardinalis Sabinus ab Honorio 2. factus, & Vicarius papæ in vrbe, Imp. Cæſ. Friderico Ahenobarbo Aug. ſed. annum.	1	4	24
		Creatus Romæ à 27. Cardinalibus 7. Idus Iulij, conſecratus 4. Idus Iulij, epiſcopum Cardinalem vnum creauit. Obijt Romæ 3. Nonas Decemb. anno 1154. ſepultus Laterano mauſoleo prophyretico. Vacauit ſedes diem	0	0	1
1154	171	Hadrianus 4. Anglus, D. Nicolaus Brekſpeare, ex villa Maluiesbiria oppidi Virulamij, alias ſancti Albani, Batomenſis diœceſis, Roberti monachi filius canoni-			

cus

Anni Christi.	Num. Pontific.	ROMANI. 39	Anni.	Menses:	Dies.
		cus regularis, & abbas ſancti Ruſi Valentiæ in Gallijs epiſcopus cardinalis Albanus ab Eugenio III. factus, Friderico Imperatore ſedit annos	4	8	28
		Creatus Romæ Nonis Decembris die Dominico à 30. cardinalibus. Ordinationibus duabus Martio, & Decembri factis, cardinales creauit 13. epiſcopum I. preſbiteros VI. & diaconos VI. Obijt Anagniæ in Hernicis prima vigilia Kal. Septemb. anno 1159. ſepultus ad ſanctum Petrum iuxta Eugenium III. Vacauit ſedes dies	0	0	3
1159	172	Alexander III. Senenſis Tuſcus, Rolandus Bandinellus Ranutij filius, ex canonico Piſano diaconus cardinalis ſanctorum Coſmæ & Damiani, poſt presbyter tt. ſancti Marci, & cancellarius S.R.E. ab Eugenio III. factus, Imp. cæſare Friderico Ahenobardo Auguſto, ſedit annos	21	11	23
		Creatus Romæ in baſilica ſancti Petri in ſchiſmate, à XXIII. cardinalibus Nonis Septembris, conſecratus apud Treſtabernas, aliàs apud Nympham XII. Kalend. Octobris. Ordinationibus aliquot menſe Decembri, & alijs menſibus factis, cardinales creauit XXXIV. epiſcopos IX. presbyteros XVI. & diaconos IX. Obijt Romæ 6. Kal. Septembris, anno 1181. Laterani ſepultus. Vacauit ſedes diem	0	0	1
1180		Sancta Synhodus vniuerſalis Lateranenſis pro reſtitutione eccleſiæ habita, epiſcoporum ccxcc.			
1159	30	*Victor IV. Romanus Octauianus de Monticello, ex diacono ſancti Nicolai in carcere Tulliano ab Innocentio II. facto. preſbyter Cardinalis tt. ſanctæ Ceciliæ ab Eugenio III. ordinatus, Imp. Friderico Aug in ſchiſmate contra Alexandrum III. ſedit annos*	4	7	....
		Creatus in baſilica ſancti Petri in ſchiſmate Nonis Septemb à V. Cardinalibus. ibidem IV. Nonas Octobris coronatus Obijt Lucæ in Tuſcia circa Idus Aprilis. anno 1164. ibique ſepultus. In eius locum factus eſt			
1164	31	*Paſchalis III. Cremenſis, Guido ex diacono ſancti Euſtachij, presbyter Cardinalis tt. ſanctæ Mariæ Transtyberim ab Hadriano IV factus. Friderico Imp in ſchiſmate ſedit annos*	5	....	....
		Creatus in ſchiſmate Lucæ in Tuſcia ... Kal. Maij, ibique conſecratus Obijt Romæ . anno 1169. ſepultus ad ſanctum Petrum. in eius locum factus eſt.			
1191	32	*Caliſtus III. Hũgarus, Ioannes Monachus, & abbas Strumienſis epiſcopus Cardinalis Tuſculanus à Victore IV. factus in ſchiſmate, contra Alexandrum III Imp Friderico ſedit annos*	7	5	....
		Creatus in ſchiſmate Romæ, ibique conſecratus Abdicauit V Kalend. Auguſti, anno 1176. & factus eſt archiepiſcopus Beneuentanus.			
1177	33	*Innocentius III. Lando antè vocatus, in ſchiſmate contra Alexandrum III. creatus, ſedit menſ. aliquot.*	0	....	....
		Coactus abdicauit.			
1159		*Schiſma maximum in eccleſia Romana XXVII.*			
1181	173	Lucius III. Lucenſis Tuſcus, Vbaldus Allucingolus			

Bona-

Digitized by Google

..nno. Christi.	Num. Pontif.	40 PONTIFICES	Anni.	Menſes.	Dies.
		Bonagiuntæ filius, ex canonico Lucenſi presbyter Cardinalis tt. ſanctæ Praxedis ab Innocentio II. & epiſcopus Oſtienſis & Veliternus, ab Hadriano IV. factus, tūc prior epiſcoporum, Imp. Friderico Barbaruſſa, ſed. ann.	4	2	28
		Creatus Romæ 4. Kal. Septemb. à XXV. Cardinalibus, ibidem poſtridie coronatus. Ordinationibus tribus Decembri, & Februario factis, Cardinales creauit 14. epiſcopum vnum, presbyteros 6. & diaconos 7. Obijt Veronæ 7. Kal. Decembris, nocte præcedenti, anno 1185. ſepultus ibidem in cathedrali. Non vacauit ſedes.			
1185	174	Vrbanus II. Mediolanenſis, Lambertus Cribellus Ioannis filius, ex presbytero Cardinale S.R.E. ab Alexandro III. factus Archiepiſcopus Mediolanenſis, Imp. Friderico Anhenobarbo Auguſto, ſedit annum	1	10	25
		creatus Veronæ XXIV. Cardinalibus 7. Kal. Decembris die obitus Lucij III. ibique 3. Kal. coronatus. Obijt Ferrariæ 14. Kal. Nouembris, ſepultus in cathedrali, anno 1187. Vacauit ſed. diem	0	0	1
1187	175	Gregorius VIII. Beneuentanus, Albertus Spanachionius, aliàs de Mora ex diacono Cardinale ſancti Hadriani presbyter Cardinalis tt. S. Laurentij in Lucina ab Hadriano IV. & cancellarius apoſtolicæ ſedis ab Alexandro III. factus, tunc primus presbyterorum, ſed. menſ.	0	1	27
		Creatus Ferrariæ à XIX. Cardinalibus 13. Kal. Nouembris, 8. Kal. ibidem conſecratus. Obijt Piſis 17. Kal. Ianuarij, ſepultus in cathedrali Piſana, anno 1187. Vacauit ſedes dies	0	0	20
1188	176	Clemens III. Romanus, Paulus Scolaris Ioannis filius de regione Pineæ epiſcopus Cardinalis Præneſtinus ab Alexandro III. factus, ſedit Imp. Cæſ. Friderico Barbaruſſa Auguſto annos	3	2	10
		Creatus & contrario Piſis à XIIX. Cardinalibus 8. Idus Ianuarij die Epiphaniæ. Ordinationibus 4. Februario, Martio, Aprili, & Septembri factis, Cardinales creauit XXII. epiſcopi vnius, presbyteros X. diaconos XI. Obijt Romæ 8. Kal. Aprilis, anno 1191. Laterani ſepultus. Vacauit ſedes dies	0	0	3
1191	177	Cæleſtinus III. Romanus, Hiacynthus Bobo Petri filius de regione Harenulæ, ſanctæ Mariæ in Coſmedin diaconus cardinalis à Cæleſtino II. factus, Prior eius ordinis; Henrico VI. Imp. ſedit annos	6	9	11
		Creatus Romæ à 27. Cardinalibus 4. Kal. Aprilis, conſecratus die Paſchę 18. Kal. Martij apud ſanctum Petrum. Ordinationibus duabus menſe Decembri factis, cardinales creauit IX. presbyteros 6. & diaconos 3. Obijt Romæ Idus Ianuarij nocte præcedente, anno 1198. ſepultus in baſilica Lateranenſi. Non vacauit ſedes			
1198	178	Innocentius III. Anagninus Hlotharius ex comitibus Signiæ Tranſimundi filius, diaconus cardinalis ſanctorum Sergij & Bacchij à Clemente III. factus, Imp.			

Anni Chriſti.	Num. Pontific.	ROMANI.	Anni.	Menſes.	Dies.
		Cæſ. Henrico 6. Othone 4. & Friderico II. Aug. ſed. ann.	18	6	9
		creatus Romæ à XXIII. Cardinalibus die obitus Cæleſtini III. papæ, 6. Idus Ianuarij, coronatus die Cathedræ S. Petri 8. Kal. Martij, Ordinationibus multis per diuerſos menſes factis, cardinales creauit 33. epiſcopos 8. presbyteros XII. & diaconos XIV. Obijt Peruſiæ 17. Auguſti, anno 1216. ibique in cathedrali eccleſia ſancti Laurentij ſepultus. Vacauit ſed. diem	0	0	1
1215		Sancta, magna, & vniuerſalis ſynhodus Lateranenſis pro reformatione Eccleſiæ celebrata prælatorum circiter mille			
1216	179	Honorius III. Romanus, Cencius Sabellus Aimerici filius, ex canonico ſanctæ Mariæ maioris, diaconus Cardinalis ſanctæ Luciæ in Orthea, & camerarius S. R. E. à Cæleſtino III. factus, poſt presbyter tt. ſanctorum Ioannis & Pauli ab Innocentio III. ordinatus, Imp. Cæſ. Friderico II. Auguſto, ſedit annos	10	8	0
		Creatus Peruſiæ à XII. cardinalibus, 15. Kalend. Auguſti, ibidem 9. Kalend. die Dominico coronatus. Ordinationibus quinque menſibus Decembri, & alijs factis, cardinales creauit 12. epiſcopos V. presbyteros V. & diaconos II. Obijt Romæ 15. Kalend. Aprilis nocte ſequenti, feria VII. hebdomadæ quintæ quadrageſimæ, anno 1227. ſepultus ante aram Præſepis in baſilica ſanctæ Mariæ maioris. Vacauit ſedes diem	0	0	1
1227	180	Gregorius IX. Anagninus, Vgolinus ex comitibus Signæ, ex diacono cardinale ſancti Euſtathij epiſcopus Oſtienſis, & Veliternus, ab Innocentio III. factus, Imp. Friderico II. cæſ. ſedit annos	14	5	3
		creatus Romæ prope Septizonium in diaconia S. Luciæ in Septiſolio ab XIIX. cardinalibus 13. Kalend. Aprilis die ſabbati, conſecratus ibidem die Dominico poſtridie die ſancti Benedicti, coronatus ad ſanctum Petrum 5 Kalend. Aprilis die Paſchæ. Ordinationibus quattuor menſibus Decembri, & Septembri factis, cardinales XI. creauit, epiſcopos V. presbyteros II. & diaconos IV. Obijt Romæ XI. Kal. Sept. anno 1241. ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſedes dies.	0	0	30
1241	181	Cæleſtinus IV. Mediolanenſis, Gaufridus caſtellio ex presbytero tt. ſancti Marci epiſcopus cardinalis Sabinus à Gregorio IX. factus, ſedit dies	0	0	17
		Creatus Romæ ab XI. cardinalibus, X. Kal. Octobris, non coronatus. Obijt Romæ 8. Idus Octobris, anno 1241. ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit eo mortuo Rom. ſedes annum	1	8	15
1243	182	Innocentius IV. Genuenſis Ligur, Imibaldus de Fliſco, ex Louaniæ comitibus, Othoboni filius, ex Vicecancellario S. R. E. & auditore litterarum contradictarum, presbyter cardinalis tt. ſancti Laurentij in Lucina à Gregorio IX. factus, primus presbyterorum, Imp. Fride-			

Anno Chriſti.	Num. Pontif.		Anni.	Menſes.	Dies.
		rico 2. Auguſto, Chunrado IV. Henrico VII. & Guilhelmo, Cæſaribus ſedit annos.	11	5	14
		Creatus Anagninæ à IX. Cardinalibus, 8. Kal. Iulij, ibique conſecratus IV. Kal. Iulij. Ordinationibus quatuor menſe Decembri factis, Cardinales creauit XX. epiſcopos 7. presbyteros 7. & diaconos 6. Obijt Neapoli 7. Idus Decembris, anno 1254. ibidem in Cathedrali eccleſia ſepultus. Vacauit ſedes dies.	0	0	13
1244		Sancta & vniuerſalis Synhodus Lugdunenſis contra Imp. Fridericum 2. congregata.			
1254	183	Alexander IV. Anagninus, Rainaldus ex comitibus Signiæ Gerardi Retraentis, aliàs Philippi filius, ex diacono ſancti Euſtachij epiſcopus Cardinalis Oſtienſis, & Veliternus à Gregorio IX. factus prior epiſcoporũ, ſedit Guilhelmo Ricardo & Alphonſo Cæſaribus annos.	6	5	5
		Creatus Neapoli ab XI. Cardinalibus, XII. Kal. Ian. Coronatus 8. Kal. Ianua. die natalis Domini. Obijt Viterbij 8. Kal. Iunij ibidem in cathedrali eccleſia ſancti Laurentij ſepultus, anno 1261. Vac. ſed. menſ.	0	5	3
1261	184	Vrbanus 4. Trecenſis Campanus Gallus, Iacobus Pãtaleo Patriarcha Hieroſolymitanus ſedit in interregno Ricardo, & Alfonſo Cæſaribus annos.	3	1	4
		Creatus extra collegium Cardinaliũ Viterbij, 4. Kal. Septemb. ab VIII. cardinalibus, coronatus prid. Non. Septembris. Ordinationibus duabus menſe Decembri factis, creauit Cardinales 14. epiſcopos III. presbyteros VI. & diaconos V. Obijt Peruſiæ VI. Nonas Octobris, anno Domini 1264. ſepultus ibidem in cathedrali. Vacauit ſedes menſes.	0	4	2
1265	185	Clemens IV. Narbonenſis Gallus Guido Groſſus Fulcodij filius de villa ſancti Ægidij ex epiſcopo Podienſe, archiepiſcopus Narbonenſis, & deinde epiſcopus Cardinalis Labinus ab Vrbano IV. factus, ſedit Ricardo & Alfonſo cæſaribus ann.	3	9	25
		Creatus abſens Peruſiæ per compromiſſum præſentibus XX. cardinalibus Nonis Februarij, erat enim legatus in Anglia, coronatus Viterbij die cathedræ ſancti Petri, VIII. Kal. Martij anno 1266. Obijt Viterbij III. Kal. Decemb. anno 1298. ſepultus in eccleſia Prædicatorum ſanctæ Mariæ ad gradus. Vacauit ſedes annos	2	9	5
1271	186	Gregorius X. Placentinus Thealdus Vicecomes, archidiaconus Leodienſis, Cæſare Rodulfo, ſedit annos	4	4	10
		Creatus Viterbij abſens trans mare in Syria extra collegium cardinalium, Kal. Septembris per compromiſſum in ſex cardinales factum, præſentibus cardinalibus XVII. conſecratus Romæ VI. kal. April. anno 1272. Ordinationem vnam menſe Iunio V. epiſcoporum cardinalium fecit. Obijt Arretij in Tuſcia IV. Idus Ianuarij, anno 1276. ibidem in cathedrali eccleſia ſepultus. Vacauit ſedes dies.	0	0	10

Sancta

Anni Chriſti.	Num. Pontific.		Anni.	Menſes.	Dies.
1374		Sancta & vniuerſalis ſynhodus Lugdunenſis ſecunda pro recuperatione terræ ſanctæ coacta			
1274	187	Innocentius 5. Burgundus Magiſter, frater Petrus Tarentaſienſis ordinis Prædicatorum ex archiepiſcopo Lugdunenſe, epiſcopus cardinalis Oſtienſis, & Teliternus, S.R.E. maior pœnitentiarius à Gregorio 10. factus, cæſare Rudolpho, ſedit menſes	0	5	2
		Creatus Aretij 12. Kal. Februar. à cardinalibus 11. coronatus Romæ die cathedræ ſancti Petri 18. Kal. Martij. Obijt Romæ 10. Kal. Iulij, anno 1276. Laterani ſepultus. Vacauit ſedes dies	0	0	19
1276	188	Hadrianus 5. Genuenſis Ligur, Othobonus Fliſcus ex Lauaniæ comitibus, Thediſij Innocentij 4. fratris filius cardinalis ſancti Hadriani à patruo factus, ſedit menſ. diaconus	0	1	7
		Creatus Romæ à 10. cardinalibus in Palatio Lateranenſi 4. Idus Iulij, non conſecratus. Obijt Viterbij 15. Kal. Septemb. ſepultus ibidem ad Minorem eccleſiam ſancti Franciſci. Vacauit ſedes dies	0	0	25
127	189	Ioannes 20. dictus 21. Vlyxiponenſis Luſitanus, Hiſpanus, Magiſter Ioannes Petrus Iuliani epiſcopus cardinalis Tuſculanus à Gregorio x. factus, cæſare Rodulpho ſed. menſ.	0	8	8
		Creatus Viterbij à 9. cardinalibus, Idib. Septemb. coronatus ibidem 12. Kal. Octob. Obijt Viterbij 13. Kal. Iunij, anno 1277. ibidem in cathedrali eccleſia ſepultus. Vacauit ſedes menſes	0	6	4
1277	190	Nicolaus 3. Romanus, Ioannes Caietanus Vrſinus primus diaconus cardinalis ſancti Nicolai in carcere Tulliano ab Innocētio 4. factus, ſedit Cæſ. Rodulpho annos	2	8	29
		Creatus Viterbij à 6. Cardinalibus, 7. Kal. Decemb. coronatus Romæ 8. Kal. Ianuar. Ordinatione vna menſe Martio facta, 9. cardinales creauit, epiſcopos 5. presbyteros 2. & diaconos 2. Obijt in caſtello Sariano Viterbienſis diœceſis 11. Kal. Septemb. anno 1280. ſepultus Romæ ad ſanctum Petrum. Vacauit ſedes menſes	0	6	0
1821	191	Martinus 11. dictus 4. Turonenſis, Gallus, Simon de Bria campaniæ Turonenſis diœceſis, presbyter cardinalis tt. ſanctæ Cæciliæ ab Vrbano 4. factus. cæſare Rodulfo ſedit annos	4	1	7
		Creatus Viterbij à x. cardinalibus 8. Kalend. Martij, coronatus Vrbeueteri x. Kal. Aprilis. Ordinationem vnam menſe Martio fecit cardinalium 7. epiſcopi vnius, presbyterorum 5. & diaconi vnius. Obijt Peruſiæ 4. Kal. April. anno 1285. ſepultus in eccleſia cathedrali Peruſina. Vacauit ſedes dies	2	0	4
1285	192	Honorius 4. Romanus, Iacobus Sabellus Lucæ filius primus, diaconus cardinalis ſanctæ Mariæ in coſmedin ab Vrbano 4. factus, Cæſare Rodolfo ſedit annos	0	0	
		Creatus Peruſiæ à 17. cardinalibus Nonas Apri-			

Anno. Chriſti.	Num. Pontif.		Anni.	Menſes.	Dies.
		lis, coronatus Romæ apud ſanctum Petrum 17.Kal.Maij epiſcopum cardinalem vnum creauit menſe Decembris. Obijt Rom.3.Non.Aprilis apud ſanctam Sabinam, anno 1287. ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſedes menſes	0	10	18
1288	193	Nicolaus 4.Aſculanus M. Frater Hieronymus ex miniſtro generali ordinis Minorum presbyter cardinalis tt. ſanctæ Pudentianæ à Nicolao 3. & epiſcopus Prænestinus à Martino 4.factus, Rodulpho & Adolpho cæſaribus, ſedit annos	4	1	14
		Creatus Romæ ab 8.cardinalibus 8.Kal.Mar.coronatus 6.Kal.Martij. Ordinatione vna menſe Maio facta, cardinales 6.creauit, epiſcopos duos, presbyteros duos, & diaconos duos. Obijt Romæ prid.Nonas Aprilis, anno 1292.ſepultus ad ſanctam Mariam maiorem. Vacauit ſedes annos	2	3	2
1294	194	Cæleſtinus V. Eſernienſis, frater Petrus de Murone Anglerij filius Sulmonenſis diœceſis, abbas ſui monaſterij, cæſare Adolpho ſedit menſ.	0	5	7
		Creatus Peruſiæ ab 11. cardinalibus Nonis Iulij abſens extra collegiũ, conſecratus Aquilæ 4.Kal.Septemb. Ordinatione vna menſe Septembri facta, 12. cardinales creauit, epiſcopos 2.presbyteros 7.& diaconus 3.ſponte abdicauit eodem anno Neapoli, Idibus Decemb. Obijt biennio pòſt in cuſtodia in arce Fumonis 14. Kal.Iunij, anno 1296.ſepultus in Monaſterio ſancti Antonij de Ferentino ante aram maximam. Inter ſanctos relatus eſt.3. Non.Maij Auenione à Clemente v.Vac.eo abdicante ſedes Rom.dies	0	0	10
1294	195	Bonifacius 8. Anagninus Hernicus, Benedictus Caietanus Liutfredi filius ex Hiſpania oriundus ex diacono cardinale ſancti Nicolai in carcere Tulliano à Martino 4.facto, presbyter tituli ſanctorum Silueſtri, & Martini à Nicolao 4.ordinatus, Adulpho & Alberto cæſaribus, ſedit annos	8	9	18
		Creatus Neapoli in arce noua à 21.cardinalibus 9.Kal. Ianuarij, coronatus Romæ 17.Kal.Februarij.Ordinationibus 4.menſibus Martio, & Decembri factis, cardinales creauit 15. epiſcopos 6. presbyteros 3. & diaconos 6. Obijt Romæ 5.Idus Octobris, ſepultus ad S.Petrum anno Domini 1303.Vacauit ſedes dies	0	0	10
1300		Hic pontifex ſolemnem annum Iobileum centeſimum inſtituit primumq́ue celebrauit.			
1303	196	Benedictus 9.dictus 11.Taruiſinus, Magiſter frater Nicolaus Bocaſinus ordinis Prædicatorum ex magiſtro generali, presbyteri cardinalis tt.ſanctæ Sabinæ pòſt epiſcopus Oſtienſis, & Veliternus à Bonifacio 8. factus cæſare Alberto, ſedit menſes	0	8	6
		Creatus Romæ à 22.Cardinalibus, 11.Kalend.Nouembris, coronatus 6. Kalend. Nouembris. Ordinationibus			

duabus

Digitized by Google

Anni, Chriſti	Num. Pontific	ROMANI. 45	Anni	Menſes	Dies
		duabus menſibus Decembri & Martio factis, tres Cardinales creauit, epiſcopum vnum, presbyteros II. Obijt Peruſiæ die Martis hora IX. Nonis Iulij, anno 1304. ſepultus ibidem ad Prædicatores. Vacauit ſed. menſ.	0	10	28
1305	197	Clemens V. Burdegalenſis Vaſco Gallus, Raimundus Gothus Bertrandi filius ex oppido Mihandrau diœceſis Burdegalenſis, ex epiſcopo Conuennarum archiepiſcopus eiuſdem Vrbis à Bonifacio VIII. factus, Cæſaribus Alberto & Henrico VII. ſedit annos	8	10	16
		Creatus Peruſiæ abſens à XXI. Cardinalibus extra collegium Nonis Iunij, coronatus Lugduni in eccleſia ſancti Iuſti 3. Idus Nouembr. Ordinationibus 3. menſe Decembri factis, creauit Cardinales 24. epiſcopos 8. presbyteros X. & diaconos VI. Obijt in Roca Maula ſupra amnem Rhodanum oppido ſito in Prouincia, 12. Kal. Maij, anno 1314. ſepultus in Vaſconia in eccleſia B. Mariæ de Vreſta Vaſconenſis diœceſis villula ignobili, ob deuotionem, quam ad eum locum habuerat. Vacauit ſedes annos	1	3	17
1311		Sancta vniuerſalis ſynhodus Viennenſis pro reformatione eccleſiæ habita.			
1316	198	Ioannes XXI. dictus XXII. Caturcenſis Gallus, Iacobus de Oſſa Arnaldi filius Forudienſis Caturcenſis diœceſis, epiſcopus Cardinalis Portuenſis, & ſanctæ Rufinæ à Cleméte V. factus, ſedit Hludouico IV. Bauaro Cæſ. ann.	18	3	28
		Creatus Lugduni in monaſterio Prædicatorum 7. Idus Auguſti à 22. Cardinalibus coronatus ibidem Nonis Septembris. Ordinationibus quinque menſibus Decembri, & Iunio factis, Cardinales creauit 27. epiſcopos 8. presbyteros 14. diaconos 5. Obijt Auinione pridie Nonas Decembris, anno 1334. ſepultus ibidem in cathedrali ſanctæ Mariæ de Donis. Vacauit ſedes dies	0	0	15
1327	34	*Nicolaus V. Reatinus, Frater Petrus Reinalutij de Corbario, Reatina diœceſis, ordinis fratrum Minorum, in ſchiſmate contra Ioannem XXII. auctore Ludouico Bauaro, creatus ſedit annos*	3	3	14
		Creatus, & coronatus Romæ IV. Idus Maij. Ordinationibus duabus menſibus Maio, & Ianuario factis, Cardinales VIII. creauit, epiſcopum vnum, presbyteros V. diacones II. Coactus abdicauit Auenione 8. Kalend. Septemb. anno 1330. Ibid. obijt, ad Minores ſepultus.			
1327		*Schiſma in Romana eccleſia XXVIII.*			
1334	199	Benedictus X. dictus XII. Toloſanus Gallus, Frater Iacobus Fornenus de Sauarduno, Appamiarum diœceſis, prouinciæ Toloſanæ monachus Ciſtercienſis, Theologus, abbas Fontis frigidi, epiſcopus Mirapiſienſis, preſbyter Cardinalis tt. ſanctæ Priſcæ à Ioãne XXII. factus, Ludouico Bauaro Imp. ſedit annos	7	4	6
		Creatus Auenione apud Prædicatores à 23. Cardinalibus 13. Kalend. Ianuarii, coronatus ibidem die Dominico, 3. Nonas Ianuar. Ordinatione vna menſe Decemb			

Anni Christi.	Num. Pontific	46 PONTIFICES	Anni	Menſes	Dies.
		facta, V I.presbyteros Cardinales creauit. Obijt Auenione 7.Kal.Maij,anno 1341.ſepultus in cathedrali. Vacauit ſedes dies	0	0	11
1324	200	Clemens V I.Lemouienſis Gallus,Frater Petrus Mōſtrius Rogerij filius Malmonte,Lemouicenſis diœceſis, monachus monaſterij Caſæde Elmomontanæ diœceſis, Theologus,abbas Fiſcanenſis, ex archiepiſcopo Arelatenſe,Senonenſis,pòſt Rothomagenſis, presbyter cardinalis tt.ſanctorum Nerei & Archilei à Benedicto XII. factus, Imp.Cæſſ.Ludouico Bauaro,&.Carolo IV. Auguſto,ſedit annos	10	0	7
		Creatus Auenione in monaſterio Prædicatorum à XXI.Cardinalibus Non. Maij, coronatus ibidē 14.Kal. Iunij,die Pentecoſtes.Ordinationibus quattuor menſibus Septembri, Maio, & Decembri factis, Cardinales XXV.creauit,epiſcopos II.presbyteros XVI. & diaconos VII.Obijt Auenione 8. Idus Decembri, anno.1352.ſepultus in monaſterio Caſædei.Vac.ſed.dies	0	0	11
1350		Hic pontifex annum Iobileum quinquageſimum iterum celebrauit.			
1352	201	Innocentius V I. Lemouicenſis Gallus, Stephanus Alberti, epiſcopus Claromontanus, ex presbytero tt. ſāctorū Ioannis,& Pauli epiſcopus Cardinalis Oſtienſis, & Veliternus,& maior pœnitentiarius à Clemente V I.factus, Carolo I V. Auguſto,ſedit annos	9	8	26
1118		Creatus Auenione 15.Kal.Ianuarij à 24. Cardinalibus,coronatus ibidem in cathedrali 3.Kal. Ianuar. Ordinationibus tribus,menſ.Martio,Septemb.& Decemb. factis, Cardinales creauit XV.epiſcopum vnum,presbyteros XI & diaconos 3.Obijt Auenione pridie Idus Septemb.hora 9.id eſt, ſexta noctis ſequentis, anno 1362. ſepultus in cathedrali Auenionenſi. Vac.ſed.dies	8	0	14
1362	202	Vrbanus V.Mimmatenſis Gallus,frater Guillelmus de Griſaco,Grimaldi filius,Mimmatenſis diœceſis,monachus,& abbas ſancti Victoris Maſſiliæ, Carolo III. Aug.ſed.annos	0	2	23
		Creatus Auenione 5.Kal.Octobr.à XX. Cardinalibus abſens extra collegium nuncius apoſtolicæ ſedis in Italia ad Vicecomites. Coronatus Auenione in cathedrali 8.Id.Nouemb.Ordinationibus quatuor menſibus Maio, Iunio,& Septembri factis,Cardinales creauit 14. epiſcopos 3.& presbyteros XI.Obijt Auenione ætatis anno 61.Chriſti 1370.14.Kal.Ianuarij,circa horam 9. ſepultus Auenione in cathedrali deinde anno,1372.tranſlatus ad eccleſias ſancti Victoris Maſſilienſis, Non. Iunij. Vac.ſed.dies	0	0	11
1370	203	Gregorius XI. Lemouicenſis Gallus, Petrus comes Belliſortis,primus diaconus Cardinalis ſanctæ Mariæ, nouæ à Clemente V I.patruo ſuo factus,Carolo I V.Auguſto,ſedit annos	7	2	29

Crea-

Anni. Chriſti	Num. Pontific	ROMANI. 47	Anni.	Menſes	Dies.
		Creatus Auenione 3. Kal. Ianuar. à 17. Cardinalibus, coronatus in cathedrali, Epiphaniæ ann. 1371. die 8. Id, Ianuarij. ordinationibus duabus, menſibus Iunio & Decembri factis, Cardinales creauit 22. epiſcopum vnum, presbyteros XVI. & diaconos V. Obijt Romæ circa horam ſecundam noctis 6. Kalend. Aprilis anno 1378. ſepultus in diaconia ſanctæ Mariæ nouæ. Vacauit ſedes dies	0	0	12
1378		Menſes	0	5	22
1389	35	Clemens 7. Gebennenſis Gallus Robertus, ex comitibus Gebennenſibus .... filius, epiſcopus Cameracenſis, presbyter Cardinalis Baſilica ſanctorum 12. apoſtolorum à Gregorio II. factus, ſedit Auenione in ſchiſmate contra Vrbanum 6. Venceslao Cæſare annos	15	11	28
		Creatus Fundis in Campania in ſchiſmate à 15. Cardinalibus 13. Kal Octob. meridie, poſtridie publicatus, ibidem coronatus pridie Kal. Nouemb. Ordinationibus 13. menſibus Ianuario, Aprili, Maio, Iulio, Octobri, Nouembri, & Decemb. factis, Cardinales 24. creauit, epiſcopos 4. presbyteros 27. diaconos 3. Obijt Auenione 16. Kal. Octob. hora inter nonam & decimam manè, anno 1394. ſepultus in eccleſia Caleſtinorum ad ponte Sergia. Vac ſedes dies	0	0	11
1394	36	Benedictus II. dictus 13. Arrago Hiſpanus, Petrus de Luna, diaconus Cardinalis ſancta Maria in Coſmedin à Gregorio II. factus, Venceslao, Roberto, & Sigiſmundo Cæſaribus poſt Clementem 7. in ſchiſmate, ſedit annos plus min.	30	0	0
		Creatus in ſchiſmate Auenione à 20. Cardinalibus 4. Kal. Octob. ibidem coronatus 5. Idus Octob. Ordinationibus 6. menſibus Septembri, & Decemb. factis, Cardinales creauit 27. epiſcopum I. presbyteros 10. & diaconos 16.			
		Bis pontificatu priuatus, primùm in Concilio Piſano de Mercurij Nonis Iun. ann. 1409. pontificatus 14. menſe 8 die 9. Iterum in concilio Conſtantienſi ſeſſione 38. die 7. Kal. Aug. anno 1417. pontificatus 22 menſe 9. die 26. Non paruit. Obijt Paniſcola in Hiſpania :::: Kal. Octob anno 1424 ibiq; ſepultus In eius locum in ſchiſmate auctore Rege Arragonum Alfonſo. factus eſt contra Martinum 5.	4	....	....
1424	37	Clemens 8. Hiſpanus, Egidius. Munionis canonicus Barchinonenſis, qui in ſchiſmate ſedit annos plus minus			
		Creatus Paniſcola in Arragonia eoctus, abdicauit anno 1428 factusq; eſt à Martino 5. epiſcopus Maioricenſis			
1378 1378	204	Schiſma omnium peſſimum, & diuturnius in eccleſia Romana 29. quod quinquaginta annos perdurauit.			
		Vrbanus VI. Neapolitanus, Bartholomæus Prignanus, regens cancellariæ apoſtolicæ in abſentia Vicecancellarij ex archiepiſcopo Acheruntino, Barenſis à Gregorio 11. factus, Venceſlao Aug. ſedit in ſchiſmate annos	1	6	7
		Creatus extra collegium cardinalium annorum 60. à 16. Cardinalibus die Veneris 5. Idus Aprilis Romæ, coronatus ante gradus S. Petri die Paſchæ 14. Kal. Maij. Ordinationibus quatuor menſibus Ianuario, Septemb. & Decemb. factis, Cardinales creauit 54. epiſcopos IV.			

preſ-

Anni Chriſti.	Num. Pontific	PONTIFICES	Anni	Menſes	Dies.
		presbyteros 36.diaconos 14. Obijt Romæ die Veneris,			
		Idibus Octob.anno 1389.vixit annos 72. ſepultus in ba-			
1389		ſilica ſancti Petri.Vacauit ſedes dies	0	0	17
1598	105	Hic pontifex annum Iubilæum XXXVI. inſtituit.			
		Bonifacius IX.Neapolitanus, Petrus vel Perinus To-			
		macellus,ex diacono ſancti Georgij in Velabro pres			
		byter Cardinalis tt.ſanctæ Anaſtaſiæ ab Vrbano VI.fa-			
		ctus Venceſlao,& Roberto Cæſ.ſedit annos	14	11	0
		Creatus Romæ die Martis, IV. Nonas Nouembris			
		à XIII. cardinalibus, annorum XLV. coronatus apud			
		ſanctum Petrum 3. Idus Nouembris. Ordinationibus			
		duabus menſibus Ianuario & Decembri factis, cardi-			
		nales 6.nouos creauit, epiſcopum I. presbyteros IV.&			
		diaconum I.Obijt Romæ Kalend.Octob.anno 1404.æ-			
		tatis ſepultus ad S.Petrum, Vac.ſedes dies.	0	0	15
1390		Hic pontifex annum Iobileum tertiò celebrauit, ab			
		Vrbano 6.indictum.			
1400		Hic pontifex annum Iobileum quartò more veteri			
		celebrauit.			
1404	206	Innocentius 7.Sulmonenſis Pelignus, Coſmatus Me-			
		lioratus,diœceſis Valuẽſis in Aprutio ex archiepiſcopo			
		Rauennate,&epiſcopo Bononienſe presbyter Cardina-			
		lis,tt.ſanctæ Crucis in Hieruſalem,& S.R.E. Camera-			
		rius à Bonifacio 9.factus, Roberto Cæſare ſed.annos	0	0	21
867		Creatus Romæ à 7.Cardinalibus 16.Kalend.Nouemb.			
		coronatus apud S.Petrum,4.Non.Nouemb.Ordinatio-			
		ne vna menſe Iunio facta, II.creauit Cardinales, pres-			
		byteros 8.& diaconos 3.Obijt Romæ 8. Idus Nouemb.			
		anno 1406.ætatis :::: ſepultus in baſilica S. Petri. Vac.			
		ſedes dies	0	0	23
1406	207	Gregorius 12.Venetus, Anglus Corratio,ex patriar-			
		cha Conſtantinopolitano presbyter cardinalis tt.ſan-			
		cti Marci ab Innocentio 7.factus, Roberto & Sigiſmun-			
		do Aug.ſedit annos	8	7	5
		Creatus Romæ à 13.cardinalibus prid. Kal.Decemb.			
		annorum xxc.coronatus ad S. Petrum Nonis Decemb.			
		Ordinationibus duabus menſibus Iunio & Septemb.			
		factis, cardinales creauit 13.epiſcopum 1. presbyteros			
		10.& diaconos 11.Pontificatu priuatus in concilio Piſa			
		no cum Benedicto 13.die Mercurij.Non.Iunij,ann.1409.			
		papatus verò 2. menſe 6.die 6.Non paruit.Spontè abdi-			
		cauit in Concilio Conſtãtienſi abſens per legatos ſuos			
		die Iouis ſeſſione 14.4.Non. Iunij,ann. 1415. Obijt Car-			
		dinalis epiſcopus biennio pòſt anno 1417. paulo ante			
		Martini 5.electionem annorum xc.in Piceno, ſepultus			
		Recaneti in Eccleſia cathedrali.Vacauit ſed. poſt eius			
1408		n concilio Piſano depoſitionem dies	0	0	10
		Sancta ſynhodus Piſana pro tollendo ſchiſmata con-			
		gregata			

Anni. Christi	Num. Pontific		Anni.	Menses	Dies.
1409	208	Alexander 5. Cretenſis, Frater Petrus Philargi ordinis Minorum, Theologus, ex archiepiſcopo Mediolanenſe presbyter Cardinalis Baſilicæ ſanctorum 12. Apoſtolorum ab Innocentio 7. factus, Roberto Cæſare, ſed. menſ.	0	10	8
		Creatus in concilio Piſano à 23. Cardinalibus vtriuſque obedientiæ, Gregorio 12. & Benedicto 13. priuatis, 6. Kal. Iul. annorum lxx. coronatus ibidem in eccleſia cathedrali Nonis Iul. die Dominico, Presbyterum vnũ Cardinale ex diacono fecit. Obijt Bononiæ 5. Nonas Maij, die Sabbati nocte ſequenti, hora 5. anno 1410. ætatis lxxj. ſepultus ibidem ad Minorũ eccleſiam. Vacauit ſedes dies	0	0	13
1410	209	Ioannes 22. dictus 23. Neapolitanus, Baltaſar Coſſa, diaconus Cardinalis S. Euſtachij, & Bononiæ legatus à Bonifacio 9. factus. Sigiſmundo Auguſto, ſedit annos	5	0	15
		Creatus Bononiæ die Sabbati 16. Kal. Iunij, hora 11. à 16 Cardinalibus, ibidem in cathedrali coronatus 8. Kal. Iunij. Ordinationibus tribus menſibus Aprili, Iunio, & Septembri factis, Cardinales fecit 16. presbyteros 13. diaconos 3. In Concilio Conſtantienſi 4. Kal. Iunij, die Mercurij, ſeſſione 12. depoſitus. Ipſe prid. Kal. Iunij die Veneris in oppido Schafuſia conſenſit. Vac. ſed. ann.	2	5	10
		Obijt Florentiæ epiſcopus Cardinalis Tuſculanus, & diaconus 11. Kal. Ianuar. anno 1419. ſepultus in baptiſterio S. Ioannis.			
1414		Sancta & vniuerſalis ſynhodus Conſtantienſis, pro tollendo ſchiſmate congregata, triennio durauit			
1417	210	Martinus 3. dictus 5. Romanus, Oddo Columna, Agapeti filius, Domicellus Romanus, diaconus Cardinalis S. Georgij in Velabro ab Innocentio 7. factus, Sigiſmũdo Cæſare ſedit, ſublato in ſchiſmate. ann.	13	3	10
		Natus anno 1368. creatus in concilio generali Conſtantienſi à cardinalibus 22. & 30. electoribus, ex ordinatione ſelectis, manè diei 3. Idus Nouembris, coronatus ibidem cathedralem eccleſiam xi. Kalend. Decemb. Ordinationibus tribus menſibus Iunio, & Nouembri factis, cardinales creauit 17. epiſcopum 1. presbyteros 11. diaconos v. Obijt ex apoplexia Romæ x. Kal. Martij. manè crepuſculo diei, anno 1431. ætatis 63. ſepultus in baſilica Lateranenſi ante capita Apoſtolorum. Vacauit ſedes dies	0	0	10
1423		Hic pontifex annum Iobilæum quinto celebratur.			
1431	211	Eugenius 4. Venetus D. Gabriel Condelmerius Angeli filius, canonicus, cæleſtini coloris ordinis S. Georgij in alga Venetiarum, epiſcopus Senenſis, presbyter Cardinalis tt. S. Clementis à Gregorio 12. factus? Sigiſmundo, Alberto, & Friderico 3. Auguſtis, ſedit annos	15	11	12
		Natus Venetijs, anno 1383. Creatus Romæ in mona-			

Anni Chriſti.	Num. Pontific	50 PONTIFICES	Anni	Menſes	Dies.
		rio Prædicatorum ad Mineruam a 13. Cardinalibus, die Sabbati, 5. Nonas Martij, hora 21. coronatus ad ſanctum Petrum 5. Idus Martij à Cardinale ſanctorum quattuor. Ordinationibus 6. menſibus Iulio, Auguſto, Septembri, & Decembri factis, Cardinales creauit 27. epiſcopos 2. presbyteros 22. & diaconos 3. Obijt Romæ 7. Kal. Martij. die Iouis hora 8. noctis præcedentis, alias duabus ante lucem horis, anno 1447. ætatis 64. ſepultus ad S. Petrum ante oſtium ſacrarij. Vacauit ſedes dies	0	0	10
1431		Sancta ſynhodus Baſileenſis pro reformatione eccleſiaſtica congregata, durauit annos 12.			
1438		Sancta & vniuerſalis ſynhodus Ferrariæ congregata, Florentia finita, pro erroribus Græcorum tollendis, durauit annum			
439	38	*Felix 4. dictus 5. Allebrox, Æmadeus olim dux Sabaudiæ, tunc verò Decanus militum Ieſu monaſterij S. Maurity ordinis S. Aug in ſolitudine Ripalia Gebennenſis diœceſis, Friderico 3 Auguſt. in ſchiſmate ſedit annos*	9	5	....
		Creatus abſens ad ſuum Monaſterium Non. Nouemb. in cõſilio Baſileenſi, Cardinale vno electoribus 32. eligentibus, electio ſeſſione 39 15 Kal. Decemb confirmata. Coronatus anno ſequẽti MCDXL Baſilea 9. Kal. Auguſti Ordinationibus quatuor menſibus Aprili. Septembri, & Decembri factis, Cardinales 23. creauit. presbyteros 22. & diaconum vnum. Abdicauit .... Kal. May. anno 1449 Eius abdicatio Romæ audita eſt 23. April. die. Obijt epiſcopus Cardinalis Sabinus, Lauſanæ aliquot annis pòſt, ibiq; ſepultus			
1439		*Schiſma in Eccleſia Romana XXX.*			
1447	211	Nicolaus 5. Sergianenſis Lunenſis, diœceſis, Thomas Lucanus Bartholomæi medici filius; artium, & Theologiæ doctor, ex epiſcopo Bononienſi presbyter Cardinalis tt. S. Suſannæ, ab Eugenio 4. factus, Imp. Cæſare Friderico 3. Aug. ſed. annos	8	0	19
		Creatus Romæ à 17. Cardinalibus prid. Non. Martij. die Lunæ hora tertiarum in monaſterio Prædicatorum ad Mineruam, coronatus ad S. Petrum 14. Kal. April. Ordinationibus tribus Menſibus Martio, & Decembri factis, Cardinales creauit 11. epiſcopum 1. presbyteros 10. Obijt Romæ 9. Kal. Aprilis hora inter 5. & 6. noctis ſequentis, ann. 1455. Sepultus in baſilica S. Petri. Vacauit ſedes dies	0	0	14
1550	213	Hic Pontifex annum Iobilæum ſextò celebrauit.			
1455		Caliſtus 3. Valentinus Hiſpanus Alfonſis Borgia ex caſtello Satiua Valentinæ diœceſeos Ioannis filius ex epiſcopo Valentino presbyter Cardinalis tt. ſanctorum 4. coronatorum ab Eugenio 4. factus Imp. Cæſare Friderico 3. Auguſto, ſedit annos			
		Natus anno 1378. creatus Romæ à 14. Cardinalibus 6. Idus April. die Martis Paſchalis hora diei 6. co-			

rona-

Anni. Chriſti	Num. Pontific	ROMANI.	Ann.	Menſes	Dies.
		ronatus ad S. Petrum Kalend. Maij, Ordinationibus duabus menſibus Sept, & Decemb. factis, creauit cardinales 9. presbyteros 7. & diaconos 2. Obijt Romæ 1458. 8. Idus Aug. ſepultus in ſacrario S. Petri. Vixit ann.xxc. Vacauit ſedes dies	0	17	12.
1458	214	Pius 2. Senenſis, Aeneas Siluius Picolhomineus Siluij filius, ex epiſcopo Senenſi, diaconus cardinalis S. Euſtachij, pòſt presbyter tt. S. Sabinæ à Caliſto 3. factus, Imp. Frederico 3 ſedit annos	5	11	27
		Natus Corſiniani in Tuſcia 14. Kalend. Nouemb. ann. 1405. creatus Romæ 14. Kal. Septemb. hora tertiarum, die ſabbati à 17. cardinalibus, coronatus 3. Nonas Septemb. ad S. Petrum. Ordinationibus tribus, menſibus Martio, Maio, & Decembri factis, cardinales 13. creauit, presbyteros 11. diaconos 2. Obijt Anconæ in Piceno 19. Kal. Septembris, hora inter ſecundam & tertiam noctis ſequentis, die aſſumptionis, anno 1464. Vixit annos 58. menſes 9. & dies 27. Cadauer ſepultum Romæ in Baſilica S. Petri prope aram diuorum Andreæ, & Gregorij. Vac. ſed. dies	0	0	16
1464	215	Paulus 2. Venetus Petrus Barbus Nicolai filius ex electo epiſcopo Vicetino, diaconus cardinalis S. Mariæ nouæ, poſt presbyter Cardinalis tt. S. Marci ab Eugenio 4. factus, Imperatore cæſare Friderico 3. Auguſto, ſedit annos	6	10	26
		Natus Venetijs 7. Kal. Martij, anno 1418. creatus Romæ à 19. cardinalibus ſero diei Iouis 3. Kal. Septembris, & poſtridie manè publicatus. Coronatus ad ſanctum Petrum 16. Kal. Octob. Ordinationibus 3. menſibus Septemb. & Nouemb. factis, cardinales creauit 11. presbyteros 8. diaconos 3. Obijt Romæ 8. Kal. Auguſti die veneris hora tertia noctis ſequentis morte repentina, anno 1471. Vixit annos 53. menſ. 5. dies 3. ſepultus ad S. Petrum. Vac. ſedes dies	0	0	14
1471	216	Xyſtus IV. Sauonenſis Ligur, frater Franciſcus de Ruuere, Leonardi filius ex ordinis Minorum generali miniſtro, presbyter cardinalis tt. S. Petri ad Vincula à Paulo 2. factus, Friderico 3. Imp. ſedit annos	13	0	4
		Natus Gellis Liguræ, in agri Sauonenſis pago, 12. Kal. Auguſti hora 18. anno 1414. creatur Romæ à 7. cardinalibus 5. Idus Auguſti, coronatus ad ſanctum Petrum 8. Kalendis Septembris. Ordinationibus 8. menſibus. Februario, Martio, Maio. Nouembri, & Decembri factis cardinales creauit 34. epiſcopum 1. presbyteros 27. diaconos 6. Obijt Romæ die veneris prid. Idus Auguſt. inter quartam, & quintam horam noctis ſequentis, anni 1484. Vixit annos 70. dies 22. horas 12. ſepultus ad S. Petrum Vacauit ſed. dies	0	0	16
1457		Hic pontifex annum Iobilæum ſeptimo celebrauit.			

Anni Christi.	Num. Pontific		Anni	Menſes	Dies.
1448	217	Innocentius 8. Genuenſis Ligur, Ioannes Baptiſta Cybo, Aaronis filius, ex Melfitenſe epiſcopo Datrius, presbyter cardinalis tt. S. Balbinæ, poſt S. Cæciliæ, deinde tt. S. Laurentij in Lucina à Xyſto IV. factus, Friderico III. Imp. ſedit annos	7	10	27
		Natus Genuæ anno 1432. creatus Romæ die Dominico, 4. Kal. Septembris, à XXIV. Cardinalibus hora 13. coronatus ad ſanctum Petrum pridie Idus Septembris. Ordinatione vna menſe Martio facta, creauit cardinales VIII. presbyteros V. diaconos III. Obijt Romæ 8. Kalend. Auguſti, die Mercurij, hora noctis ſequentis V. Vixit annos LX. ſepultus ad S. Petrum. Vacauit ſedes dies	0	0	16
1492	218	Alexander VI. Valentinus, Hiſpanus, Rodericus Borgia Iofredi filius, electus epiſcopus Valentinus ex diacono cardinale S. Nicolai in carcere Tullia à Caliſto III. facto epiſcopus cardinalis Albanus, demùm Portuenſis & S. Rufinæ à Xyſto IV. creatus, Vicecancellarius S. R. E. & decanus, Imperatore Cæſare Maximiliano Auguſto, ſedit annos	11	0	8
		Creatus Romæ 3. Idus Aug. à XXII. cardinalibus, coronatus ad S. Petrum 7. Kal. Septemb. Ordinationibus X. menſibus Ianuario, Februario, Martio, Maio, Auguſto, Septembri, & Decembri factis, cardinales creauit XL. III. presbyteros XXXI. diaconos XII. Obijt Romæ die Veneris 15. Kalend. Sept. hora XIIX. anno 1503. ſepultus in ſacrario S. Petri. Vac. ſed. menſ.	0		3
1500		Hic Pontifex annum Iobileum octanò celebrauit.			
1503	219	Pius III. Senenſis Tuſcus, Franciſcus Todeſchinus Picolhomineus Nannis & Laodemiæ Pij II. ſororis filius, ex electo archiepiſcopo Senenſi, primus diaconus cardinalis S. Euſtachij à Pio II. auunculo factus, Cæſare Maximiliano ſedit dies	0	0	26
		Natus Senis 7. Idus Maij, anno 1439. creatus Romæ die Veneris 10. Kal. Octob. hora 15. à XXXVI. Cardinalibus. coronatus die Dominico 8. Idus Octob. hora 20. Obijt Romæ 15. Kal. Nouembris media nocte præcedenti, id eſt, hora inter 6. & 8. diei Mercurij, anno 1503. Vixit annos LXIV. menſes V. dies X. ſepultus ad ſanctum Petrum prope auunculum Pium II. Vacauit ſed. dies	0	0	14
1503	220	Iulius II. Sauonenſis Ligur, Iulianus de Ruuere Raphaelis Xyſti IV. fratris filius, ex presbytero Cardinale tt. S. Petri ad Vincula epiſcopus Albanus, poſt Oſtienſis, & maior pœnitentiarius à Xyſto IV. factus, Imperatore Cæſare Maximiliano Auguſto, ſed. annos	0	3	21
		Natus in villa Albiciola, Sauonenſis diœceſis, anno 1443. creatus Romæ à XXXVII. Cardinalibus Kal. Nouembris, die Mercurij hora 16. coronatus 6. Kalend. Decembris die Dominico hora 22. Ordinationibus ſex,			

men-

Anno Chriſti.	Num. Pontif.		Anni.	Menſes.	Dies.
		menſibus Martio, Maio, Septembri, Nouembri, & Decembri factis, Cardinales creauit 27. epiſcopum vnum presbyteros 23. & diaconos 3. Obijt Romæ 9. Kal. Mar. die Lunæ hora inter x. & xi. præcedentis noctis, anno 1513. Vixit annos 70. ſepultus ad S. Petrum. Vacauit ſedes dies	0	0	18
1512		Sancta & vniuerſalis ſynhodus Lateranenſis Romæ, pro diſsidio eccleſiaſtico tollendo & reformatione eccleſiaſtica congregata, durauit annos v.			
1513	221	Leo x. Florentinus, Ioannes Medices Laurentij filius I. diaconus Cardinalis S. Mariæ in Dominica ab Innocentio VIII. factus, Imperatoribus cæſaribus Maximiliano & Carolo v. Auguſto, ſedit annos	8	8	20
		Natus Florentiæ 3. Idus Decembris, anno 1475. Creatus Romæ à XXIII. Cardinalibus, v. Idus Martij, die Veneris, prima noctis ſerpentis hora. Coronatus ad S. Petrum, 14. Kal. Aprilis Lateranum ſolemni pompa profectus eſt 3. Idus Aprilis. Ordinationibus octo menſibus Martio, Aprili, Iunio, Auguſto, Septembri, & Decembri fectis, Cardinales creauit XLII. presbyteros XXXIX. & diaconos XXII. Obijt Romæ die Lunæ, 4. Nonas Decemb. noctis præcedentis, hora 7. anno 1521. Vixit annos xlv. menſes xi. dies xxi. ſepultus ad S. Petrum, pòſt Mineruam translatus. Vacauit ſedes menſem	0	1	7
1522	222	Hadrianus VI. Traiectenſis Flander, vel Brabantinus, Florentij filius ex epiſcopo Derthesenſe presbyter Cardinalis tt. ſanctorum Ioannis & Pauli à Leone x. factus, Carolo v. Auguſto, ſedit annum	1	8	6
		Natus Traiecti inferioris Germaniæ vrbe, 6. Nonas Martij, anno 1459. Creatus abſens à XXXIX. Cardinalibus. Prorex enim Hiſpaniarum erat, die Iouis 5. Idus Ianuar. Vrbem ingreſſus 3. Kal. Septemb. die Dominico pridie Kal. Septemb. ad S. Petrum coronatus. Ordinatione vna menſe Septemb. facta, Cardinalem vnum creauit presbyterum. Obijt Romæ die Lunæ 18. Kal. Octobr. hora inter 18. & 19. anno 1523. Vixit annos lxiv. menſes VI. dies XIII. ſepultus ad S. Mariam de anima Teutonicorum. Vacauit ſedes menſes	0	2	4
1523	223	Clemens VII. Florentinus Tuſcus, Frater Iulius Medices, Iuliani filius, ordinis militiæ Hieroſolymitanæ ex electo archiepiſcopo Florentino diaconus Cardinalis S. Mariæ in Dominica, poſt presbyter tt. S. Clementis, deinde tt. S. Laurentij in Damaſo & S. R. E. cancellarius à Leone x. factus, Imperatore cæſare Carolo v. Auguſto Germaniæ, ſedes annos	10	10	7
		Natus Florentiæ 7. Kalend. Iunij 1478. creatus Romæ die Iouis 13. Kalend. Decemb. à 38. Cardinalibus, coronatur ad S. Petrum die Iouis 6. Kalend. Decemb. Ordinationibus xi. mẽſibus Ianuario, Februario, Martio, Maio, Iunio, Auguſto, Septembri, Nouembri, & Decembri fa-			

Anno. Christi.	Num. Pontif.	PONTIFICES	Anni.	Menſes.	Dies.
		ctis, Cardinales creauit 32. presbyteros 25. diaconos 7. Obijt Romæ die Veneris 7. Kal. Octobris, hora inter 18. & 19. ann. 1534. ætatis LVI. menſe 4. ſepultus ad S. Petrum, deinde cum Leone x. patruele ad Mineruam translatus, Vac. ſed. dies	0	0	16
1534		Hic pontiſex annum Iobileum nonò celebrauit.			
1525	224	Paulus III. Romanus, Alexander Farneſius, Petri Luiſij filius Ranutij nepos, ex diacono, Cardinale ſanctorum Coſmæ & Damiani ab Alexandro VI. facto, diaconus S. Euſtathij à Iulio II. epiſcopus Cardinalis Tuſculanus, à Leone x. Prænestinus, Sabinus, Portuenſis, & Oſtienſis à Clemente VII. Decanus, Imp. Cæſare Carolo Auguſto, & Ferdinando Cæſare, ſedit annos	15	0	28
		Natus Canini in diœceſi Caſtrenſi pridie Kal. Martij, anno 1468. creatus Romæ à 34. Cardinalibus die Lunæ 3. Idus Octobris, hora prima noctis ſequentis, poſtridie publicatus. Coronatus ad S. Petrum die Martio 3. Nonas Nouemb. Ordinationibus 14. menſibus Ianuario Martio, Aprili, Maio, Iunio, Octobri, & Decembri factis, Cardinales creauit LXXI. epiſcopos III. presbyteros LIV. & diaconos XIV. Obijt Romæ in monte. Quirinali IV. Idus Nouembr. die ſolis hora gallicinij ante lucem anno 1549. Vixit annos XXCI. menſes VIII. dies X. ſepultus ad S. Petrum. Vacauit ſedes menſes		2	29
1545		Sancta & vniuerſalis ſynhodus Tridentina contra Lutheranorum errores congregata, intermiſſa & repetita, durauit annos V.			
1550	225	Iulius III. Aretinus, Ioannes Maria de monte Vincentij filius Fabiani nepos ex archiepiſcopo Sipuntino presbyter Cardinalis tt. ſancti Vitalis, poſt epiſcopus Prænestinus à Paulo III. creatus, Imp. Cæſare Carolo V. Auguſto, & Ferdinando Cæſare, ſedit annos	5	1	16
		Natus Romæ in regione Parionis 4. Idus Septembris, anno 1478. creatus Romæ à XLVI. Cardinalibus die Veneris 7. Idus Februarij circa quartam horam noctis ſequentis, ibidem ad S. Petrum coronatus 8. Kal. Martij, die cathedræ S. Petri Antiochenæ. Ordinationibus quatuor menſibus Aprili, Octobri & Decemb. factis, Cardinales creauit 20. presbyteros 15. diaconos V. Obijt Romæ die Sabbati X. Kal. Aprilis, hora inter 19. & 20. anno 1555. Vixit annos lxvii. menſes 6. & 14. ſepultus ad S. Petrum. Vacauit ſedes dies	0	0	17
1550		Hic pontifex annum Iobileum decimò celebrauit.			
1535	226	Marcellus II. Iunior Politianenſis Tuſcus, Marcellus Ceruinus Ricardi filius, ex epiſcopo Neocaſtrenſi presbyter Cardinalis tt. S. Crucis in Hieruſalem à Paulo III. factus Carolo V. Auguſto, ſedit dies	0	0	21
		Natus in oppido agri Piceni montis Fani, prid. Non. Maij, anno 1501. creatus Romæ die Martis ſancti, V. Idus Aprilis hora 24. à 36. Cardinalibus, poſtridie coronatus.			

Obijt,

Anni Christi.	Num. Pontific.	ROMANI.	Anni.	Menſes.	Dies.
		Obijt die Mercurij Kalend.Maij, hora inter 7.& 8.noctis præcedentis. Vixit annos LIV.menſes XI.dies XXV. ſepultus ad S.Petrum. Vacauit ſedes eo mortuo dies	0	0	22
1555	227	Paulus IV.Neapolitanus, Ioannes Petrus Caraſa, Ioannis Alfonſi Matalunæ comitis filius archiepiſcopus Neapolitanus ex presbytero tt. S. Clementis, presbyter tt. S. Mariæ Transtyberim, & epiſcopus Cardinalis Albanus, & Sabinus à Paulo III.factus. Tuſculanus, & Oſtienſis à Iulio III. Decanus, Imp. Cæſſ. Carolo V. & Ferdinando. Augg. ſedit annos	4	2	27
		Natus in oppido S. Angeli de ſcala 4.Kal. Iulij, anno 1476. in Hirpinis, haud procul à Beneuento. Creatus Romæ auctore Farneſio Cardinale, à XLIV. Cardinalibus die Iouis feſto aſcenſionis 10. Kal. Iunij, manè hora 16. Coronatus ad S. Petrum die Dominico proximo 7. Kal. Iunij Ordinationibus tribus menſibus, Iunio & Decembri factis, Cardinales creauit XIX. presbyteros XV.& diaconos IV. Obijt Romæ die Veneris 15. Kal. Septembris, hora inter 21.& 22.anno 1559. Vixit annos XXCIII menſem vnum, & dies XXII. ſepultus ad S.Petrum, poſteà ad Mineruam translatus. Vacauit eo mortuo Romana ſedes menſes	0	4	7
1360	228	Pius IV. Mediolanenſis, Ioannes Angelus Medices. Bernardini filius, ex presbytero Cardinale tt.S. Pudentianæ presbyter tt. S. Stephani in monte Cælio, poſt tt. S.Anaſtaſiæ, poſt tt.S.Priſcæ à Paulo III. factus, Impp. Cæſ. Ferdinando Auſtrio Auguſto, & Maximiliano II. Cæſare, ſedit annos	5	11	15
		Natus die Paſchæ prid. Kal. April. anno 1499. Mediolani. Creatus Romæ à XLIV. Cardinalibus 7.Kal. Ianuarij, die Martis nocte præcedenti, hora inter 7. & 8.me electioni præſente, finito anno 1559. Coronatus die Sabbato proximo Epiphaniæ feſto, VIII.Idus Ianuar.ann.1560. Ordinationibus quatuor menſibus Ianuario, & Martio habitis Cardinales creauit XLVI.presbyteros XXXIV. & diaconos VII. Obijt noctis ante diem IV. Iduum Decemb. hora 2. anno 1565. ætatis LXVI.menſ. VIII.dies X. ſepultus ad S.Petrum. Vacauit eo mortuo ſed. dies	0	0	29
1563		Concilium Tridentinum XXV. ſeſsionibus habitis abſolutum & confirmatum.			
1566	229	Pius V. Alexandrinus, Frater Michael Giſſerius ex oppido Boſchi, Alexandrinæ diœceſis, Lombardus. Inſuper ordinis Prædicatorum lector, officij S.Inquiſitionis commiſſarius, ex epiſcopo Sutrino, & Nepeſino presbyter Cardinalis tt. S. Mariæ ſuper Mineruam, & ſummus inquiſitor à Paulo IV. papa factus, poſtea epiſcopus Montis regalis in ſubalpinis & tt.S.Sabinæ, demum iterum tt.S.Mariæ ſuper Mineruam à Pio IV.creatus, Imp. Cæſare Maximiliano II. Auſtrio Auguſto ſedet. Natus 16.Kalend.Februarij, anno MDV. creatus Romæ			

Anni Christi.	Num. Pontific.		Anni.	Menſes.	Dies.
		à 52. Cardinalibus 7. Idus Ianuarij, hora 22. die Lunæ. coronatus natalitio ſuo 16. Kal. Ianuarij, in feſto S. Antonij, ineunte anno eius vitæ 62. ſuper gradus ante baſilicam Vaticanam ab Vrbinate Cardinale, me prope ſedem adſtante. Ordinationibus, &c.			
1572	230	Gregorius 13. anteà Hugo dictus Bononienſ. è Boncompagnorum nobili familia oriundus patre Christophoro, ex Cardinal. S. Sixti Pontif. creatus ann. 1572. 13. Maij Coronatur apud D. Petrum, 25. eiuſdem, ſedit ann. 12. menſ. 10. dies 27. Maximiliano 2. & Rudolpho Imperatoribus. Vacauit ſedes diebus	0	0	13
		Natus eſt Gregor. poſt partim Virg. 1502. 7. Ianuarij. à Paulo 4. Veſtæ epiſcopus ordinatur, & reuerſus à Concilio Tritentino Romam à Pio 4. menſe 12. Martij anno 1565. Cardinal. cum titulo S. Sixti creatur, & in Hiſpan. ad Regem Catholicum legatus à latere mittitur			
		Cardinales toto ſui pontificatus tempore creauit 33. inter quos Vrbanum 7. Gregor. 14. & Innocentius 9. pontifices Max. Nonnullos etiam principes & regio ſanguine natos			
		Moritur paulò poſt. decimo nempe April. ann. 1585. in ſenectute bona, poſtquàm pontificatum 13. annis, menſe vno & tribus diebus abbatis, adminiſtrauerat. Sepultus eſt apud S. Petrum in Vaticano, in ſacello S. Grego. Nazianzen. à ſe magnificè ex ædificato, dorato, & dicato			
1585	231	Sixtus 5. ex oppido Montiſalti, Marchiæ Anconitanæ frater Felix Peretti, ordinis Minorum humili loco natus, ex cardinale titulo S. Hieronymi factus pontifex 24. April. Coronatur 1. Maij, ſedit ann. 5. menſ. 4. dies 3. moritur 27. Auguſti. Vacauit ſedes diebus	0	0	18
1590	232	Vrbanus 7. Romanus, Ioannes Baptiſt. Caſtaneus, filius Coſmæ, ex cardinale tituli S. Marcelli, creatus Papa 15. Sept. ſedit dies 13. moritur ante inaugurationem 27. eiuſdem. Vacauit ſedes menſibus	0	[illegible]	9
1560	233	Gregorius 14. Mediolanenſis, Nicolaus Sfondratus illuſtri familia oriundus, ex cardinale tituli S. Cæciliæ Vrbano mortuo denunciatur Pontifex 15. Decemb. coronatur 18. eiuſdem moritur 15. Octob. ſedit menſ. 9. diebus x. Vacauit ſedes diebus	0	0	13
1590	234	Innocentius 9. Bononienſis, Ioannes Baptiſta Fachinetti, ex Cardinale tituli SS. Quatuor Pontifex creatus 19. Octob. Coronatur 12. Nouemb. morituro. Decemb. ſedit menſ. 2. dies 1. Vacauit ſedes menſ.	0	1	0
1592	235	Clemens 8. Florentinus, Hyppolitus Aldobrandinus, filius Silueſtri ex Cardinale tituli S. Pancratij & ſummo pœnitentiario creatur Pontifex 30. Ianuar. coronatus 2. Februar. ſedet modò ad gubernacula Eccleſiæ, cui Deus concedat vnà cum grege ſibi concredito ad vitam peruenire ſempiternam			

Anni Chriſti.	Num. Pontif.	PONT. ROM. 73	Anni	Menſes	Dies.
1592	236	Clemens 8. Florentinus, Hippolitus, Aldobrandinus filius Silueſtri ex Cardinale tituli S. Pancratij & ſummo pœnitentiario creatur Pontifex 30. Ian. Coronarur 2. Februar. mortuus eſt quinto Nonas Martij, anno 1605. ſedit annos tredecim, menſem vnum & dies tres. Vacauit ſedes	13	1	3
1605	237	Leo decimus, Vulgo vndecimus, Alexander Medices, antea Florentinus Coſmi Magni Hetruriæ Ducis Conſobrinus ex Cardinale SS. Ioannis & Pauli creatur pontifex anno 1605. quarto Nonas Aprilis, ſedit dies 25. mortuus 27. Aprilis, eiuſdem anni. Vacauit ſedes 20.			25
1605	238	Paulus quintus antea Camillus Burgheſius Romanus, Antonio Burgheſio Senenſe, Aduocatorum Conſiſtorialium Decano & Flaminia Aſtalia rari& incomparabilis exempli fœmina prognatus, ex Referendario vtriuſque ſignaturæ Auditore Cameræ & Cardinale Tit. S. Chryſogoni creatur Pontifex 16. Maij 1605. Coronatus 29. ipſo ſolemni Feſto Pentecoſtes ſedit, mortuus eſt anno 1621. 28. Ianuarij.	15	8	13
1621	239	Gregorius 15. Alexander Loduiſius antea vocatus Boromeſis creatus 9. Feb. anno 1621. ſedit annos duos menſes quinque circiter. Obijt anno 1623. in Iulio.	2	5	
1623	240	Vrbanus octauus, Barberinus ex S. Onuphrij Presbytero Cardinalæ creatus eſt Pontifex anno 1623. 6. Auguſti ſedet modo ad gubernacula Eccleſiæ quam vt diutiſsimè & feliciſsimè gubernet omnes ſinceri Catholici exoptant.			

ANNOTATIO IN CHRONICON ROMANORVM PONTIFICUM.

ENVMERAT D. Onuphrius ſchiſmata aliquot in Romana Eccleſia, circa quæ notandum eſt, pleraque eorum tantum fuiſſe controuerſias & diſſidia de Romano Pontifice inter electores aut electos, quæ non niſi impropriè ſchiſmata dici poſsint. Quando autem ſecundum eccleſiaſticam phraſim fuit veri nominis ſchiſma propter Pontificatum, vt in Nouatiano, hoc non fuit ſchiſma in eccleſia, ſed ab eo, qui extra eccleſiam erat, contra caput Eccleſiæ. Vnde & hic eſt improprietas ſermonis, dum tale ſchiſma ponitur in R. S. E. Denique, quod habet nonnullos ab Imperatore creatos eſſe Pontifices, hoc nihil aliud ſignificat, quam Imperatore ſolicitante, & negotium promouente, eos electos eſſe in Romanos Pontifices.

Digitized by Google

ONVPHRII PANVINII VERO-RONENSIS FRATRIS EREMITÆ AVGVSTINIANI,

INTERPRETATIO VOCVM ECCLESIASTICARVM, QVAE OBSCVRAE, VEL BARBARAE VIDENTVR.

QVvm paſſim in Hiſtorijs eccleſiaſticis,& præſertim Romanorum pontificem vitis multæ voces barbaræ,inuſitatæ,ex Græcis Latinæ redditæ alienis aliquando à ſuo ſignificatu ſenſibus, metaphoricè acceptæ; & ideo minus cognitæ,inſertæ ſint: operæpretium facere exiſtimaui,ſi breuem earundem interpretationem,& expoſitionem,ex vetuſtiſſimis quibuſdam ſcriptoribus conſtituerem,quo omnia legentibus clariora, & apertiora ſeſe offerentia,eorum in legendo aſſiduam curam & diligentiam non remorentur: ſunt autem eiuſmodi,.

OFFICIA Siue Magiſtratus.
Domnus,Papa
Epiſcopus
Cardinalis
Archipresbyter
Presbyter.
Pœnitentiarius maior
Pœnitentiarij minores
Archidiaconus
Diaconus
Palatinus, vel Baſilicarus
Regionarius
Stationarius
Pater Diaconiæ
Archiſubdiaconus vel
Prior Subdiaconorum
Subdiaconus
Regionarus
Baſilicarius ſiue S.R.E.
Palatinus
Oblationarius
Stationarius
Manſionarius
Manſ. primus
Acolutus
Regionarius
Stationarius.
Supulmentarius
Paracellarius
Primicerius ſcholæ cantorum
Schola cantorum
Chorus
Primus ſcholæ paraphoniſta
Secundus ſcholæ paraphoniſta
Tertius ſcholæ paraphoniſta
Quartus ſcholæ qui &
Archiparaphoniſta.
Vicedominus
Maiordomus
Veſtiarius
Cancellarius,alias Bibliothecarius
Camerarius
Primicerius S.R.E.
Secundicerius S.R.E.
Arcarius
Sacellarius alias Saulularius
Protoſcriniarius
Scriniarij XII.
Primicerius defenſorum
Defenſores

Defen-

Digitized by Google

Defenſores regionarij
Aduocatores
Adminiculator
Primicerius Iudicum
Iudices
Primicerius Notariorum
Protonotarij
Notarij regionarij
Nomenclator
Roga.

SACRAE AEDES, ET EArum partes.

Eccleſia
Titulus
Parœcia
Oratorium
Martyrium
Diaconia
Xenodochium
Monaſterium
Gremium Baſilicæ
Camera Baſilicæ
Abſis
Confeſſio
Ambo
Secretarium

AEDIVM SACRARVM ornatus.

Patenæ, aliàs Patinæ
Calices miniſteriales maiores, minores
Amulæ, aliàs amæ
Colatorium
Pugillares
Schyphi
Metretæ
Hydriæ
Thymiamaterium
Peluis ad Baptiſmum
Corona, aliàs pharum cantharum, cum Delphinis totidem
Ceroſtota
Phara canthara cum delphinis totidem, in quibus ardebat oleum
Canthara ceroſtata
Lucerna cum Lichnuchis
Gemelliones

VESTIVM GENERA.

Anaboladium, alias Anaboladium
Alba
Cingulum
Orarium
Mappula
Colobium
Dalmatica.
Planeta, alias Caſula
Pallium
Mitra
Offertorium
Phanon
Naccus.

Digitized by Google

OFFICIA SIVE MAGISTRATVS.

DOmnus, pro Dominus, per Syncopen dicitur, qua appellatione olim Pontificem Romanum, mox & alios epiſcopos venerationis cauſſa honorabant. Pontificem enim Domnum apoſtolicum vocabant: nam Dominus terroris, non reuerentiæ vocabulum eſſe exiſtimabant.

Papa, Græca vox, quæ Latinè dicitur papus, auum ſignificat, id eſt, patrem patris, Auſonius ad nepotem.

...Papos auiaſq; trementes,
Anteferunt patribus ſeri nouacura nepotes,

Apud Bithynios cognomen Iouis erat, qui dicebatur Iupiter papas, id eſt, pater. Hanc vocem omnes antiqui Chriſtianorum epiſcopi pro patre, ſiue maiore patre frequentarunt (auus enim aliquando maior pater dicitur) & præſertim magnarum & inſignium vrbium, vt Romæ, Carthaginis, Alexandriæ, Antiochiæ, Hieroſolymorum, & ſimilium. Cornelius enim epiſcopus Romanus presbyteri eiuſdem eccleſiæ, & alij multi in epiſtolis ſuis Cyprianum Carthaginenſem epiſcopum papam, & papatem vocant. Dionyſius Alexandrinus epiſcopus Heraclam prædeceſſorem ſuum, in epiſtola ad Philemonem presbyterum Romanum, beatum papam nominat. Similiter Athanaſius, Theophylus, & Cyrillus epiſcopi Alexandrini papæ dicuntur. Sidonius in epiſtolis ſuis, paſſim omnes Galliarum epiſcopos, ad quos ſcribit, papas appellat. Hæc vox, poſt Gregorij primi tempora, reliquis epiſcopis adempta, ſoli Romano pontifici attributa eſt. Qui & Apoſtolicus eſt aliquando dictus, ob præcipuè apoſtolicæ ſedis, cui præeſt, reuerentiam.

Epiſcopus, Magiſtratus apud veteres nomen fuit, cuius munus erat panis, & cæterarum rerum, quæ ad cibum pertinent, curam habere: vt colligi poteſt ex verbis Arcadij iuriconſulti Dig. lib. Tit. L. de muneribus, & honoribus. Quæ vox ab operatione deducta eſt: nam vel ab ἐπισκοπεῖν venit, quod ſignificat ſpeculari, conſiderari, conſiderare, vel ab ἐπισκοπεῦμαι quod eſt viſito, ſiue ſpeculor. Quod nomen ad Chriſtianorum pontifices translatum eſt, qui Epiſcopi, vel viſitatores, ſeu inſpectores, obſeruatores, & ſpeculatores dicti ſunt, quòd illorum præcipuè officium ſit, gregis ſibi commiſſi curam gerere, & mores explorare. Hac voce vſus eſt Cicero lib. 7. epiſtol. ad Atticum: Vult Pompeius me eſſe, quem tota hæc Campania, & maritima ora habebat, epiſcopum, ad quem delectus, & negotij ſumma deferatur.

Cardinalis vox variè accipitur. Vitruuius li. 4. ca. 6. Fores ita compingantur (inquit) vt ſcapi Cardinales ſint ex altitudine luminis totius duodecima parte. Et lib. 10. cap. 20. ait: Eæ concludantur supernè inter cardinatis trabibus, ſupra trabes collocentur capreoli cardinibus alius in alium concluſi, in altitudine excitati pedes 9 Et cap. 21. eiuſdem libri. Erigebantur, & arrectaria duo compacta pedum 35. craſſitudine ſeſqui pedali, latitudine pedum, 11. coniuncta capitibus, tranſuerſario cardinato tigno, & altero mediano inter duos ſcapos cardinato, & laminis ferreis religato. Hic Vitruuius ſcapis cardinatis, ſignificat cuſpidibus & dolatis ligniculis compactos vel incorporatos, ita vt apud Vitruuium idem ſit cardinalis, quod annexus, vel inſertus, vel compactus. Hæc vox in eandem ferè ſententiam frequens eſt in Regiſtro diui Gregorij, & epiſtolis pontificum Romanorum decretalibus. Quibus is Cardinalibus dicitur presbyter, vel diaconus, qui certæ alicui eccleſiæ vel diaconiæ proprius, & ad certi alicuius tituli ſiue eccleſiæ miniſterium ordinatus, inſertus, annexus, & (vt ipſe loquitur) incardinatus eſt: Nam ſancto Gregorio idem eſt, Cardinalem conſtituere in aliquo titulo vel eccleſia, quod incardinare alicui eccleſiæ, vel in aliqua eccleſia cardinare. Idem etiam de Epiſcopis dicit, quod de ſua eccleſia ad aliam neceſſitatis cauſſa translatos epiſcopos quidem eccleſiæ ſuæ, illius verò ad quam translati ſunt, ſacerdotes, ſiue pontifices. Cardinales vocat: quæ vox non ſolum Romanæ, ſed omnibus alijs eccleſijs per prouincias communis eſt. At quoniam epiſcopus, presbyter vel diaconus ita cardinatus & conſtitutus, principem locum in ea eccleſia, cui incardinatus erat, tenebat:

nebat: hinc factum eſt, vt cardinalis vocabulum, pro præcipuo ſiue principali acciperetur, in quam ſignificationem Seruius ſuper I. Aeneidos: Ventos quattuor Cardinales, principales interpretatur. Et D. Cyprian. libellum de cardinalibus, id eſt, de principalibus Chriſti, operibus ſcripſit, & vox cardinalis in antiquis pontificum decretis, & præſertim ſancti Silueſtri in concilio Romano reperitur. Iſque dicitur presbyter, vel diaconus Cardinalis alicuius tituli, vel diaconiæ, qui eiuſdem præcipuam curam gerit, omneſque alios earundem eccleſiarum miniſtros gubernat, & moderatur. Hoc porrò nomen omnibus eccleſijs commune, multis adhuc hæſit, vt Rauennati, Piſanæ, Mediolanenſi, Compoſtellanæ, & alijs, ſed potiſſimùm Romanæ: quia ſicut Romanus pontifex omnium Epiſcoporum princeps eſt, ita & ſacerdotes Romanæ eccleſiæ omnium eccleſiarum clericos dignitate & honore antecellunt: hinc cardinales hodie tantùm appellari videntur, ſed de hac re latius in libro, quem de origine cardinalatus ſcripſi, diſputaui.

PRESBYTER Græcè, Latinè ſenior dicitur. Auguſtinus, Etiam grandioris ætatis, & (ſicut ſcriptura loquitur) plenum dierum poſſe dici ſeniorem, hoc eſt, presbyterum, quæ vox maioribus natu, & communi cum epiſcopo concilio, eccleſiam gubernantibus, ſacraque myſteria tractantibus, attributa eſt, vt presbyteri id eſt, ſeniores vocarentur. Hinc Tertullianus in apologetico capit. XXXIX. Nobis præſident probati quique ſeniores, honorem iſtum non precio, ſed teſtimonio adepti. Quorum primus Archipresbyter dicitur, id eſt, primus presbyter, quemadmodum Archidiaconus, & Archidiſubdiaconus diaconorum & ſubdiaconorum primi, & principes. Ex presbyteris porrò Romanæ eccleſiæ quidam ſuper pœnitentes conſtituti ſunt à Simplicio papa, vt his verbis docet Bibliothecarius: Hic conſtituet ad ſanctos Petrum, Paulum, & Laurentium hebdomadas, vt presbyteri ibidem manerent propter pœnitentes & baptiſmum: regionem tertiam ad S. Laurentium, primam ad ſanctum Paulum, & ſextam, vel ſeptimam ad ſanctum Petrum. Hi presbyteri pœnitentium vocati ſunt, qui eorum exemologeſes audiebant. Quorum primus maior pœnitentiarius ſictus, hodie eſt Cardinalis, reliqui minores pœnitentiarij, non Cardinales, vocati

DIACONVS Græcè, miniſter Latinè dicitur. Apoſtoli verbi Dei prædicationi vacantes, quum inopia laborantium ſubleuationi attendere nequirent, miniſtros ſeptem, quos diaconos appellauère, elegerunt. Quibus pauperum, & viduarum curã (vt Lucas Actor. VI. tradit) demandarunt. Apoſtolorum exemplo Euariſtus papa primus in Romana eccleſia ſeptem diaconos ordinauit, qui cum presbyteri docendis populis, & ſacramentis adminiſtrandis attenderent, ipſi viduis, pupillis, pauperibus, & egenis, ex eccleſiæ theſauris, & oblationibus fidelium, ſubuenirent. Hi quum antè præſcriptum ſibi, & certum locum non haberent, ſed eorum munia in promiſcuo eſſent, primus vrbis regiones ſingulis diuiſit Fabianus papa, certaque loca aſſignauit, quæ diaconiæ, & pauperum hoſpitalia dicta ſunt: quibus ei præerant, & in ſuis quiſque regionibus fidelium pauperum neceſſitatibus, ex eccleſiæ pecunia, & Chriſtianorum eleemoſynis à ſubdiaconis collectis, atque ab ipſis cuſtoditis, quantùm in ſe eſſet, ſuppeditabat. Ex ipſis autem primus vel antiquior, cum epiſcopi, cleri, populique conſenſu electus Archidiaconus, vel Diaconus cardinalis, id eſt, principalis vocabatur, quemadmodum presbyterorum primus archipresbyter. Vnus igitur tantum vetuſtiſſimis temporibus erat diaconus cardinalis, vt ex actionibus ſynhodi Romanæ ſub S. Silueſtro papa celebratæ, liquet, qui & archidiaconus, & diaconus circumluſtrator, & perſcrutator vocabatur. Longo tempore poſt diaconorum in eccleſia Romana numerus auctus eſt, & ex ſeptem quatuordecim primùm, deinde XVIII. facti, qui omnes vt ab alijs diaconis non cardinalibus differrent, quorum multi in vrbe erant, Diaconi Cardinales vocati ſunt, id eſt, principales, qui præcipuè hoſpitalium, & diaconiarum miniſtri erant. Ex his porrò XVIII. quatuordecim regionarij vocabantur, quod ſingularum regionum, quæ XIIII. erant, diaconijs præeſſet: quattuor palatini, vel baſilicarij dicti, quod in palatio & baſilica Lateranenſi papæ miniſtrarent. Diaconi verò Stationarij nomen perpetuum non erat, ſed ad tempus. Ita enim appellabatur is, qui ea vice pontifici ad ſtationem aliquam profecto miniſtraret. Antiquitus erant diaconi teſtimoniales, qui epiſcopum prædicantem cuſtodirent, qui vſus iam diu exoleuit. De dia-

conis, & ſubdiaconis, ita ſcribit Ioannes Diaconus in vita ſancti Gregorij: Prudentiſſimus paterfamilias Chriſti Gregorius, ſingulis Diaconijs, vel Xenodochijs, viros idoneos deputauit, quos, vt ſecurus imò ſagacius in opere pietatis & miſericordiæ laborarent, priuilegijs muniendos eſſe decreuit. Quia (inquit) te virum religioſum, & menſis pauperum exhibendis idoneum nouimus, ideo te diaconiæ eligimus præponendum, & ne qua tibi naſcatur ex hac adminiſtratione dubietas hac te munitione proſpeximus fulciendum, conſtituentes, vt de hoc, quod ad menſas pauperum vel diaconiæ exhibitionem percepiſti, ſiue ſubinde perceperis erogandum, nulli vnquam hominum cogaris ponere rationem. Hos ego puto, in libello Romani ordinis vocari patres diaconiæ.

Subdiaconus. Quanquam ordinis ſubdiaconorum nulla in ſacris litteris mentio exſtet, vetuſtiſſimus tamen is in eccleſia eſt, & ſub ipſa apoſtolorum tempora inſtitutus, de quo Ignatius in epiſtola ad Antiochenos meminit, qui ſalutat presbyteros, diaconum & ſubdiaconum. Hic aut: quitus ſacer ordo nõ erat, nec certo deputatus officio, niſi tantùm Clericali, vel diuino: tunc enim in Miſſa nec euangelium, nec epiſtola cantabatur. Adiunctus autem fuit diaconorum adiutorio, quibus ſub miniſtrabat. Fabianus papæ Romæ ſeptem ſubdiaconos primus conſtituit, qui ſeptem notarijs à Clemente papa inſtitutis imminerent, vt res geſtas martyrum in integrum colligerent: & cùm ſeptem diaconi, vt miniſtrarent pauperibus Chriſtianis, totidemq́ue notarij, vt martyrum facta deſcriberent, per vrbis regiones ſparſi eſſent, ijs ipſi ſubdiaconi iuncti fuerunt. Ideò etiam ſubdiaconi regionarij vocati ſnnt, vt regionum, primæ, tertiæ, quartæ, & ſeptimæ: & præſertim poſtquàm alij ſeptem ſubdiaconi, qui, quod Miſſarum celebrationi in baſilica Lateranenſi per vices ſuas deſeruirent, S.R.E. ſiue baſilicarij ſubdiaconi ſunt vocati, inſtituti fuerunt. Nam eccleſiæ maieſtate aucta, ſubdiaconi ad epiſtolæ lectionem, & miniſterium altaris acciti, & ſacri ordinis participes facti ſunt: & propterea regionarijs, qui per regiones, diebus ſtationũ pontifici miniſtrabant celebranie, ſeptem alij additi, & ad quartumdecimum numerum aucti. Ioannis ſubdiaconi regionarij regionis primæ mentio eſt apud Bibliothecarium in vita ſancti Silueſtri Papæ. Hi porrò S.R.E. ſubdiaconi baſilicarij: quod põtifici certis officijs aſſiſterent & ſeruirent, vt in camera, in menſa, & in proceſſione crucem ante ipſum deferrent: Palatini etiam ſubdiaconi dicti ſunt. His in ſchola cantorum VII. alij additi, eorumq́; numerus vnus & viginti factus. Quorum primus Archidiaconus, Primus, vel prior ſubdiaconorum in libris Romani ordinis nuncupatur. Ex his porrò ſubdiaconis is oblationarius dicebatur, ad cuius per vices miniſterium pertinebat ſuſcipere oblationes, pontificis Miſſam celebranti factas, & eas archidiacono præſentare. Stationarius verò erat is, qui hebdomada ſua epiſtolam in ſtationibus, papam Miſſam celebrante cantabat.

Manſionarius, dictus eſt cuſtos, & conſeruator ædium eccleſiaſticarum, templorum, & altarium: item familiaris & domeſticus, à mãſione. Multi ex his erant in eccleſia Romana, quorum maior, primus manſionarius vocabatur: Vnius horum, & eiuſdem muneris meminit D. Gregorius in libris Dialogorum. Hodiè in multis eccleſijs exſtant, curamq́ue pſalmodiæ, & altarium habent.

Acolutus, à Græcis is dictus eſt, qui nullis minis ab inſtituto poterat reuocari. Quare Stoici Acoluti dicti ſunt, qui impiũ putabant, mutare ſententiam. A Chriſtianis hoc nomini dicti ſunt ij ſacrorum miniſtri qui, quum ipſi ſacris non operarentur, ab illis tamen non excludebantur. Dicti Acoluti, quaſi non prohibiti, à priuatiua particula α & κωλύω, ἀκώλυτος, quod ſignificabat prohibeo. Hinc eorum miniſterium diuerſum fuit à diaconorum, & ſubdiaconorum, qui ſacris communicabant, munere. Miniſtrabant porrò epiſcopis & eccleſijs, in his, quæ ad ſacra facienda pertinent, vt in parandis mappis & in altaribus, luminibuſq; accendendis, & in ferendis ijs, quibus in ſacris faciendis, vſus erat. Fuerunt Multi in vrbe Acoluti, Palatini, vel S.R.E. qui Papæ miniſtrabant in Palatio, & Baſilica Lateranenſi. Regionarij qui in regionibus diaconis ſeruiebant. Stationarij, qui in ſtationibus Papa celebranti præſto erant.

Subpulmentarius. Quid eiuſmodi voce veteres ſignificare voluerint, haud certò ſcio. Niſi is Subpulmentarius fuerit, qui pauperibus ea ea eleemoſynarum genera è Palatio Pontificis diſtribuebat, quæ vel menſæ ſuperfuerant, vel ad cibum pertinebant. Quod

inuen-

Innuere videtur Bibliothecarius in vita Hadriani Papæ.

Is etiam Paracellarius dicitur.

PRIMICERIVS SCHOLAE CANTORVM. Quanquam tempore ſancti Silueſtri papæ, & poſtea plures & magnæ fuerint in Vrbe Baſilicæ conditæ, non tamen ſingulæ clericos, vel monachos ſpeciatim habebant, qui in illis ſacra officia celebrarent. Presbyteri enim titulis, Diaconi diaconijs præfecti, ſuo quiſque tantum muneri vacabat: illi ſacris adminiſtrandis, hi pauperum ſubuentioni procurandæ. Pſalmodia vero quotidiana in omnibus eccleſijs tunc in vſu non erat: nam ſingulis Vrbis Baſilicis redditus adhuc aſſignati non erant, quibus poſſent ſingula Collegia canentium nutrire. Ideoque ſchola cantorum inſtituta fuit, quæ Vrbi communis erat, & ad ſtationes, proceſsiones, ſingulaſque diebus eorundem feſtis, eccleſias Vrbis conueniebat, ibique ſacra officia, & Miſſarum ſolemnia pontifice, vel presbytero celebrante decantabat. Hæc ſchola communibus ſumptibus viuebat, habebatque magnæ in Vrbe dignitatis, & exiſtimationis præfectum, qui Primicerius, aliàs prior ſcholæ cantorum vocabatur, cuius opera optimi iuuenes ſelecti in cantu, lectione ſacrorum librorum, & optimis moribus inſtituebantur: Hinc origo Primiceriorum per alias orbis terrarum eccleſias Cathedrales manauit, de quorum officio, & dignitate vigeſimaquinta diſtinctione mentio eſt. Hanc ſcholam eſſe opinor, cuius initium ſcribit Bibliothecarius in vita Hilarij papæ, ſic: Hic conſtituit in Vrbe miniſtrales, (id eſt, clericos) qui circumirent conſtitutas Stationes, id eſt, miniſtrando ſacris, & pſallendo. Quanquam Ioannes diaconus libro ſecundo, de vita Sancti Gregorgij papæ ipſam hanc ſcholam ſanctum Gregorgium conſtituiſſe ſcribit: quod potius de eius quadam reformatione, ſiue reſtitutione intelligendum eſſe opinor, quàm de prima inſtitutione, quæ longè ante fuiſſe neceſſe eſt, ſic autem ſcribit: Scholam cantorum, quæ hactenus in iiſdem inſtitutionibus in ſancta Romana eccleſia modulatur, conſtituit, eique cum nonnullis prædijs duo habitacula, ſcilicet, alterum ſub gradibus eccleſiæ ſancti Petri apoſtoli; alterum verò ſub Lateranenſis patriarchij domibus fabricauit, vbi vſque hodie lectus eius, quo recumbens modulabatur: & flagellum ipſius quo pueris minabatur veneratione congrua cum authentico antiphonario reſeruantur. De hac ſchola cantorum huiuſmodi Statutum reperi in libro perueſtuſto Romani ordinis: Primùm, in quacunque ſchola reperti pueri bene pſallentes, tollantur, inde nutriantur in ſchola cantorum, & poſtea fiant cubicularij. Si autem nobilium pueri fuerint, ſtatim in cubiculo nutriantur, & hanc accipiant poteſtatem ab archidiacono, vt liceat eis ſuper linteum villoſum ſedere, quod mos eſt ponere ſuper ſellam equi. Deinde, ſicut Sacramentorum codex continet, quando & vbi fuerint, vſque in ſubdiaconatus officium ordinentur. Diaconi verò atque presbyteri, nunquam niſi in publica ordinatione. Schola porrò cantorum in plures choros diuidebatur. Chorus autem (auctore Iſidoro) propriè eſt multitudo canentium, inde dictus, quod initio in modum coronæ circum aras ſtarent, & ita cantores pſallerent. In ſchola cantorum, poſt Primicerium, quatuor maiores reliqui erant, primus, ſecundus, tertius, & quartus ſcholæ vocati. Quorum tres primi paraphoniſtæ, quartus verò archiparaphoniſta dicebatur. Cuius officium erat Pontifici de cantoribus, quum quid opus erat, nunciare. Ita in libelli Romani ordinis.

VICEDOMINI, qui & MAIORES DOMVS, à Pontifice Romano ex ordine cleri, & aliquando epiſcopali conſtituebantur: viri prudentes, & rerum gerendarum peritia inſignes, quibus epiſcopij vel patriarchi Lateranenſis cura, & adminiſtratio committebatur, in gubernanda domo, hoſpitibus ſuſcipiendis, & domeſticorum pontificis cauſis cognoſcendis, vt liquet ex epiſtola beati Gregorij ad Antonium diaconum, & Clementiam patriciam Bibliothecarius in vita Vigilij papæ: Hic in Sicilia agens, remiſit Romam Ampliatum presbyterum, & vicedominum ſuum, & Valentinum epiſcopum ſanctæ Rufinæ, ad cuſtodiendum Lateranum, & gubernandum Clerum. Hinc in palatio Lateranenſi locus erat, vicedominium vocatum de quo idem Bibliothecarius, in vita Stephani III. Qui & Veſtrarij ibidem mentionem facit, qui pontificis veſtes Laterani cuſtodiebat.

CANCELLARIVS, aliàs BIBLIOTHECARIVS, Is qui Romanum Pontificem in chartis eccleſiaſticis iuuabat, & Orientis Occidentiſque Synhodicis conſulta-

ſultationibus(vt diuus Hieronymus in epiſtola ad Ageruchiam, de monogamia tradit)reſpondebat: quem antiqui ſcribam, à libellis: ab epiſtolis, epiſtolarum magiſtrum: noſtro tempore ſecretarium vocant, Cancellarius, in eccleſia Romana appellabatur: Quam vocem à Flauio Vopiſco, in Carini vita primùm vſurpatam fuiſſe obſeruaui: Vnum(inquit)ex Cãcellarijs ſuis Vrbi præfectum fecit. Hi quum à ſecretis, & libellis principum eſſent, ſcribentes quoque accuſtodiendis publicis rebus vacabant, & à cancellis, intra quos demandata ſibi munera obeuntes, permanebant, appellationem habuêre. Quam rem in epiſtolis Caſſiodorus ſubinde explicat, qui hoc officium cancellariorum decus ita nominat. Hoc igitur laudabile præiudicium, ſententia gratioſa, militia domeſtica à XII. indictione cancellorum tibi decus attribuit, vt conſiſtorij noſtri ſecreta fideli integritate cuſtodias, per te præſentandus accedat, per te noſtris auribus deſiderium ſupplicis innoteſcat, iuſſa noſtra ſine ſtudijs venalitatis expedias, omniàque ſic geras, vt noſtram poſſis commendare iuſtitiam. Reſpice, quo nomine nuncuperis: Latere non poteſt, quod inter cancellos egeris. At cancelli ligneæ, aut ferreæ crates ſunt, inter ſe modicis interuallis in quincuncem poſitæ, quibus quum aer ad adſpectuſque admittatur, prohibetur acceſſus. His ſcenæ, feneſtræ, iudicum tribunalia ſcribarumque ſubſellia (à quibus cancellarij dicti) muniri ſolent. Chirius Fortunatianus antiquus ſcriptor, principum antiquorum & nobilium(vt nos hodie appellamus ſecretarios) olim cancellarios dictos refert: Omnium igitur ſcribarum, notariorum, & ſcriniariorum S. R. E. princeps cancellarius vocabatur: quod munus diu in eccleſia ampliſſimum fuit, & non niſi ſummæ auctoritatis presbyteris, & ſæpiſſimè epiſcopis concedi ſolitum: qui quod Bibliothecarium etiam curam haberet. Bibliothecarius etiã dicebatur. Hic epiſtolas Romani pontificis nomine dictabat, ſynhodicis epiſcoporum conſultationibus reſpondebat, ſacerdotum Romanorum decreta ſcribebat. A cancellario dictus Vicecancellarius, qui cancellarij, vices gerit: de cuius officio, & dignitate librum ſingularem ſcripſi.

CAMERARIVS à camera, vox eſt recens inuenta. Archidiaconi enim S.R.E. officio Gregorij, VII. papæ tempore exſtincto in eius locum ſucceſſit camerarius, qui quòd pecuniarum eccleſiaſticarum, quæ in cameris conſeruabantur, curam gereret, ita appellatus eſt. Eſt autem propriè camera teſtudo ſeu fornix, & ipſa pars ſuperior: item tectum deuexum, & recuruum, à forma teſtudinis, quaſi camuræ, id eſt curuæ, vt inquit Seruius ſuper III. Georgicorum: Camuris hirtæ ſub cornibus aures. Camera etiam dicitur integra pars ædificij, parietes ſcilicet ipſe cum fornice.

*PRIMICERIVS à cereo fit (vt auctores ſunt, Diuus Hieronymus, & Caſſiodorus in epiſtolis) quoniam & græcè πρωτοκήριος dicitur, quemadmodum & ſecundicerius quę officia apud Ammianum Marcellinum inueniuntur, vt Primicerius protectorum notariorum, domeſticorum, & ſimilium: idem autem ſonat, quod primus Cæterum, inter VII. antiquos Romanæ eccleſiæ officiales, primi, & nobiliſsimi erant, Primicerius, & ſecundicerius S.R.E. ab officijs nomina ſortiti. Hi papæ continuò aſſiſtebant, quorum loca hodiè tenent duo diaconi Cardinales primi, iudiceſque rerum Palatinarum erant: à dextera leuaque pontificem in omnibus proceſſionibus comitabantur, ſine quorum conſilio nihil, quod magni momenti eſſet, pontifex tranſigebat: inde papæ conſiliarij dicti. Octauam ſuper epiſcopos in matutinis feſtorum ſolemnium lectionem legebant.

ARCARIVS ab arca pecuniarum, quas colligebat, & conſeruabat, dictus eſt, qui tributorum, & vectigalium exactioni præerat.

SACELLARIVS, aliàs SACVLLARIVS, a ſacello pecuniarum, quas erogabat, dictus. Is militibus ſtipendia, operarijs & familiaribus pontificis ſalaria diſtribuebat, & ſabbato ſcrutiniorum eleemoſynam dabat, Romano quoque clero & populo Presbyteria largiebatur. Hunc hodie Theſaurarius repræſentat. Cuius muneris Bibliothecarius frequenter in pontificum vitis mentionem facit. Dictus autem eſt à ſacco ſaccullarius, vel à ſacello, id eſt, paruo ſacco ſacellarius, quæ vox apud Auguſtinum exſtat in commentarijs pſalmorum: Ne amiſſo (inquit) iudicio pauperis in mala cauſſa miſericors, cuius ſi parcis ſacello, percutis cor. Eam autem pecuniarum ſummam quam Sacellarius vel Saccularius diſtribuebat, Rogam appel-

Digitized by Google

appellabant: quæ vox ſæpè in Bibliothecario legitur, & erogationem, munus, ſeu donatiuum, vel ſtipendium ſignificat, ab erogando dicta.

Protoſcrinarius is Scriniarijs præerat. Scriniarius porrò à ſcrinio dictus eſt, quod eſt arca, qua ſeruantur precioſiora & ſecretiora vt ſcriptiones. XII. porrò in Romana eccleſia erant Scriniarij, qui ſcrinia publica ſcripturarum S.R.E. curabant, Epiſtolas à Cancellario, & protoſcrinario dictatas ſcribebant, inſtrumenta donationes, venditionesq́, & reliqua eiuſmodi conficiebant. Horum munus cum notariatu plerunque coniunctum erat, vt infrà dicam.

Primicerius defenſorum. Gregorius (vt auctor eſt Ioannes Diaconus) remotis à ſuo cubiculo ſæcularibus, clericos ſibi prudentiſſimos conſiliarios, familiareſque delegit: nemo laicorum quodlibet palatij miniſterium, vel eccleſiaſticum patrimonium procurabat, ſed omnia eccleſiaſtici iuris omnia, eccleſiaſtici viri ſub[...]bant: ob quod nonnulli procerum ſe ſub obtentu religionis tonſurare cœperunt. Hæc conſuetudo poſteà diu obtinuit in Romana eccleſia, vt omnia eccleſiaſtica miniſteria, tum priuatim, tum publicè per ſolos clericos adminiſtrarentur: quare notarij, & defenſores ex clericorum quoque ordine ſumebantur: quod tamen etiam ante ſanctum Georgium obſeruatum à religioſis pontificibus videtur, vt ex reſcriptis Zoſimi & Gelaſij pontificum apparet. Quod autem fuerit defenſoris officium, breuiter deſcribitur à Pelagio in reſcripto ad Antoninam Patriciam, quæ poſtulabat monachum fieri defenſorem, in quo oſtendit officium monachi, & defenſoris conuenire non poſſe: Illis enim (inquit) quies, oratio, labor manuum, at ijs cauſſarum cognitio, conuentiones, auctus, publica litigia, & quæcunque vel eccleſiaſtica inſtituta, vel ſupplicantium neceſſitas poſcit. Ex decreto Vrbani patet, procuratoris nomine intelligi quamlibet eccleſiaſticarum rerum adminiſtrationem, vt verbi gratia, præpoſitum, œconomum, vicedominum: defenſoris nomine aduocatum, ſiue caſtaldum, & iudicem. Hos aduocatos, ſiue aduocatores dictos puto: Quorum quidam defenſores ſine adiectione, quidam defenſores regionarij dicti ſunt, quod ſcilicet in ſingulis regionibus diſtributi eſſent. Quorum primus vel princeps, primicerius defenſorum dicebatur, magnæ in eccleſia Romana exiſtimationis.

Adminiculator ab adminiculando, id eſt, adiuuando dictus. Septimus erat ex Romanæ eccleſiæ primis officialibus. Hic pro viduis, pupillis, & egenis afflictis, & captiuis procurabat: quod munus hodiè pauperum aduocatus facit.

Primicerius Notariorum. Notarius à nota dictus, vel à notando, quod ſcribendo cuncta notaret. Clemens papa primus ſeptem notarios, per totidem Vrbis regiones inſtituit, ad res geſtas martyrum diligenter ſcribendas. Quibus notarijs ſeptem ſubdiaconos ab ſe recens creatos imminere iuſſit Fabianus, vt accurate munus ſuum implerent. Quibus ne; pace eccleſiæ parta, & martyrio ſublato, deſides eſſent, Iulius papa iniunxit, vt notitia, quæ omnibus fidem faceret, per eos colligeretur, & vt omnium monumentorum in eccleſia confectio, notariorum, & ipſius primicerij munus eſſet (ita enim ipſorum primùs, quem aliquando cancellarij munus obijſſe obſeruaui, vocabatur) hęc autem, quò ad cautiones, inſtrumenta, donationes, commutationes, teſtamenta colligationes, & manumiſſiones intelligi voluit. Hi autem notarij, dicti ſunt regionarij: quia per ſeptem regiones diſtincti muneri ſuo vacabant. Quorum vſus diu manſit. Qui etiam inter cætera populo per Vrbem vt hodiè curſores faciunt) denunciabant, quando papa Litanias, id eſt, proceſſiones, vel ſupplicationes facere, aut vbi Miſſam celebrare, vel ſtationem indicere conſtituiſſet. Aucto deinde notariorum numero, qui ex ſeptem illis primis fuerunt notarij regionarij, vel protonotarij vocati ſunt: reliqui notarij ſimpliciter. Notarijs porrò munus ſuum promiſcuè exercentibus additi ſunt duodecim ſcriniarij, qui rebus eccleſiaſticis ſcribendis tantùm, quæ à cancellario, vel protoſcriniario pontificis nomine dictabantur, vocabantur, vt bullæ, priuilegia, actiones conciliorum, & ſimilia. Frequenter tamen accidit vt vna perſona duo hæc officia ſubiret, eratque Scriniarius S.R.E. & notarius regionarius.

Primicerius Iudicum. Multi in vrbe iudices erant, qui de controuerſijs, & litibus populi Romani cognoſcebant, quorum primus iudicum primicerius vocabatur.

Nomenclator, Cuius in Romano ordine mentio eſt, à nomine calando, id eſt, vocando, appel-

appellationem obtinuit, qui memoriter vnũquenque vocare didicit, vt puta in toto reos, in conuiuio conui. as, quo ſenſu in ordine Romano accipitur.

SACRÆ ÆDES ET EARVM partes.

Eccleſiæ. Vetuſtiſſimus, ac ab ipſis Apoſtolorum temporibus mos in religione noſtra vſitari cœptus eſt, vt Chriſtiani homines, quocunque orbis terrarum loco eſſent, ad res ſacras, quæ ad Chriſti fidem pertinebant, tractandas, & diuina myſteria celebranda, in vnum certum locum conueniri ſolerent. Cœtus autem illos publicos plurium fidelium in vnum congregatorum eccleſias voce Græca, id eſt, congregationes appellabãt, Ioannes epiſtol. 3. Eijcit eos (inquit) ex eccleſia, ſeu congregatione. Et Paulus ad Corinth. 14. Sicut vbique in omni eccleſia doceo. Et cap. 4. Mulieres veſtræ in eccleſijs taceant. Conuentus autem hos ſacros celebrare, ſic notare ſolebant Apoſtoli. Conuenire ad audiendum ſermonem Dei. Conuenire ad frangendum panẽ. Conuenire in vnum. Oportuit autem veteres Chriſtianos in locis, & ædificijs certis conuenire. Sed ea priſcis eccleſiæ temporibus non vbique fuerunt eiuſdem generis. Nam tum in templo Salomonis Hieroſolymis, tum in ſynagogis publicis Iudæorum, tum in ſcholis, tum in priuatis diuerſorum fidelium ædibus, prout Chriſtianis initio commodius fuit, publicos cõuentus, vt ex actis Apoſtolorũ cõſtat, egerũt. Cæterũ creſcẽte religione Chriſtiana, eaq; per vniuerſum ferè orbem terrarum ſeſe diffundente, tum Romæ, tum per omnes prouincias, ædificia aliquot publica, tenuia & exilia primum, deinde pace eccleſijs à Conſtantino Imperatore, ſublatis impijs perſequutionum edictis data, magnifica & varijs ornamẽtis referta, exſtructa ſunt, quæ à congregationibus, quas in illis publicè Chriſtiani frequẽtabant, eccleſiæ vocatæ fuerunt, quum res continens appellationem à re contenta ſuſcepiſſet. Dicebantur etiam Dominica, ſiue Baſilicæ, & Templa, Iudaico & gentili more, quod ad templorum & baſilicarum gentilium ſimilitudinem ædificata eſſent. Vocabantur etiam Domus Dei, Domus orationis, oratoria, & martyria: quod in his Deus à fidelibus deprecaretur, & Martyrum memoria ſacroſanctè coleretur. Romæ quoque præter ſupradictæ nomina, Tituli, parœciæ, & diaconiæ appellabantur, vt infrà dicam. Hæc ædificia per ſingulas vrbes pluria aut pauciora, tam intùs, quàm extra mœnia, ſecundum loci qualitatẽ magnifica, vel parua erant.

Tituli ſunt ſacræ ædes, templa, vel (vt hodie dicitur) eccleſiæ, ſiue ſacra loca in Dei & ſanctorum memoria erecta, & per vrbis regiones à Romanis pontificibus antiquitus diſtincta, in quibus animarum cura à presbyteris in eiſdem commorantibus habebatur. Quibus qui præerant, presbyteri appellabantur. Cardinales, id eſt, principales, ſimilitudine à quatuor ventis cardinalibus, hoc eſt, vt ait Seruius Grammaticus ſuper Vergilium, principalibus, deducta. Quũ enim in vno quoque titulo plures eſſent clerici, qui ſacramenta populis exhiberent, vel exhibentibus præſto eſſent, vt ſubdiaconi, diaconi, presbyteri: is qui omnibus præerat, Presbyter à cæteris clericis illius tituli, vel à Rom. pont. creatus dicebatur cardinalis: quod omnibus dignior, principalior ve eſſet in eo titulo commorantium, cæteroſque clericos regeret, vel gubernaret in titulo ſibi commiſſo viuentes. De quorum origine breuiſſime tractaturus, rem paulò altius repetã. Quum beatiſſimus Apoſtolorum princeps Petrus Catholicæ Romanæ eccleſiæ Pontifex primus, ſacerdotio in Orientalibus eccleſijs, præcipueq; Hieroſolymis, & Antiochiæ ritè inſtituto, in vrbem Rom. eccleſiam fundaturus veniſſet, ex omnium fidelium multitudine, præcipuiſque noſtræ religionis cultoribus, viros quoſdam ſeniores bonum teſtimonium ab his, qui foris ſunt, habentes, plenoſque Spiritu ſancto, & ſapientia, ſpectatæ fidei, & raræ probitatis, Hieroſolymitanæ, cæterarumque eccleſiarum Orientalium more, delegit (hi clerici appellati ſunt) quos per manuum impoſitionem, partim presbyteros, & partim diaconos conſecrauit: quorum opera pontifex ipſe, ſicut epiſcopus Romanus, in inſtruenda, creſcente tunc eccleſia, vteretur: quum ei tot millibus hominum ad fidem Chriſti quotidie venientium, conſulere non eſſet integrum. Porro autem preſbyte-

byterorum, & diaconorum munia, vt pro ſe quiſque ſuum officium & noſceret, & impigrè faceret, diuidere in primis conducibile viſum fuit, Itaque ſummam rerum, animarum ſcilicet curandarum negotium Presbyteris commiſit, vt ſacramenta eccleſiaſtica plebi Dei adminiſtrantes, orationi, & miniſtrationi verbi cum epiſcopo vacarent Diaconis autem viduarum, pupillorum, & reliquorum pauperum fidelium ſubueniendorum curam demandauit, eiſque iniunxit, vt presbyteris quoque ſacra facientibus præſto eſſent. Quorum omnium numerus, quum prius modicus, & incertus eſſet, ei modum ſtatuêre Cletus, & Euariſtus Romani pontifices. Cletus enim (vt auctor eſt ex Damaſo Bibliothecarius) presbyteros ad certum numerum redegit. Euariſtus verò Apoſtolorum more ad ſeptenarium numerum Diaconos in eccleſia Romana auxit, quibus etiam iniunxit, vt epiſcopum prædicantem, propter ſtylum veritatis, cuſtodirent. Porrò autem, ne presbyterorum adminiſtratio in promiſcuo eſſet, idem Euariſtus, qui tertius poſt beatum Petrum Apoſtolum Romanus pontifex fuit, circiter annum à Chriſto nato centeſimum, titulos vel (vt nunc dicimus) parœcias in Vrbe Roma ipſis presbyteris diuiſit, vt ſinguli à ſe inuicem ſecreti, in ſua Vrbis regione, titulo vel parœcia, confuſionis tollendæ cauſſa diuina myſteria, populum erudientes, ſacramenta DEI omnibus ad ſe venientibus fidelibus exhiberent, ſingulosq́ue presbyteros in vnoquoque titulo. Sufficere enim tum viſum eſt is numerus, propter credentium paucitatem. Verùm non longè poſt fidelium quotidiè creſcentium multitudine, permotus Hyginius Romanus Pontifex, quum tot credentibus non ſufficerent hi, plures in vnoquoque titulo, quum clericos, tum presbyteros eſſe voluit. Hinc autem presbyterorum cardinaliũ nomen manaſſe crediderim, vt is ſcilicet eſſe presbyter cardinalis, id eſt, principalis, qui cæteris presbyteris eiuſdem tituli (quos plures ab Hyginio factos fuiſſe, dixi quum prius vnus tantum per ſingulos titulos Presbyter fuiſſet) præeſſet. Satis enim conſtat, aliquot annis poſt, ante etiam ſancti Silueſtri Papæ tempora, cardinalis nomen in eccleſia Romana vſitari cœptum fuiſſe: quod non niſi ex Hyginij inſtituto oriri potuit, quum anteà eo nomine vti opus non eſſet, quòd non, niſi vnus per ſingulos titulos presbyter fuiſſet. Poſt Hyginij tempora in presbyterorum Romanorum titulis nullam mutationem factam inueni, vſque ad Dionyſij papæ pontificatum. Nam ſub annum Chriſti CCLX. Dionyſius XXV. poſt Petrum Apoſtolum pontifex Romanus in Euariſt. exemplum ſequutus: quum iam religio Chriſtiana mirum in modum in Vrbe creuiſſet, denuo titulus, vel parœcias in Vrbe Roma, quum eas ampliaſſet, Presbyteris diuiſit, ipſaſque, quo quiſque ſuis finibus, limitibuſque contineretur, diſtribuit, pluribus per ſingulas, vt Hyginius fecerat, presbyteris cõſtitutis presbyterorum quoque eccleſiæ Romanæ curæ, cœmeteria adiunxit: quæ quũ plura eſſent, ea inter presbyteros diſtribuit gubernanda, vt martyrum ſepulturis conſultum eſſet. Verùm non longè poſt circa annum Chriſti CCCV. Marcellus XXIX. poſt Petrũ Apoſtolum Romanus epiſcopus titulos Vrbis Romæ ab Euariſto antiquitus, & primo presbyteros datos, numero limitauit, decreto ſtatuens, XV. aliàs XXV. in Vrbe Roma quaſi diœceſes eſſe ad Baptiſmatis commoditatem, eorumque opportunitatem, qui ad fidem ex gentibus quotidiè veniebant, quin vt etiam martyrum ſepulchris conſuleretur, vt auctor eſt ex Damaſo Bibliothecarius. Titulos autem Romanos, ſiue parœcias, ceſſantibus perſequutionibus idauxêre, presbyteroſque plures in ſingulis conſtituêre: Silueſter, qui titulum Equitij: Marcus, qui titulum S. Marci: Iulius, qui titulum S. Mariæ Transtiberim: Damaſus, qui titulum S. Laurentij: Innocentius, qui titulum Veſtinæ fecerunt, & reliqui pontifices Romani. Quum enim primò infinita gentilium multitudo, mox Vrbs, & Italia omnis fidem Chriſti ſuſcepiſſet, non ſufficientibus XV. Titulis, nec his, qui in eis reſidebant, presbyteris, tum ob neceſſitatem, tum ab Vrbis, & Romanæ eccleſiæ ornamentum, & maieſtatem, & Titulorum, & presbyterorum in vnoquoque numerus auctus eſt: factique ſunt tituli XXVIII. quem numerum nunquam exceſſiſſe vſque ad noſtra tempora ſatis conſtat. Qui omnes, quum eccleſiæ eſſent: vel templa Diuis dicata, nomen ſortiti ſunt: vel à ſanctis, quibus dedicari erant, vt ſancti Chryſogoni, ſanctæ Cæciliæ, S. Anaſtaſiæ, ſancti Marci, & ſimilium: Vel ab eis hominibus, qui ipſos erexerunt, vt Caliſti, Damaſi, Equitij, Paſtoris, Veſtinæ,

Eudoxiæ, Lucinæ, Trigidæ, Pammachij, & ſimilium. Porrò autem XXVIII. Titulorum numerum circa Innocentij primi, vel Zoſimi papæ tempora expletum fuiſſe, multis coniecturis, & rationibus ductus crediderim. Neque enim facile poſt Zoſimum papam inueniri poteſt, aliquem Romanorum pontificatum titulum quendam nouum addidiſſe, ſed eos vel mutaſſe, vel reſtituiſſe, aut tantum exornaſſe.

Parœcia, ſiue Parochia, idem eſt quòd titulus, ſcilicet ſacra ædes, vbi animarum cura à presbyteris gereretur: qui Parochi dicti ſunt, id eſt, curati. Parœcia autem dicitur accolatus, ſiue accolarum conuentus, ſacraque vicinia: nam παρὰ iuxta, οἶκος domus: vbi ſcilicet ſunt domus contiguæ. Auguſtinus lib. 14. de Ciuit. Dei, Presbyter fuit quidam nomine Reſtitutus in parœcia Calamenſis eccleſię. Et parœci ſunt accolæ. Quare qui ſacram ædē aliquam accolunt, parœci dicti ſunt, eiuſdem ſcilicet fani conſortes: Latinè curia, & curiales, & curiones dici poſſent. Qui parochiam vocant, eam vocem à parocho deducunt, ἀπὸ τοῦ παρέχειν, hoc eſt, à præbendo. Erant enim parochi qui legatis Romam publicè venientibus, cæteriſque alicuius dignitatis hoſpitibus ſalem, & ligna præparabant, vt exponit Acron ſuper illud Horatij 1. ſerm. ſatyra v. Tum parochi, qui debent ligna ſalemque. Hi Latino vocabulo copiarij dicti ſunt; vt auctor aſt Porphyrius, quod omnium rerum neceſſariam copiam regum populorumque legatis ſuppeditabant. Nam quamuis Horatius, loco iam citato, ſalis tantum, & lignorum meminerit, tamen, vt ibidem animaduertit Acron, ſub illarum ſpecierum appellatione, omnia hoſpitibus neceſſaria voluit intelligi. A parocho parochia dicitur, quibus ſingulis ſacerdotes ſui deſtinati ſunt, ad oblationem ſcilicet ſacroſancti corporis, & ſāguinis Chriſti, ſub panis & vini ſpeciebus.

Diaconiæ, à diaconis dictæ ſunt. Erant hæ publicæ pauperum hoſpitales domus, quæ oratoria, & ſacella adiuncta habebant, in quibus à patre diaconiæ, ſiue diacono egenis neceſſaria ſubminiſtrabantur. Nam diaconi, inopia laborantium, viduarum, & pupillorum miniſtri erant, hiſque domibus hoſpitalibus præerant. Antiquitus in Romana eccleſia per ſingulas vrbis regiones diaconi diſtincti erāt, diaconique regionarij, vel talis & talis regionis appellabantur. Pòſt eorum præcipuo vſu exoleſcente, & hoſpitalibus domibus ipſorum negligentia dirutis, ipſorum ſacella, vel ædiculæ ſuperfuerunt, quæ diaconiæ nomen retinuerunt, à quibus diaconi Cardinales vrbis Romæ poſtea denominationem habuerunt, ſic: Diaconus cardinalis SS. Coſmæ, & Damiani, vel ſancti Theodori.

Xenodochium idem eſt, quod domus publica hoſpitalis, qua peregrini hoſpites, & egeni hoſpitaliter recipiuntur, Hieronymus: Xenodochium in portu Romano ſitum, totus pariter mundus audiuit. His qui præerat Xenodochus dicebatur.

Monaſteria à ſolitudine dicta, quæ olim in locis abditis, & ab hominum commercio procul remotis condi ſolebant, ijs hominum cœtibus alendis, qui etiam à ſolitudine monachi dicti ſunt, vbi contemplationi vacantes ſoli commorabantur.

Gremium Baſilicæ vocat Bibliothecarius, mediam baſilicæ partem, quam nos maiorem nauim dicimus.

Camera. Bibliothecarius in vitis pontificum Romanorum frequenter baſilicarum variarum Cameras profitetur, vt Lateranenſis & aliarum, quas etiam ab iiſdem pontificibus exornatas ſcribat. Eas opinor ego fuiſſe ſacraria, vel quid eiuſmodi baſilicis adiuncta.

Abſis ſiue Apſis, propriè eſt curuatura rotę, id eſt, lignum ſuper rotas tenens ſcalas, vel in quo figuntur radij vel ligneus rotæ circulus, quo ſignificatu alij primam adſpirant ſic, Haſpis ab ἅπτω, id eſt, à tangendo, quod ea pars, quum tota voluitur, terram cōtingat. Hoc etiam nomine ſignificatur fornicis curuatura, & aliquando integra fornix. Hinc eccleſiaſtici ſcriptores, quam nos eccleſiarum tribunam vocamus, habſidem vocant.

CONFESSIO, quod verbum in Bibliothecario, & alijs eccleſiaſticis ſcriptoribus frequentiſſimum eſt, idem apud Latinos ſignificat, quod apud Græcos martyrium. Hi enim eccleſias Deo priuatim dicatas dominica, martyribus vero martyria vocabant, hoc eſt in quibus martyrum corpora iacerent, aut eorū memoria coleretur. Hinc Baſilicā Vaticanam Apoſtolorum martyrium vocat Ioannes Chryſoſtomus. Quia vero martyr Græcè, Latinè à Cypriano confeſſor, ſiue teſtis exprimitur, à confeſſore Confeſſio manauit, vt a-

Digitized by Google

vt à Martyre martyrium. Eſt verò cõfeſsio eccleſia, in qua confeſſorum, hoc eſt, martyrum memoria coleretur. Quos enim nos modò martyres, veteres patres, in his Cyprianus cõfeſſores appellant, quod in tormẽtis citra mortem intrepidi Chriſtum confeſsi eſſent, epiſt. 7. lib. 2. Cleri Romani ad Cyprianum epiſcopum. Quanquam confeſſorum quoque quos hic adhuc in carcere dignitas ſuæ confeſsionis incluſit. Item epiſtol. 6. lib. 2. Cypriani ad martyres; & confeſſores: Exſulto lætus, & gratulor fortiſsimi, ac beatiſsimi fratres, cognita fide ac virtute veſtra, in quibus mater eccleſia gloriatur, gloriata & nuper quidem cum confeſsione perſtante ſuſcepta pœna eſt, quæ confeſſores Chriſti fecit errores. Confeſsio tamen præſens quantum in paſsione fortior, tantùm clarior, & maior in honore eſt. Creuit pugna, creuit & pugnantium gloria. Nec retardati e-ſtis ab acie tormentorum metu, ſed ipſis tormentis magis eſtis ad aciem prouocati, fortes, & ſtabiles ad maximi certaminis prælium, prompta deuotione prodijſtis, ex quibus quoſdam iam comperi coronatos, quoſdam verò ad coronam victoriæ proximos, vniuerſos autem quos agmine glorioſo carcer incluſit, pari ac ſimili calore virtutis ad gerendum certamen animatos, ſicut eſſe oportet in diuinis caſtris milites Chriſti, vt incorruptam fidei firmitatem, non blanditiæ decipiant, non minæ terreant; non cruciatus ac tormenta deuincant, quia maior eſt, qui in nobis eſt, quam qui eſt in hoc mundo: & alibi paſſim, qui Chriſtum in tormentis & carcere, citra mortem tamen confeſſi fuerant, modò confeſſores voce Latina, modo etiam voce Græca martyres appellat. Antiquitùs igitur confeſsio idem erat quod martyrium, ſcilicet eccleſia in martyrum honorem conſecrata. Nunc verò in omnibus totius orbis terrarum Chriſtianorum eccleſijs, quæ duplices ſunt, ſuperior ſcilicet, & inferior (quales multæ per totam Lumbardiam & Italiam, Romæ etiam modo exſtant, & plures exſtabant) appellatur vſque hodie inferior eccleſiæ pars ſub altari maiori ædificata, vt Parmæ in Cathedrali, Veronæ ad ſanctum Stephanum, Romæ ad ſanctam Priſcam, ſanctum Martinum in montibus, & alibi. Earum ſimilitudine confeſſio dicitur locus imus ſub gradibus, & altari maiori eccleſiarum ſancti Petri, ſancti Pauli, Lateranenſis, ſancti Laurentij extra muros ſanctæ Mariæ maioris, & aliarum. Quæ confeſſio non ſine materiali eccleſia fit. Quod etiam probatur, capite vigeſimo Concilij Gangrenſis, ſic: Si quis ſuperbiæ vſus affectu conuentus abominatur, qui ad confeſſiones martyrum celebrantur, & miniſteria, quę in eis fiunt, ſimul cum eorum memorijs execratur, anathema ſit. Ita vna verſio. Alia verò, quæ per confeſſiones martyrum intelligit, apertiſſimè exponit baſilicas ſanctorum Martyrum. Sic enim ait: Si quis per ſuperbiam tanquam perfectum ſe exiſtimans, conuentus qui per loca & baſilicas ſanctorum martyrum fiunt, accuſauerit, vel etiam oblationes, quæ ibidem celebrantur ſpernendas eſſe crediderit, memoriaſque Sanctorum contemnendas, anathema ſit. Anaſtaſius Bibliothecarius in vita Xyſti tertij papæ: Xyſtus papa (inquit) fecit confeſſionem beati Laurentij martyris cum columnis porphyreticis, & ornauit tranſcennam. Fecit quoque ibi ad confeſſionem, altare ſancti Laurentij de argento puriſſimo librarum quinquaginta, cancellos argenteos ſupra Platonias porphyreticas librarum C.C.C. abſidam ſuper cancellos cum ſtatua beati Laurentij argentea librarum ducentarum.

AMBO dicitur ſuggeſtus, ſeu pulpitum marmoreum, ex quo lector, ſeu diaconus lectionem, ſeu euangelium recitabat. Quos multos & magnos, & pulcherrimis tabulis marmoreis ornatos, per Vrbis eccleſias, & præſertim apud ſanctum Paulum videmus, quem locum diui Cypriani libr. 4. epiſtol. 5. honoris cauſſa tribunal quoddam eccleſiæ appellauit: ab ambiendo dictum volunt, quod locus ille vtrinque gradibus ambiatur. Nam in quibuſdam eccleſijs duo graduum ordines viſuntur: vnus à ſiniſtris, quo fit aſcenſus verſus Orientem: alter a dexteris Occidentem ſpectans, quo fit deſcenſus. In quibuſdam verò alijs eccleſijs Diaconus vna, ſubdiaconus altera via in pulpitum, ſeu ambonem conſcendit. Expoſitor Romani ordinis Ambonem hanc appellationem ideo habere tradit, quod ambiat, & cingat intrantem. Sed verius eſt Græcam eſſe vocem ἄμβων ἄμβωνος, quæ inter cætera ſignificat aſcenſum, & locum editum, à verbo ἀναβαίνω, quod eſt aſcendo. Capit. 15. Concilij L[illegible]cenſi, quod Græcè eſt τῶν ἐπὶ τὸν ἄμβωνα ἀναβαινόντων, Latine legitur, qui pulpitum aſcendunt.

SACRARVM AEDIVM *ornamenta.*

PATENA, ſiue PATINA, eſt genus vaſis, à patendo dictum, quo dapes in menſam feruntur. Dicta à Columella patena libro duodecimo, capite quadrageſimo tertio. Columella (inquit) patruus meus, ex ea creta, qua fiunt amphoræ lata vaſa in modum patenarum fieri videbat. Harum vſus in primitiua eccleſia in oblatione corporis Domini inſtitutus, adhuc vſque perſeuerat. Illud intereſt, quod hodie paruæ, antiquitùs magnæ conficiebantur ex auro, & argento, vt Euchariſtiam pro tanta multitudinis ſuſcipere capaces eſſent.

CALICES. In vitis pontificum Damaſi, & Bibliothecarij, & præſertim in vita ſancti Silueſtri frequenter mentio eſt calicum maiorum, & minorum, & miniſterialium, quos pontifices, & Imperatores, in his præſertim Conſtantinus in eccleſijs ab ſe conſtitutis, aureos & argenteos contuliſſe leguntur. Miniſteriales ideo dicti, quod adminiſtrando ſanguinem Chriſti populo deſeruirent. Remigius archiepiſcopus Remenſis, quum eiuſmodi calicem miniſterialem fieri iuſſiſſet, in ipſius circuitu hoſce ab ſe aditos verſiculos poſuit:

Hauriat hinc populus, vitā de ſanguine ſacro
Iniecto, æternus quē fudit vulnere Chriſtus,
Remigius reddit, Domino ſua vota ſacerdos.

AMVLAM, aliàs AMAM, quidam interpretantur phyalam ad vrceoli ſimilitudinem. Certè quo loco 3. Regum 7. Græcè legitur φιάλας noſter interpres vertit amulas. Expoſitor ordinis Romani: Amula (inquit) vas eſt, in quo vinum offertur: cuius generis vaſa fuſilia fecit Rex Salomon DCCC. ſicut Ioſephus teſtatur, &c. Sed in geſtis pontificalibus legitur religioſos quoſque Imperatores, principes, atque pontifices tantum numerum de amulis, atque patinis, ſeu alijs vaſis atque ornamentis eccleſiaſticis ad honorem Dei obtuliſſe illi, atque illi eccleſiæ, quanta poſsibilitas fuit vnicuique pro ſua deuotione. Nonnunquam & amæ dicuntur, & per aſpirationem hamas nonnulli legunt. In vitis Pontificum Bibliothecarij frequenter legitur, hamas argenteas, & aureas donatas miniſterio diuino. Hinc hamula, & hamulula deductæ. Columella in cultu hortorum:

Aut habilem lymphis hamulam, Bachiue lagenam.

Hodiè etiam hamula ab Italis dicitur vulgo vaſculum vitreum ad vſum aquæ, & vini, & præſertim in ſacrificio Miſſæ.

Colatorium, hoc erat vaſculum quoddam ſubtiliſſimis foraminibus ab imo perforatum, quo vinum ex hamulis calicum refundebatur.

Pugillares inter inſtrumenta ſacra, quæ Pontifici ad ſtationem procedenti proferebantur, numerantur pugillares aurei ſiue argentei. Videtur autem ea ætas pugillarium nomine intellexiſſe ſtylo, ſeu graphia, ſiue etiam pennas, vel calamos, quibus litteræ deformantur, & ex hac ſimilitudine fiſtulas, ſeu cannas, quibus ſanguis è dominico calice exſorbebatur, quum propriè pugillares ſint ipſæ tabulæ, in quibus ſcribi conſueuit, quæ græcæ πτυχίδια dicuntur. Eiuſmodi pugillarium ſeu fiſtularum argentearum aurearum, quum hæ antiquitùs cuncto populo in communione ſanguinis Chriſti deſeruirent, hodie ſolus Romanus pontifex vſum adhuc obſeruat.

Scyphi, Metretæ, Hydriæ, ſunt vaſa diuino miniſterio ab Imperatoribus, & pontificibus oblata, quæ frequenter Bibliothecarius commemorat. Scyphus autem vaſis portorij genus erat, quòd propriè Herculi attribuebatur, quemadmodum Cantharus Libero patri: Quo veteres in ſacris & in conuiuijs vſi ſunt. Vergil. 4. Aeneidos: Et ſacer impleuit dextram ſcyphus. Horat. epod. 9. Capaciores affer hic puer ſcyphos. Metreta etiam genus vaſis fuit, conſtans ex duobus batis, id eſt, decem congios, vel ſexaginta ſextarios comprehendens. Et quod Dioſcorides metretam vocauit, Plinius cadum tranſtulit. Alij metretam amphoram dicunt. Hydria verò vas aquarum erat, à Græca voce ὕδωρ, id eſt, aqua, dicta,

Thymiamaterium, quod Latinè Acerra dicitur, vas erat, in quo odores ſuauiſſimi thymi, herbæ odoratæ, naturam referentes in ſacris, incendebantur.

Peluis, quaſi Pedaluis (vt Varro inquit) à pedum lauatione vas dictum. Alij peluim à pellucendo dictam tradunt, putantque ſinum eſſe aquarum, in qua variæ res pelluntur. Iuuenalis ſatyra 3.

Vt ſint contenta patulas effundere pelues.

Veteres Chriſtiani vaſa, quibus in baptiſmo vtebantur, pelues appellabant.

Phara, Damaſus, & Bibliothecarius in Romanorum Pontificum, & præſertim S. Silueſtri vita, phara, canthara, ceroſtata, delphinos, lychnos, & lychnuchos, pro diuerſi generis lampa-

Digitized by Google

lampadibus, & lucernis in eccleſijs ardentibus, acceperunt.

Pharus igitur inſula, & turris ampliſſima in portu Alexandrino ſita erat, ſaluti nauigantiū condita, quæ nocturnis ignibus portum ijs monſtrabat. Solinus ſcribit, ab hac turri pharo, pharos poſteà vocari machinas in portibus ad prælucendi miniſterium fabricatas: quoniam ex hac pharo Alexandrina, naues nocturnis facibus accenſis, dirigebantur. Papinius:

Lumina noctiuage tollit pharus æmula lunæ.

Hegeſippus libr. 4. tradit à Græcis Latiniſque pharon appellari ex ipſius rei vſu, eo quod longè videatur à nauigantibus, atque ἀπό τῶ φανῶ, quod ſignificat lucidum, & immutata littera pharos dicitur. Hinc hodiè triremium Lanternæ fanones & fanales vocantur, & turres in portubus Neapolitano Meſſinenſi, & Genuenſi lumina nocturna ſuſtinentes, Phari dicuntur. Eccleſiaſtici igitur ſcriptores hac voce ſuggeſtus aureos, & argenteos in modum turrium, vel columnarum vocabāt, quibus annexi erant certum lychnuchorum genus, quod Delphinum vocabant. Ita enim ſcribitur: Fecit pharum vnum x. delphinis. Pharum porrò etiam coronam vocabant, fortè quòd rotundus eſſet. Fecit, inquit Bibliothecarius, coronam, id eſt, pharum cantharum cum delphinis quattuor oleo ardentibus, vbi illud animaduerſione dignum eſt, quod quanquam idem ferè eſſe lychnuchum, & delphinum dixerim, nonnihil tamen inter ſe differre opus fuit. Nam delphini ardentes, cum pharis cantharis, vel cum coronis, coniunguntur: lychnuchi verò cum lucernis. Cur autem pharus cantharus dicatur, haud certò ſcio, niſi in formam vaſis magni factum fuerit in extrema parte. Nam poculum fuit, quod Baccho tribuebatur, ſicut ſcyphus Herculi dictus à cantharo, quod erat nauigij genus. Plinius lib. 33. cap. 11. refert, Marium poſt victoriam Cimbricam cantharis potaſſe, Liberi patris exemplo. Vergilius:

Et grauis attrita pendebat cantharus anſa.

Vlpianus tradit cantharos eſſe, per quos aquæ ſaliunt.

Præter pharum cantharum, in eodem ferè ſignificatu Bibliothecarius enumerat, Ceroſtata, & canthara ceroſtata, quæ lucernæ fortè erant in modum cornu factæ à κέρας quod eſt cornu, dicta. Vt autem delphini coronis, & pharis cantharis ardentibus attribuuntur, ſic lychni, vel lychnuchi lucernis. Eſt enim lychnus Græcè, Latinè lucerna. Sed Bibliothecarius lucernam pro lychnorum ſuſtentatione, ſiue candelabro accepit. Lychnum verò ſeu lychnuchum pro lampada ipſa ardente.

Gemelliones aurei, & argentei dicuntur qua voce, quid ſignificari poſſit, niſi vrceoli, vel ampullæ ſint, non inuenio.

SACRARVM VESTIVM *genera.*

ANABOLAGIVM, aliàs ANABOLADIVM, à verbo Græco ἀναβάλλομαι, quod eſt, ſupra iaceo, vel reijcio, appellabant amictum album lineum, qui, quòd humeris imponeretur, ſuper humerale etiam vocabatur.

Alba, ſcilicet veſtis, vel camiſia, hodiè dicitur Camiſium.

Cingulum à cingendo, chorda, qua Pontifex cingitur.

Orarium vocabant eam faſciam, quam nos ſtolam dicimus: alij velum, cui Romanus pontifex, & Archiepiſcopi pallium ſuper humeros imponunt, orarium vocant.

Mappulam vero, quam hodie manipulum appellamus, quæ à mappa, qua manuum ſordes in menſa abſtergimus, dicta eſt.

Golobium eſt veſtis ſine manicis, ac mutilata, à κολοβὸν verbo Græco, quod breue mutilatum, truncum ſignificat, dicta. Qua olim virgines vtebantur, & ſancti patres, vt Paulus Heremita. Expoſitor Romani ordinis in candidiſſimo (inquit) habitu colobionis, quo vel Apoſtoli, vel Apoſtolici viri vſi ſunt, quum culparetur à quibuſdam nuditas brachiorum. Siluester papa inſtituit, vt in eccleſiaſtico miniſterio diaconi delmaticas, id eſt, tunicas manicatas, & candidas induerent; quales teſtatur Iſidorus epiſcopus in Delmatia primùm contextas, qua etiam vſi ſunt veteres. Lampridius in commodo, Delmaticatus in publicum proceſſit.

CASVLA, aliàs PLANETA, genus veſtis, in ſacris à Chriſtianis ſacerdotibus vſurpata, ἀπὸ τῆς πλάνης, id eſt, ab errore dicta. Quoniam quum latiſſimo initio, & ſine manicis eſſet, eius lymbus ſuper brachia, & ſcapulas proiectus, errabundus totam corpus circuniret. Hodiè ab vtraque parte conciſa, ante & retrò tantùm producitur vſque ad talos.

Pallium eſt faſcia ex candida lanæ contexta, habens deſuper circulum humeros conſtringentem,

Digitized by Google

gentem,& duas lineas ab vtraque parte dependentes quattuor purpureas cruces, antè, retrò à dextris, & à ſiniſtris: duplex quidem à ſiniſtris, ſimplex à dextris, cui in tres partes conciſo, tres acus infiguntur, quibus conſuitur. Quæ omnia moralibus ſunt repleta myſterijs, quorum explicationem vide apud Innocentium III.libr.10.cap.12.de ſacro altaris myſterio. Dictum autem eſt, vt puto,à verbo Græco πάλλομαι quod eſt vibror, agitor: nam circum collum ſuper humeros vibrabatur, agitabatur, circumuoluebatur. In octauo ſynhodò conſtantinopolitana quarta poſteriore ſub Iohanne VIII. papa celebratur. Seſsione prima, pallium vocatur ἀρχιερατικὴ στολὴ, hoc eſt, pontificalis ſtola. Vbi illud ſcitu d gnum,quod in ea ſynhodo exponitur, quomodo Iohannes VIII. papa Photio mittebat pallium & Sandalia, vt oſtenderet, ſe eum in patriarchali conſtantinopolitana ſede ſuſcipere. Vbi ſunt hæc verba: Quod Dominus noſter Apoſtolicus admittit D. Photium in patriarcham, teſtatur, pontificalis ſtola, à ſummo pontifice Domino noſtro Iohanne ad eum miſſa, quam propterea direxit, vt omnes intelligant, & certò ſciant, Dominum Photium recipi à ſummo Pontifice in patriarcham: cumque hoc dixiſſet, dedit Photio pontificalem ſtolam, humerale indumentum, penulam, & Sandalia.Paſchalis II. papa: Pallium(inquit) eſt inſigne archiepiſcopalis dignitatis, quod aſſumitur de corpore, id eſt,de altari B.Petri, in ſignum vnitatis apoſtolicæ ſedit. Quod archiepiſcopo electo apoſtolica ſedes non tradit,niſi prius præſtet pro fide,obedientia,& vnitate iuramentum. Antiquitùs candidi agni ſine macula nutriebantur, à monialibus albis Sancti Andreæ prope ſanctum Marcellum de Vrbe, poſteà ea cura ad moniale SS. Hagnetis extra Vrbem via Nomentana tranſlata fuit: hodiè eſt monialium turris ſpeculi. Qui dominica in albis circuibant altare ſancti Petri. Ex eiuſmodi agnis ſumitur lana, de qua per eaſdem virgines pallia texuntur, quæ Papæ & arch epiſcopis per manum primidiaconi initio ipſorum permotionis dari ſolent. Qui niſi accepto pallio, neminem epiſcopum conſecrare poſſunt. Eo etiam præter archiepiſcopos, vtuntur epiſcopi quidam ex priuilegio, vt Lucenſis, & ex decreto Marci Papæ Oſtienſis, in conſecratione Romani Pontificis. Gregorius Papa vero aliquid pro ſuſceptione pallij ſalui. Quod decretum confirmarunt Leo II. & Vrbanus II. ſummi pontifices.

Mitra ſeu Mithra,à Perſis ſol dicitur, aliquando pro primario ſacerdote ponitur vt apud Apuleium libro vltimo, ipſumque Mithram illum ſuum ſacerdotalem præcipuum ſacrorum miniſtrum decernit. Mitra, etiam ſine adſpiratione ſignificat quoddam capitis ornamenti genus, quo primum Mœonij, deinde AEgyptij, Syri, Phryges, Lydij, & Perſæ vſi ſunt. Erat autem pileum acutum. Accipitur & pro muliebri corona, ad ornatum capitis adoleſcentularum, ex qua pendebant faſciolæ, quæ phylla dicebantur, quod florum inſtar dependerent.Virg. 9. AEneid.

Et tunicæ manicas, & habent redimicula mitræ.

Epiſcopi Chriſtianorum mitra vtuntur, quum rei diuinæ operam dant, quæ pileus lineus,vel è ſerico albo eſt,in altum porrectus,& in duas cuſpides diuiſus. Fiunt mitræ aureæ vnionibus, & gemmis ornatæ. Quarum vſum in Romana eccleſia non ante ſexcentos annos eſſe opinor.

Offertorium, ſyndonem ſericeum ſen linteamen ſignificat, in quo populorum oblationes reponebantur,ab offerendo dictum: A quo etiam ea Miſſæ pars vocatur offertorium, quæ dicebatur tempore oblationis.

Fanon etiam appellabatur linteamen illud, quæ vox Germanica eſſe videtur, à quibus vela illa ex haſtilibus dependentia fanen vſque hodiè appellantur. Guilielmus Durante cum fanone candido exponit cum mappula alba, & nitida. Hodiè Veronæ in patria mea linteamina ſericia & depicta ex haſtis dependentia, & in ſupplicationibus deferri ſolita,confanones vocantur.

Nacus pro naccho intellexerunt veteres Chriſtiani Romani pannum laneum rubrum, quo equorum ſellam, dum pontifex equitabat,cooperiebant, à Græco verbo νάκος, quod lanam ſiue vellus ſignificat deriuatum.

ONV-

ONVPHRII PANVINII VERONENSIS FRATRIS EREMITÆ AVGVSTINIANI, DE STATIONIBVS VRBIS ROMAE LIBELLVS.

QVum ſtationum rei in Vrbe notiſſimè, admodum obſcura initia ſint, non alienum quoque à meo inſtituto fore exiſtimaui, ſi breuiter, quæ de ſtationibus collegi, in medium adferrem. Atqui vt à vocis ſignificatione initium ſumam: Statio propriè dicitur ipſe ſtandi actus, vnde omnes, de quibus mox dicam, ſignificationes fluxere. Nam primùm ſtatio dicitur locus, in quo naues aut milites tutò ad tempus ſtant, vel in quo frequenter conſiſtunt. Id autem ex Virgilij Aeneid. 2. & 12. atque è Q. Curtio intelligitur. Ille:

Nunc tantum ſinus & ſtatio mal. fida carinis.

Item:

Frangere nec tali puppim ſtatione recuſo.

Item: cognitum id per exploratores, qui ſtationes hoſtium fuerant ingreſſi. Hinc metaphoricè ſtatio pro temporaria habitatione accipitur. Cicero ad Atticum libro ſexto. Athenis ſtatio mea nunc placet. Sumpta eſt hæc tranſlatio à loco litorali, vbi naues ad tempus ſubſiſtunt. Statio etiam appellatur locus ad cuſtodiam aſſignatus, quando milites ſtantes vigilant. Virgil. Aeneid. libro nono.

Semantq; vices ſtatione relicta.

Hinc milites ſtationarij. Statio quoque dicitur officina, in quam multi conueniunt, vt de aliqua re decerni poſſit, vel vt ius dicatur. Gellius libro decimotertio; capite decimotertio. Quæſitum eſſe nemini in pleriſque Romæ ſtationibus, ius publicè dicentium. Et Iuuenalis Satyra 11.... omnis Conuictus thermæ, ſtationes, omne theatrum. Stationis nomen vel à militia Romana, vel ab alia harum ſignificationum tractum, & vſurpatum, vt alia multa in Chriſtianorum veterum vſu hæſit. Nam quemadmodum milites ſtationem faciebant ſtantes, & præſidium certo in loco agitantes, ita & Chriſtiani. Tertullianus libro de oratione: Si ſtatio de militari exemplo nomen accipit (nam & militia Dei ſumus) vtique nulla lætitia ſine triſtitia obueniens, caſtris ſtationes militum reſcindit. Et in libro de ieiunio aduerſus Pſychicos: Venit de exitu. Domini, quem etſi ſemper commemorat importet ſine differentia horarum, impreſſius tamen cum eis ſecundum ipſum ſtationis vocabulum, addiſcimus. Nam & milites nunquam immemores ſacramenti magis ſtationibus parent, &c. Stationes enim voce ſignificabant antiqui Chriſtiani actum quendam corporis, quo in ſacris conuentibus orantes ſtabant, nunc in hac baſilica, nunc in alia conuenientes, nonnunquam apud martyria, id eſt, martyrum ſepulchra, Deum ſtantes, & attenti precabantur, quod præcipuè fiebat Dominico die. Tertullianus in libro de corona militis, de milite Chriſtiano loquens: Iam (inquit) & ſtationes aut alij magis faceret quam Chriſto, aut & Dominico die quando nec Chriſto? Quæ vt accuratius intelligantur, illud ſcitu dignum eſt, apud veteres Chriſtianos inter plura duo fuiſſe comprecationum genera: Primùm, cùm genibus flexis: alterum, cùm ſtantes orarent. Hiſtoria de legione Fulminatrice Chriſtiana in expeditione Germanica M. Antonini, quæ exercitui in ardentiſſima ſiti pluuiam precibus à Deo (Tertulliano teſte in Apologetico & ad Scapulam) impetrauit, indicant, orantes genibus flexis prouolutiſſe ſe in terram, eumque orandi ritum antiquiſſimum, & certiſſimum fuiſſe, omnibus ſæculis apparet. Clemens vltimo Stromatum refert, orantes ſolitos abijcere, ſeſe in terram: quod de geniculis adorare in libro de corona militis, & geniculatio in libro ad Scapulam vocat Tertullian. Quando non (inquit) geniculationibus & ieiunationibus noſtris etiam ſiccitates ſunt depulſæ? Idem teſtatur Origenes homilia quarta in Numeros. Aliud porrò precandi genus erat, cùm ſtantes orabant: quod de geniculis non adorare vocat idem Tertullianus, quem orandi morem die dominico, & per totum id tempus, quod inter Paſcha, & Pentecoſten eſt, vſurpabatur. Tertullianus in libro de corona militis: Die Dominico ieiunium nefas duximus, vel de geniculis adorare. Eadem immunitate à die Paſchæ in Pentecoſtè vſque gaudemus. Quamobrem precationes illæ ſtationes vocantur, quarum ſubinde veteres doctores meminerunt. Tertullianus eas ad aram factas ſolemniores indicat in libro de oratione: Solemnior (inquit) erit ſtatio tua ſi ad aram Dei ſteteris, accepto corpore Domini, & reſeruato: verum-

Digitized by Google

quæ ſalutis eſt, & participatio ſacrificij, & exſecutio officij. Teſtatur in libro de ieiunio, eas ſtationes interdum in veſperam vſque productas eſſe, ſic: Arguunt nos Pſychici, quòd ieiunia propria cuſtodiamus, quòd ſtationes plerunque in veſperam producamus, quòd etiam Xerophagias obſeruemus, ſiccantes cibum ab omni carne, & omni iurulentia. Idem ſtationes ſæpè commemorat, vt libro ſecundo ad vxorem: Vt ſi ſtatio facienda eſt, maritus de die condicat ad tabernas: ſi ieiunia obſeruanda ſunt, maritus eadem die conuiuium exerceat: Si procedendum erit, nunquam magis familiæ occupatio adueniat. Dies ſtationibus ſolemnes recenſet in libro de ieiunio contra Pſychicos: Stationes dies ſuos habent quartæ, & ſextæ feriæ. Et infra: Cur ſtationibus quartam & ſextam ſabbati dicamus, & ieiunijs paraſceuen? (id eſt, Sabbathum.) Et libro de fuga in perſecutione: Tunc & fides in expeditione ſollicitior & diſciplinatior, in ieiunijs, & ſtationibus, & orationibus, & humilitate. Et in libro de oratione, ſimiliter de ſtationum diebus: Non putant plerique ſacrificiorum orationibus interueniendum, quòd ſtatio ſoluenda ſit accepto corpore Domini. Et in libro de ieiunio aduerſus Pſychicos: Propterea per ſingulas diximus ſpecies ieiunationum Xerophagiarum (id eſt, aridorum ciborum, nihil iuris habentium comeſtionum) ſtationum. Et paulo infra: Quomodo in nobis ipſam vanitatem ieiunationum & Xerophagiarum & ſtationum denotatis? Et paulo infra: Conuentus illi ſtationibus prius & ieiunationibus operari norunt. Vbi perpetuo ferè ſtationibus ieiunia adiungit. Nam ante ſolemnes illos conuentus ieiunium præmittebant. Meminit eius geſtus & diuus Cyprianus in ſerm. de oratione Domini. Stamus (inquit) ad orationem: orabant autem orientem verſus, vt in Apologetico refert Tertullianus. Hinc ſtationes vocabulum in hoc ferè ſenſu, vrbi Romæ notiſſimum eſt ex antiquitate relictum, ipſa etiam obſeruatione veteri per manus tradita, & retenta. Nam veteres Rom. Pont. ſtatis quibuſdam diebus, præcipueque in quadrageſima, & feſtis, ad diuerſas vrbis Rom. eccl. accedebant, vbi ſermone, vel concione ad populum adſtantem habita & oratione ad Deũ facta, diuina myſteria poſtea cum clero & populo Romano celebrantes, participabant. Qui actus ſtatio appellata eſt, à ſignificatione, quam Cicero lib. 6. ad Atticum vſurpauit, pro temporaria videlicet habitatione, vel etiam à ſtando, quod in his accedentes, populi ſtarent. Has ſtationes, hoc eſt, ad diuerſas eccleſias ſolemnes proceſſiones, & conuentus commemorant, Auctor actorum Damaſi papæ, & Anaſt. Bibliothecarius in vita Hilarij papæ. Ille quidem ſic: populus Romanus per Cœmeteria martyrum ſtationes ſine clericis celebrabat. Et paulò infra: Felix Vrbem inrupit, & ſtationem in Iulij Baſilica Transtyberim dare præſumit. Hic verò: Hic conſtituit in Vrbe miniſteriales, qui circumirent conſtitutas ſtationes, fecitque ſchiphum aureum anſatum vel ſtationarium librarum 8. pro vſu ſtationum. Per miniſteriales autem, clericos idoneos adminiſtrandum, & officiandum in eccleſijs diebus ſtationum intelligit. Quare diu fuerunt in Vrbe ad hoc Cantores deputati, præbendas propterea habentes in eccleſia ſanctæ Mariæ de roſa; quum non omnes eccleſiæ Vrbis haberent, tunc canonicos vel proprios clericos ad diuinum officium peragendum. Eas porrò ſtationes poſteà ſanctus Gregorius papa certò ſub numero limitauit, totidem per totum annum ſtatuens: videlicet, quatuor Dom. aduent. ferijs 4. 6. & Sabbato quatuor temporum vigilia, & die natiuitatis Domini, ſancti Stephani, S. Ioannis Euangeliſtæ, ſanctorum Innocentum, Kal. Ianuar. in circuncisione Domini die Epiphan. Dominicis in lxx. lx. & l. à feria quarta cinerum, vſque ad Dominicam in albis per totam quadrageſimam, in litanijs maioribus, in die ſancti Marci, in aſcenſione Domini, à vigilia Pentecoſtes, vſque ad Dominicam ſanctæ Trinitatis excluſiuæ, in feſtiuitatibus S. Crucis, & anniuerſaria dedicatione eccleſiarum S. Saluatoris, & ſanctorum Petri & Pauli Apoſtolorum. Quibus diebus ſequentes Pontifices adiunxerunt Litanias triduanas ante aſcenſionem, ſolemnia B. Mariæ Virginis Deiparæ, Purificationis, Annunciationis, Aſſumptionis, & Natiuitatis. Item ſanctorum Angelorum, S. Ioannis Baptiſtæ, ſanctorum apoſtolorum Petri & Pauli, Laurentij, & aliorum quorundam martyrum, quorum poſtea memoria exoleuit. Hinc Ioannes Diaconus libro ſecundo de vita ſancti Gregorij papæ: Stationes (inquit) per baſilicas, vel beatorum martyrum Cœmeteria ſecundum quod hactenus plebs Romana, quaſi eo viuente certatim diſcurrit, ſolliciè ordinauit, per quas & ipſe ſimul diſcurrens, dum adhuc eloqui præualeret, xl. homilias euangelij coram eccleſia diuerſo tempore declamauit. Quare ergo ex præſcriptionibus homiliarum ſuarum, ſtationes in ea eccleſia.

eccleſia eſſe conſtitui, in quas eas habitas fuiſſe ipſarum index exponit. Petrus Mallius in libro hiſtoriæ ſacræ. Sanctus Gregorius papa Romanus cantum, primicerium, & ſcholam cantorum inſtituit, docuitque. Ordinauit ſtationes propter pœnitentes, quas cum primicerio, cantoribus regionarijs, accolutis, cruce ſtationali præcedente, faciebat. Non aliter in quadrageſima vſque ad Paſcha, & aliter in albis dominicis diebus & feſtiuitatibus ſanctorum, ſtatuit antiphonas has proceſsionaliter in quattuor temporibus decantari: Deprecamur te Domine, &c. Multa ſunt Domine peccata noſtra, &c. Parce Domine, parce populo tuo, &c. in litanijs maioribus alias antiphonas ordinauit. Fecitque ad S. Stephanum æphano trophium, vbi primicerius & cantores manerent, qui iugiter eſſent cum pontifice, epiſcopis, cardinalibus, diaconis, regionarijs, accolutis, cubicularijs, qui eum cuſtodirent, & eſſent ei bonum teſtimonium. Et Gelaſij papa ordinatione repetita, ſanxit, vt eſſent per regiones diaconi, Cardinales ſubdiaconi, & regionarij. In Vrbe verò vnaquæque eccleſia ſtationalis vicinam aliquam aliam ædem ſacram habebat, in qua populus die ſtationis colligebatur, & ibi dicebatur collecta ſuper populum collectum: & exinde, omnes ſimul proceſſionaliter ad eccleſiam, in qua erat ſtatio, accedebant, ſolemnique Miſſarum ſacrificio & concioni intererant. Stationes autem, quæ celebrantur, ſunt quæ ſupra commemoraui; à Dominica prima aduentus, vſque ad Sabbathum ante S. Trinitatem cum tribus ferijs quatuor temporum lxxvj. diebus numero tribus & octuaginta, celebratæ. Nam die Natalis tres, & feria quinta, poſt quartam Dominicam quadrageſimæ duæ ſtationes ſunt. Ad quas autem eccleſias & quot vicibus nunc ſtatio fit, vel olim fuerit, paulò infrà ſigillatim aperiam. Illud tantum in ſumma aperire placuit, noſtro tempore ſtationes eſſe in quinque eccleſijs patriarchalibus, omnibus 28. Titulis, excepto SS. Nerei & Achillei, quatuor diaconijs, ſex titulis, & ſancta Maria Rotunda. Sunt autem omniño eccleſiæ. in quibus nunc ſtatio eſt, tres & quadraginta ſtationes xxcvj. diebus xxciii, Pius 4. noſtra tempore Thermas Diocletiani eccleſiam ſanctæ Mariæ Angelorum dedicauit, & ſtationem in ea conceſſit Sabbato poſt 3. Dominica. Quadrageſ.

STATIONES QVAE NOSTRO TEMPORE IN ſingulis Vrbis eccleſijs per annum celebrantur.

IN baſilica Patriarchali Lateranenſi ſunt, ſtationes 8.
Dominica 1. Quadrag. vetuſtiſſima eſt ſtatio, cuius in homiliarum 40. S. Gregorij papæ libro mentio exſtat.
Dominica Palmarum.
Feria 5. in cœna Domini.
Sabbato ſancto.
Sabbato in albis vetuſtiſſima à tempore ſancti Gregorij papæ.
Feria 3. Letaniarum triduanarum ante aſcenſionem Domini, recens ſtatio.
Sabbato ante Pentecoſten.
In baſilica Patriarchali S. Petri apoſtoli in Vaticano ſunt ſtationes 13. Omnibus quatuor Sabbatis, quatuor temporum.
Dominica 3. aduentus Domini.
In Epiphania Domini, vetuſtiſſima ſtatio ante mille annos.
Dominica in Quadrageſ. vetuſtiſſima ſtatio.
Feria 2. Paſchæ vetuſtiſſima ſtatio.
In die S. Marc. in Letanijs maiorib. vetus ſtatio.
Feria 4. Letaniarum triduanarum ante aſcenſionem Domini recens ſtatio.
In aſcenſionem Domini, vetuſtiſſima ſtatio.
In Pentecoſte, vetuſtiſſima ſtatio.
In baſilica Patriarchali S. Pauli Apoſtoli extra muros Vrbis via Oſtienſi ſunt ſtationes 5.
In die SS. Innocentium.
Dominica in Sexageſima.
Feria 3. Poſt quartam Dominicam Quadrag.
Feria 3. Paſchæ, vetuſtiſſima ſtatio.
Feria 5. poſt Pentecoſten.
In baſilica Patriarchali S. Mariæ Maioris in Exquilijs, ſtationes 12.
Dominica 1. aduentus Domini.
Singulis quartis ferijs quatuor temporum.
In vigilia Natalis Domini.
Media nocte in prima Miſſa Natalis Domini ad Præſepe, vetuſtiſſima ſtatio.
In Miſſa maiori Natalis Domini.
In die S. Ioannis Euangeliſtæ.
Feria 4. maioris hebdomadæ.
In die ſancto Paſchæ, vetuſtiſſima ſtatio à tempore vſque S. Gregorij papæ.
Feria 2. Letaniarum triduanarum ante aſcenſionem Domini recens ſtatio.

In baſilica Patriarchali S. Laurentij extra muros ſunt ſtationes tres:

Dominica in Septuag. vetuſt. ſtatio.

Dominica 2. in Quadrag.

Feria 4. poſt Paſcha, vetuſtiſſima ſtatio ante mille annos.

In titulo S. Mariæ in Tranſtyberim ſunt ſtationes duæ.

In circumciſione Domini Kal. Ianuar.

Feria 3. poſt 2. Dom. Quadrag.

In titul. S. Chryſogoni ſtatio feria 2. poſt Dominic. paſsionis.

In titul. S. Cæciliæ ſtatio feria 4. poſt 2. Dominic. Quadrag.

In titul. S. Anaſtaſiæ ſunt ſtationes tres.

Die Natalis Domini in Miſſa Auroræ.

Feria 3. poſt 1. Dom. Quadrag.

Feria 3. poſt Pentecoſten.

In titul. S. Laurent. in Damaſo ſtatio feria 3. poſt 4. Dom. Quadrag.

Feria 4. Letaniarum triduanarum ante aſcenſionem Domini eſt collectio.

In titul. S. Marc. ſtatio feria 2. poſt 4. Dominic. Quadrag.

In die S. Marc. in Letanijs maioribus ibidem eſt collectio.

In titulo ſancti Martini in montibus ſtatio feria 5. poſt quartam Dominicam, Quadrageſimæ quamquam exoleuiſſet, reſtituit Paulus papa 4.

In titul. S. Sabinæ ſtatio feria 4. Cinerum.

In titul. S. Priſcæ ſtatio feria 3. maioris hebdomadæ.

In titul. S. Balbinæ ſtatio feria 3. poſt Dominic. Quadrag.

In titul. SS. Nerei, & Achillei olim erat ſtatio feria 2. maioris hebdomadæ, nunc exoleuit.

In titul. S. Xyſti ſtatio feria quarta poſt Dominicam 3. Quadrag.

In titul. S. Marcelli ſtatio feria 4. de paſſione.

In titul. S. Suſannæ ſtatio S. abbato poſt 3. Dominic. Quadrag.

In baſilica SS. duodecim Apoſtolorum ſunt ſtationes 6. omnibus ſextis ferijs quattuor temporum.

Dominica 4. aduentus Domini.

Feria 5. poſt Paſcha.

In titul. S. Quirici ſtatio feria 3. de paſſione.

In titul. S. Euſebij ſtatio feria 6. poſt 4. Dominic. Quadrag.

In Titulo S. Pudentianæ ſtatio Feria 4. poſt 3. Dominicam Quadrag.

In Titul. S. Vitalis ſtatio Feria 6. poſt 2. Dominicam Quadrag.

In titul. SS. Marcellini, & Petri ſtatio Sabbato poſt 2. Dominicam Quadrag.

In Titulo S. Clementis ſtatio Feria 2. poſt 2. Dominicam Quadrag.

In Titulo S. Praxedis ſtatio Feria 2. maioris hebdomadæ.

In Titulo S. Petri ad vincula ſtationes duæ.

Feria 2. poſt Pentecoſten.

In Titul. S. Laurentij in Lucina ſtatio Feria 6. poſt 3. Dom. Quadrag.

In Tit. S. Crucis in Hieruſalem ſtatio tres:

Dominica 2. Aduentus.

Dominica 4. in Quadrag.

Feria 6. Pareſceues.

In Titulo S. Steph. in Cælio monte ſtationes 2.

Feria poſt 1. Dom. Quadrag.

Feria 6. de Paſſione.

In Titulo SS. Ioannis & Pauli ſtatio Feria 6. poſt Cineres.

In Titulo SS. quatuor coronatorum ſtatio Feria 2. poſt 4. Dom. Quadrag.

In Diaconia S. Mariæ in Dominica ſtadio Dominica 2. Quadrag.

In Diaconia S. Gregorij in velabro ſtatio Feria 5. poſt Cineres.

In Diaconia S. Nicolai in carcere Tulliano ſtatio Sabbato poſt 4. Dom. Quadrag.

In Diaconia S. Hadriani collectio Feria 2. Letaniarum triduanarum.

In Diaconia S. Mariæ Nouæ collectio Feria 3. Letaniarum triduanarum.

In Archipresbyteratu olim, nunc Titulo S. Ioannis ante portam Latinam ſtatio ſabbato de Paſſione.

In Archipresbyteratu olim, nunc Tit. S. Apollinaris ſtatio Feria 5. de Paſſione.

In Monaſterio, & nouo Titulo S. Laurentij in Paneperna ſtatio, Feria 5. poſt 1. Dom. Quadrag.

In Monaſterio, & nouo Titulo S. Silueſtri in campo, ſtatio Feria 5. poſt 4. Domin. Quadrag.

In Monaſterio, & nouo Titulo S. Pancratij ſtatio Dominica in Albis.

In Archipresbyteratu nunc Monaſterio & nouo Titulo S. Triphonis ſtatio, ſabbato poſt Cineres.

3 In Monaſterio, & nouo Tit. S. Mariæ Angelorum, in Thermis Diocletiani ſabbato poſt 3. Dom. Quadrag.

4. In

Digitized by Google

4. In Archipresbyteratu, S.Mariæ Rotundæ, aliàs Pantheon ſtatio Feria 6. Poſt paſcha.
Sunt omnes Eccleſiæ XLiiij.
Sationes XXCVij.
Diebus XXCiij.

Poſteaquam ſtationum ſeriem ordine Eccleſiarum enumerato recitauimus, nunc ad faciliorem lectoris intelligentiam, maioremq́, commoditatem, eaſdem, ſeruato dierum ordine, repetemus.

Dominica igitur prima Aduentus Maiorem.
Dominica ſecunda ſtatio ad S.Crucem in Hieruſalem, olim ad S.Petrum. Ex indice Homiliarum D.Gregorij.
Dominica tertia ſtatio ad S. Petrum olim ad SS.Marcellinum, & Petrum. Ex indice Homiliarum D.Gregorij.
Feria 4. ſtatio ad Præſepe, alias ad S. Mariam Maiorem.
Feria 6. ſtatio ad s s. Apoſtolos.
Sabbato in 12 lectionibus ſtatio ad S. Petrum, olim ad S.Ioannem Baptiſtam. Ex indice Homiliarum D.Gregorij.
In omnibus ieiunijs quatuor Temporum, ſimiliter eædem ſunt ſtationes.
Dominica quarta Aduentus Domini ſtatio olim ad S.Petrum, poſteà diu vocauit, nunc eſt ad s s. Apoſtolos.
In vigilia Natiuitatis Domini ſtatio ad S.Mariam Maiorem.
In 1. Miſſa eiuſdem noctis ſtatio ad Præſepe vetuſtiſſima.
Manè ſtatio ad S. Anaſtaſiam.
In Miſſa maiori antiquitus ſtatio ad s. Petrũ, nunc ad s. Mariam maiorem.
In die S. Stephani ſtatio in Eccleſia eius, quæ eſt in Cœlio monte.
In die S.Ioannis Euangeliſtæ ſtatio Laterani olim nunc ad S.Mariam Maiorem.
In die SS.Innocentium ſtatio ad S. Paulum, vbi ſunt reliquiæ eorum.
In octaua Natiuitatis Domini, antiquitus vacabat, poſteà à Caliſto 2. Papa facta eſt ſtatio ad S. Mariam Tranſtiberim, vt ex eius bulla liquet.
In Epiphania Domini ſtatio ad S.Petrum.
In Purificatione B.Mariæ ſtatio ad S. Mariam Maiorem.
In Septuageſima ſtatio ad S. Laurentium extra muros vetuſtiſſima.
In Sexag. ſtat. ad S.Paulum. olim ad s. Petrum.
In quinquag. ſtatio ad s.Petrum
Feria 4 Cinerum ſtatio ad s. Sabinam.
Feria 5. ſtatio ad s. Georgium.
Feria 5. ſtatio ad s s. Ioannem, & Paulum.
Sabbato ſtatio olim ad s. Laurentium in regione 3. poſtea diu vacauit, hodie ad s. Triphonem.
Domin. in Quadrag. ſtatio Laterani.
Feria 2. ſtatio ad s. Petrum ad vincula.
Feria 3. ſtatio ad s. Anaſtaſiam.
Feria 4. ſtatio ad s. Mariam Maiorem.
Feria 5. antiquitus vocabat, poſtea facta eſt ſtatio ad s. Laurentium in Paneperna.
Feria 6. ſtatio ad s. Apoſtolos.
Sabbato in 12. lectionibus ſtatio ad s. Petrum.
Dominica 2. Quadrag. antiquitus vacabat, poſteà facta eſt ſtatio ad s. Mariam in Nauicula, alias in Dominica.
Feria 2. ſtatio ad s. Clementem.
Feria 3. ſtatio ad s. Balbinam.
Feria 4. ſtatio ad s. Cæciliam, vbi corpus eius requieſcit.
Feria 5. ſtatio ad s. Mariam Tranſtyberim tituli Caliſti.
Feria 6. ſtatio ad s. Laurent. in Lucina.
Sabbato ſtat. ad s s. Petrum, & Marcellin.
Dominica 3. Quadrag. ſtatio ad s. Laurentium foris muros.
Feria 2. ſtatio ad s. Marcum.
Feria 3. ſtatio ad s. Pudentianam.
Feria 4. ſtatio ad s. Xyſtum.
Feria 5. ſtatio ad s s. Coſmam, & Damianum.
Feria 6. ſtatio ad s. Laurentium in Lucina.
Sabbato antiquitus vacabat, poſtea facta eſt. ſtatio ad s. ſuſan. Pius 4. Papa adiunxit s. Mariã Angelorum, in Thermis Diocletiani.
Dominica 4. Quadrag. ſtatio ad s. Crucem in Hieruſalem.
Feria 2. ſtat. ad s s. quatuor coronatos.
Feria 3. ſat. ad s. Laurent in Damaſco.
Feria ſtatio ad s. Paulum.
Feria 5. duplex ſtatio ad s. Siluestrum in Campo Martio, & ad s. Martinum in montibus à Paulo 4. reſtituta.
Feria 6. ſtatio ad s. Euſebium
Sabbato duplex ſtat. olim ad s. Laurent. foris muros, quæ exoleuit: & hodie ad s. Nicolaum in carcere Tertulliano, quæ durat.
Dominica de paſſione ſtatio ad s. Patrum.
Feria 2. ſtatio s. Chryſogonum
Feria 3. ſtat. ad s. Cyriacum in Thermis olim nunc ad s s. Quiricum, & Iulitam.
Feria 4. ſtat. ad s. Marcellum.
Feria 5. ſtat. ad s. Apollinarem.
Fer. 6. ſtat. ad s. Stephan. in Cœlio monte,

Sab-

Sabbato quando D. Papa dabat eleemoſynam ad ſanct. Petram duplex ſtat. ad S. Ioannem anteportam Latinam, quæ in vſu, & ad S. Petrum, quæ exoleuit.

Dominica Palmarum ſtat. Laterani in Baſilica S. Saluatoris.

Feria 2. duplex ſtat. antiquitus ad S S. Nereum, & Achilleum, quæ abrogata eſt, & hodie ad S. Praxedem, quæ durat.

Feria 3. ſtat. ad S. Priſcam.

Feria 4. ſtat ad ſanct. Mariam Maiorem.

Feria 5. ſtat. Laterani.

In Paraſceue ſtatio ad ſanct. Crucem in Hieruſalem.

Sabbato ſancto ſtatio Laterani.

In Paſcha manè ſtat. ad S. Mariam Maiorem, in veſperis verò ad S. Ioannem in Laterano.

Feria 2. ſtat. ad S. Petrum manè, in Veſperis Laterani ſimiliter.

Feria 3. ad S. Paulum, in Veſperis Laterani.

Feria 4. ſtat. ad S. Laurent. extra muros.

Feria 5. ad S S. Apoſtolos olim Laterani.

Feria 6. ſtat. ad S. Mariam ad Martyres, alias Rotundam.

Dominica in Albis ſtatio olim Laterani, nunc ad S. Pancratium.

In Letanijs maioribus collectio ad S. Marcum, ſtatio ad S. Petrum.

Feria 2. Letaniarum collectio ad S. Mariam Maiorem ſtatio Laterani.

Feria 3. collectio ad S. Sabinam, ſtat. ad S. Paulum.

Feria 4. collectio ad S. Euſebium, ſtatio ad S. Laurentium extra muros

Alias.

Feria 4. collectio ad S. Crucem in Hieruſalem, ſtatio ad S. Laurent. foris muros.

Nunc.

Feria 2. collectio ad S. Hadrianum, ſtatio ad S. Mariam Maiorem.

Feria 5. collectio ad S. Mariam Maiorem, ſtatio Laterani.

Feria 4. collectio ad S. Laurent. in Damaſo. ſtatio ad S. Petrum

In aſcenſione Domini, ſtatio ad S. Petrum.

Sabbato Pentecoſtes ſtatio Laterani.

Dominica Pentecoſtes ſtatio ad S. Petrum.

Feria 2. ſtatio ad S. Petrum ad vincula.

Feria 3. ſtatio ad S. Anaſtaſium, alias S. Anaſtaſiam.

Feria 4. ſtatio ad S. Mariam maiorem.

Feria 5. ſtatio ad S. Paulum.

Feria 6. ſtatio ad S S. Apoſtolos.

Sabbato in 12. lectionibus ſtatio ad S. Petrum; olim ad S. Laurentium.

In ſolennitatibus S. Crucis ſtatio Laterani in Baſilica S. Saluatoris.

VARIETAS IN STATIONIBVS.

Dominica 2. Aduentus olim ſtatio erat ad S. Petrum, nunc ad S. Crucem in Hieruſalem.

Dominica 3. Aduentus Domini olim ſtatio erat ad S. Ioannem Baptiſtam, nunc ad S. Petrum in Vaticano.

Dominica 4. Aduentus Domini olim ſtatio erat ad S. Petrum, nunc eſt ad SS. Apoſt.

Die Natalis Domini ad Mariam Maiorem olim ſtatio erat ad S. Petrum, nunc eſt ad Mariam Maiorem.

In die S. Ioan. Euan. olim ſtatio erat Laterani, nunc eſt ad S. Mariam Maiorem.

In octaua Natalis Domin. olim vacabat, hodiè eſt ad S. Mariam tranſtyberim.

Dominica in Sexageſim. olim erat ſtatio ad S. Petrum, nunc eſt ad S. Paulum.

Sabbato poſt Cineres olim ſtatio erat ad S. Laurentium in regione 3. hodie eſt ad S. Triphonem.

Feria 5. poſt primam Dominicam in Quadrageſima olim vacabat, hodiè eſt ad S. Laurentium in Paneperna.

Dominica 2. Quadrag. olim vacabat, hodiè eſt ad S. Mariam in Dominica.

Sabbato poſt 3. Dominic. Quadrag olim vacabat, hodie eſt ad S. Suſannam & S. Mariam Angelorum.

Feria 5. poſt quartam Dominicam Quadrag. olim duplex erat ſtatio: ad S. Siluestrum in Campo Martio, quæ nunc etiam perdurat, & ad S. Martinum in Montibus, quam abrogatam renouauit Paulus 4.

Sabbato poſt quartam Dominicam Quadrageſimæ olim duplex erat ſtatio. Ad S. Laurentium foris muros, quæ nunc exoleuit, & ad ſanctum Nicolaum in carcere, quæ nunc in vſu eſt.

Sabbato de Paſſione, duplex olim ſtatio erat. Ad ſanctum Petrum, quæ exoleuit: & ad S. Iannem ante Portam Latinam. quæ nunc perdurat.

Feria

Digitized by Google

Feria maioris hebdomadæ duplex olim ſtatio erat ad ss. Nereum, & Achilleum, quæ exoleuit, & ad s. Praxedem, quæ nunc in vſu eſt.

Dies Paſchæ duplex olim erat ſtatio: Manè ad ſanctam Mariam Maiorem vetuſtiſſim. quę nunc frequentatur, & ad Veſperas Laterani.

Feria 2. Paſchæ duplex olim ſtatio erat: Manè ad S. Petrum vetuſtiq;ę perdurat, & Veſpere in Baſilica S. Saluatoris.

Feria 5. poſt Paſcha duplex olim erat ſtatio: in Baſilica Conſtantiniana, quæ exoleuit, nunc eſt ad ss. Apoſtolos.

Dominic. in Albis olim erat ſtatio in Baſilica Conſtantiniana, quæ etiam deſijt, & nunc ad S. Pancratium.

In Letanijs maioribus in die S. Marci olim collectio erat Laterani, nunc ad ſanctum Marcum, ſtatio verò ad ſanctum Petrum.

In Letanijs maioribus, quas triduanas vocant; ante Aſcenſionem Domini vetuſtiſſimus temporibus ſub Leone 3. Anno Domini DCCC.

Feria 2. collectio erat ad ſanctam Mariã Maiorem ſtatio verò a l Lateranum.

Feria 3. collectio erat ad ſanctam Sabinam ſtatio verò ad ſanctum Paulum.

Feria 4. collectio erat ad S. Crucem in Hieruſalem, ſtatio verò ad ſanctum Laurentiũ foris muros.

Poſterioribus verò temporibus feria 4. collectio ad ſanctum Euſebium, ſtatio autem ad Laurentium extra muros.

Noſtris porrò temporibus feria 2. collectio ad ſanctum Hadrianum, ſtatio verò ad ſanctam Mariam Maiorem.

Fer. 3. collectio ad ſanctam Mariam Nouam, ſtatio autem Laterani.

Fer. 4. collectio ad ſanctum Laurentium in Damaſo, ſtatio verò ad ſanctum Petrum.

Sabbato quattuor. Temporum Pentecoſtes olim ſtatio erat ad ſanctum Laurent. quæ exoleuit, & nunc eſt ad ſanctum Petrum Apoſtol.

Fer. 6. quattuor temporum Septemb. olim ſtatio erat ad S. Clementem, quæ exoleuit, & nunc eſt ad ss. Apoſtolos.

STATIONES ANTIQVAE *quæ noſtris temporibus exoleuere.*

Dominica prima poſt octauam Paſchæ ſtatio ad ſanctum Petrum.

Dominica 2. poſt octauam Paſchæ, ſtatio ad ss. Coſmam & Damianum.

Dominica infra 8. Aſcenſionem, quæ de Roſa dicebatur, ſtatio ad ſanctam Mariam Rotundam.

Dominica prima poſt Trinit. ſtatio ad S. Laurent.

Dominica ſecunda poſt Trinitatem *ſtatio ad ss. Apoſtolos Philippum & Iacobum*

Dominica tertia *ſtatio ad ss. Ioannem & Paulum.*

Dominica *octaua ſtatio in Baſilica Conſtantiniana.*

Dominica poſt feſtum ſancti Caliſti menſe Octobris, ſtatio ad ſanctam Mariam Transtyberim.

Dominica 20. ſtatio ad S. Clementem.

Pridiè Kal. Decemb. die ſanctæ Andreæ ſtatio ad ſanctam Andream in Exquilijs.

Pridie Kal. Ianuar. die ſancti Silueſtri ſtatio ad ſanctum Silueſtrum.

19. Kal. Februarij ſtatio ad S. Felicem in monte Pincio.

14. Kal. Febr. ſtatio ad ſanctum Sebaſtianum.

12. Kal. Febr. ad S. Hagnem.

4. Nonas Febr. die Purificationis B. Mariæ Virginis collectio ad ſanctum Hadrianum, ſtatio verò ad ſanctam Mariam Maiorem.

8. Kal. April. die Annuntiationis ſtatio ad ſanctam Mariam Maiorem.

5. Non. Maij ſtatio ad S. Crucem in Hieruſalem.

3. Idus Maij ſtatio ad ſanctam Mariam ad Martyres, aliàs Rotundam.

4. Idus Maij duplex ſtatio ad S. Pancratium, & ad ss. Nereum & Achilleum.

4. Nonas Iunij ſtatio ad ss. Marcellinum, & Petrum, vel Labicana.

VIII. Kalend. Iulij ſtatio in Baſilica Conſtantiniana.

III. Kal. Iul. ſtatio ad ſanctum Petrum.

Pridie Kal. Iul. ſtatio ad ſanctum Paulum.

VI. Nonas Iul. ſtatio ad ss. Proceſſum & Martinianum.

IV. Idus Aug. ſtatio ad ſanctum Laurentium extra muros.

XVIII. Kal. Septemb. die Aſſumptionis ſtatio ad ſanctam Mariam Maiorem.

XVI. Kal. Sept. ſtatio ad ſanctam Mammam.

VI. Idus Sept. die Natiu. B. Mariæ Virg. ſtatio ad ſanctam Mariam Maiorem.

18. Kal.

Digitized by Google

18\. Kal. Octob. die exaltationis S. Crucis collectio ad Baſilicam ſancti Laurentij in Palatio quæ dicitur ſancta ſanctorum, ſtatio Laterani.

15\. Kal. Nouemb. die ſanctæ Lucæ ſtatio Latera.

5\. Idus Nouemb. die Dedicationis Baſilicæ S. Saluatoris; ſtatio ad Baſilicam Lateranenſem.

14 Kal. Decemb. die Dedicationis Baſilicarum SS. Petri & Pauli, ſtatio ad vtriuſque Baſilicas.

9 Kalend. Decemb. ſtatio ad S. Felicitatem..

SATIONES QVAE IN SINGVlis Baſilicis exoleuerunt.

In Baſilica Conſtantiniana, die Paſchæ ad Veſperas Feria ij. Paſchæ ad Veſperas. Feria 5 poſt Paſcha. Dominica in Albis. In Letanijs maioribus collectio. In Letanijs minoribus feria 2. Domine, 8 poſt Trinitat. In die S. Ioannis in Euangeliſtæ. In inuentione S Crucis. In feſto S. Ioan. Baptiſtæ. Die exaltationis S. Crucis. Die ſancti Lucæ. Die dedicationis Baſilicæ S. Saluatoris.

Ad S. Petrum.

Dom 2. Aduent. Dom. 3. Aduent. Dom. Die Natalis Domini ad Miſſam maiorẽ. Dominica in Sexageſim. Sabbato die Paſſione Domini ca 1. poſt 8. Paſchæ.

Die dedicationis Baſilicarũ Apoſtolorũ.

Ad S. Paulum.

Feria tertia Triduanarum. Die Commemorati. S. Pauli.

Ad S. Mariam Maiorem.

Feria 2. Triduanarum collectio.

Die Purificationis, Annunciationis, Aſſumptionis, Natiuit. B. Mariæ Virg.

Ad S. Laurentium extra muros.

Sabbato poſt 4. Dominicam Quadrageſimæ.

Sabbato quattuor temporum Pẽtecoſtes.

Dominica prima poſt S. Trinitatem..

Feria 4. Triduanarum. Die S. Laurentij.

Ad S. Martinum in Montibus.

Feria 5 poſt 4 Dom. 40, eam reſtituit. Paulus 4.

Ad S. Anaſtaſiam.

Feria 4. Cinerum collectio.

Ad S Sabinam.

Feria 3. Triduanarum collectio.

Ad S. Nereum & Achilleum.

Feria 2. maioris hebdomadæ.

Die eorum ſolemnitatis 4. Idus Maij.

Ad SS. 12. Apoſtolos.

Dominica 2. poſt S. Trinitatem.

Ad S. Euſebium.

Feria 4 Triduanarum collectio.

Ad SS. Marcellinum & Petrum.

Dominica 3. Aduentus Domini.

Ad S. Clementem.

Fer. 3. quatuor temporum Septembris.

Dominica 20 poſt Trinitatem.

Ad S. Crucem in Hieruſalem.

Feria 3 Triduanarum collectio.

Ad SS. Ioannem & Paulum.

Dominica 3. poſt octaua in Trinitatem.

Ad SS. Coſmam & Damianum.

Dominica 2. poſt octauam Paſchæ.

Ad S. Hadrianum.

Collectio in die Purificationis.

Ad S. Ioannem Baptiſtam.

Sabbato quatuor temporem Aduentus.

Ad S. Mariam Rotundam.

4\. Idus Maij, Dies dedicationis eiuſdem, à Bonifacio 3. Papa.

Dominica infra octauam Aſcenſionis, quæ de Roſa dicebatur.

Die S. Andreæ Die S. Siluestri. Die S. Felicis.

Die S. Sebaſtiani. Die S. Agnetis. Die S. Pancratij. Die SS. Proceſſi & Martiniani Die S. Mammæ. Die S. Felicitatis.

Exoluerunt ſtationes, quæ erant in earundem Baſilicis, tempore S. Gregorij papæ, vt ex indice homiliarum ab eo, in iiſdem Baſilicis ſtationum diebus editarum, & Ioanne Diacono in eiuſdem vitæ lib. 2. liquet.

Digitized by Google

[illegible] pontificum [illegible]

Gregorius [illegible] annos 21 obiit [illegible] 1644

[illegible] annos [illegible] 15 [illegible] 1644

[illegible] obiit 7 [illegible] 1655 [illegible] annos 10

Alexander 7 [illegible] 1655

[illegible] obiit 1667 sedit annos 12 [illegible] 15

Clemens 9 [illegible] sedit annos 2 [illegible] 19 obiit 10

Clemens 10 Romanus [illegible] 29 april

[illegible] 1676 sedit annos 6 [illegible]

Innocentius 11 [illegible] Benedictus [illegible] 21 [illegible]

[illegible] obiit [illegible] sedit [illegible] 13

Alexander 8 ottobon obiit 1691 [illegible]

Innocentius 12 [illegible] annos 9

Clemens 11 [illegible] albani [illegible]

Clemens [illegible] 1700 obiit [illegible] 1721

Innocentius 13 [illegible] 1721

obiit 7 martij 1724 [illegible]

247 [illegible] neapolitanus [illegible] 1724

creatus [illegible] 1672 [illegible] 1667

18. Kal. Octob. die exaltationis S. Crucis collectio ad Baſilicam ſancti Laurentij in Palatio quæ dicitur ſancta ſanctorum, ſtatio Laterani.
15. Kal. Nouemb. die ſanctæ Lucæ ſtatio Latera.
5. Idus Nouemb. die Dedicationis Baſilicæ S. Saluatoris; ſtatio ad Baſilicam Lateranenſem.
14 Kal. Decemb. die Dedicationis Baſilicarum SS. Petri & Pauli, ſtatio ad vtriuſque Baſilicas.
9 Kalend. Decemb. ſtatio ad S. Felicitatem..

SATIONES QVAE IN SINGVLIS Baſilicis exoleuerunt.

In Baſilica Conſtantiniana, die Paſchæ ad Veſperas Feria ij. Paſchæ ad Veſperas. Feria 5 poſt Paſcha. Dominica in Albis. In Letanijs maioribus collectio. In Letanijs minoribus feria 2. Domine, 8 poſt Trinitat. In die S. Ioannis in Euangeliſtæ. In inuentione S Crucis. In feſto S. Ioan. Baptiſtæ. Die exaltationis S. Crucis. Die ſancti Lucæ. Die dedicationis Baſilicæ S. Saluatoris.

Ad S. Petrum.

Dom 2. Aduent. Dom. 3. Aduent. Dom. Die Natalis Domini ad Miſſam maioré. Dominica in Sexageſim. Sabbato die Paſſione Dominica 1. poſt 8. Paſchæ.
Die dedicationis Baſilicarũ Apoſtolorũ.

Ad S. Paulum.

Feria tertia Triduanarum. Die Commemorati. S. Pauli.

Ad S. Mariam Maiorem.

Feria 2. Triduanarum collectio.
Die Purificationis, Annunciationis, Aſſumptionis, Natiuit. B. Mariæ Virg.

Ad S. Laurentium extra muros.

Sabbato poſt 4. Dominicam Quadrageſimæ.
Sabbato quattuor temporum Pẽtecoſtes.
Dominica prima poſt S. Trinitatem..
Feria 4. Triduanarum. Die S. Laurentij.

Ad S. Martinum in Montibus.

Feria 5 poſt 4 Dom. 40, eam reſtituit. Paulus 4.

Ad S. Anaſtaſiam.

Feria 4. Cinerum collectio.

Ad S Sabinam.

Feria 3. Triduanarum collectio.

Ad S Nereum & Achilleum.

Feria 2. maioris hebdomadæ.
Die eorum ſolemnitatis 4. Idus Maij.

Ad SS. 12. Apoſtolos.

Dominica 2. poſt S. Trinitatem.

Ad S. Euſebium.

Feria 4 Triduanarum collectio.

Ad SS. Marcellinum & Petrum.

Dominica 3. Aduentus Domini.

Ad S. Clementem.

Fer. 3. quatuor temporum Septembris.
Dominica 20 poſt Trinitatem.

Ad S. Crucem in Hieruſalem.

Feria 3 Triduanarum collectio.

Ad SS. Ioannem & Paulum.

Dominica 3. poſt octaua in Trinitatem.

Ad SS. Coſmam & Damianum.

Dominica 2. poſt octauam Paſchæ.

Ad S. Hadrianum.

Collectio in die Purificationis.

Ad S. Ioannem Baptiſtam.

Sabbato quatuor temporem Aduentus.

Ad S. Mariam Rotundam.

4. Idus Maij. Dies dedicationis eiuſdem, à Bonifacio 3. Papa.
Dominica infra octauam Aſcenſionis, quæ de Roſa dicebatur.
Die S. Andreæ Die S. Silueſtri. Die S. Felicis.
Die S. Sebaſtiani. Die S. Agnetis. Die S. Pancratij. Die SS. Proceſſi & Martiniani. Die S. Mammæ. Die S. Felicitatis.

Exoluerunt ſtationes, quæ erant in earundem Baſilicis, tempore S. Gregorij papæ, vt ex indice homiliarum ab eo, in iiſdem Baſilicis ſtationum diebus editarum, & Ioanne Diacono in eiuſdem vitæ lib. 2. liquet.

Digitized by Google